Alle de werken. Deel 1

Jacob Cats

Editie J. van Vloten

bron
Jacob Cats, *Alle de werken. Deel 1* (ed. J. van Vloten). Met illustraties van Johan Wilhelm Kaiser. De Erven J.J. Tijl, Zwolle 1862

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/cats001jvan02_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

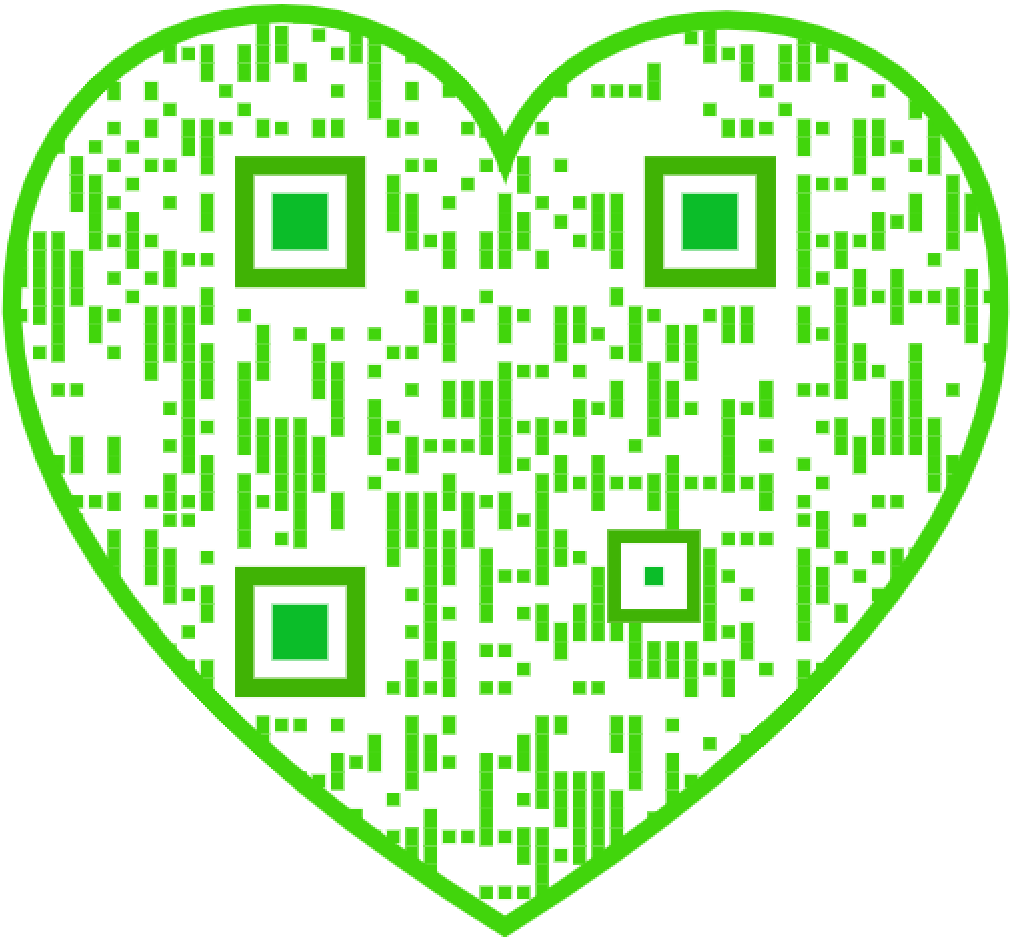

JACOB CATS.
Zwolle bij de Erven J.J. Tijl.

Inleiding.

De grijze Cats, vermoeit het juk van Staat te dragen,

.... (sleet nog) zijn laatste dagen
De dichtkunst te geval.
Hoe weligh weit de jeugt in zijne vaerzen!
En, opdat zij hem vaek Navolge met vermaek,
Treet hij haer voor in laeggehielde laerzen.
Een kint dat naeulijks spreken kan,
Spreekt van dien arbeitzamen man;
Dus straelt zijn dichtvuur nog, in spijt van grooter lichten,
In zijne eenvoudige gedichten.

JACOB ZEEUS.

Het schijnt eene den Nederlandschen geest eigenaardige behoefte, zijn meest gevierde dichters met den vader-naam te betitelen. Van vader Maerlant af tot vader Tollens toe, heeft er menig meê gepronkt, bij wien hij toch, het geheel van hun werken en bestaan in aanmerking genomen, weinig moet schijnen te passen; vader Vondel bijv. en vader Bilderdijk; want ook de laatste, meen ik, heeft wel met dien naam geprijkt. Bij wien hij echter gepast of ongepast mocht heeten, het eerste zeker allermeest bij den dichter, wiens steeds herdrukte Werken zijn nog altoos onverdroten lezers hier op nieuw worden voorgelegd. Zoo iemand, Cats mag bij uitstek den naam van ‘vader’ dragen, en, in onderscheiding al dier anderen, zou men zich zelfs geneigd kunnen voelen, Huygens' Nieuwjaarsdicht voor zijne Korenbloemen den naam van ‘beste vader’ te ontleenen[1], en hem dus, niet ‘vader’ slechts, maar ‘grootvader’ te noemen. Inderdaad zou dat wel zoo juist passen, als het ‘groot-vorst’ hem in Moonens overdeftig Bijschrift[2] toegegalmd. Veel passender daarom ook de allesins verdiende hulde, hem in Zeeus bekende versregelen gebracht, en zijn ‘laaggehielde laarzen’ en ‘eenvoudige gedichten’, die ons al het ‘vermaak’ van oudsher door hem gebaard, en het blijvende ‘stralen’ van zijn dichtglans, ‘in spijt van grooter lichten’, voldoende verklaren. Vorstelijks had de bij uitnemendheid burgerlijke dichter van 't Nederlandsch gemeenebest weinig of niets; maar vaderlijks of, om ons aan 't eenmaal gekozen woord te houden, grootvaderlijks is er veel, is bijna alles in zijne dichtwerken. Grootvaderlijk zijn zijne verzen in den goeden zoowel, als minder verheven zin van het woord. Hun zoet, in rijpe levenservaring rijk gekeuvel geeft hem niet minder recht op den naam, dan de breedsprakige zegtrant die hem over 't algemeen eigen is; hun bedachtzame lessen van levenswijsheid niet minder dan hun dikwerf eindeloos gerekte berijmde kout. In zijn zwakheid zoo goed als in zijn kracht, mag men Cats daarom met Huygens wel den grootvader onzer dichters, of liever den dichterlijken grootvader van 't Nederlandsche volk heeten. Zoo heeft hem dat volk trouwens ook altijd beschouwd, al begroette 't hem slechts als ‘vader’. Wij zijn het met een zeer weinig Catsiaansch dichter onzer dagen[3] volkomen eens, dat wij, om ons Cats naar volle waarheid voor te stellen, behoefte hebben aan zijn ‘sneeuwwitte lokken, aan de kruin, door het fluweelen kalotjen voor wind en weder gedekt, aan de hooge jaren en den ernst, dien zij medebrengen’; dat ‘de man van middelbare jaren’ met Cats dichterlijke eigenaardigheden ons minder toelacht. Daar wenscht men meer krachtige, tot werken bezielende werkzaamheid, dan de

1) ‘Aller dichtren *bestevaér*.’
2) ‘O Staetheer, groot van geest, wie ziet uw schildery Niet met ontzag, en eert den *grootvorst* der poëten?’
3) Potgieter, in den *Gids* voor 1844.

hoofdzakelijk lijdelijke deugden, door den welmeenenden dichter den volke zoo onvermoeid gepreêkt. Zijn ‘stille, geregelde, huiselijke poëzy’ verklaart ons wellicht volkomen de onmiskenbare graagte, waarmeê men bij voortduring, naast het boek der boeken, het zijne aan den huiselijken haard heeft opgeslagen, om er aanneemlijke wenken van levensbestier en stichtelijke woorden van stervenstroost uit op te garen, of ook wellicht in enkele trekken van minder stichtelijken inhoud een lustige tijdkorting te zoeken; maar zij volstaat niet, om ons den kloeken, voortvarenden man te vergoeden, dien wij, onder al die grootvaderlijke wijsheid en stichting, dien zoetelijk ontspannenden kout, al te ongaarne missen. Het doet ons zelfs leed, niet geheel te kunnen ontkennen, dat ons, in die meer lijdelijke stemming en lessen van den Nederlandschen dichter, maar al te veel aan de ‘rustlievende hebbelijkheid’ van den Nederlandschen landaard na zijn tijd herinnert, die er een bekend werkzaam staatsgeleerde onzer dagen[4)], ook ten onzen tijde, nog maar met al te veel recht helaas! in hekelde. ‘Voorzichtigheid’ naar de echt Nederlandsche volksspreuk, als ‘de moeder der porseleinkast’ en de hoofddeugd van 's menschen karakter aan te prijzen, bleek steeds het onwillekeurig, maar des te kennelijker streven, door grootvader Cats, beide in verzen en leven, aan den dag gelegd. Wie, die haar, bij die porseleinkast vooral, misprijzen zal? maar niet alle dingen hebben de teêrheid van dat Sineesche fabrikaat, en wat zou er wel van 't gansche Nederland gekomen zijn, wanneer zijn ingezetenen de lessen op dit punt huns dichterlijken beste-vaders overal en in alles hadden willen toepassen? Wat

4) Mr. Groen van Prinsterer.

zou dat Nederland nog op dit oogenblik wezen, wanneer Cats' en onze voorzaten der 16de eeuw zich aan zijn porseleinleus gehouden hadden? Een Spaansch wingewest en een Roomsch kerspel. Men kan 't zich inderdaad bijna niet voorstellen, dat deze grootvaderlijke dichter bijna tezelfder tijd geboren is, als zich de gezamenlijke Nederlanden, bij hun bekend Bevredigingsverbond, tegen de krijgswillekeur van het machtige rijk vereenigden, bij 't welk zij met alle ‘voorzichtigheid’ zeker bitter te kort geschoten waren. O, gij Zeeuwen van Vere en Vlissingen, gij Hollanders van Den Briel en Enkhuizen, van Alkmaar en Leiden, die voorwaar wel wat anders op 't oog hadt dan dat kraakporselein, dat gij - gelukkig wellicht! - nog niet kendet, toen gij, in driesten overmoed, aller-onvoorzichtigst de Geuzenvlag in top haaldet en den Spanjaart uw poorten sloot! ‘En dat arme Haarlem dan!’ roept misschien een Catsiaansch porselein-vriend uit, ‘had het maar wat voorzichtiger geweest!’ Ja, dat heeft zeker heel onwijs gedaan; - wanneer het namelijk zooveel aan zijn Spaansch bestaan, als gij aan uw porselein, hing. Intusschen, alle scherts daargelaten, voorzichtigheid - mits niet ten ontijde toegepast - *is* een deugd, en Cats, in spijt van zijn overdreven voorzichtigheid in leer beide en leven, een dichter, wiens verzen en lessen op den duur - zoo maar niet uitsluitend - in Nederland verdienen gelezen en betracht te worden. ‘Zekerlijk zijn er gebreken in 's mans poëzy;’ - erkende Van Effen[1)] reeds; - ‘'t is zeker’ - gelijk hij voortgaat - ‘dat zijn stijl niet genoeg is in een gedrongen en dat dikwijls de kracht van den zin met de uitgestrektheid der woorden niet evenmatig is. Men verwijt hem ook met recht het gebruik van dikwijls herhaalde stopwoorden, gelijk als *ik en weet niet wat* en *des al niet te min’;* maar hij stelde te recht dat alles, dat de ‘nieuw modische dichtertjens’ van zijn tijd zoo verachtelijk lachen deed, tegen al de hoogdravendheid, waaraan zij zich schuldig maakten, en die hun verzen, ‘van allen redelijken zin’ ontblootte. Zeer ten onrechte legden zijne - door de Fransche school verwende - tijdgenooten ‘Cats te last, dat zijne uitdrukkingen naar de - zoogenoemde - Poëtische Godentaal niet zweemden, dat ze te gemeen, te verstaanbaar zijn en door niets hoogdravends in staat het gehoor te verrukken’; want, gelijk hij met juistheid, tot hun eigen beschaming, opmerkte, ‘men moet een groot onderscheid maken tusschen een ware verhevenheid en duisterheid van stijl; ik heb nooit in de reden kunnen vinden, dat verstaanbaarheid een gebrek zoowel in rijm als onrijm kon wezen. Men heeft door de bank een wonder denkbeeld van de hoogdravendheid; alles schijnt hoogdravend te moeten wezen zoo in proza als poëzy; in Minnedichten, daar 't hart alleen zich moet uiten in zijn eigen natuurlijke taal, zweeft men ook al boven de wolken; in verjaar- en bruiloftsverzen weet men geen middelweg, men moet drollig of hoogdravend zijn, en heldentoonen aanwenden, om de verdienste van burgerluî zelfs uit te galmen. De ware welsprekendheid leert ons (daarentegen) de taal naar de stof te schikken. Cats is niet hoogdravend en moet het niet wezen, dewijl zijn onderwerpen die verhevenheid niet vereischen; liefdesgevallen, zinnebeelden, fabelen en zedelessen een harnas aan te jagen en een bulderende taal te leenen, is niet min bespottelijk als een schoolmeester met een roode, geborduurde rok en een hoed met pluimen op te tooyen.’ Dergelijke ontijdig en wansmakelijk aangebrachte opschik is ‘geen ware rijkdom, maar een verbloemde en opgesmukte armoede’, en geeft slechts ‘gebrek aan kracht’ te kennen, ‘om uit den boezem der verhandelde zaak zelve de noodige denkbeelden en 't gepaste cieraad voor den dag te brengen.’ Niets van dat al bij Cats, waar ‘zonder de minste gedwongenheid’, alles wat onze uiterlijke zinnen treft, waar ‘bloemen, kruiden, boomen, water, dieren, kinderspel’ naar eigen natuur werkzaam zijn en op de behaaglijkste wijs voor den dag treden, en ons de ongezochtste lessen bieden. Den dichter leert men, uit zijn

1) *Hollandsche Spectator*, 3 Maart 1732.

verzen gelijk uit zijn leven, ‘als een trouw Nederlander, een gedienstig vriend, een waardig en teder gemaal en huisvader’, kennen, als een man voorts van een ongeveinsd eenvoudig karakter. Konden deze meer lijdelijke deugden, zoo min als zijn ‘standvastige godsvrucht’, nog volstaan, hem tot een groot staatsman te maken, waartoe zijn maatschappelijke loopbaan hem anders riep; wij mogen 't om zijnen wil beklagen, dat hij die loopbaan insloeg, waarop hij zoo weinig schitteren kon, waarop meer dan ergens elders krachtdadige werkzaamheid en voortvarende kloekheid vereischt wordt; bij de waardeering zijner dichtgaaf mag ons dit niet leiden, al zouden wij - van den anderen kant - even ongaarne (gelijk Van Effen dat doet) voor de ‘nalatigheid en onoplettendheid’ waarvan zijne verzen te dikwerf blijk geven, verschooning zoeken in de ‘gewichtige en netelige bezigheden’ waarmede hij, ‘als ‘Staatsman, overladen’ heet. Wij erkennen daarentegen gaarne zijne ‘uitgestrekte geleerdheid, zijn nette en grondige kennis van de meeste zaken, die 's menschen aandacht verdienen, zijn treffelijk en welgeoefend oordeel’, al verleiden hem beide eersten, in zijn behoefte ze meê te deelen, wel eens tot gerektheid, en al paste hij 't laatste niet altijd op even belangrijke dingen toe.

Jacob Cats - want het wordt tijd dat wij ons van deze algemeene beschouwing nog kortelijk tot die van zijn leven wenden - werd den 10den van Slachtmaand 1577, en dus juist een jaar na de Gentsche Bevrediging - in het door hem beroemde Brouwershaven geboren, waar zijn vader lid der regeering was, maar hij zelf slechts weinige jaren van zijn jonge leven vertoeven bleef. Nadat toch die vader, na den dood zijner moeder, hertrouwd en dezer broeder hem tot

zich genomen had, werd hij te Zieriksee bij Meester Dirk Kemp ter school gedaan, en voorts vier jaren later te Leiden op studie gelegd. Hij oefende er zich in Letteren en Rechten, en werd daarop te Orleans tot Doctor in laatstgenoemde bevorderd. Langer dan 't oorspronkelijke plan was, hield hij zich in die stad op, waar hem de innemende manieren en bevallige zwier der Fransche juffertjens te veel boeiden, om ze anders dan met weêrzin te verlaten. Zelfs het hoofsche Parijs - waar hij zich toen een poosjen ophield - vergoedde hem 't verlaten Orleans niet, en scheen hem slechts ‘een winkel vol gebreken’. Zijn tijd, om ook naar Italië nog te reizen, schijnt hij in Orleans verspild te hebben; zijn betrekkingen althans wilden van geen langer uitblijven weten en riepen hem naar 't vaderland terug, waar hij zich, onder leiding van den Haagschen Procureur Cornelis van de Poll, op de praktijk toeleî, om daarna een poos te Brouwershaven als advokaat werkzaam te zijn. Hij was daarin niet ongelukkig, en wist met name een deerniswaarde, van tooverij aangeklaagde Goereesche vrouw vrij te pleiten, 't geen zijn naam alras vrij bekend deed zijn. Redenen van gezondheid noopten hem toen echter, zijn praktijk tijdelijk vaarwel te zeggen en in Engeland ‘verandering van lucht’ te zoeken. Hij bezocht daar Oxford en Cambridge, maar vond zich thuis gekomen weinig beter dan vroeger, en daardoor - niettegenstaande zijn gelukkige rechtspraktijk - zoo moedeloos, dat hij, te vergeefs overal baat gezocht hebbende, zich eindelijk een bejaarden duizendkunstenaar in de armen wierp, die hem - wonder boven wonder! - door een enkel poeder genas. Hij zette zich nu, op raad van zijn vriend Apollonius Schotte, Pensionaris van Middelburg, in deze stad neder, werd er den 13^{den} December 1603, te gelijk met zijn dichterlijken vriend Simon van Beaumont, stadsadvokaat[1)], en vond er al ras zijn trouwlust opgewekt door een in de Fransche Kerk ontmoete schoone. Hoe vurig op haar verliefd, was hij echter te ‘voorzichtig’ tevens, om zijn hartstocht onbedacht gehoor te geven, en zag, vernemende dat haar vader bankroet gemaakt had, van zijn huwelijksopzet af. Zijn ‘deugd’ werd - als altoos - rijk beloond, en hem kort daarna - 26 April 1605 - in een Amsterdamsche maagd, Elizabeth van Valkenburg, een even waardige als schoone en rijke gade geschonken, die hij vervolgens ook na haar dood, en niettegenstaande de aanvechtingen zijner nog mannelijke jaren, getrouw bleef. Zij schonk hem vijf kinderen, waarvan echter slechts twee in leven bleven, zijn beide dochters, Anna, met den Heere van Aerssen van Vernhout, Elizabeth, met den welbekenden griffier Cornelis Musch getrouwd. Door zijn huwelijk was Cats, behalven een gezien, nu ook een rijk man geworden, die niet alleen het huis, dat hij te Middelburg in de Noordstraat bewoonde, maar ook een buiten, den Monnikenhof, te Grijpskerke aankoopen kon, beiden uit de goederen eener ongelukkige handelsfamilie afkomstig; dezelfde wellicht, uit welke hij zich dat jonge meisjen zoo wijselijk ontzegd had[2)]. Hoe hij het gelukkig gestarnte zijner ‘voorzichtigheid’ gezegend hebben zal!

Van zijn buiten te Grijpskerke ging de gansche reeks zijner eerste in 't licht gegeven werken, in de volgorde als wij ze hier hebben opgenomen, uit. Hij sleet daar en te Middelburg zeventien jaar lang den gelukkigsten tijd zijns levens; terwijl de verminderingen zijner inkomsten, als advokaat, door het Bestand van 1609 en de daaruit voortgevloeide minder voordeelige zeevaart, ruimschoots werden opgewogen door de voordeelen, uit de bedijking en bepoldering der in 't veroverde

1) Zie het belangwekkend geschriftjen van Mr. J.H. de Stoppelaar, *Jacob Cats le Middelburg.* 1603-1620. (Gebr. Altorffer, 1860) bl. 9.
2) Wij zouden dat uit de mededeelingen van Mr. de Stoppelaar (bl. 17 en vv.) opmaken.

Staats-Vlaanderen door hem aangekochte overstroomde gronden geput[3]. Wel bleef hij na 't einde van dat Bestand, door onderwaterzetting en derg., een aantal jaren van een goed deel dier inkomsten verstoken, maar bracht hem dit slechts tijdelijke moeite en bekrimping aan, daar hij ten slotte in zijne rechten dienaangaande erkend werd.

In hetzelfde jaar dat de oorlog weder aanving, eindigde Cats zijn werkkring als advokaat, en koos van de beide hem aangeboden betrekkingen - het Hoogleeraarambt in de Rechten te Leiden en 't Pensionarisschap van Middelburg - na rijp beraad het laatste, dat hij echter, na twee jaar en nog rijper beraad, met dat van ‘Hollands oudste stad’, van Dordrecht, verwisselde, om van nu af steeds aanzienlijker betrekkingen in den staat te bekleeden. In 1627 met Albert Joachimi naar Engeland gezonden, dat met Frankrijk overhoop lag, en waar men onzerzijds bemiddelen wilde[4], werd hij door koning Jacob met de ridderorde van St. Joris beschonken, maar was thuis komende helaas! gedoemd, zijne Elizabeth te verliezen, die hem na vijf en twintig jaren van 't reinste echtgeluk door den dood ontviel. Nimmer, wij vernemen 't reeds, zocht hij haar door een andere te vervangen, en al zijn afleiding in het dichten. ‘Papieren kinderen’ naar hij zich uitdrukte, waren de eenigste, die hij voortaan voort te brengen wenschte. Bepaaldelijk was het zijn *Toetssteen van den Trouwring*, en de daarin berijmde reeks van ‘zonderlinge Huwelijks gevallen’, die hem voor 's hands bezig hield. Zijn werk voldeed hem bij de voltooying zoo zeer, dat hij het, ten behoeve van 't buitenland, door den Amsterdamsen en hoogleeraar en dichter Van Baerle in 't Latijn wenschte te zien overzetten. ‘Mijnheere’ zoo schreef hij dezen, ‘ick bekenne, dat ick uyt sonderlinge insichten in UEd. ten hoogsten ben gehouden, evenwel en hebbe ick noyt de eere gehad UEd. met kennisfe te sien, veelmin te spreken, ende noch minder metter daet te mogen bewijsen, in

3) Alleen onder Groede, Cadzand, en Oostburg was bij tiendheffer van 18,531 gemeten, 235 en een halve roê lands, en buitendien gerechtigd tot al de tienden van Biervliet en Yzendijke. Zie de aant. van Mr. de Stoppelaar bl. 22, en de daar aangehaalde schrifturen.
4) Verg. daarover laatstelijk Prof. Vreede's *Inleiding tot een Geschiedenis der Nederl. Diplomatic*, II, 2, bl. 93 vv.

wat achtinge UEd. by my overlange is geweest. Ick hebbe een lange wijle gelegentheyt gesocht om in kennisse UEd. te mogen naerderen, ten eynde als vooren, ende nu by desen hebbe ick goet gevonden eenige inleydinge daertoe voor te slaen. 't Is dan sulx, mijn Heere, dat het de goede Godt gelieft heeft mijn lieff geselschap tot hem te roepen, ende my te laeten in een eensaem bedde, daerin ick mijn kleyn deel levens (dat my noch overigh soude mogen wesen) van meyninge ben (door des Heeren genade) over te brengen; en opdat sulcx niet verdrietelick ende met verknijsinge mijns sêlfs en soude geschieden, soo heb ick sedert mijn gedachten veel besigh gehouden met de oefeningen van poëtische vermaeckelicheden, et (*ut tuis utar verbis*) *quoties animum a cogitatione gravi et solitudine* (*quae duae sunt nutrices dolorum*) *abducere studeo, paratius nihil occurrit, quam ut jucundissima Musarum consuetudine et commercio fruar:* maer dit alles alleen in onze Nederlantsche tale; van welcke mijne maniere van doen ick UEd. wel eenmael by gelegentheyt reden en rekenschap soude willen geven, wetende dat UEd. derhalven wat anders is gevoelende[1]. Ick hebbe ten voorn. eynde onder andere ondernomen, soo uyt de H. Schrift als andere, oude ende nieuwe, Schrijvers te verkiesen eenige sonderlinge *Huwelicx-gevallen*, ende deselve nae mijn geringh begrijp *poëtice* verhandelt hebbende, trecke ick daeruyt verscheyde bedenckingen nae gelegentheyt van de stoffe, te weten: off dit off dat beleyt in eenigh huwelick wel en loffelick in 't werck is gestelt, dan niet; voor hebbende door dien middel de soetste ende bysonderste bedenckingen ende waernemingen over huwelicksche saecken, soo van de rechtsgeleerden ende van de Theologanten (niet sonder vermaeckelickheyt) onse lantslieden deelachtigh te maecken. Hierover is my te binnen gecomen, nademael onse tale sich niet seer wijt uytstreckt, dat in gevalle dit werck by eenige snege Latijnsche penne wel werde verhandelt, dat hetselve vry een ruymer loop soude gewinnen en in andere landen oock met aengenaemheyt soude mogen werden gelezen, te meer alzoo ick voornemens ben hetselve werck te doen verlustigen met verscheyde afbeeldingen in copere platen van de beste meesters, die ick sal weten te becomen. *Vale*. In Dordrecht, den ij^{en} November 1633.

Dewijle ick van Nederlantsche poësie, daerin ick my een wijle vermaeckt hebbe, ben sprekende, hebbe goet gevonden UEd. desen in die tale toe te laeten comen. *Ignosce, si amanuensis meus in quibusdam peccaverit*[2].

Weinige maanden na dit schrijven werd Cats voor de tweede maal geroepen, tijdelijk de betrekking van Raadpensionaris van Holland te vervullen. Eenmaal reeds, in Sept. 1629 na 't overlijden van Antony Duyck, had hij, tot op de benoeming van diens opvolger Adriaan Pauw, in April 1631, tusschentijds dat ambt bekleed; toen in 1634 Pauw als buitengewoon gezant naar Frankrijk ging, werd het hem voor de tweede maal opgedragen, maar om er nu, na twee jaren, in Juny 1636, zelf voor goed toe benoemd te worden. Toen, twaalf jaren later bij den vrede van Munster, het gemeenebest der Vereenigde Nederlanden als onafhankelijke Staat erkend was, voegde men er de betrekking van Groot-Zegelbewaarder en Stadhouder der Leenen bij. Hij bleef er tot na de bekende groote vergadering van 1651 in werkzaam, om toen zijn meer aanzienlijken dan schitterenden werkkring, als hoofdambtenaar van den Staat, met eene tweede zending naar Engeland te besluiten. In December van dat jaar toch stak hij, hoewel reeds 74 jaren oud, en sedert geruimen tijd naar rust snakkende, op dringend verzoek der Staten, met de Heeren Schaap en Van de Perre de zee over, om bij den Engelschen Protector de belangen der Nederlanden

1) Over Van Baerles misprijzing der moedertaal tegenover die der geleerden, verg. o.a. het aangeteekende in den *Nederl. Volksalmanak* voor 1858, bl. 81, v.
2) Het oorspronkelijke berust in de Academische boekerij te Leiden.

aan te bevelen[3]. Reeds een maand later was hij in 't vaderland terug, waar hij zich voor goed aan alle staatsbeslommeringen onttrok, en zich op 't welbekende, aangename *Zorgvliet* metterwoon vestigde. Koutende, dichtende en overdenkende, bracht hij daar nog zijn acht laatste levensjaren in genoegelijke rust door, in zijn rechtzinnige overpeinzingen - want hij was altijd zeer kerksch geweest - door twee predikanten bijgestaan. De laatste reeks zijner dichtwerken, met de beschrijving van zijn Ouderdom en Buitenleven geopend, zagen van daar uit het licht, en bijkans nog rijmende blies hij er, den 12^{den} September 1660, den adem uit, bijna drie en tachtig jaren oud. Een aanzienlijke lijkstoet van achttien koetsen, door veertig toortsen verlicht, begeleidde, weinig dagen later, zijn stoffelijk overschot naar de Kloosterkerk in Den Haag, waar sedert eenige jaren een opschrift op een der pilaren zijn laatste rustplaats aanwijst, en de herinnering van zijn naam bewaart. Reeds vroeger verrees er in zijn geboortestad een standbeeld te zijner eer.

Deventer, 11 Febr. 1862.
VAN VLOTEN.

3) De niet onvermakelijke 'bijzonderheden' van dat gezantschap door G. de Mey beschreven, zie in de *Gesch. letter- en Oudheidk. Uitspanningen* van Dr. Schotel, bl. 205 en vv.

Minne-beelden verandert in sinne-beelden.

PROTEUS
ofte
MINNE-BEELDEN
Verandert
in
SINNE-BEELDEN

Aen den verstandighen leser, op de titel-prent.

Siet hier het woeste Bosch en alle tamme dieren,
Siet hier de gansche lucht een naeckten jonghen vieren;
  Siet hier de walle-visch en al het gladde vee,
  Te midden in den brant te midden inde zee.
Siet hier de menschen selfs uyt alle verre Landen,
Uyt Noorden, daer het vriest, en uyt de dorre stranden,
  Siet hier den swarten Moor, den geylen Indiaen,
  Een yeder bid om strijt een blinden lecker aen.
Siet alderhande volck, siet vrouwen, knechten, heeren,
Siet boer en edelman haer malle tochten eeren:
  En of al dees of geen wat plomper gaet te werck,
  Sy hebben allegaer het eyghen oogh-gemerck;
Sy dienen algelijck, sy dienen haere lusten,
Het sy in onse ringh, of in de verre kusten,
  Het vier, het dertel vier is overal gemeen,
  De dieren met den mensch, die woelen onder een.
Ach! soo ons dom verstant niet hoogher wort gedreven,
Wy leyden al te mael een onvernuftigh leven,
  Wy gaen een blinden wegh, naer ons het vlees gebiet,
  En van de waere lust en weet de ziele niet.
Op, op! ghy Menschen-kint, klimt tot de wyse Reden,
Op, op! ghy Christen-mensch, klimt tot de reyne seden:
  Want die niet op en stijght uyt krachte van den Geest,
  Leest niet als voor het vlees, gelijck een ander beest.

Lofdichten.
Aen den hoogh-geleerden D. Jacob Cats, op het boeck van sijn const-rijcke sinne-beelden; van dewelcke sijn gunst mijn een vereert heeft.

Ben ick, o Cats! de eerst, die ghy dit Boeck vereert?
Soo sal ick zijn de eerst, die daer uyt wert geleert
Te sien de feylen, die ick in mijn groene jaren
Bedreven heb, die sot doch nimmer geyl en waren;
En stijghen hoogher op, verjaghen wulpsche Min,
En halen in zijn plaets d' eerwaerde Reden in:
Die sal den nevel, door haer glans, wel doen verdwijnen
Van jonge domme Jeught. Dan sal ick niet het schijnen
Van vele dingen (daer het meer-deel van de Liên
Haer aen vergapen), maer het ware Zijn eens sien.
Dan sal noch hoop, noch vrees, 't gemoet niet meer ontstellen,
Begeert van Rijckdom, Staet, noch Eersucht my niet quellen.
Is 't niet belachens weert, dat d' arme mensch soo wroet,
En slobt, en slooft, en sweet, om onnut overvloet?
Is 't niet beschreyens weert, dat menich wel sou waghen
Goet, bloet, ja ziel, om een dienstbare Croon te draghen?
Dit 's Redens eerste les: en als ick die wel ken,
Soo salse voortgaen en mijn leeren wie ick ben.
Meesterse, doet uw best: Maeckt, bid ick, my afkeerich
Van ondeught, en tot deught heel neerstich en begeerich.
Maeckt, dat ick met Mijn selfs en al de Weerelt spot,
En stel voortaen alleen mijn hart en hoop op Godt!

ANNA ROEMERS.

Op de drie boecken der sinne-beelden van den ed. heer D. Jacob Cats.

Wilt ghy een Venus sien, een Venus die van boven,
By d'Ouden wort geseyt, te zijn gekomen af,
Urania genaemt, een die eerst wetten gaf
En toomen in de Min, van yeder een te loven;
Wilt ghy sien Venus Kint, maer 't beste van de twee,
Die Venus heeft gebaert, dat wacker, eerbaer Maetje,
Dat met een soet gelaet en met een aerdich praetje
Wel beylt (dat heeft het noch behouden van der zee),
Maer 't beylt in eerbaerheyt: den and'ren is een lecker,
Die niet en weet dan quaet en rechte guytery,
Hy tacketeylt te veel, hy jockt en scherst te vry;
Is yemant wat besmeurt, hy maeckt hem driemael gecker.
Dees' is van ander stof. Of wildy gaen wat voort,
En mercken, hoe bequaem de Leer van goede zeden
U hier wort voorgestelt, met beelden en met reden,
Neemt in de hant dit werck, ghy vintet al soo 't hoort.
Terwijl den arghen mensch, met al sijn kromme sprongen,
Der volcken ampt en plicht verdonckert en verblauwt,
En 't rechte zeden-snoer aen hondert stucken kauwt,
En heeft van 't Burger-recht al vry wat afgedrongen;
Soo gaet u desen Boeck seer heerlijck stellen veur,
Hoe wy met eeren by den and'ren sullen leven,
Hoe veel wy aen de Eer of Baet-sucht moeten geven,
Hoe wy in vreught gestelt zijn sullen en getreur.
Terwijlen 't dolle volck 't rijck Lucifers weer bouwen,
En willen weten meer, als die haer 't weten geeft,
En willen sien, dat God voor ons verborgen heeft,
En nemen in veel meer als 't hart hun can verdouwen.
Siet hier dit kloeck verstant, dat ruckt met sijn gedicht
Ons herten op, en leert al stichtelijcker saken;
En gaet ons, in den geest, met troost en heyl vermaken,
En doet ons heffen 't hooft na 't alderhoogste licht.
Men heeft tot heden toe gekneutert en gekeven,
Of Zeelant oock wel sou uytbrengen een Poeët,
En tot op desen dagh niet veel men noch en weet,
Die in de Poësy den geest om hoogh doen sweven;
Maer nu is ons gebreck gebetert met gewin:
Een isser ons als drie, driedobbel is ons eere,
Ghy vint in sijn Gedicht: Vreught, Deught, en heylsaem Leere,
Heyl in de ziel, en Deught in 't leven, Vreught in Min.
I. HOBIUS.

Ter eeren van den hoogh-geleerden D. Jacob Cats, op sijn konstrijcke sinne-beelden.

De Min en haer natuur, haer eygenschap en krachten;
Des Borgers schult en plicht en sedenrijck betrachten;
't Vermaken van de Ziel, de wegen naer om hoogh,
Stelt ons dit cunstrijck Boeck in dicht en prent voor d' oogh;
Dies ghy, ô jeughdich Volck, in 't minnen onervaren,
Verraden van uw oogh, bedrogen van uw jaren,

Wien, door een domme kracht, Natuur gevoelen doet
Veranderingh' van sin, verwisselingh van bloet;
En ghy, gesetter Volck, die, met verstant en reden,
Naer wijs-heyts Even-naer dijn paden wilt betreden,
Dien, tot behout end' heyl, de Borgerlijcke wet,
Als rechtsnoer van uw doen en laten, is geset;
Ghy oock, o heylich volck, genomen uyt veel volcken,
Die steets, met hert en sin, gaet dringen door de wolcken
Tot in den Hemel toe, die 's werelts doen veracht,
Om dat uw Ziel hier na een beter goet verwacht:
Comt hier, komt alle dry, en brengt iets tot vereeringh'
Van hem, die Dicht en Prent een yder stelt tot leeringh';
Comt hant aen hant, en d' eer hem al uw leven geeft,
Die, tot vermaeck en leer, dit Boeck geschreven heeft.

Ter eeren van den selven.

Die, tot vermaeck en leer, dry dingen heeft beschreven:
De Minn', de Borger-plicht, en 't Geestelijcke leven;
Wie wenscht hem niet met my dry dingen tot sijn loon:
De Min-vrucht, Borger-eer, en Geestelijcke kroon?

JAC. LUYT, J.C.

Clinck-dicht op de driesinnige sinne-beelden van den hoogh-geleerden ende achtbaren heere D. Jacob Cats.

Hoe in des weerelts loop den mensch sich heeft te draghen,
Wijst ons dit aerdich Werck met Dicht en Beelden aen,
En hoe men van 't begin ten eynde toe moet gaen,
Om God, en oock den Mensch, in alles te behaghen.
Eerst: hoe een jonck Gesel met konste sal bejaghen
Sijn Lief, sijn tweede Ziel, sijn vreught, sijns harten lust,
En, om sijn hevich vier met eer te sien geblust,
Hoe hy 't met heus bescheyt een aerdich dier sal vraghen.
Maer, wonder boven al! - een en het selve beelt,
Een en de selve stof (merct hoe de Geest hier speelt),
Leert ons een Borger-plicht, en oock Godsalich leven.
Wel aen dan, hier is spijs, waer med' can zijn ghevoet
De Min, het Burgher-recht, en 't Christelijck ghemoet;
Dies wy, ô groot verstant! dry-dobbel lof u gheven.

S. DE SWAEF.

Au tres-digne d'honneurs et bon-heurs, le tres-docte seigneur Jaques Cats, J.C. sur ses emblemes tripliques. Sonnet encomiastique.

Mon Dieu m'ayant osté mon loysir de jadis
(Quand je rendoiz Anglois Du Bartas et sa race)
J'avoiz ja dit adieu aux Dames de Pernasse:
Pour mieux m'accommoder à ceux à, qui je suis.
Mais, non-obstant ce voeu, me retenir ne puis
De maintefois mirer et admirer la grace
Des chantres grave-gayz, dont la voix haute-basse
Tire de Terre au Ciel les bien-nayz beaux Esprits.
Tel, tel es tu, mon doux-docte-divin de Cats,
Qui, en fin medicin, sucrant, dorant tes doses,
Fais avaller aux tiens saines et sainctes choses,
Dont, sanz cest art, grand part taster ne voudroit pas;
Pourtant, si bien meslant avec le doux l'utile,
Triple Laurier j'appends à ton tri-lingue stile.

JOSUAH SYLVESTER.

Ter eeren van den hoogh-geleerden heer D. Jacob Cats, op sijne constrijcke sinne-beelden.

Gelijck den Medecijn aerdsinnich doet bereyden
Sijn bitter, heelsaem kruyt, met een versoeten schijn -
Om, door een vroed bedrogh, den siecken aen te leyden
Tot den bequamen wegh, als die onwillich zijn: -
Soo gaet den wysen Cats ons ongetemde jaren
Aenvoeren tot de tucht, door 't lock-aes van de Min,
En brengt de wyse deught, die qualijck was te paren
Met de bloetrijcke jeught, vermomt en sluypend' in;

En leert, met aerdich dicht, hoe, met verloop van tyden,
De Min tot Eeren-sucht, de Eer tot Godsdienst climt;
En hoe de Deftigheyt en Geylheyt t'samen stryden,
Hoe dat den laetsten stant den eersten overglimpt.
't En was geen dertel vier, 't welck hem heeft aenghedreven
Te beelden in 't begin vrou Venus of haer kint;
Maer, door een hooger Vier geprickelt, heeft beschreven
Hoe dat de liefde Gods de weereltsch' overwint.
Als hy in dicht en prent seer constrijck weet te malen,
En drucken onsen aert en onse zeden af;
Wel driemael dobbel eer moet hy te recht behalen,
Die Zeelandt, op een dagh, een cleyne Weerelt gaf.

L. PEUTEMANS.

In emblemata clarissimi consultissimique viri D. Jacobi Catsii J.C.

Epigrammation.

Vidit et ingentem mirata est Itala tellus
Alciatum, tanti mente superba viri:
Seu tonat, et leges facundo edisserit ore,
Seu Themidis dignum numine condit opus.
Hunc quoque ludentem, sed seria, vidit, et illi
De lusu palmam, sed sapiente, dedit.
Alciati curas et seria vicerat ante
Catsius; ad lusus nunc et amoena venit.
Hic quoque, sed *triplici* palmam *sermone* meretur,
Ut ter sit victor, qui semel ante fuit.

DANIËL HEINSIUS.

Tot den leser.

Wilt ghy, op eenen dagh doorsien uw gansche leven,
   Wilt ghy, met een gesicht, des werelts loop verstaen,
Wilt ghy een langhe tijt in 't corte sien beschreven,
   Wilt ghy, met eenen stap, het aertrijck ommegaen,
Wilt ghy, met cleyn beslach, veel dinghen ondersoecken,
   Wilt ghy der menschen aert haest kennen in 't gemeen:
Wat hoefdy les of school of veelderhande boecken?
   Leest maer dit corte werck, ghy vintet al byeen.

J.F.

Quod perdidit, optat.

Het deel wil zijn geheel.

Vraeght iemant hoe het komt dat alle jonge sinnen
Haer snellen uyter aert, haer stellen om te minnen,
   Die kapp' een ael in tween, en stae een weynigh stil,
   En sie hoe yeder stuk sich weder voegen wil.
Godt heeft eens van den man een ribbe weghgenomen,
En daer is voor den man een vrouwe van gekomen:
   Siet, hier uyt rijst de min, en al haer soet bedrijf,
   Het lijf wil naer het deel, het deel wil naer het lijf.

Ontijdigh mal, is niet met al.

Al kapt een staele-bijl den paling in de leden,
Al is hem schoon de kop ten vollen afgesneden,
   Noch springt hy om en om, hy wispelt op den blok,
   En, schoon de doot genaeckt, het schijnt hem enkel jok.
Daer zijnder in het lant, die, in haer oude dagen,
Noch dertel willen zijn, en malle liefde dragen;
   Maer al haer sot gelaet en is maer enkel waen,
   Want naer een korten tijt het mallen heeft gedaen.

Lijt, sonder spijt.

Kapt vry een Ael in tween, hy sal noch efter springen,
Hy sal met alle macht de leden omme-wringen,
   Hy trotst, oock even dan, hy tert den harden noot,
   Hy leest, gelijck het schijnt, ten spijte van de doot.
Ghy, als een hooger macht wort tegen u gedreven,
Soo lijt'et met gedult; waer toe het tegen-streven?
   Sijght neder in het stof, en toont een buyghsaem hert,

Want die onwilligh lijt, die lijt te meerder smert.

Alle dingen en voegen niet tot aller tijdt. 't Is niet alleen onbetamelijck, maar oock schadelijck voor een bedaeght man, sich over te geven aen de ontijdighe malligheden van Vrouwen liefde. Onbetamelick; want niet soo geckelick, als dat iemant, de Kerck-hof-bloemen alreede in menighte op het hooft dragende, noch met dwaesheden der Jonckheyt besig is. Schadelijek, want beyde, reden en ervarenheydt, leeren ons, dat so iemant met een bevende hant een eerst-ontluykend Roosjen derf afplucken, dat hy de lucht daer van niet en sal konnen verdragen; maer veel eer, den kugh daer van op de borst krijghende, wort in 't getal van Venus Martelaren overgeschreven, en verdient, soo doende, dit ost diergelijek Gras-schrist.

Die my omving in haren schoot,
Die heeft uyt liefde my gedoot.

Hoe veel beter seyde Sara: Sal ick met wellust omgaan nu ick out ben?

Wel aen dan, goet out Man, wie ghy wesen mooght, set jonge lieden dien handel over, en seght met Salomon: In den arm nemen heest zijnen tijd, en verre daer van te zijn, desgelijcx.

corn. gallus:

Turpe seni cultus nitidi, vestesque decorae
Atque etiam est ipsum crimen amare senem:
Crimen amare jocos, crimen convivia, cantus,
O miseri! quorum gaudia crimen habent.

't Is een van de bysonderste ken-teyckenen eens vernieuwden gemoets, dat men in sich gevoele een nedrige verdraeghsaemheit in alderley besoeckinge, ons regelrecht van Godt toegeschickt, ofte door middel van de menschen aengedaen; gelijck in het tegendeel van dien, een morrende en tegenstrevende onverduldigheyt niet anders en kan verstaen worden uyt te wijsen als een sodanigh herte, dat noch sijn gedachten niet heeft gevangen gegeven onder de gehoorsaemheyt Christi.

Maer, ô lieve, waer toe hier een stege onverdraeghsaemheit? nadien de goede Godt de sijne plagh uytverkoren te maken in den Oven der ellenden? gewisselijck de vermoeytheyt van jammeren is een gantsch ellendigh behulpmiddel voor de gene die lijden moeten; daer de ware vreese Godts uytkomst geeft in alderley beuautheden; want iemant, door de selve, sijn toevlucht nemende tot Godts vaderlijcke sorge over de sijne, weet niet alleen recht gedult, maer oock blyschap en dancksegginge daer uyt te treeken, seggende gestadelijck in sijn herte tot sijne vertroostinge:

Hoe swaerder lot,
Hoe naerder Godt.

Quod perdidit, optat.

Foemineum socio sumpsit de corpore corpus
Qui mare, qui verbo condidit astra, Deus:
Inde suror juveni, teneris calor inde puellis,
Inde thori socium soemina virque petit.
Quid mirum, juvenes? in pristina sata reverti.
Atque iterum sieri quod fuit, optat amans.

Anguil'am si fortè seces, salit illa per herbas,
    Et fatagit jungi, quo suit antè, loco.

Le part veut son entier.

Veux tu seavoir, Amy, pourquoy la douce rage
Nous pousse par amour au port du mariage?
Escoute la raison, l'amant qui est blessé
Se veut unir an corps, dont il est desmembré.

Incassum furit.

Vel caput anguillae strictus licet auserat ensis,
    Illa tamen lacero corpore pulsat humum,
Illa tamen caudâ non desinit usque moveri,
    Illa, licet vitâ desiciente, salit.
Haec tibi viva senis sit luxuriantis imago,
    Cui surit in tremulo corpore dirus amor:
Ah! miser est, quieunque senex juvenilia tractat,
    Et moriens, mortis se tarnen esse negat.

La fin de vie ne veut follie.

L'anguille faiet des sauts, bien que la pauvre beste
Au corps soit mutilée, et n'aye point de teste.
O sot, va t'en mourrir, ne faiete plus l'amant;
C'est chose sans raison un vieillart follastrant.

Nil juvat obniti

Anguillam si muero secet, si dividat ensis,
    Illa repercussam corpore plaugit humum;
Illa surit moriens: feseque in pulvere versat.
    Et tacitae non vult succubuisse neci.
Quid juvat obniti, cum te sors dura satigat,
    Vel rumpit properam de Tribus una colum?
Flecte caput, tacitoque latus permitte dolori;
    Non totus miser est, qui miser esse potest.

Au tourment necessaire, rien, que souffrir et taire.

Ne prens avec regret les maux de ceste vie,
Car regrimber ne sert, quand nous le ciel chastie;
Abbaisse toy plustost, avec un humble coeur,

Qui souffre par despit augmente sou malheur.

Incassum furit.

Sunt certa rerum tempora,
Sunt et animorum motibus
Vicesque crebae sub polo,
Queis stant caduntque singula.

Non indecorum modo, sed et pernitiosum seni laseivere, praesertim in amoribus. Indecorum: nihil enim tam riduenlum, quam si homo tremulus, canus, edentulus vel (ut ille) passâ rugosior Uvâ, juvenum more amatorem agat. Perniciosum: usus enim et rationes Physicae clamant hominem senum, juveneu am in amoribus habentem, calido et humido privari, adeò ut brevi totâ istâ militiâ sine gloriâ defunctus, hoe. Epitaphium mortuus viatori exhibeat:

- Occidit amando
Excepit tepido quae mea menibra sinu.

Quantò melius Abrahami uxor: Postquam vetula faeta sum, inquit, num mihi voluptas? Quin tu potius quisquis es, mi Senex,

Pueris haec saera relinque,

et, cum Sophocle mihi effare: Bona verba, ô Viri, liber jam factus sum, et ab inclementibus istis ae suriosis dominis aetatis beneficio ausugi; vel cum Sapiente Hebraeo:

Quin ipsa fert dies modum
Amplexibus, et ut nauseet
Quis expetita ad oscula.

Quand on est jeune, on aime ea fol:
Quand on est vieil, qui aime est fol.

Nil juvat obniti.

Inter signa hominis verè renovati praecipuo loco numerandus animus humilis, ae patiens calamitatum et injurianum, nec enim pertinax ae refractarius quispiam Christo sese cogitationes subdidisse pro explorato unquam habere potest. At quorsum, precor, hie pervicacia? afflictionibus fanè Deus vel exercet, vel probat, vel corrigit, vel honore afficit suos, utpote in hoe similes eos saciens ipsi Filio. Clementissimus enim Pareus ex altâ providentiae speculâ, quid unicuique nostrum conveniat planè ae plenè cognoscit, et quod convenire novit, accommodat. Miserabile verò remedium est, obnitendi studium, et plorandi lassitudo; cum meliùs, Dei timor hisce medeatur: Is enim ad divinam voluntatem et paternam affectionem, tanquam ad sacram auchoram, consugiens, non patientiam solùm, sed et gaudium, imò et gratiarum actionem, ex ipsis afflictionibus producit; non secùs ac medieus ex viperis Theriacum; adeò ut, tanquam triumphans, pleno ore tandem exclamet: Via crucis, via lucis.

CHRYSOST. Generosi est animi, cum undique provoceris ac pungaris, aequo animo acerbitates omnes ferre.

Nobile vincendi genus est patientia, vincit
Qui patitur; si vis vincere, disce pati.

Ortus cuneta suos repetunt, matremque requirunt.

GRUTER. *in Sentent. Ethico-polit.*
Amantis anima in corpore haud vivit suo.
- Nam simul esse cupit, quod simul ante suit.

VIRGIL. - Est mollis flamma medullas
Interea, et tacitum vivit sub pectore vuluus.

Qua non nocet.

Grijpj'et wel, soo is 't maer spel.

Het brandt-hout en de Min zijn twee verscheyden saecken,
Maer op gelijcken voet van ieder aen te raecken;
    Want of men naer het Vyer, of nae de Minne spoet,
    Daer is een seker konst hoe dat men grypen moet.
Tast daer het leyt en gloeyt, ghy sult het laten vallen;
Tast daer het niet en brant, foo is'et om te mallen:
    De liefde, soete Jeught, is, ick en weet niet wat,
    Sy dient, of dient u niet, na datse wort gevat.

Slaet de handt, daer 't niet en brandt.

't Is twee-sins aen te doen al watje kont bedencken,
Grijpt hier, 't is sonder noot; grijpt daer, het sal u krencken:
    Wie is'et die terstont de vingers niet en schroeyt,
    Indien hy vat het hout juyst daer het leyt en gloeyt?
In vreught is dickmael pijn, in plagen, volle zegen;
't En is niet in de saeck, maer aen den man gelegen.
    Wel, draeght dan met gedult al wat den hemel doet,
    Zijt willigh, datje zijt, en datje wesen moet.

Jerem. XXI. 8.
Siet, ick legge u voor een weg ten leven, en een weg ten dooden.

Het brandthout daer het gloeyt en mach men niet genaken,
Maer daer geen voncken sijn daer is'et aen te raken;
    Geen mensch en grijpe toe alleen op lossen waen,
    Want die het qualijck vat die is'er qualijck aen.
De zegen met de vloeck, de doot, en oock het leven

Die sijn u, weerde ziel, van Gode voorgeschreven;
    Wel neemt dan, lieve, neemt het goede by der hant,
    En vlucht naer Zoar toe terwijle Sodom brant.

Alle dingen, feydt Epictetus, hebben hare handthave, en diese wel handelen wil, dientse daer by te grijpen. 't Recht gebruyck der dingen wel te verstaen, is een van de nutste wetenschappen des burgerlijcken levens. De Bye treckt soeten honigh uyt bitteren Thijm, de Yle ofte Bloetsuyger bedorven bloet uyt een gesont lichaem. Wyse lieden suygen soet uyt bitter, dwase bitter uyt soet: den eenen is goets moets, selfs midden in swaricheden, den anderen klaecht en knaecht hem selven, oock dan als 't hem wel gaet, soeckende altijt een knoop in de biese, en (so men seyt) een manneken in de mane. Een Egel draecht het lijf vol stekels; is 't wonder? hy brengtse felver voort. Veel werdender gequelt, alleenlijck daerom, om datse een quellijcken geest hebben. 't Is moeyelijck met iemant om te gaen, die alle swaricheden inkropt en ter herten neemt, alle vermaeckelijcke dingen daerentegen ongevoelijcken laet voorby gaen. Wegh Egels, wegh Ezels. Hoe veel beter dede Caesar, als hy ter aerden neder gestort zijnde, selfs sijnen val sich ten goeden naduyde: Ick houde u vast, ô Aerde onser aller moeder, seyde hy; treckende tot een voorteycken van toekomende overwinninge, dat een swaerhooft ontwijffelijk als een voor bode van ongeluck soude hebben genomen. En Zeno door schipbreucke alle zijn goet verloren hebbende: My wert nu: seyde hy, gelegentheyt gegeven, om sonder beslommeringe en bekommeringe, naer wijsheydt te trachten. Merkt hoe een pack wel gevat, en gewillighlijck gedragen, lichter werdt.

In de bekeeringe des sondaers drie dingen van noode te zijn, te weten: het Woordt, Godes Geest, en den wille des menschen, wert by Godsalige mannen in deser voegen toegestaen: te weten, Dat des menschen wille niet slechtelijek als lijdende, maer oock als eenige werckinge in haer hebbende, in de eerste veranderinge des gemoets, haer vertoont. Want fo wanneer de mensche bekeert werdt, God de Heere en werckt op den selven niet tegens danck van den selven, en als onwilligh, maer met sijn danck, en als gewilligh: in voegen dat, dien selven oogenblick dat de bekeeringe aengaet, den genen, die bekeert werdt, by middel van Godes genade, sijn bekeeringe selfs oock wil. En hierom seyt Augustinus seer wel, Serm. 15. de verb. Apost.: De gene die u geschapen heeft sonder u, en wil u niet salich maken sonder u: en wederom, Onse wille van noode te wesen om een goedt werck te doen, is gansch vast en seker. Maer dese selve wille hebben wy nochtans door eygen macht niet, noch uyt ons selven: maer de Heere werckt dit selve willen. Want siet! ter selver stont dat God ons sijne genade schenckt, soo geeft hy ons met een dat wy konnen willen, en dat wy het willen metter daet konnen aennemen.

Wy zijn te vooren dood en stil;
God geeft ons 't roeren en den wil.

Qua non nocet, arripe.

Pars sudis igne calet, pars altera nescia flammae est:
Haec impune manu tangitur, illa nocet.
Dextra voluptates Veneris serit, altera curas:
Hinc juvat, aligeri sax nocet inde Dei.
Elige, quisquis amas, sed, quae juvat, elige partem:
Ipse Cupido sacem, quâ caret igne, tenet.
Tristia Democriti salso delude cachinno,
Lude, jocus Venus est; nil nisi ludus, Amor.

En bien prenant, n'auras tourment.

Qui bien prend le tison le porte sans domage,
En bien hantant l'amour, ne sentiras sa rage:
Pour voir de tes desseins heureusement le bout,
Manie bien ton cas: le manier est tont.

Omnia in meliorem partem.

Hinc rubet igne sudes, nullis crepat inde savillis;
   Hinc poterit tangi, sauciat inde manum.
Res humana bisrons: tu, quâ juvat, arripe quidquid
   Te super aethereâ de regione fluit.
Damna suum lucrum, sua gaudia luctus habebit,
   Excipis incumbens, si sapienter, onus.
Morosum nec laeta juvant, et, rideat orbis.
   Quod gemat ille tarnen, quodque queratur, habet.

Tout au meillieur bout.

Comme un bruslant tison, ainsi la vie humaine,
Bien prise et mise avant, est manié sans peine.
De joye, et de bon-heur, n'aura jamais defaut,
Qui bon et meur advis oppose a tout assaut.

Qua non urit.

Pars Sudis igne caret, rapidis calet altera slammis,
   Hinc nocet, illaesam calsacit inde manum.
Ecce! bonum Deus, Ecce! malum mortal bus offert,
   Quisquis es, en tibi mors, en tibi vita patet.
Optio tota tua est, licet hinc, licet inde capessas;
   Elige, sive juvet vivere, sive mori:
Quid tibi cum Sodomâ? nihil hic nisi sulphur et ignis,
   Quin potius placidum, Loth duce, Zoar adi.

Ecclesiastiq. XV. 16. La vie et la mort, le bien et le mal sont en la presence des hommes.

Ta Vie est un Tison, d'icy le pourras prendre,
Sans te brusler; de là, sèras reduit en cendre,
Prens le costé, ou Dieu est gracieux et doux,
Ne touche pas l'endroit, où brufle son courroux.

Omnia in meliorem partem.

Appositè ad rem, de quâ hic agimus, dixisse mihi visus est Epictetus, unamquamque rem habere ansam suam, eâque apprehendendam esse ei, qui seliciter hac uti velit; scire enim quorsum quaeque res spectet, et quis ejus sit usus, non minima pars est civilis Prudentiae. Apis ex Thymo, herbâ amarissimâ, suavissimum mel extrahit; Hirudo contra ex sano corpore vitiosum sanguinem. Sapiunt, meâ quidem sententiâ, non qui ex laetis tristia, sed qui ex tristibus laeta nôrunt elicere. Echini semper spinis involuti sunt; quid mirum? cum eas ex sese gignant. Magna pars hominum misera est, non aliâ de cansâ, quam quia querulus ipsis est animus. Melius Caesar, qui in terram prolapsus etiam casum suum benignè interpretatus est: Teneo, inquit, te Terra mater; quodque morosior aliquis mali praesagii loco habuisset, ille in victoriae bonum omen, non minus lepidè, quam animosè, convertit. Et Zeno omnibus rebus nausragio amissis: Jubet me Fortuna, inquit, expeditius philosophari.

ovidius: Leve fit, quod bene sertur onus.
seneca *de Tranq.:*

Assuescendum est conditioni suae, et quidquid habet circa se commodi, apprehendendum: invenies in quovis vitae genere oblectamenta, et remissiones, et voluptates. Nihil tam acerbum est, in quo non aequus animus solatium inveniat.

besold. *Axiomat. Philosophico-Theolog.:*

Cur quidam sunt divites, cur alii mendici, ambo probi? quia nihil refert utrumvis sies, si utroque seiveris uti.

plautus:

Amor et melle et selle est soecundissimus.
EURIP.: Amores nimii
Cum accesserint, non bonam samam,
Neque virtutem attulere
Hominibus: si temperata accesserit
Venus, non alia Dea
Adeo gratiosa.

Qua non urit.

In peccatoris conversione tria requiri satis decisum est: Verbum nimirum, Spiritum Dei, et Voluntatem hominis. Nec enim ut passiva tantum voluntas humana consideranda est, sed actionis nonnihil eidem, in prima animi mutatione, adscribendum esse credimus. Quoties enim aliquis convertitur, Deus opus illud non in invitum, sed in volentem exercet: Atque eo ipso quidem momento, quo fit conversio, Dei gratia mediante, conversionem suam vult is qui convertitur. Hinc recte August. Serm. 15. de Verb. Apost.: Qui te creavit sine te, inquit, salvare te non vult sine te. Et rursus: Voluntatem nostram, ut bonum aliquod opus bene saciamus,

requiri, certum est, atqui etiam ex nobis, nostra potentia, non habemus; voluntatem quippe in nobis operatur Deus. Ecce enim! eo ipso tempore, quo gratiam Deus largitur, hoc ipsum quoque nobis confert, posse velle, et actn velle recipere.

Deut. XXX. 19.

Testes invoco hodie coelum et terram quod proposuerim vobis vitam et mortem, benedictionem et maledictionem. Elige ergo vitam, ut et tu vivas et semen tuum.

Proverb. XIV. 16.

Le Sage craint, et se retire du mal: mais le fol f'escarmouche, et se tient seur.

de bayf:

Cupidon pour dieu adoré,
Tire d'un petit arc doré
Deux traicts de differente forte;
L'un d'eux rend l'amour honoré,
Et l'autre trouble et malheur porte.

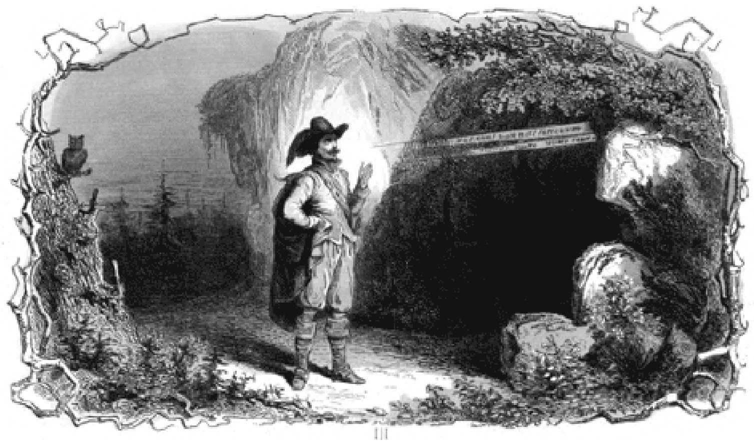

Nil nisi mota.

Niet sonder vragen.

Ghy wenst een echte Wijf, ghy wenst te mogen trouwen,
Ghy wenst (gelijk het schijnt) u huys te mogen bouwen,
   Ghy wenst en anders niet. Maer lieve, segh een reys,
   Wie trouwt'er in den droom of in een dom gepeys?
Het vryen eyscht versoeck. Geen Echo salder quelen
Dan als haer iemant verght, en dat met luyder kelen;
   Wel, tijt dan aen het werk; want siet! een rechte Maegt
   En komt niet ongenoot, en geeft niet ongevraeght.

Die vraeght leert klappen.

De Lucht die tegenspreeckt, de stemme sonder leven,
Is niet gewoon van selfs een woort van haer te geven;
   Maer komt'er oyt een mensch die maer het minste vraegt,
   Soo vint men dat het bosch van haer geruchte waegt.
Wie oyt tot spreken verght de tonge der klappeyen,
Die opent haer den mont, om breet te mogen weyen;
   Wie met een slim beleydt gestole dingen heelt,
   Geest oorsaeck, dat een dief aen alle kanten steelt.

Luc. XI. 9.
Bidt en u sal gegeven worden, soeckt en ghy sult vinden, klopt en u sal opgedaen worden.

Wie oyt een wederklanck wil in de lucht verwecken,
Die moet een helle stem tot in den hemel strecken,
   Want die niet uyt en brengt als woorden sonder kracht,
   En hoort geen tegen-spraeck, hoe langh hy antwoordt wacht.
Hy dient zijn herten-gront met yver uyt te spreken,

Die met een droeve galm wil in den hemel breken,
Alleen die krachtigh bid, en tot den Heere sucht,
Verweckt een wederklanck tot boven in de lucht.

Het, veel of luttel spreken van iemant, hanght meer aen de toehoorders, als aen de spreker selfs; want spreeklust en wert nergens door meer gaende gemaeckt, als met veel te vragen, en vlytigh toe te luysteren. Selden komt'er een klappeye ter bane, soo sy by niemant gevraeght en wert: maer soo haest als dit langgetongde gedierte door vragen tot spreken een open krijght, stracx, als uytgelaten zijnde, verspreyt het sich wijt en breedt daer henen, gelijk een overloopende riviere door het vlacke veldt. Komt er daerentegen iemant ten nagang, die met een streng gesichte dese mondtspeelster onder d'oogen siende, een snaeu toebijt, sy sal terstont swygen als een pissebedde, en stom staen als een visch. Is'er dan yemandt die een breetweyende tonge wil inbinden? dat hy de tegenheyt, die hy van haer slabberen inwendigh heeft, uytwendelijcken metten gebare uytdrucke, en 't sal'er mede gedaen wesen.

SENECA, HIPPOL.
Alium silere cum voles, prius sile.

De stemme (die d'eene aldus, en d'andere alsoo beschrijft) oordcelen wy, als een bysonder werck Godes, sonderlinge aen den selven toe-geëygent te moeten werden. Want al is 't soo dat veel God-salige alleenlijk door het opheven des gemoets, gewoon zijn tot Godt te bidden: evenwel nochtans sal men een vyerigh gemoet, door hulpe van de stemme met meerder kracht voelen uytbarsten, en met grooter gewelt tegens den hemel als een uytval doen, dan of iemandt alleenlijck door de gedachte zijn gebeden Gode opdronge. En waerom en souden wy niet met alle de wercktuygen, soo des lichaems als des gemoets, den Schepper van beyde, ten besten wy konnen, vereeren? waerom en souden wy niet beyde die dingen, waer door wy van Godt zijn verheven boven andere gedierten, hem eerbiedelijcken opdragen, te weten woorden en gedachten? waerom en sullen wy niet den geheelen mensche Gode opofferen? sonderlinge, nadien ons eygen stemme, terwylen wy bidden, van ons gehoort zijnde, daer toe dienstigh is, om onse sinnen meer op te weeken, en t'elcken als die schijnen te willen gaen dwalen, wederom als tot Godt te brengen. Wy houden daerom dat'er drie dingen noodigh zijn, om wel te bidden, te weten eerst: een welbereyt gemoet, ledigh van alle andere bekommeringe; ten tweeden: een lichaem gantsch en al gestelt tot nederigheyt; en ten derden: de vrucht onser lippen, dat is een stemme, uyt het binnenste onser herten krachtelijk uytgedreven. Weleke drie dingen indien wy in ons gebed te samen voegen, so en is'er geen twijffel aen te slaen, of Godt wil ons gewisselijck verhooren, indien niet nae onsen wille, immers t'onsen besten.

Nil, nisi mota, dabit.

Dulcis amica placet, placet nxor, et oscula castae
Conjugis, et multâ prole beata domus:
Cura sed ulterior tibi nulla, quid? anne moraris
Dum ruat in gremium sponte puella tuum?
Nil agis: intenso demum clamore movetur,
Suêta viatoris quae modo voce loqui.
Nil dare, sponte suâ, didicit resonabilis Echo,
Nec dare, sponte suâ, bella puella solet.

Jamais amie sans fatigue, qui la veut, qu'il la brigue.

Tu dis, l'amour me plaist; et ne fais autre chose:
Robin, en rien faisant jamais on cueille rose,
Ny dame en ville orras, ny Echo dans les bois;
Si tu ne fais ouir ta preallable voix.

Ubi percunctator, ibi et garrulus.

Muta fub obscuris habitaret vallibus Echo,
   Ni soret alterius garrulitate loquax:
Illa silet, quoties presso silet ore viator;
   Discit et à populo praetereunte loqui.
Ora loquax premeret, nisi percunctator adesset;
   Hoc duce tentat opus livida lingua suum.
Probra creat qui multa rogat, qui commodat aurem:
   Turpia, si nescis, surta receptor alit.

Du demandant le mesdisant.

On n'oit jamais au bois d'Echo la resonance,
Si nul ne luy parler premierement commence.
Quant nul chez nous ne faict en demandant le sot,
La bouche du jafcur ne parle pas un mot.

Psalm. XXXIII. Clamaverunt justi et dominus exaudivit eos.

Intensis opus est clamoribus, ut sonet Echo;
   Dum strepis exiguo murmure, Nympha silet:
Nympha tacet tacitis, sed surgat ad aethera clamor,
   Mox responsa tibi, vel geminata, dabit.
Vota quid essundis summis innata labellis?
Ad tepidas coeli non patet aula preces:
Tende latus clamore, Deus responsa remittet;
Hîc pia mens, hîc vox servida pondus habent.

Jaqu. V. 16. La priere du juste faicte avec vehemence, est de grand efficace.

Qui d'une basse voix Echo la nymphe appelle,
(Qu'attend il dans les bois?) n'aura response d'elle,
Celuy aupres de qui le zele n'a nul lieu,
N'est entendu du ciel, n'est exaucé de Dieu.

Ubi percunctator, ibi et garrulus.

Dicendi modus non penes loquentem, sed penes audientem est, inquit Stobaeus. Rem tetigit; Detractatio enim ut percunetando excitatur; sie auscultando nutritur; nec unquam loquax illa Dea è latibulis suis prodit, nisi evocata: ut verò aliquis interrogando aurefque saciles praebendo linguacibus istis garrie di anfam dedit, protinus in varios molestae garrulitatis modulos latè diffunduntur, adeò ut, si ufpiam, eertè in istis locum habeat illud Poétae *Excitat auditor studium*. Si contra prudentior animosiorve aliquis sive seria increpatione, sive vultu ad gravitatem composito sese sabulae inserat, statim sermonem abrumptum ejusque autorem pisce mutiorem conspicias; non seeus ac si *hostilis sacies occurrat et omnia turbel*. Maledicis ergo si fraenum iujicere vis, animi aversionem vultu exprime, et rem perfeceris: nunquam autem calumniatores decrunt, dum, cui persuadeatur, existit, ait Ioseph.

> **CHRYSOST.**
> Malitia non docetur sermonibus, sed excitatur.

Ora et dabitur.

Vocem (quam alii aliter describunt) Echo, at admirandum divinae patentiae opus, Deo Opt. Max. imprimis dandam dedicandam, censeo. Tametsi enim, solo mentis ad Deum ascensu, pios non rarò Deum alloqui satis compertum sit, majori tamen energia animus fervens, ope vocis, sese exserit, ac in eoelum, ut ita loquar, impetum facit; quam si tacita solum cogitatione Deo preces offerat. Quidni enim orationem et rationem (qua utraque immensa Dei bonitas caeteris animantibus praestantiores nos reddidit) gratum Deo sacrificium offeramus? praesertim verò cum nostra ipsius vox, auribus hausta, animum magis moveat, et (si langnor fortè aut diversio) ad Deum veluti reducat. Tria igitur ad preces ritè offerendas, merito requirimus: animum praeparatum, nec aliud agentem; corpus submissum et ad humilitatem compositum; et fruetum labiorum, id est: vocem imo cordis penetrali emissam. Quae si conjungamus, exaudiet proeul dubio nos munisieqs ille Pareus, si non ad voluntatem, saltem ad salutem.

Psal. CXLIV. Prope est Dominus omnibus invocantibus cum in veritate.

bernard.

Quando sidelis, et humilis, et servens oratio suerit, coelum, haud dubio, penetrabit, unde certum est quod vacua redire non possit.

Terent.

> Credis haec dormienti tibi consecturos Deos,
> Et illam sine tuâ operâ in cubiculum iri deduetum domum?

ovid. ***de Art. lib.*** **1.**

Ah, nimia est propriae juveni siducia sormae,
Exspectet si quis, dum prior illa roget.

ERASM. Non provocare, matronae est.

Amor, formae condimentum.

Noit leelick lief, noch schoonen koolsack.

O soete rasery! hoe kan 't de Minne voegen?
De Sim schept in den aep een wonder groot vernoegen;
   Alwaer uit Venus kint zijn gulde pijlen schiet,
   Daer woont de schoonheyt selfs, hoewel die niemant siet.
Al zijnder in het lief, al zijnder hondert vlecken,
Men vint terstont een kleedt om alle vuyl te decken:
   Den stouten noemt men vry, die dronken is, verheugt:
   De liefde weet de feyl te trecken tot de deugt.

Uilen, broên uilen.

Een aep die broet een aep, van uilen komen uilen,
Wat brengt een esel voort als onbelompe guylen?
   Noit vont men soet gewas ontrent een wilden tronck,
   En, naer het oude singt, soo pijpt het kleyne jonck.
Ghy, wilje zijn berecht wat u sal wedervaren
Van 't meysjen datje vrijt? let wie haer ouders waren;
   Siet! dit is 's weerelts loop, al flaet'et somtijts mis:
   De dochter wort een wijf als nu de moeder is.

1 Petr. IV. 8.
Liefde bedeckt veel sonden.

Al siet de Simm' haer maets of haer wanschapen jongen,
En hoe zijn platte neus in bochten is gedrongen,
   Sy toontse niettemin een vriendelijk gelaet,

En bant uyt haar gemoet de galle van den haet.
Siet, wat de liefde werkt! de liefde deckt gebreken,
De liefde voedt den pais, en haet het lebbigh spreken,
De liefd' is, die het huys met alle zegen vult;
Al waer de liefde woont daer mangelt noyt gedult.

Men erft van zijn ouders niet alleenlijk goet en bloedt, maer menichmael ook der selver uyterlijcke siekten en innerlijcke gebreken. Want gelijck den Poëet seyt,

> De tacken aerden na de stam,
> Van 't quade noyt iets goedts en quam.

Middelertijt en is'er geen mensche so veel gelegen aen iemants aert en imborst recht te kennen; als de gene die van sinne sijn sich ten houwelijck te begeven, dewelcke voor al wel hebben te letten op de ouders van de gene, die sylieden meynen by der hant te nemen. Een proper neusjen, een kleen mondeken, een gau ooghjen, een besneden tronitjen, en diergelijcke visevasen sich als een wit in desen voor te stellen, is enckele dwaesheyt, nadien alle sodanige dingen u eygen selfs en niemandt anders zijn rakende; daer nochtans een rechtschapen houwelijk niet alleenlick en behoort te sien op den genen, die dat aengaet, maer sonderlinge mede op 't geslachte, op de nakomelingen, op het gemeene beste, dewelcke (als 't wel soude gaen) yder haer bescheyden deel behooren te hebben.

ex eurip.

Ne unquam affinitatem contrahas, neque intra domum accipias, malae mulieris pullum: imitantur enim mulierum opprobria. Hoc ergo considerate mihi, o proci, bonâ filiam ex matre ut ducatis.

Soo ghy een vrient berispen wilt, doet sulx heymelijck: soo ghy een vrient prijsen wilt, doet sulcx in 't openbaer, seyt een Heyden, en sulcx komt de Christelyke sachtmoedigheit al seer naby: dan het meerendeel doet schier regelrecht het tegendeel. Prysen sy iemant, sy doen het in 't bysonder: laken sy iemant, sy doen 't ten aenhooren schier van een ieder. Men hoort nauwelijck twee ofte drie menschen te samen spreken, ofte het schijnt datse haer selven tot het ophalen van eens anders gebreken als verhuert hebben, met soo vollen mondt spreken sy daer van. De reden van dit heeft den Oudvader Hieronymus seer wel bemerkt. 't Is, seyt hy, den boosen een vermaeck den goeden een kladde na te werpen, en (soo men seyt) met haar slippen in d' asschen te sitten, meynende dat, om de menichte der gener die misdoen, hun misdaet kleynder is. 't Gaet'er veeltijts soo; de gene die quaet zijn, wenschen dat de goede quaet mochten werden, om datse haers gelijck souden veel vinden. De koeye, alsse vuyl is, slaet geerne haren steert rontom, om de andere te maken, dat sy is. Dese genegentheydt spruyt uyt een quade wortel, dient mitsdien wel uytgeroeyt te werden, en in plaetse van de selve de liefde des naesten geplant. Oordeelt niet, op dat ghy niet geoordeelt en wert, seyt onsen sachtmoedigen Salighmaker. Dit verboden oordeel wert driesins gevelt: als men 't goede ten quaden duydt, als men 't quade tot slimmer trekt, als men 't twijfelachtige ten ergsten uytleydt. Hebdy een Christelijck ghemoet, wacht u van soo te oordeelen, en liever laet in alle gelegentheydt, na den raedt Salomons, den lastermondt verre van u zijn; Prov. IV. 24.

Nunquam deformis amica est.

> Dulcis amor suror eft. Stupet ebria simia prolem,
>   Nilque suis catulis pulchrius esse putat.

Nescit amans vitium (nimis id licet exstet) amicae,
   Quasque alius dotes non videt, ipse notat:
Fucus amor vehemens, omnique potentior herba est;
   Hoc duce sacundae garrula nomen habet.
Quissquis amat, mentes agit ante Cupidinis aestro.
   Omne bono vitium proximiore tegit.

Jamais laides amours, ny belle prison.

Que tu es doux Amour, par ta plaifante rage
Estime son petit le plus beau du bocage
Le Singe craque-noix: nul vice ne luy chaut,
Car du manteau d'Amour il couvre le defaut.

Qualis mater, talis filia.

Ex asinis asinus, bubo bubone creatur,
   Et similes catulos simia mater habet:
Non leporem catulus generat, non salco columbam:
   Arboris indomitae fructus acerbus erit.
Nosse cupis qualis tibi virgo futura sit uxor?
   Matris ad ingenium respice, certus eris.
Dissimilem licet arte sui se monstret amanti,
   In vitium tandem nata parentis abit.

Tel grain, tel pain. De mere piteuse fille teigneuse.

La mere, et ses defauts, quant je te fais paroistre,
La fille, et ses humeurs, de là tu peux coignoistre:
Il n'est pas vray tousjours, mais ordinairement
Les meurs et les humeurs du pere suit l'enfant.

Delicta operit charitas.

Gaudia pertentant tacitum tibi, Simia, pectus,
   Dum gremio catuli membra pudenda soves;
Arcet ab amplexu non te sine crinibus alvus,
   Non simae; ante oculos crimina naris habes.
Difpliceat multis, placet hac mihi Simia parte,
Ah! niger est, si quis pandere crimen amat.
Livida lingua sile; vitium tegit lile sodalis,
Imbuit aethereus, si qui pectus, Amor.

Proverb. XVII. 9. Qui cele le mesfaict, cerche amitié.

Le Singe son petit, combien que laid, ne laisse,
Mais sans s'en offenser, l'embrasse et le caresse.
Si de Chrestien le nom ne veux porter en vain,
Couvrir tousjours te faut les fautes du prochain.

Qualis mater, talis filia.

Non corpus, non sormam, non morbos tantum, sed et vitia pleraque, veluti haereditaria à parentibus nos haurire; et rerum naturalium scriplores, et usus docet.

Redit ad autores genus,
Stirpemque invisam degener sanguis refert;

inquit Tragicus: et contrà, par est meliores esse eos, qui ex melioribus, ait Philosophus. Cum verò nu lius adeò intersit in indolem alterius inquirere, atque illius, qui individuam vitae societatem cogitare coepit, non vana cura est, quibus moribus parentes ejus sint, cui animum adjecit, indagare. Formam tantùm aut lineamenta corporis, nescio quae, aliquis ut scopnm hic refpiciat? nugae. Ista privatae voluptati tantum serviunt. At matrimonium non nobis solùm, sed agnatis, sed posteritati, sed reipublicae contrahendum est. Si ergo non degenerem mundi incolam, nec insiciendum faeculo nomen, ut ille ait, aliquando vixifse te posteritati testatum velis, nequaquam affinitatem contrahas, neque intra domum recipias, ut Eurip. ait, malae mulieris pullum; sed audi Poëtas uno ore sibi acclamantes:

Virg. Sic canibus catulos similes, sic matribus hoedos. juven. *Sat.* 4.

Si damnosa fenem juvat alea, ludit et haeres
Bullatus, parvoque eadem movet arma fritillo, etc.
Sic natura jubet.

Delicta operit charitas.

Pene è Christianae charitatis penu ductum mihi videtur dictum istud Senecae: Secretè amicos admone, lauda palàm. Plerosque tamen homines in contrarium affici videmus, et ex animo dolemus. Laudant secretè, damnant palam; vix enim duos tresve hominos simul colloquentes audias, quin statim recensendis aliorum vitiis operam locasse dixeris, ita strenuè in calumniae campum hunc Martium, ut ita dicam, descendunt. Rationem acutè tangit D. Hieronymus: Malorum, inquit, solatium est, bonos carpere; dum peccantium multitudine putant culpam minui peccatorum. Agedum quisquis es, qui maledicendi hoc studium tibi infitum sentis, interroga conscientiam tuam, quid te moveat, verissimam viri pii sententiam (nec dubito) invenies. Vetus malum est; malus bonum malum esse vult, vit sit sui similis. Nolite judicare, inquit benevolus Servator, ut non judicemini. Tribus modis pravum hoe judicium instituitur: cum bonum alicujus sactum in malam partem trahimus, cum malum in pejus, cum dubium in deterius. Ah fuge! et Sapientem audi, in Prov. 4. 24. Plura vetat chartae angustia.

1 *Corint.* XIII. 5. Charitas non praesumit malum.
triver. *Serm.* 2 *in Esaiam.*

Si matres erga foetus tanta charitate afficiuntur, multò magis oportet nos erga proximum simili charitate affectos esse; nam spiritus nexus calidiores vehementioresque sunt, quam naturae.

aristot. 1 *Ethic.*

Unicuique delectabile est, quod amat.

plutarch. *in lib. de Audit.*

Amator albos Deorum silios appellat, nigris virilium nomen tribuens. Amor enim, hederae instar, valet se quâvis arreptâ ansâ applicare.

horat.

Turpia decipiunt cacum vitia, aut etiam ipsa
Delectant, veluti Balbinum polypus Agnae.

Quod non noris, non ames.

Kent eer ghy mint.

Pan sach het eerste vyer juyst doen het was geschapen,
Hy sprak: wat moyer ding! en, sonder lang te gapen,
   Greep hy het in den arm; ey siet! daer is de quant
   Aen hayr en baert versengt, en in het vleys gebrant.
Komt u wat selsaems voor, al schijnen 't moye saecken,
En geeft u niet terstont om die te willen raecken;
   Te vatten metter handt iet datmen niet en kent,
   Heeft menigh man bedot, en menigh wijf geschent.

Neeringe sonder verstandt, verlies voor de handt.

Als Pan het eerste vyer sach opter aerden spelen,
Hy was terstont verliest, en ging een kusjen stelen:
   Hy riep: wat schoonder ding! maer doen hy naerder quam,
   Gevoeld' hy metter daet de nepen van de vlam.
Al kittelt Venus wicht aen uwe domme sinnen,
En weest noch evenwel niet haestigh om te minnen.
   Maer of je hout of trout, soo keurt en kent den gront,
   Want al wie veerdig suypt gewis die brant den mont.

1 Corint. VII. 5.
Dat u de satan niet en versoecke, om uwe onmatigheyts wille.

Wat gaet den bocxvoet aen het vier te willen raken,
En van de felle vlam een spel te willen maken?
   Daer is in alle ding, daer is een vaste maet,
   En 't is een wisse feyl al wat daer over gaet.

Oock reyne liefde selfs komt leelick uyt te vallen,
Als iemant die misbruyckt in ongeregelt mallen:
  Want als een echte man is geyl in sijn bedrijf,
  Hy valt in hoerery oock met sijn eygen wijf.

Veelderley gedierten, selfs van de geringste, als byen, mieren, spinnen, mossels en diergelijcke, werden het toekomende onweder niet alleenlijck gewaer, maer wysen ook het selve met eenige voorteyckens aen. Het menschelijck vernuft daerentegen is soo schrael, dat het meerendeel niet alleenlijck geen toekomende dingen en weet t'ontdecken, maer selfs geen saken, die voor oogen sijn, recht t'onderscheyden. Om waer in te voorsien, is geraden geenderhande nieu voorvallende saken aen te slaen, anders als met loode voeten, en geoeffende sinnen, dewijle men sich aen nieuwigheden niet dan al te lichtelick en vergrijpt: alsoo onder de selve veeltijts een boefjen plach te schuylen. Wanneer het gedierte bnyten gewoonte iet aenrecht, den duyckelaer namentlick uyt het water loopt, de mieren haer eyers hier en daer flepen, de pieren uyt der aerden vluchten, soo volgt'er gemeenlick quaet weder. Oordeelt mede soo van het doen der menschen, en dien volgende, na den raet van Seneca, kruypt in geen gat, of siet'er deur.

horat. *Lib.* 1. *Epist.* 16.

Cautus enim metuit soveam lupus, accipiterque
Suspectos laqueos, et opertum milvius hamuni.

De reden en de ervarentheydt leert ons, dat oock de aldernutste dingen, door het misbruyck alleen, gantsch en al schadelijck werden. 't Is te beduchten, dat wy in de sake des houwelijcx (om andere dingen te verswygen) door de hitte des jonckheyts ons dickwils vergrijpen, en van het eynde des houwelijcx, in 't werck des houwelijcx selfs, alderverst afdwalen. Wy erkennen Godt (dat is een gantsch reyn geestelijck wesen) voor den insetter van dien staet, en daer door alleene dienen wy afgemaent te werden van het selve met onmatigen lust te besoedelen. Ambrosius heest de gene die haer hier in verloopen, door een scherpe, nochtans eygene, maniere van spreken, overspeelders van haer eygen vrouwen genaemt. De naem van huysvrouwe is voor een naem van weerdigheydt, en niet van wellust, selfs by de Romeynen, altijts gehouden geweest: haer Poëten hebben dies aengaende goede vermaningen gegeven. Eene van hen lieden seyt'er aldus:

Vrou, wildy decgh van uwen man,
Ghy dient u soo te stellen an,
Dat u begeeren, en zijn lust,
Noyt t'eenemael en zy geblust.

De gehoude en moeten hun dan niet laten voorstaen, dat hen tegens malkanderen alles geoorloft is, maer een yeder handele de sijne matelijck, en met een sekere vriendelijcke stemmigheydt, besittende alsoo sijn vat in heyligheyt, na den raedt des Apostels.

Quod non noris, non ames.

Vix dederat terris ignem, sua furta, Prometheus,
   Pan furit, et slammis oscula ferre parat:
Quantus, ait, nitor hic! (nondum cognoverat ignem)
   Et ruit, et laesas vix trahit inde manus.
Stulte puer, blandi qui lumine captus ocelli,

Nil, nisi quanta dabis basia, corde moves,
Dum, quid ames videas, properatos differ amores:
Hen, scelerata Venus, cum celerata venit.

Qui en haste se marie, a loisir se repent.

Ce, que tu ne cognois, aymer jamais t'avance:
Il a pris mal à Pan d'aymer sans cognoissance.
Qui ose son bouillon humer hastivement,
Sans donte, il bruslera sa bouche bien sonvent.

Ab ignotis abstinendum.

Dum ludi tremulis nova flamma per aëra gyris,
Et nunquam viso plebs rudis igne stupet;
Pan furit, et flammae, miser inflammatus amore,
Oscula festinans, non iteranda, dedit.
Pulchra licet tibi res videatur, et utilis, hospes.
Cura sit ignaras abstinuisse manus.
Discat inexpertis sapiens diffidere rebus.
Insidiis novitas semper amica suit.

Fol ne croit, tant qu'il reçoit.

Pau en voyant un jour la flame, lors nouvelle,
Eserie tout ravy, ô chose plus que belle!
Et va baiser le, feu, mais bien bien tost s'en repeut.
Tont, ce que ne cognois, ne touche brusquement.

Ne quid nimis.

Pan, satis est, modico caleat si corpus ab igne.
Quid, miser! in flammas et tua damna ruis?
Omnis amor vehemens, malus est; nimis uxor amare,
Et puer, et genitrix, et pater ipse, potest.
Omnis in alterius (procul hinc praetextus amici)
In propriâ nimius conjuge sordet amor.
Ni modus, et ratio juvenilibus imperet ausis,
Quisquis es, in propriâ conjuge moechus eris.

Et choses bonnes ont leur exces.

Aproche toy du feu, mais touche pas la flamme;
L'exces d'amour n'est bon, non mesmes en sa femme:

Qui se comporte au lict plus mollement, que fault,
Au miljeu d'un amour sacré se faict ribauld.

Ab ignotis abstinendum.

Animalcula quaedam, et in his apes, araneae, sormicae, conchae, denique saxa et lucernae, tempestatem quidem praesentiunt, signisque non obscuris eandem indicant; humani verò ingenii tanta est tenuitas, ut non modò futura non prospicere, verum ea quae aute pedes sunt, videre vix possit. Cui malo obviam euntes prudeutiores mortalium, ad omnia, quae inopina nobis obveuiunt, non nisi pedetentim ac lento gradu accedendum esse sedulo monent, cum nova omnia insiguem vim nocendi habeant, si illotis (quod dicitur) manibus attingantur. Utique eùm bruta insolitum quiddam ac praeter ipsorum morem aggrediuntur, mergi videlicet stagna aut maria sugiunt, formicae ova proferunt, lumbrici è terrâ fugiunt, suturae tempestatis indicium est. Sic ubi homines novum aliquid ac praeter solitum moliuntur, plerumque aliquid monstri alere comperies. Tibi si laqueos iftos animus est vitandi, attentus suspensusque ambula, et, si Senecam audis, nihil, nisi quod in oculos incurrit, manifestumque erit, crede. Prudentis enim est, ait Tacitus, tuta ac praesentia, quam nova ac periculosa malle.

corn. gallus:

Eventus varios res nova semper habet.

Ne quid nimis.

Res natura sua optimas solo abusu malas fieri, non solum ratio, sed et usus docet. In re conjugali (ut alia sileam) vereor ne, juventutis lubrico prolapsu, plurimum peccemus, et in ipso matrimonii opere a matrimonii scopo quam longissimè aberremus; idque specie (ut ait ille) virtutis, et umbra. Porrò cum Deum, id est Spiritum purissimum auctorem matrimonii laudemus, vel eo admonemur, non esse id intemperantia ac dissoluta libidine conspurcandum. Hanc petulantiam Ambrosius gravi quidem, sed non indi na censura notavit, cum uxoris adulterum vocavit eum, qui in usu conjugali verecundiae rationem non habet. Sed et aliud esse amafium, aliud maritum agere, non ii notarunt, qui uxorem non voluptatis, sed diguitatis nomen esse voluerunt; Romanos et Ethnicos dico, quorum vel Comici veteres ea de re sane judicant, eorum unus,

- Quae mulier snum virum (*ait*)
Volet sibi obsequentem esse, atque diutinum,
Modice ac parcè ejus serviat cupidini.

Lepidè Erasmus noster: non provocare, matronae est; comiter negare, pudoris; obstinatè recusare, persidiae.

hieronym. *contra* jovian. *lib.* 1 *cap.* 30.

Resert Seneca cognovisfe se quendam hominem ornatum, qui, exiturus in publicum, fascia uxoris pectus colligabat, et ne puncto quidem horae praesentia ejus carere poterat, potionemque nullam sibi, nisi alternis tactam labiis, vir et uxor hauriebant. Alia deinceps non minus inepta facientes, in quae improvida vis ardentis affectus erumpebat. Origo quidem amoris honesta erat, sed magnitudo desormis; nihil autem interest quam ex honesta causa quis insaniat.

Proverb. V. 20. Quare secederis, sili mi, ab extraneâ.

hesiodus:

Τήν δὲ μάλιςα γαμεῖ ήτις σέθεν ἐγγύθι ναίει
Πάντα μαλ᾽ άμΦὶς ἶδὼν

Hanc autem maxime due in uxorem, quae prope se habitat: Omnia valdè eircumspiciens.

petrarca, *de Bemed. ulrius. fort. lib.* 1.

Multos amantes credulitas sua circumvenit, libenter enim eredant quod optant.

Sensim amor sensus occupat.

't Neemt toe, men weet niet hoe.

Laest ging ick in den hof, daer schreef ick op een linde,
Ick sneê in een pompoen den naem van mijn beminde;
  Het schrift was eerstmael teer, men sag daer anders niet
  Als dat het groen gewas beschreyde mijn verdriet;
Maer als ick naderhandt hier weder quam getreden,
Doen stont'et uytgepuylt al wat ick had gesneden;
Dies riep ick overluyt: dus gaet'et met de Min,
  Daer komt een groote wond oock van een kleyn begin.

't Wordt t' samen groot.

De letters diemen plagh te snyden in de linden,
En zijn van eersten aen niet in het hout te vinden;
  Maer komje naderhandt ontrent den groenen bast,
  Soo blijckt'et dat het schrist geduerigh grooter wast.
Het kint, indien het siet eens anders quade streken,
Ontfangt in sijn gemoet de gronden van gebreken.
  Wat quaet is, kankert in; ghy, leydt dan in de jeught,
  Geen voncken tot de lust, maer sporen tot de deught.

Gal. IV. 19.
Allenxkens, tot dat christus een gedaente in ons krijght.

Plagh iemant in een boom by wijlen iet te snijden,
Het kan hem dienstigh zijn, 't en valt niet al besijden;
  Let hoe de saken gaen: eerst is de letter teer,
  Maer naer een weynigh tijts soo vint de leser meer.

Als Godt door sijnen Geest ons harten komt beschrijven,
Men voelt het vast geloof niet stracx aen ons beklijven;
Maer siet! het swack begin dat wordt ten lesten sterck,
Met tijt en door gedult voltreckt de Geest sijn werck.

Godt gaet niet onschickelijcken maer met order te werck in alle dese nederige dingen, niet schielicken van het cene nyterste tot het andere vervallende, maer door middelwegen allenxkens, en als by trappen, van 't eene tot het ander gaende.

Den doncker van den swarten nacht
Wert niet terstont tot licht gebraght;
Den dageraet en morgen-stont
Vertoont voor eerst haer rooden mont;
Dan rijst de Son, des werelts oogh,
En klimt allengskens meer om hoogh;
Tot dat ten lesten het gesicht
Ons schemert, door haer krachtigh licht.

Het gaet met den geestelijcken voortganck van de godtsalige ten naesten by mede alsoo. Godt en plach niemant uyt den stanck der sonden, regelrecht tot heerlijckheit te verheffen, maer sijn ghenade als middelaer tusschen beyde te stellen. Selden wert'er iemant uyt een gantsch rau en roeckeloos leven, op een sprong overgeset in een gesette en Christelijke sedigheyt. De godsaligheyt en vertoont haer van stonden aen niet in hare volmaecktheyt, maer wert door dagelijckschen aenwas allengskens tot haer volkomentheyt opgetogen. Een verflagen herte en heeft daerom den moet niet verloren te geven, om sijn lanxsamen voortganck in de godsaligheyt, soo die maer staegh en geduerigh en zy. Alderley aenwas (oock den genen die ons ongevoelick aenkomt, en die men eer gewaer wordt geschiedt te zijn, als te geschieden) gedijt een Christelijck gemoet ter saligheyt.

(Op het selve beelt een andere sin).

Wanneer een geestigh quant den naem van sijn beminde Snijt op een bol gewas, of op een groene linde, De schors die schijnt bedroest, sy stort een droevig nat, Als of haer eenigh leet door 't snijden had gevat; Maer, leser, hebt gedult; de tijt die sal 't genesen, En alsje weder komt dan sal het beter wesen; Siet! al wat kloek beleyt of reden niet vermagh, Dat wort noch evenwel verwonnen van den dagh.

Weest voor al in reden kuys,
Als'er kinders zijn in huis;
Want daer Jonckheit is ontrent,
Dient niet dertels voorgewent.

Sensim amor sensus occupat.

Inferibo peponi quoties tua nomina, Phylli,
   Littera, cultelli cuspitle facta, latet:
Ille, licet fatuns, sortem miseratus amantis,
   Plorat, et è tenero cortice gutta fluit;
Laesa cutis sensim laxo se pandit hiatu,
   Jamque viatori, Phylli, legenda pates.
Exclamo: crevere notae, crevere calores.
   Hei mihi! quam tacitis passibus intrat amor.

Quant il est creu, je le vois; comment il croist je n'appercois.

Retournant au tillet, où tu estois escrite,
Ma douce Margotton, la lettre n'est petite
Comnie un peu cy devant: le passager la voit,
L'amour s'augmente helas! sans qu'on s'en apperçoit.

Paulatim rima dehiscit.

Quoà peponem riguo mihi crescere cernis in horto,
   Non est quod velit hunc nostra culina cibum:
Ilîc ego, dum tener est, rorantia carmina seulpo;
   Et mihi cum viridi cortice crescit opus.
Sit licet insulsus pepo nos docet: imbibat iufans
   Semina nequitiae, pessima messis erit.
Ille virum facinus patrare virile videbit,
   In puero vitium, qui puerile tulit.

Coeur d'enpant, carte blanche.

Veux tu un grand escrit dans quelquc tendre efcorce?
Ne taille brusquement. Il n'est besoin de force,
Le temps l'aggrandira. Le vice au coeur d'ensant
Avec le corps devient, sans y penser, tresgrand.

Tenera pietatis principia.

Indimus arboribus, tenui dum cuspide, carmen;
   Vix teneram signat parva litura cutem;
Incrementa tamen, vix intellecta, videbis,
   Dum peragit tacitis passihus annus iter.
Enthea nou hederam pictas imitatur Ionae,
Ferre cui patulas nox dedit una comas:
Parva sides primò, crescit senfim, et sine sensu,
Paulatinique sacrum spiritus implet opus.

Ephes. IV. 13. Peu a peu, jusques a ce que croissions a la perfection d'homme en christ.

Si tu sais un escrit sur l'arbre, ne te haste,
Bien qu'il te semble estroit, le temps l'escrit dilate.
Vertu n'est point d'un jour, et l'oeuvre de l'Esprit
En l'ame peu à peu de l'homme s'accomplit.

Tenera pietatis principia.

Non consuse, sed ordinatè in haec inferiora, agit Deus, nec ab uno extremo ad alterum sestinè, sed sensim, progreditur. Non repentino fulgore dies terrarum tractus pervadit, sed, praemisso dubiae lucis crepusculo, paulatim.

> ...... Medium Sol aureus orbem
> Occupat, ct radiis ingentibus omnia lustrat.

Non statim, ex intenso frigore, in ardores Syrii praecipitamur; sed, vere ac tepentis savonii statu intermedio, paulatim ad aestivos calores deducimur. Spirituales fidelium progressus planè hujnsmodi. Nunquam, è mediis peccatorum sordibus, ad statum gloriae suos evehit Deus, sed gratiam mediam interjacit. Vix ullus, ex vita insigui scelere contaminata, subitò in vitam Christiano nomine dignam immediatè erigitur. Pictura, inquit ille, coepit primo ab umbris et lincis, deinde mouochromata, mox accessit lumen nua cum colorum varietate, donec ad summam artificii pervenit admirationem. Idem de homine Christiano jure quis dixerit. Ne igitur animo destituatur pia mens, si lento, dummodo continuo, gradu ad vitae renovationem efferatur. Omne incrementum, etiam latens, credenti salutare est.

2 *Corinth.* III. 3.

Epistola estis Christi scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis.

Pseaume XXIX. 15.

Le juste s'avancera comme la palme, et croistra comme le cedre du Liban, estant planté en la maison de l'Eternel, etc.

Quod non potest ratio, sanat mora.

> Si dominae; describat amans in cortice nomen,
> Deplorat laesus vulnera prima pepo;
> Sed mora dat vires, ct, dum nova littera crescit,
> Durior est multò, quam suit ante, cutis.
> Nescis, quid valeant anni, quid polleat aetas;
> Tempore poma rubent, tempora cessat hiems:
> Quod ratio praestare nequit durive labores,
> Id vel sponte sua mox dabit ipsa dies.

Plutarchus:

Amor neque nos statim, neque vchementer ab initio, quemadmodum ira, invadit; neque facile ingressus, decedit, quamvis alatus: sed sensim ingreditur ac molliter, manetque diu in sensibus.

SENECA,
Labitur sensim furor in medullas,

HIPPOL..
Igne furtivo populaute venas,
Non habet latam data plaga srontem,
Sed vorat tectas penitus medullas.

plaut. *in Trin.:*

Mores mali, quafi herba irrigua, succrescunt uberrimè.

juvenal. *Sat.* 14.

Maxima debetur puero reverentia, si quid
Turpe paras, nec tu pueri contempseris annos.

SENECA:
Disciplina sanè mores sacit et id sapit unusquisque quod didicit.

HORAT.
Nil dictu soedum visuque haec limina tangat,
Intra quae puer est.

Repete.

Geen boom en wast op eenen dagh, Geen boom en valt ten eersten slagh.

Soo haest ick my bevont in Venus net gevangen,
Seyd' ick het Rosemont, waer toe veel kromme gangen?
En siet! my docht terstont de vrijster was gereet;
Maer op soo mallen waen ontsing ick dit bescheet:
De Specht, het grilligh dier, die pickt in alle boomen,
Maer wat de geck begint, ten sijn maer rechte droomen:
Hy meynt, daer is een gat; maer 't hout is al te dick:
O vrient, een eyken boom vereyst al harder pick.

Hy meynt 't is deur, en 't is geen scheur.

De Specht pickt in den boom, men sietse nau beroeren;
Noch gaet hy niet te min geduerigh sitten loeren
Of hy een open siet. Kijck, wat een dapper man,
Hy soeckt een vol besluyt ook eer hy schier began.
Hoe ketelt sich het volck, besonder in het minnen,
Daer is maer enkel waen, en niet als malle sinnen;
Al wie van dese wesp is in het hooft geraeckt,
Die raest, oock sonder koorts; en droomt, oock als hy waeckt.

Proverb. III. 7. Laet u niet wijs duncken.

De Specht vliegt over al, hy gaet de bosschen quellen,
Hy wil (gelijck het schijnt) de boomen nedervellen,
Hy pickt in al het hout, en soeckt een open gat,

Maer vint ten lesten niet, als ick en weet niet wat.
Al wat de menschen doen, al wat de lieden maecken,
Het zy in kleyn bedrijf, het zy in groote saecken,
Hoe slecht haer dingen gaen, sy trotsen niettemin;
De minste van den hoop, die heeft een vleyer in.

Daer is in sommige menschen soodanigen ketelende jeucksel van eygen liefde, datse, schoon sy zoutcloser zijn als pompoenen, evenwel nochtans veel groote dingen van hun derven beloven. Maer wat kan doch sodanigen hoogen snureker bybrengen? - nademael het van ondts soo geweest is, dat een wanvat meest bomt, en de ydele kooren ayr hooghst uytsteeckt; soo en is van het wijdtberoemde swanger gaen der bergen, gelijck Horatius seyt, niet anders te verwachten, als de geboorte van een geekelijcke muys. De Studenten eerstmael t' Athenen komende, seyt Menedemus, sijn dappere gasten soo sy meynen; maer straex niet anders als lieshebbers der wijsheydt, en daer na leerlingen der reden-konst, en ten lesten, gantsch plomp, en van alles onwetende. 't Gaet noch huyden teu dage soo met yder van ons; hoe men langer leert, hoe men in der daet wel meer, maer, naer eygen oordeel, min wetenschap heeft. Veel van sich te denken, komt van weynigh te weten.

Het voeght een Ionghelinck beter onderwesen te werden, als andere te leeren; voor een oudt man daerentegen past het beter een ander te onderwysen, als selfs onderwesen te werden; en evenwel nochtans is het beter in sijn ouderdom te leeren, als altijdt onwetende te blijven. Noyt en is'er iemandt soo volkomen ofte in geleertheydt, oste in ervarentheyt geweest, oft hy en heeft noch altijt in wetenschap kunnen toenemen. Men en kan niet alleenlick in dit leven, maer in, en uyt de dood selfs, onderwesen werden; voor al en sonderlinge een Christelijck gemoet. Ick hate alle menschen van veel seggens en van weynigh bedrijss, seyd'er een van de Oude. Hy en is niet leersaem, die liever heeft geleert te schijnen als in der daet te wesen, seyde Bion. Hy is trots en ydel, so wel den desen, die sich dingen toeschrijft dewelcke hy niet en heest, als den genen, die sich grooter dingen vermeet als hy kan. 't Ware goet dat men van andere nimmermeer qualick, van sich selven nimmermeer wel en sprake: die het eerste doet, handelt Christelijk; die het tweede doet, handelt wijsselijck.

Sive amator, sive gladiator es, repete.

Martia Picus avis longis dare vulnera ramis
   Dum parat, et rostro robora dura petit,
Protinus, ut quercum primo modo contudit ictu,
   Quaerit an admittat pervia rima diem.
Picus, amatoris nimium properantis, imago est.
   Qui primo admissum se putst esse die.
Fallitur; hand primis cadit icta bipennibus arbor;
   Robora vasta cupis sternere? saepe seri.

Perseverer faict emporter.

Ce trone pouvoir percer le Pic se met en teste
D'nn coup, sans plus srapper; ô qu'il est sotte beste!
Semblable impression forge en son coeur l'amant,
Mais sache, pauvre sot, qu'il saut srapper souvent.

Amans sibi somnia fingit.

Picus, ut exiguo vix robora centigit ictu,
   Jam mihi, jam, clamat, pervia quercus hiat;
Rima, diem video, patet, ô patet, inquit, at eheu!
   Vix patet exiguo vulnere prima cutis.
Stultus amans, simul-ac solito minus aspera virgo est,
   Clamat: iô! victas jam dedit illa manus.
Intempestivum stolido canit ore triumphum,
   Et sibi vana movet somnia quisquis amat.

Il n'a faict, qui commence.

Le Pic voulant pereer le tronc de vive force,
A peine de son bec ayant percé l'escorce,
Va regarder à tous moments si l'arbre est creux:
Il se chatouille trop quiconque est amonreus.

Arrogantia, profectus obstaculum.

Num penetrent morsus in singula vulnera quaerit,
   Dum nimium rostro martia fidit avis.
Pervia ligna sorent, nisi pervia, Pice, putasses,
   Dum ruis hûc illûc, tempus inane volat.
Qui poterit, doctum qui se putat esse, doceri?
   Qui sapiet, qui se jam putat esse sophum?
Sempher inanis erit mens, quae, sibi plena videtur:
   Doctus erat, doctus ni sibi quisque foret.

Ecclesiast. III. 24. La presumption a deceu plusieurs.

Le Pic auroit bientost la fin de son ouvrage,
Si de son bec n'avoit conceu trop grand courage:
Un coeur presumptueux ne fera rien de bon,
Puis qu'il a de son saict trop grand' opinion.

Amans sibi somnia fingit.

Insita est quibusdam tam ridicula Philautiae prurigo, ut, licet vel pepone insulsiores sint, omnia nihilominus splendida ac magnifica de sese polliceri audeant:

   Quid dignum tanto dabit hie promissor hiatu?

Sanè cum vasa vacua magis tinniant, ac aristae inanes altius emincant,

   Parturient montes, nascetur ridiculus mus.

Placet Menedemi dictum aureum, qui Athenas studiorum causà properantes primò sapientes esse, tunc Philosophos, inde Rhetoras, denique rudes et omnium ignaros fieri, nou minus lepidè, quàm verè dixit. Valeat totum genus hoc ardelionum. Solida, ac non inventum docta mens (ut ille ait) quo diutius discit, in re plura, in opinione pauciora novit. Magna de se ipso credere, exiguae scientiae certum est indicium.

VARRO:
Omnes videmur nobis saperdae, sestivi, belli, cum simus cyprei.

OVID. *de Art.* 3. Prona venit cupidis in sua vota sides.

Arrogantia, profectus obstaculum.

Magis decorum est Iuvenem discere, quam docere; Seni dorere, quam discere. Melius tarnen est provectioris aetatis hominem serò discere, quam in ignorantiâ perpe tuâ versari. Nunquam hominem tam exactae eruditionis uspiam exstitisse, ut amplius nihil addiscere potnerit, ratio demonstrat. Non in vitâ solùm, sed et in ipsa morte, imò ex ipsâ morte est quod discatur; praesertim homini Christiano. Odi homines ignavâ operâ, philosophâ senteutiâ, ajebat ille. Indocilis sanè est, qui mavult doctus videri quam esse: Vanus et arrogans, qui ant magna sibi vindicat, quae ipsi non insunt; vel majora, quam quae insunt. Utinam hoc animis omnium insitum! De aliis nunquam malè, de sese nunquam benè loqui, primum Christiani, alterum sapientis est.

1 *Corinth.* VIII. 2. Si quis existimat seire se aliquid, nondum cognovit quemadmodum eum seire oporteat.
Indocilis est, qui mavult doctus videri quam esse. Bion apud Laërt. lib. IV. cap. 7.

Prorerb. II. 12. As tu veu un homme qui cuide estre sage? il y a plus d'esperance d'un fol, que de luy.

Vers. 16. Le paresseux s'estime estre plus sage, que sept qui baillent sage conseil.

Vers. Vulgar.

Non amet, aut discat duros tolerare labores,
Optati compos qui velit esse sui.

polyb. *lib.* 10.

Nulla re utili abstinendum est, propter apparentem difficultatem; sed comparandus haebitus, quo enneta bona mortalibus comprehensibilia redduntur.

Sine vulnere laedor.

Buyten gesont, binnen gewont.

De blixem kan het sweert in hondert stucken breken,
Maer laet de scheede gaef, daer in het heeft gesteken;
't Is even soo een vyer, dat my de pijne doet:
Ick ben, eylaes! gequetst, en noyt en liet ick bloet;
Ick ben, eylaes! gequetst, maer openbare wonden
En sijnder noyt gesien, en sijnder noyt gevonden.
Dies wensch ick tot behulp geen kruyt of machtig gras,
Ick wensche reyne salf van enckel maeghde-was.

Niet al goudt dat'er blinckt.

Wy sien een guit gevest, wy sien een mooye scheede,
Maer is de lemmer goet? dat swoerje wel met eede;
En ester is 't gemist: de snelle blixem-strael
En breeckt wel anders niet, als slechts het innigh stael.
Wanneer ghy menschen siet tot hoogen staet geresen,
En acht'et niet terstont het hooghste goet te wesen;
Want daer 't hooft blinckt en klinckt, daar dwingt en wringt de geest:
Siet! waer het lichaem dreygt, daer is het hert bevreest.

Buyght, oft breeckt.
1 Pet. V. 5.
Weest met ootmoedigheyt verciert, want god wederstaet den hoovaerdigen.

Siet, wat de blixem doet; hy sal een lemmer breken,
Hy sal in stucken slaen dat niet en is geweken,

De scheede niet te min, daerin het yser stack,
Die blijst in haer geheel en sonder ongemack.
Godt, die het seltsaem vyer laet van den hemel dalen,
Die maeckt hem veel gelijck met dese snelle stralen,
Hy breeckt dat wederstaet, hy spaert dat buygen kan;
Noyt was'er trots gemoet dat Godes zegen wan.

Vele onder ons hebben een gewoonte eens anders gelegentheyt ten hoogsten te verheffen, haer eygen niet te achten; de reden waervan dunckt my hier in te bestaen, dat wy ons oordeel in dusdanige saken gewoon zijn te gronden op de dingen die ons in 't ooge loopen, op inwendige en verborgen saecken ondertusschen ofte niet lettende, ofte de selve niet wetende: en nademael het gene dat vermaeckelijck is in iemants gelegentheydt, meest altijdt blijckelijck is, en dat de beswaerlijckheydt van de selve daer en tegen veeltijts van binnen schuylt en bedeckt is: soo gebeurt'et dat de gelegentheydt van andere luyden aen ons, de onse aen ander luyden beter schijnt:

Den Os wil voor een rijt-peert strecken,
Den Hengst wenscht om den ploegh te trecken.

Wy prysen al, met Damocles, den glans en voortreffelijckeydt van Dionysius, om dat se ons in 't ooge loopt: het sweert daer en tegens, dat met een peerts-hayr over 't hooft van den Tyran hangt, en sien wy niet eer, voor wy selfs in sijn plaetse zijn. Ey lieve! hoe dickwils is een schoone tapitserye gespannen voor een vuyl stuck muyrs. De nieuwste schoenen dwingen meest. De gegoten beelden der afgoden, hoewel zy van buyten verguit zijn, werden van binnen vol slick en vuylicheydts bevonden. Die van vele gevreest wert, seyt Seneca, vreest'er vele. Noyt Heer of eer, sonder seer.

Soo my iemant vracght (seyt Augustinus) wat de eerste en noodighste deught zy voor een Christen mensche, ick sal hem antwoorden: nederigheyt; wat de tweede: nederigheyt; wat de derde: nederigheyt. Willende den Godtsaligen man daer mede te kennen geven, dat het geheele grontstuck des Christelijcken levens insonderheyt daer in bestaet, dat den mensche, in sijn gemoet uytgeroeyt hebbende alle trotsheyt en hooghmoet, en daer door gebracht zijnde tot ware kennisse en verachtinge van sich selfs, hy sich in de leeghste dweemoedigheydt voor Godt verootmoedige. Want naedien 't onser aller Voorouders, door haren verwaenden hooghmoet, in voortijden t'onsen verderve leelijck hebben laten liggen: soo heeft'et den goeden Godt beliest, op de wijfe van de ervaren medecijnen, dese sieckte door strijdige geneesdrancken wegh te drijven. Laet ons dan trachten na een hemelsch en hoogh leven, maer naer een nederigen geest. De Heere der Heeren en wil niet groots, als sijne heerlijckheyt; want 't is hem eygen, de hooge nederig te maken, de nedrige te verheffen. Den dagh des Heeren, seyt Jes. II. 12, sal gaen over alle het hoogmoedige en hooge, en over alle het verhevene, op dat het vernedert werde.

Ghy, die een Christen zijt genaemt,
Vraeght, welcke deughd' u best betaemt?
D'antwoort is kort: voor eerst en lest,
Is ned'righeyt u alderbest.

Sine vulnere laedor.

Saucia corda gero, vestigia nulla sagittae;
   Et jecur, illaeso corpore, vulnus habet:
Vulnus habet? fallor, quod enim sine vulnere vulnus?
   Hei mihi! caecus amor vulnera caeca facit.
Fulmine cum misero mihi, non face pectus aduras,
   Saeve puer, nostris hoc, precor, adde malis:

Da medicam, medicis quae nesciat artibus uti,
   Et sua, non herbas, applicet ora mihi.

Ma playa est au dedans.

Foudre et flambeau d'amour, feu de façon estrange,
Qui, fans toucher le fein, au coeur d'amant se range,
Mon coeur, puisque mon coeur tu b'esses sans blessure,
Il saut, par consequeut, qu'il sois guery sans cure.

Nescitur, ubi me calceus urget.

Fulgeat ut laetis vagina coloribus extrà,
   Intus, iô! ruptus fulgere mucro latet.
Grande satellitium miraris, et arma tyranni,
   Et rutilum, sulvo quod micat aere, caput:
Exteriora vides, quid stas? et ad intima transi:
   Terreat ut facies, mens male sana tremit.
Calceus, egregium quem judicat esse viator,
   Afficit occulto faepe dolore pedem.

Tout n'est or que reluit, ny farine ce que blanchit.

Celuy que nous voyons, en l'action publique,
Si reveré de tous, si grand, si magnifique,
Que juge-on si heureux? souvent est le cousteau
Bel à le voir, mais tout gasté dans le foureau.

Flectere vel frangere.

Saepe vel intactâ numni periêre crumenà,
   Fractus et, illaeso tegmine, mucro suit.
Saepe cutis totos ruptis tegit ossibus artus,
   Cum Deus ex alto tela trisulca jacit.
Mollibus indulget, durisque serocius instat
   Fulmen, et ipse facit fulminis Auctor idem.
Flecte genu: quicunque Deo non stectitur, ille
   Plectitur, elatos Numinis ira premit.

Aux humbles gratieux, dur aux orgueilleux.

Ces Javelius de Dieu, la foudre et la tounerre,
Au doux ne sont du mal, au dur ils font la guerre.
Homme humilie toy, baissant ton haut desir,

Nul est, qui ne s'y rompt, qui ne s'y veut slechir.

Quod dolet intus habet.

Plerisque nostrum solenne est conditionem alterius quàm maximè extollere, propriam contra deprimere. Ejus rei rationem hane puto, quod in his talibus ab externâ rerum facie judicia mutuantes, interna vix respiciamus, cumque laeta plerunique et quae magis placent maximè conspicua sint, duriora verò tacitè serè conditioni uniuscujnsque inhaereant, aliena nobis, nostra plus aliis placent, *optat cphyppia bos piger, optat arare caballus*. Opes ac majestatem Dionysii cum Damocle landibus extollimus, gladium è lacunari equinâ setâ in caput Tyranni demissum non antè videmus, quam ipso eo loco simus, maximo imperio, ut ait Sallust. maximam curam inesse nescientes. At sanè speciosissinium aulaeum nonne saepe ad sordidiorem parietis partem obtegendam adhibetur? Nonne colossi foris insignes Deum saepe a iquem repraesentant, intrinsecus pleni luto ac sordibus? ita sanè. Et plerumque: ubi honor, ibi et horror; et, ut Seneca: qui à multis timetur, multos timet.

boëtius:

Quos vides sedere celso
   Solii culmine reges,
Detrahat si quis superbis
   Vani tegmina cultus,
Jam videbit arctas
   Dominos ferre catenas.

Tacit. 6. *Annal.*

Si tyrannorum mentes recludantur, possint aspici laniatus, et ictus: Quando, ut corpora verberibus, ita saevitiâ, libidine malis consultis, animus dilaceretur.

Flectere vel frangere.

Si quis me interrogat (inquit Augustinus), quodnam primum hominique Christiano maximè necessarium requisitum fit, humilitatem dicam. Si, quid secundum, idem respondebo. Si de tertio quaerat, dictum repetam. Indicat vir pius bafim ac fundamentum totius philofophiae Christianse in hoc praecipuè consistere, ut dubellata omni elatione ac superbia, ex vera sui cognitione, unusquisque sibi vilescat, Deoque creatori sese submittat. Cum enim superbiae veneno primi parentes afflati ac inflati: totam posteritatem nesaudo contagio infecerint; humilitate eam restitui, et, ut in morbis, contraria contrariis curanda esse, Deum non obscure testatum voluisse, satis constat. Nec mirum, cum et sententiam malorum superbiam esse, etiam ex judicio naturali, antiqui judicaverint. Tarquinium hominem libidine praecipitem, avaritia caecum, immanem crudelitate, surore vecordem, vocaverunt superbum, et putaverunt sufficere convitium, ait ille. Concludamus cum Nilo, et operam demus ut sit nobis

vita excelsa, spiritus humilis. Nihil altum vult Dcus, praeter se; proprium illi est erecta dejicere, dejecta erigere.

1 *Petr.* V. 6.

Humiliamini sub potente manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis.

Proverb. XXVIII. 14.

O que bien heureux est l'homme, qui se donne frayeur continuellement! Mais celui qui endurcit son coeur, tombera en calamité.

tacit:

Palam compositus pudor, intus summa adipisceudi libido.

virgil.:

Vivit pectore sub dolente vulnus,
Intactis vorat ossibus medullas;
Vesano tacitos movet furores,
Qusd chironia nec manus levaret,
Nec Phoebus, sobolesque, clara Phoebi.

Ex vulnere pulchrior

Die wondt, maeckt gesont.

De naeld' is u pinceel, die schildert frisse rosen,
Van zijde maekje verw, en doet het linnen blosen,
   Ghy opent, en ghy sluyt, ghy heelt ook datje steekt,
   Ghy geeft meer alsje neemt, ghy maeckt oock datje breekt.
Ick prijse dit beleyt, ick noem het soete ranken,
Maer handelt my alsoo, ick sal u des bedanken:
   Vriendin, ick ben gequetst door uwen soeten mont,
   O, geeft my doch behulp met dat my gaf de wont.

Ruyckende kruyden, stinckende luyden.

Wanneer ick nu en dan een vryster sie bordueren:
Soo leer ick even daer een deel geslepe kueren.
   Besiet, o soete jeught, besiet een loosen treck,
   Ontrent het meeste gout daer is de meeste pleck.
Wat is'er menigh mensch alleen met schijn behangen!
Wat is'er menigh oogh alleen met schijn te vangen!
   Maer 't is niet altijt schoon, dat al te schoone blinckt,
   Die altijt soete rieckt, 't is seker datse stinckt.

Jacob. I. 12.
Saligh is den man die versoekinge verdraeght, want als hy beproeft sal zijn, sal hy de kroone der heerlijckheydt ontvangen.

Die aen het wit satijn geeft hondert duysent steken,
En meynt noch evenwel de sijde niet te breken:

Want als de snege maeght haer naelde wederhout,
Waer eerst de steke was, daer is dan enkel gout.
O, stelt u weerde ziel om met gedult te dragen
Al wat van boven komt. Al zijn het harde slagen,
't En brengt u geen verderf. Des Heeren wonderhant
Geneest, oock alse quetst; en koelt, oock alse brant.

't Is een streeck van voorsichtigheydt alle ongewoone dingen voor verdacht te houden. Niemant en heeft oyt, sonder merckelijcke oorsaken, besetheyt in een sloef, sparigheydt in een opsnapper, vriendelickheydt in sijn vyandt gesilen; noyt en wert'er heusheydt by den trotsen, mildigheydt by den gierigen te vergeefs gepleeght. Daer de taerte meest verbrant is, stroyt den pasteybacker het meeste suycker: daer liet satijn meest gepleckt is, voeght den borduerwercker het meeste gout. De gebreken der menschen en werden noyt ter goeder trouwen getemt, seyt Seneca; sy houden veel eer haren aert en wreetheydt in, alse die af-leggen, en als inen der minst op verhoet is, soo breken sy weder uyt en wandelen den ouden karrepat. Wanneer een gram mensche, seyt Tacitus, sijn gramschap inkropt, let dan vry op u stuck, want 't is een gewis teycken van een wreet voornemen.

Gelijck een maget met haer borduerwerk, so handelt de goede Godt metten mensche. Wie heeft hy oyt vereert, die hy te voren niet belast en hadde? wie van de sijnen heeft hy oyt tijdelijck oft geestelijck gesegent, die hy te voren in beyde niet en hadde besocht? Den oudtvader Jacob en is niet eer, met vrouwen, kinderen, knechten, maeghden, en vee, als met een heyrleger, omringelt, tot de sijnen gekeert, voor hy met een staf alleen in de hand veltvluchtich was vertrocken. Joseph en is niet eer tot Konincklijcken glans verheven geweest, voor hy in 't duyster des kerkers was nedergelaten. In geestelijcke saken: Paulus en heeft niet eer de goddeloosen uyt den doodt getogen, voor hy in de dood van de Godtsalige had bewillight: hy en heeft voor Godes kercke niet eer gestreden, voor by die wel hestelijk te voren hadde bestreden: hy en heeft het licht des Euangeliums niet gesien, dan doen hy steke-blint geworden was. Om kort te maken, den Godtsaligen strecken selfs hare swaricheden, 't zy in ziele of in lichaem, gantsch en al ten goede: en daerom mach een Christelijck gemoet wel sekerlijck aldus reden-kavelen: de Heer wil my tot eeren verheffen, en waerom doch? want my wert oneere aengedaen. Hy wil my verftercken, want ick gevoele mijne swackheyt. Hy wil my verrijcken, want hy besoeckt my met armoede: hy wil my verblijden, want hy trest my met droefheden. Siet daer! een selsame, doch een vaste maniere van reden-kavelen van de kinderen Godts.

Ex vulnere pulchrior.

Puugere te dicam, vel pingere? nescio, Phylli,
   Pungis, et hac ipsa stamiua pingis acu,
Fulget, iô, sana cute pulchrior ipsa cicatrix,
   Dumque nocet, bysso sert pia cuspis opem.
Cum tua respiciat tenuem clementia pannum,
   Menè magis dura conditione premes?
Corda mihi pungis, nec deprecor; ô mea, punge
   Phylli, genas labris tu modo pinge tuis.

Ce que blesse, me dresse.

Tu fais, au blancq satin, maiut trou par ton aguille,
En piequant peins, Margot, que tu es belle fille!
Tont, que tu as blessé, en est gentil et sain:
O que me traictc aiufi, Margot, ta belle main!

Non bene olet, qui bene semper olet.

Quem situs insecit Phyllis, tegit arte colorem,
   Quod micat aurato stamiue, menda suit.
Quid picti fictique juvant mendacia vultus?
   Hanc natura sugit, quae petit artis opem,
Crimen habet sormosa nimis; quae spirat odores,
   Crede mihi, vitium quod tegit, ore gerit.
Non nativus honos, sed picta videtur imago,
   Semper ubi roseo vernat honore cutis.

Dessous la couverture, se trouvera l'ordure,

Les fautes du satin cacher par artifice,
As bien appris, Margot: ou l'or est, gist le vice.
Tout que te semble beau plus qu'ordinairement;
De n'estre beau par tout tu trouveras souvent.

Sanat, quod perculit.

Non tibi sert animus tua serica perdere, quamvis
   Mille foraminibus serica, virgo, notes:
Quod laceravit acus, rutilo mox splendct in auro:
   Pulchrior ex ipso vulnere tela redit.

Sanat, quod perculit.

Quos premis, Alme Deus, non opprimis, arrige meutem,
   Qui gemis aethereâ vuluera facla manu:
Perfer, erit sa â cute pulchrior ipsa cicatris;
   Et dabit haud dubiam vulneris Auctor opem.

D'un costé dieu oingt, de l'autre il poingt.

Tu fais au blanc satin dix mille troux, iu'amie,
De tont celà pourtant ton coeur ne s'en soucie;

D'un costé dieu oingt, de l'autre il poingt.

L'ouvrage en est plus beau. Dieu par son chastiment
Gnerit le coeur humain, sa playe sains nous rend.

Non bene olet, qui bene semper olet.

Insolita omnia meritò suspecta csse, prudentiores moneut. Nunquam, nisi gravi de causâ, in sordido splendorem, in prodigo parsimoniam, in hoste amicitiam aliquis expertus est; nunquam gratuita in superbo comitas, in avaro liberalitas fuit. Nota est pistoris dulciarii frequens fallacia, cui ambustam placentae partem densiori saccharo tegere! nota acu-pictricis puellulae fallax solertia, cui pannum, parte qua decolor aut maculosus, auro obducere moris est. Nunquam bonâ side (ait Seneca) vitia mansuescunt; submittunt feritatem, magis quàm exuunt, et, quum minus exspectaveris, exasperantur; torvitas mitigata cito in naturam suam recedit. Acuté, ut omnia, Tacitus, certisfimum faevae cogitationis indicium est, inquit, in irato homine irae occultatio. Tu, cui haec eveniunt, cave canem; et hostem veterem difficulter amicum, amicum veterem non facilè hostem fieri certo tibi persuade.

> **JUVENAL:**
> Sed quae mutatis inducitur, atque sovetur
> Tot medicaminibus, coctaeque siliginis offas
> Accipit, et madidae; facies dicetur, an ulcus?

tertul. *de cultu Foemin.*

Quantum à nostris disciplinis aliena funt, faciem sictam gestare, quibus simplicitas omnis indicitur: effigiem mentiri quibus linguâ non licet! appetere quod datum non sit, quibus alieuis abstinendum! speciem exercere, quibus studium pudicitiae est; edite mulieres Christianae, quomodo praecepta Dei custodiatis, lineamenta non custodientes.

Sanat, quod perculit.

Quod in bysso virgo acu-pictrix, id in nobis agit Deus. Quem, precor, unquam honoravit magnus ille Opisex, quem non antè oneravit? Quem unquam è suis aut gratia spirituali imbuit, aut honore corporali egregiè decoravit, nisi praemissa, in utroque, insigni aliqua calamitate? Non antè patriarcha Jacob opulentus, et ingenti famulitio, tanquam exercitu, stipatus ad suos rediit; quàm solus bacillo innixus in exteras regiones profugus abiisset. Non antè Jose hus regali splendore emicuit, quàm carceris squallore sorduisset. In spiritualibus: non autè Paulus impios à morte revocavit, quàm in piorum mortum consensisset; Ecclesiam non propugnavit, quam eam oppugnasset; lucem denique Euangelii, nisi caecus, non vidit. Quid multa? utiles sunt fidelibus afflictiones, etiam animi. Si quando ergo afflgi te contigerit, Omens pia, corpore, sive animo, in solatium tui hoc, aut simili, argumentum deprome: Deo est propositum me honorare, infamia enim afficior: me firmare, quippe debilitor: divitiis me cumulare, in paupertatus augustias detrudor: gaudio me afficere, doloribus cruciandum me tradidit. Nam, ut ait.

augustin. *sup. Psalm.* XXI.

Intelligat homo medicum esse Deum, et tribulationem medicamentum esse ad salutem, non poenam ad damnationem; sub medicamento positus, ureris, secaris, clamas: non audit medicus ad voluntatem, sed audit ad sanitatem.

perkin. *Tract. de Spirit. desert.*

Dei gratia incipit, persicitur, ut plurimum, per contraria.

Apocalyp. II. 10.

Ne craiu rieu des choses que tu as a soufsrir: Sois sidelle jusques à la mort; et je te donnerai la couronne de vie.

ovid. *de Remed. Amor. lib.* 1.

Discite sanari, per quam didicistis amare:
   Una manus vobis vulnus opemque feret.
Vulnus, Achillaeo quae quondam fecerat hosti,
   Vulueris auxilium Pelias hasta tulit.

dan. heyns. *Mon el.* II.

Elevat una undas pectoris, una domat.

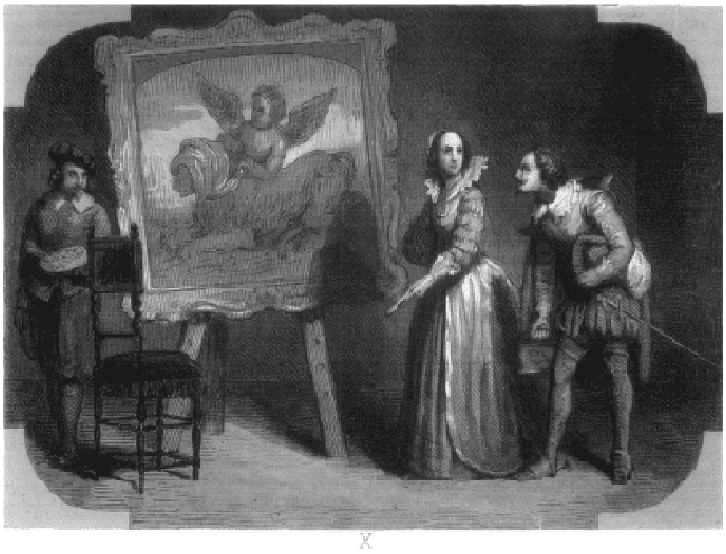

Captis oculis, capitur bellua.

Verwonnen oogh, begonnen min.

Ghy sult een leeuwe selfs haest maken u gevangen,
Verwint hem maer het oogh. Soo eens de soete wangen
Van eenigh aerdigh dier verblinden u gesicht,
Ach! van een dapper man en blijfje maer een wicht:
Al treets'u op den neck, ghy sult haer trotsheyt lyden:
Al spouts'u in den baert, ghy sult de gramschap myden.
Wat dient'er veel geseyt? - al waer oyt minne quam,
Daer wort de felste leeuw soo mack gelijck een lam.

Is 't oogh verrast, 't beest is in last.

Besiet, het moedigh dier de Leuwe staet gebonden,
Om dat men sijnen aert ten lesten heeft gevonden:
Ach! Sampson is gevat, omdat sijn machtigh haer
Wert, door een ontrou wijf, zijn vyandt openbaer.
Wil iemant in der haest zijn vyandt overwinnen,
Die leere sijnen gront en aengebore sinnen.
Want soo hy dat geheym ten vollen weten kan,
Daer is geen twijfel aen, hy is'er meester van.

Matth. VI. 23.
Indien u ooge boos is, soo sal u geheele lichaem duyster wesen.

Al is de felle Leeuw de koninck van de dieren,
En dat hem al het wout en alle menschen vieren,
Wint iemant niettemin het ooge van het beest,

Sijn lijf is sonder kracht, zijn herte sonder geest.
Siet, wat het oogh vermagh; het oogh heeft vreemde krachten
En over ons bedrijf en over ons gedachten;
O, sooje tucht bemint en schouwt den vuylen brant,
Houdt doch het dertel oogh geduerigh in den bant.

De menschen werden voor het meerendeel geleydt, niet so seer door de dingen selfs, als door de inbeeldinge die sy van de selve in 't hooft krijgen. 't Is te verwonderen, wat den eersten inval by yder een van ons al vermagh; want so haeft wy eens zijn ingenomen, en konnen wy nauwelijcx, om iet anders te gevoelen, gebracht werden. Voor een Prince, seyt Tacitus, die eerst aen 't Rijk komt, is 't oorboir voor een genadigh en goedertieren Vorst by den gemeenen roep gehouden te werden. Voor een man, die nieuwelijx een jonge vrouwe getrout heeft, seyt Plutarchus, is 't geraden alderley scherpheydt te schouwen, om de inbeeldinge van haer teer gemoet t'hemwaerts te trecken. Die van de liefde handelen, schryven 't eerste gesichte en ontmoetinge sonderlinge kracht toe om harten te stelen. Met desen treek heeft Venus de oogen van Dido, in de eerste vertooninge van haren AEneas, Judith het gesichte van Holofernes t'haerder eerster gesichte vervoert en ingenomen. Let'er op, die 't aengaet.

Als haer de slange door een enge plaetse wil indringen, kan sy maer het hooft daer in krijgen, het geheele lijf sal lichtelijck volgen. 't Gaet even soo met de oude Slange, den Duyvel, de welcke ons soo verre open vindende, dat hy maer de beginselen der sonde daer in kan vesten, hy sal lichtelijck alderley grouwelen daer by voegen. Daar is wel een Jacobs ladder, om opwaerts ten Hemel te klimmen; maer daer is mede een nederhellende wech, leydende ten verderve. De Duyvel, uyt zijnde om iemandt te verlocken, gebruyckt gantsch kleyne, en naulijck iet van het goede afwijckende beginselen; glijdende also, ongevoelijcker wijse, allengskens dieper. Hy, willende den David tot een doodtflager maken, berijdt hem voor eerst met het sacht toomken van ledicheydt; maer verweckt daer by in hem een krielen sin, vuylen lust, overspel, en ten laetsten den doodtflagh selfs, schier als een nootwendigh gevolgh van 't voorgaende. De sonde is trots van aert, sy en wil met alleen gaen, sy moet t'elcken den eenen laquay of den anderen achter haer steert hebben. Elck dan, die alle sonden niet wil inlaten, moet elck van de selve van eersten af wederstaen. 't Is gevoechlijcker, seyt den borger, een moetwilligen gast de deure voor 't hooft te sluyten, als, ingelaten zijnde, hem uyt te jagen. 't Is voorsichtelijker, seyt den krijgsman, des vyandts inganck te beletten, als binnen 's landts met hem te oorlogen. 't Is wijsselijck gedaen, seyt den Medecijn, de sieckten in haer beginselen te bejegenen. 't Is goet, seyt den lantman, de schapen voor den dam te schutten. Het beste van alle is, seyt den Christen, de sonde al in hare geboorte den neck te breken.

Captis oculis, capitur bellua.

Mox leo captus erit, si lumina capta leoni:
   Si nescis, oculis vincitur omnis amans.
Sensibus ergo tuis ubi dulcis inhaesit imago,
   Perque oculos intrans corde resedit amor,
Mox domitâ cervice jugum, gratosque labores,
   Dulcia mox tergo verbera nempe feres:
Et licet aut leo sis, aut tigride saevior orbâ,
   Accipies leges, quas tibi dictat amor.

Par des yeux les deux fenestres, darts d'amour deviennent maistres.

Quand on jette au lion un drap dessus la teste,
La veuë luy prenant, on prendra tost la beste;
Farouche nul serà quant il est pris au yeux,
Apprivoisé seras, si tu es amoureux.

Primo vincuntur oculi.

Vincere si saevum cupis, et vincire leonem,
   Fac oculos vincas, et leo victus erit.
Dum vocat in pugnam validas tuba rauca cohortes,
   Ferreaque horrendo sulminat aere seges,
Dux oculos visu, dux murmure territat aures
   Hostibus, et pavidos excitat arte metus.
In pugnis oculi primum vincuntur et aures:
   Lumina qui potuit vincere, victor abit.

Oeil gaigné, corps perdu.

L'oeil au lion perdu, pert aussi tost sa vie:
Le chef d'armée ainsi faict peur à sa partie,
Par monstres non cognus, ou quelque aspect hideux
Il gaignera le coeur, qui a gaigné les yeux.

Psalm. XI. 9. Averte oculos meos ne videant vanitatem.

Qui modo liber erat, victis leo servit ocellis:
   Quisquis es, à victo lumine, victus eris.
Credite, peccati sunt lumina nostra senestrae,
   Hâc et avarities, et levis intrat amor.

Psalm. XI. 9. Averte oculos meos ne videant vanitatem.

Pande fores, subit hostis, et omnia caede cruentat:
   Pande oculos, Satanas cordis in arce furit.
Cura sit, ô teneri tibi ne capiantur ocelli,
   Ni servuni vitiis subdere pectus ames.

Luce XI. 35. Regarde que la lumiere qui est en toy, ne soyent tenébres.

Le fin-rusé veneur le grand Lion attrape,
En luy gaignant les yeux, d'un voile de sa cappe;

Luce XI. 35. Regarde que la lumiere qui est en toy, ne soyent tenébres.

Combien des braves gens sont par leur yeux frapez!
Nos yeux, helas! nous sont senestres de pechez.

Oculi primo vincuntur.

Movent ac turbant homines non res, sed, quas de rebus babent, opiniones: primae istae notiones mirum est quantum valeant; nec animos semel praejudicio occupatos facile quis in integrum restituat. Novum imperium inchoantibus utilem esse clementiae samam! invisumque principem seu benè seu malè facta premere, prudenter notat Tacitus. Valet hoe sanè etiam in rebus privatis. Recens conjugatos dissidia, ut scopulos, vitare jubet Plutarchus, ne videlicet simultas praematura animos, antequam coaluerint, dissolvat. Qui amoris scita tradidere, amanti, primis praesertim alloquiis, ut Dominae oeulis ac auribus blandiatur, vehementer incumbendum putant. Scivit id, ac in ufum deduxit Venus, apud Virg. quit enim Dea nescit amoris? ideoque aeneam suum primo aspectu Didoni *os humerosque Deo similem* videndum exhibuit. Eodem strategemate Juditha primo vigiles, mox Imperatorem ipsum Assyriorum Holosernem circumvenit. Ut vidit, ut periit, usque adeò.

tacit. *de Morib. Germ.*

Primi, in omnibus praeliis, oculi vincuntur.

lips. *Doct. Civil. lib.* V *cap.* XVI.

Clamor repentinus aliquis, aut imago, ant aspectus sugâ saepe exercitum implevit: et haec talia magis, quam gladius, consternant hostem, videbisque militem vanis et inanibus magis, quàm justis formidinis causis moveri.

livius:

Nihil tam leve est, quod non magnae interdum rei momentum saciat.

Nequitlae duces, oculi.

Serpenti, loco augusto insinuare sese dum conatur, si caput modo uspiam detur immittere, protinus integro corpori facilis est transitus. Anguis istius mystici caput, id est, primam peccati suggestionem, si admittemus, illicò ad ipsa cardis penetralia malum praecurret. Hic et alibi principiis obstandum est: nam quemadmodum scalas quasdam Jacobaeas exstare novimus, quibus, tanquam per gradus, in coelum enitimur: in via est quaedam declivis ac prona, qua lubrico lapsu in preditionem serimur. Nil adversario nequius; quoties aliquem in scelus aliquod pellicit, nou statim

sormatum, ac suis depietum coloribus id ipsum proponit, sed à parvis ferè initiis, non tam malis, quàm ad malum insensibili quodammodo vergentibus, remorditur, atque ita sensim ulterius progrediendo, id quod intendit, patrat. Nemo repentè fuit turpissimus. Davidem in homicidium propellere dum vult, si recta eo tendat, horrebit vel nomen sceleris bonus rex, otium itaque primo suggerit, ac torporem, mox oculum nequam, hinc adulterium, denique istis praemissis, ut necessarium, infert homicidium. Omne peccatum superbum est, amat asseclam.

Luc. XI. 34.

Lucerna corporis tui est oculos tuus! si oculos tuus fuerit simplex, totum corpus lucidum erit; si autem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum erit. Vide ergo ne lumen quod in te est, tenebrae sint.

nilus *in Sentent.*

Cohibe oculum, cum enim non attenderis, circumvolvitur. Munito aures et oculos, per illa enim ingrediuntur omnia tela malitae.

OVID.
Non bene conveniunt, nec in una sede morantur

METAM. 3.
Majestas et amor.

mantuan.

Quisquis amat, servit; sequitur captivus amatam,
Fert domitâ cervice jugum, fert dulcia tergo
Verbera, sert stimulos, trahit et bovis instar aratrum.

Mite, pyrum vel sponte fluit.

Volwassen appel en rijpe peer, sijght licht ter neer.

Indien je minnen wilt, en dat met korte swieren,
En stelt u sinnen noyt op al te jonge dieren;
   Te licht, eylaes! te licht, en dickmael op een spronek,
   Wort iemant daer geseyt: mijn dochter is te jonck.
Een rijper dient u best, daer vrij je veel geruster,
Doch meest indien u lief nu krijght een vlugge suster:
   Groen fruyt is wonder tay, 't en wil niet van den tack;
   Tast naer een rijpe peer, soo pluckje met gemack.

Rijp ooft, haest gerooft.

Wil iemant jonck gewas van groene boomen trecken,
Soo moet hy tot het werck sijn gantsche leden strecken.
   Maer komt hy met'er hant ontrent een rijpe peer,
   Die scheyt van stonden aen, en sijght in en neêr.
Dus gaet'et met den mensch, wanneer de leste stuypen
Hem prangen aen de ziel of in de leden kruypen;
   De jeught is wonder tay, en worstelt met de doodt,
   Maer die veel jaren telt, en hoeft maer eenen stoot.

Philip. 1. 23.
Ick begeere te verscheyden van den lichame, en met christo te zijn; want dat is verre het beste.

Wanneer den bogartman het fruyt begint te plucken,

En dat hy met gewelt moet aen de tacken rucken,
Dat is een vaste peyl van haren wrangen aert,
Die even in de pluck haer wesen openbaert.
Wanneer de bleeke doot komt trecken aen de menschen,
En datse strevigh zijn, en om te leven wenschen:
Dat is van stonden aen, dat is genoegh geseyt,
Dat haer noch wrange sucht ontrent den boesem leyt.

't Gaet met den mensch, als met de peer,
De dees is rijp en sijght ter neêr;
De geen, noch groen, dient niet gepluckt,
Wert lijckwel van den boom gemekt.

Dit is een spreucke Epicteti, door de welcke hy ons aerdighlijck afbeeldt het onderscheyt tusschen het sterven van een Jongelinck, noch groen en tay zijnde van jeught, en tusschen een out man, alreede na der aerden hellende, en met den hoofde wijsende werwaerts hy haeft henen moet. Welcke maniere van spreken Cicero van Epicteto schijnt ontleent te hebben. De Jongelingen, seyt hy, sterven, gelijck als het vyer door kracht van water wert nytgeblust; de Oude gelijck een vyer dat, van selfs verteert zijnde, sich onder d'asschen begraest, en vergaet: of wel gelijck boom-vruchten, de welcke groen sijnde werden van den boom geruckt, rijp zijnde druypen van selfs daer henen. Alsoo, seyt hy, sterven de jonge door gewelt, de onde als van rypheydt.

'T Is onnodig eenen wilden vogel, die in een hutte opgesloten is, uyt de selve wegh te dryven, want, de hutte maer open sijnde, sal van selfs genoech wech vliegen. Wy menschen zijn in dit lichaem, als in een muyte, gevanckelijck henen geset. Godt heeft ons de dood, als tot een ontsluyter van desen kerker, toebereyt. Wat schricken wy, als den verlosser tot ons komt? het afeischen van veerschat, is dat niet een teycken dat wy ontrent die haven zijn, daer wy henen poogden? Wy sien de Sonne dagh aan dagh rijsen en ondergaen, sonder dat sulcx ons eens verschricke. En waerom dat? overmits dat wy weten, dat sulcx den gemeenen loop der natueren is. Waerom en oordeelen wy mede soo niet van ons leven en sterven? daer en is (mijns oordeels) niet heughelijcker als, met vollen mont en met een bereydt gemoet, te mogen seggen, of met den ouden Simeon: nu laet, Heere, uwen knecht gaen in vrede; ofte met Paulo: ick wensche ontbonden te zijn, om met Christo te wesen. Door verdriet nochtans des levens, ofte om tegenspoet, 't zy dan in den lichaem ofte gemoede, en waer 't noch kloeckmoedelijck noch prijselijck, om de doot te wenschen. Hy is even vreesachtigh, èn den genen die schroomt te sterven, als hy sterven moet, èn den genen die sterven wil, als hy niet en moet. Wel aen dan, wie ghy zijt, ghy Christelijck gemoet, laet'er geen weedom zijn, die u ter doodt dringe, eer het tijdt is; laet'er geen wellust wesen die u voor de doodt doe aerselen, wanneer uwe tijdt gekomen is.

Ons lichaem wert ons genomen, om een beter te geven: onsen geest wert niet uytgeblust, maer herstelt.

Mite pyrum vel sponte fluit.

Si grave prolixos tibi pectus abhorret amores,
   Candida conjugii si tibi meta placet,
Hanc ut ames sit cura, soror cui nubilis instat:
   Nonne vides? frondes sronde premente ruunt.
Haec sit amica tibi, cui serior ingruit aetas:
   Crede mihi, causam tempus amantis agit.
Mitia sponte fluunt, pyra ernda tenacius haerent:
   Nec sequitur facilem, quae viret uva, manum.

Fruict verdelet, aisement ne chet.

Amant, si tu ne veux languir de longue flame,
Addresse tes amours à quelque meure dame.
Ne voit on au vergers que meur fruict suit la main?
Et qu'an trop verdelet souvent ou tire en vain?

Homo pomo similis.

Poma, sub autumnum curvos onerantia ramos,
   In calathos, digito vix bene tacta, fluunt:
At movet, et totam quatit afpera villica matrem,
   Dum pyra praeproperâ vellit acerba manu.
Vix luctantem animam, post vulnera multa, resolvit,
   Cum petit imberbes mors inopina genas.
At tremulo vix parca seni satalia tangit
   Stamina, et ille suum labitur in tumulum.

La meure pomme, un vieil homme.

Veux tu voir la façon du trepasser des hommes?
Mets tes yeux au jardin où que l'on cueille pommes:
Le fruict se tient au bois quant il est verdelet,
D'un petit chocq du vent la meure pomme chet.

Quod crudum, idem et pertinax.

Villicus irrigni dum munera colligit horti,
   Prodiga maturum sponte dat arbor onus:
Si qua legi renuunt ramisque tenacibus haerent,
   Scilicet ingrati poma saporis erunt.
Corpora mors hominem manibus cum vellit avaris,
   Mens bona, ne saevi sponte sequemur, ait.
Qui negat avelli se posse, Deoque resistit,
   Exhihet, heu! crudi pectoris ille notas.

Ecclesiastic. XLI. 4. Ne crains point la sentence de la mort.

Se tient fort aux rameaux quant meurre n'est la pomme;
Le fruict doux à manger bien aisement s'assomme.
Qui resiste au destin, et de la mort a peur,
Cognoistre faict, qu'il a mauvais humeurs au coeur.

Maturum vel sponte cadit.

Il m'est advis que bien à propos se peut icy apliquer un bon mot Françoys, dont faict mention le Sieur du Vair au traicté des responses d'Epictete (pour l'amour duquel je parleray Françoys pour ceste fois): un homme, un pomme, dict il, y adjoustant ce verset,

> Nos corps, comme les fruicts aux arbres attachez,
> Ou meurs tombent en terre, ou verds font arrachez.
>
> In modo itaque moriendi homo pouo non absimilis est.

Et me semble, que la dicte comparaison est propre et vive vour exprimer la sacon de mourir, et d'un robuste jouvenceau, qui est encore en la fleur de son aage, et d'un bon vieil homme, qui jà va penchant vers la terre. Omnia quae secundum naturam sunt, (ait Philosophus) sunt habenda in bonis. Mais tout ce que nous advient au revers du cours de la nature, est ordinairement sascheux. Ciceron semble ceste mesme facon de parler avoir emprunté d'Epietete, de laquelle il s'est servi au livre de la Vieillesse, mais en termes plus aigus et eslevez. Entendez donc parler ce grand Orateur en sa propre langue:

cicer. *lib. de Senect.*

Adolescentes mihi mori sic videntur ut aquae multitudine flammae vis opprimitur. Senex autem, sicut, sua sponte, nullâ vi adhibitâ, comsumtus ignis extinguitur: et quasi poma ex arboribus, cruda si sint, vi velluntur, si matura. et cocta, decidunt, Sicut vitam adolescentibus vis ausert, sic senibus maturitas.

Quod crudum, idem et pertinax.

Feram avem caveae inclusam non opus est ut aliquis abigat, vel exire compellat, fed simul atque cavea aperta est, statim in liberiorem campum avolat. Corporis ergastulo inclusi sumus miseri mortales, purum et apertum aerem, in morte, nobis recludit Deus: quid stamus? numquid, cum naulum exigitur, signum est nos in portu esse? Solem oriri quotidie et occidere videmus, nec turbamur, quia assuevimus, et naturae hunc ordinem scimus. Quidin idem de vita ae morte judicamus? Quid uspiam delectabilius, quam animò securo, vel cum Simeone dicere posse: nunc dimitte servum tuum Domine? vel cum Paulo: cupio dissolvi, et esse cum Christo? Taedio vitae tamen mortem optare, quia vel adversa corporis vel animi patimur, nec animosum foret, nec commendabile. Timidus aequè habendus est: et qui mori non vult ubi opus est, et qui vult, cum non oportet, ait Joseph. Agedum ergo, mi Christiane, nec tantus sit dolor, qui in mortem te impellat ante tempus moriendi, nec tanta voluptas, quae te detineat, cum est tempus moriendi. Non eripitur haec vita, fed interrumpitur, ut melior reddatur; non consumitur, sed mittitur ad certiora spiritus.

seneca *Epist.* XXVI.

Quis exitus melior quam in finem suum, naturâ solvente, dilabi? lenis haec via est, subduci.

chrys. *super Malth*. X.

Mors, munus necessarium est naturae jam corruptae, quae non est sugienda, sed potius amplectenda: ut fiat voluntarium, quod futurum est necessarium.

Offeramus Deo pro munere, quod pro debito teneamur reddere.

horat. *lib.* II. car. *Od.* V.

- Tolle cupidinem
Immitis uvae: -
Jam te sequetur, jam proterva
Fronte petet Lalage maritum.

VIRG.
- Primis et adhuc crescentibus annis
Non mentem Venus ipsa dedit.

TERTULLIAN.
Acerba res est, immatura virgo.

Fit spolians spolium.

Die steelt, die queelt.

Ick vont eens op een tijdt de liefste sitten slapen,
Ick sagh haer rooden mont, ick bleef'er op staen gapen,
   Dies kreegh ick stelens lust. Maer wat een dievery!
   Ick stal een kus van haer, maer sy een hert van my.
De muys ontrent het speck die eet met groot verlangen,
Sy vat en wort gevat; sy vangt en wort gevangen:
   Siet wat een vreemde streeck! wat kunstjes weet ghy, lief!
   Ghy sit gerust en slaept, en steelt noch uwen dief.

Na lange loopen, moet men 't bekoopen.

Ick was voor desen vry, ick ging al waer 't my luste,
En als ick woelen mocht dat was mijn soetste ruste;
   Nu was ick in het graen en dan ontrent het meel,
   Mijn t'huys was overal, want holen had ick veel:
Ten lesten sagh ick hier dit lecker-beetjen hangen,
Ick proefd'et maer een reys, en siet ick was gevangen:
   Nu sit ick hier en kijck. O, vrienden, niet te mal!
   Een die geduerigh loopt, raeckt eenmaal in de val.

Op eene stont, komt straf en sond'.

Soo haeft de snoode rat het speck heeft aengegrepen,
Soo sluyt haer oock de val, daer staetse dan benepen;
   Wat is nu van den roof? want, met de valle sloegh,
   Soo was dat haer de schrick door al de leden joegh,
't Is niet genoegh geseyt, na sonden komen plagen;

Een booswicht lijdt terstont, en voelt gewisse slagen;
Want op den eygen stont dat hy de sonden doet,
Soo komt'er met'er daet een beul in sijn gemoet.

Het Vee, dat lange gesloten oft gebonden heeft gestaen, plach vry wat onbesuysder henen te loopen als 't andere, 't welck de vryheyt gewoon is. 't Gaet veeltijdts soo met de jonge luyden, de welcke soo haeft zy haer handt de plack onttogen hebben, gemeenlijck terstont in alle wulpsheyt uitbersten.

Een Jonck gesel, los van den dwang,
Rijt, jaeght, en vlieght, en gaet zijn gang;
Licht om verleyden, stuer en quaet
Op elck die hem ten besten raet;
In nutte dingen gantsch onvroet,
Opsnapper van zijns vaders goet;
Gantsch moedigh, vol van sotte waen,
Vol lusten, die terstont vergaen.

De sulcke tijdelijck ten houwelijck te besteden, en (soo men seyt) een blok aen 't been te doen, is den raet van sommigen, maar sulcks en gelukt niet altijdt ten beste. 't Waer daerom te wenschen dat de Jonckheyt, nu zijnde uytten dwanck der scholen, de Reden voor haer Schoolvrou woude aennemen; want gelijk Seneca seyt:

Die meest mach doen zijn eygen zin:
Die dient hem meest te binden in.

't En is niet ongerijmt de wereldtsche wellusten met de byen te vergelijcken, alsoo de selve beyde de soetigheyt in den mont, de bitsicheyt en bitterheyt in den steert dragen. Yder oordeele van sich selven; wat my belangt, ick derf seggen dat my noyt iet bejegent is, dat te rechte de naem van wellust mochte gegeven werden. Een eenige droefheyt gaet ons veel dieper in, als duysenderley genuchten. Is 't wonder? daer en is geen vreught, die niet altijdts wat onsoets ontrent haer heeft; weedom daer en tegen heeft nimmermeer een soete beet, maer is over al haer selfs gelijck. Het welcke indien plaetse heeft in tijdelijcke pijne; wat sal 't zijn, daer het geheele lichaem te lijden sal hebben? Indien de pijne van een tant, ofte ander kleyn lit, onlijdelijck werd geacht, wat sal 't sijn daer lijf en ziele gesamentlijck in de uyterste weedom sullen liggen? Daer en is dan hier geen blijdschap te verwachten, die recht suyver en onvermenght is; ten ware in een oprecht gesuyvert gemoet: want, gelijck een onguer en ongesont lichaem niet bequaem en is om wellust te plegen en in de selve fmaeck te vinden, soo mede is ons gemoet, indien het niet gesuyvert en zy van doodelycke wereken.

Fit spolians spolium.

Fortè super viridi Phyllis mea fronde sedebat,
   Occulerat placidus lumina victa sopor.
Accedo, labra jungo labris; dumque oscula surtim
   Paucula surripio, me rapit illa mihi.
Dum vorat, occulto trahitur sic piscis ab hamo,
   Musque perit, gratum dum petit ore eibum.
Improba, furandi quis te neget esse peritam.
   Cum vigil, in somno, sur tibi praeda cadat?

En prenant, surpris.

Qui chasse au parq d'amour a bien dessein de prendre,
Mais las! va prisonnier, sans y penser, se rendre.
En prenant les appas se prenent les souris:
Voicy la chasse, amy, ou le veneur est pris.

Nimia libertas fit servitus.

Liber eram, memini, per amoena vireta ferebar;
   Nec mihi grata quies, nec satis una domus:
Polline distento prae polline grana placebant,
   Saepe merum pepulit, saepius unda sitim.
Huc tandem nidore novo me pellicit esca,
   Quam, miser! ut coepi lingere captus eram:
Libertas nocuit; fit stulta licensia carcer,
   Omnia dum lustrat musculus antra, perit.

A la fin, se prend le fin.

Ma bouche auparavant n'estoit que trop friande,
Voulant, par chasque fois, eschanger de viande,
Me voila pris enfin: j'ay maintenant ma part.
Maint perd sa liberté helas! pour peu de lard.

Poena, comes sceleris.

Ah, quoties salsae nos ludit imaginis error!
   Mus sibi dum fingit prandia, carcer adest.
Et vorat, et capitur; nec erit mihi dicere promptum,
   Quid prius eveniat, num sapor, aune dolor.

Poena, comes sceleris.

Mus peccator homo est; quisquis mala gaudia carpit
   Corpore, quod pectus mordeat, intus habet.
Poena voluptatis comes est, dolor ipsa voluptas;
   Impurus nunquam gaudia pura tulit.

Procerb. XI. 2. L'orgueil est il venu, aussi est venue l'ignominie.

Si tost que la Souris ronger le lard s'avance,
La voilà prise au corps, tout à la mesme instance.

Procerb. XI. 2. L'orgueil est il venu, aussi est venue l'ignominie.

Le creve-coeur est prest à l'homme qui faict mal:
La peine le peché marchent d'un pas égal.

Nimia libertas fit servitus.

Pecudes, quae vel e stabulo vel vinculis emittuntur, majori cum impetu evagantur, quàm quae nunquam alligatae, aut inclusae fuerunt. Id adolescentibus saepe usu venisse compertum est; ii enim, ut serulam timere desierunt, à labore proclives ad libidinem, in omnem ferè lasciviam erumpunt;

Imberbis juvenis, tandem custode remoto,
Gaudet equis, canibusque, et aprici gramine campi,
Cerens in vitium flecti, monitoribus asper,
Utilium tardus provisor, prodigus aeris,
Sublimis, cupidusque, et amata relinquere pernix.

Tales, ut tandem lascivire desinant, in vincula nuptiarum conjiciendos, et pedicis nuptialibus alligandos ablegeut ii, quibus ista cura incumbit, rebus ad hoc ita prudenter dispositis, ut casu magis, aut ipsorum facto, quam parentum consilio, eo delati videantur. Idque eo modo aliquando factitatum memini, non optimo semper successu. Quanto melius erit si ii, qui demissi à. paedagogis suo relinquuntur arbitrio, non abjiciant imperium, sed mutent principem, et loco paedagogi (ut prudenter Plutarch.) rationi in posterum pareant! usinam id agat juventus nostra, animoque infigat aureum illud Senecae:

Minimum debet libere, cui nimium licet.

plutarch. *de Educat. lib. in fin.*

Danda est opera ut, qui voluptatibus nimis dediti sunt, et reprehensionibus minus obtemperantes, matrimonio devinciantur, quod tutissimum juventutis vinculum est.

terent. *Adelph.* Uxorem duxi, libertatem perdidi.

Poena, comes sceleris.

Omnes, quas mundus propinat, voluptates, apibus non dissimiles esse, non immeritò dixerim. Fronte blandiuntur, postica punguut. De, sese judicent alii. Ad me quod attinet, non memini quidquam mihi unquam accidisse, cui voluptatis nomen merito tribuendum censeam. Unicus sanè dolor corpus magis afficit, quàm voluptates mille. Quid mirum? semper aliquis dolor voluptati, dolori nulla voluptas inest. Nullum mortalibus gaudium purum est. Id si verum in doloribus hifce temporalibus ac momentaneis, quanto magis id locum obtinebit in aeternis. Haec si vera, cum particula aliqua corporis affligitur, quanto veriora, si corpus universum: si dolor unius

articuli, ut puta dentis, intolerabilis nonnemini videatur, quid de exquisito animae simul ac corporis supplicio cogitandum est? statuamus igitur nullam hic voluptatem puram esse, vel si uspiam aliqua, certè, nisi in conscientiae puritate, non inveniri; nam quemadmodum corpus voluptatum capax non est, nisi benè temperatum, ita nec animus, nisi conscientia ritè purgata.

Genes. II. 17.

De ligno autem scientiae boni et mali ne comedas, in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris.

Proverb. XI. 21.

De main en main le meschant ne demeurera point impuni.

OVIDIUS:

- Carpitque et carpitur una,
Suppliciumque sui est.

plaut. *Trin.*

Amoris artes eloquar, quemadmodum expediant, nunquam
Amor quemquam nisi cupidum hominem postulat se in plagas
Conjicere: eos cupit, eos consectatur, subdole blanditur, ab re
Consulit, blandiloquentulus, Harpago.

Fumo pascuntur amantes.

Van roock werd' ick gevoedt.

Men hout, dat Venus kint meynt handel aen te grijpen,
Het veylt tabak te koop, en menig hondert pijpen.
Roock is sijn kramery, roock is sijn beste vont,
Roock schiet hem uyt de neus, roock berst hem uyt de mont;
Roock sweeft hem om het oogh, soo datse beyde weenen,
En noch is 't al vermaeck, gelijck de vryers meenen;
Roock is sijn gantsche rijck, roock is sijn beste goet
't Is roock, 't is enckel roock, al wat den minnaer voedt.

Fy! die roock eet, en beter weet.

De Salamander leeft alleen uyt schrale winden,
De Krekel weet haer aes ontrent den dauw te vinden.
Matroos gebruykt taback, die licht daer henen schiet;
Maer die in hoven leeft, eet roock en anders niet.
Wat is doch hoofsche gunst? een wasem haest verdwenen,
Sy rijft gelijck een damp, en gaet dan weder henen,
Als iet dat noyt en was. Gesellen, zijdy wijs,
Laet Princen haren roock, en eet gemeene spijs.

1 Timoth. VI. 8.
Kost en kleederen hebbende, wy sullen ons daer mede laten genoegen.

Al heeft Matroos alleen een pijp taback gedroncken,
Hy krijgt een vrolick hert al waer hem wijn geschoncken;
De Krekel eet den dau, de Salamander wint;
't Is vreemt, waer menigh dier sijn dranck en eten vint.
Wil iemant met bescheyt de reden plaetse geven,

Men hoeft geen groote kost, om wel te mogen leven;
Ghy daerom, wieje zijt, die wenst te sijn gerust,
En eyst geen meerder goet, maer bidt om minder lust.

Den damp, die de meester tabackblasers, met door den anderen spelende swieren, in de lucht weten uyt te wasemen, schijnt aen de omstanders voor 't eerste vry iet sonderlings en vermaeckelycks te wesen; maer kort daer nae drijft de selve een stanck in de neus, en tranen uyt den oogen. Dit soude misschien niet qualycken passen op soodanige hoofsche streken, die nu en dan in den schijn wel so wat aensienlyck, en oock vriendelick haer laten aensien; doch eyndelick in der daet niet alleenlyck ydel en beuzelachtigh, maer oock gantsch schadelyck werden bevonden. In de Hoven (seydt'er een geslepen Hovelingh) werdt men dickwils (om te beter om den thuyn geleydt te werden) in 't openbaer ten hooghsten gepresen, en middelertijdt op het vinnighste in 't heymelyck bedrogen en vermaeckt: in voegen, dat men, hoe nauw men oock op sijn stuck letten mach, eyndelyck evenwel selfs met schijn van vereeringe, deerlyck werdt mishandelt. De Vos plach den Haes in 't bywesen van den Leeuw wel somwijlen feer te prijzen, maer dien lof wiert daer op alleenlyck genomen, dat den Haes kort en smakelyck van vleesch was. Hoe den armen Haes soodanigh prijsen bekomen kan, is by yder een lichtelijck te dencken.

Dat zijn streken, dat zijn rancken;
Die in Princen hoven wancken.

Ick hebbe menichmael, als een sonderlingh werck van Godes goedigheyt, in mijn selfs overleydt de bysondere maniere van voetsel, die des selfs milde hant, yder na sijn gelegentheydt, bescheydlijck uytdeelt. Wie en siet'er niet met een verwonderende vermakelyckheydt hier een Landman van sijn ploegh, daer een Ambachtsman van sijn handtwerck aflaten, en een stuck kasenbroot, ofte andere slechte spijse in de hant nemen, en daer van niet alleenlyck soo meugelyck eten, als of den smaeck van alle leckerny daer in verborgen lage; maer selfs veel beter ghehart daer van opstaen, als dese, die van alle kostelycke spijse de volheyt voor hun hebbende gehadt, door het opspannen van haren buyck, beyde kelder en spinde haer ampt schijnen ontnomen te hebben. Wie en siet'er niet, met gelijcke bedenckinge, der schameler luyden kinderkens dunnekens gekleet, met harde kost gespijst, rondom een konden heert genoechlicken spelen, ofte vet en wel gedaen daer henen springen, daer middelertijdt de kinderen van de rijcke luyden, met groote kost en sorge sachtjens en wermkens opgetogen, als ondergeblevene quelebalcxkens deerlyck op den hals werden heen gedragen? Moeten wy, dit siende, met vollen monde niet seggen, dat den mensche alleen uyt den broode niet en leeft, maar uyt, en van de rijcke hant Godes? en 't selve alsoo zijnde, waerom soo seer op den mont gepast, anders dan om de wormen een vetter aes voor te leggen? De bedenckinge des doodts, gelijckse andere gebreken inbindt, soo kan se oock stichtelyck gebruyckt werden tot betoominge van de gulsigheyt.

Fumos vendit amor.

Aerio de rore trahunt alimenta cicadae,
   Fntilis aura tibi dat, salamandra, cibum.
Nautica plebs avido tabaci bibit ore vaporem,
   Nostra, levi fumo, pectora nutrit Amor.
Mira puer Veneris vasto promittit hiatu:
   At si perspicias singula, fumus erit:
Fumus amans, et fumus amor, mens fumus amicae est,
   Et speciem sumi, quidquid amamus, habet.

Amant ton heur, n'est que vapeur.

A l'amoureux esprit la grace de sa dame
Rapporte sa vigeur, saict revenir son ame:
Des dames la faveur n'est que fumée et vent,
De rien, que des vapeurs, se donc nourrit l'amant.

Aula vapor levis est, fumi venduntur in aula.

Stellio semper hians ventis nutritur, et aurâ;
   Collegit è liquido rore ci ada cibum.
Ore trahit fumum tabaci, quem naribus efflat,
   Nauta, procellofum dum mare lintre secat.
Aula vapore suis alimenta clientibus affert:
   O miseros! procerum futilis umbra, favor.
Aula vale, mihi cau la placet, nemorumque recessus:
   Cultor ego hîc sanctae rusticitatis ero.

Mieux mestier, qu'esprevier.

Le matelot est gay, quand du tabacq peut prendre,
Et le sumeux brouillard attire jusqu'au coeur;
De l'air se resiouit et paist la Salamandre,
Pour tous le courtisan ne vit que de vapeur.

Sapientis facilis victus.

Nautica plebs titubat, credas mera vina bibisse;
   Quodque bibit, tabaci nil nisi fumus erat.
Stellio se ventis, se rore cicada faginat;
   Nec minus in silvis hic salit, illa canit.
Quam modico contenta cibo mens aequa quiescit!
   Rapa triumphales pavet adusta viros.
Non augenda tibi res, sed minuenda cupido est,
   Deliciis animum si saturare velis.

Coeur content, grand talent.

Le Matelot est gay beuvant de la fumée,
La Sauterelle au bois se paist de la rosée,
Ton coeur, ton soible corps sera tost assouvi;
Les dereglés desirs si tu mets en oubli.

Aula vapor.

Fumus, quem excitant ii, qui hyoscyamo Peruviano (tabacum vocant) utuutur, gyris ortuosis in aërem emissus, spectauti ut magnum ac delectabile aliquid prius quidem in oculos incurrit, mox tamen propius astanti foedum odorem incutit, lachrymas excutit. Hoc aulicae vitae artibus non ineptè fortasse aliquis per similitudinem applicet; in quâ multa specie amica et magnifica, re non futilia modò, sed noxia interveniunt. Saepe ibi aliquis palam laudatus (quo incautior decipiatur) secretis criminationibus insamis, licet omnia caveat, tamen per ornamenta ferietur, inquit Tacitus, artium aulicarum minimè ignarus. Enixè leporem à vulpeculâ coram leone laudatum, reseruut sabulae, sed à teneris ac lautis ipsius carnibus, quae praeconia trepido animali mox in perniciem cessere. Talis

Fraus sublimi
Regnat in aulâ.

Bené ergo

seneca *Thyest.*

Stet quicuuque volet
Aulae culmine lubrico,
Me dulcis saturet quies,
Obscuro positus loco
Leni perfruar otio,
Nullis nota Quiritibus
AEtas per tacitum fluat.

lips. *lib.* 2 *Civil. doct. ex* tacit. 3 *Annal.*

Ancipitem omnem potentiam in aulâ esse, multi ibi speciem magis in amicitiâ Principis, quàm vim retinent.

Natura paucis contenta.

Saepe, ut stupendum divinae providentiae opus, tacitus mecum miratus sum diversam alimentorum rationem, quam Deus, pro re natâ, mortalibus dispensat. Non rarò operi rustico aut mechanico intentum aliquem, non minori delectatione, quam stupore, intuitus sum atrum panem cum additameuto vilis alicujus obsonii vorantem tantamque, imo longe majorem, non dico voluptatem inde percipere, verum etiam multo validiorem à frugali isto prandio consurgere, atque inflatus aliquis et se vix capiens venter, ab innumeris gulae irratamentis redire solet. Nonne indies videmus tenuiorum liberos contra injuriam aëris fatis malè instructos, parco insuper victu nutritos, pingues esse ac nitidos; lautiorum contrà silios molliter, et cum curâ, habitos, dubiae plerumque valetudinis, cùm medicorum pharmacis indies conflictari? Haec contemplatus, quis non exclamet, non pane sed Dei potentiâ vivere hominem? et propterеà superflnum esse, tanto apparatu corpusculum hoe saginare, cui enim id bono, nisi ut mox vermes pinguiori escâ pascamus?

bern. *de Cons.*

Si, quod naturae satis est, replere indigentiam velis, nihil est quod fortunae affluentiam petas: pancis minimisque uatura contenta est, cujus satietatem, si superfluis velis urgere, aut injucundum, quod infuderis, fiet, aut noxium.

Prov. 27. 7. A l'ame qui a saim, toute chose amere est douce.

cicebo pro m. coel.

Amores et deliciae maturè, et celeriter deflorescunt.

daniël heyns.

Omnia speramus, promissaque vana sovemus
Molliter: et saciles ad nova vota sumus.
Interea totum paupertas possidet aevum,
Caecaque volvendo somnia, vita perit.

Amissa libertate laetior.

Bly, door slaverny.

Doen ick mijn eygen was, en mocht alomme sweven,
Doen leyd' ick even staegh een stil, en droevig leven;
Maer na dat my de Min bracht in den soeten dwang,
Doen wierd mijn tonge los, en maeckte bly gesang,
Ick lach, ick raes, ick speel, en schoon ick sta gesloten,
Geen tijt heeft my verveelt, geen ding heeft my verdroten;
O soete slaverny, en aengenaem gewelt!
Het is een minnaer vreught, dat ander lieden quelt.

Dwanck, leert sanck.

Indien de Papegay waer in het wout gebleven,
Sy hadde daer geleyt een woest en beestigh leven;
Maer nu sy door bedwang by menschen is geleert,
Soo komt'et datse spreeckt, en in het hof verkeert.
Is iemant oyt gesint om eere na te jagen,
Hy moet van eersten af, hy moet gewilligh dragen
Al wat de tucht gebiet. Bedwang ontrent de jeught
Wort eere metter tijdt, en niet als enckel vreught.

Rom. VI. 20. 22.
De dienstknecht der gerechtigheyt is vry van sonde.

Al vloogh ick in het wout, al sat ick daer verborgen,
Noch leefd' ick evenwel in veelderhande sorgen;
Het ruyschen van een riet, het drillen van een blat,
Dat bracht my in den schrick van ick en weet niet wat:

Nu ben ick (naer het schijnt, en sooje meent) gevangen;
Maer vrient, het is gemist; 'k en hebbe geen verlanghen
 Te wesen dat ick was. Een harde slaverny,
Die maeckt oock in den dwang een reyne ziele vry.

(Op het selve beelt een andere sin).

De wilde Papegay, eerst in het wout gevangen,
Wil enkel uyt de koy, en door de sporten prangen,
   Maer alsse geenen troost in dit gewelt en siet,
   Soo steltse zich gerust, en singht een geestigh liet.
Wanneer der eenigh mensch met druck is overladen;
Ick weet hem groot behulp tot alle groote quaden;
   Want, als de gantsche ziel met plagen is vervult,
   Daer is geen beter ding, als lijden met gedult.

Iemant in de wellusten des wereldts verwerret zijnde, die sijn oogen slaet op het doen van de Godsaligen, en haer strenge maniere van leven (so hy meynt) insiet; laet hem duncken dat'et al ongeval, druck en herten-leet wesen moet, daer in dese luyden haren tijt besteden: ja dat de selve als in eeuwighe ghevanckenisse gehouden zijn. Want, nae sijn eygen herte oordeelende, meynt dat'er niet vermaeckelycx en kan gevonden werden, dan dat de oogen, ooren, en den buyck aengenaem is, en wel bevalt. Een Godsalige ziele gevoelt hier van geheel anders, want die weet blijdschap uyt droefheit, hertenlust uyt weedom, vermaeckelyckheyt uyt tranen, en vrydom uit slavernye te trekken. Den desen, seyt Ambrosius, is vry, oock in alderley manieren van dienstbaerheyt, die met geen malle liefde beseten is, die met den bant van gierigheyt niet gebonden is, die, door vreese van sijn quade daet, t'elcken niet weghgeruckt en werdt, dien het jegenwoordige niet en verschrickt, het toekomende niet bevreest en maeckt. Hy is daerentegens een rechte slaef, die door vreese ontset werdt, die door wellusten vervoert werdt, die door begeerlyckheden herwaerts en derwaerts getogen werdt, die of door gramschap werdt verbittert, of door droefheyt werdt nedergedreven. In 't kort, elcke quade genegentheyt is als een nieuwe slaverny.

Amissa libertate laetior.

Omnibus angores, uni mihi gaudia portat
   Carcere secludi, servitiumque pati:
Tunc, cum liber eram, solâ spaciabar in umbra,
   Moestus, inops, tacitus, nec vigor ullus erat.
Ex quo dia Venus me carcere clausit amoris,
   Ex illo lepidâ garrulitate loquor:
Nunc cano, nune vocum non est simulantior alter:
   Quo mihi libertas? Sors mea serre jugum.

Prison m'a faict gaillard.

J'estois muet au bois, mais prisonier en cage
Je ris, et sais des chants, je parle doux langage.
Chacun, fils de Vernis, qui porte au coeur ton dard
Est morne en liberté, et en prison gaillard.

Magistra virtutis, disciplina.

Si foret in silvis per devia rura vagatus,
   Nec caveâ viridis clausa fuisset avis;
Non, regum conviva, dapes, non ore salernum
   Gustet, et aurato non recubet thalamo:
Nec lepidos daret ore sonos, nec amabile murmur,
   Nec domiao posset dicere: Caesar ave.
Fraena det ingenio, juvenilibus imperet annis,
   Optati ingreditur quisquis honoris iter.

Peur, grand inventeur.

Si j'eusse mon plaisir suivy au verd bocage,
Ma langue n'eut jamais parlé humain langage,
Me voila bien appris par supporter tourment;
Sans estre assujetti nul ne devient sçavant.

Bonorum servitus, libertas.

Ad strepitum solii, trepidum ine sylva videbat;
   Ne caperer, timido pectore semper eram:
Carcere nunc claudor, sed, an hoc sit carcere claudi?
   Janua saepe patet, nec juvat ire foras.
Vincla placent, mihi dulce jugum, mihi carcer amoenus:
   Ah! dum vita foret libera, servus eram.
Libertas servire Deo est, huic subdere discat,
   Qui sibi servari libera colla velit.

A dieu servir, est regner.

Bien que je fois captif, si ne suis miserable,
J'ai pris congé des bois, prison m'est agreable:
Sauvage vie adieu, tu n'as felicité:
S'assujetter à Dieu, est vraye liberté.

Quae nocent, docent.

Nullus equus rectè sessori paret, nisi arte domitus; nullum ingenium non ferox, nisi probâ educatione, et praeceptis cicuretur. Qui assiduè in rebus pros eris ac laetis versati sunt, eos vix sapero prudentiores censent; quos verò sors adversa aliquoties exercuit, magis ad prudentiam ae cautionem compositi putantur. Nec immeritò; ut enim aspectus à circumfuso aëre lumen accipit, sic animus ab imminentibus calamitatibus. Cum Romanis, inquit Hanuibal, bonis malisque meis bellare didici. Mihi, clamat Mithridates, Fortuna, multis rebus ereptis, usum dedit bene suadendi. Ad omnia necessitas naturam instruit: illa simias decore saltare, Elephantes docte

digladiari, picas ac psitacos distinctè loqui docet. Quid multa? res dura bestias ad actiones humanas, homines ad divinas erigit.

horat. *in Art Poët.*

Qui studet optatam cursu contingere metam,
Multa tulit, fecitque puer, sudavit, et alfit,
Abstinuit Venere et Baccho. Qui pythia cantat
Tibicen, didicit prius extimuitque magistrum.

bernhard. *Epist.* 113.

O quàm compositum reddit omnem corporis statum, rec non et mentis habitum disciplina! Cervicem submittit, po it supercilia, componit vultum, ligat oculos, cachinnos cohibet, moderatur linguam, fraenat gulam, sedat iram, sormat incessum.

Bonorum servitus libertas est.

Si quis mundi voluptatibus etiamnum immersus, fidelium mores ac tetricam (ut videtur) vivendi rationem inspiciat; nil praeter aerumnas, dolores, ac veluti ergastuli angustias, meramque captivitatem eam esse facile pronuntiabit. Quippe, ex sese conjecturam saciens, nil nisi quod oculis, quod auribus, ac abdomini blandiatur, in bonis habendum putat. Aliter censet animus verè pius; etenim ex dolore gaudium, ex fletu plausus, ex captivitate libertas, tanquam è limpido sonte, scaturire videtur: Ille in quâvis conditione servitii liber est (inquit Ambrosius) qui amore non capitur, metu criminis nou obligatur, quem non terrent praesentia, qui securus exspectat futura. Servit contrà, quicunque vel metu frangitur, vel deleetatione irretitur, vel cupiditatibus ducitur, vel indignatione exasperatur, vel moerore dejicitur. Omnis passio servilis est.

2 *Cor.* 3. 17. Ubi Spiritus Domini, ibi libertas.

august. *in Johann.*

Vis ut serviat caro animae tuae: Deo serviat anima tua: debes regi ut possis regere.

Ecclesiastiq. 6. 24.

Mon enfant escoute, reçois mon propos et ne refuse point mon conseil.
25. Mets tes pieds dedans ses ceps, et ton col dedans son carquant.
39. Et ses ceps te seront comme une place forte, et ses carquants pour accoustremens honorables.

Capta recens laqueis, et vimine clausa palustri,
Carceris impatiens se quoque laedit avis;

At cum nulla sugae ratio, nec abire potestas,
   In medio tandem carcere dulce canit:
Scilicet aerumnis patientia sola medetur,
   Non aliâ me ius pellitur arte dolor.
Vincula dura magis luctantia crura satigant,
   At tandem leve sit, quod bene sertur onus.

Genes. 29. 20. Servivit ergo Jacob pro Rachaële septem annos, et videbantur illi pauci dies, prae amoris magnitudine.

bil. anthol. sacr.

Absque jugo posita est ditionis amica voluntas,
   Qui viget affectu, non gemit imperio.

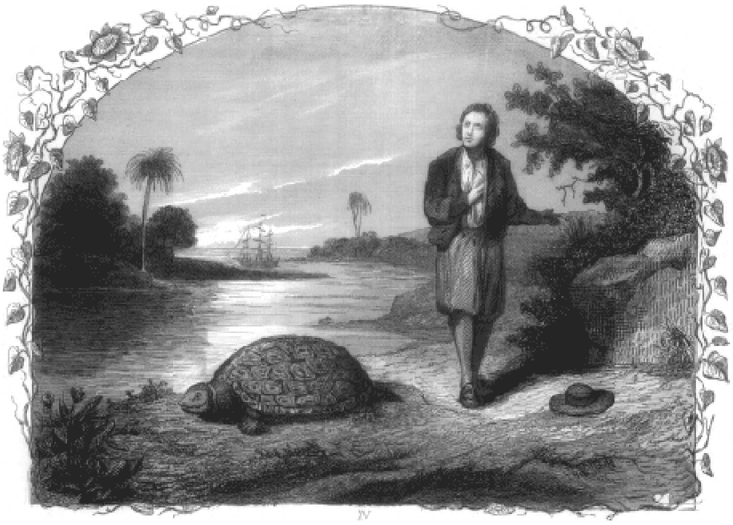

Fugiendo, non effugit.

Mijn last, is aen my vast.

Soeckt iemant los te zijn van alle minne-banden,
Soo laet de vrijster daer, en treckt in vreemde landen,
Roept Naso tot de jeught; maer na dat ick liet vint,
De raet die Naso geeft, en is maer enckel wint:
Ick hebbe verr' geseylt, ick hebbe veel gereden;
En siet! het oude pack, dat kleeft my aen de leden;
Dat draeg ick op den bergh, dat vind ick in het dal,
Ach! wat in 't herte woont, dat voert men over al.

Als ick spring, soo waeght'et al.

De Schiltpad draegt haer huys geduerig op de leden,
Sy gaet als sonder sorgh, en sachtjes henen treden,
Men vintse menighmael van alle noot bevrijt,
Al gaet de vos sijn hol, de beer sijn leger quijt;
Wie in sijn boesem draeght sijn geit en beste panden,
Sijn winckel, sijn beslagh, sijn vette koren-landen,
Die heest een seker ers, en wandelt onbevreest;
Waer is doch iemant arm, die rijck is in den geest?

Johanx. VIII. 34.
Die sonde doet, is der sonden dienaer.

Waer heen ellendig dier? ey! wilt u gangen staken,
Het is om niet gepoogt, door vluchten los te raken;
Gaet aen het open strant, of in het dichte wout,
Het kleeft u aen het lijf, dat u gevangen houdt.

Is iemant overstolpt met ongesonde lusten,
Die torst een stage last; waer sal hy konnen rusten?
Al rotst hy om het lant, en hier, en weder daer,
Sijn pack dat blijft hem by, en weegt hem even swaer.

De lansknecht en vreest niet dan als hy wel gedost is, seyt Lampridius; en, integendeel van dien, gelijck den Poëet seyt:

Die kruys noch munt heeft in sijn tas,
Past op de stroopers niet een bras:
Want hy, wiens teer-gelt is een niet,
Betaelt den roover met een liet.

De rijckdom maeckt den mensch bevreest, uyt geen andere redenen, dan overmidts de selve hem kan afgenomen werden. Al wat van ons afgesondert en verscheyden is, wert haest en licht vergauckelyck. Adel wert de nakomelingen nagelaten. Rijckdom kan anderen gegeven werden: eere verwandelt op anderen by opdracht. Maer deught en wetenschap zijn aen den mensche soo vast gehecht, datse van hem in geenderley manieren en zijn af te sonderen. Laet ons dan met de verstandigen besluyten, dat alles wat ons of gegeven, of opgedragen, oste wel nagelaten kan werden, ous eygen en ware goet niet en zy: laet ons trachten sodanigen goedt na te jagen, dat uyt brandt en schipbreucke met ons kan ontvluchten.

Een Hinde met een pijl geraeckt,
Waer dat se loopt, hoe dat se 't maeckt,
Hoe dat se rent door bergh en dal,
Eylaes! 't en baet haer niet met al:
De schicht, die haer aendoet de smert,
Blijft vast gehecht dicht onder 't hert.

Veel koopluyden, welcker saken qualyck staen, schicken wel hun boecken aen d'een zijde, om daer in haren soberen staet niet te sien, maer wat baet'et? sy weten 't al van buyten, en drogen den hertzeer alreede in haren boesem. Sommige zijn gequetst, en weten 't wel, nochtans (door, ick en weet niet wat, kleynhertigheyt) en willen sy geen wondemeester ontrent haer lijden, konnen oock niet verdragen, dat haer wonde getcnt werde, om (quansuys) niet te weten hoe diep die zy, en ondertusschen loopt haer bloet daer henen. Even soo is 't gestelt met een quaed gewisse: men wilse verbergen, maer men kan niet. Veel zijnder die met herwaerts en derwaerts te reysen, met gaen en keeren, met vrolyck geselschap te gebruycken, die soecken als af te slijten, immers in slaep te wiegen, ofte wel in den wijn als te verdrencken; maer, och armen! te vergeess; hetgene dat hun quelt, is te diep in hun geplaetst. Die doornen in sijn voeten heeft, waer hy oock gaet, hij treet'er op, en gevoelt overal de pijne. De schaduwe volght het lichaem, de sonde het ghemoet, seyt den oudtvader Basilius: het gewisse doet een yder sien een afbeeltsel van 't gene hy bedreven heeft. Wat soeckt men doch een sondigh gemoedt hier of daer te verbergen? en (soo men seyt) achter stoelen en bancken te steken? Een ongesonde ziele dient genesen, en niet versteken te zijn.

Fugiendo, non effugit.

Naso viam docuit longos mollire furores,
   A patria, ut valeas, inquit, Amator abi.
Jussa secutus eram, memini, tua, doctor Amoris,
   Hoc quoque sustinui dicere: Phylli vale.
Jamque feror; juga montis equo, mare puppe pererro:
   Me tamen impositum, me tarnen urget onus,
Non animuni fugiens, coelum modo mutat, Amator.

Quo fugis? heu! tecum, dum fugis, ibit Amor.

Fuir ne sert.

Soit que je cours aux champs, ou dans la nier me baigne,
Par tout, où que je vais, mon mal las! m'accompaigne,
Que fais-je pauvre Amant? je porte mon malheur,
Je change de païs, gardant le mesme coeur.

Omnia mea mecum.

Omnia qui secum portat sua, non vada salso
Horreat in fluctu, non freta vasta tremat;
Non tristi miser ore domus, molesque relictas
Respiciat, parvâ dum rate vectus abit:
Ingruat ense latro, grassentur ad oftia fures,
Aut canit, aut placido memhro sopore levat.
O secura quies! ô paupertatis amicae
Commoda! foelices qui tua dona colunt.

Il va seurement, qui n'a rien.

Tout ce que m'appartient tousjours chez moy je porte,
O joye, et ô bonheur de non vulgaire sorte!
Ce que le monde fuit, c'est ma felicité;
O quel plaisir comprend un'doete pauvreté!

Impius et in libertate servus est.

Impia quae proprio mens pondere pressa laboras,
Quo fugis? in nulla pes tibi fixus humo.
Nil fuga prosuerit, nam quod fugis, instat eunti:
Impia perpetuus mens sibi carcer adest.
Cui corpus, cui corda regit malesuada cupido,
Colla licct jactet libera, servus erit.
Nil juvat, heu! latebras animo quaesisse nocenti,
Hunc, licct effugiat carcere, carcer habet.

Qui mal vit, son mal le suit.

Va t'en, où tu voudras; ce nonobstant sans cesse
Ta charge te poursuit, et ton fardeau te presse.
Coeur plein d'impieté: encores que tes pas
Sont pleins de liberté, esclave tu seras.

Omnia mea mecum.

Miles non timet, inquit Lampridius, nisi vestitus, calceatus, armatus, et habens aliquid in zonulâ; contra: Cantabit vacuus coram latrone viator.

Sollicitum reddunt hominem divitiae, non aliâ de causâ, quàm quod eripi, et ab co auferri possunt. Separabile utique fluxuinque ac mobile est, quidquid externum est. Opes aliis douari, honores in alios transferri, nobilitas ad haeredes transmitti potest; virtutem verò ac doctrinam affixam adeò et infixam homini scimus, ut ab eo nullo modo avelli aut separari possit. Statuam ergo, cum sapientibus, omne id quod aut datum nobis, aut in nos translatum, aut ad nos transmissum est, proprium nobis ac verum bonum uon esse. Dicemusque cum Cicer., contentum rebus suis esse, certissunas esse divitias. Etenim si isti callidi rerum aestimatores prata ac areas quasdam magni aestimant, quod ei generi possessionum minimé quasi noceri possit: Quanti est aestimanda virtus, quae nec eripi, nec surripi potest, neque naufragio, neque incendio amittitur, nec tempestatum, nec temporis permutatione mutatur? quâ. praediti qui sunt, soli sunt divites; soli enim possident res et fructuosas, et sempiternas.

laërt. Monebat Anthistenes ea paranda bona, quae cum naufragio enatent.
sen. *de Tranq.*

Aut ego fallor, aut regnum est inter avaros, circumscriptores, latrones, plagiores, unum esse cui noceri, cui eripi nihil possit. Habiliora sunt corpora pusilla, quae in arma sua contrahi possunt, quàm quae supersunduntur, et undique magnitudo sua vulueribus objecit.

Impius et in libertate servus est.

Cervus sagitti faucius, citato quidem cursu huc illuc vagatur, ac nemora Haeret lateri lethalis arundo.

Solent mercatores, rebus pessum cuntibus, rationum libros plerumque seponere, omniaque removere quae aeris alieni molem ipsis refriquant; sed nec minus mentem excitam curae agitant. Vidi aliquando graviter saucios, qui chirurgum tamen admittere recusarent, ne scilicet vulnus tentaret, ac inspiceret; cum undaret interea omni ex parte cruor. Multi quidem confcientiam vino immergere, jocis fallere, vel eregrinando excutere tentavêre. Frustra. Ut enim is, qui spinas habet in pedibus, ubique spinas calcat; ita isti animum noxium ac inquictum secum circumserunt, enmque differunt quidem, non tamen auferunt. Umbra corpus, peccata animum sequuntur, inquit Basil., et manifestas facinorum repraesentant imagines. Quid agitis, miseri? aegra mens curanda, non occultanda est.

augvjstin., *de Cicit. Dei:*

Bonus, etiamsi serviat, liber est. Malus etiamsi regnet, servus est; nec unius hominis, sed, quod gravius est, tot dominorum, quot vitiorum.

hieron. ***Epist. ad Simpl.***

Stulto imperare servitus est: et, quod pejus est, quo paucioribus praesit, pluribus dominis et gravioribus servit. Servit enim propriis passionibus, servit suis cu iditatibus, quarum dominatio, nec nocte nec die, sugari potest: quia intra se dominos habet, intra se servitium patitur intolerabilc.

propert. ***lib.*** **1.** ***el*** **30.**

Quo fugis ah demens? nulla est fuga, tu licet usque
   Ad Tanaim fugias, usque sequetur Amor.
Instat semper Amor, supra caput, instat amanti;
   Et gravis ipse super libera colla sedet.

s. gelais.

Avant sera la grand mer sans onde,
Sans fruict la terre, et le ciel sans clarté,
Que mon esprit n'aime mieux en ce monde
D'estre à vous serf, qu'à autre en liberté.

Et in aequori flamma est.

Oock brant in zee.

Wat seylt men over zee in alle vreemde landen?
Het vier, het minne-vier kan in het water branden:
De groote zee-lamprey[1] en houdt geen vaste ree,
En lijt noch echter brant te midden van de zee.
Waer sal een vryer heen? waer sal een minnaer varen?
Hoe? is niet Venus self gesproten uyt de baren!
Besiet het gantsche diep, het krielt van haren brandt;
De zee heeft ook haer vier, 't is Venus' vaderlandt.

Liefde is luy.

Hoe dus, weetgierigh hert! uw' eertijts lieve boecken
Zijn nu verrot, vermot, en in het stof te soecken.
Ghy waert, na mijn onthoudt, wel eer een dapper man,
Nu sitje maer en dut: wat is'er d'oorsaeck van?
Ha, 'k sie nu wat'er schort: Murena ging doorgronden
De diepten van der zee; nu leyt hy vast gebonden
Getroffen van de son. Wien liefdes fackel brandt,
Die leyt van stonden aen de boecken uyter handt.

Joh. VIII. 12.

1) Delen visch wort in 't Latijn Murena genaemt, en wort gevonden ontrent Siciliën, dewelcke, te lange boven water met den rugge zwemmende, wert door de hitte der Sonne soo gedrooght, datse uiet weder onder het Water kan nedersincken.

Ick ben het licht der werelt; wie my navolgt, die en sal in de duysternisse niet wandelen.

Eens was ick glibber-glat, eens ging ick liggen schuylen
Of in het schrale sant, of in de modderkuylen;
   Maer nu des hemels glans my krachtig heeft geraeckt,
   Soo ben ick met der daet een ander dier gemaeckt:
Nu sweef ick boven stroom, gescheiden van de tochten
Die ick voor desen sagh by ander zee-gedrochten.
   Wie eenmael is verwarmt van Godes heyligh vier,
   En wroet niet in het slick, gelijck een ander dier.

Daer en is (seyt Xenophon) niet kortwyliger, als liefdes soete besicheyt; niet quellycker, als door eenige voorvallende saken in de vermakelyckheyt sijner liefde belet te werden. D'ervarentheyt leert'et, so haest iemant van dese wespe gesteken is, dat hy datelyck alle saken achter rugge stelt, selfs daer hy te voren seer toe genegen was.

Dido, met de min bevaên,
Denckt alleen om spelen gaen;
Wandelt daerom hier en daer,
En sy neemt voortaen niet waer
Al de nieuw begonnen wercken,
Daers' haer stadt meê wil verstercken.

Soo haest Samson het hooft nederleyt in de schoot van Dalila, soo is 't lavey by de Philistinen. Terwijl Holophernes Judith liefkoost, wert Betulia niet bestormt. Gedurende dat Ammon op Thamar loert, leyt hy in sijn bedde. Tarquinius verlaet het leger om Lucretia. Antonius den rechterstoel om Cleopatra. Waer toe veel woorden? - die in liefde verhit, verkout in alle andere saken.

't Is een algemeen gebruyck in 't bedrijf deses werelts, dat t'elken als'er eenighe slimme en doortrapte rancken voor handen zijn, men de selve onder den duym en ter smuyck soeckt te beleyden: invoegen, dat de duysternisse schijnt als een vast merckteycken te zijn, van dingen die niet recht en gaen. Die quaet doet, haet het licht, seyt het Licht des werelts: een oprecht gemoet daer-en-tegen is open en recht uyt: roept als getuygen tot alle zijn doen, en is te vreden het boeck zijns levens openbaerlyck, met Job, als op sijn schouderen te dragen, haet alle sluyp-zielen en haer linckeryen: wenscht met dien rechtschapen Romeyn, dat sijn huys een yder voor de oogen open soude staen, en als doorluchtigh soude wesen. Is'er dan ergens iemant, die noch in sich voelt de genegentheyt om sijn saecken in het duyster te beleyden, en niet als by nacht en ontyde, te vliegen, als den nacht-uyl ofte vledermuys; dat hy hem voorseker houde, niet gemeens te hebben met de klaerschijnende stralen der waerachtiger Sonnen: maer veel eer met dat droeve wee, 't welck de Propheet Esaias op de sulcke uytspreeckt, 29. 15: Wee, seyt hy, die verborgen zijn willen voor den Heere, haer voornemen te verhelen, en haer doen in 't duyster te houden, en spreken, wie siet ons? Laet ons liever, met Paulo, eerlyck wandelen, als in den dage.

Die staegh in 't duyster leyt en vroet,
Dat is een linckert, of een bloet.

Et in aequore flamma est.

Dum natat, et Siculis Murena[1] vagatur in undis,
In medio Phoebi tangitur igne sreto,
Vidi ego, qui fugeret trans aequora fulmen Amoris,
Igne vel in medio non caruisse mari.
Vidi ego, quem flammis Cytherea recentibus usfit,
A patria celeri dum rate vectus abit.
Ah! furit, et gelidis ardet delphinus in undis:
Orta mari Venus: hic quoque regnat Amor.

1) Murena piscis in mari Siculo, secundum Martial. non valet exustam mergere sole cutem.

Et mesme l'eau a son flambeau.

Que sert au pauvre amant de tracasser le monde,
Puis qu'on se sent brusler au prus profond de l'onder?
Murene rien ne faict que par la mer flotter,
Si est-ce qu'on la voit, ce non obstant, brusler.

Colit otia saucius igni.

Magne natator ubi es? tu regna per invia ponti,
   Perque sinus vitrei marmoris ire soles:
Nosse labor fuerat delphinos, et horrida ceta,
   Quidquid et in vasto gurgite Doris alit:
Nunc sine mente jaces, nunc pectora sole perustus
   Non potes à radiis solis abire domum.
Si quis amore calet, consueta negotia cessent:
   Cedit Acidaliae Castalis unda sacri.

D'amour captif, devient oisif.

Moy, qui soulois souvent passer la mer à nage,
Ne fais rien maintenant, qu'à mon soleil homage.
L'amour est un tiran; il veut le coeur entier,
Par là tont amoureux oublie son mestier.

Igne vetor mergi.

Cui modò turpe lutum, modò futilis alga tegebat,
   Et modò soedebat vilis arena caput;
Cui modò phoca comes, conchisque regentin ceta,
   Quantaque sub vitreo gurgite monstra latent,
Ecce! sacrae tumidis ope lampadis efferor undis;
   Perque fretum, falso tutus ab imbre, feror.
Fluctibus eripitur, mergi nequit, altior unda est,
   Percaluit sancto cui semel igne jecur.

Pseaum. 27. 1. L'eternel est ma lumiere et ma delivrance; de qui aurai-je peur?

La fange de la mer m'ailloit dessus la teste,
J'estois environné de maint'hideuse beste;
Mais puis que le soleil m'a faict nager si haut,
Du goufre de la mer maintenant ne me chant.

Colit otia saucius igni.

Sapientes etiam de amore loquunter, scribunt, judicant.

Neque spes, neque cura (ait Xenophon) reperiri alia jucundior facile potest, quam amoris occupatio, nec invenire supplicium gravius in proclivi cst, quam, si rerum expediendarum curà quis ab amoribus suis arceatur. Ita me Deus amet! eos qui oestro hoc pereiti funt, lotos gustasse dixeris, ita amoribus suis, tanquam scopulis sirenum affixi, spartam, quam nacti, prorfus deserunt. Protiuus ut in gremio Dalilae quiescit Samson, feriantur Philistaei: ut Judithae blanditur Holophernes, nou oppugnatur Bctulia. Dum Thamarae insidiatur Ammon, in lectulo est. Tarquinius, ut Lucretiâ potiatur, castris excedit: Antonius ut Cleopatram salutet, tribunal deserit. Graphîcè omnia in Didone expressit Virgilius:

- Qualis conjecta cerva sagitta,
Quam procul incautum nemora inter cressia fixit
Pastor agens telis; liquitque volatile ferrum
Nescius; illa suga silvas saltusque pererrat
Dictaeos, haeret lateri laethalis arundo.

Quid plura? cui amore calet pectus, frigent caetera.

VIRGIL.
Non coeptae assurgunt turres, non arma juventus
Exercet, portusque aut propugnacula bello
Tuta parent: pendent opera interrupta, minaeque
Murorum ingentes aequataque moenia coelo.

Idem: Uritur infoelix Dido, totaque vagatur
Urbe furens, etc.

Igne vetor merci.

Solenne est filiis hujus seculi actionibus suis nebulos offundere, ac multis ambagum involueris, densisque tenebrarum umbraculis, quidquid agunt, involvere; id rei pervcrsae probabile plerumque signum est: nam malè agentes lucem odisfe, veritatis elogium est. Contra mens pura ac innoxia nihil tegit, imò testes actionibus suis advocat, et, Johi exemplo, vitae rationem publicè edere, et veluti humeris, expositam omnibus, ferre non veretur; omncs Menandros ac diverticula resugit, omnes tenebriones ac latebricolas odio habet, et, ut generosus ille Romanus, domum in edi o colle, ub ah omnibus non conspici modò, sed et inspici possit, aedificari sibi velit. Si quis crgo, vespertilionum more, nocte intempestâ, operisque tenebrarum (ut Scriptura loquitur) sese adhuc delectari sentit, verae lucis radiis nccdum illustratum fese esse, non abs re, suspicari potcrit: ut verò ab isto vitae genere abhorreat, audiat impreeationem Esaiae (29. 15.) et rebus suis applicet: Vae (inquit ille) qui profundi estis corde, ut a Domino abscondatis consilium, quorum opero ut cum Paulo honestè ambulemus, prout in die.

august. ***Tract.*** **206.** ***in Johan.***

Credere verè, est credere inconcssè, firmè, stabiliter, fortiter: ut jam ad propria non redeas et Christum relinquas.

Jonas **2. 4. 6.**

Les eaux m'ont environné jusques à l'ame, l'abisme m'a enclos tout à l'entour, la rosiere s'est entortillée à mon chef.

Mais tu as faict remonter ma vie hors de la fosse, ô Eternel, mon Dieu!

lucret. ***lib.*** **1.**

A ma Venus, coeli subter labentia signa,
Quae mare navigerum, quae terras frugiferentes
Concelebras, per te quouiam genus omne animautum
Concipitur, visitque exortum lumina solis;
Denique per maria, ac montes fluviosque rapaces,
Omnibus incutiens blandum per pectora amorem,
Efficis, etc.

alciat. ***de Amore loquens.***

Scilicet ut terra jura del atque mari.

Flamma fumo proxima.

Vlam eerst geweken, haest weer ontsteken.

De vlam was eens gebluscht die in my plach te woelen,
Ick voelde, met vermaeck, mijn eersten brant verkoelen,
Al wat'er overbleef was maer een kleyne vonck,
Soo dat mijn welig hert van enkel vreugde spronck:
't Geviel eer langen tijdt, dat ick het vier genaeckte,
My dacht, ten was geen noot, soo ick'et niet en raeckte;
Dus stont ick maer en keeck, en noch eer ick vertrack,
Een vlam viel uit de vlam die mijnen roock ontstack.

Eens gebrant, haest gevlamt.

Hoe licht ontsteeckt een licht dat eens te voren brande!
Die eens is licht geweest raeckt licht in nieuwe schande,
Een doove kool ontvonckt als sy maer vier en rijckt,
De tintel wort tot vier door al dat vier gelijckt.
Hoe licht vervalt de mensch tot alle quade streken
Die van een slim gebreck eerst onlancx is geweken!
Een die sich wagen derf, eer dat hy recht genas,
Geraeckt licht in het vuyl, daer hy te voren was.

Esai. XXXXII. 3.
De glimmende wiecke en sal hy niet uytblusschen.

De ziel heeft menighmael haer eerste licht verloren,
Sy leyt als sonder glans, en niet gelijck te voren,
't Is maer een damp alleen, die als een teycken geeft
Dat noch in eenigh deel haer eerste wesen leeft;

Maer als wy 't helder licht van Godes woort genaken,
Soo wort de roock een vlam, de geest begint te waken:
   Hoe groot is dijne gunst ontrent de menschen, Heer!
   De wieck die maer en roockt en blust ghy nimmermeer.

Daer zijn voormaels in Grieckenlant sekere keuren geweest, over de veerschepen tusschen Athene en Salamine, medebrengende dat alle schippers, die eenmael bevonden wierden hun schip omgeseylt te hebben, dadelyck souden vervallen zijn uyt het schippers gilde, en de vryheden van dien. In gevalle de Atheniënsers een eenige misgreep soo hoogh hebben opgenomen, wat sullen wy gevoelen van de gene, die door menighvuldige feylen, als een gewoonte van quaet doen hebben aengenomen? Voorwaer schoon de sulcke by horten somwylen eenige teyckenen van beterschap schijnen te toonen, soo en mach men op de selve evenwel niet staen. De zee oock dan als den storm al ophoudt, blijft evenwel swalpende en dynende. Men gevoelt noch al wat huyveringe na de koortse. Die lange in banden geseten hebben, hincken veeltijdts oock los gelaten zijnde. Menschen die eenige slimme gebreken eens hebben aengehangen, schoon sy haer oude rancken verlaten, selden is'et dat'se niet eenige overblijfsels daer van en behouden, waer door sy lichtelijck tot haer vorige parten komen te vervallen.

Een beest met kunste tam gemaeckt;
En dient niet al te veel geraeckt;
Want schoon het nu al duyckt, en swijght,
Wanneer 't zijn oude parten krijght,
Soo is'et weer al even fel,
En quetst zijn eygen meester wel.
Die goet van quaet wort met der vaert,
Vervalt licht tot zijn ouden aert.

Nademael ons geheel leven niet anders en is, als een gestreckte keten van alderley sonden: soo hebben wij billicklyck te dencken, dat voor ons geen troost voor handen en is, 't en zy wy eenigh Goddelyck wesen opsporen, wiens geest in tegendeel niet anders en zy als geheel genade en goedertierentheyt. En nadien sulcx by dy alleene te vinden is, Heere Jesu, soo willen wy op dy alleene hopen, oock dan, als wy buyten hope zijn. Want siet! niet en is by dy oyt gedaen, of geseyt, als tot voordeel der menschen. Moyses heeft ('t is wel waer) wonder wercken gedaen, maer Egypten geplaegt. Elias, maer den hemel gesloten. Elisaeus, maer kinderen doen verslinden. Petrus, maer menschen gedoot. Paulus, maer Elymas met blindtheyt geslagen. Maer du, Heere Jesu, hebst dyne wonderdaden als van melck en honigh doen overvloeyen: Hier hebdy menigte van visschen in de netten besloten, tot volheydt van spijse: daer, water in wijn verandert, tot overvloedt van dranck. De geraeckte hebdy beweginge, de blinde het gesicht, de stomme de spraeck, de siecke gesondtheydt, de melaetsche reynigheydt, de besetene goede sinnen, de doode 't leven geschoncken. Overal zydy dan goedertieren geweest, nergens straf, behalven tegens de winden, maer om dat die straf waren tegens de menschen: behalven tegens den vygeboom, maer om dat die de menschen geen vrucht en gaf: behalven tegens uwe jongeren, maer om dat die de menschen wilden straffen. Niemant is dan uwe vyant, als die vyant is van de menschen. Mits welcken, hoe groot mijn misdaden zijn, soo en sal my noyt de wanhope tot den bast, maer altijdt de hope tot Christum afleyden.

Flamma fumo proxima.

Quisquis es, antiqui remove monumenta caloris,
   A regno Dominae qui modo liber abis.
Vera nec ora vide, moveat nec imago salivam;

Nec digitis gemmas, quas tulit illa, gere.
Vulnus erit, leviter modo tacta sit, aegra cicatrix,
Ardorem revocat fomitis icta filex:
Fax extincta recens trabit, ah! trahit eminus ignem,
Et redit in flammam, quod vapor ante fuit.

Flambeau qui fume, tost se rallume.

As tu esteint l'amour? ne fay tant la bravade,
Sa flamme, à ton slambeau jettant comme u aeillade,
(En cas que seulement l'approches tant foit peu)
D'un traict non apperceu te mettra tout en feu.

De facili natura recurrit.

Ausa vapore levi tremulis alludere flammis
Fax extincta, novo protinus igne calet:
Pieriis somes fua lumina reddit alumnis,
Vix bene seintillam cum dedit icta silex.
In veterem flecti quam cerea corda figuram!
Crimen in antiquum pectora sponte fluunt:
Dum veteris scintilla mali modò parva supersit:
Sem er ad ingenium mens malè sana redit.

En vertu novice, rechet bien tost en vice.

Si tu viens de chasser le vice de ton ame,
O, ne t'approche pas à ta vieille flame;
Car bien que d'estre esteint te semble ce flambeau,
En l'approchant du feu, il brusle de nouveau.

Dum spiras, spera.

Dum mihi sax tenuem vix spargit in aëra sumum,
Fax, decor ille mei pectoris, alma sides;
Ad verbi, Pater olme, tui jubar ora reflecto,
Eque tuâ supplex lumina luce peto:
Sponte tui nobis venit obvia slamma favoris,
Flamma, vel extinctas docta ciere faces.
Quanta tua in miseros clementia, Rector Olympi,
Qui moribunda novâ lumina luce beas!

Matt. 5. 6. Bienheureux sont ceux qui ont faim et soif de justice: car ils seront rassasiez.

Bien que la chair ait faite à ma foy grande bresche,
Tu n'esteins pas, mon Dieu, la my-esteinte mesche:
Quant je regarde à toy, mon jà debil flambeau
S'esclaircit derechef d'un lustre tout nouveau.

De facili natura recurrit.

Legem olim ab Atheniensibus latum suisse in nautas, qui Athenis Salaminam transmitterent, memoriae proditum est. Eâ cautum erat, ut ei, qui semel inseliciter navigasset, tanquam naufragio infami, navigatio in posterum interdiceretur. Et quidem ejus plebesciti ratio inter alias, haec dari solet: Homines quam facillimè in cundem impingere lapidem, ac in antiquum redire: cum plerumque, ex regulâ juris, qui semel malus, semper praesumatur malus in eodem genere delicti. Id ob unicum lapsum Atheniensibus si ita visum decernere; quid de iis tandem statuendum erit, qui crebrâ vitiorum repetitione consnetudinem peccandi contraxisse, et peccata in naturam transtulisse videri possunt? tales (tametli aliquando por intervalla melioris frugis spem de sese praebere videantur) non levi de causâ in bònorum numerum transscribendos censent oculatioris. Remanet plerumque concusfio aliqua, etiam post febrim. Mare post tempestatem etiandum ea agitatur. Qui diu in vinclis sucrunt, etiam soluti claudicant. Vitiis diu assueti, etiam cum ea deserunt, quaedam retinent vestigia, ac in eadem facilè rccident.

JUVENAL.

- Ad mores natura recurret
Damnatos, sixa et mutari ncscia.

PAUL.

in L. si unus, vers. Pactus, ss. de Pact.
Res de sacili redit ad suom naturam.

Dum spiras, spera.

Cum vitae nostrae decurfus continuam peccatorum seriem prae se ferat, nihil miseris solatii restare, facilè colligimus, nisi Deus quispiam nobis adsit, cui vita continua henevolentiae scaturigine placidè decurrat. Talis autem in omni rerum natura solus tu, mitissime Jesu, cujus animum ab omni asperitate alienum quoties intucor, toties extra spem positus sperare tamen audeo. Moysen miracula edidisse legimus, sed Aegyptum afflixisse: Eliam, sed coelum claulisse: Elisoeum, sed belluas in pueros evocasse: Petrum, sed homines morte multasse: Paulum, Elymae visum ademisse. Tu vero, qui mei merum, aut piscium multitudinem in retio egisti; ut cibus largior homini suppeteret: aut aquam in vinum mutast, ut potus luberier sufficeret: Tu motum paralyticis, visum caecis, sermonem mutis, sanitatum aegrotis, munditiem leprosis, mentem sanam daemoniacis, vitam mortuis reddidisti: In nullum tu durus, nisi in ventos, sed quia ii in homines duri: nisi fortè in ficum, sed quia fructum non ferret: nisi fortè in discipulos, sed eum poenas cogitarent. Licet ergo conscientis, peccatorum molc, ingruat, nunquam me desperatio ad laqueum, semper poenitentia ad Christum evocabit.

bern. ***Serm.*** **7.**

Si insurgant advcrsum me proelia, si muudus saeviat, si fremat malignus, si ipsa caro advcrsus spiritum coneupiscat, in te sperabo, tu arundinem quassatum non franges.

Esa. 9. Habitantibus in regione umbrae mortis, lux orta est.

lucret. ***lib*** **6.**

Sed fugitare decet fimulaere, et pabula amoris
Abstergere sibi, atque alio convertere mentem.

OVID.

Sie, nisi vitaris quidquid revocabit amorem,
Flamma recandeseit quae modò nulle fuit.

PLUTARCH.

Amor quamquam discedit aut tempore aut ratione victus,
non tamen penitus re inquit animam remanetque in
en vestigium veluti silvae exustae ant fumantis.

Ut capias, capiare prius.

Vast, of weest vast.

Hoe komt de slimme gast, hoe komt de snoeper loeren
Om my tot sijnen roof in haeste wegh te voeren!
   Hoe komt de lincker hier, en seyt: hy is mijn vrient!
   Ick weet dat hy my lieft, maer niet gelijck het dient,
Geen rat en eet'et speck, al is'et haer verlangen,
Of moet haer in de val te voren laten vangen:
   Wie hier iet anders meent, die heest het qualijck veur;
   Ghy, sooje mint en meent, klopt voor de rechte deur.

Die noten wil smaken, die moetse kraken.

Ghy siet het lecker aes en dreyght'et met de tanden,
Ghij wout wel aen het speck, maer geensins in de banden;
   Dus blijfje buiten schoots, en geeft u nimmer bloot,
   Maer sonder groot gevaer, en wort'er niemant groot;
Geen kooren sonder hayr, geen noot is sonder schellen,
Men siet, wie roosen pluckt dat hem de prickels quellen;
   Al wie bekomen wilt dat hy van herten wou,
   Wat staet hy slecht en siet? de hant moet uyt de mou.

Hebj' in den sin
Oprechte min,
Soo komt hier in,
   Men sal u hooren:
Maer steeckt uw pin,
Gelijck een spin,
Tot quaet begin,
   Soeckt vuyle slooren.
Ick weet den treck
En 't loos besteck
Van uw' gebreck,

Ick ken uw' stenen:
Die speelt de geck,
En krijght den beck
Niet aen het speck;
Dus wandelt hennen.

2 Timoth. II. 5. Geen verblyden, als na het lyden.

De rat loert op het speck, en wenscht het met verlangen,
Maer blijft doch uyt de val om niet te zijn gevangen;
Sy name wel het aes dat zy voor oogen siet,
Maer vreest het ongemack, want dat en wilse niet.
Een ieder wenscht in vreught hier na te mogen leven,
Doch op den en gen wegh en wil hem niemant geven;
Maer sonder diep gevaer, en sonder groote pijn,
En kan noit eenigh mensch in rechte vreughde zijn.

Men vint menschen van soö weynigh bedrijfs, en luyen aert, dat de selve (hoewel merckelyck voordeel voor handen siende, evenwel achter gehouden werdende, door 'k en weet niet wat gevaer dat sy haer inbeelden) de handt aen den ploegh niet en derven slaen. 't Is van den ouden herkomen altijts geweest een rechte eygenschap van alle slapgesoutene, hare vatsichheydt met een deckmantel van gevaer te bekleeden, gelijck al in sijnen tijdt gesien, en aerdighlyck uytgedruckt heeft de Wijseman in sijn spreucken, Proverb. 22. 13: De luye spreeckt, daer is een leeuwe buyten, ick mochte verworght worden op der straten. Weg met dese soetvoetige sachteboters. Niemant en kan iet bysonders uytrechten, sonder in eenigen deele sich het gevaer t'onderwerpen. Yder helpe sich selven, soo helpt hem Godt. 't Is niet te dencken dat iemandt, sonder iet daer voor te doen, segen en geluck in den schoot sullen komen nederstorten. Niet met bloot wenschen, of vrouwelyck gekerm, maer met dapper in de weer te zijn verkrijght men de Goddelycke hulp, in het uytvoeren van treffelycke saecken. 't Is van oudts een seghwoordt by de Griecken, dat by Godt alle ding om arbeydt te koopen is. Hem die het goede soeckt, wedervaert wat goets, seyt Salomon Prov. 11. 2. Wat maeckt u versaeght? de moeyelyckheyt en onsekere uytkomste van u voornemen?

Die kloeck van moed' is, volght geluck;
Een swaer-hooft blijft altijt in druck.

seght den ouden Poëet: Daer en is geen lucht die den Arent niet doordringt, geen swarigheyt daer den dapperen niet door en komt.

Selden bekomt iemant uytnemende dingen sonder groote moeyte: God verkoopt wetenschap voor arbeyt, eere voor gevaer, en al wat iet bysonders is, heeft altijdt sijn moeyelykheyt, seyt het oude spreeckwoordt: En hierom meynt Plato, dat gemackelycke dingen selden iet voortreffelycx in haer hebben. Het welcke alsoo zijnde, waerom sullen wy ons dan voor laten staen, dat wy Christum sullen gewinnen, en in hem het opperste goet, en dat als op ons gemack, en sonder slagh of stoot? In veel dingen worden wy opgescherpt, om iet des te vieriger te begeeren, alleenlyck om dat'et qualycken te bekomen is; waerom en zijn wy, ten aensien van den Christelycken wandel, mede niet soo genegen?

Een wey-man op de jaght gesint,
En denckt niet eens om wijf of kint.

Men schrijft, dat Keyser Maximiliaen op een tijdt, met sulcken vierigheyt een wilt najaeghde, dat hy in 't vervolgh van 't selve, sich eyndelyck vont op een hooge en steyle rotze, en geen middel en sagh om af te geraken.

De mensch ontsiet noch vyer noch sweert,
Om hier te blyven op der eert:
Men saeght hem af sijn been en hant,
Sijn aders werden toegebrant,
Men giet hem vuyle drancken in,
Vergiftight met een slangh of spin;
Wat druck, wat kruys, wat tegenspoet,
Sal dan verschricken ons gemoet,
Wanneer men in sijn herte prent,
Dat hoogste goet, dat niet en endt?

Ut capias, capiare prius.

Et paret ingressus, nec deficit ardor edendi,
   Nec latet, ad praedam qua; via monstret iter.
Eequid agam? recto si tramite ducar in escam,
   Tristia me duro carcere vincla manent:
Sed mea libertas antro non clanditur uno,
   Non ego captivus, sed satur esse velim.
Plura locuturo vox haec mihi verberat aures:
   Si cepisse juvat, sac capiare prius.

Pris dois estre, devant repaistre.

Si tu veux, compagnon, qu'on ouvre à, toy la porte,
Il te serà besoin hurter d'un autre sorte:
Va t'en au droict costé, nul est d'ailleurs admis:
Nul mange icy du lard, qui ne veut estre pris.

Aude aliquid.

Esca quidem placeat, sed te metus arcet ab esca,
   Nempe latent blandis vincla propinqua cibis:
Quid te vincla fugant? quid carceris impedit horror?
   Quem labor absterret, praemia nulla manent.
Grana latent paleis, dura nuce nucleus haeret;
   Et rosa tangenti punget acuta manum.
Qui facinus forti memorabile pectore versat,
   Audcat; ille nihil, qui nihil audet, habet.

Jamais paresse, ne fit prouesse.

Le rat voyant le lard, souhaite de le prendre,
Mais toutefois pourtant captif ne s'y veut rendre.
Nul homme vient au bout de son contentement,
Qui n'a premier souffert du mal et du tourment.

Ni patiaris, non potieris.

Esca quidem placeat, sed proxima viucula muri,
   Si caveam subeat, triste minantur iter.
Ergo stat, et praeda tuto parat ore potiri;
   At miser impranso musculus ore gemit.
Optat homo, velletque thoris accumbere divum,
   Difficili sursum sed piget ire via.
Quid salebras, quid vincla times? moriatur oportet
   Dum vivit, moriens vivere si quis amat.

***Marc.* 8. 34. Quiconque veut venir apres moy, qu'il renonce a soy mesme, et charge sa croix sur soy et me suive.**

Chacuu desire es cieux heureusement à vivre,
Ains du chemin estroit la route ne veut suivre;
En vain donc, ô soury, espéres tu du lart,
Puis que de la prifon ne veux aussi ta part.

Aude aliquid.

Est quoddam genus homminum adeo timidae inertis que desidiae, ut, etiamsi rerum bouarum spem affulgentem satis conspicuè videant, nihilominus tamen, nescio quid mali praesagientes, omnia suspiciosi ac timidi, manum operi admovere nunquam ausint. Proprium certè ignaviae est, periculorum praetextu segne otium velare: vidit id, et lepide expressit Hebraeus Sapiens; Prov. 22. 13: Leo in triviis grassatur, iuquit otiosus, vereor ne me devoret. O sungos! manus cum Minervâ movenda est: Dii facientem adjuvant. Semper aliquid sortunae permittenduni est, ait ille, quoties ad praeclaras actiones accingimur: frustrà putamus nihil agenti in sinum devolaturam victoriam, aut fortunam esse. Non votis, neque suppliciis muliebribus auxilia Deorum parantur, vigilando, agendo prospere omnia cedent; Deos omnia laboribus vendere, monet proverbium. Difficultas aut eventus anceps te terret? Audentes fortuna juvat, timidosque repellit, ait ille: et ut omnis aër aquilae penetrabilis est, sic difficultas forti.

CLAUDIAN.
Non quisquam sruitur veris honoribus,

IN NUPT.
Hyblaeos latebris nec spoliat favos,
Si fronti caveat, si timeat rubos:
Armat spina rosas, mella tegunt apes.

PLAUT.
Qui è nuce nucleum esse vult, nucem frangat oportet.

Ni patiaris, non potieris.

Nunquam eximium quid facili negotio quis adipiscitur; scientiam laboribus, honores periculis Deum vendere, et difficilia plerumque esse, quae pulchra sunt, monet vetustum, ac venustum adagium; et ut Plato censet: id quod facilè est, id magnis ac singularibus rebus minimè numerandum est. Quantò utique res melior, ac magnis excellens, tantò impensius in adquisitione illius illaborandum est. Quid ergo? Christum sperare ausi sumus, et in ipso summum bonum; laborem autem ac aerumnas subire detrectamus? Acuit in multis adipiscendi cupiditatem difficultas, quidni et hic? montes superamus, rupes pervadimus, valles tranfilimus, ut feras aliquot, sese mutuò insequentes, videamus:

...... Manet sub Jove frigido
Venator teuerae conjugis immemor.

Maximilianum Caesarem tanto ardore feram in venatione insecutum memorant, ut currendo rupem ascenderit, unde postea, nisi ab accolis adjutus, descendere non patuerit.

Ut corpus valeat ferrum patiemur et ignes:

serimus secari nos, ac uri, ut miseram hanc vitiam paululum protrahamus; et aeternae felicitatis praemium, ullo delorum genere redimere ambigimus?

2 *Timoth.* 2. 5. Qui certat, non coronabitur, nisi qui legitimè certaverit, primum laborantem agricolam oportet de fructibus percipere.

bernard. *in quod Serm.*

In hoc mundo, quasi in campo certaminis, positi sumus: qui hic dolores, aut plagas, aut tribulationes non suscepit, in suturo inglorius apparebit.

2 *Reg.* 13. 10. Dixit Ammon ad Thamar. veni, cuba mecum, mea Soror; quae respondit ei, noli Frater mi, noli opprimere me; neque enim hoc sas est in Israel, Noli sacere stultitiam hanc; sed potius loquere ad Regum, et non negabit me tibi.

cypr. *Tract. de Sponsal.*

Optimè apud Heliodorum Chariclea Theagenem monet, ut à virgine sua abstineat, quoad et nupta sit et palam in nuptiis tradita, his verbis: Φέιδω δὲ χαὶ τουτε Φεγαζέ χαὶ ζέλωρε νομίνα γάμα τὴν σήν παρζένον χαζἔπνους σογγένου.

Quod juvat exiguum est.

Voor kleyn genucht, groot gesucht, en lang geducht.

Ghy die voor desen os siet spel en versche rosen,
Siet oock wat achtervolght, en let, hoe korte posen,
Hoe ras vergaende vreught de malle jonckheyt heeft,
En wat de quade lust voor harde nepen geeft.
Siet, vrienden, vuyl bejagh en baet ons niet met alle,
Al is het eerste soet, het eyndt is enckel galle;
Ach! dat men vreughde noemt, duert maer een korte wijl,
Van voren schijnt'et spel, van achter is de bijl.

In voorspoet siet toe.

De gild-os gaet daer heen, verciert met rose-kranssen,
Men hoort den trommel slaen, men siet de kinders danssen;
Hy schuym-beckt in den wijn, en pruyst van enkel vet,
Maer peyst niet aen de, bijl, die op hem is gewet.
Hoe menigh is'er trots, en gaet daer moedigh proncken,
Die, eer de sonne daelt, in pijne leyt gesoncken:
Neemt, vrienden, op u selfs en op u saken acht,
Oock als het soet geluck op u geduerigh lacht.

Voor kleyn genucht, groot gesucht.

Ey siet eens, vrienden, siet, wat mag 't den gild-os baten
Dat hy een rosenhoet mag dragen achter straten?
Al wort hy schoon gestreelt, 't is voor een korte wijl,
Eylaes! van achter volght de slager met de bijl.
Hoe dom is menigh mensch! sy rasen, spelen, woelen,

En van dat komen sal en is'er geen gevoelen;
Maer hoort een nutte les voor alle vuyl bejagh,
Peyst staegh op uw' vertreck, of aen den jongsten dag.

Gansch en al welvarende te zijn, is sorgelijck, en dient voor verdacht gehouden te werden, seyt Hippocrates. Een schip is in meerder gevaer, om door een stercken voorwint om geflagen te werden in 't gijpen, als door een tegenwint in 't laveeren. Uitmuntende toevallen van geluck hellen veeltijds tot sware veranderingen, seyt Caesar. Het onmatig en uytschette rende lachen wert veeltijts met tranen besloten. Alle voorspoet is wanckelbaer: invoegen dat selfs de aldergeluckkighste niet en weten, hoe lange hun welstant duren sal. Wat heerschappye is'er, seyt Seneca, de welcke niet den val, de vertredinge, den heerscher, ja den beul op de hielen na en gaet? En dickwils is'er niet veel spelens tusschen d'een en d'ander. Op een Konincklijcke stoel verheven te zijn, en selfs een voetval te doen aen andere, is somwijlen nau een uyre tijts verscheyden. Wie en siet niet dat hooge boomen lange wassen, en dickwils op een oogenblick uytgeroeyt werden? Het is dan best, t'elcken als ons het geluck toelacht, op ons hoede te zijn: op dat wy met het bedriegelijck lockaes, gelijck een domme visch, niet weghgeruckt en werden.

Voor al u saken wel besint,
Wanneer u schip seylt voor de wint:
Want die in 't gypen eens misdoet,
Verliest wel licht'lyck lijf en goet.

De werelt (seyt'er een) is aen den mensche als een tooneel, ieder een heest daer, als sijn rolle, te spelen, den eenen, in een bly-eyndigh spel, den anderen, in een treur-spel. Een vroom mans leven heest de eygenschap van een comedie, want hoedanigh zijn beginsel ook wesen magh, so maeckt hy altijt een vrolijck eynde. De goddeloose daer-en-tegen is een recht tragediespeelder. Wanueer gy daeromme eenigh wereldts kindt, ten eersten aenvange, in heerlijckheyt hooge siet uitmunten: schorst u oordeel een weynig op, en let op het eynde: noyt en hielt'er treurspel op alleenlijck met één uytkomen; de eygenschap van de spelen is meest gelegen in het befluyt, let daerom wel op het laetfte: op 't scheyden van de marckt (seyt ons spreeckwoordt) kentmen de koopluyden. Wie siet'er een vetten os in een wel-begraefde weyde, die niet en denckt datse teghens de byle opwast? Wie siet'er daerentegens een beest suchten onder het jock, die niet en merckt, dat 't selve niet en is voor het vleeschhuys? Laet ons dan besluyten en seggen, datter niet ellendiger en is, als het geluck van de goddeloosen; niet geluckiger, als den tegenfpoet der vromen. Het beginsel van een booswicht en wort nimmermeer soo seer benijt, als zijn eynde beklaegt werdt. De beginselen van de God saligen zijn nimmermeer soo verdrietigh en beswaerlijck, als haer eyude is sacht en lieffelijck.

Quod juvat exiguum est.

Qui pecus hic lituosque vides, vinumque, rosasque,
   Te foedae Veneris regna videre puta:
Hic mihi! quam levis est et quam brevis ista voluptas,
   A tergo lanius tela cruente gerit.
Frusta coquus torret. Vos, qui peccastis in igne,
   Mox dabitis rapido membra pianda foco;
Membra focus male sana coquet, perit ignes in igne.
   Corpore uon aliter gallica pestis abit.

Pour un plaisir.

Voy, jouvenceau, ce boeuf bien de couronnes,
Mais le boucher le suit. Quant au plaisir t'addonnes
   Helas! la volupté n'est que pour peu de temps;
   Et si t'en trouveras saisi de long tourments.

Fortuna vitrea est, cum splendet frangitur.

Sordidus ant foeno nuper vel stramine taurus
   Cincta triumphali cornua fronde gerit;
Et la vat effusum palearia cassa falernum,
   Et strepit argutis tibia festa sonis:
It pecus, et laetis mngitibus aethera complet,
   Nec stringi cultros in fua colla videt.
Sit suspecta tibi nimio sors laeta favore,
   Illa fovet multos, ut magis inde premat.

En prosperité, n'y a seureté.

Le boeaf, couvert des fleurs, se brave par la rue
Au son du tabourin; mais le galant, qui tue,
   Va tout joignant à luy. Quand grand bonheur te rit,
   Cela te soit suspect, car le malheur te suit.

1 *Johan.* 2. Mundus transit, et concupiscentia ejus.

Taure, quid eximiis te cornua nexa corollis?
   Quidve juvant agili tympana pulsa mauu?
Mox lanius rigidâ seriet tibi colla securi,
   Parvaque perpetuâ gaudia nocte lues.
Quid rosa, quid litui tibi: quidnam, homo, blanda libido
   Proderit? et vasto quidquid in orbe placet.
Heu! levis et brevis est mundi, vel summa, voluptas,
   Et premit emeritum mors sine morte jecur.

De court plaisir, long repentir.

Que sert au pauvre boeuf qu'on des fleurs l'environne,
Puis qu'un sanglant boucher de fi pres le talonne?
Qu'attens tu, coeur charnel, des voluptez consort?
Helas! de là ne vient qu'un' immortelle mort.

Heu mala sunt vicina bonis.

Summmè bona valetndo (fecundum Hippocratem) summè periculosa est. Plerumque magnis gaudiis dolores adhaerescunt. Magis periculosa navigatio est, cum, vento secundo, modò in hane, modò in illam partem lascivit anceps velum, quàm cum adverso turbine sinus obliquat gubernator. Solet sortuna, inquit Caesar, quos pluribus beneficiis ornavit, ad duriorem casum reservare. Effusiorem risum lachrimae plerumque claudunt. Omnis enim felicitas dubia est, nec beatissimorum sacilè ullus dixerit, quamdiu talis suturus sit: Nam quod regnum est (inquit Seneca) cui non parata sit ruina, et proculentio, et dominus, et carnifex? nec magnis illa intervallis divisa; momentum interest inter folium, et aliena genuè. Quis enim ignorat magnas arbores diu crescere, una horâ exstirpari? Quisquis es, fortunam reverenter habe; non enim melius res fecundae perdurant, quam si animus continens eas gubernet: potentia utique mediocriter usurpata omnia bona conservat, ait Dio.

Sea. 28. *Epist.* Ad omne fortuitum bonum suspiciosi et pavidi stare debemus, et sera et piscus spe aliqaâ oblectante decipitur: munera ista fortunse reputamus: Insidiae sunt.

pet. *Armil. lib.* 8.

Effusam saepe laetitiam tristes et adversae res excipiunt.

Ovidius. 4. *Pont.* 3. Tu quoque fac timeas, et quae tibi laeta videntur, Dum loqueris, fieri tristiè posse puta.

Post gaudia lectus.

Orbis terrarum homini tanquam theatrum est, unusquisque ibi nostrum scenae servit, comicam hic, tragicam ille personam sustinet: Comicam certè vir bonus; quocumque enim ille exordio actum incipit, lepido utique ac festivo fine vita fabulam claudit. Tragico cothurno indutus prodit homo nequam: nec personam ponit, nisi cruentus: Actus enim postremus nunquam illi alius, nisi funestus ac tristus, Quotiescumque igitur hunc aut istum improhum initio satrapae personam sustinere, ac magnum aliquid spirare videbis; contine te, ac sufpende paulisper jndicium, dum tragico boatu scena claudatur. Finis distinguit fabulam. Quis bovem nitidum in pratis luxuriantem dum videt, fecurim non cogitat? quis taurum sub jugo gementem dum conspicit, macello haud destinatum non concludit? concludamus et nos, impiorumque felicitate nihil inselícius esse statuamus; nec enim unquam principia impiorum tam invidenda, quàm exitus deplorandus, nunquam piorum principium tam triste, quàm finis est placidus.

august. *in Matth.* 27.

Si haberes saqientiam Salomonis, pulchritudinem Absalenis, sortitudinem Sampsonis, longaevitatem Enochi, divitias Croesi, felicitatem Octaviani; quid prosunt haec, cum tandem datur caro vermibus, et anima daemonibus?

Prov. 7. 21, Elle l'a slechi par la force de ses douces paroles, et l'a enduit par les mignardises de ses lèvres.
Il s'en va après elle incontinent comme le boeus s'en va à la tuerie.

Proverb. 7. 22. Sequitur eam quasi bos ductus ad victimam, et quafi agnus lasciviens, et ignorans, quod ad vincula stultus trahatur; donec transsigat fagitta jecur ejus.

Lucret. 4.

.... Convivio, ludi,
Pocula crebra, unguenta, coronae, serta parantur:
Necuicquam; quoniam medio de sonte leporum
Surgit amari aliquid, quod in ipsis floribus angat.

Dum trahimus, trahimur.

Stil-staen beweeght.

Mijn lief en treckt my niet, noch word ick weg getogen;
Ick treek al wat ick mach, en sy blijft onbewogen;
Sy staet gelijck een rots, hoewel ick dapper woel,
Ick ben geweldigh heet, en sy te bijster koel:
Siet, hoe my Rosemont haer jonste feller weygert,
Hoe my dit grilligh hert in meerder lusten steygert;
O, wat een wonder kracht heeft oock het stille staen!
Sy die haer niet en roert, doet my te snelder gaen.

De trecker wordt getogen.

De rots, die voor u staet, is 't richtsnoer van het leven,
Is als een vaste peyl, by God ons voor-geschreven;
Matroos, die met gewelt, en na sijn eygen wensch,
De klippe trecken derf, dat is de domme mensch:
Ons noot-dwang staet geset, wie kanse doch bewegen?
Wat spertelt eenigh mensch? wat heeft'er iemant tegen?
Wel, voeght u die wel eer in desen u vergreept,
Die gaen wil, wort geleyt; die niet en wil, gesleept.

Psalm. XVIII. 3. act. XVII. 27.
God, den onbeweegden rotssteen, beweegt het al.

Wie sou van Godes aert na weerde konnen spreken,
Nadien wy in der nacht en in het duyster steken?
Wat mensche kander sien een wesen sonder ent,
Die noch geen kleyne mier in eenigh deel en kent?
Maer, desen onverlet, ô God, oneyndigh wesen!

Laet van u slechts een woort hier op der aerden lesen;
Siet, wat een wonder dingh! - hy, die den hemel drijft,
Die is 't, die ongemoeyt en onverandert blijft.

Het gebedt dat Epictetus ons beveelt altijdt in den mont te hebben, verhaelt by de heer President du Vair, dunck my vry al wat hooger te gaen als de leere van de Heydensche wijsgierigen:

Leyt my door dijn bestemde baen,
Mijn God, soo sal ick willigh gaen,
Daer ick, gelijck een eerlijck man,
Naer u beschicking komen kan:
Of anders werd' ick, als een wicht,
Gesleept na mijn bescheyden plicht.

Wat worstelen wy dwergen hier tegen? Een aerselend en achteruytslaende paerdt doet met sijn sterckheyt geen ander voordeel, als dat'et sijn lijf vol slagen krijght, en moet niet te min het gareel dragen, en den ploegh voort trecken. De raedt en 't besluyt der menschen werdt van de beschickinge Godes immers soo lichtelijck beloopen en geheelijck bedeckt, als de keyen aen den oever liggende, door het opgeworpen flijck ofte zandt van de overlopende riviere, seyt Pausan. Gods eeuwige voorsienigheyt en kan noch door wijsen raedt, noch kloeck verstant van 's menschen vernuft eenigsins verhindert werden, seyt selfs den goddeloosen Apulejus. 't Is dan best, geduldelijck te verdragen 't gene men noch beletten, noch versetten kan: 't Is best God, door wiens macht alles beleydt wert, sonder tegen-knorren ofte morren in te volgen. Ten is geen rechtschapen lansknecht, die met onwilligheyt en al suchtende sijn veltoverste navolght. Daer en is niet dat plagen en slagen meer versacht, als leydtsaemheyt.

Hoc souden wy dat oneyndigh, eeuwigh, onuytspreeekelijck wesen Godes, uyt het welcke, door het welcke, en in het welcke alle dingen zijn, van 't welcke de beginselen aller beginselen af dalen, hoe, segge ick, souden wy den aert en eygenschap van 't selve te recht beschrijven? Wy, arme aertwormen, die nauwelijcks noch de eygenschap van een nietige mugge ofte vloo recht ondersocht hebben? God is door nederigheyt te verstaen, door Godsdienstigheyt te belijden, niet met onse sinnen op te volgen, maer aen te bidden, seyt den oudtvader Hilarius. Ondertusschen nochtans is'et niet ongeoorloft, met eerbiedigen en nederigen monde van Gode te uyten, het gene hy selfs van hem door fijnen Geeft heeft laten getuygen. Waer van dit kortelijck, doch grondelijck, kan geseyt werden: Dat hy alle dingen beroert, selfs onberoerlijck: dat hy alle dingen besorght, selfs buyten sorge: dat hy alle dingen beven doet, selfs geensins beweeght zijnde: om kort te spreecken, al wat in Gode is, dat is God, en Goddelijck, seyt een Outvader. Het Goddelijck wesen dan is best te kennen uyt sijn wercken, en gelijck wy de sonne niet regelrecht, maer in het water aensien en konnen, alsoo mede God niet als in sijne wercken, seyt Hermes. Yemant dan, in voegen als voren, sich tot Gode verheffende, sal sich buyten twijfel ten hoogsten vernederen, want wie en soude sich selven niet verachten, en onder sich nedersygen, als hy op God maer denckt?

Dum trahimus, trahimur.

Haec domina eft, medio surgit quae ex aequore, rupes
  Quemque vides, parvae navita puppis, ego:
Dum traho te, mea vita, trahor, tu tracta quiescis,
  Non trahis, ipfe sequor: te traho, Phylli, manes.
Nil agis, ast ego totus agor: nihil ipsa moveris,
  Tota sed interoà tu mihi corda moves.

Me miserum! ad dominam veniens tractusque trahensque
   Hoc magis, heu! cupio quo magis illa negat.

Ton non mouvoir, mouvoir me paict.

Je tasche t'esmouvoir, mais voicy, que j'admire,
Tu ne te bouges pas, il est tiré qui tire.
Le rocq de ton esprit, madame, ta rigeur
Sans s'esmouvoir en rien me faict bransler le coeur.

Adtrahens, abstrahor.

Sit fatalis apex, scopulus quem conspicis, hospes,
   Esto tibi, parvae navita puppis, homo:
Aspicis, ut vastam convellat homuncio cautem,
   Inque levem satagat ducere saxa ratem?
Illa suo stant fixa loco, nec tracta sequuntur,
   Qui trahit, intereà se videt ipse trahi.
Fata reluctantes rapiunt, ducuntque sequentes;
   Cedere qui non vult sponte, coactus abit.

A malhuer et en combrier patience est le vray bouclier.

Pourquoy ta foible main tirer ce rocq s'avance,
Qui toy et tout le tien, sans se mouvoir, eslance?
Or, ton fatal destin aprens, homme, en ce rocq,
Lequel, tirer si veux, toy mesme auras le chocq.

Quod movet, quiescit.

Pulvis et umbra sumus, describere mumen Olympi
   Non opis est nostrae; pulvis et umbra sumus.
Pace tuâ liceat tamen, O Deus optime, de te
   Paucula vel blaefo promere verba sono.
Tu Rupes qui cuncta trahis; qui cuncta gubernas,
   Eft tamen intereâ, te penes alta quies.
Nu la subit te cura, Pater, tamen omnia curas,
   Astra solemque moves, nec tibi motus ineft.

Jaq. 1. 17. Toute bonne donation et tout don parfait est d'enhaut, descendant du pere des lumieres, par devers lequel il n'y a point de variation ny d'ombrage de changement.

Voicy tout l'univers de ceste grande roche

Attiré sans tirer: quand Dieu sur nous decoche
Tantost ses dons, tantost sa foudre et fon couroux:
Le tout monvaat est coy, le punissant est doux.

Adtrahens, abstrahor.

La priere laquelle Epictète nous commande toufiours avoir à la bouche (de laquelle saict mention le sieur du Vair au Manuel d'Epict.) me semble plus haute que d'un Philosophe:

Mon Dieu conduissez moy, par la voye ordonnée.
Je suivray volontiers, de peur qu'un sort lien
Ne m'entraine meschant, où en homme de bien
Je pourrois arriver, suivant la destinée.

Quid lectemur homuli? calcitrones et resractarii equi hoc consequuntur, ut verbera etiam aliquot excipiant, nec excutiant tamen jugum, ait ille: hominum enim in rebus gerendis sentias non minus fatum, quà calculos fluviorum limus abruit (Pausan. in Menip.) nec enim consilio prudenti, nec remedio sagaci divinae providentiae fatalis dispositio subverti potest, clamat vel ipse Apulejus. Optimum igitur est pati (inculcat Seneca) quod emendare non possis, et Deum (quo auctore omnia eveniunt) sine murmure comitari. Malus ille miles qui Imperatorem suum gemens sequitur; nihil autem ita plagas coërcet, ut patientía.

SENECA.

Fatis agimur, cedite fatis:

OED.

Non sollicitae possunt curae
Mutare rati foedera fusi,
Quidquid patimur mortale genus
Quidquid facimus, venit ex alto.

SENEC. Necessitatis non aliud effugium est, quàm, velle, quod ipsa cogit.

Quod movet, quiescit.

Nosne infinitum, aeternum, ac ineffabille numen (ex quo, per quod, et in quo omnia, à quo sunt omnes causae cansarum) desiniamus aut describamus? nosne homuli futiles, ac nihili, qui necdum culicis aut pulicis corpusculum satis perspeximus? absit, absit. Deus religione tantùm inte ligendus, pietate prositendus est, sensu verò persequendus non est: sed adorandus, ait Hilar. Interea tamen, ore venerabundo ac humili, de Deo fas est proloqui ea, quae ipse de sese, in libris mysticis, memoriae prodidit. Nec brevius quidquam aut mirabilius ex immento isto oceano facilè depromat aliquis, hoc elogio, Deum immobilem esse, omnia tamen movere; Deum securum esse, omnia tamen curare; Deum inconcussum esse, omnia tamen quatere. Plura quid addam? quidquid in Deo est, Deus est, inquit Hilar. Melius ergo Deum ex operibus cognosces, et, ut solem non directò, ait Hermes, sed in aquis intuemur, sic Deum in operibus. Eo si quis se modo ad Deum attollat, ilicò humiliabitur; nec enim sieri potest ut quis Deum cogitare, eodem tempore elato animo esse possit.

Psalm 103. _Buch._

Ille flammantis super alta coeli
Culmina immotum solium locavit
Et suo nutu facilè universum
   Temperat orbem.

vid. august. _Meditat._ 29.
herm. _Poemand._ 11.

Omne motum non in moto movetur, sed in quiescente, et id quod movet, quiescit.

ovid. _Amor. Eleg._ 19.

Si nunquam Danaën habuisset ahenea turris,
   Non esset Danaë de Jove facta parens.

dan. _Heyns._

Saepe ego cum possem facilem exorare puellam,
   Difficilis mentem coepit habere meam.

Tu quoque vel differ, vel ne concede, quod opto:
   Si mea jam nolis esse. petentis eris.

Reperire, perire est.

't Vlucht, krijget lucht.

Els, in haer eerste jeught, quam veel haer Minne vragen
Waer dat haer maeghdom was; ja, woud'et Ritsaert klagen,
   Indien men 't haer versweeg: ten lesten sprack de Min:
   Kint houdt dit doosjes toe, hier is de maeghdom in,
(In 't kistjen sat een vinck). De Min is nau vertogen,
De doos is opgedaen, de vogel uytgevlogen;
   Ach! maeghdom, teer gewas, dat ons so licht ontglijt!
   Met soecken raeckt'et wech, met vinden is'et quijt.

Een open mondt, toont 's herten grondt.

Uw' doosje, soete maegt, was lustig aen te schouwen,
Dies heeft meest al het volck het oogh daer op gehouwen,
   Om 't innigh moy te sien; maer als het open ginck,
   Doen was de gantsche schat niet anders als een vinck.
Fop hadde, doen hy sweeg, een grooten naem verworven,
Maer als sijn flabbe ging doen was'et al verkorven:
   Wie niet te wijs en is, en niet wil schijnen geck,
   Die spreke niet te veel, soo heelt hy sijn gebreck.

In wetenschap, matigheyt.

Het was u aengeseyt, en dier genoegh bevolen,
Dat eenigh diep geheym hier binnen was verholen;
   Maer ghy en ruste niet, ô al te lossen maeght,
   Tot dat ghy 't al te mael, tot uwer schande, saeght.
Laet daer des Heeren arck, des Hemels diepe saken

En staen u niet te sien, en minder aen te raken;
Niet soecken is hier best, niet weten hier verkiest,
Die soeckt, en vint'et niet, of die het vint, verliest.

Anders, op het selve beelt.

't En is van geenen noot een vogel uyt te dryven,
Hy wil oock even selfs niet in sijn hutte blyven;
Want als hy maer en siet het open van de lucht,
So springt hy veerdigh op, en geeft hem totte vlucht.
Het lichaem is de koy, die houdt de ziel gevangen,
De doot die maeckt se los, die maeckt se vrye gangen;
Waerom ô Christen hert, waerom doch hier gevreest?
Al velt de doot het lijf, zy maeckt een vryen geest.

Veel achten 't een groote sake wel te konnen spreken: wijse luyden houden meer van wel te konnen swijgen; ja, oordeelen dat so menigmael iemant swijgen mag, buyten verdachtheyt van onwetenbeyt ofte geveynstheyt, dat het swijgen, en niet het spreken, een waerteycken is van een rechtsinnigb verstant. Niet hoc vele, maer hoedanige reden dat iemant voortbrenght, niet de menigte, maer het gewichte der woorden, is bedenckelijck. En gelijck dat voor het beste gelt wert gehouden, 't welck, in weynigh stoffe, groote waerde vervat: so moeten oock de redenen, die weynigh woorden en veel sins in hebben, hoogst geacht werden. Ick weet niet, seyt'er een geleert man, wat ick noch sien sal, maer tot noch toe en hebbe ick noyt veelsprekende menschen wijs gevonden. 't Schijnt stout geseyt te zijn, doch Salomon selfs is al mede van dat gevoelen: waer veel woorden zijn, seyt by, daer hoortmen den sotten. Gelijck het metael door zijn klanck, soo wort den mensche door zijn reden onderscheyden, seyt Quintilianus. Het is daerom oorboir, ofte geene, ofte welvoegende redenen voort te brengen, op dat de tonge, die in het natte gladde haer woonplaetse heeft (gelijck de Ouden seyden), niet ergens in en glibbere: want ten wort niet soo quaet gehouden, metten voeten als mette tonge te struyckelen.

Inveniendo, amittitur.

Virgineum Cajeta decus dum laudat alumnae,
Virginitas ubi sit, Lydia nosse cupit;
Dum, mage suspectum ne consulat illa, veretur;
Exiguam nutrix pyxide claudit avem:
Hoc cape, virginitas latet hic, ait; arca repente,
Ut stetit in thalamo sola puella, patet.
Vix bene tegmen hiat, volat irrevocabilis ales,
Hei mihi virginitas, dum reperitur, abit.

Trouver, est perdre.

Lors quant l'oiseau caché te donna ta nourice,
De curiosité vouloit oster le vice
Hors ton esprit: Margot, jamais scavoir convient.
A file tout cela, qu'à fille n'appartient.

Silendo stolidus sapienti par est.

Hac, dum clausa suit, sub pyxide mira latere
   Regalesque tegi quisque putavit opes;
Mox, ut aperta fuit, speetacula ludicra vulgo
   Praebet, et è capsa laeta volavit avis.
Dum filuit tua lingua, virum te, Basse, putavi:
   Testatur puerum te sine mente sonus.
Qui loquitur, populo se praebuit ille videndum;
   Vel fatuus, presso dum silet ore, sapit.

Sans langage, le fol est sage.

Tout semble bel et bon, quant ceste boite est close,
Mais quant un malotru ouverte la propose,
Le jeu est tout gasté, le monde voit que c'eft;
Pour sage on tient le fol, si long temps qu'il se taist.

Idem emblema, alio sensu.

Carcere nil opus est captain pepulisse voluerem,
   Spontc suâ fugiet, tu modò pande sores;
Pande fores caveae, mox, qua data porta, volabit:
   Inque suum fugiet libera facta nemus.
Corporis angusto mens enthea clauditur antro,
   Mors libertatem reddere sola potest:
Mens age, pone metus; nec enim nisi vincula rumpit,
   Abrumpit quoties de tribus una colum.

Eccles. 3. 22. Tu n'as que faire de voir de tes yeux les choses secretes.

Quel curieux desir ton pauvre esprit incite,
Pour voir ce que ne dois; trouvant en seras quite,
Ne sonde les secrets, ains mets au ciel ton coeur:
Ne touche de la main à l'arche du Seigneur.

Silendo stolidus sapienti par est.

Multis praeclarum videtur bene loqui, prudentioribus appositè tacere. Quoties enim, extra notam simulationis aut ignorantiae, tacere sas est, silentium, non loquacitatem, hominem cordatum indicare, cordati judicant: nec quanta quis, sed qualia loquatur; nec verborum molem, sed pondus attendendum esse. Ut moneta illa optima est, quae pretii plurimum habet in parvâ mole, fic sermo, qui sensus, ait prudent vir; et considenter addit: Quid visurus sim, nescio, sed verbosos valdè et una sapientes nondum vidi. Cor fatui (inquit Salom.) eructat stultitiam. Aut nihil igitur, aut accuratè loquendum; ne lingua, quae in humido ac lubrico est, (ut antiqui dicebant) alibi titubet,

aut vacillet; nec enim turpe adeò pede, quam mente labi, ait Stobaeus. Concludo, et cum Maximo, silentium optimum atque tutissimum rerum administrandarum vinculum esse, desinio.

MARTIALIS:

Cum tc non nosfem, dominum regemque vocavi:
Cum bene te novi, jam mihi Priscus eris.

erasm. *in Apopht.*

Est aliqua sapientiae pars, silentio stultitiam tegere.

alciat. *ex Groeco.*

Quum tacct, haud quidquam difsert sapientibus amens,
Stultitiae est index linguaque voxque suae.
Ergo premat labium, digitoque silentia signet,
Et sese Pharium vertat in Harpocratem.

Tegenda non detegenda.

Fida tibi nutrix hac pixide sacra latere
Dixerat, et satis hoc debuit esse tibi;
Quid tractare manu, quid cernere, virgo, requiris,
Quaeque tenere manu, quaeque videre nesas?
Sacra Dei reverenter habe; quid soederis arcam
Tangis? iô, cohibe stulta puella manus.
In multis nescire juvat, scivisse norebit;
Saepe perire suit, quod reperive vocant.

JOS. SCALIGER. Nescite velle quod magister optimus docere non vult, erud inscitia est.

BASIL. Animi morbus est, malè et superfluè de Deo quaerere.

hilar. *de Trin.*

Deus religione intelligendus est, pictate profitendus est, sensu verò per sequendus non est, sed adorandus.

Deut. 29. 19. Les choses cachées apartiennent à l'Eternel nostre Dieu: mais les choses revelées sont pour nous et nos ensans.

ambros. *de Virg.*

Claude vas tuum, ne unguentum effluat; claude virginitatem verecundiâ loquendi, et abstinentiâ.

hieron. ***ad Silvian.***

Tenera res in foeminis pudicitia est; et, quasi flos pulcherrimus, citò ad levam marcescit auram, levique flatu corrumpitur, maximè ubi et aetas consentit ad vitium.

annen. robert. ***lib.*** **2** ***Rei lud.*** **12.**

Saepe explorando, an, et ubi virginitas sit, virginitas amissa est.

Laedit ineptos.

't Is quaet, voor die 't mis-vaet:
't Is goet, voor die 't wel doet.

De Pieterman is nut voor spijs te zijn gegeten,
Van die sijn vreemden aert en loose rancken weten;
   Maer die hier onbewust of onervaren zijn
   Vervallen in geraes, door onverwachte pijn:
Ghy sult daerom den visch van desen hooren prijsen,
Ghy sult om desen visch een ander hooren grijsen;
   Ey siet! uyt een geval lacht d'een, en d'ander schreyt:
   De Min is Pieter-man, daer is'et al geseyt.

't Is kunst te leven.

Siet, hoc de werelt gaet: daer twee gesellen vissen,
Heeft dickmael een het nut, en d'ander moet'et missen:
   Een lacht'er in de vuyst, gantsch blijde metten vang,
   En d'ander schreyt'er om, en jammert uren lang;
Daer is een seker greep om dit en gint te raken,
Niet ieder is bequaem tot alderhande saken;
   Wat desen heeft verrijkt, heeft genen uytgeput,
   't Was ieder even na, maer geensins even nut.

2 Corinth. II. 16.
Den desen een reuck des doots, ter doot: en den genen een reuck des levens, ten leven.

Daer wort een seker visch hier uyt de zee getogen,
Daer, by een handig mensch, wort voetsel uyt gesogen;

Maer die het seltsaem dier niet recht en heeft gevat,
Die raest gelijck een hont, oock schoon hy niet en at.
Siet, wat misbruicken werckt. Het boeck van God geschreven
Doot somtijts die het leest, en siet! 't is enckel leven:
Daer 't Bietje suycker vint, juyst uyt dat eygen kruyt,
Daer suyght de vuyle Spin vergiftigh voetsel uyt.

Noch het roer aen het schip, noch den toom aen het peert baten iet, sooder niemant en is diese wel bestiere. Luyt en cyther zijn vergeess, sonder goede meester die daer op spele. Alle dingen staen alle man niet even wel ter handt, ieder een treckt so veel voordeels uyt eenigh dinck, als hy wijsheyt heeft. De wilde dieren zijn in oude tyden by de onervaren menschen schadelyck geacht geweest, midts zy lieden t'elcken daer van gequetst wierden. De nakomelingen daerentegen hebben uyt de selve groot voordeel weten te trecken, als der selver vleesch tot spyse gebruyckende, de vellen tot kleedinge, de galle tot gcsontmaeckinge: want gelijck aen een en het selve kruyt de Bye na de bloeme tracht, de Geyte na de spruyte, het Verken na de wortels, den Os naer het blat, de Vogel na het zaet: alsoo plach een iegelyck na den inval van sijn vernuft, uyt een en de selve sake den eenen nutte dingen, den anderen niet dan beuselingen te trecken. Een purperen kleet sal den mensche verheugen en tot vreuchde verwecken, en den stier doen woeden. Het zee water en deught niet tot dranck, is evenwel bequaem tot de visscherye en de schipvaert. De konste des gebruyckers onderscheyt de dingen en een vernuftigh mensche kan sijn eygen geluck smeden. De deught selfs en werdt niet op eene wyse by Socrates en by Epicurus betracht; want den eenen volgt dese om der gelucksalicheyt, den anderen om der wellust wille. Voor besluyt, laet ons handelen en wandelen als Byen, en niet als Spinnen, op dat wy uyt alle dingen verkiesen.

Van den Schepper en komt niet quaets, seyt Hermes, want het gene dat in den mensche quaedt is, zijn des selfs aengeboren genegentheden, hem aenhangende gelijck den roest het yser, en de vuylicheyt het lichaem doet: nochtans en is de smit geen oorsaecke van den roest, noch den genen die het lichaem geteelt heeft van de vuylicheyt, noch God van het quade. Dat de heylige Schrift tot versterckinge van alle keltereyen wert te berde gebracht, ofte door verdorventheyt, ofte door eergierigheyt der menschen, leert de ervarentheyt. De Giervogels, al wat wel rieckt voorby vliegende, vallen op de stinckende en bedorven lichamen. De Vliegen, gesonde leden verlatende, gaen suygen aen sweeren en etter-buylen. Veel menschen effene en nutte Schriftuer-plaetsen van de handt staende, nemen geneuchte vremde besluyten te smeden, uyt eenige twijfelachtige duystere redenen. Ja, gelijck een en het selve purperen kleedt den mensche vervrolickt, de stieren vergramt en doet rasen: op gelijcke wijse sal den eenen somwijlen Godsalige leerstucken, een anderen schadelijcke ketterijen, uyt een en selve plaetse trecken. Wat is hier de reden van? - In 't korte: God is goedt, de Schrift is heyligh, maer de mensch is verkeert.

Als quaet, uyt goedt, ons wedervaert,
Dat komt uyt ons verdorven aert.

Laedit ineptos.

Extrahitur nostro mirabilis aequore piscis,
   (Effuge piscator, ni tibi docta manus:)
Quem si forte rudi quis tangere sustinet ausu,
   Ille venenatâ cuspide laesus, abit:
Qui cautè tenct hunc doctaque eviscerat arte,
   Mox impune caquo tradere monstra potest;
Hic quod edat, quod laedat habet contraius alter,
   Quid multis opus est? hoc in amore valet.

L'adroict n'a mal.

Cil qui la vive prend, et où qu'il faut, la touche;
Appreste, quant il veut, viande pour sa bouche;
La mal adroicte main produira l'enrager,
Dy, n'est ce pas l'amour dont tu me veux parler?

Non omnibus, omnia.

Pascitur ille cibo, depascitur iste veneno;
   Inque pari causâ quod gemat alter habet.
Res eadem quare juvet hunc, cur torqueat illum
   Quaeritis; in causâ est laeva vel apta manus:
Apta manus festos et tristia vertit in usus,
   Ipsa vel evertit gaudia laeva manus.
Artis opus vita eft, non omnibus omnia quadrant;
   Quod nocet huic, ille commoda saepe tulit.

Deux mendians a un huis, l'un a le blancq, et l'autre le bis.

Deux touchent un poisson, dont l'un est mis en rage,
Et l'autre, estant joly, s'en rit de bon courage.
Tout n'est pas propre à tous; dont l'un faict son profit,
Un autre pert ses biens, et crêve de despit.

Eccles. 32. Qui quaerit legem replebitur ab ea, et qui insidiose agit, scandalizabitur ab ea.

Piscis idem genus huic alimenta benigna miniftrat,
   Piseis idem geuus huic causa doloris erit:
Cur aliquis piscem pronuntiet esse malignum?
   Cum nocet, haud piscis, sed, coce, culpa tua est.
Sancta Dei lex est, fert pagina sacra salutem,
   Quo pereat, tamen hinc lector iniquus habet.
Libet apis violas, et aranea libet easdem;
   Haec aconita trahit floribus, illa savos.

Le pol est l'auteur, de son malheur.

Deux prenent un poisson, poisson de mesme sorte,
L'un en sent grand tourment, et l'autre bien s'en porte:
La cause est du malheur la mal adroite main:
Ta loy est juste, ô Dieu! méchant le coeur humain.

Non omnibus, omnia.

Nec satis clavis, nec fatis est fraenum, nifi adsit qui arte moderetur, non satis cythara, nisi qui scitè moduletur, omnia non pariter rerum sunt omnibus apta. Egregiè, ut caetera, Arist.: tantum, inquit, ad unumquemque selicitas pervenit, quantum cuique virtutis ac prudentiae. Priscis mortalibus ferae damno fuêre, utpote identidem ab eis laesis; posteriores eniam in suum commodam vertere coeperunt, carnibus vesci, pellibus vestiri, selle méderi. Nam quemadmodum unis et ejusdem herbae apis florem sequitur, capra fruticem, sus radicem, bos folium, avcs femen; ita quifque pro ingenii modo utilia aut futilia e re quapiam colligit. Aqua maris inutilis est potui, sed alit pisces, ac fervit navigantibus. Ars utentis rerum usum distinguit, et sapiens, ut ait Comicus, singit fortunam sibi. Longè aliter Penolopen Ulysses, aliter Eurimachus spectabat; aliter solem Pythagoras, aliter Anaxagoras; ille ut Deum, hic ut lapidem prospectabat: virtutem denique ipsam non eodem modo Socrates atque Epicurus. Socrates quidem tanquam beatitudinis, Epicurus tanquam voluptatis amator sequebatur. Quid tandem? Peregrinemur ut apes, non ut araneae, et, quod in quaque rc commodi est, id excerpamus.

THEODORETUS: Neque ensis caedium causa est, fed is, qui ense malè usus est, acque divitiae et paupertas, aliaeque vitae prosperitates et adversitates reprehendi et accufari merentur, sed qui unoquoque eorem praeter leges utuntur.

Bonis bona, malis mala.

Ab ipso conditore nihil malum aut turpe, ait Hermes: turpia enim funt affectionis inhaerentes generationi, sicut aerugo aeri, sordes corpori; atqui nec aeruginem secit faber, nec sordes auctor produxit, nec malitiam Deus. Scripturam Sacram, ad stabiliendas omnium ferè aetatum haereses, detorquere omnes videmus; atqui id non Scripturae vitio, sed naturali hominum sive ambitione, sive pravitate fieri, ratio docet. Vultures ad malè olentia corpora, praetevitis amoenis ac odoriseris, seruntur; muscae sana corpora praetervolant, ad ulcera properant. Ita isti, claris ac perspicuis Scripturae locis omissis, obscuris ac dubiis adhaerescunt, aut non rarò perversani terpretatione dubios facere conantur. Imo verò quemadmodum eadem purpura homines delectat, ac ad gaudium provocat, tauros offendit, ac irritat ad pugnam: sic ex eodem loco, hic doctrinae salutaris, ide schismatis ac sectos occasionem saepe arripuit. Unde hoe? verbo dicam: Deus bonus, Scriptura fancta, homo perversus.

Prov. 8. Justi sunt omnes sermones mei, non est in iis pravum quid, neque perverfum; recti sunt intelligentibus et aequi invenientibus scientiam.

1 *Corinth.* 1. 18. A ceux qui perissent, la parole de la croix leur est solie, ains à nous qui obtenons salut, elle est a vertu de Dieu.

ovidius 1. *Amand.*

Arte citae remoque rates veloque reguntur,
Arte leves currus, arte regendus amor.

verget. ***lib.*** **3.** ***in Proef.***

Qui secundos optat eventus, dimicet arte, non casu.

apul. ***ex Afran.***

Amabit sapiens, cupient caeteri.

Tangor, non frangor ab undis.

Alle aensprekers, geen herte-brekers.

Ghy rijt geduerigh uyt, ghy zijt in alle feesten,
Ghy komt, ô Rosemont, by alle blijde geesten,
En, desen onverlet, soo blijfje datje waert,
En houdt den eersten stant van uwen koelen aert.
Nu is'et immers waer (het schenen eertijts droomen),
Dat midden in de zee zijn even soete stroomen,
En blijven onvermengt. Siet, wat een vreemt verstant!
Ghy blijft als killigh ijs te midden in den brant.

Elck sijn goetjen.

Men vont in ouden tijt, en even noch, rivieren,
Die midden in de zee en door de baren swieren;
Doch schoon haer soete stroom tot in het soute schiet,
Sy vloeyen nevens een, doch efter mengen niet.
Siet, dus hout nu het volk (men moet'et houwen noemen,
Want ieder houdt sijn goet); wie kan van liesde roemen,
Daer iemant, schoon hy trout, sijn goet bewaert alleen!
t' Fy van bysonder goet, als 't lichaem is gemeen.

1 Corinth. VII. 31.
de werelt gebruyckende, als niet gebruyckende.

Siet hier een versche beeck, die met de soute baren
Kan spelen in het diep, oock sonder eens te paren;
Siet! hoc het water raest, sy blijft al even soet,
Sy houdt haer eersten aert te midden in den vloet.

Het is een groote deught met alle man te leven,
En aen het los gewoel sijn herte niet te geven;
  O, die de werelt schiep, en schiep oock even my,
  Geeft dat in dese ziel de werelt niet en zy!

De ondersoeckers der nature hebben voor een groote vreemdigheyt aengemerckt sekere riviere, midden door de zee vlietende, sonder nochtans haer visch en water mette zee gemeen te maecken. 't Is (mijns oordeels) immers soo selsaem, datmen hedendaeghs, in 't maken van houwelycken, gemeynschap van lichamen volkomelyck en sonder tegenspreken toelaet, gemeynschap van goederen daerentegen gantsch verwerpt. Is 't niet groote dwaesheyt een teere maget, u eygen vleesch en bloet, in den schoot van desen of genen onbesuysden jongelick slechtelyck heen te leggen, om na sijn wel-gevallen met de selve om te mogen springen; een hant vol gelts daerentegen, of soo wat eerde kluyten in dier voegen vast te maken, dat hy daer en niet aen en kan? Is 't niet dulligheyt sijn dochter te betrouwen aen iemant, die men het houwelycxs-goet niet betrouwen en derf? Sekerlyck de weerdigheyt des Houwelycken Staets, wert door dese vreemdigheden veel te kort gedaen: want voorwaer, als'et wel soude gaen, soo behooren de gehoude niet alleenlyck in lichamen, maer oock in goederen, ja in gemoederen en gedachten gemeen, en in alle hare deelen immers soo seer vermengt te wesen, gelyck wijn en water, als het onder den anderen gegoten is.

Waer twee geworden zijn tot een,
Maeckt daer gemoet en goet gemeen.

Een uytheemsche plante ofte zaedt, hier te lande gebracht zijnde, verliest seer haest haren eygen aert, en voeght sich naer het landt daer in sy geplant oft gesaeyt wert: vreemde gedierten aerden terstondt naer het geweste daerse gehouden worden, vergetende het landt daer uyt sy gekomen zijn. Iet sulcx gebeurt den mensche schier alle dage, hy oeffent sich in eenigheyt in Godes woord, maeckt daer uyt regels tot een stichtelyck leven, en brengt sijn genegentheden als onder den toom; maer so haest hy uyt sijne innige gedachten komt, en begint, beneffens andere menschen, in de werelt te woelen, terstont kleven hem de omswervende gebreecken van andere aen 't lijf, en wort door de selve (gelijck door een snel loopende riviere) wechgeruckt.

Die in de stroom van wellust swemt,
Al is sijn geest al wat getemt,
Of schoon hy op sijn zaken let,
Wert van eens anders vuyl besmet.

Laet ons hier tegens ernstelyck strijden, en navolgen de riviere Alpheus (die midden door de Sicilische zee, sonder sich met de selve te vermengen, haren loop neemt); laet ons midden in de ydelheden van de wereldt, trachten met de selve niet gemeens te hebben, en zijn gelijck versche visschen in soute wateren. De stralen van de Sonne schijnen wel op der aerden, maer blijven gelijckewel behecht aen het lichaem, van 't welcke sy nederdalen. 't Ware te wenschen dat wy met de menschelycke dingen besigh zijnde, ons niet dieper inlieten, ofte wy en bleven wel vast gehecht aen onsen oorspronck, weleke is God. Die ons daer toe sijn genade verleene!

Tangor, non frangor ab undis.

Phylli, Dionaeis circumdaris undique turmis,
   Et Venus in venas non venit ulla tuas:
Mille proci calidis implent tibi questibus auras,
   Tu tamen in mediis ignibus, igne cares.
Sic manet et fluvio, licet aequora vasta pererret,

Qui suit ante color, qui suit ante fapor.
Vis fluvii mirandi, meae vis mira puellae,
In circumfuso tutus uterque mari est.

Parler de bouche, au coeur ne touche.

Le fleuve, que tu vois, en haute mer se pousse;
Et non obstant celà, son eau demeure douce.
Pourquoy t'estonnes tu? ma dame peut autant:
Marchant parmy le seu, est froide nonobstant.

Corpora communia, sed non pecunia.

Per latices, Neptune, tuos diffunditur amnis,
Cui remanet totus, qui fuit ante, color:
Mixta nec unda mari, mare nec miscetur in undis
Fluminis, et proprius piscis utrique manet.
Heus, ubi sancta fides? ubi dulcia foedera lecti?
Utraque sepositas arca reservat opes:
Corpora sunt nobis communia, lege jugali,
Cum mihi te dederis, cur tua, Phylli, negas?

Chacun son cas apart.

Le fleuve, que tu vois, bien par la mer se roule,
Mais son eau ny poisson hors de son sein ne coule.
Lors, quant les mariez ont mis leurs biens apart,
Où es-tu, foible amour, où est ton feu et dard?

Mediis immixtus in undis.

Esse serunt, medium qui per mare volvitur, amnem;
Is tamen aequorei nil trahit inde salis.
Nos mundi pelagus, nos vastum currimus aequor,
Nos tenet in salso Doris amara sinu;
Omne latus serit unda, surit celer aestus arenis,
Ah! quid agat tantas rivulus inter aquas?
Alme Deus, liceat nulla salsugine tinctis
Reddere corpus humo, reddere corda tibi!

Bien te baigne, mais sans meslange.

La nier en ce tableau, lecteur, prens pour le monde,
Et gard toy que son sel jamais ne se confonde

Avec le fleuve doux de ton esprit Chrestien;
Dieu donne, que chacun bien donne garde au sien!

Corpora communia, sed non pecunia.

Quid hoc rei est! Fluvium per medium maris labi in finum, et velut in amplexus cani istius patris ruere, et suam nihilomi us undam, co orem, pisces sibi servare! Monstrum hoc aliquis in mari, aliud nos in terrâ miremur. Patrum nostrorum aevo, cum adhuc exstarent veteris vestigia recti, una serè erat et simplex matrimonii ineundi ratio, ut simul cum ipsis nuptiis omnium bonorum societas inter conjuges contracta videretur. Nunc verò mutata tempora; mutati adeo unà hominum mores, ut conjugii sacrum in commercium abii se, et res mancipii facta videatur; quotque hodie matrimonia, totidem sordidae ferè pactiones, de bonis in communionem non conserendis, interveniant. Quid dicam? stultè parentes siliam in matrimonium collocant ei, cui dotem diffidunt. Stultè mulier marito ejusmodi se dat, cui sua negat. Ut humida miscentur omnibus partibus, fic inter conjuges nihi separatum, nihil singulare; non corpus, non bona, nec cogitationes quidem, velim.

horat. *Sat.* 1. *lib.* 1.

Miraris, cum tu argento post omnia ponas,
Si tibi non praesto, quem non mercaris amorem?

plutar. *in Proecept. Matrim. ex vers. Amiot.*

Platon escrit que la cité est bienheureuse où on n'entend pas ces mots: cela est mien, eela n'est; mais ces paroles-là doivent bien encore plus estre bannies hors du mariage.

Mediis immixtus in undis.

Semina ac plantae, aliundè petitae, ex qualitate terrae, cui inserunter, brevi fructus producent: animalia, in aliam regionem translata, ad genium loci, in quo habentur, indolem formant. Idem nobis ferè accidit: mentem ad verbi divini normam indies nobiscum formamus, et vitae melioris spem animo concipimus, at simulatque in mediâ urbe versari occipimus, ubi nos res hominesque circumstrepunt, subitò hinc tumultus ac turbas haurimus, et negotium nobis, non nostra solum negotia, sed a iena etiam, faciunt. Miseros nos! abripimur, et contagione plerumque insanimus; ecquis enim

- cui mens circumflua luxu
Intactum poterit vitio servare rigorem?

Nos tamen adnitamur contra, et, cum bono Deo, Alphaeum, mare Siculum subterlabentem sine mixtione undarum, sedulò imitemur; perque levitates ac vanitates hujus seculi transeuntes, iis ne misceamur. At, veluti piscis marinus in salsis undis

non salsus, ita nos, ne salsuginem trahamus ex hoc pelago. Solis radii contingunt quidem terram, sed ibi sunt, unde mittuntur. Utinam sic animus nobis versetur inter humana, ut adhaereat interea origini suae, id est, Deo!

ambros. *de Virg.*

Discite in hoc mundo, supra mundum esse; etsi corpus geritis, volitet in vobis ales interior.

Philip. 2. 15. Afin que vous soyez sans reproche et simples ensans de Dieu, irreprehensibles, au milieu de la generation tortue et perverse.

Hoec tamen sunt de raro contingentibus, ut bene Hieron. lib. 3. *epist.* 5.

Quis fornacem Regis Babylonii sine adustione ingressus est? inquit, cujus adolescentis AEgyptica domina pallium non tenuit? inter illecebras voluptatum etiam ferreas meutes libido domat. Difficile inter epulas servatur pudicitia.

Et bernard. *in quod Serm.*

Periclitatur castitas in deliciis, humilitas in divitiis, pietas in negotiis, veritas in multiloquio, charitas in hoc mundo.

Fac sapias, et liber eris.

Waer hier verstant, daer waer geen bant.

Moy Brechje speelt de beest, en Fop laet met hem gecken:
'k En kan (soo roept de vent) mijn hert niet van haer trecken,
   Sy is vol enckel geest, vol alle moy getast,
   Dies ben ick aen mijn lief met stale ketens vast.
Maer seght eens, lieve Eop, en hebje noyt gevonden,
Een nar, die met een stroo was aen een pael gebonden,
   En die noch ester stont als met een boey aen 't been?
   Ghy zijt (al weetj'et niet) van dese gecken een.

Der dwasen bant, is onverstant.

Wat is'er menigh mensch in onsen tijt te vinden,
Die aen een enkel stroo sich plagh te laten binden.
   Wat is'er menigh mensch die, wat een ander doet,
   Houdt voor een stalen bant, die niemant breken moet.
Soo plagh het domme vee, met ongewisse schreden,
Oock op een quaden wegh een ander na te treden.
   Ghy, leeft gelijck een mensch, dat is na wijsen raet:
   Doet na de reden eyscht, niet soo de werelt gaet.

Gal. V. 13.
ghy zijt tot vryheyt geroepen, broeders, staet dan inde vryheyt, alleenlyck dat ghy de vryheyt niet en gebruyckt tot een oorsake den vleesche.

Hoc staet de geck en kijkt al waer hy vast gebonden!
En daer is maer een draet hem om het been gewonden;
   Een stroo, een eenig stroo is hem een stalen bant!
   Siet, waer de mensche valt door enkel onverstant.

Wat zijn, ô wreede ziel, wat zijn doch al de touwen
Die ons den Christen aert hier vast geknevelt houwen?
    't Is sucht tot ydel eer, of segt tot vuyl gewin,
    Al niet als enckel stroo, ja webben van de spin.

Een ingebeelde grootachtinge vande gewoonte des volcx, is als een springader van alderley misgrepen. Vele van ons leven alleen naer exempelen van anderen, niet ondersoeckende wat recht, maer wat gebruyckelyck is. Wie doch berispt zijnde over onmatigbeyt van spijse in maeltyden, en gaet niet terstont sijn toevlucht nemen tot de oude, doch ondeugende, uytvlucht: 't is soo de maniere! Is 't niet wat frays? met ons te willen verontschuldigen van kostelyckheyt, beschuldigen wy ons inder daet van dwaesheyt. Niemant bedriege sich selven: noch de outheyt van de misbruycken, noch de menigte van die hun misgrypen, kan nimmermeer dat slim is recht maken. Quade gewoonten zijn oude dwalingen. Men moet naer wetten, niet naer exempelen wijsen. Men behoort na reden, niet na gewoonte te leven. Slechtelick sijn neus te volgen, en de gene die voorgaen na te loopen, is beesten-, geen menschen-werck. Niemant gaet'er wel, die sijn voeten geduerighlyk wil volgen naer eens anders voetstappen.

Als ick somwijlen, met innigc gedachten de menschelycke dingen in my selven overwege, soo en kan ick niet laten droevig, ja gram tc werden, over de floffigheyt, ja dwaesheyt, onser genegentheden. Wy sien voor de hant dat wy inde wereltsche saken gantsch verwerret zijn, des krijgen wy somtijts goeden wille, om ons daer van te ontwerren: maer, och armen! wy slabbakken telcken in ons goet voornemen. Wel aen dan, laet ons tegenwoordelyck eens de sake wat naerder ondertasten. Genomen dan, dat de gantsche werelt haren schoot als open dede, om ons, met al datse weet by te brengen, op het vriendelyckste te troetelen, wat sout doch al te beduyden hebben? Sy kan ons eerstaten geven, suldy seggen. Maer wat zijn die anders als een schaduwe? Sy kan ons tot een heerlijcken naem verheffen. Maer wat is die anders als een suysende windeken? Sy kan ons met wellust vrolijck maken. Maer wat is dat anders, als een bedriegelycke ketelinge? Dit alles maeckt ons veeltijts slimmer, selden beter. Ten geeft ons noch langer leven, noch sterker lichaem, noch geruster gemoet, maer wel het tegendeel. Of dan schoon de werelt ons al quame af nemen, watse kan en mach, soo sal, in allen gevalle, voor ons groote vertroostinge ontstaen, eerstelijck uyt de kortheyt van de jegenwoordige ellende, en ten tweeden, uit de lanckduyrigheyt van de toekomende gelucksaligheyt.

Fac sapias, et liber eris.

Usque rogas, negat usque tibi crudelis amica:
   Ecquid adhuc duro mens in amore gemit?
Me remorantur, ais, formofae vincla puellae,
   Vincla vel herculeâ non solüenda manu:
Vincla genae mîhi, vincla comae, mihi vincla papillae:
   Hei mihi! quot vinclis corde ligatur amans.
Stulte puer, stulti vel stramine crura tenentur,
   Et, moriar, vinclum tu nisi tale geras.

Qui veut, il peut.

Ne vistes vous jamais un fol lié de paille,
N'avoir l'entendement ny force qu'il s'en aille?
Je vais le vous monstrer: voila ce sot languir
En malheureux amour, et ne s'en peut partir.

O, demens! ita servus homo est?

Multa quidem totam patrantur inepta per urbem,
   Cumque petis cansam: mos jubet ifta, ferunt.
Annè igitur stolidi nos stringat opinio vulgi?
   Regula num vitae factio plebis erit?
Stamine fic fragili, vel stramine morio vinctus
   Vah! fibi compedibus crura sonare putat.
Serviles vilesque sumus: pro vincimur, imò
   Vincimur miseri, causaque nulla subest.

Ce que me lie, c'est ma folie.

Force actes, que faisons, sont pleines de bestise;
Demandez en raison: on vous les autorife
Par la costume; helas! un fantastique lien:
Le fol se tient lié, et que le tient, n'est rien.

Stultitia ligamur, non compedibus.

Spiritus excelso se tollit in astra volatu;
   At caro: compedibus deprimor, inquit, humi.
Tu, quid vincla voces, age, nunc videamus inepte;
   Moria vel stramen, compedis instar, habet.
Vile lucrum, popularis honos, fugitiva voluptas,
   Haeccine sint pedibus pondera justa tuis?
Prô viles animas! devotaque crura catenis!
   Vincimur, nervus nec tamen ullus adest.

Eccles. 10. 2. le sage a le coeur a sa droite: mais le fol a le coeur a sa gauche.

L'esprit souhaite au ciel son noble coeur estendre,
Mais cest amas de chair au monde se va rendre,
Causant captivité, esclave se faisant;
Un sot est garotté de paille seulement.

O demens! ita servus homo est.

Sensus morbi, et origo ejus detecta initium sanitatis est. Magna vitiorum scaturigo est, consuetudinis, plerumque non bonae, impressa nobis auctoritas. Vivimus plerique ad exempla, et, non quid rectum, sed quid usitatum sit, inquirimus. Quis nostrum, lautitiarum aut superflui sumptus si culpetur, non statim recurret ad antiquam

illam, et non probam excusationem: non cgo sumptuosus sum, sed mores ut hodie sunt, tantas impensas exigunt? Nae nos lepidi sumus! Sumptuositatem excusando, dementiam culpamus. Nihil peccati antiquitas, nihil errantium multitudo nos moveat. Mala consuetudo, vetustas erroris est, dixit Theologus. Non exemplis, sed legibus judicandum pronuntiant Jurisconsulti; non consuetudine, sed ratione vivendum clamant Ethici. Concludo, antecedentium gregem sequi, pecudum esse non hominum. Nec enim bene currere potest, cui cura est alienis vestigiis pedem infigere.

sen. *Epist.* 51.

Non ego ambitiosus sum, sed nemo aliter Romae potest vivere. Non ego sumptuosus, sed urbs ipsa magnas impe sas exigit. Non est meum vitium quod iraeundus sum, quod nondum constitui certum genus vitae, adolescentia haec facit. Quid nos decipimus?

Idem Epist. 58, *in sin.*

Inter causas malorum nostrorum est, quod vivimus ad exempla, nec ratione componimur, sed consuetudine abduchnur. Quod pauci faciunt, nolumus imitari: quum plures facere coeperunt, quasi honestius sit, quia srequentius, sequimur, et recti apud nos locum tenet error; etc.

Stultitia ligamur, non compedibus.

Quoties rerum humanarum interior aliqua cogitatio animum mihi subit, non possum non serio deplorare, imo et indignari, affectuum nostrorum, non inscitiam modò, sed insaniam. Irretitos nos mundi, nescio quibus illecebris sat seimus, et sutile jugum excutiendi ardor nos aliquis interdum invadit: sed irrito plerumque conatu. Quin age, et serio rem tangamus. Quid si tota haec machina plena manu, quidquid in sese deliciarum complectitur, in nos parata sit effundere, qualia tandem aut quanta nobis conserre possit, enumeremus. Honores dabit, inquies; sumi sunt. Divitias; umbrae. Nomen ac samam, aura ac strepitus. Voluptatem denique; sallax prurigo est, primò blandiens, posteà dolens. Et quidem ista omnia deteriores non raro nos reddiderunt, meliores sere nunquam. Nec enim aut sirmiora latera, aut vita longior, aut mens beatior hinc alieui futura est. Ex adverso, quid si, effusis habenis, in nos saeviat orbis terrarum, adeò ut

Ruina coeli sidera misceat,

Ingens tamen solatium in praesentium brevitate, in suturorum perseverantia.

paul. *Rom.* 7. 22.

Delector lege Dei secundum interiorem hominem, video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae: et capientem me sub lege peccati.

august. *lib. Confess.*

O Amator mundi! cujus Dei gratia militaris? bic quid, nisi sragile, nisi plenum periculis, et per quot pericula pervenitur ad majus periculum? pereant haec omnia, et dimittamus haec vana et inania: conseramus nos ad solam inquisitionem eorem qua sinem non habeant.

TIBULL.
Servitium mihi triste datur teneorque catenis,
   Et nunquam misero vincla remittit amor.

ovimus 3 *Metam.*

Sed tamen haeret amor crescitque dolore repulsae,
Et tenuant vigiles corpus miserabile curae
   Adducitque cutem macies.

OVIMUS:
Di faciant, possis Dominae transire relictae
   Limina, proposito sufficiantque pedes,
Et poteris, modò velle tene.

DAN. HEINS.
Scilicet angustum nimium concludimur orbe:
   Judicio peccat qui sapienter amat.

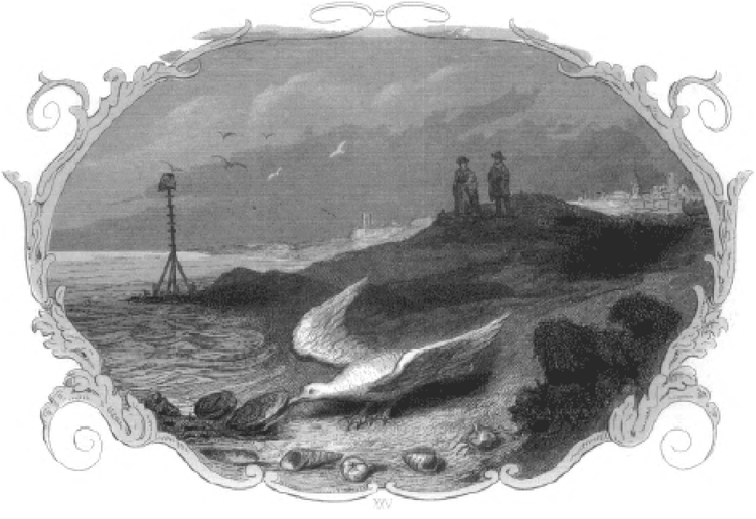

Qui captat, capitur.

Die greep, is in de neep.

De meeu vlieght over al, om haren kost te rapen,
En vint ontrent de strant een oester liggen gapen,
   Dies picktse naer het aes, maer, eer de vogel at,
   Soo sluyt de mossel toe: daer is de meeu gevat.
Siet daer een eygen beelt voor dese losse gasten,
Die sonder na gepeys in alle schotels tasten;
   Sy zijn te byster graegh, maer, siet! ten lijt niet lang,
   De grijper is gevat, de jager wort de vang.

Konst van beswaren, gaet voor 't vergaren.

De meeu is in de klem, de meeu die is gegrepen,
De vogel is bekayt, de vogel is benepen:
   Maer wat baet dit de schelp? ey, siet, een vreemt geval,
   De vanger is bedut hoc hy het redden sal;
De vang is hem een pack, de vang die is hem tegen,
De vang is hem verdriet, hy is'er meê verlegen.
   Wat is'er menigh mensch dien gelt noch goet en past,
   Want daer beleyt ontbreeckt, daer is de rijckdom last.

Psal. CXXVII. 3.
sijne vrienden geeft hy het al slapende.

De meeu, die soeckt haer aes en geest haer op de sanden,
Sy flickert over zee, sy wandelt aen de stranden;
   De mossel roert haer niet, maer leyt alleen en gaept;
   Het schijnt of datse rust, of datse leyt en slaept.

En, desen onverlet, soo wort de meeu gevangen
Van iet, dat niet en doet als aen de klippen hangen.
Ey waerom dus gewoelt om staten, rijckdom, eer?
Ons doen en gelt'er niet, 't is al uw' segen, Heer!

De hooggetackte hoornen zijn voor de herten veel eer beswaerlijck als behulpsaem, uyt oorsake dat de selve geen handelinge en hebben om die wel te konnen gebruycken. Ten heeft niet veel om 't lijf treffelijck gegoet te zijn, indien men geen bequaemheyt en heeft om sijn middelen wel te besteden en te bestieren. De Fransman, seyt Guicciardijn, is veel handiger en gauwer om iet te winnen, als voorsichtigh om 't gewonnen te bewaren. 't Gaet byna soo met alle menschen, hooge en leege. Men vint, die met een sekere behendigheyt; den eenen treffelijcke heerlijckheden, den anderen schoone goederen; by den anderen geraept hebben, aen de welcke nochtans, by gebreck van goet beleyt, alles naderhant door de vingeren is gedropen. Uytmuntende verstanden, seyt Livius, sal veel eer de wetenschap ontbreken om hare burgerye wel te bestieren, als om haer vyanden haestelijck t' overwinnen. De reden hier van wert aerdighlyck verklaert by Zonaras: te beschermen, seyt hy, het gene dat gewonnen is, valt beswaerlijcker als het winnen selfs, overmits dickwils, tot het verkrijgen van eenig ding, meer helpt de laffe onachtsaemheyt van den genen die het fijne slechtelyck hem lact ontfutselen, als uw eygen kloeckheyt: maer 't gene dat eens gewonnen is, en kan sonder eygen goet beleyt niet bewaert of recht gebruyekt werden. Hy dede dan wijsselyck die sijn dochter liever te besteden hadde aen een man die goet ontbrak, als aen goet dat een man van doen hadde.

De zee-luyden hebben menigmael voor wat vreemts aengemerckt, dat in de toppen en buycken van trage en lompe visschen dickwils de snelste en rapste overvliegers van der zee gevonden werden. Iet sulcx gebeurt oock niet selden op den aerdtbodem, en selfs onder de menschen. En de reden daer van is 't gene Salomon seyt, Eccles. 9. 11: Dat ten loope niet en helpt snelle zijn; ten strijde niet en helpt sterk te zijn: ten rijckdom niet en helpt kloeck te zijn, enz. Die en diergelijcke segeningen dalen alle van den hemel. Na den raedt Godes (seyt'er een) wert de overwinninge uytgemeten, en den segen volght juyst niet die stout en vermeten zijn, maer alleenlijck de gene die het God behaeght dien toe te schikken. Ten is de Hecre niet swaer (seyde Jonathan 1 Sam. 18. 6.) door vele ofte weynigs te helpen: en veeltijts, selfs in den meesten noot, behaget Gode de sijne, door kleyne en geringe middelen, uyt het gevaer te trccken: onder andere redenen sonderlinge, op dat den mensche geen stoffe en soude hebben sich selven in sijne verlossinge iet wat toe te schrijven: maer alles regel recht uyt Godes milde hant soude bekennen ontvangen te hebben, en dies te meer verweckt soude werden met ware danckbaerheyt sich voor God te vernederen. Deze reden wert selfs van Gode uytgedruckt, Recht. 7. 2: Israël mochte, sich beroemen tegens my, en seggen: Mijne hant heest my verlost.

Qui captat, capitur.

Laeda vagis juvenes voeat in certamen ocellis,
   Vidit, et insidias, Nerva paremus, ait.
Dat faciles aditus, dat basia, sertque vicissim,
   Qualia vel passer, vel dare concha solet:
Omnia cum servent, dextram petit illa, fidemque,
   Igne surens juvenis, quod petis, inquit, habe.
Ostrea non aliter rostro penetravit acuto,
   Et quae captabat, capta remansit avis.

Chasse penible, ou le veneur est pris.

Voyant ces dous appas je me saisois accroire,
D'aller, non au combat, mais bien à, la victoire:
Mais en prenant, helas! sans y penser, je suis,
Par mon butin, que je pensois avoir, surpris.

Fortunam citius reperias, quam retineas.

Tegminibus patulis jacet ingens littore concha,
   Dum petit hanc, rostrum pressa tenetur avis;
Capta quidem premitur volueris, sed capta repugnat,
   Et salit, et pennis ostrea dura quatit
Concha, diu luctata, nequit retinere volucrem,
   Dumque sugit, clamat: praeda molesta, vale.
Parta per incertos numerosa pecunia casus,
   Aut perit, aut onus est, ars nisi servet opes.

Un fol ou beste
Faict bien conqueste,
Mais bon mesnage
C'est faict du sage.

Bien que l'oiseau soit pris, ce non obstant le huistre
N'en a que du travail, et n'en a nul honneur:
Bien, par un cas fortuit, acquis par un belistre,
Ne saict jamais du bien à son lourd acquereur.

Non labore, sed munificentia domini.

Saxa solent volucres circumvolitare marinae,
   Praedaque dum petitur, non datur ulla quies
Concha loco non mota, sui non anxia victus,
   Nunc bibit, aequoreum nune spuit ore salem:
Hanc, dum testa patet, rigido petit improba rostro,
   Dumque petit, rostro capto remansit avis.
Quos manus alma Dei beat, hos beat absque labore,
   Sponte replet placidos praeda petita sinus.

Ecclesiastiq. 11. 14. Les biens et les maux, la vie et la mort, la pauvreté et richesses sont du seigneur.

L'huistre est tout en repos, sans se changer de place:
L'oiseau de mer par tout sans s'arrester tracasse,
Qui rien ne saict, il prend: l'oiseau travaille en vain,
Ce qui nous enrichit, est, Dieu! ta riche main.

Fortunam citius reperias, quam retineas.

Ingentia et ramosa cornua cervis magis oneri, quàm adjumento esse, cum iis uti nesciant, facilè perspicimus. Parum est, opibus affluere, si desit ars utendi. Francesi, inquit Guicciardin, sono piu pronti ad acquistare, che prudenti a conservare. Id omnibus in universum hominibus serè accidit. Multi sunt quibus aut regna, aut opes, summo labore adquisitae, postea desectu providi regiminis è manibus elabuntur. Magnae opes non tam multa capiendo, quam haud multa perdendo quaeruntur, ait Dio. Excellentibus ingeniis, inquit Livius, citius desuerit ars quâ civem regant, quàm quâ hostem superent. Rationem acute tangit Zonaras: tueri quaesita, inquit, difficilius est quàm adquirere, quoniam in adquirendo ignavia possidentis saepe plus consert, quam propria virtus. Tucri autem quaesita sine propriâ virtute nemo potest. Bene igitur ille, qui malle se dixit virum pecuniâ, quàm pecuniam viro indigentem siliae in maritum dare.

OVID.

Non minor est virtus, quam quaerere, parta tueri:
Casus inest illis, hic erit artis opus.

Sen. *lib.* 1. *epist.* 2.

Immodicae divitiae sunt veluti ingentia et enormia gubernacula: facilius mergunt, quàm regunt: cum habeant irritam copiam, et noxiam nimietatem.

Non labore, sed domini munificentia.

Rhombum, et squatinum, et rbaiam, et pastinacam, cum tardissimi sint piscium, saepe tamen mugilem piscium velocissimum in ventre habere, piscatores observarunt. Simile in terrâ, et ipsis quidem hominibus contingere, quis non videt? ejus rei rationem si quis inquirat, nec velocium esse cursum, nec sortium bellum, nec sapientium pacem, nec doctorum divitias, nec artificum gratiam, cum sapiente Hebraeo, respondebo. A Deo sanè ista omnia, à, Deo sunt. Dei arbitrio expenditur victoria, ait ille, neque ad insolentissimos quosque illa accedit, sed ad eos duntaxat, ad quos conditor ille rerum et moderator accedere voluerit. Ille quoties suis auxiliari statuit, externis illis plerumque se astringa non vult; imò ea aversatur potius, instrumentisque debilioribus magis, quam robustis, juvare mavult. I oquuntur id exempla Gidionis, Jonathae, et aliorum. Cujus rei illa haud dubie est ratio, ut bona, quae insperata nobis eveniunt, recta è manu Dei in nos delata intelligamus, eique tanto impensius grati animi victimam offeramus. Eam rationem expressit ipse Deus Jud. 7. 2.

SALOMON PROVERB. Bonedictio Domini divites facit, nec sociabitur iis afflictio.

Eccles. 9. 11. J'ay veu sous le soleil que la course n'est point aux legers, ni aux sorts la bataille, ni aux sages le pain, ni aux prudens les richesses, ni la grace aux sçavans.

Plaut. *Trin.*

- Da mihi hoc, hec mel meum, sii me amas, sedes.
Ibi ille cucullus; ocelle mi, siat, et istud: et si
Amplius vis dari, dabitur; tibi illa pendentem serit.
Fit ipse, dum illis comis est, inops amator.

Terent, *Eunuch.*

Id vero est quod mihi puto palmarium,
Me repperisse, quo modo adolescentulus
Meretricum ingenia et mores posset noscere
Mature; ut cum cognôrit, perpetuo oderit: Nosce omnia haec, etc.

Dat nec habet.

Sy geeft, datse niet en heeft.

Ghy slijpt ons, Rosemont; wy zijn des liefdes pijlen,
Ghy sijt de wet-steen selfs, uw' oogjens sijn de vijlen;
Ghy, die ons gaende maeckt, behout uw' eersten stant,
De koude maeckt het vier, en 't ijs verweckt den brant.
U lieffelijck gesicht doet ons de sinnen quelen,
U neergeslagen oogh kan ons het herte stelen,
Siet, wat mijn lief vermag! Sy maeckt, sy doet, sy geeft,
En datse niet en is, en datse niet en heeft.

Gemeenlijck een verwaende geck
Straft in een ander sijn gebreck.

Al is de wetsteen plomp, al weet hy niet te snijden,
Hy wil noch evenwel geen plompe messen lijden,
Noch laet hy evenwel, ter snede niet gestelt,
Noch laet hy evenwel geen yser ongequelt.
Hoe weet het schamper volck een yder 't sijn te geven,
En 't is doch steke-blint ontrent sijn eygen leven:
Maer, Fop, wat is u nut te maken ieders staet,
Nadien dat onderwijl uw huys verloren gaet.

Rom. II. 21.
Ghy die een ander leert, leert ghy u selven niet?

Besiet een plompe steen, gehouwen uyt de bergen,
Die komt het fijne stael, die komt het yser tergen,

Die wil dat oock het roest sal blincken als een glas,
En efter blijftse felfs, gelijckse voortijts was.
Daer zijnder in het lant, die al de werelt leeren,
En brengen nimmer salf ontrent haer eygen seeren:
Ey, vrienden, niet alsoo: het is de beste voet,
Als sich de meester selfs een eygen lesse doet.

Men schrijft van Augusto, hoewel hy sijne geyle lusten vry wat veel toegaf, dat hy evenwel die vuyligheden in anderen met alle strengheyt plagh te straffen. 't Is bynae een gemeen gebreek in alle menschen, dat schier yder een alderley feylen in sich selven vleyt en lievekoost, in andere daertegens heftelijeken bestraft. 't Is als een aengeboren schurste van onse verstanden, dat een yder liever heeft scherpelijck een ander te berispen, als selfs wel te leven. Men sal evenwel bevinden dat menschen, die haer werck maken van ander luyden gebreken soo plichtelinge ten toon te stellen, en als te schavotteeren, sulcx noyt en bestaen, noch om andere te onderwijsen, noch om selfs onderwesen te werden: Maer gelijck als sterken donder met weynigh blixem voor een teycken van windig weder wert gehouden; soo is oock het uytschetterende geluyt van een schampere tonge (soo daer geen stichtelijck leven by en zy) meer een teycken van een winderige eergierigheyt, als van eenige oprechte vromigheyt. Wegh dan met sulcke scherpgeneusde kaekelaers!

Geen woort soo seer de seylen breeckt;
Als doet het leven van die spreeckt.
Dus, die een ander stichten wil,
Dient hem soo lang te houden stil,
Tot dat sijn leven; metter daet,
In 't goed een ander voor en gaet.

Selss eenige van de gene, die de arcke hebben helpen timmeren, zijn door de sontvloet vergaen. Een koek die de spijse bereyt heeft, eet menighmael alderminst, als vol zijnde van den reuck. 't Kan gebeuren, dat de gene, die ons de geestelijcke spijse voorstellen, selfs daer van geen genut en hebben. Middelertijt en is'et niet min te verdragen, als iemant, die reden eyscht van eens anders leven, van sijn eygen selfs gene geven en kan. Wel te spreken is een loffelijck dinck, maer wel te doen gaet noch voor: sonderlinge in de gene, die den swaren last van de gemeente te leeren op de schouderen geladen hebben: want het volck en wert niet soo lichtelijck tot de deught geleyt met de leere van woorden, als met de leere van wercken. De Ouden seyden, dat een Prince wel dede, dat hy sijn ondersaten met doen leerde. Het selve mach, niet sonder reden, tot een Herder en Leeraer des volcks geseyt werden. Want in gevalle in de sulcke de leere niet beantwoordt en wert vande daet, soo en sondigen de soodanige niet alleenlijck ten opsien van hun selven, maer gieten de feylen uyt over de gantsche stadt, en doen meer schade door haer exempel, als door de sonde selfs. De woorden diemen spreeckt werden genoemt tolcken van het gemoet, de daden sijn 't noch beter: 't is waerschijnelijcker dat iemant van herten meynt, het gene dat hy doet, als het gene dat hy maer seyt. De oude, van iemants geloove oordeelende, geloofden ten dien aensien veel beter haer oogen, als haer ooren. Die wel spreeckt, en met eenen wel doet, is een dubbel man: Indien men nochtans dese twee dingen soude willen scheyden, soo is den genen die wel doet, en voorts stille swijght; noch verre de beste te houden.

Dat, nec habet.

Cos obtusa manet, gladiis tamen addit acumen,
  Quodque dedit ferro, non dedit ipsa sibi.
Cotis agunt partes in peetora nostra puellae,
  Quasque dedêre aliis, non habuêre faces.
Phylli, dionaeo mihi cum jecur igne peruras,
  Corda geris scythicâ, frigidiora nive:

Me glacies torret, mihi frigora causa caloris,
   Ah, calor hîc tandem desinat, unde venit.

Le rebouché esguise.

Juriste, tu ne sçais que c'est de nos affaires,
Voicy les loix d'Amour à vos loix tout contraires:
Tu dis, que nul ne peut donner ce qu'il n'a pas,
La pierre, que tu vois, et Phillis sont celà.

Peccans peccata corrigit.

Cos acuit tritas, obtusior ipsa, fecures,
   Et redit à scabro splendidus axe chalybs.
Si quis in alterius sua crimina pectore sensit,
   Hei mihi! quàm saevas exerit ille manus?
Dum vitiis agitur, convitia spargit in omnes
   Zoylus, et crimen quod petit, intus habet.
Claude domi tua vota, foria quid cernis acutum?
   Crede mihi: sibimet qui sapit, ille sapit.

Mets ta main en ton sein,
Et ne mesdiras a ton prochain.

La pierre que tu vois aigu le fer veut rendre,
Et jamais à trancher ne peut soy mesme apprendre.
Qui chastier pretendes autres leur defaut,
Ses sautes redresser premierement luy faut.

Docet et docendus.

Cos acuit ferrum, gladiisque reducit acumen,
   At tarnen hoe, ferro quod dedit, ipsa caret.
Si dum sancta doces alios, perversa sequaris,
   Ingenium cotis, frivolè doctor, habes:
Quae tu cunque mones, ea denique pondus habebunt,
Conveniant dictis si tua facta tuis.
Discrepat à monitus cui devia vita severis,
Destruit exemplo, quae monet ipse suo.

Ne faites point selon leurs oeuvres, car ils disent et ne font pas.

O qu'il est mal seant et de mauvaise grace,
Un autre admonester, et point avoir de trace

De ses enseignemens! veus estre bon docteur?
Fai tout ce que tu dis, en reformant ton coeur.

Peccans peccata corrigit.

De Augusto traditur, cum esiet luxuiae serviens, suisse tarnen ejusdem vitii severissimum ultorem; idque ferè universis hominibus mali moris est, ut acres sint in ulciscendis vitiis quibus ipsi vehementer indulgent. Ea utique est fatalis ingeniorum scabies (ut ille ait) ut omnes reprehendere ac disputare malint, quam vivere. Nemo docendi, nemo discendi studio unquam in calumniae hunc nialignum campum descendit. Sed quemadmodum cum aestate, ut Plinius ait, vehementius tonuerit, quàm fulserit, ventos denuntiat; ita, ubi quis vehementer in aliorum vitia inclamat, ipse vitae non sat probae, indicium est animi magis ambitionis vento tumescentis, quam solide pii. Apage mihi cum nasutis istis. Placet illud Poetae.

- Non sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, quàm vita loquentis.

Quanto amabilius erit, si in omni vitâ cum Plauto dicamus:

Eya Lyde! leniter qui saeviunt, sa iunt magis.
Minus mirandum est, aetas si quid illorum facit,
Quam si non sacit: feci ego isthaec in adolescentia.

aurel. vicr. *histor. August.*

Homines in ulciscendis vitiis, quibus ipsi vehementer indulgent, acres sunt.
PLAUT. Qui alterum incusat probi, se intueri oportet.

horat. serm. *lib.* 1. *Sat.* 1.

Cum tua pervideas oculis malò lippus inunctis,
Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum,
Quam aut aquila aut serpens Epidaurins?

Docet ipse docendus.

Nonnulli ex iis, qui arcae faciendae adhibiti fuerunt, diluvio tamen periere. Saepe lixa, qui culinae operam dedit, nidore repletus minimum comedit. Fieri potest, ut cibi spiritualis adminiftri nec eo ipsi fruantur. Nihil minus ferendum esse arbitror, quam rationem vitae ab altero reposcere eum, qui non possit suae reddere. Benedicta quidem non improlo, benesacta autem longè praefero praesertim quidem in co, cui populum docendi grave pondus incumbit; non enim homines tam facilè verborum doctrina decuntur, quàm operum. Rectè facere Principem, qui cives suos saciendo docet, antiqui censent, quidni idem de Pastore ac Doctore dicamus? ii, si id non saciant, vitia non solum concipiunt, sed etiam in civitatem essundunt, plusque serè exemplo, quam peccato nocent. Sermo quidem animi interpres est, sed vocalis tantum, actio verò realis; hanc malim. Magis enim credibile puto ea unumquemque

ex animo velle, quae agit, quam quae loquitur: ideoque saniores de fide cujusque magis oculis, quàm auribus credunt. Qui benè dicit et facit, omni exceptione major est; duo tamen haec si separanda sunt, recte sacientem et caetera taciturnum, praeserendum judico.

chrys. *in lib. de compunct. cord.*

Docere et non facere, non solum lucri nihil, sed et Damni plurimum consert. Grandis enim condemnatio componenti quidem sermonem suum: vitam vero suam atque operam negligenti.

august. *super illud Beat Immacul.*

Judicet ille de alterius errore, qui non habet in se ipso quod condemnet; judicet ille, qui non agit eadem, quae in alio putaverit punienda, ne, cum de alio judicat, in se ipsum sententiam serat.

ovid. 1 *Metam., de Amore loqvens:*

Dequè sagittiferâ prompsit duo tela pharetrâ,
Diversoram operum; fugat hoe, fagit illud aniorem;
Quod facit, auratum est et cuspide sulget acutâ:
Quod fugat, obtusum est, et habet sub arundine plumbum,
Hoe Deuc in nymphâ Peneide sixit, at illo
Laesit Apollineas trajecta per ossa medullas.
Protinus alter amat, fugit altera nomen amantis.
Aucta fugâ forma est.

Inverte, et avertes.

't Is maer een niet, die 't wel besiet.

Wilt ghy de swaerste straf van liefdes vierschaer weten?
Sy wort in onse tael een blaeuwe scheen geheten;
Y! dat's een bite bau die ieder een ontsiet,
Maer keert het spoock eens om, ten is soo leelijck niet.
Dat ghy, ô vryer, noemt 't gewenschte goet te derven,
Is (na dat ick het vat) uw eerste vryheyt erven:
Geen quaet is sonder goet, voor die het wel beleyt;
Sy neemt u oock de vrees, die u de koop ontseyt.

Let, wat u ontset.

Ghy siet het momme-tuygh de kinders henen jagen,
Vermits sy dat alleen maer in der haest en sagen;
Maer wie het met gemack en buyten vreese siet,
Die lacht met al het volck dat soo bekommert vliet.
Hoe wort een schielick mensch by wijlen omgedreven!
Yet, ick en weet niet wat, dat doet hem dickmael beven;
Maer 't is recht kinderwerck soo licht te zijn beducht,
Hoort reden, eerje schroomt; en weegt, eer datje vlucht.

1 Corinth. 15. 54.
Doodt, waer is uw priokel?

Het kint, aen wien een grijn in haest is voor-gekomen,
Wort van den bleecken anxt ten hoogsten ingenomen;
Maer die het selsaem tuyg aen alle kanten siet,

Vint slechts een lege schors, en daerom schrickt hy niet.
Wat schroomje voor de doot, ô rechte pimpel-meesen?
't Is maer een bite-bau, dat niet en is te vreesen
Voor die haer wesen kent. Hoe leelick datse schijnt,
Doorgront haer rechten aert, en alle quaet, verdwijnt.

Vreesachtigheyt bederst het oordeel: want soo haeft als iemant den schrick in 't lijf krijght, een blase met boonen (soo men seyt), ja de schaduwe van een roose, soude hem de broeck vont setten. D'inbeeldinge (seyt Seneca) ontset ons gemeenlijcken meer, als de sake selfs: en gelijck het gesnor van een ledigen slinger het gevogelte vervaert maeckt en doet opvliegen: soo verschricken wy ons niet alleenlijck van de slagh, maer oock van 't gedreun. En gelijck de gedaenten der lichamen grooter toonen in mistigh weder, soo doen oock alle dingen door de vreese: in voegen dat'er veel, door vreese van in gevaer te komen, dadeltjck in het uyterste gevaer zijn vervallen. Men heeft menschen gevonden, die t' schepe in noot wesende, hun selven, uyt vreese van verdrencken, buyten boort hebben geworpen, verdrenckende alsoo, om niet te verdrencken, en stervende, om niet te sterven. Wat is'er geckelicker, seyt Seneca, als met toekomende swarigheden sich selven te quellen?

Ick schame my t'elcken als ick bemercke, dat menschen, door het ingeven van de nature alleenlijck geleydet zijnde, van het beste deel der wijsheyt (ick segge van de bedenckinge des doots) niet alleenlijck veel hebben gehouden, maer selfs dit leven gansch weynigh hebben geacht. Philips Koninck van Macedoniën, midden in de weelde van een dertel hof, hadde een jongelinck gelast dagh aen dagh hem in d' oore te komen byten: Philips, gedeuckt dat ghy een mensche zijt. Die van AEgypten hadden voor een gewoonte, in het vrolijckste van hare maeltijden, een geraemte van een doodt mensche te voorschijn te brengen, met een byreden aen de genoode: doodt zijnde, suldy aldus wesen. Hegesias leerde met soodanigen gewichte van de onsterffelijckheyt der zielen, dal hy aen vele, niet alleenlijck de vreese des doodts geheelijck wegh nam, maer oock lust dede krijgen tot het sterven. Dusdanige menschen, niet wetende van de toekomende gelucksaligheyt, geven my dagelijcx als een spoor, om dese bedenckinge my gansch en al gemeensaem te maken. Dies verhope ick oock (door Gods genade) de sake daer toe nu gebracht te hebben, dat ick de doot onder haer holle oogen, sonder my t' ontstellen, soude derven aensien. En wat sou my doch van sulcx wederhouden? De werelt (of ick schoon van hier scheyde) en sal my niet eens missen, overmits sy noch inwoonders genoeg, en beter als ick ben, sal blyven behouden. Ick van gelijcke en sal de werelt niet eens missen; want veel dingen die beter zijn als sy, sullen my gewerden. In de werelt is uytnemende ellendigheyt, buyten de werelt ounytsprekelijcke gelucksaligheyt.

Inverte, et avertes.

Larva quod est pueris, id amantibus esse repulsam,
   Tam puer arcitenens, quam Cytherea jubent:
Frons in utraque quidem metuenda, fed inspice tergum,
   Aut levis hine cortex, aut cava pinus erit.
Quid gemis optatae te spe cecidisfe puellae?
   Pristina libertas hinc tibi salva redit.
Spes sublata metum quoque sustulit: Arrige mentem,
   Fronte quod horrendum est, ludicra terga gerit.

Qui le voit d'arriere, ne faict que rire.

Le masque te faict peur: mais, mon amy, de grace,

Regarde aussi le das, non seulement la face;
Tu, qui plains grievement ton malheureux amour,
Y trouveras soulas, si prens un autre tour.

Pessimus interpres rerum, metus.

Horrendo pavidas hinc territat ore puellas,
   Inde cavo risum cortice larva movet.
Deterior vero rerum succurrit imago,
   Et falsê, miseros anxietate premit:
Auget homo proprios animo plerumque dolores,
   Inque suam mens est ingeniosa necem.
Eia age, tembilem rebus, miser, abripe larvam,
   Ludicrus error erit, quod modo terror erat.

De vaine crainte, injuste plainte.

Le masque, regardé au front du faux visage,
Aux idiots enfans abbal tout le courage;
Mais qui voit l'autre bout, y trouve moins que rien.
Nous n'aurons point du mal, si nous le prenons bien.

Mors larvae similis, tremor hinc, nihil inde maligni.

Id mors est homini, trepidis quod larva puellis;
   Excitat ingentes frons utriusque metus.
Larva fugat pueros, srontem, non terga, videntes;
   Ast aliis risum posteriora movent.
Sensibus incurrit cum lurida mortis imago,
   Hei mihi! quam multis spes animusque cadit.
At cui terga necis melior doctrina revelat,
   Clamat, ades vitae mors melioris iter.

Le fol s'enfuit, le sage s'en mocque.

Comnie aux enfans paroist le masque esponventable;
A l'homme ainsi la mort ressemble miserable:
Mais qui, de tous costés, ces monstres taste et voit,
En sin n'y trouve rien qu'esponvanter le doit.

Pessimus interpres rerum, metus.

Timiditas est corruptio judicii, ajunt Philosophi. Meticulosos utique non res, sed de rebus rumores, etiam incerti, et rosae (quod dicitur) umbra quandoque terret. Saepe

opinione amplius la! oramus, quàm re, ait Seneca, et quemadmodum aves inanis fundae sonus territare solet, ita nos non ad actum exeitamur tantum, sed ad strepitum. Infirmi animi eft, antequam malis opprimitur, queri. Propriumque est miserorum facilè id credere quod minus volunt: utque corpora per nebulam, sic per metum res videntur majores, adeò ut multi rem, quam metuunt, ipsi-met anticipent:

- Multos in summa pericula misit
Venturi timor ipse mali.

Reperti sunt qui dum in navi periclitarentur, non exspectatâ navis fubmersione, in mare sese praecipites dederunt. Miserum est mori ne moriamur, optimè Seneca, quid dementius quàm angi futuris, nec tormento se reservare, sed accersere sib miserias?

SENECA: Adhibe rationem difficultatibus, possunt et dura molliri, et angusta laxari, et gravia scitè ferentes minus premere.

plutarch. *in Moral.*

Terror absentium rerum ipsâ novitate falso augetur, consuetudo autem et ratio efficit, ut ea, etiam quae horrenda sunt naturà, terrendi vim amittant.

Tremor hinc, nihil inde maligni.

Pudore suffundor, quoties homines, solo natura; lumine illustratos, optimam illam philesophiam (mortis cogitationem dico) non tantum summoperè colnisse, vernm etiam mortalitati medium unguem ostendisse, comperio. Philippus, rex Macedonum, in niediis aulae deliciis, puerum voluit indies fibi acclamare: Hominem te memento, Philippe. AEgyptiis, intra epulandum, sceleton convivis exhibere solenne suit, cum elogio: Mortui fic eritis. Hegesias, de animae immortalitate graviter disserendo, mortalitatis metum multis adeò excussit, ut spontè ad mortem properarent. Calcar mihi addunt homines futurae selicitatis ignari, quo ita me componam, ut mortalitatis exuvias animose alisiuandò deponam. Et videor oculis fixis ac irretortis mortem me aspicere jam nunc posse. Et quidni id faciam? Non mundus, cum hinc deeedam, me desideraturus est; plures enim ac meliores incolae illi supererunt. Non ego, cum moriar, mundum desiderabo; plurima enim ipso meliora me expectant: in hoc ubique ingens est calamitas, extra hunc fumma futura est felicitas.

cassiod. *in Psalm.*

Quis mortem temporalem metuat, cui aeterna vita promittitur? Quis labores carnis timeat, quum se in perpetua requie noverit collocandum?

Psalm. 116. 15. Toute sorte de morts des biens-aimès de l'Eternel est precieuse devant ses yeux.

Philip. 1. 23. Mon desir tend à desloger et estre avec Christ.

plutarch. ***in Moralib.***

Ut pueris, cum terrentur personis, damus eas in manus, et versatas ostendimus inanes, ut discant non timere; ita conveniet, adhibilâ ratione, res specie terrisicas exentere, ut, cum viderimus non esse quod apparet, contemnanus

sen, ***de Tranq.***

Sciamus omnia aeque levia esse, extrinseens diversas habentia, introrsus pariter vana.

Nuda movet lachrimas.

Wort dit gewas ontkleet,
Al was'et lief, soo wort'et leet.

Vermijt u, domme jeught, ajuyn te willen schellen,
Of, siet, uw treurigh oogh sal van de tranen swellen;
   Maer sooje met de vrucht wilt spelen sonder leet,
   Soo raecktse sachtjens aen, en laet het ding gekleet.
Ghy meught u, jong gesel, ter eeren wel vermaken,
Maer pleeght geen ander min als door eerbiedigh raken.
   't Is noch al, soo het plagh: Acteon naeckt verdriet,
   Indien hy sonder kleet de jonge nymphen siet.

Na 't is ontkleet,
Soo wort'et leet.

Een waterlantsche Trijn sat eens ajuyn en schelde,
En klaeghde dat de lucht haer oogen dapper quelde,
   En kijck eens (sprack de meyt) ick hebber mé gespeelt,
   En doen heeft my het dingh in 't minste niet verveelt.
Dus gaet'et, lieve moer, ging Els hier tegen seggen,
Met die soo metter haest haer spillen t'samen leggen;
   't Is wel, soo lang men vrijt; maer treckt het rockjen uyt:
Een reuk, daer 't oogh af loopt, verneemt men van de bruyt.

Eccles. 6.
Vrient, soo lang als 't dient.

Speelt iemant met ajuyn, doch sonder hem te schellen,

Soo sal die niemants oogh in eenigh deel ontstellen;
Maer alsmen dese vrucht van haren rock ontbloot,
Soo wort het gansch gesicht van enckel tranen root.
Veel menschen zijn beleest, en weten schoon te praten,
Soo lang sy voor een vrient geen hayr en moeten laten;
Maer als het qualijck gaet, dan is'et uytgemalt:
Men kent de vrienden best wanneer der schade valt.

Sy vergrijpen hen grootelijcx, die daer meynen dat'et noodelijck een goet houwelijck moet zijn, als'er twee gelievekens, die met hittige genegentheyt malkanderen aenhangen, te samen komen. Men heeft selden gesien, dat schielijcke invallen van de kalver-liefde den gesetten stant en bant des houwelijcx eenig behulp hebben aengebracht, maer menigmael het tegendeel. Een ander ooghmerck heeft den echten en hechten staet, een andere de swevende en bevende minne. Veel ervaren mannen ontraden een jonckman in houwelijck te versamelen mette gene, aen de welcke hy fich door quistige beleeftheyt van vryagie al te seer heeft verpant. Want hoe is 't mogelijck (seggen sy) dat iemant de selve, die hy recht te voren heeft verheven tot sijn meestersse, princesse, ja goddinne (en wat een vleyende tonge, vervoert door dwase minne-stuypen, meer weet by te brengen), dat (seggen sy) hy de selve terstont daer nae, als hooft en voogt, sal konnen ofte derven heeten en gebieden? En of schoon hy sulcx al derfde bestaen, soo en is niet te vermoeden dat sy, die in soo vollen besit is van overal het hoogsle woordt te voeren, sulcx sal willen lijden of gedoogen; invoegen dat de dese haer oude vryheyt, den genen zijn nieuverkregen recht poogende voor te staen, uyt sulcx niet anders en staet te verwachten, als van een al te beleefden vryer, een al te geckelijcken man.

Nadien het gedicht op dit sinne-beelt meer op de sedenlcere, als op een Christelijcke bedenckinge schijnt te treeken: soo sullen wy d'uytlegginge daer van wat naerder brengen tot de stoffe, die wy in dit deel verhandelen. Den ajuyn maer sachtjens aengeraeckt, en geeft van sich geen quade lucht; maer geperst zijnde, quetst beyde de oogen en den neuse van de omstanders. De menschen meest aldus genegen te zijn, poogt de lasteraer der broederen (de duyvel) waer te maken, in persoon van den lijdtsamen Job: Meyndy (seyde hy) dat Job om niet God vreest? ghy hebt het werck sijner handen gesegent, sijn huys bewaert, enz. steeckt u hand uyt, en tast hem aen, hy sal u segenen in u aensicht. 't Is een swackheyt van veel menschen, dat zy, soo lange hun saken wel gaen, God loven; maer als sy eens hart werden aengetast, werpen stracx, ick en weet niet wat, lasterwoorden tegen den Hemel. Het zaet (seyt den mont der Waerheyt) dat op steenachtige plaetsen gezaeyt is, zijn dese, die het woort hooren, en ontfangen liet selve met vreughden, maer, den tijt van vervolginge komende, als geen wortel hebbende, werden terstont geërgert. Maer, ô Heere, onsen God! en leyt ons niet in versoekinge: maer handelt liever met ons na uwen woorde, dat du door dijnen Propheet gesproken hebst (Psal. 89. 32.): Soo sy mijn gebod niet en houden, soo wil ick hen metter roede te huys soecken, en hare misdaet met plagen. Doch mijne genade en wil ick van hen niet wenden:

Nuda movet lachrimas, vestitam impunè videbis.

Saepe lieet tractata manu, non laedit ocellos,
Dum latus inclusum cortice caepa gerit:
Hanc tenui spoliare togâ si sorte juvabit,
Protinus uda tibi lumina, nuda tabit.
Huc animos adverte, puer; mihi caepa puella est;
Quisquis amare voles, fac reverenter ames.
Ne teneram spectare juvet, sine veste, Dianam;
Haec dea, nuda magis, quam pharetrata, serit.

Qui me despouille, pleurant se mouille.

Manie tes amours en chaste reverence,
Si tu ne veus languir de longue repentence,
Tu pourras, sans douleur, tenir en main l'oignon,
Mais pleureras, si veus oster son cottillon.

Dos est uxoria lites.

Vestibus indutum nil caepe nocebit ocellis,
   Tegmina tollenti fletibus ora fluunt.
Caepe quod est nobis, teneris hoe uxor ephoebis;
   Cum verbis agitur, tum bene constat amor;
Intret hymen thalamos, sit zona soluta puellae,
   Ibit demissis vir novus auriculis.
Mira vides, uxor quem nunc jubet esse maritum,
   Vah! puer est, sed vir, cum puer esset, erat.

Apres la feste, on grate la teste.

L'oignon lors faict pleurer, quant on le deshabille:
Lors quant un jouvenceau espouse belle fille,
Pour assouvir le feu de ses brutaux amours,
Pour quelques bonnes nuicts a sorce mauvais jours.

Amicus certus in re incerta cernitur.

Cepe levi tractare mann sit cura, viator
   Stringenti lachrimis lumina rubra tument.
Qui facilem laudas et amicâ fronte sodalem,
   Signa sodalitii num sat aperta tibi?
Dum joca miscentur, dum luditur inter amicos,
   Aspera qui moveat jurgia, rarus erit.
Damna probant socios; tune cum de jure remittet,
   Te cupiente suo, respice qualis erit.

En partage lict et jambon, cognoit l'homme son compagnon.

Joiiant avec l'oignon, je faisois que rire:
Mais il me faict pleurer, fi tost je le dechire.
L'amy, quand tout va bien, est debonnaire et doux,
Mais touche le de pres, voilà un grand couroux.

Simul ac nudata, dolebis.

Eos, qui ex incitato juvenilium affectuum impetu felices matrimoniorum succesfus augurantur, toto plerumque coelo errare, dicere uon abhorreo. Leves enim istos ac fluctuantes juvenum ardores, et stabile hoe ac venerandum matrimonii sacrum mutuas fibi operas trade e, vix unquam comperi. Longè quippe alius lascivi istius amoris, alius sanè sedati conjugii scopus est; magisque eontraria illa inter sese, quam cognata ant conjuncta non abs re quis dixerit. Prudentes utique usuque edocti et inter eos vives, iuconsultum putant eam matrimonio sibi copulare, cui quis in amoribus nimis sese submisit, quamque dominam, heram, lumen, votorumque suorum finem, non minus impiè quam stultè appellare, aliisque amatoriis ac hypcrbolicis ineptiis extollere solitus est. Judicant enim viri prudentes nimiam istam demissionem effieere ut mariti dignitatem, contracto tandem matrimonio, male providus adolescens sustinere non possit. Quid tandem? fit facetus iste amator, ridiculus maritus, ut lepidè noster Heinsius.

seneca *Oct.*

Juvenilis ardor impetu primò furit,
Langnescit idem facile, nec durat diu
In Venere turpi, ceu levis flammae vapor.

ovidius *lib.* 2. *de Remcd. Amor.*

Turpe vir et mulier, juncti modo, protinus hostes.

arist. *lib.* 2. *Rhet.*

Juvenes ex corporeis voluptatibus venereis potissimum dediti, earumque impotentes sunt, et inconstantes; resque quas concupiverunt, fastidiunt. Valdè concupiscunt, sed protinus conquiescunt; quia acutas habent voluptates, non longas, ut aegrotantium sames et sitis.

Amicus certus in re incerta cernitur.

Magis moralis, quam Theologici argumenti est carmen huic emblemati adseriptum; nos id paulo aliter, pro subjecta materia, hic interpretemur. Cepa, levi brachio dum tractatur, prorsus sensibus humanis innoxia est, durius pressa, mox odore nares oculosque ossendit. Ita plerosque homines affectos esse accusator ille sratrum, diabolus inquam, in personam Jobi (licet in eo falsus) callidè inclamat: nunquid, inquit, Job frustra timet Deum? nonnè tu operibus manuum ipsius benedixisti? Sed extemle paululum manum tuam, et tange ea quae possidet; mox in faciem benedicet tibi. Ea sanè est ualurae humanae fragilitas, Deum, dum leniter nos habet, laudamus; si castiget, ilicò voces impiae, ac murmura. Verissimè veritas: qui super petrosa seminatus est, inquit, hic est, qui verbum audit et continuò cum gandio illut accipit, non habens autem in se radicem, temporalis est, ac facta tribulatione continnò scandalisatur. At tu, ne nos inducas in tentationem, Domine! potiusque nob. seum age ex verbo tuo quod locutus es (in Psal. 89. 32): Si justitiam meam prosanaverint,

visitabo in virga iniquitales eorum. Misericordiam autem meam non dispergam ab iis.

isid. ***lib.*** **3.** ***de Sum. Bon.***

In prosperitate incerta est amicitia, neseitur enim an persona, an selieitas diligatur.

Proverb. 17. 17. L'intime amy aime en tout temps, et naistra comme un frere en la destresse.

Ecclesiastiq. 37. 1. Il n'y a point d'amy qui ne die: je suis aussi de ses amis; mais il y en a tel qui n'est ami que de nom.

Et 3. O meschante pensée, d'où es tu roullée pour couvrir de tromperie toute la terre!

herod. ***lib.*** **1.**

Mulier exutâ tunicâ verecundiam pariter exnit.

annaen. robert. ***rer. Ind. lib.*** **4. 10.**

Nuditas in viro indecens, in muliere probrosa: unde Herodotus apud Tydos ac plerasque gentes, etiam barbaras, viris iudecorum fuisse tradit se nudos ostendere; nam (ut ait Cicero) hoe solum animal natum est pudoris et verecundiae partieeps.

ADDE: Flagitii principium esse. nudare inter cives corpora.

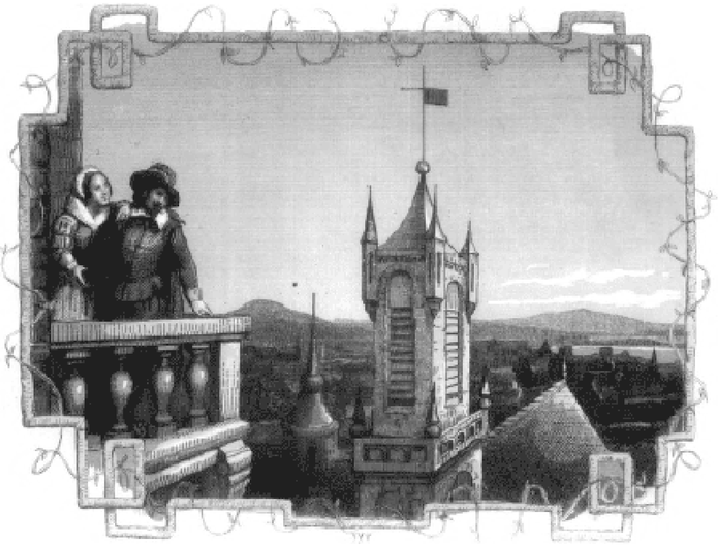

Dominae, quo me vocat, aura.

Naer haer waeyen, moet ick draeyen.

Hoe heersch is Venus kint! het doet ons, rechte slaven,
Juyst soo Me Juffrouw wil, nu hier dan elders draven;
   Wy weenen alsse schreyt, al zijn wy schoon gerust;
   Wy lachen alsse jockt, oock tegen onsen lust.
Wy zijn tot inde ziel ten dienste van de vrouwen:
Ach! wat een vryer doet, is niet als fali-vouwen;
   En wie van onse jeught dit ambacht niet en kan,
   Die is in Venus school een onbedreven man.

Werwaerts god wil.

Wie staegh het hooft verdraeyt nae dat de winden blasen,
Die plaghmen over al te tellen met de dwasen;
   Maer die in tegendeel wil horten tegen God,
   Verschilt van 't eerste quaet gelijck als dul en sot.
Maeckt deught van noot, ô mensch, ten baet geen tegenstreven;
Waer ons den hemel drijft, daer moetmen henen sweven:
   Te schicken sijn bedrijf, na God de werelt leyt,
   Al is 't verandering, het is gestadigheyt.

Psalm 119. 165.
Groote vrede hebbense die uwe wet liefhebben.

De weerhaen staet en swiert, hy kan niet staende blijven,
Hy laet hem van de lucht geduerigh omme-drijven:
   Maer als hy eenmael treft den rechten hemel-wint,

Soo is 't, dat sijn gedwael ten lesten ruste vint.
Gaet suckelt, ydel hert, door alle werelts hoecken,
Doorgront al watter is, doorsnuffelt alle boecken,
Uw' dorst is even groot, uw' honger ongeblust;
In God, in God alleen daer is de ware lust.

Siet wel toe, dat ghy geen dingen bedwongen en doet, seyt Seneca: want niet den genen die iemant gehoorsaem is, maer wel den genen die tegens zijn danck yet doet, is ongeluckigh. 't Is geraden, als de saken haer nae ons niet schicken en willen, dat wy ons schicken nae de saken. Ons en kan niet moeyelijck vallen, soo wy 't geerne doen. Gewilligen arbeyt was noyt pijn: gewilligen last woegh noyt swaer. Al ons voornemen dient gebogen te werden na de voorvallende gelegentheyt. En gelijck men in 't verkeer-bert (seyt Plato) na den loop van de steenen de schyven moet uytsetten, en sijn spel aenleggen; alsoo moet onsen handel en doen na den loop onses levens beleyt, en t'elcken, over nieuwe voorvallen, nieuwe raetslagen genomen werden. Sich na den tijt te voegen, dat is: de noot plaetse te geven, is wijse luyden werck; want noot en is niet t' outwijcken, dan met te willen datse ons gebiet. 't Is billick, ô mensche, dat'et dy behage, dat Gode behaeght heeft.

De naelde van het zee-compas en staet niet stille, ten zy die gedraeyt zy op de noort-sterre. Daer en is geen ruste voor het menschelijck gemoet, ten zy het selve sich vast op God stelle. Want noch den glans van hooge staten, noch overvloet van rijckdom, noch het geruchte van een loffelijcken naem onder den menschen, en kan ons de ware gerustigheyt des gemoets aenbrengen. En hier toe schijnen selfs natuerlijcke redenen te dienen. De ziele des menschen, als eeuwigh en oneyndigh zijnde, en kan in dese tijdelijcke ende bepaelde dingen geen ruste vinden. Voelen wy niet yder in ons selfs; soo wanneer wy midden in de wellusten deses werelts swemmen, en dat ons dan voorkomt de bedenckinge, dat dit alles niet en is als enckelen roock, die op een oogenblick verdwijnt; dat wy als een walginge en tegenheyt krijgen van alle dat wy sien en hooren? Na tijdelijcke wellust is den mensche gemeenlijck altijt swaermoedigh, als oordeelende, dat, gelijck dese voorleden blyschap haest is voorby gegaen, dat oock alle andere die noch aenstaende souden mogen zijn, van gelijcken niet lange en sullen dueren. Insgelijcx sien wy dagelijcx dat ons den troost der menschen dan meest ontgaet, als wy, in den uytersten noot, meest troost van doen hebben. Wie, dit bedenckende, en sal niet een kleynachtinge aenkomen van alles, wat hier vermakelijck schijnt te wesen? Wie (segg'ick) en sal sijnen geest niet verheffen, om na te sporen den gever van de ware vreughde, aen wiens rechterhant is blijdtschap ter volheyt in eeuwigheyt, gelijck den Psalmist seyt Psal. 16. 11.

Ons ziel, een licht dat eeuwigh schijnt,
En vint geen rust in 't geen verdwijnt.

Dominae quo me vocat aura.

Ad dominae nutum levis exagitatur amator,
Quoque puella solet vergere, vergit amans:
Non volucris summâ quae vertitur aenea turre
Promptius aërias itque reditque vias.
Rideat illa, movet tristi miser ore cachinnos;
Ploret, amans laetas proluit imbre genas.
Nos miseros! agimur vacuo ludibria coelo,
Abripit aura vagos, aura redire jubet.

Ou que spire, me tire.

Les inalhenreux amant! comme une gyrouette,
Tu tournes Ça et la, voluble et sans arreste;
Bien que te soit escheu un bien sacheux humeur,
Encor saut il former à l'advenant ton coeur.

Quo nos numen agit.

Perpetuo varians mens est inimica quieti,
Sint procul in gyrum quos levis anra rapit.
At nunquam varians mens est inimica saluti,
Ah valeant, quibus est pectora nata silex.
Mutandum est cum sata jubent, quid stulte lacessis
Astra? gigantaeus quo tibi fastus abit?
Quo te cunque polus vocat, hâc, mortalis, eundum est,
Vertere consilium, nec levis esse, potes.

Changer propos est du vray sage,
En temps et lieu le droit usage,

A tous les accisdens le sage coeur se tronsse,
Allons, amys, allons, où que le ciel nous pousse:
D'opiniastre coeur n'est que facheux tourment,
On peut changer d'advis et demeurer constant.

In domino quies.

Nulla quies volucri quae turrihus eminet altis,
Ni teneat rectam, coelitus acta, viam.
Quaerimus in tenebris tranquilli pectoris arcem;
Et, malè, diversum quisque capessit iter.
Hic sibi divitias proponit, et alter honores;
Ille voluptati credit inesse bonum.
Fallimur heu! statio Deus est, Deus una quietis,
Nou alibi placidae commoda mentis erunt.

Pseaum 73. 28. Quant a moi, d'approcher de dieu c'est mon bien.

C'est en vain que cerchons repos par mer, par terre;
Nos passions, helas! nous sont par la tout guerre;
Du monde les plaisirs sont tous trempez en fiel,
C'est donc le seul plaisir se conformer au ciel.

Quo nos numen agit.

Danda est opera, ex consilio Senecae, ne quid inviti faciamus: nec enim qui jusfus aliquid sacit, miser est; sed qui invitus. Animum itaque sic componamus, ut, quidquid res exigit, id velimus. Nil grave, quod sponte ferimus. Ni durum, quod sponte sacimus. Ut igitur acerbitates multas ac molestias evitemns, consilia ad eventus ac tempora flectenda sunt. Oportet enim, tanquam in talorum jacta, ad id quod ceciderit, res suas accommodare, inquit Plato, et quocunque modo ratio id optimum esse dixerit. Tempori enim cedere, ait Cicero, id est necessitati parere, semper sapientis habitum est. Ultimum enim ac maximum telum necessitas, nec aliud ejus effugium est, quam velle quod ipsa cogit. AEquum est, mi homo, ut tibi placeat, quidquid Deo placuerit. Concludamus, et dicamus cum poëta Periand. per Auson:

> Faxis ut libeat, quod est necesse.

terent. *Hec.*

> Istud est sapere, qui ubicunque opus sit, animum possis flectere.

> **VIRG.**
> Nate deâ quo fata trahunt retrahuntque sequamur.

plut. *in Lacon.*

Leotychilas à quodam, quafi minus constans esset, notatus, mutor, inquit, fed pro temporum ratione, non ut vos. Prudentis enim est, pro re ratâ mutare consilia; sine causâ autem subinde alium fieri, inconstantiae vitium est.

In domino quies.

Index magneticus nusquam censistit, nisi septentrionem versus sese moverit, ac in sidus illud polare aciem fixerit. Nusquam animo humano quies, nisi in Deo. Nec enim aut honorum splendor, aut opnm abundantia, aut samae pruritus veram animi tranquillitatem cuiquam praestiterit. Ejusque rei vel naturalis ratio haec redditur: anima insinita atque acterna, in rebus finitis hisce ac momentaneis, ac cum ipsa symbolum nullum habentibus, solatium ac requiem qui inveniat? Nonne unicuique nostrûm, inter medias saepe voluptates, cum succurrit quàm fluxa, quàm futilis sit ista delectatio, quam brevi desitura, nausea statim oboritur, ac taedium omnium, quas hic videmus atque audimus, blanditiarum? torpemus utique plerumque post gaudia, et recordatione praeteritorum, sutura ejusdem generis pariter vana. non absre, judicamus. Videmus enim ab omni mortali solatio prorsus nos destitui, cum maxime solatio indigere nos facit extrema necessitas. Haec cogitanti, cui, precor, non excidat quidquid id est deliciarum, quod humana promittit imbecillitas; quis non esferatur ad veri gaudii auctorein Deum, in cujus dextra delectationum plenitudo?

Matth. 11. 29. Venite ad me, omnes qui laboratis, et invenietis requiem animabus vestris.

Pseaum. 73. Quel autre ay je au ciel? Or n'ay je prins plaisir en la terre qu'en toi?

3 *Esdr.* 4. 22. *et* 31. Oportet vos scire mulieres in vos imperia exercere.

CICERO: Quain miserè servit! Cui mulier impevat, cui leges imponit, praescribit, jubet, vetat quod videtur: qui nihil imperanti negare potest, nil recusare: poscit, dandum est; ejicit, abeundum; vocat, veniendum; minatur, extimescendum.

OVIDIUS:
Imponit leges vultibus illa tuis.

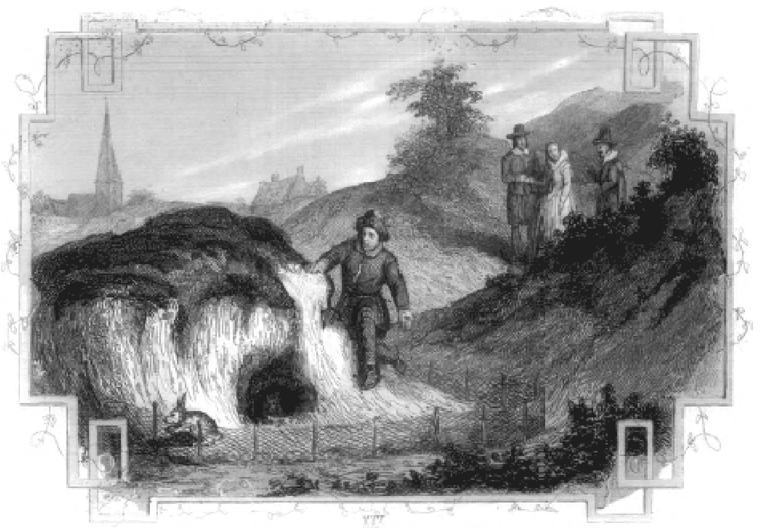

Fugat, non capit.

Hy jaeght, maer laes! verjaeght.

Noyt kond' ick gunstigh woordt van Rosemont gewinnen,
Tot Floor, een rechte kluts, haer eens bestont te minnen;
   Die stont haer geensins aen, haer moeder niet-te min
   Gaf aen den bloet gehoor, oock tegen haren sin.
Doen was 't de rechte tijt om op mijn stuck te letten:
't Wilt dat een ander joegh viel in mijn eygen netten;
   Siet, Floor is hier het fret, mijn lief het schou konijn:
   Sy wenscht te zijn gevat, om niet gevat te zijn.

Soekers van kunsten, vinders des bedelsacx.

Of schoon het gau Furet gaet woelen in der aerden,
Een, die maer sat en keeck, die komt het wilt aenvaerden;
   De blaser Alchimist haelt wonder aen den dagh,
   Dat iemant van het volck ten nutte dienen magh;
Maer hy is sonder vang, en sijn bestoven keuken,
Al roocktse jaren lang, en geeft maer vyse reucken;
   De man verstoockt sijn broeck, het wijf haer beste keurs,
   Een ander heeft de baet, en hy de leêge beurs.

Psalm 37. 7.
Sy vergaderen en weten niet wie 't krijgen sal.

Wat lust het menig mensch, met handen en met voeten,
Hier in dit aerden hol, gelijck een mol, te wroeten?
   Het gaet hem als het fret, hy woelt sijn leven lang,
   En siet, ey lieve, siet; een ander heeft den vangh:

De loon van sijn gewoel en van sijn angstigh slaven
Is maer een oude slet, om in te sijn begraven.
   Rijst hooger, weerde ziel, en vry al verder siet:
   Dat u geluckigh maeckt is hier beneden niet.

Indien men recht wil inzien wat'er dagelijcks uyt de smisse der Alcumisten voortkomt, men sal aen de selve dese veerskens van Virgilius wel mogen toepassen:

Dat het schaepjen wolle geeft,
Dat de by om honigh sweeft,
Dat den os uyt ploegen gaet,
Komt niet tot der dieren baet.

Ick en wil hier niet treden in de bemerekinge, of dese konste waerachtigh goudt kan voortbrengen, dan niet: andere hebben daer van wijt en breet geschreven. Dit wil ick hier alleenlijck aenwijsen, dat wel waer is, dat de Alcumisten wel veel nutte dingen, als in 't voorbygaen, hebben ontdeckt: maer de nuttigheyt daer van komt de vinders der selver minst te passe, alsoo meest al, wat by henlieden bevonden is, de vinders soo dier heeft gekost, dat vele van henlieden, in stof, roock, en stanck haer middelen verblasen hebbende, eyntelijck totte uyterste armoede sijn komen te vervallen, ende door het onnodige te soecken, het noodige quijt geworden zijnde, hebben alsoo vrouwen en kinderen naeckt en bloot òf op den dijck, òf voor het gasthuis henen gestelt.

Ach, hoe ydel sijn de sorgen,
Die den armen mensch verworgen!

Den desen, alhoewel sonder kinderen, en laet niet af schatten te versamelen voor een erfgenaem, die hy niet en kent. Den genen, kinderen hebbende, mitsgaders lange en veel voor de selve hebbende gesorgt, en heeft menigmael, voor al sijn sorgen, geen andere vergelding, als de sorge van sijne kinderen, duchtende dat hy te lange leven sal: werdende dagelijcks van de selve niet anders besien, dan gelijck een stervend gedierte van een gragen giervogel, tot dat hy ten laesten, met gemaeckte en uytgeperste tranen, naeckt in het diepe der aerden neder wert gelaten. Saladijn, die Syriën, Egypten, en een groot deel van Africa t' onder heeft gebracht, gevoelende sijn tijt daer te sijn, na dat hy sich selfs ernstelijck in dese bedenckinge hadde gegeven, heeft eyndelijck by uyterste wille bevolen, dat men voor de bare in plaetse van pronck-kleederen, prachtige wapenen, ofte andere lijckcieringe, alleenlijck sijn hemdenrock, aen een lance gehecht, soude omdragen, met een by-roep: van den overwinnaer van 't Oosten, is dit maer alleen overigh. Dat is een boose plage, seyt Salomon, die ick sagh onder der sonnen: Rijckdom bewaert tot schade diens, die hem heeft, want den rijcken komt om met grooten jammer. Gelijck hy naeckt van zijns moeders lijf gekomen is, soo vaert hy weder henen. Wat helpt'et dat hy in den wint gearbeyt heeft? alle sijn leefdage heeft hy in duystere gegeten, enz. Ick mercke, seyt den selven, dat'er niet beter en is als wel doen en vrolijck zijn.

Fugat, non capit.

Dum cavae luftra subit viverra, cuniculus, hostem
   Ut sugiat, celerl deserit antra pede:
Morderi metuens laqueis se tradit habendum.
   Saepe, labor socio quod negat, arte feres.
Anxia virgo fugit, cum rusticus instat amator;
   Et fruitur praedâ, cui magis apta manus,
Vicisti, sis capta licet, lepidissima rerum,
   Nam fuit in votis, ne capiare, capi.

Tel bat les buissons, qui ne prend les cisillons.

Margot suit Coridon, qui tasche de la prendre;
Mais elle, par despit, à Thirus se va rendre:
La proye suit de l'un, à l'autre prend la retz.
Voylal un sot amant ne sert que de suret.

Artium tristis janua.

Dum cogit viverra serax exire latebris,
   Mox aliquis praedam, qui nihil egit, habet.
Ingenio penetras imae per viscera terra,
   Dum malè quaerendo, chymice, perdis opes.
Multa quidem nobis non contemnenda dedisti,
   At, miser, hoe nunquam, quod tibi quaeris, habes:
Igne licet caleat, caret, ah! nidore culina,
   Pyxida tu vacuam, caetera vulgus habet.

D'Invention neuve, point de gain a qui la treuve.

Que sert croupir par tous entrailles de la terre,
Et faire tous les jours aux mineraux la guerre?
Ou rien ne trouveras, ou n'auras point de gain;
Un autre a le prosit, et tu la vuide main.

Quod capis, alter habet.

Ecquid adhue atris caput abdis, homuncio, lustris?
   Ecquid adhue vili pectora condis humo?
Tu viverra tuis, tu mente manuque laboras,
   Et mox qui praedâ gaudeat, alter erit:
Alter erit; qui vina cadis depromat avitis,
   Vah! dabitur eineri trita lacerna tuo.
Si sapis, ergo putri tandem caput exere terrâ;
   Quaeque rapi nequeant praemia, disce sequi.

Eccles. 4. 17. Mon cell ne voyt jamais assez de richesses, et ne pense point pour qui travaille je et prive ma personne de bien?

A quoy te sert, mortel, par avarice et rage,
Par peine, par labeur de consumer ton age?
Ne vois tu pas qu'aux tiens ne sers que de furet?
La peine est seule à toy, un autre a le banquet.

Artium tristis janua.

Sic vos non vobis sertis aratra boves. Et reliqui ejusdem sententiae versiculi in vulgus chymicorum non ineptè dici poterunt, li ea, quae ex officina istius artis indies prodeunt, consideremus. Ea verò sitne chrysopoeia, id eft, ad aurum faciendum efflcax. Item anne exemplis probari possit verè aliquandò hae arte aurum factum esse, nec ne, non est nostri inftituti hic inquirere. Haec si quis velit, consulat auctorem Mag. Disq. lib. I. 5. Illud tantum hic dieam, chymicos quidem multa egregia, humanoque generi planè utilia incidenter et veluti aliud agentes, in usum mortalium protulisse, plurimos tarnen eorum, non modo nihil ex arte ista compendii fecisfe, sed omnibus exhaustos prope cladibus, omnium egenos, sacultatus suas in fumo, situ, ac pulvere, misere absumpsisse; idque ipsi alchymiae autores et sautores, Geber, Lullus et alii satis indicant, cum suos monent ne animis destituantur, quoties oleum et operam perdidisse, sese non rarò animadvertunt; sed ex integro philofophari incipiant, (ita isti studium chymicum satis superbè tanquam per excellentiam, nuncupant). Quid dicam? frustra sapit, qui sibi non sapit.

Mart. delrio. *Disquis. Mag. lib.* I. 5.

Artem chymicam, quae medicinae adminiculatur, sanè laudo et veneror, ut physiologiae soetum praestanlissimum: inventricem auri potabilis: spiritus enim subtilissimos ex metallis, plantis, gemmisque educens, quo subtiliora, hoe puriora et quo puriora, hoe efficaciora remedia praebet, etc. Intereà tamen haec ars non convenit nisi opulentissimus: multi enim hac arte depauperantur, et in causa sunt, ut uxores et liberi cogantur indigno quaestu se sustentare, idque vel ipsi chymici scriptores testantur, nam Geber: non ergo, inquit, haec scientia egenti et pauperi convenit, sed potius est illis inimica.

Quod capis, alter habes.

O curas hominum! O quantum est in rebus inane! Hic tametsi liberis orbus, cenfum tamen alieno haeredi nutrire non desinit: iste, cum diu parce vixerit, opibusque familiae congerendis aevum consumpserit, quot filios, totidem cadaver exspectantes vultures circum sese habens, tandem exspectato fine supremum diem claudit, ac personato fletu undus in terram abditur. Saladinus, qui Syriam, AEgyptum, ac Africae bonam partem subegit, vicinus morti, in cogitationem hanc seriò desce disfe dicitur, ac proinde supremâ voluntate voluisse, pro omni pom â funebri, tunicam tantum interiorem in hastâ fublimem efferri, cum acclamatione: U um hoc ex domitore orientis reftare. Est sanè, est, inquit Eccles. 5. 12., alia infirmitas pessima, quam vidi sub sole, divitiae co servatae in malum domini sui: pereunt enim in afflictione pessimâ. Sicut egressus est nudus de utero matris suae, sic revertetur et nihil auferet secum de labore suo. Quid ergo prodest ei, quod laboravit in ventum cunctis diebus vitae suae? Cognovi, inquit idem cap. 3. 12., quod non esset melius, quam laetari et bene sacere in omni vitâ; hoe enim donum est Dei.

Luc. 12. Stulte, hac nocte anima repetetur à te, quae autem parasti, eujus erunt?

De Imperatore Severo memoriae proditum, est cum, cum sensim mortem sibi imminere sensisset, linteum, in quo tumulandus erat, per castra conto levatum circumserri et per praeconem edici jussisse: En! ex amplisimus regni opibus, quod unicum Severus Imperator secum auferet.

Haec *Galatea apud Ovid*. 13. *Metam*.

Acis erat Fauno, Nymphaque Simethide eretus,
Magna quidem patrisque sui, matrisque voluptas,
Nostra tamen major. -
Hunc ego, me Cyclops nullo cum fine petebat;
Nec si quaesieris odium Cyclopis, amorve
Acidis in nobis suerit praestantius, edam:
Par in utrumque fuit.

Tibi mors, mihi vita.

Dat hier verstickt, daer verquickt.

Hoe vreemt speelt Venus wicht byna in alle menschen!
Al wat my niet en wil, dat plach ick eer te wenschen:
   Els loopt het puytjen na dat veerdigh henen vliet,
   En die haer altijt volght en wil de kleuter niet;
Sy grijpt het beesjen op, en siet, het moet'er sterven,
En ick, die hierom bidt, en kan het niet verwerven.
   Ey geeft ons, soete min, dat yder een behaeght,
   Geeft daer een vuyle poel, en hier eene schoone maeght.

Onder vrientschaps schijn, het quaetste fenijn.

Van wraer, ô teere maeght, van waer soo loose treken?
Waer is u goede trou, u soeten aert geweken?
   Ghy biet dit kleyne dier u vrientschap, soo het schijnt,
   Maer 'k sie, hoe dat het beest door uwe jonst verdwijnt.
Geen hont bijt eer hy bast, geen huys valt sonder kraken;
Waer druypte sonder wolck oyt regen op de daken?
   't Is anders metten mensch: Hoe seer hy iemant groet,
   't Is dickmael enckel moort al wat sijn herte broet.

Jacob. I. 9.
Een broeder die vernedert is, roeme in sijn hoogheyt, en die rijck is, roeme in sijne vernederinge; want hy sal als een bloeme des gras vergaen.

Een kicker in het werm sal in der haest versticken,

Een kiecken in het werm sal in der haest verquicken;
Siet, als de gulde son doet haren ommeganck,
Een bloem geeft soeter reuck, een krenge vuyler stanck.
Soo God den boosen plaeght, hy sal den hemel trotsen,
En stijgen in de lucht, gelijck de steyle rotsen;
Als God den vromen straft, hy leyt hem in het stof:
Siet, dat den eenen doot, daer leeft een ander of.

't Is 't alderschadelijckste bedrogh, dat onder het decksel van vrientschap weet in te sluypen. 't Vergif is aen niemant beter in te geven, als aen die gene die het selve voor een gences-dranck aennemen. Van openbare vyanden is te wachten; maer wat raet tegens dese, die met een gedaente van vrientschap vermomt ons aenkomen? 't Was licht voor Alexander de seste, Paus wesende, en vrientschap veynsende, Pieter de Medicis te bedriegen, sonderlinge dewyle van hem geschreven wert, dat hy noyt en dede, 't gene dat hy seyde, en van den Valentiner, dat hy noyt en seyde, 't gene hy dede. Dit is een sorgelijcken hoop, geboren tot verderf van 't menschelijck geslachte: en evenwel derf Machiavel wel seggen, dat de Princen van zijnen tijt, die door veynsen aen andere het hooft hebben weten te verbinden, best gevaren zijn. 't Is raes, Machiavel. Hoe veel beter spreeckt Plato! Trouwe (seyt hy) is 't grontstuck van 't borgerlijck leven: maer het bedrogh loont eyndelijck sijnen meester.

Den gesonden, seyt den Medecijn, is alle dinck gesont: den goeden, seyt den Christen, is alles goet. Die wil, dat hem niet quaedts over en kome, die maecke dat'er niet quaets in sijnen boesem en woone. Die wenscht, dat hem niet als goet en soude bejegenen, die drage sorge, dat hy selfs al voren goet zy. Niet dat men hier door verstaen moet, dat den Godsaligen niet als voorspoet en vermaeckelijckheyt van Gode toe wert geschickt: maer veel eer dat alles, beyde goet en quaet, bitter en soet, den Godsaligen ten goede behulpich is, en eyndelijck t' sijnen goede uytvalt, naer de troostelijcke leere Pauli Rom. 8. 28. Het quaet (seyt Molinaeus) dat hun overkomt, gewert hun tot goet, haer lichamelijcke armoede gedijt haer tot geestelijcken rijckdom: hun ballinckschappen tot afsonderinge des werelts, 't afsetten van haer stalen brengtse naerder tot God, hun vyanden zijn haer geneesmeesters, en dryvense tot meerder vreese Gods; de lichamelijcke sieckten zijn hun geestelijcke genesingen; eyntlijck, de doot selfs is hun een inganck tot het leven. Een en het selve vyer, seyt Augustinus, doet het gout blincken, en de stoppelen roocken: eenen vlegel morselt het stroo, en suyvert het kooren. Een en de selve straffe beproeft, en reynight de Godsalige: verwoest daerentegens en verstroyt de goddeloose, enz.

Tibi mors, mihi vita.

Ludis in humanis, lascive Çupido, medullis;
   Arbitrium proprii nullus amoris habet.
Nos quod amat, fugimus; quod nos fugit, istud amamus:
   Dura proco, ranam sponte puella fovet.
Triste gelu dominae mihi mors; tibi, rana, calores:
   Mors tua, vita mihi: mors mea, vita tibi.
Te juvat ora lacu, me virginis ore rigari;
   Ergo tibi cedant stagna, puella mihi.

A l'un support, a l'autre la mort.

Ce que n'est que doulenr au corps de la grenouille,
Gentile Margotton, me doucement chatouille:
Prens moy pour ton mignon: c'est caresser en vain
Un tel qui n'a plaisir en ta courtoise main.

Inimicus amicum simulans, inimicissimus.

Una fovetque necatque manus, num virginis hoc est?
   Perfida sit, fidei quae modo pignus erat?
Praevia sunt flammae, sunt praevia signa ruinae,
   Ante nec offendit, quàm latret, ore canis.
At perimit, dum muleet homo, ridendo minatur;
   Blanda salutantis dextera virus habet.
Quis vigil, aut sapiens humana pericula vitet,
   Cum nullam hic faciant praevia signa fidem?

Le pire tour, soubz pretext d'amour.

Cruelle doucement tu couves la grenouille,
Mais ceste traistre main d'un meurte, las! te souille.
O l'homme malrusé! en tout qu'il faict il ment,
Menace quand il rit et tue en caressant.

Bonis, nil nisi bona.

Si foveas, tepido crescet tibi pullus in ovo,
   Squallida, si soveas, ra a calore perit:
Mors ranae ca'or est; pulloque fovere, favere est:
   Quod juvat hune, illi tristia fata lulit.
Exitium peperit res prospera saepe nefandis,
   Fausta Deum clamant fata favere piis:
Dum punis, Deus alme, malos, perit impia plebes;
   Adjuvat, affligit dum tua dextra, bonos.

Eccelesiast. 8. 5. Le coeur du sage cognoist le temps et le moyen qu'on doit tenir. car en tout affaire il y a temps et le moyen pour s'y conduire, autrement mal sur mal tombe sur l'homme.

Qui couve le poussin le sauve, la grenouille
Jamais se trouve bieu, si non qua t on la mouille:
Iey est bonne et là mortelle la chaleur.
Ce, dont le juste vit, mourir faict le pecheur.

Inimicus amicum simulans, inimicissimus.

Fraus illa longè acerrima et maximè nocua, quae bonae fidei aut amicitiae specie sese insinuat. Multos ea perdidit olim et nunc, exemplornmque plena omnia. Illud insigne, apud Guicciardinum, Petri Medicaei, inquam, simulatione et actu Alexandri

sexti miserè circumscripti, de quo hoc tantùm dicam, eum eodem auctore et ipsis verbis: era nato commune proverbio, nella corte di Roma, ch'il Papa non faceva mai quello che diceva et il Valentino non diceva mai cio che faceva. - Periculosum, me hercule, genus hominum, natum exitio generis humani. Audacter Machiavellus, in saeculi dedeens: si vede per experienza (inquit) ne nostri tempi, Principi haver fatto grandi cose, che della fede hanno tenuto poco conto, et che hanro saputo con astutia aggirare i cervelli de gli homini, et a quello, che ha saputo meglio usare la volpe, é meglio successo. Falleris Machiavelle. Platonem audiamus qui fidem sundamentum societatis humanae, perfidiam verò ejusdem pestem esse dixit? et Ciceronem, majores eum qui socium sefellisset, inquit ille, in virorum bonormn numero, habendum non putarunt.

plin. *lib.* 31. 2.

Periculosiores sunt soutes, qui lympidis aquis blandientes, oculis tamen perniciem afferunt: minus formidandi, qui ipsa specie testantur aquas esse fugiendas: ita difficilius vitanlur mala, quae boni praetextu fallunt.

diog. *Laërt*.

Nullae sunt occultiores insidiae, quam hae quae latent in simulatione ofsicii, aut in aliquo necessitudinis nomine. Nam eum qui palam est adversarius, sacilè cavendo vitare potes. Trajanus equus ideò fefe lit; quia formam Minervae mentitus est.

Bonis, nil nisi bona.

Sanis, ajunt Medici, omnia sana. Bonis, ajunt Christiani, omnia bona. Si, ut nihil mali tibi eveniat cupis: ut nihil mali in te resideat, eura. Si ut omnia bona tibi contingant optes: ut ipse bonus sis, operam da. Non eo tamen haec referri velim, quasi Deus nihil nisi laeta ac îecunda piis immittere soleat: Sed potius quod Deum amantibus ac à Deo amatis omnia in bonum adjumento sint, ex sententia Paul. Rom. 8. 28. Leur maux (inquit Mo inaeus) leur devienent biens. leur pauvreté corporelle leur est une Deité spirituelle; leurs bannissements leur sont fuites de monde; leurs esloignements des honneurs, leur est un aprochement de Dieu; leurs ennemis sont leurs medecins et les obligent à craindre Dieu; les maladies corporelles, leurs sont cures spirituelles; leur mort en sin leur est une entrée en la vie. - Finiamus ergo cum

august. *de Civit. Dei lib.* 41. 8.

Sicut in uno igne aurum rutilat et palea fumat, sub eadem tribula stipulae comminuuntur, frumenta purgantur; nec ideo cum oleo amurca confunditur, quia eodem praeli pondere exprimitur: ita una eademque vis irruens bonos probat, purifical, eliquat: malos damnat, vastat et exterminat; unde in eâdem afflictione mali Deum deteftantur et blasphemant: boni antem precantur et laudant: tantum interest ne qua ia, sed qualis quisque patiatur. Non pari modo exagitatum, et exhalat horribiliter coenum: et suaviter fragrat unguentum.

AUSON.

Hane volo, quae non vult; illam, quae vult ego nolo:
Hane amo, quae me odit: contra hane, quae me amat, odi.

omdius amor. *eleg*. 19.

Quod lieet, ingratum est; quod non licet, acrius urit:
  Quod sequitur, fugio, quod sugit, ipse sequor.

Inter manum et mentum.

Tusschen hant en tant, raeckt veel te schand.

De proye die ick jaeg heeft wonder vreemde streken,
Heeft, ick en weet niet wat, om lusten aen te steken;
   Sy sweeft my voor het oogh, ja schier tot in den mont,
   Maer als ick naerder koom soo wijcktse na den gront:
Dies word' ick bijster graegh; ick reyck, ick blaes, ick hijge,
Ick happ', ick grijp'er na, het schijnt dat ickse krijge;
   En siet, noch gliptse wech, dies 't hert eylaes! my berst:
   Doen ick was aldernaest, doen was ick alderverst.

Ydele hoop, wakenden droom.

Het wilt-braet dat ick wensch, dat jaegh ick met verlangen,
My dunckt schier even staeg, my dunckt het is gevangen;
   Ick sie het met vermaeck, ick sie het voor my staen,
   Ick hijg, ick happ', ick hoop, ick hebbe't; 't is gedaen:
Dit roep ick menighmael, maer als ick meen te grijpen,
Dan is'et enckel droom en niet als leure-pijpen:
   Eylaes! ick heb om niet mijn nutten tijt gequist,
   Ick meynd' ick hadde't al, en nu is 't al gemist.

Rom. VII. 24.
Ick ellendigh mensche! Wie sal my verlossen van dit lichaem des doots? ick dancke god door Jesum christum.

Ick lagh eens uytgestreckt in bangheyt mijner zielen,
Ick sagh een open graf, de doot was op mijn hielen,
   De helle stont bereyt, als met een open mont,
   Soo dat ick (waer ick socht) geen raet of rust en vont.

Maer in den meesten noot, toen is my troost verschenen,
Mijn druck (danck hebbe God) mijn kommer is verdwenen:
  Siet, als het diepste leet tot aen de ziele rijst,
  Dat even is de wegh, die ons den hemel wijst.

In diender ergens een voesterkint van hope te vinden is, seeckerlijck den Alcumist moet voor sulcx gehouden werden: want aen niemant en heeft oyt dese glibber-gladde Goddinne soo seer den honig om den mont gestreken, als aen dese soorte van menschen, dewelcke, schoon sy-lieden hun ten diepsten menighmael inbeelden tot het hoogste van haren wensch gekomen te zijn, en allen oogenblick dien wonderbaren steen, in sijn geheele volkomentheyt, voor haer meynen te sien: evenwel nochtans, als 't op een toegrijpen komt, soo verliest sich veeltijts haer groote inbeeldinge als tusschen hant en tant; doch wederom, geketelt door (ick en weet niet wat) nieuwe hope, gaen weder en weder aen, na de lesse van haren Geber, die voor een grontstuck van dese konste stelt: een onvermoeyelijcke halssterckigheyt, belovende tot loon van alles dien wonderbaren steen, daer haren Poëet Augurel lus, aldus van schrijft:

Schoon al de zee quickzilver waer,
En dat ghy, in haer diepten, maer
Een stucxken steens eens werpen wout;
De gantsche zee waer enckel gout.

't Is beter, met wyse luyden, sich niet te seer te verlaten op dingen, die gemeenlijck altijt anders, alsmen meynt, uytvallen.

Als ghy naer een saecke tracht,
Hoe de hoop u meer belacht,
Hoe de spijt u dieper bijt,
Als het hopen u ontglijt.

Ten is niet te verwonderen, al sien wy somwylen de goddeloosen gerust en goets moets daer benen gaen: de vromen daerentegen met innerlijcke aenvechtingen gequelt te zijn. Niemant en doet oorloge aen de gene die hem onderdanigh zijn; de duyvel en bestoockt niet de gene, die hem alreede de overhant gegeven hebben. Soo lange als dien stercken gewapenden sijn vaten bewaert, soo is 't al in stilte: maer als den stercken van een stercker bestreden en overwonnen wert: dan is 't al in roere. Wat quelt ghy u doch, Godvresende ziele? Ten is niet van de sonde, dat ghy u sonde gevoelt; 't is van Gods genade, niet van uwe verdorventheyt, dat ghy uwe verdorventheyt gewaer wert. De vreese des Heeren quetst den mensche, seyt Augustinus, op de selve wyse, gelijck de vliem de etterbuyle; sy schijnt wel de wonde grooter te maken, maer jaeght'er den etter en dracht uyt: want terwylen de vuyligheyt noch in het lichaem lagh, was de wonde, 't is waer, wel kleynder, maer veel sorgelijcker; sy is veel pynelijcker, nu daer de vliem by komt, als te voren, eerder den meester aen quam; maer sy is daerom pijnelijck, terwylen datmense meestert, om datse niet meer pynelijck zijn en soude alsse genesen is. Een veltoverste sendt zijn kloekste gasten ter plaetsen, daer het gevaer alderheetst is. Nimmermeer bestreden te werden is een teycken van swackheyt.

Niemant treet'er in gevecht Met sijn knecht,
   Maer met die hem tegenstreven:
Die den duyvel wederstaen, Tast by aen,
   Niet, die na zijn wetten leven.

Inter manum et mentum.

Post varios tandem, qui me pressere, labores,
   Obtigit haec oculis praeda videnda meis:
Hanc sequor ingenti conamine, jamque propinquo,
   Jam crepitant fauces, jam mihi guttur hiat.
Sed, dum capturiens vestigia proxima stringo,
   Ah! reliquum video nil mihi, praeter aquas,
Somniat heul vigilans et quoque ludit amator,
   Bulla, vapor, nihil est, se quod habere putat.

En amour, en cour, et a la chasse, chacun ne prend ce qu'il pourchasse.

Maint set s'en va eriant: ma belle se va rendre.
Mais tout est au rebours, lors quand il la veut prendre.
Le chien tout plein d'espoir eroit qu'il a pris l'oifeau;
Mais à la fin helas! ne prend rien que de l'ean.

Spes chymica, vigilantis somnium.

Dum volucrem fequitur, dnm spe jam devorat escam,
   Dum canis in praedam fervidus ore ruit,
Guttura latrantis, nil tale timentia sa lit,
   Seque paludoso gurgite margit anas:
Ergo miser, praedam studio qui captat inani,
   Ora refert solis plena molossus aquis.
Sit canis hîc, fictâ sub imagine, ebymicus, hospes,
   Spes cui semper adest, res cui semper abest.

Il y a difference entre espoir et avoir.

Le chien qui semble avoir pris le canart à nage,
Le voit aller au sond, plein desprit et rage;
Pendant que l'Alchimiste of ere tout avoir,
Helas! rien ne retient qu'un fol et vain espoir.

In agone, liberatio.

Quam prope me Stygio nuper canis ore vorabat!
   Quàm prope tartareis saucibus esca fui!
Sulsureo afflabant me guttura panda vapore,
   Praeque meis oeulis nil nisi funus erat.
At Pater omnipotens, mediis mihi portus in undis,
   Lassa salutiseris pectora texit aquis.
Mens, age, pone metus; quae dueit ad aethera calles,
   Nescio quid, tristi de Phlegetonte tenet.

2 *Tim*. 4. 16. Nul ne m'a assisté en ma premiere defense, ains tous m'ont abandonné; mais le seigneur m'a assisté et m'a fortifié.

La mort me talonnoit, il ne salloit jà guerre,
J'estois tout englouty de l'inserna Cerbere,
Parmi le fiel amer suis tont consit en miel:
L'enser faut costoyer, qui veut monter au ciel.

Spes chymica, vigilantis somnium.

Spei alumnus si quisquam, certè Chymicus, sive Alcumista nunenpandus est. Nam, si cui unquam verba dedit lubriea illa Dea, id huie hominum generi contingere, usus docet. Spem enim magis ipsam, ut Livii verbis utar, quam spei causam intuentur. Nam quamvis plurimi eo rerum sese pervenisse constanter aliquandò assererent, ut jam emersurum soetum illum aereum, lapidem, inquam, philosophicum pleno ore inclamarent; nihilominus potiundi tempore in ipso, tanquam corvi hiantes delufi, viderunt, non sine aliorum risu, ac suo luc u, collapsam in cincres sacem: Idque licet illis iterum atque iterum contingat, ab incepto nihilominus non dimoventur, sed indies novâ spe inese ti, identidem eandem serram reciprocare non desinunt. Quid mirum? cum propositi istam tenacitatem in principiis artis ponat Geber, proposito laborum praemio, ex Augurelli testimonio, ut vel minimâ lapidis parte;

- Argentum modo vivum si foret aequor,
Omne vel immensum verti mare posset in aurem.

Dicamus cum Polybio, nou esse sapientis praefidere constanter iis, quae aliter evenire nata sunt.

cicero. 3. *de Orat*.

O fallacem hominum spem, fragilemque sortunam! et inanes noftras contentiones! quae in medio spacio saepe sranguntur et corruunt; et antè in ipso portu obruuntur, quàm portum contingere potuerunt.

francis. guicciard. *Hisl. lib.* 4.

Plerumque hominum proprium est quod ratione diffieile coguoseuut, id sibi cupiditate et spe saeile fingere.

In agone, libertatio.

Sceleratos ingenti plerumque improboque somno frui, ac in utramque aurem dormire; pios contra dissidio interno exagitari, quid mirum?

Parcere subjectis, et debellare superbos

et principi hujus seculi, diabolo inquam, solenne, est. Quamdiu enim robustus ille possessioni suae incum it, omnia ibi placida ac tranquilla sunt: at simulatque fortis

fortiori succubuit, omnia in tumultu sunt, cunctaque sursum deorsum aguntur. Quid te excrucias, meus pia? Non ex peccato sensus peecati est; corruptionem tuam non per corruptionem, sed ex gratia percipis. Timor enim Dei eodem modo vulnerat, inquit Augustinus, quemadmodum medici ferramentum: id putredinem tollit et videtur quasi vulnus augeere; nam dum putredo esset in corpore, minus erat vulnus, sed periculosum; accedit serramentum medici, minus dolebat illud vulnus, quàm dolet modò, cùm curatur. Sed ideò plus dolet, accedente medicina, ut nunquam doleat, succedente salute. Pericu osum fortissimis imperat dux. Nunquam impugnari debilitatis est.

Jacob. 1. 10. Beatus vir, qui fuffert tentationem: quoniam cum probatus sucrit, accipiet coronam, quam repromilit Deus diligentibus se.

BRADFORT. Si ad superos iter tendere velis, ad iuseros prius navigandum est: cuneta enim Dei opera funt in mediis contraräs.

lucret, *lib.* 4.

- Potiundi tempore in ipso,
Fluctuat incertis erroribus ardor amantum.

OVID.
Fallitur angurio spes bona saepe suo.

Turpe senilis amor.

Gerimpelt vel, en vrijt niet wel.

De roos, daer menig dier quam eertijts om gevlogen,
Staet nu, eylaes! en treurt, van niemant aengetogen;
Geen witje sit'er op, geen bietje[1] suyght'er aen,
En vraegje: waerom dat? - haer bloemtjen heeft gedaen.
Pleeght liefde, soete jeught, en stelt u om te paren,
Dat is het rechte wit van uwe groene jaren;
Mint eer uw bloemtjen ruyft of na der aerden duyckt;
Uw beste goet verslijt, al wort'et niet gebruyckt.

Geen dorre blom, is wellekom.

Wanneer de versche roos eerst uyt begint te puylen,
Al wat om bloemen vliegt, dat soeckt'er in te schuylen;
Maer alsse neder helt, verwonnen van den tijt,
Soo komt'er niet een bie die haer om honigh vrijt.
Siet daer een oudt gebruyck ontrent de groote staten:
Het rijck dat onder leyt, dat is terstont verlaten;
Een yder wijckt'er van, oock die het eens verkoos:
Men soeckt geen honigh-raet als by de versche roos.

1 Tim. V. 9.
De vrouwen, dat sy in reynen kleede haer selven vercieren met schaemte ende maticheyt, enz.

Ghy klaeght ons, moye Trijn, en toont u gants verbolgen
Dat u tot vuyl bejagh de Venus-jonckers volgen;

1) 't Is den aert van de byen, op geen dorre rosen of bloemen haer te setten. Plinius.

Wel, kint, na mijn begrijp, het is uw eygen schult;
Ghy zijt te veyl gekleet en al te weyts gehult:
Ey, let eens hoe de biên ontrent de rosen sweven,
Terwijl zy hare jeught soo weligh open geven;
Let hoe in tegendeel het dorre bloemtjen rust;
Siet! aen het sedigh kleet en wrijft geen vuyle lust.

Staets-luyden, soo wanneermen in bedencken leyt, wat verbonden en vrientschappen voor Princen geraden zijn, oft niet: plegen veeltijts te redenkavelen, gelijck Lucanus schrijft, dat Photinus, in den raedt van Ptolomeus Koninck van Egypten, teghens Pompejum gedaen beeft, aldus spreeckende:

Soo ghy wilt mengen uwen staet
Met iemant dien het qualijck gaet,
Soo weet, dat hy met sijnen val
U licht daer henen trecken sal:
Dus soeckje niet te zijn bespot
Soo voeght u by het beste lot.

De Elephanten zijn niet gewoon anders, als een rysende sonne aen te bidden: de Grooten volgen den aert van dat groote gedierte. 't Is sorgelijck op een wanckelbaren muer te steunen, mits men lichtelijck den muer soude doen vallen en selfs daer onder blyven. 't Zy in gemeene, 't zy in bysondere saecken: werwaerts 't geluck, derwaerts draeyt en neyght haer oock de gunste der menschen. Niemant, die vrientschap soeckt, voeght hem by den ellendigen. Om onderlinge nuttigheyts en voordeels wille, woonen de menschen by malkanderen: de eene hant wascht de andere, om datse selfs schoon soude werden: de man neemt de vrouwe, de vrouwe den man, ieder om eygen gemacx wille. En hier in bestaet den bant des burgerlijcken levens, seyt Aristoteles.

Weest (seyt een van de Oude) matigh in kleedinghe, gemeensaem in sprake, heus van monde, eerbaer van herten. Die te veel hout van sijn lichaem, hout weynigh van de eerbaerheyt, seyt Seneca. De Nonnen van de Goddinne Vesta werden by de Romeynen in verdachtheyt gebracht van oneere, soo haest de selve eenige uytwendigheyt in hare kleedinge bestonden te betoonen; want sy oordeelden, dat het uytmuytende cieraet niet alleenlijck was een stilfwijghende teycken van een wulps gemoet, maer selfs een openbare aenlockinghe van alle dertele oogen: want, gelijck het uythangen van de veylkranssen voor de Herbergen, een teycken is dat'er wijn te koop is, soo meynden sy, dat een uytwendigh kleet een peyl was van veyle eerbaerheyt. Laet ons dan besluyten, dat'et voor een Christen niet en voeght, eere te soecken uyt de vercieringe des lichaems, terwylen hy wat anders heeft, dat met beter reden by hem behoort verciert te werden, namentlijck de ziele.

Turpe senilis amor.

Frondibus irriguis, violisque recentihus haeret,
   Perque novos flores laeta vagatur apis[1]:
Si qua rosa est, quae lassa comas collumque remisit,
   Praeterit hauc, dulces nec petit inde favos.
Nullus amans canis dat florea serta capillis,
   Dat vetulae fronti basia nullus amans.
Parcite formosae nimium diu parcere formae,
   Turpe puella senex, in sene turpis amor.

1) Apes à mareidis floribus abstinere solent: mortuis, ait Plinius, floribus ne quidem corporibus infidunt.

Vieille fleur gist sans honneur.

Jamais voit-on l'Amour, jamais voit-on l'abeille
Aller cueillir son micl sur rose trop vieille:
Aupres la fresche sleur la mouche faiet son tour.
A l'âge verdelet convient le doux amour.

In caducum parietem non inciinandum.

Arcanas procerum technas et principis artes,
   Juraque regnandi nosse putantur apes:
Floribus hae nitidis, violisque recentibus haerent,
   Languida si qua rosa est, incomitata jacet,
(Sceptra superba labant, sunt et sua funera regnis,
   Non homini tantùm stat sua fixa dies).
Quid tibi cum miseris? felicia foedera quaere;
   Languida, crede mihi, nil rosa meilis habet.

De rose flestrie nul se soucie.

La rose qui jà chet, la mouche à miel ne touche,
Mais la gaillarde fleur baisotte de sa bouche;
Voila un traict d'Estat: l'abeille nous a prend
Que joindre ue se sant au Prince declinant.

Aufe rimus cultu.

Scurra pudieitiam ne quis tibi voce lacessat,
   Consilium poscis saepe, Tryphoena, meum:
Adsit ubique pudor castique modestia vultus;
   Haec lasciva manus sistitur arte proci.
Multa vagatur apis, denso strepit agmine crabro,
Dum rosa purpureo flore superba nitet;
Condat opes; aliò mox turba molesta volabit,
Et sua mella rosis intemerata manent.

Eccl. 11. 4. Ne te glorifie point en parures d'accoustrements, et ne t'esleve point au jour de la pompe.

La fine mouche-à-miel et le desir lubrique
S'en vont d'un pas esgal, pareille est leur practique:
L'abeille ne s'assit sur langoureuse fleur:
Le fol amour ne touche à ceux d'un humble coeur.

Ne in caducum parietem.

Homines Politici cum de soederibus Prineipi vel Reipublicae quaerendis ac ineundis, deliberant, eodem scrè modo, quo Photinus coram Ptolomaeo contra Pompejum, ratiocinari solent:

> Dat poenas laudata fides, cum sustinet, inquit,
> Quos fortuna premit. Fatis accede, Deisque,
> Et cole foelices, miseros fuge.

Orientem solem adorare solent maximae belluarum; sie et Magnates. In caducum quippe parietem si quis inclinet, et ipsum ruere et parietem evertere, mutuaque sese ruina conficere saepe compertum est. Certè tam in publicis, quam in privalis negotiis, quocunque se fortuna, eodem etiam favor hominum sese inclinat, ait Trogus.

> Nulla fides unquam miseros elegit amicos.

In quam domum, inquiunt, vespillones veniu t, signum est funeris; reipublicae labentis, ad quam fulciendam adhibentur socii debiles ac miseri; quaerunt ii

> Qua cum gente cadant.

Societatem autem civilem jam ab initio utilitas concivit et continet, ait Philosoph.

Lucan. lib. 8. - Fatis accede, deisque;
Et cole foelices, miseros fuge.

lips. civil. *Doct. lib.* 6.

Socios legi suadeam qui utibiles, et viribus et loci opportunitate, esse possint: nam infirmis aut miseris quid te jungas?

Aufermur cultu.

Esto cultu modieus (ait ex Antiquis aliquis) sermone sacilis, ore probo, animo verecundo. Honestum sane ei vile est, inquit Romanus Philosophus, cui corpus nimis carum est. Hine virgines Vestales, elegantiori cultu ac vestitu decoratas, in suspicionem invisae virginitatis vocatas olim à Romanis fuisse, legimus. Judicabant enim viri prudentissimi non modò tacitum indicium mentis non satis pudicae, verùm etiam apertum lenocinium vestibus inesse, quo lascivi juvenum oculi allicerentur, ac in libidinem raperentur; ut enim hederam suspensam vini venalis indicium, ita cultum immodicum pudicitiae, arbitrabantur. Dicamus ergo, turpe Christiano esse, cum animam habeat, captare laudes ex corpore.

1 *Petr.* 3. Mulicrum ne sit extrinsecus capillatura, aut circundatio auri.

THEOPHRAST. Mulier nec alios videre, nec ipsa videri debet, si eleganter ornata; utrumque enim ad res inhonestas incitamentum est.

sen. *in Proverb.*

Amare juveni fruetus, crimen seni.

glossa *Corp. Gallic*.

C'est chose anssi follastre de voir le gendarme qui va au baston, que l'amoureux qui ne peut marcher sans aide.

HORAT.

Definc, dulcium
   Mater saeva Cupidinum,
Circa lustra decem flectere mollibus
   Tam durum imperiis. Abi
Quo blandae juvenum te revocant preces.

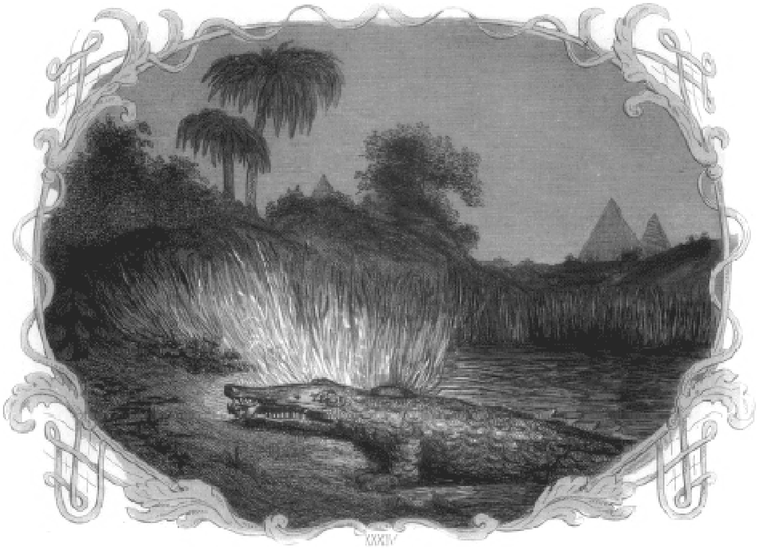

Sibi nequam, cui bonus?

Sich self quaet, niemant nut.

Vrijt met een lustig hert. Waer toe bedroefde sinnen?
Doet als het velt hoen[1)] plagh; dat weet hem vet te minnen;
  Doet als het geestigh dier[2], dat aen den rijcken Nijl
  Eet sat, en niet-te-min bedient den crocodijl.
't Is dwaesheyt, soete jeught, en rechte vise-vasen,
Door al te grooten brant te quelen of te rasen:
  Ghy, die een frissche maeght uyt reyner minne dient,
  Belieft haer na den eysch, maer blijft uw eygen vrient.

Onder vrientschaps schijn, besorght hy 't sijn.

Een vogel, wel bekent ontrent de Nijlsche stranden,
Bedient den crocodil, en peutert hem de tanden;
  Hy swiert ontrent het beest, waer dat'et henen gaet,
  En siet! hoe schoon het dient, ten soeckt maer eygen baet.
Al schreeuwt men overluyt: Diana van Ephesen,
Gaet, let eens wat'er schuylt, het sal wat anders wesen;
  Neemt hier op uw gemerck: wie slockt gelijck een struys,
  En dient de landen niet, maer eer sijn eygen huys.

Philip. III. 19
Daer wandelen vele, wiens god den byck is, dewelcke aerts gesint zijn.

Wanneer de crocodil is sat en vol gesopen,

1) La Perdris s'engraissit à couvrir la femelle. Plutarch.
2 Van uit vogelken Trochilus genaemt, siet Plin. lib. 8. cap. 25.

Soo komt tot lijnen muyl een vogel ingekropen,
Die suyvert hem den mont en al om weynigh aes:
Wat gaet het beesken aen? voorwaer het is te dwaes.
Maer segh eens, arrem dier, is 't niet een beter leven,
Te nutten slechter kost, en vry te mogen sweven?
Hoe geeft sich menigh mensch tot alle vuyl gebruyck!
En al dat, maer alleen ten dienste van den buyck.

't Is best, seyt Tacitus, de soodanige in dienste van den lande te gebruyeken, die wel mans genoegh zijn om haer saecken te verrichten, evenwel nochtans niet al te groote overvliegers: want, gelijck Thucydides meynt, ronde gesellen die maer eenen derm hebben (gelijck men seyt) en die recht uyt, zijn immers soo dienstigh totte beleydinge van 's landts saken, als de spitsvinnige hayr-klyvers. De reden daervan is, onder andere, dat dese scherp vogels, alsse qualijck willen, al te veel kromme sprongen ter hant hebben, om haer loos en boos voornemen voor de oogen van de gemeente te bewimpelen, als wetende soo behendelijck haer eygen voordcelen metten deekmantel van 't gemeene te bekleeden, dat selfs de sneegste van allen niet en konnen merken waer 't vast is. Daer in tegendeel van dien, dese effene en eenvoudige verstanden gemeenlijck ofte geen slimme streken en derven aenrechten, ofte wel, sulcx bestaende, werden lichtelijck achterhaelt, en betrapt. Soo is dan best het gevoelen van Tiberius, die en hielt niet van uytmuytende deughden, hatende oock soodanige gebreken: vreesende van de beste eygen gevaer, van de quaetste gemeene schade.

Wat zijnder al geslepen gasten,
Soo afgericht om toe te tasten,
   Dat al hun doen schijnt voor 't gemeen:
   En siet! 't is maer voor hun alleen.

Indien den mensche, terwylen dat hy besigh is et eten en drincken, niet meer fijn lusten als den nootdruft en sochte in te volgen, en dat de begeerlijckheyt altijts ophielt met den honger: voorwaer hy en soude niet beschadight werden, noch door de keucken in zijn goet, noch door de gulsigheyt in zijn gemoet. Wat een dwaesheyt! men spijst een vogel duysentmael, al om eens van de selve gespijst te werden: en aen het gene, dat ons voor eeuwigh soude konnen spysen, en weet men nauwelijex een koude soop waters te wille. Men doorsnuffelt lant en zee, om het lichaem met alle leckernyen vet en dick te maecken, en middelertijt en neemt men nauw eens de pijne zijn eygen selfs recht te ondersoecken, op dat de ziele haer rechte bekomste hadde. Sekerlijck hy betoont hem der zielen onwaerdigh te zijn, die meer te doen heeft met zijn lichaem, als met haer op te koesteren. Wat voeght'er doch een mensche minder, als den buyck en 't gene den buyck nabuerigh is, als voor een God te achten? De wijsheyt (seyt'er een wijs man) woont in 't drooge, niet in poelen of morassen. Al te vochtige landen brengen niet als puyten en padden voort, als onbequaem zijnde tot goede vruchten. De buyck, opwallende van overdadigheyt, werpt niet uyt als schuym van onkuysheyt. De Medecijn leert sparigheyt goet te zijn voor het lichaem; de Wijsgierige voor het verstant; de Leeraer der Godheyt, voor de ziele. Willen wy alle en yder van de voorschreven dingen goet doen, laet ons met maten sparigh zijn.

Sibi nequam, cui bonus?

Stultè aliquis nimio languet miserabilis igne,
   Stultè aliquis tigno slebile pendet onus.
Sit tibi cura tui, duin te coucedis amicae;
   Quid lacus, aut laqueus, quid tibi mucro subit?
Se quoque curat avis[1] tibi dum, crocodile, ministrat;
   Et peldix, veneris munere, pinguis abit.

1) De trochilo sive avium rege, crocodilo dentes sealpente et se saginanle, consule Plin. lib. 8. cap. 25.

Et curare cutem potes et servire puellae:
   Quod nimis, ut pastim, sie in amore nocet.

Sois serviteur, sans crevecoeur.

Veus estre sage amant? va t'en de telle sorte
Que rien, que tout plaisir, ton ame n'en rapporte:
Va, sui le Roitelet, lequel est li habil,
Qu'il se rapaist, alors qu'il sert au Crocodil.

Publica praetexuntur, privata curantur.

AEgypti cum pinguis ager, tibi bellua Nili,
   Nilus et ipse pater prandia bina dedit.
Regulus ut dentes curet tibi, guttura lustrat;
   Scilicet: at saturo ventre recedit avis.
Fana licet jactet Demetrius alta Dianae[2],
   Nil nisi privatas pectore versat opes.
Res agis ipse tuas, bone vir, dum publica tractas,
   Idque patet, redeas cum gravis aere domum.

A la cour du roy, chacun pour soy.

Robin faict grand devoir, tout pour la republique,
Ainsi le dit-il, mais remarquez sa practique,
Vous trouverez en fin qu'il soit un vrai Trochil,
Lequel s'est engraissi servant au Crocodil.

O prodiga rerum luxuries!

Dum satur, ad sulvas Nili Crocodilus arenas,
   Turpiter eructans littora vasta quatit,
Regulus, ore trahens haerentes dentibus escas,
   Relliquias pretium vile laboris habet.
Nonne foret melius nulli servire tyranno?
   Perque nemus vietu liberiove frui?
Turpe minifterium satanae praestamus et orbi:
   Vah pudeat! solus praemia venter habet.

Proverb. 9. 17. Les eaux desrobées sont douces et le pain prins en cachette est plaisant.

As tu done, pauvre oisean, la bouche si sriande,

2) Actor. 19. 35.

Que tu vas t'hasarder, pour si peu de viande,
Prostituant ton corps au monstre si hideux?
Qui sert anx appetis, ô qu'il est malheureux!

Non id agis, quod agis.

Praestat tales, inquit Tacitus, Reipublicae adhibere, qui pares negotiis, neque supra sunt: hebetiores enim, quam acutiores, ut plurimum, melius rempub. administrare, multis creditum est. (Thucyd. lib. 3). Ob rationes, inter alias, quia multiplici cautione (si malâ fide eos agere contingat) nimisque callidè artes suas tegant et, speciose Reipublicae praetextu, suas res agant; adeò ut vel emunctissimae naris aut fallaciam non discernant, aut impedire non possint. De talibus Guicciardinus: chi da il configlio, inquit, se non è molto fidele, per ogni piccolo suo commodo, per ogni leggier' occasione, drizza spesso il consiglio à quel fine, che pin gli torna à proposito, ò di che piu ti compiaci. Die, quaeso, trochilum dentes crocodili sedulo, ut videtur, curantem, ventri suo consulere quis non credat? ingenui autem isti et paulum modo supra vulgus, stratagemata hujusmodi vel omnino non tentant, ingenio suo diffisi, vel non tam cantè, quiu facilè detegautur. Bona hie ergo Tiberiana cautio, ille nec eminentes virtutes sectabatur et rursus vitia oderat; ab optimis periculum sibi, à pessimis dedecus publicum metuebat, inquit Tacit.

lips. *de Const. lib.* 1.

Vidimus agrestes saepe trepidare, et concurrere, et vota facere, cum calanuitas ingruit aut tempestas; sed tu, cum desaevit, eosdem sevoca et examina, reperies unumquemque timuisse duntaxat segeti et agellulo suo (et insra) mundus universus exercet histrioniam (ait Arbiter); comoediam, ô boni, luditis et veluti personâ patriae rem privatam curatis.

MICH. DE MONTAGNE: quelque personage que l'homme joue, il joue tousionrs le sien parmy.

O prodiga rerum luxuries!

Si quoties cibum sumimus, non voluptatis potius, quam valetudinis negotium ageremus, atque ibi desineret cupiditas, ubi finitur necessitas; sanè nec patrimoniorum exitium culina, nec animorum pernicies soret gula. Avem aliquam (vah dementiam)! millies pascimus, ut semel ab ea pascamur: quod verò aeterni alimenti occasionem liberalissimè nobis offert, vix potu frigido dignamur. Terram ac mare scrutamur, ut cibis exquisitis corpus saginemus; ut anima? benè sit, vix aliquis seipsum inspicit. Ecquid homine magis indiguum, quàm ventrem et quae ventri vicina sunt, tanquam pro Deo habere? Sapientia in siceo habitat, inquit ille, non in paludibus ac lacunis. Fundi nimio humore diffluentes nil serè praeter bufoues, ranas, ac hydros generare solent, utpotè srugibus serendis inutile. Venter mero aestuans, inquit Hieron., despumat in libidinem. Abstinentiam, ut corpori bonam, laudat Medicus; ut ingenio, Philosophus; ut animae, Theologus. Si omnibus et singulis benè velimus, ipfa colenda est.

innocent. *de Vil. Vitoe Hum.*

Gula paradisum clausit, primogenituram vendidit, suspendit pistorem, decollavit Baptistam; Nabuzaidam princeps coquorum templum incendit et Jerusalem totam evertit. Balthasar manum contra se scribentem conspexit in convivio, et eadem nocte intersectus est à Chaldaeis.

ovidius *lib.* 1 *de Remed. Amor. ad Cupidinem*.

Et puer es, nec te, quidquam nisi ludere oportet.
Lude, decent annos mollia regna tuos.
Cur aliquis ligido sodiat sna pectora serro?
Invidiam caedis paeis amator habes.

HIERON. Amor immoderatus ipsi amori novissimè inutiles facit: nam quum fruendi cupiditate insatiabili quis slagrat, tempora suspicionibus, lachrimis, querelis perdit, otium sui facit et novissimè sibi est odio.

Ludite, sed caste.

Draeghje doecken, wacht voor hoecken.

Siet, wat een egel doet om sijnen kost te rapen:
Hy wort gelijck een bol, en blijft soo liggen gapen;
   Wel aen nu, muysen springt; maer schout het duyster gat,
   Want wie het hol genaeckt die is terstont gevat.
Speelt heus en open spel, want alle sluypers hoecken
Zijn lagen voor de jeught en plagen voor de doecken:
   Men schildert Venus wicht van oude tijden blint,
   Omdat men sijn bejagh veel in het duyster vint.

Het kleyn verdragen, om 't groot te bejagen.

Den egel wort een kloot, en gaet soo leggen gapen
Om door een open mont den kost te mogen rapen;
   Doch of hy schoon een muys vry dichte by hem siet,
   Hy des al niet-te-min en roert sijn leden niet;
Maer komt het weligh dier hem in den mont te dwalen,
Soo moet het metter doot sijn eerste spel betalen:
   Een die bedriegen wil verdraeght ten eersten wat,
   Tot hy eens zijn bejagh met vollen monde vat.

1 Petr. V. 8.
Weest nuchteren, waeckt; want de duyvel gaet om u soeckende wie hy verslinde.

Den egel kent den muys en sijn gemeene gangen,
En weet daerom het dier oock met gemack te vangen:

Hy toont den muys een hol, en 't is zijn grage muyl;
En siet, in korten tijt, het dier is in den kuyl.
De vyant van den mensch heeft even dese vonden,
Hy kent ons in der aert, hy weet ons lieve sonden;
Een die na vrouwen helt, die wort'er door bekoort:
En wie den wint bemint, die wort'er in gesmoort.

Niemant (seyt Guicciardijn) bedriegt'er lichtelijck een ander, als den genen die den naem heeft van niet te bedriegen. De schorpioenen, by iemant gehandelt werdende, schijnen eerst wat te spelen, maer terstont daer nageven sy een doodelijcken steek. Die sijn bedrogh met bedrogh begint, en is in verre na de slimste bedrieger niet. Andere, die hier op meer afgeveerdigt en geslepen zijn, senden eenige handelingen van goede trouwe als voren uyt, en spelen daer na eerst haer personagië. Vogelaers en jagers vangen dan best en meest, wanneerse, als maer slechtelijck voorby gaende, ofte eenig landtswerck schijnende te doen, 't gedierte onverhoets op het lijf vallen. In 't verstricken van menschen, is 't al het selve. De meeste schalken trachten eerst te wege te brengen, door eenige schijn van trouwigheyt, dat men hun geloof geve, en dan eens haer open siende en haren slag waernemende, tasten in 't vet tot aen de kneuckels toe. In 't korte, hoe een bedrieger voor min bedrieghlyck wert aengesien, hoe men door hem meer bedrogen wert:

Is eenigh mensch voor goet vermaert,
Die midd'lertijt is quaet van aert,
De sulcke, door sijn slimmen geest,
Bedrieght de werelt aldermeest;
Want op een lincker die men kent,
Heeft ieder een het oogh gewent;
Maer daer is niemant die hem wacht
Voor een die deughtsaem wert geacht.

Wy zijn des seker (seyt Augustinus), dat de Duyvel de innerlijcke gedachten des menschen geensins en weet: want de geheymenissen des herten zijn dien alleenlijck bekent, tot welcken geseyt is: ghy alleene kent de gedachten der menschen kinderen. Dat nochtans aen onsen vyandt de natuerlijcke beweginghe van ieder mensche, door het uyterlijck gebaer, bekent is, kan selfs daer uyt afgenomen werden, dat hy soo doortraptelijck zijn lagen weet aen te leggen, naer eens ieders innersijckste genegentheden. De visscher en vanght niet alderley visschen met eenderley aes. De vogelaer weet schier elcken vogel met een sonderlinge greepe te verrassen: 't Gaet mede soo met onsen vyant. De duyvel (seyt Ambrosius) weet na te sporen tot wat sonde ieder van ons meest genegen is, en daer na leyt hy lagen aen. Den blymoedigen sal hy gemeenlijck komen bespringen met vleeschelijcke lusten, ydele eersucht, ofte diergelijcke souden. De gene die harder van aert zyn, met gramschap, hoogmoet, ofte wreetheyt. Wat raed? seeckerlijk nademael wy te doen hebben tegens overste, tegens machten, tegens geestelijcke boosheden, in 't korte, tegens de wapenen des Duyvels? wat is'er beter te doen als aen te doen de wapenen Godes?

Na ons sinnen zijn genegen,
Komt de Duyvel ons bewegen:
Jonge menschen, weeligh bloet,
Brenght hy wellust in 't gemoet:
Droeve sinnen komt hy quellen
Met wanhoop, en anxt der hellen:
Heete breynen dringht hy voort
Tot gevecht en wreede moort.

Ludite, sed caste.

Muribus insidias glomeratus echinus in orbem
   Dum struit, effingit, quâ locat ora, specum,
Vicinas mure faliunt impune per herbas,
   Ficta sed excurrat si quis ad antra, perit.
Nostra Venus purasque manus, et pectus honestum
   Exigit et tenebras ac vada caeca fugit.
Plectitur obscoenis qui furta tegenda latebris
   Cogitat, et cujus gaudia crimen habent.

Rire sans mal-engin.

Nul mal ont les sourys et sentent nulle peine
Jouant au descouvert et sautants par la pleine:
Mais les voilà perdus, en devenant fripons,
Au jeux il faut garder d'honesteté les gonds.

Parva patitur, ut magnis potiatur.

Fit globus, inque globi medio caput abdit echinus
   Et vaser in parvum contrahit ora specum:
Tegmina mus spinosa, peti se nescius, ambit;
   Et vagus impunem sertque resertque gradum;
At caecas ineat latebras et non fua lustra;
   Tum demum in praedam promptus echinus erit.
Ut fallat tunc, cum pretium putat esse laboris,
   Praestruit id parvis frans sibi magna sidem.

Supporter peu, pour emporter tout.

Quant l'herisson les sauts de la soury supporte,
Ce n'est, que pour ouvrir à ses desseins la porte.
Au fin regnard, quitant de son droit quelque bout,
Jamais ne fie, car c'est pour ravir le tout.

Objecta movent.

Fit globus, insidias muri dum tendit echinus,
   Et jacet immoto corpore fusus humi;
Os latet in medio, quod dum putat esse cavernam
   Musculus, ad socios non rediturus, init.
Cum vitium, quod quisque colit, rex calleat orei;
   Illius objectu pectora nostra trahit.
Lureo cibi capitur, vinosus imagine bacchi;
   Virginis afpectu mota libido furit.

***2 Corint.* 11. 3. Je crains qu'ainsi que le serpent a seduit eve par sa ruse, semblablement en quelque sorte vos pensees ne soyent corrumpues.**

Le Satan est trompeur, tout d'une mesme ruse,
Dont les souris aux champs le herisson abuse:
Il sçait bien quel peché chacun caresse au coeur,
Par là il nons assaut. O! garde le malheur.

Parva patitur, ut magnis potiatur.

Appositè ad aevum quod vivimus, ad rem quam tractamus, dixisse mihi visus est Guicciardinus: Niuno piu sacilmente inganna gli altri, che chi è solito et ha fama, di non gli ingannare. Nemo, inquit, sacilius fallit, atque ille, qui in famâ est non fallendi. Idem, sed aliter, Ciccro: totins injustitiae nulla capitalior, quàm eorum, qui, cum maximè sallunt, id agunt ut boni videantur. Scorpius, si manu tractes, ludere paulisper videtur, at mox obliquâ caudâ serit. Qui dolos à dolis incipit, simplex veterator est. Fallacioribus solenne est bonae fidei actus aliquot praemittere, mox laedere. Qui aucupantur, aut venantur, sacilius sallunt aves, aut feras, si aliud agentes, hoe est, iter sacientes, aut agros colentes, id saciant. In capiendis hominibus, idem est. Multis, inquit Cicero, simulationum involucris tegitur et velis quibusdam obducitur mens hominis fraudnlenti; frons, oculi, vultus, persaepe mentiuntur, oratio verò saepissimè. Vigor ingentibus negotiis par, eo acrior, quo somnum et inertiam magis ostentat, inquit Tacitus. Cave, cave vulpiones istos.

pers. *Satyr*. 5.

Pelliculam veterem retines et fronte politus,
Abstrso rapidam gestas sub pectore vulpem.

LIVIUS: Fraus in parvis sidem sibi praestruit, ut, cum opera; pretium est, cum mercede magnâ fa'lat.

Objecta movent.

Internas animi cogitationes diabolum non videre, certi sumus, inquit Augustimus; secreta enim cordis ille tantum dijudicat, ad quem dicitur: Tu solus nosti corda filiorum hominum: eum tamen ex indiciis signisque exterioribus naturales hominum inclinationes probè callere, satis perspicuum est; idque vel ex eo sacilè colligitur, quod tam artisiciosè laqueos pro cujusque in genio norit disponere. Non eodem astu omne genus piscinm aggreditur piscator, sed pro palato cujusque escam praeparat. Non uno modo avem fallit auceps, sed has fistula, illas laqueis, alias visco. Generis humani adversarius uniuscujusque mores et cui vitio pro inqui sint, intuetur (ut verè Ambros.) ac talia homini objicit, ad quae sacilius cognoscit inclinari mentem; ut blandis ac laetis moribus luxuriam, vanam gloriam, et similia; af eris mentibus iram, superbiam, ac crudelitatem proponit. Quid agimus, ut hosti tam calido resistamus? certè cum nobis sit pugna adversus principes, potestates, adversus spiritualia tequitiae, adversus arma diaboli, quid restat, nisi ut induamus armaturam Dei ex consilio Apostoli, Ephes. 6.11?

greg. ***lib. 20. Moral.***

Prius complexionem uniuscujusque adversarius perspicit et tune tentationis laqueos a ponit. Alins namque laetis, alius tristibus, alius timidis, alius elatis moribus existit. Quò ergo adversarius occultis facile capiat, vicinas complexionibus deceptiones parat: et quia laetitiae voluptas proxima est, laetis moribus luxuriam proponit. Et quia tristitia in iram sacile labitur, tristibus poculum discordiae porrigit. Et quia timidi supplicia sormidant, paventibus terrores intentat. Et quia elatos extolli laudibus conspieit, eos ad quaecunque voluerit blandis favoribus trahit.

PLUTARCH. Formosas intueri jucundissimum, tangere autem et tractare sine periculo non licet.

plaut. ***Trin.***

Amor latebricolarum corruptor.

cic. ***pro Mar. Coelio.***

Detur aliquid aetati, sit adolescentia liberior, non omnia voluptatibus denegentur. Dummodò illa in hoe genere praescriptioque moderatioque teneatur, pareat juventus pudicitiae suae ne spoliet alienam, ne probrum castis, labem integris, infamiam bonis inferat.

Odit amor medicum.

Die bluscht mijn vlam, dien word' ick gram.

Wanneer de smit het stael gaet in het water steken,
Om door het koele nat den brant te mogen breken,
   Siet, wat een wonder ding! het maeckt een groot gerucht,
   Het schijnt of dat'et kijft, of immers dat'et sucht.
Moet niet de minne-brant een selfaem plage wesen!
Hoe seer de minnaer klaeght, hy vreest te sijn genesen;
   't Is dwaesheyt hier een vrient te trecken uytte pijn,
   De siecke schout behulp, en wil ellendigh sijn.

't Zijn stercke beenen, die weelde dragen.

Wanneer het yser gloeyt te midden in de kolen,
Bevochten van de vlam, en in het vyer verholen,
   Dan buyght het als een was; maer raeckt'et in het nat,
   Stracx heeft'et wederom sijn harden aert gevat.
Hoe dwee is ons de ziel, wanneer gewisse slagen
Ons treffen aen den geest, of in de leden plagen!
   Wy leven nae de tucht soo lang de roede slaet:
   De mensch is alderbest wanneer 't hem qualick gaet.

Is 't dat ghy lieden de kastydinghe verdraeght, God sal u als kinderen aengaen; maer is 't dat ghy lieden sonder kastydinghe zijt, soo zijt ghy dan bastaerden en niet kinderen.

Als 't yser leyt en gloeyt te midden in de kolen,
Men siet, men hoort'et niet, het is'er in verholen;

Maer soo het iemant lescht, dan schijnt'et dat het klaeght,
En dat het eenigh leet, oock in de vreughde, draeght.
Als God de sijnen straft, sy duycken en sy swijgen;
Maer voorspoet in het vlees die doet hun vreese krijgen:
Sy houden gantsch verdacht des werelts loosen schijn;
Ey laet, ô God, mijn deel niet in de werelt zijn!

De gene die meer door noot, als door wille een matig leven ter hant trecken, soo haest de dwang wech is, gaen weder het oude karre-pat in (seyt Halicar.); sulcx is de rechte afbeeldinge van den aert der menschen: want, gelijck Agathocles seyt: wy doen soo lange wel, als wy in ancxt zijn; en in tegendeel van dien, soo de saecken weder beginnen wel te gaen, terstont wijckt de dertelheyt weder uyt. De kinderen, terwijl het onweer raest, loopen onder de boomen schuylen en onthouden hun daer in stilligheyt: maer soo haest als 't moy weder wert, scheurense de tacken van de boomen af, en loopen daer henen. De mensch plach in tegenspoet sijn toevlucht tot God te nemen, 't hooft te laten hangen als een biese: maer soo haest als 't hem beter gaet, het hooft in de windt te steecken, en als voren sijn oude gangen te gaen. 't Is mitsdien waer 't gene dat de Poëet seyt:

Soo langh de mensch is fraey en kloeck,
Soo leyt de Gods-dienst in den hoeck;
Maer alsmen valt in tegenspoet,
Dan heeft men God als by den voet.

Geluck en voorspoet deses werelts wert niet sonder redenen verdacht gehouden by de Godsaligen: want 't en is hun niet onbekent, dat God de Heere met ons gemeenlijck alsoo plach te handelen als de Medecijnen met de siecken doen; de welcke, oordeelende de sieckte ongeneselijck, en siende dat het met den siecken wel haest mochte ghedaen zijn, laten opentlijck toe, dat men den selven al te eten en te drincken geve, daer hy eenigsins treek ofte lust toe heeft: aen anderen daer-en tegens, aen welcker gesontheyt sy nu meynen wat gewonnen te hebben, geven sy bittere en walgelijcke drancken in, schrijven hun scherpe eet-regels voor, ja vliemense en schroeyense somwijlen, als de sieckte sulcx vereyscht. God plachse t' onder te houden die hy behouden wil, de andere laet hy in 't wilde buyten den bocht springen. Soo wanneer'er kinderen onderlinge pluckhairen, indien wy sien dat'er niemant van de omstanders eenen jongen uytkipt en den selven berispt, ofte met slaghen kastijt, sonder sich den anderen aen te trecken, wy oordeelen terstont met seer goet besluyt, dat den genen die slaet, den vader; die geslagen wert, des selfs sone moet wesen. Wie den Heere lief heeft (seyt Salomon) die straft hy, en heeft een welbehaghen aen hem, als een vader aen sijnen sone; Prov. 3. 12.

Odit amor medicum.

Ferrea massa rubens, survis educta caminis
   Quam faber in tepidam sorcipe mergit aquam,
Sibilat et totas implet stridoribus aedes;
   Hoe indignari, vel gemuisse voces.
Omnis amans rapidis uri sibi pectora flammis
   Et gemit, et dominas saepe recantat idem:
Hunc aliquis sanare velit, subit ira: quid hoe est?
   Inselix medicam respuit aeger opem.

Qui guerit l'amant luy faict tourment.

Le ser du mareschal, quand on le veut esteindre,

En se plongeant en l'eau s'en va gronder et plaindre.
Offrir à l'amoureux fanté, est tout en vain,
Car il se plaist au mal et ne vent estre fain.

Superba felicitas.

Sunt humiles animi rebus plerumque sub arctis,
   Et rigidos mores fata sinistra fugant:
Res ut laeta redit, mens ebria surgit in altum:
   Optima sors homini pessima corda sacit.
Anne vides? chalybs mitescit in igne metallum,
   Dum fornax rapidis follibus acta gemit:
At faber hunc tollatque foco, mergatque sub undas;
   Major erit subitò, quam fuit antè, rigor.

L'office et la somme, monstrent quel soit l'homme.

Le fer est doux au seu, mais hors de la fornaise
S'endurcit derechef. Quant l'homme est en desaise,
Le voilà tout mollet; mais retrouvant son heur,
Tu le, verras soudain tout eslevé de coeur.

In laetis gemit.

Ingemit, in tepidis ferrum dum mergitur undis,
   In flammâ, rapido dum calet igne, silet.
Mens pia divinas, sine murmure, sustinet iras,
   Quodque gemat, coeli si cadat aestus, habet.
Ergo dolens, suspecta mihi mea gaudia, dicit;
   Quid? mea, sancte Parens, portio mundus erit?
Absit; et hic potius fremat orbis et orcus et aether;
   Dum mihi des alio gaudia vera loco,

Gal. 6. 14. Ia ne m'adviene que je me glorifie si non en la croix de nostre seigneur jesus christ, par lequel le monde m'est crucifié, et moy au monde.

Le genereux acier est coi en la fournaise,
Mais s'il est mis en l'eau, lamente de son aise:
Le noble esprit Chrestien, gai en adversité,
Gemit, comme en suspens, sur sa prosperité.

Superba felicitas.

Qui necessitate magis, quam voluntate ad vitae temperantiam accedunt, quoties nihil est quod prohibet, relabuntur ad ingenium (ait Halicar.); eaque genuina humanae naturae descriptio: nam sanè bona opera, ait Agathocles, ita demùm necessitate cogente degustamus, quamdiu metus premit; et contrà, ex sententiâ Josephi, solet insolentia ferè crescere rebus quietis. Videmus pueros, dum saesvit tempestas, sub arbores confugere, ibique quiete sese continere; serenitate vero subsecutâ ausngientes, ramos arborum per lasciviam avellere: ita et nobis rebus afflietis ad Deum perfugium est, vitia devovemus, vitae sanctimoniam praeferimus: at vix dum afflictio desaevit, lascivimus ingrati in Deum, imò et injuriosi, verissimumqe fit illud Poëtae:

Rarae sumant selicibus arae.

VIRG.

Nescia mens hominum fali sortisque futurae:
Et servare modum rebus sublata secundis.

terent. *Heauton*.

Nam in metu esse hune, illi est utile.

In laetis gemit.

Suspecta est fidelibus, nec immeritò, hujus saeculi felicitas: didicerunt enim Deum ita nobiscum plerumque agere, ut cum aegris Medici; ii, malo jam inveterato ac incurabili, ad exitium aegrotos vergere dum considerant, omnia iisdem, in quae appetitus rapitur, dari permittunt; aliis contrà, quibus jam melioris valetudinis spes affulgere coepit, succos amaros propinant, anxiâ victus ratione coërcent, imò et (morbo interdum id exigente) urunt ac secant. Deus quos servatos vult, hos stricte habet, reliquis ut lasciant, permittit.

Pueris inter sese depugnantibus, si alterum à superveniente aliquo plagis excipi, alterum impuuem dimitti videmus, castigantem vapulantis patrem esse optimâ illatione concludimus. Quem Dominus diligit (inquit Sapiens), hunc corripit ac castigat, et quasi pater in filio complacet sibi, Prov. 3.12.

gregor. *in Moral*.

Saneti viri, cum sibi suppetere prospera hujus mundi conspiciunt, pavidâ suspicione turbantur: timent enim, ne hic laborum suorum fructus recipiant: nec timent quod divina justitia latens in üs vulnus aspiciat et exterioribus os vulneribus curans, ab intimis repellat.

OVID.

Sentit amans sua damna serè, tamen haeret in illis,
Materiam culpae persequiturque suae.

L'amour est un plaisir si doux,

Le mal en est si desirable,
Que je me dirois miserable,
Si j'estois exempt de ses coups:
S'il saut mourir un jour,
Je veus mourir d'amour.

Affluit incautis.

Die ledigh sit wort licht verhit.

Daer was geen vinnigh dier, dat oyt de slanghe quelde,
Soo langh sy besigh was te midden op den velde;
   Maer doen sy lagh en keeck, en socht maer tijt-verdrijf,
   Soo quam de loose spin, en viel haer op het lijf.
De prickel van de lust die komt van ledigh wesen,
Dus wie sich besigh hout, die wort'er van genesen;
   De Min gelijckt de Spin: noyt mensch en is gewont,
   Als daer hy sat en keeck, of doen hy ledigh sont.

Die niet ontsiet, is haest te niet.

Hoe magh de kleyne spin doch vechten mette stangen?
Sy is te bijster swack, om oorlogh aen te vangen,
   Haer vyand is te sterck; en des al niet-te-min
   Soo wort de felle slangh verwonnen van de spin.
Vraeght iemant hoe het koomt? de slange, sacht gelegen,
Vermaeckt haer in het groen; de spinne daer en tegen.
   Gansch wacker in de weer, bestoockt het vinnigh beest.
   O vreest doch voor een mensch, die niet een mensch en vreest.

Matth. XXVI. 41.
Waeckt en bidt, op dat ghy niet en komt in versoeckinge.

Wanneer de luye slangh is in het gras gelegen,
En dat de gulde Son komt over haer gesegen,
   Soo is van stonden aen de spinne daer ontrent,

Die flucx een boose strael haer in de leden prent.
Wie ledigh sit en gaept, en luyert gansche dagen,
Die lijt geduerigh noot van duysent quade slagen,
Tot ondienst van de ziel. O vreest, gesellen, vreest:
De weelde schiet haer gif tot midden in den geest.

Menichmael werden groote heyrkrachten van kleyne, machtige van swacke geslagen, seydt Halicarnas. Niet en is'er soo vast, dat geen gevaer en lijt, oock van het swacke. De leeu selfs wert oock wel tot aes van 't kleynste gevogelte. Wildy van hier de reden weten? Sorgeloosheyt, soo in gemeene als eygen saken, is een seecker beginsel van onheyl.

Die sonder achterdencken leven, staen als open, en zijn onderhevigh om gehoont te werden.

Verachte vyanden hebben menichmael een bloedigbe slagh veroorsaeckt, en machtige Vorsten en volckeren haestelijck t'ondergebracht, seyt Livius. En hierom is een vyant (hoe geringhe hy oock zy) altijt te duchten.

Vreese leert wijsheyt, en die voor lagen beducht is, wert selden betrapt.

Achterdencken leyt tot gerustigheyt, onvoorsichtige hooghmoet tot gevaer: al sorgende ontgaet de wijse het quaet. Laet het ons daerom houden met ons out spreeckwoordt: Die niet en sorght, en heeft geen eere; ofte met de byspreucke van de oude Romeynen: de moeder van vreesachtige ofte vervaerde kinderen schreyt selden.

Het gemoet des menschen (seyt Philo) is een woonplaetse ofte van de deucht, ofte van ontucht; ofte (gelijck Bernardus seyt) des menschen herte is als een molen; het draeyt gestadelijck omme, en maelt al watter wert ingebracht; maer indien men 't ledigh laet, soo verteert het sich selven. Door stilstant vererghen alle dingen. Een steen, soo hy niet dickwils omgewentelt en wert, is seer haest overloopen van mos en ruychte. Als het yser rust, soo roest het. Opgesloten kleederen krielen van motten ende schieters. Een ydel gemoet is een herberge van sonden; een ledigh mensche, des duyvels oorkussen. Iek ginck, seyt de Wijseman, voorby den acker der luyen, en siet! daer waren enekel netelen op, en hy stont vol distelen, en de muyr was neder gevallen, Prov. 24. 30. De ledige weduwen beschuldight de Apostel als klapachtigh en spreeckende, dat niet en betaemt, I Tim. 5. In 't korte, ledicheyt is een moeder van beuselingen, een stijf-moeder van deughden. Laet ons dan sorge dragen, dat, en God, als hy ons komt besoecken, en de Duyvel, als hy ons komt quellen, ons besigh mogen vinden met eerlijcke oeffeningen.

Een die voor quaet hem mijden wil,
En magh niet ledigh zijn of stil;
Want 't is gansch seker, ons gemoet
Doet quaet, wanneer het niet en doet.

Affluit incautis.

Dum praedas agit anguis, et ardua saxa pererrat,
   Ambulat innocuas, tutus ab hoste, vias:
Hunc improviso perstringit aranea telo,
   Cum jacet, in molli gramme, susus humi.
Lascivas abigunt tractata negotia flammas,
   Quis videt intentos rebus amore trahi?
Dum vacat, et molli colit otia pectus in umbrâ,
   Tum patet, occulto turn subit igne Venus.

Un coeur oisif, d'amour captif.

L'araigne ne pent oneq attrapper la couleuvre,
Lors, quant elle est au bois empesché de quelque oeuvre,
Le coup mortel, helas! luy vient en reposant:
Rien, que le coeur oisif le sol amour surprend.

Periculum venit, cum contemnitur.

Imbelli noceat cui mollis araneus ictu?
   Et quis nou rigido tactus ab angue cadat?
Huic tamen incumbens victrix dominatur arachne,
   Et vastum tenui perforat ense caput.
Unde fit, ut coluber parvo cadat ictus ab hoste?
   Languebat serpens, et vigil hostis erat.
Quam sacilè est struere insidias nil tale timenti!
   Est, quod ei metuas, cui metus omnis abest.

Crains ton ennemy, bien que petit.

L'araigne, bien que soit soible et petite beste,
Rompt ncantmoins par fois au grand serpent la teste;
Qui ne redoute rien, est aisement attaint,
Crains pour un tel, amy, qui rien jamais ne eraint.

Quid dormitis? surgite et orate, ne intretis in tentationem.

Fronde super viridi, radiis tepefactus Eois,
   Otia dum serpens desidiosus agit,
Ex alto tenui se librat aranea filo,
   Et colubrum parva cuspide sundit humi.
Otia virus habent, et habet sors laeta venenum;
   Deliciis vitiis mentis aperta via est,
Sperne voluptatum illecebras, puer, otia sperne,
   Hoste sub aërio ni cecidisse velis.

D'oisivité, tout peché.

Assaillir le serpent l'araigne oneques n'ose,
Si non, quant il au bois se laschement repose.
Nul est plus aisement du tentateur surpris,
Qu'un tel, qui a les sens d'oisivité saisis.

Ex securitate cura.

Majores interdum copiae sternuntur à minoribus, potentiores à debilioribus, ait Halicar. Nihil est tam firmum, cui periculum non sit, etiam ab invalido: et leo ipse aliquando minimarum avium sit pabulum, inquit Curtius. Vis rationem? securitas, tam in publieis quam privatis, eertissimum calamitatis initium: solutè viventes undique patent, et oportuni injuriae multas occasiones praebent insidiantibus, ait Philosophus. Saepe etenim et contemptus hostis cruentum certamen edidit, et inclyti populi regesque perlevi momento victi sunt, ait Livius. Inimicum sane quamvis humilem, docti est metuere, ex consilio Senecae. Metus quippe prudentiam docet; quique insidias timet, haud sacile in eas impingit. Timor securitatis dux, periculorum praeumptio: metuendo quippe sapiens vitat malum. In ipsâ igitur securitate animus ad difficilia sese praeparet, ut contra injuriam sortunae inter benesicia sirmetur. Timidi matrem non flere, vetus adagium eft.

juvenal. *Sat.* 6.

Nune patimur longae pacis mala, saevior armis
Luxuria incubuit, victumque ulciteitur orbem.

baud. *Dissert. de Induc*.

Nulli sacilius opprimuntur, quam qui nihil timent,
et imparati sunt ad resistendum.

senec. *Agam.*

Victor timere quid potest? quod non timet.

Ne diabolus te otiosum inveniat.

Vitii aut virtutis animus domus est, inquit Philo: vel ut Bernardus: cor hominis, sicut molendinum, volvitur velociter, et quidquid imponitur, molit; si autem nihil imponitur, seipsum consumit. Omnia otio deteriora sunt. Lapis non revolutus obducitur musco. Ferrum, nili utaris, rubigine consumitur. Aqua, nisi moveatur, vitium capit. Vestis seposita tinearum fit habitaculum. Otiosa mens vitiorum domicilium. Transivi, inquit sapiens Prov. 24.30., agrum hominis pigri, et ecce! totum repleverant urticae, et maceria lapidum destructa erat. Otiosas viduas, notavit Apostolus I Tim. 5., ut verbosas et loquentes quae non oportet. Quid plura? Otium nugarum mater est, noverca virtutum, ait Bernard. Nihilque in totâ vita adeò bonae menti adversum, quàm nihil agere. Semper aliquid honeste rei agamus, ne aut Deus, cum nos invisit, aut Diabolus, ubi nos tentat, oscitantes et vacuos nos inveniat.

Matth. 13. Cum autem dormirent homines, venit inimicus, et superseminavit zizania in medio tritici.

hieron. ***in Serm.***

Aliquid operis facito, ut te Diabolus inveniat occupatum, non enim facile capitur à, Diabolo, qui bono vacat exercitio.

I *Jean*. 5. 18. Nous sçavons que quiconque est né de Dieu, ne péche point: mais qui est engendré de Dieu, se contregarde soi mesme, et le Malin ne le touche point.

> **CHRISOST.**
> Definitio amoris haec est: animae vacantis passio.

laërt. ***lib.*** **6.**

Diogenes dixit amorem otiosorum esse negotium, quod hic affectus potissimum occupet otio deditos: ita fit ut, dum otio vacant, in rem negotiosissimam incidant.

> **OVID.**
> Quaeritur AEgistus qua re sit sactus adulter?
> In promptu causa est: desidiosus erat.

Post tristia dulcor.

Lijden, al-eer verblijden.

Ick sprack eens Rosemont, terwyle datse naeyde;
Ick klaeghde mijn verdriet, hoort doch hoe sy my paeyde:
   Komt, sprackse, komt een reys, en siet my desen naet;
   Let op dit maeghde-werck, en wat'er omme gaet:
Hier wort een stale punt als vooren uyt gesonden,
De draet komt naderhant, die heelt dan eerst de wonden:
   Ey vrient en wacht geen vreught, als na geleden pijn,
   Die 't soet wil sonder suer, en magh geen vryer zijn.

Oordeelt niet, of 't eynde siet.

Ick quam eens op een rijt daer Phylis sat en naeyde,
Ick sagh een rechten bloet die stont'er by en kraeyde,
   Die riep: wat maller dingh! wat gaet de Joffer aen!
   De moeyte diese neemt is beter ongedaen.
Hy sagh een stale punt, hy sagh het lijnwaet breken,
Maer waer dit henen wou en was hem niet gebleken:
   Al heeft u wijs beleyt een seecker oogh-gemerck,
   En toont noyt aen een dwaes een onvolkomen werck.

II Corint. VII. 10.
De droefheyt die na god is, werckt vreese ter saligheyt.

Als iemant sit en naeyt, hy schijnt het doeck te breken,
Maer, schoon de naelde quetst, het garen heelt de steken;
   Al is de stale punt niet eygen aen de naet,

Sy maeckt noch evenwel het open voor den draet.
Al wort'er door den anxt geen mensche wederboren,
Terwijl de ziele klaeght haer troost te zijn verloren,
't Is evenwel de schrick die ons de geest bereyt,
En tot een beter werck de rechte gronden leyt.

Van alle raetslagen, die men voorneemt, is liet beginsel: recht te verstaen de saken waer over men gesint is raet te plegen, seyt Plato, of andersins moet men noodelick gansch en al mis-tasten. Daer vallen dagelijcx in dit leven veel dingen voor, de weleke van buyten af, en als in het voor by gaen alleen, bemerekt zijnde, verwerpelijck schijnen; maer nader ondertast, en het oogmerck van den genen diese beleydt, wel ingenomen wesende, werden goet en loflick bevonden, Wat verschilt doch straffe van wreetheyt? nadien men in beyde bloedt vergiet. Wat schattinge van gierigheyt? nadien men in beyde gelt vergaert. Wat bestraffinge van hardigheyt? nadien men door beyde de wederspannigen een gebidt in den muyl werpt. Sekerlijck het eynde ontdeckt het onderscheyt van alle dinghen. Wy vereyschen daerom van alle menschen, met Lactantio, nae het recht der menschelijckheyt, dat niemant iet en verwerpe, voor hy het selve ten vollen heest leeren kennen.

Verslagentheyt des gemoets is wel dienstigh in 't begin van de bekeeringe, ten eynde de mensche sich recht vernedere, en sich selven gansch mishage: op dat hy alsoo des Heeren wegh beginnende met vreese, allenoxkens in sterekheyt magh toe-nemen. Ondertusschen nochtans, nademael den genen, die met de slavernye van de vreese gebonden is, niet en kan smaken de der vryheyt; soo en moet'et by ons daer by niet gelaten werden. Als ghy hoort (seyt'er een Godsaligh man) dat God goedigh en barmhartigh is, maeckt dat ghy dien goeden God liefhebt: als ghy hoort dat God rechtveerdigh is, siet dat ghy sijne gerechtigheyt vreest: op dat ghy alsoo door vreese en liefde te samen, naer sijne insettinghen meught wandelen. Kent u selven, op dat ghy God meught vreesen: kent God, op dat ghy hem meught liefhebben: in het eene is het beginsel, in het ander de volkomentheyt der wijsheyt. 't Beginsel der saligheyt is vreese: de vervullinge der wet is liesde. Gelijck uyt kennisse uwes selfs, vreese Godes voortkomt: soo, in tegendeel van dien, uyt onwetentheyt uwes selfs, komt hooghmoet; uyt onkennisse van God, wanhope:

Al is de vrees' in 't eerste goet,
Sy is niet daer het blyven moet,
  't Is nut geduerigh voort te gaen,
  Tot wy vast in de liefde staen.

Post tristia dullcor.

Assideo tenerae nuper dum junetus amicae,
  Dumque saper nostro vulnere multa queror;
Risit et, ô duri nimium tener hospes Amoris,
  Ni patiatur amans, non potietur, ait.
Hoc doetum te reddat opus (sua lintea monstrat)
  Ecce! subit filo enspis acuta prior.
Quis gemit, et primo sub vulnere projieit arma,
  Crede mihi, Veneri miles ineptus erit.

Apres tourment, contentement.

Un jour je me plaignois, estant aupres ma belle,
De mon penible amour, je la nommois cruelle:
Tay toy (ce me diet-on), le linge ne se joinet,

Si preallablemeut on ne le blesse poinet.

Ex fine judicium.

Mille soraminibus dum lintea virgo decorat,
   Filaque distinctis inserit ordinibus;
Rusticus ista videns, vah, stulta puellula! clamat,
   Candida serratâ lintea perdis acu.
Vulnus ut infligat tetricâ cum fronte notaris,
   Vulneris auxilium, rustice, nonne vides?
Materiam fatuo risus dedit ille popello,
   Qui, cui summa manus deficit, edit opus.

Ne reprens, ce que n'entens.

Lors quant Margot piquoit le drap de son esguille,
Damaetas luy cria: que tu es sotte fille,
D'ainsi gaster le drap! car il ne scait que c'est;
Ne monstre pas au fol un oenvre my-parfaict.

Si non parat, saltem praeparat.

Lintea non conjungit acus, dum lintea pungit,
   Sed via, quae tandem lintea jungat, erit.
Nain simulac subjecta chalybs per carbasa transit,
   Mox comitem medicum vulneris auctor habet.
Anxietas, quse mente latet, quae pectora turbat,
   Non est quae nobis corda renata facit:
Illa tarnen sternitque viam, reseratque scatebras;
   Principium timor est, Spiritus implet opus.

II *Corinth*. 7. 10. vous avez esté contristez, selon dieu.

Lors que la docte main le drap rompu va poindre,
Ce n'est pas proprement ce que le drap saict joindre,
Mais pour la voye ouvrir. Nos tremblements et poeurs
N'est pas l'Esprit, mais pour nous preparer les coeurs.

Ex fine judicium.

In omni re judicandi ac consulendi principium est: nosse id, de quo consilium institutum est, aut totâ viâ aberrare necessum est, ait Plato. Multa enim quotidie incidunt in vitam mortalium, quae si obiter tantùm inspiciantur, et prout primâ sronte in oculos incurrunt, facilè quisvis damnaturus est; et contrà penitus eadem

consideranti ac scopum agentis intuenti, bona ac justa videbuntur. Fiuis omnia discriminat. Ecce! supplicia quantum à saevitiâ abeunt? sanguis enim ubertim effunditur. Tributa ab avaritiâ? pecunia avidè congeritur. Censura à rigore? sraenum et modus invitis imponitur. Ab omnibus igitur, cum Laetantio, humanitatis jure postulamus, ut non prius damnent, quàm universa cognoverint; igitur, ut ait ille, in omni re

Judicium suspende, scopus dum notus agentis.
L. 24. ff. de ll.

Incivile est, nisi totâ lege perspectâ, una aliquâ particulâ ejus propositâ, judicare vel respondere.

C. major s de Baptism.
Non debet separari cauda à capite.

Si non parat, saltem praeparat.

Tremor ac horror conscientiae, in initio quidem conversionis, idoneus est ad hoe, ut animus verè humilietur, sibique summoperè displiceat; ut ita homo in viâ Domini à timore incipiat, et ad fortitudinem perveniat, inquit Greg. At verò, cum ille, quem ligat servitus timoris, ignoret gratiam libertatis; non hie fubsistendum est. Cum audis quod Dominus tuus dulcis sit, ait vir pius, sac ut eum diligas: cum audis, quod reetus sit, attende ut timeas; ut amore, et timore Dei legem ejus custodias. Noveris te, ut Deum timeas: noveris Deum, ut aequè ipsum diligas; in altero initiaris ad sapientiam, in altero consummaris: initium salutis timor Domini, et plenitudo legis charitas. Quemadmodum, ex notitâ tui, venit in te timor Dei: atque ex Dei notitiâ, Dei itidem amor: sie è contrario, ex ignorantiâ tui, superbia; ex Dei ignorantâ venit desperatio, Bernard. sup. Cant.

Actor. 2. 37. *et seq.*

His auditis, compuneti sunt corde et dixerunt Petro et reliquis Apostolis: quid saciemus viri fratres! Petrus vero ad illos: poenitentiam agite et baptizetur unusquisque in nomine Jesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum, et accipietis donum Spiritus saneti.

OVID.
Et tarnen est artis tristissima janua nostrae,
Et labor est unns tempora prima pati.

mich. montagn. *des Essais lib.* 3. *cap.* 5.

Qui n'a la jouissance qu'en la jouissance, qui ne gaigne que du haut poinct, qui n'ayme la chasse qu'en la prise, il ne luy appartient se mesler à, l'Escole d'Amour, le plaifir n'est plaisir sans amertume.

Res immoderata cupido est.

Altijt na meer.

Als ick de lieffte sach, doen woud ick haer genaken;
Stracx riep ick om de spraeck, flucx haer te mogen raken,
   Doen bad ick om een kus, en, schoon ick die bequam,
   Noch vont ick, dat mijn hert geen recht vernoegen nam.
Ick voelde des te meer mijn ziel geduerigh hijgen,
Dus wenscht' ick boven dat een naerder pant te krijgen:
   O lusten sonder end'! ô wispeltuerigh spel!
   Al krijght de hont een stuck, noch gaept hy evenwel.

Staegh na wat nieus.

Smact eten aen een dogh, hy staet met holle wangen
Om weder op een nieu geduerigh iet te vangen;
   Het valt hem in de mont, het vaert hem in de keel,
   En des al niet-te-min het is hem even veel.
Wat baet u groot gewin, of veelderhande schatten,
Indien ghy niet en droomt als op een nieu te vatten?
   U winst en is maer wint en doet u maer verdriet:
   Want een, die maer en slockt, en smaeckt de spijse niet.

Johan. IV. 13 en VI. 35.
Buyten godt geen versadinge.

Ey, let op desen hont: het broot hem toegeworpen,
Dat schijnt hy sonder smaeck als in het lijf te slorpen;
   En siet, van stonden aen soo staet hy even graegh,

Het schijnt, hy draeght een wolf verholen in de maegh.
Schier op gelijcken voet soo leven alle menschen,
Hoe wel de saken gaen, noch is'er iet te wenschen;
En soo daer iemant vraeght, waerom het soo geschiet:
Het goet, dat ons vernoeght, en is op aerden niet.

't Is wijsheyt en grootmoedigheyt (seyt Cicero) wat men verloren heeft te vergeten, wat men gewonnen heeft te gedencken.

De gierigaert doet in beyde regel-recht het tegendeel; want verliest hy maer een kleyn deel van 't gene hy alrede gewonnen heeft, hy schreyt tranen met tuyten; niet ongelijck in sijn doen met de kinderen, aen de welcke schoon men veel poppe-goet en speel-dingen heeft gegeven, indien men maer ietwes haer af en neemt, sy stellen 't op een krijten en werpen 't al daer henen. Indien daer en-tegens de gierigaert staegh an winste is, noch is 't al niet.

Want gelijck een hont met een open kele ontfanght het broot, datmen hem toe werpt, en 't selve terstont geheel en sonder smaeck inslickt, en naer het nieuwe loert; insgelijcx al wat hem 't geluck toesendt, sluyt hy knap in zijn koffers, wachtende al weer op het toekomende.

Ellendige menschen! de rechtveerdige (seyt Salomon Prover. 13. 25.) eet dat sijn ziele sadt wert; maer der godloosen buyck heeft nimmermeer genoegh. 't Is konste verzaedt te werden.

Geen mensche ter werelt werter, door Godes beschickinge, tot soo volmaeckten geluck oyt verheven, of hem en wert altijt iet wat gelaten, 't welck hem quelt. Dese, rijck zijnde van goederen, beklaeght dat hy van slechte ouders geboren is: gene, wel van goeden huyse, maer arm zijnde, hadde liever ergens in den doncker van een slecht geslacht te schuylen: de derde, rijck en edel zijnde, sucht om dat hy eenigh en ongetrouwt is: de vierde, geluckelijck gehout wesende, treurt alleenlijck door gebreck van kinderen, Men vinter, welcker blijschap over haer kindersalige vrouwen wert ingebonden, of door de slampamperye van hare soonen, of door de geyligheyt en veyligheyt van hare dochters. In 't korte, werwaerts dat men sich went, men sal aller wegen stoffe vinden, om sich over sijne gelegentheyt te misnoegen. Is 't vreemt? Luyden die in gehuerde huysen woonen, klagen altijt van dit of gint deel haerder wooninge, om redenen dat sy in de selve niet en mogen maken en breken, gelijck men in eygen doet. 't Is met ons al het selve: 't een of 't ander lit is staegh ontstelt, tot een vast teycken, dat wy hier maer huerlingen sijn. Het welck alsoo wesende, laet ons dan van foodanigen huysraet ons selven versorgen - niet die nu in dit huerhuys, maer die hier namaels in ons eyge en eeuwige wooninge ons sal te passe komen, gelijck sulcx (oock hier in dese tijdelijcke dingen) het werck is van een sorgvuldigh vader des huysgesins.

> Noyt heeft'et iemant hier soo klaer,
> Of 't hapert noch al hier of daer.

Res immoderata cupido est.

> Prima quidem fuerat dominam tibi cura videndi,
> Altera, mox lateri jungere posse latus:
> Istud et illud habes, sed et boe, tibi lenis amica
> Blandítias mo les, aptaque verba dedit.
> Oscula nune poscis, iet et oscula: nonne petetur
> Mox illibatae virginitatis honos?
> Et vorat, et properans ruit in nova frusta molossus,
> Quodque petat cupidus semper amator habet.

Le chien, le jeu, l'amour, le feu, Ne se contentent oncq de peu.

Qu'on donne au chien du pain, qu'on donne du fourmage;
Il gloute, sans mascher, et veut ja d'avantage.
Quel grand' faveur que faiet la dame à son amant,
Rien ne luy oneq suffit, il va tonsiours avant.

Ad nova semper hians.

Jejuno dominus cerealia frusta molosso
  Objicit, hic avido devorat ore cibum;
Et stat hians, aliamque oculos intendit in offam,
  Semper el acceptis uberiora petit.
Nos molimur idem; nam si cui numine dextro
  Eveniant nummi, praedia, census, agri,
Omnia conduntur, petitur nova praeda: fnturi
  Sic desiderio prodiga vita perit.

Plusieurs ont trop, nul n'a assez.

Quel bien peut avenir à la chiche avarice?
Tout n'est pour assouvir, mais pour nourir le vice;
Jette au chien affamé soit tant friant morceau,
Il gloute sans mascher, et cherche du nouveau.

Improbis nulla est satietas.

Dum data frusta vorat, nondum bene mansa, moloslus;
  In nova, semper hians, et nova frusta ruit.
Cum nunquam praesens homini ferat hora quietem,
  nec satis id, quod adest, pectora nostra juvet.
Cum desiderio semper gemat aegra futuri,
  Atque aliud nobis mens, aliudque petat;
Hîc patrium non esse solum, sedesque- beatas,
  Discite: sunt alio gaudia vera loco.

Proverb. 27. 20. Le sepulchre et gouffre sont jamais rassasjés, ausi ne sont jamais les yeux des hommes.

Puis que le coeur humain au chien est tant semblable,
Que nostre esprit tousiours demeure insatiable;
Faisons conclusion, que ce qu'à l'homme faut,
N'est en ce monde icy, mais est logé plus haut.

Ad nova semper hians.

Est sapientiae magnitudinisque animi, ait Cicero, quid amiseris, oblivisei; quid recuperaveris, cogitare. In utroque contrarium plerumque faciunt homines; parta enim sine voluptate ferè demittunt; amissa autem veris et spirantibns lachrimis deplorant. Pueri, lusoria plurima iis licet dederis, si unum atque alternm modo auferas, reliquis omnibus, per iram ac indignationem abjectis, plorant. Idem plerisque hominum solet accidere; vel unum aliquod dispendium magna cominoda injucunda ac insipida solet reddere. Mobilis ac inquieta est mens hominis, nunquam se tenet, ait Seneca. Optat libertatem servus, civitatem libertus, civis divitias, dives nobilitatem, nobilis regnum, rex in Deorum numerum referri vult, tonare propemodum ac fulminare cupiens: adeò ejus, quod semel transierit modum, nullus est terminus, ait Epietetus. Optimè Hebraeus sapiens: justus sumit cibum, et replet animam suam; venter impiorum insatiabilis.

martial. *lib.* 12. *Epig.*

Habet Africanus millies; et tarnen captat,
Fortuna multis nimis dat, nulli satis.

sen. *lib.* 1. *Epist.* 2.

Quid refert quantum illi in area, quantum in horreis jaceat? si alieno inhiet, si non quaesita, sed quaerenda computet: non enim qui parum habet, sed qui plus petit, pauper est.

GREGOR.
*in Moral.*Ars magna est, satiari.

Improbis nulla est satietas.

Nemini mortalium, divinâ providentiâ, tam exactae felicitatis gaudia unquam obtigere, ut non aliquid relictum ei esset, quod gemeret. Hic censu cum exuberet, obseuro loco natum se queritur; ille, majorum stemmate clarus, domesticae rei tennitatem detestatus, mallet latere; iste nobilitate opibusque conspicuus, coelibem se queritur; alius amans et ainatus, conjugioque felix, orbitatem deflet. Est, cui foecundae uxoris gaudia, aut filiorum luxus, aut siliarum petulantia obnubilat. Denique, quocunque te vertas, ubique, quod cum status tui conditione rixeris, affatim invenies. Quid externa loquor? hoe ipsum corpusculum tuum exente, semper in eo querulum aliquid et quod te offendat, obvium erit. Quid mirum? homines qui in alieno babitant, semper de aliquâ domicilii parte conqueruntur; idque eâ de causa, quod domum istam conductitiam, pro arbitrio, instaurare non possint. Idem nobiscum est: nam cum de aliquo identidem membro querulus animns nobiscum expoftulat, inquilinos esse, et supellectilem isti perpetuo (quod et frugi pater familias hîc solet) aptandam esse, sedulo monet.

Johan. 4. 14. Omnis qui bibet ex aqua hac iterum sitiet, qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in aeternum.

Psalm. 16. 11. Satietas gandiorum in conspectu Dei.

senec. 19. *Epist.*

Qualem dicimus seriem causarum esse, ex quibus nectitur fatum; talem dicimus cupiditatem; altera ex fine alterius nectitur.

CLAUD.

At sibi cuncta petens nunquam saturanda Cupido,
Quae, velut immanes reserat dum bellua rictus,
Expleri pascique nequit: nune flagrat amore,
Nunc gaudet, nunc moesta dolet, rursusque refurgens
Exoritur, caesaque redit pollentius hydrâ.

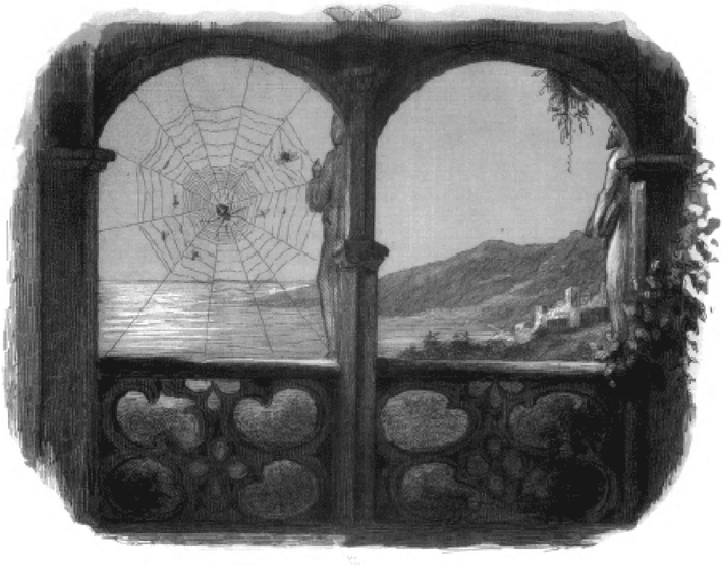

Non intrandum, aut penetrandum.

Die 't spel niet kan, die blijft'er van.

De webben, die de spin gewoon is uyt te setten,
Zijn van gelijcken aert met Venus warre-netten;
   Al wat daer omme gaet, dat siet men in de min:
   De bie die vlieght'er deur, de mugge blijft'er in.
Leert, jonge lieden, leert door Venus garen breken:
Daer blijft maer kleyn gespuys in spinne-webben steken;
   En laet u vryen geest niet binden als een mugh,
   Of breeckter deur met kracht, òf keert met kunst te rugh.

Te wyden net, is staegh ontset,

Wanneer een grage spin ontsluyt haer broose netten,
En gaetse voor een deur of voor een venster setten,
   Hier vlieght een horsel in, en daer een vogel deur,
   En elders raeght de meyt en opent grooter scheur;
Siet, daer is dan het tuygh aen alle kant gereten,
Soo dat de vliegen selfs ontkomen door de spleten.
   Gesellen, soo ghy wenscht van druck te zijn bevrijt,
   Gebruyckt een matigh net, en spant'et niet te wijt.

II Timoth. II. 26.
Dat sy van de banden des duyvels ontgaende, ontwaken tot sijnen wille.

De netten van de spin, die in de vensters hangen,
En konnen maer alleen de kleyne muggen vangen:

De wespe met de bie, en al wat hooger sweeft,
Maeckt dat het broose raegh op hen geen vat en heeft.
Wat kan een moedigh hert sijn goeden wegh beletten?
Al wat de werelt spint en zijn maer boose netten.
En acht, ô weerde ziel! en acht geen losse waen,
De wint verstroyt het kaf, maer niet het wichtigh graen.

Van rijckdommen (seyt Apulejus) moet men oordeelen als van kleederen, en voor beter houden die ons recht wel passen, als die, te groot zijnde, ons wijt en sloffigh om 't lijf hangen. 't Betaemt een groot gemoet (seyt Seneca) groote dingen te versmaden, en liever te verkiesen dat middelmatigh is, als dat te veel is: 't eerste is handsaem en nut, het ander is onschickelijck door sijn grootte. Door te gulsighe veylheyt wert het groen koren legerigh, en het kan niet rijpen. Door gewichte van vruchten scheuren de boomen. 't Gaet even soo mette gemoederen der menschen: onmatigen voorspoet is oorsaeck van haer qualijck varen, sulcx dat sy niet alleenlijck aen haer selven, maer oock aen anderen hinderlijck werden; niet ongelijck zijnde de beelden, die den eenen of den anderen onverstandigen ambachtsman op een al te grooten voet gestelt heeft, waer door haer kleynte des te meer uytmuyt.

't Is seker, dat kleyne verstanden, tot groote ampten gevordert, dies te meer haer onverstant aen den dagh brengen. 't Is een slecht schipper, die 't zeyl in voorwint soo seer nytgeviert heeft, dat hy 't selve, als het noot doet, niet een reefjen en kan inswichten.

Dat het leven van een Christen mensche is als een deurganck, de mensche selfs als een reysende man, wert ons in Godes woort duydelijck geleert. Wy en hebben hier geen blyvende stede, maer wy verwachten een andere, seyt de Apostel. 't Is dan dapperheyt op desen wegh staegh aen te treden: 't is onachtsaemheyt ergens te blyven leuteren. Het Christelijck gemoet heeft lust in beweginge, oock selfs in dat eenige over-een-komste met den hemel hebbende. Men houdt, dat in Scythia menschen zijn, die, nergens een vaste woonplaetse stellende, gestaegh huys en huysraet op een wagen herwaerts en derwaerts ommevoeren. Iet sulcx betaemt voor al een Christelijck gemoet, ieder dient sijn vat (op de wijse van Diogenes) gestadelijek om entom te tobbelen, selden te setten, nimmermeer te vesten. Neemt dat'er iemant, uyt verre landen naer sijn vaderlant reysende, t'eeniger tijt onder wege quame ter herberge, daer hy by den weert wel en vriendelijck getoeft werde, ingevalle hy door soodanigh onthael verbockt wesende, sijn reyse ginck staken, en bleef ter selver plaetse lunterende, soude een iegelijck daer uyt niet oordeelen dat'et den sulcken licht ter plaetse schort (soe men seyt) daer men de ossen bolt? ontwijffelijck ja. Laet ons vry dencken, dat wy sijn in dusdanige gestaltenisse: de werelt is ons (soo het schijnt) een geneuchelijcken weert, ons vleesch een vriendelijcke weerdinne: laet ons sorge dragen, dat wy, zijnde op de reyse naer ons ware vaderlant, door de aenlockinge van d'een en d'andere, in onsen goeden wegh niet vertraeght en werden.

Non intrandum, aut penetrandum.

Hoe, quod rete vides, teneri sit carcer amoris,
   Quae sedet in medio, sit Cytherea tibi:
Aspicis, ut culices, insectaque vilia, muscae
   Jacten ur patulis praeda retenta plagis:
Posteritas crabro acris equi per stamina transit,
   Et laquei vespâ concutiente ruunt.
Rumpit et abrumpit easses cordatus amoris;
   Degeneres Veneris molle retardat opus.

Ou passe ou l'amour chasse.

Rien que le sot amant, sans sorce, sans courage,
Demeure garotté en ce debil cordage,
Que Venus a filé: le brave esprit y vant;
Ou jamais y entrer, ou penetrer y faut.

In vulnus majora patent.

Dum laxos gracili pede tendit aranea casses,
   Et nimium latè sutile pandit opus;
Ant laqueos tecto lapsi rupêre lapilli,
   Ant citò praeteriens retia findit avis:
Et modò crabro plagis, modò turbidus ingruit auster,
   Sic aliquâ semper parte lacuna patet.
Armamenta suae nimium qui pandere sortis
   Aggreditur, semper quo feriatur habet.

Qui trop embrasse, peu estraint.

L'araigne largement va ses silets estendre,
Mais voila dechirez ses lacqs, au lieu de prendre.
Qui, haut en ses desseins, ses rets trop a ouvert,
En s'ouvrant an malheur, au lieu de gain il perd.

Pervia virtuti, sed vilibus invia.

Est similis nostro, quem texit araueus, orbis;
   Plurimaqué humanae conditionis habet:
Hic noctuma culex, obscoenaque musca pependit,
   Utraque ridendo compede nexa pedes.
Posteritas crabro acris equi, virtutis avitoe
   Conscius, incursu debile solvit opus:
Carpite iter coeli, quibus est coelestis origo,
   Haec plaga, nil praeter vilia monstra tenet.

Proverb. 5. 25. IL Sera happé par les cordes de son peché.

Le monde et ses filets nous font icy la guerre,
Il faut monter au ciel sans s'arrester en terre:
Arriere lacqs mondais! jamais divin esprit
Plein d'animosité ta soible rets ne prit.

In vulnus majora patent.

Fortunam, velut tunicam, magis concinnam proba, quam longam, ait Apul. Magni quippe animi est magna contemnere, ac mediocria malle, ait Seneca; illa enim utilia vitaliaque sunt, haec, eo quo superfluunt, nocent. Segetem nimia sternit ubertas. Rami pomorum onere sranguntur, et ad maturitatem non pervenit nimia foecunditas. Idem animis humanis evenit; eos quippe immoderata selicitas rumpit, quâ non tantùm in aliorum injuriam, sed etiam in suam vertuntur: fitque iis, quod exiguis statuis solet, quibus imperiti artifices magnas bases subdiderunt, ex quibus magis conspicua redditur earum exigui as. Pusillo sanè animò munus amplum, aut opes ingentes additae, magis imperitiam, animique fatuitatem produnt, Stultus gubernator est, qui totos adeò sinus explicuit, ut, si tempestas ingruat, expedite armamenta contrahere non possit.

senec. *Agamemn.*

Corpora morbis
Majora patent,
Et dum in pastus
Armenta vagos
Vilia currunt,
Placet in vulnus
Maxima cervix.
Modicis rebus
Longius aevum est.

seneca *de Tranq*.

Qui multa agit faepe sortunae poteftatem sui sacit, cogendae in aretum res sunt, ut tela ia vanum cadant. Angustanda sunt patrimonia nostra, ut minus ad injurias fortunae simus expositi. Magna armamenta pandentibus multa ingruant necesse est.

Pervia virtuti, sed vilibus invia.

Vitam hominis Christiani transitum. esse, ipsumque perpetuum viatorem videri, divini verbi elogia diserte pronuntiant. Non habemus hic locum permanentem, sed alium exspectamus, inquit Apost. Transire igitur virtutis, haerere alibi ignaviae est. Gaudet motu animus Christianus, et in hoe, coelum sibi cognatum imitatur. In partibus Scythiae homines quosdam nunquam domicilium figere, plaustro se suaque identidem transserre memoriae proditum est. Id vere Christianum decet: dolium hoe nostrum, Diogenis more, identidem volutandum est, sistendum raro, figendum nunquam et nusquam. Finge mihi aliquem è regione longinquâ ad patriam properantem, in cauponam aliquam lepidam ac sacetam incidisse, quae benigne eum habeat, ac lautè excipiat; hune eò loei si, tanquam ad Sirenum scopulas, haerentem cernamus, numquid excordem ac insipidum jure dicemus? ita sanè: vir fugiens quippe, ut est in proverbio, non moratur strepitum lyrae. Idem de nobis censeamus. Nec illecebris ac lenociniis suis mundus hospes, aut caro caupona nos impediant, quo minus in veram illam ac coelestem patriam, velis equisque properemus. Annue, summe Deus!

august. ***Hom.*** **3.**

Diabolus non invalesceret contra nos, nifi vires ex vitiis nostris praeberemus et locum ei dominando nobis peccato faceremus, unde nolite locum dare Diabolo.

ovid. ***de Art.*** **1.**

> Hoe unum moneo: si quid modò creditur arti,
> Aut nunquam tentes, aut perfice -

mich. montagn. ***des Essioeis, lib.*** **3.** ***cap.*** **5.**

> Le vice est de n'en pas sortir, non pas d'y entrer.

Amica amanti anima.

Uw gunst, mijn leven.

Ghy broet een hinnen-ey, en krijght een geestigh kiecken,
En siet, een doode romp beweeght haer vlugge wiecken;
Ghy noemt dit wonder, sief! maer mocht'et my geschien,
Ghy soudt in myn gelaet al meerder wonder sien.
Ick was eens op een tijt tot aen het graf gedreven,
Maer siet, ick kreegh terstont meer als mijn vorigh leven,
Soo haest uw gunstigh oogh maer eens op my en viel:
Ghy zijt mijn ander ick, de ziele mijner ziel.

Uyt de reden, kent de zeden.

Uw dochter heeft een ey in haren schoot genomen,
En daer is naderhant een kiecken van gekomen;
Des seytse menighmael: hier ben ick moeder van.
Ghy vraeght wat dit beduyt? my dunckt: zy wil een man.
Siet, als een grage kat het spit begint te lecken,
Soo dient men het gebraet wel dichte toe te decken:
Ghy daerom, let'er op, en huwt de vrijster uyt;
Of Els sal vrouwe sijn, oock eerse wort de bruyt.

I Corint. VII. 9.
Beter gemant, als gebrant.

Ghy hebt (gelijck het blijckt) een hinnen-ey genomen
En daer is metter tijt een kiecken uyt gekomen:

Nu hebje soo veel op met dat'er is gebroet,
Dat ghy u van het jonck de moeder noemen doet.
Wel, smaeckt u dese naem, en dat maer om te mallen?
Soo dunckt my, dat de daet u beter sou bevallen.
Vriendinne, kent u selfs; het is u minder schant
Voor alle man getrout, als heymelijck gebrant.

Een vader willende ondersoecken of sijn dochter het hooft na 't houwen begint te hangen, en behoeft de bewijsredenen van sulcx by stoelen en bancken (soo men seyt) niet te gaen soecken, hy hoeft maer acht te nemen op haer manieren van doen. De oogen, woorden, en het wesen selfs zijn als geduerige boden en stil-swijgende getuygen des herten, seyt Cicero.

Uyt het trecken van de mont
Kent men dickwils 's herten gront.

Posthumia, een van de Nonnen van de Goddinne Vesta, is van oneere verdacht en beticht geworden, alleenlijck om haer geestige kleedinge wille, en overmits sy wat vrymoediger van gelaet was, als soodanige maeght wel betaemde. Eenige van de ouden hebben uyt iemants uyterlijck gelaet, en insonderheyt uyt sijn woorden, over des selfs gheheele leven wel derven vonnis strijcken. Spreeckt, seyde Socrates tot den jongelingh, op dat men sien mach wat ghy voor een zijt. Des menschen reden is een spiegel sijns herten.

De Apostel en verklaert niet alleenlijck, dat et, beter is te trouwen, als in hoererye sich. te verloopen: maer selfs dat het beter is sich ten houwelijck te begeven, als te branden. Niemant dan en ketele hem selven, als of hy wat goets dede, die sich van het geselschap der vrouwen onthout, indien hy middelertijt inwendighlijck van vuyle lusten brant. Maeghdelijcke reynigheyt is een t' samenvoeginge van de suyverheyt des gemoets met een onbevleckt lichaem, gelijck klaerlijck af te meten is uyt de plaetse Pauli, I Cor. 7. 34. Ten welcken insien, seyt Isidorus seer wel, dat een macght in den vleesche, en niet in den gemoede, geen belooninge te verwachten en heeft. Maer alsoo 't kennelijck is, dat de gave van onthoudinge veeltijts alleenlijck voor een tijt den mensche by Gode wert toegelaten: soo is 'et geoorloft, sich soo lange van den huwelijcken staet te onthouden, ter tijt toe, dat men gewaer wert, dat ons de krachten ontbreken om het vleesch te konnen betoomen; doch tot sulcx ons onmachtigh gevoelende, mogen wy vryelijeken wel dencken, dat ons duydelijck van Godes wege wert gelast, dat wy ons souden ten houwelijck begeven. Doch op dat niemant dese maniere, van leven, als tegens de suyverheyt strydende, en verwerpe, dat hy lese en hoore den Outvader Chrysostomum. De hoogste trap (seyt hy) van suyverheyt, is reyne en onbesmette maeghdom: de tweede, de staet des houwelijcx, als de selve tusschen man en vrouwe eerlijck beleeft wert. Soo is dan het huwelijck (na het seggen van Chrysostomus, die nochtan over al ten besten van het huwelijck niet en gevoelt) als een tweede maeghdelijcke reynigheyt.

Amica, amanti anima.

Ova foves gremio, tener hinc tibi prodit alumnus,
   Quid! teneros, inquis, id potuisse sinus?
Idne stupes, mea lux? res haec tibi, mira videtur
   Philli? videbis idem, me quoque conde sinu.
Mens sine mente jaeet, gremio latus abde, resurget:
   Si foveas, moveor: ni faveas, morior;
Ut foveas faveasque precor: pulloque mihique
   Vita fovendo venit, vita favendo manet.

Ta faveur, ma vigeur.

Ne pense pas ce traict tant merveilleux, m'amie,
Que ta faveur a mis un rude amas en vie;
Et que tu vois produit, d'un oeuf, un beau poulet,
Car me traictant ainsi, tu verras mesme effect.

Ex signis, futura.

Ova fovet volucrum, tenerisque inserta papillis,
   Lydia bom bycum semina parva gerit:
Hine veniunt foetus, hine se vocat illa parentem,
   Hei mihi! ludendo nomina vera petit:
Re cupit esse parens, quae matris imagine gaudet.
   Si sapis, ô pater, haec figna reconde sinu:
Quin age, quemque voles habeat tua nata maritum,
   Quem noles, generum vel dabit illa tibi.

Par les meurs, cognoit-on les humeurs.

Margot, ayant au sein couvé un oeuf, fretille
En mere se nommant. Jean, marie ta fille,
Un gendre, qui te plaist, bientost te fant choisir;
Ou ta Margot prendra mary à son plaisir.

Praestat nubere, quam uri.

Et fovet, et calidis pullos educit ab ovis
   Phyllis et, en! matris jam mihi nomen, ait.
Phylli quid hoe sibi vult, animum tibi prurit imago?
   Ah! cui ficta placent nomina, vera juvant.
Ova soves gremio, veros imitantia partus,
   AEstuat in tacito dum tibi flamma sinu.
Improba nube viro: saciat pejora necesfe est,
   Si qua sub invisâ virginitate gemit.

Proverb. 5. 18. Ta source soit benite et te resiouy de la femme de ta jeunesse.

Il vaut bien mieux le corps lier par mariage,
Que se brusler le coeur d'une impudique rage.
Que te sonilles tu done par plaisirs contrefaiets?
Ven, que pens sans peché avoir les vrays effects.

Ex signis, futura.

Patri, anne nupturiat silia, secum deliberanti, testimoniis longè petitis neutiquam opus est; oculi, supereilia, vultus denique totus, sermo quidam tacitus mentis est, ait Cicero et, ut Poêta,

> Ex tacito vultu seire futura licet.

Posthumia, virgo Vestalis, de incestu causam dixit, ob suspicionem elegantioris cultus, ingeniumque liberius, quàm virginem deceret. Ut Liv. et Plutarch. testantur. Ex vultu, ex cultu, ex incessu, imò et sermone, qui saepe incautis excidit, praejudicialem de moribus totâque vitâ quaestionem veteres instituisse satis patet. Loquere, inquiebat Soerates ad puerum: ut te videam; speculm enim animi sermo est. Concludam cum Hieronymo: pro signo, inquit, interioris hominis sunt verba erumpentia; libidinosum, qui sua vitia callidè celat, interdum turpis sermo demonstrat. Vultu et oculis dissimulari non potest conscientia. dum luxuriosa ac lafeiva m ns e ucet in facie, et secreta cordis motu corporis ac gestibus indicat. Plura de indiciis filiae ad nuptias properantis, vide in quinto ac sexto emblemate libelli nostri de Officio virginis in cast. amor.

> **LUCRET.**
> Ut bibere in somnis sitiens cum quaerit, et humor
> Non datur, ardorem in membris qui stinguere possit,
> Tum laticum simulacra petit, frustraque laborat.

Apud Senecam virgo Vestalis, quia hunc versiculum seripflsset: Foelices nuptae, moriar, nisi nubere dulce est: incesti postulatur: et in eam sie dicitur: Foelices nuptae! cupientis est. Moriar nisi, affirmantis. Dulce est, quam expressa vox! quam ex imis visceribus emissa! Incesta est, etiam sine stupro, quae stuprum cupit.

Melius est nubere, quam uri.

Non tantùm melius esse pronuntiat Apostolus nubere, quàm scorti soeietate se pollucere: verùm etiam melius esse asserit nubere, quam uri. Ne ergo blaudiatur sibi qui soemineâ Venere non utitur, quum intrinsecus libidine ardeat. Pudicitiam enim esse, conjunetam cum castitate corporis, auimi puritatem, rectè notatur ex Paul. I. Cor. 7. 34. Idque respiciens, virginem carne, sed non mente, praeminm nullum manere, dixit Isidorus. Hinc cum donum continentiae plerumque non nisi ad tempus à Deo homini conferatur, tamdiu à nuptiis abstinere aliquis se poterit, quamdiu ad servandum caelibatum idoneum sese senserit: at fimulatque domaudae libidini vires defiecre sibi comperiet, conjugii necessitatem à Deo sibi impositam planè intelligat. Et, ne tanquam castitati adversum, id genus vitae quis damnare audeat, audiat D. Chrysostomum. Primus, inquit ille, castitatis gradus, virginitas immaculata; secundus, conjugii sides sideliter servata. Est ergo, vel teste Chrysostomo (qui alioqui nuptiis savere vix solet) conjugum castus amor species quaedam virginitatis.

greg. *lib.* 26 *Moral.*

Qui tentationum procellas cum difficutate tolerat, conjugii portum petat: melius enim est nubere, quam uri.

Proverb. 3. 2. Pourquoi, mon fils, ferois tu transporté de l'Amour de l'estrangere et embrasserois tu le sein de la foraine?

philip. *Beroal.*

Quod in navigio gubernator, quod in civitate magistratus, quod in mundo sol, hoe inter mortales amor est: navigium sine gubernatore labeseit, civitas sine magiftratu periclitatur, mundus sine sole tenebricosus efficitur: et mortalium vita sine amore vitalis non est. Tolle ex hominibus amorem, solem è mundo sustulisse videberis.[1)]

1) Rationes physicas vide apud Curd. lib. 2. de subtil., ubi & Liviam Augustam ova suo calore fovisse & pullos exclusisse memorat.

Furentem quid delubra juvant.

Is 't wijs, is 't mal, 't Liep boven al.

Een vryer gingh te kerck, om God te mogen dancken
Van dat hy was geraeckt uyt alle minne-rancken;
Maer siet, hem komt te moet fijn lieve vyandin,
Die blies hem even daer sijn eerste wesen in:
Sy gaf hem maer een lonck, daer gingh de Godsdienst henen;
Sy gaf hem maer een lach, sijn yver is verdwenen:
De Sim vergeet de maet, en pleeght haer oudt gebaer,
Als sy haer eersten wensch, de noten, wort gewaer.

Al setm' een puyt hoogh op een stoel,
Sy springt al weder na de poel.

Al gaet de baviaen met opgerechte leden
Juyst op de rechte maet, en als een mensche treden,
Hy des al niet-te-min tijt haestigh op de loop,
Al wort'er maer een noot geslingert in den hoop:
't Is al om niet gepooght een seugh te willen eeren,
Sy wil doch wederom tot haren modder keeren;
Al wort een lichtekoy oock tot een echte vrou,
Noch kijckt het oude mal by wijlen uyt de mou.

II Corint. XI. 14.
Dewijle de satan verandert wort in een engel des lichts, soo en is 't dan geen wonder, dat sijne dienaers verandert worden als dienaers der gerechtigheyt, der welcker eynde sal wesen na haer wercken.

De sim gingh op de maet, zy hadde leeren springen,
Sy trat gelijck een mensch, het schenen moye dingen;
   Maer alsse noten sagh geslingert in den griel,
   Soo was 't, dat flucx het beest ter aerden neder viel.
Dus gaet'et met het volck, dat, niet op ware gronden,
Maer uyt gewoont alleen, is aen de deught gebonden;
   Want komt'er maer een schijn van eenigh kleyn gewin,
   De tucht en haer gevolgh is flucx haer uyt den sin.

Die haer werck maken van de Prinssen voor te schrijven, wat voor dienaers de selve ontrent haer behooren te gebruycken, meynen dat men niet dan goede en van de goede gekomen, daer toe behoort te vorderen: oordeelende dat 'et natuerlijck is, dat 'er vrome van vrome herkomen; en dat 'et een teycken is van een laegh en onvorstelijck gemoet, slecht en geringh volcksken ontrent sich te lijden. 't En moet geen grootmoedigh Prinsse wesen, die een hoop vrygelaten slaven groot maeckt, seyt Plinius. En waerom dat? Groote staten en veranderen niemants geslachte; een ingeboren aert en wert nimmermeer door eer-ampten wegh genomen, de vilsigheyt sal altijt hier of daer, selfs dickwils als 'er meest eer te kavelen sal sijn, ergens uytpuylen en haer laten sien; want schoon ghy een esel met een leeuwenhuyt, wel ter keure, om en om pooght te bedecken, hoe behendelijck ghy dat oock sult meynen te doen, soo sald'er noch wel hier of daer een esels oore uytkijcken.

De Poëten verhalen ons, dat Hippomenes de snelle Atalanta, hem nu by naest voorby geloopen sijnde, met het uytwerpen van eenen gulden appel, soo heeft weten te verlocken, dat sy, haren loop stremmende om dien op te grijpen, eyndelijck in de loopbane is verwonnen gebleven. Diergelijcken treck wert ons menighmael gefpeelt van onsen erf-vyant den Duyvel; want soo wanncer hy gewaer wert dat'er iemant sich heeft opgeschort, ofte sijne voeten opgeheven, om te trachten na de mate van een beter leven; soo weet hy terstont ons eenigen gulden appel van eere, rijckdom, of diergelijcke lockaes voor te stellen, om ons daer mede uyt den rechten wegh te trecken, en alsoo in ons goet voornemen te vertragen. De jagers hebben een gewoonte (alsse jonge tygers nyt haer holen gerooft hebben, en van de oude in groote snelheyt werden naer gevolght, ontsiende den rasenden yver van 't vinnige gedierte), dat sy een van de selve jongen laten vallen: het welcke het beest vindende, neemt het op, laet af van haer na te jagen, en draeght 'et weder in den nest: en middelertijt ontkomen de jagers met de reste. Even soo gaet'et met ons toe: 't schijnt somwijlen dat wy sijn uytgegaen om met vieriger herten te loopen den wegh onser saligheyt; maer soo ons middelertijt iet, den vleesche aengenaem, by onsen vyandt wert voorgeworpen, wy nemen 't op, en jagen niet vorder, maer kruypen wederom als in onse oude holen. Hier voor staet te wachten, en staegh in gedachtenisse te houden, dat'et eerlijck is wel te beginnen, maer beerlijck wel te eyndigen.

.... Furentem quid delubra juvant?

Jane, Deo grates actum cum nuper abires,
   Laxa sorent paphio quod tua colla jugo,
Forte Tryphoena tibi medio venit obvia templo,
   Dumque venit, dulci risus ab ore fluit.
Da veniam pietas, Dominae succumbimus, inquis,
   Relligionis amor, victus amore, jacet.
Non aliter gestu saltare parata decoro,
   Fertur in objectas simia stulta nuces.

Voila de mes devotions.

Robin gueri d'amour à Dien va rendre grace,
La veuë de son seu ce bon dessein efface:

Le Singe va quiter le bal, pour peu de noix,
L'amour montant au coeur, devotion n'a poix.

Semper in antiquum sordida corda ruunt.

Simius è silvis mediam perductus in urbem,
   Ad cytharam choreas ducere doctus erat:
Jamque salit, comitefque simul, spectante popello,
   In medio sparsae cum cecidêre nuces;
Ille videns quod amat, frustra indignante magistro,
   In sua vota ruit, deseruitque chormn.
Nequidquam viles animae tolluntur in altum.
   Simia, quidquid agas, simia semper erit.

Au vilain, honneur en vain.

Le Singe an lieu d'aller au bal et la cadence,
Courir apres des noix se vilement avance,
Fay grand, tant que voudrez, un gucux ou vil cocquin,
Il panchera tousiours à son premier chemin.

O curvae in terras animae!

Dum salit ad numeros, erectaque corpora tollit
   Simius, hunc aliquis jam negat esse seram.
Forte nuces alius medium projecit in agmen,
   Vidit et in praedam bestia stulta ruit,
Nil hominis retinens. Quibus, assuetudine tantum,
   Futilis in vano perstrepit ore sides,
His, modici dum spes affulgeas ulla lucelli,
   Excidit, hen! fluxae relligionis amor.

Hebr. 12. 16. Que nul ne soit paillard ou profane comme esau, qui pour une viande vendit son droict l'ainesse.

Le Singe va au bal, portant en hant la teste,
Mais, pour cueillir des noix, se va courber en leste.
Qui leur devotions ne sont que pour le train,
Les quitent, aussi tost qu'ils ont espoir de gain.

Usque recurret.

Ii, quibus de administris principi eligendis diligens tractatus est, inter caetera, bonos bonis prognatos, honestaque familiâ oriundos praecipuè assumendos inculcant.

Fortes quippe fortibus creari, melioresque melioribus propagari, secundum naturam putant: Animi vilis in virò principe indicium esse, viles sibi adhibere, inclamant.

Magnos libertos certissimum non magni Principis argumentum esse, considenter pronuntiat Plinius.

Quid ita? quia sortuna, ut inquit ille, non mutat genus, et difficile omnino insitam homini naturam honoribus superare. Erepent, imò erumpent haud dubiè etiam in mediis saepe splendoribus agnatae aut innatae sordes, et identidem aliquâ parte sese exeret plebeja humilitas.

Asellum, licet exuviis leonis bestiam hine inde diligenter obducas, nunquam tam exactè velabis, quin alibi identidem emergant infames anriculae. Bene ergo Poëta:

HORAT.
Naturam expellas surcâ tamen usque recurret,
Et mala perrumpet vestigia victrix.

MENAND.
Natura omnibus doctrinis imperat.

O curvae in terras animae!

Atalantam, magnae pernicitatis virginem, in medio cursus certamine, magno conatu ad metam properantem, aurei mali jactu remoratam suisse ab Hippomene, tradunt Poètae. Eodem ferè calliditatis genere miseros non raròmortales supplantat vaser ac verlipeliis humani generis adversarius, quoties aliquem accinctum jam, ac ad vitae melioris metam propcrantem alibi conspicit. Protinus enim, objecto aliquo malo aurco, id est, oblato sive divitiarum splendore, sive honorum gloriâ, sive alio illecebrarum genere, curvas in terram animas de selici statu deturbat et ad vetera ac obsoleta retrahit. Tigridis impetum, uno soetuum objecto, frangit venator et belluam ad antrum, unde prodierat, remittit: idem nobis non raròusu venit. Saepe rerum fluxarum abdicationem, coelestium amorem, ac desiderium animo coneipimus; at vix sacer iste suror in cursu est, cum ilicò, nescio quid, quod blandiatur, nobis objicit Diabolus, quo veluti nobis ipsis erepti, in antiquum relabimur. Caveamus et meminerimus, bené incipere egregium, benè desinere regium esse.

Job. 8. 20. Gaudium hypocritae ad instar puncti: si ascenderit usque ad coelum quasi sterquilinium, in fine perditur, et qui eum viderant, dicent; ubi est?

Matth. 6. 33. Cherche premierement le regne de Dieu et sa justice, et tontes ees choses vous seront baillées par deasus.

SEN. HIPPOL.
- Amor per coelum volat
Regnumque tantum minimus in superos habet.

ovid. *de Rem. lib.* 2.

Forte aderam juveni, dominam lectica tenebat,
Horrebant saesvis omnia verba minis;

Jamque vadaturus, lecticâ prodcat, inquit,
   Prodierat; visâ conjuge mutus erat;
Et manus et manibus duplices cecidere tabellae,
   Fertur in amplexus, atque ita, vincis, ait.

Quid non sentit amor.

Al wat mint, wonder versint.

Eens was ick op een tijt by Rosemont gekomen,
Ick hadde met beleyt twee luyten meê genomen;
   Op d' eene lagh een stroo; - siet, wat een vreemde streeck!
   Dat sprongh in haesten op, met dat de toon geleeck[1].
Ghy roert my, Rosemont, ghy roert my sonder raecken,
En, schoon ick elders ben, noch kondy my genaecken:
   Siet, daer twee herten zijn op eenen toon gepast,
   Daer voelt men menighmael oock dat men niet en tast.

Bly metten blyden.

Wanneer de soete luyt heeft wel gestelde snaren,
En voelt een ander luyt op haer gestalte paren,
   Soo toontse bly gelaet, als ofse vreughde schiep,
   Dat iemant haers gelijck tot eer en vreughde riep.
Leert hier uyt swarte nijt uyt uwen boesem weeren,
Leert voordeel, leert geluck, voor uwen vrient begeeren:
   Het is een wreede vreught, een vinnigh onbescheyt,
   Dat iemant lachen derf, om dat een ander schreyt.

Psalm XVI. 11.
Ghy doet my kont den wegh ten leven, voor u is vreughde de volheyt, en lieffelijck wesen tot uwer rechter-hant eeuwighlijck.

1) Waar door dese beweginge veroorsacckt wert, leest by Cardanum in 't achtste boeck de Sabtilit.

De luyt, de soete luyt, by niemant aengedreven,
Die sal men hel geklanck by wijlen hooren geven;
   Daer is geen meesters hant, geen vinger aen de snaer,
   Maer slechts een stille lucht komt sijgen over haer.
Daer is een soete vreught, een heymelijcke zegen,
Die op de zielen daelt, door onbekende wegen;
   Mijn herte luystert toe: het is het hooghste soet,
   Dat sonder menschen hulp beweeght een stil gemoet.

Daer en is niet min menschelijck, als uyt eens anders quaet iet goets te verhoopen en uyt eens anders droefheyt blijtschap te scheppen.

Daer en is niet heuscher, als verblijt te zijn in eens anders blijtschap, niet beleefder, als dat een mensche sich verheuge, wanneer het een ander mensche wel gaet: niet menschelijcker, als het suchten van den mensche, als het een ander mensche tegenloopt.

Want gelijck een slagh in de slincker zyde ontfangen, oock de rechter zyde des lichaems ontset; soo behooren wy beweeght te zijn met den voorspoet of tegenspoet van ons even mensche. En dat soo verre (gelijck Bernard: seyt, super Cant.), dat wy ons meer behooren te verblijden, als onsen naesten een groot, dan als ons selfs een kleyn voordeel aenkomt.

Het welck nademael betracht moet werden, hoe verre een redelijck gemoet van haet en nijt moet afwijcken, kan yder een, uyt 't gunt voorschreven is, lichtelijcken asnemen.

Ach! hoe ellendigh is de man,
Die nimmer vrolijck wesen kan;
Dan als een ander is beducht,
Of in benautheyt leyt en sucht:
Ach! hoe ellendigh is de mensch,
Die, als een ander krijght zijn wensch,
Van spijt sijns herten bloet verteert.
O vrient, die plage van u weert.

Gelijck de ware vreught niet en spruyt uyt lichamelijcke oorsaecken, soo en kan oock de selve niet de lichamelijcke oogen niet werden aengesien. Het onlichamelijck gemoet en wert door geen andere blijtschap vervrolijckt, als door de sulcke, die gelijckmatigheyt heeft met haren aert, dat is: die in geen lichamelijcke dingen bestaet. Alle de vermakelijckheden deses levens en gaen niet dieper als in de schorsse, dat is: raecken maer het lichaem en dringen noyt in het binnenste onser zielen. Maer die lieffelijcke vrede des gemoets, en voorbode der eeuwiger gelucksaligheyt, heymelijck door Godes geest in onse herten uytgestort zijnde, vervult ons den ganschen boesem onser zielen met onuytspreeckelijcke soetigheyt. Voor Gode en is niet gesloten, hy woont in onsen herten en sweeft midden onder onse innerlijckste gedachten. Voorwaer. (seyt de Heere Christus, Johan. 5. 24.) die mijn woort hoort, en gelooft den genen die my gesonden heeft, die beeft het eeuwige leven; dat is, (gelijck de Apostel Paulus 't selve uytleght): vrede des gemoets en blijtschap in den heyligen Geest, gewisse voorteyckenen van de toekomende gelucksaligheyt. De Godsaligen gevoelen mitsdien oock in dit leven onbegrijpelijcke vermakelijckheyt; want de blijdschap die in de gedachten is, heeft haer groote, naer de gelijckmatigheyt van de sake die men bedenckt.

Quid non sentit amor!

Dum jacet in mutâ positum testudinc stramen
  Saltat, ut aequalem dat lyra pulsa sonum[1];
Chorda manu non tacta tremit, non mota movetur:
  Quid mirum? quod amat, seutit adesse sibi.
Te video, mea lux, nec te mea lumina cernunt:
  Audio te, loquitur cum tua lingua nihil:

1) Hujus rel rationem acutè declarat Cardan. lib. 8. de Subtil.

Sentio te, nec me tua dextera contigit: i nune
   Et cordi, quod amat, numen inesse nega!

Ceux qui s'entre ayment, s'entre entendent.

Remarque en ton esprit l'estrange sympathie
Des cordes de ces luths, et puis va t'en, m'amie,
Pour contempler par là des deux amans le coeur
Simbolisants tousiours en un esgal humeur.

Gaudendum cum gaudentibus.

Apta chelys tremulo testatur gaudia motu,
   Ut sociae similem sentit inesse sonum.
Barbarus est, si quis mortalia corda flagellat,
   Alterius laeta conditione, dolor.
Disce tuas lachrymas lachrymis miscere sodali,
   Quisquis es, alterius gandia disce sequi;
Nec satis hoc, sed sponte juva, sed provehe coepta,
   Et facilem placidis vultibus adde manum.

Au jour de feste, ne fay la beste.

Tu verras resiouir du luth la chanterelle,
Lors quant un autre luth en sons accorde à elle,
Soyez joyeux au coeur, prestez la bonne main
A la commodité et joye du prochain.

Intacta movetur.

Chorda manu non tacta salit, nou mota susurrat,
   Ut chelys aequalem sentit adesse sonum.
Quanta piis tacitam pertentant gaudia mentem,
   Cum Deus occulto mmine pectus agit!
Non videt assessor, non hos notat assecla motus,
   At pia mens intus sentit adesse Deum.
Mortales oculi mortalia gaudia cernunt,
   Quae Deus instillat gaudia, nemo videt.

II *Corint.* 4. 18. Nous avons un poids eternel d'une gloire excellement excellente, quand nous ne regardons pas aux choses visibles ains aux invisibles.

Heureux esprit sidel! qui, mesme en ceste vie,

Avec Dieu tout mouvant a grande sympathie.
On oit un lath sonner qui tontesois est coy,
Le juste sent, plaifir et nul ne sçait pourquoy.

Cum gaudentibus gaudentum.

Nihil magis inhumanum est, quàm ex malo alterius boni aliquid sibi augurari, et nuuquam, nisi ex luctu alieno, gaudium sentire.

Nihil magis aequum, quàm hominem gaudere, si benè agi cum homine videat: nihil magis humanum, quàm iniquis hominum casibus homines ingemiscere.

Utque sinistrarum partium ictus redundant in dexteram, ita nos civium nostrorum commodis et incommodis oportet affici.

Congratulandum est, inquit Libavius, amicis, cum praeclarè cum ipsis agitur; contrà condolescendum est, si dolore afficiantur; nam quibus insortunia civium voluptati sunt, non intelligunt sortunae casus omnibus communes esse.

O miseros! quorum dolor est, aliena voluptas:

O miseros! inquam, quibus

Risus abest, nisi quem visi movere dolores.

bernard. *in Cant Serm.* 40.

Gaudendum in bono alieno magno, magis quam in proprio parvo. Id cum agendum sit, quàm procul à livore debeat recedere aequus animus, sacilè quivis colliget.

Vera gaudia non capiunt oculi.

Vera gaudia ut ex rebus corporeis non proveniunt, ita nec oculis corporeis conspici possunt. Animus incorporcus non nisi cognato sibi gaudio, id est, incorporali, afficitur; reliqua, cujuscunque generis oblectamenta, corticem tantum, id est corpus, contingunt, ad interiores vero animi senfus nunquam penetrant. At pax illa conscientiae, vitae aeternae praenuncia, occulto numine mentibus insusa, inefsabili atque incredibili dulcedine tacitum pectus persundit. Nihil Deo clausum, interest animis nostris, ac mediis cogitationibus intervenit. Amen, amen! dico vobis (inquit Servator, Iohan. 5. 24.) qui audit verbum meum et credit ei qui misit me, habet vitam aeternam; id est, ut Paulus interpretatur: pacem conscientise, ac gaudium in Spiritu sancto, vera suturae beatitudinis praeludia. Tanta enim alacritas animi (inquit Cass.) quanta suerit consideratio rei; est enim mensura laetitiae secundum magnitudinem nuntii.

bernard. *super Cavt.*

Jesus, mel in ore, melos in aure, jubilus in corde!

gregor. ***in Moral.***

Jubilatio dicitur, quando ineffabile gaudium mente concipitur; quod nec abscondi potest, nec sermonibus aperiri, et tamen quibusdam modis proditur. Illud est verum ac summum gaudium, quod non de creaturâ, sed de Creatore concipitur, quod cum acceperis nemo tollet à te.

plat. ***lib.*** **6.** ***de leg.***

Vetus verbum est; similitudinem amoris auctorem esse.

cypr. ***Tract. de Spoas. cap.*** **7.**

Experientiâ notum est arcanam quaudam et occultam inter homines esse naturarum affinitatem aut odium, vel naturae quadam occultâ vi, vel astrorum insfuentiâ, vel, ete. Unde sit ut aliquis ab altero toto pectore abhorreat, in alterum vero propensus tit, nec rogatus causam dicere posset cur hune amet, illum oderit, juxta illud Catulli: Non amo te, Volusi, nec possum dicere quare, hoe tantum possum dicere: non amo te.

BEROALD.
Quid non cernit amor! quid non vestigat amator!

Amor, tela penelopes.

Maken en breken, sijn liefdes treken.

Komt, siet hier, soete jeught, de krachten deser beken:
Haer nat plach uytter aert een fackel aen te steken,
En soo daer eenigh licht ontrent het water quam,
Dat gingh in haesten uyt en treurde sonder vlam.
Dus gaet mijn lief te werck: mijn droefheyt doetse spelen,
Mijn water maecktse vier, mijn vreughde doetse quelen;
Siet, dus staen sy en ick geduerigh in geschil,
Om dat sy niet en doet, als dat ick niet en wil.

In 's prinsen hof, wort gout tot stof, en stof tot gout; wee! Die'r op bouwt.

Dodona, 't wonder nat, een Prinse van de beken,
Kan blussen wat'er brant, dat niet en brant, ontsteken.
Vraeght iemant wat dit beelt den leser seggen wilt?
Weet, dat het selsaem vocht niet van het hof verschilt:
De groote lieden kleyn, de kleyne groot te maken,
Zijn veeltijts in het hof niet als gemeene saken:
De knecht wort daer een heer, maer stracx verloopt de kans,
Want die het al vermocht, is weder fonder glans.

II Corint. II. 7. Exod. VII. 8.
De duyvel quelt de geloovigen, helpt de goddeloosen.

Men vont wel eer een beeck ontrent de Grieckschे stranden,
Die bluschte sackels uyt, hoe krachtigh datse branden;

Die gaf in tegendeel een vier, een helle vlam,
Die gaf een fackel licht, die sonder luyster quam.
Wat leert dit selsaem nat? - de vyant vander hellen,
Die pooght de strenge wet den vromen voor te stellen;
Dies staet haer swack geloof om uyt te sijn geblust,
Terwijl een werelts kint in Christi lijden rust.

De hovelingen werden van Polybio vergeleken met rekenpenningen, die naer de wille van den rekenaer, somtijts ponden, somtijts peuningen, somtijts maer myten en doen, en veeltijts als de hoogste legpenuingen by hem wat te breet uytgestreckt sijn, soo kort hy die weder op, en leytse in een legerplaetse neder. Voorwaer geheel dese hoossche verheffinge hanght gansch en al aen den inval van de Prinssen. Want door seker heymelijck geluck ofte ongeluck, valt der selver genegentheyt op dese, en haer onwille op gene, en menighmael uyt één de selve oorsaeck rijsen verscheyden, ja strijdige werckingen. Alexander maeckte een Zeeroover tot zijn Raedsheer, om dat hy vry en leppigh genoegh op hem gesproken hadde. Ramirus daer-en-tegen dede, om gelijcke oorsaecke, elf edelluyden van de beste des lands de kop af-houwen, een quinkslagh daer by voegende:

't Vosje en weet niet met wie het speelt,

seyde hy. 't Is dan op dit pat gansch slibberigh om te gaen, gansch sorgelijck om te vallen. Wat raedt hier tegens? Geen andere, als die van den ouden hovelinck, de welcke gevraeght, by wat middel hy tot een seltsaem dingh (te weten tot ouderdom) te hove gekomen was, gaf voor antwoorde:

Met ongelijck te lijden, en danckhebt toe te seggen.

Onder audere listige aenslagen des Duyvels, en is geensins de minste, dat hy het ware licht der geloovigen ('t welck is haer vast vertrouwen op Gode in Christo Jesu) in de strengheyt des wets, als in een doodelijck water, soeckt te versmoren: gelijck hy daer-en-tegen den dooden en uytgeblusten sackel (dat is het afgebrande gewisse der goddeloosen), met een vier uyt het water genomen, dat is: met een verkeert en averechts geloove, pooght te ontsteecken. Doch hier van wert in 't minne-beelt gesproocken. In veel andere saecken is soodanigen grooten nabuerigheyt des goets en quaets, der waerheyt en der leugen, dat lichtelijck, ofte door den bedorven aert der menschen ofte door de listigheyt des Duyvels, het eene voor het andere ons in de hant kan gesteken werden. Van veel exempelen is'er dit eene. Hoewel het quaet niet anders en is, als gebreck of dervinge van goet, nochtans laet een iegelijck sich voorstaen, den naem van een goet man verdient te hebben, soo hy sich maer van het quaet onthout; dat is: soo hy misschien geen moordenaer, geen dief, geen woeckenaer bevonden wert; daer nochtans, om een goet wesen, al vry vorder gegaen moet zijn. Men moet niet alleenlijck nalaten de gebreken voren vermelt, maer, in plaetse van de selve, lief hebben, geeven en helpen. Want de deught geen gebreck, maer een werck te zijn; niet in ledigheyt, maer in arbeyt en werckinge te bestaen, wert ons in de schole Christi dagelijcx geleert. De bijle, roept Johannes de Dooper, is aen den boom gestelt, en die geen goede vruchten en draeght, sal uytgeroeyt werden.

Amor, tela penelopes.

Flumine cum Dodona tuo fax viva rigatur,
Stridet et, à gelido victa liquore, perit:
Fer, puer, huc sine luce facem, mirabitur hospes
E Medio flammas prosiliisse lacu.
Mira cano, sed amica modo me tractat eodem;
Hanc ego vim Graji fontis habere putem:
Illa movens calidoque gelu, gelidoque calorem,

Me cupiente fugit, me sugiente enpit.

Alterner faict aymer.

Quant je suis eschauffé, tu refroidis mon ame,
Quant je suis refroidi, renaistre fais ma flame,
Donnant un contre-poix à l'un et l'autre humeur:
D'une immortelle mort ainsi, helas! je meurs.

Fons dodonae, aula.

Mira tuis (ita sama canit) Dodona scatebris
   Prosiliit Grajo lympha sacrata Jovi.
Haec solet accensos extingnere sontibus ignes,
   Nec minus extinctas igne ciere faces.
Regis habet genium, regi sacra lympha deorum,
   Dodonae procerum limina sonte madent.
Clara tenebrosis, illustribus aula tenebras
   Mutat, et alternas gaudet habere vices.

A la cour du roy, grand desarroy.

Veux tu sçavoir, amy, que c'est l'eau de Dodone?
C'est ce que font couler les Princes de leur throne.
Le roturier vilaiu splendide tost devient,
L'illustre cependant son lustre ne retient,

Sic rerum invertitur ordo.

Fax lymphis Dodona tuis immersa, necatur
   Quae micat igne; nitet, quae sine luce fuit:
Fons sacer iste Deo, sic pristina credidit aetas,
   At Deus hie stygii rex Acherontis erat.
Patrat idem cum sonte suo regnator averni,
   Ordinis inversi gaudet et ille dolis:
Nempe pios rigidae percellit acumine legis,
   Blanditurque malis sanguiue, Christe, tuo.

II *Corinth.* 2. 11. Que satan ne gaigne le dessus, car nous n'ignorons point ses machinations.

Dodone, par ton eau, la mesche tost s'enslame,
Et le flambeau bruslant pert aussi tost son ame.
Le Satan met les bons en doute, par la loi,

Blandissant les meschans par une vaine foi.

Fons dononae aula.

Polybius aulicos assimiles dixit calenlis abacorum, qui seeundum voluutatem calenlatoris modò obolnm aenenm, modò talentum valent: cum plerumque, ut videmus, superiores calculi, si latius sese extendant, ilicò in inseriorem locum redacti, nullo fere sint numero. Gaudent plerique principum summos imos, imos summos reddere et solo nutu quoslibet aut miseros, aut beatos efficere. Tota fanè aulica haec comitia affectus dirigit, et fato quodam, ait Tacitus, ac sorte nascendi, ut caetera, ita Principum inclinatio in hos, offensio in illos est et saepe unius causae diversi, imò contrarii eventus. Alexander pyratam, quod liberius in cum dixisset, à consiliis sibi esse. voluit. Ramirus Hifpaniarum Rex undecim viros nobiles, eadem ferè de causa, gladio percuti jussit, addito elogio: Non sabe la volpeja, con quien trobeja. Passus ergo hic lubrieus et ad lapsum pronus. Quid remedii? nullum aliud nisi veterani istius: injurias sacere, gratias agere.

senec. *Agamemn.*

Jura pudorque
Fugiunt aulas,
Sequitur tristis
Sanguinolentâ
Bellona manu;
Quaeque semper
Urit Erynn's,
Tumidas semper
Comitata domos,
Quas in plano
Quaelibet hora
Tulit ex alto.

SALLUST. JUGURT. Regum voluptates, ut vehementes sic mobiles sunt, saepe sibi ipsi adversae.

Sic rerum invertitur ordo.

Inter plurimas Diaboli fraudes ac astutias, non infimum locum ea obtinere mihi videtur, quâ verum lumen, id est, siduciam piorum in Deum rigori legis, tanquam aquae immersam, extingnere satagit; et contra sacem emortnam, id est, praeposterâ ac perversa fide, studet accendere. Sed de his emblema. In multis aliis adeò magna est vicinitas, ac similitudo veri ac salfi, ut facillimè, vel naturali hominum corruptione vel machinatione diaboli, alterum loco alterius obtrudi nobis posfit. Ex multis unum habe, sed quotidianum. Tametli malum nihil aliud fit, quam defectus boni, persuadet tamen sibi unusquisque se viri boni nomen implevisse, si malum fortè vitaverit; id est: si nec sicarius, nec fur, nec soenerator dici possit; cum sanè multo altius, ut bonus quis dici possit, enitendum sit: amandum quippe est, adjuvandum est. Virtutem enim non defectum, sed opus esse; non in otio aut quiete, sed in ipsa actione consistere, nec satis esse malo abstinuisse, at bouum insuper saciendum esse, in

Christi scholâ indies docemur. Securis, clamat Baptista, arbori apposita est, quae fructus bonos etc.

gregor. 14. *Moral.*

Hostis noster quanto magis uos sibi rebellare conspicit, tanto amplius expugnare contendit. Eos autem pulsare negligit, quos quiete inter se possidere sentit.

dan. heyns. *lib.* 4. *Eleg.* 11.

Balia poscebam paucissima, Rossa negavit;
Nil petii, vultus junxit amica suos.
Scilicet haec voto gens est contraria nostro,
Sit pacata magis, protinus ibit amor.

TERENT. EUN.
Ubi velis nolunt, ubi nolis volunt ultro.

Jam plenis nubilis annis.

Van twee een, van eene twee.

Ey laet doch, oude stam, uw spruytjen met my paren,
Het sal, van nu voort-aen, ontrent my beter varen
Als aen uw dorren tronck: het buyght na mijnen schoot,
En 't heest van uwe schors geen pap of sap van noot:
Ick bidde, scheyt'er af, en schroomt'et niet te wagen,
Het sal in korter stont bequame vruchten dragen.
Mijn dunckt, ghy staet het toe; wel, hebt dan grooten danck,
Wy twee zijn nu maer een, en dat ons leven lanck.

Heeft s' een man, soo scheyts'er van.

Ick heb een teere spruyt tot mynen schoot getogen,
Ick ben tot haer geneyght, en sy tot my gebogen;
Dies zijn wy t' samen een, en niet en schort'er meer,
Als van den ouden boom te scheyden metter eer:
Ick spreke met verlof: ô stam van hooge jaren!
Laet doch tot mijn gebruyck dit jeughdigh tackjen varen,
Het weet van nu voortaen, het kent een naerder vrient;
Dus weet, dat jonck en oudt niet langh te samen dient.

Matth. XIX. 7.
Hierom sal de mensche vader en moeder verlaten en den wijve aenhangen, en die twee sullen een vleesch wesen.

Teer spruytjen, jeughdigh hout, ick bidde weest te vreden
Van desen ouden tronck te worden afgesneden;

Siet hier een groene stam, daer uwe gulle jeught
Sal hebben meerder vrucht, en even grooter vreught.
Ghy, die nu zijt gevrijt, begint een ander leven,
Ghy sult nu door de lucht met eygen tacken sweven;
Geheel uws vaders huys dat is uw man alleen,
Ghy maeckt een ganschen staet, oock met u lieve tween.

Of al schoon de bruyloft-feest gehouden is, en dat de bruyt haer morgengave ontfangen heeft, evenwel nochtans soo schijnt het, als of de nieuwgehoude ietwes noch ontbrake, soo lange de bruyt van haer ouders niet gescheyden en in des bruydegoms huyshoudinge niet overgegaen en is.

Want, gelijck de quellijcke ouderdom der jonge luyden soetigheden en sottigheden niet wel en kan verdragen, soo en is 't niet vreemt, dat de gelieveren haer hof liever op haer eygen hant soecken te houden. Veel wijse luyden oordeelden sulex, uyt goede huyselijcke bedenckingen, oock verre het beste te zijn; op dat de selve in het huwelijck getreden zijnde, van den beginne aen, de hant aen den ploegh souden leeren slaen, en poot aen (soo men seyt) souden leeren spelen. Siet van dit Macrob. 1 Satur. cap. 15.

Soo uw dochter desc dagen,
Is geworden iemants vrou,
Wilt u niet te seer beklagen,
Soo uw swager komt gewagen,
Dat hy wel verhuysen wou.
Laet de nieu-gehoude teeren
Op haer eygen kost, en dis;
Dat is doch al haer begeeren,
En sy sullen rasscher leeren
Wat den aert van 't huwlijck is.

't Is een leersame en geen onvermakelijcke bedenckinge, die eenige nemen nyt de gelijckenisse van 't avontmael, van Christo vermelt Luc. 14. 16; alwaer, soo wanneer de knechten uytgingen om de genoodde te roepen, de eerste, brengende reden by van niet te konnen komen, seyt een acker gekocht te hebben, en dien te moeten gaen besichtigen: de tweede verklaert kooper bedegen te zijn van vijf jock ossen, en de selve te moeten gaen beproeven: voegende beyde een bede by haere redenen, seggende: ick bidde u doet mijn outschult. De derde, sprekende met een grove stemme, en vry wat stouter, seyt ront uyt: ick hebbe een wijf getrout, en daerom en kan ick niet komen. Als vasthoudende dat een wijf te trouwen een saecke is van soodanigen voorrecht, dat men om der selve wille, sonder tegenseggen, seer wel vermach alle andere saken aen d'een zyde te stellen. Voorwaer als wy sien, dat God beveelt een teere maget beyde vader en moeder te verlaten, en eenen vreemden man aen te hangen, moet men niet bekennen dat hy 't selve voor alderley vrientschappen stelt? Ick sal, met verlof van den leser, hier by voegen 't gene Hector hier van by Homerum spreeckt:

Ick weet dat Troyen, haest en ras,
Niet zijn en sal als gruys en as:
Ick weet oock, dat mijn vader sal
Haest komen tot een droeve val;
En dat mijn broeders lief en weert
Verslinden sal des vyants sweert.
Maer noch mijn vader, noch sijn schat,
Noch ghy, ô Troyen, schoone stadt!
Perst my soo hart aen mijn gemoet,
Als ghy, mijn weerde huysvrou doet.

Jam plenis nubilis annis.

Hunc precor, ô longo venerabilis arbor ab aevo,
   Corpore da ramum tollere posse tuo:
Cernis, ut inclinans caput in mea vota feratur,
   Utque meo jaceat sareina grata sinu.
Me duce, mox poterit teneros producere foetus,
   Me duce, nil suceis indiget illa tuis.
Vicimus, o mea lux, fuimus duo, jam sumus unum:
   Quodque unum nune eft, mox duo rursus erit,

Mariez moy bien tost, mariez.

Vieil troncq, ô laisse à moi ta jeune branche suivre,
Elle aimera plustost doresnavant à vivre
Dejoincte de ton corps; n'en aye plus de soin,
Il luy faut un mari, d'un pere n'a besoin.

Uxor in mariti domicilium transeat.

Cingat iô myrtus, tegat ô, men tempora laurus!
   En! cubat in nostro dulcis amica sinu:
Illa meo tandem cum pectore pectova junxit,
   Eque meo gremio pignus amoris habet.
Aspice! quae caris comes usque parentibus haesit,
   Jam patriâ mecum vellet abire domo:
Da veniam genitrix; alii placuêre penates,
   Non bene cum senibus laeta juventa manet.

Jeunes gens, a leur despens.

Voici! ces deux sont un; dont ceste jeune branche,
Desjà de son troncq vieil voudroit bien estre tranche;
Gens d'âge sont chagrins, le jeune coeur gaillard:
Il faut à chacun d'eux laisser leur cas apart.

Natam rapis, o hymenaee, parenti.

Ramulus adjuncta dum ducit ab arbore suceos,
   Jam procul à trunco vellet abesse suo.
Ex animo caros deponere disce parentes,
   Quae socio recubas juncta puella viro:
Non oculis genitor, non matris oberret imago,
   Solaque legitimi sit tibi cura thori:
Nomina tot tibi cara dabit cumulata maritus,
   Hie pater, hie genitrix, hie tibi frater erit.

Pseaum. 45. 11. Escoute fille et considere: Excline ton oreille, et oublie ton peuple et la maison de ton pere.

Va t'en, gentil rameau, prens congé de ta mere,
Pour snivre ton mari; va, fai lui bonne chère
Tant du corps que du coeur. Quant on est marié,
Laisser la ses parens n'est pas impieté.

Sit nupta mariti.

Tametsi et nuptialis festivitas intervenerit et factum sit quod novae nuptae fieri solet, aliquid nihilominus deesse sibi novi conjuges putant, quanidiu è laribus paternis in domum sponsi nova nupta deducta non sit, ibique, qued veteres dicebant, dominium inceperit. Mulierem enim, nisi domo patris exiverit, in mariti potestatem non venire multis creditum est; idque apud plurimas patiohes ita observari, testatur Cypraeus, tract. de spons. cap. 5. Cum verò plerumque juveniles blanditias recens conjugatorum aegrè serant morosi senes, non mirum est, si ad plenam matrimonii quasi possessionem maritus novus aspiret et uxorem (ipsa minimè repugnante) à parentibus vindicet, inque domicilium suum transserat. Cui si fortè repugnent, ut fieri solet, novae nuptae parentes, lepidè pro sese hunc juris textnm inducet: Arbor eruta, et in alio fundo posita, ubi coaluit, agro cedit: nam credibile est, alio terrae alimento aliam factam. I. sed si meis tabulis. vers. arbor. ff. de adquir. rer. domin.

macrob. 1 _Saturn. cap._ 15.

Primus dies, inquit, nuptiarum reverentiae datur, postridie autem nuptam in domo viri dominium incipere oportet.

beust. _de Matr. cap._ 66.

Maritus potest de jure uxorem suam, quae sit alibi quàm in domo sua, vindicare, et ad hoe officium judicis implorare.

Le procerbe fraxcois _dit:_

Nid tissu et achevé,
Oiseau perdu et envolé.

Natam rapis o hymenaee parenti.

Nec insulsa, nec prorsus inutilis est observatio, quam quidam desumunt ex modo excusandi, quo (Luc. 14. 16.) utuntur ii, qui ad eoenam vocati, ad diem dictum venire detrectant. Primus eorum, rationes absentiae allegans: villam, inquit, emi, in istius ego possessionem mittendus jam nunc abeo, utque apud herum tuum eo nomine

me excuses precor. Alter: juga boum quinque (inquit) empta sunt mihi, periculum de iis facturus decedo, id ne Dominus tuus aegrè ferat, meis verbis rogabis. Tertius cousidentior perorans et non excusatione (ut videtur), sed justâ desensione nisus: uxorem, inquit, duxi, eâque de causa non possum venire. Actum matrimonii tantum privilegii habere innuene, ut vel solâ sacti allegatione satis superque purgatum se existimet. Magna sanè matrimonii efficacia est, in quo conjuges, vel Deo auctore, parentibus fese mutuò praeponunt. Graphicè apud Homerum Hector:

Haud equidem dubito, quin concidet Ilion ingens,
Et Priamus, Priamique ruet gens armipotentis;
Sed mihi nec populi, nec carae cura parentis,
Nec Priami regis tantum praecordia rodit,
Quam me cura tui, conjux carissima, vexat.

Est sanè intimum amicitiae genus, castus thorns.

Ephes. 5. 28. *et sequ.* Viri debent diligere uxores suas, ut corpora sua; propter hoc relinquet homo patrem et matrem suam, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne unâ.

horar. 1. *Car.* 13.

Foelices ter, et amplius,
  Quos irrupta tenet copula; uec malis
Divulsa querimonüs
  Supremâ citius solvet Amor die.

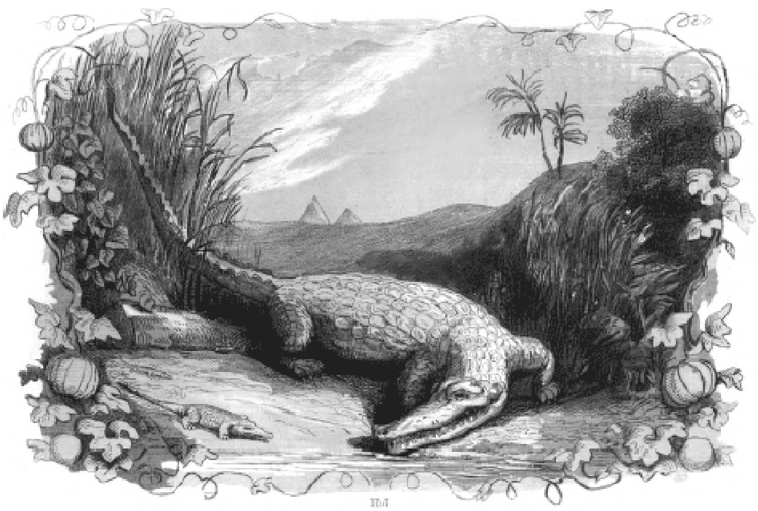

Nescit habere modum.

Van groot tot grooter.

Den groenen Crocodil, ontrent den Nijl geschapen[1)],
Die noem ick met bescheyt het rechte minne-wapen;
   Dit beest wast alle tijt, en wort geduerigh groot
   Tot aen den ouden dagh, ja midden in den doot.
Ick dacht al ever langh: hoe kan ick hooger minnen?
En aoch soo gingh het vier my dieper in de sinnen
   Er hoe het langer duert, hoe dat'et heeter gloeyt
   Siet, dat is rechte min die sonder evnde groeyt.

Noyt groot genoegd

Al is de Crocodil maer uyt een ey gekomen,
Hy wort een grousaem beest, waer van de menschen schromen;
   Hy slockt gelijck een vraet en wast noch alle tijt,
   Tot dat de bleecke doot hem op de leden rijdt.
Wie sucht van hooger staet of gelt-begeerte quellen,
Die willen even staegh tot meerder hooghte swellen:
   Al wat een mensch gelijckt, dat heeft een kantigh hert,
   En siet daer is een hoeck die nimmer vol en wert.

Gal. VI. 9.
Laet ons weldoende niet vertragen.

De groote Crocodil, die noyt en laet te wassen,
Die is met alle vlijt ons ziele toe te passen;
   Ghy, die oyt zijt een stap genaerdert totte deught,

1) Van het geftadigh wassen des Crocodils en des selfs groote, siet Plin. lib. 8. cap. 25.

Weet dat ghy naderhant noyt stille wesen meught.
Laet daer Hiskias son, die wert te rugh getogen,
Laet Josua de zijn', die niet en wert bewogen;
Maer let op Davids son, die staegh en veerdigh rijdt:
Want wie hier stille staet die is zijn voordeel quijt.

De gene die de geheymenissen der natueren ondersocht hebben, schryven: dat d'eselinuen (hoe out sy oock sijn mogen) altijt noch jongen voortbrengen.

Van eergierige menschen iet sulcx geseyt te konnen werden, weten alle de genen, die den aert van dit gebreck bekent is. Elk (seyt Thucidides) die eenigh onverwacht geluck aenkomt, is genegen altijt na meer te trachten.

Hierom verlcopen haer veel Prinssen, mits de selve gemeenlijck te groote weerdigheden al te schielijck, en veel te vroegh aen haer troetel-kinderen toevoegen: dewelcke veel beter allenexkens en met tusschen-val van tyde dienden uytgegeven.

Om verscheyde redenen; eerstelijck: op dat de loon des geheelen daegs des morgens vroegh betaelt zijnde, het overige van den dagh in luyernie niet deurgebracht en soude worden.

Ten tweeden: op dat niemant te vroegh al te hooge geset zijnde, en altijt (naer de wyse van de eergierigen) vorder willende gaen, eyndelijck niet hooger dan het betamelijck is en soude opstijgen, en nieuwigheden ter hant trecken.

De menschen (seyt Dion) werden veeltijts door te grooten eere, die men hun aendoet, buyten de palen van hun schuldigen plicht weghgeruckt; want voorwaer 't en is alle mans werck niet, grooten voorspoedt en uytmuntende eerampten te kounon verdouwen.

Geen ledigheyt, maer een gestadige besigheyt, is het gene dat eygentlijck een Christen mensche betaemt. 't Is den hemel, en alle die ten hemel-waerts hun spoeden, gansch eygen, haer geduerigblijck te bewegen: want indien sulcx niet met allen ernst en wert betracht (nadien wy in de verdorventheyt der werelt wonen), soo sullen wy lichtelijck, door de kracht der selve, als door het aendriugen van een nederloopende riviere, werden weghgeruckt.

Die tegen stroom zijn schuytjen roeyt,
Dient nimmermeer te zijn vermoeyt;
Want rust hy maer een kleyne tijt,
Hy is terstont zijn voordeel quijt:
Mits, t'wijl zijn riemen liggen stil,
Hy swiert, alwaer het water wil;
En wert soo, door den snellen val,
Gedreven tegens leeger wal.

Hy en is niet recht goet, die van dage tot dage niet en tracht om beter te werden. Wy dienen onse eygen ziele menighmael te vragen, wat sy, sedert eenigen tijt herwaerts, gevoelt heeft in Godzaligheyt gevoordert te hebben; watse op de gierigheyt, korselheyt, en andere onse gebreken vermeent gewonnen te hebben. Want, ten zy sake wy in 't quade eenige asbreuke, in 't goede eenigen aenwas, van tijde tot tijde, gewaer worden, laet ons vryelijck dencken, dat wy de ware kracht des Geestes noch niet recht en hebben. Wat ons in het uytwendige sal gewerden, is ons onbekent: Maer wat het inwendighe belanght, wy hebben, door Gods genade, vaste hope om tot het selve van tijde tot tijde wat goets te sullen toebrengen. De Heere, die den wille geest, geve oock het volbrengen!

Nescit habere modum.

Crescit in immensum phariis[1)] Crocodilus in arvis,
Inque dies Nili major ab amne redit:

1) Crocodilum crescere quamdiu vivat et excrescere ad longitudiuem duodeviginti cubitorum, et alia, vide apud Plin. lib. 8. cap.

Augendi metas non huic dedit aegra senectus,
   Mo sque vel ipsa paret vulnera, crescit adhuc,
Tu genuina mei, Crocodile, furoris imago,
   Augetur nostro pectore semper amor.
Frigida mors calidos olim mirabitur ignes,
   Cum gelida tanget fervida corda manu.

Bien que grand, tousiours croissant.

Le crocodil si longtemps, que sa vie dure,
Sent de l'accroissement tousiours en sa stalure;
Il n'est touché au vis des traicts du vrai amour
A qui l'affection ne croist de jour en jour.

Non modus augendi.

Cum, crocodile, tibi praecordia vasta replevit
   Praeda petita solo, praeda petita salo,
Crescis et, exiguo quamvis progressus ab ovo,
   Exsuperat cubitos bis tua sorma novem:
Incrementa tibi non sistit anhcla seneetus,
   Fiuis et augendi vix tibi sunus erit.
Ambitiose tibi, tibi convenit istud avare;
   Scilicet angendi nescit uterque modum.

Chiche, jamais riche.

Le corps du crocodil, bien que la mort le presse,
De devenir plus grand, de jour en jour, ne cesse.
Qui ont l'ambition on l'avarice au coeur,
Ne trouveront jamais un accompli bonheur.

Nullum virtuti solstistium.

Crescis, et extremis vel jam, crocodile, sub annis,
   Majus adhoc Nili tollis ab amne caput.
Incrementa decent Christum, tam longa professos,
   Nescius augmenti vir bonus esse nequit.
Nuniudes sistat, retrotrahat Hiskia Pboebum,
   Dux solymi vatis sol tibi solus eat:
Ille, velut sponsus thalamo redit, altaque Instrat
   Sidera. Virtutem non dccet ulla quies.

Philip. **1. 13. En oubliat les choses qui sont en derriere et m'avançant aux choes qui sont en devant, je tire vers le but.**

Non Josue ton soleil, non ton soleil Hiskie,
Mais David ton soleil, soit guide de ma vie.
Le corps du crocodil, et du Chrestien l'esprit,
S'augmente si longtemps, que l'autre vit.

Augendi modus omnis abest.

Qui naturae arcana scrutati sunt, asinas per omnem vitam gignere tradiderunt, nec unquam provectae adeo aetatis fieri, quin partui partum identidem accumulent. De homine ambitioso simile quid dici posse, nemini, cui id vitii innotuit, obscurum est. Adepti aliquid inexperti boni (ait Thucyd.) semper, propter praesentem ex inopinato prosperitatem, plura sperantes, majora concupiscunt. Notantur hanc ob causam plerique principum, quod nimis effusè et, celerius quam par est, honores, in eos quibus favent, conferant, quos non nisi carptim ac paulatim depromere, magis consultum est: idque duplici ratione: primò, ne merces totius diei summo manè, vel circa meridiem exsoluta, reliquum lucis non justo labore, sed ignaviâ, consumendi occalionem praebeat. Secundò, ne quis exquisitis honoribus tempestivius decoratus, identidem ad altiora enitens (prout mores sunt ambitionis) tandem majora, quam par est, audeat et res novas moliatur. Corrumpuntur enim homines magnitudine honorum, nec cujuslibet est, in rebus tam prolixis, magnam fortunam concoquere, inquit Dio.

Boëth. ***de Consol. lib.*** **2.**

Quis tam compositae soelicitatis, ut non aliquâ ex parte cum status sui qualitate rixetur? Anxia enim res est humanorum conditio bonorum, ut quae vel nunquam perpetua subsistat.

Sen. ***Trag.*** **4.**

- Scilicet improbae
Crescunt divitiae, tamen
Curtae, nescio quid, semper abest rei.

Virtuti nullum solstitium.

Nec oscitatio, nec torpor, sed cura diligens, atque actio continua hominem Christianum decent. Coeli proprium est, animique ad coelestia properantis, moveri semper, ac progredi. Inque id nisi summâ nitatur opum vi mens pia, facilè impetuoso decursu humanae corruptionis abripietur:

Ac veluti si quis adverso flumine lembum
Quia subigit remis, si brachia forte remisit,

Ecce! illum in praeceps prono rapit alveus amne.

Nec utique verè bonus est, qui indies, ut melior fiat, operam non dat. Saepe nos nobis examinandi sumus, saepe conscientia velut interroganda est, ecquid profecerimus, ecquid iracundiae, avaritiae, ac reliquis vitiis decesserit, ecquid virtutibus accesserit; nisi enim in illis decrementum, in hisce accrementum percipimus, vero divini Spiritus aestro percitos nos esse certi esse non possumus. Sane apud viros pios magnum fluxae fidei indicium esse solet, non proficere. Quid de externis hisce, deque status nostri condihone futurum sit, haud quidem scimus; nec id quidem multum curandum est: animae sanè ut indies adjiciam aliquid, in animo nobis et in votis est. Lumen ad hoc nobis infunde, ô Numen!

Hieronym. *ad Demetr.*

Sanetrae vitae ratio processu gaudet, et crescit: cessatioue torpescit et deficit Quotidiams et recentibus incrementis instauranda mens est et vivendi hoe iter non de transacto, sed de reliquo metiendum.

ovid. 10. *Metam.*

Nec modus aut requies, nisi mors, repritur amoris.

sen. *Oct. Act.* 1.

Amor perennis conjugis castae manet,

AUSON.

Uxor vivamus, quod viximus, et tencamus
Nomina quae primo sumpsimus in thalamo;
Naeve sit ulla dies ut commutemur in aevo.
Quin tibi sim juvenis, tuque puella mihi, etc.

Ex morte levamen.

Een out man in 't jonck meyskens schoot -
Ey, waer hy doot!

Een groen en weligh dier stont lestmael om te paren
Met iemant, rijck genoegh, maer in sijn leste jaren;
   Het dacht my wonder vreemt, dies vraegd ick hoe het quam,
   Dat sy een dorren block tot haer geselschap nam:
Sy sprack van stonden aen: veel heeft'er waer-genomen,
Dat van eens esels been de beste fluyten komen,
   Soo rasch hy maer en sterft. tFy (dacht ick), loosen schijn!
   Ghy trout, en wenscht terstont om ongetrout te zijn.

Spaert, manneken, spaert, dat'er een ander wel af vaert.

Soo langh een esel leeft, soo draeght hy sware packen,
En cet noch evenwel alleen maer distel-tacken;
   Maer steeckt hem eens de moort, daer fluyt men op het been,
   Daer raest de malle jeught, en hippelt onder een.
Spaert, vrecke vader, spaert; uw soontje komt ten lesten,
Dat schinckt, en drinckt, en klinckt, dat geeft'et al ten besten,
   Dat singht, en springht, en vinckt, dat vogelt, jaeght, en vist;
   Ontijdelijck gespaert, onnuttelijck gequist.

Proverb. XV. 16.
Een goeden moet is een dagelijcx wel-leven.

Al is een esel plomp, al weet hy niet te springen,

Noch leert men na de doot sijn dorre schenckels singen:
Een herder neemt het been, en maeckt'er fluyten van,
Waer door hy gansch het wout tot vreughde trecken kan.
Wat is van kost en konst? van veêl of luyt te stellen?
Stelt maer en stilt u hert, geen druck en sal u quellen:
Waer recht vernoegen woont, daer is gestage lust,
'k En weet geen beter vreught, dan als de ziele rust.

De seem-visch is gewoon het slick om te wroeten, maer de visch sargus (die hem veeltijts volgt) is'er knap by, en slockt het aes, dat een ander opgejaeght en bearbeyt heeft, gierighlijck in 't lijf. Het gevalt veeltijts soo onder de menschen, dat nae een sliek-wroetende seem-visch, dat is: na een deunen en vreckigeu spaerder, die uyt vuylheyt zijn goet te samen heeft geraept, volght een verterende sargus, dat is, een quistige opsnapper, die het verspaerde goet onnuttelijck door de billen slaet, dickwils t' éénder reysc in den schoot van een hoere of haer dochter uytstort, al wat met moeyte en kommer in veel jaren by den anderen is versamelt. De Wyseman heeft dan wel geseyt, Ecel. 2. 18.: My verdroot alle mijns arbeyts, die ick onder de sonne hadde, dat ick dien eenen mensche laten moeste, die na my zijn sonde, en wie weet of hy wijs of dul zijn sal? Eyndelijck besluyt hy, seggende: is 't dan een mensch niet beter dat hy ete en drincke, en dat hy zijn ziele wel doe van sijnen arbeyt? Ja, sulcx segh ick dat Godes hant komt.

Daer zijn veeltijts drie soorten van menschen die de jaermarten besoecken, te weten: koopers, verkoopers, en gapers.

De twee eerste zijn den ganschen tijt des jaermarts door, elck in 't sijne sorghvuldelijcken besich.

De derde soorte is'er best aen; want, niet als mettet ooge alles overloopende, draeght van geen eenige quellinge ofte storenisse naer huys.

Pythagoras treckt dit tot de Wijs-gierige van sijnen tijt en noemt die: begapers van de jaer-marten, dat is: bloote beschouwers van de wereltsche dingen. Andere Godsalige mannen eygenen sulex, met beter recht, nu de rechte geloovigen toe.

Goederen te besitten en van de selve niet beseten te werden, is een werek van Godsalige wijsheyt.

En tot sulcx ware wel te komen, indien wy, niet op gierigheyt, maer op nootdruft alleen het ooge sloegen. Kost en kleederen hebbende, vernoeght u daer mede, seyt de Apostel.

Neemt dat gansch de werelt ons eygen ware, wat gemack of genut sal ons uyt sulcken ongemeten hoop goederen gewerden, anders als 't gene, dat, wy door het gebruyck eygenlijck het onse maken? van al de rest en hebben wy niet meer als alleenlijck het gesichte, en 't selve is geoorloft, soo wel van eens anders goet nemen, als van u eygen. Wat valt'er te seggen? die na de nature leeft, is noyt arm; die nae de hegeerlijckheyt, nimmermeer rijck.

Ex morte levamen.

Nuper, ubi pelago muris Flissinga refistit,
   Decrepito suerat nupta puella seni:
Cur vetnlo soeiaris hero, lepidissinna? dixi;
   Haec, ut erat promptâ garrulitate loquax,
Hoe mihi responsum dedit: ossibus, inquit, aselli,
   Cum jacet exangui corpore pressus homo,
Tibia jucundo componitur optima cantu.
   Dosierat; nec me quaerere plura juvat.

Joye et support, apres la mort.

Un jour je demandois à une allegre dame,

Pourquoi un gros vieillart avoit gagné son ame?
Ne scais tu, me dit-on, que quant un asne est mort
De ses os decharnez sort bonne fluste sort?

Avarum excipit prodigus.

Dum tibi vita manet, miserandae sortis aselle,
   Non intermisso membra labore gemunt:
Intereà tribulis et amarâ veseeris herba,
   Vixque datur gelido sonte levare sitim:
Sed morere, insoelix, mox tibia sesta sonabit,
   Et tua pastor ovans ducet ad ossa choros.
Quaerat avarus opes, jam prodigus imninet haeres,
   Qui malè congestas dilapidabit opes.

De pere gardien, fils garde-rien.

Tes jambes, par travail, te craquent, pauvre beste,
Et pen apres ta mort serviront, à la seste,
Des flustes et haut bois. D'un pere espargneur
Sort ordinairement un sils trop gaspilleur.

Equus animus commendat omnia.

Ossibus ex asmi fit tibia; silva remugit;
   Exultat saturas dux gregis inter oves.
Ecquid opus lituis? sibi mens est aequa levamen,
   Gaudia de placido pectore sponte fluunt:
Sit casa parva domus, fit sictilis olla supellex,
   Hic etiam sapieus, quo sibi plaudat, habet,
Anla gemit, eytharâ licet aureus instet sophas,
   Caula fremit plansu, dum, Melibaee, eanis.

I *Tim.* 6. 6. La pieté avec contentement d'esprit est un grand gain.

Ta flute, gai berger, n'est que des os des bestes,
Si resiouit pourtant vos gens aux jours de festes:
O grand don du Seigneur, tranquillilé d'esprit!
Le coeur estant en paix un peu nous resjouit.

Avarum excipit prodicus.

Alutarium piscem coenum sodere memorant, Sargiun autem piscem, qui eum sequitur, excitatum pabulum devorare. Vix aliter in vita humana sese res habere

notatum est: homines nimirum attentos ad rem, qui coenum fodiendo, id est, vilissimis quibusque ac laboriosissimis ministeriis indies operam dare solent, sargos scqui, id eft, liberos vel haeredes plerumque habere ignavos ac prodiges, qui opes, multo cum sudore vix unciatim collectas, celevrimè diglutiant, nec rarò in unius scorti marsupium effundant, atque ita (ut Sen. verbis utar) quidquid longa series multis laboribus, multa Dei indulgentia staxit, id unns dies spargit, ac dissipat,

> Longique perit labor irritus anni.

Benè igitur Sapiens Eccl. 2. 18.: Detestatus sum, inquit, omnem industriam meam, qua sub sole studiosissimè laboravi, habiturus haeredem post me, quem ignoro utrum sapiens an stultus suturus sit. Eftne quidquam tam vanum? Et tandem coucludens, noune melius est, ait, eomedere et bibere et ostendere anime suae bona de laboribus suis? hoc etenim de manu Dei est. - Horat. lib. 2. Od. 14.:

> Absumet haeres caecuba dignior,
> Servata centum clavibus, et mero
> Tinget pavimentum superbo,
> Pontificum potiore coenis.

> IDEM: Sed quia perpetuus nulli datur usus, et haeres
> Haeredem alterius, velut unda supervenit undam,
> Quid vici prosunt, quidve horrea, quidve Calabris
> Saltibus adjecti Lucani?

AEquus animus commendat omnia.

Tria serè hominum genera nundinas frequentare compertum est, emptores, venditores, spectatores. Duo priores emendis vendendisque mercibus toto nundinarum oceupatissimi, anxiè discruciantur. Tertium demum genus bené ac jucunde agit, et, non nisi oculis, cuncta delibans, voluptatem ex omnibus, ex nullo molestias, domam refert. Nundinarum, id est, mundi, sive rerum externarum tantum spectatores Philosophos esse, vult Pythagoras; Christianos, viri boni. Habere opes ac possideve, at non ab eisdem haberi ant possideri, verè sapientis est: id vero unicuique nostrmn continuò eveniet, si non ad ambitionem, sed ad necessitatem omnia habeamus. Arridet etiam hîc, Democriti dietum: ille felicem dicebat eum, qui cum exiguis pecuniis hilaris esset, infelicem, enm qui inter magnas opes tristaretur. Quid si totum orbem torrarum posfideamns, ecquid commoditatis ex tantâ rerum congerie habituri sumus, praeterquam ex iis, quae utendo nostra sacimus? de reliquis nihil habituri praeter solum aspeetum. Atqui voluptatem, quae ex visu est, aequè de a ienis atque de tuis capere nihil vetat. Qui ad naturam vivit, nunquam pauper; qui ad vota, nunquam dives est.

Prorerb. 15. Secura mens quasi juge couvivium.

plato tim. *cap.* 13.

Laetitia pura in solis animae bonis invenitur, ideo sapiens in se gaudet, non in iis, quae circa se sunt.

Heb. 13. 5. Que vos moeurs solent sans avarice, estans contens de ce que vous avez presentement.

cypre de jur. ***connubior. cap.*** **9.**

Nnptias inqares (ita nuncupant juristae matriinonium senis decrepiti et floridae virginis L. si major C. de Legit. Haered.) praeter alia multa incommoda inducere votum captandae mortis, tragicus exitus non raro docuit, hinc nuptiae Sophoclis et Aleippes hujusmodi dieteriis exagitatae legnntur;

Noctua ut tumulis, super utque eadavera bubo,
Talis apud Sophoclem nostra puella sedet.

Dissidet quod impar est.

Verscheyden aert, dient niet gepaert.

De Sim, liet koddigh dier, is yder eens vermaken,
   De schilt-pad, niemants vreught, als doot ter aerden leyt;
Hierom ist, dat den aep de padde schroomt te raken:
   't Is tegenheyt van aert, dat dese dieren scheyt.
Lief (wat ick bidden magh) en laet u nimmer paren
   Met Fop, dien tammen gast, die men u geven wilt:
Mach ick u lief niet sijn, soo wilt u immers sparen
   Voor iemant, die van u, min als ick doe, verschilt.

Licht en swaer, en dient geen paer.

De Sim, die niet en dient als om den geck te scheren,
Soeckt, uyt een tegen-aert, de schild-pad af te weren;
   Sy haet het sedigh dier, dat staegh bewaert sijn huys,
   Om dat'et niet en loopt als ander wilt gespuys.
Een maeght van stillen aert sal nimmer wel bevallen
Aen iemant, die van oudts genegen is te mallen:
   Maer hoort eens, vryers! hoort, en vry de les onthout:
   Die soetst om vry en sijn, en dienen niet getrout.

Proverb. XXVIII.
Dex goddeloosen vliet, en niemant jaeght hem.

De schild-pad jaeght een aep; besiet, wat vreemde dingen!
Hy weet niet wat te doen, of waer te sullen springen;

De schilt-pad evenwel en kruypt maer in het sant,
En, dat noch vreemder is, s'en heeft niet éénen tant.
Wie boose rancken broet, die leyt een droevigh leven:
Hy sucht, hy ducht, hy vlucht, al wort hy niet gedreven;
Al drilt'er maer een riet, hy is terstont bevreest:
Daer is geen felder beul als binnen in den geeft.

De domme jonckheyt, haer ten houwelijck stellende (na dat nu de loop des werelts is) en vereyscht schier niet min in de dochters, die sy lieden ten dien eynde bewandelen, als het gene dat hun in de huyshoudinge meest van noode is; alsoo dat veeltijts die best singen en springen, spelen en quelen, toyen en ployen kan, meest van allen wert aengehaelt, sonder op het vordere eenighsins te letten. Uylen vliegen met uylen, seyt ons spreekwoort: sy selfs, door hitte van de jeught, ydel en licht zijnde, vergapen haer lichtelijck aen de gene die hierin aldernaest by komen. En evenwel nochtans, soo haest de opvoedinge der kinderen en andere lasten des houwelijcx hun op den hals vallen, raeckt gemeenlijck de clavecimbel, en al dat beslagh, aen d' een sijde: en al wat men meest geacht heeft, komt minst te passe.

Waer 't niet beter, ô soete jeught, dese dingen in wat naerdcr bedeneken te nemen? en hier in te doen gelijck een voorsichtigh man, die een reyse naer vreemde landen aenvanght, die sijne kleedinge niet en maeckt na de maniere van 't lant daer by nu is, maer van 't gene daer hy haest meynt te komen? Let'er op:

Die een meysjen, om haer singen,
Om haer springen, heest getrout; -
't Zijn voor eerst wel moye dingen,
Maer als noot begint te dringen,
Is de liefde stracx verkout.

Een quade conscientie (seyt'er een Outvader) is een moeder van vreese. 't Is gewisselijck alsoo; want waer een sondigh gemoet is, daer is t'elcken, in alle voorvallende saken, een bevende hert en een versmachte ziel. De goddeloose schrickt voor alle dingen, selfs oock voor de gene die niet te vreeseu en zijn.

Hy ontset hem van God, want hy is hem vyant: van den Duyvel, want 't is sijn pyniger: van sijn eygen herte, want 't is sijn beschuldiger.

De rechtveerdige daerentegen (gelijck de Wijse-man seyt) is vrymoedigh als een jonck leeu, sittert ofte beeft voor niemant: niet voor God, want'er niemant en is die hem meer wil helpen: niet voor den Duyvel, want'er niemant en is die hem min kan beschadigen: niet voor sijn eygen gewisse, want daer is ruste.

Den vervaerlijcken donder noemt hy de stemme sijnes hemelschen vaders: den schrickelijcken blicxem, de stralen van des selfs grootachtsaemheyt: de doot, een doorganck tot een beter leven: Gods oordeel, een eynde van strijt en ellendigheyt; en, om kort te seggen:

Al viel de werelt gansch en gaêr,
De vrome schrickt voor geen gevaer.

Wilder dan iemant onversaeght en goets moets wesen, die reynige sijn herte van doedelijcke wercken.

Dissidet quod impar est.

Cum tarilâ nequeat teftudine simia jungi,
Simia jucundâ mobilitate potens,
Simia, deliciae silvarum, hominumque voluptas,
Cernit ut invisum reptile tota tremit.
Tu peponem, mea vita, tui faciasne potentem
Nulla cui toto pectore mica salis?
Corpora, quis suror est, conjungerc mortua vivis?
Anne tyrannorum vis scelerata redit?

Le sombre et tard, ne duit au gaillard.

Le Singe dans les bois, incessamment gaillarde,
Ne se joiudra jamais à la Tortue tarde,
Par tout où la nature a desnié son lien,
Fai tout ce que pourras, ausfi n'y feras rien,

Apud leves gravitas vitium est.

Simia saltatrix et qua: solet usque vagari,
   Non secus ac pestem te, domiporta, fugit.
Lascivi juvenes mores odere modestos,
   Castaque vesanns respuit ora puer:
Si qua pnella loquax minus est, ea torva vocatur:
   Et pudor, heu! nomen rusticitatis habet.
Stulte puer; petulans, audax, vaga, garrula virgo,
   Sit licet apta foro, non erit apta thoro.

Grave et leger ne loge ensemble, chacun requiert, que lui ressemble.

Tu as en grand' horreur les moeurs de la Tortue,
Le Singe est à ton gré, qui joue par la rue;
Mais dames, mon amy, trop douces en amonr,
En cas de marier ne trouvent pas leur tour.

Qui vanos pavet metus, veros fatetur.

Pressa suae sub mole domus testudo laborat,
   Pulvereamque gravi corpore verrit humum:
Ut videt hanc, fugit, osque tremens post terga reslectit
   Simia, nec tutam se putat esle sugâ.
Ad sonitum culicis, motaeque ad arundinis umbram,
   Impius, et nullo terga premente, sugit:
Conscia mens seeleris formidine toto liquescit,
   Tune quoque, cum pavidi causa timoris abest.

Le pecheur, a tousiours peur.

Conibien que ta niaison, Tortue, fort te presse,
Le Singe neantmoins te suit, en grand vistesse,
Craignant d'estre attrappé, toutiours le blistre suit,
Et nul lui veut du mal et nul ne le poursuit.

Apud leves gravitas vitium est.

Adolescentes, ut hodie sunt mores, auimum ad nuptias applicare oceipientes, nihil serè minus in puellis, quas ejns rei causa adeunt, requirere solent, quàm ea, quae in convictu usui sutura sunt. Plerumque enim prae caeteris placere solet, si qua aut scitè canere, aut festive garrire, aut denique belle se comere noverit. Nec mirum; cum enim fervore aetatis lasciviant et ipsi juvenes, in habentibus symbolum, ut ait ille, facilior fit transitus. Et tamen juvenilia ista omnia, post annum unum atque alterum, cum liberi alendi, aliaque onera matrimonii sustinenda funt, statim evanescere, ac prorsus diversa, imò contraria, non sine molestia ac dispendio rei samiliaris, addiscenda esse, docet usus. Quanto melius, mi adolescens, oculos animunque dirigeres in virginem modestam, ac rei domesticae melius quam saltandi peritam? quae licet hoe tempore fortassis juvenilibus afsectibus non tam arrideat, atque una aliqua alterius istius generis, sane tu brevi aliter censeas. Eos, qui in alias terras iter instituunt, vestem non pro more regionis, in qua sunt, sed in quam abeunt, consicere nunquid vides? sac idem et vale.

HORAT.
Oderunt hilarem tristes, tristemque jocosi;
Sedatum celeres, agilem quarumque remissi.

Qui vanos pavet metus, veros fatetur.

Verè malam conscientiam matrem sornidinis essc, dixit Chrysost. Horrorem enim individuum impietatis comitem esse, testantur ii, qui indies conscientiae latebras quaerunt, nec inveniunt. Poenam semper ante oculos sibi versari putant, qui peccaverunt, inquit ille. Hiuc fit, ut omnia horreat improbus, etiam minime timenda, imo et amplectenda: Deum, quod inimicum sibi, Diabolum, quod lictorem, semetipsum, quod accusatorem sciat ac sentiat. Viro bono contra nihil terribile est: non Deus, nemo qui magis juvare velit; non Diabolus, nemo qui minus nocere possit; non conscientia, omnia ibi tranquilla. Horrificum tonitru parentis sui vooem benevolam; metuendum fulmen divinae majestatis radios; mortem in vitam meliorem transitum; Dei judicium sinem pugnae ac aerumnarum appellat. Denique

Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinae.

Quicunque verè animosus esse desiderat, mentem ut habeat flagitiis purgutam etiam atque etiam curet.

Job 15. 21. Sonitus terroris semper in auribus impii; et cum pax sit, ille semper insidias suspicatur, cireumspectans undique gladium.

Job 18. 11. Circumquaque perturbant impium terrores et disjieiunt eum ad pedes ejus.

Proverb. 28. 17. L'homme faisant tort au sang d'une personne, fuira jusques en la sosse saus qu' ancum le retienne.

Extat apud Sax. Grammat, lib. 1. insignis Ulvildae Danorum regis filiae de inipari matrimonio querela, quam meritò hic adseribo: O miseram me! cujus uolilitatem dispar nexus obteuebrat! O infelicem, cujus stemmati rustica jungitur humilitas! O infaustam matris sobolem, eujus munditiem immiueditía rustialis attrectat, dignitatem

indignitas vulgaris inelinat, ingenuitatem conditio maritalis extenuat! etc. Quam quidem querelam exitus tragicus subsecutus est, prout latius idem auctor prosequitur.

Animos nil dirimit.

Liefde schiet pylen, over hondert mylen.

Al scheyt ons menighmael zee, rotsen, ende dalen,
Dat al noch even-wel en snijt ons niet van een;
Mijn geest komt even staegh ontrent de liefste dwalen,
De seylsteen en de min die hebben dat gemeen.
Want schoon de noortsche key is van het stael verscheyden,
En of een tusschen-schot verdeylt het lieve paer,
De steen en laet niet af, het yser om te leyden:
Hoe ver mijn lief verreyst, mijn hert is even daer.

Hoe datmen 't deckt, het wert verweckt.

Wanneer des seylsteens kracht is in het stael getogen,
Soo wort'et metten steen aen alle kant bewogen;
En schoon al tusschen bey een schutsel is geset,
Noch baert de steen haer kracht en treckt het yser met.
Wat baet'et, ydel mensch, een quaet gemoet te decken?
God kan u schuldigh hert oock uyt het duyster trecken:
Wie voelt niet metter daet, dat hem de ziele drilt,
Oock daer hy is alleen, en daer hy niet en wilt?

1 Johan. III. 9.
Die uyt godt geboren is en doet geen sonde, want zijn zaet blijft in hem.

De seylsteen en het stael zijn, op bedeckte gronden,
Beyd' onder een verplicht en over handt gebonden;

Al scheyt hen eenigh dingh, de geest die treckt'er in:
Geen scheytsel tusschen bey, en scheyt haer soete min.
Wat kan de werelt doen? - daer zijn bedeckte wegen
Waer door den hemel selfs komt over ons gesegen:
Weest vrolijck, vroom gemoet, noyt scheyt'er eenigh slot
Den geest van sijn begin, de ziel van haren God.

Is 't niet gantsch vreemt en selsaem dat een misdadige, wetende dat sijn rabauwerye ergens in een bosch oste op een heye, en mitsdien buyten de oogen van alle menschen, by hem is begaen geweest; - wetende dat het lichaem by hem vermoort, wel diep onder de aerde is geset; - wetende dat hy sijn gedachten in een besloten boesem draeght; - dat hy (segge ick) evenwel t'elckens op alle voorvallen sittert en beest, en byna op het ruysschen van elck blat het innerste van sijn gemoet voelt omme roeren, en groudelijck bewegen? Van waer komt dit? - ontwijsfelijck van niemant, als van de hant Godes selfs, aen de welcke eygen is door allerley beletselen henen te dringen, en het binnenste des menschelijcken gemoets rontsomme te koeren, en krachtelijek te beroeren. Soo haest (seyt de Keyser Justinianus) iemant voorgenomen heeft een schelmstuck aen te rechten, soo haest heeft hy alreede, in zijn eygen gomoet, zijn straffe beginnen te dragen:

Wie daer heeft een quaet gemoet,
Slaept hy, waeckt hy, wat by doet,
't Quade feyt, by hem begaen,
Komt gestadigh voor hem staen.

Een quaetdoender (seyt Seneca) kan somwijlen wel vry zijn, maer nimmermeer vrymoedigh. God is by en aen den handel en herten der menschen, en gelijck der Prinsen gedaente gedruckt is op het geldt, soo Godes beeldt in 's menschen gemoet:

Wanneer een mensch alleen vertreckt,
Of op sijn bedd' leyt uytgestreckt,
Dan wordt hy dickwils seer bevreest,
Want God die spreeckt met zijnen geest.

De ziele, alhoewel in den kercker deses lichaems besloten, alhoewel door menighvuldige bekommeringe, in den draystroom deses werelts, dagelijcx herwaerts en derwaerts gedreven, wert evenwel niet belet, nu en dan, in sich te gevoelen als een staeltjen van de eeuwighe gelucksaligheyt. Een gemoet verheerlijckt met den beelde Godes, is als een af-beelt en gelijckenisse van de eeuwigheyt.

De beginselen van de eeuwige welstant, oock in desen broosen lichame, gevoelt te mogen, ja te moeten werden, wert ons in den woorde Godes geuoeghsaem aengewesen: een iegelyck die de selve hier namaels wenscht te mogen smaecken, moet dan den eersten trap betreden, selfs hier in desen leven, rysende uyt de verdorventheyt der sonde, tot de vernieuwinge des levens in ware heyligheyt en gerechtigheyt, versoeninge met God, door Jesum Christum en vrede met sijn gewisse.

Die deel heeft (seyt Johanues Apoc. 20. 6.) in de eerste opstandige, in desen heeft de tweede doodt geen macht.

Heden (seyt Christus tot Sachaeum) is zaligheyt geworden desen huyse. Geluckige Sachaee! aen wien de mondt der waerheyt, selfs met den monde, saligheyt heeft verkondight: geluckigh zijnse, die nu door Christi Geest dit getuygenisse aen haren geest zijn gevoelende!

Animos nil dirimit.

Tactus ut est magnete chalybs (licet assis utrumque
  Separet) ad lapidis vertitur ora sui.
Ut semel affricuit, mihi blanda venena Cupido,

Totus ab occulto glutine, Phylli, trahor:
Non mare, non montes, non intervalla locorum,
Corpore se jungunt peetora nostra tuo:
Semper amans peregre est. Mea corda per omnia tecum,
Meque abeunte, abcunt: teque manente, manent.

Amie, ame a l'amant.

Quant de l'aymant l'acier a pris la vive sorce,
Il est tousiours tiré par ceste douce amorce.
Depuis que s'est srotté mon coeur à ton amour,
Par tout que vais, Margot, me guides alentour.

Amota movetur.

Ut tactus magnete suit (licet assis utrumque
Separet) in gyrum slectitur usque chalybs.
Nec Deus est, fateor, nec habet mens conscia mimen,
Huic tamen aethereae portio mentis inest.
Hanc aliquis caecas pro tempore condat in umbras,
Qui penitus possit tollere, nullus erit.
Peetora nostra chalybs, divina potentia magnes:
Stare loco nescit mens, agitante Deo.

Cacher ne sert.

L'aimant est Dieu, l'acier de nous la conscience
Laquelle n'est pas Dieu, mais du ciel la semence:
Empesche qui voudra son cours pour quelque temps,
Dieu la tire au travers de tous empeschemeus.

Omnia spiritui pervia.

Ut semel impertit chalybi sua munera magnes,
Cum magnete suo se movet usque magnes,
Haud objecta moram saciunt huic ligna metallo,
Ne sese lapidis vertat ad ora sui.
Cum semel est imbuta Deo gens coelitus acto,
Inque suâ Christi symbola mente gerit,
Se, licet opponat vasto cacodaemon hiatu,
Se sacrata, Deo corda movente, movent.

Rom. 8. 34. Qui nous separera de la dilection de christ?

Le for touché d'aymant se tourne avee sa pierre,
Bien que, soit loin de là, bien que prison l'enserre.
Qui est marqué de Dieu et porte nu coeur la soi,
Ne quite la vertu, par peine ni esmoi.

Amota movetur.

Quid hoe monstri est? seit nocens sacinus in solitudine, semotis arbitris, in solum aliquem à se commissum: seit cadaver hominis à se oceiti alta terra obrutum, seit animum multis simulationum iuvolueris ab oculis humanis remotum; et eere! tremit tamen, angitur, pallescit; et conseientia mentem anxiam vaslat. Unde hoe? à Deo, inquam, à Deo est, cui peculiare, obstacula removere, mentem movere. Egregiè Imperator in I. uit. C. ad I. Majest.: ex quo sceleratissimum qui consilium cepit, exinde quodamniodò sua meute punitus esi;

Continuò templum, ac violati numinis aras,
Et quod praecipuis mentem sudoribus urget,
Te videt in somuis..........

Mala conscientia tuta est aliquando, secura nunquam, ait Seneca. Interest, imò inest, non actionibus modò hominum, sed et animis Deus; et, ut numisma impressam habet principis imaginem; ita homo Dei: eaque, si uspiam, certè in conscieutiis hominum quàm maximè elucet.

En animum ac mentem! cum quâ Dii noete loquuntur.

TERTULLIANUS: Conscientia potest adumbrari, quia non est Deus; extingui non potest, quia à Deo est.

senec. *Epist.* 96.

Quid podest recondere se, et oculos hominum auresque vitare? bona conscientia turbam advocat, mala autem et solitudine anxia est.

Omnia spiritui pervia.

Anima (licet corporis ergastulis inelusa, licet vario tempestatum aestn, in hoe mundi Euripo, indies ciremnacta) nunquam tanto mortalitatis corpore obruitur, quin in eam irrepat nonnunquam, imò irrumpat aeternae felicitatis aliquis radius. Anima sanè Dei imagine insiguita, similitudo quaedam est; et imago aeternitatis, sempiterna quippe illa et numquam desutura coeli gaudia, etiam in sragili hoc corpusculo praelibare nos posse, imo et debere, clara divini verbi elogia evincunt. Quicunque enim aetrnae selicitatis praemia desiderat, huic primus ejus gradus etiam hic calcandus est; cque peccati sordibus ad animi puritatem, vitae renovationem, reconciliationem cum Deo, ac eouseientiae pacem ctiam in hac vita transeundum est. Quicunque enim habet partem (ut Johan. Apos. 20. 4.) in resurrectione primâ, in hoc secunda mors non habet potestatem. Hoe ipso die, inquit Christus ad Sachaeum, salus huic domui contigit. Felieem te, Sachaee! cui Salvator praesens

praefenti veridico ore salutem asservit. Feliees onines! quorum spiritibus Spiritus Christi idem dietat.

tertullian. ***ad martyr*****.**

Etsi corpus ineluditur, etsi caro detinetur in carcere, omnia spiritui patent. Vagare spiritu, spaciare spiritu, non stadia opaca, non porticus longas proponas tibi, sed illam viam, quae ad Deum ducit. Quoties cam deambulaveris, toties in carcere non eris. Nihil erus sentit in nervo, quam animus in coelo est. Totum hominem animus eircumsert, et, quo vult, transfert.

lucret. ***lib.*** **4.**

Nam si absit, quod ames, praesto simulaera tamen sunt.
Illius et nomen dulcc obversatur ad aures.
Virg. 4. AEneid., de Didone et AEnea loquens:
Illum absens absentem auditque videtque.

eras. ***Apoph. lib.*** **5.**

Cato amantis animum dicebat in alieno corpore vivere, id quod hodie quoque celebratur. Animam illie potiorem esse ubi amat, quam ubi animat.

In recessu nihil.

Niet dan voor 't oogh.

Ghy seght: mijn lief is schoon; maer 't is te veel gepresen,
   Haer lijf is wel gemaeckt, maer 't feilt haer aen den geest:
De schoonheyt vordert meer, als maer het enckel wesen,
   't Wel-leven dient'er by, en daer op sie ick meest.
Uw lief, mijn goede Floor, gelijckt de piramyden:
   Van buyten moy genoegh, doch al maer enckel schijn;
In 't kiesen van een lief soo stel ick dit besyden;
   Die maer is schoon van huyt, en kan mijn lief niet zijn.

Soo 't quam, soo 't voer.

Een Griecksche lichte-koy, AEsopi met-slavinne,
Verkreegh een grooten schat, en al uyt geyle minne;
   Wat raet met al het goet? sy timmert wonder hoogh,
   Sy maeckt een spits gebouw, doch niet als voor het oog
Siet, van het ydel oogh was al het goet gekomen,
En siet, het ydel oogh, dat heeft'et al genomen:
   Al wat men qualijck won, of tegen reden nam,
   En is maer ebb' en vloet; het gaet gelijck het quam.

Johan. VII. 24
Oordeelt niet naer het aensien.

Als iemant komt gereyst, en siet de pyramyden,
Geresen in de lucht, als met den hemel stryden;
   Hy denckt in sijn gemoet: siet daer een Konincx hof!

En als hy naerder komt, dan is'et enckel stof[1].
En vest u sinnen niet ontrent de buyte-leden,
Maer weeght in u gemoet de gronden van de reden:
Wie sich op waen verlaet en oordeelt na den schijn,
Die timmert in de lucht en wil bedrogen zijn.

1) Stof, vermits de Piramiden van onderen graven waren, en mitsdien vaten van stof en asschen.

Gelijck de lucht, wanneerse 's morgens vroegh de mist in haest intreckt, veeltijts op den dagh grooten regen plagh uyt te geven: alsoo mede iemant, die eenigh onrechtveerdigh gewin als in haest heeft ingeslockt, plagh het selve veeltijts onnuttelijck door de vingeren te druypen, en tot geen deegh te gedyen.

't Is een sekeren regel in de rechten, dat alle dingen ontbonden werden op de wijse gelijckse t' samen geraept zijn. En dese opmerckinge, soo in 's lants als in huyssaken, veeltijts plaetse te hebben, leert d'ervarentheyt.

Geen maght door schelmerye verkregen, kan lange duren, seyt Curtius.

Een Rijck by iemant door oneerlijcke rancken bekomen, en wert noyt by den selven eerlijck bedient, seyt Tacitus.

Het slaet hier op dat Machiavel seyt: Het gene iemant met gout verkrijght, en is met yser niet wel te beschermen.

Wy lesen, naer de wet Moyses verboden geweest te zijn, een kleet te dragen, t' samen vermengelt met lijnen en wolle. De gene die dusdanige saken tot gelijekenisse en leerstucken gewoon zijn te trecken, meynen dat door de wolle: eenvoudigheyt, door het lijnen: arghlistigheyt moet verstaen worden. Want (seggense) een laken, geweven van lijnen en wolle, heeft het lijnen van binnen, en vertoont de wolle van buyten. Invoegen dat de sulcke magh geseyt werden een kleet te dragen van lijnen en wolle, die uytwendigh schijnt oimoosel als een schaep, zijnde middelertijt inwendigh vol bedriegelijcke rancken. Wegh met dien aert van menschen. Elck die wil schijnen dat hy niet en is, (seyt Augustinus) is een beveynsde. Want hy gelaet hem rechtvaerdigh, als hy verre van daer is, vertoonende een gedaente, niet gemeens hebbende met de daet. Wat maeckt sulcken mensche? De werelt die haet hem, om datse meynt dat hy Godsaligh is; God haet hem, om dat hy weet, dat hy 't niet en is. Zijnde dan hatigh voor beyde, en vint hulpe noch troost, by d' een noch by d' ander: daer is evenwel noch een soorte van verscheydentheyt tusschen 't gelaet en gemoet Gode aengenaem te zijn, te weten: als het gelaet nederigh, het gemoet verheven en opgetogen in Goddelijcke beschouwinge.

In ostio formosa, in recessu nihil.

Insulsa fit, quia tota patet, Rodopeïa moles;
   Atriaque interior nuda recessus habet.
Hanc ego formosae nego nomina vera mereri,
   Purpureis tantum si qua sit apta genis;
Plura peto: poposco salem geniique lepôres,
   Hac mihi praecipuè dote puella placet.
Unica quicquid habet frons perspicit hora, recentes
   Ingeniosa dabit semper amica jocos.

Belle cage, sans oiseau.

Le corps de Jaquelin n'est qu'une piramide,
A l'oeil galant assez, mais de sçavoir tout vuide:
Statuë bien que d'or jamais mon coeur ne prit,
Rien je n'estime beau, où n'est un bel esprit.

Malè pertum, malè dilabitur.

Corpore dum Rodope, Grajis invisa puellis,
   Turpiter immensas accumulasset opes;
Quid tandem? è quaestu fit pyramis, ardua moles,
   Alta cui vastus sidera lambit apex.
Sola viatori sed quae modo lumina pascat,
   Nec recreat positis corpora lassa thoris.
Per scelus immensas quid opes enmulasse juvabit?
   Turpiter è manibus res malè parta sluit.

De meschant gain, thresor est vain.

L'insensé bastiment d'un' haute piramide
A Rodope enfin rendoit la bourse vuide,
Laquelle avoit rempli un deshoneste gain;
Ie bien en vanité conquis, se pert en vain.

Fronti nulla fides.

Pyramis, excelso dum vertice sidera pulsat,
   Spectanti saxo versicolore placet;
Quam procul attonito dum conspicit ore viator,
   Exteriora videns, interiora probat;
Ut tamen accessit, quaeritque ubi nocte quiescat,
   Nil praeter cincres hic habitare videt.
Ah quoties homines extrinseca sallit imago!
   Dignus cras regno, rex nisi Galba fores.

Tel semble sage en apparence, qui fol est en quinte essence.

Qui voit la piramid' en l'air bien haut s'estendre,
Pour un chasteau tout plein des chambres la va prendre,
Mais crie tost apres: ô bastiment trompeur!
Nul ne se fie au front pour bien juger du coeur.

Male partum, male dilabitur.

Ut aër, qui summo manè praecociter absorbet nebulam. ferè ingentem pluviam à prandio solet emittere; ita is, qui celeriter rem secit, ac levi brachio lucrum, praesertim injustum, corrasit,

> Nunquam divitias nigrantibus inseret antris,
> Nec tenebris damnabit opes. -

At contra:

Praeceps illa manus sluvios superabit Iberos
Aurea dona vomens. -

Certisfima enim videtur illa juris regula, unumquodque ut colligatum est, ita dissolvi. Idque vel in publicis, et rebus principum locum sibi vindicare, tradunt pragmatici.

Nulla quaesita scelere potentia diuturna est, inquit Curtius. Nec quisquam imperium flagitio quaesitum bonis artibus exercuit, addit Tacitus. Nec abludit Machiavelli illud: Le cose, che si acquistano con l'ore, non si sanno diffendere eon ferro.

plaut. *Poenul.*

Quod malè partum, malè disperit.

Le proverbe Françoys dict:

Bien, acquis par mauvais mestier,
Ne va point au tiers heritier.

Fronti nulla fides.

Lege Moisaicâ prohibitum fuisse legimus vestem, promiscuè ex lana linoque contextam, induere: per lanam simplicitatem, per linum malitiam ii, qui allegoricè ista hujusmodi interpretantur, intelligi volunt: vestis quippè, quae ex lana linoque contexitur, linum interius celat, lanam exterius demonstrat. Vestem ergo ex lino et lana gestare, dicitur is, qui intrinsecus cautelas malitiae operit, foris simplicitatem, veluti ovinam, ostendit. Apagè mihi cum istac hominum faece. Quisquis, inquit Augustinus, videri appetit, quod non est, hypocrita est: simulat enim justum, nec exhibet; ostenditque in imagine, quod non habet in veritate. Quid agis miser? odit te mundus, quod pium credat; odit te Deus, quod impium sciat. Atque ita utrique odiosus, in neutro tibi praesidium est. Una nihilominus animi ac oris diserepantia Deo grata est, si vultus nimirum sit humilis, si animus in caelum ac meditationes divinas sit elatus.

1 *Sam.* 16. 7. Homo spectat quod est ob oculos, Jehova spcetat quod est in animo.

august. *de Past.*

Temerariis judiciis plena suut omnia: de quo desperamus subitò couvertitur, et fit optimus; de quo multum praesumpseramus, desicit et fit pessimus; nec timor noster certus est, nec amor.

Proverb. 51. 39. La grace trompe; et la beauté s'esvanouit, mais la femme qui craint l'Eternel sera celle qui sera louée.

LUCRET.

Nam divinitus interdum, Venerisque sagittis,
   Deteriore fit ut sormâ muliercula ametur;
   Nam facit ipsa suis interdum saemina sactis,
   Morigerisque modis et mundo corpore culta,
   Ut facilè insuescat vir secum ducere vitam.

Dan. *Heyns.*

Plus aliquid sormâ est, plus est oculisque genisque;
   Plus aliquid toto corpore, quidquid amo.

OVID.

Sit procul omne nesas, ut ameris amabilis esto;
      Quod tibi non sacies, solaque forma dabit.

Nemo dolens patet libidini.

't Beswaert gemoet, geen min en voet.

Wanneer het huys vervalt, dan ruymen al de muysen,
Wanneer het lichaem sterft, dan vluchten al de luysen;
   Wanneer de swacke muer daer heen begint te slaen,
   De spinne scheyt'er af en kiest de ruyme baen.
Siet, waerder iemant treurt, en dat sijn krachten vallen,
   Stracx heeft de bange ziel geen lusten om te mallen;
   Het minnen heeft gedaen. Het dertel Venus kint
En vlieght maer, daer het vet voor sijnen fackel vint.

Meughje niet geven, wegh sijn de neven.

Als ons van enckel vet de bolle leden swellen,
Dan voelen wy de vloo met hare met-gesellen;
   Maer als'er iemant sterft of in benautheyt sucht,
   Soo tijt, van stonden aen, het onkruyt op de vlucht.
Geluck en groot gevolgh, die hangen aen malkander,
Doch waer geen koren is, daer vint men geen kalander:
   Hy, wien in sijn bedrijf de kanse niet en dient,
   Is dickmael sonder gelt, en dickmael sonder vrient.

1 Timoth. VI. 7.
Wy en hebben niet in de werelt gebracht, 't is openbaer dat wy daer niet en konnen uytdragen.

De spin tijt op de loop wanneer de mueren vallen,

Geen muys en hout'er huis ontrent de swacke wallen;
   Soo haest als iemant sterft of naerdert tot de baer,
   De luys soeckt ander vleysch, en laet den siecken daer.
Wanneer ons huerhuys valt, of dat de gronden beven,
Al wat ons liefde boot, dat gaet ons dan begeven:
   Ach! 't vleesch is sonder troost en laet den geest bedroeft,
   Wanneer de bange ziel den meesten troost behoeft.

Dat de muysen, door seker heymelijck ingeven van de nature, den val van de huysen, daer sy in zijn, konnen gewaer werden, verhalen de schrijvers eenen Melampum metter daet bevonden te hebben: want sieck te bedde liggende, en siende de muysen niet groote hoopen verhuysen, wert daer door beweeght mede paek en sack te maken, en van daer te vertrecken; ontgaende alsoo den val, die hem andersins, soo 't scheen, soude getroffen hebben. Wat'er van zy, des gedragen wy ons tot de waerheyt, genoegh zijnde dat wy by de gelijckenisse van de muysen, die wanckelbare en vervallige huysen mijden, afbeelden de vrientschappen van den gemeenen hoop des werelts, dewelcke op hope van voordeel begonnen wesende, terstont als 't anders gaet, gewoon zijn op te houden.

Goet maeckt veel vrienden, seyt Salomon Proverb. 10. 4., maer den armen wordt van zijne vrienden verlaten. Doch de sulcke en zijn den naem van vrienden niet weerdigh: want (gelijck Seneca seght) hy doet de weerdigheyt van de vrientschap te kort, die de selve maer in voorspoet en gebruyckt.

Des menschens uyterste onderscheyt des selfs vrienden. Tijdelijcke vreughden en 't geluck deses werelts handelen met ons, gelijck de Medecijnen met de siecken doen, die de selve, alsse beginnen te ziel braken, daer laten en gaen haers weeghs: daer nochtans de arme mensche, in die gestaltenisse, de meeste hulpe en troost van noode heeft.

Het welcke alsoo zijnde, wat gaet ons dan aen, om in dese nietige dingen soo gansch besichlijcken te woelen? Laet ons tot den Heere Christum ons toevlucht nemen en aen hem ousen tijt besteden: hy, èn als de pyne ons treffen sal op ons bedde, èn als de doot over ons woeden sal in onse verscheydinge, èn als de verrottinge ons overvallen sal in het graf, èn als Gods gramschap opbranden sal in het oordeel; - hy (segge ick) sal de zijne, overal en t' allerstont, by wesen, en de gewisse hant bieden.

Laet ons dan vrymoedelijck uytroepen met David in den Psalm 73. 25.: wanneer ick slechts u hebbe, soo en vrage ick niet naer hemel en aerde; wanneer my oock lijf en ziele versmachtede, soo zijt ghy doch, God, alle tijt mijns herten troost, en mijn deel.

Cedit amor miseris.

Non petit exanimi de carne pediculus escam,
   Morsibus haud vexat corpus inane pulex.
Et fugiunt mures, et aranea contrahit orbem,
   Si qua ruinoso culmine tecta labant.
Flebilibus lasciva cafis Cytherea recedit,
   Effugit è moesto lubrica flamma thoro.
Stulte Cupido jaces, ubi cor dolor anxius urit:
   Ni valeant homines, stulte Cupido jaces.

Ou n'est liesse, amour n'y presse.

L'aragne va fuiant de maison ruineuse,
Les pons de l'homme mort. Lors quant l'ame est piteuse,
Venus n'a nul pouvoir: au corps dessaict et las,
Le feu et jen d'amour ne s'y addressent pas.

Viri infortunati procul amici.

Dum distenta cutis pinguedine, sanguine vena,
   Sunt comites homini vermis et atra pulex:
At simul ac lentum mors congelat aegra cruorem,
   Neuter adest; nec enim, quo soveatur, habet.
Blandus adulator nitido comes haeret amico,
   Lenis honoratam dum vehit aura ratem:
Hunc videas, piceis cum sors tonat atra procellis,
   In medio socium deseruisse mari.

Aux pauvres gens, amys ny parents.

Les pous s'en vont de nous, prevoyants la ruine
De nostre corps; helas! nos gens font pauvre mine,
Quant le malheur nous prend, et laissent nostre huys:
Les malheureux par tout ont guere des amys.

Mortalibus morientes destituimur.

Fila ruinosis abrumpit aranea tignis,
   Omnis ab exanimi corpore vermis abit.
Nos miseros! homini quidquid, dum vivit, adhaeret,
   Hoe hominem, simul ac mors venit atra, fugit.
Cessat honos, abeunt, qui te coluêre, sodales:
   Cumque tuo finem funere munus habet:
Omnia mortc ruunt: cum res opis indiga nostra est
   Hei mihi! tum vastus nil opis orbis habet.

Eckclesiast. 5. 15. Comme il est sorty du ventre de sa mere il s'en retournera nud, s'en allant comme il est venu, et n'emportera rien de son travail, auquel il a employé ses mains.

Tous les souris s'en vont, quand l'edifice tombe,
Les pous nous vont quiter, quand on nons met en tombe,
He, monde! ton soulas s'envole, et n'est que vent;
Quant nous, plus que jamais, faut du sonlagement.

Viri infortunati, procul amici.

Mures ruinam domus naturali quodam instinctu praenoscere, moxque solum vertere, re ipsa Melampum comperisse, et, ipsorum benesicio, salvum abiisse, memoriae proditum est. Cujus rei sides sit penes auctores.

Nobis satis est, similitudine à muribus desumpta, vulgarium amicitias lectori hic depictas exhibuisse, quas haud dubiè, cum spe quaestus ac emolumenti factae sint, usilitas commutata disso'vit, ut ait Arist.

Facile, ait idem, amicitia ob utilitatem comparata dirimitur, nam utile nou idem permanet, sed aliud alias efficitur: Ac ca ne nomine amicitiae quidem digna est, detrahit enim amicitiae majestatem fuam, qui illam parat ad bonos casus, ait Seneca: nam sincera sidei amici praecipuè in advesis rebus dignoscuntur, in quibus quidquid praestatur, totum à coustanti benevolentia prosiciscitur, ait Val. Max.

Divitiae, inquit Salomon, Proverb. cap. 19. 4., addunt amicos plurimos, à paupere autem et hi, quos habet, separantur.

LUCAN. Nulla sides unquam miseros elegit amicos.

PLUTARCH. Museae in popinis non manent, si desit nidor: Et vulgares divitum amici non perseverant, si non sit utilitas.

Mortalibus morientes destituimur.

Distinguit amicos extremitas. Saeculi gaudia ac terrena felicitas, eodem quo Medici modo, aegrum quum extrema patitur, ac mediâ morte jam natat, deserunt; quum tamen majori, quàm unquam, solatii subsidio, in isto temporis articulo, misero sit opus.

Ecquid igitur futilibus istis adhaeremus, aut inhaeremus? ad Christum nobis perfugium sit, ille et cum dolor uret in lectulo, et cum mors saeviet in agone, et cum putredo ingruet in sepulchro, et cum justitia Dei exercebitur in judicio, suis haud dubiè affuturus est.

Exclamemus igitur confidenter cum regio Vate, Psalm 73. 25.: Te cum habeam nil equidem moror coelum et terram; tametfi enim corpus ac animus deficiat mihi ac liquescat, tu nihilominus semper solatium ac portio mea, mi Deus!

augfst. *de natur. et grat.*

Ubi sunt qui ambiebant currum potestatis? Ubi insuperabiles imperatores? Ubi sunt qui conventus disponebant et festa? Ubi equorum splendidi nutritores? Ubi nunc vestes et ornamenta peregrina? Ubi jocus et laetitia? Ubi exercituum duces? Ubi satrapae et tyranni? Nonne omnes pulvis et favilla? Nonne in paucis versibus eorum vitae patet memoria? Memento itaque naturae ne extollaris.

OVID. Non habet unde suum paupertas pascat amorem.

sen. *Oct.*

Vis magna mentis, blandus atque animi calor
Amor est, juventâ gignitur, luxu, otio,
Nutritur inter laeta fortunae bona,
Quem si sovere atque alere desistas, cadit;
Brevique vires perdit extinetus suas.

Amor elegantiae pater.

Lieven doet leven.

Ick lagh als in het graf, ick was als doot geschreven,
   Eer my uw soon en son, ô Venus! had genaeckt;
Zijn vleugels gaf uw soon, uw son gaf my het leven,
   Dies ben ick van een romp een levend dier gemaeckt:
Ick, die verholen was, ben dapper opgesteken,
   Ick, die in 't duyster lagh, vliegh om het helder licht;
Ick, die geen dier geleeck, ben geestigh opgestreken;
   Sict, wat al wonders doet een lodderlijck gesicht!

Komt niet tot iet, 't is elcx verdriet.

Soo haest de vuyle rups verlaet haer oude vellen,
Soo vlieghtse door het huys, en gaet de menschen quellen;
   Sy wint haer in het bont of in een sijden kleet,
   En doet tot aller tijt aen alle menschen leet.
Als iemant uyt den dreck ter eeren wert verheven,
Die weyt dan al te breet, een ieder dient te beven;
   Hy pocht, hy graut, hy straft, hy spreeckt met groot gebiet:
   Van kleyn tot groot gemaeckt, is alle mans verdriet.

Openb. XXI. 5.
Siet ick maeck'et al nieu.

Een romp, geen dier gelijck, een maecksel sonder wesen,
Is tot het schoon verwelf des hemels opgeresen;

En dat maer in het stof, maer in het duyster, lagh,
Heeft nu geen ander vreught als in den hellen dagh.
Op, mijn gedachten, op! die na den hemel stijgen,
Die moeten over-al een ander wesen krijgen:
Wel aen dan, weerde ziel! verlaet den ouden mensch,
Dat is mijn eenigh wit, dat is mijns herten wensch.

Een lant (seyt Salomon, Proverb. 39. 21.) wert door driederley saken onrustigh, en het vierde en kan 't niet verdragen: een knecht wanneer hy Koninck wert, een sot wanneer hy broots te sat wert, een boose vrouwe wanneer die ten echte genomen wert, een dienstmaeght wauncer die haer vrouwen erfgenaem wert.

Men schrijft van Bucephalo, het peert van Alexander de Groote, dat het, als 't slecht en ongeciert uyt den stal quam, de stalknechten toeliet op hem te klimmen: maer als het felve met het konicklijck cieraet kostelijck omhangen was, en mocht'er niemant ontrent komen, als de Koninck selfs.

Dusdanigh is den aert byna van alle menschen: arm sijnde, zijn sy kleyn in haer oogen; maer soo haest sy wat beter vermogen, werden sy als onverdraeghelijck, en willen haer slechte vrienden niet kennen.

Ick hebbe wel eer twee luyden gekent, den eenen nam eenen bedelaer van de straet, en stelde hem over sijn saken: den anderen trouwde sijn meyssen, beyde om gewilligen en nederigen dienst van hun te trecken.

Wat was'et? de bedelaer sijnen buyck besorght hebbende, liet voorts fiolen sorgen, en soo haest hem de kruymen begosten te steecken, speelde hy dapperlijck de beest. Het meyssen des nachts de vrouw zijnde, en wilde voor al des daeghs het jonghwijf niet wesen; en steld' et soo aen, dat de goeden man sijn hooft kloude.

Soo iemant brenght een sloir ter eer,
Sy speelt de jusfrou al te seer.

Soo qualijck konnen geluck en matigheyt te samen woonen.

Eenige Godsalige mannen, beschryvende de sonderlinge uytnementheyt van een recht Christen, verklaren dat'er niet soo grooten onderscheyt en is tusschen een beest en een mensche, als'er is tusschen onsen verdorven aert, en een recht Christelijck en vernieuwt gemoet. Het welck alsoo zijnde, soo en is'et niet te verwonderen, dat wy dagelijcx soo ernstelijck werden aengemaent, door de gene die Godes woort uytdeelen, om dien ouden mensche, met sijnen geheelen aert en eygeuschappen, gansch en al te verleggen. Doet van u alle overtredinge (seyt de Propheet Ezechiël cap. 18. 33.) daer ghy mede overtreden hebt, maeckt u een nieu herte, en eenen nieuwen geest. Men hout dat de slaugen, nu verout zijnde, haer geheel en al uyt trecken; invoegen dat een reysende man het verworpen vel in sijnen wegh siende liggen, niet beter en weet, of hy en siet een geheele slange. In gelijcker voegen diende onsc oude huyt gansch en al afgestroopt, en de vernieuwinge in al ons doen en laten ingevoert te zijn. Dat het selve gansch beswaerlijck is, weten wy alle: maer het rijck der hemelen wert ingenomen by de geweldige. 't Is met de ware Christ-geloovigen alsoo gestelt, datse: ofte rouwe moeten dragen in een swart kleet; ofte vervolginge lijden in een roodt kleet; ofte verheerlijckt staen in een wit kleet. Wat leyt'er aen hoedanigh ons kleet hier zy, als ons maer hier namaels mach gewerden die witte kleedinge, duerende in der eeuwigheyt? Daer toe ons helpe de eeuwige en eenige God, door sijnen lieven Sone Jesum Christum in eeuwigheyt gepresen! Amen.

Amor elegantiae pater.

Truncus iners aeruca jacct, vivumque cadaver:
  Ut tarnen hanc Phoebi calsacit igne jubar,
Apparet nivea mos papilionis imago,
  Et coelo, volucris jam nova, carpit iter.

Barbarus excolitur, sacies nitet altera rerum,
   Ut gelidum slammis cor tepesecit amor.
Ergo Dioneae pectus rude trade magistrae,
   Et fieri si vis ingeniosus, ama.

Coeur sans flame, corps sans ame.

J'estois un troncq, n'ayant ni mouvement ni vie,
Me voila tout gaillart, par les yeus de m'amie!
Petit sils de Venns, ton feu m'a faict joli,
Jamais au vrai amant le coeur est endormi.

Stultitiam patiuntur opes.

Quae nigris aeruca diu sult obsita pannis,
   Ecce! novae sormam papilionis habet:
Qui prandebat olus vili modò vermis in horto,
   Atria nune regum per laqueata volat;
Insestaque dapes, funaliaque ipsa lacessit,
   Inque togis procerum sordida blatta cubat.
Ex humili sortuna jocans quem tollit in altum,
   Omnibus elata fronte molestus abit.

Il n'est orgueil, que de pauvre enrichy.

Ce papillon, estant n'a guere un ver de terre,
Aux vestemens royaux se maintenant enserre.
Jamais ne trouverez un si facheux humcur,
Que d'un petit galant monté en grand honneur.

Ecce! nova omnia.

Truncus iners AEruca fuit, nune alba volueris
   Ambrosium coeli carpere gandet iter:
Anteà vermis erat, mutatio quanta, videtis;
   Corporis antiqui portio nulla manet.
Vestis, opes, habitus, convivia, soedera, mores,
   Lingua, sodalitium, gaudia, luetus, amor,
Omnia sunt mutanda viris, quibus entheus ardor,
   Terrenae decet hos faecis habere nihil.

2 *Corinth*. 5. Soyez nouvelle creature.

Ce Papillon n'avoit jadis saçon de beste,

Mais montre maintenant des aisles, pieds, et teste,
Comme animal sormé, dressant son vol en haut.
Changer toi, ô Chrestien, de tout en tout il sant.

Stultitiam patiuntur opes.

De Bucephalo, Alexandri Magni equo, memoriae proditum est, eum, cum nudus esset, equisonemen, nihil reluetando, admittere solitum; regiis verò phalaris ornatum, neminem, nisi regem ipsum, ferre voluisse: in reliquos saevuisse. Eodem modò plurimos hominum afflei, prudentiores notant. Plerumque videas soelicitatis ac moderationis dividunm contubernium esse, ait Valer. Difficilius est reperire virum, qui bona pulchre serat, quam qui mala: illa enim luxuriam et impotentiam multis, haec verò modevationem adserunt, ait Xenophon: pauci, qui multum vini serant; pauciores qui, dulci fortuna ebrii, non labantur. Magnae soelicitatis est, inquit Curtius, à soelicitate non vinci. Da mihi circumspectum virum, tamen inter multa obsequia fortunae, non satis cauta mortalitas. Novi ego duos, quorum alter mendicum in samulum, alter aucillam in uxorem sibi assumpserat, ut memoria seilicet benesicii magis obsequentes experiretur: falsus est. Ille, quod proprium mendicorum est, ventre curato, nihil curabat: illa protinus fit soetâ, sruculentior ursâ, at miser ille, dum

Ancillam voluit duecre, duxit heram.

CLAUD.
Asperius nihil est humi i, cum surgit in altum.

SENECA.
Fortura nimis quem sovet, stultum sacit.

Ecce! nova omnia.

Viri pii, dum hominis Christiani excellentiam describunt, non hominem tantum à bestia differre asserunt, quantum homo spiritualis à carnali. Id si verum est, quid mirum si Scriptura, et ejusdem administri indies tantopere nos admoneant, ut hominem istum veterem, totum et integrum, cum omnibus attributis ac qualitatibus, exuamus? Projicite à vobis omnes praevaricationes vestras, (inquit Exech. cap. 18. 33.) et facite vobis cor novum et spiritum novum. Serpentes, cum senectutem exunnt, cutem integram deglubere, meinoriae proditum est; adeò ut exuvias viator conspiciens, integrum sese serpentem videre existimet; idem sanè in nostri renovatione exigit Dens. Difficile ac durum id esse, quis non sateatur? At sane regnum coelorum vim patitur (ait Salvator), et violenti rapiunt issud. Tria tantummodò vestimentorum genera sunt piis, aut in veste nigra iis lugendum, aut in rubra persecutio toleranda, aut in nivea triumphus agendus. Nihil reserre putemus, cujus coloris sint vestes, quas hic gerimus; dummodò tandem veste nivea conspieni, in aeternum cum Christo gaudeamus. Annue, summe Deus!

2 *Corinth.* 5. 17. Si quis fit in Christo, nova fit creatura; vetera transierunt, ecce! nova sacta sunt omnia.

Ephes. 4. 21. Desponillez le vicil homme, quant à la conversation precedente, et soyez renouvellés en l'esprit, revestus du nouvel homme.

phaedrus apud platon

Nec ullus adeò ignavus est, quem amor non inflammet ad virtutem, divinumque reddat; ut par utro fortissimo evadat; nam quod Homerus vim suroremque à Deo buibusdam heroibus inspiratum ait, hocamoribus efficit.

philip. *Beroal*.

Tenustè Plautinus senex amorem Doum mundiciantem appel'at; eumque nitidis coloribus ait antecellere. Da mihi hominem incultum, ab amore cultissimus efficietur; da rusticanum, ab amore fiet ingeniosus: denique seguities onmis, somnus lethargious, marcor, squallor, incuria, ex amoris contubernio eliminatur.

Memini me legere lepidam descriptionem amantis Dominae suae propinquantis, quam ex Gallico quodem anctore hic adseribere visum:

Celuy, dit-il, qui voit de loin venir cello qu'il ayme, il redresse le collet de sa chemise, agence le bonnet sur la teste, retrouche ses moustaches, redresse son manteau sur les espaules, se léve sur la pointe de ses pieds, monstre un visage joyeus, et semble qu'il se renouvelle de tout, pour se rendre agreable aux yeux de sa dame.

Op 't selve Beeldt, een anderen sin:
Dan. XII. 2.
Die onder der aerden liggen en slapen, sullen opwaken.

Als ons beschijnen sal die grooten dagh des Heeren,
Den boosen tot verdriet, de vromen t' sijner eeren;
   Dan sal het van den slaep al worden opgeweckt,
   Dat in het duyster graf te voren lagh gestreckt;
Dat maer een worrem scheen, in dit ellendigh leven,
Sal stijgen in de lucht en in der hooghte sweven; -
   God Vader, God de Soon, en God de reyne Geest,
   Maeckt tegen desen dagh ons herten onbevreest!

AEternitas.

Cum suprema dies rutilo grassabitur igni,
   Perque solum sparget sulmina, perque salum;
Protinus erumpet gelido pia turba sepulchro,
   Et tolletur humo, quod modò vermis erat:
Hic, cui squallor iners, cui pallor in ore sedebat,
   Veste micans inveâ conspiciendus erit.
Alma dies aptanda bonis, metuenda profanis,
   O ades, et parvum suscipe Christe gregem!

Job 19. 25. Dans ma chair je verray mon dieu.

Bien que je sois enclos en ceste sepulture,
Un jour m' esveillera, car ceste mort ne dure:
Un jour m'eslevera en haut de ces bas lieux,
Des aisles me donnant pour m'en voler aux cieux.

AEternus non erit sopor.

Johan. 5. 28. Nolite mirari hoc, quia venit hora, in quâ omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filii Dei, et procedent, qui bona secerunt, in resurrectionem vitae: qui autem mala, in resurrectionem judicii.

august. *in Sach*.

Resurgent sanctorum corpora sine ullo vitio, sine ullâ, deformitate, fine ullâ corruptione, in quibus quanta facilitas, quanta felicitas erit!

Schonoeus ex d. hieronymo:

Seu vigilo intentus studiis, seu dormio; semper
Judicis aeterni nostras tuba personat aures.

F I N I S .

Aen den hoogh-geleerden heer D. Jacob Cats, op sijn dry-sinnich bouck.

Naedien ghy, weerde Cats, my sent u rijcke konst,
U wijs en geestigh bouck, een teycken uwer jonst;
Een bouck, daer leeringh is voor alderhande menschen,
Voor die èn vreucht èn deucht èn die den Hemel wenschen:
Ghy leert ons van de min tot beter saecken gaen,
Ghy wijst ons totte tucht en noch een hoogher baen; -
Soo waer nu mijne plicht, my gans end' al te keeren,
Om, met een aerdigh dicht, u naem te gaen vereeren;
Maer vind' my onbekwaem, mijn leden al te swack
Tot sulck een grooten werck en soo een' wichtich pack.
Daer is op uwen bouck by menich geest geschreven,
Die hebben t' uwer eer een grooten lof ghegeven,
Een ander segge meer, voor my ick swijghe stil; -
Ghy, neempt dan voor de daet een toegenegen wil.

Johanna Coomans

De dichteres bleef zich echter niet bij dat stilswijgen bepalen, maer wijdde vervolgens, in haer 'Apollo-feest, ofte Godendienstoffer,' Cats onder anderen nog de volgende versregelen:

Wy sien, o weerde Cats, dat ghy zijt komen dalen,
Ghelijck de gulde Son, hier binnen onse palen;
U wijdt beroemde geest en wonderlijck verstant,
Dat is een helder licht en fackel van het lant.
Door u heeft Zeelant eerst ('t en magh niet sijn gheswegen)
In 't stuck van Poësy soo grooten naem ghekregen;
Want door u edel breyn, soo hebt ghy voortgebracht,
Dat diergelijcke noyt te vooren was bedacht.
Ghy gaet ons allesins door soet ghedicht vermaecken:
Eerst spreeckt ghy van de Min en van de minnaers saecken,
Wat klippen datter sijn en watter dient ghenijdt
Voor een, die vryen wil, off een die wert ghevrijdt.
En als wy voorder gaen, soo vinden wy beschreven
De sedenrijcke Deucht, een richtsnoer van het leven;
Tot borgerlijcke plicht ten goede van 't gemeen,
Opdat wy met bescheydt wel leefden onder een.
Van daer, soo gaet u geest dan noch veel hooger treden:
Door Heylich onderwijs en Stichtelijcke reden,
Vermaeckt ghy hert en oor, en laeft een swaeck ghemoet,
Alsoo dat door u leer de siele wert ghevoet:
Wat u gheleerde pen oyt gingh te voorschijn bringhen,
Sien wy met wonder aen, als noyt gehoorde dinghen:
Het is altijt weêr nieuw, wy soecken 't even staegh,
Wy lesen onversaedt, wy blyven even graegh.
De geesten zijn door u uyt liefden aen-gedreven, -
Want Zeelant moeste sijn in redencunst verheven; -
En hebben t' saem ghemaeckt een Nachtegaels geklanck,
Waervan u soete stem noch is de bovesanck.
Ghy koestert ende queeckt de const in sulcker voeghen
Dat yder, wie het sy, daer in heeft vergenoeghen;
Dus sijt ghy overal van hoogh en leegh ghekent,
U naem die wert geroemt tot aen des weerelts ent.
Ach konde nu mijn pen te vollen uyt gaen meten
U welverdienden lof, ghy, vader der poëten!
Wat soud' ick voor een liedt niet dichten t'uwer eer!
Maer d' onbequaemheyt, laes! die hout my nu ter neêr.-

(Beide verzen worden gevonden in de bekende 'Zeeusche Nachtegael en desselfs dryderley gesangh' eerst uitgegeven te Middelburg in 1623. Johanna Coomans was de huisvrouw van den Rentmeester der Zeeuwsche Staten, Heer Johan van der Meerschen).

Liefde Weerelt-drager.

Die de weerelt wil behouwen
En vermeeren, als in spijt
Van de doot en van den tijt,
Dat hy steden op doe bouwen:
Die wil stichten groote steên,
Huysen maken gaet voor heen.

Die de huysen wel van passe
Houden wil in goeden stant,
't Huysgesin dient daer geplant:
Die wil, dat vermeer' en wasse
Al en yder huysgesin,
Stell' in 't werck de vruchtbaer min.

Dat diè minnen, die noyt minden,
Die gemint heeft, minne noch:
Smaeckt al van dit groeysaem soch!
Minne sal te samen binden,
Met een en de selve bant,
't Aertrijck en ons vaderlant.
Die de weerelt wil afwerpen,
En, in eenen corten stont,
Neder-vellen totten gront,
Roeye steden uyt en dorpen:
Die wil dempen groote steên,
Moest de huysen eerst vertreên.

Die de huysen wil bederven,
Of van selfs haest doen vergaen,
Moeste 't huysgesin verslaen:
Die geheel wil uyt doen sterven
Al en yder huysgefin,
Neme wegh de vruchtbare min.

Dat diè minnen, die noyt minden,
Die ghemint heeft, minne noch:
Smaeckt al van dit groeysaem soch
Soo en sal ons niet verslinden
Noch de lanckheyt vanden tijt,
Noch de doot, die 't al verbijt.

Cupido wegh-geloopen, ende verloren. (Meest uyt Moschi Griecksche gedichten).

De soon van Venus, 't slim gedrocht,
Wat laest-mael op de loop gerocht;
Hy was gegaen, men wist niet waer,
Sijn Moeder was in groot gevaer:
Maer offe droeve was, off gram,
Den Lecker niet weêrom en quam.
Dies dede sy den kleynen guyt,
Door 't heele lant dus roepen uyt:
   Indiender yemant is, goe liên,
Die Venus soon hier heeft gesien,
Den vinder sal stracx zijn geloont:
Soo haest als hy hem heeft getoont,
Een kus sal hy ontstaen terstont
Van Venus lieffelijcken mont:
Maer die hem siet en met-een vat,
Dies loon sal meerder zijn dan dat.
Doch, op dat ghy hem kennen sout,
Dit is zijn wesen, dat onthout:
   Hy is een kleyn, maer weligh, dier;
Sijn verwe treckt soo wat op 't vier,
Sijn ooghen glimmen, als een keers,
Daer mede lonckt hy over dweers:
Van buyten bly, binn' ist verdriet,
Hy spreeckt wel schoon, maer meentet niet;
Is sacht van huyt, van harten fel,
Al lacht hy soet, 't wert katte-spel.
Sijn geest is vol bedroghs geplant,
Van lieghen heeft hy goet verstant,
Hy jockt wel soet'lijck, soo het schijnt,
Maer al op 't lest met druck verdwijnt.
Al koomt hy tot u naeckt en bloot,
Hy draeght vergift in sijnen schoot;
Al schijnt sijn schicht te zijn vergult,
Sy snijt als stael; sijn haer dat krult,
En elck die dit gespuys aenveert,
Die krijght oock krullen in zijn steert.
Het draeght twee vleugels als een swaen,
En nimmermeer kan 't stille staen,
Het flickert hier, en dan weer daer,
En koppelt menigh drolligh paer.
Een koker vol van pijlen hanght
Op sijnen rug', daer uyt hy langht
Veel schichten van verscheyden kracht,
Daer mede maeckt hy sich geacht:
Een yder schier hy steeckt of schiet,
Ja spaert sijn eygen moeder niet,
En maecktet dickwils wel soo bont,
Dat hy sijn eygen hart door-wont.
   Vint ghy dan ergens sulcken slagh,
Soo brenght hem haestigh voor den dagh:
Wil hy niet gaen, soo slaet er op,

Al isset kleyn, 't is hart van kop,
En schoon het schreyt, sulcx niet en acht;
Voor al siet toe wanneer hy lacht;
En als hy u een kusjen biet,
Dan wacht u meest, en van hem vliet,
Sijn mont daer hy meê kussen sou,
Is vol vergifts, en vol berou.
Soo hy u noemt sijn neef of nicht,
En seyt: ick schenck u dese schicht,
Ick sie toch wel, ghy zijt mijn vrient,
Ghy hebt dit, en noch meer, verdient; -
Van hem yetwes te nemen schroomt,
't Is al bedrogh dat van hem koomt;
Sijn gaven zijn geen vrientschaps pant,
Maer om te branden hart en hant.

Herders-liet.

Phyllis, met haer met-gesellen,
   Was gekomen hier in 't lant,
   Daerse niet veel schorr' en vant:
Sy quam van de Vlaemsche stellen,
   Daer men daeghlijcx damt en dijckt,
   Daermen roept: schaep-herders wijckt!

Daermen water maeckt tot landen,
   Daer den ploegh weer haelt sijn haer
   Dat hy hadd' gelaten daer:
Daermen d' aerd', met menschen handen,
   (Ist Neptunus leet of spijt)
   Van des zee's gewelt bevrijt.

Phyllis hadd' haer vee gedreven
   Tusschen Armuy en der Veer,
   Daer sloegh sy haer eerst-mael neer,
Thyrsis, hare ziel en leven,
   Was by Domburgh neer gestelt
   In dat dorre zandigh velt.

Phyllis vroegh op in den morgen,
   Als de son noch niet te straf
   Eerst den dauw' ginck licken af,
Quamen voor haer oude sorgen;
   Sy viel in een diep gepeys,
   En dacht op haer Zeeusche reys.
Niet dat Zeelant haer mishaeghde,
   Zeelant dacht haer vol geneught,
   Uyt was anders quam haer sucht:
't Meeste was, dat sy beklaeghde,
   Dat sy Thirsim niet en sagh,
   Die by haer te weyden plagh.

Sy dreef op het gors haer schapen,
   Van Armuyden niet seer wijt,
   Datmen hiet ten Halven-krijt.
Daer began haer druck 't ontslapen,
   Dies sy, wat ter zijden af,
   Haer tot klaeghen dus begaf:

‘Siltigh schor ten Halven-krijte,
   Tot u doe ick dit beklagh;
   Zouter wort ghy dagh aen dagh:
Ick en kan 't de zee niet wijten,
   Want 't en is niet van de vloet:
   't Koomt van mijn bedruckt gemoet.

G'lijck de melck, in 't eerst van Meye,
   Uyt een vollen elder spruyt,
   Of den dauw' druypt van het kruyt,
Soo mijn tranen, als ick schreye
   Om u, Thyrsi, fraeye knecht!

Rollen heen tot op de weght.

Dies wert ziltigh-zout het schorre,
   Want de zilte van de zee
   Is noch wel gewilt van 't vee;
Maer of ick schoon dryv' of porre,
   Dat besproeyt is van mijn traen,
   Daer en lickt geen schaepken aen.

Hoe geluckigh waert ghy, rammen,
   Doen als Thyrsis by ons was,
   En by my lagh in het gras!
Als hy springen deed de lammen,
   Door het spelen op een riet,
   Door het singen van een liet.

Met gesangh ginck hy verhalen
   Al de vrijsters van het wout,
   Al haer vryen, al haer kout;
Maer altijt (ten mocht niet falen)
   Phyllis was des liets besluyt,
   t Quam altijt op Phyllis uyt.

Als wy in dit eylant quamen,
   Doen was ons dit gors te kleen;
   Och! doe moestet zijn gescheen:
Dies wy elck ons kudde namen,
   Thyrsis was geheel t' onvreê,
   Thyrsis wist niet wat hy deê.

Doenter nu ginck op een scheyden,
   Wat een druck viel over my!
   Thyrsis trock my wat ter zy,
Daer stont hy en ick, en schreyden;
   Thyrsis niet een woort en sprack,
   't Scheen dat Thyrsi 't harte brack.

Maer, och-arm, ten langhen lesten
   Gaf hy my sijn koude hant,
   ‘Dit 's (seyd' hy) mijn liefdes pant;
Phylli, neemt het doch ten besten,
   Dat ick niet meer spreken kan;
   't Schijnt dat ick nu ben geen man.’

Mits heeft my een rinck gegeven,
   Met geschrey en suchten swaer,
   Net gevlochten van peerts-haer,
Daer stont Thyrsis op geschreven,
   En daer was een hart gemaeckt,
   Met een pijl, wel diep, geraeckt.

Maer my docht den geest t' ontsincken,
   Als hy seyde: ‘nu vaert wel,
   Phylli, peyst om mijn gequel,
Ick sal weder om u dincken.’
   Aen mijn hant een pers hy gaf;-
   Daer en mocht geen kusjen af.
Thyrsi, ghy zijt nu vertrocken

Wel een maent dry ofte vier,
En ghy koomt niet eens tot hier;
Zijn uw schapen, zijn uw bocken,
Zijn uw koeyen al uw vreught,
Datjer niet eens af en meught?

't Is geen bleeten van u schapen,
't Is geen loeyen van u koên,
t' Zijn al and're die 't my doen,
And're zijnt die u begapen:
't Is die dertel Amaril
Daer je meê zijt op den dril.

Denckj' hoe ick dit koom te weten?
Lieve, peyst dat een die mint
Dit, en noch al meer, versint:
Al ben ick wat verr' geseten,
Domburghs leste peerde-mart
Wees my aen mijn bitter smart.

Wesend' in de mart gekomen,
Dwalend', ick en weet niet waer,
Vraeghd' ick naer dy, hier en daer;
Niemant, 't scheen, hadd' dy vernomen:
Mits soo sach ick Snel, dijn hont,
Daer hy voor een deure stont.

Snel quam my geloopen tegen,
Snel, die quispelde zijn steert,
Snel, die spranck steeds vander eert:
Maer, als ick omkeeck ter degen,
Doen wast, dat ick Thyrsim sagh,
Daer hy in een venster lagh.

Hy was daer vry niet alleene;
Vlogghe meysjens, twee off dry,
Sweefden hem ontrent sijn sy:
Onder and're wasser eene,
Op-geset (hoe-wel niet moy)
Soo wat na den steetschen toy.

Dat moet Amaryllis wesen,
Dacht ick, en het was oock waer;
Want Pol Faes, die soete vaer,
Hadse my wel eer gepresen:
Datse was soo hups en knap,
In het setten van haer kap.

Thyrsis hadd' soo veel te quicken
Met sijn lief, het was een schant!
Dan kust' hy haer kleet, haer hant,
Wonder wasser te beschicken;
Elcken kus deê my soo wee,
Als den haghel 't jonge vee.

Hy was soo verblint int mallen,
   Dat hy my niet eens en sagh;
   Mits quam Faes uyt syn gelagh,
‘Koomt, laet ons hier med' in vallen,’
   Seyde Faes, en track my in,
   Doch het was wel na mijn sin.

Men ginck daer eens daer int ronde,
   Onder eenen roosen krans;
   Thyrsis was niet aen den dans,
Maer hy stont vast mont aen monde
   Met die dertel Amaril,
   Die 't (soo 't scheen) wel was haer wil.

Pan, met al uw Bosch-gesellen!
   Als ick sagh dit sot gelaet,
   'k Wist mijn leven geenen raet,
'k Wist niet hoe mijn aensicht stellen;
   't Scheen, ick ginck als in mijn doot,
   'k Wiert nu bleick, dan weder root.

Als nu 't volck sich ginck verstroyen,
   Doen wast eerst dat hy my sagh:
   ‘Phylli,’ seyd' hy, ‘goeden dagh!’
En began te flicke-floyen;
   Maer sijn groete quam soo blau,
   Dat sijn antwoort was een grau.

Thyrsis acht' het niet een mijte,
   Sagh oock naer my niet meer om:
   Maer kreegh daer een fleuyt en bom,
En hief op, als my te spijte,
   Een nieu deuntje van de min,
   Dat hem doen lagh in de sin.

Amaryllis was verstorven,
   Soo het scheen, in synen mont,
   Sijn gesicht staegh op haer stont:
Och! nu ben ick doch bedorven,
   Dacht ick, nu ben icker of;
   Mits soo droop ick naer den hof.

Hoe kont ghy dit in u vinden,
   Dat ghy Phyllis dus vergeet,
   Dat ghy Phyllis dus vertreet,
Thyrsi! lichter dan de winden,
   Lichter dan een dorre blat,
   Dat de wint van onder vat.

Is dan nu al uw begeeren
   Tot dit jonge geyle dier?
   Tot dit nieu ontsteken vier?
Hebb' ick dy niet hooren sweeren,
   Doenje noch in Vlaend'ren waert,
   By Pans krommen geyten baert;
Datje noyt en sout verkiesen

Een soo af-gerichten meyt,
Die ontrent de steden weyt;
Datje liever sout verliesen
Heel de kudd' op een getye,
Danje sulcken slagh sout vryen?

Denckt doch nu eens op de reden,
Waerom datje sulcx doen swoert:
't Was om dat het volck soo loert
Op dees meysjens, die by steden,
Niet besloten van der zee,
Weyden het gewolde vee.

Ist niet Domburgh, daer het meeste
Volck, van al dees dertel steên,
Heel de somer koomt gereên?
't Is daer kermis, 't is daer feeste,
Soo langh' als het waghen-rat,
Niet te diep en snijt int nat.

Aen dees duynen, in dees weyen,
Is uw Amaryl gebroet,
En van joncx aen op-gevoet,
Daerom kanse soo wel vleyen;
Dit, en meer, heeft sy geleert,
Van het volck dat daer verkeert.

Sy is vol van steetsche trecken:
Op een steets drilt haren ganck,
Op een steets draeyt haren sanck,
Op een steets, siet! kanse spreken;
Op een steets sy pronckt en swijght,
Op een steets sy lonckt en nijght.

Maer wat school-gelt moet men tellen,
Meynje, voor dees moye leer?
Nu wat kusjens, dan wat meer,
Al na 't lust die fraey gesellen.
Die met steetsche jonghmans praet,
Steeds yet van syn veeren laet.

Ick ben op 't schorr' op-getogen,
Daer sat ick alleen, en keeck
Op een slou, of op een kreeck:
Noyt en wasser maeght bedroghen,
Op een buyte-schors of stel,
Daer noyt quam een steets-gesel.

Daer de boomgaerts lustigh bloeyen,
Derwaerts de speel-wagen riên,
Derwaerts loopen al de liên;
Daer de linden veyligh groeyen,
Daer dat soete mulle lant
Rontsom staet vol els geplant.

't Is te Domburgh, in de duynen,
Daermen wentelt in het zant,
Daer soo menigh dertel quant,
Achter hagen, achter thuynen,
Doet, dat ick niet segghen derff,
Dickwils op eens anders kerff.

Amarillis, soo ick ick hoore,
Heeft al dickwils meê gereên
Met de Juffers van de steên:
Sy seyt: ‘ick en ben geen sloore,
Ick en ben voor Klaes noch Pier,
Ick en was noyt 't mellick dier.’

Sy heeft schotels, koppen, teylen,
Van dat vreemde blaeuwe goet,
Daers' haer soete room in doet:
Dat zijn teyckens, dat zijn peylen,
Dats' al ander kennis hout,
Als met herders van het wout.
Dunckt u dit te zijn klaer schapen?
Magh dit al bestaen met eer?
Ick en loovet nimmermeer:
Vrijsters, die na giften gapen,
Meysjens, die na gaven staen,
Spelen op een gladde baen.

Thyrsi, wy zijn beyde Zeeuwen,
(Al was Vlaend'ren ons vertreck,
't Was noch onder 't Zeeusche reek),
Laet dien slimmen hoop al schreeuwen,
Wy zijn ront, en daer toe goet,
Dats van outs een Zeeus gemoet.

Laet ons in die rontheyt blyven,
Rontheyt dient wel totte min,
Beter als dien slimmen sin;
Laet ons t' saem' ons schaepkens dryven!
In uw jonckheyt waerje mijn,
Waerom soujet nu niet zijn?’

KINDER-SPEL

Kinder-spel geduyt tot sinne-beelden, ende leere der zeden.

Als ghy aensiet dit Kinder-spel,
Ghy lachter om, en doet seer wel;
Maer, lieve vrient, en merckje niet,
Dat ghy u selfs hier med' in siet?
En datje, buyten u gedacht,
Uw eyghen dwaesheyt med' belacht?
Al schijntet spel, het is een beelt
Van al datm' in de werelt speelt;
Al 's menschen woelen en gerel
Is jock, is geck, is kinder-spel.
Niet een hier opter aerd' en leeft,
Die niet sijn kintsche grepen heeft:
Wie kenter doch soo wysen man,
Die niet gekoot heeft nu off dan?

Nu laet uw' ooghen omme gaen,
Uw kinder-spel sal oock hier staen;
En om te grijpen recht den sin,
Wel aen, ick wil u leyden in:

't Kint dat daer op een stockjen sit,
Hout, soo het meynt, 't peert by 't gebit.
Veel meynen, door haer hooghen moet,
Sy rijden, en gaen maer te voet.

Den jongen, die daer bobbels blaest,
Let eens, hoe seer hy staet verbaest
Om dat sijn spel koomt tot een val,
Alst wesen soud' op 't best van al.
Den bobbel, als die meest opswelt
Berst dan, en valt als quijl op 't velt:
Die haestlijck klimt tot grooten staet,
Op 't hooghst' hy dickwils t' onder gaet.

Die daer hun voeten steken op,
En staen op d' aerde metten kop,
Zijn wy, die, van ons sin berooft,
In d' aerde wroeten met het hooft;
En geven aen het hooghste goet
Schier niet, als 't hol van onsen voet.

Het Koten-spel seyt oock al wat,
Indien-men 't naer behooren vat.
De koot aen niemant vreucht en geeft,
Soo lange tijt den osse leeft;
Maer als den os sijn leven laet,
Dan wert de koot' een spel op straet.
Een karich mensch bewaert sijn goet,
Soo dat het niemant goet en doet,
't Leyt als begraven in sijn schoot,
Maer 't gaeter anders naer sijn doot;

Want dat den spaerder groef in d' eert,
Dat wort dan ruyterlijck verteert.

De kinders die op stilten gaen,
Dees zijn de menschen vol van waen,
Die geerne toonden hooger schijn
Als sy wel inder waerheyt zijn.

Den huysraet van dit poppe-goet,
Verheught der meyskens sacht gemoet,
Al is het best maer loot off eerd',
Sy achten 't al van grooter weerd';

Smaeckt u een duyf als een patrijs,
Eet ghy de grut soo lief als rijs,
Streckt u een eent voor een capoen,
Wat hebdy met veel goets te doen?
Al ist geringh', 't gunt datmen heeft,
Die sich vernoeght in vreuchde leeft.

Als 't knechjen met den knicker schiet,
Die liep, die blijft; die stont, die vliet;
Als eenigh prince, lant, off stadt,
Sijn tijt van wel-stant heeft gehadt,
Een ander koomter stooten aen,
En siet! dan ister me gedaen.
Dat stont, verdwijnt uyt ons gesicht,
En wert als uyt het spel gelicht:
Aldus gaet alle dinck int ront:
Het rijst, dat lagh; het valt, dat stont.

Let op de vliegher van papier,
Geresen tot den hemel schier,
Die, soo den jonghen lost de koordt,
Noch gaet geduerigh voort en voort.
Een die met eer-sucht is besmet,
Hoe hoogh dat hy oock wert geset,
Hy wil noch altijt verder gaen,
Sijn hert wert noyt genoegh gedaen;
Het windrich hooft klimt, draeyt, en went,
Tot dat'et, 'k weet niet waer, belent.

Den top draeyt omme knap en vlugh,
Soo langh' de sweep kleeft aen zijn rugh,
Maer nauw' en laet den geessel off,
Hy leyt, gelijck een block, int stoff:
Wy hebben God als by den voet,
Soo langh' wy zijn in tegen-spoet,
Maer als de roed' is van den eers,
Dan hout de Duyvel weer de keers.

Al is de musch los van den bant,
Sy keert weer nae de jongens hant,
En dit al om een weynigh aes:
Veel menschen zijn soo dom en dwaes,
Dats', om een schotel moes off kruyt,
Haer vryheyt geven als ten buyt.

Het koordespringen leert den vont,
Om wel te vatten tijt en stont:
Soo ghy kont springen op de maet,
Niet al te vroegh, niet al te laet,
Niet al te traegh, niet al te snel,
Soo sijdy meester van het spel.

Het kint dat mettet hoepken speelt,
Vertoont als van den tijt een beelt:
Den hoep loopt om, door nat en droogh,
Dat onder was, dat rijst om hoogh,

Dat boven was, valt weêr beneên,
Soo gaen de snelle jaren heen.
Wanneer de Winter is gheënt,
Dan koomt ons aen de soete Lent,
Den Somer volght, en dan den Herft,
Tot dat den mensch ten lesten sterft.
Maer off den hoep schijnt wel te gaen,
Den jonghen hout niet op van slaen.
Hoe wèl den tijt ons heeft geset,
Noch wil-men op een ander bedt.

Wanneer ghy siet de jeught, die daer,
Den eenen voor, den andren naer,
By beurten op de bane glijt,
Dat is te seggen: elck zijn tijt:
Den eenen koomt, den and'ren gaet,
Den eenen valt, den and'ren staet,
Den eenen daelt, den and'ren klimt:
Als dees verbetert, dien verslimt.

Den jongen, die daer spelen gaet,
En hout een musken by een draet,
Wanneer de musch te hooghe schiet,
Roept over-luyt: bey, hoogher niet!
En schoon de musch haer stelt ter weer,
Hy rucktse met den draet ter neêr:
Wat wil men vliegen verr' en hoogh,
't Is dwaes en ydel ons gepoogh,
Al staet ons open zee en velt,
Een yder is sijn pael gestelt;
En als ons lijntjen is ten end,
Dan ist om niet al watmen rent.

Nu 't is genoegh, dies ick besluyt;
Treckt, leser, selfs wat goets hier uyt,
Soo sal niet al verloren gaen
Den tijt, die ghy hier hebt gestaen;
Dan 't dunckt misschien u al te slecht,
Door kinders te zijn onder-recht;
Neen, neemt geen dingen soo verkeert,
Uyt zotheyt men wel wijsheyt leert.
De Kinder-spelen zijn wel eer,
By wyse liên gebruyekt tot leer;
En Christus selfs, heeft die niet wel,
In ernst gebruyckt het Kinder-spel?

Dan, opdat ick u niet belet,
Gaet uwes weeghs, en draeght wat met;
Acht niet te kints het Kinder-spel,
Maer denckt wat hoogher, en - vaert wel!

Stichtelijcke bedenckingen.

Aestivae nives, hybernae rosae.

Veel elefanten buyck, met hongers noot beladen,
Kan éénen bosch alleen met zijn gewas versaden;
   Een kleyne water-beeck haer brandigh dorsten blust,
   De bloemkens en het gras is t' bedde van haer rust.
Des werelts rijcken schoot, den groosen kloot der eerden,
De snel-geswinde lucht, de zee van grooter weerden,
   't Wert al rontsom doorsocht, door-loopen, en doorgront,
   En noch en kan het niet voldoen eens menschen mont.
Men heeft des somer-daeghs in ijs en snee behaghen,
Men wou den stueren vorst wel roosen leeren draghen,
   Is 't vleys in overvloet, naer visch is 't datmen haeckt;
   En niet, dan datmen niet en kan bekomen, smaeckt.
Het leven is den mensch niet om de spijs gegeven,
Maer spijse dient genut tot onderhout van t' leven.
   Wegh dan, verkeerde lust! den buyck is haest versaet;
   Laeft u, mijn ziel, met spijs, die nimmermeer vergaet!

Quod petis, intus habes.

Men hoeft geen meerder kracht in handen, leden, sinnen,
Als om sijn eygen selfs te konnen overwinnen;
   Den mensch, wie dat hy zij, en dient geen meerder goet,
   Als om, met God, in rust te stellen sijn gemoet.
't En waer ons niet van noot naer meerder vreught te jagen,
Indien een yder kond' sijn eygen geest behagen.
   Geen wetenschap is nut - wat leertmen jaer aen jaer? -
   Als om sijn eygen selfs te kennen gansch en gaer.
Wat looptmen dan soo verr', en sweeft met alle winden?
Al wat men buyten soeckt, is binnen ons te vinden:
   Vrient, wildy wesen sterck, rijck, vrolijck en geleert,
   En soeckt niet hier of daer, maer u tot uwaerts keert!

Nascentes morimur.

Ons leven is hier niet als sieckten en kranckheden,
Verswackend' elcke reys des lichaems broose leden:
   Elck sieck zijn is den mensch gelijck een kleyne doot,
   En stout ons vast al heen na Charons swarte boot.
Moet dan des menschen vleesch hier eens int graf bederven,
Soo laet ons metten geest geduerighlijcken sterven.
   Om wel te sterven ist, dat yder mensche leeft;
   Om wel te sterven ist, dat 't leven ons begeeft.

Malo gaudere, malum pessimum.

Een gruwel zijn voor God ons sonden en gebreken,
Maer gruwelijcker ist, daer in te blijven steken:

Noch ergher doet den mensch, die vrolijck daer in leeft,
En in zijn quaden wegh een welgevallen heeft.
Maer op der sonden padt zijn dees wel verst gekomen,
Die hun, met vollen mont, der booser streken roemen.

   Kan ick van sonden niet vry houden mijn gemoet,
   Om dat ick ben een mensch bestaend' uyt vleesch en bloet,
Van vast int quaet te staen, van 't schandelijck verblyden,
Van des te dragen roem, wil ick my immers myden,
   Mits dat ick ben een mensch vernieuwt door Christi soen,
   Du geefst my, God, den wil, ô gev' oock het voldoen!

Nunquam erit foelix, quem torquebit foelicior.

In blijtschap wil ick niet soo hooge zijn geseten,
Dat ick daer deur mijn God sou komen te vergeten.
   'k En wil oock niet soo verr' in-laten druck en rou,
   Dat ick mijn eygen self daer door vergeten sou.
Ick merck, dat niemant is door voorspoet soo verheven,
Dat hem, naer synen wensch, hier alles wert gegeven:
   Ick sie oock dat geen mensch soo ongeluckigh leeft,
   Die niet, soo dit soo dat, tot sijn gerief en heeft.
Wel dan, wat gaet my aen? waerom ist, dat ick wensche
Te zijn van beter staet als is mijn even mensche?
   Het best en hebdy niet, oock niet het quaetste lot;
   Verneught u dan, mijn hart, en danckt den milden God!

Votum.

Wat is doch kruyt of spruyt, als wy aensien de dieren
Die krielen door de lucht, door velden en rivieren?
   En wederom, wat is een domm' of stomme beest
   Als ons komt in den sin des menschen hooghen geest?
Wat is den mensch, als wy 't groot aertrijck gaen bemercken?
Wat 't aertrijck, soo wy t' oogh slaen op des hemels wereken?
   Wat is den hemel doch, als ons gemoet aensiet
   Hem, die kruyt, beesten, mensch, aerd', hemel schiep uyt niet?
Niet, om sich sellefs wil, wil ick dan eer bewijsen;
Maer alle dinck in God verwonderen en prijsen,
   En God in alle dinck. O God! stuer mijn gedacht,
   Dat, buyten dy, mijn ziel voortaen geen dinck en acht!

Emblemata moralia et oeconomica.
(Huis- en zede-beelden).
Officium puellarum emblemate expressum.
(Maeghdenplicht aenghewesen door sinne-beelden.)

OMNIA VERTUNTUR, CERTE VERTUNTUR AMORES.
VIRGILIUS.
UNA VIA EST.

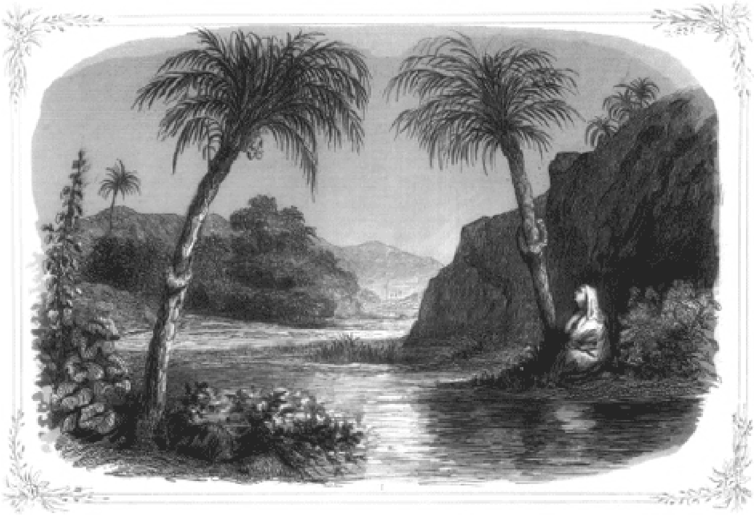

Vivite Concordes.
(Leeft eendrachtelijk.)

Komt hier mannen, en ghy wijven,
Die, wanneerje zijt gepaert,
Dickmaels zijt gewoon te kyven,
Dickmael toont uw wrangen aert;
Leert hier van de boom-gewassen,
Leert hier uyt het woeste wout,
Leert op uw geselschap passen,
Siet, dat doet het quastigh hout.
Let op dese Dadel-boomen,
Die, met beecken afgesneên,
Zijn als bruggen op de stroomen,
Mits sy hellen tegen een.
Echte lieden, lieve paren!
Soo ghy, in den Echten staet,
Liefd' en Eendracht kunt bewaren,
Niet dat u te boven gaet.

BATILLIUS:
Palmarum binc illinc pontis ceu fornice dueto,
Amnem intermedium soemina masque, tegunt,
Ultro dum oppositos mas inde, hinc foemina ramos
Curvantes, sibi consociare petunt,
Ire et in amplexus exoptatosque bymencos,
Quâ frondosi oculi sunt in amore duces.
Jam mihi non aliae firment connubia flammae,
Praeferat his omnem non aliunde puer.
Pronuba jam castos palma una accendat odores,
Cedat et ipsa suas spinea taeda faces.

GREG. RICHTERUS in Epistola dedicatoria axiom. Eccles. ad matrimonium mysticum Christi et Ecclesiae, hoc ipsum Emblema non minus pie, quam argute transtulit.

De naturâ hujus arboris videndus omnino PLIN. *lib.* 13. *cap.* 4.

JOHAN. Rerum lib. hieroglyph. 50. cap. 10. ubi Diophanem autorem Graecum, et Georgica Florentini citat, qui multo de Palinae; amore conseripsit, camque contabeseere maris desiderio, quod, modò radiees versus cum porrigendo, modò verticis in cum proclinatione, aliisque affeetuum signis non obseure prositetur.

Inleydinghe tot de t' samen-spraeck tusschen Anna ende Phyllis,

roerende den maeghden-plicht, oft ampt der jonck-vrouwen.

Terwijl dat Phyllis, groen van jeught,
Int minnen stelt haer meeste vreught;
Doch, vol van onbedachte waen,
Mist nu en dan de rechte baen;
Koomt Anna, rijper van verstant,
Haer saken nemen by der hant:
En, overmits sy al voor dien
Het doen van Phyllis had door-sien,
Neemt, op een tijt, haer slagh eens waer,
En gaet vertoonen het gevaer,
Waer in een maeght wel licht vervalt,
Die veel met jong-mans jockt en malt.
Hier tegens bint dan Phyllis in,
Dan weder Anna seyt haer sin.
   Ick, by geval niet verr' van daer,
Aenhoord' al wat dit soete paer
By beurt' hier op te voorschijn bracht;
Dies nam ick voor in mijn ghedacht,
Door Sinne-beelden en ghedicht,
Te wijsen aen der Maegden plicht.
   Ghy, die dit lesen wilt met vrucht,
Beelt u geen dingen in ter vlucht:
Al spreeckt oock Phyllis met bescheyt,
Het is u best dat Anna seyt.

Ten heeft gheen aert
voor 't is ghepaert.

PHYLLIS.
Ick sagh dees daghen op een deck,
Twee duyfkens spelen beck aen beck;
Hier door ontstont in mijnen sin
Een soet bedencken op de min:
Siet (dacht ick), hoe Gods wonder macht
Elck dierken paert in sijn geslacht;
Elck voelt en voet sijn eygen vier,
Elck vrijt en trout op sijn manier;
Geen isser dat geen lief en heeft:
't Lieft al, oock selfs dat niet en leeft,
   Den Dadel-boom vertreurt haer jeught,
Men sieter aen noch vrucht, noch vreught,
Tot sy ten lesten by haer vint
Haer weder-paer, dat sy bemint;
Dan grijpt den boom eerst als een moet,
En geeft haer vrucht in overvloet.
   Dringt liefde door het quastich hout,
Is 't slijm der visschen niet te kout,
Zijn wilde vogels niet te snel,
Zijn wreede dieren niet te fel,

Om elck te paren naer hun aert;
Wat doet den mensch dan onghepaert?
Voelt leeu en beer dees soete pijn,
Wat sal 't van teere maeghden zijn?

LUCRET.
Omne adeò genus in terris, hominumque, ferarumque,
Et genus aequorum, pecudes, pietaeque volucres,
In sur as iguemque ruunt.

montagn. *lib.* 3. *de Essais. cap.* 5.

Tout le mouement du monde se resout et rend a cest aceouplage; c'est une matiere insuse par tout, c'est un centre, ou toutes choses regardent.

Suae quemque fortunae poenitet. (niemand is te vreden met zijn lot.)

Als het visje leyt gevangen
Daer het noyt te voren lagh,
Stracx soo krijght'et groot verlangen,
Om te wesen daer het plagh;
Maer een ander, afgedreven
Van de Maes of van den Rijn,
Komt ontrent de fuycke sweven,
En begeert'er in te zijn.
Wie heeft vreemder dingh gelesen?
Noyt en is de mensch gerust,
Is'et niet een selsaem wesen?
Niemant heeft'er vollen lust:
Schoon men komt tot hooge staten,
Schoon men heeft geduchte macht,
Schoon men krijght oock groote baten,
Noch is 't, dat men meerder wacht.
Vrienden, laet u vergenoegen
Met dat u den Hemel geeft,
Wilt u na de reden voegen,
Dat is 't beste datmen heeft.
Waerom wenschen, hopen, schromen?
Waerom altijt weder aen?
Schoon ghy mocht'et al bekomen,
't Kond' u dan oock slimmer gaen.

Quin et hoc modo applieari poterit fimilitudo:

Piseis cum modum ingrediendi nassam videat, egrediendi non videat, et nihilominus ingrediatur, piscatoribus sit praeda: non est ergo suscipiendum negotium, nisi prius perspectâ ratione quâ te possis inde rursus explicare: nec enim labyrinthi ingrediendi sunt sine filo, quo securus possis redire.

CICERO: Nemo est, quin ubivis quam; ibi ubi est, esse malit; nam soam quisque conditionem miserrimam putat, cum tamen contentum suis rebus esse, maximae sunt certissimaeque divitae.

Soo haest ghetrout, soo haest berout.

ANNA.
Ghy spreeckt hier van 'k en weet niet hoe,
Het schijnt, ghy zijt uw maeghdom moe;
Want, naer ick aen u mercken kan,
Soo wout ghy meê wel aen de man.
Wel! meynt ghy dan, dat heyl en rust
Juyst in der mannen slippen rust?
En dat geheel het echte bed
Met rooskens is bestroyt, beset?
Ghy dwaelt: ten gaet er niet soo breet;
Maer hoort, dit is het recht bescheet:
Al wat des menschen hart verwacht
Is hoogh en groot by hem geacht,
Maer alsment heeft, dan ist als niet:
Men socht genucht, men vint verdriet;
Dit is van outs alsoo 't gebruyck.
Den echten staet gelijckt een fuyck,
Indien-men grijpt den rechten sin:
Al watter uyt is, wilder in,
En watter in is, wilder uyt:
Het meysken wenscht te zijn de bruyt;
Een jubben, van sijn eerste vlucht,
Leyt, om een wijf, gestaegh en sucht:
En veel-tijts is men nau getrout,
Wanneer men 't hooft wel deerlijck klout.

diog. *Laërt.*

Soerates juvenes coelibes et nuptias ambientes, similes esse piscibus dicebat, qui ludunt circum nassam et gestunt inire, contra qui jam inclusi sunt, exire.

THEOD. Similes sunt senectus et nuptiae,
Utramque enim consequi desideramus,
Postquam vero naeti sumus tristamur.

Qualis rex talis grex.
(zoo vorst, zoo volk.)

Siet doch eens: in desen poel
Was te voren geen gewoel,
Geen geruchte, geen geschil;
Alle dingen waren stil,
Al de vogels sonder nijt,
Al de vogels sonder strijt;
Maer een schreeuwer, metter vlucht,
Hier gevallen uyte lucht,
Maeckte, door sijn hees geschal,
Twist en oproer over al;
Maeckte dat het gansche rot
Quam gesprongen uyt het kot,
Quam soo fel hier in gestort
Dat het water troebel wort.
   Het is nut te sijn gelooft
Dat een vies, een selsaem hooft,
Dat alleen een eenigh man
Gansche Ryken stooren kan.
Dan het is oock wel gesien
Heden en in ouden tyên,
Dat een eenigh hooft gevelt
't Gansche lant in ruste stelt.

Exempla vide in Absolone, 2 Samuelis 18. 16.; in Sela, 2 Samuelis 20. 22.

arisrotel. 5 *Polit. cup.* 4.

Nobilium factiones trahunt ad se et in partes rapiunt universum etiam populum.

LICANUS.
Procerum olus hoc cuncta sequuntur, humanum pancis vivit genus.

CLAUDIANUS:
Scilieet in vulgus manant exempla potentum,
    Uique dueum lituos, sie mores castra sequuntur.

CICERO. Auferendi de medio autores non tam ulciseendi causa, quam ut in praesens documentum statuas, ne quis talem amentiam velit imitari. Ad Brutum Epist. 15.

Ongelijcke aenghesichten maken de vreught.

PHYLLIS.
Weyt niet soo breet, 't is al maer praet,
Te trouwen is den besten raet;
Wie trouter niet, wrie blijfter maeght,
Die haer ten lesten niet beklaeght?
De maeghdom is een lastigh pack,
Dat niet en baert als ongemack.
 Ick was laetst op een hoeff genoot,
Daer enden swommen inde sloot,
En, na de pachter deed verklaer,
Soo warent wijskens alle gaer:
Men hoorder vreught noch bly geschal,
Men sagher geen genught met al,
Elck dreefer stil en treurigh heen,
Maer, mits een wertel daer verscheen,
Soo reeser stracx, door heel den poel,
Een hees gequeeck en bly gewoel.
 Ick sie, als vader reyst van huys,
Dat 't onsent niet en blijft, als kruys;
Mijn moeder is niet wel gesint,
Ons keucken-meysen nayt, off spint;
Geen roock off reuck, komt vanden heert.
Geen huys is vrolijck sonder weert:
Dus houd' ick vast, dat aen den broeck
Hangt al de vreughde van den doeck.

cyprae tract. *de Spods. cap.* 11,

Virginitatis jugum nemini imponito, inquit Egnatius antiquus Theologus; verè jugum, quod ne virgines Vestales quidem, olim Romae, serre potuerunt, quas tamen solum quinquennium a nuptijs abstinere, et saerum ignem custodire oportebat: cujus rei Rhea Sylvia, Romuli et Remi mater, Tucia, Minutia, Op ia, Floronia, Opimia et aliae, in historijs notae, testes esse possunt.

montaon. *lib. des Essuls cap.* 5.

Ie trouve plus aise de porter une cuirasse tonte sa vie, qu'un pucellage.

Amor humanae vite glutinum.
(Liefde de band van 's menschen leven.)

Siet, wat het vier vermagh: het doet de stege duygen
Sich voegen tegen een, en na de mate buygen;
   Hoe seer de kuyper klopt, het vier is meer als dat,
   Het vier verheelt het werck, en maeckt een bondigh vat.
Wat is van echte trouw, en van de rechter-handen?
Wat van het bruyts juweel en alle diere panden?
   Wat is' et of de jeught gaet trouwen in de kerck?
   't Is al maer water-verf, 't is al gebroken werck:
De liefde bint het volck, de liefde voeght de zielen,
Die sonder dat verbant in duysent stucken vielen:
   Brengt liefde, soete jeught, ontrent de weerde trouw,
   Want sonder dat behulp en is'et maer berouw.

ambros. *de Oc. lib.* 3.

Solatium hujus vitae est, ut habeas cui pectus tuum aperias, cui arcana communices, cui feereta tui pectoris committas, ut colloces tibi fidelem amicum, qui in prosperis gratuletur tibi, in tristibus compatiatur, in persecutionibus adhortetur.

Philippus Beroaldus in orat. in principio enarrationis Propertii:

Quod in navigio gubernator, quod in civitate magistratus, quod in mundo sol, hoe inter mortales est Amor. Navigium sine gubernatore labeseit, civitas sine magistratu perielitatur, mundus sine sole tenebricosus efseitur, et mortaliuni vita sine amore vitalis nou est.

Hout den brant,
in den bant.

ANNA.
Nu sie ick klaerlijck, dat ghy haet
Ons soeten, vryen, reynen staet.
Wel aen dan, nu ghy immers wilt
Gaen treden in het groote gild',
Ten minsten, eer dat ghy begint,
Met rijp gemoet u wel versint,
En tracht met reên te binden in
Uw kalver-liefd' en dertel min:
Beloont uw jeught met goet bestier,
Gelijck den kuyper doet sijn vier,
Die 't selve met een yser dwinght,
Soo dattet niet ter aerd' en sinckt,
Maer doetet branden recht en hoogh;
Ghy, doet niet op uw eygen oogh,
Maer, voor het eerst, uw moeder seyt
Al wat u op het herte leyt,
Die sal u saeck, met beter gront,
Dan uwen vader maken kont;
En, ingeval ghy zijt bequaem
Om van een vrouw te dragen naem,
Soo sal uws vaders wijsen raet
Wel sorge dragen, t' uwer baet,
Om u te vinden uyt een man,
Die 't huysgesin besorgen kan.

cic. 1. *Offie.*

Homines tanquam in gyrum rationis, et doctrinae duci oportet.

cyprae. tract. *de Sponsal. cap.* 3.

Tutores, id est, siue Pater, siue Avus, siue Frater puellas antiquitus despondere solent, idque optimo jure et hodie receptum est; cum ob alia, tum ob sexus fragilitatem et verecundiam: unde apud Euripidem Hermione cum eam uxorem peteret Orestes: Patris est, inquit, mea tractare sponsalia, non meum.

Sepes sapientiae, silentium.
(Zwijgen het bolwerk der wijsiieid.)

Wanneer het uyrwerck niet en slaet,
Maer dat alleen de wijser gaet,
Soo wort'et niet te licht ontstelt
Gelijck de daet en reden meldt:
Maer als het al den ganschen dagh
Is besigh met een staegen slagh,
Soo feylt'er schier aen yder radt
Gedurigh ick en weet niet wat.
   Wie doen, en efter swijgen kan,
Die hout ick voor een seker man.
Aen wie men vry een groot beslagh
Oock sonder schroom betrouwen magh:
Maer die schier niet ter werelt doet
Als dat een yder weten moet,
Die is (het sy men liefde pleeght
Of dat men groote dingen weeght)
Die is ondienstigh over al,
En baert alleen maer ongeval.
Wel, leert dan swijgen, soete jeught,
Want swijgen is een schoone deught.

val. *Maximus:*

Taciturnitas optimum ac tutissimum administrandarum rerum vinculum.

CATO:
Nam nulli tacuisse nocet, nocet esse locutum.

OVIDIUS:
Eximia est virtus praestare silentia rebus;
      At contra gravis est culpa, tacenda loqui.

seneca ***Epistol.*** **16.**

Nihil aeque proderit, quam quiescere et minimum cum aliis loqui, plurimum seeum.

ambros. ***lib.*** **1.** ***de Offi.***

Quamplures vidi loquendo in peceatum incidisse, vix quemquam tacendo: ideoque tacere nosse difficilius est, quam loqui. Scio plerosque tacere neseire: fapiens est, qui novit tacere.

Men kan 't verstaen,
oock sonder slaen.

phyllis.
Dees uwen raet vought noch betaemt
(Mijns oordeels) niet der maeghden schaemt',
Als yemant maer van trouwen spreeckt,
Een eerbaer root ons heel ontsteeckt:
Wie sal 't dan sijn, die seggen kan,
Knap Moer, siet uyt, ick wil een man?
't Gebreck der maeghden is een saeck,
Die wilt verstaen zijn sonder spraeck.
Ofschoon het uyr-werck niet en slaet,
Wanneer de wijser maer en gaet,
Men onderscheyt, oock sonder slagh:
De uyren van den ganschen dagh:
Wanneer een maeght soo hooge wast,
Dat haer des moeders heuycke past,
Off koomt tot jaren dry-mael ses,
Dit zy u, vader, voor een les,
Dat aen u dochter wat ontbreeckt,
Hoe-wel sy niet een woort en spreeckt.
Denckt vry, dat haren fieren tret,
Denckt dat haer doucxken wel geset,
Zijn als de wijsers van de smert,
Die haer van binnen schuylt int hert;
Denckt vry, dat aen een rijpe maeght
Wat hapert, schoon sy niet en klaeght.

Culpandus est pater, qui filiae, tumidâ jam virginitate, de marito non prospicit, unde rectè Ignatius antiquus Theologus: matura virgo, inquit, rugas aniles ne exspectet, quae patrem, ut viro locetur, tacité etiam rogat. - Hinc bene CLAUD.:

Nilis interea maturae virginis aetas.
Urgebat patrias, suspenso principe, curas

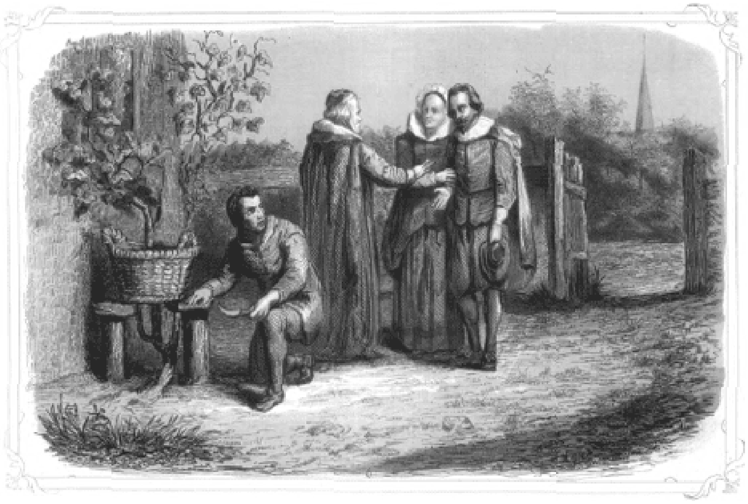

Alterius non sit, qui suus esse potest.
(Wat hangt hij aan een ander man, die van zijn eigen leven kan.)

Danck hebt ô wijngaert, oude stam,
Dat ick een reys soo verre quam
Dat ick mijn eygen wortel had,
En soogh voortaen mijn eygen nat.
Nu wil ick naer een ander dal,
Daer ick mijn eygen wesen sal.
De vryheyt is te grooten goet,
De vryheyt is te wonder soet:
Wat hanght hy aen een ander man,
Die van sijn eygen leven kan?

SENECA: Omnium quidem occupationum conditie- misera est, eorum tamen miserrima, qui ne suis quidem occupationibus laborant, ad alienum dormiunt somnum, ad alienum ambulant gradum, ad alienum comedunt appetitum.

HORAT.
Quisnam igitur liber est? sapiens, sibique imperiosus
quem neque pauperis, neque mors, neque vineula terrent,
Responsare cupidinibus, contemnere honores
Fortis et in seipso totus teres atque rotundus.

PLAUTUS:
Omnes profecto liberi libentius sumus, quam servimus,
Acerba enim est omnis homini ingenuo servitus.

SENECA:
Inaestimabile bonum est suum fieri.

caesar. *lib.* 3. *de bello Gall.*

Omnes homines libertati student et conditionem servitutis oderunt.

Sy dient verplant
in ander lant.

PHYLLIS.

Als ghy dees teeckens voor siet gaen,
't Is tijt u die te trecken aen,
Ghy Ouders; let dan op uw stuck,
Off u genaeckt groot ongeluck.
   Wanneer des wijngaert jonge loot
Nu voeden kan haer eygen schoot,
Mits datse wortels heeft soo goet
Schier als haer eygen moeder doet;
Den hovenier, die dit vernam,
Snijt stracx de plant van d' oude stam,
En geeft haer ruymt', en meerder lant.
Och! had mijn vader dit verstant,
En dat ick op een ander bed,
Van dese plaets, mocht zijn verset!
Mijn jeught soud', als een veyligh kruyt,
Aen elcken kant sich breyden uyt.
Het dient verset, herplant, gescheên,
Want binnen 's jaers maeckt twee van een.
   Maer na-de-mael mijn vader niet
En tracht te heelen mijn verdriet,
Soo dunckt my best, tot mijn gerief,
Dat ick my selfs verkies' een lief.
Een, die my dit laetst heeft geraen,
Seyd': 't mocht na rechten wel bestaen.

Filia quidem quae annum aetatis 25. excessit, si sine Patris consensu jungatur matrimonio exhaeredari de jure non potest, cum sibi Pater imputare debeat quod, oportune tempore filiae de marito, sibi de genero non prospexerit: atqui cum Phyllis nostra annum modo duo-devigesimum agere se professa sit, ridicula est puellulae ad nuptias properantis legis detortio, rebusque suis applicatio.

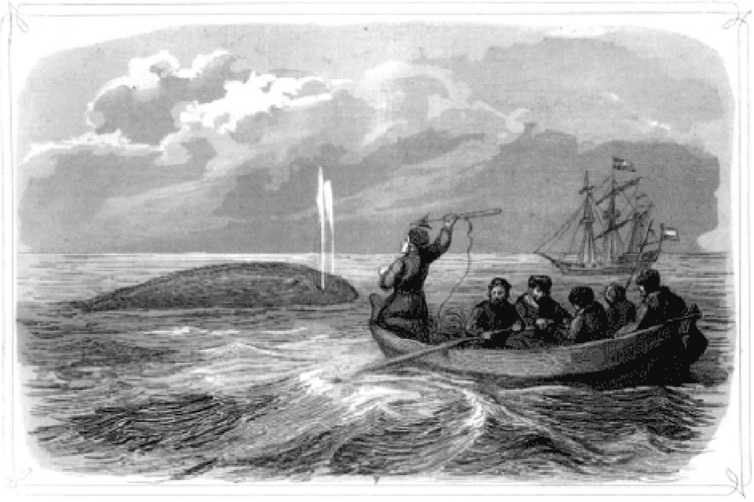

Kunst voor kracht.

Siet hier den grooten walle-vis;
Siet wat een monster dat het is!
Siet hier dat onbelompen vee,
Het schijnt een eylant in de zee; -
En efter wort het dier gewont
Alleen maer door een gauwen vont;
Het wort gevangen en geschent
Oock in sijn eygen element,
En dat noch van een schippers gast,
Die nau acht voeten hoogh en wast.
   Vraeght iemant hier de reden van?
Wat is'et dat ick seggen kan,
Als dat gewelt en groote kracht
Wort inder haest tot niet gebracht,
't En sy dat wijsheyt voor en nae,
't En sy beleyt te roere stae.
Want anders siet men, dat gewelt
Door eygen krachten wort gevelt.
   Ghy bout dan niet op groote macht,
En min noch op uw eygen kracht;
Maer doet uw saken met verstant,
Want dat is vry al vaster bant.

CICERO: Non viribus, non velocitate aut celeritate corporum, res magnae geruntur, sed consilio et sententiâ.

VALERIUS FLAEEUS:
- saepe arma acri potior prudentia dextrâ.

CICERO:
Parum sunt arma soris, nisi sit consilium domi.

IDEM:
Cedant arma Togae.

GALLICUM ADAGIUM:
Mieux vaut engin que sorce.

ITALICIM PROVERBIUM:
Buona la forza, meglio l'ingeguo.

HORAT.
Vis consilii expers mole ruit suâ.

Raet na daet
koomt te laet.

ANNA.
Het sloot soo wat dat ghy eerst dreeft,
Maer dat ghy lest seyt, hanght noch kleeft,
Dunckt u het seggen al te koen,
En wiljet sonder seggen doen?
Ghy dwaelt: dit stuck is ouders werck,
En ghy nochtans, na dat ick merck,
Wilt varen voort in minne-praet,
Oock sonder eens te vragen raet.
Het gater best, daer, int begin,
Der vrienden raet en rijpen sin
Al sulcken saeck wel over-weeght,
Al eer-men minne set off pleeght;
Want na-der-hant te vragen raet,
Dan ist gemeenlick al te laet.
Aen-merckt doch eens de walvischvangh,
Ontrent de Groene-lantsche strangh,
Dat beest sijn stuck niet eer besest
Voor 't scherp herpoen hem heeft getreft,
Dan isset eerst-mael dattet vliet;
Maer al sijn vluchten baet dan niet,
Sijn quael is dan te vast geset,
Want waer het swemt het voertse met.
Siet! dus vergaet dien grooten vis,
Om dat sy eerst niet schou en is.

cypre. *de Spons. cap.* 6.

Si dignitatis, decori et honestatis ratio habenda est, in nuptijs contrahendis convenientius et decentius est, si parentes filias suas viris despondeant et suis verbis mancipent, quam si ipsae suâ oratione inverecundè sese alterius potestati subijciant.

OVID.
Sed, quia delectat Veneris decerpere flores,
    Dicimus assiduò, cras quoque fiet idem:
  Interea tacitae serpunt in viscera flammae,
    Et mala radices altius arbor agit.

Dat sich kan droopen, is best te koopen.

Ick hebbe goet verstant van al de keucken-streken,
Dies kan ick van gebraet en van gesoden spreken;
   Wel, hoort dan eens een woort, en neemt'et vlijtigh aen,
   Al komt'et van een kock, het kan oock verder gaen:
Indien u vet ontbreeckt om uw gebraet te droopen,
Soo wacht u, watje doet, van mager vleys te koopen;
   Een blauwen schapen-bout en wil geen schralen heert,
   Maer vleys dat mager is, dat eyst een vetten weert.
My dunckt, beminde vrient, ghy sijt niet wel te vreden,
En seght (nae dat het schijnt): dit sijn maer keucken-reden;
   Ick bidde, neemt gedult en swijght een weynigh stil,
   Ghy sult'et haest verstaen waer dat ick henen wil:
Al spreeck ick, lieve maet, alleen maer van het koken,
O vryer, let'er op, het is tot u gesproken;
   Het is een korte les, u dienstigh in de min,
   U dienstigh boven al omtrent het huysgesin:
Kont ghy een teere maeght niet bieden goede dagen,
Al wat ick bidden magh, soo wacht'et haer te vragen;
   Want, sooje my gelooft, die vry dit ambacht kan,
   Het vleys dient vet te sijn, of boter in de pan:
Soo ghy mijn raet veracht, en wilt noch efter trouwen,
Ick stel het voor gewis, het sal u namaels rouwen;
   Ey! wat een slecht beleyt, en wat een mal bedrijf;
   Om één lid wel te doen, soo lijt het gansche lijf!

Quam miser iste Coquus, eni nil pinguedinis olla
   Servat et assanda est cui malè pasta caro!
Non illi grato redolet nidore culina,
   Splendida non liquido lingitur offa garo.
Quam miser iste Procus, cui nil habet area, cuique
   Culta puella domum, sed sine dote, venit!
Ille quidem laetas numerat pro tempore noctes,
   At miseros poterit quis numerare dies?
Ergo, puer, totis haee dogmata conde medullis,
   Vivere ni dura conditione velis:
Macra foris ne sume, domi si pinguia desint;

Si bonus esse Coquus, si Procus esse velis.

Haestighe spoet
is selden goet.

ANNA.

De trou-sucht is een slim gebreck,
't En lijt noch uytstel, noch vertreck;
Het komt soo 't wil, het gaet soo 't mach,
Van raet of reden geen gewach;
Want 't meysken, met dees koorts bevaen,
Wil met den ruyter dolen gaen.
Nochtans te licht'lick jae geseyt,
Wort al te swaerlijck na beschreyt.
Ghy, weest niet schootich in de min,
En schoon ghy wilt, hout u wat in;
Weet, dat een haest-bereyde maeght
Selfs aen den minnaer niet behaeght:
Want krijght hy licht'lick dat hy socht,
Hy vreest terstont te zijn bekocht;
Oock waer de vrijster is te vlugh,
Daer gaet den minnaer licht te rugh.
Een die het spit draeyt al te ras,
Went al veel eer de spijf' in d' as,
Als hy 't gebraet maeckt gaer en goet.
Te veel gehaest, en maeckt geen spoet,
Dus al die Venus spit om went,
En wenscht een goet en spoedigh ent,
Verhaest u niet, dat is u best:
Die sich verhaest, koomt alderlest.

ovid. 3. *Fastor.*

Nubere si qua velis, quamvis properabitis ambo,
Differ, habent parvae commoda magna morae.

SENECA.

Mora omuis odio est, sed sacit sapientiam.

Libeat, quod est necesse.
(Schikt u naar de gelegenheid.)

Wanneer de vogel is verstelt,
En staet en huppelt op het velt,
Met stricken om het been gevat,
Soo wort hy des te lichter mat,
Soo lijt hy des te meerder pijn,
Vermits de banden enger sijn;
Want, hoe hy meer en harder springht,
Hoe dat het garen harder dwinght:
Dus blijft hy, nae een langh gebaer,
Ten proye van de vogelaer.
Indien dat noot of tegenspoet
Komt iemant prangen aen den voet,
Die maecke niet te grooten druck,
Maer buyge naer het ongeluck:
Want die het leet onwilligh draeght,
En wort maer des te meer geplaeght;
Maer die hen voegen naer het pack,
Gevoelen minder ongemack.

Dum cadit in pedicas, quas callidus abdidit aueps,
Clausaque captivo crure tenetur avis,
Saltat, et insanis clamoribus aëra complet,
Nec minus alarum verbere pulsat humum.
Quid facis, inselix? aut quid tua erura satigas?
Vinela reluctantem te magis areta premunt.
Difficili si forte loco te vita locavit,
Munus et hand aequè conditionis obis,
Perser, erit medicina tuis patientia damnis,
Perser, erit levius quod benè fertur onus.

egesip. ***lib.*** **11.** ***cap.*** **9.**

In ipsis agrestibus seris aretislima vinela, si se excitent, imprimunter; si quieseant, relaxantur. Nihil enim tam exasperal servorem vulieris, quam ferendi impatientia.

SENECA:
Necessitatis non aliud effugium est, quam velle quod ipsa petit.

IDEM:
Gravia seite serentes minus laedunt.

GFLLIUS:
Feras, non eulpes, quod vitari non potest.

ARN. FERRON.
Necessitati parere semper sapientis est habitum.

Gheboden dienst is onweert.

ANNA.
Een vogh'laers strick, en een die mint,
Zijn, na mijn oordeel, eens gesint;
Want soo een velt-hoen, of faisant,
Koomt neêr-gevallen in den bant,
Als oftet woude zijn gevaen,
De stricken blijven open staen:
Maer als het hoen her-treckt sijn klau,
Soo wert het losse garen nau;
En springht den vogel op en neêr,
Dan nijpt den draet dies noch te meer;
Doch soo sy weder stremt haer loop,
Terstont soo lost haer oock de knoop.
Dit is der minnaers rechten aert,
Wat ghy hun biet, 't is al onwaert;
Het visken vliet 't geworpen aes,
Noyt goeden wey-man grijpt den haes,
Daer hy stil in sijn leger rust;
Den arbeyt wet des jagers lust;
Hy vanght geen wilt (het waer hem schant),
Dat hem van selfs koomt in de hant:
Door moeyte smaeckt het minnen-spel,
En 't weygren vought de meyskens wel;
Doet van de minn' vier, pijl, en pijn,
De minn' en sal geen minne zijn.

PETRON.
Nolo quod cupio statim tenere,
Nec victoria mî placet parata.

Facet huc illud senecae:

Pudet congredi cum homine vinci parato, ignominiam judicat gladiator cum inferiore componi, et feit eum sine gloria vinci, qui sine periculo vincitur.

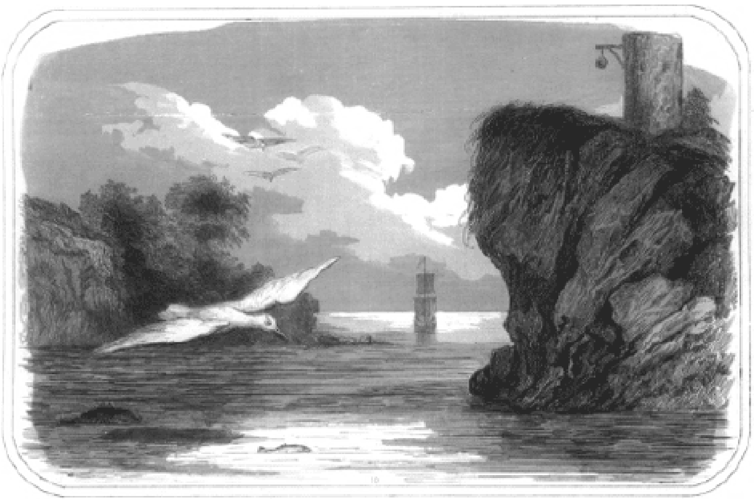

Pauper agat caute.
(Die arm is, zij voorzichtig.)

Waerom koomje boven drijven
   Jonge bliecken, kleyne vis?
Ghy moght beter onder blijven,
   Daer uw eygen wooning is.
Boven vliegen groote meeuwen
   Met een wonder fel geraes,
Die gedurigh komen schreeuwen
   Om te grijpen eenigh aes.
Laet daer groote vissen komen,
   Laetse stijgen in de lucht,
Die geen grage vogels schromen,
   Noch voor grijpers sijn beducht.
Alderhande kleyne dieren
   Sijn beneden alderbest;
Daer is 't datse mogen swieren,
   Daer is doch haer eygen nest:
Als een blieck hem meynt te dragen
   Soo, gelijck een walle-vis,
Dat sijn voor hem wisse plagen,
   Mits hy knap gevangen is.
Als een minder meynt te plegen,
   Dat een meerder heeft bestaen;
Dat is hem gansch ongelegen,
   Want het doet hem t' onder gaen.

ovidius:

Quid suit ut tutas agitaret Daedalus alas,
   Icarus immensas nomine signet aquas?
Nempe, quod hie altè, demissius ille volaret,
   Nam pennas ambo non habuere suas.
Crede mihi, bene qui latuit, bene vixit, et intra

Fortunam debet quisque manere suam.

JUVENALIS:
Hand sacile emergunt quorum virtutibus obstat
Res angusta domi.

OVIDIUS:
Pauper amet cautè, timeat maledicere pauper,
Multaque divitibus non patienda serat.

Grijpt als 't tijt is.

PHYLLIS.
'k En hou doch niet van dit gesegh,
Gewis ghy wijst my van de wegh:
Hoe? wilt ghy dat ick segge neen,
Wanneer ick ja van harten meen?
Sal onsen mont (is dat geraen?)
Geduerigh naer het weygh'ren staen?
Of magh een Jonck-vrou gapen niet
Wanneer-men haer de lepel biet?
Neen, dat en was my noyt geleert;
Verkeken kans niet weer en keert:
Een die in min wenscht goeden spoet,
Moet doen gelijck het meeutjen doet,
Die 't visjen, als 't sich bloot begeeft,
En op het water leyt en sweeft,
Wel happigh vat, ter rechter tijt,
Al-eer het visken haer ontglijt.
Met vlijt te passen op sijn stuck,
Dat is de moeder van 't geluck.
Die aen-geboden dienst versmaet,
Wilt dickwils wel alst is te laet.
En voor een maeghet dit geval
Is wel den meesten spijt van al;
Dies als de vinck is in het net,
Soo dienter geenen tijt verlet.

LIVUS. Si in occasionis momento, cujus praetervolat opertunitas, cuuetatus paulum sueris, nequiequam mox omissam quereris.

PROCOPIUS. Rerum humanaram momenta in occasionis perceptione, consistuut, nam si per ignaviam quis fortunam paratam neglexerit, cum suâ culpâ ab eâ deseratur, nequaquam illam, sed seipsum, accuset.

Via rosa est.
(Het leven een bloem.)

Het roosje kinders, datje siet,
En dat soo rooden knopjen biet;
Dat is een schoon, een bly gewas,
Maer al te vluchtigh, al te ras;
Het is gelijck uw teere jeught,
Dat is te seggen korte vreught:
Geen dagh hier opter aerden daelt,
Geen son hier in de werelt straelt,
Of 't mist gedurigh dit en gint
Daerom de plucker dat bemint;
Het gaet te niet, terwijl het groeyt,
Het wort verlept, oock als het bloeyt,
En, schoon het dunckt ons wonder eêl,
Sijn trosje wort een dorre steel.
  Siet vrijsters, met den snellen tijt,
Die staegh en ongevoelick glijt,
Soo worden blonde vlechten grijs,
Soo worden blyde sinnen vijs,
Soo worden roode lippen blaeu,
Soo worden schoone wangen graeu,
Soo worden rappe beenen stram,
Soo worden vlugge voeten tam,
Soo worden vette leden schrael;
Daer leyt de schoonheyt t' eenemael,
Daer komt de rimpel in het vel;
Ach, wegh is dan het minne-spel!
Ons leven neemt allencxen af,
Wy gaen gedurigh naer het graf,
En even met dit eygen woort
Soo gaen ons snelle dagen voort.
Siet, maeght of vryer, wieje sijt,
Uw bloemken is van korten tijt.

Vita Rosa est; duin surgit, abit: breve tempus utrique est:
  Hei mihi! Lux partem quaeque decoris habet.

Viventes morimur, morientes vivimus; iugens
   Portio mors vitae portio vita necis:
Labitur orta dies, et, dum venit, hora recedit;
   Quid fugiam mortem? me mea vita sugit;
Protinus incipiam non mobilis esse movendo,
   Et vix dum coepi vivere, vita fugit:
Nos miseros vitae quid de brevitate queramur?
   Dum queror, hoc ipso tempore vita fugit.

Quaem 't,
ick naem 't.

PHYLLIS.
Hoort doch, wat my koomt int ghedacht:
Ick hebb' onlanghs gehoort de klacht
Van een, ons wel bekende, maeght,
Niet leelijck, maer soo wat bedaeght,
Die by een Roosken haer gheleeck,
En sprack, ghelijck als ick nu spreeck:
   Als eerst dat jeughdigh purper-root
Quam puylen uyt mijn teeren schoot,
Doen stont ick vast op mijnen steel,
Wie my genaeckte was te veel;
Ick schrabd', ick prickt', ick quetst', ick stack
Een yders hant die aen my track:
Maer doen mijn jeught en glans verdween,
Viel ick, nau aen-geraeckt, daer heen:
Ach! die met een beleefde hant,
Tot een bemint en weerdigh pant,
Voor desen niet wou zijn gepluckt,
Word' nu met voeten onder-druckt,
Ay my! die eerst-mael niet en wou,
Wat ist dat ick nu niet en sou?
Te wesen weyg'righ, prat, en steegh,
En dee noyt jeughdigh meysken deegh;
Want, als den rimpel koomt int vel,
Indien het quaem, sy naeme 't wel.

montagn. *lib.* 3. *cap.* 5.

L'amour ne me semble propvement et naturellement en saison, qu'en l'aage voisin a l'enfance, et la beauté non plus.

RONSARD.
L'aage non meur, mais verdelet encore;
C'est l'aage seul, qui me devore
I.e coeur d'impatience atteint.

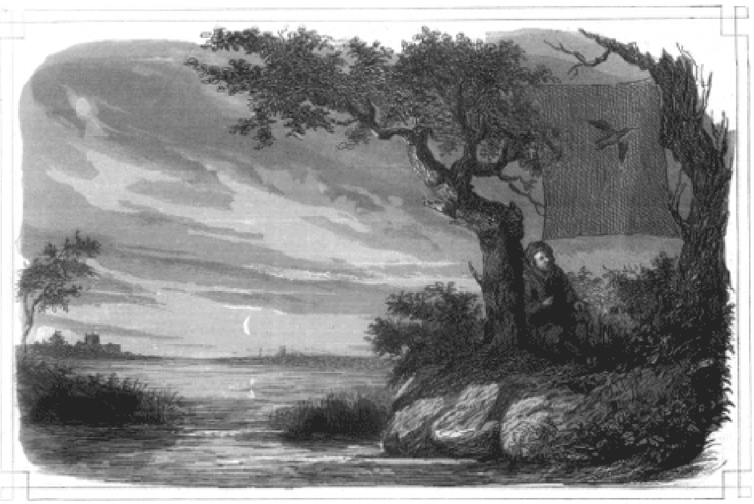

Voor, de nacht, dient gewacht.

Siet, wat een selsaem dingh! 'k en worde niet gedreven,
Maer kan, al naer ick wil, in alle boomen sweven;
Daer is geen wacker oogh, dat op de netten loert,
Daer is geen vogelaer, die aen het garen roert,
Daer is geen quackel-been, geen loose vogel-pijpen,
Geen ander slim beleyt, om my te mogen grijpen;
In 't korte, niet een mensch die op het vangen past,
En des al niet-te-min soo ben ick efter vast;
Ick ben, 'k en weet niet hoe, ick ben eylaes! gevangen,
Ick blijf, eer ick het weet, in dese stricken hangen;
Vraeght iemant hoe het komt? wel hoort'er reden van,
Misschien of mijn verdriet een ander dienen kan:
Schoon ick geen vleder-muys, geen uyl en was geschapen,
Noch socht ick in der nacht onwilligh om te slapen;
Noch socht ick over al in 't duyster mijn bejagh,
Hoewel mijn grilligh oogh in 't duyster niet en sagh:
Nu ben ick hier verstelt, onseker wat te maken,
My dunckt 't is buyten hoop hier uyt te mogen raken;
Nu roep ick met verdriet, och waer ick in den nest!
Dat is een jonge wulp, en alle vogels, best.
De nacht, de nare nacht, die heeft gewisse lagen,
De nacht, de nare nacht, die brenght gewisse plagen;
Gelooft'et, die het raeckt: al wie by nachte loopt,
Die pleeght sijn mallen lust tot hy het eens bekoopt.

alio sensu:

Lina vides, manibus quae non trahit improbus auceps,
Ipsa movet casses, ut capiatur, avis.
Rete boni, Princeps, fit Principis istud imago,
Quem scelus immitem, non levis ira, facit.
Non privata tibi gladium vindicta ministret,
Sed velut invito condidat ense reus.

Fac toties aliis tractanda negotia mandes,
Exercet quoties carnisicina reos;
At quoties aliquis merito decorandus honore est;
Tune ades, et larga praemis funde manu.

BLAUT. BACCH.

Illecebrosius fieri nihil potest, nox; mulier, vinum
Homini adolescentulo.

OVIDIUS:

Nox et amor, vinumque nihil moderabile suadent;
Illa pudore vacat, Liber amorque metu.

Vanck door dwanck.

ANNA.
Ghy geeft my oorsaeck, door uw reên,
Om hier wat dieper in te treên.
Nu, op dat ghy my recht verstaet,
Soo stell' ick u dit voor een maet:
Een jonck-vrou voeght, na mijn bevroên,
Alleen het lijden, niet het doen.
Dus set uw meeuken aen d' een zy,
Het grijpen staet geen maghet vry,
Sy moet verwachten (al ist pijn)
Tot datse magh gegrepen zijn.
Gheen vincke-net en koomt ons toe,
Wy moeten wesen als een vloe,
Die, schoon sy is een warre-net,
Staet echter vast, en blijft gheset,
Tot dat den voghel daer in springht,
En haer tot vanghen als bedwinght.
Al isset schoon ons sin en wil,
Noch dientmen sich te houden stil,
Tot dat den ghenen, die ons mint,
Als met ghewelt ons over-wint,
En dat der vrienden wijsen raet
Ons drijft als tot den echten staet.
Ons net moet vanghen sonder schijn,
Den voghel moet den vogh'laer zijn.

oloss. *ad* 1. *pen. C. de Spons.*

Multae, inquit, puellae propter verecundiam annuunt potius, quam loquuntur inter despondendum, maximè praesentibus parentibus, ne videantur ambire sponsum, quod virginibus indecorum est. Et Baldus notat naturâ insitum esse mulieribus tacere, praesertim cum de ipsarum nuptijs agitur. Et virginalis maximè verecundiae esse traditur ad mentionem nuptiarum erubescere, juxta illud:

Quale coloratum Tithoni conjuge coelum
Subrubet, aut sponfo visa puella novo.

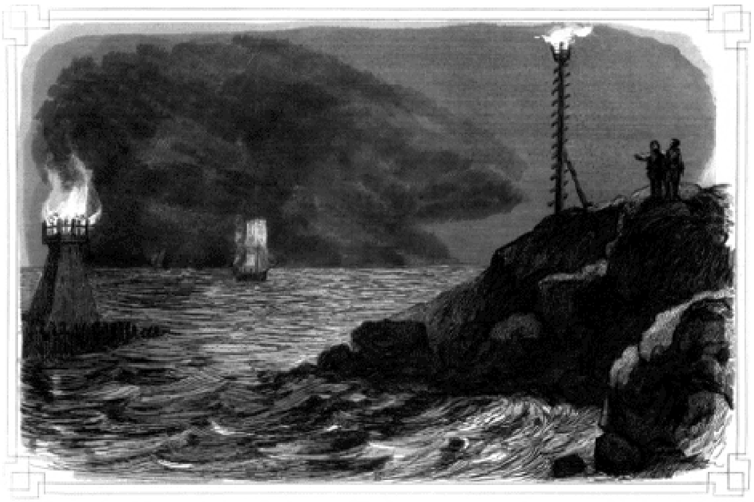

Luceat lux vestra coram hominibus.
(Laat uw licht schijnen onder de menschen.)

Vrienden, het sijn nutte saecken,
   Dat'er aen het dorre strant
Staet een hoogh, een vierigh baken,
   Dat geheele nachten brant;
Want als iemant komt gevaren
   Midden uyt de woeste zee,
Midden uyt de stoute baren,
   't Wijst het schip een goede ree.
Dit is recht het eygen wesen
   Van een vroom en achtbaer man,
Die ten Hemel-waerts geresen
   Voor een baken strecken kan.
Laet u licht, ô Christen, rijsen,
   Laet het schijnen over al,
Ghy moet aen de werelt wijsen,
   Hoe en waer men varen sal.

hogo *de claustro Animoe lib.* 3.

Sic luceat lux vestra coram hominibus; id vero ex hoc fit, cum apparet misericordia in affectu, benignitas in vultu, humilitas in habitu, modestia in cohabitatione, patientia in tribulatione.

greg. *super Ezech. Homil.* 5.

Qui in occulto bene vivit, sed alieno prosectui minime profieit, earbo est. Qui vero in imitatione sanctitatis positus, lumen rectitudinis sese multis demonstrat, lampas est: quia sibi ardet, et aliis lucet.

SENECA:
Numquam est mutila opera civis boni.

NAM:
Utile etiam exemlum quiescentis.

PLINIUS PANEG. Melius homines exempli docentur, quae in primis hoc in se boni habent, quod approbant, quae praecipiunt, sieri posfe.

OVID:
Sic agitur censura, et sic exempla parantur,
Cum judex, alios quod monet, ipse facit.

Siet waer ick stae, en zeylter nae.

ANNA.
Tot noch wat naerder onder-richt
Van jonge maeghden ampt en plicht,
Soo merckt het vier der Bakens aen,
Die 's nachts ontrent den oever staen;
De dese wijsen wel, in zee,
De schippers aen een goede reê,
En doen als blijcken voor ghewis
Dat daer ontrent een haven is;
Maer 't staet alleen de schippers toe,
't Zy dan van ebb' off wel van vloê,
Te trachten na 't ghewenste lant:
Het baken wijckt niet van de kant,
Maer geeft alleenlijck als de loos,
En laet het roeyen voor maetroos.
Ghy mooght wel thoonen, metten schijn,
Dat ghy zijt Clopje noch Bagijn,
Uw kleet en wesen, niet te straf,
Mach daer wel wat ghetuyghen af:
Stelt u dan wel beroup'lick voort,
Maer klampt den vryer niet aen boort;
En om geen minnen oyt en peyst,
Tot dat men u ter eeren eyst.
Hier hebdy 't hoogste, na mijn leer,
Dat wy vermoghen metter eer.

cypr. *de casib. matrimonial. Cap.* 3.

Omniuò circumspectam, in casibus matrimonialibus, virginem esse oportet, ne aut sese obtulisse aut pro sexus decore non satis verecundè egisse videatur, ut ne inconmodum, quod Icasiae nobili et eruditae virgini olim contigisse legimus, ipsi eveniat: ea enim, cum Theophilo imperatori Constantinopolitano adeò placeret, ut jam jam Malum aurem in fidei conjugijque pignus ei porrectus videretur, ob promptius responsum rejecta, prae auimi aegritudine, coenobio se maneipavit.

Qui a une chouette prend des autres oiseaux.
(Met een lok-vink vange men andere.)

Ach! wat heb ick met verlangen
   Menighmael hier op gelet,
Hoe ick vogels mochte vangen
   Met dit eygen vincke-net;
Maer al wat ick heb begonnen,
   Wat ick immer heb bestaen,
Noyt en heb ick iet gewonnen,
   Noyt en heeft'et wel gegaen;
Dan had ick te bloot geseten,
   Dan begon ick al te vroegh,
Dan had ick de slagh vergeten,
   Dan en trock ick niet genoegh,
Dan was 't al te stueren weder,
   Dan te klaren Sonne-schijn,
Noyt en quam'er vogel neder,
   't Scheen het wilde nimmer zijn.
Vraeght'er iemant nae de reden,
   Waer aen dat het schorten mocht?
Geensins aen mijn rappe leden,
   En noch minder aen de locht.
Macker, hoort eens sonder jocken,
   Hoort den gront van mijn verdriet:
Vincken moeten vincken locken,
   Sonder vincken vanght men niet;
Vincken heb ick nu gekregen,
   Daer ick mede vincken magh,
Nu soo komt'er vinck gesegen,
   Daer men eerst geen vinck en sagh.
Dit, o vrient, dit moetje dincken,
   Anders zijt ghy my te dwaes:
Niemant vinckt'er sonder vincken,
   Niemant vist'er sonder aes.

calp. ***Eclog.*** **7.**

O utinam nobis non rustica vestis inesset!
Vidissem propius mea numina, sed mihi sordes
Nudaque paupertas, et amaro fibula morsu
Obsuerant.

juvenaiis ***sal.*** **3.**

Hand sacile emergunt, quorum virtutibus obstat
Res angusta domi.

Als 't qualijck wil, soo sit ick stil.

PHYLLIS.
Indien 't dan niet en magh bestaen,
Dat haer een maeght sou bieden aen,
Soo laet doch immers wesen goet,
Dat sulcx haer vader voor haer doet.
Waerom doch vrijtmen niet soo wel
Met ons, als met een jongh-ghesel?
Veel hebben dit wel eer betracht,
En daer is door te weegh ghebracht,
Dat vrijsters, nu bedaeght en out,
Naer eygen wensch zijn uyt-gehout.
Veel tamme vryers gapen niet,
Voor datmen hun de spijse biet.
Dan dit al dient wel met verstant,
Behend'lick, door een derde hant,
Besteken, en soo stil beleyt,
Dat niemant merck' het recht bescheyt;
Niet anders dan den vogh'laer doet,
Wanneer hy sich tot vanghen spoet:
Die sit met tacken dicht beset,
En stelt een roer-vinck in het net,
En hout daer op sijn oogh-ghemerck,
Tot op het eynde van het werck;
En soo den vangh niet wèl en wil,
Hy duyckt int loof, en swijght al stil.

Apud veteres, parentes filias suas viris non petentibus ultrò detulerunt, neque se praeter decorum facere existimarunt. Saul Davidi siliam obtulit, 1 Reg. cap. 18. Alcinous Ulissi, apud Homerum; Latinus AEneae, apud Virgilium Chremes Pamphilo, apud Herodotum; Darius Alexandro apud Zonaram, et alij.

Wickt eerje waeght.

Wanneer de vos soeckt over al,
Waer dat hy roof bekomen sal,
Soo hy dan komt ontrent het ijs,
Soo is het vosje wel soo wijs,
Al voren door een snel gehoor,
Al voren met een wacker oor,
Te proeven uyt den water-slagh,
Hoe dick de schorse wesen magh;
En vint het dan het ijs te swack,
Soo hout ons Reyntje sijn gemack,
Soo blijft het daer het eerstmael was,
Om niet te vallen in de plas.
Ghy, die in nieuwen handel treet,
Daer ghy de gronden niet en weet,
Of onder vreemde lieden koomt,
Het is u nut te zijn beschroomt,
Het is u dienstigh traegh te zijn,
En noit te bouwen op den schijn.
Ghy, neemt dan noit iet by der hant,
Of steeckt uw vinger in het lant,
En let eerst hoe de bakens staen,
Eer dat ghy verder pooght te gaen;
Want nieuw beslagh, en groote spoet,
En dede noit sijn meester goet.

CORNELIUS GALLUS:
Eventus varios res nova semper habet.
Jusidiis novitas semper amica suit.

seneca *Oedip.*

Cnossium regem timens,

Alta dum demens petit,
Artibus fidens novis,
Certas et veras aves
Vincere, ac salsis nimis
Imperat pennis puer;
Nomen eripuit sreto.

Eer voorts te gaen,
beproeft de baen.

ANNA.
Te gaen uyt vryen met een maeght,
Is (na mijn dunckt) te veel ghewaeght;
Want dat ghy dit soo meynt te doen,
Dat niemant sulcx en sou bevroên,
Voorwaer, daer toe en is geen kans,
De werelt is te slim al-thans:
Tot kinders toe ist al door-trapt,
Hoe dat ghy 't maeckt, ghy wert beklapt;
En soo den aenslagh koomt tot niet,
Dan staetmen daer wrel slecht en siet,
En d' arme vrijster wert begeckt,
Dat haer tot pijn en na-deel streckt.
Ghy, die yet sulcx wilt vanghen aen,
Verneemt eerst hoe de saken staen
By hem, met wie ghy dit begint,
Of hy oock tot u is ghesint;
En vindy daer gheen groote lust,
Soo hout dan vry uw hooft gherust.
De vos, hier in bedacht en wijs,
En neemt geen reyf' aen over 't ijs,
Of leyt voor eerst daer op sijn oor;
En merckt hy dan, door het ghehoor,
De schors vant ijs te zijn te kranck,
Soo neemt hy elders sijnen ganck.

Darius siliam Alexandro, Priamus Achilli, Alcinous Ulissi, dum non satis circumspeetè deferunt, frustrà fuerunt: nihil hîe, nisi exploratò, tentandum prudentiores ceusent.

Al wie benijt, in druck verblijt.

Vrienden, die dit dier besiet,
Dat men salamander hiet,
Let eens, met een snegen geest,
Let eens naerder op het beest,
Let eens wat'et hier beduyt,
En dan treckt'er voordeel uyt.
   Als het dondert, als het raest,
Als de wint geweldigh blaest,
Als het storremt uytte lucht,
Soo dat al het wout versucht;
Dan soo is het monster wel,
Dan soo soeckt'et enckel spel;
Maer als sich een hellen dagh
Schoonder opent alsse plagh,
Als de sonne lustigh schijnt,
Dan is 't, dat het sit en quijnt,
Dan is 't, dat het sit en pruylt,
Dan is 't, dat het sit en schuylt,
In een diep, en duyster gat,
Daer noyt vrolick dier en sat.
   Dit is recht een nijdigh mensch,
Want die krijght sijns herten wensch
Als het elders qualick staet,
Als het iemant tegen gaet;
Hy is dan eerst recht verblijt,
Als de gansche buerte krijt.
   Maer indien het soet geluck
Komt versachten haren druck,
Soo dat yder vrolick wert,
Siet, dan treurt sijn vinnigh hert,
Siet, dan staet hy bangh, en siet
Gansch onlustigh, vol verdriet,
Vol gequel, en wrangh berou
Of hy zielen pijnen sou.
   't Is voorwaer een arrem man,
Die noyt vrolick wesen kan,

Dan als iemant sit en klaeght,
Of een diepe smerte draeght;
Of die eenigh sit en treurt,
Als sijn vrient iet goets gebeurt.
Vrienden, wat ick bidden magh,
Hout u vry van dit bejagh,
Gunt uw naesten al het goet,
Dat hem Godes segen doet,
Maeckt u van dit monster vry:
Droef met droef, en bly met bly!

Pocta quidam vetas in Anthologiâ, seet. 1. tit. in Invidiam:

Si quis odit ipse quos amat Deus,
Se prodit ipsum quod siet stultissimus,
Adversus ipsum namque sese amat Deum,
Ex invidia hauriens bilem acerrimam.
Amare oportet hos, Deus quos ipse amat.

nazianz. ***de Inridis:***

Alienam selicitatem suum interpretantur infortunium.

Te vollen lamp,
verkeert in damp.

ANNA.
Nadien der maeghden dracht en kleet,
Int minnen med' heeft sijn bescheet,
Soo dunckt my goet, eer wy gaen voort,
Hier van te roeren med' een woort.
Ick hou dan veel van net en kuys;
Wegh met de geen, die achter huys
Gaen slonssen vuyl en onghehult!
'k En geef nochtans geen minder schult
Aen dese, die door rijck ghewaet,
Verwecken yders schimp en haet.
Ghy doolt, soo ghy door kost'lick gaen,
De jongh-mans meent te locken aen;
Des Salamanders kracht verdwijnt,
Wanneer de sonn' te helder schijnt,
Het bruyne weder maeckt hem groot,
Veel oly's is der lampen doot.
Gelooft dat liefde van al-thans,
Vergaet door al te grooten glans,
Gelooft dat al te moyen maeght
De vryers dickwils van haer jaeght;
Ick ken'er, die door kost en pracht,
Zijn in haer maeghdom als versmacht.
Dus, wie ghy zijt, gaet niet te fray,
De liefd' is kranck, den tijt is tay.

CICERO. Adhibenda est autem munditia non odiosa, neque exquisita nimis, tantumque sugiat agrestem et inhumanam negligentiam.

cato cens. *apud Ammian.*

Cui eultus magna cura, virtutis incuria est.

Ijl, met wijl.

De perse-boom, het vroegh gewas,
Dat bloeyt gemeenlick al te ras,
Soo dat het licht sijn bloem verliest,
Wanneer het in de lente vriest.
Een ander boom, na mijn verstant,
Is wijser hout, als dese plant,
Om dat het noit sijn loof en schiet,
Voor dat het groene boomen siet.
  Het is beswaerlijck aen te gaen
Dat niemant oit en heeft bestaen;
Want wie'er pleeght een nieuwen vont,
Die brant wel licht sijn hollen mont,
En is'er dan een sneger gast,
Die beter op de tijden past,
Die siet men, dat de vruchten treckt
Van dat een ander heeft ontdeckt;
Dus ghy, die dit en gint bestaet,
Siet datje niet te ras en gaet,
En weest niet van te lossen aert,
Maer let, hoe dat een ander vaert.

seneca *Agam.*

Proin quidquid est, da tempus ac spatium tibi:
  Quid ratio nequit saepe sanavit mora.

SENECA:
Si quid bene sactum velis, tempori trade.

STATIUS:
Da spatium tenuemque moram, male cuncta ministrat
Impetus.

OVID:
Differ, hahent parvae commoda magna morae.

Eerst al te net.
daer na een slet.

ANNA.
't Is dan, gelijck ghy selfs wel siet,
Voor ons het meeste voordeel niet,
Het zeyl te setten in den top,
En ons te seer te proncken op.
Het manne-volck, ghelooft'et vry,
Weet immers alsoo wel als wy,
Wat onder ons al omme gaet;
Dit hoord' ick onlanghs aen den praet
Van seker out en eerlijck man,
Als hy sijn reden dus began:
  De perse-boom, wanneer die bloeyt,
Ist schoonste dat in hoven groeyt,
Soo langh haer bloem is nieu en vers;
Maer gaet doch eens besien de pers,
Wanneer haer bloeysel valt en speent,
Sy staet verlept, verslonst, verqueent,
En sieter uyt 'k en weet niet hoe.
Dien boom pass' ick dees meyskens toe,
Die staêgh, met een verweenden schijn,
Soo aerdigh op-gestreken zijn:
Want vrijsters altijt even net,
Soo haest ghetrout, soo haest een slet;
En, soomen daeghlijcx siet, en vint:
Die dickwils spieghelt, selden spint.

Vives de chris. *Foemin: lib.* 1.

Non splendebit vestis, at nec sordebit: non erit admirationi, sed nec sastidio. Mundus muliebris, nominatur carum ornatus, quo mundicies significatur, nou artiscium vel opulentia.

idem *cod. Loc.*

In vestibus praecipiendum est, ne sint delicatae aut preciosae nimium; sed sine sordibus, sine labe. Nescio quemadmodum mundicies animi corporis gaudeat mundicie.

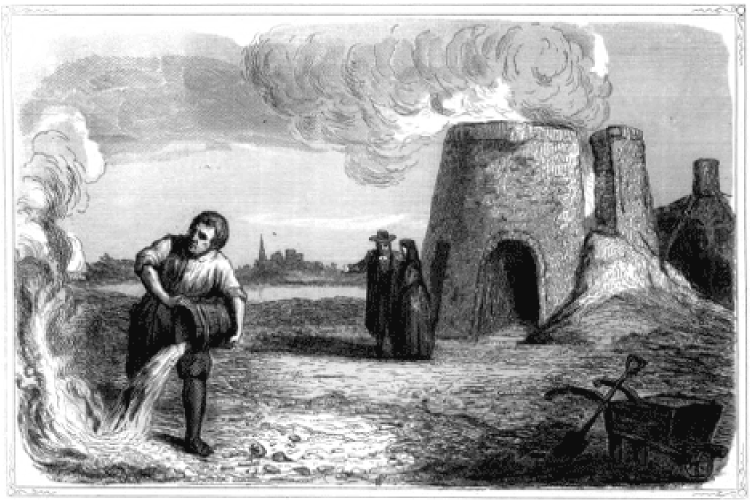

Fomes virtutis, calamitas.
(Nood leert deugd.)

Als de kalleck wort begoten
Met een kouden waterstroom,
Dan wort hare kracht ontsloten,
Als ontsprongen uyt een droom;
Dan wort eerst haer vier ontsteken,
Dat in haer verholen lagh,
Dan begint'et uyt te breken,
Dat men noyt te voren sagh.
Als de boomen staen en vechten
Met den wint en sijn gewelt,
Dan is 't datse dieper hechten
Haere wortel in het velt.
Als de wijngaert wort gesneden,
En sijn weeligh hout gesnoeyt,
Hy en heeft geen quaet geleden,
Want hy des te beter groeyt.
Vrienden, geeft'et niet verloren,
Als ghy valt in tegenspoet;
Want daer is de tucht geboren,
Daer is oyt de deught gevoet.

Alio sensu.

Viva supersusis calx exardeseit ab uudis,
Creseit ab injectis slamma sabrilis aquis:
Saepe putata graves dat vinea saepe racemos,
Areta notho quereus se mage sigit humo.
Exagitata feris Ecclesia dia tyrannis,
Candidior femper candidiorque suit:
Quo magis haee premitur, tanto magis usque resurgit,
Fervet in advertis relligionis amor.

silius italius ***lib.*** **7.** ***belli Punici:***

Tanta adeò, cum res trepidae, reverentia Divûm
Naseitur.

camel arius 58. ***cent*****, 1.**

Fortis ut adversis animus praeclarior extat,
   Poudere sie presus surgit acanthus humo.

Uyt water, brant.

ANNA.
Wanneer 't na mijnen sin sou gaen,
Wond' ick elck een sijn dochter raen
Soo op te trecken, dat een man
Noch veel daer aen verbetren kan.
En sien wy niet, wanneer een maeght
Al heeft gehadt dat haer behaeght,
Dat dan haer man, wat hy oock geeft,
Van haer geen danck met al en heeft?
   Als nu ten lesten koomt den tijt
Dat ghy ter eeren wert ghevrijt,
Dan moeter neerstich zijn ghewacht,
Van u te thoonen al te sacht,
Off al te quistich van uw gunst;
Gelooft, dat heel der minnen kunst
Bestaet, en, als verborgen, leyt
In 't weygrich wesen met bescheyt.
   En weet ghy niet dat 't kalck ontsteeckt,
Wanneerder nattigheyt op leeckt?
Als wy zijn voor een tijt berooft
Van Phoebi strael en gulden hooft;
Soo hy dan weer verthoont sijn schijn,
Sijn glans dunckt ons veel schoonder zijn.
Bint in uw gunst, de minn' vermeert:
Een die wel weygert, eyschen leert.

Boët. 21. Cratior est opium magé labor,
   Si malus ora prius sapor edat;
   Gratius astra uitent, ubi notus
   Desinit imbriseros dare sonos;
   Luciser ut tenebras pepulerit,
   Pulchra dies roseos agit equos.

SENACA. Morbum esse seias, non hilaritatem, semper arridere arridentibus, et ad omnium aestimationem ipsum os quoque diducere.

Cedendo victor abibis.
(Door wijken, winnen.)

Als iemant siet een wijde gracht,
En dat hy met sijn gansche macht
Daer geensins over springen kan,
Hy wort'er noch wel meester van,
Indien hy slechts de greepe weet
Dat hy maer wat te rugge treet;
Want dat verweckt hem meerder vlucht,
En draeght hem snelder door de lucht.
Is iemant, 't sy dan out of jongh,
Gesint te doen een meester-sprongh,
En dat het eerst niet voort en wil,
Die houde sich een weynigh stil,
En porre niet te veerdigh aen,
Maer leere rat te rugge gaen;
Want die met reden wijcken kan,
Dat is voor al een handigh man,
Die veeltijts wel te wege bringht,
Daer haest en kracht niet door en dringht.

Ardua res si caepta tibi, nec vota secundet,
Nec sirmet timidas sansta Minerva manus;
Vota quidem paulum, sed mox repelenda, relinque;
Prima quod haud potuit, cura secunda dabit.
Nonne retrocedens aliquis, rursusque recurren,
Per soveam nisu dexteriore salit?
Tune metuenda phalanx animis si fortè resumptis,
Victa licet primo, rursus ad arma redit.
Histrio dum numerat vestigia pauea retrorsum,
Mox redit; et doeta sortius arte salit.
Lis tibi cum vitiis suerat, jam jamque recedeus
Terga dedisse tibi visa libido suit;
Laetus es, at vigila; nam mox rediviva recurret:
Hei mihi! quot rediens altius ussit amor!
Hei mihi! quam multos sebris reeidiva peremit!
Ah, quoties vietor vietus ab hoste redit!

HERODOT. Andivi viros ad necessitatem redactos proelium instaurasse, et superiorem quam accepissent cladem emendasse.

star *lib.* 3 *de bello Gall.*

Plerumque in spe victoriae redintegratis viribus acrius pugnatur.

Gheliefkens kijven
doet liefde beclijven.

ANNA.

Al rijster nu en dan een woort,
Dat onderlingh' uw' minn' verstoort,
't En is geen noot, weest niet beswaert;
't Is van de soete minn' den aert,
Dat, als geliefkens werden gram,
Haer dan vermeerdert liefdes vlam.
Siet, die een meester-spronck vanght aen,
Plagh eerst wat achter-waert te gaen,
En stracx daer na, met meerder kracht,
Springht over delven, over gracht;
Slaet voorts u oogh op Venus kint,
Wanneer hy sijnen boogh op-wint:
Hoe dat de pees meer koomt beneên,
Hoe datse snelder schiet daer heen.
Wat waters in de smis ghedaen
Doet stracx de vlam noch hooger gaen;
En als den wijngaert wert gesnoeyt,
Dan, meer als oyt, van vruchten vloeyt.
Door kijven, pruylen, en gheklagh,
Wert liefde stercker alsse plagh.
Wel aen dan, sonder schroom of vrees,
Set vry den minnaer op de pees;
En, om te proeven sijn gedult,
Bestraft hem somtijts sonder schult.

OVID.

Quae modo puguabant, jungunt sua rostra columbae,
Quarum blanditias verbaque murmur habent.

plaut. *Amphiter.*

Irae interveniunt, rursus redeunt in gratiam,
Verum irae si sorté eveniunt hujusmodi
Inter eos, rursum si reversum in gratiam est,
Bis tanto amici sunt inter se quam prius.

SENECA.

Amans iratus multa mentitur sibi.
Concordia sit carior diseordiâ.

Liceat sperare timenti.
(Laat de hoop bewaard blijven.)

Wie kaersen met den snuyter nijpt,
Sie, dat hy niet te diep en grijpt;
Want die het licht te vinnigh snuyt,
Die blust oock groote fackels uyt,
En heeft dan niet voor sijnen danck,
Als swarten roock en vuylen stanck.
   Wie schapen scheert of menschen schat,
Verschoon het vee, en oock de stadt,
En voor het beste maeck'et hier,
Gelijck een suynigh hovenier,
Die, als hy groene kruyden snijdt,
Voor al haer teêren wortel mijdt;
Want soo hy 't anders meynt te doen,
Soo draeght'et noit sijn leven groen.

alexander *apud* plutarch.

Odi hortulantum, qui à radice olera exscindit.

ex cicer. *ad Attic.*

Odi principem, qui pennas ita incidit, ut renasci uequeant.

tiber. *apud Sueton.*

Boni pastoris est tondere pecus, non deglubere.

salomon *Prorerb.* 30.

Qui nimis emungit, elicit sauguinem.

Die hart snuyt, blust uyt.

PHYLLIS.
Ghy gaet te hart in dit gheval,
Uw voorstel smaeckt my niet met al:
Want wilmen desen wegh in-gaen,
Ons rijck en sal niet langhe staen.
Wie doch, die bloet in aders draeght,
En sou niet haest zijn wegh-ghejaeght,
Soo ick my stelde naer uw reên?
Eylaes! de liefde viel daer heen.
Gheen mensch en fal my maken wijs,
Alsdat'er vier ontstaet uyt ijs,
Off datter minne rijst uyt twist;
Voorwaer ghy hebt u hier vergist.
Des liefdes rijck is sacht en soet,
Het wert door vrientschap aengevoet,
't Kleyn Venus kint is al te teer
Voor dees u al te harden leer;
't Is meeps en tangher, naeckt en bloot,
't En kan niet dragen sulcken stoot;
't Is opgekoestert in een lant
Daer niet dan rooskens staen geplant;
't Draeght wel een toortse 't soete dier,
Maer niet van onuytbluslijck vier.
Nijpt niet te seer: de keers gaet uyt
Wanneer-men die te harde snuyt.

proverb. *Salomon. cap.* 30.

Qui nimis emungit, elicit sanguinem

OVIDIUS.
Sed miseenda tamen Venus est secura. simori.
Ne tanti dotes non putet esse tnas.

Nec summa satis.
(Altijd hooger.)

De staet-sucht en de klimmer-boon
Die singen veeltijts eenen toon;
Want eerst, wat dat de boon belanght,
Soo haest die maer een stock omvanght,
Stracx klimt het trots en moedigh kruyt
En boven op, en boven uyt;
Soo dat het sich ten lesten streckt
Oock daer het rijs niet toe en reckt;
In voegen, dat de schrale wint
Daer als een eygen speeltjen vint.
   De staetsucht, door haer trots gemoet,
Die hout hier in gelijcken voet,
Sy kent noch pael noch middelmaet,
Vermits sy altijt verder gaet;
Soo datse voor het leste sweeft,
Daer sy geen stock of steunsel heeft,
En wort dan eens ter neêr geruckt,
En met den voet in 't slick gedruckt.

sexeca *de Benefieiis*.

Nunquam improbae spei quod datur satis est; majora enim eupimus, quo majora venerint, intentioque concitatior est. Ambitie. sive, cupiditas in magnarum opum congestu collocata, ut flamme insinita vis acrior est, quo ex majore incendio emicuit.

juvenalis *de Sejano:*

- nimias optabat honores,
Et nimias poseebat opes, numerosa parabat

Excelsae turris tabulata, unde altior esset
Casus, et impulsae praeceps immane rninae.

seneca *Trag*. 4.

Quisquis sceundis rebus exultat nimis
Fluitque luxu, semper insolita appetens,
Tune illum maguae dira Fortunae comes
Subit libido,
Quod non potest, vult esse, qui nimium potest.

'T Is niet te vree
met d'hooghste tree.

ANNA.
Set vry den minnaer sacht en soet,
Soo krijght hy wel van pas de voet
Om met verlof te wesen geck,
En u te treden op den neck.
Een vryer slacht de klimme-boon,
Want, off om dit gewas al schoon
Lanck rijs en hooghe staken staen,
Indien't er maer kan raken aen,
't Is al ghenoegh, het veyle kruyt
Klimt langhs de stock tot boven uyt,
En dan noch, op sijn eyghen plucht,
Maeckt nieuwe krullen in de lucht.
Indien-men liet een minnaer treên,
Waer klom den stouten gast niet heen?
Schoon hy verkreegh sijn volle wil,
Noch sal sijn gheest niet wesen stil,
Hy gaet dan melden door het lant
Sijn liefkens gunst, sijn eyghen schant.
Ghelooft dat hedens-daeghs de jeught
Wel seggen derft: 't En is gheen vreught
Dat yemant koomt tot sijn bejagh,
Indien men 't, niet vertellen magh.
Dies wacht u, eerbaer maget, wacht
Van u te draghen al te sacht.

vives. *lib.* 1. *de Chist. Foem.*

Illud ne admonenda quidem Virgo ne ridenti arrideat, quod planè non fit nisi vel ab impudicâ vel ab amenti. Ne sinat se vellicari, vel lafcivius tangi; mutet locum et abeat, si aliter vitare non possit.

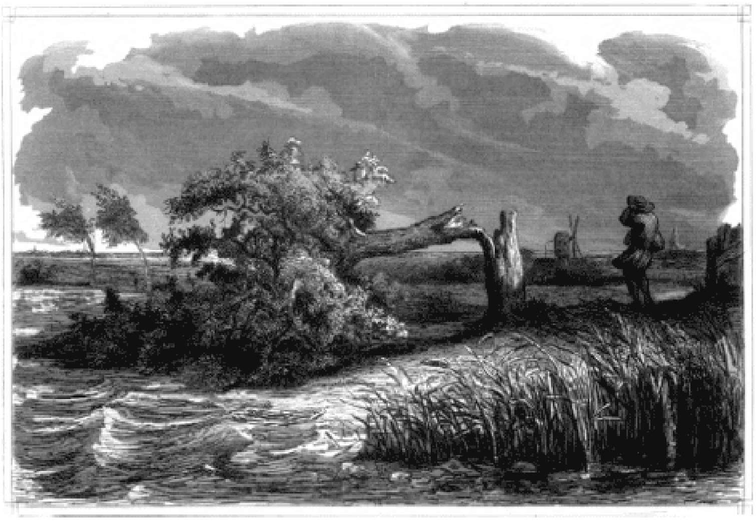

Cedendo victor abibis.
(Wat buigt, breekt niet.)

Ghy, die hier het tanger riet
Van den wint gedreven siet,
Zijt verbaest, en vraegt het my,
Wat hier van de reden zy,
Dat het riet niet metter daet
In het water nederslaet,
Dat het niet in stucken springht,
Als de wint soo vinnigh dringht?
Daer nochtans een eycke-stam,
Die schier aen den hemel quam,
Licht ter aerden wert gemekt,
Licht ter neder wert gedruckt,
Licht daer henen wort gedrayt,
Als'er maer een stoker wayt. -
   Hoort de reden, lieve vrient,
Die door u geweten dient:
Dat niet in der hoogte wast
Dat en lijt als geenen last,
Dat en wort niet licht gequelt,
Dat en wort niet haest gevelt,
Door de krachten van de lucht,
Daer van menigh rotse sucht:
Soo het dan noch, op de maet,
Met de winden overgaet,
   Soo en heeft'et geenen noot
Van te vallen in de sloot,
Want (gelijck de daet betuyght)
Selden breeckt het dat'er buyght.

horat. ***lib.*** **2.** ***od.*** **10.**

Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordibus tecti, pavet invidendâ
  Sobrius aulâ.

seneca *Ayamemd*.

Felix, mediae quisquis turbae
Pavte quietus, aura stringit
Littora tuta, timidusque mari
Credere cymbam, remo terras
Propiove legit.

OVID.
Crede mihi: bene qui latuit, bene vixit, et intra
Forfunam debet quisque manere snam.

Eedt van die mint,
licht als de wint.

PHYLLIS.
Uw seggen magh misschien wel eer
Gebeurt zijn, maer denckt nimmermeer
Dat seker jongh-heer, die my vrijt,
Sulcx doen sou willen my te spijt;
Ick waer sijn ziel, sijn hart, sijn sin,
Soo ick hem dede gunst van min;
Hy my verlaten? wat een struyf!

ANNA.
Maer zydy noch soo slechten duyf?
Hoe, lieve kint, en merckje niet,
Wanneer de wint ruyst door het riet,
Hoe dat'et buyght, en stuypt, en nijght,
Ja als tot aen der aerden sijght?
Nochtans en hout den wint nau op,
Of 't steeckt weer inde lucht sijn kop.
   Die vrijt is dwee, gelijck een kint,
Maer na-der-hant ist al maer wint.
Soo langh de bye haer strael behout,
Soo vlieghtse vrolijck door het wout;
Maer als sy yemant steeckt of straelt,
Haer eerste lust en kracht die faelt.
   Soo haest de bruydt is in de schuyt,
Zijn al de schoon beloften uyt;
En als het wil'ken is gheschiet,
Dan gaet de vrientschap haest te niet.

PIERRE MATTHIEU. Henry troisieme, Roy de France, sut esperduement amoureux de ma Dame de Chasteau-neuf; il y avoit quelque promesse par escrit, mais les sermens qui se font sur des autels de plume, s'en vont au vent. - *Ergo:*

Igne surens juvenis tenerae quod jurat amicae,
   In vento et rapidâ scribere oportet aquâ.

Sal sistit euntem.
(Zout houdt.)

Als de slecke komt gekropen,
   Hier en ginder, door het huys,
't Is al met haer slijm bedropen,
   Niet een kamer blijft'er kuys;
Maer de middel is te vinden
   Om het vuyl, het leelick dingh,
Op te schorsen, in te binden,
   Dat het niet te verr' en gingh':
Men behoeft maer zout te krijgen,
   Dat men op sijn leden strooit,
Stracx soo sal het neder sijgen,
   Als het ijs, wanneer het dooit.
Als de lust u komt bekoren
   En u kruipt ontrent het breyn,
Geeft den moet doch niet verloren,
   Maer bewaert uw leden reyn;
Uyt haer vuyl is wel te komen,
   Laet maer 't quaet niet verder gaen:
Zout, uyt Godes woort genomen,
   Kan de sonde tegenstaen.

gruter. *Jamb*.

Nec detrahas, nee detrahentes andias.

idem, *Troch*.

AEquo animo serre obtreetantes, non vacat culpa sua.

CURYSOST. Si quis, te praetereunte, stereus commoveat, hoc sacientem nonne continuo convitio et contumelia afficiat? hoe sac et cirea detractores; non enim sic commotum stereus illam soetorem suseipientem emtilagiuem percellit, sieut aliena peccata excussa et visa impura prodita audientiun animos constare et exturbare solent.

Stroyt zout
het flout.

ANNA.
Doch om dit onghemack t' ontgaen,
Dient ghy u dus te stellen aen:
Soo haest daer yemant met sijn kout
Gaet buyten schreef, of wert te stout,
Bewijst terstont, met stuer ghelaet,
Dat u zijn doen niet aen en staet.
Dien snooden hoop en laet niet af
Dan alsmen vinnich is en straf.
   De sleck, dat walghelick ghespuys,
Soo ghy 't laet cruypen door het huys,
Beswaddert beyde steen en hout,
Maer stroyt 'et vuyle dier met zout,
Het krimpt in een, en het vergaet,
En al sijn slijm, als ijs, ontlaet.
   Ghezoute reden, met verstant,
Betoomen dertel tongh' en hant.

PHYLLIS.
Ick weet noch al veel beter raet,
Om vry te wesen van dit quaet,
Daer van ghy vooren ded' vermaen,
Dat is: den koop haest toe te slaen.
   Hoort maeghden: soo ghy zijt beducht
Voor oneer of voor quaet gherucht,
Voor haet en nijt, of klappery,
Neemt haest een man, soo zijdy vry[1)].

plutarch. *in lib. quomodo ex inimic.* &c.

Posthumia, quod solatior in risu esset, et liberius cum viris consahularetur, in crimeu incestus vocata est, quam co crimine innoxiam Spurius Miuntius Pontifex maximus admonuit ne sermonibus levioribus, quam viveret, uteretur.

salom. *Prorerb. cap.* 25. *v.* 23.

Ventus Aquilo dissipat pluvias, et tristis sacies lingnam detrabentem.

1) Apuleius: Luxuvia puerilis pedicis nuptialibus alliganda est., Matrimontium enim tutissimus est juventutis portus, ut ait Plutarelms.

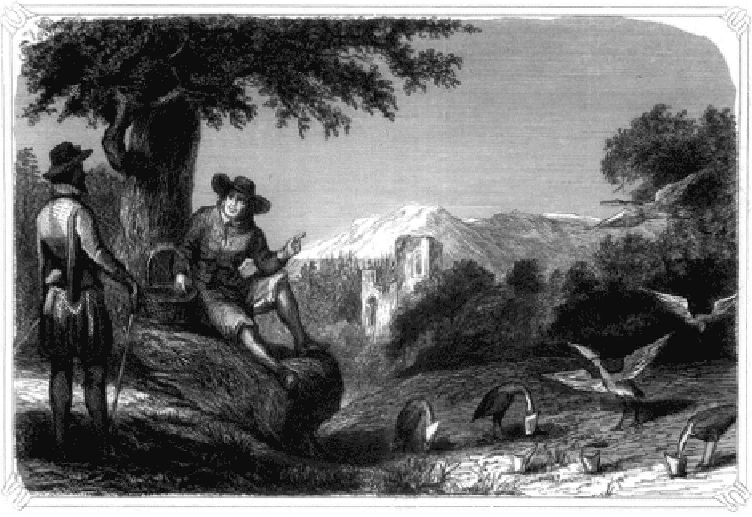

Avarum facile capies, ubi non sis idem.
(Hebzucht door mildheid gevangen.)

Sooje kranen wilt betrappen,
   Hoort, hoe ghy het moet bestaen:
Maeckt een deel papiere kappen,
   En dan lijm daer in gedaen;
Maer noch moetje niet vergeten
   Aes te leggen in den gront,
Aes, dat dese vogels eten
   Met een onversaden mont;
Komt'er dan een kraen geloopen
   Om te vullen haren krop,
Siet, die moet'et haest bekoopen;
   Want het kleeft haer om den kop.
Wilje giere menschen vangen,
   Hoort eens hoe 't gebeuren kan:
Hebben is haer gants verlangen;
   Geeft, soo wertj'er meester van.
Daer is dan een gauwe jongen
   Die op desen handel past,
Thyrsis komt oock uyt gesprongen,
   En hy eet sijn eigen gast.

martial. 4. *Epig.*

   Tu potest insidias dona vocare tuas;
Sie avidis fallax iudulget piseibus hamus,
   Callida sie sultas decipit esea. seras.

horat. *lib.* 3. *od.* 16.

Inclusam Danaën turris aenea
Robustaeque fores, et vigllum canum
Tristes exeubiae munierant satis,
   Nocturnis ab adulteris;
Si non Acrisinm, virginis abditae
Custodem pavidum, Juppiter et Venus
Risissent: fore enim tutum iter, et patens
   Converso in pretium Deo.

D'Onbesochte d'onbedochte.

ANNA.
Wilt ghy u dan tot huw'lijck spoên
Ghelijck met kousen en met schoên?
Neen, niet alsoo; maer zijdy wijs:
Eer dat ghy swellicht, proeft de spijs,
Off anders 't mocht u qualijck gaen.
Merckt hoe men van glit de domme kraen:
Veel huyskens van belijmt papier
Bereyt den vogh'laer voor dit dier,
En deckt den gront met lieflick aes;
Dan koomt den voghel, ermen dwaes!
En valt'er in, met heel de kop,
Dies wert de spijs' haer tot een strop;
Want, mits 't papier haer kleeft om 't hooft,
Soo wortse van 't gesicht berooft,
En van het leven korts daer naer.
Aldus, siet, koomt hy int ghevaer,
Die metter haest sijn dinghen doet.
Ghy dan u saken wel bevroet,
En gaet met schoenen als van loot;
De huyden-daeghse jeught is snoot,
Door-trocken, slim, gheslepen, vals;
Dus, eer ghy mint, let wel op als,
Want een die suypt, al-eer hy proeft,
Verbrant sijn tongh, en staet bedroeft.

PAUL. CYPREUS. Anceps in connubio via est, quarum altera ad miseriam ducit, altera ad soelicitatem; itaque priusquam te in viam des, non minus sollicité deliberandum est quam Herculem in bivio constitutum secisse legimus. Si enim semel in connubio malè ceeiderit alea, non est quod arte corrigas, est enim ex iis in quibus (quod dici solet) non est bis peccare.

SENECA. Honestius est, cum judicaveris, amare; quam cum amaveris, judicare.

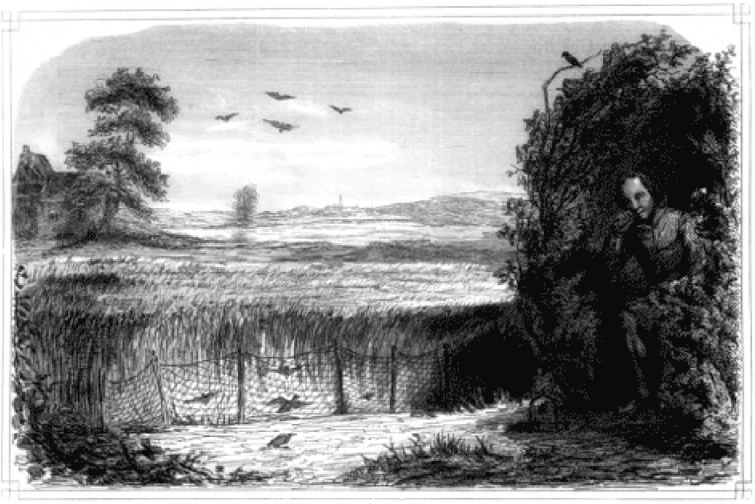

Insidiatur qui admodum blanditur.
(Wie vleit, bedriegt.)

Ey, let hoe soet de lincker speelt,
Hoe soet sijn listigh pijpje queelt,
Ey, let eens hoe sijn fluitje gact
En hoe sijn quackel-beentje slaet,
Al tot de vogel is in 't net,
En dat hem 't vliegen is belet;
Maer dan soo is het soet geluyt,
Dan is terstont het speeltjen uyt.
   Het is van outs niet vreemt geseyt:
Let op een mensch, wanneer hy vleyt;
Let op een mont die soetjens lacht
Meer, als hy van te voren placht;
En daerom segh ick heden noch:
In schoone woorden leyt bedrogh.

ALIER:
L'oiseleur caut se sert du doux ramage
   Des oisillons, et contresaiet leur chant;
   Ainssi pour mieux decevoir, le meschant
   Des gens de bien imite le langage.

Italicum dictum: Chi ti sa più carezze che non suole,
   O t' ba tradito, ò per tradir ti vuole.

SENECA: Malus ubi se bonum simulat, tune est pessimus.

CATO: Fistula dulee canit, voluerem dum decipit auceps,
   CICERO: Sie habendum: nullam in amicitiis pestem esse majorem quam adulationem, blanditias, assentationem.

Begonnen, is half ghewonnen: te spraeck staen, is hale ghedaen.

ANNA.
Soo ghy dan t' een'gher tijt bevint,
Dat dees of gene, die u mint,
Onweerdich is te zijn uw deel,
Soo scheyter af gants en gheheel;
En denckt niet, in uw dom ghemoet,
Ick mach wat hooren desen bloet,
Het sal doch gaen, hoe schoon hy fluyt,
Het een oor in, het ander uyt:
Want denckje dit, soo lijdy last;
Het oor te leenen, hout dit vast,
Dat brenghter menich aen den bry
Die al wat snegher zijn als ghy.
Wanneer een minnaer t' onswaert keert
Al wat hy aerdichs heeft gheleert,
En paert een lieffelick ghelaet
Met kuskens, jock, en soeten praet,
Voorwaer de ratte raeckt aen 't speck;
Terwijl de quackel roert sijn beek,
Den quackelaer sijn quackel-been,
Soo raeckter eynt'lick twee by een.
Wanneer, door eenigh oorlochs-treck,
Een slot of schans koomt in gespreck,
Of dat een maeght aen 't hooren raeckt,
Ghewis de pays is haest ghemaeckt.

vives, *licre* 1 *de la femme Chrest*.

Tu ne dois non plus donner d' audience aux attrayantes et douces paroles des amoureux, qu'à l'enchanteur; il te dira que tu es belle, gracieuse, ingenieuse, etc. et, peut estre, n'es tu rien de tout cela. Quoy plus? qu'il mourra s'il n'en a la jouissance: c'est là que le mal le tient. Advise bien, que tu ne soys prise par ses paroles.

Danti non decedit.
(Geven verarmt niet.)

Schoon het bietje komt gevlogen
Over al het riekend' kruyt,
En, na dat'et heeft gesogen,
Treckt er was en honigh uyt;
Des noch efter onverhindert,
Blijft de schoonheyt van de roos
In haer wesen onvermindert,
Mits sy noyt haer glans verloos.
Wie den vromen plagh te geven
Of een schamel mensche voet,
Schoon de lieden daer af leven,
Hy en mindert noyt sijn goet.
Siet, de saeck is soo gelegen:
Waer men iemant gunste biet,
Daer is stracx des Heeren segen;
Milde deylen arremt niet.

MARTIALIS: **Callidus esfractâ nummos fur auferet areâ,**
Prosternet patrios impia flamma lares;
Debitor usuram pariter sortemque negabit,
Non reddet sterilis semina jaeta seges;
Difpensatorem sallax spoliabit amica;
Mereibus extraetis obrnet unda rates;
Extra fortunam est quicquid donatur amieis,
Quas dederis, folas semper habebis opes.

S. SALVIANUS: Si vis tibi consultum, si vis aeternam habere vitam, si cupis videre dies bonos, relinquc substantiam tuam indigentibus; sint sacultates tuae alimenta miserorum, sit opulentia tua pauperum vita, ut illorum resrigeria praemia tua sint, ut illorum refeetio te reficiat: si enim illi de tuo edent, tu saturaberis; si de tno bibent, sitis tuae aestum ardoremque restingues; te illorum vestitus vestiet; te illorum apricitas delectabit: qui Christum sacit haeredem, in Christo omnia possidet.

Een kusjen is maer een af-veeghen.

PHYLLIS.
Bey, sachtjens wat! dit luyt te straf:
Men seyt geen oude vryers af,
Voor datmen weet een nieuwe kans;
Dat zijn de streken van al-thans.
Oock heeft uw deunheyt niet om 't lijf:
Hoe, machmen niet voor tijt-verdrijf,
Een soete kouter drie of vier
Aenhouden, naer des Hofs manier?
En ofmen al wat scherst en geckt,
Ons eer wert daer niet med' bevleckt:
En ofmen kust, wat isset dan?
Wat na-deel heeft een maeght daer van?
't Is enckel heusheyt, geen bedroch;
Al watmen geeft, dat houtmen noch.
Als 't bieken op de bloemkens gaet
Versamelen sijn honigh-raet,
Het lieve-koost en kust het kruyt,
En treckt er was en honigh uyt,
En even-wel, gelijck men siet,
't En schaet de teere bloemkens niet.
Als eenigh dinck ons niet en schaet,
En midd'ler tijt een ander baet,
Magh dat by yemant van bescheyt,
Met goede reden zijn ontseyt?

Ex Grecis Epig.

Quid Satyrice tumes? res aiunt oscula inanes,
Et facie ablutâ tolluntur et oscula spulo.

vives, *livr.* 1 *de la Fen. Chrest*.

Il y a des silles qui font gloire d' avoir des amoureux, desquels elles prenent leur passetemps, en les vexant et martyrant: mais les rets qu'elles tendent, ne sont moins pour prendre elles mesmes que les hommes, ausquels elles en veulent.

Omnibus ansa rebus inest.
(Alles naar zijn eigen aard.)

Ghy, die teere boom-gewassen
   Hebt te raken metter hant,
   Doet het niet als met verstant;
Leert, hoe datje dient te passen,
   Datje niet te stijf en grijpt,
   Datje niet te vinnigh nijpt.
Vrient, daer is in alle saken
   Seker regel, seker wet,
   Daer op dient te zijn gelet;
Ieder heeft sijn eigen raecken:
   Wie van passe grijpen kan
   Dat is vry een handigh man.
Jonge maeghden, swacke dieren,
   Vrouwen van gedwegen aert,
   Dienen wel te zijn bewaert,
Ieder heeftse nau te vieren;
   Grijpt hier niet als nae de kunst,
   Biet hier niet als echte gunst.
Met de oiren grijpt men potten,
   Schoone fruyten met de steel,
   Vuyle boeven met de keel,
By de woorden vanght men sotten,
   Stoute gasten by de mouw,
   Bloode maeghden door de trouw.

PROCULUS: Singulis actionibas aliud commaittunt, aliudque tempus ad hoc vel illud perficiendam: itaque cum Plauto commoditatis omnes articulos oportet scire, - nifi dextro tempore Flacci

   Verba per attentam non ibunt Caesaris aurem.

EPICTETUS: Habet res unaquaeque ansam suam, eâque apprehendenda ei, qui feliciter ca uti velit; scire enim quorsum quaeque res spectet, et quis ejusdem genuinus sit usus, non minima pars prudentiae est.

Eer is teer.

ANNA.
Om dat het hof yet laet of doet,
En achtet daerom quaet, noch goet.
Voor tijtverdrijf hout niemant aen,
Want minn' en wil geen geck verstaen.
Wat aengaet dat ghy voorder seght,
Dat luyt (mijns oordeels) al te slecht;
Hoe, meyndy dat het mal gheraes
Van dees of geen, van Pier of Klaes,
Een eerbaer maghet niet en schaet?
Ghelooftet niet, ick segg' u jae't.
Is ergens yet, of broos of teer,
Ghewis het is der maeghden eer.
Eylaes! wy sijn soo meeps en wack,
Ghelijck een verschen druyven-tack:
Gaet, handelt eens den schoonsten tros,
Terstont sal heel dien soeten blos,
Dat aengenaem, dat aerdich blau,
Verandert zijn in duyster-grau.
Want waer-men maer een vingher set,
Daer is van stonden aen een smet.
Ons eer is teer, ons verw' is fijn,
S' en mach niet veel gehandelt zijn.
Al, die ons anders maken wijs,
Zijn loos en boos, wy broos als ijs.

VIVES. Nihil est famâ et existimatione foeminarum tenerius, aut magis injuriae: obnoxium; ut non immerito videri possit de araneae; tenui silo pendere.

plaut. *in Epi.*

Non nimis potest
Pudicitiam suae; quis servare siliae.

Niet en kander beter passen,
Als dat t'samen is gewassen.

Als van twee gepaerde schelpen
D'eene breeckt, of wel verliest,
Niemant sal u konnen helpen -
Hoe men soeckt, hoe nau men kiest -
Aen een, die met effen randen
Juist op d'ander passen sou.
D'outste zijn de beste panden,
Niet en gaet voor d'eerste trou;
D'eerste trou, die leert het minnen,
D'eerste trou is enckel vreught,
D'eerste trou, die bint de sinnen,
Sy is 't bloemtje van de jeught.
Nae mijn oordeel: twee-mael trouwen
Dat is veel niet sonder pijn;
Drie-mael, kan niet als berouwen,
Want hoe kander liefde zijn?
Hout uw eerste lief in waerden,
Eertse met een vollen sin;
't Is een Hemel opter aerden,
Sooje paert uyt rechte min.

MIMUS:
Habent locum maledicti crebrae nuptiae.

NAM:
Vidna et sua et aliena vitia novit.

virgil. 4. *AEneid.*

Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiseat,
Vel Pater omnipotens adigat ine fulmine ad umbras,

Pallentes umbras Erebi, noctemque profundam,
Ante, pudor, quam te violem, aut tua jura refolvam.
Ille mcos, primus qui me sibi junxit, amores
Abstulit; ille habeat secum, servetque sepnlchro.

Eens ontset,
noyt weder net.

ANNA.
Ghy dan, weest niet alleen beschaemt,
Yetwes te doen dat niet betaemt,
Maer schaft oock af, en achter-laet
Al wat maer schijn en heeft van quaet:
Want, in-gevall' eens onsen naem
Een quade klap-mart overquaem,
Schoon die oock wiert bevonden vals,
Eylaes! het kleeft ons aen den hals.
   Wanneer de noot een schelp verliest,
Hoe datmen souckt, hoe nau men kiest,
Hoe datme 't maeckt, daer hapert wat,
Hoe datme 't stopt, daer blijft een gat.
Een yder magh wel zijn beducht
Te komen in een quaet gherucht,
Want treft ons eens de schamper nijt,
Hoe datmen sich dan wacht of mijt,
't Is al om niet: men is ghewont
Daer van men noyt en wert ghesont.
   Nu, om hier van te zijn behoet,
Soo waer het, mijns bedunckens, goet,
De feylen hier te wijsen aen,
Waer door veel maeghden haer ontgaen,
Wel, Phylli, siet ick gae u voor,
Ghy, zijdy wijs, let op het spoor;

OVIDIUS.
Laesa pudicitia est, deperit illa semel.

.... Famara servare memento,
Quâ semel amisfâ, postea nullus eris.

DION. Pudicae est non modo ut ne quid peccet, sed ne suspieionem quidem ullam turpem de se praebeat.

Non te quaesiveris extra.
(Ga uw paden niet te buiten.)

Als het smout niet uyt en walt,
En niet in het vier en valt,
Soo en rijst'er nimmer vlam,
Die den kock sijn boter nam;
Maer de meyt blijft onverlet
In het smelten van haer vet.
   Een die in sijn palen blijft,
En geen stouter handel drijft,
Als hy by sijn ouders sagh,
Of als hy te voren plagh,
Die blijft meester van het stuck,
En ontgaet het ongeluck,
Dat een ander licht beklemt,
Die op dieper waters swemt.
   Vrienden, blijft in uw gewest,
Dat is alle menschen best;
Selden is'et dat men klaeght,
Daer men niet te veel en waeght.

ovid. *Met*.

- Ancaeo nocuit temeraria virtus.

seneca. *Hercule Furente*.

- Nonio se tute diu
Periculis ofserre tam crebris potest.
Quem saepe transit casus, aliquando invenit.

ALCIATUS:

Aspieis aurigam currus Phaëthonta paterui
   Ignivomos ausum flectere solis equos,
Maxima qui postquam terris incendia sparsit,
   Est temere insesso iapsus ab axe miser.
Sie plerique rolis sortunae ad sidera reges
   Evecti, ambitio quos juvenilis agit,
Post magnam humani generis clademque suamque,
   Cunctorum poenas denique dant scelerum.

Een maeght die schenckt,
Haer eertjen krenckt.

ANNA.

Voor eerst en ist gheen maeght gheraên
Of yet te gheven, of t' ontfaen;
Want dat het gheven ons onteert,
Dit selfs men uyt de keuken leert:
   Als 't vet al stil smelt in de pan,
De koek verliest dan niet daer van;
Maer werpt de pan wat vets int vier,
Soo rijst'er stracx een groot ghetier,
En door het vet dat buyten walt,
Het vier plat in de panne valt.
   Een die aen minnaers yet geeft wegh,
Die draeght hen op het vol ghesegh,
Want dit 's haer seggen: geeft se wat
Sy sal oock geven meer dan dat.
Een maeght die aen een Jongh-man geeft,
Laet haer al nemen watse heeft;
Dus geeft niet wegh, het waer uw val,
Want geefje wat, sy nemen 't al.
   Oock ist van outs een vryers-kunst,
Haer roem te draghen van de gunst,
Die haer d' een jool' of d' ander biet,
Tot 's minnaers vreught, en haer verdriet.
Ghy, soo ghy hout van mijne leer,
Hout t' huys u gift, soo houdj' uw eer.

vives *lib.* 1. *de Chrest. Foem.*

Nihil mulier viro det; foemina enim quae dat, se dedit.

Et ratio esse potest, quod ille qui donat creditur captare velle benevolentiam ejus, cui donat; juxta illud Martialis:

Dum me captabas, mittebas munera nobis,

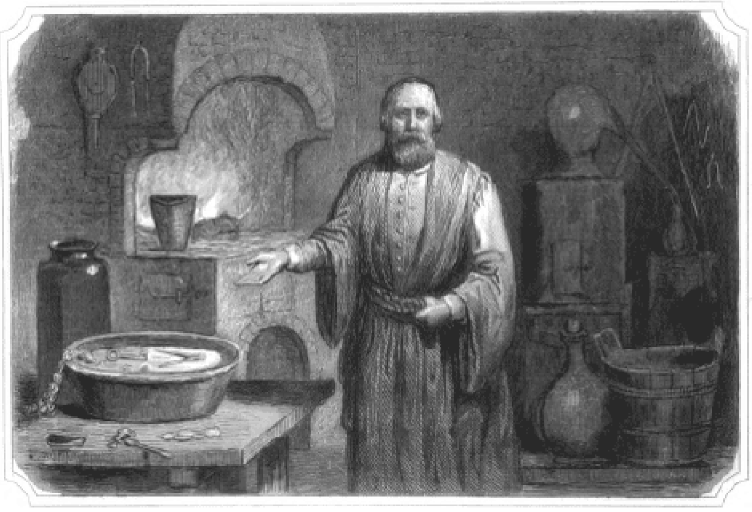

Laagte best.

Gesellen, die hier stille staet,
Ey, siet eens wat'er omme gaet;
Besiet het yser en het stael,
Besiet het ander slecht metael:
Daer loot en tin om hooge drijft,
Daer siet men dat het gout in blijft,
Daer is'et dat'et sincken moet,
Gelijck een back-steen in de vloet.
Vraeght iemant nu wat dit beduyt,
Die treek'er desen regel uyt:
De groote lieden dragen last,
De groote lieden raken vast,
De groote komen in gequel,
Daer veeltijts eenigh slecht gesel
Magh, sonder noot en sonder nijt,
Afleven sijnen ganschen tijt.
Siet, als de lucht met donder raest,
Of dat de wint geweldigh blaest,
Soo wort'er niet soo seer gequelt,
Soo wort'er niet soo licht gevelt,
Als iet dat hoogh is opgegroeyt;
Maer 't lage dal is ongemoeyt:
Want noyt en trof de donder-slagh
Dat neder op der aerden lagh.

horat. *lib.* 2. *od.* 10.

Saepius ventis agitatur ingens
Pinus, et celsae graviore casu
Decident turres, seriuntque summos
Fulmina montes.

juten. *sat*. 10.

- nulla aconita Libuntur
Fictilibus: tune illa time, cum pocula sumes
Aurata, et lato setinum ardebit in auro.

Piscator piscatorium rete è mari extrahens, majores quidem pisccs habuit, eosque in terram expandit; minores vero piscieuli effugere in mare. Apologus. Nam plerumque magna ruunt, inflata crepant, tumefactu premuntur.

Des penninghs reden klinckt best.

ANNA.
Niet wegh te schencken valt ons sacht,
Want na-de-mael ons broos geslacht
Heeft, als voor eyghen, dit ghebreck,
Dat wy wat karich zijn en vreck;
Soo valtmen door 't ontfangen eer,
Als wel door milde zijn te seer.
   Hoe menigh-mael ist my een spijt,
Als ick door-lees den ouden tijt,
En vinde t'elcken vrouw' en maeght,
Door giften van haer eer ghejaeght;
't Schijnt 't is gewonnen off gheschent,
Al-waer het gout maer komt ontrent.
Het gout dringht door een stale deur,
Het gout stelt kracht en wacht te leur;
Want schoon men 't al beset en sluyt,
Noch sluypt er in dit loose kruyt,
   Leght in quick-zilver loot of tin,
Gheen slechte stoff en raeckter in:
Peauter, yser, koper, stael,
Het blijfter buyten al-te-mael;
Alleen het gout mach binnen staen,
Dat wort met open schoot ontfaen;
Alleen het gout, alleen het ghelt
Is 't middel-punt daer 't al na helt.

cic. *Orat*. 5. *in Vert*.

Nihil est tam sanctum, quod non violari; nihil tam munitum, quod non expugnari pecuniâ possit.

Dij, pudor, alma fides, uni succumbitis auro.

mich. verinus.

Munera ne capias, uncus latet hamus in eseâ,
   Nulla carent visco munera, virus habent.

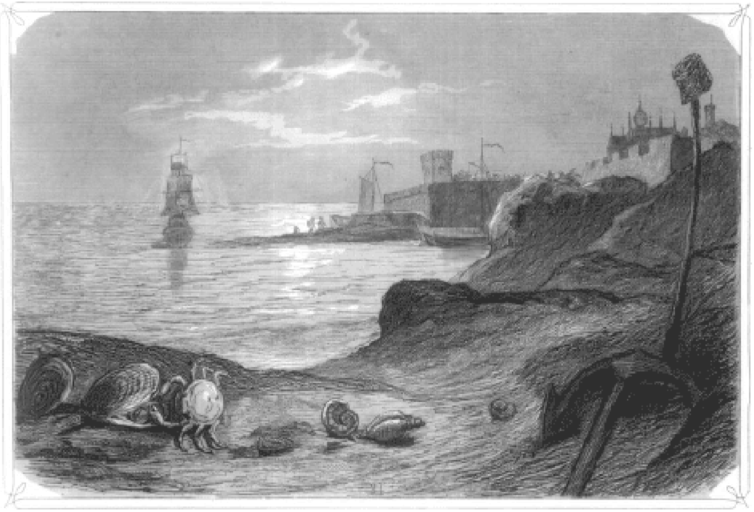

Εχθρων δωρα αdωρα
(Wacht u voor 's vijands geschenken.)

De kreeft kan met gewelt den oester niet gewinnen,
En daerom gaet het dier een loosen vont versinnen:
   Een key van schoone verf hy van den oever raept,
   En goyt die in de schelp, terwijl sy leyt en gaept.
Siet, wat een slim geschenck! siet daer den oester open,
Hy leyt als sonder kracht, sijn vis wort uytgesopen:
   Ach! 't is vermomde gunst die ons in lyden brenght,
   De gist die is vergif, wanneer een vyant schenckt.

Εχθρων δωρα αδωρα.

Clausa diu frustra luctatus ad ostrea cancer,
   Vincere quod nequeas viribus, arte cadet;
Dixit, et è ripâ nitidos legit ore lapillos,
   Hostis abest, adsunt munera, pande fores.
Ostia non claudenda patent, vorat ostrea cancer.
   Hei mihi! quam nocuum munera virus habent.
Suspeetae fuge dona manus, latet uncus in escâ;
   Si quis ab hoste capit munera, funus erit.

aliter:

Libera concha domum clauditque aperitque vicissim,
   In gremium donis dum moda nou fit iter;
At semel admissus, cancro jaciente, lapillus
   Semper ad obsequium tecta patere jubet:
Cancer eat, redeat, spoliet, rapiatque, seratque,
   Quidquid agat, nequit, heu! claudere concha domum.

Concha tibi mulier, nequam sit cancer adulter;
   Hoe satis est, lector, caetera mente nota.

Graecum Epigramma Erasmus noster sic vertit:

Ajaci datur ensis ab Hectore, baltheus Ajace
   Hectori, utrique suum donum erat exitio.
Atque ita ab hoste hosti veniunt lethalia dona,
   Quae studii specie sata necemque serunt.

Een maeght die neemt, haer eer ontvreemt.

ANNA.
Laet u dan gout, off diamant,
By niemant steken in de hant.
Den oester wert niet quijt sijn vis,
Soo langh' als sy ghesloten is,
En gift noch gaven in en laet;
Maer als haer schelp eens open staet,
En dat alsdan de loose kreeft,
Als kacx, yetwat haer schenckt of geeft,
Een keytjen werpend' in haer schel;
Soo rijst' er stracx een deerlijck spel,
Want, mits den oester niet en magh
Haer schelp toe-sluyten alsse plagh,
Door dien de key haer dat belet,
Soo wertse deerlijck af-gheset.
'k En seyd'et niet dees heelen dagh,
Wat dat het gheven al vermagh.
Wanneer een meysken wat ontfanght,
'k En weet niet wat'er niet en wanght;
Die geeft: doet alles wat hy wil,
Die neemt: verdraeght, en swijght al stil;
Sy roept haer moeder niet om help,
Sy sluyt niet eens haer open schelp,
Maer laet den ghever al 't ghesegh;
Wat souse doen? de klem is wegh.

SENECA.
Beneficium accipere, libertatem est vendere.

ovid. 3. *de Art*.

Illa potest vigiles flammas extinguere Vestae,
Et rapere è templis Inachi sacra tuis,
Et dare mista viro tritis aconita cicutis,
Accepto Venerem munere si qua negat.

Improbitas poena ipsa sui.
(Slechtheid straft zich zelve.)

Wanneer de felle bye, geneyght om haer te wreken,
Heeft met haer boose strael een teere maeght gesteken,
   Schoon sy de vrijster quetst, sy gaet haer angel quijt,
   Sy wort een dorren holm, en dat voor alle tijt.
Dit is de rechte loon van die een ander plagen,
Dat sy het meeste leet in haren boesem dragen;
   Een booswicht, wien hy quelt, hy quelt sijn eygen geest;
   Want schoon hem niemant jaeght, soo is hy doch bevreest.
Soo langh de snelle bye gingh om de bloemtjes sweven,
Soo leyt het geestigh dier een fris en vrolick leven;
   Maer doen het metter strael de jonge maeghden stack,
1Doen bleef het sonder kracht en uytermaten swack.
Wat heeft het menigh man, doch al te laet, verdroten,
Dat hy, eylaes! te vroegh sijn pijlen had verschoten!
   Hoe menigh wort'er stram, door al te rap te zijn!
   Siet, na te blijden jeught, soo komt gewisse pijn.

Fit pecus ignavum, fit sucus, inutile pondus,
   Dum pucros nocuâ cuspide pungit apis;
Quae ferit, ecce! perit; dat vuluera, sertque vicissim,
   Sed gravins vulnus vulneris autor habet.
Qui malus est aliis, sibi pessimus; heu quibus intus
   Improbitas suriis exagitatata fremit!
Tuta potest mens esse, nequit secura nesandis;
   Nam sibimet tortor mens mala semper adest.
Dum legit ore savos, dum prata nemusque pererrat,
   Non sibi, non aliis noxia vivit apis,
Cuspide sed teueras postquam ferit illa puellas,
   Hac semel amisfa, nil, nisi fucus, erit.
Vita cui studiis abiit juvenilis honestis,
   Huic vigor extremum perstat ad usque diem:
At levis in luxu cui turpiter acta juventus,
   Huic dabit efflatum curva fenecta latus.

Die jockt,
die lockt,

ANNA.

Wat kleyns koomt my noch int ghedacht',
Daer op nochtans wel dient geacht:
Veel tacke-teylens, hant-ghespel,
Veel terghens aen een jonck-ghesel,
Wat steken in sijn kleedt, off bedt,
Dat heeft'er veel ghebracht int net.
Als 't meysken werpt met groen of nat,
Dat is geseyt: koomt, foolt my wat.
O, 't is een sorghelijcke vreught,
Te jocken met de dertel jeught!
  'k Sagh laetst (en 't koomt hier nu te pas)
Een meysken, door het groene gras,
Gaen plucken bloemkens hier en daer,
Daer in sy wert een bye ghewaer.
Het soete kint had spelens lust,
Dies liet sy 't beesjen niet in rust;
Sy greept, sy neept, waer 't liep, off weeck,
Tot dats' int leste kreegh een steeck.
Doen riepse deerlijck: fel ghedrocht!
Een maeght, die maer wat spels en socht,
Is door u prickel soo ontstelt,
Dat haer teer maeghden-vleesken swelt.
Door spel verjaechtmen wel verdriet,
't En dient nochtans de meyskens niet.

VIRG.

Malo me Galatea petit, lasciva puella,
  Et sugit ad salices, et cupit antè videri.

IDEM.

Addit se sociam, timidisque supervenit AEgle
AEgle Naiadum pulcherrima, iamque videnti
Sanguineis frontem moris et tempora pingit,
Ille, dolum ridens, quo vinenla neetitis, inquit,
Carmina quae vultis cognoscite, earmina vobis,
Huic aliud mercedis erit.

Facit occasio furem.
(Gelegenheid maakt den dief.)

Ey! segh eens, schaepje, segh: wat is'er al te klagen?
Wat geefje doch de schult aen dese doren-hagen?
   Ick sie dat u de reys niet wel en is geluckt,
   Ick sie uw beste vacht met vloeken uytgepluckt;
Maer hadje by den hoop of in de kooy gebleven,
Soo hadder niet een braem aen uwe vacht gewreven.
   Maer siet! het meysje riep, als met een grammen sin:
   Hoe kom ick aen den boef? en liet hem sellef in.
Hoe kan het doren-hout van ruyghte suyver blijven,
Dewijl het dertel schaep daer aen bestaet te wrijven?
   Wie is 't die niet en dorst en niet met eenen drinckt,
   Wanneer de koele wijn staet voor hem op en springht?
Gelegen stont en plaets verwecken quade streken:
Doet vlas en vier by een, het sal terstont ontsteken;
   Dies is 't een eerlick hert, een vroom en destigh man,
   Die in zijn vroomheyt blijft oock daer hy anders kan.

Velleris intactum spinas violasse decorem
   Desine, stulte bidens, nocte dieque queri;
Vepretris num canla riget? desiste vagari,
   Nemo domi vellus qui tibi vellat erit.
Avia sed petulans procul à grege lustra pererrans,
   Ipsa rubos demens in tua damna vocas.
Andaces corrupta manus licet usque reclamet,
   Virginitas dominae proditione perit.
Non rubus evulsa lanugine compleat hamos,
   Vellera ni dumis affrienisset ovis:
Ah! quoties sures, quoties occasio moechos
   Fecit, et obscoenas suasit inire vias?
Cum scelus ambigunm est, nec adhuc stat certa voluntas,
   Impellit dubias fasque locusque manus.
Hic mihi vir bonus est, nec simplice laude canendus:
   Qui bonus est, tuto cum malus esse potest.

Veel op de straet,
Licht op de praet.

ANNA.
Noch voeghtet qualijck onsen staet
Gheduerich drillen achter straet;
't En is een maecht oock niet gheraên,
Veel in de deur of vensters staen;
In maeltijt, bruyloft, spel of feest,
Altijt te zijn een van de meest';
Of wel na Domburgh veel ghery,
En daer te sluypen aen d'een zy,
Al sonder yemant van ontsicht;
My dunckt, dat staet al wat te licht.
   Den ouden meester van de min
Is in dit stuck van and'ren sin,
En wilt, dat sijne maghet sal
Gheduerigh trip'len over al;
Maer, laet hem seggen wat hy wil,
Het voeght een maeght te wesen stil.
Dus, wildy zijn van goeden lof,
Soo blijft in huys, hout daer uw hof,
En wacht tot ghy daer wert gesocht:
Waer' meest gheveylt, wert minst verkocht.
Het is een spreeck-woort over al:
De beste koeyen vintm' op stal.
En: 't schaep dat door de doornen gaet,
Gestaêgh yet van sijn wolle laet.

greg. *Nasian.*

Mulierum ornamentum est, morum probitate et elegantiâ florere, domi, ut plurinium, manere; labijs, oculis, genis vinculum inijcere, pedem limine non admodùm frequenter efferre.

vives *lib.* 1. *de Foem. Christ.*

De la fille qui se tient a la maison, personne ne peut rien dire; de celle qu'on voit hanter les compagnies, chacun en dict sa ratelléc, et sont divers les propos qu'on tient d' elle, selon la diversité des jugements des bommes qui la taxent.

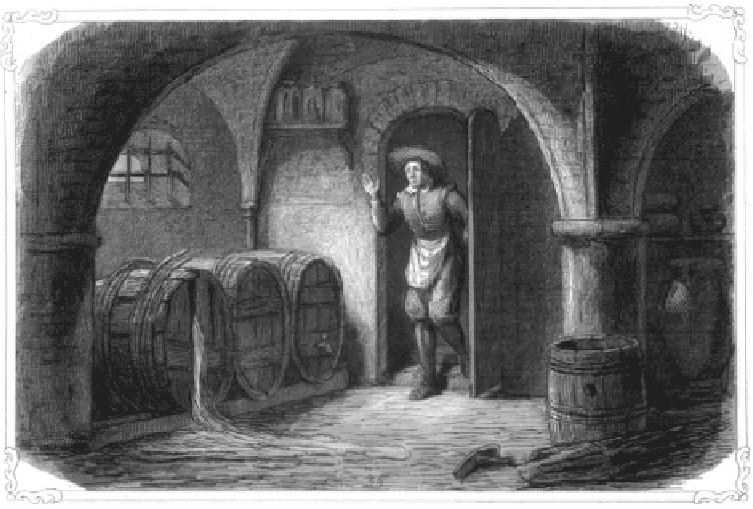

Invisa nemo imperia retinuit diu.
(Een rijk van dwang en duurt niet lang.)

Als de most, te nau bedwongen,
   Leyt en worstelt, leyt en sucht,
   Sonder adem, sonder lucht,
Siet, dan doet hy vreemde sprongen;
   Siet, dan rieckt de gansche vloer
   Nae de dampen van de moer:
Alle banden, alle duygen,
   Die het vry, het edel nat
   Hielden in het enge vat,
Moeten wijcken, moeten buygen
   Voor de krachten van den wijn,
   Hoe geweldigh datse zijn.
Als een Koningh vrye lieden,
   Op een ongewonen voet,
   Uyt een trotsen overmoet,
Al te vinnigh wil gebieden;
   Daer en is geen twijffel aen,
   Of 't en moet'er qualick gaen.
Strenge Prinssen, harde Vorsten,
   Die met al te nauwen bant
   Drucken op het gansche lant,
Doen het al in stucken borsten;
   Want een rijck van enckel dwangh
   Duert gemeenlijck niet te langh.

Imperium perit imperio.

Angusto dum clausa cado nova musta premuntur.
   Spiritibus pandit rima nec ulla viam;
Prosiliens tandem generosum carceve nectar
   Ambrosio totam proluit imbre domum.
Durius imperium fit libertatis origo,

Imponant populo mollia frena duces:
Abrogat imperium sibi qui nimis ardua poseit,
Et sine lege gregem Rex sine lege facit.

SENECA: Qui vult amari, languidâ regnet manu.

SALUST. Qui beuignitate ac clementiâ imperium temperavere, his candida et laeta omnia suisse.

Alsmen 't sluyt dan berstet uyt.

PHYLLIS.
Wie heester doch soo harden wet
Ons maeghden tot een dwanck gheset?
Ist niet veel beter, datmen siet
Wat dat'er hier en daer gheschiet,
Dan datmen sit in huys en suft,
En laet verroesten sijn vernuft?
Hoe! sal dan noch een houbaer maeght
Met t'huys te blijven zijn gheplaeght?
Ist niet ghenoegh in school gheweest,
De school-vrou, en haer plack ghevreest?
Laet doch een maeght wat vrolijck zijn,
Want haer genaeckt haest nieuwe pijn:
De sorgh' vant huys, den dwanck des mans,
En alle jaer een kint bykans.
   Dat yemant binde slaef of beest,
Maer niet der vrouwen eêlen geest;
Dan, osmen schoon al vrouwen bint,
Wat isset meer als enckel wint?
Wijn, sonder lucht, leyt staêgh en woelt,
En dickwils maer de kelder spoelt:
Een maeght, gehouden aen een block,
Is voor de stal-knecht off de kock.
Het vrouwen-vleys is selsaem kruyt,
Want bintmen 't in, soo berst 'et uyt.

ovid. *lib*. 3. *Amor. Eleg.* 4.

Nec custodiri, ni velit, ulla potest.

M. MONTAGNE. La nature, en ses operations, ne soufre rien de contrainet; car si vous arrestez le cours d' une riviere, elle se desbordera et gastera tout; le fen enfemé, comme on voit ès mines, fera crever et peter la terre; tenez une femme ferrée, tant que voudrez, si fera-elle un saut en rue, malgre' voz dents, s'il luy en prend envie.

Nisi laesa, peribit.
(Snijdt, of 't verderft.)

Kastanjen zijn van desen aert:
Wanneer men haer te nauwe spaert,
Te nauw haer rauwe schorse mijt,
En in de syde niet en snijt;
Dat sy dan even aen den heert,
Geen nut en doen aen haren weert;
Want, mits haer ongesneden huyt,
Soo berst'er al het voordeel uyt:
Haer keest verspreyt sich in de lucht,
En laet de schellen sonder vrucht.
Dus gaet'et dickmael met de jeught,
Die noyt wil buygen nae de deught,
Indien men laet het dertel kint,
Gelijck men dat van eersten vint:
Want sonder hant daer aen te slaen,
Soo berst'et licht van enckel waen;
Dus wie hier wenst een nut gewas,
Die laet het niet gelijck het was.

plutarch. *in vita Themist*.

Themistoeli paedagogus dicere solebat, nihil mediocre suturus es, ô Puer; nam aut magnum bonum eris Reipublicae, aut magnum malum.

Generosa indoles, si accedat recta institutio, magno bono est patriae; sin neglecta ad vitia degeneret, ingens adfert malum.

senec. *Oct*.

Regenda magis est

Fervida adoleseentia.

horat. 3. *Carm*. 24.

Et tenerae nimis
Mentes asperioribus
Formandae studiis.

virg. 3. *Georg*.

Tu quos ad studium atque usum formabis agrestem,
Jam vitulos hortare, viamque insiste domandi,
Dum saciles animi juvenum, dum mobilis aetas.

Soomen 't dwinght, 't ontspringht: soomen 't perst, het berst.

PHYLLIS.
Denckt dat'et met de meyskens gaet,
Als met karstaingen, diemen braet:
Wanneer men die wat opens gheeft,
Dan isset datme'r deegh van heeft;
Men draeghtse dan heel van den heert,
Tot op de tafel van den weert;
Maer laetse toe en ongesneên,
De keest berst uyt, en sprinckt daer heen.
En ofmen dan al deerlijck siet,
't Gunt datmen soeckt, en vintmen niet.
Wanneer een maget somtijts magh
Haer vinden by een soet ghelagh,
Al-waer de jeught en 't jonghe bloet
Wat wasemt uyt des herten gloet;
Sy wacht dan af, met goet gedult,
Tot datse wert tot vrou ghehult:
Maer soo wanneer een vrolijck hert,
Gheduerich op ghesloten wert,
Soo dat'et moet, met droeven sin,
Des jonckheyts tochten kroppen in;
Eylaes! dat doet de maeght soo wee,
Dats' al-te-met wel berst in twee;
Dies hoeftse, schoon sy wert de bruyt,
Geen fijn-koord' of geen maeghde-kruyt.

ignatius *antiquus Theologus*.

Periculosa est possessio puellae, et scrvatu difficilima, cui virginitatis jugum impositum est.

Id quod Tacitus de populi, idem de puellarum moribus non inepte aliquis dixerit: Nec totam servitutem pati possunt, nec totam liberlatem.

Ah frustra tentatur amor, cum fricet uterque.
(Twee gelieven even kout dienen niet te zijn getrout.)

Een, dien ick hier niet noemen magh,
Die dede lestmael dit beklagh;
Het dacht my nut dat ick het schreef,
Op dat'et in de werelt bleef:
   Mijn vader is van harden aert,
Hy wil dat ick sal zijn gepaert
Met eene tegen mijnen zin,
Met eene die ick niet en min;
En sy is even soo gestelt,
Dat haer de liefde niet en quelt;
Want als ick met haer spreken sal,
Dan zie ick staêgh mijn ongeval:
Sy is soo vreemt, soo wonder vijs,
Sy is soo kout gelijck een ijs,
En als ick maer op haer en kijck,
Soo wort ick stracx oock haers gelijck.
   Ick bid u, vader! wat ick kan,
En maeckt my geen bedwongen man!
Men perst geen menschen tot de trou,
Men leyt geen vryers by de mou,
Men paert geen vrijster tegen danck,
Men siet geen liefde door bedwanck.
Het vryen is een vrye saeck,
Of anders is'et sonder smaeck:
Dus, vader! sooje van my wacht
De voncken tot een nieu geslacht,
Wy twee gelieven even kout
En dienen niet te sijn getrout;
Want van twee kaerssen sonder vlam,
Noyt eenigh licht in huys en quam.

caricles ***apud Achillem Statium:***

Pater, inquit, divitiis inhians,
Ingratam mihi affinitatem
Affectal: me miserum! pecuniae
Trador, ut uxori muncipium sim.

Vid. **cyprian.** ***de spons. pag.*** **236.**

Ah! durus pater est, certam mihi seripsit amicam;
   Hanc ego non possum, cogor amare tamen:
Cum subit illa mihi, gelidus stupor occupat artus;
   Nec minus illa suo pectore frigus alit:
Alloquor hane titubans, alto mens leva vagatur,
   Haec quoque nil animo, quam sua pensa, gerit.
Risit Amor, geminasque trahens sine lumine taedas:
   Haec vestri ardoris symbola, dixit, erunt.

Twee even geck,
eeuwigh gebreck.

ANNA.
Den vrouwen-dwanck houd' ick voor quaet,
En weet dat sluyten niet en baet:
Want is een vrou eerbaer en goet,
Het sluyten is ten overvloet;
En ist misschien een lichte schuyt,
Soo ist verloren watmen sluyt.
Dan wy zijn in een lant (God danck!)
Daer niet en is dees vrouwen-dwanck.
Laet ons maer zijn niet al te vry,
Dat ons dit voor-recht blijve by.

PHYLLIS.
Maer na-de-mael ghy my ghebiet,
Een yder een te hooren niet,
Wie sal ick dan best trecken aen?

ANNA.
Om u in desen wel te raên,
Begheest u tot een wijsen man,
Die u tot leytsman dienen kan;
Want mits ghy noch zijt jonck en groen,
Is aen u vry wat veel te doen;
Dus neemt gheen slecht-hooft by der hant,
Of ghy blijft beyd' in onverstant.
Want van een keerse sonder vlam,
Noyt ander keerse licht en nam.
En daer de naeckte zijn hun tween,
En konnen noyt malkand'ren kleên.

MART.
....Quid dentem dente juvabit
Rodere?.............

vives *livr.* 1. *de la Fem. Chrest.*

Yl n'y a chose de quoy on doive estimer un mary a choifir, fi non pour son bon esprit: le contentement de mariage consiste au devis du mary et de la femme, mais quels devis, quelles raisons, quel entretient, aura un lourdaut sans sens et sans cognoissance des affaires du monde?

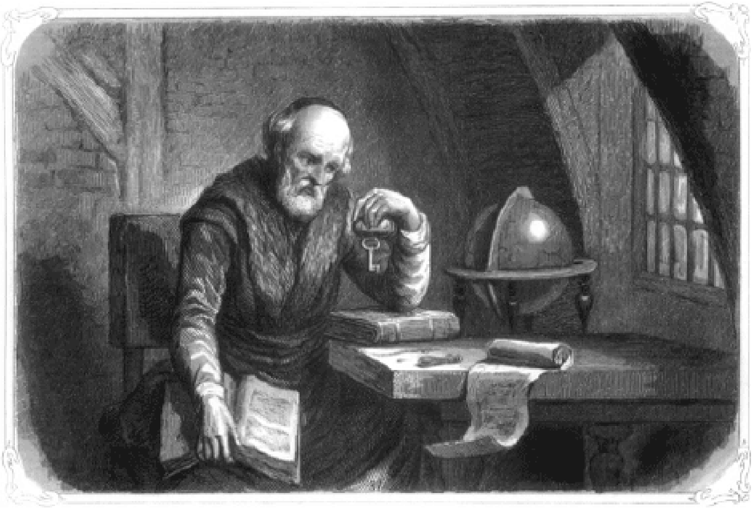

Quod grave, delectat.
(Deugd verheugt.)

De seyl-steen is een edel dingh,
Vermits hy noyt aen stroo en hingh,
Vermits hy noyt en is soo dwaes,
Te moeyen met een vijse-vaes;
Maer treckt alleen het wichtigh stael
Of eenigh ander swaer metael:
   De deught, die wort dan eerst gevoet
Als sy haer kracht gebruycken moet;
Want sy is uyter aert gepast
Met hoogh beleyt en swaren last.

Pingue solum lassat, sed jurat iste labor.

Aspicis ut chalybis trahat ardua pondera magnes,
   Huic leve si dederis stramen, inermis erit.
Quid venamur opes, et vilia stramina mundi?
   Quidve voluptatum molle tenemus iter?
Id pulchrum, quod pondus habet, petit ardua virtus;
   Quodque leve est, pretium non putat esse sui:
Tune magis effulget, magno cum constat honestum,
   Enthea mens facili non amat ire via.

juvenal. *sat*. 13.

- Dicimus autem
Hos quoque felices, qui serre incommoda vitae,
Nec jactare jugum vitâ potuere magistra.

sil. ital. ***lib*****. 10.** ***belli Pun*****.**

Hos muleens questus Fabius, deforme docebat
Cladibus irasci, vulgumque arcebat ab ira;
Adversis etiam frangi non esse virorum.

Goet boeck-man, quaet doeck-man.

PHYLLIS.
Swijght hier van stil, ghy hebt gheen kans,
'k En hou van wijf' of vijse mans;
Dat volck van wetenschap en konst
Draeght eeuwelijck het hooft gefronst,
Als zijnde van de zeyl-steens aert,
Die sich alleen met dinghen paert
Van sware stof en groot gewicht,
Want anders niet hy op en licht.
Dat volck is met gheen spel ghepast,
Maer woude staêgh wel zijn belast
Met groote saken, swaer van stof;
Het hooft, dat hanght hun veel na 't hof,
En, om al-daer te schijnen kloeck,
Sit eeuw'lick met de neus int boeck;
En d'arme vrou is niet gheacht,
Maer leyt alleen den ganschen nacht;
Of, koomt de man misschien te bedt,
Noch brenght den suffaert boecken met,
En maeckt soo van dat teere lijf
Een lessenaer, en niet sijn wijf.
   Wat my belanght, ick wil een man,
Die niet dan spel en jock en kan,
En niet int hooft en heeft met al,
Dan hoe hy my believen sal.

vives *lib. de Offic. Mariti cap. de discip. Foem.*

Meminerimus infirmum esse sexum illum naturâ suâ, et ut non corpore, sic neque animo posse gravia semper sustinere, ideo utendum non rarò remissionibus et refectionibus curarum, ut jocis et narrationibus eorum quae amicis et vicinis contigerunt, modo absit curiositas, etc.

montagn. *lib*. 3. *des Essais cap*. 5.

C'est trahison se marier, saus s'espouser.

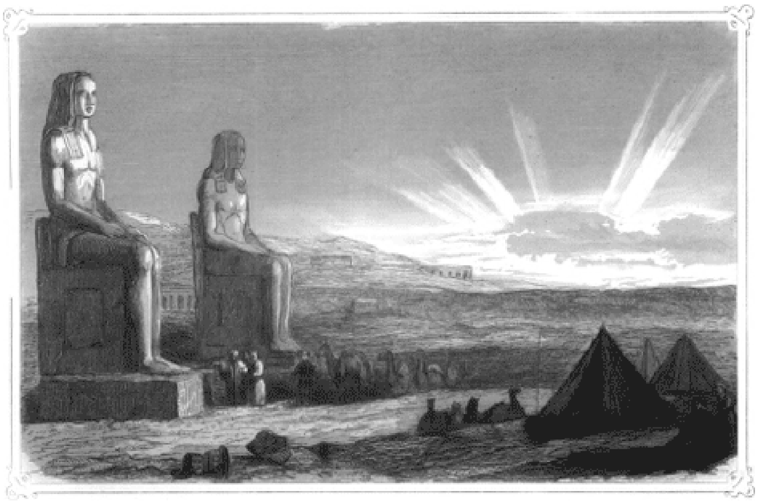

Judice vulgo non sapit infelix.
(Nooit wijs, dien 't kwalijk gaat.)

Daer is wel eer een beelt geweest,
Gelijck men by de schrijvers leest,
Dat, als de Son daer over heen
Met haer vergulde stralen scheen,
Gaf uyt den mont een hellen klangk,
En dat by wijlen uren langk;
Maer als daer na de gulde vlam
Haer schoone stralen weder nam;
Of dat de nedergaende Son
Niet meer daer over schijnen kon;
Dan bleef het beelt daer stille staen,
Het scheen sijn vier was uyt-gegaen.
   Dit siet men noch aen menigh mensch:
Want als het gaet naer herten wensch,
Dan is hy, door sijn kloeck verstant,
Aensienlijck door het gantsche lant;
Want al wat hem koomt uyt den mont,
Dat hout men voor een kloecken vont;
Maer als dè gulde Sonne scheyt,
Soo slaept terstont sijn gantsch beleyt,
En al sijn lof die smelt als ijs:
Die 't qualick gaet hiet nimmer wijs.

OVIDIUS:
Ah! sensus cum re consiliumque perit.

Qui modo, Sole tepens, vastos dabat ore boatus,
   Mutus erit Memnon, Phoebe reconde jubar.
Qui modo dictus eras èt doctus èt ore disertus,
   Jam nihil eloquii, jam nihil artis habes.
Quaerenti causam, vox haec mihi verberat aures:
   Qui nil Solis habet, nil habet ille salis.
Scilicet ingenium fatis hebetatur iniquis,
   Laetaque cum fugiunt, dos sua quemque fugit.

Soo langh' alst moy weer is.

ANNA.
Sal dan uw huw'lick zijn gesticht
Op een aelweerdigh Venus wicht,
Die niet en weet te brenghen by,
Als spel en liffe-laffery,
En die, al-waer verstant gebreeckt,
Niet dan met schand' en schaemt en spreeckt?
t' Is gansch ghemist, meynt ghy 't alsoo;
De kalver-liefd' is vier van stroo,
Dat eerst wel hevigh brant en ras,
Doch wert terstont tot stof en as.
De Venus-janckers en haer spel,
Gelijcken 't beelt van Memnon wel,
Dat, als de sonne daer op stont,
Een hel gheluyt gaf uyt sijn mont;
Maer, als de Sonn' haer strael vertrack,
Dan niet een enckel woort en sprack.
Soo langh men singht, en klinckt, en queelt,
Soo langh men jockt, en pijpt, en veêlt,
Soo langh men spelen rijt, en kust,
Soo langh duert 's Venus-janckers lust;
Maer is de feest voor-by ghegleên,
Den blutten gaet dan druypen heen.
Mijns oordeels, ist den besten man,
Die stemmigh is en jocken kan.

coel. rhodic. *lib*. 28. *cap*. 25.

Quemadmodum ignis in paleâ vel leporinis facilè succenditur pilis, atque ocyus idem restinguitur, contabescitque, nisi robustior materia suerit admota: ita momento evanescere novorum conjugum amorem, formâ folum corporis conciliatum, nisi bonis praefultus, ac prudentiâ coalitus, radices miscrit altius.

vives *lier*. 1. *de la Fem. Chrest*.

Ces amours tant eschauffees trois ou quatre jours apres les noçes, tournent ordinairement en riottes, et vienneut quelques fois aux coups de poings, avant que le pain de noçes est failli.

Vrijt, daerje zijt.

Daer is een visch van outs bekent,
Die blijft niet in sijn element;
Want als een visser, of sijn maet,
Op desen visch uyt vissen gaet,
Soo neemt hy noyt een listigh net,
Hy neemt geen loose fuycken met,
Maer set een fackel op de snuyt
Van sijn bedrieghelicke schuyt,
En koomt soo vletten op den stroom.
Daer krijght de vis een minne-droom;
Want als hy siet dien schoonen glans,
Soo keurt hy 't voor een goede kans,
En, mits hy 't listigh vier bemint,
Soo koomt hy swemmen voor den wint,
En springht dan veerdigh in den boot,
Dat is, te midden in den noot;
Want, met de malle sprongh geschiet,
De visser staet niet slecht en siet,
Maer grijpt terstont den sotten vis;
Die moet dan blijven daer hy is.
   Al wie uyt heeten minne-brant
Gaet vryen uyt sijn eygen lant,
En, aengedreven van de lust,
Begeeft hem naer een vreemde kust,
Daer hy de gronden niet en kent,
Daer hy de lucht is ongewent,
Daer hy al siende niet en siet,
Die koomt wel licht in groot verdriet;
Want hy is dickmaels opgevat,
Eer dat hy recht ter neder sat,
En als de kans eens is gewaeght,
Dan is'et al te laet geklaeght.
Wel, vryers! hoort een kort besluyt,
En treckt'er desen regel uyt:
Wie, als hy vrijt, te verre vlieght,
Die wort bedrogen, of bedrieght.

Fallitur ignotis, aut fallit amator in oris.
Ut Cephalum Venetis fallat piscator in oris,
Praefigit parvae lumina magna reti:
Mox piscis, qua teda micat, salit, inque phaselum
Cum ruit, in praedam navita promptus adest.
Quid tibi cum slammis, cum sint tua regna sub undis,
Quid salis in cymbam stulte, natare tuum est:
Ni cupiat vel fraude capi, vel fallere quemquam,
Errat, in ignoto littore si quis amat.

Wat venus voeght, dat scheyt de klippel.

ANNA.
Men vint een visch die Cephael hiet,
Die niet soo lief als vier en siet;
Dit weet den visscher en sijn maet,
En daerom, als liy visschen gaet,
Een fackel op sijn schuyte set,
Die is hem beter als een net;
Want als den vis verneemt het licht,
Set daer op sterlinghs sijn ghesicht,
En voorder treckt hy sich niet aen,
Hoe dat'et met hem sal vergaen,
Maer springht int schip, eylaes! sijn graf,
Want 't loopter deerlick met hem af.
Ick hebb' van langher hant gheleert
Dat een die haer ten houw'lijck keert,
Niet anders hebbend' in de sin
Als ketelingh van sotte min,
En d' een of d' ander vyse-vaes
Die schijnt te zijn in Pier of Claes,
Brenght meesten deel, in plaets van vreught,
Met onminn' over hare jeught,
En raeckt alsoo in druck eer-langh:
Want, als de jonckheyt neemt haer gangh,
Wat blijfter anders als berou? -
Een blijde bruyt, een droeve vrou.

PLUTARCH. Ut Circe non fruebatur ijs, quos verterat in sues aut leones: Sed Vlissem sanum ultrà omnes dilexit; ita, quae veneficijs (addo, lenocinijs juvenilibus) nactae sunt maritos, insuavem plerumque cum ijs vitam agunt ob dementiam.

montagn. *lib*. 3. *de Essais cap*. 4.

Ie ne voys point de mariages qui faillent plustost et se troublent, que ceux qui s'acheminent par beauté et desirs amoureux: il y sant des sondaments plus solides, ceste bouillante allegresse n'y vaut rien.

Quod latet, id praestat.
(Wat binnen schuilt, best.)

Al wat iemant in de roos
Voor sijn ooge-lust verkoos,
Aerdigh wit of purper-root,
Dat is in der haesten doot,
Dat is in der haest gedaen,
Dat is in der haest gegaen;
Maer de reuck, haer beste deught,
Die behout haer eerste jeught;
Want al light de teere bloem
Sonder eere, sonder roem,
Siet, de geur, die binnen lagh,
Is nu beter alsse plagh!
   Al wat schoon of aerdigh hiet,
Wat men aen het ooge biet,
Dat vergaet in korten stont!
Want 't en heeft geen vasten gront;
Maer een stil, een sacht gemoet,
En het vorder innigh goet,
Dat is 't gunt sijn wesen hout,
Schoon al wort het lichaem out,
Schoon het nietigh vleys bederft,
En het weeligh bloet versterft.
   Ghy dan, soeckje waere vreught,
Soeckt alleen de waere deught,
Soeckt alleen dat binnen schuylt,
Niet dat uyt de leden puylt;
Want al wat het ooge siet,
Is in haest maer enckel niet.

Non peecant tantum illi, qui uxorem ducunt in cum sinem, ut puleritudinem ejus delibent, sed etiam politicè male agunt, nec suis commodis satis prospieiunt; sient enim amicitia, quae in voluptate sundata est, inftabilis voeatur, Aristoteli 8 Ethicorum, eo quia voluptas cum aetate mutatur in horas: ita et amor conjugalis fixo nequit haerere pede, qui tam sugaci innititur fundamento.

juven. ***Sat*. 6.**

Cur desiderio Bibulae Sertorius ardet?
Si verum excutias: sacies, non uxor amatur,
Tres rugae subeant, et se cutis arida laxet,
Fiant obscuri dentes, oculique minores:
Collige sarcinulas, dicet libertus, et exi:
Jam gravis es nobis.

augustin. ***de bono conjugali:***

In bono licet annoso conjugio etsi emareuerit ordor aetatis inter masculum et soeminam, viget tamen ardor charitatis inter maritum et uxorem.

SALUSTIUS: Praeclara facies, magnae divitiae, ad haec vis corporis, et alia hujusmodi omnia brevi dilabuntur, at ingenii praeclara sacinora, sicuti anima, immortalia sunt.

'T Inwendigh blijft.

ANNA.
Wanneer het steunsel van de min
Gheset is, uyt een malle sin,
Op schoonheyt, of des jonckheyts glans,
Hoe haest, eylaes, verkeert die kans!
Al sulcken liefde moet vergaen,
Soo haest den ouden dagh koomt aen;
Want daer het gront-stuck sinckt of wijckt,
Het boven-werck al med' beswijckt.
Om dese reden, wat ghy doet,
En neemt geen slecht-hooft om sijn goet.
In echten staet koomt, t'elcker uer,
Als-nu het soete, dan het suer,
In voorspoet dient ghehouden maet,
In droesheyt hoeft-men troost en raet:
Neemt ghy een Jubben om sijn ghelt,
In beyde suldy staen verstelt;
Maer soo ghy kiest een goet verstant,
Dat reyckt u overal de hant.
Als gelt en schoonheyt wijckt ter zy,
De wijsheyt blijst den menschen by.
Als in de roos het purper-root
En schoonen glans is dor, en doot;
Den soeten reuck, 't inwendigh goet,
Is dan noch dat haer achten doet.

ovid. *Trist* 3. *Eleg.* 7.

.... Nil non mortale tenemus,
Pectoris exceptis ingenijque bonis.

val. *Max. lib.* 7.

Unicae siliae pater Themistoclem consulebat: utrum eam pauperi, sed ornato, an diviti, sed parum probato, collocaret; cui is: malo, inquit, virum pecuniâ, quam pecuniam viro indigentem.

Ut stragulet, ambit.
(Doodelijk omhelzen.)

Wanneer het klim de boom omvanght,
En om sijn gulle tacken hanght,
Of aen sijn groene schorse kleeft,
Het schijnt als waer het vry beleeft,
Het schijnt (na dat men buyten siet)
Dat 't kruyt den boom sijn liefde biet;
Maer daer het ooge niet en gaet,
Daer schuylt, o vrient, daer leght het quaet,
Daer is'et dat het dieper grijpt,
Daer is'et dat het harder nijpt;
In voegen, dat het jeughdigh hout
Wort dor, en voor sijn jaren out;
Daer staet het dan, gelijck een stock,
Gelijck een leven-loosen block,
Bedrogen van een loosen vrient,
Die noyt soo ver gelooft en dient.
   Ghy, die u in dit groote wout,
Dat is: hier in de weerelt, hout,
Weet dat'et niet al vrienden zijn,
Die op u lachen na den schijn;
Maer hout, dat onder soet gelaet
Schuylt dickmael niet als eygen baet,
Of dat oock onder soete jock
Wel somtijts steeckt een oude wrock.
Ghy, daerom, geest u liefde niet
Aen ieder, die u liefde biet;
Maer eerst op alle saken let,
Eer datje sucht of gunste set:
Want die te licht een vrient verkiest,
Wel licht sijn vrient en al verliest.

achilles *apud Homerum* 1. *Iliad*.

Is mihi juxta invifus, ut atri limina Ditis,
Qui verbis aliud prodit, quam mente volutat.

Amplexus hederam viridi dare dixeris ulmo,
   Dum ramis ramos ambitiosa ligat,
Arbor at, infido nimium dum fidit amico,
   Non expectato sunere, rapta perit.
Ne quemquam patiare tibi nimis esse sodalem,
   Ante fides hominis quam sit aperta tibi;
Saepe fodalitii sub imagine perdit amieum,
   Non fatis ex vero si quis amicus erit.

Jonck by out,
Heet by kout.

ANNA.
Doch midd'ler tijt, op dat ghy meught
Oock vruchten trecken van uw jeught,
Gheen ouden man u gheven laet,
Noch om sijn ghelt, noch om sijn staet;
Een kalen kop, of grijsen baert,
Dient met geen jeughdigh dier gepaert.
't Is best te trouwen sijns ghelijck,
Jonck met wat joncx, en rijck met rijck:
Want soo ghy trout een ouwe jan,
Hy lijckt uw vader, niet uw man;
Dees trou is maer van trou een schijn,
Ghy sout ghetrout een weduw' zijn;
Of koomter eens misschien een vrucht,
Alst langh genoegh sal zijn ghekrucht,
Eer dan het kint kan wesen groot,
Soo is den ouden vader doot:
Of krijghdy kinders soo wat meer,
Soo slaetmen twijffel aen u eer.
   Schoon 't klim den ouden boom bewast,
Hy isser doch niet mee gepast;
Want t' wijl hem 't klim omhelst en toeft,
Den dorren stam staet als bedroeft,
En als de klim op 't schoonste spruyt,
Dan gaet den ouden droogaert uyt.

vives *livr.* 1. *de la Femm. Chrest.*

On doit avoir respect a l'aage, à sin qu'il ne soit moindre qu'il est requis à un pere de famille, qui a femme et ensans à gouverner, et qu'il ne soit aussi si grand qu'il ne puisse susfire a gouverner, laissant une femme veufve chargée des petits ensans orphelins.

Haest is geen spoet,
Veerdigh rijck niet goet.

Ghy vrient, die hier dees ente set,
Hebt op uw stuck niet wel gelet;
Want wieder oyt een grooten tack
Op eenigh jeughdigh boomken stack,
Om dat als met een snelle vlucht
Te brengen tot een rasse vrucht,
Die gaet voor seker al te ras,
En mist voor eeuwigh sijn gewas;
Ghy, gaet vry trager, weerde vrient!
Dat is dat hier, en elders dient.
Wie oyt sich met een snellen spoet
Wil brengen tot een machtigh goet,
En pooght in haesten rijck te zijn,
Die vint sich veeltijts in de pijn,
In noot, in droefheyt, in gevaer,
En mist het dickmael allegaer.
't Is seker: al te veerdigh rijck
Is selden sonder ongelijck;
Maer goet, dat traegh en lancksaem vest,
Dat is de menschen alderbest.

hispanicum *Adagium:*

Poco a poco van a lexos, y corriendo a mal lugar.

gallicum *Adagimo:*

Peu a peu va t'on bien loin, et en courant en mauvaise place.

Latinum *dictum:*

Celeritas insamis nausragiis.

gallicum *Proverbium:*

Qui dans un an veut estre riche, à la moitié on le peud.

Kinderen
Hinderen.

ANNA.
Geen wewenaer met kinders trout,
Ten zy ghy schamel zijt of out:
Die moeder wert, noch zijnde maeght,
Ghemeenlijck haer altijt beklaeght.
Het is een dinck gants swaer om doen,
Eens anders kinders op te voên;
Hoe groot ghy zijn mooght van gedult,
Noch heeft de stief-moêr al de schult.
En of de bruyd'gom al sijn bruyt
Yet pooght te maken vooren uyt,
Als tot vergelt van haer verdriet,
Den goeden man vermagh het niet:
Want, schoon hy u wel heeft gesint,
Ghy mooght inaer deelen als een kint.
Soo yemant op een jonghe stam
Een grooten tack te inten quam,
Met half volwassen fruyt belaen,
De vrucht verdrooght, en moet vergaen;
Oock sterft de int in korten tijt,
En 't boomken wert sijn kroontjen quijt;
Dies weet ick niet, wie van de dry
Heeft 't quaetst of 't best van sijnder zy.
Een inte, die geen vrucht en heeft,
Al verr' de beste vruchten gheeft.

eurip. *in Andro*.

Nunquam duplicia conjugia laudavero mortalium,
Nec binos matres habentes liberos.

vives *livr.* 1, *de la Femm. Chrest*.

Il y a des peres, si mal advisez, qu'ils estiment a leur fille devoir estre bon mary, un chacun qui leur semble bon gendre: et par ainsi ils ne regardent bien souvent si non aux richesses, noblesse, ou ce qu'ils estiment leur devoir estre profitable, et non les choses qui sont convenables a la fille.

Cupidinis loculi porro vincti.
(Liefde's kasse zonder slot.)

Of schoon de vruchten van den pijn
Soo hart gelijck als keyen zijn,
In voegen dat een handigh man
Daer uyt geen noten krijgen kan,
Al slaet hy daer om menighmael
Met yser of met vinnigh stael;
Nochtans, dit alles onverlet,
Soo ghy die voor den viere set,
En laetse daer een wijle staen,
Gewis de block sal open gaen;
Het vier dat heeft een wonder kracht,
Het maeckt oock harde quasten sacht,
Het koockt en stooft, het leyt en werckt,
Meer als het oogh van buyten merckt;
Maer let'er op: wy spreken hier;
Bysonder van het minne-vier.
   Ick heb wel eer een man gekent
Tot sparen uyter aert gewent,
Hy was soo boven maten vreck,
Hy at byna zijn eygen dreck,
Hy sloot het op al wat m'er at,
Maer boven al sijn ouden schat;
Al wat hy deelde, wat hy won,
En sagh schier noyt de gulde son,
En sagh geen stralen van de maen,
Maer moeste staêgh gesloten staen;
Geen vrient, of maeght, of schamel bloet,
En konde buygen sijn gemoet,
Dat hy van hem iet trecken sou
Voor hongers noot of strenge kou;
En of hem schoon een koorts bevanght,
Die hem tot aen de ziele pranght,
Hy lijt de steken van de pijn,
Hy wil geen vijsen medecijn,

Geen vuylen apotekers dranck,
Hy braeckt alleen maer van den stanck;
Dan, vrienden, daer en schort'et niet,
Maer geit te geven is verdriet.
    't Geviel eens onder dit beslagh,
't Geviel eens op een blijden dagh,
Dat onsen vreck soo verre quam,
Daer hem omvingh een snelle vlam,
Een felle strael, een innigh vier,
En 't quam hem van een geestigh dier;

Dat was 't dat hem in haest bekroop,
En sachjens in den boesem sloop.
   Siet daer terstont een vreemt beleyt,
Siet daer een selsaem onderscheyt,
Siet, eer het iemant dencken kan,
Jan Tayaert is een ander man:
De beurskens van sijn groote tas,
De laykens van sijn gansche kas,
Sijn hant, die eerst soo vinnigh sloot,
En noyt aen iemant gunst en boot,
Die gingen open al te mael;
Juyst soo gelijck een Sonne-strael
Een treurigh bloemken open treckt,
Dat met den rijm lagh overdeckt;
Hy biet, hy schenckt men weet niet hoe,
Hy geeft gelijck een Meysche koe,
Hy sent geduerigh aen de maeght
Al wat de jonckheyt wel behaeght:
Een schoone pluym, een Franse beurs,
En stoffe tot een onder-keurs,
En syde bloemen dier gekocht,
En stricken nae de kunst gewrocht,
En rieckend poeyer voor het haer,
Hantschoenen, meer als seven paer,
Al uyt het weeligh Britten-lant,
De beste die men immer vant;
En dan noch dingen sonder end,
Die ons Parijs te koope sent;
Voor al ook frayheyt hier gemaeckt,
Die vry wel na den gelde smaeckt:
Ten eerst en ketens menighfout
Van dit en dat, van enckel gout,
Dan wayers met een gouden steel,
Dan schoone peerels om de keel,
Dan baggen, die aen alle kant
Sijn als geboort met diamant.
   Maer daer en blijft'et geensins by,
Daer koomt al meer uyt dit gevry;
De miltheyt gaet men weet niet waer,
Het krijght'er al een nieuwe jaer,
Een mart-stuck, of een kerremis,
Wat maer ontrent de vrijster is;
Men soeckt maer oorsaeck over al,
Hoe dat men eerlick geven sal.
   'k En weet niet waer men desen man
Bequamer by gelijcken kan,
Als met de vrucht, dien harden quast,
Die aen de steyle pijnen wast;
Vermits die noyt eens open gaet,
Dan alsse by den viere staet,
   Niet dat een stramme beurs ontbindt
Als Venus, en haer dertel kint;
Want wie'er past op haer gebodt,
Die krijght een kasse sonder slot;
Maer boven al een oude vreck,
Die is hier uytermaten geck;

Want 't is van outs: dat out en mal
Is uytgelaten boven al.

cupidinis *loculi porro vincli.*

Pinea nux duro circumvallatur amictu,
   Et rigido clausas cortice sundit opes;
Si tamen hanc tepido soveat modò fiamma calore,
   Nucleus è sacili coetice sponte sluet;
Qui modò divitias tenebris damnabat avarus,
   Inque cavam nummos desodiebat humum,
Prodigus effusis vomit aure dona crumenis;
   Unde sit hoc? gelidum pectus amore calet.

Met soet te spreken
Is 't hart te breken.

PHYLLIS.
Dat ghy my leert voor 't alderlest,
Is, mijns bedunckens, verr' het best.
Nochtans soo wou mijn vader wel
My gheven aen een out ghesel,
Alleenlijck om sijn ghelt en goet;
Maer 't is gansch teghens mijn ghemoet.
Wat raet nu, liev', om dit t'ontgaen?

ANNA.
Stelt u noch stuer, noch bitter aen,
Weest heus van monde, zijt niet straf,
Om hem yet wes te dringhen af:
Want sulcx te doen, is deught noch eer;
Oock soo vermagh de heusheyt meer
In dese saeck, en over al,
Als eenigh onbeleeft gheval.
't Eerbiedigh spreken is u nut;
Dat is het maeghdelijck gheschut,
Dat is den hamer, en de kracht,
Waer door een steenigh hart versacht.
   Hoe stijf ghy den pijn-appel stoot,
Hy hout ghesloten sijnen schoot,
Nochtans soo sal hy open gaen,
Soo ghy hem stil by 't vier laet staen.
   Al waer ghewelt niet op en hecht,
Dat brenght beleeftheyt wel te recht.

CLAUD.
.... Peragit tranquilla potestas
Quod violenla nequit.

Horat. 3. *Car.* 4.

Vim temperatam dij quoque provehunt
In maius; ijdem odêre vires
Omne nefas animo moventes.

Sufficit una.
(Een is noodig.)

Als het entjen is geset,
Alle tacken doen belet;
Daerom, wat ter sijden groeyt,
Dient ten naeusten afgesnoeyt;
Maer dat na den hemel wast,
Daer op dient te zijn gepast;
Want dat in der hoogten sweest,
Dat is, dat de vruchten geeft.
   Rechte stamme, Christen mensch!
O, besnijt u aertschen wensch!
Wat behaeght u dit en dat,
Groote staten, groote schat?
Ach! dat al is anders niet,
Als dat van ter zijden schiet,
Als dat enckel hinder doet,
Datje niet en wort gevoedt;
Datje, met een volle sucht,
Niet kunt stygen in de lucht;
Weert dan van u gave stam,
Al wat u het voetsel nam.
   Siet, dit is de ware leer,
Een is noodigh, sonder meer.

Sufficit una.

Funditus haerentes extirpet in arbore ramos,
   Quisquis adoptivae germina srondis amat.
Funditus ille vagos animo deturbet amores,
   Germina legitimi quisquis amoris amat.
Ut bene legitimi constent tibi foedera lecti,
   Tollenda est animo turpis amica tuo.

Una voluptatis partem ferat, una doloris,
   Una tibi lecti sit comes, una cibi:
Cum satis una domus, coquus unus, et una catella,
   Cur fera det sociam quae sociata tibi?

Sufficit unum.

Quid mihi vobiseum est, humiles mala pondeva rami?
   Vos aliquis lateri demetat ense meo:
Nulla datis, vel si qua datis, non mitia poma,
   Non pyra, non vobis aurea mala rubent.
Ille mihi, recto qui tramite vergit in astra,
   Surculus ille mihi solus alendus eris.
Dummodo se mihi det, tollat Deus, omnia tollat,
   Tollere me prohibet quidquid in astra caput.

Een is ghenoegh.

ANNA.
Als ghy nu in den staet gaet treên,
Daerom ghy God langh hebt ghebeên,
En dat uw vader tot u seyt:
Dees is van God u toe-gheleyt;
Siet hier, mijn kint, dit is uw deel.
Wel aen, ghy, voeght u dan gheheel,
Om, die het is, te laten in
Tot 't middel-punt van uwen sin;
En volght hier in den handel van
Een wel-ervaren boomgaert-man,
Die, om sijn int te doen ghediên,
Ghedooght gheen taeken van ter ziên,
Maer watter buyten d'inte spruyt,
Dat treckt hy af, en roeytet uyt.
Hy isser oock wel meê ghepast,
Wanneer der maer een int en wast.
   Ghy med', om wel te zijn verheelt,
En laet uw gunst niet zijn verdeelt.
Dies al de jongh-mans, u bekent,
Gheheel uyt uw ghedachten sent.
Uw vrienden med' en eyghen bloet,
Oock vry wat uyter harten doet;
En weest ooek selfs in dit gheval
Met uwe moeder niet te mal.
Al wat met veel eerst was gemeen,
Behoort nu toe aen een alleen.

Leert, tot des echten staets bestier,
Noch dit van onsen hovenier:
Die, als de tacken zijn ghevelt,
Al-eer hy noch sijn inte stelt,
Berooft het boomken van sijn top.
   Ghy meê, doet wegh uw eyghen kop,
Wanneer ghy krijght een ander hooft,
En uwen boesem dan berooft
Van alles dat, ter sijden aen,
Uyt eyghen sinnen koomt ter baen.

Noch steeckter wat in d'intery,
Dat niet en dient ghegaen voorby:
Hoe wel de stam geeft al de jeught,
Waer door den heelen boom verheught,
Het schijnt nochtans dat al de vrucht
Heeft van de int haer sap en sucht;
Want al wat datter groeyt en wast,
Is maer alleen aen d'inte vast.
   Geeft alle tijt uw man de eer,
Al brenghdy schoon misschien wat meer
Tot baet' en 't huw'lijcx onderstant,
Als hy, dien ghy neemt by der hant.
Een vrouwe die te segghen plagh:
Van my koomt al den heyl'ghen dagh,

Al watter swemt is myne vis,
En weet niet recht, wat huw'lick is.
Soo haest als 't lichaem is ghemeen,
En heeft het wijf gheen goet alleen;
Want siet, 't is aller volcken leer:
Soo wie een man neemt, krijght een heer.

Dus langhe sprack dit lieve paer:
Doch Anna wert, soo 't scheen, ghewaer
Dat eenigh mensch daer was ontrent;
En daer meê was haer praet ten ent.

vives *lib.* 1. *de Christ. Foemin*.

Conjugium praecipit debere mulierem existimare maritum sibi esse omnia, omnibusque caris nominibus unum succedere: quod sibi Hectorem esse ait, apud Homerum, probissima Andromache:

Tu mihi, tu solus pater es, materque verenda,
Tu duleis srater, tu gratus ad omnia conjunx.

SENECA.
Casta ad virum matrona parendo, imperat.

Plutarch. *in precept. Matrimon*.

Comme en une coupe, ou il y plus de leau que du vin, nous l'appellons vin neantmoins: aussi la maison et le bien doit tousiours estre nommé du mary, encore que la femme en ait apporté la plus grande partye.

Kort begryp van 't gene in dese t'samen-sprake, ovek de maeghde-plicht, verhandelt wert.

Bedenckinge op het huwelijck, ende oftet geraden is te trouwen.
Gheen vryagie lichtveerdelijck, ende sonder voor-weten van ouders aen te vanghen.
Oftet betamelijck is voor een jonck-vrou, uyt eyghen beweginghe, haer ouders aen te porren om ten huwelick besteet te werd en.
Dattet een goet vader des huysgesins toe-staet den houbaren tijt sijns dochters waer te nemen, eude tijdelijck daer in te voorsien; ende of, by gebreke van dien, de dochter selfs daer in yet vermach.
Lichtelick ende in haeste sich te laten bewegen tot eenigh houwelick, mitsgaders sich selfs daer toe vorderen, sorghelijck voor jonge dochters.
Goede huwelijcksche ghelegeutheden niet lichtveerdelick van de hant te slaen.
Of, ende hoe verre een jonge maeght haer huwelijck selfs vermagh te bevoorderen, ende aen te drijven.
Bedenckinge, of een Vader vermagh met sijn dochter te vryen sonder op-sprake, of kleynicheyt: ende by wat middel sulcx gheschieden kan ter minster quetsinghe.
Aen-merckinghe, int voor-by gaen, op de hoedanigheyt van de kleedinglie van jonge dochters.
Weygerkonst bevallijck ende voordelijck int stuck van vryaje, ende wat mate daer in te houden is.
Groote vryheyt in 't vryen schadelijck.
Schoone woorden, ende hooghe belosten des vervoerden minnaers, souderlinghe tot ontucht hellende, voor verdacht te houden.
On-aerdige ende on-heuse kacke-lackers hoe te bejeghenen.
Kennissc voor liefde; ende het ongemack van het tegen-deel.
Offet betamelick is voor een jonge dochter tot tijt-verdrijf yemant aen te houden, ende voor kort-wijl onderlinge met jongh-mans te scherssen ende jocken.
Offet geoorloft is voor jonge dochters yet te schencken aen jongh-mans, ofte yet van de selve t'ontfangen.
Speel-sieck ende uyt-huysigh te zijn, sorgelick ende onbetamelick voor jonge macghden.
Aen-merekinghe op 't nau-houwen van jonck-vrouwen, ende of sulcx in dese landen voordelick is.
Bedenckinge op 't verkiesen van een man.
Offet wel over een koomt een groot lief-hebber van boecken, ende een goet vrou-man te zijn.
Gheen huwelick te gronden op kalver-liefde; ende swarigheden ontstaende uyt het teghen-deel.
Meer op het inwendighe, als uytwendige, in de verkiesinghe van een man te letten.
Aen-merckinghe, offet geraden is voor een jonge dochter, haer tot een out man, ofte weduwenaer, souderlinghe voor-kinderen hebbende, te begeven.
Dochters by haer ouders gheporret werdende tot eenigh huwelick, dat haer teghens staet, hoe haer te draghen.
Ghedenck-waerdighe vermaninghe aen alle nieu-gehoude jonek-vrouwen.

Wapen-schilt alle Eerbare maeghden toe-geeygent.

Wy leven in een tijt, dat yder een sijn wapen
Weet, na sijn eyghen sin, van hier off daer te rapen:
   Den desen voert een leeu of arent in sijn velt,
   Den genen heeft een stier in sijnen schilt gestelt.
De wapens zijn vervult met alle vreemde beesten.
Vraeght yemant: waerom dat? - soodanigh zijn de geesten,
   Van dese, die den naem, en niet de daet, vereêlt:
   Sy dragen haren aert in wapens af-gebeelt.
Maer t'wijl aen dees en geen een wapen wert gegeven,
Waerom en wert'er noch geen wapen toe-geschreven
   Aen u, ô 's werelts oogh, ô maeghdelijck geslacht!
   Die in des minnaers hart soo edel zijt geacht.
En is'er geen Heralt, die, na den eysch van saken
En na u sachten aert, een wapen weet te maken?
   Die, voor een wreeden leeu of voor een fellen stier,
   U schick' een schaepjen toe, of noch een soeter dier?
Neen, tot op desen dagh en heeft men niet vernomen,
Dat yemant, hier int lant of elders, is gekomen,
   Die, voor Cupidoos sael of Venus hoogh gesicht,
   Heeft tot der maeghden eer een wapen opgericht.
Het staet dan noch te doen. Dorst ick my onder-winden,
Te wesen een Heralt of wapens uyt te vinden,
   Het beelt, dat ghy nu siet hier voor uw ooghen staen,
   Dat soud' ick voor een schilt de maeghden wijsen aen.

Ghy siet een druyven-tros, met koelen dauw behangen,
Wiens aengenaem gesicht een yder doet verlangen;
Een tros, niet nu of dan gegeesselt van de wint;
Niet, hier of daer, gefoolt van eenigh dertel kint:
Een tros, daer noyt de sonn' heeft vinnigh op gesteken,
Maer die, bedeckt met looff, haer stralen is ontweken;
Een tros, aen wie noch spreeuw noch hart-gebeckte mus,
Heeft in de druyv' gedruckt een al te diepen kus.
Een tros, daer noyt een worm is tusschen in-gekropen,
Daer noyt een geyle bye de jeught heeft uyt-gesopen.
Een tros, die noyt een seug' met kruypen heeft geschent,
Daer noyt een stoute vlieg' haer beck heeft in-geprent.
Een tros, daer noyt een spinn' haer raegh heeft om-getogen,
Daer noyt een vuyle sleck haer dracht heeft op-gespogen.
Een tros, daer noyt een muys, daer noyt een snoode rat,
Int duyster van de nacht, haer deel van heeft gehadt.
Een tros, noyt aen de muyr door wrijven af-gesleten,
Noyt onder hare schors van mieren uyt-gegeten;
Een tros, die noyt soo hart gespannen heeft gestaen,
Dat haer door groote jeught het sapjen is ontgaen.
Een tros, door val noch stoot gebersten noch gereten,
Aen wie noyt kern' en is ontvallen door de spleten.
Een tros, die noyt een holm oneerlijck heeft bedot,
Van buyten niet geblutst, van binnen niet verrot.
Een tros, daer noyt een mensch met vingers op en druckte,
Daer noyt vermeten hant een druyfken van en pluckte.
Een tros, een gaven tros, noch vers en onbevleckt,
Noch met sijn aerdigh waes van alle kant bedeckt.

De kranskens, die ghy siet rontsom het wapen sweven,
Is vingh-koort, wel te recht de maeghden toe-geschreven;
Een kruyt, van sachten aert, gedweech en soet ter hant:
Leert, maeghden, aen uw kruyt sacht wesen van verstant.
Een kruyt, dat nimmermeer plach in de lucht te swieren;
Dat is geseyt: ô maeght, weest zedigh van manieren!
Een kruyt, dat altijt kruypt en noyt en sijght om-hoogh,
Om dat soo dient te zijn der maeghden eerbaer oogh.
Een kruyt, wiens jeughdigh loof geen vorst en kan doen wijcken:
En laet geen Vorst, ô maeght, uw weerde maeghdom strijcken!
Een kruyt, dat, hoemen 't teelt, nochtans geen zaet en heeft,
Tot teycken, dat een maeght aen niemant yet en geeft.
Een kruyt, wiens aerdigh blat alleenlijck wast by paren:
Leert, maeght, voor een alleen uw soete jeught bewaren!
Een kruyt, dat dickwils bloeyt, maer noyt int zaet en schiet:
Thoont elck wel soet gelaet, schoon kint, maer hooger niet!
Een kruyt, beyd' swack en recht; een kruyt bequaem te hechten
Aen 't bedde van de bruyt, om kroontjens af te vlechten.
Een kruyt, dat niet en buyght, als metter hant geleyt:
Peynst, maeghden! by u selfs, waer toe dit wert geseyt.
Een kruyt, wel met een bloem, doch sonder reuck bevonden:
Wegh muscus, ambre-grijs! wegh rieckend' kruyt, gesonden
Van Pegu of Ternas of ander vreemt gewest:
Een maeght die niet en rieckt, die rieckt wel alder-best.
Een kruyt, dat haet de sonn' en wast al meest ter zijden:
't Is rechte maeghden aert het oogh van 't volck te mijden.
Een kruyt, dat van sijn ranck wel licht sijn wortel maeckt:

Maeght, set u voeten vast! uw losheyt wrert gelaeckt.
Een kruyt, seer na-gelijck, maer minder, als laurieren:
Weest vrouwen in verstant en maeghden in manieren!
Een kruyt, wel vroegh gebloeyt, maer nimmermeer bevrucht:
Één dingh verblijt een vrou, maer is der maeghden sucht.
Een kruyt, wel sonder zaet, al-lijck-wel niet verschoven,
Maer, om sijn aerdigh blat, gewilt in alle hoven:
Al zijdy niet te rijck, schoon maeght, hebt goeden moet!
Een segen-rijck verstant gaet boven geit en goet.
Een kruyt, een recht gewas, al wertet niet gedwongen;
Voor al, schoon kint, voor al, wacht u voor kromme sprongen!
Een kruyt, een aerdigh kruyt, dat in sijn teere bloem
Stelt alle sijn lof, heeft alle sijnen roem.
Wel aen, ghy broose waer, teêr goetje, swacke dieren!
Leert hiervan uwe jeught in eerbaerheyt bestieren!
Uw eertjen is uw goet, uw bloemcken is uw al;
Ach! 't is met u gedaen, soo dat koomt tot een val!

Vraeght ghy, wat my beweeght aen maeghden te besteden
Een wapen met een druyv'? siet hier, int kort, mijn reden:
Al wat aen u, of my, in desen tros behaeght,
Dat is, of dient te zijn, ontrent een ware maeght.
En wildy sulcken een sien af-gebeelt na 't leven,
Soo leest, wat van de druyv' hier voren staet geschreven;
En wordy dan gewaer, dat alles op u past,
Soo staen uw saken wel, soo gaet uw maeghdom vast.
Merck dan, en over-weeght eens alles int bysonder,
Al spreeckt ick van een druyv', daer schuylt wat anders onder;
Want wat hier vooren staet, soo 't recht wert over-leyt,
Heeft alles in een maeght een heymelijck bescheyt.

Maer wat sal 't eynd'lijck zijn? soud' yemant mogen seggen:
Sal beyde druyv' en maeght dan ledigh blijven leggen?
Soo niemant is gelooft haer vrucht te tasten aen,
Soo moeten druyv' en maeght in ongebruyck vergaen.
Niet soo: daer is een wegh, om dese vrucht te raken,
Om, met een volle mont, van hare vrucht te smaken:
Siet ghy wel aen den tros een aerdigh steeltjen staen?
Dat is, dat is den wegh, om haer te raken aen;
Dat is den rechten wegh; en soeckt geen ander wegen,
Soo ghy wilt gaen te werck, als eerbaer luyden plegen;
Dat is den rechten wegh, om dat gewenste pant,
Te grijpen sonder vleck, te raken sonder schant.
Maer om u, die dit leest, niet langer op te houwen:
De druyf-tack is een maeght, haer steeltjen is het trouwen;

De hant, die naer de tros, met heusche vingers tast,
Is lust tot eerbaer min, die niemant en verrast.
Wel aen dan, wie ghy zijt, grijpt dese weerde panden
Niet plompelijcken aen, met ongewasschen handen;
En schoon ghy krijght u wensch, hout even-wel noch maet,
Want selfs de beste spijf' te veel gegeten schaet.
En ghy, ô teere maeght, voelt ghy uw trosjen rijpen,
Soo latet op sijn tijt en by sijn steeltjen grijpen;
En als een cerbaer hant uw soete vruchten pluckt,
Seght dan, met vollen mont: het is my wel geluckt.
In tijts, met vrienden raet, in echten staet te treden,
Dat is den besten voet om maeghden te besteden;
Want die haer sonder smet in eerbaer liefde draeght,
Al wertse schoon een vrou, soo blijftse doch een maeght[1].

1 Chrysostomus. Het huwelick is een tweede soorte van maeghdom; te weten: soo wanneer het selve eerlijck, tusschen man ende vrouwe, beleest wert.

Aen de eerbare, achtbare, const-rijcke jonck-vrou Anna Roemers.

Den hemel heeft gebaert: van daer is af-gekomen
Een dier, een heerlijck dier, dat wy een mensche noemen;
Een dier, der dieren vorst, een wonderbaer gebou,
Wiens hoogh-verheven geest sweest over man en vrou.
Wat roeptmen overal: het moet, het sal hem rouwen,
Die yet meer drucken wil int losse brein der vrouwen
Als slechtelick de naeld' te paren metten draet,
Of hoemen mette spil en spinrock omme-gaet?
Wat roeptmen over al, dat aen het vrou-geslachte
Geleertheyt veeltijts brenght verkeertheyt int gedachte?
Wat roeptmen over al, dat maeghden, wijs en kloeck,
Bevlecken int gemeen den maeghdelijcken doeck?
Koom, seght my doch: waerom en sal een maeght niet vatten,
Soo wel als ghy of ick, van wetenschap de schatten?
Is dan het manne-volck soo hoogh en kloeck van aert,
Dat al de wijsheyt zit gedoken inden baert?
Woont al des werelts geest juyst inden geest der mannen?
En is dit geestigh volck van geestigheyt verbannen?
Wat maeckt men ons al wijs! gewis, dit aerdigh dier
Heeft, ruym soo diep als wy, zijn deel in s'hemels vier.
Wie heefter oyt gehoort, dat dwaesheyt wast door reden?
Of dat de weerde deught verslimt des menschen seden?
Wie heefter oyt gehoort, dat wijsheyt brenght ten val?
Swijght stil verkeerden hoop: ten sluyt doch niet met al.
Wel aen nu, wie ghy zijt, door-snuffelt al de maeghden,
Die oyt den snellen loop van Pegasus na-jaeghden;
Hoe dat ghy 't heft of leght, hoe veel ghy soeckt of leest,
Geen isser oyt geleert, en geil met een, geweest.
Ghy brenght my Sappho voort: maer Sappho, wiens gedichte
Noch huyden is bekent, is niet geweest de lichte,
Die Phaon, Venus wicht, oneerlijck heeft bemint,
Maer een, die tucht en eer ten hooghsten hadt besint.
Dan neemt, dat ghy misschien of deef' of geen mocht weten,
Die, door der mannen list, haer selven hadt vergeten;
Daer tegens wederom stell' ick een grooter schaer
Van maeghden, wel geleert en niet-te-min eerbaer.
Wie sal ick noemen eerst? U, Theia! wiens gedichten
Noyt voor den hoogen sangh Homeri wilden swichten;
Een maecht nau twintigh jaer, als u de bleecke doot
Ginck leyden, metter haest, nae Carons swarten boot?
Sulpitia! van u magh 't vrou-geslacht wel roemen,
Want Martialis selfs derf u wel heiligh noemen;
Al is hy een trou-want van Venus dertel hof,
Noch uyt een vuylen mont perst reynigheyt haer lof.
Cleobuline, koom! u moet men hier oock prijsen,
Cleobuli geslacht, een van de seven wijsen;
Na dat u sijnen naem en deught uw vader gaf,
Droeght ghy uw maeghdom meê, maer niet uw lof, int graf.
Sal onder deef' uw spruyt, Pitagora! niet wesen,
Die naer haers vaders doot in sijne school' quam lesen,
En staend' op sijnen stoel, ginck brengen aen den dagh

Wat Thales oyt bedacht en Plato schrijven magh?
Denckt, offer nu een maeght vol schoonheyt deught en eeren,
Hier in een hooghe-school de jeught bestont te leeren,
En deed' al-daer haer less' en, met een soeten mont,
Van konst en hooghe leer, ontsloot den rechten gront:

Wat zy het hooghste goet, hoe dat men moet in-binden
De tochten des gemoets; of wat de snelle winden
En sneeu en hagel baert; waer af het aertrijck beeft;
Waerom de zee haer stroom, by beurten, neemt en geest; -
Wat toe-loop souder zijn om sulcken less' te hooren!
Die stem soud' aen de jeught vry dieper gaen in d'ooren,
Dan offer ergens saet' een Grimmert, 't hooft gefronst,
Neus-wijs en, soo hy meynt, groot-vader van de konst;
Een Grimmert, ruych-gebaert, die, door een hevigh krijten,
Doet daveren de school, en dwinght de lucht tot splijten;
Spreeckt even als een Prins, en hout als voor gewis,
En dat sijn woort, een wet; sijn plack, een rijck-staf is.
De kleyne borgery zit in gestadigh beven,
De vreese neemt haer meer, als neerstigheyt kan geven.
Maer sacht wat, mijn vernuft! 't is wat te verr' gegaen,
Uw radt glijt buyten spoor, kiest weer de rechte baen.
Phenomone! van u moet ick al mee vermelden,
O vinster van 't ghedicht, bequaem tot lof der helden!
Corinna, geestigh dier! ghy dient hier oock getelt,
Ghy wert in Griecxschen rijm voor Pindaro gestelt.
Maer wat beweeght ons doch, in over-waelsche boecken,
Den wijt-vermaerden lof der maeghden op te soecken?
U wil ick maer alleen, tot vastheyt van mijn woort,
U wil ick maer alleen, u, Anna brengen voort;
U Anna, helder licht van al deef' soete scharen,
In welck' een eerbaer hart en wetenschap hun paren,
Wie sal niet roepen uyt, die by u heeft verkeert:
Een maeght kan eerbaer zijn, en niet-te-min geleert?
Ghy wert genoemt, 't is waer, de tiende van de negen,
Dien prijs koomt u wel toe, maer noch ist niet ter degen;
Ghy wert genaemt, 't is waer, de vierde van de dry,
't Waer elders veel gedeyt, hier koomtet noch niet by.
Brenght al uw gaven t' saem, ghy drie-mael vier Goddinnen,
Noch suldy niet te veel op dese maghet winnen;
Want siet, wat uw getal kan hebben int gemeen,
Heeft Pallas uyt-gestort in dese maeght alleen.
Als Anna schersen wil, Thaleia moet haer wijcken,
Men magh haer in het ernst met Cleio vergelijcken;
Ick segge meer: door haer, door haer wert voort-gebracht,
Daer heel den maeghden-bergh noyt op en heeft gedacht.
Jonck-vrou, doen ghy my laetst, doen ghy my ginckt vermaken,
Nu met geleerden jock, en dan met hooger saken;
Wat soeter dagh was dat! het scheen, dat, my te spijt,
De Son haer reys volbracht in al te korten tijt.
Ghy ginckt tot ons genucht een nieu besteck versinnen,
Te weten: hoe een maeght haer dragen moet int minnen,
En waer de leste pael van eer en schaemte staet,
Waer over nimmermeer een sedigh hart en gaet.
Uw voor-stel dacht my goet: hier door quam my te voren,
Dat ick dees selve stof wel eertijts had verkoren
Tot oeffening' des geest; dies ginck ick na-der-hant,
En socht mijn out gedicht, tot ick het weder-vant:
Het lagh daer in een hoeck, niet verre van 't verrotten,
Begraven onder 't stof, bevochten vande motten:
Ick nam het by der hant, verweckt als vande doot,
En nu, met uw verlof, leg' ick 't in uwen schoot.

Siet, Anna spreeckt hier meest, een maghet wel ervaren,
Om al der maeghden eer int minnen te bewaren;
  Siet, Anna wijst voor-by, wat tucht en eer verkleent; -
  En dubt niet inden naem, ghy zijt er meê gemeent.
Siet, Phyllis ronden kout beelt ons hier af de dieren,
Die om des liefdes toors nu eerstmael komen swieren,
  En prijsen wel haer glans, doch kennen niet haer kracht,
  Dat soetlick-sotte volck, dat sott'lick-soet geslacht;
Die duyven sonder gal, dees' half ontloken rosen,
Die, naer een dellu-sien, nu wat bestaen te blosen;
  Van dese nieuwe jeught is Phyllis ons een beelt,
  Als sy, met vollen mont, niet dan van trouwen queelt.
Wel aen, Jonck-vrou, wel aen! ontfanght uw eygen wetten,
Die ghy tot het bestier der maeghden-rey ginckt setten;
  En plackse voor de deur van Venus hoogh gesticht,
  Op dat een yder maeght magh weten haren plicht.

Lof-dicht ter eeren van den hoogh-geleerden D. Jacob Cats. Op sijn Maeghden-plicht.

Een die onlangs heeft gestreken,
In 't wel-spreken,
Prijs en eer in Themis hof,
Heeft Apollo nu verheven,
En gegeven,
Oock in 't rijmen grooten lof.

Hy heeft langh en veel gestreden,
Met sijn reden,
Voor het recht en billickheyt;
Maer nu gaet hy Phoebo vieren,
En vercieren
Onse jeught met zedigheyt.

Om de maeghden dan te stichten,
Ginck hy dichten
Dese jonghe-dochters-plicht,
En, met koddigh t'sarnen-spreken,
Geeft hy streken,
Daer vermaeck en leer in licht.
D'een is jonck, en onbesneden
In haer seden,
Wat te dertel tot de min;
D'ander, rijp van deught en jaren,
Tracht te paren,
Metter eer en ouders zin.

't Is onnoodigh meer te soecken
Geyle boecken,
Valentijn, of Amadijs;
Anna sal u beter leeren
't Heusch verkeeren,
Door haer deughtsaem onder-wijs.

Themis moet haer tael-man geven
Deftigh leven,
Om sijn uyt-spraeck, vol gewicht.
Phoebus moet, met lauren-kroonen,
Hem beloonen,
Om sijn geest, en aerdigh dicht.

Aen jonck-vrou Anna Roemer Visschers.

Anna Roem van onse tijden,
Boven 't Nijden,
Eer van 't prachtigh Amsterdam;
Nu men uyt u moet gaen vissen
De gewissen
Van de deught, is Momus gram.

L. PUETEMANS, D.M.

Eer-dicht op den maeghden-plicht, van den hoogh-geleerden heer Jacob Cats, J.C.

Jeught, die eerst na uw's gelijcken,
Om end' om begint te kijcken,
   Slechte duyfjens, sonder gal,
   Hoort wat ick uw seggen sal:
Wildy dijne jonge dagen,
End' dijn liefde niet beklagen,
   Leert in tijts, wat goet en quaet
   In het minnen omme-gaet;
Leert in tijts, met rijpe reden,
In Cupidoos paden treden;
   Dats de kunste, dats de slagh,
   Daermen op betrouwen magh.
Minners konnen listigh veynsen,
Anders spreken, anders peynsen:
   In het minnen leyt gevaer,
   Yder neem zijn slaeghen waer.
Hondert minners, vijfligh gecken,
Hondert woorden, vijftigh trecken,
   Hier de hemel, daer de hel,
   Vint men in het minne-spel;
Hierom moetm' int minnen wesen
Half vol hoop, end' half vol vresen,
   Niet te heet, end' niet te kout,
   Niet te blood', end' niet te stout,
Niet te veyl, end' niet te grilligh,
Niet te stuurs, end' niet te willigh,
   Niet te wijs, end' niet te zot,
   Niet te schalck, end' niet te bot:
Af-geveerdicht end' geslepen
Op veel trecken, end' veel grepen,
   Op het locken, end' 't gevley,
   Op het lachen, end' 't geschrey,
Op de praetjens, op de pronckjens,
Op de oogjens, op de lonckjens,
   Op het wesen sonder schijn,
   Op het suchten sonder pijn;
Die daer gaet, kan flicke-floyen,
Die daer zit, kan aerdigh toyen;
   Och! het minnen is soo soet,
   Alsmen 't wel van passe doet.
Wilj' hier van zijn onder-wesen,
Neemt dit boeck, end' willet lesen,
   Neemt dit boeck, dat op een lijft,
   Al de vremde streken wijst:
Minners volgen, minners vluchten,
Minners hopen, minners duchten,
   Minners bitter, minners soet,
   Minners quaet, end' minners goet,
Minners raden, minners gissen,
Minners raken, minners missen,
   Minners swackheyt, end' gewelt,

Wert uw hier voor oogh' gestelt.
Jonge jeught, die van uw oogen
Zijt verraden, end' bedrogen,
Komt te samen, maeckt een dans,
Komt te samen, vlecht een krans;
Krans van myrthen en laurieren,
Om het hooft van Cats te cieren,
Cats met hert en sinnen eert,
Die met reden minnen leert.

JAC. LUYT, J.C.

Aen-sprake tot alle belaste met maeghden-sorghe.

Ouders, voogden, vrienden, broeders,
Maeghden-hoeders,
Eer-bewaerders van den doeck,
Als ghy dochters wilt besteden,
Soeckt u reden
Nergens, als in desen boeck.

Weduw'-vrouwen, eerbaer herten,
Vol van smerten,
Die nu zijn moet vrou en man,
Hebt ghy dochters jonck van jaren,
Teere waren,
Hier is, dat u helpen kan.

Maeghden, die nu krijght behagen,
Om te jagen
In des liefdes jeughdigh velt,
Om niet buyten's weeghs te dwalen,
Hout de palen,
U in desen boeck gestelt.

Jongh-mans, die den krijgh der minnen
Wilt beginnen,
Eer ghy treedt in dit gevecht,
Leert, hoe ghy dees teere dieren
Dient te vieren,
Dit is 't boeck van 't maeghde-recht.
Naso heeft wel, in sijn leven,
Veel geschreven,
Hoemen mint, en wert gevrijt;
Maer veel dingen, die wy lesen,
Zijn mis-presen,
Als onnut in onsen tijt.

Naso, door sijn geyle streken,
Leert gebreken
Daer een eerbaer hart om sucht:
Maer dit boecxken, soet in leere,
Vol van eere,
Geeft ons wijsheyt met genucht.

Dat de maeghden wel bestieren
Haer manieren,
Is voor d'ouders wonder soet:
Datse, door een eerlick trouwen,
Werden vrouwen,
Is voor heel de werelt goet.

Beyde dees soo groote saken
Kan hy smaken,
Die dit boecxken vraeght om raet.

Het zy dan by alle menschen,
Die daer wenschen,
Dattet wel op 't aertrijck gaet.

J.A.F.

Liet.

Ons gespel wil enckel trouwen,
   Wat magh 't meysken overgaen?
   Sy en kan, noch wil, verstaen,
Dattet haer wel mocht berouwen:
   Neen, by haer en is geen schroom,
   't Is al boter totten boôm.

Wat ist doch van Venus-jancken?
   Suchten, duchten, nacht en dagh,
   Geen vermaeck, als met geklagh,
Hopen, vreesen, duysent rancken;
   Al des liefdes pijlen zijn
   Drie van vreughde, ses van pijn.

Jongh-mans, laet u niet verblinden,
   't Is soo breet niet, als men seyt:
   Die sijn stuck wel over-leyt,
Sal in korten stont bevinden,
   Dat noyt man soo wel en trout,
   Of hy vint yet dat hem rout.

Gaedy geit en goet bejaghen,
   Ghy, die selfs niet rijck en zijt:
   Kleyne liefde, groot verwijt;
Dickwils suldy moeten draghen,
   Dats' u op den necke trapt;
   't Is haer schijve dieder klapt.
Zijdy rijck van geit en landen,
   En verkiestdy dan een lief,
   Juyst alleen na uw gerief;
Noch en zijn 't geen vaste banden,
   Want soo haest sy is uw vrouw',
   Springtet geckjen uytte mouw'.

Soo ghy niet en hebt ten besten,
   En ghy trouter een als ghy,
   Och! dat's enckel slaverny
Van den eersten totten lesten;
   Slappe beurse, weecken moet:
   Wie kan winnen sonder goet?

Trouj' een schoone, duysent vreesen
   Doen u beven als een riet,
   En wat plaegh en vreest men niet?
Sieckten, outheyt, vreemde meesen,
   Vreemde winden in uw zeyl:
   Schoone vrouwen, trots of geyl.

Is uw lief mis-maeckt van wesen,
   Soo ist t'uwent altijt nacht:
   En daer toe het heel geslacht
Kan van niemant zijn gepresen;
   't Moet doch leelick zijn of vuyl,

Want een huben broet een uyl.

Soo uw wijf verstaet haer saken,
  Boven 't spin-wiel of den doeck,
  Stracx soo grijptse na den broeck;
Want sy wil de meester maken:
  Gaedy wat te verr' of naer,
  Stracx soo grijpts' u by den haer.

Hebj' een vrou die dickwils kindert,
  Isse jaer op jaer bevrucht:
  Yder kint, een nieuwe sucht,
Yder kraem uw goetje mindert:
  Kleyne kinders, noyt verlost;
  Groote kinders, groote kost.

Is uw vrou beset int spreken,
  Stracx soo neemtse 't hooghste woort,
  En soo koomts' u daeghs aen boort;
Och! het hooft, dat dunckt u breken.
  't Wijf, dat konstigh spreken kan,
  Is een plage voor de man.
Is een wijf wel op haer koten,
  Die wil danssen nachten lanck,
  Trots op haren fieren ganck;
Menigh man heeft dit verdroten,
  Menigh man bleef in gequeel,
  Dat sijn vrouwe liep te veel.

Is uw vroucken sacht van wesen,
  Spreecktse woorden honigh-soet,
  Laffe spijs' en is niet goet,
Kost die bijt is meer gepresen.
  Soo het schaep is soet van staen,
  Yder koomter suyghen aen.

Wegh met liefdes malle treken:
  Watmen hoort, of watmen siet,
  Oock het best, is maer verdriet.
Waer toe voeghtmen twee gebreken:
  Yder mensche, wijs of geck,
  Heeft genoegh aen sijn gebreck.

juvenal. *Sal.* 6.

Nullane de tantis gregibus tibi digna videtur?
Sit sormosa, decens, dives, soecunda, vetustos
Porticibus disponat avos, intactior omni,
Crinibus essusis bellum dirimente, Sabinâ,
Rara avis in terris nigroque simillima cygno.

Teghen-liet.

Wat mocht ons gespeel bewegen
   My het trouwen af te raen?
   Neen, 'k en kan dit niet verstaen,
Want ten koomt my niet gelegen,
   Eensaem, sonder vrucht of vreught,
   Door te brengen al mijn jeught.

Lieve-koosen, soetjens quelen,
   Minne-klachten vol genucht,
   En soo menigh lieven sucht,
T'samen paren, vruchten telen,
   T'samen groeyen tot een stadt,
   Denckt, wat frayer dinck is dat!

Nu wel aen, voeght u tot trouwen
   Wie daer bist een rap gesel:
   Waerom vreesdy voor gequel?
Daer en is geen aert van vrouwen,
   Die niet haer vermaeck en heeft,
   Soo men reden plaetfe geeft.

Als een kalis trout een rijcke,
   t'Jan! die isser dan wel aen:
   Hy magh ledigh wand'len gaen,
Hier wat gapen, daer wat kijcken:
   Goet verovert mette min
   Is voor al een soet gewin.
Soo daer een, uyt reyne minne,
   Neemt sijns minder by der hant,
   Dat gaet wel; een rustigh quant
Kiest voor gelt een schoon vriendinne,
   Die in vrientschap over-stort,
   Wats' in rijckdom quam te kort.

In gevall' een goet geselle,
   Die 't niet al te breet en gaet,
   Een verkiest naer sijnen staet,
Dat hy sich te vreden stelle:
   Wat geeft kloeckheyt om het goet?
   T'samen winnen is soo soet.

Soo sich ymant gaet verbinden
   Met een schoon en geestigh dier,
   Is dat niet een hemel schier?
Nergens is doch yet te vinden,
   Daer het oogh soo soet op speelt,
   Als op een schoon vrouwen beelt.

Is uw lief mismaeckt van leden,
   Soo ghy maer gebruyekt verstant,
   Het en is u geen mishant:
Moeg'lick isse goet van zeden;
   Isset niet: de schad' is kleen,

Sy is dan voor u alleen.

Heeft uw wijf soo wat vant malle,
   Rekent dat voor geen gebreck:
   't Is geen kermis sonder geck;
Treurt doch hierom niet met alle:
   Die wat malt, hout best haer jeught;
   Vrouwen sotheyt, mannen vreucht.

Is uw vrou soo out van jaren,
   Datse niet en kindert meer,
   En bedroeft u niet te seer:
Siet, nu moegdy spelen varen,
   T'huys en laetje geenen last,
   Sonder kinders, liever gast.

Is uw lief niet wel ter talen,
   Valt haer tonge traegh of krom,
   En ontset u daer niet om;
't Sal haer aen geen spreken falen:
   Noyt en wast mans ongemack,
   Dat sijn wijf te luttel sprack.
Isse krepel uw beminde,
   Rekent dat voor geen belet,
   Veel die prijsen dit int bedd',
't Is uw by-slaep, niet uw winde,
   Sy en loopt om prijs, noch winst;
   Goede vrouwen loopen minst.

Heeft uw lief soo quae manieren,
   Dats' u groet met norts gedruys,
   Siet, nu leerdy, binnens huys,
Ander luy gebreken vieren.
   t'Gaet u wel, dat ghy die deught
   Soo gevoegh'lick leeren meught.

Liefde wetet al te voegen,
   Liefde neemtet al voor goet,
   Liefde maeckt van bitter soet;
Liefd' is moeder van genoegen,
   Liefd' is vintster van gerief:
   Noyt en vont men leelijck lief.

Bona dc malis elicere, sapientis est.

32. *q. vers. si uxorem.*

Si uxorem quis habeat sterilem, sive corpore deformem, sive debilem membris, vel caecam, vel claudam, vel li quid aliud sive morbis, doloribus, laboribusque confectum et quidquid (exeptâ sornicationis causâ) cogitare potest vehementer horribile; pro societate, fideque maritus sustineat.

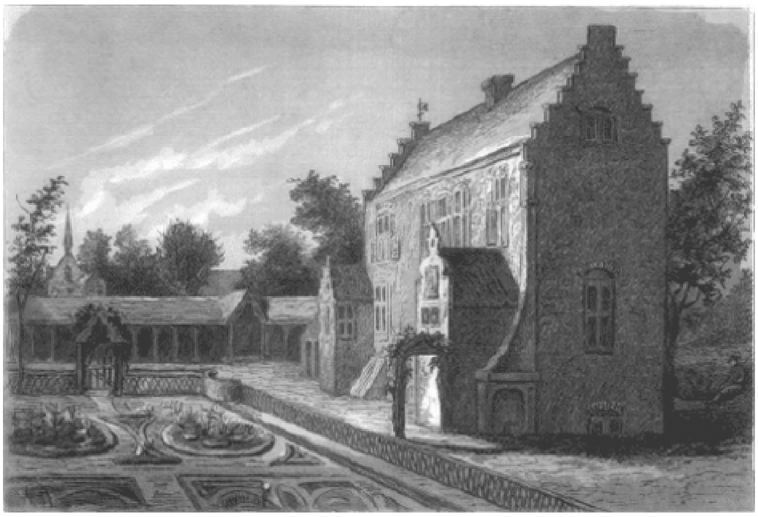

Harders-clachte.
Aen de eerbare, seden-rijcke, segen-rijcke jonck-vrou Catharina van Muylwijck.

Op een soete Meye-nacht,
Daphnis op sijn liefje dacht;
Al was heel de kudd' in rust,
Slapens hadd' hy geenen lust.
Op de wegh was geen geril,
Vee en honden lagen stil,
En de vogels al-te-mael;
Maer alleen de nachtegael,
's Nachts te singen wel gewent,
Sat en fleuyte daer ontrent.
   Daphnis sagh de zilv're maen
Droevigh aen den hemel staen,
Hy gingh dwalen, by haer licht,
Buyten allemans gesicht,
Tot hy vont een eenigh velt,
Daer hy sich heeft neêr-gestelt,
Daer hy, met een tranen-vloet,
Wt gingh storten sijn gemoet.
   Hy began sijn droevigh werck
Int geweste van Grijpskerck,
Aen het Zuyden van het dorp,
Niet veel verder als een worp;
Daer een hoeve staet geboort
Met haer boomgaert, zuyt en noort,

En den dool-hof in het West,
Daer het freuyt is alder-best;
Note-boomen op een ry
Staender negen, en daer by
Is ter zijden af een kant,
Dicht met dooren-haegh beplant.
   Hier sat Daphnis, vol van min,
Vol van ongerusten sin,
Hier began hy sijn beklagh,
T'wijl hem niemant hoord' of sagh:
   'Galathea, geestigh dier!
Oorsaeck van mijn eerste vier,
Oorsaeck van een vasten bant,
Die mijn hart aen u verpant,
Als ghy, met een soeten lagh,
My koomt bieden goeden dagh; -
Soete meysjen, aerdigh dinck,
Soeter als een distel-vinck,
Soet van singen, en van praet,
Soet van wesen, en gelaet,
Soet, maer dickwils op een uyr
Weder uyter-maten suyr.
   Somtijts macker als een lam,
Somtijts felder als een ram;
Somtijts swack, gelijck een riet,
Somtijts stijf, gelijck een spriet;
Somtijts brooser als een glas,
Somtijts tayer als een was;
Somtijts straf, gelijck een stier,
Somtijts dwee, gelijck een pier;
Somtijts bitter, als een gal,
Somtijts honigh over-al;
Somtijts vriend'lijck, als een rhee,
Somtijts stuyr, gelijck de zee;
Somtijts ziltich, als de vloet,
Somtijts weder suycker-soet;
Somtijts vrolijck, somtijts stil,
Altijts, soo ick niet en wil;
Eeuwigh tegen my gekant,
Altijt naer een ander lant;
Eeuwigh tegens my geset,
Altijt op een ander bedt.
   Hoe gestaêgh heb ick geschreyt,
Sedert dat ghy hebt geweyt
In de velden van Dijshoeck!
Sedert hebt ghy uwen doeck
Op een ander wijs' gestelt
Als de vrijsters van het velt;
Sedert draeghdy aen uw huyf
Kanten, als een kivits kuyf;
En een wronge hart en stijf,
Hanght u, als een g'reel, om 't lijf;
Sedert hebt ghy uwe kraegh
Onder stut, als met een schraegh;
Sedert hebt ghy uwen tret
Op een ander wijs' gheset,

Als Lycoris rap te voet,
Of als Amarillis doet.
't Gaet nu anders als het pleegh,
Doen ick met u kennis kreegh.
Sedert ghy het hoofsche vriên,
Tot Dijshoeck eens hebt gesien,
En de streken van de stadt;
Sedert heb ick uyt gehadt,
Sedert noemt ghy my een loer,
En een klunten, en een boer,
En een blutten, en een kluts,
Al, om dat ick juyst mijn muts
Niet soo steets kan nemen of;
Al, om dat ick in het stof
Niet kan schraven, g'lijck een hoen
In de mis-put plagh te doen;
Al, om dat ick Zeeus en ront
Spreke Iuffer uytte mont,
En niet drayen kan mijn reên
Als de linckers van de steên.
   Maer, al ben ick plomp en slecht,
Immers ben ick vroom en recht,
Immers isser niet een maeght
Die haer over my beklaeght,
Dat ick, met een slimmen keer,
Oyt ontsutselt heb haer eer;
Dat ick draghe mijnen roem
Van haer maeghdelijcke bloem;
Dat ick, onder schijn van trou,
Yemant heb gebracht in rou;
Dat ick yemants swaer verdriet
Heb verandert in een liet.
   Dese mijnen vromen aert
Was u voor-maels lief en waert,
Want ghy seydet, dat het lant
Juyst vereyscht een ront verstant.
Maer, och-armen! dat's gedaen,
Al uw rontheyt is vergaen,
Sedert dat ghy kennis hadt
Met de quanten van de stadt.
   Eertijts was ick wel gesien
Als ick u maer aen quam biên
Soo wat kleyns, eens herders-gift,
Versche kees van room geschift,
Of een geele kees-roffoel,
Of een palingh uytte poel,
Of een scherp-getande snoeck,
Of wat mossels van Dijshoeck;

Altemets een jongh faisant,
Vruchten van ons eygen lant,
Eygen queecksel, eygen goet,
Hier in Zee-lant uyt-gebroet.
Dan van Souburgh een meloen,
Of van Bottingh' een kappoen;
Dan een wafel diep geruyt,
Wel gesuyckert en gekruyt,
En met boter vet gedroopt,
In mijn snuytdoeck vast geknoopt,
Die te Domburgh was gemaeckt,
't Heught my noch, hoe datse smaeckt.
   Lest-mael greep ick een lampraes,
En daer toe een jongen haes;
D'eene, daer hy lagh en sliep,
D'ander, soo hy voor my liep
Over een begraesde wey,
Soete beesjens alle-bey;
Stracx soo seyd' ick: dese twee
Zijn voor u, ô Galathee!
   Noch heeft yemant my gebraght,
Groote karsen, vroegh van draght;
Dese werden nu geplant
In mijn alder-beste lant,
En, terwijl ick spit en delv',
Segg' ick soetjêns in my selv':
Spaert dit boomtjen, karsse-dief,
D'eerste vrucht is voor mijn lief.
   Somtijts quam ick tot u treên
Met wat dun-gewolde queen,
Somtijts met een aertichock,
Of een vroeghen abricock:
Als ick bracht een vogel nest,
Dat beviel u alder-best;
Want ghy hadt soo veel te doen,
Om de beesjens wel te broên,
Datj' ontsloot uw witte borst;
Die nu (dacht ick) die eens dorst!
Die eens mochte metter hant -
Maer waer loopt mijn los verstant?
Ach, hoe klapp' ick uyt en in!
't Schijnt, ick ben berooft van sin.
   Maer indien ick nu begonst
Haer te bieden mijne jonst
Met soodanigh kleyn geschenck,
Sy (gelijck ick vast'lijck denck)
Soude, met een trots gemoet,
Alles treden metten voet.
   't Is als geenen tijt geleên,
't Soete dier was doen te vreên,
Haer te spieg'len in de zee,
Als de stroom lagh stil en dwee,
Niet gerimpelt van de wint,
G'lijck-men die wel somtijts vint.
't Gaeter nu al anders toe,
Sy is 't stille water moe,

En wert alle daegh gehult,
In een glas rontsom vergult,
Spiegel noemt-men 't in de stadt,
Hier van wertse trots en prat,
Wantse siet meer alsse plagh,
Meer alss' in het water sagh:
Watse geestichs by haer heeft,
Watter ergens aen haer leeft,
Wat haer wel staet, weetse vry
Immers alsoo wel als wy.
En dat helder stralend' licht
Van haer lodderlijck gesicht,
En dien lieffelijcken mont,
Schoonder als den morghen-stont,
En dat hayrken sacht gekrolt,
Datter om haer voor-hooft rolt,
Is haer al te mael bekent,
En wel diep int hooft geprent:
Dies ontstaet in haren sin,
Minnaers haet, en eygen min.
Gaet, ô weerde Galathee!
Spiegelt weder in de zee.
Die tot dit eerst oorsaeck gaf,
Wensch ick, tot verdiende straf,
Dat sijn lief, van sacht en soet,
Trots en moedigh werden moet;
Datse, naer een soete min,
Krijgen moet een stuyren sin.
Hoe diep leyt hy my int hooft,
Die my van mijn lief berooft!
't Schijnt dat alle sijn gelaet,
Eeuwigh voor mijn oogen staet.
Hy, met noch sijn twee of driên,
Was aen 't strande komen riên;
Daer sagh hy mijn Galathee,
Soose dreef het jonge vee;
Stracx begon de dertel quant
Haer te grijpen by der hant,
Haer te senden int gemoet
Een beveynsden, steedschen groet:
Goeden dagh, schoon harders kint,
't Alder-schoonste datmen vint,
Ghy moet wesen (soo ick acht)
Van der nymphen eêl geslacht,
Of van Pales huysgesin,
Of wel selfs een wout-goddin,
Want uw wesen en gelaet
Treckt geheel na 't hemels zaet.

Meer en kond' ick hooren niet,
Mits hy van de plaetse schiet;
En geleyde mijn vriendin
Na sijn eygen lust en sin;
't Scheen sy woud' int eerst niet gaen,
Maer het was terstont gedaen;
Al geliets' haer wat gestoort,
Even-wel soo gingse voort:
't Scheen, al watse vocht en street,
Dats' et maer in 't jocx en deed',
Siet, daer sat ick doen en keeck,
Als een poel-snep, op een kreeck,
Root van gramschap, bleeck van nijt,
't Oogh vol tranen, 't hart vol spijt!
Gaedy dan? wel! gaedy heên,
Galathea? gaedy treên?
Gaedy moytjens hant aen hant,
Met dien onbesuysden quant,
Die ghy gansch'lijck niet en weet
Wie hy is, of hoe hy heet?
Onbedachte Galathee,
Waerom zijdy nu soo dwee?
Waerom valdy nu soo soet,
Voor een onbekenden bloet?
Daer ghy staet, gelijck een muyr,
Steegh en spijtigh, norts en stuyr,
Als een harder, of sijn maet,
U versoeckt, met heus gelaet,
Om met hem te willen gaen,
Daer de schoonste linden staen?
Harders-kint, indien ghy 't wist,
Hoe een maget haer vergist;
En hoe qualijck dattet past,
Met soo afgerichten gast
Sich te geven op de baen;
'k Weet, ghy soutet niet bestaen.
Maer of ick was droev' of bangh,
Galathea gingh haer gangh.
Dies soo klam ick op de kruyn
Van den alder-hoogsten duyn,
Om te sien, met harten-rou,
Dat ick wel niet sien en wou.
Sy gingh henen na de strant,
Vergeselschapt mette quant,
Die haer dickwils gaf een kus,
Slimmer als een kriele mus.
Hy geleyde Galathee
Van den oever in de zee;
Dies soo rees den zouten stroom
Vry wat hoogher als den zoom
Van haer op-geschorte kleet.
Is dat niet een schoon bescheet,
Datmen soo een teere maeght
Plompelijck int water draeght?
Datm' een vrijster, met gewelt,
Midden in de baren stelt,

Tot de golven grof en groot
Swalpen over haren schoot?
Tot den vreeselijcken vloet
Brenght een schrick aen haer gemoet?
Tot haer kleet is vuyl en nat?
Is dat heusheyt van de stadt?
   Eynd'lijck als de wulpsche lust
Van het water was geblust,
Gingh een yder van de strant,
En verkoos het drooge lant.
'k Meynde, 't spel was doe gedaen,
Maer het gingh doe eerst-mael aen.
   Stracx wiert daer mijn waerde pant
Om-getobbelt in het zant,
En dan weder om-gewent;
't Dertel spel en nam geen ent.
't Steets geselschap, uytte steên,
Is, al waeret buyten reên,
Even soo, gelijck een beest
Dat gebonden is geweest;
Wertet eens gelaten los,
't Loopt als rasend' in het bos.
   Doen en mocht ick langer niet
Staen begapen mijn verdriet,
Dies soo gingh ick na de kant
Van de krom-geboogde strant;
Daer began ick mijn geklagh,
G'lijck een droeve minnaer plagh;
Daer beschreef ick mijnen stant,
Met een rijsjen in het zant.
Eerst, een vast-gesette min,
Doen, een wanckelbaren sin;
Dit was ick, en Galathee.
Onder-tusschen quam de zee,
Als gelaten uytten toom,
Swalpen met een groven stroom,
Verre boven haer gemerck,
En verpletterd' al mijn werck;
Siet, daer gingh mijn soete min
Drijven heen ter zee-waert in.
Nijdigh water, bitter nat,
Segh eens, waerom doedy dat?
Waerom neemdy, mette vloet,
Mede niet mijn droef gemoet?
   Maer koom, segg' my, soeten beek!
Soudy oyt wel zijn soo geck,
Datje wout dijn weerde hant
Stellen, tot een eeuwigh pant,

Aen een proncker trots en prat,
Aen een joncker van de stadt?
Neen, 'k en loovet nimmermeer
Datje, dees of geen ter eer,
Laten sout een rustigh quant,
Sterck van leden, kloeck ter hant,
En sout stellen u gemoet
Op het meepse steets gebroet.
Ach! ten zijn maer halve mans:
Recht geselschap, om ten dans,
Om te kermis of ter feest,
Speel te leyden haren geeft;
Nut alleen tot dertel spel,
Sacht van handen, dun van vel,
Noyt geoeffent, noch beproeft,
Daermen manne-kracht behoeft.
Dit papiere volcxken gaet
Loncken, proncken, achter straet;
Niet alleenlijck aen de voet,
Maer aen handen oock geschoet;
't Schijnt sy dragen hun te koop -
Fy, van dien verwijfden hoop!
Ick heb knoesten in de hant,
Dat is sauce voor het lant,
Dat's een lantsert, dat's een helt,
Juyst geboren tot het velt.
Ick sou licht een stuyren ram,
Alst my maer int hooft en quam,
Met mijn harde vuysten slaen
Dat hem 't hooren sou vergaen.
Ben ick bruyn? wat isset dan?
't Is de ver we van een man.
Al die woonen op het velt,
Dienen soo te zijn gestelt.
Kiest men niet de swarte pruym
Voor haer bloeysel, wit als schuym?
Denckt u niet het bruyne lant
Beter als het witte zant?
Ben ick ruych en dicht gebaert?
Dat's een peyl van stercken aert:
Ick en ben des niet beschaemt,
Dat is rechts dat ons betaemt.
Al het ciersel en de schat
Van den boom, dat is het blat;
Wat is frayer aen het peert,
Als sijn maen', en lange steert?
Onse schapen zijn geacht,
Om haer woll', en ruyge vacht.
't Velt is eerlick door het kruyt,
Mannen, door een ruyge huyt.
Ick en weet niet watje let,
Datje hart en sinnen set,
Datj' u selven laet verraên,
Door het praten, door het gaen,
Door het proncken, en het treên
Van dees popjens van de steên.

Schoon men gaeter fray gekleet,
t Isser daerom niet te breet.
Schoon men strijckter moy en net,
t Isser daerom niet te vet.
Schoon sy gaen gestickt, gekant,
Aen den hals, en aen de hant,
Schoon haer kraeghj' is fijn en wit,
Denckt niet datter veel op sit.
   Eertijts, en oock huyden noch,
Zijn de steden vol bedroch:
Niemant, hoe beset of vroet,
Is daer vry van banckeroet;
Treffen sulcke slaghen dan
Dees of genen goeden man,
Die geen stoot, kan weder-staen,
t Is al med' met hem gedaen.
Watter handelt, vent, of koopt,
Is soo onder een verknoopt,
Alsser yemant breeckt de koord',
Stracx moet oock een ander voort.
   Dit bejegent nimmermeer
Yemant, die niet al te seer
Mette gelt-sucht is besmet.
Die sijn herte niet en set
Op het sorrigh-vuldigh goet,
Krijght of speelt geen banckeroet.
Die in weynigh stelt sijn lust,
Is seer weynigh ongerust;
Maer die 't nette spant te breet,
Vint, of hier of daer, sijn leet.
   Die sijn schaepjens 's avonts telt,
Alsse komen uyt het velt,
En hy vint sijn vol getal;
Die en vraeght dan niet met al
Wat des grooten koopmans hooft
Van den soeten slaep berooft;
Hy en vreest niet, dat sijn schip
Mocht verzeylen op een klip;
Dat sijn waren, hier of daer,
Mochten komen in gevaer;
Dat een roover, met gewelt
Mochte nemen schip en gelt;
Dat sijn schipper is een dief,
Datmen sijnen wissel-brief
Mochte laten onbetaelt.
Denckt, hoe een die leyt en maelt
Op dees dingen, nacht en dagh,
Wijf en kint vermaken magh!

Die int lant sijn woon-plaets stelt,
En behoeft nau eenigh gelt,
En behoeft niet, om het goet,
Te besmetten sijn gemoet,
Of te hangen in een schael
Eere, ziel, en al-te-mael.
Uit de vruchten van het lant
Valt hem alles in de hant,
Want des aertrijcx milden schoot
Schenckt hem, wat hy heeft van noot
Tot sijn kleedingh', ende spijs,
Dat de stadt al stelt op prijs:
Waerm' in stadt sijn geit voor biet,
Geeft het milde lant om niet.
Wilj' een hemd', of lijnen kleet,
Fijn gesponnen, wrel gereet,
Wit gebleickt gelijck de snee,
Ja, als ghy, ô Galathee!
Steeckt geen handen in de tas -
't Koomt al van ons eygen vlas.
Wilj' een zieltjen of een keurs;
Gaet oock daerom niet te beurs.
Spreeckt alleen de schaepjens aen,
Die rontsom ons weyden gaen:
Hare dick-gewolde vacht,
Heeft de middel en de macht,
Om ons, tegen 's winters leet,
Te bedecken met een kleet.
Wilj' een leetje van een lam?
Of de beyers van een ram?
Wilj' een bockjen, of een geyt,
Die noch by de moeder leyt?
Wilje 't swees'rick van een kalf,
Of een schenckel, heel of half?
Wilj' een vetten schapen bout,
Voor den roock, of voor het zout?
Ghy en hoest niet eens te gaen
Daer de schamper quanten staen,
't Zy in vlees-kraem of in hal;
Sent maer yemant na den stal,
Die daer slachtet, keelt, en vilt,
Ghy hebt alles watje wilt.
Wilj' een quackel, of patrijs,
Of een val-duyf, uyttet rijs?
Wilj' een vette jonge duyf,
Of een kivit, met sijn kuyf,
Wilj' een snepje langh gebeckt,
Of een smientje dick gespeckt?
Of een lijster, of een vinck?
Of een ander lecker dinck?
Onder-werpt u geen gekijf
Van een leppigh hoender-wijf,
Die wel grau en leelijck siet,
Alsme'r niet genoegh en biet.
Met een netjen, met een strick,
Met een uyltjen op een krick,

Met een boogje, met een buys,
Mette spreeu-pot aen het huys,
Mette slagh, of vogel-lijm
Op de mishoop, in den rijm,
Met een weynigh kruyt en loot,
Vanght-men vogels kleyn en groot.
   Soo 't u lust, met verschen vis
Te vercieren uwen dis;
Wat behoefdy reuck, of stanck,
Van een vis-wijs, of haer banck?
Hier wert vis genoegh gehaelt,
Diemen, sonder gelt, betaelt;
Sonder gelt, en met genucht
Pluckt-men hier des waters-vrucht.
   Carper, brasem, baers, en snoeck,
Is te vangen met een hoeck,
Wil 't niet wesen mette roe,
Neemter dan een netje toe,
Of een diep-getande schaer,
Of een scherpen ellegaer;
Daer mee' stictmen vetten ael,
Goede kost voor 't middagh-mael.
Als-men maer een fuyckjen set,
's Avonts eer-men gaet te bedd',
Schoon men slaept dan wel gerust,
's Morgens vint-men sijnen lust,
's Morgens trect-men uyttet slick
Fijne palingh, armen dick.
Is dat niet een goet gerief,
Datmen, by sijn soete-lief,
Loon van trouwe min ontfanght,
T'wijl het net een visje vanght?
   Wilje keese, groen als gras,
Keese geel als maeghde-was,
Die beneffens parmesaen
Magh op heeren tafel staen?
Wisje keese sacht en dwee,
Wit als nieu-gevallen snee?
Wilje keese jongh of out?
Wilje boter geel als gout?
Wilje stremmelis, of saen?
Soete taerten, lecker vlaên?
Room, gewelt met geel van ey?
Melckgerechten veelderley?
t Wort den huysman al bestelt
Zonder kosten, sonder gelt.
   Laet het volckje van de stadt
Haer vry drincken vol en zat,

Of in schralen duytschen wijn,
Af-gedreven van den Rijn;
Of in 't luttigh Spaens gewas,
Datter staet en brant in 't glas;
Of in 't rosse Fransche nat,
Daer in yder, 'k weet niet wat
Weet te mengen, daer in elck
Onse honich, onse melck,
In vermeyert en verplenght;
Of (dat wel het meeste krenckt)
In de wijnen, diemen brant,
Niet dan vuylheyt, niet dan schant,
Of in seck, of malvesey;
Ick ben mette versche wey,
Met te zoete Zeeusche mé
Immers alzoo wel te vré,
Als met kostelicken wijn,
Hoese magh geheeten zijn.
Wey versoet de stramme borst,
Wey verslaet den heeten dorst,
Door de wey en sal het hooft
Van verstant noyt zijn berooft,
Noch de lever zijn verhit,
Noch oock peuckels root en wit,
Staen in 't aensicht over-al,
Hier een bergh, en daer een dal.
D'ongeneselijcke pijn
Van het quastigh flerecijn,
En soo menigh swaer gebreck,
Nemen in geen huys vertreck,
Daermen vint, by wijf en man,
Voor de wijn, de mellick-kan.
Dan, al trest ons sieckt' en pijn,
Gansch het lant is medecijn;
Het gesonde schapen-wey,
Vers gedroncken in de Mey,
Doet den lantman groot gerijf,
Want het jaeght hem uytet lijf
Watter, int geheele jaer,
Is vergadert, hier of daer.
Isser yemant, in de stadt,
Van een heete koorts gevat,
Of van ander quael ontstelt,
Stracx soo looptmen naer het velt,
Om een wortel, om een kruyt,
Dat hier aen de wegen spruyt,
Dat hier aen de dijeken wast,
En daer niemant op en past;
Noyt en werter yet soo slecht
By den apothekers knecht,
Wt het velt in stadt gebrocht,
Of ten werdt wel dier verkocht.
Eenigh spruytjen uyttet zant,
Wt een hollen dellif-kant,
Wtet slick of schorr' gehaelt,
Wert ten diersten daer betaelt;

't Schijnt het wert dan eerst bequaem
Alsment geeft een vreemden naem;
't Schijnt het krijght dan eerst sijn prijs,
Alsmen dees en geen maeckt wijs
Dattet van het Mooren-lant,
Of den Barbarische strant,
Dattet van den Indiaen
Herwaerts komt gedreven aen:
't Dunckt de slechte luyden best,
Wat ons geeft een vreemt gewest.
   Maer wanneer ick ga besien
Al de malle schilderiên,
Al den huysraet, al de kost,
Daer de beurs in werdt gelost,
Daer den hoogmoet van de stadt
In verquist soo grooten schat,
Dan verhef ick boven al
Bosschen, beemden, bergh, en dal,
En der velden schoon cieraet,
Dat ons op geen gelt en staet.
Laet uw oogen en uw sin
Van de stadt niet nemen in,
Soo ghy 't wout maer recht besiet,
't Steetsche pralen gelter niet.
Als de gerste dijnt op 't velt,
G'lijck het water rijst en helt;
Als het bloeysel van het vlas
Toont sijn hemels blau gewas;
Als het geel-gebloemde zaet
In de gulde velden staet;
En sijn reucke, machtigh soet,
Ons komt vliegen int gemoet;
En dat hier of daer een wey
Speelt, met groente, tusschen bey.
Segh, wat heeft Tapitsery,
Of het gouden leer hier by?
Ick en sal u niet beniên
Al de sotte pronckeriên,
Daer de juffers van de stadt
Mede zijn soo trots en prat,
Als dit aengenaem gesicht
Mijn bedroefden sin verlicht.
   In de stadt is menschen kunst,
In de velden Godes gunst;
Pluym-gedierten, die daer speelt
Door de tacxkens; die daer queelt
En, met stemmen reyn en soet,
Uwen grooten Schepper groet;

Die den lantman 's morgens vroegh,
Schenckt een deuntjen aen de ploegh;
Die, met sangh, het swaer gewicht
Van een reysend' man verlicht;
En den minnaer, die hem quelt,
Doet verquicken in het velt;
Segh my doch, wat is de luyt,
Wat is al het vreemt getuyt,
Dat in steden maeckt geklanck,
Vergeleken by den sanck,
By de soete stem en tael
Van den fieren nachtegael?
Van dat kleyn, dat aerdigh dier,
Dat met kracht van soet getier
Komt bewijsen, dat in hem
Is de woon-plaets van de stem?
Dat met deuntjens ons vereert,
Die hem nergens zijn geleert,
Als ontrent sijn eygen nest; -
Wilde sangh is alder-best.
   Ist niet wonder? oock de sangh
Heeft de stadt gebracht in dwangh
Wat daer yemant doet of laet,
Moet geschieden op de maet:
Alle dingh, hoe los en vry,
Is gestelt in slaverny;
Ons natuyr, en vryen sin
Is in steden een slavin.
   Niemant daer sijn honger blust,
Als hem hongert, alst hem lust;
Neen, den buyck (al valtet suyr)
Moet daer passen op sijn uyr.
D'arme steets-man sit en vast,
Tottet klock en koster past:
't Schijnt wanneer de kloeke slaet,
Dat de maegh dan open gaet:
En wanneer de kloeke swijght,
Datter niemant honger krijght.
Schoon of yemants heete maegh
Voor de tijt wiert hol en graegh,
Of 't hem leet is, of 't hem spijt,
Hy moet wachten op sijn tijt.
   Hoe geluckigh is het lant!
Daermen t'elcken snijt een kant,
Daer den mensche sijn natuyr
Niet en bindt aen kloek en uyr;
Daermen in de hamme snijt,
Daermen in de worsten bijt,
Daermen t'elcken gaet te gast,
Alsset buyck en mage past.
   Eetm' in stadt int open-baer,
't Schijnt als offet schande waer;
Eet-men voor en in de vloer,
Yder schelt u voor een boer;
Eetm' een stickjen uytter hant,
Dat is noch al meerder schant.

Segh eens, watje beter weet,
Als dat yemant drinckt en eet:
Even-wel de stadt besnijt,
In het eten, plaets en tijt.
   Moetmen gaen, by nacht of dagh,
Daermen niemant senden magh,
Dat natuyrlick vrye werck
Heeft al med' een seker perck;
Daer is (ick en weet niet wat)
Eenigh vuyl besloten gat,
Daer van onder vuylen damp
Gans den buyck vervult met ramp,
Daer de lucht geheel onreyn,
Neemt van boven in het breyn;
Naer dees ongesonden stanck
Neemt een yder sijnen ganck.
   Hier en isset niemant schant,
Mis te dragen op het lant;
En wy houden voor gemack
Datmen dit verdrietigh pack,
Datmen desen swaren last
Lossen magh, al waer het past;
Sonderlinge, daer het groen
Ons bequaemen dienst kan doen:
Kruyt en bladers vol van jeught,
Doen van onder groote deught,
Beter als, na stadts manier,
Doet het out vermust papier.

Als de steetsche jonge-liên
Nu of dan uyt spelen riên,
Ergens naer een fray gewest;
Juyst als 't spel is op sijn best,
En dat eenigh jeugdigh paer
Meynt te wand'len hier of daer,
T'wijl de soun' nu leeger daelt,
En niet meer soo heet en straelt;
Dan komt daer de voer-man aen
Roepen: Hey! 't is tijt te gaen,
Eer de stadt haer poorten sluyt;
Haestje wat, de poort-kloek luyt.
   Ach! des voer-mans hees geschal
Bolt den minnaer niet met al,
't Is hem spijt, en groot verdriet,
Dat den plompaert hem gebiet
Af te breken sijn genucht:
Maer het is om niet gesucht,

Arme vryer! hy moet voort.
Alsmen dan komt voor de poort,
Maer een oogen-blick te laet,
Dat de klock niet meer en gaet,
Siet, daer staet-men dan verstelt,
En men moet met louter gelt,
Tot des sluyters groot gewin,
Door de poorten dringen in:
Niemant raeckter in de stadt,
Als geschoren en geschat.
   Als ghy nu al binnen zijt,
Noch en zijdy niet bevrijt
Van den nauwen steetschen dwangh;
Want een ander kloek, eer langh,
Komt u seggen, metter daet,
Dat je ruymeu moet de straet.
Daer is 't baken weer verset,
Want den minnaer wert belet,
Door de straten van de steên
Met sijn lief te mogen treên:
Wilt ghy even-wel noch gaen,
Soo komt daer een schout ter baen,
Die de minnaer met sijn lief,
Licht sou grijpen voor een dief.
Hier seyt u de schilt-wacht: sta!
Daer de ronde: qui va lá?
Elck wil weten, wie ghy zijt,
Is dat niet wel fray gevrijt?
Siet u yemant van de wacht,
Daerje doet uw minne-klacht
Aen een glas, of voor een scheur
Van een venster, of een deur;
Die verhaeltet voor een klucht,
En des morgens is 't gerucht
(Schoon het u is spijt of leet)
Door de gansche stadt verspreet.
Hoe geluckigh is het velt!
Daer geen minnaer is gequelt
Mette schilt-wacht, en haer spiên,
Groot beletsel van het vriên!
   Zijdy 's morgens op-gestaen,
Om te lande-waerts te gaen,
Ergens daer de zaeck vereyst,
't Is om niet, al watje peyst;
Want hoe wel ghy vroegh daer-heen
Op u reyse meynt te treên,
Soo de poort-klock niet en luyt,
Niemant kander in of uyt:
Och! daer staet-men dan, en siet
Huyv'righ, nuchter, vol verdriet,
Vol verlangens, ongerust,
Tottet eens den koster lust.
   Noch is in de stadt een klock
(Dat 's te seggen noch een jock),
Die, wanneerse klipt of luyt,
Yder een doet kijcken uyt;

En dan looptmen raet gedruys
Na de puye van 't stadthuys:
Daer leest yemant uyt een brief
Yder een sijn ongerief:
Wet en raet, seyt hy, gebiet
Datter niemant as en giet
Ergens op des heeren straet,
Tot de vuyl-karr' omme-gaet.
Is dat niet een nauwen dwanck,
Datmen moet dien vuylen stanck,
Datmen houden moet sijn as,
Tottet vuyl-karr' komt te pas?
  Maer 't is noch het meeste quaet,
Als in stadt de trommel slaet,
Dan moet yder met geweer
Gaen de straten op neer,
Juyst na dat gebiet en seyt
Een, van wie ghy wert geleyt;
En, soo ghy maer eens en hit,
Niet te houden uw gelit,
Daer sal u een vent bestaen,
Tusschen hals en hooft te slaen
Al, daer hy best raken kan:
Ist niet spytigh, dat een man
Al sijn huyt vol slagen krijght,
En noch blijd' is dat hy swijght?
  Als dit spel nu is gedaen,
Meyndy dan te bedd' te gaen?
Neen, men moet den ganschen nacht
Over-brengen op de wacht.
Schoon ghy hebt een jonge vrou,
Die 't wel liever anders wou,
Even-wel ghy moet gaen treên
Dickwils met verkleumde leên,
Op de vesten van de stadt:
Kruypje somtijts in een gat
Daer het roockt, gelijck een keet,
Dan gaen noch uw saken breet.
Hier med' is hy niet gequelt,
Die daer woont int vrye velt:
Swaen mijn hont, en sijn geslacht,
Hout voor my soo goeden wacht,
Dat ick sonder sorgen magh
Slapen, tot den lichten dagh.
Nochtans sluyt ick maer mijn deur
Met een wortel, of een leur.
Wilje weten, wat ick maeck
Als ick nu en dan ontwaeck?

Dickwils peyns' ick op mijn lief,
Noyt, of selden, op een dief.
   Te verhalen al 't verdriet,
Datmen in de steden siet,
Sou te langh zijn: over-al
Krielt de stadt van ongeval.
   Soo ghy timmert huys of schuyr,
Neven uwen buyr-mans muyr,
Elcke kamer, yder deel
Is gewis een nieu krakeel:
Of uw muyren staen te hoogh,
Naer dat peylt uw buyr-mans oogh;
Of het vallen van den drop
Leyt en maelt hem in den kop;
Of hy drijft dat uw gesticht
Komt te dichte by sijn licht;
Niemant bouter inde stadt,
Of daer hapert altijt wat.
Wat een vryheyt heeft het velt!
Yder bout daer, na sijn gelt;
Niemant, watje maeckt of breeckt,
Isser, die u tegen-spreeckt.
   Na-gebuyrschap is een pack
Vol van twist en ongemack;
Is uw buer-man dol of dwaes,
Ghy moet lijden het geraes;
Slaet hy nu of dan sijn wijf,
Ghy moet hooren het gekijf;
Leyt sijn hinne maer een ey,
't Huys dat dreunt u van 't geschrey;
Hout hy eenigh woestigh dier,
't Hoost dat splijt u van 't getier.
   Wederom: zijt ghy te mal,
De gebuyren hooren 't al:
Zijdy gram of kijfje wat,
Stracx soo weet-men 't door de stadt;
Noodje nu of dan een gast,
Daer wert oock al op gepast,
Want den geur van uw gebraet,
Wert geroken op de straet.
Isser dan noch ergens yet,
Datmen niet en hoort of siet,
Een klappeye van een meyt
Sal 't niet laten ongeseyt,
T'elckens alsse, vroegh en laet,
Hier of daer gebuyren gaet:
Of is 't meysjen heus van mont
(Datmen nochtans selden vont),
't Kint, dat by de buyren dwaelt,
Of aldaer wert aen-gehaelt,
Seyt, met ongeveynft gemoet,
Al wat vaertj' en moertje doet.
   Wie en hoorter geen gekijf
Van sijn buyr-mans stout jongh-wijf?
Om een strootje, dat de meyt
Ergens in de wege leyt,

Om wat asschen, om een goot,
Die voor-by haer deure vloot,
Heets' uw dienstmaeght seugh' en hoer,
En stelt heel de buyrt' in roer.
   Heeft uw buyr-man ratt' of muys,
't Is een plage voor uw huys,
Boter, keese, speck, en graen,
Alles moet dan houden aen;
Selfs uw lijnwaet, oock het best,
Raeckt wel in een ratte-nest;
En die 't sijn is af-gehaelt,
Wert met ratte-stront betaelt.
   Isser in de buyrt' een kat,
Gansch uw hof is maer een pat;
Waster ergens kruyt of blom,
't Slim gedierte looptet om:
Watje poot, en watje zaeyt,
Eer het wast, ist al gemaeyt.
   Soo uw buyr-man hout een hont,
Die noch maecktet veel te bont;
Isset dan een hase-wint,
Dat is 't slimste datmen vint:
Watter aen den viere staet,
Watter op den rooster braet,
Watter voor u wert bereyt
(Daer en baet geen snege meyt),
Watter is van soeten geur,
Daer med' gaet den lincker deur:
Keert de kock maer eens sijn hooft,
Gansch den heert is stracx berooft,
Al de potten zijn geleeght,
Al de schotels zijn geveeght.
Alsmen dan gaen eten sal,
En men vindter niet met al,
Stracx soo werptmen 't arm jongh-wijf
Duysent vloecken naer het lijf.
Maer tot danckbaerheit van als,
Zijn de pryen wel soo vals,
Datse laten van haer pis
Al-waer netten huysraet is.
   Maer al wierd' ick heel den nacht
Om-gevoert met dit gedacht,
En dan noch een dagh daertoe,
Tot ick ware mat en moe;
Noch en zoud' ick het getal
Van 't verdriet en ongeval,
Dat een stadt in haer besluyt,
Niet ten vollen drucken uyt.

Nu, ick ga na mijn gewest,
Maer dit segg' ick, voor het lest,
Tot u weerde Galathee!
Voester-vrouwe van het vee:
Soo ghy u in stadt begeeft,
Ghy meught grouwen datje leeft,
Duysent dingen, dit en gint,
Moetje leeren als een kint;
Ghy moet weder schole gaen,
Of je 't noyt en hadt gedaen.
Meynj', om datje geestigh zijt,
Datje wel in korten tijt
Steetsche grepen leeren sout?
Neen: het steetsche volckjen hout,
Schoon men is van goet verstant,
Dat een vrijster uyt het lant,
Of s' al moytjens pronckt en prijckt,
Altijt na den derrinck rijckt.
Lieve, denckt doch op de spijt
Van het leppich steets verwijt;
Volghje niet eens yders sin,
Stracx sal 't wesen: fy boerin!
Rechte sloire, voor een sloef
Ergens op een buyten-hoef!
Labbe-soete van het lant,
Packt u na den dellif-kant!
Alsser yemant is gepaert
Met een ongelijcken aert
(Steets met boers, en hoofs met ront),
Noyt en was daer goeden gront.
Blijst daerom, blijst in uw wijck,
Bout en trout met uw's gelijck:
Net met kuys en mors met vuyl,
Valck met valck, en uyl met uyl.

Jonckvrou, ick send' u van Grijpskerck,
Een harders-clacht, een boere-werck;
Want als wy zijn int boeren lant,
Soo zijn wy boeren in verstant,
En als wy gaen door 't vrye velt,
Wert ons den geeft oock vry gestelt.
Al schuttet Daphnis uytte mou,
Niet als den Haeghschen minnaer sou,
Ey lieve! geef den boer verlof,
Hy kan geen streken van het hof.
Al woont misschien een goet gesel,
Maer in een hut' of op een stel;
Al is hy ront, gelijck een kloên,
Noch weet hy schoone voor te doen,
Indien de wespe vande min
Hem leyt en prickelt inde sin.
Ghy, siet dan hier een vryers aert,
Ghy, siet wat t' samen dient gepaert,
En wat niet wel en voeght by een;
Oock kondy mereken int gemeen,
Dat niemant hier ter werelt leeft,

Die niet zijn ongemack en heeft;
En weder, dat een billick mensch,
In kleyne dingen vint zijn wensch.
De rest is jock, en dient wel meest
Tot kort-wijl van een droeven geest;
Doch, onder jock, schuylt somtijts wat,
Dat dienstigh is te zijn gevat.
Ick bidd' u, jonckvrou, voor 't besluyt,
Koom herwaerts aen, koom noch eens uyt,
Koom ons besoecken op het lant;
Ick sal u leyden metter hant,
Waer onsen Daphnis hem onthiel,
Als hem dit claegh-gedicht ontviel

Echo sive Carmen juvenile.

Ut maneam permitte cavis in montibus, Echo,
   Roscida dum stillant gramina manè. *Echo:* Mane.
An tibi pectus erit mihi respondere paratum,
   Dum quid liberius vox mea quaerit? *Echo:* Erit.
Dic age, Pegasei primus quis fluminis autor?
   Quis, precor, in vates tam fuit aequus? *Echo:* Equus.
Sed quis erit sacro qui proluit ore liquore,
   Dum mihi spe praemit pectora, solor. *Echo:* Olor.
Heu! vatum jacet omnis honor, si nummus in arca,
   Munere nunquid ero clarior aeris? *Echo:* Eris.
At, quid agit, qui divitiis caret? *Echo:* Aret. Apollo
   Tam certos equidem non canit ore sonos.
Die quae nobilitas fertur vera? *Echo:* AEra. Nec illud.
   Caeruleus sacra vicerit arte senex.
Sed quid opes? quid divitiae? quid vellera serum?
   Quid sunt Hesperidum splendida mala? *Echo:* Mala.
Non ita vulgus ait. Sed dic, tibi qualis habetur,
   Qui juga contemnit sacra Heliconos? *Echo:* Onos.
Quin age, dogma novum primis sermonibus adde,
   Qua potero Pindum scandere lege? *Echo:* Lege.
Hoc quoque, Nympha, doce: soleat quid gignere carmen
   Divinum? *Echo:* Vinum. Bella videre mihi
At quae pernicies animis dira? *Echo:* Tra. Sed ultra
   Numquid obesse solent jurgia, clamor? *Echo:* Amor.
Immodicus quoque Baechus obest, et criminis hujus
   Accusanda etiam num Cytherea? *Echo:* Rea.
Vah! Meretrix altas mentes premit: Ergo Camoenis
   Non est conveniens sordida Laïs? *Echo:* Ais.
Gratane tecta Diis civilia? *Echo:* Vilia. Recte.
   Phoebus amat sylvas, pascua Phoebus amat.
Vis sola in sylvis abeat mihi vita? *Echo:* Ita. Sed quae
   Inveniam ruri prandia solus? *Echo:* Olus.
O, vitam innocuam! Phoebeos livor olores
   Mordeat ipse sibi pectora laedit. *Echo:* Edit.
Desino. Sed num gratus ero tibi, Nympha, futuri
   Ad te si redeam tempore Veris? Ech. Eris.
Ergo vale, tecum posthac mea Musa loquetur
   Plura, sacrum montem cum superabit. *Echo:* Abit.

Self-strijt
Dat is onderlinge worstelinge van goede en quade gedachten.

MILITAT OMNIS HOMO.

Korte inleydinge, aen den weetgieriger leser.

De bekommerlicke invallen, die geduriglick haer vertoonen in den loop des menschelicken levens, goetgunstige Leser, hebben oorsake gegeven, dat het selve ons leven, soo by de oude geleerde en werelts-wijse Philosophen als by de mannen Gods, voor desen door verscheyden gelijckenissen is af-gebeelt: Eenige het selve vergelijckende met een schip, midden in de baren van een holle zee, herwaerts en derwaerts geslingert: eenige met de onruste van een uur-werck: eenige met de onverwachte uyt-vallen van een treur-spel: eenige met een reysenden man in een onbekent lant, t'elcken in twijffel gestelt door de geduerige twee-wegen hem voorkomende. Hiob, de spiegel der geduldigheyt, heeft onder andere het selve wel te rechte den naem van eenen geduerigen krijgh gegeven. Streckende alle de selve, en andere soodanige gelijckenissen tot dien eynde, om de swevende en bevende hert-roeringen der menschen-kinderen ons levendigh voor oogen te stellen. 't Is nu sulcx dat wy t'anderen tijden, in dese bedenckinge getreden zijnde, hadden ons voor-gestelt den eerbaren Joseph, in de gestalte daer hy by Potiphars wijf oneerlick wert geliefkoost; en hadden desselfs binnenkrijgh, in die gelegentheyt, aen onse lants-lieden poëtelick vertoont, en door den druck gemeen gemaeckt, op dat deselve ons selven en anderen, des behoevende, mochte dienen tot onderrichtinge en waerschouwinge in gelijcke voorvallen; welck werck, alsoo het nu stont weder om herdruckt te werden, en dat de drucker, naer gewoonte, hadde versocht eenige vermeerderinge en verbeteringe van het selve, soo heeft ons goet gedacht daer by yetwes te voegen, dat den aendachtigen leser tot meerder opmerckinge soude mogen verwecken in dese maniere van oeffeninge; en alsoo wat klaerder doen verstaen, dat dusdanige self-strijden niet alleenlick plaetse hebben in bedaegde ofte ingetogen menschen (die gemeenlijck alle dingen swaerder overwegen als anderen) het welcke sommige hebben gemeent; maer even in jonge frisse en vrolicke herssenen, selfs midden in hare domme jeught, in huys-houdende persoonen, in lieden van State, oste in krijghs-bedieninge werdende gebruyckt: kortom in alderhande gelegentheden, hoedanigh die oock soude mogen wesen; op dat alsoo een yder dies te beter op sijn hoede mochte wesen, op sijne wegen mochte letten, en in allen gevalle niet te grooten behagen scheppen in dese onsekere gestalte van saken, daer in men dickmael soo enge is gehuyst, en soo naeuw wert geperst, dat de wijste niet en weet wat deel tc verkiesen. Tot naerder openinge van al 't welcke, soo hebben wy goet gevonden hier voor te stellen vierderhande exempelen, alle van verscheyden aert; als te weten, voor eerst: een jongelingh gedrongen in een bekommerlick geval, midden in de vrolickheyt sijner jeught; ten tweeden: een self-strijt van een eerbare huys-moeder, en 't gene daer uyt is ontstaen; ten derden: een merckelijcke bekoringe, die een krijghs-oversten (wesende met eene man van State) plotselijck voor-gekomen is; waer na dan komt te volgen de bedenckinge van den God-vreesenden Joseph, die hy gehadt magh hebben ten tijde hy by Potiphars wijf wierd' geterght en gevergt tot onkuysheyt. In welcke vier exempelen yder sijne gelegentheyt (onses erachtens) eeniger maten sal konnen ontdecken, soo hy maer en denckt, dat al het geene eenigh mensche alreets is gebeurt, het selve, ofte diergelijcke, een yder mensche kan gebeuren.

Eerste geschiedenis en self-stryt daer uyt ontstaen.

Een seker geselschap van jonge lieden, voorhebbende sich wat te vermaken, was, in 't lieffelijckste van de Mey, uyter stadt vertrocken, en hadde sich begeven op een speelhuys en lust-hof van sekere jonck-vrouwe, mede van 't geselschap wesende; zijnde het selve huys gelegen, aen de eene zijde, onder lustige koren-velden, omcingelt met vermakelicke boomen, daer menigte van nachtegalen en ander gevogelte den toe-hoorder, met aengeboren musijcke, gestadelick onderhielt. Aen de andere zijde, niet verre van een arm der zee, dewelcke op dat mael, met een stillen en vermakelicken stroom, den oever als spelende quam besproeyen. Het geviel dat, op den middag na den eten, d'eene hier, d'andere daer mede sich vermakende, drie van de selve jonge lieden geraeckten te wandelen aen den zee-kant: dese was een van de aensienlijckste jonckmans, Richart genaemt, en twee voorneemste jonge jonck-vrouwen, d'eene Briseis en d'andere Thetys geheeten. Briseis sonderlinge genegen wesende tot onsen Richart, en Richart daer-en-tegen ten hoogsten verlieft zijnde op de voorseyde Thetys; en Thetys wederom met geheele sinnen hangende aen eenen joncker Roelant, mede alsdoen onder het geselschap wesende. Dese drie eens zijnde haer wat te ontrecken van 't voorseyde geselschap, en daer op vindende in sekeren inham van de strande eenen schipper met een kleyne boot, daer mede hy tusschen de sanden aldaer sich geneerde met visschen, versochten op den selven, dat hy hen-lieden woude, tot haer vermaeck, een stuck verre in zee roeyen, om soo doende een zee-luchtjen te rapen, en 't ander geselschap na hen wat te doen verlangen; de visscher de selve siende, en oordeelende in hem-selven, dat hem met weinigh moeyte een goet dagh-geldt verschenen was, voeghde sich geerne om haer tc believen; en de selve mitsdien in sijne boot ontfangen hebbende, stack van lant, helpende de voorsz. Richart mede het beste om de boot van 't strant in zee te krijgen: middelertijt stiet het bootje ettelijcke malen op de bancken, en, gelijck het water wat holder loopt daer de ondiepten zijn, soo kreegh de selve boot al twee of drie harde schocken, aleer de selve in de ruymte van 't water konde geraken; waer deur (soo het schijnt) sich quamen te openen eenige scheuren en oude reten, even boven het water, door outheyt en onachtsaemheyt daer in gekomen, en ten besten niet gecalifaet; dese scheuren allenexkens het water innemende (het welck eerst, onder de bodem-planken loopende, niet en wert gesien), gaf daer na de jonge juffrouwen oorsake van klagen, dat hare kleederen nat werden, en dat de schipper daer in hadde te versien; de schipper het selve in 't eerste niet achtende, en onse Richart (gelijck de jonghmans gemeenlick by de juffrouwen den onvertsaeghden plegen te maken) daer mede lachende, roeyden vast een groot stuck in zee; en oudertusschen de wint met den aenkomende vloet sich verwackerende, begon de boot wat over-kant te doen gaen, en de scheuren meer openende, vry wat meer water in de boot te dringen; sulcx dat de schipper, door het roepen van de jonge juffrouwen, bewogen zijnde, eyntelick begon te letten watter haperen mochte, en waerom datter soo veel water in de boot alreede was gekomen: het welcke ondersoeckende, bemerekte dat sijn oude krake, soo door het stooten aen de banken, als door den meerder last, dan die gewoon was te voeren, gansch ontset, en de scheuren tusschen water en wint geheel vergroot waren; en hoewel hy, met sijn schippers-mutse (by gebreck van hoos vat), voor eerst het water poogde uyt te werpen, soo bevant hy terstont dat sulcx geensins en konde baten, dewijle de scheuren seer menighvuldigh waren, en dat de selve door de swaerte van de drie jonge lieden t'elcken onder water quamen te sincken, soo wanneer de wint de baren eenighsins verhief, waerom hy (merekende het gevaer en kommerlicke gelegentheit, waerin sy lieden alle waren,

te meer hy sich nu al vry dieper in zee bevont als hy wel hadde gemeynt, en geen middel siende om soodanige menighte van reten en scheuren te konnen stoppen; maer vreesende met yet aen de eene zijde daer in te steken, deselve aen d'andere zijde meer te doen splijten, mits de outheyt en bouvalligheyt van de boot, die misschien sijn groot-vader mochte gedient hebben) oordeelde in sijn selven dat'er geen andere uytkomste voor hen lieden allen en ware, dan den last (dien hy in hadde) te verminderen, en om sulcx te doen, dat ten minsten eene van de jonge lieden over boort moeste werden geset, om de boot door dat middel soo veel te doen rijsen, dat de reten boven water mochten geraken: hy daerom, siende de jonge lieden al te samen ten hooghsten verslagen, en roepende dat hy met alle vlijt na lant soude wenden, en boven dien bemerckende, dat hier kort raet goet raet moeste wesen seyde den voorsz. Richart heymelicken in 't oore, dat het onmogelick was behouden te blijven, ten ware ten minsten een van de juffers over boort wierde geset: ghy daerom (seyde hy), segt of wenckt my spoedelijck, wie van beyde ghy de voeten wilt gespoelt hebben, ofte ick sette haer beyde gelijck buyten boort, sonder my langer te bedencken; de voorsz. Richart, dit hoorende en daer over seer ontstellende, vraeghde den schipper of hem oock sulcx ernst was, en offer geen andere uytkomste voor handen en was als dese; de schipper, gansch onverduldigh, swoer hem dat sulcx moeste zijn en dat in allerijl, anders dat sy alle verloren waren, hoosende middeler tijt evenwel met sijn mutse al wat hy mochte: de goede Richart hier deur in de hooghste benaeutheyt vervallen zijnde, bad den schipper, dat hy sich op soo beswaerlicken voorslagh een oogenblick mochte bedencken, en viel mitsdien, met sijn benaeut herte, in dese oste diergelijck overlegginge, aldus tot sijn selven sprekende:

Och! wasser oyt een bange ziel,
Die anghst en droefheyt overviel,
Die oyt versonck in diepen schrick,
O, God van hemel! dat ben ick:
Ick ben eylaes soo hart geperst,
Dat my het hert aen stucken berst.
Siet, isset niet een droevigh woort? -
Hier moet een vrijster over boort,
Een vrijster moeter uyt de boot
Of wy zijn al te samen doot!
Dit roept de schipper over luyt,
Dit roept de schipper krachtigh uyt,
Dit seyt hy staêgh, met herten-leet,
Ja sweertet met een dieren eet;
Dies peys ick in dit swaer geval,
Wie dat ick hier verschoonen sal:
De eerste wort van my bemint,
En d'ander is tot my gesint;
Briseis liest my wonder seer,
Maer ick de soete Thetys meer;
De soete Thetys is de vreught
Van my en van mijn gansche jeught.

Sal ick nu brengen in den noot,
Sal ick nu geven aen de doot,
Sal ick nu setten over boort
Haer, die mijn hert alleen bekoort?
Haer, die alleen mijn sinnen treckt,
En my alleen den geest verweckt?
Sal ick doen geven aen den vis
Die al mijn troost en leven is?
Die my verquickt het droef gemoet,
Meer als de gansche werelt doet?
Neen, dat vermagh mijn herte niet,
Wat dat ons heden oock geschiet.

Want dan sou al mijns herten lust
Te samen worden uyt-geblust,
Te samen worden neêr-gedruckt,
Te samen worden af-geruckt;
Want 't is doch niet dat yemant leeft,
Soo hy geen lief op aerden heeft.

Wel, dient dit Thetys niet gedaen,
Soo komt'et op Briseis aen;
Die moet dan worden aengetast
Door handen van dien rouwen gast,
Die ons de tijding heeft gebracht,
En slechts op mijn bevelen wacht.
Briseis heb ick noyt gemint,
Schoon datse my wel heeft gesint;
Dus watse doet, 't is buyten my;
En wat ick doe, dat staet my vry;
Want als een vrijster liefde draeght,
Al eerse daerom wert gevraeght,
Soo wortse menighmael gewaer

Als datse staet in groot gevaer,
En valt alsoo in sware pijn;
Een vryer wil een vry-heer zijn.

Wel nu, Briseis moeter aen;
Briseis, 't is met u gedaen;
Want Thetys weeght in mijn gemoet,
Meer als de gansche werelt doet.

Maer hoe, mijn hert, bedenckt u wel,
Eer datje geeft dit hart bevel,
Eer datje dit uw vonnis uyt,
Dat seker niet te veel en sluyt.
Hoe! sulje smacken in de zee,
Al vry de soetste van de twee,
En geven aen den kouden vis,
Die aen u hanght gelijck een klis?
Die aen u grooter gunste biet
Dan oyt aen jonghman is geschiet?
Die u van ganscher herten mint,
Schoon sy by u geen troost en vint?
Die u geduerigh liefde toont,
Schoon ghy haer noyt en hebt geloont?
Die lijf en ziel u geven sou,
Mocht sy maer zijn uw echte vrou?
Soo moest ghy ja een tijger zijn,
Of wel een beyr in menschen-schijn;
Soo moest gewis uw domme geest
Veel wreeder zijn als eenigh beest.

En waerom Thetys doch gespaert,
En even boven al bewaert?
Voorwaer, sy heeftet niet verdient,
Al ben ick schoon haer beste vrient;
Sy is geduerigh even stuer,
En siet gestadigh even suer;
Sy heeft my noyt eens haren mont,
Sy heeft my noyt een kus gejont;
Ja, wat ick spreke, wat ick doe,
Sy graut my fel en vinnigh toe,
Soo dattet my tot schande streckt,
Ja, dat schier yder my begeckt;

Voorwaer, sy acht my niet met al;
En weet ick dat het keeren sal?

Siet, Roelant leyt haer in het hooft,
Die wort in als by haer gelooft,
Die wort gelieft, gestreelt, gevleyt:
Het zijn al roosen wat hy seyt;
En schoon of nu haer gansch gelaet,
Vry anders als voor desen staet,
Ick vrees, waer sy maer uyt de pijn,
Sy sou al weer voor Roelant zijn:

Want siet, wanneer de domme min
Eens heeft geset haer mallen sin,
Of schoon haer voorstel niet en sluyt
Geen nijptangh treckt haer weder uit:
En als dit soo met haer geviel,
Ick waer een lichaem sonder ziel,
Ick ware wonder vreemt gestelt,
En even totter doot gequelt;
Om dat sy, die my gunste boot,
En daer ick liefde van genoot,
Sou sweven in de woeste zee,
Of liggen op een vreemde ree,
Of drijven op een dorre strant,
Verdronken door mijn eygen hant;
En dat, sy die ick heb gespaert,
Sou met een ander zijn gepaert.

Daer is voorwaer geen meerder spijt
En die een mensche felder bijt,
Dan dat een ander heeft de vrucht,
Daerom men dickwils heeft gesucht,
Daerom men moeyten heeft gedaen,
En sware dingen uyt-gestaen.

Maer neen, dit is een quade slagh,
Die niemant oyt gelooven magh;
Daerom, mijn hert, aenveert dit niet,
Dat u hier in de sinnen schiet;
Soo schoonen lijf, soo teeren mont
En deckte noyt soo loosen gront;
Uw' Thetys is van edel bloet,
En heeft in haer een kloeck gemoet,
Sy weet, wat danckbaerheyt vereyscht,
En wat een edel herte peyst;
Gewis sy sal u liefde biên,
Magh sy maer hier uw liefde sien,
En 't is nu hier de rechte stont,
Dat ghy uw liefde toonen kont.
Ghy dan, bevrijt haer van de pijn,
Ick weet sy sal u danckbaer zijn,
Sy sal u lieven metter daet,
Hoe wel sy oock met Roelant staet.

Wel, tot besluyt en voor het lest,

Ick achte dit noch alderbest:
Briseis moet dan uyt de boot,
Briseis is dan voor de doot;
Ick sie doch, dat de vrijster seyt
Dat sy haer dat heeft toegeleyt;
Ja, dat sy des wel is gerust,
Indien het my maer soo en lust;
Sy biet haer aen, de goede maeght,
Om al te doen wat my behaeght,
Om al te doen, oock desen dagh,
Wat my tot voordeel strecken magh;
Voorwaer het is (naer ick het raem),
Voorwaer het is haer aengenaem,
Dat sy my van der doot verlost,
Schoon dattet haer het leven kost:
Wel, haer geschiê dan na haer woort!
Nu, schipper, set haer over boort;
Het is mijn hert wel groote pijn,
Maer 't kan voor nu niet anders sijn.

Maer ben ick dol of buyten sin?
Wie geeft my dese wreetheyt in?
Sal ick verdoen een jonge maeght
Die my ten dienst haer leven waeght?
Sal ick verdoen, aen d'ander zy,
Die volle macht heeft over my?
Sal ick gaen doen soo wreeden moort,
En vrijsters smacken over boort?
Ick segge vrijsters, bey gelijck
De schoonste van het gansche rijck;
In geeft, in seden, in verstant,
De beste van het gansche lant?
Neen, dat en sal ick niet bestaen,
Al sou de boot te gronde gaen;
Mijn arrem viel my liever af,
En ick veel eer in 't duyster graf,
Als dat soo onverwachten rou
Dees vrijsters over-komen sou;
En echter (na de sake staet)
Soo isser noch geen beter raet,
Als datter yemant Jonas zy,
Wel aen, die slagh kom over my!

Nu, schipper, komt, en tast my aen,
'k En sal 't ontwijcken noch ontgaen;
Stoot vry dit lijf van boven neêr,
Ten offer aen het gramme meer,
Tot voedsel van 't beschubde vee,
En laet het sweven door de zee,
En laet het drijven over al,
Waer dat de stroom het rucken sal.

Een sake bidd' ick maer alleen,
Dat yemant, die mijn lijf of been
Misschien na desen vinden mocht,
Doorgeten van de natte locht;
Dat, segg' ick, dat hy voor het self
Een greppel in den oever delf,
En stroye dan een weynigh sants,
In plaetse van een roose-krants,
En stroye biesen over my,
En setter dan een veersjen by:

‘Hier leyt een ridder in het sant,
Die sijn jonck leven heeft verpant
Voor eene die hy had gesint,
Voor eene die hem heeft bemint;
Hy gaf hem willigh in den noot:
De ware min veracht de doot.’

De goede jongelingh Richart, in dese bange bedenckinge vervoert wesende, en den schipper uyt onverdult hem door roepen daer in dickwils stoorende, vermits hem de selve overlegginge, na gelegentheyt daer in sy waren, te langh dochte, soo gebeurdet middeler tijt, soo door den vloet als den opgereten wint, dat de voorsz. boot, allenexkens na de wal gedreven wesende, geraeckte op een zant-plate krachtelijck te stooten, invoegen dat de selve aldaer onbewegelick bleef sitten; zijnde evenwel tusschen het selve zant en het vaste lant noch een tamelijck diep: 't welck terstont by den schipper gemerekt wesende, riep tot Richart, datter nu uylkomste was, door Gods genade) soo hy maer wat swemmen konde, dat hy d'eene jonck-vrou soude sien te bergen, en dat hy Richart d'andere tot hem mochte nemen, die 't hem goet mochte duncken; Richart hier wederom in twijselmoedigheyt gevallen wesende, welcke van beyden hy den schipper bevelen, of welck hy tot hem nemen soude, besloot eyntelijck dat hy Thetys voor hem selven behielt, meynende dat hy de selve beter als de rouwe visscher soude behandelen, en in sekerheyt brengen; latende alsoo Briseis aen den schipper, waer op is gevolght dat de visscher, sich best te water konnende behelpen, een boom nam, daer aen hy Briseis haer dede vast houden, en met weynigh moeyten aen strant geraeckte, daer Richaert aen d'ander zijde, niet sonder langh worstelen en veel waters in te nemen, nauwelijex ten langen lesten, met sijn geminde Thetys, te lande quam: God danekende van soo grooten perijckel noch soo ontkomen te wesen. Het welck naeuwelicken geschiet zijnde, zijn terstont daer ter plaetsen aengekomen vele van de jonge Edel-lieden en jonck-vrouwen van het voorsz. geselschap, en onder deselve mede de kloeckmoedige Roelant, de welcke siende en gesien zijnde van sijne welbeminde Thetys, in soodanigen stant alsse doen ter tijt daer was aengekomen, vielen haestelijck malkanderen om den hals; veel tranen van blijtschap stortende, en malkanderen, als van nieus gevonden, hertgrondelijcken welkom hietende, sonder te letten wie het selve sien ofte benyen mocht; als verwonnen zijnde van de

uyt-puylende genegentheyt, d'cene tegens d'andere in soodanige bekommerlijcken gestaltenisse sich openbarende; het welcke ten hooghsten wee dede aende voorsz. Richart, die, siende dat al sijn gedaene diensten en geleden ongemack op 't herte van Thetys niet had konnen wereken, nam aen van dier ure af sich te begeven tot de soete Briseis, en de selve heuselijcken metter hant nemende, begon haer te geleyden na de plaetse daer 't geselschap te voren versamelt was geweest; dan sy (hebbende gemerekt hoe seer Richart na Thetys was gedragen geweest in sijne bekommerlicke beraetslaginge, en hoe na sy daerentegen had gestaen om over boort te geraken, en oock hoe hy haer den schipper had overgegeven, om, door 't diep, aen lant te brengen, daer hy middeler tijt Thetys selfs tot hem had genomen, en met eygener hant te lande gebracht) meynde stoffe genoegh te hebben om Richart of te wijsen, en na Thetys te senden; dan Richart wiste haer soo wel te ondergaen, en met soete woorden en aendringende reden te bewegen, dat sy even dien eygen avont haer ten vollen hielt voor vergenoeght van sijne gedane onschult, mitsgaders desselfs gelegentheyt en genegentheyt tot haer-waerts; gelijck mede ten selven tijde van gemoederen vereenigde de voorsz. jonck-heer Roelant ter eener, met de overschoone Thetys ter anderer zijden, in-voegen dat uyt een gedreyght ongeluck op éénen tijt ontstonden twee gewenste houwelijcken: soo is dan uyt dit stuck te leeren, dat druck in blijdschap kan verkeeren. Het vordere dat hier uyt te trecken is, laet ick den verstandigen leser tot sijn eygen bedencken.

Tweede geschiedenis en self-strijt daer in vervat.

In den tijt van hertogh Carel van Bourgoignen was, in een hooftstadt van Zeelant, seker desselfs gouverneur, die, een dertel oogh hadde laten vallen op een eerlijck borgers huysvrouwe, de selve op verscheyde manieren in hare eerbaerheyt hadde beproest, maer ouwinbaer gevonden: 't welck den gouverneur des te meer tot onkuysche liefde ontsteken hebbende, soo had hy een vont bedacht, waer door hy tot sijn voorneemen meynde te geraken; hy had den man van de voornoemde vrouwe een lack na geworpen van verradery, en den selven daer op in hechtenisse doen steken; des de vrienden van den gevangen groote moeyten aenvingen, om hem te verontschuldigen en in vorige vryheyt te krijgen; al het welcke niet helpende, soo begon oock desselfs huysvrouwe hare schuldige behulpsaemheyt voor haren gevangen man in 't werek te stellen, en liet sich daerom vinden ten huyse van den gouverneur; en in sijn kamer geleyt wesende, gebruyekte sy alle de beweeghredenen die sy mochte, om de slakinge van haren man te verkrijgen; dan hy haer een wijle gehoort hebbende, verklaerde, dat die haren man gevanckelijck hielt, was wederom haren gevangen, en datter middel was om haren man te verlossen, indien hy maer in sijn tegenwoordige gelegentheyt mede van haer mochte werden geholpen. In 't korte, sijn besluyt was: wilde sy haren man los hebben, soo moeste sy hem wederom in sijn versoeck believen; anders, en sulcx niet doende, datse haer versekert mochte houden, dat haer man als een verrader schandelijck om hals soude werden gebracht; dat sy daerom te sien hadde wat haer te doen stont, want dat sy dien eygen oogenbliek kiesen of deelen moste: de goede vrouwe, siende 't gelaet, en hoorende 't selsaem voorstel van den gouverneur, en daer uyt wel bemerckende dattet hem ernst was, viel in de uytterste benautheyt van eenen inwendigen strijt en tegenstrijt, denckende of sprekende in haer selven dese of diergelijcke redenen:

Och, hoe wort my de geest met twijfel omgedreven!
Och, wat een harde keur wort my, eylaes, gegeven!
   Och, wat een steile klip sie ick voor my gestelt,
   My dunckt, dat my de ziel van anghst in water smelt!
Siet, hoe mijn sake staet: ick moet my laten schenden,
Of die mijn leven is, die moet sijn leven enden:
   Ick moet (o, harde praem!) ick moet oneerlijck zijn,
   Of dien ick meest bemin verlaten in de pijn:
Ick moet een vreemden man mijn lichaem overgeven,
Of die mijn eygen is en kan niet blijven leven:
   Ick moet een vreemden man gaen jonnen mijnen schoot,
   Of die mijn eygen is verlaten in den noot!
Wat staet hier nu te doen? sal ick mijn reyne leden
Tot lusten, sonder lust en tegen danck, besteden?
   Sal ick mijn frissche jeught, mijn jonck en eerbaer lijf,
   Gaen maken tot een spot, een schendigh tijt-verdrijf
Van desen dwingelant? van desen hoofschen joncker?
Van desen onverlaet? van desen trotsen proncker?
   Ach, soo ben ick, eylaes! voor alle tijt geschent,
   En voor een lichte-koy aen alle man bekent!
Ick weet toch, dat de boef van my sijn roem sal dragen,
Soo ick op sijn versoeck mijn eer bestae te wagen;
   Want als een hovelingh een vrou bedriegen kan,
   Daer is geen twijffel aen, hy seytet alle man:
Dies sal van stonden aen de faem, tot mijner schanden,
Gaen roepen mijn verdriet door steden ende landen;
   Ick sal de stoffe zijn, daer yder over-al
   Tot kortswijl over weegh sijn praet van maken sal:
De daet sal yder een ten vollen konnen weten,
Maer 't innigh van mijn hert en is niet af te meten;
   Dus, of schoon met gewelt mijn eere wert gerooft,
   Men acht dat maer een waen, het quaetste wort gelooft;
De werelt is te boos, men sal voor gronden leggen,
Dat ick, een jonge vrou, my lichte liet geseggen;
   Dat ick (gelijck het scheen) wel voor mijn eere street,
   Maer dat ick even wel het al gewilligh leet.
Mijn man sal oock misschien hier door in twijffel komen
Dat my oock, sonder dwanck, mijn eer is afgenomen;
   En soo het my gebeurt, dat hy dit eens gevoelt,
   Soo is sijn heete min voor alle tijt gekoelt:
Soo sal sijn eerste gunst van stonden aen verdwijnen,
En ick sal in sijn oogh niet als een grouwel schijnen!
   Wat sal dan onse jeught, wat sal ons leven zijn?
   Eylaes, niet als verdriet, en als gestage pijn!
Maer neemt: de joncker sweegh, dat niet en is denken,
Neemt, dat geen quade tongh mijn naem en mochte krencken;
   Sal ick niet evenwel van binnen zijn gequelt,
   Vermits ick weten sal, hoe dat ick ben gestelt?
Sal ick niet even staêgh, en al mijn leven dagen,
Met innerlijck verdriet mijn herte moeten knagen,
   Om dat een vreemden boef van my genoten heeft,
   Dat noyt een eerbaer wijf als aen haer man en geeft?
Wel aen dan, mijn gemoet, en laet u niet bekoren,
Want soo ons d'eer ontvalt, soo isset al verloren,
   Soo isset al bekayt, en dat voor immermeer:
   Waer acht doch eenigh mensch een vrouwe sonder eer!

Nu, seght dat aen den boef, dat uwe reyne sinnen,
Noch door sijn vleyery noch dreygen, zijn te winnen;
   Seght, dan hy henen ga, en dat hy zijn bejagh,
   Niet by een echte vrou maer elders, soecken magh;
Seght, dat ghy met uw bloet uw man sout willen helpen,
Maer u te weerdigh acht om vuylen lust te stelpen;
   Seght, seght met vollen mont, dat ghy, te sijner spijt,
   Voor uwen man alleen, en niet voor hem en zijt!
Maer holla! niet te ras, laet ons wat naerder letten,
Of wy oock dit besluyt op goede gronden setten:
   Gewis ick houde vast, indien wy dit bestaen,
   Dat wy met éénen golf te gronde sullen gaen:
Uw man sal even nu met schande moeten sterven,
En ghy sult alle tijt sijn lief geselschap derven;
   Uw man is, heden selfs, uw man die is een lijck,
   En ghy noch boven dat gedreven aen den dijck:
Uw magen altemael die sullen van u wijcken
(Gelijck in tegenspoet de vrienden haest beswijcken),
   Uw huys, dat heden staet en noch geduerigh groeyt,
   Sal op den staenden voet dan worden uytgeroeyt.
Wy sullen over al niet als verraders hieten,
Schoon dat, gelijck een beeck, ons reyne tranen vlieten:
   Sou 't dan niet beter zijn te lijden dit gewelt,
   Als ons met éénen slagh ter neder sien gevelt?
O God! vergevet my, ten zijn geen quade lusten,
Die my om 't herte slaen, en al mijn bloet ontrusten;
   Ick worde, siet, een hoer, ter eer van mijnen man,
   Om dat ick sijne schand' niet anders weeren kan!

De jonckheer, haer een wijle stille hebbende laten staen, ende gedueriglijck een ooge hebbende op haer wesen, merckte, datse, in twijffelmoedigheyt gevallen zijnde, niet en wiste wat te doen of te laten; hy daerom, haer in den arm grijpende, bracht haer willende en niet willende op seker ledekant, daer in de kamer staende, alwaer hy, sijn onkuysche begeerlijckheyt volbracht hebbende, in plaetse van aen de onnoosele jonge vrouwe haren man weder te geven, dede hem (door 'k en weet niet wat middelen) dadelijcken ter doot verwijsen, en met eene in de gevanckenisse staens voets onthalsen: En alsoo de goede vrouwe 's daeghs daer aen haren man quam vereysschen, versont hy de selve met sijn dienaer na de kercker, seggende dat haer aldaer haer man geworden soude; doende haer geven het doode lichaem van den selven, soo hy het selve in een doot-kiste alreede hadde doen leggen. De arme vrouwe, door dit gesichte, van droevigh genoeghsaem rasende geworden zijnde, gingh terstont hare vrienden haren noot klagen, en het geheele stuck openbaren; dewelcke, geraden vindende over soodanigen schandelijcken stuck aen den hertogh klachtigh te vallen, zijn in aller haest met haer na het hof gereyst, en gehoor verworven hebbende by den hertog, hebben de geheele gelegentheyt van de sake (gelijck die in der waerheyt was) rondelijck vertoont, en daer over van den hertogh recht en rechtvorderinge versocht; de hertogh, het verhael der saken verstaen hebbende, en wetende dat de gouverneur oock selfs doen ter tijt in 't hof was, dede de voorsz. jonge vrouwe en haere vrienden aenseggen, dat se sien souden watse seyden, en over wien sy klaegden; want soo hy de sake anders bevont, als sy lieden hem die vertoonden, dat het met hen qualijck soude af-loopen; de selve op haer vertoogh hart en met ernst dringende, dede de hertogh haer in een ander kamer vertrecken, en ontbiedende dadelijcken den voorsz. gouverneur, hielt hem het feyt voor, met deftige aenmaninge, dat hy de ronde en rechte waerheyt daer van soude bekennen, of dat hy anders in de hooghste ongenade van hem soude vervallen. De jonckheer staende hier over in groote bangigheyt, niet wetende wat te doen of te seggen, en de hertogh uyt sijn gelaet besluytende, datter vry wat aen moeste wesen, van dat hem te laste was geleyt, dede terstont de jonge vrouwe en haer vrienden in de kamer roepen, en hen allen den voor-genoemden gouverneur onder de oogen setten, hem vragende of hy dat vrou-mensch wel kende; de jonckheer noch, meer verslagen zijnde als te voren, viel terstont neder op sijn kniën, biddende sijns lijfs genade, verklarende te vreden te zijn, door een wettig houwelijck de jonge vrouwe haer eere te beteren, en de selve voor sijn echte wijf te sullen aennemen en behouden; de hertogh vraeghde de jonge vrouwe of sy sulcx tot hare voldoeninge wilde aen-nemen, het welcke sy volkomenlijcken weygerde, verklarende: niet te konnen aennemen voor haren echten man, die even haren echten man een schandelijcken doot hadde doen sterven. Haer vrienden ondertusschen (wetende, dat het gene gedaen was, niet ontdaen en konde werden, en dat in dese gelegentheyt geen beter uytkomste, ter eeren van de jonge vrouwe, gevonden en konde werden, als het houwelick metten voorsz. gouverneur; en daer by overwegende, dat, de selve gouverneur een groot gunst genoot wesende van den hertogh, sulcx hun allen goet konde doen) over-reden de voorsz. jonge vrouwe het aengeboden houwelick in te willigen; het welck by haer, door hart aenraden van de voorsz. vrienden, gedaen zijnde, dede de hertogh terstont aldaer een priester halen, om haer trouwe, in sijne jegenwoordigheyt, met alle volkomenheyt te doen voltrecken; doerde oock met eene, met toestandigheyt van de voorsz. gouverneur, een houwelijexsche voorwaerde tusschen dese nieuwe bruyt en bruydegom besluyten en op het papier brengen, by de welcke de voorsz. gouverneur aen de voorsz. sijne toekomende huys-vrouwe was belovende, dat, in gevalle hy, sonder kinderen by haer te verwecken, quame aflijvigh te werden, sy dan soude zijn en blijven geheel en

volkomen ersgenaem in alle sijne na te laten goederen: welcke houwelijexsche voorwaerde geteyckent, en de trouwe by den priester bevestight zijnde, vraeghde de hertogh aen de jonge vrouwe, of sy en haer vrienden nu vernoeght waren over het geene hy in hare sake hadde gedaen, waer op deselve en al de vrienden antwoorden van ja, en dat sy lieden alle sijne hoogheyt gansch ootmoedelijcken waren bedanckende, van al het goede dat hun-lieden door sijn beleyt was wedervaren; ende daer op te samen meynende oorlof te nemen, verklaerde de hertogh: dat, schoon sy lieden nu vergenoeght waren over de daet van sijnen gouverneur, dat hy niet-te-min en de justitie nu mede voldoeninge moeste ontfangen; en daer op terstont een scherp rechter ontboden hebbende, verwees den voorsz. gouverneur staensvoets van den levenden lijve ter doot, dede hem selfs daer in de sale neder knielen en met een onthalsen, verklarende de nieuwe bruyt (nu wederom weduwe geworden zijnde) volkomen erfgenaem in des overledens goederen, volgens den inhouden van de voorsz. houwelicksche voorwaerden hier voren geroert. Denekter op, leser, en vaert wel!

Derde geschiedenis en self-strijt daer uyt ontstaen.

AENSPRAKE TOT L. SCIPIO, VELT-OVERSTE DER ROMEYNEN, OP DE AENBIEDINGE AEN HEM GEDAEN VAN SEKERE EDELE EN OVERSCHOONE JONCK-VROUWE, BY OFTE VAN WEGEN DESSELES SOLDATEN; ZIJNDE DESELVE AENBIEDINGE BY DEN VOORNOEMDE SCIPIO KLOECKMOEDELIJCK EN EERBAERLIJCK AF-GESLAGEN, EN DE EDELE JONCK-VROUWE HAREN BRUYDEGOM WEDER GEGEEVEN, SELFS MET DE JUWEELEN EN ANDERE KOSTELIJCKHEDEN, HEM TOT EEN RANTSOEN VAN DESE JONCKVROUWE AENGEBODEN.

Al wat van u is geschreven,
   Edel helt en hoogh gemoet!
   Dat en acht ick niet soo goet,
Als het rustigh weder-geven
   Van de maeght en schoone bruyt,
   U gevallen tot een buyt.

Ghy, een ridder vol van krachten,
   Midden in uw frissche jeught,
   Midden in uw meeste vreught,
Kont betoomen u gedachten,
   Kont bewaren uwen sin,
   Voor de listen van de min!

Siet, een roosjen versch ontloken,
   Dat een yders oogen treckt
   En tot minne-lust verweckt,
Komt uw jongen geest bestoken,
   Komt u als van sellefs t'huys,
   En ghy blijft noch echter kuys!

Als Karthago wert besprongen,
   By den voorgenoemden helt
   En sijn machtigh krijghs-gewelt;
Als Karthago was gedwongen,
   Was gevoeght en toegebracht
   Tot de Roomsche werelt-macht;
Als het leger deelt gevangen,
   Die men uyt de stadt bequam,
   En tot eygen slaven nam;
Daer sagh yder met verlangen
   Seker uytgelesen maeght,
   Daer van al het leger waeght:

Daer komt yder toe-geloopen,
   Yder wenscht het schoon juweel,
   Voor sijn buyt en eygen deel;
Yder sou haer willen koopen
   Om sijn gelt, en beste goet,
   Om sijn lijf en herten bloet.

Seker hopman ondertusschen
   Roept: ‘t'sa mackers, handen af,
   Of u naeckt verdiende straf,
Niet te mallen, niet te kussen,
   Want voorwaer, ten is geen speck

Voor een ruyters gragen beck.

Dese dient te zijn gesonden
Aen den velt-heer, onsen helt,
Want hy isser na gestelt:
Hy en is niet ingebonden
Door de praem van echte trou;
Wat ist, dat hy beter wou?'

Stracx gebiet hy seven benden
   Van de ruyters daer ontrent,
   Die hy voor de beste kent,
Hen na Scipio te wenden;
   Maer de maeght, het edel pant,
   Hout hy sellefs by der hant.

Als hy nu quam aengetreden
   Tot de tente van den helt,
   Daer heeft hy de maeght gestelt,
En hy seyde dese reden:
   'Siet, ô edel ridder, siet,
   Wat dat u het leger biet:

Onder al de moye dingen,
   Onder al de groote schat,
   Hier gevonden in de stadt,
Weet ick u niet toe te bringen
   Als alleen dit edel stuck;
Daer meê wensch ick u geluck!'

Scipio, wat stille staende,
   Siet het klaer en helder licht
   Stralen over sijn gesicht;
Maer stracx weder henen gaende,
   Toont, met stil en koel gelaet,
   Dat het hem niet aen en gaet.

Een van dese jonge gasten,
   Die geduerigh met hem gaen,
   Die geduerigh om hem staen;
Raet den velt-heer toe te tasten,
   Raet den Ridder tot de maeght,
   Die aen al het heyr behaeght:

'Sout ghy, seyt hy, niet aenveerden
   Dese peerel, dese roos,
   Die ick onder duysent koos?
Dese van soo grooten weerden,
   Schoonder als ick immer sagh,
   Alsser eene wesen magh?

Ghy, die niet en zijt gebonden
   Aen een echte weder-paer,
   Neemt, o neemt uw kansse waer:
Wat doch kander zijn gevonden,
   Datter beter dienen kan
   Voor soo frisschen edel-man?
Had ick soo een buyt gekregen,
   Ick waer alle man te rijck,
   Niemant ware mijns gelijck,
En het waer my ongelegen
   Haer te geven wederom,
   Schoon al quam haer bruidegom.

Diamanten, schoone ringen,

Rijcke baggen, die men erft,
Als een oude vader sterft;
Dees en diergelijcke dingen
Sie ick, dat men somtijts stelt
Om te lossen tegens gelt.

Dit gebruyck wort onderhouwen,
Alsmen groote steden wint,
Alsmen groote schatten vint;
Maer de schoonheyt van de vrouwen,
Wat oock dees of gene doet,
Dat en is geen losbaer goet.

Laetj' u dese roos ontrecken,
Sonder datje die ontluyckt,
Sonder datje die gebruyckt,
Wie en sal niet met u gecken
En gaen seggen, t'onser spijt,
Datje maer een kluts en zijt.

Gaet Mars Venus niet begroeten,
Als hy van sijn wapens scheyt,
En sijn degen nederleyt?
Ja, hy komt by haer versoeten
Al de wreetheyt, die ick sagh,
Daer hy voor den vyant lagh.

Ridder, ghy hebt menighwerven
Uwen vyant aengetast,
En op uwen dienst gepast;
Ghy hebt Romen moeten derven,
Neem dan nu een kleen vermaeck,
Want dat is een nutte saeck.

Wie sal oyt een boge spannen,
Die hy op een blyden dagh
Niet eens weder los en sagh?
Nimmer soo gestrenge mannen,
Die niet somwijl, door de vreught,
Geven voedsel aen de deught.

Nu dan, laet de vrijster leyden,
Datse voor u wort bewaert,
Datse voor u wort gespaert;
Want van haer is niet te scheyden
Nu sy staet in ons gebiet,
Immers ick en deed 'et niet.'

Dese Vorst aldus gedrongen,
Tusschen lust en ware deught,
Tusschen tucht en groene jeught,
Voelt van binnen harde sprongen,
Voelt een strijdigh huys-gewelt,
Dat hem in de sinnen quelt.

Als hy siet haer frissche leden,
Als hy siet haer rooden mont,
Die 'er menigh heeft gewont,
Als hy siet haer heusche seden;
Dan versmelt hy van de lust,
Dies hy wenscht te zijn geblust.

Maer als hy gaet overwegen,
Wat de reden hem gebiet,
Wat de deught voor loon geniet;
Dan gaet hy de lusten tegen,
Dan is hy een dapper helt,
Die sich kloeck te weere stelt:

Siet hy weder hare wangen,
Witten hals, en teere borst,
Dat verweckt hem weder dorst,
Dat verweckt hem groot verlangen
Van dat binnen schuylen magh,
Dat hy buyten niet en sagh.

Na de Ridder sijn gedachten
In een weegh-schael heeft geset,
En op alle dingh gelet,
Komt hy met sijn gansche krachten
En hy berst ten lesten uyt
Tot een ridderlijck besluyt:

‘Waer ick van de rouwe gasten
Seyt hy, waer ick slecht soldaet,
Of een ruyter of sijn maet,
Sonder ampt en sonder lasten,
Had ick niet als kapp' en sweert,
Of een slecht gesadelt peert;
Dan soo mochtet my gevallen
By een jongh en aerdigh dier,
Na der jonge luy manier,
Wat te kussen, wat te mallen;
Ick en ben noch dom, noch stuer,
Oock geen vyant van natuer:

Dese, na des oorlogs wetten,

Was gevallen my ten deel,
Mijne was sy gansch en heel;
Niemant konde my beletten
Haer te setten van haer eer,
Want ick ben haer over-heer.

Maer sal ick een maeght schoffieren?
Ick! een velt-heer, een Romeyn!
Neen, mijn hert is al te reyn:
Neen, ons vendels en banieren
Vliegen niemant over 't hooft,
Die een maeght haer eer ontrooft.

Laet dan al mijn haters krijten,
Dat ick kuys en eerbaer ben,
En geen vuyle lusten ken;
Laet Karthago my verwijten
Dat ick houw een eerlijck bed,
En de deught voor lusten set:

Dat en sal my niet verkleenen,
t Sal niet strecken t' mijner schant
Hier, noch in het vaderlant,
Of het schoon de lieden meenen;
Tucht en baert geen ongeval,
En de deught gaet boven al.

Hooge staet en hooge sinnen
Dienen staêgh by een gepaert,
Anders heeft'et geenen aert;
Vorsten dienen niet te minnen:
Malle liefd' en hoogh gebiet
Dienen in één plaetse niet.

Die kan toomen sijn gedachten,
Die kan temmen sijn gemoet,
Dien hou ick van edel bloet;
Dien wil ick vry grooter achten,
Als die met een dom gewelt
Hooge wallen neder-velt.'

Scipio spreeckt hier aen den bruydegom van de maeght, en geeftse hem weder:

Nu ghy, vrient! sit hier wat neder,
Siet, daer is uw waerde pant,
Komt en neemtse by der hant;
Daerenboven geef ick weder
Dese schatten, die ghy siet,
Die haer vader voor haer biet:
Dan noch sweer ick by de Goden,
Dat haer niemant heeft geraeckt,
Dat haer niemant heeft genaeckt;
Want op lijf-straf was geboden,
Datmen haer bewaren sou,
Even als mijn eygen vrou.
Gaet, gelieven! gaet vry paren,
Nu versien van goet en gelt,
Nu bevrijt van boos gewelt;
Wel moet 't edel herte varen,
Dat met een heeft uyt-geblust
Gierigheyt en vuyle lust.

Op de drie getallen der zelf-strijt, in dichtmaet beschreven door den heer Jacob Cats.

Hier toont de groote Cats, de wijtberoemde Dichter,
Dat hem den naem toekomt van Hollandsch Parnasstichter,
Als hy de zielestrijt zoo levendigh verbeelt,
In 't prangende gemoed door zorgh en anghst geteelt.
Eerst zien wy Richard, met een oude sloep gevaeren,
In 't zoet gezelschap van twee juffren, op de baeren
Van Thetis pekelveld, in hooge nood gebracht,
Daer hem de felle dood met ope kaecken wacht.
De boot wil naer den grond, geen hoozen magh'er helpen,
De zee dreight t'elckens haer in 't bruischen t'overstelpen,
Geen uitkomst voor den held als ligtingh van den last,
Waer door dat d'oude kraeck tot zinkens is vermast.
Een juffer moet men hier, eilaes! de voeten spoelen,
Die Richard teêr bemint, of die hem doet gevoelen
Hoe diep hy in haer ziel en boezem staet geprent;
Wat wort zijn hert gescheurt, eer hy 't geluckigh end
Ziet van dit treurspel, en bekoomt op nieuw het leven! -
Hoe heeft de Ridder dan het vreemt geval beschreven
Der Zeeuwsche stadtvooghd, die, verslingert op een wijf,
Zijn schuld, door Karels last, moet boeten met zijn lijf!
Hoe ziet men hier de vrouw ontstelt, beklemt, benepen:
De Zelfstrijt dreight haer flucx in 't naere graf te slepen;
Zy weeght haer kuisheit, en leght in den evenaer
Haer waerde wederhelft, in 't grootste lijfsgevaer.
Onwilligh lijd ze dat haer trouwbed word geschonden,
Maer door een teêre liefde aen haren man gebonden,
Bezwijckt ze voor 't geweld, doch niet in haer gemoet,
Daer nimmer booze lust noch echtbreuck wert gevoet. -
Dan ziet men Scipio, de geesselzweep van Romen,

Ten lesten, tot een baeck, hier op het schouwburgh komen,
Een baeck van kuisheit, die zijn vorstelijcke deugd
Laet blijcken, als zijn hert versmaedt de zoete vreugd
Der jonge Roomsche bruid, naer oorlogsrecht gevangen.
Hoe streelt de dichter 't oor met deze zedezangen
En gouden lessen, uyt de wijsheitsschat vergaêrt
Van schriften, door den tijt tot onderwijs gespaert.
Men kroon den ridder dan met lof voor zulck een dichten,
Dat altoos Neêrlands jeught op 't deugdenspoor zal lichten.

F.H.

Self-strijt,
dat is krachtige beweginge van vleesch en geest, poëtischer wijse verthoont,
in den persoon en uytte gelegentheyt van Joseph, ten tijde hy van Potiphars huis-vrouwe versocht wiert tot overspel.

Pel. ad demetriadem

Van Joseph Schrijvende, seyt aldus:

De jongelingh wert by sijn vrouwe begeert, en evenwel tot geen begeerlijckheyt verweckt; hy wert gebeden, en niette-min ontvliet hy. Dat eerbaer herte en konde, noch door de kracht der bloeyende jeught, noch door de groot-achtsaemheyt van haer, die hem aensochte, in eenigen deele tot ontucht werden vervoert; want niet alleenlijck door het aenlockende gesichte, maer genoeghsaem met dadelijcke omhelsinge van een vrouwe geterght zijnde, heeft evenwel de vrouwe niet begeert.

Nunquam bella piis, nunquam certamina desunt;
Et quocum certet mens bona semper habet.
d.i.

Veel te vechten, veel te strijden,
Moet een Christen-hert vermijden;
't Is al beter, dat men dorst
Naer den rechten vrede-vorst.
Wil'er nochtans yemant vechten,
Waer toe menigh duysent knechten?
Gaet en strijt, naer rechten eys,
Met uw wederspannigh vleys,
Met de werelt, met de machten,
Die op onze zielen wachten;
Waerom soeckt ghy buyten strijt,
Die gestaêgh in oorlogh zijt?

Galat. 5. 17. Het vleesch begeert teghen den geest, en de geest teghen het vleesch. Dese staen tegen malkanderen.

Rom. 8. 8. Het verstant des vleesches is de doot, maer het verstant des geestes is het leven en de vrede.

Voorreden aen den rechtsinnigen leser.

Des menschen leven (gelijck een out-vader seer wel geseyt heeft) is als een middel-punt, tusschen den uytnemende staet der Engelen en het woelen der onvernuftige dieren. In gevalle de mensche sich laet vervoeren van de invallen sijns vleesch, hy wert gelijck gemaeckt den dieren op den velde. Indien hy daer-en-tegen, door de krachten des geests, de lusten van 't vleesch over-wint, hy wert verheven tot de heerlijckheyt der Engelen. Siet daer, mensche, uwe gestalte. Ghy staet om een beest, ofte om een Engel gelijck te worden. Het vleesch aen d'eene zijde booght u nederwaerts, en woude u wel sijns gelijcke maken: de geest van d'ander zijde treckt u opwaerts, en raet u tot het tegendeel.

Aensiet hier dien wonderlijken strijd, die wy in onsen boesem geduriglijck omme-dragen, dewelcke ons niet en verlaet, soo lange wy ons selven niet en verlaten. Twee heyr-krachten staen binnen ons tegen den anderen gekant, tusschen dewelcke somwylen krachtige velt-slagen, dickmael vinnige schermutsingen, nimmermeer gesetten vrede gevonden wert. Is niet des menschen leven (seyt Job) een geduerige krijgh op aerden? Maer hoe maken wy 't al in dese gelegentheyt? Och armen! daer wy, mits den gedurigen aenval onser vyanden, wel behoorden gestadigh op onse hoede te wesen, en (gelijck de geene doen, die in de heetste en gevaerlijckste plaetsen op de schilt-wacht staen) dapper in de wint te sien. Soo werden wy menighmael al geeuwende en halfslapende, door den eersten aenstoot van de lichte peerden, dat is: door het alder-geringste gespuys onser vyanden, verrast, daer henen geloopen en schandelicken onder de voeten getreden. Waer van, indien men (gelijck het behoort) de oorsaken recht ondersoecken wil, men sal bevinden, dat die geheel en al de selve zijn, dewelcke, in gemeene oorlogen, menighmael eenige, andersins treffelijcke, krijghs-oversten den slagh doen verliesen, te weten: onwetentheyt en kleyn-achtinge sijner vyanden. Wy hebben (soo wy somtijts meynen) nu eenige gronden des Godsaligen levens in ons geleyt, ons verbont met God vernieut, en een vast voornemen, van voortaen wel te doen, ons selven voor-gestelt, en daer op in onse eenigheyt somwylen in bedenckinge komende, schynen ons soo wel gesterckt te vinden, dat onse geest by inbeeldinge, en noch (soo men seyt) verre van de man wesende, den vyant wel derft aen-juychen, en al tergende, uyt-eysschen, niet anders dan gelijck dien dappere gast Ascanius doet, by den poëet Virgilius, aldus moediglyck trotsende:

Een hert te jagen is te slecht
Ick ben geen man voor dat gevecht,
Ick wensche datter leeuw of swijn
In dese jacht mijn deel mocht zijn.

Maer als wy dan komen daer 't te doen is, en dat ons de vyant, vry ongelijck stercker als wy ons lieten voorstaen, op het lijf komt vallen, soo sinckt ons veeltijts (soo men seyt) het herte in de schoenen, en wy staen daer slecht henen en sien, al en hadden wy noch tanden om van ons te byten, noch handen om ons te verweeren. Werdende mitsdien niet dan al te wel gewaer, dattet een gansch andere sake is, in de schaduwe van onsen wijngaert ofte vyge-boom, gemackelyck sittende, alleen met de gedachten oorloge te voeren, dan in der waerheyt onder den roock, stof, en het gewoel van een dadelyck gevecht, sich ingewiggelt te vinden. Wel aen dan, wy sien het gebreck, laet ons overleggen wat raet hier tegens te schaffen zy. Twee dingen hebben wy (mijns oordeels) van noode. Eerstelijck, een innerlycke kennisse van onsen vyant, met overlegginge hoe loos en boos hy, hoe voos en broos wy, in dusdanige gelegentheyt, bevonden werden. En ten tweeden, goeden voor-raet van wijs en godsaligh beleyt, mitsgaders krachtige wapenen daer tegens gereet te hebben, gelijck ons die strijtbare helt Paulus genoeghsaem de selve middelen in desen gevalle voorschrijft[1]. Wat het eerste point, te weten de kennisse onses vyants, belanght, dient voor eerst ernstelijck overwogen, dat het vleesch met sijn medehelpers vry geen katte en is (soo men seyt), om sonder hantschoenen gevangen te werden; de oorloge, die het selvige ons aendoet, is geen krijgh daermen (gelijck 't spreeck-woort is) met blaeuwe erweten schiet: En daer-omme houden wy, dat sy hun tastelick vergrijpen, die in desen gevalle meynen, dat het vleesch hier niet anders zy, als soo eenigh plomp, wanschapen, en souteloos gewoel onser uytterlicker sinnen, buyten de palen van alle redelickheyt, onbesuystelycken henen springende; neen, de sulcke ketelen hun selven dat se lachen. Gewisselicken, ons vleesch, dat is de verdorven aert in onse zielen, en is soo bot en grof niet, gelijck men ons pooght wijs te maken: sy kan haer selven, gelijck haer meester en mede-helper doet, seer wel veranderen in een engel des lichts. Dat is gewis, daer is groote kracht van dwalinge ontrent, en veel steenen des aenstoots; sy weet haer walgelijcke pillen wel degelick te vergulden, haer bitter wormkruyt dapperlick te suyekeren, haren scherpen angel meesterlick te bedecken, en met een lieffelijck aes van aengenamen schijn ons van het stuck te leyden[2]: Gewisselick, de kinderen deser werelt zijn immers soo voorsichtigh in hare geslachten, als zijn de kinderen des lichts[3]. Paulus, een man in gelijcke voorvallen sonderlingh ervaren, oordeelt in sulcker voegen van den vleesche[4]: dat hy aen het selve nu verstant, dan vernust is toeschryvende. En elders daer in vorder tredende, verklaert duydelick dat wy desen strydt niet en hebben slechtelicken tegens vleesch en bloet, ofte swacke menschen, maer tegens de vorstendommen, tegens de machten, tegens de geweldige deser werelt, die in de duysternissen deser eeuwen heerschen, tegens de boose geesten die in de lucht sweven. Wel hem die aller wegen vreest[5], dat hy in de dagen sijns ridderschaps afwerpen soude de vreese des quaets, en dencken: ten heeft geenen noot terwijlen ick alsoo doe. Uyt alle welcke lichtelicken af te nemen is, wat voor mede-standers en aen-stokers onse verdorven aert is hebbende, en dien volgens hoe grootelijcx sijne listigheden te duchten zijn.

Dit aldus geweten, en by ons rypelick overwogen zijnde, soo behoorden wy onse slaperige oogen uyt den droom der wereltscher bekommeringen op te wecken, om neerstige wacht over ons selven te houden. Wy dienden met de helden Salomons

1) >Ephes. 6. 12.
2) Hom. 8. 7.
3) Coloss. 28.
4) De woorden op de voorsz. plaetsen gestelt in den Grieckschen teext, zijn tot bevestinge der saken krachtigh en bedenckelick.
5) Prov 28. 14.

alle tijt gereet te staen, houdende alle sweerden, en geschickt zijnde ten stryde, elck hebbende sijn sweert op sijn heupe, om der vreese wille in der nacht[6]. En gelijck de velt-oversten, in de gemeene krijgh-voeringe, hare middelen van tegenstant plegen aen te leggen, na dat sy lieden verstonden hare vyanden gestelt te zijn; alsoo insgelijcx (dewyle de Christelijcke eenvoudigheyt al mede hare gauwigheyt heeft, immers, sonder-linge in desen, behoort te hebben) ons selven, naer dat wy de eygenschappen onses vleeschs bevinden, tot tegenweer te schicken. Ten welcken aensien hier in op-merckinge dient te komen het tweede point hier vooren geroert, te weten: de voorraet van wapenen, die ons in desen van noode is, om staende te mogen blyven in den boosen dage, en in de ure der duysternisse[7]. Waer in niet beter en is te betrachten, als aen te trecken de gansche wapen-rustinge by den apostel Paulus, ter plaetsen vooren geroert, bescheydentlicken aengewesen, namelicken den gordel der waerheyt, het pantsier der rechtveerdigheyt, de schoenen der voor-bereydinge des Euangeliums des vredes, den schilt des geloofs, den helm der saligheyt, en het sweert des geeftes, welck is het woort Gods. Siet daer een rechtschapen krijghs-knecht, recht afgeveerdigt om de scherm-slagen des vleesches te versetten, en de vierige pijlen des Satans uyt te blusschen.

Wy beyde de voorsz. bedenckingen (te weten de kennisse onser verdorventheyt, en den wederstant tegens de selve) houdende voor hooft-stucken des Christelijcken levens, hebben, t'onser oeffeninge, uyt de Bybelsche Schriften gekoren de geschiedenisse van den tucht-lievenden Joseph, om in en door het voorschrift van den selven een volmaeckt af-beelt van den Christelijcken Self-strijt, met een heerlycke overwinninge daer op gevolght, ons selven en anderen voor te stellen, en alsoo te leeren alle onse gedachten gevangen te nemen (als den apostel spreeckt) tot de gehoorsaemheyt Christi. Dan alsoo dese sedige jongelinck als een spiegel der eerbaerheyt en onthoudinge by de heilige Schrift ons wert voorgedragen, soo en hebben wy de wulpsche in-vallen des vleesches niet hem, maer de vrouwe van Potiphar, in dese onse oeffeninge,

6) Cant. 3. 8.
7) Ephes. 6. 22.

willen toeschryven, doende mitsdien aen de selve spelen de rolle van onsen verdorven aert, en aen Joseph gevende den persoon van den Geest[1]. En al is 'et schoon soo, dat wy, om redenen voorseyt, desen onsen strijt hier vertoonen in twee bysondere persoonen; soo sal nochtans de gunstige leser de sake in dier voegen gelieven op te nemen, als of de selve strijt tusschen geest en vleesch in den boesem van Joseph alleen ware voorgevallen; gelijck wy dan weten, dat ons dese strijt by Godes woort wert aengewesen, als in een en de selve mensche bestaende. Evenwel nochtans om den aert van den Self-strijt wat naerder by te komen, soo hebben wy aen het eynde van dese bedenckinge onsen Joseph voorgestelt (doch in sijn eenigheyt, en in het af-wesen sijner vrouwe), als of hy soo eenigen strijt en swackheden des vleesches in hem hadde gevoelt (al-hoe-wel Moses, die van alle dingen kortelijck maer de hooft stucken gewoon is aen te roeren, daer van niet en vermaent), niet meenende den heyligen man eenigsins te kort gedaen te hebben, dat wy den selven niet buyten alle beweginge en ongevoelijck, als een block, maer in eeniger maten beroert, hebben vertoont: ja in tegendeel van dien, achten hem dies te meer eere gegeven te hebben, als oordeelende sijn overwinninge, naer voor-gaenden strijt, des te heerlicker te wesen. Gelijck ons oock niet waerschijnelijck en dunckt, dat Joseph tegens de soet-vloeyende en dagelicksche bekommeringen van soo een jonge, schoone, hoofsche, lustige, en gansch afgerichte vrouwe (als de selve waerschijnelijck mach werden geoordeelt geweest te zijn) sich in aller voegen alsoo soude hebben gedragen, gelijck de Heere Christus tegens de versoeckinge des Satans heeft gedaen, dat is, sonder eenige de minste ontsettinge oste beweginge van den natuerlicken mensche: maer met Hieronymus en andere out-vaders gevoelende, datter ja Self-strijt in hem sy geweest, doch met uyt-nemende krachten van tegen-weer. Laet ons (seyt de selve Hieronymus) eens gaen bedencken, wat voor een strijt dien eerbaren jongelinck heeft uytgestaen. Sekerlyck, ten dunckt my soo wonderlijck en vreemt niet, datter drie jongelingen in den brandenden oven, van wegen den Koninck van Babylon geworpen zijnde, ongequetst en niet geschent daer uyt zijn gekomen, als dit wonder-stuck; te weten: dat die wonderbare jonghman van de onkuysche en geyle vrouwe wel by de tasseelen is aengegrepen, doch evenwel niet en heeft konnen opgehouden werden, maer sijn kleet verlatende, is haer ontvloden. Gewisselyck gelijck de drie jongelingen op de Goddelijcke genade steunende, voor het vyer onwinnelick zijn gebleven, soo heest oock Joseph in den strijt der onthoudinge, met de hulpe van boven, in manhaftige stantvastigheyt volhert. Want Godes hant niet mede werkende, soo en wast niet mogelick, uyt het nette der doortrapter vrouwen sich t'ontwerren, en alsoo t'ontkomen. Wy sijn dan des voornemens geworden den Self-trijt tusschen geest en vleesch, onder de persoonen van Potiphars huys vrouwe en Joseph, poëtischer wyse aen onse lants-luyden, in haer eygen tale te vertoonen[2]. Daer toe dies te meer aengeleyt zijnde, overmits dat in den woorde Gods dese twee, te weten: Vleesch en Geest, uytdruckelijcken als onderlinge kampioenen te velde werden gebracht, geheel naer de gewoonte der poëten, die de menschelijcke genegentheden, als wesentlijcke persoonen, gewoon zijn den leser voor oogen te stellen. In den eersten persoon, vertoonende het vleesch, pogen wy aen den leser te laten sien de wanschapen invallen, die onse verdorven aert, op gelijcke gelegentheden, tot vorderinge sijnes voornemens, soude mogen te berde brengen, op dat alsoo ons vleesch, met sijn eygen verwen zijnde afgemaelt, een yegelick daer uyt mochte gewaerschout zijn,

1) De Christelijcke Self-strijt bestaet eygentlick in eenen mensch, hier nochtans in twee verscheyden persoonen aengewesen, om redenen, met den verstande met-te-min, en in der daet voor eene te houden.
2) 2) Galat. 5. 18.

hoe arglistigh en doortrapt de vleeschelijcke lust zy, om haer saken schoon voor te doen; op dat wy, sulcx wetende, in tijts goeden voor-raet mochten bekomen, van krachtige bedenckingen, tot wederstant van haer afgerichte listigheden. Derhalven soo versoecken wy seer gedienstelijck van den gunstigen leser sich ter saken van dien niet willen ergeren; want nadien wy voor hadden, t'onser waerschouwinge, de verdorventheden des vleesches, sulcx als die in der daet zijn, en als naer het leven af te schilderen, soo heeft ons gedacht dattet noch t'onsen voornemen, noch oock den leser dienstigh konde zijn, in gevalle wy het vleesch slechtelijcken, slapperlijcken, en soo maer effen daer henen hadden doen spreken, alsoo yemant het selve, naer gelijckmatigheyt van soodanigen soetvoerigheyt afmetende, en sich dat by inbeeldinge niet hooger voorstellende, lichtelijck soude komen te struyckelen, soo wanneer hem desselfs verdorventheden in haer eygen gedaente, en gelijck die in der waerheyt zijn, souden mogen bestoken. Niet ongelijck die geene, die den vyant hun als swack en geringe hebbende laten inbeelden, en denselven, ten tijde als de slagh sal aengaen, veel machtiger bevindende, als sy hun van den aenbeginne hadden laten wijs maken, dadelijck, door soo onverwachten geval verslagen zijnde, den moet verloren geven, en van vreese (soo men seyt) in haer schelpen kruypen. Ofte gelijck sommige vorsten, die, door de afbeeldinge van eenige Princesse verlockt en als verleckert zijnde, seer lichtelijck een af-keer van deselve komen te krijgen, soo wanneer sy naderhant de selve schoonder in schilderye als in der daet bevinden, uyt redenen dat sy-lieden tegen de seylen, die het bedrieglijck pinceel eerst hadde verbloemt, en nu door het leven naecktelijck werden ontdeckt, geensins en zijn gewapent, ofte op haer voordeel en staen. Hier by gevoeght, dat de tegenwoordige beschryvinge van het lockaes der vleeschelijcker dertelheden seer gevoegelijck sal konnen dienen voor een toets-steen, aen alle die geene die lust hebben hun selven in het perck van den Self-strijt dagelijcx te oeffenen, om alle de byvallen en aenlockende omstandigheden, die Moyses kortelijck

en bedecktelijck aenwijst, en wy, na den aert der poësie, wat breeder uytmeten, by sich selven te overwegen, en daer uyt te oordeelen of hy sterckte genoegh heeft om gelijcken aenstoot te konnen wederstaen; indien ja, sich in den Heere te verheugen, en den selven ten hooghsten te dancken voor sijne genade; indien neen, in naerder achtinghe te neemen waer hen de schoen dwinght, en sulcx hebbende, geduerighlijcken metten gebede tot God, om meerder versterckinge, aen te houden. Dese en diergelijcke andere beweegh-redenen hier, kortheytshalven, niet aengeroert, hopen wy dat den billijcken leser niet alleenlijck sullen vernoegen om alle steenen des aenstoots uyt den wege te leggen, maer selfs oock sullen opwecken om met de dertele invallen des vleeschs sijn profijt te doen, gelijck het niet vreemt en is, dat de deughden selfs de gebreken haer tot voordeel weten aen te leggen, en de selve tegens haren aert hun ten goede te doen gedyen, mits. al voren haer doende af-leggen haer gewoonlijcke kleederen, mitsgaders haer besnydende aen hayr en nagels, gelijck in de wet bevolen wert[1], dat men aen de Hethitische vrouwen, die in den krijgh gevangen waren, soude doen, aleer die tot wyven en in bywooninge aen te mogen nemen. Het welcke des te meer alsoo uytvallen sal, wanneer de goetgunstige leser sal gelieven het oogh te slaen op verscheyde exempelen der heyliger Schrift, in de welcke het gespreck, en de maniere van seggen gemeenelijck wert gevoeght na den aert en gelegentheyt van den geenen die spreeckt[2]. David gebruyckt goddeloose redenen, maer in de persoonen van goddeloosen[3]. Salomon spreeckt lichtveerdelijck, maer in de persoon van een lichte vrouwe[4]. Job onbesuysdelijck, maer in de persoon van Epicurische dwael-geesten[5]. Ezechiël oneerlijck, maer af-beeldende de geestelijcke hoerery. Niemant en brenge dan hier tot dese onse oeffeninge andere ooren, als tot de schriftuer-plaetsen te voren aengeroert. Hier is een hof daer lelyen en distelen, daer vergif-wortelen en genees-kruyden, daer alssem en honigh-korven niet verre van den anderen staen. De reden-kavelaers leeren dat strydige dingen, d'een tegen d'andere gestelt, meer uytmunten[6]. D'ervarentheyt toont dat het vyer in de gestrengste koude meerder hitte geeft; de hoveniers bewysen dat rooselaer by ajuyn, loock, en andere stinckende kruyden, op een en het selve kruytbedde geplant zijnde, rosen van uytnemende reucke voortbrenght: insgelijcx dat bitter uyt de schouwe genomen, geleyt en gespreyt ontrent den wyngaert, menigte van soete druyven veroorsaeckt. In 't korte, wat kalck wert'er heet, als door kout water? wat dadel-boom verheft sich, als door gewichte? wat thriakel isser krachtigh, als daer slange-vleesch en adderen-vergif in vermenght is? Siet vrienden, 't isser alsoo met ons gestelt, dat de weerdste deughden selfs van onse snootste gebreken moeten geholpen worden. Wy bidden u, rechtsinnige leser, gevoelt aldus ofte op diergelijcke wijse van dese onse bedenckingen: en indien ghy sulcx doet, gewisselijck ghy sultse sonder aenstoot, en niet sonder vrucht lesen. Sonderlinge indien ghy de spreuck van Paulus, Rom. 8. 6. (die wy tot dien eynde hier voren in 't hooft hebben doen stellen) gestadelijck in alle voor-vallen en in-vallen u aen het herte legt, gestadelijck indachtigh zijnde dat het verstant des vleesch is de doot, maer dat het verstant des geests is het leven, en vrede. Aengaende den tweeden persoon, daer in vertoonen wy de eygenschappen des geestes, met een geheel anderen aert van wapenen ten krijge toegerust, over-al

1) Deut. 21. 12.
2) Psalm 14. 1. Psalm 53. 2.
3) Prov. 7. 15. 16.
4) Job 22. 15.
5) Ezech. 16. 16. 25.
6) Rosen by ajuyn en loock geplant vermeerderen in reucke. Theophrast. Sie het lantboeck van Baptis. Port.

regelrecht strydige gronden leggende tegens de gene die het vlees te voren hadde in het spel gebracht, den selven voet daer in houdende die Moyses kortelijcken aenwijst by Joseph gebruyckt geweest te zijn; te weten, eensdeels genomen uyt de borgerlijcke redelijckheyt, anderdeels uyt Goddelicke bedenckingen[7]. Siet (seyt hy) wat in den huyse is, heeft mijn heere onder mijne handen gegeven, soude ick dan sulck een groot quaet doen, en tegens God sondigen? Ghy jongelingen dan, die in uwe bloeyende jeught somwylen hier en daer door de vleyende tongen wert aengesocht tot ontucht, antwoort als hier Joseph doet: Ghy teere jonckvrouwen (gelijck toch eene van de ouden seer wel geseyt heeft, dat meest yder Berseba haren David, en yder David sijne Berseba heeft) als ghy, met de pluymstrijckery van onkuysheyt, van den eenen of den anderen Venus-jancker, wort gestreelt, zijdy jonck en niet seer ervaren om sijn schermflagen te versetten? hier zijn uw wapenen. En al is 't soo, dat dese onse tegenwoordige oeffeningh maer en schijnt te wercken op de sonde van onkuysheyt, de middelen evenwel, die hier tot intoominge des vleesches werden gebruyckt, zijn voor het meerendeel gemeen, en konnen gevoegelijck tegens alderley aert van aenvechtinge t'onser versterckinge vruchtbaerlijcken werden aengeleyt. Het welck ingevalle by yder van ons met oprechtigheyt des herten in de vreese des Heeren ernstelijck worde betracht, wy en hebben niet te twijffelen aen een goede en geluckighe uytkomste.

Wy hebben sonderlingh de geschiedenisse Josephs tot dese oeffeninge verkoren, onvermits wy in de selve vinden een uytnemend exempel van krachtige wederstant tegens de vinnige invallen des vleesches[8]. David nu al redelijck wel bedaeght, en daer toe gehuwelijckt[9], en mitsdien aireede versien van de hulpe, by Gode tot verschooninge van de menschelijcke swackheyt ingestelt, die hy oock niet spaerlijck, maer vry ruym genoegh was gebruyckende, als benevens sijne getrouwden niet weynigh by-wijven hebbende[10], siende eenmael van sijn dack[11], om den avont, een anders wijf, en mitsdien nauwelijck bekoort zijnde in eene van sijn vijf sinnen; sy by hem, niet hy by haer, versocht werdende, en

7) De beweegredenen Josehps in sijnen self-strijt, zijn tweederley, te weten borgerlijck of geestelijck.
8) 2 Sam. 24. 5.
9) 2 Sam. 22.
10) 2 Sam. 12. 2.
11) 2 Sam. 12. 2.

oversulcx onseker van de uytkomste, moetende ondertusschen eenen derden tot hulpe nemen, en aen den selven sijne vuyligheyt ontdecken, mitsgaders uyt oorsake van oneere in den selven gehouden wesen, stort van den eersten aenstoot daer heenen. Joseph daerentegen in de hitte sijner jeught, geenderley behulp tot sijne swackheyt hebbende te versoecken, maer selfs gedueriglijck versocht werdende, en dat van de gene die macht hadde te gebieden, aen-gelockt door gelegentheyt van tijt en plaetse, mitsgaders door vaste hope, niet alleenlijck van niet geweygert te werden, maer selfs van groote vergeldinge en toe-komende weldaet; eyndelijk zijnde geverght en geterght gelijckelick in alle sijn vijf sinnen, staet evenwel, ja blijft staende als een rotz-steen midden in 't gewoel van de baren. Juda, een ouder broeder van desen Joseph, siende Thamar aen den wegh sitten, selfs met gedeckten aengesichte, is insgelijck ter neder gedreven, uyt inbeeldinge alleenlick, sy ware daer geseten om lust te plegen. Loth, sonder gesichte, in het duystere des nachts, en deusigheyt van dronckenschap, sijn dochters ontrent hem gevoelende, is onbesuysdelick wegh geruckt. Joseph daerentegen, door sonderlinge kracht des Geestes, heeft inet uytnemende kloeckmoedigheyt, vleesch en bloet, jeught en vreught, ja het gansche heyr der verdorventheden, niet alleenlijck verwonnen en overmeestert, maer geketent, geboeyt, en als gevanckelick ten toone gevoert. Voor besluyt: wat een voortreffelijcken man (seyter een out-vader) was Joseph! die, voor een slave verkocht zijnde, vry is gebleven; gemint zijnde, niet gemalt en heeft; gebeden zijnde, niet verboden wert; gegrepen zijnde, ontvloden is.

Wy hebben goet gevonden dese onse oeffeninge liever by gedichte te doen, als andersins: Eensdeels om dat de omstandigheden, en by-naest de gansche sake ons tot een poësie scheen aen te leyden. Andersdeels om dat de sonderlinge bewegingen, die haer in dese geschiedenisse vertoonen, met beter aert na de poëtische maniere van schryven, scheen verhandelt te konnen werden. Want gelijck het geluyt door de engte van eenigh trompet oste schalmeye veel scherper uytschettert, als of het in de opene lucht los daer heenen wierde uyt-geblasen: soo dunckt ons dat soodanige beweeglijcke invallen, gedwongen en gedrongen zijnde in de nauwe regels der dichtkonste, met meerder kracht uyt-bersten, en dieper dringen in de ooren en gemoederen van de toe-hoorders en lesers, dan of de selve met een wyde en ongedwongen maniere van schrijven daer henen ware gestelt.

Eyndelijck hebben wy geoordeelt dienstigh te zijn voor d'eenvoudigen de middelen en bewijs-redenen, van wegen het vleesch by gebracht, (alsoo der somwylen verscheyden in een gespreck vervatet zijn) met cijffer-letteren op de kant aen te teyckenen, en wederom, daer de selve by den Geest beantwoort worden, met gelijcke cijffer-letteren den leser aen te wysen. Als by exempel, neemt dat Sephyra in een gespreck (dat is, met een gevolgh sonder datter Joseph tusschen spreeck) dry, vier, ofte meer redenen voorstelt, daer door sy Joseph soeckt te verbeken, soo hebben wy elcken middel in haer gespreck met een cijffer-letter aengeteeckent, te weten: den eersten met de cijffer-letter 1; den tweeden met 2. en soo vervolgens, en wederom op elck punct, soo 't selve by Joseph wort beantwoort, op de selve order de cijffer-letters daer by gevoeght: sulcx dat yemant gelesen hebbende het voorstel van Sephyra, en willende weten, hoe het selve ten deele ofte in 't geheel by Joseph wort tegen-gesproken, die en behoeft maer te letten wat getal datter op de kant staet, en soecken dan in de antwoorde van Joseph op het selve getal de wederlegginge.

Dese oeffeninge, gunstige leser, wort U.E. met de vorige nieuwe stucken, die in 't groote voor desen noyt en zijn gedruckt geweest, wederom toegesonden; gelieft de selve eens soo te handelen, als de byen op desen somer-tijt de bloemen doen:

Suyght over al den besten sin,
Gelijck de bye, niet als de spin.

Verhael van de geschiedenisse, voorgevallen tusschen Joseph ter eenre, en Potiphars huys-vrouwe ter anderer zijden, gelijck Flavius Josephus, Joodsche history-schrijver, deselve beschrijft in het derde capittel des tweeden boecks, van de outheyt der Jooden.

Potiphar, een Egyptisch man, die Pharaonis overste keuken-meester was, kochte Joseph van de koop-lieden, en hy hielt hem eerlick en wel, en liet hem in de vrye konsten neerstelicken oeffenen, en versorgde hem met eten en drincken rijckelicker als andere knechten: ja sette hem ten laetsten over sijn huys houdinge. En Joseph nam dese goetdadigheyt met danck aen: doch soo en vergat hy om sijnen jegenwoordigen nederigen staet niet sijne aengeboren deughtsaemheyt, maer bewees metter daet dat wijsheyt onder tegenspoet niet en beswijckt, soo men die anders recht (en niet alleen ter tijt des gelucx) gebruyckt.

En sijns heeren wijf, om sijner behendigheyt, en schoonder gedaente wille, wert met liefde tegens hem ontsteken, en liet haer voorstaen dat hy lichtelicken soude te bewegen zijn wel-lust met haer te plegen, wanneerse maer haren wille hem openbaerde, ja dat hy oock voor een groot geluck sonde achten, wanneer sijns heeren vrouwe hem daerom aenspreke. Doch sy oordeelde hem meer na sijnen jegenwoordigen staet, als na d'oprechtheyt sijns edelen aerts: en hier op ontdeckte sy hem haer begeerte, en verghde hem om by haer te slapen. Maer Joseph, die sloegh haer dat af, en hielt voor een groote schande, haer in sulcker saken te wille te zijn, welcke tot groote schande en na-deel van den goeden man sijnen heere soude dienen. Daer toe vermaende hy haer oock van haer boos voornemen af te staen, en seyde, dat hy haer in sulcke saken nimmermeer te wille en soude zijn: datse af soude leggen de hope van tot haer voornemen te geraken, en dat sy, sulcx doende, hare boose begeerten lichtelijck soude doen vergaen: hy wilde liever lyden al wat lydelick is, dan haren wille te vervullen. En hoewel een knecht hem tegen de wille sijner vrouwen niet en behoort te setten, soo is nochtans dit werck soo schandelick, datmen sich sulcx niet en behoorde te onderwinden.

Na dat haer dit alsoo ontseyt was, soo is sy noch te vyeriger geworden, en meende evenwel Joseph en soudet haer niet weygeren; mits welcken, alsoo de oubehoorlicke liefde niet op en bielt, soo versocht sy 't ten anderen mael aen hem, op hope datse hem ten lesten meynde daer toe te brengen. Als daer nu een hooge feest voor handen was, het welck oock de vrouwen plegen te houden, soo heeftse haer tegen haren man gelaten als offe kranck ware, en begaf haer aen een stille en heymelicke plaetse, en sochte daer door oorsake en gelegentheyt om Joseph te gewinnen: En als sy hem alleen bevonden hadde, sprack sy hem aen met veel sachte en schoone woorden, meer als oyt te voren, en seyde: Het ware veel beter geweest, dat ghy van den beginne aen mijn begeeren niet en haddet afgeslagen, maer na mijner beliefte my te wille geweest, aengesien ick vrouwe van den huyse ben, en my door uwe liefde soo gansch hebbe in-nemen en overwinnen laten, dat hoewel ick hier de vronwe ben, nochtans genootsaeckt werde u te komen vleyen. Is nu eenige wijsheyt in u, suldy my noch heden te wille zijn, en wederom vergoeden wat ghy voormaels uyt onverstant versuymt hebt: Ist u daerom te doen geweest, dat ghy wilt gebeden zijn, soo doe ick nu dat selve veel vlytiger als oyt te voren, want ick my daerom sieck gemaeckt hebbe, en uwe liefde hooger geacht, dan alle vreughde deses feest-daeghs. Soo ghy voormaels gedacht hebt, dat het my niet ernst en is

geweest, soo bebt ghy nu lichtelick te bekennen, dat ick niet bedriegelicker wijse met u gehandelt en hebbe, aengesien ick in mijn voornemen bestandigh blijve. Daerom soo moogdy nu de aengebodene wel-lusten gebruycken, en haer, die u ten hoogsten lieft, te wille zijn, het welcke u in andere saken oock nut en goet zijn sal; anders soo moet ghy mijne toornigheyt en ongenade verwachten; wanneer ghy u uwe vermeynde kuysheyt liever laet zijn, als mijne gunste. Dat suldy oock sekerlijck weten, dat uwe eerbaerheyt weynigh helpen sal, wanneer ick u by mijnen man verklage, en segge dat ghy my hebt willen verkrachten: en wanneer ghy schoon met waerheyt omme-gaet, soo sal nochtans Potiphar mijne woorden meer gelooven als de uwe.

Maer Joseph en liet hem door alle dese woorden (die se oock met tranen bevestigde) geensins bewegen, noch met dreygementen verschricken, dat hy sijne kuysheyt licht achtede en haren wille dede: maer bleef bestendigh, wilde liever alles lijden en verdragen, dan oneerlickheyt met haer doen, en dat volbrengen, daerom hy naemaels in een seker verderven komen mochte. Vermaeude haer wat haer ampt was, en wat de echte plicht en getrouwigheyt vorderde: en seyde dat haer aen sulcx meer behoorde gelegen te zijn, dan aen snoode en verganckelicke wellusten, daer op altijt, van wegen des volbrachten wercx, rouwe en leetwesen volght, en daer van de schade niet wederom te rechten is. Soo moeste sy oock altijt in sorge staen, dat de gedaene schande niet uyt en quame: soo sy doch daer-en tegen de liefde en by-woninge hares mans, stil en sonder schande, gebruycken konde, en daer by voor God en de menschen, een vreetsamige en vrolicke gewisse mochte behouden. Dattet oock veel beter ware dat sy by haer eere bleve, en hem als eeueu trouwen dienaer in aller onderdanighcyt sijn werck doen liet, dan dat hy wetenschap hebbe van hare schande en oncere, als daer inne mede deel hebbende. Dat het oock veel beter zy, eener goeder gewissen, en der

eerlijcker wercken hem te vertroosten, dan, na dat de sonde geschiet is, te vergeefs te hopen datse verswegen soude blyven.

Met dese en diergelijcke woorden vele, soo gedachte Joseph deser vrouwen de oneerlijcke liefde te benemen, en haer van haer boos voornemen wederom op den rechten wegh te brengen: maer sy hielt hoe langer hoe heftiger aen. En nademael sy met woorden by hem niet en konde verkrijgen, en vorder geen middel en wiste om hem daer toe te brengen, soo sloegh sy de hant aen hem, en wilde hem met gewelt dwingen, dat hy haer wille doen moeste. Als nu Joseph, yverende over sijn eere, uyt de kamer spranck, en den rock, daer by sy hem hielt, achter hem liet, soo verdroot het haer seer dat sy gemist hadde, en moeste in vreese staen, dat haer man sulcke boeverye van haer soude vernemen, soo nam sy voor haer Joseph valschelick voor Potiphar te beklagen, en haer alsoo aen hem te wreken van wegen sijnes hoogmoets: en dachte, als een listige vrouwe, dat het haer profijtelicker ware, eer te klagen als hy: Daerom soo sat sy gansch droevigh en onlustigh. En hoewel alle haere droeffenisse daer uyt was komende, datse hare dertelheyt met Joseph niet en hadde konnen volbrengen, soo geliet sy haer doch alsoo, als quame alle haren onwil en toornigheyt daer henen, dat hy hare vrouwelicke eere hadde willen benemen en berooven.

Als haer man nu wederom t'huys quam, en van wegen baren treurigheyt verschrickte, en de oorsake harer droeffenisse weten wilde, soo vingh sy aen over Joseph te klagen, en seyde: Och lieve man! ghy en zijt niet weert dat ghy leven soudet, wanneer ghy uwen schandelijcken knecht niet sijn wel verdiende straffe aen en dedet, als die gesocht heest uwe echte bedde te bevlecken, en al schoon vergeten heeft op welcke wyse hy in huys gekomen is, en wat groote weldaden ghy hem hebt bewesen; en in plaetse dat hy altijt danckbaer tegen u hadde behooren te zijn, soo heeft hy hem aen uw echte bedde versondiget, en een sulcke schande op een vyer-dagh, en dat in uw afwesen, met my willen volbrengen, waer uyt wel te mercken is, dat hy sijnen schijn geheel ongelijck is, en dat hy tot noch toe maer eene geveynsde eerbaerheyt gehadt en heeft, aengesien hy u als sijnen heer heeft moeten vreesen: en dat hy nu alsoo stout geworden is, dat is al uw schuldt, om dat ghy hem den toom soo los gelaten hebt, veel meer dan hy aen u verdient heeft, en dan hy self heeft derven hopen: want als hy gesien heeft, dat ghy hem al uw goet vertrout, en regeren bevolen, en hem over al de outste knechten geset hebt, soo heeft hy gemeynt dat hy oock recht en macht hadde sijn dertelheyt met uw huyfvrouwe te drijven. Tot meerder versekeringe van hare beschuldinge, soo toonde sy oock den mantel, de welcken hy hadde moeten verlaten, als sy hem soo hart versochte.

Potiphar liet hem door des wijfs weeuen bewegen, geloofde 't gene sy seyde, en aen hem oogen-schijnelijck vertoonde, en gaf de liefde sijnes wijfs soo veel toe, dat hy de saken vorder niet en ondersochte; prees sijn vrouwe, dat sy haer eerlijck gehouden hadde, gaf den Joseph onrecht, en wierp hem in de gevanckenisse, daer inne men de boos-doenders plagh te leggen. En het geviel hem oock selve wel, dat hy een sulcke vrouwe hadde, en gaf haer dat lof en de getuygenisse, dat se eerlicken en vromelicken aen hem gehandelt hadde.

Joseph beval sijn sake God den Heere, en was niet beswaert, hoe dat hy hem verantwoorden soude, en de gansche handelinge van den aenvangh totten eynde vertellen; maer leed de gevangenisse en dit gewelt met gedult, en trooste hem daer

mede, dat God de Heere, d'oorsake sijns lydens, en de waerheyt selfs bekent ware: wiens goedigheyt en voor-sorge by oock daer na metter daet heeft gespeurt.

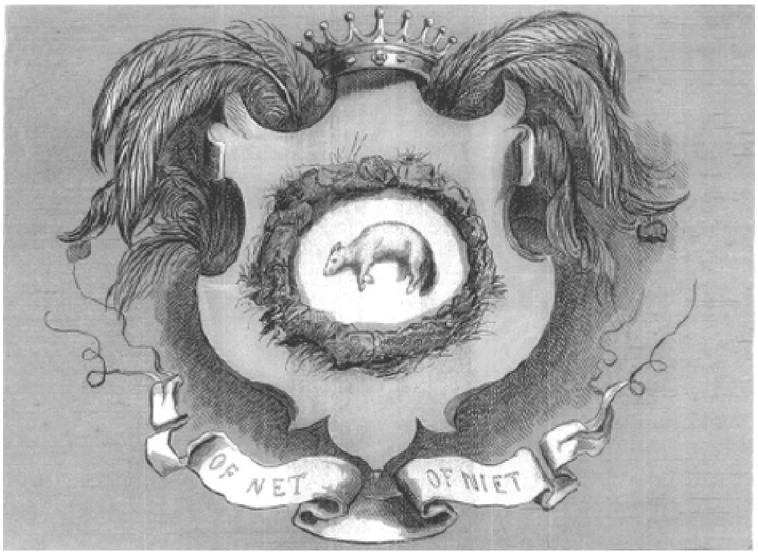

Velt-teycken, alle eerbare jonge lieden toegeeygent.

Ghy, die hier siet een dier met slyck omcingelt leggen,
En peyst in uw gemoet, wat dattet is te seggen,
  Komt opent uw vernuft, en staet een weynigh stil;
  Hier onder wert geseyt, wat dit beduyden wil:
Ghy siet in desen ringh een van de netste dieren,
Reyn over sijn gewaet, reyn over sijn manieren;
  Ghy siet in desen ringh den witten Armelijn,
  Genegen uytter aert om niet besmet te zijn.
Het slyck omvanght het beest, daer is niet uyt te raken,
Of sijn gepresen bont moet tot den dreck genaken;
  Doch, mits het reyne dier dit boven al ontsiet,
  Soo valtet in de praem van honger en verdriet.
De keus is wonder scherp, het moet voorseker sterven,
Of anders sal het slyck sijn witte vacht bederven.
  Siet, wat een reyner aert! Het beest in desen noot,
  Gaet met een vast besluyt, en kiest de bleecke doot.
Men sietet even staêgh sijn reyne leden mijden,
Om, als het neder-valt, niet in het slyck te glijden:
  Daer leyt het kleyne dier ter aerden uytgestreckt,
  En geeft sijn leste sucht om niet te sijn bevleckt.
Dit is een eygen beelt geschildert naer het leven,
Van Joseph onsen helt, in desen boeck geschreven;
  De bloem van sijne jeught en is hem niet soo soet,
  Als hem een suyver hert, en reyne ziele doet.
Hy, schoon door vuyle lust geweldigh aengevochten,
Staet vast op sijn verset, en temt de quade tochten;
  Onkuysheyt ranst hem aen, noch blijft hy buyten schant:
  Hy leyt als in het vier, noch wert hy niet verbrant.

Hy siet een jonge vrou, tot hem alleen genegen,
Hoofs, geestigh, wonder schoon; hy laet sich niet bewegen.
   Sy biet hem teffens aen, lust, vryheyt, goet en eer;
   Hy kiest een reyn gemoet, en weygert even seer.
Sy roept: wy zijn alleen; wat sal ons wederhouwen?
Hy antwoort: onsen God kan alle dingh beschouwen;
   Sy roept: de man is wegh, het heck is van den dam,
   Hy antwoort: God is hier, en blijft al even tam.
Sy roept: de soete jeught raet u en my het minnen;
Hy antwoort: buyten echt en mooghdy niet beginnen.
   Sy roept: blust mijnen brant; ick ben te mael verhit,
   Hy antwoort: 't is een walgh, wanneer een vrouwe bidt.
Sy roept: du bist een slaef, in mijnen dienst gebonden;
Hy antwoort: niemant staet ten dienste van de sonden.
   Sy spout als vier en vlam, en is gelijck verwoet;
   Hy antwoort: geen verdriet en quelt een reyn gemoet.
Sy tiert; hy blijft geset. Sy kijft; hy wil het lijden.
Sy vloeckt; hy bit den Heer. Sy dreyght, hy gaet ter zijden.
   Ten lesten grijptse toe. Siet, wat een stout besluyt!
   Hy laet sijn mantel daer, en strijckt ten huysen uyt.
O eerbaer jongelinck, die midden in de baren,
Die midden in de kracht van uwe groene jaren
   Het vleesch hebt overheert! o haven van de deught!
   O vader van de tucht! o spiegel voor de jeught!
Wie kan, gelijck het dient, uw weerden lof vermelden?
O rots van eerbaerheyt! o Joseph, helt der helden!
   Wie prijse, na den eysch, uw vorstelijck gemoet?
   O rechte campioen! o ridder, weest gegroet!
Ick hoore niet-te-min een deel verwaende sotten,
Ick hoor, 'k en weet niet hoe, met onsen Joseph spotten;
   Men noemt die reyne ziel, een herte sonder moet,
   Een tortse sonder vlam, een ader sonder bloet.
Bedaert u, blinde jeught, en vat het stuck ter degen;
Ghy dwaelt, eylaes! ghy dwaelt en gaet verkeerde wegen.
   Ach! 't is een lichte saeck, wanneer men wert gevrijt,
   Sich met een vrye loop te dienen van den tijt.
Het is een lichte saeck, het oogh te laten vallen
Ontrent een schoone vrou, om in de lust te mallen:
   Het is een lichte saeck, het ongetoomde vleys
   Den breydel af te doen, te geven sijnen eys.
Het is een lichte saeck, verbekt door rijcke gaven,
Te koelen sijnen brant, sijn eygen dorst te laven,
   Sijn eygen lust te doen. Het is een lichte saeck,
   Gunst, vryheyt, goet, en eer te krijgen met vermaeck.
Maer die, wanneer het vleys met sijn geheele krachten,
Komt dringen op de ziel, en prangen ons gedachten;
   Die, segh ick, dan verwint, en staende blijven kan,
   Dat is een hoogh gemoet, een helt, een dapper man.
Men roeme, wat men wil, van onversaeghde sinnen,
Van vorstelick bedrijf, van steden in te winnen;
   Geen ridderlick gemoet en kander hooger gaen,
   Als in sijn eygen hert de lust te wederstaen.
Laet dan het schamper volck uyt vollen monde blasen
Haer slimme geckerny; laet alle spotters rasen;
   Ghy stelt, Hollandsche jeught, u dit exempel voor,
   Niet tot een snoode spot, maer tot een eeuwigh spoor.

Self-strijt, dat is krachtige beweginge van vleesch en geest, vertoont in de persoonen van Joseph en Potiphars huys-vrouwe, als hy by deselve wiert versocht tot overspel.

Inleydinge[1].

Als Potiphars gemael, door veelderhando lagen,
Had nu en dan geproeft aen Joseph voor te dragen
  Den brant van haer gemoet, en datse, sonder vrucht,
  Nu dickwils had geklaeght, en menighmael gesucht,
Geest evenwel den moet in 't minste niet verloren;
Maer, hebbend' in haer zelf, bequamen tijt gekoren,
  En, met een slimmen treck, versonden haer gesin[2],
  Spant, beyd' in lijf en geest, haer gantsche krachten in;
Gelijck een machtigh Vorst, die, met vergeefsche tochten,
Een welgelegen schans nu meermael heeft bevochten,
  Biet al sijn knechten op, en, met een nieuw gewelt,
  Wil meester zijn van all's, of blijven in het velt;
Soo gaet het wijf te werck. Sy hadde waergenomen
Een plaets, daer, t'sijner tijt, de jonghman moeste komen,
  En als sy daer alleen sagh haren Joseph staen,
  Vingh, met een soeten lach, aldus haer reden aen:

SEPHYRA[3].
Hoe lange, moedigh quant, sal 't uwen trots behagen,
Dat ick mijn herten-leet voor u sal komen klagen?
  Voor u sal dagh aen dagh verschijnen, met ootmoet,
  Gelijck men voor een Prins, of voor de Goden doet?
Hoe dat mijn brandigh hert in hooger lusten steygert,
Hoe dat uw koel gemoet met meerder krachten weygert,
  En stoot my voor het hooft: dies ga ick druypen heen,
  Gelijck een vryer doet, die loopt een blaeuwe scheen.
Woont dan in uwen geest soodanigh wreet begeeren,
Dat ick, met lancksaem vier, allencxkens moet verteeren
  Mijn bloet, mijn innigh bloet, dat om mijn herte drijft,
  En maer om uwent wil noch in sijn aders blijft?
Bedenckt eens wat ghy doet. ''t En is geen gunst te noemen,
Als yemant met gepragh moet van een weldaet roemen;
  Want datmen lange tijt met smeecken heeft versocht,
  Al krijghtmen 't schoon om niet, tis dier genoegh gekocht.
Wil yemant vollen danck van sijne gunst ontvangen,
En laten die hem bidt niet al te seer verlangen,
  Ick houd' alleen den mensch goetaerdigh en beleeft,
  Die haest verbeden wert, en tijdelijcken geest.
Hoe meughdy, steenigh hert, hoe meughdy langer streven,
Om aen de groene jeught de breydel los te geven?
  Hoe meughdy my soo langh met droefheyt sien vervult,
  En met een stegen sin misbruycken mijn gedult?

1) Genes. 39. 11.
2) Het gebeurde op eenen dagh, dat Joseph in 't huys ginck om sijn werck te doen, en niet een mensch van den gesinne des huyses en was daer by.
3) Alsoo noemen wy hier Potiphars wijf; en nadien wy geenen naem van haer by de Oude en vinden, gebruyeken wy dan desen, by eenig e nieuwe schrijvers ('k en weet niet van waer) aengenomen.

Wat leyt uw geestigh brein, van 's avonts tot den morgen,
Geduerigh omgevoert met veelderhande sorgen?

Waer toe den vryen loop van uwen blyden sin
Gehouden in bedwangh, geweygert aen de min?
Hoe kander eenigh dingh de jonckheyt beter voegen,
Als by een jonge vrou te soecken sijn vernoegen?
Te spreken mont aen mont, te leyden met der hant,
Een, die haer gansche vreught aen u alleen verpant?
1. Het is een eygen aert, een yder aengeboren,
Te laten sijn gemoet door minnelust bekoren:
Geen menschen hert soo dom, soo onbeleest, en koel,
Dat niet en kiest een lief, dat niet en soeckt een boel.
Het is een eygen aert, gestort in alle dingen,
De botten van de jeught met krachten uyt te dringen,
Geen lant soo onbewoont, geen soo verwoeste kust
Daer niet en gaet in swangh de soete minne-lust.
Als, in de lente-tijt, de sucht om voort te telen[1)]
Daelt van den hemel as, en komt op aerden spelen,
Het kruyt rijst uyt den gront, door hare soete lucht,
En uyt het kruyt de bloem, en uyt de bloem de vrucht.
Waer dese nieuwe jeught haer eens komt nedersetten,
Daer wort het gansche lant gekroont met violetten,
Met myrten en camil; het schijnt dat alles leest,
Wat hare soete geur maer eens besproeyt en heeft.
Indien ter eyger stont haer vocht, bestaet te raken
De boomen van het wout, des winters drooge staken,
Grijs van den kouden rijm, kael van den fellen wint,
Stracx is het dorre velt het schoonste dat men vint,
Gaet teelsucht door het bosch, de rouwe dieren springen;
Beweeghtse maer de lucht, de wilde vogels singen:
Genaecktse maer de strant, al het beschubde vee
Blaest bobbels in de schuym, en huppelt op de zee.
Bekruiptse dan den mensch, wat maeckt hy kromme sprongen?
Al lagh hy plat ter neer, hy wort om hoog-gedrongen.
Hy oeffent sijn verstant, al is hy plomp en rou,
Al is hy luy en traegh, de hant gaet uyt de mou;
Al is hy maer een kluts, hy leert beleefde streken,
Al is hy dom en stom, de liefde doet hem spreken:
Wat dient'er meer geseyt? - Niet eer voor datmen mint,
Verschijnt de soete tijt, die jeught en vreught begint.
Al watter manne-kracht voelt in sijn jonge leden,
Helt, met de gansche tocht van sijn genegentheden,
Naer defen soeten brant, en tracht, van hier of daer,
Te locken in sijn net een geestigh wederpaer.
Hoe groot is uw geluck, dat boven ander lieden
De lieffelijcke min u komt haer gunste bieden!
U maeckt haer bontgenoot! u, die, om haer genucht,
Uw levendagen langh, niet eens en hebt gesucht.
2. Van dat, uyt swarte nijt, uw broeders u verkochten,
En 't Midiaensche volck naer 't rijck Egiphten brochten,
Van doen ben ick uw vrou, en Potiphar uw heer,
Een man die niet en acht als wint van ydel eer;
Genegen tot het hof en vorstelicke saken,

1) Dat de poëten in de volgende eeuwen en lange na de tijden van Joseph, met de namen van Venus en Cupido hebben willen te kennen geven, noemen wy hier met een eenvoudige rondigheyt, als sprekende de tale van dien ouden tijt, sucht om voort te teelen. Gelijck oock de voornaemste wysgierige de liefde niet ander seggen te wesen, als lust tot voortbrenginge zynes aerts.

Genegen om altijt tot hooger staet te raken,
   Een hooft van groot beslagh, een ongerusten aert,
   Die, om geacht te zijn, noch lijf, noch leven spaert.
Al eer de dageraet haer lieffelicke wagen
Met rosen heeft bekleet, haer peerden ingeslagen;
   Al eer het eerste licht sijn eerste stralen schiet,
   Al soeck ick in het bed de man en is'er niet:
Hy is al in de weer: hy doet hem licht ontsteken;
En gaet alleen sijn hooft met lesen sitten breken,
   Blijft in een diep gepeys, soeckt, overdenckt, en schrijft,
   Tot hem den hoogen dagh tot hooger saken drijst;
Dan gaet hy naer het hof, betreet de groote salen,
Daer niet als swaren last en moeyten zijn te halen;
   Hier blijft hy in den raet, tot hem de gansche kop
   Roockt, als een oven doet, en draeyt gelijck een top:
Van daer flucx na de Prins; hier moet hy weêr de sinnen
Gaen setten op de pees, en op een nieu beginnen
   Te leggen oor aen hooft: hier is 't de beste man,
   Die, met de gaeuste streeck, den Koningh streelen kan.
't Is noch al niet genoegh; dan gaet hy voorts besorgen
Kost voor het hofgesin, voor heden ende morgen;
   Soo datter niet een uyr is van den ganschen dagh,
   Daer hy met vry gemoet sijn adem halen magh.
Ellendigh hovelingh, een slaef van alle slaven,
Die naer eens anders treek geduerigh hebt te draven,
   Die niet een beet en nut, als op eens anders smaeck;
   Laet daer des hofs beslagh, en doet uw eygen saeck!'
Als Potiphar aldus van eersten tot den lesten,
De handen heeft vol wercx, de kop vol muyse-nesten,
   De sinnen vol gepeyns; - ick, zijn vergeten wijf,
   Wensch, voor soo hoofschen man, een ander tijtverdrijf:
Ick wensch (en naer my dunckt vry met gewisse reden),
Niet in den slaep alleen mijn nachten te besteden;
   Ick wensch, nadien de man soo staêgh te hoof moet zijn,
   Hem by des Koninghs bed, een ander in het mijn.
Wien ick hier toe verkies, dat heb ick u voor desen,
Geluckigh jongelingh, tot meermael aengewesen;
   Mijn oogh en deerlick sien heeft u, voor-eerst, geseyt,
   Wat voor een heeten brant in my verholen leyt.
Wanneer uw vierigh hert gevoelt sijn eerste wonden,
De sinnen zijn verstroyt, de tonge leyt gebonden,
   De geesten zijn bekayt en van de vrees gevat,
   Het oogh, alleen het oogh spreeckt ick en weet niet wat;
Ick weet, ghy hebt gesien mijn oversijdsche lonckcen,
Voorloopers van den brant en eerste minne-voncken,
   Ick weet het, jongeling: ick weet, ghy hebt gelet,
   Waerom ick, nu en dan, u riep ontrent het bedt;
Ick weet ghy hebt al langh, oock eer ick heb gesproken,
Als metter hant gevoelt al wat my heeft ontbroken;

Noch heeft'et u behaeght, dat ghy u soo geliet,
Als of ghy niet met al en wist van mijn verdriet.
Vont ick u eenigh staen, of neer te zijn geseten,
Daer niemant ons bedrijf en hadde konnen weten,
Ghy vloodt in haesten wegh, by-na eer ghy my saeght,
Als of ghy, van de plaets, met slagen waert gejaeght.
5. Hier door is my de geest soo hevigh aengedrongen,
Dat beide schaemt en vrees zijn uyt mijn hert gesprongen;
Dies heb ick my verkleent, uit liefde, tegen recht,
Te bieden mijne gunst, te bidden mijnen knecht.
Maer of ick mijnen brant al niet en heb geswegen,
Soo kan ick evenwel uw sinnen niet bewegen;
Want wat ick heb gesucht, gesproken, of geklaeght,
Ghy laet'et henen gaen als of ghy 't niet en saeght.
6. Kan dan mijn innigh vier, mijn lonken, suchten, spreken,
In uw vervrosen geest geen soeten lust ontsteken?
Voorwaer, dewijl uw hert door woorden niet ontlaet,
Soo sal ick vorder gaen, en komen tot te daet.
Maer neen, ick houdet vast, ghy suit u laten raden,
En onser beyder jeught met soete lust versaden;
Wel aen dan, vrolick hert, en speelt niet meer de beest:
Ontrent een aerdigh lijf en dient geene stuere geest.

JOSEPH.
Wat gaet u aen, mevrou, my weder hier te proeven,
En, door een nieu versoeck, uw dienaer te bedroeven?
Ick ben, met alle kracht, voor u en uwen man;
Maer uwen lust te doen, ick bidde swijgter van.
Ghy hebt in u alleen, dat meer als hondert menschen,
Uyt ganscher herten gront, van Gode souden wenschen.
Ghy zijt een edel bloem, een peerel van een vrou,
Blijft eerbaer (watje doet) en uwen man getrou.
Os wel een soet gelaet, beleeftheyt van manieren,
En heusheyt in de spraeck, een jonge vrou vercieren;
Indien sy evenwel haer eere draeght te koop,
Soo isset enckel niet met al den ganschen hoop.
Ghy, van soo grooten huys, van vorstelicken bloede,
Van lijf soo wonder schoon, soo hooge van gemoede,
Ghy huys-vrou van een heer, vry meerder als een graef,
Te worden tot een boel van een geringen slaef!
Een bysit van uw knecht! wat souje gaen beginnen?
Waer glijt uw broos gemoet? waer uwe domme sinnen?
Hoe, sal het eêl vernuft, de woon-plaets van de deught
Nu werden overheert van uwe kriele jeught?
Sal uw verheven geest, een richtsnoer van de reden,
Een ziele van de ziel, een moeder van de seden,
Een voester van de tucht, nu werden uytgeblust
Door opgedreven schuym van onbesuysde lust?
Ach! dat u gaende maeckt, en zijn maer vyse droomen,
Maer tochten van de jeught, ghy kontse licht betoomen,
Indien ghy (na den eysch) met uwe feylen twist,
Een brant, die eerst begint, wort lichtelyck geslist.
Wie sich van vuyl bejagh wil houden ongeschonden,
Moet heftigh wederstaen 't beginsel van de sonden;
En, van den eersten as, dat hare wortel spruyt,
De tacken nederslaen, de schoten roeyen uyt.

Want soo men niet en stuyt der sonden eerste stuypen,
Men voeltse door den mensch, gelijck een kancker, kruypen
En wassen in de ziel tot een gesette stam[1]:
Dus schut (gelijck men seyt) de schapen voor den dam.
Wie dadelijck bedwinght den lust en hare grillen,
Kan, sonder groot beslagh, sijn herte weder stillen;
Dies is het alderbest voor een die qualijck mint,
Te toornen sijn gemoet soo haest de lust begint.
Dan schoon ghy waert geneyght (dat niemant sal gelooven),
Door soo een korte vreught uw eer te laten rooven,
Soo hebt ghy evenwel den man niet die je soeckt,
In my daer woont een geest, die alle lust vervloeckt.
Soud' ick mijn eerbaer lijf, mijn weerde vat, besitten
In uytgelaten drift van onbeschofter hitten?
Soud' ick, door weeligh bloet vervoert, gelijck een beest
Doen wat lust bevalt, tot nadeel van den geest[2]?
Sal een van Abrams-stam, die Godes heyligh wesen
Uyt al den woesten hoop des werelts heeft gelesen,
Geheylight tot sijn volck, en voor der aerden gront,
Gekoren tot sijn erf, gestelt in sijn verbont;
Sal een van Abrams stam, een sone der genade,
Een eerst-gekoren helt uyt Goddelijcken zade,
Een Konincklijcke vorst, een uytgekoren pant,
Nu zijn een eygen slaef van vleeschelijcken brant?
Sal ick tot vuyl bejagh gebruycken dese leden,
Daer in het reyn verbont des Heeren is gesneden?
Sal ick, op eenen dagh, verliesen ziel en eer?
Ick bidde, lieve God, gehenght het nimmermeer!
1. Maer wat een vreemt besluyt! God heeft in alle dingen
Gestort een eygen kracht, om voort te willen bringen,
Een maecksel zijns gelijck; gaet, pleeght dan uw bejagh:
Ghy siet, dat uw besluyt hier geensins gelden magh.
Wat pooght uw listigh hert, door afgerechte streken,
Vuyl koper onder gout ons in de vuyst te steken?
Men siet uw slim beleyt, en wis ghy zijt verdwaelt,
Daer is geen vuyle lust van Gode neêrgedaelt.
't Is waer dat onse God heeft, van den aenbeginne,
In mensch, in vee, in visch geplant de soete minne:
En dat hun in 't gemeen als toen is aengeseyt,
Wort, door een vruchtbaer zaet, op aerden uytgebreit;
Maer als het edel dier, de mensch, begon te leven,
Heeft God hem tot behulp een wederpaer gegeven,
Vleesch van sijn eygen vleesch, en been van eigen been,
En heeft'er bygevoeght: Ghy twee en zijt maer een.

1) Als de begeerlickheyt ontfangen heeft, baert sy de soude, en de sonde, als sy volbracht is, brenght de doot voort. Jacob. 1. 15.
2) Soude suleken man als ick ben vlieden? seyde de goede Vorst Nehemia. Neh. 6. 11.

Het lieffelijcke soet, dat reyne sinnen wenschen,
Is maer een enckel paer van twee geliefde menschen;
Een derde, wie het zy, en past'er niet met al,
Al waermen mint, en meent, is twee een vol getal.
't Is God, die man en wijf, als met sijn eygen handen,
In reyne min verplicht, en hecht met vaste banden
Dit onverscheyden paer: 't Is God, die 't echte bedt
Heeft met een eygen merck versegelt en beset[1)]
Wie schent des Heeren werck? gewis, ten waer geen wonder
Dat God met vlammigh vier, met blixem ende donder,
Met allerley gevaer d'echt-schenders overviel,
En dempte metter daet haer Godvergeten ziel;
Wie Godes tempel schent, die wil God weder schenden,
Afnemen alle gunst, den segen van hem wenden,
Vervullen meer en meer (gelijck men dickmael siet)
Het lijf, met vreemde quael; de ziele met verdriet.
God is een reyne geest, van onbevleckter oogen,
Hoe soud' dat suyver licht den vuylen brant gedogen
Van 't onbesuysde vleesch? hoe soud' des Heeren straf
Oyt van de boeven gaen, van hoeren laten af?
God woont in onsen geest, de geest in onse lijven;
Wie salder vuyle lust in Godes huys bedrijven?
Wie salder voor het oogh van sijnen grooten God,
Verachten sijn bevel, vertreden sijn gebod?
2. 't Is waer, gelijck ghy seght, mijn heer heeft gansche dagen
Een pack van swaer gewicht op sijnen hals te dragen;
Maer dat daerom de vrou magh slaen van achter uyt,
En is, na mijn verstant, geen redelijck besluyt.
Hoe, sal een suynigh man met ganscher herten woelen
Tot voorstant van het huys, en 't wijf haer lusten koelen?
Sal iemant, nacht en dagh, sijn krachten spannen in,
En sijn aelweerdigh wijf verslempen het gewin?
Sal Potiphar in 't hof naer hooge staten jagen,
Ghy, in uw eygen huys, uw eer te koope dragen?
Hy vrient sijn van den Prins, en ghy van uwen knecht?
Me-vrou (met uw verlos) dit hevet al te slecht.
Laet yemant buytens huys sijn hert en gansche leden,
En wat hy kan en weet, in sijn beroep besteden,
Soo 't onder dies de vrou maeckt binnens huys te bont,
Daer is geen pompen aen, het schip moet in den gront.
Wat baet een neerstigh man? geen winst en kander vesten,
Indien het dertel wijf haer leden geest ten besten:
Al waer een kriele vrou haer geylen schoot ontsluyt,
Daer is geen houwen aen, 't wil al ten huysen uyt.
Al wat een man vergaert, dat kan een wijf verstroyen;
Al wat een man verspaert, dat kan een wijf vermoyen;
Al wat een man bejaeght, al is de winste groot,
Dat kan een hitsigh wys doen smelten in haer schoot.
Laet yemant, waer hy wil, tot hooge staten komen,
Speelt sijn gemael de beest, soo valt'er niet dan schromen:
Wat is het van de mans? - haer eer, en gansch bedrijf

1) God heeft niet veel, maer eene vrouwe geschapen: en den manne bevolen den wyve, en niet de wyven, aen te hangen. Soo is dan dese eerste insettinge des houwelicx alleen maer van eene man en eene vrouwe, Genes. 2. 24. En al is 't dat Moses dese woorden stelt by Adam gesproken te zijn, soo worden nochtans de selve by Christo (Matth. 19. 6). Gode toegeschreven, waer uyt men verstaet dat Adam aldaer door Gods ingeven, ofte door eenen prophetischen geest gesproken heeft. Sie 1. Cor. 6. 16. Eph. 5. 31. Faukel. in Notis.

Hanght aen het snootste deel van eenigh dertel wijf.
3. Te swijgen met de tongh, te spreken met de oogen,
Zijn saken, in 't gemeen, die niet te veel en doogen:
Dies, wie in sijn gemoet is van een goeden gront,
Die swijge met het oogh, en spreke met den mont.
Te sien op uw gelicht, het oogh daer op te setten,
Gestaêgh op uw gelaet te loeren en te letten,
Is uwer maeghden werck, die zijnder toe-geset;
Uw oogh is haer een peyl, uw woort is haer een wet.
Een knecht in tegendeel, heeft sijn gelicht te keeren,
Al waer hem wijft en stiert de goede wil zijns heeren;
Dat moet sijn baken zijn, in alles wat hy doet,
Dat is de vaste ster, daer hy naer seylen moet.
Dit heb ick soo betracht, mijn heere sal 't getuygen,
Ick wil tot aller stont na sijn bevelen buygen;
Maer met een los gebaer te loeren op me-vrou,
Ick weet dat dit mijn heer niet wel bevallen sou.
Wat gaet u aen, me-vrou, het oogh te laten schieten
Op dingen, die uw lust doch niet en magh genieten?
Wort u het weeligh vleesch geprickelt van de jeught,
Ga, daer ghy sonder schant uw lusten boeten meught.
Ghy hadt u van 't begin behoort te weder-houwen,
Met soo een kriele sin uw dienaer aen te schouwen,
En toen ghy wert gewaer een vonck van desen brant,
Te keeren uw gelicht, te toornen uw verstant,
Ghy weet, of weetjet niet, ghy dientet wel te weten,
Dat Eva, 't eerste wijf, haer eerstmael heeft vergeten
Door haer nieusgierigh oogh; dat heeftse wegh geruckt,
En ons, haer deerlijck zaet, tot in de doot gedruckt.
Het oogh, alleen het oogh, kan gansch den mensch ontrusten,
Het is een open deur, een inganck van de lusten;
Die, sonder goet beleyt, die vensters open doet,
Krijght, lichter als hy meynt, een dies in sijn gemoet.
4. 't Is waer, ick heb getracht met alle vlijt te myden,
Op dat uw los gemoet my niet en vont besyden
In kamer, op prieel; ick weet te wel, ick weet,
Hoe licht dat sich de mensch in eenigheyt vergeet.
Geloost'et: eenigh zijn heeft al te groote krachten,
Het kan ('k en weet niet hoe) vervoeren in gedachten,
En wecken op een vier, al waret schoon geblust;
Een heymelicken hoeck, een hol vol quade lust.
Soo haest de broose mensch, alleenlick met sijn beyden,
Sich ywers nederset, hy laet hem licht verleyden:
Dus wildy zijn verlost van lust en malle pijn,
Soo neemt geduerig acht om niet alleen te zijn.
Heeft vleesch u schaemt en vrees geraden wegh te stieren,
Soo hebdy wegh gejaeght al wat u sou vercieren;

Want schoon een jonge vrou met gout behangen gaet,
't Is al maer water-verw, ontbreeckt haer dit cieraet.
God heeft èn eerbaer root èn angst, met bleycke kaken,
Bevolen nacht en dagh ontrent de vrou te waken:
Dies als het vrouwe-volck die schutters niet en acht,
Soo is haer teere schoot een poorte sonder wacht.
Noch oogh, noch klachtigh woort, kan uwe saken styven,
Dus, wildy zijn geraen, soo laet uw voorstel blyven:
Want hoe ghy vorder gaet, en onbesuysder malt,
Hoe dat uw dwaes gebaer my des te min bevalt.
Wel aen dan, voor besluyt, en laet de malle stuypen
Van d'onbedachte jeught niet verder u bekruypen;
De lust wert in 't gemeen met droeve pijn besuert,
't Is ver het beste geck, dat niet te langh en duert.

SEPHYRA.
Al hebdy mijn versoeck nu meermaels as-geslagen,
De moet is even groot, ten sal my niet vertragen:
Ick ben noch die ick was. 't Zy, dat men jaeght of mint,
(Ick wetet noch van outs) die aen-hout, overwint,
De key wert van den drop allengskens uyt-gegeten,
Het stael wert door de lucht en metter tijt versleten:
Al valt den eyckenboom niet juyst ten eersten slagh,
Hy buyght sijn steile kruyn op 't eynde van den dagh.
Ghy weet ick ben de vrou, dies magh ick u gebieden,
En wat my wel bevalt, dat moet voor al geschieden;
Ghy zijt om geit gekocht, en in mijn dienst geset:
Uw lijf komt u niet toe, mijn wil is u een wet.
De vrou kan niet een dingh haer knecht te vooren leggen,
Dat hy aen haer bevel, met reden, magh ontseggen.
Wel, doet dan mijn gebodt. En waerom soudy niet?[1)]
Al wat ons eygen is, staet onder ons gebiet.
Uw gansche lijf is mijn, ick magh het ja bederven,
Ick magh het (soo ick wil) een wreede doot doen sterven:
En magh ick, naer mijn sin, besteden het geheel,
Soo magh ick des te meer gebruycken yder deel.
Ten staet u geensins vry, u tegens my te setten,
Ten sy dat ghy met een gaet buyten alle wetten
En deses lants gebruyck; naer alle landen recht
Doet yder wat hy wil met sijn gekochten knecht;
Het had u wel gevoeght, indien ghy my voor desen
Had liefd', als uw vriendin, en eer, als vrou, bewesen:
Maer dit is nu voor-by, dien mis-slagh is geschiet,
En hoopt maer, zijdy wijf, d'een seyl op d'ander niet.
3. 't Heeft, u misschien gedacht, dat al mijn voorigh woelen
Alleenlick heeft gedient, om u den pols te voelen;
Alleenlick om te sien, hoedanigh dat ghy waert:
Maer neen, en acht my niet van soo beveynsden aert.
Indien u dat belet, ghy moocht u vry verhoeden,
Te dragen in den geest soodanigh quaet vermoeden;
Ghy kont, wanneer ghy wilt, vernemen metter daet,
Dat beyde lijf en ziel voor Joseph open staet.
Daer wert op defen dagh, voor mannen ende vrouwen,
Te Memphis op het slot, een groote feest gehouwen.
Uw heer is daer in vreught, en meest het gansch gesin:

1) De Heeren van lijf-eygene of gekochte slaven, hadden recht over de selve van leven en doot.

Maer ick, die niet en acht als uwe soete min,
Ick heb den ganschen dagh als sieck te bed gelegen[2)],
Om, voor een hoofsche feest, met u vermaeck te plegen:
Mijn heer stont heden op, ick bleef alleen te bed;
En 't is noch evenwel geen koortse die my let:
Gesontheyt maeekt my sieck. Een vreemden aert van wonden
Heeft jeught en weeldigh bloet de menschen toegesonden,
Die woelen ons aen 't hert; haer eygenschap en kracht
En heeft noch (soo my dunckt) geen mensche recht bedacht.
Voor my, ick spreke ront, 'k en weet niet van haer wesen,
Dit weet ick al te wel, dat ghy my kont genesen,
En dat mijn koorts hier in van ander koortsen schilt,
Sy moet verdreven zijn alleen van die sy wilt.
4. Koomt Potiphar in huys, ick settet op een stenen,
Koomt Joseph daer ontrent, mijn weedom is verdwenen.
Mijn lijf is sonder pijn, maer 't herte leyt en jaeght;
Ick ben gesont en sieck, al naer het u behaeght.
Nu, koelt dan mijnen brant, vervult mijn soet verlangen;
En laet doch mijnen geest niet meer in twijfel hangen,
Schept, lieve, schept een moet, en dient u van de vreught,
Daer in de lust bestaet van ons geheele jeught.
5. Laet varen diep gepeys, en voeght u tot verblijden;
Wat schatet eenigh mensch, dat iemant van ter zijden
Een aerdigh druyfjen pluckt, en met vermaken eet,
Als slechts hy, dien het raeckt, de diefte niet en weet.
Wat magh uw trots gemoet veel op uw vaders roemen?[3)]
Ten isser niet soo breet, ick hebbet al vernomen.
Ick weet, soo wel als ghy, al watter is geschiet,
't Lant daer uw vader woont, en is soo verre niet[4)]
Ick sie, ghy gaet den gangh van al de vreemdelingen,
Die van haer vaders huys vertellen groote dingen,
En alsmen dan het stuck eens ondertasten sal,
Soo vintmen 't slecht genoegh, of dickwils niet met al.
6. Wat, heeft die groote Vorst, uyt wien ghy zijt gesproten,
Niet sijn manhaftigh zaet wel elders uytgegoten?
Niet Agar, sijne maeght, bezijden as bedeckt,
En, buyten echte trou, den Ismaël verweckt?

2) De geschiedenisse defer saken wert van Josepho, in het 3. cap. van sijn 2 hoeck, van de outheyt der Joden, verhaelt, soo als wy deselve op den naem van Sephyra hier invoeren, gelijck de leser ter selver plaetse sien kan.
3) Dit wert voorgebracht tot wederlegginge van dat Joseph te vooren sich geseyt hadde van Abrahams stam te sijn, en mitsdien enz.
4) Memphis, ten dien tijde de hoosd-stadt van Egypten, alwaer de Koningen haer hof bidden, en was maer ontrent 50 mylen van Hebron, daer Jacob woonde, alhoewel Augustinus schrijft van 300 mylen; het welcke een misgreep is; want hoe sonden de broeders van Joseph het koren soo verre met hare ezels gevoert hebben, sonder het selve op den wegh te verteeren? Mereer.

Een maeght van dit gewest[1)], die heeft hem soo bevallen,
Dat hy, nu out en grijs, van nieus bestont te mallen[2)]
   En wort als weder jonck: siet, wat een soeten aert
   Van vrouwen, oock van outs, het rijck Egipten baert.
7. Maer wie'er swijght of spreeckt, ghy mooght dit stuck niet dryven:
Uw vader Jacob selfs beslaept verscheyden wyven;
   Schoon Lea was sijn vrou, de man en had geen deegh,
   Tot dat hy in den arm sijn lieve Rachel kreegh:
En noch was 't niet genoegh. Twee lodderlicke maeghden,
Die, op haer vrouwen woort, haer soete maeghdom waegden,
   Verversten sijnen lust: quam Silpa desen nacht,
   Soo wert de naeste reys hem Bilha toegebracht.
Wat wildy dat ick segh? besiet uw gantsche steden,
Waer hout met eene vrou sich eenigh man te vreden?
   Het echte bed, wel eer maer over twee gestreckt,
   Is, door den langen tijt, nu wyder uyt-gereckt.
Dat God tot Adam sprack, en wert niet meer gehouwen.
Siet, Lamech heeft van outs aen twederhande vrouwen[3)]
   (Eer Adam noch ontsliep) sijn heeten brant geslist,
   En Adams harde rib al toen in tween gesplitst.
Een yder (soo ick hoor) neemt veel of luttel vrouwen,
Na dat hy met sijn haef kan eerlick onderhouwen.
   Is dit u niet genoegh, soo denckt op uwen Loth,
   Die, met een vuylder lust, gingh buyten het gebodt.
En wie doch heefter oyt des hemels sware plagen,
Om soo een soet bedrogh, in lijf of goet gedragen?
   Soeckt, waer ghy soecken wilt, daer is geen harde wet,
   By God of by den mensch, op 't overspel geset.
9, 10. Indien men overslaet den loop van onse tijden,
Men siet onrechte lust met losse toomen rijden,
   En draven over 't velt: let op het gansche lant,
   Het overspel is spel; echt-brake, sonder schant.
Ten is niet langh geleên, dat Pharo dede vieren
Den aenvanck sijner kroon, na 't prachtigh hofs manieren:
   De Prinssen al-gelijck, en adel kleyn en groot,
   Was, door het gansche lant, tot dese seest genoot.
Mijn Heere was gelast van 's Konincx weegh te letten,
Hoe datmen yder een ter tafel moeste setten,
   Naer eysch van sijnen staet. Hier waerdy med' ontrent,
   En ick had al den dagh het oogh op u gewent.
Mijn plaets was boven aen, daer meest al Prinssen saten;
Ick hoorde dees en geen eerst heuselicken praten
   Van al des werelts loop; maer na den derden dronck,
   Sprack yder over hoop, soo dat de sale klonck.
Hier onderwont hem een van 't overspel te spreken,
En hietet soet bedrogh, en noemdet hoofsche streken,
   Kort-wijligh voor de jeugh: en spotte mette geen,

1) Agar, een Egyptische maeght. Gen. 16. 1. Eenige meynen datse by Pharao aen Abraham sy geschoneken, ten tyde hy Sara, door Gode vermaent zijnde, wederom gaf. Will. ad cap. 16. Genes, vers. 3.
2) Dit is het lasterlijck gevoelen van de Manicheën, die Abraham en d'Outvaders bekladden met de smaet van dertelheyt en vleeschelijcke begeerlijckheyt, in het stuck van de by-wijven: doch werden van Augustinus treffelijck wedersproken, lib. 16. de Civitate Dei. Siet hier na in de antwoorde van Joseph.
3) Lamech is de eersie geweest, die het veel-wyvigh houwelick heeft ingevoert, nemende op eene mael te wyve Ada en Zilla. Genes. 4. 19.

Niet die het quade doet, maer die het heeft geleên[4].
Hy was (gelijck my docht) een van de schamper gasten,
Die wonder zijn geneyght een yder aen te tasten:
Hy stroyde, ganck op ganck, veel rancken in de griel,
Daer van ick, hier en daer, een streeck of twee onthiel:
‘'k En weet niet hoe het komt, dat na eens anders vruchten
Wy, met een dieper lust, verlangen en versuchten
Als naer ons eygen goet: 'k en weet niet wat ons jaeght,
Dat ons eens anders vee, meer als het ons behaeght.
Geen mensch en heefter treek te drincken uyt rivieren,
Die met een quistigh nat voor onse deuren swieren.
Waerom wort nutte spijs somwijlen niet gesocht?
't Is al te kleynen geit daerom sy wert gekocht.
Set yemant aen een boom vol lieffelijcke peeren,
Al wat niet hoogh en hanght, en sal hy niet begeeren:
Men acht geen leegh gewas, al is het noch soo goet;
Het fruyt smaeckt alderbest, wanneer men klimmen moet.
Set in het hoender-kot een vat vol koren-granen,
Ghy sult uw eygen aert sien in den aert der hanen;
Want schoon het dertel hoen magh eten met gemack,
Noch schraeftet in de stof en laet den vollen back.
Wat suyr en bitsigh is, dat doet de spijse smaken;
't Is peper, zout, azijn, die goede saucen maken:
Geest kinders soete koeck, en vrouwen nieuwen most,
Wat op de tonge bijt, is rechte manne-kost!
De snoeper vint vermaeck, wanneer hy soete beten,
Ontfutselt aen de kock, magh in het duyster eten!
En soo ghy vraeght, waerom hy dese kueren doet?
Hy seght, met vollen mont: gestolen broot is soet[5]’
In 't kort, hy wist soo veel hier op by een te halen,
Dat my een krielen droom in 't hooft blees liggen malen
By naest den ganschen nacht; dies wert ick toen gewaer,
Dat ick meer als de kost gedragen had van daer.
Hier leerd' ick aldereerst het overspel verkleenen,
En dacht, 't is niet soo quaet gelijck de lieden meenen;
Al is het vry wat vuyl 't gunt dat men drinckt of eet,
Wat schatet aen de mensch, wanneer hy 't niet en weet?

JOSEPH.

1. Hout op, het is genoegh: laet as van my te quellen;
Al woet de gansche zee, een rots is niet te vellen:
Want na een langh gewoel wort anders niet verrecht,
Als dat een driftigh schuym is eynde van 't gevecht.
De beste raet van al, om sonden te beletten,
Is van den eersten as een vast besluyt te setten,

4) Besleforest beklaeght hem, op sekere plaetse, dat te zijnen tijde de saken in eenige, selfs Christen hoven, soo verre verloopen waren, dat het overspel niet meer als voor een hoofsche geestigheyt gerekent en wiert: En dat het slimste van al is (seyt hy) als de sake in 't opeubaer komt, soo wert de gene, die het ongelijk lijt, meer bespot, als hy die het selve doet: uyt welck leelijck misbruyck de gewoonlicke schimpnamen van horendrager, koeckoeck en diergelijcke, gesproten zijn. Vaste merekteeckenen van de verdorventheyt der eeuwe.

5) Sy (te weten het ontuchtigh wijf) spreeckt totten dwasen: De gestolen wateren zijn soet, en het verborgeu broot is noodelick. Prov. 9. 17.

En met sijn eygen hert te maken een verbont,
Van noyt een vinger breet te wijcken aen de sond':
Ick ben van God geleert met vleesch en bloet te strijden,
Niet voor één reys alleen, maer staêgh en t'allen tijden,
Tot dat de boose schoot van 't schadelicke zaet,
Vertreden van den geest, niet weder open gaet[1)]
Dit heb ick soo betracht en daer op wil ick wercken,
Ick weet, de goede God sal my hier in verstercken,
Ten eynd' ick staende blijf, en trede mette voet
Al watter voor gewoel ontstaet in mijn gemoet.
2. Tis waer, ghy zijt de vrou: daer voor wil ick u kennen,
Mits dat ghy kent uw man, en niet en tracht te rennen
Daer ongetoomde jeught, en quade lust, gebiet.
En spreeckt niet al te breet, ghy zijt uw eygen niet.
Schoon u dit spel behaeght, mijn heer is niet te vreden;
Ghy zijt meestres van my, niet van uw eygen leden,
Niet van uw eygen schoot, noch van uw eygen eer;
Ghy zijt (ick kent) mijn vrou, maer Potiphar uw heer.
En nademael ghy weet de rechten uyt te leggen,
Soo bid ick u, me-vrou, vergeet doch niet te seggen,
Dat, naer dit eygen recht, eens yders echte wijf
Is vrou van haren man, niet van haer eygen lijf.
Begeerdy metter daet uw woort te sien volbringen,
Gebiet wat eerlick is, en niet als goede dingen;
Want soo uw snoot bevel met recht en reden vecht,
Soo ben ick buyten dwangh, al ben ick uwe knecht.
Geen slaef en is soo verr' in dienstbaerheyt verbonden
Dat hy behoeft te staen ten dienste van de sonden;
Dies, alsser heer of vrou iet schandelicx gebiet,
Een knecht doet vollen dienst, schoon hy en doetet niet.
Ghy dwaelt, indien ghy meynt, dat yder met de saken
Die staen in sijn gebiet, magh alles doen en maken
Na dattet hem gevalt. Geen mensch heeft dit gesagh,
Dat hy verkregen goet tot quaet gebruycken magh.
Daer is het gansche lant ten hoogsten aen-gelegen,
Dat yder een sijn goet, door wettelicke wegen,
Verkrijgh en oock bewaer: dat is het rechte wit,
Waer op een yder mensch al, wat hy heeft, besit.
Me-vrou, onthout dit woort, ghy sullet u bedancken:
Gebruyckt te geener tijt uw knecht tot quade rancken,
Of andersins, indien ghy desen raet veracht,
Al wat ghy hem gebiet, sal wesen sonder kracht.
Als yemant, die u dient, uw eere moet bewaren,
Soo mooghdy sijnen hals met geenen dienst beswaren,
Als die hem wel bevalt; of soo ghy 't anders doet,
Hy sal uw goeden naem vertreden metten voet:
Hy sal door al de stadt, op wegen ende straten,
Noch slimmer als het is, van uwen handel praten;
Dus, soo ghy zijt geneyght om wel te zijn gedient,
Maeckt nooit van uwen knecht uw heymelicken vrient.
3. Ick heb in mijn gemoet geen lusten willen voeden,
Maer niet (geloostet vry) uyt eenigh quaet vermoeden;
Daer is geen menschen schrick die heerscht in desen geest,
Ick ben voor mijnen God, en niet voor u, bevreest.
4. Dat uw gesonden mont weet voor uw man te hygen,

1) Die volstandigh blijft tot den eynde, sal saligh worden, Matth. 24. 14. Apocal. 2. 20.

En is niet als te pluys; ghy mochtet beter swygen.
'T Is menighmael gesien, dat die den sieckaert maeckt
Wert met een ware plaegh van Godes hant geraeckt.
5. Hoe los rolt uwe praet! ick bidde, leert u wachten
Het schendigh overspel soo lichten saeck te achten;
Denckt, dat een snoode boef steelt aen een eerlick man
Dat hy, sijn leven lanck, niet weder geven kan.
Ick ben genoegh geleert, dat onder alle sonden,
Die 's menschen hert begaet, geen vuyler wert gevonden
Als drift van 't dertel vleys, maer 't slimste noch van al
Is yemants echte vrou te brengen tot een val.
Het onbeschofte rot van al de vuylickheden[2],
Als vyantschap en twist, gaet buyten onse leden,
En scheyt hem van de mensch; wanneer hy die begaet,
Alleen de boose lust als binnen ons bestaet:
Die kruipt door gansch het lijf, van hoosde totte voeten,
Men voeltse door het merch en al de beenen wroeten,
Geen zenuw staet'er stil, en niet een eenigh deel
Is in den ganschen mensch, dat blijft in sijn geheel;
Soo haest als dit vergis komt over ons gekropen,
Ons krachten staen bekayt, ons geesten sijn versopen,
Wy leggen gansch en gaer in vuylicheyt versmacht,
Wy smelten in de sond', ons lijf is enckel dracht.
Sal ick dan in den arm een overspeelster vaten,
En zijn, met lijf en ziel, van mijnen God verlaten?
Sal ick gaen jagen na mijn ongeschickte lust,
En maken mijnen geest bedroest en ongerust?
Sal yemant Joseph sien in overspel gevonden,
Een pomp van alle quaet, een goot van alle sonden,
Van vuylheyt een moeras, daer in de slimmen aert
Van allerley vergift te samen is gepaert?[3]
Neen, dat en magh niet sijn, 'k en kan 't in my niet vinden;
't Is beter door den geest de tochten in te binden,
Te houden in bedwanck het onbesuysde bloet,
Te kiesen voor de lust een onbesmet gemoet.
6. Laet af eens anders doen hier voor den dagh te halen,
Exempels gaen te los, en menschen konnen dwalen;
Wy staen op Godes woort[4], dat is een vaste wet,
Dat moet ons richt-snoer zijn, dien regel is geset.

2) De Heere bewaert de onrechtvaerdige, tot den dagh des oordeels, om gestraft te worden; doch aldermeest die na den vleesche wandelen in onreyne begeerlijckheden. 2 Petr. 2 9. 10.
3) Overspel is een groote sonde: Hoe soude ick sulck een groot quaet doen, seyde Joseph, Gen. 39. 9. Ja, behelst in sich 6. andere sonden; te weten: Overtredinge van Gods gebodt. Schendinge des houwelicx. Besmettinge des lichaems. Invoeringe van verkeerde kinderen. Ontvreemdinge van wettige erffenisse. Verweckinge van Godes gramschap over landen en steden.
4) Te weten: dat God te vooren gesproken hadde, nopeude de eerste instellinge des houweliex. Gen. 2. 24.

De daet van Abraham kan t'uwer baet niet strecken,
Men magh geen eigen vuil met yemants feyl bedecken[1].
Hy heest geen ander vrou, geen anders trou besmet,
Geen valschen erfgenaem in yemants goet geset:
Hy heeft door vuyl bejagh sijn Sara niet bedrogen,
Maer is door haer beleyt tot dese daet bewogen[2]:
Hy heeft door krielen brant sijn nieren niet verhit[3],
't Uytbreyden sijnes volcx was sijn voornaemste wit.
7. Wat brenghdy Jacob voort, en diergelijcke saken?
Ten dient niet om het stuck der vrouwen goet te maken.
Heeft God het mannevolck een voor-recht toegestaen,
De reden wijstet uyt, ten gaet geen vrouwen aen;
Wil yemant met een wijf verscheyde mannen paren,
Geen moeder heeft de macht een seker kint te baren:
Geen kint en kander zijn, dat eenigh seker man,
Met billick onderscheyt, zijn vader noemen kan;
Des kan uw loos beleyt niet een exempel geven,
Dat oyt Hebreeusche vrou, door vuyle lust gedreven,
Haer onbevleckten schoot, haer trou en rechter-hant
Meer als aen eenen man voor desen heeft verpant.
Heeft Sara oyt geseyt, tot Abrahams bedroeven:
'k En krijgh by u geen kint, ick wil het elders proeven?
Neen, dat is noyt gebeurt, daer is geen reyne mont
Die oyt soo selsaem sprack, en min de daet bestont.
Is Rachel, schoon belust om kint te mogen dragen,
Haer leven oyt vervoert tot dese snoode vlagen?
Wy weten al, dat neen: noyt heefter echte vrou
By ons soo wijt gereckt de banden van de trou.
8. Wat mooghdy dan van Loth volmondigh komen spreken?
Ick weet, een vroom gemoet heeft mede sijn gebreken;
En als het sondigh zaet maer krijght een kleen begin,
Daer kruyptet voort en voort, en wortelt dieper in.
In Loth was geene lust[4], ghy sullet noyt beweeren,

1) Of schoon by eenige schryvers het gebruyck der by-wyven, misgaders het veel-wyvigh houwelick der ertz-vaderen, op verscheyden manieren Wert verschoont, en als geoorloft voorgestelt: Ofte als voor de Wet geschiet zijnde, gelijck Ambros. lib. 1. de Abran. cap. 4. en Durandus, in sentent. 4. cap. 33. meynen. Ofie door heymelick ingeven Godes, gelijck het gevoelen is van Perrez. in cap. Gen. 16 disp. 1. 3. Ofte om dat hier door sekere verborgene geheymenisse is voorgebeelt geweest, daer van gesproken wert Gal. naer de meyninge van Ambros. lib. 1. de Abrah. cap. 4. 4. Ofte om meerder voorttelinge van kinderen, als aengewesen wert door August. lib. 3. de Doctrina. Chris. 5. Ofte om dat sulcx doen ter tijt wert geseyt gebruyckelick geweest te zijn, mede uaer de meyninge August. ter selver ploetsen. Soo is nochtans (onses oordeels) voor het gesontste gevoelen te houden, dat sulcx in de ertz-vaderen zy geweest een menschelicke swackheyt, nochtans alsoo dat de selve hier in niet en sondigden tegens haer gemoet, maer alleenlick uyt onwetenheyt, als sulcx ten dien tyde haer by Gode noch niet geopenbaert zijnde. En al isset soo dat God het selve niet uytdruckelick en heeft veroorlost, soo isset nochtans sulcx, dut God door een goedertieren en vaderlicke oogh-luyckinge in stilheyt sulcx genadelick in de selve heeft voorby gegaen. gelijck den Apostel in een andere gelegentheyt seyt, dat God de tyden der onwetenheyt oversiet, Act. 17. vers. 30. Willet, ad. 15. cap. Gen. Num. 5.

2) Hy heeft betracht niet sijn eygen lust, maer sijns wijfs begeerte: hy heeftse (te weten Hagar) van haer ontsangen, niet geëyst. August. lib. 26 de Civit. Dei. cap. 25.

3) Hy gebruyckte, seyt Augustinus niet meerder tucht veel vrouwen, als men nu eene doet; en eyndelijck besluytende: O wat een voortreffelicken man (seyt hy) die de vrouwen mannelick wist te gebruycken, sijn dienstmaeght gehoorsaemlick, geene onmatelick; li. 16. de Civit. Dei. cap. 25.

4) Daer wort verscheydentlick gevoelt van de sake van Loth, waer van het gesontste is, na de meyninge Cajetani:

Dat in den goeden man was eenigh quaet begeeren.
God selfs is sijn getuygh; want, om sijn vromen aert,
Wort hy, een eenigh man, uyt al het lant gespaert.
Hy had voor hem gesien de vreeselicke voncken,
Waer door èn huys, èn hos, èn vee, èn mensch versonken:
Noch had hy naderhant vermist sijn weerde vrou,
Hier door lagh sijn gemoet versopen in den rou;
Om al dees swaren druck van hem te doen verschuyven,
Nam hy tot sijn behulp het soete sap van druyven,
Doch mits hy wat te veel dronck van het krachtigh nat,
Is sijn vervoerden geest van dronckenschap gevat.
Hier in heeft Loth gefaelt, dies heeft hem God geslagen
Met deusigheyt van breyn, en onbesuysde vlagen,
Met doof heyt van verstant, soo dat hy niet en wist
Waer in hy, door den dranck, sich selven had vergist.
Wanneer de swacke mensch tot sonden wort gedreven
Belijden wil en weet, dat wil hem God vergeven;
Hy die ons herten kent, als vader van den geest,
Let op des menschen wil, en weeght die aldermeest:
Maer, met geslagen raet en voorbedachte streken,
Te rennen na den brant, daer voor is niet te spreken;
Zijn jeught te hitsen op, de lust te voeden aen,
Dat kan noch voor den Heer, noch voor den mensch bestaen.
Ghy hebt èn tijt èn stont, uw saken t'overleggen,
Noch springhdy buyten spoor, en laet u niet geseggen;
Loth wist niet wat hy deed, vermeestert van den wijn;
Ghy siet en kent het quaet, wat sal uw onschult zijn?
9. Ghy dwaelt, indien ghy meynt, dat God de vuyle vaten,
Vol onbeschosten brant, heeft sonder wet gelaten,
En sonder rechte straf. De wetten van de trou
Zijn juyst op eenen dagh geschapen met de vrou[5].
Des Heeren reyne geest haet alderley gebreken,
Maer laet sijn grammen moet noch boven al ontsteken
Op overspel, bedrogh, en slaet met swaerder hant
Den uyt-gelaten tocht van desen vuylen brant.
Heeft niet de boose lust verweckt de felle baren,
Die over 't hoogste top der rotsen zijn gevaren,
Tot boven in de lucht? wert niet het gansche lant,
Om deser sonden wil, een water sonder strant?
Heeft God aen mensch en vee yet anders willen sparen,
Als eenigh kleyn geval van wel-gevoeghde paren?

Dat Loth gansch niet en heeft geweten wat'er geschiet was: en dat soodanige saken (schoon het gebruyck des verstants in den mensche wort belet) echter konnen worden volbracht. Dat hy door Goddelicke beschickinge soo seer metten wijn is beswaert geweest, dat hy van alles niet en heeft geweten. Andere, dat hy niet soo seer door den wijn is overvallen geweest, als om sijne onmatigheyts wille van God is geslagen met den geest van dommigheyt, en ongevoeligheyt: waer by eenige voegen, dat hem sulcx te meer is overgekomen ter oorsake van sijn ongeloove, overmits by den engel, eerst op den bergh en daer na tot Zoar, over sijne behoudenisse niet gelooft en hadde. Willet. Hoe het zy, de dronckenschap heeft Loth bedrogen, en de wijn heeft overwonnen den genen, die Sodoma niet en heeft konnen overwinnen: droncken zijnde is hy door vlammen der vrouwen verbrant, die, als hy nuchteren was, de sulpheren vlamme niet en heeft geraeckt: Gelijck seer wel hier op aengemerckt heest Hieron. 't Is daerom noodigh sich te voegen naer het seggen des Aposiels, Ephes. 5. 18: En drinckt u niet droncken in wijn, waerin overdaet is, maer wort vol des geestes.

5) De insettinge des houwelijcx, gelijck die geschiet is, Gen. 2. 24., verbiet by noodelijck gevolgh het overspel; want twee menschen, één vleesch zijnde, houden op van sulcx te wesen, soo haest een van beyde met een derde een vleesch wort. Genes. 6. 4. en Genes. 7. 13

Al 't ander vuyl gespuys, een ongetrouden hoop,
Is met de felle vloet gebleven in de loop.
Is dit noch niet genoegh? ick wil u vorder leeren:
Het is wel eer gebeurt, dat Abram quam verkeeren
Hier in des Koninghs hof, met Sara sijn gemael,
Al-waer hy wert getoeft met vriendelick onthael,
Om sijner vrouwen wil, die hy sijn suster noemde;
En als geheel het hof van hare schoonheyt roemde,
By Pharao den Vorst, wert sijn verdwaelde sin
Door geyle lust geraeckt, ontsteken van de min.
Doch als de jonge Prins de vrou had laten halen,
Liet God op gansch het huys van uwen Konigh dalen
Een ongehoorde plaegh, een onbekende straf[1],
Tot hy aen Abraham sijn vrouwe weder gaf.
Plaeght God een grooten Vorst, die slechts ter goeder trouwen
In lust heeft aengesien de schoonheit van de vrouwen,
Wat sal de straffe zijn van soo een loose knecht,
Die, met opsetten wil, sijns meesters eer bevecht?
Als Abraham daer na naer Gerar was getogen,
Heeft God den Vorst aldaer (schoon dat hy was bedrogen)
Niet inden droom bestraft en metter doot gedreyght[2],
Om dat sijn kriele geest tot Sara was geneyght?
Siet, wat gestrenger woort! Abimelech sal sterven:
Noch wil ick boven dien het gansche lant bederven,
Indien ghy niet terstont de vrouwe weder sent,
Gelijck ghy die bequaemt: gaef, suyver, ongeschent.
God wil dan (soo ghy siet) geen overspel verdragen,
Ten kan oock nimmermeer een eerlijck man behagen:
De Vorst van Gerar selfs, heeft met een vollen mont
Het overspel verklaert te sijn een groote sond[3]:
En soo ghy draeyt het oogh ontrent de vette weyden,
Daer Jacob en sijn volck een machtigh vee geleyden,
Ten kan te geenen tijt by yemant zijn betooght,
Dat Hebron sonder straf het overspel gedooght.
Was Thamar niet by-naest in 't duyster gras gesonden,
Om datse buyten echt met kinde was bevonden?
Voorwaer, ten had geweest door het verkregen pant[4],
Sy ware voor een hoer gewisselick verbrant.
En denckt niet in u selfs, dat Juda dese wetten
Uyt eygen sin bestont om Thamars wil te setten,
Hy was noch hoogste macht, noch rechter van het lant,
Hy most een uytspraeck doen na dat hy wetten vant[5];
Maer waer toe dient u toch 't exempel onser magen?

1) En de Heere plaeghde Pharao met groote plaegen, en sijn huys, om Sarai Abrams wijfs wille. Gen. 12. 14. 15. enz.
2) Siet daer, ghy zijt des doots om des wijfs wille. Genesis 20. 30. Soo ghyse niet weder geest, wetet dat ghy des doots sterven moet, en alles wat uwe is; vers. 16. 17.
3) Wat hebbe ick aen u gesondight, seyde Abimelech tot Abram, dat ghy een sulcke groote sonde woudet op mijn rijcke brengen? Gen. 20. 9.
4) Gen. 38. 27. Thamar wert voor een overspeelster beschuldight, en by Juda des doots weerdigh geoordeelt, als beloost zijnde met Selach soone van Juda, en mitsdien als om overspel. Willet. 38. cap. Gen. vers. 24.
5) Al meynen eenige dat Juda een wet maeckte, en dit vonnis uytsprack als een Vorst, Rechter, ofte wel als een hooft van den gesinne; soo wert nochtans meest gehouden, sulcx geschiet. te zijn naerde wetten van den lande, en niet naer eenigh nieu recht by Juda alstoen ingestelt, om vele redenen hier te lanck om verhalen. Siet More. en Jun. op dese plaetse.

Indien ghy 't recht begrijpt, 't en sal u niet behagen:
Dat Sara haren man, dat Rachel heeft gedaen,
Is gansch een ander streeck als ghy hier pooght te gaen.
Ghy, elders eenigh deel van uwen man besteden,
Die met den ganschen man u niet en hout te vreden!
Ghy, uyt beleefde gunst, te wijcken van uw recht,
Die oock uw's heeren deel wilt geven aen de knecht!
Ghy, aen uw man een vrouw beneven u te schencken!
'k Geloof het nimmermeer, 't en is oock niet te dencken;
Waer pleeght'er doch een wijf, wiens hert in lusten weyt,
Het voor-recht van de vrouw te geven aen de meyt?
11. Wat pooghdy t'uwer baet hier in het spel te bringen
De rancken van het hof, den praet van hovelingen,
Of klap, die dees en geen, met ongeschickt geral,
Uyt-snabbelt in de wijn? ten sluyt doch niet met al:
Wat, sal het dertel hof aen eerbaer herten geven
Het richt-snoer van de tucht, een regel van het leven?
'k Meen, neen: wie na het wit van goede zeden schiet,
Verkeere niet te hoof, de deught en woont'er niet!
't Gehoor van dwaes geral en soutelose reden
Besmet een vroom gemoet, verkeert de goede zeden,
Verweckt een krielen sin, geeft sporen aen de sond';
O, wacht u, eerbaer oor, wacht voor een vuylen mont!
Maer wat een slimmen hoop, die vreughde stelt in saken,
Niet soet, maer soet geacht, om datse bitter smaken!
Het moet een selsaem spoock, een vreemt gebroetsel zijn,
Dat rust stelt in gevaer, en blijtschap in de pijn:
Wegh vliegen, slim gespuys, die niet als in de sweeren
En vuylen etterdracht u selven kont geneeren;
Wegh egels, die geen smaeck en vint als in het bloet,
Wegh esels, die gestaêgh in distels licht en wroet;
Wilt ons geen selsaemheên, of swaere dingen roemen,
Des somers killigh ijs, des winters versche bloemen.
Wie, met gemeene kost, sijn honger niet en blust,
Die heeft een snoepers keel vol ongesonde lust,
Waer isser oyt een vraet soo hol en graegh gevonden,
Die kost, by dees en geen bequalstert en geschonden,
Slockt, sonder kiesheyt, op? wie kruypt'er in een bedt
Daer 't lijnwaet is verfoolt, de dekens zijn besmet?
Een ander heeft den dauw uyt dese roos getogen,
Een ander heeft het het waes van dese druyf gesogen,
Een ander heeft gesmaeckt 't verguit van dit gebraet;
Voor ons en blijft'er niet als dat een ander laet.
Is yemant sieck van jeught, en wil hy zijn genesen,
Sijn troost behoort een maeght, geen anders vrouw te wesen,
Dien krank en dient een kruyt vers uyt den hof gepluckt,
Niet by eens anders hant te voren uyt-gedruckt.
Daer twee met reyn gemoet, en onbevleckte lyven,
Te samen zijn gevoeght, om eenwigh soo te blyven,
Tot dat de bleecke doot haer vaste banden scheyt -
Is ergens rechte lust, soo isset daer geleyt.

O, wat een soet vermaeck, daer in de jonge jaren,
Twee herten, eens gesint, te samen komen paren!
   En hebben, in 't gebruyck van 't onbevleckte bed,
   Dit voor een vasten troost: God heeftet in-geset.
Maer als een dertel wijf, geneyght tot alle schanden,
Gaet aen een vreemden pol eens anders goet verpanden,
   Daer is geen lust met al: men vint geen rechte vreught,
   Daer yemant sijn vermaeck af-sondert van de deught.

SEPHYRA.
Maer wat een sotten klap! ghy meught uw tochten laven
En wy, ellendigh volck, en zijn maer rechte slaven,
   Geboren (soo ghy meynt) ten dienste van den man,
   Die dickmael ons versoeckt, als hy niet bet en kan.
1. Ten sluyt (mijns oordeels) niet, dan, als de geest der mannen
In wellust henen swemt, de vrouwen uyt te bannen
   Van allerley vermaeck: de vreught, gelijck de pijn,
   Dient in het echte bed gemeen en een te zijn.
Wanneer een eerlijck man sijn dochter gaet besteden,
Wat is sijn rechte wit, en sijn voornaemste reden?
   Ist niet om dat de maeght, sijn lust, sijn weerde kint
   Sou sachtjens zijn getoeft, en lieffelijck gemint?
Ist niet, om dat de man des winters strenge nachten
Sou, met beleest onthael, verkorten en versachten?
   En met een soet beleyt, en door een sacht gebiet,
   In-brengen vreught en lust, verjagen het verdriet?
Mijns oordeels is de trou van eersten aen-gevonden,
Ten eynde man en wijf, in eenen knoop gebonden,
   Van d'een en d'ander sy sou dragen eenen last,
   Aen d'een en d'ander sy sou wesen even vast,
Wie desen staet begint, behoort sijn jonge leden,
Sijn jeught, en gansche kracht, geheelick te besteden
   Tot alderley vermaeck van sijn verkoren lief;
   En wie dit niet en doet, gewis het is een dief:
Hy steelt de vrouw haer recht, sy moetet ja besueren,
Indien hy sijn vermaeck soeckt buyten sijne mueren:
   Want als hy buytens huys besteet sijn gansche jeught,
   Soo is sy binnens huys berooft van alle vreught.
Dies stel ick heden vast, en vry niet sonder reden,
Dat yder echte man, van boven tot beneden,
   Geheel en onverdeelt, is voor een jonge vrou,
   En wie het niet en doet, en doet niet als hy sou.
Waer dat de man bestaet sijn echten bant te staken,
Daer krijght het wijf de macht haer mede los te maken;
   Waerom doch moet de vrou geheel zijn voor den man,
   Wanneer hy in 't geheel voor haer niet zijn en kan?
2. Ick laet mijn heer sijn hof, en wat hem magh gebeuren,
Maer sal ick jonge vrou mijn soete tijt vertreuren
   In eentelick gepeyns? sal mijne groene jeught,
   Geheele dagen lanck, gaen quelen sonder vreught?
Neen, neen, dit weeligh hert is anders van gevoelen,
En meynt den heeten brant van sijnen lust te koelen
   Meer als met eygen stroom; als brand is in de stadt,
   Men blust de snelle vlam met alderhande nat.
Mijn heer was met sijn ampt meer als genoegh beladen,
Hy moest geheel het hof met spijs en dranck versaden,

En watter voor den disch des Koninghs wiert bereyt,
Was al van sijn bedrijf, en onder sijn beleyt.
Noch wasset niet genoegh[1]. Eersucht is sonder palen:
Al weytse noch soo breet, noch wilse verder dwalen:
Soo haest des menschen hert wijckt uyt de middelmaet
Soo isser lust noch rust, hoe verre datmen gaet.
Den eersten kamerlinck was, dees voor-leden dagen,
Door onverwachte pijn, in 't bedde neêr-geslagen;
Een dulle raserny, met schralen longer-hoest
Bracht tijdingh aen de man, dat hy verhuysen moest:
Doen sagh een yder uyt, en quam van alle hoecken,
Den siecken, daer hy lagh, met droeve schijn besoecken,
Maer blyde van gemoet, en dacht op eygen baet:
Een loert'er op het goet, een ander op de staet.
Uw heer, de minste niet van dese grage gieren,
Wist, met een hoofschen treck, het schip soo wel te stieren
Ontrent den grooten Vorst, dat hy de plaets verwerft,
Een dagh wel acht of tien eer dat de siecken sterft.
Nu gaet hy met sijn ampt belast en over-vallen,
En op sijn eygen huys en past hy niet met allen,
De kamer van den Prins beslaet sijn heele geest,
Daer is hy staêgh ontrent, daer woont hy aldermeest.
't Is al te grooten saeck des Koninghs vroegh-gedachten,
Gelijck een milden dauw, des morgens in te wachten,
Wanneer de soete slaep sijn sorghen heeft versacht;
O, dat is in het hof voor al de vetste jacht:
De Koningh, wel gerust, heeft dan sijn beste sinnen,
Dies isser op een uyr meer gunst by hem te winnen,
Als anders wert gedaen door al de gansche weeck;
De voor-baet by een Prins is verr' de beste streeck.
Dit maeckt de man my wijs, en loopt dan voor den dage
In haesten naer het hof; en schoon ick sucht of klage,
Schoon of ick vley, of kijf, hy laet my daer alleen;
Wat dunckt u, moet een vrou dit al verdragen? neen.
Neen seker, laet hem gaen, my is dan recht geboren,
En hy, door quaet beleyt, heeft sijn gesagh verloren;
Want mits hy (soo 't betaemt) my niet en jont sijn lijf,
Soo houd ick my voortaen niet voor sijn echte wijf.
Sal ick, verlaten vrou, alleen soo lange nachten,
In dese ruyme koets, van koude schier versmachten,
Verkleumen van de vorst, doch branden van de min,
Het eene met het lijf, het ander met de sin?
Sal hy des Koninghs bed des avonts gaen besorgen,
En niet-te-min den Prins gaen groeten alle morgen;

1) De ampten van Potiphar werden by de over-setters op verscheyden wijsen vertaelt. Sommige noemen hem Overste van des koninghs lijf-schutters; andere, des Koninghs velt-overste eenige, eene van des Koninghs Vorsten. Wij, in onse tale schrijvende, hebben de gemeene oversettinge van onse tale gevolght, en onse bedenckinge daer na geschickt, hem mitsdien bedenckende als hos-meester en kamerlinek.

En ick, sijn eygen wijf, verquelen mijn gemoet,
Des avonts ongedeckt, des morgens ongegroet?
Neen, dat en dient my niet; 'k en sal 't oock niet verdragen,
Al souder al de stadt, en gansch het hof van wagen:
Die altijt besich is ontrent een anders bedt,
Geeft oorsaeck dat sijn vrou op ander mannen let.

JOSEPH.
Meynt dan uw slim beleyt, soo tastelicke vlecken
Noch onder schijn van recht en reden te bedecken?
t' Is (na my dunckt) te plomp: 't en sluit, 't en hanght, 't en kleeft,
Al wat uw loos beleyt hier op gevonden heeft.
Sal dan een dertel wijf, met onbeschoste vlagen,
Vermogen haren noot aen dees of die te klagen,
Soo haest een eerlick man haer onversade lust,
Juyst soo het haer belieft, niet t' aller stont en blust?
Sal dan een dertel wijf haer knecht gaen openbaren,
Al wat in eenigh deel haer komt te weder-varen
Van haren lieven man? o neen, de bed-gordijn
Moet in een eerbaer huys dicht toe-gesloten zijn.
Geen derde, wie het zy, en mag'er komen gapen
Daer echte man en wijf op haren leger slapen,
De heymenis van 't bed, het soetste van de trou,
En dient niet op gehaelt, als tusschen man en vrou.
Ick heb van over langh een soete spreuck gelesen,
Die voor het echte bed een richtsnoer dient te wesen:
't Zy dat u lief of leet in 't houwelick geschiet,
Gehoude! zijdy wijf en segget niemant niet.
De man is opper-vooght, en daerom niet gehouwen
Geduerigh na te gaen de wel-lust van de vrouwen.
Maeckt tussen man en wijf, ick bidde, maekt verschil,
Want al de vrouwen zijn maer om der mannen wil.
Indien ghy soeckt den wegh om hier in niet te dolen,
Denckt dat een eerbaer wijf moet zijn gelijck een molen:
Die nu of nimmermeer haer rasse wiecken roert,
Dan alsse van de wint wert krachtigh om-gevoert.
De saken van de vrou zijn juyst alsoo gelegen,
Sy moet uyt eygen sin haer roeren noch bewegen,
Maer wachten op haer man, en werden om gedraeyt
Al na dat sijn gebaer, of stil, of harde waeyt.
Sit uwe man en dut, met droefheyt over-vallen,
Ten is dan geensins tijt om dan te komen mallen.
Ghy, maeckt dat ghy gestaêgh op sijn gedaente wacht:
Weest droevigh, als hy treurt, en vrolick, als hy lacht.
En offet schoon geviel, dat in gemeene dingen,
In saken van het huys, de mannen haer ontgingen;
Sou juyst daerom het wijf stracx, op haer eigen hant,
Ontbinden hare trou, en springen uyt den bant.
Neen, dat is ongerijmt, Alleen door slimme vonden
Van schendigh overspel wert dese knoop ontbonden:
En heeft de vrou geen schult, sy magh oock even dan
Niet vallen in den schoot van eenigh ander man;
Maer moet in 't openbaer eerst van den eersten scheiden,
En, zijnde vry gestelt, een tweeden man verbeyden;
Os (dat noch beter is, en dat ick liever wou)
Haer levendagen lanck haer spenen van de trou.

Maer ghy (wat gaet u aen?), ghy wilt niet om de feylen
Verlaten uwen man, maer tusschen tween verdeylen
   't Gebruyck van uwen schoot: en voor een wettigh scheên,
   Dunckt u den besten raet, te nemen twee voor een.
Wie kan, uyt dit beworp, niet metter daet bekennen,
Dat uwe domme jeught pooght buyten spoor te rennen,
   En tracht, met slim beleyt, en door een loosen schijn,
   Met eer en sonder smaet een hoer te mogen zijn?
Wy sien dan het bedrogh. Dies hoesje niet te meenen,
Dat ick aen vuyl bejagh mijn hant sal willen leenen.
   Ick, gaen soo krommen wegh? - gelooftet nimmermeer,
   Ghy zijt mijn weerde vrou, maer God mijn overheer.

SEPHYRA.
En dunckt u dan mijn recht niet swaer genoegh te wegen,
Ten minsten pleeght genucht, om dattet is gelegen;
   En dat mijn koele man een ander geest een voet
   Om aen sijn wijf te doen, 't gunt dat hy niet en doet.
Voorwaer (soo ghy 't beseft) hy voeght ons schier te samen
Als met sijn eigen hant: wy mogent ons wel schamen,
   Indien soo schoone kans, soo wel gelegen tijt,
   Ons vruchteloos ontspringht en vreugdeloos ontglijt.
Hy heeft ontrent den Prins, en in de hoofsche saken
Geleyt zijns herten vreught, gestelt sijn gansch vermaken:
   Ick ben in dit palleys alleen den ganschen dagh,
   Wat isser in de weegh, dat ons beletten magh?
Hy heeft genoegh te doen, met hier en daer te draven,
Te reysen, als gesant, aen Prinssen ende Graven;
   Geduerigh acht te slaen, dat niet een mensch, als hy,
   So diep in 's Koninghs gunst, van gansch het hof en sy.
't Is hem de meeste vreught naest by den Prins te treden,
En van 't gemeene volck te werden aengebeden;
   't Is hem de meeste vreught, dat gansch Egyptenlant
   Als draeit op sijnen duym, en hanght aen sijn verstant.
't Is hem de meeste vreught, te sien veel duysent menschen
Die niet als sijne gunst van ganscher herten wenschen;
   Die hangen aen sijn oogh, en voelen geen verdriet
   Wanneer hy over dwers maer eens op haer en siet.
Hy leeft en sweeft in 't hof, hy leyter als te vetten,
En of hy somtijts schijnt op sijn bedrijf te letten,
   Soo is hy niet-te-min (wat staen wy doch bevreest?)
   Wel metten lyve t'huys, maer buyten met den geest.
Wie van de hoofsche pracht sijn herte laet bewinden,
Dien is te wonder licht yet op de mou te binden!
   En die niet t'huys en is, als somtijts by geval,
   Is, eer hy 't weten kan, te leyden van den wal!
Wie sal dees goede kans, soo bijster wel gelegen,
Soo verre van gevaer, het herte niet bewegen

Te grypen het geluck, te nemen sijn gerief?
Alleen een open deur maeckt menigh-mael een dief.
Dit komter dan noch by, dat, onder al de knechten,
Hy niemant acht bequaem sijn saken uyt te rechten,
Als uwen kloecken geest: geen dinck en staet hem aen,
Dan als hem wert geseyt, dat ghy het hebt gedaen.
Hy is op u versot, hy kan geen quaet vermoeden
Van Joseph (hoeter gaet) in sijnen boesem voeden:
Al sagh hy voor sijn oogh u jocken met sijn vrou,
Noch sal hy 't even-wel slaen in de beste vou.
Siet wat u voor de mont, ja schier tot aen de tanden
Sweeft voor een lecker beet! ghy kont niet, sonder schanden,
Versuymen het geluck, dat tijt en stont u biet:
Die eens sijn kans verkijckt, staet namaels slecht en siet.

JOSEPH.
Al schijnt èn plaets èn tijt u volle gunst te toonen,
Gelegentheit, mevrou, kan noyt het quaet verschoonen:
Al gaetet al na wensch, al lachen uyr en stont,
Daer is geen tijt bequaem te vallen in de sond'.
Gaet, overleyt uw stuck met alle, die daer weten
Den loop van son en maen, de rayen der planeten,
Noyt daelter uyt de locht soo aengenamen dagh,
Dat yemant sijn gemoet ten quade geven magh.
Gelegen plaets en stont kan geenderhande saken,
Die quaet zijn uyt den aert, tot goede dingen maken.
't Is waer, de kans verloopt, 't geluck is glat en ras,
Maer quaet te richten aen, komt nimmermeer te pas,
Al isset dat mijn heer moet nu en dan vertrecken,
Dit moet my dies te meer tot sijnen dienst verwecken.
Daer wert een meerder trou van meyt en knecht vereyst,
Als meester ofte vrou is buytens lants gereyst:
Een dienst-boô, wie het zy, die maer en plagh te pogen
Sijn dingen wel te doen ontrent sijns meesters oogen,
Dien acht ick voor een guyt. Een die den Heere vreest,
Al wert hy minst gesien, hy quijt hem aldermeest.
Wil yemant sijn gesin eens op de proeve setten,
En op het gansch bedrijf van sijne knechten letten,
Wil yemant met verstant sijn boden onderschêen,
Die lette, wat sijn volck maeckt alsset is alleen.
Ick ben, door Gods beleyt, van Hebron wegh genomen,
Door Gods beleyt, als slaef, hier in het lant gekomen;
Ick weet, dat God vereyscht, dat ick met ware trou,
In mijn geheel beroep, my neerstigh quijten sou.
Al was ick in 't begin veracht, en sonder eere,
Noch was mijn slecht bedrijf geacht, by God den Heere,
Noch seyd' ick tot my selfs: dit is voor nu mijn lot,
Al dien ick Potiphar, noch dien ick mijnen God.
Oprechtheyt des gemoets, in alderhande staten,
Is Gode lies-getal: die sal ick niet verlaten,
Die sal my, hoe het gaet, wat God my over-sent,
In dit eenvoudigh hert geduerigh staen geprent.
Dan schoon ick maer en sagh op menschelicke reden,
Maer op des werelts loop, en borgerlicke zeden;
Noch waer het al genoegh, om desen vuylen brant
Te setten uyt den sin, te wysen van der hant.

God heeft mijns heeren huys met alderhande segen
Genadelick besproeyt, als met een milden regen[1)],
Alleen om mijnent wil: God heeft sijn jonge vee
Vermeerdert op het velt, sijn schepen in de zee,
Sijn vruchten op het lant, sijn knechten in de woningh,
Sijn renten over al, sijn staten by den Koningh:
Hy is in 't hof geacht, bemint van yder mensch[2)],
Gelieft van sijn gesin. 't Gaet al na sijnen wensch:
En 't is hem wel bekent. Hy heeft met klare reden
My dickmael aen geseyt, en menigh-mael beleden,
Dat God, om mijnent wil, hem sijn genade sent,
Dies heeft hy 't over my met danckbaerheyt erkent:
Hy heeft my toebetrout sijn innerlickste saken,
't Is goet al wat ick doe, 'k en macht niet qualick maken;
Ick vinde, dagh aen dagh, dat hy my heeft gesint
Niet als een vreemde slaef, maer als een eygen kint.
Ick hebbe volle macht van alle dinck bekomen,
Ghy zijt'er maer alleen, ghy zijt'er uyt-genomen;
Dies als ick dit palleys buyg' onder mijn gebiet,
Ick doe wat hy beveelt, maer u en raeck ick niet:
Daer eindight mijn bevangh, dat sijn de leste palen,
Daer geen vermeten voet magh over komen dwalen,
Geen hant magh roeren aen. Ghy zijt alleen, ghy zijt
Aen Potiphar den vorst geheylight en gewijt.
Moest ick niet sijn een guit, een schnym van alle boeven,
Soo ick den goeden man soo leelick ginck bedroeven,
Soo ick, door slimme list, bracht in gewisse schant
Sijn alder-weerste schat, sijn alderliefste pant?
Moest ick niet zijn een wicht vervreemt van alle reden,
Een eer-vergeten sloef, een vyant van de zeden,
Soo ick stiet van der hant, met een soo slimmen keer,
De gunst van Potiphar, den segen van den Heer?
Het ware voor gewis my beter niet te leven,
Als vyantschap voor gunst, en quaet voor goet te geven;
O neen! ick heb een schrick van list en valschen schijn:
Die veel wert toe-betrout, en magh niet ontrou zijn.
Wat soud' het schamper hof, en gansch Egypten seggen?
Wat soud' ick voor een smaet op al het maeghschap leggen?
Wat schande ginck ons aen, indien ick my soo diep
In dertelheyt vergreep, in overspel verliep:
Is dit die fraye quant, van Abraham geboren?
Is dese van het volck, dat God heeft uyt-verkoren?

1) Genesis vers 5. 6. Ende van dien tijt aen, doen hy hem over sijn huys ende alle sijne goe leren gesettet hadde, segende de Heere des Egyptenaers huys om Josephs wille: En het was enekel segen des Heeren in alles wat hy hadde, te huys en te velde, daerom liet hy 't al onder Josephs handen.
2) Genesis vers 4. En sijn heere sagh dat de Heere met hem was, want alles wat hy dede, dat liet de Heere geluckelijcken voortgaen door hem, en hy settede hem over sijn huys, ende alles wat by hadde, dat settede hy onder sijne handen.

Is dit die moye knecht dien Potiphar soo prees,
En boven al 't gesin soo grooten eer bewees?
Van hier, besneden hoop! ten is niet sonder reden
Dat ghy een deel verliest van uwe geyle leden[1],
By-naest dien eygen stont, als ghy op aerden leeft,
Onweerdigh dat men u noch yet gelaten heeft.
Mijn heer heeft my geset, om maeghden ende knechten
Te houden in bedwanck, te wysen en te rechten,
Te leeren haren plicht; mijn heer heeft my geset,
Om hier in huys te zijn gelijck een volle wet:
Sal ick als hooghste macht, sal ick een rechter wesen,
Om yder, wie'er feylt, sijn lesse voor te lesen?
Sal ick aen yder een beschrijven sijnen loop,
En wesen onder dies de slimste van den hoop?
Sal ick zijn in de weer met roeden ende stocken,
Soo haest als meit en knecht maer eens te samen jocken,
En sal ick onder dies, vol schande, vol ontrou,
Geyl wesen, als een bock, en slapen by de vrou?
Wanneer een overhooft is rou en ongebonden,
Den aenstoot die hy geeft, is slimmer als de sonden:
De sonde, die hy doet, is maer voor hem alleen,
Den aen-stoot, die hy geeft, verspreyt hem in 't gemeen.
Ick bid u, edel vrou, wilt uwe lusten keeren:
Ten voeght geen vreemde knecht, het reyne bed sijns heeren
In ontucht aen te doen, ten past geen slechten bloet
Sijns meesters weerste schat te treden met de voet.

SEPHYRA.
Kan ick uw harden kop door reden niet belesen,
Laet immers dan de gunst, door my aen u bewesen,
Tot gunst u wecken op. Men siet in menigh man,
Dat weldaet brenght te weegh, dat reden niet en kan.
Wel-doen is als de kalck, die hart op hart kan bouwen,
Die, met een vast verbant, kan vrientschap onderhouwen.
Wie, voor ontfangen gunst, geen gunste weder geest,
Dien acht ick gansch en al onweerdigh dat hy leeft.
Al zijt ghy voor een slaef in dit palleys gekomen[2],
Uw vryheyt (soo ghy weet) en is u niet benomen,
En dat door mijn beleyt: ghy siet dat u uw heer
Heeft wonder seer besint, en ick wel noch soo seer.
Wy trecken u, om strijt, tot ons voornaemste saken:
Hy, tot een groot beslagh, ick tot een soet vermaken;
Soo dat ghy hier in huys geen meerder quaet en vint,
Dan dat ghy veel te seer van beyde wert bemint.
Hy leyt u saken op, om nimmermeer te rusten,
Ick legh u niet te voor als vreught en soete lusten;
Hy geest u staêgh bevel sijn dingen acht te slaen,
Ick, dat ghy niet een sier als my sout trecken aen.
't Is dagh aen dagh te doen, dat ick u kom ontmoeten,
Dat ick u kom besien, en vriendelick begroeten,

1) Vers 8. 9. Hy sprack tot haer: siet mijn heere en neemt hem geenes dinex aen voor my, wat in den huyse is; ende alles wat hy heeft, dat heeft hy onder mijne handen gedaen, en hy heest niet soo groot in den huyse, dat hy my verhouden heeft, sonder u, daer in dat ghy zijn wijf zijt.
2) Vers. 2. Ende de Heere was met Joseph, dat hy een gelueksaligh man wert in sijns Heeren des Egyptenaers huyse.

Dat ick, met diep gesucht, ootmoedigh voor u sit,
Gelijck een jonck gesel een stege vrijster bidt.
Soo haest wy zijn alleen, ick gees uw soete namen,
Die niet een vreemden knecht, maer mijnen man, betamen:
Indien ghy, hier of daer, u selven in vergist,
Ick nemet aen voor goet, al watter is gemist.
Dat Joseph is gesien by al de grootste heeren,
Die in het machtigh hof van Pharao verkeeren;
Dat Joseph door de stadt by yder is geacht,
Is door mijn gunstigh woort alleen te weegh gebracht.
Ontstaet'er in het hof een nieuwe snuf van kleeren,
Ghy werter med' verciert, al (soo het schijnt) ter eeren
Van Potiphar, quansuys om dat ghy met hem gaet[3],
Maer neen, de rechte streeck is anders in der daet.
't Is my een groot vermaeck, dit huys te sien betreden
Van soo een geestigh quant, verciert met rappe leden,
Gesont, moy in den dos, en cierlick toe-gerust;
Dat voet mijn jeughdigh oogh, en ketelt mijnen lust.
Indiender yet ontstaet, daer drinck-gelt is te winnen,
Ick ga van stonden aen den besten voet vertinnen,
Om t' uwer baet alleen te trecken het verval,
Een ander siet'er op, en Joseph strijckt'et al.
Is ergens aen mijn heer een goede maer te dragen,
Soo haest ick maer en weet, het wil hem wel behagen,
Soo geef ick u den last; een tydingh van verdriet
Is voor een slechten bloet, want die en dient u niet.
Als Potiphar, of ick, verteeren aen de slaven
Een nieuwe-jaer geschenck, of diergelicke gaven,
Ghy hebt met al den hoop uw deel in 't openbaer,
Maer krijght dan noch van my het beste nieuwe-jaer.
Wanneer ick iet begeer, dat mijne kamer-maeghden,
Soo machtigh zijn als ghy, indien sy 't maer en waeghden,
Ghy wert'er toe versocht, en niet en isser goet
Dat Joseph niet en seyt, dat Joseph niet en doet.
Waer toe dit lanck verhael? ghy zijt met goede daden,
Alleen door mijn bestier, van alle kant beladen,
Vervult, en over-schut; maer waer doch is mijn loon?
Als d'een hant d'ander wast, clan zijnse beyde schoon.
Kan iemant, die hem mint, met schijn van reden haten?
Kan iemant, die hem volght, verachten en verlaten,
En stooten voor het hooft? kan iemant metter eer
Een vrouwe seggen af? 'k en loovet nimmermeer.
Leert u de heus heyt niet, in 't burgerlicke leven,
Goet voor ontfangen goet, en gunst voor gunst te geven?
Leert u de reden niet, voor-al, ontfangen deught
Te brengen wederom met woecker ende vreught?
Ondanckbaer als ghy zijt, voor duysent goede saken,
Die ick, uyt rechte gunst, u hebbe laten smaken,

3) Vers 4. Alsoo dat hy genade vant voor sijnen heere dat hy sijnen dienaar wert.

En krijgh ick (wat ick doe) niet eene wederom.
Hoe is dit fraye lijf soo onbeleeft en dom?
Tot huyden op den dagh zijn al mijn soete lagen,
Als met de snelle wint, in 't woeste meyr gedragen.
Mijn heus en soet begin, mijn klagelick besluyt,
Gaen u het een oor in, het ander weder uyt.
Ick heb u over langh te hove doen verkeeren,
Ten eynde ghy aldaer sout goede zeden leeren;
Maer heus en hoofs gebaer heeft in u geenen val,
Want daer het komt te pas, en weetje niet met al.
Maer neen, ick ga te ver, ick had my schier vergeten,
Al wat ghy doet en laet, komt niet van niet te weten;
Ten schort maer aen den wil: ghy kont in dien ghy wout:
't Is maer een viese sin die Joseph weder-hout.

JOSEPH.
Der hoeren goet onthael is als vergulde pillen,
Die blincken wel in 't oogh, maer doen het lichaem trillen,
Doen walgen mont en keel, gelijck een vuylen dranck,
Doen krimpen buyck en maegh, en scheyden met een slanck;
Dit wert ick nu gewaer. S. Wat spreken uwe sinnen?
Wat mijmert uwe geest, en overleyt van binnen
Yet dat ick niet en hoor? wat deckt ghy uwen gront?
Spreeckt, als ghy pleech te doen, spreeckt lustigh uyt den
Hoe heeft aen uwen geest dit mijn gespreck bevallen? mont.
Hoe vint ghy u beweeght? J. By waerheyt, niet met allen.
S. Wil dan uw harde geest voor gunst geen gunste biên?
J. 'k En kan in al uw doen geen gunst met allen sien.
S. Komt dat van wel te doen? soo magh 't my wel verdrieten.
J. Dat siet op eigen baet, en magh geen weldaet hieten.
S. Wat isset dan geweest, dat ick u heb gedaen?
J. Niet, als vermomt bedrogh, dat niet en kan bestaen.
Wanneer het listigh aes wert aen de vis gegeven,
Dat soet is in de mont, maer brenght hem om het leven,
Keurt yemant dat voor gunst? sou dat oock weldaet zijn?
Me-vrou, ghy siet wel neen, 't is doodelick fenijn.
Uw gist is maer vergif; doet wegh u slimme streken,
Ick kan met meerder stof van ander weldaet spreken:
Ghy maeckt uyt uwe gunst een vreeselick besluyt,
Ick wil in tegendeel aldus gaen roepen uyt:
Sal ick dien goeden God, die uit mijn broeders handen,
Die uyt den diepen kuyl, en uyt de wreede banden,
Die uyt des doots gevaer, dat voor my was bereyt,
My, tot een goeden stant, heeft metter hant geleyt?
Sal ick dien goeden God moetwillens gaen vergrammen,
En halen op het lijf de vreeselicke vlammen
Van sijnen droeven vloeck? sal een seer korte vreught
Beswaren mijn gemoet, bekladden mijne jeught?
Sal ick, eylaes! sal ick, alleen tot 's vleesch behagen,
Den rijcken segen Gods van mijner zielen jagen,
En gaen soo quelen heen? sal ick, eylaes! sal ick
Verliesen 't eeuwigh goet in eenen oogenblick?
Kan vriendelijck onthael een danckbaer hert verwecken,
Om alle sucht en gunst tot eenigh mensch te strecken,
Waerom sal ick aen God niet geven dit gemoet,
Die my in allen deel een hooger gunste doet?

SEPHYRA.
Wat heeft de groote God met u of my te schaffen?
Ons weldoen baet hem niet. Hy onse sonden straffen!
Hy letten op den mensch! hy werden droes of gram,
In wiens verheven geest noyt menschen tocht en quam!
't Is raes. Al wat men seyt van Godes sware plagen[1)],
Is maer om 't slechte volck een schrick in 't lijf te jagen,
Maer om het woeste graeu, de kluntens van het lant,
Met waen van sotten angst te houden in den bant.
God woont in 's hemels throon en boven alle sterren,
Wat sou die hooghste Geest hier onder komen werren
Ontrent een aerden klomp? wat leit hem aen den mensch?
Hy vint, op sijnen throon, sijn beelt en eigen wensch.
Wat sou dien grooten vorst, dien vader van de lichten,
Die noyt begrepen macht, de menschen komen richten
Hier in dit laege dal? Wat sou dat hoogh gemoet,
Doch letten op een worm, die in der aerden wroet?
Hy wandelt in de lucht en boven alle wolcken,
Hoe kan hy over al het krielen van de volcken
Afmeten met het oogh? den hemel is te groot,
De werelt, maer een punt; het aertrijck, als een kloot.
Dit is een heeren huys, vol kamers, vol vertrecken,
Bequaem om, wat men doet, voor yder een te decken;
Mijn spoelhof is verciert met menigh dicht prieel,
Bevlochten na de kunst, daer niet een eenigh deel
Geest toeganck aen de son. Oock weet ick duisent vonden:
Is iemant in de wegh, die wert van kant gesonden,
En loopt dan ver genoegh alleen op mijn gebiet;
Wat weet de slimme jeught, wat vint de liefde niet?
Wie heeft soo snegen oogh, die sich wil onderwinden
De lusten van de min door listen uyt te vinden?
Wat kan in tegendeel de jeught, en haer bejagh,
Niet brengen op de baen, en halen aen den dagh?
Van dat het dertel vyer mijn sinnen quam bestoken,
En heeft my noyt bedrogh of slim beleyt ontbroken;
Soo dat ick voor de vuist, al wien ick wil, bedriegh;
Voor een die minnen wil: een leugen of een vliegh.

JOSEPH.
Hoe, meynt ghy soo bedeckt uw rancken uyt te voeren,
Dat niemant wie het zy uw parten soud' beloeren,
Doorgronden uw bedrogh, uw boevery verstaen?
Mevrou, ghy zijt verdoolt: het salder anders gaen.

1) Goddeloosen inval van Epicurische en vleeschelijcke menschen, soo als na den aert der selver werden voorgestelt hy den Propheet Job. cap. 22. vers 12.

Sou God niet alles sien? sou Godes ooge slapen,
Die alles wat'er siet, in allen heeft geschapen?
Sou God niet alles sien, een schepper van 't gelicht,
Een heere van de son, een vader van het licht?
Speelt uw oneerlijck spel in hoven en prieelen,
Maeckt in de duyster nacht uw kamers tot bordeelen;
Schuylt onder 't ruyge loof, duickt in het groene gras,
Bewimpelt uw bejagh met alderley gewas;
Des Heeren snel gesicht, noyt moede van te waken,
Siet, van den hemel af, al wat de menschen maken,
Siet binnen ons gemoet; niet soo verholen kot,
Dat buyten sluyten kan het oogh van onsen God.
Leent van den dageraet sijn snel-geswinde pennen,
Om tot den uyter-kant van 't woeste meyr te rennen,
Vlieght aen des werelts ent; eer ghy daer komen kont,
Heeft Godes rassen geest uw wegen al doorgront.
't Is niet met al, mevrou, in onderaertsche kuylen,
Os onder 't sware kleet van duysterheyt te schuylen,
De nacht is dagh voor God, de doncker is hem licht;
Noyt was'er iet bedeckt voor Godes hel gesicht.
Ghy wout wel aen den Heer alleen den hemel geven,
Om in dit aerden-hol naer uwen wil te leven;
Maer, lieve, watje dicht en is maer enckel spot,
't En gaet niet soo ghy meent, met onsen grooten God.
Leer, onbedachte mensch, leer uwen schepper kennen,
Leer met besetter hert en ootmoet u gewennen
Te spreken van den Heer: hy is geen menschen kint,
Die sich alleen en al op eene plaetse vint.
God is geheel om-hoogh, en niet-te-min beneden,
God is, op eene tijt, in hondert duysent steden,
Volkomen, onverdeelt, in wesentlijcke daet;
Noyt vliet'er mensch van God, die niet tot God en gaet.
God is niet als gesicht, hy straelt deur alle dingen;
God is geheelijck hant, wat kan hy niet volbringen?
God is voet, gansch en gaer, hy wandelt over al;
Waer is een loose mensch die hem bedrigen sal?
Al hadt ghy schoon de macht, en dat na eigen wenschen,
Te leyden om den thuyn het oogh van alle menschen;
Ten waer, verdwaelde ziel, ten waer voor u geen baet,
Nadien ghy voor den Heer ontdeckt en open staet.
Os schoon een dertel kint soo listigh stelt de banken,
Dat niemant van de jeught verneemt sijn boose rancken,
Noch is'et niet met al, indien 't de meester siet;
Hy is 't, die roed' en plack heeft onder sijn gebiet.
Wat leit ons aen den mensch? ach! laet ons overwegen
Hoe vreefelick het zy te vallen uyt den segen
Van onsen grooten God: te vallen in de hant
Van hem, die met een wenck beroert het gansche lant;
Op wiens gebot alleen de rotsen nedersijgen,
Het woeste meyr verschiet, de stuere winden swijgen,
Den hemel druipt van anghst en geeft een tranenvloet,
Niet anders, dan gelijck een nietigh mensche doet.
Wanneer hy tot de zee maer eens begint te seggen:
Hier sal de felle vloet haer stoute baren leggen;
De strande stuyt den drift van haren grijsen stroom,
Gelijck men dwinght een paert, dat schuimbeckt op den toom.

Hy doet den swaveldamp, gelijck een regen, vlieten,
En kan, met vloeken vyers, de landen overgieten;
   Roeyt groote steden uyt, drijft neder tot den gront,
   Al wat sijn swacken arm heft tegens sijn verbont.
Hy spant, voor paerden, in de vleugels van de winden,
De doncker is sijn wegh, die niet en is te vinden,
   Der wolken snelle drift, die langhs den hemel rent,
   Is, van den aenbegin, de wagen dien hy ment.
De donder is sijn stem: als die komt uytgevaren,
Dan dreunt het gansche wout, soo dat de hinden baren,
   En lossen over wegh een onvolwassen vrucht;
   De bergen springen op, het lage dal versucht.
Der geesten groot getal, sijn boden, sijn gesanten,
Omringen sijn karos, en dienen voor trawanten;
   Een schoone ruytery, van hondert duysent man,
   Wiens ongemeten kracht geen mensch begrypen kan.
Een eisselijcken roock, vermenght met swarte vlammen,
Schiet hem ter neusen uyt, wanneer wy hem vergrammen,
   En steygert in de lucht, soo dat het gansche velt
   Sijn groene loof verschiet, en van den angst versmelt.
Hy toont van boven af sijn teyckens in de wolcken,
Als pest, of dieren tijt, of honger, dreyght de volcken;
   De peerden van de Son, de wagen van de Maen[1)]
   Moet deynsen op sijn woort, of stille bly ven staen.
Den blicxem schiet'er uyt, met dichtgetackte stralen,
En komt of òp een rots of òp een toren dalen,
   Die storten over hoop, soo dat der aerden gront
   Een steyle diept' ontsluyt en opent haren mont.
Het duysentverwigh licht van sijne regenbogen,
Wert, als een schoon verwelf, rontsom de lucht getogen
   Soo haest hy dat gebiet, en neemt een vaste stant,
   Recht tegens daer de son met heete stralen brant.
Hy stiert rontsom den kloot veel hondert duisent sterren,
Die altijt seker gaen, en nimmermeer en werren;
   Hy kent haer groot getal en krachten al te saem,
   Hy roept en spreeckse toe, en dat met eygen naem;
Hy deckt, met suyver sneeu, als met een dichte wolle,
Der velden naeckten schoot; hy treckt een harde scholle
   Rontsom het driftigh nat; hy zent den zuyden wint,
   Die weder al het ijs in korten stont ontbint.
Hy overschudt het lant met veelderhande plagen,
Hy weckt, als uyt den slaep, de schrickelijcke vlagen
   Van 't grondeloose meyr, en drijft, als metter hant,
   De schepen in de gront, de menschen aen de strant.

1) Jos. 10. vers 12. Sonne staet stille tot Gibeon, en de mane in het dal Askelon.

Den grooten walle-vis en ander zeegedrochten
Verstroyt hy hier en daer, met vreeselicke tochten,
   Tot dat de doode romp van 't onbelompen vee,
   Maeckt, daer het neder-sinckt, een eylant in de zee.
Wie, die God maer en noemt, en sal niet nedersijgen
En, al sijn leden door, een diep verschricken krijgen?
   Wie, die maer eens en denckt, wat God en waer hy is,
   En wert niet kout als ijs, en stom gelijck een vis?
Wel aen dan, weerde vrou, brenght hier uw jonge krachten,
Wilt na geen aertsche lust, maer na den hemel trachten,
   Daer woont de rechte vreught, gesuyvert van gebreck,
   Die niet met al en heeft van desen aertschen dreck,
Geen nasmaeck van berou, geen wroegen van de sinnen,
Geen mengsel van verdriet. Wy, om te mogen winnen
   De kroon, die voor de ziel hier boven wert bewaert,
   Behooren hier beneên te temmen onsen aert.
Glijck men 't sachte was siet voor den vyere vlieten,
Soo moet de vuyle lust van onse leden schieten,
   Soo haeft men denckt op God. Een heyligh overlegh
   Maeckt swacke sinnen sterck, en drijft de sonden wegh.

SEPHYRA.
Al sachtjens, jongh-gesel. Laet Godes diepe wetten
Voor hen, die haren voet nu in den grave setten,
   En snellen na de doot; dan isset tijts genoegh:
   Ons dit vermaen te doen, is immers al te vroegh.
Wat wil het jeughdigh bloet sijn liesfelicke nachten
Besteden in gepeyns, en quellen met gedachten?
   Een jongh-man droef en wijs, een oude bly en geck,
   Dat acht men wel te recht in beyde voor gebreck.
Die in sijn jonckheit koot en hoeft hem niet te schamen,
De jeught is met de vreught als man en wijf te samen:
   Haer wit en gansch beleyt is niet als enckel spel,
   Haer namen en haer doen, die rijmen even wel.
Sy zijn te wonder eens, te wonder wel te vrede,
Al wat den eenen wil, dat wil den ander mede;
   Daer is in langen tijt geen man en wijf gepaert[1)],

1) Poetische beschrijvinge van de vleeschelijcke vermaeckelijckheden der dertele jonckheyt, asgebeelt door het houwelyck van jeught en vreught.

Van soo gelijcken slagh, en soo gelijcken aert.
Jeught heest tot sijnen dienst gekoren drie lackeyen:
Jock, altijt even bly; Spel, meester in het reyen;
En Jacht-lust lichte-voet, tot harte-vanck gesint,
Meer die men in de stadt, als in de bossen vint.
Vreught heeft van haerder zijd' gelijcke kamenieren:
Sangh met haer gladde keel; vrou Weelde, quaet om stieren;
En Snoep-lust buyckvriendin, die liever haren duyt
Geeft aen het rijpe vleesch, als aen het groene fruyt:
Siet, wat een geestigh volck, en wat al soete dingen
Brengt ons de jeught aen boort! mijn hert begint te springen
En wort met nieuwe lust begoten, reys op reys,
Als ick haer soet bedrijf, haer rancken overpeys.

Wy zijn in volle kracht, in 't groenste van ons leven:
Ghy telt, na dat ick raem, geen tweemael tien en seven[1),]
En ick niet wel soo veel; vreught is de jeught een eer.
't Is nu de tijt van lust, of 't isse nimmermeer.
Wat wil een vrolick hert de sinnen liggen quellen,
En Godes hoogh beleyt in sijn gedachten stellen,
Juyst nu de soete jeught haer meeste kracht ontsluyt?
't Is al om niet geseyt, de jonckheyt moeter uyt,
De jonckheyt eyscht haer recht. Laet oude suffers treuren,
Die, mits haer viese kop, geen lief en magh gebeuren:
Laet leven in verdriet, en prangen sijn gemoet,
Een die niet gaen en kan, als met den derden voet.
Wy beyde zijn gesont, en van gelijcke jaren,
Wy beyde groen en swack, en lustigh om te paren,
Wy beyd' in volle jeught, wy beyde soo gestelt,
Dat ons geen meerder last, als minne-lust en quelt.
Wel op dan, vrolick hert! wat wilt ghy lange duchten?
Waer toe dit swaer gepeis? 't is nu geen tijt om suchten,
Siet, weelde, jock, en spel komt naer u toe-gegaen,
En biet, met bly gelaet, u gunst en vrientschap aen.
Het soete minnespel en sal u geensins voegen,
Als u den ouden dagh met rimpels sal beploegen,
Ach! 't is van alle dinck het slechtste dat men vint,
Wanneer een oude grieck hem 't minnen onderwint.
Wel aen, laet ons natuur, de moeder aller dingen,
De krachten onser jeught ten soeten offer bringen;
Haer priesters zijn wy selfs, mijn kamer is haer kerck;
Haer autaer is mijn bed: wel op, en ty te werck!
Des levens slimste deel, kamant, en grijs van haeren,
Komt, eer men 't wel bedenckt, ons op het lijf gevaren;
Pluckt roosjes, jonck-gesel, eer u de jeught ontduyckt,
Wat niet te langh en duert, dient dies te meer gebruyckt.
Wat staet ge noch en pruylt? wat wilt ghy langer sparen
De mey van uwe jeught, het groenste van de jaren?
De jonckheyt vlieght daer heen, de tijt gaet haren keer,
En die eens wert gevelt, eylaes! en is niet meer.

JOSEPH.
Ghy raet, met kleen bescheit, dat ick mijn jonge leven
Sou, met een lossen toom, tot wellust overgeven;
Ghy meynt, 't is al te vroegh te dencken aen de ziel;
Maer segh: of my de doot in haesten overviel,
Hoe sou my dat vergaen? En wie doch heefter brieven
Dat hem dit bleecke spoock in desen sal believen?
Wie heefter vast bescheit, hoe lange sijnen bal,
In dit onessen velt des werelts rollen sal?
Ghy meynt, omdat de doot ons haest komt overvallen,
Dat yemant des te meer in lust behoort te mallen;
Maer neen. Met u verlos, ghy maeckt een quaet besluyt,
Uw voorstel (soo my dunckt) brenght ander reden uyt:
Een die van sijn bedrijs haest reden heeft te geven,
Sal die tot vuyl bejagh te meer zijn aengedreven?
De reden seyt ons neen. Een net en effen slot
Behout ons in de gunst van menschen en van God.

1) Spaer uw boete niet terwijl ghy noch sondigen kout, vertoest riet vroom te worden, en wacht niet met de beterlinge uwes levens tot in de door. Syr. 18, 21.

Bedenckt, mijn weerde vrou, hoe veel gebloosde wangen
Wy voor ons oogen sien met dellu-wit bevangen,
   Met droevigh bleeck beslaen! hoe menigh roode mont
   Verliest sijn eerste glans, al scheen hy noch gesont!
Hoe menigh trots gesel komt 's morgens uytgesprongen,
Die, eer de sonne daelt, wert in het gras gedrongen!
   Hoe menigh wacker oog wert 's avonts toegedaen
   Dat, schoon de sonne rijst, geen mensch siet open gaen!
Wy sien het dagh aen dagh, en 't is voortaen geen wonder:
De son gaet aen den mensch wel op den middagh onder[2)];
   En wat'er hier en daer gebeurt aen eenigh man,
   Denckt vry, dat u en my dat oock gebeuren kan.
Het is (mijns oordeels) best te wegen alle saken,
Om sonder sijnen weert geen rekeningh te maken;
   't Is best, dat yder meent, dat hem de sonneschijn
   Die heden sich ontluyckt wel lest zou mogen zijn.
Wy brengen voor den Heer het vetste van de rammen,
Het gaefste van de stal, het beste van de lammen;
   Des wyngaerts nieugewas, het eerste van het velt
   Wert jaerlicx, wel te recht, voor Gode neergestelt[3)].
Sal yemant dan de gist, het grontsop sijner jaren,
Zijns levens slechtste deel voor sijnen God bewaren?
   Sal yemant dan het vleesch bedienen in de jeught,
   En brengen voor den Heer, dat niet met al en deught:
Een romp vol sware quael van buyten en van binnen,
Een hooft dat schudde-bolt, een deel versufte sinnen,
   Een lam of kreupel been, een lijf vol flerecijn?
   O neen; den nutten tijt dient uytgekocht te zijn.
God in de jeught gesocht, laet hem voorseker vinden;
Hy wil dan sijnen geest aen onsen geest verbinden;
   Maer die des Heeren woort in tijts geen acht en slaet
   Klopt dickwils aen de deur, wanneer het is te laet.

SEPHYRA.
Dit past doch niet met al op onse groene jaren,
't Bedencken aen de doot maeckt niet als gryse haren;
   Wie hier op leyt en maelt, en is noyt recht verheught,
   Van hier met swaer gepeys! leeft t' wijl ghy leven meught.
Verdriet komt tijts genoegh, wat hoeft men van te voren,
Met angstigh overlegh, een blyden geest te storen?
   Die voor toekomend quaet gedurigh leit en schroomt,
   Is droevigh als hy 't denckt, en droever als het koomt.

2) Het blijckt by vergelijckinge van verscheyde plaetsen deser geschiedenisse, dat Joseph ontrent de 27 jaren out is geweest, als hem Potiphars wijf tot hare lust versocht; hy was 17 jaren out als hy een herder des vees wert by zijne broeders; korts waer na hy in Egypten werd' gekocht; heeft ontrent tien jaren by Potiphar, ende daer naer ontrent de drie jaren in hechtenisse geweest, invoegen dat hy 30 jaer out was, als hy voor Pharao gebracht: werd' om sijnen droom uyt te leggen. Dit alles kan duydelijck afgenomen worden uyt Genes. 37. en 41. 1. en 41. 46.
3) Het offer der cerstelingen oock voor de wet gebruyekelick geweest te zijn, blijckt Gen. 4. 3.

Doch, wie'er pruylen wil, van u is 't niet te lyden,
De schoonheyt is van outs gewoon met tucht te stryden.
   Sy voeght haer tot de lust, of anders lijt gewelt,
   Al wiltse blyven staen, sy wert daer heen gevelt;
Sy wert uyt een geruckt door smeken en gebeden,
Sy wert van alle kant bevochten en bestreden;
   Dies geeft sy 't eyndlick op. Maer ghy, al zijt ghy schoon,
   Al wat ick strijck of streel, ghy achtet niet een boon,
Ghy slaetet in de wint, en laet my gansche dagen
Verslijten in getreur, en achter u gaen klagen;
   Maer, lieve, 't is genoegh, doet desen stueren geest
   Verhuysen uyt uw lijf, en woonen in een beest.
Laet plompert en sijn maet, laet onbelompe boeren,
Laet klunten, hart-gehuyt, de bloedigh oorlogh voeren,
   Os volgen haren ploegh. Een aerdigh jonck-gesel
   Dient tot geen ander werck, als tot het minne-spel.
Laet hoofden grijs en graeu, laet kale-koppen sorgen,
Laet eersucht gaen te hoof, van 's avonts totten morgen,
   Laet al dat viese volck, geneyght tot hoogen staet,
   Met prinssen ommegaen, en sitten in den raet.
Wie dat'er stuerheyt voeght, u voeghtse niet met allen;
U past een soet gelagh, u dient een geestigh mallen,
   Een juffer op den schoot, een deuntjen by den wijn;
   Geen jonck en geestigh lijf magh sonder liefde zijn.
Waer toe is schoonheit nut, dat wild' ick wel eens weten?
Sy brenght geen vruchten voort, men kander niet van eten:
   Tot spitten dientse niet, tot ploegen onbequaem,
   't Is maer een schrale wint, een schim, een blote naem,
Indien men niet en magh iet soets van haer te trecken,
En die dit niet en doen, en zijn maer rechte gecken:
   Haer vrucht is niet als vreught, daer steeckt niet anders in,
   Geen schoonheyt isser nut behoudens tot de min.
Al is de purper-roos op haren steel gebleven,
Noit van een jeugdigh dier in haren krans geweven,
   Noit van een lustigh quant vereert aen sijn vriendin,
   Eylaes! haer schoone glans vergaet des niet-te-min:
Men sietse dagh aen dagh als na den regen gapen,
Sy doet haer blaetjen op, om verschen dau te rapen,
   En wertse niet gelaeft, haer gloeyen moet vergaen;
   Alleen de dorre knop blijft op het steeltjen staen.
Waer toe wil doch de jeught de teere schoonheit sparen
En laten ongebruyckt? - alleen de bloote jaren,
   Alleen de snelle tijt verteert haer schoonen glans;
   Dus jonghman, zijt ghy wijf, versuymt geen goede kans.
Ben ick op u verlieft, ick segh (al sal 't u spijten)
Ghy zijt'er oorsaeck van, ick heb het u te wijten.
   Wie siet een aerdigh lijf, wie hoort'er kloeck verstant,
   Die niet met een en voelt een heymelicken brant?
Wie sieter voor sijn oogh de water-beken springen,
Die sijn verdroogde keel van drincken kan bedwingen?
   Wie, swart van hongers noot, siet spijse voor hem staen,
   Die niet sijn hant en tant en wenscht daer in te slaen?
Wijn, in een suyver glas, met reynder hant geschonken,
Wert, met een meerder lust, van yder een gedroncken;
   Al is de spijse goet, en konstigh toe-bereyt,
   Wat ist, indiense niet in reyne schotels leyt?

Besiet wat vreemder dinck! alleen met stille swijgen
Weet schoonheyt volle gunst by alle man te krijgen,
   Sy roept, al seytse niet, sy doet haer waren voort,
   En krijght den hooghsten mart, al spreecktse niet een woort.
Wat is een leelick mensch by schoonheyt vergeleken?
't Sijn roosen altemael wat schoone luyden spreken.
   Al wat een aerdigh quant komt uytte mont gevloeyt,
   Schijnt met een soeten dauw van honinghraet besproeit.
Het zy in wijsen raet, het zy in boertigh mallen,
Wat schoone luyden doen, dat heeft een welgevallen.
   Al is de weerde deught in yder lief-getal,
   Deught in een aerdigh lijf gaet verre boven al.

JOSEPH.
Hoe, wilt ghy, weerde vrouw, van twee gebloosde kaken
En van een soet gelaet een hoeren-spiegel maken?
   Sal dan het dertel vleesch ontvoncken in den brant,
   Of om een schoone maeght, òf om een geestigh quant?
Neen, dat en magh niet zijn. Des Heeren reyne gaven
En zijn ons niet vergunt om vuylen brant te laven;
   Maer om te zijner tijt te schencken aen een maeght,
   Die niet, als tucht en eer, in haren boesem draeght.
Niet om in kriel bejagh een kleyne tijt te spelen,
Maer om door echte trou sijn even-mensch te telen.
   Soo dient een jeughdigh lijf te werden aengeleyt:
   Een schoone man beloont der maeghden eerbaerheit.
Ick bid u, edel vrou, en laet de snelle stralen,
Van uw verdwaelt gesicht, niet op my nederdalen
   Met ketelingh van lust; maer als ghy Joseph siet,
   Soo neemt in uw gepeys een knecht, en anders niet.
't En is geen eerbaer hert, dat, met de daet te mijden,
Meynt dat'et eerbaer is; al wie daer lonckt ter zijden,
   En ketelt sijn gemoet met heymelicken brant,
   Besoetelt voor den Heer sijn innerlick verstant.
Sou echter mijne jeught uw brandigh hert ontrusten?
Sou dit mijn lichaem zijn een spoor tot quade lusten?
   Dat sneed' my door het hert. Gewis ick sou veel eer
   Dit aensicht gansch en al gaen maecken tot een zeer:
Mijn oogen stijf van dracht, mijn lippen niet als kloven,
Mijn tanden swart als peck, mijn handen niet als roven,
   Mijn hayr door sweet en stof gebacken onder een,
   Soo dat'et geene kam sou konnen onder-scheên:
Ick sal in mijn gesicht met rouwe nagels varen,
'k En wil noch teere neus, noch roode wangen sparen;
   Ick wil soo gaen te werck, dat yder, die my siet,
   Sal voeden in sijn hert geen lusten, maer verdriet.
Doch zijt ghy soo gesint om schoonheyt na te jagen,
God is de schoonheyt selss; stelt daer uw wel-behagen;

De Heer is niet als licht, als glans, en hellen dagh,
Meer als oyt mensch begreep, of menschen ooge sagh.
Ach! 't is een nietigh dinck, dat wy hier schoonheyt noemen,
Daer op de werelt stoft, daer van de vrouwen roemen:
Neemt wegh een enckel vel, al wat daer onder leyt
Is niet als droeve stanck en rechte vuyligheyt.
Soo haest een schrale lucht, het steunsel van het leven,
Een damp, een kleine wint, is uyt de mont gedreven,
Soo haest God aen de mensch maer eens de neus en sluyt,
Dan its'er med' gedaen, dan heeft de schoonheyt uyt.
Dan leyt de leêge schors van yder een verlaten,
Dan wert de doode romp gedragen achter straten,
En in het gras gedout; dan leyt het nietigh dier,
Door-geten van de worm, doorloopen van de pier,
Begraven in de stanck, bekropen van de slangen,
Bedeckt met enckel stof, met vuyle slijm behangen;
Siet daer uw herten-lust, in eenen oogenblick
Niet als ongueren reuck, en eiselicken schrick.
Went, lieve! went het oogh van al dees ydelheden,
Die by den dwasen mensch geacht zijn hier beneden,
Stier uwe domme jeught daer u de deught gebiet,
Daer zijn geen dingen schoon, als die men niet en siet.
Ghy doch en soeckt niet schoons, uw wandel kan 't bewijsen,
Ghy soeckt den grouwel selfs vol schrickelijck afgrijsen;
Ghy soeckt het vuilste spoock, dat oit een mensche vont,
En wilt, ghy 't al in een? - Me-vrou, ghy soeckt de sond'.
Indien een kloeck pinceel, met diepen en verhoogen,
Dit monster, door de konst, naer 't leven konde toogen;
En stellen voor 'et oogh sijn grousaem beelt, voorwaer
Wy liepen uyt ons self, van schrick en enckel vaer.
Brenght, wat een mensche kan ontsetten en beschamen,
Brenght, al wat grousaem is, in eenen klomp te samen,
Wat spoocken dat men vint, wat monsters dat men siet,
Al wat'er leelijck is, en is soo leelijck niet,
Als 't gene dat ghy soeckt. Maer 't is te langh gebleven,
't Is tijt my wederom tot mijnen dienst te geven;
Met oorlof, ick vertreck: 't en gaet niet soo het sou,
Als eenigh knecht te langh hout sprake met de vrou.

SEPHYRA.

1. Ey lieve! noch een woort, en gaet u niet verbergen;
Al wat ghy tegenstreeft, en dient maer om te tergen
Den brant van mijn gemoet. Een in-gedwongen vier
Berst dies te felder uyt, met donder en getier.
Kom, spreeckt eens uyt de borst: van waer doch magh het komen
Dat uw aelweerdig hooft soo verr' is ingenomen,
Van al dit swaer gepeys? waer hebt ghy doch verkeert?
Noyt mensch heeft hier in huis swaerhoofdigheit geleert.
Ick sie dat al de knechts zijn vol van kriele tochten,
De maeghden los genoegh; gewis, indien sy mochten,
Het soud'er slordigh gaen. Ghy, jongh-man, ghy alleen
Blijft, in dit sacht onthael, gelijck een harde steen.
Wat maelt u in de kop? wat magh u weder-houwen?
Wat maeckt in uw gemoet een weêr-sin van de vrouwen,
Een afkeer van de vreught? wat ist dat u ontbreeckt,
Waer door uw vies gepeys soo tegen liefde steeckt?

Ghy woont hier in een huys, voorsien van alle dingen,
Men maeckter goede chier, men hoorter lustigh singen,
Men sieter geen verdriet, maer spel en enckel jock,
Schier niemant van de knechts is besich, als de kock.
Waer vont men oyt palleys, daer al de boden speelden
Soo vry, als hier in huys? voorwaer een huys van weelden,
Een huys vol herten-lust, vol alderhande goet,
Daer yder weeldigh is, en swemt in overvloet.
Mijn tafel is verciert met alderhande wijnen,
Met wilt-braet, en geback, met brem van wilde swijnen;
Dit isser maer alleen, dat my ten hooghsten spijt,
Dat ick niet wilts en heb, en ghy niet wilt en zijt.
En evenwel nochtans, al waer men plach te bancken,
Daer siet men in 't gemeen het spel der minne wancken;
Want die aen tafel sit, verheught met soeten wijn,
Hoe kan die sonder lies te bed gelegen zijn?
Gemack maeckt dertel vleesch; wie heeft'er goede dagen,
Die met gedoken hals de weelde kan verdragen?
Een buyck, vol goede spijs en lieffelijcken dranck,
Soeckt waer den overvloet magh nemen haren ganck.
Die in sijn groene jeugt, getoeft van schoone vrouwen,
Weet, met een koelen moet, sijn lust te wederhouwen,
Die droevigh sit en siet, wanneer hy drinckt den wijn,
Dat moet een dommen bloet, of rechten dromer zijn.
2. Een dromer zijt ghy doch, een plompaert sult ghy blijven,
Kan u mijn heus onthael tot geen vermaken drijven.
Het droomen heeft u eerst (gelijck men ons vertelt)
Uyt uwe broeders gunst en vaders huys gestelt.
Indien ghy niet en pooght uw droomen na te laten,
Ghy sult in dit gewest u, op een nieu, doen haten
Van my en al 't gesin; door my, van uwen heer;
Dus Joseph, zijt ghy wijf, en weest geen droomer meer.
De wijn heeft op een uur, dat sesmael hondert jaren
In Noach van te voor noyt konden openbaren,
Ontdeckt en bloot getoont: hoe, sal haer soet senijn
In dit uw jeugdigh lijf gansch sonder krachten zijn?
Waerom en kan 't gemack soo veel niet op u wercken,
Als op een ander mensch? wy sweven op de vlercken
Van soete lust, soo haest die op ons neder-stort:
Wat let u meer als ons, wat is het dat u schort?
Mijn leger is verciert met kostelicke spreyen,
Die 't rijck Egyptenlant alleene kan bereyen:
Gevoert met zijden bout: mijn kamer vol tapijt,
Maeckt, door haer schoonen glans, een droeve geest verblijt:
Mijn gansche ledekant ruyckt na de soete kruyden,
Die ons van verre sent het heete lant van 't Zuyden:
Mijn lakens zijn vol geur, en niet een eenigh deel,
Dat niet en heeft de reuck van balsem en kaneel.

Wat valter meer te doen, als in de sachte pluymen
Te kruypen sonder vrees, en daer te liggen luymen,
   Te swemmen in genucht, te blussen onse vlam?
   Wat staet ghy dus versaeght, het heck is van den dam.
Mijn man gaet alle daegh (gelijck wy beyde weten)
Nu by de Koningin, dan by den Koningh eten,
   Nu by den jongen Prins, dan by een ander heer,
   Wy hebben 't huys alleen; kom aen, wat wildy meer?
Kom aen en, voor 't besluyt, vervoeght u na mijn kamer,
Waer toe hier langh gestaen? wat hoeft ge bijl of hamer?
   Roer drymael aen de klinck, en blijf een weinigh staen,
   En klop dan noch een reys, de deur sal open gaen.
Laet dat uw loose zijn, en kom daerop getreden
Met onbeschroomden geest, wy sullen ja besteden
   Een uurtjen twee of dry, in lusten van de jeught:
   Veel hebben dit gewenscht; ghy zijt alleen die meught.
Wel aen, kom daer ick segh en, sonder meer te vragen,
Gaet in en sluyt de deur. Wy hebbent wel te wagen,
   Nadien het gansch beslagh ons lockt tot soete rust:
   Een bed vol rijck gewaet, een woonplaets van de lust.

JOSEPH.

1. Ghy heft my veel te hoogh den lof van uwe kamer,
En gaet hier in te werck gelijck de loose kramer,
   Die wel het schoonste deel van sijne waer ontdeckt,
   Maer laet aen niemant sien al watter is bevleckt.
Ghy pooght my, door de lust, tot uwen wil te krijgen,
Maer 't quetsen van de ziel, dat kont ghy wel verswijgen:
   Ghy stelt my voor het oogh vermaeck van dertel spel,
   Doch laet on-aen-geroert de pijnen van de hel.
Dies, hoe uw gladde tongh de lusten weet te prijsen,
Noch kan in mijn gemoet geen lust tot lusten rijsen,
   Want schoon de geyle vreught is soet in uwen sin,
   Ick vinder evenwel veel bitterheden in;
Als ick'er maer op denck, mijn hert begint te beven!
Dit staet in mijn gemoet, als met een pen, geschreven:
   Die soeken hun vermaeck ontrent eens anders wijf,
   Die spelen met haer ziel, en sollen met haer lijf.
De vreese van den man, wiens eere wert genomen,
Moet staêgh en t' aller stont de linckers over-komen
   Die soeken vuil bejagh; haer gansche bloet verschiet
   Op 't ruyssen van een blat, op 't drillen van een riet;
Sy schricken voor een beelt, sy beven voor de mueren,
Sy houden voor verdacht èn vrienden èn gebueren.
   Ach, ongerusten stant! wie datter komt of gaet,
   Haer krachten zijn beroert, haer herte leyt en slaet.
De snegen yver-geest bespiet met hondert oogen
Sijn wijf en haren pol, om niet te zijn bedrogen,
   En soo hy nu of dan haer eens betrappen magh,
   Gewis haer beyder lijf en is maer ééne slagh.
Nu denckt, of Potiphar maer eenmael kreegh vermoeden
Van dit oneerlick spel, wat beul, wat felle roeden,
   Wat galge, kruys, of radt, wat uytgesochte pijn
   Sou voor een snoode slaef genoeghsaem konnen zijn?
Wat sou den fellen loop van sijne gramschap stillen?
Hy sleepte my daer heen, om levendigh te villen,

Hy greep my by den hals, en, metten eersten steeck,
Sneed' van mijn leden as al wat een man geleeck.
Hy stack my aen een spit, en liet mijn lichaem braden,
En dede met het vleesch sijn honde-kot versaden;
In 't korte, wat'er oyt voor straffen zijn bedacht,
Die souden, t' mijnder pijn, dan werden voortgebracht;
Noch weet ick, sou de man sijn gramschap niet bedaren[1)]
Maer, tot een meerder wraeck, 't geraemte doen vergaren,
En brengen wederom de leden over een,
En maken voor me-vrou een setel van het been;
Een setel, soo bereyt, dat ghy geheele dagen
Sult sitten in het rif, als mette doot beslagen;
Een setel, soo bereyt, dat schoon al ben ick doot,
Uw ongeluckigh lijf sal rusten in mijn schoot;
Sal rusten? niet alsoo; wat sal u ruste geven,
Die niet als tot verdriet en sult op aerden leven?
Sult leven? niet alsoo; hoe kander leven zijn,
Daer niet en is als doot, en doodelicke pijn?
Dit vel, en watje siet mijn aengesicht bedecken,
Sal u, rampsaligh wijf, dan voor een masker strecken.
Wat schrickt uw hert, me-rouw? het is de rechte vont
Om dan noch met uw lief te liggen mont aen mont.
Dit hooft-scheêl sal u zijn een kop om uyt te drincken,
Om met een eeuwigh leed uw vreughden te gedincken:
Dit hayr, dat ick nu draegh, sal, naer des hofs gebruyck,
Aen uwen kalen kop dan wesen een paruyck[2)]
Mijn huyt, als leêr bereyt, sal gansche dagen hangen,
Daer uw ellendigh lijf sal eeuwigh zijn gevangen,
En 't sal op soo een wijf vast wesen aen 't gebou,
Als of het met den arm u noch omhelsen wou.
Maer als de droeve nacht komt uytter zee geresen,
Dan sal dit eygen vel uw decksel moeten wesen:
En soo ghy vraeght, waerom dit alles wert gedaen?
Denckt wat ghy nu begeert, ghy sult het wel verstaen.
Wat soud' ick, nietigh mensch! in dit verdriet beginnen,
Die noch een wreeder beul sou dragen in de sinnen,
Die noch een swaerder smert sou voelen in den geest?
Een hert, bewust van quaet, dat pijnight aldermeest.
Doch schoon ick wert betrapt, en op het feyt bevonden,
En soo van stonden aen in 't duyster gras gesonden,

1) Gelijck hier voren de vleeschelijcke dertelheden der onbesuysder jonckheyt by Sephyra op het lieffelijckste zijn voorgestelt, tot aenlockinge der selver, soo wert hier in tegendeel de uytkomste van vuyle lust op het grouwelijckste vertoont, om, door de eiselijckheyt der straffe, de leelijckheyt van de daet aen te wijsen; ende hierom hebben de liefhebbers der schilder-konst beyde de voorsz. invallen, elck met een bysondere plate, uytgebeelt.

2) 't Is eertijts by vele volcken gebruyckelijck geweest, dat een man sijn wijf in overspel bevonden hebbende, deselve selfs vermocht te straffen; tot welcken eynde hy onder andere haer het hayr op de kam, en geheel kael dede asscheeren. Cypraens tract. de spons. cap. 5., die de redenen, waerom sulcx geschiedde, geleerdelijck verklaert.

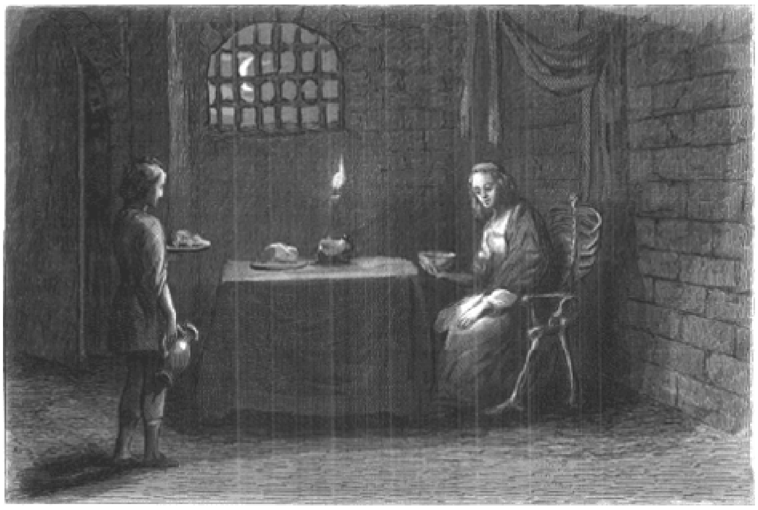

Gelijck in dit geval niet selden wert gedaen,
Denck, hoe mijn saken dan voor Gode souden staen!
De boom blijft even soo gelijck hy is gevallen,
De mensch, gelijck hy sterft. Wee hem! die in het mallen,
En midden in den brant, daer in hy leyt en wroet,
Braeckt uyt, met eenen swalp, sijn leven ende bloet.
Soodanigh als de mensch leyt af sijn swacke leden,
Soodanigh sal de mensch voor Godes oordeel treden:
Soodanigh als de mensch daelt neder in het graf,
Soo rijst hy weder op tot vreughd' of droeve straf.
Hoe sult ghy, dertel vlees, voor Godes throon verschijnen,
Die leefdet als een mol, en storft gelijck de swijnen!
Hoe sal uw naeckte ziel dan voor het oordeel staen,
Als 't boeck van uw ge weet sal werden opgedaen?
Hoe sullen, in 't gericht, uw naeckte leden beven,
Wanneer uw gansch bedrijf sal voor u staen geschreven,
En voor den grooten God sal over zijn gebracht
Al wat ghy hebt gedaen, en wat ghy hebt gedacht!
Hoe sult ghy, dertel vleesch, hoe sult ghy konnen dragen
De schrickelicke stem, die u sal neder-jagen
In 't diepste van den poel, een woon-plaets van ellend,
Een sterven sonder doot, een pijne sonder end?
Benaeutheyt in den geest, amechtigheyt der zielen,
Versmachtheyt aen het lijf, sal yder een vernielen,
Die na des werelts loop hier in den vleesche leeft,
En met een boosen wil aen aertsche luften kleeft.
2. Ghy noemt my slecht en bot. Wat isser aen-gelegen?
Eenvoudigh en oprecht zijn al des Heeren wegen.
Ghy seght my smadigh aen, dat ick een droomer ben,
Maer weet, dat ick voor al geen hooger naem en ken.
Het magh aen u, me-vrou, en wie het wil, mishagen,
Ick sal dit voor een kroon op mijnen hoofde dragen,
En loven des den Heer: hier door ben ick gewis,
Dat Godes weerde Geest in mijne wegen is.
Al komt een diepe slaep van boven af-gesegen,
Wanneer dit swacke lijf daer henen is gelegen,
De ziel, ons weertste pant, 't onsterfelicke deel,
En sluimert nimmermeer, maer blijft in haer geheel.
Door droomen in der nacht en wonderbaer gesichten,

Wert ick in my gewaer den Vader van de lichten,
   En als een ander mensch in 't bedde leyt en wroet,
   Dan komt dien hoogen geest, en spreeckt in mijn gemoet:
Ontdeckt met klaer bescheit, wat my en ander lieden,
Wat, gansche landen deur, na desen sal geschieden.
   Dies danck ick mijnen God; want geen soo grooten eer,
   Als, wat gebeuren sal, te weten van den Heer!
Al ben ick uyt mijn lant, door droomen, wegh gedreven,
Ick sal eens wederom, door droomen, zijn verheven;
   En die my dese smaet nu hebben aengedaen,
   Die sullen naderhant my komen bidden aen,
My bieden, met ootmoet, èn tranen èn geschencken!
En siet, ick wil oock dan het quade niet gedencken,
   Noch wreken mijn verdriet, maer, met een sacht gemoet,
   Haer toonen alle gunst, gelijck men broeders doet.

Dan neemt, dat ick vermocht, met veynsen ende liegen,
Het altijt wacker oogh van yver-sucht bedriegen;
Wat raet dan voor my selfs? wat troost voor mijn gemoet?
Wat uitkomst voor de worm, die in my leit en wroet?
Is 't niet een wonder-stuck? des sondaers eygen sinnen
En zijn in dit gedingh met geen geschenck te winnen,
Sy roepen recht en wraeck; noit hert bewust van quaet,
Kreegh, in sijn eygen hof, een vonnis t'sijnder baet.
Poogh al uw linckerny in 't duyster wegh te steken,
Graef in een diepe kuyl uw schandelicke streken,
Verdonckert uw geweet: al pijnt ghy 't noch soo seer,
Ghy wieght het wel in slaep, maer doot het nimmermeer;
God sal, door sijnen geest, in 't holste van de nachten,
Met ongewoone schrick beroeren uw gedachten,
Ontsetten uwe ziel, en halen aen den dagh
Al wat van langer-hant daer in gedoken lagh.
Wat soeckt ghy vast bescheit van Godes eeuwigh wesen?
Ghy konnet, domme mensch, in uwen boesem lesen,
Ontsluyt maer uw gemoet, stracx sult ghy sijn gewis
Dat God in uwe ziel, en in den hemel is.
Soo haest een dertel wicht maer op en hout van mallen,
Stracx komt een droef berou op sijn gewrichten vallen,
En knaeght hem in de borst, doorwandelt vleesch en bloet,
En set hem nacht en dagh een prangh aen sijn gemoet.
Wie voelt geen innigh leet, wanneer voorlede lusten,
Door wroegen van den geest, den ganschen mensch ontrusten?
Soeckt vreughde, soo ghy wilt, noyt is'er sondaer bly,
Noyt is een quaet gemoet van binne-koortsen vry.
Ga nu, ga uwen gangh, doe vry des vleesch behagen,
Uyt een soo korten vreught ontstaet geduerigh knagen,
Een pijnbanck voor de ziel, een innerlijck ellend',
Een worm die niet en sterft, een geessel sonder end.
Indien ghy weelde soeckt, en wilt in vreughden swemmen,
Wel aen, verdwaelde mensch, maeckt uwe lust te temmen;
Betoom uw dertel oogh, en trede metten voet
Het onbesuysde vier, dat ketelt uw gemoet.
Wat is van 's werelts vreught? de jeught is haest verdwenen,
En met de snelle jeught gaet oock de vreught daer henen:
En als ons korten dagh ten avont is gegaen,
Was 't vreughde, was 't verdriet, het isser med' gedaen,
Wel-doen is herten-lust: sijn driften t'overwinnen,
Dat is een hemels dau, die, over onse sinnen
Gesegen uyt de lucht, doet alle quael vergaen;
Daer is geen meerder lust, als lust te wederstaen.
O noyt volpresen vreught, gerustheyt der gewissen,
Wie van gesont verstant, wie soud' u willen missen,
Voor al dat by den mensch geacht is aldermeest?
Al wat ons recht vermaeckt, komt uyt een reynen geest.

SEPHYRA.

Is dan de gunst te swack om mijn beleyt te stijven,
Soo moet ick dese saeck op ander gronden drijven;
Ick weet dat menigh peert niet eer en plagh te gaen,
Voor dat het sich de spoor voelt in de lenden slaen.
Hoor Joseph, als een vrouw soo hoogh begint te branden,
Dat sy haer teeren schoot, haer eere wil verpanden

Aen yemant diese mint, en dat het haer misluckt,
Soo wertse van de spijt als buyten haer geruckt;
Sy spout dan vier en vlam, sy vint verscheyde streken,
Om aen haer besten vrient haer leet te mogen wreken;
Sy loopt den ganschen dagh uytsinnigh en verwoet,
Om, waerse maer en kan, te koelen haren moet.
Hoe soeter dat de wijn in 't eerste wert bevonden,
Hoe dat hy suerder is, wanneer hy is geschonden.
Van asgeseyde min blijst veeltijts niet met al,
Als doodelick vergif, en uytgespogen gal[1)]
Dit hanght u over 't hooft, soo ghy de soete nachten,
De panden mijner gunst, moetwillens sout verachten:
Hout seker, dat soo haest ghy die ontseggen sult,
Ghy u sult sien vervoert in druck en onverdult.
Ons tochten in 't gemeen gaen boven alle maten,
Daer is geen middel-wegh: wy lieven of wy haten.
Ghy dan, die niet met al tot lieven zijt gesint,
Weet, dat van deser uyr mijn haet op u begint.
Ick segh u d'oorlogh aen. Al wat ick kan bedencken,
Om u van alle kant te schaden en te krencken,
Al wat mijn lijf en ziel in list of kracht vermagh,
Dat sal ick t'uwer smaet gaen brengen aen den dagh.
Al waer een vinnigh hert tot quaet is ingespannen,
Daer is een vrouwen hert vry kloecker als de mannen;
De daet die wijst het uyt: Tot alle snoot bedrijf,
Tot alle quaet bedrogh, niet slimmer als een wijf.
Is elders, waer het zy, een boose streeck bedreven,
Die sal, door mijn beleyt, u werden aengewreven,
U werden ingebraut. Wat datje doet of seyt,
Het sal tot uw bederf al werden uytgeleyt.
Maer dit is niet genoegh; ick wil niet hooger spreken,
Ick sal mijn eygen vuyl (dat zijn de rechte streken)
U komen tygen op, en seggen, stout en stijf,
Dat my de Joodsche slaef wil dringen op het lijf.
Ick ben nu op de loop, mijn gansche sinnen hollen,
Daer is geen houwen aen, mijn tochten moeten rollen
Al waer de spijt gebiet. Voor my en is geen rust,
't Is wraecke wat ick roep, of wel gewenste lust.
Wanneer een moedigh hert in engte wert gedrongen,
Dan komt'et, meer als oyt, met krachten uytgesprongen,
En kiest een open lucht. Noyt heeft'er mensch bedacht,
Wat door de leste noot kan worden uytgewracht.
Ick wil, ick sal, ick moet dit stuck ten eynde brengen,
Al soud' ick aerd', en zee, en vier, en lucht vermengen
En storten over hoop. Al zijt ghy noch soo prat,
Al seght ghy drymael neen, en drymael boven dat,

1) Oneerlijckc liefde licht veranderlijck in bitteren haet: exempel in Ammon en Thamar.; 2 Sam. 13. 15.

Noch sal ick verder gaen en doen gelijck de slangen,
Die, als se met'et hooft zijn ergens in gevangen,
   Haer weeren met de steert. Als 't immers wefen moet,
   Ghy sult uw schamper Neen, betalen met uw bloet.
Het moet'er nu op staen, ick bender op gebeten,
De boosheyt hanght aen een, gelijck dees gouden keten,
   Van boven tot beneên, met schakels is gehecht:
   Sond' is een trotsigh dinck, noyt gingh het sonder knecht.
Wie eens het quaet begint, die moet'et vorder wagen,
Wie schijn van onschult soeckt, dient aldereerst te klagen:
   Want die met volle mont eerst luyde roepen kan,
   Al is 't een rechten boef, het schijnt een eerlijck man.
Die eens heeft ingegaen de streeck van slimme wegen,
En magh om geen bedrogh of leugens zijn verlegen;
   't Moet al, 't moet op de baen, om niet te zijn begeckt;
   Wat dienter veel geseit? quaet dient met quaet bedeckt.
Wanneer een grammen moet en macht om uyt te voeren
Te samen zijn gepaert, wat kanse niet beroeren?
   Sy breeckt al wat se raeckt, gelijck een donder-slagh;
   Hoe Joseph, vreest ghy niet? ghy weet wat ick vermagh.
Denckt, hoe u saken staen: mijn man sal my gelooven,
En u van stonden aen van alle goet berooven,
   Doen steken in een kot, soo doncker als de nacht,
   Daer nimmer gulde son of mane wert verwacht.
Daer sal een wreeden beul, met ongehoorde pijnen,
Uw lichaem tasten aen, uw geesten doen verdwijnen:
   Daer sal een wreeden beul, een onbeschofte guyt,
   U grypen by den hals, uw kleeren trecken uyt,
U douwen op de banck, uw jonge leden binden,
U, door sijn wreede konst, onmenschelicken winden,
   En recken yder lidt van hoofde tot de voet,
   Gelijck men 't sachte was ontrent den vyere doet.
Daer sal een wreede beul, met naelden ende spellen,
U steken in het lijf, uw moede sinnen quellen,
   U houden van den slaep, en al den langen nacht
   Uytmergen uwe jeught, verteeren uwe kracht.
Daer sal een wreede beul uw lijf vol water gieten,
En springen op uw buyck, en weder uyt doen schieten:
   In 't korte, wat men vint tot wreede pijnen nut,
   Dat sal, op u alleen, dan worden uytgeput.
Komt iemant van het volck u ondertusschen vragen,
Waerom uw jeughdigh lijf dees straffe moet verdragen;
   Segh dan gelijck het is: Om dat een schoone vrou
   My boot haer soete gunst, en dat ick niet en wou.
O souteloose klap! wie sal u niet begecken?
Wie sal niet voor een klucht uw dwase daet vertrecken,
   En seggen overluyt: Het is een rechte bloet
   Die vrolyck mochte zijn, en stiet het met te voet?
Te rechte, na my dunckt, te rechte moet hy treuren,
Die geen vermaeck en neemt, wanneer 't hem magh gebeuren:
   Te rechte lijt hy pijn, die, naer een soet versoeck,
   Gaet, als een rechte nurck, staen pruylen in den hoeck.
Dus sult ghy met het spit gansch deerlijck zijn gesmeten,
Hoe wel ghy van 't gebraet noyt beet en hebt gegeten;
   Dus sult ghy van den boer zijn in de sloot geruckt,
   Schoon datj' in sijnen meet noit peul en hebt gepluckt.

Een booswicht, om misdaet geknevelt en gebonden,
Denckt: hier is nu de straf van mijn voorleden sonden!
   Dies slaet hy op sijn borst, en lijt het met gedult:
   Maer 't is onlijdelick te lijden sonder schult:
't Is noch een aert van troost, oock midden in het suchten
Te peinsen op de vreught, te dencken op genuchten,
   Te halen op de lust van sijn voorleden tijt,
   Maer onverdiende straf is al te grooten spijt.
Als nu de lange pijn u 't herte sal door-snijden,
Dan sult ghy op het lest uit wee-moet noch belijden
   Al wat de Rechter vraeght, al is het noyt geschiet,
   En dan is al uw eer en goeden naem te niet.
Wat is van grooten roem, wat van een eerlick leven,
Wanneer men voor een guit wert tot de doot gedreven?
   Wat is van goede lof, wanneer men komt ten val?
   Als 't eynde niet en deught, en deught'er niet met al.
Het vleesch is al te swack, en laet u niet bedriegen,
Al zijt ghy sonder schult, de pijne doet u liegen:
   Hoe menigh eerlick man, hoe veel onschuldigh bloet,
   Verneemt men hier en daer, dat lijden lijden doet.
Gaet nu, ô slecht-hoost! gaet, kiest, voor een jonge vrouwe,
Voor lieffelick vermaeck, ondanck en swaren rouwe,
   Kiest droefheyt, voor genucht; kiest haet, voor soete min,
   En wee, voor herte-lust; en schade voor gewin!
Kiest, voor een teeren arm en voor sneeu-witte handen,
Te sitten in den stock, te liggen in de banden;
   Kiest voor een bed van dons, voor dekens van damast,
   Te sitten op een rad, te hangen aen een bast;
Kiest voor een soeten slaep, onmenschelicke pijnen;
De prangen van de banck, in plaetse van gordijnen!
   Kiest voor een soet gewoel, een jammerlick getreur;
   Ach, tusschen dit en dat is al te grooten keur!
Ach, 't is een beter greep, een jonge vrou te lieven,
En my en uwe jeught met eenen te gerieven,
   Als wel te blusschen uyt, door enckel overstant,
   Dat in u leyt en smoockt, en in my leyt en brant.
Ghy siet soo menigh mensch, by-naest zijn gansche leven,
Met een bepeckte planck door alle waters sweven,
   En wagen lijf en ziel, alleen om kleyn gewin,
   Maer ghy, indienje woudt, waert rijcke door de min.
Nu ick u gun mijn bed, soo kont ghy licht bedencken,
Dat ick u alle dinck wil daer-en-boven schencken:
   Soo haest ghy maer en wenckt, of opent uwen mont,
   Soo sal het uwe zijn al wat ghy wenschen kont.
Onthout my dese les: Kan iemant eens geraken
Te jagen in het velt van dobbel lijne laken,
   Het is'er med' gedaen: het wilt, het tamme wilt
   Hanght sijnen jager aen, al wort'et schoon gevilt.

Soo haest een echte vrou is buyten echt ontloken,
De gelt-sack heeft een gat, de spaer-pot is gebroken;
Daer is in haren naem noch gout, noch schoon juweel,
Of hare lieve pol en heest het beste deel.
Wat wilt ghy, dat ick segh? Die iemant heeft gegeven
Den sleutel van haer eer, die schenckt hem daer beneven
Den sleutel van de kas, daer sy haer geit in doet:
Gemeenschap in het bed, gemeenschap in het goet.
En hebt gy noyt gehoort, dat goet by een te rapen,
Te werden tot een vorst, alleen met by te slapen,
Is d'aldersoetste winst en lieffelijckste vont,
Die eenigh geestigh quant sijn leven oyt bestont?
Indien ghy maer en wout mijn soete lust behagen,
Soo sout ghy, voor een boey, een goude keten dragen;
Ghy sout voortaen niet meer met dienen zijn gequelt,
Maer op een vryen voet noch heden zijn gestelt:
Ghy kreeght al wat ghy wout. Ick soude schier of morgen
U in des Koninghs hof een goeden staet besorgen,
Al naer uw eygen wensch. Ghy siet het, dagh aen dagh,
Wat ick by mijnen man, hy by den Prins, vermagh.
Ick selve, waer het noot, ging onsen Koning spreken,
Ick weet, dat my aldaer geen gunst en sal ontbreken:
Dus, Joseph, hebt ghy lust tot vryheyt, goet en eer;
Soo doet maer dat ick segh, en stracx zijt ghy een heer.

JOSEPH.
Hoe meint ghy dan met kracht my tot de lust te dringen?
Me-vrou, ghy zijt verdoolt, geen liefde laet haer dwingen;
Sy gaet maer daerse wil. Noyt heeft het goeden aert
Dat met bedwongen sin te samen is gepaert.
Al drijft de bleecke vrees den mensch tot vreemde saken,
Noch kanse niet met al ontrent de liefde maken:
De liefde, vry van aert, en past op geen gebiet,
De liefde, watje dreyght, en vreest de vreese niet.
Ghy dient, met beter gront, uw saken aen te leggen;
Denck, wat van ouden tijt het spreeckwoort plagh te seggen:
Al is de vrijster steegh, noch wertse wel de bruyt,
Maer wil de vryer niet, soo is de vrientschap uyt.
Geen man en wert verkracht. Ten gingh hem noyt ter degen,
Die iemant met gewelt tot liefde wou bewegen;
Noyt joegh hy met vermaeck, of hadde goeden vangh,
Die honden op het wilt deed' loopen door bedwangh.
Ghy dreyght my (soo het schijnt) met veelderhande plagen,
Indien ick niet en wil uw quade lust behagen;
Ghy sult my (soo ghy seght) benemen naem en eer,
En maken my verdacht in 't oogh van mijnen heer.
Noch dit beweeght mijn hert. Hoe! sal ick dan betrachten
Dat my een mensch gebiedt? en onder dies verachten
Gods noyt volpresen wet? soo moest mijn deusigh hooft
Van hersens zijn ontbloot, van reden zijn berooft.
Sal ick een mensch ontsien? sal Joseph moeten vieren
Een wispelturigh wijf? het swackste van de dieren?
Een wanckelbaer gestel? een haest gebroken vat?
Neen, dat is ongerijmt. Mijn God verhoede dat!
Laet komen wat er wil, laet alle spotters rasen,
Laet swarten achterklap met volle kaken blasen

Haer doodelick vergif; laet kinders, man, en wijf,
My spouwen op het hooft, en treden op het lijf!
Al word' ick van de smaet van alle kant besprongen,
Gebeten van de nijt, gesteken van de tongen,
Al schiet de schimp haer dracht, de spijt haer bitter gal,
Des werelts schand of eer beweeght my niet met al.
Die in sijn eygen hert onnosel wert bevonden,
Trotst, met de klare maen, het keffen van de honden,
Onschult vreest geen gevaer. Een onbevleckt gemoet
Spot met de schamper nijt, schopt klappers met de voet,
Vreest pijn noch wreede doot. Laet al des werelts beulen
My vallen op het lijf, en t'samen komen heulen
Alleen tot mijn verderf. Heb ik een suyver hert,
Ick blijve wel gemoet, ook midden in de smert.
Al word'ick uytgereckt, gegeesselt, opgehangen,
Gevilt, van een gescheurt met vreeselicke tangen,
Gedroopt met vierig peck, gebraden en geroost,
Of op een radt geset; - siet hier een vasten troost:
Of God sal al de pijn van mijnen halse dryven,
Of God sal in de pijn mijn swacke leden styven,
En geven my de kracht, dat, midden in 't gewoel,
Ick (spijt der beulen hert) geen pijn met al en voel[1)].
Indien dan yemant vraeght, waerom dan lijt doch desen?
Soo ick noch spreken kan, dit sal mijn antwoort wesen:
Om dat hy liever hadd' te queelen in de pijn.
Als in onkuysche vreught sijn leven lanck te zijn.
Maer soo mijn vrome daet noch eenmael wert geweten,
(Gelijck een eerlick stuck doch niet en wert vergeten)
Soo wensch ick dat mijn heer my gund' een weynigh aerd,
Daer nu en dan een been mocht worden in vergaert
Van mijn verdorde rif. Noch wensch ick daer beneven,
Dat seker kleyn gedicht zy op het graf geschreven:
‘Hier onder leyt een knecht, die quam in swaren rouw,
Omdat hy had te lief sijn eer, sijn heer, sijn vrouw.’
Daer is een seker dier, bekleet raet schoone vellen,
Dat, soo het iemant gaet ter aerden nederstellen,
En spreyter modder om, gelijck een ronden dijck,
Soo datter geenen wegh en zy als door het slijck;
Het dier sal blijven staen, ja liever liggen sterven,
Als door den vuylen mis sijn bont te sien bederven[2)].
Och of dit reyne dier, by eenigh konstigh mensch,
Waer op mijn graf gemaelt! dat waer mijn derde wensch:

1) Wanneer ick slechts u hebbe, soo en vrage ick niet naer hemel ofte aerde; wanneer my oock lijf en ziele versmachte, soo zijt ghy doch God alle tijt mijnes herten troost, ende mijn deel. Psalm 73. 25.
2) Malo mori quam pollui.

Dit staet in my geset, ick sal den doot verkiezen
Eer dat mijn eerbaer lijf sijn reynheyt sal verliesen.
   Ick wil veel eer, ick wil in stucken zijn gereckt,
   Als, door onkuys bejagh, mijn jeught te sien bevleckt.
Meynt iemant dat de vreught van sijne geyle nachten
Sal in soo droeven staet vervullen sijn gedachten,
   En laven hem de ziel in 't midden van de straf?
   Hy dwaelt, gewis hy dwaelt, het loopter anders af.
't Is waer, een reyn gemoet dat sonder schult moet lyden,
Voelt dickmael in verdriet een smakelick verblyden:
   Maer die om slim bedrijf vervalt in swaer gequel,
   Voelt, boven alle pijn, de pijne van de hel.
Mijn geest op God gegront, die sal my laten proeven
Het leven in de doot; dien wil ick niet bedroeven,
   Niet wysen van der hant, niet maken ongerust,
   Noch om gedreyghde straf, noch om beloofde lust.

SEPHYRA.
Nu kan ick over u met volle mont getuygen,
Dat Joseph liever heeft te breken, als te buygen:
   Nu sie ick metter daet, en klaerder als den dagh,
   Wat in een hoofdigh mensch een harde kop vermagh.
Wat meughje van den Geest soo wonder veel gewagen?
Zijn tochten in den mensch en zijn maer sinne-vlagen,
   Invallen van de maen, kasteelen in de lucht,
   Onweerdigh (na my dunckt) dat iemant daerom sucht.
't Is suyselingh van breyn, die met een mottigh weder
Ons deusigh hooft beswaert, en sijght in haesten neder
   Wanneer een Ooste-wint den droeven Hemel klaert;
   Hierom beangst te zijn! 't is niet de pijne waert.

JOSEPH.
Wat roert ghy van den Geest met onbeschofte streken?
Ick bidd'u, swijgt'er van, of leert eerbiedigh spreken.
   Ten is geen viese sin, geen gril, geen deusich hooft,
   Maer yet dat vleesch en bloet in geenen deel gelooft.
Geen wint en wert gevat in webben van de spinnen,
Geen vreughde van den Geest in vleeschelicke sinnen,
   Een uyl of vleder-muys zijn haters van het licht;
   Geen son en isser goet, als voor een goet gesicht.
De Geest is ons een pant, by Godes hant gegeven,
Een troost, een heyligh merck, in onse ziel geschreven;
   De leyts-man onser jeught, het roer van ons gemoet,
   Die onse gangen stijft en voor den val behoedt.
De Geest is helle glans, waer door ons herten glimmen,
Een onbesweke leêr, waer mede dat wy klimmen
   Tot onsen grooten God, waer mede dat wy gaen
   Tot boven in de lucht, veel hooger als de maen.
Brenght suyker, honig-raet, en wat heeft soete namen,
Brenght sangh en snaren-spel, brenght alle vreught te samen,
   Een straeltjen dat de Geest ontrent ons herten schiet,
   Maeckt al des werelts lust min, als een enckel niet.

SEPHYRA.
Daer is, na dat ik hoor, voor my niet uyt te rechten,
Of ik moet desen geest eens heftigh gaen bevechten,

Want wat ick brengh ter baen, en wat ick op u win,
Dat steeckt het nortsche dinck u weder uyt den sin.
Ick ben met vollen haet op desen Geest gebeten,
Ick moet van al sijn doen wat naerder reden weten;
Maer eerst, wat is het vleesch? J. Des menschen eygen aert.
S. Wat noemt ghy dan den Geest? J. Dat ons daervoor bewaert.
S. Is vleesch ons eygen aert? en wilt ghy dat versteken,
Wel aen, ick ben gesint hier naerder van te spreken.
Ick wil voor onsen aert de saeck eens nemen aen.
J. Dat heeft uw gladde tong voor desen al gedaen:
Al wat ghy hebt geseyt, dat heb ick soo genomen,
Al waer het van het vleesch in eygen daet gekomen;
Dies, als ghy kennen wilt het vleesch en sijn beleyt,
En vraeght niet hier of daer, ghy hebbet al geseyt.
S. Nu weest ghy dan de Geest, met al uw sware lasten,
En laet ons eens de saeck wat dieper ondertasten:
Wat sluytet, dat ghy seght, dat yder met sijn bloet,
En met sijn eigen vleesch geduerigh stryden moet?
De vrede wert de mensch ten hoogsten aengepresen,
En daer men altijt kijft, hoe kan daer vrede wesen?
Daer staegh een vinnigh hert is veerdigh om te slaen,
Hoe kan daer eenigh deel naer soete liefde staen?
De liefde moet voor al van onsen geest beginnen,
Daer leyt haer eerste gront. Wie kan een ander minnen,
Die bitter, als een gal, met opgesetten raet,
Sijn eygen vleesch bevecht, sijn eygen leden haet?
Wie isser oyt geweest, wie isser noch te vinden,
Die, met soo engen bant, sijn lusten wist te binden?
Gelijck ghy strenge Geest ons pooght te doen verstaen?
Neen, 't is maer raserny, ten kander soo niet gaen.
Geseggelick te zijn, gevoegelick te wesen,
Dat is een schoone deught, van yder hoogh gepresen,
Dat is de rechte greep om t'huys en over al,
Waer dat men henen gaet, te wesen lief-getal.
Een die met reden weet te nemen en te geven,
Naer tijt en stont gebiet, die is bequaem te leven;
Die weet den rechten streeck, en ver den besten voet,
Hoe dat men metter eer by menschen woonen moet,
Die naer des werelts loop sijn saken weet te voegen,
Vint yders goede gunst, en eygen welgenoegen;
Maer eeuwigh over-dwers te liggen in de sack,
Is voor een yder mensch een lastigh ongemack.

JOSEPH.

Daer wert (gelijck ghy seght) van vrede veel gelesen,
Maer eendracht met de sond', soud' dat de vrede wesen,
Die Godt ons wijst en prijst? kan duysternis en licht,
Kan water ende vier te samen zijn verplicht?

Kan yemant, wie hy zy, kan yemant raetsaem vinden,
Sich met een dooden romp aen een te laten binden?
   Kan yemant fris en fray, vol levens en gesont,
   Gaen liggen hooft aen hooft, en voegen mont aen mont
Met eenigh stinkend' krengh, een lichaem sonder zielen,
Vol ysselijcken stanck, daer uyt de maden krielen,
   Gelijck men, hier en daer, siet liggen op een rat?
   Die met de sonden heult, doet vuylder dinck als dat.
Sal yemant in sijn huys een vuyle boef gehengen,
Die sijn beminde vrou tracht om haer eer te brengen?
   Sal d'overheit een guyt, geneight tot moort en brant,
   Met vreden laten gaen, en dulden in het lant?
Sal yemant in sijn kleet het broetsel van de slangen,
Vol doodelick vergif, al soetjens laten hangen,
   En gaen soo druypen heen? neen, neen, het echte wijf
   Staet met een lichte-koy geduerigh in gekijf,
Geseggelick te zijn, en laet u niet bedriegen,
En is niet ons vernuft in slaep te laten wiegen,
   Nae dat een yder wil, en is niet onsen sin,
   Van alderley beslagh te laten nemen in.
't Is sacht te zijn van aert, de reden plaets te geven,
Te stellen Godes wet tot richt-snoer van het leven,
   En soo ghy desen wegh gesint zijt in te gaen,
   Spreeckt maer een enckel woort, ons twisten heeft gedaen.
Een aep omhelst sijn jonck, dat al sijn leden kraken,
Soo dat het steeckt de moort; zijn dat niet moye saken?
   De moeder langht een mes, en geeft het aan haer kint,
   Dat quetst het totter doot; is dat niet fray gemint?
Een ieder (soo ghy weet) doet sijnen wijngaert snoeyen,
En laet het gulsich hout niet al te weeligh groeyen;
   Dat valt ons vreemt in 't oogh, maer wie en wetet niet,
   Dat, wat de snceyer doet, om beters wil geschiet?
Wy sien den Medecijn met gloeyend' yzers branden
Den desen aen het been, den geenen aen de handen,
   En evenwel nochtans is alle man bekent,
   Dat, van het gansch beleyt, genesen is het ent.
De plaester, wiens gebruyck is tegen het vervuylen,
Smert, alsse wort geleyt op zeer en etter-buylen,
   Maer soo die wort gebruyckt ontrent de gave huyt,
   Men wort niet eens gewaar het byten van het kruyt.
Ghy roept: uw woort is hard, 'k en kan het niet verteeren;
't Gebreck is in uw selfs, ghy zijt vol boose sweeren,
   De salve van den Geest, die u de pijn aendoet,
   Waer u een hertelust, hadt ghy een gaef gemoet.

SEPHYRA.
Hoe deerlick is de stant, van die een strijdig woelen
Van innerlick gevecht gestaegh in haer gevoelen!
   Hoe deerlick is de mensch, die eeuwigh zijn verstant
   Vint overhoop gestelt, en tegen een gekant?
Du geefst, gestrenge Geest, ons groote stof om klagen,
Du legst ons packen op, die niet en zijn te dragen,
   Du dringhst en dwinghst de mensch te vliegen na de lucht,
   En siet, de sware klomp leyt in het stof en sucht!
Een Rijk, hoe rijck en groot, moet seeckerlijck vervallen,
Als borgerlijcke krijgh fit binnen op de wallen;

Geen steden zijnder vast, geen huysgesin bestaet,
Daer borgerlycke twist geduerigh omme-gaet.
Hoe sal dit kleyn begryp, ons boesem, ons gemoeden,
Ons hert, een tanger lidt, van binnen konnen voeden
Een onderling gevecht, een innerlick ellend',
Een tweedracht sonder rust, een oorlog sonder end'?
Eylaes! wat is cle mensch? een windt, een roock, een wasem,
Een schaduw sonder lijf, een dau, een mist, een asem,
Een damp, een schrale lucht, een teer, een nietig vat,
Een broosen aerden pot, een ick en weet niet wat.
Gewis, indien gy wilt dit krancke maeksel dwingen
Met soo benauden praem, het moet aen stucken springen
Al watter is ontrent, en bersten met getier,
Gelijck het aertryck scheurt, van opgedreven vier.
Wat wil men dat de mensch sijn herte sal verkrachten?
Bestrijden sijn gemoet, bevechten sijn gedachten?
Slaen met sijn eygen geest, en voeren alle tijt,
In desen kleynen romp, een innerlycken strijt?
Al wat men menschen noemt, is van een vrou gekomen,
Die door een vleyers tong soo haest was ingenomen.
Die door een schoone vreught soo lichte was bekoort;
Wy sijn van vrouwen aert, wy vallen door een woort.
Al wat van katten komt, dat is gesint te muysen,
Wie kan sijn eygen hert, sijn wesen doen verhuysen?
Wie kan sijn eerste gront, sijn oorspronk, sijn begin,
Verjagen uyt haer plaets, en setten uyt den sin?
Wy sijn van weecke stof, in geyle lust gewonnen,
Gemolcken als de melck, als kaes byeen geronnen,
Gedragen in den buyck, door sogh en pap gevoedt,
Met sang in slaep gewieght; in 't korte: vleesch en bloet.
Wat wil dit kranck gestel sijn leden dus beklemmen,
En met soo nauwen dwanck sijn domme sinnen temmen,
Zijns willens meester zijn is al te grooten wensch:
Om lust te wederstaen, niet swacker als de mensch!

JOSEPH.
Verbloemt my, soo gy wilt, uw lust met schijn van reden,
Ick salder evenwel, ick salder tegen treden:
En schoon ghy brenght ter baen uw krachten in 't geheel,
Noch sal ick regel-recht staen in het tegen-deel.
Geluckigh is de ziel, die door een hevigh stryden,
Het doodelick vergif der sonde weet te myden;
Geluckigh is de ziel, die door geslagen twist,
Den uytgelaten brant van hare tochten slist.
Daer is een goede strijt, daer is een heyligh kijven,
Daer is een reyne haet, daer is een heylsaem drijven;
En wederom daer is vreê, liesde, stilte, vreught,
Die onsen geest bedroeft, en met met al en deught.

't Is geen verdorven aert, dat ons verdorventheden
Ons wroegen aen de borst en dringen op de leden:
't Gevoelen van het quaet komt uyt een goeden gront,
Dat wy ons sonden sien, en komt niet van de sond.
Al dunckt het u soo vreemt, al quetst het uw gedachten,
Ick segge, dat de mensch sijn leden moet verkrachten;
Ick segge, dat de mensch van sich verscheyden moet,
Al wat de siele quetst of eenigh hinder doet.
Ick segge, dat de mensch sijn innerlickste wesen,
Sijn aengeboren aert, hoe seer by hem gepresen,
Hoe vast aen hem gehecht, hoe diep in hem geplant,
Moet stellen in bedwanck, en leggen aen den bant.
Al wat hy heeft gelieft, dat moet hy leeren haten,
Al wat hem heeft behaeght, dat dient hy na te laten.
Ach! soo het met my gingh, als ick van herten wensch,
Ick vlugted' uyt my selfs, 'k en bleef niet meer een mensch.
Wat hangen wy aen d'aerd, en lieven aertsche saken?
Wat soecken wy in d'aerd' ons leven en vermaken?
Wat is het aerts gemoet met aerde soo gepast?
Waerom is onsen aert soo in der aerden vast?
Al wie den hemel soeckt, moet van den hemel spreken,
Moet tot den hemel gaen, moet door den hemel breken,
Moet naer den hemel sien. Wat dienter veel geseyt?
't En is geen effen baen, die tot den hemel leyt.
Ick weet des menschen hert is vol verkeerde streken[1)]
Ons alderbeste daet heeft even haer gebreken,
En niet-te-min nochtans kan yemant in den geest
Behouden vaste troost, en blijven onbevreest.
Daer is geen twijffel aen, de Vrede-vorst sal komen,
Ick heb al over langh van sijnen dagh vernomen,
En in den geest gesien; ick heb in mijn gemoet
Den Soon alreets omhelst, gekusset en gegroet:
Ick heb al over langh, ick heb gesien van verre,
Een licht, een wonder licht, een ongewoone sterre,
Een strael van hellen glans, voor Zebulon bereyt,
Een fackel voor het volck, dat in het duyster leyt.
Wat heeft den hemel voor! wat sal ons weder-varen!
Een maget is bevrucht, en sal een sone baren,
Een kint, een wonder kint, wort Israël gejont,
Wiens naem is eeuwigh God, Vorst van het nieu verbont.
Hy was vol swaren druck, van alle man vertreden,
Onweert, veracht, onteert, verwont in al de leden,
Hy loedt op sijnen hals, met een bewogen hert,
De smaet van onse schand', de pijn van onse smert.
Hy was van God geplaeght met veelerhande wonden,
Hy droegh op hem alleen de straf van al de sonden,
Door sijn geleden smert, en diep-gevorde straem,
Zijn wy den grammen God geworden aengenaem.
Wy sweefden hier en daer door onbekende dalen,
Gelijck de schapen doen, die sonder herder dwalen;
Maer hy, door sijnen geest, en goddelick beleyt,

1) Alle dese zijn ist den geloove gestorven, ende en hebben de belofte niet ontfangen, maer sy hebbense van verre gesien, ende gelooft, ende gegroet. Hebr. 11. 3. Johan. 8. vers 16. Psalm 2, vers 6. Esai. 9. vers 1. 9. De komste van den Messias is door de Propheten des onden Testaments byna met alle omstandigheden voorseyt geweest. Zijn ontfangenisse, Esai. 7. 14. sijn geboorte, Esai. 9. 6. sijn lyden, Esai. 13. sijn doot, Esai. 11. 2. sijn opstandinge, ende sijn eeuwigh rijck, Esai. 61.

Heeft ons van nu af aen een beter wegh bereyt.
Hy heeft gelijck een lam ter slacht-banck weg-gedreven,
Of als 't onnosel schaep den scheerder opgegeven,
Geswegen als hy leet, geleden met gedult,
En met een stillen mont gedragen onse schult:
Hy is om onsent wil voor het gericht gekomen,
Om onsent wil van hier in angsten wegh genomen,
Hy was van allen kant om onsent wil verdruckt,
Ten lesten uyt het lant des levens wegh geruckt.
Maer als sijn weerde bloet tot soen sal zijn gegeven,
Dan sal hy saet sien, dat door hem sal eeuwig leven;
Want nademael sijn ziel droeg smart en groote pijn,
Soo sal des Heeren wil in hem volkomen zijn.
Wel aen dan, swack gemoet, hoe ligt gy dus gebonden
Aen uw verdorven aert, en aengeboren sonden?
Gy zijt uyt vuylen lust gewonnen, ick beken 't,
Maer God heeft dese quael van uwe ziel gewent[2):]
Hy geeft ons sijnen geest, die ons leert overwinnen
Den onbesuysden wil van ons verdwaelde sinnen,
Hy reynight ons gemoet, en stijft ons swacke ziel,
Die anders yder reys in sonden neder-viel.

SEPHYRA.
Nu wert ick uit mijn sin. Kan u dat niet bewegen?
Ist noch al even na, en noch al niet ter degen?
Ist altijt van bedwangh en eeuwig van verdriet?
Wy hebben al genoegh, 't is al het oude liet.
Al watje denckt en spreeckt, zijn toornen, boeyen, zelen,
Neus-prangen, ziel-bedwang, muyl-banden, en gareelen,
Al watje roept en krijt, is bint, hou-in, betemt,
Dwinght, overheert, betoomt, druckt-neder, stuyt en stremt,
Strijt, pluckhaert, vecht, en slaet. Wat onbeschofter streken,
Waer hoorde'r oyt een mensch soo wreeden aert van spreken?
Ghy dringht ons (soo het schijnt) de boeyen aen het been,
En wat'er van u komt, dat treft gelijk een steen.
Nausiender, knorrepot, grijspens, genuchtverdryver,
Hartknager, tranevrient, swaerhoofdig hayreklyver,
Muytmaker, warregeest, breeckfpel, verdrietsgesant,
Zielpijnder, bulleman, rusthater, dwingelant;
'k En kan, 'k en wil, 'k en sal! wat mooght ghy liggen rasen,
En breeken ons den kop met uwe viesevasen?
'k En kan, 'k en wil, 'k en sal! wat datje doet of laet,
Staen onder u gebiedt, of hooren uwen raet.
De jeught begeert haer recht: wie kan het haer beletten?
Voorwaer gy zijt te kranck u tegen haer te setten,
Die met te nauwen dwanck die soete jonckheit dwinght,
Maeckt dat haer vrye geest uit alle banden springht.

2) Door de komste Christi hebben alle geloovige belosten van vergevinge der sonden, verlichtinge des verstants, vernieuwinge van wille. Actor. 5. 31.

J. Nadien het u belieft, met afgerichte streken,
Als voor het dertel vleesch tot mijnen geest te spreken,
Soo laet my weder toe, behoudens uw ontsagh,
Dat ick, als in den geest, u antwoort geven magh.
S. Neen, Joseph, dit geral en is maer tijt verloren,
Ick sweere by mijn ziel, en segh u van te voren,
Indien ghy mijn versoeck nu geen gehoor en geeft,
Ghy meught, gewis ghy meught, wel grouwen datje leeft.
Onthout dit leste woort. Maer wie sal oyt gelooven
Dat Joseph sijnen staet van welvaert sal berooven,
Om ick en weet niet wat? neen, ken ick sijnen aert,
Hy sal vry beter doen, indien hy sich bedaert.
Ghy wert, mijn soetste vrient, door all' omstandigheden,
Tot vreught en heyl genoot, getogen, en gebeden,
Vermagh ick yet op u, ick bidde, neem het waer,
Neem uw geluck ter hant, en hoet u voor gevaer.
Daer menigh edelman, de bloem van dese landen,
Sich wenschte, voor altijt, te mogen aen verpanden,
Te houden voor sijn deel, te kiesen voor sijn vrou,
En eenen soeten nacht te koopen met de trou;
Dat Potiphar met pijn, met bangigheyt van sinnen,
Met vreese, met gevaer, met vieriglick te minnen,
Met gansche dagen langh ontrent mijn huys te gaen,
Met dickwils al den nacht voor mijne deur te staen,
Met kommer, met ootmoet, met smaetheyt te verdragen,
Met sorge, met verdriet, met veelderhande lagen,
Ten langen leste kreegh, ja, kreegh ter nauwernoot;
Dat (segh ick) komt u selfs gevallen in den schoot,
Dat hijght naer uwe gunst, niet innerlijck verlangen,
Dat speelt ontrent uw net, en wenscht te zijn gevangen,
Dat hanght u om den hals, en opent u de baen,
Die al de hoofsche jeught wel hadde willen gaen;
Dat bidt om uw behulp, dat komt tot u gevloden,
Dat kleeft u aen het lijf, en wort u aengeboden,
Niet om te zijn uw vrou, maer om te zijn uw lief,
Niet tot een praem van trou, maer slechts tot uw gerief.
Ghy moest wel zijn een block, van alle vreught versteken,
Hartneckigh, onbeleeft, van heusheyt afgeweken,
Van mensheyt afgekeert; ghy moest wel zijn een Jan,
Onweerdigh om den naem te dragen van een man;
Ghy moest wel zijn een kluts, een sul, een koelen troever,
Onaerdigh als de zee, en doof gelijck den oever,
En kout gelijck een vis, en bitter als de vloet:
Ghy moest ja zijn een deyn, een ongesouten bloet,
Indien ghy, houte-klaes, soo soeten broek vermuyldet,
En vloot wanneer ick roep, en stont alleen en pruyldet,
Wanneer mijn vierigh hert u sijne smerten klaeght;
Neen, dat en magh niet zijn, de kansse dient gewaeght;
Wien soud' een soete lach niet innerlijck bekoren?
Wien soud' een geestigh oogh niet door het herte boren,
Niet drucken in het mergh? wien soud' een jonge blom
Niet rucken van den wegh, en dryven om en om?
Wie soud' een boertigh jock, een soet en geestigh mallen
Niet met den eersten stoot in liefde doen vervallen?
Wie sal, wanneer ick spreeck: ghy zijt het die ick meen,
Wie sal, met stuer gelaet, voor antwoort seggen: neen?

Wie sal een teeren arm, daer in hy leyt gevangen,
En die, gelijck een klis, blijft om en aen hem hangen,
   Onweerdigh rucken af? wie salder van hem slaen
   Een jonck bevalligh dier, dat hem komt bidden aen?
Waer toe dit langh verhael? 't is langh genoegh gesproken,
't Is langh genoegh het hooft met dit en dat gebroken;
   t'Sa Joseph, voor besluyt, ick ga nu wat ter sy,
   Maer sal van stonden aen u weder komen by;
Bedenckt u onder dies, en speelt niet meer den vysen,
Ghy kont nu, soo ghy wilt, uw eygen vonnis wysen,
   Uw eygen rechter zijn: ghy hebt in uwen schoot
   Uw welvaert en bederf, uw leven en uw doot.

JOSEPH.
Nu gelt'et u, mijn ziel, nu gaet het aen uw leven!
Ghy siet met wat een kracht het wijf wert aengedreven
   Tot dolle raserny, ghy siet aen haer gelaet
   En vreeselijck gebaer, hoe dat uw sake staet:
Sy doet al wat se kan, sy proeft met alle krachten,
Met allerley gewelt, te swacken uw gedachten,
   Te krencken uwen geest; dies brenghtse voor den dagh
   Al wat'er eenigsins haer sake styven magh.
Dan soecktse my den lust met bidden in te prenten,
Dan komtse my aen boort met felle dreigementen,
   Dan weder met gesmeeck, dan weder met gewelt,
   Wie soud' in dit geval niet werden neêrgevelt?
Met wat een schoonen glans, met wat een schijn van reden,
Met wat een slim beleyt wort eerbaerheyt bestreden?
   De wegh is glibberglat: een die niet vast en stont,
   Sou licht, in dit geval, vervallen tot den gront.
Hoe wert mijn wanckel hert geduerigh omgedreven!
Hoe wert het neergedouwt, en weder opgeheven!
   Het draeght, eylaes! het draeght meer als het dragen kan.
   Het suysebolt en swiert, gelijck een droncken man.
Mijn Eva pooght my staegh haer appel aen te prysen,
En komt my schier gestaegh, als met den vinger, wysen
   Nu haren schoonen glans, en dan haer soeten smaeck,
   Maer siet! het is de doot, soo ick de vrucht genaeck.
Het sal, indien ick eet, ick weet, het sal my rouwen,
Noch soeckt mijn dertel vleesch, 'k en weet niet wat, te brouwen;
   Nu loopt de snoepster heen, en loert op haren lust,
   Maer let, o waerde geest! dat ghy haer vlammen blust.
Maer niet als Adam deed', die ging het wijf gelooven
Meer als den grooten God, en liet zijn ziel berooven,
   Om ick en weet niet wat, van haren hooghsten wensch.
   Oneyndelicke God, hoe wanckel is de mensch!
De werelt, is de zee; de winden, onse feylen;
Het schip, ons dertel vleesch; ons sinnen zijn de zeylen;

Dus varen wy daer heen, en als wy zijn in noot,
Dan is'er aen het boort noch ancker, noch piloot:
Wanneer een kranck gemoet wijckt voor de felle baren,
Dan komt de snelle vloet noch hooger opgevaren;
Wanneer men stilte soeckt, dan rijst'er meer getier,
En dat ons troosten soud' is oly in het vyer.
Wanneer ick mijnen dorst een weynigh meyn te koelen,
Dan komt'er meerder brant in mijn gewrichten woelen;
Mijn smakeloose mont vint meer als honigh-soet,
Dat niet als enckel gal en smaeckt aen mijn gemoet.
Ick ben nu recht gestelt, gelijck de lieden plegen,
Die, t'wylen sy te bed, vol droomen, zijn gelegen,
De nacht-meer overvalt, en (soo het schijnt) verrast,
Hun dunckt dat haer de borst met rotsen is belast[1)]
Sy suchten in den slaep, sy sweeten ende hygen,
Om dit geweldigh pack van haren hals te krygen,
Sy roepen sonder stem, en woelen in de pijn,
Maer, na een langen strijt, sy blijven datse zijn.
Ick ben gelijck een mensch, die, door de woeste baren,
Komt, met een snelle wint, in haesten afgevaren,
En schoon hy tegen 't schip sijn rasse gangen roert,
Wort echter met de stroom te zee-waert ingevoert.
Ick ben nu recht gestelt, gelijck mijn Vaders moeder,
Doe sy mijn Vader droegh en Esau, sijnen broeder,
En door den tegen-aert van dit oneenigh paer,
Werd', als een groot gewoel, in haren buyck gewaer:[2)]
Ach, wat een vreemden krijgh! wat voor een selsaem woelen
Ruyst door mijn gansch vernust! ick spreke van gevoelen.
Ach, wonderbaer gevecht! daer twee van eender dracht
Staen tegens een gekant uyt al haer gansche macht:
Ach, vreeselick geval! ick hebbe my te wachten
Niet voor een vremt gewelt, maer voor mijn eygen krachten;
Mijn boesem is het perck, mijn hert een open velt,
Daer twee, gereet te slaen, in wapens zijn gestelt.
De wet[3)] leert mijn gemoet dit sondigh wesen haten,
Mijn lust wil evenwel de sonde niet verlaten:
Ick wenschte met den geest den rechten wegh te gaen,
Maer siet, 't aelweerdigh vleesch wil na de slimme baen.
Ick ben gesont, en sieck; genesen en verloren,
Ick leev', en ick ben doot; ick sterv' en wert geboren;
Nu ben ick weder kloeck, dan wederom verflout,
Nu blooder als een das, dan weder machtigh stout.
Ick lach', en ben bedroeft; ick brand' en ick vervriese;
Ick stae, en val daer heen; ick win, en ick verliese;
Ick hake naer geneucht, gedreven van de jeught,
In tranen evenwel leyt my de meeste vreught.

1) De nacht-merry is een sieckte, spruytende uyt de verstoptheyt van de achterste deelen der herssenen, waer door het schijnt dat men onder eenigh groot gewichte smoort, ofte geworght wort.
2) Beschrijvinge van den tweevoudigen mensche, dat is, van de strijdige genegentheden van vleesch en geest, in de ziele woelende, van de welcke Paulus Rom. 7. vers 14. spreeckt.
3) Niet de wet Mosis (welcke Moses eerst 65 jaren na Josephs doot is geboren, invoegen dat de wet op den bergh Sinai eerst is gegeven na dat de kinderen Israëls 430 jaer vreemdelingen waren geweest in Egypten, Exod. 12. Gal. 3., welcken tijt gerekent moet worden niet van dat Abraham is gaeu wonen in Egypten, maer van dat hy eerstelijck vertrock van Haran, bewijst Carion in sijn tijtrekeningh lib. 2), maer de oorspronckelijcke wet op de insettinge des houwelicx by Gode verkondigt. Gen. 2. 24.

Wie heeft sijn leven oyt soo vreemden stuck gelesen?
Mijn sieckte wort, eylaes! door sieck te zijn genesen,
   Door kranck te zijn geheelt; ick werde ja gesont,
   Niet door een soet onthael, maer door een versche wond,
Ick drijf en wert gejaegt; ick stoot, en wert geslagen;
Mijn weerdste deel van al en kan my niet behagen;
   Ick ben mijn eige slaef, ick diene mijnen knecht,
   En die my naest bestaet, is die my meest bevecht;
Die treckt my hier en daer, die ruckt my op en neder,
Die drijft my hoogh en laegh, die sleurt my gins en weder;
   Die brenght my daer ick was, en prijst my weder aen,
   Al wat ick rechts te voor had uyt den sin gedaen.
Wat baet my slot of deur? mijn vyant is van binnen,
En dat my meest ontstelt, woont in mijn eyge sinnen;
   Al werd' ick nu en dan verheven van der aert,
   Dat my den loop belet, sit op mijn eygen paert.
Nu ben ick wat verquickt, dan wederom besweken;
Nu ben ick voorts gegaen, dan achterwaerts geweken;
   Nu voel ick soet vermaeck, dan weder suer gequel;
   Nu klim ick in de lucht, dan dael ick in de hel;
Nu ben ick als een prins, stracx weder niet met allen;
Nu stae ick als een rots, dan ligg' ick neêrgevallen;
   Nu jae, dan weder neen; nu woest, dan weder stil:
   Mijn hert is ebb' en vloet; 'k en weet niet wat ick wil.
Wat dient er meer geseyt? mijn boesem kan niet vaten
Mijn grondeloos gepeys, 'k en weet niet waer te laten
   De tochten van de lust. Al wat het ooge siet,
   En wat het vleesch begeert, en wil de reden niet.
Wat ben ick voor een dinck! hoe swaer om af te malen!
Wat spoock woont in mijn ziel! wie kan het recht verhalen:
   Half quaet, half goet, half dwaes, half vroet, half mensch, half beest,
   Half kloeck, half kranck, half recht, half manck, half vleesch, half geest!
Wat raet in dit gevaer? ick wil gaen neder-knielen
Voor mynen grooten God, en hem van ganscher zielen
   Gaen roepen my ter hulp; Hy is, die in den strijt
   Ons geeft een mannen hert, en voor den val bevrijt.
Hy is die kracht verleent, en stijft ons swacke leden,
Wanneer wy tot hem gaen met smeecken en gebeden;
   Geen sonde komter oyt soo hart gedrongen aen,
   Is God ons toeverlaet, haer prickel sal vergaen.
Wel aen, 't is meer als tijt tot Gode sich te geven,
Ten eynde my den geest niet werde wech gedreven;
   Wel aen, mijn God, mijn heyl, mijn trooster in de noot!
   Geef dat ick magh bestaen in desen harden stoot[4].
Geef, dat ick gansch het rot van dese slimme tochten,
Waer door mijn swacke ziel wert deerlick aangevochten,

4) Biddet (seyt de Heere Christus) op dat ghy in geen versoeckinge en komt; Luc. 22. 4. Matth. 26. 42. Marc. 14. 38.

Met kracht magh drijven uyt en treden mette voet,
En u magh dragen op een onbesmet gemoet.
Ick ben, eylaes! ick ben gansch deerlick wegh gesonken[1)]
In kuylen vol gevaer, ick legge schier verdroncken
In ongesonden stanck van 't grondeloose slijck:
Indien ghy niet en helpt, gewis ick ben een lijck.
Wat isset van den mensch? sijn alderbeste gronden
Zijn, als een dreckigh kleet, bevleckt met vuyle sonden:
Sijn deught en hooghste tucht is maer een dorre blat,
Eylaes! wat is de mensch meer als een aerden vat?
Sijn sinnen, en met een de loop van al sijn leven
Wert door het sondigh vleesch, als met de wint, gedreven
In 't grondelose meyr van 's werelts woeste baen,
Wel op, en stae ons by, of, Heere, wy vergaen!
Mijn voeten zijn gestelt op glibber-gladde paden,
Ick ben van alle kant bevochten van den quaden,
Mijn lust gaet buyten spoor, myn jonckheyt speelt de beest;
Kom, dael op ons, ô God, met uwen reynen geest!
Kom, dael op mijn gemoet, ick wachte met verlangen!
Kom, stijf mijn krancke leên! kom, stut mijn swacke gangen!
Kom, recht ons weder op, en hoet ons Heer, voor schant!
Brengh heyl aen mijn gemoet, en kracht aen mijn verstant!
Laet druppen uwe leer, gelijck een soete regen,
Laet vloeyen, als een dauw, uw Goddelijcken segen
Op ons benauden geest, bevochtigh ons gemoet,
Verquick ons dorre ziel, door uwen milden vloet!
Ghy hebt my, goede God! soo menighmael voor desen
De wonderlijcke kracht van uwe gunst bewesen,
Dies wil ick eeuwigh zijn en blyven uwen knecht;
O, laet mijn swack gemoet, bestaen in dit gevecht!
Zy doch soo soet en goet om ons te leeren stryden,
Als 't vlees is boos en broos, om naer de lust te glyden:
Zy doch soo seer geneyght, om ons te houden staen,
Als ons de quade tocht ter neder pooght te slaen.
'k En bid om geen gewin van steden of lantsdouwen,
'k En poogh geen hoogh paleys tot aen de lucht te bouwen,
'k En eysch geen grooten naem, geen gelt, geen hogen staet,
Om over al te zijn getroetelt achter straet:
Ick wensch een eenigh dinck, en dat uyt ganscher sinnen,
Ick wensch mijn eigen hert te mogen overwinnen;
Maeck my tot mijnen slaef, maeck my mijn eygen mensch,
Geef my tot mijnen buyt; dat is mijn hoogste wensch.
Nu recht u op, mijn ziel! God neyght tot uwe klachten
Sijn goedertieren oor: ick voele meerder krachten,
Ick voel een soete dauw', ick voel een selsaem werck,
In droefheyt werd ick bly, in kranckheit ben ick sterck.
Wel op dan, mijn gemoet! neem waer den rijeken segen
Die op u nederdaelt, gaet uwen Heylant tegen,
Recht op uw slappe kniên: God spreeckt tot uwen sin,
God klopt aen uw gemoet; wel op, en laet hem in!
Wat blijft de vuyle lust noch in uw herssens malen?
Ick voel een ander vyer op mijn gewrichten dalen,
Ick voel een nieuwen geest, een meer als menschen kracht,
Die, tot mijn onderstant, van boven wert gewracht
Gelijck de nieuwe most (die, eer hy is verlaten,

1) Psalm 69. vers. 3.

Leyt, met een groot gewelt, en worstelt in de vaten,
Nu over hoop gevoert, dan weder neer geperst,
Tot, na een langh gewoel, het ox-hooft open berst)
Komt, met een snel gedruys, nu los en onbedwongen,
Geborrelt uyt het vat, en, in de lucht gesprongen,
Soo dat des kuypers gast kan hooren aen de klanck,
Dat nu het edel nat is buyten sijn bedwanck.
Soo gaet het met den Geest: nu leit hy schier verdwenen,
Dan grijpt hy weder moet, nu valt hy plat daer henen,
Dan rijst hy weder op, tot dat hy met gewelt,
Door Godes hand gestijst, ten lesten houdt het velt,
Ten lesten baert sijn kracht, en, hooger als de bergen,
Gaet, als een dapper helt, de gansche werelt tergen,
Grijpt, met een stout gemoet, sijn tochten by de kop,
Stoot dertelheyt daer heen, en sit'er boven op.
Wat rest'er nu te doen? sal dit mijn hert bewegen,
Dat haer Mevrouw vertoont soo seer tot my genegen?
Sal haer uytsinnigh vyer my dryven tot de min,
Of sal het zijn een toom om my te binden in?
Wat is'er vuylder dinck, als dat een wijf gaet veylen
Haer schoot, haer eygen vlees, en komt met volle seilen
Van uytgelaten drift op yemant dringen aen,
Haer eygen koppelers', haer eygen roffiaen?
Wat monster is een wijf, die, als de kriele teven,
Door schaemteloosen brant daer henen wert gedreven,
En ranst de mannen aen, en eyscht met stout gebaer,
Dat, of zy 't al begeert, noch best geswegen waer?
Wat heb ick menigh woort van aenstoot moeten dragen!
'k En ben schier nimmermeer van 't geyle wijf ontslagen,
Want met dat hare man sijn hooft maer eens en went,
God geve waer ick ben, sy vint haer daer ontrent;
Sy komt en maeckt een praet, en, vol van hoeretreken,
Lonckt met een brandend oogh, haer wesen schijnt te spreken,
Sy sucht en siet my aen, sy komt my in 't gemoet,
Sy grijpt en kust mijn hant; wat weet ick watse doet?
Fy, onbeschaemden aert! fy, eervergeten rancken!
Die niet als in een kot van vuyl bordeelen wancken,
Waer voor een onverlaet, hoe rau en ongeschickt,
Van ganscher kelen walgt, van ganscher herten schrickt;
Die aen de kriele jeught haer hittigh dorsten laven,
Doen winste met haer lijf, en nemen gelt en gaven;
Maer dit oneerlijck wijf, vergeckt 'k en weet niet hoe,
Biet my haer eygen lijf, en noch geschencken toe.
Een ongebonde schroef, al heeft hy schoon behagen
In maeghden op te doen, en vrouwen na te jagen,
Sal stremmen sijnen brant, indien een hitsigh wijf
Komt, met een stout gebaer, hem dringen op het lijf:

Sal dan een zedigh hert niet allerwegen haten
Een wijs, geheel geneyght haer eygen man te laten,
   Een wijf, vol geylen brant, die met een kriele sin
   Een slaef, haer eygen knecht, wil dwingen tot de min?
Het beste vrou-cieraet noem ick een zedigh wesen,
Een neer-geslagen oogh, daer schaemt is in te lesen,
   Een aensicht, dat rontom door eerbaer root ontsteeckt,
   Oock als een echte man van reyne liefde spreeckt,
Ach! 't is een vuyl bejagh, naer ander luyden wyven
Den uytgelaten tocht van sijnen lust te dryven;
   Fy! die een dertel hant slaet aen de reyne trou,
   En metst een vreemden steen op ander luy gebou.
Ick tart u, dertel Vleesch! wat sout ghy, slim gebroetsel!
Mijn hert, door uw bejagh, berooven van sijn voedsel,
   Mijn ziel van haer vermaeck en aldersoetste rust?
   Neen, daer en is geen kans, uw vyer is uytgeblust;
Uw prickel is verstompt, uw banden afgesleten,
Uw tochten wech gejaeght, uw jeucksel uytgebeten,
   Uw vlam en is maer roock, uw kolen enckel as;
   Ick ben een ander mensch, als ick te voren was.
Ravotster, tafel-vliegh, nacht-liefster, buyck-goddinne,
Mont-speelster, weelde-kint, sluip-ziele, schende-minne,
   Tucht-haetster, schote-bol, korthielde glibber-voet,
   Geck-scheerster, lichte-koy, sleep-lenden, labbe-soet,
Wat komt ghy my aen boort met uw vervaarlijk dreygen?
'k En passer niet meer op, 'k en ben niet meer uw eygen.
   Ghy sult na desen tijt, 't zy datje wilt of niet,
   Ghy sult van nu voortaen staen onder mijn gebiet.
Ghy sult uw snoode drift en roeckeloose streken,
Ghy sult uw dollen loop nalaten en verbreken;
   Ghy sult, onstuymigh wicht, ghy sult van nu voortaen
   Geen kromme sprongen doen, geen quade wegen gaen.
Ick ben voor mynen God, met vast beraet, getreden,
Ick heb om sijne gunst uyt al mijn hert gebeden,
   Ick heb met mynen geest gemaeckt een nieu verbont,
   Niet meer te willen zijn een slave van de sond'.
Ick heb, in grooten ernst, een dieren eedt gesworen,
Dat my geen vuyle lust voortaen en sal bekoren,
   Dat my geen kriele sin, geen ander slim gebreck
   Sal onder sijn gebiedt doen buygen mijnen neck.
Ick ben met mijn gesicht, voor al mijn levens dagen,
Getreden in gespreek, en vastelijck verdragen,
   Dat mijn vermeten oogh geen maeght of schoone vrou,
   Met ketelingh van lust, voortaen beloncken sou.
Ick heb van mijn gehoor wel strengelijk bedongen,
Niet meer te laten in 't gesmeeck van gladde tongen,
   Verleydsters van de jeught: ick heb mijn rechterhant,
   Met onbewogen tucht, versegelt en verpant.
Ick heb aen mijn gemoet wel hoogh en dier bevolen
Dat my dit weeligh hert niet meer en word' ontstolen;
   Ick heb mijn wilt gepeys met palen vast geset;
   Dat my geen dertel wijf sal locken in het net.
Ick heb van myne stem een hoogen eedt genomen,
Dat geen lichtveerdigh woort my uyt den mont sal komen;
   Ick poogh met alle kracht te houden in den toom
   In 't waken mijn gepeys, in 't slapen mijnen droom.

Ick heb van alle kant mijn wapens aengetogen,
Om van het snoode vleesch niet meer te zijn bedrogen:
   Mijn schilt is vast geloof, mijn swaert des Heeren woort,
   Mijn hellem Godes heyl, en dus soo gaen wy voort,
Al quame nu Mevrou met smeken en gebeden,
En vulde mijn gehoor met al de soetste reden,
   Die oyt een hoeren tongh haer leven heeft, geleert,
   Noch soud' ick van de lust niet werden overheert.
Al quame nu Mevrou, en, moede van te vleyen,
Gingh proeven mynen geest met jammerlick te schreyen,
   Gingh toonen hare kunst met hygen en gesucht,
   Noch bleef ick onbeweeght, of stelde 't op de vlucht.
Al quame nu Mevrou van stonden aen getreden,
En stelde voor mijn oogh haer lodderlijckste leden,
   Ontsloot haer teere borst, en leyde voor my bloot
   Al wat'er schuylen magh in haren geylen schoot;
Al brachtse voor den dagh veel gaven en geschencken,
En wat een listigh wijf noch vorder kan bedencken,
   Wanneer haer brandigh hert door lusten is verblint,
   Noch sloegh ick al haer doen en seggen in de wint.
Al vielse my te voet, ick (sonder yet te myden)
Indien ick niet en kond' haer leden overschryden,
   Sou trappen op haer lijf en, met een snellen tocht,
   My maken uyt de wegh, ten besten dat ick mocht.
En of sy met haer hant mijn kleet bestont te vaten,
Om my te houden staen, voorwaer ick soud' haer laten;
   En of sy kreet van spijt en maeckte groot geluyt,
   Als 't immers wesen moest, ick streeck ten huysen uyt.

SEPHYRA.
Hier koom ick wederom, nu sal ick haest bemereken
Of Joseph is een mensch, of een van dese sercken
   Gehouwen uyt een rots: nu sal ick eens besien
   Of Joseph sijn geluck moetwillens sal ontvlien.
Wel aen, volmaeckte ziel, schoon boven alle schoone!
Mijns herten grootste vreught, mijn hoop, mijn hoogste kroone,
   Mijn heyl, mijn toeverlaet, mijn troost, mijn soetste rust,
   Mijn liefde, mijn vermaeck, mijn wensch, mijn diepste lust;
O winckel van verstant, o geest in al's bedreven!
O adem mijner ziel, o voedsel van mijn leven!
   O vonck van mijnen brant, o sleutel van mijn hert,
   Die langh gebeden zijt, en noyt verbeden wert!
Ick maen u, op de gunst van mijner hant ontfangen,
Op uw beleefden geest, op mijn bedroeft verlangen,
   Op uw mee-weerdigh hert, op mijn ontsteken bloet,
   Op uwen sachten aert, op mijn ontstelt gemoet,
Op uw begaefde ziel, van yder een gepresen,
Op mijnen heeten brant, op uw bevalligh wesen,

Op mijn bedruckt gepeyns, op uw vermaerde deught! -
Heb deerenis met my en mijne groene jeught,
Heb deerenis met my, en dese teere wangen
Met tranen (soo ghy siet) om uwent wil behangen;
Heb deerenis met my, en desen droeven geest,
Die niet als u en lieft, en niet als u en vreest;
Heb deerenis, ick bid's, met dit verdrietigh suchten,
En met den droeven stant van mijn ellendigh duchten;
Heb deerenis, o vrient, met een verliefde vrou,
Die buyten uwe gunst geen ure leven wou;
Heb deerenis met my, 'k en kan 't niet langer herden,
Ick sijge naar het graf, wat sal van my gewerden?
Ick sterve daer ick gae, heb deerenis met my,
En stelt mijn treurigh hert eens van sijn qualen vry.
Ghy ziet mijn droef gebaer, ghy ziet mijn tranen rollen,
Mijn oogen vol verdriets, mijn kaken opgeswollen,
Mijn geest vol minne-brant, ghy siet mijn herte slaen,
Hoe kont ghy noch soo koel, soo stille blijven staen?
Hoe kont ghy, jonger helt, hoe kont ghy noch gelaten,
Dit lijf, voor u gemaeckt, te grypen en te vaten,
Te drucken aen uw hert, te heelen mijn verdriet?
Maer wat ick klaeg, eylaes! ick sie, 't en baet my niet;
Ick sie, al wat ick doe, 't en kan u niet bewegen,
Ghy staet, gelijck een klip, in 't woeste meyr gelegen,
Die niet een sier en wijckt. O, onbewogen rots!
Of ick al schoone spreeck, ghy blijft al even trots;
Ghy blijft al die ghy waert. Ick sweer u by Osiris[1)]
Ick sweer u by de kat, dat ons soo weerden dier is;
Ick sweer u by den bock, en by de crocodijl,
En by den klaren stroom van onsen rij eken Nijl,
By Isis, Serapis, en wat'er is geboden
Te vieren hier in 't lant: by al de grootste Goden,
Ick sweer u by mijn ziel, en mijn verliefden schoot,
Of heden zijt ghy mijn, òf heden zijt ghy doot.
Het licht van desen dagh dat moet en sal my geven,
Of 't eynde van mijn lust òf 't eynde van uw leven,
Het gae my soo het wil, ick moet noch heden zijn
Of midden in de vreught òf midden in de pijn.
Verstae wat ick u segh: gewis ick sal my wreken,
Of 't sal mijn listigh hert aen slim beleyt ontbreken.
Wat raes ick? 't is geen noot, sou Joseph seggen: neen?
Hy wil maer eens besien, of ick 't van herten meen.
Hy kropt zijn tochten in tot op het alderleste;
De brant en wil vooreerst in 't jeughdigh hout niet vesten,
Maer als het groen gewas het vyer eens heeft gevat,
Soo is'er aen den heert geen heeter brandt als dat.
Soo sal 't met Joseph gaen. Wel, hebt ghy voorgenomen
In d'alderhoogste trap mijn brandt te laten komen,
Soo is 't dan nu genoegh, 't is nu de diepste noot;
't Is nu de jonghste slagh, 't is nu de leste stoot.

1) De Egyptenaers hebben van alle tijden overtolligh geweest in de ydelheyt van haren gemeynden Godsdienst, soo datse niet alleenlijck Osirim, Isim, Serapim, asgestorven menschen, maer oock katten, honden, wolven, en crocodillen, goddelijcke eere hebben aengedaen; invoegen, dat soo yemant eenige van dese gedierten doodde, oock onwetende, hy dadelijck wiert omgebracht gelijck t'anderen tijden een borger van Romen, een kat by ongeluck gedoot hebbende, van de gemeente is verscheurt geweest; het welcke Diod. Siculus verhaelt selfs gesien te hebben.

Al waert ghy van een beest in 't wilde wout gespogen,
Al hadt ghy wreede melck uyt leeuw of beyr gesogen,
  Al waert ghy van een draeck in rotsen opgevoedt,
  Noch sou mijn deerlijk sien bewegen uw gemoet;
Wel aen dan, laet my doch iet van uw gunst verwerven,
Ick bid u.J. Dencktet niet. S. Koom, voeg u.J. Liever sterven.
  S. Nu Joseph! J. Schaemje wat. S. Ach mocht ick! J. Zijt ghy mal?
  S. Ey lieve! J. Naerder niet. S. Omvangh my! J. Ick! 'k en sal.
S. Ghy sult nochtans niet gaen. J. Wat sal u dan ontbreken?
S. Blijft noch een weynigh staen, ick heb u wat te spreken.
  J. 't Is al genoegh, mevrou, daer is geen spreken aen.
  S. Maer vrient, ick heb u vast, ghy kont my niet ontgaen.
J. Is 't geck? S. Nu koom eens hier. J. Ghy sult mijn mantel scheuren.
S. Koom herwaerts. J. Niet also. S. Ick sal u blijven sleuren
  Tot dat ghy my gelieft, het zy u lief of leet.
  J. Als 't immers wesen moet, neem daer, en houd het kleet,
Ick gae ter deuren uyt. S. Gewis het sal u rouwen;
Jor, Zepho, Thina, Gos! helpt desen booswicht houwen,
  Koom helpt, 't is meer dan tijt, loopt als tot moort en brant,
  Ick lijd' hier in mijn huys onlijdelijcke schant.
J. Wat onbeschaemder wijf! hoe wil dit speeltjen enden?
S. Helpt, mans en maeghden, helpt! een slave wil my schenden,
  Een onbeschofte guyt, van Hebron hier gebracht,
  Die komt my ranssen aen, op dat hy my verkracht.
Loopt, mans en maeghden, loopt! komt haest hier in getreden,
De boef is vol van brandt, ontbloot van alle reden.
  J. Wat afgerichte list! ick hoore door het huys,
  Ick hoor van alle kant gedommel en gedruys;
Een yder is verbaest, een yder komt geloopen.
Nu sal het listigh wijf veel leugen t'samen hoopen,
  En doen een groot beklagh, om my te tygen aen,
  Al wat haer valsch bedrijf heeft tegen my bestaen.
Het kleet, dat ick terstont liet in haer handen blijven,
Sal haer doortrapt bedrogh niet weynigh konnen stijven,
  Wat raet nu, lieve God? wat raet doch gaet my aen?
  Waer loop ick, arrem mensch? wat dient'er nu gedaen?[2)]
Hoe rolt het los geluck! hoe gaen des werelts saken!
't Is roock, 't is enckel wint al wat de menschen maken,
  Haer voorspoet, eer en staet, haer hoogst geachte goet,
  Gaet schielick op en neêr, gelijck als ebb' en vloet:
Ick was noch desen dagh in hoogen staet verheven,
Nu legg' ick in het stof, van boven neêr gedreven,
  Nu lijd' ick sonder schult een schandelicken val,
  Onseker wat voor ramp my overkomen sal.
Wat treek ick nu ter hand? sal ick, gelijck een hennen,
Gaen bidden om genaed, en mijne schult bekennen?

2) Kleyne self-strijt ofte strijdige overlegginge Josephs, wat by hem te doeu stont, na dat hy van sijn vrouwe ontvloden, en sijn kleet in hare handen gelaten hadde.

Neen, neen; heb ick de lust tot heden afgewent,
Ick wil volstandigh zijn en blyven totten endt.
Hoe, gaen wy dan te hoof, om daer de loose trecken,
En al dit slim beleyt, mijn heer te gaen ontdecken?
Neen holla, niet alsoo! een huys gerust en stil
Dient in geen twist gestelt, om myner rusten wil.
Wat staet er dan te doen? sal ick my binnen geven,
En daer, voor yder een, al watter is bedreven,
Volmondigh storten uit? Noch dat. 't Is ongeraên,
De feylen van de vrouw voor knechten uyt te slaen.
Wat dan? sal ick in haest gaen loopen uyten lande?
Ick vluchten als een guyt! dat waer te groten schande.
't Is beter wat'er komt te lijden met gedult;
Die blijft, is vroom geacht; die vlucht, die geeft men schult.
Oock als een slaes bestaet van sijnen heer te loopen,
Die moet het met den rugh of met den hals bekoopen[1)];
Of als 't ten besten gaet, hy raeckt aen meul' of ploegh,
Al is hy sonder schult, de vlucht is schults genoegh.
Wat is dan ons besluyt? 't is tijt hier op te letten:
Ick sal niet eenen stap, niet eenen voet versetten,
Ick sal hier wachten af, al wat in dit geval
De goedertieren God my oversenden sal:
Ick heb op God betrouwt, in God heb ick begonnen,
Met God den strijt bestaen, door God de lust verwonnen,
Van God wacht ick het end. Wat pas ick op de smaet!
Wie kan het qualick gaen, die sich op God verlaet[2)]?

Hoe sal ick dy, o Heer! ten vollen konnen dancken,
Die my hebt los gemaeckt van alle werelts rancken:
Mijn oogen van geschrey, mijn jonckheyt van den noot,
Mijn voeten van den val, mijn ziele van der doot;
Dy, Heer, zij lof en danck! dijn naem wil ick belijden:
Du hebst mijn swacken arm geweldigh leeren strijden,
De vingers mijner hant ten krijge toegerust,
Du bist mijn hoogste wensch, mijn troost, mijns herten lust,
Ick wil van nu voortaen, ick wil mijn gansche leven
Aen Godes reyne wet geheelijck overgeven,
En zijn in mijn bedrijf ootmoedigh en oprecht;
Du maer, o reyne Geest, verstercke dynen knecht!

Op Josephs zelf-strijt, dichtkundiglijck uitgebeelt, door den heer Jacob Cats.

Hoe wordt een kuische ziel, door 't vuur van minnevlaegen,
Eestreden! hoe bestoockt door heimelijke laegen
Van 't snoode hoerdom, dat steeds blaeckt in geylen gloed!
Wat ziet men schicht op schicht op 't onbevleckt gemoed
Geschoten, om het in 't onkuische net te trecken.
De vrome Joseph kan ons hier ten voorbeeld strecken,
Wanneer hy dienstbaer was in 't huis van Potifar:
Hier blonck zijn zuivre deught, gelijck een flonkerstar

1) Een weggeloopen slave, al en draeght hy niet mede, is evenwel een dief, want hy steelt sich selven.
2) Wie is oyt te schande geworden, die op God gehoopt heeft? Syrach. 1.

In 't midden van den nacht, als hy de felle voncken
Moest uitstaen van een wijf, dat, als van wellust droncken,
   Hem dagh op dagh versocht te lesschen haren brand,
   Wat sterckte die door zulck een kracht niet wert vermant?
Een bloeyend jongelingh, nu dienstbaer en gevangen,
Ziet hem van zijn Heerin, door loose tooverzangen,
   Steeds locken tot de min, zoo vleyend voor de jeught,
   En staat gelijck een rots, ja wraeckt die helsche vreught.
Geen schoonheit, geen gevlei, geen dartle hoerestreken,
Geen schaemteloos gebaer, geen geile minnetreken
   Zijn magtigh om den held, geharnast met de wet
   Van 's hemels opperheer, 't besnedendom gezet
Ter levens richtsnoer, ooit te helpen aen het wancken.
Het hemelsvuur verteert de tintelende sprancken
   Van wulpsheit in zijn hert, en zet hem in de vlam
   Van God, uit wien hy eerst zijn wezens oorsprongck nam.

Hy, die door kracht gesterckt, kan moedighlyck braveeren
Den hardsten aenval, en de list betriomfeeren,
   Van alles wat ooyt werd in Venus school bedacht,
   Laet schoon het ritzigh wijf hem vleyen, met den nacht
En zwarte duisternis, om schromeloos te plegen
Waer toe de tocht haer drijft: dit kan hem niet bewegen
   Tot zulck een schandbedrijf, vermids des Heeren oogh
   Geen donckerheit belet, maer straelt, uit 's hemels boogh,
In 't dichtste kabinet, aen alle kant besloten.
Durft ze op den vollen dagh haer naeckte leên ontbloten
   Voor Josephs jeugdigh oogh: dat hecht niet op zijn ziel;
   Geen poezelige huid, geen blancke borst beviel
Hem immer, om 't gemoed tot vuile minnestuipen
Te locken, nooit zal zulck een schennis hem bekruipen.
   Hoe zeer dat Sephyra hem tot haer liefde noot.
   Ze ontslae vry alle schaemte, en toon haer geyle schoot
Aen haeren vromen knecht. Zy schilder vry de lusten,
Waer op dat jonge liên hun minnevlammen bluschten,
   Met alle woorden af, daer schaamte en eer voor schrickt;
   Noch staet hy als een zuil nooit uit haer stant verwrickt.
Maer zoo het hitzigh bloed, in 't dertel wijf ontsteecken,
Door reden niet verkoelt, wil 't zich op Joseph wreecken,
   Haer boosheit zet zich schrap en zweert den ondergangh
   Des kuischen jongelinghs: al wat de wraeck voor langh
Verzon, en uit de borst van Pluto was gezogen
Tot wreede moordery, wordt van haer uitgespogen.
   Zy vloeckt, zy dreight, zy tiert, of al het helsch gespuis,
   Ten afgront uitgespat, vervulde 't gansche huis,
Met akeligh geschreeu, doorzaeit met lasteringen,
Om Joseph voor het lest met wapens te bespringen,
   Vervaerlijck door haer blick: maer 't Godgezind gemoet
   Hout stant: veel liever wil hy smooren in zijn bloet,
Dan door onreine min zijns heeren bed bevlecken:
Zy magh hem, in zijn vlucht, het kleed van 't lijf aftrecken,
   En stellen dan haer woede en dolle wraeck te werck
   Op zijne onnozelheit. Zijn deught valt noch te sterck
Al haere razerny. Zijn kuisch en blanck geweten
Streckt hem ten vasten troost, nu schuldeloos gesmeten
   In naeren kerker, als een eereloozen guit.
   Geen pijl zoo giftigh die niet op de deught weêrstuit.
Wiens hert op God vertrouwt, zelf in het zwaerste lijden
Dat hy onschuldigh draeght, kan zich in God verblijden,
   Schoon hy zit in een hol geknevelt en geboeit:
   De Pallemboom gedruckt te weelderiger groeit.
Dit heeft de dichter Cats, met levendige verven,
Die nooit door tijt of nijd in haeren glans versterven,
   Op 't konstighst afgemaelt. Een redelijck vertoogh,
   Een spiegel van de deught en ondeught voor het oogh:
Men kroon' daerom 't gebeent' des Ridders met laurieren,
Die eeuwighlijck zijn naem in Hollands kreits versieren.

F.H.

Sinne-beelt, de heymenisse en eygenschap des christelijcken self-strijts, alle self-strijtbare lesers, door gemeynsame gelijckenisse, bescheydentlijcken aenwijsende. gunst en kunst-halven toegeeygent de eerbare, kunst-rijcke, lof-waerdege jonck-vrouw Johanna Coomans,

waerde huys-vrouwe van den heer Johan vander Meerschen, rent-meester van de edele en mogende Heeren Staten van Zeelant.

2 *Corinth.* 10. *vers.* 4. De wapenen onses krijghs en zijn niet vlceschelijck.

ACHTBARE, WAERDE, BESCHEYDENE JONCK-VROUW:

Een yder heeft gemeent, tot op den dagh van heden,
Dat Pindi groenen berch niet mochte zijn betreden
   Als met den teeren voet van een geleerde maeght,
   Aen wie een geestigh boeck meer als een man behaeght;
Maer uw verheve geest, een spoor voor al de Zeeuwen,
Een licht van uw geslacht, een ciersel deser eeuwen,
   Toont, dat de Maeghden-berch aen vrouwen toeganck geeft,
   Wanneer een eerbaer hert de ware trou beleeft,
Ghy, in het reyne bed van uwen man gelegen,
Kont Pindus, kont Pernas, kont Helicon bewegen,
   Dat u haer steyle kruyn soo grooten eere biedt,
   Als oyt aen jonge maeght voor desen is geschiedt.
Thalia was gestoort en wouder tegen seggen,
Maer hoorde, met bescheyt, haer reden wederleggen,
   Soo dat Apollo self, met al de maeghden, sagh
   Dat oock de reyne trou voor maeghdom strecken magh.
Ghy dan, sijn gunst-genoot, hebt metter daet gesongen,
Niet rancken van de jeught, niet Venus kromme sprongen,
   Maer sangh van beter stof, een liet van Mirriam,
   Dat niet uyt aertsche tocht, maer van den hemel quam.
Ghy queelt geen dertel min; maer liefde van den Vader,
Ontsteken in den Soon, de ware liefdes ader;
   De sucht die ghy beschrijft, treckt op het soet geklagh,
   Waer van de wijse soon van David maeckt gewach[1)]
Al wat u voor gedicht komt uyt de penne schieten,
Sien wy, met groot vermaeck, als enckel honigh vlieten,
   En voelen, uyt den loop van haren sachten vloedt,
   Wat voor een soeten aert daer woont in uw gemoedt.
Hierom is u te recht de lauwer-krans gesonden,

1) Hooge-liet Salomonis.

Door maeghdelijck beleyt gevlochten en gebonden[2],
Tot noch een vaster peyl, dat niet alleen een maeght,
Maer dat oock echte trou aen Helicon behaeght,
Op yder lauwer-bladt, in dese krans geweven,
Staen, met gemalen gout, de namen uyt-geschreven
Van geesten onser eeuw en van den ouden tijt,
Waer van ghy, Zeeusche Bloem, de minste niet en zijt.
De maeght, die haer gedicht laet aen den Amstel klincken,
Gingh uw verheven geest met dese kroon beschincken,
Niet op haer eygen naem, maer uyt gemeene gunst
Van al het geestigh volck, beminners van de kunst.
Hoe kan ons eygen lant, hoe kan doch Zeelant swijgen,
Mits ghy soo hoogen lof in Hollant kondt verkrijgen?
Jonck-vrou, neemt dit gedicht, en houdt'et voor een pant,
Dat oock de Zeeusche kust kan achten het verstant.

2) Cierlijcke laure-krans, met eerbiedige los-dichten, gesonden aen de jonck-vrouw Johanna Coomans, door de konstrijcke Anna Roemers; Anno 1619.

Sinne-beelt,
openende de heymenisse en rechten aert des christelijcken self-strijts.

Aenschout dit boerentuygh[1)], van buyten en van binnen,
Het eene met het oogh, het ander met de sinnen;
   Want soo ghy dit gesicht een leersaem herte biet,
   Ghy sult hier konnen sien dat niemant oyt en siet:
Van buyten staet het stil, van binnen is gerommel,
Niet anders dan gelijck het rasen van een trommel,
   Als in het vlacke velt twee legers komen staen,
   Ten krijghe toegerust, en veerdigh om te slaen.
't Geruchte wert verweckt door twee verscheyde saken,
Die in 't besloten vat sich onderlingh genaken,
   En stooten over hoop. De smakeloose stroom
   Leyt midden in het vet, en bobbelt in den room.
Hier uyt ontstaet de krijgh. Sy dringen in malkander:
Nu drijft het een om hoogh, dan wederom het ander;
   Nu wert de room verdruckt, en dan het schrale wey,
   Men twijfelt aen het ent, de prijs hanght tusschen bey,
Onseker wiens hy is; tot dat, ten langen lesten,
De room, na groot gewoel, aen een begint te vesten,
   En schoonder als hy was, en geelder, als het gout,
   Verbetert door het slaen, met kracht het velt behout.
Maer schoon hy boven drijft, noch moet hy echter lijden,
Dat kabbelingh van melck, dat schuym, van alle zijden,
   Dat spoelingh van het vat hem overal bevleckt,
   Tot dat een hooger hant hem uyt de leeghte treckt,
Hem spoelt met klaren stroom, maeckt suyver bovenmaten,
Sout tegens het verderf, bewaert in sijne vaten,
   Versegelt met sijn merck, ten lesten ciert en kroont;
   Soo wert, die overwint, na lange strijt geloont.

Wil iemant, met verstant, het woelen en het wercken,
Van water ende room wat nader overmercken,

Die sie de gansche saeck, met aendacht, naerder in,
En treek uit slechte stof niet al te slechten sln.
De keerne zy de mensch[2]. De kracht die woelt van binnen,
Beduyt den swaren strijt van goed' en quade sinnen[3].
De room vertoont den geest; het schrale wey de lust:
Dees twee staen tegen een[4], en woelen sonder rust.
Ontwaeckt hier domme mensch, en leert uw eygen wonder,
De geest is niet alleen[5], het vleesch is niet bysonder:
Haer krachten zijn vermenght, en over al gemeen,
Sy liggen in de ziel gedommelt onder een.
Gelijck het schemer-licht, juyst eer de roode morgen
Brengt weder aen den mensch sijn dagelijksche sorgen,
Sweeft om het woeste ront, niet duister, niet te klaer,
Geen nacht of dagh alleen, maer nacht en dagh te gaer.
Soo gaet het oock met hen. Van wit en swart verscheyden,
Zijn t'samen wit en swart, en sweven tusschen beyden,
Gelijck het water doet, wanneer men heet en kout
Giet in het eygen vat, en door malkander brout.
Wel aen, daer rijst gewoel, het gaet'er op een vechten,
Een yder brenght ter baen sijn onvertsaeghde knechten,
En kantse tegens een[6]. Het vleesch is toegerust
Met roeckeloose jeught, en ongetoomde lust,
Met uytgelate jock, met onbeschaemde nachten,
Met dronckenschap en spel, met benden van gedachten,
Vol van des werelts vreught, met achterklap en haet,
Met leugens, twist, bedrogh, en ongeschickte praet.
De geest treet in het perek, omcingelt met gebeden,
Met Godes heylsaem woort, met stichtelijcke reden,
Met ootmoet, sachten aert, bekentenis van schult,
Met liefde, met geloof, met hope, met gedult.
De slagh gaet heftigh aen, daer rijst een dapper woelen,
Het schijnt dat vleesch en geest als door malkander spoelen,
Soo dat de felle tocht en onbesuysde loop,
De krachten van de ziel[7] doet rollen over hoop.
Ten lesten wert de geest, na veelderhande wonden,
Na veelderley gevaer, in meerder kracht gevonden
Als immer van te voor; en na soo grooten flagh,
Is vaster als hy was[8], en schoonder als hy plach.
Nochtans niet sonder vleck[9]: want ongerijmde tochten
Van vleesschelijcke lust, en ander snoo gedrochten,
Staen noch in hem gehecht: en schoon hy hout het velt,
Noch wert hy menighmael van quade lust gequelt;
Tot dat de groote God sijn hant laet neder-dalen,
En komt hem, door de doot, hier van der aerden halen,
Verplaetst hem in zijn rijck, doet wegh den aerdschen draf,
Verheerlijckt lijf en ziel, en wast de feilen af.
Geluckigh is de mensch, geluckigh boven maten,
Die God de gunste doet, om dit geluck te vaten;
Geluckigh is de mensch, die hier in desen tijt
Oprechtelicken kampt, en wettelicken strijt.
Onsterfelicke glans, en konincklicke kroonen
Staen by den Heer bereyt, om dat gemoet te loonen;
Te loonen maer uyt gunst: ons beste doen is quaet,
Het heyl, dat ons geschiet, en is maer uyt genaed';
Genaed' om God den Soon: Het Lam voor ons geslachtet,

Dat heeft de vreught bereyt, by yder een verwachtet,
   Die Godes heyligh merck in syner zielen draeght,
   En door den lieven Soon den Vader heeft behaeght.

Oneyndelicke kracht, noyt recht begrepen wesen,
God, Vader, Sone, Geest; die, boven al geresen,
   Woont in uw eygen self; koom, stercke dijnen knecht,
   Als werelt, vlees, en bloet, en duyvel hem bevecht.
Koom, leer ons swacken geest soo op der aerden stryden,
Dat wy, na desen tijt, deel hebben in 't verblyden,
   Dat voor uw heyligh volck voor eeuwigh is bereyt,
   Daer dese romp en ramp magh werden af-geleyt.

Eindnoten:

1) Aenschout dit boeren-tuygh. De leser gelieve hem niet te stooten, uyt oorsake dat, in een soo voortreffelycken en gewichtigen sake, als in de Christelycke Self-strijt, by ons gebruyckt wert een sinnebeelt ofte gelyckenisse, genomen van een slecht huysmaus gereetschap, het welcke wy een keerne noemen, dewyle de heilige mannen Gods, de gausche Schrift door, ja de Heere Christus selfs, als een sonderlinge vermakelickheyt schijnt genomen te hebben, de gelyckenissen by hem gebruyckt (selfs in saken de saligheyt betreffende) te ontleenen van dingen der lantluyden; daer nochtans een yder meer als kennelijck is, dat hem (die de wijsheyt des vaders is) geen andere stoffe en konde ontbreken; spreeckende mitsdien van zayen, mayen, planten, in-oogsten, en diergelijcke: insgelijcx, van alderley huys-luyden tuygh, als van schueren, dorsch-vloeren, wannen, sickels, wijn-perssen, koren-maten, vlegels, en byna van alles wat den lantbouw aengaet; ja somwylen soo diepe in soodanige afgeleende maniere van spreecken sich inlatende, dat hy uytdruckelijckeu zijuen hemelschen vader, den oneyndelijcken en onbegrypelijcken God, een lantman, en sich selven, die daer is des vaders even-beelt, den wijnstock is noemende. Johan. 15. 1.
2) De keerne zy de mensch. Hier mochte billichlijcken gevraeght worden, in en op wat persoonen desen strijt is vallende? waer op dient voor antwoorde: Dat de selve plaetse grijpt in den wedergeboren mensche, meerderjarigh zijnde. Want wat de minderjarige kinderkens der geloovigen aengaet, of wy schoon de selve (volgens het woort des Heeren) het rijcke der hemelen aenrekenen, als in Christo gerechtveerdight en geheylight zijnde, nademael nochtans de selve geen werckelijcke sonden konnen begaen, soo kounen sy oock desen inweudigen strijt niet gevoelen; dewijle de selve in dadelijcke werckinge is bestaende. Belangende de onwedergeborenen, alhoewel deselve een seker tegenstreven tusschen herte en gewisse nu en dan gewaer werden, soo vinden sy lieden evenwel noyt in haer den rechten aert des self-strijts, daer van wy hier gewagen, en is derhalve het onderscheyt tusschen hen en den wedergeboren geheel merckelijck. De natuerlijcke mensche in dnsdanige gelegentheyt gestelt zijnde, siende alleenlijck op uyterlijck dingen, te weten: straffe ofte belooninge van menschen, wenscht en wilde wel, met al zijn herte, dat de sonde geen sonde en ware, ja dat'er noch wet, noch God met allen mochte gevonden worden, daer middelertijt zijn gewisse in tegendeel van dien hem overtuyght en tegen hem uytroept, dat sonde ja sonde zy, en dat'er beyde een God en een Wet des selfs gevouden wort. Dusdauige strydige invallen hadde Pilatus, als wanneer hy door getuygenisse zijner gewissen wel een sekeren schrick en af keer hadde van den Heere Christum te verwijten, en evenwel nochtans (om het volck te behagen) gaf hem over om gekruyst te worden. De natuurlijcke mensche siet alleenlijck op menschelijcke redelijckheyt, en als hy zijn saken daer toe gebracht heeft, dat zijn invallen daer mede eenigsins over-een-komen, soo meynt hy den strijt gewonnen, en alles wel verricht te hebben. De wedergeboren mensche daer-en-tegeu, in alles alleenlijck het ooge hebbende op de eere Godes, meynt niet met allen uitgericht te hebben, 't en zy dat hy sijn wille brenge onder den woorde Godes, en tot dat hy zijne gedachten gevangen hebbe genomen tot de gehoorsaemheyt Christi, gelijck de Apostel spreeckt, 2 Corinth. 10. 5.
3) Van goede en quade sinnen, 't Is de moeyte weert een weynigh acht te nemen wat vleesch en geest in desen te seggen is, alsoo sommige menschen, niet geheel grondelijck hier over bericht zijnde, lichtelijck eenige vreemdigheden in hare herssenen daer over souden smeden, verliesende alsoo de vrucht, die andersins in dese bedenckinge sich aenbiet. Vele meenen, (om het grover

gevoelen van anderen, om kortheyts wille hier voor-by te gaen) dat Vleesch hier niet anders en is als dat grove en gansche onbelompen deel van de menschelijcke verdorvenheyt, regel-recht strijdende tegens reden en billickheyt, en dat mitsdien de Geest soude ziju, dat edeler gedeelte van de bewegingen onser ziele, wesende het redelijcke vernuft. Dan het is in beyde misgetast, want den geest een en 't selve te maken met de menschelijcke bescheydenheyt, ofte met het redelijck vernuft van God almachtigh de menschen ingestort, tot onderscheyt van andere gedierten, 't is aen den geest veel te kort gedaen; dewyle hy vry hooger moet gaen, ja menighmael tegens het menschelijck vernuft heeft te stryden, dewyle het verstant des vleesches is vyantschap tegen God, gelijck den Apostel getuyght, Rom. 8. 7. Wy seggen daeromme, dat de geest hier niet anders en is als seeckere heylige hoedanigheyt, door Godes geest uytgewracht in het verstant en wille des menschen, een ingeboren verdorvenheyt en aengenegentheyt in de ziele tot de dingen die tegens Gods wet zijn strijdende. Ick hebbe lust (seyt Paulus, Rom. 7. 22. tot bevestinge van beyde) aen de wet Gods, naer den inwendigen mensche, maer ick sie een andere wet in mijne leden, dewelcke strijt tegen de wet mijnes gemoets, en my de wet der sonden, die in mijn leden leyt, gevangen maeckt.

4) Dees twee staen tegen een. 't Is aeumerckensweerdigh, dat desen strijt niet en bestaet uyt naeckte inbecldinge, ofte menschelijcke invallen; maer dat de selve wesenlick, eygentlick, en in ware daet geschiet, gelijck het selve duydelick by den Apostel Paulus wert geseyt ende beschreven voor een wesentlijcken strijt in de ziele des menschen, Gal. 5. 17. Het Vleesch begeert tegens den geest, en de geest tegens het Vleesch. Dese staen tegen malkanderen, enz.

5) De Geest is niet alleen, 't Is aenmerekens weerdigh, dat Vleesch en Geest ten aensien van plaetse, van den anderen niet verscheyden en zijn, maer dat de selve onderlinge vermenght liggen door de geheele ziele. Waet uyt voort-komt, dat de mensche ten dien aensien als tweevoudigh en als een dubbel mensche menigh-mael wert voorgestelt, en als op eene en deselve tijt ten deele willigh en ten deele onwillig, beyde ten goede en ten quade vertoont wert, gelijck de Apostel Paulus treffelick verklaert, Rom. 7. 14. En hierom is 't dat den wille van den wedergeboren mensche niet onbequamelick wert vergeleken met yemant die het eene been gesont, het andere lam of kreupel is hebbende, en die mitsdien over elcken stap, dien hy doet, ten deele hinckt, ten deele recht gaet. Nec enim duo contraria eidem subjecto prohibentur incsse, si modo in gradibus remissis, non in summis, insit; quod hic fieri, testantur Theologi.

6) En kantse tegen een. De Apostel Paulus beschrijft desen strijt t'eenemael met dusdauige krijghsknechten ter eender en ter anderer zijden, als wy in deseu zijn doende, Gal. 5. 17. 19. 20. 21. 22. en 23.

7) De krachten van de ziel, 't Gebeurt somwijlen in desen strijt, dat oock in de wedergeborene het Vleesch òf schijnt de overhant te nemen, òf oock somwijlen in der daet neemt, doch maer voor een tijt; in welcken gevalle wert gevraeght, of de sulcke, geduerende haren val, moeteu gehouden worden voor ware lit-maten Christi? Waer op wert geantwoort, dat de selve wel verliesen de gemeenschap, maer niet de vereeninge met Christo; even gelijck een arm aen het lichaem, geslagen zijnde met geraecktheyt, alhoewel hy voor een tijt noch warmte noch voetsel, en treckt uyt de andere leden, te weten: uyt hooft en herte, blijft evenwel eeu lit des lichaems, en kan door konste der medecijnen, met genees-drancken en heylsame kruyden, weder tot sijne vorige gesontheyt gebracht worden.

8) Is vaster als hy was. De vrucht deses strijt is tweederley. De eerste is: dat (na God de Heere heeft gedooght, dat de geloovige in desen strijt t'onder is gebleven) hy leere sich selven voor Gode verootmoedigen, siende hoe swack en nietigh hy is, als hy tot sich selven van Gode gelaten wert. Hierom wert Paulus geslagen van den Satan, na dat hy was op-genomen geweest in den derden Hemel. 2 Corinth. 18. 7. De tweede vrucht is: dat hy sich selven leere verlaken, en alleene op Gode vertrouwen. De selve Apostel seyt, dat hy in sich selven hadde het vonisse des doots, op dat hy niet op sich selfs vertrouwen en soude, maer op God die de dooden verweckt.

9) Nochtans niet sonder vleck. Geen Christen mensche is volmaeckt in dit leven, onse wetenschap onvolkomen, 1 Corinth. 13. 14. ons geloove niet volmaeckt, Marc. 9. 24. Luc. 17. 5. ons leven en goede wereken met sonden bevleckt, Rom. 7. 17. Hebr. 12. 1. Dienvolgeus soo is de betrachtinge, selfs van den weder-geboren mensche, even maer bestaende uyt vermengde wercken, te weten: ten deele heyligh en ten deele noch sondige: en al isset schoon dat de goede wereken der weder-geborenen werden veroorsaeckt en nytgevoert door middelen van den H. Geest, en dat daeromme deselve aen yemant mochten schijnen gansch en al geheylight, en van alle menschelycke swackheyt gesuyvert te zijn, alsoo de geest Gods niet en sondight: Soo isset nochtans sulcx, nademael de H. Geest in dese niet regel-recht en werckt door sich selfs (in welcken gevalle buyten twyfel sijne werckinge gansch en al volmaeckt en heyligh is) maer door middel van de herten der menschen, die doch van haren sondigen aert yetwes behouden; dat der selver wercken altijt smakeu naer den gront waer over die vloeyen; niet anders dan gelijck eenigh klaer en soet water, nyt een suyvere fonteyn ader vlietende, doch door eenige vuyle gote zijn loop nemende, de soete smaeck ten deele verliest, en een bedorve seve, van den onreynen door-ganck, aenneemt. Het is dau den besten voet in desen onsen swackeu stant, daer de Geest willigh en het Vleesch kranck is, naer den raet Christi, geduerighlijck te waken

en te bidden, op dat wy niet en vallen in versoeckiuge. De alleen goede God doe ons die geuade!

Eenige Godsalige mannen hebben den aert van de verscheydene gelegentheden en genegentheden der menschen, op de bedenckinge van Goet en Quaet vallende, invoegen, als d lgende Tasel te sien is, afgebeelt, welcke wy, voor het besluyt van desen, goet hebben gevonden hier by te voegen:

Inval van den	{ I. Vleeschelijcken mensche.	{ Quaet. Ick doe het quade en wil het doen.
Inval van den	{ I. Vleeschelijcken mensche.	{ Goet. Ick en doe het goede niet, en wil het niet doen.
Inval van den	{ II. Weder-geboren mensche.	{ Quaet. Ick doe het quade, dat ick niet en wil.
Inval van den	{ II. Weder-geboren mensche.	{ Goet. Ick en doe het goede niet, dat ick wil.
Inval van den	{ III. Verheerlijckten mensche.	{ Quaet. Ick en doe het quade niet, en wil het niet doen.
Inval van den	{ III. Verheerlijckten mensche.	{ Goet. Ick doe het goede, en wil het doen.

Tooneel der mannelicke achtbaerheyt, aengewesen in de voorsprake, tegensprake, en uitsprake over de weygeringe van de koninginne Vasthi, aen de gesanten des konincx Assuerus; tot verbeteringe van de huys-gebreecken deser eeuwe.

Hezekiel Cap. 17. *vers* 24. Alle velt-boomen fullen gewaer worden, dat ick, de Heere, den hoogen boom vernedert, en den nederigen boom verhooght hebbe en den groenen boom verdort, en den dorren boom groenende gemaeckt hebbe. Ick de Heere spreke het, en doe het oock.

Aen den leersamen en kunst-lievenden leser.

Wy leyden u by desen, gunstige leser, in een konincklijcke vergadering, aen de tafel, ja in de raet-kamer van den Groot-vorst Assuerus; u aldaer doende hooren de bedenckingen, voorslagen, en eyndelijck 't besluyt van de seven Persiaensche Vorsten, over de weygeringh, gedaen by de Koningin Vasthi, aen de konincklijcke gesanten. En al is 't dat dese geschiedenisse (gelijck de selve onder de bybelsche schristen in het boeck Hester wert gelesen) in diervoegen schijnt verhaelt te werden, als of de geheele vorstelijcke vergaderingh, alleen op den voorslagh Menuchams, de Koninginne Vasthi eenstemmelick en sonder tegenspreken had verwesen, en by hun vonnis verklaert vervallen te wesen van hare konincklijcke weerdigheyt: Soo is 't nochtans niet buyten schijn van waerheyt, of de voorschreve sake (wesende van soo grooten gewichte) zy ten minsten by de voorsz. vorsten (wesende alle voortreffelijcke mannen, en hen op 's lantswijse grondelick verstaende) eenigermate tot onschult van de voorsz. Koninginne in bedencken genomen; gelijck in soodanige vergaderingen de menschelijcke oordeelen uyt verscheyden insichten schier nimmer eenpaerlijck over een dragen, immers ten minsten eenige tegenredenen gewoon zijn op te werpen, om alsoo tot beter openingh der waerheyt te mogen geraken. Invoegen dat de Schrijver van voorsz. geschiedenisse, de selve ten kortsten overgaende, veel eer het besluit der saken, als den voorraet en en inleydingh der selver, sou schijnen op het papier gebracht, en aen de nakomelingen gelaten te hebben, gelijck sulcx in de H. Schrift, sonderlingh in d'outste stucken der selver, niet selden plach te geschieden. Hoe het zy, wy hebben, door het lesen der voorsz. geschiedenisse, oorsaeck genomen om 't stuck van de Koningin Vasthi, en met een van alle gehuwelijckte persoonen in 't gemeen, wat nader aen te mercken; mitsgaders de redenen, tot beyder schult en onschult dienende, poëtischer wijse voor te stellen; openende tot dien eynde de mont aen Charsenas, een der seven Persiaensche vorsten, doende den selven de sake opnemen in allen schijn, als of hy sich als een voorsprake van de Koningin, en by gevolge van alle vrouwen, had gedragen; stellende middelertijt Menucham ter anderer zijde, in gestalte om de sake van Vasthi scherpelijck te wederspreken, d'achtbaerheyt van de Koningh en alle echte manspersonen ernstelijck aen te drijven, om alsoo door de redenen, ter eender en ter anderer zijden bygebracht, des te beter aen te wijsen verscheyden huysgebreken, die oock hedensdaeghs niet dan al te veel by verscheyden huys-houdende personen (God betert) te vinden zijn; welcke alle, by gelegentheyt van dese geschiedenisse, en de bedenckinge hier over genomen, licht sullen konnen uytvinden verscheyde dingen, elck in het zijne, die ter eender en ter anderer zijden dienstigh zijn òfte gedaen òfte wel nagelaten te worden.

I. De gehoude mans-personen sullen hier uyt, tot verbeteringh, konnen sien, hoe sy haer macht ontrent de vrouwen hebben aen te leggen, hoe die met bescheydenheyt te gebieden, niet onbillicx te vergen, hare achtsaemheyt niet te misbruycken, de mislagen der vrouwen niet ten hartsten uyt te wetten, de huysselijcke geschillen niet licht met derde

gemeen te maken, en in 't kort met wijsheyt by haer te wonen, mitsgaders de selve als den kranckste vate eere gevende, na de leere des Apostels[1].

II. De gehoude vrouwen, aen d'andere zijde, sullen hier konnen leeren hare mannen door steegheyt niet te vertoornen, door eygensinnigheyt niet te verbitteren, maer liever haer gevoegelick aen te stellen, alle middelmatige saken de man beleefdelick in te willigen, haer, om meerderen rijckdom ofte om aensienelicker geslachte, geen verachtingen tegens haren man in te beelden, de ruste van de huyshoudinge door halssterckheyt niet te storen, (saken die in den aert niet quaet en zijn, soo de selve met soetheyt niet konnen worden afgeleert) den man liever in te willigen, als door tegenstreven onlust te veroorsaken; en in 't kort hare mannen onderdanigh te zijn als den heere in alle dingen[2], op dat de gene, die den woorde niet gehoorsaem zijn, door de wandelingh der vrouwen, sonder woort gewonnen werden; en eyndelijck voor al te trachten naer de onverderffelijcke vercieringe eens sachtmoedigen en stillen geests, die kostelijck is voor God[3].

III. Alle derde personen, oock nabestaende vrienden wesende, sullen hier onderwesen konnen worden, niet licht haer met de huyskrakeelen van man en wijf te bemoeyen, als voor het meerendeel van groote moeyte en bekommeringh en van kleynen danck wesende, gelijck uyt dese geschiedenisse klaerlijck is af te nemen; want schoon in den begin de Koningh sich scheen te voegen naer den raet der vorsten, na dat nochtans desselfs grimmigheyt sich hadde geleyt, dacht hy weder aen Vasthi, en wat over haer besloten was, met leetwesen, gelijck wel te mercken is, van dat'er geschiet was. Nopende het vordere, gedragen wy ons tot het gene de leser zelfs, naer zijne gelegentheyt, uyt de volgende oeffeninge sal gelieven aen te mercken, en zijne saken toe te passen.

Wat de gronden deser geschiedenisse, mitsgaders het gelijck ofte ongelijck des besluyts raeckt (misschien of iemant daer over eenigh nader bericht vereyschen mochte), wy oordeelen (behoudens beter gevoelen) indien men het stuck wil opnemen gelijck het selve kortelijck in de Bybelsche historie is vervat, dat Vasthi over dese daet òf t'onrechte soo hardelick is aengetaft òfte immers boven gelijckmatigheit harer misdaet is gestraft geweest, en dat mitsdien de redenen van haer sijde tot onschult voortgebracht, by een nuchteren rechter behoorden t'òverwegen. Onse meeningh middelertijt geensins wesende, ofte God (die herten en nieren doorgront, en wiens diepe oordeelen t'aller tijt heyligh en rechtveerdigh zijn) heeft evenwel Vasthi rechtveerdighlick verworpen, als in sijn sonderlingh beleyt doorgaens gewoon zijnde den hoogmoedigen te vernederen, den nederigen te verheffen: alsoo'er allenthalven een wijt verschil is tusschen 't gene dat by God in sijnen ongrondelicken raet heymelicken is besloten, en tusschen het gene dat by menschelijcke oogen opentlijck wert gesien[4]. Wy willen evenwel niet loochenen, of de sake van Vasti sou haer vry al wat ongesiender vertoonen, ingeval daer by werde gevoeght d'omstandigheyt, die Josephus de Joodsche history-schrijver daer toe doet[5], te weten: dat sy (of schoon de grootvorst Assuerus tot meermalen de seven kamerlingen tot haer afsont) evenwel met een steege norsigheyt weygerigh bleef den Koningh te believen, daer sy in aller manieren de sake wel op een sachter en veel beleesder voet had konnen laten as-loopen, hebbende, door eerbiedige betuighingh van gehoorsaemheyt, den Koningh haer onschult doen voor-dragen, by iemant daer toe in 't bysonder as te senden. Ofte ingeval heussche en hoofsche

1) Petr. 3. 7.
2) Ephes. 5. 22.
3) 1 Petr. 3. 1.
4) Hest. 2. 1.
5) 2 Sam. 22. 28. Luc. 1. 51. 52.

woorden niet hadden mogen gelden, soo had het immers allenthalven beter geweest goetwillige onderdanigheyt te betoonen, in een sake die uyt haer eygen aert niet quaet en was; als met hartneckige weygeringh den Koningh tot grimmigheyt te verwecken, en den selven, soo doende, nadencken te geven van verachtinge, sonderlingh in soo grooten vergaderingh, daer hem ten hooghsten gelegen was, sijn macht, groot-achtsaemheyt, en mogentheyt den volcke in te drucken.

Voor besluyt, goetgunstige leser, wy zijn geensins gesint veelderley redenen voor ons tot onschult by te brengen, ten aensien misschien by iemant geseyt sou mogen werden, de beweegredenen ter eener en ter anderer zijden, hier bygebracht, niet behendelick genoegh by een gevoeght en in een geschakelt te zijn; want, al wat iemant misschien mis-slagen sou mogen noemen, ofte buyten de palen van de kunst oordeelen te gaen; het selve konnen wy niet alleen, by den genen die het ambacht verstaen, ten vollen verschoonen, maer oock tot loffelicke en op den tijt passende voorvallen, bequamelick verdrayen; en dit alles, mits alleenlick aenwijsende de gelegentheyt der gener, die dese rollen over hant spelende, ten dien tijde door de vleugels van den wijn geresen zijnde buyten alle kunst-regels, mitsgaders boven ontsagh en vreese, geen swarigheit maeckten met schielicke en schietende invallen, den Koningh selfs nu en dan op sijn zeer te tasten, gelijck oock Clytus in de maeltijt van Alexander, eertijts in dusdanige gelegentheit wesende, boutelick heeft bestaen; wesende (soo het schijnt) ontrent die oude tijden de hoofsche pluymstrijckerije niet soo diep gewortelt in de gemoederen der gener die de ooren der Prinssen besaten, als wel in de volgende eeuwen; gelijck uyt de vergelijkinge van beyde lichtelijck is as te nemen.

Meer, gunstige leser, hadden wy u voor ditmael niet te seggen: leest tot verbetering, ende vaert wel.[+]

+ In het 11. Boeck van de outheyt der Joden. cap. 6.

Oorspronck der gramschap des koninghs Assuerus tegen de koninginne Vasthi, en het oordeel der vorsten daer op gevolght, gelijck de selve in het boeck Hesters cap. I. wort voorgestelt.

Het geschiede ten tijde Ahasueros (die Koningh was van Indiën tot aen Mooren-lant, over hondert en seven-en-twintigh landen), doen hy op sijn koninghlijcken stoel sat, op den burght Susan, in den derden jare zijns koninghrijcx, dat hy hem een maeltijt maeckte allen zijnen vorsten en knechten, namelick den geweldigen in Persen en Meden, den lantvooghden ende oversten in zijnen landen: ten eynde hy sien liet den heerlijcken rijckdom zijns koninglijcx, en de kostelijcke heerlickheyt zijner majcsteyt, vele dagen langh, namelijck hondert-en-tachtigh dagen. En doe die dagen uyt waren, maeckte de Koniugh een maeltijt allen volcke, dat op de burght Susan was, beyde groot en kleyn, seven dagen langh, in den hove des hofs aen den huyse des Koninghs. Daer hingen witte, roode, en geele lakens, met zijde ende scharlaken zeelen gevaet, in zilveren ringen op marmeren calumuen: de bancken waren gulden en zilveren, op 't plaveytzel van groenen, witten, geelen, en swarten marmersteen gemaeckt. Ende den dranck droegh men in gulden vaten, en doorgaens in anderen ende anderen, en koniughlijcke wijn de volheyt, als dan de Koningh vermocht. Ende men stelde niemant wat hy drincken soude, want de Koningh had allen voorstanders in zijn huys bevolen, dat een iegelijck sou doen, als het hem behaeghde. En de Koninginne Vasthi maeckte een maeltijt voor de vrouwen in den Koninghlijcken huyse des Koninghs Ahasueros. En aen den sevenden dagh doen de Koningh goets moets was van wijn, hiet hy Mahunam, Bista, Harbona, Bichtha, Abachtha, Sethar en Charcas, de seven kamerlingen, die voor den Koniugh Ahasueros dienden, dat sy de Koninginne Vasthi haelden voor den Koningh, met de koninghlijcke kroone, dat hy den volcke en vorsten wese hare schoonheyt: want sy was gansch schoone. Doch de Koninginne Vasti woude niet komen, na den woorde des Koninghs door zijne kamerlingen. Doe wert de koningh seer toomigh, en sijn grimmigheyt ontbrandde in hem. En de Koningh sprack tot den wijsen, die hen op 's lants wyse verstonden (want des Koninghs sake moeste geschieden voor alle verstandigen in recht en handel: de naeste nu die by hem waren, Charsena, Sethar, Admatha, Eharsis, Meres, Marsena, en Menuchan, de seven Vorsten der Persen en Meden, die het aengesichte des Koninghs sagen, en saten boven aen in 't Koninghrijcke): wat men voor een recht aen de Koninginne Vasthi doen soude, daerom dat sy niet gedaen had na de woorden des Koninghs, door zijn kamerlingen. Doen sprack Menuchan voor den Koningh en den Vorsten: De Koningin Vasthi heeft niet alleen aen den Koningh quaet gedaen, maer oock aeu allen Vorsten, en aen allen volcken, en in allen landen des Koninghs Ahasueros. Want soodanigen daet der Koninginne sal uytkomen tot alle vrouwen, dat sy haren mannen verachten voor hare oogen, en sullen seggen: De Koningh Ahasueros hiet de Koninginne Vasthi voor hem komen, doch sy en woude niet. Soo sullen nu de Vorstinnen in Persen en Meden oock alsoo seggen tot alle Vorsten des Koninghs, wanneet sy soedanighe daet der Koninginne hooren; soo sal sich verachtens en toorns genoegh verheffen. Behaget den Koningh, soo late men een Koninghlijck gebod van hem nytgaen; en schrijven na der Persen en Meden-wet, welcke men niet en derf overtreden: dat Vasthi niet meer voor den Koningh Ahasueros kome, en de Koningh geve haer koninghrijcke haren naesten, die beter is dan zy. En dat desen brief des Koninghs, die gemaeckt wert, in zijnen ganschen koninghrijcke (welck groot is) luytbaer worde: dat alle vrouwen hare mannen in eeren houden, beyde onder den grooten en kleynen. Dat behaeghde den Koningh en den Vorsten wel: en de Koningh dede na de woorden Menuchans. Doe wierden brieven uytgesonden in allen landen des Koninghs, in een yegelijck

lant na zijner schrift, en tot een yegelijck volck na zijner sprake, dat een yegelijck man de overheere in zijn huys zy: ende liet spreken na de sprake zijn volcks.

Naerder aenwijsinge aengaende de oorsake des geschils, ontstaen tusschen de groot-vorst Assuerus en de koninginne Vasthi, mitsgaders de swarigheyt daer uyt ontstaen door 't vonnis der persiaensche vorsten, gelijck 't selve by Josephus, Joodsche history-schrijver is nagelaten in 't VI cap. des XI. boecx van de outheyt der Joden.

Na Xerxes is 't rijck op zijn soon Cyrus, welcke de Griecken Artaxerxes noemen, eerst gekomen. Als nu dese Artaxerxes Koningh in Persen geworden was, is 't Joodsche volck in groote benaeutheyt gekomen, soo datse byna alle uytgeroeyt zijn. uyt oorsaeck die wy hier na sullen verhalen; want wy te voren van desen Koningh wat seggen moeten, hoe dat een Joodsch wijf (die van Koninghlijcken stamme geboren was, en gelijck men daer van seyt, het Joodsche volck van het verderven verloste) tot een echte vrouwe genomen heeft.

Want als de Koningh Artaxerxes tot het koninghrijck gekomen was, en van India tot aen Mooren-lant toe lantvooghdyen (welck 127 geweest zijn) had bestelt, hielt hy in 't derde jaer zijns rijcx met zijn raets-vrienden en oversten der Persen een kostelijcke en heerlycke maeltijt, gelijck soo machtigen Koningh betaemt, en heeft 180 dagen zijn Koninghlijcke heerlijckheyt sien laten. Daer na heeft hy veel vreemde en uytlantsche geslachten en volckeren, met haren gezanten, 7 dagen langh te gast gehouden, welcke gasterye was toegericht in de navolgende maniere.

De Koningh liet een schoone tent maken, die op gouden en silveren kalomnen stont, met kostelijcke voorhangselen en tapyten van purper geciert, daer onder veel duysent menschen sitten mochten; daer in liet hy gouden drinck-vaten dragen, die met kostelijcke edel-gesteenten gansch lustigh en wonderlijck waren opgepronckt. Hy had oock zijn dienaren bevolen, niemant (op de Persische wijse) tot drincken te dwingen, of te noodigen: maer iegelijck vry te laten wat hem geliefde te drincken. Hy liet oock in het gansche lantschap uyt-roepen, dat een iegelijck van sijn arbeyt ophouden, en voor zijn koninghrijck een hooghtijdelick feest sommige dagen soude vieren.

Alsoo heeft oock de Koninginne, met namen Vasthi, voor de vrouwen een gasterye in den koninghlijcken hove gehouden. En de Koningh liet Vasthi tot hem ter maeltijt roepen, op dat hy haer aen sijne lieve gasten toonde, nademael sy met schoonte hares lichaems alle vrouwen verre te boven gingh. Maer sy wilde het Persische gebod houden, het welcke den vrouwen verbiedt datse haer van niemant vreemts sullen laten aenschouwen, en verscheen niet voor den Koningh. En of hy wel dickmael de kamerlingen tot haer schickte, soo bleef sy evenwel by haer voornemen, en wilde niet komen.

Doen wert de Koningh over haer toornigh, liet sijn gasten gaen, beriep de seven Wysen (die by de Persen de wetten plegen uyt te leggen) te samen, verklaeghde sijn wijf voor haer, en hielt haer voor hoe se hem was ongehoorsaem geweest, mits zy soo dickwils van hem ter maeltijt beroepen wesende, en nochtans niet had willen komen; begeerde daerom van haer te hooren wat zy voor een oordeel verdiende. Doe seyde eener, met name Mucheus, dat niet alleen hem, maer oock alle Persianen een schande daer door geschiet ware: want het ware te besorgen, zy souden voortaen alle van hare vrouwen veracht zijn, en in spot en schande leven moeten: want de vrouwen haer mannen lichtelijck niet meer vreesen noch eeren souden, aengesien sy een exempel aen de Koninginne Vasthi hadden, die haer tegens soo machtigen Koningh stout en hooghmoedigh bewesen hadde. Daerom hy den Koningh riet sulcke ongehoorsaemheyt hooghlick te strassen, en daerna sulcken oordeel,

als tegens de Koningin gegaen is, een yegelijck verkondigen laten. Is daerom eyndelijck besloten, dat Vasthi verstooten, en hare koninghlijcke eere en weerde een andere vrouwe sou gegeven worden. Maer nadien de Koningin Vasthi den Koningh seer lief was, mits hare schoonheyt, en haer nochtans om der wet wille niet langer dorste behouden, was hy seer daer over bedroest, dat het hem niet na sijn wille gaen mochte.

Als hem nu sijn raden en vrienden soo bedroeft sagen, hebben zy hem geraden, hy wilde doch der vrouwen vergeten, en sulcke onnutte liefde uyt der herten en sinnen slaen, en in 't gansche lant na d'alderschoonste jonge dochters vragen laten, en hem uyt den selven een echte vrouw verkiesen; want wanneer hy een ander nam, dat hem dat verlangen na d'eerste haest sou vergaen, en soo mochte hy eener anderen door dagelijcksche bywooninge lichtelijck gewennen. Sulcken raet heeft de Koningh gevolght, en terstont sijne dienaren bevolen in 't gansche rijck de alderschoonste jonck-vrouwen na te soecken, ende hem toe te voeren, enz.

Tooneel der mannelicke achtbaerheyt,
voorgevallen in de voorsprake, tegensprake, en uitsprake over de weygeringe van de koninginne Vasthi, aen de gesanten des koninghs Assuerus;
alles tot verbeteringe van de huys-gebreecken deser eeuwe.

Assuerus, in de vreught van sijne seest geseten,
Nu van den wijn geraeckt, en vrolijck na den eten,
   Wil, uyt een open hert en met een luchten sin,
   Vertoonen aen het volck de schoone koningin:
Dies sent men na de sael, daer al de groote vrouwen,
Verscheyden van de mans, met Vasthi maeltijt houwen,
   Men seyt haer dit bevel van 's koninghs wegen aen,
   Sy laet des niet-te-min de boden ledigh gaen.
Hier over is de Vorst in gramschap op-gestegen,
En geeft aen sijnen raet de saken op te wegen:
   'Tsa mannen! (roept de prins) hier dient te zijn beraemt,
   Wat dat een wijf verdient die haren man beschaemt.'
Stracks rijst'er groot gewoel, (gelijck men kan gelooven)
Men wil de koningin van haren staet berooven:
   Men noemt haer fieren moet en kop vol sotten waen,
   Men schildert leelijck as al wat'er is gedaen.
Het schijnt dat in den raet geen mensche zy gevonden,
Die voor de koningin het stuck heeft aengebonden,
   Dies wert de jonge vrou in haesten onderdruckt,
   En sonder tegen-weer van haren stoel geruckt.
Wy, leser, even nu in dese laetste tijden,
Gaen voor de koningin, en alle vrouwen, strijden;
   Want schoon haer broose jeught verviel in dit verdriet,
   Het stuck by haer begaen en was soo leelijck niet.
Hier sal een vrouwe-man de koningin verschoonen,
Daer sal een strenge vorst haer ongelijck vertoonen;
   Dies wort er op het lest een vonnis uyt gemaeckt,
   Dat Vasthi niet alleen, maer alle vrouwen raeckt.
Koomt hier dan, wijse mans, koomt, onbesuysde vrouwen,
En leert uyt dit gespreck uw plichten onderhouwen:
   Want als men man en wijf by beurten tegenspreeckt,
   Dan siet men alderbest wat hier en daer ontbreeckt.

Zie hier het groot tooneel in 't Persisch hos ontsloten,
Waer op des koninghs en der mannen achtbaerheit
Beweert wordt, Vasthi uit haer hoogen staet verstooten,
Na dat haer zaeck was voor en tegens haer bepleit.
Charsena, Persisch vorst, zoeckt door de kracht van reden
D'onschuld der koningin te stellen in den dagh.
Maer Menuchan betooght, dat zulcke vrouwezeden
Zijn strydigh, uit der aert, met 's keizers hoogh gezagh.
Waer op het vonnis volght: ten spieghel van de vrouwen,
Die ongehoorsaem zijn aen 't mannelyck gebodt.
Dit geeft de ridder ons in dit tafreel te aenschouwen,
En toont hoe hooge staet verkeert door 't wissellot.
Men kroon den dichter, die zoo wel dit stuck ontleedde,
En door de poëzy met klem van reên bekleedde.

F.H.

Gespreck voor de koninginne Vasthi, tot verschooningh van haer weygeringh aen de gesanten des koninghs Assueros.

CHARSENA EEN VAN DE SEVEN PERSIAENSCHE VORSTEN, SPREECKT:

Geduchte werelt-vorst[1)], die niet alleen de landen,
Van Gangis rijken stroom tot aen de dorre stranden
Van 't heete Mooren-rack, met wapens overwint,
Maer oock, door soete gunst, het rijck te samen bint;
Nadien het u behaeght, hier midden in de gasten,
Een sake van gevolgh te laten ondertasten,
Soo doe my dese gunst, ter eeren van den wijn,
Dat ick, in dit gespreck, magh openhertigh zijn;
Ick sal de gansche saeck ten kortsten overhalen
Na my de reden leyt; of, koom ick as te dwalen
Wat verder als het dient, ick bidde, neem gedult,
't En schort niet aen de man, uw tafel heeft de schult:
De wijn, beroemde vorst, ontsluyt de stomme monden,
En roert de geesten om tot aen de diepste gronden;
De wijn van lossen aert wijckt dickmael uyt de baen,
Doch wijst des niet-te-min de rechte waerheyt aen.

Na dat, op uw bevel, door Persen en door Meden,
Byna het gansche lant te gaste was gebeden,
Te Susan[2)] op het slot, en dat de rijcke pracht,
Van menigh koninghrijck hier binnen was gebracht,
Soo waert ghy menighmael met dese saeck beladen,
En liet in grooten ernst met al het hof beraden,
Hoe dit geweldigh feest, door uwe gunst bereyt,
Ter eeren van het rijck, mocht werden aen-geleyt.
Na vlijtigh ondersoeck van veelderhande wetten,
Beliefdet uwen raet een tafel-keur te setten,
Dat niemant, wie het waer, een ander porren sou,
Te drincken op het feest meer als hy drincken wou.
O, vorstelijck gebodt! dat alle snode rancken,
Van gullen overdaet is machtigh as te dancken;
Ick wenschte dat het volck eens matigh konde zijn,
En maken soete vreught het eynde van den wijn.
Noch wert'er voorgestelt, dat by de groote vrouwen
In eenigh stil vertreck best diende feest gehouwen[3)],
Op dat het teere volck mocht leyden haren dans,

1) Assueros was Koningh van Indiën af, tot aen 't Moorenlant toe, over hondert en seven-en-twintigh landen, gelijck geseyt wert Esth. 1. En al is 't soo, dat de vorige Koningen van Meden en Persen een geweldigh rijck beseten hebben, soo en is nochtans niet een derselver gekomen tot aen de grensen des Moorenlants, tot Cambyses de soone van Cyrus toe, die Egypten t'ondergebracht hebbende, heeft wel iet tegens het Moorenlant voorgenomen, doch is datelick in Egypten gestorven, aleer seven jaren in het rijck geseten te hebben. Just. 1.

2) Susan was de hooftstad van Persen, alsoo genaemt van de riviere Susus, oste (gelijck andere meynen) van Susan: dat in de Persiaeusche tale een lelie beteyckent, van welcke aldaer groote menighte wies. Plin. lib. 13. cap. 1. getuyght dat de Koningen van Perseu te Susan haer hof hielden; Athaeneus dat de selve des winters te Susan, des somers te Ecbatanen haer metter woone begaven; lib. 2. cap. 13.

3) Flavius Josephus, schrijver van de ontheden der Joden, en Herodotus, out Griecx Autheur, getuygen dat de Persen en Meden een oude gewoonte hadden, geen vrouwen in de maeltijden der mannen toe te laten, invoegen dat alleenlijck mannen met mannen, en vrouwen met vrouwen hare feestdagen hielden, om de redenen hier na breeder verhaelt.

In stilte, sonder schrick, en verre van de mans.
Dit docht u wonder nut, en liet daerom gebieden,
Dat juyst naar dit bewerp, hier alles sou geschieden;
En hier uyt is 't gebeurt, dat al dit machtigh hof
Is vrolick, sonder twist, tot uwen grooten lof.
't Is nu de sesde maent, dat wy geheele dagen
Te samen besigh zijn, om lusten op te jagen;

Al wat een menschen hert sijn leven oyt bedacht,
Dat wert, tot ons vermaeck, in dese feest gebracht.
Het vorstelick gebou, een sael voor groote scharen,
Staet heerlick, naer de kunst, verheven op pilaren
Van rijcken marmersteen, vol aders, schoon gepleckt,
Met kostelijck tapijt van alle kant bedeckt.
Wy sien niet als porphir, niet als albaste vloeren,
Als gulden muer-gespan, gehecht aen zijde snoeren;
De bancken van de sael zijn altemael vergult,
Soo dat het ruym gebou is van den glans vervult:
Hier blinckt het edel gout, gedreven met den hamer,
Daer schiet een helle steen haer stralen door de kamer,
(Al vaten tot den dranck). Al schenckt men menighmael,
De wijn is altijt vers, en staegh een nieuwe schael.
Ofschoon hier niet een mensch wert tot den dranck gedreven,
De wijn wort onder dies soo mildelijck gegeven,
Soo vriendelick bedient, dat niet een eenigh man,
Van 't soete druyve-nat sich wederhouwen kan.
Hier komt een groote kop vol griecksche wijn geschoncken,
Dies wort'er op den vorst en sijn gemael gedroncken[1)];
Van elders rijst een schroef, die, met een nieuwe vont,
De wijsheyt uyt het hert, den wijn jaeght in den mont.
Wy smelten in de vreught: de vorstelicke sorgen
Zijn in de keucken-damp of in den wijn verborgen;
De sangh, het snaren-spel, en ander soet geluyt,
Drijft ons de rechte sucht van grooter dingen uyt.
Hoe woelt het dertel volck! het is genoegh te mercken,
Hoe seer het krachtigh nat in ons begint te wercken:
Hoor wat'er voor geraes rijst door de gansche sael,
Schier yder van den hoop spreeckt onderscheiden tael.
De konincklijcke gunst heeft ons, voor alle vonden,
De blijtschap ingestort, de vreughde toegesonden;
Dies staet het hooft verstelt, en wie en voelt'er niet,
Dat hem geen nuchter hert, maer dwase lust gebiet;
Noch is het niet genoegh: de koninck, niet te vreden
Met al dit groot beslagh, vol overtolligheden,
Nu menighmael vernieuwt, gaet vorder als hy plagh,
En hiet de koningin te brengen aen den dagh;
Beveelt het aerdigh beelt, voor hem alleen geboren,
De perel van het rijck, tot zijn vermaeck gekoren,
Beveelt het weerde pant, vol wonderlijcken glans,
Te stellen voor het oogh van al de rouwe mans.
Onaerdigh, als wy zijn, en onbeleefde gasten,
Wy laten ons te seer met weldaet overlasten;
Hoe gaen wy dus te werck? is by ons geen bescheyt,
Hoe konincklijcke gunst dient aen te sijn geleyt?
Ach! noyt en wister mensch recht op sijn hoofs te leven
Die staegh aenveerden dorst al wat de prinssen geven:
't En is, in mijn verstant, geen rustigh edelman,
Ten zy dat hy de gunst van prinssen vieren kan;
Hy bedelt niet alleen, die, met een listigh jocken,
Der prinssen milde sucht weet over hem te locken;

1) Dese maniere van doen, te weten op de gesontheyt van Prinssen te drincken, schijnt van ouden tyden tot in onse eenwen toe gebleven te zijn. Hier over heeft Plutarchus, mijns oordeels, wel geseyt: en gelijck een Poëet van onsen tyde wel gesongen heeft: Una salus sanis nullam potare salutem. Dat is: Het is gesont voor de gesonde, geen gesontheyt te drincken.

Een die gedurigh neemt en noyt sijn handen sluyt,
Dat is, in onse tael, een pracher in sijn huyt.
Doch, schoon het gansche volck wou dertel zijn, wy seven,
Wy, die den koninck zelfs tot raden sijn gegeven,
Wy, die sijn aen het hof en voor het gansche lant,
Als lichten in der nacht, als bakens aen de strant;
Wy dienen bovenal, tot voorstant van de wetten,
Ons tegen dit bedrijf met krachten aen te setten;
Wy dienen onsen prins, en sijnen milden sin,
Te stieren tot behout van onse koningin;
Wy dienen malle drift met aller vlijt te straffen,
En wat'er niet en voeght vrymoedigh as te schaffen;
Doch meest ons eygen hert te spenen van de lust,
Dewijl het gansche rijck op onse schouders rust.
Dit heb ick van 't begin den koninck voor-gedragen,
De vorsten aengeseyt, de gasten voor-geslagen;
Doch schoon ick dit en dat, op goede gronden, riet,
Staegh voerder yemant uyt, die 't weder ommestiet.
De koninck geeft bevel aen al de kamerlingen,
De weerde koningin van haren dis te bringen
Tot hier in dit gewoel. De seven mannen gaen,
En seggen onse vrou de vreemde boodschap aen.
De wijse koningin, die stracx wel konde ramen,
Van waer dit nieu bevel en seven boden quamen,
Te weten uyt den gront van eenigh lustigh glas,
Zeyt ons gesanten as, en hout haer daerse was.
Mehunam is gestoort, en koomt sijn wedervaren,
Met opgetogen zeyl, den koninck openbaren;
Hier uyt is, door de zael, een groote strijt ontstaen,
Men riep: ‘des konincks woort is hier te kort gedaen,
Hier is het straffen nut.’ Stracx wert'er voorgeslagen,
Mevrou van haren staet en uyt het hof te jagen:
Een ander korselhooft wil, datse met gewelt
Hier binnen zy gebracht en voor den prins gestelt:
Een derde, die het stuck ten besten scheen te wenden,
Meynt dat het beter zy noch eens om haer te senden.
De koninck is verbaest en, mids het los geschal,
Onseker wat hy doen, of wat hy laten sal.
Mijn Heeren, laet de saeck wat nader ondertasten,
Eer wy de koningin in eenigh deel belasten;
Een yder swijge stil en wege dit geval,
Tot ons het gansche stuck ten vollen blijcken sal.
Die staet om yet te doen of om te laten varen,
Die stel het aen den tijt. De tijt sal openbaren,
Wat yder dient gedaen. Het is een malle daet,
In dingen van gevolgh te nemen kleyn beraet.
Men roept hier over hoop, met onbedachte reden:
Het konincklick gebot is waerlijck overtreden;

Hier tegen dient voorsien. Heer koninck, hoort een woort,
Ghy sult op uw princes niet langer zijn gestoort:
Daer woont een dapper volck hier boven op de bergen,
Dat met een loosen vlucht den vyant weet te tergen;
Want, als het uyt den strijt met losse toornen vliet,
Dan isset dat het meest met felle pylen schiet[1].
Dit is een vrouwen kunst, ons dienstigh tot genuchten:
Sy schieten in 't vertreck, sy treffen alsse vluchten;
En hoe dit geestigh volck ons bede verder werpt,
Hoe ons de soete lust wert dieper ingescherpt.
Wie heeft'er in den haes of ander wilt behagen,
Indien hy mist de vreught om dit te mogen jagen?
Een weyman prijst den loop, al duertse noch soo langh;
De jaght, de soete jaght, is beter als de vangh.
Het baert geen herten-leet, maer eer een soet vermaken,
Als yemant dat hy wenscht niet stracx en magh genaken;
Een wijf dat altoos geeft, en niet ontseggen kan,
Die acht ick onbequaem te woonen by den man.
Daer is geen twijffel aen, dit weet de koninginne,
Al wat'er is geschiet is voetsel aen de minne;
Men hielt èn over langh èn heden voor gewis,
Dat uytstel van vermaeck is water in de smis.
Doch als ick recht bemerck den oorspronck deser saken,
Sy dunckt my, niet den prins, maer ons alleen te raken;
Doorsiet eens machtigh vorst, den gront van dit geschil:
Het is om ons gedaen, en niet om uwent wil.
Wy zijn het even selfs, die met geheele krachten
De schoone koningin hier op de sael verwachten,
En nu het ydel hert sijn lusten niet en vint,
Soo toont sich dees en die geweldigh ongesint.
Wy dachten met vermaeck ons dertel oogh te voeden,
En nu het niet en valt, soo schijnen wy te woeden;
Wy woelen over hoop, en maken groot gekrijt,
Maer dat ons gaende maeckt, en is maer enckel spijt.
Wat is doch onse vorst aen dit krakeel gelegen?
Voorwaer ons sotte drift en moet hem niet bewegen,
Hy vint sijn bed-genoot wanneer het hem behaeght,
Noyt heeft sijn frissche jeught sich over haer beklaeght.
Me-vrou is by den prins, wanneer sy wert ontboden,
Sy heeft noyt sijn gesicht, noyt sijnen kus ontvloden:
Is haer het eerlick hert voor ons gewoel beschaemt?
Wat isser dat'er meer een echte vrou betaemt?
Sal dit een deughtsaem wijf van haren man versteken?
Sal hier om eenigh man een vaste trouw verbreken?
Sal dit de koningin berooven van de kroon?
Ach, voor een goede daet is dat een quade loon!
Met oorlof, grootste vorst, ick sal wat hooger rijsen,
Ick moet u naerder gaen, en metter daet bewijsen
De deught en 't kloeck beleyt van uwe koningin,
Die wijf en eerbaer is, oock tegens uwen sin.
Meent yemant dat de vrou, in al's en t'aller stonden
Is, met soo strengen plicht, aen haren man gebonden,
Dat zy moet veerdigh sijn, in al wat hy gebiedt,

1) De history-schrijvers getuygen van de Persen, dat de selve in het vluchten met achter uyt te schieten aen hare vyanden groote schade wisten te doen. Sie hier van Plutarchus in het leven van Crassus, en anderen.

Men segge wat men wil, voor my, ick meyn het niet.
Een man kan zijn geneyght, (gelijck men menighwerven
Het redelijck vernuft siet in den mensch versterven,
Wanneer een heete koorts hem door de leden dwaelt,
En met een fellen brant leyt in het hooft en maelt)
Een man kan zijn geneyght een vrient te willen grieven,
En roepen om geweer, sal hem het wijf gelieven?
Een man kan zijn geneyght oock tot sijn eygen schant;
Sal hem een wyse vrou in alles sijn ter hant?
Een man kan nuchters monts een goede saeck belasten,
En na den derden dronck, in 't midden van de gasten,
Herroepen sijn bevel, en doen een quaden slagh,
Wie oordeelt dat de vrou van 't eerste wijken magh?
De wille van de mensch, al isse schoon de leste,
En dient niet alle tijt gehouden voor de beste;
't Gunt, dat men eerst gebiedt, is menighmael soo goet,
Dat oock de tweede wil daer onder buygen moet.
Daer komen, nu en dan, daer komen ja gevallen,
In welcke menighmael een vrouwe niet met allen
Magh hooren naer het woort van haren over-heer,
Al dringht hy wonder hart, al roept hy bijster seer.
Gevoel, voorsichtigh vorst, gevoel in dese saken
Gelijck de reden eyst: ghy liet hier wetten maken
In wesen van een prins, en wout dat yder vrou,
Verscheyden van de mans, haer vreughde nemen sou.
Ghy kent het oude recht van Persen ende Meden,
Een spoore tot de tucht, een regel van de zeden;
Dies hebt ghy metter daet ons vaderlicke wet
Op dese feest vernieut en weder in-geset.
Dat is een vaste keur, in vollen raet besloten,
Niet aen den dis gemaeckt, of met den wijn begoten;
Dat is een oude wet, een yder in-geprent,
Bevestigt door den tijt, en over al bekent.
Dat is een reyn gebodt, op dat geen eerbaer' ooren,
In eenigh rou gelach, en souden dingen hooren
Nadeeligh voor de tucht, en brengen uyt de feest
Een doodelick vergif, een kancker in den geest.
Indien de koningin hier tegen waer gekomen,
Haer diende dan (ick ken't) den scepter af-genomen;
Maer nu de wyse vrou op uwe wetten past,
Hoe wertse doch so hart van yder aen-getast?
Geluckigh is de staet, wanneer de groote vorsten
Sijn voetsters van de tucht, gelijck met eygen borsten,
Dat is: door eygen doen. Geluckigh is de staet,
Wanneer de koningh self in deughden vooregaet.
Ghy, voeder van het lant, en hoeder van de steden,
Bevecht de reyne tucht, en quetst de goede zeden,

Ghy, die het dertel volck eerst palen hebt geset,
Verbreeckt het oude recht, en doot uw eygen wet.
Tot heden op den dagh zijn alle jonge vrouwen,
Ten goede van de mans, van weelde wederhouwen,
En in het huys geplant: dies schoon wy gaen te gast,
Soo blijft'er noch een sorgh die op den haspel past:
De vrou neemt vlijtigh acht op onse jonge dieren,
Sy laet haer oogen gaen ontrent de kamenieren,
Sy let op alle dingh, soo dat'er niet een knecht,
Tot na-deel van het huys, sijn parten aen en recht.
Hier by komt dese vrucht: het wijf in huys gebleven,
En siet noyt hoe de man by wijlen placht te leven,
Wanneer hy door den wijn, ontrent een vollen dis,
In vreemde lijmery gansch uyt-gelaten is;
Dit hout haer in den toom, en doet de mannen achten,
Dit leert haer wonder veel van onsen geest verwachten.
Die t'huys, en by het volck, wil houden sijn gebiet,
En magh niet vrolijck sijn, dan als men 't niet en siet.
Maer dit en sal voortaen in Persen niet gebeuren,
Nadien de Vorst begint de wetten af te keuren;
Nadien de koninck selfs sijn lieve weder-paer
Doet roepen by de mans in alle sot gebaer.
Ach! waer een teer gemoet genaeckt ontrent de sonden,
Daer wert het oogh gequetst, het oore wert geschonden,
Hier door een slim gelicht, daer met een dertel woort;
Het quaet gelijckt de pest: het set geweldigh voort.
Ach! wie het vat bestaet sijn hoepen as te breken,
Veroorsaeckt dat de wijn moet in de kelder leken.
Ach! waer in eenigh rijck een goede wet vervalt,
Daer siet men dat het volck met losse toornen malt.
Neem my ten besten as, al wordt ghy vergeleken
Met yemant die, het breyn door koortsen aengesteken,
Yet tegens eygen nut, yet tegens recht gebiedt,
Al dunckt het yemant vreemt, 't is buyten reden niet.
Ghy zijt op desen dagh gansch buyten alle maten,
Ghy zijt tot ons vermaeck te bijster uyt-gelaten:
Ick bidde noch een-mael, o vorst, vergevet my,
Ick noem uw groote gunst een soete rasery.
Ghy zijt op ons verlieft, dat jaeght u buyten reden,
Ghy brant als in de koorts van overtolligheden:
Betoom u milden geest; waer wilt ghy vorder gaen,
Ghy hebt te deser tijt ons eer genoegh gedaen;
't Is quaet al wat'er volght, uw vrientschap is volkomen,
Al wat'er boven rijst, en dient niet aengenomen;
De gunst, die aen het volck hier noch geschieden sou,
Kan niemant dienstigh zijn, als tot gewissen rou.
De weldaet wert den mensch wel somtijts aengedrongen,
En 't dient hem tot verders. De simme doot haer jongen,
Mits datse veel te seer de teere leden dout,
En in haer dwase min geen middelmaet en hout.
Wat wilt ghy vyer en vlam, en schadelijcke layen,
Hier stroyen langs het hof, hier in de kamer zayen?
Wat wilt ghy fellen brant ons jagen in het bloet,
En door een ydel oogh verhitten ons gemoet?
Wat sal d'eerwaerde vrou in dit geselschap maken?
My dunckt, ick sie se staen met twee gebloosde kaken,

Schoon als een versche roos, geweldigh in cieraet,
Bedeckt met enckel gout, en konincklijck gewaet.
My dunckt ick sie se staen, verciert van alle kanten,
Met peerels om den hals, de kroon vol diamanten,
Ick sie haer hellen glans, gelijck een sonne-schijn,
Vol schoonheyt in der daet, maer schoonder in den wijn.
Het is, voorwaer het is met reden wel te schromen,
Dat niet als ongeval hier uyt en staet te komen;
Het dunckt my seker gaen, dat yemant van den hoop,
Door prickels van de lust, sal raken op de loop.
Wat wil men aerdigh fruyt aen grage snoepers vergen?
Waer dient'et anders toe, dan om den mont te tergen?
Wat wil men schoone spijs hier brengen aen den dagh,
Daer niemant van het hof yet van genieten magh?
Daer woont ellendigh volck hier onder in der hellen,
Gelijck van ouden tijt de vaders ons vertellen,
Dat dranck en goede spijs met groote lusten siet,
Het eynde niet-te-min is pijnelijck verdriet.
Want als het door het oogh is tot de lust bewogen,
Soo werden wijn en kost in haesten wegh getogen;
Het vriendelicke fruyt, dat voor haer oogen stont,
En laet haer anders niet als water in den mont.
Het is een sware plaegh, uyt noot te moeten suchten,
Door schaersheit van gewas en feyl van korenvruchten;
Maer wie van honger raest, daer volle schotels zijn,
En niet en wert gelaeft, die lijt een helsche pijn.
Ick neem u altemael in desen tot getuygen,
Dat wy uyt dit gesicht niet anders konnen suygen
Als doodelijck vergif, dat in de leden kruypt,
En door een dertel oogh tot in het herte sluypt:
Den eersten sult ghy sien staen loeren van bezijden,
Den tweeden sal de vreught van onsen vorst benijden;
Een derde daer ontrent, sal brullen als een stier,
Sal voelen in de borst een aengesteken vier.
Als vrouwen, jeught, en wijn, drie wonderlicke dingen,
Op eenigh swack gemoet te samen komen dringen;
Wat streken gaender om! wat leyter voor een huys!
Wie houter, eerst sijn hert, en dan sijn handen t'huys?
De wijn is Venus melck; als die in onse leden
Haer krachten openbaert, dan slaept de wijse reden;
Komt hier de jeught ontrent, soo naeckter swaerder val,
Maer sijnder vrouwen by, soo deughtet niet met al.
Een kostelijck juweel in 't openbaer te toonen,
Sal veeltijts met verdriet sijn dwasen meester loonen;
Een, die sijn gelt ontsluyt en telt voor alle man,
Indien hy dieven krijght, hy isser oorsaeck van.
Een, die wel heeft gekoockt en niet en weet te swijgen,
Sal licht een vreemde gast ontrent sijn tafel krijgen.

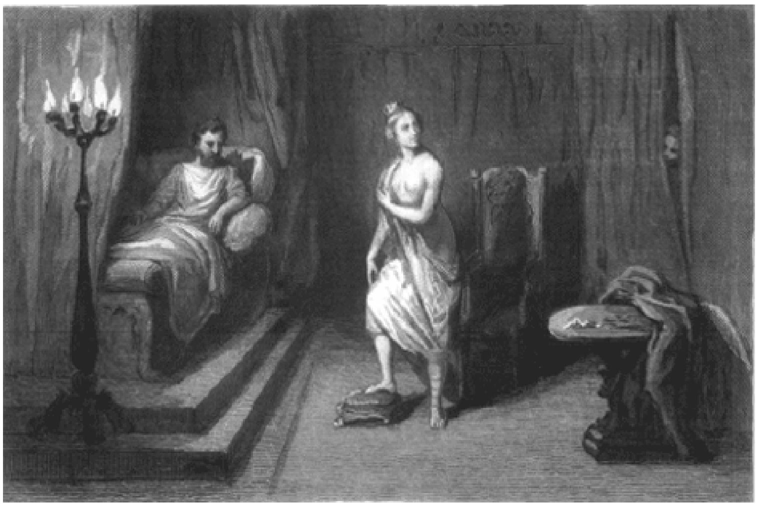

Te prijsen sijnen wijn, sijn peert, en sweert, en vrou,
Is menigh edel man bedegen tot berou.
Een die wat goets besit, moet nutten sonder krassen,
En lachen sonder stem, en knagen sonder bassen:
Want die wijt-mondigh roemt, en stoft op sijn geluck,
Is nimmer sonder nijt, en selden sonder druck.
Laet over dit geval, laet al de wijse boeken,
Laet al den ouden tijt wel neerstigh ondersoeken;
Ick weet, daer is te sien hoe dat hy wert geloont,
Die sijn beminde vrou aen vreemde gasten toont.
Ick weet, daer is te sien wat plagen dat'er vallen,
Wanneer de vorst bestaet van sijn gemael te kallen.
Hier heb ick menigh-mael veel dingen op bedacht,
Een komt my nu te voor, en 't dient hier bygebracht[1)]
Candaulis[2)] weerde vrou was over al gepresen,
Van oordeel wijt beroemt, in schoonheyt uit-gelesen;
Wat doet de jonge vorst? hy vint sich niet gerust,
Ontrent de frisse bloem te koelen sijnen lust,
Hy stoft op haren glans by al sijn beste vrienden,
En die hem aen den dis en in de kamer dienden;
Hy weyt geweldigh breet, hy seyt het Gyges aen[3)],
Een die in sijn gevolgh voor lijf-schut plagh te gaen.
Noch is het niet genoegh. De koninck in het praten,
Eens op een blijden dagh, wat verder uyt-gelaten,
Began met vollen mont den lantser aen te biên,
De schoone koningin eens naeckt te komen sien.
De jongelingh verschrickt, en isser dapper tegen,
En - wat de koninck seyt - en laet hem niet bewegen:
'Sal ick, een slecht gesel, so stouten daet bestaen,
Die weet hoe dit geval Actaeon is vergaen?
Sal mijn onwaerdigh oogh een koningin beloncken,
En spelen om een vier vol schadelicke voncken,
Vol eisselick gevaer? neen, edel Prince! neen,

1) Dese seer oude geschiedenisse, en voor de tijden Assueri voorgevallen, is te lesen by Herodotus Griecx history-schrijver, in sijn eerste boeck Clio genaemt, omtrent het begin.
2) Dese Caudaules is groot-vorst geweest van Sarden, sone van Alcaeus, die de sone was van Hercules.
3) Gyges een van de lijf-schutten van Candaules, en hem boven anderen aengenaem, wert by den selveu in veel groote saken gebruyckt. Sie Herod. in sijn voorsz. eerste, Clio.

Dat vriendelick gesicht is maer voor u alleen.
Wat laet men hier en daer sijn los gesichte dwalen?
Tis best, dat yder mensch blijft in sijn eygen palen;
Tis best, dat yder man geen ooge vallen laet,
Als daer hy na-der-hant magh komen metter daet.
Wat vreemder slagh is dit? wat magh den koninck pogen,
Sijn weerde koningin aen yemant naeckt te togen?
Ick houde dat een wijf niet eerbaer blijven kan,
Die eens haer naeckte lijf toont aen een vreemden man.'
Noch hout de koningh aen, en dringht op sijn vermeten:
'Ghy sult de koningin sien buyten haren weten;
Doe slechts na mijnen raet, ten kan niet qualyck gaen.'
Waer toe een langh verhael? de jonghman neemtet aen:
Soo haest de gulde son is van de kim geweken,
Soo gaet my dese gast sich in de sael versteken
Daer sijn princesse sliep, en sit daer lange tijt
Gedrongen aen de muer, gedoken in tapijt.

Me-vrou komt onder dies in hare kamer treden,
En scheyt haer onder-kleet van hare naeckte leden,
   Hout ook, tot haer gerief, niet eene kamer-maeght,
   Om dat het even doen den Prince soo behaeght.
Hier is de grage quant gants besigh om te gapen,
Gants besigh om vermaeck uyt dit bedrogh te rapen:
   Hy reyck-halst wat hy magh, hy snuffelt hier en daer,
   Tot dat de snege vrou den lincker wert gewaer.
Sy kropt haer gramschap in, en leyt, met groote sorgen
Bevochten in den geest, tot aen den lichten morgen:
   Doen rieps' een trouwen knecht, dien sy om Gyges sont,
   Die sich van stonden aen in hare kamer vont.
'Hoor Gyges, sprack Mevrou: òf heden sult ghy sterven,
Of heden koninck zijn; òf heden sult ghy erven
   My òf het duyster graf. Kies dit geweldigh rijck,
   En my tot koningin; of neen, ghy zijt een lijck.
Ick sweere by den throon van al de grootste Goden,
Ick sweere by de kroon u heden aen-geboden,
   En by de reyne trou en by mijn eerbaer root:
   Of heden zijt ghy mijn, òf heden zijt ghy doot!
De borst aen u getooght, de schoot aen u gebleken,
En magh van een alleen, van een maer zijn bekeken;
   Den tweeden, wie het zy, heb ick het licht ontseyt,
   Dies staet voor u of hem een wisse doot bereyt.
t' Sa, pas op uw geluck! de kans is nu te wagen,
Of doot, òf wert gedoot; òf slaet, òf wert geslagen!
   Wat staet ghy slecht en siet; spreeckt lustigh uytte borst,
   En soo ghy leven wilt, soo doot den dwasen vorst!'
't Verschil is al te groot: ach! Gyges is bewogen,
En wert, soo door den loon, als door de vrees gebogen.
   In 't korte, 't is gedaen. De prins verliest sijn wijf,
   Sijn kroon, sijn gansche rijck, en noch sijn eygen lijf.
Ick bidde, wijse Vorst, wilt dese klippen mijden,
Eer wy in dit geval gelijcke schip-breuck lijden;
   Het vrouwelijck geslacht en is, op desen dagh,
   Niet kleynder in sijn oogh, niet beter als het plagh.
Hoe sal uw weerde pant, van koninckljicken bloede,
En door soo hoogen stam verheven van gemoede,
   Om ons vermaeck te doen, geraken in gequel?
   En dienen hier het volck als voor een tafel-spel?
Die smaetheit moet geschiên in ver-gelegen landen,
Aen ick en weet niet wie; en niet tot onser schanden,
   Niet hier in dit paleys, aen ons geduchte Vrou,
   Die vreemde mannen vliet, en is haer Heer getrou.
Doch alsmen dese saeck wil wegen, naer de reden:
In onse Koningin sijn geenssins trotse zeden,
   Sy is van goeder aert, de sake wijstet uyt,
   't En zy dat alle dingh ten quaetsten wort geduyt.
Een wijf, van sotte waen, of eygen sucht gesteken,
En wenscht geen liever dingh, als wel te zijn bekeken,
   Doch meest als haer gespang, haer kleet, en rijck gewaet
   Een ander, diese kent, in kost te boven gaet.
Gewis, indien de pracht Me-vrou had in-genomen,
Sy sou van stonden aen niet laten hier te komen;
   Het waer in dit geval haer lief te zijn getoont,
   Sy weet, dat haer de kruyn nu prachtigh is gekroont;

Sy weet, dat haer gespangh gaet buyten alle weerden,
En dat haer hals-cieraet is als het puyck der eerden;
   Sy weet, dat sy een rijck aen yder oore draeght,
   En dat van haren ringh het gansche Persen waeght;
Sy weet, dat yder steen, in haer paruyck gesteken,
Wert by een helle ster te rechte vergeleken,
   En dat haer peerel-snoer is een soo selsaem dingh,
   Dat noyt een oester-schelp soo reynen water vingh.
Dit is haer al bekent; noch weet sy boven desen,
Dat al de werelt deur haer schoonheyt is gepresen,
   En dat een schoone vrou, soo destigh opgeciert,
   Is 't hoogste dat de mensch hier op der aerden viert.
Doch evenwel nochtans, en dit niet tegenstaende,
Of haer met groten ernst Mahunam schoon vermaende
   Te strijcken door het hof, sy quam niet uytgedwaelt,
   Maer bleef daer haer de wet des Koningh had bepaelt.
Soo moet dan uw gemael òf niet eer-suchtigh wesen,
Of door een hooger geest soo verre sijn geresen,
   Dat sy verwaende sucht en alle vrouwe-pracht,
   Niet als voor kinderspel en enckel dwaesheyt acht.
Men neem 't dan hoemen wil, de reden kan het seggen
Dat haer besette tucht niet is te wederleggen;
   Want of men haer bedrijf schoon om en ommewent,
   Daer is geen slechte stof en niets gemeens ontrent.
Kan oock een echte vrou haer eere beter stijven,
Als met in huys te zijn, en uytten woel te blijven?
   Te dringen door het volck betaemt de rouwe mans,
   Het huys in tegendeel, dat is een vrouwe-schans.
De byen zijn geacht, om datse verre sweven,
Een vrou, in tegendeel, moet als een mossel leven,
   Moet blijven daerse woont, vast aen haer eygen deck,
   Gedoken in haer schelp, gelijck een wijngaert-sleck.
Want als het echte wijf blijft in haer huys gedrongen,
Soo is haer eer bewaert van alle quade tongen;
   Vraeght yemant, wie de nijt met geen vergis en schiet?
   Een vrou die niet en loopt, en die men selden siet.
Wel aen dan, wijste Vorst, laet al de groote vrouwen,
Laet onse Koningin haer eygen maeltijt houwen;
   Gij hebt toch aen den raet met volle mont belast,
   Dat op het vrouwen-huys wel mochte zijn gepast.
Ghy haddet goeden wil de vrouwen aen te trecken,
De vrouwen boven al tot blijdschap op te wecken,
   De vrouwen op het hof haer vryheyt toe te staen,
   Op dat haer beter cier mocht werden aen-gedaen.
Wil yemant nu Me-vrou van al de vrouwen wenden,
Die sal de gansche vreught van dat geselichap schenden,
   Niet anders dan gelijck een die, met rouwer hant,
   Treckt midden uyt een rinck een schoonen diamant.

Of wel de koningin haer afscheyt sal verblommen,
Ick weet dat evenwel een yder sal verstommen,
En swellen van de spijt, als dit vertreck geschiet,
En dan is al de kost van dese feest te niet.
Het teere vrouwen-breyn kan geenen trots verswelgen,
Geen dingh is soo geneyght om sich in al's te belgen,
En wie sich in het wijf in eenigh deel ontgaet,
Die raeckt van stonden aen oock in der mannen haet.
Dit heeft de Koningin (aen wie geen heete vlagen,
Geen dampen van de wijn zijn in het hooft geslagen
Of op het hert gedaelt), dit heeft de Koningin
Tot meer-mael over-leyt met voorbedachten sin;
En naer de gansche saeck te hebben overwogen,
Soo is haer kloecke geest door reden wegh getogen,
Niet om een vliegend' woort van haren dis te gaen,
Maer op een vaste wet den Koninck voor te sraen.
Wie van des Konincx raet, of van de wijse luyden,
Sal dit haer goet beleyt ten quaden konnen duyden?
Ick weet, dat menigh Vorst hier in met ons gevoelt,
Indien het wijste deel niet wegh en is gespoelt.
Dan schoon men dese saeck ten hartsten wilde drijven,
Me-vrou is evenwel geen schand-vleck aen te wrijven;
Want dat de Koningin veroorsaeckt desen druck,
Heeft immers geenen schijn van eenigh schellem-stuck.
Indien haer loos beleyt, door landen ende steden
Gingh stroyen muytery, en wederspannigheden,
Indien haer slim bedrogh den konincklicken wijn
Vergifte met regael, en mengde met fenijn;
Indien haer vinnigh hert, door sucht van eere, woede,
En wilde roeyen uit de Princen van den bloede,
Indien haer loos beleyt bekayde rancken dreef,
Of aen een vreemden Vorst bedeckte brieven schreef;
Soo had ons strengh gericht èn stof èn goede reden,
Om over haer bedrijf in naerder acht te treden;
Maer in soo diepen schael te wegen dit geval,
Mijn Heeren, met verlof, 't en voeght u niet met al:
Dit is een huys-krakeel, een van de minste sonden,
Waerom, naer onse wet, geen trou en werd ontbonden:
't Is seker, dat de vrou soo vast is aen de man,
Dat niemant als de doot haer immer scheyden kan.
Wat isser wreeder dingh, als alle strenge wetten
Te trecken in den top, ten hartsten in te setten?
Ach! 't is een bitter mensch, die, met een wrangh gemoet,
Een haestigh oordeel schrijft, en dat met enckel bloet.
Het is een beter aert, die onder goede luyden,
Wat yemant heeft gefeylt, ten besten weet te duyden;
Het is een eerlijck man, die by een eygen vrou,
Al wat'er is gemist, slaet in de beste vou.
Gedenckt des soeten daeghs, als u de Koninginne
En rosen met den dau, de panden haerder minne,
En druyven met het waes, uyt rechte liefde gaf,
En seyd' op uw versoeck veel groote Princen af.
En staet u, machtigh Vorst, en staet u niet te voren,
Hoe dier ghy hebt belooft, hoe menighmael gesworen,
Dat Cyri weerde bloet[1)], de troost van uwe pijn,

1) Vasthi des Konincx Cyri dochter.

U sou het eerste vier, u sou het laetste sijn?
Ghy riept, in grooter ernst, de Goden tot getuygen,
Dat haere jeught alleen uw sinnen konde buygen,
Dat haer vermaerde glans besat uw edel bloet,
En neyghde tot de min uw vorstelick gemoet.
Ghy swoert haer menighmael, dat alle stort-rivieren
Ja, dat Choaspis self[2)] te rugge soude swieren,
En maken tegen stroom een onbekende baen,
Eer uw gesette min van Vasthi soude gaen!
Choaspi, koom te rug, loop uwe stroomen tegen,
Keer daer uw groote kolk sijn voetsel heeft gekregen;
Keer in uw eygen selfs: Assueri losse sin
Vergeet sijn eerste lust, de weerde koningin!
Maer neen, beleefde Vorst, ken ick uw goede zeden,
Ghy sult van uw gemael u laten over-reden.
Al waer eens in de jeught gesette liefde stont,
Daer is noch alle tijt, daer blijft een soete gront.
Soo haest ghy sult besien haer wel-gemaeckte leden,
Haer vorstelick gelaet, vermenght met soetigheden,
Ghy sult door nieuwe min stracx werden aengeraeckt,
Want siet, haer gansche lijf is tot de kroon gemaeckt!
Wanneer een wreede leeu komt op het velt te vangen
Een man of jongh gesel; hy, met een groot verlangen,
Stelt sijn gebit te werck, valt happigh aen den buyt,
En deylt het menschen vleysch met grote stucken uyt.
Maer soo het moedigh beest een vrouwe komt te vinden,
Het sal te geener tijt haer teere lijf verslinden,
Sijn tanden liggen stil, sijn oude wreetheyt slaept,
Het schijnt, dat sich het dier aen sijnen roof vergaept.
Indien de stuere leeu, de wreetste van de dieren,
Door onbekende gunst een vrouwe weet te vieren,
En midden in het bos, en tegen sijnen aert,
Haer sachte lichaem mijdt, haer teere leden spaert,
Sal hier dan in het hof, daer niet als heusche zeden,
Als vriendelijck onthael en dient te zijn geleden,
Sal hier een Koningin, hier onder ons gekroont,
By ons niet zijn beschut, en van de smaet verschoont?
Zijn hier dan onder ons, zijn alle soete monden
Met dammen op-gestopt, met zeelen in-gebonden?
En isser niet een hert, dat tegens wreetheit steeckt?
En isser niet een man, die voor een vrouwe spreeckt?
Gewis, de man behoort sijn weder-paer te mijden:
Eylaes! dat swacke volck heeft al genoegh te lijden,
Heeft vry een swaren last op haren teeren hals,
En is van alle kant vol druck en ongevals;

2) Choaspis is een hooft-riviere van Persen-lant, niet verre van de stadt Susan haren loop hebbende. Strabo.

Vol alderley verdriet en veelderley gevaren,
Vol moeyten in de draght, vol smerten in het baren;
   Ach! die maer eens en peynst om haer gestage pijn,
   Is hy geen tijger selfs, hy moet haer gunstigh zijn.
Het mannelyck gemoet is uytter aert gehouwen,
Te dragen met gedult de swackheyt van de vrouwen,
   Te schrijven in de zee, te drijven in den wint,
   Al wat hy voor gebreck in haer geselschap vint.
Veel saken van het huys òf dienen niet geweten,
Of door een sachten aert in haest te sijn vergeten,
   Want die niet alle daegh en soeckt te sijn gestoort,
   Moet dickmael feylen sien, en spreken niet een woort.
Ey lieve, weeght de saeck: siet, wat'er vreemde dingen,
Uyt een verkeerde greep, door al de werelt dringen;
   Wy quetsen niet alleen des Konincx weertste pant,
   De mis-slagh, hier begaen, ontstelt het gansche lant.
Wy doen een venster op (wy mochten 't beter stoppen),
Wy banen als een wegh voor alle quade koppen,
   Tot ondienst van het rijck; wy geven als een voet
   Tot twist en heete spijt, tot pracht en over-moet.
Hoe menigh aerdigh dier, begaeft met goede zeden,
Wert lijdigh onderdruckt, en met de voet getreden,
   Alleen omdat de man het mannelick gewelt
   Te lijdigh verre treckt, en bijster open stelt.
Hoe menigh huys-krakeel ontstaet'er in de steden,
Alleen omdat de man gaet tegen alle reden,
   Gaet buyten alle recht, alleen omdat de man
   Geen dingen immermeer ten besten duyden kan.
Hoort, mannen int gemeen, hoort, lieve, mijn gevoelen:
De vrou is niet alleen om uwen moet te koelen,
   Of om met hare jeught te lesschen uwen brant,
   De vrou is uwe kroon, uw schat, uw weertste pant:
De vrou is uw behout, uw ziel, uw eygen leven,
Het weertste dat de mensch op aerden is gegeven,
   Ghy sijt ('t is waer) het hooft, ghy sijt haer oppervooght,
   Maer weet, dat ghy voor al geen wesen grieven mooght.
Ach! gaen wy dus te werck, de menschen sullen hollen
En storten over-hoop, de steden sullen rollen,
   En keeren om en om. Niet een soo lieven paer,
   Dat niet door ons bedrijf sal komen tot gevaer.
Wie sal het vrou-geslacht en alle swacke dieren,
Met eenigh soet gedult na desen willen vieren,
   Indien men Vasthi selfs van haren staet berooft,
   En stelt de gulde kroon op eenigh ander hooft?
Wat sullen over al de slechte vrouwen maken,
Nadien de Koningin, alleen om deser saken,
   Moet ruymen haer paleys, moet lijden dese schant,
   En met een eeuwigh leet gaen dolen achter lant?
Ick weet, dat menigh quant maer slechts om wat te spelen,
Eylaes! een teere spruyt komt van haer ouders stelen,
   En, soo hy na den schijn sijn weerde trou verpant,
   Sijn gansche wit bestaet alleen in geylen brant.
Ick weet, soodanigh volck en kan niet lange rusten,
Maer berst geduerigh uyt in alle nieuwe lusten,
   Want als een Venus wight sijn pijlen eens verschiet,
   Soo gaet sijn eerste min, gelijck een roock, te niet.

Ick weet soodanigh volck sal eeuwigh sitten luymen,
En maken dat de vrou wel haest sal moeten ruymen;
Siet daer in yder huys, en dat door ons bedrijf,
En staegh een nieu krakeel, èn stracx een ander wijf.
Wat gaet den Koninck aen, dit selsaem wedervaren
De gansche werelt deur te willen openbaren?
Waer toe een huys-krakeel geroepen door het lant?
Voorwaer, naer ick het vat, het dient tot onser schant.
Of schoon de fame loopt en melt, door alle steden,
En wat'er is gedaen, en wat'er is geleden;
Schoon dat men Vasthi noemt hartneckigh ende straf,
En schildert haer bedrijf geweldigh leelyck af,
Noch sal men veel de schult op onsen Koninck leggen;
Ick weet, dat menigh mensch sal openbaerlyck seggen,
Dat sijn geheel beleyt moet los en kreupel gaen,
Mits hy soo quaden keus in desen heeft gedaen.
Een ander sal gewis den Vorst, in sijn gedachten,
Noch deftigh van gebaer, noch rijp in wesen achten;
Maer houden dat de Prins hier sonder eere leeft,
Dewijle Vasthi selfs hem niet vereert en heeft.
Een derde, die het stuck sal drijven voor de vrouwen,
Sal uw goetdadigh hert voor al te vinnigh houwen,
En seggen overluyt: Siet, wat een herden aert,
Die op een blijden dagh sijn vrouwe niet en spaert!
Wie kan het altemael, wie wil het al vertellen,
Hoe sich het gansche volck hier over sal ontstellen?
Dies bid ick, weerde Vorst, gedenck aen uwen plicht:
Wie in sijn neuse bijt, die schent sijn aengesicht.
Deck, lieve, deck de pot; smoort bitter huys-krakeelen,
En laat uw eygen schant niet overal verdeelen.
Het is (naer mijn begrijp) het is de beste man,
Die, als hy smaetheyt lijt, sijn tonge dwingen kan.
Wat wil de groote Vorst op heden strasse plegen,
En midden in de vreught tot wrake sijn genegen,
Tot gramschap breken uyt? dit is een blijden dagh,
Die niemant, wie het zy, tot droefheyt strecken magh.
Dit is een soete tijt, de vrienden toegeschreven,
Een algemeene feest, tot blijtschap uytgegeven:
Verhoedt u immers nu te brengen in gevaer
Uw weerde bed-genoot, uw lieve weder-paer.
Wie door beleeft onthaal sijn vrienden wil vermaken,
Die moet voor alle dingh sijn gramme sinnen staken;
De spijt dient uyt de borst, de fronssen uyt het hooft,
Of anders is de feest van hare vreught berooft.
Een die aen synen dis wil grauwen ende kijven,
Die mochte beter koop het nooden laten blijven;
Want schoon hy kosten doet, indien hy leelick siet,
De maeltijt is geschent, de vrientschap is te niet.

Vermocht'er oyt een mensch het recht te wederhouwen,
Soo dient'er gunst gepleeght ontrent de swacke vrouwen;
   En dient'er oyt een vrou in gunst genomen aen,
   Hier is uw eygen vleys, hier dient het dan gedaen.
Is u het moedigh hert tot felle wraeck bewogen,
Ga, tast den vyant aen, daer dient het sweert getogen,
   Niet tegen uw gemael. Noyt voeghtet hoogh gemoet
   Een vrou, een kranck gestel, te treden met de voet.
't Is vry een grooter eer, sijn eygen hert te dwingen,
Als tot een vaste schans met krachten in te dringen;
   't Is vry een grooter helt, die sijne tochten bindt,
   Als die een maghtigh heyr met wapens overwint.
Ghy, die in uw bedwangh hebt groote koninckrijcken,
Dient in uw eygen selfs uw maght te laten blijcken;
   Ghy, die de werelt deur zijt als een God gevreest,
   En mooght geen menschen tocht gedoogen in den geest.
Hoe zijt ghy, groote Vorst, soo lichtelick bewogen?
En, om 'k en weet niet wat, uyt uwen stant getogen?
   Waerom in dit geval soo heftigh omgevoert?
   Het komt den Prinssen toe niet haest te sijn beroert.
Betoom voor desen tijt, betoom uw gramme sinnen,
Verwin uw eygen hert, die landen kont verwinnen,
   Weest doch uw bed-genoot genadigh ende soet,
   Die al de werelt deur een yder gunste doet.
Doch soo u dit versoeck te hooge schijnt te rijsen,
En dat men uw gemael geen gunst en wil bewijsen;
   Soo bid ick dan alleen voor eenigh kleyn verdragh,
   Niet tot een ander jaer, maer tot den naesten dagh.
Waer toe soo hart gejaeght, waerom soo snel gevlogen?
Mijn Heeren, niet te ras, het stuck dient overwogen.
   Voorwaer de beste slagh die heden kan geschiên,
   Is, nae dat ick het vat: sacht gaen en verre sien.
Wie isser heden nut, om met besetten rade,
Te wegen dit geval; voorwaer het is te spade,
   Om naer den rechten eysch, te sitten in 't gericht,
   Waer treet men na den noen in saken van gewicht?
Om eenigh kleyn geschil, als tusschen twee gebueren
Valt onderlingen twist, om wasschen ende schueren,
   Om ick en weet niet wat, een goot, een water-loop,
   Daer roept men met den dagh de rechters overhoop;
Soo haest de gulde son is uyt de zee geresen,
Soo wort'er in den raet gedongen en gewesen;
   Maer als het groote licht ontrent het zuyden rijt,
   Soo wort het recht gestaeckt tot op een ander tijt.
Hier, daer men op de kroon van hondert groote rijcken,
Een uytspraeck heeft te doen, een vonnis heeft te strycken,
   Hier, daer men onsen Vorst van sijn gemael berooft,
   Daer pleyt men in der nacht, en met een droncken hooft!
Daer pleyt men over hoop, al sonder eens te dagen
De Koninginne selfs, al sonder eens te vragen
   De gronden van de saeck, daer uyt de Prins misschien,
   Sijn eygen ongelijck met vreughde mochte sien.
Gewis soo wy den aert van dese klachten kenden,
Wy souden dit krakeel van onse banck versenden
   Tot eenigh ander hof: men segge wat men wil,
   't En staet ons geensins vry te wijsen dit geschil.

Van waer komt ons de macht, dat wy op koninckrijken,
Op 's werelts heerschappij, een vonnis mogen strijken?
   De koninck (ick bekent) begeert van onsen raet,
   Maer wiekt het niet soo swaer, noch meyntet niet so quaet.
Ach! 't is een selsaem werck, met man en wijf te moeyen:
Doet hier al watje meught, oock die sal u verfoeyen
   Voor wie ghy voert het woort; want siet, in dit geval
   Ontfanght men leets genoegh, maer genen danck met al.
Waer isser doch een huys, daer mannen ende wijven
Sijn altijt even soet, en noyt te samen kijven?
   Waer is door al het lant soo welgelegen velt,
   Dat van den noordenwint niet somwijl is gequelt?
Waer isser doch een paer in Persen ofte Meden,
Gedurigh sonder twist, en eeuwigh wel te vreden?
   Waer is, de werelt deur, de lucht soo wel gestilt,
   Daer noyt een loofje roert, en noyt een tackje drilt?
't Is dienstigh voor de maegh by wijlen wat te braken,
Om uyt een lange quael tot beter stant te raken:
   't Is dienstigh in het huys, by wijlen door gekijf,
   Een wrock van oude gal te jagen uyt het lijf.
't Is nut, 't is wonder nut, tot veelderhande saken,
Dat somtijts man en wijf haer oude vrientschap staken,
   En met een deftigh woort, en met een snel gesicht,
   Vernieuwen nu en dan haer ouderlingen plicht.
Noyt bleef'er groote min in kleyne twist verloren,
De liefde na geschil wert grooter als te voren.
   De liefde slacht het rijs: hoe naerder afgesnoeyt,
   Hoe datse beter schiet, en dichter henen groeyt.
Noyt wert de gulle jeught soo krachtigh aen-gedreven,
Dan als het lieve paer te samen heeft gekeven;
   Noyt wert de soete min gepleeght met grooter lust,
   Dan alsse, door krakeel, scheen uyt te sijn geblust.
Al schijnt de somer schoon, noch sou het ons vervelen,
Ten ware dat de vorst haer rolle quame spelen.
   Geen kost bevalt de maegh, al isse noch soo goet,
   Indien men dagh aen dagh niet anders eten moet.
God heeft des werelts loop met beurten onderscheyden,
Hy weet een bitter soet te brengen tusschen beyden,
   Te mengen onder een. Siet daer een wijsen vont,
   Waer door dit groote werck staet op een vasten gront.
En plach de klare son, met haer vergulde stralen,
Niet deur het gansche jaer te rijsen en te dalen,
   Te rollen door de lucht? en siet men niet de maen,
   Nu kleyn, dan wederom in volle ronde staen?
Nu is het vette landt met vruchten overgoten,
Dan leytet sonder jeught, en door de vorst gesloten;
   Nu staet het wout geciert met sijnen groenen rock,
   Dan weder sonder blat, gelijck een dorren block.

Het gaet op dese wijf in alle werelts saken,
Wat doet doch al het volk als breken ende maken,
Nu is het voor de wint, dan weder tegenspoet:
Wy sweven op en neêr, gelijck als ebb' en vloet.
Eén dingh dient eens geleert, en nimmermeer vergeten:
Dat alle dingen sijn, gelijck een ronde keten,
Geschakelt onder een. De vreughde nae de pijn,
De vrede nae den twist, nae regen sonneschijn.
Het menschelick bedrijf bestaet in vreemde kueren,
Hoe wel de saken gaen, sy konnen niet gedueren.
Het wispeltuerigh hert, tot geener tijt geset,
Wil (soo het spreeckwoort is) staegh op een ander bed.
Het doet de sinnen wee, op éénen boegh te zeylen,
Sy willen over hant het lange jaer verdeylen;
Sy woelen alle tijt, en geen soo groote pijn,
Als met een vaste stant te blijven datse sijn.
Wel laet dan sich de Vorst, met alle dingh, bewegen,
Laet onse Koningin haer soete rancken plegen:
Nu eenigh kleyn krakeel, dan weder groote min;
En waerom dit gestraft? de menschheit heeft het in.
Ach! waer een derde man komt tusschen beyde spreken,
Daer man en wijf krakeelt, daer siet men vreemde treken;
Want als men meest betracht te stillen haer gekijf,
Soo krijght men man en vrou te samen op het lijf.
Men hout (wanneer de biên met groote tochten swieren,
En vechten onder een, gelijck verwoede dieren),
Dat slechts een weynigh stof kan scheyden het gebaer,
Juyst op gelijcke voet soo kijft het echte paer.
Wie van den ganschen raet, wie soud'er konnen seggen,
Hoe licht een huyskrakeel ter neder is te leggen?
Een knick, een soete wenck, een lonckjen in der haest,
Vereffent alle dingh, hoe seer men heeft geraest.
Ick raed', als yemant komt, gelijck het kan geschieden.
Daer eenigh ongemack rijst tusschen echte lieden,
Ick rade voor het best, geen dingen aen te slaen;
Al kijft het soete paer, 't is weder haest gedaen.
Ick rade, zijt ghy wijs, laet echte luyden kijven,
Gewis de duister wolck sal haest daer henen drijven:
Ick rade stil te staen, al waert ghy naeste maegh;
Schoon man en wijf krakeelt, 't is maer een somervlaegh
Ick rade dese saeck van onse banck te weeren,
Wy konnen altemael den ondanck wel ontbeeren;
Ick rade dese saeck te brengen aen den raet,
Die in het kleyn getal van enckel twee bestaet.
Daer is een stil vertreck, behangen met gordijnen,
Laet daer de groote Vorst met sijn gemael verschijnen,
Dat is de rechte banck, daer alderhande twist
In haeste wert gestilt, en metter daet geslist.
Dat is de rechte banck, daer twee geminde lieven
Haer vriendelyck verschil bepleyten sonder brieven;
Dat is de rechte banck, daer uytspraeck wert gedaen,
Die niemant hooren magh, en niet en wert verstaen.
Dat is de rechte banck, daer niet en word gelogen,
Geen ontrou wert gedult, geen mensch en wert bedrogen,
Geen valsheyt aangerecht. Dat is de rechte banck,
Waer door de soete min krijght weder haren ganck.

Gehoude luyden twist gaet met de sonne neder:
Als hier de nacht begint, rijst daer het klaerste weder.
   Want, mits het echte paer het bedde maer genaeckt,
   De spijt en nijt verdwijnt, de vrede wort gemaeckt.
Mijn Heeren, 't is genoegh. Ick segge voor het leste,
Ick rade tot besluyt, en stelle voor het beste,
   Ick roepe noch eenmael, soo destigh als ick magh:
   Wijst man en wijf bij een, op hope van verdragh.

Gespreck tegen de koninginne Vasthi, en voor de mannelicke achtbaerheyt.

M E N U C H A N SPREECKT
't Is immers eens genoegh de vrouwen voorgesproken,
En met een langh verhael den Prins het hooft gebroken;
   Waer toe is u de mont tot praten soo gesint?
   Het seggen gelt'er niet, dat recht is overwint.
Ghy soeckt hier niet alleen, o voorspraeck van de wijven!
Met ick en weet niet wat het vrouwe-recht te stijven:
   Maer draeght u boven dat, gelijck een vrouwe plagh;
   En jammert uren langh met vrouwelyck geklagh;
Ick sta nu langh en wensch om meê een beurt te krijgen,
En ben van nu voortaen niet machtigh om te swijgen:
   Mijn herte leyt en bruyst gelijck een krachtigh nat;
   Dat dobbelt over hoop, en bortelt uyt het vat.
Ick bidde, groote Vorst van al de groote volcken,
Wiens hoogh-beroemde naem rijst boven alle wolcken,
   Die niet voor ons alleen set strenge wetten in,
   Maer bindt oock aen het recht uw eygen huysgesin!
Ick bidde, nademael wy heden overwegen
Een stuck, waer aen het rijck ten hoogsten is gelegen,
   Vergunne my verlof, dat ick op desen dagh
   Mijn innerlijck gepeys in vrijheyt uyten magh.
Die in het oordeel treet, moet sich ten hoogsten mijden
Van lust tot felle wraeck, van sucht tot medelijden,
   Van heymelicke gunst, van stille linckerny,
   Op dat'er niet als recht in hem te vinden zy.
Dit heb ick soo betracht, 'k En sal geen sijde dragen,
'k En sal naer hooger staet, na kroon of scepter vragen;
   'k En ben noch van den haet, noch van de gunst verheert:
   Ick ga den rechten wegh, naer my de reden leert.
'k En pass' in dit geval noch op een listigh vleyen,
Noch op een stout gepragh, noch op een droevigh schreyen;
   Ick hate, die naer sucht sijn losse reden buyght,
   Ick spreke recht en rond, nae my het hert getuyght.
Ick weet dat yder een ten volle heeft vernomen,
Waerom soo menigh Vorst te samen is gekomen
   In dit geweldigh hof; waerom, door uw gebot,
   Een werelt is vergaert te Susan op het slot;
Te weten: om den glans van soo veel rijcke kroonen
Als van een hoogen bergh in dese feest te toonen,
   Op dat van nu voortaen een yder, die het siet,
   Sou, met geduchte vrees, staen onder uw gebiet.
Al wat in eenigh deel der aerden wert gevonden,
Is uyt het gansche lant aen dese plaets gesonden;
   Het biet sijn schatten aen al wat'er open staet,
   Van daer de sonne rijst, tot daer se slapen gaet.
Wy staen te mael verbaest, als wy de gulde stralen
Van menigh schoon juweel sien blincken door de salen,
   Als wy het krachtigh gout, en al den grooten schat,
   Sien brallen door het hof en in de gansche stadt;
Als wy soo menigh Vorst, soo menigh duysent zielen,
Sien door het gansche slot tot onsen dienste krielen;
   En uyt soo rijcken glans besluyt een yder dit:

Dat uw beroemde macht als op de werelt sit.
Dit heeft de groote Vorst meer als genoegh bewesen,
't Is van het oogh gesien, en door den mont gepresen:
Noch wil hy vorder gaen, en maken ons gewis,
Dat hy in sijn gesin geen minder Vorst en is.

Men vint in ouden tijt, en op den dagh van heden,
Veel Prinssen wijt en breet van yder aengebeden,
   Geducht by al het volck, en deftigh van bedrijf,
   Maer in hun eygen huys geringelt van een wijf.
Gelijck een kleyne moor kan met den toom bestieren
Den grooten elephant, het meeste van de dieren,
   Soo siet men menighmael de grootste van het lant,
   By eenigh quetter wijf gehouden in den bant.
De Persiaensche Vorst, die by de metgesellen
Van dit verwijfde volck sich niet en wilde stellen,
   Maer toonen wat hy hier en over al vermagh,
   Gebiet de Koningin te brengen aen den dagh.
De vriendelicke Prins, ter volte deser feesten,
Wil boven spijs en dranck verwecken onse geesten
   Tot alle nieu vermaeck; wil, door een schoon vertoogh,
   Oock haer bescheyden vreught doen geven aen het oogh.
Men sent in 't vrouwen-huys een grooten hoop gesanten,
Niet uit het slechte rot van huys of lijf-trouwanten,
   Maer heeren altemael van naem, en hoogen lof,
   De grootste van het lant, de beste van het hof.
Mahunam gaet'er heen, als tot de grootste dingen,
Omcingelt met den sleep van al de kamerlingen,
   Herbona stuypt en neyght, en biet haer goeden dagh;
   En Bistha doet het woort, soo konstigh als hy magh.
Abachta stelt te werck een hooger aert van spreken,
En Bigta menght'er in een saus van hoofsche streken;
   Stracx dondert Charcas uyt, soo deftigh als hy kan,
   En Sethar voeght'er by het voorrecht van den man.
Mahunam, voor het lest, hout aen op uw bevelen,
Mevrou die hoort en siet, en schijnt'er med' te spelen;
   Hy spreeckt gelijck een man, sy blijft al even trots.
   Hy vleyt gelijck een kint, sy staet gelijck een rots.
Waer toe een langh verhael? de mannen keeren weder,
Wy vragen wat'er schort: Sy slaen haer oogen neder;
   Dies eyst de Koninck selfs hoe dat het is gegaen,
   Daer hoortmen al den wint van Vasthi sotte waen;
Daer hoort men over-luyt dat al het kunstigh spreken,
Dat alle wijf beleyt, en alle soete streken,
   Dat uw bevelen selfs en konincklick gewelt
   By Vasthi niet en weeght, by Vasthi niet en gelt.
Wat mocht ons over-gaen soo grooten pracht te drijven,
De landen in 't gemeen een feestdagh aen te schrijven,
   Om yder kont te doen uw vorstelick ontsagh,
   En wat uw hoogh gebiet hier in het hof vermagh?
Wat mocht ons over-gaen op uw gewelt te roemen?
Uw lieve Koningin die weygert hier te komen,
   Die schaft uw wetten as. Uw lieve Koningin
   Hoort wat de Koninck seyt, maer doet haer eygen sin.
Wy saten altemael, gelijck met open monden,
Tot dat het schoon juweel ons werde toe-gesonden,
   En dat met dit gelicht sou werden als gekroont
   Al wat'er voor cieraet tot heden is getoont.
Men riep: de Koningin sal dese feest besluyten,
En toonen dat de Prins, van binnen en van buyten,
   Heeft konincklick gebiet, heeft, sonder onderscheyt,
   En hier en over al gelijcke majesteyt!

Daer rees het gansche volck, en stont by dichte scharen,
Het scheen dat even hier de rotsen souden baren;
Daer gingh een nieuwe vreught, een juychen door het huis,
Maer al de pracht versmolt als tot een kleyne muys.
Ach! daer leyt onse vreught en uwe macht gevallen,
Uw loff, uw hoogen naem, is heden niet met allen:
Uw rijck-staff, uwe kroon, uw ridderlick gemoet,
Leyt, als een nietigh dingh, vertreden met den voet!
Wat sal nu al het volck van dese feest vertellen,
Als yder hier en daer komt onder sijn gesellen?
Ach niet, als dat de Vorst, voor wie de werelt beeft,
Ontrent sijn eygen wijf geen macht met al en heeft;
Die sijn geduchte naem pooght yder in te drucken,
Dient eerst gewis te sijn hoe dat het sal gelucken;
Want die geweldigh pocht, en niet volbrengen kan,
Wert, door sijn eygen daet, een spot van alle man.

Maer wat een stout bedrijf! men gaet den koninck raken,
Men pooght in dit geval sijn milde sucht te laken;
Men seyt, met vollen mont, dat hy te lijdigh breet
Sijn gasten lieve-koost. O, wat een slecht bescheet!
Wat sal den grooten Vorst in sijne gunst beletten?
Hy, die de rechten maeckt, is boven alle wetten;
Hy, die als metter hant de gansche werelt draeght,
Stort sijn beleeftheyt uyt juyst daer het hem behaeght.
Hy magh ten minste nu sijn gunstigh herte toonen,
Dewijl hy desen dagh sijn vrienden wil beloonen.
Daer is ter werelt niet dat Prinssen beter staet,
Als weldaet sonder end, en gunste sonder maet.
Dan neemt het zy alsoo, gelijck men pooght te drijven,
Kan dit de Koningin in desen handel stijven?
Kan oyt een echte man verliesen sijn ontsagh,
Om dat hy nu en dan is blijder als hy plagh.
Om dat hy by geval, door lieffelicke vlagen,
Wert met een soete vreught als buyten hem gedragen?
Of sal de Groot-vorst self noch man, noch Koninck sijn,
Om dat sijn vrolick hert sich opent in den wijn?
Of meynt men dat het wijf niet verder is gebonden
Tot dienste van den man, als op gesette stonden?
Of dat het manne-volck geen vol gebiet en heeft,
Dan als het op de maet, en naer den regel leeft?
Leyt yemant desen gront, soo isser voor de wijven
Geduerigh stoff genoegh om haren pracht te drijven;
Geduerigh stoff genoegh om, met een slimmen treek,
Haer aen-geboren jock te schudden van den neck.
Wat sal dit listigh volck niet weten uyt te vinden,
Om aen een goeden man yet op de mou te binden!

Nu sal hy al te los, dan schijnen al te stil,
En noyt gelijck het sou, dan als me-vrouwe wil.
Daer is, na mijn begrijp, geen slimmer vont te dencken,
En die een goeden staet meer soude mogen krencken,
Als dat het wijf gebiet en hoogste macht gebruyckt,
En dat de man verdraeght en voor de vrouwe duyckt.
Siet, 't geen in al het rijck is weert te sijn gepresen,
Bestaet in wel gebiên, en onderdanigh wesen,
En wie in dit beslagh sijn plaetse niet en hout,
't Is wonder, wat een ramp hy in de steden brout.
Een huys en sijn bedrijf is in de koninckrijcken
Een ander koninckrijck, men kan het vergelijcken
Met saken van het lant, om dat'er één gebiedt,
En dat het gansch gesin op sijne wetten siet.
De man is uytter aert, en van den aen-beginne
Gemaeckt tot heerschappy; de vrouwe tot de minne,
Tot lieffelick verdragh, tot onderdanigheyt;
Dat is van alle tijt de vrouwen op-geleyts
Dat is van alle tijt de gront van goede seden,
Een regel in den staet, een zegel aen de steden;
Dies als in eenigh huys de weert is over-heert,
Soo is in dat gewest de werelt om-gekeert;
Soo is de wegh gebaent tot allerley gebreken,
Tot twist, en over-moet, tot alle quade streken;
Want die een schoon gebou ontrent de gronden raeckt,
Heeft stracx van allen kant sijn deelen los gemaeckt.
Hoe sal, in dit gewoel, een slave willen swichten?
Hoe sal een sone gaen tot sijn bescheyde plichten,
Dewijl het gansch gesin gebruyckt tot quade leer
Een wijf, dat niet en past op haren over-heer?
Het dient in tegen-deel tot wel-stant van de rijken,
Dat vrouwen over al voor hare mannen wijken;
Want siet, aen dese plicht leert oock het jonge bloet,
Hoe dat een ondersaet sijn prinse vieren moet.
Mijns oordeels, dient de vrou met alle vlijt te letten,
Naer dat de man gebiedt, haer saeken aen te setten;
En of hy vrolick is, of droeve van gebaer,
Een wesen aen te doen gelijck haer weder-paer.
De zeden van den man sijn als gewisse peylen
Waer naer het echte wijf geduerigh heeft te zeylen,
Waer naer een goede vrou moet schicken haren loop,
Of anders leyt het huys geduerigh over hoop.
Vint somtijts eenigh man in jock en spel vernoegen,
Daer is geen twijffel aen, de vrouwe moet haer voegen,
Of soo haer dwersche kop hier tegen staet gekant,
Soo doetse tegens eedt, en schent den echten bant.
Het richt-snoer van de trou is lieven en verdragen,
Is vriendelick gelaet, en niet als soete vlagen,
Is jock en sonder gal, en staegh een vast besluyt,
Dat, wat de man bestaet, ten goede sy geduydt.
Geen wijf magh amper sien, geen wijf en magh'er wrocken,
Indien haer weder-paer genegen is te jocken,
Want als het, naer den tijt, niet anders wesen kan,
Soo ist een wijse daet te mallen met den man.
Abachta, lieve vrient! wat mocht ghy gaen beginnen?
Ghy pooghdet onse vrou met reden in te winnen,

Maer 't is eylaes! gemist; sy was op desen dagh
Vry hooger in de pracht, en trotsser alsse plagh.
Het is een oude spreuck, die wy in onse dagen
Bevinden in der daet, en menigh-mael beklagen:
Dat niemant van het volck soo dapper speelt de beest
Gelijck een moedigh wijf, wanneerse gaet ter feest.
Dan is het gansche kraem van al de moye dingen,
Gesmijde, bloem-gewaet, gesteenten, arrem-ringen,
Gehangen om het lijf; dan koomt'er aen den dagh
Al wat'er eenighsins het ooghe locken magh:
Oor-hangsels, veder-bos, hayr-litzen, voor-hooftbanden,
Knop-peerels, tepelnet, hals-cingels, loover-randen,
Mou-tippen, rimpel-klit, duym-ringen, hant-gevaet,
Reuck-ballen, vinger-slangh, scheen-riemen, voet-cieraet;
Dan wert de pracht gevoet met sluyer, spangen, doppen,
Met naeld en spelle-werck, met kedels, waeyers, knoppen,
Wat wilt ghy dat ick segh? met alle vreemt gespan,
Waer van een zedigh hert de namen niet en kan.
Daer staet het diere pant voor yder een te proncken,
Sy is van sotten waen en eygen-liefde droncken,
Sy kan wel uren langh voor haren spieghel staen,
En siet met groote vreught dat selsaem maecksel aen;
Sy stelt een sier gebaer, en doet haer leden swieren,
Veel anders alsse plagh, sy toont in haer manieren,
Een uyt-gelaten tocht van pracht en overdaet,
En komt, gelijck een pau, gestreken over straet.
Wie sal in dese stant het fiere dingh genaken?
Ten is noch metter hant noch mette mont te raken,
O breyn vol schraele wint, dat niemant aen en siet!
Een wijf in haer cieraet is buyten ons gebiet,
Ach 't is een vreemt gebruyck, dat niet en is te prijsen,
De vrouwen in gewaet soo hoogh te laten rijsen,
Gelijck men heden siet, want uyt soo rijcken dracht
En broet geen ander jonck als ongetoomde pracht.
Ten is geen eerbaer root, of schaemte van de vrouwen,
Dat Vasthi desen dagh van ons heeft wederhouwen,
't Is enckel hoovaerdy, en lust tot sotte waen,
Waer door sy dese feest heeft smaetheyt aen-gedaen.
't Is haer verkeerde drift vol wederspannigheden,
't Is uytgelaten trots, die niet en dient geleden,
't Is, datse wil soo groot sijn aen der vrouwen dis,
Als uw geduchte macht hier by de mannen is.
Men vint door al het rijck een deel verkeerde wijven,
Die niemant, wie het sy, kan tot de reden drijven;
Sy pijpen haren sang, naer wijse van den uyl,
En staen op haren sin, gelijck een stege muyl.
Men sou veel eer een rots ter aerden neder-drucken,
Men sou veel eer de son van haren wagen rucken,

En drijven uyt het spoor de peerden van de maen,
Als dat een moedigh wijf sal tot de reden gaen.
Laet vry een eerlick man haer krachtigh overtuygen,
Noch salse niet een lid naar sijn believen buygen,
Noch salse blijven staen, en drijven haer geschil;
Niet steger als een wijf, wanneerse niet en wil.
Mahunam, gulde mont, die menigh-mael voor desen
Veel Prinssen hebt beweeght, en metter daet belesen,
Wanneer ghy deftigh spraeckt, in wesen van gesant,
Waer is nu, weerde man, uw wijt-beroemt verstant?
Waer is uw geestigh breyn? waer uwe diepe gronden?
Waer uw verheven geest? waer uwe kloecke vonden?
Waer uw beleefde spraeck, soet als een honig-raet?
Eylaes! uw wijs beleyt is hier maer kinderpraet.
Ghy zijt tot heden toe geraeckt tot uw vermeten,
Oock daer sich uw verstant maer weynigh heeft gequeten;
Maer hier, daer uw vernuft geheel is uyt-gestort,
Daer koomt ghy, lieve vrient, daer blijft ghy veel te kort.
Ghy bracht al wat ghy mocht ten goede deser saken,
Noch kreeght ghy niet een sier, als twee beschaemde kaken;
Nu sieje t'uwer spijt, nu sieje metter daet,
Dat by een dwase vrou geen wijse tongh en baet.
Geswollen hoovaerdy, geslagen vyandinne
Van lieffelick onthael, van alle soete minne,
Gebroetsel van der hel, verstoorster van de vreught,
Begin van alle quaet, en moorster van de deught!
Du roerst de steden om, verwerst de groote staten[1)]
Sayst doodelick vergif in huysen ende straten,
Hitst vrienden over hoop, verbitterst man en wijf,
Setst broeders onder een geduerigh in gekijf:
Du pooghst den werelt-vorst een schand-vleck in te branden,
Te stellen sijn gebiet tot spot van alle landen;
Du pooghst sijn hoogen naem als uyt het velt te slaen,
Maer neen, manhaftigh Vorst! het moet'er anders gaen.
Al had'er eenigh wijf al wat de Goden schencken,
Al wat men eyschen magh, al wat men kan bedencken,
Indiense tot de pracht haer stuere seden wendt,
Al watse goets besit, is altemael geschent.
Dan schoon al dees of die van onse lants-gesellen
Sich by een moedigh wijf te vrede konde stellen,
Schoon yemant van het volck soo sacht en lijtsaem waer,
Dat vrouwen heerschappy hem niet en viel te swaer;
Voor u, manhaftigh Vorst, en staetse niet te lijden,
Indien ghy niet en wilt op alle tongen rijden;
Indien ghy niet en wilt, dat al het Persen-lant
Met smaet gegeesselt sy, tot aller prinssen schant.
De feyl is naer de man. Als groote luyden dwalen,
Dat schettert dapper uyt, en dringht in alle palen,
Dat dondert over al, en, met een snelle vlucht,
Loopt al de werelt deur, ja steygert in de lucht.
Als vorsten van het lant hen eenighsins vergeten,
Dat wert van yder een ten breetsten uyt-gemeten;

1) Vasthi, wesende een dochter van Cyrus, en suster van Cambyses, en Assuerus maer zijnde een sone van Hystaspis, soo en isset niet onwaerschijnelick dat sy verwaendelick haren man onweerdigh heeft geacht, om haer in soodaniger voegen te gebieden, nemende daer uyt oorsake van wederspannigheyt.

Is yemant vol beschicx, vol klaps, en onderwints,
Die hekelt int gemeen de feylen van den Prins,
De lanck-gebeckte faem heeft wonderlick behagen
Een vorstelick gebreck door al het lant te dragen,
Hier schettert hare stem vry snelder alsse plagh,
Hier maecktse grof geluyt, gelijck een donder-slagh.
Noch isset niet genoegh: sy schrijftet in de boecken,
Sy leert een ander eeuw uw quade slagen vloecken;
Dies schoon de bleecke doot u totte vaders sent,
Uw mis-slagh evenwel blijft yder in-geprent.
Indien ghy dan bemint, daer nae de groote Vorsten,
Als uyt gemeene sucht, van ganscher herten dorsten,
Te weten grooten roem en lof van hoogen naem,
Soo stijft hier uw gesagh, en dempt de quade saem.
Dan schoon ghy waert gesint dit alles op te swelgen,
En u noch aen den roep, noch aen de daet te belgen,
Noch isset niet genoegh, voor u en uw's gelijck,
Ghy leeft niet voor u selfs, maer voor het gausche rijck,
Ghy kont (indien ghy wilt) verachten eygen schande,
Maer niet flau-hertig sijn tot nadeel van den lande.
Dies schoon ghy voor u selfs wout door de vingers sien,
Uyt vreese van gevolgh en mach 'et niet geschiên.
Een Vorst moet over al sich vorstelick vertoonen,
Die anders, als een vriend, de vrienden sou verschoonen;
Dies ofje schoon Me-vrou als man hier vieren wout,
Als Prins en mooght ghy niet, ghy hebt het rijck getront.
Een ongesonde lucht van schadelicke pesten
En kan soo snellick niet in eenigh mensche vesten,
Gelijck een slim gebreck in onsen geest verdwaelt,
Wanneer het uyt den throon van Prinssen neder-daelt.
Siet, als de vis verrot, de kop sal eerst bederven,
Siet, als de staet vervalt, de tucht begint te sterven
In hun, die by het volck voor hoofden sijn gekent,
En waer het hooft vervalt, daer is het lijf geschent.
De sonde van den Prins maeckt bijster groote smetten,
De sonde van den Prins verduystert alle wetten,
De sonde van den Prins is als een diepe kolck;
Want als de Koninck valt, soo malt het gansche volck.
Tot heden op den dagh sijn alle kloecke mannen,
De gansche werelt deur, geduerigh in-gespannen,
Hoe yder in het sijn het vrouwelick verstant,
Ten goeden van het huys, sal houden in den bant;
Maer wat'er is bedacht of metter daet begonnen,
Noch heeft dit moedigh volck veel op de mans gewonnen,
Noch isser menigh held, aen wien een moedigh wijf
Sit met een volle maght, als scherlincks, op het lijf.
Doch soo de snelle faem, met haer geswinde vlercken,
Dit overmoedigh volck komt in de pracht verstereken,

En datse door het rijck een yder openbaert,
Wat u (o groote Vorst) op heden weder-vaert:
Niet een van uwen raet en salder konnen seggen,
Wat dat'er voor een huys sal in de werelt leggen,
Wat dat'er voor gewoel sal ruyschen door het lant,
Daer is geen twijffel aen, de mans sijn overmant,
De mans sijn overwijft. Wat sal geringe lieden,
Wat sal een slechten bloet na desen tijt geschieden,
Indien de Koninck selfs met stommen monde lijdt,
Dat hem een quetter wijf in sijnen scepter bijt?
Indien de Koninck selfs, vermeestert van de vrouwen,
Sich laet in 't openbaer als op het aensicht spouwen?
Indien de Koninck selfs, de wijt-beroemde Vorst,
Hem, voor het gansche rijck, laet treden op de borst?
Ick sie van heden aen gansch Persen omme-roeren,
De spin-rock sal gewis de vlagge willen voeren;
Niet een soo spitsen baert of op-geswollen broeck,
Die niet sal krimpen in, en slincken voor den doeck.
Het gansche koninckrijck sal anders omme keeren,
Al wat'er qualick voeght, sal anders moeten leeren;
Ons naeckt de leeghste smaet, o schande voor de mans!
Een naelde voor het sweert, een spille voor de lans.
Wy sullen aen den heert de ketels moeten schuymen,
De hinnen, om het ey, betasten met de duymen,
Den moes-pot over doen en pluysen het salaet,
En passen op het spit, en droopen het gebraet.
Geen wijf in 't gansche rijck of sal haer onderwinden
De mannen in 't gemeen den voorschoot aen te binden,
Wy sullen moeten staen in plaetse van de meyt,
En doen met herten-leet dat niet en dient geseyt.
Maer waerom dit beklagh? de mis-slagh is gevallen,
De faem is op de loop, en schettert op de wallen,
Roept èn met open mont, èn met een hel geklanck,
Der vrouwen heerschappy, der mannen onderganck;
Daer is geen ander raet om onse saeck te stijven,
Als, met een nieu gerucht, het eerste wegh te drijven:
Laet daerom, groote Vorst, laet tegen dit geval,
Den roep van uwe wraeck verspreyden over al.
Wanneer daer eenigh quaet is in het rijck bedreven,
Of schoon het eerste wit niet weder is te geven,
Ghy neemt, des niet te min, de straffe by der hant,
Ghy stremt het quaet gevolgh, en suyvert ons het lant.

Laet immers nimmermeer haer schoonheit u bewegen,
Maer stelt'er haren trots en stuere vlagen tegen,
Wie schoon, doch moedigh is, is weert te sijn veracht;
De moyste van het lant wert leelick door de pracht.
Ten is maer water-verw, als wel-gemaeckte leden
Niet mede sijn verciert met vriendelicke zeden;
Een sacht, een buyghsaem hert, dat is een vrouwekroon;
Ick haet een prachtigh wijf, al isse noch soo schoon.
Doch soo, des niet te min, o Vorst, uw groene jaren
Met schoonheyt sijn gewieght, en trachten om te paren
Naer wijse van de jeught: ey lieve! weest gerust;
Daer is een vollen oegst voor uwe grage lust.
Soo menigh jeugdigh blat als bortelt uyt de boomen,

Soo menigh kleyn gerut als wrimmelt in de stroomen,
   Soo menigh zee-gewas als bobbelt aen de strant;
   Soo menigh aerdigh dier is in het Persen-lant.
Als u die wespe steeckt, wilt maer het stuck belasten
Aen yemant uyt den hoop van dese jonge gasten,
   Die sal u stof op doen, na luyt van uwen eys,
   En, met de schoonste jeught, vercieren uw palleys
Al waer een dertel oogh gewoon is op te loeren,
Al wat het jonge bloedt gevangen plach te voeren,
   Al waer men in het landt een aerdigh maecksel siet,
   Dat sal, van stonden aen, sijn onder uw gebiet.
Laet vry een ruyme sael, laet groote kamers bouwen,
Of wijt een Prinsen huys ten dienste van de vrouwen,
   Al geeft'er yder rijck maer eenigh kleyn getal,
   Noch sult ghy stofse sien die u vernoegen sal.
Een geestigh hovelingh sal al de soete dieren
Met prinselijck gewaet, met rijcke steenen cieren,
   En geven haer een geur door reuck en edel kruyt,
   Ja, proncken yeder op gelijck een eygen bruyt.
Hier sal de Werelt-vorst dan alle dage koemen,
Als tot een eygen hof vol alderhande bloemen;
   Vol allerley vermaeck; hier sal de Werelt-vorst
   Verkoelen sijnen brandt, en lesschen sijnen dorst.
Hier sal hy, sonder schroom, in 't breede mogen weyen,
Vermaken sijnen geest, en sijne jeught vermeyen,
   Of met een versche bloem, òf met een rose-knop,
   Die eerst haer aerdigh root laet puylen uyt den dop.
Hier sal geen quetter wijf, met onbeleefde vlagen,
Verachten uw gebodt, uw soete min vertragen;
   Maer wat u wel bevalt, dat sal op staende voet,
   Tot uwen dienste fijn, en stillen uw gemoet.
En isser dan misschien een maget onder allen,
Die aen uw ziele werckt een meerder welgevallen,
   Neemt dese by der hant, ter eeren van de min,
   En kroontse voor het volck tot uwe Koningin.
Die sal, tot vasten troost van uwe groote jaren,
Schoon zijnde boven al, u schoone kinders baren;
   En deser frissche jeught sal dienen, bey gelijck:
   Tot heyl van uw gesin, en steunsel van het rijck.

Wat wil men tegen recht een slimme daet verschoonen?
Hoe, sal een eerlick man sijn vrou niet mogen toonen,
   Oock aen de vrienden selfs, en dat met onderscheyt?
   Wat baet een rijcke schat, die in der aerden leyt?
Al ware my gegunt om vry te mogen dwalen,
Tot in het schoon gebouw waer uyt de lichten dalen,

Al ware my de macht van yemant toegestaen,
Te leyden met der hant de peerden van de maen;
Al mocht ick in de lucht den sonnewagen mennen,
En met den dageraet om al de werelt rennen,
Al sagh ick open staen, dat geen verstant en weet,
Hoe dat de grootste God den fellen donder smeet,
Al had ick klaer bescheyt van alle vreemde saken,
Ja, wat de Goden selfs oock in den hemel maken;
Ey lieve! segh een reys, wat sou het al bediên,
Als ick het niet een vrient en mochte laten sien?
Wat vreughde soud' het sijn, als ick het mijn gesellen
Niet in gelijcke maet voor oogen mochte stellen,
En wijsen met'er hant? wat is een schoon juweel,
Ten zy een weerde vrient magh hebben eenigh deel?
Laet vreckaerts haren schat in diepe kuylen delven,
Een edel hert en heeft en leeft niet voor hem selven,
Maer voor sijn evenmensch. Daer is geen vreughde soet,
Die in een eenigh hert gesloten blijven moet.
Wat wil men onsen Vorst met sotten aughst vervaren,
En brengen hier in 't spel een slagh van oude jaren?
't En gaet ons geensins aen dat hier is bygebracht,
Want Vasthi naeckt te sien, heeft noyt een mensch gedacht.
Men segge wat men wil, wy mogen ja beschouwen,
Het vriendelick gelaet van vorstelicke vrouwen,
Want of men nu en dan een Koninginne siet,
Ten schaet aen haren glans, ten let haer eere niet;
Sy blijft gelijckse was: wat mach hier yemant drijven,
Als of ons dit gelicht in lusten soude stijven,
En brengen (soo men seyt) het water in den mont?
Ick bidde, sijt gerust, 't is vreese sonder gront.
Die sucht die wy den Prins als onsen vader dragen,
Heeft macht, de kriele tocht ons uyt den geest te jagen,
Heeft macht, het dertel oogh en onsen heeten brant,
Te houden in den toom, te leggen aen den bant.
Wy sien de gulde son, met aengename stralen,
Gelijck een reyne bruyt, uyt hare kamer dalen,
En schijnen over al; wy sien de schoone maen,
Vol lieffelicken glans, geduerigh omme-gaen;
Wy staen van alle kant met grooten lust en gapen,
En deneken aen den Vorst, die alles heeft geschapen,
Wy prijsen sijnen raet en wonderlick beleyt,
Niet met een ydel oogh, maer in eerbiedigheyt.
Geen mensch en is geneyght sijn handen uyt te strecken,
Om yet van haren glans tot sijn genut te trecken,
De reden is bekent. Het edel hemel-licht
Is buyten ons bereyck, en boven ons gesicht.
Juyst op gelijcke wijs sijn alle groote vrouwen,
Van ons, en al het hof, van yder aen te schouwen.
Wy toornen onse jeught, en buygen ons verstant,
Tot ootmoet sonder lust, tot hulde sonder brant.
Daer is van al het volck geen mensche soo vermeten,
Die sich in dit geval in 't minste sal vergeten;
Een yder staet verbaest, en hout een reyn gemoet,
Gelijck men Venus selfs in haren tempel groet.
Ghy siet dan, groote Vorst, dat Vasthi sonder reden
Uw boden heeft veracht, uw wetten overtreden;

Ghy siet, dat niet een woort voor haer is by-gebracht
Als dat ons meer ontdeckt de list van hare pracht.
Hier uyt rijst dit gevolgh, dat eer-sucht van de vrouwen
Dient, met een korten toom, geduerigh weder-houwen;
Want die aen desen tocht geeft haren vryen loop,
Die stort als metter hant de werelt over hoop.
Schoon haer de kracht ontbreeckt, sy weet door slimme treken,
Door liften, door bedrogh, allencxens in te breken,
Sy loert op uw gedult, sy luymt gelijck een vos,
Sy wickt al-eer sy waeght, sy druckt ten lesten los.
Siet, hoe de veyle klim komt aen de boomen kleven:
Het weet van langer hant sich om en om te weven,
Soo dat het metter tijt den ganschen tronck bedeckt,
Soo dat het metter tijt tot aen de wortel streckt;
En soo het snoode kruyt niet af en wert gesneden,
Het set hem in den boom van boven tot beneden,
Het suyght sijn voetsel uyt, en doodt den groenen stam,
Waer door het uyt het stof tot aen den hemel quam.
Juyst op gelijcke voet, en diergelijcke wegen,
Soo weet een listigh wijf haer slim bedrogh te plegen,
Sy proeft, sy pooght, sy port, sy klimt door uwe maght,
En staet des niet-te-min gedurigh op de wacht.
Sy wrijft aen uw gedult, en wilt ghy dat gedoogen,
Sy sal in korter stont haer boven u verhoogen:
Sy treet geduerigh voort tot haer bestemde wit,
Tot datse met den voet u op den boesem sit.
Tot datse metter tijt, door listigh aen te dringen,
U kroon en scepter selfs fal weten af te dwingen,
Hout vry, dat alle macht gewis te gronde gaet,
Indien een hoofdigh wijf magh nayen haren naet.
Ach, waer de wijfsche pracht magh in der hooghte sweven,
Daer gaet'et over kant, daer dient'et al te beven,
Geen lijf is sonder last, geen lid en isser vry,
Niet dat'er harder nijpt als vrouwen heerschappy.
Besie den ouden tijt. Ach! door soodanigh mallen
Is Ninus in der haest van sijnen troon gevallen;
Hy, die maer spel en dacht, wert tot een haestigh lijck,
En siet, een snoode vrou verkreegh het koninckrijck.
De bysit van den Vorst, met eersucht ingenomen,
Was in des Konincks hof om haer bejagh gekomen;
Haer aenslagh was geraemt juyst op een seker feest,
Als Ninus en het volck was van een blijden geest.
Het wijf vol hoofsche list, en slim in alle deelen,
Koomt, met doortrapten sin, den droncken Koninck streelen,
Sy biedt hem goeden dagh, en, naer een soeten kus,
Sijght neder op de vloer, en spreeckt ten lesten dus:
‘Indien het, machtigh Vorst, u niet en soude quellen,
Ick wenscht' een kleyn versoeck u voor te mogen stellen,

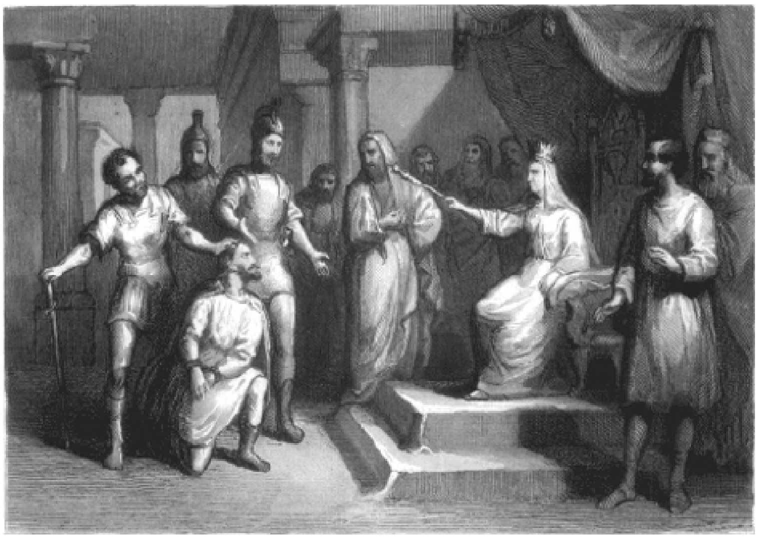

Wy vroukens in 't gemeen zijn vreemt in onse lust,
Maer weder haest gepaeyt en lichtelick gerust.
Ick laet een gierigh mensch om groote schatten prachen,
Heer Koninck, mijn versoeck en is maer om te lachen:
Ick bidde, sta my toe, dat ick voor eenen dagh,
Op uwen gulden troon verheven sitten magh.
Ick bidde, geef bevel, dat ick aen dese lieden
Mach plegen hooge macht, mach heeten en gebieden
Alleen voor dese mael, en soo het mach geschiên,
Ghy sult van stonden aen een aerdigh speultjen sien.
In 't korte, groote Vorst, sy kan het soo beleggen,
Dat sich de goede Prins laet, als een lam, geseggen;
Hy neemt haer metter hant, hy set haer op den troon,
Hy stelt haer op het hooft de konincklicke kroon;
Hy spreeckt tot al het volck: Hoort toe, mijn ondersaten,
Hoort Vorsten al gelijck, hoort steden, stenden, staten,
Dit 's heden uw Princes. Weest haer getrou in als,
Buyght onder haer gebiedt, op straffe van den hals.
Daer sit het loose wijf in groote pracht verheven,
En vanght allenxen aen een kleyn gebodt te geven,
Tot proef van haer gesach. Een yder staet bereyt
En doet, in grooten ernst, al wat Mevrouwe seyt.
Sy, met se nu bevint het stuck alsoo gelegen,
Dat yder sich vertoont tot haren wil genegen,
Spreeckt met een helle stem: grijpt my daer Ninus aen!

Het woort is nau vol˙end, de sake was gedaen.
Sy weder op een nieu: tsa! roeptse, bint sijn handen.
Eer dat haer tonge swijght, de Vorst is in de banden:
Knap, weder, slaet hem doot! En even met dat woort,
Men weet niet wat'er is, en Ninus is vermoort:
Stil, vrienden, 't is genoegh, geen mensch behoeft te schromen,
Ick heb het gansche rijck in mijn beschut genomen;
Siet hier een rechterhandt die scepters voeren kan,
De kroon past aen de vrou soo wel als eenigh man.
Sy sprack noch dit en dat, en wist het soo te weven,
Dat sy het koninckrijck behielt haer gansche leven,
En liet noch boven dien de kroon aen haer geslacht;
En siet, des ouden vorsts en wert niet meer gedacht.

Dit komt'er edel Prins (wie sou het oyt vermoeden?)
Dit komt'er van een wijf in hare pracht te voeden;
Wie hier in stille staet en lijt het met gedult,
Wert in der haest verdruckt, en 't is sijn eygen schult.
Al wat van overlangh in boecken is geschreven,
Dat is aen onsen tijt een spieghel om te leven:
Denckt vry, dat noyt geval quam over eenigh man,
Of dat het even nu ons wedervaren kan.
't Is vry al grooter kunst, als slechte luyden mercken,
Het mannelick beroep naer reden uyt te wereken;
Hier dient een rijper breyn, en dickmael meerder raet,
Als by den Koninck selfs in saken van den staet.
Wat is'er in het huys, wat is'er al te mijden!
Wat is'er al te doen? wat is'er al te lijden!
Wat koomt'er al te baen, dat niet en dient geklaeght,
En dat een eerlick man in sijnen boesem draeght!

Wat gaen er dingen om, die in het herte knagen!
Wat sijner menighmael, wat sijn'er vreemde slagen!
   Een die in dit geval sijn ampt vervullen kan,
   Ick segge noch eenmael, het is een weerdigh man.
Wat sijn'er menighmael al tochten op te stoppen!
Wat sijn'er over hant al wrokken in te kroppen!
   Wat smelt een vreedsaem hert geduerigh sware pijn,
   Om sacht in sijn bedrijf, en niet veracht te sijn!
De man moet aen de vrou sijn liefde ja bewijsen,
Soo langh sy niet en pooght om boven hem te rijsen;
   Maer als een moedigh wijf gaet boven haren plicht,
   Soo dient het ijdel brein ten nausten ingeswicht.
Het ga gelijck het magh, geen man en moet gedoogen,
Dat haer de vrouwe-pracht sal boven hem verhoogen:
   Het is een rechte kluts, een ongesouten bloet,
   Die, mits sijn laffen aert, verkeerde rancken voet.
Daer is na desen tijt van Vasthi niet te wachten,
Als datse meer en meer den Koninck sal verachten;
   Als datse dagh aen dagh hem, met een stouter aert,
   Sal dringen op het lijf en varen in den baert.
Bedenckt, nadien sy dorst, voor dese groote scharen,
Haer moetwil laten sien, haer eersucht openbaren;
   Bedenckt, wat hare pracht sal vorder onder-staen,
   Als dit geweldigh volck sal henen sijn gegaen.
Wat sal de stoute vrou, wat kanse niet bedrijven,
Indien dit proef-stuck self magh sonder straffe blijven;
   Gewis, indien de Vorst haer desen trots vergeeft,
   Hem magh wel bange zijn, en grouwen dat hy leeft.
Als yemant van het volck sijn plichten heeft vergeten,
Soo dat het niet te seer is door het lant geweten,
   Die kan met eenigh recht een weynigh sijn verschoont,
   Om dat hy, soo het schijnt, een aert van schaemte toont;
Maer die voor alle man sich qualick heeft gedragen,
Die woelt in sijn bedrogh, als met een wei-behagen.
   En, mits sijn boose daet het gansche lant besmet,
   Soo dient hem sijn bedrogh ten hartsten uyt-gewet.
Semiramis en gingh niet met soo rassche schreden,
Niet met soo grooten pas, al dese komt getreden:
   Semiramis begon bij wijse van gespot,
   Maer dese grijpt terstont den koninck by de strot.
Semiramis bequam verlof tot hare lagen,
Maer Vasthi gaet te werck, al sonder eens te vragen,
   Al sonder onsen Vorst of yemant aen te sien;
   Ach! lijdt men dit begin, wat sal'er niet geschiên?
Ick sie een stouter aert in hare borst geschreven,
Sy wert met harder sucht tot haren lust gedreven,
   Sy vaert met snelder wint, en met een grover stroom,
   't Is tijt haer stout bedrijf te prangen in den toom;
't Is tijt, met alle macht, een middel uyt te vinden,
Om op den besten voet haer tochten in te binden,
   Eer datse vorder gaet. 't Is tijt, en meer als tijt,
   Te breken haren loop, te wreken uwen spijt.
Wat is van Cyri kint, of van Cambyses suster?
Kiest een van minder stam, soo leeft ghy veel geruster:
   Die op haer ouders pocht en blaest een hoogen naem,
   Is totten soeten bant van liefde niet bequaem.

Noch dient'er meer geseyt; maer siet, de sinnen dwalen,
Het breyn dat suisebolt, de kop begint te malen:
   Het drayt al om en om, door al te langen spraeck,
   't Is tijt, 't is eenmael tijt, dat ick een eynde maeck.
't Is eenmael groote Vorst, 't is al genoegh gekeven,
Wy schenden uw gedult. Laet ons het vonnis geven;
   Een yder segh het sijn; ick make dit besluyt:
   Een ander moet'er in, en Vasthi moet'er uyt!

Vonnis gestreken over de Koninginne Vasthi, mitsgaders eeuwige huis-keure voor alle vrouwen; openbaerlijck afgekondight van 's konincx wegen, door de hondert en seven-en-twintigh landen des grootvorst Assuerus, van Indiën tot aen Mooren-lant.

De wijtberoemde Vorst van Persen ende Meden,
Van menigh ander lant, van duysent groote steden,
Die van de Mooren af, tot aen den Indiaen,
Laet sijn geduchte macht en strenge wetten gaen,
Maeckt al de werelt kont, dat Vasthi, die te voren
Was door het gansche rijck tot Koningin gekoren,
Is, in den vollen raet, en naer der Persen wet,
Van nu tot alle tijt van haren troon geset,
Des moet een yder Vorst van onse landen weten,
Dat hy na desen tijt van manschap is gequeten,
Van hulde vry gestelt, ten opsicht van de vrou,
Die haren overheer geen hulde bieden wou.
Sy moet van nu voortaen vertrecken uyt de salen
Van dit geweldigh hof, en achter lande dwalen.
Ons gunst is haer ontseyt. Sy moet van nu voortaen
Niet wesen datse was, niet voor den Koninck staen.
Een van beleefder aert, gewent tot goede zeden,
Sal, als het ons belieft, in hare plaetse treden;
Sal hebben haer gesagh en konincklicken troon,
En voeren haren staf, en dragen haren kroon.
Wy noch, uyt volle macht, gelasten alle vrouwen,
Die in het gansche rijck haer geven om te trouwen,
Rijck, schamel, groot en kleyn, dat yder haren man
Sal vieren met gedult, op pene van den ban.
En soo daer eenigh wijf hier tegen komt te woelen,
Die sal van stonden aen een sware straf gevoelen,
En dragen wel te recht soodanigh ongeval,
Dat sy het gansche rijck een spiegel wesen sal.
Wy willen, dat de man sal volle macht gebruycken,
Wy willen, dat het wijf sal swijgen ende duycken;
Dat is het oude recht, de gront van echte min,
't Is reden dat de man sy vooght in sijn gesin.

Was onderteekent
A H A S U E R U S ,

Noch lager stont
M E N U C H A N .

Aller princessen spiegel, aller vrouwen spoor.

Verstandige leser.

Hoe wonderlick, ja verschrickelick, menighmael het beleyt Gods zy ontrent de groote deser werelt, en wederom hoe gevoelick meest alle Prinssen sich betoonen oock in de minste mis-slagen harer vrouwen; kan ons beyde de geschiedenisse van Vasthi (die wy hier voren verhandelt hebben) ten vollen betuygen. Veel andere exempelen, sedert dien ouden tijt voorgevallen, waren lichtelick aen te wijsen; doch wy willen den leser sulcx niet beswaren. Een historie niet-te-min, overmits die hier uytmunt, en tot desen eynde, boven andere, sonderlinge dienstigh is, hebben wy goet gevonden hierby te voegen, en met deselve dese onse kleyne oeffeninge te besluyten. Tot openinge van de welcke, hier alvoren geweten dient, dat Athenaïs (van de welcke in het navolgende gedicht wort gewaeght) is een dochter geweest van eenen Leodicus genaemt, burger van Athenen. Dese geestigh in verstant wesende, schoon van lichame, en niet alleenlick een groote liefhebster van de dichtkunde, maer oock selfs aerdige veersen schrijvende, van de welcke (gelijck veel schrijvers het daer voor houden) noch eenige in wesen zijn; wert by hare broeders in de erffenisse hares vaders ten besten niet bejegent, en van de selve uyt Athenen als verdreven zijnde, komt te Constantinopel, weet haer bekent te maken by Pulcheria, suster des Keysers Theodosii Junioris, en voor het eerst het Christen geloove aengenomen hebbende, mitsgaders van Attico Magno, bisschop van Constantinopolen, gedoopt en in plaetse van Athenaïs, Eudochia hernaemt zijnde, wert soo bevalligh in de oogen van Pulcheria, dat deselve haer eerst voor eene van hare kamer-maeghden ontfanght, en eenige tijt daer na aen haren broeder de Keyser soo gunstighlijck voor-doet, dat sy hem beweeght (als veel by hem vermogende) deselve voor sijne wettige Keyserinne aen te nemen; in welcken staet sy eenigen tijt langh geluckelick heeft geleeft: geestigh en geleert wesende, en mitsdien de geleerde sonderlinge gunstigh, heeft onder andere Cyrum Panopolitanum, een poëet dier tijt, tot een van de treffelickste ampten des rijcx gevordert. Wat ongeluck haren onderganck veroorsaeckt heeft, sal de leser uyt het volgende gedicht konnen afnemen. Doch ingevalle iemant genegen is de geheele geschiedenisse naerder en klaerder te ondersoecken, die gebruycke de schrijvers voren verhaelt, mitsgaders oock Lips. Mon. et Exemp. polit. cap. 5. Mon. 1. Exemp. 6. Dit had ick, leser, tot openinge van desen Princessen-spiegel, u kortelick aen te seggen. Ghy, leeft en overdenckt, gedenckende dat in groote spiegel-glasen kleyne aengesichten best gesien worden. Vaert wel!

Athenaïs was verheven
   Uyt een onbekent geslacht,
   Tot de Keyserlicke pracht;
Want om datse wist te leven
   En was geestigh boven al,
   Wasse wonder lief-getal.
Sy, dus in het rijck gelaten,
   By den Keyser gansch bemint,
   Van een yder wel besint,
Scheen geluckigh boven maten:
   Maer, eylaes! de donder slaet
   Meest, dat hoogh verheven staet.

Aen den Keyser wert geschoncken
   Seker appel, als een gout,
   Wel de schoonste van het wout,
Juyst een vrucht om meê te proncken,
   Vrucht, waer van een kloeck pinceel
   Niet en treft het minste deel.

Desen gingh den Keyser geven,
   Uyt een sonderlingen sin,
   Aen de jonge Keyserin.
'Schoonder sagh ick noyt mijn leven,'
   Sprack me-vrou, en nam de vrucht
   Met een wesen vol genucht.

Desen appel wil ick sparen,
   Als een uyt-gelesen pant,
   Want hy koomt van liever hant.
Dit gewas moet ick bewaren
   My tot vreughden, en ter eer
   Van den Keyser, mijnen heer.'

Het geviel om dese tijden,
   Dat'er seker jongelingh
   Dagelicx te hove gingh,
Wel gewilt aen allen zijden,
   Hoogh gepresen by de liên,
   By den Keyser wel gesien.
Dese, rijck in goede zeden,
   Rijck in geest en wel bespraeckt,
   En als tot het hof gemaeckt,
Komt, om desen tijt, getreden
   Naer het Keyserlick gebou,
   En begroet me weerde vrou.

't Is van ouden tijt bewesen,
   Als de Prinssen zijn geleert,
   Alle geesten zijn vereert,
Alle kloeckheyt is gepresen;
   Prinssen miltheyt, Vorsten gunst,

Baert verstant, en voet de kunst.

Als Paulinus in de sale
Van de Keyserinne quam,
En het edel fruyt vernam,
Hy, geleert in Griecxsche tale,
Maeckt een veersjen, metter vlucht,
Op de schoonheyt van de vrucht.

Het gedicht, vol soete streken,
Scheen soo geestigh inde sin
Van de schoone Keyserin,
Datse stracx begon te spreken:
‘Neemt den appel, weerde vrient!
Want hy is by u verdient:

Hy was schoon en uyt-gelesen,
Maer hy is voorwaer althans
Vry van noch een beter glans,
Door uw geestigh dicht gepresen:
Neemt den appel, tot een pant,
Tot een loon van uw verstant.'

Dese geest aldus verheven,
En met dese vrucht vereert,
Heeft hem na den Vorst gekeert,
En den Keyser dien gegeven;
Want hem docht, dat dit gewas
Niet als voor een Keyser was.

Als de Vorst den appel kende,
Doen verschoot sijn gansche bloet,
Doen ontstack sijn gram gemoet;
Dies hy stracx sich henen wende,
Met een ingetogen sin,
Naer d'onnoosle Keyserin:

'Lief, ick wenschte wel te weten
Of het ooft, dat schoon juweel,
Noch misschien is gaef en heel?'
'Neen (soo sprackse) 't is gegeten;
Gister is mijn groene lust
Met dat aerdigh fruyt geblust.'

'Ick en kan het niet gelooven,
Dat het fruyt, soo schoon gekeurt,
Metten tanden is gescheurt;
Hoe, sout ghy het oogh berooven,
(Sprack de Keyser) alsoo licht
Van dat vriendelick gesicht?'

''t Is de waerheyt, op mijn trouwe,
Hout'et seker en gewis,
Dat het fruyt niet meer en is.'
'O, ghy zijt een snoode vrouwe,
Riep de Keyser, o bedrogh!
Siet den appel is hier noch.

Hoe moet u de quant bevallen,
Dien ghy offert mijn geschenck?
Fy! 't is schande wat ick denck;
Fy van dat oneerlick mallen!
Ach! een wijf die vreemden geeft,
Is onweerdigh datse leeft.
Dorstu dijnen pol vereeren
Dit soo schoon, soo lieven pant?
Mijne gave, my te schant?
Nu, men sal'et u verleeren,
Ghy en sult voortaen niet meer
Spotten met des werelts Heer.'

Stracx wert volle macht gegeven

U, Pauline, doot te slaen,
En het was terstont gedaen;
En me-vrou wert, op het leven,
Uyt het hof en lant geseyt,
En in haesten wegh geleyt.

Ach! daer gaet, daer gaetse dolen
Eensaem, bijster, hallef doot,
Over-vallen van de noot,
In de bosschen, klippen, holen,
By de beesten; wantse schroomt,
Datse by de menschen koomt.

Siet, hoe gaen des werelt saken
Op en neêr, als ebb' en vloet!
Somtijts is het al te goet,
't Schijnt, men kan 't niet qualick maken;
Maer als 't rat eens omme-draeyt,
Wat men doet, is dan bekaeyt.

't Schijnt te met een os sou kalven,
Alle dingh is voor de wint;
Maer, alst onweêr eens begint,
Wilt ten heelen of ten halven;
Valt'er hier of daer een steen,
't Schijnt, het gelt uw hals en been.

Leert hier, menschen, Godes wercken,
Leert hoe sijn geduchte macht
Speelt met alle dwase pracht!
Leert met aendacht overmercken,
Dat èn eer èn droeve schant,
Nederdaelt van hooger hant!

Leert uw stege necken buygen,
Op het wonderlick gebod
Van den schrickelicken God!
Siet, dit kan de daet betuygen:
Menigh klimt'er boven al,
Doch alleen tot leger val.

Aanteekening.

Herodotus, in sijn eerste boeck Clio genaemt:

Candaules, by de Griecken Myrsilus genaemt, der Sardensen Vorst, was soo uytgelaten in sijn genegentheyt over sijn gemale, dat hy deselve hielt voor de schoonste aller vrouwen. Dit sich hebbende ingebeelt, en liet niet af de selve gestadelick te prijsen by eenen van sijne trauwanten, Gyges genaemt, (die hem seer lief-getal was, en wiens dienst hy dickmael in groote saken gebruyckte) spreeckende op een tijt tot den selven dese ofte diergelijcke woorden: ‘ick sie, Gyges, dat ghy my, roerende de schoonheyt mijnder huysvrouwe, soo volkomen geloove niet en geeft, als wel de waerheyt mede brenght, om reden (achte ick) dat de menschen haer ooren gemeenlick min gelooven, als hare oogen; soo isset dan van noode, dat ick haer eens naeckt aen u vertoone.’ Gyges hier over gansch luyde uytroepende: ‘heer Koninck, seyde hy, wat vreemder seggen is dit, dat ghy my beveelt uwe Koninginne naeckt te slen? Een vrouwe plagh, met haren rock, oock hare schaemte af te leggen. De Oude hebben ons veel goede leerstucken nagelaten, waer van dit oock eene is, dat ieder man maer het sijne en heeft te besien. Wat my belanght, ick geloove ten vollen dat de Koninginne is de schoonste aller vrouwen; laet u dat genoegh zijn, en verght my vorder niet onbehoorlijcx.’ Aldus bleef Gyges weygerigh over den voorslagh des Koninghs, beduchtende dat hem eenigh ongeluck hier uyt ontstaen mochte; maer de Koningh niet af-latende: ‘en denckt niet, Gyges (seyde hy), dat ick om u te beproeven dit voorstelle, ofte dat u van der Koninginnen wege iet quaets bejegene; ick sal voor al sorge dragen, dat sy niet eens gewaer en werde van u gesien te wesen; want u verbergende achter de deure van onse slaepkamer; daer sy gewoon is haer kleederen uytdoende, d'een na d'ander op sekeren stoel, daer ontrent staende, te hangen; sult ghy haer op uw gemack konnen sien, sonder van haer gesien te werden, dewelcke daer na ontkleet zijnde, en u den rugge keerende om te bedde te gaen, sult in alle stilte u van daer konnen vertrecken.’ Gyges eindelijck niet langer konnende weygeren, verklaert te vreden te zijn des Koninghs voornemen na te komen, en wert van den selven, als het slapens tijt was, in der Koninginnen kamer geleyt, en aldaer versteken; waer op de Koninginne gevolght zijnde, wert by Gyges, terwijlen sy haer ontkleet, in stilligheyt beloncktt; maer naderhant als sy haer omkeerde om op haer bedde te treden, en dat Gyges alsdoen pooghde sich van daer te maken, wert sy hem gewaer; evenwel haer gelatende sulcx niet gesien te hebben, en niet-te-min voorhebbende haer van sulcx over Candaules te wreken; mits het by die van Lydia en andere omliggende volcken schande is dat oock een man naeckt gesien werde; ontbiet des anderen daeghs met den dageraet eenige van hare dienaers (op de welcke sy haer best betroude), en sont de selve om Gyges te halen, en aldaer voor haer te brengen. Hy niet denckende dat, sy iet witte van dat'er geschiet was, laet sich by haer vinden, als meermalen gewoon zijnde by de Koninginne ontboden te werden; de welcke hem siende, seyde sy: ‘Gyges, ick stelle u heden twee dingen ter keure: my sult ghy hebben, en met eene het koninckrijck van Lydiën, indien ghy Candanles dadelijck van kant kelpt; ofte indien niet, bereyt u ter dood, want ghy moet sterven, op dat ghy voortaen door te grooten gehoorsaemheit niet en ondersoeckt dat u ongeoorloft is te weten. Wel aen, òf de gene die dit geraden heeft, òf de gene die den raet gevolght ende onbehoorlickheyt aengerecht heeft met my naeckt te sien, moet heden zijnen lesten dagh hebben!’ Over welck voorstel Gyges, eerst verbaest staende, begon daer na haer ten hooghsten te bidden, ten eynde sy hem in soodanigen enghte niet en soude willen dringen, om eene van tween te moeten

kiesen; maer anders geen uytkomste by haer vindende, en siende òfte zijnen heere te moeten dooden, òfte selfs te moeten sterven, kiest zijn eygen leven; en ten lesten: ‘nadien, seyt hy, ick genootsaeckt ben mijnen Heere om te brengen, soo seght my dan op wat voet wy hem dienen aen te tasten?’ De vrouwe antwoordende: ‘ter plaetse, seyt sy, daer hy my aen u naeckt getoont heeft, sult ghy hem toegaen als hy slapen sal.’ Als nu de lage geleyt, en de nacht gekomen was, Gyges, geen middel siende om te ontkomen, maer moetende dooden ofte selfs sterven, volght de Koninginne in haer kamer, ontsanght van haer een geweer, en wert achter de selve deure verborgen; uit welcke plaetse naderhant voorkomende, neemt Candaules al slapende het leven, en geniet alsoo zijn gemale en zijn koninckrijck. - Dese geschiedenisse wert verhaelt by Archilochus Parius, die ten selven tijde geleeft heeft.

Anthonius muretus in het zesde boeck van sijn verscheyde lessen cap. 17:

Semiramis wert geseyt met een sonderlinge schalckheit, uit een gansch leegh en slecht geslacht, tot het koninckrijck te zijn gekomen. Welcke geschiedenisse, dewijle die niet seer bekent en is, en (mijns wetens) by geene Latijnsche schrijvers aengeroert, soo sal de selve by my verhaelt worden, gelijck ick die in de Griecksche boecken hebbe gevonden. Men hout de selve geweest te zijn een dienstmaeght en bysit van een der konincklicke slaven. In 't geselschap van de welcke de Koningh Ninus hy gevalle gekomen, en door hare schoonheit en bevalligheit ingenomen wesende, heeftse beginnen te lief-kosen; waer over sy haer gevoegelijck stellende, en den Koningh in alles believende, de sake in 't korte soo verre heeft gebracht, dat sy alles van den Koningh bestont te eisschen, sonder dat, de Koningh haer iet dorste weygeren. Op een tijt haer als kacx hebbende laten ontvallen, dat'er iet was dat sy ten hooghsten begeerde, en dat de Koningh daer op

hadde geantwoort, dat sy haer begeerte vryelick soude openen. 'Ick wenschte, seide sy, dat ick eenmael voor eenen dagh op den konincklicken stoel mochte sitten, om voor soo kleynen tijt het volck te rechten, mits dat een ieder door 't gebod van den Koningh, gehouden soude zijn my voor dien tijt te gehoorsamen.' De Koningh loegh'er om, en bewilligde sonder nadencken, hare begeerte. Terstont wert opentlick geboden, dat een ieder op sekeren gesetten dagh haer soude gehoorsamen, alsoo sulcx geschieden soude door gebod des Koninghs. Ten bestemden dage Semiramis, kostelick gekleet, set haer op den Koninghlicken stoel, met groote toeloop van den volcke; in den beginne (als proevende wat haer gebod soude vermogen) gebiet alleenlick geringe saken, maer gewaer wordende dat haer alles soo wel van der hant gingh, belaste eindelijck aen des Koninghs trouwanten, dat sy den Koningh souden grijpen; 't welck gedaen zijnde, gebiet hem te binden; en sulcx mede dadelick nagekomen wesende, roept staens voets dat men hem dooden soude; het welcke insgelijcx in der haeft in 't werck wert gestelt. Soo dat de heerschappy, die haer maer voor eenen dagh was toegestaen, geduerigh is geworden. Dese is de gene die Babyloniën met, tichel-mueren heeft omringen laten, wiens hangende hoven met soo grooten verwonderinge eertijts zijn aengesien geweest.

J. Lipsius in sijn boeck mon. et ex. politicor. cap. 5:

Onder dese exempelen voeght haer oock een vrouwmensch. Daer was een dochter van eenen Leontius, Atheniënsch Philosooph, Athenaïs genaemt, sonderlinge aerdigh, soo van lichame als verstande. De vader (soo het schijnt) door eenige heimelijcke voorwetenschap van haer toekomende geluck, hadde alle sijne goederen aen hare twee broederen beset, haer niet meer als alleenlick hondert kroonen by uyterste wille toevoegende, met dese by-reden, dat haer geluck voor goet haer verstrecken soude. Hier over bestaet sy met hare broeders te pleyten, als in de versterfte hares vaders verongelijckt zijnde, maer sy de swackste wesende, blijft andermael te kort, en mitsdien door hare broeders verdreven zijnde, komt te Constantinopelen, op dat sy alsoo den wegh tot haer toekomende grootheyt opende; sy maeckt haer bekent, en beveelt hare saken aen Pulcheria des Keysers suster, aen de welcke sy van stonden aen soo bevalligh is, dat sy, verstaen hebbende datse noch maeght en ongehouwt was, haer in het hof heeft ontfangen, doch alvoren (als onbewust van Christengeloove) gedoopt zijnde; haren naem wert verandert, en sy van nieus Eudocia genaemt. Ten lesten, sy bemint haer soo verde, dat sy deselve aen haren broeder den Keyser doet belooven. Siet, wat een op-gangh! maer hoort oock haren neder-gangh. Sy, lange geluckigh door dit huwelick, bemint en beminnende, is eyndelick in verdachtheit van oneere geraeckt, en is van den Keyser verlaten geworden, om dese reden. De Keyser hadde eenen grooten en overschoonen appel ter gifte ontfangen, dewelcke hy datelick, de Keyserinne willende liefkoosen, haer toesont. Sy deselve ontsangen hebbende, geeft dien eenen Paullino, een geleert en welsprekend jongelingh, en om dier oorsake wille haer, insgelijcx geleert wesende, seer aengenaem, evenwel niets quaets daer in voorhebbende; welcken appel de selve Paullinus, niet wetende van waer die gekomen was, wederom voor een Prinsselijck geschenck den Keyser aenbiet; de Keyser verwondert hem, eerst twijffelende, en tersont den appel kennende, en iet quaets vermoedende, vervoeght hem by de Keyserinne, loosselijck den appel, te voren haer gegeven, haer af eischende; sy, van alles onwetende, verklaert onbedachtelijck den selven gegeten te hebben, en ten anderen male des gevraeght, seyt, ja sweert het selve,

waer over de Keyser alsdoen ten hooghsten vergramt, beschuldightse van onwaerheyt, en brenght den appel te voorschijn, en geloovende dat'er iet oneerlijcx tusschen haer en Paullinus moeste ommegaen, dood Paullinum, verlaet haer, en versentse uyt den lande. Erme gelieven! ick hebbe deerenisse met uw ongeluck. Sy nochtans droegh haer geval kloekelijck, treckt naer Jerusalem; alwaer eerlijck en godsalighlijck geleeft hebbende, sterft eyndelijck, haren man de Keyser alvoren overleden wesende.

Houwelick, dat is: het gansche beleyt des echten-staets; afgedeelt in ses hooft-stucken, te weten: maeght, vrijster, bruyt, vrouwe, moeder, weduwe, behelsende mede de mannelicke tegenplichten.

Klinck-dicht, aen den E.E. Heer J. Cats, ridder, raedt-pensionaris van Hollant, op zijn onvergelijckelijck houwelijck. (1655).

O, hoogh-geleerde man! uw lof moet eeuwigh streven,
Dat ghy de werelt hebt voorzien met zulck een licht,
Dat duyzend' oogen daeghs koomt straelen in 't gezicht,
En blakert dan de ziel, dat zy, daer door gedreven,
Met heylige yver wil in desen luyster leven.
Het licht de jonckheyt voor, in 't stellen van den plicht,
Die haer allengs in deughd' en goede zeden sticht;
En wat 't gehoude volck tot leer dient voorgeschreven,
Uw pen heeft uytgestort en klarelijck vertoont;
Wat op-geleyde last bedaeghde lieden troont,
Tot hun bekoorlickheyt, zy aerdigh af kon malen,
Toen d'yver baerd' heur geest in 't heerelijck verstant.
Geluckigh is dien Raet des Staets van Nederlant,
Die in dees' eeuw op 't licht van zulck een man magh pralen!

J.J. SCHIPPER.
Verwin u zelver

Ter verklaring van titelprent en indeeling. (Uit de voorrede der eerste uitgave).

Adriaen van der Venne, schilder en teyckenaer, aen den kunstlievender leser:

Nadien ick, gunstighe leser, den Titel hiervoren gestelt, mitsgaders oock de andere prenten door het werck verdeelt, uyt den mont des auteurs selfs hebbe geteykent, ende mitsdien ten vollen ben onderrecht wat hy daermede voor heeft; soo verhope ick, dat my niet qualijck en sal worden afgenomen, dat ick, tot naerder ende klaerder verstant van den voorschreven titel, een kleyne voorreden hier ghebruycke. - Tot een noodighe waerschouwinghe sal (dan) de gunstighe leser gelieven te letten, alsoo 's menschen leven in onse gemeene maniere van spreken menichmael met een berch wort vergeleken, dat de titel hiervoren gestelt is afgebeelt in de ghedaente van een Heuvel, rijsende aen de eene ende dalende aen de andere sijde, met byvoughsel van ses paer menschen, die den berch, elck te sijner plaetsen, over wedersijden bewandelen; alles, opdat yeder daeruyt mochte bemercken, den ganschen omme-gangh des menschelicken levens hier vertoont te worden in ses deelen, maeckende als ses dagen, ende mitsdien uytbrengende den vollen loop van een gheheele weke, daer selfs de Rustdach, ofte den dach des Heeren, niet en ontbreeckt, afgebeelt in den voorschreven titel door het laetste woonhuys alles vleesch, twelck is het Graf. De vordere byvoughselen ende sinne-beelden, op elcke gelegentheyt passende, sal een yeder, die het ooghmerck van den auteur eens heeft begrepen, lichtelijck verstaen; en daerom en wil ick dieshalven hier niet gewagen.

Het werck en was van eersten aen opte voorschreve ses deelen niet aengheleyt, maer alleen op de vier jaergetijden, soo als hier na in het vervolch lichtelick is te sien; dan alsoo middelertijt onder des auteurs poëtische oeffeningen mede wert ghevonden het tweede deel van dit werck, dat nu den naem van Vrijster is dragende, sijnde te voren om een andere gelegentheyt by hem gemaeckt, soo heeft het hem goet gedacht den Maeghde-plicht, voor desen uytgegeven, te herstellen ende als in een andere vorm te hergieten, om alsoo dit werck sijn vollen swier te mogen geven; vindende oock ten selven eynde goet, in het beginsel, hier by te vougen de afbeeldinghe van het Kinder-spel, wesende als de morghenstont oft voorspel van den eersten dach in dese weke, om alsoo het leven des menschen in sijn volle rondde te vertoonen.

Van de nutticheyt des wercks en hebbe ick niet voor-ghenomen yet sonderlinghs te seggen, maer het selve gheheel te stellen aen het oordeel van den verstandighen leser; - (en) vertrouwe ick, vastelick, dat hy menichte van dinghen sal vinden, die op sijn ghelegentheyt ende ghenegentheyt niet qualick en sullen passen, in wat deel sijns levens hy oock soude mogen wesen; doordien het werck daertoe is aengeleyt, opdat yeder mensche in 't een of 't ander deel sijn montsmaecke

mochte vinden. Ick bekenne in dusdanighe saecke weynich te konnen oordeelen; evenwel, uyt het ghene dat icker van weet, soo derf ick seggen, dat hier een eenvoudighe Maeght, een weelige Vrijster[1)], een vriendelicke Bruyt, een lievende Vrouwe, een suygende Moeder, een treurende, een herhouwende, een bedaeghde, ja een stervende Weduwe sal ontmoeten, dat haer, nae eysch van saecken, nut ende dienstich sal wesen, ende des sy haer sal bedancken gelesen te hebben; gelijck mede van de mannelicke Tegenplichten, in de bysonderste gevallen op hare plaetsen bescheydentlick aengetogen, hetselve geseyt kan worden. Maer onder allen soo spreeckt de reden selfs, het voorschreven werck sonderlinghe bequaem te wesen, om by een bruydegom, benevens de juweelen, aen sijne lieve bruyt vereert te worden; want, boven de vermaeckelickheyt van de poësy ende prenten hier in gebruyckt, soo ben ick versekert, dat alle kleynoodiën te samen aen de nieu-gehoude nyet en sullen geven soodanich voordeel, als het minste deses boucks aen haer en het geheel huysgesin sal konnen inbrengen, ingevalle sy maer somwijlen een vlytich ooge daerover wil laten gaen.

Meer, leser, en hebje van my hier niet te verwachten. - Daer het aen den man gaet sal de schrijver selfs tot u spreken, waertoe ick my geerne gedrage; ende oorlof nemende bidde u, oock van mijne konste heusselick te willen oordeelen. Vaert wel! - In 's Gravenhage, den 16 Mey, 1625.

1) Het woort Maeght (is) hier te nemen voor een vrouwelick schepsel, nu beginnende ghewaer te worden de eerste beweginge van hetgene God almachtigh het menschelick geslachte van den aenbeginne heeft ingeschreven, door de krachtweckende woorden; wast ende vermeuichvuldicht; even-wel noch sonder eenige toeeygeninghe van genegentheyt aen eenich manspersoon; oock sonder dat haer sulcx by eenich manspersoon gheverght worde. De naem Vrijster gaet wat verder, ende daermede wort gemeent eene soodanige, die, na de voorschreven eerste beroeringhe, hare ghenegentheden begint uyt te strecken tot haren evenmensche: immers die tot sulcx van yemant wort aengesocht; het welck alsoo vastgestelt zijnde, soo kan yemant maeght wesen sonder vrijster te zijn, gelijckerwijs oock wel vrijsters gevonden konnen worden, sonder maeght te wesen.

Kinder-spel.

Al wie oyt siet dit kinder-spel,
Ghy sijt of man, of jonck-gesel,
Of echte wijf, of vrye maeght,
Siet eerst of u het beelt behaeght,
En dan noch staet een weynigh stil,
En siet eens wat'et seggen wil.
   Ghy lacht, na dat ick aen u merck,
En denckt: 't en is maer kinder-werck!
Wel lacht, het is u wel gejont,
En lacht oock uyt een vollen mont;
Want al het woelen van de jeught,
Dat is alleen maer losse vreught,
En is alleen maer dom bejagh,
Dat ieder wel belachen magh.
   Maer t'wijlje met de kinders lacht,
Soo woud' ick datje vorder dacht:
Als datj' oock in dit eygen beelt
Al mede by de kinders speelt.
   'k En weet niet dat'er iemant leeft,
Die niet sijn kintsche poppen heeft,
Die niet by wijlen eens en malt,
Die niet by wijlen eens en valt,
Die niet by wijlen heeft gekoot,
Of iet begon dat niet en sloot.
   Dit spel, al schijnt'et sonder sin,
Dat heeft een kleyne werelt in;
De werelt en haer gansch gestel
En is maer enckel kinder-spel;
Dus, sooje na den eysch bevroet
Al wat de malle jonckheyt doet,
Ghy sult vernemen op de straet,
Hoe dat de gansche werelt gaet;
Ghy sult'er vinden, meyn ick wel,
Uw eygen mal en kinder-spel,
Of, soo ghy 't heden niet en vint,
Soo zijt ghy vry al wat te blint,
Soo is het oogh u sonder licht,
Dus soeckt een bril voor uw gesicht,
Een bril, die eygen kennis hiet,
Waer door men in sijn herte siet,
En sooje die eens recht gebruyckt,
En noyt het ooge toe en luyckt,
Soo weet ick, datje vinden sult
Of eygen mal òf eygen schult;
Of soo ick noch bedrogen ben,
Soo denckt dat ick geen mensch en ken.
   Maer treet eens toe, en wijf en man,
En neemt hier eens een proefjen van:

Voor-eerst is daer een dertel kint,
Dat om sijn oogen is geblint,
Dies gaet'et, met een open hant,
Geduerigh tasten na den want,

En noch in desen blinden loop
Soo grijpt'et iemant uyt den hoop,
Het grijpt'er eene by de mou,
Die best haer laten grijpen wou;
En schoon, eer dat het iemant vingh,
Hem om de kop een decksel hingh,
Soo wort nu 't oogh hem los gedaen,
Dies siet het sijn gevangen aen;
Het siet ten vollen wat en hoe,
Het siet by wijlen wonder toe;
Maer ach! het siet den klaren dagh,
Juyst als het niet meer grijpen magh;
Het speeltje, vrienden, dat gebiet
Een blinde greep, en vorder niet,
   My dunckt dit is een eygen beelt
Van dat men in het vryen speelt;
De vryer, arrem Venus kint,
Die is gemeenlick steke-blint,
Des dwaelt hy veeltijts over straet,
Onseker waer hy henen gaet:
Hy drilt, hy loopt, hy rent, hy sweeft,
Tot hy'er een gevangen heeft;
Maer wie doch krijght de grijper vast,
Of wie doch vanght hy by den tast,
En sonder licht èn sonder bril,
Als die haer laten grijpen wil?
Hy sagh te voren niet een steeck,
Noch hoe hy stont, noch waer hy weeck,
Maer na dat hy de vrijster vingh,
Nu siet hy vlack in alle dingh:

Hy siet èn haer èn haer gebreck,
Haer ydel hooft en stegen neck,
Hy siet haer feylen allegaer,
Hy siet by wylen al te klaer;
Maer, of hy veel of luttel siet,
Noch eens te grijpen magh hy niet;
En schoon hy vint on-aerdigh vleys,
De greep is maer voor eene reys.
Maer waerom doch een grammen sin?
Dit speultjen heeft die wetten in,
Dit speultjen heeft een groote sleep:
Men hout daer eeuwigh watmen greep!
   Gewis, indien het mocht geschiên,
Het ware beter eerst te sien,
En blint te wesen naderhant,
Op dat men geen gebreken vant.
Wel, blinde kinders, hoort een woort,
En vaert niet ras en haestigh voort,
Maer, by gebreck van eygen licht,
Gebruyckt eens anders hel gesicht,
Op datje noyt een greep en doet,
Daerom ghy namaels treuren moet.

Siet, hoe de mensch sijn eygen aert
Oock in de kintsheyt openbaert:
Het meysje speelt met poppe-goet,
Het knechtje toont een hooger moet;
Het meysje doet de wiege gaen,
Het knechtje laet den trommel slaen;
Het meysje speelt met kleyn beslagh
Dat tot de keucken dienen magh;
Het knechtje met een swacke lans,
Naer wijse van de rouwe mans;
Het weet doch, dat'et Hollants bloet
Het lant met wapens houden moet.
   Siet, kinders, soo het oude songh,
Soo pijpt daer na het kleyne jongh;
Siet, wat vermagh een oude stam!
't Wil muysen wat van katten quam.

Dit kint heeft langen tijt gewacht,
En veel en dickmaels overdacht,
Wanneer de slagh-tijt komen wou,
En dat men ossen bollen sou;
Edoch sijn oogh en gansch gepeys
En sagh niet op het osse-vleys,
Niet op het smeir, niet op het roet,
Ten dacht niet om te sijn gevoet;
Maer al dat groot en langh geraes
En was alleen maer om de blaes,
Die jaeght het nu vol schrale wint,
En daer is 't dat het vreughde vint;
Maer prickt eens met een kleyne spel,
Terstont soo slinckt het bol geswel.
   Wat isser menigh ydel mensch,
Die streckt sijn lust en gansche wensch,

Dat iemant, daer hy 't oogh op heeft,
Van nu sijn tijt had uyt-geleeft!
Niet om te deelen in het goet,
Want hy en is niet van het bloet,
Maer op dat hy bekomen mocht
Een schrale wint, een kleyne locht,
Iet, ick en weet, een weynigh eer,
Een wasem uyter-maten teer.
Eylaes! de mensch en alle pracht
En is maer ijs van eender nacht!

De tol draeyt lustigh op de vloer
Gegeesselt met een vinnigh snoer,
En hoe dat iemant harder slaet,
Hoe dat hy beter omme-gaet;
Maer laet de sweep een weynigh of,
Soo valt hy neder in het stof,
En doet voortaen niet eenen keer,
Maer is een block voor immermeer.
Men past noyt beter op het stuck,
Als in verdriet en ongeluck,
Want leeft'er iemant sonder pijn,
Die roest terstont van ledigh sijn.
Siet, waer een weeligh mensche rust,
Daer sijght het herte na de lust!

Let op het kint, dat bobbels blaest,
En siet hoe seer het is verbaest,
Om dat het opgedreven quijl
Alleen maer duert een korte wijl,
En valt dàn neder op het velt,
Wanneer het op sijn hooghste swelt:
   Ey, stoort u niet, ghy menschen-kint!
Dit spel en wy sijn enckel wint;
Wie heeft'er oyt soo vasten staet
Die niet gelijck een roock vergaet?
En noch, dat hoogh en moedigh swelt,
Dat wort gemeenlick eerst gevelt.

Het kint dat op een stockjen rijt,
En met een stock een stockjen smijt,
Meynt dat'et drijft een moedigh paert,
Wel duysent fransche kroonen waert,
Maer iemant die het wel besiet,
Die vint een hout, en anders niet.
Hoe menigh rijt'er op een stock,
Hoe menigh sit'er op een block,
Hoe menigh woont'er in een poel,
En meynt het is een konincx stoel!
Veel rijden, schoon sy gaen te voet:
Haer paert, dat is een hooge moet.

De koorde-springer leert den vont,
Om recht te vatten uur en stont,
Om wel te passen op den tijt,
Al eer hy weder henen glijt;
Want konje springen op de maet,
En niet te vroegh èn niet te laet,
En niet te traegh èn niet te snel,

Ghy zijt dan meester van het spel.

Besiet, hoe gene jongen springht,
En sijnen macker neder dringht;
Besiet, hoe dat de lecker baert,
En over al de kinders vaert;
Maer siet oock hoe het speeltjen ent,
En hoe de kans haer omme-went:
Hy die een wijl gedoken heeft,
Die toont eens weder dat hy leeft,
En die te voren hooge sprongh
En al het kleyn geselschap dwongh,
Die duyckt dan weder met'et hooft,
Als van sijn eerste macht berooft.
Wanneer een rijck, of groote stadt,
Haer tijt van wellust heeft gehadt,
Soo rijst'er licht een uyt het graf,
En siet haer al het voordeel af.
Aldus gaet alle dingh in 't ront,
Het rijst, dat lagh; het valt, dat stont.

Besiet, hoe daer een jongen speelt;
Besiet, hoe lustigh dat hy veêlt!
Sijn tuygh en heeft nau eene snaer,
En efter maeckt hy bly gebaer.
   Siet, kinders, wat vernoegen doet,
Het maeckt ons rauwe boonen soet,
Het maeckt, dat oock een kouden heert
Is lief, en uyt'er-maten weert.
   Smaeckt u een duyf gelijck patrijs,
De geerst soo wel als eenigh rijs;
Het ende-vleys gelijck kapoen,
Wat hebje met veel goets te doen?

Het is alleen een luckigh man,
Die sijn gemoet vernoegen kan.

Het kote-spel seyt mede wat,
Voor die het na behooren vat:
De koot en is geen spel op straet
Soo langh den os daer henen gaet;
Maer raeckt het beest eens uyt de stal,
En doet het dan een droeven val,
Soo wort terstont sijn innigh been
Den jongers op de straet gemeen;
Die maecken dan een groot geraes
En met de koot èn met de blaes.
   Een karigh mensch bewaert het goet,
Soo dat het niemant voordeel doet,
Hy sluyt'et op in sijnen schoot
Tot na de prangen van de doot;
Maer alsoo haest hy maer en sterft,
Terstont hy die het goetjen erft,
Die brenght dan lustigh aen den dagh
Dat eerst geen son of maen en sagh;
En wat de vreck in d'aerde groef,
Dat is dan voor een malle schroef.

De kinders die op stelten gaen,
Zijn rechte beelden van de waen:
Wy soecken meest al hooger schijn,
Als wy in rechte waerheyt zijn.

Let op den vlieger van papier
Geresen tot den hemel schier,
Die, soo de jongen lost de koort,
Gaet efter noch geduerigh voort,
En sweeft ten lesten wonder hoogh,
En sweeft ten lesten uyt het oogh;
Maer breeckt'er dan een dunne snoer,
Waer door hy in der hooghte voer,
Siet, dat wel eer soo wonder scheen,
Dat sijght in haest dan weder heen;
Daer leyt dan al die losse vreught
Ten spotte van de schamper jeught.
Het scheen wel eer een selsaem dier,
En nu en is 't maer vuyl papier.
   Een die met eersucht is besmet,
Al wort hy bijster hoogh geset,
Hy wil noch efter verder gaen,
En noyt is hem genoegh gedaen;
Hy voet begeerten sonder ent,
Tot hy ick weet niet waer belent;
En breeckt'er dan maer eens een draet,
Het steunsel van sijn gansche staet,
Dat is de gunste van den Prins,
Eylaes! het hooft vol schrale wints,
Wel eer geducht gelijck een God,
En is terstont maer enckel spot.

Al is het musje van den bant,
Noch keert het na des jongens hant,
En dit al om een weynigh aes;
Maer wis, de vogel is te dwaes,
Het ware beter in het velt
Sich kloeck en neerstigh aengestelt,
En daer te soecken eenigh graen,
Om soo den noot te wederstaen,
Als staêgh te vreesen voor de pijn,
En eeuwigh slaef te moeten zijn.
   Wat dient dit naerder uytgeleyt?
My dunckt daer is genoegh geseyt.

Het kint, dat met'et hoepje speelt,
Vertoont gelijck een eygen beelt
Van iemant, die sijn leven langh
Alleen maer gaet sijn ouden gangh;
Hy siet de son, hy siet de maen,
Hy siet den hemel omme-gaen,
Hy draeyt oock met den tijt in 't ront,
Maer staet dan weder daer hy stont;
Want in sijn ganschen omme loop,
Soo doet hy als de meesten hoop,
Hy treet wel in een ander jaer,
Maer anders wort men niet gewaer,
En schoon hy krijght gerimpelt vel,
Hy speelt noch al het oude spel.

De jongen die uyt spelen gaet,
En heeft een musjen aen een draet,
Wanneer het dier te verre schiet,
Soo roept hy veerdigh: hooger niet!
En of de musch haer stelt te weer
Hy rucktse met het toutjen neêr.
   Waer heen, o mensch, soo bijster hoogh,
Waer heen doch swiert uw dertel oogh?
Al staet u open zee en velt,
Een yder is sijn pael gestelt,
En als uw lijntjen is ten ent,
Dan is'et al om niet gerent.
   Ey, springht noyt verder, saligh man,
Als daer uw stockje reycken kan.

Het kint, dat daer een mooltjen heeft,
Siet, hoe het over strate sweeft,
Tot dat'et eens een koelen wint,
Tot dat'et eens een luchjen vint,
Tot dat'et eens ter degen waeyt,
Soo dat het mooltjen omme-draeyt.
   Veel hebben molen binnen haer,
Die ieder niet en wort gewaer;
Maer die tot malen is gemaeckt,
Die soeckt tot hy aen 't malen raeckt.

Koom hier eens, vrient, en sta wat by,
En spreeckt een woort en segget my:
Wat dunckt u, is die jongen wijs?
Hy laet hem dryven met een rijs,
Hy laet hem sleuren by de mou,

En siet, indien hy maer en wou,
Hy ware van soo goeden stant,
Als die hem leyden aen den bant.
   Daer leeft'er veel in slaverny,
Die, soo sy wilden, waren vry.

Siet, daer staen jongers op haer kop,
En steken bey de voeten op;
Ghy, sooje vraeght wat dat beduyt,
Soo treckt'er dese leeringh uyt:
Wy zijn het die, van geest berooft,
In d'aerde wroeten met'et hooft,
En geven aen het hooghste goet
Schier niet, als 't hol van onsen voet.

   Dan 't is genoegh; ghy, voor besluyt,
Kiest hier uw kinder-speeltjen uyt,
En als ghy dat ten lesten vint,
Soo maeckt dat ghy het overwint,
Of immers kent in uw gemoet,
Dat ghy noch kintsche grillen broet;
Soo sal niet al verloren gaen
De tijt, dien ghy hier hebt gestaen.
   Maer 'tdunckt misschien u wat te slecht,
Door spel te worden onderrecht;
Dan neemt geen dingen soo verkeert,
Daer is oock mal, dat wijsheit leert;
Een snege ziel, die overweeght
Al wat de gansche werelt pleeght,
En schoon het dickmael niet en sluyt,

Sy treckt'er noch haer voordeel uyt,
En brenght, oock uyt een dom beslagh,
Veel nutte dingen aen den dagh[1].
Maer wat is van een menschen-kint,
Of van de wijste die men vint!
De wijsheyt die van boven daelt,
En op de gansche werelt straelt,
De reden van den grooten God
En acht de kinders niet te sot,
Maer heeft het kinder-spel vereert
En daer de wijse door geleert[2].
En dan oock, wat de jonckheyt speelt
Heeft dickmael wonder afgebeelt[3].
Veracht dan niet, o weerde vrient!
Dat u en my ten goede dient.

1) Pittacus van Mytilenen, een der wijsen van Griecken, door iemant gevraeght: met hoedanige partuyr hy gevoegelijckst trouwen moght; antwoorde: dat selfs de kinders op straet hem sulcx leeren konden, en sont hem na de marckt daer de jongers speelden; by welcke de vrient hem voegende wort dadelijck voor 't hooft gestooten, met een bygevoeghde antwoorde: speelt met uwsgelijck; waer uyt hy dadelijck besloot, wat de wijse man hem hadde willen leeren, te weten: geen ongelijck huwelijck aen te gaen. (Diog. Laërtius.)
2) En doense wegh gingen begost Jesus te seggen: met wien sal ick dit geslachte gelijcken? het is gelijck de kinderen die opte marten sitten, en tot hare gesellen roepen, seggende: wy hebben u lieden met de fluyte gespeelt, en ghy en hebt niet gedanst; wy hebben u lieden klaeghlieden gesongen, en ghy en hebt niet geweent; want Johannes is gekomen, enz. Matth. 11. 6. 16. Luc. 7. 32.
3) Dat de kinderspelen somwijlen voorteyckenen sijn geweest van groote saken, kan betuyght worden hy Romulus en Cyrus, beyde in 't kinderspel tot koningen gemaeckt, ende verscheyde andere op gelijcke maniere bejegent, van dewelcke handelt Ant. Muret. Variar. Lect. lib. 2. cap. 9.

Wegh-wyser ten houwelick uyt den dool-hof der kalver-liefde.

Het los en dom gewoel dat jonge lieden plegen,
Is juyst gelijck een hof met duysent omme-wegen:
   Een hof, een lustigh hof, en konstigh afgemaelt,
   Een hof, een listigh hof, en daer een ieder dwaelt;
Een hof, een schoon prieel, daer alle tuynen bloeyen,
Maer des al niet-te-min oock suere fruyten groeyen;
   Een hof, daer over al veel schoone rosen staen,
   Maer diese plucken wil, die vint'er prickels aen;
Een hof, een rond begrijp, maer daer oock slimme treken
Geduerigh omme-gaen, en nimmermeer ontbreken;
   Een hof, een warre-net, en daer men evenwel
   Het dolen niet en acht als voor een aerdigh spel;
Een hof, een selsaem perck, daer ieder met verlangen
Sijn lusten onderhout met duysent omme-gangen;
   Een hof, een rechte fuyck, een winckel van bedrogh,
   Daer ieder over klaeght, en ieder blijft'er nogh;
Een hof, een diep geheym, dat niet en is te seggen,
En dat ick niet en weet met woorden uyt te leggen;
   Een hof, dat niemant kent, dat niemant oyt en leert,
   Als die eerst heeft gedoolt, en dan eens wederkeert;
Een hof, vol bitter soet, vol aengename lagen,
Een hof, vol bange vreught en duysent vreemde slagen,
   Een hof, een noodigh mal, een hof, een wonder hof,
   Een - hof maer 't is genoegh, mijn hooft dat draeyt'er of:
Hier koomt een vryer aen, onseker wat te maecken,
Hy weet niet in het perck, niet weder uyt te raecken,
   Hy wil te rugge gaen, hy koomt'er dieper in,
   Hy kijckt aen alle kant; - geen eynde, geen begin.

Daer roept een jonghe maeght, met droefheyt overwonnen:
Wat heeft mijn weligh hert een malle daet begonnen!
   Ick soeck, ick sucht, ick sorgh, ick sie geduerigh om,
   Maer al om niet, eylaes! de wegh is al te krom.
Hier trotst een moedigh quant, en meynt'er in te komen,
Maer stracx is wederom sijn hope wegh genomen:
   Al doet hy wat hy kan, al loopt hy wonder ras,
   Hy vint hem wederom daer hy te voren was.
Daer staet een vlugge meyt, en meynt sy raeckt'er binnen,
Maer siet, sy moet terstont van nieuwen aen beginnen;
   Sy wist (gelijck het scheen) waerop de spille draeyt,
   En siet, van stonden aen soo was'et al bekayt;
Hier treet een jonge wulp, en doet sijn eerste gangen,
Hy soeckt maer enckel spel, en siet, hy wort gevangen;
   Hy kwam daer hy het vont, oock eer dat hy het wist,
   En seide binnens monts: ach, had ick eens gemist!
Daer komt een slechte duyf, en raeckt tot aen het eynde,
Maer vint'er evenwel geen vreught gelijck se meynde;
   Dies staetse daer en siet, eylaes! 'ck en weet niet hoe,
   En weder uyt te gaen, daer is geen middel toe.
Dan ginder koomt'er een die weet de rechte paden,
Maer vint noch evenwel het vinden ongeraden,
   Hy doolt uit enckel lust en kiest de rechte baen,
   Juyst als hy door het groen niet meer en weet te gaen.
Een ander staet en siet, en wil een weynigh rusten,
Maer siende groen gewas, soo krijght hy groene lusten:
   Het fruyt is byster wrangh, hy slaet'er niet-te-min
   Sijn bolle lippen op, sijn volle tanden in;
Hy snoeit al wat hy vint, en door het gulsigh eten
Soo is hem metter tijt sijn eerste wegh vergeten;
   De sloir die met hem doet is even soo gestelt:
   Sy voelt dat haer het lijf gelijck een blase swelt,
Sy is geweldigh quaps en moet geduerigh braken,
Sy weet de rauwe sucht niet weder quijt te raken;
   Sy krucht den ganschen dagh, onseker watse voelt,
   Vermits 'k en weet niet wat haer in de leden woelt!
De snoeper niet-te-min die krijght, te sijner schanden,
Een ongesonde maegh, en even stompe tanden;
   Dat is van over-langh de straffe van de lust,
   Die met onrijp gewas ontijdigh wort geblust;
Of schoon dan onse vraet is naderhant geseten,
Daer vrienden onder een de rijpe vruchten eten,
   Het dient hem niet te min alleen tot enckel spijt,
   Vermits sijn kranck gebit geen vaste spijs en lijt.
Ghy siet dan al het perck, en hoe het is gelegen,
Ghy siet'er schoon bedrogh, en hondert slimme wegen;
   Ghy siet, hoe dat de jeught hier sonder einde dwaelt,
   En wat een tuymel-geeft haer in de leden maelt;
Ghy siet, hoe malle waen, hoe schijn, en losse droomen
Hier swieren op het velt, en spelen in de boomen;
   Ghy siet, hoe dat de mensch de slimme gangen mint,
   En wonder groot vermaeck oock in het dolen vint;
Ghy siet, hoe dat het volck wort om en om getogen,
Ghy siet, hoe dat het oogh wort menighmael bedrogen;
   Ghy siet, hoe wonder licht zich ieder een vergeet,
   En hoe een snoeper vaert die wrange fruyten eet.

Noch wil ick evenwel geen jonge maeght beletten,
Haer voet ter rechter uur in desen hof te setten:
Genaeckt dan, soete jeught! maer, eerje verder gaet,
Laet tucht uw leytsman sijn, en reden uwen draet!

Maeghde-wapen.

Als eenigh Vorst een wapen geeft
Aen die hem wel gequeten heeft,
Of in den krijgh òf in den Raet,
Tot voordeel van den ganschen Staet,
Het ware dienstigh, dat het beelt
En wat'er om den hellem speelt,
Soo mochte worden afgemaelt,
Dat daer uyt neder quam gedaelt,
Dat daer uyt mochte zijn verstaen,
Wat dan noch verder dient gedaen
By hem, die mits het edel velt
Wort in een hooger graet gestelt;
Op dat hy staêgh, in dat gesicht,
Mocht lesen sijnen ridder-plicht.
   Koomt hier, vriendinnen altemael,
Die sonder yser, sonder stael,
En sonder sweert, en sonder lans,
Verwint de kloeckste van de mans,
Die sonder oorlogh, sonder strijt
Princessen van de werelt zijt;
Komt hier, en siet dit Maeghde-boeck,
O ridders van den witten doeck!
Hier is het datje vinden meught
Een wapen voor uw teere jeught,
Een wapen, daer geschreven staet,
Hoe dat'et met de maeghden gaet;
Een wapen, daer het edel velt
Uw gansche plichten open stelt;
Ey kijckt, o jonge dieren, kijckt!
Het is een beelt, dat u gelijckt,
Het is een bloemtje, sooje siet,
Dat noch geen open knopjen biet,
Een bloemtje van sijn eerste jeught,

Een bloemtje van sijn eerste vreught,
Een bloemtje dat niet uyt en puylt,
Maer in sijn eygen knopjen schuylt.
   Wanneer een schilder eerst begint
De schetse van een aerdigh kint,
En dat voor eerst de kunste speelt,
Ontrent de gronden van het beelt,
Men siet alleen ick weet niet wat,
Dat schier het ooge niet en vat,
Men siet een mont, een soet gelaet,
Dat noch gelijck in twijsel staet,
Men siet doch echter over al
Wat dat het eenmael worden sal.
   Dus gaet'et met ons teer gewas:
Men siet'et in een duyster glas,
Men siet een teer, een aerdigh beelt,
Dat noch sijn beste gaven heelt,
Men siet een toegesloten blat,
Men siet een toegesloten schat,
Men siet wat hope dat'et biet,
Men siet'et, en men siet'et niet;

Men siet'et maer in stil gepeys,
En 't is genoegh voor dese reys.
   O teere plante, jonge spruyt,
Wat staeje quade vlagen uyt!
Wat is'er om uw jeughdig groen,
Wat is'er al om u te doen!
Wat is'er menigh ongeval
Dat u voorseker treffen sal,
Ten sy dat ghy met alle vlijt
Gedurigh waergenomen sijt!
Wat heeft, eylaes! uw teer begin
Wat heeft'et anghst en moeyten in!
Men vreest van boven voor de storm,
Men vreest van onder voor den worm,
Men vreest den vorst en sijn gewelt,
Men vreest den hagel op het velt,
Men vreest de dampen van der nacht,
Men vreest de mist en hare dracht,
Men vreest het schendigh hof-fenijn,
Men vreest een heeten sonne-schijn,
Men vreest het steken van de pier,
Men vreest het bijten van de mier,
Men vreest de rups en haren beck,
Men vreest het quijlen van de sleck,
Men vreest des efter niet-te-min
Het weven van een vuyle spin,
Men vreest voor al een dertel kint,
Dat is het slimste dat men vint;
Want, mits het wicht geduerigh malt,
En dickmael op de bedden valt,
Soo breeckt'et licht een aerdigh kruyt
Dat noyt sijn leven weder spruyt,
Of anders 't schudt uw teere steel,
En 't foolt uw knopjen al te veel,
Het is gants uytgelaten mal,
Het loopt en flickert over al,
Het staet en pluyst ick weet niet waer,
En stelt u dickmael in gevaer;
Al waer het koomt of henen gaet,
Het doet de teere bloemtjens quaet.
   En schoon al is het byetje soet,
Soo dat het leet noch hinder doet
Noch aen de bloem, noch aen het kruyt,
Maer suyght'er niet als honigh uyt;
Soo moet het doch voor desen stont
Onthouden oock een reynen mont,
En blijven van het teer gewas
Tot dat'et beter komt te pas,
Tot dat de bloem eens open gaet,
En in haer volle loovers staet;
Nu moet'et maer van verre sien
Wat dat'er eenmael sal geschiên,
En letten slechts in dit geval
Wat uyt het knopjen komen sal.
   Geen byetje heeft'er oyt geraeckt,
Geen byetje heeft'er oyt gesmaeckt

Een bloemtje dat gesloten staet,
Of dat sijn ooren hangen laet;
Het eerste laet'et ongemoeyt
Tot dat het eens ten vollen bloeyt;
Het tweede roert'et nimmer aen,
Om dat het bloeyen heeft gedaen,
Om dat het was noch honigh geeft,
En nu als sonder leven leeft.
Maer hier is noch een ander quaet,
Waer op voor al te letten staet:
Ten gaet met dese bloemtjes niet
Gelijck'et elders wel geschiet;
Want al wat hier of ginder breeckt,
Of wat men uyt den regel steeckt,
Daer heeltmen stracx de gansche vrack,
Oock dickmael sonder ongemack.
Al krijght uw doeck een yser-smet,
Ghy sijt'er weynigh in ontset,
Een vinnigh suer, een cyteroen
Dat weet de plecken uyt te doen.
Indien het somtijts soo gebeurt
Dat oock het sijnste laken scheurt,
Een die hier toe sijn kunste biet,
Die stopt het dat men 't niet en siet.
Indiender aen een schoon buffet
Een quast, of reet, of splinter let,
Men krijght of lijm of ander gom,
Dat heelt de brake wederom.
Indien of vet of schrale wijn
Set plecken in een schoon satijn,
Een poeyer, of een machtigh kruyt
Dat haelt de gronden weder uyt;
Of, schoon daer blijft een kleyne vleck,
Noch is'er raet voor dat gebreck:
Men spant'et veerdigh op een raem,
En stracx soo wort'et aengenaem,
Om dat men met een gulden draet
De vuyle plaetsen over gaet.
Ons' meyt heeft even dit verstant,
Want is haer taerte wat gebrant,
Al wat of hier of ginder schort,
Dat wort met suicker overstort;
Soo dat de gene die het eet
Niet van den loosen handel weet.
In 't kort, èn hier èn over al,
Is raet voor menigh ongeval;
Maer wat'er hier en daer geschiet,
Noch raeckt het onse bloemtjes niet;
Daer is, eylaes! geen kunstigh lijm,
Daer is geen harst, of taye slijm,
Daer is geen kruyt of vinnigh sap,
Daer is geen over-zeesche pap,
Daer is geen smout, of machtigh gom,
Voor u, o teere maeghde-blom!
Het minste vuyl, de kleynste smet,
Die blijft'er eeuwigh ingeset,
Die sit geduerigh in den gront,
Soo datj'et noyt verwinnen kont;
En ofje veeght en ofje wast,

Noch hout het efter even vast,
En ofje schuert en dapper vrijft,
Het is een vuyl, dat eeuwigh blijft;
Al is'er maer een enge scheur,
Al kruypt'er maer een siertje deur,
Al kleeft'er maer een vuyltjen aen,
De gansche luyster is gedaen;
De tijt, eylaes! de snege tijt,
Die alle dingen open splijt,
Die toont ten lesten in het blat
Een wijde reet, een open gat;
Wat eerst de sneeghste niet en vant,
Dat siet de plompste naderhant:
Ach! wat het eerste knopjen schent
Dat blijft'er eeuwigh in-geprent.
Siet, als de plaegh het koren slaet,
Terwijl het op den velde staet,
En dat voor eerst een vuyle smet
Sich in het jeughdigh bloeysel set;
Het blijft gewis dan eeuwigh soo
Tot even aen het dorre stroo;
Gaet, leght dan vry het rijp gewas
Te midden in een koren-tas,
Gaet, stout'et in een drooge schuur,
Gaet, sluyt'et in een vaste muur,
Gaet, dorst en wannet sooje kont,
Noch blijft'er al een quade gront;
Ja wast'et in het klaerste nat,
Eylaes! daer schort noch efter wat.
Het is, o vrienden, 't is gedaen;
Want noyt en vint men suyver graen!
Bedenckt dit staêgh, o groene jeught,
Bedenckt dit, watje dencken meught,
Begraeft'et in uw stil gemoet,
Begraeft'et in uw diepste bloet,
En laet'et eeuwigh voor u staen,
Het gaet voor al de maeghden aen.
D'Eenvoudigheyt die staet u wel,
Dan Leer-sucht is haer metgesel:
Dus sijt eenvoudigh in het quaet
En al wat maeghden tegen gaet;

Maer leert, dien even onverlet,
De gronden van de maeghde-wet,
De regels van de ware min,
De plichten van het huys-gesin,
En wat'er vorder dienen kan
Ten goede van een eerlick man.
   Ach! of al schoon een jonge bruyt
Draeght kranssen van het maeghde kruyt,
En dat men vry al suycker goyt,
En bloemtjens voor de deure stroyt,
Is oyt haer beste schal gerooft,
Soo maeckt'et slechs een swaerder hooft,
En wat men haer voor eere doet,
Dat is een beul in haer gemoet.
   Ghy, wensje niet te sijn bespot,
Hout staêgh uw tuyntjen op het slot,
Hout heck en hagen even dicht,
Op dat'er niet een dertel wicht
En koome, sonder uw verlof,
En koome sluypen in den hof,
En roove daer uw beste kruyt,
En loope dan van achter uyt.
   Ach! wie haer teere jeught besmet,
Die sal geen trouw, geen echte bedt,
Die sal geen wijs, geen deftigh man,
Hoe veel hy weet en wat hy kan,
Oyt brengen tot haer eersten glans,
Oyt brengen tot de maeghde-krans.
Ach! wie als vrijster is onteert,
Die wort te laet als bruyt geleert.

Houwelijcx eerste deel. Maeght. Inleydinge.

Terwijl dat Phyllis eens gevoelt
Iet, dat haer in de leden woelt,
Iet selsaems, ick en weet niet wat,
Dat sy te voren niet en hadt;
En dat misdien haer gulle jeught
Stelt in het minnen groote vreught,
Doch, omgevoert door losse waen,
Mist (soo het schijnt) de rechte baen;
Soo spreeckt'er Anna tusschen in,
Ten goede van de reyne min,
En toont, waer datmen henen valt,
Wanneer men sonder regel malt.
Hier tegens dringht dan Phyllis aen,
En wil al vry wat ruymer gaen;
Maer Anna, rijper van verstant,
Die houtse weder in den bant:
En siet, door woort en wederwoort,
Soo komt dan eens de waerheyt voort.
  Ghy, die met vrucht dit lesen wilt,
Let wat de waen van reden schilt;
Weeght alle dingh met rijpen sin,
En beelt u niet ter haesten in;
Al spreeckt oock Phyllis met bescheyt,
Het is u best dat Anna seyt.

t' Samen-spraeck tusschen Anna en Phyllis.

Indien ick oyt een droef geklagh
In uwen boesem storten magh,
Soo waer het nu de rechte tijt,
Nadien ghy stil en eenigh sijt:
Mijns oordeels is 't de beste vrient
Die ons in droeve tijden dient.
  Daer is, eylaes! een vreemt gewoel
Dat ick ontrent mijn herte voel:
Ick ben gestelt, ick weet niet hoe,
Ick worde sonder reden moe;
My sweeft een wasem om het hooft
Die my van alle vreught berooft,
Ick ga, ick koom, ick rijs', ick dael,
Ick loop, ick sta, ick rust, ick dwael,
Mijn sinnen vliegen hier en daer,
Als of ick licht van hoofde waer;
En, schoon ick gansche nachten waeck,
Noch krijgh ick efter geenen vaeck,
Ick wend', ick keer door al het bet,
Ey, seght doch eens wat dat my let.

ANNA.
  Kijck, dit is immers wonder soet,

Dat ghy my dese vrage doet,
My die een teere maget ben,
En niet als kap of doeck en ken!
Ey! sooje wilt genesen sijn,
Gaet, soeckt een ander medecijn;
Gaet, soeckt een kloeck en dapper man,
Die veel en groote dingen kan,
Die in de konsten is geleert,
En veel tot Leyden heeft verkeert,
Of elders daer men menschen snijt,
En al de leden open splijt,
En daer men klaer en open seyt,
Waer milt' en hert' en maege leyt;

Die sal misschien, na langh beraet,
Dan seggen wat'er omme-gaet,
En wijsen voorts wat u geneest.

PHYLLIS.
Wel, hebje langh soo dom geweest?
Ghy spreeckt gelijck een slechte duyf,
Die naeu en kent haer doecken-huyf,
En efter weet ick uyt de daet,
Ghy sweeft al boven uwen naet,
En hebt al vry meer in de mouw
Als iemant wel vermoeden souw;
Dus brenght doch veerdigh aen den dagh,
Dat ons ten goede dienen magh.

ANNA.
Wat wilje dat ick seggen sal!
Ick ben een duyve sonder gal:
Dan soo j'et immers soo verstaet,
Dat ick iet weet tot uwer baet,
Soo druckt dan eens wat naerder uyt
Van waer u dese quellingh spruyt,
En wilje dat ick raden sal,
Soo opent eerst het ongeval.
Ghy weet, men seyt den medecijn
Den gront en oorspronck van de pijn,
En hoe men eerst het quaet vernam,
En oft met koud' of hitte quam,
En of de smert geduerigh blijft,
Dan of se door de leden drijft,
En of men droogh is op de tongh,
En of men bangh is aen de longh,
En of men schrael is op de borst,
En seer gequollen van den dorst,
En of men veel of weynigh eet,
In 't korte wat de siecke weet;
Want anders, soo men iet verswijght,
't Is selden dat men bate krijght.

PHYLLIS.
Voor my, ick wil hier open gaen,
Gelijck by vrienden dient gedaen;
Ick sal u seggen hoe het quam,
Dat ick voor eerst het quaet vernam;
Want siet, ick wil mijn gansche noot
Gaen storten uyt in uwen schoot:
Ick sagh eens, op ons schaly-deck,
Twee duyfjens spelen beck aen beck:
Sy vlogen t'samen uyt het kot,
Sy vielen t'samen op een slot,
Sy togen t'samen op de vlucht,
Sy swierden t'samen in de lucht,
Sy keerden weder na den slagh,
En al terwijl dat ick het sagh;
Hier door soo quam my in het bloet,
Hier door ontstont in mijn gemoet,

Een nieu, een vreemt, een selsaem dingh,
Dat my door al de leden gingh:
   Siet (dacht ick), hoe des Heeren macht
Paert yder dier in sijn geslacht:
Een ieder voelt sijn eygen vier,
Een ieder trout op sijn manier,
Wat isset dat geen lief en heeft?
Men vint dat lieft, en niet en leeft.
   De dadel-boom is sonder vreught,
Sy staet en treurt haer gansche jeught,
Het schijnt dat sy geduerigh sucht,
Want sy en draeght geen soete vrucht,
Tot sy ten lesten by haer vint
Een mannen-boom die sy bemint;
En dan soo grijptse weder moet,
En draeght haer vrucht in overvloet.
   Dringht liefde door het quastigh hout,
Is 't slijm van vissen niet te kout,
Sijn wilde vogels niet te snel,
Sijn wreede dieren niet te fel,
Om aen te doen een sachter aert,
Ploe dient een mensch dan ongepaert?
Voelt leeuw en beir de soete pijn,
Wat sal 't van teere maeghden sijn?
   Dit dacht ick doen wel seven mael,
En maeckte staêgh een nieu verhael;
De doffer met den dadel-boom
Die bleef my by tot in den droom,
Ja, midden op den schoonen dagh,
En was het niet gelijck het plagh.
Nu seght, hoe noemje dit gequel?

ANNA.
   Ick ken die sieckte wonder wel;
Het is een eerste minne-beelt
Dat om uw weeligh herte speelt;
Het is een dom, een grilligh mal,
Het is een dertel ongeval,
Het is een voor-spel van de jeught,
Een blijde pijn, een droeve vreught,
Het is een bobbel in het bloet,
Dat nu sijn eerste sprongen doet;
Maer waerom niet, in kort bescheyt,
Den ganschen handel uyt-geseyt?
't Is kalver-liefde, soete maeght,
Die u de losse sinnen jaeght;
En sooje die niet wel en leyt,
Gelijck als eer en schaemte seyt,
Gewis, daer is geen twijffel aen,
Ghy sult verkeerde wegen gaen,
Ghy sult verdolen hier en daer,
Ghy sult u brengen in gevaer,
Ghy sult u vinden buyten spoor,
Dus stelt u tucht en reden voor.
Maer siet, ghy spreeckt' k en weet niet hoe,
Het schijnt ghy sijt uw maeghdom moe;
Want, na dat ick bevinden kan,
Soo helje vry wat na den man.
   Wel, meynje, kint! dat al de lust

Juyst onder manneslippen rust?
En dat voor al het echte bedt,
Met sachte roosjens is beset?
Neen vry, het gaet'er niet soo breet,
Maer hoort doch eens het recht bescheet:
Soo langh men eenigh dingh verwacht,
Dan is het dat men 't wonder acht;
Maer als men 't heeft, dan is'et niet,
Men sochte vreught, met vint verdriet;
En dit is soo het out gebruyck:
Het trouwen is een rechte fuyck,
En dat alleen op desen sin:
Al wat'er uyt is, wilder in,
En wat'er in is, wilder uyt;
Een kleuter wenst te sijn de bruyt,
Een jubben, van sijn eerste vlucht,
Leyt eeuwigh om een wijf en sucht;
En dickmael is men nau getrout,
Wanneer men 't hooft wel dapper klout.

PHYLLIS.
   Ghy sijt te strengh voor d'eerste reys,
En strast te fel mijn soet gepeys;
Dan efter 't is maer losse praet,
Het trouwen is den besten raet;
Wie bleef'er oyt sijn leven maeght,
Die sich des niet en heeft beklaeght?
Alleen te leven is verdriet,
En dient ons swacke menschen niet:
De maeghdom is een lastigh pack,
Die niet en baert als ongemack.
   Ick was lest op een hoef genoot,
Daer eenden swommen in de sloot;
De vogels lagen aen de wal,
M'en hoorder vreught of bly geschal,
Sy dreven stil, en treurigh heen;
Doch mits een wartel daer verscheen,
Soo rees'er stracx, door al den poel,
Een hees gequeeck, een bly gewoel:
   Dit beurt de dieren niet alleen,
Het is de menschen oock gemeen:

Soo haest als vader is van huys,
Tot onsent is maer enckel kruys:
Want moeder is niet wel gesint,
De keucken-meyt die sit en spint,
M'en hoort'er noyt een blijden lagh,
M'en schaft'er niet gelijck men plagh,
Men vint'er meest een kouden heert,
En al door 't missen van een weert;
Dus gaet'et vast, dat aen den broeck
Hanght al de vreughde van den doeck.

ANNA.
Nu sie ick klaer, en uytter daet,
Dat u de maeghdom tegen staet;
Wel aen, nadien ghy immers wilt
U geven in het groote gilt,
Soo neemt geen sake by der hant
Door haest of grilligh onverstant,
Maer toomt uw sinnen, weeligh dier!
Gelijck een kuyper doet sijn vier:
Die sluyt'et in een vasten bant,
En maeckt alsoo een rechten brant,
Soo dat de vlamme niet en swiert,
Als juyst daer haer de meester stiert.
   Ghy, doet toch niet op eygen raet,
Want dat is hier en elders quaet;
Maer seght voor eerst uw moeder aen
Waer heen uw domme sinnen gaen,
Die sal het dan, ter rechter stont,
U vader leggen in den mont;
En soo uw groene lente-tijt
Dan hooger na de somer glijt,
En dat uw jeught nu dragen kan
De lasten van een echte man,
Soo sal hy met een goet beleyt
Gaen letten, wat de reden seyt.

PHYLLIS.
   De raet die ghy de maeghden biet,
En past voor al de maeghden niet,
Haer voorhooft is te bijster teer,
En dit uw voorstel tegen eer;
Wy sijn door schaemte weggevoert,
Waer iemant maer van trouwen roert;
Wie is 't van ons die seggen kan:
T'sa moeder, haest! ick wil een man?
Wat vrijsters in den boesem leyt
Dat dient gedacht, en niet geseyt;
Want maeghde-last, dat is een saeck
Die dient geweten sonder spraeck.
Of schoon de klocke niet en slaet,
Als maer de wijser omme-gaet,
Soo weet een yeder, sonder slagh,
De stonden van den ganschen dagh.
   Siet, als een maeght soo hooge wast,
Dat haer des moeders huycke past,

Of telt nu jaren drymael ses,
Neemt dat, o vader! voor een les,
Dat aen uw dochter wat ontbreeckt,
Hoewelse niet een woort en spreeckt:
Hout vast dat ja, haer fieren tret,
Hout dat haer doeckje wel geset
Sijn wijsers van de binne-smert,
Die haer leyt in het weligh hert;
Denckt vry, dat aen een rijpe maeght
Iet schort, hoewel se niet en klaeght.
   Wanneer ghy dese peylen siet,
O vaders! en verachtse niet,
Maer let wel neerstigh op het stuck,
Of u genaeckt groot ongeluck.
   Siet, als de jonge wijngaert-loot
Drijft in de lucht een gulle schoot,
En datse wortels heeft, soo goet
Schier als eygen moeder doet;
Een hovenier sal metter daet,
Indien hy slechts het stuck verstaet,
Die plante scheyden van den stam,
Soo ras hy dese jeught vernam.
   Ick wens een vader dit verstant,
Wanneer sijn dochter dient verplant;
Ick wensche dat een moeder let,
Wanneer een dochter dient verset;
Maer als noch d'een noch d'ander siet,
Hoe gul haer jonge wijngaert schiet,
Soo is'et (mijns bedunckens) tijt,
Dat sy haer eygen tacken vrijt;
Op dat haer jongh en weeligh hout
Magh by een ander sijn gebout.
En sy wat verder, alsse plagh,
Haer groene loten schieten magh;
Een die my dit lest heeft geraên,
Die seyd' het mochte wel bestaen.

ANNA.
   't Was iet dat ghy te voren dreeft,
Maer dit bejagh en hanght of kleeft:
Hoe! dunckt u 't seggen al te koen,
En wilj'et sonder seggen doen?
Neen, kint! dit stuck is ouders-werck,
Hier dient een hoogh, een diep gemerck,
Hier dient een wijs, een langh beraet,
Dat onse jeught te boven gaet;
En ghy, noch echter niet-te-min,
Wilt flucx, en met een luchten sin,
Gaen vallen in het minne-spel,
En mallen met een jongh-gesel;
O neen, dit kan ick niet verstaen,
Der vrienden oogh moet voren gaen;
Bevraeght u wel, oock eerje vrijt,
Want dan is 't even vragens tijt;
Maer naderhant te nemen raet,
Dat koomt gemeenlick al te laet.
   My is voor desen eens verhaelt,
En 't leyt my noch in 't hooft en maelt,
Hoe dat men walle-vissen vanght,

En schichten in haer leden pranght:
Het stuck dat wort te weegh gebracht,
Om dat het beest niet eens en acht,
En onbevreest niet eens en schroomt,
Wie dat ontrent of aen hem koomt;
En als 't herpoen is vast geset,
Dan schijnt'et, dat het eerst maer let,
Voor wie en waer het vlieden sal;
En siet, dan vlucht'et over al,
Dan in de stroom, dan na de ree,
Dan in het diepste van de zee;
Maer, waer het swemt of henen vliet,
Het is, eylaes! het is om niet;
Want waer het sich ter neder set,
Het voert sijn eygen quellingh met;
Siet, dus vergaet die groote vis,
Om dat hy eerst niet schouw en is.
Ach! trou-sucht is een slim gebreck,
Ten lijt geen uytstel, geen vertreck;
Het kom soo 't wil, het ga soo 't magh,
Van raet of reden geen gewagh:
Het kint, met dese koorts bevaên,
Wil met den ruyter dolen gaen;
Nochtans: te licht eens ja geseyt,
Wort dickmael seven jaer beschreyt;
Ghy, weest niet haestigh in de min,
Maer hout uw domme sinnen in;
Want is de vrijster licht gereet,
Het doet oock aen den vryer leet;
Wie ras bekomt iet dat hy socht,
Die vreest terstont te sijn bekocht,
En is de vrijster wat te vlugh,
De vryer gaet wel licht te rugh.
Een kock die 't spit te veerdigh draeyt,
Die maeckt sijn dingen licht bekaeyt,
Want dickmael, voor een spoedigh ent,
Soo wort de spijs in d'as gewent.
Met sinnen, kinders! watje doet,
De grootste haest, de minste spoet.
Een vogel-strick, een jongh-gesel,
Gelijcken uyter-maten wel;

Want soo een velt-hoen of faisant
Koomt neder vallen in den bant,
Als offet woude sijn gevaên,
Soo blijft het garen openstaen,
Maer tijt de vogel op de loop,
Dan wort'er eerst een vaste knoop.
Al wat men aen een vryer biet,
Dat wil de slimme lincker niet;
Dus wilje minne, wilje gunst,
Soo leert voor eerst de weyger-kunst.
Noyt heeft aen weyman wilt gelust
Wanneer het op sijn leger rust:
Een vlucht, een sucht, een snelle loop
Die maeckt èn hier èn daer de koop.
Door moeyte smaeckt het minne-spel
En 't neen dat staet de meysjens wel,
Doet van de minne pijl en pijn,
De minne sal geen minne sijn.

PHYLLIS.
Dit hout ick wonder vreemt geseyt,
En 't is my van den wegh geleyt,
Hoe! wilje dat ick segge neen,
Wanneer ick ja van herten meen?
Of sal ick wijsen van der hant
Daerom mijn jeughdigh herte brant,
Neen, dat's gewis een quade slagh,
Die noyt ons dienstigh wesen magh;
Wie hongert, gaept en eet terstont,
Als hem de pap is voor den mont.
Wie in de min wenst goeden spoet
Die doe gelijck het meeuwtjen doet,
Dat, als het vischje boven sweeft,
En sich maer eens om hooge geeft,
Valt stracx met alle krachten neêr,
En licht het beesjen uit het meer.
't Geluck, o kinders, is te glat,
Het dient in haesten opgevat,
Het dient gegrepen t'sijnder tijt,
Eer dat'et weder henen glijt.
Wie aengeboden dienst versmaet,
Wilt dickmael als het is te laet;
En die een goede kans versiet,
En recht het stuck sijn leven niet.
Dies, als de vinck is in het net,
Soo dient geen tijt te sijn verlet.
Ick moet hier brengen aen den dagh
Een droef gespreck, een diep geklagh,
Van seker ons bekende maeght,
Die, siende datse wert bedaeght,
Haer by een roosjen vergeleeck,
En sprack, gelijck als ick nu spreeck:
‘Als eerst het jeughdigh purper-root
Quam puylen uyt mijn teren schoot,
Doen was ick vry een trotse blom,
Ick hadde prickels om end' om,

Ick stont geset en bijster vast,
Ick stont gelijck een spitse mast,
Wie my genaeckte, kreegh een streeck,
Wie my genaeckte, kreegh een steeck;
Maer als mijn soete jeught verdween,
Doen ick viel sonder raecken heen,
Doen ick viel neder in het stof,
En was maer stroysel voor den hof,
Doen riep ick staêgh tot alle man:
Siet, wat een roosje worden kan!
Die met geen hant wou sijn gepluckt,
Ben nu met voeten onderdruckt;
Ach! die voor desen niet en wou,
Wat is'et dat ick niet en sou?
Ach! daer de rimpel ploeght het vel,
Indien het quaem, men nam'et wel!'

ANNA.
Ghy wijckt al vry wat uytte baen,
Dus laet ons hier wat naerder gaen.
Hout iemant wat van mijnen raet,
Soo stell' ick yder dese maet:
Al is de vrijster bijster groen,
Haer past het lijden, niet het doen;
Dus brengh ons hier geen meeuwtje by,
Het grijpen staet geen maget vry;
Haer dient gedult, al is'et pijn,
Tot datse magh gegrepen sijn.
Het vincke-net koomt haer niet toe,
Ons dient alleen een stille vloe,
Die roert haer niet, maer blijft geset,
Al isse schoon een vogel-net,
Tot dat een snepp', of ander dier,
Daer in koomt vallen met getier,
Daer in met alle krachten springht,
En 't nett' als tot het vangen dwinght.
Al isset schoon uw volle wil,
Ghy staet dien onvermindert stil,
Tot hy, die u van herten mint,
Als met gewelt uw herte vint,
En dat de tijt en vrienden raet
U dringen tot den echten staet;
Ons net moet vangen sonder schijn,
De vogel moet de vanger sijn.
Doch wilje, dat ick dit geval
Met naeckter reden toonen sal,
Soo siet hier op de bakens aen,
Die veel-tijts aen den oever staen:
Haer vier dat in het duyster brant,
Geeft wel een glinster aen de strant,
En roept te midden uyt de zee,
De schepen tot een goede ree,
Als doende blijcken voor gewis,
Dat daer ontrent een haven is;
Maer efter blijft'et schippers werck
Te komen naer het vier gemerck:
Hy maecke seyl wanneer hy wil,
Het baken staet geduerigh stil,
Het baken wijckt niet van de kant,

Maer toont alleen een stillen brant.
   Ghy mooght bewijsen met de schijn,
Dat ghy sijt quesel noch begijn,
Uw geestigh kleet, uw soet gelaet,
Dat kan betuygen metter daet,
Als datje niet ondienstigh vint
Te rechter uyr te sijn gemint;
Uw wesen geeft hier toe de loos,
Maer laet het roeyen aen matroos,
En noyt om echte minne peyst,
Ten sy men u ter eeren eyst;
Dus verre dient een jonge maeght,
En hooger niet te sijn gewaeght.

PHYLLIS.
   Men siet nochtans in onsen tijt
Hoe menigh dat'er wort gevrijt,
Ja, raeckt oock dickmaels aen een man,
Om datse vryers locken kan;
Segh lieve, waer gebeurt'et niet
Dat, als een vryer hope siet,
Hy dan wel soeckt een echte vrou
Oock daer hy eerst niet vryen wou?

ANNA.
   Dat magh by wylen eens geschiên,
Maer veel en wort'et niet gesien,
En 't ware vry een losse trou,
Dat iemant juyst gaen vryen sou,
Om dat misschien een stoute-bil
Haer spillen met hem mengen wil.
   Als iemant in een boomgaert gaet,
Daer aen den wegh een haege staet,
En dat misschien een wilden braem
Hem onder by de slippen naem,
Hem boven aen den mantel greep,
Of elders in de leden neep,
En noode soo, als met bedwangh,
Hem tot haer vruchten suer en wrangh;
Sal dat bewegen sijn gemoet,
Of weder-houden sijnen voet,

Om dan niet dieper in te gaen,
Daer vry al beter fruyten staen?
Neen, neen; hy acht haer trecken niet,
Hoe schoon dat sy haer vruchten biet,
Hy maeckt sich los van haer beslagh
Soo haest hy kan, soo ras hy magh;
Hy ruckt haer stoute krauwels of,
Om voorts te treden in den hof;
En schoon hy daer met ongemack
Moet reycken naer een hoogen tack,
Dat is hem des te meerder vreught,
En 't is te beter voor de jeught;
Want dat men licht bekomen kan
En smaeckt niet aen een rustigh man;
Maer wat aen steyle boomen hanght,
Dat is'et daer men naer verlanght,
Het fruyt dat is dan wonder soet,
Wanneer de plucker klimmen moet.

PHYLLIS.
Wel, soo een vrijster niet en magh
Haer liefde brengen aen den dagh,
Soo laet het dan haer vader toe,
Dat hy het voor sijn dochter doe.
Waerom doch niet in onsen tijt
Oock met een jonge maeght gevrijt?
Mijn oordeels, voeght dat alsoo wel,
Als met een moedigh jongh-gesel;
Veel hebben dit wel eer betracht,
En oock met voordeel uytgewracht;
Want dickmael gaept de vryer niet,
Voor dat men hem den lepel biet.
Maer dit behoort, op vast bescheyt,
Behendigh aen te sijn geleyt,
En door een derden aengebracht,
En dat als in een stille nacht;
Op dat'er niet een mensch verstae,
Hoe dat het met den handel gae:
Soo doet de loose vogelaer,

Die sit niet in het openbaer,
Maer is met ruyghte dicht beset,
En stelt een roer-vinck in het net,
En hout daer op sijn oogh-gemerck,
Tot aen het eynde van het werck;
Doch, soo de vangh niet wel en wil,
Hy duckt in 't loof en hout hem stil,
En niet een vogel kander sien,
Wat desen handel magh bediên.

ANNA.
Te vryen met een jonge maeght
Is, mijns bedunckens, veel gewaeght;
Want dit alsoo te leggen aen,
Dat niet een mensch het sou verstaen,
Voorwaer daer is geen middel toe,
Men rieckt'et, ick en weet niet hoe;
De werelt is te wonder boos,
De menschen al te bijster loos;
Wy leven in een snegen tijt,
Die ieder hayr in stucken splijt,
Al seghje niet een enckel woort,
Noch wort uw meyningh na-gespoort,
Een ieder let op dit geval,
En siet, men weet'et over-al;
En soo het stuck dan qualick luckt,
Daer sit de vrijster dan bedruckt,
Sy wort van alle man begeckt,
Dat haer tot enckel schande streckt.
Ghy, eer men dit met u bestaet,
Soo pleeght voor al gesetten raet,
Let, eer men eenigh dingh begint,
Hoe dat de vryer is gesint;
En is daer geen of kleyne lust,
Soo houtje best uw hooft gerust.
De vos is hier (mijns oordeels) wijs:
Hy sal 't noyt wagen op het ijs,
Of leyt voor eerst daer op sijn oor,
Hy proeft'et door een sneegh gehoor;
En is de schors misschien te kranck,
Soo neemt hy elders sijnen ganck;

Dit is u nut te sijn gedaen,
Of anders sal 't er qualick gaen.

PHYLLIS.
Om my te maecken aengenaem,
Daer ben ick wonder toe bequaem,
Een vrient die heeft'et my ontdeckt,
Wat best de jonge vryers treckt;
Dus, mocht ick gaen na mijnen sin,
Ick toogh'er hondert tot de min.

ANNA.
Wel, seght wat soutje doch bestaen?

PHYLLIS.
Ick sou wel moy en keurlick gaen,
En strijcken prachtigh over-straet,
Geduerigh in een nieu gewaet;
Men seyt te rechte nu en dan:
Een schoone kleedingh maeckt den man.

ANNA.
Soo ghy, door middel van de pracht,
Of met den glans van rijcke dracht,
De vryers meynt te locken aen,
Soo doolje van de rechte baen:
De salamander die verdwijnt,
Wanneer de sonne krachtigh schijnt;
Weet vry, dat al te moyen maeght
De vryers dickmael henen jaeght,
Vermits de gunst van rechte mans
Vergaet door al grooten glans.
Dus, vrijster, gaet niet al te fray,
De liefd' is kranck, de tijt is tay.
Verkiest u liever eenigh kleet,
Met weynigh kosten uyt-gereet,
Dat geestigh aen de leden staet;
Dat is voor u den besten raet:
Het seyl te trecken in den top,
Dat rijst veel uyt een lossen kop,
En 't is geen kunste moy te gaen,
Gelijck als heden wort gedaen;
Maer pracht te houden in den bant,
Dat is een teycken van verstant.
En boven dat, soo vind' ick noch
Dat yder weet van dit bedroch,
Men hout dat onse flicker-list
Alleen maer na de vryers vist,
En dat men, na den echten staet,
Sijn ooren weder hangen laet;
Dit hoord' ick laest een seker man,
Die al de minne-rancken kan,
Hy was te gast hier in de stadt
En sprack, terwijl ick by hem sat,
Veel saken dienstigh voor de jeught,
Veel lessen noodigh tot de deught;

Een streeckjen hoord' ick onder al,
Dat hier te passe komen sal:
   De perse-boom, wanneerse bloeyt,
Is 't schoonste dat in hoven groeyt,
Soo langh haer bloem is nieu en vers;
Maer gaet en siet doch eens de pers,
Als naderhant haer bloeysel speent,
Sy staet terstont geheel verqueent,
En siet'er uyt, 'k en weet niet hoe.
Die boom pass' ick de meysjens toe,
Die staêgh, alleen tot enckel schijn,
Soo titsigh op-gestreken sijn;
Want vrijsters staêgh al even net,
Soo haest getrout, soo haest een slet;
En, soo men dickwils onder-vint,
Die dickmael spiegelt, selden spint.
Indien het gingh na mijnen sin,
Ick beeld'et alle vaders in:
Een dochter, van haer eerste jeught,
(Al is sy schoon haer grootste vreught)
Soo op te trecken, dat een man
Haer vry noch hooger setten kan,
En noch magh geven dit en dat,
't Gunt sy te voren niet en hadt;
Want anders, als een jonge maeght
Heeft alle dingh wat haer behaeght,
Soo vint de man doch geenen danck,
Al geeft hy al sijn leven lanck.

PHYLLIS.
   Dit houd' ick wel te sijn geseyt,
En dient alsoo te sijn beleyt;
Maer daer is noch een nader baen,
Om met de vryers wel te staen:
Te geven aen een jongelingh,
Te senden eenigh proper dingh,
Een kraegh, genaeyt met eyger hant,
Een neusdoeck met een moye kant,
Of iet geschildert met de naelt,
Met gimp en loovers afgemaelt,
Of iet gesteken op den raem,
Met sijnen en met uwen naem,
Of wel een bloem, een verssche roos,
Die iemant voor de beste koos,
Een tuyltjen van het eelste kruyt,
Daer ieder tackje wat beduyt,
Of immers eenigh boom-gewas,
Dat iemant voor het schoonste las,
Dat is een oude minne-kunst,
En leyt de gronden van de gunst.

ANNA.
Ghy hebt uw les niet wel geleert,
En vat het stuck geheel verkeert,
Want als een teere maeget schenckt,
't Is vast, dat sy haer eere krenckt.
   De keucken leert ons even dit:
Wanneer men by den viere sit,
Smelt vet met stilheyl in de pan,

Ghy spilt'er niet een druppel van;
Maer springht'er iet tot in het vier,
Soo rijst'er strack een groot getier,
En door het smout dat buyten walt,
De vlam tot in de panne valt:
   Een maeght die aen de vryers geeft,
Die laet al nemen wat se heeft,
Ghy, schenckt dan niet, 't is ongeval;
Want geefje wat, sy nemen 't al.

PHYLLIS.
En voeght'et dan geen maeghden wel
Te schencken aen een jongh-gesel,
Soo laet dan aen den jonghman toe,
Dat hy de vrijsters gunste doe;
En geeft de maeghden volle macht
Te nemen dat haer wort gebracht;
Al wie versmaet, dat iemant geeft,
Die toont haer stuer en onbeleeft.

ANNA.
Het nemen voor een jonge maeght
En dient haer leven niet gewaeght.
Het is my dickmael groote spijt,
Wanneer ick sie in ouden tijt,
Ja, noch tot heden op den dagh,
Wat dat het geven al vermagh;
Een maeght, al isse wonder net,
Wort door het nemen licht besmet,
Een wijf, al isse kuys genoemt,
Indiense tot ontfangen koemt,
Daer is geen feyl of twijffel aen,
Haer eer en luyster heeft gedaen.
Het gout, dat breeckt een stale deur,
Het gout, dat stelt de wacht te leur,
Het gout, dat heeft een vremde kracht:
Het komt daer niemant oyt en dacht;
En of men hondert grendels sluyt,
Het raeckt'er in, het raeckt'er uyt;
   Leght in de quick vry loot en tin,
Geen slecht metael en komt'er in,

Gaet brenght'er koper, yser, stael,
Het blijft'er buyten altemael;
Maer koomt'er eenigh gout ontrent,
Dat wort'er krachtigh ingeprent;
Waer macht en reden niet en gelt,
Dat wert noch door het gout gevelt.
Ghy, laet daerom noit schoonen ringh
U geven door een jongelingh,
En laet u gout of diamant
By niemant steken in de hant:
Geen oefter wort haer visjen quijt,
Soo langh als sy het nemen mijt,
Soo langh als sy gesloten staet,
En geen geschencken in en laet;
Maer soo wanneer de loose kreeft
Haer oyt een aerdigh keytjen geeft,
En goyt dat tusschen in de schulp,
Strack is de oester buiten hulp,
Want mits sy haer niet sluyten magh,
Gelijck se van te voren plagh,
Doordien de key haer dat belet,
Soo wortse deerlick af-geset:
'k En seyd'et niet den ganschen dagh,
Wat dat het geven al vermagh;
Wanneer de vrijster maer ontfanght,
't Is wonder wat de vrijster vanght;
Die geeft, die krijght sijn vollen wil,
Die neemt is ongevoelick stil,
Sy lijt, en swijgt, sy weert haer niet,
Schoon sy een roover voor haer siet,
Dies wort haer eer, haer beste schat,
Met rauwe tengels aen-gevat;
Wie geeft die heeft het gans gesegh,
Wat souse doen? - de klem is weg!
Ghy, mijt dan dese lagen, mijt!
Al wortje schoon op eer gevrijt,
En wat de vryer immers doet,
En weest hem efter niet te soet;
Bewijst hen staêgh maer schaerse gunst,
Want daer in leyt de minne-kunst;
Let hoe het kalck dan eerst ontsteeckt,
Wanneer der eenigh nat op leeckt;
Let hoe de sonne schoonder straelt,
Na dat se neder was gedaelt,
Na dat se, mits een droeve lucht,
Was van der aerden wegh gevlucht.
Al rijst'er somtijts eenigh woort,
Dat u misschien den vrede stoort,
En weest daer geensins in beswaert,
Het is een twist van sachten aert;
Want of de liefjens worden gram,
Die wint verweckt slechs meerder vlam;
Een die tot springen is gesint,
Eer dat hy sijnen sprongh begint,
Wijckt (soo het schijnt) eerst van de gracht,
Maer springht dan met een grooter macht.

Gaet, went het oogh op Venus kint,
Wanneer het sijnen booge wint,
Siet, hoe de pese laeger gaet,
Hoe dat de pijle felder slaet;
Ghy siet hoe dat de wijngaert groeyt,
Wanneer hy dapper is gesnoeyt,
Ghy siet dat water in de smis
Het vier tot enckel voedsel is;
Het gaet dus even met de min,
Krakeeltjens brengen vrintschap in;
De pruyltjens van de losse jeught
En dienen maer tot soeter vreught.

PHYLLIS.
Dit is voor al een vreemde slagh,
En die ick geensins prijsen magh,
Want sout ick dese wegen gaen,
Mijn rijck en sou niet lange staen;
Hoe, soete minn' uyt wrange twist?
Voorwaer vriendiune, 't is gemist.
Des liefdes rijck is honigh-zoet,
Het wort door vrintschap aen-gevoet,
En Venus-kint is al te teer,
Het schrickt voor soo een harde leer;
Het is aen al de leden naeckt,
En dient maer sachtjens aengeraeckt;
Het is gekoestert in een lant
Daer niet als roosjens sijn geplant;
Al is 't met vlammen toegerust,
Noch wort sijn vyer wel uyt-geblust,
Al wie een keers te vinnigh snuyt,
Die doet het licht ten lesten uyt.

ANNA.
Ja, gaet en set een vryer sacht,
Soo krijght hy pas de volle macht,
Om met verlof te mogen gaen
Daer 't hem noyt toe en was gestaen.
Een vryer slacht de klimmer-boon,
Want of om dese plante schoon
Het langhste rijs van al het velt
Wort in der aerden vast gestelt,
Indiense 't hout maer raecken magh,
Oock slechs met eenen omme-slagh,
't Is al genoegh; het dertel kruyt
Dat klimt'er aen tot boven uyt;
En dan noch, op sijn eygen plucht,
Soo maeckt het krullen in de lucht.
Indien men liet een minnaer gaen,
Wat sou de linckert niet bestaen?
Al kreegh hy schoon sijn ganschen lust,
Hy is noch efter niet gerust,
Hy sal gaen melden door het lant
Uw malle gunst, sijn eygen schant;
Het is een spreucke van de jeught
Te seggen: 't is geen soete vreught,
Dat iemant koomt tot sijn bejagh,
Indien hy 't niet vertellen magh:
Ghy, wacht dan, lieve vrijster, wacht,

Van u te toonen al te sacht.

PHYLLIS.
Dit magh een reys of twee misschien
Of hier of elders sijn gesien,
Maer dat de vrient, die my bemint
En niemant beter heeft gesint,
Alsoo mijn eer verraden sou,
Dat loof ick niet; hy is te trou:
Hy my verlaten? wat een struyf!

ANNA.
Maer zyje niet een slechte duyf?
Onnoosel kint! en letje niet,
Wanneer de wint ruyst in het riet,
Hoe dat'et buyght en neder sijght,
Ja, schier tot op der aerden nijght;
En hoe het weder vinnigh staet,
Soo haest de buy maer af en laet?
Die vrijt is dwee gelijck een pier,
Maer weder fel gelijck een stier,
Indien hy, mits een soeter lucht,
Niet meer de stuere winden ducht.
Wanneer de bruyt is in de schuyt,
Dan sijn de schoone woorden uyt,
En met'et boeten van de lust
Is al de vrientschap uyt-geblust.
Hier tegen is doch goeden raet,
Voor die haer dingen gade slaet;
De vryheyt dient te sijn gemijt,
En dat oock van den eersten tijt;
De losheyt, en onguere praet,
En ander dertel ongelaet,
Dient ingetoomt van stonden aen,
Eer dat'et vorder pooght te gaen.
Soo ghy de sleck, het vuyl gespuys,
Wilt laten kruypen door het huys,
't Is seker dat haer vuyle slijm,
Haer boos vergif, haer taye lijm,
Sal blijven hangen over-al,
Al waerse maer genaken sal;

Geen hout, of steen, geen aerdigh kleet,
Hoewel met kosten uyt-gereet,
Geen huys-raet blijft'er onbevleckt,
Al waer het beeft sich henen streckt;
Maer dit kan lichte sijn geschout,
Indien men slechs met enckel sout
Den vloer ontrent het dier bestroyt,
Of op sijn vuyle leden goyt,
Want stracx het treckt sijn horens in,
En smelt noch efter niet-te-min,
Ten kan geen stroobreet vorder gaen,
Want al sijn kracht die is gedaen:
Gesoute reden, wel geseyt,
En op een lincker aengeleyt,
Betoomen licht een vuylen mont,
Die noyt te voren stil en stont.

PHYLLIS.
My dunckt, ick weet noch beter raet,
Om vry te wesen van de smaet,
Dat is: de koop haest toe te slaen;
Want dan is alle klap gedaen:
Hoort vrijster, sooje zijt beducht
Voor oneer, schimp, en quaet gerucht,
Voor haet en nijt en klapperny,
Neemt haest een man, soo sijtje vry.

ANNA.
Hoe! wilje dan uyt luchte waen
En als ter loops ten echte gaen?
Neen kint, dat is een quade gront:
Die haestigh suypt verbrant sijn mont;
Maer wie hem mijt voor ongeval,
Die kent eer dat hy minnen sal:
Ghy, die hier seker pooght te gaen,
Let hoe men vanght de domme kraen:
Een huysje van belijmt papier
Bedrieght het onverstandigh dier,
Van binnen is een weynigh aes,
En siet, de vogel is soo dwaes,
Soo bot, soo dom, soo bijster geck,
Dat hy terstont den ganschen beck
Daer binnen steeckt, en happigh eet
Eer hy de rechte gronden weet;
Maer als hy dan het hooft verdraeyt,
Soo staet de vogel daer bekaeyt,
Hy tiert, hy raest, hy schut den kop,
En draeyt soo ront gelijck een top,
Maer of hy woelt of bijster springht,
En 't lijf in hondert bochten wringht,
't Is al om niet, 't is al te laet,
Hy weet sijn leven geenen raet:
De kap hem om het hooft gepast,
Die kleeft, eylaes, te bijster vast;
De jeught, en wie het speeltjen siet,
Die is verheught in sijn verdriet,

Die schimpt, en spot, en lach ter om,
En hiet den plompert wellekom;
Daer wort de vogel opgevat,
En dient tot lusten van de stadt.
Schoon iemant schier van liefde raest,
Noch dient de liefde niet verhaest,
Ghy, tast dan noyt te veerdigh aen,
Dat nimmer af en is te gaen,
En drinckt niet eer voor datje proeft,
Of anders wortje licht bedroeft;
Bedenckt eens, wat een langen tijt
Dat Jacob Rachel heeft gevrijt!
Hy diende, met een vollen danck,
Geheele seve jaren lanck,
Hy leyde staêgh het jonge vee
Of in den dauw, of door de snee,
Hy dede wat een dienaer plagh,
En wat een trouwen herder magh.
Siet David aen, dien grooten helt,
Hoe hy ter proeve wort gestelt,
Want of hy schoon den reuse sloegh,
En sijnen kop daer henen droegh,
En schonck hem tot een liefde-pant
Aen Michol en het vaderlant,
Noch kreegh hy niet die weerde maeght,
Daerom hy 't leven had gewaeght,
Maer wert noch menighmael beproeft,
En dickmael totter doot bedroeft,
En echter siet, de vryer sweegh,
Tot dat hy eens de vrijster kreegh.

PHYLLIS.
Hoe, wilje dan dat onse tijt,
Die staêgh en veerdigh henen glijt,
Hoe, wilje dat ons gansche jeught,
Die maer en is een korte vreught,
Sal smelten in een langh gevry,
Dat is: in enckel slaverny?

ANNA.
Neen, dat en is de meeningh niet,
Schoon dat'et hier en daer geschiet,
Ick wil slechs, dat een jonge maeght,
Als sy ter eeren wert gevraeght,
Niet stracx, en met een luchten sin,
Sal storten in een losse min;
Een staêgh versoeck, in ware vlijt,
En dat niet voor een kleynen tijt,
Met stille sinnen uyt te staen,
Dat raed ick alle vrijsters aen;
Dat breeckt in ons het eerste mal,
En 't is de vaders liefgetal,
Dat rijpt een groenen jongh-gesel,
En 't staet de teere maeghden wel.
Wie bouwt een huys op éénen dagh?
Wie velt een boom met éénen slagh?
Wie is 't die oyt met ééne schoot
Een schans of ander slot genoot?
Wie is 't die oyt een frissche maeght

Met eens te vragen mede draeght?
Wie iet wil proeven wat het sy,
Die roept'er tijt en reden by.

PHYLLIS.
Moet dan het vrijen sijn beleyt,
Gelijck als uwe reden seyt,
Soo dient de vrijsters toe-gestaen
Met vryers om te mogen gaen;
Want die veel met de lieden spreeckt,
Die siet wat in de lieden steeckt,
En soo verneemt een snege maeght
Wat yder in den boesem draeght.

ANNA.
Of schoon dit veel by ons geschiet,
Veel wijse lieden prijsen 't niet,
Vermits in die gemeensaemheyt
Gemeenlick iet verholen leyt,
Dat aen de maeghden hinder doet,
En dickmaels quade rancken broet.

PHYLLIS.
In tegendeel, naer ick het meyn,
Soo maeckt'et ons een geestigh breyn;
Het is vermaeck en soete vreught,
Het is een schole voor de jeught;
Want koomt'er oyt een geestigh man,
Men hoort, men siet, men leert'er van:
Sijn reden is gelijck een les,
Hy slijpt ons, als de steen het mes;
Of is'er iemant rouw en dom,
Oock dat is nut, men lacht'er om,
En hy wort even dan gewet,
En in een beter stant geset;
Men siet'et dickmaels in der daet
Dat, wie met vrijsters omme-gaet,
Wort in der haest een abel man,
Schoon hy te voren niet en kan;
Dit heb ick niet van vreemde liên,
Ick heb'et in der daet gesien:

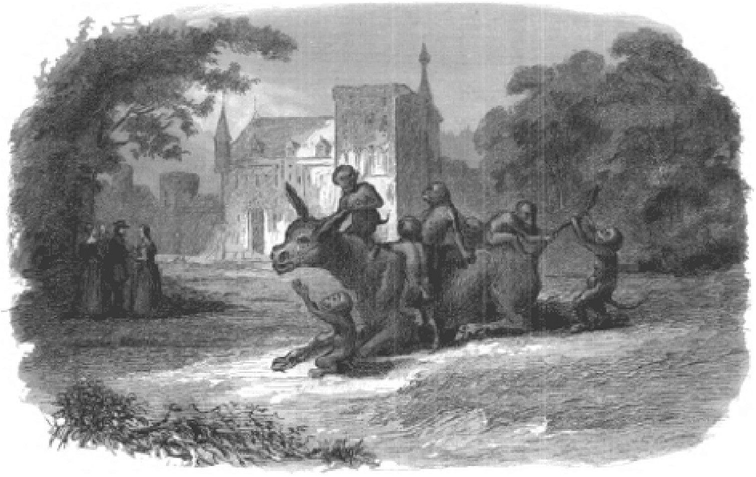

Mijn suster, nu een jaer getrout,
Die hadde dickmaels onderhout
Van iemant, die van buyten quam,
En lust in hoofsche vrijsters nam;
Dies wertse gauw en wonder sneêgh,
Om datse veel geselschap kreegh.
   Ick sagh eens datse by haer hadt
Ses Juffers uyt een vreemde stadt,
Gebeckte spreeuwen altemael,
En vry geen kinders in de tael;
By dese quam een jongh-gesel,
Een leerlingh in het minne-spel,
Een jubben, soo het schijnen mocht,
Een vogel van sijn eerste vlocht,
Een las, een mop, een rechte loen,
Hy wist sijn dingen niet te doen.
   Hoe loegh ick al dien ganschen dagh,
Terwijl ick desen handel sagh!
Hy was een spot van alle gaer,
En hy en wert'et nau gewaer:
Een yder viel hem op het lijf,
En socht in hem haer tijt-verdrijf,
Een yder gaf hem streeck op streeck;
En siet, de klunten sat en keeck
Onaerdigh heel, en wonder rou,
Onseker wat hy maken sou:
   My docht, dat ick een esel sach,
Die onder seven apen lach,
En die van al dat slim gebroet
Veel schamper grillen lijden moet:
Hier klimt'er eene boven op,
En grijpt hem by den dommen kop;
De tweede valt hem in het hayr,
En stelt een wonder vremt gebaer;
De derde siet, 'k en weet niet hoe,
En schiet hem hondert guyghjens toe;
De reste soolt hem waerse kan,
En maeckt'er duysent speeltjens van;
Het beest verstelt, in dit geval,
En weet niet wat het maecken sal;

Het sit alleen maer slecht en siet,
En wat'er wanght, 'ten weert hem niet;
   Siet, dus is onse quant gestelt:
Hy wort aen alle kant gequelt,
Hy sit en sweet, hy sit en beeft,
Hy weet niet hoe dat hy het heeft;
Hy schijnt een overwonnen man,
Die sich niet langer weeren kan.
Dit speultje duerde langen tijt,
Ja 's nachts en was hy niet bevrijt;
Want, mits hy in de buerte sliep,
Soo was'et dat men t'samen liep,
Men raemde stracx een nieu besluyt:
Men sont om zout en krevel-kruyt,
Dat wert hem door een snege meyt
Des avonts in het bed geleyt;
Daer lagh hy doen, de soete knecht,
En had'et uytter-maten slecht:
Hy woelt, hy drayt, hy keert, hy went,
Hy leyt en krevelt sonder ent:
Hy tuymelt midden in den droom,
Gelijck een bruyn-visch op den stroom;
Ten lesten, korsel op-gestaen,
Soo gingh het speultje weder aen,
Hy wort daer op een nieu begeckt,
Tot hy ten lesten henen treckt.
   Ick sagh den vryer naderhant,
Maer 't was gewis een ander quant,
Hy hadde doen sijn banden vast,
En leet voortaen geen overlast,
Niet een van al en was soo koen,
Die hem dorst spijt of hinder doen;
Besiet, vriendinnen, wat men leert,
Wanneer men by de jeught verkeert.

ANNA.
Wel! prijsje dat soo wonder seer?
Voor my, 'k en prijs'et nimmermeer.
Het waer misschien een goede saeck,
Indien men hier van vryers spraeck;

Die laet ick soecken haer bejagh,
En wat haer sinnen wetten magh;
Maer, soo men op de reden siet,
Dit spel en dient de vrijsters niet.
Ick prijs voor al een stille maeght,
Die alle klappers henen jaeght;
Want die veel jonghmans onderhout,
Die wort gemeenlick al te stout,
En leert oock dickmaels, boven dat,
Dat beter ware noyt gevat.
   Ey, let eens wat'er omme-gaet,
Voorwaer ten is maer losse praet,
Die niet ter werelt in en brenght,
Als datse goede seden krenckt.
   En schoon of uw eenvoudigh hert
Hier door al wat geslepen wert;
't Is nutter ront te sijn genaemt,
Als oyt te worden onbeschaemt;
En 't Hoofs is beter noyt geleert,
Als dat de tucht wort om-gekeert.
Laet mans doortrapt en listigh sijn,
Voor u en dient geen loose schijn,
Voor u en dient geen vry gespreck,
Voor u en dient geen stouten beck;
Laet koenheyt aen de rouwe jeught,
Want dat en is geen maeghde-deught,
De stilheyt met het eerbaer root,
Dat is het slot van uwen schoot,
Dat is een rots, een vaste schans,
Dat is de rechte maeghde-krans;
Ghy moet niet komen in den raet,
Noch daer 't een heir het ander slaet,
Al wat daer dienstigh wesen kan,
Dat sijn al plichten van den man.
Ick weet, dat noyt een ware maeght
Sich des haer leven heeft beklaeght,
Dat sy oock toegelaten vreught,
En soete speeltjens van de jeught,
Heeft door de reden ingeswicht,
Ter eeren van de maeghde-plicht.
   In haest van tafel op te staen,
En oock met honger wegh te gaen,
Dat is, o maeght! de beste voet,
Waer na men weelde rechten moet:
Ick mocht, en ick en deê het niet,
En gaf in vreughde noyt verdriet.
Onthou dit al u leven lanck,
Ghy sult my weten grooten danck;
En schoon ghy 't heden niet en grijpt,
Het sal u dienen als je rijpt.
En of het somtijts soo geschiet
Dat ghy aen iemant sprake biet,
Het tacketeylen even-wel,
Of ander dertel hant-gespel,
En dient voor al geen jonge maeght,
Want 't is te veel van u gewaeght.

Als 't meysje giet met eenigh nat,
Dat is geseyt: koomt foolt my wat;
Als 't meysje gooyt met eenigh groen,
Dat is om weder-spel te doen;
Maer steecktse wat in iemants bedt,
Soo koomtse naerder aen het net;
Want is de kunst oyt kunste weert,
Het spel heeft vry een lange steert:
Uw kamer is dan opgedaen,
En noot de vryers in te gaen;
Uw koets, eylaes, uw stil vertreck
Is open voor een lossen geck;
En wat hier tegen doch geseyt?
Ghy hebt de gronden eerst geleyt,
Ghy hebt'et op den hals gehaelt,
En wort met eygen munt betaelt;
Een die aldus met vryers jockt,
't Is seker datse vryers lockt,
Geloost'et vry, uyt enckel spel
Ontstaet niet selden swaer gequel.
Ick sagh eens lest een soet geval,
Dat u misschien iet leeren sal;
Een meysje, van haer jeught gequelt,
Gingh spelen door een lustigh velt,
Het pluckte bloempjens hier en daer,
En wert daer in een bie gewaer;
De vrijster hadde spelens lust,
Dies had het beesje nimmer rust;
Sy greep, en neep, waert liep of weeck,
Tot dats' in 't leste kreegh een steeck,
Doen riepse luyde: fel gedrocht!
Ick, die alleen maer spelen socht,
Ben door uw pricken soo geselt,
Dat my het lijf tot bobbels swelt;
Het spel is soet en heelt verdriet,
Ten dient nochtans de maeghden niet.
Europa, jonck en weeligh dier,
Vergreep haer aen een loosen stier:
Voor eerst soo gaetse by hem staen,
En raeckt sijn vette quabben aen,
Sy neemt sijn horens in de hant,
Die sy geheel doorluchtigh vant,
Sy streelt hem om en op het lijf,
En soeckt alsoo haer tijtverdrijf;
De lincker laet het meysjen doen,
Ja, gaet hem strecken in het groen,
Daer licht hy mack en wonder tam,
Niet anders als een jarigh lam,
Des wort de maeght gansch onbevreest
En koomt te stouter aen het beest,
Sy gaet'er dickmael om en om,
Sy pluckt hem menigh schoone blom,
Sy draeght haer al te bijster mal,
Sy hanght hem kranssen over al,
Sy wrijft, en kraut hem op den kop,
Ten lesten sits'er boven op;
Daer gaet de luyper na de strant,
En soo allencxsen van de kant,
Tot in de diepte van de zee,

En swemt tot aen een vreemde ree;
En siet, daer wort'et uyt-gewracht
Waertoe het kunsje was bedacht!
   Nu hoort doch eens wat dit beduyt,
En treckt'er keest en leven uyt,
O maeght, het is tot u geseyt,
Dat, waer men eens de gronden leyt
Tot los geraes en dertel mal,
Men weet niet waer het enden sal;
Noyt vrijster wort tersont geschent,
Of van haer kuysheyt afgewent,
Maer stap op stap, en voet aen voet,
Soo koomtse daerse niet en moet:
Men raeckt voor eerst in malle praet,
En voorts in dertel ongelaet,
Daer uyt ontstaet dan sotte min,
En die gaet diep en dieper in,
Dies wast de vryheyt des te meer,
En groeyt ten lesten al te seer;
En eens dan in een minne-droom,
Sijn al de lusten uyt den toom,
En tusschen vroet en tusschen geck,
Soo komt de rat dan aen het speck:
Daer sit, eylaes! de vuyle bruyt
En schreyt dan beyd' haer oogen uyt:
Maer 't is, o vrijsters, al te laet
Te klagen na de malle daet.
   Wel, slechte duyven sonder gal!
En weest u leven niet te mal,
Vermijt in als den eersten trap,
Onguere jock, en sotte klap,
En los gewoel, en dom geraes;
De mensche wort allencxsen dwaes,
En die voor eerst haer niet en mijt,
't Is wonder waerse niet en glijt.

PHYLLIS.
   Dit houd' ick voor een goede leer,
Maer bint geen vrijster al te seer,
Ick bidd', en acht'et geensins quaet
Dat sy wat dickmael spelen gaet;

Want die alleene sit en kijckt,
En nooit eens uyt den huyse wijckt,
En weet niet wat'er omrae-gaet,
Noch hoe het in de werelt staet;
Maer een die reyst of spelen rijt,
Die wort geoeffent metter tijt.

ANNA.
'tGeduerigh drillen achter straet
En voeght doch geensins onsen staet,
En veel te rotsen hier en daer,
Dat heeft al mede sijn gevaer,
En overal ter feest te gaen
Dat brenght oock menigh hinder aen,
Ja deur en venster, boven dat,
Die schaden vry al mede wat;
O maeght! onthout u van den dagh,
Soo veel het immer wesen magh;
Want al te grooten sonneschijn
En kan u geensins dienstigh zijn;
Uw wit is nut te sijn bewaert,
Uw eere dient te sijn gespaert,
En koomje dickmael in de locht,
Ick duchte dat'et schaden mocht:
Of is uw schoonheyt niet soo teer,
Soo vreest uw schaemte des te meer.
't Is waer, de kunste van de min
Die beelt een maeght dit anders in,
Ja, wil dat sy geduerigh sal
Haer waeren veylen over-al;
Maer Naso segge wat hy magh
Ick acht'et voor een quade slagh.
Ghy, wilje zijn van goeden lof,
Blijf t'huys, dat is het maeghden-hof.
Wacht daer, tot datje wort gesocht:
De veylste waer wort minst verkocht;
Het is een spreckwoort over al:
De beste koeyen sijn op stal,
En waer het schaepje dolen gaet,
Daer is'et dat'et wolle laet.

PHYLLIS.
Maer wie heeft doch soo harden wet,
Den maeghden tot een dwangh, geset?
Ick houde beter dat men siet
Wat hier en weder daer geschiet,
Als dat men eenigh sit en suft,
En laet verroesten sijn vernuft;
Hoe, sal dan noch een vlugge maeght
Met t'huys te blijven sijn geplaeght?
't Is langh genoegh in school geweest,
En daer een harde plack gevreest;
Laet doch de jeught wat lustigh sijn,
Want haer genaeckt haest nieuwe pijn:
De last van 't huys, de wil des mans,
En alle jaer een kint bykans.

Men bint een slaef, men toomt een beest,
Maer niet der vrouwen eelen geest,
En of men schoon al vrouwen bint,
Soo is'et doch maer enckel wint:
Wijn sonder lucht die leyt en woelt,
Soo dat hy veel de kelder spoelt;
Een maeght gehouden aen een block,
Is dickmael voor de schommel-kock,
Of voor een vent, ick weet niet wien,
Gelijck als dickmael is gesien.
Het vrouwenvleysch is selsaem kruyt:
Gaet, bint'et in, soo berst het uyt.
Ick vinde dat'et vrijsters gaet
Gelijck castaignen, die men braet;
Want als men die wat opens geeft,
Dan is het datm'er deegh van heeft;
Men brenght de vrucht dan van den heert
Tot op de tafel van den weert.
Maer laetse toe en ongesneên,
Sy springht in duysent stucken heen;
En of men dan al deerlick siet,
De rechte keest en is'er niet.
Wanneer een vrijster heeft de macht
Te komen daer de jonckheyt lacht,
Soo lostse, door een open vreught,
De dampen van de gulle jeught,
En wacht dan (als het haer betaemt)
Tot datse vrouwe wort genaemt:
Maer soo wanneer een lustigh hert
Geduerigh opgesloten wert,
En dat'et raet een droeven sin
Dat innigh heet moet kroppen in;
Dan wort de maeght wel soo geperst,
Dat sy van spijt in stucken berst.
Dies hoeftse, schoonse wort de bruyt,
Geen kroon of krans of maegdekruyt.

ANNA.
Den vrouwe-dwangh, dien acht ick quaet,
En weet dat sluyten niet en baet,
Want heeft het wijf een reyn gemoet,
Het sluyten is ten overvloet;
En is 't misschien een lichte schuyt,
Soo is 't verloren watje sluyt.
Dan wy sijn in een, lant, God danck!
Daer niemamt kent den harden dwanck;
Maer veel te los en al te vry,
Dat leyt een gront tot slaverny:
Soo dient'er dan een vaste wet,
Soo dient ons dan een peyl geset,
En daer en is geen beter raet,
Als hier en elders rechte maet.

PHYLLIS.
Maer ick ben uytter aert gesint,
Om staêgh te sweven met den wint;
En niet dat ick oyt liever wil,
Als staêgh te wesen op den dril:
Ick reysde, soo ick maer en mocht,

Van dese, tot een ander locht;
't Is nut voor ons (na mijn verstant)
Te reysen door het gansche lant,
Terwijlen dat de vrye staet
Ons tot ons eygen wille laet;
En dat èn huys èn man èn kint
Ons aen de schouwe niet en bint;
Men hoort dan wonder over al,
Men hoort'er menigh vreemt geval,
Men hoort al wat een reysend' man
Tot onsen nutte seggen kan;
Men heeft geduerigh nieuwe vreught,
Men vint geduerigh nieuwe jeught,
Men leert de wijse van het lant,
Men siet'er menigh aerdigh quant,
En wat'er koomt van hier of daer,
Dat wet de sinnen allegaer;
Of dunckt u dit misschien te veel
Soo lijt ten minsten, dat men speel',
Of met een wagen op de strant,
Of in het vette koren-lant,
Of anders in een boere-feest,
Ten goede van een blijden geest;
Op dat de jeught doch eenen dagh,
By wijlen vreughde plegen magh.

ANNA.
   Het spelerijden heeft gevaer,
Gelijck men dickmael wort gewaer,
Bysonder als men door het lant
Gaet rotsen, op sijn eygen hant,
En sonder iemant van ontsagh
Door alle velden sweven magh;
Dit heeft my noyt wel aengestaen,
Al wort'et al te veel gedaen;
Siet, Dido speelt en rijt ter jacht,
En 't heeft haer om haer eer gebracht!

PHYLLIS.
   Ey, kint! dat is poëte-praet,
Daer op niet eens te letten staet,

Die geesten schrijven over-al,
Dat noyt en was of wesen sal.

ANNA.

'T Is soo: maer echter niet-te-min
Daer steken nutte dingen in;
Ten is voorwaer geen losse waen,
Indien men wil met oordeel gaen;
Die wijs is, neemt den handel niet,
Gelijck men die voor oogen siet,
Maer of die schoon wat selsaem luyt,
Hy treckt'er tucht en leeringh uyt.
Juyst soo de wijngaert plagh te doen,
Die met haer loof en weeligh groen,
Sich op de soetste druyven streckt,
En duysent schoone vruchten deckt,
Maer weert men maer het gulle blat,
Soo vint men stracx een gansche schat.
Soo gaet'et met die geesten toe:
Sy spreken, ick en weet niet hoe,
Na schijn en is'et maer gemalt,
Al wat haer uyt de penne valt;
Maer als men slechts het loof ontwint,
Dan is'et dat men druyven vint.
Doch soo u dit niet aen en staet,
Soo weet ick noch al goeden raet,
Ick wil gaen brengen aen den dagh
Dat u wat dieper roeren magh:
Siet, alsoo langh de klare maen
Sal aen den blaeuwen hemel staen;
Soo langh men in het aertsche dal
Van vlugge maeghden weten sal;
En dat men oyt van spelen gaen,
Sal by de jonckheyt doen vermaen;
Soo langh sal Dina sijn bekent,
Sy is door spelen-gaen geschent;
Eylaes, daer bleef haer gansche roem,
Daer bleef haer teere maeghde-bloem,
Daer bleef haer krans, haer waerde kroon,

Ach, dat heeft spelen voor een loon!
   't Is waer, dat flucx het leelick stuck
Den vryer dijt tot ongeluck,
En dat'er bloet wort om gestort,
Maer, laes! sy koomt'er by te kort;
Want alle mannen komen om,
En onder al haer bruydegom;
Daer satse doen in stagen rou,
Veel slimmer als een weduw-vrou,
Na haer en wort niet meer gevraeght,
Van haer en wort niet meer gewaeght:
Sy wort gelijck als doot getelt,
Sy wort als in het graf gestelt,
Sy krijght haer leven geenen man,
En al de Schrist die swijght'er van.
Nu weeght hier eens in uw gemoet
Wat quaet een nieus-gier ooge doet,
En wat een stuck de maeght bestaet,
Die los en weeligh spelen gaet:
Sy quam te Sichem in de stadt,
En stracx soo wertse daer gevat;
Het schijnt of dat haer bly gelaet,
Of dat misschien haer vreemt gewaet,
Of anders dat haer roode mont
Aen Sichem wel te sinne stont.
   Dan noch soo leert oock even dit:
Wanneer men in de lust verhit,
En geeft de tochten haren eysch
Na wijse van het dertel vleysch;
Dat God dan sware plagen sent,
Waer door de schender wort geschent;
Een teycken dat hy bijster haet,
En met gewisse roeden slaet,
Al wie dat oyt het echte bedt,
Of voor of naderhant, besmet.
   Het spelen heeft in als gevaer,
Gelijck men dickmael wort gewaer;
Dus schoon daer iemant tot u koemt,
Die sich uw trouste dienaer noemt,
En dat hy echter niet en dient
Te sijn uw deel en echte vrient,
Ghy, hout den vryer geensins aen,
Maer laet hem elders henen gaen,
En denckt niet in uw los gemoet,
Ick sal wat jocken met den bloet,

Sijn vier, en vlam, en minne-pijn
Dat sal my voor een speeltjen zijn;
Neen, vrijster, neen, en denckt'et niet,
Of 't sal u brengen in verdriet;
Want als een maeght het oore leent,
Schoon sy de sake niet en meent,
Sy wort noch echter menighmael
Gewonnen door een soete tael,
En veel, die sneger zijn als ghy,
Die raecken dickmael aen den bry.
Wanneer een loose quackelaer
Spreyt hier een net en weder daer,
En dan sijn listigh fluytjen roert,
En op sijn vangh geduerigh loert,
En dat de quackel weder slaet,
En maeckt gelijck een tegen-praet,
Het dier, eylaes! raeckt in het net,
Oock eer het op den handel let.
Wanneer men door een oorloghs-treek,
Een schans kan brengen in gespreck,
Of dat een maeght aen 't hooren raeckt,
Gewis de pays is haest gemaeckt.

PHYLLIS.
Dit luyt, mijns oordeels, al te straf;
Men seyt geen oude vryer af,
Voor dat men nieu geselschap siet,
Dat ons sijn trouwe diensten biet:
Dat is een greep van onsen tijt
Voor al, wie heden wort gevrijt;
Uw deunheyt heeft oock niet om 't lijf,
Hoe, magh men niet voor tijt-verdrijf
Een soeten prater drie of vier
Aenhouden, na des hofs manier?
En of een vryer somtijts malt,
Gelijck het in het spelen valt,
En of hy jockt en of hy geckt,
Daer wort geen vrijster af bevleckt;
En of hy schoon wat vryer speelt,
En somtijts oock een kusjen steelt,
Voor my, 'k en heb 'et noyt bevroet,
Dat ons dit eenigh hinder doet;
Want met dat ieder is gegaen,
Men veeght'et af, en 't is gedaen;
'k En vind' hier schade noch bedrogh,
Al wat hy nam, dat heeft men noch.
Siet, hoe het met het byetjen gaet,
Terwijl het raept sijn honigh-raet,
Het raeckt, het smaeckt, ja kust het kruyt,
Het suight'er was en honigh uyt,
En siet, des efter niet-te-min
Ten druckt'er pleck noch rimpel in;
Maeckt vry een tuyl of rose-krans,
De bloem die hout haer eerste glans.

ANNA.

En acht niet alle dingen goet,
Schoon dit het hof by wijlen doet;
Voor al en hout geen vryers aen,
Om tijt-verdrijf of losse waen;
Want soo te vryen heeft gevaer,
Gelijck men dickmael wort gewaer.
En wat ghy dan noch vorder seght,
Dat luyt (mijns oordeels) al te sleght;
Hoe, meynje dat het mal geraes
Van Jan, of Floor, of Pier, of Klaes,
Aen jonge maeghden niet en schaet?
Gelooft'et vast, ick segge ja't:
Is eenigh dingh ter werelt teer,
Het is de lof van maeghden eer:
Wy sijn soo meeps, soo bijster wrack,
Gelijck een versche druyven-tack;
Gaet, tast eens aen den schoonsten tros,
Gaet, raeckt dien aengenamen blos,
Dat edel waes, dat aerdigh blau,
Die peerels van den koelen dau,
Ghy sult haer nemen metter daet
Al wat haer wel en geestigh staet;
Ach, waer men slechs een vinger set,
Daer blijft terstont een vuyle smet;
En schoon men wastse naderhant,
Noch mistse staêgh haer eersten stant;
't Is even met de maeghden dus:
Haer let een hant, een sachte kus,
Haer let, eylaes! 'k en weet niet wat,
Dat haer slechs aen de leden vat:
Het maeghde-waes is wonder fijn,
Ten wil doch niet gehandelt sijn.
Ghy, weest dan niet alleen beschaemt
Te plegen dat geen maeght betaemt,
Maer siet oock, vrijster, datje laet
Den blooten schijn van alle quaet;
Want, ingeval uw goeden naem
Een snoode klap-mart over-quaem,
Al heeft die schoon geen vasten gront,
Maer komt slechs uyt een losse mont,
Ghy sult noch efter nimmermeer
Bekomen uw verloren eer.
Siet, als de noot een schel verliest,
Hoewel men schoon een ander kiest,
Hoewel men doet al wat men magh,
Ten is noyt weder, soo het plagh;
Hoewel men 't maeckt, daer hapert wat,
Hoewel men 't stopt, daer blijft een gat.
Een vrijster dient te sijn beducht
Te komen in een quaet gerucht;
Want treft haer eens de bittre nijt,
Schoon datse sich dan vorder mijt,
't Is al om niet, sy heeft een wont,
Daer van sy noyt en wort gesont.

PHYLLIS.

Ick weet dat dit de maeghden baet,
Dies sal ick doen naer uwen raet.
Maer nademael ghy noodigh vint

Dat, als een jonge dochter mint,
Sy dient met onderscheyt te gaen,
En somtijts iemant af te slaen,
Soo seght ons doch, hoedanigh vrient
Dat best voor ons gekosen dient.

ANNA.
Voor al soo let doch op de deught,
Let op den handel sijner jeught,
En hoe hy sich gedragen heeft,
Wanneer hy buyten heeft geleeft,
In Duytslant of in 't Fransche rijck,
Of elders in een ander wijck;
Let op een wijs, een nuchter man,
Die u tot steunsel dienen kan,
En in den geest, en aen het lijf,
En voor het wichtigh huys-bedrijf;
Want mits ghy noch sijt wonder groen,
Soo is aen u gants veel te doen:
Dus neemt geen slecht-hooft by der hant,
Of ghy blijft beyd' in onverstant;
Want van een keerse sonder vlam,
Noyt ander keerse licht en nam.

PHYLLIS.
Hier in en hebje geene kans,
'k En hou van wijs' of vijse mans;
Want wie daer is geleert of kloeck,
Die helt geduerigh na den boeck;
En heeft dan veeltijts in het hooft,
Dat hem van alle vreught berooft;
Hy is een seyl-steen in der aert,
Die slechs met sware dingen paert,
Vermits hy noyt iet op en licht,
Als stoffe van een groot gewicht;
Hy wil geen spel of soete jock,
Maer is soo swaer gelijck een block,
Hy is met geen vermaeck gepast,
Maer draeght gemeenlick grooten last;
En daerom staet my beter aen
Een man van leden wel gedaen,
En daer toe vrolick van gemoet,

Die niet en heeft als geestigh bloet,
Die niet en soeckt als enckel spel,
Dien wil ick voor een bed-gesel.
Een man tot soete vreught bereyt
Beloont der maeghden eerbaerheyt.

ANNA.
   Sal dan uw trouwe sijn gesticht,
Alleen maer op een Venus wicht,
Dat niet en weet te brengen by
Als spel en liffelaffery?
't Is mis getast, meynt ghy het soo;
De lust is vier van enckel stroo,
Dat eerst wel groote vlammen geeft,
En met sijn voncken hooge sweeft;
Maer wat voor eerst soo vierigh was,
Dat is terstont maer enckel as.
   De jeught, als sy haer rolle speelt,
Is juyst gelijck als Memnons beelt:
Dat maeckt men weet niet wat gelaet
Soo langh de son daer over staet:
Maer als haer strael daer niet en is,
Soo staet'et stom gelijck een vis.
   Soo langh men singht en lustigh queelt,
En malt, en jockt, en pijpt, en veelt,
Soo langh men frissche wangen kust,
Soo lange duert de geyle lust;
Maer op het eynde van de feest,
Soo is de weelde sonder geest:
Want koomt'er na het eerste spel
Of koorts, of pijn, of hart-gequel,
Dan weet die groote vryer niet,
Als dat hy slecht en deerlick siet.
Ghy, kiest daerom een ander man,
Die wijs en vrolick wesen kan;
Die is te rechter uren soet,
Die is te rechter uren vroet,
Die weet èn wat het trouwen eyst,
En wat een jonge vrouwe peyst,
Die toont sich noyt onaerdigh mal,
Maer weet wanneer hy schertsen sal;
Want schoon hy iemant onderhout,
Noch is sijn jock niet sonder sout.
   Men vint een visch die cephal hiet,
Die niet soo lief als vier en siet,
Dit weet de visser en sijn maet,
En daerom, als hy vissen gaet,
Soo neemt hy slechs een laege schuyt,
En steeckt een fackel voren uyt,
En stracx wanneer het weeligh dier
Verneemt de stralen van het vier,
Soo komt'et veerdigh swemmen aen
Juyst daer het siet de fackel staen,
Het licht dat op het water straelt,
Dat leyt hem in het hooft en maelt;
En siet, in desen minne-droom

Soo springht het veerdigh uyt den stroom,
En geeft sich in den hollen boot,
Een rechte woonplaets van de doot.
Als een die trout haer dan vergaept,
En slechs alleen maer vreughde raept,
In minne-woorden bijster loos,
Of in de schoonheyt wonder broos,
Of in de jeught en haren glans,
Voorwaer die waeght een momme-kans;
Ick heb van langer hant geleert
Dat, wie sich oyt ten echte keert,
En niet en broet in haren sin
Als ketelingh van soete min,
Dat (segh ick) voor gewenste vreught
Sy veeltijts leyt een droeve jeught;
Want als het aerdigh lijf eer-langh
Helt tot een snellen onder-gangh,
Wat blijfter anders dan berou?
Een blijde bruyt, een droeve vrou.
Ghy daerom, Phylis, watje doet,
En trout geen slecht-hooft om het goet,
En trout oock op het ooge niet,
Want 't dient u beyde tot verdriet.
In 't echte bont komt t' aller uyr
Nu eens het soet, en dan het suer,
In 't eene dient u troost en raet,
In 't ander rechte middel-maet,
En wie een man trout om het gelt,
Die sal in beyde sijn verstelt;
Maer soo ghy kiest een rijp verstant,
En treet dan in den echten bant,
Dat sal u dienen overal,
Soo wel in vreught, als ongeval;
Als in de roos het aerdigh root
Is door den snellen tijt gedoot,
En dat haer blat, nu bleyck en droogh,
Geen lust kan geven aen het oogh,
Haer soete reuck, 't inwendigh goet,
Is dan noch dat haer achten doet.

PHYLLIS.
Een wijs, een kloeck, een geestigh man,
Die weet ick dat ons dienen kan,
Maer wie tot trouwen is gesint,
Moet dickmael nemen datse vint;
En 't is daerom (mijns oordeels) goet,
Dat een die haer ten echte spoet,
Hier in niet al te uau en kies',
En soo een goede kans verlies';
Men dient te nemen dat'er koomt;
En niet te seer te sijn beschroomt;
Want niet te doen in dit geval,
Tot dat'er iemant komen sal,
Die ons door sijn volmaeckte deught
Sal laven met een rechte vreught,
Dat is voorwaer een losse waen,
En daer en is geen wachten aen;
't Is best te seggen: Koop is koop,
En een te grijpen uyt den hoop,

Want iemant van te nauwen keur,
Die stelt haer eygen hoop te leur.

ANNA.
Ick weet, geen mensch is sonder feyl,
Maer efter toont u niet te veyl,
Laet aen uw vader dit beleyt,
Gelijck als voren is geseyt;
Dan niet-te-min, opdatje meught
Het recht genieten van de jeught,
En neemt doch noyt een ouden man,
Die u een vader wesen kan;
Want noyt en was'er grijsen baert
Met jonge maeghden wel gepaert.
Een ieder trouwe sijns gelijck,
Het jonck met jonck, en rijck met rijck.
Als 't klim een ouden boom bewast,
Het maeckt sich om de stamme vast,
Ja, grijpt den block als in den arm,
Maer dat en past hem niet, och-arm!
Want als het klim op 't schoonste spruyt,
Dan gaet den ouden droogaert uyt.
   Voorts raed' ick, datje noyt en trout
(Ten sy ghy schamel sijt of out)
Een die sijn wijf heeft over-leeft,
En kinders sonder moeder heeft;
Wie moeder is, en efter maeght,
Heeft dickmael reden datse klaeght,
Heeft dickmael stof tot onverduit,
En moet veel lijden sonder schult;
En schoon de goede man besluyt,
U iet te maken voren uyt,
Als tot een troost van uw verdriet,
Eylaes! de vrient vermagh het niet;
Want of hy schoon u wel bemint,
Ghy meught slechs deelen als een kint.
   Soo iemant in een boomgaert quam,
En name daer een jonge stam,
En int'er op een dicken tack,
Gebogen door een lastigh pack
Van groene vruchten, die hy draeght,

Gewis die heeft te veel gewaeght:
Want eerst soo lijt het ooft verdriet,
Want 't heeft sijn eygen moeder niet,
Oock queelt de tack meest alle tijt,
En 't boompjen gaet sijn kroontjen quijt:
Siet, dus soo krijght een yeder 't zijn,
En niemant is'er sonder pijn.

PHYLLIS.
Het gene ghy daer hebt geseyt,
Dat heeft voorseker goet bescheyt,
Ick meyne, dat het jeughdigh bloet
Met jonck geselschap paren moet,
En wil dat sich een out gesel
Sal lijden met gerimpelt vel;
En siet, dat heb ick vast geset,
En 't is voor my een stale wet.
Mijn vader efter niet-te-min
Die gaet hier tegen mijnen sin,
En dreyght my dickwils met een man,
Dien ick doch geensins velen kan;
My dunckt hy is al wat te vijs,
My dunckt hy is my veel te grijs,
My dunckt, dat hem een rijper vrou
Al vry wat beter passen sou;
En dit is al maer om het goet,
Ey, siet eens wat de penningh doet!
Of hy het meynt en weet ick niet,
Maer immers is'et my verdriet,
Dat hy mijn jeught soo weynigh acht;
Wat raet nu, om de vader-macht
Hier in te mogen tegenstaen?

ANNA.
En stelt u stuer noch hortigh aen,
Want dat en is geen maeghden eer,
Oock soo vermagh de heusheyt meer
In dese saeck en over al,
Dan wrange spijt en stuer geral;
Ghy, maeckt daerom, dat uw gemoet
Gedult en stille sinnen voet:
Eerbiedigh zijn, dat is u nut,
Dat is het maeghdelijck geschut,
Dat is een kruyt van groote macht,
Die maeckt oock harde quasten sacht.
  Gaet, neemt de vruchten van den pijn
Die schier gelijck als keyen sijn,
Gaet, slaetse dickmael op het lijf,
Ja, slaetse vry geweldigh stijf,
't Is al om niet, het vreemt gewas
Dat blijft gelijck 't te voren was;
Maer neemt'et met een sachter hant,
En set'et daer een viertje brant,
En laet'et maer een weynigh staen,
Het sal van sellefs open gaen,
Het sal u geven, sonder stoot,

Al wat het deckt in sijnen schoot;
Siet, daer gewelt niet op en hecht,
Dat brenght beleeftheyt ons te recht!

PHYLLIS.
   Maer als mijn vader immers wou,
Moest ick dan treden in de trou
Met iemant, dien hy kiesen mach?
Dat waere doch een droef gelach.

ANNA.
   't Is seker, dat een vader kan
Een dochter brengen aen den man,
En dat alleen op sijn beraet.

PHYLLIS.
   Maer dat is uytermaten quaet,
Het raeckt de dochter immers meest,
Sy weet de drift van haren geest,
Sy weet het spits van haren sin,
En daer op drayt de gansche min;
Sy moet doch al haer leven langh
Sich buygen onder 's mans bedwangh,
En met hem dragen quaet en goet,
En met hem smaken suer en soet;
Dies hout ick, dat het beter waer
Dat sy haer koos' een weder-paer,
Als iemant dickmael al te vijs.

ANNA.
Maer wy en sijn het stuck niet wijs,
En daerom is 't een beter voet,
Dat dit een sneger ooge doet.

PHYLLIS.
Ick heb nochtans wel eer verstaen
Dat dit eens anders plagh te gaen,
De schoon' Helene, soo men leest,
Die is'er beter aen geweest,
Die mochte nemen metter hant
Een vryer die sy dienstigh vant,
Een vryer uyt oprechte min,
Een vryer uyt een vryen sin,
Een vryer, die haer jonge siel
Van al de princen best beviel;
En dit is elders meer geschiet.

ANNA.
   Ten was daerom te beter niet:
Want schoon sy had haer vrye keur,
Noch ginghse met een ander deur.
Doch hier van alsje rijper zijt,
Nu is'et eenmael scheydens tijt,
't Is vast, ick worde t' huys gewacht,
En daerom segg' ick: goeden nacht.

PHYLLIS.
   Ey, noch een woort eer datje gaet,
Tot onschult van mijn lossen praet,
Ghy weet, ick hebbe veel geseyt,

En dickmael al te breet geweyt,
Vermits ick somtijts saken dreef,
Al vry wat verre buyten schreef;
En siet, ghy denckt, dat ick het meen,
Maer, weerde maeght, ick segge neen;
Ick slechte duyf, ick jonge spruyt,
Ick, haestigh om te sijn de bruyt!
Ey lieve, denckt'et nimmermeer,
De schaemt' is my te wonder teer:
Ick weet dat trou-sucht niet en past
Voor iemant die noch hooger wast;
Ick sprack alleen by wijlen stout,
Op datje klaerder spreken sout,
En dat ick beter mocht verstaen
Wat voor my dienstigh is gedaen;
Want anders ben ick wel bericht,
Waer ons de schaemte toe verplicht;
Ick ben ter eeren opgevoet,
Ick weet, hoe dat ick spreken moet,
Ick weet oock waer ick swijgen sal,
Dus acht mijn reden niet te mal;
Maer denckt, dat harde tegenspraeck
Ontsluyt de gronden van de saeck.
Oock kan ick wachten met gedult,
Tot eens de tijt mijn jaren vult,
En tot'er eens een vryer koemt
Die my te recht sijn herte noemt,
En niet alleen my, domme maeght,
Maer oock mijn ouders wel behaeght.
   En wat belanght mijn voorder lot,
Dat stell' ick aen den grooten God,
Dien sal ick bidden alle daegh,
Dien sal ick smeecken even-staêgh,
Niet slechs juyst om een echte vrient,
Maer om dat my ten goede dient.
Het sy dat ick het aertsche dal,
Eens mede wat vermeeren sal,
Of dat ick met een eenigh lijck
Sal reysen naer het eeuwigh rijck:
En hier op ben ick wel gerust,
Ten spijte van de geyle lust.
   Siet, kint, nu lijd' ick datje gaet,
En danck' u voor uw goeden raet!

Houwelijcx
Tweede deel.
De kunst en letter-drucker aen de Nederlandsche vrijsters.

Jonck-vrouwen, die noch vrijsters zijt,
Beginsels van den nieuwen tijt,
En gronden van het aertsche dal,
En van de jeught die komen sal:
Siet hier voor u een nieu gedicht,
Benevens uwen Maeghde-plicht;
Siet hier voor u een ander boeck
Ten dienste van den teeren doeck;
Siet hier een nieu te-samen-spraeck,
Die u kan leyden tot vermaeck,
Die u kan dienen van der jeught,
En brengen tot een nutte vreught
   Maer laet'et u geen droeve pijn,
En laet'et u niet tegen zijn,
Oock spreeckt my doch niet qualijck toe,
Dat ick u nieuwe kosten doe,
Dat ick hier noch een Vrijster-dicht
Ga voegen by den Maeghde-plicht.
   Daer is voor u geen klagens noot,
De kost is kleyn, het voordeel groot:
Al wat hier iemant voor betaelt,
Dat wort met woecker ingehaelt;
Want schoonje maer voor ééne reys
Hier door en kreeght een goet gepeys,
Maer eens een nutte less' ontfinght,
Maer eens een quaden slagh ontginght,
Maer eens verwont een luchten sin,
Ghy hadt uw kosten dubbel in.
   Doch gaet het iemant in het hert
Dat haer de spaerpot minder wert,
Of is'er een die suynigh leeft,
Om dats' een deune moeder heeft,
Of mits 't haer niet te ruym en staet,
Noch weet ick echter goeden raet:
Hoort, sooje let op uw gewin,
Koopt slechs te mets een kantje min,
Ontreckt iet aen den overvloet,
Of van het selsaem poppe-goet,
Dat u aen hals of ooren hanght,
Of elders in de leden pranght,
En siet, daer is een nutte vont,
Daer uyt ghy boecken koopen kont.
   Geen kant, al isse wel gebreyt,
Geen boort, al isse fray geleyt,
Geen doeck, al isse moy geset,
Geen kraegh, al isse wonder net,
Geen nieuwe-tits of hoofsche dracht,
Al isse kunstigh uytgewracht,

Geen schijn van eenigh juffer-kleet,
Al staet'et uytermaten breet,
Geen diamant van hellen glans
En is de rechte maeghde-krans;
Ick weet dat u al beter ciert,
Als iet dat om de leden swiert:
Een heusche mont, een stille voet,
Een sedigh oogh, een reyn gemoet,
Een eerbaer lijf, een bly gelaet,
Dat soet, maer echter deftigh staet;
Eh wat'er op de vrijsters meer
Kan vloeyen uyt de seden-leer,
Dat is de kroone van de jeught,
Daer uyt ghy segen wachten meught;
Dat blinckt al beter als het gout,
En wat de pracht in weerden hout.
Hier toe wert u de gront geleyt
By 't geen hier achter wort geseyt;
Niet door een praem van harde tucht,
Waer onder dat de jonckheyt sucht;
Maer door een soete maeghde-praet,
Die over sachte schijven gaet,
En niet en grijpt in haer beslagh,
Als dat een vrijster dragen magh.
Ghy, koopt dan, om de goede leer,
Een doeckjen min, een boeckjen meer!

Uwe E.E. gans dienstwillige
JAN PIETERSSE VAN DE VENNE.

Wegh-wyser ten houwelijck uyt den dool-hof der kalverliefde. Tweede deel: Vrijster.

Vrijster-wapen.

De tijt, eerbare jeught, daer in wy heden leven,
Is door een losse waen tot in de lucht gedreven;
De kray, al is se kleyn, die wil een arent zijn,
Indien niet in de daet, ten minsten in den schijn.
De slechtste van het volck die weet een eygen wapen
Niet uyt de lucht alleen, maer uyt het slijck, te rapen;
Daer wort schier alle daegh een nieuwe vont bedacht,
Tot anders geen gebruyck als voor de malle pracht.
Men siet een ridderschilt èn hier èn elders maken
Van alle slim gebroet, van slangen en van draken,
Men vint in menigh velt een leeuw, een fellen stier,
Een arent, of een valck, een havick, of een gier:
De wapens sijn gevult met alle vreemde beesten;
En vraeghje waerom dat? soodanigh sijn de geesten
Van die alleen de naem en niet de daet ver-eêlt,
Sy toonen haren aert in schilden af-gebeelt.
Maer wie een wapen voert, 'k en hebbe niet vernomen
Dat oyt uw vrye staet een wapen heeft bekomen;
Schoon ieder u verheft en beelt u machtigh af,
Noch quam'er noyt een mensch, die u een wapen gaf;
Het is dan noch te doen, dorst ick 't my onderwinden,
Ick wist u (soo my dunckt) een wapen uyt te vinden;
Een wapen, recht bequaem voor uwe teere jeught,
Geen spore tot de pracht, maer tot de ware deught.

Maer eyst tot uwen schilt geen ongetemde dieren,
Die in het woeste bosch of om de rotsen swieren;
En eyst geen wreeden wolf, geen beyr, of vinnigh swijn,
Geen monster uyt het wout en moet uw wapen sijn:
Dus, schoon ick waer gesint om uyt de groene dalen,
De vrijsters tot gebruyck, een wapen af te malen,
Soo wist ick beter stoff', en koos in dit geval
Een schaepjen sonder ergh, een duyfjen sonder gal.
Dan ick wil dese mael de velden laten blijven,
En op een ander gront een wapen voor u drijven;
Ghy dan, ontfanght den schilt, die hier voor oogen staet
Het is een leersaem beelt, dat aen de vrijsters gaet:
Het is een Druyven-tros, met koelen dauw behangen,
Wiens aengename verw' een ieder doet verlangen;
Een tros, niet aen de stam gegeesselt van den wint,
Niet leelick afgefoolt van eenigh weelde-kint;
Een tros, noyt aen de muyr door wrijven afgesleten,
Noyt aen haer beste druyf van mieren uytgegeten;
Een tros, daer noyt een rat haer tant heeft ingeprent,
Die noyt een vuyle seugh met kruypen heeft geschent;
Een tros, daer noyt de son heeft vinnigh op gesteken,
Maer die, met loof bedeckt, haer stralen is ontweken;
Een tros, daer noyt òf spreeuw òf hart-gebeckte mus
Heeft eertijts in gedruckt een al te diepen kus;
Een tros, die, in het spel of in het dertel mallen,
Noyt iemant is ontglipt en in het stof gevallen;
Een tros, niet van de struyck in haesten afgeruckt,
Maer van den hovenier ter rechter tijt gepluckt;
Een tros, wiens eyge jeught haer noyt te seer en perste,
En noyt te veel en swol, en noyt in stucken berste;
Een tros, die noyt een holm oneerlick heeft bedot,
Van buyten niet geblutst, van binnen niet verrot;
Een tros, daer noyt een rups heeft boven op gekropen,
Daer noyt een vuyle worm is tusschen in geslopen,
Daer noyt een snoode vliegh haer voetsel uyt en track,
Daer noyt een geele bie haer tengel in en stack,
Daer noyt een snoode spin heeft netten om getogen,
Daer noyt onguere sleck heeft swadder op gespogen,
Daer noyt een duysent-voet of kever op en sat,
Daer noyt een grage muys de beste druyven at,
Daer noyt een dertel wicht met vingers op en druckte,
Daer noyt vermeten hant een druyfje van en pluckte;
Een tros, een gave tros, noch fris en onbevleckt,
En met haer eerste waes aen alle kant bedeckt.
Het kransje, datje siet ontrent het wapen sweven,
Is ving-koord, wel te recht de maeghden toe-geschreven,
Een kruyt, dat buygen kan, als van gedweegen aert -
Ick wenste, soete jeught, dat ghy soodanigh waert;
Een kruyt, dat nimmermeer plagh in de lucht te swieren -
Vriendinnen, watje doet, weest sedigh in manieren;
Een kruyt, dat laege wast, en noyt en stijght omhoogh -
Dat is tot u geseyt: hebt staêgh een eerbaer oogh;
Een kruyt, wiens jeughdigh groen noyt vorst en dede wijcken -
En laet geen machtigh Vorst uw teeren maeghdom strijcken;
Een kruyt, een schaers gewas, dat nimmer saet en heeft -
't Is dienstigh, dat een maeght noyt vryer iet en geeft;

Een kruyt, dat niet en groeyt als met gelijcke paren -
Leert voor een eenigh vrient uw groene jeught bewaren;
   Een kruyt, dat uyt de son en in de koelte wast -
   Ghy weet, dat open lucht u niet te wel en past;
Een kruyt seer na gelijck doch minder als laurieren -
Weest vrouwen in verstant, en maeghden in manieren;
   Een kruyt, dat bloemen draeght, maer nimmer saet en schiet -
   Toont ieder bly gelaet, o maeght! en hooger niet;
Een kruyt, dat lustigh bloeyt maer niet en plagh te rijeken -
Ghy, laet geen vreemden reuck aen uwe leden blijcken;
   Een kruyt, een jeughdigh kruyt, dat sijn geheelen roem
   Stelt in sijn aerdigh blat en in sijn teere bloem:
Wel aen, o broose waer, o wonder swacke dieren!
Laet uw gemoet altijt de reyne seden vieren:
   Uw' eer is al uw goet, uw bloem, uw beste schat;
   Ach! 't is met u gedaen, wort die maer eens beklat.
‘Maer wat sal 't eynde sijn? mocht hier een vryer seggen:
Moet staêgh de rijpe druyf noch stil en eenigh leggen?
   Ach! soo haer niet een mensch een soete mont en biet,
   Haer glans, en schoone verw', haer waes dat gaet te niet!’
Neen, vrinden, hoort een woort: de vrucht die is te raken,
En met een vollen mont op haren tijt te smaken;
   Doch eerje metter hant het aerdigh trosjen vat,
   Soo staet een weynigh by, en leert den rechten pat;
Daer is een heusche greep, daer sijn bequame wegen,
Om naer den rechten aert uw reyne lust te plegen:
   Ghy siet hier aen de druyf een aerdigh steeltjen staen,
   Brenght daer uw rechterhant, dat is de rechte baen.
En soeckt te geener tijt, en soeckt geen vreemde grepen,
Om eenigh schoon gewas tot u te mogen slepen;
   Maer gaet daer ick u wijs, soo wort het edel pant
   Gegrepen sonder vleck, genoten sonder schant.
Maer ick en wil vooraen u niet in twijffel houwen:
De Druyf-tack is een maeght, de Steel, het eerlick Trouwen;
   De Hant die naer den tros met reyne vingers tast,
   Is Lust tot echte min, die maeckt de banden vast.
Ghy daerom, weeligh quant, genaeckt de teere panden
Niet met een stouten greep, of al te grage tanden,
   Maer tast met heusheyt toe, en hout doch goeden maet,
   Want oock het soetste fruyt, te veel gegeten, schaet.
En ghy, o vlugge maeght, als uwe druyven rijpen,
Soo laetse nimmermeer, als by haer steeltjen, grijpen;
Doch als een eerbaer hant u soete vruchten pluckt,
   Seght dan: God hebbe danck, het is my wel geluckt!
In tijts, met vrienden raet, in echten staet te treden,
Dat is de beste voet uw maeghdom te besteden;
   Want, die haer onbevleckt in reyne liefde draeght,
   Is Vrou, ja Moeder selfs, en efter ware Maeght.

t'Samen-speake tusschen Sibille, nieugehoude jonck-vrouw, en Rosette, jonghe vrijster.

ROSETTE.
Jonck-vrou Sibille, weest gegroet!
Ick heb u langh in mijn gemoet
Gewenst, in desen staet te sien,
En oock met een geluck te biên;
Maer siet, ick ben, 'k en weet niet hoe,
Daer in belet tot heden toe:
Nu wensch ick u dan goeden dagh,
En wat ick vorder wenschen magh,
Des Heeren segen boven al,
Den besten wensch in dit geval;
Ick wensch, dat ghy te samen meught,
In eendracht, liefde, soete vreught,
Voltrecken uwen ganschen tijt,
Soo langh als ghy te samen sijt:
Noch wensch ick, wat ick wenschen kan,
Dat ghy, met uwen lieven man
Te samen, op gelijcken voet,
En out èn leelick worden moet.

SIBILLE.
Of schoon uw wensch wat selsaem luyt,
Sy kan ten goede sijn geduyt,
Wanneer men treft den rechten sin.
Maer, lieve, komt een weynigh in,
En set u doch hier nevens my,
Op dat uw stant wat vaster sy,
En dat ick u bedancken magh.

ROSETTE.
Ick sitte meest den ganschen dagh,
En hebbe liever wat te staen.

SIBILLE.
Het is dan beter wat te gaen.
Hoort, weerde maeght, met uw verlof,
Hier achter is een lustigh hof,
Indien het u bevallen mocht,
Wy gingen treden in de locht;
Daer wassen bloemen menighfout:
De Crocus, geel gelijck een gout,
En Lever-blat, en Aconijt,
Nu beyde juyst in haren tijt;
Oock is'er blaeuwen Hiacynt,
Een vroegelingh, een lentekint;
En dan noch menigh ander kruyt
Dat eerstmael uytter aerden spruyt.
Het eerste spruytje van der jeught
Dat geeft voor al de meeste vreught,
En 't bloempje dunckt een ieder soet,
Dat eerst sijn knopjen open doet.
Wel aen, om u wat vreuchts te doen,

Laet ons gaen treden in het groen,
Ten sy dat ghy het anders vint.

ROSETTE.
'k En ben voor nu niet hoofs gesint:
Ick sie, dat al wat tuynen heeft
Veel gelts om nieuwe bloemen geeft;
Het out gewas van bloem en kruyt,
Dat heeft schier al te samen uyt;
Dus, of ick t'huys of elders ben,
Ick vinde dat ick niet en ken:
't Is hier een Tulpa die men acht,
Gants sonder reuck en sonder kracht;
En daer een vreemde Keysers-kroon,
Al mede niet dan enckel toon;
En, dat my noch het meeste spijt,
Men eert vergif, den Aconijt.
Een ander prijse nieuw gewas,
Dat iemant hier of ginder las,
De bloemen van den ouden dagh
Sijn bloemen van de beste slagh;
Voor my, ick vinde meer gerief
In Oogentroost, in Madelief,
In Gouts-bloem, Munt, en Beursekruyt,
Recht dingen voor een jonge bruyt.

SIBILLE.
Ick hoor'et wel, o weelde-kint!
Ghy sijt tot jocken nu gesint.

ROSETTE.
't Is sooje seght, dan niet-te-min
Oock jock heeft somtijts waerheyt in.

Maer soo ick tot u spreecken mach,
Gelijck men in de vryheyt plach,
Soo weet dat ick bevangen ben
Met sieckte die ick niet en ken;
Ick ben geduerigh wonder swaer,
Als of ick quaps of koortsich waer,
Dus soeck ick troost tot mijn verdriet,
Een geestigh dicht, of minne-liet,
Of iet, dat uyt een droef gemoet
Beswaerde sinnen wijcken doet.
Het aerdigh klave-cyngel spel
Beviel u eertijts wonder wel,
Ghy paerdet mettet hel geklanck
Een klare stem, en blijden sanck,
En bracht soo dickmael aen de jeught,
Door uw geselschap, soete vrenght;
Ick bid u noch om dese gunst,
Schenckt ons een deuntjen na de kunst.

SIBILLE.
Het spel en singen (ick beken't)
Was my voor desen aengewent,
Ick speeld', ick queeld', ick neurd', ick sangh
By wijlen gansche dagen langh;
Maer siet, wy slachten altemael,
In dit geval den nachtegael,
Die, als de koele Mey begint,
Is tot den sangh soo gants gesint,
Dat hy de bosschen over al
Doet klincken door een bly geschal;
Maer, als daer na de lente-tijt
Allencxen na den somer glijt,
En dat mitsdien het geestigh dier
In sich gevoelt een ander vier,
Een soeter lust, een rijper aert,
Waer door het met sijn gaytjen paert,
Waer door het, eer de lente scheyt,
Een nestjen maeckt, een eytjen leyt,
Dan is de lust van singen uyt,
Men hoort voortaen als geen geluyt,
Die reyne stem, en soet geklagh
En schettert niet gelijckse plagh.

ROSETTE.
Wel aen, vriendinn', ick ben gepaeyt,
Ick sie waer op de spille draeyt;
Oock weet ick, dat het soet gesangh
Niet dient verkregen door bedwangh.

SIBILLE.
Maer is'er nu geen ander saeck,
Die u kan dienen tot vermaeck?

ROSETTE.
Ja: geeft ons slechts een soeten praet,
Hoe dat het in de werelt gaet;

Men sit den ganschen winter t'huys,
Daer is men stil, gelijck een muys,
Men spreeckt, men hoort, men weet'er niet
Als dat m'er in de keucken siet:
Maer ghy, onlanghs na wensch getrout,
Hebt staêgh een gunstigh onderhout,
Van hier en daer, van nu en dan,
En al door uwen lieven man;
Want als hy koomt òf van de straet,
Of van het hof, òf uyt den raet,
Ick weet, hy brengt u altijt iet
Van dat'er in het lant geschiet:
En wie daer wort de bruyt gemaeckt,
En wie dat opten oven raeckt,
En wie sijn vrijster is ontvrijt,
En wie dan berst van enckel spijt;
Of eenigh ander soet geval,
De jonge lieden lief-getal.

SIBILLE.
   Ghy sijt verdoolt, o weerde kint,
Men is niet altijt eens gesint,
Ten gaet ons niet gelijck het plagh,
't Is nu wat hooger opten dagh;
Geloof het vry, dat dese staet
Al wat verandert in de praet:
De saken van het huysgesin
Die brengen nieuwe reden in.

ROSETTE.
   Wel hoe, alreets soo swaren hooft,
Dat is: van alle vreught berooft?
Voorwaer, dat is te veerdigh out;
Ghy sijt een maent of twee getrout,
De speelman sit noch voor de deur,
En hoe, alreede van getreur,
Van last, van sorgh, van huys-beslagh?
't Schijnt dat m'er niet meer lachen magh;
Ey lieve, set u sachtjens neêr,
Het eerste jaertj'en keert niet weêr.

SIBILLE.
   Al wat ghy stelt als sware last
Daer mede ben ick wel gepast;
En 't is my nu al meerder vreught,
Als oyt het mallen van de jeught,
Of al wat eens mijn sinnen vingh;
De tijt verandert alle dingh.

ROSETTE.
   Ick wenste dan wel eens te sien,
Of dit in my oock sal geschiên.
   Maer seght toch eens wat voor een boeck,
Dat ginder leyt in genen hoeck?
Ick sagh 't, ghy hebt'et wegh gedaen
Met dat ick hier quam ingegaen;
Soo ick daer iet uyt leeren magh,
Soo brenght'et weder aen den dagh;
't Is seker, dat men noyt en dient
Sijn broot te sluyten voor een vrient.

SIBILLE.
Dit boeck behelst een kort gedicht,
En heeft den naem van Maeghde-plicht;
Het ware my een liever dingh
Indien de schrijver vorder gingh,
En dat hy naerder raecken wou
De plichten van een jonghe vrou.

ROSETTE.
Soo haest als ick dat boeck vernam,
En dat het eerst ter werelt quam,
Soo wist ick stracx het gansch besluyt,
Ick las het in der haesten uyt.
My docht, ten had geen quaden val,
Maer evenwel niet over-al:
Ick vind'er dat my beter maeckt,
Ick vind'er dat my niet en smaeckt;
De vrient, die ons dat boecxken gaf,
Die schijnt my somtijts wat te straf:
Hy brenght twee maeghden in de praet,
Maer beyde niet van éénen raet;
De dees' is jonck en diè bedaeght,
Maer d' eerst' is die my best behaeght,
Doch seght, met wie dat ghy het hout:

SIBILLE.
Ick achte Phyllis wat te stout:
Mijns oordeels is 't een grilligh dier,
Onstuymigh om haer eerste vier;
Dies geef ick d'outste meerder prijs.

ROSETTE.
Maer die is my al wat te vijs:
Sy weyt geduerigh al te breet,
Oock dickmael sonder vast bescheet,
En Phyllis seyt niet selden wat,
Dat by de jonckheyt dient gevat.

SIBILLE.
Voor my, dat kan ick niet verstaen,
Dus wijst uw reden naerder aen.

ROSETTE.

Dat sal ick doen, en oock terstont,
Ick draegh'et noch als in den mont
Al wat ick hier en ginder las,
Dat my ten hooghsten tegen was.
Voor eerst heeft Anna mis getast,
Daer sy een teere maeght belast,
Haer jeught te snoeren met gewelt,
Schoon haer de diepste minne quelt,
En noyt te toonen hare pijn,
Oock daerse kan genesen sijn.

SIBILLE.

Wel, dunckt u dat soo vreemt geseyt?

ROSETTE.

In trouwen ja, 't is malligheyt.
Ick weet, dat vryers onsen gront
Te seggen aen met eygen mont,
De maeghden niet te wel en staet,
Maer is hier toe geen beter raet?
Neem eens, ick kreegh een jonghman lief,
Sal ick niet soetjens, met een brief,
Hem mogen klagen mijnen noot?
't Papier en kent geen eerbaer root,
De pen en inckt doen menighwerf
Dat mont en tonge niet en derf.

SIBILLE.

Te schrijven aen een jongh gesel,
En voeghde noyt een vrijster wel;
Uw goede naem, o sedigh dier,
En moet niet hangen aen papier;
Of iemant schoon een woort ontvalt,
Wanneer de jeught te samen malt,
Dat vlieght daer henen met den wint,
Soo dat'et niemant weder vint;
Maer niet dat soo geduerigh blijft,
Als dat een stoute penne schrijft;
En koomt'er dan een quade slagh,
Als dickmael tusschen liefjens plagh,
Soo wort uw brief, tot smaet en jock,
Gehangen aen de groote kloek,
Oock is'er geen ontkennen aen,
Men siet de ronde letters staen:
En schoon het u ten hooghsten spijt,
Ghy moet dan lijden het verwijt;
Dus, hebje schaemt' en eere lief,
En schrijft noyt dwasen minne-brief.

ROSETTE.

Steeckt in het schrijven dit gevaer,
Soo meyn ick, dat'et beter waer
Aen iemant, die men heeft gesint,
T'ontdecken waer hy is bemint
Of door een meyt, een kloecke veegh,

Of door een minne, geestigh-sneegh,
Of door een stijfster, wel gemont,
Of door een naeysters loosen vont,
Of iemant van een kloeck beleyt,
Die weet wat vryen is geseyt.
Een yder heeft doch goeden sin
De hant te leenen aen de min:
Geef maer een siel, een onder-keurs,
Een doecken-huyf, een nieuwe beurs,
Een onder-riem, een suffe-ringh,
Of ander kleyn, maer proper dingh;
Of weest in geit een weynigh milt,
Ghy krijght ten dienste wieje wilt.
Het schijnt dat yder is gepast
Om twee aen een te maecken vast.
Het trouwen is een eerlick dingh,
En wie dat oyt te trouwen gingh,
! En wie dat oyt tot trouwen sprack,
Die doet de menschen groot gemack.

SIBILLE.
   Ey, swijght toch, want, soo waer ick leef,
Dit gaet te leelick buyten schreef;
Hoe, die uw slechtste dingen doet,
Sal die uw naem, uw hooghste goet,
Gaen dragen hier en daer te koop;
Aen iemant van dien loosen hoop?
Voor my, ick segh het open uyt,
Ick meyne dat'et niet en sluyt;
Ick bidde, weeght uw weerden staet:
In groote dingen groot beraet!
Ick weet, dat een die wast of stijft
Wel somtijts desen handel drijft;
En dat een minn' of een die naeyt,
Niet selden vreemde lorren draeyt;
Maer siet, het reyne wort geschent,
Als iet gemeens daer komt ontrent.

ROSETTE.
   Hoe, segh een reys, en magh men dan
Geen vrijster brengen aen den man?
Of geven baet of onderstant
Aen iemant, die in liefde brant?

SIBILLE.
   In trouwen ja, het magh bestaen,
Als 't naer den regel wort gedaen.

ROSETTE.
   Wel opent dan het recht bescheyt,
Eer ons de reden vorder leyt.

SIBILLE.
   Een die een teere maeght bepraet
Om gelt, om loon, om eygen baet,
Of, is'et niet om vuyl gewin,
Ten minsten uyt een luchten sin,
Gewis hy doet een quaden slagh,
En die men geensins dulden magh;
Gewis het weerde trou-verbont

Moet steunen op een beter gront.
Maer soo men in het gansche werck
Heeft Godes eer tot sijn gemerck,
Of wel sijns naestens onderstant,
En sluyt alsoo den echten bant,
Dat is geoorloft over al,
Ja, God en menschen lief-getal;
Maer die maer eygen koren maeyt,
Doet niet als dat hy koppels draeyt.

ROSETTE.
Dat is soo qualick niet geseyt,
Maer 't is ons van het stuck geleyt;
Om dan niet verder af te gaen,
Soo dient hier noch een vraegh gedaen:
En magh oock niet eens anders mont
Gaen openbaren onsen gront,
Soo hoop ick immers, dat ick mach
Of met een knick, òf met een lach,
Of met een wenck, òf met een sucht,
Of met een kodd', òf met een klucht,
Of met een lonckjen geestigh-soet,
Of met een stootjen aen den voet,
Of met een neepjen aen der hant,
Te kennen geven mijnen brant.
Ick gingh noch heden door de stad,
Daer seker kint een musjen had,
Het diertje scheen hem wonder soet,
En haddet geeren op-gevoet;
Maer siet, de vogel was te geck,
Het aes dat lagh hem voor den beck,
En evenwel en at hy niet,
Voor dat men aen sijn beckjen stiet,
Of op het hooft een klopjen gaf.

SIBILLE.
Laet doch van dese grillen af,
Niet een van allen magh bestaen,
Niet een van allen dient gedaen;
En sooje recht had overleyt,

Wat hier te voren is geseyt,
Ghy waert ontrent de maeghdeplicht
Al vry wat beter onderricht:
Hoe dan, en hebje niet gelet
Hoe ingetogen, hoe beset,
Hoe stil, en heus, in daet en schijn,
Een teere maeght behoort te sijn?
Ghy, maeght, sijt krancker als een glas,
Weeft daerom blooder als een das;
Ghy sijt al brooser als een lis,
Weest daerom stom gelijck een vis;
Ghy fijt al weecker als de snee,
Weest daerom vluchtigh als een ree.
   Een maeght is als een weder-klanck,
Die noyt laet hooren haren sanck,
Dan alsse dapper wert geverght,
En om te spreken als geterght,
En anders maecktse geen geschal;
Doet soo, o maeght, in dit geval.

ROSETTE.
Kijck, dit 's een deun! wel, seght met een:
Een maeght sy hart gelijck een steen,
En dwers, gelijck een stege muyl,
En dom gelijck een vijsen uyl,
En droogh gelijck een dorre stock,
En loom gelijck een swaren block;
In 't korte, bitter als een gal,
Gewis ten smaeckt my niet met al.
Hoe, sal een jonck, een geestigh dier
Sijn hart en norts, gelijck een stier?
Neen, heusheyt sonder sture pracht
Die maeckt een vrijster hoogh geacht;
Maer soo het gingh naer uw gebiet,
Men troude wel sijn leven niet.

SIBILLE.
   Nu sie ick, als in volle daet,
Den gront van uw verholen quaet;
't Is niet als jeught en grilligh bloet,
Dat u aen 't herte leyt en wroet.
Ick acht'et voor een wijse maeght,
Die minne-stuypen verre jaeght,
En die haer sinnen overheert,
Tot tijt en reden anders leert.

ROSETTE.
   Wel neemt, daer sy een jonge maeght,
Die, van haer eygen jeught geplaeght,
Gevoelt by wijlen diep gequel
Om eenigh geestigh jongh-gesel,
En dat de jongh-man, onbewust
Van haer verdriet en diepe lust,
Haer noyt van soete minne sprack,
Ja, niet ter werelt aen en track;
Sal echter noch het arrem dier

Gaen quelen met haer innigh vier;
Ick segge neen, want, spreecktse niet,
Wie kan versachten haer verdriet?
Wie kander oyt genesen sijn,
Die staêgh bedeckt sijn droeve pijn?

SIBILLE.
Noch segg' ick des al niet-te-min,
Ghy treet verkeerde wegen in.

ROSETTE.
En ghy spreeckt hier te wonder stout,
Ick denck, om datje sijt getrout;
Maer, soo ick u te rechte ken,
Indienje waert gelijck ick ben,
Gewis ghy songht een ander liet.

SIBILLE.
Gelooft'et vry, 'k en dede niet.
Ick weet dat vryers sijn gemoet
Gelijck de schuwe swaluw doet:
Vleyt desen vogel, sooje wilt,
Weest heus, beleest, ja bijster mild,
Gaet, lockt hem met een soeten mont,
Gaet, fruyt ten besten datje kont;
Maeckt hem een nest, tot sijn gemack,
Hanght potten om uw gansche dack,
Ten eynd' hy uyt de koude locht
By u sijn woonplaets nemen mocht;
Ach, voor uw moeyt'en krijgje niet,
Als dat hy des te verder vliet;
De swaluw wil haer eygen nest,
Dat acht de vogel alderbest,
Dat kleyn gebou van enckel stof
Verkiestse voor een konincx hof.
't Is niet te seggen, hoe het smaeckt,
Dat iemant tot sijn eygen maeckt.
De vryer staet geen vrijster aen,
Als daer hy moeyt' om heeft gedaen;
Dus, vrijster, stelt uw hooft gerust,
De liefde wil haer vrye lust;
Een ieder kiest daer sijns gelijck,
De sin, die is een hemel-rijck.

ROSETTE.
Nochtans, wanneer men overslaet,
Wat hier en daer geschreven staet,
Men kan'er duysent wijsen aen,
Aen wie dit anders is gegaen:
Heeft Dido niet door soet gelaet,
Door alderley gesochte praet,
Den helt van Troyen metter tijt
Haer eygen bedde toegewijt,
Ja tot een volle trouw verweckt?
Heeft Ariadne niet ontdeckt
Aen Theseus al den heeten brant,
Die sy in haren boesem vant?
Heeft sich Medea niet gemelt,
En haer gemoet soo bloot gestelt,
Dat Jason als met oogen sagh,

Al wat haer in den boesem lagh?
En efter is'et openbaer,
Dat ieder kreegh sijn echte paer.

SIBILLE.
Waer toe van Dido veel gewaeght?
Dat was een weduw, niet een maeght;
En dat geselschap, soo men siet,
En hout van maeghde-wetten niet.
Oock Ruth en Thamar heeft gevrijt;
Maer dat is van den ouden tijt:
De werelt heeft eens soo gegaen,
Ten gingh nochtans geen maeghden aen.

ROSETTE.
Maer d'andre twee, gelijck men leest,
Sijn immers beyde maeght geweest?

SIBILLE.
't Is waer, vriendin, dat hebje wel,
Maer siet het eynde van het spel:
Soo haest, eylaes! de nieuwe lust
Van dese jonckers was geblust,
En heeft men niet van stonden aen
De gansche werelt deur verstaen,
Dat ieder van sijn liefjen weeck?
En siet, daer sat men doen en keeck,
Beschimt, bestruyft, bedot, begeckt,
Soo ver de wijde werelt streckt.
Ey lieve, wat men lichte wint,
En wort maer voor een tijt gemint;
't Is vast, dat niemant hoogh en acht,
Dat hem te licht is toegebracht.

ROSETTE.
'k En kan dit efter niet verstaen,
Des moet ick u wat naerder gaen;
Besie de Schrift, dat heyligh boeck,
Dat stijft al beter mijn versoeck:
Als Moyses, van een moort berucht,

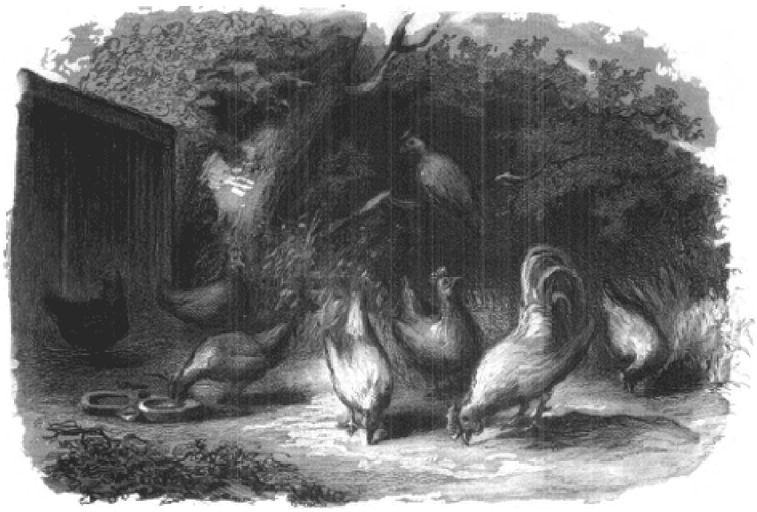

Was uyt Egypten wegh-gevlucht,
En dat hy, door een heusche daet,
De seven maeghden quam te baet,
De vader is op haer gestoort,
En straftse met een deftigh woort,
Om datse, door een bloode waen,
Den vryer niet en trocken aen;
Siet daer een reys die wijse man,
Die Moyses onderwijsen kan,
Die wijst sijn dochters tot een vont,
Die ghy uw vrijster niet en jont!

SIBILLE.

Vriendinne, weyt hier niet te breet.
Maer siet de plaetse met bescheet:
Ick segge, datse niet en hout
Daer toe ghy die wel trecken wout;
't Is waer, de vryer bleef te gast,
Maer dat was nyt des vaders last,
En 't lagh alleen op desen gront,
Vermits de Priester onder-vont
De gunst die Moyses had getoont,
Die docht hem weert te sijn geloont;
En dat het niet en was als dat,
Kan uyt den text wel sijn gevat:
Want Moyses was een vreemdelingh
Die als een ballingh henen gingh,
En niemant wist in Midian
Of hy was vryer ofte man[1].
Ghy wort dan niet een sier gestijft,
Met al dat Moyses hier beschrijft;
Maer, om in tucht te sijn gesterckt,
Soo dient uyt dese plaets gemerckt,
Dat van de seven dochters geen
Haer met de jonghman maeckt gemeen,
Eer haer de vader dat gebiet;

1) De Priester sprack tot sijn dochteren: waer is hy? waerom liet ghy den man van u gaen, dat ghy hem niet en noodigdet met ons te eeten? en Moses bewilligde by den man te blijven. En hy gaf Moysi sijn dochter Zipora. Exod. 2. 20.

En eer, o Maeghden! dient'et niet.
Het is voorwaer een vaste leer:
Ons deel komt boven van den Heer[2]:
't Is God die, als met eyger hant,
Een echten vrient, een heyligh pant,
Geeft aen de vrou, als 't hem gevalt,
En niet wanneer de jonckheyt malt;
Ghy, wacht dan, jonge vrijster! wacht,
Tot dat uw deel u wort gebracht.

ROSETTE.
Ten is my geensins onbekent
Dat God ons alle dingen sent,
En dat ons heyl en alle goet
Als uyt den hemel dalen moet;
Maer ester dient te sijn bedacht,
Dat oock by ons iet dient betracht;
't Is wel geseyt, na mijn verstant:
Roep God te hulp, maer roer de hant!

SIBILLE.
't Is waer, hier dient wat toe-gedaen,
Maer 't gaet òf vooght òf ouders aen;
Voor u is 't beter, teere maeght,
Dat ghy uw stucken niet en waeght.

ROSETTE.
Magh dan een maeght, naer uw verstant,
Niet anders als tot haerder schant,
Een vryer locken tot de min?

SIBILLE.
Dat beeld' ick my ten diepsten in:
En, hout ghy wat van mijn gebodt,
Soo gaet eens in het hoender-kot,
En ziet wel toe; licht leertg'er van
Dat u ten goede dyen kan:
Geeft ieder hoen een vollen back,
Op dat het ete met gemack,

2) Prov. 19. 14.

En let eens hoe het sal vergaen:
Niet een en salder blijven staen,
De volheyt is hun geensins soet,
Daer is geen lust in overvloet;
Een ieder loopt besijden af,
Om graen te soecken in het kaf.
Nu, sooje vraeght wat dit beduyt,
En wat ick maecke voor besluyt:
Het is, o vrijsters, teer geslacht!
Het is een les voor u bedacht.
Dus, alsje mette vryers praet,
Set hun geduerigh dese maet,
En voetse niet op heur gemack,
En geeftse noyt den vollen back;
Maer, wilje stijven uwen lof,
Soo laetse schraven in het stof,
Om daer te soecken naer het graen.
Een vryer is een vreemden haen:
Al wat men dit geselschap biet,
Het acht'et of het eet'et niet.

ROSETTE.
Is 't met de vryers soo gestelt,
Gelijck als uwe reden melt,
Soo dient'er naerder op gelet,
En vry een ander streeck geset.
Ick sie, dat al uw seggen streckt
Op dat een vrijster sy bedeckt,
En al heur doen sy wonder stil
Voor iemant die haer minnen wil;
Nu is my seker vont geseyt,
Waer door het minnen wort beleyt
Soo diep begraven in der nacht,
Dat niet een mensch daer op en acht;
Ja hy, daer al het stuck op slaet,
En weet niet wat'er omme-gaet.

SIBILLE.
Wel, dat is vry al veel geseyt,
Maer seght, hoe wort'et aen-geleyt?

ROSETTE.
Indienje maer beloven wout,
Dat ghy het niemant seggen sout,
Ick goot het stracx in uwen schoot.

SIBILLE.
Segh op, van my en is geen noot.

ROSETTE.
Een hooft-scheêl van een dorre puyt,
De schobben van een draken-huyt,
Het ooge van een swarte kat,
Met klaeuwen van een vaele rat,
De maege van een vogel-struys,
De milte van een vleder-muys,
Het schrapsel van uw lincker voet,

Gedoopt in enckel slangen-bloet,
En dan een maeghde-perckement
Met naere teyckens afgeprent;
Dit al te samen wel bereet,
En vast gebonden in het kleet,
Of anders sachtjens wegh geset,
Ontrent of in het stille bedt
Van iemant die men heeft gesint,
't Is seker, dat men bate vint;
Want siet, het neemt de geesten in,
En dwinght de vryers totte min.

SIBILLE.
Wat ramp, wat komt u in het hooft?
Of sijt ghy van uw sin berooft?
Verdwaelde maeght, ellendigh kint!
Dit al en is maer enckel wint,
Maer droomen van een koortsich mensch;
't Is daerom, 't is mijns herten wensch,
Dat ghy terstont, en metter daet,
Die vreemde rancken achter laet;
Hoe, meynt ghy dat een vuyle kat,
Een puyt, een huyt, 'k en weet niet wat,
Heeft macht oock over onsen sin?
Ick bidde, beelt'et u niet in!

ROSETTE.
Wel hoe, is dit soo grooten quaet?

SIBILLE.
Beminde maeght, ick segge jae't:
Wie oyt vertrouden op den Heer,
Misprijsen dit geweldigh seer
En stellen alle voor gewis,
Dat dit van God geweken is.
Ja meynen, dat het hels gebroet
Stracx, waer men dese grille doet,
Sijn slim bedrogh daer onder menght,
En veel ten quaden eynde brenght.
Voor my, ick houde gants verdacht
Al wat men door verholen kracht
Ons wil gaen dringen in den geest;
Ghy daerom, sijt'er voor bevreest,
Ten sijn maer dingen sonder slot,
En ester strijdigh tegen God.

ROSETTE.
Hoe, kan het sap van selsaem kruyt,
Dat in de naere bossen spruyt,
Hierin geen beter saken doen?

SIBILLE.
Vriendinne, wandelt in het groen,
Maer acht het kruyt en al het sap
Hier niet als enckel kinder-klap.
God is een Heer van ons gemoet:
Hy, die het sluyt en open doet,
Hy is, die ware liefde plant,

Als vader van den echten bant[1].

ROSETTE.
En is'er dan geen kunst met al,
Die dienstigh is in dit geval,
Op dat een vrijster sy bemint?

SIBILLE.
Ick sie, ghy sijt hier toe gesint;
Wel aen, ick weet een toovery,
Die staet de jonge maeghden vry;
Ick weet een greep, een vaste kunst,
Die u kan stellen in de gunst
Van dees en die, van al de stadt.

ROSETTE.
Ey lieve juffrou, leert my dat;
Ick sal u weten grooten danck
Van heden af, mijn leven lanck;
Want daer en is ter werelt niet,
Dat eer kan heelen mijn verdriet;
En ick weet geenen beter raet,
Die my soo wel te sinne staet;
Dus, wat ick immer bidden magh,
Soo brenght de kunste voor den dagh.

SIBILLE.
Ick sal 't u seggen met een woort,
En leert'et vry een ander voort;

1) De his ita Thomas Erastus, Professor Heydelbergh. lib. 1. Disput. Medicin. contra Paracelsum: Omnes orthodoxi et veteres ita judicant: Clemens, Justinus, Origenes, Eusebius, Chrysostomus, Hieronymus, Augustinus, et saniores Scholastici. Unumascribam ex Tatiquo Assyrio: Nullus affectus, inquit, perroccultam alterius rei dissensionem tollitur, nec aegrotus curatur amuletis; Daemonum istae aggreasiones sunt, et qui aegrotat vel amat vel odit, istos auxilliatores adsciscit. Manifesta est superstitio, ubi rebus quibusdam vires ascribuntur, quas per naturam suam habere nequeunt; ut, quando corallis vel hypericoni ascributur potestas daemones, tonitrua et similia fugandi. Dictum quoque fuit corporeum in mentem nihil posse. Hoc certum est, pharmaca non mutare animos, nisi prius temperaturam corporis, quod longo demum tempore fit; taceo impossibile esse ita mutare temperaturam, ut amor potius sequatur quàm alia passio. Vide Plutarch. in vita Pericl. Mich. Montagn. lib. des Essais 2. cap. 26.

Al wat kan leyden totte deught,
Dat is ten besten voor de jeught.

ROSETTE.
Waer toe vertoeft? wel aen, begint!
Het schijnt dat my de lust verslint.

SIBILLE.
Een sedigh hert, een soete mont,
Een heus gelaet, een reyne gront,
Een sachten aert, een eerbaer oogh,
Gematight tusschen laegh en hoogh,
Een tonge vol beleeft geluyt,
Die alle dingh ten besten duyt;
Dat is de rechte toover-kunst,
De beste gront van alle gunst,
Die sal u maecken lief-getal
En hier èn t'huys èn over al.

ROSETTE.
Is 't anders niet? ick sat en dacht
Op diep geheym, en naere kracht,
Op groot beleyt, en hoogh gebiet;
Maer 't is, eylaes! een gladde niet.

SIBILLE.
Wel, vrijster, waerom seghje dat?
Het is voorwaer de rechte pad,
Waer door een eerbaer herte gaet
En binnen gunst èn buyten haet;
En, weerde maeght, geloofje my,
En leert noyt ander toovery!

ROSETTE.
Noch is my niet genoegh gedaen,
Dus laet ons hier wat anders gaen:
Ick bidde, spreeckt doch eenmael rond;
Spreeckt, segg' ick, juffer uytten mond,
Wat raet, om haest te sijn getrout?

SIBILLE.
Dat ghy u stil en sedigh hout.

ROSETTE.
Maer dat is gants een quade voet,
Wie vordert oyt, die niet en doet?

SIBILLE.
Gelooft'et vry, ick segh'et noch,
Ten sijn geen treken van bedrogh;
Het is een heus, een eerbaer dingh,
Te wijcken voor een jongelingh;
Ghy, laet daerom uw kracht bestaen
In wij eken en te rugge gaen.

ROSETTE.
Wel, dat is noch al vreemder slagh,

Die immers niet bestaen en magh;
Gewis, ghy leyt ons van het stuck,
En hout ons eeuwigh in den druck,
Het schijnt dat ghy, te mijner spijt,
De gansche maeghdom tegen sijt.

SIBILLE.
Ey, laet u raden, weerde maeght!
Niet dat den onlust verder jaeght,
Niet dat den vryer beter vanght,
Als dat hy staêgh in twijfel hanght;
Dat is voor alle minnaers soet,
Dat is voor alle maeghden goet,
Want ondertusschen leert de tijt,
Hoe sich een jonge vryer quijt.

ROSETTE.
Gewis, 'k en kan het niet verstaen,
Of wijft'et my wat naerder aen.

SIBILLE.
Wel hoort, ick weet een soet geval,
Dat u dit klaerder toonen sal;
't Gedenckt my, dat ick lestmael sagh,
Dat hier te passe komen magh:
Een jonge meyt, een vissers kint,
Die veeltijts nette-garen spint,
Gingh treden in een lange baen,
En siet, ick gingh'er neven staen:
De vrijster maeckt een vasten draet,
Soo langh als sy te rugge gaet;
Maer geeftse toe, oock maer één tret,
Daer staetse dan terftont verset;
Want met sy laet haer eersten loop,
Soo kinckt haer garen overhoop,
En stracx, naer ick het stuck bemerck,
Soo is'et al verloren werck.
Leert hier, o maeght! uyt dit gesicht,
Leert hier een rechte vrijster-plicht;
Een ieder kunst die heeft een vont,
Waer op haer wesen is gegront;
En siet, dit is de rechte voet,
Hoe dat een vrijster vryen moet:
Een vryer lijckt een krocodijl,
Een beest dat woont ontrent den Nijl;
Want die het monster wil ontgaen,
Dien loopt'et veerdigh achter aen;
Maer grijpt'et iemant na de vacht,
Dien vliet het dier met alle macht.

ROSETTE.
'k En weet niet watje niet en vint,
Daer mede ghy de maeghden bint.
Het schijnt, vermits ghy sijt getrout,
Dat ghy ons als in banden hout;
En 't is ons, vrye maeghden, pijn
In desen dwangh te moeten zijn:
My dunckt, mocht ick hier in begaen,
Ons saken souden beter staen.

SIBILLE.

Waerom, vriendin, hier in ontstelt,
En uwe teere jeught gequelt?
Waerom onnoodigh siel-verdriet?
Uw doen, o kint, en doet'er niet:
Weest hier niet stout of onbeschaemt,
Maer heus, gelijck het u betaemt,
En al wat vorder dient gedaen,
Laet dat op uwen vader staen;
Gaet, klaeght'et God, in uw gebet,
Al wat u hier en elders let;
Hy sal gewis, wanneer het dient,
U paren met een echte vrient,
Misschien oock door een vreemden voet,
Die noyt en quam in uw gemoet,
Siet, al wie vlytich overmerckt,
Hoe God in alle dingen werckt,
Die vint een diep, een hoogh beleyt,
Dat ons de reden niet en seyt,
Die vint een onbegrepen raet,
Die ons vernuft te boven gaet;
Het licht, al is'et onverwacht,
Dat treckt hy dickmael uyt te nacht;
Veel menschen vol van stoute waen,
Die laet hy sonder eere gaen;
En iemant die verschoven sit,
En om geen staet of eere bidt,
Die treckt hy dickmael uyt den poel,
En set hem op een hoogen stoel.
My dunckt, dat God op desen gront
Oock handelt met het echte bont:
Een vlugge meyt, een stoute-bil,
Die als met krachten trouwen wil,
Sit dickmael seve jaren lang,
En spreyt haer nette sonder vang;
Daer onderwijl een lieve maeght,
Die noyt haer goeden naem en waeght,
Maer hout haer sinnen in den bant,
Wort aengesocht van alle kant;

En, liet ick 't om der eeren niet,
Ick seyde waer het is geschiet.
Ick stont te Leyden eens en keeck,
En leerde toen een soete streeck:
Daer quam een vrijster roeyen aen,
Gelijck daer veeltijts wort gedaen;
De vrouwen, als het is bekent,
Sijn veel tot roeyen daer gewent;
Het meysje, flucx en onvermoeyt
Quam na de kaye toe geroeyt;
Ick, die hierop nam goet gemerck,
Stont vast en dacht: wat vreemder werck!
De vrijster wil aen desen kant,
Maer slaet het oogh op 't ander lant;
En niet-te-min sy vordert meer,
Als ofse gingh den rechten keer.
Siet, vrienden, hoe de werelt gaet,
De schijn is anders als de daet:
Schoon of een maeght den rugge biet,
Ten hindert aen het roeyen niet.

ROSETTE.
   Dat oock een vrijster roeyen kan,
Soo veerdigh als een rustigh man,
Gebeurt oock wel in onse stadt,
Maer noyt en hebb' ick 't soo gevat,
Als ghy het nu voor oogen set,
En maeckt het tot een maeghde-wet.
   Ick sie geen dingh en is soo kleyn,
Of 't gaet u tot het innigh breyn;
Geen dit of dat, geen boere-schuyt,
Of ghy en treckt'er voordeel uyt.

SIBILLE.
   't Is waer, gelijck als ghy bemerckt,
Dat my de geest dus somtijts werckt,
Oock meyn ick dat na desen voet
Een ieder mensche leven moet:
   De werelt is een groot tooneel,

Daer alle dingh, en ieder deel,
Ons dienen moet tot goede leer,
Ten prijse van den Opper-heer.
Siet al dat aen de rotsen groeyt,
Siet al wat opte velden bloeyt,
Siet al wat in het water is,
Tot aen het alderminste lis,
Siet alle dingh met rijpen sin,
Daer schuylt voor ons een segen in;
En hierom wensch ick alle daegh,
Dat ick ter werelt niet en saegh,
Noch boom, noch bloem, noch eenigh dingh,
Of dat het my ter herten gingh.
Ick wensche, dat'er niet een bies
Ontrent de schrale duynen wies,
En dat'er niet een kleyne mier,
En dat'er niet een naeckte pier
Op al de nutte landen kroop,
En voetsel uyt der aerden soop,
Of dat ick die, naer rechten eys,
Ontleden mocht in mijn gepeys,
En vinden daer het vol bescheyt,
Dat ons tot God den Schepper leydt.
   De vissen swemmen in den stroom,
De vogels springen op den boom,
De beesten liggen op het kruyt,
Maer niemant treckt'er leeringh uyt;
Sy vullen maer alleen den buyck,
En vorder is'er geen gebruyck.
De mensche moet al hooger gaen,
Wanneer hy siet de boomen staen,
Wanneer hy op de kruyden treet,
Of vruchten van den acker eet,
Wanneer hy alderhande vee
Siet trecken uyt de woeste zee;
Of gaet'et hem niet in den geest,
Soo leeft hy schier gelijck een beest.

ROSETTE.
   Had ieder een dit oogh-gemerck,
Hy ware nimmer sonder werck,
Hy leerde staêgh al waer hy gingh,

En prese God in alle dingh.
Maer, ach! waer doet'er iemant dit,
Schoon dat hy dickmael ledigh sit,
Schoon dat hy groote dingen siet,
Dat God hem gunst en liefde biet!
Eylaes! hy doet gelijck een kint,
Dat prenten in een boeckjen vint:
Ten let niet waer de reden gaet,
Noch wat'er by geschreven staet,
Ten treckt niet anders uyt het beelt,
Als dat het met de kunste speelt.
Wy sien geduerigh Godes werck,
Doch met geen ander oogh-gemerck,
Als tot 'k en weet niet wat vermaeck,
En daer in leyt ons gansche smaeck:
Wie denckt'er oyt om goede leer,
En klimt dan vorder tot den Heer?
Eylaes! men speelt met onverstant
Slechts aen de schors en om de kant;
En niemant sent een hooger geest
Tot binnen in de middel-keest.

SIBILLE.
De mensch en is hier niet gestelt
Of om te rennen op het velt,
Of om te woelen in de stadt,
Op dat hy veel of lecker at;
Neen, dat en is het eynde niet,
Waer op dat edel schepsel siet;
God schonck den mensch het aertsche dal,
En wat'er is of komen sal;
Maer hy, des Hemels opper-heer,
Die schiep den mensch tot sijner eer.

ROSETTE.
Voor my ick wil van nu voortaen
Beginnen beter acht te slaen,
En met een naerder ondersoeck
Gaen letten op het werelt-boeck.

SIBILLE.
God doe de gunst aen uwe jeught,
Op datj'et soo betrachten meught!

ROSETTE.
Maer, weerde jonck-vrou, segh een reys,
Van waer komt u dit hoogh gepeys?
Want toenje noch een vrijster waert,
Al scheenje geestigh uytter aert,
Soo spraeckje doch, gelijck als ick,
Of van een kant, een moye strick,
Een nieuwe dracht, een hoofse keurs,
Een wayer of een Fransche beurs,
Of van een keten of een ringh,
Die geestigh om de leden hingh,
Of diergelijcke poppe-goet,

Gelijck de meeste jonckheyt doet;
Maer nu, soo heeft uw gants beleyt
Sich vry wat anders toebereyt,
En 't is niet soo het eertijts plagh;
Ey, seght eens hoe het komen magh?

SIBILLE.
Het deel, dat God mijn jonckheyt gaf,
Leydt my als van der aerden af,
En wijst my tot een ander rijck.

ROSETTE.
   Wel siet dan, heb ick ongelijck,
Dat ick een weerde vrient begeer,
Die my oock, in dit woeste meer
Mocht wijsen hoe ick seylen moet?

SIBILLE.
   Wie seyt'er, datje qualick doet?
Ick prijse, ja, het echte stont,
Maer niet als op den rechten stont.
   Wy sijn een weynigh uytte schreef,
Dus haelt uw reden daerse bleef.
My dunckt, na ghy de sake drijft,
En uwe vrijster hier beschrijft,
Dat niet soo wel in haer gelaet,
Als schroom en droeve schaemte staet,
En efter sie ick alle daegh,
Het gaet'er anders in den Haegh:
Meest al wat daer is opgevoet,
Dat prijst een onversaeght gemoet;
Set hoofsche juffers op de straet,
Of midden in een vollen raet,
Ja, daer een Koninck op haer siet,
Sy bleycken of sy blosen niet;
En waer doch wort'er hoofs geleert
Als daer men in het Hof verkeert?

SIBILLE.
   Hoe, meynje dat voor al het Hof
In seden heeft den meesten lof,
En dat'et na moet sijn gedaen
Al wat in Hoven wort bestaen?

ROSETTE.
   Wat my belanght, ick segge ja,
Een ieder doet de Prinssen na;
En al wat iemant geestighs weet,
Dat is in Hoven eerst gesmeet.

SIBILLE.
'k En spreke niet in dit geval,
Wat kleet een vrijster dragen sal,
Daer van heeft u de Maeghde-plicht
In korte woorden onderricht.

ROSETTE.
   Ick bidde des al niet-te-min,
Seght ons hier op eens uwen sin.

SIBILLE.
   Een kleet dat net is sonder pracht,
Dat houd' ick voor de beste dracht;
Een hooft vol stricken, sonder doeck,
Een mou, soo dick, gelijck een broeck,
En al dat ander vremt bejagh,
Van bijster grooten omme-slagh,
En alle daegh een nieuwen vont,
En alle dingen wonder bont,
En past geen dochter van der stadt,
Al heeftse vry een groote schat,
En voeght geen maeght van uwen aert.

ROSETTE.
   Ick meynde datj' al hoofscher waert.
Voor my, al wat het Hof begint,
Daer ben ick wonder toe-gesint,
En wis, het staet my wel soo groen;
Mocht ick maer slechs mijn wille doen,
Het Hof en droegh noyt vreemt gewaet,
Of ick en had'et metter daet.

SIBILLE.
En, mocht'et gaen na mijnen wensch,
Ghy waert terstont een ander mensch.

ROSETTE.
Hoe, is'et niet een schoone saeck,
En voor een vrijster groot vermaeck,
En staet'et niet geweldigh breet
In steden hoofs te sijn gekleet?
Seght watje wilt, slechs om de dracht
Is menigh mensche hoogh geacht;
Men wort daer, van de slechte liên,
Als voor een wonder aengesien.

SIBILLE.
   Een wonder, ja; maer, lieve kint,
En gaet hierin niet al te blint:
Al wat'er vreemt en selsaem staet,
Dat is gemeenlick uytte maet:

En uyt te munten boven al,
Dat is een wegh tot ongeval,
Het drijft de menschen tot de spijt,
En maeckt een jonge maeght benijt;
Want al dat bont en prachtigh gaet,
Dat raeckt gemeenlick in den haet;
Dus wie, door middel van de pracht,
Tot ick en weet wat eere tracht,
Die gaet de rechte wegen niet,
Waerom men iemant eere biet:
Geen bagg' of kleet, maer enckel deught
Dat is het ciersel van de jeught,
Dat is alleen de rechte voet,
Waer door men achtbaer worden moet.
In 't korte, vrijster, wieje sijt,
En leght geen gronden van den nijt;
Maer woont in u een edel bloet,
Of in uw siel een reyn gemoet,
Siet, datje desen regel hout:
Hoe schoonder steen, hoe minder gout. -
Dan, seght my doch eens, lieve maeght,
Wat heeft een vrijster oyt bejaeght?
Wat is 't, dat deef' of gene vingh
Om datse na den adel gingh?
Hier komt een vryer met een pluym,
Die set het seyl te bijster ruym;
En daer misschien een vremden haen,
Die met den degen weet te gaen:
Van elders rijst een edelman,
Voor die het maer gelooven kan,
Die roemt van dat men noyt en las,
En dat sijn leven niet en was;
Siet daer me-juffrou dan getrout,
Gedroopt alleen met eygen smout,
En ester uytter-maten breet,
En wonder moedigh uyt-gereet,
Niet hoofs alleen, en voor het oogh,
Maer oock in prijs geweldigh hoogh;
Het huys ten breetsten toegerust,
Met dingen van een vremde kust,
De kinders prachtigh op-gevoet,
Gelijck de nieuwen adel doet,
Vry hooger als een edelman,
En dat al op haer nieuwen van.
Ey seght, wat sal 't ten lesten sijn?
De daet gegeven voor den schijn;
Al 's vaders erf en moeders goet
Gesmolten in den hoogen moet.
Wat my belanght, ick prijse meest
Te schoeyen op sijn eygen leest;
Oock heb ick deef' en die gekent,
Tot hoofsche dracht alree gewent,
Die, naer een maent te sijn getrout,
Dat gantsche wesen heeft berout,
Uyt reden, dat een sedigh man
Dat vreemt gestel niet lijden kan:

Siet daer, hoe seer dat ieder geckt,
Daer wort het hooft dan weer gedeckt,
Men doet in alle dingen min,
Het seyl dat moet een reefjen in.
Denckt, hoe dat onse juffer past,
Die liever altijt hooger wast,
Dat prachtigh hooft, dat hoofsche kleet,
Dat baert haer dan het meeste leet;
En noch is 't beter soo gedaen,
Als op sijn hoofs te blijven gaen,
En by een man van middel-maet
Te drijven al te grooten staet.
Ghy, soete maeght, schouwt dit gevaer,
En laet dat hoofsche wesen daer;
Het dalen is te grooten spijt,
En rijsen kan men alle tijt.

ROSETTE.
Ick ben verstelt in dit geval,
'k En weet niet wat ick seggen sal,
Het stuck dient naerder ondersocht,
En vry wat beter overdocht;
Doch 't is genoegh van dese praet,
Keert weder tot het hoofs gelaet.

SIBILLE.
Oock dit en heeft my noyt behaeght.

ROSETTE.
Wel hoe, moet clan een jonge maeght
Sijn bleyck, en peers, en weder root,
En dat oock buyten alle noot?
Voor my, 'k en kan het niet verstaen,
Waer toe het dienstigh is gedaen;
Beschaemt te sijn is quesels werck,
En niet van die, met vast gemerck,
Haer vordert om te sijn getrout,
En staêgh haer vryers onderhout.
Doch waerom moet ick sijn beschaemt,
Indien ick doe dat my betaemt?
Laet iemant, die oneerlick leeft,
Of ietwes op de leden heeft,
Verschieten om 'k en weet niet wat,
En drillen als een dorre blat.
Maer ick, of iemant mijns gelijck,
In goet en oock in deughden rijck,
En wien men niet verwijten kan,
Magh die niet gaen voor alle man?
Magh die niet, met een vry gemoet,
En met een onvertsaeghden voet,
Magh die niet treden over straet,
En toonen ieder bly gelaet?
Magh die niet komen over al?
Zoo seght eens wie'er komen sal?
Ick segge dat een reyne geest
Is koen, is vast, is onbevreest;
De deught is bout, een dief is bloô.

SIBILLE.
Wel, soete maeght, hoe spreeckje soo?

Een maeght is schuw, een hoer is stout,
En dat is duysent jaren out.
Soo ghy alleen van mannen spraeckt,
Ghy had misschien het wit geraeckt;
Maer ester weet, dat oock een man
Te stijf van aensicht wesen kan:
Een strack, een hart, een stout gelaet
Verweckt niet selden grooten haet;
Doch, wat belanght een stoute maeght,
Die heeft noyt wijsen man behaeght.
Doorsiet de boecken al te mael,
In Griecksche, Roomsche, Fransche tael,
En wat'er geestigh is gemaeckt,
Dat al de beste geesten smaeckt;
Men vint een maeght daer af-gemaelt,
Niet soo gelijck als ghy verhaelt,
Niet stout, of die voor alle man
Met stijve kaken spreecken kan,
Maer stil, en van een sachten geest,
Die lichte bloost, en lichte vreest,
Die sedigh spreeckt, of stille swijght,
En licht een aerdigh bloosjen krijght;
Dat is van outs het maeghde-beelt,
Dat ieder een sijn herte steelt;
De schaemt' ontrent de teere jeught,
Dat is een teycken van de deught,
Een teycken van een sachten aert,
Dat hondert goede dingen baert;
Dus, waer ick oyt van maeghden las,
Daer vont ick dat oock schaemte was[1].

1) Cum tener ille in virginibus puador ad mores aulicos hodie facere non putetur, imò à multis improbetur; accipe, benevole lector, quaedam tum veterum, tum recentium, eâ de re testimonia: Hieron. ad Celant. lib. 20. Epist. 20. Ornes pudicitiam verecundia, quodque praecipuum semper fuit, cuuctas in te virtutes pudor superet. Stobaeus Serm. 27. Demades ajebat pudorem in muliere pulchritudinis arcem esse. Demosthen. de Repub. Rubor virtutis color est. Annaeus Robert. Rer. Judicat. lib. 4. cap. 10. Verecundia pudicitiae comes est, castitatis custos, insigne muliernm decus ac ornamentum. Ornat enim pudor aetatem, taciturnitas commendat pudorem. Ludow. Vives de Christian. Poemin. lib. 1. cap. quomodo foris aget mulier. Illa foemina mihi sacundissima, cui, cùm verba erunt ad viros facienda, rubor toto ore suffunditur, turbabitur animus, et verba non suppetent. Testimonia Poëtarum. - Virg. 12. AEueid. Indum sanguineo veluti violaverit ostro Si quis ebur, vel mixta rubent ubi lilia multâ Alba rofâ tales virgo dabat ore colores, Flagrantes persusa genas, cui plurimus ignem Subjecit rubur, et labefacta per ossa cucurrit. Statius 2. Theb. Ibant insignes vultuque habituque verendo Candida purpureum fusae super ore ruborem, Dejectaeque genas. Ovid. 3. Metamorph. Nescit quid sit amor, sed et erubuisse decebat, Hic color aprice pendentibus arbore ramis, Aut ebori tincto est. Idem Epist. her. 11. Erubni, gremioque pudor dejecit ocellos. - Sed et audi novos, nec rerum anlicarum imperitos: Don Antoine de Guevare Epist. à Mosen Puche. Je tiens pour certain qu'en une femme honteuse il y a peu à reprendre, et en celle qui est affrontée il n'y a rien à louer. De maniere que le meilleur douaire, le meilleur heritage. et le meilleur joyau qu'une femme peut avoir, est d'estre honteuse. Mich. de la Montag. des Essais lib 2. cap. Nos peres dressoyent la contenance de leur filles à la honte et à la crainte (les courages et les desirs tousjours pareils) nous à l'asseurance; nous n'y entendons rien: c'est à faire aux Sarmates, qui n'ont loy de coucher avec homme, que de leur mains elles n'ayent tué un autre à la guerre.

ROSETTE.
Nochtans, wie sich soo lichte schaemt
En quijt haer noyt soo dat betaemt;
Want, alsse by de menschen koomt,
Zoo staets' in alle dingh beschroomt,
Haer woorden hebben geenen val,
Zy weet nau hoe sy spreken sal;
Het eerste, midden, en besluyt,
Dat koomt'er al benepen uyt,
Zy staet en trilt oock by een vrient,

SIBILLE.
Maer, gaet niet vorder als het dient:
Ick wil niet soo versaeghden geest,
Die oock sijn eygen schaduw' vreest,
Ick wil een stil, een heus gelaet,
En dat in rechte middel-maet;
En evenwel soo gaet'et vast,
Dat wijse lieden sijn gepast
Veel liever met een teere maeght,
Die haer oock wat te sedigh draeght,
Als met een veegh, die in de praet
Door vryheyt haer te buyten gaet;
Dus schoon sy wort by wijlen stom,
(En siet, men weet niet eens waerom)
Dat eerbaer swijgen menighmael,
Is beter als de beste tael,
En 't maeckt haer over al bemint.

ROSETTE.
Ick ben hier anders in gesint,
Dus seght ons hier de reden van.

SIBILLE.
Ick wil, indien ick maer en kan:
Siet, als u 't eerbaer root ontsteeckt,
Terwijl dat iemant met u spreeckt,
Het is een eer die hem geschiet,
Dat ghy hem roode wangen biet,
Uw jeughdigh bloet, te voren stil,
Dat huppelt op, om sijnent wil,
Ja 't koomt hem vlytigh in 't gemoet,
Gelijck men lieve vrienden doet;
Dus wort hem in den sin gebracht,
Dat ghy hem eere weerdigh acht.
Dan koomt'er noch een reden by,
Die wil ick dat u kondigh zy:
Een maeght die teere wangen heeft
Indiense tot haer dagen leeft,
Die krijght wel licht een vaster huyt,
Oock eerse dertigh jaren sluyt,
Maer wort een vrijster on beschaemt,
Of stouter als het haer betaemt,
Die is, voor dan en alle tijt,
Haer stil en sedigh wesen quijt,

Want als het reyn, het edel root
Is in de maeghden eens gedoot,
De schaemt eylaes! een teere blom,
En keert dan nimmer wederom:
Wien eens dat aerdigh waes ontglijt,
Die mist het dan voor alle tijt.
Zoo my dan iemant vragen sou,
Hoe ick een maget liever wou,
Te vry, of al te seer beschaemt?
Ick seyd' hem, dat het eer betaemt
Te wesen sedigh boven maet,
Als wat te stout in haer gelaet.

ROSETTE.
Ick vinde des al niet-te-min,
De schaemte brenght veel schaden in;
Maer is een vrijster geestigh koen,
Die weet haer waren voor te doen,
Die koomt den vryer tegen gaen,
En toont haer midden op de baen,
Ja, koomt soo dichte by den man,
Dat hy het niet ontsetten kan.
Doch vrijsters die te bloode zijn,
Die blijven in de maeghde-pijn,
Want of'er schoon een vryer koomt,
Zy vinden haer in als beschroomt;
En daerom zijnse bijster schouw:
Een bloode maeght, een late vrouw.

SIBILLE.
Maer is een vrijster al te stout,
Die wort dan lichte noyt getrout.

ROSETTE.
Noch dient'er ester wat gedaen;
Wat quam'er oyt van stille staen?

SIBILLE.
Weest kloeck en besigh over-al,
Maer beter stil in dit geval.

ROSETTE.
Hoe, waerom geefje desen raet?

SIBILLE.
Om dat het woelen niet en baet;
Want schoonje staêgh uw ziele quelt,
En al uw kracht te weere stelt,
Ja schier geheele nachten sucht,
't Is al om niet en sonder vrucht;
De sleutel van den echten bant,
En is doch in geen menschen hant;
Besiet, hoe menigh eerbaer maeght,
Die noyt haer teere schaemte waeght;
Besiet, hoe menigh sedigh hert,
Dat van sijn deel verscheyden wert,
Of met de baren vander zee,
Of door een onbekende reê,
Of door een meir van enckel sant,
Of door een ongebaende strant,

Of door een bosch of eensaem wout,
Dat noyt van menschen is gebout;
En noch soo krijghts' haer wederpaer,
Oock eer het iemant wort gewaer:
God leyt de sijnen metter hant,
En brenghtse tot den echten bant;
Dus wie op hem alleen betrout,
En eygen tochten wederhout,
Die krijght gewis, ter rechter tijt,
Dat hem tot enckel heyl gedijt.
   Siet Zipora, des Priesters kint,
Siet, hoe sy haer geselschap vint:
Sy woont daer heen in Midian,
En krijght een wijs en heyligh man;
Een man oock in des konincx hof
Van groot beleyt, en hoogen lof,
Een man, oock by de meeste groot,
Die koomt haer vallen in den schoot.
   Rebecca weet van geen gevry,
En min van slimme linckerny;

Sy weyt de schaepjens in het groen,
En laet dien grooten herder doen,
En siet, sy wort'et nauw gewaer,
Of krijght een hoeder over haer.
Was Hester niet een slechte maeght,
En uyt haer eygen lant gejaeght?
En siet, des efter niet-te-min,
God maecktse tot een Koningin;
Sy pooghde niet door eygen daet,
Maer God die was haer toeverlaet.
In 't korte, na dat ick het merck,
Het huwen is geen menschenwerck,
Ons doen en is maer losse waen,
Dus laet'et op den Heere staen.
Weest datje sijt, en steunt op God,
En wacht van daer een gunstigh lot.

ROSETTE.

Ick neem uw goede reden aen,
Ick sie het dient alsoo gedaen;
Maer laet my daer-en-tusschen toe,
Dat ick hier op een vrage doe:
De vrijsters die op trouwen staen,
Die sijn gemeenlick seer begaen.
Om eens te weten vast bescheyt,
Wat man haer God heeft toegeleyt;
Ick mede, soo de jonckheyt plagh,
Nieusgierigh over dit beslagh,
Ben gansch tot dese kunst gesint,
Maer seght of ghy het dienstigh vint?
Hier achter woont een selsaem wijf,
En doet de jonckheyt groot gerijf,
Sy heeft een wonder gau verstant,
Om ieder uyt sijn eygen hant
Te seggen, met een grooten schijn,
Wie dat haer beste vryers sijn;
Sy weet de droomen van der nacht,
En wat men in de stilte dacht,
Te passen op een ware daet,
En wat'er uyt te wachten staet;
Noch toontse door een spiegel-glas,
Wie dat weleer de liefste was;
En schoon hy is niet in het lant,
Noch toontse daer sijn eygen stant:
Sy toont hoe dat hy buyten leeft,
En wie hy daer verkoren heeft;
In 't korte, wat'er schorten magh,
Dat brenght de spoockster aen den dagh:
Sy weet geluck en ongeval,
En wat ons wedervaren sal;
Het schijnt, sy heeft'et al gesien,
Wat man en vrijster kan geschiên,
Wat houtje doch van dese kunst?

SIBILLE.

Soo lief ghy hebt des Heeren gunst,

Onthout u van dat naer-bejagh,
Dat niet als hinder geven magh;
Het is den Duyvel raet gevraeght,
En Godes segen wegh gejaeght;
Want hoe sou doch een grilligh wijf,
Door, ick en weet niet wat, bedrijf,
Doorgronden onsen ganschen loop?
Ick bidde laet dien snooden hoop:
Geluck te seggen uyt een hant,
Is ongeluck en mis-verstant.
Al die sich best hier op verstaen,
En siet men hier niet verder gaen,
   Als dat een hant hun, nu en dan,
Iet van ons tochten seggen kan;
En noch soo is 't een momme-kans,
Die niemant dient, als vijse mans.
En om een droom bedroeft te sijn,
Dat acht ick niet als malle pijn:
Siet, dat een mensche door den dagh
Geduerigh in de sinnen lagh,
Of dat hy vóór den slaep bedacht,
Dat quelt hem dickmael in der nacht,
Dat hanght en woelt hem door den sin,
En beelt hem vreemde dingen in.
Als iemant op de luyte speelt,
Soo lange tot'et hem verveelt,
En scheyt'er dan ten lesten uyt,
De snaren geven noch geluyt,
En maecken dan, een wijle langk,
Een kleyn geruys, een wederklangk,
En schoon het komt ons van de luyt,
Men hoort wel dat'et niet en sluyt.
   Wanneer de mensche leyt en slaept,
En weder nieuwe krachten raept,
De geest die speelt, men weet niet wat,
Niet weerdigh op te sijn gevat;
Dus laet de vijse droomen daer,
Niet een van duysent is'er waer;
En al dat duyster ondersoeck
En staet niet in den maeghden-boeck.
Beveelt aen God dit gansch beslagh,
En laet'et gaen gelijck het magh.

ROSETTE.
   Moet dan geen vryer met beleyt
By maeghden worden aengevleyt,
Ten minsten als'er iemant koemt,
Die ons sijn eygen herte noemt,
Die ons sijn troost en leven hiet,
Ja staêgh sijn echte trouwe biet,
En, schoon men hem niet aen en haelt,
Gestaêgh voorby ons deure dwaelt;
Laet (segh ick) dan ten minste toe,
Dat hem een maget gunste doe,
En niet, door eenigh strengh gelaet,
Hem dringe tot een wrangen haet.

SIBILLE.
   Ick ben hier in met u gesint,

Want noyt en heb ick twist bemint;
Oock weet ick, dat een stueren aert
Noyt gunst of soete liefde baert,
Dies prijs' ick, dat een jonge maeght
Haer niet als heus en stille draeght;
Doch één geval, dat neem ick uyt,
Dat is, wanneer een lichte guyt
Koomt rallen eenigh vuyl bejagh,
Meer als de schaemte lijden magh;
Dan meyn ick, dat sy toonen moet,
Dat hy de maeghden schande doet.

ROSETTE.
Dien regel heeft my noyt behaeght;
Want hoe sal oyt een teere maeght
Een jonghman varen in den baert,
Soo haest hy, door een luchten aert,
Iet brenght te bert, dat dertel luyt,
Of immers niet te wel en sluyt?
Ick meyne dat'et beter staet,
Dat sy haer oogen neder slaet,
En eer haer leet met swijgen wreeckt,
Als datse fel of vinnigh spreeckt:
Ick segge, dat het eerbaer root
Is haer geweer in desen noot;
Want snar te wesen in den beck,
Dat is al vry een groot gebreck.

SIBILLE.
Voorwaer, 'k en wil niet gansch en al
U tegen sijn in dit geval,
Maer, na dat my de reden seyt,
Soo dient'er eenigh onderscheyt:
Siet, als een maeght, een jonge spruyt,
Iet hoort dat niet te wel en sluyt,
't Is best het woort te laten gaen,
Als niet gevat en onverstaen;
En weder, alsse langer leeft,
En uu wat rijper zinnen heeft,
En dat'er iemant grillen seyt,
Met snege woorden omgeleyt,

Soo dat men daer in anders niet,
Als door een dicke nevel siet,
Dan acht ick noch den besten raet,
Dat onse vrijster stille staet,
En hoor' het sonder tegenspraeck,
Gelijck een onbekende saeck:
Maer als misschien een stouter gast
Haer schaemte naerder ondertast,
Of dat een ongesoute quant
Springht al te weeligh uyt den bant,
En maecktet, door een losse mont,
By ware maeghden al te bont,
Soo dient'er vry een strengh gemoet,
Dat hem na rechte weerde groet.
   Weet, als u iemant onderhout,
Die niet als vuyle grillen spout,
Dat hy koomt kloppen op de haegh,
En doet gelijck een stille vraegh,
Hoe ghy de sake sout verstaen,
Indien hy verder wilde gaen:
Een die verdraeght onnutte praet,
Die leyt als gronden tot de daet.
   Niet dat ick wil, in dit geval,
Dat oyt een vrijster schelden sal,
Of datse met een fel gebaer,
Sal iemant vallen in het haer;
Neen, dat maeckt al te quaden naem,
En is tot minnen onbequaem;
Niet dat de liefde soo verdrijft,
Als dat een jonge vrijster kijft,
't Is best, dat sy het woeden mijt
En deftigh spreke sonder spijt,
Of toone, met een strengh gelaet,
Dat haer dat jocken tegen staet;
En, soo dat even niet en baet,
Soo wil ick datse vorder gaet,
En datse voorts den spotter schout,
En haer uyt sijn geselschap hout,

ROSETTE.
   Wel hoe, vriendinne, soo gestoort,
En al maer om een kluchtigh woort?
Gewis ghy seylt al wat te scherp,
En maeckt een vrijster al te serp;
Want soo ick desen regel hiel,
En ieder een soo bitsigh viel,
Gewis ick gingh in korten tijt
Vooral mijn soetste vryers quijt,
En, tot een meerder ongeval,
Ick hiete suyr-muyl over al.

SIBILLE.
   Neen, dat is enckel onverstant:
Men spreeckt geen jonge vrijster schant,
Dat sy uyt haer geselschap went
Een, die men voor een spotter kent.

Ick wensche dat een vrijster sy
Juyst soo, gelijck een honingh-by,
Die, schoon men tot de plaets genaeckt,
Daer sy van bloemen honigh maeckt,
Nochtans aen niemant hinder doet,
Die heus en nuchter haer begroet;
Maer vintse daer een droncken slet,
Soo is haer strael op hem gewet,
Sy prickt, sy steeckt sy valt hem aen,
Tot hy ten lesten ruymt de baen,
Ick segge dan met beter schijn,
Het sal u meerder voordeel sijn,
Dat ghy het slim geselschap haet,
Als datj'et noch te sprake staet.
Een die het quade van hem wijst,
Die toont dat hy het goede prijst.
Al is het byetje wonder soet,
Het weet wanneer het stralen moet.
Wanneer een boere jongelingh
Set in een boom een selsaem dingh,
Een Molock, of een bulle-man,
Of wat hy leelicx vinden kan,
Sal iemant dat alsoo verstaen,
Als of het spoocksel wiert gedaen,
Op dat het ooft, uyt enckel spijt,
Daer moeste blijven alle tijt,
Ten minsten tot het neder-sijght,
En soo niet eenen plucker krijght,
Of dat het, tot eens ieders spot,
Sal van den regen sijn verrot?
Of dat het self val in het slijck,
En wort een stinckend' aes gelijck.
Neen, dat en is de meeningh niet;
Maer wat in dit geval geschiet,
Is slechts op dat de jonge vrucht
Niet sy genomen metter vlucht,
Of van een kraey die 't al verslint,
Of van een exter of haer kint,
Of van een ander vogel-grijp;
Op dat het fruyt, ten vollen rijp,
En sonder bluts, en sonder vleck,
En niet geschonden van den beck,
Mocht over tafel sijn gedient,
Ter eeren van een beter vrient.
Ick prijse dan een snege maeght,
Die dese gieren van haer jaeght,
En alle grage vogels mijt,
Die haer begraeyen voor den tijt;
Het maeghde-peertje dient gepluckt,
Niet in der haesten afgeruckt.
Let, als een kraye peeren steelt,
Hoe licht dat haer het fruyt verveelt:
Sy geeft'et hier en daer een pick,
En siet, dan valt'et in het slick,
En koomt'er dan een naeckte pier,
Of eenigh ander selsaem dier,
Een soogh, een padd', een vuyle sleck,
Die meynt het is voor haren beck,
En sit dan in haer sap en teert,

Soo dat'et alle menschen deert;
O vrijsters, mijt die snoode vreught,
Dit is een spiegel voor de jeught.
Wat dient dit naerder uytgeleyt?
My dunckt daer is genoegh geseyt.

ROSETTE.
Ick sie nu daer of daerontrent,
Waer heen sich uwe reden went,
Het stuck is weert te sijn gevat,
Ick weet exempels in de stadt.
Dan 't schijnt, dat ghy, tot onsen spijt,
Het vryen wonder nau besnijt;
Hier op dan, eer wy vorder gaen,
Voor al een korte vraegh gedaen:
Seght, dient'er oyt een man getrout,
Die sijn geloove niet en bout
Op 't eygen wit en oogh-gemerck,
Gelijck men leert in onse kerck?
Ick sie, men woont hier onder een,
Men heeft'er vrees en hoop gemeen,
Men geeft gewilligh alle dagh,
Al wat ter oorlogh dienen magh,
Ick achte, dat het echte bedt
Hier immers niet en dient belet.

SIBILLE.
Ghy siet hoe ons de daet bewijst,
Wat twist en onlust dat'er rijst,
En wat men al voor quellingh vint,
Oock tusschen lieden eens gesint;
Eylaes, het leven van den mensch
En gaet niet al naer herten-wensch:
Wat salder dan al droeve pijn,
Wat salder leet en moeyte zijn,
Als ieder door een eygen baen,
Sal willen na den hemel gaen!
Ick bidde, viert maer eenen God,
Ghy, die u voet uyt eenen pot.

ROSETTE.
Leght ons de mate niet soo na,

Op dat het ons wat ruymer ga;
Daer heeft doch menigh wijf geleeft,
Dat haren man gewonnen heeft:
De nachtegael (gelijck men seyt)
Die op het eygen bedde leyt,
Die heeft gemeenlick groote kracht,
Sy queelt oock in de midder-nacht.

SIBILLE.
Maer, kint, indien het anders viel,
Siet wat een helle voor de siel!

ROSETTE.
Een geestigh wijf kan wonder wel
Belesen haren bed-gesel;
Haer mont die heeft een soete kracht,
Die oyt veel wonder heeft gewracht.

SIBILLE.
Maer is 't niet seker dat de man,
Het stuck al harder drijven kan?
Hy weet, hy leeft, hy hoort en siet,
Waer door hy beter pijlen schiet.

ROSETTE.
Wat is'er doch van kloecke mans?
De waerheyt heeft de beste glans.

SIBILLE.
Dat is de waerheyt in der daet,
Maer siet eens hoe de werelt gaet:
Het reyne wort al eer besmet,
Als oyt het vuyl sal worden net;
En iemant, fris en wel gesont,
Indien hy kust een siecken mont,
Die wort eer van het quaet geraeckt
Dan hy den siecken beter maeckt.

ROSETTE.
Ghy hebt gewis te swaren hooft;
Het beste dient veel eer gelooft.

SIBILLE.
Wel, seght eens: of'er iemant quam,
Die over u de vryheyt nam,
En seyde: ‘Roosje, beste kint,
Ick heb u boven al besint,
Ick heb u lief, en lijde smert
Tot in het putjen van mijn hert;
Ick bidde wort mijn echte vrou,
En gunt my doch uw reyne trou,
Ick sal uw troost in alle pijn,
Ick sal uw lief en leven sijn;
't Is waer, 'k en hebbe geit of goet,
Maer 'k hebbe vry een hoogh gemoet;
Ick sal gaen varen over zee,
En poogen naer een gulde ree,

Ick sal gaen soecken over al,
Wie weet waer ick het vinden sal?'
Ick bid u, segh my doch een reys,
Sout ghy hem geven sijnen eys?

ROSETTE.
Ick sal u seggen dat ick meen,
Ick spreecke ront, en meyne: neen;
't Geluck is los en glibber-glat,
Dat niet soo licht en wort gevat;
Ick prijse dat men tast en siet,
Van hoop en roockt de keucken niet;
Waer koopt'er iemant vleys of vis
Om gelt, dat noch onseker is?

SIBILLE.
Mijns oordeels, hebje wel geseyt,
Maer 't dient wat naerder uytgeleyt;
Ick segge, datje minder meught
U troosten op een losse deught,
Die niet en is, die niemant geeft,
Maer die noch in het ydel sweeft;
Als op het gelt of ander goet,
Dat iemant noch verkrijgen moet.

ROSETTE.
Gewis dat schijnt al wat te sijn.

SIBILLE.
Het is de waerheyt, niet de schijn.

ROSETTE.
Wel aen, vriendinn', ick neem'et aen,
En wil na desen regel gaen;
Maer als my dan een vryer mint
In Gods-dienst eens met my gesint,
Die hem oock wèl en eerlick draeght,
En my daer op ter eeren vraeght;
En dient hem dan niet aengeseyt
Al wat my in den boesem leyt?
Dat 's immers reden, soo ick meen.

SIBILLE.
Voor my, ick segge weder neen,
En meyn': al helt een rijpe maeght
Tot iemant die haer liefde draeght,
Dat sy dan evenwel voortaen
Met loode schoenen dient te gaen;
Dat sy moet decken haren gront,
Dat sy moet snoeren haren mont,
Dat sy haer sinnen niet te bloot
Moet storten in een vremden schoot;
Daer is een soet, een eerbaer neen,
Dat alle maeghden is gemeen.

ROSETTE.
Dat neen en kan ick niet verstaen,
My dunckt wy moeten ronder gaen:
Het is een greep die niet en sluyt.

SIBILLE.
Wel hoe, met éénen streeck de bruyt?

ROSETTE.
Wanneer een sake koomt te pas,
Dan is'et immers niet te ras.

SIBILLE.
Noyt dient'er ware maeght gevrijt,
Gelijck een dief een beurse snijt.

ROSETTE.
Een, die ten vollen is bereyt,
Doet qualick alsse langer beyt.

SIBILLE.
't Is best te wachten tijt en stont;
Die haestigh suypt verbrant den mont.

ROSETTE.
Als d'ure daer is en de man,
Soo is'er toch geen wachten an.

SIBILLE.
Veel saken doet men al te vroegh,
Is 't wel, soo is'et tijts genoegh.

ROSETTE.
Des menschen in-geboren aert
Maent yder om te sijn gepaert.

SIBILLE.
Die met den eersten inval mint,
Is maer een enckel Venus-kint.

ROSETTE.
Wie niet in tijts sijn net en treekt,
Die heeft verdient te sijn begeckt,
't Geluck dat is te bijster ront,

Het speelt ons dickmael aen den mont.
En soo men dan niet toe en bijt,
't Is seker dat'et henen glijt,
En die voortaen niet meer en magh,
Hout niet als droevigh nageklagh;
Want als de kans daer henen schiet,
Daer staet men dan bedruckt en siet.
Daer is voorwaer geen meerder spijt,
En die soo in het herte snijt,
Als dat men heeft voorby gejaeght,
Dat nu een ander wel behaeght,
Daer nu een ander mede paert,
Daer nu een ander wel af vaert;
Ick kenne meer als ééne maeght,
Die haer ten hooghste noch beklaeght,
Dat sy niet happigh op en greep,
En al de vingers toe en neep,
Dat sy niet vlijtigh waer en nam,
Dat noyt sijn leven weder quam;
Wat dient'er dit en dat geseyt,
Siet hier in 't korte mijn bescheyt:
   Een die het vasten nu verveelt,
En sit niet met een mes en speelt,
En schrijft niet op sijn tafelbort,
Met bier of wijn daer op gestort,
En symelt niet aen dit of dat,
Maer siet dat hy de bouten vat.
Ick prijs' hier in den ouden tijt,
Doen heeft men uyt de borst gevrijt,
Doen sprack men uyt een rechte gront,
Waer op de gansche sake stont;
'k En wil niet halen uyt den hoeck
Een geyl of dertel minne-boeck,
Ick sal u brengen aen den dagh
Dat niemant weder-spreken magh:
   Let eens wat hier Rebecca doet,
Die maeckte vry al beter spoet,
Die hadde noyt geveynsden mont,
Maer gingh in alle dingen ront,
Die bracht geen vreemde rancken voort,
Noch eenigh dubbel-sinnigh woort,
Die maeckte noyt geen krommen sprongh,
Die seyde niet: ick ben te jongh;
Maer schier soo haest sy was gevraeght,
Hoe dat het reysen haer behaeght,
Soo sprackse met een open stem:
‘Hy ga als 't dient, en ick met hem.’
Siet daer, dat is het rechte padt,
Hoe dat een vryer dient gevat:
Daer maeckt men straex een kort besluyt,
En siet, de vrijster is de bruyt.
Men spreeckt maer eens den vader aen,
En alle saecken sljn gedaen.
   Ach! wat een tijt beleven wy,
Vol lust en snoode linckerny!
Het moet ten hooghsten sijn beklaeght,

Dat menighmael een teere maeght
Soo door de list is om gekeert,
En soo veel streken heeft geleert,
Dat sy een eerlick jonck-gesel
Gebruyckt als voor een kinder-spel;
Sy doet hem drillen voor de deur,
Sy stelt hem duysent-mael te leur,
Sy hout hem dickmael opten gangh,
Niet selden gansche jaren langh;
En als hy meynt te sijn geloont
Van alle gunst aen haer getoont,
Dan heeft hy dickmael slechs gedient
Tot lockaes van een liever vrient.

SIBILLE.
Niet al te breet, uw gants bescheyt
Dat kan haest worden weder-leyt:
Al wat ons Moyses daer vertelt,
Is op het kortste voorgestelt,
Het stuck is neerstigh overdocht,
En alle dingen ondersocht,
Al staet'er maer een kleyn verhael.

ROSETTE.
Neen, dat ontkenn' ick t'eenemael,
En daer toe hebb' ick dubbel recht:
Want met dat Abrams trouwde knecht
Sijn goede bootschap had gedaen,
Geen mensch en wil het wederstaen,
Terstont, terstont, den tweeden dagh,
Soo was van reysen sijn gewagh,
En siet, de maeght, by hem versocht,
Die gaf haer willigh op den tocht,
Sy was maeght, vrijster, en gevrijt,
En wegh-gevoert op éénen tijt.

SIBILLE.
Nadien u dit dan niet en smaeckt,
Soo hoort een woort, dat nader raeckt:
't Exempel door u bygebracht,
Heeft mijns bedunckens kleyne macht;
't Is waer, Rebecca sprack terstont,
En dat oock met een vollen mont;
Maer dit en is niet eer geschiet,
Gelijck men uyt de reden siet,
Als na dat Abrahams gesant
Nu gunste by de vrienden vant,
Ja, soo de saken had beleyt,
Dat hem de maeght was toegeseyt,
Die nu, als op een vast besluyt,
Had teyckens van een volle bruyt;
Oock wijst de Schrift ten vollen aen,
Dat haer de vrage wort gedaen,
Niet by den knecht van Abraham,
Of een die van den vryer quam,
Maer 't is alleen haer eygen bloet
Dat haer de groote vrage doet;
En daer was 't ja de rechte stont,
Te spreken uyt een vollen mont.

Gaet nu, en laet de dochter vry,
Laet maeght en jonghman, wie het sy,
Haer in het vryen stellen aen,
Als Labans suster heeft gedaen;
Voorwaer, 'k en hebbe niet met al,
Dat ick in haer berispen sal.

ROSETTE.
Dit schijnt ('t is waer) wel iet te sijn,
Maer noch en vind' ick geenen schijn,
Geen stoffe, noch besetten gront,
Waer mede ghy beweeren kont,
Dat uw voorgaende vrijsters-leer
Kan staende blijven metter eer:
'k En vinde niet in mijn gemoet,
Of in mijn diepste maeghde-bloet,
Dat iemant anders spreken magh,
Als dat hem in den boesem lagh.

SIBILLE.
Wilt ghy hier op soo deftigh staen,
Soo moet ick hier wat dieper gaen.
Wel, neemt dat u een jongh-man seyt:
‘Vriendinne! siet, ick ben bereyt
Te sijn uw lief, uw weerde man,
Soo langh ick adem blasen kan,
Soo langh uw wacker ooge pinckt,
Soo langh uw soete stemme klinckt,
Soo langh als u een ader slaet,
Bevalt het u, en seght maer: jae't.’
Neemt mede, datje langen tijt
Tot desen vrient genegen sijt,
En met soo goedertieren aert
Wel sijt geneyght te sijn gepaert;
Maer overslaende niet-te-min,
Hoe swaer het valt, een vryen sin
Te geven tot een engen bant;
En denckt oock, dat uw teer verstant
De keuse van een echte man
Niet, soo het dient, beleyden kan;
Dat mede lange dient getoeft,

Al eer men rechte vrienden proeft,
En datje tot soo grooten pack,
In alle deelen sijt te swack;
En hebt oock boven al geleert,
Dat hier uw vader dient ge-eert,
En dat de vrienden dient geseyt,
Waer toe de saecke wort beleyt;
Soo konje, met een vast beraet,
Hier uyt wel maecken desen staet:
Dat soo een stuck is al te groen,
Om met een ja woort af te doen:
En 't is daerom uw ware plicht,
Gelijck de reden u bericht,
Het aengeboden trou-verbant
Als noch te wijsen van der hant;
En als de saecke soo geschiet,
Soo vind' ick in der waerheyt niet,
Waerom een vrijster met bescheyt
Kan sijn beticht met dubbelheyt.
Ick weet, het is een out verschil,
Of oyt een mensch, om beters wil,
De waerheyt magh te buyten gaen;
Dan wort'er noch een vraegh gedaen:
Of iemant nu en dan een reys
Magh, op een stil en loos gepeys,
Dat niet een mensch en weet als hy,
Een duyster antwoord brengen by:
   Doch, na dat hier mijn oordeel draeght,
Ick meyne dat een Christen maeght,
Behoort te sijn oprecht en ront,
En niet te spelen met den mont;
Sy is doortrocken en beveynst,
Die anders spreeckt en anders peynst.

ROSETTE.
   Dat hebje wonder wel geseyt,
En 't is de gront by my geleyt;
Ghy spreeckt hier juyst soo ick het meen,
Daer leyt dan uw vermomde neen.
Hoe, als een jongh-man ons bevalt,
Waer toe soo lange tijt gemalt?
Men kan voor ons wel seggen ja,
En dat hy tot de vrienden ga,
En vint hy daer een gladde baen,
Soo sijn de saecken afgedaen;
Dat is de rontheyt, die ick drijf,
En voor een maeghden-regel schrijf.

SIBILLE.
   Neen, dat en prijs ick niet met al,
Want of een maeght in dit geval
Het veynsen nimmer wel en staet,
Soo dient toch echter haer beraet
En wat haer in den boesem leyt,
Niet voor den minnaer uytgeseyt;
Daer is geen wet die dat gebiet,

Daer is geen lant daer dat geschiet;
Men magh een deel van sijn besluyt
Met klare woorden drucken uyt;
Men magh een deel van sijnen gront
Bedecken met een heuschen mont.

ROSETTE.
Maer segh dan, hoe dat selsaem neen
Koomt met uw reden over een,
En hoe dat toch een Christen aert
Sijn rechte plichten hier bewaert;
Want (na my dunckt) hier wort geseyt
Dat in het herte niet en leyt;
En dat is tegen uw gebodt,
En even sonde tegen Godt.

SIBILLE.
Het neen waer van hier wort geseyt,
Dient noch al naerder uytgeleyt:
't Is vast, wanneer een rechte maeght
Op eer en trouwe wort gevraeght,
Dat sy dan niet en gaet te werck,
Als op dit bondigh ooghgemerck,
Te weten, dat se seker stelt,
Hoe seer dat haer de vryer quelt,
Noyt iet te willen of te doen,
Soo langh het stuck is rau en groen,
Dat is, tot eens het gants beslagh,
En wat'er toe behooren magh,
Aen haren vader is bekent,
En dickmaels om en om gewent;
Soo dat hy haer ten lesten seyt:
‘Kint, dit 's het deel u toegeleyt.
Eer dit ten volle is geschiet,
Soo wil of kan een vrijster niet,
En schoon sy seyt te vooren: neen,
't Koomt met de waarheyt over een;
En haer gemoet is niet beveynst,
Haer woort dat is, gelijckse peynst;
Want, schoon sy 't lief niet noode siet,
Dat niet en voeght, dat wilse niet;
Doch hier van op een ander tijt.

ROSETTE.
Neen, ick en scheld' u geensins quijt;
Maer wensch te weten uwen gront
Waer op ghy wederspreken kont,
Dat uwe vryster segge ja,
Mits het haer vader soo versta.

SIBILLE.
Mijns oordeels is 't een stoute daet,
Indien een dochter onderstaet,
Te seggen tot een jongh gesel:
‘Beminde vrient, ick wil u wel;
Mijn hert dat is tot u gesint,
Indien 't mijn vader dienstigh vint.’
Voorwaer vriendinn', een teere maeght
En dient soo verre niet gewaeght;
En dient niet op haer eygen sin

Soo diep te treden in de min,
Dat sy aen iemant open doet
Het middelpunt van haer gemoet;
Een vooght, een vader dient gekent,
Dat dient de jonckheyt ingeprent.
Wanneer men recht en wel besiet
Wat hier in voortijts is geschiedt,
Men vindt dat gants het trouverbont
Alleen maer aen den vader stont,
Geen vryer quam er by een maeght,
Dan als 't de vader was gevraeght;
Geen maeght betrat het echte bedt
Als by den vader uyt-geset;
De dochter stont genoeghsaem stil,
En 't gingh al na des vaders wil:
En, of al schoon een jonge maeght
Op dese saecken wert gevraeght,
Men vint noch efter dat se sweegh,
Of met gebogen hoofde neegh,
Het eerbaer root, dat haer ontstack,
Dat was de mont die voor haer sprack;
Dit is alsoo van outs geweest,
Gelijck men in den Bybel leest;
Gelijck men over al bevint,
Al waer men eertijts heeft gemint.

ROSETTE.
Maer schoon de vader in 't begin
Niet recht en weet sijn dochters min,
't En is geen swacker trou-verbant
Al koomt sijn wille naderhant;
En geeft hy dan het groote woort,
Soo gaen met een de saecken voort;
Of soo hy 't niet en kan verstaen,
Soo blijft den handel ongedaen:
En na my dunckt, op desen voet
Soo krijght de vader dat hy moet.

SIBILLE.
Al dunckt u dit soo wel geseyt,
Daer is te grooten onderscheyt:
Neemt, dat een jonge dochter gingh

Haer geven aen een jongelingh,
En dat alleen op desen gront,
Indien 't haer vader soo verstont;
Noch is'et al een losse daet,
Die vry geen dochter toe en staet;
   Want soo de vader iet ondeckt
Dat tot des vryers nadeel streckt,
En dat sijn eysch hem wort ontseyt,
Siet, wat een spel is daer bereyt!
Wat dunckt u, sal de loose quant
Niet roepen, door het gansche lant,
Al wat de vryster heeft gedaen,
En wat'er oyt is om gegaen,
En maecken alle menschen wijs
Dat slechts de vader is te vijs,
En dat hem niet als dat belet,
Te klimmen op het echte bedt?
En singht hy noch geen ander liet,
Soo is hy noch de quaetste niet.
   Oock wijst de reden krachtigh aen,
Dat, als een dochter gaet bestaen,
Alleen op haren dommen sin,
Den geeft te strecken tot de min,
Dat ja, de vader veel verliest,
Soo haest sy maer een vryer kiest;
Invoegen dat sijn hooge macht
Is in een en gen hoeck gebracht;
Hy kan niet doen dat hem betaemt,
Maer na sijn dochter heeft geraemt;
En siet nochtans, in ouden tijt
Toen wert de dochter niet gevrijt,
Het stuck was in des vaders hant,
Die maeckt' of brack den echten bant,
En dat is verr' den besten voet;
Want dat de losse jonckheyt doet
En is gemeenlick anders niet,
Als dat op malle dingen siet,
Een mondj', een oogj', een viese-vaes,
Het swetsen van een jongen dwaes,
Een trotsche gangh, een vreemde sprongh,
Een grilligh deuntje dat hy songh,
Een knevel van een spitsen baert,
Met vier in haren stant bewaert,
En dagh aen dagh eens op-geset,
Dat is hier veel het listigh net,
Dat eerst het los gesichte vanght,
En dat tot in het herte pranght:
Rosette, laet uw vader doen,
Want ghy, eylaes! sijt al te groen.

ROSETTE.

   Maer hoe, sal dan een teere maeght
Die lust, en rust, en leven waeght,
Haer moeten voegen tot een man,
Die sy misschien niet veelen kan,
En dat uyt dwangh en hoogh gebiet?

Dat is voorwaer een groot verdriet.
Daer woont een tocht in ons gemoet,
Die dickmael vreemde saecken doet,
Men haet den een men weet niet hoe,
Een ander draeght men gunste toe,
En al om ick en weet niet wat,
Dat noyt te recht en is gevat;
En als men dan een kint besteet,
En dese gronden niet en weet,
Soo koomt het licht te sijn gepaert
En tegen wil èn buyten aert.
Wie maer een reyse neemt ter hant,
Een weynigh uyt het vaderlant,
Die taelt voor al, met goet beraet,
Naer een bequamen mede-maet,
Die met sijn doen en gansch beslagh,
Sich naer sijn macker voegen magh:
Wat moet'er dan niet sijn gedaen
By die een reys gaet nemen aen,
Niet van een kleynen omme-gangh,
Maer voor sijn levendagen langh?
Hoe dient gelet in dit geval,
Aen wie men sich verbinden sal?
Hoe dient'er naer een maet gevraeght,
Met wie men goet en leven waeght,
En die men altijt dragen moet,
Gelijck een sleck haer huysjen doet?

SIBILLE.

Voor my, ick houde voor gewis
Als dat het gansch ondienstigh is,
Een maeght te binden aen een man
Die haer verstant niet lijden kan;
Ick rade dat de vader-maght,
In desen deele sy versacht,
En dat men noyt met onverstant
Haer dringe tot den echten-bant,
Met iemant die haer tegenstaet;
Maer houde voor den besten raet,
Dat, als een dochter wederstreeft,
Men haer dan wat bedenkens geeft;
Misschien sy wil een korte tijt,
Haer stellen buyten alle strijt,
Of, kan de sucht niet anders gaen,
Soo blijft het beter ongedaen;
Want dese knoop duert al te langh,
Om vast te maecken door bedwangh.
Aen d'ander sijde lijd' ick niet,
Hoewel het al te veel geschiet,
Dat jongh gesel of teere maeght,
Eer hy of sy 't haer vader vraeght,
Tot dees of gene wort gesint,
Of in de trouwe sich verbint.
Wie lantgoet koopt, ook maer een voet,
Besiet eens wat hy niet en doet,
Al eer hy tot den handel gaet:
Hy pleeght vooreerst gesetten raet,
Hy laet op alle boecken sien,
En vraeght gemeenlick oude liên,

Of 't niet voor renten is verpant,
Of 't niet en draeght een stillen bant,
Of 't niet en is soodanigh goet
Dat altijt gaen en keeren moet,
Of 't niet en heeft een vuylen stanck
Door iemants goot of waterganck,
En of'er oyt, by winterdagh,
De buert' een voet-pat hebben magh;
In 't korte, niet en is soo kleyn
Of 't leyt en woelt hem in het breyn,
En als hy dit ten vollen weet,
Dan is'et dat hy vorder treet,
Hy roept getuygen by den koop,
Eu dat niet van den slechten hoop,
Maer lieden midden uyt den Raet,
Die dragen kennis van de daet,
Men neemt geduerigh parkement,
Daer worden segels op geprent,
Dan wort het stuck noch eens gemelt,
En weder by geschrift gestelt,
Niet in het duyster van een hoeck,
Maer in een openbaren boeck,
Daer ieder klaer en open siet,
Hoe al den handel is geschiet.
Indien men dus veel saecken doet,
Ontrent een huys of ander goet,
Dat ieder, na den pallem-slagh,
Strax wederom verkoopen magh,
Wat dient'er niet te sijn bedacht!
Wat dient'er niet by een gebracht,
Wanneer men iet voor handen heeft
Dat ons tot in de beenen kleeft,
En dat men, tot sijn lesten dagh,
Niet van de leden schudden magh?
Gewis hier dient gansch diep gemerck,
Of anders is het kinder-werck.

ROSETTE.
Al dat nu is genoegh verstaen,
En my is des genoegh gedaen;
Maer nu soo wild' ick wel een reys

U spreken van een diep gepeys,
Dat my door al de sinnen woelt,
En hooren wat ghy des gevoelt:
Een aerdigh meysje, die ick ken
(Maer peyst doch niet dat ick het ben)
Bemint een seker jonck-gesel,
Die neemt haer gunst oock bijster wel.
Hy is in goet, in eer en staet,
Al vry wat boven hare maet,
De vrijster wist (gelijck se sey)
Dat aen haer ouders alle bey
Het vol besluyt van dese trouw
Ten hooghsten wel bevallen sou:
   Dit aldus sijnde (sprack de maeght)
Soo wert hier over nu gevraeght:
Of eens dees jongh-man stont bereet
Te sweeren met een dieren eet,
Dat hy my nu en alle tijt
(God geve wie het oock benijt)
Sou kennen voor sijn wederpaer,
Al leefd' hy tienmael duysent jaer,
Behoudens dat ick wederom
Mijn jeught, en teere maeghde-blom,
Tot laefenis van sijn verdriet,
Hem in de stilte plucken liet; -
   Hier over (segh ick) wort gevraeght,
Of dese kanse dient gewaeght,
Dan of ick beter dit geval
Voorby mijn deure wijsen sal?
   Ick, vry ontset van desen slagh,
Stont voor een wijle slecht en sagh,
Doch na dat ick my had bedacht,
Soo heb ick dit te bert gebracht:
   Voorwaer, na dat de Maeghde-plicht
Ons jonge dieren onderricht,
Soo moet een vrijster nimmermeer
Soo verre wij eken buyten eer,
Hoe schoon dat oock een vryer spreeckt,
Al schijnt'et dat sijn herte breeckt,
't Is wint en wasem altemael;
Een vryer slacht den nachtegael,
Die in het wilde dapper fluyt,
En maeckt een over groot geluyt;
Maer als men eens wat naerder let
En op sijn vleys, en op sijn vet,
En dat men ondertasten sal,
Van waer ons komt dit groot geschal,
Soo vint men slechts een mager dier,
Dat niet en heeft als sijn getier,
En wat men op of onder siet,
Daer is een stem, en anders niet.
Al wat de vryers brengen by,
Dat is maer liffelaffery,
Maer loose reden, sonder gront;
Alleen gewassen in den mont:
Haer groot beslagh, haer gants bedrijf,

En sijn maer woorden sonder lijf,
Ten sijn maer ratten, die het speck
Wel dreygen met een gragen beck,
Maer om te komen in de val,
Daer toe en is geen lust met al.
Dit was 't bescheyt, dat ick haer gaf,
Maer sy en liet daerom niet af,
En sprack: ‘ick weet waer op ghy siet,
Dat efter wederhout my niet;
Want dat het maeghde-boeck gewaeght,
Dat nimmermeer een teere maeght,
Met iemant haer vergeten moet,
Al sprack hy woorden honigh-soet,
Dat hout ick als een vaste wet
Wel diep in mijn gemoet geset;
Maer als een aerdigh jongelingh
Biet aen de maeght een schoonen ringh,
En boven dat met eede sweert,
Dat hy die voor sijn deel begeert,
En geeft daer op sijn rechter-hant,
Als tot een eeuwigh onder-pant,
Dat sy dit al noch evenwel
Moet achten voor een kinder-spel,
En wijsen 't echter van der hant
Dat is, mijns oordeels, onverstant,
En ick en vind'et (hoe ick soeck)
Niet eens in al het maeghde-boeck.’
   Dit matse noch al breeder uyt,
En maeckt' in 't einde dit besluyt:
Dat ja, een maeght uyt dit bejagh
Haer nut en voordeel soeken magh;
Te meer indien het seker gaet,
Als dat de vrient, om goet of saet,
Of noch misschien op beter gront,
Haer ouders wel te sinne stont;
En als het stuck alsoo geschiet,
Soo feylt'er, mijns bedunken, niet;
Wat klachten heeft mijn vader dan?
Hy heeft sijn will', en ick een man.
Nu wensch ick des al niet-te-min
Hier op te weten uwen sin.

SIBILLE.
   Had dese vrijster wel gesocht,
En hare saecken wel bedocht,
Het boeckje van de maeghde-plicht,
Dat hadd' alleen haer onderricht;
Want daer is klaer genoegh geseyt
Hoe dese saecke dient beleyt;
Maer wat doch baet'er keers of bril,
Wanneer een uyl niet sien en wil?
   Doch nu ghy bidt om mijnen raet
Soo dunckt'et my een sotte daet,
Dat oyt een maeght haer eer verkoft
Om ick en weet wat trou-beloft.

ROSETTE.
   Wel of'er eens een hups-gesel,
Mismoedigh om het langh-gequel,

My quame seggen alle daegh,
My quame seggen even staêgh,
My quame seggen overluyt:
Ten waer' ick quame tot besluyt,
Dat hy, tot troost van sijnen brant,
Sou reysen naer een verre lant,
Sou dolen hier, en weder daer,
Wel vijf, of ses, of seven jaer,
Segh, of ick om dit hoogh beklagh,
Den klager oyt believen magh.

SIBILLE.
   Al klaeght de vryer bijster seer,
En waeght uw troutjen nimmermeer;
Die greep en is geen rechte voet
Waer door men herten winnen moet,
De liefde wort door liefde groot,
En niet met dwangh of harden noot,
En min door eenigh dreygement.

ROSETTE.
   De reys dient echter afgewent,
Dus seght hoe ickse stuyten sal.

SIBILLE.
   Maer, Roosje, sijt ge noch soo mal?
Al maeckt de schipper groot gekraey,
Hy blijft noch dickmael aen de kaey;
Ick hebber veel van dese liên,
Ick hebber menighmael gesien,
Die waren op de reys gekleet,
En schenen tot den wegh gereet,
Ja, stonden al gelaerst, gespoort,
Maer geen van allen ginger voort;
Ick kenn' in stadt een jonge maeght,
Die, van dien mallen schrick gejaeght,
Gingh scheyden van haer weerde trou,
Om dat de vryer reysen wou.
   Ghy, beelt soo diep geen woorden in;
Ten sijn maer rancken van de min,

Sy komen uyt een loosen gront,
En wassen niet als in den mont.

ROSETTE.
Al schijnt een vryer wonder schalck,
Hy is nochtans gelijck een valck,
Die, als hy na de proye vlieght,
En dat hem daer sijn hoop bedrieght.
Soo dat hy, schoon hy bijster hijght,
Niet een patrijs gevangen krijght,
Die, segh ick, is dan ongesint,
Hy slaet de vleugels in den wint,
Hy geeft hem veerdigh op de vlucht
En soeckt voor hem een beter lucht;
Het schijnt, hy schaemt hem voor het dal
Daer yder weet sijn ongeval.

SIBILLE.
Beminde maeght, verstaet'et wel:
'k En wil niet, dat een jongh-gesel
Sal draven gansche jaren langh,
En jagen eeuwigh sonder vangh,
En dit alleen tot enckel spot,
Neen, dat is tegen mijn gebot:
Ick wil maer, dat men eerlick vrijt,
En alle kromme gangen mijt;
Ick wil dat noyt een jonge maeght,
Hoe seer dat oock een vryer klaeght,
Sal wijcken van de rechte baen,
Om slimme wegen in te gaen.

ROSETTE.
Is dat alsoo een stale wet,
Die alle vrijsters is geset;
Die vast moet blijven alle tijt,
Soo datse geen verset en lijt,
God geve wat'er omme-gae?

SIBILLE.
En twijffelt niet, ick segge jae:
Het is een peil die niet en wijckt,
Het is een seyl dat niet en strijckt,
Het is een rots die noyt en beeft,
Wat slagh haer wint of bare geeft,
En dit 's nu menighmael geseyt.

ROSETTE.
Ghy sijt te strengh in uw beleyt:
Wel, of 't een eerlick jongelingh
Soo bijster aen het herte gingh
Dat hy nu sieck van liefde waer,
En laege schier in doots gevaer,
Soo dat het vier, geweldigh straf,
Hem wees gelijck een open graf,
Segh eens wat raet in dit verdriet?

SIBILLE.

Ey, lieve kint, en acht'et niet;
Dat groot beklagh, die sware pijn
En is niet meer als enckel schijn;
Waer is'er een in onsen tijt,
Waer is'er iemant doot gevrijt?
Men roept: ick reys, ick queel, ick sterf,
Ten sy ick eenmael troost verwerf;
En siet, het is maer al bedrogh,
Sy blijven, en sy leven noch.
Dan schoon al queelde yemant seer,
Ghy noch en gaet niet buyten eer,
Maeckt datje dese klippen mijt,
Daer tucht en schaemte schipbreuck lijt,
De koortse van de geyle min,
En heeft maer slimme parten in,
Het is een strick, een fuyck, een val,
Die licht een vrijster vangen sal,
Indiense niet en wort geleyt,
Na tucht en ware schaemte seyt;
Dus sooje raet of reden acht,
Hout dese ranken gansch verdacht.
Siet, Ammon leyt van minne kranck,
Hy nut geen spijs of soeten dranck,
Hy is soo mager uyt-geteert,
Dat hy aen alle menschen deert,
De koninck is met hem begaen,
Die komt en spreeckt den linkert aen,
Die geeft gehoor aen sijn geklagh,
Om dat hy soo verdrietigh sagh,
En mits hy leet soo grooten noot,
Dat hy scheen dichte by de doot;
Maer of hy schoon al dapper hijght,
Soo ras hy Thamar maer en krijght,
Geen hooft of hert en doet hem seer,
Daer sijn geen swacke leden meer;
Hy is terstont soo kloecken man
Dat hy een maeght verkrachten kan;
Is dat niet dapper sieck geweest,
Daer vuyle lust het quaet geneest?
Rosette, wat ick bidden magh,
Vermijdt u van dit slim bejagh;
Of schoon een vryer beestigh klaeght,
Ghy, hout u als een wijse maeght,
En wort doch noyt een malle bruyt,
Al spoogh hy longh en lever uyt;
Ontsegh hem tot de rechte stont,
Dat is het volle trou-verbont,
Wie oyt begon ontijdigh spel,
Dat was een sot in Israël.

ROSETTE.

Vriendinne, tusschen ons geseyt,
Is dit niet wat te langh gebeyt?
Want als de knoop is toe-gegaen,
Dan is'er geen ontseggen aen;
Het wijf is dan haer eygen niet,
Maer voeght haer na de man gebiet;
En wat men doet uyt enckel dwanck,
Dat heeft gemeenlick geenen danck;

Maer geeft men eer men geven moet,
Dat maeckt de gunste dubbel soet.

SIBILLE.
Ey, swijght doch Roosje, 't is gedwaelt,
Wat leyt u in het hooft en maelt?
Wie is 't die iemant liever was,
Om datfe geylen brant genas?
Want of al schoon een jongelingh
Met liefde-koorts bevangen gingh,
Ja, laege boven maten kranck,
Noch heeft de vrijster geenen danck,
Indiense, met een eerlick lijf,
Hem geeft oneerlick tijt-verdrijf.
Wat van verraders wert geseyt,
Wort oock tot vrijsters uyt-gebreyt,
Men wil de daet, en niet den man,
Die slimme rancken smeden kan.

ROSETTE.
'k En kan dit efter niet verstaen,
Of wijst my naerder reden aen:
Wie kan'er soo ondanckbaer sijn,
Die vreughde loont met droeve pijn?

SIBILLE.
Ghy eyst my wonder vast bescheet,
En evenwel het is gereet:
Gods eygen woort, dat wijst de baen,
Hoe vreemt dat hier de saken gaen.
Siet, Ammon (die, gelijck het scheen,
j Van enckel liefde schier verdween)
Kreegh door bedrogh en slim beleyt
(Gelijck hier vooren is geseyt)
Het eynde van sijn dwase lust,
En siet, daer was het vier geblust!
Ach! Thamar mocht wel henen gaen,
De gansche liefde was gedaen;
Een hoofsche knecht, een slimme guyt,
Die joegh de maeght ter kamer uyt.

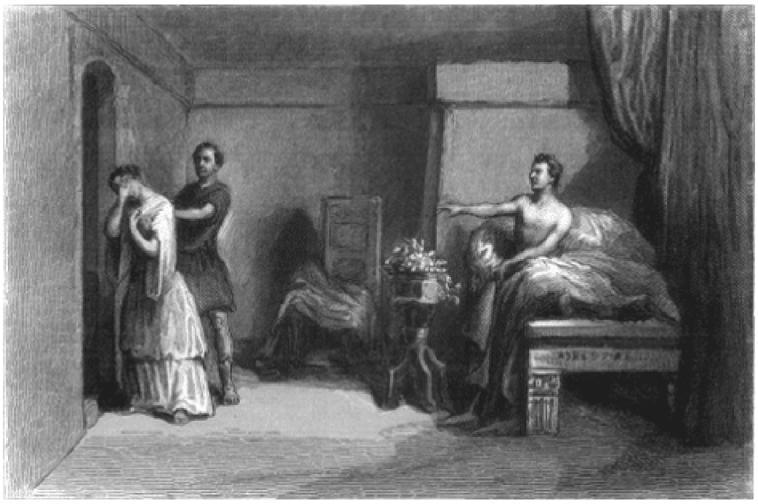

Daer gaetse van haer eer berooft,
En stroyt vast asschen op haer hooft,
En, uyt een droevigh herten leet,
Soo scheurtse noch het bonte kleet,
Het kleet, dat slechs een jonge maeght,
Dat maer een Konincx dochter draeght,
En dat geen vrijster hebben magh,
Die oyt by man te bedde lagh:
Maer of al schoon de dochter treurt,
En haren besten tabbert scheurt,
Of datse slecht en deerlick siet,
Die slimme quant en wilse niet:
Soo haest sy maer en was onteert,
Is al sijn wesen om-gekeert;
Sijn gansche lust is wegh-geruckt
Soo ras het bloempje was gepluckt.

ROSETTE.
Maer dat was oock een losse schroef,
Een lichte guyt, een loosen boef,
Die soo een Konincx dochter schond,
En stracx met schanden henen sond:
Hy kreegh oock loon na sijn bejagh,
Daer yder wel op letten magh;
Want hy werd juyst alsoo geplaeght,
Gelijck hy dede met de maeght:
De jongers van het dertel hof,
Die smeerden hem wel dapper of,
Soo dat hy flucx ter plaetsen bleef,
Daer hy sijn droncken vreughde dreef:
Soo moetje varen alle tijt,
Soo moetje varen wieje sijt,
Die oyt een jonge vrijster schent,
En dan haer moeder weder sent.

SIBILLE.
Wel, soete maeght, let op het stuck,
En mijt soodanigh ongeluck;
En of het schoon eens soo geschiet,
Dat u een loose gast ontbiet,

Als dat hy sieck te bedde leyt,
En nu als van de werelt scheyt,
En dat vermits de groote vlam,
Die uyt uw schoonheyt voetsel nam,
En dat de quant daer op misschien
U eens versoeckt te mogen sien,
Eer dat hem, door het swaer geval,
Sijn droeve siel ontslippen sal;
Ick bidde, komt'er niet ontrent,
Schoon hy u duysent boden sent,
't Is mal gebaer of slimme list,
Waer door men naem of eere mist.
Soo is de vos oock wel gestelt,
Hy gaet hem leggen op het velt,
Hy streckt sich uyt met al het lijf,
Het schijnt sijn oogen worden stijf,
Het quijl dat severt op den gront,
De tongh die hanght hem uyt den mont,
In 't korte, wie daer komt gegaen,
Die seyt: och Reyntje, 't is gedaen!
Maer soo daer eens een vogel koomt,
Die nu de vos niet meer en schroomt,
En dat het slim gedrochte siet,
Dat sich de proye schoone biet,
Soo springht het loose vosjen op,
En grijpt den vogel by de kop,
Dat is de sieckte die hem let,
De sieckte dient hem voor een net.
Maer om te keeren tot den gront,
Daer op ons eerste reden stont:
Noyt koomt'er uyt een quaet begin,
Noyt koomt'er uyt de geyle min,
Noyt koomt'er uyt te snellen spoet,
Dat voordeel aen de vrijsters doet.
Als iemant, vóór den rechten tijt,
De vruchten van den wijngaert snijt,
En slaet'er dan, met luchten sin,
Van stonden aen de tanden in;
En dat daer op de druyve berst,
En op de stompe tanden knerst,
Soo voelt hy stracx een wrange smaeck;

En siet, daer eyndight sijn vermaeck;
Hy grijnst, en, met een snar geluyt,
Soo spout hy 't al ten monde uyt;
Hy toont hem norts en bijster gram,
Om dat hy steyl en hooge klam,
En groote moeyten onderstont,
Alleen maer om een sueren mont.
   Geloost het, teere maeght! gelooft,
Als eenigh gier uw maeghdom rooft,
En dat hy, vóór den rechten stont,
Daer aen verkoelt sijn heeten mont,
Dat (segh ick) even metter daet,
Het vuyl bejagh hem tegenstaet!
Want eerst soo wroeght hem sijn gemoet
En seyt hem, dat hy qualick doet,
En jaeght hem als een snelle storm,
En knaeght hem als een felle worm;
Dan koomt hem vorder in den sin,
Hoe licht ghy vielt in geyle min,
Hoe ras ghy hem het bloempjen liet,
Dat noyt sijn eerste wesen siet:
En noch soo wort'er, boven dat,
Een vast besluyt hier uyt gevat,
Te weten, dat een stoute maeght,
Die eens haer beste panden waeght,
Geduerigh, na den eersten val,
Oock elders dertel wesen sal.
Siet daer uw weerde maeghde-blom,
Siet daer uw gansche wellekom,
Siet daer uw gunst met haren danck,
Die scheyt als met een vuylen stanck;
Siet daer het langh gewenste soet,
Dat is terstont maer enckel roet:
Dat is een plaegh, een harde wet,
Die God op vuyle lusten set;
Al was de vrijster lief-getal,
Sy wort eylaes tot enckel gal.
O Maeghden! wat ick bidden magh,
En doet my noyt soo quaden slagh,
En of'er iemant heftigh vrijt,
Verbeyt noch al den rijpen tijt.
En wat hier 't schoon beloven raeckt,
Dat iemant somtijts gaende maeckt,
En bout noyt op soo weecken gront,
Al maeckt'et iemant wonder bont;
De werelt is te bijster loos,
En wy, eylacen! al te broos,
Om dese kans, door ons bestaen,
Met eenigh voordeel aen te gaen.
Hoe lichte wort een jonge meyt
Ellendigh van het stuck geleyt,
   Door slim bejagh en enckel list,
Daer op de slimste niet en gist!
Het schijnt sy heeft haer banden vast,
En efter is'et mis getast;
De linckert scheert alleen de geck,

Sijn eedt is maer een minnetreck.
Hier sweert'er een in dit geval,
Dat hy sijn lief beminnen sal,
Soo langh hy d'aerde van beneên
Met sijne voeten sal betreên;
En als hy dan sijn heete lust
Na sijn gevallen heeft geblust,
En dat hy uyt sijn vuyle schoen
Een hant vol stofs heeft laten doen,
Dat hy met voor-bedachten sin
Ter smuyck daer had gesteken in,
Dan lacht hy dapper in de vuyst,
En meynt, hy heeft'et wel gekuyst;
Daer sit de vrijster dan bedot,
Tot eygen leet, en vreemden spot.
Een ander vint een slimmer treck,
En roert aldus sijn loosen beck:
Ick sal u houden trou verbont,
Soo langh tot my de gantsche mont
Met aerd' en stof sal sijn bedeckt,
En siet, noch is'et maer gegeckt;
Want alsoo ras de slechte maeght
Haer eer ontijdigh heeft gewaeght,
Soo steeckt hy 't hooft maer in het stof,
En roept terstont: ick ben'er of.
Noyt seyt men hier te sijn geschiet,
Dat een sijn lief aldus verriet,
Hy seyd' haer vreemde lijmery,
En voegd'er dit ten lesten by:
De schepper die hier boven is
Sy mijn getuyge, dat gewis
Ghy sult mijn echte vrouwe sijn,
Geneest my slechts de minne-pijn:
De maeght, eylaes! onnoosel dier,
Die blust hier op het dertel vier;
Maer na de lust en haer bejagh,
Van trouwen vorder geen gewagh:
De quant en komt niet weder uyt,
Daer satse toen de soete bruyt!
En schoon sy dickmael hem ontbiet,
De linckert gaet of koomt'er niet;
Eens quam hy haer te moete gaen,
Doch al de liefde was gedaen,
Hy keerd' het hooft aen d'ander sy,
Maer siet, de vrijster gingh'er by,
Sy greep hem by sijn opper-kleet,
En maent hem dier, op sijnen eedt,
Dat hy doch sijn beloofde trou
Ten lesten eens voltrecken wou;
De gast die stont een wijle stom,
Maer evenwel hy loech'er om;
Ten lesten seyt hy: ‘slechte duyf,
Ick met u trouwen? wat een struyf!
Ey, rust uw hooft, onnosel kint!
Belooven is maer enckel wint,
De Schepper, daer ick u by swoer,
En is niet anders, lieve moêr!
Als dese lepel, die je siet,
Die pap aen kleyne kinders biet:

Ghy daerom, weyt u niet te breet,
Daer is geen klem in desen eedt.
Siet, daer stont onse bruyt en keeck,
Eylaes! haer gansche kracht besweeck;
Maer of se droeve was of niet,
Sy moest verteeren haer verdriet,
Vermits sy geenen troost en kreegh;
En was noch blijde dat se sweegh.

ROSETTE.
Waer ick Prinsesse van het lant,
Ick sou dien slimmen lantersant
Wel anders dwingen tot de trou,
Hy mochte seggen, dat hy wou.
Maer is'er niet een strenge wet,
By Prins of Keyser in-geset,
Voor soo een onbeschaemden mont,
Die, met een voor-bedachten vont,
Den maeghdom van de vrijster steelt,
En met de weerde trouwe speelt?

SIBILLE.
Mijn swager is een advocaet,
Een man die vry het stuck verstaet,
Die heeft my dickmael aengeseyt,
Dat, als een vrijster is misleyt
Door grepen, die een spotter drijft,
Dat evenwel de trouwe blijft:
Een woort gesproken op den voet,
Gelijck men dat gemeenlick doet,
En wort naer rechten niet verstaen,
Dan soo de reden is gegaen.

ROSETTE.
O, dat behaeght my wonder wel!
Beloven is geen kinderspel:
Het recht, dat recht het slim geschil,
Wanneer een boef niet wel en wil.

SIBILLE.
Neen holla, jonge dochter! neen;
En gaet niet verder als ick meen:

Neem dit niet voor een oogh-gemerck
Op datje daer op gingh te werck;
Oock dit en diergelijcke recht,
Dat heeft'et vry al wat te slecht,
Om iemant van haer eer geset
Te brengen tot het echte bedt;
Want schoon men soo een lincker daeght
En bijster voor den rechter klaeght,
Wat koomt'er van als enckel spijt,
En dat men op de tongen rijt?
Bedenckt eens, wat die loose quant
Niet op sal halen t'uwer schant!
Hy sal daer seggen voor gewis
Dat ghy, gelijck een taye klis,
Hem pleeght te kleven aen het lijf;
Hy sal daer roepen, stout en stijf,
Dat ghy hem over langen tijt
Hebt nageloopen en gevrijt,
Dat ghy hem dickmael hebt geterght
En ick en weet niet wat geverght;
Ja, dat je noyt een kleyn vermaen
Van troubeloften hebt gedaen,
Als toen ghy nu te bedde laeght
En sijnen brant ontsteken saeght;
Noch sal hy, als met open keel,
Omstandigheden wonder veel,
En duysent rancken op een ry,
Tot schijn van waerheyt, brengen by;
Dus sulje worden ingevoert
Voor eene die geduerigh loert,
Om jonge vryers, rijck en vet,
Te krijgen in uw vincke-net;
Daer sulje staen, onnosel lam,
Nu gants bedroeft, dan hevigh gram,
Nu bleeck, eylaes! en sonder moet,
Dan weder root gelijck een bloet,
In 't korte, t'uwer grooter schant,
Een kluchje door het gansche lant.

ROSETTE.
   Voor eene die haer stuck verstaet,
Is hier toe vry al beter raet;
Voor my, stont ick in dit geval,
'k En waer mijn leven niet soo mal
Van iemant gunste toe te staen,
Of eerst soo moest'er voren gaen
Een ringh, en dat een diamant,
Een briefje van sijn eygen hant,
Waer in hy my geloven sou
En vaste minn' èn echte trou;
En dit al vorens soo gedaen,
Dan is'er geen ontkennen aen.

SIBILLE.
   Och kint, al waerje noch soo sneêgh,
Uw saken gingen noyt ter deegh,

Ghy oyt, van soo geslepen quant,
Ghy, brieven krijgen van verbant!
Ghy, gronden leggen t'uwer eer!
Ey lieve, denckt'et nimmermeer.
Ghy sijt te swack, en hy te sterck,
Dit stuck en is geen maeghde-werck;
Hoe seer ghy op uw saken let,
Indien hy maer een punt verset,
Of slechts een letter omme draeyt,
Uw gants beleyt, dat is bekaeyt;
Hy sal u, met een hoofschen treek,
Hy sal u, met een loosen beck,
Hy sal u, door een vreemde tael,
Ontglippen, als een gladden ael.
My valt hier in een vreemt geval,
Dat u wat wijser maecken sal,
Indienje maer het stuck wel vat.

ROSETTE.
Wel aen, vriendinne, seght my dat.

SIBILLE.
Een jonck student, een weeligh gast,
Met jock en spel voor al gepast,
Vol jeughdigh bloet en enckel brant,
Koomt weder in het vaderlant,
Daer gaet hy staen als advocaet,
En siet eens wat'er omme gaet:
Hy kreegh voor eerst daer niet te doen,
En 't stont hem uytermaten groen;
Voorwaer het is een kunstigh man,
Die jeught en weelde dragen kan!
Hy wort daer in de buert gewaer
Een bolle meyt, een geestigh haer,
Een dochter van een swarte smit,
Maer sy was uyter maten wit;
Hy koomt'er by des avonts laet,
Wanneer se voor de deure staet;
Hy jockt en speelt al wat te vry,
Hy bleef'er gansche nachten by;
Hy maeckt'er naerder kennis met,
Zoo dat hy raeckt ontrent haer bedt,
Daer onse duyf, de slechte Griet,
De gronden leyt van haer verdriet.
Sy pleeght niet lange dit bejagh,
Sy voelt wat anders alsse plagh,
De smit verneemt een selsaem vet,
Dat sich ontrent haer midden set.
Hy roept sijn dochter wat ter sy,
Hy roept'er oock de moeder by,
Hy gaetse stil en sachtjens aen,
En vraeght hoe alle saken staen;
Daer is de meyt in groot gevaer,
Sy went'et hier, sy keert'et daer,
Doch mits' in allen bleef te kort,
Soo seyts' in 't leste wat'er schort;
De smit, eylaes, de goede man,
Gelijck een yder dencken kan,
Is uytermaten seer ontstelt,

En tot de ziele toe gequelt;
Maer evenwel, nadien hy siet,
Dat 't geen met vreughde was geschiet
Met drnck niet af kan sijn gedaen,
Soo spreeckt hy dus sijn dochter aen:
‘Uw stont bedrijf en geilen brant
Heeft ons gebracht in dese schant,
Nu dient'er neerstigh op gepeyst,
Wat dit beginsel vorder eyst:
By u wort dan te weegh gebracht,
Dat uwe pol oock desen nacht
In uwe kamer komen magh,
Gelijck hy van te voren plagh;
En laet my naerder overslaen,
Wat ons dan vorder dient gedaen.’
Siet, weerde maeght! dit komt'er van,
Wanneer een vrijster, nu en dan,
Of al te grooten vryheyt heeft,
Of al te grooten vryheyt geeft;
Ick wenste, dat men in het lant
Soo grooten vryheyt niet en vant;
Ick sie men laet de jonckheyt toe,
Te mallen, ick en weet niet hoe,
Oock dickmael in de stille nacht,
En dat alleen, en sonder wacht;
Ach! hier uyt rijst ons groot verdriet,
Dat niemant, als te laet, en siet!
Het is voorwaer een teere maeght,
Mijns oordeels, al te veel gewaeght;
Het is haer al te seer geterght,
En boven hare kracht geverght;
Let, ouders, let op dit bejagh,
En bint het vryen aen den dagh,
Of anders krijght uw kint een man,
Eer dat'et yemant weten kan.

ROSETTE.

Wel wat is dit voor onbescheyt,
Dat ghy ons hier voor oogen leyt?
Het schijnt, dat ghy den vryen tijt
Van onse soete jeught benijt;
Wy sijn een vry gevochten lant,

Waerom dan hier een en gen bant?
Waerom doch soo een harde wet
De teere maeghden voorgeset?
In 't vryen dient men vry te zijn,
En daer en dient geen sonne-schijn,
Den avont is van langer hant,
En in de stadt èn op het lant,
Geëygent tot de soete min,
En niemant vont'er hinder in.
Siet, wie een dochter onderhout,
En wenst met haer te sijn getrout,
Die kent geen heet of dertel bloet,
Maer heeft een reyn en heus gemoet,
Een herte dat niet quaets en peyst,
En niet als goede dingen eyst;
Dat heyligh bont is al te reyn,
Ten lijt geen vuyl of dertel breyn.
Doch schoon daer quam'er een ter baen,
Die slimme wegen dortste gaen;
Ey, geen van ons en is soo mal,
Of weet hoe sy sich dragen sal;
Men kent de linckers metter daet,
Men siet haest wat'er ommegaet,
Men hoort terstont haer losse tael,
Men kent haer rancken altemael,
Men siet, oock even sonder bril,
Waer dat het speeltjen henen wil;
Gewis, indien'er iemant dorst
My eens maer roeren aen de borst,
Of dat een lincker iet bestont,
Dat ick wat ongeregelt vont,
Voorwaer ick soud' hem laten sien,
Waer toe het spel hem sou gediên.
Een maeght moet doen gelijck een bie,
Die vlieght, soo als ick dickmael sie,
Op boom, op bloem, op alle kruyt,
En al met sangh en soet geluyt;
Maer soo misschien een dertel kint
Haer hier of daer geseten vint,
En dat het wicht het beesjen grijpt,
En met een stouten vinger nijpt,
Of anders by de vleugel vat,
En wil gaen rooven haren schat,
Dat is den soeten honigh-raet,
Die in het dier versegelt staet;
Dan is'et vry geen kinder-spel,
Want siet, het dier is wonder fel,
Het steeckt, en straelt, gelijck verwoet,
Tot dat de roover wijcken moet;
Dit is van outs de rechte baen,
Die alle ware maeghden gaen.
Wy sijn beleeft en wonder goet,
Aen die ons niet als eere doet;
Maer als'er iemant vorder gaet,
Dan wort oock heusheyt vinnigh quaet,
Wy toonen dan voor alle man,

Dat oock het byetje quetsen kan.

SIBILLE.
   Gewis, 't is al maer kinder-praet,
Ghy weet niet wat'er omme-gaet,
Daer raeckt'er menigh in het net,
Schier eer sy op haer dingen let;
Als weelde met een losse vreught,
En doncker nacht, en gulle jeught,
En heete min, en malle praet,
En ander dertel ongelaet,
Op eenen tijt te samen koomt,
Segh, wat en dient'er niet geschroomt?
   Ick segge noch en blijv'er by,
Dat ja, het dertel nachtgevry
Baert al te licht een ongeval,
Daer van ick heden swijgen sal.
   Al wort'er, in de stille maen,
By wijlen dit en dat gedaen,
Ghy weet men koopt geen rijcke dracht,
Men koopt geen peerels in der nacht,
Men koopt geen fijn scharlaken kleet,
Of iet met kosten uytgereet,
Men koopt geen hellen diamant,
Dan als men siet het minste sant.
Een maeght voor al, dat schoon gesicht,
Is ware voor een open licht;
De nacht en is maer enckel waen,
De sonne wijst de seylen aen,
In duyster pleeght men vuyl bejagh,
Maer tucht vermaeckt haer op den dagh.

ROSETTE.
   Wy hebben al genoegh van dit,
Dus keert eens weder na de smit.

SIBILLE.
   Het stuck dan wort alsoo beleyt
Gelijck de vader had geseyt;
De vryer gingh sijn ouden pat,
Maer wort daer op de daet gevat:
De smit, die is ontrent het bedt,
Soo haest de vinck is in het net;
Hy stelt hem bijster ongesint,
Vermits hy daer een jonghman vint;
Hy vloeckt, hy tiert, hy roept, hy vraeght,
Wat ramp dat hem de sinnen jaeght,
Dat hy sijn kint, sijn liefste pant,
Brenght in sijn eygen huys te schant;
Hy seyt: het is met hem gedaen,
Of hy sal beter wegen gaen.
   De quant, verbaest in dit geval,
En weet niet wat hy spreken sal,
Hy seyt: ‘ey lieve! niet te fel,
Ick ben een eerlick jonck gesel;
Ick sal de sake dienen aen,
Ter plaetse daer het dient gedaen;
En soo kan oock het gansche stuck
Uw dochter strecken tot geluck.’

‘Neen, sprack de smit, o slimme gast,
Ick heb u, en ick houd' u vast;
Want sooje waert uyt mijn bedwangh,
Ghy troud' haer noyt uw leven langh;
Ick ben een smit, en siet, ick weet
Het yser dient in tijts gesmeet.’
Daer mede schreeuwt hy bijster stijf:
‘Komt veerdigh hier, komt boven wijf,
Roept, alje macht, de knechten hier,
En seght, dat yder uyt het vier
Een gloeyend yser brenge met,
Want nu dient op het stuck gelet.’
De smit en heeft naeu uyt-geseyt,
De knechts sijn altemael bereyt,
En staen daer, als dat happigh volck,
Dat in den onderaertschen kolck,
Bekrosen, swart, en vuyl begaet,
Den blicksem metten hamer slaet.
Daer grijpt de smit met groot getier,
Een yser, root gelijck een vier,
En biet den quant dat heete stael,
En seyt: ‘ick vraege noch eenmael,
Ick vraege, segh ick, met gedult,
Of ghy mijn dochter trouwen sult?’
De pol, noch des te meer verbaest,
Meynt dat de man van gramschap raest,
En bid daerom zijns lijfs gena,
En seyt met vollen monde: ‘ja!’
‘Dat 's niet genoegh, riep onse smit,
Ghy moest hier setten swart in wit;’
Hy toont een schrift, met voorberaet
Gestelt by seker advocaet:
‘Flucx set uw naem hier onder aen;
Of neen, het sald'er qualick gaen.’
De vryer siend' het moeste sijn,
Schrijft sijnen naem, doch in 't Latijn,
En voeght'er noch twee woorden toe,
Die luyden ick en weet niet hoe,
My dunckt het Vi Coactus was.
De smit, als hy dit briefjen las,
Vraeght, wat dit vremde woort beduyt:

‘Het is mijn Van, die selsaem luyt;
Studenten (seyt die loosen haen)
Die nemen vreemde namen aen.’
   De man, gepaeyt met dit verset,
Gaet in der haesten van het bedt,
En seyt: ‘geliefjens, slaept gerust,
En pleeght voortaen uw soete lust,
'k En sal u nu geen hinder doen,
Al duerde 't spel tot aen de noen.’
   De smit en is naeu wegh gegaen,
De vryer praet van op te staen;
Hy denckt, sijn haringh braet'er niet,
Na hy het daer gebakent siet;
Hy seyt: ‘ick houde voor gewis,
Dat u het rusten noodigh is;
Of anders ben ick gants beducht,
   Het mocht u letten aen de vrucht.’
Daer mede gingh de lincker heen,
Niet sonder anghst, gelijck het scheen.
   Het leet een dagh wel ses of acht,
Dat onse smit sijn swager wacht;
Maer die heeft van dat vreemt gebaer
In sijn gemoet soo grooten vaer,
Dat hy niet eens meer om en siet,
Het schijnt, hy meynt de vrijster niet.
   Noch is de man al wel gemoet,
Hy denckt: mijn saeck is immer goet;
Ick heb een schrift van sijner hant,
En daer is recht hier in het lant;
Ten lesten pleeght hy weder raet,
En spreeckt sijn eersten advocaet,
Die, met dat hy het schrift bekeeck,
Riep stracx: ‘siet daer een slimme streeck!
Dat vreemde woort hier in gedraeyt,
Dat maeckt het ganse stuck bekaeyt.’
‘Neen, sprack de smit, ten lijt geen last,
Ick hebt'et al wel ondertast;
Dit selsaem woort is maer een Van.’
‘Dat is de waerheyt, sprack de man,
De Van, gestelt in dit bescheyt,
Die heeft u van het stuck geleyt.’
En siet, daer gingh hy leggen uyt
Wat Vi Coactus hier beduyt:
Te weten, dat met enckel kracht
De quant tot schrijven is gebracht;
Daer stont de smit toen slecht en sagh,
En maeckte vast een groot beklagh,
Sijn vrouwe schijnt te sijn verwoet,
En schelt hem voor een rechten bloet,
Om dat hy sich betalen liet
Alleenlick met een gladde niet;
De jonge dochter boven al
Beweent haer droevigh ongeval;
Sy schijnt van sinnen gants berooft,
Sy ruckt de vlechten van haer hooft,
Sy wringht haer om, gelijck een ael,

Sy nat haer wangen hondert mael,
Sy leeft geduerigh in verdriet,
Maer altemael en baet'et niet;
Want ofse sucht of dapper krijt,
Sy is haer beste goetje quijt;
Sy moet'et dragen in het graf,
De neep die haer de weelde gaf;
Siet, vrijster! eens verloren eer
En vint men noyt sijn leven meer.
  Ach! waer de vrijster henen gaet,
Daer vintse niet als enckel smaet;
Sy is ten hooghsten seer beschroomt,
Soo haest sy maer op strate koomt;
Want ieder heeft het oogh op haer,
En al de kinders roepen daer:
‘Hier is de meyt, de soete moer,
Aen wie de vryer trouwe swoer;
Siet hier een deun, een vreemt geval,
Een bruyt die nimmer trouwen sal!’
En komtse dan uyt dit gedruys,
Om rust te soecken in het huys,
Daer vintse noch, dat harder drijft:
De vader vloeckt, de moeder kijft;
De vrienden altemael, gestoort,
En spreken niet een gunstigh woort;
Sy voelt de pijne van de dracht,
Sy schroomt de pijne diese wacht,
De pijne van een droevigh kint,
Daer sy geen vader toe en vint;
Maer dat haer pijnight aldermeest,
Dat is de beul in haren geest,
Dat is haer eygen swaer gemoet,
Dat als een worrem leyt en wroet;
Dat knaeght haer siele nacht en dagh,
Soo datse nimmer rusten magh.
Siet, vrijsters, wat een droeve stant
Haer in de droeve vrijster vant!
  De teere maeghdom, soo het blijckt,
Die heeft iet, dat den mol gelijckt:
Soo langh de mol op aerden leeft,
Het schijnt dat hy geen oogen heeft,
Maer sijn gesichte wort ontbloot,
Wanneer hy worstelt met de doot;
Het schijnt daer wijckt dan eenigh dingh,
Dat hem voor dese leden hingh.
Geen maeght en siet haer eygen quaet,
Geen maeght en kent haer eygen staet,
Sy weet niet wat een schoon juweel,
Sy weet niet wat een noodigh deel,
Sy weet niet wat een weerden schat
Sy in haer teerste leden hadt;
De maeghdom schijnt als steke-blint,
Soo langh men die in wesen vint;
Maer als dat bloemtje is gegaen,
Dan komt'er eerst voor oogen staen,
Hoe leelick dat het is gemaeckt,
Hoe bitter dat de sonde smaeckt,
En wat een pant, dat sy verloos,
Die voor de deught de vreughde koos;

Een vreught, een moeder van den druck
En van geduerigh ongeluck,
Een vreught, eylaes! die licht ontglijt,
En staêgh in 't herte leyt en bijt,
Een vreught, eylaes! een droeve vreught,
Een klippe voor de reyne jeught.
   Na langh gepruyl en groot beslagh,
Zoo koomt de sake tot verdragh,
Men gaf een penningh aen de bruyt,
En siet, daer is het speeltjen uyt.
   Hier blijckt dan grondigh, lieve kint!
Wat rancken dat de werelt vint,
Om ons met list te nemen af,
Dat onse jeught haer luyster gaf.
   Ach! schoon dat iemant wonder seyt,
Wanneer hy in de pluymen leyt,
De pluymen swieren met den wint,
En wat'er in de pluymen mint.
Dus, vrijsters, wilje geen verdriet,
En vrijt doch in de pluymen niet.

ROSETTE.
   Maer dese smit, onnosel knecht,
Was (mijns bedunckens) al te slecht,
Dat hy een schrift gingh nemen aen,
By hem geweten noch verstaen;
Voor my, 'k en ware niet soo geck,
Dat ick, door soo een hoofschen treck,
Gebracht sou worden in den druck.

SIBILLE.
   Ja, ghy sout letten op het stuck;
En wie doch is 't die niet en valt,
Wanneer hy in de liefde malt?
Ick segh u dit, gelooft'et vry,
Dat meerder man, als ick of ghy,
Hier in niet selden heeft gemist,
En was gevangen eer hy 't wist.
Waer iemant swelt van sotte waen,
Die mist terstont de rechte baen;
Want die op eygen wijsheyt staet,

En pleeght gemeenlick geenen raet
Als met sijn eygen ydel breyn,
En dat is dickmael al te kleyn,
Om recht te weten wat'er schuylt,
Des wort hy licht gebottemuylt.

ROSETTE.
En spreeckt doch niet voor defen bloet,
Hy wist niet hoe hy pleyten moet;
Gewis, had my de bruyt bestaen,
Die Vi Coactus moest'er aen,
Hy sou, al waer hy noch soo vals,
My soo niet schudden van den hals;
Ick hebbe vrienden in het hof.

SIBILLE.
Beminde maeght, met uw verlof,
Schoon ghy al door een kloecke vont
Het stuck alsoo beleyden kont,
Dat ghy bequaemt uw vollen wensch,
Soo waerje doch een arrem mensch.

ROSETTE.
Wel hoe? ick greep hem by de mou,
En dwongh hem tot een vaste trouw,
Niet met gewelt, maer door het recht.

SIBILLE.
Dat heeft'et mede wat te slecht:
Al waer men met den pleytsack vrijt,
Daer troutmen niet als enckel spijt;
En daer men trout uyt enckel dwangh,
Daer pleyt men al sijn leven langh.
Dan, of misschien uw domme jeught
Noch hopen dorst gewenste vreught,
Om datje door een soet gedult
Hem, sooje meynt, wel leyden sult,
Soo is'et noch een meerder quaet,
Dat u voor al te duchten staet;
Denckt vry, dat God dat vuyl bejagh
In geenen deele lijden magh:
Hy straft van outs met swaerder hant
Al wat onteert den echten bant;
Dus als ghy voelt in uw gemoet
De bobbels van uw grilligh bloet,
Soo denckt dat God, de reyne geest,
Voor alle saken dient gevreest;
Hy is 't, die eerst het echte bedt
Tot onsen troost heeft ingeset;
Hy is de vader van de trou,
Hy is 't, die eerst de jonge vrou,
Dien weerden schat, dat edel pant,
Gaf aen den man met eyger hant,
Gelijck ick weet in mijn gemoet,
Dat hy noch even heden doet.
Al wie in lusten is verhit,

En steltse voor sijn eenigh wit,
En geeft hem daerom tot de vrou,
En vest'er op sijn echte trou,
Gelijck het menighmael geschiedt,
Wat kan hem naecken als verdriet?
Wat segen wacht hy van den Heer,
Die niet en trout tot sijnder eer?
Wat dwase liefde voeght by een,
Dat scheyt de knuppel in 't gemeen.
Dies stel ick voor den besten vont,
En even voor een vasten gront,
Dat ieder neme sijn begin,
Niet uyt de tochten van de min,
Niet om het goet of ydel eer,
Maer in den segen van den Heer;
Dies, als een teere maeght gevoelt,
Dat haer ontrent de leden woelt
Een roock, een vonck, een grilligh vier,
Soo raed' ick aen het jonge dier,
Dat haer gewoonlick vroegh-gebedt
Hier naer een weynigh sy geset;
En datse, met het daeghlijcx broot,
Oock bidde voor den maeghden noot,
Oock bidde voor een gunstigh man,
Die hare jeught geneeren kan;
Op dat alsoo de reyne lust
Door rechte wegen sy geblust.
Oock vind' ick uytter maten goet,
Dat hier eens moeders rijp gemoet
Haer dochter leyde metter hant,
Tot midden in den echten bant,
Haer dochter wijse nu en dan
Het wesen van een echte man,
En wat al goets een soete mont
Kan brengen tot het echte bont,
En hoe een kint dient opgevoet,
En hoe de keucken schaffen moet,
En hoe een knecht, of stege meyt,
Met reden dient te sijn geleyt;
In 't korte, wat een handigh wijf
Moet brengen tot het huysbedrijf.

ROSETTE.
Ghy hebt veel noten op uw sangh,
En maeckt'et ons al wat te langh;
Ick meyne, dat een teere maeght
Niet op een nieu en dient geplaeght,
Met dus, en soo, met dit, en gint,
Gelijck een onbedreven kint;
Sy is uyt schole t'huys gekeert,
En daer genoegh in al's geleert,
Al wat haer noch te weten staet,
Dat kan se leeren uyt de daet.

SIBILLE.
Neen, die haer saken wel bevroet,
Die leert te voren eer se doet;
En schoon al is'er iemant grijs,
Al is'er iemant dapper wijs,

Noch heeft hy efter leerens noot,
En leert oeck midden in de doot.
Het trouwen is een vaste koop,
Het trouwen is een vaste knoop,
Het trouwen en het huys-gesin
Die hebben veel bedenckens in.

ROSETTE.
Ghy wickt het trouwen bijster swaer,
Het schijnt als of 't een ambacht waer,
Ja, dat men regels leeren moet,
Gelijck men in de kunsten doet;
Een kleuter efter niet-te-min,
De jonghste van het huysgesin,
Die eerst maer in de werelt kijckt,
En schier als na de lueren rijckt,
Die meynt wel dats' haer plichten kan,
En wat men hoeft ontrent een man,
En daer op trout men alle daegh;
Wat wonder is 't soo ick het waegh?

SIBILLE.
'k En wil niet seggen wat men doet,
Maer wat men na de reden moet;
Ick weet, daer sijnder al genoegh,
Die trouwen uytter maten vroegh;
Maer hoe het met de lieden staet,
En wat'er dickmael ommegaet,
Dat hoort men staêgh met groot verdriet.

ROSETTE.
Eens anders doen en roert my niet;
Ick segge dat een jonge maeght

Die slechs haer moeder wel behaeght,
En soo de sleur wat houden kan,
Is dienstigh voor een eerlick man.

SIBILLE.
Of schoon een moeder in het rou
Sich met haer dochter lyden wou,
Dat is alleen soo lange goet
Tot datse buyten woonen moet,
Want koomt'et op een trouwen aen,
Soo moet de sake vorder gaen.
Het koren, dat een lantsman eet,
Hy veeltijts slechs daer henen meet,
En, schoon daer loopt wat onkruyts in,
't Is goet genoegh voor 't huys-gesin;
Maer als hy na den solder gaet,
En haelt van daer het vruchtbaer saet,
De hope van het nieuwe jaer,
Dat sift, dat seelt hy allegaer,
Hy scheyt het onkruyt van het graen,
En laet'er niet één vuyltjen aen.
Een moeder, die een dochter heeft,
Die haer nu tot een man begeeft,
En nu haest vruchten dragen sal
Ten dienste van het aertsche dal,
Die moet dan vry wat vorder gaen,
Als sy te voren heeft gedaen;
Want schoon sy van een teere maeght
Al dit of dat in huys verdraeght,
Dat raeckt haer man en haer alleen,
En niet de werelt in 't gemeen;
Het is maer eygen huys-verdriet,
't En roert de vreemde lieden niet;
Maer soo een maeght, vol quade sucht,
Gewassen buyten alle tucht,
Haer met den man in echte paert,
En kinders haers gelijcke baert,
Dat gaet de gansche werelt aen,
Die hier in wort te kort gedaen,
Dat raeckt voor al het vaderlant,
Daer in het quaet wort voort geplant:
Dies is'et dat ick noodigh acht,
Dat by een moeder sy betracht,
Eer oyt een dochter wort besteet,
Dat sy haer volle plichten weet.

ROSETTE.
Ghy spreeckt hier uyter maten wel,
En stelt een noodigh huys-bevel;
De moeder is de naeste vrient,
Haer kint te leeren hoe het dient;
Maer, na dat ick het stuck bemerck,
Soo vint hier oock de vader werck,
Het ampt dat hem is opgeleyt,
Dient hier al mede wat geseyt;
My dunckt, dat hy moet omme-sien,

En dencken wat'er kan geschiên;
Hy dient te letten alle dagh,
Wat aen sijn dochter schorten magh,
En hoe haer wesen is gestelt,
En wat haer in de sinnen quelt;
Want, als men hier de sieckte kent,
Dan is het quaet haest afgewent.
   Ey, neemt op alle dingen acht,
De rijpe tijt heeft wonder kracht:
Wie siet het niet? een rijpe peer
Die valt oock sonder schudden neêr,
Die valt oock van den minsten stoot,
Die valt oock dickmael in de sloot,
Ja, midden in den modder-kuyl,
En maeckt haer aerdigh blosjen vuyl.
Wel hoort dan, vader, goede vrient!
Dat hier voor al geweten dient:
Hebt ghy meloenen in den hof,
Deylt vrienden mede, scheydt'er of;
En hebje t'huys een rijpe maeght,
Siet datj' haer niet te langh en waeght;
Soo ras uw vrucht of dochter rijpt,
Soo grijpt, o goede vader, grijpt,
En brenghtse veerdigh aen den man,
Die haer ten nutte brengen kan:
Want sooje wat te lange toeft,
Ghy staet om haest te sijn bedroeft,
Uw vrucht om ras te sijn verrot,
Uw dochter om te sijn bedot;
En al, mits ghy te lange paert
Twee vruchten van te wacken aert.
Wat dunckt u doch van dit besluyt?

SIBILLE.
   Ick sie, ghy prijst een jonge bruyt.
Dan, komt'et op een praetjen aen,
Soo hebje vry niet al gedaen;
Ick weet hier op al mede wat,
Hier dienstigh om te sijn gevat:
   Het ooft, dat vroegh is van den tack,
Is vry niet sonder ongemack,
Waer dat'et eens wort omgehutst,
Daer is'et over al geblutst;
Het is van stonden aen geraeckt,
En schijnt als opten koop gemaeckt;
Maer siet, het tijdigh winterfruyt,
Al krijght dat vry een harden stuyt,
Of dat'et stijf wort aengetast,
Noch blijft het echter wonder vast,
En is geduerigh niet-te-min,
Gants dienstigh voor het huys-gesin.

ROSETTE.
   'k En spreeck niet van het fruyt alleen,
Mijn leer is over al gemeen:
   Heeft iemant duyven op het kot,
Of spreeuwen in een vogel-pot,
Hy dient gewis, met alle vlijt,
Te passen op den vluggen tijt;

Want soo hy 't wat te lange maeckt,
Tot eens de rappe jeught genaeckt,
Hy sal voorseker op het lest
Niet vinden, als het leêge nest;
En siet, dan is 't te laet gesucht,
De vogels swieren in de lucht.

SIBILLE.
En denckt niet dat my stof ontbreeckt,
Oock schoonje nu van vogels spreeckt:
   Men seyt ons, dat het jongh patrijs
Loopt al te veerdigh in het rijs,
Loopt al te ras in bosch en hey,
Want siet, het kleeft noch aen het ey;
En daerom, waer het pooght te gaen,
Daer sleept den dop hem achter aen.

ROSETTE.
   Vriendinne, waerom dit geseyt?
Het dient wat naerder uytgeleyt.

SIBILLE.
   Een die met trousucht is gequelt,
En metter haest ten manne snelt,
Die draeght tot in het echte bedt
Niet selden kintsche grillen met;
De pruyltjens met de poppevaen,
Die slepen dickmael achter aen.

ROSETTE.
   Maer beyt een vader wat te laet,
Soo komt'er noch een meerder quaet:
Siet, als de gerst, of ander graen,
Niet van den acker wort gedaen,

Niet wort gescheyden van den gront,
Ter goeder uyr, te rechter stont,
Stracx valt het rijpe koren uyt,
Vermits het ayr niet meer en sluyt;
Daer leght het dan, en wort aldus
Tot spijse van een grage mus.

SIBILLE.
Maer die het koren al te groen
Heeft in de schuere laten doen,
Die vint oock vry sijn hertenleet:
De schoven worden dickmael heet;
Dies moet'et weder uyt den tas,
Al wat te vroegh gestapelt was.
   Een vrijster van te groenen aert,
Die bleve beter ongepaert,
Tot dat haer wesen rijper waer,
En nutter tot een wederpaer;
Want die in 't echte bedde treet,
Eer sy de rechte gronden weet,
Die stelt wel licht den echten bant
In roock, in vier, in enckel brant,
Om datse by een eerlick man
In stilte niet gedueren kan:
Sy wil, sy sal, sy moet'er uyt,
Hoe vast dat oock de deure sluyt;
Sy is het echte leven moe,
Dies wilse naer haer moeder toe;
En siet, dan valt'er meer beslagh,
Om haer te brengen tot verdragh,
Als of men man en echte vrou
Van nieus te samen paren sou.
   Een dochter van een rijper sucht,
Die schickt haer beter na de tucht,
Die weet haer grilligh onverstant
Te toornen met een eygen bant;
Sy kan vermanen, als het dient,
Sy kan vertroosten haren vrient;
En komt'er suer, of komt'er soet,
Sy weet hoe sy haer quijten moet:
Maer duyven van haer eerste vlucht,
Die willen niet als open lucht.

ROSETTE.
   Veel wijse schrijvers niet-te-min,
Die sijn met ons van eenen sin,
En drijven, dat een jonge maeght
Haer in het trouwen beter draeght,
Uyt reden datse buygen kan,
En schickt haer soeter na den man.
En siet, dat dunckt my wel geseyt,
Hoe breet dat ghy hier tegen weyt:
Ick houwet met het jeughdigh kruyt,
Ick houwet met een jonge bruyt;
Ick hoorde lest een geestigh man,
Die sprack hier wonder grondigh van;

Hy seyde: dat hy niet en wou
Verkiesen, tot een echte vrou,
Een rijpe maeght, die al te langh
Geweest had in haers moeders dwangh,
Uyt vreese van haer teer gemoet,
Geweken van het eerste soet,
Wel licht misschien een stegen bocht
Ontrent haer moeder krijgen mocht.
   Wie ockernoten groen confijt,
Die let ten nausten op den tijt;
Hy kiest voor al geen harde schel,
Maer proeftse met een dunne spel,
En gaetse door het jeughdigh lijf,
Dan is de schorsse niet te stijf;
Maer soo de punt niet deur en kan,
Hy laet de vrucht en scheydter van:
Want dat den vollen tijt verbeyt
Wort noyt in suycker wegh-geleyt.
   Wil eenigh man een buyghsaem wijf,
Die tale naer een jeughdigh lijf,
Die kiese tot sijn weerde bruyt
Een jonge maeght, een teere spruyt,
Aen wie geen eelt, of harde quast,
Ontrent den sachten boesem wast;
En die voor al geen stegen neck
En kreegh, door ander luy gebreck.
Dit heeft de vrient my dus geseyt,
Ja, noch al breeder uytgeleyt;
En, na dat ick het stuck begrijp,
Geen maeght en dient'er al te rijp,
En dese misslagh wort geschout,
Wanneer een vrijster veerdigh trout.

SIBILLE.
   't Is seker dat men schrijvers vint,
Die meer tot jonckheyt sijn gesint;
Doch yder segge wat hy wilt,
De reden leert het wat'et schilt,
Een maeght te nemen by der hant,
Gewassen boven onverstant;
Of wel dat kiecken-murruw vleys,
Dat niet en broet als mal gepeys.
   Eet vroegh gewas, en prijst'et vry,
't En dient maer voor de snoepery;
De Meysche kersen in 't gemeen
En sijn maer vel en enckel been;
Het fruyt gepluckt in grooten spoet
En dede noyt sijn meester goet;
Het dient (gelijck'er is geseyt)
In suycker wegh te sijn geleyt,
Of anders heeft'et geen vermaeck,
Maer slechs alleen een wrange smaeck;
Dies prijs' ick noch de rijpe vrucht,
Daer onder dat de moeder sucht.

ROSETTE.
   Na dat ick uyt uw reden merck,
Soo maeckje staegh uw gansche werck,
Om onse jeught en weeligh groen

Een open oorlogh aen te doen;
Maer 't is genoegh voor dese reys,
Komt nu en opent uw gepeys,
En wijst ons aen den rechten voet,
Wat ieder hier gevoelen moet.

SIBILLE.
Nadien ghy dan, beleefde maeght,
My na de rechte gronden vraeght,
Soo hoort wat ick, na mijn verstant,
Hier voor de beste peylen vant;
Niet dat ick stell' een vaste wet,
Maer laet een ieder onverlet
Te mogen doen, in dit geval,
Na dat hy dienstigh achten sal:
Indien ghy soeckt een aerdigh paer,
Soo geeft de maeght drie seven jaer,
De jonghman seven boven dien,
En groetse dan voor echte liên;
Een weynigh meer, of weynigh min,
Dat maeckt een eerlick huys-gesin.

ROSETTE.
Wel, dat en is soo selsaem niet,
Na ghy u eerst gestrengh geliet;
Maer hoort doch oock een kleyn gedicht,
En stelt'et by de vrijstersplicht;
Want die my eerst het rijmtjen las,
Die seyde dat'et geestigh was:
Een jonge maeght van seve jaer
Heeft dan haer tanden allegaer;
Als sy noch seven jaer besluyt,
Dan schiet de jeught haer botten uyt;
Soo 't noch eens seven jaren lijt,
Het roosjen wort dan pluckens tijt;

Doet hier noch seven jaren toe
Het steeltjen is sijn bloemtjen moe;
Noch eens dan seven jaer verhooght,
Haest, kinders, haest! het groentje drooght;
Ontrent het seste seven-jaer
Wat dan, als voor een wewenaer?
En koomt het dan oock niet te pas,
Zoo laetse blyven diese was.
   Maer siet, ons praet die heeft gedaen,
Want ginder koomt uw man gegaen;
Ick danck u voor uw goet bericht,
't Is tijt dat ick mijn ancker licht;
De doffe mane die verdwijnt,
Wanneer de gulde sonne schijnt.

SIBILLE.
   Ick had oock even uytgeseyt
Al wat my in den boesem leyt;
Al scheen ick somtijts wat te straf,
En neemt'et my niet qualick af;
Ick had een gunstigh ooghgemerck:
Oock strenge tucht is vriendewerck.

Hoc commune malum, semel insanivimus omnes.
('t Is de algemeene kwaal, daar we allen eens aan leden).

Op d'afbeeldingh van 't maeghde- en vrijster-wapen; met de beschrijvingh van een maeght en den weghwyzer ten houwelyck.

Zie hier, o zoet geslacht, tot 's menschdoms nut geschapen!
Uw Maeghdelijcken staet verbeelt in 't geestigh Wapen,
Gemaelt op dit tafreel: een Tulpaen, die noch sluit
En groent op haren steel in 't midden van een ruit.
Des dichters veder heeft heel zinrijck u ontsloten
Dees' beeldspraeck, tot een les voor alle maeghdeloten,
Verzelt met haer cieraet, dat aerdighlijck vertoont,
Waerom het Maeghdenschilt wort met een krans gekroont:
Eenvoudigh en oprecht, bevrijt van slincxse streken
Te zijn, vermaent u 't beelt, dat hier, ten zichtbaer teken,
Prijckt met de duif en 't schaep; dan staet de Leerzaemheit,
Wiens onderzoekend' brein gestadigh open leit,
Om deught, met kunst gepaert, te leeren en t'ontvangen;
't Borduurraemt, dat men aen den rechten arm ziet hangen,
Het hontje dat'er zit, de vogel op de hant,
Toont ons de vatbaerheit van 't maeghdelijck verstant;
Het naeigereetschap, met twee opgeslaege boecken,
Verbeelden naerstigheit, om dagelijcksch te zoecken
Naer nieuwe stucken, die de kunstnaelt stickt en beelt,
Of maetzangh, die het oor met Febus toonen streelt.
De byen, die rondom het maeghdebloemtje zwieren,
Vertoonen, dat zy 't als van verre eerbiedigh vieren,
Zoo langh het in zijn knop noch dicht gesloten staet,
Maer vatten 't, als haer prooi, wanneer 't eens open-gaet.
Dan volght het zoet gespreck van Anna, stil in zeden,
Met Phyllis, die, geraeckt van hare straffe reden,
De domme drift vertoont, die in de wufte jeught
Haer plaets vint, slechts belust op losse werelts vreught.
Maer 't Wapen, dat men oock ziet op het voorhoofd pralen,
Van 't Huwlijcx ander deel, om zoetlijck af te malen
Een Vrijster, is niet min hier kunstrijck neêrgestelt
Dan 't Maeghdenschilt, waer van den lof reeds is gemelt:
Een schoone Druivetros, die nimmer plucker naeckte,
Noch eenigh ongediert met tant of angel raeckte,
Leit in haer vollen dauw en in een reine schael,
Van maeghdelijcke deught een zuiver blijck en stael.
De Zedigheit en Schaemt' zijn hier die 't wapen houden.
Twee zullen, voor die ooit het echtgenootschap bouwden,
De Schiltpat en den Toom, geslingert op den gront,
Doen zien hoe d'eerste deught past aen het trou-verbont;
Als 't dier Kameleon genaeckt de purpre rozen
Zal flucx zijn gansche lijf, als rood van schaemte, blozen,
Waerom het wonderbeest hier op het tackje loopt,
Op dat de vrijsterschaer tot schaemte wiert genoopt.
Dan wort de Huwlijcxplicht noch verder aengewezen
Door 's ridders pen, zoo nut, zoo aengenaem te lezen,
Voor jonge dochteren, nu rijp tot dezen staet,
Die uyt Sybilles mont ontfangen wijzen raet.
Zoo ziet men 't groot tooneel der minnary ontsluiten,
In kuische zedigheit, om vuile tocht te stuiten,
Waer in Rosette vaeck, met al te vryen praet,

Toont dat ze, als redenloos, den rechten wegh misslaet,
Daer 't eerbaer jufferschap haer voeten op moet zetten;
Daerom, o dochters! scherpt uw oordeel, en wilt letten
Op 't geen Sybille haer zoo krachtigh tegenvoert,
En denckt: geen druivetros blijft gaef als ongeroert!

F.H.

Houwelijcx
Derde deel:
Bruyt, zijnde 't eerste deel van 't christelyck huys-wijf.

Proverb. 5. *vers.* 19. 20. Uwe sonteyne sy gesegent, ende verheught u der vrouwen uwer jeught. Sy is lieflijck als een hinde, en gunstrijck als een rhee. Laet u haer liesde alle tijt versadigen, en verquickt u daerin aller wegen.

Quod poëta sic exprimit:

Haec, tua primaevo qua? delibavit amore
Pectora, maturos satiet dilectior annos
Blanda uxor, ceu cara mann quae suevit herili
Cerva, caput placidumque effert. qualisve tenello
Blanditu curam agnoscit dominóque rependit
Capreolus. Sic una omnes effingat amores,
Una omnes Charites spiret suavisfima conjux.
Turgentisque micat species quae rara papillae
Luminaque et fensus praedulcis inebriet, atque
Te tibi surripiens faciles fic condiat annos.

AUGUSTINUS: Illa benedictio nuptiarum: nt conjugati crescerent, et multiplicarentur, et implerent terram; quamvis in deliuqueutibus mansevit, tamen antequam delinquerent, data est; ut cognosceretur procreatione siliorum ad gloriam connubii, non ad poenam pertinere peccati.
HIERONYMUS *in lib.* 1. *Tim.* 4. Omnis qui nuptias damuat, nou amator, sed inimicus est castitatis: dum et continentibus laudem tollit, et incontinentibus, sublato nuptiarum remedio, sornicationis facit iuire discrimen.
AMBBOS. LIB. DE VIRGINIT. Cum mulier viro conjungitur, conjugium est; non cùm puella viri commixtione cognoscitur. Nam defloratie virginitatís non facit matrimonium, sed portio conjugalis.
ERASMUS: Non tantùm ut naturae exsolvant debitum jungitur vir ct uxor, sed ad aliud quiddam sublimius. Nam et bruta animalia congregantur ad iuvicem, gignunt, amant et educant soetus. Ad hoe jungitur Christianus Christianae, ut tutior sit pudicitia, ut ex societate major sit prosectus virtutum, ut liberos educent non tam naturae quam Deo, ut unam domum Christo lucrisaciaut.
IDEM DE CONSCRIB. EPIST. Quod fi ad coelestem illam vitam respicias, mors haec hominum vita est, haud vita dicenda; sin intra humauam conditionem auimum contineas, nihil est conjugali vitâ neque tutius neque tranquillius, neque jueundius, neque amabilius, neque foelicius.
HIEROCL. APUD STOBAEUM SERM. 65. Universum genus nostrum ad societatem natum est; prima autem et praecipua societas est quae per nuptias iuitur; nam civitates siue samiliis esse nou possunt, et familia innupti manca est, integra autem et perfecta illius, qui uxorem duxit.

t.o. 390

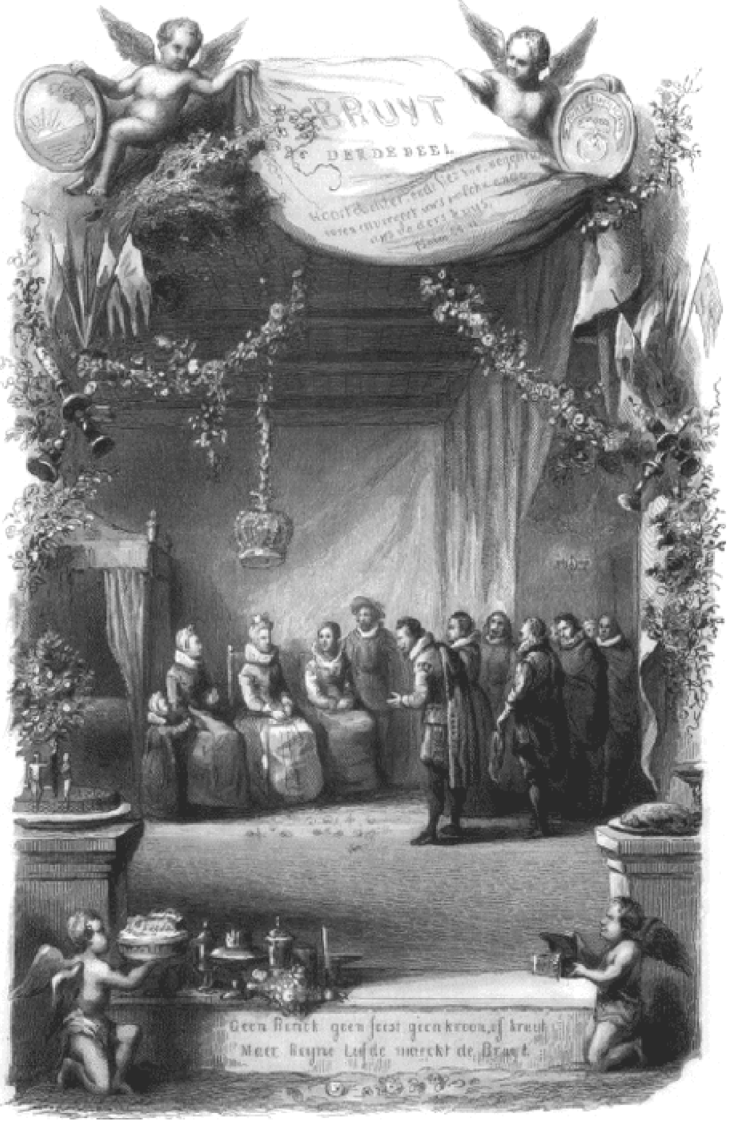
BRUYT
DERDE DEEL
Geen Rijck geen feest geen kroon, of kruyt
Maer Reyne Liefde maeckt de Bruyt.

Voor-reden.

't Is (mijns oordeels) niet min wijselijck als waerachtelijck geseyt, dat de staet des huwelicx is een smisse van menschen, een grontsteen van steden, en een queeckerye van hooge regeeringe; dien volgende, dat aen het goet ofte quaet beleyt van den selven hanght niet alleenlijck de rust en onrust van ieder huysgesin in 't bysonder, maer selfs de wel- en qualick-stant soo van Godes kercke, als van de saken des lants in 't gemeen[1)]; gelijck met veelderhande getuygenissen niet swaer en soude wesen te bewijsen. 't Welck alsoo sijnde, soo is'et dan wisselick de pijne weert met alle mogelijcke vlijt ende aendacht te letten, eerstelijck: hoe een huwelick wel en na behooren magh worden aengevangen; en ten anderen: hoe het selve loffelijck kan worden uytgevoert; want die saken beyde na den eysch ernstelick betracht wesende, soo sal ontwijfelick daer uyt komen t'ontstaen een welgestelde huyshoudinge, die te rechte geseyt wort te sijn het beste stuck huysraets van de geheele menschelicke gemeensaemheyt[2)]. Doch, gelijck weerdige dingen gemeenlick haer moeyten ende ommeslagh sijn hebbende, al eer men tot genot der selver weet te geraecken; soo en is oock het beleyt deser saken soo licht en geringe niet, gelijck wy bemercken dat vele onder ons sich laten voorstaen; maer in tegendeel van dien, gevoelen wy in desen met de gene die het daer voor houden, dat eenen geheelen staet en een bysonder huysgesin wel te bestieren, in de gronden der saken niet geheel veel van den anderen en verschillen[3)]; dewijle men uyt de daet selfs kan afnemen, dat het beleyt van een welgeregelde huyshoudinge bynaest niet anders en is, als een eygen gedaente en levendigh afbeelt van het bestier beyde der kerckelijcke ende borgelijcke saken[4)].

Om welcke redenen wille de apostel Paulus oock geoordeelt heeft, geen Bisschop bequaem te wesen ten beleyde van de dingen der kercken, als die getuygenisse heeft sijn eygen huysgesin wel te hebben konnen voorstaen[5)]: gelijck mede ten aensien van het bestier der burgerlicke saken groote Staetslieden selfs rondelijck verklaren, dat een deftigh huysvader met sijn ampt wel te doen, geen minder eere kan inleggen, als een man van State door het beleyden van de gewichtige saken van den lande[6)]. Sijnde dan de plichten van man en wijf ende het vorder beleyt der huyshoudinge van soodanigen gewichte, ende middelertijt by vele liefhebbers, beyde van Godes kercke en des Vaderlants, gelet wesende op verscheyde gebreckelickheden in desen deele onder ons in swange gaende; soo heeft ons gedacht dat'er wel iet, ten goede van onse lantslieden, soude konnen werden bygebracht, waer door man en wijf vry wat gevoegelicker by den anderen souden konnen wonen, en by gevolge de geheele huyshoudinge in beter wesen soude konnen worden gebracht. Gelijck dan eenige sieckten, den

1) Conjugium est civitatis initium, hominum officina, seminarium Reipublicae. Plato lib. 4. de legib. Tholos. lib. 19. de Repub. Bodin. 1. 1. de Repub. cap. 1. Quin etiam reipublicae foelicitas, non minus quàm vitae privatse ex connubio potissimum dependet. Arnis. de Jur. connub. cap. 1. sect. 1.
2) Il n'y a plus belle piece en nostre societé, que bien faconner et bien prendre un mariage. Montagn.
3) Cor. Tacit. in vitâ Agricolae.
4) La familie bien conduicte est la vraye image et modelle de la Republique, et la puissance domestique ressemble à la puissance souveraine. Bodin de la Republ. lib. 1. cap. 2.
5) 1 Tim. 3. 4.
6) M. Cato non minori laude dignum eum censebat qui bonum sese gereret maritum, quam qui in ordine senatorio magnus. Vide Brissou. de Nupt. lib. 7. cap. 22.

eenen tijt meer als den anderen opkomende, de medicijnmeesters oorsaeck geven om in meerder ernst de behulpmiddelen daer toe dienende na te sporen; soo is 't dat wy verscheyden huyselicke ongemacken in onse eeuwe hier en daer gewaer geworden zijnde, hebben het ooge laeten gaen niet alleenlick over het gene de oude eeuwen ende verre gelege landen, mitsgaders de jegenwoordige tijt en nabuerige rijcken, hier over voor desen tot behulp hadden aengemerckt, en by geschrift ons medegedeelt; maer hebben daerenboven sonderlinge acht genomen op het gene, dat verscheyde besette huyshoudende lieden, midden onder ons woonende, hier op hadden gemerckt: Mitsgaders noch daer by gevoeght sulcx als wy uyt eygen ervarentheyt, by gelegentheyt van verscheyde onse bedieningen, derhalven hadden waergenomen, en uyt al het selve te samen gebracht dit jegenwoordigh werck, het welck wy den naem hebben gegeven van 't Christelick Huyswijf, als sprekende over al eerst ende insonderheyt tot de vrouwen, volgende daer in het exempel van de apostelen Petrus en Paulus[1], die beyde gelijcke ordre in dusdanige gelegentheyt hebben gehouden, als over al eerst en insonderheyt haer aenspraecke streckende tot de gene die oock van andere volcken[2] de eere hebben ontfangen, dat het huwelick geheelick van haren naem, en niet van de namen der mannen is genomen geweest; waer van wy de redenen aen den gunstigen Leser in 't vervolgh des wercx (met Godes hulpe) naerder sullen doen verstaen. En sonder dat, wat kan'er doch nutter wesen voor het gemeene beste, als tot gevoeghsaemheyt en andere goede deughden aen te leyden de genen, die in aller manieren sijn als onverscheyde metgesellen onses geheelen levens[3]; het welcke na te laten niet anders en is gedaen, als gansche steden en landen van haren welstant te berooven[4]. Ten welcken aensien wy oock het geheele werck voor het meerendeel hebben geschickt en aengeleyt naer gelegentheyt ende smaeck der vrouwen: want eerst hebben wy het selve onse Nederlantsche tale doen spreeken, als schrijvende insonderheyt ten dienst onser lantslieden, gelijck wy bemercken, dat by vele van onse nabueren mede hedensdaeghs niet buyten reden wert gepleeght; op dat wy niet en werden beschuldight, terwijl wy alle de werelt soecken wel te doen, ondanckbaer te sijn tegens ons eygen Vaderlant; ten tweeden hebben wy goet gevonden, door rijm, toon, en mate dese onse invallen op het papier te brengen, verhopende dat oock sulcx wat aengenaemheyts by de voorschreven Lesers soude mogen verwecken; en dit naer het exempel van vele wijse, niet alleenlicken onder den Griecken en andere vreemde volcken[5], maer selfs onder die gene die met de kennisse van den waren God sijn verlicht geweest[6]; gelijck wy weten dat veel boecken in de heylige Schrifture by gedichte sijn gestelt, na den aert van die tale en eeuwe.

1) 1 Petr. 3. 1: Dat de vrouwen hare mannen ouderdanigh zijn, welcker vercieringe zy enz. En volght vers. 7: Desgelijcx ghy mannen, woont by haer met wijsheyt enz. Ephes. 5. 22: Ghy vrouwen, zijt uwe mannen onderdauigh als den Heere, want enz. en volght vers. 25: Ghy mannen hebt uwe vrouwen lief, enz. en wederom Coloss. 3. 18: Ghy vrouwen, zijt uwe mannen onderdanigh gelijck het betaemt in den Heere; en volght vers. 18: Ghy mannen, hebt uwe vrouwen lief, en zijt niet bitter tegens haer enz.
2) Matrimonium apud Romanos à matre, non à patre dictum.
3) Quid enim est necessarium atque illarum animos fingi ad virtutem, quae nobis in omni vitae ratione sociae sunt inseparabilus? Vives.
4) Aristoteles cas civitates quae foeminarum institutionem parum habent rectam, magnâ se selicitatis parte ait orbare.
5) La vieille Theologie est toute Poësie (disent les sçavans) et la premiere Philosophie c'est l'originel langage des Dieux. Michel de la Montagne lib. 3. des Essais, chap. de la vanité, à la fin.
6) Siet hier op 1 Regum. 4. 31.

Ten derden, om den vermoeyden leser somwijlen op te wecken en wat te verlustigen (gelijck wy bemercken, dat de verstanden der menschen wel soo willen geleyt wesen) soo hebben wy somwijlen, hier: eenige gedenckweerdige geschiedenissen, daer: eenige aengename gelijckenissen, tusschen beyden ingevoert, dewelcke alhoewel se dickmaels maer sijn ontleent van geringe saken, evenwel (oock na het oordeel van wijse schrijvers) niet verworpelick en sijn te achten[7]. Wy hebben oock over eenige der selver de schilderkunst tot behulp genomen, soo vermits de selve altijt maeghschap heeft gerekent met de dicht-kunst, als om by wijlen dieper inbeeldinge op sonderlinge gelegentheden in den leser te verwecken; waer in wy onder andere daer op hebben acht genomen, dat wy niet opte plate hebben doen brengen als 't gene wy te voren by niemant uytgebeelt en hadden gesien; om onse teere lesers oock door de nieuwicheyt selfs te mogen behagen. Ten lesten hebben wy over al gepooght te gebruycken. een effenbare, eenvoudige, ronde, en gansch gemeene maniere van seggen, de selve meest overal gelijck makende met onse dagelicksche maniere van spreken, daer in alle duysterheyt (soo veel ons doenlick is geweest) schouwende; behoudens daer wy, om der eerbaerheyt wille, willens ende wetens somtijts de schaduwe hebben gesocht. Doch schoon wy onse aenmaninge veel op de vrouwen aenleggen, soo sal evenwel de verstandige leser lichtelick konnen oordeelen, welcke gemeene plichten sijn die sich de mans mede behooren aen te trecken; op dat wy van alle saken, door onnoodigh verhael, niet tweemael en behoefden te gewagen.

In 't korte, wy hebben, naer ons geringh vermogen, alle mogelijcke vlijt aengewent, omme het werck den gunstigen lesers, en onder de selve den vrouwen smakelick voor te stellen, als wenschende van gantscher herten de leere lieffeljck te maecken, gelijck Salomon de tonge der wijse sulcx toeschrijft[8]. Wy hebben wat veel tijts besteet ontrent den regel tot der huys-rusten en het betoomen der tongen dienende, wetende dat ruym de helft van de menschelijcke sonden door de tonge alleen begaen worden[9], mitsgaders dat de wensch Nahemi tot hare swagerinne (de Heere geve u dat ghy ruste vindet

7) Als daer zijn de Psalmen, het boeck Jobs, het Hoogeliet Salomons, de Klaeghlieden Jeremiae, en andere.
8) Allegorias si quis ridet, consideret D. Ambrosium ex omnium rerum naturis aliquid elicientem admorum institutionem, vel uti serpentum cum murenâ congressum quot modis trahit ad declarandum officium conjugis erga maritum? Erasin. de Christ. matr. Omnia rerum omnium si observentur judicia, et argumentum morum ex minimis quoque licet capere. Seneca.
9) De tonge der wijse maeckt de leere lieffelick. Prov. 15. 2.

een iegelijck in haers mans huys) aen huyshoudende lieden een sonderlingh heyl en segen is van God Almachtigh, daer aen den geheelen stant van de huys-houdinge ten alderhooghsten is gelegen. Wy hebben insgelijcx, by die ende andere gelegentheden, aen de echte lieden de Godsaligheyt gepooght in te scherpen; want of wel schoon sulcx niet en schijnt te wesen het eygen ooghmerck onses wercx, nadien nochtans de eerste gehouwde lieden, te weten Adam ende Eva, niet langer te samen eens en waren als terwijlen sy lieden eens waren met haren God; en, in het tegendeel, van den selven door de sonde verschillende, dadelick oock in onderlinge onlust sijn vervallen, dewijle selfs Adam voor God bestont te beschuldigen die gene, in de welcke hy sich te voren ten hooghsten hadde verblijt. Dat mede geen vaste vrientschap ofte liefde en kan beklijven als tusschen die een recht gemoet hebben voor God[2)]; soo hebben wy de Godsaligheyt (niet sonder redenen) mede getelt onder de plichten van de echte lieden, waer toe indien de selve in eeniger maten veerdiger konnen werden gemaeckt, en dat onsen geringen arbeyt de selve iet daer in kan helpen, door den genadigen segen des Heeren onses Gods, soo sullen wy het gewenste eynde onses voornemens hebben bekomen. Wy hebben by wijlen eenige kleyne en geringe saken onder de huyselicke plichten hier en daer aengeroert, die misschien iemant sal achten niet de pijne weert geweest te sijn om des te gewagen; dan in gevalle de soodanige gelieven aen te mercken, dat oock groote Vorsten en Wet-gevers, selfs in dese eygen gelegentheyt, sulcx gewoon sijn geweest te doen, soo sullen wy des (soo wy hopen) verschoont konnen worden. Onder de wetten van Solon sijnder even van soodanigen stoffe, en onder anderen een die scherpelick gebiet, dat een bruyt, die den eersten nacht haren bruydegom genaeckt, wat van een que-appel hebbe te eten, om geen vyse montreucke op haer eerste by-een-komste hem toe te brengen; de sake soude iemant te geringe mogen dencken, om by een wet-gever in acht genomen te worden, ten ware men dagelijcx by ervarentheyt ondervonde, hoe kleyne beusel-saken menighmael de gemeene ruste en vrientschap der menschen omstooten[3)].

Ick weet, leser, dat andere desen acker gebout hebben, maer anders: in eenen overvloedigen oeghst ontslippen sommige koren-ayren de hant, sommige den sickel; sommige ontvallen den maeyer, aleer die in den schoof geraken; sommige den menner, aleer die de schure komen, en daer sijnde, worden se noch alle niet even gelijck uytgedorscht; vele blijven in het kaf; in 't korte, ieder heeft sijn eygen oogh-gemerck. Wy weten ondertusschen wel, dat de goede trouwe en eenvoudige sedigheyt vereysschen, dat men bekenne door wien men sich geholpen vint, en wy hebben oock daerom niet verswegen de namen der gener, die met de gulde kleynodiën van hare treffelicke spreucken dit werck cierlickef hebben gemaeckt, en hebben daerom veel de selve in haer eyge woorden op de kant aengetogen, andere dickmael met name gespelt, op dat de vlytige leser oock in de gront-tale der selver aenmerckingen soude mogen nasien.

Ten lesten, weerde jonck-vrouwen! wy hebben gepooght een rechtschapen huys-wijf, met alle hare verwen, en soo gelijck wy die onfe lantslieden en een ieder wel souden wenschen, levendigh voor oogen te stellen; indien de gestalte der selver u wel bevalt, soo doet met haer gelijck Elisaeus dede met den sone der weduwe, toen hy den selven van der doot ten leven brachte; hy streckte sich selven uyt over het kint, leydde sijnen mont op des kints mont, oogen op des kints oogen, handen

2) Beuevolentia firma est inter bonos, inter malos autem non diuturna.
3) Solon statuit ut malum Cydonium prima nocte, cùm thalamum ingrederetur sponsa, arroderet, ne quid offenderet oris halitus; haec cura indigna videri poterat legislatoris, nisi frequenter res uihil dirimerent mortalium amicitias. Erasm. in tract. Christ. Matrimon.

op des kints handen, en voegende daer by het gebet, gevoelde hy, het gene dat doot was, waerlicken leven[4].

Past u dit voorschrift op gelijcke wijse toe, Leser, en ghy sult bevinden, dat daer na eerst door Godes genade een recht leven in u en uw geheel huysgesin sal ontstaen. Vaert wel! [1]

4) 2 Koning. 4. 33. Couper in praefat. Anatom. homin. Christian.
1) Lingua dimidiam humanorum vitiorum partem sibi vindicat. Nazian. in Deplorat. calam. animi. Tota vita delictis lingnae referta est. Basil. in Psalm 32. 15. Ruth. 1. 9.

Korte afbeeldinge eenes rechten huys-vaders.

Seght, mijn vernuft, wat voor een man
Een huys naer eysch bestieren kan;
Seght, wie u dunckt te sijn bequaem
Om, metter daet en met den naem,
Te sijn een hoeder van het wijf,
Een Prince van het huys-bedrijf:
Spreeckt kort, en sonder groot beslagh,
Op dat'et ieder vatten magh;
Seght, mijn vernuft, wat voor een man
Soo weerden ampt bereycken kan:

Een man, die pleeght des Heeren werck
En maeckt in huys een kleyne kerck.
Een man tot luyheyt niet gesint,
Maer die voor al den dagh begint.
Een man, die vordert sijn gesin,
Maer noyt door eenigh vuyl gewin.
Een man, meer in der daet als schijn,
Die vroomheyt stelt voor rijck te sijn.
Een man, die van den ouden dagh
Wel spreecken en wel hooren magh.
Een man, die traegh en seker gaet,
En die òf wijckt òf stille-staet.
Een man die let èn wat èn hoe,
En siet in weelde sneger toe.
Een man, die buyten sijn verstant
Geen saecken licht en neemt ter hant.
Een man, die raet en reden vraeght,
En eerstmael wickt, eer dat hy waeght.
Een man, die sich niet verder streckt
Als daer het laken hem bedeckt.
Een man die 't seyl noyt soo en stelt
Dat mast en mersche wort gevelt.
Een man, die hier op neerstigh let:
Dat groote visschen scheuren 't net.
Een man, die sijn beroep vereert,
En meer met daet, als woorden, leert.
Een man van tucht, en niet-te-min
Geen leeuw of beir in sijn gesin.
Een man. gestrengh in hoogh bedrijf,
Maer vrolick by sijn echte wijf.
Een man, een vroet, een buyghsaem man,
Die lichten, en die swaren kan.
Een man die niet en lanterfant,
Maer oeffent leden of verstant.
Een man die sijn beroep verftaet,
En aen het wijf haer palen laet.
Een man, gesagh en eere weert,
Die niet en pot-lijst aen den heert.
Een man die sich noyt vreught en biet
Daer aen sijn vrouwe leet geschiet.
Een man, die, door een malle dracht,
Geen wijf en vordert in de pracht.
Een man, in daet en woorden kuys,

Niet fier op straet, of mal in huys.
Een man, op schoonheyt niet verblint,
Maer die in God sijn deel bemint.
Een man, die echte vreught en pijn
Sluyt tusschen bed en bed-gordijn.
Een man die noyt sijn schande melt,
Om dat de wijn sijn hooft ontstelt.
Een man, die midden in de vreught
Noch hout de streke van de deught.
Een man, die noyt òf vrient òf gast
Met gulsigh drincken overlast.
Een man, die best van allen smaeckt
De kost te huys gereet gemaeckt.
Een man, die noyt te seer en stont
Of op sijn buyck òf op sijn mont.
Een man, die oock sijn eygen broot
Eet, niet tot lust, maer voor den noot.
Een man, die in sijn eygen dack
Besluyt sijn lust en sijn gemack.
Een man, die staêgh hout dit gemerek:
Voor nacht in huys, voor dagh te werck.
Een man die, schoon hy verre reyst.
Noch op sijn echte gaytjen peyst.
Een man, die, als hy elders slaept,
Geen vremde lusten op en raept.
Een man die, schoon hy buyten gaet,
Sijn vreughden nimmer buyten laet.
Een man, die voor sijn echte wijf
Te pande set sijn eygen lijf.
Een man, die wel na vrede tracht,
Maer echter hout sijn echte macht.
Een man, een soet, een deftigh man,
Die lieven, en die heerschen kan.
Nu komt hier, echte man, en kijckt,

Hoe na dat u dit beelt gelijckt;
Koomt, brenght uw leden over een,
Set voet by voet, en been aen been,
Voeght oogh tot oogh, en mont op mont;
Tot datje recht bevinden kont,
Dat uw gedachten, meer en meer,
Haer voegen na de reyne leer,
Haer scheyden van den geylen brant,
Van dronckenschap, van onverstant,
Van twist, bedrogh, en swarte nijt,
En quistingh van den nutten tijt,
Van alle vorder slim bejagh,
Dat eerst in uwen boesem lagh;
En soo uw geest, als omgekeert,
Dan eens sijn tochten overheert,
En krijght in als een soeten aert,
Die ons den nieuwen mensche baert;
In 't korte, sooje wort gestelt
Gelijck de man by ons gemelt,
My dunckt, ick ben des wel gewis
Dat wijf en kint, en wie daer is
Die u in huys ten dienste staet,
Of anders met u omme-gaet,
Dat (segh ick) die, haer leven lanck,
My sullen weten grooten danck,
En seggen, dat een soet gedicht
Is dienstigh aen de manne-plicht.
   Doch wat ick schrijve, wat ick doe,
My koomt geen danck of eere toe,
Maer soo misschien een Christen-siel
Dit Huys-wijf oyt in handen viel,
Die sich daer iet te goede las;
Of eenigh seer daer uyt genas,
Die slae doch noyt het oogh op my,
Of iemant anders, wie het sy;
't Is God die sin en herte leyt,
En tot een beter toe-bereyt;
't Is Godes woort, daer ick den gront
Van alle goede plichten vont.
Geen mensch en sie op menschen meer,
Wat goet is, daelt ons van den Heer.
   Voor my, o vrienden, ick beken
Dat ick geheel onweerdigh ben
Een wet te stellen voor de jeught,
Of haer te manen tot de deught,
Een bruyt of ander echte wijf
Te stichten in het huys-bedrijf,
Een man te geven sijn bescheyt,
Die beter is als die het seyt.
   Ick weet, hoe dat ick ben gestelt,
En hoe my noch desonde quelt;
Ick weet, hoe veel dat my ontbreeckt,
En wat my noch in 't herte steeckt;
Ick hebbet heden noch gevoelt,
Wat strijt my in den boesem woelt;
Mijn lijf en siel, mijn gansche kracht

Behoort'er by te sijn gebracht.
'k En hoefde dan geen acht te slaen
Wat hier of elders wort gedaen;
En min, te brengen aen den dagh,
Wat man en vrouwe feylen magh:
Ach! in dit hert, noch bijster groen,
Is vry genoegh voor my te doen;
En efter, desen onverlet,
Soo schreef ick, als een volle wet
Voor al, dat oyt de rechterhant
Gingh reycken aen den echten bant.
Doch, leser, eerje vorder treet,
Soo wil ick datje seker weet
Dat, als ick met een harde pen
Gants besigh aen de sonden ben,
Dat ick dan eerft mijn eygen self
Tot aen het innigh herte delf;
En, als ick met gestrenge tael
De slimme rancken overhael,
Dat ick mijn eygen vuyl verfoey',
Oock eer ick met een ander moey[1].
Maer dit noch even niet-te-min
En was noyt gront van mijn begin;
Gewis 'k en weet niet hoe het quam,
Dat ick het stuck in handen nam:
Ick ben'er ras en onverwacht,
Ick ben'er selsaem aen gebracht;
En, toen ick eens begonnen had,
Gevoeld' ick staêgh 'k en weet niet wat,
Dat my den geest geduerigh joegh,
En als met staege sporen sloegh.
Schoon dat ick by de vrienden at,
Of midden in een bruyloft sat,
Oock daer wert my de geest beroert,
En, ick en weet niet waer, gevoert:
Al was ick dickmael niet gesint
Noch tot de pen, noch tot den int,
Maer dat ick stont om uyt te gaen,
Of ander saken aen te slaen,
Noch was'er staêgh een selsaem dingh
Dat my als aen de leden hingh,
Dat my het lichaem met de siel
Van alle saken wederhiel.
Ja, dickmaels, als ick lagh en sliep,
Het scheen dat iemant tot my riep:
Staet op, waer toe soo langh gerust?
Het dichten heeft al meerder lust.
Ey siet, dan was de slaep gedaen,
De vaeck was uyt het oogh gegaen;
En, na mijn eerste vroegh-gedacht
Den Heer te hebben toegebracht,
Vernam ick stracx, dat my de siel
Met krachten aen het dichten viel;
Ick nam den vierslagh by der hant,
Ick voelde vier in mijn verstant,
Ick voeld' een brant, een heete gloet,
Ick voeld' een vlam in mijn gemoet,

1) Cum vitiis convitium facio imprimis meis facio. Vertutem adoro, el ex intervallo ingenti reptabundus sequor, Senec, de Vita beata, cap. 17.

Ick voeld' een kool als in den mont,
Die niet te wederhouden stont:
Ick was gelijck een swanger wijf,
Ick droegh iet wonders in het lijf,
En 't lagh my tusschen vleys en huyt,
Dat wou, dat sou, dat moest'er uyt;
Ick voelde will' en dwangh te gaer,
Ick werd' èn noot èn lust gewaer,
Ick was te wonder vreemt gestelt,
Ick voeld' een vry, een soet gewelt,
Een kracht, die my geduerigh dreef,
Tot dat ick eens het leste schreef;
In 't korte, 't is van hooger hant,
En niet door mijn geringh verstant,
Dat ick dit aen de werelt schanck,
En soo verdien' ick geenen danck;
Maer Hy, die my den geest ontstack,
En als een moet in 't herte sprack,
Dat is de vader van het licht,
De vinder van de manneplicht,
De Geest, die in der hooghten sweeft,
En geest aen alle geesten geeft,
De God die oock den swacken sterckt,
En geest hem, dat hy krachtigh werckt;
Hy was 't die my de sinnen toogh,
Wanneer ick van der aerden vloogh;
Door Hem is al het stuck beleyt,
Hem sy dan lof in eeuwigheyt!
En ghy, o weerde Vaderlant!
Siet hier een vast, een gunstigh pant,
Een teycken, dat ick heden sett',
Ten dienste van het echte bed,
Voor man en wijf, voor al de jeught,
Oock dieje namaels krijgen meught;
Ick ben, ick ben u toegewijt,
U wil ick dienen alle tijt,
Met lijf en geest, en mont en pen,
Soo langh ick op der aerden ben;
En heb ick iet ter werelt meer,
't Is u te goede, God ter eer!

Vrouwen-voordicht, toegeëygent alle ware huys-moeders.

Vraeght iemant, wat ick voor een vrou
Tot mijn geselschap wenschen sou?
Gesellen, soo hier wenschen gelt,
Ick wenscher eene dus gestelt:
   Niet al te soet, niet al te suer,
Niet al te sacht, niet al te stuer,
Niet al te schouw, niet al te bout,
Niet al te laf, niet al te sout,
Niet al te wijs, niet al te geck,
Niet al te rijf, niet al te vreck,
Niet al te loen, niet al te gaeu,
Niet al te kloeck, niet al te flaeu,
Niet al te ras, niet al te traegh,
Niet al te preuts, niet al te laegh,
Niet al te scheef, niet al te fraey,
Niet al te mals, niet al te taey,
Niet al te heus, niet al te plomp,
Niet al te teer, niet al te lomp,
Niet al te kort, niet al te lanck,
Niet al te dick, niet al te ranck,
Niet al te vast, niet al te broos,
Niet al te slecht, niet al te loos,
Niet al te kael, niet al te bont,
Niet al te slim, niet al te ront,
Niet al te schaers, niet al te milt,
Niet al te tam, niet al te wilt,
Niet al te schrael, niet al te vet,
Niet al te vuyl, niet al te net,
Niet al te droef, niet al te bly,
Niet al te bloo, niet al te vry,
Niet al te glat, niet al te stram,
Niet al te rap, niet al te lam,
Niet al te loom, niet al te fel,
Niet al te traegh, niet al te snel,
Niet al te mal, niet al te vroet,
Niet al te quaet, niet al te goet,
Niet al te slap, niet al te serp,
Niet al te bot, niet al te scherp[1)]:
   Ick wensch een wijf van middelmaet,
Van hoogen, noch van lagen staet;
Een wijf, niet fier op haer geslacht,
Doch van de goede voortgebracht;
Een wijf niet hoogh, of machtigh rijck,
Maer my in goet en bloet gelijck;
Een wijf niet trots of bijster hoogh,
Maer kleyn, doch in haer eygen oogh;
Een wijf tot alle deught gewent,
Maer dat haer gaven niet en kent;

1) Siet hier, Nederlander, tot lof van uwe moeder-tale, een gansch gedichte alleen bestaende uyt enckel geluyden ofte woorden van ééner silbe: waer uyt blijcken kan, hoe kort en bondigh ghy daer in spreecken kont. Ick wenste, dat iemant van bare verachters dit eens pooghde na te spelen, selfs in de tale die hem best ter hant mochte wesen, en, daer niet door wetende te raecken (gelijck ick oordeele sulcx in andere talen onmogelijck te zijn), dat hy ten minsten dan voortaen in meerder achtinge van de selve wilde spreken en gevoelen.

Een wijf, dat hare reden sout,
En dat men op het oire trout.
Een wijf, dat, van den eersten stont,
Den aert van haren man doorgront;
Een wijf, dat voor een tweede wet
Haer wille na sijn wesen set.
Een wijf, dat noyt den engen doeck
Wil breeder setten als de broeck.
Een wijf, dat noyt en grolt of bast,
Al noot haer man een vrient te gast.
Een wijf, een kroone van den man,
Dat spillen, en dat sparen kan,
Een wijf, dat, tot het huys gewent,
De gronden van de keucken kent.
Een wijf, dat snoepers rancken mijt,
Maer eet en drinckt ter rechter tijt.
Een wijf, dat noyt en lorst of borght,
Maer, als het dient, het huys besorght.
Een wijf, dat suyver garen spint,
En by haer deel vernoegen vint.
Een wijf, dat, van der eerster jeught,
Magh sijn mijn eerst' en leste vreught;
Een wijf beset op haer cieraet,
Geen slons in huys, geen popp' op straet.

Een wijf, dat hare beste dracht
De deught, en niet haer baggen, acht.
Een wijf, dat t'huys haer oogen heeft,
En vraeght niet hoe een ander leeft.
Een wijf, dat haer gebueren eert,
Maer weynigh buytens huys verkeert.
Een wijf, dat niemants leet en seyt,
Maer lichte bloost, en lichte schreyt.
Een wijf, dat harde sinnen buyght,
En uyt het bitter honigh suyght.
Een wijf, een stil, een rustigh wijf,
Een vyandinne van gekijf:
Een wijf, dat noyt den vrede breeckt,
En hooger niet, als deftigh, spreeckt.
Een wijf, dat liever schade lijt,
Als datse schelt, en tegen-krijt.
Een wijf, dat sonder knorren eet,
En oock van pruylen niet en weet.
Een wijf, dat sich een regel set,
Van noyt te kijven op het bed.
Een wijf, dat nimmer bangh en siet,
Als haer de man daer gunste biet.
In 't kort' een wijf van goet beleyt,
Dat geeft en weygert met bescheyt.
   Indien'er eenigh mensche leeft
Die soo een wijf bekomen heest,
Of voor sijn deel noch hebben kan,
Voorwaer het is een luckigh man;
Hy brenge dan, of sende my
Haer beelt, in druck of schildery,
Ick sal haer, voor dit eygen werck,
De vrouwen tot een oogh-gemerck;
Ick sal haer met een rose-krans
Ten toone setten voor de mans;
Ick sal haer aen het vaderlant
Besetten tot een eeuwigh pant;
En, soo mijn pijn dan iet vermagh,
Soo wil ick brengen aen den dagh
Iet, dat na rechte gunste smaeckt,
Iet, dat de kunst' in 't herte raeckt,
Iet, dat èn geest èn leven heeft,
Ja, schier tot aen den hemel sweeft;
En storten soo voor alle man
Al wat ick doen en dencken kan.
Maer, swijght nu, losse penne! swijght,
Tot datj' eens breeder stoffe krijght;
Want voor een wijf van desen aert
Dient vry uw beste treck gespaert.
   Maer hoort, jonckvrouwen! hoort een woort,
Op dat'er niemant sy gestoort:
Dit voorbeelt moet u niet verslaen;
Die naest gelijckt, heeft best gedaen.

Eerste deel van 't christelyck huys-wijf, vertoont in de gestalte van Bruyt. Vrouwe. Moeder. Weduwe. Vergeleken met de vier getijden des jaers: Lente. Somer. Herfst. Winter. Met byvoeginge van de mannelijcke tegen-plichten op alle voorgemelde gelegentheden.

Eerste deel: Bruyt.

Hier is de koele Mey, een bruyloft van de dieren,
Daer al wat pluymen draeght begint te tierelieren,
  Daer al het groene wout met open bloemen staet,
  En stort in ons gemoet een hope van het zaet.
Hoe kond' ick beter prent' hier onder laten drijven,
Nadien ick was gesint hier van de bruyt te schrijven?
  Al wat de Lente werckt ontrent het groene kruyt,
  Dat doet het eerste jaer ontrent een jonge bruyt.
Nadien ick, teere maeght, uw plichten heb beschreven,
Soo vind' ick, by gevolgh, mijn sinnen aengedreven,
  Om door een nieu gedicht te brengen aen den dagh,
  Hoe dat een echte vrou haer ampt bereycken magh.

Oneyndelijck begin! wiens onbegrepen wesen,
Is in het groote boeck van alle dingh te lesen;
  Die eenmael, door het woort, en uyt een enckel niet,

Hebt in het licht gebracht al wat het ooge siet;
Die eerst het soet behulp hebt aen den man gegeven,
Om, tot gemeenen troost, byeen te mogen leven,
En, tot een meerder gunst, tot beyden hebt geseyt:
Wort door een vruchtbaer saet op aerden uyt-gebreyt;
Tot U is ons gebedt. Laet heden rijcke stralen,
Laet even uwen geest in desen boesem dalen:
Op dat ick, met bescheyt, en door een soet gedicht,
En my èn al het volck magh leeren haren plicht! -

Jonck-vrouwen, eerste gront van alle lieve panden,
Die in een suyver hert gevoelt een fackel branden,
Een fackel van de jeught; gevoelt een soete wet,
Die God heeft over ons, heeft over u geset.
Jonckvrouwen, rijper aert, die in het echte leven
Alreede zijt gevest, als aen den man gegeven,
Alreede moeders hiet, en, met een soete tucht,
Alreede besigh zijt ontrent een jonge vrucht.
Jonckvrouwen, eensaem volck, aen wie ontijdigh sterven
Doet missen uw behulp, doet uwen hoeder derven:
Of die het kranck gestel met droeve posen dreyght,
Of die het eynde selfs nu totter aerden neyght:
Het is om uwent wil, dat ick vernieude snaren
Gingh hechten aen de luyt, en met de stemme paren;
Het is om uwent wil, dat ick genegen ben,
Noch eenmael Zeeusch gedicht te storten uyt de pen.
Ick heb'et aengemerckt, dat uwe groene jaren
Ontrent het vrouwen-ampt zijn bijster onervaren,
En dat'er menigh wijf niet recht beseffen kan
De regels van de trou, het voor-recht van den man;
Ick heb'et aengemerckt, dat in het kinder-telen
Veel menschen al te los met hare lusten spelen,
En dat men menighmael ontrent een aerdigh kint
Noch voetsel na den eysch, noch goede regels vint;
Ick heb'et aengemerckt, dat veel bedaeghde lieden
Haer eygen wederpaer geen sucht en konnen bieden,
En dat een jonge weeuw, door al te korten rouw,
Veel quade slagen doet ontrent een nieuwe trouw.
Ick hebbe ja gemerckt, dat even kloecke mannen
De strengen van de trouw òf wat te vinnigh spannen,
Of blijven even selfs in haren plicht te kort,
Soo dat de meeste feyl oock daer niet selden schort.
Dit heeft in my de lust van dichten aengesteken,
Om tot het gansche lant noch eens mogen spreken,
Misschien of ick het volck mocht trecken door de smaeck,
Van dit mijn nieu gedicht en ons gemeene spraeck;
Misschien of onse pen iet neder konde setten,
Dat aen de rouwe jeught eens nader dede letten,
En wat'er aen de trou de beste dagen geeft,
En hoe men onder een in rechten vrede leeft.
Het is weleer gesien, dat even door gedichten,
De menschen boven al haer lieten onderrichten:
En dat een woeste schaer, noch in het wout verspreyt,
Door sangh is ingetoomt, en tot de deught geleyt.
Nu, vrienden, laet de tucht in uwen boesem vesten,
En duyt de slechte kunst en onsen dienst ten besten;

Al schijn ick somtijts hart, leest echter door en door,
Of schoon het bietje straelt, het geeft'er honigh voor.

Soo haest uw naeste bloet gedenckt aen uw besteden,
Soo gaet, voor alle werck, tot Gode met gebeden[1];
God is de rechte bron, de gront van echte min,
In hem alleen zy hier en elders uw begin.
Daer is, o teere maeght! een groote saeck op handen:
Men smeet om uwen hals een jock van stale banden;
Indien het wel geluckt, het is een groot gemack,
Indien het qualick valt, het is een eeuwigh pack.
Ghy mooght een rijck besters van uwen vader erven,
Ghy kunt een schoon juweel van eenigh mensch verwerven,
Ghy sult, by vrienden hulp, bekomen staet en eer;
Maer wel gepaert te zijn, is niet als van den Heer[2].
Hoe rijck van eenigh goet, hoe wel men is geboren,
Wanneermen qualijck trout, dan is'et al verloren[3];
Van daer wort ons de vreught verandert in geklagh;
Geluck en ongeluck hanght aen den bruylofts-dagh.
Al wat de keucken eyscht, al wat de menschen hoeven,
Staet aen den kooper vry voor al te mogen proeven;
En, soo het niet en valt gelijck het eerstmael scheen,
De koop is ongedaen, men sent'et weder heen.
't Is gansch een ander dingh wanneer men komt te trouwen,
Wat iemant daer beproeft, dat moet hy eeuwigh houwen,
Want houwen is de naem. Wijs, sot, gesont en kranck,
Men is'er aen geboeyt zijn leven dagen lanck[4].
Het wijf wort door den man ter eeren hoogh verheven[5],
Of, in het tegendeel, tot schande neêrgedreven,
Het wijf, na datse trout, komt, na den eersten nacht,
Of tot een hooge stam, of tot een laegh geslacht[6].

1) Siet Gen. 24. 12. Apud eos, qui Christianae militiae nomen dederunt, moris semper fuit in exordiendis matrimoniis, nedum aliis rebus gravibus, fummi Rectoris ac Domini numen implorare l. 2. C. de offic. praefect. praetor. Africae. Novell. 109. de privil dot. haered. mulieris non praestand.
2) Huys en goet erftmen van de ouders, maer een verstandige vrouwe komt van den Heer. Proverb. 19. 14.
3) Het Fransch spreeckwoort seyt: Il n'est bien né qui n'est bien marié.
4) Licet caeteri contractus quandoque possint contrahi ad certum tempus, § omnis Inst. de verb. oblig. matrimonium tamen ad certum tempus non contrahitur. gloss. in c. omne. 27. quaest. 2.
5) Splendent enim uxores honore maritorum. l. foeminae ff. de Senator. Et cum sociae sint divini et humani juris, iudiguum lex aestimat, marito. in altissimo dignitatis gradu coustituto, uxoris dignitatem pariter non concrescere. l. fi liberorum. C. de nupt.
6) Si le mary est noble, il annoblit sa femme roturiere. l. foeminae ff. de Senat. l. cum te. l. ult. de nupt. Et si la Damoiselle espouse un rotorier, elle perd sa noblesse. Bald. in l. 1. C. de dignit. Ideoque Virginiam Auli filiam patriciam, plebejo nuptam, matronae Pudicitiae sacris arcuerunt, tanquam desiisset esse patricia, quae plebejo nupta esset. Liv. lib. 10. Et filia naturalis, nupta legitimo, efficitur legitima. Angel, in § quod vero in Auth. quid. mod. nat. effic. sui.

Al kreegh uw wederpaer de witte lazerye[1],
Al kreegh uw wederpaer de swarte rasernye[2],
   Al kreegh uw wederpaer het aldervuylste zeer,
   Hy blijft uw man, uw vooght, uw hooft en overheer.
Alwaer uw bed-genoot met roovers aengespannen,
Al wort hy uyttet lant om eenigh quaet gebannen,
   Al is hy fun of schelm, schorluyn, of opperdief,
   Al haetje zijn gebreck, hy blijft uw weerde lief[3].
Dit onverbroken jock is van de groote saken,
Die, na een quaden slagh, niet recht en zijn te maken[4].
   Siet, wat een vasten bant! te scheyden man en wijf,
   Wort al te dier betaelt, het kost eens menschen lijf.
Is dan aen dit begin soo wonder veel gelegen,
Soo is'er grooten noot van Godes eygen zegen;
   Wel aen dan, weerde maeght, in dit onseker lot,
   En gaet tot geenen man, of gaet tot uwen God.
Peynst vry, dat echte trou, en hare vaste banden,
Sijn steunsels voor het huys, zijn stijlen van de landen,
   En stutten voor den Staet, en stoffe voor de kerck,
   En dat'er vaste gront dient tot een lastigh werck.
Die eertijts was gesint een rijcken oeghst te winnen,
Riep Ceres tot behulp. Een, die begon te minnen,
   Gingh Venus offer doen. Voer iemant over zee:
   Neptune, riep het volck, verleent een goede ree!
De minste van den hoop, oock in de slechtste dingen,
Wist ieder houten beelt zijn offer toe te bringen;
   Ghy, bidt in dit geval den Schepper van de vrou,
   Den vader van den man, en vinder van de trou;
Bidt om een bed-genoot, die op gesette reden,
Niet als een jonge wulp, in echte komt getreden;
   Bidt om een bed-genoot, die met u leven magh
   Een leven sonder twist, tot uwen lesten dagh;
Bidt, dat haer niet alleen uw handen mogen voegen,
Maer dat een heyligh vyer verbinde met genoegen
   Twee herten eens gesint; bidt, dat uw swacke jeught
   Magh rusten op den balck van zijn besette deught.

1) Nulla infimitas, etiam gravissima, matrimonium consummatum dissolvit, ne quidem lepra, c. 1. et 2. de Conjug. Lepros. quod et nostr tenent. Schneyd. ad tit. Inst. de Nupt. num. 36. alleg. ex jur. Civil. L. Si cum dotem. § maritus. ff. sol. matr. Quid enim tam humanum est, quam fortuitis casibus mulieris maritum, vel uxorem viri participem esse? Imo quidam volnnt hoc casu ne quidem quoad thorum et mutuam servitutem fieri divortium, secundum Panorm. per c. 2. de conjug. Lepros. ita Schneyd. d. loc. cum mulier sui potestatem non habeat, sed vir, et contrà. Alii tamen, complexum connubialem partem sanam praestare non cogi. Non licet, inquinnt, malum facere, nt eveniant bona: malum fieret, si occasio daretur morbum istum propagandi, hoc uno colore quod conjux non sit deserendus; satis itaque esse si servitium aegro praestetur in aliis, vel per se, vel per alium. Vid. addit. ad Schneyd. d. loco.

2) Licet furor matrimonium impediat, ne contrahatur, contractum tamen non dissolvit. l. fnror. ff. de sponsalib. cum similib.

3) Mulier, pro furto vel alio delicto mariti, maritum deserere non debet. c. res uxoris. extra de divort. Idem dispouitur jure Civili. l. res uxoris. § fin. autem. C. de donat. inter virum et uxorem Huc spectat Matth. 18. vers. 25. Ubi servus venditnr et etiam ipsius uxor. et Genef. cap. 4. uxor Caini etiam post homicidium ipsum secuta legitur, et coacta ferre calamitatem mariti. Schneyd. ad Instit. tit. de Nupt. num. 35. Hodie neque exilii poeua, neque relegatio ad triremes conjugium dissolvit. Bez. de Divort et Repnd. fol. 339. olim quoque neque deportatio neque aquae et ignis interdictio matrimonium dirimebat, ut aperte sancivit Justinian.

4) Rupto ant luxato membro, succurrit chirurgns; matrimonii pedicis infoeliciter illigato nullus invenitur medicus. Erasm. Nihil magis serio agendum, quam quod postea mutari non potest. Heyns. Epist. ad Primerinm.

Bidt, dat een stille geest, van boven afgesegen,
Magh leyden uw gemoet, magh uwen man bewegen
   Tot onderlingh gedult, en na gemeenen wensch,
   Doch meest tot Godes eer, het eynde van den mensch.
Leert van den elephant de gronden van de zeden,
Die, als de sonne rijst, gaet in het water treden,
   En, van een reyner aert als menigh ander dier,
   Spoelt al de leden af, en bidt op zijn manier.
Ghy, om uw teere stem tot uwen God te brengen,
Wilt niet als reyn gepeyns op uwe sinnen sprengen;
   Drijft alle slim bejagh van snoode tochten uyt,
   En wort een ware maeght, eer datje wort de bruyt.
Bedenckt, als vrienden raet u vordert om te paren,
Dat u een gulde son, een leytsman uwer jaren,
   Dat u een helle glans komt daelen uyt de lucht,
   Dus suyvert uw gemoet van alle quade sucht.
Wat trout'er menigh paer (gewis tot haerder schanden)
En raeckt het reyne bont met ongewassen handen!
   Want, schoon het mettet lijf genaeckt het echte bed,
   Ten heeft noyt recht geleert de reyne kamerwet.
Ghy, handelt niet alsoo; maer wickt in uw gedachten
En wat'er dient gedaen, en wat'er staet te wachten,
   En wat een lastigh werck uw teere jeught begint,
   En tot hoe weerden ampt u dese staet verbint!
Denckt, wat'er noodigh is, om soo het dient te paeren,
En hoe een echte vrou haer eere moet bewaeren;
   In 't korte, wieje zijt, en wieje neemt ter hant,
   Aleer uw vryen hals genaeckt den engen bant.
Ghy mannen niet-te-min, naerdien wy uwe saeken
Hier mede zijn gesint een weynigh aen te raeeken,
   Ontfanght een korte les, u tot een oogh-gemerck,
   Ontfanght een kleyn bericht ontrent dit groote werck!
Indien ghy zijt belust om wel te mogen trouwen,
Soo leert in dit geval vijf dingen onderhouwen:
   Draeght eerstmael goede sorgh te nemen uws gelijck,
   Niet uytermaten groot, niet al te machtigh rijck[5];
Ten tweede, neyght'et hert, door krachten van de reden,
En naer een goede naem, en naer gesonde leden[6];
   Ten derden, soeckt'er een, die op gelijcken gront
   Omhelst, benevens u, het Christelick verbont[7];
Ten vierden, soojе wilt in rechte vrede paren,
Verkiest de soete jeught, en niet de late jaren[8];

5) Huwelijck schijnt de naem te hebben van uw-gelijck. Quidquid est dissimile aut niminm, in Republicâ seditionem, in familiâ molestiam creare solet. Heyns. qui suavitatem quaerit conjugis, ne superiorem censu ambiat Ambros. lib. 1. Abrah. Patri. Insolens malum est, beata uxor. Senaca.
6) Amorem incipiendum auribus, Olympia judicabat, non oculis, idque Plutarchus suadet.
7) Quomodo potest conjugium dici, ubi non est fidei concordia? Amb. lib. 9. Epist. 1.
8) Placet Aristoteli, Hesiodo, Xenophonti et aliis magnis viris, satius esse virginem teneram ducere, quae è parentum aedibus nihil adferat praeter pudicitiam, ac verecundiam, et mores ad omnia dociles: uon enim in tanta ingeniorum varietate, quaevis institutio cuivis accommoda; praesumptum est euim (nt eleganter scribit Ulpian. in l. praecipiunt. ff. aedilit. edict.) ea mancipia quae rudia sunt, simpliciora esse, et omnia ministeria aptiora et magis docilia, trita vero ac difficile esse reformare, et ad suos mores formare, quo loco Salicet. et Cepoll. recte notant viduas scire sua et aliena vitia, ideoque etc.

Ten lesten trout'er geen, noch schoonder in gelaet[1)],
Noch hooger van begrijp[2)] als in de middelmaet.
Het vryen heeft gedaen, de wijste van de magen[3)]
Die komen aen den vooght of aen den vader vragen,
Of hy een vlugge maeght wil geven aen den man,
En of hy voor een vrient een dochter missen kan.
Ten wil, o grage maets, niet alle tijt gelucken
Het bloemtje van het huys soo licht te mogen plucken;
Het stuck wort uytgestelt, en dapper overleyt,
Eer dat het groote woort ten lesten wort geseyt:
Men gaet voor alle werck ten naesten ondervragen,
Hoe sich de jonge quant heeft over al gedragen;
Wie dat zijn mackers zijn, en waer hy heeft verkeert,
En hoe hy heeft geleeft, en wat hy heeft geleert;
En of hy oock het huys sal weten op te bouwen,
En of hy wijf en kint sal konnen onderhouwen,
En wat'er in den dranck uyt zijnen monde leeckt,
En of'er oock een man in zijnen boesem steeckt.
Hoort, jonge lieden, hoort! indienje zijt genegen
Te paren na den eysch, leert uwe saken wegen;
Leert u van eersten aen gewennen tot de deught,
Leert wijs en nuchter zijn, oock in de losse jeught.
Al wat de jonckheyt feylt, tot aen de minste dingen,
Sal vryers hinder doen, en voor de schenen springen;
Het schaet hem alle tijt die eenmael heeft geschroeft,
Een vryer wort in als, gelijck het gout, beproeft;
Een vryer moet de sweep van alle tongen dragen,
En wort als naeckt gestelt door innigh ondervragen,
Lijt wat de spotter ralt, en wat de nijder bast,
Een vryer wort in als ten nausten ondertast[4)],
Een vryer wort gesift; wat is'er noch te seggen? -
Een vryer moet het lijf als op den rooster leggen,
Om daer, gelijck een worst, te werden omgewent,
Tot dat men aen den reuck zijn roet en reusel kent,
En al met dubbel recht; een dochter uyt te geven,
Om met een vreemden man haer dagen af te leven,
Is vry een swaer besluyt, is ja een deftigh werck;
Geen vader kom'er aen, als naer een rijp gemerck[5)].
Maer onder dit beslagh zijn duysent loose rancken
Om, met een slimme treck, een vryer af te dancken:

1) Superbi vultus formosarum; unde Socrates, apud Laërt. in vita Arist. sormam oligochronion tyrannida; exigui temporis tyrannidem appellat. Ergo stata forma (ut Ennius loquitur) sive uxoria (ut Phavorinus Philosophus apud Gellium lib 2. cap. 5.) haec optima, et propterca eligenda. Geen y, geen Fy. Het Italiaens spreeckwoort seyt: Bella moglie. ma senza doglie.
2) Vide Heyns. Epist. ad Primer. ubi, quatenas ingeniosa uxor esse debeat, disserit.
3) Imperatoris constitutiones in nuptiarum solemnitate nobiliores ex re familiae vocari suadent; quorum prudentia et auctoritate conventiones omnes ineantur. l. tam dementis. C. de Episcop. audieut. l. si furiosi. C. de Nupt.
4) Het Engels spreeckwoort is goet: In wedding and thriving a man most take counsell of al the world.
5) Cum Christiana lex nullam faciat spem dirimendi matrimonii, quod semel coiit, lente in eo festinandum. Eras. tract. de Christ. matrim. for. 29. Querelam instituit, et detestatur has et alias tutorum ac curatorum fraudulentas artes Damhoud. tractatu, quem inscribit: le refuge des Orphelins. tit. des Tuteurs et Curat. num. 8. et sequent. Eenige ouders loven veel, maer geven niet. Eenige loven veel, maer geven weynigh, of niet behoorlijck. Eenige loven niet, en geven niet. Van de twee eerste soorten wort hier gehandelt, van de leste op een andere plaetse hier na.

De jonghman is geschickt en van een goet beleyt,
De vrijster heeft bykans het blyde ja geseyt,
De buerte spreeckt'er van, en, desen onvermindert,
Men weet niet waer het schort, de sake wort verhindert;
Vraeght iemant: waerom dat? de vooght sit in het riet,
De vooght besit het goet, en daerom wil hy niet.
Hy weet een vreemde lack, hy weet een maer te vinden,
Hy weet het jonge dier iet op de mou te binden,
Hy stelt als op een ry, al wie'er qualijck trouwt,
En stoot geduerigh om, al wat de minnaer bouwt.
Daer slipt de kabel los, daer gaet de vryer henen,
Die kropt de smaetheyt in en deckt de blaeuwe schenen;
Dus wort de goede maeght haer beste vryers quijt,
Onvruchtbaer in het bed, maer swanger van de spijt.
Fy van het slim bedrogh, en van de loose grepen,
En van het vuyl bejagh, en van de blinde nepen!
Fy van het snoode volck, dat om zijn eygen baet
Een vlugge maeght belet, en van het trouwen raet!
Ghy, laet, o waere vooght! laet dese rancken varen;
Laet ja, de rijpe jeught ter rechter ure paren,
En set geen hinderpael ontrent den echten bant,
Dat is de jonckheyt nut, en dienstigh voor het lant.
Noch vint ick even hier, ick vinde ja gebreken
Die in den boesem selfs van eygen vaders steken;
Veel roemt'er bijster hoogh, en ick en weet niet hoe,
Maer even na de feest soo blijft de beurse toe[6)].
Of schoon het eenmael schijnt de sake wil gelucken,
Soo schift het groote woort, en breeckt in kleyne stucken.
Men geeft een huys, een schuur, en ick en weet niet wat,
Ten hooghsten ingestelt, ten diersten aengeschat.
Voor beyde dient gemijt. De rechte bruyloft-wetten
Vermanen al het volck hier op te willen letten;
Dus wie een dochter heeft, en niet te grooten goet,
Die toone met den mont niet al te grooten moet[7)].
Een die geweldigh pocht, en niet en meynt te geven,
Maeckt van de soete trou een gansch onrustigh leven;
Want als de vader looft, en laet'et onbetaelt,
Soo wort'et aen het kint, zijn naeste bloet, verhaelt[8)].
't Is even bijster vies, en dienstigh af te keuren,
Dat iemant swagers paeyt met opgeraepte leuren;
Geeft, geeft, in ware daet, niet in een lossen droom,
Geen vogel in de lucht, geen exter op den boom;

6) Multi duxere sine dotibus uxores, quidam dictas non accepere. Seneca lib. I. coutrov. 9.

7) Maritus, dote promissâ et non solutâ, uxorem alere non tenetur: secus, ubi nulla promissio; uti volunt D.D. e Bald. in l. fin. nu. 1. C. ad Vellejan.

8) Perniciose peccant parentes ambitiosi, qui in tractatu matrimomii aureos montes pollicentur, nuptiis autem subsecutis parum aut nihil praestant, And. Gail. lib. 2. obser. 87. nu. 4. Bene Neostadius ex sententia supremae in Hollandia Curiae annotavit id quod vulgò dici solet: met een man magh men loven, met een maeght moet men geven, non sie intelligi deberi, quasi satis sit cum viris seu sponsis promitti, imo aeque maritos ad praestationem eorum, quae promissa sunt in subsidium matrimonii, uti mulieres, astringi, sed id ita jactatum esse ob liberrimam maritorum administrationem, quâ, si fidem violare velint, sponfores suos vel sola acceptilatione à promissis liberare possunt. Vide rer. jud. observ. 11. in not.
Quod amor suadet, libido exprimit, fruendi desiderium extorquet, id omne per vim exigi videtur Annae. Robert. rer. jud. lib, 1. cap. 2. Magni affectus jura non spectant Quintilian. Exod. 22. 22. Pupillos gratos esse debere erga tu[...]ores re bene gesta, et guomopo, vide Damhoud. au refuge des Orphelis, cap. ult. num. 9. Rectè Paulus Jureconsultus, non debent (inquit) venalia esse matrimonia. l. 2. ff. de donat. inter vir. et uxor.

Geeft dat een lichaem heeft, geeft van de ronde schyven,
Waer voor men boter koopt, en die den heugel styven,
   Geeft lant, dat vruchtbaer is, of renten wel gegront,
   Doch al tot rechten prijs, en op den rechten stont.
Uw swager is gestoort, misschien niet sonder reden,
En, schoon uw dochter vleyt, noch is hy niet te vreden,
   Een stroo, een enckel sant, dat is hem in de weegh,
   En schoon het iemant weert, noch is'et niet ter deegh.
Gaet, luyster voor de deur, of buyten aen de glasen,
Ghy sult het jonge volck geweldigh hooren rasen,
   En vraeghje dan, waerom het lief gefelschap kijft?
   Soo weet dat uwe beurs te langh gesloten blijft.
Komt, wijse vader, koomt, en set u om te tellen,
Ghy sult het nieu gesin wel haest in vrede stellen;
   De gave van de bruyt, het soete nacht-gewin
   Jaeght stuere vlagen uyt, en brenght gerustheyt in.
Ghy vaders niet-te-min, die sonen hebt te trouwen,
En schuyft niet alle last ten halse van de vrouwen,
   Wy maenen even u, en meynen dat de man
   Niet meer, als eenigh wijf, met woorden trouwen kan.
Het is een vuyle spreuck: met dochters moet men geven,
Met sonen staet'et vry, al is'er veel geschreven;
   Neen, rouwe gasten, neen: verstaet den rechten gront,
   Daer is geen quade trou ontrent het goet verbont,
Daer is geen onderscheyt van mannen ofte vrouwen,
Beloften maken schult, en dienen onderhouwen;
   Dus ofje man, of maeght, of ander macksel zijt,
   Geeft dat'er is belooft, en op den rechten tijt.
Wanneer men oorlof neemt aen al de buyte-gasten,
Dan is 't de juyste stont om in de beurs te tasten;
   Want als de speelman swijght, en dat'er niemant singht,
   Dan luyt'et bijster wel, indien de penningh klinckt.
Het gelt is ja verdient soo haest de vrienden reysen,
Dus wilt om dese tijt op uwen swager peysen;
   Roept eerst het nieuwe paer, en dan het naeste bloet,
   En geeft de jonge liên het toegeseyde goet.
Vermaentse tot de tucht, en leertse goede wegen,
En, voor het leste woort, soo wenscht haer Godes zegen;
   Hy is in volle maet, hy is te mael beleeft,
   Die sonder morren looft, en sonder marren geeft.
Een woort noch totten vooght: als uwe weesen trouwen,
Soo wilt uw vrecke sucht met krachten wederhouwen,
   En maeckt geen vuyl bedingh, en pluckt den vryer niet,
   Gelijck men vry genoegh in onse tijden siet.
Wat heb ick menighmael, en op verscheyde stonden,
Al grepen opgedaen, al rancken ondervonden,
   Al laegen aengemerckt ontrent de reyne trou,
   Juyst daer een giere vooght een maeght besteden sou!
Men vint'er over-al die niet en sullen vreesen,
Te tasten in het goet van moederloose weesen;
   En als haer onderwint dan op het eynde draeyt,
   Soo staen de saken slecht, en over al bekaeyt.
Ick heb'er een gekent van dese loose guyten,
Die, als het trou-bespreck stont even om te sluyten,
   Gingh zijnen vryer aen, en seyde: macker, siet:
   Of teyckent dit bescheet, of, neen, men doet'er niet;

(Hy bracht een staet, een slot, een quijt-scheld daer beneven,
Wel bondigh ingestelt en na de kunst geschreven);
De jonghman, of hy schoon de boose laegen sagh,
Schreef wat hem wert geverght, en juyst gelijck het lagh.
Noch hielt de lincker aen, en sprack: hier is te wegen,
Wat vlijt en groote sorgh dat alle vooghden plegen;
Ghy, die nu mijnen dienst tot uwen nutte keert,
Weest danckbaer na den eysch, en soo de reden leert.
De vryer, die den vraet toen geensins wilde tergen,
Beloofde wonder veel, beloofde gouden bergen,
Beloofde sonder slot, en, tot een nader pant,
Gaf op den staenden voet een schrift van eyger-hant.
Wat gaet'er vorder om? juyst na de bruylofts-dagen
Soo gingh de nieuwe man zijn dingen ondervragen,
Sijn stucken oversien: hy vint het gantsche kloên,
En leert, door wijsen raet, al wat'er is te doen:
Eerst gaet hy tot den vooght, en wijst hem vreemde streken,
Die in het duyster hol van desen handel steken,
Hy bidt, dat hy de saeck, tot mydingh van geschil,
In stilte, sonder twist, te rechte brengen wil.
Hy seyt hem boven dat, zijn gunst te willen toonen,
En met een rijck geschenck zijn dienst te sullen loonen,
Indien hy reden pleeght; de vooght, een rechte gier,
Hoort al de klachten aen, maer achtse niet een sier.
Het stuck komt voor het recht, de sake wort beschreven,
De vooght moet op een nieu èn blijck èn reden geven
Van zijn geheel beleyt; het schrift en baet hem niet,
Om dat de gansche wet de slimme wegen siet.
't Is niet alleen gewelt, daer iemant wort gedwongen
Met messen op de keel; maer alle vreemde sprongen
Die lust of minne drijft, zijn even soo geschat
Als of een moorder self ons op den boesem sat.
Al waer de liefde grijpt, daer zijn gewisse prangen
Die als een taye klis aen jonge sinnen hangen,
Dus, als de vreese treft hem die een lief verkiest,
Soo lijt hy meerder last als die het lijf verliest.
Wat sal een jongh-gesel in dit geval verdrieten,
Indien hy wort geleyt door hope van genieten?
Wat lijt een vryer niet als 't hem de vrijster gelt?
Een wenck is hier een wet, een woort is ja gewelt.

Ick bid u, lieve vrient, die vaderloose dieren
Moet leyden tot de tucht, en na de reden stieren,
   Hebt acht op uw beroep, die nu de vader zijt,
   Hebt acht op uwe jeught, en dat in ware vlijt;
Ontpluymt my nimmermeer uw teere pimpel-meesen,
Want God is boven al een wreker van de weesen;
   Siet, datje met bescheyt uw weerde plichten doet,
   Niet om het vuyl gewin, maer in een reyn gemoet.
Ghy weder, soete jeught, tot rijpte nu gekomen,
Die, als een vader selfs hebt over al vernomen
   In die het niet en was, zijt heusch, gelijck het dient,
   En toont hem volle sucht, gelijck een ware vrient.
En als het soo gebeurt, dat uwe rijpe zeden
Misschien op haren tijt gelijcken dienst betreden,
   Soo quijt u voor den Heer; ghy weet hoe grooten baet
   Dat van een trouwen vooght op teere weesen gaet.
Na vlijtigh ondersoeck, het maeghschap komt te saemen
Om op het troubespreck een voet te mogen raemen,
   Hier stelt men in beraet, wat reden of geval
   Het in te brengen goet te samen mengen sal.
Een gunt'er aen de bruyt niet boven haer juweelen,
Een ander wil de winst eenpaerigh laeten deelen;
   En elders wil het volck, dat onse nieuwe man
   Sal slaeven voor de kost, gelijck een rechte Jan;
Noch een van vieser aert, al geeft hy rechte panden,
Hout even dat hy geeft geduerigh in de banden,
   Laet aen het nieu gesin niet als het naeckte blat,
   En bint de vrye trou aen ick en weet niet wat.
't Is selsaem, dat de sucht van hebben, krijgen, houwen,
Soo grooten rolle speelt, daer echte luyden trouwen,
   Men dinght van alle kracht, men disselt op het goet,
   Gelijck men op de merct, of in de kraemen doet.
Voor my, wanneer ick weegh de gronden deser saken,
Soo ben ick meer geneycht om geen bespreck te maken,
   Of schoon ick eenigh dingh tot meerder vrede schrijf,
   Noch wil ick, dat het goet in rechte vryheyt blijf.
Dat is het eerste recht, vermaert aen alle zijden,
Gepresen van het volck, gebruyckt in oude tijden,
   Wanneer de ronde jeught trat in de weerde trou,
   Niet om het loose gelt, maer om een lieve vrou:
Toen riep het bruylofs-volck, als tot een hoogen segen:
Nu heeft de jonge bruyt, met haren vrient, gekregen
   Gemeenschap in de sorgh, gemeenschap in de lust,
   Gemeenschap in 't gewoel, gemeenschap in de rust,
Gemeenschap in verlies, gemeenschap in het winnen,
Gemeenschap in het lijf, gemeenschap in de sinnen,
   Gemeenschap in vermaeck, gemeenschap in den druck,
   Gemeenschap in 't gevaer, gemeenschap in 't geluck,
Gemeenschap over al[1)] dat zijn de rechte gronden

1) Nihil, inquit Columella, in domo conjugali apud priscos dividuum conspiciebatur, nihil quod aut maritus aut foemina proprium sui jurit esse diceret, sed in commune conspirabatur ab utrâque. Lex antiqua Romuli fuit: mulier virò legitimè conjuncta fortunarum ac sacrorum socia illi esto; utque domus ille dominus, ita haec domina. Meminit Dionys. Halicarnass. lib. 2. Rom. Antiq. Apud Germanos veteres (inquit Tacitus) ipsis incipientis matrimonii auspiciis mulier monebatur venire se laborum periculorumque sociam, idem in pace, idem in praelio passuram, ausuramque et hinc Batavis in hunc diem pro lege servatur honorum communio.

Waer op in ouden tijt de wijse vaders stonden.
   En dus is 't dat men noch in veel gewesten doet,
   Alwaer het echte bont gaet op den ouden voet[2].
Waerom is onse kust van dit gebruyck geweken?
Hoe compt de ronde Zeeuw aen dese loose streken?
   Waerom niet oock het goet gedommelt onder een,
   Daer huys, en bed, en lijf, ja sinnen, zijn gemeen?
't Is best het gansche kraem in eenen hoop te brengen,
Dan sullen, by gevolgh, de sinnen beter mengen;
   Ghy dan, die vrede soeckt, en stelt geen eygen goet
   Bysonder in de beurs, bysonder in 't gemoet.
Hoe menigh swaer geschil wort in het huys gedreven
En voor het hof gepleyt, om dat'er is geschreven[3]!
   Gewis, hy die het wijf heeft by den man geset,
   En heeft de reyne vrou niet metten inckt besmet[4].
Hoort: vooght en vader, hoort: veel dit en gunt te schrijven
En sal geen lossen aert uyt domme sinnen drijven,
   Ten sy dan ghy het goet uw swager toevertrout,
   Soo is'et seker best, dat ghy uw dochter hout.
Voor my, ick spreecke ront: 'k en sal geen dochter geven
Aen een die zijn beroep niet recht en kan beleven;
   Maer als een jonghgesel hier over my voldoet,
   Soo is de dochter zijn, en oock het vrye goet.
Ick weet, dat dees' en geen acht dienstigh iet te schrijven,
Wanneer men luyden trest die grooten handel drijven;
   Op dat een jonge vrou, oock als het qualick gaet,
   Magh blijven diese was, en in haer eersten staet.

Ischomachus apud Xenophont. ad uxorem: Domus haec nobis communis est; nam et ego cuncta quae mea sunt in medium exhibeo, et tu quaecunque attulisti omnia in commune deposuisti, neque ejus habenda ratio jam est, utrum nostrum plura contulerit etc. lib. 5. de administ. domest.

Cicer. 2. Officior. prima, inquit, societas in ipso est conjugio; proximo in liberis, deinde una domus, communià omnia.

Quin et Martialis alludit, Te Patrios miscere juvant cum coujuge census Gaudentem socio participique viro.

2) Apud Germanos, Gallos, Hispanos, Anglos, id moris esse testatur Arnisae. de jure Connubior. cap. 7. num. 10.

Mr. Smith. de Anglis: Man and wife arè two partners; that is, all things are common between then, which were private before.

3) Tanta est hominum perversitas, ut ex nullo contractuum genere plus turbarum oriatur, quam ex matrimonio. Erasm. de Instit. Christ. Mat.

4) Multa multi in pactis dotalibus stipulantur, quae cum servilia sint et naturali repugnent, nullum effectum sortiuntur: utpote si aut sponsus in contractu antennptiali sese obligasset, ne discederet à domicilio uxoris, existimant plerique eum hoe pacto non teneri, cum sit species servitutis; Cum et aliàs modus adjectus legato, ut in illa civitate legatarius perpetuò commoretur, ab ipso legato rejiciatur 1. titio. § 2. ff. de cend. et. demonst. et hanc sententiam defendit Didac. in Epitom. de Spons. et matr. c. 7. part. 2. num. 5.

Multae ubique ceremoniae in sponsalibus: Manum manui jungebant Persae, ex eodem poculo bibebant Galatae, panem gladio divisum edebant Graeci, ignem silici excutiebant Lappones, panem et aquam apponebant Romani, et alia hujusmodi olim et hodie in usu, quae singula habent suum mysterium. Alexand. ab Alexand. genialium dierum lib. 2. cap. 5. Olaus lib. 4. septente. region cap. 7. Scaliger. lib. 3. Poëtises cap. 10. Polyd. Virg. de Inventorib. rer. lib. 1. cap. 4. Antonius Gubertus Costanus in commentario 4e Sponsalib. tit. de rit. Nupt Ludovic. Ooel. Antiq. lib. 11. et 17.

De annulo pronubo vide Alexand. ab. Alexand. genial. Dierum. lib. 2. cap. 2.

Nervus à nuptiali digito ad cor penetral. Gellius lib. 10. c. 10. Vide Macrob. Saturnal. 1. 7. cap. 13.

Apud nos occultae conjunctioncs, id est, non prius apud Ecclesiam professae, juxta fornicationem judicari periclitantur. Tertull. lib. de pudicit.

Magno ac perpetuo usu terum deprehensum est, rarò esse fortnnata conjugia, quae clanculum inter juvenem et puellam coïerunt. L. Vives.

Doch hier valt wederom geen kleyn bedencken tegen,
Dat nu geen tijt en is met reden op te wegen,
   Het raeckt een ander werck. Wel aen dan, soete luyt,
   Keert weder daerje waert, en spoet u naer de bruyt!
Ten is van heden niet, maer over duysent jaren,
Wanneer in rechte min twee jonge lieden paren,
   Dat yeder lantbegrijp gebruyckt een eygen vont,
   Gebruyckt een eygen merck, ontrent het trouverbont.
Hier gingh men zijnen dorst uyt éénen beker laven,
Als maeght en jonghgesel de rechterhanden gaven;
   Daer wert een helle vonck geslagen uytte key
   Wanneer een soeter vyer quam sijgen tusschen bey.
In Griecken gaf men broot, eer dat men gingh beloven,
Gebroken door het sweert en overmits gekloven,
   Dat greep het jonge paer, een ieder at een stuck,
   En stracx quam al het volck, en boot de bruyt geluck.
Noch in een ander oort wert even bloet getogen,
En onder een gemenght, en over hant gesogen;
   En die in onse kust voor desen is getrout,
   At eerstmael met de bruyt, broot, peper, en wat sout.
Siet, waer een eerlijck man zijn dochter wil besteden,
Daer sijn aen alle kant bysonder bruylofseden;
   Waer uyt ten vollen blijckt, dat oock het rouste lant
   Vint eenigh diep geheym ontrent den echten bant.
By ons, wanneer de trou op heden is beschreven,
Soo wort'er aen de bruyt een sijn juweel gegeven,
   Een eygen trougeschenck van gout of diamant,
   Geen lijfcieraet alleen, maer oock een zielepant.
Noch siet men even dan, met sonderlingh vernoegen,
De bruyt en haren vrient de rechterhanden voegen,
   En dus, siet, wort de gront van echte trou geleyt,
   En, met gelijcke lust het groote woort geseyt.
Maer waerom desen ringh niet daer het dient gesteken,
En van een goet gebruyck moetwillens afgeweken?
   Het was, gelijck het blijckt, de vinger naest de pinck
   Aen wien het trou-juweel in ouden tijden hinck;
Die heeft een hooger maght, op wel-gegronde reden,
Die heeft een beter recht, voor al de kleyne leden,
   Te dragen dit kleynoot, een pant van ons gemoet,
   Dat nu door enckel pracht de voorste vinger doet:
Men hout, dat even hier een ader is gelegen,
Die met een fijne strael komt in de borst gesegen,
   En als'er eenigh dingh aen desen vinger roert,
   Dat wort van stonden aen het herte toegevoert.
Dies als een jongh gesel, met soete min bevangen,
Komt zijn gewenschte trou aen desen vinger hangen,
   Dat klopt als aen de borst, dat roert de geesten om,
   Dat roept de gansche siel tot haren bruydegom.
En, schoon oock rijper sucht gaet tot haer oude dagen,
De rinck des niet-te-min, op hare plaets gedragen,
   Sent boden alle tijt, sent posten aen de ziel,
   Op datse nimmermeer in quade posen viel.
Noch overtreft de pracht uyt sotte waen gedreven,
Die heeft de trou verplaetst, en aen het oogh gegeven;
   Want siet, in onse tijt de wijser draeght het gout,
   Dies is (gelijck het schijnt) het lijf alleen getrout.

Waerom is dit gebruyck, een spore tot de seden,
Waerom is dit gebruyck gebannen uyt de steden?
   Wel, sooje niet te nieuw, of niet te los en zijt,
   Soo draeght het trou-gemerck gelijck in ouden tijt.
Siet daer een jonge maeght behoorlijck opgedragen
Aen haer bescheyden deel, met wille van de magen
   En ouders rijp beleyt, siet daer een rechten voet,
   Hoe dat een jonge bruyt een vrouwe worden moet!
De snoode linckerny van heymelijck beloven
Rijst uyt een geyle borst, als uyt een heeten oven,
   't Is menighmael gemerckt, ten deught gemeynlijck niet
   Wat uyt de domme jeught, en sonder raet geschiet[1].
Wy zijn hier niet gesint in 't breede van te spreken,
Of tot een langh verhael hier over uyt te breken,
   Een sake niet-te-min is weert te sijn bedacht,
   En dient hier voor de jeught tot leere bygebracht:
Een moedigh Edelman[2], die op de Fransche kusten
Had langen tijt gedreyght een vlote toe te rusten,
   Was nu te mael gereet tot zeylen over zee,
   Na eenigh rieckend lant, of tot een gulde reê.
Sijn vader was gerust een ruyme tijt geleden,
Sijn moeder naderhant den eygen pad getreden,
   Een suster, sonder meer, juyst in haer frissche jeught,
   Was hem de meeste sorgh, was hem de meeste vreught
Hy scheen voor zijn vertreck haer op te willen dragen
Of aen een trouwen vrient, of iemant van de magen,
   Op dat het teere pant daer mochte zijn bewaert,
   Terwijl hy met de vloot de werelt ommevaert.
Sy in het tegendeel seyt niet te konnen leven,
Indien hy sich alleen gaet op de reyse geven;
   Wil daerom nevens hem gaen dolen over al,
   Waer hem de goede God ter zee geleyden sal.
De broeder evenwel en wil het niet gehengen,
Maer soeckt het vreemt besluyt haer uyt'et hooft te brengen;
   Hy dreyght haer met de zee en alderley gevaer,
   Dat uyt de lange reys mocht komen over haer.
En des al niet-te-min hy kanse niet belesen,
Dus, als het immers schijnt alsoo te moeten wesen,
   Soo voeght hy tot de vloot al wat haer op den tocht
   Of dienstigh tot vermaeck, of noodigh wesen mocht.
Soo haest de goede wint haer vast begint te stellen,
En waeyt te zeewaerts in, de ronde zeylen swellen:
   Een onvertsaeghde jeught, en menigh edelman
   Geeft uyt een moedigh hert sich willens in den ban.

1) Sie het plackact van Keyser Karel van den jare 1540. in de woorden: komen gemeenlick tot swaren eynde.
2) Siet dese geschiedenisse voor waerachtigh verhaelt by Simon Ooulart. Aux Histoires admirables de nostre teraps vol. 4. cap. 5. des affections desreglées griefvement punies.

Daer drijft de stoute vloot, van boven dicke wolcken,
Van onder harde vloet en grondeloose kolcken,
   En des al niet-te-min, een snel, een selsaem vier,
   Rijst midden uyt den stroom, en treft het jonge dier.
Een van de friste jeught maeckt door bedeckte loncken,
Door brieven, stil gespreck, en duysent minne-voncken,
   Dat hy de beste plaets in hare gunste wint,
   Dat hy de meete gunst in haren boesem vint.
Noch is'et niet genoegh, hy weetse daer en boven,
Door sonderlingh beleyt, hem trou te doen beloven;
   En onder desen schijn (gelijck het veeltijts gaet),
   Soo glijt de losse jeught in noch een ander quaet:
De maen heeft haren loop nu drymael omgereden,
Siet daer een vremt geswel aen hare teere leden;
   Sy, die voor desen was fris, lustigh, gau, en knaps,
   Is flaeuw, en bijster meeps, en uyttermaten quaps;
Sy geeuwt, en spickt, en spout, oock aen den dis geseten,
Daer isse dickmael flau, en dickmael sonder eten;
   De Ridder, die het oogh heeft eeuwigh over haer,
   Wort, ick en weet niet wat, wort alle dingh gewaer.
Hy gaet haer sachtjens aen, en stelt hem om te vragen,
Of haer het enge schip, of haer de stuere vlagen,
   Of haer de vijse reuck, of harde spijse quelt,
   Of waerom datse braeckt of aen de leden swelt.
Rosette wert bestaen; nu siet men haer besterven,
Nu blosen als een krieck; hy vraeght'et anderwerven;
   Sy, die het ongeval niet langer heelen kan,
   Seyt, datse swanger gaet, maer by een echten man.
Hy, om het rechte kloên van desen draet te krijgen,
En geeft haer anders niet, als koeck en soete vijgen,
   Hout alle klachten in, en stelt hem wonder koel,
   Op datse sonder schroom sou melden haren boel.
Rosette, mits de saeck wort sachtjens opgenomen,
Verhoopt in korten tijt tot haren wensch te komen,
   Dus spreecktse lustigh uyt, en met een vollen mont,
   Wie in haer jeughdigh hert soo diep gewortelt stont.
Haer broeder treurt en swijght. De schepen ondertusschen
Gaen soeken verschen dranck, om haren dorst te blusschen;
   En, na een klaere lucht, ontdecken seker lant,

Met aerdigh boom-gewas verciert aen alle kant.
Een ieder is verblijt, en, moede van de baren,
Gaet stellen zijnen loop om na de kust te varen;
Matroos is in de weer, en soeckt den eersten dagh
Wat dat'er voor een volck het lant bewonen magh:
Men vint geen menschen werck, maer niet als wilde dieren
Die stout en sonder anghst ontrent den oever swieren,
En woelen over hoop; men tijt'er op de jacht,
Dies wort'er menigh wilt de schippers toegebracht.
Te midden in het wout zijn klare water-beken,
Die van het hooge lant tot in de dalen leken,
Daer gaen de gasten heen, en vollen menigh vat
Met fruyt, en aert-gewas, en met het versche nat.
Rosette boven al, gansch moede van de stroomen,
Gaet nemen haer vermaeck ontrent de groene boomen,

Verkiest een gave schors, en schrijft met eyger hant:
In spijt van die het spijt, Rosette mint Galant.
Galant in tegendeel brenght sich en haer te samen,
En maeckt een mengel-moes van twee verscheyde namen,
En snijt'et over al; soo dat het groene wout
Veel streken van de jeught, veel minne-teeckens hout.
't Is al genoegh gemalt, men gaet'er sich bereyden
Om uyt de versche lucht, en van het lant te scheyden,
Maer als het jonge paer sou varen na het boort,
Soo treet de Ridder toe, en spreeckt een heftigh woort:
‘En pijnt u, jonge laf, niet in den boot te komen,
Ick hebbe dese macht u heden afgenomen,
Mijn schip is u ontseyt; en ghy, misbruyckte maeght,
Die uwen hooghsten schat ontijdigh hebt gewaeght,
Gaet vry met uwen pol, gaet in de groene dalen,
Gaet vry uw slim bedrijf op alle boomen malen,
Uw vonnis is gevelt: ghy sult van nu voortaen
Hier soecken uw vermaeck, hier eeuwigh doolen gaen;
Ghy sijt uyt domme lust, en tegen alle reden,
Ghy sijt op eygen raet in dit bejagh getreden,
Voltreckt het nu alleen, en oeffent uw gedult,
En siet, hoe ghy voortaen uw saken redden sult.
Hier moet uw woonplaets zijn; hier meughdy gansche nachten
Verslijten in de vreught van dwase minne-klachten;
Gaet, boet uw kriele lust in dit oneerlijck spel,
En maeckt'et sooje meught, en vaert voor eeuwigh wel!’
Soo haest zijn reden end, hy doet hun wapens langen,
Hy geeft hun jagers tuygh, om alle wilt te vangen,
Musketten, vogelroers, kruyt, lonten, hagel, loot,
En ander kleyn beslagh, tot voorraet van den noot.
Stracx roeyt daer op het volck tot aen de groote schepen,
En geeft den boot een touw om na te mogen slepen;
Stracx vallen op een ry de seylen van de ree,
Stracx is de gansche vloot te midden in de zee.
Daer staet het jonge paer verhart gelijck de keyen,
Vol druck, en evenwel niet machtigh om te schreyen,
Niet machtigh om een woort te brengen uyt den mont,
En echter door het leet tot in de siel gewont.
't En is maer kleyn verdriet, dat met geduerig klagen
Weet iemant, die het hoort, sijn smerte voor te dragen;
Gemeene droefheyt kermt, maer al te diepen seer
En vint geen open mont, geen sucht of tranen meer.
Na dat de koude schrick een weynigh is geweecken,
Beginnen aen de vrou de tranen uyt te breecken,
Sy geeft haer aen de zee, sy maeckt een hoogh geklagh,
Sy roept haer broeder aen, al watse roepen magh:
‘Och broeder, om de borst by my en u gesogen!
Och, wort doch nu eenmael in mijn verdriet bewogen,
Of, soo het u belieft, dat ick verloren blijf,
Soo neyght toch eens het oogh ontrent een swanger lijf:
Heb ick den doot verdient door onvoorsichtigh mallen,
Ey, laet het kleyne schaep niet in de straffe vallen,
Doot geen onnoosel kint, geen ongeboren dracht,
Die niemant eenigh leet oyt toe en heeft gebracht.
Siet, als een swanger wijf heeft eenigh quaet bedreven,
Dat haer naer rechten maeckt onweerdigh om te leven;

Sy wort noch evenwel niet tot de doot geleyt,
Tot sich het teer gewas van haere leden scheyt.
'k En eysch geen langen tijt van ses of seven jaren,
Maer slechs een korte wijl om in verdriet te baren;
Had ick het soete dier maer eenmael op den schoot,
Ick gave metter daet my willigh aen de doot;
Ick gave, naer het viel, mijn leven uyt te blussen,
Indien ick maer een reys mijn vrucht en mochte kussen,
En, soo men dan het kint niet vaderloos en liet,
Het gingh my soo het mocht, 'k en voelde geen verdriet.
Doch soo ick geenen troost hier over kan verwerven,
Laet menschen evenwel van menschen handen sterven,
Waerom valt harder straf op ons onnoosel bloet,
Als oock het spitse recht aen rouwe boeven doet?
Waerom word' ick geset als spijse voor de beeren?
Waerom sal eenigh beest mijn weerden man verteeren?
Waerom ons alle bey? en even dat'er rest
Gaen slepen tot behoef van zijnen wreeden nest?
Waerom sal doch een swijn, met vreeselijcke tanden,
My varen in het lijf, tot aen de teere banden,
Daer op mijn lieve vrucht (ellendigh schepsel!) rust,
En koelen, even daer, zijn onversade lust?
Doet recht na schips gebruyck, ten sal my niet verdrieten;
Laet vry een vinnigh loot in desen boesem schieten,
Hanght die mijn hert besit te midden aen de ree,
En smackt het teere schaep by stucken in de zee;
De doot is geen verdriet, ick kanse ja verachten,
Maer seker van den doot den slagh alleen te wachten,
Ach! dat is 't dat de siel in helsche pijnen stort;
Nu doot my, wie het lust, en maeckt de pijne kort!
Maer hoe, kleynmoedigh hert! waer toe u swaer bedroeven?
Mijn broeder is gegaen, maer slechts om my te proeven,
En niet tot ons bederf; mijn broeder is gegaen,
Niet als in ware daet, maer uyt een loose waen:
Mijn broeder heeft van outs en van zijn eerste dagen
My veel te goeden hert en gunste toegedragen,
Hy is van sachten aert, en van een edel bloet,
Dat aen een swacke vrou geen smaet of hinder doet;
Hy sal noch eens het roer naer onse stranden wenden,
Of iemant met de boot hier aen den oever senden,
Ey keer dan, broeder, keer! ey keer naer dese kust,
Wy zijn genoegh gestraft voor onse domme lust!’
Dus staet de jonge vrou, met twijffel ingenomen,
En star-ooght op de vloot; nu schijnt'er iet te komen
Dat op het water sweeft, en naer den oever schiet,
Maer, na een langh gedult, eylacen! weder niet.
De droeve nacht genaeckt, de schepen zijn verdwenen,
Daer is geen hope meer; ‘hier baet noch anghstigh stenen,

Noch krijschen,' seyt Galant; hy grijpt een stale bijl,
En geeft hem in het bos, en kapt een lange wijl.
De vrou, terwijl de man is besich in het hacken,
Komt mede tot het werck, en raept de groene tacken,
En sleeptse daer het dient, en timmert in het sant,
Haer eerste meesterstuck, een groene ledekant.
Daer leyt het lieve paer, niet sonder groote sorgen,
Gedoocken in het loof tot aen den rooden morgen;
Rosette roept om hulp, Rosette leyt en beeft
Oock van het minste blat, dat in de bossen sweeft.
Soo haest de sonne rijst, stracx weder aen het houwen,
Stracx alle dingh bereyt om daer een huys te bouwen,
Een huys van lichte stof, gelijck een herder stelt
Die met het witte vee gaet doolen op het velt.
Gelijck het eerste paer, uyt Eden weghgedreven,
Moest sonder huys-kateyl sich in den huysraet geven,
Moest missen sijn geluck, moest missen sijnen God,
Moest braeden sonder spit, en sieden sonder pot:
Soo is haer gants gestel: de kamers sonder setel,
De koetsen sonder bed, de keucken sonder ketel,
De deuren sonder slot, de solders sonder balck,
De vloeren sonder steen, de mueren sonder kalck.
Den honger niet-te-min ontsluyt haer jonge magen,
Des tijt Galant te werck en stelt hem om te jagen,
Hy schiet, en waer hy komt, hy treft gewenste kans,
Hier eenigh vluchtigh hert, en daer een wilde gans;
Al wat het bos bewoont bint sitten sonder schricken,
Of schoon hy met het roer daer op bestaet te micken,
Het wilt is met de pijl of van het loot geschent,
Om dat'et noch de list der menschen niet en kent.
Hy komt dan met de vanghst op zijnen hals geladen,
En wou, indien hy mocht, zijn hollen buyck versaden;
Rosette schort haer op, en dient hem tot gerijf
Als vrou, als kamermaeght, als kock, als vuyl jonghwijf,
Als ick en weet niet wat; haer jofferlijcke leden,
Die noyt het minste werck het gansche jaer en deden,
Die passen op den dienst, die moeten uyt de mou,
Die worden vet en vuyl ontrent en swarte schou.
Dit gaet noch soo het magh, maer na de negen maenen
Vermeerdert haer verdriet en vordert nieuwe traenen:
Rosette wert gequelt met koorts en droeve sucht,
En, naer het diepste leet, siet daer een kleyne vrucht;
Geen vroevrou, geen behulp, geen vrienden, geen geburen,
Geen voor-raet voor het kint, geen windels ofte lueren,
Geen wiegh, geen bakermat, geen kruyt, geen kinderwijn,
Niet dat het kraem gelijckt, als slechts alleen de pijn.
Hoe staet Galant verstelt! hy weet niet wat te maecken,
Noch watter dient gemijt, noch wat hy moet genaken,
Hy is geweldigh bangh, nu kout, dan weder heet,
En schier uyt ieder hair ontstaet een druppel sweet:
Noch moet hy aen het werck, schoon bijster onbedreven,
Hy moet het teere kint zijn eerste wintsel geven.
Hier vint hy dit en dat, daer grijpt hy uyt den hoeck,
Een afgescheurde slet, een afgesleten doeck.
Galant die doopt het kint, en geeft het zijnen zegen,
Galant die bedt de vrou, soo haest sy is gelegen;

Galant was, die de vrucht in sijnen schoot ontsingh,
Galant is kinder-meyt, Galant is alle dingh.
De moeder onder dies begeeft haer om te poogen,
Is 't doenelijck, haer vrucht met eygen bloet te soogen,
Sy leyt het weerde pant geduerigh aen de borst,
En noch en weetse niet te lessen zijnen dorst.
Eylaes, de rouwe kost van appels, wilde peeren,
Van wortels en van kruyt, doet hare jeught verteeren
En al het soch vergaen; soo dat het teere kint
Niet als een dicke sucht in hare borsten vint.
Al weder nieu verdriet, het wicht begint te quijnen,
Gelijck men menighmael een lampe ziet verdwijnen
Als haer het vet ontbreeckt; de slaep, de lange slaep,
Komt uyt haer duyster hol, en treft het jonge schaep.
De vader, schoon bedroeft en aen het hert geslagen,
Meer als zijn krancke siel kan in den boesem dragen,
Toont echter kloecken moet, oock midden in den rou,
En spreeckt gelijck een helt, en troost de swacke vrou.
Maer siet, wanneer het vyer in engte wert gedrongen,
Soo komt'et naderhant te felder uytgesprongen,
En scheurt al wat'et raeckt; Galant is al te teer,
Galant die geeft'et op, Galant en is niet meer,
Galant die wort een lijck! wat konst, of kloecke vonden,
Wat schilder, of pinceel, wat pennen, ofte monden
Sijn machtigh, naer den eysch te brengen aen den dagh
Wat druck Rosette schept uyt desen donderslagh?
Sy noemt den hemel wreet, sy roept, dat hare plagen
Gaen boven alle maet, en niet en zijn te dragen,
Sy slaet haer teere borst, en vult, in desen noot,
De bossen door geschrey, met tranen haren schoot;
Sy kust het doode lijf om haren geest te laven,
En wenst, dat eenigh mensch haer mede wou begraven;
Maer al het droef gebaer vermeerdert haer de pijn,
Want siet, het nietigh vleesch, dat wil begraven zijn.
Sy kiest een eycken boom, die, boven al verheven,
Het sop van haer geway had in de lucht gedreven;
Sy spit met alle macht, en maeckt daer in den dijck
Een graf voor haren vrient, een woonplaets voor het lijck.
Sy moet, ellendigh wijf! met eygen handen delven.
Sy vreest het doode rif, maer overwint haer selven.
Sy neemt'et in den arm, sy stiert'et metter hant,
Sy kust het noch eenmael, en graeft'et in het sant:
‘Vaer wel, mijn ander Ick, mijn lief, mijn uytverkoren,
Mijn troost, mijn eenigh heyl! och, waer ick noyt geboren!
Och, had ick noyt geleeft! och, waer ick noyt getrout!
Soo waer ick niet alleen in dit verdrietigh wout.
Wie sal ick tot behulp in desen noot gebruycken?
Wie sal mijn open mont, wie sal mijn oogen luycken?

Wie sal, wanneer ick sterf, aen my, rampsaligh wijf!
Wie sal een weynigh stofs my stroyen op het lijf?
Wie sal, op mijn verscheyt, met ongeveynsde tranen
My troosten in der noot, en tot gedult vermanen?
Wie, als mijn koude tongh de spraecke wert belet,
Wie sal tot mijnen troost besluyten mijn gebedt?
Och! niet een eenigh mensch: alleen de schorre meeuwen,
Die sullen om het lijck geduerigh komen schreeuwen,
En pijpen haren sangh; die sullen onder een
Sich voeden met het vleesch en springen op het been.
Of, als de stuere zee sal langhs hoe hooger woelen,
Dan sal misschien de stroom my van den oever spoelen,
My drijven in het diep, my jagen over al,
Soo dat ick in de rust geen ruste vinden sal.
Ick ben, tot mijn verderf, als ballingh hier gebleven,
Een ballingh na de doot, een ballingh in het leven,
Ick ben (dat ieder een acht voor de meeste straf)
Ick ben, oock na de doot, een ballingh van het graf.
Men seyt, dat in het wout zijn duysent vreemde dieren,
En leeuwen bijster wreet, en ongetemde stieren,
En swijnen felgetant, en tijgers nimmer sat,
En draecken vol fenijn, en, ick en weet niet wat;
Ick hoore van het volck, ick hoore dat'er hayen
Verkeeren in het diep van dese steyle bayen,
Een eiselijck gespuys, dat oock met éénen beet
Geheele lijven schent, en gansche menschen eet;
Och, of my dat geluck noch heden mocht gebeuren
Dat my toch eenigh beest aen stucken quame scheuren,
En slocken in het lijf, al leed' ick groote pijn,
Ten minsten dese romp sou dan begraven zijn;
O! dat geen teere maeght haer meer en laet bewegen,
Ten dienste van het vleesch, een dwase vreught te plegen!
Och! dat geen jonge vrou met onbedachten sin
Haer stelle buyten raet, haer snelle tot de min!
O! dat de soete jeught haer leere wederhouwen
Van sonder vrienden-raet op eygen-sin te trouwen,
En dat om mijn verdriet! o! dat de soete jeught
Haer wachte van de lust, en schicke tot de deught!
Eylaes! het kleyn vermaeck is in der haest verdwenen,
En watter namaels volght is leet en droevigh stenen;
Soo draeyt het los geval zijn ongestadigh wiel,
Wat aen het vleesch behaeght, is pijne voor de ziel.'
Dus gaet de droeve vrou bynaest geheele dagen
Nu in het dichte bos, dan aen den oever klagen,
Maer al haer droef geklagh en doet geen ander vrucht,
Als dat een holle rots haer somtijts tegen-sucht.
Siet daer een eenigh mensch in dese woeste kusten!
Siet daer, verblinde jeught! wat uwe domme lusten
Verwecken voor gevaer, wat liefdes bitter soet
Al vreemde slagen brenght, en droeve steken doet!
Rosette, nu bedaert en naerder tot de reden,
Verfoeyt haer sotte daet, en offert haer gebeden,
Bidt God in aller ernst, indien het wesen magh,
Dat eenmael noch een mensch magh hooren haer geklagh:
'Ick hebbe mijnen God voor hart en wreet gescholden,
Maer neen, my is het quaet, gelijck het dient, vergolden;

Of schoon ick eenigh ben, en leve sonder vrient,
Ick hebbe dese plaegh in volle maet verdient.
Ick hebb', uyt enckel lust, geselschap aengenomen,
En hierom is het leet van Gode my gekomen;
Geselschap was de wensch van mijn verblinde jeught:
Nu ben ick hier alleen, en buyten alle vreught.
Ick hebbe sijn gelicht, dat niet als minnestralen
En liet uyt sijn gemoet ontrent my nederdalen,
Sien rucken over dwers, sien drayen om end' om;
Dat was de leste lonck van mijnen bruydegom.
De mont, de soete mont, die, met een aerdigh jocken,
My voortijts was gewoon tot lachen uyt te locken,
Is my een schrick geweest; o wat een vreemt geluyt!
Hy schoof tot aen het oir, en blies het leven uyt.
Het lijf, het kloeck gestel, dat, met gestreckte leden,
Quam staegh en onvermoeyt tot mijnen dienst getreden,
Heeft my het droefste werck ten lesten aeugebracht,
Dat oyt ellendigh mensch voor desen heeft bedacht.
Ach! die geboren scheen om mijnen geest te laven,
Moest ick, ellendigh wijf! met eygen hant begraven;
Denckt, wat een droeve kou my op de leden quam,
Als ick in desen arm sijn koude leden nam,
Sijn koude leden droegh, sijn koude leden kuste,
Sijn koude leden groef! - ach, hy is in de ruste,
En wacht op sijnen God, maer ick, eylacen! ick
Ben in geduerigh leet, en in gestaege schrick.
Nu, God heeft my gewont; Hy kan my weder heelen,
Hy sal my, naer het quaet, het goede mededeelen;
Hy leyt tot in het graf, tot aen de bleecke doot,
Maer, die op hem betrout, die leyt hy uytter noot.'
Dus gaet de jonge vrou met onvermoeyde schreden,
Geduerigh op den duyn of aen den oever treden,
Of vint haer menighmael ontrent een hooge klip,
Op hope datse mocht vernemen eenigh schip.
God heeft'et soo bestiert, dat, na een anghstigh peylen,
Niet verre van de strant twee schepen komen seylen;
De Fransche lelyschilt, die in de vlaggen staet,
Maeckt dat de swacke vrou tot het water gaet,
Tot in het diepe rent; sy maeckt een selsaem baken,
Nu van haer opper-kleet, nu van een linne-laken;
De schippers zijn beweeght, de boot roeyt na de wal,
Daer hoort het Fransche volck haer droevigh ongeval.
Matroos, uyt dit verhael, verfoeyt die felle nepen,
Ontfanght de swacke vrou, en voert haer aen de schepen;
Daer wort haer van het volck van eersten aen geseyt,
Hoe dat haer broeder sterf, en waer het lichaem leyt.
De vloot doet haren loop, en, door bequame winden,
Weet in een korten tijt de Fransche kust te vinden:

Rosette gaet te land, en danckt den goeden God,
Woont in haer vaders erf, en op haer broeders slot.
Doch, schoon sy naderhant tot eere wert verheven,
En datse ruym genoegh magh in de werelt leven,
Des echter niet-te-min, soo is de jonge vrou
Niet soo gelijck se was, niet alsse wesen sou:
Daer is, 'k en weet niet wat, een ongevoeligh wesen,
Daer is een domme sucht in haer gelaet te lesen:
Geen lust, geen soete min die haer het herte wint,
Sy leefde sonder lief, en sterref sonder kint.
Laet dit een spiegel zijn voor onbedachte sinnen,
Die, buyten vrienden raet, haer stellen om te minnen,
Men hout, dat selden maeght in rechte vreughde leeft
Die, uyt een luchten sin, haer trou verquackelt heeft.
Siet, als sich eenigh mensch laet totte lusten drijven,
De korte vreucht verdwijnt; haer vuyle smetten blijven;
Maer krijght'er iemant lof, door sweet en strenge pijn,
De moeyte neemt een end', de lof sal eeuwigh zijn.
Nu weder tot de bruyt: Ontrent de bruyloss-dagen
Soo doet de bruydegom aen zijn geminde dragen
Gesmijde voor den arm, en edel halscieraet;
Wel naer het out gebruyck, maer dickmael sonder maet.
Leert, eer wy vorder gaen, leert eenmael, jonge luyden,
Leert al het moye tuygh tot goede seden duyden;
Daer is niet een juweel, dat u de bruylost geeft,
Dat niet tot uwe leer een soet bedencken heeft.
Laet ons het gansche kraem eens naerder overmercken,
Het sal misschien de bruyt ten goede konnen stercken;
Wel aen, het eerste stuck, het groote bruylofts-pant,
Dat is meest over al een helle

DIAMANT.

Wat seyt ons dit juweel? het is van outs te lesen,
En 't wort oock heden selffs gelooft alsoo te wesen,
Dat hier noch heete vlam, noch yser hinder doet,
En even dat de steen ontlaet in boeken-bloet.
Het weerde trou-verbont, dat niet en is te breken,
Wort met den dieamant te rechte vergeleken.
Wel aen dan, jonge bruyt, en wie te samen paert,
Mijt alle slim bejagh en vuylen boeken aert.
Indien uw losde jeught wil elders henen dwalen,
Soo laet uw sedigh oogh in haesten nederdalen
Ontrent dit reyn kleynoot, en seght in uw gemoet,
Van hier onaerdigh slijm, vergiftigh bocken-bloet,
Van hier, verkeerde lust! die niet als snoode vlecken
Wilt over onse trou en onse siele trecken;
Door u wort echte vreught verandert in verdriet;
Van hier, onguere sucht! uw lucht en dient'er niet.
Ghy weder, deftigh man, besit uw jonge leden
In kuysheyt, ware trou, in onbesmette seden,
Verpant uw gansche min aen uwe bed-genoot,
En bint uw losse jeught alleen aen haren schoot.
De rijcke diamant, een prince van de ringen,
Het puyck en hooft-juweel van alle schoone dingen,
Wert in den ouden tijt en heden bygebracht,
Tot leere van gedult, en rechte manne-kracht.

Ghy, prince van het huys, moet desen steen gelijcken,
Laet daerom alle tijt in uwe seden blijcken
(God geve watter koomt, geluck of tegenspoet)
Een Christelijck gedult, een mannelijck gemoet.
Doch soo het bocken-bloet, en sijn verhole krachten,
Gaet tegens uw geloof, en boven uw gedachten,
'k En wil om dit geheym niet treden in den strijt,
Noch tegen uw begrijp, noch voor den ouden tijt.
Dit wort, oock hedensdaeghs, gesien aen alle kanten,
Dat niet als diamant en schuert de diamanten,
En dat noyt dit juweel tot rechte glans en raeckt,
Dat niet met dit juweel is glad en gaef gemaeckt[1)].
Hier uyt soo magh het sijn, dat veeltijts dese steenen
Sijn gaven voor de bruyt, wanneer 't de vryers meenen;
Niet beters, jonge vrou, en ciert den echten bant,
Als dat ghy leeren meught van eenen diamant.
Siet, die een weerden vrient wil tot de liefde trecken,
Die pooge sijn gemoet tot lieven op te wecken:
Lieft uyt een volle sucht, die tracht te sijn gemint!
Niet dat de liefde meer als vaste liefde bint.

KORAEL.

Het lieffelick korael, een dracht van jonge dieren,
Is even voor de bruyt een regel van manieren,
Want siet, als dese plant' in diepe kreken wast,
Dan isse duyster-groen, en van een weecken bast:
Maer eenmael uyt den gront, en van de steel gescheyden,
Soo gaet de gansche schors haer anders toebereyden,
Want 't geen was sonder glans, en uytermaten sacht,
Wort tot een schoone verw, en vaste stof gebracht.
Des kan het nieu juweel veel ongemacken helpen,
Het maeckt een vaste maegh, en weet het bloet te stelpen,
Het stijft liet swacke breyn, en zijnen kouden vloet,
En is noch boven al de jonge kinders goet.
Hoor, vrijster, teer gewas! die eertijts waert verholen
Of in uw ouders huys, of in de Fransche scholen,
Naerdien ghy door den man komt in het open licht,
Soo toont nu beter glans, in desen nieuwen plicht.
Ghy waert van weecken aert, en tanger in de leden,
Ghy waert van rauwe stof, en groen in uwe seden.
Ghy laeght, als in de nacht, stil, duyster, sonder naem[2)],
Geweldigh onbewust, in velen onbequaem:
Komt nieu-gepluckte spruyt, verander uw manieren,
Weest heylsaem in den mont, leert wacke sinnen vieren,

1) Mittendi fidos ad amantes sunt adamantes Solo adamante polit durum adamanta Faber. Ouwen. lib. epigr. 2.
2) De Grieksche maeghden begonnen eerst hare jaren te rekenen van haren troudagh, als offe dan eerst hadden beginnen te leven. Plutarch.

Weest eerbaer van gelaet, van tongh en herte kuys,
Een troost voor uwen man, een moeder voor het huys.

PEREL.

Indien ghy, boven dit, vint onder uw juweelen
Des oesters reyn gewas, dat kan u mededeelen
Niet zijnen glans alleen, tot lust van uw gesicht,
Maer wijst de maeghden aen de rechte vrouwe-plicht.
Daer koomt een soete glans uyt dit juweel geschoten,
Soo langh geen amper nat daer op en wort gegoten;
Maer koomt'er eenigh suer, dat aen de perel bijt,
Soo gaet het schoon juweel zijn eerste luyster quijt.
Niet voor het reyne bed, niet voor het wettigh trouwen,
Niet schoonder in het oogh, niet boven echte vrouwen;
Maer door een wrangen aert verdwijnt de schoone glans:
Een wijf van stueren aert, een plage voor de mans.

RUBIJN.

Indiender eenigh lid, beladen met rubijnen,
Laet oyt zijn edel root van uwen vinger schijnen,
Soo let op dese verw, het is een eygen deught,
Een ciersel voor de bruyt, een schanse voor de jeught.
Wat immer met bescheyt in vrouwen wort gepresen,
Dat is een sedigh oogh, een stil, een eerbaer wesen;
Een segel van de tucht, een onverbroken bant,
Een segen uytter aert de vrouwen ingeplant.
Men hout'et voor gewis, dat midden in de baren
Een vrouw, oock na de doot, haer eere kan bewaren;
Want al waer schaemte woont, schoot, borst, en teere mont,
Dat keert hem van het oogh, en geeft hem na de gront.
Maer komt'er eenigh man met doode leden sweven,
Die plagh het gansche lijf aen yder bloot te geven;
Want, na de kunste leert en voor de waerheyt schrijft,
Men vint, dat onse romp meest op den rugge drijft.
Weet dan uw doode rif de leden om te trecken
En sonder eenigh kleet uw schaemte toe te decken,
Versegelt, jonge vrou, versegelt uwen schoot;
Uw schat en beste pant, dat is het eerbaer root.
Hoewel ghy dickmael zijt uyt aller menschen oogen,
Wilt des al niet-te-min u stil en sedigh toogen,
Wort noyt onmatigh stout, of buyten reden vry,
Uw schande wort gesien, al is'er niemant by.

SAPPHIR.

Indiender blaeu sapphir, den hemel vergeleken,
Mocht in het kunstigh werck van uwe baggen steken,
Het dient u, jonge bruyt, het dient om uw gemoet
Te trecken uyt het stof, en naer het hooghste goet.

ESMERAUDE.

Mocht oyt een jonge vrou een esmeraude dragen,
Het dient haer tot behulp van lusten uyt te jagen;
Men hout dat dese steen in hondert stucken splijt,
Wanneer een geyle vrou haer eere niet en mijt.

AGAETH.

Indien men recht gebruyckt den luyster van agathen,

Het sal het jonge paer tot vrede konnen baten;
Men leert gevoeghsaem zijn oock van een harden steen,
Uyt soo verscheyde verw gedommelt onder een.

AMETHYST.

Is iemant aen het lijff verciert met amethysten,
Het leert een jonge vrou haer dingen niet te quisten;
Om dat zijn aerdigh bleyck, dat naer het roode gaet,
Vertoont gelijck een beelt van rechte middelmaet.

Dan iemant sal misschien uyt dit beginsel meenen,
Als of ick bond de deught aen dese rijcke steenen,
En dat ick groote kost òf nut òf noodigh acht,
Op dat een jonge maeght ter eere sy gebracht.
Neen, jonge luyden, neen: de deught is niet te planten
Noch in het flicker-spel van groote diamanten,
Noch in het edel licht van perel of rubijn,
De deught heeft meerder glans daer geen juweelen zijn;
De deught haet alle pracht; men gaf in ouden tijden
Maer ringen sonder steen, en ront aen alle zijden[1],
En even dit geschenck, na sijnen aert geduyt,
Is nu tot goede leer, en dienstigh voor de bruyt.
Een ringh van enckel gout, slecht, effen, ongescheyden,
Niet prachtigh, niet verdeelt met steenen tusschen beyden,
Roept als tot onse bruyt: bewaert het weerde bont
Geduerigh even recht, geduerigh even ront,
Geduerigh sonder end; wie heeft'er niet gelesen
Dat ja een rond beworp heeft eertijts aengewesen
Iet, dat geduerigh blijft? en siet, de ronden draet
Wort heden noch gebruyckt ontrent den echten staet,
Ick meyn', op desen gront, laet op de stoffe mercken,
Die sal oock onse maeght in reyne seden stercken,
Dewijl die nimmermeer door roest en wort besmet;
Het gout, al wort'et out, blijft echter even net,
Blijft echter even reyn; en zijn gesmijdigh buygen
Kan even onse vrouw ten vollen overtuygen,
Dat sy van haren vrient het weerde pant ontfingh,
Mits datse buygen sou gelijck als desen ringh.
Daer was geen ander gout aen hare gansche leden,
Als slechs het ronde perck, haer dienstigh in de seden,
Maer 't gunt was voor de tucht en voor het huys bedacht,
Is, laes! in onse tijt verandert in de pracht[2].
Noch was een ander eeuw in dese saken wijser,

1) De annulo sponsae dando & illius inventione vide Polyd. Virg. lib. 2. cap. 21. de Invent. rer. Plin. cum Homerus nullam annulorum mentionem faciat, putat tum annulos in usu non fnisse; at cum Judas aunulo usus sit pignoris gratia in Thamar cap. 38. Gen. quod trecentos & quinquaginta annos ante excidium Trojanum contigit, eum hallucinari patet.

2) 't Is aen te mercken dat hier voormaels de ringen aen de vrouwen wierden gegeven niet om haer op te proncken, maer om datse daer mede versegelen sonden 't gene sy in het huys wilden bewaren en toegesloten houden. Annulus uxori dabatur, inquit Clemeus Alexand. in paedag. lib. 3. cap. 11. uon oruatus gratia, sed ut obsiguaret quae domi erant. Aurum, inquit Tertull. de cultu foem. 1. uulla membra norant praeter unicum digitum, quem spousus oppignorasset pronubo aunulo.

Die schonck de bruyt een ringh alleen van enckel yser,
Dat was gelijck geseyt: dat haer gesette trou
In liefde met verdragh, geduerigh wesen sou[1].
Ten wort dan niet vereyst, om wel te mogen leven,
Voor eenigh duur juweel zijn penningh uyt te geven,
Al wat het quistigh volck in dese sake doet,
Is weelde, sotte pracht, of enckel overvloet.
De bruyloft kan bestaen oock sonder moye dingen,
De trouwe, sonder gout, de vrouwe sonder ringen:
De perels om den arm en al het hals-cieraet
En zijn de stijlen niet daer op de kamer staet[2].
Twee herten eens gesint, door reyne min gebonden,
Sijn al de werelt deur de rechte bruylofts-gronden,
De ware liefde woont oock daer men niet en geeft,
De ware liefde blijft, oock daer men niet en heeft.
Hoort eenmael, soete maeght! die niet en hebt te deelen,
Hoort vrijster! niet geciert met hant en hals-juweelen,
Set maer in uw gemoet wat hier het gout beduyt,
En siet, oock sonder meer, ghy zijt een weerde bruyt.
Het gout is maer een romp, en wat de lieden achten
Bestaet in losse waen, en dingen sonder krachten,
Daer is een innigh merck, een nutter binne-keest,
Ghy, laet het plompe lijf, de kracht is in den geest.
Dus wie ghy wesen meught, en laet u niet gelusten
Met al te grooten kost uw saken uyt te rusten;
Het treckt een vreemt gevolgh, wanneer een moedigh wijf
Hanght als een gansch besterf aen haer uytwendigh lijf.
Wie druck, of tegenspoet, en alle quade vlagen
Wil met een sedigh hert geduerigh leeren dragen,
Die maecke dat de geest hem stelle dese wet:
Een tafel niet te breet, een keucken niet te vet,
Kateylen niet te veel of keurlick boven maten,
Een kleet van goede stof, niet prachtigh uytgelaten,
Geen huys, of huysgesin, als tot een nut gebruyck,
Geen vleyer aen het oogh, geen slave voor den buyck,
Een mont die lecker is, een borst tot pracht genegen,
Sijn kanckers in de beurs, en eters van den segen;
Want alsje nu en dan in noot gedrongen zijt,
Soo valt'et dubbel hart te leven naer den tijt;
Maer die hem kleyn gewent, al komt hy schoon te vallen,
Vint troost in zijn gemoet, en laet de spotters rallen;
Geen dingh en is hem nieu, als dat zijn groot beslagh
Is minder als het was, en lichter als het plagh.
Men acht een man beleeft die ketens, peerlen, ringen,
En alle nieuwe stof plagh in het huys te bringen,
Ten dienste van de pracht; men acht een man beleeft
Die sonder eynde koopt, en als geduerigh geeft;
Maer 't is een beter vrient, die met gegronde reden,
En door een sedigh hert, en met bequame seden,
Het swacke vrouwen-breyn soo konstigh heeft bewracht,

1) Tempore Plinii ferrens anuulus sine gemma rei simplicitatem indicabat, materia ad constantiam spectabat, forma ad rei perpetuitatem. Cypr. tract. de spons. c. 9. Plin. lib. 33. cap. 1.
2) Ringen en diergelijcke trou-panden en sijn niet van de eygenschap des huwelijcks, het welck mitsdien oock sonder de selve wel kan bestaen. Annulus, & similia, non sunt de substautiâ matrimonii. Thuscus Card. conclus. 343. Non monilibus, sed moribus.
Het Fransche spreeckwoort seyt wel: Anneau en main, honneur en vain.

Dat sy een rijcken steen maer als een steen en acht.
Dat sy het joffer-tuygh en al de moye leuren,
Weet met een hoogh gemoet voor dat'et is te keuren,
Dat sy het gansche kraem, en al het poppe-goet,
Kan stellen uyt den sin en treden met de voet.
Is 't niet een wonder stuck? die niet en kan verdragen,
De teerste van den hoop. wil sonder schricken wagen
Dat iemant met de priem, of ick en weet niet wat,
Haer drille door het oir, en maeck een open gat.
Is 't niet een selsaem dingh? men quelt zijn eygen handen,
Men overlast den arm met ongewone banden;
En, die van alle dwangh was van te voren vry,
Begeeft haer, sonder noot, in staege slaverny.
Is 't niet een vreemde daet? men laet benaude prangen
Ontrent het swacke lijf en teere leden hangen,
Men acht geen ongemack, men draeght gewilligh pijn,
Wanneer het maer en dient om moy gekleet te zijn.
Ey wacht u, jonge vrou, de leden in te binden,
En met een nauwe praem te woelen en te winden;
Het ruym voor uwe vrucht van Gode toebereyt
En moet door enge dracht niet worden ingeleyt.
Een woort noch totte pracht: gewis de rijcke steenen
En sijn uw ciersel niet, gelijck de lieden meenen,
Waer toe in dit beslagh soo grooten overdaet?
Blijft hier, en over al, blijft in de middelmaet!
Wat laet uw sedigh hert de groote vlagge wayen?
Waerom een pleckigh kleet, gelijck de papegayen?
Waer toe is u het lijf behangen om end' om
Gelijck een Haeghsche pop, of als de pinxterblom?
Ghy kont u, jonge vrou! ghy kont u, teere dieren!
Ghy kont op beter gront uw reyne leden cieren
Als door verwaende pracht: de luyster van de deught
Die is de rechte kroon van uwe frisse jeught[3)].
Laet, voor een hellen steen, uw goede gaven schijnen,
Voor perels reyne tucht, en schaemte voor rubijnen;
Dat wit, dat edel root verciert u boven al,
Van daer is dat de siel voor eeuwigh blincken sal.

BRUYTS LIJNWAET.

De bruyt gaet onder dies met alle vlijt bedencken,
Wat in het tegendeel hier noodigh is te schencken;
En watse, naer den eysch, sal geven haren vrient

3) Welcker vercieringe sy, niet die uyterlicke, met hayrvlechtinge, met gout omhangeu of kleederen aen doen, maer de verborgen mensche des herten, die gelegen is in de onverderfelijkheit eenes fachtmoedigen en stillen geests, die kostelick is voor God. 1 Petr. 3.3. Bené Guazzo de superfluis ornamentis: Offesa a Dio, Speranza a gli amanti, Ruina a gli mariti. Ita ornanda mulier, ut placeat viro, non ut suspecta siat. Eias.
Stude bonitate placere, non veste. Bernard. Pontan. de amor. conjug. lib. 1. de lib. educand.

Plura licet nostras commendent dona puellas, Matronae decus est una pudicitia.
Gregor. Nazianz. Mulierum ornamentum est morum probitate & elegantia florere; labiis, genis, oculis, vinculum injicere, pudicis tantùm mulieribus oblectari, &c.
Non tantum nitor vestimentorum, nec excellentia formae, nec auri splendor ad laudem mulieris valet, quantum modestia ae studium honeste decoréque vivendi. Arist. in OEconom. Eece consentiunt in hoe Ethnici cum Christianis, Poëtae cum Philosophis.

Dat hem en haer betaemt, en tot de saken dient;
Sy meynt geen beter gaef hem toe te konnen passen,
Als linnen wel gereet en schoon voor al gewassen;
Dat schijnt, als of'et sprack, dat sy een reyn gemoet
Hout voor haer weerste schat, en voor haer beste goet[1)]
Dat sy voor alle tijt heeft eenmael uytgelesen
Een onbeveynsden aert, een recht eenvoudigh wesen,
Dan noch, dat sy het vlas en haren eygen draet
Stelt in de vrouwen-plicht een noodigh huyscieraet.

Wel aen, ghy zijt de bruyt, de woorden zijn de banden
Van dat'er is geschiet, de ringen zijn de panden,
Van onverbroken trou. Dus, als ghy die besiet
Soo spreeckt in uw gemoet: 'k en ben mijn eygen niet.
Nu vryers, scheyt'er af: hier is niet meer te vangen,
Neemt elders, gragen hoop, neemt elders uwe gangen:
Hier dient niet meer gevraeght, niet meer te zijn gesocht,
Knap, handen van de banck! dit vlees, dat is verkocht[2)].
Hier raed' ick onse bruyt haer nu te willen mijden,
Van naer het woeste velt os in den duyn te rijden,
Van elders, daer het valt, te komen op de baen,
Van alderley gewoel, van uyt ter feeste gaen.
De bruyloft is een mart, daer ieder zijne waren
Komt toonen voor het volck, komt veyligh openbaren
Het beste van de kraem; daer licht een nieuwe bruyt
Een ander bruyloft maeckt, en dese feeste sluyt;
Ghy hebt uw reyne trou aen uwen vrient gegeven,
Leyt dan, tot zijnder eer, een afgesondert leven;
Onthout u van het volck, en hout de sinnen stil;
Ghy hebt van nu voortaen geen macht op uwen wil.
Siet, als een vrye maeght haer vint in alle seesten,
Soo staet het vryen vry voor alle vrye geesten,
Maer als de vrye jeught heeft eenmael uytgevrijt,
Soo is voortaen de maeght haer eerste vryheyt quijt.
Ghy, die niet veyl en hebt, en niet en weet te koopen,
Waerom doch in de kraem, os aen de mert geloopen?
Waerom soo wijt gedwaelt? het gapen heeft gevaer,
Dus blijft in uw bevangh, en neemt uw saken waer.
Siet, als een geestigh quant wil steden ofte landen,
Wil eenigh schoon gebou, wil klippen aen de stranden,
Wil schepen onderseyl op Thetis diepen kolck,
Vertoonen door de verw, en toonen aen het volck,
Hy treet besyden af, en met de gansche krachten
Vervat hy al het werck voor eerst in zijn gedachten,
Schickt hier een hoogen bergh, en daer een lager dal,
En maeckt een innigh beelt van dat hy maecken sal.
Soo dient de bruyt te doen, sy dient haer af te scheyden
Van uyterlick gewoel, sy dient haer aen te leyden
Tot innigh overlegh, om soo te mogen fien
En wat'er dient gedaen en wat'er sal geschiên.
Sy moet het gansche beelt van huys en echte saecken

1) Color albus primus est omnium colorum & simplieitatem indicat, & ideò Diis (ut antiqui judicabant) gratissimus. Hine qui saerisicabant, albis induti erant; unde Persius, quamvis albata rogarit. Dinet. Hierog. lib. 2. cap. Des Lys.
2) Neque matrimonium qualecunque, neque spem matrimonii violare permittitur. 1. si uxor. § divus. ff. ad leg. Jul.

Te voren overslaen, ja met de sinnen maecken
   Een kamer in de lucht, een wonderlick gebou,
   En leggen in den geest de gronden van de trou.
't Is echter ongerijmt, dat hen de lieden binden,
In dit geheel beslagh haer niet te laten vinden,
   Daer Godes heyligh volck den naem des Heeren prijst,
   En met zijn heylsaem woort de swacke siele spijst:
Een maeght, nu toebereyt om tot den man te treden,
Behoeft geen kleyn behulp, om veelerhande reden;
   En hoe doch wort de mensch van swack geweldigh sterck,
   Als door een reyn gebed, en in des Heeren kerck?
Hoewel men uwen naem hoort klaer en open lesen,
Dat kan u, teere maeght, geen smaet of hinder wesen,
   De schrick in dit geval is enckel onverstant,
   Nadien het gansche werck is buyten alle schant.
Wel laet dan, wie het wil, laet onbedachte dwasen
Haer quellen, sonder noot, in dese vysevasen;
   Ghy helt naer uwen God in dit gewichtigh stuck;
   Wel-doen, hoe dat het gaet, baert nimmer ongeluck.
Gebeurt'et onder dies, dat iemant uwe sinnen
Te voren heeft gepooght met vryen in te winnen,
   Set desen uyt het hert, soo haeft uw rechterhant
   Nu draeght van uwen vrient een naerder onderpant.
Wacht u na desen tijt van out gevry te spreken,
Of tot een hoogen lof van vryers uyt te breken;
   Een die te grooten feest van oude liefde maeckt,
   Wijst met den vinger aen, dat sy de nieuwe laeckt.
Daer was een schoone kerck, niet verre buyten Roomen,
Belommert met de schaêuw van groene myrteboomen,
   Hier stont een Venus in, door wie, gelijck het scheen,
   De geest wert omgekeert, en alle lust verdween.
Dies, als een rijpe maeght nu af begon te keuren
De grillen van de jeught, en alle kintsche leuren,
   Soo quamse tot het beelt, en bracht haer beste pop,
   En hinghse voor het volck, en voor de goden op:
Of als een jonge vrou haer sinnen wilde geven,
Om in den echten bant haer dagen af te leven,
   Soo ginghse naer de kerck, en bad in alle vlijt,
   Dat sy een reyne trou mocht worden ingewijt.

't Is waer, dat yder een ten hooghsten is verboden
Geen eer te mogen doen aen steen' os houte goden,
  Maer des al niet-te-min soo schuylt hier efter wat,
  Dat voor een leersaem hert is dienstigh opgevat:
Gewis hy die de kerck hier voormael dede gronden,
Heeft in zijn eygen hert en uytte daet bevonden,
  Dat ja, een ander geest moest komen in de vrou,
  Indiense naer den eysch wil komen in de trou.
Siet, als een adderslangh, door teelsucht aengedreven
Wil met de zeelamprey haer om te paren geven,
  Soo spoetse naer de strant, en pooght met alle kracht
  Te ruymen haren buyck van alle vuyle dracht,
Van glibbergladde slijm, van ongesonde dampen,
Van schadelick vergif, van alle boose rampen;
  En, als het snege dier sich wel gesuyvert vint,
  Dan is'et dat'et eerst zijn echte lust begint.
Indien'er iemant is, 't sy mannen ofte vrouwen,
Genegen in de tucht, en soo het dient, te trouwen,
  Die doe gelijck de slangh, en schuyme zijn gemoet
  Van lust tot oude dracht, van alle dertel bloet.
Indien een jonge vrou behout in hare sinnen
Een, die haer domme jeught eens scheen te willen minnen,
  Soo brenghtse tot den man niet datse brengen moet,
  Om datse vreemde sucht in haren boesem voet.
Is u dan eenigh beelt geschildert naer het leven
Door iemant van de jeught, tot zijnder eer gegeven,
  Maeckt dat in haesten quijt, ghy hebt een eygen deel,
  Een beter schildery, een nutter huys-juweel;
Ghy hebt een eygen perck, daer uwe reyne lusten
In stille moeten staen, in moeten blijven rusten,
  En vinden haer vermaeck; ghy hebt een eygen perck,
  Een eygen hertelust, een eygen ooghgemerck:
Daer eyndight uw bevangh, daer zijn de leste palen,
Daer over uwe jeught geen recht en heeft te dwalen,
  Geen reden heeft te gaen; dus blijft in uwen ban,
  Een eerbaer vrouwen-hert en vat maer een en man.
Te plegen echte min, en by den man te slapen,
En echter met de lust naer vreemde lust te gapen,
  Of door de lust te gaen tot eenigh jongh-gesel,
  Heeft, ick en weet niet wat, van innigh overspel[1].
Ghy daerom, jonge vrou! wilt niet alleen de leden,
Maer oock het innigh hert aen uwen man besteden;
  Want soo ghy geest os gunst voor iemant open hout,
  Soo heeft uw meeste vrient uw minste deel getrout.
Vermijt des niet-te-min u af te laten setten,
Om door uw schoone verw een vreemde lust te wetten,
  't En staet geen echte vrou, geen jonge dochter vry,
  In vreemder hant te zijn, oock niet in schildery.
Een praetje voor de bruyt: Ick heb wel eer gelesen
Iet dat tot uw bericht hier dient geseyt te wesen:
  Een man, die van de straet naer huys vertrecken sou,
  Vernam een vreemden snaeck ontrent zijn echte vrou;
Daer stont een schilder by met handen vol pinceelen,

1) Te tenet, absentes alios suspirat amores, Cum propria petulans conjux uxore movetur, Hanc ulnis, tacita Phyllida mente tenet. Hoe genitum coïtu, Consulti juris & aequi, Legitimè natum dicitis, anne nothum?

En midden op de vloer lagh keuse van paneelen;
De man, in dit beslagh, staet lange tijt en peyst,
Wat hier de vijse grieck, os wat de schilder eyst.
Hier gingh de jonge wulp zijn tonge dus ontbinden:
'Ick bidd' u, goede vrient, niet vreemt te willen vinden
Dat hier, beneven my, een geestigh schilder staet,
Het stuck by ons bestaen en is geen boose daet.
Weet, dat ick over langh uw vrouwe plagh te minnen,
Maer hebbe niet-te-min haer geensins konnen winnen;
En, mits het weerde pant niet meer en is voor my,
Soo doe ick maer een eysch van hare schildery:
Alleen om dese gunst ben ick hier ingekomen,
En hebbe desen vrient tot mijnen dienst genomen,
Die sal de schilder zijn van die ick heb gevrijt,
Indien ghy niet te wijs of niet te vijs en zijt.
Mijns oordeels, dit versoeck behoort te zijn geleden,
Ten sy in u de nijt is meerder als de reden;
Noyt heeft'et eenigh mensch gedient tot ongemack,
Dat iemant vier of licht aen zijnen heert ontstack.'
''k En weet (begon de man) van afgunst of benijden,
Ick weet dat uw bedrijf my niet en staet te lijden;
Sy, die ghy voor u siet, is mijn bescheyden deel,
Niet voor een dertel oogh of. eenigh vreemt pinceel.
Gaet vry, gaet uwes weeghs, gaet elders henen rallen,
Voor u of uws-gelijck en is hier niet te mallen:
Ghy, die nu eyscht het beelt van dit mijn echte wijf,
Mocht, als'et u beviel, eens komen om het lijf[2).'
Daer gingh de lincker heen met gramschap aengesteken:
Maer segh, had oock de man gelijck om soo te spreken?
Voor my, ick segge ja, en, naer dat ick het vat,
Soo past op dit bejagh een harder woort als dat;
En desen onverlet, en is'et geensints wonder,
Indien de goede man heeft, even in 't bysonder,
Het onvoorsichtigh wijf een eygen les gedaen,
Om datse desen eysch scheen toe te willen staen.
Men weet van overlangh, hoe dese rancken strecken,
Of om de vuyle lust van iemant op te wecken,
Of, soo te vreesen staet, tot noch een slimmer end,
Aen menigh eerbaer hert noch heden onbekent.
Soo magh dan onse bruyt de vreemde jonge lieden
Niet meer te sprake staen, noch voorder gunste bieden;
Die vryheyt is geweest; sy moet oock even dan
Niet al te gunstigh sijn haer ondertrouden man.
Ontfanght een korte les, hier nut te sijn geweten:
De bruyt in haren tijt en moet geen vrijster heten,

2) Het Italiaens van Guazzo is geestigh: Il marito nel punto qu'egli comminciava a ritrarla, lo disturbò, cacciandolo fuori di casa, con dire: che a quel gentilhuomo sarebbe per aventura veunta voglia, dopò la copia d'haver auco l'originale.

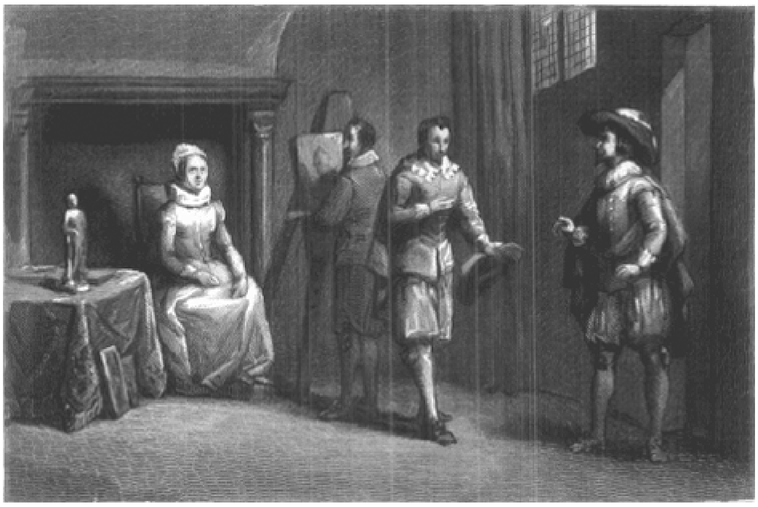

En magh geen vrouwe sijn, wie dat'et oock gebiedt,
De bruyt, een teer gewas, is kruyt en raeckt my niet.
Gelijck het schemer-licht, dat met bedeckte stralen
Ontrent den dageraet komt op der aerden dalen,
Geen nacht en is genaemt, geen dagh en wort geseyt,
Maer iet, dat by gevolgh ons tot den dage leyt;
Soo staet'et met de bruyt: sy moet geen vrouwe wesen,
Tot dat haer gulde son is hooger opgeresen;
Sy moet geen stille nacht, geen droeve vrijster sijn,
Om datse korts verwacht een volle sonne-schijn.
Of, als een frisse roos, die niet en is ontloken,
Van boven even-wel een weynigh uytgebroken,
Toont aen den hovenier een aerdigh purperroot,
En hout des niet te min gesloten haeren schoot;
Soo dient, na mijn begrijp, soo dient de bruyt te leven:
Beleeftheyt sonder meer, beloven sonder geven;
Niet al te sachten oir, niet al te stueren kop,
Geen openbare roos, geen toegesloten knop[1].
Hoewel dan onse maeght heeft eenigh pant ontfangen,
En dat'er ringen selfs haer om de vingers hangen,
Noch is dan evenwel haer maeghdelicke blom,
Niet in de volle macht van haren bruydegom[2].
Leert hier, besette maeght, op vaste gronden weten,
Wie vrou, en wie de bruyt met reden wort geheten;
Op datje by gevolgh hier uyt besluyten meught,
Wie nu, wie naderhant heeft macht van uwe jeught.
't Is vry een wijt verschil in echten staet te wesen,
Of voor de bruyt alleen te worden opgelesen;
Het wijf doet over al, naer dat de man gebiedt,
Want die eens vrouwe wort en is haer eygen niet.
't Is anders met de bruyt: die heeft, op vaste reden,
Als noch de volle macht van haere teere leden,
Ja, moet hier wederstaen den wil van haren vrient,
Indien hy komen wil, daer niet gekomen dient.

1) Ego hic valere existinc Madhalis illud: Qualen, Flave em.
2) De Bruydegom en heeft geen macht over de Bruyt. Bodin. de la Repub. lib. 1. cap. 3. nous n'entendons que la financée soit soubjecte au fiancé. Idque jure civili decisum est 1. 4. ff. de cond. & demonstr. 1. ea quae ff. ad municipalem. & ne peut le fiancé mettre la main fus elle, ce qui est permis au mari de droict Civil & Canon. Bald. & Cyn. in 1. raptores. C. de Episc. Cyn. in 1. 1. quaest. 2. C. de raptu virg. c. duo 33. qu. 2. c. sicut. 7. qu. 1.

Om dan, tot meerder licht, een vasten peyl te setten
Hoe langh een jonge maeght is buyten echte wetten,
Soo neemt van onse pen een droevigh ongeval,
Dat aen de jonge bruyt haer palen wijsen sal:
Een rustigh jongh-gesel geboren in de landen,
Daer ieder huysgesin belent in eygen stranden,
Kreegh, naer een langh gevry, de dochter van de Schout,
En voer na seker dorp om daer te sijn getrout.
Soo haest de snelle schuyt is aen het lant gedreven,
Gaet yder naer de kerck en hoort den segen geven;
Daer staet de jongelingh, en biet sijn rechterhant,
En krijght in tegendeel een gunstigh wederpant.
De godsdienst is gedaen, men gaet de bruyt geleyden,
Om weder uyt de kerck en van het lant te scheyden;

Daer komt het gansche dorp gedrongen na de schuyt,
Tot sich de nieuwe man gingh setten by de bruyt.
Toen gingh het seyltjen op. De jonge luyden spelen,
Een deel verheught de bruyt, en singht met helle kelen,
Een deel sit in gepeys, en rekent in den geest,
Hoe menigh soet gevry wil rijsen uyt dit feest.
Soo doende raeckt de schuyt tot midden in de baren,
Daer is soo veel geseylt, gelijck'er is te varen;
Maer siet, de gansche lucht verandert onder dies,
Daer rijst een snelle wint, die bijster vinnigh blies,
Die schufelt in het want, en doet het seyltje swellen,
Die roert het water om, soo dat de boorden hellen,
Die perst geduerigh aen; daer swapt het schuytjen om,
Daer leyt de jonge bruyt met haren bruydegom;
Daer krielt'et overhoop, daer gaet'et op een kermen,
Daer wil het jonge volck sich voor de doot beschermen,
De vryer met gewelt, de vryster met geschrey,
Maer 't is om niet gewoelt, sy blijven alle bey.
Men vont het lieve paer, nu van de doot bevochten,
Geschakelt metten arm en over een gevlochten,
In plaetse van het bed, is hare doot gemeen,
Sy mengen in den stroom de sielen onder een.
Eylaes! de maeghde-palm, die by de jonge dieren
Te samen is gebracht, om hare bruyt te cieren,
Dient tot een ander feest, en wert daer allegaer
Met tranen eerst besproeyt, gevlochten om de baer.
Het dacht de vrienden goet, dat bey de doode lijven
In éénen aerden hoop begraven souden blijven;
En, waer'et met'et lijck naer mijnen sin gegaen,
Daer sou een kleyn gedicht ontrent den grave staen:
'Hier leyt en man en wijf begraven aen der heyden,
Op eenen dagh gepaert, op eenen dagh gescheyden,
Het water heeft de vreught van hare feest belet,
Het aertrijck was beleeft, en werd haer bruylofts-bed.
Het graf is naeuw gevult, men raest'er om te deelen,
De rouw en al de feest verandert in krakeelen;
De vader van de bruyt, minst soo het scheen gegoet,
Seyt, dat hy voor een helft in alles komen moet.
De vrienden van den man, hier tegen aen gedreven,

Sijn anders van beraet, en meynen niet te geven;
Een ieder drijft het sijn, als met geheele kracht,
Soo dat het nieu geschil wort aen het Hof gebracht.
Daer gaet'et harder aen, het Hof belast te schrijven,
Wat yder dienstigh acht om sijn gedingh te stijven.
Het maeghschap van de bruyt seyt met een vollen mont,
Dat willen, sonder meer, volmaeckt het echte bondt[1]);
Seyt, dat van ouden tijt naer recht van alle landen,
Twee herten eens gesint sijn vast in echte banden,
Seyt, dat de jonge bruyt, oock midden in de trou,
Kan sijn in volle daet, een maeght, en echte vrou[2]);

1) Solus consensus sufficit absque aliis omnibus, & alia omnia sine consensu sunt nihil. Alberic. Gentil, lib. 2 de Nupt. Cap. 6.
2) Non desloratio virginitatis, sed paetio conjugalis, sacit conjugium. Ambros.

Seyt, dat dit groote werck niet toe en is te schrijven
Aen, ick en weet niet wat, het mengen van de lijven;
   Maer dat de weerde trou haer gantsche volheyt siet,
   Wanneer een reyne ziel haer wederpaer geniet[1].
De vader van den man is hier geweldigh tegen,
En meynt dat sijn gespreck vry meer behoort te wegen,
   Roept, dat een jonge bruyt dien naem geduerigh houdt,
   Tot dat het sachte dons haer naerder heeft getrout[2];
Roept, dat dit seker gaet oock op den dagh van huyden,
Om dat voor eerst de bruyt sit by de jonge luyden,
   Roept, datse nimmermeer, als op den tweeden dagh,
   Haer by het echte volck aen tafel voegen magh;
Roept, dat de jonge maeght is datse was gebleven,
Ja, niet van haere gunst als woorden heeft gegeven;
   En sluyt, dat haer geslacht maer woorden hebben moet:
   Geen vrientschap in het bed, geen maegschap in het goet.
Na dat om dit geschil is menighmael gekeven,
Soo wert na langen tijt het vonnis uytgegeven,
   Het Hof, naer rijp beraet, draeght hier in over een,
   Dat 't een en 't ander goet is onder hen gemeen.
De reden dient'er by: Des Heeren goeden segen
Verkondight in de kerck; en opentlick gekregen,
   Versegelt echte trou; soo dat men even dan
   Bekoomt een vollen naem van wijs en echte man.
Men siet dat Adam selfs, toen Eva was geschapen,
Haer voor sijn vrouwe kent, oock eerse was beslapen;
   Hy noemt haer voor den Heer sijn vleesch en eygen been,
   Oock eer het echte bed was onder hen gemeen.
Hier uyt dan, weerde maeght, kan ieder een bemercken
Dat eerstmael als de bruyt komt weder uytter kercken,
   Getrout voor al het volck, is op een vasten gront
   En uyt haer eygen macht èn in het trouverbont[3].
Of schoon dan iemant pooght u in het hooft te steken,
Voor God uw man te sijn (gelijck de luyden spreken)
   Eer dat ghy zijt getrout, om onder desen schijn
   Te schuyven, eer het dient, uw teere bedgordijn;
Ghy, staet op uw verset, en toont, met goede reden,
Dat by een ware maeght dit niet en dient geleden;
   Seght, dat de reyne min noyt worstelt tegen eer,
   En, schoon hy 't anders drijft, gelooft'et nimmermeer.

1) Haec societas de corporibus contrahitur contrahentium consensu, non corporibus. Alber. Gentil. ibid.
2) Bodin. lib. 1. de la Republ. cap. 3. La pluspart des Canonistes & Theologiens, qui s'en sont croire en ceste matiere, ont tenu qu'il n'y a point de mariage entre l'homme & la femme, s'il n'est consommé de faict: ce que nos coustumes ont disertement articulé, quand il est question des profits du mariage, et de la communauté. Vide multa pro hac opinione in summa Silvestrinâ verb. matrimonium. nu. 6. c. debitum. de bigam. Lombard, in 4. Sententiar. distinct. 30 & 37. quaest. 2. Barbat. cons. 2. col. 7. gloss. un. ex publico extr. de convers. conjug.
3) Senatus hic bonorum communionem decrevit, cum enim per conjunctionem illam conjugalem in facie Ecclesiae ritè peractam, individua ac indissolubilis vitae societas contracta sit, ut non jam amplius sponsus & sponsa, sed revera maritus & uxor effecti essent, nec ad vinculum matrimonii stabiliendum quidquam per concubitum seu copulam carnalem adjici possit, meritò etiam societas bouorum jam ab eo ipso tempore inchoata ac inducta censeri debet, quod ut sacris litteris consonum, ita & expresso jure civili statutum est. 1. cum fuerit. 15. ff. de condition. & demonst. 1. nupt. de R.J. 1. sancimus. 24. verb. sed ex quo vota nuptiarum re ipsa praecesserint. C. de nupt. Neost. rer. jud. obscrv. 15. & 16. ubi tres conformes casus ex intervallo ita decisos memorat.

Hier dient ghy, bruydegom, voor al te sijn gesproken,
Om hier vóór uwen tijt geen vier te willen stoken;
Ghy hebt van heden af als pantschap aen de bruyt,
Maer noch geen volle macht het pant te winnen uyt.
Ghy, die dit acht te deun, gaet, leest de Roomsche wetten,
En leert dat keysers selfs op uwe saecken letten;
Want soo een dertel quant sijn eygen bruyt verkracht[4],
Daer is geen twijfel aen, hy wort om hals gebracht[5].
Daer was een out gebruyck in alle Joodsche landen,
Wanneer een jonge maeght haer trouwe gingh verpanden,
Dat ja, de lieve bruyt, oock van den eersten aen,
Wert aen den jongh-gesel ten vollen toegestaen.
Hy moest het weerde pant met alle vlijt bewaren,
En, door besette tucht, ter rechter ure sparen,
Ter eeren van de trou; hy moest het weerde pant
Besitten sonder smaet, en houden buyten schant.
Siet, Jacob gaet alleen met Rachel aender heyden,
En drijft het jonge vee door alle groene weyden,
Sy bruyt, hy bruydegom; en des al niet te min
Hout alle tochten op, hout alle lusten in;
En, naer een langh gedult van seven gantsche jaren,
Soo vraeght hy om verlof om dan te mogen paren,
Hy raeckt (o reyn gemoet!) hy raeckt de maget niet,
Tot hem de vader selfs sijn lieve Rachel biet.
Siet, wat verschilt de tijt! o, die in onse dagen
Bestont een jonge bruyt den vryer op te dragen,
Van dat de sonne rijst, tot aen den soeten slaep,
Eylaes, wat soudet sijn? een wollef by een schaep.
Ey, waer is nu de sucht van reyne min gevloden?
Of woont het sedigh hert alleenlijck by de Joden,
En niet in ons gewest? ey, matight uwen tocht,
Wy zijn oock Godes erf, en dier genoegh gekocht.
Al die het reyne bond tot vuyle lusten drijven,
Die paren in het vleesch, en niet als met de lijven;
Maer die in rechte tucht beginnen hare feest,
Die trouwen met de ziel en wassen in den geest[6].
Al is de bruyt verlooft, noch dienje niet te mallen;
Al is de schult gemaeckt, uw tijt is niet vervallen;
Dus hout u in den toom, en spaert uw weerde lief:
Een ondertroude bruyt, een onverschenen brief.
De tijt snelt haren loop. Men gaet'er overwegen
Hoe dat'et mette feest en gasten is gelegen,
En hoe men nooden moet, en wie, en wat getal,
En hoe men metter eer de bruylof houden sal.
De saecke dient bedacht. Vraeght iemant mijn gevoelen?
Ick ben in dit geval een vyant van het woelen,

4) Nonnullis sponsis tam impotens est ardor libidinis, ut corpusculo puellari vim inferant. Erasm. in Instit. Matr.
5) Bodin de la Republ. lib, 1. cap. 3. Si le fiancé (dit-il) avoit usé de main mise & ravi sa fiancée, il doit estre puni capitalement en termes de droict. 1. 1. C. de Rapt. Alberic. Gentil. tractatu de nupt. ex Bernardo.
6) Aux mariages qui se fout par volupté il n'y a communauté que des corps, mais en ceux que la sagesse a conjoints, il y a communication de vertu & toute pureté. Philo Judaeus lib. de Abr. Patriarch.

En van te grooten hoop; een vyant van den dranck,
Een vyant van geroep, en alle vuyl gesangh.
Indien het wesen mocht, ons soude meest behagen
Een maeltijt sonder pracht, en voor de naeste magen[1];
De beste bruyloft-feest die iemant houden magh
Bestaet in sedigh volck, en in een kleyn beslagh[2].
Soo doende, wert het volck met drincken niet gequollen,
Daer hoortmen geen gewagh van iemant op te vollen;
Daer hoort men geen geraes, geen roepen, geen gedans[3],
Noch van de geyle jeught, noch van de droncke mans.
Daer kan een teere maeght den echten staet beginnen
In stilte, met bescheyt, en ongestoorde sinnen;
Daer is het jonge paer en al het huys verlost
Van moeyte, van geraes, en van de groote kost.
Is 't niet een selsaem dingh? het trouwen is gevonden
Tot nadeel van de lust, en alle snoode sonden,
En des al niet te min waer eenigh mensche trout,
Daer schijnt'et dat het vlees een nieuwen tempel bouwt[4].
Daer is een vreemt gebreck geslopen in de steden,
En blijft van ouden tijt tot aen den dagh van heden,
Te weten, dat het volck in hare bruyloffeest
Schoeyt wijder als het dient, en boven haren leest.
Wat koomt'er menigh paer in duysent sware lasten,
Alleenlick om de vreught van vreemde bruyloftgasten!
Wat is'er menigh mensch, die uyt een hoogen moet
Verteert het innigh mergh tot aen het hertenbloet!
Bedenckt'et, die het raeckt: in overdaet te trouwen
Is al een quade voet om huys te blijven houwen;
't Is licht te veel gequist ten dienste van de jeught,
't Is licht te veel gespilt in dese korte vreught.
Ghy siet, het groot beslagh is in der haest verdwenen,
En wat de feeste maeckt gaet met den speelman henen,
De vrienden sijn verstroyt, ach! ick en weet niet hoe,
Het gelt is uyt de beurs, en dickmael ondanck toe[5].
Leert dan verkregen goet tot beter eynde sparen,
Laet pracht, laet overmoet, laet groote kosten varen;
Koopt huysraet om het gelt; en set den regel vast
Dat op een goede saeck een goet beginsel past.
Doch soo ghy zijt verplicht aen veelderhande magen,
En dat uw stijve beurs den last vermagh te dragen,
Soo wil ick uwe gunst niet binden aen getal,
Maer stell' een yder vry hoe verr' hy nooden sal.
Wie kan het echte volck, wie aen de jonge lieden

1) Quorsum attinent publica tumultuofaque convivia? Suavius est inter parentes, ac pauculos ex proximâ cognatione, modestè sobriéque agitare nnptiale convivium. Erasm. de Christ. Matr.
2) Nationes quaedam nuptiis modum praescribunt, & certum numerum convivarum, nec malè, Pisis statutum est quod non poffint ad nuptias convocari nifi duodecim Dominae, ut refert Bart. in 1. inficiando. § infan. in fin. & 16. etiam Angel. ff. de surt. & Job. Ananias in c. ult. col. 10. vers. ex praedictis refert. extr. de collu detec. Francisc. Aret. in 1. Patris & filii. ff. de Vulg. & Pupill.
3) Concilium Laodicenum can. 13. dissolutas choreas & impudicas saltationes diserte improbat.
4) Chrysostomus graviter conqueritur, quod ipfo statim nuptiarum die puellae animus tot undique flagitiorum machinis impetatur, quod & Vives annotavit lib. de Christian. soem. 1. cap. 1.
5) Het Fraus spreeckwoort seyt wel: Il n'y a si belle nopse, où il n'est un mal disné. Nuptiae sumptuosae, damnum sine honore conseruut. Bernard. in Epist. de cur. & reg. rei famil.

Benemen haer vermaeck, en harde tucht gebieden?
   Het is van alle tijt, dat op den bruylofsdagh
   Een ieder vrolick zy, en vrienden nooden magh[6)]
Maer gaet met goet beleyt, en laet de lieve gasten
By niemant in het feest met drincken overlasten,
   Schout grilligh hantgespel en dertel ongelaet,
   Weest nuchter in gebaer, en matigh in de praet.
Ick bidde, heusche jeught, verstaet de rechte gronden,
Waerom eerst over al de menschen dienstigh vonden
   Te maecken eenigh feest, wanneer der iemant trout,
   En waerom dat men noch dit heden onderhout.
't Is vry niet om den wijn, niet om de volle glasen,
Niet om een los gewoel, niet om het dolle rasen;
   't Is om het naeste bloet te wijsen overhant,
   Wat maeghschap dat'er rijst uyt desen nieuwen bant[7)]:
't Is op dat yeder wist, indien hy quam te sterven,
Wie sijn verspaerde goet eens soude mogen erven;
   En wie, te sijner tijt, en na een droeven val,
   Het huys, wanneer het wijckt, eens onderstutten sal.
Doch hoe een eerlick man de vrienden moet onthalen,
Staet op een ander tijt ons naerder af te malen;
   Ghy, keert u, snelle pen! keert eenmael wederom,
   En geeft doch eens de bruyt aen haren bruydegom.
Maeckt plaetse, nieusgier volck; de bruyt die gaet ter kercken[8)],
En laet, in volle trou, haer onder-trou verstercken;
   Kniel neder, jonck gesel! kniel neder, teere maeght!
   Hier wort op eenen tijt uw gantsch geluck gewaeght.
De geesten, Godes heyr, die wonder reyne scharen,
Zijn selfs ontrent het werck, daer echte lieden paren[9)].
   Gods dienaer spreeckt het woort, de zegen wort geseyt,
   Een yeder siet, en bid. Daer is de knoop geleyt.
Roep bruyloft, soete jeught! de speel-genoten komen,
En stroyen al het huys met nieu-gepluckte blomen,
   Met vers-gelesen groen, met jeughdigh maeghde-kruyt,
   En vlechten naer den eysch een kranse voor de bruyt.

6) In all nations the day of mariage was reputed the joyfullest day in al their life, therefore one saith that mariage signifies merrie-age, because a play-fellow is come to make our age merrie. Mr. Smith. in his praepar. to Mariag. Leges Licinia & Julia in nuptiis lautiores quàm in aliis conviviis sumptus permittebaut. Gell. lib 2. cap. 24. ita Laban, convocatis multis amicis ad convivium, nuptias fecit. Genes. cap. 29. & apud Senecam indignantis verba sunt: Nuptias clansa domo fecimus. lib. 7. cont. 6.

7) Non ob Lyaei festivitatem convocantur propinqui affines, & amici; sed, cum matrimonii is sinis & effectus sit, ut alter conjugum in alterius samiliam adoptetur, & soboles inde procedens jura tam agnatis quam cognatis succedendi confequalur; consequens est, ut omnia ex confensu totius familiae, & presentibus propinquis fiant. Aunaeus Robert. rer. jud. lib. 1. cap. 2. Vide Plutarch. lib. 4. Symb. quaest. 3.

8) Aspice virginem illam, quam Pater tradidit, euntem die celebri, comitante populo, Quintil. declam. 307.

9) Unde sufficiant ad selicitatem matrimonii enarrandum, quod Eeclefia conciliat, & confirmat oblatum, obsignatum Angeli renuntiant, pater ratum habuit. Tertull. lib. 2 ad uxorem. Publica benedictione, quasi Deo ipso per os Ministri sui loquente, spectantibus Angelis & hominibus, copulantur; ut per hoe Deo consecretur individuae consuetudinis initium. Joachim. à Beust. tract. de Matr. in praesat.

Noch is'et niet genoegh; men hanght'er groene kroonen,
Daer haer het weerde pant sal aen den dis vertoonen;
De solder, en de balck, de mueren, en het bed
Zijn met gestreckte palm aen alle kant beset.
Een maeght kan over al een groene krans verwerven,
En dan wanneerse trout èn alsse komt te sterven.
Wel aen, geswinde pen, ter eeren van de bruyt,
Koom, segh ons, wat de dracht van kroonen hier beduyt:
Het is van ouden tijt, dat tweederhande luyden
Sijn kroonen toegestaen van loof en groene kruyden:
Een priester, tot den dienst van eenigh God gewijt,
Ontsingh een groene krans ontrent den offertijt;
Een held, wiens edel sweert den vyant had' geslagen,
Kreegh even dese macht een kroon te mogen dragen;
Kreegh oorlof met de koets te rennen door de stad,
Geciert met eycken-loof, of met een lauwer-blad.
Hier uyt (gelijck het schijnt) is dese vont genomen,
Dat oock de groene krans is tot de bruyt, gekomen;
En, als men met bescheyt de saecken ondertast,
De kroone wort de bruyt te rechte toegepast:
Voor eerst, om dat de maeght, die hare jonge leden
Gaet, uyt een reyn gemoet, aen haren man besteden,
Niet meer is, datse was; niet meer is aen de jeught,
Maer offert aen de trou, maer offert aen de deught
Een vers, een jeughdigh lijf, in geen bedrogh gevonden,
Gaef, suyver, onbesmet, fris, nuchter, ongeschonden,
Dat niemant naderhant, dat niemant raken moet
Als een, aen wien de maeght haer reynen offer doet.
Siet hier, ghy die het raeckt, het wit van eerlick trouwen;
Het is een vast besluyt, om God een huys te bouwen,
Het is een vast besluyt, een seker oogh-gemerck,
Uw vrucht te brengen op tot Godes offer-werck;
Het is op datje mocht, door wettigh t'samen paren,
Een onbevleckten geest in reyne tucht bewaren;
Het is op datje mocht in uwe domme jeught
Te beter, door behulp, u geven tot de deught:
Het is de gulle sucht haer rechte wit te leeren,
Het is de quade lust tot goeden eynde keeren,
Het is, te zijner tijt, het ongetoomde vleys
Te geven sijn behoef, maer naer den rechten eys[1].
Het is een vast besluyt, voor eeuwigh af te sweeren
Al wat de jonckheyt leert, en uyt de borst te weeren
Al wat'er eenighsins een reynen geest bevleckt,
Al wat'er eenighsins tot snoode nucken streckt.
Het is een vast besluyt de sinnen in te binden,
En niet te laten gaen met alderhande winden,
Daer ons de werelt treckt; het is een vast besluyt
De tucht te laten in, de lust te jagen uyt.
Ten tweeden, nu de maeght van alderhande tochten
Is dickmael aengeranst, is dickmael aengevochten,
En heeft des niet te min lust, krevel, vuylen brant,
En alle slim gewoel gehouden in den bant;
Soo eyst de reden selfs, dat segenrijcke kroonen
Haer sijgen om het hooft, om haere deught te loonen,
En datse van het volck wort over al begroet,

1) Conjugium bene utitur libidinis malo. Augustin. lib. 3. contra Julian.

Gelijck men in 't gemeen een overwinnaer doet.
Bedenckt dan, jonge bruyt, wat heden is begonnen,
Ghy hebt in uwe jeught de lusten overwonnen,
Nu krijghje meerder hulp te staen in desen strijt;
Dus blijft in ware trou de trouwe toegewijt!
Dit wesen vordert meer, als met den man te spelen,
Os iet, dat u gelijckt, in lust te mogen telen;
Want soo die weerde plicht alleen hier in bestont,
Soo waer oock in het bos een wettigh trouverbont.
Wel aen dan, jonge bruyt, koomt, met gesette seden,
Koomt, met een suyver hert, in uwe kamer treden;
Doet, uyt, een reyne sucht, de lusten in den ban,
En wort na dese kroon, de kroone van den man[2]! -
De feest gaet haren gangh, hier soeck ick niet te weten
Noch wat'er wort gedient, noch wat de gasten eten,
Noch of de schotels dicht en op haer reke staen,
Noch wie'er met de bruyt sal aen de tasel gaen:
Ick laete, die het wil, hierop de sinnen breken,
Ick laete, die het lust, van diepe glasen spreken,
Een dingh is hier alleen te nemen in beraet,
Waerom doch voor de bruyt een hof op tafel staet.
Segh reden, mijn vernuft! Daer zijn verscheyde saecken
Die hier te wegen sijn, en desen handel raecken,
Hoort, wat ons best bevalt: het is een groote lof,
Dat vrouwen sijn gelijck een toegesloten hof[3];
Dat vrouwen zijn gelijck als boomgaerts voor de mannen,
Daer snoepers, vuyl gespuys, sijn eeuwigh uyt gebannen,
En, om dit aen de bruyt te prenten in den geest,
Soo wort een hof gestelt te midden in de feest,
Wat hooger, snelle pen! laet u wat hooger rijsen,
Ghy sult een beter gront hier over konnen wijsen:
Het eerste trou-verbont is in het groene velt,
Is in het schoon priëel van Eden ingestelt;
Daer is in ouden tijt het reyne bed gevonden,
Daer is het eerste paer in echten staet gebonden
Tot onderlingh behulp; daer heeft de groote God
Gegeven aen het wijf het eerste trou-gebod;
Daer is de man gelast op zijn beroep te passen,
Soo dat, de gansche trou is in den hof gewassen,
Is uyt den hof gevloeyt; en siet, des Heeren woort,
Gesproken in den hof, brenght staege vruchten voort.
Als dan een jonge bruyt siet op de tafel setten
Den hof, en sijn gevolgh; sy dient'er op te letten,

2) Uxor bona benedictio, auxilium, corona viri, quietis columna; Costam. nupt. num. 13.
3) Mijn suster lieve Bruyt, ghy zijt een besloten Hof, een versegelde bornput. Hooghliedt Salom. 4. 12.

Sy moet gedachtigh sijn, wie eerst het trouwen vont,
En wat'er noodigh is ontrent het groot verbont.
Maer wat een groot gewoel! wat salder noch gebeuren?
Men siet de jonge bruyt van alle kanten sleuren
En trecken van het volck, en hier en weder daer,
Het schijnt als of de maeght een krijghs-gevangen waer.
Ey! laet ons, mijn vernuft, een weynigh overwegen
Van waer het vreemt geraes sijn oorsprongh heeft gekregen;
't Is dienstigh aengemerckt, en af te sijn gemaelt,
Hoe langh een oude feyl ontrent de menschen dwaelt:
Men hout, dat dese greep uyt Romen is gekomen,
Van dat haer eerste jeught de maeghden heeft genomen,
Van dat haer eerste vorst de vryers gaf de loos,
Waer op toen yder man een eygen vrouwe koos.
Is 't niet een selsaem dingh? 't is duysent jaer geleden
En duysent boven dat, en siet, in onse steden
Wert, oock tot heden toe, de bruyt om her geruckt,
Om dat eens vrouwekracht te Romen is geluckt.
Ick bidde wat ick magh: hout stille, rouwe gasten!
Ten staet u geensins vry soo grilligh aen te tasten
Een die u niet en raeckt, een die nu is gevrijt,
En door de vaste trou een ander toegewijt.
Wat gaet de Zeeuwen aen met Romen aen te spannen?
Wat roert ons eenigh volck by vonnis uytgebannen?
Wegh met dat oude vuyl! in Zeelant is de bruyt
Geen ruyters eygen slaef, geen rovers eygen buyt.
't En heeft doch geen bescheyt soo grooten woel te maken,
Het weerde trou-verbont is van de goede saecken,
Daer niemant in en treet als met een vryen wil,
Dus laet het slim gebruyck, en weest doch eenmael stil.
Ghy sijt een eygen volck, van Gode vrygelaten,
Dus laet uw sedigh hert de vreemde rancken haten,
Komt, voeght u na den tijt, en weest niet langer dwaes,
Ontrent een deftigh werck en dient geen mal geraes.
Maer siet, de stille nacht komt sachtjens aengevlogen,
En heeft een duyster kleet om onse kim getogen,
Men siet geen lichte maen, geen stralen van den dagh,
De schaemte van de bruyt vint daerse schuylen magh[1].
Dat hier geen dertel wicht, met onbeschofte streken,
En maecke voor de deur te tieren, of te spreken;
Geen speelman, geen geroep, geen sangh en doe belet[2];
De bruyt, en haer gevolgh, doet binnen haer gebet:

‘Reyn wesen, eeuwigh God! die van den aenbeginne
Hebt in den mensch geplant de sucht tot echte minne,
Hebt in den man geleydt de gronden van de trou,
En naer den man geneyght de sinnen van de vrou;
Reyn wesen, suyver Lam! die uyt de maeght geboren,
Hebt tot het diep geheym den echten-staet gekoren,

1) Noctu aut vespertino crepusculo illa sponsae deductio apud veteres fiebat, vel propter verecundiam, ut Plutarch. in problemat. vel si quid deforme, id tegeretur. Constan. tract. de nup. hinc Catullus:
Vesper adest, juvenes, consurgite; vesper Olympo Exspectata diu - &c.
Fax etiam nuptialis rapi solita (auctore Festo) in eundem effectum.
2) De strepitu qui prima nocte ad thalami fores excitabatur, de versibus sescininis ibi decantatis, & aliis hujusinodi vide Hotom. in observat. quae ad veterem nuptiar. pertinent, cap. 31. num. 4.

Hebt, als een eygen bruydt, getrout uw weerde kerck,
En aen de trou gegunt uw eerste wonder-werck;
Reyn wesen, heyligh vyer! die met bedeckte stralen
Komt sygen uyt de lucht, komt in de menschen dalen,
En suyvert aen de ziel al wat'er is bevleckt,
Al wat'er uyt het vleesch verkeerde lusten treckt,
Reyn wesen, eeuwigh God! wy strecken onse leden
Tot uwen hoogen throon, wy storten huys-gebeden,
En roepen om behulp op onsen bruylofs-dagh,
Ten eynde dit beroep ons zaligh wesen magh!
Geef eerst, genadigh God, dat wy ter weder-zijden,
Tot onderlingen troost, uw soeten naem belijden,
Eenparigh van gemoet; geef ons een sachten geest,
Die sijnen Heylant lieft, en sijnen Schepper vreest.
Leer ons tot aller stont uw vaderlijcke slagen,
Met nederigh gedult, en sonder morren dragen,
Ten eynd het sondigh vleesch, en alle slim bejagh
Sich onder uwe wet geduerigh buygen magh.
Laet geen verkeerde sucht door onse kamer dwalen,
Laet geenen vuylen brant ons in de leden malen;
Bevrijd ons van de twist en alle stuer gebaer,
Geef yeder volle lust ontrent sijn wederpaer;
Laet over ons bedrijf uw gunste nedersijgen,
Soo dat wy nimmermeer van uwen segen swijgen;
Doch geef ons evenwel geen meerder ommeslagh,
Als ons en ons gesin ten goede dienen magh.
Wij bidden, lieve God! niet om een aerds genoegen,
Maer dat sich onse wil naer d'uwe mochte voegen;
Behoed ons voor gebreck, en grooten overvloet,
Maer gun ons uwen troost; soo wort het bitter soet.
Doch soo het wesen mocht een deel van uwen segen,
Dat wy tot onser vreught gewenste vruchten kregen;
Soo wiltse van der jeught begaven met verstant
Ten dienste van de kerck, of van het vaderlant.
En wil des niet te min in ons den geest verwecken
Om onder uwe vrees hen op te mogen trecken,
Ten eynde, voor besluyt, èn ons èn hun gelijck
In Christo sy bereyt het eeuwigh koninckrijck!' -

Vriendinnen, met verlof, ick bidde ruymt de kamer,
Hier is nu weynigh volcks en stilte vry bequamer
Als eenigh groot gewoel, de bruyt treet aen het bed;
Nu moeder, sluyt de deur, en draeght de sleutel met.
U is nu, bruydegom! volkomen recht geboren,
Genaeck uw weerde pant, van duysent uytgekoren,

Begroet uw wederhelft, niet met een geyle mont,
Maer uyt een sedigh hert, en yder woort een pont[1)]:
'Mijns herten soete wensch! van Gode my gegeven
Tot lust en soete vreught in dit geselligh leven;
Mijn troost, mijn ander ick! gehecht in mijn gemoet
Meer als mijn vader selfs en al het naeste bloet;
Gewenste bedgenoot, verkoren boven allen,
Ten lesten zijt ghy mijn, my zijt ghy toegevallen;
Wy zijn van nu voortaen, wy twee en zijn maer een,
Wat eerstmael eygen was, is even nu gemeen;
Wy zijn door echte trou, en op gewisse gronden,
Ons leven dagen langh te samen ingebonden;
Soo dient dan overhant dit jock alsoo versacht
Dat ons geheele sucht tot vrede sy gebracht.
Indien wy door de trou in rechte liefde paren,
Wat quaet sal immermeer ons mogen wedervaren?
Wat sal ons hinder doen, of brengen in den druck?
Twee herten eens gesint zijn boven ongeluck[2)].
Schrijft dit in uw gemoet: waer dat gehoude lieden
Sich vieren overhant, en ware gunste bieden,
Daer is een goede geest met alle segen by,
En maeckt het echte paer van alle plagen vry;
Daer wort het gantsch gesin, kint, boden, nichten, neven,
Als door een vast gevolgh, tot soete rust gedreven;
Daer wort'et innigh hert gesuyvert van den haet,
Daer vloeyt'et altemael van enckel honighraet.
Komt ons de lieve God maer kleyn beslagh te geven,
Wy konnen evenwel, wy sullen vrolick leven,
Wy sullen onsen loop voltrecken sonder pijn,
Indien wy voor den Heer maer eenigh konnen zijn[3)].
Of God sal alle dingh naer ons behoeften voegen,
Of God sal onsen geest in alle dingh vernoegen;
Indien geen rijcke schat ons koffers op en vult,
Ons vreughde sal bestaen door middel van gedult.
Wat my in als belanght, ick neme tot getuygen
En God èn onse trou; mijn leden sullen buygen
Tot vlijt, en rijpe sorgh, tot alderley beslagh,
Dat iemant van den man met reden eyschen magh.
Ghy, in het tegendeel, leert uwe sinnen stieren
Tot onderlingh behulp, leert uwen hoeder vieren;
Op dat in als de man magh zijn ontrent het wijf,
Gelijck een weerde ziel is aen het gantsche lijf.
Wy sullen onder dies, wy sullen tusschen beyden,
Al wat'er is te doen met reden onderscheyden,

1) Vel Ischomachus apud Xenophontem de administ. domest. hujusmodi serè. colloquium cum uxore instituit, quo sese mutui officii admonent coujuges, idque sub ipsum initium matrimonii. Vide Xenophout. lib. 5. Scio non dufuturos, inquit Erasmus, qui sibi belli videntur ac festivi, quibus haec talia absurda videbuntur, sed valeaut illi sine Christo belli. De Christ, matrim, Chrysost. in Genes. Homil. 37.
2) Quando concordia, pax, & vinculum dilectiones cum muliere & viro sucrit, omnia fimul afflunnt bona, & nullis iusidiis expositi sunt, magno & inexpugnabili muro circumdati; hoe juxta Dei sententiam eos fortiores reddit; hoe omnibus divitus & abundantiâ eos magis locupletabit, hoe supernam gloriam iis couferet, hoe & Dei benevolentiam iis ubertim conciliabit. Proinde, inquit, oro ne quid illis praeferendum existimemus, sed omnia faciamus et agamus, ita ut tranquillitas & pax sit cohabitantibus; tune autem & filii qui nascuntur, & servi & tota undequaque domus virtute florebit, eritque multiplex rerum prosperitas.
3) Dat sy hare zielen den getrouwen Schepper bevelen met wel doen, 1 Petr. 4. 19.

En plegen ons beroep naer eysch en rechte maet,
Ghy diensten van het huys, ick dingen van de straet[4].
En evenwel nochtans soo sullen alle saecken
Ons in gemeene plicht, en niet als eygen, raecken,
En dat op desen voet: een ieder in het sijn,
En even ondermenght als 't water en de wijn[5].
Het stuck aldus beleyt, sal ieder zijn betrouwen
Dan vorder op den Heer en zijn beloften bouwen;
En schoon daer onweer rijst, en stuere vlagen maeckt,
'
t Is God, de groote Vorst, die voor de sijnen waeckt[6]
En als het schoon gebeurt, dat God in onse tijden
Sent vaderlicke tucht, sent eenigh bitter lijden,
Ten dient ons evenwel niet tot een droeve val,
Het eynd is enckel heyl, het eynde recht'et al[7].
Al wat de jeught besit verandert met de jaren,
De lust gaet haren gangh, laet ons in liefde paren,
Niet op een schoone verf, niet op het lijf gegront,
Maer op het innigh goet, het ware trouverbont!
Laet vrede, soet beleyt, en minnelijcke seden
Meer trecken ons gemoet, als opgepronckte leden;
Laet God doch boven al ons zijn de grootste wet,
Hy is, op wien het oogh in allen dient geset.
Het eynde van de trou is kinders op te wecken;
Daer moet geen reyne min tot quade lusten strecken,
Dus laet de weerde trou, versegelt met de tucht,
Ons brengen uyt den brant, en leyden tot de vrucht.
Dat zijn tot onsen troost de vaste bruylofs-gronden,
Waer op de losse jeught moet werden ingebonden;
Hy vint sich buyten spoor, wie hier te verde gaet;
Al wat ten goede streckt bewaert de middelmaet.'
Dit magh de jonge bruyt een weynigh overleggen,
En weder, als het dient, haer tegenreden seggen:
'Behoeder mijner jeught! van Gode my gejont,
In wien mijn reyne ziel alleen vernoegen vont;
Ontfangt uw jonge bruyt, en dese teere leden,
Die ick aen u alleen na desen sal besteden;

4) Mihi videtur Deus naturam mulieris ad curam intus suscipiendam in lucem protulisse, mollioreque corpore, ut intra parietes officium obiret; at viri corpus animumque. ad calores ac frigora patienda, turn etiam ad labores pacis ac belli constituisse, ideoque res illi foras agendas delegasse. Xenoph.
In familia dispertita sunt officia: suntque alia viri, alia uxoris propria, externa negotia viro permitte. Gregor. Nazianz. ad Olymp.

5) Prosunt conjuges sibi mutuo, sua in commune conferentes, ob eamque causam suavitas in hac tali amicitia inest, utilitasque maxima. Aristot. Eth. lib. 8. cap. 12.

6) Die tot God komt, moet gelooven, dat God is, en dat hy degene die hem soecken, loont Hebr. 11. 6.
De hand onses Gods is teu besten boven allen die hem soecken, Esra. 8. 22.
De wandelinge sy sonder gierigheyt, weest tevreden met het tegenwoordige; want hy heest geseyt: Ick en sal u niet begeven, noch en sal u niet verlaten, Hebr. 13. 5.

7) U sal een licht in de duysternisse opgaen, ende uwe donckerheyt sal sijn als de middagh. Esai 58. 10.

Ontfanght uw wederhelft, uw lot, uw echte wijf,
Ontfanght in uwen schoot een ongeschonden lijf[1)],
Een lichaem sonder vleck, een kuys een eerbaer wesen,
Een rose metten dau, by niemant oyt gelesen,
By niemant aengeroert; ontfanght doch boven al
Een toegenegen hert, dat in u leven sal;
Dat uyt zijn gansche lust, en met geheele krachten,
Tot uw vermaeck alleen sal drijven zijn gedachten,
Sal woonen met den geest in u mijn evenbeelt,
Soo langh een kleyne lucht in desen boesem speelt.
Ghy stiert my niet alleen tot huyselicke saken,
Maer leert my boven al tot onsen God genaken[2)];
Leert my te buyten gaen en treden met den voet
Al, wat ons ydel vleesch leyt van het ware goet;
Leert my voor alle dingh door vriendelick vermanen,
Te scheyden mijn gemoet van alle sotte wanen;
Dat sal in desen geest ontsteken meerder vonck,
Dan of my eenigh mensch de gansche werelt schonck.
Twee zielen eens gesint, om God te willen eeren,
En konnen nimmermeer van haere liefde keeren;
Want als het nietigh schoon sal van de leden gaen,
Dan sal de ware min op vaste gronden staen.'
O goet, o soet begin! o vreught, o hemels leven!
O! dat een yder pooght een sachte spoor te geven
Aen zijn bescheyden deel, op dat in alle vlijt
Al wat ten quade streckt van beyde sy gemijt.
Wat is'er beter dingh, als met gesette reden,
Door heus en rijp gespreck, en even door gebeden,
De sinnen overhant te voegen naer de leer,
En met gelijcke sucht te treden voor den Heer?
Wat is'er quader slagh, als sonder tegen spreken
De sonden aen te sien, en alle sielgebreken
Te dulden in de borst van uwen weerden vrient,
Die uyt de modderkuyl voor al getogen dient.
Hoe kander harder leet, of droever stuck gebeuren,
Als twee, die eenigh zijn, van een te laten scheuren;
Soo dat (o selsaem dingh!) een vlees sou moeten zijn,
Ten deel in alle vreught, ten deel in alle pijn[3)].
Pooght man en vrouwe, poogt, oock met gestorte tranen,
Uw lieve wederhelft tot deughden op te manen,
Pooght met uw gansche kracht te weeren uytter hel
Uw weerde jockgenoot, uw diere bedgesel.
't Is beter, die men lieft, zijn feylen aen te wijsen,
Als, door een sot gevley, een quaden aert te prijsen.
De tucht, al valtse swaer, is enckel vriendewerck,
Een onderlingh vermaen, een huyselijcke kerck.

1) Bene agitur, cum virgo ad maritum novum adfert bonam animi indolem, pulchritudinis gratiam, floris rudimentum. Apuleii Apo. 2.
2) Dirige quam diligis, Uxor recte divinae & humanae rei socia dicitur. 1. adversus. C. de crimine expilat. hared.
3) Ouwen: si forte in coelum vir sumitur, uxor in orcum Ant. contre, non sunt ampiius una caro.

Compendium officii conjugalis.

Post quàm sano sobrioque judicio coiit legitimum matrimonium, proximum erit dare operam ut inter conjunctos coalescat ac roboretur mutua benevolentia. Charitas, qua sponsus prosequitur sponsam, sacilè perficiet, ut puellae mores ad tempus aut ferat, ant corrigat: rursum puella, si ad sponsum attulerit amorem conjugalem cum decenti reverentia conjunctum, non sacilè marito reluctabitur, sed obsecundans ac cedens, sibi devinciet illius animum.

Habent et dulcissimarum rerum initia quandam suam molestiam, velut acerbitatem quandam progressu temporis in dulcorem abituram: quid vino suavius? sed ab uvâ est primum acerbâ. proinde qui statim resiliunt à virgine, cujus acerbitatem ferre non possunt, nihilo consultius saciunt, quam si quis gustatam uvam immaturam, offensus acore, contemnat, aliisque maturae suavitatem relinquat. Exspectas musta vina, donec tempore deponant austeritatem. exspecta et tu paulisper, douec nova nupta maturescat. Sic habet natura rerum humanarum, ut nihil voluerit esse tam suave, quin aliquid aloës admiscuerit.

Habent et adolescentes, nondum multo rerum usu sormati, quiddam ferox et insolentius, quod paulatim aetate mitescit. Proinde puellae, quae protinus offensae resiliunt à sponsis suis, et simultatem suscipiunt, non minus inconsultè fuciunt quàm si quis apis ictum perpessus, mei aliis relinquat. gratissima rosa de spinis nascitur. Nullus exscindit rosarium, offensus aculeo, sed fructus amore quod molestum est dissimulat.

Plurimùm autem faciet ad confirmandam amicitiam perpetua quaedam morum comitas, sic temperata inter blanditiem et austeritatem, ut nec reverentiam tollat, nec consuetudinis jucunditatem vitiet.

Quamquam autem oportet mutuum esse obsequium, tamen praescribit hoe tum natura, tum Sacrarum Litterarum autoritas, ut mulier obsecundet viro potius, quàm vir uxori. Apostolus enim maritis charitatem et comitatem praescribit, mulieribus autem obedientiam et obsequium. Erasm. de Christ. matrim. Institut.

Kort begrijp van de plichten des houwelijcx.

Na dat nu het wettelijck houwelijck met welbedachten raet en gesont oordeel voltrocken is, de naeste betrachtinge moet zijn, te besorgen, dat de onderlinge liefde en goetwilligheyt tusschen de nieugetroude meer en meer aengroeye, versterckt werde, ende wel beklijve.

Gelijck de ernstige liefde, die de jonge man sijne beminde bruyt is toedragende, lichtelick dàt in hem te wege brenght, dat hy haere seden (die hem eenighsins mochten tegen de borst sijn) of verdrage voor eenigen tijt, of wel de selve met soete bejegeninge verbetere: Alsoo kan de jonge vrouw aen d'ander sijde (indiense maer eene oprechte houwelijckse liefde neffens een betamelijcke eerbiedigheyt haren man toebrenght) sich alsoo dragen, datse hem niet licht sal tegenstrevelen, maer liever soecken met wijcken en gehoorsamen sijn herte te winnen, en t'eenemael tot haer te verbinden.

De ervarentheyt leert, dat veeltijts de beginselen, selfs van de allersoetste dingen, soo eenige moeyelijckheyt in sich hebben, 't welck is gelijck een suerigheyt die metter tijt in soetigheyt verandert. Wat is'er doch soeter en aengenamer als de wijn, die nochtans komt van de eerst-suere druyve? Daerom die gene die soo lichtelick soecken uyt den bant des houwelijcx te springen, en de jonge vrouwe te laten sitten, om datse quansuys eenige hare suerigheyt of stuerigheyt niet konnen verdragen, die doen even soo dwaselijck als die genen, die, sich stootende aen den eersten

sueren smaeck der onrijper druyve, deselve heel versmaden en verwerpen, latende ondertusschen anderen genieten de soetigheyt derselver na datse rijp geworden is. Ghy, die wel kunt patiëntie nemen metten nieuwen wijn, tot dat hy metter tijt klaer wordt, en sijne wrangheyt in mollicheyt verandere; wacht doch oock een weynigh tijts tot dat de nieuwgetrouwde hare rijpigheyt ende soetigheyt verkrijge. Het is doch soo den aert aller menschelijcker dingen, door Godes beschickinge, dat'er in dese werelt niet soo soet en sy, of het is met wat bitters vermenght. Soo is 't oock met de jongelingen, die door de kleync ervarentheyt noch luttel gesteltenis in sich hebben: daer is soo wat stuers en selsaems in hen, 't welck met de jaren allenxkens versacht en beter gestelt wort. Van gelijcken de nieugetrouwde jonge vrouwen, die om een kleyne sake gestoort zijnde, stracx vyantschap innemen en van de mans wegh loopen, zijn even soo qualijck beraden als die gene. die eens van de byen gesteken sijnde, den soeten honigh der selver aen andere laten eten. De allerlieffelijckste rosen pluckt men van de doornen; doch niemant en werpt den roselaer uyt om dat hy van de doornen altemets gesteken is; maer de liefde van de aengename bloeme doet hem oversien en kleyn achten alle 't gene daer ontrent eenighsins moeyelick is.

Doch tot bevestinge van de onderlinge vrientschap, doet en vermagh seer vele eene gestadige vriendelijckheyt van seden, de welcke soo gematight sy tusschen lieffelijckheyt en stemmigheyt, datse noch de behoorlijcke eerbiedigheyt en beneme, noch de genocghlickheyt der onderlinge vrientschap en verstoore ofte krencke.

En hoewel de gediensticheyt behoort over wedersijden gelijck te gaen, nochtans is 't een voorschrist der natuere en een gebod der Heyliger Schrift, dat de vrouwe eerder den man, als de man de vrouwe onderdanigh moet zijn: want d'Apostel gebiet den mannen liefde en vriendelijckheyt, maer de vrouwen gehoorsaemheyt ende gedienstigheyt. Erasmus in sijn boeck. de Christ. raasrim. Institut.

Houwelijcx
Vierde deel:
Vrouwe, zijnde 't tweede deel van 't christelyck huys-wijf.

Proverb. 31. *vers.* 10. 26. 27. 30. Wien een deughtsame huysvrouwe beschickt is, die is veel edelder als de kostelijckste peerlen. Sy doet haren mont op met wijsheyt, en op hare tonge is heylsame leere. Sy schouwet hoe 't in haren huyse toegaet, en eet haer broot niet met luyheyt. Lieffelijck en schoon sijn is niets: Een vrouwe die den Heere vreest salmen loven.

Tit. 2. *vers.* 3. 4. 5. Dat de oude vrouwen leererssen sijn der eerlijckheyt: op dat sy de jonge vrouwen ondenwijsen hare mannen lief te hebben, hare kinderen lief te hebben, voorsichtigh te sijn, suyver, het huys te bewaren, goet, haren mannen onderdanigh: op dat het woordt Gods niet gelastert en worde.

1 *Pet.* 3. *vers.* 1. 2. 3. 4. Ghy vrouwen, weest uwen mannen onderdanigh, op dat oock die gene die den woorde niet gehoorsaem en sijn, door de wandelinge der vrouwen sonder woordt gewonnen worden, als sy aengemerckt hebben uwe goede wandelinge in de vreese. Der welcker vercieringe sy, niet die uytterlijcke: in het hayrvlechten, en gout ommehangen, ofte kleederen aen-doen: Maer die verborgen mensche des herten, in de onverderffelijcke vercieringen eenes sachtmoedigen en stillen geestes, dewelcke kostelijk is voor God.

GREGOR. NAZIANZENUS: Mulierum ornamentum est, morum probitate ac elegantiâ florere, domi ut plurimum manere; colloquium cum divinis oraculis habere; fuso ac lanae operam dare, (hoe euim soeminarum munus est) ancillis opera mandare, samulis alimenta rectè suppeditare; labiis, oculis, genis fraenum injicere; pedem limine non admodum frequenter efferre, pudicis tantum mulieribus oblectari.

GREGOR. THEODIST. PATRAT. Bonum est conjugium, fed mala sunt quae circa illud ex hujus mundi cura sucerescunt. Sicut saepè rectum mumdumque iter pergimus, et tamen ortis juxta viam vepribus per vestimenta retinemur, in via munda non offendimus, sed à latere nascitur quo pungamur.

ERASM. DE INSTITUT. CHRIST. FOEM. FOL. 9. Ubi propior animorum conjunctio, nbi certior siducia, quam in matrimonio? quum uterque volens se tradit in alterius potestatem, sibi quodam modo adimens jus sui corporis.

IDEM. Conjugium est biga quaedam, duobus innitens axibus, quos si leniat morum comitas et animorum synceritas, nec rixarum inamoenus stridor, audietur in samilia, et utrifque concordibus quicquid agitur soelicius succedet.

Aen de bruylofs-gasten.

Waerde vrienden: terwijlen de Bruyt noch in haer kamer is, misschien besich om haer nieu vrouwekleet aen te trecken; soo en sal het u lieden (gelijck wy verhopen) niet vervelen dat wy, om geen tijt te verliesen, ondertusschen een weynigh handelen van dingen die op de jegenwoordige tijt en plaetse niet qualijck en sullen passen. Ick kan voor eerst niet verswelgen, dat op gisteren over tafel eenige onder u lieden in twijfel hebben derven stellen, of oock het huwelick niet strijdigh en zy met een gerust en recht Godzaligh leven; gelijck wy dan weten, dat soodanigh een gevoelen oock elders by velen wort voorgesproken, tegens de welcke wy jegenwoordelick niet gesint zijn eenigh wijtloopigh verhael in te stellen; maer seggen alleenlijck in 't korte, om alsoo tot ons voornemen te geraken: dat, nademael de staet des huwelicx by God selfs is ingestelt, en dat in den Lust-hof, en vóór den Val; dat de mensche een geselligh dier sijnde, niet en diende alleen gelaten, volgens Godes eygen verklaringe; dat het is een onderlingh behulp van man en vrouwe, mitsgaders een nootwendigh middel tot vermijdinge van onkuysheyt; dat niet als door het selve de sekerheyt der kinderen en is te bewaren, en de geheugenisse der menschen in wesen te behouden; dat mede, volgens het getuygenisse van Godes uytgedruckte woort, echte lieden oock hier op aerden een Goddelick leven konnen leyden; en eyndelick dat noch Godes kercke, noch het burgerlijcke regiment buyten het selve en konnen bestaen:

't En is noch huys, noch erf, noch diergelijcke saecken,
't En sijn de wallen niet die ons de steden maecken;
  Het is al beter stof, het is het echte zaet,
  Waer by dat ieder lant, en al de werelt staet;

Dat (segh ick) daerom niemant hebbe te twijffelen of 't voorschreven beroep, (soo het selve behoorlijck, in de vreese des Heeren, by hem wort aengevangen en beleeft) en sal voor hem en sijn geselschap een gerust en godsaligh leven konnen inbrengen. Sonder dat hier tegens is doende, dat'er soo veel moeyelickheden en onlusten by velen, in dit beroep levende, over al werden gespeurt; en dat'er selden soo geluckigen huwelick wert getrossen, daer niet eene van tweën, of dickmael beyde te samen tot eenigen tijde wederom souden wenschen in haer geheel geftelt te worden; want het selve de eygenschap des huwelijcx, en niet den ongerusten aert van de menschelijcke genegentheden te willen toe-schrijven, is enckel onverstant. Socrates op een tijt gevraeght zijnde welck van beyde beter ware, te trouwen ofte ongetrout te blijven: het zy (seyde hy) men 't een of 't ander doe, beyde heeft'et sijn ongemack, en geen van beyde en eyndight'er sonder leet-wesen. Hy sprack de ronde waerheyt, naer den gemeenen loop des werelts, en hy selve heeft ten dien aensien niet buyten reden het

huwelick vergeleecken by een fuyck, die in 't water leyt, daer visschen binnen en buyten zijn, elck hare gelegentheyt, soo het blijckt, soeckende te veranderen, dewijle men siet dat de gene die binnen zijn, haer wringen om buyten te komen, en die buyten sijn, niet minder worstelen om binnen te geraecken. Set een kevye met hoenderen op een werf, daer andere hoenders vry henen loopen, 't is al het selve. Wat segh ick van beesten? De menschen gaen even den selven gangh meest in alle dingen; laet'er een stadt belegert wesen, ofte anders twee legers by den anderen liggen, ghy sult gewaer worden niet alleenlick dat'er overloopers uyt de stadt in 't leger komen, maer even dat'er uyt het leger eenige haer in de stadt sullen soecken te werpen; wat zijn de redenen anders, als dat de menschen in haer doen de koortsige lieden gelijck zijn, die altijt op een ander bedde willen, en meynen het sal daer beter wesen, daer 't hun nochtans van binnen let. De steenbock, met een pijl in 't lijf getroffen zijnde, rent met een ongeduerigheyt door bergen en dalen, als of hy sijn ongeluck ontvluchten woude, maer och armen! waer hy draeft, hy draeght sijn leet met hem, en daerom kan hy 't niet ontloopen. Gelooft'et, vrienden, het let ons van binnen, en wy soecken 't van buyten te plaesteren; wy gebruycken de veranderingen voor geneesmiddelen, maer al te vergeefs: een vuyle mage maeckt een smaeckeloose mont, oock daer men goede spijse nuttight. Wil iemant, dat sijn tonge wellust geniete, dat hy alvorens het binnenste suyvere; het innigh deel moeste eerst gestilt en gestelt wesen, en dan souden de uyterlicke dingen beter val hebben. De ziele, die onsterffelick is, kan geen vergenoegen vinden in tijdelijcke en verganckelijcke dingen, ten sy sake dat de selve aen Godes eeuwigh wesen krachtelijck worden vast gemaeckt, en dan wort het goede gewissen aen den mensche als een geduurige feest-dagh. Grooten vrede hebbense (seyt David) die uwe wet lief hebben. Des menschen herte is als de naelde van het zee-compas: 't en kan niet stille zijn, voor dat het op God, zijn rechte Noort-sterre, gestreckt staet; de Goddeloose (seyt de Propheet) sijn als een ontstuymige zee, die niet stille sijn en kan; de goddeloose, spreeckt de Heere, en hebben geenen vrede. 't En is dan de schult niet des huwelijcx, dat de menschen een ongerust leven leyden, en staêgh veranderinge soecken; de gront van het quaet schuylt in haer eygen herte, dat gebetert zijnde, soo is'et al gerecht. En die met menschelijcke billickheyt daer van spreecken, en het daer toe noch niet brengen en konnen, laet die doch dan ten minsten seggen, gelijck een Romeyns Tuchtmeester dede: Indien wy (seyde hy tot de borgers van Romen) sonder vrouwen leven konden, wy souden in dien deele van de moeyelijckheyt ontslagen wesen; maer nadien het de nature soo gevoeght heeft, dat wy met de vrouwen niet geheel na onsen sin, en sonder de selve geensins met allen bestaen en konnen, soo is'et beter den gestadigen welstant van het menschelijck geslachte, als een korte sinnelijckheyt van ons eygen selfs te besorgen. Dan de Romeynen en andere volcken maken het soo sy best mogen: ons aengaende, die Christenen sijn en dese tegenwoordige eeuwe beleven, wy hebben bysondere redenen, en meer als eenigh volck hier te voren, om op het geheele stuck des huwelijcx nader te letten, en alle mogelijcke gevoeghlijckheyt daer toe in te brengen. De seden van verscheyde landen hebben openbaerlijck de hoererye toegestaen, en God gave dat sulcx op eenige plaetsen noch ter tijt onder den Christenen niet om en gingh. De boelschappen zijn naer de geschreve rechten niet alleenlijck sonder straffe, maer even sonder schande toegelaten geweest; en dat erger is, men heeft menschen gevonden (en die niet van de quaetste) die haer echte vrouwen, gelijck een gemeen stuck huys-raets, aen haere vrienden niet en ontsagen uyt te leenen, en voor een tijt over te setten. Sien wy niet dat aen Godes eygen volck is toegelaten geweest, aen haer echte vrouwen, alleen om (ick en weet niet wat) onlust, een scheyt-brief te geven, en van kant te senden? Daer jegenwoordelijck

door de Christelijcke leere alle soodanige vuyligheden ten vollen zijn afgeschaft, en de bant des huwelijcx soo vast gestelt, dat aen den selven geen scheyden meer en is, als door doot en overspel, 't welck de doot tot een straffe heeft. De saken dan soo staende, en iemant in die gelegentheyt sich niet ten besten verselt vindende, het zy dan door de schult van zijn gemaele, eygen gebreckelijckheyt, of misschien door onverstant van beyde te samen, wat raet voor den soodanigen? sal hy zijn ongeval gaen sitten behuylen met Heraclito? of zijn eygen dwaesheyt en onvoorsichtigheyt belachen met Democrito? Is 't niet beter dat hy gedencke, dat alle dingen gelijck als hare hant-haven hebben, met Epicteto, en dat men de selve gemackelijck kan dragen, indien men se maer wel weet te vatten? of dat hy oock uyt besvaerlijcke gevallen zijn voordeel weet te treckken met Metrodoro? wat my belanght, ick oordeele, nadien de sake, daer wy nu van handelen, te weten: de staet des huwelijcx, in zijn eerste en oude luyster en vastigheyt is gestelt door de suyvere leere des Heeren Christi, dat de middelen, tot voorstant en onderhout van den selven dienende, mede nergens beter als uyt de selve zijn te bekomen; en dienvolgende, soo stellen wy vast en onwedersprekelijck, dat, ingevalle een ieder in den echten staet levende, sich aenstelde om te volgen den raet des genes, die den selven eerst heeft ingestelt, ofte des genes, die den stant van den selven naderhant heeft vernieut (die beyde een zijn;) dat, segh ick, het niet uyt te spreecken is wat voor een soetigheyt daer in te vinden soude wesen: want gewisselijck, soo wy het stuck naer behooren insien, men sal bevinden, dat al wat ons in die gelegentheyt bitters ontmoet, nergens anders door wort veroorsaeckt, als vermits wy, niet den raet des Heeren, maer ons eygen sinnelijckheyt over al in 't werck zijn stellende. Laet eygen wille ophouden (seyd'er een outvader) en daer sal geen helle wesen, noch hier, noch hier namaels. Één gebreck hebbe ick, onder anderen, in veel huys-gesinnen aengemerckt, 't welck by het meerendeel van de echte lieden niet dan

al te gemeen is, te weten: dat elck, soo haeft zijn partuyr aen d'eene sijde haren plicht te buyten gaet, hy datelijck daer op sich mede oordeelt los te wesen van den zijnen; in-voegen dat de eene qualijck sprekende, de ander meynt stracx, dat hem gelijck recht geboren is. 't Is enckel misverstant: niemant wort vry geftelt van dat hem God bevolen heeft, om dat een ander niet doet, dat hem God gebiet. Het wort gansch qualijck by iemant nagedaen, dat hem in een ander ten hooghsten mishaeght: wat, wort'er iemant gram om dat zijn gemaele gram is geworden? 't is beter, dat hy op sich self gram worde, even daerom, vermits hy gram wort. Wat gebruyck kan doch iemants lijtsaemheyt hebben, indien hem noyt eenige terginge tot ongedult van iemant overkoomt? Soo is'et dan beter, dat iemant eenigh quaet lijdende, het selve vergeve aen die het hem gedaen heeft, op dat'et niet twee gelijck quaet worden. Laet ons by dese gelegentheyt een weynigh dieper tot dese bedenckinge intreden, en eens kortelijck het ampt beyde van echte man en vrouwe overloopen; het sal niet als vrucht konnen schaffen, al dient'et maer tot inleydinge van het volgende werck. Wat dan eerstelijck den man en des selfs plichten aengaet, de selve konnen (naer ons bedencken) bequamelijck werden gebracht tot drie hooft-stucken: Voor eerst stellen wy tot laste van den man de besorginge van den Godsdienst in den huyse, ten eynde des selfs huys-gesin mochte wesen als een kleyne gemeente Gods. De Godzaligheyt (seyt d'Apoftel) is tot alle dingen nut, als die de beloste heeft des tegenwoordigen en toekomenden levens. Ten tweeden vereysschen wy in den selven dapperheyt en goet beleyt om sijn huys en huys-gesin behoorlijck voor te staen, en van alle nootsakelijckheden te versorgen. Ten derden is hem noodigh een hertelijcke liefde en vriendelijcke heusheyt over zijn geselschap, van welck leste stuck wy sonderlinge voorhebben te handelen in dit volgende deel. De voorschreve heusche minnelijckheyt meynen wy, dat hem ten diepsten behoort te worden ingescherpt uyt drie verscheyde en sonderlinge Schriftuer-plaetsen, daer toe krachtelijcken aendringende, die wy geerne kortelijcken den goetwilligen Leser hier willen aenwijsen. De eerste plaetse is Genes. 2 vers 33. daer het wijf wort geseyt te wesen vlees van des mans vlees, en been van des mans been, dat is, in al haer wesen geheel uyt den man. De tweede plaetse is Ezech. 24 vers 16. daer de vrouwe wort geheeten de lust van des mans oogen, dat is: de gansch en geheele vermakelijckheyt van den man. De derde plaetse is 1 Samuel 12 vers 3. daer de vrouwe by gelijckenisse wert genaemt het eenigh schaepje, slapende in den schoot des mans, 't welck by hem gehouden wort als een dochter. Wy laten de sluyt-redenen en soete bedenckingen, uyt de voorschreve plaetsen vloeyende, een yder tot sijn ey gene overlegginge, en seggen kortelijck met den apostel Paulus: Soo hebbe dan een iegelijck van u lieden sijn eygen wijf alsoo lief, als hem selven. Eenige volckeren, en onder andere de Romeynen, hebben in voortijden een gebruyck gehadt in hare schou-spelen, dat sy lieden een beir en een stier te samen aen een keten sloten, ten eynde die wreede gedierten des te felder souden worden, en malkanderen te vinniger mochten tergen. Het gaet recht anders met de echte lieden; want de selve worden in den vriendelijcken bant der liefde te samen gevoeght tot geen ander eynde, als om door onderlinge minsaemheyt malkanderen meer en meer tot liefde en vrientschap te mogen opwecken. 't Huwelijck is in der aert een recht werck der liefde, het moet met liefde begonnen, met liefde gevordert, met liefde voltrocken worden. Tot het welcke de man, als het hooft, vlijtelijck dient voort te gaen, dewijle de vriendelijckheyt van den man in desen deele is als een sachte voeringe van het jock des mans, op dat'et de vrouwe liever en beter drage. De vrouwen (of wel schoon eenige smadelijcker wyse van de selve derven spreken en schrijven) en zijn geensins by iemant in verachtinge te hebben. De vrouwen zijn menschen, soo wel als de mans; zijn uyt de selve, ja betere stoffe als de mans; zijn immers soo noodigh tot

de voorl-teelinge, als de mans; hebben een redelijcke onsterffelijcke ziele, soo wel als de mans; en boven al zijn in de zaligmakende genade des Soons Gods begrepen, soo wel als de mans; en zijn mitsdien in weerde te houden by de mans. 't Is wel soo, dat de selve in eenigen opsicht werden vergeleken by swacke vaten, maer daer by wert gevoeght, dat haer ten dien aensien by den verstandigen man eere behoort te werden gegeven; en gelijck wy een teer glas niet handelen als een yseren pot, oock geen porceleyne schotel als een koperen becken, dat mitsdien de man op gelijcke wijse van de swacke vrouwen niet en soude vorderen soodanigen vastigheyt in de redenen, en sterckheyt van gedult, als misschien van mannelijcke en geoeffende sinnen verwacht soude mogen werden. Niemant beelde sich selven in, dat hy een vrouwe sal bekomen sonder gebreken, maer dencke liever, dat sy hem bevolen is om haer swackheyt te stijven, en haer feylen te beteren. 't En is niet genoegh een goeden acker te bekomen, hy moet gebouwt en bezaeyt worden; 't en is niet genoegh een eerbare dochter haer ouders af te halen, en sich selve toe te ey genen; het jonge schaep dient vorder gevoert, en ten beleyde van saken onderwesen te worden: Valt'er iet te berispen, dat sulcx heusselijck, en met korte woorden geschiede; de bestraffinge is als een medecijne, en dient daerom op gelijcke wijse gebruyckt te worden; niet te heet, als Lamech, niet te kout, als Eli, maer lauw, gelijck men drancken plagh in te nemen, en alles met besluyt van eenige lieffelijckheyt. En in dese gelegentheyt zijn die gebreken meest te straffen, niet die de meeste schade aenbrengen, maer die de meeste sonden in sich besluyten. De man hebbe niet te dencken, dat hy over zijn vrouwe gestelt is als een heerschende Prins over sijne onderdanen; ofte gelijck een rauwe schaep-wachter over het vee, maer gelijck de ziele over het lichaem, die onderlinge door een onverbreeckelijcken bant van natuerlijcke vrientschap verbonden zijn; en 't is daerom alle mannen te raden, niet dickmael iet op het scherpste

aen hare vrouwen te gelasten, om hare achtbaerheyt niet in gevaer te stellen, alsoo kennelijck is dat de kleederen die men dagelicx draeght lichtelick haer luyster verliesen. Eyndelick soo is'et voor den man, als een gront-stuck van sijnen plicht, in gedachtenisse te houden, als dat man en vrouwe schuldigh zijn malkanderen lief te hebben, even daerom datse man en wijf zijn, dewijle dat'er geschreven staet: Ghy mannen, hebt uwe vrouwen lief: en wederom, ghy vrouwen hebt uwe mannen lief: niet uyt reden datse schoon, rijck, ost beleeft zijn; maer om datse man en wijf zijn: en mitsdien soo en moet geen man van sijn geselschap seggen of dencken: wie kan sulcken wijf lief hebben? want nadien hy seyt en bekent, dat het sijn wijf is, soo moet hyse lief hebben, juyst daerom, dat het sijn wijf is, want dat heeft God volkomelick bevolen: en schoon hy in haer niet kan vinden waerom hy haer soude lief hebben, soo siet hy doch Gods gebodt beyde over sich selven en over haer, en daerom moet hy de selve om Gods wille lief hebben.

Wat vorder in dese gelegentheyt de vrouwen is rakende; de deughden by de selve te betrachten sijn eygentlijck dese: onderdanigheyt, trouwe, vriendelickheyt, sedigheyt, schaemte, besigheyt, bescheydentheyt; en dienvolgende soo dient ieder echte wijf sich te vertoonen trouwe en minnelick aen haren man; lieffelick ontrent hare kinderen; gespraecksaem voor de gebueren; in huys besigh; op strate steinmingh; in woorden spaersaem; en boven al nausiende over hare schaemte en eerbaerheyt, Vorder is haer nut voor haere eerste beginselen grondelijck uyt Godes woort onderricht te zijn, wat voor-recht God den man over haer heeft toegestaen. Petrus beveelt de vrouwen hare mannen onderdanigh te zijn; Paulus laetse niet toe over de selve heerschappy te voeren, maer beveelt haer onderworpen te zijn. De redenen van sulcx zijn krachtigh: eerst om dat de man eerst is geschapen, en daer na de vrouwe; ten tweeden: vermits het wijf is van den man, en niet de man van het wijf; ten derden: doordien het wijf is geschapen om den man, niet de. man om het wijf; ten vierden: uyt reden, dat het wijf is verleyt geweest, niet de man. d'Eerste reden heeft haer ooghmerck daer op, dat de vrouwe is als een jonger sone in den huyse des Heeren; zijnde kennelick (of schoon de joncxste sonen van eenen vader zijn met den outsten) dat evenwel, naer recht veler volcken, de outste sonderlinge voordeden heeft boven sijne broederen. De tweede reden siet daer op, dat het eerste wijf al watse hadde, van den man hadde; de man daer-en-tegen niet van haer. De derde reden is genomen van het eynde waerom het wijf zy geschapen, als kennelick zijnde, dat het eynde waerom eenigh dingh is gemaeckt, altijt uytnemender is als het gene dat gemaeckt is; gelijck wy seggen, dat het eynde waerom de werelt is geschapen, is de eere Godes; ende mitsdien is God en desselfs eere weerdiger als de werelt: De mensche is het eynde waerom alle gedierten zijn geschapen, en mitsdien is hy oock aensienlijcker als alle de selve, en onder andere mede als de vrouwe, dewelcke mede is eene van de schepselen die om des mans wille gemaeckt zijn. De vierde reden is gegront op een tastelicke billickheyt, wesende meer als reden dat eene die soo dwaselick haer van het stuck heeft laten leyden, voortaen behoort te staen onder de plicht en vooghdye van den genen die soodanigen mis-slagh niet heeft begaen; en op die gronden is over Eva en alle hare vrouwelijcke nakomelingen uytgesproken het vonnis van dienstbaerheyt, om den man voortaen onderworpen te moeten wesen; het welcke soo verre gaet, dat even God selfs geen belofte van de vrouwe wil aennemen; ten ware de selve met het wel-believen van den man werde bevestight; 't welck al te samen by een verstandige vrouwe rijpelijck en in een goet gemoet overwogen zijnde, sal sy wel doen haer aen te stellen om in alles (sonde alleen uytgenomen) hares mans sin in te volgen, al soude 't selve haer in eenigen deele schadelick mogen wesen, liever als sich tegens haren man aen te kanten; te meer, dewijl het wijf den man onderdanigheyt schuldigh

is, niet alleenlijck in sommige dingen die met haren sin wel over een komen, maer oock in andere die haer tegen zijn; want anders soude de selve niet haren man, maer eer haer eygen selven soecken te behagen. Voor besluyt:

> De man betracht de wet des lants,
> Het wijf den wille van de mans.

Dan het is noodigh, dat wy nu wrederkeeren tot onse nieugehoude, en dewijle wy de selve noch niet vernemen, soo is het meer dan tijt haer op te doen wecken, op dat sy lieden sich niet verslapen, en wy het aengevangen werck niet verachteren.

Tweede deel van 't christelijck huys-wijf, vertoont in de gestalte van vrouwe vergeleken mette somer.

Hier is de gulde son wat hooger opgeresen,
Het groentje van de Mey dat krijght een ander wesen,
   Een lof van hooger verw, de rijpe somer-kracht
   Die steeckt het bloeysel af, en neyght'et tot de dracht.
Siet hier een jonge vrou, die, na de bruylofs-dagen,
Verlaet haer eerste mal en alle domme slagen,
   De rancken van de jeught. Daer hoest een rijper sucht
   Eer dat een teere maeght haer geve tot de tucht.
Rijst, jonge lieden rijst, de son begint te schijnen,
En schiet haer stralen uyt, oock tusschen uw gordijnen,
   Oock op het stille bed; een licht, een helder licht,
   Dat roept u tot de sorgh van uwen nieuwen plicht.
Wel op dan, jonge vrou, waerom soo langh gelegen?
Daer koomt een meerder pack op uwe schouders wegen;
   Het is van outs gelooft, dat aen den tweeden dagh
   De bruyt heeft dicker hals als sy te voren plagh[1)].

1) Allusio ad morem Graecorum, qui etiamnum hodie in more habere dicuntur, ut sponsarum colla pridie nuptiarum silo demetiantur, & inane eodem filo explorent officione mariti sponsus sit sunctus. Volunt enim ex congressu corpus propter calorem dilatari, & praesertim collum, per quod jugulares arteriae ad caput ascendunt, idque intumescere faciunt; hiuc Catullus in epithalamio quodam: Non illam nutrix roseâ sub luce revisens, Hesterno potuit collum circumdare silo. Vide Theatr. Zuing. Vol. 29. cap. ult. de nupt.

Ghy dan noch, dapper man, ghy dient voor al te waken,
En, vóór een teere vrou, u veerdigh op te maken:
   Koom, leyt de bed-genoot tot haer bescheyden wit,
   Sy is van nu de vrou, ghy set haer in 't besit.
Siet, als een machtigh vorst, eerst in het rijck getreden,
Genaeckt met sijn gevolgh ontrent de vaste steden,
   Soo wort hem by het volck de sleutel toegebracht,
   Een teycken van gebiet en van geduchte macht.
Men gaf in ouden tijt, ontrent den eersten morgen,
Een sleutel aen de bruyt, tot ingangh van de sorgen[1],
   Een sleutel van het huys en al het huys-bedrijf,
   En dan was eerst de bruyt een gansch volkomen wijf.
Het dient hier nagevolght. Daer sijn bescheyde saken
Die maer het wijf alleen, of hare boden, raecken:
   De keucken is voor al haer eygen heerschappy,
   Het lywaet, met de wasch, en martgangh dient'er by.
Noch staet tot haer besorgh de maeghden aen te leyden,
En, naer de reden eyscht, haer diensten af te scheyden;
   Oock is de kinderqueeck de vrouwe toegepast,
   Ten minsten eer de jeught tot seven jaren wast[2].
Een dochter, noch bepaelt in hare kintsche dagen,
Staet by een wijsen man de moeder op te dragen;
   Maer alsse rijper wort, en op haer trouwen staet,
   Dan koomt voor alle dingh de vader in den raet.
Doch hier magh oock het wijf haer reden onder mengen,
Om tweederley gepeys tot een besluyt te brengen;
   Maer als het oordeel steeckt, door onderlingh verschil,
   Soo moet het eynde sijn gelijck de vader wil.
Leert hier uyt, deftigh man, uw plichten onderscheyden,
En recht uw palen op, en steltse tusschen beyden.
   Die wijf, of ondersaet, van haere maght berooft,
   En is noch billick man, noch wettigh overhooft.
Daer sijnder evenwel die aen haer echte vrouwen
Geen dingh en laten doen, geen saeck en toebetrouwen;
   Het schijnt dat hun de vrou tot niet en is bequaem
   Als voor het bed alleen, of tot een bloote naem.
De man woont over al, de man wil alle saecken
Met eyge leden doen, met eygen handen raecken;
   De man is aen den heert en over al verdeylt,
   En daer men kassen boent, en daer men vloeren dweylt.
Fy! moey-al, roert-de-pot, sout-klijver, vrouwe-quelder,
Fy! tayaert, seuteraer, gruys-sifter, gorte-telder,
   Fy! potlijs, keukenvooght, moeswrijver, kinnevaer,
   Fy! pluyser, albeschick, sy rechte duymelaer!
Het wijf is niet alleen om uwen lust te stelpen,
Maer boven al gemaeckt om u te mogen helpen;
   Ick bidde, nu de bruyt uw vrouwe wort genaemt,

1) Claves dabantur novae nuptae (ut Festus ait) ad partus facilitatem ominandam, vel ad significandam dominationem rerum domesticarum, & curam illi commissam. arg. 1. quum pater. § putet, pluribus. ff. de leg. 2. 1. clavibus. ff. de contr. empt.
2) Officia quae domi expedienda sunt, Philosophi circa tria versari volunt, circa liberorum educationem, grani conservationem, & lanae texturam. Per liberos, omnium hominum curam intelligunt; per granum, quodlibet victus cibique genus; per lanae texturam, quamlibet muliebris exercitii speciem. Joseph. Pass. de reg. connubial.

Soo gunt haer oock de plaets die haer en u betaemt[3)].
Ick bidde, weest de man; maer laet de jonge vrouwen
Haer keucken-leuren doen, haer kinder-lueren vouwen:
Een man die deftigh is, en van een hoogh gemoet,
En moeyt hem nimmermeer met vrouwe-poppegoet.
Siet, God die niet en slaept, van 's avonts tot den morgen,
En die oock sonder sorgh de werelt kan besorgen,
En bindt niet alle dingh aen sijn geduchte wet,
Maer heeft oock eenigh werck de mensche vry geset.
Of schoon het hooft gebiedt, noch is'et wel te vreden
Te laten dit en gint oock aen de minste leden;
Ten is geen recht gesin, geen welgeschapen lijf,
Indiender eenigh lidt gaet buyten sijn bedrijf.
Ick keere totte vrouw: leert uwe palen kennen,
Leert in het rechte spoor den echten wagen mennen:
Al wat de reden leyt dat heeft een juyste maet,
Dus blijst in uw beslagh, en binnen uwen naet.
Gods heyligh woort gebiedt, aen mannen en aen vrouwen,
Een onderscheyden kleet te moeten onderhouwen:
Geen wijf en moet de dracht van mannen onderstaen,
Geen man in tegendeel in lange slippen gaen.
Dit wijst ons niet alleen den wegh tot goede seden,
Maer wil, dat yder een, in sijn beroep te vreden,
Sal wesen dat hy is; en dat voor al het wijf
Geduerigh blijven sal bepaelt in haer bedrijf.
Geen broeck en voeght den doeck; geen vrou en wort gepresen,
Die over haren vooght heeft vooght gepooght te wesen:
Het lijf is sonder eer, het wijf is onbeleeft,
Dat aen haer wettigh hooft sijn plaetse niet en geeft.
Daer is een vreemt gebruyck by veel getroude luyden,
Daer is een vreemt gebreck noch op den dagh van huyden,
Te weten: dat het wijf, oock in den echten bant,
Gaet boven haeren man, gaet aen de rechterbant,
't Is onrecht, jonge vrou! dat niet en dient geleden,
Al schijnt'et hoofs te sijn, 't is buyten alle reden,
't Is strijdigh uytter aert met Godes oude wet,
Die heeft u by den man, niet boven hem, geset.
Geen dingh en kander min aen eenigh schepsel passen,
Als dat'er op het hooft een lid is uytgewassen;
Niet, dat het echte wijf gedijt tot minder eer,
Dan als haer sotte waen trotst haeren overheer.
Daer was een jonge vrou, die hadde leeren schaken,
En wild'et even soo in alle dingen maken,
Gelijck het dapper wijf dat by den koninck staet,
En pooghde vooght te sijn oock midden op de straet.

3) Aristoteles lib. Ethic. 8. cap. 10. scribit viro cum uxore id juris intercedere, quod in Aristocratiâ est, nam pro diguitate vir in iis rebus imperat, quae dignae sunt viro; quae autem foeminam decent, eas illi tribuit. Si vir in omnibus dominetur, in Oligarchiam fit mutatio; quia contra dignitatem facit. Denique uxores in viri tutela sunt, non in servitio. Tiraquell. in leg. connubial. 1. 8 num 8. Plutarch. in Problem. cap. 28. refert apud priscos Romanos hunc morem suisse, ut sponsam introducentes juberent dicire, ubi tu Cajus, ego Caja; quasi cum viro pasciceretur ac pro re nata pariter imperarent.

Sy meynde dat het spel in ouden tijt gevonden,
Oock by de vorsten selfs, ontsloot de vaste gronden,
Hoe dat men na den eysch, en op den hoofschen voet,
Sijn weerde bedgenoot met eere kroonen moet.
Maer 't is voorwaer gemist. De vrouwe daer beschreven
En dient geen weerde naem van echte wijf gegeven,
Sy is maer voor de lust; dat is haer gantsche wit,
Sy is alleen een boel, die by den koninck sit.
Dit tuyght het hoofsche volck, dat op gewisse reden
Het recht van adel weeght; ghy, tempert uwe seden,
Niet naer een ydel breyn, maer op een rechte maet;
Ten kan geen eere sijn dat uyt den regel gaet.
Laet, ick en weet niet wie, laet jonge schotebollen
Aelwaerdigh, onbesuyst, en blint gelijck de mollen,
Gaen proncken achter straet, gaen aen de rechterhant;
Sy melden, in het gaen, haer dertel onverstant.
Het is vergeefs gepooght om hoogh te sijn getogen,
Indien uw weerdste vrient leyt onder u gebogen:
Het beste dat het wijf ter eeren dienen kan,
Is eere voor het volck te geven aen den man[1].
Of wel uw bedgenoot u schijnt te willen eeren,
Ghy, weygert niet-te-min en soecktet af te keeren,
Seght met een soeten mont, wanneer het u geschiet:
De plaetse van den man en past de vrouwe niet.
Stelt u na reden aen in alderhande saecken,
Dat sal u lief-getal aen al de werelt maecken;
Die sich laet eere doen meer dan het hem betaemt,
Is weert, geweldigh trots of geck te sijn genaeml.
De bruylost heeft gedaen. Siet, hoe de soetste tijden
Verdwijnen in der haest en snellick henen glijden;
Hoe vriendelicken weert, hoe wellekomen gast,
Geen vreughde blijst geset, geen weelde staet'er vast.
Men hout, wanneer het hart sijn horens heeft verloren[2],
Dat dan het dickste loof wort by het dier verkoren;
Daer leyt het dan en schuilt, om dat sijn prachtigh hooft
Is naeckter als het plach, en van de kroon berooft.
Gaet even soo te werck, en om gelijcke reden,
Ghy, die het soete leet hebt by den man geleden;
Onthout u van het volck, en schuylt een kleynen tijt[3]
Tot datje rijper wort, en meerder vrouwe sijt.
De bloem, die nimmer meer tot u en staet te komen,
De roem van uwe jeught is heden wegh genomen,
Is, ick en weet niet waer. Ghy, krijght een vrouwen aert,
En wort een ander mensch als ghy te voren waert.
Neemt oorlof, bruylofs volck. Ick sie de vrienden komen,
Ick hoor ons jonge vrouw, nicht, moeye, suster nomen,
Ja, kint en dochter selfs; siet, wat een groot geslacht

1) Mulier quae honorari vult, maritum houoret. Tiraq. 1. 1. connubial. num. 14. Omnium gentium nobiliores foeminae Sara, Barsabea, Lucretia, Megistona, dominoa appellarunt maritos Tiraq. leg. connubiali 1. num. 7. Vide ad hoe insigne exemplum Mariae Maximiliani uxoris, Caroli Burgundi siliae, quae virum, primo satis despectum, eo solo in maximam autoritatem adduxit quod plurimum ei tribueret. Viv. 1. 2, de Christ. soemin. cap. de concordia conjugum.
2) Cervorum hac in re consuetudinem vide apud Pierium Hierogl. 1. 7. cap. 12.
3) Velim novas nuptas statim à virginitate amissa aliquantisper latere, quemadmodum latuisse Elisabelam legimus, Zachariae uxorem, quia vetula cum viro concubuisset, illas, quia virgines concubuerunt. L. Vives de officio mariti, cap. de discipl. foeminar.

Verkrijght een teere maeght op éénen soeten nacht![4)]
'k En wil op dese plaets niet laten aen te wijsen,
Een plicht die overal de beste lieden prijsen;
Te weten: dat het wijf ten hooghsten eeren moet
De vrienden van den man, oock boven eygen bloet.
En weder, dat de man heeft gunste toe te dragen
De sijde van de vrou, oock boven eyge magen;
't Is op het hooghste nut, en uytermaten soet,
Wanneer men overhant de vrienden eere doet.
Leert dan het nieu geslacht, u heden aengekomen,
Na desen, jonge vrou, als eygen vrienden nomen,
Niet met den mont alleen, of door gemaeckte praet,
Maer even in het hert, en met de volle daet.
Het sal een eerlick man tot in de ziel bedroeven,
Indien ghy maer en wilt uw bloetverwanten toeven;
Dus, om uw besten vrient te maeeken wel gesint,
Onthaelt wat hem bestaet, en lieft dat hy bemint.
Doch boven alle dingh, soo voeght de gansche sinnen,
Om uw bescheyden deel uyt alle kracht te minnen;
Want al wat eenigh mensch voor goet begroeten kan,
Dat leyt als op een hoop getast in uwen man.
Wie jonge boomen int, die plach aen alle zijden
De loten af te doen, de schoten af te snijden;
Ten eynd' het leven-sap, en al het innigh vocht,
Sich by het nieu gewas te beter voegen mocht.
De sucht die uw gemoet voor desen plach te geven
Aen iemant, wie het sy, aen nichten en aen neven,
Aen kennis in de buert, aen vrienden in 't gemeen,
Brengt die, in eenen klomp, aen uwen man alleen[5)].
Wy vinden in de wet, door Moses nagelaten,
Dat van het offerwerck des Priesters dochters aten
In haeren vryen staet, maer niemant at 'er van
Die uyt haers vaders huys haer voeghde tot den man.
Dat was genoegh geseyt tot alle jonge vrouwen:
Ghy moet'et met den man, niet met den vader, houwen;
Gedenckt dit, teere maeght, want als ghy sijt de bruyt[6)],
Soo is voor u het hof by uwen vader uyt:
Ghy moet uw eygen Van nae desen laten blijven,
Den naem van uwen man, niet van uw vader, schrijven:
Want als een jonge bruyt treet in den echten bant,
Sy is gelijck een boom, die elders wort geplant;

4) Ista, marite, thori sunt commoda prima jugalis, Gignit amicitias uxor amica novas. Ouwen.
5) Levit. 22. 12.
6) Virgo pertinet ad patrem, tamen nupta pertinet ad maritum. Quint. Declam. 259. La coustume generale de France exempte la femme mariée de la puissance du pere. Faber §. 1. Inst. ad Senat. Tertull. & §. 1. quod cum eo qui in alien. potest. Semblable coustume estoit en Lacedemoine, où (comme diet Plutarche aux Laconiq.) la femme mariée parle ainsi; Quand j'estois sille, je faisois le commandement de mon pere, mais puis que je suis mariée, c'est au mary à qui je dois obeissance. Bodin. lib. 1. cap. 3. de la Republicq.

Een boom, die sijn geway, sijn aengebore tacken,
Laet met een stale bijl gewilligh nederhacken:
   Een boom, vol gulle jeught, die uyt een nieuwe sucht
   Maeckt nieu en ander hout, en mede nieuwe vrucht[1].
Al moeste Jakobs saet met alle macht verjagen
Het Amoreesche volck, en die ontrent haer lagen,
   Had iemant evenwel een wijf te huys gebrocht,
   Die was het gansche jaer ontslagen van den tocht.
Vraeght iemant waerom dat? hoort eene van de reden:
Op dat het jeughdigh volck mocht paren in de seden,
   Mocht paren met den geest door onderlinge min,
   En maecken overhant een vriendelick begin;
Op dat het nieu gespan sich mochte leeren kennen,
En voegen haer gemoet, en onder een gewennen,
   Ten goede van het huys; op dat de jonge vrou
   Één lijs, met haren man, één siele worden sou.
't Is dienstigh in de trou te paren met de leden,
Maer 't is een nutter dingh te paren met de seden;
   Want daer het lijf alleen, en niet de siele, paert,
   Daer is de liefde doot, de trouwe sonder aert.
't Is wonder, wat een kracht in onse sinnen baren
De saecken, die voor eerst de menschen wedervaren
   In eenigh hun bedrijf; 't is wonder, hoe het werckt,
   Dat iemant aen de vrou in haer beginsel merckt.
Het nat, voor eerst gestort in nieugemaeckte tonnen,
Rieckt tot den eynde toe gelijck het heeft begonnen,
   En, schoon men oock het vat geduerigh ommespoelt,
   Noch wort sijn eerste geur des niet te min gevoelt.
Al wat den nieuwen man plach in den sin te komen,
Als hy sijn echte wijf heeft metter hant genomen,
   Dat blijst het meerendeel, het sy dan hoe het luckt,
   Dat blijst voor alle tijt hem in den geest gedruckt.
Ghy dan, van eersten aen, dat uwe teere leden
Sijn tot den man gedaen, soo voeght u naer de reden;
   Voeght uw gebuyghsaem hert soo gants na sijnen aert,
   Als of ghy metter daet in hem verandert waert.
Betoont van stonden aen, en door uw gansche leven,
Dat niet alleen uw goet hem over is gegeven,
   Dat niet alleen uw lijf is in het trouverbont,
   Maer dat hem boven al uw herte wort gejont;
Uw herte, soo gesint, dat uwe gansche krachten
Tot hem geduerigh gaen, op hem gestadigh wachten,
   In hem sijn vast geset; een herte, soo gesint
   Dat eeuwigh lieven wil, en eeuwigh sijn gemint.
Indien een jonge vrou, door neygen van de sinnen,
Aen haren nieuwen vrient dit eenmael kan gewinnen,
   Daer is geen twijfel aen, de wegh is dan bereyt,
   Waer door het echte paer tot vreughde wort geleyt.
Maer soo ghy sijn gemoet, met vinnigh tegenstreven,
Vervreemt van uwe gunst, een droef, een bitter leven,
   Een gants verdrietigh jock, een noyt geslaeckte last,

1) Notatur ad hoc, natura id ipsum instituente, filias, posteaquam desponsatae fuerant, non permansisse amplius in potestate parentum, quod co testimonio probatur, quod cum de Rebeecae uuptiis tractaretur, ca neutiquam in consilium admissa est; sed veluti inscia, non invita tamen, verum parentum votis obsecundans, ab illis nuptui traditur; At postea quam desponsata fuit, de profectionis die à parentibus consulitur, veluti jam ipforum potestate agressa. Ambros. l. de Abraham. Patriarch, in cap. alt.

Is met een stale veêr aen uwe leden vast.
Siet, of een ackerman twee ossen dede voegen,
Die al haer leven langh te samen moesten ploegen,
En dat noch evenwel het onbedachte paer
Oneenigh in het werck en wedersporigh waer,
Den bouw en sal gewis aen niet één mensch behagen,
Den ploegh sal hortigh gaen, en vry niet sonder slagen,
En des al niet te min, het pack, het lastigh pack,
Dat kleeft haer aen het lijf met eeuwigh ongemack.
Om dan op vasten gront tot beter stant te raecken,
Soo dient het echte paer van eersten aen te maecken,
Dat alderhande stof van twist en felle spijt
Sy uyt het huys gedaen, en over al gemijt.
Ghy dient, o jonge vrou, uw tochten as te snijden,
En wat de sinnen terght, door goet beleyt te mijden;
De trou moet alle tijt, doch meest in haer begin,
Sijn verre van krakeel, en dichte by de min.
Hoort ghy, die vrede soeckt en tracht gerust te blijven,
Hoort eenmael goeden raet: wacht u voor 't eerste kijven,
Dat is een korte les, nochtans een groote leer,
Want deedje dat ick segh, soo keefje nimmermeer.
't Is sonder eenigh slot krakeel te willen maecken,
Als noch in uwen mont de bruylofs korsten kraecken;
Indien dat immermeer, gewis om desen tijt
Soo dient de jonge vrou gewapent voor de spijt.
Pooght oyt een hovenier sijn ente wel te setten,
Die moet in alle sorgh op sijn beginsel letten,
Wat eerst te samen koomt, om recht te sijn gepaert,
Dient nau te sijn gemijt, en wel te sijn bewaert.
Voor al, wanneer het mosch is van het hout geschoven,
De tacken afgekapt, de stamme net gekloven,
De knobbels van de schors, de splinters uytte kerf,
De swijnen uytten hof, de bocken van de werf;
Soo dient de jonge stam gants ongemoeyt te blijven,
Geen mensch, of hortich beest, en dient'er aen te wrijven,
Geen spreeuw en zy gedooght te picken aen de schoot,
Geen hant, die ledigh is, te pluysen aen de loot,
Geen spin moet om het blat, haer vuyle netten weven,
Geen webbe van den herfst en dient'er aen te kleven,
Geen mier of boom-gerut en heeft'er aen te doen,
Geen sleck en quijl' haer dracht ontrent het jonge groen,
Geen rups of ander worm en moet'er over kruypen,
Geen nat of vuyle mist en dient'er in te druypen;
Dan noch soo deckt de kerf, met was of vette kley,
Op dat geen vreemde sucht en valle tusschen bey,
En, mits het jongh gewas geen wint en kan verdragen,
Soo stijs het eerste loof voor alle sture vlagen;

Want, als de griffy-tack is eerstmael ingeset,
Het kleynste siertje schaedt, het minste diertje let.
Siet daer een sinne-beelt voor nieugehoude paren,
Dat hun het trou-geheym sal konnen openbaren;
Want die my dese pop ter degen ondertast,
Sal vinden wat den man en wat de vrouwe past:
Wat heeft men in het kleyn van alle dingh te seggen,
En tot de gronden selfs de sake bloot te leggen?
De reden leert'et selfs, dat in de vrouwe-plicht,
Veel niet en dient gesien als in een schemer-licht.
En pijnt u, Zeeusche pen, niet al ront te schrijven,
Daer moet oock dit en gint voor uwen leser blijven:
Men vint dat ons de druyf te meer in lusten treckt,
Wanneerse van het loof is eenighsins bedeckt,
Één sake niet-te-min is hier voor al te leeren,
Te weten: alle spijt van uw begin te keeren;
Want onweer van krakeel, en wint van harde twist,
Is hier een noortsche buy, een ongesonde mist.
Daer kan geen rechte sucht aen uwe trou beklijven,
Als van den eersten af twee jonge lieden kijven;
Ghy wacht u, lieve, wacht door twist te sijn verdeelt,
Het is een slecht begin, indien men haest krakeelt.
Nu eenmael tot den man; geschil in huys te schouwen
En vordert niet alleen de plichten van de vrouwen,
Maer eyst oock mans behulp; een wettigh over-heer
Moet ja, de voorste sijn tot alle goede leer.
Om door het gansche lijf te vinden vergenoegen,
Soo moet het edel breyn sich naer de leden voegen,
De leden naer het hooft; daer is geen liefde soet,
Als die met weder-sucht van liefde wort gevoet.
Al schijnt ons eerste wet het wijf alleen te binden,
Noch kan hier in de man sijn eyge wetten vinden;
Een, die in sijn beroep de rechte gronden smaeckt,
Kent haest met onderscheyt, wat man of vrouwe raeckt;
Wat is'er voor den man, wat is'er al te schrijven,
Om hem van eersten aen in sijn beroep te stijven?
My dunckt ick sie een hof vol anderhande kruyt,
Ghy, leest'er, mijn vernuft! een aerdigh tuyltjen uyt:

Voor al eert uwen God, en oeffent huys-gebeden;
Dat is de rechte gront van alle goede seden:
  Leest iet, dat stichten kan, doch meest des Heeren boeck;
  Dat maeckt voor alle dingh de swacke sinnen kloeck[1].
Leert vorder niet alleen de feylen overwegen,
Waer toe een swacke vrou by wijlen is genegen,
  Ghy moet niet even staêgh gewennen uw gemoet,
  Te strassen wat de vrou niet op ten regel doet;
Ghy moet voor alle dingh in uwen boesem dragen
De gaven van de vrou, en menichmael gewagen
  Van al de goede sorgh, van al het innigh soet
  Dat u door al het jaer uw lies geselschap doet.
De man moet alle tijt haer aengenaemste seden,
Haer jeught, haer teere bloem, haer voordeel in de leden,

1) Hier van elders breeder. Considera mulierem debile vas esse, tu vir propterea princeps factus es, ut subditae feras imbecillitatem. Chrysost. hom. 26. in 1. ad Cor. 11.

Sich stellen voor het oogh, en toonen metter daet,
Dat hy met alle vlijt haer deughden gade slaet;
Dat hy haer liefde merckt, haer gaven weet te prijsen,
Haer vrientschap hooge weeght, haer eere wil bewijsen,
't Is wonder, soo de man sich quijt in dit geval,
't Is wonder, hoe de vrou in liefde wassen sal!
Ontallijck schoon gewas van bloemen en van kruyden
Wort met de voet getrapt door onbewuste luyden,
Dat, soo het wert gepluckt en neerstigh ingesien,
Den plucker menighmael ten nutte sou gediên.
Het schijnt, dat even God vint eenigh welgevallen,
Wanneer uyt reyne sucht getroude lieden mallen;
Dat elders qualick past, en niet en dient gedult,
Wort in het echte paer geleden sonder schult.
Wort oyt een eerlick man by sijnen vrient gepresen,
Hy, die men prijsen wil, en dient'er niet te wesen.
't Is anders met de vrou: het staet de mannen vry
Te prijsen hun gemael, oock schoon sy staen'er by[1].
't Is schande voor een man in sijn beleyt te missen,
En, door verkeerde sucht, niet recht te konnen gissen;
En des al niet-te-min soo wort oock losse waen
De mannen, sonder smaet, in vrouwen toegestaen[2].
En wilt noyt echte man voor onverstandigh houwen,
Oock schoon hy vorder treckt de gaven sijner vrouwen,
Als u de wraerheyt leert; of dat'er schoonder beelt,
Als u de sin begrijpt, hem in de sinnen speelt.
Laet yder, dat hy mint, nae sijn gevallen prijsen,
Geen minnaer hoeft het volck de reden aen te wijsen,
Waer op sijn liefde staet; de grondeloose min
Bestaet maer in de waen, en hanght maer aen den sin.
God geeft den man verlof hier in te mogen dwalen,
En door een gulle sucht de gunst te laten dalen
Op al het soet beslagh van sijn geminde vrou,
Oock verder als misschien de reden eysen sou.
De liefd' is soet bedrogh; laet echte lieden dolen
In onderlinge min, God heeft'et soo bevolen;
Men hiel van overlangh, men hiel de liefde blint,
Om datse geen gebreck in lieve dingen vint.
Men heeft een seker lant in ouden tijt gevonden,
En 't heeft ons door de Faem sijn wijse toegesonden,
Daer trock een bruydegom een keurs of vlieger aen,
En moeste voor een tijt in vrouwe-kleeren gaen.
Dat was genoegh geseyt: ghy, die uw kloecke leden
Wilt aen het swacke volck, gelijck het dient, besteden,
Indien ghy zijt geneyght om wel te zijn gepaert,
Doet aen, wanneerje trout, der vrouwen sachten aert.
Dat elders dwaesheyt is, en strijdigh met de reden,
Wort in de trou gedult, en aen de vrou geleden;
Siet, hoe de lieve God een echte wijf bemint:
Hy steltse voor den man gelijck een troetel-kint.
Gedenckt dit menighmael, ghy die u hebt begeven
Om met een echte vrouw uw dagen af te leven,

1) De lof wort verboden in het bywesen des genes die gepresen wort. Prov. 27. 14. En des niet tegenstaende wort sulks den man in tegenwoordigheyt zyner vrouwe toegelaten. Prov. 1. 28.
2) De heylige Geest laet toe, dat dc man dwale (soo luyt het woort in den gront-text) in de liefde van sijn vrouwe, Prov. 5. 9.

Verschoont haer swacken aert, verdraeght haer teere jeught,
Vergeet al watse feylt, en leytse totte deught.
Indien uw bedgenoot koomt opentlijck te missen,
Gelijck een jonge vrou haer lichte kan vergissen,
Toont, door een stillen wenck of door een heus gelaet,
Dat haer soodanigh wrerck niet al te wel en staet.
Dat is voor dan genoegh; beschaemdelijcke wonden
En dienen nimmermeer, en dienen niet verbonden
Wanneer het iemant siet; ghy, kiest een stil vertreck
En opent daer alleen met reden uw gebreck.
't En is geen wijse daet, haer voor het hooft te stooten
Os voor het schamper volck, of eygen huys-genooten;
Prijst, vrienden, als het dient, prijst in het openbaer,
Maer straft, daer één alleen uw straffe wort gewaer.
De tucht uyt eyger aert is quaet om op te swelgen,
En al dit swacke volck genegen om te belgen;
Dus, als ghy nu en dan een vrouwe straffen moet,
Soo maeckt, dat ghy het werck ter rechter uren doet.
Indien ghy quade sucht wilt buygen tot de reden,
Soo ledight uwen geest van alle bitterheden;
Maeckt, dat'er niet en sy door schamper jock geseyt,
Maer door een soet beklagh, gelijck men plaesters leyt.
Het bitter worrem-kruyt plach aen den mont te kleven,
Het dient met eenigh soet de kinders ingegeven;
De tucht en haer gevolgh is nut te sijn versacht,
Soo wort de meeste vrucht de siele toegebracht.
Draeght even goede sorgh, niet staêgh te sitten dringen;
Op ick en weet niet wat, op alle kleyne dingen;
Waer komt'er oyt een dagh, wanneer men niet en kijft,
Als staêgh een krygel hooft een hair in stucken klijft?
Wilt oock in dit geval niet langh verhaelijck wesen,
Maer, als ghy naer den eysch de feyl hebt aengewesen,
Soo keert uw reden om, en went u t'eenemael
Van dit verdrietigh werck tot eenigh soet verhael.
Wilt nimmer met verwijt van oude feylen spreken,
Tot iemant die begint sijn feylen af te breken;
Ontrent een reyne wond of uytgebeten seer
En dient geen bitter kruyt, geen harde plaester meer.
Fy! die met strenge tucht, en met een vinnigh bijten,
Een afgeleyde feyl des niet-te-min verwijten,
Fy hem! die even staêgh met recken besigh sit,
Oock als het kreupel been is in het rechte lit.
Ten lesten, wilje gunst aen uw gemael besteden,
Soo deylt uw vrientschap uyt als met de gansche leden,
Toont door een bly gelaet, en door een soeten mont,
Dat uw beleefde sucht is uyt een volle gront.
Weet iemant sijn geschenck met woorden op te proncken,
Al is de gave kleyn, noch schijnt'er veel geschonken;

Maer een, die wat hy schenckt met sture wangen geeft,
Is oock in miltheyt vreck, in heusheyt onbeleeft.
Doch, om op vasten gront te wijsen aen de vrouwen,
Hoe alderley verschil is in het huys te schouwen,
En hoe het echte volck moet paren met bescheyt,
Soo dient het gansche stuck wat naerder aengeleyt.
Het is een nutte les voor alle jonge dieren:
Soo menigh echte man, soo veelderley manieren;
Het staet in ons geplant, oock van het aenbegin:
Wat adem blasen kan, dat heeft een eygen sin.
Gelijck als mensch en mensch verschillen in de leden,
Soo is oock mensch en mensch verscheyden in de seden;
Gelijck als mensch en mensch verschillen in de spijs,
Soo heeft een yder mensch een onderscheyden wijs'.
Hierom dient onse vrou ten naeusten op te wegen,
Waer toe haer bet-genoot is uytter aert genegen,
Wat hem tot vreughde treckt, en wat hem weder quelt,
En waer hy soete lust of wangenoegen stelt.
Wel aen, gebuyghsaem hert! leert uwen hoeder kennen,
Leert met uw gansche doen aen hem alleen gewennen;
Want, als uw rechterhant is met den man gepaert,
Soo dienje van gelijck te trouwen sijnen aert.
Sy, die uyt echte sucht heeft eenigh welbehagen,
Den naem van haren man voor alle man te dragen,
Dient, met gelijcke lust, te toonen metter daet
Dat sy de vrouwe-plicht niet in den naem en laet.
Die uyt haer ouders huys is tot den man getreden,
Dient in haer ouders huys te laten hare seden;
Die by een echten man ter neder is geset,
Dient wat de man gebiet te noemen hare wet,
Daer is geen beter dingh om herten in te winnen,
Als tot sijn even-mensch te neygen met de sinnen;
Die naer een weerden vrient kan buygen sijn verstant,
Maeckt door een gunstigh hert een onverbroken bant.
Amphion was gesint tot dichten ende schrijven,
Maer Zethus nam vermaeck de bosschen af te drijven;
Het was een wijt verschil, en soo verscheyden aert
En konde (soo het scheen) niet lange sijn gepaert.
Maer als Amphion sagh, dat sijn gedweege seden
By Zethi wilden geest niet konden zijn geleden,
Hy leyt de Cyter af, en, met een volle macht,
Packt netten opten hals, en geeft hem op de jacht.
Een vrient moet om een vrient een out gebreck verlaten,
Een vrient moet om een vrient sijn eygen wesen haten,
En worden dat hy is; een vrient moet om een vrient
Vrywilligh onderstaen, oock dat hem niet en dient.
Noch vorder moet de vrou haer sinnen leeren buygen,
En door een willigh hert de nijders overtuygen;
Een sacht, een vlijtigh oogh, een reyn en stil gemoet,
Dat is, o jonge vrou! uw beste bruylofs-goet.
Andromache, van outs in dese deught gepresen,
Socht, in haer gansch bedrijf, van éénen sin te wesen
Met Hector haren man; sy was, uyt eyger aert,
Afkeerigh van de krijgh, en van geweer vervaert;
Maer als sy wert gewaer, dat Hector was genegen,
Om met een swacke lans en met een blancken degen

Te rennen door het velt, toen boogh haer gansche ziel
Tot al wat Hector prees, wat Hector wel geviel.
Sy quam met eyger hant sijn felle peerden streelen,
Sy hingh hun om den kop haer eygen hooft-juweelen,
Sy stack op sijnen helm een hupschen vederbos,
Sy bont sijn wapen vast, en ded'et weder los;[1]
Sy liet een sijden keel met enckel gout bordueren,
Dat vloogh, wanneer men sloegh, te Troyen op de mueren;
Sy bracht hem sijn geweer, en sprack met kloeken moet:
Keert weder, edel sweert, zat van Achillis bloet!
Sy liet aen sijne lans haer eygen sluyer swieren,
En stack een geestigh woort op alle velt-banieren;
Sy ded' hem uytgeley tot aen de buyte-vest,
En gaf hem, voor de foy, een kusjen op het lest.
Dit heeft den vromen helt soo bijster wel bevallen,
Dat hy de wijse vrou hielt verre boven allen,
En ofse wat te groot aen d'een en d'ander scheen,
Sy docht hem wel te pas, ja, schoonder als Heleen[2].
Wanneer een herders kint, door soete min ontsteken,
Koomt groeten met gesangh Eleusis klare beken,
En speelt een geestigh liet, of singht'et met den mont,
Het water is beroert en bobbelt uyt den gront[3];
Het water staet en bruyst, en wort om hoogh gedreven,
Het water huppelt op, en krijght een ander leven,
Het water borrelt uyt, en maeckt een bly gebaer,
Als of'et door het spel tot vreught getogen wraer.
Maer als dan wederom de mousel koomt te swijgen,
Soo laet de koele beeck haer bobbels nedersijgen,
En staet dan weder stil; dit sy een vrouwen beelt,
Die door en met den man, en anders niet en speelt.
Leert stonden, jonge vrou, leert tijden overwegen,
En jockt wanneer de man tot jocken is genegen;
Maer hout u weder in, en voeght u naer den eys,
Wanneer hy besich is met eenigh hoogh gepeys.
Een vrou van soeten aert heeft over al te poogen,
Te sijn met haren man gelijck twee menschen oogen,
Door éénen geest bestiert: al waer het eene siet,
Daer is 't van stonden aen, dat oock het ander schiet.
Al is de spiegelkas verciert aen alle kanten
Met perels, edel gout, ja fijne diamanten,
Soo maer het duyster glas geen beelt te recht en wijst,
Soo komt'er niet een mensch die glas of spiegel prijst.

1) Et galeam capiti quae daret, uxor erat. Ovid.
2) Omnibus Andromache visa est spaciosior aequo, Unus qui modicam diceret, Hector erat. Ovid.
3) Solinus cap. 11. in Halesinâ, sive (ut alii malunt) Eleusinâ regione, inquit: fons, alias quietus & tranquillus, eum siletur, fi insonent tibiae exultabundus adcantum elevatur, &, quasi miretur dulcedinem vocis, ultra margines intumescit. Vide ad hoc Aristot. cap. 51. & 52. de Admirand.

Al is een jonge vrou aen alle kant behangen
Met ketens om den hals, met perels om de wangen,
   Noch is'er geen juweel, dat haer vercieren kan,
   Indiense niet en toont het beelt van haren man.
Een spiegel moet het al vertoonen naer het leven,
Moet aen een bly gelaet een vrolick schijnsel geven,
   Moet treurigh wijsen aen een die verdrietigh siet,
   Os soo haer dat ontbreeckt, soo deught de spiegel niet.
Een wijf van rechte stof behoort, in alle stucken,
Den sin van haren man ten nausten uyt te drucken;
   Het is een groote deught, een ciersel van de bruyt,
   Haer man te drincken in, haer man te drucken uyt.
Geen vrou en heeft de macht haer plichten uit te wercken,
Als die haer heest gestelt om neerstigh aen te mercken
   Den aert van haren man; maer wie haer des verstaet,
   Heeft als een vaste peyl daer sy op t'seyle gaet.
Ick hebb' een soete vont op dit geval gelesen,
En siet, dat iemant weet kan yder dienstigh wesen:
   Daer was een seker man, gants veerdigh tot de spijt,
   En (dat het slimste was) het duerde langen tijt;
Een die geen kennis had van sijn onsoete kueren,
En konde by den mensch als geenen tijt gedueren;
   Sijn wijf des niet-te-min misprees hem nimmermeer,
   Maer (wie hem tegen was) verhief hem wonder seer.
De gront dient aengemerckt: de man, van sware saecken
By wijlen los gestelt, nam sonderlingh vermaecken
   Te dichten eenigh vers; dit was hem groote lust,
   En, schoon hy was beroert, hy vont hem dan gerust.
Hier op wist dese vrou met alle vlijt te letten,
En, naer de tijt gedroegh, haer dingen aen te setten;
   Des, schoon hy menighmael ontstack gelijck een vlam,
   Hy werd, door haer beleyt, soo mack gelijck een lam.
Sy wist in dit geval een rijmtjen in te brengen,
Sy wist van stonden aen in haeren praet te mengen
   Een liet of kluchtigh dicht, by hem wel eer gemaeckt,
   En siet, daer was de man als aen het hert geraeckt:
Het onweer was gedaen, hy kreegh een ander wesen,
Daer quam gelijck een son hem in het breyn geresen,

En scheen door al het huys. En siet, op desen gront
Soo was 't, dat al het huys in goeden vrede stont.
Wat quaet en kan de vrou niet in het huys verhoeden,
Die maer een sachten aert kan in den boesem voeden!
't Is wonder wat men doet, en door de reden werckt,
Als yemant met bescheyt op alle dingen merckt!
Wat is doch van de mensch! om kleyne vysevasen
Siet iemant menighmael de gansche buerte rasen;
Hoe dickmael om een woort, om ick en weet niet wat,
Rijst tweedracht in het huys, en oproer in de stadt.
De daet die wijst'et aen, dat even groote dieren
Verschricken, hortigh zijn, en uytermaten tieren,
En als men naderhant de rechte gronden siet,
Dan is 't een wint, een damp, een mist, een enckel niet.
Geen elephant en kan een witte doeck verdragen,,
Het kraeyen van een haen, dat kan een leeuwe jagen,

Indien men in het wout maer eens den trommel roert,
De tyger wort terstont met dulheyt omgevoert.
Men hoort'et over al, dat ja, geringe saecken,
Oock by een deftigh man, geen kleyne roeringh maecken:
Door ick en weet niet wat is menigh hooft verdraeyt,
Door ick en weet niet wat is menigh hert gepaeyt.
De mannen meestendeel, soo maer de vrouwen willen,
Sijn licht in rust gebracht, en in der haest te stillen,
Alleen dient by het wijf in alle vlijt gelet,
En wat een man beroert èn wat hem weder set.
Wat dient'er veel geseyt, of veel te zijn geschreven?
Of voor het echte volck veel boecken uytgegeven?
Het beste dat het wijf van iemant leeren kan,
Is sacht, is vreetsaem zijn, en heulen met den man.
Ick segge noch eenmael tot alle jonge vrouwen,
Ick segge voor besluyt: leert desen regel houwen,
Staet niet op eygen breyn; keert uwe sinnen om,
En weest aen uwen man een rechte sonneblom.
Ick acht, ghy kent de plant: sy laet haer nederdalen
Soo haest de sonne neyght; sy groet de gulde stralen
Soo haest de sonne rijst; sy leeft in haren vrient:
Ghy, weet dat met den man juyst soo gehandelt dient.
Ick vreese, dit begin sal u verdrietigh schijnen,
Maer treet wat dieper in, het bitter sal verdwijnen;
Niet dat een jongen of soo in de lenden pranght,
Als dat het eerste jock hem aen de leden hanght.
Alwaer men iet begint, daer sijn bedroefde banden:
Het vyer geeft bitschen roock, eer dat het komt te branden,
Maer die met soet gedult blijft sitten in de schouw,
Wort, na een kleynen tijt, verlaten van de kouw.
Siet my de lieden aen, die in de mijnen wercken:
Waer valt haer eerste sweet, als op de rouwe sercken?
Noch dient hier evenwel de moeyte niet geschout,
't Is steenigh boven op, maer onder leyt het gout.
Wy vinden in 't gemeen, dat alle soete dingen
Ontrent den eersten trap haer bitter mede bringen;
Ick raede niet-te-min, gelijck een trouwe vrient,
Dat om een suer begin, geen soet gelaten dient.
Al straelt de felle bie, het sap van honighraten
En wort noch evenwel niet onder haer gelaten;
Of schoon de purper-roos oock dichte prickels biet,
De vrijster onderwijl en laet het plucken niet.
Al is de gansche noot bekleet met harde schellen,
Men plagh des niet-te-min haer kernen uyt te pellen;
Al is de nieuwe trou niet sonder droeve pijn,
Koom naerder, jonge bruyt, het sal u beter zijn.
De liefde baert gedult, en haet het leppigh spreken,
De liefde duyckt en swijght, de liefde deckt gebreken,
De liefde weert geschil en ander ongeval,
De liefde, jonge vrouw, de liefde recht'et al.
Ghy hebt in uw beroep een wesen aengenomen,
Daer liefde dient te zijn, daer liefde dient te komen,
Daer liefde sonder end moet wassen alle tijt;
Het trouwen is een werck de liefde toegewijt.
Maer hier nu dient besorght, uw liefde niet te gronden
Os op een aerdigh lijf, of op de kloecke vonden

Van eenigh menschen breyn, of op een losse vreught,
Die van de weelde spruyt of bortelt uyt de jeught.
Ghy wort uw weerde lief door liefde toegedreven,
Om dat hy is uw deel van Gode toegeschreven;
Laet dat uw baken zijn, en siet, o lieve, siet,
Niet wat hy weerdigh is, maer wat u God gebiet[1].
Dat is de rechte gront, waer op de swacke vrouwen,
Waer op besette mans haer liefde moeten bouwen;
Wat sucht dat eenigh mensch op aertsche dingen stelt,
En is maer wacke sneeu die van den regen smelt.
Is dan misschien uw deel noch handigh in de leden,
Noch deftigh in beleyt, noch abel in de seden,
Maer rou en sonder geest, oock dickmael ongesint;
Hy dient noch evenwel in God te zijn gemint,
Om God te zijn gelieft; hy dient te zijn gedragen,
Dat is in uw beroep des Heeren welbehagen;
Seght dan, hoe dat'et ga: dit is mijn eygen lot;
Die haren hoeder eert, vereert oock haren God.
Wat is'er menigh ampt groot, achtbaer, hoogh-verheven,
Niet om der menschen wil, aen wien het is gegeven;
Maer om den staet alleen! ghy, eert dan uwen vrient,
Om dat'et God beveelt, al is'et onverdient.
Het sal uw swacke ziel geweldigh konnen helpen,
En dickmael in verdriet uw droeve tranen stelpen,
Indien uw Christen-hert geduerigh voelen kan
Den hemel in het huys, en God in uwren man.
't Is dwaesheyt iet te doen als God' alleen ter eeren,
Om dat ons aerts bedrijf soo licht kan ommekeeren,
Soo licht kan overgaen van vreughde tot verdriet,
En wie vint immer troost die op de werelt siet?
Ghy, voeght u naer uw deel, en doet sijn wel-behagen,
Niet slechs in eenigh deel, of op gesette dagen;
Maer staêgh, en over al; ten ware sijn gebod
Gingh buyten uw gemoet en tegen uwen God:
Want als een echte vrou haer niet en laet bewegen
Ten goede van den man, dan als het is gelegen
En juyst wanneer het past; soo is haer gansch bedrijf
Geen dienst voor haren vrient, maer eygen tijtverdrijf.
Des roep ick op een nieu: leert even quade slagen
Verwinnen met gedult, en sonder morren dragen;
Weest sacht in uw gebaer en stille van gemoet,
En hout dat ghy den Heer met lijden hulde doet.

1) Ce qu'est le cerveau aux nerfs, ou la foye aux veines, on le coeur aux arteres; celà mesme est l'amour de Dieu aux amitiés humaines; c'est à dire filets & branches, qui en dependant; ce divin amour n'y estant point, les amitiés ne sont point amitié, mais une conspiration, un accort à discorder avec Dieu; amitiés sondées sur le plaisir ou sur le gain, qui cessent quand les plaisirs perdent leur goust par l'aage, ou quand le profit diminue, ou n'est point egalement distribuée. Mais les amitiés fondées sur l'amour de Dieu, sont fermes, parce qu'elles sont fondées sur un fondement aafenré. Molin. de l'amour de Dieu au 3. degré.

God heeft van eersten aen, toen Eva wert geschapen,
De stoffe tot de vrou uyt Adam willen rapen;
Ten eynde dit gespan, door echte min gepaert,
Mocht eens en eenigh zijn, en van gelijcken aert.
God kon het eerste vlees ten vollen onderscheyden,
En uyt bysonder stof de vrouwe toebereyden;
Maer des al niet-te-min het teere vrou-geslacht
Is voor den man gemaeckt, en uyt den man gewracht:
Geen dier en heeft de macht sijn eygen brant te blusschen,
Geen lip en heeft vermaeck sijn over-lip te kussen;
Geen hant en wast haer selfs, geen mensch en is geheel;
Een ieder is maer half, en soeckt een tegen-deel.
Wanneer een gave slangh in stucken is gesneden,
Sy wispelt in het sant, en soeckt haer eerste leden,
Sy wringht haer sonder rust; soo gaet'et met den mensch,
Hy woelt, tot dat hy vint sijn deel, sijn eerste wensch.
Siet, wat een wonder dingh! wie kan de diepe vonden
Van Godes hoogh beleyt met reden ondergronden,
En wegen naer den eysch! het wijs is haren man
Vry naerder ingelijft als yemant dencken kan.
De man heeft wederom, en uyt gelijcke reden,
Gemeenschap aen de vrou, en hare gansche leden;
Hy vint in sijn gemael sijn vleys, sijn eygen been,
En hierom is geseyt: sy twee die worden een.
Al wat een geestigh breyn, na langh bedachte reden,
Na hoogh en diep gepeys, hier over mochte smeden;
Al wat een reyne sucht kan worden toegepast,
Dat leyt in dese spreuck in eenen hoop getast.
Wie haet sijn eygen vleys? wie salder oyt krackeelen
Met eygen ingewant, met aengebore deelen?[1)]
Hy is in volle daet van reden asgewent,
Die met een vinnigh hert sijn eygen leden schent,
Hoe wel sou alle dingh met echte lieden tieren,
Indien men over-hant sich wilde leeren vieren!
Indien het wijs den man, de man verdroegh het wijf,

1) Ubi qaeso propior animorum conjuuctio, ubi certior fiducia quàm in matrimonio, quum utergue volens se tradat in potestatem alterius, sibi quodammodo adimens jus sui corporis? Erasm. de Christ. Matrim.

Niet als een slaep-gesel, maer als een eygen lijs[2].
Gewis soo eens het volck de kracht van dese reden
Wou printen in de borst, en mengen in de zeden,
Ten ware nut of noot te brengen eenigh licht
Os tot het mans beroep of aen de vrouwe plicht:
Maer nu men onse jeught siet in de tochten woelen,
En van de ware trou geen rechte gronden voelen,
Soo dient het oude woort haer dickmael aengeseyt,
Niet als een nieuwe wet, maer op een nieu bereyt.
Doch eer wy vorder gaen, soo dient het wijf te letten
Dat wy niet soo gemeen haer desen regel setten,
Als offe, sonder feyl en op een juysten draet,
Moest passen op den man, oock schoon hy qualick gaet;
Neen, dat is niet gemeent, geen wijf en is gebonden
Te heulen metten man tot aendeel van de sonden:

2) Abraham seyde tot Loth: Laet ons niet twiften, want wy sijn broeders. Genes. 13. 8. Maer man en vrou moeten seggen: laet ons niet twisten, want wy zijn een.

Maer in het tegendeel, soo dient te zijn betracht
Dat, wie van beyde doolt, te rechte zy gebracht.
Doch hoe een snege vrou moet haren heer vermanen,
Daer staet een breeder wegh na desen toe te banen;
Hier zy alleen geleert, dat niet als in het goet,
Het wijs haer met den man te samen voegen moet.
Noch is'et niet genoegh; want in verscheyde saken
Die middel-matigh zijn, of immers niet en staken
De banden van de tucht, moet even nu en dan
Het wesen van de vrou niet hellen naer den man.
Neemt, dat een kackerlack, in weelden uytgelaten,
Is besigh alle tijt met jocken en met praten,
Of dat een vyser hoost is soo geweldig swaer,
Als of hy uytter aert een ziele-pijnder waer:
Moet stracx daerom het wijs naer malle weelde jagen?
Os door een eeuwigh leet haer eygen herte knagen?
De wijse segge, neen. En vreught èn droeve pijn
En staet niet alle tijt om nagedaen te zijn.
Koomt naerder, sangh-godin, en opent uwe gronden,
Door eenigh sinne-beelt, of diergelijcke vonden,
Stelt wat ghy seggen wilt eens in den lichten dagh,
Op dat een jonge vrou uw sin beseffen magh:
Wie met een veerdigh schip wil over water zeylen,
Dient in gelijcke maet de ladingh af te deylen;
Want soo het over kant, of sijde-lastigh helt,
De reyse dient gestaeckt, of immer uytgestelt.
Vraeght yemant wat het schip in desen wil bedieden?
Het is een evenaer voor nieu-getroude lieden:
Wil man, wil echte wijs vervullen haren plicht,
Sy dienen even staêgh te sitten in 't gewicht[1].
Indien een quistigh man speelt over al de gilde,
Ghy, moeder van het huys, en zijt dan niet te milde;
Of soo misschien uw man de beurs geduerigh sluyt,
Soo geeft, wanneer het dient, een weynigh ruymer uyt.
Indien hy wat te licht tot morren is genegen,
Soo laet uw soeten aert sijn stuerheyt overwegen[2];
Of gaet hy wat te sacht, of ick en weet niet hoe,
Soo maeckt, dat uw beleyt daer peper onder doe.
In 't kort', het echte paer dient over-hant te leven:
Al wat hier iemant schort, dat moet daer iemant geven;
Het soet versacht het suer, het suer dat wett' het soet;
Soo is 't, dat hier de kock de sauce mengen moet[3].
Gelijck het bly gesangh, door ongelijcke stemmen,
Doet, ieder die het hoort, in soete vreughde swemmen;
Soo wort het echte bed, door vriendelicken strijt,
Ten goede van het huys de liefde toegewijt.
Waer iemant gasten noot, daer is het nut te letten
En hoe èn waer het volck aen tafel is te setten;
Geen mensch en is soo wel met spijs en dranck gedient,

1) Non semper similia similibus in matrimonio congruunt. Si juvenis erit naturâ lentior, conveniet sponsa vigilantioris ingenii. Si sponsus erit profusior, conveniet nxor frugalior, & ad rem ervandam attentior. Rursus, si juvenis erit ardentioris ingenii, accommodabitur puella temperatioris naturae, ut pro tempore norit cedere & obsequi. Erasm. de Christ. Matrim.
2) Ut aqua vino admixta reddit illud moderatius, & sobriae nymphae deum temulentum compessunt; sic in matrimonio fervorem mariti uxor tepida teraperet.
3) Eyeren met beyeren (seggen de Zeeuwen) is den huwelijken staet.

Dan als hy by hem vint een soeten tafel-vrient.
Men vint schier yeder hooft verscheyden in de seden:
Hier tongen wel bespraeckt, daer monden sonder reden,
Hier iemant geestigh mal, en meester in het jock,
Daer iemant sonder vreught, en swaer gelijck een block.
Indien het stilste volck is over hoop geseten,
Soo wort in dat gewest de soete vreught vergeten;
Indien het vrolick deel is op een ander sy,
Soo wort de maeltijt woest, en ongeregelt bly.
Ghy daerom, sijt ghy weert, leert alderley manieren
Vermengen naer den eysch, en onder een schakieren;
Ten is niet even veel hoe iemant gasten set,
Dus hout in dit geval de Griecksche tafel-wet.
Het ware wonder nut, dat, als'er iemant troude,
Men op gelijcken voet de paren schicken woude;
Of soo ghy hebt alreets uw echte wederpaer,
Soo stelt noch in het huys een rechten evenaer.
Dit dient den man geseyt, dit dient het wijf te weten,
Dit dient voor eens geleert, en nimmer meer vergeten;
Dit dient, al eer men vrijt, te voren overdacht,
Dit dient wanneer men trout, en alle tijt betracht.
God heeft op dese wijs' en om gelijcke reden,
Gevoeght het gansche lijf, getempert onse leden:
Niet verre van het oir, dat noyt en wort geroert,
Daer wort het wacker oogh geduerigh omgevoert.
De buyck en sijn gevolgh, die niet en kan bejagen,
Wort van de snelle voet gewilligh omgedragen,
De hant is 't die het raept, de vuyst, die neêrstigh wint
Al wat de tant verbreeckt, en wat de mont verslint.
't Is nut, dat echte liên haer saken overmereken,
Om na den rechten eysch haer plichten uyt te wercken:
De man moet op de straet om sijnen handel gaen,
Het wijf moet in het huys de keucken gade slaen.
Men vint een selsaem lant, daer slechts alleen de wijven
Oock met het buytevolck den ganschen handel drijven;
De man die broelt in huys, en moeyt hem met het kint,
De man let of de meyt eenparigh garen spint[4].
Daer sijn oock vlecken selfs in onse kust gelegen,
Daer vrouwen handel doen en groote saken plegen,
Ja reysen overal, terwijle dat de man
Sit ledigh, sit en troeft ontrent een volle kan[5].
Met oorlof, wie het raeckt, het sijn bekaeyde streken,
Die van het oude recht sijn bijster afgeweken,
Waerom doch mans bedrijf de vrouwe toegepast?
Sy is het swackste deel, haer dient de minste last.

4) Mela descriptor orbis, memoriae prodidit in partibus quibusdum AEgypti mulieres solitas obire, munia extra domum, nempe forum ac negotia, viros domi spensa ac curam rei domestica.
5) Quin & in Bataviâ mulieres multum exercent mercimonia, viri potant. Ludovic. Vives lib. de Offic. Mariti, cap. de Domi.

Het vlijtigh straet-gewoel wort in den man gepresen;
Maer in een teere vrou een stil en sedigh wesen[1)].
Ghy, reyst dan, neêrstigh man, en past op uw gewin!
Ghy, set u, jonge vrou, en let op uw gesin!
Ghy, let op uw bedrijf, en alle kleyne baten,
En wilt u op de winst niet al te seer verlaten;
De man is wel het hooft, die groote dingen doet,
Maer die het evenwel niet al begraeyen moet.
Ick wou, dat overal de jonge vrouwen wisten,
Hoe veel, oock in het kleyn, een vrouwe kan verquisten:
't Is wint, dat eenigh man sijn hooft geduerigh breeckt,
Indien, o jonge vrou! uw hant geduerigh leeckt[2)].
Al wat de man vergaert, dat kan het wijf verstroyen;
Al wat de man verspaert, dat kan het wijf vermoyen:
Al wat de man bejaeght door lastigh hant-bedrijf,
Al wat de man bekoomt, dat spilt een quistigh wijf.
Ghy, die voor desen tijt niet recht en hebt geweten
Hoe dat het vrouwen ampt hier dient te zijn gequeten,
Koomt, hoort den goeden man, dien ghy hier onder siet
U spellen uwe les, en klagen sijn verdriet:

Al draegh ick, wat ick magh, noch deught'et niet met allen,
Mits een die mede draeght, het pack wil laten vallen:
Mijn hulp is mijn belet; mijn troost is mijn verdriet;
Mijn vlijt is sonder vrucht; mijn sweet en gelt'er niet.
Of wel die voren gaet sich quijt ten alderbesten,
't Is al maer hoy gedorst, als 't hapert aen den lesten;
Al spant een rustigh knecht twee peerden in de ploegh,
Soo 't een maer qualick wil, het gaet'er slecht genoegh.
Siet, als'er eenigh dingh twee menschen is bevolen,
Een die te rugge treckt, doet sijnen macker dolen:
Al is uw kloeck beleyt gegront op wijsen raet,
Noch hanght'et altemael aen uwen mede-maet.

1) Celebre exernplum est, quod Dictys Cretensis refert, Penthesileam Amazonum reginam, ex decreto exercitus Graecorum, seminecatam ex equo ab Achille deturbatam, in Scamandrum fluvium praeeipitatam, quonium naturae sexusque conditionem superare fuisset ausa. Dict. lib. 4. de bell. Trojan. Chacun doit considerer en son ordre quel rang qu'il tiene. & estudier à le bien garder sans y rien troubler. Viret.
2) Light gaynes make heavye purses. Engelsch spreeckwoort.

Onthout my dese les, ghy vrouwen ende mannen,
Die met den echten bant zijt aen het huys gespannen:
  Hout uw bescheyden deel, en draeght gemeene last,
  Het gaet de leden wel als d'een hant d'ander wast.
De man is mette vrou gelijck twee mole-steenen,
Die onderlingh behulp malkander moeten leenen;
  Want als'er een ontwijckt, of sijn bewegen staeckt,
  Of schoon de tweede maelt, daer wort geen bloem gemaeckt.
Indien het nu gebeurt, dat in het echte leven
Uw man, door vreemde sucht, wort van den wegh gedreven,
  En uyt een eygen sin wil dingen onderstaen,
  Die sonder reden sijn, of uyt den regel gaen;
Ghy, in het tegendeel, in seden onderscheyden,
Wenst, uyt een reyn gemoet, hem af te mogen leyden

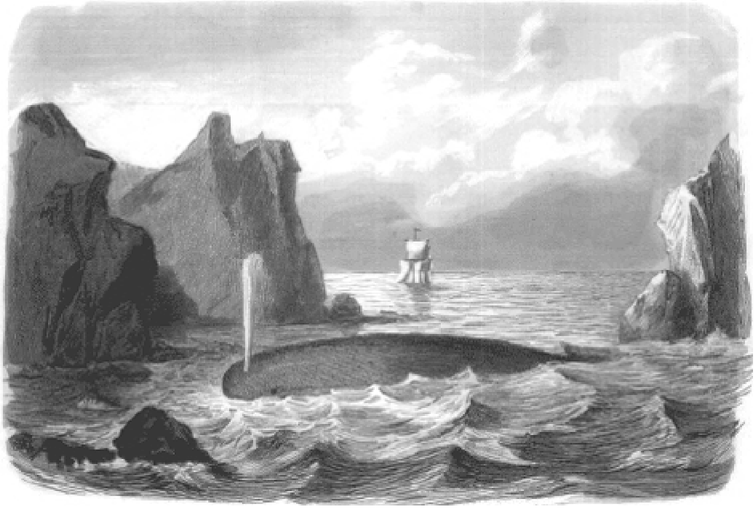

Van dat hem qualick voeght; soo dient voor eerst bedacht,
Hoe dat de rechte tucht dient uyt te sijn gewracht:
Os schoon ghy menighmael siet eenigh dingh gebeuren,
Dat, tot gemeene rust, is dienstigh af te keuren;
En kant'er evenwel niet hortigh tegens aen,
Maer wil het gansche stuck te voren overslaen.
Let eerst of uw gepeys bestaet in goede reden,
En dan seght uw belangh by wijse van gebeden,
En niet door onverstant of door een hart gebod;
Het wijf dat heerschen wil kant tegens haren God.
En dan noch evenwel en mooghje niet vermanen,
Wanneer uw weerde vrient door onbesuysde wanen
Is den geest beroert; ontrent een kranck gesicht
En dient geen sonne-schijn, geen aengesteken licht.
Als 't water is geroert, men laet'et weder sincken,
Eer dat'er iemant pooght te putten of te drincken:
Hy doet een quade slagh, die aen de sweere nijpt,
Eer dat de puyst geneest of dat het etter rijpt.
Abigel heeft de gront van dese kunst geweten,
Die, eer het hoofdigh nat in Nabal was geseten,
Hem niet met al en sey; maer gingh hem dapper aen,
Als hem èn wijn èn slaep was uyt het hooft gegaen.
Abigel, soo het schijnt, heeft eerftmael uytgevonden,
Hoe dat een korsel hooft dient in te sijn gebonden,
Te weten: na de wrock, en na een soeten slaep,
En als het moedigh hert is dwee gelijck een schaep.
't Is dienstigh in het bed uw man sijn les te seggen,
Hy moet daer, hoe het gaet, in stilte blijven leggen;
Sijn geest heeft dan gerust, en hy is nuchters monts,
Noyt beter huys-vermaen als in het sachte dons.
Ghy, leert dan uwen vrient in heete tochten mijden,
En tast hem nimmer aen als op bequame tijden;
En, als 't reden eyst, soo kiest een stil vertreck,
En doet, op dese wijs, een sedigh huys-gespreck:
'Ick weet, het is geseyt een langen tijt geleden,
Ick weet, het is geseyt niet sonder groote reden,
Dat, wie sijn rijcker geeft en wie sijn wijser leert,
Is uyt een sotten waen van wijsheyt afgekeert;
Ick weet, hoe God den man heeft boven ons verheven,

Heeft aen sijn edel breyn een hooger aert gegeven;
   Ick kenne mijn gebreck, en evenwel nochtans
   Soo is een swacke vrou oock dienstigh aen de mans:
Wien is'et onbekent, dat oock geringe knechten
Den heere van het huys by wijlen onderrechten?
   En dat oock menigh Vorst sich niet en heeft geschaemt
   Dat onder sijnen raet een vrouwe was genaemt?
Als Sara was gesint om Agar wegh te drijven,
Haer man in tegendeel die wilse laeten blijven,
   En dat'er menigh woort hier over was ontstaen,
   Siet, Abram liet de maeght en haeren sone gaen.
De groote Nahual[1)], uyt vreese van te missen,
Gebruyckt tot sijn geleyt een van de minste vissen,

1) Nahual is een naem van een Walvisch, van de welcke siet Ortel in Islandia.

En dat noch als het dier ontrent de drooghte koomt,
En voor een dorre strant of harde klippe schroomt.
Het muysje van der zee koomt voren uyt gevaren,
En vint een goeden wegh, oock midden in de baren;
Siet, hoe het kleynste dier oock mette saken doet,
Het leert het grootste beest hoe dat het swemmen moet[1)]
Hier uyt wort dan gemerckt, hoe dat oock kleyne dingen
By wijlen raet en hulp tot groote saken bringen;
Ghy, denckt dat oock een vrouw, al isse wonder slecht,
Een kloeck en deftigh man by wijlen onderrecht.
Laet my dan, weerde vrient, uw sinnen heden stieren,
Laet my doch heden sijn een van de minste dieren;
Misschien soo kan het sijn, dat ick in dit geval
U eenigh driftigh sant of rotse wijsen sal.'[2)]
Uw man aldus gemaent sal ja, de soete klachten
Ontfangen met bescheyt, en naer de reden achten;
Waer is van hondert een soo dom en onbeleeft,
Die aen een tijdigh woort het oore niet en geeft[3)]?
Wie sal met beter aert het manne-breyn bewegen
Als sijn geminde vrou? die, naer het is gelegen,
Hem leyden, overgaen, en onderwijsen mach,
Os door een deftigh woort, of door een soeten lach.
Hoe menigh rou gesel, door boose lust gedreven,
Heeft door een snege vrou begonnen beter leven?
Hoe menigh selsaem hooft, vol grilligh onverstant,
Is door een deftigh wijf gehouden in den bant?
Der Longebarden vorst, uw man, Theodelinde!
Werd dwee, gelijck een lam, om dat hy u beminde;
Het was uw wijs beleyt, dat hem de deughden prees,
Het was uw soete mont, die hem de reden wees.
Ataulphus was gesint out Romen af te breken,
Om sijn geduchte maght te wijder uyt te steken;
Het voorstel van den man geleeck een stale wet,
En noch heeft sijn gemael de boose daet belet;
Noch heeft het geestigh wijf den helt alsoo belesen,
Dat hy in korten tijt ontsingh een ander wesen;
Want hy, die van den haet te voren was gevat,
Werd hoeder van het volck, en vader van de stadt.
't Is boven al gemerckt, dat even door de vrouwen
Veel mannen over al sijn aen de siel behouwen,
Sijn van haer ongeloof (siet wat een heiligh werck!)
Gekomen tot den Heer, en tot de ware kerck.
Juguldis soete tael heeft uytte doot getogen
Den Gotschen overheer; Clothildis heeft bewogen
Clovys, den Franschen held, te vesten sijn gemoet
Op Godes nieu verbont, in Christi weerde bloet.
Ghy, siet dan jonge vrou! hoe dese soete plichten
Ten hooghsten dienstigh sijn om uwen man te stichten;
En efter dient het stuck niet aen te sijn geleyt
Als op een vaste peyl van noodigh onderscheyt.
Daer sijn verwaende mans, vol ongetemde vlagen,

1) Balena, quando praegandi superciliorum pondere obrutis ejus oculis videre instantia saxa non potest, Musculo duce utitur, qui praenatet, & viam demonstret oculorum vice. Plin.
2) Foeminarum praecepta saepe maritos juvant. Nam, ut caeteras omittam, Pompeja Plotina incredibile dictu quam auxerit gloriam Trajani. Aurel. Victor.
3) Blanda mulierum Rhetorica quidvis obtinet. Richter, in axiom. historic.

Die niet een deftigh woort van iemant konnen dragen;
   Want soo maer eenigh mensch van hare feylen spreeckt,
   Het schijnt dat hun een mes tot in het herte steeckt.
Vermijdt dan, wijse vrou, in uw gespreck te treden,
Of eerst, kent uwen man, en sijn geheele seden,
   En soo hy grilligh is, en van een fieren moet,
   Soo laet het spreken daer, en kiest een sachter voet.
Doet als een snege vrou, die op verscheyde stonden,
Had onverduldigh bloet in haren man gevonden,
   Die wist een beter wegh, en vry een soeter greep,
   Waerdoor sy haren vrient, oock sonder spreken, neep.
Want als'er eenigh dingh haer sinnen mochte quellen,
Soo ginghse met de pen haer klachte nederstellen;
   En, mits haer korsel man eens op een maeltijt keef,
   Soo was 't dat hem de vrou in deser voegen schreef:
‘Schoon ick niet verr' en ben, schoon brieven sijn gevonden
Om naer een vreemde kust te worden afgesonden,
   Vermits ick evenwel uw snelle tochten ken,
   Soo swijgh ick met den mont, en spreke door de pen:
Wy waeren gister noen tot uwen vader eten,
Daer ick, na sijn bevel, was over u geseten;
   Ghy weet, daer viel geschil, om ick en weet niet wat,
   By iemant van den hoop ten quaetsten opgevat.
Ick, met een stillen wenck, en sonder iet te spreken,
Bestont u met de voet een weynigh aen te steken,
   Op datje van den twist u wederhouden sout,
   En met het grilligh volck u niet vermengen wout.
't Is waer, ghy sweeght terstont, en liet de gasten blijven,
Maer dreeft uw tochten aen om tegen my te kijven;
   Het scheen, ick was te verr' uyt mijn bevangh gegaen,
   En siet, met onse twist was alle twist gedaen.
Uw vader nam een schroef, en hiet de knechten schinken,
En gingh op onse pays een vollen roemer drinken;
   Hy noode dees' en geen, hem na te willen doen,
   En dit gingh overhant bynaest de gantsche noen.
Ghy, die een jonge vrou had onder uw gebueren,
Vielt onderwijlen uyt in alle vreemde kueren,
   Haer man sat over haer, en sagh het speeltjen aen,
   Het scheen als of hy sprack: ey, laet de grillen staen!
Maer desen onverlet soo bleesje sitten malen
Met streken die ick weet, en niet en wil verhalen;
   Ick hadde sprekens lust, maer evenwel ick sweegh,
   Hoewel ick menighmael beschaemde wangen kreegh.
Neemt my ten besten af, dat ick een weynigh klage,
Van dat ick met verdriet in mijnen boesem drage;
   't Is uyt geen vinnigh hert, door tochten omgevoert,
   Maer uyt een rechte sucht die my de sinnen roert.

Hoe, sal een eerlick man op sijn geselschap kijven,
En met een ander wijf sijn dwase grillen drijven,
Oock daer het schamper volck den ganschen handel siet?[1)]
't Is seker weynigh eer, die ghy de trouwe biedt.
Een man van uwen staet, een man van uwe jaren,
En vocght'et immers niet onstuymigh uyt te varen;
En min noch dwaes te sijn, gelijck een jonge laf,
Ey, laet een andermael van dese grillen af!
Mishaeght u eenigh dingh aen my, of mijne seden,
Soo spreeckt wanneer het dient, en dat met goede reden;
Daer voeght geen lief of leet voor alle man geseyt,
En mal en wijs te sijn dient stil te sijn beleyt.'[2)]
Dit schreef de jonge vrou, en sonder iet te seggen,
Gingh in een stil geheym haer klachte nederleggen,
Een plaetse daer de man sijn beste sinnen bracht,
En op sijn innigh hert, of sijnen handel dacht.
Waer is'er eenigh mensch, soo rou en onbesneden,
Soo bijster onbeschoft, soo buyten alle reden,
Die met een nuchter hert, noch vers en ongestoort,
Sal nemen overdwers een ongesproken woort?
Hier is geen snarre stem, geen hevigh tegen-spreken,
Geen stuer of vinnigh oogh, geen honger om te wreken;
Hier is een stom geschrift dat geen gel uyt en heeft,
Als dat de leser selfs met eygen monde geeft.
Heeft dan uw weerde man van Nabals oude streken,
Dat niemant wagen derf om tegen hem te spreken?
Soo pleegh gesetten raet, en maeck een brief gereet,
Een pen, een wijse pen kan nijpen sonder leet.
Maer hier dient oock den man sijn lesse voorgelesen,
Ten eynde sijn gemoet gebuyghsaem mochte wesen;
Op dat, wanneer de vrou met goede reden sprack,
De man sijn tweede ziel niet voor het hooft en stack.
Hier is een gunstigh hert de gront van alle saecken,
Dat kan u, weerde man, de sinnen buyghsaem maecken,
Dat kan een sauce sijn, die, wat de vrouwe doet,
Die wat de vrouwe seyt, kan maken honig soet.
Draegh liefde, deftigh man, een liefde niet gebonden
Aen schoonheyt, dwase lust, of diergelijcke gronden,
Maer aen haer eerste wet, een liefde wonder sterck,
Niet op het sant gebout, maer op een vaste serck:
Een liefde, niet alleen gewassen op de tippen
Van uwen lossen mont, of op de bloote lippen,
Niet uyt de domme jeught of van het dertel bloet,
Maer uyt het middelpunt van uw beset gemoet:
Een liefde sonder end, een liefde met de jaeren
Niet laeger afgedaelt, maer hooger opgevaren;
Een liefde, tot besluyt, in Gode vast gegront,
En die in haer begrijpt het eerste trou-verbont.
Geen noot moet eenigh man van sijn geselschap scheyden,
Geen druck en moet het wijf van haren hoeder leyden,
Geen harde slavernij, geen onverwachten rou
En magh een vroom gemoet verswacken in de trou.

1) Le mari est sol, qui prend des querelles publiques avec sa femme, car si elle est bonne, il la doit favoriser, si elle est manvaise, il la doit souffrir, afin qu'elle ne devienne pire, Mare. Aurel.
2) Con la moglie non si dee gridare ne scerzare in presenza d' altri, perche l'uno é segno di pazzia, l'altro di schioccezza. Guazz.

Dit hebben soo betracht veel welgevoegde paren,
   Die, met een rechte sucht, ten vollen eenigh waren;
   Veel kan op dit geval hier worden by gebracht,
Maer één beleefde daet is weert te sijn bedacht:
Een herder uyt het wout, terwijl hy aen der heyde
   Sijn jonge geyten dreef, fijn oude schapen weyde,
   Sagh van een hoogen bergh, sagh in het lage dal,
Sagh onder aen de strant een droevigh ongeval:
Daer was een seker schip met roovers aengekomen,
   Die hadden Galathee sijn vrouwe weggenomen,
   Oock eenigh ander volck, dat onder aen de zee
Was vlijtigh aen het werck, en wies het jonge vee.
De droeve Celadon, die sijn geselschap kende,
   En sagh hoe al het volck sich van den oever wende,
   Sloeg op sijn droeve borst, en sagh den hemel aen,
En seyde: ‘lieve God, wat dient'er nu gedaen?’
Hy geest hem naer de zee, de tranen op de wangen,
   En riep: ‘hou vrienden, hou! hier is al meer te vangen;
   En scheyt niet van de wal, tot dat'er volle vracht
Is op het lant gerooft, en aen het boort gebracht.
Ghy hebt mijn echte deel, van Gode my gesonden,
   En scheyt, dat reyne sucht te samen heeft gebonden;
   Ghy scheyt het beste paer dat oyt het echte bed,
Dat oyt den hemel selfs te samen heeft geset.
Ey lieve, waerom dat? ey, laet ons weder paren,
   Soo magh uw snelle barck geluckigh henen varen;
   Niet, dat ick weder eysch mijn lieve Galathee,
Maer wensch benevens haer te varen over zee.
Neemt my oock in den boot, al moet ick dapper roeyen,
   Of harder dienst begaen, ten sal my niet vermoeyen:
   Neemt my oock in den boot, een kloeck, een rustigh man,
Die met een vollen wil een slave wesen kan;
Neemt my oock in den boot, al moet ick sijn geslagen
   En dienen evenwel, ick sal het willigh dragen,
   Ick sal het willigh doen: neemt my oock in den boot,
Of sooje niet en meught, soo schenckt my dan een loot!’
Dit seyde Celadon, en gaf hem in de baren,
   En bad al even-staegh om meê te mogen varen;
   De roovers sijn verbaest dat iemant tranen schreyt,
Om vast te sijn geboeyt, en wegh te sijn geleyt.
   Na langh en droef gepragh, men laet hem naerder komen,
   Men wijst hem na den boot, daer wort hy in genomen,
En, als de rouwe jeught sijn handen binden wou:
‘O bint my, sprack de man, aen mijn geminde vrou!
   Een knoop van soete min heeft my en haer omvangen,
   Laet hier oock éénen bant op onse leden prangen!’
Hy bid noch andermael, en biedt sijn rechter-handt,
En geeft hem mette vrou gewilligh aen den bant.

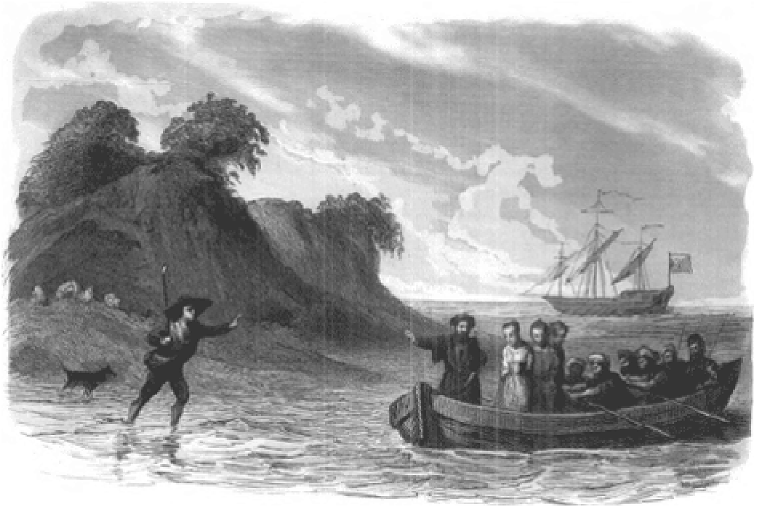

Het schip doet sijnen loop, en snijt de soute baren,
En komt in korten tijt te Thunis aengevaren;
Daer wort het lieve paer den koninck voorgestelt,
Den koninck alle dingh van eersten aen gemelt.
De vorst die prijst de daet, besiet de jonge lieden,
En toont met sijn gelaet haer gunst te willen bieden;
Hy laetse metter daet verlossen uyt den bant,
En maeckt van Celadon sijn eygen lijf-trouwant.
De trouwe wort geloont, en hy, die aen der heyden
Een bock, een schaep, een kalf, een geyte plagh te weyden,
Is hoeder van den prins, niet sonder grooten lof,
En, voor een vuylen stal, geniet het lustigh hof.
Ick wensch, geluckigh paer! ick wensch aen onse dagen,
Dat uwer over al de fame magh gewagen;
Ick wensche boven al, dat ons het trouwe bloet
Veel saets dat u gelijckt, veel kinders geven moet.
Noch dient uw trouwe sucht wat hooger opgeresen;
Op dat de wreerde trou verkreegh haer eerste wesen,
Verkreegh haer eersten glans; wel aen, trouhertigh man!
Treet vorder, en besiet waer trouwe reycken kan.
Indien het soo geviel dat, met te mogen sterven,
Ghy kondet seker heyl aen uw gemael verwerven,
Ghy moest, oock sonder schrick, u voegen totte doot,
Om haer, door uw bederf, te trecken uytte noot.
Ghy moest uw eygen vleys, uw lief en jeughdigh leven
Den onder-aertschen poel gewilligh overgeven;
Ghy moest uyt rechte sucht de kloecke daet bestaen,
Die Gracchus overlangh te Romen heeft gedaen:
Hy, na een vreemt gesicht van twee gepaerde slangen,
Die iemant van 't gesin had in het huys gevangen,
Gingh tot het eensaem volck dat sich hier op verstont,
En socht op dit geval te weten haren gront.
Een van den grijsen hoop gingh hem aldus gewagen:
Indien de manne-slangh koomt doot te sijn geslagen,
Eer dat het wijfje sterft, daer is geen twijfel aen,
Ghy sijt een seker lijck, uw leven heeft gedaen.
Maer soo integendeel het wijfje wort gegrepen,
Om nae den swarten poel van Acheron te slepen,
Soo weet dat uw gemael sal varen naer den kolck,

Die van de werelt scheyt het onder-aertsche volck.
Ghy, doet wat u behaeght, doch wilt u flucx bereyden,
Want, siet den hemel dreyght u in der haest te scheyden:
Denckt vry: wat God besluyt dat heeft een vasten gront,
En weet dat u alleen de keure wort gejont.
De man, na kort beraet op veelderhande saecken,
Meest hoe het sijn gemael sal na sijn leven maecken,
Laet stracx met eygen hant het wijfjen in de locht,
Op dat het wederom de ruymte kiesen mocht;
Maer in het tegendeel gaet in der haest belasten,
Het dier van mannen-aert met wapens aen te tasten;
Dit vordert Gracchus selfs, en stuwt de knechten voort,
En wort dus in de slangh met eygen wil vermoort.
Siet, wat een wonder dingh! na loop van weynigh dagen,
Siet, Gracchus is gegaen, en naer het graf gedragen;

Geluckigh is de vrou, die soo een man verkoor,
Rampsaligh is het wijf, die soo een man verloor.
't Sa, proeft aen dit geval, beproeft u, ware mannen!
Of u het edel hert is machtigh uyt te bannen
Den hooghsten dwingelant, de vreese van de doot,
Tot heyl en onderstant van uwe bed-genoot.
En soo ghy dan bevint dat uwe sinnen beven,
En schricken van den slagh, en snacken om te leven,
Soo hoort uw vonnis aen, en weet, tot uwer spijt,
Dat ghy tot heden toe, niet recht getrout en sijt.
Al die in dit geval haer teere leden vreesen,
En sijn geen echte mans, maer rechte pimpel-meesen;
Geen sucht van echte min en heeft'er rechten aert,
Daer iemant, als het gelt, sijn eygen leven spaert.
Hoewel dan eenigh lant van Gode wort geslagen
Met pest, en haestigh vyer, of diergelijcke plagen,
En dat uw weerde deel is van het quaet gevat,
Noch staet u geensins vry te vluchten uytte stadt.
't Is tegen uw verbont, en buyten alle reden,
Uw lieve wederpaer, uw vleys, en eygen leden,
Uw weerde tortelduyf, uw deel, en beste pant,
Te laeten in den druck, te laeten in den brant[1].
Al staet het iemant vry om wegh te mogen vluchten,
Als God de werelt plaeght met ongesonde luchten,
Geen man heeft echter macht, uyt vreese van de doot,
Te gaen in dit geval van sijne bed-genoot.
Indien ghy recht bemint, geen pest, of peper-koren,
Geen kool, of vierigh seer, hoe diep het is gesworen,
En kan in eenigh deel verswacken uw gemoet,
Want rechte liefde schopt de vrese met de voet.
Ghy, buyght dan voor den Heer, en wacht sijn welbehagen,
Hy biedt oock somtijts gunst te midden in de plagen,
En schoon ghy sijt besmet en van het vyer geraeckt,
Noch steunt op uwen God, hoewel de doot genaeckt.
Seght met den goeden Job: of wel sijn heete schichten[2]
My steken in de borst, en uyt de werelt lichten,
Of wel mijn innigh mergh wort in het vyer geroost,
God is mijn eenigh heyl, mijn onbesweken troost!
Indien ghy desen gront komt eenmael vast te leggen,
Soo weet ick niet een woort tot uw bericht te seggen;
Want die in sijn gemoet eens rechte liefde set,
En hoeft geen regel meer, hy is sijn eygen wet.
Ick keere wederom: de tonge van de vrouwen
Kan goet en weder quaet, kan vreemde dingen brouwen;
De tonge van de vrou, wanneerse bijster woedt,
Is doodelijck vergif, is enckel drakenbloet;
De tonge van de vrou, met soete min bestoven,
Gaet most, en honigh selfs, gaet alle soet te boven;
De tonge van de vrou, baert juyst gelijckse wil,
Of herten vol genuchts òf huysen vol geschil.
Wel aen dan, eerbaer volck! dewijle vloeck en segen
Is in het kleyn begrijp van uwe tongh gelegen,
Soo maeckt u voor het quaet een eeuwigh montgebit,

1) Maritum tempore pestis uxorem non debere deserere, & vice versa, multis asserit Christophorus Besoldus in tractatu de vitae & mortis consid. politica, lib. 2. cap. 2.
2) Etiamsi occiderit me, in ipso sperabo. Job. cap. 13.

En toomt met alle macht het ongetoomde lidt.
Veel sijnder onder u begaeft met schoone dingen,
En konnen evenwel geen losse tonge dwingen,
En konnen evenwel niet spreken soo het dient,
En konnen evenwel niet vieren haren vrient.
Het schijnt (wat vreemder dingh!) dat mannen en dat vrouwen
Noch leven onder een, noch huys en konnen houwen,
Als somtijts met een vlaegh van ick en weet niet wat,
Van d'een of ander sy, ten quaetsten opgevat[3].
Wie sagh in eenigh lant oyt twee gepaerde zielen,
Die noyt in ongemack van stuere woorden vielen?
Waer is in eenigh huys soo staegen minne-vlam,
Daer noyt een muyltje rees en noyt een pruyltje quam?
Het is van outs gelooft, of wel de kloeckste vonden
Oock van het grootste rijck by een versamelt stonden,
Dat al het wijs beleyt niet machtigh wesen sou
Te brengen aen den dagh een recht volkomen trou[4].
Ach! sedert dat de mensch van God is afgewreken,
Soo is de ware min in alle man besweken:
Ach! sedert dat de mensch den eersten vrede brack,
Soo bleef ontrent den mensch geduerigh ongemack.
Niet altijt soete jock, niet eeuwigh sachte rosen,
Ons meeste vreughde self heeft oock haer droeve posen;
Wie hoopt'er vaste rnst, nadien men twist vernam
Oock in het sedigh huys van Job en Abraham?
De moet noch evenwel, de moet is niet t'ontgeven,
Wy konnen met gemack, en sonder twisten leven,
Wy konnen jaren langh ons myden voor geschil,
Indien het echte volck naer reden hooren wil.
Hier dient een lieve vrou de vrouwen aengewesen,
Die om haer vreedsaem hert noch heden is gepresen;
Die om haer soeten aert in alle vrouwe-plicht,
Verkreegh tot haren lof dusdanigh graf-gedicht:
‘De steen hier opgerecht, het schrift daer in gehouwen,
Is, leser, hier gestelt ter eeren een er vrouwen,
Die jaeren viermael acht heeft by een man gewoont,
En heeft dien gantschen tijt noyt sueren mont getoont.’
Komt nymphen, aerdigh volck, komt maeghden, soete dieren,
Wilt dit eerweerde graf met versche bloemen cieren,
Dat soet en vreedsaem hert behoort gekroont te sijn,
Met blyde maeghde-palm, met groene ros-marijn.
Haer maeghdom (ick bekent) was in de trou gebleven,
Was in het echte bed aen haren man gegeven,

3) Domus optimè compositae interdum jurgiis non carent, imo & hoc malum penetrat ad Ecclesiam Dei: nam domum Abrahae, quae litibus turbatur, Ecclesiae typum esse constat. Quod ad rixas domesticas pertinet, scimus praecipuam partem vitae socialis inter homines esse conjugium, & tamen interveuiunt varia incommoda, quae bouum illud maculis aspergunt. Ad has molestias devorandas sese componant fideles oportet. Calvin. ad Genes. cap. 16. 5.
4) Marcus Aurelius: Je tiens pour opinion si tous les sages estoient fondus en une fornaise, qu'ils ne scauroyent douner conseil pour saire un bon & parfaict mariage.

En dat met volle wil; en evenwel nochtans,
Soo gunn' ick dese baer een volle maeghde-krans:
Die koomt haer eygen toe, en dat met volle telgen,
En niemant (soo ick acht) en heeft haer des te belgen;
Want wat de maeghde-palm voor eygen hebben magh,
Dat siet men dat het al in desen boesem lagh.
Ick weet, uw maeghdekruyt heeft eeuwigh versche bladen,
Geen snee, of stuere vorst, en kan haer groente schaden;
Ick weet, dat uwe palm heeft bloemen sonder saet,
En, schoonse lustigh bloeyt, geen vruchten achter laet.
Dit al kan evenwel op onse vrouwe passen:
Sy is in staege jeught geduerigh opgewassen,
Sy heeft met eeuwigh groen het echte bed gekroont,
En noyt in hare min een dorre blat getoont;
Sy heeft noch boven dat (wy moeten 't hier beklagen)
Sy heeft met uwe palm gebloeit en niet gedragen;
Sy is, eylaes! gegaen, en uytter tijt gevlucht
Ach, leyder! sonder saet, ach! sonder echte vrucht,
Ach, sonder eenigh kint! sy is eylaes! gestorven,
Maer wie doch heeft het erf van haere deught verworven?
Wie is haer soet gedult, haer sedigh hert gemeen?
Ey lieve, sooje kont, ey lieve wijst'er een!
Niet dat ick al de schult wil op de vrouwen leggen;
O neen, want op de man is vry genoegh te seggen,
Want als het echte volck geraeckt in onverdult,
Men siet het meestendeel, het is gemeene schult.
Dies, om tot aller stont krakeel in huys te mijden,
Soo dient de rust betracht, en dat ter wedersijden;
Want tot soo goeden werck behoort te sijn gepaert
Een man van rijpe sucht, een wijf van sachten aert.
Getroude, jonck en out, weest my hier in getuygen,
Soo maer een hevigh man sijn tochten wilde buygen;
Soo maer een haestigh wijf wou snoeren haren mont,
Dat trouwen soude sijn het soetste dat men vont.
Ghy mans, uw vierigh breyn, ghy vrouwen, uwe tongen,
Sijn oirbaer ingetoomt, en nut te zijn gedwongen,
Een yeder daer het dient, een yeder in het sijn;
Soo doende blinckt de trou gelijck een sonneschijn.
Laet ons wat langer tijdt in dese plicht besteden,
Het is de pijne weert hier dieper in te treden;
Want was het echte paer vol-leert in dit geval,
Het soude vreedsaem sijn te huys en overal.
Wie sal hier mijn vernuft, wie mijne pen geleyden,
Op dat wy totte vrou veel goede dingen seyden?
Veel, dat een echte man mocht dienen totte rust,
En dat de wrevel-sucht mocht worden uyt-geblust.
Du bist het, reyne Geeft! die alle boose vlagen
Kont drijven uyt den man, en van de vrouwe jagen;
Du bist het, die het huys in rechte minne voedt;
O koom dan, heyligh vyer, en daelt in ons gemoet!
Voor eerst dient overleyt, hoe gramschap is te mijden;
Ten tweeden, hoe de spijt is veerdigh af te snijden;
Ten derden, hoe de mensch sal winnen uyt de ziel,
Dat haer gesette stant noyt uyt, den vrede viel.
Laet ons in yder stuck met volle passen treden,
Want soo het echte paer kan vatten onse reden,

Ick sie het huys bevrijt van twist en onverstant,
Ghy, neemt dan, mijn vernuft, het eerste by der hant.
Nadien het soet gedult, en alle goede plichten,
Ons komen van den Heer en Vader van de lichten,
Soo maeckt tot aller tijt een deel van uw gebet,
Dat u de krijgel-sucht magh laten onbesmet.
Bid, met een innigh hert, dat God u leere poogen
Kleyn na den geest te sijn, kleyn in uw eygen oogen.
Een hooft vol sotte waen is flucx en t'aller tijt
Onbuyghsaem tot de min, en veerdigh in de spijt.
Die trots sijn uytter aert, en grooten hoochmoet drijven,
Zijn, om het minste dingh, genegen om te kijven;
Maer die sijn herte proeft, en kent sijn eygen schult,
Al wort hy schoon geterght, hy toont geen ongedult.
Daer is ter werelt niet, dat hooger dient gepresen,
Als laegh van geest te sijn, en sacht van moede wesen;
Want die een sedigh hert in sijnen boesem voedt,
Is, boven echte min, tot alle dingen goet.
Hoe meughje, jonge vrou, den soeten vrede storen?
Is niet liet soetste soet de vrouwen ingeboren?
Wat sich in u verberght of buyten openbaert,
Getuyght van alle kant van uwen sachten aert:
Wy sien uw rood en mont en uwe teere wangen,
Niet met een stueren baert, of ander ruygh behangen,
Wy sien uw vorder lijf niet hart of vinnigh wreet,
Maer van gedwege stof, gelijck een sijde kleet:
Wy sien uw geestigh oogh, met soete minne-stralen,
Vol aengenamen glans, op onse leden dalen:
Wy hooren uwe stem, met vriendelijck geluyt,
Het beelt van uw gemoet ten sachtsten drucken uyt:
De geest, die haer onthout in uwe teere leden,
Is swack, en haest beweeght, is buyghsaem voor dereden,
Is ('t gunt men over al voor goede peylen acht)
Haest tot een eerbaer root, tot tranen haest gebracht.
Uw handel, uw bedrijf, oock van de kintsche lueren,
Is spelen met de naeld', is breyen, is bordueren,
Is stil en soet beslagh; uw schoot, die is beset
Met syde, met fluweel, met wolle, met sayet.
Uw sinnen evenwel gaen ondertusschen spelen,
Ghy mooght oock, even dan, een aerdigh deuntjen quelen,
Ghy mooght oock vrolijck sijn en plegen uwen lust,
En schoon uw lichaem werckt, de geest die is gerust.
In 't korte, watje draeght in sinnen ofte leden,
Het wijst u altemael tot soete minne-seden,
Uw wesen, uw bedrijf, uw woorden, uw gelaet,
En geeft niet anders uyt als enkel honigh-raet.
't Is anders met de mans: al waer verboste saecken
Door innigh overlegh verstoorde sinnen maecken:

Alwaer men in het hof met groote woorden pleyt,
Daer is de last alleen de mannen opgeleyt:
Al waer men yemant siet op smalle bancken leggen,
Op dat hy door de pijn de waerheyt mochte seggen;
Al wraer men menschen straft die uyt den regel gaen,
Het koomt al op de mans, niet op de vrouwen, aen;
Al waer de felle zee met ongetemde baren
Koomt op het taeye kley geweldigh uytgevaren,
Al waer door hoogen storm de buyte-kade wijckt,
Daer wort het soute schor door mannen ingedijckt;
Al waer men middel soeckt om krijgh te mogen voeren,
Om steden door het sweert, en landen om te roeren,
't Is al, 't is manne-sorgh: soo dat de man verkeert
Al waer men wreetheyt hoort, en harde dingen leert.
Schoon dan uw weerde vrient wort somtijts aengedreven
Tot eenigh stuer gebaer, het is hem toe te geven;
Ghy zijt van sachte stof, en hy van harden aert,
Dus maeckt, dat ghy de rust van al het huys bewaert.
Of wel een jonge vrou is schoon in al de leden,
Is geestigh uytter aert, en deftigh in de reden;
Of wel een jonge vrou is uyttermaten kuys,
Is vlijtigh overal, is neêrstigh in het huys;
Of wel een jonge vrou kan wonder aerdigh singen,
Kan spelen naer de kunst, kan duysent moye dingen;
't Is al maer water-verw, indiense niet en kan,
Door middel van gedult, believen haren man:
Dat is de ware bron van alle vrede-gronden,
Waerop het echte bed te samen is gebonden;
Dat is de weerde deught, die lust en ruste voet,
Die huys en huys-gesin te samen houden moet.
Ghy, wacht dan, edel dier, op uwen heer te bassen,
Daer is ter werelt niet, dat u kan minder passen,
Als door de felle nijt of spijt te zijn geraeckt;
Pleeght liefde, soete duyf, ghy zijt'er toe gemaeckt.
Indien een echte vrou tot wrocken is genegen,
Sy treet als met den voet haer aengeboren segen;
Sy strijt met haren aert, en tegen haer begin,
En wort een hatigh dingh, gelijck een boose spin.
Sy wort tot enckel smaet van alleman gesongen,
Sy wort van alle kant gegeesselt met de tongen,
Gesteken met de pen; o, schande voor den doeck!
Een wijf van boosen aert is aller menschen vloeck.
Ey, weegh eens, lieve! weegh, wat van de quade wijven
De gansche werelt deur de beste pennen schrijven;
Het schijnt, dat yedereen hier op de tanden wet,
Het schijnt, dat yeder eeuw hier tegen is geset.
Hier wort een vinnigh wijf een slimmer aert gegeven,
En meerder ongemack en quellingh toegeschreven
Als aen de droeve koorts, van yeder een geschroomt,
Die op den derden dagh geduerigh weder koomt.
Vraegt iemant, waerom dat? de koorts heeft tussche-vlagen,
En lacht den siecken toe met twee gesonde dagen,
En dat verquickt den mensch, en geeft hem weder moet;
Maer by een hatigh wijf is niet één ure goet.
Daer wort een quade vrou by rotsen vergeleken,
Die dichte by de kust, of in den oever steken,

Waer op het moede schip, nu dichte by de ree,
Lijt meerder ongemack, als in de volle zee.
De reden is bequaem: wie uyt de vreemde kusten
Koomt in sijn eygen huys, om eens te mogen rusten,
(Is sijn geselschap boos) lijt daer een harder stoot,
Als buyten in den stroom, en midden in den noot.
Hier wort een quetter-wijf van eenen aert gevonden
Met onrust in de ziel, door wroegen van de sonden,
Een diep, een innigh seer, een droeve zielepijn,
Meest quellick als de mensch eens blijde meynt te zijn.
Hoe menigh goet gesel, die gasten heeft gebeden,
Koomt met een vrolijck hert ten huysen in-getreden,
En seyt: een uurtjen bly; maer siet, het vinnigh wijf
Stoot alle blijtschap om, door innigh huys-gekijf.
Daer heeft'er een geseyt, sijn huys te willen maken
Veel liever in het wout by leeuwen en by draken,
By al het bosch-gespuys vol doodelijck fenijn,
Als met een hortigh wijf gepaert te moeten zijn.
Een aerdigh klippel-vers, in ouden tijt geschreven,
Heeft oock op dit geval een vonnis uyt-gegeven:
Drie dingen, seyt de spreuck, zijn oorsaeck dat de man
Oock aen sijn eygen heert niet lange dueren kan:
Roock in het huys verspreyt, een dack gewoon te leken,
Een wijf, die haren mont gewent tot leppigh spreken;
Maer boven alle roock, en vóór een lekend' dack,
Soo is een quade vrou een droever ongemack.
Hier koomt een hooger pen, die schrijft een harder letter,
En maeckt het wijf gelijck met ongesonden etter,
Niet die haer heeft geset in eenigh buyte-lit,
Maer die al verder gaet, en in de beenen sit.
Siet, als'er groene dracht is in de buyte-leden,
Die wort'er uyt geperst, of anders uyt-gesneden;
Maer als het quellijck vocht is in het holle been,
Wat raet dan, lieve vrient? voor my, 'ken weet'er geen.
Een onbeleefde gast is leet van korte dagen,
Een meyt die qualick wil is lichte wegh te jagen,
Al is uw dochter geil, of uyttermaten stout,
Sy wort, na lange sorgh, ten lesten eens getrout;
Maer die met sijn gemael is qualijck ingespannen,
En gaetse nimmer quijt. O, broeders, lieve mannen!
O, schouwt dit lastigh jock, het is een eeuwigh leet,
Het is een taeye klis ontrent een wolle kleet.
Gebueren vol krakeels sijn ja, bedroefde plagen;
Een vrint van stueren aert is harder om te dragen;
Een broeder sonder gunst is droevigh sonder maet;
Een kint dat qualick wil is noch een hooger quaet:
Maer wie een boose vrou in handen is gevallen,
Die is en blijft, och arm! ellendigh boven allen:

Wat hoest men alsem, gal, vergiftigh kruyt, regael?
Een wijf, een hatigh wijf, begrijpt'et altemael.
Ick stont eens op een sijt ontrent een apotheke,
Daer sagh ick aen de deur veel kinders op een reke,
Veel lieden uyt het lant, veel steetsche gapers staen,
Dies liet ick, met de rest, het oogh daer henen gaen:
Ick sagh een glasen fles, daer nat was ingegoten,
Ick sagh een groenen vorsch, die was'er ingesloten,
Ick sagh, hoe dat het beest daer gins en weder swom,
Ick sagh'er boven al veel egels om en om;
Ick sagh het gansche rot ontrent den kicker wroeten,
Een hingh'er aen den hals, een ander aen de voeten,
Een onder aen den buyck, een boven aen de kop,
Een achter aen den rugg', een voren aen de krop;
De vorsch was in de neep, hy wist niet wat te maken,
Hy dede wat hy mocht, om uyt te mogen raken:
Hy doock, hy rees om hoogh; hy dreef, hy gingh te gront,
Maer, waer hy wijcken mocht, daer was een wreede mont,
Die beet hem in de borst, die stack hem in de lenden,
Die soogh hem aen de buyck; waer kan of sal hy wenden?
De pijn is over al; en siet, het enge vat
Is sonder open lucht, en sonder eenigh gat.
Hoort, waer in dit gesicht mijn losse sinnen vielen:
Ick dacht, hier is de stant van die bedruckte zielen,
Die qualijck sijn getrout; sy voelen haer verdriet,
Maer woelen in de bocht daer niemant uyt en vliet.
De vorsch was my een beelt van die geduerigh suchten,
Van die geringelt sijn, en niet en konnen vluchten;
My docht het enge glas geleeck de nauwe trou,
En dat soo vinnigh stack, de tonge van de vrouw;
Die is doch bijster scherp, en bijt van alle sijden,
Het oor, het breyn, het hert, dat heeft'er af te lijden;
Ach, 't is voor alle dingh een ongeluckigh man,
Die staêgh gepijnight wort, en nimmer vlieden kan.
Noch wort de wijste Vorst al harder aengedreven,
Om aen een boose vrou haer mate vol te geven;
Hoort, wat de Koninck seyt: hy beelt haer wesen af
Of met de wreede doot òf met het droeve graf.
Siet, wat een bitter woort! wie kan'er lager dalen?
Wie met een hooger vloeck de vrouwen over-halen?
De doot besluyt'et al, de doot is volle pijn;
Noch sijnder, even hier, die vry gestrenger zijn,
Noch sijnder die het wijf vry lager willen stellen,
Want kruypen uyt het graf, en dalen in der hellen,
Ja, roepen dat een wijf vol hatigh onverstant
Is slimmer als het vyer, dat sonder eynde brant:
Ick schricke van het woort, ick trille met de leden,
Maer, vrient, die soo gevoelt, nu seght doch eens de reden:
't Is, mits het eeuwigh leet maer boose menschen knaeght,
Daer meest een vinnigh wijf de beste zielen plaeght.
Ey lieve, 't is genoegh, 't is al te veel gesproken,
't Is al te langh gedraelt by dese droeve spoken.
Ghy, soo uw teer gemoet de felle woorden haet,
Soo maeckt, o sedigh hert, u verre van de daet.
Leert, jonge vrouwen! leert voor desen gruwel schromen,
En laet die quade naem u nimmer overkomen;

Want als'er eenigh mensch u desen tytel geeft.
Die noemt u in der daet het slimste dat'er leeft.
Treet in het tegendeel; daer vloeyen soete dingen,
Die uyt de volle pen, als uyt een ader springen;
Daer wort het edel pant, de weerde vrou, vereert
Met al dat oyt de mont sijn leven heeft geleert:
Wie kan een sedigh wijf, gelijck het dient, verhoogen?
Sy is aen haren man een wellust zijner oogen;
Sy is aen haren man, en al het huys, sy is
Gelijck een sachte lauw ontrent de siecke vis;
Sy is gelijck een schip, dat over zee gevaren
Vervult het gansche lant met alle nutte waren;
Sy is een hooft-juweel, een kroone voor den man,
Die hem èn binnens huys èn buyten eeren kan;
Sy is gelijck een tuyn, die, om den hof gevlochten,
Bewaert het edel fruyt van alle snoep-gedrochten;
Sy is een soete plant, een rechte vyge-boom,
Die oock een dullen stier kan houden in den toom[1];
Sy is een gulde krans, een reyn en edel wesen,
Een eygen Gods-geschenck, van duysent uyt-gelesen[2];
Sy is een klare lamp, een gulde kandelaer,
Die al het huys verlicht, doch meest haer echte paer[3];
Sy is een wijngaert-ranck, die met haer koele blaêren
Hem, die haere ziele mint, van hitte kan bewaren[4];
Sy is de wijnstock selfs, vol vrucht, en soete vrucht;
Sy is een stille ree, een haven voor de jeught[5];
Sy is gesuyvert gout[6], dat, even niet gedragen,
Wort nimmer van den roest, van schimmel niet beslagen;
Sy is een schoon juweel, dat glinstert in der nacht,
Sy is een rijcke steen, maer echter wonder sacht[7];
Sy is gelijck de son, die met een helder schijnen
Doet mist, onguere lucht, en alle quaet verdwijnen,
Versacht de wrange twist, al isse bijster scherp;
Een wijf, een vhjtigh wijf, is ja een Davids herp[8].
O! dat nu eenigh mensch het wesen deser vrouwen
Vermochte, naer den eysch, met oogen aen te schouwen,
De ziele gingh hem uyt, door ongemeete vreught,
O! noyt volmaeckte lust als in de ware deught!
Soo lief ghy dan begeert, dat alle soete namen
Gelijck een gulde krans om uwe leden quamen,

1) Dinet. Hierog. lib. 2. cap. des Fignes: verhaelt dat een rasende stier aen een vijgeboom gebonden, datelijck mack en stil wort, en van de dulligheyt geneest, en verklaert dat hier door een vriendelijke vrouwe van outs is afgebeelt geweest. Plinius haec de Caprifico tradit lib. 23. cap. 7. Vide Cael. Calcagn. lib. 11. qui rei causam indagare conatur.
2) Prov. 12. 4. Syrach. 36. 24.
3) Syrach. 36. 24.
4) Psalm 128. 3.
5) Plut. de Educat. liber.
6) Syrach. 7. 22.
7) Prov. 31. 10. Syracb. 26. 21.
8) Ons spreeckwoort seyt, dat de vrouwe de boter moet gelijck zijn, die alle dingh verbetert.

Soo let op uw gelaet, uw tongh, en gansch bedrijf,
En weest, tot in der doot, een vyant van gekijf.
Jaeght domheyt van den geest, en luyheyt uyt de leden,
En satheyt van den buyck, en stuerheyt van de seden,
En tweedracht uyt'et huys; een vrouwe sonder rust,
Een trouwe vol verdriets, een leven sonder lust.
Maer laet ons vorder gaen en goede regels leeren,
Hoe dat de ziele mocht haer tochten overheeren,
En hoe een jonge vrou haer korsel onverstant
Mocht krijgen in den toom, oock midden in den brant.
Voor eerst soo is het nut, wanneer men koomt te voelen
Dat eenigh slim geswel in ons begint te woelen,
Sich stracx te maken op, en van den eersten aen
Met alle tegenweer het quaet te wederstaen.
Wort u de mont geneyght tot roepen, kijven, tieren,
Gelijck men vint te zijn der gramme luy manieren,
Helt met geheele macht, helt naer het tegendeel,
En doot, als in de wiegh, het bitter huys-krakeel;
Giet water in de vlam, en, hoe de felle vlagen
Het vyer door meerder kracht sijn besigh uyt te jagen,
Ghy, pijnt u des te meer, al eer uw tonge schelt,
Te stillen haer geluyt, te stuyten haer gewelt.
't Is waer, daer is een tijt, dat roepen, schelden, tieren
Van Gode wort belast aen alle teere dieren;
Maer dat is dan alleen, wranneer een rouwe gast
Haer grijpt, oneerlick voelt, en aen de leden tast:
Daer is de rechte stont om luyt te mogen schreeuwen,
Wel, roept dan watje meught, ja briest gelijck de leeuwen,
Daer is het schelden nut, en dient tot uwer eer,
Maer by een weerde vrient en past het nimmermeer.
Siet, als de wijste Grieck[1] begonde stil te spreken,
En door een soete stem sijn woorden af te breken,
Dat was een seker merck, dat hy een felle vlam
Wert in de geest gewaer, en in de borst vernam;
De jeught hem toebetrout wist stracx hier uyt te mercken,
Dat hy met alle macht was besigh om te wercken
Ontrent het vinnigh deel, dat hem de gal ontstack,
Waer uyt hy naderhant gewissen honigh track.
Als Pallas op een tijt eens wilde leeren spelen,
Eens wilde met de fluyt een deuntjen leeren quelen,
Juyst daerse neder sat, ontrent een klare beeck,
En in de stille bron haer eygen wesen keeck;
En datse door den wint sagh haere wangen swellen,
En haeren teeren mont in vreemde bochten stellen:
‘Wegh, sprack de wijse maeght, de fluyt en dient my niet,
Om dat men van het spel soo bijster leelick siet.’
Ick wou dat alle tijt, als u de gramschap quelde,
Men stracx in uw gesicht een klaren spiegel stelde;
Ick weet indienje saeght hoe fel uw wesen stont,
Ghy sout van stonden aen verstellen uwen mont:
Want alsje saeght het vyer uyt uw gesichte breken,
Uw tanden t' samen slaen, uw hayr om hooge steken,
Uw wangen opgepuylt met root gespickelt vel,

1) Socrates, vide ad hoc Senec. De Ira.

Uw mont in vuyle schuym, uw aders vol geswel[2],
In 't korte, soo gestelt gelijck de dulle vrouwen,
Die Bacchi weelde-feest hier voormael gingen houwen,
Onstuymigh, sonder eer, uytmondigh, en seer los,
Tot niet ter werelt nut, als tot het woeste bos;
Ghy sout van stonden aen den horsel laten blijven,
En, met een stil gemoet, een soeter wesen krijgen,
En worden datje waert; ghy sout van stonden aen
Verfoeyen uw gebreck, en tot de reden gaen.
Ghy sout met beter vrucht den spiegel hier gebruycken,
Dan als ghy toyt het hooft met vremde koop-paruycken.
Men hout dat aen de vrou het fijn Veneetsche glas
Tot geen soo nutten dingh, als hier, en komt te pas.
Doch om een sachten aert ten vollen uyt te wercken,
Soo dient een sedigh hert ten nausten aen te mercken,
Hoe eens het leven was van dat onnosel Lam,
Dat tot ons eeuwigh heyl hier in de werelt quam:
Ey! spiegelt even daer, ey spiegelt uwe leden!
Ey, spiegelt uw gelaet! ey, spiegelt uwe seden!
Ey, spiegelt uw gepeys, en uwen broosen geest!
Ey, spiegelt alle dingh, maer uwe tochten meest!
Leert daer ootmoedigh sijn, leert harde sinnen buygen,
Leert liefde, leert gedult uyt sijne volheyt suygen,
Leert daer, met alle vlijt, verheeren uw gemoet,
Leert drijven uyt de borst al wat den horsel voet.
Al spiegelt eenigh mensch sich in de beste glasen,
Hy sal misschien te meer van eygen liefde rasen,
Of blijven evenwel gelijck hy eertijts was,
Maer 't is een ander dingh met dit gesuyvert glas.
Hier schuylt een wonder kracht, die noyt en is gelesen;
Want die het wel gebruyckt, die krijght een ander wesen,
Al wie sich hier beschout, en dat in ware vlijt,
Wort schoon der alle daegh, en beter alle tijt.
Treet vry in dese plicht, en dat met alle krachten,
En treckt uyt desen glans uw soete vroeggedachten,
Vernieuwt'et menighmael, en tracht'er vlijtigh naer,
Dat in u Christi beelt magh worden openbaer.
Daer is geen nutter dingh tot alle goede plichten,
Als in uw eygen hert een vierschaer op te richten;
Als in uw eygen borst te doen een strengen eys,
Tot laste van de spijt, en alle slim gepeys.
Daer is geen nutter dingh, als in sijn eygen selven
Met innigh ondersoeck te graven en te delven,
Te soecken met bescheyt wat onkruyt dat'er schuylt,
Dat ons den geest verwoest, en sijnen hof vervuylt,
Pijnt u met alle sorgh, en met geheele krachten,
Te proeven uwen geest, te siften uw gedachten,
Niet dat ons beter sticht, of nutter dingen leert,
Als dat men sijnen geest geduerigh ommekeert.

2) Wanneer sy boos wort, sy verandert haer ghelaet ende wort soo mismaeckt als een sack. Syrach; 25. 24.

Soo haest, een grooter licht de mane sal verjagen,
Ghy, na den goeden God te hebben opgedragen
   Een offer van gedanck, maeckt flucx een vast verbont
   Voor eerst met uw gemoet, en dan met uwen mont;
Beveelt'et uwe ziel, gebiet'et uwe sinnen
De gramschap niet een sier op u te laeten winnen;
   Belast'et uw gemoet, wat u geschieden kan,
   Niet, als een soet gelaet, te toonen uwen man.
Ten is met geenen mont by menschen uyt te spreken,
Hoe seer een goet besluyt kan swacken ons gebreken,
   Hoe licht men vuyl bejagh uyt onse leden drijft,
   Indien een voor-gepeys de swacke sinnen stijft.
Wanneer een dapper helt is met de gantsche krachten
Geduerigh in de weer, om eenigh slot te wachten,
   Wie kan het immermeer door listen ondergaen?
   Die op den vyant wacht, die kan hem tegenstaen.
Als wederom de son is van de kim gevloden,
En datje uwen man hebt goeden nacht geboden,
   Uw kinders swijgen stil, het licht is uyt geblust,
   En al uw dienstbaer volck geniet de soete rust;
Ghy, eer de soete slaep komt over u gekropen,
Gaet in uw eygen self, doet uwen boesem open;
   Daelt in uw innigh hert, doorsoeckt uw gansche ziel,
   En let eens waerse stont, en waerse neder viel.
Eyscht staet van uw gemoet in alle quade slagen!
Proeft uw geheele macht, en watse kan verdragen,
   Dat goet is treckt het op, dat quaet is druckt het neêr,
   Soo wort uw ziele kalm in dit onstuymigh Meer.
Ghy kont uyt uwe borst en uyt uw eygen wesen
Het meeste voordeel doen, ja groote dingen lesen,
   Die niemant anders werckt: want eygen ondersoeck
   Gaet dieper als de kunst en als een geestigh boeck:
Hier heb ick wat te ras, daer al te snar gesproken,
Hier is een haestigh woort my uyt den mont gebroken,
   Daer heb ick mijnen heer een stuer gesicht getoont,
   Wat gingh mijn sinnen aen? hy dient te zijn verschoont.
Hoort oir, en wacker oogh, die met te rasse klachten
Koomt stooren mijn gemoet, en roeren mijn gedachten;
   Wat let u menighmael soo licht te zijn gestoort,
   Os om een stil gelaet, of om een enckel woort?
Wat koomt u in den sin oock dickmael kleyne saecken
Verkeert te nemen op, en hatigh uyt te maecken?
   Wat schort u, grilligh volck, soo licht te zijn beweeght?
   Ey weest, na desen, weest gesetter als je pleeght.
En ghy, verdwaesde ziel, wat let u soo te swellen,
Met dat òf oir òf oogh u dit en gint vertellen?
   Hoe wort uw moedigh hert, soo veerdigh omgevoert,
   Oock daer ghy menighmael maer aen en wort geroert?
Ghy, woonplaets van bescheyt, moet alle twist verhoeden,
Moet niet als soete rust in uwen boesem voeden,
   Siet, schoon ghy jaren langh den spijt in u behout,
   Uw loon is anders niet, als dat'et u berouwt.
Gedeuckt dat wrange twist verhindert uw gebeden,
Hoe kan een vinnigh hert tot sijnen Vader treden;
   Hy is de liefde self, hy wil een sachten geest,
   Die alle menschen lieft, en sijne wetten vreest.

Een die tot sijnen God in vrede wil genaken,
Moet aen sijn even mensch alvorens vrede maken;
   Weet, dat God in den geest noyt rechten vrede geeft,
   Dan als men in het vlees in soeten vrede leeft.
Wie in sijn herte dorst om dit en dat te wreken,
Die maeckt sich onbequaem tot God te mogen spreken;
   En wie dat heyligh werck uyt sijnen huyse sluyt,
   Die jaeght'er van gelijck des Heeren segen uyt.
God is een stil gemoet, die niet en is te vinden,
Noch in het felle vyer, noch in de snelle wanden,
   Maer in de sachte lucht; wie sijne gunst begeert,
   Die maecke dat hy twist uyt sijnen huyse weert.
En ghy, o gladde tongh, o rapste van de leden,
O tael-man van de siel, o beeldt van onse seden,
   O kleyn, maer wonder dingh, o roer van al het lijf!
   Ey, vaert niet haestigh uyt, maer blijft in uw bedrijf!
Dat noyt uyt uw verwelf een woort en koom gevlogen,
Ten sy in vollen raet te voren overwogen;
   Want die, aleer hy spreeckt, sijn reden niet en proeft,
   Die maeckt sijn eygen hert of sijnen vrient bedroeft.
Of somtijts onder een de losse sinnen woelen,
Maeckt dat'et evenwel geen mensch en kan gevoelen;
   Ten is geen rechte geck die met de sinnen malt,
   Maer die met open mont in dwase reden valt.
Ghy kond, indienje wilt, beleefde woorden spreken;
Sal dan soo teeren lid gelijck een slange steken?
   Ghy hebt èn goet èn quaet, en 't kost u even veel;
   Wel, slae dan soet geluyt, of hou het in de keel![1)]
Dan 't is voor desen tijt al langh genoegh gekeven,
Al wat voorleden is dat wil ick u vergeven,
   Alleen draeght goede sorgh, na desen nimmermeer
   Te vallen in verschil met uwen overheer.
Indien ghy neerstigh sijt, om dit gerecht te plegen,
En wilt in alle dingh uw feylen overwegen,
   Daer is geen twijffel aen, ghy sult in korten stout
   Sijn beter in de borst, en sachter in de mont:
Want als het sondigh vleesch sal hebben waergenomen,
Dat ja, sijn gantsch bedrijf moet voor den rechter komen,
   Moet worden aengetast, en lijden harde tucht,
   't Is seker, alle vuyl sal tijden op de vlucht.
Laet een, die schuldigh is, sich voor sijn rechter setten,
Hy sal weemoedigh sijn en schromen voor de wetten,
   Hy sal met vreese staen en beven voor den raet,
   En krijgen met de schrick een af-keer van het quaet.

1) Blaest in het vonxken, soo wort daer een groot vyer van, maer spout ghy daer op, soo gaet het uyt, en beyde kan uyt uwen mont komen. Syrach. 28. 14.

Gedenekt dan alle daegh uw saecken aen te klagen[1],
En wat'er qualick wil voor uwe banck te dagen,
En, als u dan de geest is dwee gelijck een schaep,
Soo geeft uw ziel aen God, uw oogen tot den slaep.
Ghy sult dan wonder sacht te bedde sijn gelegen,
En met een stil gemoet tot ruste sijn genegen;
Want als men is verlost van innigh huys-krakeel,
Soo rust het vreedsaem hert als lagh het in fluweel[2].
Ghy kont, door vast geloof, tot uwen God genaken,
Ghy kont door soete min een ander eygen maken,
Maer om op uw gemoet te krijgen volle macht,
Dat wort maer door gedult ten vollen uytgewracht.
Laet ons nu vorder gaen, en voor het leste schrijven,
Hoe dat een vrouwen hert in ruste mochte blijven,
Mocht krijgen metter tijt een onbewogen stant,
Mocht sonder hitte sijn, oock daer een ander brant.
Ick weet hoe diep het is in menigh wijf geschreven,
Dat geen onstuymigh hooft iet toe en is te geven,
Uyt vreese dat de man hem ligt gewennen sou,
Om ick en weet niet wat te woeden op de vrou.
Vriendinnen, hoort een woort: geen leet te willen dragen
Sijn rancken van de jeught, en onbewuste slagen;
Geen mensch die menschen kent en sijn beroep verstaet,
En wees oyt echte wijf tot soo bekayden raet.
Ick weet, dat menigh man heeft ongetoomde sinnen,
Maer die en sijn voor al met schelden niet te winnen;
Ick weet, dat menigh hoost verdruckt sijn eygen lijf,
Maer dat en sagh men noyt gebetert door gekijf.

Hier dient geen sture mont, geen vinnigh tegen spreken,
Leght harde keyen sacht, ghy sultse lichter breken;
De daet die wijstet uyt: een rouwe kegel berst,
Indiense sachte leyt, eer datse wort geperst.
Ick heb het ondersocht, dat even harde keyen
Met kussens onderleyt, sijn beter om te scheyen,
Als op een vaste rots of op een fellen steen:
't Is hinder hart en hart te dringen tegen een.

1) De Apostel Hebr. 3. 12. vermaent de geloovigen, haer selven te vermanen alle dage soo lange als 't heden genaemt wort, en dat om een gewichtige reden, op dat niemant onder hen verhart en worde door de verleydinge van de sonde.
2) Legt ghy u, soo sult ghy u niet vreesen, maer soete slapen. Prov. 3. 24.

De reden heeft geleert, hoe door onstuymigh spreken
De man wort aengehitst om felder uyt te breken,
Daer anders soete tael met reden aengeleyt,
De tochten nederset, en sonder hinder scheyt.
Men kan oock, jonge vrou, met soete woorden dringen,
Met sachte lippen slaen, met wel te spreken dwingen;
Ghy, leght eerst uwen vrient en sijne tochten sacht,
En dan gaet deftigh aen, als met de gansche macht.
O! woude maer de vrou beleefde woorden spreken,
Sy konde rotsen selfs en harde klippen breken,

Waer toe een felle tongh die in de sinnen bijt?
Alleen een soete mond is meester van de spijt.
Gaet in beleeftheyt voor, exempels konnen leeren;
Wy drincken-in den aert van die met ons verkeeren:
Siet, als'er eenigh wilt wordt onder ons gevoedt,
Al was het bijster wreet, het wort ten lesten soet.
De leeuw, die niet en weet als van onaerdigh krijten,
En met een fellen tant te scheuren en te bijten,
Indien hy wort gestreelt, al is hy wonder straf,
Noch leyt hy metter tijt sijn felle stuypen af.
Of schoon een dullen bock met ongetemde sprongen
Door al de kudde raest, soo maer een herders jongen
Hem troetelt aen den baert, al is hy wonder gram,
Hy kropt sijn tochten in, en wort gelijck een lam.
Men noemt ons seker wijf, die hadde voorgenomen
Niet in den echten staet haer leven oyt te komen,
Als met een selsaem mensch, die in sijn eerste trou
Was fel en hart geweest ontrent sijn echte vrou:
Sy wilde (soo het scheen) hier op der aerden lijden;
Om, wat het vleesch gebiet, te beter af te snijden;
Sy wilde met gedult haer geven in de pijn,
Op dat haer gulle jeught mocht ingebreydelt sijn.
Het valt om desen tijt dat tweederhande lieden
Haer dienst, haer volle gunst, haer trouwe komen bieden;
Een is'er voor beleeft aen alle kant vermaert,
Een ander voor een nurck van ongetoomden aert.
De lest' had niet alleen sijn eerste wijf gesmeten,
Maer scherlincx menighmael haer op het lijf geseten,
Oock daer het yder sagh, en desen onverlet
Sy jont het korsel hooft voor al het echte bed.
Een yeder is verbaest in dese vreemde streken
En om de jonge vrou met jammer aengesteken;
Een yeder heeft het oogh geduerigh over haer,
Men wort noch evenwel geen ongemack gewaer.
Sy staen te samen op, sy gaen te samen slapen,
En leven onder een gelijck gepaerde schapen:
En hierom riep het volck: dat, ja een soete vrou
Is moeder van de rust en ruste van de trou.
De daet die wijst het uyt, dat sachte troetel-woorden
Sijn aen een gram gemoet gelijck als taye koorden,
Sy binden alle sucht, en stremmen hevigh bloet,
En maecken dat de spijt haer woelen laten moet.
Dus soo ghy sijt gesint een korsel hooft te winnen,
Soo breydelt uw gemoet en ongetoomde sinnen;
Een sacht, een vlytigh oogh, een soete vrouwe-tael
Dringht in het steenigh hert, en dwinght oock vinnigh stael.
Het is een slim gebreck op yeder woort te dringen,
En naer den quaetsten sin te wraken en te wringen,
Te trecken alle dingh tot twist en huys-krakeel,
Ghy (wat ick bidden magh) betracht het tegendeel.
Laet schimp als ongemerckt, laet harde woorden vliegen,
En wilt uw eygen oor en eygen oogh bedriegen;
Of somtijts eenigh woort een harden prickel heeft,
Ten gaet niet dieper in als ghy het plaets en geeft.
De vruchten van de pers in 't eene lant gelesen,
Die vint men ongesont, ja slim vergif te wesen,

Maer geeft den boom alleen den sucht van soeter kust
Het fruyt is sonder leet, en dienstigh voor de lust.
Een hoort'er schamper jock, en lacht met luyder kelen,
Een ander kropt'et in, en gaet'er onder quelen.
Het is een vaste les: de kost is naer den mont,
De vruchten naer het lant, de woorden naer den gront.
Of schoon dan menighmael gestrenge buyen wayen,
Wilt al wat bitter is ten besten ommedrayen:
Daer kome wat'er magh, dat hard en schamper luyt,
Maeckt dat'et evenwel ten goede sy geduydt.
Ghy siet een honde tongh het quaetste seer genesen,
En sal een vrouwe tongh van minder krachten wesen?
Neen, teere dieren, neen; laet immers uwen mont
Niet sijn van nimmer aert als Lobben, uwen hont.
Wort u 'k en weet niet wat van uwen man verweten,
Het dient u, sedigh hert, met suycker opgegeten;
Niet in den mont gekauwt, niet weder overdacht,
Maer van een grimmigh woort tot soete jock gebracht.
Siet, als de snelle bie gaet in de groene dalen,
Gaet uyt het woeste bosch haer edel voetsel halen,
Sy set haer op den tijm, en suyght het bitter kruyt,
En treckt'er heylsaem was en soeten honigh uyt.
Vriendinnen, wilt het oogh veel op de byen keeren,
Ghy kont een groote deught van kleyne dieren leeren:
Maeckt van het bitter soet, treckt honigh uyt de gal;
Dat maeckt een jonge vrou den man seer lief-getal.
Doch soo ghy niet soo verr' uw tochten weet te breken,
Soo mijdt, ten minsten, mijdt het quetter tegenspreken:
Al hebje schoon gelijck, ghy des al niet te min
Hout, niet de spraeck alleen, maer oock uw reden in.
Een man die sijnen geest in gramschap voelde nijgen,
Voor hooger twist beducht, geboot het wijf te swijgen;
Maer sy riep des te meer: ‘ick houden mijnen mont!
Mijn moeder was verblijt om dat ick spreken kond'.’
‘Uw' moeder, sprack de man, mocht over uw besteden
Wel ruym soo blyde sijn, ja beter sijn te vreden,
Omdat haer grilligh kint bequam een eerlick man,
Die haer onstuymigh hooft soo duldigh lijden kan.’
Het wijf had ongelijck; ghy, slacht de medecijnen,
Die brant en heete sucht met koude doen verdwijnen;
Maeckt, dat een stil gedult uw gantsche sinnen koelt,
Wanneer uw wederpaer in heete posen woelt.
Hoe dat hy hooger rijst, wilt des te lager sijgen,
Hoe dat hy luyder roept, wilt des te stilder swijgen;
Hoe dat hy felder swetst, en sonder reden baert,
Ghy, wint hem des te meer door uwen soeten aert.
Wat kan doch slim gemor, of vinnigh tegenstreven,
Als stoffe tot het vyer, en nieuwe voncken geven?

Het onweer heeft gedaen, soo ghy maer uwen mont
Een weynigh, ja alleen een weynigh houden kont.
Siet, buyten alle werck, en door een enckel swijgen,
Is ruste voor het huys, is lof voor u te krijgen;
Wat is 't dat eenigh mensch u beter raden kan,
Als sonder iet te doen te stillen uwen man?
't Is eere, jonge vrou, in dit geval te wijcken,
't Is kunste daer het dient het seyl te konnen strijcken;
Men segge wat men wil, die felle wraecke broedt,
Heeft ja een slaven hert, en niet een hoogh gemoet.
Siet, al het vuyl gespuys is veerdigh om te wreken:
Een muys bijt diese raeckt, een bye weet te steken,
Een mier kan hinder doen, een domme mossel nijpt,
Een netel broeyt terstont een diese maer en grijpt.
Wat wilje dat ick segh? royt maer een kegel henen,
Sy geeft haer weder op, en springht u voor de schenen:
Daer is 'k en weet niet wat, daer is een wreede geest
Oock in het slimste dingh, oock in het minste beest.
Aeniiet de menschen selfs: wie kander weynigh dragen?
Een kint van kleyn begrijp, een man van oude dagen,
Een die in sieckte queelt, een die van honger klaeght,
Of die een innigh quaet in sijnen boesem draeght.
Het slimste dat men weet is veerdigh om te bijten,
Is veerdigh uyt der aert tot stooten en tot smijten;
Maer die in recht gedult de wraecke wrederstaet,
Die voedt een hoogen geest, die naer den hemel gaet:
O! die met recht gedult sijn tochten heeft gebroken,
Heeft op den besten voet sijn ongelijck gewroken:
O! die sijn eygen hert met krachten overwint,
Bedrijft een ridder-stuck, het schoonste dat men vint.
Ghy seght: 't is wel geseyt en weerdigh om te mercken,
Maer wie doch heeft de macht dit uyt te konnen wercken?
Wie is 't die niet en wrockt en naer den wrevel helt,
Wanneer een hevigh man met vollen monde scheldt?
Wy sijn niet opgevoet in wijt-beroemde scholen,
En sijn in dit geval te swack om niet te dolen;
Wy hebben noyt gesien, of uyt de kunst geleert,
Hoe dat een vaste siel haer tochten overheert.
Wy sijn maer tanger volck, en niet als swacke vrouwen,
Wie kan, oock daer het klemt, de sinnen weder-houwen?
Laet dat die mannen doen, die, mits een grijsen baert,
Gaen boven haer gemoet, en tegen menschen aert.
Met oorlof, jonge vrou! weeght beter uwe saecken,
Let hoe het over-al oock slechte lieden maecken;
Let op uw eygen selfs; de minste van het lant,
Betoomen menighmael het grilligh onverstant.
Siet, als'er eenigh mensch in dulheyt is gevallen,
Wie is 't die sich ontset om eenigh selsaem rallen?
Als iemant leyt en slaept, en dringht u op het lijf,
Ghy kielt een ander plaets, en vorder geen gekijf.
Als iemant u bespot, wanneer hy is beschoncken,
Ghy seght in uw gemoet: de wijsheyt is verdroncken.
Als yemant koortsigh is, en raest 'k en weet niet wat,
Ten wort by niet een mensch ten quaden opgevat.
Een meyt om loon gehuert sal haer geduldigh dragen,
Al krijghtse van een kint by wijlen harde slagen;

Een die in maensucht woelt, al schopt hy met de voet,
Maeckt ons een droeven geest, maer nimmer hittigh bloet.
Koomt hier nu, jonge vrou, en geeft eens goede reden,
Waerom dit met gedult wort al-te-mael geleden,
Daer echter uw gemoet niet oversetten kan
Een vry of schamper woort van uwen eygen man?
Ghy antwoordt, soo het schijnt: men duyd'et hem ten besten,
Als hy, die qualick doet, is dul en buyten Westen;
Maer een, wiens korsel hooft sijn vrouwe niet en spaert,
Heeft anders geen gebreck, als sijnen boosen aert.
Ick segge wederom, dat alle gramme stuypen,
Die als een heete koorts door onse leden kruypen,
Sijn enckel raserny, en korte dulligheyt,
Die met een hevigh vyer in onse sinnen weydt.
Is dan uw weerde vrient van dese wesp gesteken,
Ick bidde, pleeght gedult, en laet het vinnigh spreken,
Onthaelt doch uwen man op soo beleefden voet,
Gelijck een slechte meyt oock vreemde kinders doet.
Ick heb een soete streeck op dit geval gelesen,
Die aen het echte volck sal dienstigh konnen wesen;
't Is nut te sijn bedacht en weert te sijn besint
Al wat men overal in oude boecken vint:
Als in voorleden tijt het wijt-beroemde Troyen
Sagh hare borgery door alle landen stroyen,
Sagh midden in de stadt haer straten overmant,
Haer mueren omgestort, haer poorten afgebrant;
Toen was'et dat het volck, met hier en daer te varen,
Versleet in ongemack veel ongeruste jaren,
Tot dat het op een tijt een schoone kust vernam,
En met een moede vloot tot in den Tyber quam.
De mannen gingen op, en sprongen aen de stranden,
Begeerigh om te sien de nieu-gevonde landen;
De vrouwen onder een gaen sitten aen de vloot,
En keken hoe de stroom voor by den oever schoot.
Hier tijt'er een te werck, en stelt haer om te klagen,
Hoe grooten ongemack nu lange was gedragen,
Soo van de stuere zee, als van den harden wint,
En al om dat de mans tot dwalen sijn gesint.
‘Ey! laet ons, sprack het wijf, voortaen niet langer reysen,
Maer liever om gemack en om de ruste peysen;
En, om hier al het volck te houden in het lant,
t'Sa, laet ons al de vloot gaen steken in den brant.’
Men houd'er kort beraet, de vrouwen aen-gedreven
Door onderlingh vermaen, beginnen vyer te geven;
Daer rijst van stonden aen, daer rijst een swarte vlam,
Die, soo het schijnen mocht, tot aen den hemel quam.
Het wacker manne-volck, nu midden in den lande,
Verwondert van het licht dat flickert aen de strande,

Koomt al te samen af, en maeckt een vast besluyt
Met alle tegen-weer het vyer te blussen uyt.
De vrouwen sien het heyr in haesten neder komen,
En worden van den anghst geweldigh ingenomen,
Haer innigh herte klopt, haer gantsche leden slaen,
Vriendinnen, roept'er een, wat dient'er nu gedaen?
Wy sien, de snelle vlam is over al gevlogen,
De luycken enckel vyer, de masten omgebogen,
De seylen afgesenght, de kabels in den brant,
Soo dat'er niet en rest van al het sijde-want.
Wat raet tot ons behout? Om niet verstelt te schijnen
Sy loopen tot de mans, een yeder naer den sijnen,
Sy vallen hun te voet, en kennen haere schult,
Sy roepen om verdragh, en bidden om gedult.
Sy brengen aen den dagh haer aengebore streken,
't Is niet als honighraet dat alle monden spreken;
Een yeder stelt te werck het beste dat sy kan,
Na datse weet te sijn den aert van haren man:
Hier koomt een aerdigh dier en stelt haer om te vleyen,
Een van gedweeger aert die set'et op een schreyen,
Een derde brenght'er by dat jonge vrouwen doen,
En soeckt een korsel hooft te payen met een soen;
Een vierde, nu bedaeght, menght onder haer gebeden
En woorden van gewicht' èn huysselicke reden;
In 't korte, wat de kunst tot vrede dienstigh acht,
Dat wort daer uyt-gekipt, en in het spel gebracht.
Van noot een deught gemaeckt, een yeder spreeckt ten besten,
En raedt de mannen aen haer woningh daer te vesten;
De saecke wort gemeent, de gantsche kust beschout,
En siet, dat was het volck dat Romen heeft gebouwt!
Men hout'et voor gewis, dat die haer mannen kusten
Vermochten aldermeest om daer te blijven rusten,
Om daer te mogen sijn; vermochten aldermeest
Tot vrede van de mans en haren wrangen geeft[1].
Ick segge voor besluyt: hoe seer het is verkorven,
De gunste van den man kan lichte sijn verworven,
Soo maer een soete vrou haer tegen haren vrient

1) Kt hinc quidem morem inolevisse apud Romauos, ut mulieres ofculo propinquos salutarent, ait Plutarch. de virtut. mulierum. Zuing. d. loc.

En draeght gelijck het voeght èn spreeckt gelijck het, dient.
Siet, als een korsel hooft met reden aengevochten,
En met een teeren arm ontrent den hals gevlochten,
Wort lieffelick gestreelt en vriendelick gekust,
Daer is geen twijffel aen, de wrock is uytgeblust.
Is dan uw bed-genoot met gramschap aengesteken,
Wat hoefje vreemde salf, of sap van apotheken,
Of gom van over zee, of ander seltsaem kruyt,
Dat, ick en weet niet waer, in vreemde landen spruyt?
En loopt niet in het wout om wortels uyt te delven,
Gebruyckt in uwen noot, gebruyckt uw eygen selven,
Gebruyckt uw beste salf, een plaester van den mont,
Of sooje noch misschien iet beters dencken kont.
Al wat het huys vereyst, om in gemack te leven,
Dat is, uyt eyger aert, de vrouwen ingeschreven;

Wat dienstigh wesen kan te koelen heeten brant,
Dat is van eersten aen de vrouwen ingeplant.
Maer 't is hier niet genoegh uw gunst te laten smaken,
Ghy moet oock uwen man geen quade vrienden maken,
Niet hitsen tot de spijt door uwe tussen-spraeck,
Niet trecken in krakeel, of tot de felle wraeck;
Al valt'er eenigh dingh van dees' en die te klagen,
En wilt'et uwen man niet hatigh overdragen;
Een saecke neem ick uyt: en hout u nimmer stil
Indiender oyt een boef uw eere krencken wil.
Dat sij den man geseyt; want dit bejagh te swijgen
Doet ligt een die het raeckt een vreemt bedencken krijgen;
Het is aen menigh wijf tot grooten rou gestreckt,
Om datse voor den man dit hadde toegedeckt.
In ander kleyn beslagh en wilt hem nimmer tergen,
Of uyt een lichte waen tot wrake komen vergen;
Het is een kints gemoet, dat licht en haestigh klaeght,
En 't is een Christen hert, dat leet geduldigh draeght.
En ghy, o destigh man, indien op alle vlagen
Uw vrouwtjen is gewoon aen u te komen klagen,
En neemt'et, sijt ghy wijs, niet al te bijster hoogh,
Oock schoon de tranen selfs haer puylen uyt het oogh;
Weet dat haer swack gemoet is in der haest bewogen,
En om een kleyn geval als uytter har getogen;
Dus wat hier in gebeurt, ontset u niet te ras,
Maer siet eerst wat'er schuylt, en wat de reden was:
En weeght niet al te swaer de pruyltjens van de vrouwen,
Weet datse menighmael op weecke gronden bonwen;
Sy morren onder een om ick en weet niet wat,
En dickmael komt de wrock maer uyt een gote-gat.
De man moet hooger gaen, en met gebuer-krakeelen
Niet lichte sijn gemoeyt, niet lichte mede-deelen,
Niet lichte korsel sijn, niet anghstigh gade slaen,
Want vrouwen kneuter-sucht is veel-tijts enckel waen.
Gewis, soo eenigh man wil vrouwe-knibbel wreken,
Hy sal hem sonder noot in veel beroerte steken;
Ghy daerom, voor besluyt, veracht de vrouwe-twist,
Al kijft dit soete volck, 't is weder haest geslist.
Dan iemant sal misschien hier over komen vragen,
Wie, man of echte vrou, moet van de pays gewagen,
Wanneerder eenigh leet den soeten vrede staeckt,
Of eenigh boos gepruyl de sinnen gaende maeckt.
Ach! had een yeder lust sijn gaven op te wecken,
Men soude dit geval niet eens in twijffel trecken;
Men soude man en wijf, als uyt een soete strijt,
Sien ruymen haren geest van alderhande spijt.
Nu siet men menigh paer, by wijlen gantsche weken,
Gaen pruylen onder een, gaen muylen sonder spreken,
De wrock is al te fel, de schande veel te groot,
Om eerst het korsel hooft te leggen in den schoot,
Bedaert u, Christen-volck, laet hooghmoet neder-dalen,
Hier kan een laegh gemoet een hoogen prijs behalen:
Fy hem, die soete vreught met lange pruylen breeckt!
Het is de beste siel die eerst ten besten spreeckt.
Maer, desen onverlet, laet ons den leser seggen,
Wie, man of echte wijf, gehouden is te leggen

De gronden van den soen; en wie in dit geval
Ten goede van het huys den vrede bouwen sal:
Indien ick voor het volck de waerheyt magh getuygen,
Ick spreke buyten sucht: de vrouwe dient te buygen,
Te swichten voor den man; dat heeft den besten schijn:
Het wijf moet boven al de vrede-maeckster sijn.
De man noch evenwel en dient hier niet te pruylen,
Noch in een grauwe wolck sijn gunst te laten schuylen;
Maer haer te nemen aen, en op den eygen stont
Te grijpen in den arm, te kussen aen den mont.
Doch schoon het soo geviel (gelijck de wrange sinnen
In menigh selsaem hooft niet licht en sijn te winnen),
Dat sich misschien de man hier toonde bitter-straf,
En laet noch evenwel niet van het smeecken af;
Ghy moet, gelijck een klis, hem aen de leden hangen,
Hem grijpen om den hals, hem vallen aen de wangen,
Hem kleven aen het lijf; niet stille, niet gerust,
Tot dat de felle gloet ten lesten is geblust.
Of is misschien de man van soo gedweege sinnen,
Dat hy oock vóór de vrou den vrede wil beginnen,
En door een sachten aert het wijf te boven gaet,
Als vyant van de spijt, en van den wrangen haet;
Soo wacht u, sedigh hert, met onbeleefde streken
Hem van der hant te slaen, of voor het hooft te steken;
Het is een slim bejagh, dat niemant lijden kan,
Wanneer een teere vrou is harder als de man.
Het is een Hels gebreck, dat alle menschen vloecken,
Het is van ouden tijt een monster in de boecken,
Een grouwel in de stadt, een plage voor het lant;
Ghy, mijdt, o lieve! mijdt soodanigh onverstant!
Ick hebb' op dit geval een vreemde streeck gelesen,
Waer door in mijn gemoet verschrickte sinnen resen;
Het leyt tot heden toe my in het hooft en quelt,
En siet, tot uw bericht, soo wort'et hier gestelt:

Ten tijd', als Mahomet het rijck van Seven-bergen
Quam met een machtigh heyr aen dry gewesten tergen,
En dat het Christen-volck te Torde sich beriedt,
Soo is in dat gewest een vreemde daet geschiedt.
Een seker jongh gesel, tot Veradijn geboren,
Die hadde naer het oogh een vrijster uytgekoren,
Gelijck de jonckheyt plagh, een net en titsigh dier,
Maer niet dan al te vol van ongeregelt vier.
Want, na het eerste soet van hare bruylofs-dagen,
Soo was de jonge vrou in vreemde lust geslagen,
Een lincker haer bekent genoot de meeste vreught,
En van haer schoone verw èn van haer teere jeught.

't Is maer een korte tijt (gelijck onkuysche streken,
Hoe seer men die bedeckt, licht komen uyt te leken)
   Het wijf wort nagespoort en op de daet gevat,
   Gelijckse met den pol in haere lusten sat.
Daer was in ouden tijt een strenge wet geschreven,
Voor man en echte wijf, die vuyle rancken dreven;
   Want als'er eenigh mensch in desen grouwel viel,
   Soo wierd hem flucx het lijf gescheyden van de siel,
Niet dat'er eenigh beul het schuldigh hooft genaeckte,
Het sweert wort toegestaen die meest de schande raeckte:
   De vrou moest haren man, de man sijn eygen wijf
   Beklagen voor het recht, en brengen om het lijf.
Uyt kracht van dese keur, in ouden tijt geschreven,
Soo wort het vuyl bejagh den rechter aengegeven:
   O! wat een droef geval, als eygen vleys en been
   Staet voor den rechter-stoel en buldert tegens een!
De saecke wort bepleyt, de vuyle daedt bewesen,
Het vonnis ingestelt, en openbaer gelesen;
   De man krijght volle macht om sijn geleden schant
   Te wreken aen het wijf, en dat met eygen hant.
Daer wort de jonge vrou ter straffe wegh gedreven,
Veroordeelt by het volck onweerdigh om te leven;
   De menschen dringen aen, en woelen overhoop,
   Het lantschap waeght'er van, de stadt is opte loop.-
De vensters sijn beset, de tusschen-goten krielen,
De luyffen sijn belast met hondert duysent zielen;
   Een yeder is bekent hoe dat het vreemt geval
   En komen tot begin èn eynde nemen sal.
Het wijf, in dit gevaer, begint terstont te schreyen,
Te vallen in het stof, en haren man te vleyen,
   Dan rijstse weder op, en maeckt een groot beklagh,
   En druckt haer lijden uyt, soo bitter alsse magh:
‘Hoe sulje, weerde vrient, hoe sulje konnen grieven
Een die ghy zijt gewoon met alle macht te lieven?
   Hoe sulje brengen om uw vleys en eygen bloet,
   Den troost van uwe siel, en lust van uw gemoet?
Bedaert u dese mael, en wilt het my vergeven;
Ghy sult na desen noyt, ghy sult uw gantsche leven
   Noyt lijden smaet of leet, door eenigh mijn bedrijf,
   Maer hebben over-al een gants ootmoedigh wijf.
Ick sal uw slave sijn, en dat met al de leden,
Ick sal my op den neck geduldigh laten treden,
   Ick sal, gelijck een worm die in der aerden wroet,
   My wringen in het stof, en kussen uwen voet.
Leght my de werelt op, oock sonder iet te mijden,
Ick sal het, sonder leet, ick sal het willigh lijden:
   Alleen doet my de gunst, dat ick op desen dagh
   De doot en, met de doot, de schande vlieden magh!’
Eylaes! de goede man, tot aen de siel bewogen,
Koomt met een open hert haer om den hals gevlogen:
   ‘Doet, seyt hy, lieve, doet dat u en my betaemt,
   Ghy sult, noch heden self, mijn vrouwe sijn genaemt.’
Hy kustse voor het volck, en seyt noch ander-werven:
‘Ghy sult mijn vrouwe sijn, mijn vrouwe sulje sterven,
   Hout maer uw weerde lijf, hout onsen leger kuys!’
   Hy geeftse noch een soen, en leytse weder t'huys.

Ey! wat is van den mensch, de beste konnen vallen!
Siet, na een korten tijt, de man begint te mallen,
De man vergeet hem selfs, de man die wort beklapt,
De man wort achterhaelt, en op de daet betrapt.
Daer is'et al bekayt; de man die wrort gebonden,
Gelevert aen den Schout, en naer den stock gesonden,
Beschuldight, ondervraeght, en voor het recht gestelt,
En eer de sonne daelt, het vonnis is gevelt.
Het wijf bekoomt de macht haer leet te mogen wreken,
En door het vinnigh stael haer trou te mogen breken.
Daer wort het al bereyt; de beul die stroyt het sant,
De doot-kist is gereet, het sweert is by der hant;
De man wort opgeleyt, als met de doot bevangen;
Die buyght hem voor de vrou, de tranen op de wrangen,
Nu schijnt'et dat hy spreeckt, dan weder dat hy swijght,
Vermits hy dickmael sucht, en tusschen beyden hijght:
'Vriendinne, liefste pant! die, met gedwege sinnen
En door een soeten aert, my hebt geleert te minnen,
Hier is nu, weerdste deel! hier is de rechte tijt
Te toonen voor het volck hoedanigh datje sijt.
Ach! hebt ghy oyt vermaeck in mijne jeught genomen,
Of heb ick eenigh soet door uwe gunst bekomen,
Soo hout nu doch de wraeck, hout alle tochten in,
En denckt tot deser uur op mijn getrouwe min:
Gedenckt wat ick bestont, een kleynen tijt geleden,
Hoe ras ick was gepaeyt, hoe lichte wel te vreden;
Ach! mits ick uw berou en droeve tranen sagh,
Het scheen dat my het hert op heete kolen sagh.
De gramschap was gedaen, het bloet terstont geseten,
Ick heb'et metter daet, ick heb het al vergeten,
Ick heb u wederom als vrouw in huys geset,
Ick nam u weder aen, oock in het echte bed.
Ghy, in het tegendeel, ghy, menschen konnen moorden,
Die niet en hebt geleert als soete minne-woorden!
Ghy, dooden uwen man! o neen, uw rechter-hant
Die is my in de trou een heyligh onderpant.
Ghy, doen het schandigh werck! ghy, felle wrake plegen
Aen dat in uwen arm soo dickmael heeft gelegen,
Soo menighmael gerust! o neen, geminde, neen:
Het is uw eygen vleesch, wy sijn te samen een.
Doet als ick heb gedaen: laet ons te samen leven
Ten goede van de vrucht, aen onse jeught gegeven;
Laet doch ons eenigh kint niet hooren dit verwijt,
Dat ghy een wreeden beul van sijnen vader sijt.
Acht my, gelijck ick ben, de vuylste van de schroeven,
De slimste van het lant, ja schuym van alle boeven;
Drijft uyt een vollen haet mijn klachten in den wint,
Maer watje my ontseght, gunt dat uw weerde kint.

Daer is geen bidden aen; sy laet haer niet bewegen,
Sy schudt haer grilligh hooft, sy toont den blooten degen,
Sy grijpt hem by de mou, sy sleurt hem metter hant,
Tot dat hy neder knielt ontrent het droeve sant.
Hier vanght de goede man van nieuwen aen te spreken,
Te kruypen voor het wijf, sijn handen op te steken:
'Ey (seyt hy) liefste lief!' mits geeft het wijf een slagh
Soo dapper alsse kan, soo vinnigh alsse magh.
Het sweert vaert in de strot, het woort byna gesproken
Wort met de slagh geklooft, en overmits gebroken;
Men hoort het eerste deel, het leste komt te kort,
Om dat het bloet terstont den boesem overstort.
De man valt overkant, sijn hooft dat sijght ter neder
Noch aen het lichaem vast; sy grijpt den degen weder,
Sy roert het bloedigh mes, sy slaet al even stijf,
Tot dat het opper-deel is van het onder-lijf.
De gansche werelt sucht, en acht'et voor een wonder,
Dat God het schendigh wijf niet met een fellen donder,
Niet met een haestigh vier, een onverwachte vlam,
En doodde, daerse stont, èn uyt de werelt nam.
Onmenschelick gemoet, fel, vinnigh, onbewogen,
Wat beir heeft u geteelt? wat tyger uytgespogen?
Wat adder opgevoet? wat draeck gaf u de borst,
Die niet als haet en blaest, en niet als bloet en dorst?
Al stont dit groote rond noch hondert duysent eeuwen,
Men sal noch alle tijt op uwe wreetheyt schreeuwen,
En vloeeken uw bedrijf: o fy, verwoede vrou!
Fy, moordster van de min, en monster in de trou!
Fy van uw wreede daet! Maer ghy, o teere dieren,
Weest sacht in uw gemoet, en soet in uw manieren;
U voeght geen wrange geest, u dient geen vinnigh stael,
Het sweert dat u betaemt, dat is beleefde tael:
U dient geen bloedigh mes, geen ander hatigh wapen,
Pleeght liefde, soet geslacht, ghy sijt'er toe geschapen:
Noyt sagh men dat'er vrou een goede daet bestont,
Als door een heus gebaer, en met een soeten mont.
Een swijn vecht met den tant, een osse met den horen,
Een bye niet de strael, een liane met de sporen,

Een luypaert met de klau, een slange door fenijn:
Maer uw gewelt bestaet alleen in soet te sijn.
Geen onbewogen hert, geen honger om te wreken,
En heeft sijn leven oyt uw sachten aert geleken:
Niet, in het tegendeel, dat vrouwen beter staet,
Als eerst te roeyen uyt de gronden van den haet.
Dit heeft van over langh out Romen wel geweten,
Al was de gansche stadt in diepe nacht geseten,
Men vont'daer seker kerck, gewijt tot manne-soen,
Daer moest de jonge vrou den offer komen doen:[1)]

1) Erat Romae sacellura in Palatio Deae cujusdara, in quo, si quod domi incederat jurgii locuti, quae volebant, conjuges reconciliabantur. Dea haec Viriplaca nominata est, quae nomine suo admonebat nou uxorem à viro placandam esse, sed virum ab uxore. Zwinger. Theat. Orbis vol. 3. lib. 7. Vid. plura hac de re apud Costal. Pegm. in Deam viri-placam. Vives de Christian. foem. lib. 2. Tiraquell. in leg. connubialib. lib. 15. num. 104. & 105. ubi putat vintin & uxorem in eo sacello congredi solitos, & ita pacata omni ira reverti. De hoe Ovidius, Victor, Valerius Max. in Institut. antiquis, & alii.

Sy clroegh een reyn gewaet, en moest de priester wesen,
Sy moeste voor den man gewijde woorden lesen,
Sy moeste vlytigh sijn, al wasse schoon gestoort,
Sy brack het bitter leet, en sprack het vrede-woort.
Het offer, dat het volck hier was gewoon te nachten,
En was niet eenigh beest, maer niet als echte klachten;
Den autaer daer gestelt en was geen harde serck,
Daer stont een ledekant te midden in de kerck;
Daer was het wijf gewoon den man te komen streelen,
En heelde daer het leet van bitter huys-krakeelen;
Sy was de priester selfs, de wrevel was het schaep,
En 't eynde van den dienst, dat was een soete slaep.
Daer was de twist gegaen; daer gingen onse lieven
Versekert over-hant met vaste minne-brieven:
Soo wert de spijt gedoot, de tochten uytgeblust,
En al het huys-gesin versegelt in de rust.
En duyt dit, schamper volck, de vrouwen niet te schande,
Maer neemt het voor een peyl, hoe sacht en goederhande,
Hoe geestigh in begrijp het edel vrou-geslacht
Is by het Roomsche volck en over-al geacht.
't Is ja, een konstigh werck, een deel verdrayde sinnen
Met woorden aen te gaen, met reden in te winnen;
Siet, waer men vrede sluyt of maer een kort bestant,
Daer roept men tot behulp de beste van het lant.
Wanneer men heftigh pleyt, en dat aen alle sijden
Het stuck in twijfel staet, de reden schijnt te strijden,
De wijste van den raet, de kloeckste van de wet,
Wort hier en over-al tot overman geset.
Tot soo een hoogh beroep, van allen tijt gepresen,
Heeft u den Roomschen staet bequaem geacht te wesen,
O voesters van de pays! wel, doot dan alle spijt,
En maeckt een vreetsaem huys, gelijck in ouden tijt.
Voorwaer uw soet beleyt heeft op verscheyde stonden
Aen menigh koninckrijck den vrede toegesonden,
Heeft ongeval gestremt, heeft oproer uytgeblust,
Heeft menigh ongemack verandert in de rust.
Eens stonden over hoop Romeynen en Sabijnen,
En deden tegen een haer blancke sweerden schijnen;
Maer als hier over quam uw soete vrede-macht,
Soo was terstont de krijgh tot eenigheyt gebracht.
De vrouwen traden heen tot aen de bloote sweerden,
Tot in het fel gewoel, en even door de peerden;
De vrouwen drongen aen, en gingen tusschen bey,
Tot dat het korsel volck de spiessen neder ley.
Hier sprack een aerdigh dier: ‘hoort vaders, broeders, oomen!
O! wilt doch uwen haet en gramme sinnen toornen;
Want soo ghy door het sweert de mannen overwint,
Ghy doot, in haere doot, de moeder en het kint.’
Daer riep een ander stem: ‘hout stille, Roomsche knechten,
Wat gaet de vrienden aen, de vrienden aen te vechten?
Hout stille, machtigh heyr! en dwinght den over-moet;
Al wat ghy storten sout is niet als eygen bloet.
Geen spies of bloedigh sweert, geen pijl en kan'er raken,
Of 't sal in uw gemoet een dieper wonde maken:
't Is vrient al wat'er is, 't is vrient al watje siet,
't Is vrient al watje treft, 't is vrient al watje schiet.’

In 't korte, vrouwe-praet weet soo het stuck te drijven,
Nu met een soet gevley, dan met een aerdigh kijven,
   Dat stracx een veltgeschrey door al de benden liep,
   Dat bruyloft op een nieu, en nieuwe bruyloft! riep.
Als Rome was omringht met menigh duysent mannen,
By eenen die wel eer uyt Rome was gebannen,
   En dat de Volsche macht het gansche lant besat,
   En quam haer leger slaen niet verre van de stadt,
Toen koos men uyt den Raet de best bespraeckte monden,
Om naer het machtigh heyr te worden afgesonden;
   Doch wie'er henen gingh, of uyt het leger quam,
   De stadt bleef in de pijn, de Vorst al even gram;
Sijn trots en moedigh hert, genegen om te wreken,
En was van geen bestant, van vrede niet te spreken;
   Hy drongh geduerigh aen, tot dat men niet en dacht
   Als dat het eeuwigh rijck ten eynde was gebracht.
De raet is sonder raet; maer liet, de Roomsche vrouwen,
Die hier noch eenigh heyl haer krachten toebetrouwen,
   Gaen letten op het stuck, gaen, na een rijp besluyt,
   En senden naer het heyr haer eyge boden uyt.
De moeder van den helt, een wijf van groote reden,
De vrouwre sijner jeught, vol onbevleckte seden,
   Gaen in het eerste lid, als hoofden van den tocht,
   En stracx is alle dingh in beter staet gebrocht.
Dat onbewogen hert, door vrouwen aengesproken,
Heeft op den staenden voet sijn tochten afgebroken,
   Sijn tenten op-gepackt; en stracx een trommel-slagh,
   Dat niemant schade doen of boeren plagen magh.
Siet, daer het Rooms gewelt en krachten aller helden
Sich vonden overmant en niet en konden gelden,
   Daer heeft een vrouwetongh de saecken uytgericht,
   En sonder eenigh bloet het leger op-gelicht.
Wat pays blijft ongemaeckt, wat leet doch kan'er vesten
Daer een van desen aert maer eens en spreeckt ten besten?
   Geen haet, geen felle spijt, geen twist en kan bestaen,
   In dien een wijse vrou wil tusschen beyde gaen[1].
Koomt hier, Abigaël, een perel van de vrouwen,
Die met een soeten moet hebt leeuwen wederhouwen,

1) Les femmes ont souventesfois esté employées à la pacification des troubles d'an Estat ou des guerres estrangeres, & ont avec grace & dexterité appaisé le courroux des Princes ou des peuples animez les uns contre les autres. L'histoire nons fournit assez des exemples: ne fust ce que le dernier traicté de Lodun, ou les Princesses contribuerent heureusement à adoucir les esprits aigris, & accommoder les affaires. Jean Hottoman, sieur de Villiers au traicté de 1'Ambassadeur. En weder in het tegendeel, als de vrouwen qualick willen, soo hebben de selve groote krachten om hare mannen te misleyden. Niemant (seyt de Schrift) en was soo gantsch verkocht om quaet te doen voor den Heere, als Achab (de reden wort'er by gestelt): want sijn wijf Jesebel overredede hem alsoo, 1. Koning, 21. 25. En wederom: Joram de sone Josaphats werd koninck in Juda, en wandelde op den wege der Koningen Israëls, gelijk het huys Achabs dede: want Achabs dochter was sijn wijf, 2 Kon, 8. 17. En van Salomon wort geseyt: sijne wijven neygden sijn herte tot vreemde goden; 1 Koning. 11. 4.

Hebt Nabal uwen man behouden van de doot,
En al het huys-gesin getogen uyt den noot.
Het sweert was in de vuyst, de spiessen opgeheven,
En David door de spijt geweldigh aengedreven;
Ghy des al niet-te-min hebt door een geestigh woort,
Hebt door een sachten aert belet een felle moort;
Hebt weder goet gemaeckt, dat Nabal had bedorven,
En voor een wrangen haet beleefde gunst verworven;
Hebt aen uw vaderlant en overal getoont,
Hoe dat een vlijtigh wijf van Gode wort geloont:
Uw lief en heus gelaet, uw soet en geestigh leven,
Dat heeft u beter man en hooger staet gegeven;
Ghy wort den Nabal quijt, niet sonder uw gewin,
En het, van stonden aen ghy waert een koningin.
Heeft niet een kloecke vrou, tot David ingetreden,
Hem, door een soet gespreck en wel-beleyde reden,
Soo kunstigh aengetast, soo destigh ondergaen,
Dat sijn verbannen soon het hof is opgedaen?
Wat eyst'er iemant meer? als Haman wilde moorden,
Siet, Heller stuyt het quaet alleen met soete woorden;
Sy keert van Jacobs saet het droevigh ongeval,
Ja, maeckt het even toen den Koninck lief-getal.
Maer eer sal ons de son onttrecken hare stralen,
En met de gulde koets tot in het water dalen,
Als ick door mijn gedicht sou brengen aen den dagh,
Hoe veel een soete vrou en hare tongh vermagh.
Dan, iemant sal misschien vereysschen naer de reden,
Waerom wy onse vrou en hare teere leden
Dus buygen voor den man? de vrage dient voldaen;
Des sal ons eerste loop een weynigh stille staen:
En denckt niet, echte vrou, dat wy gedichten schrijven,
Om eenigh grilligh hooft in sijn gebreck te stijven;
Ick, in het tegendeel, verfoeye desen aert,
Die met de reyne trou geen soete liefde paert.
Ick segge dat het volck, dat niet en hout in weerden
Die God met hun verbint, sijn monsters op der eerden;
Ick segge, dat de nurck die sijn geselschap quelt
Sich even tegen God en alle wetten stelt.
Al die het soet verdragh uyt hare sinnen bannen,
Sijn spoocken in de trou, sijn enckel huys-tyrannen,
Sijn grouwels in het lant, en nutter in het wout
Te brullen met den leeuw, als om te sijn getrout.
En des al niet-te-min soo stell' ick dese gronden,
Dat ja, een echte vrou is uytter aert gebonden
Met hooger eer-bewijs te vieren haren man,
Als sy met eenigh recht van hem vereysschen kan.
Het man-hooft is verplicht, met uytgelate smnen,
De vrouwe sijner jeught te lieven en te minnen;
Dat is sijn gansche schult, en als hy die betaelt,
Soo wort hy nimmermeer met reden achterhaelt.
Ons plicht en is maer een, der vrouwen menighvuldigh;
Want, boven echte sucht, soo is de vrouwe schuldigh
Te vreesen haren man, en onder sijn gebiet
Te buygen haren wil, gelijck een jeughdigh riet.
Daer is het gansche lant niet weynigh aen gelegen,
Dat yeder echte wijf haer plichten leere wegen;

En weder, dat de man ten vollen gade sla,
Hoe verre dat het reek van sijne machten ga.
Ick houde voor gewis, dat veel bekaeyde stuypen
In vloer, in binne-sael, in onse kamer sluypen,
Alleen, om dat het volck niet recht en heeft besint,
Waer man of vrouwe-plicht sich eyndight of begint.
Ick houde, soo de man ten vollen konde mercken
Den gront en 't eygen wit van Godes hooge wercken,
De vrouw, het krancke vat, en soude nimmermeer
Of slons òf slave sijn by haeren over-heer.
Want als de man bedenckt hoe seer hy is verheven,
Soo wort hy oock bewust, hoe dat hy dient te leven;
Hoe iemant hooger is en grooter saecken doet,
Hoe dat hy des te meer sijn feylen schromen moet.
Het geeft een grooten slagh, als hooge torens vallen;
Het schettert dapper uyt, als wijse lieden mallen;
Men siet dat al het volck de quade slagen meet
Na weerde van den mensch, die sijn beroep vergeet.
Indien oock wederom de vrouwen dese gronden
Eens namen in de borst, en in der daet verstonden,
Naer recht en reden eyst, daer is geen twijffel aen,
En lant en werelt selfs, die souden beter gaen.
Want mits een yeder mensch sich liever laet gebieden
Van eenigh hooger bloet, als door gemeene lieden,
Wie twijffelt of het wijf sal beter sijn geleert,
Soo haest sy wort gewaer hoe God de mannen heert?
Op, mijn gedachten, op! ick moet de lieden togen
Dat gantsch het rond begrijp moet echte macht gedogen,
Dat aerde, lucht, en zee op echte trouwe staet,
En dat al wat'er is naer dese wetten gaet:
Ick wil in alle dingh de menschen doen beseffen,
Dat mannen over al de wijven overtreffen;
Dat meest in alle dingh, oock schoon het niet en leeft,
Al wat een man gelijckt, een hooger wesen heeft,
Laet ons het vrouwen-ampt een weynigh laten varen,
Om God in dit beleyt te mogen openbaren:
Al wijckt ons losse pen een weynigh uyt de baen,
Noch gaet de buyte-sprongh de jonge vrouwen aen.
Of schoon een vreemde wet ons niet en plagh te binden,
Indien wy niet-te-min in vreemde landen vinden
Een wet, die over al op onse wetten past,
Dat stelt ons des te meer in onse wetten vast.
Als God in ouden tijt de zee en hare stroomen,
De lucht en haer gevolgh, de velden met de boomen,
Had door het Woort gemaeckt, en in het aertsche dal
Den mensch, sijn evenbeelt, verheven boven al;
Soo is het edel dier, om niet alleen te leven,
Een troost, een soet behulp, een mede-maet gegeven,

Een vrouw, met haren vrient in alle dingh gemeen,
Als vleesch van eygen vleesch, en been van eygen been.
De man, des niet-te-min in leden onderscheyden,
Is om het teere vat als metter hant te leyden;
Want uyt sijn kloecken stant besluyt een yder dit,
Dat hem geduchte macht in al de leden sit[1].
Het wijf in tegendeel vint ieder soo geschapen,
Dat uyt haer kranck gestel ten vollen is te rapen,
Te tasten metter hant, dat haer een weerde vrient,
Dat haer een vast behulp, een bondigh steunsel dient.
Men vint ontrent den man meer krachten in de leden,
Meer geesten in de borst, meer gaven in de reden,
Meer hitte door het lijf; daer woont een kloecker aert
En in de grove stem, en in den ruygen baert[2].
Sijn ader is gewoon, met wonder harde slagen,
Het vyer, dat binnen woelt geduerigh uyt te jagen,
Gewis de groote kracht, die haer bewegen doet,
Seyt dat voor al de man de vlagge voeren moet.
Maer siet, hoe dit beslagh met vrouwen is gelegen:
Haer pols die heeft alleen maer eenigh kleyn bewegen,
Een ieder voelt genoegh aen haren ader-slagh,
Dat soo een slauwe ziel geen heerscher wesen magh[3].
Daer is een selsaem dingh, dat niemant kan beseffen,
Dat niemant door verstant of reden weet te treffen;
Daer is een wondre kracht verholen in den man,
Die in het swacke vat geen mensche vinden kan.
Wat is'er lichter dingh als met de penne spelen?
Wie kan een ganse-veer, een lichte pluym, vervelen?
En des al niet-te-min, wanneer een vrouwe schrijft,
Daer is, 'k en weet niet wat, dat in de penne blijft.
Laet vry een kloecke maeght haer uyttermaten pijnen,
Op dat haer letterwerck mocht vast en bondigh schijnen,
Laet vry een handigh wijf hier recken haer verstant,
Men seyt noch evenwel: het is een vrouwen-hant.
Maer onder dit getal mach niet gerekent wesen,
O Schuermans! uw juweel, eerst onlancx opgeresen,
Van wiens geleerde jeught en uytgelesen pen
De steden aen den Rijn, en ick, getuyge ben![4]
Noch die beroemde vrou, wiens net en geestigh schrijven
Sal in de boecken staen, sal aen den Amstel blijven,
Sal door de werelt gaen, een wonder voor de mans,
Soo langh de beste schaft sal komen uyt de gans.
Maer desen onverlet, soo blijven onse gronden,

1) Mares foeminis robustiores tàm animo, quàm corpore constanter affirmat Hippocrat. lib. 6. Epidemion part. 2. cap. ult. Hinc Plato voluit virorum animas, quae in hac vitâ molles & effoeminatae suerunt in mulieres reviviscere, in Timaeo.
2) Appositè ad liane rem Ovid. lib. 9. Metam. in fine duin describit mutationem Iphidis in marem: Nec candor in ore permanet, & vires augentur, & acrior ipse est vultus: & incomtis brevior tonsura capillis: plusque vigoris adest, habuit quàm foemina.
3) Maribus major ac validor raultò pulsus, quam foeminis. Galen. in Comment. quos ipse edidit in ipsius librum de Pulsibus comment. 1. quod & notavit Tiruq. leg. connub. 1. num. 56.
4) Ick segge jonckvrou Anna Maria Schuermans, woonachtigh tegenwoordigh tot Renen, out ontrent 18 jaren, goet latijn spreeckende, haer neerstelijck oefenende in de Grieksche tale, in de teyeken-kunst, schilder-kunst, letter-kunst sonderlingh ervaren, op de luyte wel slaende, en in verscheyden andere wesenschappen tot verwouderinge toe uytmuntende, sal ontwijfelijck, door eenige geleerde pennen op de vleugels van de fame gestelt zijnde, dienen tot een nieuwe en uytuemende vercieringe onser eeuwe.

Al wort'er altemets een kloecke maeght gevonden,
   Één bloeme, soo men seyt, en maeckt geen rose-krans,
   Één snare geen gespel, één vrijster geenen dans.
God heeft dan aen den man een hooger aert gegeven,
En aen het wijf gelast om onder hem te leven[5],
   En siet, uyt dese born ontstaet een even-beelt,
   Dat in de menschen werckt, en in de dieren speelt.
Gelijck een groote beeck, verdeelt in kleyne stralen,
Gaet, als een stille vloet, in alle velden dalen;
   Soo is de milde stroom van Godes eerste wet
   De gansche werelt deur geduerigh uyt-geset.
Besiet het woeste ront aen alle vier de winden,
Het voor-recht van den man is over al te vinden;
   Het wijfjen geeft'et op, het broose maecksel wijckt,
   En siet, het stelt de wet al wat den man gelijckt.
Men vint een echte sucht gestort in alle dieren,
Het sy die in de lucht of op de velden swieren,
   Of krielen in de zee of door een binne-vliet,
   Sy duycken overal, en lijden mans gebiet.
Ten is van geenen noot om preuven uyt te senden
Tot eenigh verre lant, dat noyt de menschen kenden;
   Ghy, siet maer op de werf uw Kalekoenschen haen,
   Siet, hoe sijn felle snuyt en spitse veêren staen;
Hoe trotst hy met de steert, hoe slaet hy met de vleken!
Hoe buldert hem de krop, hoe koomt hy aengestreken!
   Het is aen sijn gebaer, het is genoegh te sien,
   Dat hy met volle macht wil op het hof gebiên.
Dit munt te hooger uyt, wanneer men daerentegen
Sijn hinn', en watse doet, wil neerstigh overwegen:
   Sy gaet daer duycken heen, of schrafelt in de mis,
   En wijst ten vollen uyt, dat sy het wijfjen is;
Sy staet gelijck besorght, om haren haen te mijden,
Men siet haer niet gedult sijn harde sprongen lijden,
   Men siet haer menighmael vertreden met de voet,
   En noch soo blijft het beest geduerigh even soet.
Gaet op aen ander oirt, en siet de pauwen toogen
Haer uytgestreckten steert, vol Argus glinster-oogen,
   Siet in het tegendeel hoe mack het wijfjen gaet,
   En minder in gesagh èn minder in cieraet.
Siet my een doffer aen, siet hoe hy weet te kijven,
En hoe hy sijn duyvin te neste weet te drijven;
   Siet hoe het wijfjen duyckt en, sonder eygen sin,
   Vlieght, naer de man gebiet, de kotten uyt en in.
Het is bedenckens weert, dat duyven, alsse spelen,
Meest doffer en duyvin uyt één gebroetsel telen,
   Maer, als de kip-tijt naeckt, de rouwe doffer-kop
   Kiest eerst de ruyme lucht, en laet den engen dop:

5) De oude wet en Gods gebodt over de vrouwen is: Uwen wille sal uwen manne onderworpen sijn, en hy sal uw Heere zijn.

Het edel manne-dier, geneyght tot vrye sprongen,
Wil in het enge kot niet langer sijn gedwongen;
   Het wijf in tegendeel koomt nimmer aen den dagh,
   Dan als het met gemack de ruyinte kiesen magh.
Wat sal ick van den swaen en sijn manieren schrijven?
Hy kan het manne-recht voor alle kenners stijven:
   Let op sijn fel geblaes, wanneer hy somtijts kijft,
   Mn hoe hy met een trots voorby het wijfjen drijft.
Indien sijn echte gay in ontucht wort gevonden,
Hy grijptse met den hals, en geeftse duysent wonden,
   Hy sleeptse naer het riet, en met een harden beck
   Soo scheurt hy haer de borst, en breecktse dan de neck[1].
O schande, dat den mensch sal boose lusten vieren!
Siet, hoerdom is de doot oock by de wilde dieren;
   De swaen is wel te recht gekleet in enckel wit,
   Om dat'er noyt een hoer op haren leger sit,
Neemt vorder uwen gangh tot aen de groote kudden,
En let daer hoe de ram sijn horens weet te schudden;
   Siet, hoe de bock betoont een rechten mannen-aert,
   En door een stouten moet èn door een ruygen baert,
De ram gaet als een hooft, en leyt de stille beyten,
De bock die geeft de wet, en heerscht ontrent de geyten;
   O malt niet, harders kint, en malt niet met het wijf,
   Het beest is yver-sieck, het sprongh u op het lijf[2].
Wat dient'er doch gewaeght van hencxten en van stieren,
Van groot en moedig vee? siet in de minste dieren,
   Siet in de kleyne spin een beelt van dese macht:
   liet wijfje spint alleen, de man gaet op de jacht[3].
Wat hoefje, jonge vrou, veel regels om te leven,
De spinne sal alleen u volle wetten geven:
   Al isse by het volck geweldigh in den haet,
   Sy kan een baken sijn ontrent den echten staet,
Sy leert een jonge vrou op huys-behoeften mercken,
En wijst een echte man tot harde buyte-wercken;
   Schoon clan uw dienstmaeght is een vyant van de spin,
   Als sy haer netten weert, ghy, neemt haer wetten in[4].
'k En wil niet in het wout, niet in de bosschen dwalen,
'k En wil geen slangh of worm uyt diepe kuylen halen;
   Men beesje dient gewaeght, dat heeft een dubbel lijf:
   Het teelt gelijck een man, het baert gelijck een wijf;
Hoort, echte lieden, hoort een wonder om te lesen:
Hel kan nu vader sijn, en dan eens moeder wesen,
   Doch niet gelijck het valt, of naer sijn eygen waen,
   Maer naer het in de krijgh sijn dingen heeft gedaen:
Want soo het middel weet den vyant uyt te jagen,

1) De brutis animalibus quae adulterium puniunt, vid. apud, AElian. 1. 11. hist. animal. c. 15. Pliu. lib. 8. cap. 5. Solin. cap. 38. inter haec numerantur ciconiae, columbae, turtures, elephantes, leones. Illud autem memorabile quod Galiel. Parisiens. scribit. suo tempore ciconiam quandam adulterio maculatam, per olfactum masculi cognitam, congregatâ ab ibso masculo multitudine ciconiarum, ac detecto ipso crimine foemellae, ipsam à totâ ista multitudine, tanquam omnium judicio convictam, deplumatam ac laceratam fuisse.
2) Le pasteur Cratis follatrant avec une chevre, son boueq vient par jalousie chocquer sa teste contre la sienne, & la luy écrasa. Michel de la Montag.
3) Foeminam, putant esse quae texat, marem qui venetur, ita patra fieri merita conjugü. Plin. lib. 11. c. 24.
4) Salomon wijst de luye tot de mieren; wy de getroude tot de spinne.

Soo magh het voor een man sich in het wout gedragen;
   Maer wort het oyt gesien te vluchten uyt'et velt,
   Soo wort'et afgeset, en voor een wijf gestelt[5].
Ten magh na desen val geen manne-lid gebruycken,
Maer dwee en buyghsaem sijn, en neder leeren duycken.
   Wat eyst'er iemant meer? het bosch hout desen voet,
   Dat wat daer het wijfjen liiet den man believen moet.
Indien ick met de pen wil roeyen in de baren,
En soecken in het meyr hoe alle visschen paren,
   Men sal van stonden aen, men sal oock even daer
   Het voor-recht van den man u maken openbaer.
Al is het water stuer, het voet beleefde dieren,
De visch kan hooge macht en echte wetten vieren;
   Siet, als een adder-slangh maer schuyfelt aen de strant,
   Stracx is de zeelamprey ontrent het drooge lant!
Sy voeght haer by den man, en koomt op sijn bevelen
Geswommen uytter zee en aen den oever spelen.
   Dat is genoegh geseyt: ghy, die in echte paert,
   Gaet, heult met uwen man, oock tegen uwen aert[6].
De kater van de zee kan ieder openbaren,
Dat oock in heete sucht de koude visschen paren;
   Want soo een schippers gast het wijfje dreyght te slaen,
   Hy biedt terstont het hooft, en kant'er tegen aen:
Maer wort in tegendeel de kater aengevochten,
Het wijf dat treckt den rugh' in veelderhande bochten,
   En welt haer in het sant, als of het seggen wou:
   De krijgh is voor den man, het vluchten voor de vrou.
De zee-ram (in de zee sijn schapen, koeyen, peerden,
En menigh ander vee, gelijck als op der eerden[7],
   De zee-ram maeckt den haen door al het driftigh velt,
   En laet in sijn bevang geen visschen ongequelt:
De wijfjens onder dies, gelijck gemeene schapen,
Sijn dieren sonder gal, en sonder eenigh wapen,
   Sijn stil, onnoosel, sacht, en uytter-maten tam:
   Sy vreesen haren heer, en lieven haren ram.
De roock-vis, van der jeught in echte min gebonden,
En wort te geener tijt in buyte-lust gevonden,
   Waeght met een moedigh hert sijn leven voor de vrou:
   Een spiegel voor de mans, een baken in de trou.
Noyt quam die Grieksche vorst soo moedigh aengestreken,
Om sijn ontschaeckte vrou en sijn verdriet te wreken,
   Als dit manhaftigh dier ontbrant in heet geschil,
   Wanneer een ander visch sijn wijf onteeren wil.
Mijn penne, vorder niet! wil yemant dieper soecken
Het wesen van de zee, die kome tot de boecken,

5) Ichneumon pugna victus muliebria patitur, & ea poema afficitur ut partus dolorem sufferat, cum utriusque sexus sit particeps. AElian. de Animal. lib, 10 cap. 47.
6) De congressu viperae & murenae, vid. AElian. lib. 9. de Animalib. c. 66.
7) Ut vera sit vulgi opinio, quidquid nascatur in parte ullâ naturae, & in mari esse, praetereaque multa quae nusquam alibi. Plin. lib. 9. cap. 1.

Die menigh kloeck verstant de werelt achter liet,
Daer in men al het meyr tot in de gronden siet.
Het is voor ons genoegh geswominen in de stroomen,
Te lande, mijn vernust! en naer de groene boomen:
Daer is beleefde sucht oock in het naere wout,
En daer men niet en leest, daer is'et dat men trout.
Laet maer het ooge gaen ontrent de boom-gewassen,
Ghy sult'er planten sien, die op den regel passen
Die echte lieden bint; al sijn de bosschen rou,
Men vint'er rechte min, men vint'er echte trou.
Let op den dadelboom[1]: het wijf laet hare tacken
Met ootmoet voor den man ter aerden nedersacken;
De man buyght wederom al is hy hoogh gekroont,
Het blijckt aen sijn geway, dat hy haer gunste toont,
Gebeurt het dat de man is van het wijf verscheyden,
Misschien om eenigh huys getimmert tusschen beyden,
Soo queelt de vrouwe-plant, en staet gelijck bedruckt,
Soo dat men van den boom niet eenen dadel pluckt;
Maer als de nianne-stam, ten lesten opgedreven,
Kan met een jeughdigh blat tot aen het wijfjen sweven,
Dan is haer treuren uyt; sy wort terstont begort,
Soo dat het vruehtbaer hout van fruyten overstort[2].
Siet daer een aerdigh beelt van twee gehoude lieden,
Die met oprechte sucht malkander eere bieden;
Siet daer een lieve vrou, die geen vermaken heeft,
Dan alsse by den man in reyne trouwe leeft.
Wilt hier, o nortsen aert, van harde boomen leeren,
Hoe dat een echte wijf moet haer geselschap eeren;
Komt grimmers, quelligh volck! en siet aen quastigh hout,
Hoe dat men liefde pleeght, wanneer men is getrout,
Een block, een hart gewas, sal eenmael overtuygen
Een wijf van stegen aert, dat niet en weet te buygen;
Hout, echte lieden! hout uw tochten in den toom,
En druckt in uw gemoet den soeten dadel-boom.
Keert weder, mijn vernuft! Cypressen, Klim, Laurieren,
Erkennen echte trou, schier beter als de dieren,
Soo doet oock menigh kruyt dat in de bosschen groeyt[3],

1) Op dat de leser niet en meyne dat het gene wy hier van den dadelboom verhalen, alleen tot ydele vermaeckelijckheyt en niet naer de waerheyt wort geseyt, soo hebben wy goet gevonden verscheyden geloofweerdige schrijvers, ja eenige ontvaders selfs, tot getuyge, van het gene wy by ons gedicht vertellen, hier by te voegen, met aeuwijsinge van de plaetsen daer sulcks te vinden is. Hier van schrijven dan dese navolgende: Basil. Hexaemer. Homil. 5. Ambros. lib. 3. oper. ejusd. tit. laudati à Tiraquell. tract. de leg. Connubial. 1. 1. num. 65. Theophrast. lib. 2. histor. plant. cap. 8. & lib. 3. de Caus. Plant. cap. 23. Plin. lib. 13. cap. 4. Philostrat. in Iconib. illo cap. quo tractat. de Palud. Jul. Pol. lib. 2. cap. 12. ex autorit. Herod. & Xenophout. & novissinè latè Pieri. in Hierogl.

2) D. Basil. loco supra citato disertè tradit pulmam. quae foeminae dicitur, in marem pronam, blandioribus ramis nutare, quasi gestientem, atque amplexus maris pereupientem. Quin & D. Ambrosius loc. supr. citat. Est etiam, inquit, quod mireris, ipsis sexus est in pomis, est diseretio sexus in arboribus, nam videas Palmam. quae dactylos generat, plerumque inclinantem ramos suos & subjacentem & concupiscentiae atque amplexus speciem praetendentem ei arbori, quam palmam marem appellant pueri rusticorum, &c.

3) Mas & foemina herbis, plantis, arboribus & virgultis inest, & quidem scriptores, quibus major vis est, masculi nomen ac titulum assignant, quib. minor, foemina. Dioscorid. lib. 4. cap. 5. & seq. Et quod in hisce sit sexnum differentia, ex eo patet, quod abies sit mas, sit & soemina. Item Cypressus, Laurus, Hedera, Apium, Calamus, & innumerabiles aliae herbae ac plantae. Theophrast. lib. Histor. Plant. 3. cap. 3. & lib. 5. cap. 5.

En menigh edel gom dat uyt de boomen vloeyt[4].
Noch heeft de kloecke geest van wijt-beroemde luyden
Een diep geheym ontdeckt in alle groene kruyden,
Want als men man en wijf hier onderscheyden kan,
Soo vint men noyt het wijf soo krachtigh als de nian;
De man heeft meerder kracht in alle medecijnen,
Voor pest en heete koorts, voor alderhande pijnen;
Siet, wat een selsaem dingh! de reden heeft besest,
Dat over al de man het wijfjen overtreft[5].
Noch hooger, snelle pen! In alle rijcke steenen
Is wijf en mans gewas, gelijck de schrijvers meenen,
Geen kenner heeft'er oyt dit onderscheyt gemist.
Noch aen den hyacinth, noch in den amethyst[6]
Men heeft doch over al (gelijck op vaste gronden
De kunste roemen derf) geduerigh ondervonden,
Dat vry het schoonste licht en klaerste weder-glans
Koomt stralen uyt de lucht, en dalen in de mans.
Een geeft van onsen tijt, in dese kunst ervaren,
Wijst sijnen leser aen hoe diamanten baren;
En dat men menighmael bevint een derden steen,
Daer niet als man en wijf eerst rolden over een[7].
Waer sal ick vorder gaen? besiet de felle rotsen,
Die met een steyle kruyn den hoogen hemel trotsen;
Siet alle klippen aen, siet alderhande steen,
Sy paren soo het schijnt, en teelen onder een.
Het wonder key-gewas, daer by de schepen seylen,
Dat kan een wacker oogh in man en vrouwe deylen;
De Schepper aller dingh, de Vader van het licht,
Bint keyen in de trou, en aen den echten plicht.
Een die het zee-kompas wil met het wijfjen strijcken,
Moet dolen in den stroom, en elders henen wijcken,
De naelde staet en sust, de wijfer is bekaeyt,
Sy kent geen vaste ster die om het Noorden draeyt.
Geen schip in tegendeel oyt van den regel dwaelde,
Indien de manne-kracht was leyder van de naelde;
Want schoon dat yemant seylt de werelt op en neêr,
Het stael sweeft alle tijt ontrent den kleynen beer[8].
Ghy siet dan, jonge vrou, dat alderhande dingen
Haer onder mans gebiet gewilligh laten dwingen;

4) Inter thura principatum obtinet thus masculum. Dioscorid. lib. 1. cap. 81. Idque Plinius lib. 12. cap. 14. tributum religione putat, ne sexus alter usurparetur. Hinc Virgil. Eclog. 8. Verbenasque adole pingues, & mascula thura. Et Ovid. de med. faciei. Cumque Ammonio mascula thura sale.

5) Imò & in homine lac mulieris. quae marem peperit, in omni usu est efficacius, imò & ejus, quae marem tantum nutrit; ita inter medicos Gareopontus lib. 1. remed. cap. 16. Plin. lib. 28. cap. 7.

6) Late Ruaeus lib. de gemmis 1. cap. 1. de AEtite. haec Plin. lib. 36. cap. 21. de Carbunculo & Sardustro, item de Jaspide & Sapphire, de Diphrite & lapide Cyaneo aliisque vid. Plin. lib. 37. cap. 9. & alib. Galen. Pharmac. lib. 10. cap. 1. Tiraq. de leg. conn. 1. 1. n. 68.

7) Audi quiddam mirabile & silentio minimè premendum. Relatum mihi jam pridem est (inquit Franciscus Ruaeus lib. de gemm. 1. in princ.) à domina quadam fide dignâ, quod Domina Heverensis, è Luxemburgorum illustri genere oriunda, duos habeat servetque haereditarios Adamantes, qui alios crebro, tanto naturoe miraenlo, producant, ut eos quicunque statis temporibus intueantur, congenerem sibi prolem eniti, palam judicent, & conatur ibi autor ille rationes physicas ejus rei indagare; quas lector, si videatur, ibi quaerat.

8) De Magnete multa miracula vide apud Plin. lib. 36. cap. 17. Clandian. in carmine de Magnete, & novissime apud Willebrord. Snell. in Thyphi Batavo.

Ghy siet het woeste bosch, ghy siet de felle zee
Ootmoedigh voor den man, en uyttermaten dwee[1].
Ghy siet, tot uwen troost, hoe schepsels sonder leven,
Als met gebogen hals haer mannen eere geven;
Wel, maeckt dan uw besluyt, dat God het manne-recht
De gantsche werelt deur in alle dingen hecht.
En, soo ghy niet en wilt met uwen Schepper strijden,
Soo leert het echte jock aen uwen halsse lijden;
Het is een out gebruyck: men acht'et geen verdriet
Dat alle man gebeurt, en over al geschiedt.
Ghy, man, weet onder dies ons schrijven niet te strecken,
Om tot een sotte waen uw sinnen op te wecken;
Maer liever dat het hooft sich stelle voor een wit,
Te plegen recht gedult ontrent een swacker lid.
Is yemant door geluck ter eeren opgedreven,
O laet hem des te meer sijn herte neder geven;
Want als de milde God verleent geduchte macht,
Dan eyst hy meerder sorgh, en even minder pracht.
En beelt u geensins in een wijf te sullen krijgen,
Die met een volle deught sal in den hemel stijgen,
Wie treft in dit geval het spits van sijnen wensch?
De beste van den hoop is maer een nietigh mensch.
Men vrouwe, seyt het volck, heeft veelderley gebreken:
Sy is swack, bloode, vreck, en veerdigh om te spreken,
Sy helt naer pluysery en alle kleyn beslagh,
Eu haeckt om moy te sijn, oock alsse niet en magh.
Ghy, die uw soete jeught wilt met een vrouwe wagen,
Leert haer en haer gevolgh, leert hare feylen dragen;
Maeckt hier, en over al, een voorbereyde baen,
Daer is in all's gebreck, wie kan het tegenstaen?
Doch om tot uwen troost het jock alsoo te voegen,
Om in uw wederpaer te vinden vergenoegen,
Klimt op met uwen geest, en set geduerigh vast,
Dat geen bequamer wijf op uwe seden past;
Dat niemant, wie het sy, van die op aerden leven
U eenigh beter deel en hadde konnen geven;
Dat God, der sielen siel, die alle sinnen kent,
U dit geselschap jont, en u ten besten sent.
Hoort, al die sijt geneyght om u te laten raden,
Ick weet een groot behulp tot alle groote quaden;
Hoort, die onrustigh sijt en wenst te sijn gestilt,
Seght met een buyghsaem hert: God heeft'et soo gewilt,
God heeft'et soo gevoeght; kan ick het maer verbeyden,
God sal het metter tijt ten rechten eynde leyden;
Al dunckt my dit en gint een droevigh ongeval,
God is het, die het quaet ten goede stieren sal.
Maer, desen onverlet, dat wy gebreken noemen
Kan, die het wel beseft, in al's te passe koemen:

1) Quaesitum est, si foemina in paradiso non peccasset, an viro snisset subdita & subjecta? affirmant Theologi & hac de re ita Viretus ad foeminarum solatium: Si l'homme, dit il, & la femme fussent demeurez en estat d'innocence, jamais l'homme n'eust grevé sa femme par sa seignenrie, & ne luy eust fait aucun mauvais traictement; ny la femme aussi n'eust essé grevéc de son costé d'estre sonbjecte au mari, & n'eust luy obei par regret ou par rebellion, & ainsi eussent ils vescu ensemble en perpetuelle concorde, comme tourterelles & brehis. Mais depuis que la nature est corroinpue par le peché, comine ce monstre à rompu l'amitié entre Dien & les hommes & l'a converti en discorde, ainsi l'atil faict entre le mari & la femme, & tout le genre humain.

Wat elders niet en dient als tot een lastigh pack,
Is voor een billick man een dienstigh huys-gemack.
Wat vrouwen swackheyt raeckt, die kan de mannen baten,
Indien het rechte wit niet achter wort gelaten:
Siet, waer haer lichaem sterck, haer breyn geweldigh kloeck,
Daer is geen twijffel aen, sy grepen naer de broeck,
Sy bleven niet gesint, om voor den man te duycken,
Maer wouden boven ons de volle macht gebruycken,
Ja, worden dat wy sijn; siet daer een wonderwerek:
Door swackheyt van het wijf sijn alle mannen sterck.
Men schrijft haer vreese toe, en datse menigh-werven
Versuymen dit en gint, om datse niet en derven;
Maer die een sedigh wijf van haren anghst ontbloot,
't Is vast, dat hy de rust der mannen omme-stoot.
Wie sal het stoute rot van onbesuysde wijven
Doen uyt het woeste volck of in den huyse blijven?
Gewis geen strenge wet en hout een vrouwe stil,
Indiense woelen derf, of anders qualick wil.
Een wijf dat niet en vreest, vermeestert alle deuren,
Bijt stale grendels af, en doet de mueren scheuren;
Wat dient'er veel geseyt? is uw geselschap stout,
Ghy waert my, lieve vrient, al beter niet getrout,
Noch heeft het wijf de naem van deun te sijn geboren;
Maer laetse quistigh sijn, soo is de man verloren:
Al is de neringh goet, de beurs wort omgekeert,
Indien uw losse vrou haer penningh niet en eert.
Laet yemant sijn beroep met alle macht besueren,
Noch sal een dertel wijf de winst vertuerelueren,
Met ick en weet niet wat; al waer de vrouwe quist,
Daer smelt een dicke beurs gelijck een dunne mist.
Noch roept men op de vrou, en stelt haer in het praten,
Met. al te lossen tongh, te bijster uyt-gelaten:
Maer, vrient, het gladde lid, dat elders hinder doet,
Is even voor den man en voor de kinders goet:
Een mont vol soete jock kan ons het breyn vermaecken,
Oock als het is vermoeyt door last van groote saecken;
En wat doch paeyt een kint, dat droeve tranen schreyt,
Als dat een geeestigh wijf met soeten monde vleyt?
Men tijght de vrouwen op, dat sy met beusel-dingen,
Met ick en weet niet wat haer dagen over-bringen:
Maer draeyt doch eens het oogh door al het huys-bedrijf,
Al wat'er omme-gaet, wat heeft'et om het lijf?
't Is meest al leure-wrerck: daer is een vloer te schueren,
Hier dient de wasch besorght, en elders kinder-lueren,
Of iet dat slechter is; en evenwel nochtans
Het minste dat'er valt is dienstigh voor de mans.
Indien het nu geviel, dat alderhande vrouwen
Met grooter omme-slagh haer besich wilden houwen,

En datse geen bedrijf en namen metter hant,
Als dingen van gevolgh, of saken van het lant,
Wat raet hier voor den man? hy stont gewis verlegen,
Want niemant sou voortaen de kleyne diensten plegen,
Ons noodigh tot gemack; ey swijght dan, lieve vrient,
En schelt niet voor gebreck, dat ons ten nutte dient.
Ten lesten laeckt het volck in onse teere dieren,
Dat sy genegen sijn haer dingen op te cieren;
Maer even dese sucht is nut voor al het huys,
Het maeckt de keucken net, en hout de tafel kuys;
Ach, ware dese lust de vrouwe niet gegeven,
Wy leydden altemael gelijck een beestigh leven;
-Noyt man en heeft gemaek, noyt kint en vaert'er wel
Ontrent een vuyle slons en rechte morsebel.
Ghy vint dan in der daet, en uyt bequame reden,
Al mochje van de vrou een ander maecksel smeden,
Ja, dat het scheppen self u ware toe-betrout,
Dat ghy licht oock het goet voor feylen weeren sout.
De schepsels van den Heer sijn groote wonder-wercken,
Die geen aelweerdigh mensch na weerde kan bemercken;
Eedaert u, schamper volck; wat van den hemel koomt
Dient niet te sijn berispt, maer eer te sijn geschroomt,
Siet, waer een yeder mensch geboren sonder feylen,
Wat sou dan yeder mensch een ander mede-deylen,
In pantschap van de sucht en van het soet verdragh,
Dat geen herboren mensch te rugge laten magh?
Gelooft'et, alle vleesch heeft onbewuste slagen,
En dat heeft God gewilt, om ons te leeren dragen;
Wel, draeght dan, Christen hert! al heeft'er iemant schult,
Daer is geen beter werck als liefde met gedult,
Leert, naer den rechten eysch, leert alle dingh gebruyeken,
Leert, met gebogen hals voor uwen Schepper duyeken;
Vernedert uw gemoet en uwen stegen neck,
Daer schuylt volmaecktheyt in, al dunckt het u gebreck.
Ick hebbe menighmael het ooge laten swieren,
En in den geest gelet op alle kleyne dieren,
Op ick en weet niet wat, dat op het water sweeft,
Dat aen de mneren kruypt, dat in der aerden leeft;
Ick hebbe menighmael in stilte sitten gapen,
En seyde, door gepeys: wat diende doch geschapen,
Een mugh, een maed', een mier, een mot, een mol, een muys,
Een sleck, een slangh, een seugh, en ander vuyl gespuys?
Maer als ick naderhant des Heeren diepe gronden
Had beter ingesien, en nader ondervonden,
Soo dat iek eenigsins sijn hoogh beleyt verstont,
Toen leyd' ick met berou mijn handen op den mont:
Ick sagh dat alle dingh, van waer het mochte koemen,
Schoon dat'et niemant kent, of niet en weet te noemen,
Tot aen de minste vliegh, tot aen de kleynste mier,
Voor spijse wort genut by eenigh grooter dier,
En al tot ons behoef; het schuym van alle dingen
Kan menschen dienstigh sijn, ja noodigh voetsel bringeii;
Daer is een groot beleyt in alle kleyn gerut,
Geen diertje sonder heyl, geen liertje sonder nut.
Het slechtsre van den mensch, het slimste van de dieren,
Dat weet de wijse God tot ons behout te stieren:

Wie dit beseffen kan, en treft het recht besluyt,
Die vint'er wijsheyt in, en treckt'er voordeel uyt[1)]
Nu is'et weder tijt naer onsen wegh te keeren,
Op dat de jonge vrou ten vollen mochte leeren,
Hoe dat in alle dingh de liefde dient gebout,
De liefde, die het huys in soete banden hout.
Wat oyt gebeuren magh, wat immer kan geschieden,
Past noyt, o jonge vrou, van uwen man te vlieden!
Wat onweer dat'er ruyft, of wat'er omme-gaet,
Siet, datje nimmermeer uw eyge post en laet:
Daer sijnder onder u genegen om te pruylen,
Die loopen uyt. den huys by vreemde lieden huylen,
Die loopen door de stadt, en ick en weet niet waer,
En maken over al haer klachten openbaer:
Daer sijn'er even noch die alle kleyne dingen,
Die, oock het minste woort, haer moeder overbringen;
De moeder wederom, by wijlen al te mal,
Verleent een gunstigh oor en stijft het ongeval.
Die raet dat ja, de vrou haer elders sal vertrecken,
En wil oock even daer een bedde laten decken;
Ja, seyt: soo maer het wijf wil tijden op de loop,
De man sal sacht er gaen, en geven beter koop.
Maer neen, geliefde, neen, al valt'er iet te klagen,
En wilt'et niet te licht uw moeder over-dragen;
Hebt op uw weerde plicht een wijser oogh-gemerek,
Te klagen buytens huys is enckel kinder-werek.
Soo plagh een Venus wicht, vol onbedachte raneken,
Ontrent sijn moeders schoot wel eer te komen jancken;
Gelijck het geestigh volck, dat op de Fame sweeft,
Ons met bedeckte jock genoegh te kennen geeft.
Het dertel weelde-kint, tot spel alleen genegen,
Had eens een lustigh velt tot sijn vermaeck gekregen;
Een koele somer-lucht, die uyt den Westen blies,
Die maeckte dat het wout vol schoone bloemen wies.
Daer sprongh de lecker om, daer sat hy aen der heyden,
Daer vloogh hy door het wout, daer lagh hy in de weyden;
Hy riep de nimphen uyt, hy liep aen alle kant,
Tot dat hy daer een korf vol kleyne bijen vant:
Hy sagh een bly gewoel, hy hoorde geestigh singen,
Hy roock een soeten geur, het schenen moye dingen;
Hy riep: wat fraeyer spel, en wat een lustigh dat!
Hier is 't dat my het wout met honigh spijsen sal.
Hy keeck eens wederom al wat de bijen deden,
Hy knelde met de hoogh de beesjens op de leden,

1) Soo dat het schier overal en sonderlinge in de huyshoudinge plaetse heeft, dat den Apostel Paulus op een andere gelegentheyt geseyt heeft, 1 Cor. 12. 22: De leden des lichaems die ons duncken de swackste to wesen, die sijn de noodigste.

En drilde weder heen; ten lesten riep het wicht:
‘Geen lust en lijt verdragh, de fuycke dient gelicht!’
Maer als hy toen begon in 't byen-huys te breken,
Soo wort het naeckte kint aen allen kant gesteken,
En over al gestraelt; hy, siende dit gevaer,
Liep na sijn moeder toe, en liet den honingh daer.
Hy klaeghde sijnen noot, hy toonde duysent wonden,
Hy riep: ‘voor soet, eylaes! heb ick'et suer gevonden,
Ick lijde voor de lust een droevigh ongeval:
Daer iemant honigh wacht is dickmael enckel gal.
Ach, moeder, wat een pijn! hoe ben ick dus gequollen?
Hoe ben ick over al met bobbels opgeswollen?
Hoe ben ick dus gestelt? dus leelijck afgemaeckt?
Hoe is mijn teere jeught in dese noot geraeckt?
Hoe kan soo kleynen dier soo grooten pijne maecken?
Hoe kan soo teeren strael tot aen het herte raecken?
Ey, lieve moeder, help! het doet te bijster seer,
'k En koom ontrent de byen na desen nimmermeer.’
De soete Venus loegh, en gingh hem weder vragen:
‘Wat is'er, lieve soon? wat valt'er al te klagen?
Bedenckt, hoe grooten leet van uwen boge spruyt,
En die het al beroert, is maer een kleyne guyt.
Al quelt u dit en gint, noch dient'er niet geweken,
Het soet is aengenaem, of schoon de bijen steken;
Die om een soeten mont ontrent de bijen dwaelt,
Moet lijden met gedult, oock als hy wort gestraelt.’
Indien'er iemant meynt, dat, watter is gesongen
Van al het geestigh volck, is drift van losse tongen,
En reden sonder slot, en kluchten sonder sin;
Die is te mael bekaeyt, daer steken kruymen in:
Het kint, dat vleugels heeft, vertoont de jonge dieren,
Die om de minnevlam, gelijck de muggen, swieren;
De vrijers sijn de byen, die pijpen wonder soet,
Het schijnt dat haer bejagh is enckel honigh-vloet.
Maer als het weelde-kint laet sijnen lust vervoeren
Om met een stouter hant de bijen aen te roeren:
Dat is, wanneer de maeght, gedreven van de jeught,
Meynt in een ander huys te vinden hare vreught.
Dan mist se menighmael haer voorgenomen eynde,
Om datse niet en vint den honigh, diese meynde;
De man, die niet en is geduerigh even soet,
Spreeckt dickmael eenigh woort, dat prickelt haer gemoet:
Het huys, en sijn gevolgh, veroorsaeckt menigh treuren,
En, dat men binnen jaers gemeenlick siet gebeuren,
Baert onverwachte pijn, verweckt een vreemt geswel,
En maeckt aen alle kant een bitter huys-gequel.
Wat raet in dit geval? sy stelt haer om te suchten,
En wil, wanneer het nijpt, tot hare moeder vluchten;
Die is haer eenigh heyl, haer troost en toeverlaet,
Die hoort al wat'er schuylt, en wat'er omme-gaet.
Daer roept de jonge vrou: ‘ach waer ick eens genesen!
Ick woude, sonder man, geduerigh maget wesen;
Maer siet, de beste troost die moeder geven kan,
Is niet als: ‘slechte duyf, keert weder naer den man!
Waerom uyt uw bevangh om eenigh leet geweken?
Ghy geeft oock menighmael niet al te soete steken,

Daer is (naer ick'et merck) van beyde zijden schult;
Dus smoort'et onder u, of lijt'et met gedult.'
De vrouwen sijn verdoolt, die uyt den huyse vlieden,
En klagen haren noot oock by de vreemde lieden;
Men vint'er menighmael, die, mits een sotte vlucht,
Oock om haer eersten stant niet weynigh zijn beducht.
Al heeft een jonge vrou by wijlen stuere vlagen,
Daer sijn beleefde mans die hare swackheyt dragen,
Soo lange sy het leet in hare kamer sluyt;
Maer als het buyten vlieght, dan is de vrientschap uyt.
Dan wort de man geneyght sijn eere voor te spreken,
En even voor het volck in schelden uyt te breken,
Dan wijckt sijn wrangh gemoet van alle soetheyt af:
Tot openbare sond' een openbare straf!

Een wijf, niet langh getrout, die hares mans manieren,
Of niet en had geleert òf niet en wilde vieren,
Sprack dickmael schots genoegh; voorwaer, een slecht begin
En voor een jonge vrou èn voor een nieu gesin:
En als haer dan de man het swijgen wou gebieden,
Soo wouse metter daet tot haere moeder vlieden;
En hier toe wert het wijf ten lesten soo gewent,
Dat sy het vluchten hielt als voor een dreygement.
Eens, op een avont-stont, als dese lieden keven,
Het wijf, door gramme sucht ten hartsten aengedreven,
Liep naer het voor-huys toe, en riep daer overluyt:
'Ick wil van stonden aen, ick wil ten huysen uyt!'
De man, die des te meer de schande wou beletten,
Gingh met een snelder loop sich voor de deure setten,
En hielt de vrouwe daer, al wasse vinnigh gram,
En trock het nacht-slot af, en gingh van daer hy quam.
Sy, noch te meer gestoort en felder uytgelaten,
Springht knap ter venster uyt, en geeft haer opter straten;
En op den staenden voet, geen mensch en weet'er hoe,
Loopt in haer vaders huys, en nae haer moeder toe.
Daer vanght de pruylster aen haer handen om te wringen,
En met een groot gewelt haer tranen uyt te dringen,
Daer maecktse wat'er schuylt haer moeder openbaer;
Die hoort het speeltjen aen, en hout haer dochter daer.
Het was den ganschen nacht na dit verschil geleden,
De man doet geen vervolgh, maer hout hem soo te vreden;
De vader van de vrou gemoet hem op den dagh,
Die groet hem heus genoegh, maer vorder geen gewagh.
Dat quelt den ouden man, en seyt, met goede reden:
'Hoort vrouwe, dit gepruyl en diende niet geleden,
Ghy draeght u (naer my dunckt) in desen wat te mal,
Ick vreese dat ons volck van een vervreemden sal.'

De moeder, na de saeck te hebben overwogen,
Ten eynde dit verschil niet hooger sy getogen,
   Roept stracx een snege meyt, en spreeckt uyt volle last:
   'Gaet tot mijns dochters man en noot hem hier te gast.'
De meyt gaet haren gangh; de swager wort gebeden,
Die koomt ter rechter uyr vrymoedigh aengetreden;
   Men wort, aen sijn gelaet, geen korsel hooft gewaer,
   Hy eet, en drinckt, en lacht, gelijck als voor en naer.
De tijt van scheyden koomt, de nacht begint te vallen,
Men staet van tafel op en vorder niet met allen
   Als: 'vader, grooten danck van uw beleeft onthael';
   Hy slaet den mantel om, en maeckt hem uyt de sael.
De vader staet verbaest; maer, sonder lange dralen:
'Gaet (seyt hy tot den knecht) mijn swager wederhalen,
   Loopt hem in haesten na, en roept hem van de straet,
   Ick hebbe noch een woort te seggen, eer hy gaet.'
De man koomt wederom; daer gaet de vader vragen,
Waerom hy met'et wijf niet eens en weet te dragen,
   En of hy jaren langh wil leven in geschil?
   En of hy daer in huys sijn vrouwe laten wil?
De man gaet sachtjens aen, en opent sijn belangen:
'Ick wil oock even nu mijn wijf in huys ontsangen,
   Behoudens datse my betoone metter daet,
   Dat sy in dit versoeck ter goeder trouwe gaet.
Voor al, haer korsel hooft moet beter seden leeren,
Sy heeft mijn huys ontsticht, sy moet'et weder eeren;
   Sy koos, uyt eygen raet, een onbekende baen,
   Sy moet, op mijn bevel, gelijcke wegen gaen:
Sy moet de reyse doen, en komen ingedrongen
Juyst door het eygen gat daer uyt sy is gesprongen;
   En soo èn ghy èn sy des niet en zijt gesint,
   Ghy, vader! zijt gegroet, en, moeder! hout uw kint.
Hier schiet de moeder toe, en gaet haer swager vleyen,
De dochter koomt'er by, en set'et op een schreyen,
   De vader neemt het woort, en doet een langh gespreck
   Hoe dat een jonge vrou moet buygen haren neck.
Naer onderlingh beklagh, de vrede wort gesloten,

En met een frisschen dronck van nieuwen aen begoten;
Het wijf, hoewel gestoort, moet buygen haren sin:
Sy klam te venster uyt, sy quam te venster in.
Daer mede was de lust van loopen wegh-gedreven,
En sedert wist men nooit of dese lieden keven,
En schoon daer eenigh woort by wijlen rijsen mocht,
Ten quam, na dit geval, noyt in de ruyme locht.
Vriendinnen! wat'er valt, haet diergelijcke rancken,
Duyckt onder uwen man, ghy sult'et u bedancken;
Of schoon u Griet en Trijn wat in het oore blaest,
Ey! slaet'et in de wint, voorwaer het is geraest.
Men siet dat menigh volck, van over lange tijden,
De vrouwen onderwees om dit gebreck te mijden,
Te Romen, als de bruyt quam tot den bruydegom,
Één greep de jonge maeght, en draeyde lustigh om,
En swierde met de bruyt, om, door het omme-keeren,
Den wegh, van daerse quam, haer af te mogen leeren;

Ghy, schoon men dit gebruyck niet meer en onderhout,
En keert noyt wederom, wanneerje sijt getrout!
Men vont een ander lant, daer met een snellen wagen
De bruyt wert uytgevoert, en naer den man gedragen,
En als de jonge maecht ter rechter plaetse quam,
Soo wert de gansche koets gegeven aen de vlam.
Dat was genoegh geseyt: de wegh is afgesneden,
Soo datje nimmermeer en mooght te rugge treden:
Wel, temt dan uwen geeft en uwen lossen voet,
Hier is'et daerje woont, en daerje blijven moet,
Als Agar Sara sagh in gramschap aengesteken,
In plaetse van de wrock door smeeken af te breken,
Soo stelts'et op de loop, en geeft haer in het wout,
Als ofse by het wilt sou vinden haer behout;
Doch alsse met gevaer gingh aen der heyden dolen,
Soo is haer by den Heer het tegendeel bevolen;
Daer koomtse weder t'huys, en, met een groot berou,
Moet, tot een meerder smaet, haer buygen voor de vrou.
't Is dwaesheyt hart te sijn, en liever wegh te loopen,
Als door een buyghsaem hert den pays te willen koopen;
En wijl men immers eens moet komen tot den soen,
Soo raed ick alle twist ten eersten af te doen.
't Is beter inder haest, en eer de tochten groeyen,
En eerder iemant vreemts met u behoeft te moeyen,
En eer een kleyne vonck verweckt een groote vlam,
De schapen, soo men seyt, te schutten voor den dam.
Bedenckt eens, jonge vrou, hoe veel gebuer-klappeyen,
Haer monden open doen, en in het breede weyen,
Wanneer een jonge vrou in hare plichten mist,
En, om ick weet niet wat, met haren hoeder twist;
Bedenckt, soo deser een uw schande koomt te weten,
Hoe breet sy alle dingh sal pogen uyt te meten,
Hoe wil haer flabbe gaen! bedenckt dit alle tijt,
Doch meest als uw gemoet wil swellen van de spijt.
Gelijck de medecijn het booste van de slangen
Tot nut en heyl gebruyckt; gelijck de menschen vangen
Al wat'er in het wout is uytter maten wreet,
En maecken van het bont een beste winter-kleet;
Soo moet de snoode gist van dese vuyle slecken
De vrouwen tot behulp van goede dingen strecken.
Siet, dat u tegen is en die u qualick wil,
Kan heelen uw gemoet, kan heelen uw geschil.
Het is de beste greep, in plaetse van te wreken,
In spijt van achter-klap, het twisten af te breken:
Wie door een quade tongh verbetert sijn gemoet,
Doet sijnen vyant leet, en sijne vrienden goet.
Ghy dan, om aen den nijt tot geen vermaeck te strecken,
En niet door al de stadt met u te laten gecken,
Of weest geduerigh eens òf, sooje somtijts twist,
Maeckt dat'et onder u in stilte sy geslist.
Waer yemant bijen hout, daer acht men goet te wesen,
Dat in het bij en-huys gedommel is geresen;
Gedommel in de korf is, in der bijen lant,
Een teycken van geluck en van een goeden stant.
't Is anders niet de trou, en met de vrou gelegen,
Ick wensch in dit geval, dat jonge lieden swegen:

Ten staet'er niet te wel ontrent het echte paer,
Indien men op de straet haer tieren wort gewaer.
Maer hier dient oock de man te worden aengesproken,
Want door hem wort de rust oock menighmael gebroken;
Hoe menigh selsaem hooft maeckt dat de vrouwe sucht,
En in den huyse treurt, of uyt den huyse vlucht!
Is yemant van het volck genegen om te weten,
Hoe dat een teere maeght haer moeder kan vergeten,
En hoe een jonge vrouw sal hangen aen den man,
Soo datse nimmermeer van hem gedueren kan;
Die sie, hoe menigh kint sijn duyve kan gewennen
In nieuwe keten sijn, en vreemde nesten kennen;
En hoe de wilde vlucht, oock sonder eenigh slot,
Blijst in een kleynder huys, en op een enger kot.
Geen duyve, soo het schijnt, is immer wegh gevloden,
Indiense met komijn, in honigh opgesoden,
Is door een nieuwen heer van eersten af gevoedt[1];
Soo veel, beminde vrient, soo veel vermagh het soet!
Gaet even soo te werck ontrent de jonge vrouwen,
Ghy sultse sonder dwangh van loopen wederhouwen:
Daer past op dit geval noch gerste, noch komijn,
Het aes voor dese vlucht moet enckel honigh sijn.
Beleeftheyt, ware sucht, en sachte troetel-woorden
Sijn hier en over al de beste minne-koorden;
Belieft, ô vlijtigh man, belieft een jonge vrou,
En leght in honigh-raet de gronden van de trou.
Beelt u voor seker in, dat alle teere sinnen
Tot liefde sijn gemaeckt, door liefde sijn te winnen,
Met liefde sijn gewieght; de liefde van den man
Is die een vluchtigh hert in huys gewennen kan.
Hier maen' ick al het volck, dat veeltijts gantsche dagen
Is besigh om een haes of ander wilt te jagen,
Dat meerder lusten heeft ontrent een vreemden hont,
Als by een aerdigh kint, of aen een vrouwen mont;
Hier maen' ick al het volck, dat by de slemp-gesellen
Doet met een eeuwigh nat haer vette buycken swellen;
Dat met de blinde kaert of met den teerlingh speelt,
Terwijl een jonge vrou sit aen den heert en queelt;
Hier maen' ick al het volck, dat verre plagh te reysen,
En meer om haer bejagh als om het wijf te peysen,
Hier maen' ick al het volck dat in den huyse wrockt,
En by het buyte-volck met vollen monde jockt;
Hier maen ick al het volck, dat hare jonge leden,
En tegen alle recht èn buyten alle reden,

1) Siet hier van het Landt-boeck van Baptista Port. cap. van de duyven.

En tegen alle sucht van God en sijne vrees,
Gaet paren in het bed met eenigh ander vleesch:
Leert yder in het zijn op uwe saecken letten,
Leert, daer de reden eyst, uw jonste neder setten;
Die God sijn offer-werck, den Prins sijn tollen geeft,
Die leere dat een vrou oock hare rechten heeft.
Noch bid ick al het volck, dat onder duysent boecken
Geduerigh besigh is om dit en gint te soecken,
In eenigh stil vertreck te plaetsen dit beslagh,
En niet als bly gelaet te brengen aen den dagh.
De fronsen in het hooft, die alle vrouwen haeten,
Sijn noodigh afgekeurt, en dienstigh nagelaten;
Beswaert uw koetse noyt met eenigh hoogh gepeys,
Maer geeft aen bed, aen heert, en tafel haren eysch.
Laet boecken, diepe sorgh, en groote dingen blijven
Ter plaetse daer men plagh te lesen en te schrijven;
Wie staegh en buyten tijts blijft hangen aen den boeck,
Doet onrecht aen de vrou, en smaetheyt aen den doeck.
Doch, als hier in de man sijn jonste sal betrachten,
Soo moet haer wederom de vrouwe neerstigh wachten,
Door ick en weet niet wat te storen sijn verstant,
Wanneer hy sijnen geest in hooge saecken spant.
Het is van outs gelooft, dat meest de schoone vrouwen
De mannen in de kunst geweldigh wederhouwen;
En dat een lach, een lonck, een lucht van haren schoot,
De boecken nederwerpt, de kassen ommestoot.
Ghy daerom, jonge vrou, die niet en wilt gehengen,
Dat yemant door het huys sal boecken mogen brengen,
Verschoont oock uwen man, en doet hem geen belet
Wanneer hy met den geest sich in de boecken set.
Soo doende, sal de man niet besigh mogen wesen
Om tegen uwen sin aen tafel yet te lesen,
Niet besigh mogen sijn (ick stelle dese wet)
Met boecken aen den heert of in het sachte bed.
Of soo misschien de man, in kamers of in salen,
Wil brieven, out geschrift, of boecken laten halen,
En dat hy lesen wil wanneer hy spreken sou,
Soo is het boeck-geheym geopent aen de vrou.
En weder, soo het wijf, eer datse wort geropen,
Koomt tot het schrijf-kantoir ontijdigh ingeslopen,
Soo is'er volle macht geboren aen den weert,
De boecken, als hy wil, te brengen aen den heert.
Leert daerom, jonge vrou, (soo wy te voren seyden)
En stonden gade slaen èn tijden onderscheyden,
Naer dat de reden eyst; al is het jocken soet,
Noch komt'er oock een tijt wanneer men blocken moet.
Ghy weder, vlijtigh man, leert uwe vreughde mengen,
En niet als soet gelaet aen uw geselschap brengen;
Sit by haer niet en dut, of al te diep en peyst,
Maer doet een soet verhael, naer dat de reden eyst.
De gront van uw gespreck dient boven al te wesen
Iet, waer des Heeren naem magh worden uyt gepresen,
Te weten: hoe de mensch genaeckt het hooghste goet,
En wat een reyne ziel hier vrolick leven doet.
Hoe al de werelt dwaelt in veelderhaude saken,
Hoe vast de mensche slaept, oock daer hy dient te waken,

Hoe alle vreught verdwijnt gelijck een lossen droom,
En hoe ons leven vlucht gelijck een snelle stroom.
Oock hoe men ongemack en alle sware tijden
Moet sonder onverdult en sonder morren lijden;
En wat het recht gebruyck van alle dingen sy,
En wat een 's menschen hert maeckt van de tochten vry.
Dit dient van yder man dus waer te sijn genomen,
Naer dat de tijt vereyst, en naer de saecken komen;
Een die sijn weerde vrou met reden niet en sticht,
En heeft niet recht geleert de ware manne-plicht.
Doch, als ghy besigh sijt ontrent de swacke vaten,
Soo wilt se niet te langh in hooge dingen laten;
Maer tracht om over-hant te brengen aen den dagh,
Dat haer bewogen hert tot vreughde leyden magh.
Vertelt haer met bescheyt, wat in verscheyde steden
By dese wort gedaen, by gene wort geleden;
Brenght soete spreucken by van eenigh deftigh man,
En wat haer met vermaeck ten nutte dienen kan.
Wien is'et niet bekent, dat veel te mogen weten
Is aen een edel hert gelijck een lecker eten?
En dat van alle tijt de mensch in sijn gemoet
Door hooren wort gesticht, door leeren aengevoet?
Ten sijn geen lieve mans, die haer geminde vrouwen
Niet met een soet verhael by wijlen onderhouwen;
Sy, die met eygen wil haer bannen van de straet,
Ontfangen met vermaeck wat buyten omme-gaet.
Hier dient alleen besorght, door lust van nieuwe dingen
Niet tot het innigh mergh van iemant in te dringen,
Niet met een nijdigh oogh te loeren over al,
Of met vermaeck te sien eens anders ongeval.
Noch dient te sijn gemijt, tot vuyl of weeligh mallen,
Als ghy te samen jockt, oneerlick uyt te vallen;
Weest heus in uw gelaet ontrent uw wederpaer,
Want soo ghy dertel sijt, haer schaemte lijt gevaer.
Het kuys en eerbaer root, der vrouwen beste gaven,
Wort door een geyle tongh allenxkens ondergraven;
Soo dat een eerbaer wijf, door ongesouten praet,
Haer aengeboren aert ten lesten achter laet.
Het is een oude leer, dat onbeschaemde reden
Doen hinder, metter tijt, oock aen de beste seden;
Door middel van het oir soo wort de siel gesticht,
En door het eygen lit soo wort het herte licht.
O schaemte, dier juweel! o ciersel van de vrouwren!
Ghy dient in haren geest geduerigh onderhouwen;
Want raeckt haer weligh hert eens buyten uw gebot,
Soo wort haer teere schoot een deure sonder slot.
Nu tot ons eerste wit: in plaetse van te vluchten,
Of elders daer het valt uw klachten uyt te suchten,

Getroude lieden! hoort, ick weet u beter raet,
Beslicht het onder een al wat'er qualick gaet[1].
Ick weet een seker huys, daer twee gehoude lieden
Sich vieren over-hant, en soete gunste bieden;
Want schoon daer rijst verschil ontrent het huysbedrijf,
Men siet'er geen gepruyl, men hoort'er geen gekijf:
Wat elders heeft de kracht een korsel hooft te wetten,
Dat kan het eerbaer volck in stilte nedersetten;
Want schoon daer iet ontstaet dat d'een of d'ander spijt,
Men spaert'et altemael tot op een ander tijt:
En als het vinnigh bloet ter neder is gesoncken,
En dat het boos geswel ten lesten is gesloncken,
Soo daeght de man het wijf, het wijf ontbiet den man,
Daer niemant van het huys haer sien of hooren kan;
Daer gaet het boeckjen op: men gaet'er overwegen
Hoe dat aen alle kant de saecken sijn gelegen,
Men stelt'er in beraet al wat een yder schort,
En wie sijn plichten doet, en wieder blijft te kort:
En, als na rijp beraet de seyl is uyt-gevonden,
Soo wort die schuldigh is met reden in-gebonden,
Met reden aengetast, en dapper overhaelt,
Om dat hy van den wegh der liefden is gedwaelt;
Die moet, van stonden aen en eer de rechters scheyden,
Beloven op een nieu sijn herte soo te leyden,
Dat alle wrevelsucht en korsel onverstant
Sy, met een staege sorgh, gehouden in den bant,
Daer gaen de lieven heen met vastgestelde sinnen
Geen spijt of hevigh bloet op hen te laten winnen;
En, tot een vast gemerck van soo te willen doen,
Soo wort het vredebont versegelt met een soen.
Ick prijse dit gebruyck, en stont het my te wenschen,
Ick gunde dit beleyt aen alderhande menschen;
Want soo in yder huys dit wierde na gedaen,
Ick meyne voor gewis het souder beter gaen.
Een man heeft menighmael, 'k en weet niet wat gebreken,
Oock die hy niet en kent, een wijf verkeerde streken,
Oock diese niet en merckt; en siet, dit ondersoeck
Leert al wat qualick staet, en haeltet uyt den hoeck.
Een koorts is somtijts nut ontrent de swacke lijven,
Om datse geen vergif laet in de leden blijven;
Om datse vuyle slijm en alle quade sucht
Kan jagen uyt de maegh, en drijven op de vlucht,
't, Is dienstigh menighmael malkander wat te seggen,
Op dat geen oude wrock blijft in den boesem leggen,
Op dat de bitsche gal magh ruymen door den mont;
Men wort oock aen de ziel met sieck te sijn gesont,
Wanneer het jonge paer woont eenigh by malkander,
En niet en leeft in vyer gelijck een Salamander,
Noyt voor de bueren twist of voor de boden kijft,
Soo wort haer beyder macht in alle dingh gestijft;
Maer soo het echte volck doet openbare klachten,
Geen vrient of nagebuer, geen meyt en sal haer achten;

1) Verum est, quod vulgò dicitur, familiam non administrari ridendo: res interdum postulat admonitionem, iuterdum expostulationem, nonnunquam etiam objurgationem; verum ab his oportet omnem morositatem ac amarulentiam abesse; talibus monitis plus proficitur, quàm clamoribus. Erasm. de Christ. conjug.

Geen dingh dat haer gesagh soo voor de lieden breeckt,
Als dat het lieve paer te samen leppigh spreeckt.
Het wijf moet over al met haer exempel leeren,
Hoe dat een stege meyt moet haren meester eeren;
Weet dat het dienstbaer volck geen eere bieden kan,
Ten sy dat eerst de vrou wil eeren haren man.
Doch wat u overkomt, of hoe 't er is geschapen,
Ick rade nimmermeer van uwen man te slapen,
Het valle soo het magh, gaet evenwel te bed;
Daer wrort verstompte min van nieuwen aen gewet;
Daer wort de spijt gedoot, en alle nijt verdreven,
Daer wort men weder eens oock daer men heeft gekeven,
Daer wijckt de koude sucht en alle droeve pijn,
Daer rijst een nieuwe vreught gelijck een sonne-schijn.
Maer boven alle dingh soo dienen echte wijven
Ten hooghsten aengemaent, in 't bedde niet te kijven;
Want als'er onlust rijst van daer men vrede wacht,
Soo is de soete trou in droeven stant gebracht.
Vriendinnen, als ghy komt ontrent de sachte pluymen,
Laet twist, en overmoet, laet harde sinnen ruymen;
Het bed is overal een haven van de rust,
Hier dient al wat'er brant te worden uytgeblust:
Sich in het sachte dons tot twisten af te wenden,
Dat is de weerde trou in haren tempel schenden:
Ghy, breeckt ten minsten hier de gronden van de spijt,
De swaen en haer gevolgh is Venus toegewijt.
Maer yemant sal misschien op onse rijmen kijven,
Om datse veel te langh in desen handel blijven;
Maer, lieve, met verlof: de soete vrede plicht
Is vry een grooter werck als voor een kleyn gedicht.
Men geeft een langen tijt om wel te leeren spellen,
Om letters na de kunst, en soo het dient, te stellen;
Men buyght èn tongh èn mont èn sinnen altemael,
Op dat men leeren magh een overwaelsche tael.
Men leert met alle vlijt een doeck in stucken breken,
En hoe het dient gevult door veelderhande steken;
Men leert een vreemden naet met tijt en harden dwangh,
En hier op suft de jeught geheele jaren langh:
Maer 't is een meerder kunst, een deel verdraeyde sinnen
Te brengen over een, en weder in te winnen,
't Is vry een grooter werck de tochten van den haet
Te brengen tot gedult, en op de rechte maat;
't Is ja, van meerder vrucht beleeft te konnen spreken,
En door een soeten aert den wrevel af te breken;
Wel, leert dan met gedult, besette vrouwen, leert,
Hoe dat men huys-krakeel tot soeten vrede keert,
Dat sal u nutter sijn en beter konnen stercken,
Als iet, dat komen magh van al het spelle-wercken,

Het sal uw meerder gunst verwecken by den man,
Als yet dat u de priem of naelde geven kan:
En des al niet te min, soo dienen alle mannen
Tot soo een noodigh werck haer sinnen in te spannen;
Al spreeck ick tot de vrou, veel dingen sijn gemeen,
Soo dat ick oock den man èn hier èn elders meen.
Nu hoort dan nog een woort: het schijnt de lieden vragen,
Hoe dat een echte wijf haer dan behoort te dragen,
Wanneer een korsel hooft soo buyten reden gaet,
Dat hy een teere vrou met harde vuysten slaet.
Het stuck dient ondersocht. Doch, eer hier in te treden,
Soo wil ick onsen man een weynigh over-reden,
Op dat sijn edel hert, geroert door ons gedicht,
Mocht prenten in de ziel de rechte manne-plicht.
Men vint een vreemde straf, gebruyckt in oude dagen,
Als eenigh wrangh gemoet een slave wilde plagen:
Men bont die schuldigh was, men sloegh hem op het vel,
Juyst na de rechte maet van eenigh snaren-spel.
Gelijck, wanneer men danst, de leden nedersincken
Of rijsen in de lucht, al na de snaren klincken,
Juyst op gelijcke wijs soo gingh het met de sweep,
Die even met de klanck hem in de leden neep[1];
Vraeght yemant: waerom dat? men wilde met de slagen,
Niet slechts alleen het lijf, maer oock de siele plagen;
Want, dat eens herte-lust en vreughde plagh te sijn,
Dat werd daer herte-leet en uytgesochte pijn.
Dit past op uw bedrijf, trou-schender, mensche-plager,
Siel-pijnder, huys-verdriet, muyl-stooter, vrouwe-slager,
Vreught-breker, minne-beul, in 't korte, rechte jan,
Niet weerdigh om den naem te dragen van den man[2];
Ghy quetst uw wederhelft met uwe rappe leden,
Die maer tot vrou-behulp de man en moet besteden;
Ghy quelt uw bed-genoot met uwe rechter hant,
Die van de weerde trou haer was het eerste pant.
Het lid dat eygen is om haer alleen te streelen,
Om uw beleefde gunst haer uyt te mogen deelen,
Dat laet sijn eerste wit en oeffent wreede straf,
Dat snijt het soete bont van alle vrientschap af.
Ghy hadt aen uwen God voor alle man gesworen,
Dat sy was uw vermaeck, uw siel en uytverkoren,
Uw troost, uw weerde bruyt, de lust van uwe jeught,
Uw lieve tortelduyf, en uwe gansche vreught;
Waer sijn op desen tijt, waer sijn uw schoone woorden?
Waer al het langh gevry, en al de vaste koorden
Te voren hier gebruyckt? waer uwe soete mont,
Die u aen hare gunst met duysent eeden bont?
Gewis, een swacke vrouw is vry genoegh geslagen,
Die hare jeught verslijt met uwe vrucht te dragen;
Die met een sware pijn haer kinders baren moet,

1) Au pais de Toscane on chastioit les esclaves au son de flutes, ou des autres instruments de Musique. Plutarch au traicté de la Colere.
2) Hujusmodi vir (si quidem vir appellandus est potius, quam fera) & patricidae & matricidae similem dixeris. Chrysost. Hom. 26, in 1. Epist. ad Corinth. Cato, vir alioquin sexui soemineo parum amicus, non esse verberandas uxores propter domestica mula contendit; & hoc qui faciunt, non minùs peccare, dixit, atque eos, qui Deorum simulachra polluunt. Plutarch. in vitâ Catono

En noch het teer gewas met eyge borsten voet;
Hier dient geen ander sucht als enckel medelijden,
En met een soet gedult haer krancken aert te mijden[3]:
Of soose wat bestaet dat immers niet en sluyt,
En doet haer geen gewelt, maer lachtse liever uyt[4]
Het purper, dat'er wast op hare teere wangen,
Is met een harde neep, met slagen niet te prangen;
Is voor geen felle vuyst of ander leet gemaeckt,
Maer door een sachten mont te worden aengeraeckt.
De vrou is uyt het lijf van haren man gekomen,
De vrou is uyt de borst van haren man genomen;
Het is dan onverstant en niet als vinnigh bloet
Dat tot den boesem dient te treden met den voet.
Het wort tot heden toe, bynaest in alle landen,
Gerekent by het volck een van de meeste schanden,
Als yemant sijn verstant soo verre dwalen laet,
Dat hy een teere vrou met slagen ondergaet[5].
Een die sich van de gal soo verre laet verwinnen,
Betoont voor alle man een onmacht in de sinnen;
Ach! Cato was te wrangh: die sett' een raets-heer af,
Om dat hy buyten tijts sijn wijf een soentjen gaf[6];
Hy mocht op beter gront de vrouwe-smijters plagen,
Ontuemen haren staet, en uyt den lande jagen;
Want die in soete min sich wat te buyten gaet,
Is vry een beter man, als die sijn vrouwe slaet.
Een die sich hier vergeet, sal, voor sijn gansche dagen,
De gront van alle gunst uyt haren boesem jagen,
Al vleyt hy naderhant, al streelt hy wonder seer,
Hy krijght geen rechte sucht, geen ware liefde meer.
Ick weet dat dees en geen dit anders willen drijven,
Ja, met een stoute pen voor al de werelt schrijven,
Dat menigh selsaem wijf noyt man ten vollen acht,
Voor datse tot de tucht met slagen is gebracht.
Men vint in onsen tijt van seker man geschreven,
Die tot de soete min met slagen wert gedreven;
Men hoort van seker wijf, die nimmer liefde droegh
Dan als een dulle kop haer op de leden sloegh[7].
Maer die verkeerde lust, gebonwt op vreemde gronden,
En is in onse kust te geener tijt gevonden;
Al wat tot liefde dient wort in het Zeeusche lant
Door gunst en soet onthael, niet niet de vuyst geplant.

3) Quis earum non misereatur propter obsequia, quae maritis praestant, propter partus periculum, & ipsam liberorum procreationem, propter quae multa jure nostro inventa sunt privilegia. L. assiduis. C. qui Pot. in Pign.
4) Malam mulierem potiùs risu, quàm baculo castigabis. Bernard. Epist. de curâ & reg. rei fam.
5) Summa injuria est vitae sociam & in rebus necessariis tibi conjunctam, tanquam mancipium ignominia afficere. Chrysost. Hom. 26. in 1. ad Corinth. 11.
6) Titus Flarminius à Catone censore Senatu motus dicitur, quod uxori osculum tulisset praesente filia.
7) Moschae mulieres, nisi à viris & saepè, & vehementer pugnis, aut fustibus dedolentur, odiose se ab illis haberi suspicantur. Guaguinus in suae Moscov. Zuing. theat vit. hum. vol, 1 lib. 5. cap. verbere. Vide Camerarium in meditation, Hist.

Men segge wat men wil, in my sal nimmer komen,
Dat vrouwen onverstant met slagen wort genomen;
Ick vind in tegendeel dat wie een vrouwe smijt,
Verweckt in haren geest een onversoende spijt[1)].
Al wat een billick man van vrouwen wil bejagen,
Dat moet door gunste sijn, en niet door harde slagen;
Het is in dat gesin ten besten niet gestelt,
Daer sucht tot echte min moet rijsen uyt gewelt.
Het is uyt vryen wil dat jonge lieden trouwen,
Het is uyt vryen wil, dat sy de werelt bouwen;
Al wat uyt vryen wil niet onder hen geschiet,
Maeckt huysen vol geraes, en herten vol verdriet.
Een heer magh sijnen knecht oock met de hant kastijden,
Een leerlingh moet de plack van sijnen meester lijden,
De vader magh het kint met roeden ondergaen,
Maer noch vermagh de man sijn vrouwe niet te slaen.
Het edel trou-verbont, een steunsel van de landen,
Gaet boven alle bloet en boven alle banden;
Al wat'er maeghschap is, of ander vrientschap hiet,
En heeft noch evenwel by echte lieden niet.
Ick wil in dit geval een korten regel geven,
Een regel voor het bed en voor het echte leven;
Ghy, die met herten-lust wilt lange sijn getrout,
Siet datje dese les geduerigh onderhout:
Vermanen dient'er veel, berispen wonder selden;
Ten sy door hoogen noot, soo wacht u van te schelden;
Doch wat'er ruysschen magh, of hoe de saecken gaen,
En past, o saligh man! uw vrouwe niet te slaen[2)].
De feylen van het wijf sijn dienstigh afgesneden,
Of moeten by den man in stilte sijn geleden;
Het is van ouden tijt een regel in de trou:
Of leert, indienje kont, òf lijt een swacke vrou[3)].
Daer sijn in dit geval maer tweederhande wegen,
Waer door een billick man sijn ampt behoort te plegen,
Te weten: door de tucht of door een stil gemoet;

1) Verberibus uxoria benevoleutia in mortale odium vertitur, tamque saevum saepenumero adversus maritum uxor concipit animum, ut multa inde delicta & interneciones sequantur. Sicuti Guleotto principi Foroliviensi evenisfe legimus, cujus uxor Johanna, Bentivoli sima à rbotùmni se 1, viderepotieumesr miar, simulavit, & cum maritus, eam visendi gratia, solus ipsius cameram ingrederetur, ab insidiatoribus ipsum trucidari curavit. Joseph. Pass. Ravennas in regul. connubial. fol. 152. Adhibitis verberibus, morbus nou tollitur, fed exafperatur. Melchior Junius quaest. Polit. part. 2.

2) Etiamsi quidam jus uxorem verberandi marito plena manu tribuant, id male sit: non poteft enim dari exemplum Scripturae, ubi id ab aliquo sancto & pio viro unquam sit factum, tametsi difficiles habuerint uxores, ponderanda ad hoe exempla Mosis & Siphorae., Davidis & Michol, Jobi & ipsius uxoris, Abrahami & Sarae, Jacobi & Rachaëlis, Tobiae senioris, &c. nec nllo praecepto Apostoli aut alicujus Prophetae probatur. Vid. D. William. Gouge. Theol. Augl. Treat. of domest. dutjes. Nullum sit tam magnum peccatum, ut ad verberandum uxorem te compellat. Chrysost. ad 1. ad Corinth.

3) Benè Varro, uxoris vitium aut tollendum, aut tolerandum. Qui tollit vitium, uxorem commodiorem praestat; qui fert, sese meliorem.
Le mari est sol qui prend des querelles publiques avec sa femme, car si elle est boune, la doit favoriser, afin qu'elle soit meilleure; si elle est mauvaise, il la doit sousrir, asin quelle ne devienne pire. Marc. Aurelius cap. 10.
Socrates interrogatus, cur uxorem moribus adeò incompositis domum duxisset? respondit, sic habendam consuetudinem cum morosis uxoribus, quem admodum qui, se ad studium equestre exercentes, parant equos ingenii ferocioris, ut, si eos subegerint, caeteris utantur commodioribus.

En wat ghy neemt ter hant, het is u beyde goet.
Kan yemant door de tucht sijn vrouwe beter maken,
Het sal hem dienstigh sijn in veelderhande saken;
Of woont hy by het wijf door middel van verdragh,
Soo wort, hy voor hem selfs vry beter als hy plagh.
Een yeder sy bedacht, dat even quade wijven
De mannen evenwel ten goede konnen drijven;
't Is rechte manne-saus, die in de tonge bijt,
En niemant wort'er kloeck, als die te voren lijdt.
De koeck, die boven al in Hollant wort gepresen,
En magh noch evenwel niet sonder peper wesen;
Al isfe wonder soet, des echter niet te min
Soo steeckt'er hier en daer een klautje gembers in.
Al die het recht geheym van onse monden kennen,
En willen kinders selfs niet al te soet gewennen;
Wel, neemt, dan tot behulp en lijd'et in den doeck,
Dat yeder dienstigh acht oock in de soete koeck.
Wie smaet en onlust hoort, by wijlen gantsche dagen,
En dan sijn herte geeft om spijt te leeren dragen;
Die wort ten lesten sterck en krijght een vaster huyt,
Soo dat hy twist verwint of uyt den boesem sluyt.
Men vint'er in het, lant, die even haer bedancken
En van een kribbigh wijf èn hare stuere rancken[4];
Om dat, met haer behulp, het eertijts vinnigh bloet
Is sedigh, is geset, is uytter-maten soet.
Ghy, leert oock even hier, leert, uwe sinnen buygen,
En uyt een grilligh wijf gesette tochten suygen;
Daer is een hooge school oock midden in de trou,
Men leert beleefde sucht oock van een stuere vrou.
Het schaep, dat Pontus voed, gaet dolen aen der heyden,
En pluckt aen alle kant maer alsem uyt de weyden;
En, mits het alle tijt alleen van bitter leeft,
Gebeurt'et dat het beest geen galle meer en heeft.
Ick wenste (mocht'et sijn), dat alle jonge paren
Juyst van gelijcken aert met dese schapen waren;
Ghy man, die overal de leyder wesen moet,
Wort kloeck door ongeval, en uyt het bitter soet.
Maer soo noch evenwel aen yemant onder allen
Een man van desen aert in handen is gevallen,
Vriendinnen, weest besorght voor al te nemen acht
Wat eerstmael dit verloop heeft in het huys gebracht.
Siet, wijse lieden selfs verklaren wel te weten,
Dat selden goede vrou wort van den man gesmeten,
Dat selden eenigh man sijn leet met handen wreeckt,
Ten sy de vrouwe wrockt of met de tonge steeekt.
Ghy, sift dan uw gemoet, en weeght uw vorigh spreken,
En soo door uw bedrijf de man is afgeweken

4) Is, cui assidua cum incommodis suis est rixa, callum per injurias ducit, nec ullo malo postea cedit. Senec. tract. cur bon. vir. mala. Uxor si molesta tibi sit, habes unde patientiae landem quaeras, unde discas requiem optare, unde peregrinari ames, ubi vocem exerceas &c. Petrarch. de Remed. utrius. fort. Camerarius Med. Noriberg. de his ita lusit.

Felle carent Ponti pecudes absinthia pastae.
Ferre mala assnetus non malè ferre solet,

Van dat de reden eyst; o betert uw gebreck,
En maeckt op sijn gebiet te buygen uwen neck!
Maer eerst gaet tot den Heer, en neyght uw teere leden,
Doch klimt met uwen geest en offert uw gebeden;
Bidt met een innigh hert, dat vrede met verdragh
Voortaen in uwen geest haer woningh houden magh.
Koomt dan tot uwen vrient te rechter uyr getreden,
En leght hem op de borst de gronden van de reden;
En, soo ghy sijnen geest in goede posen vint,
Soo hanght hem aen het oor tot ghy het herte wint.
Voor al weest noyt geneyght uw handen uyt te steken,
Om even met gewelt uw leet te komen wreken;
En schoon u Ael of Heyl, met onbedachten sin,
Dit blasen in het oor en krachtigh beelden in;
Schoon, ick en weet niet wie, u schijnt te willen leeren
De slagen van den man met slagen af te keeren;
O, sooje my gelooft, bedwinght uw rechter-hant,
Sy is van echte min een heyligh onder-pant.
Ghy vechten, jonge vrou! 't is buyten alle reden,
En tegen uw beroep, en alle goede seden,
Ey lieve, weest gerust, en laet het woelen daer,
De vuysten van den man die wegen u te swaer!
Siet, als een teere vinck met vogel-lijm gevangen,
Blijft in het taye slijm niet hare veêren hangen,
Indiens' haer leden rept, en ginds en weder treckt,
Soo wortse van de gom noch des te meer bevleckt.
Gelooft'et, jonge vrou, het onverduldigh woelen
En doet u maer te meer het ongeluck gevoelen;
Al die een donderslagh of blixem myden wil,
Die sijge laegh genoegh, en swijge vorder stil.
Ghy roept hier tegen aen, dat schoppen, nepen, slagen,
Niet als met ongedult van u en sijn te dragen;
Maer denckt, al wort de vrou vertreden van den man,
Dat haer, oock even dat, ten goede dienen kan.
Besiet, hoe menigh mensch wort in het lijf gesneden,
Wort met een vinnigh nat gewreven in de leden,
Wort aen het vlees gebrant, en op het been geschrapt,
En door een vuylen dranck geduerigh uyt-getapt,
En al noch tot behulp; de God die onse wonden
En vuyle puysten kent, tot in de diepe gronden,
Gaet dickmael hart te werck ontrent een leelick seer,
Ghy, lijd, o lieve, lijd de plaester van den Heer!
Of schoon uw duyster oogh niet recht en weet te mercken,
Wat God door uw verdriet besloten heeft te wercken;
Noch toont geen onverdult door uwe droeve stem,
Maer, soo ghy ruste soeckt, verwacht en klaeght'et hem.
In spijt van alle spijt, leert even harde slagen,
Leert schande, leert gewelt oock sonder morren dragen;
En pleeght geen ander wraeck als door een droeve traen,
Ja, gaet dan uwen vrient oock des te soeter aen.
Doet als het hof-camil, dat, met den voet getreden,
Rieckt beter als het plagh; ghy, suyckert uwe reden
Oock in het bitter selfs, en weest geduerigh soet,
Dat sal den smijter sijn een vyer in sijn gemoet.
En laet geen wreede sucht in uwen boesem swellen,
En laet uw reyne siel niet van den wrevel quellen;

Ten is geen sedigh hert, geen ware Christen borst,
Die innigh leyt en wrockt, en naer de wraecke dorst.
Toont geen versworen aert, geen ingekanckert wesen,
Geen vuylen etterpuyst, uyt fellen haet geresen,
Geeft segen uyt den mont wanneer hy leelick smaet[1)],
En spreeckt oock enckel heyl wanneer hy vinnigh slaet[2)].
Ick weet, dat ons gebodt gaet hooger als de reden,
Gaet vorder als de kracht van uwe teere leden;
Maer weet des niet te min, soo ghy een Christen sijt,
Dat ja, een Christen hert is boven alle spijt,
Weet, dat de groote God is machtigh u te stijven,
Is machtigh alle quaet van uwen hals te drijven;
O! die met reyne sucht op hem alleen betrout,
Wort door het leet gesterckt, en in verdriet gebout.
Al is uw man geneyght tot veelderley gebreken,
Vermijt u niet te min van tegen hem te steken;
Ten staet u geenssins vry, door onbedachte waen,
Te woeden in den geest om tegen hem te gaen.
De vrouwe moet den man, en hy het wijf beminnen,
Niet om ick weet niet wat in leden ofte sinnen;
Maer om des Heeren wil en om de soete wet,
Waer op het echte paer te samen is geset:
Want anders soo de mensch, wanneer hy komt te trouwen,
Wil sijn gestreckte gunst of frissche leden bouwen
Of op een wacker oogh òf op een hoogh verstant,
Soo wort die vaste knoop niet als een lossen bant:
Eylaes! in dat geval soo konnen oude dagen,
Druck, koorts, en ander leet, uw steunsel neder-jagen,
En siet, daer is de siel tot in de doot bedroeft,
Juyst als het nietigh vlees den meesten troost behoeft.
Maer soo men pooght het oogh van menschen af te drayen,
En met den hemel selfs sijn herte tracht te payen,
Dan staet de liefde vast; het is de beste leer:
Oock in het hooghste leet, te rusten in den Heer.
Doch soo des niet-te-min hier iemant mochte vragen,
Hoe langh een echte vrou dit pack behoort te dragen,
Eer sy het bitter leet moet brengen aen den dagh,
Of by een trouwen vrient haer lijden klagen magh;
Ontfanght een kort bericht: Ick raede niet te klappen
Aen iemant wie het sy, als na verscheyde trappen;

1) Gave God dat de vrouwe hier, en alle Christenen elders, in smaetheyt zijnde met den Apostel 1 Corinth. 4. 13. mochten seggen: Als wy schandelijcken aengesproken worden, soo segenen wy; als wy vervolgt worden, soo verdragen wy; als wy gelastert worden, soo bidden wy.

2) Twee broeders met den anderen in geschil gevallen zijnde, (gelijck Homerus verhaelt Iliad. 24.) riep Euclides (een van de selve): my moet dit en dat overkomen, soo ick my aen u niet en wreke; en het moet my (sprack daer op de tweede) niet wel gaen, soo ick u met soetigheydt niet tot redenen brenge; En siet daer op sijn staensvoets de broeders versoent: soo veel vermag een goet woort tegen een gram gemoet. Siet hier van Plutarch. au traict. de la Colere.

Eerst dient'er tot den man, en voor den Heer geschreyt,
Eerst dient'er al gedaen, dat voren is geseyt:
Soo dit u niet en helpt, maer valt gelijck verloren,
En dat sijn felle sucht is harder als te voren,
Soo berst ten lesten uyt door uwe droeve stem,
En roept oock ander volck tot rechters over hem.
Siet, als men eenigh seer met sap van eygen kruyden
Niet overwinnen kan, soo haelt men vreemde luyden:
Men siet, dat slechte salf op versche wonden past,
Maer kancker in het vlees wort harder aengetast.
Indien u oyt ontmoet soo boosen aert van saecken,
Die binnen uw bedrijf niet recht en sijn te maecken,
Of dat sich eenigh man soo buyten reden draeght,
Dat, na een langh gedult, uw lijden dient geklaeght;
Ghy, maeckt noch evenwel in uw verdriet te mijden,
Te roepen tot behulp een vrient van uwer sijden;
Gaet tot sijn eygen volck, en aen sijn naeste bloet,
Gaet tot sijn vader self, en opent uw gemoet.
Uw man in dit geval en heeft hem niet te belgen,
Maer sal met beter hert uw klachten neder-swelgen,
Dan of ghy sijn gebreck, en uwes herten gront,
Een vrient van uwe stam ginght leggen in den mont.
Maer soo het korsel hooft u niet en laet te plagen,
Soo streckt u vorder uyt, en gaet tot uwe magen;
Laet die met sijn geslacht te samen henen gaen,
Om hem, met grooter ernst, de tucht te raden aen.
En soo oock dese plicht, behoorlick aengedreven,
Hem echter niet en brenght tot eenigh beter leven;
Soo tast hem naerder aen, en stelt voor aen te werck
De hoeders van het volck, de herders van de kerck.
Laet die hem sijn gebreck met diere woorden seggen,
En even Godes vloeck hem op den boesem leggen,
Hem dreygen eeuwigh leet, en dringen op de wet,
En neemt tot uw behulp meer als een huys-gebet.
Waer henen mijn vernuft? sal ick de vrouwen leeren
Van haer geselschap gaen, en tot de Rechters keeren?
God geve, dat de smaet van soo een vreemde slagh
Geen wijf, geen echte man ten deele vallen magh.
Men vint'er evenwel, die, mits haer twistigh leven,
Geheele steden deur een quaet exempel geven;
Des koomt haer stuer beleyt ten lesten aen de wet,
Die scheyt het grilligh paer van tafel en van bedt:
Een ieder neemt het sijn', en gaet bysonder wonen,
De dochters by de vrou, de vader met de sonen,
Siet daer het trouverbont van alle glans berooft:
Een vrouwe sonder man, een lichaem sonder hooft.
Dit moet het echte paer, gelijck een kancker, schromen,
En noyt de boose sucht soo verre laten komen;
Men segge wat men wil, 't en is geen Christen aert,
Te scheyden van 't gesin wanneer men is gepaert[1].
Daer is een groot behulp tot alle groote quaden,
Oock dan wanneer de mensch met druck is overladen;
Want als de gansche siel met lijden is gevult,
Dan is 't den besten troost te lijden met gedult[2].

1) Viret. au 7. commandem. tit. Si les persones peuvent &c.
2) In magnis malis magnum remedium est pati. Seneca.

Ghy, wilt in dit geval niet om de menschen dolen,
Maer seght in uw gemoet: God heeft'et soo bevolen!
Want als een Christen-hert lijt innigh huys-verdriet,
Hy siet een slaende macht die niemant anders siet[3]:
Hy siet den goeden God in sijne boose dagen,
En lijtse met gedult, en leertse willigh dragen;
Ja, suyght oock soeten troost uyt alle tegenspoet,
En weet, dat hem het quaet ten goede dienen moet[4)].
Ghy, die uw wettigh deel hebt eenmael uytgekoren,
En trouwe met behulp voor eeuwigh aengesworen,
Waerom beswijckt uw jonst, waerom verdrietigh leet,
En tegen alle recht èn tegen uwen eedt?
't Is eenmael tijts genoegh van disch en bed te scheyden,
Als u de bleecke doot sal in de plaetse leyden
Daer niemant spijse nut; als u de strenge wet
Sal leggen in het graf, het enge made-bedt.
Wie kan tot sijnen God op vasten gront genaken,
Die met sijn echte deel geen vrede weet te maken?
Wie kan des Heeren broot sich brengen aen den mont,
Die aen sijn eygen vlees sijn tafel niet en jont?
Gewis het innigh hert sal u geduerigh wroegen,
Ten sy ghy wederom uw handen pooght te voegen;
Of soo ghy niet en past op desen weerden bant,
Soo is uw beste deel met ysers afgebrant.
Ten sy dan uw gemoet verneme vaste gronden,
En dat men in der daet heeft dickmael onder-vonden,
Dat u de wreetheyt stelt in vreese van de doot,
Soo scheyt u nimmermeer van uwen bed-genoot.
Geen wonde-meester brant, geen snijt'er in de leden,
Geen set'er beenen af, als op gewisse reden,
En noyt voor dat hy merckt dat kruyt, noch wortel baet,
Maer dat het stege seer de kunst te boven gaet.
Ick wenste dat de wet noyt paer en wilde scheyden,
Noyt haer geduchte macht en stelde tusschen beyden,
Dan als het huys-gewoel en onversoenden haet
Nu kanckert in het mergh, en buyten hope staet[5)].
Ick wenste dat het volck haer noyt en liet gelusten,
Of tafel op haer selfs òf leger uyt te rusten,

3 2 Sam. 16. 11.

4) Rom. 8. 28. Necessitatis non aliud effugium eft, quam velle quod ipsa cogit. Idem.

5) Ex dissidio & rixis domesticis conjuges quo ad thorum & mensam, etiam mutuo consensu non sunt separandi, si modò Christiani sint; sed debent reconciliari ac sese mutuò ferre. Viret ad. 7 praecept. decalogi. Nihilominus tamen si tanta est viri saevitia, ut mulieri trepidanti non possit sufficiens securitas praestari, ac diffi lat se posse cohabitare marito sine periculo vitae, separandum est matrimonium quo ad thorum ac mensam, ne deterius contingat. Praes. Everhard. cons. 224. num. 30. nec illud cum Scripturâ pugnare, sed & apud Christianos servari debere, trad. Melanth. in loc. de Conjug. Art. de Divort. propter saevitiam, veneficia & insidias factas vitae &c.

Voor dat aen allen kant, wat tot de rust behoeft
Ten vollen is betracht en menighmael beproeft[1)].
Leeft, echte lieden, leeft als twee gepaerde schapen,
Tot dat het aertsche deel sal in der aerden slapen;
De man is met de vrou als water en als wijn,
Dat recht vermengelt is kan noyt gescheyden sijn[2)].
Doch in het tegendeel sijn wederom te straffen,
Die uyt een malle sucht haer vrouwe liffelaffen,
Die sonder onderscheyt, en buyten alle maet,
Betoonen voor het volck een selsaem ongelaet.
Daer sijn verwijfde mans die niet en willen smaecken,
Of liefste moet'et eerst met haren monde raecken;
Die nimmer uyt en gaen en niet en willen doen
Als naer een tussche-lonck, en met een minne-soen[3)].
Daer sijnder in het lant die opter straten mallen,
En, ick en weet niet wat, voor al de werelt rallen;
Die dragen aen het lijf, als voor een heyligh pant,
Een lint, een hayre-snoer, een vrouwe kousse-bant.
Wat is doch van de mensch? die quade slagen mijden,
Die siet men menighmael in tegenfeylen glijden:
De maet is wonder goet èn hier èn overal,
Ghy, mint, o soete jeught! maer echter niet te mal.
Gaet, drinckt van uwe beeck, en pluckt van uwe rosen,
Maer wilt in reyne tucht uw hinde lieve-kosen,
En al te rechter tijt; want vreught en huys-verdriet
En diene niet gepleeght, dan als het niemant siet.
Maer, o vervloeckte daet! o schuym van alle plagen!
Men hoort, van ouden tijt en oock in onse dagen,
Als dat'er vrouwen sijn van soo een stouten aert,
Die mannen onderstaen te grijpen in den baert;
Die haren over-heer met vuysten komen tergen,
En als een vollen krijgh met hooge woorden vergen;
Die met de nagels selfs, ja met een felle tant,
Verscheuren echte trou en haren soeten bant[4].
Ick bidde, mijn vernuft, laet dese monsters blijven,
Mijn handt die schrickt'er af, en weygert iet te schrijven,
Mijn penne sluyt haer op, haer edel nat vervriest,
Het schijnt, dat al de kunst haer in de schrick verliest.
Een woort dan, sonder meer: heeft iemant dese vlagen,
Die moet geen vrouwen naem in onse landen dragen;
Want die soo bijster verr' is buyten haren plicht,

1) Si deploratae adeò sevitioe sit vir, ut à pastoribus admonitus non desinat furere, & domesticae Ecclesiae invocationem turbet, & uxorem tractet ita crudeliter, ut vita in periculo sit, certè magistratus imperio coërcendus est, qui non solum vitam personae innocentis tueri debet, sed etiam ejus conscientiae consulere, ne, fracta dolore & indignatione, tandem abjiciat invocationem aut aliquid injustè faciat. Philipp. Melanth. in loc. de conjug. Art. de divortiis propter saevitiam. Schneyder. tit. de nupt. part. 4. vers. quae sint caus. divortii. num. 14. Alii tamen hic tolerantiam esse debere, non separationem asserunt. Vide Foelic. Bidenbrach. in tractat. de cauf. Matrim.

2) Le mariage est (comme disoit Themistius Platonicien) un mélange, qui doit estre de tont en tout, comme du vin & de l'eau, qui assemblez une fois ne se peuvent jamais plus separer.

3) Seneca & ex ipso Hieronymus viri cujusdam magni mentionem facit, qui nisi alternis tactum labiis cibum non sumebat, qui uxoris fasciâ pectus colligabat, & ne puncto quidem horae ab ea abesse poterat; origo quidem amoris honesta, sed magnitudo deformis; nihil interest quàm ex honestâ causâ quis insaniat. Uxor etiam oblectamenti nomen est. Deuter. 42. Prov. 5.

4 Hostiens. in summa tit. de jure jur. § quomodo censetur. vers. sed cum metus, tradit, & queritur multas esse foeminas. quae viros verberant. o monstra!

En is geen echte vrou, maer eer een helle-wicht,
Een suster van de pest, die, uyt de nacht geboren,
Set door een holle stem, en met een fellen horen,
De steden in geschil, het lant in enckel bloet,
Gehaet van Pluto selfs, en al het hels gebroet.
O! dat geen helle maen, geen sonne meer en schijne,
O! dat het edel licht, en alle glans verdwijne,
O! dat'er niet een ster, niet één vergulde strael
En blincke voor het wijf of uyt den hemel dael!
O! dat het lustigh vyer (het sy men tracht te koken,
Daer dit gedrochte woont, of dat men pooght te stoken
Ten dienste van het huys) niet sy als enckel damp,
Niet als een vuyle mist, en ongesonde ramp!
O! dat het klare nat van alle soete stroomen,
O! dat het aerdigh groen van alle schoone boomen,
Verdrooge voor het spoock! o, dat'er niet een blom
En rijse daer het gaet, of uytter aerden kom!
O! dat de stuere vorst het gansche wout versenge,
Soo dat het treurig velt geen roosjen voort en brenge
Ten luste van het oogh, ten eynde niemant weet
Van iet dat lustigh is, al waer het over treet.
Waerom soo veel geseyt? - laet alderhande dingen
Het wijf te spijte sijn, en in het aensicht springen,
Op datse weten magh, dat lucht, vyer, water, lant,
Ja, dat den hemel selfs is tegen haer gekant.
Doch, boven alle twist en alle quade streken,
Soo wort de man voor al met yver aengesteken,
Wanneer een dertel wijf, vol ongesonde lust,
Verkeerde minne pleeght en vreemde lippen kust.
Fy! laet een echte vrou tot alle tijt gedencken
Haer eere voor te staen, haer eere niet te krencken;
Het beste, dat de bruyt ten echte brengen kan,
Is yver in de tucht, en liefde tot den man.
Een die sich hier vergeet, die stort in alle schanden,
Sy quetst haer eygen selfs, en alle diere panden,
Sy quetst haer eygen vleys, haer eer, en eerbaer root,
Sy quetst, tot aen het hert, haer eygen bed-genoot.
Sy doet de reyne tucht uyt haren huyse vluchten,
Sy baert een vreemt gebroet van onbekende vruchten,
Sy maeckt, dat wettigh erf wort qualick uytgedeylt,
En dat een vader selfs in sijn gellachte feylt;
Sy breeckt de weerde trou en alle vaste banden,
Sy treet als met de voet het recht van alle landen,
Sy schent het reyne bedt en haren dieren eet,
Sy brant haer in de siel een eeuwigh herten-leet;
Sy doet het gansche lant van haren handel spreken,
Sy laet haer vuyle dracht op alle straten leken,
Sy maeckt een eerlick man tot schimp en enckel spot,
En, dat het swaerste weeght, sy stinckt voor haren God!
Wat dient'er noch geseyt? het schuym van alle sonden,
Van alle slim bejagh, van alle boose vonden,

Het slijm van alle vuyl, de grouwel van der Hel,
En al wat leelick hiet, is in het overspel.
Ach! die haer eens beklat met dese vuyle smetten,
En kan haer leven noyt haer eere weder setten;
Soo haest als hare jeught maer eens en is gemeyn,
Geen zee, met al haer nat, en maecktse weder reyn.
Al wou soodanigh wijf, met uytgestreckte leden,
Haer eeuwigh in den dienst van haren man besteden,
En treuren alle tijt met innigh siel-berou,
Noch mistse niet-te-min de gronden van de trou.
Al wou soodanigh wijf oock hondert dooden sterven,
Ja, lijf en yeder lit in stucken laeten kerven,
Ten goede van de man, de dracht van haeren schoot
Die kleeft, die kleeft haer aen, tot in de bleecke doot.
Al wie haer jonste droegh, of oyt te voren kenden,
Die sullen met een walgh haer oogen omme-wenden,
En wijcken van haer af, als van de boose pest;
Dus maeckt, dat reyne sucht in uwen boesem vest!
Bewaert met alle sorgh de bloem van uwe jaren,
Geen dingh, dat lichter pleckt als uwe teere waren;
Uw jeught moet niet alleen niet geyl, of dertel sijn,
Maer schromen voor de naem, en schricken van de schijn.
God heeft in grooten ernst getoont in oude tijden,
Dat hy in echte trou geen schande wilde lijden;
Want soo een dertel wijf bedroogh haer bed-genoot,
Men dreef haer in der ijl met steenen na de doot[1].
En om tot aller tijt te worden ondervonden,
Of door verkeerde lust een vrouwe was geschonden,
Soo wert'er op een nieu gestelt een yver-wet,
Soo wert'er op een nieu een offer ingeset;
Een offer, vol gevaers voor alle snoode wijven,
Een offer, sonder noot voor alle reyne lijven,
Een offer voor de tucht, en voor het echte bedt,
Een offer sonder reuck, een offer sonder vet[2],
Een offer van den Heer, als eenigh quaet vermoeden
Begoste naere sorgh in iemant aen te voeden:
De man, uyt dit geval, bequam dan volle macht,
Dat flucx daer op het wijf voor Gode werd gebracht;
Daer quam de priester aen, en gingh voor eerst ontbinden
Al wat een jonge vrou plagh om het hooft te winden,
De spangen van het hayr, met al het omme-werck,
En stelde dan het wijf te midden in de kerck.
Daer stontse treurigh heen, de tranen op de wangen,
En liet voor al het volck de vlechten neder-hangen,
Dat was genoegh geseyt: siet, wijf! hier staeje naeckt,
Voor Hem, die voor den man de vrouwe heeft gemaeckt.
Hier was dan seker badt vermenght met offer-asschen,
Geheylight voor het volck, om sich daer in te wasschen[3];
Hier trat de priester toe, en schepte bitter nat,
Niet in een gulde schael, maer in een aerden vat:

1) Deuter. 22. 22. Levit. 20. 10.
2) Num. 5. 18. Men salder geen oly op gieten noch wierook opleggen, want het is een yver-offer.
3) Eenigen meynen dat de priester dit water nam uyt het metalen hantvat, daer staegh voor de priesters water in bewaert wert, gelijck dese plaetse veeltijts soo wort uytgeleyt: andere dat het zy geweest van het water vermengt met asschen van de roode koe, daer van gewaeght wort Num. 19. 1. Vide Cal. ad 7 praecept.

Noch liet hy van de vloer het stof te samen brengen,
En gingh het onder een en met het water mengen,
Daer schreef hy dan een vloeck, die luyde wonder straf,
En goot'er water op en wies de letters af;
En als hy dit beslagh te samen had gebrouwen,
Een selsaem mengel-moes voor alle kiese vrouwen,
Soo sprack hy tot het wijf: nu komt hier voor den Heer,
Of tot een eeuwigh leet òf tot uw grooter eer;
Indien uw reyne jeught haer noyt en liet besmetten,
Soo sal het bitter nat u geensins konnen letten;
Ghy sult, oock nae den dronck, bevrijt van alle pijn,
Bequamer tot de vrucht, en liever vrouwe sijn[4].
Maer soo ghy buyten af uw vrouwelicke deelen
Hebt door onguere lust aen vreemde laeten streelen,
Of dat uw geyle schoot oneerlick open staet
Voor snoode linckerny en overspeligh saet;
Soo weet, dat uw geheym sal even nu vervuylen,
En vloeyen alle tijt van duysent etter-buylen,
Sal smoren in de stanck, en smelten in de dracht,
Tot dat uw nietigh vleesch ter aerden wort gebracht.
Hier op soo moest het wijf dan seggen voor de lieden:
Al wat de priester seyt, dat late God geschieden!
En daerop tratse toe, en even, tot besluyt,
Soo greepse naer het vat, en dronck het water uyt.
Ten leet als geenen tijt, indien haer geyle leden
By iemant van het volck oyt waeren afgereden,
Haer buyck swol bijster op, haer dgië wert verrot,
En sy van stonden aen een openbare spot.
Maer was het lichaem reyn, en noyt haer leven-dagen
Een boeve toegewijt, een lincker opgedragen,
Soo kreegh haer' gave schoot geen hinder van den vloeck,
Maer was door al het lant een eere van den doeck.
Besiet, het eygen nat op eene wijs geschoncken,
Op eene wijs gemenght, en in het lijf gedroncken,
Bracht op den staenden voet ontrent een vrouwe schoot
Of kracht van nieuwe vrucht òf nepen van de doot.
God toonde metter daet dat alderhande saecken,
Die man, en echte vrouw, en hare kamer raecken,
Sijn aen den hemel selfs ten hooghsten lief-getal,
En dienen by het volck gesuyvert boven al.
In diefte, woecker, moort, en diergelijcke sonden
En werd geen strenge vloeck, geen bitter nat gevonden;
Dit selsaem ondersoeck en was maer ingeset
Tot ruste van den man, en voor het echte bedt.

4) Indien het wijf onschuldigh was, soo en bleeffe niet alleen gesont, maer wert oock vruchtbaer. Id valet dicto in originali: Seminificabitur Semine; sicut in opposito dictum fuit: Semen diffluere, ubi mulier in sterilitate contabescit Calv. d. loc.

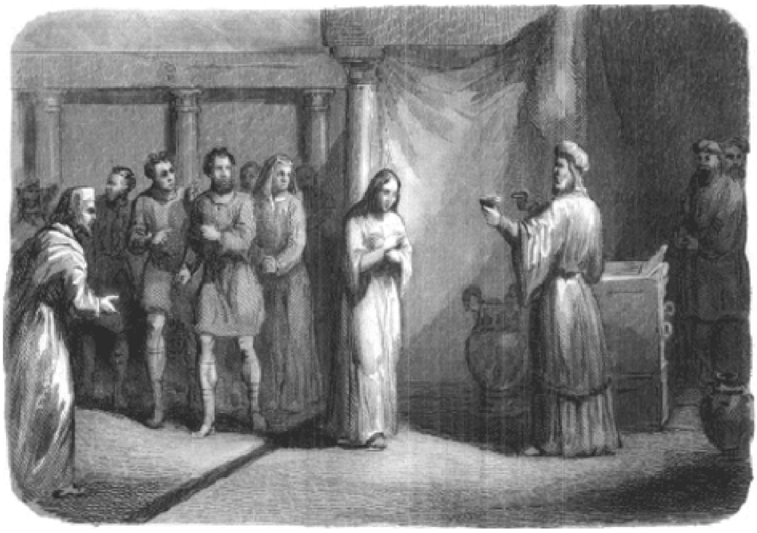

God liet de werelt sien dat alle boose stuypen,
Die uyt een dertel oogh tot in het herte sluypen,
   Verwecken aen de vrou een kancker in het bloet,
   En maecken haeren schoot tot vuylen etter-vloet.
't Is waer, het yver-nat en wort in onse dagen
Geen vrouwen ingeperst, hoewel de mannen klagen;
   Maer weet des niet te min dat God oock heden leeft,
   En nu, en alle tijt, gelijcke krachten heeft.
Hy siet tot in de borst, tot midden in de nieren,
Hy siet tot in het hert, en waer de sinnen swieren,
   Hy siet van alle kant wat in de duystre nacht
   Wort overal gedaen, wort over al gedacht.
Hy is tot heden toe van onbevleckter oogen,
Hy wil geen vuyl bejagh in eenigh huys gedoogen,
   En schoon hy somtijts duit de voncken van den brant,
   Hy strast te sijner tijt, en dat met swaerder hant.
Vermijt dan dese pest, vermijt haer eerste gronden,
Vermijt het dertel oogh, en alle vuyle monden;
   Sy heeft haer goeden naem in eenigh deel verkleent,
   Die maer het vragen dult, en die het oore leent.
Een vogel van der zee, vermaert aen alle syden,
Halcyon by het volck genaemt in oude tyden,
   Dient hier bedacht te sijn, ten goede van de trou,
   Op datse wesen mocht een spiegel voor de vrou:
Het dier weet sijnen nest soo konstigh op te maecken,
Dat niemant, wie het sy, daer in en weet te raecken,
   De meeuwe, met de wulp, en al het zee-gespuys,
   Vint staegh, hoe nauw het loert, een toegesloten huys.
De zee met haren stroom, en wat'er plagh te vlieten,
En weet haer siltigh nat niet in het nest te schieten;
   Men vint'er niet een gat, ja niet een enge scheur,
   Geen yser kander in, geen stael en gaet'er deur.
Het manne-dier alleen dat vint den ingangh open,
Dat sit'er op en speelt, dat koomt'er in gekropen,
   Dat vint daer sijn gemack, en alle soete vreught,
   En draeght sijn gaeytjen op sijn onbevleckte jeught.
Een woort, en dat genoegh: Ick wensche dat de vrouwen
Juyst op gelijcken voet haer kamers wilden bouwen,

En dat haer stil geheym, haer teere binne-vest
En sloot èn open gingh gelijck Alcyons nest.
Maer die het eerbaer root wil in de vrouwe stijven,
En magh geen vuyl bejagh of quade lusten drijven;
Geen spijt die aen de vrou meer in het herte knaeght,
Als dat een dertel man sijn vreughde buyten draeght[1)].
Hoe dickmael is het wijf van haere trou gevallen,
Om dat een weligh man oneerlick dorste mallen!
Hoe dickmael is het wijf in quade lust verhit,
Om dat een weligh man een vreemden acker spit!
't Is onrecht, volle macht te geven aen de mannen,
Haer vrouwen af te gaen en uyt'et huys te bannen,

1) Rectè Justinianus, oh adulterium: inquit, graves inimicitiae oriuntur, cùm nihil castas magis exasperet, quàm si in contemptum suum maritus cum impudicis mulieribus conversari deprehendatur. 1. consensu. C. de Repud.

Oock schoon die weligh sijn en uytter-maten stout,
Ten sy de klager selfs sijn plichten onderhout.
Al heeft de man gesagh op huys en huys-kateylen,
Noch heeft hy geene macht sijn leden uyt te deylen;
Noch heeft hy geene macht ontrent sijn eygen lijf,
Maer is in dat geval gebonden aen het wijf.
't Is onrecht, aen den man sijn weelde vry te laten,
En hart te willen sijn ontrent de broose vaten;
Waer vint men eenigh recht van ongelijcken aert,
Daer twee met eenen bant te samen sijn gepaert[1)]?
Getroude, tot besluyt: laet buyte-lusten vaeren,
En treft het rechte wit van uwe groene jaeren;
Maeckt niet alleen het bed, maer alle vreught gemeen,
En menght uw soete jeught ten vollen onder een. -
Dan 't is, na mijn begrijp, nu langh genoegh gesproken,
Hoe dat de wrange twist dient af te sijn gebroken
Ten ingangh van de trou; nu tot'et huys-beslagh,
Op dat oock daer het wijf haer regels vinden magh.
Om dan door ons gedicht hier dieper in te treden,
Ten dienste van het huys, en alle goede seden;
Soo raed ick dat het wijf haer immers niet en stoot,
Wanneer een eerlick man by wijlen gasten noot.
Het wijt-beroemde beelt Diane van Ephesen
Was van een vreemden aert, en van een selsaem wesen,
Sy toonde stuer gelaet, en scheen geweldigh gram,
Wanneerder eenigh mensch in haren tempel quam;
Maer als men naderhant sich weder gingh bereyden
Om uyt et hoogh verwelf van haer palleys te scheyden,
Soo gafse blijder schijn als sy te voren plach,
Want die te rugge gingh die kreegh een soeten lach.
Al was Diana maeght (gelijck de lieden praten)
Sy heeft des niet te min veel dochters na-gelaten;
Wat is'er menigh wijf, die niet en is gepast,
Als met den rugh alleen van haren buyte-gast!
Wat is'er menigh wijf tot suer te sien genegen,
Indiense by geval eens vrienden heeft gekregen!
Hoe menigh is'er bly en stelt haer vlijtigh aen,
Wanneer de gast vertreckt, en als de vrienden gaen!
Het staet geweldigh honts, en is mitsdien te mijden,
Geen vrient aen sijnen disch, geen gast te konnen lijden[2)];
Weest gast-vry, jonge vrou! het is een soete deught,
Die uwen plicht betaemt en uwen vrient verheught.
Doct wel, nau-hertigh volck, niet slechts aen eyge magen,
Maer siet aen vreemde selfs uw gunste toe te dragen;
Leest hier op Godes Woort: een gast te nemen in
Is dickmael aen den weert bedegen tot gewin.
Het is een wijs beleyt, en van gewissen segen,
Het is een nutte vont, al schijnt'et ongelegen,
Sich tot een tafelvrient te kiesen eenigh man,
Die voor uw goet onthael niet weder geven kan.

1) Haec contra iniquum Canonem Basilio attributum Epist. ad Amph. 1. c. 9. Vide Bezam tract. de Divort. et Repud. fol. 264, et seq.
2) Eenen spijs-milden man loven de lieden, en seggen, hy zy een eerlick man, en sulcx is een goeden roem, maer van een vrecken vilsen spreeckt ds gansche stadt quaet, en men seyt'er aen, Syr. 31. 28. als aen Rahab Jos. 2. 1. Sunamitische 2 Regum 4. 8. Martha Luc. 10, Lydia Act. 16. 15. Priscilla Act. 18. 3.

Een die sijn tafel deckt aen lieden van vermogen,
Wort over-hant genoot, en weder aengetogen;
   Maer die behoeftigh volck uit reyne liefde spijst,
   Die gaet den rechten wegh, die na den hemel wijst:
Die leyt hem schatten op, die noyt en konnen rotten,
Noyt aes sijn voor de worm, noyt voetsel aen de motten;
   En of hem schoon de gast niet wederom onthaelt,
   Hy wort'er van den Heer met woecker af betaelt.
Men leest, hoe dese deught oock by de wilde luyden[3)],
Die maer en sijn gevoet met wortels en met kruyden,
   Wort uyt een gulle sucht met alle vlijt betracht,
   Ja, dat haer enge kluys op vreemde gasten wacht.
En siet, by ons, eylaes! soo sacht en wel geseten,
Daer wort die weerde plicht meest over al vergeten:
   Wie is'er in het lant die vreemde, sonder gelt,
   Of huyst in sijn bevangh òf aen de tafel stelt?
Meest al ons vrouwe-volck is al te seer genegen
Eensinnigh huys gepronck in alle dingh te plegen,
   En hier van is de feyl, dat schier een yder schroomt,
   Dat haer òf vrient òf gast van buyten overkoomt:
't Is net, maer sonder nut, sijn huys alsoo te vieren,
't Is beter tot gebruyck de kamers op te cieren;
   O moeder van het huys! maeckt datje minder dweylt,
   Maer datje meerder geeft, en milder omme-deylt.
Maer boven alle dingh, soo dienen aengenomen
Die, van uw man genoot, met hem ten eten komen;
   Want sooje sijnen gast niet met beleeftheyt dient,
   Soo quelje sijnen geest, soo quetsje sijnen vrient.
Ick kenne vreemde wijfs, die sonder sture vlagen
Geen vrient aen haren disch, geen gast en konnen dragen;
   Het schijnt als of het volck, dat aen haer tafel eet,
   Met tanden evenstaegh haer in het herte beet.
Ick hoore menighmael van desen handel spreken,
En hoe sich hier de mans met groote kosten wreken,
   Een staeltjen dient de kunst te brengen aen den dagh,
   Op dat'et aen de jeught een spiegel wesen magh;
Op dat een jonge vrou met handen mochte tasten,
Hoe qualick, dat'et voeght te midden in de gasten,
   Te grollen op den man; op datse naderhant
   Mocht houden in den toom haer grilligh onverstant:
Een man van blijden aert, en van beleefde seden
Had onlanx sijnen vrient by hem te gast gebeden,
   Een vrient van grooten naem, een welbekenden vrient,
   Gewoon tot bly gelaet, en wel te sijn gedient.
Soo haest de gast verschijnt, de weert komt hem gemoeten,
De weert komt sijnen vrient met heusche woorden groeten,
   Hy leyt hem in den hof, tot dat'er wort geseyt:
   Mijn Heer, als 't u belieft; de tafel is bereyt.

3) Loppi, Russiae gens, mercatores ad sese peregrè venientes libenter excipiunt, quos in tuguriolis suis cum uxoribus relinquunt, et ipsi venatum abeunt. Guaginus in descript Moscoviae.

De weert, niet onbewust van op een hoofs te leven,
Laet eerst aeu sijnen gast het rieckend water geven,
   Hy bied hem insgelijcx het schoonste van den dwael;
   (Besiet den eersten trap van sijn beleeft onthael.)
Noch stelt hy voorts te werck beleefde tafel-wetten,
En gaet soo lieven vrient ter hoochster plaetse setten;
   Doen sont men om de vrou, maer die en quam'er niet,
   Hoewel de goede man haer dickmael roepen liet.
Hier uyt besloot de gast, en vry niet sonder reden,
Dat hy maer stucx-gewijs ter maeltijt was gebeden:
   Of schoon een gast geniet de gunste van de weert,
   Wat baet'et als het wijf sit treurigh aen den heert?
Hoewel van alle kant veel maeghden en veel knechten
Verschijnen aen den disch met alderley gerechten,
   't Is voor een eerlijck man maer spijt en enckel kruys,
   Indien hy niet en siet de vrouwe van het huys.
Een van de kinders sprack den segen voor den eten,
De gast wort op een nieu eens willekoom geheten;
   Daer op ontsluyt de weert sijn vrient de serviët
   Te voren noch gebruyckt, en daerom niet te net.
Dat speet den goeden man, en wilde dat het meyssen
Sou by de vrouwe gaen en ander lywaet eyssen;
   Maer schoon hy veel geboot, eylaes hy taste mis;
   Wat baet een vlytigh man als 't wijf een suermuyl is?
Doen riep men om de kost; die quam ten lange lesten,
Maer 't is geweldigh blaeu al wat'er is ten besten:
   Geen vet ontrent de sop, geen boter opte vis;
   Wat baet een vlytigh man als 't wijf een suermuyl is?
De weert, die alle dingh wou met de mont verschoonen,
Riep dickmael dit en gint, om sijn gesagh te toonen,
   Riep: breng hier speck en moes, breng eyers vers en nis!
   Wat baet een vlytigh man als 't wijf een suermuyl is?
Men schonck'er geenen wijn, des riep de weert te felder;
Maer schoon hy deftigh sprack, de wijn bleef in de kelder:
   Ten lesten quam'er wat, maer ros, en niet te fris.
   Wat baet een vlytigh man als 't wijf een suermuyl is?
Daer sit de man en kijckt, met twee beschaemde kaken,
Hy berst van enckel spijt, onseker wat te maken;
   O wijf van vilsen aert, en tay gelijck een wis!
   Wat baet een vlytigh man als 't wijf een suermuyl is?
Ten lesten quam de vrou; daer is'et al bedorven,
De gast die sit en sweet, de weert geheel bestorven,
   Het wijf sagh bijster grauw, de roe lagh in de pis;
   Wat baet een vlytigh man als 't wijf een suermuyl is?
De man die brenght'et haer, sy set de glasen neder,
En, wat hy bidden magh, sy brenght'et niemant weder;
   Dit maeckte wederom een nieuwe steurenis:
   Wat baet een vlytigh man als 't wijf een suermuyl is?
Lief, brenght'et onsen vrient, en drinckt uw wel-gevallen;
Sy, steegh gelijck een muyl, beweeght haer niet met allen;
   Haer vinger schijnt bepeckt, en hout gelijck een klis:
   Wat baet een vlytigh man als 't wijf een suermuyl is?
De gast wenscht onderwijl te sijn in verre landen,
Al wat hy nutten sou, dat hanght hem aen de tanden,
   Dat kleeft hem aen de mont gelijck een frans vernis:
   Wat baet een vlytigh man als 't wijf een suermuyl is?

O maeltijt sonder vreught! wie sou niet liever vasten,
Als met een karig wijf te sitten by de gasten?
Geen spijs of dranck en smaeckt aen soo een vilsen dis:
Wat baet een vlytigh man als 't wijf een suermuyl is?
Fy van een karigh wijf, en van haer bitter muylen,
Ick wou mijn leven langh, ick wou my liever schuylen
By draken in het bos, by padden in het lis:
Wat baet een vlytigh man als 't wijf een suermuyl is?
In desen tussen-val was onse gast gedreven,
Terwijlen man en wijf vast over tafel keven;
Ten lesten, als de vrient geen beter troost en kreeg,
Soo seyd' hy: goeden dag! en maeckt hem uyt de wreeg.
't Is droevigh aen te sien, dat onbescheyde wijven,
Oock in het openbaer met haer geselschap kijven:
Niet dat een eerbaer mensch soo in de siele knaeght,
Als dat het echte paer niet over een en draeght.
Al stont van alle kant uw tafel overladen
Met spijse, na de kunst gebacken en gebraden,
Met aerdigh suycker-werk, met alderhande wijn;
Daer man en vrouwe kijft, hoe kan der vreugde sijn?
Het was van stonden aen van yder een geweten,
Hoe eerlick haer het wijf in desen had gequeten;
Des wertse door het lant en overal vermaert
En van een nortse kop èn van een vilsen aert.
De man na desen tijt, om dit gebreck te straffen,
Gaet daer men heeft de kunst van beter op te schaffen,
Gaet daer een rasse koek en vlugge boden sijn,
En daer het nimmermeer en hapert aen den wijn;
Gaet daer men niet en mort, hoe lang de gasten blijven,
Gaet daer men veerdig tapt, en niet en laet te schrijven,
Gaet daer de vrouwe lacht, wanneer men lustigh teert,
En prijst een ruymen weert, hoewel hy dapper scheert.
Het schip moet op het sant of aen de klippen drijven,
Als schipper en piloot haer stellen om te kijven:
Wanneer het echte paer is tegen een gekant,
Soo stoot haer gantsch beslag als op een harde strant[1)].
Maer dit is op een Zeeuws, en daer bescheyde mannen
Den vrede van het huys niet soecken uyt te bannen:
Maer elders als het wijf in dese parten slaet,
Daer kiest een korsel hooft by wijlen harder raet.
Laetst, daer ick was gescheept met soete reys-gesellen,
Hoord' ick by seker quant een vreemde greep vertellen,
In Schotlant, soo het scheen, in versche daet geschiet
Aen iemant hem bekent, gelijck hy sich geliet:
Een Ridder metter woon op seecker slot geseten,
Had vrienden aangesocht om daer te komen eten;

1) Cum vir et uxor domi dissentiunt, uihilominus navi jactatâ domus illa disponitur, quam cum gubernator adversus prorae directorem dissentit. Chrysost. Homil. 26. in primam Epist. ad Corinth. 11.

Hy seyt het sijn gemael, op dat de jonge vrou
Wat tot de maeltijt dient ter eeren schicken sou.
Het wijf sprack uytte mont: ten quam haer niet gelegen;
Eu, wat de Joncker maeckt, sy laet haer niet bewegen:
Hy spreeckt, hy swijght een wijl, hy gaet haer weder aen;
Sy hoort'et altemael, maer laet'et ongedaen.
Hy vleyt, 't is sonder vrucht; hy vloeckt, 't is al verloren;
Hy dreyght in groten ernst, sy laet haer niet bekoren;
Dan spreeckt hy weder sacht, dan met een hart getier,
Sy staet gelijck een rots, en acht'et niet een sier.
Ten lesten koomt'er uyt: Waer toe vergeefsche lasten?
Ick weet, die gecken noot, heeft ja gewisse gasten:
Ghy spilt mijn vaders erf, en quist mijn ouders goet;
En wat heb ick'er van, als dat ick slaven moet?
Oock sijn wy desen dagh juyst besigh om te wassen;
Wie kan in dit gewoel op uwe slempers passen?
Voor my, ick ben gesint geen hant daer aen te slaen.
Hier op soo strijcktse deur, en laet den Joncker staen.
De man krijght hevig bloet, doch, sonder haer te krencken,
Soo treet hy na den hof, en gaet hem wat bedencken,
Daer blijft hy lange tijt, tot dat hy is gekoelt,
En geen ontstelde sucht meer in den boesem voelt.
Hij roept een van de knechts, en seyt met sachte reden:
Tsa, wacker als een man, spoet uwe rappe leden,
Haelt uyt het naeste dorp een goede Chirurgijn,
En seght hem dat de reys wel sal vergolden sijn.
De jongen loopt'er heen, en brenght in korte stonden
Den man by sijnen heer, om wien hy was gesonden;
De Ridder roept hem toe: hout my den meester daer,
Ick sal hem mijn bevel haest maken openbaer.
Daer gaet hy wederom het wijf ter preuve stellen,
Maer sy doet anders niet, als hem geduerigh quellen:
Hy dan, met koelen moet: 't is, seyt hy, nu de tijt,
Dat ick u loon betael, gelijck ghy weerdigh sijt.
Hy tast haer soetjens aen, maer heeft een vuyst verheven,
En op haer slincken arm een vollen slagh gegeven
Wat hooger als het lit; de pijp die gaf een krack,
Als of men met gewelt een hout in stucken brack.
Daer schreeut de gramme vrou; maer siet, haer leden hangen,
Eylaes, een bleecke verw bestaet haer gansche wangen;
De man staet ongemoeyt en roept den meester in:
Siet quant, hier is 't te doen, koom past op uw gewin;
Me-vrouw is wel gewent yet aen het lijf te breken,
Dus moet ick uwe kunst tot haren dienst bespreken;
Ick vinde daerom goet dat ick u dit betael,
En echter boven dien, noch voor een ander mael.
Hy greep van stonden aen een hant vol goude stucken,
En seyde: meester Jan, het moet u wel gelucken!
Hout daer, en doet u werck; de gast die nam het gelt,
En heeft met alle vlijt de breuck in een gestelt.
Sie daer een vreemden slagh, en dat van weder-sijden,
Wie kand'er sonder schrick soo felle vlagen lijden?
O al te schotschen treek! ô wreet, en hert bedrijf!
O al te rouwen man! en al te stegen wijf!
't Is beyde sonder slot, dat dese luyden deden,
't Is buyten alle recht, en tegen alle reden:

Vermijt u, sedigh man, van soo een strenge tucht;
Vermijt u, jonge vrouw, van soo een stege sucht.
Dan hier dient aengemerkt, of, als de boden wassen[1)],
Het wijf heeft eenigh recht om niet te moeten passen
Op yemant, die de man ten eten heest gebracht,
Dan of oock daer de man behout sijn oude macht:
Verklaert u, mijn vernust! - om kort hier in te spreken,
Geen wijf en heeft de macht om oyt te mogen steken
Of tegen haren man òf tegen sijnen gast;
Zy moet hun vlytigh sijn, oock als het qualijck past.
Maer, desen onverlet, soo leert de wijse reden
Dat hier met onderscheyt is dienstigh in getreden;
Ten staet niet alle tijt te plegen by den man,
Al wat het vinnigh recht hem immer geven kan.
Daer sijn in alle dingh, daer sijn bescheyde palen,
Daer over echte sucht geen lust en heeft te dwalen;
Ghy, weest in uw gesin niet al te strengen heer,
Buyght lieve, buyght de boogh, maer spantse niet te seer.
Hoor, soo daer eenigh vrient van buyten is gekomen,
Die juist om desen tijt hoeft waer te sijn genomen;
Dien meyn ick, dat de man met reden nooden magh,
Al woelt het gansch gesin in eenigh huys-beslagh.
Maer soo de gasten sijn van uwe nae-gebueren,
En wonen in de stadt, of onder hare mueren,
Soo dat je t'aller tijt uw gunste toonen kont,
Stelt dan het nooden uyt tot op een ander stont.
De wasch heeft op de vrou een wonder groot vermogen,
Haer breyn is dan geroert, haer geesten opgetogen;
En die aen eenigh werck sijn gansche sinnen bindt,
Indien hy wort gestoort, soo wort hy ongesint.
Schoon lywaet is een schat van ieder een gepresen,
Leert man, om dit juweel een weynigh lijdsaem wesen;
Al hebj' ontrent de wasch geen dienst van uw gesin,
Het koomt u naderhant, het koomt u weder in.
Maer schoon ick heb geklaeght van al te deune vrouwen,
Die voor de vrienden selfs het broot gesloten houwen;
Noch sijnder evenwel, die, als men gasten noot,
Haer geven in de pracht met al te ruymen schoot.
Wanneer vrou Weelde koomt de rijcke landen streelen,
Strax wort'er overdaet verspreyt in alle deelen[2];
Men wort terstont gewaer dat haer de gulle pracht
Voor eerst ter neder set ontrent de vrouwe-dracht:

1) Gruterus onder sijn Nederlantsche spreeckwoorden stelt oock dit: Als het wijf wascht, soo krijght de man niet een goet woort. Maer 't selve (als van het misbruyck gesprocken) en dient niet nagevolght.

2 Lucus opes sequitur.

Sy koomt des niet te min tot in de kamers lincken,
En doet'et altemael, gelijck een spiegel, blincken;
Men wrijft aen alle kant, men boent, 'k en weet niet hoe,
Banck, tafels, al het hout, tot aen de trappen toe.
Noch is'et niet genoegh; sy leert de menschen brassen,
En met gestreckte sorgh op haere buycken passen,
Sy leert hoe dat de kunst, en hoe een nieuwe vont
Sal locken tot de lust een smakeloosen mont.
Het lant wort overheert van alle vreemde wijsen,
De menschen aengeleyt tot onbekende spijsen;
Dat nieuw is, wordt gewilt; het oude wort gelaeckt;
En niet, als dat men niet en kan bekomen, smaeckt.
Uyt desen tafel-pronck en overtollig mallen
Is menigh hoogh gemoet met schande nêer gevallen;
Is menigh huys berooft, oock van het beste pant,
En door een stillen vloeck gedreven uyt'et lant.
Besiet des Heeren woort, vraeght alle wijse mannen,
Vraeght die op hoogh beleyt haer gansche sinnen spannen,
Gy sult door haer bericht in volle daet verstaen,
Dat om den overdaet de rijcken onder-gaen.
Leest al den ouden tijt, leest hedendaegsche boecken,
Siet wie de linckers sijn die nieuwe dingen soecken;
Let wie'er voetsel geeft tot oproer in het lant,
Tot twist, en muytery, en alle mis-verstant;
Ghy sult in korter stont ten vollen ondervinden
Dat slempers, quistigh volck, en die het al verslinden,
Sijn ja, het vuyl gespuys dat op een ander loert,
Dat vreemde rancken broet, en landen omme-roert:
Hierom plagh menigh vorst op dit gebreck te letten,
En stelde voor het volck gestrenge tafel-wetten;
Men vint in menigh rijck met regels afgepaelt,
Hoe dat een yder gast behoort te sijn onthaelt[1)]:
Hier weert men vreemt gewas, en daer uytheemsche vissen,
En elders moet de jeught gegoten suycker missen;
Doch wat men stelt te werck, of achter rugge laet,
Het beste dis-ghebot, dat is de middel-maet[2)].
t Is waer, dat in het reek van onse Nederlanden
Geen mensch en is gepraemt met enge tafel-banden,
Doch soo men elders teert, gelijck als Zeelant doet,
Ick segge dat de wet hier mede spreken moet.
Ghy hebt geduchte macht, oock als de Machten swijgen,
Ghy, vaders van het huys! laet pracht en hoogmoet sijgen;
Het is een eerlick huys, dat op sijn eyge wet
Verkeerde rancken weert, en goede regels set,
Maeckt op uw eygen hant, en binnen uwe deuren,
Een matigh keucken-recht en alle goede keuren,
Laet mate, laet bescheyt op uwe tafel staen,
Niet dwase lieden pracht, of sotte vrouwe waen.
Ick hoorde lest een vrient van desen handel spreken,

1) In Regno Castellae, Neapolitano, Veneto, Genuensi, et Noribergae sunt etiam hodie leges sumptuariae, de quibus vid. Richter, axiom. Polit. 103. Besold. Politic. lib. 2. cap. 2.

2) Quod Thucydides de Atheniensibus, de nostratibus id dictum velim: Elegantes sumus, sed cum parcimonia; philosophamur, sed sine mollitie. Lepidè Bernardus Epist. de cura et regim. famil. Fac. gulam litigare cum bursa, et vide cujus advocatus existas. Saepiùs, sed non semper, pro bursa sententiam feres: nam gula affectionibus probat, et sic testibus non juratis; bursa evidenter probat, jam arca ac cellario evacuato. Tunc malc judicas contra gulam, quando avaritia ligat bursam.

Die maeckte groot beklagh van duysent huys-gebreken;
Het scheen dat sijn gemoet met alle feylen vocht,
Een stell' ick hier te boek, of 't iemant smaken mocht.
By veelderley beslagh, dat wijse lieden straffen,
Soo stell' ick (sprack de man) als noodig af te schaffen
Het suycker, dat men dient nae dat men is versaet,
Recht lock-aes tot de lust en voor den over-daet,
Wat koomt'er over al gebortelt uytter weelden
Ooft, huisraet, huisen selfs, mans, vrouwen, groote beelden
Van alderhande wilt! en wat en is'er niet,
Van dat men op de mart of in de winckels siet?
Ey wat een selsaem tuyg! gestooft, gereckt, geblasen,
Bedot, begaet, begomt; ach, poppen voor de dwasen!
Ach! peste voor de beurs, en kosten sonder eer,
Ten is nau aengedist, en siet, 't en is niet meer!
Een ieder tast er in; en, die hen niet en schamen,
Vergaren over hoop geheele suycker-kramen,
En gaen ten lesten heen met buycken vol gebrast,
En des al niet te min met schotels vol getast;
Siet daer het gantsche nut van uwe dure beten,
De tafel is geleêght, en niemant heeft gegeten;
Voorwaer 't is Egels werck te slocken als een vraet;
En kost te dragen meê, oock als men henen gaet.
Gedenckt, begeerigh oogh! dat vrienden ende magen
Ten eten sijn genoot, en niet om weg te dragen:
Het is van over langh een onbeleefde gast,
Die, met een vollen buyck, noch in de schotel tast.
Het is een oude wet, gesproten uyt de reden,
Dat iemant, als hy reyst, magh in den wijngaert treden,
Magh plucken voor den mont een rijpen druyven tak;
Maer niemant staet'et vry te plucken voor de sack.
Dit leert, van eersten af, de teere jonckheyt snoepen,
En, om 'k en weet niet wat, geheele dagen roepen;
Des koomt ons menig leet van wegen dit gebruyck:
De koortsen aen het hert, de wormen in den buyck.
Ick wenste, dat het volck dit onheyl wilde stuyten,
En dienen boom-gewas, en aengenaeme fruyten,
Geschencken van het velt, en van des Heeren gunst,
Die met haer aerdig waes gaen boven alle kunst.
Ick wenste dat het volck vercierde gansche tafels
Met eygen huys-geback, van struyven en van wafels,
Met room en witte saen, met toerten uyt den hof,
Dat ware minder kost, en even meerder lof.
Ick weet dat menig vraet sal tegen onse reden
Veel brengen aen den dagh, en vreemde rancken smeden,
Maer efter is de pracht van desen overdaet
Aen goede sielen leet, aen wijse lieden smaet.

Hoe! sal een grilligh hooft, tot nadeel van de seden,
Vermogen nieu bejagh te brengen in de steden,
En sal een sedigh hert niet mogen sonder schant
De tucht te voeren in ten dienste van het lant?
Ey lieve, laet het volck, laet alle spotters gecken,
En laet uw gansch bedrijf tot goede seden strecken;
Stelt u na reden aen, en geensins na de lust:
Wat is van schamper jock? doet wel, en sijt gerust. -
Dus verre sprack de man. Hier maen' ick alle vrouwen
Hier op, met rijpe sorg, eens raet te willen houwen;
Let wat den oirboir eyst, en schrijft uw punten uyt,
En maeckt een staets-gewijs, een dienstig huys-besluyt.
Maer, desen onverlet, leert met de keucken moeyen,
Leert, wat de hoeve sent, of wat'er van de koeyen
Of van den boomgaert komt, beleyden aan den heert,
Ten dienste van den gast, ten nutte van den weert.[1]
Leert alle groen gewas op uwe tafel brengen,
't Is kunste, nae den aert dat wel te konnen mengen;
Maeckt koecken uytten hof, doch niet van alle kruyt,
Maer kiest'er met bescheyt de beste soorten uyt.[2]
Leert, hoe men somer-fruyt kan voor de winter sparen,
Leert, hoe men aerd-gewas in pekel sal bewaren,
Leert, hoe men jonge vlier moet sulten in de Mey,
En hoe men winnen moet het amper que-geley:
Leert, hoe men toerten backt van druyven, perssen, krieken,
Van hoppe, van latou; pottage voor de siecken,
Van room of versche kaes; leert, hoe een geestigh kock
Tot goeden smaecke brenght een rauwen artisock.
Leert braden na den eysch, leert sieden ende stoven,
Leert fruyten in de pan, en backen in den oven,
Verlustight uwen vrient met eygen huys-geback,
Dat is uw kleyne kost, en even groot gemack.
Niet dat met eygen hant dit juyste moet geschieden,
Het dient, op dat de vrou te beter magh gebieden;
Een die niet recht en weet den gront van haer bedrijf,
Is staegh een slappe gans, en noyt een handigh wijf;
Het staet de vrouwen toe te trachten om te weten,
Hoe koek en keucken-meyt haer quyten aen het eten;
Of schoon het kleyn beslagh veel aen het meyssen staet,
Noch moet de vrouwe sien al wat'er ommegaet.
Sy dient, met rijpe sorgh, haer boden aen te wijsen,
Hoe dat men na den eysch een vrient behoort te spijsen,
't Is noodigh, dat de vrou haer maeghden openbaert
En wat'er dient genut èn wat'er dient gespaert.
Ghy moeders, sijt bedacht uw dochters op te trecken,
Op datse, daer het dient, voor vrouwen mogen strecken;
Maeckt, dat het gansch gesin, tot aen de joncxste meyt,
Magh voelen haer verstant, en vinden haer beleyt.
Is u een schoone jeught te samen opgewassen,

1) Siet het keuckenboeck onlanghs uytgegeven by Anthonis Magyrus; een bequaem werck voor alle huys-moeders, en alle andere Jonck-vrouwen, die haer op den keuckenhandel willen leeren verstaen. Siet mede de Moffe-schans van D. Petrus Hondius.

2) Men vint in Vranckrijck en Italiën trefselijcke edellieden, die selfs haer werck maecken van saladen en andere kruyt-gerechten te plucken, en na den aert der kruyden onder een te mengen; daer in men hier te lande vry wat sloffigh is, waer uyt oock somwylen ongemacken sijn geresen, mits dat'er eenige hinderlijcke kruyden voor goede, door onervarentheyt, geplucket en in de groen-koecken gebacken sijnde, de menschen een plage in het lijf aten.

Geeft yeder haren tijt om op het huys te passen,
   Geeft yeder haren keer om aen de mart te gaen,
   En leertse, door het doen de keucken gade slaen.
En ghy, o teere maeght, leert, even voor de jaren,
Leert wat het huys vereyst, oock eerje komt te paren;
   Leert alle rijp beleyt, oock in uw jongen tijt,
   Leert wijf en moeder sijn, terwijl ghy vrijster sijt.
Veracht de keucken niet; veel hoogh geboren vrouwen
Die hebben desen plicht gewilligh onderhouwen[3)];
   Hoe menigh edel wijf heeft voor een lustigh man
   Iet dat hem wel beviel gebacken in de pan!
Veracht de keucken niet; oock wijt-beroemde mannen
Die hebben aen den heert de sinnen ingespannen,
   Die hebben onderstaen, èn visch èn alle vleysch,
   Te sieden na de maet, te braden nae den eysch;
Die hebben alle moes, en alle boom-gewassen,
Gewesen aen het volck de maege toe te passen,
   Niet op een wilden bof, of soo het vallen mocht,
   Maer naer het jaer-getijd', en reden van de locht.
't En is geen slechte kunst, met onderscheyt te weten
En wat'er dient gemijt èn wat'er dient gegeten;
   Want die hier recht bewust en wel ervaren sijn,
   Die worden metter tijt haer eygen medecijn.
Wat heeft'er menigh wijf, door onverstandigh koken,
Een goede beet vermorst, en alle lust gebroken!
   Een ander wederom, die koestert haren weert
   Met, ick en weet niet wat, door konste van den heert.
Veel konnen sonder kost een schotel spijse maecken,
En doen een moes-gerecht aen vyse monden smaecken;
   Men vint'er die terstont, oock als het niet en past,
   Onthalen met vermaeck een onverwachten gast.
Wel aen dan, soete jeught, leert nutte tasel-vonden
En voor een kloecke maegh èn voor de swacke monden;
   Dat maeckt een jonge vrou de vrienden aengenaem,
   Dat maeckt een jonge vrou voor al het huys bequaem.
Maer wacht des niet te min van op de klap te raecken,
En by het schamper volck uw naem bekent te maecken
   Door eenigh nieu gerecht, of ongewone vont,
   Ten luste van het oogh, of van een geyle mont.
Uw namen door de stadt hier in te laten spellen
Sal by een sedigh hert uw lof in twijfel stellen;
   Al wat hier nieus ontstaet (soo menigh man gelooft)
   Koomt uyt een weligh hert, of uyt een dertel hooft;

3) Ludov. Vives in lib. de Christ. foem. verhaelt veel exempelen van groote vrouwen de keucken verstaen en felfs geoeffent hebbende, gelijck de Schrift oock des veel gewaeght. Clarissimos et maximi nominis viros, de obsoniis et re culinaria scripsisse, nemini dubium est; inter antiquos est Cato, Varro, Columella, Caelius Apicius, inter novos Platina, qui de honestâ voluptate, de ratione victus, de modo vivendi, de natura rerum et arte denique ipsâ coquendi decem libris accuratissimè et diffuse egit.

'k En wil niet, dat het volck sal op de keucken passen
Ten luste van het vleys, of om te leeren brassen;
Ick wil maer, dat het wijf de gaven van den Heer
Sal koken opte maet, en rechten metter eer.
Te nutten goede kost, en dat in rechter maten,
Te schaffen na den eysch, is ieder toegelaten;
Hebt maer geduerigh acht te loven uwen God,
En hanght niet al te seer de sinnen aen de pot.
Die sonder overdaet sijn tafel weet te decken,
Het sal hem tot vermaeck en frissche leden strecken;
Want die voor sijnen God een reyne maeltijt doet,
Wort aen het lijf gesterckt, en in de siel gevoet[1)].
Doch schoon of menighmael de vrouwen haer vergeten,
En plegen overdaet ontrent het prachtigh eten,
Noch blijckt'et, dat de mans hier even schuldigh sijn,
Indien niet aen de kost, ten minsten in den wijn.
Hoe siet men menighmael, hoe siet men lieve gasten
Door weldaet hinder doen, door vrientschap overlasten,
Door heusheyt in gevaer, door gunste schier gedoot,
Door blijtschap in verdriet, door nooden in den noot?
Men laet een groote plas in diepe koppen schincken,
Men moet'er op een prins, of op een koninck drincken;
Voor al doch op het heyl van onsen vryen stant,
En siet, dit is het volck gelijck een dwingelant[2)].
Daer is geen seggen aen, ten baet geen tegenspreken,
Het is een stale wet, en daerom niet te breken,
De wijn moet uyt'et glas, en wort'et niet gedaen,
Het moet dan (soo het schijnt) de landen qualick gaen.
Noch is'et niet genoegh; men laet de deuren sluyten,
Men hout de gasten op, en niemant kander buyten,
Al is de maegh gepaeyt, men hitse totten dorst,
Men brenght'er rauwe vis, of heet-gekruyde worst.
In plaetse van de mont in rechte maet te laven,
Soo lijt de wijn gewelt, de vrienden worden slaven;
Ey, wat een selsaem dingh! waer toe gedwongen dranck?
Of laet de vrienden t'huys òf laetse buyten dwanck.
Wy wonen, soo het schijnt, in vry-gevochte landen;
En leven evenwel in enge tafel-banden:
Wie maer een eerlick man eens spijst aen sijnen dis,
Die meynt dat hy een heer van sijne vryheyt is.
Waer toe een vrient gepraemt met dese groote backen,
Die niet de maegh alleen, maer al de leden swacken?
Ghy toeft hem aen het lijf, maer quetst hem aen den geest,
Hy quam gelijck een mensch, hy gaet gelijck een beest.
Waerom het edel nat soo quistigh uytgegoten?
Waerom uw soete vreught met sotte pijn besloten?
Wat godsdienst kan het sijn, te drincken sonder dorst?

1) Voluptas, quam intemperantes ex varietate ciborum, libidinosi ex titillatione rerum venerearum percipiunt, mala est et rejicienda. At illa voluptas, quae ex continentia victus, et ex iis rebus, quas natura humana appetit, oritur, etiam à sapientibus probatur; nec ullus tam stupidus, et à sensibus ob sanctitatem et tetricam vitam alienus, qui non, vel corpore vel animo, aliqua perfundatur voluptate, si in victu mediocritatem, unde bona valetudo oritur, retinuerit. Plat. in praefation. lib. de honest. voluptat.

2) Damnant hunc morem Paraeus ad Hoseae 7. 5. Gualter. in Hoseam Homil. 21. Less. de just. et jur. lib. 4. cap. 4. Mathenes. lib. de bibendo supra sanitatem, et de calice soporis. Job. Elswig. disput. polit. 10. thesi. 25. num. 8. Germani (inquit) indigent Censore, qui prohibeat, ne ultro satietatem (ritu certe nefando) quis bibere cogatur.

Ey! soo ghy segen eyst, soo bid voor uwen Vorst.
Vermijt doch uwen vrient van reden af te leyden,
Want door bescheyt te doen soo wort men onbescheyden;
Gesontheyt maeckt gewis de menschen ongesont,
Wanneerse mette wijn koomt vloeyen in de mont[3)]
En beelt geen menschen in, dat oyt des Heeren segen
Door glasen is verweckt, door rasen is verkregen:
De sonden sijn van outs de gronden van verdriet:
Ghy, drinckt maer tot vermaeck, en dwinght de vrienden niet.
Laet uw beleefde gunst, laet uwe maeltijt strecken
Om tot een reyne vreught de vrienden op te wecken;
Doet wel aen uwen gast, het is een oude wet,
Maer wilder iemant gaen, en doet hem geen belet.
Ghy moet aen uwen disch uw beste vrienden toeven
Door reden, door gespreck, en niet door groote schroeven;
Het is de beste weert, die vrienden onderhout
Niet met een diep gelas, maer met een soete kout.
God heeft èn soeten dranck èn spijse laten wassen,
Om in gesette maet u toe te mogen passen;
Ghy daerom, watje nut of totten monde keert,
Siet, datje met den geest den milden Schepper eert.
Danckt vry den grooten God, o vrye Nederlanden!
Van sijn gestreckte gunst, en uwe rijcke stranden;
Wat naer of verre wast, wat uytter aerden groeyt,
Dat koomt u mette zee ter haven in gevloeyt.
God is gelijck de son, die duysent gulde stralen
Laet van den hemel af op uwe steden dalen;
Wat oyt aen boomen hingh, of op de velden stont,
Dat wort u van den Heer gesteken in den mont.
Men vint hier in het lant geen most of rijpe wijnen,
Gelijck men elders doet, daer heeter stralen schijnen;

3) D. Basilius in Hom. de Ebrietate, morem nostri saeculi ad amussim describit: in certamine potandi, vasorum ordine, ac ostentatione, conviviorum apparutu, ministrorum obsequiis, deinde potatione procedente, inquit, eo veniunt, ut de augenda hac insania certent, et de ebrietate per ambitionem contendant, cujus auctorem legis diabolum habent; victoriae vero praemium, peccatum: nam is, qui plus hauserit meri, is prae caeteris laudatur, is victoriam refert; atque ita gloriam in ignominia captant: inter sese namque contendunt ac, veluti in judicio aliquo, defensitant, quisnam sermo eorum, quae hic siunt, turpitudiuem unquam satis explicet.

Ambros. de Elia et jejunio cap. 13. Primo, inquit, minoribus poculis, veluti velitari pugna, praeluditur; verum haec non sobrietatis est species, sed disciplina bibendi, ut irriteut sitim. Ergo, ubi recalere coeperint, majoribus poculis inardescit. Deinde, procedente potu longius, contentiones diversae et magna certamina, quis bibendo praecellat; nota gravis si quis sese excusat. Et haec, donec ad mensas deveniatur secundas. At ubi consummatae fuerint epulae, putes jam esse surgendum, tunc de integro potum instaurant; et cum consummaverint, tunc inchoare se dicunt; tunc deferuntur phialae, tunc maximi crateres quasi instrumenta bellorum. etc. Idem cap. 14. Nec vos excusamini, qui vocatis ut amicos et emittitis ut inimicos. Quid te delectant damna sine gratia? rogas ad jucunditatem, vocas ad mortem; invitas ad prandium, efferre vis ad sepulchrum; cibos promittis, tormenta irrogas; vina praetendis, venena suffundis.

Augustin. Serm. 231. Majora pocula providentur, certa bibendi lege contenditur, qui poterit vincere, laudem meretur ex crimine; et infra: Et ille, qui tales esse volunt, miserabiliter sese excusant, dicentes: ingratum habeo amicum meum, si quoties illum ad convivium vocavero, potum illi, quantum voluerit, non dedero. At non sit tibi amicus, qui te Deo vult facere inimicum qui et tuus, et suus est inimicus; si certe et alium inebriaveris, habebis hominem amicum, habebis Deum inimicum; et ideo sapienter considera, si justum sit, ut te à Deo separes, dum te ebriosis conjnngis. Ad extremum, tu cum noli adjurare, noli cogere, sed in potestate illius dimitte, ut, quantum sibi placuerit, bibat; ut, si se inebriare voluerit, solus percat.

En des al niet te inin soo heeft uw gantsche kust
Van mosten wils genoegh, van wijnen volle lust:
Al wat de Necker geeft, al wat de Fransche dalen,
Al wat Madera sent, het speelt in uwe schalen;
Al waer in eenigh lant een rijpe druyve berst,
Daer wort, tot uw behoef, een segen uyt geperst.
Men packt in uw bevangh geen blaeuwe tonne-vygen,
Sy komen evenwel op uwe tafel sijgen;
God heeft den Spangiaert selfs als in de borst geprent,
Dat hy na dit gewest de beste druyven sent.
Wat lijt'er menigh volck des somers heete vlagen,
Om aen dit verre lant sijn vruchten op te dragen!
Hier is geen snycker-riet, dat in de dalen wast,
En noch wort hier de jeught met suycker overlast.
Het Indisch rijck gewas, de peper, foely, noten,
Wort hier, gelijck het graen, op solders uytgegoten;
Men pluckt hier geen kanneel, geen ander edel kruyt,
Wy deelen 't evenwel met gansche schepen uyt.
Of China maer alleen en backt de porceleynen,
En houtse menigh jaer gelijck de lieden meynen,
Men vint hier onderwijl de fijnste lijckewel
Of by een schippers wijf òf by een boots-gesel.
Al sijn in dese kust geen onder-aerdsche slaven
Die koper, yser, stael, in diepe kuylen graven;
Soo woont doch hier het volck dat groote stucken giet,
En met een hol metael door harde mueren schiet.
Al sijn hier in het lant geen steyle boom-gewassen,
Die tot een hooge mast op groote schepen passen;
Noch sijn hier evenwel meer seylen opte ree,
Als oyt een machtigh Vorst had opte ruyme zee.
't Is maer een kluyte lants, dat hier de lieden banen,
Noch sijn de solders vol, en buygen van de granen;
Men vint hier in het lant maer weynigh eygen wol,
Van lakens evenwel sijn alle winckels vol.
Geen dier van ons gewas en draeght'er schoone vellen,
Wie kan noch evenwel hier al de bonten tellen?
Hier is geen rijcke worm, die ons de syde spint,
En waer is 't daer men meer fluweel en syde vint?
Wie kent'er eenigh gout in onse kust gewassen?
Noch vint men even hier veel duysent rijcke kassen:
Men graeft tot heden toe geen tin in dit gewest,
Noch blinckt'et evenwel in dese landen best.
Het schijnt, dat hier het lant sal in het water sincken,
En niemant evenwel en wilder water drincken;
Het water is te schrael, te killigh op de borst,
Hier wort het koren dranck, het graen is voor den dorst.
Bedenckt dit, Zeeuwsche jeught! en weeght'et in 't bysonder:
Al wat uw lant besit, dat is een eygen wonder;
In alle rijck gewas sijn uwe velden schrael,
Ghy noch, die niet en hebt, die hebt'et altemael.
Al wat de werelt vanght, dat valt in onse fuycken;
Geef maer, o goede God! dat wy het wel gebruycken;
Geef ons een danckbaer hert, een ingebonden geest,
Die uwe gunste lieft, en uwe straffe vreest.
Hy kleeft aen enckel stof, en eet gelijck de beesten,
Die niet in all's en eert den Vader van de geesten;

Het is een steen, een block, een ongevoeligh swijn,
Die niet een deusigh hooft blijft hangen aen den wijn.
Rijst hooger, Christen hert, en als de goede gaven
Verdrijven uwen dorst of uwen honger laven;
Soo dringht de sinnen op, en seght in uw gemoet:
Wie ben ick nietigh mensch die God soo milde voet?
Een woort noch tot de vrou: En laet u niet bestuyven
Of van het Rinsche nat òf van de Fransche druyven,
Of ander heet gewas; maer, als ghy vrienden toeft,
Zijt sober in den dranck, schoon dat'er iemant schroeft;
't Is gantsch een leelick dingh, dat mans te gulsich drincken,
En uyt een volle maegh na vuyle dampen stincken;
Maer 't is een booser plaegh, 't is schande voor den wijn,
't Is ja de vuylheyt selfs, dat vrouwen droncken sijn!
De wijn, die baent de wegh tot veelderley gebreken,
De wijn, die maeckt de tongh genegen om te spreken,
De wijn baert herten-leet en menigh ongeval,
De wijn te ruym genut, die maeckt de wijse mal;
De wijn, te veel besteet ontrent de swacke vrouwen,
Kan verre boven al den meesten hinder brouwen:
Wel, sijt dan niet geneyght tot haren soeten geur,
Eylaes, een droncken wijf is maer een open deur.
Ghy, wacht oock even dan u tot een weligh praten,
Of tot een losse vreught te veyligh uyt te laten;
Die sonder mate ralt, is droncken in den schijn,
Schoon datse niet en voelt de dampen van den wijn.
Ick keere totten man: Laet uw geselschap weten
Wie dat de lieden sijn die met u komen eten,
Soo magh èn spijs èn dranck èn tafel sijn gepast,
Na mate van de saeck en weerde van de gast.
't Is met een jonge vrou by wijlen soo gelegen,
Dat sy geen heere-straet en kent voor enge stegen;
Sy struyckelt al te licht, en tast geduerigh mis,
Om datse dom, en groen of niet geoeffent is.
Men vint in dit geval niet selden vreemde slagen,
Die somwijl aen de man tot in het herte knagen;
Men vint'er wonder veel, één dient'er by gebrocht,
Op dat ons jonge vrou haer beter quijten mocht.
Een geestigh edelman had, om bescheyde reden,
Een hoog-geboren Vorst by hem te gast gebeden;
Die quam ontrent de noen met groote sleep verselt,
Maer hiet de knechten gaen, met dat'er was gebelt;
Hy was in slecht gewaet en van mismaeckte leden,
Doch goedigh in der aert, en van beleefde seden;
De weert en was er niet, maer wel sijn jonge vrou,
Die meynd', hy waer een knecht van een die komen sou.
Sy seyt hem: ‘Rap gesel, waer toe het ledigh treden?
Hier, kloost dit bultigh hout, en oeffent soo de leden.’

De Vorst seyt niet een woort, maer grijpt terstont de bijl,
En geeft hem aen het werck, en kapt een lange wijl.
Hier over komt de weert met haesten ingetreden,
En siet dit selsaem dingh, onseker van de reden,
Onseker, wat'er schuylt in soo een vreemt geval,
Onseker, wat hy doen of wat hy laten sal.
Ten lesten berst hy uyt: ‘o weertste van den lande,
Wie doet u dit verdriet, en my de groote schande?’
Tot antwoort wort geseyt: ‘Me-vrouw heeft uwen gast
Aen desen block geset, en met de bijl belast.
Ick drage lieve vrient, en vry niet sonder reden,
Ick draegh (eylaes!) de straf van mijn wanschapen leden,
Ick drage mijn gebreck, maer draegh het met gedult;
'k En wijt' het geenen mensch, het is mijn eygen schult.’
Daer was'et al bekaeyt, de vrou is niet te spreken,
Maer gingh haer in den stal of in den hof versteken,
Haer man bracht wat hy mocht tot onschult aen den dagh,
Maer des al niet te min het heeft een domme slagh.
Hoort mannen, deftigh volck! òf trout besette vrouwen,
Of leertse na den eysch de vrienden onderhouwen;
Want een die niet en weet wat u en haer betaemt,
Maeckt dickmael uwen vrient en haren man beschaemt.
Ten wort u niet geleert tot aller tijt te brassen,
Noch eeuwigh, jonge vrou! op uwen mont te passen:
Weest suynigh na den eysch, en schaft, wanneer het dient,
Een schotel voor een gast, een bete voor een vrient.
Of schoon u onverhoets eens gasten over quamen,
Al is uw keucken slecht, j'en hebt u niet te schamen;
Doet brengen dat'er is, al waer het zout en broot,
Of anders, ronde kost: een vrient is haest genoot,
Een vrient is haest gespijst, een vrient is haest te vreden,
Een vrient, een eerlick man, die voeght hem na de reden;
Een vrient aensiet'et hert, een vrient, een ware vrient,
Is dickmael mette wil en sonder kost gedient.
Wat hoefje, jonge vrou, uw teere jeught te quellen,
Al hebje niet te veel uw gasten voor te stellen;
Siet, als u spijs ontbreeckt, soomt tot uwer baet
Schoon lywaet voor den disch, voor u een bly gelaet.
Neemt acht in dit geval het voor-hooft niet te fronssen,
Vermorst uw spijse niet gelijck de vuyle slonssen;
Mijt pracht in uw beleit, maeckt alle dingen net;
Dat is in mijnen sin de beste tafel-wet.
Als 't al is bygebracht om uwen gast te spijsen,
Soo weet ick boven dat noch een gerecht te wijsen:
Ghy die met kleyne kost uw vrient wilt maken bly,
Gaet, set'er op het lest uw eygen tonge by.
Alleen een vlijtigh oogh doet koude spijse smaecken,
Dat kan, oock sonder kost, de lieden vrolick maecken;
Waer rechte geesten sijn, daer leeftmen van de kunst,
Waer rechte vrienden sijn, daer leeftmen van de gunst.
Ghy kont de naeste reys uw jonste beter toonen,
En met een ruymer hant het eerste mael verschoonen;
Ghy, maeckt slechts dat de kock en dat de tafel spreeckt,
Dat somtijts u de daet, de wille noyt ontbreeckt.
Eer dat ick vorder ga, soo moet ick hier belasten
Drie dingen aen de weert, drie dingen aen de gasten,

Drie dingen aen de vrou, drie dingen aen de knecht,
En, siet hier is het gros van alle tafel-recht:
De weert, na onsen raet, die moet ten eersten schouwen,
De gasten aen den disch met kracht te willen houwen,
De gasten tegen meugh te porren totten dranck,
De gasten in het huys te sluyten tegen danck.
De gast moet veerdigh sijn, en op sijn ure letten,
Moet daer de weert gebiedt hem neder laten setten,
Moet in sijn eygen huys besluyten sijnen hont,
De weert heeft al genoegh aen éénen gragen mont.
De vrouw moet opten disch en opte keucken passen,
Moet lywaet ende tin ter eeren laten wassen,
Moet toonen metter daet, en even mette schijn,
Dat haer de gasten lief, en weerde vrienden sijn.
De knecht, en wie'er dient, moet heus en vlijtigh schencken,
Moet trachten niemants kleet met storten oyt te krencken;
En dan noch vont het volck in oude tijden goet,
Dat niemant drincken magh, wanneer hy schencken moet.
Hier ware nu de tijt een regel uyt te schrijven,
Hoe dat een jonge vrou haer marktgangh heeft le drijven,
En wat'er voor het huys is noodigh ingebrocht,
En wat'er voor het huys is beter ongekocht.
Doch in dit nieu beslagh en staet ons niet te treden,
Dewijl ick seker houw, dat over langh geleden,
Een dochter dese les ten vollen heeft geleert
Doen, alsse noch ontrent haer moeder heeft verkeert.
Wie oyt een handigh wijf wil voor een man bereyden,
Die moetse van der jeught in huys en keucken leyden,
De reek van dese plicht is van een groot beslagh,
Het koomt van langer hant, en niet op éénen dagh.
Doch soo daer iemant is tot echten staet gekomen,
Die in haer ouders huys niet waer en heeft genomen,
Wat tot het koopen dient, die vange nimmer aen,
Alleen en sonder hulp de kramen in te gaen.
Het sal bequamer sijn, haer voor een tijt te paren
Met een die sneger is en van besette jaren;
Die sal haer wijsen aen al wat'er omme-gaet,
En stijven haer bedrijf door haren goeden raet.
Wat hier toe vorder dient, en is niet in de boecken,
Maer opte marten selfs, en in de daet te soecken;
Men wort ten lesten kloeck en uytter-maten vroet,
Wanneer men neerstigh let, hoe dat een ander doet.
Een woort noch evenwel: Veel loopen achter straten
Vol kommerlick gewoel, en besich uytter-maten,
En koopen niet te min, in vleesch en versche vis,
Het slechtste van de banck, het blaeuste dat'er is;
Al om de minste kost, gelijck de lieden seggen.
Maer neen, besette vrou, leert beter gronden leggen;

Leert eenmael dese les, dat noyt de beste koop
Leyt in het minste gelt of in den meesten hoop.
Is iemant van het volck genegen om te sparen,
Die koope nimmermeer als van de beste waren;
Het beste, wat het sy, is over al bequaem,
Ghy, koopt tot aller tijt het beste van de kraem:
Het sal aen uw gesin ten nutte konnen strecken;
Het sal uw weerden vrient tot uwe gunste trecken;
Het sal u dienstigh sijn, soo hy een goede beet
Met vreughde, sonder twist, aen sijne tafel eet.
Ghy sult, met dese vont, hem in den huyse binden,
En niet, dan als het dient, by vreemde gasten vinden;
Wie door een milde kock op hare tafel past,
Die maeckt een eerlick man geduerigh haren gast.
Ick weet, dat menigh wijf, met al te deun te leven,
Den Heere van het huys heeft uyt'et huys gedreven;
't Is seker dat de man sich elders henen keert,
Wanneer een karigh wijf haer tafel niet en eert.
Wy vinden overal een hoop van deune vrouwen,
Maer weynigh recht bequaem om huys te konnen houwen;
Die voordeel meynt te doen met al te schralen dis,
En kent noch heden niet wat recht een huys-wijf is:
Maer die de kunste weet, wanneer men dient te sparen,
En laet te rechter tijt haer deune sinnen varen,
En als 't de reden eyst, de keucken vieren kan,
Dat is een weerde vrou, de kroone van den man.
Hier dien' ick met een woort de vrouwen aen te raecken,
Die al te grooten werck van hare kelen maecken;
Ick weet dat menighmael geen spijs en wort gekocht,
Als die een lecker wijf tot hare lusten socht:
In vleys, in vis, in fruyt, in moes, in hof-saladen,
In dat'er is geroost, in dat'er is gebraden,
Of aen den heert gestooft, men vint'er niet een beet,
Als dat haer kiesche mont met volle tanden eet[1].
Ghy, hout een ander streeck, en tracht voor al te weten,
Wat kost van uwen man met smake wort gegeten;
Eu dan, soo ghy de maegh soo verre buygen kont,
Soo leert na sijne smaeck gewennen uwen mont.
Ick wilde, dat het wijf haer lusten konde dwingen,
En heulde niet den man, tot in de minste dingen;
Waer wil en tegenwil te samen wort gepast,
Daer rijst een ware sucht, en set de liefde vast.
Dan of het soo geviel, gelijck het kan geschieden,
Dat u de maege walght, en niet en laet gebieden;
Of dat uw tegen-aert als met de spijse vecht,
Soo geeft noch aen den man sijn volle tafelrecht.
'k En wil noch evenwel geen echte mannen leeren,
Haer lusten gade slaen, haer luye buycken eeren;
Neen, dat is niet gemeent, wy leggen geenen gront
Noch voor het dertel vleesch, noch voor een geylen mont.
't En is geen minne-werck op haren mont te passen,
Laet vraten lecker sijn, die leven om te brassen;
En weest niet al te kies, niet al te keucken-sot,
't En voeght geen reyne ziel te wonen in de pot.
Het keel-gat is een wolf, en wat de menschen eten

1) Het spreeckwoort seyt: De man die cet schier al den dagh, de spijse, die de vrouwe magh.

Glijt in der haesten deur, en is terstont vergeten;
Dus, soo uw tanger lijf geen innigh letsel heest,
Soo neemt tot voetsel aen al wat de keucken geeft.
Een saecke, tot besluyt, is dienstigh hier geweten:
Doet voor-raet na den eysch van dranck en noodigh eten;
Van alderhande brant, en sooje sparigh sijt,
Koopt niet als om gereet, en dat te rechter tijt.
Een moeder van het huys moet passen op de stonden,
Moet letten op den aert van alle grage monden;
Ghy die geen slappe gans en wilt geheeten sijn,
Schout al te verschen broot, en al te nieuwen wijn[2].
Hier achte niemant vreemt, dat wy te voorschijn bringen
Het diepste vrou-geheym tot aen de keucken-dingen;
Tot al het innigh huys. Jonckvrouwen, ick beken,
Dat ick in dit beslagh de naeckte schrijver ben.
Al watje naest bevint op uw bedrijf te passen,
Is verr' het minste deel op mijne gront gewassen;
Een ander geeft de stof, en ick het rijm alleen;
Ick menge slechts de kalck, een ander geeft de steen.
Wie regels stellen wil op huys en keucken-saecken,
En tracht in dit beroep de gronden aen te raecken,
Moet tot de vrouwen gaen, en leenen haren raet,
En leeren even daer, al wat'er omme-gaet.
Lucani geestigh wijf heeft, op verscheyde stonden,
In dat manhaftigh boeck veel dingen uytgevonden,
Tot ciersel van het werck, heeft dickmael bygebracht
Iet, daer de schrijver selfs niet op en had gedacht.
Mijn weerde bedgenoot, mijn siel en tweede leven,
Heeft menigh schoon juweel aen onse vrou gegeven;
Want als mijn trage pen by wijlen stille stont,
Soo kreeghse weder stof uyt haren lieven mont.
Vint sich dan eenigh mensch, door onsen boeck te lesen,
In huys of huys-bedrijf wat naerder onderwesen;
Die wensche vrede toe, en biede goeden dagh
Aen haer, die totte gront in dese plichten sagh.
Voor al moet onse vrou haer plichten overpeysen,
Wanneer haer weerde man wil uytten lande reysen;
Wat heeft'er menigh wijf haer goeden naem bekladt,
Die sonder goet beleyt, en sonder hoeder sat!
Jonckvrouwen, leent het oor! mijn penne sal gewagen,
Hoe sich in dit geval een vrouwe dient te dragen;
Leert, hoe een echte wijf haer liefde toonen kan,
Al isse mette zee gescheyden van den man:
Ten dage van de reys, soo wilt voor eerst besorgen
Iet dat hy nutten magh, al is'et in de morgen;

2) Voyez le Verger des proverbes Francoys, verb. Mesnage.

Brenght, tot een seker pant van uw beleefde sucht,
Iet dienstigh voor de maegh en tegen quade lucht.
Is 't verre dat hy reyst, gaet met de vrienden buyten,
En leyt hem, naer het valt, aen wagens ofte schuyten;
Of druckt u dat te seer in uw bedroeft gepeys,
Soo valt hem om den hals, en wenst hem goede reys;
Wenst, dat de lieve God, in ryden en in varen,
Hem wil geleyde doen, en over al bewaren;
Wenst, dat hy met gemack, en sonder tegenspoet,
Haest komen daer hy gaet, haest weder keeren moet.
Wanneer uw tweede siel is uytte stadt gereden,
Soo wil een meerder sorgh in uw beroep besteden;
Let op uw eygen selfs, daer is nu volle tijt,
Let op uw innigh hert, terwijl ghy ledigh sijt.
Of schoon uw vrient verlaet de kusten van de Zeeuwen,
Ghy meught noch evenwel niet ledigh sitten geeuwen;
Niet sitten in de deur met handen opten schoot,
Ghy treet nu in het ampt van uwen bed-genoot.
En spreeckt niet als het wijf, by Salomon beschreven:
Nu is 't de rechte stont sich in de vreught te geven,
Nu is'et eenmael tijt te koelen onse vlam;
De man is uytte weegh, het heck is van den dam.
Neen, sedigh herte, neen, vermijt u soo te spreken,
Maer wacht u des te meer in weelden uyt te breken;
Het is een heylloos wijf, dat, als de man verreyst,
Om gasten, om vermaeck, om speel te rijden peyst.
Ghy, blijft in uw bevangh, en let op alle saecken,
Siet met een wacker oogh wat uwe boden maecken,
Weest vroeger in de weer als ghy te voren pleeght,
Om dat'er grooter last op uwe schouders weeght.
Ghy, in het onderwint van uwen man getreden,
Gaet, knielt met uw gesin, en oeffent huys-gebeden;
Ghy moet in dit geval ten vollen onderstaen,
Al wat uw weerde man voor desen heeft gedaen.
Soo haest de gulde son u brenght den rooden morgen,
Ghy, eer uw vlijtigh hert te geven aen de sorgen,
Soo stelt uw gantsch gesin ootmoedigh voor den Heer,
En doet het alle daegh, en laet'et nimmermeer.
De mensch, ellendigh dier, is van sijn eerste gronden
Besoetelt uyter aert, verbijstert in de sonden;
Dies, waer hy vinger slaet of voeten neder set,
Daer wort'et altemael van sijnen ramp besmet:
Alleen het innigh hert, den Hemel opgedragen,
Brenght heyl en vast behulp voor alle boose plagen;
Alleen het reyn gebed, in Christi naem geseyt,
Dat suyvert uw bedrijf, en heylight uw beleyt.
God, segen van het volck, en wortel aller saecken,
Sal wat de mensche doet hem weder heyligh maecken
Alleen om Christi wil; dus vanght geen dingen aen,
Of wilt voor alle werck tot uwen Schepper gaen.
Straks, na dit goet begin, soo wilt uw sinnen geven
Tot Godes heyligh woort, den regel van het leven,
Suyght daer de reyne melck die ons de siele voet,
Daer is 't dat yder mensch het leven soecken moet.
En soo, ghy nae den eysch wilt alle saecken stieren,
Herkauwt dat heyligh aes, gelijck de reyne dieren,

Denckt vry dat yeder punt, dat hier geschreven staet,
Op uwe sinnen past, op uwe saecken slaet.
Leest van den eersten af, en sonder losse stucken,
Nu hier, dan weder daer, by horten uyt te plucken;
Leest staegh, en met bescheyt, leest, wijf en sedigh man!
Hier is, dat uwen geest tot Gode leyden kan.
Leest tweemael alle daegh, leest twee bescheyde deelen,
En brenght'et aen de siel, het sal uw feylen heelen;
En sijn de stucken kleyn, verdubbelt uw getal,
Gelijck u, na den eysch, de reden wijsen sal.
Maer als des Heeren dagh koomt over u gesegen,
Soo wilt uw reyne plicht in dubbel mate plegen;
Hebt dan op uw bedrijf een naerder oogh-gemerck,
God eyst op sijnen dagh bysonder offer-werck[1)].
Al schijnt des Heeren boeck u wonder groot te wesen,
Ghy sult'et, even dus, ten vollen konnen lesen,
Oock eer de gulde son den wagen omme-went,
En tot een ander jaer met nieuwe peerden rent[2)].
Doch maeckt het heyligh boek niet uytter hant te leggen,
Of laet het gansch gesin op hare beurte seggen,
Wat yder heeft geleert en uit de Schrift gemerckt,
Waer door hy sijnen geest ten goeden heeft gesterckt.
Want soo gy niet en pooght een yder wat te vragen,
Gewis het meeste deel sal weynigh mede dragen;
Maer als een yeder spreekt, en reden geven moet,
Dan is'et dat de geest sijn plichten beter doet.
Vergeet oock even dan geen alemoes te geven,
En laet een droeve siel van uwen segen leven;
Lijt iemant hongers noot, of eenig ander leet,
Sent kost, wanneer het dient, of geeft een noodig kleet.
Gy nu, met dit begin geheylight aen de leden,
Gaet, met een vlytigh hert, tot uwe saecken treden;
Maer siet, dat over al de reste van den dagh
Eenparig heenen gaen, en eynde nemen magh;
Laet aen uw wesen sien, laet in uw woorden mercken,
Laet schynen uytte daet en uwe gantsche wercken,
Laet blijcken over al, dat gy in uwen geest
Uw even-mensche lieft, en uwen Schepper vreest.
Bewijst met uw gewaet, met uwe reyne seden,
Bewijst met uw gebaer, niet uwe goede reden,

1) Aen den sabbath-dage sult ghy tweejarige lammeren sonder vlecke offeren, en dit is het brant-offer eens yegelijcken sabbaths, boven het dagclijcx offer. Num. 28. 19.

2) Om eenmael op yeder jaer de gansche Schrift uyt te lesen, soo maeckt aldus uwe reckeninge: de Canonijcke boecken des ouden Testaments houden negen-hondert een-en-dertigh capittelen; het nieuwe Testament twee-hondert en-sestigh, is te samen 1191. In de 365 dagen des jaers op elken dagh twee capittelen, zijn 730 capittelen: op den dagh des Heeren dubbel getal, sijn over 51 der selver dagen, 102. capittelen in 't jaer. Stelt voor kleyne capittelen (gelijck veeltijts sijn de Psalmen) om twee ofte meer voor een te lesen, ofte om op bysondere gelegentheden meerder getal te nemen 359, maeckt te samen 1191 capittelen.

Bewijst'et overal, dat ghy een Christen bloet
In uwe leden draeght, in uwen boesem voet,
Een recht herboren ziel die moet haer gansche leven
Bepalen met de tucht, en aen de reden geven,
Haer lach, haer oog-gewenck, haer alderminste daet,
Moet naer den regel zijn, en passen op de maet.
Siet, hoe de groote God ook alle slechte saecken
Verweerdight menigmael ten nausten aen te raecken;
Siet, in den tempel selfs, siet alle kleyn gestel,
Niet sonder sijn beworp, niet buyten sijn bevel:
Hy laet op sijn gebod en naer den regel stieren
Domp-horens, richel-werck, ja snuyters, en klavieren,
Tot aen het minste tuygh; dat is tot ons geseyt,
Dat ook het minste werk dient in de tucht beleyt.
Laet vorder op den dagh uw sinnen niet verstroyen,
Niet vliegen in de lucht, niet loopen rinkelroyen,
Niet swieren over al, gelijck een losse stroom,
Maer pooght de geesten selfs te houden in den toom.
Een mensch, die ledigh is en laet de sinnen sweven,
Wort, ik en weet niet hoe, uyt sijnen wegh gedreven;
En als'er los gepeyns in onse sinnen speelt,
Wat koomt'er anders van, als dat'et sonde teelt?
Is nu misschien uw man soodanigh van manieren,
Dat hy een wind of brack, of diergelijcke dieren,
Een vinck of quackel voet, of eenig ander beest,
Daer aen hy menigmael verlustight sijnen geest,
Soo dient tot uw beroep, met alle vlijt te sorgen,
Dat sijn geminde queeck kreegh voetsel alle morgen;
Ten eynd' hy vinden magh, wanneer hy weder-keert,
Dat hem sijn weerde vrou in alle dingen eert.
Siet, als een geestig quant de vrijster wil behagen,
Hy sal oock haren hont in sijnen mantel dragen,
Ter eeren van de maeght; hij sal ook haren hont
En streelen metter hant, en kussen metten mont:
Die waere liefde draeght, en laet hem niet genoegen
Alleen tot sijnen vrient een gunstig hert te voegen,
Maer strekt hem wijder uyt; soo dat hy gunste biedt
Alwaer hy maer de gunst van sijn geminde siet.
Laet u geen vreemt besoeck om desen tijt behagen,
Schout al het manne-volck, behoudens eyge magen;
Hoe lichte, jonge vrou, ontstaet'er groot verdriet,
Wanneer men veel geloops aen uwe deuren siet!
Die met een echte man gemeensaem kennis houwen,
Vermogen, des versocht, ten goede sijner vrouwen,
Te leenen haer behulp; maer veel by haer te gaen,
Dat heeft, aen menig huys, door gunste leed gedaen[1].
Een vrient van haren vrient tot haren vrient te kiesen,
Heeft menigh eerbaer wijf haer eere doen verliesen;
Dus, schoon gy met uw man sijt over al gemeen,
Laet des al niet te min hem sijnen vrient alleen.
Een die van buyten koomt te willen herrebergen,
En is in desen stant een vrouwe niet te vergen[2],

1) Hier van wort breeder gehandelt by Don Antonio de Guevara in sijne Sentbrieven. Epist. para Mosen Puche Valenciano, es letra para los rezien casados.
2) Neminem patiatur mulier domum ingredi sine jussu mariti, Aristotelis praeceptum est. Sunt nonnulla in domo juris prorsus ac auctoritatis viri, in quae turpe ac flagitiosum est foeminam,

Een neef, men weet niet wie, een vrient, een ander gast,
Doet somtijts sijnen weert een stillen overlast.
Wien is'et niet bekent, waer is'et niet geschreven
Wat Paris heeft gedaen, wat Paris heeft bedreven?
Wat Paris niet bedrogh ten lesten onderstont,
Toen hy een jonge vrou alleen gelaten vont?
Ey siet, de Grieksche vorst is in het dorre Kreten,
En laet dien vreemden haen met sijn geselschap eten;
O dwaesheyt van den man! hy mist sijn weerde lief,
Sijn gast die wort een schalk, een boef, een mensche-dief!
Al eer hy wederkomt, het seyl is opgetogen,
De vloot is van de ree, en over zee gevlogen;
Helene (wat een spijt!) Helene was gegaen,
En eerse wederkeert, soo is haer jeught gedaen.
Vermijt dan, jonge vrou, een bed te laten decken,
Vermijt in dit geval uw tafel uyt te trecken,
En gaet oock niet te gast, als by het naeste bloet,
Maer leeft om desen tijt, gelijck een mossel doet.
Te rijden in den duyn, te rotsen aen der heyden,
Of door een jongh gesel sich uyt te laten leyden,
Of, soo men elders doet, te varen met een jacht
In eenigh binne-meyr, of in een versche gracht,
Te nemen sijn vermaek met alle blyde geesten,
Te rennen door het lant tot alle boere-feesten,
En al, wanneer de man is uytter stadt gereyst,
En is niet dat de tucht van echte vrouwen eyst.
Die sonder haren man met vreemde mannen brassen,
En schijnen op haer eer niet meer te willen passen;
Gy, mijt dit loos beleyt; het is een listigh net,
De tafel is van outs een voorspel van het bed[3].
I 't Is waer, het Britten-lant kan dese weelde lijden,
Daer magh een echte vrou met losse toomen rijden;
Maer wat'er over zee in eenigh lant geschiedt,
In Hollant luyt'et vreemt, in Zeelant sluyt'et niet.
Als nu de moede Son, met afgemende paerden,
Ten lesten onderschept de rontte vander aerden,
Roept weder uw gesin, eer dat men gaet te bed,
En sluyt uw dagh-bedrijf met Godes soete wet.
Wilt noyt ontrent den heert met uren sitten gapen,
Noyt op een duffe stoof, of aen den vyere slapen,
Maer, als gy tot besluyt uw kinders heb gekust
Soo sluyt uw kamer toe, en stelt u naer de rust.
Uw man en hoort'et niet, dus moet ik hier gewagen
Van iet, dat slechts bestaet in rechte sinne-vlagen;
Neemt my ten besten af, dat ick in vryheit spreek;
Een die in stilte straft, die houdt de rechte streeck.

nconsulto viro, quidquam statuere, sicut in admittendo hospite, locandâ filiâ etc. Lud. Vives, lib de officio mariti, cap. de Domo.

3) Convivium Veneris praeludium. Accurs. ad 1. quod ait. ff. ad leg. Jul. de Adulter. Ludi et convivia in Aagliâ foeminarum pudicitiam suspectam non reddunt. Alberic Gentil. tract. de nupt. fol. 493.

Daer is een vreemde lust van boenen, dweylen, schueren,
Van al te net te zijn, van duysent vreemde kueren;
Uw trap is mijn getuyg, daer niemant op en gaet,
Ten sy dat eerst de voet haer schoenen achter laet:
Men hanght een schoonen dwael, maar niet om aen te droogen,
Ten is maer enkel schijn en voor de lust der oogen,
Uw meeste keucken-tuygh en kent geen heete vonck,
En schier al wat'er blinckt en is maer voor de pronck.
Ick heb een wijf gekent (ô dwaesheit van de menschen!)
Van lywaet soo voorsien, als iemant mochte wenschen,
Men vont noch evenwel dat sy geduerig at
Of op een blaeuwe slet òf ick en weet niet wat.
Men vint'er heden noch die koffers, pysels, kassen,
Vol aerdig serviët, vol ammelakens tassen,
En altijt weder aen, en evenwel nochtans
En siet men over disch Pavy noch Rosekrans:
Men is'et al gewoon in berders op te binden,
En voor een goeden vrient en is'er niet te vinden;
Waer toe Lavenderbloem, en al het schoon damast?
Het slechtste van de kist is voor een weerde gast.
Men vint'er even hier met dese plaegh bevangen,
Die voor haer eygen bloet geen lywaet willen langen;
Soo dat de felle twist hierom soo verre slaet,
Dat jae een korsel man de koffers open slaet.
Ick hate dit bedrijf, een wyse van de vrecken,
Die menigh duysent pont in haere koffers trecken,
En hebben evenwel, al sijn de schatten groot,
Niet voor haer evemnensch, niet voor haer eygen noot.
Tracht, lieve, dit gebreck uyt uwen geest te bannen;
't Is rechte pluysery, gehaet van alle mannen,
Het is uw beste pant en aldernutste goet
Dat voordeel of gemack aen sijnen meester doet.
Ghy, siet op uwen man en sijn gebod te passen,
Laet dat den sleutel sijn van uwe rijcke kassen;
Wanneer'er iemant komt, en dat hy maer en spreekt,
Maeckt dat sijn woort alleen uw pysel open breeckt.
Maer veel, die onder u doen alle berders glimpen,
Verwecken menighmael de lieden om te schimpen,
Om dat het sinnigh wijf, dat banck en tafel wrijft,
Omtrent haer eygen selfs een vuyle slonsse blijft.
Laet ons op dit geval een woort te samen spreken,
Want hier, besette vrou, dient mede van geweken;
Ghy, die naukeurigh sijt ontrent een steenen huis,
Hout eerst het schoon gebou van uwe leden kuys.
Men siet meest over al de vrouwen opter straten,
In alderhande pracht geweldigh uyt-gelaten,
Men pleeght hier menigmael, men hout gesetten raet,
Op 't schicken van een hayr, en 't leggen van een draet:
Maer by een eygen man, of binnen sijnen huyse,
Daer vintmen menighmael een backhuys van Meduse,
Een leelick momme-tuyg, een spook, een vuyl gestel,
En, wilje 't al in een, een rechte morssebel.
Wie heeft doch niet gemerckt, hoe dickmael gansche dagen
Veel vrouwen sijn gestelt om kinders wegh te jagen?
Bekrosen, ongeschickt, wanbacken, afgeslooft,
Een schabbe voor het lijf, een nacht-doek om het hooft?

Begrommelt, ongesien, met ongewasse kaken,
In 't korte, soo gestelt, men schijnt'er af te braken;
Het dunckt my wonder vremt, hoe menigh eerlijck man
Dit lijden met gedult, en oversetten kan.
O fy van dat gebruyck! wilt u naer reden cieren,
De mensch is uytter aert een van de reyne dieren:
Heeft oyt een suyver kleet in iemant goeden schijn,
Ghy sijt het, jonge vrou, die net behoort te sijn[1].
Maer segh my doch een reys, is al uw geestigh hullen
Maer slechts om aen het volck het oogh te mogen vullen?
Om aen een jonge wulp, of ander dertel quant
Te dienen tot een spoor van sijnen geylen brant?
Neen, eerbaer herten, neen: wilt uwe teere leden
Alleen maer in de vreught van uwen man besteden:
Hy is uw lust, uw troost, uw vrient, en opper-voogt,
Dus brenght tot sijn vermaek al wat ghy brengen moogt,
En laet uw reyne dracht geen vreemde lust besorgen,
Maer past op uwen man, en kuyst u alle morgen;
Schickt hooft en leden op, al is'et noch soo vroegh,
Die éénen man behaeght, behaeght'er al genoegh[2].
Daer sijn omtrent de dracht twee schadelijke rotsen:
Of al te slordigh sijn òf al te prachtigh trotsen;
Hier dient een oogh in 't seyl, of anders sal het schip
Geraecken in gevaer van d'een of d'ander klip.
Daer sijn'er onder u die, juyst gelijck de slecken,
Genoeghsaem huys en al met haren lijve trecken;
Men vindt, dat haer beslagh, in hals en hant-cieraet,
Haer gansche vaders erf in prijs te boven gaet.
Ghy, die nu sijt getrout, mooght reyne kleeders dragen,
Op datj' aen uwen man te beter mooght behagen;
Ghy, die noch vrijster liiet, mooght cieren uwe jeught,
Op datje totten man te beter komen meught.
Laet dat uw baken sijn: geen kleet en moet'er strecken,
Om eenigh dertel oogh tot lusten op te wecken;
Blijft dan in dese maet, en sijt ontrent uw kleet
Niet al te slonsigh vuyl, niet al te machtigh breet[3].

1) Dat de vrouwen haer vercieren in reynen kleede, seyt Paul. 1. Tim. 2. 9. Hinc Jurisconsulti asserunt, statutum prohibens portare quasdam vestes et ornamenta, comprehendere solum viros, non mulieres; cùm foeminis talia ornamenta, non viris conveniant, ut not. Gloss. et Joh. Plat. ad 1. 1. et 2. C. de vest. holos. et aurat. lib. 11.
2) Ornatus uxoris extra domum ad virum non pertinet. Stobaes in praecept. connubialib. Acrior est sentenia Euripidis, quâ pronuntiavit mulierem, quae extra domum, marito absente, magno ornatu incedit, et ad pulchritudinem se comit, referendam esse in album improbarum: nihil enim eam cogere foris ornatum prae se ferre facien, nisi quid mali quaerit. Tiraq. ad 1. 3. connub. num. 13 et 71.
3) Mundicies sit frugalis, quae sic excludit sordes, ut absit luxurina. Eraf. Potest mulier, matrimonio elocata, eo quidem consilio modeste sese ornare, ut viro placeat, ejusque amorem sibi conciliet, ne, ipsâ. despecta ille in adulterium labatur; coelebs autem, ut virum sibi facilius quaerat, neutri verò istud conceditur, si eo animo ducatur, ut externos ad libidimen incendat, aut juvennm animos in inconcessum amorem alliciat. Ita hanc materiam post multa concludit Tiraquell. ad. 1. connubial. 3. num. 40. Sunt tamen qui honestius judicant uxorem (si marito ita placeat) excultiorem prodire, quam virgimen; uxor oculis Viri se ornat: virgo Domini. Vives de Christ. foem. lib. 1. cap. de ornament.

Een die haer reyne dracht besluyt in dese palen,
En kan geen achterklap, met reden, achterhalen;
Want wat men hier en daer voor wijse schrijvers vint,
Die sijn meest altemael in desen eens gesint[1].
Waer toe de groote pracht? wat is'er meê te winnen
Als nijt van uws gelijck? betoomt uw trotse sinnen;
Men acht een vrouwekleet dan best te sijn gemaeckt,
Als 't niet en wort benijt, en niet en wort gelaeckt.
De loon van hooge dracht is een van dese dingen:
Of datje boven staet u schijnt te willen dringen,
Of datje soeckt de gunst van eenigh buyte-vrient,
Of datje metter daet èn vlees èn werelt dient.
Kiest een van dese dry, alleen de bloote namen
Die sullen uwen man, die sullen u beschamen,
Ghy daerom, Christen hert, mijt, door een sedigh kleet,
En ander lieden haet èn eygen herte-leet.
Hoewel ghy machtigh sijt, waer toe het machtigh prijcken?
Laet, wat uw gelt vermagh, ter rechter plaetsen blijcken;
Maeckt, dat een schamel mensch, in plaetse van geklagh,
Een segen over u met reden spreken magh[2].
Het gout aldus besteet en vreest geen holle baren,
Geen krijgh en haer gevolgh, geen tanden van de jaren,
Geen brant of hoogen vloet, geen ongewisse kans;
Het gout, aldus besteet, dat heeft den besten glans.
De rijckdom, aengeleyt om uwe pracht te stijven,
Kan u van uwen God en uyt den Hemel drijven;
Maer rijckdom, aengeleyt ontrent een schamel mensch,
Kan u voor eeuwigh sijn vermaeck en herten-wensch.
Veel is'er over al, door overtolligh proncken,
In prangen van de siel en swaren anghst gesoncken,
Als haer de doot bestreet; maer noyt en heeft de pracht
Aen iemant, toen hy sterf, den minsten troost gebracht.
Wel laet dan uw gepeys niet anghstigh liggen malen
Hoe datje met'et lijf sult voor de werelt pralen,
Maer weest tot aller tijt met desen anghst vervult,
Hoe datje voor den Heer de siele cieren sult.
Het ware vrou-cieraet en is geen hayr te vlechten,
Geen baggen aen te doen, geen kanten op te rechten;
Het is een sedigh hert, dat uyt een stillen geest
Sijn oogen neder slaet, en sijnen Schepper vreest.
Verlaet dan alle sucht van dese malle dingen,
En stelt uw ciersel niet in uwe groote ringen;
Want schoon men groote schat in rijcke steenen quist,
Noch is'er niemant moy die goede seden mist[3].
Het wijf moet onder dies haer kleet en ciersel voegen,
Soo dat een billick man magh hebben vergenoegen;
Want mits haer gantse dracht maer op den man en siet,
Soo staet'et aen den man, en onder sijn gebiet.

1) Omnes fere Theologi et Jurisconsulti in hane sententiam pedibus eunt. Ex Theologis D. Thomas. 1. 2. quaest 569. art. 2. et in Comment. in Esaiam cap. 3. Alexand. Hales in 2. part. Summae quaest. 151. memb. 3. Baptista Salicius in sua quoque Summa, in verb. Ornatus. Ex Jurisconsultis Johan. Plat. in 1. vellera. C. de vestim. holos. et aur. lib. 11. Caepoll. in 1. mulieris in pr. in 2. quaest. ff. de verb. significat. Hostiens. et Pan. in cap. 1. extra ne cler. vel. mon. et alii.
2) Dit is mede een deught van dat weerde wijf, beschreven. Prov. 31.
3) Nequaquam exornata est bené, quae morata est malè. Plaut. Most.

Is dan uw bed-genoot tot moye dracht genegen,
En datje tot de maet hem niet en kont bewegen,
  Soo buyght naer sijnen wil, maer tuyght in uw gemoet,
  Dat ghy het om den man, niet om de werelt doet[4].
Maer soo in tegendeel uw vrient, uyt goede reden,
Is met een matigh kleet voor u en hem te vreden;
  Soo hebje, jonge vrou, voor al doch geene kans
  Tot eenigh lijf-cieraet van ongewonen glans:
Een, die met kleynen kost kan haren man behagen,
En magh geen rijck gewaet, geen groote steenen dragen;
  Wie daerom prachtigh gaet oock tegen sijn gebod,
  Is boven haren man, en tegens haren God.
Daer sijn'er hedensdaeghs in dese stadt te vinden,
Die weten aen den man het ooge toe te binden,
  Soo dat hy niet en merckt, al wort hy schoon gepluckt,
  Hoe diep de vrouwe-pracht hem in de beurse druckt.
De list dient aengemerckt en aen den dagh getogen,
Op dat een eerlick man niet meer en sy bedrogen;
  Op dat een loose vrou na desen nimmermeer
  En prale tegens danck van haren overheer.
Een wijf, een moedigh wijf, was uytter aert genegen,
Om door een rijcke dracht haer vrienden op te wegen;
  Maer, siende dat haer man hier tegen dapper stack,
  Soo om de groote kost, als ander ongemack,
Bedenckt een slimme vont; sy gaet in alle kramen,
Brenght sijde, brenght fluweel in eenen hoop te samen;
  En, na een groot beslagh, sy koopt een prachtigh kleet,
  Om naer den nieuwen tits te worden uyt-gereet.
Het pack is opgemaeckt, en heeft sijn volle leden,
Maer boven haren staet, en tegen alle reden;
  Soo dat'er maer en rest, hoe dat haer weerde vrient
  En om den tuyn geleyt èn ingenomen dient:
Sy roept een van de wijfs, die door de steden loopen
En dragen dit en gint aen ieder een te koopen,
  Sy geeft haer dit gewaet, en seyt haer boven dien
  En wat te seggen staet èn wat'er sal geschiên.
Het wijf, dus onderrecht, koomt in het huys gestreken,
Ter ure dat de man daer mede was te spreken;
  Sy doet een langh verhael, hoe seker schoone dracht,
  Uyt enckel ongeval, te koope wort gebracht;
En, om den goeden man te beter in te leyden,
Seyt voor een kleyne prijs daer van te sullen scheyden,

4) Admonet Cyprianus Martyr nuptas, ut videant, ne nimium sibi per placendi studium de conjugum solatio blaudiantur, ne, dum eos in excusationem suam proferunt, in societatem criminossae consensionis adscicant.

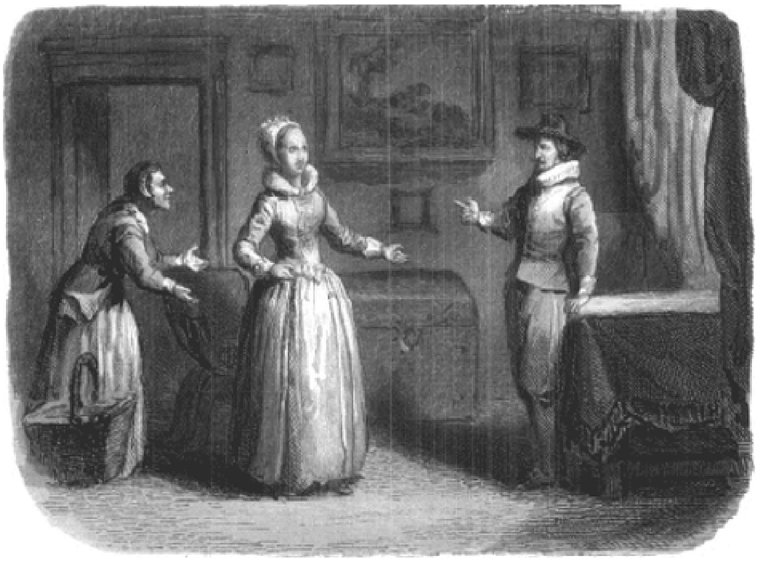

Heeft even metter daet het kleet op gelt geset,
't Is weynigh, sprack het wijf, maer noot is sonder wet,
De vinster van de list, gewet op dese streken,
Na datse langen tijt den vlieger heeft bekeken,
Genaeckt tot haren man en grijpt hem metter hant,
En seyt hem in het oor: ‘o, wat een aerdigh pant!
En wat een kleyne prijs! ghy let op alle baten,
Dit voordeel, lieve man, en dient u niet gelaten;
Gewis soo my het kleet ter dege passen mocht,
Daer is geen twijfel aen, het dient te sijn gekocht.’
Na onderlingh gespreck, sy gaet den vlieger passen,
Die staet haer aen het lijf, als uyt het lijf gewassen;
De man spreeckt tot den koop, al is hy wonder vijs,
Soo om de goede stof, als om den kleynen prijs.
In 't kort', het listigh wijs gaet met den vlieger proncken,
De vrient die siet'et aen, en houtse voor geschoncken;
Besiet, hoe menigh man door loose vrouwen dwaelt,
Het kleet was ja gekocht, en dier genoegh betaelt!
Het lijt een korte stont, de man die komt te sterven,
Toen was'et al bekaeyt, geen kint en mach'er erven,
Men vint aen allen kant een huys vol sware schult,
Een kasse sonder gelt, een hooft vol ongedult.
Het is een slim gebreck, wanneer de vrouwen liegen,
En om de sotte pracht haer eygen man bedriegen,
Ghy, pleeght geen quade list, maer gaet hier ronder in,
Doet niet uyt loos beleyt, of op een eygen sin:
Is u een noodigh kleet te breken of te maken,
Siet, of het uwen man oock soude mogen smaken;
En dunckt'et hem te bont, soo dient'et niet gewaeght;
Geen kleet en past de vrouw, als dat de man behaeght.
Siet, als een dertel wijf wil hoofsche tabbaerts dragen,
En buyten haren staet èn boven hare magen,
Wil ketens om den hals, en ick en weet niet wat,
Gout, peerels, diamant, in 't kort, een gansche schat;
Daer is geen seggen aen, al is de man verbolgen,
De pracht die kanckert in, de dochters willen volgen;
Het is een Zeeusche spreuck: gelijck het oude songh,
Soo pijpt van eersten af, soo queelt het kleyne jongh.

Dit maeckt een eerlick man by wijlen droeve nachten,
Dit baert hem late sorgh, en sware vroegh-gedachten;
Soo dat hy menighmael in onrust leyt en maelt:
O ware dit geborght! o ware dat betaelt!
Het loon van sijnen staet, de vruchten sijner renten,
De winst van dat hy koopt om weder uyt te venten,
Versmelt gelijck een mist, en al sijn bitter sweet
En druypt maer op het wijf, en wort een sijde-kleet[1].
Wat raet in dit geval? de man wort aengedrongen
Tot boose linckerny en loose buyte-sprongen;

1) Veel oude wet-gevers hebben dese ongemacken in den overdaet van de kleederen van overlangh wel overwogen en veel behulpmiddelen daer tegen gesocht; dan geen beter geoordeelt, als de wet van Seleucus, van de welcke een seker schrijver aldus spreeckt: Ses ordonnances estoyent telles que la femme de condition libre ne puisse mener apres d'elle plus d'une chambriere, sinon lors qu'elle sera yvre: ny ne puisse sortir hors la ville de nuict, ny porter joaux d'or à l'entour de sa personne, ny robbe enrichie de broderie, si elle n'est publique et putaine Et ainsi par ces exceptions honteuses, il divertissoit ingenieusement ses citoyens des superfluitez et delices pernicieuses. Montagne, lib. 1. des Essais cap. 43. Vide Besold. lib. 2. cap. 2. Polit.

Hy spant het gansche breyn en alle krachten in
Tot alle slim bejagh, en alle vuyl gewin.
Men siet oock weesen selfs in dit geval bedriegen,
De trouwe lijt gewelt, men hoort de menschen liegen,
Men vint, dat aen het volck, dat grooter staten heeft,
Oock dickmael, tegens eer, iet aen de vingers kleeft.
Wien is'et niet bekent, dat onbedachte wijven
Oock vrome mannen selfs in quade wegen drijven?
Wien is'et niet bekent, dat als de vrouwe malt,
De man oock by gevolgh in quade nucken valt?
Wien is'et niet bekent, hoe door een gulden regen
Veel linckers haer bejagh en snoode rancken plegen!
Wat heeft'er menigh wijf haer eere leet gedaen
Om wel gekleet te zijn, en moy te mogen gaen![1)]
Dewijl dan uyt de pracht soo veel gebreken rijsen,
Soo wil ick hier de jeught een weynigh onderwijsen;
Hier is de rechte stont te brengen aen den dagh,
Of immer jonge vrou geschencken nemen magh:
Daer is een seker gift, die met bedeckte loncken
Wort in het huys gebracht, en aen het wijf geschoncken;
Daer is een ander gaef, die brenght men aen de vrou,
Op dat voor al de man den handel weten sou;
Van beyde dient gewaeght. Als door bedeckte streken
Iet aen een jonge vrou wort in de vuyst gesteken,
Daer is geen twijffel aen, dat heeft een angel in:
Het is de wegh gebaent tot ongeschicke min.
Hier tegen dient behulp: Ghy, die op vaste gronden
Wilt blijven onbesmet van dese loose vonden,
Wilt blijven datje zijt, en leven metter eer,
Sent alle schenckers heen tot uwen overheer.
Indien noch jonge vrou, noch vrijster, giften namen
Als die voor haren man, of haren vader quamen,
Veel waren heden noch bevrijt van alle smaet,
Die nu niet anders zijn, als veeghsel op de straet.
Maer tot den tweeden aert: daer sijn geslepe gaven,
Die oock de mannen selfs by wijlen ondergraven,
Door middel van het wijf; o, wacht u lieve, wacht
Van al dat onverhoets wort in het huys gebracht.
Siet, die een swaer gedingh heeft voor den rechter hangen,
Geeft dickmael aen het wijf, om haren man te vangen,
Hy geeft'et aen de vrouw, als aen een gragen vis,
Die met een gulden hoeck alleen te vangen is.
Veel hebben vast gestelt, dat swacke vrouwe-sinnen,
Vry lichter als de mans, met gaven zijn te winnen,
Ja, dat'er selden wijf soo groote krachten heeft,
Dat sy een stil geschenck gewilligh weder geeft.
Men heeft'er ons genoemt, die rijcke gaven kregen,
En des al niet-te-min den loosen handel swegen:
Ja, staken uytte weegh al dat'er was gebrocht,
Uyt vreese dat de man iet weder senden mocht.
Ghy, beter onderricht, en laet u niet bekoren,
Maer toomt den vrecken aert de vrouwen ingeboren,
En slacht in dit gevaer uw moeder Eva niet,
Die Adam, om de vrucht, tot quade lusten riet.

1) Audi Propert. 3. Eleg. 12. ubi late hac de re quaeritur. Matrona incedit censua induta nepotum, etc.

Is uw eerwaerde man een Rechter in den lande,
Of Raets-heer in het hof; en dat een volle mande
   Van eenigh dierbaer tuygh koomt sacken in het huys,
   Ey, houdt uw greetigh oogh en uwe sinnen kuys:
En laet geen porceleyn, geen over-zeesche glasen
U drucken in het breyn, of in de sinnen blasen
   Het doodelick vergif, dat u en uwen man
   In druck, in quaden naem, in schande brengen kan:
En laet geen rijcken steen, geen kop, of gulde schalen,
Door haren flicker-glans u in den boesem stralen;
   Al wat men qualick wint, en is maer eenmael soet,
   Maer is een eeuwigh leet, een beul in uw gemoet.
De sonde kan den mensch een kleynen tijt vermaken,
Maer sal noch evenwel ten lesten bitter smaken:
   De sonde geeft alleen maer schuym van losse vreught,
   Maer geen volkomen heyl, als in de ware deught.
Wel, leert dan uwen man in goede plichten stijven,
En wacht hem, lieve, wacht tot vuyl gewin te drijven;
   En voet noyt in de borst een onversaden geest:
   Die geeft, en niet en neemt, gelijckt den Hemel meest.
Laet even vaste kost, laet etelijcke waren,
Laet wijn, en wiltbraet selfs, laet alle giften varen,
   Dat is de beste voet om niet te zijn bevleckt,
   De kleynste gave schaet, de minste giste treckt.
Men segge wat men wil, de daedt die kan betuygen
Dat oock een kleyn geschenck kan groote lieden buygen:
   Het geven heeft vergift; ghy, Rechters van het lant,
   Hebt oock in dit geval een toegesloten hant.
Wat van het tegendeel: 'k en vinde niet geschreven
Dat vrouwen zijn gerecht om wegh te mogen geven,
   Oock niet ten goede selfs; haer beurs sluyt wonder vast,
   Ten sy dat haer de man dit andersins belast.
Het is van ouden tijt tot heden toe geschreven,
Dat vrouwen karigh zijn, en niet en willen geven,
   En als een gierigh mensch bekoomt een milden sin,
   Dat heeft een vreemt gevolgh, een loosen handel in.
Wilt daerom, jonge vrou, wilt alle tijt gedencken,
Te keeren uw gemoet van nemen en van schencken;
   Door beyde wort men licht in quaden naem gebrocht,
   Wie geeft, die biet haer aen; wie neemt, die is verkocht.
Verhoet u boven dat, van gelt by een te garen,
Of wilt aen uwen vrient ten vollen openbaren,
   Van waer uw spaerpot koomt; 't is uytermaten soet,
   Als man en wijf verstaet wat d'een en d'ander doet.
Het pot-gelt in de beurs, de kostelijcke ringen,
De ketens om den arm, en diergelijcke dingen,

En staen u geensins wel, dan als uw man verstaet
Van wie en waer liet koomt, en wat'er omme-gaet[1].
Het wijf, dat anders doet, sal op de tonge rijden,
En door het gansche lant dit quaet vermoeden lijden,
Of datse diefte pleeght en haren man besteelt,
Of datse dertel is, en met haer eere speelt.
Hier sy de man vermaent van sich te willen hoeden,
De pracht in sijn gesin, door eygen moy, te voeden;
Al wat'er spruyten kan uyt soo een dwaes bedrijf,
Is altijt nieuwe kost, en staègh een moedigh wijf.
't Is vry een beter voet de vrouwen aen te wijsen
Dat lust tot ware lof dient hooger op te rijsen;
En dat'et dwaesheyt is, te geven sijn gemoet
Tot, ick en weet niet wat, tot enckel poppe-goet.
Maer vrient, om uw gemael hier toe te mogen leyden,
Soo wilt voor eerst de pracht van uwe leden scheyden;
De wet heeft volle kracht, en treft de lieden best,
Als eerst de ware tucht in haren gever vest.
Gelijck een machtigh Vorst sich opent in de seden,
Soo gaet'et in het hof, en dickmael in de steden,
Ja, door het gansche rijck; een deftigh overheer
Gebiet oock sonder wet, en is een stomme leer.
Ghy prinssen van het huys, en alle ware mannen,
Wilt alderley getoy van uwe leden bannen;
Want soo ghy sedigh kleet, en niet te prachtigh gaet,
Ghy sult uw gansch gesin bewegen totte maet.
De man moet deftigh sijn in alle sijne wegen,
Tot pralen niet geneyght, tot proncken niet genegen;
Een man in sijn bedrijf, een man in sijn gelaet,
Geen pluyser achter huys, geen proncker achter straet.

Ick sie uw weerde vrient vertreckt sijn wederkomen,
Dies is uw teere ziel van droefheyt ingenomen;
Het streckt u, jonge vrou, tot ongewone pijn
Soo langh in uw gesin alleen te moeten sijn.
Wel aen, om van getreur uw sinnen af te wenden,
Ick wil u tot besoeck mijn lief geselschap senden,
Die sal u dit en gint noch brengen aen den dagh,
Dat u en al het huys ten nutte dienen magh;
Die sal tot uw behulp te voorschijn konnen bringen
Veel kleyne (soo het schijnt) maer echter nutte dingen:
Mijns oordeels dient'er niet voor kleyn te sijn geschat,
Indien een groot gesin lijt hinder sonder dat[2].
Nu spreeck, mijn ander ick[3]: Ick ben u toe gesonden
Van iemant, die begreep hoe uwe saecken stonden;
Ick kan, wanneer het dient, met droeven sijn bedroeft,
En troosten na den eysch, daer iemant troost behoeft.

1) Nam peeulii probam nihil habere addecet Clàm viro, et quod habet partum, ei haud commodi est, Quin viro aut subrahat, aut stupro invenerit. Plaut. in Casin. Vid. 1. Quintus Mutius. ff. de Donat. intervirum et uxorem. Hotoman. in Observat. de jure Connubial. cap. 28. num. 5.
2) Non sunt contemnenda quasi parva, sine quibus magna constare non possunt. Hieron. ad Lat.
3) De schrijver voert hier sijn eygen huysvrouwe in, handelende met de jonge vrouwen van verscheyden huysselicke saecken, die (soo het schijnen magh) van kleynder weerden sijn, maer evenwel in de huys-houdinge van grooten gebruycke.

My deert een jonge vrou, die in het huys gesloten
Sit eenigh, sonder hulp, met droef-heyt overgoten,
   Terwijl haer tweede ziel de werelt ommeseylt,
   Of in een verre kust sijn rijcke waren veylt;
Of, als een deftigh man, om saecken van den lande,
Niet als een droef gepeys sijn vrouwe laet te pande:
   O 't is een sware last de menschen op-geleyt,
   Wanneer een verre reys twee lieve sielen scheyt.
Wel aen, ick ben geneyght om, door bequame reden,
U noodigh in het huys en dienstigh in de seden,
   Te stremmen (soo ick kan) uw droevigh ongeval;
   Ghy, leent een gunstigh oor aen dat ick seggen sal.
Ick heb door eygen daet veel dingen waergenomen,
Veel sijn'er boven dat van elders by gekomen,
   Ick wil het altemael u storten in den schoot,
   En al tot enckel dienst van uwen bed-genoot.
Wel, hoort mijn eerste les: Veel wijse lieden meenen
Dat noyt besette vrou iet dient te komen leenen,
   Het sy van keucken-tuygh, of ander kleyn beslagh,
   Of iet dat tot'et bed of tafel dienen magh.
't Is menighmael gesien dat, op het weder-geven,
En bueren onder een èn lieve vrienden keven,
   Daer hapert veel-tijts iet; het afgeleende vat
   Dat heeft een vuyl, een buyl, of ick en weet niet wat.
Daer wert een soet gebruyck hier voormaels onderhouwen
By seker geestigh volck; daer moesten alle vrouwen
   De moeder hares mans gaen eyschen iet te leen,
   Het sy een pot of glas, een banck of lywaet-steen,
Al in de bruyloft selfs: de moeder daerentegen
Ontseyde dit versoeck, en liet haer niet bewegen,
   Sagh uytter-maten grau, ten minsten soo het scheen,
   En sont de jonge vrou met roode wangen heen;
Dat was genoegh geseyt: leert alle jonge dieren
Ter eeren van den man sijn weerde moeder vieren,
   Verdraeghtse met gedult, bedroeftse nimmermeer,
   Al spreecktse somtijts hart, het dient tot uwe leer:
Voor al onthout de les, u heden aengewesen,
Ghy sult tot uw bericht geen beter regel lesen:
   Want dat een moeder selfs uw bede wederhout,
   Dat is, om datje noyt van iemant lorssen sout[4)].

Oock van den eersten aen en dient'er niet vergeten,
Met spoet en alle vlijt, te passen op het eten;

4) Plutarchus ende uyt denselven Hieronymus ad Jovin. verhalen, dat in Septi (een stadt in Africa) dit gebruyck is onderhouden geweest, opdat de nieugehoude, daer uyt geleert hebbende de gestrengicheit van de behouwde moeders, naderhant haer niet en souden stooten, alhoewel sy van deselve by wijlen wat te hortelick ofte oock wat te hardelick werden bejegent; hetwelck onder andere mede is een sonderlinghe plicht van de jonghe vrouwen teghen het vuyle spreeckwoort, by eenighe onwetende by wijlen onbescheydentlick gebruyckt: Een mans moer, een stront op een vloer. Fy van het spreeckwoort, en van die het ghebruycken! die den tack lief heeft, hoe kan hy de stamme haten?

Ghy, maeckt dat alle daegh òf koek òf keucken-meyt
Ter uren als het dient haer spijse toe-bereydt.
Men siet in menigh huys, uyt saecken van der spijsen,
By wijlen hoogh verwijt en harde woorden rijsen;
Wat maer een schotel moes voor desen heeft gedaen,
Wijst Esau met berou de gansche werelt aen.
Geen mont en kent'er jock, geen buyck en heeft'er ooren,
Hy wil geen breet verhael, geen lange reden hooren;
Die grage monden spijst versacht een wrangen sin,
Maer in een holle maegh daer sit de wrevel in.
Daer sijn verkeerde wijfs, die, als de mannen komen
Vermoeyt in haer bedrijf, van honger ingenomen,
Die segh ick, even dan, gaen halen uytten hoeck
Een eygen krygel-naet, een rechte futsel-boeck;
Dit heeft men alle tijt veracht als quade streken,
En daerom, jonge vrou, soo dient'er afgeweken;
Meest als de sonne daelt, of juyst ontrent de noen,
Soo wort het luyste volck genegen iet te doen.
Ghy, stelt u naer den man, en voeght u naer de reden,
En, als hy met de noen koomt haestigh ingetreden,
Soo geeft u naer den disch; want als de mage bast,
Soo dient'er op den man, niet op het huys gepast.

Hoort nogh een keucken-les, al schijntse ruym te wesen,
Soo dientse niet te min uw boden aengewesen:
Doet, van den eersten af, doet boter opte vis,
Die niet te weynigh sy, maer die genoeghsaem is:
Want sooje van de kock of van het keucken-meyssen
Moet sauce naderhant of nieuwe boter eyssen,
Daer is geen twijffel aen, ghy sult de tweede reys
Ontfangen ruymer maet, als nae den rechten eys.
Die sonder goet beleyt haer eerste feylen mijden,
Die siet men menighmael in tegen-feylen glijden:
De schaersheyt wort gestraft en met verlies geboet;
Doet wel van eersten af, dat is de beste voet.

Wanneer te sijner tijt de fruyten op het leste
U worden toegedient, ghy, neemt het alderbeste,
Het schoonste van den hoop, en geeft'et uwen vrient,
Dat is een soete streeck, die totte liefde dient.
Hy sal van stonden aen, indien hy weet te leven,
Hy sal u metter daet uw gifte weder geven;
Of eet hy eenigh deel, hy sal tot uw gewin,
Hy sal dan met de vrucht uw liefde drincken in.

Van tafel naer het bed: wy vinden iet te leeren
Oock in het slape-gaen, oock in het omme-keeren,
Gelooft'et, jouge vrou, daer is een heusche wet
Oock in de kamer self, en op het stille bed.
Wat is'er menigh wijf, die, om het lijf te decken,
Sal, ick en weet niet wat, tot haren rugge trecken?
En soo misschien de man maer eens de leden roert,
Sy wort van stonden aen met gramschap omgevoert.
Dit beyde dient gemijdt: voor eerst uw teere leden
Te scheyden van den man, is tegen alle reden:
Ghy, maeckt geen middel-schut, geen eygen tussemuer;

Een man heeft beter recht, als eenigh na-gebuer.
Hoor vrijster, hebje voor na desen eens te paren,
Soo denckt, oock in den loop van uwe vrye jaren,
Hoe datje metter tijt eens anders slapen sult,
Na dat uw ruyme koets sal beter sijn gevult.

Leert van den eersten af, rugh, hant, en voet gewennen,
Haer by-slaep eere doen, haer nacht-geselschap kennen;
Op dat geen kromme bocht, of ander vreemt gestel
Of leet of hinder doe aen uwen bed-gesel.
Ten tweeden: hoe het ga, soo mijdt uw gramme posen,
En schoon ghy wort geweckt, ontluyckt gelijck de rosen;
Wort u de slaep gestoort, ey segh, wat is'et dan?
Het wijf, oock alsse slaept, is eygen aen den man.

Wanneer ghy door de stadt te samen koomt getreden,
En dat'er over straet een wagen koomt gereden,
Of dat'er eenigh beeft koomt loopen opte baen,
Of dat'er eenigh mensch koomt tegen u gegaen,
En laet u nimmermeer van uw geselschap scheyden,
En lijt geen hinder-pael, geen schutsel tusschen beyden,
Helt staegh naer uwen man, en toont hem metter daet,
Dat ghy hein noemt en neemt voor uwen toeverlaet:
Dat sal hem die het siet een soet bedencken geven,
Dat sal een teycken sijn van uw eendrachtigh leven,
Dat sal uw soeten aert, èn t'huys èn over al,
Doen achten by het volck, en maecken lief-getal.

Hier dienje noch vermaent, uw maeghden en uw knechten
Met reden nu en dan te willen onderrechten,
Dat ieder sy besorght te brengen alle dingh
Ter plaetsen daer het stont, of van te voren hingh;
Al schijnt de leere slecht, noch sal de daet bewijsen,
Dat uyt het tegendeel veel ongemacken rijsen;
Wie eenigh dingh behoeft en niet terftont en vint,
Die wort, gelijck men siet, niet selden ongesint.

Leert noch het dienstbaer volck, leert uwe kinders sorgen,
Noyt eenigh kleyn behoef te lorssen of te borgen,
't Is nut dat ghy het huys op desen regel stelt,
Dat niemant voor het huys en koope sonder gelt.
Al geeft de soete lucht maer stof-gelijcken regen,
Noch salse metter tijt het kruyt ter aerden wegen;
Geringe kleuter-schult die ongevoelick wast,
Wort even metter tijt een over-groote last.

Wanneerje meyt of knecht wilt voor of achter senden,
Soo maecktse doch gewoon, eer sy den rugge wenden,

Dat by hun met besheyt sy neerstigh overdacht,
Of daer geen dingh en is, om wegh te sijn gebracht;
Soo doende, leert het volck op alle saecken letten,
En door uw kloeck beleyt haer domme sinnen wetten,
Soo doende, leert de jeught haer oogen omme-slaen:
Den tijt dient uyt-gekocht; waer toe het ledigh gaen?

Laet ons in dit beslagh een weynigh dieper treden,
En wegen in de schael van tucht en ware reden,
Hoe knecht, hoe keucken-meyt, hoe kock gehandelt dient;
Want even dese plicht is nut aen uwen vrient.
De minste van het huys dient na de tucht gebogen,
Dient metter hant geleyt, en totte deught bewogen;
Weet dat de groote kloek haer ure niet en slaet,
Indien het minste radt met horten stillestaet.
Voor eerst, indien je wilt een rechten peyl bekomen
Wat bode dient gemijdt, of aen te sijn genomen,
Siet hier een kort beworp, dat u in dit geval
Ten dienste van het huys den wegh bereyden sal.
Schout al het dienstbaer volck, dat van den nijt gedreven
Kan schampen na de kunst, en dwersse nepen geven;
Schout al het dienstbaer volck, dat hatigh sit en wrockt,
Of stout en onbeschaemt met vrou of meester jockt.
Schout al het dienstbaer volck, als weerdigh af te keuren,
Dat veel een uytgangh heeft door ongewone deuren;
Schout al het dienstbaer volck, dat van ter lijden lonckt,
Dat sonder eten werckt, en sonder slapen ronckt.
Schout al het dienstbaer volck genegen om te knorren,
Dat niet ter hant en treckt, als met een hortigh morren;
Schout al het dienstbaer volck, dat moedigh henen gaet,
En acht'et groote vreught te drillen achter straet.
Schout al het dienstbaer volck, dat meynt te sijn geboren
Om tot het innigh mergh sijn heere na te sporen;
Schout al het dienstbaer volck, dat vrou en meester vleyt,
En echter voor het volck haer feylen open leyt.
Schout al het dienstbaer volck, dat schier op alle stonden
Heeft hier, en weder daer, heeft elders niet gevonden;
Schout al het dienstbaer volck, dat sijne daden prijst,
En niet ter herten neemt wat iemant onderwijst.
Schout al het dienstbaer volck, dat vreughde weet te plegen
Wanneer de meester self is in de rust gelegen;
Schout al het dienstbaer volck, dat op een vremden voet,
En ick en weet niet hoe, de sloten open doet.
Schout al het dienstbaer volck, geslepen om te lincken,
Sluyp-sielen uytter aert, en rechte luyster-vincken;
Schout al het dienstbaer volck, dat by het snoepen leeft,
En dicke buycken voet, en dunne tongen heeft.
Ten lesten, schout het volck, dat alle snoode vlecken,
Weet staegh en overal met liegen toe te decken;
Een meyt die leugens smeet en met de waerheyt speelt,
Is als een witte raef, indiense niet en steelt;
Een die haer heeft gewent de vingers krom te dragen,
Die sal oock, des versocht, haer eer voorseker wagen;
't Is soo: die dertel is, en steelt niet alle tijt,
Maer een die stelen derft, is alle schaemte quijt.
En denckt niet evenwel, dat ghy volmaeckte boden

Sult krijgen in het huys, of onder uw geboden;
O neen, de rouwe jeught dient aen te sijn geleyt,
En niet gestage sorgh den huyse toebereyt.
Wel aen dan, jonge vrou, die maeghden en die knechten,
Wilt leeren naer den eysch haer plichten uyt te rechten
Ten nutte van het huys, aenhoort een goeden vont:
Gaet, leytse totten Heer, dat is een vasten gront[1)]
't Is niet genoegh gedaen u van het quaet te scheyden,
Ghy moet oock uw gesin ter rechter bane leyden;
Een moeder van het huys is niet voor haer alleen,
Maer deylt uyt reyne sucht haer gaven in 't gemeen.
Als Hester Godes volck met druck sagh overlasten,
Sy riep haer maeghden selfs tot bidden en tot vasten,
Tot ootmoet in den geest, tot alle goede leer,
En lietse nevens haer verschijnen voor den Heer.
Vraeght iemant wat'er schort, dat soo veel huysgesinnen
Sijn dickmael menigh jaer, van buyten en van binnen,
Ontsteken door gekijf, door ander huys-verdriet?
De reden is bekent: Gods vreese woont'er niet.
Daer is geen beter toom tot alle vuyle sonden,
Als met des Heeren vrees te worden ingebonden;
Geen Staet en kan bestaen, geen Vorst en heeft gebiet,
Indien het woeste grauw geen Hell' of Hemel siet.
De prins en sijn ontsagh, de straffe van de wetten
En konnen over al het quade niet beletten;
Wat iemant voor bedrogh in stille nachten doet,
En wort (soo meynt het volck) van niemant oyt geboet.
Maer Godes ware vrees die kan het herte raecken,
Die kan in ware daet de menschen sedigh maecken,
Die keert de geesten om, en toont haer volle kracht
Oock in het eensaem wout, en in de midder-nacht.
Doch geen soo nutten dingh om uw gebiet te stijven,
Als Christi soete leer uw boden in te schrijven;
Die is de rechte school, daer ieder wort geleert,
Hoe dat men sijnen Vorst en sijnen meester eert:
Daer wort het sacht gemoet, het stil en sedigh wesen
De sielen ingeprent, en boven al gepresen,
Daer wort het korsel hooft gehouden in den bant,
Daer wort het buyghsaem hert de menschen ingeplant:
Daer is de rechte salf voor alle droeve slagen,
Daer hoort men over al van duycken, wijcken, dragen,
Van liefde sonder gal, en lyden sonder schult,
Van leven sonder nijt, en sonder ongedult.
Wat sijn'er, lieve God! wat sijn'er soete dingen,
Die uyt dat eeuwigh Woort, als uyt een ader springen?

1) Praeclare Plato diligentiam omnem curamque legum conditoris in eo collocari oportere censebat, ut cives bonis assuescerent delectari, mala aversari, Hesther. 4. 26.

Wie maer dien sachten aert eens in de leden prent,
Die heeftse metter daet tot alle goet gewent.
Ontsluyt my dese bron, twist, leugen, tegen-spreken,
Nijt, achterklap, bedrogh, en duysent quade streken,
Van snoode linckerny en ander vuyl gespuys,
Sal ruymen uw gesin, en wijcken uyt'et huys[1)]
Daer is geen beter voet, om goeden dienst te trecken,
Als ieder uyt den slaep der sonden op te wecken;
Want die van eenigh mensch in Gode wort gedient,
En heeft geen knecht alleen, maer oock een trouwen vrient.
Hoort noch een ander heyl dat, als een gulden regen,
Koomt door Godsaligh volck op uw bedrijf gesegen;
Siet, Laban wort verrijckt van alderhande goet,
Om dat een heyligh man sijn witte kudde hoedt,
Siet, Joseph, in den dienst van Potiphar genomen,
Doet Godes milde gunst op sijnen meester komen;
En weder uytgejaeght, en in den stock geset,
Draeght in het duyster hol den rijcken segen met.
Leert, leert uw dienstbaer volck op God den heerscher achten,
En loon of harden vloeck uyt sijnen hemel wachten;
Maeckt, dat besette tucht in uwe boden vest,
Die God al voren dient, die dient de menschen best[2)].
Maer om met goede vrucht hier in te mogen treden,
En om het steegh gesin te buygen na de reden,
Soo doet uw boden wel, onthaeltse waer het dient,
Niet als een strenge vrou, maer als een ware vrient:
Wilt hun door goede kost een gunstigh hert bewijsen,
En laetse vollen tijt om haer te mogen spijsen[3)];
Indien'er iemant feylt, ontset u niet te seer,
Weest destigh alle tijt, maer vinnigh nimmermeer.
Denckt, datse menschen sijn, die op gelijcke gronden,
Met groote prinssen selfs, te samen lijn gebonden;
Denckt, dat oock Godes hant hun lijf en siele schiep,
En in de werelt bracht, en uyt de moeder riep[4)].
Indien ghy somtijts hoort een hortig tegen-spreken,
En toont u niet geneyght om dat te willen wreken,
En wrokt niet op het woort, maer laet'et henen gaen;
En denckt wat uw gemoet by wijlen heest gedaen:
Denckt, hoe uw grilligh hert, met tochten aengedreven,
Oock met den Hemel selfs heeft menigmael gekeven;
Heeft dickmael overluyt gemorret sonder slot,
Heeft dickmael krijgh gevoert ook metten grooten God.
Een die sijn eygen vuyl wil naar de reden wegen,
En sal niet veerdigh lijn om harde tucht te plegen;
Dus, ghy die alle wraeck wilt houden in den bant,
Ontleedt in rechten ernst uw eygen onverstant[5)].
Gewent u nimmermeer, gewent u niet te schelden,

1) De vreesc des Heeren is de rechte Godsdienst, die bewaert ende maeckt het vroom. Eccles. I. 8. Wie is 't die den Heere vreest! hy sal hem onderwijsen den besten wegh. Psalm 15. 12.
2) Optimum quemque fidelissimum puta, etiam Ethnicus dixit Plin. Panegyr.
3) Dit is eene van de deughden der nytnemender vrouwen, beschreven Prov. 31. 15. Sy geeft (seyt de text) haren huyse voeder, en eten hare maeghden.
4) Seght met Hiob cap. 31. 15: heeft hem die oock niet gemaeckt die my in 's moeders lijve maeckte.
5) En weest geen leeuw in uwen huyse, seyt de Wijse man: en de out-vader Augustinus bidt erustelijck tegens wreetheyt en strafheyt over sijn gesin. Meditat.

Want oock uw beste vrient die heeft'er in te gelden:
Wanneer ghy boden straft met fel en hart gebaer,
Uw man die draegt'et half, en lijt'et nevens haer.
't Is seker, soo de vrouw heeft mette meyt gekeven,
En kan oock aen den man geen soete woorden geven;
Sy is soo gantsch onthutst, en uytter-maten gram,
Dat sy het al begraeuwt, en scheert op eene kam.
En, dat noch boven al in desen is te klagen,
De minste van het huys die moet het meeste dragen;
Een kint, dat even dan wort aen de borst gevoet,
Dat suyght (onnosel schaep!) het ongestuymigh bloet.
Vermijt dan, jonge vrouw, op iemant uyt te varen,
En laet geen losse tongh uw feylen openbaren,
't Is beter eenigh quaet te lyden met gedult,
Als van een anders vuyl te maecken eygen schult[6]:
Met dchreeuwen door het huys, met tieren en met kijven
Te straffen uw gesin, uw boden aen te drijven,
En is de rechte voet, en is de middel niet,
Waer door een jonge vrou moet stijven haer gebiet:
Een woort te rechter tijt met reden uyt te spreken,
Met soetheyt strengh te sijn, de tochten af te breken,
En slechs door reyne sucht te worden aengeraeckt,
Dat is de weerde deught die vrouwen achtbaer maeckt.
Doch, wat'er omme-gaet, en laet uw broose sinnen
Soo verre nimmermeer van gramschap overwinnen,
Van oyt door onverdult een meyt te willen slaen;
Neen, daer is beter wegh: betaelt en laetse gaen!
Laet voor lijf-eygen volck de stramen van de slagen,
Ons vry-gevochte kust en kanse niet verdragen;
Laet aen het Britten-lant de harde meyssen-tucht,
Ten koomt niet over een met onse Zeeusche lucht.
Hoort noch een dienstig woort voor alle teere vrouwen,
Die niet en sijn geleert haer sucht te weder-houwen,
Die licht, en in der haest, om eenigh kleyn geval,
Gaen stellen in het werck de vlagen van de gal.
Men siet'et menigmael dat iemant schijnt te rasen,
Wanneer een plompe meyt, ontrent de sijne glasen
Of by het porceleyn, haer dingen qualick doet,
Men siet dat ieder een de straffe lyden moet.
Ghy, die uw swackheyt kent, verschoont uw eyge feylen,
En trekt de sinnen af van al de blaeuwe teyleu,
Van al dat China sent; het broose porceleyn
En is u geensins nut, al is'et wonder reyn.
Of, soo uw weerde man vint eenigh soet vermaken
In lack of aerde-werck, of diergelyke saken;
Soo gaet van eersten af, en wapent uw gemoet
Met vrede, met gedult, en met een sedigh bloet.

6) Servus peccavit, ignosce. Melius est alterius culpam feras, quàm tuam prodas. Ambros.

Gewent u niet verdragh, en sonder gramme vlagen,
Nu eenigh ongeluck, dan ongelijck te dragen;
   Nu, dat een haestig knecht uw fijnste schotel breeckt,
   Nu, dat een plompe meyt uw glasen omme steeckt:
Nu, dat'er eenigh kint sal overhant verkerven,
En stroyen uwen vloer met kostelicke scherven;
   Nu dat de schuerster selss uw dingen omme stoot,
   Of somtijts eenigh vrient, of ander dis-genoot.
Set vast in uw gemoet, u niet te willen quellen,
Wanneerje nu en dan koomt uwe dingen tellen;
   En, schoon ghy menighmael uw beste panden mist,
   Onthout u niet-te-min van alle wrange twist.
Hier is geduerigh stof, om uytte daet te leeren,
Hoe dat men alle spijt moet'krachtigh over-heeren,
   Hoe dat men alle sucht van korsel onverstant
   Moet houden in den toom, en leggen aen den bant,
Denckt hier, tot uwen troost, dat broose vaten breken,
Dat weecke stoffe smelt, dat natte dingen leken;
   Al wat van desen aert òf is òf komen sal,
   Dat heeft alreê gevoelt of wacht gelijcken val.
Al wat de weerelt siet, moet vallen, breken, sterven;
Wat siet men evenstaeg, wat moet'er niet bederven!
   Al wat men hier besiet, is, ick en weet niet wat,
   Ja, siet, de meester selfs is maer een aerden vat!
Waerom dan door de spijt soo vinnigh aengedreven?
Ey lieve, breeckt'er iet, het staet'er op geschreven;
   Hoe diep ook eenigh dingh u wortelt in den sin,
   De doot, de bleeke doot, die sit'er midden in.
Doch soo ghy evenwel u niet en weet te dwingen,
Soo keert de sinnen af van alle broose dingen,
   En des al niettemin, versoeckt aen uwen man,
   Dat hy doch niet en koopt dat haestigh breken kan.
't Is beter, jonge vrou, 't is beter rogge soppen
Te nutten sonder twist uyt hier-gemaeckte koppen,
   Als treurigh, ongesint, en met een vinnigh breyn,
   Te nutten hoofsche kost uyt fijne porceleyn:
Wat China backen kan, Venetjë weet te blasen,
Van konstigh aerde-werck, van kostelijcke glasen,
   En dient aen geenen mensch van tochten opgebult;
   Dus laet dat broose tuygh, of oeffent uw gedult.
Indien'er dit en gint is in het huys verloren,
Hoewel ghy neerstigh sijt uw dingen na te sporen,
   En gaet niet tot het volck dat niet als leuren geeft,
   En evenwel den naem van waer te seggen heeft;
En roert de sifte niet[1], en wilt u noyt bekroonen
In water of in glas den dief te laten toonen,
   Vermijt het ring-geklanck, en wat er meer geschiet,
   Waer van geen wacker oogh òf gront òf reden siet[2].
't Is Duyvels guychel-spel van over langh gedreven,
En noch, 'k en weet niet hoe, in onsen tijt gebleven,

1) Cribro divinare, Veteribus, Theocrito, Luciano, Polluci et aliis adèo solenne fuit, ut in adagium abierit, quod malum et hodie apud Christianos remansit pessimè. Vid. haec et aila superstitiosa apud Martin. Del Rio lib. mag. disquis. 4. c. 2. 4. 6. sect. 4.
2) Ad fures detegendos multis modis superstitosi homines utuntur, sive speculo, sive aqua, sive annulo in vitro vel moto, vel se movente. Vid. Joh. Leon. lib. 3. de script. Afr. Delect. lib. 4. c. 2. qu. 6. sect. 3. et 4.

Ghy, hout'et voor bedrogh, vermijt'et als verdacht,
En laet het duyster werck begraven in der nacht.
De Duyvel is gewoon van eersten aen te liegen,
Al spreeckt hy somtijts waer, hy wil ook dan bedriegen;
Dus schout dat naer geheym, en wat daer henen siet,
Want by de leugenvorst en is de waerheyt niet.
't Is quaet in dit geval, een ongerust vermoeden
Te rapen uytte lucht, en in den geest te voeden;
Noch slimmer, in der haest en op een losse waen
Te loeren opte meyt, of in haer kist te gaen;
Door wantrouw ommesien en angstigh na te sporen,
Heeft menigh swack gemoet sijn eerste trou verloren:
Men siet, dat menighmael niet ontrouw wordt geloont
Die aen het dienstbaer volck mistrouwen heeft getoont.
Hier maen' ick yder man en alle kloecke vrouwen,
Geen luy en dertel volck in huys te willen houwen;
Siet, wat het weligh hof voor snoode leckers heeft,
En al om dat de jeught daer onbekommert leeft.
Het is de beste voet, dat alle menschen wercken,
Dat sal haer aen het lijf en in de linnen stercken;
Wie ledigh sit en gaet, is water sonder vloet,
De mensch doet enkel quaet, wanneer hy niet en doet.
Dan, schoon ghy vlytigh volck in dienst hebt aengenomen,
Noch dient'et niet alleen op boden aen te komen;
Men vint dat alle dingh èn rau èn slordigh gaet,
Wanneer het gants bedrijf op vreemde boden staet[3)].
'k En segg' niet, dat de vrou sal niette leden wercken,
Maer laet haer wacker oog op alle dingen mercken;
Al wat er ommegaet en deught gemeenlijck niet,
Indien het huyswijf selfs geen dingen nae en siet.
Het ooge van de Struys (het is van outs geschreven)
Dat broet alleen het ey, en doet haer jongen leven;
Het toesien baert de vrucht; het ooge van de Struys
Is, van den ouden tijt, een lesse voor het huys.
Hoort mannen, vrouwen hoort, of wie het mochte wesen,
Die onsen boeck misschien hier namaels sullen lesen,
Wanneer ghy nu en dan een vreemde wat gebiet:
Hout niet voor wel gedaen, voor gy het eerstmael siet.
Het ooge van den heer verbetert alle saecken,
Het ooge van de vrou kan gauwe boden maecken;
Het ooge van den heer dat maeckt de peerden vet,
Het ooge van de vrou dat maeckt de kamer net.
Een woort maer in het oor: Indienje koomt te mercken,
Dat over uwen man de kriele tochten wercken,

3) Het spreeckwoort seyt: Daer het huys sal gaen te recht, Daer moet de meester sijn de knecht: En soo het huys u wel behaeght, Soo moet de vrouwe sijn de maeght. Fions inquit Cato, occipitio prior est.

Soo let op uw beleyt, wanneerje boden huert:
Wat sonder raet geschiet, wort naderhant besuert.
Soeckt niet te sijn gedient van al te schoonen meyssen,
Maer denckt, wat menigmael de snoode lusten eyssen;
Weet, dat een jonge vrou geen kleyne kans en waeght,
Die in haer kamer brenght een moye kamer-maeght.
Ghy sijt by wijlen swack, by wijlen uyt-gevaren,
By wijlen sonder lust, ontrent het kinder-baren;
By wijlen ongesont, by wijlen in de kraem,
By wijlen ongesint, by wijlen onbequaem;
Uw man, een weeligh quant, is dickmael uyter-maten
Van krevel aengeperst, in tochten uyt-gelaten;
De meyt, die deckt het bed of viert'et met de pan,
O! denckt, dat uyt het vyer eene vlamme rijsen kan.
Gewis een swack gemoet, dat niet en weet te strijden,
Sal haest gebogen sijn en licht ter aerden glijden;
De mensch is wonder broos, de jeught geweldigh teer,
De nacht is al te vry, en schoonheyt lockt te seer[1].
Ey! leght de steenen wegh, daer over menschen vallen,
Ey! sluyt de dingen uyt, daer op de sinnen mallen;
Het is van outs gemerckt: een ongesloten kist
Maeckt, dat'er iemant gelt en moye dingen mist.
Door schoonheyt, gulle jeught, en wel-gelege stonden
Is menigh swack gemoet in vuyle lust gevonden;
Wel aen dan, tot besluyt, hier tusschen ons geseyt:
Huert voor een dertel man geen schoone kamermeyt.
Doch vint u noyt beswaert een meyssen af te dancken,
Die vast gewortelt is in ongeschickte rancken[2];
Een yeder wort geacht, in daet en in den schijn,
Na dat sijn dienstbaer volck of speelgenooten sijn.
De boden van het huys sijn openbare peylen
Of van een goeden aert òf van gewisse feylen;
Het is niet sonder gront in ouden tijt geseyt:
De heer is als de knecht, de vrouw gelijck de meyt[3].
Leert uyt dit vorigh werck, leert, alle trouwe boden!
En wat'er dient gedaen, en wat'er dient gevloden;
Dient niemant naer het oogh, of uyt een loosen schijn,
Maer laet uw gantsch bedrijf uyt trouwer herten sijn[4].
Wilt door een reyne sucht op alle dingen achten,
En niet het loon alleen, maer Godes segen wachten;
De deught heeft haren glans oock in het minste lot,
En schoon ghy menschen dient, ghy dient den grooten God.
Stelt dit voor uw gemerck, en laet te sijner eeren
Uw sinnen, uw bedrijf, uw gansche diensten keeren;
Wat is van sware last, of harde slaverny?
Wie God van herten dient, die is geduerigh vry.
Die wandelt in de lucht, en boven alle landen,
Die klimt tot sijnen God, oock midden in de banden;

1) Het Italiaens spreeckwoort seyt ons, wat'er dickmacl in de werelt ommegaet: S'alcuno ha brutta moglie, e vaga ancella, Usi questa, e gli basti d'haver quella.
2) Psalm 101. 4.
3) Mores et studia dominarum plerumque ex ancillarum et comitantium moribus judicantur: qualis enim quaeque est, talium consortio delectatur. Hieronym. ad Demetriad.
4) Ghy dienstknechten, zijt gehoorsaem uwen heere, niet na het ooge dienende, als soeckende de menschen te behagen, maer als dienstknechten Christi, doende van herten den wille Gods. Ephes. 6. 5. 6. Coloss. 3. 22.

Die kan in volle lust met vrye sinnen gaen
En verder als de wint èn hooger als de maen.
Maer een die veerdigh staet tot alle boose treken,
Als vlees en Duyvel bast, of als de lusten spreken,
Hy sy dan wat hy magh, een Prins of machtigh Graef,
Hy is een vuyle slons, hy is een volle slaef.
De Heer is niet alleen een God van hooge bergen,
Of die hem niet en laet als groote dingen vergen,
Hy sent een wacker oogh geduerigh over al[5],
En siet van boven af tot in het laege dal;
Het lant is Godes huys, en die'er in verkeeren,
Die konnen altemael den grooten Schepper eeren[6];
Een ieder in het sijn bedient des Heeren raet;
Wel hem, die trouwe pleeght oock in de minste staet.
Al wat u wort belast, ghy, tracht om dat te willen;
Dat sal in uw gemoet veel droeve baren stillen:
Ten krenckt den mensche niet den mensch ten dienst te staen,
Maer wie onwilligh dient, die is'er qualick aen.
Indien u vrouw of heer na waerde niet en loonen,
En wilt haer evenwel geen bitter wesen toonen;
Denckt, dat een hooger Macht, die in den hemel leeft,
Een ieder na den eysch uyt sijne volheyt geeft.
En laet u nimmermeer tot slimme rancken drijven,
Op hope dat het quaet verholen mochte blijven;
Want, schoon ghy uyt het oogh van alle menschen sijt,
God, die u rechten sal, die siet'et alle tijt.
Ghy sult te sijner tijt eens reden moeten geven,
Soo wel als eenigh Prins, oock van uw gantsche leven;
God, die het al bestiert, en siet geen menschen aen,
Maer proeft het innigh hert, en wat'er is gedaen. -
Vriendinne, 't is genoegh[7]. Ick sie de sonne dalen,
En koome, met verlof, mijn lief geselschap halen;
Doch, eer ick henen ga, en, voor den goeden nacht,
Soo hoort noch een gebod, hier nut te sijn bedacht:
Wanneer uw weerde vrient is op het weder-komen,
Soo dient voortaen gelet en waer te sijn genomen,
Dat, als hy sijn gemael vereyst met alle vlijt,
Ghy dan niet buytens huys misschien te soecken sijt:

5) Ten is dan met God niet, gelijck de Syriërs op een andere gelegentheyt eens lasterlijck spraken, 1 Chron. 20. 28; God en is geen bergh-god alleen, maer oock een God der valleyen en laeghten, als siende mede en lettende op de minste dingen. Luc. 22. 10.
6) Animae quidem aequaliter sui naturâ tendunt ad bonum, sed mediis diversis, ut detnr harmonia, aliae imperando, aliae obedieudo: Dona Dei sunt varia, et hunc ad rectè obediendum, alium ad parendum reddunt aptum. Epictet. ad Arrian. 3. cap. nlt. Da operam, ne quid unquam invitus facias: non enim qui jussus aliquid facit, miser est, sed qui invitus. Itaque sic animum componamus, ut, quidquid res exigit, id velimus. Sen. Epist. 62.
7) Be schrijver voert hier wederom sich selfs in, sprekende tot de jonge vrouwen.

Als iemant koomt gereyst, die, uyt een soet verlangen,
Sich beelt in sijn gemoet een vriendelick ontsangen,
   Indien hy by geval sijn vrouwe niet en vint,
   Soo wort hy somtijts gram, of niet te wel gesint.
Ghy, maeckt, wanneer het dient, op uwen vrient te wachten,
Dat brenght een eerlick man een vreught in sijn gedachten,
   Gaet, valt hem om den hals, en hiet hem wellekom,
   Gaet, valt hem in den arm, en kust hem wederom:
Gaet, voeght u neffens hem, en stelt u om te vragen,
Hoe dat sich alle dingh heeft op den wegh gedragen,
   Hoe dat hy koomt gereyst, en onder wat geley;
   En, lieve, waerom niet een soentjen tussen bey?
Maer wacht hier iet te doen, of iet te komen spreken,
Uyt loosheyt, uyt bedrogh, of uyt geveynsde treken,
   Of uyt gemaeckte gunst, of uyt een lossen mont,
   Hier dient geen ander sucht, als uyt een waere gront.
Of anders soo de list wort eenmael ondervonden,
Soo is het ape-spel voor alle tijt geschonden;
   Wat schoon gy naderhant hem ware vrientschap biedt,
   't Is al maer water-verw, uw man en acht'et niet.
Maer soo de teere jeught van sacht gewieghde vrouwen
Moet lusten tegenstaen en tochten wederhouwen,
   Soo moet voor al de man, wanneer hy buyten reyst,
   Sich quijten in de trou, gelijck de reden eyst.
Als haer de snelle kraen wil op de reyse geven,
Om tot een ander lant of over zee te sweven,
   Sy stijft haer met gewicht, op datse door de locht
   De driften tegenstaen en seker vliegen mocht;
Sy ballast haren krop met sant en sware dingen,
Op dat geen sijde-wint haer wegh en soude dringen;
   Siet, wat een gaeuw beleyt! gewis de snege kraen
   Is weert te sijn bemerckt, en na te sijn gedaen.
Ick wenste dat het volck, al eer van huys te scheyden,
Met ballast van de tucht sich wilde voor-bereyden,
   Om noyt van buyte-lust te worden overheert,
   Of van de rechte streeck te worden afgekeert.
Ulysses dede wel, die voer gestadigh henen,
En trock hem geensins aen de loose zee-Sirenen;
   Hy stack een klompe was sijn gasten in het oir,
   Dus, wat'er ommeging, geen liefde, geen gehoir.
Al die sich buytens huys en uyt den lande vinden,
Behooren menighmael het oore toe te binden,
   Om, schoon een gladde tongh de quade lusten vleyt,
   Noyt van de ware deught te worden afgeleyt.
Wat sijn in dit geval, wat sijn'er kwade streken!
Wat sijn hier by het volck, wat sijn'er al gebreken!
   Hoe menigh reyst'er uyt, die, als hy buyten gaet,
   En vrouw èn echte trou te samen achter laet?
Wy kennen echte mans, die in het buyte-leven
Hen weten by de jeught als vryers uyt te geven,
   Alleen op desen gront, om met een beter schijn
   Te springen uyt den bant, en geck te mogen fijn.
Dit is een rechte voet om lusten op te wecken,
En moet aen alle kant ten quaden eynde strecken;
   Wat kan een jonge maeght niet worden ingebeelt,
   Daer yemant dertel is, en met de trouwe speelt?

En wie beseft'er niet, dat, uyt soodanigh mallen,
Licht iemant lijt gevaer in ware lust te vallen?
Die sit en knicke-bolt, en maer de slapaert maeckt,
Is dickmael onverhoets in diepen slaep geraeckt.
Ghy vaders van het huys, wilt dese rancken mijden,
't Is uytslach van de jeught die niet en is te lijden:
En voet geen malle sucht tot in den echten bant,
't Is al te weerden schat, en al te dieren pant.
Noch is'er slimmer volck, dat schier op ieder haven
Vint, ick en weet niet wat, om brant te mogen laven;
De menschen gaen te werck, als of het echte bont
Bleef in haer eygen huys, en daer versegelt stont.
Fy, van het vuyl bejagh! doet anders, ware mannen,
En leert onguere drift uyt uwe leden bannen,
Leert regels tegens lust en al te ruymen jeught,
En hoort hoe ghy het vleesch in banden houden meught.
Of schoon in uw geheym veel heete dampen rijsen,
'k En sal u evenwel tot geenen Campher wijsen:
Tot geen uytheemsche gom, die, met een koude sucht,
Doet onrecht aen de trou, en hinder aen de vrucht.
Indien ghy middel soeckt om brant te mogen stelpen,
Ick wil u sonder leet op beter gronden helpen,
Ick wil u met gemack doen houden in den toom
In 't waken uw gepeys, in 't slapen uwen droom:
Voor eerst, om heete drift in u te doen verdwijnen,
Soo speent u menighmael van alderhande wijnen;
Siet, datje niet en nut, of met den monde smaeckt,
Dat, uyt een innigh vyer, de lusten gaende maeckt.
Vermindert uwen slaep, en breeckt de lange nachten
Door vlijt tot deftigh werck, door reyne vroegh-gedachten;
Weest neerstigh in de weêr en besigh op den dagh,
Op dat geen boose geest u ledigh vinden magh;
En soo u niettemin de tochten overlasten,
Soo smijt uw voetsel af, en stelt u om te vasten;
Maeckt, dat uw grage jeught meer helle na de schouw,
Als na de vuyle lust, of naer een schoone vrouw[1].
Maeckt, dat de geesten selfs niet op en mogen stijgen,
Maer eer bekommert sijn om broot te mogen krijgen;
De bobbels houden op, oock als de ketel siedt,
Indien men aen de pot geen hitte meer en biet.
Gaet des al niettemin, en offert uw gebeden,
Dat sal een reyne sucht u storten in de leden;
De krevel is van outs een steegh en vinnigh quaet,
Dat niet als door gebreck en bidden af en laet.
Maer wacht u evenwel met vrouwen oyt te mallen,
Met vrouwen immermeer in jocken uyt te vallen;

1) Dicendum est hic ventri, quod Hilarius sibi ipsi dicere consueverat; domabo te jejuniis, ut de cibo cogites, non de voluptate.

Weet, dat hy sonder schult geen vrouwe raken magh,
Die nu in lange tijt sijn vrouwe niet en sagh:
Oock daer men vrouwen groet, vermijdt u van te kussen,
Want dat ontsteeckt uw vuer, en wie doch sal het blussen?
Spaert liever alle jock, spaert alle vreughde, spaert,
Tot datje wederom met uw geselschap paert.
Bedinght aen uw gesicht geen maeghden aen te loncken,
Oock door het oogh alleen ontsteken heete voncken;
Het oogh, het ydel oogh, dat leyt den eersten gront,
Waer door tot in het mergh de siele wort gewont.
Weet, dat het gansche rot van alle snoode sonden,
Door strijt en tegenweer, dient in te sijn gebonden;
Maer dat de gulle jeught, en hare kriele sucht
Wort beter overheert door middel van de vlucht[1)].
Sijn vyant aen te sien, en met gewelt te tergen,
Of in het open velt hem krijgh te willen vergen,
Magh elders dienstigh sijn; - in lust en heete pest,
Daer is het wijcken heyl, daer is het vluchten best.
Ghy, blijft dan buyten schoots, en mijt de boose stonden,
En wat'er eenighsins kan locken tot de sonden:
Denckt, hoe dat menigh mensch sijn eer te buyten gaet,
Om dat'er hier en daer een koffer open staet.
Doch, valt'et iemant swaer soo deun te moeten leven,
Die moet hem niet te veel op lange reysen geven:
Veel uytten huys te sijn, veel uyt het vaderlant,
Doet hinder aen de vrou en aen den echten bant.
Die metten lijve rotst door alle vreemde palen,
Leert dickmael metten geest, ja mette liefde dwalen[2)];
Die veel te peerde rijt, en veel te schepe vaert,
Wort lichter als hy plagh, en krijght een lossen aert[3)];
Dat is van outs gelooft. Het trouwen is gevonden
Opdat het echte paer, door ware sucht gebonden,
Malkander overhant geduerigh mochte sijn
In voorspoet herten lust, en steunsel in de pijn.
Hoe lichte valt de mensch, die, met onwisse schreden,
Koomt sonder metgesel een gladden wegh getreden!
Helt oyt sijn losse gangh naer eenigh ongeval,
Wie is 't, die in den noot hem weder rechten sal?
Wat gaet de menschen aen, die rasen om te paren,
En schier noch in de feest haer stellen om te varen,
Of naer het koude vack daer witte beeren sijn,
Of daer de strant opsplijt van heete sonneschijn?
Wat is'er menigh leet in alle tijt geresen
Van uytter stadt te gaen, en langh van huys te wesen!
Wat is'er menigh man ten hooghsten ongesint,
Die out van reysen koomt, en jonge kinders vint!

1) Annotavit bene Augustinus, quod Apostolus Paulue de caeteris vitiia dixerat: Resistite, de libidine, Fugite; nam reliquis vitiis, inquit, debemus in praesenti resistere, libidinem verò fugiendo superare.
2) Certus in hospitibus non est amor, errat ut ipsi. Ovid.
3) Onder de wercken van D. Joseph Hal is seker geleert en godsaligh geschrift, Quo vadis? genaemt, daer hy veel swarigheden en ongemacken, die uyt het reysen ontstaen, klaerlijck aenwijst, een boeck weerdigh om gelesen te worden: in het welcke hy onder ander sect. 21. als besluytende, stelt dese reden: Motion is ever accompauied with inquietnesse, and both argues and causes imperfection; whereas the happy estate of heaven is described by rest, whose glorious spheres in the meane time doe so perpetually moove, that they never are remooved from their place.

Daer sijn uyt dit geval niet selden goede vrouwen
Door overspel besmet, en dat ter goeder trouwen;
   Ick weet dat menigh kint voor wettigh is gekent,
   Al was het by een boef de moeder ingeprent[4].
Hoort Zeeuws en Hollants volck, die uytte zee geboren
Hebt altijt nieuwe lust om landen op te sporen:
   Of laet de lange reys òf staeckt het echte bed,
   Of, hebje varens lust, soo neemt de vrijster met[5];
Geen vrouw en dient alleen. Siet, Eva, van der slangen
Met listen omgevoert en in der haest gevangen,
   Sy eenigh bracht, eylaes! de werelt in de pijn,
   Een vrouw, een jonge vrou, en magh niet eenigh sijn.
Ghy, die een jonge vrou laet eenigh sitten treuren,
Denckt, hoe de werelt gaet, en wat'er kan gebeuren;
   Of valt'er ongemack, soo lijt'et met gedult,
   Want sy is wonder broos, en ghy niet sonder schult.
Maer om aen uwen man sijn huys te doen behagen,
Soo wil ick, jonge vrou, een nieuwen raet gewagen:
   Het is u wonder nut, soo ghy met alle vlijt
   Uw eygen posten trout, en niet uythuysigh sijt.
Daer is geen ruygh gewas aen uwe teere wangen,
Dat is tot u geseyt: Bepaelt uw losse gangen,
   Bepaelt u binnens huys, bepaelt u, jonge vrouw!
   Daer is aen uwen mont geen decksel voor de kouw[6].
Hy, die den eersten gront van onse taele stelde,
En heeft u niet genoemt òf vrouwen van den velde,
   Of vrouwen van de straet; Huys-vrouw is uwen naem,
   Een woort, oock uytte klanck, tot uwen plicht bequaem.
Als Adam in den hof gaf namen aen de dieren,
Men konde door het woort bekennen haer manieren[7];
   Ghy, denckt, als u de man begroet en huys-vrou hiet,
   Dat u een korte les tot uw beroep geschiet.
Laet, ick en weet niet wie, gaen dolen by de bueren;
Ghy, blijft in uw bevangh; daer sijn uw vaste mueren,
   Uw slot, uw bolle-werck, uw rots, uw trouwe vest,
   Blijft daer, o sedigh volck; daer sijn de vrouwen best[8].
Begaet dat over al, van boven tot beneden,
Daer mooghje, sonder schroom, met vrye gangen treden;

4) Dit sal den gunstigen leser misschien vreemt en ongehoort schijnen, en het selve soude hier wel dienen naerder verklaert te sijn, dan overmits sulcx best door exempelen kan worden aengewesen, en dat wy dies aengaende eenige sonderlinge geschiedenissen uyt de schriften der Rechtsgeleerden hebben aengemerckt, die in andere boecken niet gevonden worden, en evenwel veel goede bedenckingen in haer hebben; soo sijn wy van meyninge aen het eynde deses wercx eenige der selver, tot onderrichtinge en vermaeckelijckheyt des lesers, neder te stellen, om hier geen scheuringe te maecken, en ons voorgestelde wit te verhinderen.
5) An autem, et quando uxor maritum vagabundum, et perpetuò proficisci volentem, sequi teneatur, vide apud P. Heygium part. 2. quaest. 14.
6) Galenus lib. 11. de usu partium, scribit soemineum genus non habere pilos in facie, sibi adversus frigora auxiliaturos, quod sub tecto maximam vitac partem exigere debeat.
7) Adam totam naturam habuit in conspectu, et intuitus est universam rerum harmoniam. Richt. Axiomat. Polit.
8) Lusit ferè in hanc sententiam Nazianzenus in Monitorio; ubi ita mulieres alloquitur: Domus tibi urbs est et nemora etc. Chrysostomus mulierum esse putat domi philosophari in 60 in Johan. Homil.

Een die het huys bestiert moet weten wat en hoe,
Moet alle dingen sien, tot in den kelder toe.
Men acht'et voor een feyl, het oogh te laten dwalen
Door eenigh vreemt bedrijf, maer in sijn eyge palen
Daer is'et prijsensweert, indien men overslaet
Al wat een ieder doet, en wat'er omme-gaet[1].
Niet dat ick eenighsins, door al te strenge boecken,
Een vrient beletten wil een vrient te gaen besoecken;
Neen, dat is niet gemeent; de vrientschap is te soet,
In weelde, grooter lust; en troost in tegenspoet.
Kiest vry naer uwen aert, kiest lieve noot-vriendinnen,
Maer sedigh, heus, beset, en van beproesde sinnen;
De mensch wort eer of smaet by menschen aengedaen,
Na dat de menschen sijn die met hem omme-gaen.
Gaet dese na den eysch by wijlen eens begroeten,
Maer overlooptse niet met al te losse voeten:
Te groote vryheyt walght, besoeck is wonder goet
Voor die het met bescheyt en niet te veel en doet[2].
Voor maeght of echte vrou veel uyt'et huys te wesen
En is van ouden tijt van niemant oyt gepresen;
Siet, als het weeligh schaep gaet dolen uytte stal,
Stracx is'et voor de wolf, of ander ongeval.
Als Abrahams gemael is buytens huys gevonden,
Sy staet in grooten angst om daer te sijn geschonden;
't Is waer, dat God het quaet ten besten heeft gewent,
Maer let eens hoe het quam: haer man was daer omtrent.
Als Dina gingh besien de dochters van den lande,
Siet, wat een droef geval: haer eertje blijft te pande!
En schoon om dese daet een groote moort geschiet,
Haer broeders krijgen buyt, maer sy haer maeghdom niet.
Hoe geestigh heeft'er een het vrouwe-beelt beschreven,
En, door een wijse vont, geschildert naer het leven!
Want, om haer rechten aert te maecken openbaer,
Soo stelde 't kloeck pinceel een schilt-pad onder haer:
Een schilt-pad, altijt-t'huys, die in haer eygen schelpen
Sich kan voor alle quaet en tegen leet behelpen:
Om dat een jonge vrou is vry van ongemack,
Indiense maer en blijft omtrent haer eygen dack.
Een schilt-pad, traegh-gevoet, die noyt en komt getreden,
Als met een stillen gangh, en met gesette schreden:
Om dat een jonge vrou, in daet en in den schijn,
Moet deftigh in gebaer, niet schotebolligh sijn;
Een schilt-pad, stilheyts-vrient, wiens tongeloose kaken
Geen stemme, geen geraes, geen klanck en konnen maken[3]:
Om dat een jonge vrou geen wesen beter staet,
Als datse stille swijght, of niet te veel en praet;
Een schilt-pad, weyger-lust, die niet als aengedreven
Sich aen haer wederpaer gewoon is op te geven[4]:

1) Si quid in domo accidet, matrifamilias id notum esse debet, eam enim omnibus, quae intus snnt, dominari oportet. Arist. OEconomie. 2. cap. 1.
2) Stelt uwen voet selden in het huys uwes naesteu, hy mochte uwer verdrietigh en gram worden, Prov. 15. 17.
3) Et linguâ et dentibus carere testudinem, anctores Gesnerus et alii docent, et experientia demonstrat.
4) Foemina testudo, non nisi à marito provoenta, et ferè invita, coit, cujns rei notandam rationem vide apud AEliannm lib. 15. de Animalib. cap. 19.

Om dat een jonge vrou moet blijven onbesmet,
En plegen reyne tucht oock in het echte bed;
Een schilt-pad, kinder-vrient, die tegen hooge baren
En ander ongeval haer eyers kan bewaren[5]:
Om dat een jonge vrou, ten goede van de vrucht,
Moet toonen, alsse draeght, een rechte moeder-sucht;
Een schilt-pad, sacht-gemont, die sonder harde tanden
Geen menschen hinder doet, geen dieren brenght ter schanden:
Om dat een jonge vrou geduerigh, watse doet,
Noch vinnigh in den mont noch bitsigh wesen moet;
Een schilt-pad, huys-vriendin, die noyt en komt getreden,
Of draeght tot aller stont haer woningh op de leden:
Om dat een jonge vrou, oock alsse buyten reyst,
Moet dencken wat het huys van hare plichten eyst.
Hoe teer is vrouwe lof! alleen met uyt te dwalen
Soo kanse boos gerucht haer opte leden halen;
Want krijghtse maer een reys den naem van Seldenthuys,
Het recht is tegen haer, men achtse niet te pluys[6].
Soo dient dan hier besorght voor alle jonge vrouwen,
Het ooge van het volck en alle nijt te schouwen;
Al wat opsichtigh is, en wat het ooge treckt,
Is om te sijn begeert, of om te sijn begeckt.
Men segge wat men wil, een vrouwe wort gepresen,
Niet om haer grooten naem, maer om haer sedigh wesen:
Te leven sonder roem, en in het duyster sijn,
Is voor een eerlick wijf een helle sonneschijn.
Wel tracht dan, lieve, tracht u niet alleen te mijden,
Van schade by het volck in uwen naem te lijden,
Uw deught dient even selfs niet al te seer bekent,
Want door te grooten eer is menigh wijf geschent.
Laet Ridders, heerlick volck, laet Prinssen, Vorsten, Helden,
Doen klincken haren lof, en door de werelt melden;
Ghy, schuylt in uw bevangh, daer is uw vaste schans;
Ghy, blijft aen uwen heert, daer is uw beste glans.
Dit wort noch evenwel in geenen deel geschreven,
Om gronden aen den man tot vrouwe-dwangh te geven;
Een die met eyge praem sijn echte wijf bewaert,
En hout den regel niet van onsen vryen aert.
Men hoeft (God sy gelooft!) in onse Nederlanden
Geen boeyen voor de vrou, geen slaevelicke banden,
Geen kluysters aen het been, geen ander onbescheyt,
Dat elders wort gepleeght, en niet en dient geseyt.
Ick bid de Zeeusche jeught en alle ware mannen,
Noyt vrouwe door bedwangh in huys te willen bannen:
Sy dient niet, als een boef, gesloten in den stock,
Sy dient niet als een aep gehouden aen den block.

5) Quomodo ova sua testudo custodiat, vide apud Gesner. in descriptione testudinis. apud Plin. et alios.

6) Meretrix praesumitur de jure, quae multùm vagatur et alieuas domos, nune hanc, nunc illam invisit. Angel. in 1. si qua illustris. C. ad Senatnscons. Orsic. Vid. Proverb. 5, 6. Syrach. 9. 6. 8.

Denckt vry dat menigh wijf is uytten bant gesprongen,
Om datse veel te seer was in den bant gedwongen:
Van hier dan alle dwangh! de Zeeuw is al te vry,
Geen deught en wort geleert door harde slaverny.
Daer woont een leelick spoock in 't voor-hof van der Hellen,
Geboren om het volck tot in de siel te quellen;
Men noemt'et Yversucht, een dochter van de Nacht,
Dat sy, uyt Waen begort, ter weerelt heeft gebracht.
Geruchten sonder gront, geduerigh Quaet-vermoeden,
En Achter-klap, gewoon de Leugen aen te voeden,
En altijt versche Schrick, en stage Dweepery,
En Dorst tot heete Wraeck sijn haer geduerigh by.
Haer oogen sijn gemaeckt om ieder na te loeren,
Haer leden afgericht om huysen om te roeren,
Haer kop geweldigh los, en swack gelijck een riet,
Om datse t'aller tijt naer iemant omme siet.
De vrientschap haer gedaen oock by de beste luyden,
Die kan haer grilligh hert tot slimme lagen duyden;
Sy schrickt voor alle man, sy vreest haer eygen bloet,
En die haer liefde draeght, en die haer gunste doet.
Noyt toontse blijden schijn, dan als haer slimme gangen
Sijn uyt op haer bedrogh, en loeren om te vangen;
Haer gunst is enckel lust, van buyten schoon gelaet,
Van binnen enckel moort, en niet als wreeden haet.
Beleeftheyt, schoone verw, gesontheyt in de leden,
Wel-spreken, kloeck beleyt, bequaemheyt in de seden,
En wat'er andersins ons wel te sinne staet,
Is hier maer enckel gal, en voetsel van het quaet:
Koomt maer een kleyne wint haer in het oore blasen,
Sy steygert in de lucht, en schijnt'er af te rasen;
Sy hoort dat niemant spreeckt, dat niemant is bekent,
Noch blijft'et aen het spoock ten diepsten ingeprent:
Haer slaep is sonder rust, want in de stille nachten
Soo bobbelt haer de kop van diepe na-gedachten,
Haer gansche bloet verschiet op 't drillen van een blad,
En vlieght door al het huys om ick en weet niet wat:
Sy luypt aen allen kant om ieder na te sporen,
En soeckt geduerigh iet, dat niet en is verloren;
Maer alsse 't guntse soeckt ten lesten ondervint,
Dan isse boven al geweldigh ongesint.
O wat een ongemack sal echte lieden quellen,
Als man of swacke vrou naer dese stuypen hellen!
Wat heeft'er menigh heldt, oock buyten alle schult,
Sijn weerde lief gedoot, alleen uyt ongedult.
Siet, Procris, in den geest door Yver-sucht gedreven,
Verspiet een eerlick man, en laet haer jeughdigh leven:
Hy schiet een snelle pijl juyst daer de ruyghte drilt,
En treft een lieve vrou, in plaetse van het wildt[1].
Leuconoë, bynaest in éénen graet bevonden,
Wort van een wreeden brack aen alle kant geschonden;
Haer man geheel verwoet om soo een droeve doot,
Doorsteeckt sijn eygen hert, en valt haer in den schoot[2].

1) Vide Ovid. Metamorph. lib. 7. et de Arte amandi. lib. 3
2) Parthenius Nicensis, antiquus poëta Graecus, in Eroticis cap. 10. refert Cyanippum Thessalum, cum uxorem duxisset Leuconoam, ob venandi studium in silvis plerumque agere solitum fuisse: nova autem nupta, stupicata eum cum aliqua rem habere, secuta ipsius vestigia sub

Justina, sedigh dier, noyt van de quade tongen,
Noyt van den achterklap in haren naem besprongen,
Wort van haer eygen man selfs om den hals gebracht,
Om dat haer wacker oogh hem wat te geestigh dacht[3)].
Siet, Corys, ingeleyt van dese felle vlagen,
Is om een vysevaes in raserny geslagen;
En, na sijn droef gemoet had lange tijt getreurt,
Soo heeft hy sijn gemael de leden af-gescheurt[4)].
Maer eer sal ons de nacht, met hare swarte vlercken,
Bedecken al de lucht, en onse kim bewercken,
Als mijn vermoeyde pen sal brengen aen den dagh,
Wat droefheyt menigh mensch uyt dese plage sagh.
Geen sucht, geen harde drift van alle felle tochten
En baert in onsen geest soo vreemde waen-gedrochten,
Soo dullen onverstant, als dese spokery;
O mannen, hout de borst van hare stuypen vry!
Ontlast uw deusich hooft van alle vyse droomen,
En doet in dit geval gelijck het oude Romen,
Daer noyt een eerlick man hem in sijn huys begaf,
Of sant aen lijn gemael een bode voren af[5)].
Dat was genoegh geseyt: 'k en heb geen achterdencken,
Dat oyt mijn echte deel haer eere mochte krenken;
Want of ick buyten gae, of dat ick weder koom,
Sy is (oock sonder wacht) sy is geduerigh vroom.
Dit is van ouden tijt, en heden oock gepresen;
Want die men veel betrout, en wil niet ontrou wesen:
Maer die met slim geloer op sijn geselschap wacht,
Die leert haer somtijts doen dat noyt en is gedacht[6)].
Maer wilje gansch het quaet uyt uw geselschap werpen,
Soo pooght des Heeren vrees in uw gemael te scherpen;
Want sooje dat verwerft, daer is geen twijfel aen,
Van haer sal quade lust, van u de vreese gaen.

quodam fruticeto eventum exspectabat, ramis verò motis repente canes indagatores accurrerunt, ipsamque morsibus, iustar belluae, dilaniarunt; Cyanippus autem, id tam insperatum intuens, seipsum quoque trucidavit. Astipulatur Sostratns lib. 4. de venation. Plutarch. Parall. cap. 42. Stobaens collect. cap. 62.

3) Justina, nobilissima puella Romana, virgines suae aetatis elegantiâ sormae longè superans, cum juveni cuidam nuptui à Parentibus esset tradita, ob solam ipsius pulchritudinem ac leporem in suspicionem marito venit, qui candidissimae uxoris cervicem conspicatus, inclinantis se ad exuendum calceum, furore ex zelotypia accensus, teneram puellam novamque conjugem jugulavit. Cujus etiam nunc exstat hoc Epitaphium: Immitis ferro secuit mea colla maritus, Dum propero nivei solvere vincla pedis, Durus, et ante thorum, quo nuper nupta coivi, Quo cecidit nostrae virginitatis honos; Nec culpa meruisse necem, bona numina testor, Sed jaceo fati sorte perempta mei. Discite ab exemplo Justinae, discite Patres, Ne nubat fatuo filia vestra viro.

4) Cotys, Res Thraciae, cùm in uxorem zelotypus esset, anxijs du cogitationibus agitatus, suis ipsius manibus, à pudendis incipiens, eam dissecuit, ut ex Theopompo recenset Atheuaeus lib. 12. cap. 14. Tiraq 1. 16. connub. Plura exempla huc adduci possent, inter quae illud eximium: Johanna Aragonia (inquit Thumanus lib. 16. histor.) Caroli et Ferdinandi mater, ex zelotypia olim, contracto animi morbo, qui post Philippi mariti mortem in apertam insaniam evasit, et ab eo tempore turri inclusa, cum felibus colluctans, ad extremam pervenit senectam.

5) Vide Plutarch. Problem. Rom. cap. 9.

6) Valeat Ovidianum hoc: Desine, crede mini, vitia irritare vetando; Obsequio vinces aptius ista tuo.

Ghy mede, jonge vrou! pijnt u te wederhouwen
Van dese dweepery, en alle mis-vertrouwen;
  Niet dat soo vinnigh bijt, en soo de jeught verslint,
  Als droefheyt in den geest tot ijver-sucht gesint.
En broet geen innigh leet, geen hooft vol muyse-nesten,
En laet in uw gemoet geen quade tongen vesten,
  Gelooft geen achterklap, en sooje rusten wilt,
  Siet datje dwase sorgh door reyne liefde stilt.
Maer pijnt u boven al, geen reden oyt te geven
Tot dit verdrietigh leet en ongerustigh leven;
  Weet, dat een eerbaer wijf moet afgesondert sijn
  Niet van het quaet alleen, maer even van den schijn.
Indien ghy sijt beducht van op den klap te raecken,
Soo treckt de sinnen af van tienderhande saecken:
  Van al te lossen praet, van dertel hant-gespel,
  Van hier en daer te gaen met eenigh jonck-gesel,
Van door een selsaem kleet geweldigh uyt te steken,
Van prins of ander vorst met u te laten spreken,
  Van wijfs, by eerlick volck voor niet te pluys bekent,
  Van alderley geschenck, dat u een vreemde sent,
Van met een dertel oogh de lieden aen te wincken,
Van, daer ghy sijt genoot, de glasen uyt te drincken,
  Van sonder uwen man veel overal te gaen,
  Veel in de venster sijn, of in de deur te staen.
Daer is geen nutter dingh voor alle jonge vrouwen,
Als, door een staegh bedrijf, de jeught te wederhouwen;
  En in het tegendeel, het slimste dat men vint
  Is, dat een rappe siel haer niets en onderwint.
Die ledigh sit en kijckt, set al de sinnen open
Tot ick en weet niet wat; des koomt'er ingeslopen
  Al wat een swacken geest en goede seden krenckt:
  Hoe menigh denckt'er quaet, om dat hy niet en denckt!
Gewis, de broose jeught wort al te licht bewogen,
En door een ydel hert uyt haren stant getogen:
  Het beste water stinckt, wanneer het stille staet,
  En als het yser rust, soo roest het metter daet.
Al magh een kloecke vrou geen winst of eer bejagen,
Met eenigh swaer gedingh den rechter voor te dragen;
  Al magh een kloecke vrou niet toonen haer verstant,
  In dienst van eenigh prins, of van het vader-lant[1]:
Al magh een kloecke vrou, om sonderlinge reden[2],
Niet dienen in de kerck, niet heerschen in de steden,
  Niet sitten in den raet; noch vint een vlytigh wijf
  In menigh ander dingh een eerlick tijt-verdrijf;
Noch wort haer evenwel vry stos genoegh gelaten
Om niet een ure tijts te dwalen achter straten;
  Al wie sich besigh hout ontrent het huys-gesin,
Die vint'er kleyn beslagh en groote saecken in.
Ghy kont, besette vrou, hier tijts genoegh besteden,
  Indien ghy maer en wilt u quijten naer de reden:
Een moeder van het huys, die op haer saecken past,
Vint dickmael groote vreught, en weder grooten last.

1) L. soeminae. ff. de regul. Jur. 16. Bart. et D.D.L. ait praet. § fin. ff. de jud.
2) Garsias de Magistratib. lib. 2. cap. 4. id introductum esse putat propter honestatem milierum, ne virilibus officiis implicentur, et hominum consortio interesse cogantur, cùm magistratus sit publica persona, et palam sui copiam facere debeat.

Ghy, met uw weerde man, sijt hier als hooge machten,
Als prinssen van het lant[3]; laet uwe kinders achten
Voor ridders van den Staet, en doet'er vorder by
De boden van het huys; siet daer uw borgery!
Hoe moogje, jonge vrou, uw sinnen laten swieren?
Hoe konje ledigh sijn? ghy moet een Rijck bestieren,
Ghy moet een Vorstendom, een lant, een ganschen Staet
Behoeden van gevaer, en dat met eygen raet.
Ghy moet u menighmael als ware rechters toonen,
Nu straffen naer den eysch, dan goede diensten loonen;
Hier naer den regel gaen, daer uyt een volle macht
Iet rechten dat'er schort, al naeje dienstigh acht.
Hier moetje stil gemor en muytery beletten,
Daer yemant metter daet uyt alle Staten setten:
In 't korte, groot beslagh, oock in het kleyne wijck,
Soo dat men seggen magh: een huys een koninckrijck[4].
Hier dient nu, snelle pen, hier dient een buyte-reden;
Hier dient de man vermaent, aleer wy vorder treden,
Te nemen tot behulp sijn wijf en haer beleyt,
Gelijckse, tot behulp van Adam, was bereyt.
Daer sijn verwaende mans, die alle vrouwen laken,
En sluyten haer de deur, oock in geringe saken,
Ja, houden voor geral en enckel kinder-praet,
Oock dat een deftigh wijf op vaste gronden raedt:
Daer sijn verwaende mans, die, buyten alle reden
En met een nortse kop, in alle dingen treden,
Die uyt een eygen sin en aengenomen waen,
Al wat de vrouwe seyt geen acht en willen slaen.
Hier sijn (na mijn begrijp) geen kleyne reden tegen;
Ick meyne dat de vrou ons meer behoort te wegen,
Ick meyne dat de vrou, ten dienste van den man,
Oock groote dingen selfs ten goede leyden kan[5].
Men vint in menigh boeck, dat eertijts van de vrouwen,
Voor al by wacker volck, niet weynigh is gehouwen,
En dat niet sonder vrucht; men vint dat vrouwen raet
Heeft, ick en weet niet wat, dat ons te boven gaet.
Sy vinden menighmael geweldigh kloecke streken,
Die met een snelle drift haer uyt den monde breken;
Sy vinden inder haest een onverwachte slagh,
Die noyt vernuftigh hooft in wijse boecken sagh[6].

3) Maritus sive paterfamilias in sese Regis habet imaginem. Keckerman. disput. pract. 28. Prob. 8. Et uxores Dominae domus vocantur à Jureconsultis. Bart. in 1. Titia cum testamento. § ult. col. 2. vers. quaero. ff. de Leg. 2. Angel. cons. 144. Ped. Anchor cons. 237. Rom. cons. 118.
4) La familie bien conduicte est la vraye image et modelle de la Republique, et la puissance domestique resemble à la puissance souveraine. Bodin de la Repub. lib. 1. cap. 2.
5) Quaedam mulieres maturioris sapientiae et consilii existunt ut insinuat text. in 1. cum praetor. ff. de judic. Multa et à soeminis dicta sunt sapienter. Theseus apud Eurip.
6) De Italiaensche poëet Aristo heeft onder anderen de vrouwen desen lof, met desc sijne aerdige rijmen, toe-geschreven:
Molti consigli delle donne sono Meglio improviso ch'a pensarvi usciti, Che questo è speciale e proprio dono Fra tanti e tanti lor del ciel largiti: Ma può mal quel de gli homiui esser bono Che maturo descorso non l'aiti, Ove nou ch'habbia à ruminarvi supra Speso alcun tempo, e multo studio e opra.

Siet my de Griecken aen, siet Duytsen, en siet Franssen,
Die hebben altemael, oock midden in de lanssen,
Oock in het krijghs-beleyt de vrouwen raet gevraeght,
En op haer geestigh breyn een stouten slagh gewaeght[1)].
Darius heeft bestaen, en niet te sijner schande,
Te mengen vrouwen raet in saecken van den lande;
Als Nero nieu-gekroont sich noch geseggen liet,
Hy dede wonder veel, dat Agrippine riet.
Justinianus selfs heeft opentlick gepresen
Den raet, door sijn gemael sijn Raden aengewesen;
Hy, die de wetten gaf, en heeft hem niet geschaemt
Te geven aen het Rijck een wet, by haer geraemt[2)].
In 't korte, menigh huys is in der daet behouwen
Alleen door kloeck beleyt en middel van de vrouwen;
Ja siet, oock menigh man is groot in sijn bedrijf,
Niet uyt sijn eygen hooft, maer om een deftigh wijf[3)].
Men vint des niet te min by wijlen vreemde menschen,
Die geen vernustigh wijf voor hun en souden wenschen[4)],
Maer kiesen uyt den hoop, met voorbedachten raet,
Een die niet anders kan, als strijcken over straet;
Een kiecken-murruw dier, een siele sonder leven,
Die van de reden selfs geen reden weet te geven;
Een lichaem sonder oogh, een ooge sonder licht,
En, met een woort geseyt, een onbedreven wicht.
Vraeght iemant: waerom dat? verstaet doch eens de reden:
't Is om met volle macht in all's te mogen treden;
't Is om in alle dingh, gestaegh en al den dagh,
Te drijven sijnen wil, te stijven sijn gesagh.
Maer vrienden, met verlof, dit sijn bekaeyde slagen,
Hoe! kan uw tanger oor geen tegenspreken dragen?
Hoe! lijt uw grilligh hooft, uyt pracht en overmoet,
In vreught geen mede-maet, geen troost in tegenspoet?
Hoe! kan een slechte duyf, verdwaelt in losse wanen,
Vertroosten naer den eysch, en, als het dient, vermanen?
Hoe! kan een slechte duyf, dat geen onwijse kan,
Met eenigh soet gespreck vermaken haren man?
Ghy laet een geestigh quant uw reken-boecken houwen,
Ghy doet een rustigh knecht uw koren-landen bouwen,
Ghy kiest u voor een min de gaefste die men vint,
Ghy soeckt in grooten ernst een meester voor uw kint,
Ghy huert een snege meyt om op de kost te passen,
Ghy krijght gehantsaem volck tot schueren en tot wassen,
Ghy sijt beset in all's en door uw gansch bedrijf;
En trouje, lieve vrient! een Jole voor een wijf?
Een peert dient tot den krijgh, een osse weet te ploegen,

1) Lacedoemonii publica consilia uxoribus communicabant, Athenienses eas publicis deliberationibus adhibebant, Galli et Germani de pace et bello cum foeminis agebant. Latè Gars de. Magist. lib. 2. cap. 4.
2) L. Benè a Zenone sub. fin. C. de quadrup. praescipt. et 16. gloss. et D.D.
3) Pompeja Plotia incredibile dictu quantum auxerit gloriam Trajani, inquit Aurel. Victor.
4) Francois Duc de Bretagne, fils de Jean 5. aimoit plutost une femme simplette, que sage et bien avisee. Car lors quand on luy parla de son mariage avec Isabeau, fille d'Escosse, et qu'on luy adjousta quelle avoir esté nourrie simplement et sans aucune instruction des lettres, il respondit qu'il l'en aimoit mieux, et qu'une femme estoit assez scavante, quant elle scavoit mettre difference entre la chemise et le pourpoinct de son mari. Voyez Mich. de la Montagne liv. 1. des Essays, chap. 24. du Pedantisme.

Een esel kan het lijf tot sware packen voegen,
Een kat doet haren dienst in 't vangen van de muys,
Een gans waeckt op het hof, een hont ontrent het huys,
Een sabel kleet het volck met kostelicke vellen,
Een leeuw, het moedigh dier, kan sich te weere stellen;
Maer door een vysen aep wort niet te weegh gebracht,
Als dat een ydel hooft om sijne grillen lacht.
Hoe! dient het wijf alleen om by den man te slapen,
Of om een dwase vreught uyt haer te mogen rapen?
Voor my, ick segge neen; het is een slim gebreck,
De vrouwe van het huys te houden voor de geck.
Wien is'et niet bekent, dat ja besette vrouwen
Het huys van haren man en alle vrienden bouwen;
En dat aen d'ander sy een wijf van dwasen aert
Niet als verdrietigh leet en alle schande baert?
Wat krijght'er menigh man een paer beschaemde wangen,
En lijdt in sijn gemoet veel duysent herte-prangen,
Om dat hy, sonder gront, in haesten heeft getrout
Een rompe sonder keest, een klompe sonder sout?
Wien is'et niet bekent, dat in het kinder-telen
De vrouwen in 't gemeen de meeste rolle spelen?
En dat schier alle tijt daer iemant saet verweckt,
De vrucht het meeste-deel van sijne moeder treckt?
Ey siet, de wijste Grieck[5)] heeft kinders sonders namen,
En duysent sijns gelijck die sich daer over schamen;
Wat reden dient'er toe? de moeder was een vrou
Of van een selsaem hayr, of niet gelijckse sou.
Hout stille mijn vernuft, de tijt sal u ontbreken,
Indien ghy sijt geneyght hier breeder af te spreken;
Maeckt liever hier het slot, en seght: een slappe gans
Een ongemack in huys, een plage voor de mans.
Ghy, die God heeft gegunt een van de kloecke wijven,
Wiens raet en geestigh breyn u machtigh is te stijven,
Geeft danck voor dat behulp, en neemt tot uwer baet,
Dat uyt sijn eygen aert tot uwen dienste staet;
Niet in het huys alleen (gelijck wy voren spraecken)
Of in het licht beslagh van kleyne keucken-saecken,
Maer oock in ander werck, dat vry wat hooger gaet,
Al raeckt het menighmael den gront van uwen staet[6)].
Wat is'er menigh man met tranen over-goten,
Om dat hy voor de vrou sijn dingen had gesloten!

5) Socrates.

6) Etiam in rebus, quae ad virorum curam pertinent, audiendas mulieres, et in consiliis admittendas esse, et rationibus et autoritatibus adstruit Tiraquel. ad L. connub. 11. in princ. et per totum. Sic Augustus etiam in rebus gravibus Liviae consilio usus est, idque ante de Numa Pompilio memoriae proditum est. Ovid. de uxore ejusdem: Illa Numae conjunx consiliumque fuit.
Plura require apud Garf. de Magistrat. 1. 2. c. 4. nbi disputat, an mulieres ad magistratum admittii debeant.

Om dat hy sijn gemael het wit van sijn beleyt
Of niet en had getoont òf niet en had geseyt!
Hoe! woont hier niet een man, die qualick is gevaren,
Van niet aen sijn gemael te willen openbaren?
Hy kreegh verlies ter zee, hy sweegh het bitter leet,
Des gingh sijn jonge vrou geduerigh even breet;
Sy sloegh'er lustigh in, en al tot nieuwe lasten,
Sy maeckte wonder veel, sy brack, sy noode gasten,
Haer kinders gingen moy, haer kamers waren net,
Haer tafel bijster vol, haer keucken al te vet:
In 't korte, gansch het lant dat wist'er af te spreken,
En siet! in dese pracht soo koomt de man te breken;
Daer schreeuwde toen het wijf: ick hebbe dus gequist,
Om dat ick noyt den gront van onse saecken wist!
Ghy, leert een echte wijf op alle dingen letten,
Dat sal u dienstigh sijn, en hare sinnen wetten:
Leyt, oeffent, onderwijst, en stijst haer swacke jeught,
Op datje naderhant de vruchten trecken meught.
Daer kan een snelle doot, met onverwachte stralen,
U rucken uytter tijt, en van de werelt halen;
En siet, daer is de geest dan bijster ongerust,
Indien uw bed-genoot is slecht en onbewust.
Wie sal hier uw bedrijf, wie huys en hof bestieren?
Wat order sal'er sijn ontrent uw jonge dieren?
Wat troost in desen noot? wat raet in dit gewoel?
Wie sal uw saecken doen? wie redden uwen boel?
Eylaes! de swacke vrou sal vreemden moeten streelen,
Om gunst en onderstant haer meê te willen deelen;
Doch schoon sy krijght behulp oock van haer eygen bloet,
't Is al maer water-verw, wat hier een ander doet.
Denckt hoe de werelt gaet, siet al de loose grepen,
Let hoe dat yder woelt om in te mogen slepen;
Wie denckt'er niet om winst, en om sijn eygen baet,
Wanneer hy tot behulp van iemant veerdigh staet?
Hoe dickmael wort een vrint door vrinden onder-kropen!
Hoe dickmael wort een wees van vooghden uytgesopen!
Wat is'er menigh vraet, die lant en huysen eet!
En al om dat de vrouw haer gronden niet en weet.
Wat my dan hier belanght, ick soude beter vinden
De vrouwen nimmermeer het ooge toe te binden:
Doch eerje noch het hert in haren boesem stort,
Soo let of haer te mets geen losse tongh en schort.
Daer sijn wel snege wijfs, en vol bequame grepen,
En geestigh uytter aert, en fijn genoegh geslepen,
Daer sijn'er wonder kloeck, ja loos gelijck een vos;
Maer, wat de tonge raeckt, by wijlen al te los[1].
Veel is'er wel geneyght het gladde lid te snoeren,
En door een stil beleyt haer saecken uyt te voeren;
Maer als het mont-raveel is eenmael op de vaert,
Stracx wijckt de goede wil voor haren swacken aert.
Hier door is menigh man in groot verdriet gekomen,
Sijn goet, sijn leven selfs, sijn eere wegh-genomen,
Hier door is menigh huys gedreven in den gront;

1) Quaedam foeminae (ut Antiph. apud Stobaem serm. 72) nesciunt secreta retinere, et qui eis aliquid committit, idem facit, ac si in foto voce praeconis denuntiaret omnibus. Plura in eam rem vide apud Gars. 1. 2. cap. 4. num. 18. et seq.

Wat komt'er menigh quaet uyt eenen lossen mont![2)]
Ghy, leert dan uw gemael en haer gewoonte kennen,
Let ofse wil en kan tot swijgen haer gewennen;
En om hier vast te gaen, soo leert een goeden vont,
Waer door ghy aen de vrou mooght peylen haren gront:
Wanneer men tonnen proest, of door de losse duygen
Geen edel vocht en sijpt, geen fijne dampen suygen,
Men stort geen Dele-wijn, geen oly in het vat,
Maer water uyt de put, of eenigh slechter nat.
Ghy, die genegen sijt met reden uyt te vinden,
Hoe vast uw bed-genoot haer tonge weet te binden,
En of haer menighmael niet uyt den mont en leeckt,
Wanneerse, daer het valt, met vreemde lieden spreeckt;
Wil haer van eersten af geen groote dingen seggen,
Geen saecken van gevolgh in haren boesem leggen;
Maer liever dit en gint, dat niemant schaden magh,
Al wort'et openbaer oock van den eersten dagh.
Soo dan het deftigh wijf haer sluyt op uw bevelen,
En kan het kleyn beslagh met stille lippen helen,
Soo mooghje metter tijt een weynigh verder gaen,
Tot datse volle proef van swijgen heeft gedaen.
Doch hier moet by den man in groot bedencken komen,
Hoe verre vrouwen raet is dienstigh aengenomen,
En of haer veerdigh breyn op vaste gronden staet,
En of haer rasse vont sal passen opte daet.
De gansche werelt klaeght, al is'et langh geleden,
De gansche werelt sucht, tot aen den dagh van heden,
Dat Adam metter haest sich over-reden liet,
Als Eva sonder gront hem totten appel riet:
De gansche werelt acht, dat Samson tegen reden
Heeft sijn verholen aert aen Delila beleden,
Men hout dien grooten held onwinbaer in de kracht,
Maer in sijn gansch beleyt niet al te wel bedacht.
Ghy, leert, o deftigh man! met reden overleggen
Eerst wat'er dienstigh is de vrouwen aen te seggen,
En dan of haer beleyt gaet hooger als de schijn,
Soo dat'et inder daet magh na gekomen sijn.
Een vrouw is dan bequaem om raet te mogen geven,
Wanneer haer wacker oogh nu siet een ander leven;
Wanneer haer stille siel is van de waen gekeert,
En van de weerelt selfs de weerelt heeft geleert.
Dus als de rauwe jeught haer prickel is benomen,
En dat een rijpe sucht nu boven is gekomen,
Soo weeght oock vrouwen raet; dan is de rechte stont
Te putten vast beleyt oock uyt een teeren mont.
Ick spreke wederom, ick spreke tot de vrouwen:
Leert oock in dit geval uw plichten onderhouwen,

2) Vide insigne exemplum apud Tacit. lib. 1. Annal. in pr. Fabii Maximi nimirum et Martii.

Het swijgen is van outs een aengename deught,
Gepresen in de vrou en in de teere jeught:
Leert, wat ick bidden magh, leert uwe lippen swijgen,
Soo mooghje wetenschap van groote dingen krijgen;
Siet datje, wat de man uw tonge toebetrout,
In uwen boesem sluyt, en daer versegelt hout.
Voor al draeght goede sorgh, dat immers sijn gebreken
Niet, ick en weet niet waer, uyt uwen boesem leken;
Begraeft in uw gemoet wat aen hem schorten magh,
Prijst, dat te prijsen is; van feylen geen gewagh.
Doch soo ghy niet en kont uw losse tonge dwingen,
Soo treckt uw sinnen af van alle groote dingen;
Vernoeght u met'et huys, ghy vint in uw bedrijf
Meer als ghy dragen kont, oock met het gantsche lijf.
En laet te geener tijt uw geest daer henen strecken,
Om saecken van gevolgh tot u te willen trecken;
Doet hier gelijck een vrient van seker machtigh prins,
Die niet soo lief en had, als luttel onderwins;
Juyst als de goede Vorst sijn gunste wilde toonen,
En vraeghde naer den wegh om hem te mogen loonen:
Onthaelt my (sprack de man) gelijck een weerden vrient,
Maer swijght my niet te min al wat geswegen dient.
Nu weder tot de saeck, daer sijn verscheyde dingen
Om lust, om gulle jeucht, om tochten in te dwingen;
Om al de geesten selfs te houden uyt den droom,
Indien men sijn bedrijf wil houden in den toom.
Wat klaeght'er eenigh mensch van al te ruyme dagen,
En tracht het gantsche jaer met manden uyt te dragen?
Wat klaeght'er eenigh mensch van al te langen tijt,
Die staegh doch henen loopt, en als te poste rijdt?
Ick bidde, teere blom, en wilt uw vluchtigh leven,
Niet door een ydel hert tot dwaesheyt overgeven;
Telt liever uwen tijt, en denckt hoe menigh man,
Om al sijn vaders erf geen ure koopen kan.
Al wat men na verlies niet weder kan bekomen,
Dient nau te sijn gespaert, en neerstigh waer genomen;
Siet, al wat eeuwigh duert wort in den tijt gesocht,
De tijt, de nutte tijt, dient uyt te sijn gekocht.
'k En magh geen echte wijf, geen ware maget velen
Ontrent het slim bedrogh van geyle kamer-spelen;
Ey! wat is dat een school van alle vuyl bejagh,
Daer noyt een teere siel haer suyver houden magh.
Noch moet ons jonge vrou geen dobbelspelen leeren,
En quisten haren dagh met tuyssen of verkeeren;
Al wat den teerlingh raeckt en is voor hare jeught
Geen wettigh tijt-verdrijf, geen toegelaten vreught:
Ten past geen jonge vrou, en min bedaeghde wijven,
Te rollen met de steen, te klappen met de schijven;
Te wagen in het bert een ongewisse kans,
En met een stout gebaer te woelen by de mans.
Wat hoort men menighmael onnutte kackelacken
By speelders ommegaen, en in de grabbel smacken!
Wat hoort men menigh woort dat goede seden schent,
En, ick en weet niet wat, in teere sinnen prent!
Een gril op yder worp kan, door bedeckte nepen,
U quetsen in den geest, en naer de lusten slepen;

Het spotten heest vergist, het spelen heeft gevaer,
Ghy, neemt in stille sorgh uw reyne plichten waer.
Gedenckt, dat uw gemoet, na dit ellendigh leven,
Oock van een ydel woort sal reden moeten geven;
Gedenckt noch by gevolgh, dat ja een dwase daet
Vry wijder van de tucht en uytten regel gaet.
Laet dan u door het spel geen sedigh herte stelen,
Het is u grooter eer te spinnen, als te spelen;
De teerlingh quiste-goet en staet u geensins wel,
Ghy, kiest, o jonge vrou! de spille voor het spel.
Doorsoeckt den ouden tijt en al het vorigh leven,
De rijckste dochter spon, de moeder konde weven;
Prinssesse van het lant, de grootste die'er was,
Gingh om met reyne wol, of met het witte vlas[1)].
Besiet de weerde vrou door Salomon beschreven,
Sy wort door enckel lust tot spinnen aengedreven;
Sy maeckt dat haer gesin de spille drayen kan,
Ten goede van het huys, ten dienste van den man[2)].
De Vorst, die menighmael heeft leeuwen overwonnen,
Heeft voor sijn weerde lief en nevens haer gesponnen;
De spille gingh de maeght soo geestigh van der hant,
Dat oock lijn edel hert daer in vermaecken vant[3)].
Een schrijver onser eeuw, gewent in Prinssen hoven,
Heeft even nu ter tijt het spinnen willen loven:
De spille, seyt de man, verciert het vrou geslacht
Gelijck een swacke lans de koene ridders placht[4)].
Maer siet ons Zeeusche jeught, en haer verwaende sinnen:
Schier niemant van den hoop is lustigh om te spinnen;
Men seyt hier overluyt, dat haer verheven siel
Gaet hooger als de spil, of als het spinne-wiel.
Oock is'er menigh man, die niet en wil gedoogen,
Door spinnen sijn gemael haer uyt te laten droogen;
Want als hy maer en hoort het kirren van het wiel,
Hy stoot'et over hoop, of goyt'et in de griel.
Ghy (soud' het pluysigh vlas aen uwen man vervelen),
Ontslaet u van de spil, en laet de naelde spelen;
't Is beter dat het wijf niet éénen draet en spint,
Als haren besten vrient te maecken ongesint.

1) Tanaquil, uxor Tarquinij Prisci, Penelope, Andromache, Calypso nympha, Arate, Alcinoi regis uxor, Dido, Proserpina, Lucretia et aliae principes foeminae ab historicis et poëtia à lanificio ac liuificio celebratae. Vide Liv. Val. Max. Homer. Virg. Ovid. Cland. Pontan. et alios.
2) Sy gaet met wolle en vlas om, endc arbeyt geerne met hare handen. Proverb. 31. 13.
3) Natus Alcmenâ posuit pharetras, Et minax vasti spolium leonis, Et manu, clavam modo qua gerebat, Fila deduxit properante fuso. Sen. Hippolyt.
4) Por grande que sea en estado, y por generosa que sea en sangre, y por estimada que sea en riqueza una grande sennora, tanbien le parece en la cinta una rueca, como parece al cavallero la lança, y al sacerdote la estola. Anton. - Guevara. Suere ac texere mulierum proprium esse tradit gloss. in L. si patrono. ff. de negot. gest.

Wel, leert dan mette priem, leert nette dingen breyen,
Maeckt aerdigh boom-geway, en loof van syde-meyen,
   Maeckt u een schoonen hof, oock sonder uyt te gaen,
   Plant bloemen op het doeck die al den winter staen;
Leert uyt-gesneden werck, en alle fijne steken,
Leert doeck in rechte maet en naer de kunste breken,
   Leert scheeren op het raem, en maecken uytter hant
   Al wat ons heden sent het geestigh Britten-lant:
Leert mette fijne kool of mette penne trecken,
Leert wat geteyckent is met gimp en sijde decken;
   Wat dient'er noch geseyt? leert, sooje leeren kont,
   Wat Anna Roemers weet, of eerstmael ondervont.
Daer is'et al geseyt. De keyser was te prijsen,
Die liet in grooten ernst sijn dochters onderwijsen
   In naeld en spelle-werck, in alderley beslagh,
   Waer door een jonge vrou haer besigh houden magh.
Al wat die frissche jeught, van boven tot beneden,
Voor prinsselick gewaet droegh aen de gansche leden,
   Gesteken of genaeyt, geweven of gebreyt,
   Het was daer altemael met eygen hant bereyt.
Gaet vorder, jonge vrou. Reet alderhande webben,
Ghy kont uit dese teelt veel nutte dingen hebben,
   En hemden voor het lijf èn lakens voor het bedt,
   En konstigh tafel-goed èn aerdigh serviet.
Maer wilje rechte vrucht uyt vlas of wolle trecken,
Soo wilt'er menighmael een naeckten mede decken;
   Niet dat voor uw gesin soo groten nut bejaeght,
   Als dat een schamel mensch door uwe gunste draeght:
Het lijf aldus verwermt sal heyl en segen spreken,
En met een reyn gebed tot in den hemel breken
   Ten goede van den mensch, die met bewegen geeft,
   En niet voor hem alleen hier op der aerden leeft.
Doch als na lange tijt uw garen is gesponnen,
Geweven, uytgeleyt, en op het velt gewonnen,
   Soo rijst'er op een nieu voor yeder vlytigh wijf
   En stof van meerder eer èn soeter tijt-verdrijf;
Want boven uwen naet, en diergelijcke saecken,
Soo dienje net te sijn ontrent het linne-laken;
   Niet van het vrouwen-kraem en staet ons beter aen,
   Als lywaet, wit gebleyckt en geestigh opgedaen.
'k En weet in ons gewest, en min in vreemde landen,
Ontrent dit aerdigh tuygh vooral geen netter handen,
   Als mijn gewenschte deel hier in betoonen kan,
   Ten luste van het oogh, ten goede van de man:
Want als het somtijts valt, uyt sonderlinge reden,
Dat in dit sinnigh werck een ander is getreden,
   En dat'er maer een dwael op tafel is geleyt,
   Ick vinde metter daet een seker onderscheyt.
Noch soud'et menighmael een swaren geeft verlichten,
Indien ghy middel wist een veers te konnen dichten,
   Een veers tot nutte vreught of tot gemeene leer,
   Of om met uw gesin te singen voor den Heer.
Jonckvrouwen, sooje kont, laet uwe kloecke sinnen
Besoecken, als het past, de negen Sang-godinnen,
   Klimt op den Maegden-bergh, oock met een echten voet,

Gelijck tot haren lof de Zeeusche peerel doet[1];
Al heeft de reyne trou haer sinnen ingenomen,
Noch laetse niettemin, noch laetse niet te komen
Daer Clio sit en queelt; en toont u metter daet,
Dat even Pindus selfs aen vrouwen open staet.
Doch sooje niet en hebt het edel nat gedroncken,
Dat van den Hemel selfs de siele wort geschoncken,
Soo laet het rymen daer, en leest een soet gedicht,
Dat nutte dingen leert en uwe seden sticht,
Of queelt een heyligh lied; maer, boven alle dingen,
Soo leert van Davids harp, den grooten Herder singen,
Den herder van het vee, en niet te min het Lam,
Dat ons tot eeuwigh heyl hier in de werelt quam.
Doch wacht tot aller tijt de schriften aen te raecken,
Die met een dertel jock de lusten gaende maecken;
Of als ghy vuyl bejagh verneemt in eenigh boeck,
Soo laet het lesen staen, en keert tot uwen doek.
Noch is'er meerder hulp om luye sucht te schouwen,
Dat is: een kleynen hof ontrent het huys te bouwen:
De lust tot bloem-gewas, tot moes en ander kruyt,
Jaeght alle vuyl bejagh van quade lusten uyt.
Wat is'er in den tuyn, wat is'er al te leeren,
Waer door een reyne siel kan haren schepper eeren!
Wat wast'er over al, wat groeyt'er menigh kruyt,
Waer door een nutte vrucht in onsen boesem spruyt![2]
Indien er iemant meynt dat eten, drincken, slapen,
En anders niet te doen als ledigh sitten gapen,
Het rechte leven is, dat tot vernoegen leyt;
Die heeft niet recht geleert, wat leven is geseyt.
Men segge wat men wil, des menschen beste dagen
Bestaen in besigh sijn, in soete last te dragen,
In iet te mogen doen ontrent een goede saeck;
Daer vint een rappe siel voor al de beste smaeck.
Wat is 't doch van het lijf by wijlen op te vollen,
En weder overhant, wanneer het is geswollen,
Te ruymen eenigh deel; indien men niet en doet
Dat ons de siele wijst tot eenigh beter goet?
Wanneer de groote God aen Adam wilde geven,
Al wat er dienen mocht om wel te mogen leven,

1) Ick meyne Jonckvrou Johanna Coomans, gewenste huysvrouwe van den heer Johan van der Meerschen, rentineester van de Ed. Mo. Heeren Staten van Zeelant, die wy met reden de Zeeusche Peerel noemen, vermits sy in geestigheyt, nettigheyt, bescheydenheyt en meer audere deughden, oogschijnelicken uytmunt. - Hortos foeminis colendos expressa lege praecipit Tiraquell. Vid. L. connub. 10.

2) Physices Christianae magni sunt fructus: Dei enim opera tanta, tam varia, tam mira, animo contemplantes et oculis intuentes ad summas Dei laudes conciendas et gratias agendas, zelo et impetu rapimur: Id quod etiam Galeno quamquam profano philosopho, accidit, unde Physicen Theologo Christiano maximè utilem et necessariam seribit Augustinns. Vid. Lamb. Danaeum de Physica Christiana.

Al wat'er noodigh was, om, met een soete vreught,
Te leyden tot gebruyck de krachten van de jeught;
Hy gaf hem tot vermaeck een hof vol schoone boomen,
Doch niet om luy te sijn, en daer te sitten droomen,
Niet om alleen te sien het edel boom-gewas,
Niet om, gelijck een block, te liggen in het gras;
Maer om het schoon priëel met eygen hant te bouwen,
En daer in alle dingh den Schepper aen te schouwen;
't Is seker, ledigh sijn en is geen ware rust,
Een mensch die niet en doet, is sonder herte-lust.
Wel leert dan, jonge vrou, u totten hof gewennen,
Leert allerhande loof, leert alle vruchten kennen.
Wint nut en heylsaem kruyt, wint alle selsaem groen,
En geeft uw kloecke jeught geduerigh iet te doen.
Saeyt oock met eygen hant, en leert de schoone bloemen
Verdeelen opte maet, en naer de konste noemen;
Het, dringht tot in de siel, wanneer men recht bemerckt,
Hoe konstigh over al de groote Schilder werckt[1].
Doch boven alle dingh behoort de man te letten,
Door eenigh staegh bedrijf de sinnen op te wetten;
Geen sucht tot luyen aert, maer strenge besighheyt
Is van den eersten af de mannen opgeleyt.
De groote Schepper werckt, en dat van aller eeuwen,
Hoe kan des Heeren beelt dan ledigh sitten geeuwen?
Ick bidde, deftigh man, sijt kloeck in uw bedrijf:
Een man, die niet en doet, een plage voor het wijf.
Wanneer het somtijts valt, dat u geen sware dingen
En perssen aen de borst, of aen den boesem dringen,
Soo treet dan in den hof, en oefent uwen geest,
Jaeght luyheyt uytte siel, maer uwe tochten meest.
Men vint in ouden tijt, en op den dagh van huyden,
Oock Prinssen van het lant genegen totte kruyden,
Genegen in den hof te winnen soet gewas,
Daer eertijts al het volk maer harde fruyten las[2].
Leert mannen, by gevolgh, leert alle vruchten enten,
Leert op een wilden boom een beter appel prenten;
Gaet, wint de roode pers, de pruym gelijk een ey,
Den vroegen abrikoos, de kriecken in de Mey:
Verbetert alle fruyt, leert harde dooren-hagen
Of duu-gewolde queên òf groote mispels dragen;
Heeft iemant in het lant een vrucht van beter aert,
Maeckt datje sijn gewas met uwe boomen paert[3].
't Is seker, sooje wilt op uwe saecken letten,
Ghy kont op eenen boom verscheyde boomen setten:
Hier appels, vinnigh-groen gelijck het weeligh gras,
Daer weder sachter aert, gelijck het geele was;
Hier fruyten, juyst gestelt gelijck de bolle wangen,
Die midden in de vorst met koude sijn bevangen;
Daer vruchten, schoon gebloost gelijck een teere maeght,

1) Quid mirum? cum Praesentem referat quaelibet herba Deam.
2) Habitarunt Dii quoque silvas; Salomon, Cyrus, Semiramis, Diocletianus, et alii Principes viri rei herbariae et hortis strenuè operam dedere; et viri eximii Lohelius et Clusius, ad aunum jam septuagesimum eidem studio intenti, necdum tarnen satiari potuere. Vide Syntagma herbarum doctissimi mercatoris Jacobi Colii, viri elegantissimi, qui Londini in mediis mercaturae occupationibus Musis litare, et ad coelestia auimum erigere non desiit.
3) Hinc insitioues ab elegantioribus arborum adulteria nuncupata videmus.

Die van een geestigh quant ter eeren wort gevraeght,
En elders wederom, al na je moogt begeeren,
Of wrangh en hard gewas van wreede winter-peeren,
Of aerdigh somer-fruyt vol geur en soeten wijn,
Soo dat een boom alleen u kan een boomgaert sijn[4].
Indienje dese kunst wilt neerstigh onderhouwen,
Ghy sult oock met vermaeck verkeerde tochten schouwen,
Ghy sult ontuchtigh spel en alle vuyle lust
Of drijven uyt den geest òf vinden uytgeblust:
Het enten is van outs de menschen aengepresen,
Om van het liefde-mal bevrijt te mogen wesen;
De leeraer van de min verheft'et wonder seer,
Niet in de Minne-kunst, maer in de Tegen-leer[5]:
Hy raedt dat ieder een, aen wie het ydel mallen
Van liefdes dwepery is in het hooft gevallen,
Dit aerdigh tijt-verdrijf sal nemen by der hant,
Als tot een seker heyl van heeten minne-brant.
Doch soo daer eenigh fruyt geen enten kan gedoogen,
Soo stelt uw saecken aen om dat te mogen soogen;
Laet eerst uw taxken in, en set uw boomken vast,
Doch scheyt'et nimmermeer, voor dat het beyde wast[6].
Maer noyt en quam'er iet soo nut in onse landen,
Soo dienstigh, jonge vrou, voor reyne juffer-handen,
Als enten metten bot: daer is'et al gemack,
Daer komt geen rauwe saegh, geen beytel aen den tack;
Daer hoeft men aen het was geen handen vuyl te maken,
Geen slick of vette kley met vingers aen te raecken,
Daer is geen koude lucht die in de leden snijt,
Daer ruyst geen Noorde-wint die in de wangen bijt;
Siet, als de gulde son koomt metten Hont geresen,
Dan is de rechte tijt de botten af te lesen,
Te voegen aen het hout, dan is de rechte tijt
Dat haer de schorsse pelt, en van den houte splijt[7].
Ick weet een weerde vrouw hier binnen dese mueren,
Een licht, een gulde krans van onse na-gebueren,
Die voert een eygen naem genomen van den hof,
En daer in scheptse vreught, niet sonder haren lof:
Daer heeftse menigh fruyt uyt alle vreemde landen,
Daer menigh aerd-gewas van alle verre stranden,

4) Plinius alibi memorat tam variis diversisque fructibus onustam vidisse tiliam, ut alio ramo nuces, alio baccas, alio uvas, ficus, pyra, punica denique mala ferret.
5) Venerit insitio, fac ramum ramus adoptet etc. Ovid. Rem. amor.
6) Vid. Port. Neapolit. de lib. 4. cap. 20. et seq.
7) Vide exacte istum inserendi modum descriptum et laudatum per Johau. Baptist. Port. Neapolit. in villa sua lib. 2. cap. 20. Hunc quidam ut novum, et nostro seculo inventum, nobis obtrudere conati sunt, fed exactè eundem etiam autiquis cognitum, ex argumentis Portae discimus.

Daer bloemen sonder naem, daer ongepersten wijn,
Gelijck'er dickmael komt gedreven van den Rijn;
Daer speelt het geestigh nat met hondert watersprongen,
Daer teelt de gulle visch, de herten krijgen jongen:
Wat dient'er veel geseyt? daer is een volle schat,
Een wout, een open velt, te midden in de stadt.
Vriendinne, weest gegroet! ghy leert de jonge vrouwen
Met vlytigh huys-bedrijf de sinnen besigh houwen,
Ghy leert de Zeeuwsche kust, hoe dat men overvloet,
Hoe dat men eere selfs, en weelde dragen moet,
Noch is'er meerder vrucht in uwen hof te rapen,
Indienje ontrent de schors u niet en wilt vergapen:
Hier is geen fruyt alleen, dat opte tonghe smaeckt,
Maer iet dat vorder gaet en aen de siele raeckt:
Geen dingh en kan de mensch oyt voor de sinnen komen,
Daer niet een nutte les kan worden uyt genomen;
Het spreeckt tot onsen geest, het klopt aen ons gemoet,
Al wat de wijse God hier opter aerden doet.
De groote Schepper werckt met onvermoeyde krachten,
Hy geeft den heeten dagh, en weder koele nachten,
Hy draeyt den hemel om, en wickt het aertsche dal,
Van dat de werelt stont, tot datse vallen sal:
Soo langh de gulde son sal opter aerden straelen,
En weder onder gaen, en in het water dalen;
Soo langh als ebb' en vloet sal op en neder gaen,
En dat het woeste meyr sal wassen naer de maen;
Soo langh als eenigh mensch sal in de lente saeyen,
En in den heeten oogst de rijpe vruchten maeyen,
Het spinsel van den herfst sal vliegen overal,
En dat de strenge vorst het water binden sal;
Soo langh de groene jeught sal wenschen om te spelen,
Soo langh een rijper volck sal echte vruchten telen,
Soo langh de soete vreught sal vloeyen uytten wijn,
Soo lange salder stof tot Godes eere sijn;
Soo lange salder gront voor alle menschen wesen,
Om sonder eenigh boeck van God te mogen lesen;
Schoon yemant ledigh sit, of wandelt in het groen,
Noch kan hy besigh sijn, en groote saken doen.
Doorsoeckt het boom-gewas en alle kleyne bladers,
Ghy vint een wonder net van hondert duysent aders;
Siet my de planten aen met opgetogen sin,
Daer woont een hoogh beleyt, daer sit een wonder in[1].
God is in alle dingh, sijn onbegrepen wercken
Sijn door het oogh te sien, en in den geest te mercken;
Een bies, een enckel loof, een gras, het minste kruyt,
Dat wijst den hemel aen, en roept den Schepper uyt.
Ghy, die tot uw vermaeck gaet in het groene treden,
Of door een soet bedrijf daer oesent uwe leden,
Heft vry de sinnen op, men vint'er over al,

1) Physici Christiani, qui de rebus creatis agunt, suae disputationis summam eo referunt, ut verus ille Deus optimus maximus, qui earum omninm auctor est, parens et conditor agnoscatur laudetur, celebretur, denique colatur ardentius, et magis timeatur; profani autem Physici ita de rerum naturâ disputant, ut in ipsis rebus, tanquam infimis gradibus et certâ quadam vi, quam Naturam appellant, toti inhaerant, altiùs autem non assurgant, neque ad Deum opificem his tanquam scalis ascendant. Danaeus de Physica Christiana, cap. 4.

Dat u tot aen de siel ten goede dienen sal[2]:
Al wat wy met verdriet voor aerdsche dingen leeren,
Dat moet hier, met het lijf, ter aerden weder keeren;
Maer wat men God ter eer hier in de sielen prent,
Dat wort, noch voor de doot noch door de doot, geschent;
Dat sal tot aller tijt ons aen de siele kleven,
Oock na het duyster graf, oock in het eeuwigh leven[3];
En, schoon dit groote Rond in duysent stucken viel,
Noch sal de weerde deught niet scheyden van de siel.
Wy sijn hier niet gesint ten breetsten uyt te meten
De deughden van den hof; de wijse lieden weten:
Ons wit is anders niet, als met een kort beslagh
Te toonen wat de geest in hoven plucken magh.
Indien ghy koomt gegaen daer uwe bloemen wassen,
Wat dingh en is'er niet de siele toe te passen?
Of schoon van alle kant de koude winter bijt,
Noch siet men in de sneeu den heeten Aconijt;
Noch siet men evenwel de moeder-naeckte bloemen
Haer geven in de lucht, en uytter aerden koemen;
Wat beelt dit anders uyt, als dat de ware deught
Vint blijdschap in de pijn, en uyt het lijden vreught?
Indien ghy op het velt siet met de voeten treden
Den groenen Camomil, en acht het tegen reden,
Berispt den planter niet; maer staet een weynigh stil,
En let in uw gemoet waer dat'et henen wil:
Ghy sult in korten tijt ten vollen konnen mercken,
Dat leet en ongemack die plante konnen stercken,
En dat van stonden aen het onderdruckte kruyt
Geeft aengename reuck, en vry al beter spruyt.
Brenght dit aen uw gemoet, wanneer het bitter lijden
U druckt aen alle kant, en vordert om te strijden:
Ghy sult ten lesten sien, oock in het swaer verdriet,
Dat God u liefde toont en soete gunste biedt:
Hy kent tot aen den gront den aert van al de luyden,
Gelijck een hovenier de krachten van de kruyden;
Hy weet dat als het vleesch met smerte wort belast,
De geest dan evenwel in meerder grootte wast.
Indien ghy pluckt de vrucht in Persen eerst gelesen,
En siet dan hoe het fruyt een herte schijnt te wesen,
En 't blad gelijck een tongh; soo tracht, vriendinne, tracht
Dat beyde tongh en hert sy over een gebracht!
Indien'er iemant saeyt, het saet dat schijnt verloren;
Men siet'et evenwel als op een nieu geboren,
Men siet'et naderhant, al schijnt het schoon vergaen,
In jeught, in nieuwe kracht, in volle lovers staen.
Wie, als hy dit bemerckt, en sal'er niet gelooven
Dat, schoon de bleecke doot den mensche komt berooven

2) Die na den Heere vragen, mercken op alle dingh. Proverb. 28. 5.
3) Discamus in terris, quorum scientia nobis perseveret in coelis. Hieron.

Van dit uytwendigh beelt, hy des al niet te min
Sal rijsen nyt het stof, en leven met gewin?
Wy sien het slechte saet als van de doot verwecken,
Verrijsen, weder sijn, en naer den hemel strecken,
Wy sien het menighmael; wy sien, hoe alle kruyt,
Oock na het rotten leeft en uytter aerden spruyt:
Hoe kan doch Godes beelt in alle deelen sterven,
Verdwijnen, gaen te niet, en in den gront bederven,
Daer nietigh aerd-gewas koomt uyt het dorre stof,
En wort van nieuwen aen een ciersel van den hof?
Neen, God en sal den mensch niet eeuwigh laten slapen,
Het is voor hem gemaeckt al wat'er is geschapen:
Betrout dan, droeve siel, betrout op uwen God;
De mensch rijst weder op, al is het lijf verrot.
Wanneer men boomen int, en dat men van de sijden
Plagh met een staele bijl de tacken af te snijden,
Op dat het jeughdigh sap, en al het innigh vocht
De nieuwe schoot alleen tot voetsel dienen mocht;
Peynst dan op uwen stant, peynst aen uw vorigh wesen,
Peynst dat het los gewaey, uyt uwe jeught geresen,
Dient af te sijn gesnoeyt, op dat uw beste sucht,
Mocht wijcken van het hout, en kleven aen de vrucht.
De boom[1], wiens bloedigh fruyt oock heden kan betoonen,
Hoe dat het blinde Kint sijn jongers plagh te loonen,
Kan los en haestigh volck als wijsen metter hant,
Dat los en haestigh sijn is enckel onverstant:
Al is het gansche velt met bloemen overgoten,
En dat schier al het wout nu botten heeft geschoten,
Dit hout wort evenwel tot groeyen niet geneyght,
Soo langh als ons de lucht met stuere vlagen dreyght;
Maer als de Noortsche drift ten lesten is geseten,
De koude wegh gejaeght, de winter afgesleten,
Dan maeckt de boom gewaey met soo een snellen spoet,
Dat sy oock met geluyt haer botten open doet.
Leert hier, o rouwe jeught, leert alle domme sinnen,
Niet doen als na beraet, niet in der haest beginnen;
Dit hout schijnt of het sprack: bedaert, o vrient, bedaert
Tot dat men heeft gesien hoe dat een ander vaert:
Leert wat'er is te doen, niet rijpheyt overdencken,
En wat'er in het werck u soude mogen krencken;
Maer als dan eens het stuck is langh genoegh bedacht,
Soo maeckt dat uw besluyt sy spoedigh uyt-gewracht,
My dunckt het is genoegh; wie kan het al beduyden
Wat leere dat'er schuylt in boomen ende kruyden?
Ick vinde goede stof, die ons de siele bouwt,
Oock in het woeste velt, oock in het dichte wout:
Het weynigh hier geseyt, dat kan den wegh bereyden,
Om yeder, dien het lust, hier dieper in te leyden;
Wel aen dan, geestigh volck, neemt acht op uwen tijt,
En hebt een besigh hert, wanneer ghy ledigh sijt.
Hier raed' ick onse vrou haer doch te willen pijnen,
Te maken voor het huys gemeene inedecijnen[2],

1) Op het wassen van den moerbesyboom; dese is de leste van alle de fruyt-boomen die bladeren krijght, als niet gewoon sijnde te botten, dan als de winter sekerlick voorby is.
2) Neque verò mulierem velim arti se medicae dedere, neque sibi nimis hac in re fidere. Frequentibus et paene quotidianis morbis fuadeo ut medelas norit, ut tussi, destillationibus,

Te queecken in den hof Tijm, Botris, Alsem, Ruyt,
Endivy, Cicorey, en ander heylsaem kruyt.
Een mensch, die dertigh jaer op aerden heeft versleten,
Behoort tot sijn behoef ten minsten dit te weten,
Hoe dat hy sijn gebreck, sijn plichtigh ongeval
Door raet en eygen hulp te rechte brengen sal.
Al die in goeden ernst op hare saecken letten,
Ontdecken metter tijt bequame keucken-wetten,
Waer door een yeder mensch sijn eyge leden stijft,
En menigh ongemack uyt sijnen huyse drijft.
Ey lieve! waerom niet? een yder weet te loopen
De gansche werelt deur, om iet te mogen koopen,
Dat hem en sijn gesin ten goede dienen kan;
Besiet, een leuyaert selfs is hier een dapper man.
Een yeder is begaen, en spant de gansche sinnen,
Om goet tot sijn gebruyck, om gelt te mogen winnen;
Maer wat is van het goet, of van het loose gelt,
Indien een droeve koorts uw siecke leden quelt?
Wat voordeel kan het sijn te soecken, wroeten, delven,
Soo niemant draeyt een oogh ontrent sijn eygen selven?
De ziel dient eerst besorght, en dan het swacke lijf,
En sonder dese twee is geit maer ongerijf.
Siet al de dieren aen, die in de bosschen leven,
Die swemmen in der zee, die in der hooghte sweven;
Al schijnt haer wesen dom en onvernuft te sijn,
Een yeder is nochtans sijn eygen medecijn:
Sy weten heylsaem kruyt te plucken uytte weyen,
En uyt het dorre sant, en uyt de groene meyen,
Sy weten over al te vinden haer gerijf,
En alle quade sucht te jagen uyt'et lijf.
Het velt, het gansche bosch is haer Aptekers winckel:
Een draeck gebruyckt latou, een slange groenen vinckel:
Een draeck, als hem de krop met slijm is overlast,
Een slangh, als haer de mos ontrent de leden wast[3)].
Wanneer de wilde geyt veel wonden heeft ontfangen,
Soo dat de schichten selfs haer in de leden hangen,
Sy pluckt maer groen poley, en door het machtigh kruyt,
Soo vallen metter daet de losse pylen uyt[4)].
Het zeepeert, als het queelt, koomt na de koele beken,
En gaet sich aen het riet een ader open steken;
De schild-pad, door vergif tot aen de doot gewont,
Eet maer een weynigh keul, en wort'er door gesont[5)].

etc. eamque peritiam discet potius ex usu aliarum prudentium matronarum, ex libello aliquo facili ea de re conscripto, quàm ex magnis et accuratis medicorum voluminibus. Vives de Christ. foem. lib. 2. cap. quomodo agendum sit domi.

3) Vid. ad haec Plin. et Polyd. Virg. loc. citat.
4) Ve Dictamo vid. Plin. lib. 8. cap. 23. AElian 1. 1. de Var. hist. Cic. 2. de natur. Deor Virgil. 12. AEneid. non illa feris incognita capris.
5) Polyd. Virg. de Invent. rer. 1. 1. c. 21.

Den arent kent een steen, die opent hem de nieren[1],
De kraye schuert de maegh met wilde lauwerieren,
De kraen, als haer de borst met gal beladen is,
Soeckt flux en vint behulp ontrent het jonge lis[2].
Wat eyst'er iemant meer? siet honden ende vercken,
Die konnen heylsaem kruyt tot hare sieckten mercken,
Men hoort'et alle daegh, het gras voor hun bequaem
Dat heeft, door haer gebruyck, en hout een vasten naem[3].
Siet my de padde selfs, die, van de spin gesteken,
Koomt tot het open blat van wegerbree geweken,
Daer vintse seker heyl[4]. Siet ick en weet niet wat,
Het kent sijn eygen salf, sijn eygen herte-blat.
Hoe dom is menigh mensch! hy wandelt opte velden,
Die God in yder loof, in alle boomen melden,
En hy en kent'er geen; hy, die het wonder siet,
En prijst noch evenwel den grooten Schepper niet.
Ick sal noch vorder gaen, en metter daet bewijsen,
Dat oock het woeste bosch hier over is te prijsen;
Dat aen de planten selfs ten vollen is bekent,
En wat haer dienstigh is èn wat de wortel schent.
Al die van over langh naer vreemde kruyden spoorden,
Vernamen in het wout een soorte van kauwoorden,
Een wonderbaer gewas, dat om sijn vreemden aert
Noch heden aen den dagh in hoven wort bewaert:
Indien men aen het kruyt, te midden in den velde,
Hier oly in een vat, daer regen-water stelde,
Men sagh in korter stont aen yder groene schoot,
Wat vocht de plante socht, en watse weder vloot.
Men sagh aen allen kant haer rancken nederbuygen,
Ontrent het hemels nat, om daer te liggen suygen,
Men sagh in tegendeel, dat sy niet éénen tack
Ontrent het vet en bracht, noch aen het smout en stack;
Doch soo het geele vocht haer naerder quam te prangen,
Soo lietse metter daet haer droeve krullen hangen;
En soo daer eenigh smeer quam aen het veyle kruyt,
Soo queeld' het metter daet, en gingh ten lesten uyt.
O noyt begrepen God! naer weerde noyt gepresen!
Men siet aen allen kant, men tast uw eeuwigh wesen,
Het wilt door al het velt, tot aen het domste beest,
Ja leven-loos gewas, is wijs door uwen geest:
Wy sien hoe uwe gunst, nu soo veel duysent jaren,
De vogels in de lucht, de vissen kan bewaren,
Kan weeren uyt het wout verdriet en ongeval,
En siet, ghy acht den mensch noch verre boven al!
Wy stellen aen den Heer èn ons èn alle saecken,
Hy sal het voor gewis ten alderbesten maecken
Met sijn verkoren volck. Is God uw toeverlaet,
En vreest u geen bederf, oock als het qualick gaet.
Wel, kan het woeste bosch sijn eygen quael genesen,
Hoe kan dan eenigh mensch hier in nalatigh wesen?
Waerom sal hier het wijf haer dienst niet brengen in,
Ten goede van den man en van het huys-gesin?

1) De variis AEtitis generibus vid. Plin. lib. 36. cap. 21.
2) Multa hujusmodi vide apud Portam Neapol. de mag. natural.
3) Van het honde-gras ende vereken-gras siet Dodoneus in zijn kruyt-boeck.
4) Siet Hondij Moffe-schans in de 2. gang. Boyten-hof.

Ick bidde, wijse vrou, en acht dit geensins schande,
Het wort in u vereyscht by luyden van verstande,
Als tot een noodigh ampt, om dat de medecijn
Om yder kleyn geval niet dient gemoeyt te sijn[5].
Hier kan het Roomsch gebruyck de vrouwen in versterken,
Daer wert de deur gesmeert met reusel van een vercken,
Ter komste van de bruyt, en, naer dat yeder raemt,
Soo is het echte wijf na desen plicht genaemt[6].
Dit was gelijck een les de vrouwen voor gelesen,
Dat sy een heylsaem dingh in huys behoort te wesen,
Dat sy moet voor den man, voor kint, en boden sijn
Een troost in alle quael, een staege medecijn.
Wel, leert het out gebruyck in uwe jonge dagen,
Leert, meer in uwen hof, als oogen-lust bejagen;
En wint geen moes alleen, dat tot de keucken past,
Maer plant oock ander kruyt, dat voor de siecken wast:
Hebt eenigh kleyn vertreck, daer voor de kinder-qualen[7]
Sijn wortels, nutte salf, sijn poeyers uyt te halen;
En al wat daer behoeft, dat maeckt door eygen vlijt,
Het sal u menighmael bekorten uwen tijt.
Hebt daer wat dienstigh is om 't lijf te mogen ruymen,
Hebt suycker voor den hoest en voor de taye sluymen,
Hebt sap en krachtigh vocht tot alderley gebruyck,
En voor een swacke maegh èn voor een harden buyck.
Is iemant wat te vast door hitte toe gesloten,
Soo dat de gangen staen, en niet en willen vloten,
Gaet, koockt hem voor salaet de toppen van de vlier,
Dat maeckt een open lijf, en blust het innigh vier.
Wort iemant dunne slijm te veerdigh afgedreven,
Soo dient hein ander kruyt te worden ingegeven;
Neemt vocht in dit geval van wegerbree gemaeckt,
Of vleys van malsse queên, daer na de jonckheyt haeckt;
Indien'er eenigh kint een buyle koomt te vallen,
Neemt oly van de roos, hier dienstigh boven allen;
Of soo misschien de meyt haer aen den vyere brant,
Hebt krijt van stonden aen, hebt oly by der hant:

5) Ick hebbe gemerckt, dat veel van de treffelickste Schrijvers van onse en andere landen desen plicht van alle besette vrouwen, als een noodigh huys-behulp, hebben afgevordert, en daerom soo en gelieve niemant vreemt te vinden dat wy hier onse vrouwe daer mede belasten. Sie hier van Joach. Camerar. quomod. agend. domi. Erasm. in tract. de Christian. matrim. et Scaevolam Samartharium poetam Gallum lib. 3 de Paedotrophiâ.

6) Uxor, quasi unxor ab ungeudo.

7) Exstat utilis libellus D. Eucharii Rodionis Medici de morbis atque curâ infantium, quem ad hanc rem lector studiosus consulat. Nos hîc quaedam usu comperta, exempli gratiâ, in usum quotidiaunm lectori impertimur.

Koomt iemant aen de scheen een open gat te stooten,
Soo laet hem flux het been van alle decksel blooten,
En voeght dan opte wond een dorren eyckenblat,
Te voren lauw gemaeckt en in de wijn gebadt[1].
Wort iemant van het huys door koortsen aengestreden,
Of voelt hy grooten brant in al de binne-leden,
Sied queeken, porceleyn, en wilde cichorey,
Een dranck geduerigh nut, doch best ontrent de Mey.
Is iemant aen het hert en in de maegh gequollen,
Of van de binne-worm verdrietigh opgeswollen,
Leght plaesters opten buyck, gemaeckt van osse-gal,
Dat heelt in korten tijt het droevigh ongeval.
Verneemt men eenigh kint geneyght tot quade stuypen,
Die uyt een vochtigh breyn op al de leden druypen,
Gebruyckt de groene ruyt, en wortels van peöen,
Dat sal in korten tijt geen kleyne bate doen.
Waer sal dees' moede pen noch verder henen dwalen?
Een kint, ellendigh dier, heeft duysent vreemde qualen:
Ey, siet wat is de mensch! niet een soo kleynen lit
Daer in tot onsen druck niet eenigh hinder sit.
Gaet, jonge moeder, gaet by wijse na-gebueren,
En vraeght in rechten ernst naer alle nutte kueren;
Verneemt van ieder een, die kinders heeft gevoedt,
Hoe dat een jonge vrou haer kinders queecken moet.
Doch wilt uw kleyn vertreck alleen geen winckel maken
Van alle bitter kruyt, daer af de kinders braken;
Maer hebt oock even daer iet voor een teeren mont,
Daer mede ghy een kint by wijlen paeyen kont.
Maeckt quee-vleys root en wit, maeckt alle confituren,
En sied de suycker langh, soo kanse beter dueren;
Leght ocker-noten in en proeftse met de spel,
Want in het soete vocht en dient geen harde schel.
Maeckt aengenaem beslagh van ingeleyde kriecken,
Gerechten voor den lust van alle teere siecken,
Leght persen in syroop, en wint moerelle-wijn,
Die kan u koelen dranck in heete koortsen sijn.
Bereyt, wanneer het dient, provincy-roos-conserven,
En amper druyve-moes, dat niet en kan bederven,
Maeckt vlier-en-roos-en-loock-en-goude-bloem-azijn,
En klaert het dapper nat in heete sonne-schijn.
Treckt water uyt de roos en alle groene kruyden,
En deyltet altemael oock aen de vreemde luyden:
Wat u de rijckdom geeft, of wat de kunste baert,
En is niet om alleen voor u te sijn gespaert:
Geeft ieder die het eyst, verdeelt uw milde gaven,
En wilt'er menighmael een siecken mede laven;
Te geven daer het dient, dat is het rechte wit,
Van al dat iemant kan, of eenigh mensch besit.
Maer schoon ghy dickmael proeft aen veelerhande luyden
De deught van uwe salf, de machten van de kruyden,
Noch slaet het ooge niet op uwen mengel-pot,
Maer opten hemel selfs, en opten grooten God.
De meester is het tuygh, de middels sijn de drancken,
Maer God, en sijne gunst, is boven al te dancken:
Al wie in dit geval op konst of meester siet,

1) Te weten leck-wijn op het vyer laeuw gemaeckt.

En geeft, gelijck het dient, aen God sijn eere niet[2].
Ghy weet, geen Christen mensch en sal'et oyt vergeten
Te roepen tot den Heer, te bidden voor den eten;
Soo dient dan des te meer aen God te sijn gepeyst,
Wanneer uw kranck gestel gesonde leden eyst.
Ghy, die gewissen troost wilt uyt de drancken suygen,
Wilt boven alle dingh voor uwen Schepper buygen,
En roepen sijnen naem; hy is, die in het kruyt
Den rijcken segen stort, en nutte gaven sluyt;
Hy is, die aen het vee, die aen de jonge hinden
Leert heylsaem voeder sien, leert haren balsem vinden;
Hy, die van boven geeft gesontheyt aen den vis,
Of door het gulle riet òf uyt het groene lis:
Hy is, die aen den mensch vernieuwt het innigh wesen,
En niemant, sonder hem, en kan'er oyt genesen;
Hy is, die aen het wout verleent een machtigh saet,
En buyten sijn behulp en vint'er niemant baet.
Doch hoe de saecken gaen, en laet u noyt verlangen
Na menschen die het volck ontrent de leden hangen
Iet, ick en weet niet wat, geschreven, of geprent,
In ongeboren leer, in maeghde-parkement,
In ander vreemt beslagh[3]; en laet u niet bewegen
Te soecken uwen troost, te stellen uwen segen
In eenigh guychel-spel, bedacht tot uwen spot:
Noyt koomt'er eenigh nut uyt woorden sonder slot.
Het is een rechte wegh tot onbekende goden,
Dat aen het Christen volck ten hooghsten is verboden[4].
Vermij dan dit bedrogh, want God en segent niet
Wat tegen sijn bevel, en sonder gront geschiedt.
En schoon het soo geviel, dat buyten alle reden
Ghy voeld' uyt dit bejagh u beter aen de leden,
Soo stelt noch echter vast, dat uyt den snooden vont
De siele wort gequetst, al is het lijf gesont[5].

2) Dit was de sonde van den Koninck Assa, 2 Cron. 16. 12.
3) Recta damnantur à scriptoribus amuleta, quae charactere, figura, vel constellatione, non vi naturali, operari dicuntur. Vid. Johan. Gerard. Doet. Jenens. tractat. de coujug. 662. item Mart. Del Rio magicar. Disquis. lib. 1. cap. 3. et 4. quaest. 3. Danaeum Tract. de sortiar. cap. 6.
4) Het ware God verlaten en tot Beelzebub den god van Ekron gegaen, gelijck Ahazias dede. 2 Reg. 1. 2.
5) Recte de hujusmodi Danaeus: Etiamsi istorum auxilium, inquit, aliquando recte et feliciter succurrit, tamen illud fugiendum est: Dei enim praeceptum potius spectandum eft, qui nos quacunque de causa ad sortiarios ire vetat.
Deut. 18. 10. Quid enim aliud agit ea via Satan, quam ut uos à veri Dei metu abducat, ad se autem traducat? nam quidquid auxilii ab eo accipimus, ut corporibus nostris medeamur, cedit in animarum nostrarum pestem ac perniciem. Deinde ea non ex successu, sed ex Dei praecepto sunt statuenda: nam et qui furatus est saepe lautius vivit, nec tamen ideo probandum est furtum. Tractatu de Sortiarijs cap. 6.

Sal ick hier verder gaen, en by geschrifte setten,
Hoe dat ons jonge vrou haer wangen sal blancketten
  Met eenigh selsaem kruyt, of door een dierbaer gom?
  O neen, vriendinne, neen; ick ware liever stom:
'k En wil niet dat het wijf sal haren man bedriegen,
Noch door een loosen schijn voor al de weerelt liegen[1];
  Ghy, weest maer datje sijt; daer is geen echte man,
  Die smeer, die kladdery, die slijm behagen kan.
Ghy, wilt uw jeughdigh lijf met geen blancketsel strijcken,
Noch uyt een sotte waen naer vreemde kruyden rijcken;
  Die anders pooght te sijn, als God haer heeft gemaeckt,
  Die is van dwase pracht of vuyle lust geraeckt[2].
Soo moet dan onse vrou de macht der kruyden leeren,
Voor eerst, om haren God hier in te mogen eeren,
  Dan om een eygen kint, of eenigh ander vrient,
  Te geven dat de maegh, of borst, of lever dient;
Maer boven alle dingh, soo moeten echte vrouwen
Ten dienste van de mans de kunste veerdigh houwen,
  Ja vry al verder gaen. De trouw en haer verbant
  En eyst geen bloote salf, maer oock een eygen hant.
Wort dan uw weerde vrient besocht met siecke leden,
Seght: hier is Godes hant, en voeght u naer de reden;
  Hier is nu rechte stof, waer uyt ghy toonen kont,
  Dat ja, uw reyne sucht gaet dieper als de mont:
Noch vint men evenwel niet selden vreemde wijven,
Die, oock in dit geval, haer ouden handel drijven,
  Die soecken haer vermaeck, en gaen oock uyt te gast,
  Al is haer weerden vrient met smerten overlast:
Men sietse voor de deur, en schier op alle straten,
Men vintse by het volck in weelden uytgelaten;
  Maer hoe doch kan het lijf tot vreughde veerdigh sijn,
  Wanneer het opper-deel is midden in de pijn?

1) Vultus pictus, animus fictus.
2) Erubescat mulier Christiana, si naturam cogit in decorem. Hieron. Quanta amentia est effigiem mutare naturae, picturam quaerere? August. Deles picturam Dei, mulier, si vultum materiali candore oblevisti. Ambros. Sed et Ethnici in fucatas mulierculas invecti sunt, et inter eos non tantum Philosophi, sed et Poëtae. Vide egregie hoc tractantem Camerarium in meditation. Historicis cent. 1. cap. 10. Vives lib. 1. de Christ. foem. cap. de ornament.

Daer is een seker visch, die, als hy wort gevangen,
Gevoelt sijn trouwe gaey aen sijne vinnen hangen;
   Die blijft'er aen gevest, en suckelt hier en daer,
   Nae dat de visscher treckt haer lieve wederpaer;
De visscher is verbaest, en seyt: wat vreemder saecken!
De visch is buyten dwangh, en laet hem efter raecken!
   Maer visscher, dit en koomt niet van uw kloeck bedrijf,
   Maer uyt een rechte sucht van man en echte wijf:
Het visje, datje siet, dat quijt hem naer vermogen,
Om van sijn met-gesel niet af te sijn getogen;
   Het voeght hem by den man, en wort sijn deel-genoot
   In droefheyt, in gevaer, ja midden in de doot.
Die sich in onsen tijt het varen onderwinden,
Vertellen datse volck in verre landen vinden,

Daer yeder echte wijf soo vast is aen den man,
Dat oock de bleecke doot haer geensins scheyden kan;
Want als'er iemant sterst, soo komen alle vrouwen
By hem, die nu verscheydt, te vooren onderhouwen,
En twisten onder een, wie uyt het lief getal
Den dooden in het graf geselschap honden sal;
De liefste maer alleen, de liefste kan verwerven,
By hem te mogen sijn, met hem te mogen sterven;
Die gaet dan soo geciert, soo lustigh na de vlam,
Als offe totte vreught van hare bruyloft quam[1].
Ick wil niet dat de vrou, gelijck in dese landen,
Sal kleven aen den man om nevens hem te branden;
Neen, dat is niet gemeent; ick geve maer bevel,
Dat ieder sy beweeght met haren bed-gesel;
Dat ieder echte wijf sal hare weelde stremmen,
Als haren bed-genoot benaude prangen klemmen;
Waer twee gelieven sijn vereenight in de trouw,
Daer is gemeene vreught, daer is gemeene rouw.
Ghy, laet den lossen hoop van onbedachte wijven,
By sieckte van den man, haer oude rancken drijven,
En schoon al Griet en Trijn maer om haer jeughde peyst,
Ghy, stelt uw saken aen na trou en reden eyst;
Ghy, set u voor het bed om sijn verdriet te breken,
Of door een soet onthael, of met bevalligh spreken;
Ghy, reyckt hem water toe, wanneer hy wast en spoelt,
Ghy, schenckt hem eenigh sap, dat hem de lever koelt;
Ghy, stelt u vlytigh aen om dit en gint te langen,
Ghy, drooght den heeten damp van sijn besweete wangen,
Ghy, als hy light en woelt, soo deckt sijn naeckte lijf,
En weest hem over al een trouw en handigh wijf.
Ghy, toont, door uw beleyt, dat alle schryvers dwalen,
Die gansch het vrouw-behulp besluyten in de palen
Van bedd' en kinder-queeck, en seggen, dat de man
Geen nut, als dat alleen, van vrouwen trecken kan[2];
Ghy, wederleght het volck, dat, uyt versufte droomen,
De vrouwen vergelijckt met sachte vyge-boomen,
Die soet gesuyckert sijn, doch niet als in de vrucht,
Want al haer vorder sap is maer een wrange sucht[3];
Ghy, toont dat van de vrou meer baten sijn te rapen,
Als in haer teêren arm een nacht te mogen slapen;
Ghy, toont aen uwen man, dat niet alleen het kint,
Maer dat de vader self aen u een steunsel vint.
O al te slappen volck, en rechte pimpel-meesen,
Die by een siecken man de sware luchten vreesen!
Al waer men quaden reuck en ander vuyl ontsiet,

1) Id etiam foeminis olim in Thracia moris. Herod. lib. 5. Mela lib. 2. Siet hier van een selsame beschryvinge by Mich. de la Montagne liv. 2. des Essais cap. 29. in fin. Siet by den selven bysondere exempelen van andere vrouwen, die uyt enckele liefde voor hebben genomen, om benevens haren man te sterven; liv. 2. cap. de trois bonnes femmes. Siet gelijcke exempelen by Simon Gonlart, tom. 2. des Histoires admirables de nostre temps, chap. de l'amitié conjugale.

2) Putant quidam, intcr quos est Bellarminus, verba illa: faciamus ei adjutorium, non rectè intelligi nisi de adjutorio ad propagandam et educandam fobolem. Non, inquit, ulla in re viri egent adjutorio foeminarum, nisi in parienda et educanda prole, in aliis rebus melius viri viris opitulantur.

3) Foeminam quidam fico arbori comparant, quae sructu quidem dulcis et jucunda est, in allis omnibus verò sapore ingrato. Diuet. Hieroglyph. lib. 2. cap. des Figues.

Daer is de rechte sucht van echte liefde niet.
Dan iemant sal misschien hier tegens komen seggen,
Dat siecke-lieden-dienst niet op en is te leggen
Als aen het dienstbaer volck en van de minste slagh,
En niet die haer behulp met geit versetten magh.
Maer hoe! sal dan het wijf haer in het jeught vermeyen,
Of als de jonckheyt lacht met haren man laveyen?
En, soo een droeve koorts hem in de bedde leyt,
Dan roepen om den knecht, of loopen om de meyt?
Neen, dat is ongerijmt. Gewis, de ware vrouwen
Die hebben haer beroep hier beter onderhouwen;
Besiet de grootste selfs: de vorst Themistocles
Ontfing van sijn gemael in sieckte sijn getes[4].
Stratonica, wel eer een weerde koninginne,
Heeft haren ouden heer, uyt onbeveysde minne,
In kranckten bygestaen, geheven, neêr-geleyt,
En veel met eygen hant hem spijse toebereyt[5].
By 't oud' Romeynsche volck daer wert'et dwers genomen,
Indien een echte wijf liet vreemde lieden komen
Ontrent een siecken man: die last, die soete last
Was maer de vrouw alleen, geen slave toegepast[6].
Wy vinden over al, dat aen de siecke lieden
Niet, als met onderscheyt, sijn diensten aen te bieden;
Wien is'et niet bewust, hoe veel het ieder schilt,
Een vrient by hem te sien of dien hy niet en wilt?
De koorts is wonder vijs; het sijn bekende saecken,
Dat aen een siecken mont geen spijse plagh te smaecken,
Als die te rechter tijt wert vlytigh aengedient
Of by een lieve vrou òf by een weerden vrient[7].
En waerom sal de man hier troost en steunsel eyssen,
Of van een vreemden knecht òf van een sloffigh meyssen?
Is 't billijck dat het wijf door geit haer plichten hout,
Soo heeft de man het gelt, en niet het wijf, getrout.
Wat dient'er veel geseyt of veel te sijn gelesen?
Ontvangt een korte les, die moet uw regel wesen:
Weet, dat een echte wijf geen man ontseggen moet
Iet, dat een billick mensch sijn eygen lichaem doet:
Wat iemant stelt te werck omtrent sijn eygen leden,
Dat moet een echte vrou aen haren man besteden;
Ey, lieve, waerom niet? gewis, het echte wijf
Dat is met haren man gelijck een eenigh lijf.

4) An tu, inquit Vives, nobilior uxore Themistoclis, Athenarum, imò Graeciae principis, quae sola ferè marito in adversa valetudine ministravit? nobilior Regina illa Britanniae, quae vulnus exuxit mariti? cap. quomodo se erga maritum habebit. 1. 2. de Christ. foem.

5) Haec illa tuit Dejotari, Regis Galatarum, uxor, quae, cum adversa valetudine sterilis facta esset, marito ipsa persuasit, ut Electra, cubiculari ministra, moribns et forma pariter insigni, uteretur; id quod cum Rex fecisset, et filios aliquot ex en procreasset, eos post viri mortem non aliter, quàm suos habuit, et in regno succedere permisit. Fulgos. 1. 6. c. 7.

6) Vide Vivem loc. supr. dicto, ubi valde celebrat laram quandam Valdauram, quae juvenis et formosissima marito ficoso mirum quanta praestiterit ministeria.

7) Apud priscos illos populos etiam Regi uxor sua coquebat cibaria, ut scribit Herodot. lib. 8. non multo ante fin. Vid. Tiraq. ad leg. connub. 1. num. 27.

Ghy mannen, niet te min, en druckt de teêre dieren
Niet door een vinnigh recht, maer leert de swacke vieren;
   Hoewel u jicht, of koorts, of ander sieckte quelt,
   Siet, datj' haer trouw behulp niet al te laegh en stelt.
Men vint gestrenge mans, die, boven alle reden,
De vrouwen lastigh sijn, die nimmer sijn te vreden
   Wat oock een vlytigh wijf met alle krachten doet,
   Soo verre gaet de waen van haren overmoet.
Ey, vrienden! niet alsoo; leert alle sinnen voegen
Na dat de reden eyst, en laet u vergenoegen,
   Indien'er eenigh dingh kan werden uytgerecht
   Of door een snege meyt, of door een trouwen knecht.
De stoffe tot de vrou is van den man gekomen,
Niet uyt het leeghste deel, niet van het hooft genomen,
   Ten teycken dat het wijf haer noyt verheffen moet,
   Maer efter niet en dient getreden metten voet;
De stoffe van de vrou is midden uyt de leden.
Ghy, heerscht dan met bescheyt, en niet als naer de reden,
   Gebruyckt geen lieve vrou tot alle kleyn bedrijf,
   Sy is uw bed-genoot, en niet uw vuyl-jonghwijf[1].

1) An uxor vilia quaeque ministcria, excmpli gratia: pedes lavare et similia, marito praestare teneatur, discrepantes inter sese autores invenias: distinguunt quidam inter foeminas nobiles et viliores; nobilibus sordida ista à maritis imperari non debere, cum dedecori ipsis sutura sint, statuentes arg. 1. interdum. ff. de oper. libert. de plebeis aliter judicant. Ita Panormit. Felin. Dec. et inter Theologos Baptista citat. à Tiraquell. in 1. 1. connubial. num. 27. His non adstipulatur Bald. in 1. uxorem. col. 3. C. de Condict. inser. et Barba. in addition. idque ea ratione, quod conditio creditoris propter debitoris nobilitatem deterior Seri non debeat. Ego mitius (salvo meliori judicio) ob reverentiam matrimonii cum thori consorte agendum censeo; uxorem enim amoris et societatis, non servitii nomen esse, recte dictum puto à Peck. lib. 4. de testam. conjug. cap. 2. num. 3. Et morosis istis cum Chrysostomo dictum velim: non ancillam sortitus es, sed uxorem; gubernatorem te Deus esse voluit inferioris sexus, non tyrannum. Hexem. lib. 5. cap. 7.
Nec in contrarium me moveant verba Apostoli, Eph. 5. 22: Uxores propriis viris subjicite vos ut Domino; quae tametsi Hieronymus in eum accipiat sensum, ac si Apostolus uxorem ita subjici voluisset viro, quemadmodum ancilla subdita est Domino suo; malim tamen cum Erasmo verba ista referre ad Dominum Christum, ut sit sensus: Uxorem morigeram marito, non tam bomini sese submittere, quàm Domino, cujus vicem gerit maritus, et cui Dominus uxorem vult esse subditam; nam aliter si Paulus sensisset, procul dubio dixisset: uxores subjicite vos propriis viris, ut dominis: nam et ante dixerat subjecti invicem estote in timore Christi; et paulò post: servi obedite dominis carnalibus cum timore ac tremore, sicut Christo. Suadeam itaque conjugi ut parcatur, quoad fieri potest, praesertim in rebus quae aeque commode per famulum sive ancillam aliquam fidelem expediri possunt. Cohabitate ipsis (inquit Apostolus) secundum scientiam, quasi insirmiori vasculo impertientes honorem, tanquam cohaeredibus gratiae vitae, ut oratioues vestrae nou imemoriatur.

Houwelijcx
Vijfde deel:
Moeder, zijnde 't derde deel van 't christelyck huys-wijf.

Genes. 1. *vers.* 27. 28. God schiep den mensche hem tot een beelt, tot een beelt Gods schiep Hy hem: ende Hy schiepse een man en een wijf. Ende God segendese ende sprack tot hen: Sijt vruchtbaer ende vermeerdert u, ende vervult de Aerde.
1 *Corinth.* 7. 3. De man sal den wijve de schuldige goetwilligheyt betalen: insgelijcx oock het wijf den manne. Het wijf en is haers eygen lichaems niet machtigh, maer de man: insgelijcx oock de man en is sijns eygen lichaems niet machtigh, maer het wijf.
Augustinus lib. de bono conjug. cap. 6. Quicquid inter se conjngati immodestum, inverecundum, sordidumve gerunt, vitium est hominum, non culpa nuptiarum. Jam in ipsa quoque immoderatiore exaetione debiti carnalis, quam iis non secundum imperium praecipit, sed secundum veniam permittit Apostolus, ut etiam praeter causam pvocreandi sibi misceantur: etsi eos pravi mores ad talem concubitum impellunt, nuptiae tamen ab adulterio seu fornicatione defendunt. Neque enim illud propter nuptias admittitur, sed propter nuptias ignoscitur. Debent ergo sibi conjugati non solùm ipsius sexus sui commiscendi fidem liberorum procreandorum causa, quae prima est humani generis in ista mortalitate societas: verum etiam infirmitatis invicem excipiendae, ad illicitos concubitus evitandos, mutuam quodammodo servitutem.
Ibidem Cap. 15. Sient sapiens et justus, qui jam concupiscit dissolvi et esse cum Christo, et hoe magis optimo delectatur, tamen jam non hie vivendi, sed consulendi officio sumit alimentum, ut maneat in carne, quod necessarium est propter alios: Sic misccri soeminis jure nuptiarum, officiosum fuit sanctis viris, non libidinosum. Quod enim est cibus ad salutem hominis, hoc est concubitus ad saluteni generis.
Plato ex nuptiis hanc consolationem oriri dicebat, quod Naturae perpetuitas inde promoveatur, et quod filios relinquendo semper Deo ministros pro nobis relinquimus, vitam ceu lampadem alijs post alios tradentes. lib. 6. de Leg.
JUVENALIS: Ut tristis sine sole dies, sine sidere nox est, Sic sine prole domus, sic est sine compare lectus.

Nootwendigh bericht voor den leser, al, eer te komen tot het derde deel deses wercx, genaemt Moeder.

Wat ick bidden magh, gunstige leser, staet wat stille; 't is noodigh datje uwe vuyle schoenen hier wat uytdoet, immers de voeten een weynigh kuyst, al eer in te gaen tot onse beste ende binnenste kamer: ghy sijt hier in het rijck der vrouwen, daer wel somwijlen iet sulcx plagh te geschieden. Dit jegenwoordigh werck (door Gods genade) met spoet en voorspoet tot hier toe gebracht wesende, ende ick mijn gedachten tot vorderinge van het selve noch evenstaêgh aengedreven voelende, hadde alreeds de penne in de hant, om voort te varen tot sulcx, als ick oordeelde nu te moeten volgen, 't welck was de by-een-komste van man ende vrouwe. Maer siet, even in dese gestalte werd ick gewaer, 'k en weet niet wat voor een huyveringe, die my de vingers scheen te verkleumen, ende tot het aenstaende werck traegh ende onbequaem te maken; waer van alsoo ick d'oorsake ondersochte, soo docht my sulcx ontstaen te wesen uyt dese bedenckinge: My quam in den sin, dat alle schriften niet van alle menschen met een ende het selve ooghmerck en worden gelesen, ende dien-volgende dat de verhandelinge van dit gedeelte ontwijffelijck sal hebben uyt te staen alderley, niet alleenlijck verschillende, maer oock strijdige oordeelen. Eenige sullen seggen, dat wy het gebruyck des huwelijcx al te naeuw inbinden, en aen de gehouwde lieden de mate vee te na leggen, selfs buyten ofte besijden Godes woort. Andere, die gewoon sijn tot ydelheyt meer als tot stichtinge te lesen, sullen misschien het slange-vleys alleen uyt desen Driakel trecken, ende liever een goede reden ten quade verdraeyen, als een twijffelachtigh woort ten goede duyden; het welcke de verbloemde maniere van spreken, in de poësie gebruyckelijck, by soodanige kittelachtige geesten boven al seer onderhevigh is. Dese ende andere mijne invallen hadden my in groote twijffelmoedigheyt gestelt, of ick het volgende stuck niet met stilswijgen diende voorby te gaen; 't en heeft oock menighmael (selfs na dat het geheele werck voltrocken was) als niet verschilt, of ick en hadde 't selve als-noch t'huys gehouden, ende in een eeuwige gevangenisse opgesloten. Maer als ick daer tegen begon te overwegen, dat ick uyt een goet gemoet, ende met anders geen voornemen als om met vermaeckelickheyt te stichten, hadde aengevangen onse lantslieden te vertoonen de ware gestalte beyde van een recht-schapen Wijf ende Moeder; soo en konde ick my selven niet laten voorstaen, oock de vrienden (welcker oordeel en raet ick hier in gebruyckte) niet inbeelden, dat ick den verstandigen leser in eeniger maten soude voldoen, indien ick het eygen hooft-stuck, dat beyde wijf ende moeder maeckt, tusschen de tanden hielt. Sonder dat wy geseyt konnen worden in eenigen deele te deun te wesen ten aensien van de bywooninge van gehouwde lieden; want ter plaetsen daer wy van sulcx gewagen, in gevallen die in Gods woort niet en worden bevonden, sal de billijcke leser gelieven te weten, dat wy niemant met de selve in sijn gemoet en verstaen te binden; maer dat ons ooghmerck alleen is geweest uyt de leere der gener, die sich de saken der Nature grondelijck verstaen, de echte lieden jonstelijck aen te dienen wat in dese gelegentheyt, ofte aen de vrucht ofte aen de ouders ofte aen die beyde te samen, ten goede soude mogen strecken; alles met dien verstande, dat aen yder tot sijn eygen oordeel wort gelaten wat daer in te gevoelen ofte te doen;

wetende dat de drancken der Medecijnen by sommige worden gebruyckt, by andere worden uyt-gegoten; elck daer in doende naer dat hy meynt best te wesen, ende sich getroostende van de uytkomste. Wat belanght de tweede misduydinge onses voornemens, mede hier boven aengeroert; daer over worden wy genootsaeckt de redenen, die ons tot het verhandelen van de voorschreve gelegentheyt hebben bewogen, in oprechtigheyt, tot onderrechtinge van den leser, wat naerder te openen.

Ick ben gewaer geworden, dat bynaest alle soorten van menschen, die haren even-naesten wel willen, als daer sijn Theologanten, Staets-lieden, Medecijnen, Natuur-ondersoeckers, mitsgaders Leeraers der goede seden, genoeghsaem uyt eenen monde sijn klagende, soo wel van de ongeregeltheden, die in het werck des huwelicx overal worden begaen, als van de menighte der onheylen die uyt de selve, als een nootwendigh gevolgh, door al de werelt zijn onstaende. Ick wil den vlijtigen leser niet wijtloopige omme-redenen hier geensins ophouden, maer achte niet-te-min dienstigh, tot desselfs berichtinge en mijn eygen ontlastinge, eenige der voorschreve getuygenissen hier kortelijck aen te trecken.

De Godsgeleerde seggen opentlijck, dat genoeghsaem alle gebreken der kinderen worden veroorsaeckt door de eygen schult haerder ouderen, ende dat eerst door de ongeregeltheyt in de huwelicksche byeenkomste, ende daer na door het quaet beleyt, soo in het dragen als in het opvoeden van de selve[1)].

De lieden van State roepen overluyt, dat uyt de selve geheele landen en steden worden vervult met enckel schuym van menschen, in plaetse van deughtsame borgerye[2)].

De Medecijnen betuygen krachtelijck, niet alleenlijck dat'er menighte van sieckten, qualen, ende alderhande rampen, beyde over ouders ende kinderen, uyt de voorschreve misslagen sijn herkomende; maer selfs dat'er veelderley grouwelen van misdrachten, maen-kinders, ende ick en weet niet wat voor wanschepsels ende monsters hier en daer worden veroorsaeckt[3)].

De gene die de wonderen der Nature vlijtelijck nasporen, ende wel diepst in dusdanige saecken behooren te sien, stellen als vast ende ongetwijffelt, dat de ongeregeltheyt ofte ongestalte der ouders, ten tijde van hare huwelicksche

1) Non sunt ferè impij liberi, nisi culpa parentum; et quidem trifariam hic peccatur: in Concipiendo, in Gestando, in Educando. Est occulta quaedam contagio vitiorum animi in corpora, et russus corporum in animum. Sic ex morbo senioque corporis nascitur iracundia, ex nimio amore compertum est suboriri tabem corporis; quas affectiones mutuas si videmus in corporibus jam factis ac valentibus, quid censendum cst in liquidis illis rudimentis, undc natura fabricat hominem. Erasmus in Tract. de Christ. matr. in fin. Vidend. Hieronym. in Comment. ad Ezcchiel. cap. 18. et ultrà auctores qui de Casibus couscientiac scripserunt.

2) Pac[...]ta ac tranquilla mente uxore est uteudum: nam cum pravi sunt corporis habitus vitiosa semina ex iis prodire solent: idque praeter alios Ocellus Lucanus antiquissimus Pythagoricae philosophiae sectator, scriptum reliquit, tractatu de univers. Natnr. cap. 4. ejusque moniti verc philosophici defectus tantorum malorum in republica causa et effectrix est, ut id nequeam fando exprimere. Besold. lib. 1. Polit. cap. 10. Animum quippe ejus, qui generatur, ex animo generantis multum accipere ad posterosque derivare, certum est. Johan. Fab. in Rubric. Institut. de nupt. Tiraquellus ad L. 15. Connubialem num. 146. videnbus et Plato lib. 3. de legib. in fin.

3) Non solum aliquoties parentum vitio sit, ut caeci, mutili, aut alioqui morbidi foetus edantur, verùm etiam bruti stupidique, et ad insignia mala proclives, imò et contingit Dei permissu ob libidiuem nimiam, indecentem congressum, pravam imaginationem, pravum victum, et similia, prodigiosos partus, imò monstra et ostenta generari. Johan. Remmelin in Cataptro Microcosim. Levin. Lemm lib. 1. de occult. natur. miracul. cap. 8. Galen. in lib. cui titulus, temperatnram corporis animi motus sequi. Hippocr. lib. de Superfoetat. Joubert. des Erreurs populair. lib. 2. cap. 7. Roderic. à Castro lib. 3. de natura mulier. cap. 4. in fin.

by-een-komste, gewisselick wort over-gestort opte kinderen beyde in geest ende lichaem[4].

De Tucht-meesters, eyndelijck, ende Leeraers der seden leggen voor een gront-stuck, dat de kinders voor hare geboorte door ontucht haerder ouderen besmet wesende, gansch beswaerlijck naderhant door opvoedinghe te rechte konnen worden gebracht[5]. En hierom soo isset oock gebeurt dat Plutarchus, die van de opvoedinghe der kinderen een boeck heeft geschreven, niet van de wiege alleen, maer van noch verder-gehaelde begintselen, te weten van de versamelinge der ouders, den aenvangh van sijn werck heeft genomen, als oordeelende dat selfs een goede opvoedinghe in vele deelen te kort moet komen, indien de nature (dat is de eygenschap die iemant met hem ter werelt inbrenght)[6] in ofte voor de geboorte alreede is bedorven[7].

By allen welcken dan noch koomt, dat Godes woort selfs niet en heeft nagelaten even dit deel der seden op verscheyde plaetsen, soo in den ouden als nieuwen Testamente, de menschen in te scherpen; somwijlen de echte lieden tot de schuldige goetwilligheyt aenmanende, somwylen van onreynigheden en ontucht in den selven deele ernstelijcken afmanende, gebruyckende in dese ende diergelijcke gelegentheden een opender ende natuurlijcker maniere van spreken, als wel in dese onse oefeninge is gedaen; gelijck uyt menighvuldighe Schrifteur-plaetsen lichtelijcken is af te nemen[8]; ende dat oock selfs ten aensien van andere swaerder sonden ende grouwelen daer van wy niet voor en hebben te handelen[9], by welcke gelegentheyt wy sien, dat by de Theologanten in beden eken is gekomen, of soodanige sonden openbaerlijck voor den volcke op den predickstoel behooren bestraft te worden, dan of het beter is deselve, en de Schriftuer-plaetsen van deselve gewagende, ongeroert te laten, om de eenvoudige geen aenstoot te geven; waer op is gevolght, nademael soodanige Schriftuer-plaetsen wisselijck mede in Gods woort zijn, tot vermaninghe ende stichtinghe na-gelaten, dat nergens in de Heylige Schrift onderscheyt en

4) Si naturalium rerum curiosis credimus, dnm foetus fingitur in osficina naturae, dum augescit ac formatur, omnem materni corporis ac mentis asfectionem, velut una materia, trahit ad sese, nou aliter, quàm tenera plantula terrae, in qua crescit, naturam in se transfert. Erasae. in d. tractat. de Christ. matr. Petr. Crimitus de honest. disciplin. lib. 21. cap. 9.
5) Quant une sois mal assis a esté Le sondement de la nativité, Force est qua ceux qui de tels parens sortent D'autruy peché la penitence portent. Eurip. Hercul. Plurent. ex vers. Amiott. Plutarch. problem. Symphon. Decad. 2. cap. 6.
6) Naturam euim à nascendo dictam esse tradit Thom. 1. part. quaest. 29. art. 1.
7) Vid. Plutarch. de Educat. liber. in priucip.
8) Levit. 18. 19. Hiob. 10. 10. Luc. 1. 31. 34. 1 Corint. 7. 3. 4.
9) Levit. 18. 22. 23. Ezech. 16. 15. 25. Proverb. 7. vers. Genes. 38. vers. 4. Rom. 1. 26.

wort gemaeckt tusschen schriftuer-plaetsen die gelesen ende gepredickt, ofte niet gelesen ende gepredickt moeten worden; dat'et in het tegendeel van dien bevolen wort het volck sijne sonden te verkondigen, ofte dat anders sulcx geëyst sal worden van de handen der gener, die 't selve van Gods wegen schuldigh sijn te doen, ende dat van soodanige sonden klaerlijck in Godes woort wort gesproken, dat daerom soodanige Schristuer-plaetsen met stilswijgen niet moeten worden overgegaen, maer den volcke gepredickt[1)], het welcke wy oordeelen verstaen te moeten worden, wanneer soodanige sonden onder den volcke ommegaen ende by vele bekent zijn. Waer by gevoeght, dat by de verstandighe sonderlinge acht wort genomen opte maniere, hoe ende op wat wyse van diergelijcke ofte andere sonden wort gesproken ofte geschreven; want indien sulcx gedaen wort om deselve te bestraffen, ofte om de menschen daer van afkeerigh te maken, ende geensins om iemant ergelijck daer toe aen te ritsen, soo is sulcx altijt, als nut en dienstigh by de Outvaders geoordeelt geweest, die selfs niet alleen van voortreffenijcke deugden, maer oock van de vuylste sonden in het breede hebben geschreven[2)]. Behalven dat ons in dese eygen materie geen treffelijcke voorgangers ontbreken, dewijle veel van de beste schrijvers van onse gronden ende maniere van seggen geensins en verschillen, behoudens alleenlijck dat eenige der selver van vrouwen ende tot vrouwen spreken, in talen die de vrouwen veeltijts niet en verstaen[3)].

Al het welcke alsoo zijnde, soo en hebben wy niet dienstigh konnen achten het vorenverhaelde gedeelte deses wercx geheel in de penne te laten; maer hebben nut geoordeelt 't selve aen onse lantslieden, als in de schemeringe der eerbaerheyt, in eeniger mate te laten sien. Wat de sake aengaet, die en kan niet anders geoordeelt worden als eerlick, selfs volgens het getuygenisse des Apostels[4)]; ende de woorden belangende, de selve en hebben wy niet sachter konnen uyt-vinden. Wy weten evenwel, dat wy niet alle menschen sullen konnen genoegh doen; de sake heeft dat in.

Theophrastus, een destigh man, wel eer van de saken des huwelijcx treffelijck hebbende geschreven, kreegh dadelijck opten hals alderley slagh van lichte-koyen, die het werck beschimpten, onder dewelcke eene, Leontium genaemt, een by-sit van eenen Metrodorus, soo vermeten stout is gevonden, datse selfs de penne in de hant dorst nemen, om tegen den man te schrijven[5)]. Hieronymus, een boeck hebbende uyt-egeven over den maeghdelijcken staet, ende daer in berispende

1) Quaesitum est, an propter simplices ac innocentes expediret praedicatoribus sub silentio transire de vitiis turpibus et magnis disserendo. Et responsum fuit, quod omnino sub silentio pertransire non expediret etiam propter quoscunque innocentes, multiplici ratione. Scriptura dicit: si non annuntiaveris iniquo iniquitatem ejus, sanguiuem ejus de manu tua requiram; et iterum ne cessa, annuntia populo meo scelera eorum, etc. ratione etiam concludebatur, nam Apost. Paulus expressissime loquitur ad Rom. 1. de hujusmodi vitiis, et sicut cuncta alia ejus scripta necessariò praedicantur, ita et ista materia; cum non data sit distinctio, quare una magis debeat esse praedicabilis, quam alia. Vid. Tractat. de Turci. Fratrum Ord. pracdicat.

2) De vitijs dissertio seu disputatio duplex est. Una qua ad vitia homines allicimus suasionibus, exhortationibus, ac lenociniis, ut qui amare docent, nostra aetate, pro dolor! etiam potare; qiu amatoria ludunt, ut juvenum mentem veluti inebrient, quales sunt impudici Poëtae; ea dissertio vitiosa est ac detestanda, maxime homini Christiano. Altera dissertio est de vitiis, ut ea detestemur ac execremur, imò quoties de ijs fit mentio, ut ab ijs dehortemur. Haec dissertio neutiquam reprehendenda est, multi enim sancti viri ac Doctores, quemadmodum de virtutibus scripsernnt, ita e regione de vitiis copiose disseruerunt. Henric. Lorilus Glarean. Praefat. in Sueton.

3) Erasm. in tractatu de Christian. matrim. in sin. Ludovic. Vives de Christian. foem. cap. quomodo se privatim cum marito habere debeat, et alibi Tiraquel. in legib. Connub. 1. XI.

4) Hebr. 13. 4.

5) Theophrastus, quum de conjugio gravissimè multa scripsisset, meretrices in sese concitavit, et Leontium quidem Metrodori concubina in ipsum scripsit. Vives in praefat. Christ. Foem.

verscheyde vuyligheden, tot waerschouwinge ende onderrichtinge der maeghden, wert van vele, die sich hier door op haer seer geraeckt vonden, heftelijck tegen gesproken, ende onder, ick en weet niet wat, schijn dapper over den hekel gehaelt[6)]. Dat ons iet sulcx niet mede en sal bejegenen, en derven wy naeu hopen. Nu, soo het ons gebeurt, wy willen 't dragen, wetende dat de gene, die iemant te rechte soeckt te helpen, sich nieten moet stooten aen het onverstant der gener, die hy geerne gebetert sage; op dat het getal der goede eer grooter worde door sijne verdraeghsaemheyt, als dat hy selfs, komende te vallen in gelijckheyt van gebreken, soude vermeerderen het getal der gener, die de tucht haten[7)]. Niemant en misduyde ondertusschen ons voornemen, wy en schrijven noch tot oneerlijckheyt, noch tot geckernye, maer tot stichtinge; en dat heuselijck, immers soo verre onse swacke penne in de Nederlantsche tale heeft konnen toe-reycken. En wy derven daerom wel seggen, met een Godsalig man van onse eeuwe, in gelijcke gelegentheyt sprekende: Weest niet dertel, en dit en sal u niet ergeren[8)]. Ingeschoncken wijn maeckt wel dronckaerts gaende, maer sobere ende nuchtere lieden en hebbender geen wesen van. Vrye woorden van natuurlijcke saken mogen misschien by een kittelachtigh breyn verdraeyt worden naer sijne genegentheden; maer een vroom en eerbaer herte en heeft'er geen miskomen van[9)].

't Is wel soo, dat onbescheydelijck iet te seggen dwalinge kan veroorsaken; maer 't is niet min de waerheyt, dat onwijs stille-swijgen de menschen laet opten dool-wegh daerse zijn[10)]. 't Is daerom beter (mijns oordeels) voor eenmael wat beschaemdelijck te schrijven, als evenstaêgh veel schandelickheden te laten geschieden[11)].

Ick mochte niet-te-min wel lijden dat de gene, die dese geheymenisse noch niet aen en gaet, dit deel voor als noch

6) Ante annos circiter triginta de virginitate edidi librum, in quo necesse mihi fuit ire contra vitia, et propter instructionem virginis, quam monebam, Diaboli insidias patefacere, qui sermo offendit plurimos, dum unusquisque, in se intelligens quod dicebatur, non quasi mouitorem libenter audivit, sed quasi criminatorem sui operis aversatus est. Hieronym. ad Demetri.

7) Paratus debet esse homo pius et justus patienter eorum malitiam sustincre, quos fieri bonos quaerit, ut numerus potius crescat bonorum, quàm ut pari malitia se quoque addat numero malorum. August. Epist. 5.

8) Mr. Smit in praeparat. Matrim. in princip.

9) Ut vina opposita vinosum movent, invinium non movent: sic quaedam nupta verba liberius dicta animum jam ante improbum fortasse incitent, casto ac castigato non adhaerent. Lipsius.

10) Sicut incauta locutio in errorem protrahit, ita indiscretum silentium in errore relinquit. Gregor. in Moralib.

11) Praestat verecundia parumper, quam causa periclitari. Hieronym.

ongelesen liet, immers niet te naeukeurigh en wilde sijn in 't gene hem niet aen en gaet; gelijck wy weten niet sonder exempel te sijn, dat alle boecken niet tot aller tijt, en voor alle menschen, open en staen om van de selve gelesen te worden. En, dien onvermindert, soo meyne ick dat een yeder Christen-mensche den ingangh ende uytgangh sijns levens behoort te verstaen, ende met eene dickmaels, tot sijner vernederinge, te overleggen. Maer, ick bidde u, Christelijcke leser, hoe kan doch iemant, die deser saecken gansch onbewust is, sulcx doen met eenigh bescheyt? hoe kan hy, met den heyligen David, sijn herte tot God opheffen, en seggen: Ick dancke u daer voor, dat ick wonderbaerlijck gemaeckt ben? hoe kan hy, met den goeden Hiob, eygentlijck gevoelen ende recht spreecken van sijn eygen begintsel, gelijck wy sien, dat de heylige man uyt het geheym der natuere sulcx betracht? Spreeckt de engel Gabriël niet soo tot de Maget Maria, selfs in het bootschappen van de geboorte des genes die de werelt soude reynigen? toont haer de weerdighste Maget by haer antwoorde onwetende van de saecken der natuere? versoecktse niet, met een heylige vrymoedigheyt, naerder onderrichtinge van dat groot ende goddelijck geheym? en dit van een Engel? selfs doen ter tijt geen vijsthien jaren out wesende, gelijck sommige getuygen?[1] Ick en kan oock geensins begrijpen, waerom het gewagh van huwelicksche saken, ende de voortteelinge des menschelijcken geslachts, by de menschen soo aenstootelijck is geworden, anders als om der ontucht ende dertelheyts wille, die daer in veeltijts wert gebruyckt; en vermits elck een van ons daer van schier anders niet en spreeckt als in ydelheyt ende tot geckernye, ende niet in sedigheyt ende met rechte eerbiedinge, gelijck in soo een wonderstuck ende goddelijcken geheym behoorde te geschieden. Ick oordeele daerom, dat niet het spreken van soodanige saken, maer alleen het misbruyck van spreken uyt de monden der Christenen behoort te worden geweert. Ende op dien gront, ende om redenen voren verhaelt, hebbe ick het volgende deel mede gestelt onder de plichten van een Christelick Huyswijf, daer in ick alle vlijt hebbe aengewent, om overal soodanigen maniere van seggen te gebruycken, die in de woorden geen ergernisse, ende in der daet stichtinge souden mogen geven; ende daer op besluyte ick, ende segge metten Wijse-man: Sijt ghy wijs, soo sijt ghy u wijs; sijt ghy een spotter, soo sult ghy 't alleen dragen[2].

1) Nicephorus Histor. Eccles. lib. 2. cap. 5. ex quodam Euodio, Episcopo Antiocheno memoriae prodidit: Mariam, cum pareret, fuisse tantum annorum quindecim.
2) Proverb. 9. 12.

Derde deel van 't christelijck huys-wijf, vertoont in de gestalte van moeder, vergeleken metten herfst.

De wijngaert dient gestut, de druyf begint te swellen,
De boomen staen bevrucht, de jonge tacken hellen;
Koom, plant nu groene jeught; int, jonge lieden, int!
Daer naeckt een rijpen tijt, wanneer men vruchten vint.

't Is langh genoegh verkeert ontrent de siecke menschen,
Wij komen tot de saeck, die echte lieden wenschen,
Wy komen tot den bouw, en tot het edel saet,
Waer op van eersten aen de gansche werelt staet.
Siet hier een soeten loon van uwe rappe jaren,
Siet hier een swanger lijf, genegen om te baren,
Siet hier een lieve vrucht, die na de moeder dorst;
Nu koomt, ô voester, koomt, en geeft het kint de borst.

Bereyt u, snelle pen! De loop van onse reden
Gaet even mette vrou tot in de kamer treden;
Sta buyten, jongh-gesel, indien ghy dertel sijt;
Sta buyten, teere maeght, tot op een ander tijt;

Brengt hier geen ydel oor, geen ongewiede sinnen,
Geen rancken van de jeught; hier woont een heiligh minnen,
Een onbevleckte lust[1]. De trouw is sonder smet,
Oock in haer eygen werck, oock in het echte bedt[2].
O Vader van het licht, o Schepper van der sonnen,
Beginsel sonder eynd, dat noyt en heeft begonnen,
Die met een heyligh vyer vernieut het doffe breyn,
En maeckt het ydel hert van alle tochten reyn;
Koom, leer ons in de tucht tot echte lieden spreken,
En laet geen losse drift uyt onsen monde breken,
En laet geen dertel wicht hier vinden sijn bejagh,
Of iet dat eenigh mensch tot hinder strecken magh:
Mijn inckt sy sonder gal, en onse kamer-reden
Besprenght met heyligh sout, ten goede van de seden,
Op dat ick leggen moght de gronden van de trouw,
De gronden van het huys, en van den echten bouw.
Men heeft van outs gepooght de vrouwen aen te praten,
Dat flux een echte wijf haer schaemte dient te laten,
Soo haest sy maer de borst des avonts open doet;
Maer datse met het kleet die weder nemen moet.
Voor reden wort geseyt en metter daet gepresen,
Dat vrouwen opten dagh wel eerbaer moeten wesen;
Maer als de swarte nacht bedeckt de gansche kust,
Dat dan het echte wijf magh sijgen in de lust,
Magh, uyt een volle drift, met haer geselschap mallen,
En met een lossen toon in minne-stuypen vallen,
Magh springen uyt den bant, en plegen metter daet
Al wat een lichtekoy by wijlen onderstaet.
Maer hoe, sal onse vrou Ulyssis wijf gelijcken,
En als het duyster wort van hare plichten wijcken?
Sal oyt een reyne siel gaen breken in der nacht
Al wat'er opten dagh ten goede was gebracht?
O neen, vriendinne, neen; 't en is u niet te raden,
Het sal u in den geest en aen de seden schaden;
Siet, als een jonge vrou haer kleet heeft uyt gedaen,
Soo moetse metter daet de schaemte trecken aen[3];
Sy moet, oock als de son gaet in het water sincken,
Met des te meerder glans in reyne seden blincken,
Sy moet, al is het licht schoon uytte weegh gebracht,
Haer stralen laten sien oock in de midder-nacht[4];
Sy moet in ware tucht met haren man verkeeren,

1) Mr. Smit seyde seer wel op gelijcke gelegentheyt: Be not thou vaine, and these words will not (be offensive.) in his Prepurative to Mariage.

2) Decus est conjugale castitas procreandi, et reddendi carnalis debiti fides; hoe est opus nuptiarum, hoc ab onmi crimine deseadit Apostolus. August. contra Jovinianum.
Hinc Paphnutius congressum cum legitimâ uxore castitatem esse asseruit. Socrat. Hist. Eccles. lib. 1. cap. 11. Paulus seyt niet alleenlijck: het houwelijck is heyligh, maer oock: het bedde is eerlijck. Hebr. 13. 4.

3) La femme, lors que son corps ne se voit point, doit plus faire paroistre sa pudicité, sou honesteté, et son amour envers son mary. Plutarch. au Precept. de mariag. nom. 41.

4) Ut omnia vestra honeste fiant in redditione conjugalis debiti, sic infirmitatem carnis usus excipiat conjngalis, ut non caro libidini serviat, sed animi virtus, adjuta divinitus, carnalis concupiscentiae frena restringat. Negotium namque suscipiendae prolis ita debet peragi, ut subserviente verecundiâ, dum se ad opus foecunditatis animus fidelis inclinat, modestiam simul naturalis honestatis, Deo adjuvante, custodiat. Pulgent. Hare lanteerne, seyt Salomon, en blust des nachts niet uyt. Proverb. 30. 18.

Hoe duyster dat het sy. De nacht is oock des Heeren[5],
De nacht is enckel dagh voor Godes hel gesicht;
Ghy, viert dan alle tijt een reyne vrouwe-plicht.
Het bed, dat kennis heeft van uwe soetste reden,
Moet boven alle dingh vernemen uw gebeden,
Moet hooren menighmael een tuchtigh huys-vermaen,
Dat oock op dese plaets by wijlen dient gedaen[6].
God wort (en wel te recht) met bidden aengesproken,
Eer dat'er eenigh broot aen tafel wort gebroken;
Het bedde, daer voor al op dient te sijn gelet,
Eyst, nevens uwen disch, een vyerigh huys-gebet.
Daer wort de gront geleyt van landen en van steden,
Daer is het grootste werck, dat oyt de menschen deden,
Daer is een diep geheym, dat niemant af en meet,
En daer de meester selfs geen reden af en weet[7].
Daer schijnt de mensch een God, hy doet een schepsel leven,
Dat is van hooger hant den echten staet gegeven;
't Is doot wat kunste baert, 't is maer een ydel beelt,
Maer 't is het leven selfs wat echte minne teelt.
O wat een wonder dingh! de Schepper aller saken
Heeft oock het schepsel selfs een schepper willen maken,
En dat van eersten aen in God alleen bestont,
Is, by den Hemel selfs, het echte paer gejont.
Is dan aen dese teelt soo wonder veel gelegen:
Soo roept dan om behulp, om Godes eygen segen;
En sooje met den geest naer lieve kinders sucht,
Gaet, eert, voor alle werck, den gever van de vrucht.
Hier dient geen leelijck beelt met onbeschofte leden,
Daer op de jonge bruyt en vele vrouwen reden,
Hier dient geen vuyl gespuys, in ouden tijt bekent,
Voor Goden van de vrucht de menschen ingeprent[8]:
Hier dient alleen bedacht een reyn, een heyligh wesen,
Uyt wiens almachtigh woort de weerelt is geresen,
De weerelt heden noch op vaste gronden staet,
Door middel van het bed en van het echte saet.

5) Dijn is den dagh, oock is de nacht Dijne. Psalm 74. 16. Vidit illud vel Hesiodus, et etiam noctes Deorum immortalinm esse, praeclare dixit.
6) Idem lectulus conscius sit precum viro cum uxore communium, qui conscins est permissae castaeque voluptatis. Erasm. de Christ. matr.
7) Ut ignoras, quae sit via ossium in utero gravidae, ita ignoras opus ipsins Dei, qua viâ faciat haec omuia. Eccles. 11. 5. Est hoe merum opus manunm Dei; non enim nuptiae dant liberos, sed qui nuptiis praest, Deus; ut ex Theodoreto Lutherus. Vid. hac de re stupentem et in Dei landes erumpentem ipsum Galenum, lib. 17. de usu Partium; curuprimis verò stupendum illud conceptionis ac formationis in utero miraculum accurate expendit Jobus propheta: sicut lac me fudisti, et sicut caseum coagulasti me, pelle et carne vestivisti me, ossibus et nervis cooperuisti me etc. cap. 10. vers. 10. 11. 12.
Recte igitur conceptiouem nou effectum maritalis congressus quis dixerit, sed cousequens.
8) Dii plurimi (pudor!) ipsins coitus apud Ethuicos praesides Subigns, Prema, Janus, Liber. et rationes enjusque vid. apud Meurs. Syntag. de Puerperio. Quin et nova nupta, nt sterile haberet conjugium, in Priapi fascino sedere solebat. Hinc Augustin. de Civit. Dei lib. 6. cap. 9. Sed quid hoe, inquit, dicam, cum ibi sit Priapus nimis masculus, super cujus immanissimum et turpissimum fascinum sedere nova nupta jubebatur, more honestissimo et religiosissimo matrouarum? et Arnob. lib. 4. Etiamne Mutinus, cujus in manibus pudendis matronas inequitare auspicabile ducitis et optatis?

Hier dient geen vuyl gepeys de sinnen aen te raecken,
Hier dient geen ydel oogh de tochten op te maecken[1];
Hier dient een stille siel, een reyn en vroom gemoet,
Dat naer de rechte maet sijn echte plichten doet.
Wel aen, ghy deftigh man, wilt hier ten eersten myden
Met ongetoomde sucht op dese baen te ryden;
Ghy, die sijt in het huys een vorst, een opper-heer,
Vergeet uw reyne plicht in desen nimmermeer;
Leert aen de domme jeught een heus en matigh paren,
En weest, oock in de loop van uwe groene jaren,
In woorden niet te los, in daden niet te veyl,
By dage niet te mal, by nachte niet te geyl[2],
Een recht vernieude siel moet beter dingen weten,
Moet anders slapen gaen, moet anders leeren eten,
Moet anders besigh sijn ontrent het echte bedt,
Als een die maer het vlees sich tot een eynde set.
Hoort, vrienden, hoort een woort: wie maer en soekt te spelen,
En koomt misschien een kint in desen brant te telen,
Die is, naer rechten selfs, de rechte vader niet,
Om dat hy opte lust, niet op de vrucht en siet[3].
Den echt en haer gevolgh is aen den mensch gegeven,
Of om een ander mensch te brengen in het leven,
Of om onkuysche drift te mijden door de trou,
Of om de soete schult te quijten aen de vrou[4].
Siet, hier, ô wettigh man! hier sijn de rechte palen
Daer over uwe jeught geen recht en heeft te dwalen;
Doet vlijt om by de vrouw te woonen sonder schult,
De lust wordt by gevolgh, niet als een wit, gedult.
Men vint oock Heydens selfs, die klaer en open schryven,
Dat ja, een echte paer kan overspel bedrijven;
Want als de kriele lust gaet boven haer behoef,
De man (hoewel getrout) die wort gelijck een boef.
Wie lieve kinders soeckt, en dientfe niet te winnen
Door ongeregelt spel, door geyl en dertel minnen;
Men prijst in menigh dingh de gulde middel-maet,
Maer verre boven al ontrent het echte saet.
De krachten van de jeught, het beste van de sinnen
Verstompen in den mensch door ongeregelt minnen,
Ja, wat te besigh is ten dienste van het vleys
Is kort in sijnen tijt, en veerdigh op de reys[5].
Men schrijft de musschen toe niet langh te konnen leven,
Om datse sonder maet haer om te paren geven;

1) Non tantùm adulterium esse vitandum Deus praecepit, sed etiam cogitationem, ne quis afpiciat alienam, et animo concupiscat; Lactant. lib. 6. cap. 28. circa fin.
2) Il faut toucher sa femme severement et chastement, afin qu'en la chatouillant trop pres, cela ne la fice sortir hors des gouds de la raisou. Moutagn. Ille ipse tactus corporum, qui vitari non potest, debet esse castissimus Erasm.
3) Quomodo conaris auferre de nuptiis unde fiunt nuptiae? quo oblato, mariti erunt turpiter amatores, meretrice uxores, thalami sornices, soceri lenones. August. lib. 15. contra Faustin. Si plus quàm donum mens respicienda dataris, Non debes vitara Sextiliane patri. Ouwen. In voluptatem solùm vel principaliter intendere, bes[...] est Serm. Sylvest.
4) Licitus est matrimonii actus uri tria: Primò. ad p[...]olem procreandam; cùm ad hoe sit institutum conjugium. Secundò ad debitum conjugale solvendum, quia opus est justitiae suum alteri tribuere. Tertiò ad vitandam fornicationem, quia est [opus choritatis] tollere periculum peccandi in altem. quod in se ipso locum habere statuitur.
5) Nimius coitus est destructio corporis, et abbreviatio vitae. A[rist]ot. Vide Nicol. Pasquier liv. 7 de ses lettres, lett. 2.

De muyl in tegendeel wort uytermaten out,
Om dat hy dese kracht in hem besloten houdt[6].
't Is over langh gemerckt, het kan de boomen schaden,
Wanneerse dickmael staen met vruchten overladen:
Al wat'er in het velt sijn saet te milde schiet,
En duert als geenen tijt, maer gaet in haest te niet[7]:
Maer boven alle kruyt, en boven alle dieren,
Het sy die langhs het wout, of om den hemel swieren,
Soo lijt de swacke mensch voor al het meeste quaet,
Wanneer hy dertel is, en uytten regel gaet[8].
Wat sijn uyt dit bejagh, wat sijn'er ongemacken,
Die herte, lever, breyn, die al de leden swacken!
Gicht, kortheyt op de borst, hoest, teringh, flerecijn,
En dan - maer 't is te vuyl, om hier genaemt te sijn.
Ey, siet eens, soete jeught! hoe gaen de menschen quelen,
Die geyl en ritsigh sijn, en al te dertel spelen:
Haer oogh is sonder glans, haer geesten sonder vier,
Haer beenen sonder kuyt, haer kuyten sonder spier:
Heeft iemant oyt een salm met netten opgetogen,
Die van den gladden ael was binnen uytgesogen?
Die kent soodanigh volck, om dat'et hengsten sijn
Van binnen uytgemerght, van buyten enckel schijn.
Het saet is dierbaer nat; laet vry een ader steken,
Oock veel gelaten bloets en sal u geensins breken
Of soo veel hinders doen, als hier een drop alleen;
Want vocht dat menschen teelt, is hondert tegen een.
Het fijnste leven-sap, het beste van de leden,
Wort in een korte stont door lusten afgereden;
Al wat'er overblijft en is maer enckel draf,
En siet, dan koomt de doot, en snijt het leven af!
Is niet de wijste Vorst, met een-en-vijftigh jaren
In haesten weghgeruckt en in het graf gevaren,
Alleen maer out geseyt, soo menigh man gelooft,
Om dat hy door de lust van krachten was berooft[9]?
Wel aen dan, weligh volck! wilt uwe jeught besnijden
En op een rechte maet èn op bequame tijden;
Want als het echte paer geen regel houden kan,
't Is schande voor de vrou, en schade voor den man.
Daer sijn, oock in de trou, veel ongelege stonden,
Wanneer uw kinder-sucht is dienstigh ingebonden[10];

6) Joh. Riolan. de diactae sanorum cap. 27. Joh. Cub[...] in med[io] trast. de Passer. ubi masculas aves hac de causa unum tantùm annum putat vivere. Idem asserit Joabert, des Erreurs popul. lib. 2. cap. 7.
7) Lactucae, canlus, et aliae plantae, citò aut nimium seminis pr[o]ducentes, citò arescunt. Aristot. de generat. cap. 1. Theoph. de Histor. plant. lib. 4. cap. 13. Vid. Anthon. Muret. Var. lect. lib. 3. cap. 14. ubi de oraculo, quod Peleo redditum est, memorabilem [r]ese[...]t historiam.
8) Homo magis, quàm caetera animalia, in coitu dissolvitur. Arist. in Othinul quaest. [siet.] 4 cap 6.
9) Rex Salomon, quamvis unius tantum et quinquaginta annarum t[a]set cum è vita decessit, tamen senex, etiam aliquo tempore ante mortem, in sacris litteris dicitar. 1 Regum 11. 4 utpote cui senectutem frequens coitus cum uxoribus ac concubinis ante tempus acceleraverat. not. Tiraquel. ad leg connub. 11. n. 8.
10) Levit. 18. 19.

Het is een oude wet, oock voor een jonge bruyt:
Viert Mena[1], reyne jeught, en stelt uw saken uyt.
De lantman mocht te mets het saeyen beter staecken,
Om dat'et nutter is by wijlen eens te braecken;
Het bedt en alle dingh dat heeft een eygen tijt,
Wat gister dienstigh was, is heden nut gemijdt.
Noch dient het echte paer sich even dan te scheyden,
Wanneer men God ter eer de sinnen wil bereyden,
't Sy dat men door het lant in alle steden bidt,
Of treurigh voor den Heer in sijnen huyse sit[2]:
Niet dat het bed-geheym, dat jonge lieden plegen,
Den Hemel tegen is, als buyten alle segen;
Maer dat de wijse Geest, die in der hooghte sweeft,
Aen al wat ieder doet sijn eygen stonden geeft:
Of schoon èn spijs èn dranck sijn Godes reyne gaven,
Noch raedt des Heeren Woort ons somtijts niet te laven,
Daer is een seker tijt, wanneer men handel doet,
Daer is een seker tijt, wanneer men rusten moet.
't Is vorder, echte volck, geraden om te rusten,
Wanneer het swanger wijf gevoelt haer eerste lusten,
Wanneer een jonge vrou haer maegh en herte klaeght,
En voelt in haer geheym een teycken datse draeght;
Want als een teere vrucht haer eerst begint te setten,
Al wat de vader doet, dat sal de moeder letten;
Wie veel den acker ploeght, wanneer hy is besaeyt,
Die breeckt sijn eerste werck en maeckt'et al bekaeyt[3].
't Is dienstigh boven al, ja noodigh, jonge vrouwen,
Uw jonste tot den man oock dan te wederhouwen,
Wanneer sijn broose jeught, na sieck te sijn geweest,
Vernieude krachten voelt en wederom geneest;
Hier is'et tegen recht uw vrient sijn recht te geven,
Want wie hem dan gelieft, die tast hem aen het leven,
Hier is de soetheyt wreet, hier wrange stuerheyt soet,
Hier is het geven quaet, hier is ontseggen goet:
Noyt dient'er eenigh vier van vier te sijn genomen,
Wanneer de gulde vlam eerst uyt begint te komen;
Geen boom van nieus geplant en dient te sijn gesnoeyt,
Tot dat het jeughdigh hout in volle tacken groeyt.
Let hier op, echte man! het sijn gemeene saecken,
Die u met uw gemael, die al de vrienden raecken;
En hoort noch evenwel een stuck dat vorder gaet,
Om dat'et menighmael de gansche werelt schaedt:
Genaeckt geen echte vrou, wanneerje sijt beschoncken,
Want dan en dienje niet, als om te liggen roncken;
't Is hinder aen het lant, als iemant qualick mint:

1) De Mena sive Junone Fluonia, quam Jovis privignam vetères dixere. vid. Augustin. lib. de Civit. Dei 4. c. 11. Alexand. Genial. dier. lib. 2. cap. 25.

2) Joel. 2. 16. Exod. 19. 15. Jes. 15. 3. Teeling, Christ. Leytsman. 2. boeck, cap. 4. num. 3.

3) Magnum est ex congressu in recenti conceptione abortus periculum, ob rationes, quas tradit Avicenna et alii medici relati in Summa Silvestrin. Hippocrat. in lib. de superfoetat. et à recentiorib. Math. à Gradibus cons. 71. col. 1. et seq. Sed an omnino toto temporc, quo praegnans est mulier, à congressu abstinendura sit (quod Zenobiam factitasse meraoriae proditum est) multi cogitandum relinquunt. Quidam, modo modus et temperautia adhibeatur, congressum permittunt. Gravidam (inquit Gousius) cognoscere non prohibet Scriptura, ergo illud tanquam peccatum haberi non debet. William Gouge Theolog. Angl. tractatu of domest. duties. Quod bestijs ipso naturae jure praescriptum est, ut praegnantes ad partura usque non coëant, hoe in hominibus sciant arbitrio relictum dixit Hieron. Ephes. 5.

Een ongeregelt bed, een ongeregelt kint.
Sy doen een dubbel quaet, die, van den wijn verwonnen,
Oit met een droncken hooft dit wichtigh stuck begonnen;
Wat kan het anders sijn, als schuym van lichten aert,
Dat Bacchus heeft geteelt, en Venus heeft gebaert?
Diogenes vernam een onbesuysden jongen,
Die met een vreemt gebaer op strate quam gesprongen:
Die lecker (sey de man) die soo onaerdigh speelt,
Moet uyt een droncken hooft voorseker sijn geteelt[4].
Geen ongestuymigh hooft, geen omgeroerde sinnen,
Sijn dienstigh aen het volck om saet te mogen winnen;
't Sy dat men menschen plant, of dat men haver saeyt,
Het is de beste tijt wanneer het niet en waeyt[5].
Hier dient een stille siel, die niet en is bewogen,
Die uyt een vorigh leet geen spijt en heeft gesogen;
Hier dient een stille siel, die niet en is beschroomt,
Die van geen droevigh lijck of siecke lieden koomt;
Hier dient een stille siel, bevrijdt van alle tochten,
Die wraeck uyt enckel spijt op haren naesten sochten;
Hier dient, o soete jeught! hier dient een stille siel,
Die noyt op vreemt gepeys in desen handel viel.
't Is menighmael gesien dat lieden van verstande
De kloeckste van de stadt, de grootste van den lande,
Voor ouders sijn gekent van kinders sonder naem,
Recht kluntens voor de ploegh, en anders niet bequaem:
Voor reden wort geseyt, dat, als de wijse mannen
Sijn met een diepe sorgh geduerigh ingespannen,
Het beste leven-sap en al het fijnste bloet
Niet is gelijck het sou, of daer het wesen moet;
Of sy dan schoon het werck ter rechter ure plegen,
De sinnen reysen uyt of blijven onderwegen,
De siel is elders vast, het lijf is maer een romp,
Dus wert'er iet geteelt, het is geweldigh plomp[6]:
Ghy daerom, hebje lust een aerdigh beelt te malen,
Soo laet in dit geval geen sinnen elders dwalen,
En raeckt noyt echte wijf, als uyt een vollen wensch:
De mensch die menschen teelt, behoeft een ganschen mensch.

4) De Diogene haec refert Plutarch. de Educat. lib. in principio. Idem ferè de Zenone Cretico retulit Laërtius, qui Aristone discipulo multa temere procaciterque dicenti: possibile nou est, inquit, ita te dicturum, nisi ebrius te genuisset pater.

5) Est occulta quaedam contagio vitiorura animi in corpora, et rursus corporum in animum. Sic ex morbo senioque corporis nascitur iracundia, ex nimio amore compertum est suboriri tabem orporis, quas affectiones mutuas si videraus in corporibus sanis ac valentibus, quid censendum est in liquidis illis rudimentis, unde natura fabricat hominem? Erasmus de Christ matr. in fin.

6) Viri, qui ingenio sunt acuto, aut eruditione praestant, quia ipsorum animus in perpetua quadara cogitatione versatur, in ipso actu conjugali saepe alias res agunt; quare scmen, quum nihil, nisi corporeura habeat (animo nempe tum peregrinante) non multum praestantissimae istius facultatis hahet. Alexand. Aphrod. Probl. 1. 29. Quae causa, multorum judicio, fuit, quamobrem Aristarchus Alexandrimus, summae vir eruditionis, Aristagorara et Aristarchum filios habuerit stolidos, bardos, et propemodum amentes. Petrus Crinit. Honest. Discipl. lib. 21. cap. 9.
Et hinc forte rectè proverbium Gallicum: Souventefois grands personages N'ont point d'enfans, ou point des sages.

De kracht van al het lijf moet hier te samen wercken,
De geest moet niet te min de buyten-leden stercken,
  Noyt siet men dat'er mensch òf danck òf eer behaelt,
  Die met den lijve werckt en met de sinnen dwaelt.
Daer is op dit geval noch vry al meer te lesen,
Maer een gebod alleen kan u voor duysent wesen:
  Maeckt soo te sijn gestelt, wanneerje kinders bouwt,
  Gelijckje metter daet uw kinders wenschen soudt.
Al wat de kamer raeckt, en diergelijcke saecken,
Te plegen voor het volck, of openbaer te maecken
  Is tegen alle tucht; het soetste van de trou
  Blijft tusschen echte man en tusschen echte vrou.
Ghy siet uw stille koets behangen met gordijnen,
Geen son of helle maen en dient'er in te schijnen;
  Want, als ghy neder sijght op uwe ledekant,
  Ghy sijt als op het Vry van eenigh ander lant;
Dit schijnt te sijn geseyt: Ghy, met u lieve beyden,
Sijt van het ander huys in plaetsen onderscheyden,
  Sijt in uw stil geheym, en uyt het licht gebracht,
  Ghy, laet het bedde-werck begraven in der nacht;
Ick heb op dit geval een soete spreuck gelesen,
Die voor uyt-mondigh volck een regel dient te wesen,
  Die met een stale pen is weert te sijn geset
  En binnen uw gemoet èn voor het echte bed:
Het sy dat eenigh paer wil minnen ofte kijven,
De saecke dient gesmoort, en onder hen te blijven;
  Het gae gelijck het magh, òf voor òf tegen wensch,
  En seght het, echte volck, en seght het geenen mensch! -
Geen ander, wie het zy, en magh'er komen gapen,
Daer twee, te samen een, op haren leger slapen,
  Geen oor, geen dertel oogh, en kome dringen in,
  Wanneer het echte paer sich oefent in de min[1]:
Al wat'er in het bed wort onder een gesproken,
Dient met een reyne sprey wel dichte toegeloken;
  Twee lieven, sonder meer, dat is een vol getal,
  Al waer men echte vreught of liefde plegen sal.
Men vint in dese stadt, men vint onguere monden,
Die over dit geval sijn bijster ongebonden,
  Die wat de kamer raeckt gaen brengen opte straet,
  En maken van het bed een open tafel-praet:
Men vint hier menighmael oock nieu-gehoude paren,
Die voor een gansch gesin haer tochten openbaren,
  Die toonen voor het volck een los en mal gebaer,
  Als of de weerde trou maer jock en spel en waer;
Ghy, die u hier vergeet, gaet tot de wilde dieren,
En wort door hare tucht beset in uw manieren;
  Gaet in het woeste bosch, en leert oock even daer,
  Leert heus en eerbaer sijn ontrent uw wederpaer:
Noyt siet'er eenigh beest, noyt siet'er mensch camelen,

1) Actus praecipuns et proprius matrimonij habet conjunctam maximam verecundiam, unde requirit secretum, nec quisquam est tam impudens, quin testes omnes, etiam liberos suos, qui sunt ipsius matrimonij frnctus, abesse velit, quando illi actui dat operam; ita August. 1. 14. de Civit. Dei cap. 18. et 20. et ratio est, quia actus ille convenit homini, qua parte similis est brutis, membra enim non obediunt rationi. Pudendum enim, quasi pudore utendum. Clemens Alexand. lib. 2. Paedagog. cap. 10.

Of vos, of oliphant, als in het duyster telen[2];
Daer is een reyne sucht, en dat tot uwer schand,
Daer is een eerbaer root, oock in het beeste-lant.
Maer onder dit beslagh en is het niet te lijden,
Dat hier oock vrouwen selfs haer niet en konnen mijden,
Dat vrouwen klachtigh sijn, niet in het stille bed,
Maer voor een vollen raet, of voor de gansche wet[3].
Men heeft'er, even hier en overal, gevonden,
Die met een stout gebaer voor al de werelt stonden,
En brachten in het licht en aen den klaren dagh
Al wat het bedde weet, en daer versegelt lagh:
De trouw en haer geheym, met al haer echte wesen,
Is in het hof gesien en over al gelesen,
De taelman stont bedut, de rechter gantsch beschaemt,
Om dat'er wert gepleyt dat niet en dient genaemt.
Hier moet een jonge vrou de rechte gronden weten,
Om naer een vasten peyl haer saecken af te meten;
Wel, leert dan, wie het raeckt, dat u geen kleyne tijt
(Schoon dat'er iet ontbreeckt) van echte banden vrijt;
Ghy mooght geen bed-gebreck in rechten openbaren,
Als naer een koude sucht van drie geheele jaren;
Dit onheyl heeft den aert, om niet te sijn geklaeght
Als van een echte wijf, en noch een volle maeght;
Want heeft de soete trouw maer eens haer volle leden,
Soo is voor alle tijt het klagen afgesneden;
En of dan eenigh man sijn eerste kracht verliest,
Geen wijf en heeft de macht dat sy een ander kiest[4].
Al wat'er naderhant kan iemant overkomen
Dat moet, hoe dat het gae, ten goede sijn genomen;
Ja, schoon uw bed-genoot vergat sijn echte schult,
Daer is geen beter raet als lijden met gedult.
Maer soo misschien de man met onbequame leden
Is, van den eersten af, op uwe koets getreden,
En dat het onheyl duert tot aen het derde jaer,
Soo eyst uw jeught te recht een ander wederpaer;
Niet dat om dese feyl de trouwe wort ontbonden,
Maer dat geen ware trou daer oyt en is gevonden;

2) Secessum ac solitudines petere Elephantes, dum coire libet, scripsit Aristoteles de Histor. animal. lib. 5. c. 2. Plin. lib. 8. cap. 5. AElian. lib. Hist. animal. 8. cap. 17. de Camelis. Plin. lib. 10. cap. 36. AElian. lib. 6. cap. 60. de Ranis idem AElian. 1. Hist. anim. 13. quos vide.

3) Erumpit impudens foemina, in facie erubescentium populorum genitalis tori revelat et denudat arcana, et de mariti frigiditate conqueritur, allegans hanc sufficientem et evidentem repudij causam, quod semi-vir est et inutilis matrimonio, qui non est promptus ad coitum. Joh. Salisberiens. de Nugis Curial. lib. 8. c. 11.

4) Justinianus primò marito biennium, nt sese probaret, dederat. L. pen. C. de repud. Sed postea Novell. Const. 22. triennium statutum est, idque in praxin admissum, et Honorius Pontifex. c. fin, eod. tit. pojnitentiam indixit viro ac mulieri, qui ante id tempus conquererentur. Si ergò post triennium virgo reperta est uxor, poterit separari, ct alias non. Vid. Auth. Hottom. in tract. de dissolutione matr. ob frigiditatem.

Want als een vrouwe trout, die niet en wort gemant,
Soo blijft de vrouwe los, de trouwe sonder bant[1].
Maer des al niet te min, ick rade, jonge vrouwen!
Indien ghy machtigh sijt het vleesch te wederhouwen,
Soo deckt het onheyl toe; 't is beter niet geklaeght,
Als dat het gansche lant van uwe schaemte waeght:
Gelooft het: moeder sijn, al wort'et seer gepresen,
Het kan haer, die het wenscht, verdriet en hinder wesen;
Een kint niet wel geteelt, of qualick opgevoedt,
Brenght niet als enckel leet oock aen het naeste bloet.
Wanneer de vrouwe draeght, soo dient de man te letten,
Dat niemant door het huys misschien en kome setten
Iet dat wanschapen is, een wreet of selsaem beelt,
Dat ons het ooge terght, en soo de sinnen steelt;
Al wat oubolligh staet, of vreese kan verwecken,
Of met een snelle schrick ons in de leden trecken,
En dient geen jonge vrou, vooral niet, daerse slaept,
En van de reyne trou de soete vruchten raept.
Wilt oock om desen tijt u niet te seer vergapen
Aen eenigh selsaem beest, als simmen, katten, apen,
En draeght niet in den arm, en leght niet aen den mont
Een vreemden baviaen, of plat-geneusden hont:
't Is by de vrouwen selfs in geenen deel te mercken,
Hoe dat een vreemt geval kan op de vrouwen wercken,
Hoe onverwachte schrick tot aen de vrucht belent,
En hoe een selsaem spoock sich in de moeder prent:
Wanneer een vrouwe draeght, het schijnt dat alle krachten
Sijn besich aen de vrucht, en op de moeder wachten;
Dies waer'er eenigh dingh sich in de sinnen vest,
Dat sackt van stonden aen en druckt in dat gewest.
De Schrift getuyght het selfs, dat Jacob voor de dieren
Van Laban heeft geleyt gestreepte populieren,
Om, even als het schaep sou paren metten ram,
De plecken van het hout te drucken in het lam[2]:
Ghy, die genegen sijt om saet te mogen winnen,
Hebt geen wanschapen dier, geen monster in de sinnen,
Stelt liever voor het oogh, wanneer ghy vruchten teelt,
Een schoon, een geestigh kint, een aerdigh menschen beelt;
Hier door is 't wel gebeurt, dat iemant van de Moren
Vont in voorleden tijt een witte vrucht geboren;
Hier door is 't wel gebeurt, dat van een leelick paer
Men wert, oock tegen hoop, een aerdigh kint gewaer.
Een wijf, by al het volck vermaert in leelickheden,

1) Non per viam divortii, ut Justinianus voluit 1. pen. C. de repud. sed per viam potius nullitatis, ut Julian. autecessor Constantiuopolitanus, qui, reeitans latinè Novell, const. 36.: sine repudio matrimonium dissolvatur, inquit. De qua versione Ivo Caruotens. lib. decret. part. 8. cap. 81.

2) Genes. 30. 37. Rerum corporalium qualitates quomodo de corpore ad spiritum, eo modo transeunt de spiritu ad corpus; nam colores virgarum quas variavit Jacob afficiendo fransierunt in animas pecorum matrum, atque inde rursus eadem affectione transeundo apparuerunt in corporibus filiorum. August. advers. Julian. lib. 5. cap. 9.
Tale verò aliquid etiam ia foetibus humauis posse contingere, Soranus, Medicinae autor nobilissimus, scribit, et exemplo confirmat historiae: Nam Dionysium Cyprium Regem narrat eo, quod ipse deformis esset, nec tales habere filios vellet, uxori suae in concubitu formosam proponere solere picturam, cujus pulchritudinem concupisceudo, quodam modo raperet et in prolem, quam concipiebat, afliciendoque transmitteret. Neque enim Deus ita naturas creat, ut leges auferat, quas dedit motibus uniuscujusque naturae. Soran. lib. 2. retract. cap. 62 Simou Majolus Episcop. Vulturarien. in dieb. Canicularib. colloq. 3. Mulier.

Wiens man haer niet en weeck in onbeschofte leden,
Kreegh evenwel een kint, het schoonste dat men vant,
Een peerel van de stadt, een wonder in het lant;
Een kint gelijck een beelt, dat alle menschen presen,
En namen in den arm, of met den vinger wesen;
Een kint na volle wensch, een gaeu, een aerdigh fret,
En niet te bijster schrael, en niet te lijdigh vet[3];
Een yeder stont verbaest, en sagh de frissche leden
En sagh de schoone verw, onseker van de reden,
Dies ginck'er over-al een spraecke door de stadt,
Als of hierin de vrouw haer eer vergeten had;
Een man, die verder sagh, gingh al het huys beschouwen,
Gingh letten op het stuck ter eeren van de vrouwen,
Hy vint een schoon vertreck, daer, op een kleyn buffet,
Een aerdigh kinderbeelt stont geestigh afgeset;
Hy vont een ledekant behangen met gordijnen,
Een leger voor den weert, gelijck het mochte schijnen,
Hy vraeght wie dat'er slaept, hem wort bescheyt gedaen,
En stracx soo gist de man, hoe dat de saecken staen;
Hy spreeckt tot al het volck: ick sal het oordeel vellen,
Laet maer het joncxste kint hier in de kamer stellen;
De meyt die loopt'er om, soo veerdigh alsse kan,
En brenght'et in de sael, en geeft'et aen den man;
Die gaet'et metter daet ontrent den beelde setten,
Die maent een yeder aen hier op te willen letten;
En siet, die nu het beelt, en dan het kint bekeeck,
En vont noyt eenigh ey, dat soo een ey geleeck:
Daer gaet de kloecke geest met vaste reden wijsen,
Wat dat'er uyt het oogh kan in de sinnen rijsen,
En hoe een diep gepeys, door onbekende macht,
Het ingenomen beelt kan prenten in de dracht:
Stracx rees'er groote vreught, de boose tongen swegen,
De vrouw heeft metter daet haer eere weer gekregen;
En waer toen eenigh paer te samen wert geset,
Daer was een schoon gesicht ontrent het echte bed.
Ghy des al niet-te-min, vermijt de geyle beelden,
Geschildert voor het volck, ten dienste van de weelden;
Al wat het stout pinceel uyt luchten hoofde treckt,
Heeft menigh oogh geterght, en menigh hert bevleckt[4]:
Een Loth of Davicls val ten nausten af te maelen,
Doet, ick en weet niet hoe, de losse sinnen dwaelen,

3) Narrat D. Hieronymus Quaestion. in Genesi hujusmodi historiam, et veritatem consilio ac prudentia praestantissimi istius medici Hippocratis detectam esse asserit. Aliud exemplum vide apud Plutarchum de Plac. Philos. lib. 5. cap. 12. ubi mulier, quae AEthiopis imaginem ad lectum habebat, AEthiopi similem infantem edidit. Vide aliam mirabilem et terribilem historiam, quam ad eundem finem resert Ludov. Vives in 12. lib. August. de Civitat. Dei. Vide denique quae annotavit ad hane rem Joh. Corasius in sententiam Senatns Tholosani super causa Martini Guerra et Bertrandae Rolsiae num. sive annot.

4) Tradit Suetonius Tiberium cubicula plurifariam adornasse tabellis lascivissimarum picturarum, ut aspectu deficientes libidine excitaret. Meliùs Aristoteles lib. Polit. 7. cap. 17, ubi prohibet aspicere picturas aut actus deformes, monetque, ut sit cura magistratibus nullam neque picturam neque statuam esse debere talium rerum imitatricem, et benè Propert. lib. 2. Eleg. 4. impudicitiae velut originem tribuit picturis obscoenis, quibus spectatores ad libidinem provocantur, hisce versibus:
Quae manus obscoenas depinxit prima tabellas, Et posuit casta turpia vita domo, Illa pnellarnm ingenuos corrupit ocellos, Nequitiaeque suae noluit esse rudes.

Een stier, een valsche swaen, die jonge maeghden schent,
Heeft dickmael aen de jeught de lusten ingeprent[1)].
En laet dan oock de kunst u geensins hier bewegen,
Want even in de kunst daer is het quaet gelegen;
Hoe dat in dit geval de schilder hooger sweeft,
Hoe dat hy dieper quetst, en harder nepen geeft;
Hoe dat hy naerder weet het leven uyt te drucken,
Hoe dat hy verder kan de gansche tochten rucken
Tot ick en weet niet wat; gewis, de beste geest
Doet hier het slimste quaet en hindert aldermeest.
Wat seyt de kunste meer? vermogen echte luyden,
Door moes van bever-geyl en ander minne-kruyden,
Door kitsigh netel-saet geroert in Spaensche pap,
Door artisocke-mergh, en siltigh oester-sap[2)],
Door herssens van de duyf, en lil van hane-kammen,
Door eyers van de mus, en beyers van de rammen,
En wat'er door de kunst kan werden by-gebracht,
Te styven tot het bed haer uytgeputte kracht[3)]?
Geeft antwoort, mijn vernuft, ten eynde jonge paren,
Die over dit beslagh in eenigh twijffel waren,
Verstonden met bescheyt èn wat'er magh bestaen,
En wat'er qualick voeght en niet en dient gedaen.
Het wit, dat iemant heeft, kan veelderhande saecken
Geoorloft aen den mensch of gansch onheyligh maecken,
Want die een wettigh dingh ten quaden eynde buyght,
Wort, even in het goet, van sonden overtuyght.
Siet, als een jongh-gesel, in echten staet getreden,
Vint koelheyt, trage sucht, vint onmacht in de leden,
Of dat hy andersins niet recht betalen kan,
Wat vrouw en trouwe verght tot laste van den man;

1) Exemplum ejus rei est in Eunncho Terentii, nbi Chaerea adolescens suspectans tabulam, in qua depingebatur Jovis et Danaës concubitus, in libidinem exarsit; quem locum seriò ad hoc expendit Augustin. de Civitat. Dei lib. 7. cap. 2. Tiraquell. ad leg. 16. conjug. num. 33.

2) Si l'eau contenue dans les escailles des huitres face l'homme plus gaillard. Item an hae in re ipsae prosint ostreae, et qua qualitate, dispntat Jonbert, des Erreurs popnl. en la 2. partie, chap. 21.

3) Multa ad eam rem Plin. maxime vero lib. 26. cap. 10. et lib. 28. cap. 8. item Michael Savonarola tit. de spermate, tract. 6. cap. 20. Manard. lib. 11. Epist. medic. cap. 2. et alii relati-Tiraq. 1. 15. connub. nnm. 3.

Of dat een ware sucht, om vrucht te mogen winnen,
Hem prickelt in den geest, en niet een dertel minnen,
   Soo wort het echte paer by wylen vry geset,
   De tafel even selfs te schicken naer het bed;
Niet door een geyl bejagh van onbekende spijsen.
Dat niet als bobbels maeckt, en doet de leden rijsen,
   Niet door een grilligh kruyt, dat schuym en winden broet,
   Maer door gesonde kost, die al het lichaem voet;
Maer soo in dit geval de keucken soude strecken,
Om tot een meerder brant de leden op te wecken,
   Of dat een dertel mensch heeft voor sijn hooghste wit,
   Niet om te sijn gevoet, maer om te sijn verhit;
Soo is'et ongerijmt het lijf te willen stercken,
Om door een nieuwre kracht de tochten uyt te wercken;

Geen sonde dient verweckt, maer uyt te sijn geblust;
Geen trou en is gewijt ten dienste van de lust[1].
Hier rijst een ander vraegh, die, over langh geleden,
Heeft al de werelt deur geduerigh om-gereden,
Die noch in onsen tijt by wijlen omme-gaet,
Nu by het jonge volck, dan by den echten staet;
Te weten: of het dient de menschen aengeraden,
Door wortels, selsaem kruyt, door onbekende saden,
Of ander vreemt geheym, een flauwen minne-brant
Te brengen tot de kracht van haren eersten stant?
Hier op een kleyn bericht: na vlytigh ondersoecken,
En van den ouden tijt èn van de nieuwe boecken,
En wort ick niet gewaer, dat loof of selsaem gras
Oyt oorsaeck tot begin van rechte liefde was:
Veel, die in waren ernst van desen handel schrijven,
Verachten dit bejagh als klap van oude wijven[2],
En seggen dat het moes, dat menigh vryer brouwt,
Geen liefde baren kan, geen haet en wederhout.
Een ander wil het kruyt, dat minne kan verwecken,
Begraven in der nacht, en voor de menschen decken,
Gelijck men voor het volck van geen vergif en schrijft,
Dat kleyne kinders doot, en uytte moeder drijft[3]:
Wie heeft sich immermeer voor desen onderwonden,
Te trecken soete min uyt dese loose vonden,
Die na een korten tijt geen klachten heeft gedaen,
Een sake vol gevaer te hebben onderstaen?
De visch, die giftigh aes heeft in het lijf gesogen,
Wort naer men wil gefoolt, en daer men wil getogen:
Maer als men desen vangh aen gast of vrienden biet,
Soo dientse voor den mont, of voor de mage niet[4].
Als iemant is vergift door loose minne-drancken,
Hy schijnt gemaeckt te sijn tot enckel Venus-jancken;
Maer veeltijts feylt de geest, soo dat hy niet en kan
Vervullen, daer het dient, de plichten van den man.
Al die met open keel zich geven om te drincken
Wat sotte liefde menght, wat Circe plagh te schincken,
Sijn dof, en sonder geest, gelijck een deusigh swijn,

1) Carnis commixtio sit creandorum liberorum gratia, non satissactio vitiorum. Ita Greg. 33. 44. c.
2) Ammianus Marcellimus lib. 29. istas amatorias incantationes aniles et ludicras appellat. Vid. Tiraq. 1. 14. connubial. per totam.
3) Sapientissime Pliuius amatoria ista inter ea medicamina collocavit, quae indicari atque demonstrari non oportet, ut abortiouis, et alia similia, exempla enim noxia venenorum hujusmodi alibi invenies. Apud Nicetam Seleri Sethi cujusdam, qui tactu mali Punici virginem libidine ac amore incendit. Estience Pasquier aux Recherches de France, Carolum Magnum adeò amatorijs incantationibus abreptum fuisse scribit, ut etiam mortuum cadaver mulierculae amare, et secum vehere non desierit, cui tamen reclamat auctor, qui les Recherches des Recherches scripsit, idemque Nicolaus Pasquier, patrem defendens, asserere conatur, aliaque similia adfert lib. 10. de ses lettres.
4) La pescherie, qu'on fait de poissons avec des appasts empoisonnez, est bien soudaine à prendre et prompte à arrester le poisson, mais elle le rend mauvais et dangerenx à manger: aussi les femmea qui composent certains bruvages d'amour, ou quclques autres charmes et sorcelleries, pour donner à leur marys, et qui les attrayent ainsi par allechemens de volupté, il est force qu'elles vivent pnis apres avec eux insensez, estourdis, et transportez hors de leur bon sens. Plutarch. au Traicté des Precept. de Mariage, nomb. 5.

Soo datse totten buyck alleen genegen sijn[5].
Een van het geestigh volck, die met geleerde dichten
Gingh cieren sijnen tijt, en in het duyster lichten,
Verviel in dwepery, om dat sijn jonge vrou
Hem door een minne-dranck tot minne trecken wou[6]:
Hier door is (soo men hout) Caligula bedorven,
Lucullus uytgeteert, Silvanus mal gestorven,
Hier door heeft menigh wijf, al scheen de liefde groot,
Door onbedachte sucht een lieven man gedoot:
Dies is'er op-gevolght, dat alle goede wetten
Haer tegen dit bedrogh met harde straffen setten,
Soo dat het jonghste recht, met al den ouden tijt,
Geen liefde-rancken duit, geen minne-drancken lijt[7]:
Soo stelt dan liever vast, dat onder echte luyden
Een soet en heus gelaet is boven alle kruyden;
En dat'er niet een gras in bosch of heyde wast,
Dat beter opte trou, als reyne liefde past:
Het recht laet yeder toe, door soet en aerdigh jocken,
Door minne, door gedult, malkander aen te locken;
Maer gunst te wecken op door naere spokery,
En staet geen echte volck, geen jonge luyden vry[8].
Wie kan eens menschen hert door kruyt of drancken buygen?
Wie kan'er soete min uyt harde wortels suygen?
Pluckt, stoot, menght onder een, al watje mengen kont,
De beste minne-dranck, dat is een heusche mont.
Philips, de Griecksche vorst[9], was op een tijt bevangen
Met lust, en minne-brant, met duysent herte-prangen,
Niet om een groote vrou, voor prinssen opgevoedt; -
Het is een slechte maeght, die hem de pijne doet:
Hy dicht op haren naem, hy sent haer moye dingen,
Hy doet meest alle nacht voor hare vensters singen,
Hy sit op haer en loert bynaest den ganschen dagh,
In 't korte mal genoegh, gelijck een vryer plagh.
Het hof is hem een walgh, en al de groote mouwen,
Hy wil een slechte kap, hy wil een engen bouwen:
Hy prijst niet, als hy plagh, een vast, een hoofs gelaet,
Om dat het sedigh oogh de maeghden beter staet.
Dit heeft de koningin geweldigh seer gespeten,
Te meer om dat het stuck was over al geweten;
Geen slaep en komt haer aen, geen honger, geen vermaeck,
Soo gants is haer de borst geswollen van de wraeck:
En, nademael de faem liet over al verluyden,
Dat hem de liefde quam uyt vreemde toover-kruyden,

5) Amatorium malo exemplo datur, ut à Julio Paulo scriptum est lib. 5. sententiarum, et à Quintiliano in declamationibus: turpe enim est inter virum et uxorem aliter quàm amicitia, ohsequio et officio parari amicitiam. AErod. rer. judicat. lib. 8. cap. 12.
6) Lucretius poëta, et ipse Caligula imperator amatorio in surorem versi, unde Josephus et Tranquillus ipse malorum omnium cansam, quae à Caligula gesta sunt, non tam ei, quàm uxori tribuunt, quae amatorio maritum exasperaverat. Quin et Lucullus, imperator ille clarissimus, Plinio narrante, amatorio periit. Accusatur etiam Numantina, uxor Plautii Silvani, injecisse carminibus et veneficijs vecordiain marito. AErod. eod. rer. jud. lib, 8. cap. 12.
7) L. eorum. 1. si. quod aliud. § qui abortionis. ff. de poen. et 16. D. D.
8) Liceat (si licet quod permittitur) hlanditijs atque illecebris amorem imperare: non venenis et medicamentis. AErod, eod. rer. jud. lib. 8. cap. 12.
9) Sie dese geschiedenisse by Plutarch. au traicté des Precept. de Mariag. nomb. 21. Tiraq. leg. connub. 14. num. 8.

Soo heeftse door beleyt haer lagen soo gestelt,
Dat sy haer vyandin eens kreegh in haer gewelt.
De gramme koningin, met yver aengesteken,
Is uytermaten graegh om haer te mogen wreken;
Sy laet haer sinnen gaen door alderhande pijn,
Die fel, en boven al oock leelick moghten sijn;
Sy is te mael verwoet en op de maeght gebeten,
En schijnt, oock in gepeys, haer op te sullen eten;
Sy wrockt in haren geest, sy vraeght'et overal,
Hoe sy de jonge maeght ten vollen plagen sal:
Nu wenstse, soo het schijnt, haer oogen uyt te plucken,
Haer ooren, haren neus, haer wangen af te rucken,
Haer lippen met gewelt te scheuren van den mont,
En al wat eenighsins haer wel en aerdigh stont:
Dan schijntse gants het vel haer af te willen stroopen,
En met gesmolten loot daer op te laten droopen;
Sy wenst haer wel de doot, maer, uyt een wreede spijt,
Soo wilse mette doot haer houden in den tijt;
By wijlen gaetse sacht, en, sonder haer te schenden,
Meynt dat het beter is haer uyt het lant te senden;
Of wel te sluyten op in eenigh diep gebou,
Daer nimmer gulde son of mane schijnen sou:
Na menigh wreet gepeys, sy laetse voor haer setten,
En gaet in grooten ernst op haer gedaente letten,
Sy spreeckt haer bitter aen, en vraeght haer alle dingh,
Van waer, en wiese was, en wat er omme-ging:
De maeght bericht mevrou met soo bequame reden,
Met soo een soet gelaet, vol aengename seden,
Met soo een sedigh oogh, dat, op den staenden voet,
De koningin betoomt haer ongetoomden moet.
Ick sie nu wat'er sy van dese malle rancken,
Van nare spokery, van vyse minne-drancken;
Ick vinde, seyt me-vrou, ick vinde metter daet,
Dat al de liefde-gift is enckel kinder-praet;
Ten is geen slim bedrogh, geen kunste van besweeren,
Dat u, beleefde maeght, van prinsen doet begeeren,
Hier is geen toover-kracht, geen list, of boose vont,
Al wat den koninck treckt, dat is uw soete mont.
Hier was'et dat de loop van hare gramschap stilde,
De maeght gingh uyt'et hof, en reysde daerse wilde,
En niemant doet haer leet; en siet, na dese saeck
Soo liet de koningin den koninck sijn vermaeck.
Laet drancken, jonge vrou, laet alle rancken varen,
En, sooje middel soeckt om recht te mogen paren
In vast-gegronde sucht, gaet beter wegen in:
Koopt gunst met uwe gunst, en min om enckel min;
Soo doende, sulje best uw weder-paer belesen:
De rechte minne-dranck dat is een eerbaer wesen,
Een onderdanigh hert, een soet, een reyn gelaet;
Geen kruyt, dat in de min de Min te boven gaet[1].
Hier dient noch, echte man, betracht in rechter maten
Het redelijck gebruyck van uwe reyne vaten;

1) C'est une force inexpugnable qu'une femme legitime, qui mettant en elle mesme toutes choses, son savoir, sa noblease, ses charmes, voire tont le tissu mesme de Venus, s'estudie par douceur, bonne grace, et vertu, d'acquerir l'amonr de son mari. Plutarch. au traicté des Precept. de Mariag. nomb. 21.

Wat dwaelt'er menigh mensch, oock in den echten bant,
Uyt waen, en losse praet, uyt enckel onverstant!
Wy mogen (seyt het volck) ons oogen elders werpen,
En op een vreemde steen de stompe lusten scherpen,
Niet tot begeerens toe (begeeren dient geschout),
Maer dat ons eygen velt te beter sy gebout:
Wy mogen (seyt het volck) ons messen elders wetten,
Soo wy te huys alleen de tafel laten setten:
Maer 't is een slimme vont, die aen een reyn gemoet
Gewisse nepen geeft, en innigh hinder doet:
De lust te laten gaen en met het oogh te dolen
Sijn voncken aen den geeft, sijn even heete kolen[2];
Hoe, siet men niet de mugh haer branden in de vlam,
Die maer om enckel spel ontrent den fackel quam?
Wie van een hoogen bergh sich laet ter neder vallen,
Of door een ydel oogh wil in het wilde mallen,
En meynt op sijn gemack te konnen stillestaen,
Die struykelt voor gewis door onbedachte waen;
De sond' is even soo gelijck de gladde slangen:
Al waerse met den kop sal weten in te prangen,
Daer komtse met het lijf. Vermijt een quaet begin,
Het kwaet wint alle tijt, en kanckert dapper in.
Veel woorden dienen niet; de geesten om te roeren,
En, door een ydel oogh, de tochten aen te voeren,
En is de rechte streeck van echte trouwe niet;
Daer is een beter wegh, die ons de tucht gebiedt!
Siet, als uyt eygen sucht de geesten nedersijgen,
En, sonder vreemt behulp, een hart bewegen krijgen,
Dan magh een wettigh paer gaen soecken onderstant,
En door het echte bed verkoelen haren brant:
Het ander is bedrogh en niet als slimme wegen,
Die leyden tot gevaer, en buyten allen segen;
Ghy daerom, deftigh man, bepaelt uw soete vreught,
En noemt uw bed-genoot een haven uwer jeught.
Noch moet ick, tot besluyt, een vasten regel wijsen,
Hoe langh het echte werck is in den man te prijsen;
Ghy, neemt dan dit bericht, en dat van goeder hant,
Het kan uw baken sijn oock midden in den brant:
Soo langh ghy door het bed wort hooger aengedreven,
Om God voor dese gunst een meerder lof te geven,
Soo is uw leger reyn[3]. Wie desen regel houdt,
Die blijft dan even maeght, oock als hy is getrout.
Wel hem, die sijnen God, en Godes hooge wercken,
Kan door het echte bed te beter overmercken!

2) Adulteram mentem fieri, si vel imaginem voluptatis sibi ipsi depingat; benè dixit Lactant. lib. 6. cap. 28. circa fin.
3) De moderatione, in usn conjugij à pijs et Deum timentibus adhibenda, tradi potest haec generalis regula, quod habenda sit ratio honestatis, castitatis, et sanitatis. Vid. Johan. Gerhard. cap. 8. de effect, conjug. n. 436.

Wel hem, die uyt de trouw en door de vrouw besluyt
Des Heeren soete gunst ontrent sijn weerde bruyt!
Maer schoon ghy tot den Heer hebt menighmael gebeden,
En tot den man genaeckt met uwe teere leden,
Noch blijckt aen uw gelaet, dat uwe siele queelt,
Om dat'er niet een kint om uwen heert en speelt:
Ghy seght het aen het volck, ghy klaeght aen alle sijden,
Uw man, uw beste vrient, die heeft'er om te lijden;
Die wort dan ongesint uyt enckel onverdult,
Om dat hy draeght alleen misschien u beyder schult.
Vriendinne, niet alsoo: of schoon uw groene jaren
Doen snellick haren gangh, oock sonder eens te baren,
Siet, dat u dit geval niet al te seer en quelt,
En tegen uwen man in ongenuchte stelt;
Ghy weet, dat Jacob selfs sijn Rachel heeft bekeven,
Om datse, wat te seer door kinder-sucht gedreven,
Quam klagen even-staegh, quam eysschen aen den man,
Dat niemant, buyten God, den mensche geven kan.
Maer seght eens, jonge vrou, waerom den geest gequollen,
Om dat uw lichaem rust, en niet en is geswollen;
Gaet, denckt eens wat het is, en leert, dat moeder sijn
Is dickmael sonder vreught, en selden sonder pijn.
Daer is'er in het lant, die niet ter weerelt hindert,
Als dat haer vruchtbaer lijf heeft al te veel gekindert;
Ach! dickmael dat de mensch uit ganscher herten soeckt,
Wort dickmael, dat de mensch uyt ganscher herten vloeckt.
Ick hebbe menighmael de vrouwen hooren klagen,
Dat sy haer mans te veel ontrent de kinders sagen;
Indien ghy kinders hadt, ghy quaemt misschien te kort,
Nu wort sijn volle sucht op u alleen gestort.
Ghy roept des niet te min: ick wil de weerelt stercken;
Maer hoort, de weerelt selfs en fal het geensins mercken;
Een diertje ses of acht, dat van u komen magh,
En wort niet eens gevoelt in soo een groot beslagh:
Of iemant, tot een oegft van hondert duysent ploegen,
Een enckel strootjen bracht, een graentjen wilde voegen;
Of iemant tot een wout, vol alderhande groen,
Een bies, een klaver-bladt, een grasjen quame doen;
Of iemant tot een meyr van hondert Duytsche mylen,
Een enckel traentjen goot, een dropjen wilde quylen,
Ey doch, wat soud'et sijn? in waerheyt, enckel spot:
Ick bidde, weest gerust, en siet op uwen God!
Betoomt uw kinder-sucht, en stelt uw gansche saecken
Aen Hem, die oock het quaet ten besten weet te maecken;
Hy kent, wat u ontbreeckt. Wat is de mensch beschroomt?
't Is goet, wat van den Heer den goeden over-koomt.
Doch soo het eens gebeurt, dat, na een diep verlangen,
Ghy voelt een teere vrucht in u te sijn ontvangen,
Soo neemt met alle vlijt uw swacke leden waer,
En doet niet alle dingh gelijck als voor en naer[1)]:
Een vrouw die swanger is, die moet haer leeren mijden
Van ongeregelt spel, van rotsen en van rijden,

1) Gravidae corpora curare debent, earumque mens etiam quietem desiderat; quae enim procreantur, à matre in cujus alvo continentur, alimentum capiunt, ut à terra ea, quae gignuntur ex ea. Aristotel. Polit. lib. 7. De regiraine mulieris gravidae consule Scaevolam Samarthanum Paedotroph. lib. 1. Johan. Libavium de Morb. mulier. cap. 20.

Van al te swaren pack, van al te rassen ganck,
Van al te goeden reuck, van al te vuylen stanck;
Van alle mal geraes, van alle dertel springen,
Van door een vreemt gebaer de leden om te wringen,
Van over al het oogh te willen laten gaen,
Van angst en alle schrick, van onbedachte waen:
Een vrou die swanger is, moet even dan gedencken,
Door praem van enge dracht haer niet te laten krencken;
Geen dingh soo onbequaem ontrent een teere vrucht,
Dan als een jonge vrou in nauwe kleeren sucht:
Een vrou die swanger is, moet haer geduerigh wachten
Van nare dwepery, van alle droeve nachten,
Van door een grammen sin te worden omgevoert,
Ja, van een groote vreught te werden aengeroert;
Want als het swanger lijf is besigh met de tochten,
Soo komt de swacke geest in veelderhande bochten;
En wat ontrent de vrucht sijn kracht belleden moet,
Vergeet sich in de gal, en aen het vinnigh bloet;
Ghy, maeckt u daerom sterck om uit te mogen jagen
Schrick, wrevel, gramme sucht, en alle quade vlagen;
Gewent u tot gedult, en wacht u van de spijt,
Schoon datje licht te paert, en wonder haestigh zijt.
Wanneer het jeughdigh hout met vruchten is beladen,
Een vlytigh hovenier die vint terstont geraden,
Met alderley behulp, den boom en yder tack
Te stijven tegen wint, en ander ongemack:
Want als hy dat versuymt, soo kan het licht gebeuren,
Dat van den eersten storm de tacken sullen scheuren;
Siet daer een jonge stam en al het teer gewas
Geslingert op het velt, gedommelt in het gras!
Een vrou, die swanger is, moet boven al betrachten,
Geduerigh tot den Heer te senden haer gedachten,
Geduerigh tot den Heer te geven haer gemoet,
En soecken haren troost in Christi weerde bloet:
Daer is geen beter raet in alle wijse boecken,
Als ruste van den geest in God alleen te soecken,
Daer is geen nutter dingh, dat meerder vrede maeckt,
Als dat een reyne siel tot haren Schepper naeckt;
Dat is de beste vont om leet te konnen dragen,
Dat is de rechte wegh tot alle goede dagen;
Gaet, kuyst dan uw gemoet van al het aerdsche draf,
En snijt tot aen de gront uw quade rancken af!
Een vrou die swanger is, en naerdert om te baren;
Een schipper, nu gereet om over zee te varen;
Een krijghsman, in het velt nu veerdigh om te slaen;
Die hout men alle drie in eenen graet te staen:
Hoe lichte wort de mensch na Phlegeton gesonden,
Die met een holle planck wort in de zee bevonden!

Hoe lichte wort de mensch geslagen in het velt,
Die voor soo menigh loot den boesem open stelt!
Hoe lichte, nietigh mensch, kan u de geest begeven,
Wanneer een ander mensch in u begint te leven!
Wel, bid clan, jonge vrouw! met onvermoeyde vlijt,
Uw levendagen langh, doch meest om desen tijt.
Daer is een vreemde plaegh, die in het kinder-dragen
De vrouwen menighmael koomt aen het herte knagen,
Die al de sinmen terght tot ick en weet niet wat,
Schoon dat'et niet en is te krijgen in de stadt:
De gronden van het quaet sijn koude vochtigheden,
Die om de derde maent ontspringen in de leden,
Waervan de swaecke maegh is boven al geplaeght,
Wanneer het swanger lijf een vrouweschepsel draeght.
Siet, wat een wonder dingh! de gansche sisnnen haecken
Naer ongesonde spijs, die niet en plagh te smaecken,
Naer sant en asschen selfs, naer vleys en rauwe vis,
Naer alle vuyl bejagh, dat geensins eetbaer is:
Een ander wederom, die geeft haer om te suchten
Naer iet, dat beter smaeckt, naer alle nieuwe vruchten,
Na kriecken, in de Mey, na wijn en vroege most,
Naer druyven voor den herfst, en ander vreemde kost;
Sy raest als van de lust, en is te mael verbolgen,
Indien men haren wil niet in en soeckt te volgen,
Sy leyt'er op en maelt als mette gansche kracht,
Oock midden in den droom, en in de midder-nacht:
Wat raet in dit geval? de wijse medecijnen
Versoecken aen de vrou haer geest te willen pijnen;
De tochten van de maeght te houden in den bant,
Bysonder als de lust naer vuyle dingen brant.
Doch soo des niet te min de sinnen heftigh dringen,
Gelijck men hier de lust niet schijnt te konnen dwingen,
Soo laet de kunste toe, ten goede van de dracht,
Dat wat de maegh begeert haer werde toe-gebracht.
De lust in tijts geboet, de lust doet menigh-werven
Een ingewortelt quaet, een oude sieckte sterven;
De lust heeft menighmael, door ongesonde kost,
Gesontheyt aengebracht, en van de doot verlost;
Voor reden wort geseyt, dat, als de binne-krachten
Bekomen op het lest daer op de sinnen wachten,
De geest sich dan verblijf en krachtigh open doet,
Soo dat oock taye slijm in haeste wijcken moet;
Wel aen dan, gunstigh man, weest heus in uw manieren,
Leert hier, een swanger lijf en swacke sinnen vieren;
Een die in dit geval een quaden slagh begaet,
Doet leet aen twee gelijck, doet ja, een dubbel quaet[1].
De Keyser[2] gingh te strengh en tegens alle reden,
Die, van een jonge vrouw met tranen aengebeden,
Haer efter geen gehoor in haer versoeck en gaf,
Maer sloegh al watse bad met harde woorden af:
Hoe, was een Keyserin niet weert te sijn gevonden

1) De periculo, si quid denegetur gravidae, vide Joubertum des Erreurs popul. lib. 3. cap. 6.
2) Marcus Aurelius. - S'il est bon (quand a la femme arrive quelque chose extraordinaire) de mettre la main à son derriere. vid. Joubert. liv. 3. des Erreurs popul. chap. 7. S'il est bon (quand la femme est grosse) pour uvoir des enfans de bon esprit, de manger force Codignac. vid. Joub. liv. 3 chap. 8. où il dict. qu'il vaut mieux manger de raisins.

In seker kleyn vertreck, daer niet als boecken stonden?
   Waer toe soo vysen aert? ey lieve, weygert niet
   Ten sy dat even God het tegendeel gebiet.
Weest over al beleeft, en leert uw harde vlagen,
Ter eeren van de vrucht en van de moeder dragen;
   Al isse somtijts dwers, en ick en weet niet hoe,
   Schrijft dat haer innigh leet, en niet haer wesen toe.
De Hont is wat te honts, vermits sijn harde wetten[3)]
Den ingangh van den hof een swanger wijf beletten,
   Hy wil niet dat'er knop of bloeme sy gepluckt,
   Al is een jonge vrou met lusten onderdruckt;
Maer is'er oyt gewas in eenigh hof gesproten,
Dat voor een swanger lijf is weert te sijn gesloten?
   Kan iemant, die een vrou voor moeder heeft gegroet,
   De lusten van de vrou hier laten ongeboet?
Voor my, ick segge neen; te meer, vermits de bloemen
De vrouwen sijn gelooft als eygen toe te koemen;
   Ick segge, dat'er niet soo wel en is besteet,
   Als dat een jonge vrou in hare lusten eet.
Ick segge, dat de man niet weert en is te trouwen,
Die midden in de dracht iet weygert aen de vrouwen;
   Ick segge, dat de man is vils en onbeleeft,
   Die aen de teere vrucht haer bede niet en geeft.
Maer, Hondi, lieve vrient! ick wil het u vergeven,
Ten was u niet bekent, hoe dat'et is te leven
   Met een, die haren man gewenschte kinders baert,
   En tot de siele toe met haer geselschap paert;
Doch, om een grage keel niet in de lust te stercken,
Soo is voor onse vrou hier noodigh aen te mercken,
   Dat haer de volle macht van snoepen wort gejont,
   Ten goede van de vrucht, en niet voor haren mont:
Daer sijn'er vry genoegh, die, sonder kint te dragen,
Haer stellen voor een wit de lusten na te jagen;
   Daer sijn'er in het lant geduerigh even sat
   Van koeck of suycker-werck, en ick en weet niet wat;
Daer sijn'er al te veel, die hare gansche sacken
Vol ooft van deze kust, vol Spaensche fruyten packen;
   Die, van der jeuget aen tot snoepen aengewent,
   Gaen kouwen door het huys en eten sonder end:
Daer sijn'er in de stad, die, even als de mannen,
Ten goede van het huys de gansche sinnen spannen,
   Sijn besigh aen den heert met enckel snoep-bejagh,
   En bieden aen den mont al wat de keele magh:
Wanneer dan opte noen de man komt aengetreden,
En noodigh voetsel eyscht tot sijn vermoeyde leden,

3) Sie de Hof-wetten van Petrus Hondius, die aldus seggen: Geen vrou-mensch mach by of ontrent Hier komen sonder goet consent, Doch gaet sy swaer en is met kinde, Dat sy haer in mijn hof niet vinde; Mijn Hof die wenst, dat hare lust Sy elders als hier uytgeblust.

Soo vint hy menighmael, ten dienste van den weert,
Noch pot ontrent het vuer, noch ketel aen den heert;
Of is'er iet bereyt, het wijf, dat van te voren
Den lust tot goede spijs door snoepen heeft verloren,
Sit, ick en weet niet hoe, en fymelt aen den mont,
Als of haer teere maegh geen spijse lijden kond:
Dit is een vuyl gebreck, dat niet en dient geleden,
Maer voor een echte wijf is noodigh afgesneden;
Ten koomt haer geensins toe, ten is haer eygen niet,
Al watse buytens tijts aen hare lusten biet.
Ghy, wacht u, jonge vrou, besijden as te snoepen,
Maer wilt uw bed-genoot tot uwe tafel roepen;
Want als het echte paer heeft alle dingh gemeen,
Dan menght haer jonstigh hert te beter onder een;
Als man en echte wijf, gelijck gepaerde schapen,
Te samen sonder twist op eenen leger slapen,
Te samen na de kerk, of elders henen gaen,
Dat wijst een vasten bant van hare vrientschap aen;
Als man en echte wijf, aen eenen disch geseten,
Met eene kost gedient, uyt eene schotel eten,
Dat is voor al het huys een aengenaem gesicht;
Ghy, maeckt dit oock een deel van uwe vrouwe-plicht.
't Is hier de pijne weert wat breeder as te spreken,
En even aen de mans te wijsen haer gebreken,
Om dat oock onder hen gewisse snoepers sijn,
Niet van het groene fruyt, maer van den rijpen wijn.
Wat is'er menigh lurck tot brassen soo genegen,
Dat hy niet anders soeckt, als lust te mogen plegen!
Dat hy niet liever eet, als dat een vreemde weert,
Vry totte meeste kost, bereyt aen sijnen heert!
Waer eenigh nieu gewas koomt uytter aerden rijsen,
Waer dat'er iemant weet asperges aen te wijsen,
Waer iemant vint te koop een vroegen abrikock,
Of dat'er iemant pluckt den eersten artisock,
Waer iemant jonck patrijs of quackels heeft bekomen,
Waer iemant nieuwen most heeft opte kay vernomen,
Waer dat men oesters roept, of versche schelle-vis,
Daer voeght het lecker volck de buycken aen den dis;
En al maer buytens huys; daer sijn de beste brocken,
Daer is de rechte plaets om uytte borst te jocken;
De vrouw heeft onder dies alleen den vuylen stanck,
Of van de volle maegh, of van den heeten dranck.
Wat is'er menigh man, die by de drinck-gesellen
Sich weet, in sijn gelaet, soo kluchtigh aen te stellen,
Dat yder die het siet, uyt luyder kelen lacht,
En hanght hem aen den mont tot in de midder-nacht!
Maer als men wijf en kint by wijlen sal vermaecken,
Dan sit daer onse nurck met opgeschorte kaecken,
Dwers, korsel, ongelint, berooft van alle soet,
Gelijck een leelick spoock, dat sielen pijnen moet.
Ghy, tracht, o gunstigh man! dit slim gebreck te laten,
En doet gelijck de biên, die niet als honigh-raten
En brengen in den korf; het is een slimme daet,
Indien een echte man sijn vreughde buyten laet,
Als nu de milde God u kinders heeft gegeven,
En dat uw beyder jeught in haer begint te leven,

Siet daer een soete vreught, een wettigh tijt-verdrijf,
Ten goede van den man, en van het echte wijf.
Hier is de juyste stont, dat alle moeders poogen
Het nieu-geboren kint met eygen bloet te soogen[1)],
't Is onrecht dat het wijf ontrent een teere vrucht
Niet gunstigh stelt te werck de ware moeder-sucht.
Gebruyckt, o jonge vrou, gebruyckt uw weerde gaven,
Gebruyckt het edel soch om uwe vrucht te laven:
Niet dat een eerlijck man ter werelt liever siet,
Als dat een lieve vrou haer kint den tepel biet.
De boesems dieje draeght, soo geestigh opgeswollen,
Soo kunstigh uytgewrocht, gelijck yvoire bollen,
En dienen niet alleen tot ciersel van het lijf,
En minder totte pronck van eenigh dertel wijf:
Gewis die weerde schat, die lieffelijcke bergen,
Die knoppen van de roos is ander dienst te vergen,
Als ick en weet niet wat, als hand en oogelust:
De dorst van uwe vrucht die dient'er meê geblust;
Dat is haer eygen wit. Eylaes! de kleyne dieren
En vinden geen vermaeck noch in de sware bieren,
Noch in de Rynsche druyf, noch in de malvesey;
Alleen uw reyne melck kan stillen haer geschrey.
Siet alle dieren aen, die in de diepe kuylen,
Die in het woeste bosch, of in de rotsen schuylen,
Niet een van al den hoop soo vinnigh of verwoet,
Dat niet met eygen borst sijn kleyne jongen voet.
Hoort noch, o weeligh volck! men kan u vogels wijsen,
Die boven menigh wijf hier over sijn te prijsen:
Let op den vleder-muys, 't is waer, een selsaem beest,
Maer van beleefden aert, en van een sachten geest;
Die vogel is alleen van al de snelle dieren,
Die met een lichte vlucht ontrent den hemel swieren,
Die vogel is alleen die soch en mammen heeft,
En uyt een volle borst sijn jongh te suygen geeft;
Die vogel (soo het schijnt) koomt by de menschen leven,
Om menigh dertel wijf haer les te mogen geven;
Ghy, die een vleder-muys hout voor een leelick dier,
Verachtse waerje wilt, maer prijst haer immers hier.
Waer sal ick vorder gaen? de planten aen der heyden,
Het koren op het velt, de kruyden in de weyden,
De boomen in het bosch, de bloemen in den hof,
Vol-queecken haer gewas tot haren grooten lof:
Siet, hoe de boomgert-man verfoeyt de snoode tacken,
Die haer gewassen fruyt ter aerden laten sacken,

1) Combien d'heures l'enfant doit estre sans tetter, quand la femme est accouchée, et qu'est ce qu'on luy doit donner premierement, vid. Joubert liv. 5. chap. 2. Item de la nouriture de l'accouchée, lib. et chap. eod. De meur l'enfant à toute heure qu'il est ord, et s'il doit avoir certaines heurer à tetter, liv. 5. chap. 9.

Eer dat'et is gespeent: geen boom en is'er goet
Die niet sijn teere vrucht tot volle rijpte voedt.
Het was u groote vreught, eens binnen u te dragen
Iet ick en weet niet wat, dat noyt de menschen sagen;
O! nu het u besiet en op sijn moeder lacht,
Soo laet uw moeder-sucht vernieuwen hare kracht;
Wilt uwes eygen vleys en uwer vrucht erbermen,
Nadien het teer gewas tot u begint te kermen,
Tot u sijn handen reyckt, en klopt aen uwe borst,
Om daer, gelijck het dient, te laven sijnen dorst.
't Is vry een wijt verschil als eyge moeders soogen,
En met een open borst een gunstigh hert betoogen[1],
Als dat een vreemde min het kint te voeden heeft,
En dickmael ongesint gestoorde borsten geeft;
Sy, die een teere vrucht laet eyge borsten suygen,
Sal tot de soete plicht haer leden willigh buygen,
En schoon het doet haer wee, sy acht de pijne niet,
Maer voelt een stage vreught, als sy haer maecksel siet;
Als maer de kleyne mont nu wat begint te quelen,
Te gapen naer de mem, en mette borst te spelen,
Dat maeckt een geestigh sogh, al was'et eerst beswaert,
Gelijck de gulde son een droeven hemel klaert.
Gebruyckt dan, jonge vrou, gebruyckt die reyne flessen;
Om aen uw teere vrucht sijn dorst te mogen lessen:
Een die haer kinders baert, is moeder voor een deel,
Maer die haer kinders sooght, is moeder in 't geheel.
Een van de Roomsche jeught[2] heeft dese leer geweten,
Heeft dit geheele stuck met reden afgemeten;
Hy, met een rijcken buyt, was op een seker tijt
Gekomen in de stadt, gekomen uytten strijt;
De moeder van den helt gingh haren soon gemoeten,
En die sijn voester was quam oock den ridder groeten;
Hy boot sijn moeder aen een riem, een kleyn juweel,
Maer aen het voedster-wijf al vry een grooter deel;
De moeder ongesint, en met beschaemde wangen,
Begon in grooten ernst haer reden aen te vangen:
‘Hoe, Gracche! weetje niet dat ick uw moeder ben,
En geen in dit geval beneven my en ken?
Ick was die u ontfingh, ick bracht u in het leven,
Waerom mijn eere dan een ander wegh gegeven?
Ghy dwaelt door onverstant, of doet het recht gewelt,
Om dat een vreemde min is boven my gestelt.’
‘Al sachtjens, moeder, sacht, gingh hier de ridder seggen,
Wat voor u schijnt te doen is licht te wederleggen:
't Is waer, ick ben de vrucht in uwe jeught geteelt,
Maer dickmael wort een kint, oock als de moeder speelt.
Ghy droeght my, 't is bekent, na dat ick was ontfangen,
En leet om mijnent wil niet weynigh herte-prangen;
Ghy hebt my binnen u een ruymen tijt gevoedt,

1) Semper et lac et spiritus maternus longè magis ingenij, atque incremenia corporis auget. Columell. Unum quodque enim naturaliter ex eo alimentum accipit, ex quo generatum est. Ut unicuique rei in sua matrice melius est, et perfectior in ea existit quàm in alia (quod in plantis alio translatis apparet), ita quoque salubrius et melius est nutrire foetus illo lacte cum quo habet naturalem cognationem, quàm alieno. Besold. lib. 1. Pol. cap. 10. num. 30.
2) Is fuit nobilis juvenis ex Gracchorum samilia, patre tamen incerto: utitur hoe exemplo Stef. Guazzo de la Convers. civil. liv. 3. Joubert des Erreurs popul. liv. 6. chap. 1.

Maer 't is geen ware gunst al wat geschieden moet:
Uw daet en haer gevolgh, die niet en is te prijsen,
Kan door een vaste peyl uw swacke liefde wijsen:
Ghy waert als geenen tijt gescheyden van de vrucht,
En siet, terstont verdween uw gantsche moeder-sucht!
Soo haest ghy beter mocht, al was'et tegen reden,
Soo lietje dese vrou in uwe plaetse treden;
Die heeft my jaren langh met hare borst gelaeft,
Terwijl ghy aen de jeught den lossen breydel gaeft;
Die heeft sich niet ontsien haer plichten uyt te voeren,
Schoon oock aen alle kant haer rauwe tepels swoeren;
Die heeft niet eens gevreest, oock met een harde borst,
Te laven mijnen brant, te lessen mijnen dorst;
Die heeft tot aller tijt, oock in de koude nachten,
Mijn swackheyt by geweest, mijn schreyen willen achten,
Mijn leden, schoon besmet, met handen aengetast,
En staegh op mijnen dienst in alle vlijt gepast.
Ey, laet u mijn beleyt niet buyten reden dencken,
Of schoon ick boven u haer eere met geschencken,
Ick ben van u ('t is waer) maer oock van haer gevoet,
Van haer met reyne melck, van u met enckel bloet;
't Is licht in dit geval uw plichten as te scheyden,
Daer is een wijt verschil te vinden tusschen beyden,
Sy droegh my opten hals, en ghy in uwen schoot,
Sy met een vryen wil, maer ghy uyt enckel noot.'
Daer gingh de moeder heen met tranen op de wangen,
Met droefheyt in den geest en felle spijt bevangen,
Vermits sy in 't gedingh haer wille niet en had,
Daer juyst haer eygen soon alleen als rechter sat.
Leert dit, bescheyde vrou, met reden overleggen,
En weeght in uwen geest wat voedster is te seggen;
Weet, dat uw goede naem van haren glans verliest,
Indien uw weerde vrient een tweede moeder kiest.
Wanneer een destigh man laet vreemde minnen hueren,
Dat schijnt te sijn geseyt: het wijf heeft malle kueren,
Of al te vysen kop, of al te stegen neck;
Wat heeft een teere vrucht te suygen haer gebreck?
Het sal in tegendeel uw goeden aert betuygen,
Indien men kinders siet aen uwe tepels suygen,
't Is eere voor de vrou, wanneer de man gedooght,
Dat sy een aerdigh kint uyt haren boesem sooght.
Maeckt hier geen onderscheyt, laet alle frissche vrouwen,
Hoedanigh datse sijn, haer eyge vruchten houwen[3],

3) Matres suis ipsae uberibus infantes alere debent, nullo nobilitatis sive humilitatis habito respectu. Kecker. disput. pract. 28. Prob. 18. Tholos. 14. c. ult. Card. de variet. 1. 8. Richter axiom. oeconomic. 47. Besold. ad 1. 1. ff. de just. [...] jur. quaest. 34.

En soo daer eenigh mensch van adel maeckt gewagh,
Maeckt, dat het voedsel selfs oock edel wesen magh:
Maer, desen onverlet, ick vinde menigh-werven,
Dat oock een eygen kint magh uwen boesem derven;
Want, sijt ge geyl of boos, of met de kop gequelt,
Soo kiest een ander min, die beter is gestelt[1].
't Is dienstigh aengemerckt, als jonge vrouwen soogen,
Dat sy niet aen het volck haer naeckte borsten toogen,
Voor al niet, als de jeught, te voren haer bekent,
Sit by, sit over haer, of immers daer ontrent;
Sy doen een eerbaer werck, die hier den boesem decken,
Of uyt de kamer gaen, of elders haer vertrecken;
Weet, dat een dertel wicht, tot vuyle lust gesint,
Geen aengenamer dingh, als naeckte leden vint.
Is 't niet een selsaem stuck, dat, oock in onse dagen,
De grooten van het lant den boesem open dragen[2],
En toonen alle man dat voor een weerden vrient
Versegelt, toegedaen, en opgesloten dient[3]?
Hoe plagh een ydel oogh hier op te komen loeren,
En door een stil gepeys de lusten om te roeren
Tot aen het diepste mergh! hoe menigh dertel quant
Ontfanght uyt dit gesicht een ongetoomden brant!
Ten is met geenen mont ten vollen uyt te drucken,
Waer toe het los gesicht de siele weet te rucken;
Hoe verre dat het vyer door al de leden schiet,
Wanneer de losse jeught een naeckten boesem siet:
Dat Paris van de lust soo diep is ingenomen,
Is by Helene selfs ten deele by gekomen,
Sijn licht-ontsteken hert ontfingh een snelle vlam,
Om datse wat te bloot uyt hare kamer quam[4]:
Als Strato by geval een naeckte maeght beloerde,
Hy viel in heeten brant, die hem de sinnen roerde;
Ey siet, de jonge wulp en sijn geminde sterf,
Eer dat hy eenigh lief van hare gunst verwerf[5]:
Dat Caracalla viel (gewis te sijner schande),
En door een hittigh bloet in vuylen lusten brande,
Nam hier sijn oorsprongh uyt: een schoon, maer listigh wijf
Verlockte sijn gesicht ontrent haer naeckte lijf[6].

1) Quant à moy (dict Joubert) je suis logé là, que si ma femme estoit entachée d'aucun vice que je sceusse, je ne permettrois aucunement qu'elle alaitast nos ensans, et ainsi le doit faire chacun, liv. 5. chap. 1.
2) Alludit Beza in praesatione Poëtica in David. Psalm. poenitent. Jam celare sinum simulat, mammasque coërcet, Et super objectat tennis velamina telae, Jam cunctas ostendit opes, colloque superbè Nudato, pulchra mentitur imagine divam.
3) D. Hieronymus ad Demetriadem scribens: Illa, ait, sit tibi pulchra, illa amabilis, illa habenda inter socias, quae nescit sese esse pulchram, et procedens in publicum nou pectus, uon colla denudat, nec pallio revoluto cervices aperit. Vid. Plutarch. aux Precept. de mariage num. 28.
4) Ipse Paris nuda fertur perijsse Lacena, Cum Menelaaeo surgeret è thalamo. Propert.
5) Aristoclea, puella formosissima, cum, Jovi sacrificium factura, nuda à Stratone visa esset, amore, magno utriusque malo, juvenem incendit: nam cum eadem illa à Callisthene amaretur, nuptiarum die amantum manibus est discerpta. Strato autem in omnium conspectu, supra ipsam virginem serro sese jugnlavit. Plutarch. in amator. narrationibus.
6) AElius Spartianus, gravis historicus, retulit, quòd cùm Julia Antonini Caracallae Imperatoris Romani noverca, muliër forma eleganti et egregia, se maxima parte corporis coram Antonino ipso, quasi per negligentiam, nudasset, eaque nuda conspecta dixisset, Antoninus, libidine aestuans: Vellem, si liceret, respondisse fertur: Si libet, licet: au te nescis Imperatorem esse, et leges dare, non accipere? quo audito Antoninus ad obeundum scelus audacior factus,

Wat noem ick weerelts volck? ach! David is gevallen
Niet totte lust alleen, maer tot een dadigh mallen,
En siet, dat in den man de boose lusten blies,
Dat was een schoone vrou, die hare leden wies[7].
Ick achte, dat de geest van schilders en poëten
Dit oock in ouden tijt ten vollen heeft geweten;
Want om te beelden uyt de rancken van de min,
Soo voerd' het geestigh volck een naeckten jongen in[8].
Actaeon wort een hart, en vraegje naer de reden?
Hy sagh de jacht-godin en hare bloote leden,
Een helt, een dapper man, een prins van hoogen geest,
Siet maer een naeckte vrou, en is terstont een beest;
Een beest vol geyle sucht, gelijck het wort beschreven;
Een beest door hittigh bloet tot lusten aengedreven,
Een beest dat grilligh is, en tracht te sijn gepaert,
En buyten sijn geslacht èn tegen sijnen aert[9].
Wilt u dan, jonge vrou, voor dese klippen hoeden,
En laet uw schoone borst geen vuyle tochten voeden;
Maeckt, datje voor het volck uw teere leden deckt,
Op datje geenen mensch in beeste-lusten treckt.
Doch, soo daer iemant is, die, na een anghstig poogen,
De vrucht van hare jeught geen macht en heeft te soogen,
Als 't immers wesen moet, soo let, vriendinne, let,
Wie datj' in uwe plaets als tweede moeder set:
Laet iemant eenigh lam een geyten-elder suygen,
Het krijght een geyten aert; de wolle sal 't getuygen:
Want schoon sijn eerste bont was uytermaten sacht,
Het krijght door geyte-melck een harde geyte-vacht[10].
Men leest van seker kint, in bosschen opgetogen,
Dat uyt een vuyle seugh sijn voetsel had gesogen,
En als het grooter wert en hooger was bejaert,
Soo had'et in der daet een rechte seugen-aert[11];
Ten was niet uytten dreck, uyt modder niet te keeren,
Het rolde in het slick, oock mette beste kleeren;

novercam uxorem duxit; cujus rei non nihil etiam meminit Bald. noster in cap. 1. Colum. ult. de Constitut. et late Tiraquell. leg. 4. connub. num. 12. et seq.

7) 2 Reg. 11. De qua re loquens Augustinus in libro de honestate mulierum: David, inquit, ille sanctissimus, mille passionibus pressus, vidit mulierem nudam, et statim homicidium simul fecit et adulterium.

8) Memorat Plin. lib. 36. cap. 5. simulachrum Cupidinis nudi in Pario Colonia Propontidis opus eximium Praxitelis, sed et eundem nudum depingit Philostratus in imaginibus, quin et ipsius mater Venus, scortorum praeses, à statuarijs et sculptoribus nuda depingitur, ut passim memorant Lucianus et Theodoretus Cyrenensis. Et Arnobius adversus gentes disputat. lib. 6. ad libidinem, inquit, concitat Venus nuda. Et passim poëta; nnda Venus madidas exprimit imbre comas. Ovid. nudae recede Venus, Mart. etc. rationis pulchras tradit Fulgent. lib. 2. Mytholog. vel quod affectatores suos nudos dimittat, vel quod libidinis crimen nunquam ita sit celatum, quin tandem prodatur, vel quod nudis maxime conveniat, vel quia (quod jam diximus) nuditas ad libidinem provocet.

9) Cervum in hieroglyphicis hominem libidinosum signiflcare ob insignem animantis istius lasciviam, et Veneris etiam externae, ut serunt, appetentiam. Vid. Joh. Pier. lib. 7. hieroglyph. cap. 10.

10) Stefano Guazzo de la civil. convers. lib. 3. Joubert. lib. 5. Error. Pop. cap. 1.

11) Vives lib. de Christ. foemin. cap. de educat. virgin.

Het vont sijn besten dranck ontrent een vuylen plas,
En niet en acht'et schoon, als dat'er leelick was.
Het is een Frans gebruyck een geytjen uyt te kiesen,
Wanneer de voedster-wijfs haer eerste sogh verliesen,
En dan soo koomt het kint, so dickmael als het dorst,
En voeght sijn teere mont ontrent de geyte-borst;
Het wicht aldus gevoet, heeft wondervreemde grillen,
Heeft, ick en weet niet wat, dat niet en is te stillen:
Het trippelt alle tijt, en staegh een nieuwen spronck,
En heeft sich over al gelijck een geyte-jonck.
Treet vorder, mijn vernuft, om yder een te toogen,
Hoe veel het gansche lant leyt aen het kinder-soogen;
Koomt hier, ô jonge vrou, en hoort een vreemt geval,
Dat u het krachtigh sogh voor oogen stellen sal[1)]:
Veel adels uyt het hof, veel ridderlicke mannen,
Veel herders uyt het wout, te samen aengespannen,
Gaen jagen opten wolf, die met een fellen tant
Verscheurde wat hy vont in al het platte lant;
De tocht gaet dapper aen: een deel verwoede dieren,
Gedreven uyt het bosch, door roepen en door tieren,
Vervallen op een hoeck, daer menigh warre-net
Staet listigh uytgebreydt, en na de kunst geset:
Hier staen de jagers vast om dit gebroet te quellen,
Hier siet men menigh beest ter aerden neder vellen,
Een wreede wollevin, wel van de grootste slagh,
Vocht daer een langen tijt, tot datse neder lagh;
Hy, die het monster treft, vint sich in haest besprongen
Niet van een ander beest, maer van een naeckten jongen,
Out, soo het schijnen mocht, ontrent de seven jaer,
Die huylde door het bosch, en maeckte vreemt gebaer;
Hy was van bruyne verw, en toond' een selsaem wesen,
Sijn hayr door al het lijf als borstels op-geresen,
Sijn nagels wonder lanck, sijn stemme bijster wreet,

1) Wonderbare geschiedenisse voor waerachtigh verhaelt by Simon Goulart. in het tweede deel van sijn wonderbare en gedenckweerdige Historiën, chap. Ensant eslevé parmi les Loups. Je vay (diet il) descrire une histoire qui sat recitée (moy present) par monsieur de Humiere, au jour S. André 1563, devant monsieur Frere du Roy Charles, qui depuis a esté nommé Henry troisieme, Roy de France, c'est qu'es forests d'Ardenne, etc.

Men hoord' een luide galm, maer echter geen bescheet.
De jagers, die het kint in dit gewoel vernamen,
Sijn dapper in de weer, en voegen hen te samen,
Daer staet de jongen vast, daer wort hy opgevat,
En van de rouwe jeught gedragen in de stadt;
Maer siet, het mensche kint wil geene menschen kennen,
Noch by de menschen sijn, noch by de menschen wennen;
Ten spreeckt geen menschen tael, maer eenigh dom geraes,
Ten wil geen menschespijs, maer niet als bloedigh aes;
Het schopt de pap-pot om, het bijt die hem genaecken,
En wat de keucken schaft en kan hem niet vermaecken;
Sijn wesen is verwoet, en bijster onbevreest,
Het beelt gelijck een mensch, de reste maer een beest;

Met vasten niet te min, tot op gesette tijden,
En weder, als het dient, hem eten voor te snijden,
   Soo wert het selsaem kint ten lesten noch getemt,
   Sijn wilde sucht verjaeght, lijn harden aert gedemt.
Hier dient voor al bemerckt en waer te sijn genomen,
Hoe dat een mensche-vrucht is in het bosch gekomen,
   En door wat ongeval een redelicke siel
   Tot bloet en rauwe spijs, tot beestelusten viel:
Eens als de koude lucht haer rijm begon te worpen,
Soo was er schamel volck uit veelderhande dorpen
   Getogen in het bosch, gevallen in het wout,
   En kapte daer het viel, sijn noodigh winter-hout;
De wachters, die de sorgh van alle groene dreven,
Van boomen, van het wilt, van haegen is gegeven,
   Sijn dapper in de weer, om even dit gewelt
   Te weeren van het bosch, te drijven uyt'et velt;
Soo haest sy mette stem maer aen het wout genaecken,
Soo kraemt een ieder op, en pooght hem wegh te maecken;
   Een deel laet in het bosch al wat'er is gekapt,
   Een deel laet bylen selfs, om niet te sijn betrapt.
Een vrou, die met haer kint was tot den houw gekomen,
Door onverwachten schrick ten hoogsten ingenomen,
   Geeft sich met al het volck soo jachtigh opte vlucht,
   Dat sy door grooten haest daer laet een teere vrucht:
Sy gaet in desen angst een ruyme wijle dwalen,
Tot nae een lange wijl de son begon te dalen,
   Doen keertse wederom, maer sy (eylaes!) en vint
   Noch haer vergeten tuygh, noch haer verlaten kint.
Strax hier op naer het dorp, om vrienden, bueren, magen,
Om ieder diese kent naer dit verlies te vragen;
   Sy roept'et door het bosch, sy klaeght'et alle man,
   Sy spreeckt de wachters selfs, maer niemant weet'er van:
Hier over is de vrouw in groot verdriet geslagen,
Haer man is ongesint, de rechter laetse dagen,
   En doet een hoogen eysch, en maeckt het wijf verdacht
   Haer kint met eygen wil te hebben omgebracht:
Sy, van een kleyn beleyt, en kleynder van vermogen,
Is met haer droeven man in stilte wegh-getogen,
   En sedert haer vertreck en heeft men noyt verstaen,
   Waer dit verdrietigh paer te samen is gegaen:
Dan, wat het kint belanght, men hout, op vaste gronden,
Dat, als het van den wolf was in het bosch gevonden,
   Het, na dier beesten aert en aengeboren kracht,
   Is in het duyster hol sijn jongen toegebracht.
(Veel schrijven dat het beest sijn vreesselijcke tanden
Kan voegen na den roof, gelijck als menschen-handen,
   En dat het schapen selfs kan dragen in den mont,
   En evenwel het vee kan laten ongewont)[1],
Sijn jongen, soo het schijnt, te voren sat gegeten,
En hebben op het kint niet happigh aen gebeten,
   Maer, door het voorigh aes ontsteken van den dorst,
   Sijn met een grooter lust gevallen aen de borst;
Hier meynt men dat het kint, als onder hen gelegen,
De spenen van den wolf heeft in de mont gekregen,
   En dat hier uyt het beest, verweckt tot beter sucht,

1) De lupo, agnos ferente, vide AElianum histor. de Animalibus lib. 12. cap. 31.

Het kint heeft aengeveert, gelijck een eygen vrucht.
't Is menighmael gesien, gelijck men kan betuygen,
Wanneer daer eenigh beest komt vreemde borsten suygen,
Dat strax het voetster-dier het suygelingh bemint,
Niet als een vreemt gebroet, maer als een eygen kint;
Siet, wat de borst vermagh! misschien om dese reden,
Soo heeft de selle wolf het menschen-kint geleden;
Doch hoe het wesen magh, of wat'er is geschiet,
Men twijfelt aan de saeck en hare waerheyt niet;
't Is ja het eygen kint, dat, in het bosch gebleven,
Had by de seven jaer in 't wilde moeten leven,
Dit blijckt eerst uytten tijt, die op den jongen past,
Maer dit bewijs alleen en ware niet te vast;
Men weet op beter gront de saecke na te sporen,
Om dat men aen het kint, juyst als het was geboren,
Een selsaem overschot van kleyne leden vant,
Ses teenen aen de voet, ses vingers aen der hant;
Dies als de gansche buert quam, met een groot verlangen,
Het vreemde maecksel sien, wanneer het was gevangen;
Soo wert er vast gestelt, dat hy de jongen was,
Wel eer door ongeval verloren in het gras.
Het kint, door goet beleyt van wreetheyt afgeweken,
Begon op d'achtste maent naer menschen aert te spreken,
Ontdeckt voor al het volck, hoe dat hy was gevoet
Met vlees van eenigh beest, of met geronnen bloet;
Seyt mede, dat de wolf en alle wilde dieren
Hem plegen over al te streelen en te vieren;
En dat'er nimmermeer een schaep en was gevat,
Of dat hy met'et beest oock van de bouten at.
Ten lesten, als het kint vergat sijn vinnigh woeden,
Soo woond'et in het dorp, en leerde schapen hoeden;
't Is neerstigh om de kost, en veerdigh over al,
En vlytigh in de weer, en yder lief-getal.
Maer hoort een selsaem dingh: noyt schapen hem bevolen
En worden aangeranst, of van het wilt gestolen,
Geen beir, geen loose vos, geen dier van al het wout,
En beet aen eenigh vee, den jongen toe-betrout;
Al wat hy metter hant maer eens en quam te raken.
Dat sagh men nimmermeer by eenigh dier genaken;
Men hout, dat om de kracht van sijnen wilden aert
De kudde was bevrijt en voor het wilt bewaert:
Dit bracht hem groote winst, want als de lieden sagen
Dat oock sijn speecksel selfs was machtigh wegh te jagen
De klaeuwen van den wolf, soo bracht hem ieder gelt,
En kocht van sijner hant de vry dom van het velt;
Dit bleef den jongen by geheele seve jaren,
En doen is dese kracht allenxen wegh gevaren,

Soo dat voortaen de wolf sijn ouden vrient vergat,
En sonder onderscheyt van alle schapen at[1].
Leert hier, o jonge vrou, wat onbekende vlecken
Uw kinders uyt de melck van vreemde borsten trecken;
Leert hier, o jonge vrou, gelijck de daet betuyght,
Dat iemant beestigh wort wanneer hy beesten suyght.
Hoe menigh eerbaer wijf heeft dochters opgetogen,
Die buyten alle tucht en in het wilde vlogen!
Men wist niet hoe het quam, maer die het ondersocht,
Vont dat haer voester-wijf niet veel en had gedocht.
Hoe menigh aerdigh kint, gesont en wel geboren,
Heeft door een snoode min sijn eygen aert verloren!
Het is een goede leer, het is een oude vont:
De visch aert na de zee, de plante na den gront.
Wie goede kinders heeft, en niet en wil verliesen,
Die leere met bescheyt een goede voester kiesen[2],
En dat op dese peyl: let op een handigh wijf,
Van leden wel gemaeckt, en van een vleesigh lijf,
Van aengename verw, en suyver aen de tanden,
Geboren in den ringh van onse Nederlanden,
Niet root ontrent de neus, niet elders ongesont,
En die geen vuyle stanck en aessemt uytten mont,
Niet al te bijster schrael, niet al te seer geswollen,
Met brassen niet gewoon haer leden op te vollen,
Niet in haer eerste jeught, niet al te seer bejaert,
En die voor dese mael een soontjen heest gebaert[3];
Die niet en is gewoon, door spijt en hevigh kyven,
Of door een mallen angst haer vruchten af te dryven,
Niet treurigh uytter aert, of die geduerigh klaeght,

1) Nec sanè singulare hoe est exemplum: homines enim à brutis nutrilos esse, rarum in Historijs non est. Ferunt enim Cyrum, Mandanae filium, à cane enutriturn suisse: Telephum, Aganes et Herculis filium, ab equâ: sed et Alopes Priamique filium Alexaudrum scribunt ab ursa educatum esse: AEgistum verò, Thyestae et Pelopiae filium, à capra, sicut AElianus memoriae prodidit: sed proprius ad rem, de qua agimus, accedit id, quod Joh. Camerarius in Medit. Histor. part. 1. cap. 75. scriptura reliquit, ex additiouibus Lamberti Schatnaburgeusis de rebus gestis Germanorum id se habere asserens: Anno, inquit, M.D. XLIV. quidam puer in partibus Hassiae est deprehensus. Hie sicut postea cognitum est, et ipse retulit, quum trium esset annorem, à lupis est raptus et mirabiliter educatus, nam quamcunque praedam lupi pro cibo rapuerant, semper, meliorem partem sumentes, ipsi ad vorandum tribuebant; tempore vero hyemis soveam fodieutes, folia arborum et alias herbas imponeutes, puerum superponebant, et sese circumponentes, sic eum à frigore defendebant; ipsum verò manibus et pedibus repere cogebant, et secum currere tam diu, quoad ex usu eorum velocitatem imitahatur et saltus maximos faciebat; hic tandem ab hominibus deprehensus, lignis circumligatus, erectus ire ad humanam similitudinem cogebatur. Idem verò puer saepiùs dicebat se multo carius cum lupis, si in se esset, quam cum hominibus deligere conversari. Puer iste in curiam Henrici Priucipis Hassiae pro spectaculo est allatus. Hoc etiam eodem anno contigit in Wederavia in villa Echtzel, ibi enim puer XII. aunorum cum lupis erat in silva, quae vulgo dicitur Die Hardt, et in venatione à nobilibus hyberno tempore captus fuit. Hactenus Camerarius. Similem serè historiam resert M. Dresserus in libro, quem de nova et antiqua disciplina conscripsit. Rectè hanc materiam exclamatione hac concludit Camerarius: quis, inquit, hanc disparem naturae conversationem non admirabitur? apparet sanè verè dictum esse consuetudinem esse alteram naturam, imò interdum natura esse potiorem. Aliam ferè similem historiam refert Goulartius, et quidem nostri temporis admirab. hist. lib. 1.
2) Vide notanda de nutrice eligenda apud Roderic. de Castro de morb. mulierum lib. 4. c. 23.
3) Asçavoir s'il y a question d'une fille; car le laict de celle, qui à faict un fils, est meilleur à nourir une fille, et au contraire; voyez les raisons an liv. 5. chap. 6. des Erreurs Popul. de M. Joubert; vid. eundem ad quaestionem, qui doit plus long temps tetter une fille ou un fils, et combien chacun, chap. 11. liv. 5.

Of die een verssen rouw in haren boesem draeght;
Niet tot onguere lust, tot snoepen niet genegen,
Die voor een dertel wicht niet bloot en heeft gelegen,
Die in onkuysche jock haer vreughde niet en raept,
Die niet te veel en drinckt[4)], en niet te vast en slaept[5)].
Haer tepels root en gaef, haer borsten blau-geadert,
En van een vaste stof, en ront in een vergadert;
Haer sogh van soete geur, niet schrael, en niet te vet,
Maer dat sich om een hayr, of op een nagel set.
Siet daer een rechte min, gelijck'er naer het leven,
By lieden van de kunst is geestigh af-geschreven:
Doch soo ghy deese slagh niet byder hant en vont,
Ten minsten brenght het stuck soo na ghy immer kont;
De snelle jaren gaen, uw teere spruyten rijsen,
Dus pooghtse van der jeught haer plichten aen te wijsen.
't Is goet, dat iemant komt uyt eenigh goet geslacht,
Maer 't is al nutter dingh wel op te sijn gebracht:
Hoort, moeder, hoort uw les: 't is niet genoegh te baren,
Het kint is uw beslagh tot aen de seven jaren;
Het kriecken van den dagh, sijn jeught, en eerste gront,
Bestaet in uw beleyt, en hanght aen uwen mont:
Ghy moet het rouwe lant als totte vrucht bereyden,
Bespitten, open doen, met greppen onderscheyden,
Het onkruyt roeyen uyt, oock van den eersten dagh,
Op dat uw weerde man daer namaels saeyen magh.
Wat is'er menigh wijf, dat niet en plagh te passen
Op dit gewichtigh stuck, maer laet de kinders wassen
Woest, dertel, quastigh, rau, vol bochten, onbesnoeyt,
Gelijck het wilde rijs in dichte bossen groeyt!
Wat is'er menigh wijf, dat liever heeft te praten,
Die liever heeft te gaen laveyen achter straten,
Als met een stillen geest haer kint te wijsen aen
Wat nu, wat naderhant is nut te sijn gedaen!
Wat is'er menigh man, die mette gansche sinnen,
Die met den lijve woelt, om goet te mogen winnen,
En laet sijn weerde kint, sijn alderbeste schat,
Onvruchtbaer henen gaen, als ick en weet niet wat!

4) D. Hieronymus Laetae filiam instituens, nutricem vetat temulentam aut lascivam sumi. Viv. lib. 1. de Christ. foem. cap. de educat. virg.

5) Il y a une remarquable histoire à ce propos au Recueil des histoires memorables de M. Goulart vol. 3. Je ramentoy (dict il) qu'autrefois j'ay ouy raconter au Seigneur Joseph de la Scale, docte entre les doctes de nostre temps, et que depuis j'ay leu dedans le bean discours de la vie de Jule Caesar de la Scale, sou Pere: Entre cinq fils, que Dieu luy donna, fut un nommé Odet, duquel Joseph son srere disoit, et a escrit ce que je represente: Ce petit enfant avoit si belle saçon, que le pere et la mere et tous ceux qui le regardoient, luy porterent unc singuliere bienveuillance. Le pere l'aymoit merveilleusement, et neantmoins autant de fois qu'il jectoit les yeux dessus, il fronçoit le sourcil, paroissoit triste, et de visage abatu, jusques à souspirer: tellement que la mere, dame fort sage, cognut bien que le pere se defioit de la vie de leur petit Odet. Sur ce ayant requis son mary de luy declarer la cause de tant de souspirs: garde vous bien (dit il) de donner à nostre fils une nourice sujecte au vin; je prevois qu'il sera estouffé; tous les jours il repetoit cest advertissement à sa femme, tant qu'elle aussi s'en donna la peur à bon escient. En ceste solicitude elle se leve une nuict, et trouve la nourice dormante abouchée sur le visage de l'ensançon, de sorte que s'en estoit faict, si la mere eut tant soit peu differé de se lever; et eut on beaucoup de peine à remettre sus le petit; lequel eschappa nu second et troisieme peril de mort, par l'intemperance d'une nourice yvrognesse; qui fut cause qu'on delaicta ce petit encore bien jeune, et fut commis à une fille de chambre pour le garder et gouverner. La pauvre mere estimoit, pour s'estre defaicte d'une mal-sage nourice, son enfaucon bien asseuré; mais le pere l'advertissoit de nese sier pas tant à la fille de chambre, et continuoit en son triste presage; la gonvernante aimoit ardamment son nourisson, et en avoit un soing merveilleux. Mais une nuict elle fut trouvée dormante avec le petit, aagé de deux ans, estouffé eutre ses bras. Je n'en puis escrire d'avantage.

Daer sijn'er in het lant, die honden leeren springen,
Die quackels leeren slaen, die vincken leeren singen;
En laten onder dies haer bloet, haer eygen vrucht,
En sonder goede leer èn buyten alle tucht:
Is 't niet een selsaem dingh, in kleyne beusel-saecken
Te wroeten alle daegh, om groot beslagh te maecken,
En in dat edel werck, daer op de werelt rust,
Te wesen buyten sorgh, te leven sonder lust?
Voorwaer, die sijn gesin laet in het wilde groeyen,
En niet als met gewin en is gewoon te moeyen,
Die is gelijck een mensch, die na de schoenen siet,
En acht de voeten selfs sijn eyge leden niet:
Ghy, let op dese plicht; 't is eene van de saecken,
Die u, en uw geslacht, en al de weerelt raecken,
O vrienden, weeght het stuck! ghy queeckt in dit geval
De hope van den tijt, die namaels komen sal.
Leert, jonge moeder, leert, oock van de minste dieren,
Het kinder onverstant naer goede seden stieren;
Niet dat'er eenigh man in vrouwen hooger prijst,
Als dat haer rijpe sorgh de kinders onderwijst.
Doet als de nachtegael, die leert haer teere jongen
Hoe dat'er dient geneurt, of uytter borst gesongen,
Hoe na de kunst gequeelt, èn grof èn weder sijn,
En hoe de laege stem moet opgetogen sijn:
Maer soeckt den hemel eerst, en leert de jonge sinnen
God vreesen, eere doen, en boven al beminnen;
Leert, hoe dat alle dingh is onder sijn gebiet,
En dat sijn wacker oogh oock in het duyster siet:
Leert, dat sijn vader-sorgh een middel heeft gevonden,
Om ons door sijnen geest te trecken uytte sonden;
Leert, dat sijn eeuwig Woort, het onbevleckte Lam,
Ten goede van den mensch hier in de weerelt quam,
Hier in de weerelt sterf, en, weder opgeresen,
Sal by den grooten God, sal in den hemel wesen,
Tot hy eens, op het lest, èn hier èn overal,
Op al dat immer was een vonnis uytten sal;
Noch dient hier by gevoeght, hoe, in de leste tijden,
De goeden sijn verheught, de quaden sullen lijden;
De goeden sijn getroost, als Gode lief-getal,
De quaden sijn geplaeght met eeuwigh ongeval.
Leert vorder uwe jeught de rechte waerheyt spreken,
En door een soeten aert haer stege sinnen breken;
Het liegen is voor eerst een bijster vuyl gebreck,
Het ander, dat ick haet, dat is een harde neck.
Maer weest doch hier besorght, dat uwe goede seden
Haer schicken na de maet van uwe goede reden;
Ghy, die een ander leert, gaet eerst in deughden voor,
Dat is hun, die het sien, voor al het beste spoor;
Leyt soo de jonckheyt aen, oock van haer eerste dagen,
Op datse vierigh sijn het beste na te jagen;
Prijst veel de ware deught, en spreeckt'er dickmael van,
En let op yeder kint, hoe veel het dragen kan.
Laet vorder uwe jeught bequame kunsten leeren,
Dat sal haer groenen tijt en grijse jaren eeren;
Dat is de beste schat die t'huys en over-al
Haer teer-gelt, haer vermaeck, haer steunsel wesen sal;

Dat is de beste schat, die mede wort gedragen
Uyt brant en krijghs-gevaer, uyt alle quade slagen,
   Die met sijn meester swemt tot aen de naeste ree,
   Oock daer het gansche kraem moet blijven in de zee;
Dat is de beste schat, die niet en wort gestolen,
Al moet een vluchtigh man in vreemde landen dolen,
   Geen rijck soo onbewust, geen weerelt soo verwoet,
   Die niet een geestigh breyn en goede kunsten voet.
Die wesen aen het kint als vader heeft gegeven,
Behoort'er by te doen het middel om te leven;
   Hy pleeght geen ware sucht, geen rechte vader-gunst,
   Die kinders heeft geteelt, en laetse sonder kunst[1].
En, om met goet beleyt hier dieper in te treden,
Soo proeft uw jonck gewas, en sijn genegentheden,
   Hebt acht met alle vlijt, en dat van eersten aen,
   Waer op de siele speelt, en hoe de sinnen gaen;
Het is om niet gepooght, door ongetijdigh kijven,
Een kint van goeden aert geduerigh aen te drijven;
   Al waer het innigh hert is tegen aen gekant,
   Dat wort te geener tijt de menschen ingeplant.
Wie is sijn leven oyt tot hoogen lof gekomen,
Die tegen sijn vernuft heeft saken aengenomen?
   Wie heeft'er oyt beroep ter eeren uyt-gestaen,
   Die tegen sijnen aert heeft dingen ondergaen?
Hier dient uw rijpe sorgh wat verder in te dalen,
Des heb ick dese prent hier onder laten malen;
   Ick wou, dat door het oogh u moghte sijn bekent,
   Hoe vast dat eygen aert is in de borst geprent:
Aensiet dit sinne-beelt, het sal u mogen leeren,
Dat aengeboren sucht is qualick as te keeren;
   Aensiet dit enden-ey, by hinnen uytgebroet,
   Het wijst, als metter hant, wat vrou nature doet:
De hinne wenst het jongh tot haer te mogen trecken,
Sy wil het mette borst of mette vleugels decken,
   Sy klaeght als haren noot, maer efter geen gehoir:
   Het dier heeft geenen lust als in het groene woir;
En schoon het aen de kant by wijlen is gedreven,
Noch heeft'et geenen sin om daer te blijven leven;
   Want als het wederom of slick of water siet,
   Soo vint'et sijn vermaeck, de moeder haer verdriet.
Wie, sonder opten aert van alle dingh te mercken,
Veel in sijn herssens smeet, en meynt'et uyt te wercken,
   Die mist sijn gansche wit, os, wint hy somtijts wat,
   Het gaet al wederom den ouden karre-pad.
Het is een soete vont, en weerdigh om te prijsen,
De jeught door enckel spel te konnen onderwijsen;

1) Consentaneum est rationi et naturae, ut, qui vitam tribuerit, vivendi etiam facultatem praestet. Basil. Hexaem. hom. 8.

Want als'er eenigh mensch op dese plichten past,
Soo wort de jonckheyt kloeck, en nimmer overlast:
Ick weet een achtbaer man[1] die, sonder eenigh kijven,
Alleen uyt soete jock sijn kinders leerde schrijven,
Hy gaf hem opte vloer, daer sat hy in het sant,
En wees een A een B te stellen metter hant;
Al scheen het gansch beslagh tot spel alleen te strecken,
Soo leerde doch de jeught bequame letters trecken;
Siet, eer de schrijver wist, wat schrijven was geseyt,
Soo was'er in de kunst een vaste gront geleyt.
Dit pleeghde dese vrient in veelderhande dingen,
En tot uytheemsche tael, en om te leeren singen[2];
Siet, wat een wijs beleyt! de jeught by hem geteelt
Heeft alle tijt geleert, en niet te min gespeelt.
Het is de pijne weert hier naerder op te soecken,
Hoe dat men talen leert, oock buyten alle boecken,
Oock in het vaderlant, en sonder ongemack,
Oock buyten alle sorgh, en sonder harde plack:
Hoe moet, eylaes! de jeught van onse tijden dolen
Of in een ander lant, of in de vreemde scholen,
Eer datse talen leert, en slechts alleen bevroet,
Dat maer de voorste deur der kunsten open doet:
Besiet eens Griecken-lant, besiet het oude Romen,
Daer vloeyden konsten uyt als met geheele stroomen;
Vraeght iemant, waerom dat? haer kinders altemael
Die sogen uytte borst de rijcke moeder-tael:
Men leerd'er in de wiegh en midden in de lueren,
Dat hier een geestigh kint met pijne moet besueren;
Men leerd'er in het spel, en met den eersten tijt,
Daer in dat onse jeught haer beste jaren slijt.
Maer iemant sal misschien hier over komen vragen,
Of niet een geestigh kint, oock nu in onse dagen,
Door eenigh kloeck beleyt kan worden bygestaen,

1) Dese is geweest de heer Christiaen Huygens (de vader van den dichter Constantijn), nu onlanex overleden, in sijn leven Secretaris des Raets van State; in wiens nakomelingen onse eeuwe de vruchten van desselfs losselick beleyt met groot vergenoegen is genietende.
2) De voorgenoemde heen Hnygens leerde sijn sonen de noten van de Musijck aen de knoppen van haer wambays, ende dat al spelende.

En leeren vreemde tael oock sonder schole gaen:
Voor my, ick stelle vast, dat alle jonge sinnen
Sijn heden oock bequaem om tijt te mogen winnen,
Gy, seght ons, mijn vernuft! wat dienstigh is gedaen,
Ghy vaders, koomt'er by, en hoort de reden aen:
Gaet, kiest een eerlick man, in talen wel bedreven,
En laet hem van der jeught met uwe kinders leven,
Met last om niet een woort te spreken als Latijn,
Soo sal de Roomsche spraeck haer eerste tale sijn[3]:

3) Mich. de la Montagne liv. des Essais chap. 25. parle à ce propos vivement et de son propre faict: C'est un bel agencement (diet il) que le Grec et le Latin, mais on l'achete trop cher; je diroy icy une façon d'en avoir meilleur marché, que de costume, qui a esté essayé en moymesme, s'en servira qui voudra. Mon pere ayant faict toutes les recherches qu' homme peut faire, parmy les gens sçavants et d'entendement, d'une forme d'institution exquise, fut advisé de cest inconvenient qui estoit en usage: et luy disoit on que ceste longueur que nous mettions à aprendre langues, qui anx anciens ne coustoit rien, est la seule cause pourquoy nous ne pouvons arriver à la grandeur d'ame, et de cognoissance des anciens Grecs et Romains: Tant y a que l'expedient que mon pere trouva, ce fut qu'en nourice, et avant le premier desnouëment de ma langue, il me donna en charge à un Aleman, tout ignorant de nostre langue et tresbien versé en la Latine cestuy cy qu'il avoit faict venir expres, m'avoit continuellement entre les bras; ainsi, sans art, sans livre, sans grammaire on precepte, sans souët, sans larmes, j'avois appris du Latin tout ainsi pur que mon maistre d'escole le sçavoit. Vide plura apud eundem Montan.

De jeught aldus gevoet, sal, midden in de noten,
En alsse besigh is met hoepen ende koten,
   Met bollen op het velt, met toppen opte sael,
   Verrijcken hare tongh met alderhande tael.
Het kint aldus geleyt sal gansche dagen spelen,
En desen onverlet geleerde woorden quelen,
   En als het grooter wort en rijper in verstant,
   Soo leert het tijts genoegh de tale van het lant.
Wy sien meest overal de kinders van de Walen
Ten vollen onder-recht in tweederhande talen:
   Sy spreecken Duyts en Wals, en bey gelijcke wel,
   Haer moeder leert het een, het tweede 't kinder-spel:
't Is vreemt dat over al by lieden van vermogen
De jeught naer desen voet niet op en wort getogen,
   Waerom uw teer gewas gequelt met plack en boeck?
   Het wort dus sonder school, en ongevoelick kloeck.
Het is een quade greep, de jeught te willen dwingen,
En als met enckel kracht het leeren op te dringen;
   Het kint, dat harde tucht en droeve slagen vreest
   Krijght dofheyt aen het breyn, en domheyt in den geest;
Hoe menigh edel kint, tot, kunst alleen geboren,
Heeft door een strenge school de boecken afgesworen!
   Heeft, door een wrangen nurck of om een harde plack,
   De leer-sucht afgeleyt, gelijck een lastigh pack!
Voor slaven stuer gebaer, en slagen voor de beesten,
De reden is genoegh voor wel-geboren geesten;
   Daer is geen ander vrucht te trecken uytten dwangh,
   Als dat een vrye siel neemt elders haren gangh:
't Is best de frissche jeught door eersucht op te wecken,
En, door gevreesde smaet, van luyheyt as te trecken;
   Men stelle wat men wil de jonge sinnen voor,
   Dit is de beste toom, en dat de beste spoor.
Ghy moet des niet te min, wanneerse qualick willen,
Beletten haer bejagh, en alle boose grillen;
   Wie streelt en flickefloyt, of boven reden mint,
   En krijght maer enckel leet, oock van een aerdigh kint:
Dat Eli sonder tucht liet sijne sonen blijven,
En sachse met gedult haer snoode rancken drijven,
   Gaf oorsaeck, dat de man was haestigh uyter tijt,
   En wort noch evenwel sijn beyde sonen quijt:
Die met een sachten mont haer kinders lisselaffen,
En, schoon het qualick gaet, geen quaet en willen straffen,
   Sijn aen een jonge stam gelijck het veyleklim,
   Sijn aen haer eygen vrucht gelijck een dwase sim:
De Klim omvanght den boom, omvlechtse menigh werven,
Maer doet in korten tijt sijn beste tacken sterven;
   De Sim omhelst haer jongh, maer haer onwijse min
   Die perst het teere dier de gansche leden in.
De moeder dient haer jeught niet alle tijt te vleyen,
Het is de kinders goet, indiense matigh schreyen;
   Want (naer de kunste leert) als iemant tranen krijt,
   Soo wort het vochtigh breyn sijn quade dampen quijt;
De maege wort verwermt, en al de taye fluymen
Die worden even dan gedwongen om te ruymen,
   De milte doet haer op, al isse schoon verstopt;
   Ghy, maeckt dan dat het kint geen tranen op en kropt.

Maer draeght oock goede sorgh, door ongestuymigh kyven,
De snede van de tongh niet vinnigh aen te drijven;
   Hier dient te sijn gewacht voor al te diepen straem,
   Hier dient te sijn gewacht voor al te langen praem:
Voor al en dient de tucht niet aen te sijn gevangen,
Als spijt en heete gal aen uwen boesem prangen;
   Want daer een korsel hoost is besigh mette tucht,
   Daer wort een heyligh werk geoeffent sonder vrucht.
Als Plato sijnen knecht, door wel-verdiende slagen,
Eens wilde totte deucht en van den wrevel jagen,
   En dat hy wert gewaer, eer hy den lincker sloegh,
   Dat hem een vinnigh bloet door al de leden joegh:
'Pseusippe (sprack de man), ontneemt my dese roeden,
En doet dat hier behoort; want ick begin te woeden:
   Geen mensch en is'er nut te strassen eenigh quaet,
   Indien sijn eygen siel haer ampt te buyten gaet.
Een die de roede voert, met gramschap aengesteken,
Pleeght geene rechte tucht, en schijnt hem eer te wreken;
   Ghy, die een dertel kint wilt straffen met gewin,
   En gaet niet tot het werck als met een koelen sin.
Waer toe in dit geval soo bijster ongebonden?
Een die sijn kinders straft, kastijt sijn eygen sonden;
   Waer toe in dit geval te swellen van den spijt?
   Bedenckt in uw gemoet, dat ghy de moeder sijt;
Bedenckt, al eerje slaet, dat alle boose streken,
Die van der jeughet aen in uwe kinders steken,
   Ontspringen uytten gront van uwen eygen aert,
   Die niet als enckel vleesch en quade rancken baert:
Weeght dit in uwen geest, het sal uw gramme sinnen
Betoomen, nederslaen, en krachtigh overwinnen;
   Als iemant in het quaet sijn eygen feylen siet,
   De straffe die hy pleeght en is soo vinnigh niet,
Maer hier dient yder mensch den juysten tijt te weten,
Wanneer dit heyligh werck is nut te sijn gequeten;
   Hoort reden, jonge vrou, ten goede van de jeught,
   En leert den eersten stont, wanneerje straffen meught:
Een man[1)] van wijs beleyt, en grondigh hier bedreven,
Die heeft op dit geval my desen peyl gegeven:
   Hebt, seyd' hy, staegh het oogh ontrent uw weerde kint,
   Als ghy het door het huys met spelen besigh vint;
En soo het dan misschien sijn poppe dreyght te billen,
En soeckt, gelijck het schijnt, met slagen haer te stillen,

1) Is fuit D. Philipp. Lansbergius, Theologus, Philosophus, Astronomus, et Patersamilias, ubique magnus.

Siet daer een vast gemerck, dat uwe teere vrucht
Nu in den geest begrijpt de krachten van de tucht:
Begin na desen u met haer bedrijf te moeyen,
En laetse naderhant niet in het wilde groeyen,
Maer leytse totte deught: een jongh, een geestigh dier
Neemt alle dingen aen gelijck een wit papier.
Draeght hierom goede sorgh, en wilt geduerigh letten,
Dat noyt uw teere spruyt en trecke vreemde smetten
Van eenigh dertel wicht; het is geweldigh quaet,
Wanneer een sedigh kint met guyten ommegaet.
Ontucht set dapper voort: een schaep vol boose sweeren
Sal, eer het iemant merckt, een gansche kudde deeren:
Een oogh, dat vierigh is, schiet ick en weet niet wat,
Waer door van stonden aen een ander wort gevat:
Als maer een appel rot, gewis de gansche mande
Wort dracht en vuyle stanck, en niet als enckel schande:
Een druyf, een kleyne druyf, in eenigh deel besmet,
Deelt aen een gansche tros haer quade rampen met:
Een, die met krepel volck wil gaen en wederkeeren,
Daer is geen twijfel aen, hy sal het hincken leeren;
Gebuerschap met het quaet baert menigh ongeval,
Maer aen het jonge bloet noch verre boven al.
Wat dient'er noch geseyt? de sieckte kan beklijven
Door een die koortsigh is aen thien gesonde lijven;
Thien van gesonden aert en hadden noyt de kracht,
Dat een die koortsigh is te rechte was gebracht.
Hoort noch een huys-gebod, hier mede nut geweten:
En maeckt noyt eenigh kint nau-keurigh in het eten,
Niet lecker in de spijs, niet dertel in den dranck;
Het blijft hun anders by haer levendagen lanck:
Siet, als men wort genoot in rouwer lieden huysen,
Daer sal uw teere jeught ellendigh sitten pluysen;
Een mont van kieschen aert dat is een lastigh pack,
En voor haer eygen selfs een droevigh ongemack.
Noch moet ick voor een les de moeders hier belasten,
Geen kinders immermeer te setten by de gasten;
Want onder dit gewoel gebeurt niet selden wat,
Dat by de teere jeught niet op en dient gevat:
Het kint in desen stant gaet buyten alle palen,
Het laet een greetigh oogh op alle schotels dwalen,
Het eyst, een yder geeft, en dit en weder dat,
En hier af wort de maegh tot aen de keele sat;
Dit hindert, jonge vrou, dit, hindert aen de leden,
Dit hindert aen den geest, dit hindert aen de seden;
Ey! streelt niet al te seer, al is de liefde groot,
Doet kinders uytte weegh, wanneer men gasten noot.
Daer is een vreemt bedrijf in menigh huys te vinden,
Bequaem, gelijck men acht, om kinders in te binden,
Om kinders, soo het schijnt, te houden in den bant,
En 't is (naer mijn begrijp) een enckel onverstant:
Soo haest men in het huys een kint begeert te stillen,
Soo brenght men aen den dagh een deel versierde grillen,
Een spoock, een bulle-man, een lyve-loosen geest,
Of eenigh vreemt gespuys, of eenigh selsaem beest,
Dit wort soo vast gedruckt in alle teere sinnen,
Dat niemant machtigh is die weder in te winnen;

Ja, dat'er koude schrick door al de leden schiet,
Al roert'er maer blat, al ruyst'er maer een riet;
Al wie van desen anghst is eenmael ingenomen,
Sal ick en weet niet wat, sal alle dingen schromen,
En sien dat niet en is, en, uyt een dwase waen,
Niet onder in het huys, niet boven willen gaen;
De jeught in tegendeel vrypostigh opgetogen,
En die uyt dit bedrogh geen vrees en heeft gesogen,
Gaet midden in der nacht, gaet vlytigh over al,
En schroomt geen ydel spoock of ander ongeval:
Ick bidde, jonge vrou, hier op te willen achten,
De schrick van desen aert verbastert alle krachten,
Verwijft een edel hert, soo dat'et niet en rijst
Daer deught en vrye sucht, of daer de reden, wijst:
En laet geen meyssen toe, met enckel vysevasen,
Een ongesouten anghst de kinders in te blasen;
Noyt wort'er eenigh mensch van desen waen geraeckt,
Dan als er sotte klap de sinnen gaende maeckt.
Verhoet met alle vlijt, dat aen de teere spruyten
Geen breyn en sy vervoert, geen ooren mogen tuyten
Door iet dat Faustus doet, of Wagenaer verhaelt;
Niet dat'er aen de jeught meer in de sinnen maelt.
Ghy, wilt geen tijt-verdrijf aen uwe jonckheyt soecken
In eenigh spoockgeschrift, of diergelijcke boecken,
Maer doet een soet verhael, dat, schoon in jock geseyt,
De sinnen evenwel tot goede saecken leyt.
Leert, vaders! tot besluyt, leert, vooghden! uwe weesen
Den God van hemelrijck, en niet den Duyvel, vreesen:
Die met een reyn gemoet is aen den Hemel vast,
En schrickt te geener tijt, schoon Hell' en Duyvel bast.
Daer is een ander quaet, waer uyt de jonge sielen
Wel eer, en heden noch, in sware klachten vielen;
En dit wort veel gespeurt, als 't een of 't ander kint
Wort naest de borst geleyt, en boven al bemint;
Ghy, die geen lust en hebt in twist en huys-krakeelen,
Pooght uwe moeder-sucht eenparigh uyt te deelen;
En maeckt geen liefste kint, maer hout de soete jeught
Gelijck in alle dingh, soo na ghy immer meught:
Ghy siet met wat een haet is Joseph overvallen
Alleen op desen gront, vermits hy boven allen
Wert in sijns vaders huys, wert over al geviert,
En met een bonten rock wat moyer opgeciert.
Een arent wort genoemt een vogel sonder reden:
Hy broet het eene jongh als met de gansche leden,
Het ander drijft hy wegh, en jaeght'et uytten nest;
Ghy, draeght gelijcke jonst; dat voeght een moeder best.
De swaluw' als se broet, die kan u beter leeren,
Wat hier de reden eyst: sy gaet by rechte keeren,

By rechte beurten om, als sy haer jongen voet,
En geeft hun even veel, en yder even goet;
Ick heb op haer beleyt by wylen acht genomen,
Wanneerse met het aes plagh in den nest te komen;
Ick sagh, hoe dat het dier, als in een ronden ringh,
Voor yder even schoon, eenparigh ommegingh.
Ghy, hout gelijcken voet in 't kleeden ende spijsen,
Os, als'er iemant trout, in renten aen te wijsen:
Het huys wort opte maet en na den eysch gebout,
Wanneer men over al gelijcke gronden hout.
Maer schoon uw geestigh kint is konstigh onderwesen,
Soo dat'et voor den tijt kan alle boecken lesen,
Soo dat'et gronden heeft tot alle goede leer,
Ghy des al niet te min, verheft u nimmermeer!
Daer sijn'er onder u die hare kinders prijsen,
En poogen al het volk haer deughden aen te wijsen:
Ghy, wijse moeder, swijght, of spreeckt er weynigh van,
Maer hout die soete vreught voor u en uwen man:
Al wat in dit geval de jonge vrouwen roemen,
Dat wort tot haren smaet niet selden opgenoemen:
Een die sijn eygen prijst, en maeckt'et al te bont,
Spreeckt uyt een ydel hert, of uyt een lossen mont.

Andreas Tiraquels sestien huwelijcx wetten; waer in hy het gansche recht des huwelijcx kortelijck begrepen, ende breeder door seer geleerde uytleggingen verklaert heeft.

De mannen sullen hare vrouwen gebieden:
De vrouwen hare mannen gehoorsamen.

Men sal de schoonste vrouwen niet trouwen;
En oock het huwelijck der mismaeckte verachten:
Maer die van middelmatige schoonheyt onversaeght beminnen.

De vrouwen sullen haer voor hare mannen, ofte tegenwoordige ofte toekomende, ende niet voor anderen, sedelijck vercieren;
Ende haer met schoonheyt, soo veel sy konnen, doch buyten bedrogh, aen doen.
De mannen sullen onachtsamer, en soo veel genoegh zy om de suyverheyt en waerdigheit des lichaems, na de wijse des lants, te bewaren, op vercieringe van hare lichamen passen:
Ende oock van vrouwen kleederen en ciersels, daer tegen de vrouwen haer die van mannen, ten sy eenige nootsaeckelijckheyt ofte rechtvaerdige oorsaecke voorviel, onthouden.

Een yeder sal zijne mismaecktheyt den toekomenden man ofte vrouwe ontdecken;
Nochthans haer dieshalven, insonderheyt de vrouwen, niet ontblooten.

De vrouwen sullen haers gelijcke, ofte mindere, in geslachte en rijckdom trouwen.
De huwelijcken van meerdere sal men ganschelijck vlieden, nochtans de trouwe van edele vrouwen niet schuwen.
Men sal maeghden, en die noch jonck zijnde, tot vrouwen nemen;
De huwelijcken van weduwen ende oude schuwen;
Nochtans oude mannen geen jonge vrouwen houwen;
Maer gelijckheyt in dese, als in andere saken, voegen.
Doch de vrouwen niet na jaren, maer ten eynde om te teelen, meeten.
Eyndelijck zullen de mans 36 jaren, de vrysters 18 jaren, ofte daer ontrent, oudt zijnde, ten huwelijck gegeven worden.

Men sal de ouders, 't vaderlant, en de seden van de toekomende vrouwe insien.

De mannen en sullen niet lijden, dat de vrouwen haer van aenbegin gelijck worden;
Maer haer insonderheyt op hare woorden leeren acht neemen:
Nochtans haer over de selve geen tyrannen ofte heeren, maer mannen toonen;
Nochte en sullen haer, indien zy haer welvaren liefhebben, en overal de eerbaerheyt trachten te volgen, door slagen ofte andersins qualijck handelen.

De mannen sullen door haer eygen voorbeelt en lieflijcke woorden, met strasheyt vermenght, hare vrouwen onderrichten;
Ende oock dreygementen, indien 't de saecke vereyst, daer by voegen:

Doch haer niet in 't openbaer ofte tegenwoordigheyt van vreemden berispen.

Dat de mannen buyten en uythuysige dingen besorgen;
De vrouwen huyssaecken bedienen, en haer dieshalven in huys houden.
Tuynen ende 't spinnen weynigh ter handt nemen,
Nochte doorgaens onbedachtelijck buyten 't huys trecken.

In dingen, oock die de sorgen der mannen aengaen, sal men de vrouwen om raet vragen.

De vrouwen sal men alleenlijck die dingen, welcke ontdeckt zijnde geen schade konnen doen, gemeen maecken;
En haren raet, indien hy goet schijnt, volgen; andere dingen noyt openbaren.

Alle die van hare vrouwen willen bemint sijn, sullen haer insgelijcks met wederliefde beminnen:
En haer van vreemde byeenkomsten ganschelijck onthouden.

Van toover-rijmen, minne-drancken, en diergelijcke raseryen, waer door men liefde meent te verwecken, sullen haer man ende vrouwe t'eenemael onthouden:
Maer sullen malkander door onderlinge genegentheyt, en andere eerbare redenen tot liefde vermanen, deselve bewaren, ende vermeeren.

Voor 't byslapen en sullen sy niet te seer vreesen, noch 't selve te seer begeeren, en een geduerigh en onmatigh ganschelijck schuwen.

De gehouden sullen de jalousye, als een alderverderslijckste, vuylste, ende schadelijckste pest, vlieden.
Noch en sullen de mans hare vrouwen door opsicht bewaren;
Maer haer de bykomste van onkuysche vrouwen, als oock van ontuchtige mans, verbieden;
Van wulpsche redenen, geyle schilderyen, openbare spelen, insonderheyt onkuysche, vuyle boecken, ende nacht-geselschappen, een afkeer hebben.
Men sal haer matigh leeren zijn;
De ledigheyt van haer drijven;
Suspecte plaetsen veranderen;
Haer met mannen niet alleen laten;
Haer tot kuysheyt vermanen, en die selfs oock betrachten.
Indien ghy alle dese dingen sult gedaen hebben, en nochtans uwe vrouwe onkuysch is, gedenckt het geduldigh te dragen.
De vrouwen sullen hare mannen van de liefde ende 'tbyslapen der vreemde vrouwen, door sedigheyt, gedienstigheit, kuysheyt, ende oogluyckinge astrecken.

Houwelijcx
Sesde deel:
Bedaeghde huys-moeder ende weduwe; wesende 't vierde deel van 't christelijck huys-wijf.

1 *Tim.* 5. *vers* 5. 6. 7. 9. 10. Die eene rechte weduwe is en eensaem, die hoopt op God, en blijft in smeekingen en gebeden nacht en dagh: Maer die in wellust leeft, dic is levende doot. Gebiet dit, op dat sy onstraffelijck sijn. Men sal de weduwe verkiesen, die niet min en sy dan sestigh jaren, die ééne mans wijf geweest fy: hebbende getuygenis van goede wercken, of fy kinderen opgevoedt heest, of sy herbergigh geweest is, of sy der heyligen voeten gewasschen heeft, of sy den bedruckten te hulpe gekomen is, of sy alle goede wercken aclstervolght heeft.
Quod sic D. Ambrosius eloquitur: Non sola castitas corporis viduae sortitudo eft, sed magna et uberrima disciplina virtutis: Primò Pietatis officium; secundò Hospitalitatis studium et Humilitatis obsequium; tertiò Misericordiae ministerium Liberalitatisque subsidium; ad summam omnis boni operis executio.
Tit. 2. *vers* 3. De oude vrouwen, dat sy haer selven dragen gelijck 't den heyligen bctaemt, dat sy geene lasteressen en sijn, sich niet tot veel wijns begeven, maer leeraressen der eerlickheyt.
Luc. 2. *vers* 36. En daer was oock Anna de prophetisse, een dochter Phanuëls, uyt den geslachte Asser: Dese was seer oud, ende hadde geleest met baren man seven jaer van haren maeghdom aen. Ende sy was eene weduwe, van ontrent vier-en-tachtigh jaren, dewelcke niet en quam uyt den tempel, God dienende met vasten ende bidden nacht ende dagb.
Ambrosius in tractatu de Viduis: Docet Anna quales esse deceat viduas: Quae immaturo mariti obitu destituta, maturae tamen à Deo remunerationem laudis invenit, non minus religionis officio, quam studio castitatis intenta. Praedicatur Anna vidua, unius viri uxor, aetatis quoque probata jam processu, vivida religioni, et effoeta jam corpore, cui diversorium in templo, colloquium in prece, vita in jejunio, quae dierum noctiumque temporibus indefessae devotionis obsequio, cùm corporis agnosceret senectutem, pietatis tamen nesciret aetatem. Sic instituitur à juventute vidua, sic praedicatur in senectute veterana, quae viduitatem non occasione temporis, non imbecillitate corporis, sed virtutis magnanimitate servaverit.
Hieronymus ad Furiam: Imitave sanctam matrem tuam, cujus ego quoties recordor, venit in mentem ardor in Christum, pallor ex jejunijs, eleëmosynae in panperes, obsequium in servos Dei, humilitas vestium et cordis, atque in cunctis sermo moderatus.
Recordemur viduae Sareptanae, quae, et suae et filiorum saluti, Heliae praetulit famem: ut in ipsa nocte moritura cum silio, snperstitem hospitem relinqueret, malens vitam perdere quam eleëmosynam: et in pugillo sartis seminarium sibi messis Dominicae praeparavit.
Tertullianus ad Uxorem: Loquaces, otiosae, vinosae, curiosae contubernales vel maximè propofito viduitatis ofsiciunt. Per loquacitatem irrepunt verba pudori inimica: per otium se veritate deducunt: per vinolentiam quidvis mali insinnant: per curiositatis aemulationem libidines convehunt.

Voor-reden op het vierde ende leste deel; aen de jonge lieden.

Iemant die alreede uyt het voorgaende werck kennisse heeft wat ons in het volgende deel staet te verhandelen, te weten: de plichten van de bedaeghde Huys-moeder, en heeft middelertijt gelesen het opschrift van de tegenwoordige Voor-reden, houdende aen de jonge lieden, sal misschien daer uyt oorsaecke nemen om te vermoeden, of dat ick desen brief qualijck heb bestelt, of dat ick het opschrift qualijck hebbe ingestelt. Omme welcke verkeerde inbeeldinge te verhoeden, en eenen iegelijcken desenthalven uyt den droom te helpen; soo sal de gunstige Leser hier over in het goede gelieven te verstaen, dat wy, hier voorhebbende van oude lieden te gewagen, even om die selve reden goet hebben gevonden met dese voorreden de Jonckheyt aen te spreken. De dagelijcksche ervarentheyt (God beter't) leert ons, dat'er vele onder den volcke oiren hebben juyst gelijck sekere doggen, die, mits het neder-hangen der selver, van onderen open van boven gesloten sijn, en mitsdien meerder bequaemheyt hebben om t'ontfangen het getuyt dat van beneden, als dat van boven koomt; vele, segh ick, (gelijck de menschen van der aerden aerts sijn) hooren merckelijck liever beyde spreken en schrijven van een Jonge vrouwe, als van een bedaeghde Huys-moeder, en noch liever van een blijde Bruyt, als van een bedruckte Weduwe: En dit selve, gunstige Leser, heeft my doen vermoeden, dat het laetste deel deses wercx (schoon het van den ouderdom is handelende) wel langhst van allen nieu soude mogen blijven, ten ware sake dat hier in het beginsel de jonckheyt ten vollen werde onderrecht ende krachtelijck overtuyght, dat even dit leste deel hen ten hooghsten is rakende, en dat mitsdien het selve, niet min als de andere stucken, by hen-lieden gelesen behoort te worden. Omme waer toe wat te seggen, soo koomt my, even hier, in den sin, dat ten tijde als ick bruydegom was, een onder de vrienden van de bruyt haer ende my te samen quam geluck bieden, met toewenschinge, dat wy te samen out ende leelijck mochten worden. 't Was (mijns oordeels) wel geseyt, en of al schoon de woorden wat selsaem schijnen te klincken in jonger lieden ooren, soo sijnse evenwel van goede ende nutte bedenckinge. Want nademael te samen out ende leelijck te worden voor geluck aen verloofde of nieu-gehoude jonge lieden gunstelijck wort toegewenscht, soo is tastelijck daer uyt af te nemen, niet alleenlijck dat oock de jonghste ende schoonste (indiense by het leven blijven) eenmael sullen out ende leelijck worden; maer sonderlinghe dat'er lichtelijck een tijt van scheyden komen kan, oock eer de jonge herten te samen recht sijn vereenight. Dese bedenckinge ware geheel nut, dat met alle hare leden de jonghe lieden ten diepsten ware ingescherpt, en daer toe wouden wy geerne door Godes genade wat inbrengen.

De Heydenen en hebben noyt min na heydensche wijse gesproken, als doense de bedenckinge des doots genaemt hebben een stuck van de hooghste wijsheyt[1]; gelijck oock Moses selfs duydelijck heeft geoordeelt de selve een middel te wesen recht bequaem om de menschen verstandigh te maken: leert ons (seyt hy) bedencken dat wy sterven moeten, op dat wy verstandigh worden[2]! Niemant ter weerelt en kan iemant beter leeren leven als die hem wel leert sterven; de redenen sijn klaer, indien de sake maer behoorlijck wort ingesien; want soo wanneer de mensche, door de voorschreven opmerckinge, eens volle ende grondige kennisse bekoomt van den stersselijcken aert ende verganckelijck wesen deses lichaems, ende daer uyt dan, als met handen, koomt te tasten, dat het gene hy hier soo weert ende lief heeft, in korten stont in enckel stof sal komen te veranderen, ende de siele mitsdien noodelijck een andere woonplaetse sal moeten verkiesen; gewisselijck,

1) Meditationem mortis optimam esse philosophinam, Platonis dictum.
2) Psalm 90. 12.

soo hy een druppel Christelijck bloet in sich heeft, het moet hem een groot middel wesen waer door hy krachtelijck (door Gods

genade) aen-gedrongen sal worden om sijn behoudenisse elders, en buyten hem-selven te gaen soecken, ende alsoo op te stijgen tot den Eerstelingh uytten dooden, de welcke is onse Salighmaker, die machtigh is onse vernederde lichamen een ander gestaltenisse te geven, ende het selve sijnen verheerlijckten lichame gelijck te maken: ende wort alsoo eyndelijck gewaer dat'er niet en is dat d'onsteffelijckheyt naerder koomt, als sijn eygen sterffelijckheyt wel, ende volgens den regel van Godes woort, dickmael te overleggen; waer uyt dan veelderhande goede werckingen komen te ontstaen, tot vernietinge van den ouden mensche. Wie sal sich in de pracht van kleedinge lichtelijck verloopen, die t'elcken, als hy sijn kleet aendoet en van sijnen leger opstaet, aen sich selven, als een morgen-lesse, in het oore sal luysteren: motten sullen uw bedde zijn en wormen uw decksel? Wie sal sich aen menschen vergapen, of op eygen schoonheyt trotsen, die t'elcken, als hy gewaer wort, dat sijn gedachten derwaerts hellen, tot sijn gemoet sal spreken: Alle vleesch is gras, en alle heerlijckheyt des menschen als een bloeme des gras; het gras is verdorret en de bloeme is asgevallen? is dit niet een algemeen grafschrift van alle schoonen?

Ghy die hier wandelt door de kerck,
En treet van d'een op d'ander serck,
Koomt hier, en staet een weynigh stil,
En hoort eens wat ick seggen wil:
   Hier onder leyt een schoone maeght,
Maer sooje die eens heden saeght,
Nu, segh ick, als de bleecke doot
Heeft af-geteert haer jeughdigh root,
Nu, segh-ick, als het duyster graf
Haer luyster heeft gegeten af,
Nu, segh-ick, nu men slechts alleen
Maer siet een dor, een nietigh been; -
Ach! tusschen haer en Slons, haer meyt,
En vondje nu gheen onderscheyt.

Wie en sal niet alle nijt en afgunstigheyt dadelijck nederleggen, insonderheyt die hy opneemt uyt den voorspoet van de weerelts kinderen, als hy staêgh in den mont draeght de spreucke Davids: sy vergaen gelijck een slecke versmachtet, ofte als hy sal seggen met den goeden Hiob: als een droom vergaet soo en sal hy niet gevonden worden, ende gelijck een gesichte in der nacht verdwijnt? Wie salder met wraeckgierigheyt tegens sijnen evennaesten swanger gaen, die in rechten ernst tot sijn eygen herte seggen kan: wat wilt ghy tegens een vliegende blad soo ernstachtigh zijn, ende eenen dorren halm verbolgen?[1)] Wie sal om sijn adelijck geslachte[2)], ofte om ander voordeel van sijn gheboorte even naesten smadelijck verachten, die de verrottinghe zijn vaderen de wormen zijn moeder en suster[3)] noemen kan? wie sal sich onmatelijck verheffen in voorspoet van tijdelijcke saken, die in sijn gemoet en op sijn tonge draeght het gene dat alle soodanige winderinge geesten kan worden toegepast: Wanneer sijn hooghte al reede tot aen den hemel reyckte, ende sijn hooft tot aen de wolcken raeckte, soo sal hy ten lesten omkomen als een dreck, dat de gene, van die hy is aengesien, sullen seggen: waer is hy?[4)] Wie sal op rijckdom of tijdelijcke have sich verlaten, die geduerigh in sijn oore hoort klincken de stemme tot hem seggende: Dese nacht sal uwe siele van u geëyst worden, en wiens sal het

1) Hiob 13. 15.
2) Impares natura nascimur, pares morimur. Senec.
3) Hiob 17. 14.
4) Hiob 20.

zijn dat ghy bereyt hebt?[5] Wie eyntelijck sal er trots konnen wesen op sijn geleertheyt, wijsheyt ofte ervarentheyt, diens gemoet hem opentlijck betuyght, dat hy in alle sijne wetenschap niet eens en weet hoe veel zijne dagen wesen sullen[6]? Wat sal ick meer seggen, gunstige Leser? de bedenckinge des doots is juyst gelijck een beulinck-priem, daer mede de winderige dermen maer eens geprickelt zijnde dadelijck slincken, die andersins lichtelijck bersten souden van opgeblasentheyt. 't Is, segh ick, een algemeynen toom om alderley gebreken in dwangh te houden; ende daerom seyde Syrach wel te rechte: gedenckt aen uw eynde ende ghy en sult nimmermeer quaet doen.[7] Dan veel menschen oordeelen, dat dit altemael opte oude lieden beter past, en dat men de bloeyende jeught hier mede niet onrustigh ofte onlustigh en behoort te maken. Maer daerteghen is in bedencken te nemen, dat het een kostelijck dingh is eenen manne, dat hy het jock in sijner jeught drage. Vult ons vroegh met uwe genade (seyde Moses) soo willen wy roemen ende vrolijck sijn onse leefdagen.[8] 't Is meer als kennelijck, dat'er opte daecken hoy wast, 't welck verdorret eer het rijp wort.

Hoe dickmael pluckt een hovenier
   Een bloem, een loof, een jeughdigh kruyt,
Met dat het bot, en eer het schier
   Een weynigh uytter aerden spruyt?
Hoe veel van dat in hoven groeyt
   Of buyten aen der heyden wast,
Wort, even dan wanneer het bloeyt,
   Of mont of neuse toegepast!

Is'et niet alsoo dat de doot tot onse vensteren dickmaels invalt, en in de paleysen koomt de kinderen te verworgen op de wijcken, en de jongelingen op der straten?[9] En dat'er vele sijn die afgescheurt worden als een ontijdige druyve van den wijnstock, en gelijck een oly-boom sijn bloeme af-werpt?[10]

5) Luc. 12. 20.
6) Hiob 38. 21.
7) Syrach. 7. 40.
8) Jerem. Klaegl. 8. 27. Psalm 90. 14.
9) Jes. 27. 27. Jerem. 9. 20.
10) Hiob 15. 32.

't Bloemtje dat ick gister sach,
Met een aengenamen lach,
Geestigh komen aen den dagh,
   Als een perel van den hof,
Leyt eylacen! leyt te hans
Sonder leven, sonder glans,
Onbequaem tot tuyl of krans,
   Leyt gevallen in het stof.

Het is gewisselijck een gansch dwaes voornemen, soo vergetelijck of vermetelijck te wesen over het bedencken des doots[1)], dat iemant sijn boetveerdigheyt uyt soude willen stellen tot het vijftighste ofte sestighste jaers sijns ouderdoms, ende mitsdien sijn leven eerst als beginnen opte hooghte, daer het veel duysenden niet toe en hebben konnen brengen. Leert ons de dagelijcksche ervarentheyt niet, dat oock de matigste ontrent haren lijftocht wel dickmael sieck worden[2)]? dat de sterckste wel de teeringh krijgen? dat de onschuldigste oock wel lijden moeten? en die sekerst meynen te sitten wel verstoort en vermoort worden? Gewisselijck, een schipper die t' seyl gaende niet eens denckt, dat'er onweder rijsen kan, laet dickmael het ancker aen lant, en den kabel op solder, en alster dan op aen koomt, dat men strijcken moet, soo en is'er niet voor oogen als scherpe harde steenrotsen en klippen, en dienvolgende een gewisse schip-breucke. 't Is daerom de jonckheyt en alle soorten van menschen aen te raden, datse rijden (soo men seyt) met ommesien, blijde sijn met beven[3)], ende met Joseph van Arimathaea[4)] een graf maecken in haren lust-hof. 't Is enckele uytsinnigheyt eenigen, oock den minsten, tijt te willen leven anders dan gelijck men getroost is te sterven[5)].

Dan genomen al schoon dat iemant dese nootwendige oeffeninge met een vleeschelijcke gerusticheyt geheel konde oversetten tot aen sijnen grijsen ouderdom toe, (het welck doch gansch sorglijck ende vol gevaers is:) soo dient niet-te-min bedacht hoe veel weghs dat iemant kan afleggen, die noyt stil en staet; onse tijt, ende in de tijt onse jeught, is snelder als een looper, ja, gelijck een arent die ter spijse vlieght[6]; gelijck een schaduwe die vlucht, en niet en blijft; gelijck een damp, die weynigh tijts gesien wort, en daer na vergaet, gelijck het water uytloopt van de zee[7)], en gelijck als regen in der aerden dringht; wy worden wegh-gevoert gelijck de wint de spinnewebben voortdrijft; gelijck een stroom daer henen vaert; gelijck een wint die niet weder en koomt; onse dagen vliegen als een geschoten pijl; en na de haest-verdwijnende jeught, soo gevoelt men sich terstont ongevoelijcker wijse bekroopen van den tragen ouderdom, ende siet, dan is'et al vergaen, dat vermakelijck scheen, en daer en blijft niet anders over als een verdrietigh na-gepeys, en een pijnelijck wroegen over de vorige besmettinge, dewijle het onmogelijck is dat'er iet soets overigh sy in den ouderdom, als'er niet goets voor is gegaen in der jeught; het langhste leven is gansch kort, het soetste heeft sijn bitter, het blijtste is noyt sonder droefheyt: en daerom is het ten hooghsten geraden de ware sterf-kunst met ernst te betrachten, ende de bedenckinge des doots sich t'eenemael gemeensaem

1) Quae tam stulta mortalitatis oblivio in quinquagesimum aut sexagesimum disserre sana consilia, et inde velle vitam inchoare, quò pauci eam perduxerunt? Senec. de Brevit. vitae.
2) Invadit temperatissimos morbus, validissimos phthysis, innocentissimos poena, securissimos tumultus. Seneca.
3) Psalm 2. 11.
4) Marc. 15. 46. Luc. 23. 40.
5) Lege et relege omnium scripta, nihil horribilius invenies, quam hominem in eo statu vivere, in quo non andeat mori. Augustin.
6 Hiob 9. 29. Psalm 102. 12. Jacob 4. 14.
7) Hiob 14. 7. Hiob 14. 11. 2 Samnel 14. 14. Psalm 90. 5. Psalm 78. 39. Sap. 5. 12.

te maecken, ten aensien beyde van jonck ende out: de jonge lieden dienen hier toe vlijtelijck aengemaent, gelijck wy by desen geerne deden. De oude vinden duysent lessen in haer eygen selfs, in hare swackheden, in de kerckhof-bloemen (ick segge de gryse hayren) die haer op het hooft ende in den baert wassen, elck van de welcke hun voor een predicatie kan verstrecken, om haer huys te bereyden voor hare erfgenamen, hare lichamen voor den buyck der aerden, ende hare sielen voor het oordeel Gods:

Indienje wort van hayre grijs,
Van leden swack, van sinnen vijs,
En vraeghje my wat dit beduyt?
Ick segge: wort ten lesten wijs,
Want siet, de doot koomt als een ijs,
Die sent haer boden voren uyt.

Eenige menschen hoorende een raven op ofte ontrent het huys krassen, of siende een hont in eenigh deel van het selve een kuyl graven, nemen daer uyt een inbeeldinge als of'er korts iemant sterven soude; wy meynen dat soodanige opmerckingen te laten sijn aen bygeloovige menschen, en niet-te-min datmen niet by horten ende selsame invallen, maer in een stil ende beset gemoet onse sterffelijckheyt gestadelijck behoort voor oogen te hebben, oock schoon men geenderhande voor-spoken gewaer en wort. 't Is misverstant soo daer iemant meynt, dat men te schepe alleen de breette van eenige duymen van de doot verscheyden is[8], daer is waerlijck in alle plaetsen, waer het sijn magh, maer een kleyne tusschenwijtte van ons tot de doot. Veel gaet'er slapen, in de welcke slaep en doot te samen eens worden. 't Is daerom dienstigh, soo menighmael als men sich tot slapen nederleyt, te dencken: hoe licht kan het gebeuren dat ick noyt weder en soude

8 Erras, si in navigatione tantùm existimes minimum esse, quo à morte vita diducitur, in omni loco aequè tenue intervallum est, ecce hic ultimus dies ut non sit, prope ab ultimo est. Seneca

opstaen[1]? Als men opstaet: hoe licht kan het wesen dat ick niet weder en soude slapen gaen? Als men uyt-gaet: hoe ras waer'et gekomen dat ick niet wederom en soude te huys keeren[2)]? Als men t'huys koomt: hoe veerdigh kan het vallen dat ick noyt meer en soude uytgaen? in 't korte, de doot staet ons op alle plaetsen te wachten, dewijle sy op alle plaetsen ons kan bespringen; en 't is daer om een yeder goet Christen geraden een stervende leven te leyden, en met den Apostel te seggen: Ick sterve alle daegh[3)]; voor seker houdende, dat hoe iemant meer sich selven sterft, hoe hy meer Gode begint te leven; tot vorderinge van 't welcke onder andere dienstigh wort geoordeelt, veel sich te laten vinden ter plaetsen, daer iemant sieck ofte in doots noot is liggende, sonderlinge indien de siecke getuygenisse heeft van Godsaligheyt des levens; want behalven veelderley voordeden, die daer te rapen sijn, soo van krachtige vermaninge als van grondige vertroostinge, soo wort de sterf-kunste daer in haer eygen wesen krachtelijck geoeffent, ende door een levendigh exempel de siele werckelijck ingescherpt.

Dan iemant sal misschien hier tegen inbrengen, dat het al te verdrietigh is (sonderlinge voor de jonckheyt) met soo een levendige doot-vreese gestadelijck swanger te gaen:

Altijt voor de doot te beven
Is voorwaer een droevigh leven;
Noyt en heeft hy blijden geest,
Die het graf geduerigh vreest[4)].

Maer daer tegens is te letten, dat wy niet min voor en hebben, als de jonge sielen met een geduerigen praem van dootschrick in onruste te houden; ons oogmerck is geheel anders; wy weten in het tegendeel dat de sterskunste, krachtelijck en Christelijck geoeffent zijnde, niet alleenlijck die anghstige vreese des doots machtigh is wegh te drijven, maer selfs een troostelijcke vermaeckelijckheyt eyndelijck in onse herten te konnen uytwercken. Wilje hier toe een seecker behulp-middel, gunstige Leser, en dat met korte woorden: doet hier, gelijck de kinderen met de byen handelen. Alsse met de selve spelen willen, sy treckense eerst den angel uyt, en daerna en hebbenser niet als vermaeck van, hoe seer sy met de selve oock suckelen en sollen. De prickel des doots is de sonde[5)]; ontbloot haer maer alleen van dat wapen, het gevaer, en met eenen de schrick, sal ophouden:

Ghy, die uw siele wilt bereyden,
Om wel-gemoet van hier te scheyden,
Koomt, hoort doch hoe men troost verwerft:
Doot uwe sonden eerje sterft[6].

Gewisselijck indien ghy door Godes genade dit eens te boven kont geraecken, 't is seker dat het dorre geraemte van het doodelijck wesen (waer voor oock de alderstoutste dickmaels schricken) u metter tijt niet on vriendelijcker sal invallen als een vers opengaende rose in den morgen-dauw. Hier toe te mogen geraecken, ende dat op ware en geen bedrieghlijcke gronden, is gewisselijck de minste vrucht niet van een Christelijck leven. De wegh hier toe leydende is nergens te vinden, als

1 Multi sane dormiverunt, et obdormiverunt; et mors sumno continuata est. Seneca.
2) Dic dormituro: potes non expergisci; dic experrecto: potes non amplius dormire; dic exeunti: potes non ampliùs reverti; dic revertenti: potes nou ampliùs exire. Seneca Epist. 49.
3) 1 Corint. 15. 32.
4) Qui mortem metuit, quod vivit perdit id ipsum. Cato.
5) 1 Corint. 15. 56.
6 Hoc citra mortis diem praesta, moriantur ante te vitia; vel Seneca dixit Epist. 27.

by den genen die daer geseyt heeft: Ick ben de wegh, de waerheyt ende het leven; 't welck niet anders te seggen is als: wilje niet dwalen? Ick ben de wegh; wilje niet bedrogen worden? Ick ben de waerheyt; wilje niet sterven? Ick ben het leven; ghy en hebt niet te gaen als tot my; nergens, als door my[7)]. En waer is doch, dat ons desen wegh geopenbaert wort anders, als daer hy selve roept: koomt al tot my die belast ende beladen zijt, en ick sal u verquicken? dat is, in sijn heyligh Woort, in sich hebbende de kracht der salicheyt allen die het gelooven. 't En kan niet, 't en kan niet geschieden (seyt'er een Outvader) dat iemant sonder vrucht henen ga, die sijn werck maeckt van de heilige Schriftuere met aendacht en geduericheyt te lesen. Gods woort te weten is een krachtigh bolwerck tegen de invallen der sonden; van het selve onbewust te wesen is een steylen afganck ten verderve. Wie staêgh by God soeckt te wesen, dat hy veel bidde, en dickmael lese: in 't bidden spreken wy tot God, in 't lesen spreeckt God tot ons[8)]; gewent u dan met God (gelijck Hiob seyt) en hebt vrede! daer sal u veel goets uyt komen, ontfanght de leere uyt sijnen monde, en leght sijn redenen op in uw herte[9)]. Maer om neerstelijck acht te nemen en te beproeven, wat by ons in den wegh der Godsaligheyt dagelijcx wort gevordert, soo is by alle Godsaligen altijt goet geoordeelt dagelijcx een neerstigh ondersoeck te doen van ons geheel bedrijf van dien dage, om te letten of men van de menschen komende niet minder mensche en is geworden, ten eynde om alsoo in sijn kamer weder te vinden het gene misschien daer buyten is verloren:

7) Ego sum via, veritas, et vita; errare nou vis? ego sum via; falli non vis? ego sum veritas; mori non vis? ego sum vita; non est quò eas, nisi ad me, non est quà eas, nisi per me. Augustin. Matth. 11. 28. Fieri non potest, non potest, inquam, fieri, ut quis sine fructu decedat, qui assidua attentaque Scripturarum lectione fruitur; magna adversus peccatum munitio est Scripturarum lectio. magnum praecipitium, profundum barathrum Scripturarum ignoratio; magna salutis perditio de divinis legibus nihil scire; hoc haerefes peperit, ea vitam corruptam invexit, hoc sursum deorsum miscuit omnia. Chrysost. hom. 3. de Lazaro.

8) Qui vult semper cum Deo esse, debet frequenter orare et legere; nam cum oramus, nos cum Deo loquimur; cum vero legimus, Deus nobiscum.

9) Hiob 22. 21. 22.

Als ghy des avonts zijt gelegen
   In uwen leger, soo men plagh,
Al eer de vaeck koomt neêr-gesegen,
Soo gaet al-voren over-wegen
   Uw handel van den gantschen dagh.

Eer datje, van den slaep bekropen,
   Light sonder reden, sonder kracht,
Soo doet uw ganschen boesem open,
En laet uw spreken, duchten, hopen,
   Eens opte weegh-schael sijn gebracht:

‘Hier is my eenigh woort ontvlogen,
   Eer ick het selve recht bedacht,
Daer ben ick van mijn oogh bedrogen,
En ginder was ick wegh-getogen
   Door enckel lock-aes van de pracht.

Hier heb ick dingen na-gelaten;
   Dat my nu boven maten rouwt;
En daer soo liet ick my bepraten
Om dit te lieven, gint te haten,
   Dat vry al beter dient geschouwt.

Hier quam my swarte nijt bestoken,
   Daer grillen, die ick niet en ken;
Hier heeft my soet gedult ontbroken,
Daer heb ick al te trots gesproken;
   t' Fy! dat ick noch soo werelts ben!

t' Fy! dat ick my soo laet beroeren
   Om ick en weet wat vyse-vaes:
t' Fy! dat ick my soo laet vervoeren,
Daer ick mijn geest behoor te snoeren;
   Mijn siele, weest niet meer soo dwaes!

My voeght een staegh en deftigh strijden,
   Dewijl ick ben een Christen-mensch;
My past verdragen, dulden, lijden,
My past de sonden af te snijden,
   O God, dat is mijns herten wensch.

Nu vader, wilt my doch vergeven
   Al wat ick heden heb misdaen,
En dan soo jont my daer beneven,
Dat ick, door al mijn vorder leven,
   In dijnen wegh magh seker gaen!’

Des morgens, als de sachte vlercken
   Van uwe nacht-rust zijn ontdaen,
Met dat uw geest begint te wercken,
Soo geeft u stracx om aen te mercken
   Al wat u God heeft goets gedaen.

Aleer tot uw beroep te treden,
   Eer ghy u elders in vermenght,

Soo streckt tot God uw gansche leden,
En maeckt, dat ghy uw vroeghgebeden
   Hem tot een soeten offer brenght.

Gaet, neemt dan voor in uw gedachten,
   Oock voor den eersten sonne-schijn,
Op al uw doen te willen achten,
En oock voor schijn van quaet te wachten,
   Soo wil u God genadigh zijn.

Het welcke indien wy alsoo, met een goet gemoet, in de vreese des Heeren, ernstelijck betrachten, soo konnen wy voor seker houden, dat God onsen gebreckelijcken dienst, soo die anders oprecht is, in genaden sal aensien; gelijck ons mede niet en kan missen, of wy en sullen, soo doende, uyt een sedige en welgeregelde jeught (soo ons God het leven spaert) tot een stillen ende gewilligen ouderdom soetelijck overgaen, ende onses afscheydens tot aller stont ende plaetsen getroost sijnde, den tijt onser verlossinge met gedult inwachten; vastelijcken vertrouwende, dat ons geene maniere van sterven quaet ofte hinderlijck en kan wesen, dewijle dat'er een goet leven is voorgegaen[1)]; dienvolgende niet anders voortaen hopende of verwachtende, als, des levens sat wesende, in goeden vrede versamelt te worden tot de vaderen, gelijck de garven ingevoert worden te rechter tijt[2)], wy al te samen ende elck in 't bysonder dagelijcx met oprechten gemoede voor onsen God mogen dencken ende spreken:

Het gae my nu gelijck het wil,
Of hart, of sacht, of woest, of stil;
Het gae my soo gelijck het magh,
Gelijck het hier op aerden plagh,
Het gae my t'huys en over-al,
Gelijck het God believen sal;
In Hem alleen ben ick gerust,
Daer is mijn hoop en herten-lust,
Des wat de gansche werelt heeft,
Wat vreught dat goet of eere geeft;
Wat oyt het wacker ooge siet,
En treckt voortaen mijn siele niet;
Ick wensche tot een vol geluck,
Ick wensche maer een eenigh stuck,
Ick wensche met een reyn gemoet,
Gesuyvert in des Heeren bloet,
Ick wensche met een stillen geest,
Die sieckte, doot, noch helle vreest,
Te scheyden uyt dit jammer-dal;
En siet, daer sijn mijn wenschen al.

1) Nulla mors mala, quam bona vita praecessit. Erasm.
2) Hiob 15. 28.

Vierde ende leste deel van 't Christelijck huys-wijf, Vertoont in de gestalte, eerst van bedaechde huys-moeder, ende daerna van weduwe, hier vergeleken metten winter.

De strenge winter naeckt, de rijm hanght aen de boomen,
De vorst verslint het groen, en bint de snelle stroomen;
   Men siet, gelijck het schijnt, geen leven in het kruyt,
   Daer koomt nochtans een dagh, wanneer het weder spruyt.
Siet hier den ouden tijt, de koude winter-dagen,
Verscheyden van de jeught, en van de somer-vlagen:
   Hier is geen ander raet, als dat de binne-kracht
   Een beter lente-tijt, een nieuwen somer wacht.

De gulde sonne daelt; ick sie de groene jaren,
Ick sie de frisse jeught allengskens henen varen,
Ick sie 'k en weet niet wat, ick sie in uw gelaet
Dat niet gelijck het sou, en als te voren, staet.
Wat is van onse jeught, en van het gansche leven!
Het is gelijck een stroom, in haesten wegh gedreven,
Het is gelijck een boom, die neder is gevelt[1),
Het is gelijck een droom, die krancke sinnen quelt:
Van alle weerelts vreught, van alle blijde nachten
En blijft niet aen den mensch, als droeve na-gedachten:
Het eenigh, dat de siel in dit geval verblijdt,
Dat is een soet gepeys van wel-besteden tijt.
Al wat het wacker oogh bereyckt aen alle lijden,
Dat wijst de menschen aen, wat eenmael staet te lijden;
God laet ons alle daegh, als in het kleyne, sien,
Wat eens te sijner tijt de werelt sal geschiên.
De bloemen in den hof en alle groene kruyden
Sijn boecken voor het volck, sijn lessen aen de luyden:
Soo haest de winter naeckt, en velden worden bloot,
Men siet in alle dingh gelijck een volle doot:
Wat in den groenen Mey de bossen plagh te cieren,
Dat siet men in den herfst met alle winden swieren:
Het loof rijst van het hout, de groente van den dijck,
Een rose wort een rif, een boom een staende lijck:
Het licht, des werelts oogh, dat wy de sonne noemen,
De vader van het kruyt, de voeder van de bloemen,
Soo haest den avont naeckt, bereyt sich totten val,
En wijst ons alle daegh, wat eens gebeuren sal.
Besiet ons eygen selfs: na tweemael negen uuren,
En kan dit kranck gestel niet sonder slapen dueren,
De mensch die waer een block, een steen, een houten beelt,
Ten wraer een kleyne lucht, die in de neuse speelt;
Het lijf de sware klomp, is in het bed gelegen,
Geen oogh, geen ander lid, en siet men dan bewegen,
Het loopen heeft gedaen, het woelen is gestilt,
Siet, wat de bleecke doot van uwen slaep verschilt[2)!
Al dit toont aen het volck, dat alle dingen hellen,
En van den eersten af sich om te vallen stellen,
Dat alle werelts glans is uytermaten kort,
Ja, dat de weerelt selfs ten lesten nederstort:
Daer woont een stil bederf in alle frisse leden,
In alle schoon gebouw, in alle vaste steden,
Tn alle rijcken selfs: de doot besluyt'et al,
Dat was, dat heden is, dat eenmael komen sal:
Het moet ten ondergangh, het moet ten eynde komen,
Al wat te sijner tijt beginsel heeft genomen,
Een maeght, een jonge vrou, en alle schoon gewas,
Gaet even sijnen gangh, gelijck het nietigh gras:
Wat kan de snelle tijt niet eenmael over-heeren,
En door een stil geknaegh ten lesten omme-keeren?
Hy gaet een staegen tret, en, sonder groot geluyt,
Eet door het vinnigh stael en holt de rotsen uyt;
Hy druckt een harders stel, hy ruckt palleysen onder,
Hy toont in sijn beleyt meer krachten als een donder,

1) Na wclcke plaetse de boom valt, daer sal hy lighen. Eccles. 11. 3.
2) Quoties dormis et vigilas, toties moreris et resurgis; speculum mortis sumus. Tert.

Meer als het selsaem vyer, dat uyt den hemel berst,
Wanneer een strijdigh vocht is tegen een geperst:
Want als de blixem raest met sijn getackte stralen,
Hy treft een harde rots, en niet de sachte dalen;
Al wat maer eenighsins betoont een soeten aert,
Dat is voor desen brant en hare kracht bewaert;
Maer siet, de rouwe tijt vertreet oock teere rosen,
Die in de steden sijn, die opte velden blosen:
Ach! frisse maeghden selfs: eylaes! het monster eet
Het schoonste dat men vint, het beste dat men weet!
Helene voor een tijt de peerel van de Griecken,
In wit gelijck de sneeuw, in blos gelijck de kriecken,
Gingh eenmael, nu bedaeght, ontrent een spiegel staen,
En sprack haer eygen selfs met droeve klachten aen:
'Eylaes! wie ben ick nu? en wie, eylaes! te voren?
Al wat ick eenmael was, dat is in my verloren;
Ick soecke wat ick magh, ick soecke met verdriet,
Maer dat ick ben geweest, en vind' ick echter niet:
Ick sie mijn eygen beelt hier in de kamer nangen,
Met schoon gekrinckelt haer, en met gebloosde wangen,
Een beelt dat mijne jeught ten nausten eens geleeck,
Eer Paris over zee naer onse kusten weeck:
Maer als ick mijn gelaet nu eenmael gae bekijcken,
En wil het met'et beelt in allen vergelijcken[3),]
Soo word ick ongesint, en dat van enckel spijt,
Het schijnt dat my een sweert tot in de siele snijt.
Is 't niet een seldsaem dingh! daer is een ruimer leven
Aen menigh dom gewas, aen menigh beest gegeven:
Besiet den harden Pijn, den Ceder ende Mast,
Besiet den Qualster-boom[4)] die sonder eynde wast,
Besiet den wilden Olm, ten hooghsten opgedreven,
Besiet den steylen Esch tot aen den hemel sweven,
Besiet hoe Dennen-hout tot in de lucht belent,
En dat geen Eyck en sterft, die haren planter kent:
Treet vorder in het wout, en let op alle dieren,
Die fris en onvermoeyt ontrent de bossen swieren:
De Krayen in de lucht, de Harten op het velt,
Die hebben menighmael tot hondert jaer getelt[5)]:

3) Het recht gebruyck van de afbeeldinge der schoone jonckvrouwen kan wesen, om in den ouderdom hare vorige gedaente met de jegenwoordige door behulp van den spiegel te mogen vergelijcken, om daer uyt hare dagen te leeren tellen en wijs te worden. Socrates vermaende de jeught haer dickmael in den spiegel te besien, niet om een hayrtjen uyt de wijn-brauwen ofte den baert te pluysen, maer op dat ieder sijn eygen gedaente mochte kennen; ten eynde dat iemant, schoon sijnde van buyten, ook de inwendige schoonheyt, namelijck de deught, mochte bctrachten; mismaeckt zijnde, sijne aengeborene ongestalte met innerlijckc volmaecktheden mochte vergelden.

4) Siet van den Qualster-boom, in 't Latijn Ornus genaemt, van den Olm, Ulmus, van den Esch, Fraxinus geseyt, van den Denne-boom, Picea genaemt, en van de langhduerigheyt, mitsgaders hoogen wasdom der selver Plin. lib. 16. cap. 10. en Dodonaeum in sijn Kruyt-boeck lib. 39.

5) Op het langh leven van sommige gedierten, siet het Epigramma, quod Virgilio adscribitur, de AEtatibus animalium.

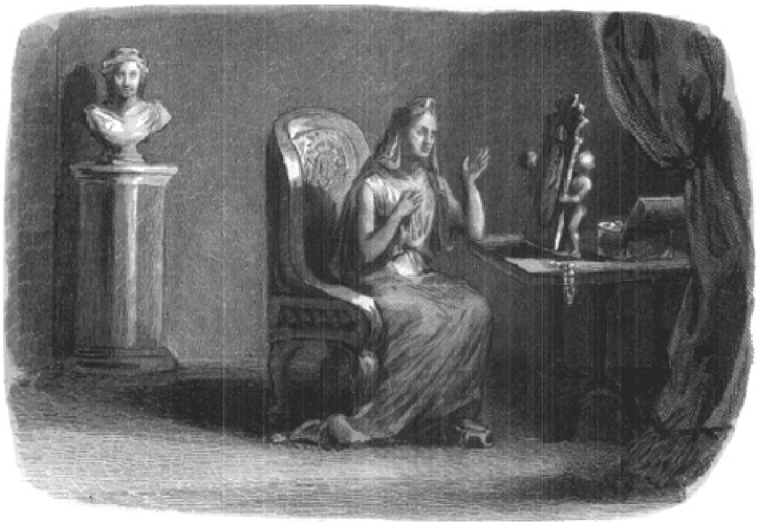

Den Raven, leelijck dier, en hare swarte veeren
En konnen boven dat geen duysent jaren deeren;
De Phoenix, soo het schijnt, heeft noch een vaster stant,
Ja, leeft tot dat hy selfs sijn eygen leden brant.
Wat gaet de Goden aen? waerom de beste gaven
Geschoncken aen het hout, of aen den swarten raven?
Waerom een harden pijn bewaert tot onse spijt?
Waerom het vluchtigh hart niet vluchtigh uytter tijt?
Waerom een schoone vrou, waerom de kloecke mannen
Soo haestigh in het graf, en uytter tijt gebannen?
Waerom doch is de mensch soo veerdigh uyt-gebloeyt,
Daer ick en weet niet wat soo lange jaren groeyt?
Waerom een frisse maeght, het ciersel aller saecken
Van dat'er eertijts was, of dat'er is te maecken,
Waerom haer blijde verw, haer oogh en roode mont,
Geen langer dagh verleent, geen meerder tijt gejont?
Ick ben noch heden tot geen tachtigh jaer gekomen,
En my is alle glans alreede wegh-genomen;
Siet, wat een kleyne tijt mijn krachten heeft gevelt,
Mijn geesten uyt-geteert, mijn luyster af-gepelt!
Ben ick, ellendigh wijf! soo menighmael gepresen,
En voor de schoonste vrouw met vingers aengewesen?
Ben ick het, die het volck als voor een wonder sagh,
Soo haest ick buyten quam, of in de venster lagh?
Ach! is om dese romp soo menigh sweert geslepen?
Soo menigh schicht gewet? soo menigh hondert schepen
Gedreven over zee? soo menigh dapper helt
Gevallen in den krijgh, geslagen in het velt?
Is om dit snoode lijf soo lange tijt van jaren
Gesmoort in enckel bloet? soo menigh duysent scharen
Verslonden door het stael? is om dit snoode lijf
De werelt tegen een gevallen in gekijf?
Ben ick, vergeten mensch, tot twee verscheyde reysen,
Ben ick ontschaeckt geweest? wie sou het konnen peysen?
Ben ick'er oorsaeck van, dat Xanthus is bevleckt,
Dat Xanthus over al niet dooden is bedeckt?
Is Troy' om mijnent wil, met al haer gulde salen,
Is Troy' om mijnent wil, met al de naeste palen,
Is Troy' om mijnent wil gewonnen door het peert?

Is Troy' om mijnent wil gevallen door het sweert?
Ach! waer is dan de glans, die hondert duysent menschen,
Die al wat oogen had mijn liefde dede wenschen?
Ach! waer is nu ter tijt, ach! waer is nu de glans,
Een vreught en herte-lust van alle frisse mans?
Ach! waer is nu de mont, die Paris heeft bewogen,
En van de nymphen selfs met krachten afgetogen?
Ach! waer is nu ter tijt, ach! waer is nu de mont,
Die prinssen heeft bekoort, en Goden heeft gewont?
Waer is mijn helder wit? waer is mijn aerdigh blosen?
Waer sijn te deser uer, waer sijn die schoone rosen,
Te voren om en om mijn roode mont gesaeyt?
Ay my! de snelle tijt die heeft'et al gemaeyt!
Mijn boesem, die wel eer plagh geestigh op te swellen,
Hanght nu daer heen gesackt, gelijck als dorre vellen:

Mijn mont en heeft voortaen niet éénen gaven tant,
Maer staet gelijck een dorp voor desen afgebrant:
Mijn wangen sijn geploeght met hondert duysent veuren,
Mijn voorhooft ongesien door rimpels en door scheuren,
Mijn hant, mijn wanckel hooft, mijn gantse lichaem beeft,
Ick hebbe (wat een druck!) mijn krachten overleeft.
Mijn hayr, dat my het lijf plagh over al te decken;
Dat laet my nu alleen een hooft vol kale plecken;
Wat dient'er noch geklaeght? mijn leden sijn (eylaes!)
Als tacken sonder loof, en fruyten sonder waes.
Ach! daer een yder mensch voor desen vont behagen,
Dat geeft my nu alleen maer reden om te klagen;
Ach! waerom noch gesien in dit verdrietigh glas?
'k En wil niet, soo ick ben; 'k en kan niet, soo ick was.'
Dus moght het grilligh wijf, en diergelijcke vrouwen,
Haer ongerusten geeft met klagen onderhouwen,
Als sy den kalen herfst van haren ouden dagh
Met enckel herten-leet in haren spiegel sagh:
Maer ghy, o Christen siel, die in uytwendigheden
Van uwe broose jeught, van uwe swacke leden
Geen troost of hope stelt, maer soeckt een beter goet,
Dat u tot meerder vreught den hemel open doet;
Ghy, in het tegendeel, of schoon de grijse jaren
Met swackheyt in het vlees haer konnen openbaren,
En noemt dat geen verdriet: waer toe hier droef getreur?
Uw troost is by der hant, uw ruste voor de deur.
Men hout, wanneer de swaen haer krachten nu begeven,
En datse seker stelt niet meer te konnen leven,
Dat sy dan neder-sijght ontrent het dichte riet,
En singht daer, eerse sterft, een geestigh vreughde-liet,
Die om een kleynen loon moet gansche dagen hijgen,
Siet met een vrolick hert de sonne neder-sijgen;
Een ackerman verheught, als hy het rijpe graen
Heeft uyt het open velt en in de schuer gedaen;
Een vrouw, die swanger gaet, en kan haer niet bedaren,
Tot dat de tiende maent haer vordert om te baren;
Wie grooten handel drijft aen dees' of genen hoeck,
Die wenst voor alle dingh te sluyten sijnen boeck:
Wanneer de schipper naeckt sijn vaderlantsche kusten,
Hy spoet hem des te meer, om eens te mogen rusten;
De veerman is geneyght sijn peerden uyt te slaen;
De moede looper hijght naer 't eynde van de baen:
Wat wil ons ydel hert geduerigh blijven varen,
En swieren in den draey van dese woeste baren?
Wat baet'et dat de mensch tot oude dagen koomt,
Wanneer sijn bange siel voor oude dagen schroomt?
Het is een droeve saeck, dat afgeleefde menschen
Om jonckheyt, nieuwen tijt, en versche leden wenschen;
Wie met benautheyt sucht om sijn voorleden jeught,
Die mist noch in den geest de gronden van de deught.
Ick bidde, wat ick magh: gewent u niet te klagen
Noch van den korten tijt, noch van de snelle dagen,
Noch van dat u het hayr is wit gelijck het vlas,
Maer sucht, dat u het lijf eens jonck en dertel was.
Al wort uw lichaem swack, krom, mager, ingetogen,
Bouvalligh, ongesien ter aerden neêr-gebogen,

Al sijn uw voeten traegh, uw kele sonder smaeck,
Uw beenen sonder mergh, uw tonge sonder spraeck,
Uw wangen sonder blos, uw kibben sonder tanden,
Uw voorhooft diep-geploeght, als nieu-gebraeckte landen,
Uw kloecke maege, swack, uw blijde sinnen, vijs,
Uw roode lippen, blau, uw blonde vlechten, grijs.
O! daer het innigh deel bevonden is te wassen,
Daer is men niet gewoon op dit verlies te passen;
Ghy, acht het lichaem niet, als maer de siele groeyt;
Ghy acht geen koude sucht, als maer de liefde gloeyt.
De geest, door Godes hant de menschen ingeschreven,
Wort uyt de swackheyt selfs ten hemel opgedreven;
O gunste van den Heer! o krachtigh wonder-werck!
Wanneer het lichaem swackt, dan wort de siele sterck.
'T Is waer, dat beesten selfs de menschen over-leven,
En met een langer jeught in alle velden sweven;
'T Is waer, dat in het wout veel oude boomen staen,
Maer als haer val genaeckt, dan is het al gedaen;
Dan is haer wesen uyt, en die soo lustigh schenen,
Verdwijnen uyt het oogh, gaen in het duyster henen,
En liggen alle tijt begraven in der nacht,
Soo dat haer lange jeught niet eens en wort gedacht.
Maer schoon dat aen den mensch is korte tijt gegeven,
Hy sal geduerigh sijn, en sonder eynde leven;
Want als het aerdsche deel genaeckt sijn eerste stof,
Soo bloeyt de reyne siel in Godes eeuwigh hof;
Dan is 't dat eerst de vreught, die noyt en is begrepen,
Na druck en tegenspoet, na duysent harde nepen,
Haer glans en hooghsten wensch, haer volle maet bekoomt,
Wat dient, ô Christen hert, wat dient'er dan geschroomt?
Gaet, treckt dan uw gemoet van aertsche beusel-saecken,
Die noyt gerusten geest en sullen konnen maken;
Het is maer enckel schijn al wat het vlees besit,
Ghy kent een beter vreught, en hebt een ander wit.
Die in het stil geheym, de moeder van de vrouwen,
Vermochte met het oogh ten vollen aen te schouwen
De vrucht daer in gevormt, en dat hy even daer
En handen aen het kint èn voeten wert gewaer,
Hy soude metter daet uyt dit gesicht besluyten,
En op een vasten gront het vonnis mogen uyten,
Dat soo een edel dingh is voor een ruymer locht,
En geensins uyt-gerust om daer te sijn gebocht;
Hy tast, als metter hant, dat eenmael dese leden
En verder sullen gaen èn wijder sullen treden;
Hy beelt hem seker in, dat soo een konstigh werck
Heeft vry een ander wit, een ander oogh-gemerck.
Wie in sijn herte treet, en weeght sijn binne-krachten,
Sijn deftigh voor-gepeys, sijn hooge na-gedachten,

En vint daer, hoe de geest by wijlen sprongen doet
Tot in den hemel selfs, tot aen het hooghste goet,
En siet daer, hoe de siel oneyndigh sonder palen,
Kan swieren in de lucht, en om de weerelt dwalen,
Kan swemmen over zee, en uytter-maten ras
Keert weder daerse woont, en neder daerse was,
Die kan van stonden aen uyt dese snelle veeren
Besluyten met bescheyt, en in der daet beweeren,
Dat soo een geestigh dingh, en soo een snel bedrijf
Niet eeuwigh wesen sal voor dit ellendigh lijf,
Niet voor een leemen huys of diergelijcke saecken,
Die yder is gewoon met handen aen te raecken,
Niet voor de weerelt selfs, die hare palen kent,
Maer voor een grooter sael, een ruymte sonder ent;
Hy weet, dat sijn vernuft eens hooger opgeresen,
Sal door geswinde drift hem dienstigh konnen wesen,
Sal eens te sijner tijt gaen stijgen uytte waen,
En met een vollen loop gaen sitten opte maen;
Sal boven in de lucht, en boven alle wolcken,
En boven alle vleesch, en boven alle volcken,
Ontfangen tot een loon het voor-recht van de stad,
Die in der menschen breyn noyt recht en is gevat[1];
Dat is een diepe troost, die sielen kan vermaken,
Als iemant wort gewaer sijn ingevallen kaken,
Sijn ongevalligh lijf; ey! waerom doch gesucht?
Beswijckt het aerdsche deel, wy stygen in de lucht:
Wilt ons de snelle tijt in eenigh deel begeven,
Het is een kleyn verlies, daer is een beter leven,
Daer is een eeuwigh heyl; o eeuwigh, hooge saeck!
Hoe wijt is uw begrijp! hoe wonder uw vermaeck!
O eeuwigh! diepe kolck, die niet en is te gronden
Noch by een kloecke pen, noch by geleerde monden,
Noch by een geestigh breyn, ô eeuwigh groot beslagh,
Dat noyt een wacker oogh ten vollen oversagh;
Schoon gansch de werelt-kloot bestont in water-baren,
En dat'er eenigh mensch, na hondert duysent jaren,
Tot soo een ruyme zee eens toegetreden quam,
En uyt het woeste diep maer eenen druppel nam;
Het sou noch evenwel, na menigh duysent eeuwen,
Het swemmen metter tijt benemen aen de meeuwen;
Het sou noch evenwel de gronden van den kolck
Ontblooten voor het oogh, en toonen aen het volck.
Maer Eeuwigh is een vack, een afgront sonder palen,
Oneyndigh van begrijp, daer in de sinnen dwalen,
Daer in verloren valt, en niet ter werelt gelt,
Schoon iemant hondert jaer, of hondert duysent telt.
O leert, mijn siele! leert geduerigh overleggen
Wat eeuwigh wel te sijn, wat eeuwigh is te seggen,
Wat eeuwigh al bevanght, wat eeuwigh al bedeckt,
Wat eeuwigh, eeuwigh is, waer eeuwigh henen streckt:
Bedenckt eens wat'et sy by God te mogen wesen,

1) Te weten het burger-recht van het hemelsche Jerusalem, wiens vrydom ons verkregen is niet voor een groote somme gelts (gelijck de Hoostman seyde van sijn burger-recht van Romen, Actor. 22. 28.) maer met den dierbaren bloede Christi. 1 Petr. 18.

Van alle blijdschap vol, van alle pijn genesen[2],
Met alle goet begaeft, van alle quaet bevrijt,
Ontslagen van geklap, en boven alle nijt;
Geen sieckte, geen gevaer, geen vreese, geen gebreken,
Geen leugen, geen bedrogh, geen slimme tonge-steken,
Geen doot, geen ongemack, geen honger, geen gequel[3],
Maer staegh, in alle dingh en sonder eynde, wel:
Volmaecktheyt in de siel, gesontheyt aan de leden,
En schoonheyt voor het oogh, en volheyt in de reden[4],
En liefde sonder haet, en onvermoeyde jeught,
En God te mogen sien, de volheyt aller vreught![5]
Al wat de rijcke zee, al wat de soete stroomen,
Al wat het lustigh velt, al wat de groene boomen,
Al wat de gansche lucht eens gaf aen onsen noot,
Al wat de hemel selfs oyt goot in onsen schoot,
Dat sal de milde God in onsen geest vervullen,
Als wy in Hem alleen daer boven leven sullen[6];
Hy, geest van onsen geest, hy, onse ware kroon,
Hy, siel van onse siel[7], hy, onse groote loon[8]!
Bedenckt een schoone stad[9], die niet als helle stralen
Laet uyt het rijck gebouw van hare poorten dalen,
Een stad, een heerlick werck, gelijck'er noyt en was,
Een stad van enckel gout, gelijck een suyver glas[10],
Een stad, een schoon juweel, daer klare beken vloeyen
Tot heyl van al het volck; daer nutte vruchten groeyen
Ten goede van de siel[11]; een stad, een reyne stad,
Die in een 's menschen hert noyt recht en is gevat;
Daer is een helle son, die noyt en laet te schijnen[12],
Daer is een wonder licht, dat niet en sal verdwijnen[13],
Daer is des Heeren Bruyt, daer is de ware min,
Geen quaet en raeckt'er aen, geen vuyl en komt'er in[14].
O nieuw Jerusalem[15]! hoe klaer sijn uwe straten!
Hoe reyn uw borgery! hoe suyver alle vaten!
Hoe sijn uw gronden selfs met alle glans bekroont,
Daer God in volle daet sijn eygen wesen toont![16]
Daer God in onsen geest sal eeuwigh blijven leven!
Daer God met onsen geest sal in der hooghten sweven!

2) Psalm 16. 11. Voor u is vreugde der volheyt, en lieffelijck wesen tot uwer rechterhant eeuwelijck.
3) Facilius dicere possumus quid ibi non sit, quàm quid ibi sit. August. de Symb. 1. 3.
4) Nil notum in terra, nihil ignotum in coelo: res enim verae sunt in mundo invisibili, in mundo visibili umbrae rerum. Herm.
5) Visio Dei beatifica sola est summum Bonum. August. de Trinit. cap. 13.
6) Non potest summus rerum conditor in se non habere, quae rebus à se conditis dedit, quemadmodum sol astris. Hugo lib. 4. de anima cap. 15.
7) Anima animae Deus. Bern.
8) Genes. 15. 1.
9) Apoc. 21. 11. 21.
10) Apoc. 21. vers 18. 21.
11) Apoc. 22. 2.
12) Apoc. 21. 23.
13) Lumen est umbra Dei; Deus lumen luminis. Plato.
14) Apoc. 21. vers. 10. vers. 27.
15) Heerlijcke dingen spreeckt men van u, o stadt Godes. Psalm 87. 3. Apoc. 11. 19. 23.
16) Wy sullen hem sien gelijck hy is 1 Joh. 3. 2. 1 Corint. 15. 28. 2 Corint. 3. 18. 1 Corint. 13. 12.

Daer God ons spiegel is, ons klare sonne-schijn!
Daer God in ware daet sal al in allen sijn!
Och, of ick stijgen mocht uyt dese lage poelen,
Soo dat ick in den geest geduerigh mochte voelen
Den voor-smaeck van het heyl, dat boven is bereyt;
Een voor-smaeck, die de siel in ware vreughden leyt!
Och, of ick alle tijt, met yver aengesteken,
Moght eeuwigh, lieve God! van uwe daden spreken,
Moght spreken alle tijt, niet als een nietigh mensch,
Niet soo ick spreken kan, maer als ick heden wensch!
Och, of ick spreken mocht met hondert duysent tongen,
Die met geen aertschen draf en waren ingedrongen!
Och of ick spreken mocht, gelijck het u betaemt,
Die Held, die Vrede-vorst, en Wonder sijt genaemt:
Och, of ick spreken mocht gelijck de reyne scharen,
Die met een helle stem, en met de gulde snaren,
Verheffen uwen roem en melden uwen lof,
En roepen heyligh God, en laten nimmer of!
Waer ben ick, mijn gemoet? mijn hert begint te voncken
Door ongewonen brant, mijn sinnen worden droncken,
Mijn geest is opte loop, mijn losse reden holt,
Mijn breyn dat borrelt uyt, mijn siele suysebolt:
Wie sal my, lieve God! van dese banden slaecken,
Op dat ick even nu mijn Schepper mocht genaecken?
Wie sal mijn vluchtigh hert verheffen in de locht,
Op dat ick heden noch den hemel raecken mocht,
Ick scheyde van het vleesch en dese swacke leden;
Ick klimme tot het huys van alle eeuwigheden,
Ick reycke naer het licht en naer den hellen dagh,
Daer noyt de bleecke doot haer pijle schieten magh:
Ick vliege buyten my ick vliege van der aerden,
Ick stijge naer de locht met ongetoomde paerden,
Ick sie beneden my, al wat de werelt doet,
Ick sie, hoe dat het volck hier in der aerden wroet,
Ick sie de nieuwe stad en hare poorten blincken,
Ick hoore door de lucht de reyne stemmen klincken,
Ick sie een klare beeck, een krystallijnen stroom,
Ick sie het eeuwigh loof, den waren Levens-boom;
Ick hoor' een groote schaer des Heeren daden singen,
Waer henen? mijn vernuft! ô wonder soete dingen!
Ick sie het reyne Lam en sijn Geminde staen,
O moght ick, lieve God, ô moght ick vorder gaen!
Mijn siel is Noachs duyf, die niet en weet te rusten,
Die noyt en heeft de macht te setten hare lusten
Tot datse wederkeert, van daerse voortijts quam,
Van daerse was gereyst en haer beginsel nam.
Van hier dan, weerelts vreught, die niet als boose smetten
En brenght ontrent de siel, die alle vreught beletten,
Of is'er iemant bly, en dat in reyne tucht,
Noch tijt het los vermaeck in haesten opte vlucht;
Wat hoor ick menighmael de blijde gasten klagen:
Hoe veerdigh is de tijt! hoe vliegen onse dagen!
Het schijnt dat eenigh spoock ons uytte weerelt drijft,
't Is al maer water-verw wat niet geduerigh blijft.
Schoon iemant met een vrient sijn herte wil vermeyden,
Daer komt in korter stont, daer komt een bitter scheyden,

En hoe men blijder was en soeter heeft gemalt,
Hoe dat het droef vertreck de vrienden swaerder valt.
Assuerus heeft het volck veel gunste toe gedragen:
Hy gaf een groote feest van hondert tachtigh dagen,
Die maeltijt evenwel, die blijdschap is gegaen,
Al wat de weerelt prijst, en is maer enckel waen:
Maer in des Heeren huys, daer soo veel duysent scharen
Te samen sullen sijn, te samen sullen paren,
Daer is het bitter woort, het scheyden niet bekent,
Daer blijft een eeuwigh heyl, een vreughde sonder ent.
Schoon iemant vrolick is door spel of lustigh singen,
Door wijn en rijcke spijs en duysent schoone dingen,
Indien hy evenwel sijn innigh herte vraeght,
Noch is'er eenigh leet dat hem de siele knaeght:
Maer die in Christi bloet den Hemel heeft verworven,
Die voelt een reyne vreught, die niet en is bedorven,
Die niet en is gemenght met ick en weet niet wat;
Maer is in hooge lust ten vollen opgevat.
Laet iemant sijn gesicht by wylen henen dwalen
Ontrent een schoon gebouw, daer hondert gulde salen
Sijn prachtigh uytgerust met alle rijcke steen,
Met alle schoon gevaet, dat niet en is gemeen,
Het sal hem (soo het schijnt) tot aen de siele raecken;
Maer dit noch evenwel sijn kleyne beusel-saecken,
Sijn by des Heeren huys gelijck een swaluw-nest,
Dat, ick en weet niet hoe, is aen de muer gevest:
Als iemant baggen siet, geciert aen alle kanten
Met oesters reyn gewas, met fijne diamanten:
Met alle flicker-spel, het dunckt hem wonder fijn,
Maer dit noch altemael en is maer enckel schijn,
Het wort doch menighmael aen dese toe-gelaten,
Die Gode vyant sijn en goede seden haten,
Ghy, als 't u wedervaert, soo denckt uyt dit geval,
Wat God sijn eygen volck hier namaels geven sal:
Als iemant tuynen siet vol alderhande bloemen,
Vol alle schoon gewas, daer op de menschen roemen,
Vol aerdigh haege-werck, en, in het koelste deel,
Een kunstigh boom-verwelf, of ander hof-priëel,
Sijn herte wort verheught, en schijnt als op te springen,
En dese evenwel en sijn maer slechte dingen,
Die aen gevangens selfs, oock midden in den smaet,
Als tot een kleyn vermaeck de milde Schepper laet.
Wat sal de goede God sijn diere kinders geven,
Die na dit jammerdal voor eeuwigh sullen leven?
Wat sal sijn hoogste gunst hun storten in den schoot,
Die, eer de weerelt stont, tot vreughde sijn genoot?
Wanneer de schoone son met haere gulde stralen
Koomt, als een bruydegom, uyt hare kamer dalen,

Of dat de klaere maen, en al het sterre-licht,
Vertoonen aen het volck een aengenaem gesicht;
Ons siele wort te recht met vreughden overgoten,
En siet, 't is maer de kas, waer binnen is gesloten
Dat over-schoon juweel, dat God versegelt hout,
Tot eens de reyne bruyt met haren schepper trout.
Wel aen dan, Christen hert, en laet u niet vertsagen
Noch door uw kranck gestel, noch van uw leste dagen;
U dient noch wacker oogh, noch oore toegestopt,
Schoon dat de bleecke doot voor uwe deuren klopt;
Het schricken is vergeefs, het suchten is verloren,
Ghy sijt'er toe gemaeckt, ghy sijt'er toe geboren,
Het moet al in het graf, al in het duyster gaen
Wat hier beneden wort beschenen van de maen;
De doot, die u bestoockt, en kan u geensins krencken,
Maer is gelijck een dwaes, die vissen wil verdrencken;
Sy, die u wonder dreyght met leet en ongeval,
Is 't die aen uwe siel haer leven brengen sal.
De doot is maer een slaep, sy leyt het lichaem neder,
Maer geeft het niettemin aen sijnen Schepper weder,
De doot is maer een veer, dat van een harde strant
Ons met den vinger wijst het ware vaderlant;
De doot is aen den mensch gelijck Elias wagen:
Sy kan, als door het vyer, ons naer den Hemel dragen;
De doot is maer een wee, die ras en metter vaert
Den Hemel open doet, en ons het leven baert.
O weerden ouderdom! o schole van de seden!
O sleutel van de rust! o woonplaets van de reden!
O winckel van beraet! o haven van de deught!
O tucht-huys van de lust, en breydel van de jeught!
Ick prijs' u, grijse vorst! schoon u de menschen laken,
Ghy doet ons metten geest als aen den Hemel raecken,
Ghy doet ons dertel vleesch, ons tochten in den ban,
Daer ons de geyle jeught niet voor bevrijden kan;
Ghy leert ons uytte daet hoe alle menschen dolen,
Dat niet en wort geleert oock in de beste scholen;
Ghy maeckt ons van het vleesch en van het leven sat,
En baent ons totte deught gelijck een rechte pat;
Ghy meuckt ons door den tijt, en rijpt ons groene basten,
Ghy koelt het vierigh breyn van alle rouwe gasten,
Ghy maeckt dat onsen geest een nieuwe weerelt siet
Uyt dat van langer hant voor desen is geschiet[1)];
Ghy sijt als voor een God by wijlen aengebeden,
Maer dat is vleyers werck, en tegen alle reden,
Hoort uyt een waren mont een woort tot uwer eer:
Ghy kont ons metter hant geleyden tot den Heer.
Ontfanght dan, reyne siel, ontfanght uw leste dagen
Als Godes soete gunst, en niet als droeve plagen;
Ghy kont oock even dan believen uwen vrient,
Indien ghy van den tijt u na behooren dient.
Die uyt een domme lust in echte plach te treden,
Vergaept hem meestendeel ontrent de schoone leden,
Ontrent een fieren gangh, ontrent een rooden mont,
En daer is menighmael het gansche trou-verbont;

1) Tunc demum sanae mentis oculus acutè cernere incipit, ubi corporis oculus incipit hebescere. Seneca.

De liefde van de jeught bestaet in malle rancken,
In ongesoute jock, in enkel Venus-jancken,
  In ick en weet niet wat; uw liefde staet geset,
  Indiense na den eysch op alle saecken let:
De tochten van het vleesch, de lusten om te baren,
Verdwijnen metter tijt, en breken met de jaren;
  Ghy, als de dwase min uw wesen niet en past,
  Soo maeckt dat uw gemoet in ware liefde wast!
Ghy moet na desen tijt, als van de jeught genesen,
In plaetse van de vrouw, een lieve suster[2)] wesen;
  Schoon of het lichaem rust, als maer de siele paert,
  Soo weet, dat echte trouw haer volle krachten baert:
Ghy staet als op den trap om haest te sijn verheven,
Daer vrouwen sonder man, daer mannen sullen leven
  En sonder echte wijf èn sonder echte schult,
  Dus weest van heden af gelijckje worden sult.
De Phoenix, nu bedaeght, vlieght naer het heete Suyden,
En raept aen alle kant den beek vol soete kruyden,
  Vol balsem en kaneel, en bouwt een rijcken nest,
  En, als de doot genaeckt, soo rieckt hy alder-best:
Al is de schoone roos, door hitte van der sonnen,
Verslendert, afgeteert, door rimpels ingewonnen,
  Berooft van alle glans en van haer jeughdigh nat,
  Noch blijft haer soete geur oock in het dorre blat:
Uw heyligh trouw-verbont, bevestight mette jaren,
Beproeft door soet en suer u dickmael wedervaren,
  Versegelt boven dien door menigh aerdigh kint,
  Dat is een vaste knoop die reyne sielen bint;
Het paren van de jeught, en dat wy trouwen noemen,
En kan niet overal van ware trouwe roemen,
  Ach! daer is maer de schors, en hier de rechte keest:
  Hier trouwen onder een de siele metten geest:
Als man en echte wijf op haren leger spreken,
Hoe door een sachten aert de tochten af te breken,
  Hoe sonder heerschappy te heerschen over al,
  En hoe men voor een vloeck een segen geven sal;
Als man en echte wijf te samen over-wegen,
Hoe dat een Christen hert de liefde dient te plegen,
  En hoe men gasten noodt in daet en sonder schijn,
  En hoe men gasten noodt om niet genoodt te sijn;
Als man en echte wijf te samen overpeysen
Wat teer-gelt dat men hoeft om uyter tijt te reysen,
  En hoe een bange siel kan lessen haren dorst
  In Christus diepe straem en sijn bebloede borst;

2) Valeat etiam hic illud: Qua uti non potest pro uxore; habeat tanquam sororem. C. requisivisti. 33. q. 1. Olim inter consulares personas Romae observatum fuisse memoriae proditum est, ut maritus et uxor, seorsum habitantes, honorem tamen invicem matrimonij haberent. L. cum hic status, ff. de donat. inter Vir. et Uxor. Benè Augustinus: in bono, inquit, licet anuoso conjugio, etsi emarcuerit ardor aetatis inter masculam et foeminam, viget tamen ardor caritatis inter maritum et uxorem. De bon. Conjug. tom. 6.

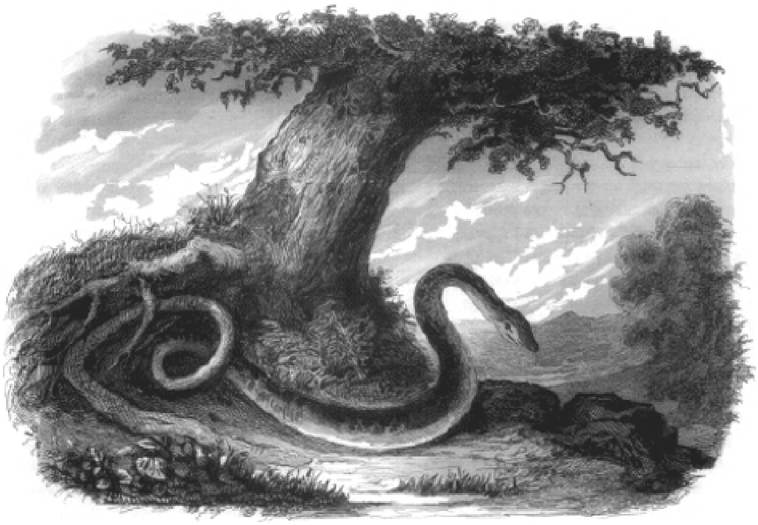

Als man en echte wijf te samen over-mercken
Hoe dat men rijcke wort in alle goede wercken,
En wat een soeten geur dat uyt den Hemel daelt,
Wanneer een heyligh vyer in haren boesem straelt;
Als man en echte wijf vermengen haer gebeden,
Vermengen haer gepeys, en rusten mette leden,
Dat is een soet geheym, dat vry al dieper gaet,
Als ick en weet niet wat, en sotte minne-praet:
Vriendinnen! andermael: of schoon de wachters beven,
De maen en gulde son haer schijnsel niet en geven,
De mulders ledigh staen, blijft efter ongemoeyt,
Als maer de nieuwe mensch van binnen jeugdigh groeyt[1].
Al vint de gladde slangh haer eerste jeught versleten,
En gansch het buyte-vel aen alle kant gereten,
Noch is haer dat verlies geen schade, noch verdriet,
Om datse binnen haer een nieuwe jonckheyt siet;
Sy weet haer buygsaem lijf door enghten in te dringen,
En door een kleyne scheur haer weder uyt te wringen;
Sy wraeckt met alle macht, en worstelt lange tijt,
Tot dat haer opper-huyt van al de leden glijt;
Sy weet haer eerste kleet, haer oude rimpel-vellen,
Haer vacht, die niet en deught, ten nausten af te pellen,
En siet, na dit bedrijf soo koomtse voor den dagh
Vry schoonder alsse was, en gladder alsse plagh.
Ey, wat ick bidden magh, gaet even dese gangen,
En doet in dit geval gelijck de wijse slangen:
Daer is geen beter raet, wanneerje buyten slijt,
Als wel te nemen acht, hoe datje binnen sijt.
Indien uw lichaem swackt, laet dat uw baken wesen,
Wilt uyt uw hollen tant of uyt een rimpel lesen
Hoe dat een kranck gestel, uw swacke saecken staen,
En leert op desen peyl tot uwen schepper gaen:
Wat schaet het, dat de mensch uyt dit verdrietigh leven
Wort met een snellen stroom in haesten wegh-gedreven?
Wat schaet het, dat de mensch door al de leden voelt,
Dat hem een stil bederf in al de leden woelt?
Wanneer het kranck gestel is dickmael aengestreden
Met kortheyt opte borst, met swackheyt aen de leden,

1) Wanneer ick veroude, wort ick vernieut. 2 Cor. 4.

Soo spreeckt des Heeren mont, als door het ongeval:
'k En wil niet dat het vlees u langer smaecken sal.
Wie blijft'er in een schans met onder-grave wallen?
Wie vlught niet uyt het huys, wanneer de mueren vallen?
Wie soeckt geen ander kleet, indien het hem gebeurt,
Dat sijn versleten rock èn hier èn ginder scheurt?
Of schoon een weeligh mensch tot leven is genegen,
Het wort hem metter tijt, door siecke dagen tegen;
Veel qualen aen het lijf, en dickmael swaer gepeys,
Verwecken aen de siel een weêr-sin in het vleys:
Besiet, en letter op, hoe ieder sijne tanden
Ten naeusten gade slaet, en noemtse weerde panden,
En, soo een ander mensch hem daer eens hinder doet,
Hoe dat hy strax ontsteeckt, en krijght een hevigh bloet;

Maer soo nochtans de worm daer in begint te knagen,
Hy sal haest sijnen noot aen alle menschen klagen;
En als het langer duert, hy koopt'er iemant toe,
Die flux het quelligh been hem uytten monde doe:
Soo plagh de wijse God by wijlen trage menschen,
Die niet als langer tijt hier opter aerden wenschen,
Te trecken uyt'et vleys, en die den doot ontsagh,
Haeckt, onder dit behulp, naer sijnen lesten dagh.
Dan 't is hier niet genoegh op uw vertreck te peysen,
Weet datje teer-gelt hoeft, aleer te mogen reysen:
Die met een lege beurs in vreemde landen gaet,
Klaeght dickmael sijnen noot wanneer het is te laet.
Maeckt dit geen kleyn beslagh in uwe diepste sorgen,
Vernieut uw Christen hert, vernieut'et alle morgen,
Gaet, sift u eygen selfs, en dat met alle vlijt,
Tot datje metten geest in goeden vrede sijt:
Het oude slange-vel te stroopen van de leden,
En nieu te mogen sijn van boven tot beneden,
Is vry een wichtigh stuck: de gansche binne-kracht
Is noodigh tot het werck, en dient'er by gebracht:
Doch, schoon ghy smerten lijt, geen moet en dient verloren,
Waer wort'er eenigh kint, als met verdriet, geboren?
En siet, de nieuwe mensch verweckt een diep geklagh,
Vermits hy langer tijt in droeve banden lagh.
Indien uw koude maegh geen voetsel kan bewercken,
Wilt dan het innigh deel met beter spijse stercken;
Indien het vochtigh breyn verduystert uw gesicht,
Soo stijght de sinnen op tot in het eeuwigh licht:
Sluyt u de moeder toe, ghy siet den Hemel open,
Dat is uw rechte wit, daer wortje toe geropen:
Soo u de jeught beswijckt, en niet en kindert meer,
Ghy wort een eygen kint, een dochter van den Heer,
Doet u het killigh bloet of koude winter kermen,
Laet u het vierigh hert, laet u de liefde wermen,
De liefde, niet van eer, of van het aerdsche goet,
Maer, die een naeckten kleet, en hollen buycken voet:
Wort u het wanckel hooft mismaeckt door kale plecken,
Ghy, wilt maer des te meer uw naeckte siele decken;
Wort u het lijf ontset door gicht of flereçijn,
Seght: mijn verlossingh naeckt, dan sal het beter sijn;
Heeft niemant schier vermaeck in uwe dorre leden,
Maeckt, datje troosten kont door uwe soete reden;
Is uwe glans voortaen de weerelt onbekent,
Siet, dat ghy uwen lof tot in den Hemel sent;
Kan u het soet geluyt van spel of konstigh singen
Niet in het deusigh breyn of door het oore dringen,
Bevlijtight alle daegh, dat ghy de soete vreught
Van Godes eeuwigh heyl oock hier gevoelen meught:
Leyt uw onrustigh breyn en maelt geheele nachten,
Soo dat geen soete rust en daelt in uw gedachten,
Hebt oock in dit geval een kleynen tijt gedult,
Het uyr is voor de deur, wanneerje rusten sult:
Wort u het lijf gekromt, en naer het graf gebogen,
De siel, uw beste deel, dient op te sijn getogen;
Het vlees is voor den worm, de geest, uw beste pant,
Gaet naer den Hemel toe, daer is het vaderlant:

Hoewel het wranckel hooft, en krom-gebochte leden
U trecken naer het graf, en wijsen naer beneden,
   Uw hayr, te voren swart, of blont, of gout gelijck,
   Wijst, door sijn witte verw, u naer het Hemel-rijck.
Wat staet den ouden mensch doch vorder na te jagen,
Als God een reyne siel te mogen over-dragen?
   Schier niet een eenigh vrient en is met hem gepast,
   Hy valt een ander swaer, en is sijn eygen last.
Daer is geen kleynen tijt voor desen wegh-gevaren,
Nu in een sware dracht, dan in het kinder-baren,
   Oock hebje menighmael een gansche nacht gesucht,
   Of om een quaede borst, of by een siecke vrucht:
Dat pack is nu gelost; ghy mooght de gansche leden
Na desen in den dienst van uwen God besteden,
   Ghy mooght nu trecken in, als met een vollen mont,
   Den troost, die ons het Woort hier opter aerden jont,
Ghy moogt un, sonder schroom, een siecken mensch besoecken,
Een schamel kinder-bed versien van linnen-doecken,
   Van dranck, van nutte spijs, en van een winter-kleet,
   In 't korte, milde sijn in alderhande leet:
Ghy kont oock even dan uw weder-paer gerieven,
In swackheyt dienstigh sijn, in sieckten hem believen;
   En als een heeter brant ontstelt sijn innigh bloet,
   Hem wijsen opten Heer, en troosten sijn gemoet:
Ghy, toen hy in der jeught by wijlen plagh te peysen
Om naer een ander lant een verren wegh te reysen,
   Ghy bracht tot sijn behoef èn kost èn goeden dranck,
   En wat hem dienen moght de gansche reyse lanck;
Draeght hier geen minder sorgh, en als de felle vlagen
Het diepste leven-vocht nu schijnen uyt te jagen,
   Soo dat sijn reyse naeckt; ghy, brenght dan aldermeest
   En spijse voor de siel èn voetsel aen den geest;
Ontbiet een weerdigh man, die mette beste gaven
Sijn aengevochten hert magh uyt den Woorde laven,
   Die met een staegh gebet hem stelle voor den Heer,
   Tot dat'er wort geseyt: daer is geen adem meer.
Maer boven dat de mensch sijn leden voelt bederven,
Soo siet hy menighmael sijn naeste magen sterven,
   Hy, siet hoe Godes hant hem in den boesem tast,
   Hy, siet hoe sijn verdriet geduerigh hooger wast;
Hy siet een schoone jeught, in plaetse van te spelen,
Gaen treuren door het huys, of aen den viere quelen;
   Hy siet een weerden vrient bevochten van de doot;
   Hy siet een aerdigh kint hem trecken uytten schoot:
Wat sal in dit gevaer, en diergelijcke saecken,
Een lieve moeder doen, een weerde vader maecken?
   Sal ieder als een rots, en sonder droeve traen,
   Sal ieder met gewelt sijn liefde wederstaen?

Neen, droeve moeder, weent; daer is een wettigh treuren,
En meest, wanneer de doot ontgrendelt uwe deuren;
God wil niet, dat de siel in druck en sware pijn
Sal hart, gelijck een steen, of ongevoelick sijn:
Hier dient alleen besorght, dat vele droeve tranen
Uw wangen niet te diep, gelijck een acker, banen;
Wie tot een stagen rou de sinnen overgeeft,
Gelijckt een weerelts kint, dat sonder hope leeft.
Ghy, laet u niet te seer van treuren overheeren,
Uw kint is in de rust, het kan niet wederkeeren;
't Is nutter, dat het oogh om eygen sonden schreyt,
Als om een dooden vrient, die in der aerden leyt.
Ghy, weest doch niet te droef, en niet te seer verbolgen,
Maer stelt u liever aen, om wel te mogen volgen;
Waerom te seer beklaeght een voorigh ongeval?
Hebt liever voor het oogh een vreught, die komen sal:
Ghy, die een lieven vrient siet in der aerden sijgen,
Wilt met uw droeven geest tot in den Hemel stijgen;
Soeckt troost aen uwen God in alle tegenspoet,
En onder dit beslagh, soo spreeckt in uw gemoet:
'Ick was aen dese kant gewortelt in der eerden,
En hielt een nietigh mensch in al te grooten weerden,
Maer God, die mijn gemoet en stille feylen kent,
Heeft, van dat ydel was, mijn sinnen aengewent,
Heeft mijn aelwaerdigh hert tot in het stof gebogen,
En even door het graf ten Hemel opgetogen;
Hy, die my dese vrucht uyt enckel liefde gaf,
Koomt, uyt gelijcke gunst, en snijtse weder af.
Mijn herte was gekleeft aen al te broose dingen,
Die als een lastigh pack my aen den boesem hingen,
Des ben ick los gemaeckt, ten eynde mijn gemoet
Eens hooger rijsen moght tot aen het ware goet.'
Noyt is'er nutter tijt, om feylen af te snijden,
Dan als het ydel hert moet droeve slagen lijden;
Want als de siele treurt, of worstelt met de noot,
Dan is het vleys gedempt, dan is de sonde doot.
Laet ons hier, mijn vernuft, een weynigh overwegen,
Wat feylen dat'er sijn, die oude lieden plegen;
Laet ons hun raden af al wat'er qualick staet:
Noyt weet'er kint te vroegh, noyt leert'er man te laet.
Men siet het menighmael, dat tweederley gebreken
Gemeenlijck in het breyn van oude vrouwen steken,
Het eerste bortelt uyt door al te lossen praet,
Het tweede dat'er schort, is sparen boven maet;
Van beyde dient gemijdt: de klap van oude wijven
(Gelijck van over langh de beste lieden schrijven)
Is by het gansche volck meest over al geschat
Voor droomen, voor geral, en ick en weet niet wat[1)];
O schande, vrou-geslacht, voor uwe grijse jaren!
Hoe, konje gelt en goet, en niet uw tonge, sparen?
Of sal de lange tijt, die rijpe sinnen baert,
Verstompen al het scherp van uwen snegen aert?
Sal u het kranck gestel in alle leden quelen?
En sal de tongh alleen haer rolle blijven spelen?

1) Anicularum deliramenta (inquit Erasmus) dici solet de nugis inanibus, cujusmodi solent vetulae, cùm jam sexus vitio vitium aetatis accedens, nugacitatis morbum conduplicat.

Dat voeght, mijns oordeels, niet; dus waer ghy neder sit,
Leght daer een harde praem ontrent dat gladde lid:
Een, die haer mijden wil voor alle snoode vlecken,
Moet niet alleen haer lijf, maer oock haer reden decken;
Moet proeven in den geest al wat de tonge spreeckt,
Eer dat'er eenigh woort haer uytten monde breeckt.
Ghy, leert dan lanx hoe meer uw lossen mont besnoeyen,
Om eens dit leelick woort ten vollen uyt te roeyen;
Siet, datje nimmermeer uw tonge besigh hout
Met woorden sonder slot, of reden sonder sout:
Draeght vorder goede sorgh de spaer-sucht uyt te bannen,
Een plage voor het huys, een grouwel voor de mannen;
Waerom doch wort de mensch ontrent den ouden dagh
Vry schaerser als het dient, en vrecker als hy plagh?
Is 't niet een selsaem werck? daer alle sonden wijcken,
De lust haer brant ontgaet, de krachten u beswijcken,
Daer oock het oordeel selfs is swacker in den geest,
Dat haer de giere sucht dan wackert aldermeest!
Wat magh uw quelligh hert soo grooten voor-raet wenschen?
Ghy reyst in korten tijt den wegh van alle menschen,
Ghy staet in uwen loop om haest te sijn gestilt,
Wat is 't dat uw gemoet noch teer-gelt hebben wilt?
Wat is'er (segh een reys) wat is'er aen gelegen,
Of uyt een volle zee òf uyt een kleynen regen,
Te lessen uwen dorst, te nemen uw gerijf?
Een weynigh is genoegh ten dienste van het lijf:
Die in de koortse woelt en sal niet beter wesen
Al drinckt hy wonder veel; maer die hem wil genesen
Behoort het innigh quaet te nemen by der hant,
En weeren uytte borst den aengesteken brant:
Het gelt sal aen het volck geen ander herte geven,
Niet leyden totte deught of eenigh beter leven;
Ghy, die naer vrede tracht, en wenscht te sijn gerust,
En soeckt geen meerder goet, maer bit om minder lust.
Een weynigh aerd' alleen kan ons den kost verstrecken,
Een weinigh aerd' alleen kan ons de leden decken;
Een weynigh is genoegh, en dient aen onsen noot
En midden in der jeught èn midden in de doot.
Hoe moogje soo benaut en soo bekrompen leven?
Ghy sult'et al misschien haest over moeten geven
Aen ick en weet niet wie, een al te bijster mal,
En dien het goet alleen ten quade dienen sal:
Men siet'et menighmael, dat, na een gierigh sparen,
Het goet, gelijck een mist, plagh haestigh wegh te varen,
Het is een oude plaegh, dat al te grooten vreck
Gemeenlijck wort gevolght van al te grooten geck:
Het soude menigh kint oock dickmael mogen baten,
Indien hem niet te veel en ware nagelaten;

Ick kenner heden noch, die quamen in verdriet,
Om dat haer ouders sorgh hun schatten achter liet.
Gelooft'et, ydel mensch! goet, heyl, en ware segen
Is niet in uw bejagh, maer in den Heer gelegen:
Hy stort op al het lant een uytgeschudde maet,
Wanneer sijn milde gunst maer eenmael open gaet:
Siet Agars eenigh kint: het ware jae gestorven,
Indien het van den Heer geen troost en had verworven,
De moeder gaf het op, en dede vorder niet,
Als datse door het wout gingh klagen haer verdriet.
Al wat een vader doet, wat ouders oyt vermogen,
Is buyten God, eylaes! in haesten weghgevlogen;
Lant, renten, alle goet, dat kinders is gemaeckt,
Wort strax een lege fles, als God den segen staeckt.
Ghy, die met vaster erf uw kinders wilt belaten,
Gaet, leertse van der jeught het boose wesen haten;
Gewentse totte tucht, dat is gesegent broot,
Noyt wort'er reyne siel verlaten in den noot.
Siet, als de domme struys sijn eyers heeft verloren,
Noch wort'er evenwel een vogel uyt geboren;
En als de wilde raef haer jongen niet en voet,
Dan is'et dat'et God, ons aller Vader, doet.
Ghy, nut dan met gemack des Heeren milden segen,
Niet uyt een karigh hert, maer naer het is gelegen;
Biet gunst en doet getes, voor al aen uwen man,
Het valle soo het magh, de nootdruft moet'er van!
Maer draeght oock goede sorgh te deelen aen den armen,
Niet slechts die alle daegh voor uwe deuren karmen,
En roepen om behulp; maer aen de lieden meest,
Die eerlick schaemel zijn, en met een stillen geest.
Te geven sonder hoop' om wederom te krijgen,
En, eer het iemant eyst, sijn gunst te laten sijgen
In stilte, sonder roem, en met een bly gelaet,
Dat is een soete reuck, die naer den Hemel gaet.
De gelt-sucht boven al en dient u niet te plagen,
Wanneer uw weerden man met sieckten is geslagen,
Wanneer hy leyt en hijght, en met verlangen wacht,
Dat hem de leste wee sal werden aengebracht:
Ghy mooght in dit geval hem geensins liggen quellen,
Om eenigh testament dan in te willen stellen;
Gewis, soodanigh werck vereyst een eygen stont,
Vereyst een vryen geest, en geen benauden mont:
't Is noch een slimmer greep by hem te sitten kraecken,
Om ick en weet niet wat tot uwen nut te maecken;
Geschencken, die men noemt ter saken van de doot,
En dienen niet geverght als buyten alle noot.
Ghy, die met alle vlijt hem dan behoort te stillen,
En moet in tegendeel hem geensins komen villen,
En mooght in dit geval niet quellen uwen vrient,
Terwijl hem soet gepeys, en niet als ruste, dient:
Wanneer uw bed-genoot heeft sijn gesonde leden,
Soo tast hem in de borst met liefde, reyne zeden,
Met al wat herten treckt, en niet voor éénen gangh,
Maer, van den eersten aen, uw gansche dagen langh:
Het wijf magh haren man, de man sijn vrouwe streelen
Om, als'er iemant sterft, het goet te mogen deelen;

Dat staen de rechten toe, op dat de soete trou
   Te beter overhant in liefde wassen sou.
Maer door een hart gepragh geduerigh aen te dringen
Oock op een krancken selfs, dat noem ick enckel dwingen;
   Waer oyt een hatigh wijf een swacke siele quelt,
   Al schijnt het datse bidt, voorwaer het is gewelt.
Doch waerom dit gebreck de vrouwen toegeschreven;
Ten dient haer niet alleen te worden aengewreven,
   Gewis, niet alle mans en sijn hier buyten schult,
   Daer wort'er menigh rijck door vrouwen ongedult:
Daer sijn'er in het lant, die haer geselschap plagen
Met woorden, met gekijf, met ongesonde slagen,
   Geen ruste, geen verdragh, tot eens de penne schrijft,
   Dat Jan, mijn lieve man, alleen de meester blijft;
Maer tegen dit bedrogh sijn weder loose streken:
De vrouwen dus geperst die weten haer te wreken,
   Sy sluypen uytten huys, als tijt en plaetse dient,
   En maecken al het goet aen eenigh ander vrient;
't Is eenmael hier gebeurt, en elders menigh-werven,
Dat soo een lincker scheen van spijt te sullen sterven;
   Want, daer hy maer alleen als hoir en was bekent,
   Daer bracht een liever vrient een jonger testament;
Daer stont toen onse nurck met twee beschaemde wangen,
En liet, gelijck een brack, sijn ooren neder-hangen;
   Des heeft hy (maer te laet) uyt dit geval bedacht,
   Dat jonste dient gelockt, en niet te sijn verkracht.
Ghy, schouwt dan dit bejagh, en alle slimme grepen,
Die niet als enckel twist met haer en konnen slepen;
   De vont, die ware gunst in echte lieden stelt,
   Is trouwe, geen bedrogh; is liefde, geen gewelt.
Maer ghy, die sijt geneyght uw kinders voor te schrijven,
Waer dat uw lant, uw gelt, uw renten sullen blijven,
   Gaet hier met rijpe sorgh, en doet uw saecken af,
   Eer u de doot bestoockt en toont een open graf;
Die eerst wanneer het schip is veerdigh af te steken,
Gaet hier en weder daer om vrienden aen te spreken,
   Of oock in dat gewoel met packen besigh sit,
   Mist licht òf sijn gemack òf wel sijn gansche wit:
Eerst op sijn lesten wil en om de doot te peysen,
Wanneer het bleecke spoock u vordert om te reysen,
   Dat is een dwaes beleyt; ghy, stelt uw dingen vast,
   Eer u een heete koorts met smerten overlast;
Het is de beste voet uw saken uyt te wercken,
Wanneerje sijt bequaem op alle dingh te mercken;
   Of anders, feylt'er iet ontrent uw lesten wil,
   Ghy, brenght aen alle kant de vrienden in geschil.
Daer sijn in dit beslagh by wijlen vyse streken,
Waer door de lieden selfs haer eygen maecksel breken:

Sy stellen wonder veel, en dickmael vreemde tael,
En siet, een enckel woort verbrot het altemael!
Daer sijn'er in het lant, die niet als banden schrijven,
Als of haer leste wil hier eeuwigh moeste blijven:
Sy maecken huys en hof, en dickmael al het goet,
Van 't een op 't ander kint tot aen het leste bloet;
Sy poogen met beleyt haer dingen vast te maecken,
En dat is veel de wegh, waerdoor se los geraecken;
Want die hun voor de doot niet eens quam in den zin,
Die valt'er menighmael met al de leden in:
Daer sijn'er boven al die even jonge vrouwen,
Door krachten van de pen, in vaste banden houwen,
Soo dat een jeughdigh wijf moet leven sonder man,
Of schoon hy, die het wilt, des niet genieten kan.
Ghy, weeght dit gants beslagh in sijn geheele leden,
En tijt hier noyt te werck als met bedachte reden,
Spreeckt niet als door een wolck, maer klaer en uytten mont,
En schrijft uw moeders tael, soo gaen uw saecken ront:
En wilt u niet te ras of haestigh onderwinden
Uw na te laten goet met schrijven in te binden;
Waer toe soo langen sorgh? ey lieve, laet het goet
Bestieren by den raet van die het hebben moet.
Wat hier de vrouwen raeckt: en laet u niet gelusten,
Terwijl uw doode romp sal in der aerden rusten,
Haer door een hart gebodt te stellen in den dwangh,
Te leven sonder man haer gansche dagen langh:
't Is buyten alle recht de vrouwen aen te drijven,
Om in een ruyme koets alleen te moeten blijven;
Het is een oude wet, dat Acheron verslint
Al wat een echte wijf aen haer geselschap bint:
De man is door de trou geen hooger macht gegeven,
Als met een echte wijf sijn dagen af te leven,
Daer hout sijn voor-recht op: het graf, het open graf
Dat bijt, soo haest het gaept, de vaste banden af:
De doot ontbint den knoop, die niet en was te breken,
De doot verset de pael, die noyt en is geweken,
De doot scheyt alle dingh, de doot, de bleecke doot
Stelt alle vrouwen los van haren bed-genoot:
Waer toe een jeughdigh lijf, door al te strenge wetten,
Om ick en weet niet wat, in desen praem te setten?
Of wilje dat de vrou sal blijven sonder man,
Oock schoonse niet en wil of datse niet en kan?
Ey, wegh met desen dwangh; die uyt de werelt scheyden
Die moeten haren geest tot hooger dingen leyden;
Ghy, die in vreughde gaet, en laet geen jonge vrou
Geduerigh in den druck, geduerigh in den rou:
Misschien, indienje mocht eens uytten grave rijsen,
Ghy sout het echte bed haer soecken aen te prijsen;
Denckt wat men heden siet, en wat men eertijts sagh:
Men wil maer des te meer, wanneer men niet en magh:
Plagh niet een billick mensch een ieder toe te laten
Dat hem geen hinder doet, en elders moghte baten?
U dient geen vrouwe meer, noyt siele wort de bruyt,
Want daer geen doot en is, daer heeft het trouwen uyt[1].

1) In de opstandinge en sullen sy geen vrouwen trouwen noch oock ten huwelijck genomen worden, maer zijn als de Engelen Gods. Matth. 23. 30.

Hoort vrinden, hoort een woort: wanneerje komt te sterven
Ghy sult uw vrouwen sien, maer echte plichten derven;
   't Is waer, de siele mint, oock na dit nietigh lijf,
   Maer kiest dan evenwel geen man of echte wijf.
Daer is een ander quaet bynaest in alle steden:
Dat met sijn eygen deel nau mensch en is te vreden;
   Waer oyt het echte paer een lesten wille sluyt,
   Daer is meest al het volck op eygen voordeel uyt:
Of wel een vruchtbaer wijf, door Godes milden segen,
Veel sonen heeft gebaert, veel dochters heeft gekregen,
   En dat hier op de doot het echte bedde scheyt,
   Noch wort het minste deel den weesen toegeleyt;
Die langhst in leven blijft treckt huys en hals-juweelen,
En koomt des niettemin de meeste baten deelen;
   Men set de kinders uyt met ick en weet niet wat,
   Al sijnse menighmael de beste van de stadt;
Dit sie ick in het lant, en 't is my bijster tegen,
Des bidd' ick, echte volck, dit niet te willen plegen;
   Ontlast uw reyne siel van uwen vrecken aert,
   Het koomt de kinders toe al wat'er is gespaert:
Ghy sijt een eenigh hooft en kont genoeghsaem leven,
Uw weesen jonck en veel: ey! waerom niet gegeven
   Dat hun des lants gebruyck, ja recht en reden, jont?
   Waer toe uw gunst geschort tot aen den lessen stont?
Soo ghy het al beslaet, en wilt'et soo bewaren,
Hoe kan dan eenigh kint naer rechte weerde paren?
   Soo ghy het al begraeyt, uw leven-dagen lanck,
   Soo heeft de doot alleen, ghy, vader! geenen danck.
Niet dat ick raden wil uw kleeders af te leggen,
Eer dat men slapen gaet (gelijck de Fransen seggen[2];
   Neen, dat is niet gemeynt; het is verdrietigh goet,
   Wanneer een moeder selfs van kinders halen moet;
Ick weet, hoe suer het valt, dat ouders moeten vleyen,
Dat ouders om behulp aen hare kinders schreyen;
   Het is een oude spreuck: haeckt iemant naer het erf,
   't Is reden dat hy wacht tot eerst de meester sterf[3].
Mijn raet is maer alleen te schiften tusschen beyden,
En van het kinder-goet behoorlick af te scheyden;
   Ghy, weest dan niet te schaers, maer quijt uw vaderplicht:
   Het is de beste keers, die voren henen licht.
Maer t'wijl wy met gemack van desen handel spreken,
Soo schijnt aen uwen man het leven af te breken;
   Ick hoore, naer my dunckt, ick hoore sijn geklagh,
   Hy spreeckt, gelijck het schijnt, nu flauwer als hy plagh:

2) Je ne me veux pas despouiller, devant que jaille coucher. Een Fransch speeckwoort.
3) Blijft de overste in uwe goederen, ende en laet u uwe eere niet nemen. Syr. 33. 20.

‘Ick, die in mijnen tijt, niet uytgestreckte leden,
Quam recht, gelijck een keers, en deftigh aengetreden,
Ben nu te deser uyr, vermits den ouden dagh,
Niet die ick eertijts was, of van te voren plagh;
Mijn vet is uytgeteert, mijn vyer is sonder luyster,
Mijn licht heeft geenen glans, mijn oogen worden duyster,
Mijn schenckels bijster swack, mijn beenen wonder kranck,
Mijn adem, voortijts soet, is niet als enckel stanck;
Mijn leden al gelijck (ô krachten van de jaren!)
Sijn niet alleen verslimt, maer kleynder alsse waren,
Mijn hooft dat schudde-bolt, mijn lenden hangen lijp,
En, met een woort geseyt, de keers brandt in de pijp.
Ick hebbe veel besocht, en, tot verscheyde stonden,
Veel moeyten uytgestaen, veel dingen ondervonden,
Ick hebbe menighmael èn lief èn leet gehad,
Nu is'et uytgekoot, ick ben de werelt sat:
't Is tijt, ô weerde siel, op uw vertreck te peysen,
Maeckt pack en sack gereet om haest te mogen reysen,
Die jonck is, kan misschien de bare noch ontgaen,
Maer ick, en mijns gelijck, gewis die moet'er aen;
Veel leven in gevaer, die, met een schijn van reden,
Noch hopen op verdragh en stellen hen te vreden;
Al is'er iemant sieck, of totte doot gewont,
Hy denckt: de kranckste mensch wort menighmael gesont;
Al siet een strijtbaer held sijn beste rot geslagen,
Hy roept noch evenwel: de kans is noch te wagen;
Al swemt een schippers gast te midden in de zee,
Hy peyst: hoe menigh wrack komt drijven aen de ree;
Al leyt een schuldigh mensch in eenigh kot gevangen,
Daer padden onder een haer mengen mette slangen,
En dat hem even daer de doot wort aengeseyt,
Noch is'er eenigh dingh, dat hem de sinnen vleyt;
Maer als de stage tijdt het leven heeft bekropen,
Dan heeft'et geen bescheyt noch iet te willen hopen:
Hoe kan een kranck gestel de sieckten wederstaen?
Hoe kan een trage voet de snelle doot ontgaen?
Voor my, ick heb genoegh; ick soeck een ander leven,
Ick wil met grooten danck en willigh overgeven
Mijn hooft, mijn swacke maegh, en dit ellendigh been,
En, lieve, waerom niet? ick had'et maer te leen:
Ick hebbe langen tijt, ick hebbe menigh-werven,
Ick hebbe van der jeught geduerigh leeren sterven,
De bare, met het graf, en wat'er is ontrent,
Is my van langer hant ten vollen aengewent.
Die, als een machtigh heyr koomt dapper aengevallen,
En pooght de vendels selfs te planten opte wallen,
Die (segh ick) eerstmael dan een noodigh wapen smeet,
Toont, dat sijn slap beleyt niet van den krijgh en weet.
Ick sagh een stage doot ontrent de menschen dwalen,
Ick sagh aen alle kant haer pijlen nederdalen:
Hier wort een jongh-gesel, en daer een man geraeckt,
En elders had een maeght het bitter nat gesmaeckt;
Nu wort voorby mijn huys een eenigh kint gedragen,
Dan was'er door het sweert een gansche stad geslagen;
Is 't vreemt, dat eens de schicht my in de leden kleeft,
Die voor en om mijn lijf soo dickmael heeft gesweeft?

Dit seyd' ick menighmael, dit was mijn stage reden,
Wanneer ick met een vrient ten grave was gebeden;
   Ick had'et in den sin, ick droegh het in den mont,
   Waer dat ick voor een deur òf stroo òf bare vont;
Ick dacht, wanneer ick sach den koelen avont komen:
Dit stuk is wederom mijn leven afgenomen;
   Ick dacht, wanneer de son haer nieuwe fackel bracht:
   Ons tijt en sluymert niet, oock in de midder-nacht;
Ick dacht, wanneer ick sagh de dorre bladers rijsen:
Dit kan oock mijnen val als metten vinger wijsen[1)];
   Ick dacht, wanneer ick schreef op eenigh parkement:
   Hier heeft de doot alreets haer segel op geprent;
In 't korte, wat ick sagh of waer ick moghte reysen,
Ick vont geduerigh stof om opte doot te peysen:
   Het bont in mijn gewaet, de schoen aen mijnen voet,
   Die druckten alle daegh de doot in mijn gemoet;
Schoon my dan overkwam, en dat te deser ueren,
De slagh die alle vleesch ten lesten moet besueren,
   't En waer oock heden selfs my geensins onverwacht,
   Ick heb'er menighmael te voren op gedacht.
Die lust tot slapen heeft, laet sijn gordijnen schuyven,
Streckt al de leden uyt, en geeft hem om te snuyven,
   Schort sijn gedachten op, hout al de sinnen stil,
   En schickt hem t'eenemael, gelijck hy rusten wil;
De slaepert dient gemaeckt, al eer men dient te slapen,
Oock in den langen slaep, die meesters ende knapen
   Gelijck te bedde stout; al wat men voor-bereyt,
   Dat heeft een goet begin om wel te sijn beleyt;
Hier wort geen feyl gedult; de doot is van de saecken,
Die na één quaden slagh niet recht en sijn te maecken;
   Want die in dit geval maer eens en springht te kort,
   Wort in een grousaem diep voor eeuwigh afgestort.
Dit lagh my vander jeught geduerigh in de sinnen,
Om iet, door langh gepeys, op mijn gemoet te winnen,
   En siet, al was ick eens niet weynigh hier bevreest,
   Ick kreegh uyt dit behulp een onvertsaeghde geest;
Nu hoor ick, buyten anghst, dat maden, slangen, pieren,
My sullen door het hooft en in den hemel swieren,
   De slecke mette worm, en al het graf-gevaer
   Is of 't mijn eygen bloet, mijn eygen suster waer[2)];
Ick kan dat holle vack, daer eerstmael oogen stonden,
Door-kijcken sonder schrick tot aen de diepste gronden,
   Het rif en sijn gevolgh, met al het dorre been,
   Is my èn in den geest èn aen het oogh gemeen.

1) Wy zijn alle afgevallen als bladeren. Jes. 64. 6.
2) De verrottinge noem ick mijnen vader, en de wormen mijn moeder en suster. Hiob 17. 14.

En waerom doch geschrickt? de tijt sal eenmael komen,
Dat oock dit eygen vleesch sal worden opgenomen,
Sal paren mette siel, en schoon het is verrot,
Sal klaer en open sien den onbegrepen God.
Ach! soo de swacke mensch op menschen moeste bouwen,
Hoe sou het bangh gemoet de wanhoop weder-houwen?
Hoe sou het anghstigh hert de prangen wederstaen,
Die in den lesten noot tot aen de siele gaen?
Maer God is onsen troost, die ons heeft uytgekoren,
En vrede toegeseyt, en eeuwigh heil gesworen,
Om Christus bloet alleen; daer staet de siele vast,
Of schoon de wreede doot met open kele bast:
Dat eerst vergistigh was, dat kan het quaet vernielen,
Dat is het leven selfs aen alle reyne sielen;
Waerom, ô treurigh hert, voor doot of hel gebeeft?
Ick weet, en ben gewis dat mijn Verlosser leeft;
Ick weet, hy heeft de macht om my te konnen stercken,
Om my het eeuwigh heyl met krachten uyt te wercken,
Ick weet wien ick geloof; mijn siele, weest gerust,
De vloeck is door het Lam voor eeuwigh uytgeblust.
Maer lieve bed-genoot, waer toe soo dichte tranen,
Die u van allen kant de droeve wangen banen?
Waer toe uw diep gesucht, dat my in 't herte snijt?
Wy sijn gepaert geweest, nu is het scheydens tijt;
Wy hebben, weerde lief, wy hebben niet te klagen
Noch van te korten tijt, noch van te weynigh dagen;
Noch van te rassen lijck, noch van te snellen reys,
Wij gaen te rechter uur den wegh van alle vleys:
God heeft ons menigh jaer in vrede laten leven,
God heeft ons menigh kint tot onsen troost gegeven:
God heeft ons veel gejont, oock boven onsen wensch,
Meer als'er is geschiedt aen menigh ander mensch:
Wy hebben onse jeught te samen afgesleten,
Te samen langen tijt in rust ons broot gegeten;
Nu gaen wy naer het graf met leden sonder kracht,
Gelijck een rijpen oegst wort in de schuer gebracht[1].
Ey! laet ons danckbaer sijn voor Godes milden segen,

1) Ghy sult in den ouderdom te grave komen, gelijck als de garven ingevoert worden te sijner tijt. Hiob 5. 26.

En nemen alle dingh gelijck het is gelegen;
God kent wat ons ontbreeckt, hy voelt, als metter handt,
Wanneer het menschen-kint moet elders sijn geplant.
Gy weet, dat eerst het graen moet in der aerden sterven,
Eer dat'et wederom kan nieuwe jeught verwerven;
Ghy weet, dat alle vlees wort eerstmael nietigh stof,
Eer dat'et wassen magh in Godes eeuwigh hof:
Schoon of het lijf vergaet, wat is'er aen verloren?
Het wort te sijner tijt van nieuwen aen geboren;
Die hier den Heere sterft, en als te niete gaet,
Verandert maer alleen, en krijght een beter staet:
Ghy sult my weder sien, en vry in beter wesen,
Ghy sult dan mijn gemoet en binne-krachten lesen,

Ghy sult oock met'et oogh doorgronden mijnen sin,
En sien in desen geest een onbevleckte min[1]:
Gaet stelt u dan gerust; ey, waerom soo verbolgen?
Ghy staet op goede maet om haest te mogen volgen,
Ghy kont niet lange sijn in druck en ongeval,
Nadien uw leven selfs niet lange dueren sal;
Dit bid ick tot een pant der vrientschap onser beyden:
En wilt u na de doot van my niet laten scheyden;
Maer, alsje voelen sult dat uwe tijt genaeckt,
En dat de lieve God uw droeve banden slaeckt,
Soo doet benevens my uw koude leden strecken,
En laet gelijcke stof ons in den grave decken[2],
Ten eynde Godes heyr, oock aen den jonghsten dagh,
Ons even in het graf te samen vinden magh.
Ten lesten tot besluyt (eer my de sinnen dolen),
De vruchten onser jeught die laet ick u bevolen,
Doet, wat een moeder voeght; en, voor de beste leer,
Soo prent hen in de borst de vreese van den Heer.
Vriendinne, 't is genoegh; hoe kan ick langer spreken?
Mijn tonge die verstijft, mijn woorden blijven steken,
De koude doot genaeckt; vriendinne, weest gegroet
Tot eens des Heeren stem de graven open doet:
Nu koomt eens, weerde lief, koomt naerder aengetreden,
En neemt het leste pant van mijn genegentheden,

1) Augustinus, vertroostende sekere weduwe over het overlyden hares mans, seyt onder andere, datse namaels in de opstandinge der Godsaligeu haren man niet alleenlick met de oogen des lichaems sal sien en kennen; maer selfs datse sijn gedachten sal weten, sulcx invoereude nyt de woorden Pauli 1 Corinth. 13. 12: Dan sullen wy bekennen gelijck wy bekent sijn. Soo heeft dan man en vrouwe van nu aen wel toe te sien wat sy-lieden hier dencken ofte heymelick doen, dewijle allo het selve niet alleen Gode, maer haren eygen bedgenoot hier namaels open en bekent sal wesen. Siet The Practice of Piety van Bayly, cap. of the Prerogat. with the Elect. etc.

2) Alhoewel het den Christenen betaemt niet te nau-keurigh te sijn in hare begravenissen, soo wert nochtans gemerckt, dat de heylige Voor-ouders, oock in haer uyterste besorght sijn geweest om by haer geminde huys-vrouwen, en andere vrienden (die sy in haer leven lief hadden gehadt) begraven te worden; om daer door te betoonen, dat die goede bant der eenigheyt oock selfs door de doot niet geheel en was vcrnietight, en dat sy lieden eene gemeene erffenisse als noch besaten. Jacob begeert op sijn uyterste uyt AEgypten gevoert, en in de dubbele speloncke op den acker Ephrons by Lea sijn wijf begraven te sijn, Genes. 49. 29, daer oock Abraham met Sara begraven waren, Genes. 25. 8. Item Isaäc en Rebecca, Genes. 35. 29. Dit schijnt daer na by andere volcken nagevolght te sijn.
Veterum consuetudo fuit, quâ diligenter cavebant, nt conjuges amicos et amasios (inquit Meurs. de Funeribus Romanis) quos fide et amore inter se mutuò insigni fuisse constabat, post mortem uno eodemque sepulcro conderent. Apulejus lib. 8. accuratissimè corpns ablutum nnitâ sepulturâ ibidem marito perpetuam conjugem dedêre.
Val. Maxim. lib. 4. cap. 6. de M. Plautio, qui, uxore Orestilla funerata, in gladium incubuit, quem amici, sicut erat, togatum ac calceatum corpori conjugis junxerunt; ac deinde subjectis facibus utrumque unà cremarunt.
Ovid. Lib. 4. de Pyramo ac Thisbe: His tamen amborum verbis estote rogati, O multum miseri, meus illiusque parentes, Ut quos certus amor, quos hora novissima junxit, Componi tumulo non invideatis eodem. Et mox Quodque rogis superest una requiescit in urna.
Jason apud Valer. Flaccum lib. 5. Quod tamen externis unum solamen in oris Restat, ait, caras humus haec non dividet umbras, Ossaque nec tumulo, nec separe conteget urna, Sed simul, ut junctis venistis in aequora satis.
Alia exempl. vid. apud Meurs. de funeribus Roman. lib. 3. cap. 14. Quin et Tobias etiam filio mandat ut matre mortua eam paterno sepulchro inferat. Hiob. cap. 5. vide Calvin, in Genes. cap. 47. 30.
Alludit quod de jure Canonico mulier (cum aliter non disposuit) infertur in sepulchrum mariti unaquaeque 13. quaest. 2.

Neemt van mijn koude mont een kus voor immermeer,
En vaert voor eeuwigh wel, en troost u in den Heer.
En ghy, mijn lieve jeught, van Gode my gegeven,
Hebt op uw moeder acht, en wilt in vrede leven,
Weest eenigh onder een, en yder lief-getal;
Dat is, dat u het huys met segen vollen sal:
Laet u geen ydel hert of sotte waen besmetten,
En, watje neemt ter hant, wilt op het eynde letten;
Weest sedigh in gebaer, en heus in uw gespreck,
Weest buyghsaem van gemoet, en haet een stegen neck;
Weest trouw in uw beroep, en schout de kromme gangen,
Weest slecht gelijck een duyf, en wijs gelijck de slangen;
Weest nuchter, haest vernoeght, gelatigh naer den tijt,
Weest vyant van de wraeck, en meester van de nijt;
Weest traegh tot hevigh bloet, maer laet u ras erbarmen,
Weest schaers in uwen lust, doch milde voor den armen;
Eert God in reynen geest, en dat voor alle werck,
Weest vrienden van den staet, en leden van de kerck.
Nu wilt, om mijnent wil, noch ditmael neder knielen,
En roepen tot den Heer als met geheelder sielen,
Op dat ick in 't geloof magh onbewogen staen,
En met een stillen geest tot mijnen Schepper gaen:
Siet nu uw schepsel aen, o Schepper aller saecken,
En laet doch mijn gemoet uw heyl en liefde smaecken;
Ick hebbe mijnen loop en uwen raet vervult,
O laet my, lieve God, verhuysen met gedult!
Onweerdigh ben ick, Heer, onweerdigh aller wegen,
Onweerdigh, sondigh mensch, van uwen hoogsten segen,
Onweerdigh van der jeught, en oock te deser tijt,
Het is Uw gunst alleen, dat ghy ons vader sijt;
Het is uw gunst alleen, dat Christus is gekomen,
Dat Christus onsen last heeft willigh aengenomen,
Dat Christus voor den mensch hier in de werelt sterf,
Dat Christus voor den mensch het eeuwigh heyl verwerf;
Mijn steunsel is het Woort uyt uwen mont gesproken,
Dat noyt en heeft gefeylt, noyt trouw en heeft gebroken,
Mijn steunsel is het Woort, oock in den hooghsten noot,
Mijn steunsel is voor al de dooder van de doot;
Hoort voor de lestemael, ô Vader, mijn gebeden,
En wilt met uwen knecht niet in het oordeel treden,
'k En weet geen ander hulp voor mijn bedruckt gemoet,
Als uwen Soon alleen, en sijn vergoten bloet;
Laet my, wanneer de siel sal uyt den lijve scheyden,
Laet my tot uwen Throon, laet my behouden leyden,
Daer niemant 's Duyvels list of ander hinder vreest;
U Jesu, ware God! beveel ick mijnen geest.'
Daer is de man gereyst, daer is het leven henen,
Daer is het lijf een romp, daer is de geest verdwenen,
Daer is de siel verhuyst, daer is'et al gegaen:
Hy gaf een kleynen snick, en siet, het is gedaen.
Gelijck een rijpe peer door eenigh kleyn bewegen
Koomt druypen van den tack, en uytten boom gesegen,

Of juyst gelijck het vyer in d'asschen sich besluyt,
En neemt allenxen af, en gaet ten lesten uyt;
Soo staet het met den mensch, die, van den tijt gesleten,
Ten lesten neder-sackt, en is terstont verbeten;
Een swijm, een damp, een hick, een wint, een kleyne stoot,
Iet, ick en weet niet wat, dat geeft hem aen de doot:
Daer leyt het moedigh dier, met tranen ingekomen,
Met tranen wederom in haesten wegh-genomen,
Ach! wat is alle vleesch, en al sijn ydel saet,
Indien het voor de doot niet uyt het vleesch en gaet?

Christelijck huys-wijf, vertoont in de gestalte van weduwe. Tweede stuck van het leste deel.

Uw lieve bedgenoot is uytter tijt gescheyden,
Dus wilt in uw gemoet den rouwe toebereyden;
Geeft tranen, echte wijf, gelijck het heden dient,
Geeft tranen aen het lijck van uwen weerden vrient:
Moest immer droevigh nat van uwe wangen vlieten,
't Is tijt in dit geval uw tranen uyt te gieten;
Als iemant eenigh dingh tot sijnen troost verkiest,
't Is reden dat hy treurt, wanneer hy dat verliest;
't Is recht dat u het oogh tot tranen sy bewogen,
Nadien uw weder-helft is heden weghgetogen;
Wie aen een dooden man geen heete tranen geeft,
En heeft hem noyt bemint, oock toen hy heeft geleeft.
Ghy, laet noch evenwel geen druck uw sinnen krencken,
Maer wilt, oock in het leet, aen goede seden dencken;
Daer is een seker maet, oock voor een echte vrou,
En midden in de vreught èn midden in den rou.
Men vint'er in het lant, die met een grilligh krijten,
Die met een harde vuyst sich opte borsten smijten,
En woelen door het huys, als of het vreemt gebaer,
Een seker onderpant van rechte liefde waer:
Ghy, stelt u sedigh aen, en laet, oock in het treuren,
U voor een wijse vrou by wijse luyden keuren;
Het is van outs gemerckt, dat selsaem ongelaet
Is veel maer enckel schijn, en selden ware daet.
Een wijf kan vaster peyl van echte liefde geven,
Indiense metten man in vrede pooght te leven,
Als datse bijster huylt, en sonder mate schreyt,
Wanneer de bleecke doot hem in den grave leyt.
Soeckt troost, in dit geval, veel eer in uw gedachten,
Als in een vreemt behulp, of ander lieden klachten;
Al wat u stillen kan in druck en tegenspoet,
En komt niet van het volck, maer woont in uw gemoet.
Bedenckt, dat noyt de doot òf door een bitter schreyen,
Of door een soet gespreck òf door een listigh vleyen,
Of door een langh getreur, heeft iemant vry gestelt,
Die eens was uytter tijt en onder haer gewelt:
Bedenckt, dat yder mensch heeft sijn gesette stonden,
En dat hier alle vleesch is aen den tijt gebonden,
Een tijt, by God bestemt, die niemant eenen dagh
Of langer recken kan òf korter setten magh.
Bedenckt, dat droefheyt selfs en alle strenge dagen,

Sijn dienstigh aen den geest, om sonden uyt te jagen;
   Druck voor een weeck alleen die leert de siele meer,
   Als seven maenden vreught, en seven jaren eer:
Bedenckt, dat yder mensch hier in den Heer gestorven
Is troost en vaste rust, is eeuwigh heyl verworven;
   Bedenckt, dat even God ons uytte werelt treckt,
   Wanneer het aen de siel ten meesten nutte streckt;
Bedenckt, dat uwen vrient u weder sal gemoeten,
U sal te rechter tijt in beter wesen groeten;
   Bedenckt dit altemael, en lijt'et met gedult,
   Dewijl ghy desen wegh haest mede treden sult.
Gebruyckt nu dese stof, en diergelijcke reden,
En stelt uw treurigh hert in uwen God te vreden;
   Draeght in een stillen geest uw droevigh ongeval,
   Tot u een beter uur ten vollen troosten sal.
Al is een bange siel met smerten overladen,
Noch is'er groot behulp tot alle groote quaden,
   Al wat een kloeck gemoet door reden niet en slijt,
   Dat wort noch evenwel begraven in den tijt.

Maer onder dit beslagh, soo laet u niet gelusten,
Den rouw en sijn gevolgh opsichtigh uyt te rusten;
   God roept u tot verdriet, en tot een lagen stant,
   Waerom doch mette pracht hier tegen aen gekant?
Wilt liever schamel volck met bay en laken decken,
Als met een groot beslagh uw mueren over-trecken,
   Maeckt voor behoeftigh volck een huys van slechten steen,
   Eer als een rijck gebouw voor ongevoelick been:
Laet Heydens met het graf, en mette dooden pronken,
Die sijn van enckel waen en van de werelt droncken,
   Die meynen, dat de siel vry beter dagen heeft,
   Wanneer men aen het lijf gecierde graven geeft.
Ghy, beter onderrecht, hebt, op gesette gronden,
Hebt, uyt des Heeren woort, ten vollen ondervonden,
   Dat, waer het lichaem reyst, of waer het henen drijft,
   De siele niettemin in hare ruste blijft.
Begraeft dan uwen vrient, en dat naer rechter weerden,
En geeft het nietigh stof den boesem van der eerden;
   Daer leyt'et in de rust tot aen den jonghsten dagh,
   En tot het met de siel eens weder paren magh.
Maer hoort een vremder streeck: men vint'er menigh werven
Die sien haer weder-helft, haer lief geselschap sterven,
   Die sien haer krancken man en sijn benautheyt aen,
   En blijven lijckewel met drooge wangen staen;
Niet dat soodanigh volck, of van de Griecksche Wijsen,
De doot en haer gevolgh oyt heeft geleert te prijsen,
   Of dat soodanigh wijf, geroert door hooger kracht,
   Het leven elders soeckt, en beter dingen wacht;
Neen, daer is ander sucht uyt haer bedrijf te lesen,
Sy telt het voor gemack ontlast te mogen wesen,
   Sy toont, dat haer de geest ten vollen is verblijt,
   Om datse van het jock ten lesten is bevrijt:
Sy vint het wonder soet naer eygen sin te leven,
En met een ruyme vlucht geduerigh uyt te sweven,
   Te drillen over al, en, door een losse praet,
   Te slepen over hoop al wat'er omme-gaet:
Het is haer eerste vreught de leden op te proncken,
En met een weligh oogh op alle man te loncken,
   Sy vint haer met vermaeck oock daer de jonckheyt malt,
   En geeft haer by het volck, al daer het maer en valt.
Juyst soo het water rolt, wanneer de swacke dijcken
Staen open voor de zee, en voor de stroomen wijcken,
   Soo is het ydel mensch gansch los, en sonder wet,
   Om dat'er niemant is, die haer een regel set;
Jonckvrouwen, eerbaer volck, let beter opte reden,
Let beter opten gront van uwe reyne seden,
   Let beter opte tucht van al het huysgesin,
   De wet van uw beroep heeft ander wesen in.
Vriendinnen, in de praem van uwen druck geseten,
Is yemant onder u genegen om te weten,
   Hoe dat men naer de kunst een vrouwe toonen kan,
   Wanneer de bleecke doot haer sondert van den man:
Stelt u een bloemtjen voor, dat, van de steel gesneden,
Heeft door het vinnigh mes sijn eerste doot geleden,
   Dat even metter daet, na dat het is gevelt,
   Wort in een enge fles, wort in het nat gestelt;

Daer staet het teer gewas, daer staet het in gesloten,
Daer staet het in en queelt, met tranen overgoten;
   Daer staet het treurigh heen, daer staet het in gebocht,
   Sijn troost, ja leven selfs, dat is een droevigh vocht.
Ten komt niet in den hof, daer alle frisse kruyden
Ontfangen met vermaeck een regen uytten Zuyden;
   Ten komt niet in de lucht of in het open velt,
   Daer groen met groentjen speelt, en roos na roosjen helt;
Het toont in sijn gelaet gelijck een diep verlangen;
En laet sijn aerdigh loof ter aerden neder-hangen,
   Ten doet sich nimmer op, gelijck het eertijts plagh,
   Soo dat geen soeten dauw sijn bladers vullen magh;
Waer toe een langh verhael? men kan ten vollen lesen,
En uyt sijn bleecke verw èn uyt sijn treurigh wesen,
   Hoe dat'et staet en quijnt, om dat'et niet en heeft,
   Waer op het heeft gesteunt, waer in het heeft geleeft.
Siet daer, o sedigh volck, siet daer een eygen wapen,
Voor die onthylickt zijn, en sonder hoeder slapen,
   Voor die van haren man sijn haestigh afgeruckt,
   Gelijck men van de steel een aerdigh bloemtjen pluckt.
Ghy, sweeft niet achter straet noch in de ruyme dalen,
Ghy, zijt niet meer geneyght om in het groen te dwalen,
   Ghy, kiest een kleyn vertreck, daer uw bedruckt gemoet
   Met treuren sich vermaeckt, door schreyen wort gevoet.
U past in dit beroep geen spel of dertel mallen,
Indienje niet en wilt in open schande vallen,
   U past geen woest geloop, geen jock of sotte vreught,
   Of by het dertel volck òf mette losse jeught;
Ghy moogt noyt sonder schrick, noyt sonder angstig schromen
In feesten opte marckt of by de menschen komen,
   Denckt staegh in uw gemoet: daer schuylt een listigh net,
   Alwaer een jonge weeuw haer teere voeten set.
Een hert, dat sich verquickt in Godes boeck te lesen,
Een oogh, dat sich vermaeckt met tranen nat te wesen,
   Een ziel van stillen aert, die sich der werelt schaemt,
   Dat is de beste stant die uws gelijck betaemt.
Een die haer wederpaer heeft in der jeught verloren,
Schijnt totte schimp gemaeckt en totte spot geboren,
   Waer sy een mis-slagh doet of uytten regel gaet,
   Dat wort van stonden aen geroepen achter straet:
Sy is een open velt van alle quade tongen,
Sy is een eygen wit van alle kromme sprongen;
   Hoe luttel dat'er feylt, hoe weynigh dat'er schort,
   Sy wort'er af beklat, en komt'er aen te kort.
Heeft oyt een echte wijf een leelick stuck bedreven,
Het wort oock voor een deel den manne toegeschreven;
   Of soo daer eenigh goet by vrouwen is gedaen,
   De lof sal menighmael oock opte mannen gaen;

Maer als een weduw-vrouw, door onvoorsichtigh mallen,
Is in een boos gerucht of vuyle daet gevallen,
   Of dat haer wijs beleyt ten goede name staet,
   Voor haer is al de prijs, voor haer de gansche smaet:
Bestaet oyt jonge vrou een dertel kleet te dragen,
Men seyt noch evenwel, het moet haer man behagen;
   Maer siet men uws gelijck in ongewone pracht,
   Haer wort de gansche schult als eygen toegebracht.
De man beschut het wijf, de vooghden hare weesen,
Alleen dit eensaem dier heeft overal te vreesen;
   Het is als buyten scherm, en sonder toeverlaet,
   Gelijck een treurigh schaep dat eenigh dolen gaet.
Al was uw vrient gewoon lijn dingen uyt te rechten
Met dienst van manne-volck, en sleep van groote knechten,
   Ghy, schaft dien omme-slagh in aller haesten af,
   Met dat uw weerde man is in het duyster graf;
Of soo uw prachtigh huys of hooge staten eyssen
Door kuechts te sijn gedient, en niet door eenigh meyssen,
   Soo kiest een eerbaer man, nu hoogh aan sijnen dagh,
   Die al het huys-bedrijf in order houden magh,
Laet hem het buyte-werck, laet hem de sware lasten,
Laet hem voor al de sorgh van uwe rouwe gasten:
   Ghy, maeckt u niet gemeen, en laet oock boven dien
   Laet niemant oyt alleen in uw geselschap sien;
Een knecht van gladder huyt als sijne metgesellen,
Sal by een schamper mensch uw naem in twijsel stellen;
   Bysonder als het volck in eenigh deel verspiedt,
   Dat ghy hem moyer kleet, of meerder gunste biedt.
Hoe teer is vrouwen eer! een woort in haest gesproken,
Een lach besijden af ontijdigh uyt-gebroken,
   Een wenckjen met'et oogh, een knickjen met'et hooft,
   Heeft menigh eerbaer wijf van alle glans berooft:
O wacht u, lieve! wacht voor dese gladde klippen,
Van waer een swacke voet haest soude konnen glippen,
   Gelooft het, jonge weeuw! de schijn, de bloote schijn,
   Die kan u in den naam een eeuwigh hinder sijn:
Ghy, om te sijn bevrijt van alle vuyle smetten,
Moet op het minste dingh, op alle saken letten,

Soo haest u eenigh quaet in eenigh deel bevecht,
Gaet, kant'er tegen aen, en stelt het weder recht.
Koomt oyt in uw gemoet verkeerde lust te rijsen,
Soo speent u van den dranck, en soeckt u niet te spijsen,
De krevel wort gestilt, wanneer de maege bast,
De siele wort gespijst, wanneer het lichaem vast;
Indien u weelde quelt, gaet veerdigh naer den armen,
Gaet daer benautheyt is, en daer de siecken karmen,
Gaet daer men niet en hoort als druck en tegenspoet,
Of daer een bange siel de laetste reyse doet.
Veel suchten onder een, die aen het herte klemmen,
Sijn beter aen den mensch, als wel-gepaerde stemmen,
Als spel en bly gesangh: alwaer men droefheyt siet,
Daer woont de geyle min, de gulle weelde niet.
Laet ick en weet niet wie in hare lusten swemmen,
Ghy moet uw weeligh hert, uw domme sinnen temmen,

Uw tochten wederstaen; al leefje sonder man,
Oock daer is eenigh dingh, dat voordeel geven kan:
Wie tot het echte bed is eenmael in getreden,
Die is gelijck verdeelt en overmits gesneden,
God heeft'er even selfs maer sijn gedeelte van,
De reste wort gewijdt ten dienste van den mau:
Maer die het droevigh lijck van haren vrient beklagen,
Die mogen sich geheel den Hemel overdragen,
Die vinden geen belet te woonen in de kerk;
God is in dit geval haer eenigh oogh-gemerck.
Maer laet ons vorder gaen, en komen tot de vrouwen,
Die met een grooten spoet haer snellen om te trouwen:
Men hout dat menigh wijf, oock dickmael aen de baer,
Nu smeedt in haer gemoet een ander wederpaer;
Men siet'et menighmael in onsen tijt gebeuren,
Het eynde van den man dat is onmatigh treuren;
Het eynde van den druck en van den korten rouw,
Is strax een ander man en flux een nieuwe trouw:
Gewis een vreemt bedrijf, dat niet en is te plegen,
Voor die in ware tucht haer plichten over-wegen;
Geen wijf en is gestelt gelijck de reden eyst,
Die met een luchten sin aen nieuwe liefde peyst.
Wie maer een vlijtigh oogh wil op de dieren keeren,
Die kan van beesten selfs veel nutte dingen leeren;
God heeft dit wonder al soo konstigh toebereyt,
Dat ons al wat'er is tot goede seden leyt:
De spinne leert de mans en alle jonge vrouwen,
Ten goede van het huys haer plichten onderhouwen[1];
De bie geeft niet alleen den soeten honigh-raet,
Maer wijst aen prinssen selfs de gronden van den staet[2];
De swaluw heeft de kunst van kinders op te voeden[3],
De snege crocodil ontdeckt de water-vloeden[4];
De vos, die weet de greep, en toont den rechten voet,
Hoe dat een swanger wijf haer leden vieren moet[5];
De miere kan een spoor aen luye menschen geven,
Tot voorraet in der tijt en tot een suynigh leven;
De kleyne tortelduyf, die stelt de jonge vrou
En regels voor het bed èn wetten in den rou;
Gaet, let eens op het dier, ghy sult'et vinden treuren,
Indien sijn wederpaer hem niet en magh gebeuren,
Ten heeft geen spelens lust, maer sucht den ganschen dagh,
Om dat het sijne gay niet meer genieten magh:
Ten sit in dit geval niet aen de klare stroomen,
Niet in het jeughdigh gras, of opte groene boomen;
Het snijt ten vollen af de tochten van de jeught,

1) Araneum marem venari, foeminam texere, ut paria fiant merita conjugij, Plinius prodidit; de quo supra part. 2.
2) Totam Civilem doctrinam ex Apum regimine deduci posse, quidam nou infimi nomiuis viri arbitrati suut. Divet. lib. 3. Hieroglyph. cap. Mouche à miel.
3) De Hirundine supra diximus.
4) Parit ova (inquit Plin.) quanta anseres, eaque extra eum locum semper incubat prae divinatione quadam, ad quem summo auctu eo anno egressurus est Nilus. lib. 8. cap. 25.
5) Vulpes, parturiens, ita secedit, ut raco, aut nunquam, gravida, capiatur. Arist. Hist. animal. cap. 34.

En leyt na desen tijt een leven sonder vreught[6].
Ghy, leert hier, eerbaer wijf! oock van de wilde dieren,
Na tijt en reden eyst, uw jeught en liefde stieren;
't Is meer als beestigh volck, dat volle reden heeft,
En des al niettemin naer reden niet en leeft[7].
'k En wil noch evenwel geen menschen wederhouwen,
Van weder, als het dient, of andermael te trouwen;
Al wat hier tegen wrockt is oude ketters werck,
Dat noyt en heeft behaeght aen Godes ware kerck[8].
Hoort, jonge vrouwen, hoort, indien uw gulle jaren
U dringen aen de borst, u dwingen om te paren,
Gaet weder, soeckt behulp ontrent den echten bant,
't Is beter datje trouwt als in de lusten brandt:
Maer wilt geen tweeden man uw leden overgeven,
Als door een hoogen noot van binnen aengedreven;
Het is van outs gelooft, dat veeltijts nieuwe trou
Gedijt tot nieuwen twist, of tot een nieuwen rou[9].
Daer sijn des niettemin, daer sijn gesette stonden,
Waer aen het echte bed in desen is gebonden;
Of schoon al eenigh dingh naer reden magh bestaen,
Het dient noch evenwel te sijner tijt gedaen.
Men vint'er overal, die, mits een haestigh trouwen,
Iet, ick en weet niet wat, een selsaem mengsel brouwen;
Soo dat men menighmael, niet sonder schande, vint
Een vaderloose dracht, een twijfelachtigh kint[10].
Ghy, die uw saken recht ten goede van de seden,
Biet eere door den tijt aen uwen overleden,
Koomt niet als met bescheyt ontrent het tweede bed:
Een jaer is voor de rouw, dat is een oude wet[11]
Ghy mooght na desen tijt (of immers na de keuren,
Die yder lantschap heeft als eygen om te treuren)
Gaen strecken uw gebet, op dat de wijse Godt
Mach stieren uw gemoet in dit onseker lot.
Doch schoon ghy wort versocht, gevleyt, en aengebeden,
Om voor de tweedemael in echten staet te treden,
En stelt u geensins aen, gelijck een vrijster doet,
Die met een ydel breyn haer eerste liefde broet:

6) Turtur, compare amisso, nec liquidam bibit, nec in frondenti ramo sedet; nec alijs sui generis colludentibus ac lascivientibus se admiscet. Vives ex Aristot. De eisdera Plinius. Pudicitia illis prima, inquit, et adulteria ignota, conjugij sidem non violant, communemque servant domum; imperiosos mares, subinde etiam iniquos ferunt.
7) An nou tibi videtur ipsis bestijs bestialior homo, ratione vigens, et non ratione vivens? Bernard in Cantic. serm. 53.
8) Malim cum Apostolo juvenibus suadere nupta, quam cum Hierenymo ad coelibatum, superstitiosae nescio cujus sanctimoniae praetextu, allicere. Beza Tract. de Repnd. et Divort. Monogamias assertores, qui bigamos a Christianâ communione repellebant, ab Ecclesiâ damnati snnt; late Annaeus Robbert, rerum judicat. lib. 1. cap. 8. Beza tract. de altera specie Polygamiae.
9) Nuptiae secundae raro sunt secundae, ut multis exemplis docet Besold. lib. 1. Polit. cap. 10.
10) Si mulier, defuncto marito, alteri statim nupta, nono postea mense pariat, utri hoc casu partus tribuendus sit, varie à Jurisconsultis disceptatur, inter quos sunt, qui, propter sanguinis et seminis commixtionem, neutrius esse statuunt, alii utriusque. Hug. Suraes ad Casum Matrim. Coras. fol. 37.
11) Tempus luctus hodie mulieribus praescriptum est annus, idque nedum ob sanguinis confusionem, sed ob reverentiam mariti, cum mulier, etiamsi intra annum peperit, tempus luctus peragere tenetur. Godefred. ad L. decreto. C. ex quib. causis infam. vid. L. si qua C. de secund. nupt. Speckh. Cent. 2. class. 24. n. 10.

En hout geen mal gevry, en pleeght geen minnestreken,
En laet niet door de stadt van uwen handel spreken;
Weest stil in uw bedrijf, en deckt uw gansch beleyt,
Tot dat het in de kerck voor yeder wort geseyt.
Ghy moet in dit beslagh ten naeusten overleggen,
En wat'er is te doen èn wat'er is te seggen,
Maeckt dat u niet een mensch in woorden achterhaelt,
't Is beter dat de voet, als dat de tonge dwaelt.
En laet geen nieuwen vrient aan uwen sin behagen,
Of pleeght al voren raet, oock met de naeste magen
Van uwen eersten man[1]; dat is een soete vont,
Die nieuwe banden maeckt, en stijft het oude bont:
Doet niet in dit geval door eygen-sinnigheden,
Hou vrientschap daerje plaght, dat eyschen goede seden:
Al benje van den man en sijnen wil gevrijt,
Weet datje niet-te-min noch aen de vrienden sijt.
Men hoort den ouden tijt van jonge weeuwen klagen,
Om datse veel bestaen en efter weynigh vragen,
Of, schoon sy plegen raet, ten is maer enckel schijn,
Sy willen evenwel niet afgeraden sijn.
Hoe dwalen overal, hoe dolen jonge vrouwen,
Die voor de tweedemael haer snellen om te trouwen;
't Is wonder wat men hoort, en wat men dickmael siet,
AVanneer de krevel-sucht haer in de leden schiet!
Dees trout een vreemden haen, om dat hy weet te singen,
En geen' een lichte-voet om dat hy weet te springen,
De derd' een jongen wulp van onbesuysden aert,
Of om een kroese kop òf om een krullen baert[2].
Ghy, gaet met alle sorgh op uwe saecken letten,
Eer sich in eenigh deel uw sinnen nedersetten;
Noyt wort'er goet beleyt in eenigh dingh gepleeght,
Als daer men eerst het stuck met gave sinnen weeght.
Indienje vryers hebt, die aen het herte raecken,
En datje wort versocht uw keus te willen maecken,
Soo wacht u door het vleys te worden afgeleyt,
Maer wickt in uw gemoet, wat u de reden seyt.
En kiest geen jongen laf, in weelden uytgelaten,
Die voor een lantersant gaet proncken achter straten,
En kies geen vremdelingh, die, moytjens opgeset,
Loert om een vetten ael te locken in het net:
En soo de frisse jeught van uwe groene jaren
Is totte vrucht bequaem, en lustigh om te baren,
Soo kiest noch grijsen baert, noch tandeloose mont,
Al wort sijn goet begroot op menigh duysent pont.
En kiest u boven al, indienje sijt te raden,
En kiest u geenen man met kinders overladen;
En, sooje niet en wilt versmachten in verdriet,
En kiest in dit geval, en kiest uw jonger niet.
Wat van het eerste rot: een deel van dese gasten
En heeft geen ander wit, als in het goet te tasten,

1) Mulier si qua, amisso marito, in laqueum infirmitatis suae timet incidere, si vult, nubat in Domino, tantum ut electionem mariti parentibus deferat, ne appetentiae existimetur auctor, si ipsa de nuptijs electionem sibi vindicet: expetita enim magis debet videri à viro, quam ipsa virum expetisse. Ambros. libro de Abraham Patriarcha.
2) Van dit alles souden levendige en bekende exempelen gegeven konnen worden, soo het tijt en plaetse toeliet.

Geen ander oogh-gemerck, als wel en lustigh sijn,
En slechts tot uwen kost te sitten in den wijn:
En als soodanigh volck ontrent de vreemde menschen
Heeft in het spel gebracht, al wat de lusten wenschen,
Soo komt het treurigh t'huys, en sit gelijck een block,
Een ander heeft de vreught, en ghy alleen de wrock:
Wat moogje, jonge vrou, wat moogje doch verlangen?
De vreught van dieje wacht blijft aen de klopper hangen,
Wat geest of leven had, is buyten al gequist,
Voor u en rest'er niet, als slechts alleen de gist.
Nu tot het tweede deel: een ouden man te trouwen
Is enckel herten-leet voor alle jonge vrouwen,
Gelooft het, watje aoet, of hoe de saecken gaen,
Ghy sijt, in dit geval, ghy sijt'er qualick aen:
Indienje lieve-koost, een yeder sal gelooven,
Dat uw beveynsde gunst sijn kasse wil berooven;
Indienje deftigh sijt, soo roept de gansche stadt,
Dat ja uw gulle jeught een jonger liever had:
Indienje liefde pleeght, ghy sult'et al verkerven,
Want jonge lieden vreught doet oude lieden sterven;
Of soo je machtigh sijt te leven sonder man,
Wie is 't die aen het volck de monden stoppen kan?
Dit maeckt dan over al een angstigh mis-vertrouwen,
Een pijn-banck voor den man, een helle voor de vrouwen;
Ach! 't is een vinnigh mensch, en hart gelijck een steen,
Die doot en levend vlees wil binden over een.
Koomt tot het derde stuck: veel kinders sonder baren
Sijn niet als enckel leet ontrent de frisse jaren,
En stiefmoêr is een woort, dat al te vinnigh luyt,
Ondienstigh boven al ontrent een jonge bruyt[3)]:
Men noemt ons seker lant, daer, op besette reden,
Noyt in den breeden raet een man en wert geleden
Die lieve kinders had, soo veel hem dienen mocht,
En efter in het huys een tweede moeder brocht[4)]:
Een jongen, die een hont eens dapper wilde treffen,
Vermits hy voor het huys niet af en liet te keffen,
Rocht juyst sijns vaders wijf, en, met dat hy het wist,
Soo riep hy tot het volck: het is niet al gemist[5)].
Siet, wat een bitter leet, en wat een hatigh wesen
Is in den harden naem van dit beroep te lesen:
Ghy, die een steunsel soeckt voor uwen swacken aert,
Trout daerje moeder wort, en eygen kinders baert.
Ten lesten, jonge vrou, wat sijn'er sware klachten,
Wat sijn'er over al, wat sijn'er droeve nachten

3) De odio novercali et novercarum epithetis vid. Tiraq. 1. 9. num. 196. licet ea non perpetuo vera sint, ut patet ex L. si mulier. ff. de Castrens. pecul. et L. filio. § seja. ff. de adim. leg. ubi noverca legavit privigno suo auri pondos quinque: et in L. et si C. ad Senatus consultum Trebell. mulier quaedam privignum haeredem instituit.
4) De Sybaritis id memoriae prodidit Annaens Robert. rerum judicat. lib. 1. cap. 8.
5) Vid. Stef. Guaz. Convers. civil. 1. 3.

Te vinden by het volck, alleen op desen gront,
Om dat haer koetse scheef, en niet gelijck en stont?
Die groen en lustigh is, als uwe dagen korten,
Die meynt, het staet hem vry in lusten uyt te storten,
En dat sijn frisse jeught, oock op den vollen dagh
Een schoonder nevens u, of jonger hebben magh.
Vriendinnen, om verdriet en alle twist te schouwen,
O tracht met uws gelijck, en anders niet, te trouwen;
Of sooje niet en kont bereycken dese wet,
Ten minsten hout den voet, die elders is geset:
Indienje veertigh telt, soo dienje niet te paren
Met een, die niet en komt tot vijf-en-dertigh jaren;
En soo daer eenigh man de t'sestigh overleeft,
Hem dient geen jonge vrou, die min als dertigh heeft[1].
Siet daer een rechte peyl, die, soo het mochte wesen,
Wel diende voor een wet te worden afgelesen;
Ghy, soeckt gelijck te sijn met uwen bed-gesel:
Twee ossen niet gelijck en ploegen nimmer wel.
En laet hier uw gemoet niet wilt en dertel swieren,
Maar stelt u voor een wit besetheyt van manieren;
En trout niet voor het oogh, maer kiest een sedigh man,
Die met een soet beleyt uw sinnen buygen kan:
't Is vry een groot behulp een man te mogen krijgen,
Die, laegh in sijnen geest, om hooge weet te stijgen;
Die met een stille siel, en met een reyn gemoet
Als uyt den Hemel siet wat stof en aerde doet.
Die kan u in geluck van alle waen bevrijden,
Die sal u gulle pracht in weelde leeren mijden,
Die sal uw steunsel sijn, wanneer het qualick gaet,
En houden over al de rechte middel-maet.
Indienje sijt geneyght uw tochten af te breken,
Die noch van ouden tijt in uwen boesem steken,
Hy sal u wijsen aen, hoe dat'er dient gewracht,
En hoe het ydel breyn moet onder sijn gebracht:
Indienje raet begeert, oock in bekaeyde saecken,
Om weder recht te gaen, en uytten neer te raecken,
Hy sal uw leyder sijn, en brengen aen den dagh
Al wat u in den geest ten goede dienen magh:
In 't korte, wat'er is òf dienstigh aen de leden
Of nut voor uw bedrijf òf noodigh in de seden
Of heylsaem voor de siel, oock in den laetsten noot,
Hy sal uw steunsel sijn tot in de bleecke doot.
En past u nimmermeer de bruyt te laten maecken,
Of (sooje kinders hebt) vereffent alle saecken;
Geeft hun dat reden is, aleer een tweede man
Uw gunste tegenstaen of wederhouden kan;
Wat uyt het tegendeel voor ongemacken rijsen,
Is even uyt de daet aen yder aen te wijsen;
Ick weet een jonge weeuw, van alle man beklaeght,
Die in haer leden selfs hier van noch teyckens draeght;
Sy, uyt een luchten sin met trou-sucht aengedreven,
Had aen een jongh-gesel haer rechterhant gegeven
Als pant van haer gemoet, en toen het was te laet,
Ontdecktse wat'er schuylt, en vordert goeden raet;

1) Genevensis haec est constitutio, quam refert et laudat Cypraeus Tract. de sponsal. cap. 9. num. 12.

Waer toe hier groot misbaer? of schoon de vrienden kijven,
De knoop is vast geleyt, en moet geduerigh blijven;
Een neef des niet-te-min beweeght de jonge vrou,
Dat sy haer eenigh kint wat naerder goeden sou;
De voorslagh wort gevolght en in der haest beschreven,
Verleden naer den eysch, en aen den vooght gegeven
Ten stiisten dat men kan; daer trout de blijde bruyt,
Maer siet, eer langen tijt de saecken komen uyt:
Stracx wort'er heet geschil hier over aengesteken,
De man wil door het recht den ganschen handel breken,
Hy noemt'et slim beleyt, als sonder hem gedaen,
Hy noemt'et quaet bedroch, dat niet en kan bestaen;
De vooght drijft even seer, dat ja, verloofde vrouwen
Sijn machtigh hares goets tot aen het wettigh trouwen;
Daer, na den rechter toe! het huys leyt over hoop,
Het wijf sit in den druck, de man is opte loop:
Het stuck wort onder dies door al het lant geweten,
En noch en is de wrock op heden niet gesleten,
Maer wast geduerigh aen; en, waerom meer geseyt?
Een gants verloren huys alleen uyt quaet beleyt[2)]!
Vriendinnen, sedigh volck! wilt dese klippen mijden,
En u ter rechter stont van alle lasten vrijden;
Doet oude schulden af, maeckt alle slommer quijt,
Uw feeste dient te sijn gelijck een nieuwen tijt:
't Is dickmaels aengemerckt, dat, na het tweede paren,
En twist en huys-geschil haer felder openbaren,
En vry al wranger sijn, als in het eerste bedt,
Daer eenigh jeugdigh paer te samen is geset;
De reden is bekent: twee herten sonder bochten
Van eersten aen gevoeght, en in der jeught gevlochten,
Sijn onder een gepaert en over een geleyt,
Gelijckmen mandewerck van swacke teenen breydt;
Maer alsser eenigh volck te samen is gekomen,
Dat in een voorigh bedt sijn ployen heeft genomen,
Wat is daer ongemack, eer dat het eerste krom
Kan buygen naer den eysch, en keeren anders om!
Ghy, die genegen sijt om noch eenmael te trouwen,
Leert, naer de tijt vereyst, in nieuwe bochten vouwen;
Hier dient al meerder kunst, en vry al grooter kracht,
Als die uw swacke jeught heeft aen den man gebracht:
Wilt voor een nutte les in dit beginsel leeren,
Hoe van den eersten man uw sinnen af te keeren,
Hoe in het tegendeel de tweede dient gekent,
En hoe uw gants bedrijf naer hem te sijn gewent:
Veel op een vorigh man in desen staet te roemen,
Hem dan oock eere doen, en over al te noemen,

2) An sponsa, inscio ac inconfulto sponso, bona sua possit alienare, non omnino extra controversiam est, et licet plurimae et magni momenti rationes pro potestate sponsae allegari possint, Praeses tamen Everard. pro sponso coutra alienationem respondit. Vid. Consil. 20. num. 3. 4. et 5. Item Peck. de testament. lib. 1. cap. 45. num. 14.

Is geensins na den tijt; 't is beter datje viert
De son, de nieuwe son, die nu den hemel ciert.
Wat dient een eerste man van u te sijn gepresen?
't En kan hem, daer hy is, doch geensins dienstigh wesen;
En hy, die maer alleen nu dient te sijn bemint,
Wort over dit verhael ten hooghsten ongesint;
Hy beelt hem seker in, dat uw ontijdigh prijsen
Hem pooght als metter hant sijn feylen aen te wijsen;
En, schoon ghy niet te scherp, of niet te schamper sijt,
Hy duyt'et evenwel alleen tot enckel spijt.
Veel dingen sijn gewoon ons soeter in te komen
Om datse van het oogh alreede sijn genomen,
Maer 't is bekayde lust die niemant blussen kan,
Ghy, voeght u na den tijt en eert nu desen man:
Eert hem die met u leeft, en laet den dooden rusten,
Dat niet in wesen is, en moet u niet gelusten:
Na dat uw rechterhant haer tweede trouwe gaf,
Soo dient het eerste bont gelaten in het graf.
Doe hier gelijck de by, die mijt de dorre rosen,
En set haer op de bloem, die eerst begint te blosen;
Vriendinne! tot besluyt: ghy die den tweeden trout,
Siet, datje 't in der daet oock metten tweeden hout.
't En is niet lofs genoegh, al wort een wijf gepresen
Van tucht, en eerbaer root, of van een deftigh wesen,
Sy moet genoeghsaem sijn, en heulen met den man,
Al eers' haer echten plicht ten vollen treffen kan.
'k En wil noch evenwel geen vrouwen gaende maken,
Om by haer tweeden vrient den eersten oyt te laken,
Neen, beter niet geseyt; ghy spreeckje goet of quaet,
't Is tegen uw beroep, en buyten onsen raet.
Een weduw heeft gelijck van haren man te spreken,
En tot desselven lof by wijlen uit te breken;
Maer alsse weder trout, en nieu geselschap krijght,
Dan isse wel bedacht, indiense stille swijght.
Een woort hier totten man: ghy, die, gesint te trouwen,
Verkiest tot uw behulp een van de droeve vrouwen,
Een die met innigh leet haer dooden vrient beklaeght,
Verwacht hier ander werck als by een jonge maeght.
Siet, die een nieuwen schoen alleen voor weynigh dagen
Heest staegh, om sijn gemack, aen eenen voet gedragen,
Soo hy die naderhant eens anders schicken wilt,
Let, hoe het maecksel staet, en wat'et hem verschilt:
En weest toch niet te gram, en niet te ras verbolgen,
Al weet de nieuwe vrou uw sinnen niet te volgen,
Sy is gelijck een schoen, die na den tweeden voet
Haer ployen, haer begrijp, haer bochten schicken moet;
Sy moet haer niet alleen tot uwe seden keeren,
Sy moet oock boven dat eerst trachten af te leeren,
Al wat uyt eyger aert in hare sinnen bleef,
En wat haer eerste man in hare sinnen schreef.
Dat met een vasten bant twee jonge lieden paren,
Rijst uyt een eygen aert van hare groene jaren;
De daet die wijst'et aen; 't is ver het soetste soet,
Dat iemant in der jeught aen jonge vrouwen doet.
De jonckheyt heeft de macht, om veelderhande saecken
Bevalligh aen het oogh en lustigh uyt te maecken,

Oock wel door enckel schijn; de jeught, de soete jeught,
Die vint in alle dingh of maeckt haer eygen vreught.
Men siet het eerste groen, men siet de lente-peeren,
Men siet den nieuwen most van alle man begeeren,
Men siet meest alle dingh voor goet te sijn beroemt,
Slechts om den tijt alleen, en dat'et vroeger koemt.
Bedenckt dit, gunstigh man, en leert'et overwegen,
Waer toe in desen stant de vrouwen sijn genegen;
Wie tot een nieu beroep de sinnen henen wendt,
Dien is'et wonder nut, dat hy de gronden kent.
Ghy vrouwen wederom: gaet, betert uw gebreken
Die van den ouden tijt in uwen boesem steken;
Snijt waen en eygen sin, snijt al het wesen af,
Dat eertijts uwen man tot onlust reden gaf:
Ick hoop uw rouwe jeught, die in uw voorigh leven
Was in het vrouwen-ampt niet weynigh onbedreven,
Heeft nu ter tijt geleert èn wat de liefde scheyt
En wat de gramschap stilt en als te slapen leyt:
Stelt dat hier nu te werck, en leert de stege sinnen
Ten lesten (magh het sijn) met krachten overwinnen.
Vooral, doet malle pracht, doet hooghmoet uytten geest;
Die stoort het rustigh huys, en breeckt den vrede meest.
't Is over langh gemerckt, dat dryderhande saecken
De vrouwen boven al vol dwase bobbels maecken:
Haer trotsheyt wort gegront òf op het meerder goet,
Of op haer schoone verw òf op een hooger bloet;
Van yeder wat geseyt: 't is vast dat alle vrouwen
Sijn eygen aen de mans soo veerdigh alsse trouwen,
God heeft'et soo gewilt: oock weet uw rijp gemoet
Dat ja uw frisse jeught is beter als het goet:
Wat gront dan is'er doch om hier te sijn verbolgen?
Een die het meerder heeft moet oock het minder volgen;
Ghy siet u by den man en onder hem gestelt,
Wat reden kan'er sijn te morren om het gelt?
Te roepen, dat het sijn ùw schijven die'er klappen,
Is met een stouten voet op uwen hoeder trappen,
Is tegen echte trou en tegens uwen eet,
Vermijt dan, jonge vrou! vermijt dit schamper leet.
Wat hier de schoonheyt raeckt, laet maer de reden wercken,
Ghy sult uw misverstant in korte stonden mercken;
Al dat in uw gemoet verweckt het bol geswel,
Is maer een dunne schors; een nietigh buyten-vel;
Al wat daer onder schuylt (waer toe uw moedigh roemen?)
Is ick en weet niet wat, dat niet en is te noemen,
Dat niet als met verlof en dient te sijn geseyt,
Ach! 't is een enckel vlies, dat schoon en leelick scheyt.
Geen lis en kan'er eer van heete lucht verschijnen,
Als dese teere bloem sal in der haest verdwijnen,

Een buyl, een kleyne bluts, een koorts, een kinder-bed,
Het minste seertje schaet, het kleynste puysje let.
Gaet nu, gaet, ydel volck, met hooghmoet opgeblasen,
En steeckt de borsten uyt om dese vysevasen,
't Is seker, dat de mensch in schande komen moet,
Die om een nietigh dingh een moedigh herte voet.
De glans van edel bloet, waer op de menschen swellen,
Om datse menigh helt in hare boomen tellen,
Is maer geleende deught, die niemant beter maeckt,
Indien hy naderhant de vrome daden staeckt;
Of is'er eenigh dingh in dit beslagh te prijsen,
Dat moet een echte wijf van haren hoeder rijsen:
Naem, adel, hooge staet, en alderhande glans,
Koomt alle vrouwen aen by middel van de mans.
Besiet daer, sedigh hert, de gronden wegh genoemen,
Waer op meest over al de jonge vrouwen roemen;
Ghy, pooght met uwen vrient te leven sonder pracht:
Door ootmoet wort het huys de vrede toegebracht.
Tot hier toe van het volck, dat mits bequame jaren
Kan woonen by den man, en lieve kinders baren,
Maer als de gryse tijt u metten rimpel ploeght,
Soo weet, dat nieuwe trouw u niet te wel en voeght;
Indien hier reden gelt, indienje sijt te raden,
Wilt dan geen ander jock op uwen halse laden,
Ten is uw's wesens niet om meer te sijn gevrijt,
Al quam'er oock een man gelijck met uwen tijt.
Wanneer een jeughdigh paer, in echte trou geseten,
Heest in gemeene lust sijn eerste kracht versleten,
Soo kan een billick mensch vertroosten sijn gemoet,
Oock schoon het laetste deel verliest sijn eerste soet.
Als iemant heefs gepluckt, en metter daet genoten
De bloem van uwe jeught, met lusten overgoten,
't Is reden dat hy draeght, en sonder morren lijt,
Wat dor en delluw wort ontrent den winter-tijt:
Maer die geen ander soet, als kuch, te samen brengen,
En in het echte bed maer siecke leden mengen,
En konnen nimmermeer te rechte lijn gepaert,
Sy vryen buytens tijt, en trouwen tegen aert:
Wie dorre tacken int, en dat op oude boomen,
Diens hoop is enckel spot, en niet als vyse droomen,
Daer is geen levens-sap, geen jeught, geen edel vocht,
Daer van men immer vrucht of sucht verwachten mocht;
Sy konnen nimmermeer, sy konnen niet verheelen,
Sy blijven ongevoeght tot aen de minste deelen,
Sy leven ongepaert en hebben niet gemeen,
Als dat haer asch misschien sal mengen onder een.
Twee herten sonder troost die moeten eeuwigh kermen,
Twee lyven even koel en konnen niet verwennen,
Twee swacken sonder hulp en worden noyt gesticht,
Twee keerssen sonder vlam en geven nimmer licht:
Ghy waert voor desen nut, om naer den man te buygen,
Als u het eerste root quam van de jeught getuygen,
En hy was even toen gelijck een jeughdig rijs,
Maer siet, nu sijtje stram, en beyde wonder vijs.
Het lijm van uwe jeught, dat herten plach te binden,
En is na desen tijt niet meer in u te vinden;

Uw boom, wel eer gebloeyt, is maer een kale stock,
En dat eens vruchten droegh, is maer een dorren block.
Het wit van uwen hals, het root van uwe wangen,
Het klaer van uw gesicht, het, fier van uwe gangen,
En wat'er eenigsins de sinnen locken mocht,
Is al, gelijck een mist, verdwenen in de locht:
De sinnen, die het lijf in sijn gestalte volgen,
Sijn quelligh, sonder vreught, en in der haest verbolgen,
In 't korte, wat'er rest en is maer enckel gist,
Soo dat het echte bedt sijn gansche steunsel mist.
Waerom dan noch getrout? ghy siet uw leste palen:
Waerom een mooi gerecht, daer niet en is te malen?
Ey lieve, weest gerust, en blijft gelijckje sijt,
AVant als uwr beecke drooght, soo dient'er niet gevrijt.
Ghy roept hier tegen aen: wat sal ick dan beginnen?
Wie sal mijn saecken doen? wie mijne schulden innen?
Wie salder voor de wet of voor den rechter staen?
Wie salder op het lant mijn dingen gade slaen?
Waer is een wijf bequaem om kinders op te trecken?
Om sonen, door ontsach, tot deugden op te wecken?
Waer is een wijf bequaem, om al het onverstant
Dat knecht of meyssen pleeght, te houden in den bant?
Eylaes! geen vrouwen hooft en is'er toe geboren,
Ach! waer een man ontbreeckt, daer gaet'et al verloren;
Men segge wat men wil, al sijn wy vrouwen out,
't Is noch de beste voet oock dan te sijn getrout,
Maer waerom doch gebruyckt so veel verbloemde reden?
Men kent uw loos beleyt van over langh geleden,
Het is een oude spreuck: sy broet een geylen aert,
Die, als de moeder sluyt, noch wrenst te sijn gepaert.
Ick weet dat uw bedrijf dient waer te sijn genomen,
Maer konje niet een vrient in dit geval bekomen?
Of is'er in het lant niet een gedienstigh man,
Die om een eerlijck loon uw saecken redden kan?
Ey, soeckt geen futsel-boeck; daer sijn bequame lieden,
Die u ten dienste staen, en dieje mooght gebieden;
Indien u dat alleen ten wederhuwen drijft,
Soo raed' ick datje noch in uwe vryheyt blijft.
Wat nu de kinders raeckt: waer staet het doch geschreven,
Dat hun uw tweede man sal eenigh voordeel geven?
Ick sie, wanneer het volck betreet het tweede bedt,
Dat ieder maer alleen op eygen bate let:
Om kinders dient het wijf een echte man te trouwen,
Om kinders wederom haer lust te wederhouwen;
Om kinders, jonge vrouw, soo quaemje tot den man,
En om der kinders wil, soo blijft'er weder van.
Men hoort den ouden tijt met oude vrouwen gecken,
Die op het echte bedt haer koude leden strecken;

Een bruyt die rimpels heeft is weert te sijn bespot,
Men houtse bijster geil of uytter-maten sot.
Ghy sijt voortaen bequaem om beter dienst te plegen,
Om yeder by te sijn, na dat'et is gelegen;
Siet, wat een schamel mensch in druck en siekte maeckt,
En laet'et aen de jeught al wat de kamer raeckt;
Stil, eensaem, treurigh sijn, en, met een soet verlangen,
Veel tranen evenstaegh te rollen op de wangen,
Te storten voor den Heer, dat is een reyn gelaet,
Dat u ten besten voeght, en past op uwen staet:
Veel troosten in der noot, veel bidden, milde deelen,
Dat sijn voor uwen hals de beste bruyts-juweelen;
Niet dat de leden ciert, maer dat de siele bout,
Is dienstigh aen het volck, dat niet en is getrout.
Doch soo ghy niet-te-min, oock in de boose dagen,
Die ongewisse kans noch eens begeert te wagen,
Soo koomt dan tot het werck gewapent met verdragh,
Niet met een luchten sin, gelijck de jonckheyt plagh;
En wacht geen malle vreught ontrent uw dorre leden,
Maer tracht slechts in het bed te mengen uw gebeden;
En wacht geen dertel spel of rancken van de jeught,
Die ghy in dit geval niet meer gedencken meught:
Als hoest, of felle gicht u lief gefelschap quellen,
Of dat hem van de sucht de gansche leden swellen,
Of eenigh siltigh nat hem pijnight aen het been,
Gaet, stort dan over hant uw tranen onder een;
Hebt deel in sijn verdriet door gunstigh medelijden,
En doet hem sijn getes, oock sonder u te mijden,
En onder dit gewoel, soo spreeckt in uw gepeys:
Ey, wat is van den mensch en van het nietigh vleys!
Maer soo in tegendeel de saecken soo gebeuren,
Dat uw ellendigh lijf, dat uwe geesten treuren,
Dat u een heete koorts geduerigh even straf
Wil leyden metter hant, en leggen in het graf;
En wilt in dit geval uw sinnen niet bemoeyen
Met dingen sonder slot, die uytten hoogmoet vloeyen,
Te weten, wie den rouw sal hebben voor en naer,
En wat men voor een kleet sal leggen opte baer,
En of men door het huys de glasen sal bedecken,
En met een baeyen kleet de kamers overtrecken,
En wat men voor een vout sal maecken in de kerck,
En wat men voor een schrift sal malen op de serck;
Laet varen dit beslagh: het lijf behoort der eerden,
Treet in tot uw gemoet, dat is van meerder weerden;
Denckt wat u nu betaemt en wat de reden eyst,
Denckt waer het lichaem rust, en waer de siele reyst;
Denckt vry dat uw gemoet nu reden heeft te geven
Eu van uw losse jeught, en van uw gansche leven,
En van uw woorden selfs; denckt vry, dat uw gemoet
Behoeft voor alle dingh des Heeren weerde bloet.
Denckt inet een treurigh hert op uw voorleden sonden,
Maer troost u niet-te-min in Christus diepe wonden;
Denckt, hoe een bange siel moet laven haren dorst,
En vinden eeuwigh heyl in sijn bebloede borst.
Wanneer de bleecke doot bereyt haer leste vlagen,
Ontbiet daer uw gesin, uw vrinden en uw magen,

Uw kinders van gelijck, voor al doch uwen man,
En neemt'er in 't gemeen den laetsten oorlof van;
Geeft yeder sijn bericht, na dat'et is gelegen,
Betuyght des Heeren straf, en weder sijnen segen,
Betuyght, dat alle vlees is niet als enckel gras,
Een bloem van eenen dagh, een bijster teer gewas;
Betuyght, hoe buyten God geen rust en is te vinden,
En dat al 's werelts glans is lichter als de winden,
En broser als een glas; betuyght, met alle kracht,
Dat niet als Godes werck is weert te sijn betracht.
Het is een noodigh werck ontrent de laetste tranen,
Een kint, of wie het sy, tot deugden op te manen,
't Is seker dat'et treft, jae door het herte breeckt,
Wanneer een bleecke mont haer laetste reden spreeckt.
Indien voor desen oyt, nu sijn'er volle reden,
Geduerigh tot den Heer te senden uw gebeden,
Te stijgen in de lucht, en tot soo grooten werck
Te roepen t'uwer hulp een hoeder van de kerck;
Te roepen uwen vrint, die aen uw vorigh leven
Tot vreught, tot onderstant, tot hoeder is gegeven.
Gebruyckt dit altemael, en watje vorder kont;
Maer stelt uw troost alleen in Godt en sijn verbont.
En wilt in dit geval niet angstigh liggen vreesen
Noch voor een ouden man, noch voor uw jonge weesen,
Beveelt Hem alle dingh, die alle dingen geeft:
Of schoon de moeder sterft, der weesen Vader leeft.
Maeckt alle banden los die u de siele prangen,
En laet geen aerdschen draf aen uwe sinnen hangen,
Laet van het goet de sorgh hem die het goet be-erft,
En snijt uwr leven as oock eer het lichaem sterft.

Ante obitum moriens non moriturus, obit.

Innige sucht tot God den sone.

Waerachtigh God, en ware mensch,
Ick bidde, gunt my desen wensch,
Laet my gestaêgh indachtigh sijn
De grootste vreught, de meeste pijn,
Te weten: Hell' en Hemelrijck,
Met uw' en mijne doodt gelijck;
Waerachtigh God! ick, nietigh mensch,
En bidde maer om desen wensch.

Eeuwigheit.

GALATHEE

Galathea,
ofte
harders minne-klachte;
Aen de
eerbare, seden-rijcke, segen-rijcke jonck-vrou

Catharina van Muylwijck.

Siet, o hoeders van het vee,
Siet hier onse Galathee,
By veel harders wel bemint,
Maer tot geene noch gesint;
Daerom ist, dat haer gelaet
Hier soo strack geschildert staet;
Maer het sou wel anders sijn
Trof haer eens de minne-pijn.
Wilje sien een schone maeght
Siet haer alsse liefde draeght.

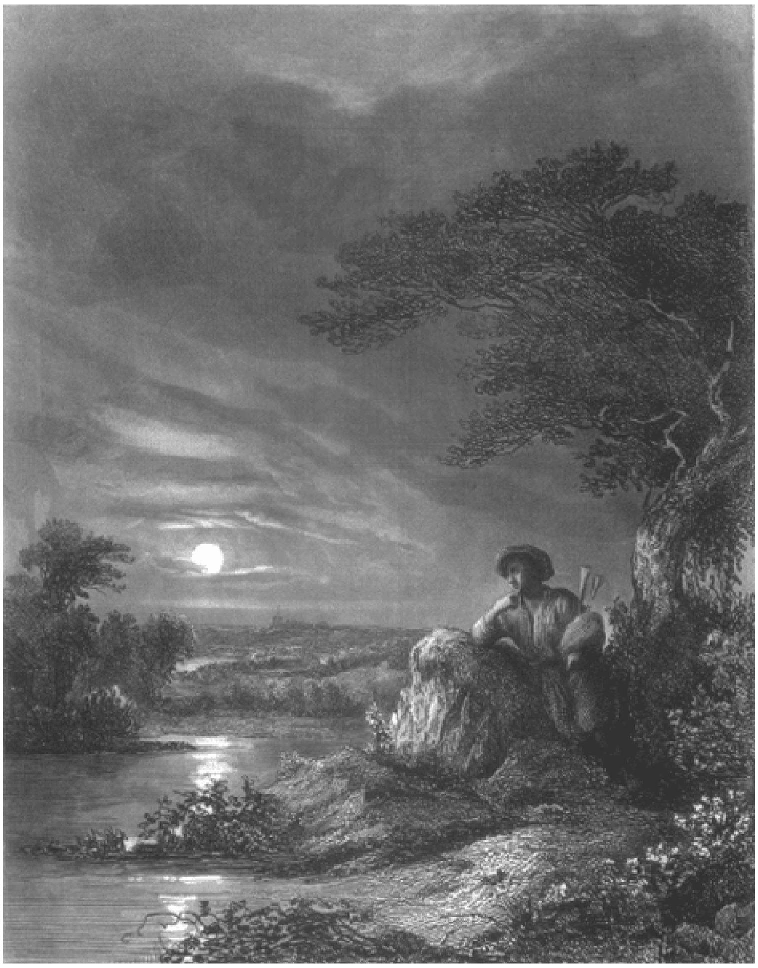

Daphnis, op een Meye-nacht,
Als hy op de liefste dacht,
Wenscht alleen te mogen zijn,
Om sijn droeve minne-pijn
Uyt te storten in de locht,
Daer het niemant hooren mocht.
't Was een weder sonder wint,
Soo men dat by wijlen vint;
Al de werelt was in slaep,
Men en hoorde niet een schaep,
Niet een by en was er uyt
Om te vliegen op het kruyt;
In de boomen geen gedril,
Vee en honden swegen stil,
En de vogels al-te-mael;
Maer alleen de nachtegael,
's Nachts te singen wel gewent
Sat en fluyte daer ontrent.
Daphis sagh de doffe maen
Treurigh aen den hemel staen,
Of om dat'et soo geleeck,
Mits sy in het duyster weeck,
Of om dat het harders kint
Niet ten besten was gesint;
Want al was de kudd' in rust,

Slapens had hy geenen lust;
Maer hy vant een eensaem velt,
Daer hy sich ter neder stelt,
Daer hy met een droef gemoet
Dus zijn minne-klachten doet:

'Galathea, geestigh dier,
Oorsaeck van mijn eerste vyer,
Oorsaeck van een vreemt gewoel,
Dat ick in de leden voel,
Oorsaeck van een vasten bant,
Die mijn ziel aen u verpant.
Die mijn jeughdigh herte bint,
Dat het niemant anders mint,
Die mijn ziel aen u verknoopt,
Datse niet in 't wild' en loopt;
Soete meysjen, aerdigh dinck,
Soeter als een distel-vinck,
Soeter, in uw soeten praet,
Als de soeten honigh-raet,
Soeter als het groene lis,
Aen de siecke vissen is;
Soet, maer dickmael op een uer
Weder uyttermaten suer;
Somtijts macker als een lam,
Somtijts felder als een ram,
Somtijts swack, gelijck een riet,
Somtijts stijf, gelijck een spriet,
Somtijts brooser, als een glas,
Somtijts tayer, als een was,
Somtijts straf, gelijck een stier,
Somtijts dwee, gelijck een pier,
Somtijts bitter, als een gal,
Somtijts honigh over al,
Somtijts mack, gelijck een ree,
Somtijts stuer, gelijck de zee,
Somtijts siltigh, als de vloet,
Somtijts weder suycker-soet;
Somtijts vrolijck, somtijts stil,
Altijts, soo ick niet en wil,
Eeuwigh tegen my gekant,
Altijt naer een ander lant,
Eeuwigh tegen my geset,
Altijt op een ander bedt.
Och hoe veel heb ick gesucht!
Och hoe langh heb ick geducht!
Och hoe seer heb ick geschreyt,
Sedert ghy eerst hebt geweyt
Inde velden van Dijshoeck,
Sedert hebt ghy uwen doeck
Anders na den toy gestelt,
Als de vrijsters van het velt:
Sedert hebje met een schraegh
Onderstut uw blauwe kraegh,
Sedert staet uw doecken-huyf,
Even als een kievits kuyf,
Sedert hebt ghy uwen tret
Op een ander wijs geset
Als Lycoris, rap te voet,
Of als Amarillis doet.
Och! wat dient'er veel geseyt?
Of wat dient'er meer geschreyt?

't Is al niet, gelijck het pleegh,
Toen ick met u kennis kreegh,
Sedert ghy het hoofsche vriên,
Tot Dijshoeck eens hebt gesien,
En de streken van de stadt,
Sedert heb ick uyt gehadt:
Sedert noemt ghy my een loer
En een kinckel, en een boer,
En een klunten, en een kluts,
Al, om dat ick juyst mijn muts
Niet recht steets kan nemen of,
Al, om dat ick in het stof
Niet kan schraven, als een hoen
In den misthoop plach te doen;
Al, om dat ick, Zeeus en ront,
Spreke juffer uytten mont,
En niet drayen kan mijn reên
Als de linckers van de steên.
   Maer al ben ick plomp en slecht,
Immers ben ick vroom en recht,
Immers is'er niet een maeght
Die haer over my beklaeght,
Dat ick, met een slimmen keer,
Oyt ontfutselt heb haer eer:
Dat ick oyt, in eenigh dingh,
Reyne min te buyten gingh,
Dat ick in het woeste velt
Oyt de parten heb gestelt,
Dat ick op den koren-tas,
Oyt oneerlijck dertel was,
Dat ick oyt by vrijster sliep,
En dan in de buerte liep,
Om te dragen mijnen roem
Van haer teere maegde-bloem.
   Neen, dat heb ick noyt bestaen,
Maer ick hebbe ront gegaen,
En ick hebbet u geseyt,
Wat my op het herte leyt;
Niet met eenigh langh verhael,
Of met opgepronckte tael,
Niet met eenigh groot beslagh,
Als een steetsche vryer plagh;
   Neen, ick seyd' u rustigh uyt:
Wilje kint, ghy zijt de bruyt,
Siet, daer is mijn rechter-hant,
Tot een vast en eeuwigh pant,
Soo ick u maer aen en sta,
Seght, met korte woorden, ja,
   Dese mijnen ronden aert
Was u eertijts lief en waert,
' Want ghy seyde, dat het lant
Eyscht een ongeveynst verstant.
Maer dat is nu al gedaen,
Al uw rontheyt is gegaen,
Sedert datje kennis hadt
Met de gilden van de stadt.
   Eertijts was ick wel gesien,
Als ick u plagh aen te biên
Kleyne giften van het lant,

Als wel eer een harder sant:
Of een tuyltjen uyt den tuyn,
Of een kransjen uyt den duyn,
Of een bloemtjen uyt het velt,
Als men die noch weynigh telt,
Of een wonder schoone roos,
Die ick onder hondert koos;
Of misschien een kievits ey,
Vry een wijle voor den Mey.
Somtijts nieuwen honigh-raet,
Eerse noch te koop en staet,
Somtijts oock het eerste lam,
Dat ick van de moeder nam,
Somtijts wel een jonck faisant,
Vruchten van het vaderlant,
Eygen queecksel, eygen goet,
Hier in Zeelant uyt-gebroet;
Somtijts wafels diep geruyt,
Wel gesuyckert, wel gekruyt,
Wel met boter overdroopt,
In een neusdoeck opgeknoopt,
En alsoo u t'huys gebracht,
Die en hebje noyt veracht.
  Lestmael greep ick een lampraes,
En daer toe een jongen haes,
j 't Eene soo het lagh en sliep,
D'ander soo hy voor my liep,
Ginder op mijn klaverwey;
Soete beesjes alle bey.
Stracx soo riep ick: dese twee
Zijn voor u, o Galathee!
  Noch zijn my te huys gebracht
Kerse-boomen vroegh in dracht,
Daer de vruchten worden groot,
Daer de vruchten worden root,
Daer men smaeck van hebben magh,
Eer men elders vruchten sagh;
Dese worden nu geplant
In mijn alderbeste lant,
En terwijl ick spit en delf,
Segh ick safjens in mijn self;

Spaert dit boomtjen, kerse-dief,
D' eerste vrucht is voor mijn lief.
   Somtijts quam ick tot u treên
Met wat dun-gewolde queên,
Somtijts met een abricock,
Somtijts met een artichock,
Staêgh met iet, dat geestigh stont,
Of het beste, dat men vont.
   Bracht ick dan een vogel-nest,
Dat beviel u alderbest,
Want ghy had soo veel te doen,
Met de beesjens wel te broên,
Datj' ontsloot uw witte borst;
Die nu (dacht ick) die eens dorst!
Die eens mochte metter hant -
Maer waer loopt mijn los verstant?
Hoe! mijn dunckt ick worde dwaes
Dat ick hier dus sit en raes;
Al mijn breyn wil over hoop,
Al mijn geest is op den loop,
Al mijn sinnen op de reys,
Als ick om dat wesen peys;
Doch aleer ick verder raeck,
't Sa al weder tot de saeck:
   Maer of ick al giften sant,
Uyt den segen van het lant,
Noch en was het niet ter deegh,
Noch en bracht ick niet te weegh,
Datje my ooit hebt gelaeft,
Datje my een kusjen gaeft,
Datje my uw rooden mont
Ooit een reysjen hebt gejont:
Neen, al wat ick mochte doen,
Noyt en boot ghy my een soen;
Ja, ghy waert oock al te straf,
Dat ick u een kusjen gaf:
Dies en bleef'er anders niet
Om te laven mijn verdriet.
Als dat ick uw rechterhant
Na mijn droeve lippen sant,
Om mijn hert, ten minsten daer,
U te maken openbaer:
Maer als ghy, uyt harden aert,
Hier al mede tegen waert,
Soo en wist ick geenen raet,
Geenen troost of toeverlaet,
Als dat ick uw vingers nam,
En daer medc neder quam
Op mijn ongcruste borst,
Daer mijn herte leyt en dorst:
Op dat ghy daer voelen mocht,
Hoe mijn bange siele vocht,
Hoe mijn leven-ader sloegh,
En geduerigh lagh en joegh.
   Maer al wat ick ooit bestont
Met het wesen, metten mont,

Nooit en heb ick vrucht gedaen,
't Is al in de wint gegaen;
Wat ick ooit, o fiere maeght!
Heb gesproken, heb geklaeght,
Heb gejammert, heb gevleyt,
't Is den dooven al geseyt.
Ja, het is'er soo gestelt,
Dat al kom ick uyt'et velt,
En ick brenge voor den dagh
Soete dingen, als ick plagh;
Ghy, o strenge Galathee,
Felder als de Noorder-zee,
Ghy, als anders nu gewent,
Mijn in gramschap henen sent,
Sonder eens te willen sien,
Wat ick u meyn aen te biên;
En voor reden seghje my,
Het en staet u geensins vry
Iet te nemen van een hant,
Die van uwe minne brant,
En, naer ick uw reden vat,
't Is een lesse van de stadt:
Daer is 't dat men leyt en schenckt,
En de goede seden krenckt;
Dan ten is geen harders gift,
Geene kaes, van room geschifs,
't Is geen mus, of distel-vinck;
't Is een keten, of een rinck,
Of een helle diamant,
Die gelijck een kaerse brant:
Daer men wel van suysebolt,
En dan los daer henen rolt.
Soete vrijster! ick beken,
Dat ick hier oock tegen ben:
Want het gout heeft wonder kracht,
Waer het immer wrert gebracht;
Maer in harders reyne gunst,
Slecht gewas of kleyne kunst,
Daer en is geen ongeval,
Dat de seden krencken sal.
Maer dit heb ick al geseyt,
En noch breeder uytgeleyt,
Dan het meysje niet-te-min
Brenght'er weder tegen in,
Dat by ons een kleyne gift
Heeft al mede slim vergift.
Lieve Daphnis, hoe het gaet,
Hoeje jammert, hoeje praet,
Watje weet, en watje vint,
Zy blijft efter steedtsgesint.
't Is als geene tijt geleên,
't Soete dier was toen te vreên,
Sich te spieg'len in de zee,
Als de stroom lagh stil en dwee,
Niet gerimpelt van den wint,
Als men die wel somtijts vint;
't Gaet'er nu al anders toe,
Zy is 't stille water moe,
En zy wert voortaen gehult

In een glas rontom vergult,
Spiegel noemt men 't in dc stadt;
Hier van wertse bijster prat,
Want se siet meer alsse plagh,
Meer alss' in het water sagh;
Watse geestigs by haer heeft,
Wat'er aen de vrijster leeft,
Wat haer ciert, dat weetse vry
Immers alsoo wel, als wy;
Sy doorliet dat hel gesicht,
Dat oock in het duyster licht,
En dien lieffelicken mont,
Schoonder als de morgenstont,
En dat hairtje sacht gekrolt,
Dat haer om de wangen rolt,
Dit is haer nu al bekent,
En diep in het hooft geprent;
Dies ontstaet, in haren sin,
Minnaers haet, en eyge min.
Komt, o weerde Galathee!
Spiegelt weder in de zee;
Hem die hier toe oorsaeck gaf,
Wensch ick, tot verdiende straf,
Dat sijn lief, hem eertijts soet,
Trots en moedigh worden moet:
Datse, nae een soete min,
Krijgen moet een stueren sin.
Ach hoe leyt hy my in 't hooft,
Die my van mijn lief berooft!
't Schijnt dat alle zijn gelaet
Eeuwigh voor mijn oogen staet.
't Is een kleyne tijt geleên,
Dat de gilde quam gereên,
Met twee vogels sijns gelijck,
Ginder aen den hoogen dijck;
Daer vernam hy Galathee,
Soose dreef het jonge vee;
Stracx begon de loose quant
Haer te nemen metter hant;
Haer te groeten op den voet,
Als men in de steden doet:

Goeden dagh, schoon harders kint,
't Schoonste dat men immer vint,
Ghy moet wesen (naer ick acht)
Van der Nymphen hoog geslacht,
Of van Pales huysgesin,
Of misschien een Wout-Goddin;
Want ick sie dat uw gelaet
Geensins naer de koeyen staet.
   Ick en hoorde vorder niet,
Mits hy van de plaetse schiet;
Mits hy leyde mijn vriendin
Naer sijn ongebonden sin:
't Scheen voor eerst, sy wou niet gaen,
Maer het was terstont gedaen;
Al geliets' haer wat gestoort,
Evenwel soo gingse voort:
't Scheen, hoewelse met hem street,
Dats'et maer in 't jocx en deed';
Siet, daer sat ick toen en keeck,
Als een poel-snep op een kreeck,
Root van gramschap, bleeck van nijt,
't Oogh vol tranen, 't hart vol spijt.
Gaeje dan, wel gaeje, kint!
Onbedacht en onbesint?
Gaeje met een vreemden haen?
Gaeje na een vreemde baen?
Gaeje moytjens, hant aen hant,
Met een los en weeligh quant?
Gaeje met een steedsche vent,
Dieje noyt en hebt gekent?
   Onbedachte Galathee!
Waerom zijdje nu soo dwee?
Waerom zijdje nu soo soet
Voor een onbekenden bloet?
Daer ghy staet gelijck een muer,
Wonder spijtigh, bijster stuer,
Als een harder van het lant
U wil nemen by der hant,
Om een reys te mogen gaen,
Daer de schoonste linden staen.
   Harders kint, soo ghy het wist,
Hoe een vrijster haer vergist,
En hoe qualijck dat'et past,
Met een afgerichten gast
Sich te geven op de baen,
'k Weet ghy sout het niet bestaen.
   Maer al was ick wonder bangh,
Sy gingh efter haren gangh.
Dies soo klam ick op de kruyn
Van een wonder hoogen duyn,
Om van boven af te sien
Wat'er vorder sou geschiên.
   Sy gingh sachjens door het sant,
Sy gingh henen naer het strant
Met den vryer van de stadt,
Die haer in den arrem had,

Die haer dickwils gaf een kus,
Slimmer als een kriele mus.
Hy geleyde Galathee
Van den oever in de zee,
Dies soo rees de soute stroom
Vry wat hooger, dan de zoom
Van haer opgeschorte kleet.
Is dat niet een schoon bescheet,
Dat men soo een teere maeght
In dat grove water draeght?
Dat een vrijster met gewelt
In de baren wort gestelt,
Tot de vreesselijcke vloet
Brenght een schrick in haer gemoet?
Tot haer kleet is vuyl en nat?
't Fy, beleeftheyt van de stadt!
   Na dat nu die sotte lust
In het water was geblust,
Gingh een yeder van de strant,
En verkoos het drooge lant.
'k Meynde, 't spel was doe gedaen,
Maer het gingh doe eerstmael aen.
Stracks wert daer mijn weerde pant
Omgetobbelt in het zant,
En dan weder om gewent,
't Scheen het spel en nam geen end.
't Steeds geselschap uytte steên,
Is al waer'et buyten reên,
Even als een dertel beest,
Dat gebonden is geweest:
Raeckt het eens ten lesten los,
't Loopt als rasend' in het bos.
   Toen en moght ick langer niet
Staen begapen mijn verdriet,
Dies soo gingh ick naer de kant
Van de krom geboogde strant:
Daer begon ick mijn beklagh,
Als een droeve minnaer plagh;
Daer beschreef ick mijnen stant
Met een rijsjen in het zant:
Eerst een vast-gesette min,
Toen een wanckelbaren sin;
Dit was ick en Galathee.
Ondertusschen quam de zee,
Als gelaten uyt den toom,
Opgedragen, metten stroom,
Verre boven haer gemerck;
Siet, daer lagh het gansche werck!
Siet, daer gingh mijn soete min
Drijven heen te zeewaert in;
Nijdigh water, bitter nat,
Seght eens, waerom doeje dat?
Waerom neemje, met de vloet,
Mede niet mijn droef gemoet?
   Maer komt, seght my, soeten beck,
Souje wel eens zijn soo geck,
Datje wout uw rechter-hant
Stellen tot een eeuwigh pant,
Aen een proncker trots en prat,

Aen een joncker van de stadt?
Neen, 'k en lovet nimmermeer,
Datj', een steedtsche pop ter eer,
Laten soudt een rustigh quant,
Kloeck van leden, wel ter hant,
En soudt stellen uw gemoet
Op 'k en weet niet wat gebroet!
Ach, ten sijn geen rechte mans,
Maer alleen slechs om ten dans,
Om ter bruyloft oft ter feest,
Speel te leyden haren geest,
Noyt geoeffent, noyt beproeft
Daer men manne-kracht behoeft.
   Al dit soet geselschap gaet
Eeuwigh proncken achter straet,
Niet alleenlick aen den voet,
Maer aen handen oock geschoet:
't Schijnt zy dragen hun te koop,
't Fy, van dien verwijfden hoop!
't Fy, van dat papieren vel,
Nut alleen tot enckel spel!
   Ick heb quasten in de hant,
Dat is sause voor het lant:
Ick heb knoesten in de vuyst,
Dat is, kinders, dat is juyst,
Dat is ver het nutste goet,
Dat een lantman hebben moet:
Ick sou licht een stueren ram,
Als hy my te quellen nam,
Soo ontrent het backhuys slaen,
Dat hem 't stooten sou vergaen;
Harders is ons eygen naem,
Harde lieden zijn bequaem
Voor het vee en voor het wout,
En al waer men landen bout.
Dunckt u niet het swarte lant
Beter als het witte sant?
Bleyck te zijn is wijve-werck,
Blancke lieden selden sterck;
Maer die bruyn is, dat's een gast,
Die is met de ploegh gepast,

Die is d'eere van een hof,
End' en hy vraeght na son of stof.
   Ben ick ruygh en dick gebaert?
Dat's een peyl van kloecken aert,
Ick en ben des niet beschaemt,
Want het is dat ons betaemt:
Segh, wat ciert het moedigh peert
Als de maen en als de steert?
Segh, wat maeckt het schaep geacht
Als zijn wol en ruyge vacht?
Segh, wat datje seggen kondt,
't Hayr is 't ciersel van den mondt;
Al de luyster, al de schat
Van den boom, dat is het blat:
't Velt is heerlick door het kruyt,
Mannen door een ruyger huyt.
   Ben ick niet soo moy gekleet,
Gae ick niet soo wonder breet,
Draegh ick niet soo moyen hoet,
Als men in de steden doet;
Magh ick bidden, harders kint!
Weest daerom niet ongesint;
Want voorwaer het keurlijck gaen
Is alleen maer sotte waen,
Dat wel eer de steedtsche pracht
In de werelt heeft gebracht,
In de menschen heeft geplant,
Vry tot ondienst van het lant.
   Waer men gout en zijde draeght,
Daer is 't dat een yeder klaeght
Van bedroch en slimme list,
Daer men eerst niet van en wist.
Siet, al wie'er proncken gaet
Boven macht en boven staet,
Die is besigh over al,
Waer hy middel vinden sal
Tot zijn overmoedigh kleet,
Oock by wijlen tegens eedt,
   Ick en kan het niet verstaen,
Waerom doch het keurlijck gaen
Echte wijf of eerlick man,
Oyt ten goede dienen kan:
Siet eens, wat een vreemt bejagh,
Wat een grooten ommeslagh,
Wat al dingen sonder naem,
Ja, byna een heele kraem,
Yeder om de leden hanght,
Yeder aen de leden pranght,
Die wil komen aen den dagh,
Soo men in de steden plagh:
   Heeft'er iemant uyt te gaen,
Of in haesten op te staen,
Och! hoe is de man gequelt,
Och! hoe staet de man verstelt,
Mids hy, door het sinnigh kleet,
Noyt in tijts en is gereet;

Kint! ick vinde groot gemack,
Dat ons oock het beste pack
Haest kan schuyven aen het lijf,
Om te gaen tot ons bedrijf:
Haest kan worden uytgedaen,
Om dan weder slaep te gaen.
   Maer ontrent een sinnigh kleet
Is noch menigh ander leet,
Dat men in een kort beslagh,
Niet kan halen aen den dagh;
Een van velen, niet te min,
Moet ick hier noch brengen in:
   Laet een trotse proncker gaen,
Daer veel doren-hagen staen,
Laet hem komen in het wout,
In de bosschen, in het hout,
Siet, terstont sal hem de braem
Vatten in die malle kraem,
In dien langen kousebant,
Die soo bijster is gekant,
In de sneden van zijn broeck,
Of ontrent den fijnen doeck,
Dien hy tot den elleboogh
Boven op de mouwe toogh,
Of in eenigh ander dingh,
Dat hem aen de leden hingh;
Dies hy, die uyt spelen quam,
Wort dan uytermaten gram,
Wort soo gansch uytsinnigh quaet,
Dat hem al sijn lust vergaet;
En voorwaer, 't is groote spijt,
Dat men soo den soeten tijt
Moct verquisten met berou,
Daer men vrolick wesen sou.
   Daer staet dan de joncker stil,
Schoon oock dat hy niet en wil,
Want indien hy veerdigh spoet,
Stracx soo scheurt het meepse goet.
   Seker 't is een vrye staet,
Als men onbekommert gaet,
Als men wandelt door het velt
Sonder eens te zijn gequelt
Van een doren, van een haegh,
Of een ander slimmer plaegh.
   Sonder dat my dorenhout,
Sonder dat my kravel vanght,
Of ontrent de slippen hanght:
En of schoon de braem my greep,
Of oock in de leden neep,
Dat is my een kleyne saeck;
Want ick kan haer loosen haeck
Rucken van mijn beste kleet,
Even sonder eenigh leet.
Moye kleedingh is een pack,
Slechte kleedingh is gemack,
Slechte kleeden zijn bequaem
Om te loopen door den braem.
   Of ick rijs en of ick dael,
Of ick renne door den hof,

Of ick loope door het stof,
Of ick rijde met het mis,
Daer het niet als slick en is;
Of my lucht en hemel dreyght,
En tot onweer is geneyght,
Of het dondert, of het raest,
Of de wint geweldigh blaest,
Al en is'et geen verdriet;
Graeuwe pyen vlecken niet.
   Magh het wesen, Galathee!
Hout u aen het edel vee:
Laet de wolle, laet het vlas,
Laet uw eygen huys-gewas
Ons bedecken tegens kou;
Dat is dienstigh voor den bou.
   Wie hem met de schaepjens kleedt,
En sijn eygen hemde reedt,
Die behout eens schaepjens aert,
Die ons noodigh is bewaert,
Die is buyten loosen schijn,
Als het eertijts plagh te zijn.
Daerom bidd' ick, soete maeght!
Soo u d'eenvout noch behaeght,
Gaet niet op den steedschen toy,
Set uw doeckjen niet te moy,
Noyt en dede rijcke dracht,
Noyt en dede groote macht,
Noyt en dede trots gemoet
Aen de soete liefde goet;
Reyne minne kan bedyên
Even onder graeuwe pyên,
Even daer het niet en blinckt,
Even daer het niet en klinckt,
Even in een aerden huys,
Even in een slechte kluys,
Even daer men om de pracht,
Noyt zijn leven heeft gedacht.
Rieck ick naer geen musculjaet,
Dat en achte niemant quaet,

Ick ben fris en wel gesont,
My en komt niet uyt den mont,
Dat met soo een loosen schijn
Noodigh is bedeckt te sijn;
Laet een opgepronckte sot,
Die van binnen is verrot,
Poogen naer een vreemt bejagh,
Dat zijn vuyl bedecken magh,
Ick en wil geen selsaem kruyt,
Dat in verre landen spruyt,
Want mijn reuck en is maer zweet,
Dat en doet geen mensche leet,
Ja, 't en is geen rustigh man,
Die zijn zweet niet riecken kan.
   Ick en weet niet watje let,
Datje dus uw herte set,
Datje dus zijt opgevat
Door een popjen van de stadt:
Schoon al is daer iemant net,
't Is'er daerom niet te vet;
Schoon men is daer moy gekleet,
't Is'er daerom niet te breet.
   Eertijts en oock heden noch
Zijn de steden vol bedroch,
Daer is 't dat men, sonder maet,
Wil geduerigh meerder staet,
Daer is 't dat men eeuwigh tracht
Om te krijgen grooter macht,
Daer is 't dat een ieder pooght
Om noch meer te zijn verhooght:
Als de visch het koele nat,
Als het schaep het groene blat,
Als den ael den dou begeert,
Soo is 't dat sich yeder weert,
Soo is 't dat een yeder joeckt,
Soo is 't dat een yeder soeckt
Om te krijgen zijn bejagh,
't Gelde wat'et gelden magh.
Ick en weet de streken niet,
Die men daer geduerigh siet,
Maer ick hoore wel soo veel,
Dat ick met een open keel,
Dat ick met een open mont
Segge: 't gaet'er al te bont,
Siet, hoe daer een ieder vat;
God bewaer ons voor de stadt!
   Maer een ander soeckt het gelt,
Dat 's de plage, die hem quelt,
Die hem door de leden dwaelt,
Die hem in de sinnen maelt,
Die hem, schoon al is'et kout,
Gantsche nachten besigh hout:
Maer al is hy immer stil,
Hy en krijght niet dat hy wil;
Want al komt hem groot gewin
(Soo het schijnt) ter deuren in,

Eer hy noch zijn boecken sluyt,
Valt het dickmael anders uyt:
Want door iemants slimme list
Komt'et anders als hy gist.
   Wie, al is hy wonder vroet,
Is bevrijt van banckeroet?
O, dat is een selsaem quaet,
Dat gemeenlijck verder gaet,
Als een stil, een effen man
Met de sinnen grijpen kan;
Want al wie daer handel drijft
Wort geswackt en wort gestijft,
Niet alleen uyt eygen daet,
Maer oock door zijn medemaet;
Daer van krijght hy wel een slagh,
Dien hy niet verdragen magh,
Ja, hem komt oock wel het wee
Hondert mijlen over zee;
Denckt, hoe dat een mensch verdriet!
O dat spel en dient my niet.
   Maer dit treft hem nimmermeer,
Die zijn herte niet te seer
Op den rijckdom heeft geset,
Of met gelt-sucht is besmet:
Wie met weynigh is gepaeyt,
En sijn eygen acker maeyt,
Die en soeckt geen vreemde kust,
En is weynigh ongerust,
Maer die 't nette spant te breet,
Die is nimmer sonder leet.
   Wie sijn schaepjens 's avonts telt,
Alsse komen uyt, het velt,
En hy vint het vol getal,
Die en vraeght dan niet met al,
Wat een koopmans treurigh hooft
Van den soeten slaep berooft;
Hy en vreest niet, dat sijn schip
Mocht verzeylen op een klip;
Dat sijn waren hier of daer
Mochten komen in gevaer,
Dat een roover met gewelt
Mochte nemen schip en gelt:
Dat zijn schipper is een dief,
Dat men sijnen wissel-brief
Mochte laten onbetaelt;
Denckt, hoe een die leyt en maelt
Op dees saken nacht en dagh,
Wijf en kint vermaken magh!
   Ick en houw niet van het goet,
Dat moet sweven met den vloet,
Dat moet komen over zee;
Ick ben liever by het vee,
By den ploegh en by de biên,
Daer kan ick mijn rijckdom sien,
Daer speel ick een geestigh liet
Op een mousel of een riet;
Daer heb ick een stille siel,
Schoon de gansche hemel viel.
   Die op 't lant sijn woonplaets stelt,

En behoeft nau eenigh gelt,
En behoeft niet om het goet,
Te besmetten sijn gemoet,
Of te hangen in een schael
Eere, ziel, en al-te-mael;
Uyt de vruchten van het lant
Valt hem alles in der hant;
Want des aerdrijcks milden schoot
Schenckt aen yder zijnen noot;
Wat men in de steden koopt,
Als men op de marckten loopt,
Wat daer yder stelt op prijs,
't Zy van kleedingh ofte prijs,
Dat verkrijght men, op het velt,
Sonder munte, sonder gelt.
   Wilj' een hemd' of lynen kleet,
Pijn gesponnen, wel gereet,
Wit gebleyckt, gelijck de snec,
Ja, als ghy, ô Galathee!
Steeckt geen handen in de tas,
't Komt al van ons eygen vlas.
Wilj' een sieltjen of een keurs.
Gaet oock daerom niet te beurs,
Spreeckt alleen de schaepjes aen,
Die in onse weyden gaen:
Hare wol en dichte vacht
Heeft vry meer als volle macht
Om ons, tegen 's winters leet,
Stof te geven tot een kleet.
   Wilj' een leetjen van een lam,
Of de beyers van een ram,
Of een bockjen of een geyt,
Eer men 't van den moeder scheyt,
Wilje swesers van een kalf,
Of een schenckel, heel of half,
Of een hamel wel gemest,
Want dat voet wel alderbest,
Ghy en hoeft niet eens te gaen,
Daer de steedtsche spotters staen,
Waer toe soeckje kraem of hal,
Gaet alleen maer in den stal,

Gaet en tast, en keelt, en vilt,
Siet, ghy vint'er watje wilt:
Wilje quackel of patrijs,
Of een korhoen uyt het rijs,
Of een kievit met haer kuyf,
Of een vette dortel-duyf,
Of een sneppen langh gebeckt,
Of een smientjen dick gespect,
Of een meerel uyt het wout;
Of een lijster uyt het hout,
Of een spreeutjen of een vinck,
Of een ander lecker dingk,
Of een jonge sant-plevier,
Of een ander weeligh dier,
Of misschien een lecker hoen,
Of een malsen huys-cappoen,
Of een kalikoutschen haen,
Of de jongen van de swaen,
Of een trap-gans, of een end,
By de menschen niet gewent,
Maer die, met een snelle vlucht,
Komt gevallen uyt de lucht;
Ey, en maeckt doch geen gekijf,
Met een leppigh hoender-wijf,
Die terstont wel leelick siet,
Sooje niet genoegh en biedt;
Met een netjen, met een strick,
Met een uyltjen op een krick,
Met een boge, met een buys,
Met den spreeupot aen het huys,
Met een slagh, of vogel-lijm,
Op den misthoop, in den rijm,
Met een weynigh kruyt en loot,
Vanght men vogels kleyn en groot.
Maer indienje voor den dis
Mocht begeeren verssche vis,
Wat behoefje vuylen stanck,
Van het viswijf of haer banck,
Dese beeck of gene sloot,
Die vervult ons desen noot:
Daer wort vis genoegh gehaelt
Die men sonder gelt betaelt;
Sonder kost, of met genucht,
Pluckt men hier des waters vrucht.
Karper, brasem, baers, en snoeck,
Is te vangen met een hoeck,
Wil 't niet wesen met de roe,
Neemt'er dan een netjen toe,
Of een diep-getande schaer,
Of een spitsen ellegaer;
Daer mee stickt men vetten ael,
Goede kost voor 't middaghmael.
Of wanneer men 't fuyckjen set,
's Avonts eer men gaet te bed,
Schoon men slaept dan wel gerust,
's Morgens vint men sijnen lust,

's Morgens treckt men uyt'et slick
Fijne palingh, armen dick.
Is dat niet een goet gerief,
Dat men, by sijn soete lief,
Loon van trouwe min ontfanght,
't Wijl het net een visjen vanght?
   Wilje kaes soo groen als gras?
Of gelijck als maeghde-was?
Die oock by den parmesaen
Magh op heeren tafels staen,
Wilje kaese sacht en dwee,
Wit als nieu-gevalle snee?
Wilje kaese jonck en out?
Wilje boter als een gout?
Wilje kappy, wilje saen?
Wilje taerten, wilje vlaên?
Wilje noten boven dat,
Daer van wel een koningh at?
Siet alleen de soete melck
Geeft'et al, en geeft'et elck;
En dit wort ons al bestelt
Sonder kost, en sonder gelt.
Wilje dat wat hertigh is,
Seght my doch eens wat ick mis,
Heb ick niet den vollen eysch
Van gesouten ossen-vleysch?
Heb ick niet een schoone tongh,
Die ick in de schoorsteen hongh?
Heb ick niet een schapen bout,
Wel gewreven in het sout,
Wel doorregen van den loock,
En gehangen in den roock?
Weet dat hier oock hammen zijn
Van een beer, en lustigh swijn,
Daer by niet magh zijn genoemt,
Wat'er uyt Westsalen koemt.
   Wilje fruyten op het lest?
Die zijn hier oock alderbest,
Kriecken meer als sesderley,
Pruymen groot gelijck een ey,
Druyven uyttermaten goet,
Persen root gelijck een bloet,
Appels die meu eten magh,
Even van den eersten dagh,
Sonder eens te zijn gemuyckt,
Appels die men noyt gebruyckt,
Als tot struyven in de pan,
Mids men die bewaren kan,
Peeren uytermaten soet,
Die men haestigh eten moet,
Of soo hart gelijck een key,
Die men hout tot in de Mey.
   Al te seggen wat ick weet,
Wat men by ons harders eet,
Ware vry een langh verhael,
Wie doch seyd'et altemael?
Koomt, o soete Galathee!
Proeftet eens een maent of twee,
Ghy sult vinden metter daet,

Dat'et hier al beter staet,
Als misschien, uyt slim beleyt,
U een steedsche vryer seyt.
   Als men nu hier tegens let,
Wat de stadt op tafel set:
'k Segge dat haer gansch beslagh
Hier niet tegens op en magh;
Want, behoudens dat het velt
Duysent schoone dingen telt,
Die de stadt sijn ongewent,
Die de stadt niet eens en kent;
Soo is dit een groote saeck,
En gansch dienstigh voor de smaeck,
Dat het geen den huysman voedt,
Niet en is als eygen goet,
Mids het fruyt, en vleesch, en vis,
Van sijn eygen queeksel is,
Mids wy leven, maenden langh,
Niet als van ons eygen vangh:
Seght dan watje seggen meught
Voor de stadt, en hare vreught,
Eygen vrucht is wonder soet,
Eygen vrucht is wonder goet,
't Eytjen uyt een eygen nest
Is mijns oordeels alderbest.
   Vruchten die men heeft gesaeyt,
Vruchten die men heeft gemaeyt,
Vogels die men, door het net,
Wegh te vliegen heeft belet,
Vissen die men heeft verrast
En zijn tafel toe-gepast,
Wiltbraet dat men heeft gejaeght,
En dan naer de keucken draeght,
Dat is gansch een ander dingh,
Als dat iemant anders vingh,
Als dat iemant anders saeyt,
Als dat iemant anders maeyt.
   Hier komt by een ander saeck,
Dat is mede groot vermaeck;
Want of haer de stadt vermeet,
Datse groote dingen weet,

Datse goede sause maeckt,
Die oock stompe monden smaeckt,
Die, vermits haer bitsigh nat,
Oock in slappe magen vat;
Noch is echter hier alleen
(Immers naer dat ick het meen)
Noch is hier de beste vont
Voor de lusten van den mont:
   Siet, wanneer men staet en spit
Sonder dat men neder sit,
Of waanneer men, uren langh,
Houdt de beenen op de gangh;
Of wanneer men bijster vroegh
Slaet de vuysten aen de ploegh,
Dat verdrijst de vuyle slijm,
Dat verjaeght het taye lijm,
Dat sich in de leden set,
En den goeden smaeck belet;
Of ontrent het ingewant
Maeckt een ongesonden bant.
   Maer besiet, in dit gewoel
Sit de stee-man op een stoel,
Sit 'k en weet niet waer en schrijft,
Daer hy gansche dagen blijft,
Sit en futselt dit en dat,
Als gevangen in de stadt;
Hier uyt komt dat vreemde sucht,
Mits hy mist de vrye lucht,
Mits hy niet ter werelt doet
Tot verversingh van het bloet:
Hierom is sijn koude maegh
Nimmer lustigh, nimmer graegh,
Nimmermeer alsoo gestelt,
Als die in het open velt
Al sijn quade dampen blaest,
En dan als van honger raest.
   Geeft een ander marsepeyn
In eeu blaeuwe porceleyn,
Geeft een ander Frans geback
Soo men 't uyt den oven track,
Geeft een ander Spaensche pap,
Die is voor my al te slap;
Ick en wil geen vreemde kost,
Die zijn meester diere kost,
Geeft my, geeft my slechts een ham,
Die vers uyt de ketel quam,
Geeft my slechts een specktersey,
Wel gewentelt in het ey,
Geeft my slechts een dicke worst,
Die gevoelt men aen de borst,
Die geeft hart en krachtigh bloet,
Als men dapper ploegen moet.
   Of indien'er oyt een vrient
Hier te gast gebeden dient,
Geeft my dan een jonge duyf,
Geeft my dan een appel-struys,

Geeft my dan een boeckweyt-koeck,
Dat is eten dat ick soeck,
Daer uyt suygh ick meerder soet,
Als een steedsche joncker doet
Uyt sijn venesoen-pastey,
Of 'k en weet niet wat geley,
Uyt de taerten, uyt de vlaên,
Uyt gesoden of gebraên,
Uyt al wat men backen kan,
't Sy in oven ofte pan.
   Dan ick weet, dat in de stadt
Menigh wijf is wonder prat,
Mids sy op haer tafel set
Blaeuwe teylen wonder net,
Die een ander werelt sent,
Hier te voren niet bekent,
Mits sy geeft een gansche kas,
Wel voorsien van aerdigh glas,
Dun gelijk een enckel vlies,
Dat men tot Venegiën blies;
Maer al isset wonder kuys,
't Is maer hooft-sweer voor het huys,
Want het is soo bijster teer,
Dat geen schotel immermeer
Lange tijt op tafel duert,
Of haer vreughde wort besuert.
   Breeckt'er glas of porceleyn,
Stracks is al het huys te kleyn,
Soo geweldigh tiert het wijf,
't Schijnt sy wil de meyt op 't lijf;
Keucken, kamer, sael en vloer,
Is daer altemael in roer,
't Schijnt sy treet als in gevecht
Met een jongen, met een knecht,
Met haer dochter, of haer kint,
Met den eersten diese vint,
En hier tusschen heeft de man
Vry daer zijn gedeelte van.
   Is 't niet beter dat men eet,
Daer men van geen knorren weet?
Daer het teyltje niet en leeckt?
Daer de logge niet en breekt?
Daer de schotel niet en berst
Schoon die somtijts wort geperst?
Schoon die somtijts neder valt,
Als'er iemant staet en malt?
Of al waer het datse braeck,
Daer men om een kleyne saeck,
Daer men om het minste gelt,
Ander in de plaetse stelt.
   Ach, wat is doch van de stadt?
Langht my slechts een aerden vat,
Langht my slechts een houten back,
Dat is vry een groot gemack,
O! 't is beter sonder twist,
Schoon men blaeuwe teylen mist,
Schoon men niet op tafel heeft,
Dat de malle weelde geeft,
't Is al beter slechte spijs,

Aengedischt na onse wijs,
Als een tafel vol getast,
Daer men sit en hassebast,
Daer men op de boden tiert,
Daer men niet een mensch en viert;
Wegh van hier met dat geschal,
Vrede, vrede boven al!
O! wanneer men is gerust,
Daer is eerst de ware lust!
   Weet dat ick geen diere spijs,
Oock geen moye schotel prijs,
Daer is iet dat beter smaeckt,
Dat my blijder sinnen maeckt;
Magh ick bidden, Galathee!
Soeter als een jonge rhee,
Krijgh ick immer uwen sin,
Krijgh ik immer uwe min,
Toont my dan een bly gelaet,
Geeft my slechts een soeten praet,
Als ick kome van den ploegh,
Dat is my voor al genoegh;
Gaet, versiet dan uwen dis
Met het gene dat'er is,
Dat de tijt u geven kan,
Siet, ick ben een vrolick man!
Wat nu aengaet onsen dranck,
Alhoewel de wijngaertranck,
Daer de soete most uyt vloeyt,
Niet in onse landen groeyt,
Echter moetse zijn getelt,
Als een segen van het velt,
En wanneer de stad geniet
Wat'er uyt de druyve vliet,
Moetse seggen tot het lant:
Grooten danck voor dese plant.
   Maer laet doch de gansche stadt
Haer vry drincken vol en sat,
In den schralen Duytschen wijn,
Afgedreven van den Rijn,
Of in hittigh Spaens gewas,
Dat als brant schiet uyt het glas

Of in 't rosse Fransche nat,
Dat terstont de sinnen vat,
Of in wijnen die men brant,
Enckel vuylheyt, enckel schant,
Of in seck en malvesey,
Ick ben met de versche wey,
Ick ben met de soete meê,
Immers alsoo wel te vreê,
Als met al den vremden wijn.
Waerse magh gewassen sijn;
Wey versacht de stramme borst,
Wey verslaet den heeten dorst,
Wey verhit de lever niet,
Schoon men al wat milde giet.
   Dan al treft ons harde pijn,
Gansch het lant is medicijn,
Het gesonde schapenwey,
Vers gedroncken in de Mey,
Doet den lantman groot gerijf:
Want het jaeght hem uyt het lijf,
Wat'er in 't geheele jaer,
Is vergadert hier of daer.
   Is'er yemant in de stadt,
Van een heete koorts gevat,
Of van ander quael ontstelt,
Stracks soo loopt men naer het velt,
Om een wortel, om een kruyt,
Dat hier aen de wegen spruyt,
Dat hier aen de dijcken wast,
En daer niemant op en past:
Noyt en wert'er yet soo slecht
By een apotekers knecht,
Uyt het velt in stadt gebrocht,
Of 't en wert'er dier verkocht:
Eenigh spruytjen uyt het zant,
Uyt een holle dellif-kant,
Uyt het slick of schorr' gehaelt,
Wort ten diersten al betaelt;
't Schijnt men hout'et voor bequaem,
Als het krijght een vreemden naem.
't Schijnt het krijght dan eerst sijn prijs
Als men dees en geen maeckt wijs,
Dat'et van het Mooren landt,
Of de Barbarysche strant,
Dat'et van den Indiaen,
Herwaerts komt gedreven aen:
't Dunckt de slechte luyden best,
Wat ons geeft een vreemt gewest.
   Maer wanneer ick gae besien
Al de malle schilderiên,
Al den huysraet, al de kost,
Daer de beurs in wert gelost,
Daer den hooghmoet van de stadt
In verquist soo grooten schat,
Dan verhef ick boven al
Bosschen, beemden, bergh en dal,

En der velden schoon cieraet,
Dat ons op geen gelt en staet.
Laet uw oogen en uw sin
Van de stadt niet nemen in,
Soo ghy 't wout maer recht besiet,
't Steedsche pralen gelt'er niet:
Als de gerste dijnt op 't velt,
Als het water rijst en helt,
Als het bloeysel van het vlas
Toont zijn hemels-blaeu gewas:
Als het geel gebloemde zaet
In de gulde velden staet,
En sijn reucke, machtigh soet,
Ons komt vliegen te gemoet:
En dat hier of daer een wey
Speelt met groente tusschen bey,
Seght, wat heeft tapitsery,
Of het goude leer hier by?
Ick en sal u niet benyên
Al de sotte pronckeryên,
Daer de juffers van de stadt
Mede zijn soo trots en prat,
Als dit aengenaem gesicht
Mijn bedroefden sin verlicht.
   In de stadt is menschen kunst,
In de velden Godes gunst:
Pluymgedierte dat daer speelt
Door de tacxkens, dat daer queelt,
En, met stemmen reyn en soet,
Uwen grooten Schepper groet,
Dat de lant-man 's morgens vroegh
Schenckt een deuntjen aen de ploegh:
Dat met sangh het swaer gewicht
Van een reysend man verlicht;
En den minnaer, die hem quelt,
Doet verquicken in het velt;
Seght my doch, wat is de luyt?
Wat is al het vreemt getuyt,
Dat in steden maeckt geklanck,
Vergeleken by den sanck,
By de soete stem en tael
Van den sieren nachtegael?
Van dat kleyn, dat aerdigh dier,
Dat met enckel soet getier,
Ons wil leeren dat in hem,
Is de woonplaets van de stem?
Dat met deuntjens ons vereert,
Die hem noyt en sijn geleert,
Als ontrent sijn eygen nest:
Wilde sang is alderbest.
   Is 't niet wonder? even sangh
Stelt de stadt in vollen dwangh:
Wat daer iemant doet of laet,
Moet geschieden op de maet:
Alle dingh, hoe los en vry,
Is daer niet als slaverny.
   Niemant daer sijn honger blust,
Als het aen de mage lust,
Neen, de buyck (al valt'et suer)

Moet daer passen op sijn uer:
Want de steeman sit en vast,
Tot'et klock en koster past:
't Schijnt wanneer de klocke slaet,
Dat sijn maegh dan open gaet;
En wanneer de klocke swijght,
Dat hy geenen honger krijght,
Ja, hoewel een heete maegh
Somtijts is geweldigh graegh,
Noch (al is 't haer enckel spijt)
Moetse wachten haren tijt.
   Hoe geluckigh is het lant,
Daer men is uyt desen bant!
Daer de mensche zijn natuer
Niet en bint aen klock of uer;
Daer men in de hammen snijt,
Daer men in de worsten bijt,
Daer men t'elckens gaet te gast,
Als'et buyck en mage past.
   Eetm' in stadt in 't openbaer,
't Schijnt als of'et schande waer;
Eet men voren in de vloer,
Yeder schelt u voor een boer;
Eetm' een stickjen uyter hant,
Dat is noch al meerder schant;
Seght eens, watje beter weet,
Als dat iemant drinckt en eet,
Evenwel de stadt besnijt,
In het eten, plaets en tijt.
   Gaet men oyt, by nacht of dagh,
Daer men niemant senden magh,
Kijckt een reys, dat noodig werck
Heeft al meed' een seker perck;
Daer is (ick en weet niet wat)
Eenigh vuyl besloten gat,
Daer van onder vuyle damp
Vult den buyck met enckel ramp,
Daer de lucht het edel hooft
Van zijn goeden stant berooft;
Siet, in desen vuylen stanck
Neemt daer ieder zijnen ganck.

Hier en is'et niemant schant,
Mis te dragen op het lant,
En wy houden voor gemack,
Dat men dit verdrietigh pack,
Dat men desen swaren last
Lossen magh, alwaer het past;
Maer besonder, daer het groen
Nutte saken plagh te doen:
Want het kruyt van frissche jeught,
Doet van onder groote deught,
Beter als na stadts manier,
Doet het out vermuft papier.
Als de steetsche jonge liên
Nu of dan uyt spelen riên,
Buyten haer benaude vest,
Juyst als 't spel is op zijn best,
En dat eenigh jeugdigh paer
Meynt te dwalen hier en daer,
T'wijl de sonne leger daelt,
En niet meer soo heet en straelt,
Dan komt daer een voerman aen,
En hy roept: 't is tijt te gaen,
Eer de stadt haer poorten sluyt;
Haessje wat, de poort-klock luyt.
Ach! des voermans hees geschal
Bolt den minnaer niet met al,
't Is hem spijt en groot verdriet,
Dat de plompaert hem gebiet
Af te breken zijn genucht:
Maer het is om niet gesucht,
Arme vryer! hy moet voort.
Komt hy dan ontrent de poort
Maer een oogenblick te laet,
Dat de klock niet meer en gaet,
Siet, daer staet hy dan verstelt,
En hy moet, om louter gelt,
Tot des sluyters groot gewin,
Door de poorten dringen in;
Niemant raeckt'er in de stadt,
Als geschoren en geschat.
Als ghy nu al binnen zijt,
Noch en zijt ghy niet bevrijt
Van den naeuwen steedschen dwangh;
Want een ander klock eer langh
Komt u seggen metter daet,
Datje ruymen moet de straet;
Daer is 't baken weer verset,
Want de minnaer wert belet
Door de straten van de steên
Met zijn lief te mogen treên;
Wil hy even-wel noch gaen,
Soo komt daer een schout ter baen,
Die de minnaer met lijn lief,
Licht sou grijpen voor een dief;
Hier seyt u de schilt-wacht: sta!
Daar de ronde: qui va là?

Elck wil weten, wie ghy zijt,
Dat is op sijn steets gevrijt.
Siet u iemant van de wacht,
Daerje doet uw minne-klacht
Aan een glas, of voor een scheur
Van een venster of een deur,
Die verhaelt het voor een klucht,
En des morgens is 't gerucht
(Schoon het is u spijt of leet)
Door de gantsche stadt verspreet.
Hoe geluckigh is het velt,
Daer geen minnaer is gequelt
Met de schilt-wacht en haer spiên,
Groot beletsel van het vriên!
Zijt ghy 's morgens opgestaen,
Om te landewaerts te gaen,
Ergens daer de saeck vereyst,
't Is om niet, al watje peyst;
Want hoewel ghy vroegh daer heen
Op de reyse meent te treên,
Soo de poort-klock niet en luyt,
Niemant kander in of uyt:
Och, daer staet men dan en siet,
Huyv'righ, nuchter, vol verdriet,
Vol verlangens, ongerust,
Tot'et eens de koster lust.
Noch is in de stadt een klock,
Dat's te seggen, noch een jock,
Die wanneerse klept of luyt,
Yeder een doet kijcken uyt:
En dan loopt men met gedruys
Na de puye van 't stadthuys;
Daer leest iemant uyt een brief
Yeder een zijn ongerief:
Wet en raet, seyt hy, gebiet,
Dat'er niemant as en giet
Ergens op des Heeren straet,
Tot de vuyl-karr' ommegaet.
Is dat niet een nauwen dwanck,
Dat men moet den vuylen stanck,
Dat men houden moet sijn as,
Tot de vuyl-karr' komt te pas?
Maar 't is noch het meeste quaet,
Als in stadt le trommel slaet,
Dan moet yeder met geweer
Gaen de straten op en neer,
Juyst naer dat gebiedt en seyt
Een, van wien ghy wert geleyt;
En, soo ghy maer eens en hit,
Niet te houden u gelit,
Daer sal licht een vent bestaen,
Yemant op het lijf te slaen
Even daer hy raken kan.
Is 't niet spijtigh, dat een man
Al zijn huyt vol slagen krijght,
En noch blijd' is dat hy swijght?
Als dit spel nu is gedaen,
Meynje dan te bedd' te gaen?
Neen: men moet den ganschen nacht

Over-brengen op de wacht;
Schoon ghy hebt een jonge vrou,
Die 't wel liever anders wou,
Even-wel ghy moet gaen treên,
Dickwils met verkleumde leên,
Op de vesten van de stadt:
Kruypje somtijts in een gat
Daer het roockt, gelijck een keet,
Dan gaen noch uw saken breet.
Hier med' is men niet gequelt,
Als men woont in 't vrye velt.
Swaen, mijn hont, en zijn geslacht,
Hout voor my soo goeden wacht,
Dat ick rust genieten magh
Even tot den lichten dagh;
En ick sluyt nochtans mijn deur
Met een wortel, of een leur.
Wilje weten, wat ick maeck,
Als ick nu en dan ontwaeck?
Dickwils peys ick om mijn lief,
Noyt, of selden, om een dief.
   Als ick kome van het bedt,
Stracx soo doe ick mijn gebet,
En voor eerst, soo danck ick God
Even voor dit eygen lot,
Dat ick hier geboren ben,
En geen liever staet en ken.
   En dan bidd' ick naderhandt
Voor de ruste van het landt,
Dat'er toch geen binne-krijgh
In de steden op en stijgh,
Dat geen ruyter of zijn maet,
Dat geen onbetaelt soldaet
Ons koom vallen op het lijf,
Die, als voor een tijt-bedrijf
Ons het groene koren snijt,
Ja, noch op de leden smijt,
En sich boven dat gewent,
Dat hy wel ons dochters schent;
Dan God hebbe grooten danck,
Dat ick, al mijn leven lanck,

Dit niet eens en heb gesien,
Schoon het elders magh geschiên.
Maer 'k en bidde nimmermeer
Om een staet van grooter eer,
Ick laet woelen die het lust,
Ick bemin de soete rust.
Had ick u, o Galathee!
Ick blees eeuwigh by het vee,
En ick seyde tot de stadt,
Dat ick haer vergeten hadt;
Ja, ick riep: geluckigh mensch!
Siet, hier is uw volle wensch.
Te verhalen al 't verdriet,
Dat men in de steden siet,
Sou te langh zijn; over al
Krielt de stadt van ongeval:
Soo ghy timmert huys of schuer,
Nevens uwes buermans muer,
Elcke kamer, yeder deel
Is gewis een nieu krakeel:
Of uw mueren staen te hoogh,
Naer dat peylt uw buermans oogh;
Of het vallen van den drop
Leyt en maelt hem in den kop;
Of hy drijft, dat uw gesticht
Komt te dichte by zijn licht:
Niemant bouwt'er in de stadt,
Of daer hapert altijt wat.
Wat een vryheyt heeft het velt!
Yeder bouwt daer naer zijn gelt:
Niemant, watje maeckt of breeckt,
Is'er, die u tegenspreeckt.
Na-gebuerschap is een pack,
Vol van twist en ongemack:
Is uw buerman dol of dwaes,
Ghy moet lijden het geraes:
Is hy oneens met zijn wijf,
Ghy moet hooren het gekijf
Leyt zijn hinne maer een ey,
't Huys dat davert van 't geschrey;
Hout hy eenigh woestigh dier,
't Hooft dat splijt u van 't getier.
Wederom: zijt ghy te mal,
De gebueren hooren 't al:
Zijt ghy gram, of kijfje wat,
Stracx soo weet men 't door de stadt:
Noodje nu of dan een gast,
Daer wert oock al op gepast,
Want de geur van uw gebraet,
Wert geroken op de straet.
Is'er oock by wijlen iet,
Dat men niet en hoort of siet,
Een klappeye van een meyt
Sal 't niet laten ongeseyt,
Alsse vroegh en weder laet
Hier of daer gebueren gaet.

Of is 't meysjen heusch van mont
(Dat men nochtans selden vont),
't Kint, dat by de bueren dwaelt,
Of aldaer wert aen-gehaelt,
Seyt, met ongeveynst gemoet,
Al wat vaertj' en moertje doet.
   Wie en hoort'er geen gekijf
Van zijn buermans stout jong-wijf?
Om een strootje, dat de meyt
Ergens in de wege leyt,
Om wat asschen, om een goot,
Die voor by haer deure vloot,
Schelts' uw dienstmaeght voor een hoer
En stelt al de buert in roer.
Heeft uw buerman rat of muys,
't Is een plage voor uw huys,
Boter, keese, speck, en graen,
Alles moet dan houden aen;
Doecken, lijnwaet, oock het best,
Raeckt wel in een ratte-nest;
En die 't zijn is af-gehaelt,
Wert met vuylen dreck betaelt.
   Is'er in de buert een kat,
Al het hof is maer een pat:
Wast'er dan een schoone blom,
't Slim gedierte loopt'er om;
Watje poot, en watje zaeyt
Is al voor den tijt gemaeyt.
   Soo uw buerman hout een hont,
Die noch maeckt'et al te bont;
En voor al een hasewint
Is het slimste dat men vint;
Wat'er aen de vieren staet,
Wat'er op den rooster braet,
Wat'er voor u was bereyt
(Daer en baet geen snege meyt),
Wat'er is van soete geur,
Daer meê gaet de lincker deur:
Keert de kock maer eens zijn hooft,
Al den heert die is berooft,
Al de potten zijn geleeght,
Al de schottels zijn geveeght.
Als men dan gaen eten sal,
En men vint'er niet met al,
Daer is dan het huys ontstelt,
Yeder raest'er, yeder schelt,
Maer het is om niet gewoelt,
Hoe men soeckt, en waer men voelt;
Want het speck is uyt de pot,
Soeckt'et in het hondekot.
   Maer hoewel ick al den nacht
Dit, en anders niet en dacht,
Soo en vont ick geen besluyt,
Daerom, kint! ick schey'er uyt.
   Dan soo des al niet-te-min
U moght komen in den sin
Somtijts eens de stadt te sien,
En al wat'er magh geschiên,
Soo woud' ick mijn beste peert

Geestigh vlechten aen den steert,
En dan nemen eenigh kleet,
Over langh hier toe gereet,
En soo lustigh van ter zy
U gaen setten nevens my.
   Alsje dan geseten waert
Wel gesint, en wel gepaert,
Reed ick eerst om onsen bou,
Eer ick elders rijden wou:
Daer soo wees ick metter hant
U de vruchten van het lant,
En den boomgaert en het vee,
Maer voor al de jonge meê,
Die ick, op een koelen nacht,
Lest uyt Schouwen heb gebracht.
   En als 't peert dan op de baen
Eens wat harde mochte gaen,
Souje my, als tot uw scherm,
Vaster grijpen in den erm,
Vaster hangen aen het lijf,
En dan seggen: niet te stijf!
Maer soo aengenamen hant,
En soo lang-gewensten bant,
Soo een knoop om my geleyt,
Die my foete dingen seyt,
Sou my soo bevalligh zijn,
Dat ick, uyt een loosen schijn,
Light om onsen gantschen bou,
Vry wat harder rijden sou:
Al om datje door het wout
My wat naerder klemmen sout,
My sout houden als een klis,
Die in wol geslingert is.
   Als ick dus geseten waer,
Soo en gaf ick niet een haer
Om het gelt, of om het goet,
Daer men soo om leyt en wroet;
Oock niet om een hooger staet,
Enckel nijt en enckel haet;
Wat heeft nu het steedts gery,
Wat heeft hier een wagen by?

Wat een koets vol enckel pracht,
Onlancks hier in 't lant gebracht,
Daer geen joffer in en rijt,
Als om meer te zijn benijt,
Daer men eeuwigh sit en praet
Wat'er elders omme-gaet,
En schier niet een woort en spreeckt,
Als dat iemants eere breeckt?
   Ick en wilse niet benyên
Die soo prachtigh henen ryên,
Schoon sy voeren menigh peert,
Dickwils hondert kroonen weert;
Want haer kommer is soo groot,
Datse weeght gelijck een loot,
En tot soo een swaren geest
Hoeft men ja soo menigh beest,
Overmits een kleyn gespan
Haer verdriet niet trecken kan.
   't Is voorwaer geen machtigh vorst,
Die naer groote rijcken dorst,
Die zijn lusten niet en paelt,
Maer geduerigh leyt en maelt,
Hoe hy grooter worden sal,
Oock tot's werelts ongeval.
   Wat is doch van grooten staet?
Niet als moeyten in der daet,
Niet als last en enckel nijt,
Daer het leven in verslijt;
Siet, ontrent een groot beslagh
Vint men altijt groot beklagh.
   Laet ons rijden, Galathee!
Om het lant, en by het vee,
Daer de groene linden staen,
Daer ons vette kudden gaen,
Daer het weeligh kooren groeyt,
Daer de jonge veerse loeyt,
En ontdeckt, op haer manier,
Haer verdriet en innigh vier.
   Siet, een veulen uyt de stal
Kan ons dienen over al,
Dat's de koetse die ons past;
Want wy rijden sonder last.
   Nu ick ga naer mijn gewest,
Maer ick segge voor het lest:
Letter op, o Galathee!
Eerje laet het edel vee,
Sooj' u tot de stadt begeeft,
Ghy meught grouwen datje leeft;
Want ghy weet de rancken niet,
Die men in de steden siet,
Die men in de steden prijst,
En de jonge kinders wijst.
Daerom moetje schoole gaen,
Ofje 't noyt en had gedaen,
Anders sulje by de liên
Noyt uw leven zijn gesien,

Denckt dan vry op dat geval,
En hoe 't u al passen sal.
   Meynj', om datje geestigh zijt,
Datje wel in korten tijt
Steedtsche grillen leeren sout?
Neen, het steedts geselschap hout,
Dat een vrijster van het lant,
Schoon sy heeft al goet verstant,
Altijt haren aert gelijckt,
Altijt naer den derrinck rijckt.
   Lieve, denckt doch om den spijt,
Om het leppigh steeds verwijt,
Dat men staêgh en over al
U in 't aensicht wrijven sal.
   Sooje maer het minste doet,
Sooje vrient of bueren groet,
Sooje dit of gint bestaet,
Dat niet op sijn steedts en gaet,
Stracx sal iemant van de stadt
Roepen, ick en weet niet wat:
Plat-geduymde mellick-deuy,
Packt u naer den boerenreuy,
Packt u naer het kluytigh lant,
Na den hollen dellif-kant,
Na de biesen of het riet,
Want in stadt en dienje niet.
   Siet, als iemant is gepaert
Met een ongelijcken aert,
Steedts met boers, en hoofs met ront,
Dat en heeft noyt goeden gront;
Ghy daerom, blijft in uw wijck,
Bout en trout met uws gelijck.
Net met kuys, en mors met vuyl,
Valck met valck, en uyl met uyl!'

Harders-liet.

Phyllis met haer met-gesellen
   Was gekomen in het lant,
   Daerse niet veel schorr'en vant;
Sy quam van de Vlaemsche stellen,
   Daer men zant en slicken dijckt,
   En dan roept: schaepharders, wijckt!
Daer men water maeckt tot landen,
   Daer de ploegh komt om sijn haer,
   Dat hy had gelaten daer;
Daer het wout door menschen handen
   (Is 't Neptunus leet of spijt)
   Van de stroomen wort bevrijt.
Phyllis hadt haer vee gedreven
   Tusschen Armuy en der Veer,
   Daer sloegh sy haer eerstmael neêr,
Thirsis, haer vermaeck en leven,
   Was by Domburgh neêr gestelt,
   In dat dor en zandigh velt.
Phyllis, in den koelen morgen,
   Als de son noch niet te straf

Eerst den dau ginck licken af,
Quamen voor haer oude sorgen;
Want sy viel in diep gepeys,
En bedacht haer Zeeusche reys.
Niet dat Zeelant haer mishaeghde,
Zeelant docht haer vol genucht,
Daerom wasse niet beducht;
't Meeste was, dat sy beklaeghde,
Dat sy Thirsin niet en sagh,
Die by haer te woonen plagh.
Sy gingh weyden met haer schapen
Van Armuyde niet te wijt,
Op het gors ten Halven-krijt;
Daer began haer druck t'ontslapen,
Dies zy, wat ter zijden af,
Haer tot klagen dus begaf:
'Siltigh schor ten Halven-krijte,
Tot u doe ick dit beklagh,
Souter wordje dagh aen dagh,
Ick en kan 't de zee niet wijten,
Want 't en is niet van den vloet,
Maer van mijn bedruckt gemoet.

Soo als dauw, ontrent de Meye,
   Van de groene loovers schiet,
   Van de teere kruyden vliet;
Soo mijn tranen, als ick schreye
   Om u, Thirsi, moye knecht!
   Rollen neder opten wecht.
Dit versoet het gansche schorre;
   Want de silte van de zee
   Is noch dienstigh aen het vee:
Maer, of ick schoon drijf of porre,
   Wat'er nat is van mijn traen,
   Daer en leekt geen schaepken aen.
Hoe geluckigh waert ghy, rammen,
   Toen, als Thirsis by ons was,
   Op het Groesche buyte-gras?
Als hy speelde met de lammen,
   Als hy sneed een lustigh riet,
   En besloot'et met een liet.
Hy gingh op een ry verhalen
   Al de vrijsters van het lant,
   En haer soeten minne-brant;
Maer ten mochte nimmer falen,
   Phyllis was des liets besluyt,
   't Quam altijt op Phyllis uyt,
Phyllis schreef hy in de boomen,
   Phyllis was het, dat hy songk,
   Waerder oyt een Echo klonck,
Phyllis (soo hy quam te droomen
   Dat'er iemant by hem stont)
   Phyllis viel hem uytten mont.
Phyllis was zijn gantsch vermaken,
   Phyllis die zijn hert verkoos,
   Phyllis, Phyllis was de loos,
Phyllis gingh voor alle saken,
   Phyllis wasser om benijt;
   O, waer is de soete tijt!
Als wy hier in 't Eylant quamen,
   Toen was ons dit gors te kleen,
   Och! toen moester zijn gescheên:
Thyrsis dreef zijn vee te samen,
   En hy liet my dit gewest,
   Want hy hielt'et voor het best.
Als het nu gingh op een scheyden,
   Wat een druck quam over my!
   Ick nam Thyrsis aen d'een zy;
Daer stont ick en hy en schreyden,
   Thyrsis wist niet wat hy sprack,
   't Scheen dat hem sijn herte brack.
Voor besluyt, ten langen lesten,
   Gaf hy mijn sijn rechter-hant,
   Tot een eeuwigh minne-pant:
Phyllis neemt het my ten besten,
   Seyd' hy, dat ick stille swijgh,
   't Schijnt, dat ick de koortse krijgh.
't Schijnt ick sal mijn sin verliesen,
   Soo geweldigh klopt mijn hooft,

't Schijnt het is van breyn berooft!
't Schijnt mijn tonge wil bevriesen,
't Schijnt mijn lippen willen toe,
Ach! ick stae 'k en weet niet hoe.
Daer op heeft hy my gegeven
Met gesucht en droef gebaer,
Eenen ringh van peerden-haer,
Daer stont Thyrsis in geschreven,
En daer was een hart gemaeckt,
Met een minne-pijl geraeckt.
Maer my docht de geest t'onsincken,
Als hy zeyde: Nu vaert wel,
Phyllis! denckt om mijn gequel,
Ick sal weder om u dincken:
Meer en wist hy niet te doen,
Want 't en quam niet tot een soen.
Thyrsis, ghy sijt nu vertrocken
Wel een maent drie ofte vier,
En ghy komt niet eens tot hier:
Zijn uw geyten, zijn uw bocken,
Zijn uw schapen al uw vreught,
Datj'er niet eens af en meught?
Neen gewis, ten zijn geen schapen,
't Is een ander witte vee,
Dat my doet het droeve wee;
Ach! ick ken die op u gapen!
't Is de dertel Amaril,
Die met u is opten dril.
Vraegj' hoe ick het kom te weten,
Denckt dat yeder, als hy mint,
Vreemde dingen onderwint;
Al ben ick wat ver geseten,
Op de leste peerdemart
Vont ick d'oorsaeck mijner smart
Ick was vroegh ter mart gekomen,
En gingh dwalen hier en daer,
Doch u wert ick niet gewaer;
Niemant ('t scheen) had u vernomen,
Mits soo sagh ick uwen hont,
Daer hy voor een deure stont.
Snel, beleefder van manieren,
Als sijn meester scheen te zijn,
Komt en toont my blijden schijn,
Komt sijn steert ontrent my swieren,
Komt en biet my sijnen poot,
Komt en springht my op den schoot.
Al mijn bloet quam opgeresen,
Als ick sagh het trouwe beest.
Daerom sprack ick metten geest:
Hier ontrent moet Thyrsis wesen;
Want zijn hont is soo gewent,
Dat hy niet te verr' en rent,
Stracx liet ick in alle wijcken,
Waer dat jonge lieden staen,
Mijn begeerigh ooge gaen;
Maer toen ick ginck ommekijcken,
Was'et dat ick Thyrsis sagh,
Daer hy in een venster lagh.
Hy was vry daer niet alleene,

Vlugge vrijsters twee of dry
Waren hem geduerigh by;
Onder dese was'er eene,
Naer mijn oordeel, niet te moy,
Maer wat naer den steedtschen toy;
Dat moet Amarillis wesen!
Dacht ick, en het was oock waer,
Want Pol Faes, de soete vaer,
Hadse my wel eer gepresen
Als beset en wonder kloeck,
In het setten van haer doeck.
Thyrsis had soo veel te quicken
Met de meyt, het was een schant,
Want hy kust' haer mont en hant;
Wonder was'er te beschicken.
Ach! dit dede my soo wee,
Als de vorst het jonge vee;
Hy was soo verblint in 't mallen,
Dat hy my niet eens en sagh,
Mits quam Faes uyt sijn gelagh:
Laet ons med' hier onder vallen,
Seyde Faes, en trock my in,
Dan het was mijn eygen sin.
Men gingh daer een dans in 't ronde
Onder eenen rosen-krans;
Thyrsis was niet aen den dans,
Maer hy stont daer, mont aen monde,
Met sijn nieu-verkoren lief,
Tot mijn droevigh ongerief.
Pan, met al uw bosch-gesellen!
Als ick sagh haer sot gelaet,
'k Wist mijn leven geenen raet,
'k Wist niet hoe mijn aensicht stellen
'k Werde bleyck en weder root,
't Scheen ick gingh als in de doot.
Als nu 't volck sich gingh verstroyen,
Toen was 't eerst, dat hy my sagh:
Phyllis, sprack hy, goeden dagh,
En began te flickefloyen;
Maer sijn groete quam soo blaeu,
Dat mijn antwoort was een graeu.

Thyrsis acht het niet een mijte,
   Sagh oock naer my niet meer om,
   Maer greep daer een fluyt en bom,
En hief op, als my te spijte,
   Een nieu deuntjen van de min,
   Die hem toen lagh in den sin.
Daer wert Amaril gepresen
   Tot den derden hemel toe,
   Och! hoe was ick toen te moe!
Want dat Phyllis plagh te wesen
   Hoord' ick (niet dan al te ras)
   Dat het nu een ander was:
Amarillis was bestorven
   (Soo het scheen) in sijnen mont,
   Ja, tot in zijns herten gront!
Och, nu ben ick gansch bedorven
   Seyd' ick, met een droef geluyt,
   En ick streeck ter deuren uyt.
Ick gingh dwalen aen der heyden,
   Ick gingh in het mulle sant,
   Ick gingh aen het vette lant,
Ick gingh eenigh door de weyden,
   Sonder troost en sonder raet,
   Als een schaep, dat dolen gaet.
Harders van de Vlaemsche dalen,
   Harders van het Zeeusche strant,
   Is het niet een groote schant
Dat ick dus alleen moet dwalen?
   Ick, die eertijts was verselt
   Met de puyckjes van het velt!
Ick, die eertijts plagh te treden
   Onder menigh harders kint,
   Hoogh gepresen, wel bemint!
Ick, die eertijts wert gebeden,
   Ben nu maer een arrem dier,
   En ga treuren sonder vier.
Och, hoe kan de tijt verkeeren!
   Och, hoe kan de min vergaen!
   Och, ick ben'er qualijck aen!
Niemant wil nu Phyllis eeren,
   Niemant die naer Phyllis siet,
   Niemant die haer liefde biet.
Dit is vry een sware plage,
   't Is een deerlijck ongeval,
   't Is een hartseer boven al;
Siet, hoe sta ick hier en klage,
   Mits ick ben gansch ongewent,
   Dat my niet een harder kent.
Leert uw minne beter setten
   Vrijsters, wie ghy wesen meught,
   Leert u dienen van de jeught,
Leert op uwe saken letten;
   Want dat eens gebeuren magh,
   Dat en komt niet al den dagh.
Maer hoe konj'et in u vinden,
   Dat ghy Phyllis dus vergeet,

Dat ghy Phyllis dus verleet,
Thyrsis, lichter als de winden!
Lichter als een dorre blat,
Dat de wint van onder vat!
Streckt dan nu uw gansch begeeren
Tot dit jongh en weligh dier,
Tot dit nieu ontsteken vier?
Heb ick u niet hooren sweeren,
Eer ghy noch in Zeelant waert,
Dat ghy preest een ronden aert?
Datje noyt en sout verkiesen
Soo een afgerichte meyt,
Die ontrent de steden weyt;
Datje liever wout verliesen
Heel de kudd' op één gety,
Als te leven sonder my?
Denckt doch nu eens om de reden,
Waerom dat ghy dit beswoert:
't Was vermits een yeder loert
Op de meysjes, die by steden,
Niet besloten van de zee,
Weyden het gewolde vee.
Ghy preest vrijsters, die op stellen,
Ginder aen de Vlaemsche kant,
Of ontrent de Zeeusche strant,
Hare vette schapen tellen;
Want ghy hielt, dat desen aert
Voor de linckers was bewaert,
Is 't niet Domburgh, daer de steden,
Senden al haer malle jeught,
Brengen al haer malle vreught?
Yeder komt daer aen gereden
Soo langh als het wagen-rat
Niet te diep snijt in het nat.
Aen die duynen, aen die weyen,
Is uw Amaril gebroet,
En van eersten aen gevoet,
Daerom kanse listigh vleyen,
Dat en meer heeft zy geleert
Van het volck, dat daer verkeert.
Sy is vol van steedtsche treken:
Op een steedts soo drilt haer gangh,
Op een steedts soo draeyt haer sangh,
Op een steedts soo kanse spreken,
Op een steedts is 't datse swijght,
Op een steedts is 't datse nijght.
Maer wat school-gelt moetse tellen,
Meynje, voor soo moven leer?
Nu een soentjen, dan iet meer;
Al naer lust van die gesellen:
Wie met steedtsche linckers praet:
Steets iet van zijn veêren laet.
Ick ben op een schor geboren,
Daer sat ick alleen en keeck
Op een slouw, of op een kreeck;
Noyt en gingh'er maeght verloren
Op een gors of op een stel,
Daer noyt quam een steedts gesel.
Waer de linden veiligh groeyen,

Daer is 't dat de wagens riên,
Om het lustigh velt te sien;
Waer de boomgaerts aerdigh bloeyen,
Daer is 't dat de jonckheyt malt,
Tot het loof daer neder valt.
't Is te Domburgh, in de duynen,
Daer men wentelt in het sant,
Daer soo menigh dertel quant,
Achter hagen, achter tuynen,
Doet dat ick niet seggen derf,
Dickwils op eens anders kerf.
Amarillis (naer ick hoore)
Heeft al dickwils meê gereên
Met de juffers van de steên;
Sy seyt: ick en ben geen sloore,
Ick en ben voor Klaes of Pier,
Ick en was noyt mellick-dier.
Sy heeft schotels, koppen, teilen,
Van dat vremde blaeuwe goet,
Daers' haer soeten room in doet;
Dat sijn teickens, dat sijn peylen,
Dats' al ander kennis hout,
Als met harders van het wout.
Dunckt u dit te zijn klaerschapen?
Magh dit al bestaen met eer?
Ick geloof het nimmermeer:
Vrijsters die naer giften gapen,
Maeghden die naer gaven staen,
Spelen op een gladde baen.
Thirsis, wy zijn beyde Zeeuwen, -
Al was Breskens ons vertreck,
't Is noch onder 't Zeeusche reek, -
Laet de steedtsche linckers spreeuwen:
Wy sijn ront en daer toe goet,
Dat's van outs een Zeeus gemoet.
Laet ons in die rontheyt blijven,
Dat is naer uw eygen sin,
Dat is dienstigh in de min:
Laet ons t'saem ons schaepjens drijven,
In uw jonckheyt waerje mijn;
Waerom sulje 't nu niet zijn?

Vervolgh op het voorgaende.

Het is maer een kleyne tijt,
Die'er tusschen beyden lijt,
Amaril quam in de stadt,
Daerse voor een schilder sat,
Daer terstont een geestigh quant,
Ras en kunstigh van der hant,
Teyckent veerdigh haer gelaet,
Soo als dat hier boven staet,
Teyckent, met een kloecke streeck,
Dat'et haer in als geleeck:
Doch de schilder deed'er by
(Want het staet de geesten vry),
Hoese met haer veêltjen speelt,
Hoese met haer keeltjen queelt,
Hoe haer lach en wesen valt,
Alsse by de vryers malt.
Maer, schier op de versche daet,
Phyllis weet'et op een draet,
Phyllis had het achterhaelt,
Waer het beelt is afgemaelt;

Dies, soo haest als sy het vont,
Daer het voor de winckel stont,
Namse krijt, en van ter zy
Schreefser dese veersen by:

'Harders, dit is Amaril,
Noyt geset en nimmer stil,
Altijt besich met een liet,
Somtijts op een harders riet,
Somtijts op haer vryers veêl,
Somtijts met haer eygen keel;
Hoe het gaet en hoe het zy,
Altijt los, en even bly,
Altijt ick en weet niet hoe,
Want sy lacht een yeder toe.
Vraeghje nu, wat Amaril
Met dit wesen seggen wil?
Vrinden, wat ick gissen kan,
Seker, 't meysje wil een man,
't Meysje wenst te zijn de bruyt,
't Siet haer als ten oogen uyt;
Koomt dan vryers, koomt ter baen,
Want de vrijster wilder aen.'
Als dit veersje was gestelt,
Phyllis maeckt haer naer het velt,
Sy gaet vrolijck uyt de stadt,
Mits zy dat geschreven hadt.
Thyrsis quam dien eygen dagh,
Daer hy dit geschrifte sagh,
Dies soo wert hy bijster gram,
Want, hy wist van waer het quam;
Flucx dan, eer naer huys te gaen,
Stelt hy dit bezyden aen:
'Al die hier dit beelt aensiet,
En gelooft het by-schrift niet,
Want, al is 't van witten krijt,
't Koomt geheel uyt swarte nijt:
Twee gesint op een alleen,
Zijn twee honden aen een been,
Zijn twee vrouwen op een slot,
Zijn twee hanen in een kot,
Zijn twee kraeyen op een tack,
Zijn twee swijnen aen een back,
Zijn twee princen in een rijck,
Daerom staense noyt gelijck.
Dan men segge, soo men wil,
Prijs of smaet van Amaril,
Hoort, wat ick hier seggen kan:
Wilse my, sy heeft een man.'
Siet, wie mint, heeft goet gehoor:
Het komt Amaril ter oor,
Al wat Phyllis heeft bestaen,
Al wat Thyrsis heeft gedaen,
Al wat Phyllis, in de stadt,
Op haer beelt geschreven had;
Sy ontset haer niet te seer,
Doch soo strijtse voor haer eer;
Want sy laet, van stonden aen,
Oock een veersken henen gaen,
Datse, met een heusche groet,
Aen den schilder geven doet;

Want het ineysje, datse sont,
Seyde met een soete mont:
'Isser plaetse, lieve vrient,
Set dit veersjen daer het dient,
Set'et op het aerdigh beelt,
Dat daer op een veêlrjen speelt,
Op het beelt van Amaril,
Die het eens verdienen wil,
Die het eens vergelden sal,
Met een bloemtjen uyt het dal,
Of een uyt-gelesen roos,
Diese voor de beste koos,
Of een appel met een blos,
Of een schoonen druyven-tros,
Of een ander boomgewas,
Datse voor het schoonste las;
Dat alleen niet dienstigh is
Om te setten op den dis,
Of te nutten met den mont,
Maer dat ghy oock brengen kont,
Door de konste van 't pinceel,
In een aerdigh tafereel;
Dat alsdan de steetsche liên,
Voor een wonder sullen sien;
Of, indien ghy beter acht
Iet gevangen op de jacht,
Lieve macker, segt'et vry,
Lieve schilder, segt'et my,
Ghy sult hebben metter daet,
Wat u wel te sinne staet.
Ghy sult krijgen, sooje wilt,
Of een haes, of ander wildt,
Of voor eerst een goet konijn,
Eer de hasen tijdigh zijn,
Of misschien een jongh patrijs,
Eerst gesprongen uyt het rijs,
Of een mees, of schoone vinck,
Geelder als een gouden rinck,
Maer oock elders duyster grau,
Elders weder hemels-blau,
Elders root, en elders wit,
Vry geen wilt-braet voor het spit,
Maer bequaem te zijn gestelt
Midden in een aerdigh velt,
Daer een schilder, met verstant,
Toont de gaven van het lant,
Toont een opgetogen geest,
Menigh vogel, menigh beest,
Dat òf aen der heyden springht,
Of ontrent de bossen singht,
Of ontrent de beecken queelt,
Of oock in het water speelt.
Amarillis hout'et vast,
Dat een rustigh schilders gast,
Is hy van de rechte kunst,
Rekent voor een meerder gunst,
Ingevall' een schoone maeght
Hem een kleyne gifte draeght,
Dan wanneer hem eenigh gelt

By een ander wort getelt;
Want de schoonheyt boven al
Is de schilders liefgetal.'
   Dit beviel den schilder wel,
Want het is een hups gesel,
Die met soo een minne-strijt
Uytermaten was verblijt;
Hy nam dan het veersjen aen,
En hy latet heden gaen,
Voor een gunstigh minne-pant,
Aen een vrijster van het lant,
Aen een vrijster die hy mint,
Die hy wonder heeft gesint:
Geestigh Aeltje, neemt'et aen,
Want het is om u gedaen:

   'Phyllis segge watse wil,
Echter blijf ick Amaril,
Echter ben ick over al
Aengenaem en lief-getal;
Ben ick vry en bly van sin,
Ick ben eerbaer niet-te-min;
Dus, of Phyllis sit en sucht,
En of Thyrsis staet en krucht,
Ick en voel geen minne-pijn:
Vrijsters moeten vrolijck zijn.'

Aen juff. Catharina van Muylwijck.

Jonkvrou, ick send' u van Grijps-kerck
Een harders-klacht, een boere-werck,
Want als wy zijn in 't boeren lant,
Soo zijn wy boeren in verstant,
En als wy gaen door 't vrye velt,
Wert ons den geest ook vry gestelt;
   Al schudt het Daphnis uyt de mou,
Niet, als den Haeghschen minnaer sou,
Ey lieve! geef den boer verlof,
Hy kan geen streken van het hof;
Al woont misschien een goet gesel,
Maer in een hut', of, op een stel,
Al is hy ront, gelijck een kloên,
Noch weet hy schoone voor te doen,
Indien de wespe van de min
Hem leydt en prickelt in de sin.
   Ghy siet dan hier een vryers aert,
Ghy siet wat t'samen dient gepaert,
En wat niet wel en voeght by een;
Oock kont ghy mercken in 't gemeen,
Dat niemant hier ter werelt leeft,
Die niet zijn ongemack en heeft;
En weder, dat een billick mensch
In kleyne dingen vint zijn wensch;
De rest is jock, en dient wel meest
Tot kortswijl van een droeven geest;
Doch onder jock schuylt somtijts wat,
Dat dienstigh is te zijn gevat,
   Ick bidd' u, Jonckvrou, voor 't besluyt,
Koom herwaerts aen, koom noch eens uyt;
Koom ons besoecken op het lant,
Ick sal u leyden metter hant,
Waer onsen Daphnis hem onthiel,
Als hem dit Klaegh-gedicht ontviel.

J. CATS.

Cupido verloren en uytgeroepen.

Het weeligh boefje, Venus kint,
Het slimste guytje dat men vint,
Was lestmael ick en weet niet waer,
Dies maeckt sijn moeder groot misbaer;
Sy roept het wicht, sy sucht, en klaegt,
Maer 't is om niet al waerse vraeght:
Want schoon sy grooten rou bedreef,
Men wist niet waer de lecker bleef,
Sy liet daerom den kleynen guyt
Door al het lant dus roepen uyt:
   Indien'er iemant is, goeliên,
Die Venus soontjen heeft gesien,
De vinder des sal zijn geloont,

Als hy het kint maer heeft getoont:
Een kus van Venus rooden mont
Sal hem geworden voor den vont;
Maer die het wicht met eene vat,
Dies loon sal meerder sijn als dat;
Dan, op dat ghy hem kennen sout,
Dit is sijn wesen, dat onthout:
   Het is een kleyn en weligh dier,
Gewapent met een selsaem vier,
Het voert twee vleugels als een swaen,
En noyt en kan het stille staen,
Het flickert hier en weder daer,
En koppelt menigh drolligh paer;
Sijn oogen glimmen als een keers,
Daer mede lonckt'et over dweers,
Sijn boogh die is vol enckel list,
Het schiet al, eer het iemant gist;
Sijn pijl, al isse schoon vergult,
Is binnen met vergif gevult;
Sijn lijf, al isset moeder-naeckt,
Heeft menigh ruyter afgemaeckt;
Sijn torts', al isse niet te groot,
Brenght menigh ridder in den noot,
Brenght jonge vrouwen in verdriet,
En spaert de teere maeghden niet,
Ja, maecktet dickmael wel so bont,
Dat hy sijn eygen moeder wont.
   Vint ghy een wicht van desen slagh,
Soo brenght'et veerdig aen den dagh,
En soo het weygert meê te gaen,
Soo grijpt het vry wat harder aen;
Maer alsj' het eens hebt aengetast,
Soo hout het dan geduerigh vast;
Want anders sal het, metter vlucht,
Verdwijnen in de schrale lucht;
En of het schoon of deerlijck siet,
Ghy evenwel en acht'et niet,
En achtet niet, indient het schreyt;
En achtet niet indien het vleyt;
Maer als het staet en koker-muylt,
Soo denckt vry dat er onheyl schuylt;
Want onder sijn beveynsden lach,
Soo denckt'et veeltijts slim bejagh.
   Indien het u een soentjen biet,
Ick rade u, en neemt'et niet,
De mont daer hy mee kussen sou,
Heeft kleyne vreught en groot berou;
Maer soo de lecker onderwijl
U schencken wil sijn gulde pijl,
Ick bidde, wat ick bidden kan,
Onthout u des, en blijft'er van;
Sijn gift en is geen minne-pant,
Maer boos vergift en heeten brant,
   Wel vrienden, tot een kort besluyt,
Treckt hier nu desen regel uyt,
Dat, wie den bengel grijpen sal,
Sich hoeden moet voor ongeval;
Want let hy niet wel op sijn stuck,
Hem naeckt voorseker ongeluck,

En past hy niet op loosen schijn,
Soo sal, die vanght, gevangen zijn.

Liedt van een trouw-hatende vrijster, het kouwelijk afradende.

Qui non litigat, coelebs est.

Ons gespeul wil enckel trouwen,
   Wat magh 't meysjen overgaen?
   Sy en wil het niet verstaen
Dat'et haer sou mogen rouwen:
   Neen, by haer en is geen schroom,
   't Is al boter tot den boom.
Wat is doch het Venus-jancken?
   Suchten, duchten, nacht en dagh,
   Geen vermaeck als met geklagh,
Hopen, vreesen, duysent rancken;
   Al des liefdes pijlen sijn:
   Drie van vreugden, ses van pijn.
Jonghmans, laet u niet verblinden,
   't Bruilofs-bed is niet soo soet,
   Als men u gelooven doet;
Ghy sult metter daet bevinden
   Dat noyt man soo wel en trout
   Dien het niet by wijlen rout.
Sooje niet en hebt ten besten,
   En ghy neemt een kale Griet,
   Ach! twee naeckte dienen niet,
Hoe kan hier de liefde vesten?
   Slappe beurse, weecken moet;
   Wie kan minnen sonder goet?
Wilje gelt en goet bejagen,
   Als ghy selfs niet rijck en zijt,
   Kleyne liefde groot verwijt:
Vrient, ghy sult'et moeten dragen,
   Dat's u op den necke trapt,
   't Is haer schijve die der klapt.
Zijt ghy rijck van gelt en landen,
   En verkiesje dan een lief
   Slechs alleen tot uw gerief,
Noch en zijn 't geen vaste banden;
   Want soo haest sy is de vrou,
   Springht het geckjen uyt de mou.
Krijgj' een schoone, duysent plagen,
   Duysent vreesen, alle daegh,
   Yder isser even graegh,
Yder schijnt het haer te vragen;
   Is het niet een vaste peyl:
   Schoone vrouwen, trots of geyl?
Komj' een leelijck wijf te trouwen,
   Dat is leet en anders niet,
   Dat is eeuwigh huys-verdriet;
Maer het sal u meest berouwen,
   Alsje treurigh staet en kijckt,
   Dat uwr kint de moêr gelijkt.

Heeft uw vrouw wat hooger sinnen,
   Als haer spinrock of haer doeck,
   Stracks soo grijptse na de broeck;
Dies en moogje niet beginnen,
   Noit besluyten metter daet',
   Of het is met haren raet.
Sooj' aen eene komt te raecken
   Niet te vroet of niet te sneêgh,
   Noch en isset niet ter deegh;
Want dat maeckt uw gansche saken
   Sonder aensien, sonder eer;
   Sy is maer een kint te meer.
Soo uw wijf geduerigh kindert,
   Wat een moeyte komt'er van!
   Wat een hooftsweer voor de man!
Yder kraem uw goetjen mindert;
   Kleyne kinders, noyt verlost,
   Groote kinders, groote kost.
Gaetse langer sonder baren,
   Noch is 't niet, gelijck het sou,
   Noch is 't niet, gelijckse wou,
Want gewis in korte jaren,
   Sal in stadt de mare gaen,
   Dat uw dingen qualick staen.
Kan uw vrouwe deftigh spreken,
   Brenghtse goede reden voort,
   Stracks soo voertse 't hoogste woort,
Kijck, wat geeftse drooge steken!
   't Wijf dat kunstigh spreken kan,
   Is een plage voor den man.
Is uw liefste sacht van wesen,
   Spreecktse woorden honigh-soet,
   Laffe spijs is niemant goet;
Kost die bijt is meer gepresen:
   Is het schaepje goet van staen,
   Yder komt'er suygen aen.
Wegh dan met de minnetreken,
   Spreeckt my doch van trouwen niet,
   't Is al onrust wat men siet:
Waerom voeght men twee gebreken?
   Yder mensche, wijs of geck,
   Heeft genoegh aen sijn gebreck.

Gesangh voor een jongh-man sich willende begeven om een goet partuer te soecken.
Stemme: *Quitons ce faschenx point d'honneur*.

   't Is langh genoegh aldus geleeft,
Ick kome tot mijn rijpe jaren,
   Ick hebbe gints en weer gesweeft,
Nu wensch ick eens te mogen paren,
      Alleen te zijn
      En is maer pijn,
Ick laet het eensaem leven varen.
   Ick wil gaen soecken, waer ick kan,
Een, die aen my haer wil verbinden;

Maer stoffe voor een eerlick man
Waeyt ons niet aen met alle winden;
Een soete maeght,
Die my behaeght,
En is soo lichte niet te vinden.
Dat edel pant, een echte deel,
En wast voorwaer niet aen de wegen;
Het is een schoon en dier juweel,
Het moet van Gode zijn verkregen;
Een soete vron,
Haer man getrou,
Is jae, des Heeren eygen zegen.
Wel hoogfte Schepper, eeuwigh God!
In uwen naem wil ick beginnen,
Verleent my doch een gunstigh lot,
En laet mijn herte troost gewinnen:
Mijn ydel oogh
Wil bijstter hoogh,
Maer ghy betoomt mijn losse sinnen.
Laet doch niet vliegen mijn gemoet
Daer ick geen troost en sou verwerven,
Een wijf, dat trotst op machtig goet,
Doet menigh hert van rouwe sterven;
Een mijns gelijck,
In deughden rijck,
Wensch ick voor my te mogen erven.
Laet eene my ten deele zijn,
Naer uw gebodt en soete wetten,
Die, in verdriet en sware pijn,
Mijn herte kan in stilte setten;
Sou 't anders gaen,
Door sotte waen,
Ghy, Heere! wilt het stuck beletten.
Maer kom ick tot een rechte maeght
My dienstigh tot een vreedsaem leven,
Laet die, naer eys van my gevraeght,
Niet met de sinnen elders sweven;
Buygh haer gemoet
En 't naeste bloet,
Dat sy aen my magh zijn gegeven.
En als ons vlees dan is gemeen,
Soo wilt den geest ons soo bereyden
Dat wy van twee oock werden een,
En geen verschil sy tusschen bey den;
Tot wy, o Heer,

Eens t'uwer eer
Uyt vlees en werelt sullen scheyden.

Tegen-liedt van een trouw-gesinde vrijster het houwelijken aenradende.

Moriar, nisi nubere dulce est.

Wat magh ons gespeel bewegen
My het trouwen af te raên,
Neen, ick kan het niet verstaen,
Want 't en komt my niet gelegen
Af te slyten mijne jeught
Sonder vrucht en sonder vreught.
Lieve-kosen, kinders telen,
Met een onverdeylden vrient,
Die ons tot een stensel dient;
Met sijn eygen maecksel spelen,
En te wassen tot een stadt,
Denckt eens, wat een vreught is dat!
Nu dan, stelt u om te trouwen,
Wie daer zijt een rap gesel;
Waerom vreesje voor gequel?
Daer en is geen aert van vrouwen
Die niet haer vermaeck en heeft,
Als men reden plaetse geeft.
Soo misschien een goet geselle,
Die 't niet al te breet en gaet,
Neemt een wijf naer sijnen staet,
Dat hy sich te vreden stelle;
Wat geeft kloeckheyt om het goet?
t' Samen winnen is soo soet.
Soo een kalis trout een rijcke,
T' Jan! die isser dan wel aen
Hy magh ledigh spelen gaen,
Vry wat meer als sijns gelijcke;
Goet verovert met de min
Is voor al een soet gewin.
Soo daer een uyt reyne minne
Neemt sijn minder by der hant,
Dat is ja een rustigh quant;
Want hy kiest sich een vriendinne
Die in vrientschap overstort,
Wats' in rijckdom quam te kort.
Gaet'er iemant sich verbinden
Met een schoon, een geestigh dier,
Is dat niet een Hemel schier?
Daer en is doch niet te vinden
Daer 's mans oogh soo lief op speelt
Als op eeu schoon vrouwenbeelt.
Heeft uw lief mismaeckte leden,
Waerom is uw liefde flau?
's Nachts zijn alle katten grau;
Misschien heeftse beter seden;

Doch is dat al mede neen,
Sy is dan voor u alleen.
Sooj' aen eene kunt geraecken
Die haer saken wel verstaet,
Dat is vry geen kleyne baet,
Want dat stijft uw gansche saken;
't Wijf dat hare plichten kan,
Is een steunsel voor den man.
Is uw lief niet seer geslepen,
Of van sinnen wat te swack,
Noch al heeft'et sijn gemack;
Waerom hier doch slimme grepen?
By een duyfjen sonder gal
Is men meester over al.
Is uw wijf soo oudt van jaren
Datse niet en kindert meer,
En bedroeft u niet te seer;
Siet, nu meugje spelen varen,
T'huys en laetje geenen last,
Sonder kinders liever gast.
Wort u menigh kint geboren,
Daerom is'et dat men trout,
En den echten acker bout,
Sonder dat is 't landt verloren;
Wie geen lieve kinders heeft,
Weet niet waerom dat hy leeft.
Is uwr lief niet wel ter talen,
Valt haer tonge somtijts krom,
Vrient, en haetse daer niet om,
't Sal haer aen geen spreken falen;
Wie doch heeft'er ongemack
Dat sijn wijf te weynigh sprack?
Isse krepel uw beminde,
Reken dat voor geen belet,
Veel die prijsen 't in het bed;
't Is uw by-slaep, niet uw winde,
Ghy en hebtse niet getrout,
Datje met haer jagen sout.
Is uw wijf van die manieren,
Datse spreeckt met nors gedruys,
Siet, nu leerje binnens huys
Ander lieden feylen vieren!
't Is u nat dat ghy die deught
Sonder kost soo leeren meught.
Liefde weet'et al te voegen,
Liefde neemt'et al voor goet,
Liefde maeckt het bitter soet,
Liefde doet het hert vernoegen,
Liefde vint in als gerief:
Noyt en vont men leelick lief.

t' Samen-sang, tusschen Damon en Floride.
Stemme: *Ne vois tu pas, chere Phyllis?*

DAMON.

Floride, soo het wesen magh,
Ick koom u doen een droef geklagh
Van mijn verdrietigh minnen;
Ick heb'et u, o fiere maeght,
Vry meer als eens gevraeght,
Maer noyt iet konnen winnen.

FLORIDE.
Wat koomt van klagen als verdriet?
Uw klagen, Damon, gelt'er niet,
Noch al uw listigh quelen.
'k En ben niet die ick eertijts was,
Toen ick in 't groene gras
Gingh onbekommert spelen.

DAMON.
Floride, wat is dit geseyt?
Is my soo grooten druck bereyt,
Dat my dit sal gebeuren?
Ach! ach! toen ick eerst Thyrsis sagh,
Daer hy ontrent my lagh,
Mocht ick met reden treuren.

FLORIDE.
Ja Thyrsis, vrient, dat is de man
Die my alleen vernoegen kan,
Hy is mijn eygen leven;
Ick hebbe laetst mijn rechter-hant
Hem tot een eeuwigh pant,
Met vrienden raet, gegeven.

DAMON.
Ach! ach! wat voor een swaren druck,
Ach! ach! wat voor een ongeluck
Komt op my neder storten!
Och! och! of nu een snelle doot,
In desen hoogen noot,
Mijn leven wou verkorten!

FLORIDE.
Ey Damon, weest soo treurigh niet;
Dat u gebeurt is meer geschiet,
Uw druck sal haest versoeten;
Soo ghy maer eens een nieuwe maeght,
Die uwe ziel behaeght,
Uyt liefde gaet begroeten.

DAMON.
Maer t'wijl dit alsoo is geschiedt,
En weert daerom ons herders niet,
   Maer hoort ons liever spreken:
Misschien sal u een rustigh quant
Oock met een soeten brant
   Een liever vier ontsteken.

FLORIDE.
Neen dat en waer voor my geen eer;
Een bruyt en is geen vrijster meer,
   Sy magh geen minnaers spreken;
Als eens het ja-woort is geseyt,
Dan is de knoop geleyt
   Die noyt en is te breken.

DAMON.
Maer of'er nu een schoonder quam,
Of rijcker, of van hooger stam,
   Sout ghy hem niet ontvangen?

FLORIDE.
Ey, swijgh! ick heb mijns hertsen wensch
En my en sal geen mensch
   Naer beter doen verlangen.
Hem, die ick eens mijn trouwe gaf,
Dien blijf ick trouw tot aen het graf;
   Dus stremt uw loose treken.
Mijn oogh en sal noyt elders gaen,
En ick en wil voortaen
   Geen linckers hooren spreken.

DAMON.
Zijn wy nu linckers, soete maeght?
Ons praet heeft u wel eer behaeght,
   Waerom soo bits gesproken?
Een woort noch eer my 't herte fluyt.

FLORIDE.
Neen, neen, ick ben de bruyt;
   Uw praet dient afgebroken.
Wanneer de liefd' eens is geset,
En treet tot in het echte bedt,
   Mach 't oogh niet elders sweven.
De trou, dat is een reyn verbont,
Hy staet in my gegront
   Voor al mijn gantsche leven.
En schoonder iemant anders koemt
Die al de werelt schoonder noemt,
   Of anders wrort gepresen,
De ware liefd' is elders blint,
Dewijl sy maer en mint
   Haer eerst verkoren wesen.
Om my en dient niet meer gedocht,
't Vleys datje liet, dat is verkocht,
   't En kan u niet gewerden.

Ghy, voeght u daer men vryen mach,
En soeckt daer uw bejagh;
   Voor my, ick sal volherden.

t'Samen-sangh tusschen Hylas, wey-man, en Dorille, wout-nymphe.

Stemme: *Ha! Que le ciel est contraire à ma vie.*

HYLAS, WEYMAN.
Wel soete maeght, sal ick geen troost genieten?
   Ick heb u schier alreets een jaer gevrijt,
En wie'er jaeght of wilt bestaet te schieten,
   Is sonder vangh geprickelt van de spijt.
   Ick gae bynaest geduerigh op de jacht,
   Maer als geen wilt my t'huys en wert gebracht,
      My dunckt dat ick versmacht.

DORILLE, WOUT-NYMPHE.
Zijt ghy soo staeg genegen om te jagen,
   Soo is'et goet dat ghy geduldigh zijt;
Vrient, ghy en hebt geen reden om te klagen,
   Want een die jaeght en vanght niet alle tijt:
   Al maeckt de jacht een wey-man dickwils heet,
   Noch heeft hy veel, van sijn geduerigh sweet,
      Maer enckel herten-leet.

HYLAS.
Maer die u lieft als met geheele sinnen,
   En naer u jaeght met al sijn gansche kracht,
Doet dien behulp en laet hem troost gewinnen,
   En toont dat ghy een trouwen jager acht.
   O, soo ghy wist al wat een wey-man doet,
   Hoe vroegh hy rijst en sijn beminde groet,
      Ghy naemt een ander voet.

DORILLE.
Heft niet soo hoogh den lof van uwe jagers,
   Want na my dunckt en is 't 'er niet soo breet:
Men hout dat volck voor rechte vrouweplagers,
   En voor een huys maer enckel herten-leet;
   Oock voor den dach soo loopt men naer het velt,
   En al het huys dat wort in roer gestelt,
      Dat meest de vrouwen quelt.

HYLAS.
O nymph, en laet u dat geen hinder schijnen,
   Maer slaet het oogh op menigh edel beest,
Patrijs, faysant, met hasen en konijnen,
   Die maken ons gelijck een stage feest.
   Wat iemant oit in velt of bosschen schiet,
   Wat voor een brack of voor de winden vliet,
      Dat is, dat ick geniet.

DORILLE.
Wat moogje doch in bosch of velden loopen,
   Tot u de ziel en al het lijf beswijckt?
't Wilt datje vanght dat mochtje nutter koopen.
   Waer heeft de jacht een wey-man oit verrijckt?
   T'wijl Esau gaet of in de bosschen rijt,
   En op de jacht verquist sijn nutten tijt,
      Is hy den segen quijt.

HYLAS.
Maer loop en jacht die oeffent ons de leden,
   En doet meer nuts als eenigh heylsaem kruyt;
Het roert het bloet van boven tot beneden,
   En drijft met kracht de quade dampen uyt.
   Nu weetje, dat een fris en wacker lijf
   Is wonder nut voor 't bou en huys-bedrijf,
      En maeckt een vruchtbaer wijf.

DORILLE.
Al wie'er jaeght en kan sich niet bedwingen,
   Als hy het wilt siet draven op het velt:
Hy breeckt sijn jeught met loopen, rennen, springen,
   Dat hem van sweet het gansche lichaem smelt;
   Dan komt hy t'huys vermoeyt en ongesint,
   Het is hem dwars al wat een ander mint,
      Ja, wijf en echte kint.

HYLAS.
Ey, toeft doch wat en laet den weyman rusten,
   't Is door den slaep dat alle leet verdwijnt:
Flucx met den dagh soo krijght hy nieuwe lusten,
   Juyst als de son die na den regen schijnt.
   Daer is geen lust in al te stagen soet;
   Weet dat'et al sijn beurten hebben moet,
      Al wat de mensche doet,

DORILLE.
Noch doeje wat daer van de vrouwen klagen:
   Ghy neemt een hont des avonts in het bedt,
Die leyt en woelt en schijnt oock dan te jagen,
   En brenght sijn stanck en ongedierte met,
   Dit vind' ick vreemt en dient te zijn geschout;
   Want honts te zijn wanneer men is getrout,
      Heeft menigh man berout.

HYLAS.
Eer dat mijn hert tot minnen was genegen,

Toen was mijn hont mijn alderliefste pant,
Toen heeft het beest in mijnen schoot gelegen,
Mits ick in 't bedt geen liever lief en vant;
Maer soo mijn Godt eens gunt een echte wijf,
Dan sal mijn bedt, huys, ziel, en gansche lijf
Haer zijn tot tijt-verdrijf.

DORILLE.

Wout ghy alleen maer naer de reden jagen,
En geensins doen gelijck de domme jeught,
Ick sou misschien u liefde konnen dragen,
'k En wil geen man ontnemen sijne vreught,
Wel, tot besluyt, ick weet u goeden raet:
Indien ghy jaeght soo doet'et in de maet,
En acht op uwen staet.

Op de harders-klachte, van den heer Jacob Cats, waer in 't lant- en stadtsleven, in een herders-zangh, levendigh wort uytgebeelt.

Aengenaeme harderszangen,
   Van den ridder, zoo volmaeckt,
Als hy Daphnees zielsverlangen,
   Daer zijn hert van liefde blaeckt,
   Om zijn schoone Galathee,
   Toont, by 't weiden van zijn vee.

Galathee, van hem verkoren
   Tot zijn lieve halsvriendin,
Ziet hy, laes! voor hem verloren,
   Wispelturigh in de min;
   Wijl zy d'oogen van hem went,
   Of zy hem had nooit gekent.

't Zoete dier vint haer betovert,
   Door een vryer van de stadt,
Deeze heeft haer ziel verovert,
   Krijght op haere tochten vat;
   't Schijnt dat Daphné 't herte breeckt
   Daer hy van zijn liefde spreeckt.

Wonder weet hy af te maelen
   Wat in 't hardersleven leit,
Als hy zit in stille dalen,
   Of zijn kudde op heuvels weit,
   Daer hy op een ruispijp speelt,
   Of een minnedeuntje queelt.

Alle keur van landgeschencken,
   Die hy voor zijn harderin,
Naer den tijt, wist uit te dencken,
   Tot verwervingh van haer min,
   Telt de droeve Daphné op
   En licht zoo zijn vollen krop.

't Zijn oprechte hardersklachten,
   Ongeveinst en ongemaeckt,
Zelfs om 't marmer te verzachten,
   Van dien droeven klanck geraeckt,
   Met een Zeeusche rondigheit
   Die het hert en d'ooren vleit.

Maer als Daphné los gaet breecken
   Op het leven in de steên,
Hoe wel weet hy al de streecken
   Uit te beelden, daer gemeen!
   Hy, door 't mingeweer gewont,
   Peilt die feilen in den gront.

Alles wat de steden derven,
   En het lant in ruimte geeft,

Maelt hy, schoon met boersche verven,
Dat het stant en houdingh heeft;
Wat is dicht of schildery,
Die het leven streeft voorby?

Daphnees tael moet harders wesen,
En niet sweemen naer de kunst
Die in steden wort geprezen,
Tot verkrijgingh van de gunst
Van zijn lieve minnares:
Harderstael vereischt geen les.

Hy moet van de stallen melden,
Daer zijn wolligh vee in kooit,
Van de bosschen, beemden, velden,
Hoe zy prijcken, opgetooit
Door natuer en haere kracht,
Boven kunst en menschemnacht.

Daphné roemt van visch en vogels,
't Wild dat in de wouden kruist,
Dat, door netten, spriet, of kogels,
Die zijn sterke hardersvuist
Spant, of op de vachten schiet,
Wort gevangen, schoon het vliet.

Wat hy verder weet te vinden
Tot verheffing van het lant,
Eike stammen, groene linden,
Ooftgeboomte net geplant,
't Puick van vruchten, versch gepluckt,
Staet in ry hier uitgedruckt.

't Vrye land- en hardersleven,
Buiten banden van de stat,
Wort hier hemelhoogh verheven,
Als 't geen in zijn loop bevat
Al het aengenaeme goet,
Dat hier smerte en druck verzoet.

Wie moet niet den dichter prijzen,
Die dit alles in den gront
Wist door Daphné aen te wijzen;
En, uit zijnen harders mont,
Ons beschreef, op trant en maet,
Hoe 't in steên en vlecken gaet.

F.H.

Klagende maeghden ende raet voor de selve;

Beneffens eenige andere soo stichtige als innige gesangen.

Aen den goetgunstigen leser.

Het opschrift van dit tegenwoordigh werck, gunstige Leser, is (gelijck ghy sien kont) Klagende Maeghden ende Raet voor de selve. Mijn oogh-merck, dat ick hier mede voor hebbe, is eygentlijck om de jeught onser eeuwe daer mede voor oogen te stellen de mis-slagen, die by de jonge-lieden voor desen begaen zijn geweest, en als noch dagelijcx veel begaen worden, mitsgaders om met eene de selve ter hant te doen de behulp-middelen tegen soodanige swarigheden, ende om in de selve niet te vervallen; en dit alles uyt de poëtische wercken van den heer Cats, soo die alreede in 't licht zijn gekomen, als die jegenwoordelicken nieu zijn, en noch door den druck niet gemeen gemaeckt. Hier wort (gelijck ghy siet) gesproken van Klagende Maeghden, ende waerom soo? klagende lieden (als het spreeckwoort seyt) zijn te helpen, en in tegendeel van dien:

> Verholen quaet, en vint geen raet;
> Verswegen pijn, geen medecijn.

En daerom by gelegentheyt van dese klachten werden de behulp-middelen, daer toe dienende, in dit werck uyt-gedruckt, gelijck by 't selve te sien is, daer toe ick my gedrage. Want UL. over dese gelegentheyt met een lange voor-reden op te houden en is mijn voornemen niet; maer, in plaetse van sulcx te doen, sal ick voor my tot u doen spreken een deftigen en Godsaligen man, die jegenwoordelijck met den mont niet meer spreken kan, die seyde eens op dese gelegentheyt als hier volght:

'Ick vermercke, dat dickwils jonge-lieden ende andere, door een enkele onvoorsichtigheyt, somtijts hare dingen seer qualick beleyden, ende jammerlijck verwerren: welcke (soo sy maer van haer meer-verstandige vrienden een weynigh in tijts daer tegen gewaerschout waren geweest) souden sulcx al gereet verhoedet hebben; daer sy nu, daer in verstrickt zijnde, door geenderley raet of aenhoudinge van vrienden, daer van konnen afgebracht worden (want van sulcke gelegentheyt van saecken spreken wy, daer de menschen door haer eygen dristen haer selven in verwerren en verstrickt houden); daer uyt leere ick, dat oock selfs andersins verstandige lieden dickwils daer in te kort blijven, dat sy niet in tijts door hare waerschouwinge (immers in 't gemeen) te verstaen en geven, dat de jonge-lieden toch niets en wouden doen sonder raet ende goed-vinden van vrienden, ende dat sy de selve jonge-lieden niet en gewennen soo verre op haer vernust te vertrouwen, datse souden derven iet sonderlingh bestaen sonder aen hare vrienden haer voornemen, en wat daer aen kleest, te openbaren, op dat sy by sulcke mochten goeden raet erlangen; daerom neem ick voor, my selven daer toe te verkloecken, en op alle gelegentheyt de jonge-lieden te waerschouwen, hoe sy haer in 't gemeyn al hebben te dragen, want ick soude soo doende mogen veel onheyls daer door weeren.'

Ghy siet dan benevens my, vrienden, dat ter bequamer tijt raet te plegen voor jonge lieden, en oock andere ten hooghsten dienstigh is; en onder alle soorten van raets-pleginge, is die deurgaens de beste geacht geweest, die men van de stomme of de doode (dat is van de boecken) ontfanght, dewelcke sonder pluym-strijcken, sonder een-sydigheyt, en sonder aensien van persoonen gewoon zijn rondelick te openen waer de saken op staen; het welck niet selden, oock by de beste vrienden, soo niet en geschiet. Onder dese stomme raets-lieden meyne ick, leser, (na mijn geringhbegrijp) dat dit jegenwoordigh werck (hoe kleyn het oock is) de minste plaetse niet en behoort te verdienen; ende ick stelle sulcx tot u eygen beproevinge. Dan iemant sal misschien dencken, dat dit werck (dewijle het alleen schijnt te handelen van Klagende Maeghden) geen mans-persoonen is rakende, en dat het mitsdien alleen vrijsters ofte ongetroude jonck-vrouwen aengaet: maer neen, vrienden, dat en is de meyninge niet, ende daer tegens staet te letten, dat de klachten van maeghden voor het meerendeel door de jonghmans werden veroorsaeckt; doch hoe verre de selve daer in schult hebben, ofte niet, is van naerder ondersoeckinge. Ondertusschen vintmen menighmael, dat de eerste klagers wel de eerste gronden mochten geleyt hebben tot de ongelegentheyt, daer over de klachten worden gedaen. Hoe het immer wesen mach, jonck-vrouwen en jonge-lieden, dit werck raeckt u beyde gelijckelijck, en niet-te-min yeder in 't bysonder. Eygent het ulieden dan beyde met oordeel toe, ende zijt gegroet van

Uwen gansch dienstwilligen,
M. HAVIUS.

De reden spreeckt:

Vraeght iemant, wie ick ben? Ick hiet de wijse reden,
Een breydel van de lust, een regel van de seden,
Een voetster van de geest, een moeder van de deught,
En, soo ick hier verschijn, een leytster van de jeught.
Door my is 't, dat een Vorst sijn wijtgestreckte landen,
Hout onder sijn gebiet, en onder soete banden;
Door my is 't, dat het volck gerust daer henen gaet,
Door my, dat yeder huys op vaste gronden staet.
Ick stuer het roer alleen van alle groote saken,
Die sonder mijn beleyt niet aen en zijn te raken,
In 't korte, wat de mensch gaet nemen by der hant,
Daer dient hem mijn behulp tot noodigh onderstant.
Doch waer'er iemant is genegen om te trouwen,
Die moet voor alle dingh mijn wetten onderhouwen;
Wie oit in dit geval mijn regels niet en acht,
Die wandelt sonder licht, en midden in der nacht.
Waer Sichem maer een reys in mijn vertreck geweken,
Als hy met heeten brant op Dina was ontsteken,
Sijn stadt en borgery en ware noit gestoort,
En hy met sijn gesin en lage niet vermoort;
Had Ammon my besocht, als hy, uyt enckel weelde,
Op Thamar was verhit, en om haer sat en queelde,
Ick had hem even toen van beter raet gedient,
Als Jonadab, een loos, maer geen voorsichtigh vrient;
Had Potiphars gemael, de grootste van den lande,
Als sy tot in de ziel op haren Joseph brande,
Tot my haer oit gekeert, en my om raet gevraeght,

Sy hadde sonder gront haer eere noyt gewaeght;
Had Simri maer gewilt op mijne soete wetten,
Op mijn bevelen sien, op mijne woorden letten,
Had Casbi my besocht, en mijnen raet gelooft,
Sy ware van haer lief en leven niet berooft;
Had Jephta maer bestaen tot mijn paleys te vluchten,
Sijn dochter had een man, en hy de soete vruchten:
Maer mits hy my verstiet, soo wert de soete maeght,
Van eenen man gedoot, van alle man beklaeght;
Had Samson eens gesocht in mijn geheym te komen,
Hy ware van de doot niet haestigh wech genomen,
Hy hadde met gemack, en buyten alle pijn,
Een rechter in het lant, en vader konnen zijn;
Had oit de jonge maeght, die met haer luchte sprongen
Den Koningh heeft vervoert, en onder haer gedwongen,
Genoten mijn bericht, sy ware buyten haet,
Sy ware sonder bloet, en vry in beter staet.

Maer treet aen d'ander sy, en siet de wijse maeghden,
Die noyt op eygen raet haer teere leden waeghden,
Die sijn, door goet beleyt van mijnen wijsen raet,
Gebleven in de tucht en buyten alle smaet.
Al die haer teere jeught na mijnen aert gewennen,
Die leer ick nutten tijt en rechte stonden kennen,
En of iet dient gedaen, of noch te sijn versint,
En oster dient gemijt, en ofter dient gemint.
Als Hester hare jeught aen my quam over-geven,
Soo isse groot gemaeckt, en wonder hoogh verheven;
Sy was een slechte maeght, die op geen rijck en dacht,
En is door mijn beleyt tot aen de kroon gebracht;
Abigel, door het spoor van mijn bescheyde wegen,
Die heeft een deftigh vorst voor haren dwaes gekregen;
Het woort, het deftigh woort, dat sy tot David sprack,
Was dat den jongen vorst in hare liefd' ontstack;
Susanna, reyne bloem (schoon dat de loose boeven,
Door alderhande list, haer edel herte proeven),
Behielt noch evenwel, behielt haer eerbaer root,
En wert door mijn belijt getogen uyt den noot.
Wat dient'er meer geseyt? die mijnen wegh betreden,
En even met bescheyt haer sinnen tot de reden,
Die zijn in hare jeught, die zijn tot aller tijt
Van leet en ongeluck, van alle quaet bevrijt.
Laet vry de swarte nijt en quade tongen keffen,
Die sich na reden voeght en kan geen hinder treffen,
Of schoon hy wort gevelt in eenigh hart gevecht,
Hy wort van stonden aen al weder opgerecht.
Schoon al het slim vergif is over u verbolgen,
Die staegh ten goede pooght, geen quaet en kan hem volgen;
Dat voor-recht, dat geluck, dat wonder hoogh verbont,
Is aen een reyne ziel van ouden tijt gejont.
Voelt daerom eenigh mensch sijn innigh hert bevechten,
Die kom in mijn vertreck, en laet hem onder-rechten;
Maer doe het met bescheyt, en eer het vinnigh quaet
De sinnen over-loopt, en vast gewortelt staet.
In qualen van den geest, in sieckten van de leden,
Daer wijst de stage daet, daer eyst de vaste reden,
Als dat'er raet behoeft, en dat te rechter tijt,
Alleer het slim bejagh tot in het herte glijt.
Daer zijn'er onder u van soo verdraeyde sinnen,
Die sonder voor-gepeys een wichtigh stuck beginnen,
En als in volle daet het onheyl is gedaen,
Soo spreeckt men eerst om hulp de beste vrienden aen.
Dit zijn, o soete jeught, dit zijn verkeerde slagen,
Ghy dient te rechter tijt om raet te komen vragen;
Het is van outs geseyt: Het licht dat voren gaet,
Dat geeft, oock even hier, voor al de meeste baet.
Wel aen, ick wil het volck een korten regel geven,
Bequaem voor d'eerste jeught, en al het vorder leven;
Soo wie dit recht begrijpt en neerstigh onder-hout,
Het sal haer dienstigh zijn soek als sy is getrout:
Wilt staegh uw leersaem hert tot goede dingen pijnen,
Het goet blijft alle tijt, de moeyte sal verdwijnen;
Maer sooje vuyl bejagh tot uwen lust bedrijst,
De lust is stracks gedaen, en uwe schande blijft,

Jonckheyt, letter op, ende vaert wel!

Prov. IX.

1. De wijsheyt bouwde haer huys, ende hieuw seven colummen:
3. Ende sant hare maeghden uyt te nooden boven op den palleyse der stadt:
4. Wie slecht is die make hem hier toe; ende tot de sotten sprack sy:
6. Verlaet liet onbesinnet wesen, soo sullet ghy leven: ende gaet op den wegh des verstants.

De maeght van Dordrecht
Aen alle maeghden van Dordrecht ende van d'andere steden en vlecken van Hollandt.

Weerde gesusters, nadien ick u-lieden voor desen kennelijck hebbe gemaeckt, dat ick, onlanghs geleden, genegentheyt hadde gekregen om Moeder te worden, maer om boecken, niet om kinders voort te brengen, en dat men jegenwoordigh voor handen siet den lieffelijcken Meytijt, in den welcken het aertrijck sich openende baert lieffelijcke kruyden, de kruyden haer bloemen, haer botten, haer bloeysels, en (ten korten geseyt) alles sich aenstelt tot een lieffelijcke vruchtbaerheyt: soo heeft my insgelijcx nu ter tijt goet gedacht (UL. ten goeden) voort te brengen dit jegenwoordigh werck, op uwer aller gelegentheyt recht passende; het welck ick UL. al te samen in 't gemeen, en elck in 't bysonder (tot een Mey-gifte) gunstelijck ben toe-eygenende. Ende alsoo hier vijf soorten van jonge lieden staen afgebeelt, elck op een bysondere wijse met een schicht van trou-sucht getrossen, soo heeft my goet gedacht, tot beter verstant van de selve plaet, de voorseyde jonge-lieden, en oock den ouden man, mede sich by de selve vertoonende, yeder naer sijn gelegentheyt, hier te doen spreken, ende door een bysonder gesangh kennelijck te maken waer 't hen hapert.

Aldus gedaen in ons Maeghden-hof tot Dordrecht, den 1 *Mey des jaers* 1634.

Ten bevele van de Maeght van Dordrecht,

MATTHIAS HAVIUS.

De maeght in de borst getroffen, klaeght:

Stemme: *Faut il qu'une beauté mortelle.*

Wel hoe? moet ick noch langer veynsen?
En moet het noch al zijn bedeckt,
Waer toe mijn jonge ziele streckt?
Neen, neen; naer langh en angstigh peynsen,
Dient eenmael uyt te zijn geseyt,
Wat my in desen boesem leyt.
En waerom sou ick langer hijgen?
En waerom knagen mijn gemoet,
Tot aen mijn innigh herten-bloet?
Neen, neen, 'k en wil niet langer swijgen:
't En is geen schande, dat men mint,
Wanneer de soete jeught begint,

Waer ick tot dertel spel genegen,
Soo diend' ick des te zijn beschaemt,
Vermits geen lust een maeght betaemt;

Maer nu ick gae door reyne wegen,
   Soo mach ick seggen, daer het dient,
   Dat ick behoef een echten vrient.

God heeft in ouden tijt gesproken:
   De mensch en moet niet eensaem zijn;
   Neen, dat is al te grooten pijn,
Als ons de jonckheyt komt bestoken.
   Gewis haer dient een rustigh man
   Die hare jeught dan temmen kan.

En schoon Gods Soon is afgekomen,
   Sijn leer en heeft het echte bed'
   Niet ingebonden, niet belet:
Men heeft dit woort oock doen vernomen:
   Wie in sich voelt een heeten brant,
   Die kome tot den echten bant.

Wel aen, ick worde met verlangen
   Versocht van seker jong-gesel,
   En siet, ick weet hy meynt het wel:
Hy is door heete min bevangen;
   En ick (al schijn ick wonder koel)
   Weet oock, wat ick in my gevoel.

Het is nu ruym een jaer geleden,
   Dat hy tot my hier eerstmael quam,
   Dat hy tot my zijn toevlucht nam;
Ick ben gevleyt, gestreelt, gebeden;
   't Is seker langh genoegh getoeft
   Voor eene die een man behoeft.

Wel, moeder, let op dese saken,
   En dient u van den nutten tijt,
   My dunckt, het is genoegh gevrijt;
Dus wilt doch eens een eynde maken:
   Een rijpe peere dient gepluckt,
   Eer dat het met haer qualick luckt.

De vrijster, geraeckt in haer maegde-kransjen, klaeght:

Stemme: ***Faut il qu'une beauté mortelle.***
Ofte (mits de twee leste regels een syllabe verminderende):
Quelque beauté que la nature.

Van alle, die hier komen klagen,
   En heeft'er niemant grooter noot,
   En leet'er niemant harder stoot
Als ick, die meest geheele dagen
   Versmelte door een droef gemoet,
   Als in een staegen tranen-vloet.

Want schoon al is het licht geweken,

En dat alree de stille nacht,
Haer duyster kleet heeft uytgebracht,
Ick, van een swaren druck ontsteken,
En vind' in 't slapen geenen lust,
Vermits mijn hert is ongerust.

Vraeght ghy, wat my is overkomen,
Dat my den geest soo bijster knaeght?
Wat sal ick seggen, droeve maeght!
My is, eylaes! my is genomen
Yet, dat ick niemant seggen derf,
Soo dat ick als geduerigh sterf.

Een joncker, lustigh om te mallen,
Die heeft my in den noot gebracht,
En dat eer ick het schier bedacht;
Een snelle schicht op my gevallen,
O slim bedroch van jonge-mans!
Die trof mijn teere maegde-krans.

Hoe dat het spel my sal bekomen,
Daer ben ick dapper in bevreest,
Ick hebbe staegh een sware geest;
Ick heb ('k en weet niet wat) vernomen,
Och! hoe het is, of wesen mach,
't En is niet, als het eertijts plach.

Al wie sich qualick heeft gedragen,
Die krijght een beul in sijn gemoet,
Die 't hert geduerigh suchten doet,
Want na de sonden komen plagen:
Ach, quaet doen is een droeve saeck!
En wel doen is een groot vermaeck.

Siet, wat een druck komt my genaken!
Voorwaer 't en is niet als het sou,
Ick rill', ick drill', ick spick, ick spou,
Ick ben genegen om te braken;
Eylaes! het is een vreemt gewoel,
Dat ick door al de leden voel.

Maer noch is 't verr' de meeste schande,
Dat hy, die my hier toe versocht,
En aen den loosen handel brocht,
Is nu gaen reysen uyt den lande,
Is nu eylaes! men weet niet waer;
Siet, vrijsters, siet mijn droef gevaer!

Hy was wel eer tot my genegen,
Soo wel als oit een eerlick man
Tot sijn geminde wesen kan;
Maer als hy hadd' van my gekregen
Yet, dat hem geenssins toe en quam,
Doen was 't, dat hy sijn af-scheyt nam.

Doen wild' hy noch een wijle reysen,
Hy wilde naer het Fransche lant,
Of elders daer hy vreughde vant,

Op trouwen was niet eens te peynsen;
   Ach, denckt hoe dat mijn saken staen,
   Mijn eer en vryer zijn gegaen!

Wil nu de joncker niet volherden,
   Of vint hy juffers buyten 's lants,
   Van meerder goets, of beter glans,
Eylaes! wat sal van my gewerden?
   Ick sal dan wesen yders spot,
   Vermits ick eertijts was te sot.

Wel, tot besluyt, eerbare maeghden!
   Die niet en zijt in dit gequel,
   Wacht, wacht u van oneerlick spel!
Want al die oit haer eere waeghden,
   Die zijn geduerigh ongerust,
   't Is al maer droesheyt na de lust.

De vrijster met de pijl in 't oir, singht:

Stemme: *Jean de Nivelle, etc.*

Alle die hier tot de reden,
Met benautheyt, komt getreden,
   Maeckje wech, wie datje zijt;
Want ick ben op beter gronden
Aen een edel hert gebonden,
   Als iemant van onsen tijt.

Groote schat, en frissche leden,
En wat een mensch hier beneden
   Immer schoon of aerdigh vont,
't Zijn alle maer beusel-saken,
Sy en mogen niet genaken,
   Daer men hoort een soeten mont.

Een die geestigh weet te spreken,
Heeft al verr' de beste streken,
   Daer men mede vrijsters wint;
Want een mont vol soete woorden,
Heeft in hem gewisse koorden,
   Daer mede men herten bint.

Of Ulysses schoon voor desen
Van geen vrou en is gepresen,
   Dat men schoonheyt in hem vont,
Noch wist hy, met geestigh minnen,
Al de nymphen haest te winnen,
   Alleen door een soeten mont.

Al de blancke zee-goddinnen
Quamen als met gantsche sinnen,
   Voegden haer benevens hem,
Wie maer by den helt mocht wesen,
Die hielt haer als voor genesen,

Om de lust van sijne stem.
Als ick dit eerst hoorde seggen,
Soo woud' ick het wederleggen,
Ick en hielder geensins van;
Want ick meyn, dat schoone leden
Sijn vry weerder aengebeden,
Als eene die spreken kan.

En nu siet, ick ben gevangen
Niet uyt lust van roode wangen,
Maer wel door een heuschen mont,
Dien heb ick eens lest genoten,
En ben door het oir geschoten,
Tot in mijnes herten gront.

Nu en acht ick niet met allen,
Oock en heb ick geen bevallen
In al wat'er schoonheyt hiet;
Maer ick stel mijn selfs vermaken,
Gansch en al in beter saken,
Daer de geest vermaeck geniet.

Sijn niet al de schoonste menschen,
Die men soude konnen wenschen,
In een korten stont doorsien?
Wat daer iemant kan behagen
Staet alleen in sinne-vlagen
Van de domme jonge liên.

Noyt en heeft'er mensch met reden
Groote schoonheyt aengebeden,
Overmits sy licht vergingh;
Sy en kan aen niemant geven
Dat een mensch doet vrolick leven,
't Is staegh maer het eygen dingh.

Maer als iemant weet te spreken,
Die heeft altijt soete streken,
En gestaegh een nieuwen schat;
Als hem maer en lust te quelen,
Hoe kan het een mensch vervelen?
Men wort zijnes nimmer sat.

Dies soo bid' ick, wijse reden!
Geeft een ander schoone leden,
Geeft een ander duysent pont;
Dat is maer voor domme menschen,
Ick en wil niet anders wenschen,
Als Alexis soeten mont.

De man met de pijl in de tasse, klaeght:

Stemme: *O nuict, jalouse nuict, etc.*

Gelijck een dorre boom ontrent de groene linden,
Staet met een kale stam in eenigh lustigh wout,
Soo laet ick my (och arm!) hier by de jonckheyt vinden,
En wensche nevens haer, om wel te zijn getrout.

Ick sie, dat ieder een met pijlen is doorschoten,
En is òf in het oogh òf in het oir geraeckt;
Maer dat mijn herte quelt, is elders uyt gesproten,
Ten is geen schoone maeght, die my nu gaende maeckt,

'k En heb nu geen vermaeck in jocken, spelen, mallen,
En ick en weet niet wat, in jonge lieden lust;
Daer is een gulde schicht my in de tas gevallen,
Dat is een heeten dorst, en dient te zijn geblust,

Prijst vry het gout-geel hayr, o domme jonge lieden,
Prijst vry een geestigh oogh, een onbevleckte jeught;
Ick prijs het edel gout dat princen kan gebieden,
Ick prijs een volle beurs, dat is mijn hoogste vreught.

Ick sta toe en bekenn', mijn lief is sonder tanden,
En noch is 't dat mijn oogh aen haer zijn vreughde siet,
Want sy heeft louter gelt, en vette koren-landen;
Al rimpelt haer het vel, haer beurs en rimpelt niet.

Het gelt is wonder kruyt, het kan oock groote vlecken
Verschoonen, door de kracht van sijn vermaerde glans;
Het kan een kale pleck en grijse koppen decken,
En 't is in mijn gesicht gelijck een rose-krans.

Maer ben ick niet een dwaes, dat ick ga rijckdom wenschen,
Ick, ick een dorren romp, een gansch bou-valligh man!
Het is voor my nu tijt te scheyden uyt de menschen,
Wat hoef ick meerder lants, als my bedecken kan?

O reden! geeft behulp, en wilt de gelt-sucht toomen;
Want die en dient voor al in dit geraemte niet:
Bevrijt mijn grilligh breyn van dese dwase droomen,
En maeckt, dat mijn gemoet zijn malle kueren siet.

Wat wil ick machtigh goet of gelt te samen hoopen?
Ick sie de bleecke doot, ick sie den langen nacht:
't Is dwaesheit voor een mensch, om teergelt uit te loopen,
Wanneer hy sijne reys ten eynde siet gebracht.

De jongelingh met de pijl in 't oogh, singht.

Stemme: *Jonckvrou, mijn hert, mijn ziel, mijn sin, etc.*

Gesellen, hoort een droef geval,
Dat heden is geschiet,
Een stuck dat u behagen sal,
Al is'et my verdriet.
Het is meest aller menschen aert,
Te nemen haer vermaeck,
Wanneer'er iemant qualijck vaert;
Siet, wat een vreemde saeck!

Ick sagh hier lest een schoone maeght,
Het puyckjen van de stat,

Die heeft mijn ydel oogh behaeght,
En stracks wras ick gevat;
Het docht my, dat een snelle schicht
Als uyt den hemel viel,
En regel-recht door mijn gesicht
My trof tot in de ziel.

Daer was ick wonder vreemt gestelt,
En in een droeven staet,
Mijn geest was nimmer ongequelt,
'k En wist my geenen raet,
Nu heb ick 't aerdigh dier gevrijt,
Doch 't is maer tijt verquist;
Want siet (o wat een groote spijt!),
Mijn aenslagh is gemist!

Ick quam op heden by haer staen,
Maer eer ick spraeck begon,
Soo hietse my daer henen gaen,
Soo leppigh alsse kon:
Ick eysch te, voor de leste reys,
Een soentjen tot besluyt;
Maer sy ontseyde mijnen eysch,
Ick moest ten huysen uyt.

Sal ick nu smelten in verdriet,
En treuren jaren langh,
Neen, mackers, dat en doen ick niet,
Ick sluyt'et met gesangh.
Ick hadde God wel eer gebeên,
Soud' my niet dienstigh zijn,
Dat ick dan met een blauwe scheen
Mocht raken uyt de pijn.

Nu ben ick heden afgeseyt,
En vry niet sonder smaet;
Wel, God die heeft'et soo beleyt,
En 't is tot mijnder baet.
Dit stel ick in mijn sinnen vast,
En houd' het voor gewis,
Een ander is my toegepast,
Die my al nutter is.

Men siet, dat noyt een bloemtje sluyt
Dat noyt een roos vergaet,
Of daer en schiet een ander uyt,
Die wel soo geestigh staet.
Daer wort'er menigh afgeseyt,
En 't is hem grooten druck;
Maer soo hy 't al wel overleyt,
Het dient hem tot geluck.

Ick weet een die het is geschiet,
En wat hem is ontmoet,
Al kreegh hy schoon de vrijster niet,
Het was hem wonder goet.
Verstaet eens hoe sijn druck genas
(Hy heeft'et my vertelt):

Hy kreegh'er een, die beter was,
En oock van meerder gelt.

Wel aen, vergeet het ongeval,
Mijn hert! en grijpt een moet;
Wie weet wat ons gebeuren sal,
Na bitter komt het soet.
Daer woont een vrijster hier ontrent,
Wou die my gunstigh zijn,
Sy is voor goet en schoon bekent,
Ick ware buyten pijn.

Wel, peerel, dien ick heb gevrijt,
Ick wensch u goeden dagh,
Ick blijf uw dienaer t'aller tijt,
Soo veel ick immer magh;
'k En sal niet laken uwe jeught,
Al moet ick henen gaen,
Dat is een stuck, dat niet en deught,
Al wort het veel gedaen.

Nu bid ick u, o schoone maeght,
En seght geen vryer af,
Of siet dat ghy u sedigh draeght,
Of immers niet te straf.
Een minnaer, die zijn afscheyt krijght,
Lijt vry geen kleyne pijn,
En als een hert soo deerlijck hijght,
Wilt dan noyt vinnigh zijn.

Ey lieve, soo het meer geschiet,
Dat heden is gebeurt,
En schelt een droeven minnaer niet,
Terwijl hy staet en treurt:
Want schoon hy niet verkrijgen kan
Sijn lust en herten wensch,
Wilt ghy hem niet voor uwen man,
Noch acht hem voor een mensch.

Maeghde-sangh, voor een jonge dochter, noch vry in haer genegentheden.

Op de wijze: *Les mariniers n'adorent qu'un beau jour.*

Wel op, mijn ziel! bereyt u tot het werck,
Laet uw gepeys eens van der aerden rijsen;
't Is nu ter tijt mijn wit en oog-gemerck,
God in den geest en door gesangh te prijsen.

Voor alle dingh, soo wil ick in ootmoet
U, groote God! van ganscher herten dancken,
Dat ghy mijn eer tot heden hebt behoet
Van list en lust, van alle quade rancken.
Ick ben een maeght ('t is U, o Heer! bekent)

Die noyt een boef te roof en ben gevallen,
   Mijn teere jeught is fris en ongeschent,
En niet geneyght tot ongeregelt mallen.

   O reyne geest! die vuyle tochten haet,
Slaet doch een oogh op mijne teere jaren,
   Ick ga te werck alleen op uwen raet,
Wilt mijn swack vleesch in uwe kracht bewaren.

   En laet niet toe dat ick, door geyl cieraet,
Sou hinder doen, en voor de wereltproncken,
   Of dat ick mocht, door eenigh los gelaet,
In eenigh mensch ontsteken heete voncken.

   Geeft liever, Heer! dat ick mijn frissche jeught
Tot mijnen troost inwendigh mach vercieren,
   En dat mijn glans, geresen uyt de deught,
Mocht zijn een spoor voor alle jonge dieren.

   Ick ben een roos, die eerst, haer knop ontluyckt,
Die eerst begint een jeughdigh blat te toonen,
   Tot geyle lust en was ick noyt misbruyckt,
Om t'zijner tijt een eerbaer hooft te kroonen.

   Al, die ick eer en liefde schuldigh ben,
Zijn vast gesint my spoedigh uyt te geven;
   Maer ick, die noch de werelt niet en ken,
Ben onbewust hoe ick behoor te leven.

   Nu, Heer! ghy weet den gront van mijn gemoet,
Ghy kent den loop van alle mijn gedachten,
   Al wat ghy werckt is uytermaten goet,
Ick wil alleen op uwen zegen wachten.

   Soo 't u bevalt, dat ick sal echte vrou,
En by gevolgh dat ick sal moeder hieten,
   Neyght mijn gemoet tot onbevleckte trou,
En laet my daer uw soeten troost genieten.

   Laet al die zijn de leyders mijner jeught
Met wijs beraet op mijne saken letten;
Leert mijn gemoet sich gronden op de deught,
   En niet zijn troost op losse dingen setten.

   Bescheert my doch een lieven bed-genoot,
Die voor my ga in uwe reyne wegen,
   My tot een troost tot in de bleecke doot,
En stelt ons vast voor eeuwigh uwen zegen.

Onsen schrijver is, niet lange geleden in den Hage zijnde, by sekere eerbare jonghe juffvrouw aldaer, versocht geweest, op eenige Fransche stemmen, die aen deselve wel bevielen, eenige goede stoffen te willen passen, in plaetse van eenighe luchte en niet al te eerlijcke liederen, om by haer lieden, in plaetse van deselve, gesongen te werden. Heeft onder andere goet gevonden, daertoe te nemen de klachte van Dina, de dochter van den Eertsvader Jacob, ten tijde sy haer onteert vondt door den jongen vorst Sichem. Deselve klachte, leser, komt hier nu te passe, die ghy meught singhen ofte lesen, soo het u sal goet duncken:

Klaegh-liedt van Dina, dochter van den eerts-vader Jacob.

Op de stemme: *C'est un amant, ourre la porte.*

Indien oyt maeght haer droeve klachten
   Vermocht te brengen aen den dagh,
Ick ben het, die geheele nachten,
   Ick ben een maeght die klagen magh:
Ick was een bloenipje vers ontloken,
   Ick was een roosje noyt gepluckt;
Van vryen was my noyt gesproken,
   Door liefd' en was ick noyt verruckt.

Ick ginck de dochters van den lande,
   Ick ginck besien een vreemde stadt;
Ey siet, daer bleef mijn eer te pande,
   Eer 't yemant wist, was ick gevat:
De jonge prins, in min ontsteken,
   Die quam aen my sijn gunste biên;
Ick, onbewust in hoofsche treken,
   Gingh met hem, om het Hof te sien.

De maeghden, die ontrent my waren,
   Die gaf men vast een soeten praet,
Ach! sy, noch in haer domme jaren,
   En sien niet wat'er ommegaet:
Ick wert in stilheyt wegh genomen,
   En ick en weet niet waer geruckt,
En eer ick weder mochte komen,
   Soo was mijn bloempj' eylaes! gepluckt.

Ick was bedroeft in al de sinnen;
   Maer hy boot my sijn rechter-hant,
En swoer, hy sou my eeuwigh minnen,
   Hy sou mijn eeuwigh zijn verpant.
Dies, om mijn droefheyt af te weeren,
   Sont strack sijn vader uyt de stadt,
En liet in echte my begeeren,
   En biet ons eer en groote schat.
O broeders, vol on wijse kueren!
   Die niet als bloet en wraeck en dorst,
Ghy doet de stadt den doot besueren,
   En in de stadt den jongen vorst:
Daer leyt de vader doot geslagen,
   Daer leyt de sone nevens hem,
Daer hoort men duyfent vrouwen klagen,

Maer boven al mijn droeve stem.

Wat gingh u aen, o rauwe gasten!
Te komen tot soo wreeden vont,
En soo geweldigh aen te tasten,
Die my alleen vereeren kond'.
Ick waere nu als koninginne
Gekroont, in Sichems hooge sael,
Ick leefde nu in echte minne,
Maer ghy verbrot het al-te-mael.

Nu moet ick al mijn leven treuren,
Gelijck een tortel-duyfjen plagh,
Geen prins, geen man, sal my gebeuren:
Och, waer dit nu mijn lesten dagh!
O bloedigh sweert van wreede menschen,
Waerom doch hebje mijn gespaert?
Ach, nu en heb ick niet te wenschen,
Als in de doot te zijn gepaert.

Nu, vrijsters, wilt dees les onthouwen,
En weest geleert door mijne pijn:
Quae beenen ende goede vrouwen
En moeten niet uythuysigh zijn.

Dina merekt, gelijck ghy siet, leser, waerdoor haer ongeluck is bygekomen, en stelter by een behulpmiddel voor de nakomelingen. Ende is te letten, dat deselve Dina, in dese ongelegentheyt gevallen sijnde, daerdoor als uyt het getal der levende is wegh geruckt geweest, in voeghen, dat of deselve getrout of ongetrout is gebleven, of waer de selve is vervaren, in de gantsche Schrift niet en wert gevonden. Letter op, vrijsters! - Gheen saken of woorden, hoedanigh die sijn mogen, en moeten daerom een vrijster niet bewegen, om haer alderdierste pandt te laten ontfutselen. Beloften, geschriften, eeden en moeten hier niet gehoort werden; brieven van gelieven zijn met boter gezegelt, en zijn daerom gewoon te smelten, als daer warmte ontrent komt; beloften van de schippers ende eeden van vryers en zijn maer windt, als de noodt over is. Thamar, een koninghs-dochter, heeft dit ongemack niet konnen ontgaen, schoon sy oock tegen haren danck de vryer was te wille geweest. Hoort haer klaegh-liedt, soo het u belieft, 't is een van degene die ten versoecke van de Haeghse jonck-vrouwe zijn gemaeckt:

Klaegh-liedt van Thamar, konincklicke dochter, als sy van Ammon tegen haren danck onteert was. (Siet het 23e capittel van 't 2 boeck Samuels)

Stemme: *Les mariniers n'adorent qu'un beau jour.*

O klare son! die, met uw schoon gesicht,
Komt uyt de lucht hier op der aerden dalen,
Bedeckt voortaen, bedeckt uw suyver licht,
En brenght een wolck op uw vergulde stralen.
Beschijnt doch niet, met uwen reynen glans,
Dat mijne jeught is heden overkomen:
Mijn eer, mijn lof, mijn schoone maeghde-krans,
Mijn roem, mijn bloem, is al-te-mael genomen!

O slimme gast! vermomt met loosen schijn,
O boose tongh! geslepen om te liegen,
O borst, vol list en vol beveynsde pijn!
O valsche mont, wien souje niet bedriegen!
Ghy laeght te bedt, schier doot, gelijck het scheen,
Geen kruyt of dranck en kond' uw pijn genesen,
Den koninck dacht dat u de ziel verdween,
En gaf my last tot uwen dienst te wesen.

Mijn vader wou, dat ick in uw gesicht,
Met eygen hant, u soude spijse koken:
Ick sloegh mijn oogh op mijn bescheyde plicht,
En deê gelijck mijn vader had gesproken.
Ick, die daer was een koninglicke maeght,
Gingh als een koek u spijse toebereyden:
En mits het al den koningh wel behaeght,
Soo liet ick my in uwe kamer leyden.

Maer als ick quam, en bracht u mijn gerecht,
Deedt ghy uw volck van stonden aen vertrecken;
Ick, sonder ergh en uytermaten slecht,
Sach noch al niet waer heen dit wilde strecken.
Maer als ick quam tot aen uw ledekant,
En dat ick sagh, ghy hadt geen lust om eten,
Maer spraeckt alleen van uwen geylen brant,
Doen heb ick eerst van uw bedrogh geweten.

O slimme tongh, hoe hebje doen gevleyt,
Om my te doen 'k en weet niet wat gelooven!
O loose mont, wat hebje niet geseyt,
Om met gemack mijn eer te mogen rooven!
Maer ick, verschrickt van soo een vuyl bejach,
Sey wat ick kon, om wegh te mogen raken:
Maer schoon ick deê al wat ick immer mach,
Ghy quaemt met kracht mijn teêre schoot genaken.

Maer, dat noyt maeght haer leven is geschiet,
Stracx naer het werck, soo kreegje quade luymen,
Een van uw volck die quam op uw gebiet,
En dede my uw bed en kamer ruymen;

Den slimmen guyt, die greep mijn bonten rock,
En scheen het kleet naer hem te willen trecken:
Hy beet my toe, en al in schamper jock,
Yet dat ick noyt mijn leven sal ontdecken.

Ick, gansch ontstelt door noch een slimnier quaet,
Gingh 't maeghde-kleet aen hondert stucken scheuren,
Om dat voortaen dat suyverlick gewaet,
My, nu onteert, niet meer en magh gebeuren.
Al is mijn hooft tot soeten reuck gewent,
Ick heb mijn hayr gestroyt met stof en assen:
Geen rieckend' steen en isser meer ontrent,
My kan geen reuck of ciersel langer passen.

Daer gae ick heen tot spot van alle man,
Daer hoortmen 't Hof van al den handel spreken,
Daer lijt mijn ziel meer alsse lijden kan,
Daer schijnt mijn hert van druck te moeten breken.
O koninghs soon! wat hebje nu gedaen,
Ghy maeckt van 't Hof een poel van alle schande;
De koningh selfs die wort uw roffiaen,
En ghy een boef, de slimste van den lande.

'k En weet geen mont, die u niet vloecken sal,
Waer oyt de faem van mijn verdriet sal komen;
Ghy hebt een maeght, een duyve sonder gal,
Haer beste pant, haer luyster afgenomen.
Och! waer het quaet geschiet door mijne schult,
En ick onteert door sotte minne-vlagen,
Ick sou dit leet versetten met gedult,
En nemen 't op gelijck verdiende plagen.

Maer als een mensch onschuldigh straffe lijt,
Dat gaet hem in, oock boven alle smerten:
Wat my belanght, o maeghden! wieje zijt,
Ick gingh hier in met onbevleckter herten.
Ick dacht te gaen ontrent een siecken mensch,
En dat uyt last des konincx mijnen vader;
Maer al dit gingh nae uwen herten wensch,
En siet, ghy wert een boef, en een verrader.

Maer onse God, die in den hemel sit,
Wiens suyver oogh geen vuyl en kan verdragen,
Die sal uw hert, in vuylen brant verhit,
Te sijner tijt, in volle maten plagen.
Ghy sult my sien in uwen hoogsten noot,
En dan eerst recht uw vuyle daet bepeysen,
Als u de ziel, verwonnen van de doot,
Met angst en schrick sal in het duyster reysen.

Noch segh ick dit tot uwe snoode daet,
Terwijl ick moet in staege tranen sterven:
Ghy sult gewis, hoe dat het immer gaet,
Ghy sult van God geen drooge doot verwerven.
Gelijck mijn oogh als gansche beeken stort,

Soo sal uw bloet oock eens daer henen vlieten.
O vuyle lust! uw vreught is bijster kort,
Maer naer u volght een al te langh verdrieten!

Nu, Heer, ghy weet, 'k en had geen dertel bloet,
'k En liet noyt lust mijn eerbaer hert genaken:
Vermits ick hier geduerigh treuren moet,
Wilt my hier na voor eeuwigh vrolick maken!

Andere schoon minder vryheden en dienen al mede niet toegestaen, al mede niet sijnde sonder merckelick gevaer. 't Is dan beter voor alle eerbare jonge lieden haren houbaren tijt waer te nemen, en sich te versellen met haers gelijcken; want dat is de beste grontslagh om vriendelijck onder een te leven. Vogels van ééner veren vliegen geerne te samen. - By dese gelegentheit, gunstige vrienden, voegen wy hier op dese klachte, de klachte van Abisach van Sunem, een van de schoonste jonck-vrouwen in haren tijt van geheel Israël. Al de swarigheden haer overgekomen sal de verstandighe leser konnen mercken, door een ongelijck houwelijck veroorsaeckt te wesen. Haer klachte is op sangh gestelt, ten versoecke van de Haeghsche jonck-vouwe, voren geroert; leestse of singhtse, soo het u best gevalt:

Klachte van Abisach van Sunem, op de doot van Adonia, 's konincks Davids sone.

Stemme: *O faux amant! o langue menteuresse!*

O listigh Hof, o winckel van gebreken!
O hooge school van alle slimme streken!
O poel van ongeluck!
Och! waer ick noch gelijck ick eertijts plagh,
Doen ick mijn jeught in hare vryheyt sagh,
Soo waer ick buyten druck.

Ick was een maeght in stilheyt op-getogen,
Ick had de tucht uyt 's moeders borst gesogen,
Ick had een reyne jeught:
Mijn vaderlant dat was eene kleyne stat,
Die niet veel naems, maer weynigh luyster hat,
Maer efter soete vreught.

Ick leefde daer by heusche jonge lieden,
Die my haer gunst en trouwe quamen bieden,
En dat in ware daet;
Daer was alree een geestigh jongelingh,
Aen wien mijn ziel met volle sinnen hingh,
En al met vrienden raet.

Maer siet, mijn glans, mijn jeught, mijn frisse leden,
By al het volck als wond'ren aengebeden,
Sijn oorsaeck onser pijn.
Och! had ick noyt in schoonheyt uyt-gemuyt!
Ick ware nu, ick waer een lieve bruyt,
En wat ick wensch te zijn.
Maer hoort doch eens, wat dat'er kan gebeuren,
Hoort, wat mijn vrient te voren dede treuren,

En wat hy noch beklaeght:
Israëls vorst, nu out en wonder swack,
Nu slechts alleen genegen tot gemack,
Die socht een jonge maeght;

Niet die hem mocht omhelsen in haer armen,
Maer die hem slechts de voeten mocht verwarmen,
Wanneer de nacht genaeckt;
Dit wert terstont gemelt aen alle kant:
Dies zijnder stracx, door al het gantsche lant,
Veel boden uyt gemaeckt.

Men socht met ernst, in vlecken en in steden,
De soetste mont, de best gemaeckte leden,
Die eenigh mensch geniet;
Maer ick en had mijn leven noyt gedacht,
Dat in het spel ick stont te zijn gebracht;
'k En had die hoogmoet niet.

Maer even-wel ick wert'er toe-gekoren;
Dies heeft mijn vrient sijn beste pant verloren,
En ick mijn tweede ziel.
Ick wert in haest den koningh toegebracht,
Daer vont ick niet als trots en hoofsche pracht,
En niet dat my beviel.

Ick kreegh ('t is waer) gout, peerels, schoone ringen,
En volle wensch van alle moye dingen,
Ick woond' in 's koninghs sael;
Maer siet, den vrient, dien ick van herte min,
En die my kleeft tot aen mijn diepste sin,
Die mis ick al-te-mael.

Wat kan nu gout of schoone peerels geven,
Nadien ick moet aldus geduerigh leven
Een leven sonder lust?
Ick ben een slaef, oock midden in de pracht,
Ick ben een slaef, oock midden in der nacht,
Ick leve sonder rust.

Als ick somwijl my wil tot slapen setten,
Des koninghs dienst die komt'et my beletten;
Dies lijd' ick staege pijn.
Ick vind in 't bed een out en quelligh man,
Die geen vermaeck of sprake lijden kan,
Hoe kan ick vrolick zijn?

'k En ben niet geyl, 'k en sal 't oock nimmer wesen,
Maer dus te zijn en heb ick noyt gepresen,
Noch oock mijn gansch geslacht,
Een aerdigh kint, de vrucht van mijne jeught,
Mijns vaders wensch en mijnes moeders vreught,
Dat wort van my verwacht.

Maer siet, de vorst verlaet dit droevigh leven,
Dies ben ick weeuw', en efter maeght gebleven;
   Daer sit ick in den rou!
Maer siet, een fray, een jongh, een moedigh vorst,
Die toont dat hy na mijne schoonheyt dorst,
   En biet my sijne trou.

Dit heeft mijn leet ten vollen weg-genomen:
Ick docht, ick was tot mijne wensch gekomen,
   Maer wat een vreemde slagh!
Ach! doen de prins dit houwelick versocht,
Hy wordt gedoot en om den hals gebrocht,
   En al op eenen dagh.

Maer hoort doch, wie dit onheyl heeft bedreven:
Sijn broeder selfs die bracht hem om het leven,
   O fellen overmoet!
Hy die het rijck sijn broeder onder nam,
Is al te licht op sijnen broeder gram,
   En stort het edel bloet.

O son, o maen! u roep ick tot getuygen,
Kan dat een mensch uyt vrouwen borsten suygen,
   En mach het soo bestaen?
O hooghste God! die alle dingen siet,
En princen selfs hebt onder uw gebiet,
   Siet dese rancken aen.

De jonge vorst, met wien ick stont te paren,
Was 's konincks soon, en dat van ouder jaren
   Als iemant van het bloet:
Sijn moeder was een uytgelesen vrou,
En heeft geleeft in onbevleckte trou,
   En met een reyn gemoet.

Maer die het rijck nu tot sich heeft genomen,
Ey, segh een reys van waer is die gekomen,
   En let op sijn bedroch:
Sijn moeder was een overspeeligh wijf,
Eerst maer gebruyckt tot enckel tijt-verdrijf;
   Het ander swijgh ick noch.

Hy maer een kint, die heeft hem laten kroonen,
En komt alree sijn harde sinnen toonen
   Met dese wreede daet.
Is 't niet genoegh, dat hy het rijck besit,
En doet hy noch sijn eygen broeder dit?
   Siet, waer dit henen gaet!

Is God op my of mijnen vrient verbolgen,
En moet het rijck een jonger sone volgen,
   Wel laet'et soo geschiên;
Maer laet een prins ten minsten dit gesagh,
Dat hy voor hem een vrouwe kiesen magh,
   Dat hy magh vreughde sien.
Doch 't is te laet hier over meer te klagen,

Ick moet het pack gedulcligh leeren dragen,
   Dat my is opgeleyt.
Maer evenwel in druck en tegenspoet,
Soo doet'et noch aen droeve sinnen goet,
   Wanneer het ooge schreyt.

Ick ben nu weeuw' van twee verscheyden vorsten,
En daer en soogh noyt kint aen mijne borsten,
   Siet, wat een ongeluck!
Maer dat my geeft den alderswaersten slagh,
Is, dat ick noyt mijn leven trouwen magh:
   Wat, dat's een schellem-stuck!

Dit seyt de prins, en even alle menschen,
Die in het Hof om staet of voordeel wenschen,
   Dit roept men door het lant.
Wie na my staet, die tast al nae de kroon:
Dies is de doot voor hem een seker loon;
   Siet daer mijn droeve stant!

Ach! niet een mensch en dient voor my te spreken,
Die niet en wil sich in perijckel steken
   Van haest te zijn gedoot!
Want soo het slechts een hoofschen lincker siet,
Dat eenigh mensch my gunst of eere biet,
   Die is in hooge noot.

Wel ick, die was een van de schoonste maeghden,
Die oyt een man door soet gelaet behaeghden,
   En mach noyt moeder zijn;
Geen aerdigh kint, tot aen de bleecke doot,
En salder oyt vercieren mijnen schoot;
   O druck, o sware pijn!

Nu hoort een woort, o dochters uyt de steden!
Leeft even daer, met uw beroep te vreden,
   Dat is uw koningrijck;
Wilt ghy met lust verslijten uwen tijt,
Blijft in de staet, gelijck ghy heden zijt,
   En paert met uw's gelijck.

In hoofsche pracht, in kostelijcke steenen,
En is geen lust, gelijck de lieden meenen,
   Maer niet als enckel schijn;
Ghy, zijdy wijs, verciert uw frissche jeught
Met eerbaer root, en met de ware deught;
   Dat moet uw ciersel zijn.

Gewisselijck, vrienden, wie dusdanighe klachten wel overweeght, die sal gewisselijck konnen oordeelen, dat het beter is by den uyl geseten, als niet den valck gevlogen.

Maer om van alle soorten van Maeghde-klachten eenige te hebben, soo volght hier achter een vorstelijcke maeght die niet en klaeght overmits sy qualick gehout is geweest, of vermits sy een ongelijck Houwelick heeft aengegaen,

van gelijcken niet vermits sy te laet ten houwelick is besteet; maer ter saecke van een ander ongelegentheyt, die se u best sal openbaren, soo ghy deselve hare klaeghredenen hier wilt hooren seggen of singhen. Vrienden, overweeght haer klachten, ende leert daeruyt, dat (hoe het gaet) de werelt in verwerringe en geduerige veranderinge bestaet, en niet anders uyt en brenght als ydelheyt ende verknysinge des geests:

Klachte van de dochter Jephte.

Stemme: *Quitons ce fascheux point d'honneur.*

Hoe wispeltuerigh is het rat
Van alle dingen hier beneden!
Daer komt in haest men weet niet wat,
Dat maeckt een vrolick hert t'onvreden;
Ach! 't hooghste luck Wort enckel druck,
Oock eerder iemant weet de reden.

Schoon dat men somtijts is verheught,
Het zijn alleen maer korte posen:
De pijn is dichte by de vreught,
De prickels by de sachte rosen;
Ach! wat nu bloeyt En lustigh groeyt,
Is licht op eenen nacht vervrosen.

Dit magh ick seggen, droeve maeght!
Dit magh ick heden wel betreuren;
Want daer een yeder over klaeght,
Dat heb ick heden sien gebeuren:
Ach! eer en vreught En lust, en jeught,
En zijn maer roock, en slechte leuren.

Het gantsche rijck, dat was verblijt,
Om dat de vyant was geslagen,
En ick vont op dien eygen tijt
Hier in het meeste wel-behagen;
Mijns vaders hant Had aen het lant
Dien grooten zegen opgedragen.

Al wat de naem van maegden droegh,
Dat wou terstont ontrent my wesen;
En wie zijn oogh maer op my sloegh,
Die heeft mijn hoogh geluck gepresen;
Dies isser sanck, Met lof en danck,
Door al de steden opgeresen.

Maer toen ick by mijn vader quam,
En hem omhelsde met verlangen,
Het eerste, dat ick daer vernam,
Sijn tranen op sijn droeve wangen;
Hy scheurt sijn kleet, Met herten-leet,
En staet als van de doot bevangen.

Daer is mijn gantsche vreught gestoort,
Ick stont onseker wat te maken,

Eylaes! ick hoor een selsaem woort,
Dat my de ziele quam te raken;
My wort geseyt, Met kort bescheyt:
Ghy sult de doot haest moeten smaken.

Uw vader, als hy toogh in 't velt,
En sagh des vyants groote machten,
Heeft, als een kloeck en moedigh helt,
Aldus geseyt in sijn gedachten:
Wat my ontmoet, en eerst begroet,
Dat sal ick God ten offer slachten.

En siet, ghy waert het eenigh kint,
Die eerst van al hem quaemt te spreken;
Dies is hy nu gantsch ongesint,
En in den druck geheel besweken;
Maer 't is te laet, O droeve daet!
Soo hoogen woort is niet te breken.

Wel, moet ick dan, ellendigh mensch!
In mijne teêre jaren sterven?
En sal mijn moeder haren wensch,
Mijn soeten trou-dagh, moeten derven?
O quade slagh, en droeve dagh!
Sal niemant vreught van my verwerven?

Wat baet my nu dees schoone kans?
Wat is voor my dien grooten segen?
Wat is, eylaes! mijns vaders glans
Als tot den hemel opgestegen?
Het echte bedt Wort my belet,
En my is maer een graf verkregen.

Wat gingh, eylaes! mijn vader aen,
Den Heer ten offer op te dragen,
Die eerst hem sou te moete gaen?
Ach! dat was al te vreemt te wagen,
Dat was voorwaer Een groot gevaer,
Dat ick voor eeuwigh moet beklagen.

Dacht hy niet, dat sijn eenigh kint
Hem eerst geluck sou komen bieden,
En dat ick, snelder als de wint,
Sou by hem zijn voor al de lieden?
Siet, hoe de man Oock feylen kan,
En wat een mensche kan geschieden!

Wie heeft zijn leven oit verstaen,
Dat aen dat reyn en eeuwigh wesen
Een maeghden-offer is gedaen?
Voorwaer, noit mensch heeft dat gelesen:
God is te goet, Geen menschen bloet
Is by den Heere oit gepresen.

Een nedrigh hert, een reynen geest,
Dat zijn al beter offeranden,
Als eenigh mensch of eenigh beest,

Die immer op een autaer branden;
De groote God, Liefd' sijn gebodt,
Hy eyst die niet van menschen handen.

Maer waerom segh ick dit en dat,
En wil mijn vader schuldigh maken?
'k En heb het stuck niet wel gevat,
En 't zijn voor my te groote saken;
't Is Godes werck, Na dat ick merck,
Die heeft ons' hooghmoet willen staken.

Mijn moeder is nochtans gestoort,
Daer zijn'er die hier onder stoken;
Sy noemt dit stuck een wreede moort,
En heeft hier op wel hart gesproken;
Maer 't harde woort Gaet efter voort,
't En kan by niemant zijn gebroken.

Ach! 't is voor my een hart gelagh,
Dat ick mijn ouders hoore kijven;
Dies roep ick, wat ick roepen magh:
Ey moeder, laet uw schelden blijven!
Ick ben bereyt, Te zijn geleyt
Daer my het lichaem sal verstijven.

Ach! laet doch af van dit geschil,
Ick ga my tot de doot bereyden,
Ick sie het is des Heeren wil,
Dat ick sal uyt de werelt scheyden.
Ghy dan, o God! Mijn eeuwigh lot,
Wilt my in uwe ruste leyden.

Maer 't is genoegh van dit geklagh,
Vaert wel voor eeuwigh, mijn gespelen!
Ghy sult op mijnen bruylofts-dagh
Geen soet gedicht, geen deuntje quelen;
Wilt, voor die vreught, Mijn teere jeught
Aen God met uw gebedt bevelen.

Ick voege hierby een bysondere klachte, die (wel opgenomen zijnde) vry mede haer bedencken heeft in veelderhande gelegentheden:

Klaegh-liedt van Hagar, Abrahams maeght. Uyt het 16 en 21 cap. Genesis.

Op de stemme *van den* 116 *Psalm*.

Ick ben benaut tot aen mijn droeve ziel,
Ick ben ontstelt in al mijn gansche leden,
En (na my dunckt) ick hebbe goede reden,
Mits ick soo ras en soo ellendigh viel:
Ick was een bloem, een onbesproken maeght,
Ick was seer jongh in Abrams huys gekomen,
Die heeft, eylaes! mijn beste pant genomen,
Dat my nu eerst tot in het herte knaeght.

Had ick den man tot vuylen lust geverght,
Had ick ter smuyk sijn bedde gaen beloeren,
Had ick sijn oogh tot my gesocht te voeren,
Of hem misschien door lichten aert geterght;
Soo waer ick weert te lijden dese pijn,
En van mijn heer en al sijn huys-genooten
Te sijn verjaeght, te werden uyt-gestooten,
En met een ban aldus gestraft te sijn.

Maer 't is soo verr', dat ick oyt heb bestaen,
Te sijn geneyght tot lust en hoere-treken,
Dat ick daer van met schrick ben afgeweken,
En op geen man oyt oogh heb willen slaen.
Maer siet, mijn vrou, die ick ten hoogsten acht,
Die heeft my selfs door kracht van lange reden,
Die heeft my selfs, om dese daet gebeden,
Die heeft my selfs tot haren man gebracht.

Indien mijn heer tot lust my had versocht,
Ick had gewis sijn voorstel afgeslagen,
Ick had voorwaer, van al mijn leven-dagen,
Mijn reyne jeught aen geenen man verkocht;
Maer doen een vrou, die ick ten dienste stont,
Dit vreemt bedrijf genoegsaem quam gebieden,
En dat mijn heer dit even liet geschieden,
Heb ick mijn jeught ten lesten hem gejont.

Ick werd bevrucht, en kreegh een aerdigh kint,
Ja, kreegh een soon van wonder schoone leden,
Dies was mijn heer te bijster wel te vreden,
En ick van hem voor allen seer bemint.
Ick was hier na niet meer een slechte maeght,
Die haer bemoeyt met schueren ofte wassen;
'k En hoefde noit op iemants dienst te passen,
Vermits het selfs mijn vrouwe soo behaeght.

Men had my lief om mijn gewenste vrucht,
Ick moest het kint met eygen borsten soogen,
Dat gingh mijn staet al wederom verhoogen,
Ick was ontsien en overal geducht;
Daer was niet goets, dat op de tafel quam,
Of my wert stracks een deel daer van gesonden,
Het gansch gesin dat scheen te zijn verbonden
Alleen te doen, daer ick vermaeck in nam.

Ick mocht voor al van niemant zijn gestoort,
Op dat mijn sogh doch niet en sou verhitten;
Ick moest al staegh op sachte rosen sitten,
En niemant sprack tot my een vinnigh woort.
Het kint dat wies en wert allenxkens groot,
Men gaf het toe bynaest in alle saken,
Ten mocht het schier by niemant qualick maken,
En siet, het was de vrucht van mijnen schoot.

My dacht, ick mocht nu vry wat breeder gaen,
Dies, schoon mijn vrou my somtijts wou scholieren,
Ick steld' het vast, 'k en hoefd' haer niet te vieren,
'k En wou geen acht op haer bevelen slaen:
Ick dacht, ick had mijn heer nu tot een vrient,
Die sou mijn doen genoegh by haer verschoonen,
Ja, boven dat wel rijckelijck beloonen,
Want (soo my docht) ick hadde 't al verdient.

Ick wert te fier door al het groot gemack,
Oock was mijn kint gantsch dertel opgewassen,
Dies woud' ick naeu op eenigh mensche passen,
Ach! weeld', eylaes! ghy zijt een lastigh pack.
Nu 't is gebeurt dat Sara wert verhooght,
En dat, uyt kracht van Godes milden segen,
Sy heeft een soon tot hare vreught gekregen,
Oock doen in haer de moeder was verdrooght;

Daer juycht het huys en maeckt een bly gebaer:
Als meerder glans komt aen den hemel schijnen,
Dan moet terstont het minder licht verdwijnen,
Ach! dit wert ick van stonden aen gewaer.
Mijn kint nam af, hoe meer dat Isack wies,
Een yder socht met hem voortaen te spelen,
Dit is my spijt, en doet mijn herte quelen,
Vermits ick sagh voor my een groot verlies.

Maer Ismaël, gantsch weeligh opgevoet,
En niet gewoon voor eenigh kint te wijcken,
En liet niet af sijn broeder door te strijcken,
En queld' hem staegh, gelijck de jonckheyt doet.
Mijn vrou wert gram, en gaet, met rijp beleyt,
Aen haren man den ganschen handel klagen,
Sy wil van my geen smaetheyt langer dragen,
Ja drijft, dat ons het huys moet zijn ontseyt.

Maer noyt en quam in mijn verdwaelden sin,
Dat Abraham van my sou konnen scheyden,
Kn mijnen soon uyt sijnen huyse leyden,
En evenwel hy deed'et niet-te-min.
O nachtegael, die op de peuluw lit,
Ghy kont voorwaer te wonder krachtigh singen!
Ghy kont den geest van groote mannen dwingen,
En treft alsoo uw voorgenomen wit.
Het was gansch vroegh, de gulde sonne rees,
Ey siet, mijn heer quam in mijn kamer treden,
En ick besloot, uyt sijn gestrenghe reden,
Dat hy ons bey een open deure wees:
'k En wil geen twist ontrent mijn echte bedt,
Om uwentwil, na desen langer drijven,
Ick ben (seydt hy) vermoeyt te hooren kijven;
Maeckt u van hier, en leyt uw sone met.

Hy gaf my broot en water, sonder meer.
Dat was, eylaes! myn voorraet om te reysen;
Kan ick hier op oit sonder tranen peysen?

O kleynen loon van soo een grooten heer!
Daer stond ick doen gelijck als buyten raet,
Ick wou het stuck voor mijnen heer verschoonen;
Maer siet, mijn vrou die quam haer oock vertoonen,
En, na my docht, vry met een fel gelaet.

Wat sou ick doen? ick gaf een diepen sucht,
En oock mijn kint begon hierom te weenen;
Maer wie ick sagh, die schenen harde steenen,
Al wat ick sey, men sloegh het in de lucht.
Och! moght ick nu eens klagen na den eys,
Ick hadde vry mijn heere wat te seggen,
Ick hadde vry op Sara wat te seggen;
Maer neen ('t is best) ick toome mijn gepeys.

Bedroefde ziel, en maeckt u daer niet vast,
Laet ons veel eer in onsen boesem delven,
Geen mensch en lijdt als door sijn eygen selven,
Hebt dan gedult, en draeght uw eygen last.
Gaet, klimt eens af, en daelt in uw gemoedt,
Ghy sult eens sien de gront van uwe plagen,
Ghy hebt, eylaes! geen weelde konnen dragen,
Ghy hebt uw kint te dertel op-gevoedt:

Ghy waert te trots, en steld' u boven al,
En hebt veracht al die u eerst geleken,
Het scheen ghy waert by niemant oyt te spreken;
Siet, dus soo komt den hooghmoet voor den val.
Ghy naemt vermaeck ontrent een echten man,
Daer ghy veel eer uw heere moest verspreken;
Maer neen, ghy zijt uyt uwen plicht geweken,
En smaeckt daer nu de wrange vruchten van.

Schoon iemandt dient, en dat hy by geval
Door heer of vrou verlockt wert tot de sonden,
Hy is daer toe in geenen deel verbonden.
Gods eerste wet die bint hem boven al.
Noch hebj' het stuck niet, als het dient, gevat,
Als ghy soo breedt gaet in uw herte klagen;
Dat ghy als niet van Abram hebt gedragen,
Daer ghy nochtans geniet een groote schat.

Des Heeren vrees hebt ghy van hem geleert,
Dat is voor al een wonder rijcken segen,
Een seker heyl, een licht op uwe wegen,
Siet, datje daer uw hert niet af en keert.
Wel aen, o God! aensiet mijn droeve ziel,
Want in een geest, bedruckt en recht verslagen,
Heeft uwe geest een wonder groot behagen,
Schoon die wel eer in grove sonden viel.

Ghy zijt mijn troost, mijn hoop, en gansche kracht,
Verlost my doch uyt dit ellendigh wesen,
En wilt uyt gunst mijn droeve ziel genesen;
Ghy zijt alleen van wien ick zegen wacht.

Volght hier, by de Maeghde-klachten uyt het Oude Testament genomen, eene uyt het Nieuwe ontleent; de sake sal selfs spreken, Leser, dies meyne ick onnodigh te sijn, hiertoe yet meerder te seggen:

Klaegh-liedt van de dochter Herodias, op de gelegentheyt, toen sy van hare moeder was versocht, van den koninck Herodes te eysschen het hooft van Johannes den Dooper.

Stemme: *O nuict, jalouse nuict, etc.*

Wat gaet mijn moeder aen? wat mach haer doch bewegen,
Dat sy my heden riet tot soo een wreede daet?
Ick ben tot soeten aert, en niet tot bloet genegen,
Mijn teere ziel verschrickt van haren fellen raet.
Ick quam tot haer gegaen, met groote vreught bevangen,
En hoopte boven dien noch meerder herten-lust;
Maer stracx, na haer gespreck, soo kreegh ick bleecke wangen,
En wert tot in de ziel bedroeft en ongerust.

Ick had om bly te zijn voor eerst wel groote reden,
Ick kreeg des koninghs gunst op sijn geboorten-dagh;
Ick quam met mijn gevolgh ontrent den vorst getreden,
Ick wenst' hem veel gelucx, soo geestigh als ick magh.
Ick had een nieuwen dans, met wonder schoone sprongen,
Doen leeren aen het volck, dat my ten dienste staet:
Nu waren wy verspreyt, dan weder ingedrongen,
En al met goet beleyt en geestigh op de maet.

En t'elckens als de rey den prince quam te naken,
Soo wert hy op sijn hoofs van al ons heyr gegroet;
Een ieder moest een sprongk als hem ter eere maken,
En dit gingh naer de konst, en uytermaten soet.
Maer ick, die leyster was van al de jonge bende,
Wist noch een hoofschen treek, die niemant anders kon,
Hier door (mits ick den vorst en al sijn wesen kende)
Was 't dat ick sijn gemoet en volle gunste won.

Hy, door het spel verheught, heeft eerst het geestigh wesen,
Van al den maeghden-rey verheven in 't gemeen;
Maer heeft met voller mont mijn frische jeught gepresen,
En gaf van al het werck aen my den prijs alleen.
De vorst in dese luym, als buyten hem getogen,
Sprack my in blijdschap aen: Ick danck u, schoone maeght,
Uw heus en soet gelaet dat heeft mijn hert bewogen,
Kom, eyscht van mijner hant al wat uw ziel behaeght.

Het sal u niet ontgaen wat ghy oock koomt te wenschen,
Al waer het schoon de helft van dit geweldigh rijck:
Ghy zijt nu boven reyck van alle slechte menschen,
Ghy zijt (indienje wilt) den grootsten vorst gelijck.
En op dat ick sijn gunst in vryheyt sou begeeren,
Soo hoord' ick noch een woort, daer nam ick kennis van;
Hy gingh voor al het volck met dieren eede sweeren,
Dat hy my geven sal al wat ick wenschen kan.
Ick danck hem, wat ick moght, ick boogh my totter aerden,

Ick noemde dit geval voor my een hoogh geluck,
Ick sey, dat ick sijn gunst bereyt was aen te vaerden,
Maer dat ick dencken moest op soo een wichtigh stuck.
De miltheyt van een prins dient spoedigh aengenomen,
Dient op te zijn gevat soo haest als die verschijnt,
Dewijl die in 't gemeen plagh schierlijck op te komen,
En dickwils wederom, gelijck een roock, verdwijnt.

Ick, na mijn moeder toe; daer gingh ick openbaren,
Wat dat'er is geschiet, en hoe de sake staet,
En wat my van den vorst is heden wedervaren,
En op het gansche werck versocht ick haren raet.
Ick sagh haer groot vermaeck uyt dese tijdingh rapen,
My dacht soo schoonen kans wert nau by haer gelooft,
Sy seyde lijckewel: hier dient niet op geslaepen,
Eyst, eyst voor alle dingh, eyst Jan de Doopers hooft;

Laet u, van stonden aen, dat in een schotel leggen,
En brengh dien vijsen kop hier veerdigh aen den dagh,
En laet u desen eysch by niemant oyt ontseggen,
'k En weet geen liever saeck, die my gebeuren magh.
Wel, moeder! desen raet is buyten mijn verwachten,
Sal ick, een teere maeght, gaen eyschen menschen bloet?
Sal ick een heyligh man naer lijf en leven trachten,
Aen wien meest al het volck soo grooten eere doet?

Ach! 't sal ons fellen haet by alle menschen baren,
Indien soo grooten man om onsentwille sterft,
't Is nutter (soo my dunckt) dit hooft te laten varen,
En dat mijn soete jeught een beter deel verwerft.
Laet my te deser uur gaen eyschen van den koningh
Of peerels, vorsten-dracht, of gout, of diamant,
Of wel een machtigh slot, een ridderlijcke woningh,
En noch een groote streeck van vet en aerdigh lant.

Of (is dat niet genoegh), soo laet my dan begeeren
Een graefschap hier ontrent, het beste dat men vint,
Daer op ick naer den eysch sou rustigh mogen teeren,
En leven in het Hof, gelijck een koninghs kint:
Of, dat noch beter is (waerom niet klaer gesproken
Hier, daer ick ben alleen, dat my op 't herte leyt?
Ick weet wat over langh mijn jonckheyt heeft ontbroken,
En wat de gulle jeught my in het oore seyt;)

Sou ick den milden prins niet mogen openbaren,
Dat ick voor my begeer sijn neef, een jongen vorst,
Dat is al beter kans voor mijne groene jaren,
Als dat een wreede ziel naer iemants leven dorst.
Een prins in mijnen arm die sou my beter voegen,
Als soo een bloedigh hooft ontrent mijn teeren schoot,
Een prins, een jonge prins, die sou my vergenoegen;
Daer is doch geen vermaeck ontrent de bleecke doot.

Maer dit heb ick alreeds mijn moeder laten weten,
   Doch met een heuschen mont, en in bedeckte tael;
Dan sy, die (als het blijckt) haer jonckheyt heeft vergeten,
   En my niet recht en kent, misprijst'et al-te-mael.
Sy roept, dat ick den gront van dese groote saken
   (Als noch te jongh en dom) niet recht begrijpen kan,
En ick weet evenwel mijn staet alsoo te maken,
   Dat my geen dootshooft dient, maer wel een rustigh man.

Maer des al niet te min ick moet het wijf believen,
   Ick moet, eylacen! doen, gelijck sy dienstigh vint;
Want sy en wil voor al mijn jonckheyt niet gerieven,
   Dies ben ick buyten spoor en bijster ongesint.
Nu heb ick groot berou, dat ick mijn teere leden
   Oyt boogh tot mal bejagh, en tot het hoofs gedans;
Had ick mijn hert gewent tot tucht en goede zeden,
   Dat ware mijne jeught een beter maeghde-krans.

Ach! by dit vreemt gewoel is veel in oude dagen
   Een vloeck, een stil verderf, een ramp ontrent geweest;
Men vint'er overal, die noch hier over klagen,
   Gelijck men dickmael hoort, of in de boecken leest:
Als Jephtens eenigh kint quam met haer maeghden dansen,
   En niet als op vermaeck, op eer, en voordeel dacht,
Te midden in de vreught, en in de rosekransen,
   Soo wert het aerdigh dier gelijck een beest geslacht.

En als de losse jeught te Silo quam te reyen,
   Soo heeft de Benjamijt op haer bedrijf geloert;
Eylaes, haer blijde vreught verkeerd' in bitter schreyen,
   En al de vrijsters zijn ten roove wegh-gevoert.
Eu schoon ick in dit werck ben wonder wel bedreven,
   Als die het recht geheym van alle dansen kan,
Wat heeft'et al-te-mael, wat heeft'et my gegeven,
   Als slechts een bloedigh hooft, en haet van alle man?

Nu vrijsters, wieje zijt, leert beter dingen soeken,
   Geeft u tot ware deught, en niet tot loosen schijn;
Leert kunsten, naer den eysch, en leeft geleerde boecken,
   Dat sal u op het hooft een beter kroone zijn.

Hier volgen nu, gunstige leser twee nieuwe Maeghdeklachten. Mijns herten wens en diepste begeren is, dat ghy, dat ick, en wie het vorder soude mogen wesen, die deselve soude konnen lesen, daermede sijn voordeel mochte doen en sich ten goede opnemen. Het welck ons gunnen wil de alleen goede Godt, in wiens goedertierene beschustinge ick u van herten mits desen ben bevelende. Vaert wel!

UE. Dienstwilligen,
   M. HAVJUS.

Klaegh-liedt op de gelegentheit van Lucille, dochter van den Keyser Marcus Aurelius, ten tijde de selve van een naelde gequest zijnde, buyten verwachtingh quam te sterven.

Stemme *van den* 103 *Psalm*.

Wat swarter wolck komt over my gedreven!
Mijn bloet verschrickt, mijn gansche leden beven,
Mijn jeught verdwijnt, mijn droeve siele treurt.
Wie heeft'er oyt (of ver of na geseten),
Wie heeft'er oyt soo vreemden stuck geweten,
Als my (eylaes!) op heden is gebeurt?

Een aerdigh werck eerst in het lant gekomen,
Dat was by my met lust ter hant genomen,
Mits ick daertoe ten hoogsten was gesint:
Ick breyd', ick stack, ick weefde met de naelde,
Soo dat ick kruyt en nette beelden maelde,
En wat de kunst noch vorder ondervint.

Maer toen ick 't werck was besigh op te maken,
Soo quam de punt der naelde my te raken,
Doch (naer het scheen) de steeck was niet te diep,
Ick even-selfs en kon niet anders weten,
Of 't was een wond als van een vloo gebeten,
Te meer, dewijl geen bloet daer uyt en liep;

Maer stracks daer aen, soo wert mijn hert bestreden
Met grilligh bloet en koude door de leden,
Die (soo my docht) door al mijn aders joegh.
Het scheen een koorts, of quade lucht te wesen,
Die my in 't lijf quam haestigh opgeresen,
Soo dat mijn hert hier over gansch versloegh.

Men liet in haest mijns vaders doctor komen,
Die heeft mijn hant van stonden aen genomen,
En socht de plaets daer in ick was gewont;
Hy gingh met ernst mijn pols en aders voelen,
En mits hy vont hoe my de geesten woelen,
Soo sagh men stracx dat hy verlegen stont.

De man versloegh, en 't was aen hem te mercken,
Hoe vreemt in my de binne-krachten wercken;
Dies riep hy uyt: Ach! 't is hier al verkerft;
O frissche jeught van duysent uytgelesen,
Wat voor een druck sal dit uw vader wesen!
Uw ziel verdwijnt, uw jeughdigh herte sterft.

Daer is geen salf, die u sal konnen baten,
Ghy moet uw vreught en soete jonckheyt laten,
Vermits de doot uw leden over-stort,
Hebt ghy misschien aen iemant wat te seggen,
Wilt stracx in ernst uw saken overleggen,
Want voor gewis uw tijt is veel te kort;

Wie dat men vraeght, of wie men laet ontbieden,
Een yeder seyt: Het moet alsoo geschieden,
De wijste selfs zijn buyten alle raet;
Het gift, alreets tot aen het hert gekomen,
Heeft oock het breyn ten vollen ingenomen,
Soo dat de doot als voor de deure staet.

O droeve stem! en onverwachte reden!
O harde stoot ontrent mijn teere leden!
O felle flagh! o vreemt en droevigh stuck!
Moet ick alreets ter aerden neder-dalen,
En aen den poel van 't swarte water dwalen?
Dat is voorwaer een deerlick ongeluck.

Ick ben een maeght van keyserlicken bloede,
Van lichaem schoon, en hooge van gemoede,
Ick ben een roos als in haer eerste glans;
Daer sijn in 't rijck wel hondert jonge vorsten,
Die naer mijn jeught en schoone leden dorsten,
En hulde doen aen desen maegde-krans.

Maer onder al soo wort'er een gevonden,
Die heeft aen my sijn edel hert gebonden,
Die heeft aen my sijn echte trou verpant;
Ick wederom, ick heb mijn teere sinnen,
Door trouwen dienst, oock laten overwinnen,
En voel met hem gelijcken minne-brant.

Wat sal den helt, wat sal hem over-komen,
Als my de doodt sal hebben weg-genomen,
En in het graf soo vinnigh neêr-gedruckt?
Wat sal de prins, wat sal hy doch bedrijven?
Hy sal gewis niet in het leven blijven,
Als ick van hem sal wesen afgeruckt.

O felle doot, hoe ras zijn uwe gangen!
Hoe rau en hart, hoe droevigh uwe prangen,
Voor die met lust noch in de werelt leeft!
Waer toe komt ghy een jonge maeght verrassen,
Die vreught en spel al beter soude passen,
Als 't bitter sogh, dat ghy te drincken geeft?

Ey lieve, gaet en voeght u tot de menschen,
Die om het graf van gantscher herten wenschen,
Of uyt verdriet of om haer ouden dagh;
Daer sal men u, als met een groot verlangen,
Daer sal men u met enckel vreught ontfangen,
Juyst als een mensch sijn beste vrienden plagh.

Ontrent de jeught en in de gulde zalen,
Daer konje niet als grooten ondanck halen,
Want siet, men schrickt daer van uw blooten naem;
Ghy sult hier na my beter mogen voegen,
Als my dit lijf de rimpels sullen ploegen,
Dan ben ick eerst tot uwen roof bequaem.
Wout ghy alreets in desen boesem schieten,

Die eerst sijn deel op aerden moet genieten?
   Die eerst begint te treden in de vreught?
Ey, laet my doch, eer ghy my komt genaken,
Ey, laet my doch de werelt eenmael smaken,
   En pluckt niet af de knop van mijne jeught.

Ghy hadt misschien gelijck om my te quellen,
Om leet te doen, en in het graf te vellen,
   Had ick gedaen dat maeghden niet en voeght;
Had ick gejaeght, gekaetst, gebolt, gereden,
Of aen den dans verhit mijn teere leden,
   En dat ick storf, ick ware vergenoeght.

Maer nu ick heb de jeught van mijne dagen
Niet af-geslonst, niet in den wint geslagen,
   Niet buyten recht of tegens aert gebruyckt,
Waerom sal ick geen langer tijt verwerven?
Waerom sal ick soo veerdigh moeten sterven,
   Eer schier ter deegh mijn bloempje sich ontluyckt?

Ick heb gedaen gelijck de maeghden plegen,
Tot jacht of peert en was ick noyt genegen,
   Maer tot een stil en jufferlick bedrijf:
Noyt mensch en sagh dat ick in bossen dwaelde,
Mijn spel en lust dat was een teere naelde;
   Hoe koom ick dan soo veerdigh om het lijf?

Ey lieve doot, wilt onser doch ontfermen,
En hoort mijn liefs en mijn ellendigh kermen,
   Want dit verdriet is onder ons gemeen;
Indienje my het leven wilt vergonnen,
Ghy hebt in my een jongen prins gewonnen,
   Maer doodt ghy my, ghy doodt'er twee in een.

Doch wat ick roep, de doodt is sonder ooren,
Sy wil oock self geen maeghde-klachten hooren,
   Sy vyert, noch jonck, noch schoon, noch edel vleys.
Ick voel och arm! mijn gantsche lijf verstijven,
Ick voel het gif tot in mijn herte drijven,
   Mijn bange ziel bereyt haer tot de reys.

De doodt en past op geen gekroonde koppen,
Sy komt soo wel aen hooge torens kloppen,
   Als aen een hut van stroo of rijs gebreyt.
Sy komt soo wel de soete jeught bestrijden,
Als die het leet van oude dagen lijden,
   Het spoock is blint, 't en kent geen onderscheyt.

Wat is een mensch, en al sijn moedigh wesen?
Wat is een kroon, van yeder een gepresen?
   Wat is de jeught, die ons soo lustigh schijnt?
Eylaes! een damp gedreven van de winden,
Die metter haest niet meer en is te vinden,
   Eylaes! een bloem, die in der haest verdwijnt,

Wie kan op staet of adel sich verlaten?
Wien kan òf goet òf schoone leden baten?
   Wie kan sijn jeught bevrijden van de doot?
Ick heb het al naer vollen eysch beseten,
En niet-te-min soo legh ick hier verbeten,
   Ick ben, och arm! in mijnen lesten noot.

Wat magh een mensch van trots en hoogmoet swellen?
Een naelde-prick die kan hem neder-vellen,
   Eu al sijn pracht doen zijgen in het graf;
Daer zijn wel eer, daer zijn'er omgekomen,
Die maer een hayr en hadden in genomen,
   Och vrienden, siet, wy zijn maer enckel kaf!

Maer ick beswijck, ick kan niet langer spreken,
Och! mijn gesicht begint alree te breken,
   Koom, treet wat toe, mijn troost en weerde vrient!
Koom, lieve, koom, en wilt mijn oogen luycken,
Laet my uw dienst noch dese mael gebruycken,
   't Is voor het lest, dat ghy my heden dient.

Maer wilt voor al, aen uw bedroefde wangen,
Den lesten kus van uwe bruyt ontfangen,
   Als tot een loon van al uw langh gequel;
Uw mont die sal, in dit ellendigh groeten,
Mijn droeve siel op haer vertreck gemoeten;
   Ach! ach! ick sterf, ghy, vaert voor eeuwigh wel!

Klachte van de vijf dwase maeghden, vermelt in 't 25 Cap. van d' Euangelist Mattheus.

Stemme: *O nuict, jalouse nuict*.

Hebt ghy oyt eenigh mensch voor desen hooren klagen
   Van onheyl, quaet beleyt, of ander ongeval?
Koomt, hoort te deser tijt van onsen druck gewagen,
   Want die gaet wonder hoogh, en verre boven al.
Wy waren onder een tien uyt-gelesen maeghden,
   In Zions hooge zael te samen op-gevoet,
En, mits wy aen het Hof in onse jeught behaeghden,
   Soo werden wy geleert, gelijck men jonckheyt doet.

De groote Bruydegom, de Koningh aller rijcken,
   Die had ons over langh genoot tot sijne feest,
Sijn raet was, geenen tijt te laten overstrijcken,
   Maer staegh bereyt te zijn met onvermoeyden geest.
Oock gaf hy dit bevel, dat wy met reyne lampen,
   Van oly wel versien, hem tegen souden gaen;
Hy wou een helder licht, en geen onguere dampen,
   Vermits geen vuylen brant voor hem en kan bestaen.

Hy stelde geenen dagh, wanneer hy zoude komen,
   Maer dat hy komen sou, dat had hy vast geset;
Hy riep dat alle tijt ons diende waer-genomen,

En dat op ons beroep ten naeusten dient gelet.
De vijf uyt ons getal, die hebben dese reden
Tot in het diepste mergh van hare ziel gedruckt,
Sy pasten op haer licht, met onvermoeyde leden,
En dat heeft nader-hant haer wonder wel geluckt.

Wy vijve lijckewel begaven onse sinnen
Tot dwaesheyt, tot gemack, tot alle dertel spel;
Wy lieten onsen geest door lusten overwinnen,
En dat gaf nader-hant ons wonder droef gequel.
Wy riepen even-staegh, dat voor ons licht te sorgen
Niet al te noodigh was, of immers noch te vroegh,
Wy raemden tot het werck gestaegh een nieuwen morgen,
En hadden (soo het scheen) geduerigh tijts genoegh.

De Bruydegom, die scheen van onse kust geweken,
Hy quam niet tot het feest, of in zijn machtigh rijck;
Dies zijn'er onderwijl veel dagen overstreken,
En siet, een sware slaep bevingh ons al gelijck;
Maer in den middernacht, toen alle dieren sliepen,
Soo wert'er een gedruys door al de lucht verspreyt,
Daer rees een groot gewoel, des Koninghs boden riepen:
'De Bruydegom genaeckt, een yder zy bereyt!'

Hier door heeft ons de slaep van stonden aen verlaten,
En yder gaf haer op, en snelde na de reys;
De vijve waren wijs, en namen hare vaten,
Geciert met helder licht en oly naer den eys,
En door het snel geroep in haesten op-geresen,
Verschenen op het feest met over-schoonen glans;
Sy toonden al gelijck een bly en vlijtigh wesen,
En hadden om het hooft een groenen maeghden-krans.

Wy vijve van gelijck, om mede wat te schijnen,
Gebruyckten bloem-gewas en even maeghde-kruyt;
Maer siet, ons flickerlicht dat gingh terstont verdwijnen,
Ons luyster heeft gedaen, ons lampen gingen uyt.
Daer riepen wy met ernst: O lieve speel-genooten!
Geeft ons doch eenigh deel van dat uw lampen voet;
Maer strax wert ons geseyt: Wy mochten ons ontblooten
Van dat door hellen glants ons luyster geven moet.

Gaet liever in de stat, gaet uw behoesten koopen,
Om ons niet nevens u te stellen in gebreck;
Maer t'wijl wy naer de markt, of in de winckels loopen,
Soo komt de Bruydegom en gaet in sijn vertreck.
De maeghden met het licht, die op haer saecken pasten,
Zijn met een groote vreught ter bruyloft ingegaen,
Zijn in de gulde zael ontfangen by de gasten,
En stracks wert achter haer de deure toe-gedaen.

Wy, na dit was gebeurt, ten lesten aengekomen,
Gaen kloppen aen de deur, en riepen met verdriet;
Maer hebben uyt de vreught een droeve stem vernomen:
'Vertreckt wie datje zijt, want ick en ken u niet.'
Ach! ach! geen menschen tongh is machtigh uyt te drucken
Wat voor een bitter leet toen rees in onse ziel,
Wat voor een diepe smert ons sinnen quam verrucken,
Soo haest het droevigh woort ons op het herte viel.

Wy stonden van den schrick aen allen kant bevangen,
Ons geest die was gestelt als in den lesten noot,
En na het eerste wee al weder nieuwe prangen,
Eylaes! ons minste lit dat voelt een staege doot.
Ach! van den Bruydegom te werden afgetogen,
Dat is het hoogste leet, dat iemant dencken kan,
Te seggen hoe het wroeght, is buyten ons vermogen,
Ons' ziele die verdwijnt, ons herte smelt'er van.

Maer schoon wy alle staen met tranen overgoten,
En dat het droef geval ons in het herte snijt,
De deure niet te min, de deure blijft gesloten,
En dat (o swaer verdriet!) en dat voor alle tijt!
De deure van een maeght (gelijck wy eertijts sagen
In onse soete jeught) die sluyt oock wronder vast;
Maer door een soet gevley, of door een bitter klagen,
Ontluycktse menighmael voor haren droeven gast:

Sy, met een versche roos of edel kruyt besteken,
Of met het soet geluyt van snaren-spel vereert,
Heeft dickmael (sonder kracht) haer open laten breken,
En al het vorigh leet in blijtschap omgekeert.
Maer dese stale deur en laet haer niet bewegen,
Schoon iemant op de luyt, of op sijn boesem slaet;
Het is met haer eylaes! voor eeuwigh soo gelegen,
Dat zy met diamant wel hart versegelt staet.

Dus of wy nu ter tijt haer slot en grendels vleyen,
Of dat een staegh gebet haer onse zielen biet,
Of dat wy dagen langh veel droeve tranen schreyen,
Haer posten zijn metael, en die en hooren niet.
Wie kan het groot verlies, wie kan het recht bemereken,
Als die het even selfs in sijnen boesem voelt?
Die weet alleen, die weet hoe sijn gedachten wercken,
En hoe sijn bange ziel geduerigh leyt en woelt.

Ach eeuwigh is eylaes! een lenghte sonder palen,
Een ruymte noyt gevat by geest of geestigh man,
Een diepte sonder gront, daer in de sinnen dwaelen,
Een hooghte, die geen oogh ten eynde sien en kan.
En siet, dit bitter leet is over ons gekomen,
Vermits wy sonder vrucht verslonsten onse jeught,
Och! och! de nutte tijt, by ons niet waer genomen,
Stelt ons gantsch buyten hoop van alle soete vreught,

De tijt wert veel geacht een van de slechtste dingen,
Wort menighmael gespilt met iet men weet niet wat;
Ey, let eens hoe het volck haer tijt plach om te bringen,
En die is evenwel een onbegrepen schat.
Men vint'er over al, die hare beste dagen
Verquisten in den wijn, in lust, en ydel spel,
Sy schijnen haren tijt met manden uyt te dragen,
En siet, dit brenght de ziel in wonder droef gequel.

Want als het vluchtigh dingh is eenmael wegh geloopen,
Soo keert het nimmermeer tot die het eens vergat;

Men kan geen oogen-blick om duysent ponden koopen,
Ja, niet om al het gout, dat oyt een Vorst besat.
O tijt, verloren tijt! waert ghy weêrom te krijgen,
Waert ghy eens op een nieu te brengen aen den dach!
Wy wouden met de ziel als in den Hemel stijgen,
En lijden in het vleesch al wat men lijden mach.

Maer 't is om niet gesucht, ons klagen is verloren,
Al wat ons nu gebeurt en kan niet anders zijn;
Nu waer 't ons hoogste wensch om noyt te zijn geboren,
Maer wenschen sonder hoop dat is de meeste pijn.
Geluckigh is de mensch, geluckigh boven maten,
Die God hier sijnen tijt noch op der aerden geeft;
Gebruyckt dat hoogh geluck, gebruyckt het t'uwer baten,
Ghy die noch adem blaest, en in de werelt leeft.

Gebruyckt het naer den eysch, want uwe korte dagen
Die maken grooten spoet, en doen een snellen gang;
Gaet vast in dit geval: men dient hier niet te wagen,
Het lijden is te swaer, en eeuwigh is te langh.

Klaegh-liet van Susanna, als sy van de boeven beschuldight wert van overspel.

Stemme: *Ha! que le ciel est. contraire à ma vie*.

Aenhoort, o God! aenhoort mijn droeve klachten,
Aenhoort mijn stem en siet mijn tranen aen;
Ghy kent alleen mijn hert en mijn gedachten,
En wat ick oit voor desen heb gedaen:
'k En was niet geyl oock in mijn eerste jeught,
Maer heb my staegh ge-eygent aen de deught,
Die was mijn hooghste vreught.

Maer even-wel soo ben ick hier gevangen,
En wort, eylaes! van overspel beticht;
Ick stae en sucht met tranen op de wangen,
Ick wort beschimpt van menigh dertel wicht;
Ick wort in smaet den Rechter voorgestelt,
En, of schoon my geen schuldigh hert en quelt,
Het vonnis is gevelt.

O goet gemoet, wat zijt ghy voor een zegen,
Wanneer de mensch in swarigheyt geraeckt!
Ghy zijt voorwaer een licht op onse wegen,
Dat in den druck de sinnen vrolick maeckt.
Dus, schoon ick stae bespot als buyten eer,
En dat men roept: daer is geen hope meer!
Noch hoop ick op den Heer.

Nu, weerde vrient! die God my heeft gegeven,
En dien ick acht en voor mijn hoeder ken,
Slaet vry een oogh op al mijn vorigh leven,
Ghy sult'et sien, dat ick onschuldigh ben.
Als ghy my naemt had ick een suyver lijf,

En toen ter tijt wert ick een eerbaer wijf,
En soo is 't dat ick blijf.

Ick sie het klaer, ghy houdt my voor onschuldigh,
En smelt van druck in dit mijn ongeval;
Maer even-wel en weest niet onverduldigh,
Denckt dat het God ten lesten rechten sal;
Want als lucht, zee, en aerde sal vergaen,
Dan sal ick reyn, en helder als de maen,
Voor mijnen Rechter staen.

Dan sal mijn trou aen al de werelt blijcken,
Tot mijner eer, en schande van den nijt;
Dan sal de smaet en al de spotters wijcken,
De waerheyt is een dochter van de tijt;
Dan sult ghy sien aen mijn vernieude siel,
Hoe dat ick my eens in de werelt hiel,
En noyt in schande viel.

Eerweerde man, ick wil u God bevelen,
En aen uw gunst ons soet en eenigh kint;
God heeft ons dat te samen laten telen,
Ick bid u, vrient, dat ghy het doch bemint:
Het is voorwaer, het is uw eygen zaet,
Het is een vrucht, die onsen echten staet
Aen u te pande laet.

Nu God, mijn heyl! al moet ick heden sterven,
Ick ben getroost van mijnen lesten dagh;
Laet my alleen maer dese gunst verwerven,
Dat na mijn doot mijn onschult blijcken magh!
Ick, schoon alree verwesen by het Hof,
Of wel mijn bloet sal vlieten in het stof,
Wil melden Uwen lof.

Danck-liedt van Susanna, na hare verlossinge.

Stemme: *Fuions la clarté du soleil*.

Op, op! mijn ziel, danckt uwen Godt,
Die ons als nu bevrijdt
Van schand en schamper spot,
De loose boeven tot een spijt;
Ghy, mijn hert! Vry van smert,
Looft hem t'aller tijt!

Ick was verwesen van den Raet,
En daer was steen geleyt
Met hoopen op de straet,
Die my tot straffe wert bereyt:
Maer den nijt, T'zijnder spijt,
Is sijn eysch ontseyt.

God leyt den mensch als aen het graf,
En geeft hem aen de doot;

Maer laet van plagen af,
En treckt hem weder uyt den noot.
Hooghste God, O mijn lot!
Uw genaed' is groot.

Het liegen is een vuyle daet,
Die, na een korten stont,
Haer eygen heer verraet,
En even, met een open mont,
Tegen danck, Als uyt dwanck,
Melt sijn loosen vont.

Hierom, soo wil ick t'aller tijt
Op God mijn oogen slaen;
Al word ick schoon benijt,
Het sal my noch eens beter gaen:
Wie den Heer Hout in eer,
Sal voor eeuwigh staen.

Aen-sprake van Joachim, de man van Susanna, als hy deselve, van de doot verlost, weder ontfinck.

Stemme: ***Licht van mijn ziele, ster van den hemel*****.**

Lust van mijn herte, vreught mijner sinnen,
God heelt mijn smerten, en mijn vierigh minnen,
En gaf nieuwe vreught,
Tot lust en troost van mijn bedroefde jeught.

Och suyver bloempje, eer van de vrouwen,
Ick magh u weder als de mijn aenschouwen;
Want als uyt het graf
Is 't dat my God uyt gunst u weder gaf.

Hem wil ick dienen gantsche dagen,
Een danckbaer herte sal den Heer behagen;
Wegh, benaude pijn!
Ick wil met vreught sijn dienaer eeuwigh zijn.

[Klaegh- en treurliederen]

Wy vinden goet (als wel ter saecke dienende) hier te laten volgen eenighe Klachten, die niet alleen de maeghden moghen ghebruycken, maer die oock alle menschen, jonck en oudt, te passen konnen komen. D'eerste is genomen uyt den een en vijftichsten Psalm, die de schrijver van dit boeck, ten ver soecke van sekere Godsalige jonge lieden heeft gestelt, op een stemme aen deselve (soo sy verklaerden) ten hooghsten aengenaem wesende, niet met opset van den Psalm eygentlick over te setten, maer om na de stoffe van deuselven een Klaegh-liedt uyt te brengen, ten versoecke als voren. Neemt de preuve, leser, of dese maniere van doen u wel bevalt:

Treur-liedt, uyt den 51en Psalm.

Stemme: *Quitons ce fascheux point d'honneur*.

Doet my genade, lieve God!
Naer uwe gunst en rijcken zegen,
Ick heb gebroken uw gebodt,
En daerom groot verdriet gekregen.
Maeckt, Heere! my Van sonden vry,
En leyt my naer uw reyne wegen.

Mijn sonde wroeght my aen de ziel,
En staegh soo voel ick mijn gebreken,
Dies is'et dat ick nederkniel,
En ken my weert te zijn versteken;
Want van u, Heer! En uwe leer
Ben ick gantsch leelick afgeweken.

Ick ben eylaes uyt sondigh saet,
En van een swacke vrou geboren,
Dies helt mijn hert naer enckel quaet,
En sonder u ben ick verloren;
O! heelt mijn smert En wascht mijn hert,
Soo sal ick zijn uw' uytverkoren.

Laet my genieten uwe vreught,
Soo sal mijn ziel van druck ontwaken,
Laet my lust vinden in de deught,
Soo sal ick uwe gunst genaken;
Soo sal ick, Heer! Uw lof en eer
Door al de werelt kondigh maken.

Tweede deel.

O God! wend doch uw aengesicht
Van mijn gebreck en sware sonden,
En stort in my uw' heyligh licht,
Soo sal ick suyver zijn bevonden,
Soo sal mijn geest Zijn onbevreest
Tot u te naken t'aller stonden.

Koom, schept in my een nieu gemoet,
En stiert my tot een beter leven,
Op dat mijn geest, door weligh bloet,
Niet meer tot lust en zy gedreven;
Verstoot my niet In dit verdriet,
Maer wilt my troost en segen geven.

Dan sal ick, die u tegenstaen,
Uw reyn verbont en wetten leeren,
Op datse beter wegen gaen,
En sich in ware daet bekeeren;
Dit schuldigh bloet Doch van my doet,
Soo sal mijn tongh uw naem vereeren.

Ontsluyt mijn mont en mijnen geest,
Op dat uw lof daer uyt magh rijsen;
Het offer-werck van eenigh beest
En kan u, God, geen eer bewijsen;
Een droef gemoet, Dat boete doet,
Dien offer sult ghy noyt misprijsen.

Doet Sion deught, o lieve God,
Naer uwe gunst seer goedertieren,
Dan sal men eerst naer uw gebodt
Met offer uwen autaer cieren,
Dan sal men, Heer! Tot uwer eer,
Gaen slachten 't puyck van reyne dieren.

Hier volght nu een Klaegh-gesangh uyt den hondert en dertichsten Psalm, ten versoecke als voren genomen:

Klaegh-gesangh, uyt den 130en Psalm.

Stemme: *O faux amant! o langue menteuresse*.

Uyt 't innigh diep van mijn benaude sinnen,
Moet ick tot u mijn klachte nu beginnen,
O God, die my behoet!
Aenhoort mijn stem, aenhoort mijn droef gebet,
En naer uw gunst op mijne reden let,
O troost van mijn gemoet!

Wilt ghy, o Heer, ons sonden overmercken,
En 't ooge slaen op onse boose wercken,
En dat naer rechten eys,
Wie sal voor u, o strenge Rechter, staen?
Wie sal het oogh ten hemel mogen slaen?
Voorwaer, geen levend' vleys!

Maer ghy en zijt niet veerdigh om te wreken,
En laet ons noyt uw soete gunst ontbreken,
Nadien ghy haest vergeeft;
Ghy, groote God! zijt vriendelijck en soet,
Soo dat te recht u eer en hulde doet
Al wat op aerden leeft.

U wil ick, Heer, u wil ick gaen verwachten,
Met al mijn hert, met alle mijn gedachten,
Op u ben ick gegront;
Uw woort vol trou is dat mijn ziele voedt;
En dat my troost in alle tegenspoet,
Dat is uw heyligh bont.

Gelijck een mensch, verbonden om te waken,
Plach naer het licht te hijgen en te haken,
Gansch moede van den nacht;
't Is even soo, dat mijn verslagen hert
Tot u gestaegh, tot u gedreven wert,
En op uw komste wacht.

Wilt, Israël! wilt op den Heere bouwen,
Wilt op sijn woort ten vollen u betrouwen,

Want fijn genaed' is groot;

Hy sal aen u, en aen uw vruchtbaer zaet,
Hy sal u zijn een rots, een toeverlaet,
    Oock in den hoogsten noot.

Wy sullen (ons oordeels) te rechte tijt hier laten volgen een Gesangh in stoffe gelijck met den twee-en-veertichsten Psalm, om redenen, die de goede leser uyt deselve wel kan afnemen. Hetselve gesangh is ten versoecke als voren mede in de werelt gekomen, in voeghen als ghy dit siet; onse schrijver (soo hy my verklaert heeft) wenst over dese maniere van doen te verstaen het oordeel van den Godsaligen leser:

Ziel-zucht, uyt den 42en Psalm.

Stemme: *Puis que de vivre sans aymer*.

Gelijck een hert naer 't water hijght,
  Dat vloeyt uyt koele beken,
Wanneer het groote drooghte krijght,
  Door heeten brant ontsteken;
Soo verlanght mijn bangh gemoet
Naer u, God, mijn hoogste goet!

Ach! wanneer sal mijn droeve geest
  Tot uwe woonplaess stijgen,
Daer ick mocht wesen onbevreest,
  En uwen zegen krijgen,
Daer ick God sal mogen sien:
Heer, wanneer sal dat geschiên?

De tranen, die men rollen siet
  Op mijn bedroefde wangen,
Dat is de spijs, die ick geniet,
  In mijn benaut verlangen;
Mits men roept, uyt enckel spot:
Segh ons nu, waer is uw God?

My dunckt ick smelt, wanneer ick peys
  Dat ick u plagh te prijsen,
En met veel hoopen elcke reys
  U eere gingh bewijsen;
Och! mocht ick nu weder gaen,
Daer ick 't voortijts heb gedaen!

Mijn ziel, waerom zijt ghy ontrust?
  Ey, stilt uw droeve sinnen!
Ghy sult noch eens met herten lust
  Des Heeren lof beginnen:
Hoopt en siet alleen op Hem,
Hy sal verhooren uwe stem.

Eylaes, mijn geest is gansch vermoeyt!
  Heer, dien wil ick u geven,
Daer 't water der Jordane vloeyt,
  En Hermon staet verheven,
Of daer Misar sijn gesucht

Heeft gedreven in de lucht.

Tweede deel.

O Heer! uw felle water-vloet
Quam op mijn hooft te ruyschen,
Dies hoord' ick, binnen mijn gemoet,
D'een diept' op d'ander bruyschen;
Heer, uw stroom heeft my gequelt,
Dat ick schier ben neêr gevelt.

Doch evenwel den ganschen dagh
Sie ick op uw genade,
En oock des nachts, al wat ick magh,
Bid ick, al isset spade;
Want ghy zijt mijns levens kracht,
Daer op mijn gansche ziele wacht.

Ick segh u, God, mijn toeverlaet!
Waerom ben ick vergeten,
Dat ick voor ieder, die my haet,
Ligh als geheel verbeten?
Waerom moet ick treurigh gaen,
Voor die my dus tegenstaen?

My dunckt, dat iemant my vermoort,
Wanneer ick, in mijn ooren,
Soo menigh fel en schamper woort
Moet van mijn vyant hooren;
Als hy roept: seght ons, o vrient,
Waer is de God, die ghy soo dient?

Mijn ziel, waerom zijt ghy ontrust?
Ey, stilt uw droeve sinnen,
Ghy sult noch eens, met herten lust,
Des Heeren lof beginnen;
Hoopt en siet alleen op Hem,
Hy sal hooren uwe stem.

Nieuwe gesangen, op nieuwe en soetluydende wijsen.

Wy hebben, weerde leser, eenigen tijt herwaerts verscheyde eerlijcke ende seer vrome luyden hooren klagen, dat de jonckheyt onser eeuwe meer als oyt te voren sich begeeft tot zingen van eenige, niet alleen dertele, maer oock oneerlijcke liedekens, meest onder het decksel van soete wijse en stemme, daerop deselve werden geseyt gepast te zijn. De voorsz. klagers hebben (mijns oordeels) redenen tot deselve hare klachten; want, al is 't soo, dat het lesen van oneerlijcke boecken de jonckheyt gantsch schadelijck is, soo is het zingen van ondeugende liedekens noch hinderlijcker, en die sijn dan slimst als se best gesongen werden; want door het aerdigh draeyen van een lieflijcke stemme, worden deselve soo diep gedruckt in de herten, soo van de singers als toehoorders, datse daerna met geen middelen daeruyt sijn te krijgen. Vergift met wijn ingenomen (gelijck gemeynt wert) is des te

doodelijcker, vermits het, door de geesten van de wijn aengevoert, lichtelijck zich indringht tot de

innerste geheymen des lichaems, sonder hope van genezinge. Het selve ofte yet sulcx kan van de voorsz, wulpse gesangen met waerheyt werden geseyt, immers na ick hetselve ben opnemende. En even dit by eenige goede zielen zijnde aengemerckt, soo zijn deselve geneyght geworden, daertoe eenige behulpmiddelen by te brengen, en hebben onder andere den schrijver van de voorgaende Klachten versocht (tot afkeeringe van de voorsz. ongerijmtheden) op nieuwe en aerdige wijze, nu meest in swangh gaende, te willen uytbrengen eenige stichtelijcke Gesangen, in sich besluytende stoffe van Gebeden, van Lofzangen, en van Dancksegginge tot God Almachtigh, om op verscheyde voorvallende gelegentheden met aendacht gesongen te mogen werden, op wijsen de jonckheyt aengenaem sijnde, in plaetse van de voorsz. ondeugende ende vuyle gedichten; hetwelck by denselven met gewilligheyt zijnde aengenomen, op hope van de jonckheyt onser tijden door sulcke yet quaets te mogen ontrecken, en in plaets van dien yet goets in de hant te mogen aenbrengen; soo ist, dat ick, goetgunstige leser, u, tot een preuve, de navolgende gesangen gedienstelijck ben aenbiedende, wenschende dat de schrijver daerin sijn ooghmerck en ghy uw vernoegen mooght vinden. Hetwelck ick wil vertrouwen alsoo te sullen geschieden, dewijle duidelijck uyt Gods woort gemerckt kan worden, dat de ouden in voortijden gewoon sijn geweest, soodanige sangen, by voorvallende gelegentheden, tot God uyt te brengen. Soo hebben Moyses ende Mirriam Gode gesongen, tot dancksegginge van het onderbrengen der Egyptenaren in de Roode Zee (Exod, 15: 1-20.), Debora ende Barach, over de overwinninge van Sisera (Jud. 5:1.), en verscheyde andere hier te langh om te verhalen. Volgen dan hier: om den dagh te beginnen, een Morgen-gesangh; om den avont te sluyten, een Avontgesangh; voor een reysende man, een Reysliet; voor een die uyt een zwaere zieckte gesont is geworden, een Dancklie[1)]; voor een jonge Deerne die ten onrechte wordt bekladt, een Klaeghliet; voor een die uyt een groote tempeest, verlost is, een Dancksegginge; voor een leetdragende zondaer, Zielsucht en Tranen:

Klaegh-liedt van een jonge dochter, t'haren onschult, met een lasterlijcke rugh-sprake bekladt.

Stemme: *Que me sont, etc.*, of: *Cessez mortels, etc.*

Hoe bangh is my, o lieve God!
Wat droefheyt komt mijn hert bestoken!
Ick ben geworden yders spot,
Mijn goede naem die is gebroken!
Dat ick eens hiel mijn beste schat,
Wort nu een gecx-maer door de stat.
Wanneer ick aen de deure stae,
Of over strate koom getreden,
Men wijst my schier met vingers nae,
En ick en wist niet eens de reden;
Maer gister heb ick eerst verstaen,
Waerom my smaet wert aengedaen:

Daer wort gemorapelt over al,
Dat ick mijn eer heb laten rooven,
En siet, het schendigh ongeval
Dat wil men over-al gelooven;
Het schijnt men weet het gansch bescheyt,

1) Zie deze vier in het Tweede Deel, onder de Stichtelijcke Gedichten achter de Nieun juars Gezangen, bladz. 506-508.

En 't wort'er klaerlijck by geseyt.

O valsche tongen, vol fenijn!
Waer uyt hebt ghy dit gif gesogen?
't Is sonder daet, en sonder schijn,
Al wat op my is uytgespogen;
O klappers, wie ghy wesen meught,
Ghy schent den glans van mijne jeught.

Eylaes! wat is een jonge maeght,
Als sy, gegeesselt van de tongen,
Wort door een boosen klap geplaeght,
En in haer goeden naem besprongen?
Al is haer eere niet geroost,
Noch wort het quaetste wel gelooft.

Maer ghy, o God! die 't al doorsiet,
Die hert en nieren komt doorgronden,
Ghy weet, dat noyt en is geschiet,
Al wat de vuyle laster-monden
Gaen stroyen door het gansche lant,
Tot nadeel van mijn beste pant.

Ghy weet, dat ick onschuldigh ben,
En noyt de schennis heb bedreven;
Ghy weet, dat ick geen man en ken,
Dien ick mijn eer heb wegh gegeven;
Ghy weet, dat ick een reyne schoot
Beware voor mijn bed-genoot.

Geeft dat, gelijck een dageraet,
Mijn onschult sich magh openbaren,
En dat mijn leven metter daet
Mijn eerbaer herte magh verklaren;
Op dat ick eens ter rechter tijt
Van schande mochte sijn bevrijt.

Ick sal terwijl, in droeve pijn,
Tot u, mijn God! geduerigh schreven;
Ick sal den Heere stille zijn,
Want sijnen troost wil ick verbeyen;
Het ancker van een reyn gemoet,
Is staegh (maer hier ten hooghsten) goet.

Doch soo ghy, des al niet-te-min,
Mijn ziel door schande wilt beproeven,
Soo stort my uwen zegen in,
En laet my niet te seer bedroeven,
Maer stijft mijn herte met gedult,
Dat ick magh lijden sonder schult.

Ick weet, hier namaels komt een tijt,
Dan sult ghy, Heer, eens rechter wesen,
En niet de tongh vol wrange spijt,
Die tegens my nu is geresen;
Dan sal het komen aen den dagh,
Al wat'er oyt in 't duyster lagh.

Maer ghy, vergeeft hem, die het doet,
En geeft hem voortaen beter sinnen,
En soo ick hier nu lijden moet,
Soo laet my namaels troost gewinnen;
Dit hoop ick, Heer, dit stel ick vast,
En daer op draegh ick desen last.

Danck-segginghe, na het ophouden van een storm op zee.

Stemme van den 116en Psalm: *Ick heb den Heer lief, etc.*

Laet ons tot God verheffen ons gemoet,
Laet onsen geest in reyne vreught ontspringen,
Laet ons den Heer uyt ganscher herten singen,
Vermits hy ons soo grooten gunste doet.

De doot die had haer stricken uyt-geset,
En ons om-vat in hare droeve banden;
Daer is geen kans om oit te mogen landen,
Vermits de storm het varen ons belet.

Wy maeckten zeyl en leyden 't om de Zuyt,
Het koeld' eerst saft, men deed' de zeylen gieten,
Maer korts daer aen men hiet de stengen schieten,
Want al het swerek dat sach'er grilligh nyt.

Ach! wat een wint, geresen uyt de lucht,
Quam op de zee met volle kaken blasen,
Quam door het want en in de touwen rasen,
Soo dat het schijnt dat aerd' en hemel sucht.

Waer heen men sagh, daer was het ongeval,
De zee, die zwol met wonder hooge baren,
De douder quam met blixem uytgevaren,
En dichte by daer was een lager wal.

Geen sack of pack dat niet daer henen rolt,
Want 't schip dat moest tot in den hemel stijgen,
En stracx daer na tot in den afgront sijgen,
Soo dat het volck als droncken suyse-bolt.

De lucht die stont vermengelt met de zee,
En mits, de mist en bijster harde winden,
En was voor ons geen haven om te vinden,
Geen hoop van lant, of van een goede ree.

De schipper selfs die staet geheel verbaest,
De stier-man dubt, wat dienstigh is begonnen,
De kust die suft en light geheel verwonnen,
Vermits de zee soo fel en bijster raest.

Ghy doch, o God! oock onder dit gewoel,
Hebt ons gebedt ten hemel laten komen,
Hebt aen den wint sijn krachten afgenomen,
En hebt gestilt den omgeroerd en poel.

Wy sien, o Heer! uw wonder hoogh beleyt;
Want al wat oit te voren is geschapen,
Hoort uw gebiet, gelijck als trouwe knapen;
U zy dan lof tot in der eeuwigheyt!

Klaegh-liedt, eens bekeerden sondaers aen god den sone

Stemme: *Puis que de vivre sans aymer, etc*.

Mijn ziel, o Heer! die is bedroeft,
Om al mijn sware sonden;
En siet, de troost die zy behoeft
Dat zijn uw reyne wonden.
Het kruyt dat my genesen moet,
Dat is alleen uw heyligh bloet.

Schoon dal, ick hier op aerden stae,
Met grooten druck bevangen,
Of dat ick 't oogh ten hemel slae,
En sucht met groot verlangen,
Noch hier, noch daer en vind' ick iet,
Dat oit kan heelen mijn verdriet.

Ghy zijt, o God! mijn toe-verlaet
En troost by my verkoren,
Ghy zijt het edel vrouwen-zaet,
Voor alle tijt geboren;
Ghy, Heer! vertreet den slangen kop,
En treet'er als verwinner op.

Ick bid, verstoot den sondaer niet,
Die staegh en gantsche dagen,
De grootheyt sijner feylen siet,
En staet'er in verslagen,
En stact benant tot aen de ziel,
Vermits ick soo geduerigh viel.

Ick, die wel eer vont groote smaeck,
In vreught te mogen plegen,
Vind' nu in tranen mijn vermaeck,
In tranen enckel zegen;
Die zijn voor my, ellendigh mensch!
Die zijn my nu een herten wensch.

Och! of mijn oogen t'aller stont
   Van tranen mochten leken,
En vloeyen op mijn droeve mont,
   Gelijck als stage beken;
Soo goot ick uyt een droevigh vocht,
Soo langh ick immer weenen mocht.

O! 't weenen is een groote vreught,
   Het soetste van het leven,
Vry soeter als de domme jeught
   Wel eer heeft konnen geven;
Wel aen dan, weent, mijn droef gesicht,
Tot ons de ziele wert verlicht.

Als ick op heden God aenbadt,
   En sagh mijn tranen vlieten,
En sagh voor my het siltigh nat
   Ter aerden neder schieten,
Ick nam het op met groot geluck,
En als een vreught in mijnen druck.

Ick sprack: o God, mijn hoogste goet!
   Sie daer mijn offerhande:
De sucht van mijn benaeut gemoet,
   Die stel ick u te pande;
Ick weet, dat noit een treurigh hert
   Van u in smaet verstooten wert.

Mijn droeve ziel die is de kerck,
   Daer bid ick met verlangen;
Mijn tranen-vloet, het offer-werck,
   Wilt die, o Heer, ontfangen;
Sy komen uyt een droeve borst,
Die staegh naer uwen segen dorst.

Uw bloet, dat beter dingen spreeckt
   Als Abels hier te voren,
Dat is het dat de tochten breeckt,
   Die onsen geest bekoren.
O Godes Soon, vergunt my dat
En wascht ons in dat suyver nat!
Ick wil dan singen t'uwer eer,
   Ick wil mijn gansche leden,
Mijn tongh, mijn pen, mijn sinnen, Heer!
   In uwen dienst besteden;
Ick wil dan melden uwen lof,
Tot ick sal wesen nietigh stof.

Ziel-sucht, gepast op het hoogen en vallen van de musicq.

Stemme: *Rosemont, waerje vliet, etc*.

Grootste God, hoogste Geest!
Wel te recht van my gevreest,
Want ghy treckt mijn hert uyttermaten hoogh,

Als ghy tot my neyght een gunstigh oogh;
Soo dat mijn gemoet, met een snelle vlucht,
Gaet stijgen in de lucht;
Maer soo ghy daer na my den geest ter neder ruckt,
Wort ick als in het graf gedruckt.

Holla hou, dertel vleys,
Wat beroert ghy mijn gepeys?
Waerom dus gewoelt? hout u doch gerust,
Ick en leef niet meer naer uwen lust.
Oock en stae ick niet onder uw gewelt;
Schoon ghy bijster swelt,
Ghy moet haest ter neêr, leght u daerom in het stof,
En snijt uw snoode rancken of.

Hebt doch acht op desen dagh,
Die geen mensch voorby en magh;
Dan zal 's werelts kloot, beyde zee en lant,
Staen door Godes macht in vollen brant;
Doch wie in der tijt ter deught heeft gepooght,
Sal dan eerst zijn verhooght;
Maer het nare diep sal in haest het grousaem volck
Wegrucken in sijn laeghsten kolck.

Berou-gesangh.

Stemme: *Jamais une Dame si belle, etc*.

Mijn ziel, wilt ghy noch langer dolen,
En voeden u met enckel waen?
Wat drift heeft u het hert gestolen,
Om kromme wegen in te gaen?
Verdwaelde sinnen,
Wilt eens beginnen,
Te keeren na de rechte baen!
Ghy hebt gesien des werelts saken,
En hoe het al daer henen glijt,
En wat de jonckheyt plach te maken,
En wat een ydel hert verblijt;
Verdwaelde sinnen,
Wilt eens beginnen,
Recht acht te slaen op uwen tijt!

Ghy siet, hoe ons dit ydel leven
Gelijck een schijn daer henen gaet,
En geen vernoegen weet te geven,
En voor de doot en is geen raet;
Verdwaelde sinnen,
Wilt eens beginnen
Te letten op een vaster staet!
In rijckdom is geen troost te vinden,
Daer op en rust noyt reyn gemoet;
En d'eer is lichter als de winden,
En lust en is maer bitter soet;
Verdwaelde sinnen,
Wilt eens beginnen,
Te trachten naer een beter goet!

God kan alleen de ziel vernoegen
Van al dat is of komen sal;
Mijn geest, wilt u daer henen voegen,
De werelt is maer ongeval.
Verdwaelde sinnen,
Wilt nu beginnen,
Te noemen God uw eenigh al!

t'Samen-spraeck, tusschen den geestelijcken bruydegom en des selfs bruydt, te weten de Heere Christus en zijn kercke.

Stemme: *Amnrilli mia bella*.

CHRISTUS.
Tortelduyfje, mijn beminde,
Die, van alle kant gejaeght,
Vlucht als een hinde;
Doch, soo ick dickmael vinde,
Uw herte knaeght
Oock wel geheele nachten;
Ey, matight uwe klachten,
Dat u geen druck of wanhoop en verslinde,
Tortelduyfje, Tortelduyfje, Tortelduyfje, mijn beminde!

DE KERCKE.
Eenigh Trooster aller zielen,
Doot en Hel, met al haer macht,
Zijn op mijn hielen,
En willen my vernielen;
Hebt doch eens acht
Op al mijn droevigh kermen,
En wilt my doch beschermen
Voor al, die om mijn swacke leden krielen;
Eenigh Trooster, eenigh Trooster, eenigh Trooster aller zielen!

CHRISTUS.
Dochter Zions, mijn verkoren,
Druck, en pijn, en swarte nijt,
Die u verstoren,
Sijn voor u nutte sporen
Hier in der tijt;
Maer wacht hier namaels segen,
Want die is u verkregen:
Die ick oyt koos en gingen noyt verloren,
Dochter Zions, dochter Zions, dochter Zions, mijn verkoren!

DE KERCKE.
Opper-hoeder uwer kercken,
Ach! het vleys is al te blint,
't En kan niet mercken
Uw wonderbare wercken;
't Is onbesint,

En doet my dickmael dwalen
Gansch buyten uwe palen:
Ghy, daerom wilt mijn swacke siel verstercken,
Opper-hoeder, Opper-hoeder, Opper-hoeder uwer Kercken!

CHRISTUS.
Sunamite, mijn vriendinne,
Al maeckt het uw lijden droef,
Weest koel van sinne;
't Is uyt oprechte minne,
Dat ick u proef;
Geen krachten van der Hellen,
Geen doot en kan u quellen;
Ghy zijt mijn erf, oock van den aenbeginne,
Tortel-duyfje, dochter Zions, Sunamite, mijn vriendinne!

DE KERCKE.
Ziel-verlosser, mijn verlangen,
Ick ben langh des werelts sat;
De tranen hangen
Staegh op mijn droeve wangen.
Ach, siltigh nat!
Wanneer sal 't doch eens wesen,
Dat ick, van druck genesen,
Mijn God, mijn Heyl, mijn Schepper sal omvangen,
Eenigh Trooster, Opper-hoeder, Ziel-verlosser, mijn verlangen!

Liedt.

Stemme: *Silvie, Silvie, redonne moy la vie*.

(De leser gelieve hier te mercken, dat Sophie Wijsheit geseyt is, en alsoo, op de geestelijcke wijsheyt lijn ooghmercke hebbende, mach hem ten goede singen als volght:)

Sophie, Sophie!
Als ick u maer sie,
Soo rijst stracx in my een nieuwe jeught,
Soo dat mijn bly gemoet dan swemt als in de vreught;
Uw soet wesen,
Van my gepresen,
Geeft yet, dat geen mensch begrijpen kan;
Want uw gesicht alleen dat maeckt een vrolick man.

Beminde, beminde!
Die ick soo geestigh vinde,
Laet uw oogh en honigh-soeten mont,
Die ick van over langh soo schoon en lustigh vont,
Op my dalen,
En doorstralen
Dit mijn dof en nederslachtigh hert,
Dat uyt een volle gunst u toe-ge-eygent wert.

Uw reden, uw zeden,
Uw wel-gemaeckte leden,
Die zijn my ten vollen nu bekent;
Wel Godinne,

Ick beminne
Uwe deught, en segh, uyt 's hertsen gront,
Dat ghy geen trouwer vrient op aerden hebben kont.

Aertsche ydelheyt.

Stemme: *O ingrate beauté!*

Waerom, o dom gemoet!
Kleeft ghy dus aan aertsche saken?
Aen eer, of vreught, of goet,
Die noyt een mensch, die noyt een mensch geluckigh maken?
Ey, stelt ten lesten uwen lust
In den Heer, in den Heer, uwe rust, in den Heer, uwe rust.

Ach! eer en is maer wint,
Daer niet op en is te bouwen.
O, ydel werelts-kint!
En wilt toch noyt, en wilt toch noyt op haer betrouwen,
Maer stel ten lesten uwen lust
In den Heer, in den Heer, uwe rust, in den Heer, uwe rust.

De vreught is enckel schijn,
En sy kan maer weynigh dueren;
Haer eynd' is wisse pijn,
En niet een mensch vint herten wensch in dese kueren.
Dus stelt ten lesten uwen lust
In den Heer, in den Heer, uwe rust, in den Heer, uwe rust.

Het goet beswaert den geest,
En is vol benaude sorgen;
Wie veel heeft is bevreest,
En al de nacht is hem onsacht tot aen den morgen.
Stelt dan ten lesten uwen lust
In den Heer, in den Heer, uwe rust, in den Heer, uwe rust.

Ziel-opstijginghe.

Stemme: *Object le plus dour*.

O God, die zijt mijn wensch,
Hoort toch naer my, sondigh mensch,
Die tot u doet mijn klachten;
Heelt mijn bedroefde smert,
En schept in my een nieu hert,
En suyvert mijn gedachten.
Soo wil ick t'aller tijt,
Met vreught en stage vlijt,
In u, Heer! T'uwer eer Zijn verblijt.

Geeft my doch, dat ick magh,
Oock van desen eygen dagh,
Een recht berou gevoelen;

Oock en gedooght doch niet,
Dat ick in dit swaer verdriet
Sal eeuwigh blijven woelen.
Soo wil ick t'aller tijt,
Met vreught en staege vlijt,
In u, Heer! T'uwer eer Zijn verblijt.
Wascht mijn bedroeft gemoet
In des Heeren suyver bloet,
En laet mijn vorder leven
Niet zijn gelijck het plagh,
Op dat ick op heden magh
Mijn ziel u over-geven.
Soo wil ick t'aller tijt,
Met vreught en stage vlijt,
In u, Heer! T'uwer eer Zijn verblijt.

Maer leert my boven al,
Dat ick weet het recht getal
Van mijne korte dagen;
Op dat aen mijn gemoet,
Nu maer siend' op 't hoogste goet,
Geen werelt magh behagen.
Soo wil ick t'aller tijt,
Met vreught en stage vlijt,
In u, Heer! T'uwer eer Zijn verblijt.

En als ghy desen romp
(Ach, niet als een aerden klomp!)
Ten lesten sult ontbinden,
Laet my dan in den doot,
Laet my, in dien hooghsten noot,
Uw geest, den Trooster vinden!
Soo sal ick t'aller tijt,
Met vreught en stage vlijt,
In u, Heer! T'uwer eer Zijn verblijt.

Sinne-strijt, op seeckere voor-gevallen gelegentheyt.

Stemme: *O nuict, jalouse nuict!*

Hoe ben ick dus beroert? hoe word ick dus gedreven?
Hoe woelt mijn droeve ziel in soo een staegh geschil?
Nu wensch ick om de doot, dan om te mogen leven,
Och, ick en kan mijn hert niet leggen soo ick wil!

Al wat ick heden sie, dat doet mijn sinnen treuren,
Al wat mijn oogh ontfanght, dat is mijns herten wensch,
Wie sagh'er vreemder stuck zijn leven oyt gebeuren?
Ick voele binnen my gelijck een dubbel mensch.

Mijn geest vecht tegen een, mijn vijse sinnen strijden,
Ick prijse dat ick sie, en 't is my groote lust;
Maer siet, mijn eerste vreught die wort my bitter lijden,
En ick ben wederom ten vollen ongerust.

Waerom my dit gebeurt en heb ick niet te seggen,
Ghy weet'et altemael, die hert en nieren kent:

Ick wensch dit ydel vleesch ten lesten af te leggen,
Ick voele, dat my God een ander wesen sent.

Nu gaet, mijn ziele, gaet en soeckt u vaster lusten,
   Nu gaet, mijn ziele, gaet en tracht naer beter vreught;
Nu gaet, mijn ziele, gaet en laet uw sinnen rusten,
   Nu gaet, mijn ziele, gaet en viert, de ware deught.
Nu gaet, mijn ziele, gaet en laet uw liefde branden
   Ten goede van de kerck, die God op aerden bouwt,
Ten dienste van den staet en onse vrye landen,
   En leert, hoe dat de ziel met haren Schepper trouwt.

Kerk- staats- en eer-dichten. 1618-1637.

Bedenckinghe op de steertsterre, ghesien in 't jaer 1618, ende gheduydet op de vergaderinghe van de synode ghehouden tot Dordrecht.

Als Godes weerde soon, der menschen waren Hoeder,
Vercoos hier op der eerd' een Maget tot sijn Moeder,
   En dat hy 't arme volck genade quam aenbiên,
   Wert aen des Hemels throon een nieuwe Sterr' gesien;
Een Sterr', een wonder Sterr', die tegens ander sterren
Quam stieren haren loop, en gingh den geest verwerren
   En sluyten toe den mont van al den grooten hoop,
   Die waeghden te verstaen des Hemels hoogen loop;
Een Sferr', een wonder Sterr', een leytsman van de Wijsen,
Die, om den nieuwen Vorst te loven en te prijsen,
   Verlieten 't Oosterlant en traden na den stal,
   Waerin doen lagh het Kint, dat vader was van al.

Een ander nieuwe Sterr' heeft haer vergulde stralen,
Met ongewonen glans, op 't aertrijck laten dalen,
   Als door het Fransche lant, om Godes suyver woort,
   Wiert overal gepleeght dien grouwelijcken moort,
En evenwel nochtans, door Godes wonderwercken,

Der martelaren bloet was als het zaet der kercken,
   En Godes heyligh volck, in 't midden van de doot,
   Wiert tot het recht geloof noch meer als oyt ghenoot.
Wat bracht dees Sterre goets? God quam sijn uytverkoren
Begroeten op een nieu, en wert als nieu geboren,
   Niet in den Ossenstal, maer in een sacht ghemoet,
   Verweckt door sijne doot, ghereynicht door sijn bloet.

God laet nu wederom haer thoonen in de wolcken
Een onghewone sterr', dies is het hert der volcken
   Verslaghen en verbaest, dus staet een yeder stil,
   En wacht met vrees en anghst wat dit beduyden wil!
Coom, Godes ware Soon! coom, ware Son, coom weder!
Coom, naerdert uwe kerck, en dael nu immers neder
   Met dijnen weerden geest en goddelijcke cracht,
   Ter plaetse daer uw werck met vlijt nu wert betracht.
Geeft, dat dit nieuwe jaer en dese nieuwe Sterre
Vernieuw' ons ouden mensch! drijff, lieve God! drijff verre,
   Drijff uyt ons Nederlant dien vreemden tuymelgeest,
   Die overal het hert der vromen maeckt bevreest.

Coom, ware Vredevorst! en stel doch, in de stede
Van desen langhen twist, dijn Goddelijcken vrede!
   Geef, dat der menschen hert, verhart ghelijck een steen,
   Door dijnen sachten Geest magh weder werden een!

Lof-gedicht, op de gedenckwaerdige nationale synode, gehouden tot Dordrecht anno 1618 ende 1619.

Als Christi weerde leer was in haer teere jaren,
En dat men eerst begost de volcken te verklaren
   Des hemels nieu verbont, des Heeren goeden wil,
   Ontstont in d' eerste kerck een kerckelijck verschil:
Den desen was gesint de menschen te besnijden,
Den genen woud' het volck van 't oude jock bevrijden;
   Elck bracht zijn reden by, tot dat den nieuwen twist,
   Door oordeel van de kerck ten laetsten wert geslist.
Het oordeel van de kerck in kerkelijcke saken,
Op Godes woord gegront, is om een eynd te maken
   Van dwalingh in de leer, die nu en dan ontstaet,
   Als 's menschen swack vernuft sich hier of daer ontgaet.
Toen nu des Heeren woort soo verre was gekomen,
Dat d'overheyt des lants 't geloof had aengenomen,
   Quam Arrius ter baen, en storte lancx om meer,
   Door Constantini rijck, sijn ongesonde leer.
De Keyser dacht voor al van sijnen plicht te wesen,
Te vanden Christi bruyt, haer wonden te genesen,
   Beroept daerom, tot rust der kercken in 't gemeen,
   De dienaers van het woort te Nicen al by een;
Hy selfs, een van 't getal, komt sitten in 't gerichte.
Hier wert de nieuwe leer gehangen in 't gewichte,
   En na dat langen tijdt op alles was gelet,
   Bleef Christus die hy was, en Arrius verset.
Een kerckelick besluyt van t'saem-gevoeghde stemmen,
By d'overheydt versocht, kan warre-geesten temmen,

Is 't richt-snoer van 't vernuft, den rechten bant van all's,
Waer onder eygen-sin moet buygen haren hals.
Daer is onlanghs geleên een tuymel-geest gevlogen
In 't midden van het land, die heeft daer uyt-gespogen
Verwarringh diep-gesocht, een dochter van de nacht
Die ons vereenight lant in tweedracht heeft gebracht:
De vrient twist met sijn vrient, de broeder met sijn broeder,
De vader met den soon, de dochter met de moeder;
De staet helt naer het sweert, de kercke naer den ban,
Het gansche lant dat swiert gelijck een droncken man.
De vaders van het lant, de kercke-voedster-heeren
Sijn neerstigh in de weer om ongemack te keeren;
Men raet-slaeght alle daegh, men soeckt aen elcken kant,
Wat dat'er dient gedaen, tot ruste van het lant.
't Heeft uw manhasfigh hart, Nassouschen helt! verdroten,
Ons vader-lant te sien van allen kant beschoten
Met pijlen van de twist, ons lieve vaderlant,
Voor 't welk 't Nassausche bloet sich dickmael heeft verpant;
Ghy gaet daerom gestaegh in uw' ervaren sinnen
Beramen, hoe men mocht den wrevel-moet verwinnen;
Uw hart is staegh beducht, uw geest is ongerust,
Hoe dit ontsteken vyer mocht werden uyt-geblust.
Men vint ten lesten goet den raet van alle kercken,
In eenen raet vervat, hier op te laten wercken;
Hier toe wert, door uw hulp, bequaemen tijt beraemt,
D'uytschrijvingh wert gedaen, de plaetse wert genaemt:
Daer Dordrecht leyt om-ringht met vierderley rivieren,
Die om haer hooge vest met versche stroomen swieren,
Een Eylandt en een stadt; daer is het open velt
By d'overheyt voor elck tot t'samen-komst gestelt.
Hier hebben sich voor eerst in goet getal gevonden
Die onsen vryen staet heeft in haer plaets gesonden,
Vol weerdigheyt en glants, vol trouwe, vol bescheyt,
Op dat door hun bestier de sake wiert beleyt.
Terstont vloeyt herwaerts aen, uyt veelderhande landen,
Een segen-rijcke beeck van wonderbaer verstanden,
Vol van een hoogen geest, vol goddelijker kracht,
Vol helder licht, bequaem te schijnen in den nacht.
Soo haest als yeder was aen dese plaets getreden,
Den aenvangh van het werck is vasten en gebeden,
Ten eynde Godes Geest, gesegen uyt de locht,
Op yeders hert en tongh sijn segen storten mocht.
Gods woort, Gods suyver woort, geen menschelijcke vonden,
Is salf, en heylsaem kruyt voor kerckelijcke wonden;
Daer op wert hier gebouwt, dat stelt men hier alleen
Tot eenen vasten gront, en onbesweken steen.
Men heeft by een gesien de bloem van alle landen,
Die niet en zijn geboeyt met Pauselijcke banden,
Het mergh van kloeck vernuft, de keest van diepe leer,
Des aertrijck edel zout, des werelts licht en eer.

Hier brenght een yeder voort al wat hy heeft van binnen,
De gaven van sijn geest, de schatten van sijn sinnen,
Den rijck-dom van sijn hert, de vruchten van sijn mont,
En wat'er oyt een mensch in 's menschen boesem vont.
Wanneer men op hun beurt hoort spreken al de Vaders,
Wat voor een wonder-kracht ontsluyt des herten aders,
En dringht in ons gemoet! Gods lof sy hoogh vermeit,
Die in sijn weerde Kerck al sulcke lichten stelt!
Wie dat hier komt ontrent, siet als een beke vloeyen
Van honigh-soete tael, voelt in sijn herte gloeyen
Een ongewoonlijck vyer, een geestelijcken brant,
Voelt als een helder licht op-gaen in sijn verstant.
Ghy moest nu, mijn vernust, hier werden aengedreven
De Vaders elck by naem haer eygen lof te geven,
Maer neen, ten magh niet zijn: ghy moet haest swijgen stil,
Door faute van de plaets, en niet van goeden wil.
Nu Vaders zijt gegroet! den Staet van dese landen
Prijst uwe trouwe daet, en biet u danckbaer handen,
Wenscht, dat dit goede werck magh doen alsulcken vrucht,
Dat twist en swarte nijt magh tijden op de vlucht:
Wenscht, als met eene stem, dat al des lants gemoeden,
Niet als een sachten geest en liefde mogen voeden,
Wenscht, als met eene stem, dat over al voortaen
Een broederlijcke gunst by yeder magh ontstaen.
Nu Vaders zijt gegroet! de herders van de kercken
Verlangen om te sien de vrucht van uwe wercken;
Verlangen om te sien, Gods vyant tot een spijt,
De Nederlantsche kerck van wrevel-moet bevrijt.
Nu Vaders zijt gegroet! wy loven uwe daden,
Wy sien in uw besluyt een teycken van genaden,
De stilte van het volck, een vriendelijcken bant,
De haven van de rust, de vrede van het lant.
En evenwel nochtans (vergeest ons dese reden),
En evenwel soo is het slot van ons gebeden,
Dat God sijn heyligh werck alsoo hier laet gediên,
Dat wy in desen stant u hier niet meer en sien.

Gedicht op het boeck des weerden, eerwaerden en godsaligen dienaer des woordts Mr. Willem Teeling, genaemt: balsem Gileads voor Zions wonde.

De dochter Zions queelt, en sit met bleycke wangen,
Sit treurigh in het stof, met groote pijn bevangen,
De geest is wonder flau die in haer aders speelt:
O droevigh ongeval! de dochter Zions queelt.
Wat is u teere maeght, wat magh uw sieckte wesen:
Waer van is u het quaet, het droeve leet geresen?
Ontstaet'et uyt de maegh? of uyt een koude sucht?
Of uyt een hittigh bloet? of uyt een quade lucht?
Ach, wat een selsaem dingh! wat alle meesters soecken
Of in haer eygen breyn, of vreemde meester-boecken
Is hier maer enckel droom. Een yeder is verstelt,
Onseker wat vergif uw swacke leden quelt.
Ach! die haer gansche werck van siecke luyden maken,

Hoe-wel sy metter hant aen uw gewrichten raken,
   En weten geen bescheyt. De kunste blijft te kort,
   Men voelt niet aen de pols wat in haer herte schort.
Hier uyt komt dit gevolgh, dat geenderley ge wassen,
Hoedanigh datse zijn, u toe en zijn te passen.
   Want niemant, wie het zy, en weet'er goeden raet,
   Indien hy niet en weet de gronden van het quaet.
Een man, in dit gewoel, met yver aen-gesteken.
Een vrient tot aen het mergh bedroeft in uw gebreken,
   Die tast u naerder aen, en vint ten lesten uyt
   Van waer de slimme sucht van dese koortse spruyt.
Dies spreeckt hy met bescheyt: o dochter, dese wonden
Ontsangen haer begin uyt uwe droeve sonden;
   Wat sal, in dit gevaer, wat sal uw plaester zijn?
   Daer baet geen slechte salf tot diepe ziele-pijn.
Al wat'er voor gebreck magh aen het lichaem wesen,
Kan sap, of pap, of gom, of sout, of smout genesen,
   Of yet dat in den hof of aen der heyde staet:
   Tot yeder ongemack is veelderhande raet.
't Is anders met de geest, en met de snoode qualen
Die door het innigh mergh tot in de ziele stralen;
   Daer is maer een behulp, dat ons gesontheyt biet,
   En dat en wast voor al hier op der aerden niet.
Het is een Hemels zaet, een onbegrepen wesen,
Noyt door een menschen-tongh noch hoogh genoegh gepresen:
   God in het swacke vleesch, het onbevleckte Lam,
   Dat een-mael voor den mensch hier in de werelt quam;
Sijn weerde bloet alleen kan u het eerste leven,
Kan u de nieuwe jeught en krachten weder geven.
   O noyt begrepen heyl! o balsem Gilead!
   O dierbaer oogen-salf! o soet en krachtigh nat!
Doch om op vasten gront uyt dit verdriet te komen,
Soo leert wat u behoeft, en hoe het dient genomen;
   Hier staet uw voor-schrift in: leest, weerde dochter, leest
   En soeckt met alle vlijt hoe dese koorts geneest.
Dunckt u het boeck te langh, soo denckt'er weder tegen,
Hoe diep u dese quael is in de borst gelogen;
   Denckt vry, dat noyt een mensch wert in der haest gesont
   Of van een innigh zeer, of van een oude wont.

Claegh-gedicht op het afscheyden van den weerden, eerweerden godtsaligen Symon Ruytinck, dienaer des Goddelicken woorts in de Nederlantsche gemeente tot London.

Ghy, die in 't duyster sweeft, omringht van alle kanten
Met sieckte, pijne, schrick, uw wreede lijftrawanten,
   Die sonder onderscheyt dit laege dal berooft,
   Wat raeckty, vinnigh spoock! aen dit eerweerdigh hooft?
Al coomt uw gantsche rot gheweldich aengetoghen,
En Ruytinck, Godes vrient, tot aen het hert ghevloghen,

Al is 't dat uw vergif ontsteeckt sijn gantsche bloet,
Noch blijft hy die hy was, en wijckt niet éénen voet:
De corts en haer ghewoel en can hem niet beletten,
De spijse van de ziel de menschen voor te setten;
Een vier, een heyligh vier, een beter aert van brant,
Staet teghen uw ghewelt, met gantscher macht ghekant.
Verschoon u, weerde man! spaer uwe crancke leden!
Wat comt uw swacke lijf noch op de stoel ghetreden!
Het woort te roepen uyt behoeft te grooten cracht,
Dat by een siecken mont niet dient te sijn betracht.
‘Neen, seght hy, vrienden! neen. Hier is mijns herten wenschen:
De ziel is voor den Heer, het lichaem voor de menschen;
Een ridder staet en sterft in 't midden van het perck,
Een helt, een Christen helt, in 't midden van de kerck.’
O vorstelijck gemoet! - o, doot! uw felle schichten
Zijn hier tot uwen spijt gedwongen om te swichten;
Wy sien wel onsen vrient gestelt in droeven staet,
Noch saeyt hy niet-te-min des Heeren vruchtbaer saet.
Rontsom het sieckbed staen èn vrienden èn gebueren,
En maken grooten rouw in dat hy moet besueren;
Hy, met een laege stem doch met een hoogh ghemoet,
Drijft alle sijn ghespreck ontrent het hooghste goet,
Wijst metten vingher aen des werelts ydelheden,
En hoe, met vleys en bloet, hier dient te zijn ghestreden,
Om niet te zijn verrast; wijst metten vingher aen,
Hoe dat de swacke mensch can in de doot bestaen.
Ghy hebt ons menighmael, gheminde vrient! voor desen
Wt Godes Heyligh Woort, met vasten gront, bewesen,
Dat ons ellendich vleys, ons wanckelbare staet,
Ghelijck een schrale wint, ghelijck een damp vergaet.
Heeft dit tot heden toe ons niet ghenoegh bewogen,
Wy dienen immers nu te sien ons cranck vermogen;
Nu, segh ick, soo wanneer uw woort en wijsen raet
Wert, door een haestigh lijck, bevestight metter daet.
Sal dan het bleecke spoock (ghelijck de slimme kraeyen
Doen aen het soete fruyt) ons beste vruchten maeyen!
De doot en is niet blint, ghelijck men heeft ghemeent:
Wat yeder meest bemint, wert aldereerst beweent.
Ghy zijt, o weerde vrient! in haesten weghghetogen
En uyt dit aertsche dal in haesten wegh-ghevlogen
Tot in het suyver licht; ghy zijt voortaen, ghy zijt
En buyten alle druck èn boven alle nijt.
Maer wy, ellendich volck! wy liggen noch en woelen
Ontrent 'k en weet niet wat, in dese laege poelen;
Wy sitten in de nacht met droefheyt onderdruckt,
Ons licht is uytghegaen, ons hoeder wegh-geruckt.
De mont, die tot het volck soo crachtich heeft ghesproken,
Leyt in het duyster graf met aerde toegheloken;
De hant, die door de pen soo groote dingen wracht,
Leyt, als een nietigh dingh, begraven in de nacht;
De tonge, die haer werck plagh constich uyt te voeren,
Kleeft aen het koude raeck en can haer niet beroeren,
De stem is als een roock verdwenen in de lucht,
Dies blijft ons niet, eylaes! als eeuwich droef ghesucht.
Al zijn wy met het lijf van uwe cust verscheyden,
Al rolt het zoute nat sijn baren tusschen beyden,

Uw doot, vermaerde man! raeckt Londen niet alleen,
Het deerlijck ongheval is even hier gemeen.
Hou stille, mijn vernuft! waer loopen uw gedachten?
Maeck, lieve, maeck een end van uw bedroefde dachten:
Die pijne, sieckte, doot, al sonder pijn verdraeght,
En dient tot onser pijn hier niet te zijn beklaeght.

Gedicht, ter eere van den eerwaerden, hooghgeleerden, en wijtberoemden D. Philips van Lansbergen, op desselfs boeck van 't gebruyck des astronomischen en geometrischen quadrants.

Vernuftigh menschenbreyn, by Godes hant geschapen,
Niet om, gelijck een swijn, hier eeckels op te rapen;
Maer hooger van bedrijf, en beter dingen waert,
Verhest uw edlen geest; wat hanght ghy naer der aert?
Het onbesuysde vee gaet met den hals gebogen,
Gaet wroeten in het slick: ghy, hooger opgetogen,
Siet voor u regelrecht, siet voor uw oogen staen,
Des daeghs de gulde Son, des nachts de silvre Maen:
Het sorgelijcke gout, de wens van alle volcken,
Schuylt verre van het licht in onderaertsche kolcken,
Met schrick en slick bedeckt, versegelt in de nacht,
Waer onder menigh mensch van ramp en damp versmacht;
De Son integendeel, en al de groote lichten,
Doen haren vasten loop, recht boven ons gesichten;
Daer wort des menschen geest van Gode toe geverght,
Dewijl hy 't een ontdeckt en 't ander ons verberght.
Ghy siet van alle kant, ghy siet den Hemel open,
Dat is uw rechte wit, daer zijt ghy toe geropen:
Want soo ghy door de kunst dit wonder kunt verstaen,
Ghy sult met grooter lust tot uwen Schepper gaen:
Welaen dan, edel dier! van hooger geest gedreven,
Gebruyckt dit hantgetuygh, in desen boeck beschreven;
En als ghy metter daet de vruchten hebt gesmaeckt,
Geeft prijs, soo 't u betaemt, aen die het heeft gemaeckt.
Lansbergen, diep verstant! Hipparche deser eeuwen!
O licht van onse kunst, en Thales van de Zeeuwen!
Die met een hoogen geest tot aen de Sterren rijst,
En God hier in sijn Woort, en in den Hemel wijst;
Die door dit eygen tuygh komt op het nauwst te weten,
Hoe dat èn Son en Maen èn 't Aertrijck is te meten;
Soo dat door uw vernuft een ieder lichaem staet
Beschreven naer de kunst, juyst op sijn eygen maet.
Lansbergen, waerde vrient! die, met een soet vermaken,
Ons van der aerde leyt, en doet den Hemel raken;
Men prijs' of laeck' uw werck, men spreeck' of swyge stil,
Men acht' uw kloecke vont gelijck de fame wil,

Ghy dient, hoe dat het gae, van my te sijn gepresen,
Want na ghy uwe kunst en gunst my hebt bewesen,
Soo voel ick metter daet, dat ick des Heeren werck,
Met gants een ander oogh, als eerstmael, overmerck;
Want telckens als de slaep van my is wegh-gevlogen,
Hef ick mijn oogen op, en worde dan bewogen
Aldus te roepen uyt: o glans! o helle schijn!
Hoe groot, o groot gebouw! moet niet uw Schepper sijn!

Aen den weetgierigen leser, op de bedenckinghe van den waerden, eerwaerden, en wijtvermaerden D.D. Philips van Lansbergen, op den dagelijckschen en jaerlijckschen loop van den aerdkloot, mitsgaders op de ware afbeeldinge des sienlijcken hemels.

Al wie daer is geneyght tot wonderbare saken,
Die van der aerde gaen en tot den Hemel naken,
Die lese desen boeck, die lese met verstant
Wat hier een waerdigh man schenckt aen het vaderlant;
Siet, dat schier overal voor desen was verholen,
En daer in heden noch de kloeckste sinnen dolen,
Dat wort u nu ter tijt, als in een open velt,
Dat wort u nu ter tijt als voor het oogh gestelt,
Het wonder groot beslagh, daer in de gulde stralen
Van Maen en van de Son, daer in de sterren dwalen,
Het ongemeten vlack, daer vaste lichten staen,
Dat wort in desen boeck de menschen opgedaen.
Wy sien het, lieve vrient! ghy wilt ons dan begeven,
Wy sien u met den geest geduerigh hooger sweven,
Wy sien, dat u voortaen geen aerde meer en smaeckt,
Maer dat uw snelle pen tot aen den Hemel raeckt;
Wat sal ick t'uwer eer, wat kan ick verder schrijven?
Ick segge maer één woort, en laet de reste blijven:
Twee Hemels en hun loop stelt ghy ten vollen toon,
De derde, weerde man! die sy voor uwen loon.

Aen den waerden, eerw aerden en hooghgeleekden D. Philips van Lansbergen, op zijn boeck van 't gebruijck des astrolabiums.

Geluckigh is de mensch die op der aerden leeft,
En des al niet-te-min tot in den Hemel sweeft;
Geluckigh is de mensch, die, schoon met vlees omvangen,
En blijft noch aen het vlees noch aen de werelt hangen;
Geluckigh is de mensch, die in dit jammerdal
Gevoelt, wat eens de mensch hier namaels wesen sal!
Wat leggen wy gestaêgh hier in het stof en woelen,
En soecken onsen troost in dese lage poelen?
De ziel, die niet en sterft, en kan niet stille staen.
En kan niet zijn vernoeght met dingen die vergaen.
Wel op dan, mijn gemoet! soeckt elders uw vermaken,
En stelt my nimmermeer uw troost in aertsche saken;
Maer gaet integendeel en brenght uw gantsche kracht
Tot uw vernieuden geest, die op den hemel wacht.

Gaet met een innigh hert geduerigh overmercken,
Gaet, weeght met alle vlijt des Heeren wonderwercken;
   Prent die, mijn waertste deel! prent die in uw gemoet,
   En stijght geduerigh op, tot aen het hooghste goet.
Wie naer den Hemel tracht, moet van den Hemel spreken,
Moet naer den Hemel gaen, ja door den Hemel breken,
   Moet stijgen met den geest soo verr' hy immer kan,
   Daer noyt en is gegaen het oogh van eenigh man.
Lansbergen, lieve vrient! dit hebt ghy waergenomen,
Dit hebt ghy metter daet nu lange na gekomen;
   Ick sie, o waerde man! ick die u lange ken,
   Den Hemel in uw ziel, den Hemel in uw pen:
Uw wesen, uw bedrijf, uw schriften, uw gedachten,
Die leeren al gelijck ons naer den Hemel trachten;
   Dit is uw gantsche wit, uw eenigh ooghgemerck,
   Ten goede van den Staet, ten goede van de Kerck.
Dit boeck is mijn getuygh, een boeck van grooter waerden,
Het toont ons in der daet den Hemel op der aerden.

Aen d' achtbare, weerde en konstrijcke jonck-vrouw Anna Roemers.

Anchises lam en stram, door veelheyt sijner dagen,
Wiert op den kloecken hals van sijnen soon gedragen;
   Dies is den Troyschen helt, om sijn beleefden aert,
   Van yeder hoogh geacht, de werelt door vermaert.
Een Roomsche vrou behielt haer vader in het leven,
Met in sijn ouden tijt haer teere borst te geven;
   Dies maeckt een yeder een van hare daet gewagh,
   Na soo veel hondert jaer noch heden op den dagh.
Twee daden, naer my dunckt, die geene daet en wijcken;
Noch derf ick u met beyd', o Anna! vergelijcken.
   Ghy draeght niet voor een reys uw vader hier en daer,
   Ghy draeght den ouden man geheel het ronde jaer.
Ghy draeght met gansche kracht uws vaders swacke leden,
Ghy draeght met soet gedult sijns geestes swackicheden,
   Ghy draeght en ghy verdraeght al wat men dragen magh,
   Ghy sijt de gansche vreught van sijnen ouden dagh.
AEneas heeft ('t is waer) sijn lieve vrou verloren,
Toen hy sijn vader droegh, ghy geenen man verkoren,
   Om met te vryer hart te dragen desen man,
   Die niemant meer en heeft, die hem meer dragen kan.
Al geeft ghy, met de borst, uw vader niet te suygen,
Ghy houdt sijn leven op. Wy sijn u des getuygen:
   Wy weten, dat sijn kijf sou liggen sonder ziel,
   Indien uw heus onthael niet beyd' en onderhiel.
Sijn ouders wel te doen, wert wel te recht gepresen,
Noch kan men nu en dan van sulcke dochters lesen;
   Die haren vader draeght, is hier en daer noch een;
   Maer, die haer vaders boeck verbetert, ghy alleen.

Op de titelplaet van het proefstuck der schrijfkunst, door Samuel de Swaef.

't En ware, dat de gans, door haer geswinde pennen,
Gewesen had de wegh om door de lucht te rennen,
   Der kunsten schoone glans, der helden hooge lof,
   Lagh in een korte stont begraven in het stof.
      1619.

Op het Kostelijck-mal en Voorhout van 's Gravenhage, door den heere Constantijn Huygens, Ridder etc. Gemaeckt in den jare 1625, als de heer Cats was raetpensionaris der stadt Dordrecht.

Hier komt een nieuwe swaen met ongemeene pennen,
Hier komt een hooger geeft door onse landen rennen;
   Hier spreeckt men hoofs en Haags: gaet by, o domme jeught,
   Gaet by, die kunste mint, hier is geleerde vreught.
't Zy dat ghy wenst te sien de wijt-beroemde linden,
En pooght, ook in het Hof, een ander hof te vinden;
   't Zy dat je kennen wilt het seer van onsen tijt,
   En watter dient gedaen, en watter dient gemijt;
Of dat misschien de geest u vordert aen te schouwen
De dracht van nieuwe mans, cle pracht van jonge vrouwen;
   Dat wonderlijke kraem, dat seltsaem poppegoet,
   Dat kostelijke mal, dat kinderlijke soet:
De randen om den arm, de banden om de leden,
De koorden sonder aert, cle boorden tegen reden,
   De vrouwen in den rock, de fronssen in den broeck,
   De rimpels in de kraegh, de ployen in den doeck;
Wie kent'et al-te-mael? veel ongehoorde dingen,
Die uyt het dertel Hof in alle steden dringen;
   Komt, leest dit nieu gedicht, doch met een rijpe sin,
   Want (vrienden, letter op!) hier steken kruymen in.
Hier is geen lary-koeck voor sacht-gewieghde menschen,
Maer mostert op de vis en peper op de penssen;
   Hier is een amper vocht dat in de rove snijt,
   Hier is een manne-wijn die op de tonge bijt.
Hier moet de leser doen, gelijk de kieckens drincken,
Dat is: op yeder woort een ruyme wijle dincken;
   Hier moet de leser doen, gelijk het schaepjen eet,
   Dat nimmermeer en swelght als na den derden beet.
Roept yemant onder dies: het schrift is al te duyster!
Ick roepe wederom: het is sijn rechte luyster.
   Denckt, dat het beste graen leyt midden in den schoof,
   En dat de rijpste druyf schuylt in het dichtste loof.
Denckt, dat een wijse pen tot alle vijse dingen,
Tot vreemde lymery, moet nieuwe slagen bringen;
   Maer dan noch boven al, soo denckt, geminde vrient!
   Dat niemant in het Hof met open schotels dient.

Op de korte beschrijvingh van Zuyt-Hollant, uytgegeven door Mr. Jacob van Eyck; aensprake tot den gunstigen leser:

Ghy, wien dit aerdigh boeck eens mocht behandight wesen,
Hoort, vrienden! hoort een woort, eer ghy begint te lesen,
   Hoort toch, wat hier de faem komt brengen aen den dagh,
   En waerom haer geklanck gaet hooger dan het plagh:
Siet, wat te voren lagh gedommelt in de jaren,
Versoncken in den stroom, versopen in de baren,
   Beloopen van den vloet, en van het slick bedeckt,
   Dat wort als van de doot hier weder opgeweckt.
Een geest van onsen tijt die laet een ieder weten,
Wat dat 'er voor een volck hier eertijts was geseten,
   Wat voorrecht dat het had, wat schilden clat het droegh,
   En hoe het menighmael sijn vyant nedersloegh.
Al komt dan schoon de zee by wylen hoogh gedreven,
De pen, de snelle pen, die kan al hooger sweven.
   Wel, loont dan, Hollants volck! ja kroont ons desen man,
   Die al de werelt toont, dat niemant sien en kan.
      1628.

Op de Nederlantsche historien, van den naerstigen en achtbaren historieschrijver Pieter Bor, Christiaensz.

Wat is'er menigh mensch gesint op vreemde landen,
Besoeckt, men weet niet wat, omtrent de verre stranden;
   Die noch met stillen geest niet eens en heeft bedacht
   Wat uyt sijn eygen hof kan worden voortgebracht!
Wat is'er menigh mensch geneyght te liggen malen
Op eenigh seltsaem woort in onbekende talen,
   Die nimmer ondersoeckt, en nooit en overleyt,
   Hoe geestigh Hollant singht, hoe deftigh Hollant seit!
Wat is'er menigh mensch, die niet en plagh te lesen,
Als krijgh van ouden tijt en al het vorigh wesen,
   Die niet ten vollen kent en niet ter deegh en weet,
   Wie dat het Spaens gewelt hier uyt de landen smeet!
Maer waerom toch gesweeft met alle vreemde winden,
Al wat men elders soeckt, is binnen ons te vinden;
   Wat is 't, dat eenigh Rijck of eenigh eylant geeft,
   Dat Hollant niet en kent, dat Hollant niet en heest?
Gelooft het, Hollants volck! dat Godes eygen segen
In Hollant is geplaetst, in Hollant is gelegen:
   Wat is hier menigh held, en menigh geestigh man,
   Die wapens voor het lant, of penne voeren kan!
Wat is'er menigh slagh om uwent wil geslagen!
Wat is'er menigh schans met krachten wegh-gedragen!
   Wat is'er menigh schip gesprongen in de locht,
   Terwijl ghy, sonder loon maer om de vryheit, vocht!
Welaen dan, soo ghy wilt uw eygen segen smaken,
Siet hier een rijcken Born van alle groote saken;
   En ghy, die van het lant een recht beminnaer sijt!
   Leert hier uw eygen tael, en leest hier uwen tijt.

Geluck-wenschinge aen den eerwaertsten ende hooghgeleerden heer, Geraert Marcellus, en de eerbare en zedenrijcke jonckvrouw, Catharina vander Burgh (als deselve te samen in den echten staet werden vergadert binnen de stadt van Dordrecht, den achtsten november, anno 1633).

Indien mijn eerste jeught, mijn aengename jaren,
Mijn soete lente-tijt, noch in haer groente waren,
   Ghy sout in dit geval, Marcellus, weerde vrient!
   Ghy sout van mijn gedicht ten vollen zijn gedient;
Maer nu mijn ouden dagh, mijn winter komt genaken.
Die my heeft onderstaen een witten baert te maken,
   Soo voel ick dat mijn geest lijn eersten drift verliest,
   En, met een ander hayr, een ander leven kiest.
Al wat ick menighmael te voren heb gepresen,
Dat krijght in my voortaen, dat heeft een ander wesen;
   't En gaet ons heden niet, gelijck het certijts gingh,
   De tijt, de snelle tijt verandert alle dingh.
Waer draeght een dorre struyck, van koude nu bevrosen,
Of aerdigh boom-gewas òf aengename rosen?
   Al wat des Somers spruyt, en gulle botten maeckt,
   Dat wort een kale stock, wanneer de Winter naeckt.
Een vrolick bruyts-gesangh en wil geen droeve sinnen,
Maer die van soete vreught haer laten overwinnen;
   Des wie een aerdigh veers wil brengen in de feest,
   Die, dichte nimmermeer, als niet een blijden geest.
Maer hoe kan my vermaeck of blijtschap overkomen?
Mijn lieve weder-helft is van my wegh-genomen!
   Mijn vreught, mijn herten-wensch, mijn troost en gansche lust,
   Die is in haer alleen ten vollen uytgeblust:
Ick heb in mijnen tijt haer soete jeught genoten,
Mijn borst in hare borst niet selden uytgegoten;
   Nu mis ick dat vermaeck, en in haer droevigh graf
   Daer legh ick alle drift tot echte banden af.
Maer hoe? fal ick geklagh in uwe feeste brengen?
Sal ick mijn herten-leet met uwe vreughde mengen?
   Neen, vrient, ick wil een wijl my voegen naer den tijt,
   'k En wil niet droevigh zijn terwijl ghy vrolick zijt.
Doch ghy noch evenwel verwacht geen blijde sangen,
Die met een soet gevley de teere sinnen vangen,
   Verwacht geen boertigh jock, geen jonge lieden praet,
   Verwacht geen soet gequeel, dat op de feeste slaet:
De bruyt met haer gevolgh na rechten eysch te prijsen,
En met een soet gedicht haer gaven aen te wijsen,
   En is mijn sake niet: dat magh een ander doen,
   Wiens oogh noch heden swiert ontrent het jeughdigh groen,
Ontrent den maeghdenbergh: laet die de bruyt beschrijven,
Laet die, als in het gout, haer aerdigh wesen drijven,
   Laet die haer geestigh oogh, dat glans en vlammen schiet,
   Begrijpen in gedicht of in een geestigh liet:
Laet die het aerdigh waes van hare teere wangen,
By niemant oyt gesien als met een soet verlangen,
   Laet die haer rooden mont, haer lippen als korael,

Vertoonen naer de kunst in ongemeene tael;
Laet die haer soeten aert, haer wel-gemaeckte leden,
Haer teer en eerbaer root, haer onbevleckte zeden,
Laet die haer heus gelaet hier brengen aen den dagh,
En wat in dit geval de penne geven magh;
Laet die noch boven al hier komen openbaren,
En singen met de stem, of spelen op de snaren,
Hoe al de grage jeught ontrent haer deure liep,
En staêgh in groosen ernst om hare gunste riep;
Wat yeder ondernam om hare teere sinnen,
Door kunst en soet beleyt, voor hem te mogen winnen,
Hoe schrap Marcellus stont, benaeut tot aen de ziel,
Eer hy in dit gevecht den prijs alleen behiel;
Hoe dat sijn soete tongh, door heus en deftigh spreken,
Hoe dat sijn rappe geest de slagen moeste breken,
Hoe dat sijn geestigh breyn lijn kracht hier in bewees,
En in de diepste noot tot meerder hooghte rees.
Leert kunsten, soete jeught, leert alle goede boecken
Door-gronden niet verstant, en neerstigh ondersoecken;
Niet slechts om, als het dient, te pleyten voor den Raet,
Niet slechts om, na den eysch, te spreken voor den Staet;
Niet slechts om eenigh mensch met reden los te krijgen,
Als ieder is verbaest, en alle tongen swijgen;
Maer om geleert te zijn oock daer men vierigh mint,
En met een soete tongh een schoone vrijster wint,
Al wat men heeft geleert, al wat men heeft gelesen,
Dat kan, oock even hier, sijn meester dienstigh wesen;
Gelijck in dit geval Marcellus heeft getoont,
En met soo weerden pant ten lesten is geloont.
Maer, boven alle dingh, soo laet hem niet vergeten
De vryers onser stadt in haest te laten weten,
Dat yeder happigh zy, en uyt sijn oogen sie,
Dat yeder diepe gunst aen sijn beminde bie,
Dat yeder doe met ernst de vreemde visschers swichten,
Dat sy uyt onsen stroom geen fuycken meer en lichten;
't Is nut dat yeder een op sijne waters blijft,
Tot dat ons eygen volck ten vollen is gerijft:
Van al dit soet beslagh moet ghy, o roover! quelen,
Moet ghy in onre tael een aerdigh deuntjen spelen:
Voor vrijsters Roomsche tael, die niet een vrijster kan?
Spreeckt Hollants, lieve vrient, soo leest'et alle man.
Voor my, ick swijge stil; van minne-brant te spreken,
Dat kan oock even-selfs een killigh hert ontsteken;
En dat en is geen werck, dat mijnen geest vernoeght,
Of dat een grijsen baert en oude jaren voeght.
Ick wil, geluckigh paer, aen uwe feest vereeren,
Wat my in dit geval de tijt heeft konnen leeren,
Ick wil u (met verlof) gaen leggen in den mondt
Wat my oyt wel beviel ontrent het echte bondt:

Voor eerst heb ick gestaêgh, en op verscheyden stonden,
Of in mijn eygen huys òf elders onder-vonden,
   Dat noyt het echte paer soo nutten huys-raet vint,
   Als dit gewenste lot: twee herten eens gesint.
Met vrientschap op te staen, met vrede weder slapen,
Dat is een soeter vreught als hondert vette schapen,
   Dan al 't gemeste vee en al het groot beslagh,
   Dat yemant voor de lust op tafel brengen magh.
Ghy daerom, weerde paer, soeckt rust in alle saken,
En laet geen droeve twist tot uwe kamer naken,
   Verbant met alle kracht, verbant de wrange spijt,
   En drijft de gramschap uyt, en dat voor alle tijt.
Ick weet het voor gewis, dat ghy uw leven-dagen
Geen dingh in meerder ernst na desen sult beklagen,
   Als dat ghy oyt een uyr, een snick, een kleyne stont,
   Hebt aen een grammen sin of aen den twist gejont;
Ghy sult in tegendeel veel troost in u bevinden,
Indienje vinnigh bloet hebt weten in te binden,
   Indien uw gantsche vreught was onder u gemeen,
   En hebt in als geweest als schapen onder een.
Het tweede trou-bericht, dat ick heb konnen mercken,
Bequaem het echte volck in haer bedrijf te stercken,
   Is, dat te geener stont haer liefde dient gegront
   Of op een jeughdigh lijf òf op een rooden mont;
Die stijlen zijn te swack om dat gebouw te dragen,
En wijcken al te licht voor alle quade vlagen:
   U dient een stijver balck daer op ghy steunen meught,
   Dat is: een vaste gront van ongeveynsde deught.
Daer blijft een innigh vier, al is het lijf vervrosen,
Daer blijft een soete reuck oock in de dorre rosen:
   Wie, als hy paren wou, op eer en vroomhcyt sagh,
   Die hout een stage vreught oock in den ouden dagh.
Ick wil hier voor het lest een derden regel setten,
Daer op het echte paer voor al behoort te letten:
   Het is de soetste plicht voor wijf en echte man,
   Dat yeder in sijn deel vernoegen vinden kan.
Indien men is gesint sijn herte soo te buygen,
Om uyt sijn bed-genoot sijn vollen lust te suygen,
   En dat het gansche stuck hier toe wert aengeleyt,
   Soo is voor dat gesin gewisse vreught bereyt.
My zijn nu twee-mael thien en vijf geheele jaren,
Terwijl ick ben gepaert, in haesten wegh-gevaren,
   En ick en weet geen dinck my soeter aen de ziel,
   Als dat ick dese plicht geduerigh onderhiel.
Ick kan het voor gewis, ick kan het heden seggen,
Ick kan het als een pant in uwen boesem leggen,
   Dat wy, uyt dit beleyt, genoten meerder vreught
   Ontrent den ouden dagh, als in de groene jeught.
Hoe dat ons metter tijt de jaren verder liepen,
Hoe dat wy meerder lust en soeter vreughde schiepen;
   Hoe meer de jeught verdween, hoe meer ons liefde wies,
   Soo dat ick heden noch betreure mijn verlies!
Maer ick en wil van nieus geen droeve klachten maken,
Ick wil (met uw verlof) mijn penne liever staken:
   Wel aen dan, weerde vrient! ick wensche, tot besluyt,
   Iek wensch het even u en uwe lieve bruyt,

Ick wensche, dat je meught in staege trou volherden,
Te samen wel bedaeght, te samen leelick werden,
   Te samen gaen ter feest daer niemant oyt en trout,
   En daer men even-wel geduerigh bruyloft hout.

      Wijsheyt in mans, gedult in vrouwen,
      Dat kan het huys in rusten houwen.

Op de Nederduytsche poëmata van mijn heer ende neef Adrianus Hofferus, rentmeester generaal van de graeffelijcke domeynen van Zeelandt beoosterschelt.
(1633.)

Laetst als op haren bergh de negen susters saten,
En waren al gelijck in vreughden uytgelaten,
   Om dat'er menigh geest in onse steden leeft,
   Die met de snelle faem in verre landen sweeft;
Toen wert Calliope met yver aengesteken,
En ging met vollen mont van onse geesten spreken:
   Gesusters, seyt de maeght, hier onder aen den stroom,
   Daer wast in volle jeught een groene lauwer-boom;
Dat hout is eens geplant ter eeren van de pennen,
Die met een soet geluyt door al de werelt rennen,
   Dat hout, dat jeugdigh hout, heeft langh genoegh gegroeyt,
   Het dient tot ons gebruyck ten lesten afgesnoeyt.
Wy moeten heden selfs gaen vlechten groene kroonen,
Om schulden af te doen, en dienst te mogen loonen;
   't Is reden dat hun gunst en eere wert gedaen,
   Die al het vaderlant en ons ten dienste staen.
Het woort is nau geseyt, een nymphe van de negen
Is snellijck van den bergh tot in het dal gesegen,
   En eerse wederom aen haere plaets genaeckt,
   Soo was'er, naer de kunst, een groene krans gemaeckt.
Daer gingh het geestigh volck te samen ondervragen,
Aen wien dit jeughdigh groen dient op te sijn gedragen;
   Ten lesten rees'er een, Urania genaemt,
   Die sprak een deftigh woort, gelijck het hier betaemt:
Goddinnen van Parnas! en wilt niet langer twisten,
Noch uwen nutten tijt in lange reden quisten,
   Wie van den Hemel schrijst, en ons den Hemel toont,
   Die komt het voor-recht toe om eerst te zijn gekroont.
Ick ben vol hemels vier, en 't is mijn eygen wesen,
En 'k hebbe desen aert al over langh gepresen
   In Hoffer onsen vrient, die aen de Zeeusche kust
   Ons schenckt een soet gedicht, maer niet tot vuyle lust.
Hy singht geen slim bejagh, geen liet van Amarillis,
Geen Melibeus vier, dat maer een rechte gril is;

Hem drijft een ander geest, en met een hooger vlucht
Verheft hy sijn gedicht tot boven in de lucht;
Gunt hem dit nieu juweel! - De soete nymphen swegen
Toen Hoffer wert genoemt, en al de susters negen
Met soet en bly gelaet; dat was genoegh geseyt,
Dat u, o weerde man! de krans is toegeleyt.
Wel aen dan, swiert de pen en laet uw reyne dichten
Uw stadt, uw vaderlant, en verder rijcken stichten;
't Is wint, 't is enckel roock, met al des werelts glans:
De Hemel schenckt alleen den rechten lauwer-krans.

Byschrift van ben heere J. Cats, op zijn eygen afbeeldinge, hem vertoonende oud 57 jaren, geschildert door M. Mierevelt, en in plaet ghebracht door W. Delft. (1635.)

Als ick dit beelt aensie en van mijn eerste jaren,
Soo leer ick, dat de tijt verloopt gelijck de baren;
De jeught is maer een bloem, de mensche nietigh gras:
'k En was niet, dat ick ben, 'k en ben niet dat ick was.

Opschrift boven de poort van het Oude-vrouwen-huys te Dordrecht.

Siet, hier worden onderhouwen
Oude, koude, swacke vrouwen;
Trotsche vrijsters, fiere jeught!
Siet, hoe dat ghy worden meught.

Opschrift boven den schoorsteenmantel in de weeskamer te Dordrecht.

Vaders, als het ydel leven
U op aerden sal begeven,
Siet dan, dat uw herte peyst,
Dat de tijt van u verreyst.
Wilt niet anghstigh ligghen vreezen
Voor uw na te laten weezen:
Hier sijn vaders voor een kint,
Dat gheen vader meer en vint.

Aen den heer J. Cats, Ridder &c. Raet-pensionaris van Hollant en West-Vrieslant, Anno 1636.

Mijn heer, dees' groene kroon met bloemkens omgewonden,
Sent hier tot uwer eer een maeght u wel bekent,
Recht op St. Jacobs dagh met eyger hant gebonden;
Ey! weegh het gunstigh hert, en niet het kleyn present.
God geve, dat ick mach noch dickmael u besteken,

En dat ghy leven meught ten dienste van het lant,
Soo lange, dat je wert met Nestor vergeleken;
Want ghy zijt aen den Staet een uytverkoren pant.
MARIA DE WIT.

Aen de eerbare kunstrijcke jonck-vrouw Maria de Wit.

Ghy hebt my, soete maeght, uyt gunlte toegesonden
Een maeghdelijk geschenck, een krans van bloemgewas;
Ick heb'er boven dien een veersjen by gevonden,
Dat ick als geestigh prees, en met vermaken las.
Ghy hebt my noch vereert met driederley Goddinnen,
Met Pallas edel beelt, met Juno boven dien,
Oock quam'er in het spel de moeder van het minnen,
En noch haer weeligh kint dat was'er by te sien.
Wat Pallas seggen wil, dat kan ick wel bevroeden:
Ghy wenst my wijsheyt toe in mijn beswaerden staet;
En waer toe Juno dient, dat kan ick oock vermoeden:
Sy leert my destigh zijn, en 't is een groot cieraet;
Maer wat dat u beweeght, een Venus my te schencken,
En hoe haer dertel wicht op my nu passen kan;
Dat kond' ick, wat ick doe, in geenen deel bedencken,
Want ick ben nu voortaen een afgesleten man.
Ick heb een vrou gestreelt tot in de twintigh jaren,
En die genoot alleen de kracht van mijne jeught;
God gaf my vruchtbaer zaet, en haer het kinder-baren,
En dat was toen ter tijt geheel mijn aertsche vreught.
Maer dat is al verkeert, die son heeft eens geschenen,
Mijn lieve weder-helft is van my wegh-geruckt;
Mijn jeught die is vergaen, en als een roock verdwenen,
En 't is een lastigh ampt, dat op mijn schouders druckt.
Nu is my Venus gram, en vry niet sonder reden,
En haer ael-weerdigh kint en gunt my geen vermaeck;
Dat heb ick wel gemerckt als geenen tijt geleden,
Soo dat ick nu voortaen dien ganschen handel staeck.
Soo is 't dan sonder gront, my Venus toe te senden,
Die aen geen grijsen baert, maer jonge lieden past;
Ey lieve! wilt haer beelt van mijn gesichte wenden,
My dient geen dertel spel, ick draegh een swaren last.
Dus sprack ick, geestigh dier, tot smaet van uwe saken,
Maer neen, ick heb gemist, ghy doet niet sonder gront,
Ghy hebt my, naer ick merck, een rechter willen maken,
Gelijck eens Paris was, toen Venus voor hem stont.
Ghy sent in mijn vertreck drie naeckte jonge vrouwen,
En vraeght, na dat my dunckt, wie dat ick geef de prijs;
Ghy meynt, dat ick de lust sal konnen weder-houwen,
Mits ick vol jaren ben en schier ten vollen grijs.
Wel aen dan, nu ghy wilt dat ick sal rechter wesen,
Hoort, wien dat ick de prijs in desen geven sal:
Op Venus pas ick niet, ick ben'er van genesen,
Dies acht ick Juno groot, maer Pallas boven al.

Gedicht, op de gelegentheyt van staet, ter tijt de wijt-vermaerde helt, Marten Harpertsen Tromp, admirael ter zee was gemaeckt. (1637.)

Zee-helden, wacker volck, peck-broecken, rappe gasten!
Op, ruckt nu wederom de vlaggen van de masten!
   Gaet, jaeght eens op een nieu den Spangiaert over boort,
   En haelt eens wederom, dat ghy ter zee verloort!
't Is langh genoegh gegeeut, 't is al te langh geslapen;
Koomt, wort eens datje waert, en alsje zijt geschapen:
   De zee en haer gevolgh daer zijtge toe gewent,
   Daer is uw' eygen huys, uw' eygen element.
Al wat op aerden leeft, al wat'er is geschapen,
Dat kent sijn eygen kracht, en weet fijn eygen wapen;
   Ja, weet wat hem gemaek of eenigh voordeel doet,
   En hoe het naer den eysch zijn vyant krencken moet.
De leeu vecht met de klau, de stier gebruyckt den horen,
Het peert slaet met den voet, een haen met felle sporen;
   De zee is uw' geweer, gebruyckt daer uw gewelt,
   Daer is geen twijffel aen, de Spangiaert moet gevelt!
De zee die heeft u eerst den vryen hals gegeven,
Den Gods-dienst ingevoert, den Spangiaert nytgedreven;
   De zee die heeft u eerst den vyant leeren slaen,
   De zee maeckt u gevreest oock by den Indiaen.
De zee brenght voordeel in, en bout hier groote steden,
De zee verrijckt het lant, en dat in verre leden,
   De zee maeckt dat het lant den vyant overwint;
   Ghy daerom, bouwt de zee soo ghy het lant bemint!
En valt dan aen het werck met onversaeghde sinnen,
Ghy sult gewissen buyt, groot lof! en eere winnen;
   Want als naer rechten eysch den leeuw de bende leyt,
   Daer is geen twijffel aen, de zegen is bereyt!
Tromp gaet u heden voor; hy trompt met alle krachten,
En roept u naer de zee, en stort in uw' gedachten
   Een lust om wel te doen, een yver voor het lant,
   Daer van sijn innigh hert en al sijn wesen brant.
Ghy, let op sijn bedrijf, en let op sijn bevelen;
Hy sal u, naer de kunst, met yser leeren spelen,
   En kaetsen met het stael, ja leyden aen den dans,
   Daer by geen vrou en dient, maer niet als fluckse mans.
Maer ghy, o dapper helt! en leyder van de benden,
Die haer geduchten schrick naer Oost en Westen senden,
   Koom, toont ons op een nieu, dat Hollant weder leeft,
   Dat Hollant boven light en op de baren sweeft.
Siet hier een wacker man[1], die niet en sal beswijcken,
Die niet en is gewent aen yemant oyt te wijcken;
   Die wort u toe-gevoeght, om, met gemeene kracht,
   Te doen al wrat de Staet van uwe daden wacht.
Gaet, gaet, nian-haftigh paer van duysent uyt-gekoren,
Gaet, recht eens weder op, dat scheen te zijn verloren;
   Gaet, dondert met geschut, beset de Vlaemsche kust,
   En toomt de Spaensche pracht en ongetoomde lust;
Maeckt, dat de koopvaerdy de stroomen magh gebruycken,
Maeckt, dat de vissery de netten magh ontluycken,

1) Luit. Adm. Witte Cornz. de Witte.

Maeckt, dat de rijcke zee, met haer geheele strant,
Een zegen over al magh storten op het lant.
Nu, mannen, 't is genoegh, en waerom meer geschreven?
Uw' namen doen al-ree de Vlaemsche kusten beven.
Wel, flucx dan aen het werck, ghy zijt'er toe genoot,
Soo ghy de zee bewaert, het lant is buyten noot!

Spiegel van den ouden ende nieuwen tijt, bestaende uyt spreeckwoorden ende sinspreucken, ontleent van de voorige ende jegenwoordige eeuwe, verlustight door menigte van sinne-beelden, met gedichten en prenten daerop passende; dienstigh tot bericht van alle gedeelten des levens, beginnende van de kintsheyt, ende eyndigende met het eynde alles vleesch. Elck spiegle hem selven.

Aen den leser.

Meynt iemant desen boeck te langh of groot te wesen,
Die magh, indien hy wil, alleen maer weynigh lesen:
   Een reden, sonder meer, een regel wel gevat,
   Een spreucke, waerde vrient, is hier een groote schat.
Soo ghy daerom dit werck misschien eens quaemt te koopen,
Wilt oock het minste woort niet haestigh over-loopen:
   Herkaut, eer dat ghy swelght, slockt niet, gelijck een vraet,
   Maer denckt meer als ghy leest, en leest meer als'er staet.

Eccl. 12. 13. Les propos des sages sont comme aiguillons.

Verklaringe op de titelplaet.

Tot verstant van de Titelprente dient gelet, dat Prudentia (d.i. Wijsheyt), geseten tusschen Ratio ende Memoria (d.i. Reden en Geheuchenisse), een goede spreucke bedacht hebbende, geeft deselve over aen hare vriendinne de Reden, om die in wat naerder achtinge te nemen; Reden, de spreucke goet vindende, langhtse aen geheuchenisse, hare gespeule, ende die wederomme aen den Tijt; dewelcke den ommeloop der jaren gebruyckende tot een Spiegel voor sijn dochter de Waerheyt, ende bevindende de spreucken aen haer wel te gelijcken, laet toe, dat de Fame deselve mach voeren al waer de menschen wonen, en daer uyt wert ten lesten een Spiegel van den ouden ende nieuwe Tijt, wesende de rechte Spiegel der Waerheyt. Spiegelt u daerin, Leser, en vaert wel!

Spiegel van den
Ouden ende Nieuwē
RATIO
PRUDENTIA
MEMORIA

Voor-reden.

Dewijle, gunstige Leser, dat Nuttigheyt ende Vermakelijckheyt te samen gevoeght van outs de gansche werelt deur zijn geacht geweest als twee saucen, om alle dingen smaeckelijck te maken: ende dat ick eenigen tijt herwaerts voor hebbe gehad, om (naer mijn kranck vermogen) de liefhebbers onser tale van tijt tot tijt iet sulcx toe te schicken, dat aen de selve tot beyde gelijckelijck aenleydinge mochte geven; soo en hebbe ick tot dien eynde voor ditmael niet beters konnen voortbrengen, als het werck dat u heden wert vertoont: bestaende in een nieuwe versamelinge van oude spreeckwoorden en by-spreucken, uyt veelderhande talen en tijden met opmerckinge gekosen, en den loop van 's menschen leven bescheydentlick toegepast. Omme waervan den naeukeurigen leser (tot beter gebruyck van alles) wat naerder t'onderrechten, soo vinde ick goet, soo wel over de nutticheyt als vermakelijckheyt van de by-spreucken en spreeck-woorden in 't gemeen, en op de gestalte van dit werck in 't bysonder, by maniere van Voor-reden, wat te seggen. Aengaende voor eerst de nuttigheyt ende vermakelijckheyt van de spreeck-woorden in 't gemeen, soo wil ick den gunstigen leser kortelijck vijf bysondere nuttigheden, en even soo veel vermaeckelijckheden van de selve, als met den vinger, aenwijsen. Belangende de nuttigheden, dient aengemerckt: 1. Dat by-spreucken ende spreeck-woorden (wesende als overgebleven voncken van de hooghdravende wijsheyt der Voor-vaderen van d'eerste werelt[1]) zijn gewisse leermeesters van den loop des levens, aenwijsende uyt oude ondervindinge, hoe in nieuwe gevallen ieder sich heeft te dragen[2]. 2. Datse, mits de spitse haerder scherpheyt, krachtelijck door-dringen in de gemoederen der menschen, latende in de selve als sekere weer-haecken, dienstigh tot opweckinghe van dieper bedenckinge, als wel voor eerst daer in scheen te schuylen[3]. 3. Datse geheel dienstigh zijn om oude, en selfs oock uytheemsche schrijvers grondelijck te verstaen, die andersins op veel plaetsen duyster ende onsmaeckelijck bevonden werden[4]. 4. Datse de rechte eygenschappen ende ingeboren aert van de natiën ende volcken (uyt de welcke de selve haren oorspronck trecken) sonderlinge wel uytdrucken, ende aen den leser levendigh vertoonen[5]. 5. Datse niet alleen tot verwackeringe des verstants, maer sonderlinge tot een rechte gesetheyt ende vromicheyt des levens, in een kort begrijp van woorden, een goeden wegh banen[6]. Belangende de vermaeckelijckheyt van de by-spreucken en spreeck-woorden, d'ervarentheyt spreeckt selfs: 1. Datse een

1) De eerste spreeckwoorden zijn ontleent en genomen uyt de Spreucken der Wijsen, of uyt den aert van de gedierten, oste uyt de eygenschappen van eenige natiën of uyt eenige gedenckwaerdige geschiedenisse, of andere soodanige bysondere saken: gelijck sulcx betuygen Erasmus, Thomaso Buoni, en andere Schrijvers.
I proverbi sono qoelle perfectissime regole, che ci ammaestrano nel corso della vita humana, etc. Tho. Buoni de' Pro. Ita.

2) Wat is het, (seyt Salomon) dat geschiet is? even het selve dat geschieden sal. Wat is het datmen gedaen heest? even het selve datmen doen sal. Daer en geschiet niet nieus onder de sonne. Ecc. 1. 9. Certum est illud Thucydidis: Donec eadem hominum natura mauet, similia multa acciduut.

3) Fit, nescio quo modo, ut sententia proverbio quasi vibrata feriat acrius auditoris animum, et aculeos quosdam cogitationum relinquat infixos. Eras. vide Ecc. 12. Et Vosius Orat. Inst. lib. 4. cap. 4.

4) Vid. Erasm. in praefat. Chiliad.

5) In proverb. invenias pigmenta Hispanicae argutiae, Thuscae altiloquentiae, Gallicae Veneris, Germanici impetus. Scal. ad Cardan. Exerc. 294.

6) Spreeck-woorden (seyt'er een Hoogduyts schrijver) zijn als de kern van een reden, daer uyt wat meer veeltijts verstaen als geseyt wort: behelsende menighmael in twee of drie woorden genoeghsaem een geheele predicatie.

reden versieren als gesaeyde peerlen, ende in der waerheyt bevonden worden te wesen even die gulde appelen in silvere schalen, daer de wijse man van gewaeght, Prov. 25. 11[7]. 2. Datse gansch bevalligh zijn om hare kortheyts wille, en mitsdien recht bequaem om onthouden te worden, hebbende ondertusschen in sich den

7) Sono di tanta eccellentia gli proverbi, chesi diligentemente osservaremo tutte le lingue o Grece, o Latine, o altre più straniere, troveremo niuna tra quelle essere che non resplenda del 'ornamento di quelli: poscia chc appaiano gli proverbi detti inventati da gl'huomini più saggi, i quali sotto amabile oscurita, o pur sotto velameni d'ingegnose translaioni illustrano, quasi chiare stelle, la commun favella; onde non solo adornano ogni lingua, ma avivano ogni ragionamento, o grave, o familiare, o domestico, o publico, o privato. Thom. Buoni. d. presat Prov.

ganschen keest van de wijste boecken; zijnde mitsdien bequaem om gebruyckt te werden tot Sin-spreucken ende Op-schriften in velt-teyckens, glasen, gebouwen, ende diergelijcke gelegentheden meer[1] 3. Datse de bijtende waerheyt (die in haer eygen gestalte by 't meerendeel der menschen veeltijts niet ten besten en wort opgenomen) met een verbloemde om-reden tot in het binnenste der gemoederen behendelijck indringen[2]. 4. Datse geheel buyghsaem en reckelijck zijnde tot veelderley saken, oock verscheyden van aert wesende, met groot vernoegen van hoorders en lesers, gevoegelijck konnen worden verdraeyt, en tot andere gelegentheden van saken merckelijcken konnen werden uytgebreyt[3]. 5. Datse door een aengename duysterheyt sonderlinge bevalligh zijn, en wat anders in den schijn, wat anders nae de waerheyt in sich hebben, waer van de leser naderhant het rechte wit en ooghmerck komende te treffen, plach in sijn gemoet een sonderlingh vernoegen t'ontsangen; niet ongelijck den genen, die onder de dichte bladeren een schoonen tros druyven, na langh soecken, eyndelijck komen te ontdecken[4]. De bevindinghe leert ons, dat veel dingen beter aert hebben alsse niet ten vollen gesien, maer eeniger-maten bewimpelt en overschaduwet ons voorkomen: 't welck Poppaea, de Keyserinne, wel verstaende (gelijck van de selve getuyght wort) was gewoon haer niet te laten sien, als soo wat bedeckt, en als in een schaduwe, om het gesichte der omstanders niet te versadigen[5]. De by-spreucken dan en de spreeck-woorden bevonden zijnde te wesen van soodanigen nuttigheyt en vermaeck, als voren is geseyt; soo en is'et niet te verwonderen, dat de beste, wijste, oudste, en aensienlijckste van alle volcken en tijden, met de selve oyt veel hebben op gehad. Men vint, dat niet alleenlijck de voortreffelijckste onder de Heydensche philosophen, als Aristoteles, Cleanthes, Chrysippus, Aristides, Zenodorus, Didymus, Theophrastus, Milo, Diogenianus, en oock andere meer, de selve versamelt en veel gebruyckt hebben; maer oock dat de voornaemste onder de genen, die den waren God waerlijck hebben gekent, soo Koningen, Propheten, als Apostelen, ja de eenige sone Gods, even de Heere Christus selfs, hier van werck hebben gemaeckt, ende niet veronweerdight de selve in hare schriften en redenen, naer gelegentheyt, te

1) Weynige spreeck-woorden, door een scherpsinnige kortheyt, gaen dickmael te boven, ende zijn bequamer tot leeringe als gebeele en groote boecken; en gelijck de sonne met een kleyn straeltjen dickmael een duyster hol verlicht (schoon het selve verre is gelegen), soo konnen oock de spreeck-woorden uyt het verstant de duysternisse van onwetenheyt verdrijven, en de ware deught daer in vesten. Typot. de Symbol.

2) De woorden der wijsen zijn spiessen en nagelen, Salom. Eccl. 12. 11. Hinc Ciceroni Salinae dieta; Anglis Pointed Speeches; aliis, Mucrones verborum; et proverba esse sententias vibrantes, ubi mordax illod Verum, quo imbecilliores facille offenduntur, suavi quodam temperamento diluitur.

3) Les Proverbes signifient, ce que le lecteur voudra.
Alia quippe atque alia est ejusdem rei interpretatio. Livius. Gelijck als de schilder wil, soo moet St. Joris den draeck steecken.

4) Proverbium est sermo acutus rem manifestam obscuritate tegens. Vide Typot. de Symb. Thomos. Buoni, Erasm. et alios.
Nicolao Zegero, viro opprimé erudito, ea tantum sunt proverbia quae haec tria complectuntur: Ut apud complures sint celebrata jactataque: ut scito quopiam figurae alicujus involucro, aut certe erudito aliquo Laconismo secernantur à sermone communi: ac denique, ut salutarem contineant sententiam. Julius Scaliger paroemiam censet esse orationem vulgatam, allegoricam, siva alludentem. Hadrianus Junius, orationem vulgo in usu habitam allegorice aliquid innuentem. Theophylactus orationem oblique et occultè, atque omnino collatione quadam, aliquid, quod proposuerat, ostendentem. Synesius orationem, quae sententiae dignitatem habens ac antiquitatem è Philosophia depromptam, gravem plane obtutum lectori exhibeat. Vid. D. Gerard. Vossium Orat. Inst. lib. 4. cap. 4.

5) Ne satiaret aspectum, inquit Tacitus; vel quia sic decebat. Huc pertinent haec, et alia: Ubi cadaver, ibi aquila; Canis ad vomitum, et similia, quae vide in Adagiis veteris et novi Testamenti Martini Delrio.

vermengen: behalven dat de machtighste Koningh van Israël, ende met een de wijste man die oyt was, daer van met opset heeft geschreven; gelijck mede doet Jesus Syrach, ende van gelijcken Bensira, wiens Groot-vader (soo gelooft wert) is geweest de Propheet Jeremias[6)], ende dit alles op seer goede gronden, ende om bysondere redenen. Want is'et van gewichte te houden dat een wijs man seyt, veel meer dat veel wijsen seggen, noch meer dat de wijste van veel landen seggen, noch meer, dat de wijste van de gantsche werelt seggen, ende dan noch boven al, dat alle de wijste van tijt tot tijt, ende met tusschenloop van veel tijden en eeuwen eenstemmelijck hebben geseyt, ende gestadelijck noch blijven seggende[7)]. Spreeck-woorden (seyt'er een) zijn dochters van de langhduerige ondervindinge, zijn als beproeft gout, ja als enckele Gods-spraecken[8)]. Spreeck-woorden hebben behouden, ende (tot dese onse eeuwe toe) overgebracht het gene dat noch metale pilaren, noch gehouwe sarcken, noch harde marmer-steenen, van den knagenden tant des alverteerenden tijts hebben konnen bewaren[9)]. Spreeck-woorden doen ons sien in de vorige ende tegenwoordige werelt, ja dickwils meer als de Ouden selfs oyt daer in hebben gesien: want gelijck een dwergh, verheven sijnde op de schouderen van een reus, verder siet als de reus; insgelijcx onse eeuwe (hoewel minder in hooge wetenschap als de oude) geholpen (boven de wijsheyt der voorvaderen) met eygen ondervindinge, siet en seyt dickwils meer als de outheyt selfs te voren heeft gedaen. Al het welcke by my overwrogen ende ingesien wesende, soo hebbe ick geoordeelt dienstigh te wesen in onsen tijt en tale, aen de inwoonders deses Lants mede iet wat van dingen deser stoffe in handen te geven; en daerom en hebbe ick niet in 't gemeen by een geraept alderhande spreeck-woorden sonder onderscheyt, maer alleen de gene die, boven de eygenschap van een soete verbloeminge, iet dienende tot leere ende verbeteringe in haer zijn hebbende.

6) Bensira ah Ebraeis inter priscos sapientes numeratur, ef nepos Jeremiae Prophetae fuisse creditur. Ita Paulus Fagius epist. ad Gasparum Heldelinum.

7) Philosophus quidam interrogatus, quidnam hic in optimis numeraret? optime respondit: Quod maxime commune est. Bucherus in Gnomol. praefat. Summae auctoritatis esse debet, in quod uno ore plurimae consentiunt gentes. Cicer. Prudentia ex Sapientum sententiis propemodum vaticinantur. Christoph. Besoldus axiom. Phil.

8) Publici rumoris auctoritas est instar oraculi. Non omnino de nihilo est quod publico sermone circumfertur. Hesiod. Publicus rumor nunquam sere frustra. August. Omnium consensus, naturae vox est. Cicer. I. proverbi sone tutti provati. Gemeene roep heest veel wat waers. I Proverbi non sono da farsene beffe. Gemeene geruchte is selden geloogen.

9) Syrach. 8. 9. 10. Ne mesprise point le propos des anciens sages, mais entretien toy en leur sages sentences. Car tu apprendras d'eux doctrine et sage jugemeut, et le moyen pour faire service au Princes. Tels propos assaisonnez par divers aages et experiences. apprenent les nouvelles du monde, les moyens pour s'y conduire, et la voye pour en sortir.

Boecken (mijns oordeels) behooren te wesen, gelijck een van de oude wilde, dat de maeltijden souden zijn, achtende die de beste niet, in de welcke men een tijt langh gansch uytgelaten vrolijck was geweest, en daer men veel gegeten en gedroncken hadde, waer van men dan noch des anderen daeghs in mage ofte hooft groote pijne komt te gevoelen; maer wel de soodanige, daer van men de beste smake eerst des daeghs daer aen gewaer wort, door het herkauwen van de goede tafel-reden aldaer voorgevallen. Ick wensche, dat al het gene de gemeente om te lesen in handen wort gegeven soodanigh ware, dat de leser niet eenige ongesouten vermaeck daer door worde aengebracht; maer sonderlinge dat een ieder na het lesen sich in eenigen deele t'elcken verbetert mochte vinden, en alsoo een goede nasmake (hem ten besten) daer van mochte behouden: en om dier oorsaecke wille, heb ick my in desen gedient van leersame spreucken, beyde uyt oude en nieuwe talen, uyt de welcke (naer mijn gevoelen) konnen worden afgenomen treffelijcke gront-regels van verscheyden stoffe, die in den loop des levens alderhande menschen konnen dienstigh zijn. Insgelijcx heb ick goet gevonden (tot meerder licht en nuttigheyt van den Leser) in de ordre van dit werck te volgen den gewoonlijcken loop van 's menschen leven, ten eynde een yeder, naer sijn gelegentheyt, spoedelijck en sonder lange soecken, sijn gerief daer in soude mogen vinden. Ick heb van gelijcken de hooft-stucken van de selve gesocht te verlustigen door de Nederlantsche dicht-konste: ende alsoo de Poësie te rechte by de ouden wert geseyt te zijn een spreeckende schilderye, en de schilderye aen d'ander zijde een swijgende Poesie; soo hebbe ick het voorsz. werck mede doen versieren door de schilderkonst: waer in, onder anderen, daer op mede is acht genomen (om door de veranderinge den leser des te meer vermaeckelijckheyt aen te doen), dat veeltijts de kleedinghe en het wesen selfs van de figueren, zijn gestelt naer de tale van het spreeck-woort, daer op het beelt slaet, zijnde op een Spaens, Italiaens, Frans ofte ander spreeck-woort, gepast een Spaensche, Italiaensche, ofte Fransche kleedinge en wesen, zoo veel de kunste heeft willen geven; invoegen dat hier de wijsheyt van de oude en nieuwe volcken niet alleen gelesen, maer oock eenigermaten gesien kan worden. Waer by dan noch komt, dat onder elck hooftstuck zijn gevoeght eenige over-een-stemmende spreeck-woorden van andere volcken op die stoffe passende, op dat de eendracht en gelijckheyt van oordeel van verscheyde natiën, in een en het selve leer-stuck t'samen komende, te beter by den leser gevat en van meer gewichte geacht mochte werden[1)]. Ten lesten heb ick mede goet gevonden op verscheyde plaetsen menighte van spreeck-woorden hier by te voegen in haer oorspronckelijcke tale, ten eynde (elcke sprake in haer selven een bysonderen aert hebbende) de leser de talen verstaende, des te beter de rechte geur en eygenschap van de spreucken en spraken soude mogen in-nemen[2)]. Siet dan hier, goetgunstige leser, in 't korte mijn ooghmerck in dit tegenwoordigh werck, het welcke soodanigh is, dat een yeder tot zijn eygen gebruyck het selve van tijt tot tijt kan vermeerderen met de by-spreucken en spreeck-woorden, die hy hier en daer sal mogen hooren of lesen; tot hoedanige vermeerderingh dies te meerder stoffe is, vermits ick, nu

1) Quid probabilius, quam quod nemo non dicit? quid verisimilius, quam quod tot nationum consensus, velut idem suffragium, comprobavit? Cicero.

2) Habent hoe peculiare pleraque proverbia, ut in ea lingua sonare postulent, in qua nata sunt: quod si in alienum sermonem demigrarint, multum gratiae decedat. Quemadmodum sunt et vina quaedam, quae recusent exportari, nec germanam saporis gratiam retineant, nisi in his locis in quibus proveniunt. Erasm. Cui consonum est quod ait magnus ille magni filii pater. Jul. Caes. Scaliger de Subtilit. ad Card. Exer. 294. Sic itaque censeo. Venere propria, quasique nativo cujusque linguae decore foveri sententias quasdam, subnixasque certis, ut ita dicam, idiomatismi fulturis sustineri; quas in aliam quasi coloniam si deducas, iidem sanè sint cives, gratiam pristinae commendationis non retinebunt. Hoc ita profecto demum est, atque si frenum imponas bovi.

een geruymen tijt met verscheyde saecken (boven mijn gewoonlijck beroep) besich zijnde geweest, hier toe niet en hebbe konnen brengen soodanigen vlijt en tijt, als wel noodigh soude zijn geweest. Doch hier noch werdende bygebracht soodanige vermeerderinge, als voren is geseyt, soo vertrouwe ick vastelijck, dat metter tijt uyt dit werck soude mogen ontstaen een lieffelijcke honighraet, te samen gebracht ende gewracht uyt de beste bloemen van oude en nieuwe schrijvers, smaeckelijck voor alle monden die niet geheel onsmaeckelijck en zijn; invoegen dat het selve sal konnen dienen d'onwetende tot onderwijsinge, de wijse tot onderhout, de kinderen tot leere, de jongelingen tot breydels, den ouderdom tot vermaeck, ende alle menschen in 't gemeen tot een Spiegel der Waerheyt. Duyt ons voornemen ten besten, geniet onsen arbeyt, waerde Lands-genooten, en weest gegroet van

Uwen gants Dienst-plichtigen,
J. CATS.

Inhout en ordre van het tegenwoordigh werck.

Het eerste deel begrijpt de opvoedinghe van kinderen, door spreeck-woorden, sinne-spreucken, gedichten, en platen aengewesen: jongelingen en haer bedrijf, reys-lesse, en de spreeck-woorden daer toe dienende, soo te water als te lande; van gelijcken de jacht, paerden, honden, en diergelijcke: als mede 't beleyt van eerlijcke vryagie, bedrogene onteerde vrijsters, overspeelsters, lichte vrouwen, veroude maeghden, en de gene die haer kans verkeecken hebben; en ten lesten liefdens kort-sprake, het welck is een kort begrijp van allerley minne-plichten.

Het tweede deel hout in de grontregels voor gehoude lieden van huyselijcke saken, winste, verlies, sparen, verteeren, gasten nooden, grooten of kleynen staet houden, met veel gedenckwaerdige spreucken van verscheyde natiën, op die en diergelijcke gelegentheden.

Het derde deel behelst saken van state, ampten, officiën, plichten van Princen, en personen van hoogen state, losheyt van menschelijcke saken, Christelijcke bedenckingen, sinne-spreucken, den ouderdom, swackheden en sieckten rakende; menighte van bemerckingen, roerende de onderhoudinge van de gesontheyt; en ten lesten bedenckelijcke spreucken, nopende het eynde alles vleesch.

MARTIALIS:
Non hic Centauren, Gorgonas, Herpeïasque
Invenies, hominem pagina nostra sapit.

Opvoedinge van kinderen.

Jonck rijs is te buygen, maer geen oude boomen.
Rami correcti rectificantur, trabs minimè.

De man op de ladder staende, spreeckt:
Nadien ick stoffe soeck om my een huys te bouwen,
Soo wil ick desen boom ter aerden neder-houwen;
   Het is een keestigh hout, maer vry al wat te krom,
   Dies poogh ick desen balck te buygen anders om.
Maer schoon ick die omvangh met hondert taye wissen,
Soo moet ick evenwel mijn wit en hope missen:
   Hy is te wonder hart, en al te bijster steegh,
   Dus blijft hy in den stant, gelijck hy eertijts pleegh.
Doch, t'wijl ick besich stae, soo hoor ick van beneden
Een onverwachte stem, een onbekende reden;
   Een (ick en weet niet wie) let op het geen ick doe,
   En roept met luyder stem my dese lesse toe:
Ey! waerom dit beslagh ontrent veroude basten?
Hoort, macker, dit gewas heeft al te steege quasten,
   Daer is geen rechten aen; dus, lieve, zijdy wijs,
   Verlaet den ouden tronck en buyght het jeughdigh rijs.
Maer duyt dit niet alleen op raeuwe boom-gewassen,
Het kan oock boven al op uwe kinders passen;
   Hoort, vaders van het huys: de jeught, de teêre jeught,
   Dient van den eersten af gebogen tot de deught.

Het jegenwoordigh spreeck-woort is genomen uyt de Arabische spreucken onlanghs te samen vergadert en overgeset door den tael-geleerden D. Erpenium geweseu Professor in de hooge Schole van Leyden: het selve spreeck-woort vermaent alle ouders ende vooghden, dat niet als de jonge jaren zijn bequaem tot onderwijsinge, ende dat daeromme de selve tot dien eynde dienen waergenomen. Hier op heeft gesien Jesus Syrach cap. 30. vers 12. Buyget (seyt hy) uw kint den hals, terwijl het noch jonck is; op dat het niet hartneckigh en worde. Veel spreeck-woorden onser eeuwen komen in woorden oste in sin, ofte oock dickwils in beyde, hier mede over

een: de Francoisen seggen (als Scaliger betuyght, Cent. 2. prov. 66. et 76.) genoeghsaem met de selve woorden: Vieil arbre malaisé à redresser.

Nederl.

Terwijl het rijsje swack is, moet men 't buygen.
't Moet vroegh krommen, dat een goede reep worden sal.
't Is quaet oude honden aen banden te leggen.
Men magh sijn oude schoenen verwerpen, maer niet sijn oude seden.
De hen is, als haer wen is.
Gewoonte maeckt eelt.
Wat heest geleert de jonger man
Dat hanght hem al sijn leven an.
Quaê wennis, quaê schennis.

Hooghd.
Alte bäume seind bösz zu biegen.
Alte hunden bösz bandig zu machen.
Eth moeth zeitlich krammen das ein guter hack sol werden.

Ital.
sin che la pianta é tenera besogno drizzarla.
Nutritnra passa natura.
Della matina si cognosce il buon giornon.
L'haver cura de putti
Non è mestier de tutti.

Turcx.
Tagyri adeth gaiet mischkhiuldur.
Id est: Mutare consuetudinem difficillimum.

Griecx.
Γέροντα δ῾ ὀρθῶν, Φλαῦρον, ὂς νέος πέσοι
Aristoph. apud Suidam; id est:
Erigere durum est, qui cadit juvenis, senem.

Lat.
Annosam arborem transplantare.
Eodem sensu adagium refertur ab Erasmo.
Adeo à teneris consuescere multum est. *Virg.* 2. *Georg.*
Quo semel est imbuta recens, servabit odorem
Testa diu. *Horat.*
Ut sementem seceris ita et metes. *Cicero.*
Vestes vinctas diutius ruga conficit. *Petron.*
Urit maturè quod vult urtica manere. *Vulgar.*
Psittacus senex negligit ferulam.

Frans.
Ce que le poulain prend en jeunesse,
Il le continue en vieillesse:
Et ce que prend à la donture,
Il le maintient tant qu'il dure.
Nouriture passe nature.

Ce que Plutarche a doctement demonstré par des raisons, et par des exemples, au Traitté Comment il faut nourir les enfans.

Spaens.
Lo que en la leche se mama
En la mortaja se derrama.
Id est: Ce qu-on tette avec le laict au suaire se respond.
Id est: dure jusques à la mort.

Spaens.
Castigar vieja, y espulgar pellon, Dos revancos son. Id est:
Chastier nne vieille et espucer un pelisson, deux follies ce font.

Mon enfant, appreu doctrine des ta jeunesse, et tu trouveras sagesse qui te durera jusqu' à ce que tu auras les cheveux blancs. *Syrach.* 6. 18.

As tu des enfans, instrui les, et leur ploye le col des leur jeunesfe. *Syrach.* 7. 23.

Laet ons dan besluyten ende seggen:

Terwijl het rijs is jonck en swack,
En heeft niet eenen harden tack,
Terwijl het spruytje buygen kan,
Soo moet een neerstigh bogert-man
Het boomken leyden metter hant,
Het boomken houden in den bant,
Ten eynde dat'et sonder bocht
Ter voller hooghte komen mocht.
Leyt, vrient, en leert uw weerde kint
Soo haest sijn eerste jeught begint;
Want kromt het dan, en recht ghy 't niet,
Soo is 't een eeuwigh huys-verdriet.

Een rotten appel in de mande, maeckt oock het gave fruyt te schande.
Pomme pourrie gaste sa compagnie.

Het appelwijf spreeckt:
Schoon kint, die menighmael hier vlijtigh komt geloopen
Om eenigh boom-gewas van my te kunnen koopen,
   Ick moet nu danckbaer zijn, en brengen aen den dagh
   Dat u en uws gelijck ten goede dienen magh.
Ick ben een oude vrou, en hebbe lange jaren
Met fruyten omgegegaen, met fruyten omgevaren;
   En onder dit beslagh soo heb ick yet gesien,
   Dat aen de teere jeught ten goeden kan gediên:
Daer magh geen rotte peer in onse manden wesen,
En wat'er niet en deught, dat dient'er uyt gelesen;
   Want is'er yet geblutst of andersins besmet,
   't Is seker, dat het quaet zich veerdigh overset.
Is 't niet een seltsaem dingh! veel hondert gave peeren
En konnen noyt het rot uyt eenen appel weeren;
   Maer is'er slechts een vrucht in eenigh deel geschent,
   Die treckt tot haer bederf al wat'er is ontrent.
Een druyf, die vunstigh is, die kan een tros bederven,
Een schaep, dat vyerigh is, dat doet een kudde sterven,
   Een brant-aer in den schoof besmet het gansche zaet;
   Soo vruchtbaer, weerde maeght, soo vruchtbaer is het quaet!
Wel, zijt ghy dan geneyght om niet als goet te leeren,
Wilt boos en dertel volck van uw geselschap keeren;
   Want hoe dat schoon gewas is van een sachter aert,
   Hoe dat'et lichter smet, en naeuwer dient bewaert.

Guicciardin in sijn boeck, het welck hy sijne uren van vermaeck genoemt heeft, seyt dat'er is een sonderlinge en vaste kunste om yemants innerlicken aert en eygen wesen sekerlick te kennen, en dat (soo hy aldaer verklaert) indien men neerstelijck let met wat geselschap hy veeltijts omme-gaet:

Want twee van eenen aert
Die zijn terstont gepaert;

als Cicero in den persoon van Cato eertijts seyde, dewijle de nature altijt na haers gelijcke is hellende; en daerom seyt het Spaens spreeck-woort seer wel op dese gelegentheyt:

Di me con quien iras,
Dizir te he lo que haras.

Seght ons, met wie dat ghy verkeert,
Soo heb ick uwen aert geleert.

Quaet geselschap te schouwen is daerom een van de noodigste saken in de opvoedinge der jonckheyt: en hoe schadelick het selve is, kan onder andere daer uyt werden afghenomen, dat David een man na Gods herte, en Salomon de wijste van alle Vorsten, beyde dese materie de eerste plaetse in hare schristen hebben gegeven. David in sijnen eersten Psalm, en Salomon

in 't eerste capittel sijner Spreucken; waer mede de spreeck-woorden van alle natiën over-een komen, als hier na te sien is:

Nederl.
Handelt ghy 't peck,
Ghy krijght een vleck.
Een schurst schaep maeckt'er veel.
Die by de kreupelen woont, leert hincken.
Vuyle gronden bederven de kabels.
Die met den goeden omme-gaet,
En acht ick noyt mijn leven quaet;
En die met quade veel verkeert,
En heb ick noyt voor goet ge-eert.
Daer men meê verkeert,
Wort men meê ge-eert.

Frans.
Brebis rongneuse
Faict l'autre tigneuse.

Engels.
One rotten sheepe wil marre a whole flocke.

Spaens.
La mancana podrida
Pierde a su compannia.

Lat.
Unica prava pecus inficit omne pecus.
Dum spectant laesos oculi, laeduntur et ipsi. *Orid.*
- Grex totus in agris
Unius scabie cadit et porrigine porci:
Uvaque conspectâ livorem ducit ab uvâ. *Juvenal. Sat. 2*.

Ital.
Chi prattica co'lupo, impara à urlare.

Hooghd.
Wer unter den Wolffen ist, muss mit ihnen heulen.
Ein reudich Schaf macht die gansse Heerde reudich.

Griecx.
Καχῖς ὁμιλῶν χαὐτὸς ἐχβήση, χαχός
Id est: Malos frequentans ipse et evades malus.

Spaens.
Allegate a los buenos, y seras uno dellos.

Frans.
Accoste toi de gens de bien, et tu en seras du nombre.

Spaens.
El herrero y su dinero todo es negro. Id est:

Frans.
Le forgeron et son denier tout est noir.

Spaens.
En la casa del alboguero, todos son albogueros. Id est:

Frans.
A la maison du fluteur, tous sont joueurs de flustes.

Ital.
Chi dorme co' cani, si lieva con le pusci.

Frans.
Qui se couche avec des chiens, se leve avec les puces.

Ital.
Dimmi con chi tu vai,
   E sapra quel che tu sai.

Lat.
Malignus comes quamvis candido et simplici rubiginem suam affricat.
Qui ambulat in sole coloratur, etsi aliud agat. *Senec.*
Tempora et loca semper aliquid contagii aspergunt. *Cic.*

Ital.
Chi va al mulin, s'infarina.
      Chi ha mal vicin, ha mal matin.
      Chi tocca la pece, s'imbrutta le mani.
La mala compagnia è quella che mena gli huomini alla forca.
         D. Chrysostomus in hanc sententiam.

Lat. Natura rerum sic est, ut quoties bonus malo conjungitur, non ex bono malus melioretur, sed ex malo bonus contaminetur. Sic unum pomum malum sacilè centum bona corrumpit: at centum bona nunquam unum corruptum efficient bonum.

Siet van dese materie meer, by dese na volgende: Prov. 13. 20. Syrach. 6. 2. Richter. Axiom. Oecon. 168, et seqq.

OVIS OVEM SEQUITUR.

Dwaelt'er een schaep uyt de baen, hondert sal'er qualick gaen.

Waer oyt een schaep springht uyt de bocht,
En geeft hem in de ruyme locht,
Daer wort'er stracx al meer getelt,
Die poogen naer het open velt;
Soo dat men haest den ganschen hoop
Siet hier en ginder op den loop.
   Besiet, hoe vruchtbaer is het quaet:
Het vint terstont een mede-maet.
Wie doet'er oyt een malle greep,
Die niet en heeft haer na-gesleep?
En waer doch is een grilligh man,
Die niet sijn aenhangh maken kan?
Wel, kinders, wie ghy wesen meught,
Dit raeckt voor al uw swacke jeught.
Dus hoet u voor een quaet gespeel;
Want eenen dwaes die maeckt'er veel.

Dit spreeck-woort is by D. Drusium (Decur. 3. ad. 3.) uyt het Hebreeusch genomen, en wort gepast op de gene die yet sien doen, en sonder oordeel het selve navolgen: gelijck de schapen (slechte en eenvoudige dieren wesende,) gemeenlijck doen, het

welck mede niemant soo seer als de kinderen eygen is: des oock in onse tale diergelijcke spreeck-woorden te vinden zijn, als hier en elders te sien is:

Nederl.
Alsser een schaep over de post is, soo volgender vele.
Alsser een koe biest, etc.
Waer een hont aen gepist heeft, daer volght'er meer.
Een geck maeckt'er veel.

Nederl.
Wy leeren geck zijn van malkand'ren,
Want eenen sot die maeckt den and'ren.

Spaens.
Todos somos locos, los unos de los otros id est:

Frans.
Tous sommes sols les uns des autres.

Ital.
Un tristo ne fa cento.

Hooghd.
Ein schalck macht den andern.

Waer dat de slangh 't hooft in kan dringen,
Daer salse 't gansche lijf in wringen.

De vader spreeckt:
Koom hier, mijn weerde kint, ick moet u heden leeren,
Hoe ghy uw domme jeught sult mogen over-heeren;
   Koom hier, staet nevens my, en let op dit geval,
   Dat ick u, tot bericht, voor oogen stellen sal:
Siet, waer de gladde slangh den kop weet in te wringen,
Daer weetse stracx het lijf ten vollen in te dringen:
   Let vry, let op het stuck, het hooft dat maeckt de baen,
   En waer dat ingangh krijght, daer is geen houwen aen.
In alle slim bejagh, in alle quade saken,
Daer moet een teêre ziel den aenvangh leeren staken;
   Weert, lieve, weert het wiet, en doot het boose kruyt,
   Eer dat'et verder gaet, en eer het wijder spruyt.
De boom, die ons bedeckt, en nu begint te bloeyen,
Was maer een enckel rijs, toen hy begon te groeyen;
   En noch soo wast hy voort, en soo hy langer staet,
   Soo sult ghy vruchten sien, en in de vrucht het zaet.
Ghy dan, die zijt geneyght om in de tucht te leven,
Wacht u van aen het quaet den eersten voet te geven;
   Hy valt, eylaes! hy valt, tot in de vuylste lust,
   Die van den eersten af haer voncken niet en blust.

Nederl.
Van de boot raeckt men in het schip.

Nederl.
Van een voncke brant het huys.
De Basiliscus moet in 't ey vertreden worden.

Nederl.
Een quaden sin Stuyt in 't begin.

Nederl.

Allensse sportjens raecktmen opte ladder.

Nederl.
Een nagel doet wel een hoef-yser verliesen, een hoef-yser het peert, 't welck dan wel den ruyter doet sneuvelen.

Frans.
Du petit vient on au grand.
Petite estincelle engendre grand seu.

Lat.
Principijs obsta.
Venienti occurrite morbo.
Periculosum est canem intestina gustare.
Satius est initijs mederi, quàm post causam vulneratam remedium quaerere.
Flamma fumo proxima.
De parva scintilla magnum saepe incendium.
Pravis assuescere sermonibus est via ad rem ipsam.
Bovem tollet, qui vitulum sustulerit.

Hooghd.
Wen man den Tenffel in die Kirchen läst kommen, so will er gar auff den Altar.

Hooghd.
En iedes dingh mufs ein anfangh haben.
Mit den nesteln fehet man an zu spielen.

Lud. Plerumque quaelibet res innocenti mente respicitur; sed in ipso aspectu animus concupiscentiae gladio consoditnr: non enim David Vriae conjugem studiose aspexit, quia concupierat; sed potius concupivit, quia incautè aspexit. *Gregorius*.

Ital.
A scaglione à scaglione si sale la scala.

Spaens.
De pequenna centella gran hoguera.

Frans. Fui devant le peché, comme devant un serpent; car si tu en approches, il te mordra. *Syr.* 21. 2.

Kraeut de seugh in haren neck, 't beest gaet leggen in den dreck.

Wan Man die Sauw kitzelt, so legt sie sich im Dreck.

Met kinders, die men heeft geteelt,
En dient niet alle-tijt gespeelt;
Want schoon men die ten hooghsten mint,
En boven maten heeft gesint,
Noch kan het efter niet bestaen
Hen ongetucht te laten gaen;
Want ouders van te sachten mont
Zijn voor de jonckheyt ongesont.
   Men hout, dat meest de kinders zijn
Gelijck een mack en weeligh swijn,
Dat, soo men 't troetelt in den neck,
Gaet leggen midden in den dreck.
Dus soo ghy tracht nae deught en eer,
En streelt uw kinders niet te seer.

Nederl.

Dit heeft men dickmael ondervonden:
  Van fachte meesters vuyle wonden.
Sachte meesters maecken stinckende wonden.

Lat.

Blanda patrum segnes sacit indulgentia natos.
Omnes deteriores sumus licentiâ. *Terent.*

Monendi amici saepe sunt, et objurgandi: et haec accipienda sunt amicè, cum benevolè fiant. *Cicero.*

Hooghd. Besser ein sawrsehender Freund, deun ein lachender Feind.

Lat. Sic habendum, nullam in amicitijs pestem esse majorem, quam blauditias et assentationem. *Cicer.*

Hooghd.

Danck bab die ruth
  Sie macht die kinder guth.

Frans.

Mere trop piteuse
  Faict sille tigneufe.

Lat. Plerosque ego parentes vidi quibus amor nimius, ne amarent, causa extitit, *Plaut.* Sed provide, et cum judicio castigandos liberos monet proverbium Hispanicum:

Spaens. Il ninno et il mulo in culo.

Nunca hizo galardo con allegria, ni execution con colera.

Id est: Ne fais guerdon estant allaigre, ny chastie avec courroux.

Frans. Comme un cheval qu'on ne domte point, devient tier; ainsi l'enfaut auquel on laisse tout faire, devient rebelle. *Syrach.* 30. 8. 9.

Amignoste ton ensant, et il te donnera maint effroy: joue toy avec luy, et il te contristera: ne ri point avec luy, de penr d'en estre marri, et de grincer les dents à la fin.

Voyez *Syrach.* 30. 1. *Prov.* 13. 24. *Item.* 23. 13.

Elck spiegle hem selven.

***De oude man spreeckt:*.**
Ghy die het aerdigh glas, dat by de jonge vrouwen
Een spiegel wort genaemt, sijt besich aen te schouwen,
   Let vry op uw gestel, uw hayr, en gansch gelaet,
   Let vry, hoe u het oogh en al het wesen staet;
Doch geeft u niet alleen om uwen doeck te schicken,
Of om gekroont te zijn met bloemen en met stricken,
   Maer let op uw gemoet, oock onder dit beslagh,
   En leert, dat uwe jeught ten goeden dienen magh:
Soo u de spiegel seyt, dat uwe wangen blosen,
En fris en jeughdigh zijn, gelijck als verse rosen,
   Uw tanden als yvoir, uw lippen t'eenemael
   Gelijck het Indisch-lack, of als het root corael;
Soo gaet van stonden aen bereyden uwe sinnen,
Om mede schoone glans in uwen geest te winnen:
   Geeft uw geheele kracht gansch over aen de deught,
   Op dat ghy binnen selfs in schoonheyt blincken meught;
Spreeckt dus tot uw gemoet: Sal 't niet een schande wesen,
Soo maer dit buyte-vel in ons en wort gepresen?
   Sal 't niet een herten-leet aen al de vrienden zijn,
   Indien wy maer alleen en hangen aen den schijn?
Neen, neen, mijn weerde ziel! wy moeten verder poogen,
Wy moeten hooger sien als op den lust der oogen;
   Wy moeten schoone zijn, en dat aen allen kant,
   Ja tot de gronden selfs, gelijck een diamant.
Zijn in het tegendeel uw leden soo geschapen,
Dat van u, door het oogh, geen lust en is te rapen;
   Soo spreeckt met uw gemoet, en maeckt een vast verbont,
   Op dat ghy door den geest uw schade boeten kont:
Gaet, oeffent uw verstant in alle goede seden,
Gaet, oeffent uwen mont in alle wijse reden;
   Gaet, ciert het innigh schoon, dat is het beste deel,
   Dat is voor uwe jeught een edel hals-juweel.
Men vint'er menighmael, die sonder schoone wangen,

Die sonder witte verw, der menschen herte vangen:
  De deught, de reyne deught, is wonder lief-getal;
  De deught, de ware deught, is verre boven al.

KENT V SELVEN.

Twee aenmerckingen op 't gebruyck van spiegels.

I.

Het ware niet ondienstigh, na den ract van eenigen, dat alle schoolmeesters ende andere, die haer werck maecken van de jonckheyt te onderwijsen, veeltijts een spiegel by der hant hadden, om daer mede te doen, gelijckmen hout dat Socrates t'anderen tijden soude gedaen hebben. De selve (soo geseyt wort) hadde voor een gewoonte, sijne leerlingen veeltijts aen te manen sich dickmaels te spiegelen, en sich bevindende van schoone gestalte te wesen, datse als dan met alle middelen souden hetrachten, ten eynde sy lieden door haer innerlijcke schoonheyt haren uytwendigen staet souden gelijck mogen wesen; en ingevalle yemant sich mismaeckt quame te hevinden, dat de soodanige neerstigheyt soude aenwenden, dat hy sijne uytwendige leelijck heyt met inwendige aengenaemheyt soude sien te boeten.

Socratis doctrinam expressit Ovidius:

Lat.
Si mini difficilis formam natura negavit,
Ingenio formae damna repende meae.

Idem Art. **1.**
Jam molire animum qui duret, et astrue formam;
Solus ad extremos permanet ille rogos.

Idem ibid.
Non formosus erat, sed erat facundus Ulysses;
Et tamen aequoreas torsit amore Deas.

II

Het gebruyck van de spiegels is dienstigh voor de jonckheyt, ten eynde als hier boven is geseyt; voor den onderdom, om de grijse hayren, rimpels, ende andere veranderingen in sijn gedaente dagelijcx te mogen aenmercken, sonderlingh een asbeelt sijner jonckheyt daer by hebbende, om door dien middel sijn dagen te leeren tellen, en wijs te worden.

Nederl.
Kent u selven.

Frans.
Le miroir n'est point flatteur.

Spaens.
Lo que te dixere el espeio,
No te lo diran en conseio. id est:

Frans.
Ce que le miroir te dira,
Au confeil on ne te lira.

Ital.
Donna senza honestâ non su mai bella.

Griecx.
Ω῞ς ἡδὺ χάλλος ὃταν ἒχῃ, νοῦν σώΦρονα. id est:

Lat.
Quam grata forma est, cui modesta mens comes.

Frans.
Beauté sans bonté ne vaut rien.

Ital.
Il cerchio non sa la taverna.

Frans.
Tout nostre sçavoir gist à cognoistre nostre ignorance, toute nostre perfection à remarquer nostre impersection.

Lat.
Pulchrae domus pulcher hospes.
Gratior est pulchro veniens in corpore virtus. *Virg. AEn.*

Hooghd.
Eim schönen haufz ein schöner wirt.

Frans.
En belle cage gentil oiseau.

Men moet een paer narre-schoenen verslijten, eer men recht wijs wort.
Es mus ein ieder ein par narren schuhen vertretten, wo nicht mer.

De jongelingh met de narre-schoenen sprecckt:
Ey kijckt toch, kijckt toch eens, gesellen!
   Ey kijckt, hoe kom ick hier ter baen!
Hoort toch hoe klincken dese bellen,
   Siet, hoe my dese schoenen staen!
Ghy lacht, na dat ick kan bemercken,
   En seght, als binnen uw gemoet:
De gecken kent men aen haer wercken;
   Wel, dit is vry een lossen bloet!
Maer, vrient, al siet ghy my wat mallen,
   En acht dat immers niet te quaet,
Want dit wil nu al beter vallen,
   Dan als het leven verder gaet.
Als wy de groene jeught beginnen,
   Dan koot de jonckheyt over-al;
Het voor-recht van de jonge sinnen,
   Dat is: voor eerst een weynigh mal.
Ja, laet de jeught haer soete kueren,
   Want dat misprees noyt deftigh man;
Maer laetse niet te lange dueren,
   En scheyt'er op het kortste van.
My dunckt ick heb'et eens gelesen,
   Of, ick en weet niet waer, geleert:
De kortste sotheyt wort gepresen,
   't Is wijsheyt als men haestigh keert.
Heb ick dan schoenen als de sotten,
   Of maeck ick eenigh mal gebaer,
En wilt niet al te schamper spotten,
   Want dit is noch mijn eerste paer.
Had ick dat eenmael af-gesleten,
   Gewis ick sou dan vaster gaen;
My dunckt, ick sal dan beter weten,

Als dese loop eens is gedaen.
Dit hoord' ick eens by wijse lieden,
Dat niet te koten ware best;
Maer, als het immers moet geschieden,
Soo isset beter eerst als lelt.

Nederl.
Niet te koten ware best,
Maer vry beter eer als lest.
Vroegh rijp, vroegh rot,
Vroegh wijs, vroegh sot;
   Vroegh sneegh, vroegh slecht,
   Vroegh heer, vroegh knecht;
Vroegh los, vroegh vast,
Vroegh waert, vroegh gast;
   Vroegh wilt, vroegh tam,
   Vroegh rap, vroegh lam;
Vroegh valck, vroegh uyl,
Vroegh henghst, vroegh guyl;
   Vroegh lief, vroegh leet,
   Vroegh kout, vroegh heet;
Vroegh vyer, vroegh asch,
Vroegh somer, quaet gewas;
   Vroegh te wijn, vroegh bedorven,
   Vroegh dronckaert, vroegh gestorven;
Vroegh geleert, vroegh vergeten,
Vroegh gebroeckt, vroegh bedreten.

Lat.
Hoc commune malum, semel insanivimus omnes.

Hooghd..
Witz kömpt nicht vor jahren.
Was frü zeitigh wird, fault bald.
Was bald reiff, das helt nicht steif.

Lat.
Non potest in eo esse succus diuturnus, quod nimis celeriter maturitatem est assecutum.

Hooghd.
De Kinder de soo tijdlick wijse, de levet nich langh, oder dar werden gecke uyth.
Füwitzige Kinder die leven nit langh, aber spat obst light langh.

Spaens.
Ni quien acierte nn officio si en el primero no ha errado. id est:

Frans.
Personne ne fera bien son mestier, s'il n'y a premierement faict quelque faute.

Lat.
Praecocia ingenia rarò perveninnt ad frugem. *Richter. Axiom. Oecon*. 173.
quia citius quam oportuerat effloruisti, hyems te peremit. *Paul. Jov*.

Engels.
We dote either jong or old.

Ital.
Chi non fa pazzia in giovenezza,
La sa poi in vicchiezza.

Frans.
Les plus courtes follies sont tousiours les meilleures.

Quand fol ne follie, il perd sa saison.

Lat.
Magna indoles non sine vitijs, non statim pro deploratâ habenda est. Nam multi disjectis nequitiae claustris, virtutem efficaciter ostenderunt. *Richter. Axiom*. Hist. 250.
Habent tamen haec suos terminos. Nam,

Ital.
Chi di vinti anni non è, di trenta non sa, di quaranta non ha; mai non sarà, non saprà, non haverà.

Lat.
Nnllum ingeninm magnnm sine mixturâ, dementiae. *Seneca*.
Scis solere illam aetatem tali Indo ludere. *Plaut. Mostell.*
Si juvenis lnxuriat, peccat;
Si senex, insanit. *Sophocl.*
Nullus idem est diuturnus et praecox fructus. *Curtius* lib. 8.

Frans. Un Empereur Alleman disoit, qu'un jeunhomme demeuroit fol sept ans de suite, et si entre deux il saisoit quelque insigne trait de fagesse, qu'il luy faut recommencer le septenaire de folie. *Michel de la Montaigne*.

Je n'ay jamais osé trop esperer des grands commencemens d'esprit et de memoire, lesquels cependant on admire aux enfans. Je scay bien qu'ils ne penvent qu'atteindre lenr sorce ct lenr vigeur, et si plustost, la chose n'en va pas mienx. *Josephus Hal Saincte observat*.

La conclusion soit: Maturè, non citò.

Alsoo in een goede opvoedinge der jonckheyt bestaet de hope van de toekomende eeuwe, soo vinden wy dienstigh, tot befluyt van dese materie, hier by te voegen eenige gront-regels, in de welcke Plutarchus ende andere goede schrijvers het geheel beleyt van dit stuck hebben vervatet.

Dat'et dienstigh is de jonckheyt te brengen tot haren schuldigen plicht, eer door soete als door harde middelen.

Dat de jonckheyt overhant, na gelegentheyt van saken, dient gepresen en berispt, te worden.

Dat men de selve niet te deun moet houden, maer matelijcke uytspanninge dient te geven.

Dat de ouders ofte vooghden selfs het oogh op de selve moeten hebben, en sich niet vernoegen door den dienst van andere alleen.

Dat de woorden ende maniere van spreecken van de jeught wel dienen beleyt te worden, ende in ordre gehouden, en hare memorie van de jonckheyt aen wel geoeffent.

Dat men de selve moet gewennen niet moeyelijck, pronckachtigh, oste krackeeligh te wesen in haren dagelijckschen ommegangh.

Dat men de selve moet afwennen van alle leckerheyt ende quistigheyt.

Dat men de selve moet gewennen altijt de waerheyt te spreecken.

Dat men geheel goede sorge moet dragen, dat de selve met geen quaet geselschap omme en gae.

Dat men de selve moet aenleyden tot de liefde van de deught, en tot vreese van schaemte en schande te begaen.

Dat men de selve moet voorgaen met een goet exempel.

Eyndelijck: dat men voor al de jeught inscherpe de vreese des Hecren, die het genoeghsaem al begrijpt; want de selve is het beginsel der wijsheyt, als de Wijseman getuyght.

Qu'il faut mener les ensans à leur devoir par douceur.

qu'il les fant louer et tancer de fois à autre.

Qu'il ne les faut presser trop, mais leur donner des relasches.

que le pere mesme doit avoir l'oeil sur eux.

Qu'il fant bien regler leur paroles, et excercer leur memoire.

Qu'il les faut empescher d'estre chagrins on contentieux.

Qu'il les faut faire fuir la delicatesse et superfluité.
Qu'il les faut accoustumer à dire tousiours la verité.

Qu'il les faut detourner de mauvaises compagnies.

Qu'il les saut apprendre à, aimer vertu et honneur, et craindre infamie.

Qu'il leur faut servir d'un bon exemple.

Qu'il les saut, devant toutes choses, apprendre la crainte de Dieu.

Liefde leert singen, oock sonder dwingen.
Amor docet musicam.

Eerlicke vryagie:

Ghy, die op dese prente siet,
Maer weet daer af de meyningh niet,
En vraeght, wat dese kleyne guyt,
Wat Venus jongen hier beduyt;
Ick bidde, staet een weynigh stil,
En hoort eens wat'et seggen wil:
Daer is een spreuck van langer hant,
Gekomen uyt het Griecken-lant,
Die seyt, dat liefde singen leert,
En plompe sinnen omme-keert;
Dat is geseyt, dat soete min
Brenght alle soete dingen in.
Siet, hierom is 't dat Venus kint,
Sich hier als in een schole vint,
Een schole daermen geestigh queelt,
En hondert soete deuntjens speelt;
Een schole daermen plompaerts slijpt,
En daer de groene jonckheyt rijpt;
Maer 't is een meester sonder plack,
Want hy leert kunsten met gemack;
Sijn pijl, die door de werelt sweeft,
Die is 't die dese krachten heeft;
Want soo daer is een slechte duyf,
Die nau en kent haer doecken-huyf,
Die in haer gaen, en al haer doen,
Is raen en uytter-maten groen;
Indien sy desen meester krijght,
En dat hy in haer boesem sijght,
Gewis daer is geen twijffel aen,
Hy leert haer voor den spiegel staen;
Hy leert, hoe sy haer dom gelaet
Sal stellen op de rechte maet,
Sal stellen anders alsse plagh

Eer sy by hem ter scholen lagh.
Is elders oock een raeuwe gast,
Die op geen heusche seden past,
En niet ter werelt anders weet
Als hoe men pap en soppen eet,
En daerom, t'huys en over straet,
Gelijck een klunten henen gaet,
Genaeckt hy maer eens dese school,
Sijn hart ontfonckt gelijck een kool,

Sijn hoet staet anders alsse plagh,
Sijn kraegh soo titsigh alsse magh,
Sijn knevels geestigh op-geset,
Sijn gansche kleedingh wonder net;
Hy leert daer niemant op en gist,
En dat hy noyt te voren wist;
Hy leert ontsluyten sijnen mont,
Die eerst gelijck vernagelt stont;
Hy leert, en al met goet verstant,
De beste woorden van het lant;
Hy leert voor al oock soeten sangh,
En al met vreughden, sonder dwangh;
Hy krijght een rap, een buyghsaem lijf,
Al stont'et eertijts bijster stijf;
In 't kort', een plompaert wort beleeft,
Soo haest hy maer een vrijster heeft.
  Soo leert dan Liefde wijf en man,
Dat niemant anders leeren kan.

Lat. Amor docet Musicam.

Amor magnus doctor est, atque omnes Philosophiae partes implet. Recte August. dixit de Amore divinio.

Ital. Chi ha l'amor nel petto, ha gli speroni ai fianchi.

Frans.

L'amour est un grand maistre d'escole:
Tout est gaillart ou qu'il s'envole.
  L'amour est un grand maistre:
  Il faict le lourdau gentil estre.

Lat. Nullus adeò ignavus est quem amor non inflammet ad virtutem ac divinum reddat, ut par viro forti evadat: nam quod Homerus vim furoremque divinum à Deo quibusdam heroibus inspiratum ait, id Amor praestat amantibus. *Plato*.

Da mihi hominem incultnm, ab amore cultissimus efficitur; da rusticum ac rudem, ab amore fiet ingeniosus ac elegans. Quid plura? segnities, somnus omnis, lethargicus marcor ac squallor, ex amoris contubernio eliminantur. *Philip. Beroal.*

La beanté de la femme resiouit la sace et surpasse tous les desirs de l'homme. *Syrach*. 36. 24.

Celuy qui voit de loing venir cclle qu'il aime, il redresse le collet de sa chemise, agence le bonnet sur sa teste, retrouche ses moustaches, redresse son manteau sur les espaules, se leve sur la pointe de ses pieds, monstre un visage joyeux, et semble qu'il se renouvelle de tout, pour se rendre agreable aux yeux de sa Dame. Sic autor quidam Gallus.

Lat. Pro conclutione, addamus varias Amoris descriptiones, à sapientissimis traditas, ut inde ejus natura ignorantibus innotescat: Amorem beatus ille *Dionysius* desinit: esse virtutem unitivam.

Augustinus: Appetitum rei, propter se ipsum.

Bernardus: Ordinatum et vehementem voluntatem ad bonum.

Alii Theologi: Conjunctionem amantis cum amato.

Nonnulli: Desiderium possidenti, utendi, fruendi, opinati boni et pulchri.

Plerique: Spem irretitam, timori conjunctam.

Tullius dixit amorem esse: bene velle.

Seneca: Vigorem animi, et excessum mentis.

Dantes: Inclinationem animi in rem concupitam.

Marius AEquicola: Desiderium boni quo illud nobis semper adesse, et possidere cupimus.

Peripatetici: Argumentum benevolentiae propter apparentem venustatem.

Academici: Desiderium fruendae pulchritudinis.

Theophrastus: Animae otiosae affectum.

Epictetus denique: Otiosi pectoris molestiam, in puero pudorem, in virgine ruborem, in juvene ardorem, in soemina surorem.

Het schaep dient voor den dam geschut,
dat is voor al de jonckheyt nut.

De boer die roor de schapen stael spreeckt:
Terwijl ick ginder by mijn wijf,
In 't groene, nam mijn tijt-verdrijf,
Soo quamen dese schapen aen,
En dwaelden uyt de rechte baen;
Het scheen, sy wilden naer het zaet
Dat hier op desen acker staet;
Dies rees ick op, om heen te gaen,
En 't vee hier kort te houden staen;
Maer Trijn die sey: Het is geen noot;
En hielt my vast op haren schoot.
Sy sprack: Het is noch al te vroegh,
Het is dan immers tijts genoegh,
Het vee te drijven op de vlucht,
Wanneer het nadert tot de vrucht.
Maer ick, die weet hoe dat'et gaet,
En hoorde geensins haren raet.
   Het schaep dient voor den dam gekeert,
Gelijck de daet ons dickmael leert;
Want komt het beest eens op het lant,
Dat schoon met vruchten is beplant,
Hoewel men dan al luyde krijt,
En oock het dier met stocken smijt,
Noch wil het uyt den velde niet,
Vermits het daer sijn gadingh siet;
En schoon het al ten besten gaet,
Noch doet'et niet als enckel quaet:
Het loopt, het springht, het pluckt, het eet,
Het geeft, al waer het komt, een beet;
Dies acht ick 't oude spreeck-woort nut:
Het schaep dient voor den dam geschut.
   Soo nu misschien een jonge maeght
Hier van de rechte gronden vraeght,

En soeckt te weten met bescheyt,
Wat in de daet dit is geseyt,
En wat een boer of acker-man
Een hoofsche vrijster leeren kan?
Die stelle desen regel vast,
Dat Venus kint, die slimme gast,
De stoocker van de geyle min,
Niet licht en dient gelaten in;

Maer dat men, van den eersten aen,
Sijn slim bejagh moet tegengaen;
Of anders, dat men naderhant
Te laet beklaeght den heeten brant.
Wel aen, ghy zijt dan oy' of ram,
Schut vry de schapen voor den dam.

Nederl.

Stuyt de min In haer begin.
Blust de voncke voor de vlam:
Schut de schapen voor den dam.
Doet raet voor 't quaet,
Eer 't verder gaet.
Kleyne vossen moet men vangen.
Groote dieven moet men hangen.
Versiet u, vrienden, voor den noot:
De rups dient in de pop gedoot.

Lat.

Dum novus est, coepto potius pugnemus amori;
Flamma recens parvâ sparsa recedit aquâ. *Ovid.*
Helleborum srustrà, cùm jam cutis aegra tumescit,
Poscentes videas; venienti occurrite morbo. *Pers. Sal.* 3.
Satius est initijs mederi, quam post causam vulueratam remedium quaerere. L. fin. C. in quib. caus. rest. in integr. etc.

Ital.

Buona guardia schiva ria ventura.
Fin che 'l mal è srefco, bisogna rimediarvi.
- Quisquis in primo obstitit,
Repulitque amorem, tutus ac victor suit:
Qui blandiendo dulce nutrivit malum.
Serò recusat serre, quod subiit, jugum. *Seneca. (Hippol.)*
Capite vulpes parvulas. Delrio in Adag. Hebraic.

Ital.

S'occhio non mira
Il cuore non sospira.

Lat.

Sapientes agricolae locustarum semina pedibus obterunt.
Hortulani campe in ipsis folliculis resecant.

't Voorsz, spreeckwoort, als meest alle de andere, kan verder werden uytgebreyt, en tot veel andere saken gebruyckt, als by exempel, Syrach 18. 21. 22.

Spaert uwe boete niet, tot dat ghy kranck werdet, maer betert u dewijle ghy noch sondigen kont.

Vertreckt niet vroom te worden, ende en verbeyt niet de beteringhe uws levens, tot in den doot.

Een peerle dient by nacht gekocht, geen vrijster by de keers gesocht.
Prendre ne dois a la chandelle
Ny or, ny toile, et moins pucelle.

Dit wijf, dat ghy hier voor u siet,
En gelt aen desen koopman biet;
Dit wijf is wonder slecht bedacht,
Want sy koopt peerels in der nacht,
Sy koopt in haest by 't keersen-licht,
Daer toe men hoeft een vol gesicht.
   Wel, juffer, wat ick bidden mach,
Ey, sluyt geen koop als metten dach,
Maer laet den nacht eerst overgaen,
Of wis ghy sult bedrogen staen;
Want koopt ghy niet ter rechter tijt,
Soo koopt ghy niet als enckel spijt.
   Gesellen, die des avonts vrijt,
En dickmael wonder jachtigh zijt,
En vaert niet in der haesten voort,
En spreeckt niet haest het groote woort,
En geeft voor al uw trouwtjen niet,
Tot ghy het lief by dage siet:
Hout seker, dat de keerse lieght,
Hout seker, dat de nacht bedrieght,
En datmen, met een korten spoet,
Noyt groote dingen wel en doet.
   't Is waer, dat even in der nacht
Een sake dient te zijn bedacht;
Maer al wat dienstigh is gesien,
Dat moet by hellen dagh geschiên.
   Geen schoone peerel dient gesocht,
Geen fijne webbe dient gekocht,
Geen vrijster oyt te zijn gemijnt,
Dan als de gulde sonne schijnt;
Want, die in duyster henen loopt,
En even dan juweelen koopt,

Of 's nachts sich koppelt aen een vrou,
Die queelt by dage van berou.
Dus wilt ghy niet bedrogen zijn,
Soo wacht den klaren sonne-schijn;
Soo wacht, o grage vryer, wacht,
Tot dat het stuck wel is bedacht;
En ghy oock, soete vrijsters, beyt
Tot alles wel is overleyt.

Nederl.
Wie koopt, eer hy het wel besiet,
En is de rechte koopman niet.
Men moet geen katten in sacken koopen.
Die ten dansse wil gaen, moet sien wie hy metter bant neemt.
By nacht zijn alle katten grau.
Wie 's nachts een kat bestont te koopen,
Die lietse wel by dage loopen.
Niet metter haest als vloyen vangen.
Die verkoopt en hoeft maer een oogh, die koopt hoest'er hondert.
Koopt onbesien, het sal u rouwen;
En meest in handel met de vrouwen.

Spaens.
La muger y la tela,
Ne pigliar' a la candela.

Lat.
Judicio formae noxque merumque nocent. *Orid.*

Ital.
Al lume di candella
Ogni rustica pare bella.

Frans.
De nuict à la chandelle
L'asnesse semble damoisel'e.

Ratio est, quia

Ital.
Non è oro tutto quel che luce.

Hooghd.
Es sind nicht alle Jäger die Hörnlein sühren.

Frans.
Qui en haste se marie, à loisir se repent.

Idem.
Nox et amor vinumque nihil moderabile snadent.

Hooghd.
Gut dingh will Weile haben.

Ital.
A chi compra besogna haver cent' occhi, à chi vende, basta uno.
Hinc Magnates, qui pictis tabulis instar sese matrimonia conciliant, saepe sallnutur.

Et ideo:

Isabella Castiliae regina noluit nubere Ferdinando, nisi prius Principem vidisset. Nec Elisabetha Anglorum regina Henrico Suecorum regi. *Richter, latè Axiom. Oecon*. 73. Si quid bene factum velis, tempori trade. *Seneca*.

Ital.
Nè femina, nè tela,
A lume de candela.

Lal.
Noctem requirunt fraudes, lucem veritas.
Quem texerat dolum nox, prodidit diés.
Celeritas infamis naufragijs.
- Malè cuncta ministrat impetus. *Stat*.

Consiliorum praecocium et inconsultarum actionum infelix et tristis solet esse exitus, festinataeque actiones et consilia semper fnerunt calamitosa ant pernitiosa: ut latè exemplis et rationibus deducit *Richter. Axiom. Hist*. 227. et 247.

Eerlijcke vryagie.

Schoon voortgedaen, is half verkocht.

Wilder iemant leeren minnen
   Na den regel, na de kunst;
Wilder iemant herten winnen,
   En oock aller herten gunst:
Niemant hoeft'er groote boecken,
   Oude schrijvers, vreemde tael
Uyt te lesen, op te soecken;
   Siet hier staet'et altemael.
Gaet maer slechts uw eygen selven
   Met een onvermoeyde vlijt
Ondersoecken, onderdelven,
   En beproeven wat ghy zijt;
Vint ghy feylen, leertse duycken,
   Leertse dooden, viertse niet;
Maer uw deughden wilt gebruycken,
   Datmen die, als lichten, siet.
Maeckt, dat ghy in alle saken
   Desen regel onderhout;
Dat sal u lieftalligh maken
   Of ghy vrijt, of zijt getrout.
Die sijn kraem weet op te proncken
   Na den eysch, en na den tijt,
Doet den kooper daer op loncken,
   En hy wort sijn waren quijt.

Dit is eygentlijck dat de Francoysen noemen: Mettre en evidence, et faire valoir ses bonnes parties. In welcke konste Scipio, en andere voortreffelijcke mannen, grooten lof wert toegeschreven. Dit is, dat Ovidius de jonge lieden voor een gvontregel heeft willen inscherpen:

Et quâcunque potes dote placere, place.

Nederl.

Brengbt alles by, o frissche jeught,

Daer ghy u lief door maken meught.

Dit is dat yeder ambachts-man, elck in het sijne, soo behendelick weet te betrachten, het schoonste over al aen het ooge gevende, en al wat misstaet in tegendeel bedeckende: plagh niet een metser de schoonste steenen in den gevel, de goutsmit de suyverste peerle in 't voorste van 't kleynoot, de kleermaker de cierlijckste stoffe in het aensienlickste van 't kleet te voegen? 't Is den beenhouwer leet, dat'er een oogje vets aen 't vleys is dat niet gesien en wert. Dan dit alles moet niet uyt hooghmoet ofte pronckerye geschieden, maer veel eer uyt een goet oprecht gemoet, tot verbeteringe yeder van sijn gebreken, en om sijn licht voor de menschen soo te laten schijnen, dat God daer uyt gepresen werde, oock om andere tot navclginge te verwecken; op dat alsoo de gene, die sulcx doet, by gevolge lieftalligh mach werden by de gene, daer hy mede omme-gaet.

Voor reden van dit alles kan geseyt werden, dat de eerste invallen (primae notiones) die yemant van eenige sake krijght, rijsende veeltijts uyt het eerste gesichte, een groot voor-oordeel plegen te maken in de gedachten der menschen, en daer op sien veel oude spreucken, als te weten:

Nederl..

Aensien doet vryên.
Het oogh is leytsman van de min,
En brenght voor eerst de lusten in.
Wat het ooge niet en siet,
Dat begeert het herte niet.

C'est la raison pourquoy les gens d'estat conseillent aux Princes de dissimuler leur bonnes parties, imitans le bon architecte, qui loge (comme ils disent) ses plus beaux materiaux au froutispice de son bastiment.

Jean Marnis aux Res. Polit. Res. 5.
- Occule mendas,
Quodque potes vitium corporis abde tui. *Ovid.*
Multa viros neseire decet. pars maxima rerum Offendet, si non interiora tegas.
Cui gravis oris odor, nunquam jejuna loquatur,
Et semper spacio distet ab ore viri.
Si niger, aut ingens, aut non sit in ordine natus
Dens tibi, ridendo maxima damna feres. *Idem.*
Ante omnia tamen:
Prima sit in vobis morum tutela, puellae
Ingeuio sacies conciliante placet.
Idem Med, sac.

Lat.

Ex aspectu nascitur amor.

Spaens.

Aseyta un cepo,
Parecera mancebo. id est:
Accoustre un tronq, il semblera un jenne adolecent.
- Oculi sunt in amore duces. *Propert.* 2. *El.* 12.

Frans.

Ce qui plaist
Est à demy faict.

Hoogh.

Was das aug nicht siht,
Beschwert das hertz nit.

Griecx..

Ἐχ τοῦ ἐισορᾷν γὰρ γίνεται ἀνθρώποις ἐρᾷν
Id est: Ex iutueudo nascitur hominibus amor.
Ut vidi, ut perii! Virgil.

Illud tamen hic monendum, fanè haec intelligenda, et virtute non suco ornamentorum gratiam tam virginibus quam adolescentibus quaerendam esse: ut recte viri probi inculcant:

Ornentur gemmis aliae, decorentur et auro,
Quod fulgore suo collustrat corporis artus:
His, inquam, placeant quorum depicta colore
Multiplici est facies, mortalique arte manuque
Coudita, coelestique ab imagine turpis imago
Dissita, calcatum prodens fine voce pudorem;
Tu virtute place, etc.
Nazianz. Car. 3. *de praecept. Virg.*

Kaets of min en heeft geen val, sonder over-gaenden bal.
Amor, ut pila, vices exigit.

De Jongelingh spreeckt:
Soo ghy wilt dit speeltjen leeren,
   Soete vrijster, schoone blom:
Doe den vlieger weder-keeren,
   Drijft het veêrtjen wederom;
Want als ick, van mijner zijden.
   Maer alleen en sonde slaen,
Dat en sou ons niet verblijden,
   Want het spel is stracx gedaen.
Weet, dat kaetsen ende minnen
   Eyst een overgaenden bal,
Anders maeckt'et droeve sinnen,
   Anders heeft'et geenen val.
Liefde doet ons liefde toonen,
   Liefde geeft de liefde kracht,
Liefde moet de liefde loonen,
   Anders isse sonder macht:
Wilt clan weder-liefde dragen,
   Lief, soo wort ghy ras de bruyt,
Want dan wil ick 't met u wagen;
   Anders, kint, ick schey'er uyt!

Nederl.
Antwoort dieje vraeght,
Min dieje liefde draeght.
Als d'eene hant d'ander wast, soo wordense beyde reyn.
d'Eene min brenght, d'ander in.
Vientschap van eener zijde en duert niet langh.

Frans.
Jamais l'amour ne se paye que par amour reciproque.

Lat.
Et pretium, et merces solus amoris amor.
Beneficium non est aurum, sed amor per quem datur.
Amor enim beneficij anima. *Vid. Sen. de Benef.*
Durissimus est, quem redamare piget prius amartem.
August. de amore divino.

Ital.
Ama à chi t'ama,
Rispond à chi ti chiama.
Una manu lava l'altra, et le due lavano il viso. Id est:

Frans.
L'une main lave l'autre, et les deux le visage.

Lat.
Manus manum fricat, gratia gratiam parit.
Ferro ferrum acuitur.
Fructus amoris amor.

Frans.
Amour au coeur me poind,
Quand bien aimé je suis;
Mais aimer je ne puis,
Quand on ne m' aime point.
Chacun soit adverti
De faire comme moy;
Car d'aimer sans party
C'est un trop grand esmoy. *Marot.*
Proverbium Arabicum ex Erpenio:

Excute mihi ignem, et allucebo tibi. Id est, ut *Josephus Scaliger* interpretatur:

Efto mihi, ero tibi.
- Ut ameris, amabilis esto. *Ovid.*

Frans.
Aimer sans amour est amer.

Griecx.
Χεῖρ χεῖρα νίπτει.
Χάρις χάριν Φέρει.
- Amare recuso.
Illum quem fieri vix poto posse meum. *Ovid. Ep. Helen.*

Frans.

Amour est d'amour reccompence,
Et celuy est trop à blamer
Qui pour le moins (s'i ne commence)
Ne veut pas, quand on l'aime, aimer.

Elck meynt sijn uyl een valck te zijn.

Vier vryers, die om strijt hun vrijsters dapper presen,
Besloten onder een, ick sou haer rechter wesen;
Gijs hiet sijn liefste moy, en 't is een leelick vel:
Fop noemt de sijne net, en 't is een morsebel:
Geurt prijst haer die hy mint, als geestigh in de seden,
En daer en is geen sout in al haer domme leden:
Kees acht de sijne vers, en uyter-maten fris,
En 't meysjen heeft een vel gelijck een drooge vis.
Na dat ick hadd' verstaen al wat een yeder seyde,
En wat hy tot een gront van sijn vermeten leyde;
Soo heb ick dese saeck een weynigh overdacht,
En met een kort beraet dit vonnis uytgebracht:
Hoort, vrienden, met een woort den gront van uwe saken,
Siet, 's vryers gunstigh oogh, dat kan de schoonheyt maken;
Elck acht sijn uyl een valck, en boven eygen mal,
Soo wil men dat het volck het soo gelooven sal.

Het Selve op eenen anderen sin.

Eygen woningh, eygen dack,
Groot voorwaer is uw gemack;
Eygen keucken, eygen heert,
Groote schatten zijt ghy weert;
Want al zijt ghy niet te groot,
Ghy zijt dienstigh voor den noot;
En al zijt ghy slecht en arm,
Noch vind' ick uw asschen warm;
Of al zijt ghy somtijts kout,
Ick ben op u wonder bout,
En dat even doet my deught,
En verweckt my soete vreught.
Dus zijt ghy, in mijn gepeys,
Beter als een groot paleys,

Beter (Princen, met verlof!)
Beter als een Koninghs-hof;
Want, dit houd' ick wonder vast,
Groote salen, groote last,
En, gelijck men staêgh bevint,
Hooge torens, hoogen wint.

Nederl.

Elck kramer prijst sijn messen.
Elck prijst sijn Grietjen, al isse begrommelt.
Elck heeft sijn liesjen lief, al isse besnot.
's Vrijsters schoonheyt leyt in 's vryers oogh.
Geen leelick lief, noch schoonen koolsack.
Elck sotje prijst sijn marotje.
Ons oogh, dat heest een valschen schijn,
Elck meynt sijn uyl een valck te zijn.
't En is niet schoon, dat schoon en net is,
Maer dat in 't herte diep geset is.

Hooghd.

Eim jeden dunckt das sein ewl ein falck sey.

Ital.

Affectione accieca ragione.

Spaens.

Cada buhouero alaba sus cuchillos.

Frans.

Chaque mercier loue ses cousteaux.

Spaens.

A cada necio agrada su porrada.

Frans.

A chaque fol plaist sa massue.

Hooghd.

Eim jeden geselt sein weise wol,
Drumb ist lant der narren vol.

Frans.

Femme et pierrerie
Ce n'est qu'une santasie.

Hooghd.

Es gebt mehr liebs zur Kirchen denn schöns.

Ital.

Non è bello quello che è bello ma quello che piace.
- Balbinum polypus Agnae
Delectat. - - - - - *Horat.* 1. *Sat.* 3.
Nigra μελίχροος est: immunda et. foetida, ἄχοσμος, etc. *Vid. Lucret. lib.* 4.
Ita praecipit magister amoris: Art. 2.
Nominibus mollire licet mala: fusca vocetur,
Nigrior Illyricâ cui pice sanguis erit.
Si paeta est, Veneri timilis: si flava, Minervae:
Sit gracilis, macie quae malè vira suâ est.
Die agilem quaecumque brevis: quae turgida plenam:
Et lateat vitium proximitate boni.

Engels.

A blacke man a paerle in a womans eye.

Hooghd.
Eim jeder narren geselt sein kolb.

Spaens.
El desseo haze hermoso lo feo.

Frans.
Le desir rend beau ce qui est laid.
- - Quod secit, quisque tuetur opus. *Ovid.* 4. Pont. 1.

Hooghd.
Ein jeder kramer lobet seinen kram.

Spaens.
Ognun loda il suo mestiero.
Quien seo ama hermoso le parece.

Frans.
Qui aime, un laid luy semble beau.

Nederl.
't Dijn hier, 't Zijn daer, 't Mijn is het beste.
Eygen haert is gout waert.
Eygen vuyl verleet niet.
Eygen dreck en stinckt niet.
Yeder bedelaer prijst sijn nap,
Yeder sot behaeght sijn kap.

Lat.
Sua cuique prudentia Deus.
Domus amica domus commoda.

Frans.
A tout oiseau
Sou nid est beau.
- - Non in nidore voluptas
Summa, sed in te ipso est. *Horat.* 2. *Sat.* 2.
Patriae fumus igni alieno luculentior.
Suum cuique pulchrum.
Suus rex reginae placet.

Frans.
Mesme un gueux aime l'odeur de son escuelle.

Hooghd.
Eigner hert
Ist gold werth;
Ist er gleich arm
So ist er doch warm.

Ital.
Casa mia! casa mia!
Per piccina che tu sia,
Tu mi pari una badia.

Vyer, hoest, gelt, en heete min, en hout men noyt ter degen in.
Feu, toux, amour, et argent, ne se cachent longuement.

De Jonghman die de keerse draeght spreeckt:
Ick woude dese keers wel soo behendigh dragen,
Dat ons gebueren noyt haer flicker-licht en sagen;
Want mochte dat geschiên, soo gingh ick daer ick wou,
En daer kon niemant zijn die my beloeren sou:
Maer wat ick immer doe, men siet de klare stralen,
Men siet den hellen glans door al de buerte dwalen;
Hoe ick het vyer bewaer, hoe nau dat ick het sluyt,
Het wilder evenwel, het wilder echter uyt.
Mijn buerman is bedaeght, mijn buerman heeft gebreken,
Die voor het meeste deel in oude lieden steken,
Voor al quelt hem de kugh; maer, desen onverlet,
Soo wil de goede man voor al geen eensaem bedt:
Hy mint een frissche maeght, en besich in het vryen,
Soo doet hy grooten weer om desen hoest te myen;
Maer t'wijl hy sit en stoft, en maeckt'et al te bont,
Soo komt de loose kugh hem bersten uytten mont;
Dies lacht het geestigh dier, en seyt, als in het jocken:
‘Dat is geen fluytje, vrient, om vrijsters met te locken;
Ey lieve! blijft gerust, en hout uw bedde vry,
Of immer, kiest'er een, die kught gelijck als ghy.’
Een quant, die hier en daer voor bode wert gesonden,
Had lestmael op den wegh een volle beurs gevonden,
Die gaf hy aen sijn wijf, en seyde: ‘lieve Trijn,
Siet hier een rijcken buyt, maer 't moet geswegen zijn;
'k En hoeve nu voortaen niet, als ick plagh, te wercken,
Maer niemant, wie het zy, en moet'et immer mercken:
Hout daerom, hout gestaêgh het geckjen in de mou!’
Trijn swoer het met een eedt, dat sy het helen sou.
't En leet als geenen tijt, het wijf begon te koopen,
De man en wou niet meer als bode blijven loopen,
De dochter kreegh een huyck, een ziel, een beste keurs;
Is 't niet een wonder dingh? het gelt wil uyt de beurs!

Daer is het al bekaeyt, de man die wort gevangen,
Die melt daer sijn bedrogh, en al de slimme gangen;
   Daer wort de blijde Trijn een gansch bedruckte vrou,
   En al om dat het gelt niet stille liggen woû.

Gli denari sono spiriti folletti.

Eens, doen ick was verlieft, al over langh geleden,
Was Rosemont genoot juyst daer ick was gebeden:
   Geen mensch had noch gemerckt de gloet van mijnen brant,
   Ick meynd' oock toen het vyer te houden in den bant.
Ick sou (gelijck het scheen) my wonder koel gelaten,
Niet op de vryster sien, niet met de juffer praten;
   Ma er lacy! doen ick quam daer ick de liefste sagh,
   Soo wist stracx alle man wat my in 't herte lagh:
Mijn wesen gaf'et uyt, mijn hert begon te springen,
Ick konde met gewelt mijn sinnen niet bedwingen,
   Niet houden in den bant: ey, wat een seltsaem dingh!
   Mijn oogh was even-staêgh al waer de vrijster gingh;
Daer was mijn innigh hert, daer alle mijn gepeynsen:
Ach! een die liefde quelt, hoe qualick kan hy veynsen!
   Dies segh ick tot besluyt: vyer, hoest, gelt, heete min,
   Hoe naeu men die bewaert, men houtse nimmer in.

Nederl.
Daer de schat is, is het herte,
      En de hant is by de smerte,
         En het ooge swiert altijt
         Daer een jeughdigh herte vrijt.
      Hoe datje gelt of liefde sluyt,
      Het wil, het sal, het moet'er uyt.

Lat.
Quod licet, et possum, luctor celare surorem;
   Attamen apparet dissimulatus amor. *Ovid. Ep. Paridis.*
Nec latet haustus amor, sed fax vibrata medullis
In vultus atque ora redit, lucemque genarum
Tingit, et impulsum tenui fudove pererrat
Lactea Massagetae veluti cùm pocula suscant
Sanguine puniceo, vel ebur corrumpitur ostro:
Sic varijs manifesta notis palletque rubetque
Flamma recens. - *Stat.* 1. Achill.
   Sed malè dissimulo: quis enim celaverit ignem;
      Lumine qui semper proditur ipse suo? *Ov. Ep. Pa.*

Spaens.
Ni se saben lucubrir amor, riqueza y regalo. id est:

Frans.
L'amour, la richesse, et les delices, ne se peuvent cacher.

Ital.
Amor, fuogo, e tosse Presto si cognosse.
Quoque magis tegitur, tanto magis aestuat ignís. *Ovid.* 4. *Met.*
   - Quis enim benè celet Amorem? *Idem.*

Ital.
Amor, e tosse, e rogna celar non ti besogna.

Spaens.
Amores dolores y dineros

Non puedea estar secredos.

Twee mussen aen een koren-aer en maken nimmer vreetsaem paer.
Ne amor, ne signoria, vuole compagnia.

Ick kender twee van een geslacht,
Van jonghs te samen op-gebracht,
Die waren lestmael onder een,
Met hert en ziel in als gemeen,
Ja, schier als broeders (soo het scheen);
En dit is naeu een maent geleên,
En siet, haer vrientschap is gedaen,
Haer kennis is te niet gegaen:
Sy komen noyt in een gelagh
Daer rust of vrede blijven magh;
Want d'een en spreeckt schier niet een woort,
Of d'ander is'er om gestoort:
Soo dat men siet een quaden gront
Daer onlanghs vaste liefde stont.
Nu koom doch, vrient, en opent my
Wat dat hier van de reden sy?

Antwoorde.

Twee honden t'samen aen een been
Die dragen nimmer overeen;
Twee ravens teffens op een tack
Dat is geduerigh ongemack;
Twee mussen aen een koren-aer
En maken nimmer vreetsaem paer;
Twee hanen op een boeren-werf,
Die vechten eeuwigh om het erf:
Twee Princen in een Koninghrijck
Die staen geduerigh ongelijck.
Maer boven al soo rijst'er nijt
En twist, ja, veeltijts harde strijt,

Soo haest als oyt een jonge maeght
Aen twee op eenen tijt behaeght;
Hier baet noch vrient, noch eygen bloet:
Een vrijster is geen deelbaer goet.

Nederl.
De liefd' en hoogen staet,
En wil geen mede-maet.
't Is te veel twee kassen in een kerck.
Twee groote masten op een schip en voegen niet.
Twee maters in een couvent en dienen niet.
Twee groote meesters en konnen haer rijck niet deelen.
Men hout, dat twee verscheyde sonnen
Niet aen den hemel wesen konnen.

Frans. **Onques amour et signeuric**
Ne veulent compagnie.

Hooghd.
Zween hunde an einem beine bleiben selten eines.
Spaens. A dos pardales à una espiga,
Non à may ligua.

Lat.
Inimicitiae quàm maximae ex amatoriâ causâ inter rivales. *Richter. Axiom. Oecon.* 280.
Nec regna socium serre, nec tedae sciunt. *Seneca. Oedip.*
Nulla sides regni facijs, omnisque potestas
Impatiens consortis erit. *Lucan. lib.* 1.
Rivalem possum non ego serre Jovem. *Propert. lib.* 2. *El. ult. ubi v. plura.*
Dum canis os rodit, Sociun quem diligit; odit. *Vulgar.*
Nulla vehemmentior discordiarum cansa est, quàm unius soeminae à multis appetitio. *Lact.*

Lat.
In amore servus nec dominum sert aemulum.
Semper saspectus invisusque dominantibus, quisquis proximus destinatur. *Tacit.*

Spaens.
Ni jamas vi dos Sennores qui quietan juntos mandar. id est:

Frans. **Je ne vis jamais deux Seigneurs qui voulussent s'accorder à commander ensemble.**

Lat.
Mons cum monte non miscetur.
Una domus non alit duos canes.

Griecx.
Μία λόχνχ οῦ τρέφει δύο έριθάχους. id est:

Lat.
Unicum arbustum non alit duos erithacos.
Unum Regnum non sert duos tyrannos.
Una Respublica non sert duos expilatores.

Frans.
La terre ne scauroit estre esclairée de deux soleils, ny une seule ame de deux lumieres d'amour.

Lat.

Facit hue responsum Alexandri, cùm Darius innumera ij si talenta obtulisset, et Asiam ex aequo dividere vellet: Neque terram duos soles. neque Asiam duos reges ferre posse.

Hinc, in rebus civilibus:
Segnius expediunt commissa negotia plures;
More istius animalculi, quod, ob pedum multitudinem, Centipedam nunenpant, reptilium tamen omnium tardissimum esse tradunt. Ex hoe sonte,
An unus pluresve legati mittendi, et similia à Politicis moventur. *Vid. Marselaer Legat. lib.* 2. *dissert.* 7.

Met arbeyt krijght men vyer uyt den steen.

Siet hier, ghy koele vryers, siet,
Wat doet de vlijt en moeyte niet!
Als ick eerst desen steen bequam,
En van den stueren oever nam,
Doen wasse raeu en ongebout,
En dan noch hart en wonder kout:
Noyt mensch en dacht, die hem besagh,
Dat eenigh vyer daer binnen lagh;
En efter als ick eens begon,
En sloegh'er op al wat ick kon,
Toen zijnder, door gestadigh slaen,
Veel helle voncken uyt-gegaen:
En die nam ick wel neerstigh waer,
En dus zijn al mijn saken klaer:
Want siet, mijn heert, die niet en was
Als vuyl gemul, en enckel as,
Die blinckt nu van een helle vlam,
   Die uyt mijn vlijt haer voetsel nam.
De vrijster, die ghy heden siet,
Die my nu hant en herte biet,
Was, noch in 't eerste van de Mey,
Soo hart gelijck een blaeuwe key,
Soo koel gelijck een killigh ijs,
En tegen my geweldigh vijs;
Maer naer dat ick, met staege vlijt,
Geen moeyt' of pijn en heb gemijt,
Soo is het stuck soo verr' gebracht,
Dat sy nu soetjens op my lacht,
Dat sy my valt tot in den arm,
En hierom zijn wy beyde warm.
   Siet, vryers, siet, dit komt'er van,
Wanneer men doen en lijden kan.
   Wel ghy, die treurigh sit en klaeght,
Dat ghy bemint een koele maeght,
Dat ghy een grilligh meysjen vrijt,
Daerom ghy groote smerte lijt;

Magh ick u bidden, lieve vrient,
Indien u slechts de vrijster dient,
Soo schept maer moet, en lijt de pijn,
Gewis het sal eens beter zijn:
Want siet, door vlijt en soet gevley,
Soo kreegh ick vyer uyt desen key.

Nederl.
De stadige jager vanght het wilt.
Aenhouden doet verkrijgen.
De stadige voet draeght over wegh.
Die in vrou Venus hof wil wandelen,
Moet stout versoecken, en sachtjens handelen.

Frans.
Continuelle goutiere
Rompt la pierre.
- - Labor omuia vincit
Improbus. - *Virg.*

Engels.
A muse in time may bite a two a cable.

Griecx.
Πόνος ἐυχλείας παθήρ. id est:

Lat.
Labor bonae gloriae pater est.

Hooghd.
Fleysz bricht Eysz.

Lat.
Par est sortuna labori.
Ferreus assiduo ronsumitur annulus usu.
Invia virtuti nulla est via. - *Ovid.*
Vigilando, agendo, benè consulendo, prosperè omnia cedunt. *Sallust. Catil.*

Frans.
Nul bien sans peine.

Lat.
Nihil unquam vehementer imperavit sibi humanus animus, quod non effecerit.

Spaens.
A la larga el galgo a la lievre mata. id est:

Frans.
A la longue le levrier tue le lievre.
-- Nil sine magno
Vita labore dedit mortalibus. - *Horat.*

Griecx.
Τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντα πἀγάθ᾽οἱ θεοί *Epicharm.* id est:
Dij suas labore dotes esse venales volunt.

Wie sit en lolt, of sit en vrijt, verlet sijn werck, vergeet sijn tijt.
El fuego y el amor no dizen, ve te a tu labor. Id est:
Le feu et l'amour ne disent jamais, va a tes besoignes.

De Lolster spreeckt:
Ick hebbe veel te doen in huyselicke saken:
Mijn heert is ongedweylt, mijn bedde noch te maken,
Mijn keucken ongeschickt; en des al niet-te-min,
Te gaen tot mijn beroep en heb ick geenen sin.
Dan yemant sal misschien hier van de reden vragen,
Wel, vrijsters, tusschen ons, ick sal het u gewagen:
Het vyertje datje siet, dat bint my aen den heert,
Dat hout gelijck een pick, en treckt gelijck een peert;
Dus schoon ick somtijts meyn in haesten voort te treden,
Ick huyeke wederom, en sijge naer beneden:
Soo dat ick menighmael, dewijl ick niet en doe,
Mijn tijt verloopen sie, en ick en weet niet hoe.
Het is een seltsaem dingh, het luchtje van de kolen
Dat kruypt my door het lijf, en doet mijn sinnen dolen
Als in een soeten droom; o krachtigh lolle-vier,
Al moet ick elders zijn, noch blijf ick efter hier.
Siet dus ben ick gestelt, wanneer mijn losse sinnen
Haer geven aen de jeught, en hellen om te minnen;
Want als ick met den geest ontrent de liefde dwael,
Soo blijf ick daer ick ben, al rijs ick menighmael.
Noch vaer ick even soo, wanneer ick ben geseten
Daer eenigh rustigh quant my doet sijn liefde weten,
My opent sijn gemoet, my geeft een soeten praet;
'k En weet niet hoe de tijt soo veerdigh henen gaet.
Is 't niet een vreemde saeck! al wort om my gesonden,
Al roept my ander werck, ick sitte vast gebonden;
De liefde met het vyer is hier in eens gestelt:
Sy dwingen met vermaeck, en door een soet gewelt.

Nederl.

Twee liefkens met hun beyden,
Hoc nood' is 't datse scheyden.
Vyer en liefde trecken sterck,
En beletten menigh werck.
Een warm bed en een luyen eers, zijn als twee gelieven: sy konneu qualick scheyen.

Lat.

Quicunque amat jam oblitus est sui. *Seneca*.

Diogenes dicebat:

Amorem esse otiosorum negotium. *Laërt*.
Si quis amore calet, consneta negotia cessant.
La beauté de la femme surpasse tous les desirs de l'homme. *Syr*. 36. 34.
Veteres Venerem cochleâ sedentem pingebant, ut docereut otiosorum hominum esse amorem. *Richter. Axiom. Oeconom*. 31.
Ardet amans Dido, traxitque per ossa furorem:
Non coeptae assurgunt turres, non arma juventus
Exercet, portusque aut propugnacula bello
Tuta parant: pendent opera interrupta, minaeque
Murorum ingentes, aequataque machina coelo. *Virg*. 6. *AEneid*.

Twee op eenen tijt te vryen, siet men selden wel gedyen.
Nemo potest thetidem simul et galateam amare.

Hoort, gesellen, hoort een saeck,
Eerstmael dienstigh tot vermaeck,
Dan oock nut voor yeder man,
Diese recht gebruycken kan:
   Ick ben van soo lossen sin,
Dat ick twee gespelen min:
Twee besitten mijn gepeys
By gelijck op eene reys;
D'een' is Galateê genaemt,
D'ander Thetis wijt befaemt:
Thetis woont ontrent de zee,
Aen der heyden Galateê;
Thetis praet my van een schip,
Van den oever, van een klip,
Van den haringh, van den vis,
Die in zee te vangen is.
   Maer de rappe Galateé
Spreeckt my van het weligh vee,
Van de beemden, van het lant,
Daer men saeyt of boomen plant,
Van het velt en lustigh wout,
Daer men duysent schapen hout,
Van de dreven, van de laen,
Daer de groene linden staen.
   Thetis doet my langh verhael,
Al in ronde visschers tael,
Hoe men haringh-netten breyt,
En dan op de duynen spreyt,
Hoe men bot en scharren vanght,
En dan aen den oever hanght,
Hoe in haest een eenigh man
Hondert vissen vangen kan.
   Galateê en haer verstant
Is hier tegen aen-gekant,
Die meynt, dat oock verse vis

Niet als enckel stanck en is,
Die en acht geen souten stroom,
Maer alleen haer soeten room,
Hare boter, haren kaes,
Dat is (meyntse) beter aes.
   Spreeck ick gunstigh van het velt,
Dan is Thetis gansch ontstelt;
Prijs ick eens cle rijcke zee,
Dan vergram ick Galateê;

Ben ick op sijn boers gekleet,
Dat is Thetis wonder leet;
Gaen ick als een vissers maet,
Dat acht Galatea quaet:
Draegh ick eens een platten hoet,
Als by ons een herder doet,
Thetis seyt van stonden aen:
Wat een boer komt hier gegaen!
Neem ick dan een vissers tuygh,
Blauwe mutsen, buyten ruygh,
Galatea spot'er met,
Als ick die maer op en set.
   Siet, dus loop ick jaren langh,
Maer ick jaege sonder vangh,
Juyst gelijck het hem geschiet
Die twee hasen teffens siet,
Die twee hasen by gelijck
Meynt te lichten van den dijck.
   Ach, die soo onseker jaeght,
Selden dat hy niet en klaeght!
   Wel, ghy vryers, voor besluyt,
Treckt hier desen regel uyt:
Twee te lieven is verdriet,
Want soo doende vanght men niet;
Hout dan liever dese leer:
   Eene vrijster, sonder meer!

Nederl.

Die veel ambachten leert, doet'er selden een wel.
Twaelf ambaehten, dertien ongelucken.
Mijn kint, steekt u niet in veelderley handel; want soo ghy menigerley voorneemt, soo sult ghy geen voordeel doen. Syr. 11. 10.
Tusschen twee stoelen in d'assen.
Die maer een oogh en heeft bewaert het wel.

Griecx.

Οὐ δύνασαι Θέτιδος ϰαὶ Γαλαθέιας ἐρᾷν, id est:

Lat.

Nemo potest Thetidem simul et Galatean amare.

Ital.

Chi due lepri caccia
   Una non piglia e l'altra lascia.

Lat.

Qui binos lepores una sectabitur hora,
   Is neutrum capiet.
Secta bipartito cum mens discurrit utroque,
Alterius vires subtrahit alter amor. *Ovid.*

Hooghd.

Fahe viel, bache lutzel.

Frans.

Qui trop embrasse mal estraint.

Ital.
Chi tutto vuole de rabbia more,
   Chi tutto abbraccia nulla stringe.

Hooghd.
Die viel ansahen, enden wenig.

Spaens.
Muchos ajos en un mortero,
   Mal los maja un majadero. id est:

Frans.
Plusieurs aulx en un mortier,
   Mal les peut un pilon piler.

Spaens.
Quien à dos senores ha de servir,
   Al uno ha de mentir.

Frans.
Qui à deux maistres servira,
   A un d'iceux il mentira.
   Entre deux selles le cul en terre.

Lat.
Nusquam est qui ubique est

Ital.
Non si può insieme bere è fischiare,
Non si può insieme soffiare è sacchiare.

Lat.
Pluribus intentus minor est ad singula sensus.
      Hoc age.

Grieer.
Σπάρτχν ἔλαχες, ταύτχν χόσμει id est:
   Spartam quam nactus es orna.

Spaens.
Quien pequena heredad tiene, a passos la miede. id est:

Frans.
Qui a une petite terre, la mesure avec les pas.

Ital.
Chi ha un porco quello facilmente ingrassa.
Chi n' lia ch' uno sol' occhio spesso si sorbe.

Een ezel die vrijt, die schopt of smijt.
El amor de los asnos entra a coces y a bocados.

Een ridder uyt het Britten-lant
Gingh dwalen aen de Zeeusche strant,
En hadde (soo het scheen) gesien,
Hoe dat al daer de jonge liên
Haer gaen vermaken aen de zee,
Niet verre buyten Ziericksee:
Hy sagh het als een selsaem dingh,
Dat vry wat uyt de regel gingh;
En daerom heeft hy 't ons vertelt,
Gelijck hier onder is gestelt:
   Ick quam eens treden op de strant,
Daer ick veel jonge lieden vant,
Ick sagh'er ses of seven paer,
Den eenen hier, den genen daer,
Maer boven al soo was'er twee
Die gingen veerdigh na de zee,
Een yeder had een jonge maeght,
Die hy tot in het water draeght:
En of de vrijster vreese kreegh,
Ja, schier van anghst ter neder seegh,
Oock hem met bleecke lippen badt,
Noch gingh hy dieper in het nat,
Tot dat het water wert gesien
Tot aen, ja, boven hare kniên:
En noch is 't niet genoegh gedaen,
Het moest'er vry wat holder gaen;
Ten lesten neemt de losse quant
En giet oock water metter hant,
Juyst als Diana voortijts plagh,
Als sy Acteon by haer sagh:
Hy goot het water hier en daer
Tot in haer schoon gekrinckelt haer,
Soo clat, het geen eerst geestigh stont,
Geleeck een natten waterhont.
   Ten lesten, als de joncker sagh,

Dat hy niet hooger op en magh,
Soo keert hy weder naer het droogh,
Want hy sagh tranen in haer oogh;
Maer stracx soo loopt hy van de strant,
En treckt haer naer het mulle zant:
Hy leyt haer op een hoogen duyn,
En rolt dan van een steile kruyn,
Tot onder in het lage dal,
En daer eens weder even mal:

Hy sout haer in het gulle zant,
En stroit het stof aen alle kant:
Hy laet niet af, doe datse wijckt,
Soo datse naeu een mensch gelijckt.
Ick sagh daer by een oude vrou,
Die vraeghd' ick wat dit seggen woû,
En wat de vrijster had gedaen,
Om dit zoo uit te moeten staen:
Of sy oock yemant hadt misseyt,
Dat sy in 't water wert geleyt;
Of dat sy van een dollen hont
Haer in het lijf gebeten vont.
Het wijf verklaerde, dat'er niet
Van 't een of 't ander was geschiet;
Maer (sprack sy) hoort eens wat het zy,
En sit een weynigh nevens my:
Het is een wijse van het lant,
Dat yemant, in sijn eersten brant,
Ontrent den soeten Meye-tijt,
Met vrijsters in de duynen rijt:
En is'er dan een geestigh dier
Hem oorsaeck van sijn eerste vyer,
Soo gaet hy dus met haer te werck,
En al op seker oogh-gemerck;
Ghy, hoort doch waerom dit geschiet:
Het is, vermits hy daer uyt siet
Hoe sich een jonge vrijster heeft,
Als hy soo seltsaem met haer leeft,
Of sy oock dan een jonghman viert,
Dan ofse luy en leelick tiert:
En of haer eertijts soet gestel
Verandert in een norts geswel.
En als het eens is uyt-gemalt,
Dan let hy, hoe sy hem bevalt,
En of hy vorder dient te gaen,
Dan of sijn vryen heeft gedaen.
Wat dunckt u doch van dese wijs?
Voorwaer, sy dunckt my wat te vijs,
Seyd' ick, en gingh 't na mijnen sin,
Ick noemde dit een esel-min;
Want als dit onbelompen beest,
Ontrent sijn ongesouten geest,
Sijn eerste minne-stuypen voelt,
Dan is'et dat'et bijster woelt:
Het vlieght in haest het veulen toe,
Het brijst en bijt, men weet uiet hoe;
Het schuymbeckt door onstuymigh bloet,
Het slaet geduerigh met den voet;
Het baert en springht aen alle kant,
Juyst als de vryer aen de strant.
Wel nu, ghy die noch heden vrijt,
Maeckt dat ghy vry wat heuscher zijt:
Laet menschen, esels in verstant,
Ontdecken haren minne-brant
Door raeu, door plomp en vreemt gelaet,
Dat uyt den peyl van reden gaet.

Ghy, denckt dat in de soete pijn
Niet beter is als heus te zijn;
Want Venus-kint is moeder-naeckt,
't En dient maer sachtjens aen-geraeckt.
   Dit sprack de ridder al-te-mael,
En 't luyde wèl in sijne tael;
Dan of het hier wèl is geseyt
Dat dient wat naeder overleyt:
Wat my belanght, ick vind'er wat
Dat dienstigh is te zijn gevat.

Nederl.

Een boer die vrijt,
Hy stoot of smijt.
Plompe sin,
Plompe min.
Als een hout yemant troetelt, soo maeckt hy hem beslickt.
Als een ezel yemant lief-koost, soo schopt hy hem blaeuwe leden.
Van ezels en heeft men niet als veesten en voetslagen.

Frans.

L'amonr des asnes commence, par morsures et ruades.
   Les amours des gens rustiques se font à coups de poings;
      car ils sont accoustumez de dire:
   Gens qui s'entre-aiment
   De pierres s'entre-ruent.

Spaens.

La coz de la yegua no haze mal al potro.

Frans.

Coup de pied de jument ne saict mal au povlain.
Malo me Galatca petit lasciva puella,
Et fugit ad salices, et se cupit antè videri. *Virgil.*
Rustiens est, si quem rusticus urit amor. *Vulg.*
Te tuus iste rigor, positique sine arte capilli,
Et levis egregio pulvis in cre decet:
Quemque vocant alij vultum rigidumque trucemque,
   Pro rigido, Phaedrâ judice, fortis erit. *Ovid. Epist. Phoedr.*
Expressit hoe in Polyphemi crudis amoribus Ovid. Metam. lib. XIV. ubi inter caetera
   Polyphemum ita loquentem introducit:
Certe ego me novi, liquidaeque in imagine vidi
Nuper aquae, placuitque mihi mea forma videnti.
Aspice sim quantus; non hoc est corpore major
Juppiter in coelo (nam vos narrare soletis
Nescio quem regnare Jovem): coma plurima torvos
Prominet in vultus, humerosque, ut lucus, obumbrat.
Nec mea quod duris horrent densissima setis
Corpora turpe puta; turpis fine frondibus arbor,
Turpis equus, nisi colla jubae slaventia velent,
Pluma tegit volucres, ovibus sua lana decori est:
Bavba viros, hirtaeque decent in corpore setae.
Unum est in mediâ lumen mihi fronte, sed instar
Ingentis clypei, etc.
   Dona ipsius amatoria oequè cruda:
Inveni geminos qui tecum ludere possint
Villosae catulos in summis montibus ursae.

Als'er twee vechten om een been, daer krijght'et licht een derd' alleen.
Two dogges strive vor a bone, and the thirth taket it away.

Ghy, die tot uw gebruyck yet zijt gesint te leeren,
Wilt oock een vlytigh oogh op dese printe keeren:
Twee doggen (soo ghy siet) die knorren tegen een,
Die vallen over-hoop, en vechten om een been:
Maer onder dit geschal van bassen, huylen, krijten,
Van dapper over-hant sich in het lijf te bijten,
Soo komt'er noch een hont, de slimste van den hoop,
Die neemt'et hachjen wegh, en geeft hem op den loop.
De vechters (als de gal een weynigh is geseten,
En datse by gelijck wel moede zijn gebeten)
Gaen soeken na de bout, maer sien geweldigh slecht,
Vermits sy niet en sien den loon van haer gevecht:
Sy vinden niet een sier voor hun te zijn gelaten,
Als schuym en vloeken hayrs, die vliegen achter straten;
Dies gaen de rekels heen, aen alle kant gewont,
Maer een die looser was die heeft den vetten mont.
Dit siet men menighmael en over-al geschieden,
By vorsten, by het volck, en oock by jonge lieden;
Een sake, soete jeught, die ick voor desen sagh,
Wil ick tot uw bericht hier brengen aen den dagh:
Twee vryers, die gelijck een rijcke vrijster minden,
Sijn besich om met ernst haer saken aen te binden:
Een yeder pooght om strijt te doen al wat hy kan,
Op dat hy krijgen mocht den naem van echte man:
Een yeder boven dat gaet neerstigh overdencken,
Waer door en hoe hy sal sijn mede-vryer krencken.
Siet daer, van stonden aen soo weet men in de stadt,
Wat yeder van der jeught wel eer bedreven hadt.
Daer komt het aen den dagh al wat'er in de scholen,
Al wat'er buyten 's lants of elders was verholen:
Men wijst in 't openbaer als met een vinger aen,
Wat yeder in der jeught voor grillen heeft gedaen.
Hier op hy, die het treft, wil flucx sijn eere rechten,
Daer valt men in krakeel, daer gaet'et op een vechten,

Daer krijght de jonghste wulp voor eerst een diepe steeck,
Soo dat hy vluchten moest, en uyt den velde weeck.
Dit klonck door al het lant; dies riepen al de vrienden,
Dat voor de jonge maeght de vryers niet en dienden,
Sy wort daer op gelast de vechters af te slaen;
En wat men haer gebiet, dat is terstont gedaen.
Maer een die dit vernam, en al den handel wiste,
En die oock even selfs op dese waters viste,
Set stracx, en met bescheyt, sijn beste fuycken uyt,
En, eer het yemant weet, de vrijster is de bruyt,

De maeght een echte vrou; daer gaen de vechters henen:
Een ander heeft de bruyt, en sy de blauwe schenen.
Siet, t'wijl het grilligh volck is tegen een geset,
Een die maer stont en keeck, die leyt de vrijster met.

Nederl.
Of wel de bie den honingh maeckt,
Het is een ander diese smaeckt,
En schoon den os van ploegen sucht,
Een ander nut de soete vrucht.
Die 't geluck heeft leyt de bruyt ter kercke.
D'een beschiet,
D'ander geniet.
Hy en heeft het nestjen niet die het weet, maer die het rooft.
D'een klopt op de haegh, maer d'ander krijght de vogels.
Menigh man brenght de sale op de merrie, en een ander rijt'er op.

Lat.
Dumos concussi, sustulit alter aves.
Sic vos non vobis nidificatis, aves.
Sic vos non vobis vellera sertis, oves.
Sic vos non vobis mellisicatis, apes.
Sic vos non vobis fertis aratra, boves.

Frans.
Tel bat les buissons,
Qui n'a pas les oisillons

Ital.
La robba non è de chi la fama di chi la gode.

Een haes daer men geen loop van siet, en vanght een goede wey-man niet.
Le bon veneur ne prend la beste qui se rend.

De Jager spreekt:
Al heb ick tot het wilt een wonder groot verlangen,
Noch sal ick geenen haes op sijnen leger vangen;
Ick scheppe meerder lust wanneer hy veerdigh loopt,
Want 't heeft doch beter geur al wat men diere koopt.
Wel op dan, vluchtigh dier, waerom hier stil geseten?
Ghy dient niet sonder sweet en sonder stof gegeten,
Dat is uw beste saus; uw spier en smaeckt ons niet,
Als ghy u sonder loop dus aen den jager biet.
Is 't niet een selsaem dingh? ick weet een jonge vrijster
Die moy, die geestigh is, en singht gelijck een lijster;
Die streelt my wonder sacht, en spreeckt geduerigh schoon,
En des al niet-te-min ick acht het niet een boon:
'k En weet niet hoe het komt, sy kan mijn wilde sinnen,
Sy kan mijn grilligh hert met vleyen niet gewinnen:
Ick sie het alle daegh, al heb ick ongelijck,
Hoe sy my naerder komt, hoe dat ick verder wijck.
Daer woont in tegendeel hier, onder onse bueren,
Een ander weeligh dier vol alderhande kueren,
Een trots en spijtigh dingh, dat my geduerigh quelt,
Dat my gansch selden spreeckt, en veel te leure stelt.
Hoe moet ick menighmael ontrent haer deure dwalen,
Oock als de koude snee komt uyt den Hemel dalen!
En des al niet-te-min, ick ben'er meê gepast,
En voel, dat my het vyer oock in de koude wast.
Wel vryers, naer ick sie, wy slachten hier den jager,
Die prijst den snellen haes, al is het wilt-braet mager;
De moeyte wet de lust, soo dat'er niet en smaeckt,
Als dat hem draven doet, en moede leden maeckt.
Al wat men heeft besuert, dat wort met vreught gegeten,
En dat wat moeyte kost, dat wort met lust beseten.
Wel vrijsters, wie ghy zijt, wilt noyt te veyligh zijn;

Geen vreught en heeft vermaeck als na voorgaende pijn.

Nederl.

Geboden dienst is onweert.
Dat met arbeyt verkregen is, wort met minne beseten.
Neemt van de liefde moeyt' en pijn,
De liefde sal geen liefde zijn.
Al te soet
En is niet goet.

Lat.

Laboriosi amores jucundissimi.
Quantò amatori minus est spei, tantò magis uritur.
Miles est amor, nec umbram ferre inertiae potest.
Quod datur ex facili longum malè nutrit amorem:
Miscenda est laetis rara repulsa jocis. *Ovid.* 3. *Art.*
Militiae species amor est: decedite segnes;
Non sunt haec timidis signa tuenda viris. *Idem* 2. *Art.*
Quod venit ex sacili faciles segnesque tenemus:
Quod spe, quodque metu torsit, habere juvat. *Idem.*
Obsequium delatum plerumque ingratum.
Merx ultronea putet.
Nil magis amorem incendit, quam carendi metus.
Nolo quod cupio statim tenere,
Nec victoria mi placet parata. *Petron.*

Frans.

Qui n'aime la chasse qu'en la prise,
Il est veneur de basse mise.
Marchaudise osserte a le pied coupé.

Spaens.

Quel è dolce à ricordare
Che fu duro à supportare.

Griecx.

Τά χαλὰ δύσχολα.

Ital.

Amore non è senza amaro.
- Amor odit inertes.
Militat omnis amans. - *Ovid.*

En dient ons geen gepluckte peeren; want 't is geen fruyt dat wy begeeren.
Nos magis adducto fructus decerpere ramo,
Quam de caelata sumere lance juvat.

De Vrijster die 't fruyt den vryer aenbiet, spreeckt aldus:
Hoe meughje doch, beminde vrient,
Met dus veel moeyten zijn gedient?
Met verr' te reycken zijn gepast,
En doen u desen overlast?
Ghy reyckt hier na een hooge tack,
Niet sonder pijn en ongemack;
En siet, uw maet klimt in een boom,
Gewassen aen een diepen stroom.
Gewis indien hy neder viel,
Sijn lichaem ware sonder ziel:
Of (schoon hy deed'et sonder leet)
Hy scheurde licht sijn beste kleet:
En (kijckt doch!) watje plucken kont,
Ten dienste van een gragen mont,
Dat is ten vollen hier bereyt,
En wort uw gunstigh voor-geleyt.
Siet hier een schotel wonder reyn,
Siet hier een aerdigh porceleyn;
Daer liggen fruyten menighfout,
Soo geel gelijck als enckel gout,
Daer liggen rijpe vruchten in,
Ghy, kies'er een naer uwen sin.
Hoe, is'et niet het beste goet,
Daerom men weynigh moeyte doet?

***De Vryer naer een tack reyckende, anticoort*:**
Ick danck, ick danck u, liefste kint,
Maer ick en ben doch niet gesint
Tot al dat ghy nu hebt geseyt,
'k En wil niet, dat men 't voor my leyt;
Want, schoon al reyck ick naer een tack,
Niet sonder eenigh ongemack,
En schoon ghy biet my vruchten aen
By yemant anders afgedaen;
Gelooftet vry, beleefde macght,
Dat is geen ooft, dat my behaeght:
Een tack met krachten neêr-gedruckt,
Een vrucht met eygen hant gepluckt,
Een peer die hoogh en vluchtigh hanght,
Die is'et daer men na verlanght;
Want noyt en zijn'er fruyten soet,
Dan als de plucker klimmen moet.

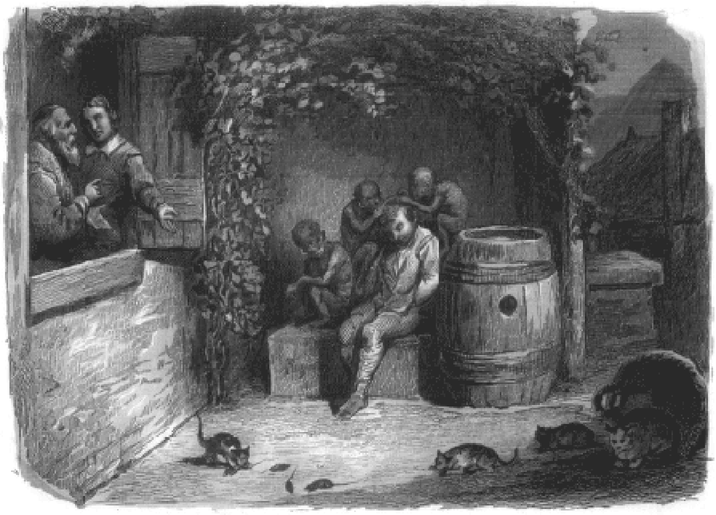

'T wil al muysen wat van katten komt.
Chi di gatta nasce, sorci piglia.

Al wat van katten spruyt, dat is geneyght te muysen:
Al wat van apen komt, dat is gesint te luysen:
De jongen van den uyl of van den vleder-muys
Zijn 's nachts meest op den loop, en 's avonts selden t'huys:
De jongen van den vos die willen hoenders vangen:
De jongen van wolf die gaen haer moeders gangen:
Al wat van seugen komt, dat wentelt in het slijck,
En wat een ecxter broet, dat huppelt op den dijck.
Wat eyscht'er yemant meer? siet alderhande jongen
Die pijpen even soo gelijck de moeders songen:
't Is seker, dat de tijt den ingeboren aert,
Oock in de menschen selfs, ten lesten openbaert.
Wel hier op dient gelet, voor die een vrouwe soecken,
Want 't is een vaste leer, sy komt uyt wijse boecken:
't Magh zijn, dat ons het bloet in eenigh deel bedrieght,
Maer selden, dat in als het eerste wesen lieght.

Naderl.

't Wil al muysen wat van katten komt,
Al wat reutjen hiet wil aen de want pisseu.
Blaeuwe duyven krijgen blaeuwe jongen.
Natuer is ons naeste gebuer.
Natuer treckt meer dan seven peerden.
Katte kind'ren muysen geern.
't Appelken smaeckt gemeenlick boomigh.
D'ecxter kan haer hippelen niet laten.
Sent een kat in Engelant, sy seyt maeuw alsse weder komt.
Lam lam is de wolfs vesperklock.
Het sy in schand' of eer,
Natuer gaet voor de leer.
Dat de winthont een langen steert heeft, komt hem van sijn geslachte.

Lat.

Vix sieri, si sunt vires in semine amorum,
Et Jovis et Ledae filia, casta potest. *Ovid. Ep. Parid.*

Ital.

Il cerchio non fa la taverna.
L'habito non fa il monacho.
Una pecora con la lana d'oro.

Frans.

Il souvient tousiours robin de ses flustes.

Ital.

Aranna quien te aranno? otra aranna come io. id est:

Frans.

Araigne qui t'a saite? Un antre araigne comme moy.
La fille de la putaine oste sa mere de doubte.
Le bon sang ne peut mentir.
N'achetes point l'asne d'un muletier,
Ny te marie avec la fille du tavernier.
Qui est fille de gelinette,
Elle ne peut qu'elle ne gratte.

Engels.

Blacke wille take not other colour.
Quelle est la mere, telle est la fille. *Prov. Hebraie. Ezech.* 15.
Ne compara à cane malo catulum. *Proverb. Arab. Erp.*

Spaens.

De buena vid planta la vinna,
Y de buena madre la hija.

Frans.

De bonne vallée la vigne,
De bonne mere la sille.
E viperâ rursum vipera. *Erasin. ubi Groec.*

Hooghd.

Der hasz wil alle zeit wider da er geworffen ist.

Engels. He that manies a wise out a Inne or Alehouse, buyes a horse at smit sield, and hires a servant in Paules, sal have a jade to his horse, a knave for bis man, an arrant honest woman to his wife.

Scilicet expectas ut tradat mater honesto,
Atque alios mores quam quos habet? - *Juvenal. Sat.* 5.

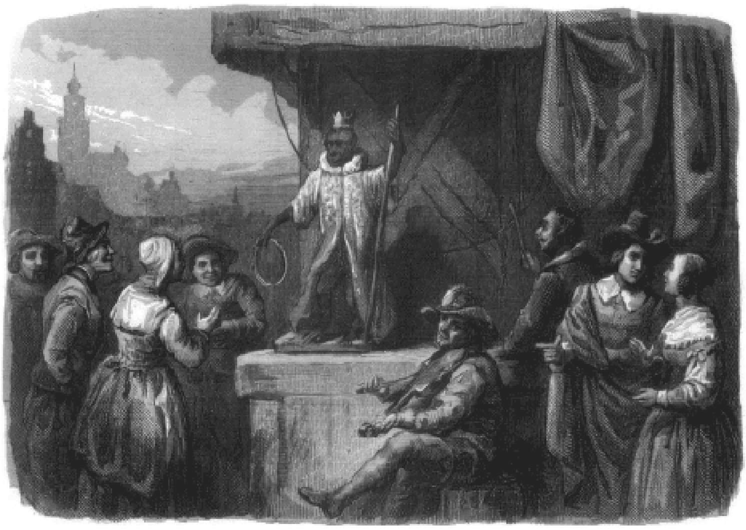

Al draeght den aep een gouden ringh, soo is het doch een leelick dingh.
Aunque vistays la mona de seda, mona se queda.

Al heeft de sim een gulden rock,
Soo is'et doch maer enckel jock;
Want schoon sy met een groote pracht,
Wort deftigh in het spel gebracht,
En datse voor den eersten mael
Komt prachtigh treden op de sael,
Komt wonder moedigh aen den dagh,
Sy is een aep, gelijckse plagh;
Want eermen noch de rolle sluyt,
Soo kijcken hare grillen uyt.
Want sijde, gout, fluweel, satijn,
En geven niet als enckel schijn.
De vors die huppelt na den poel,
Al sat hy op een gouden stoel.

Nederl.
Een aep is aep, al droeghse een gouden huys.
't En zijn al geen kocks die lange messen dragen.
De kap en maeckt den monick niet.
Wat hoornen heeft wil steken.
Het geytjen huppelt in het groen,
En soo sal oock haer jongen doen.
Soo d'oude songen,
Soo pepen de jongen.
Set een kick-vors op een stoel,
Sy wil weder na den poel.
Soo voor, soo na.
Soo de sucht, soo de vrucht.
Quaet voetsel, quaet broetsel.
Quaet ey, quaet kiecken.
Soo voor gepepen, soo na gedanst.

Ital.
Non é possible cavar la ranocchia del pantano.

Frans.
Il y a beaucoup de chapperons de velours, mais peu de damoiselles.
Les habits reluisent en court, mais non pas les gentil-hommes.

Spaens.
Seda y raso non dan estado.

Lat.
Simia est fimia, licet aurea gestet insignia.
Fortes creantur fortibus et bonis:
Est in juvenis, est in equis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant aquilae columbam. *Horat.* 4. *Od.* 4.
Simia fit galeata licet, vel acinace cincta,
Simia semper erit. - *Hauroeus Arce virt*.

Spaens.
De casta le viene al galgo de tener el rabo largo, id est:

Frans.
De race vient an levrier d'avoir la queue longue.

Spaens.
Per mucho que desmienta cada qual,
Siempre buelve al natural. id est:

Frans.
Pour beaucoup qu'un chacun se desmente tousiours, il revient à son naturel,

Spaens.
Salto la cabra en la vinna,
Tambien saltara la hija. id est:

Frans.
La chevre saute en la vigne,
Aussi y sautera la fille.

Spaens.
Xabonar cabeça de asno, perdimiento de xabon. id est:

Frans.
Savonner la teste d'un asne c'est perdre le savon.

Hooghd.
Die kitzlin haissen all, wie ihr mutter geisz.
Wie der vogel, soo das eye.
Bösz vogel, bösz eye.
Ein eul heckt kein blauw susz.
Ein eul heckt kein salcken.

Griecx.
Καχοῦ χόραχος χαχὸν ὦον. id est:

Lat.
Mali corvi malum ovum.

Ital.
Becco fa becco.
E squillâ non nascitur rosa. *Theog.*
Chi de gallina nasce, convien che rupsa ò che razzoli.

Hooghd.
Katzen kinder lernen wol mausen.

Frans.
De noble estocq riche plantage.

Turcx.
Ie misch agatsdan irak dushmas. id est:

Hooghd.
Der apffel fellt nicht weit vom baum.
Si damnosa senem juvat alea, ludit et haeres
Bullatus, parvoque eadem movet arma fritillo. etc.
Sic natura jubet. - *Juvenal. Sat.* 4.
Fortuna non mutat genus. *Horat.*

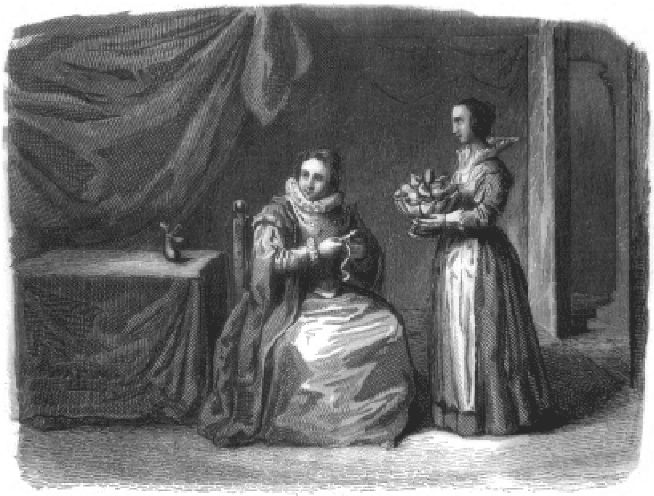

Peeren en vrouwen die niet en kraken, die plachten alderbest te smaken.
Pere e donne senza rumori sono stimate gil meliori.

In dien'er iemant is begeerigh om te weten
Wat peer, of ander vrucht, is nut te zijn gegeten,
Die neme dit gemerck: Het fruyt dat niet en kraeckt
Dat hout men in 't gemeen, dat alle monden smaeckt.
Maer dit is niet alleen een preuve van de peeren,
Het kan oock dienstigh zijn voor die een wijf begeeren;
Men prees in ouden tijt (om wel te zijn gepaert)
Een maeght niet seer bekent, en van een stillen aert.
Het is bedenckens weert, dat wijt-beroemde mannen
Den openbaren lof van jonge vrouwen bannen:
Sy stellen voor gewis dat, ja, een grooten naem
Is voor de teere maeght, is vrouwen onbequaem.
Voor reden wort geseyt, dat veel te zijn gepresen
Kan oock een deughtsaem wijf by wijlen hinder wesen;
Wy vinden dees en geen hierom te zijn geschent,
Vermits haer goede naem was al te seer bekent.
Wel let dan, echte vrou, en alle jonge dieren,
Hoe teer uw wesen zy, en hoe het is te vieren:
Denckt, hoe ghy trachten moet om niette zijn bevleckt,
Nadien uw deughden selfs zijn nut te zijn bedeckt.

Nederl.
Is uw wijs goet, en uw been quaet,
Vrient, houtse beyde van de straet.
Out gelt en jonge vrouwen,
Wilt die in 't duyster houwen.
Een wijf dat veel uyt praten gaet.
Dat raeckt gemeenlick op de praet.
Sijn peert, sijn sweert, sijn wijn, sijn vrou,
En prees noyt man als met berou.

Certaine nouvelle mariée, à laquelle le mary avoit reproché n'estre pas assez complaisante et cageoleuse, respondit de bonne grace: je suis matrone et femme de bien: ce que vous demandez, est le propre des silles de joye

***Hine jocoso Epigrammate lusit Ausonius*:**
Sit mihi talis amica velim,
Jurgia quae temere incipiat,
Nec studeat, quati casta loqui:
Pulchra, procax, petulante manu:
Verbera quae serat, et regerat,
Caesaque ad oscula coufugiat.
Nam nisi moribus his suerit:
Casta, modesta, pudenter agens,

Thucydidis dictum:

Lat.
Optima uxor de cujus laude vel ignominiâ minimus sermo.

Vide Richter. Axiom. Oecomom.* 244. *Valet hic illud Taciti:
Nec minus periculum ex magnâ famâ, quam ex malâ.

Spaens.
Muger placera, dize de todos, y todos della. id est:

Frans.
Femme qui va de place en place, parle de tous et tous d'elle.
Femme bonne est oiscau de cage.
La femme à la maison, et la jambre rompue.
Fille trop veue, et robbe trop vestue, n'est chere tenue.
Femme en rue tost perdue.
Femme ou fille senestriere
Rarement bonne mesnagiere.

Ital.
Chi sa una cosa in piazza,
La sa troppè alta ò troppo bassa. id est:

Frans.
Qui edifie en publique place,
Faict maison trop haute ou trop basse.
Benè qui latuit, benè vixit. *Ovid.* 3. *Trist. El.* 3.
Nulla est satis pudica, de quâ quaeritur.
Quae casta est? De quâ mentiri fama veretur.
Quae dos matronis pulcherrima? Vita pudica. *Bias apud Auson.*

Spaens.
Nimas famosa muger quella que no tuvo fama. *id est*:

Frans.
Il n'y a femme qui ait meilleure reputation, que celle dont on ne parle point.
Quod non vetat lex, id vetat fieri pudor. *Sen.*

Bène Plaulus dirit, Non esse eam dotem, quae dos dicitur, sed pudicitiam et pudorem, ac sedatam cupidinem.

Hine Ludovicus XII, Galliae rex, licet videret Annam reginam dominandi libidine flagrantem, et multa contra se molientem, nihilominus admonentibus quibusdam ut in tempore de eâ se vindicaret: *Uxori*, ajebat, *pudicoe plurima sunt condonanda.*

In pudore principatus virtutum muliebrium est.

Hinc Thomas Morus:
Blanda, salax, petulans, audax, vaga, garrula virgo,
Si virgo est, virgo est bis quoque quae peperit.

Concludendo ergo dicamus:
Felix illa animi est, ipsisque simillima divis,
Quam non mendaci resplendens gloria suco
Sollicitat, non sastosi mala gaudia luxus;
Sed tacitos sinit ire dies, et paupere cultú

Exigit innocuae tranquilla silentia vitae.

Politan. in Rustico.

De hinne leyt geerne daerse een nest-ey siet.

Fop was een kale vinck, oock wist hy niet te winnen,
Noch gingh hy even-wel de rijckste vrijster minnen:
   En waer men eene vont, door gelt of goet bekent,
   Daer was de loose vos van stonden aen ontrent:
Daer gingh hy wonder breet, daer wist hy veel te praten,
Waer hy sijn beste goet voor desen had gelaten:
   Wat hy door mal gebaer voor kueren oyt bedreef,
   En waer sijn vaders erf wel eer te pande bleef:
Maer t'wijl de losse quant in alle plaetsen vrijde,
Vont hy een moedigh dier dat hem niet seer en mijde,
   Die seyd' hem overluyt, en joffer uyt den mont,
   Die seyde met bescheyt, waer op de saecke stont;
Die seyde: ‘lieve Fop! ey, wort ten lesten wijser,
't Is al om niet geklopt, ghy smeet hier killigh ijser;
   Ick bid u, weest gerust, en quelt my vorder niet:
   Ons hin leyt maer alleen, daer sy een nest-ey siet.’

Nederl.
Die wil winnen of minnen, moet by-setten.
Het pennincxken wil een broêrken hebben.
Met ydele handen is quaet havicken locken.
De zee-man noemtse rechte dwasen,
Die vissen willcu sonder asen.
't Is quaet slijpen sonder water.
Ick sie, waer dat ick ga of kom,
Geen bie maeckt honig sonder blom.

Frans.
A un boiteux femme qui cloche.
Il pesche en vain, qui n'amoree son haim.
Il saut de l'argent, pour commencer le jeu.
Mesme l'abeille ne peut rien, sans fleurs.

Latino proverbio dicitur, ubi quid ex aequo moderatum signisicamus: Par Pari, Pari jugo; ἴσον ἴσῳ, ἴσῳ ζύγῳ. Neque enim quidquam non commune, ubi fortunarum aequalitas: neque dissensio, ubi idem animus; neque divortium, ubi coagmentatio duorum in unum. AEqualitate enim continetur concordia; inaequalitas autem discordiarum est mater.

Geen boom en valt ten eersten slagh.

Wel, vrient! hoe staet ghy das bedroeft?
My dunckt dat ghy wel troost behoeft;
My dunckt dat ghy soo deerlick siet,
Al waer u 't hoogste leet geschiet;
My dunckt dat u een stege meyt
Uyt trots moet hebben af-geseyt.
Ja, sie, dat is'et dat u quelt,
Dat is'et dat u dus ontstelt.
   Maer lieve, daerom niet getreurt;
't Is meerder man als u gebeurt.
Ick bid, ontwaeckt uyt desen droom,
En slaet het oogh op desen boom:
Dit was een dick', een hooge stam,
Die schier tot aen den Hemel quam:
En siet, nu leytse neêr-gestort,
Soo dat'er op getreden wort.
Ghy, vraeghje hoe een eenigh man
Soo dicken ballick vellen kan?
Wel hoort, ghy sult'et haest verstaen,
Hoe dat de man dit heeft gedaen:
   Hy nam een bijl van enckel stael,
En kapte veel, en menighmael,
En siet, het staêgh en dickmael slaen
En kond' de boom niet wederstaen,
Maer viel ten lesten in het gras
Soo dick en stijf gelijck hy was;
Soo dat men vry wel seggen magh:
Geen boom en valt ten eersten slagh.
Ghy, vryer! soo ghy wilt bediên,
Doe soo gelijck ghy hebt gesien;
Want 't is een seggen in 't gemeen:
Een stage drop, die holt den steen.

Nederl.
Veel slagen maken den stock-vis murw.

Hooghd.
Mit viel streichen wird der stocksisch lindt.

Lat.
Non uno ictu dejicitur quercus.
Omnia conando docilis solertia vincit.

Griecr.
Τῶν πόνων πωλοῦσι ἡμῖν πὠντα τἀγάθα οἱ θεοί. *Epich.* id est:

Lat.
Convenientibus laboribus vendunt nobis omnia Dij.

Frans.
Nul bien sans peine.

Lat.
Omnia diligentiae subjiciuntur.

Frans.
Diligence passe science.

Lat.
- Par est fortuna labori.

Vogelen van eener veeren vliegen geerne t'samen.
Birdes op one faether wil flocke together.

De Vrijster spreeckt:
Wat komt ghy, lieve vrient, aen my den vryer maken?
Ghy mocht van heden af uw' liefde beter staken,
Ghy zijt een raeuwe gast, en ick een stille maeght;
't En dient niet (soo my dunckt) met u te zijn gewaeght.
Ick ben van jonghs gewent al staêgh in huys te wesen,
Om met een sedigh hert een heyligh boeck te lesen:
Ick neme mijn vermaeck in priem of naelde-werck:
Ick ben schier noyt op straet, maer dickmael in de kerck.
Ghy, in het tegendeel, hebt ongetoomde lusten,
Die woest, die selsaem zijn, die noyt en konnen rusten;
Ghy wilt geduerigh zijn òf daer een trommel raest,
Of daer een hel trompet de legers t'samen blaest.
Ghy mocht op beter gront een ruyters dochter minnen,
Die kan een velt-slagh sien met onvertsaeghde sinnen,
Die swiert een bloot geweer, of drilt een swacke pijck,
Die hoort het grof geschut, en acht het voor musijck:
Soodanigh moetse zijn die u sal konnen lieven,
Die u sal, na den eysch, in alle dingh gerieven,
Die u het bloote sweert sal reyeken metter hant,
En seggen: brenght'et weêr, of blijft ghy in het zant.
Maer ick, die eene ben van dese pimpel-meesen,
Die voor den roock alleen van grove stucken vreesen,
Die noyt gevecht en sie als tot mijn groot verdriet;
Ick ben u geensins nut, en ghy en dient my niet,
Siet, als ick keer het oogh op alle snelle dieren,
Die sweven op den stroom, of om de bossen swieren;
Al waer ick immer koom, of waer ick henen kijck,
Ick sie dat yeder een hem paert met sijns gelijck:
Noyt sal een teere duyf haer tot den arent geven,
Noyt sal het schuw patrijs ontrent den havick leven,
Noyt voeght'er swarte raef sich by een witte swaen:

Gelijck, beminde vrient, dat moet te samen gaen.

Nederl.
Een schaep by een schaep,
Een aep by een aep.
Net by kuys, en mors by vuyl,
Valck met valck, en uyl met uyl.
Een yeder gedierte hout hem by sijns gelijck, alsoo sal oock den mensche sich by sijns gelijcke voegen. Syr. 13. 15.

Lat. Plutarchus in libello de educandis liberis parentes admonet, ut ejusmodi liberis suis uiores despondeant, quae non sunt multo ditiores vel potentiores; prudenter enim dici proverbio:
Tuae sortis uxorem ducito.
Les oiseaux f'assemblent avec leurs semblables. *Syrach* 26. 10.
Tout animal aime sou semblable, toute beste s'apparie avec quelque autre de sa sorte: aussi l' homme s'accointe avec son pareil. *Syrach.* 13. 17. et seqq.
Quel accort y a il entre le serpent et le chien? et quelle paix entre le riche et le povre?

Griecx.
Γάμει ἐϰ τῶν δμοίων. id est:
Uxorem ducito ex aequalibus.

Lat.
Sic fuit, est, et erit: similis similem sibi quaerit;
Eligat aequalem prudens sibi quisque sodalem.

Griecx.
Ό μοιον̓ ομοίῳ Φίλον. id est:

Lat.
Similis gaudet simili.
Ὠς αἰδὶ τὸν δμοῖον ἄγει θεὸς ἐς τὸν̓ ομοῖον. Homer. Odyss.

Lat.
Semper graculus asfidet graculo.
Balbum balbus rectius intelligit:

Hcoghd.
Gleich und gleich gesellt sich gern.
Pares cum paribus facillimè congregantur. *Cic.*
Nihil est quod tam attrahat et alliciat ad amicitiam quàm similitudo. *Idem.*

Frans.
Chacun cherche son semblable.

Lut.
AEqualem tibi uxorem ducito.

Spaens.
Cada oveia, con su pareia. id est:

Frans.
Chasque ovaille avec sa pareille.
Chacun se doit jouer à son pareil,

Chacun se prene à son pareil.
A un boiteux femme qui cloche.

Spaens.
Casar y comparar, cadal qual con su ygual. id est:

Frans.
Se marier et faire comparage, chacun avec son pareil.

Spaens.
Torna tu ygual y vate mendigar. id est:

Frans.
Prens ton pareil, et va t'en mendier.

Lat.
Similitudo mater benevolentiae.
AEqualitas amicitiae mater.
Secundum Pythagoroe dictum:

Griecx.
T□` Φιλ ίαλ ὶσότ□ τα εἶναι.
Scilicet ingenuis aliquae est concordia junctis
Et servat studii soedera quisque sui.
Rusticus agricolam, miles fera bella gerentem,
Rectorem dubiae navita puppis amat. *Ovid.* 2. *Pont.* 4.
Magna inter molles concordia. - *Juven. Sat.* 2.

Turcx.
Hirsis hississe dolduse dur. id est:

Ital.
Il tristo co 'l tristo s'accorda.

Hooghd.
Wer freyen wil der nem seins gleichen.

Spaens.
Io molondron, tu molondrona
Casate con migo Antona. id est:

Frans.
Je suis beste et toy une autre beste,
Marie toy avec moy, Antonnette.
Entre gens de mesme nature
L'amitié se fait et dure;
Mais entre gens de contraire nature
Ny amour ny amitié ne dure.
Oderunt hilarem tristes, tristemque jocosi,
Sedatum celeres, agilem gnavumque remissi. *Horatius*.

Ongelijcke peerden trecken qualick.

De Koetsier spreeckt:
Hier sta ick gansch verstelt, onseker wat te maken,
Ick weet niet uyt het slick, niet op het droogh te raken;
En 't is van heden niet, dat my dit onheyl quelt,
Ick heb'et uytgestaen op menigh ander velt:
Alwaer ick maer en koom ontrent beslickte wegen,
Daer ben ick over-al van stonden aen verlegen;
En vraeght ghy wat geval my brenght in desen noot?
Mijn een paert is te kleyn, en 't ander al te groot;
Dit ongelijck gespan veroorsaeckt dese plagen,
Soo dat ick staende blijf in alle quade slagen:
Maer ghy, die met gemack wilt rijden op de baen,
Spant staêgh en over-al gelijcke peerden aen:
En soo 'er eenigh mensch is besich om te trouwen,
Die moet oock even daer op dese gronden bouwen;
Dus wie ghy wesen meught, 't zy arrem ofte rijck,
Doet wel, geminde vrient, en paert met uws gelijck.

Nederl.

Wanneer de vrouwe den man rijck maeckt, soo is daer enckel twist, verachtinge ende versmaetheyt. Syr. 25. 29.

Wat sal d'aerde-pot by den metalen pot maecken? want soo sy aen den anderen stooten, soo breeckt sy. Syr. 13. 3.

Ghy en sult niet gelijck ackeren met een os en eenen esel. Deut. 22.10.

Hier van schijnt te komen het Nederlants spreeck-woort:

Een os en een esel en dienen niet aen eenen ploegh.

Wanneer yemant een boos wijf heeft, soo is'et even als een ongelijck paer ossen, die nevens den anderen trecken sullen. Syr. 26. 10.

De pijp moet na den bom zijn.

Maer hoe het gaet in dese en diergelijcke saken, de volgende spreeckwoorden seggen de waerheyt:

Aen mal vleesch kooptmen altijt te dieren koop.

Een goet wijf is een goet stuck huysraets.

Een die een sot trout om sijn kot,
Verliest het kot, en hout den sot.
Een die een dant trouwt om haer want,
Verliest de want, en hout de dant.
Om wel te trouwen, soete jeught,
Trout om verstant en om de deught.
Het is gewis een groot verdriet,
Daer 't hinneke kraeyt en 't haenke niet.

Tam malè inaequales veniunt ad aratra juvenci,
Quam premitur magno conjuge nupta minor.
Non honor est, sed onus, species laesura ferentes.
Si qua voles aptè nubere, nube pari. *Ovid. Ep. Deian.*

Si la femme nonrit fon mari, elle est pleine de couroux, de cousufion, et de reproche. *Syrach.* 25. 29.

Frans.

Qui se veut marier, doit regarder où il se prend.

Lat.

Etiam Politicis foedera dissimilium sunt infelicia.
Latè Richt. Axiom. Hist. 14. *et Polit. Axiom.* 277.

Horrenda saepe pericula ex dispari conjugio. *Richt. Axiom. Oecon.* 19.

Hooghd.

Uberweibe dich nit.

Frans.

De femme folle ne fit jamais homme fon protit.
Il est bien apparenté qui a bonne femme.

Ital.

Triste quelle case,
Ove cantan le galline è il gallo tace.

D'een het bloet, d'ander het goet.

Des Edelmans kamermaeght spreeckt tot de rijcke Vrijster*[1]*:
Begaefde juffrou, weerde pant,
Een siersel van dit gansche lant,
Die om uw schoonheyt, om uw deught,
Die om uw geest, en frissche jeught,
Zijt aengenaem en wel gesien
Van al de beste jonge liên;
Besie my niet met grammen sin
Dat ick tot u quam treden in:
Ick brengh u hier (met uw verlof)
Ick brengh u van mijn jonckers hof
Het kleyn geschenck, dat ghy hier siet,
Daer med' hy u sijn gunste biet.
Het is een beulingh drie of vier,
Gemaeckt op onse kocx manier,
Gemaeckt voor eerst van suyver bloet,
En dan van gort, en kruyt, en roet;
Al stoffen van seer goede deught,
Soo dat ghy die wel nutten meught.

1) De gelijckheyt dan van de personen, en derselver gelegentheyt, wert in 't stuck van houwelijck by alle Wijse van den ouden en nieuwen tijt eenpaerlick gepresen; maer desen evenwel onvermindert, soo gebeurt het by wijlen, dat een houwelick, dat ten aensien van de middelen ofte audersins in sich selven ongelijck schijnt te wesen, efter door andere gelegentheyt, als van adel, geleertheyt, schoonheyt, konsten, ofte diergelijcke hoedanigheden, aen d'eene zijde meer als de andere wesende, tot gelijckmatigheyt wert gebracht, en alsoo noch tot een goet en eenparigh houwelick wert uytgemaeckt; gelijck sulcx by de Rechtsgeleerden, en oock by Erasm. Tract. de Institut. Christ. Matrim. fol. 108, wert aengewesen. Hier op schijnt insicht genomen te zijn by seker Engels ridder, een groot edelman, maer van kleyne middelen, daer de Visconte van S. Alban Lo. Verulam in sijn Apophtegmes van gewaeght. Ghy sult desselfs edelmans kamermaeght (met een present van beulingen, by hem in ambassade gesonden zijnde aen een sekere rijcke vrijster, wonende onder sijn gebuerte) hier, soo 't u gelieft, in Nederlants gedichte tot de selve vrijster hooren spreecken, ende den last van haren joncker op die gelegentheyt hooren openen.

Dan eer ghy van den beulingh eet,
Soo is'et dienstigh datje weet,
Als dat het vry sijn reden heeft,
Dat hy u dese beulingh geeft.
Indien ghy tot hem waert gesint
Gelijck als hy u vyerigh mint,
Soo meyn ick dat uw beyder trou
Sijn gifte wel gelijcken sou:
Want hy is van gansch edel bloet,
En ghy hebt groot en machtigh goet;
Indien men dit te samen brenght,
En na de rechte kunste menght;
Wis, dit beslagh sal beter zijn
Als yet dat komt van eenigh swijn;
Wel neemt dan desen beuling aen,
Het is om uwe gunst gedaen.

De jonck-vrou stont een wijl en sagh,
Verbaest van soo een vreemden slagh,
Maer als s' een weynigh had verbeyt,
Heeft sy tot antwoort dit geseyt:
Uw joncker is een kluchtigh man,
Die vry het zijne prijsen kan:
Oock wort 'et van my niet gelaeckt;
Want ick en heb' et noyt gesmaeckt.
Wel segh hem, dat ick dit geval
Eens naerder overwegen sal.
Mits gafse drinck-gelt aen de meyt,
En heeftse goeden dagh geseyt.
Dan wat den joncker is geschiet,
Gesellen, dat en segh ick niet;
Maer ick beware dit geval
Tot daer het beter passen sal.

Non abludit Apuleji illud: Virgo formosa etli fit oppidò pauper, tamen abundè dotata est: adfert quippe ad maritum novam animi indolem, pulchritndinis grotiam, floris rudimentum, etc.

Facit ad hanc rem id quod de Hipparchia, splendidâ, et opulentâ virgine, memoriae proditum est: illa enim cum Philosophisae deditisfima esset, Cratem Philosophum maritum sibi optare se professa est: is inter scapilium retexit, quod erat gibberosum, peramque cum baculo et pallium humi posuit, prosessus puellae eam sibi esse fupellectilem, eamque formam quam videret, monens proinde, ut sedulo consuleret, ne posteà facti poeniteret. Enimverò Hipparchia conditionem accepit, nec impar hoc sibi matrimonium existimavit, jamdudum fibi provisum esse et satis consultum dicens, neque ditiorem maritum, neque formosiorem, uspiam gentium posse inveniri; proinde duceret quo liberet. Et ita Crati nupsit Hipparchia.

Wie een out huys heeft te greyen,
En een jonck wijf heeft te vleyen,
En een klock moet gade slaen,
Segh, wanneer heeft die gedaen?

Un horloge entretenir,
Jeunes dames a gré servir,
Vieille maison reparer,
Est tousiours a recommencer.

De man die 't uurwerck optreckt, spreeckt:

Wat mocht ick, rechte dwaes! wat mocht ick gaen beginnen,
Waer doolden lest, och arm! mijn onbedachte sinnen?
  Ick bracht een tuygh in huys, oock tegen vrienden raet,
  Een tuygh, een wonder-tuygh, dat nimmer stil en staet:
Een tuygh van vreemden aert, dat noyt en laet te woelen,
Dat my oock in der nacht sijn onrust doet gevoelen,
  Een tuygh, een slaende werck, dat sonder eynde sweest,
  En dat noch boven dien een stagen wecker heeft:
Een tuygh, dat ommegaet met veelderhande drachten,
Dat hondert raders heeft daer op men heeft te wachten:
  Wat dient'er noch geseyt? het is een stage last,
  Die voor mijn strammen rugh in 't minste niet en past.
Maer schoon ick besich sta aen dese lange koorden,
En segge dit en dat, het zijn verbloemde woorden:
  Het stuck dat ick beklaegh, dat is een nieuwe trou,
  Mijn onrust dien ick heb, dat is een jonge vrou.
Wat moet ick even daer al drachten onderhouwen,
En tanden aen den doeck, en raders in de mouwen,
  En wielen om het lijf, en ick en weet niet wat,
  Dat ick voor desen tijt noyt recht en heb gevat.
Wel eer had ick een vrou, die was van mijne jaren,

Die was gelijck als ick genegen om te sparen,
Die droegh een slechten doeck; maer dit alwaerdigh dier,
Dat strijckt gelijck een paeu, en is te bijster fier:
Dat wil den nieuwen snuf van ketens ende ringen,
Van perels om den hals, van alle moye dingen,
Van al dat hoofs gelijckt, en altijt weder aen;
Het schijnt dat my de beurs moet eeuwigh open staen.
Noch is'et niet genoegh: 't en kan geen ruste lijden,
Het wil geduerigh uyt, geduerigh spelen rijden,
Geduerigh overal. Wel denckt, hoe past my dat,
Die eertijts ongemoeyt ontrent den viere sat?
Maer noch soo waer'et yet met dese buyte-lusten,
Indien ick in der nacht ten minsten mochte rusten;
Maer dat en mach niet zijn; het kint dat wil de mam,
O, dwaesheyt! dat ick oyt soo jonge vrouwe nam.

Wel vrienden, hoort een woort; wie stil begeert te leven,
Die moet dit mal gewoel de jonckheyt overgeven:
Want, uyt de daet geleert, soo roep ick met berou:
Ontrent een grijsen baert en dient geen jonge vrou.

Nederl. Oude lieden behoorden in dusdanigen gelegentheyt te dencken ende te seggen, 't gene Isaeus Sophista zijnen vrient ter antwoorde gaf, ten tijde de selve hem vraeghde, of niet soo een jonge dochter hem schoon dochte te wesen: Ick (seyde hy) hebbe opgehouden met die oogh-sieckte gequelt te worden. Ofte gelijck een ander out en wijs man op gelijcke gelegentheyt antwoorde: Ick ben (seyde hy) van die strenge ende onbermhertige heeren, door weldaet van den tijt, eyntelijck eens vry geworden: hy verstont verlost te wesen van de malle driften zijner jonckheyt. Ofte gelijck de heylige Job seyde, cap. 31. 1. -

't Is geen out-mans doen harde noten te kraken.
Al die haer billen
Gewennen tot pillen,
Haer neus tot brillen,
Die mogen wel stillen
Haer malle grillen;
't En zy sy willen
Haer leven spillen.
Als oude guylen beginnen te loopen, dan is'er geen houwen aen.
Van ouderdom laet het vogelken sijn sangh.
Mijn wijf is jonck, en ick ben out,
Mijn wijf is heet, en ick ben kout:
Mijn wijf is vier en enckel vlam,
En ick ben koel en wonder tam:
Mijn wijf wil dat ick niet en magh:
Dus knorren wy den ganschen dagh.
Een out man met een jeughdigh wijf,
Is niet als eeuwigh huys-gekijf.
Hoort oude luytjens, wie ghy zijt,
Het trouwen had eens sijnen tijt;
Nu waer'et beter niet getrout,
Of immers geensins jonck en out.
Die een jonck wijf heest, en een out huys, heeft, werck genoegh.
Een schoone vrou een mans kort leven.
Soo ghy geen want hebt naer het schip,
Ghy moet te grond', of op een klip.
't Is daerom best:
Gelijck by gelijck.

Lat.

Dicendum potius senibus quod Isaeus Sophista cuidam Oratori respondit; illo enim quaerente, utrum quaedam quella pulchra ipfi videretur: Ego, inquit, morbo oculorum laborare desij. Vel ut sapienter sapiens ille senex:

Ego ab inclementibus iftis dominis benesicio aetatis liberatus sum.

Frans. J'avoy saict accord avec mes yeux, et pourquoy eusseje contemplé la vierge?

Frigidus in Venerem senior, frustraque laborem

Ingratum trahit: et, si quando ad praelia ventum est,
Ut quondam in stipulis magnus sine viribus ignis,

Incassum furi. - *Virg. Georg.*

Frans.
Si la femme à tout le plaisir de l'homme, il s'assomme.
Quant le vieillart faict l'amour,
La mort court à l'entour.
Anus cum ludit, morti delicias facit. *P. Syrus.*
Foeminarum curam gerere desperare est otium. *Idem.*

Ital.
Al molino e a la sposa.
Sempre manea qualche cosa.

Frans.
Quand Dieu veut avoir une folle, il prend la femme d'un vieil homme.
Δέσποινα γὰρ γέροντι νυμΦίῳ γυνή. *Aristoph. Tesmoph.* id eft:

Lat.
Regina siquidem mulier est sponso seni. *Vid. Erasm. Proverbio, AEqualem tibi uxorem ducito.*

Frans.
Quand on est jeune on aime en fol.
Quand on est vieil qui aime est fol.
Qui accointe femme nouvelle, il est jeune marié.
Turpe senex miles, turpe senilis amor. *Ovid.* 1. *Am.* 9.
Ridiculum joci genus sponsus senex. *Vulg.*

Ital.
Quaudo il marito fa terra, la moglie fa carne.
Chi à moglie al lato
Sta sempre travagliato.

Frans.
A vielle mule frain doré.
A un boiteux femme qui cloche.
Erasm. in Christ. Matrim.
Quand l'entendement vient, l'amour se vieillit.

Lat.
Nuptiae secundae, rarò secundae. *Richt. Axiom. Oecon.* 57.
Oὔ τοι σύμΦορόν ἐςι γυνὴ νέα ἀνδρὶ γέρονιι
Oὐ γάρ πηδαλίῳ πε ἴθεται, ὡς ἄχαθ ος.
Oὐδ' ἄγχυραν ἔχωσιν ἀπορ ῥήξασα δὲ δεσμὰ
Πολλάχις ἐχ νυχτῶν ἄλλον ἔχει λιμένα. *Theog.*
Quae ita Latinè reddidit Roverius noster;
Nulla puella seni benè se junctura marito est:
Nec clavo haerebit, ceu vaga cymba, suo.
Anchora non retinet; sed rumpens vincula, dortum
Saepe alium praeceps nocte silente petit.
Plaut. Mercat. act. 3. *Sc.* 3.
Jejunitatis plenus, animâ soetidâ,
Senex adveniens vomitum excutias mulieri?
Bernard. in Epist. de Cura et Regimine rei familiaris..

Mater si remaritari querat, stultè agit: sed ut sua peccata deploret, utinam ipsa senex juvenem accipiat; nam non ipsam, fed sua quaefivit.

OWENUS.

Uxorem jam Feste senex vis ducere? doctam
Angelici Laelî consule grammaticam:
Illic invenies non declinabile cornu;
Hunc scopulum pauci praeteriere senes.

Om een mudde korens dat hy te malen heeft, wil hy een gansche meulen rechten.

Wel vrient, waerom dit groot beslagh?
Waerom doch brengje voor den dagh
Dit nieu, dit hart, dit eycken hout?
Het schijnt, dat ghy een meulen bout:
Een meulen, Ké! wat gaet u aen!
Voorwaer het is te veel bestaen,
Want naer dat ick dit stuck bemerck,
Soo gaet ghy wonder vreemt te werck;
Want siet, ghy hebt soo slappen sack,
Als of er niet veel in en stack,
En 't graen dat u te malen staet,
Dat gingh wel in een kleyne maet;
Dus schoon ghy maeckt'et al tot meel,
Een queeren waer u noch te veel.
Ghy daerom, soo ghy my gelooft,
Bedenckt u, vrient, en rust uw hooft,
Of gaet ghy voort, gewis ghy dwaelt:
Want als dit koren is gemaelt
(Dat weynigh tijts behoeven sal),
Soo naeckt u niet als ongeval;
Want òf uw meul' sal stille staen,
Of wel sy moet ter hueren gaen;
En wat het zy, 't is beyde quaet,
Dus laet het stuck gelijck het staet;
Want veel beslaghs en weynigh graen
En kan met reden niet bestaen.

Nederl.

Een out man met een jonge vrou,
Wat kan het wesen als berou?
Veel geschreeus en luttel wolle.
Veel vlaggen luttel boter.
Truditur dies die,
Novaeque pergunt interire lunae.
Tu secanda marmora.
Locas sub ipsum funus, et sepulcri
Immemor struis domos. *Horat.* 2. *Od.* 18.

Senes, inquit Arnisaeus (*De Jur. Connub.*), spolia opimae marinae Deae suspendere debent, cum hac inscriptione:

Vixi puellis nuper idoneus,
Et militavi non sine gloriâ.
Nunc arma defunctumque bello
Hunc gladium paries habebit. *Horat.* 3. *Od.* 26.
- Desine dulcium
Mater faeva Cupidinum. *Idem.* 4. *Od.* 1.
Circa lustra decem flectere mollibus
Jam durnm imperijs. Abi
Quò blandae juvenum te revocant preces.

Frans.

C'est chose aussi follastre de voir le gendarme qui va au baston, que l'amourenx, qui ne peut marcher sans aide.

Ital.

Ia più quasta rota del carro
Fa sempre maggior strepito.

Hooghd.

Viel geschrey wenig wollen.
Grosse word und nichts da hinder.

Beter by den uyl geseten, als met den valck gevlogen.

Hoort eens vrijsters, hoort gesellen,
   Want het gaet u beyden aen,
Ick moet u een streeck vertellen
   Die ick onlanghs heb verstaen:
Tweederhande jonge-lieden
   Quamen, met gelijcken vlijt,
Hare min en trouwe bieden,
   Aen een vrijster onser tijt:
d'Eerste scheen een groote joncker,
   Hy droegh pluymen op den hoet,
Maer het was een rechte proncker,
   Als'er heden menigh doet:
D'ander was een goet geselle,
   Niet te prachtigh, of te breet,
Schapen had hy op de stelle,
   Efter gingh hy slecht gekleet.
D'eerste was vol soete grillen,
   Dan hy quiste wat te veel:
D'ander, niet gesint te spillen,
   Hielt de panne by de steel.
't Meysje, dat de grage gasten,
   Meer als met gemeenen praet,
Sagh na haer wel happigh tasten,
   Nam het stuck in haer beraet:
Maer hoe sy het overleyde,
   Van het eerste tot het lest,
Wat haer d'een of d'ander seyde,
   Hoofs en moy, dat dacht haer best;
Dat had haer de ziel ontstolen,
   Dat verhief sy boven al:
Sy wou met den ruyter dolen,
   Hoe het is of worden sal.
D'ander, met sijn koele seden,
   Docht haer tam en al te stil;
Want sy sprack met klare reden:

't Is een lantsert, dien ick wil.
Laet een deune quesel leven
By een kluts, een tammen bloet;
Ick wil vry wat ruymer sweven,
Ick heb al een hooger moet.
Maer als sy ten langen lellen
Hier op met haer vader sprack,
Sey de man, tot haren besten,
Wat hem in den boesem stack:

Kint, dit dienje wel te weten,
   Ja, te schrijven aen den balck:
Beter by den uyl geseten,
   Als gevlogen met den valck.

Nederl.
Soo een vryer mochtje kiesen,
Ghy sont jeught en vreught verliesen.
Al te scherp maeckt schaerdigh.
   Hoe meerder vis hoe droever water.
By den wal langhs seylt sekerst.
   Hout het midde-water.
   Beter bloô Jan als doô Jan.
Beter van een esel wel gedragen,
Als van een peert in 't zant geslagen.
Al te wijs kan niet beginnen,
Al te sot kan niet versinnen;
Daerom tusschen wijs en vroet
Vint men wel het meeste goet.
Goede gesellen zijn quade huys-houders.
   Maet hout staet: te veel is quaet.
   Beter alleen, als qualijck verselt.

Ital.
Più val mestier, che sparavier. id est:

Frans.
Mieux vaut mestier qu'espervier.

Engels.
Better sit stil, then rise and fall.

Frans.
Mieux seul que mal accompagné.

Ital.
Meglio e esser humile di spirito co i mansueti, che spartire le spoglie congli altieri. *Prov.* 16. 19.

Spaens.
Mas quiero asno que me lleve que cavallo que me derrueque.

Frans.
J'aime mieux un afne qui me porte,
   Qu'un cheval qui me jette par terre.

Lat.
Facilior cuvrentibus, quam repentibus lapsus.
- Medio tutissimus ibis. *Ovid.*

Frans.
Bon compagnon mauvais mary.

Engels.
It is beter to be a oldmans dearling, as a jongmans wearling.

Met onwillige honden is 't quaet hasen vangen.

De oude Vader spreeckt:
Daer woont een vrijster hier ontrent
Voor rijck by alle man bekent,
Een hupse, rappe, fluxe meyt,
Die hares vaders koeyen weyt:
Van leden kloeck, van lijve vol,
Van lippen dick, van koonen bol;
Voor al gesont gelijck een vis,
En groen gelijck het groenste lis,
En jeughdigh als de maeghde-palm,
In 't kort een vrijster als een salm.
Maer dat ick prijse boven al,
Is, datse vry wat halen sal,
Als peet-meuy Griet eens wort een lijck,
Want die is uytter-maten rijck.
Ick wou dat Claes, mijn liefste kint,
Tot haer soo was, als ick, gesint,
En dat hy haer eens vryen wou,
Soo kreegh hy wis een rijcke vrou;
Want siet, de vader van de meyt
Die heeft'et my als toe-geseyt:
Maer Claes is soo een vreemden haen,
Hy wil niet eens uyt vryen gaen,
Als daer hy hoofsche kappen vint,
Daer is de joncker toe gesint.
Maer segh doch eens, wat is'et hof?
'k En houwer niet een brijsel of:
Ick prijse meer het edel gelt,
Daer na de gansche werelt helt,
Dat heeft al vry wat beter aert,
Want daer is dat men wel af vaert.
Maer wat een spijt! siet, onse Claes
En wil niet bijten aen het aes;

Want hy veracht mijn wijsen raet:
Het schijnt dat hy sijn voordeel haet.
   Hoe dickmaels heb ick hem geleyt
Tot by, tot voor, tot aen de meyt,
Maer hy staet, ick en weet niet hoe,
Hy spreecktse niet, of luttel toe:
Hy geeuwt, en toont met sijn gelaet
Dat hy daer gansch onlustigh staet:
Hy neemtse niet eens byder hant,
Hy schencktse noyt een minne-pant,
Yet aerdighs in de stadt gekocht,
Of uyt een ander rijck gebrocht:

En of het schoon hier jaer-mart is,
Hy kooptse niet een kerremis,
Noch riem, noch ringh, noch moyen doeck,
Ja, sellef niet een soeten koeck:
Hy dicht haer noyt een minne-liet,
Daer in men geest en leven siet,
En of de soete tijt genaeckt
De koele gast blijft ongeraeckt:
Hy plant haer noyt een groene mey,
Hy sent haer noyt een kievits-ey,
Hy brenght haer noyt een jongen haes;
Is dat niet wel een rechte Claes?
Maer noch laet ick het geven staen,
Hoewel het beter is gedaen;
Hy neemt van haer niet eens een ringh,
Een neus-doeck, of een ander dingh,
Gelijck de vryers van het lant
Dit dickmael plegen met verstant:
Want neemt een geestigh jongh-man wat,
Het geeft hem dickmael dit en dat,
Het maeckt, dat hy den naesten dagh
Met eeren weder komen magh,
Want siet, de vryer is beleeft
Als hy 't genomen weder geeft:
Maer dese knecht, wat ick hem rae,
En vraeght'er niet ter werelt nae.
Al hanght'er schoon een rose-krans,
Hy leytse noyt eens aen den dans:
Hy brenght haer noyt eens in den tuyn,
Hy rijt met haer noyt in den duyn,
Hy gaet met haer noyt in den doel;
Maer blijft geduerigh even koel:
En dat noyt rechte vryers doen,
Hy neemt sijn afscheyt sonder soen,
Ja, slaet geen hant schier aen sijn muts;
Is dat niet wel een rechte kluts?
Voorwaer als ick dees grillen merck,
Soo roep ick: O, 't is plompaerts werck,
Dat yemant sijn geluck versiet,
Als sich de kanze schoone biet!
Nu vind' ick eerst, dat dit bedrijf
Gaet na de reden van mijn wijf;
Die seyt: Ey man hout u gerust,
Ons' Claes heeft daer geen vryens lust;
Hy broet wat anders in den sin,
En wat is doch gedwongen min?
Is niet een vryer over al
Een vry-heer, waer hy vryen sal?
Is vryen niet een vry bejagh,
Daer toe men niemant dwingen magh?
Daer wast geen liefde door gewelt;
Dus laet den jongh-man ongequelt,
En laet hem soecken sijn geval
Daer hem sijn herte leyden sal;
Men vint doch noyt de putten goet
Daer in men water dragen moet.

Hoewel een wey-man siet het wilt,
Dat sachtjens voor hem henen drilt,
Dat om hem loopt, dat op hem siet,
En sich als aen den jager biet,
Noch efter tast hy dickmael mis,
Indien sijn wint onlustigh is;
Want jaeght sijn hont maer uyt bedwangh,
Soo blijft de jager sonder vangh.

Nederl.

Met onwillige peerden is 't quaet rijden.
't Zijn quade putten daer men water in dragen moet.
Al is de vrijster steegh, noch wortse wel de bruyt:
Maer wil de vryer niet, soo is de vrientschap uyt.
Liefd' en sangh, en wil geen dwangh.
Den willigen is goet te trecken.
Men dwinght geen menschen tot de trou,
Men leyt geen vryers by de mou;
Men pacrt geen vrijsters tegens danck,
Want 't is een bandel sonder dwanck.

Lat.

Invitos boves in plaustra inducere incommodum.
Invitis equis plaustrum agere difficile.
Invito beneficium non datur.

Hooghd.

Mit onwilligen hunden ist nicht gut jagen.
Wenn der hund nicht hat zum jagen, so reitet er auff dem hindern.

Frans.

Tout par amour, rien par sorce.
Quidquid exprimitur grave est. *San. Oct. act.* 2.
Vi quod sit, praeter naturam eft. *Arist.* 5. *Phys. cap.* 3.
Invitum qui servat, idem facit occidenti. *Horat.*
Stultitia est venatum ducere invitos canes.
Hostis est uxor, invita quae ad virum nuptum datur. *Plaut. Stich.* 1. 2.
- Non extorquebis amari. *Claud.*
Blanditiâ, non imperio, fit dulcis Venus. *P. Syrus.*
Omne coactum tragicum habet exitum. *Bald. ad l. neque ab initio. C. de nupt.*
Charicles apud Achillem Statium:

Lat. Pater, inquit, divitijs inhians ingratam mihi affinitatem assectat. Me miserum pecuniae tradar, ut uxori mancipium sim.

Nusquam libertas tam necessaria est, quàm in matrimonio. *Quint l. Decl ut.* 257.
Omnes nuptiae ex afsectu sunt. *l.* 26. *Cod. de Nupt.*
Si quis plura hac de re desideret, videat Cypraeum Jurisconsultum de Sponsalibus pag. 236.

Om de minne van het smeer, leckt de kat den kandeleer.

Wat nieus, wat wonders, lieve vrient!
Dat u voor al geweten dient:
Siet, Spitsaert die soo moedigh trat,
Het trotste ventje van de stadt,
Het fierste quantje, dat men vint,
Dat is tot onse Trijn gesint;
Tot onse Trijn, dat ronde kloên,
Daer heeft hy wonder meê te doen;
Tot onse Trijn, dat plompe stuck,
Daer in stelt hy sijn gansch geluck;
Hy vleyt, hy kust, hy streelt de meyt,
Sy is sijn lust (gelijck hy seyt),
Sy is de kroon van sijne jeught,
Sy is sijn troost, sijn gansche vreught,
Hy kan niet leven sonder haer,
En dat is sonder twijfel waer;
Want Spitsaert is te wonder kael,
Sijn keucken al te bijster schrael,
Soo dat hy niet ter werelt heeft
Als dat hy nu van hope leeft:
Het is met hem alsoo gestelt,
Dat hy nu waeght sijn leste gelt;
Want daer van is hy moy gekleet,
En wonder prachtigh uytgereet.
Soo hy nu mist een rijcke bruyt
Soo is'et met den joncker uyt.
   Nu, onse Trijn is wonder rijck,
Men vint'er weynigh haers gelijck,
Haer vader was die groote boer,
Die staêgh op alle marckten voer
Met eygen boter, eygen kaes,
En daerom hiet hy rijcke Faes;
En nademael hy lestmael sterf,
Soo beurde Trijn alleen het erf,

Vermits sy was een eenigh kint;
En daerom wertse nu gemint,
En daerom wertse nu ter tijt
Van menigh steetsche quant gevrijt:
Want schoon al isse bijster plomp,
Al isse maer een rouwe klomp,
Noch krijghtse vryers uyter stadt,
Meer als oyt steetsche vrijster hadt.
Sy is soo rijck, ons lieve Trijn,
Dat sy oock schoone schijnt te zijn;
Haer gelt, dat heeft soo grooten kracht
Dat niemant op haer feylen acht.

Het wijt-vermaerde Venus kint
Is nu niet, als het plagh, gesint;
Het let op gelt, en niet op eer,
't En draeght voortaen geen boge meer,
't En draeght geen torts, of gulden schicht,
Maer slechts alleen een gout-gewicht,
En dan een stock-beurs boven dat,
En daer meê loopt'et door de stadt,
En daer meê vlieght'et door het velt;
Siet, wat de vryers heden quelt!
Wat wilt ghy, vrient, in dit geval,
Wat wilt ghy, dat ick seggen sal?
Siet, om de minne van het smeer
Soo lickt de kat den kandeleer.

Nederl.

Om haer gelleken;
Niet om haer velleken.

De mis-slagen van de medecijnen worden met aerde, de gebreken van de rijcke worden met gelt bedeckt.

Gelt dat stom is,
Maeckt recht dat krom is.
Scilicet uxorem cum dote, sidemque, et amicos,
Et genus, et formam regina pecunia donat. *Horat.* 1. *Epist.* 6.

Frans.

Argent ard gent.
Amour faict moult,
Argent faict tout.

Hooghd.

Bistu hur, oder dieb,
Hastu gelt so bistu lieb.
In pretio pretium nunc est, dat census honores,
Census amicitias: pauper ubique jacet. *Orid.* 1. *Fast.*
Aurea nunc verè sunt saecula, plurimus auro
Venit houos, auro conciliatur amor. *Idem* 2. *Art.*

Griecx.

Χρυσοῦ λα λοῦντ ος πᾶς ἀπραχτείτος λόγος
Πείθειν γὰρ οἶδε, χαὶ πέΦυχε μὴ λέγων. id est:

Lat.

Auro loquente cuncta iners oratio est;
Suadere siquidem novit et loquens nihil.

Doe ick maer eens een quaden pas, soo breeck ick licht mijn teer gelas.
Il ne faut qu'un faux pas pour casser la bouteille.

De Maeght die de flesche draeght spreeckt:
My is een teêr gelas, dat niet en is te wagen,
My is een broose fles bevolen om te dragen,
My is ter hant gedaen een kranck en tanger vat,
Daer in besloten light een snel, een vluchtigh nat:
Een vocht dat dierbaer is, dat niet en is te koopen,
Wanneer het maer een reys aen iemant is ontloopen;
Een nat, een seltsaem nat, dat als een rijp verdwijnt,
Soo haest een lauwe son maer eens daer op en schijnt.
Hoe moet ick nu voortaen op alle dingen letten!
Hoe seker moet ick gaen! hoe vast mijn voeten setten!
Want glipt my slechts het been maer eens ter zijden uyt,
Soo ligh ick daer bedot, gelijck een vuyle bruyt.
Hoe moet ick nu voortaen voor alle menschen schromen,
Die hier of ginder staen die by, of aen my komen!
Want soo een dertel wicht maer eens hier tegen steeckt,
Daer is geen twijffel aen, eylaes! mijn flesse breeckt.
Hoe moet ick met bescheyt mijn gansche leden stieren,
En noyt een los gesicht in 't wilde laten swieren!
Want gaept mijn weeligh oogh en hier en weder daer,
Soo is mijn teer gelas geduerigh in gevaer.
Hoe moet ick boven dat my neêrstigh leeren mijden
Van onrust, van gewoel, van over al te rijden!
Want siet, ick lijde noot al waer ick henen vaer,
Ick drage, lieve vrient, ick drage teêre waer.
Hoe moet ick boven al my wachten van te mallen;
Want soo ick spelen wil, soo moet de flesse vallen:
En schoon die maer en hort, en niet in stucken brack,
Noch ben ick even-wel niet sonder ongemack;
Ach! door 'k en weet niet wat soo is de geest vervlogen,
En wie dit namaels koopt die is'er aen bedrogen;

Gelooft'et, wie het raeckt, dit snel en vluchtigh vocht,
Is stracx (men weet niet hoe) verdwenen in de locht.
Wat sal ick tot besluyt, wat sal ick vorder seggen?
De reden die ick spreeck is niet te wederleggen:
Sy dient gansch vast te gaen, en noyt te zijn gewaeght,
Die in een teêr gelas haer gansche schatten draeght.

Nederl.

Niet en dient'er min gewaeght,
Als een glas of als een maeght.
Vrijsters eer, is wonder teêr;
Daerom waeghtse nimmermeer.
Met eens te mallen
Kan eere vallen.
Slechts met een reysje,
Los was het meysje.

Frans.

A tout perdre n'y a qu'un coup perilleux.

Lat.

Vix continetur honestis artibus pudor.

Frans.

Bon pied, bon oeil.
Omnia sunt hominum tenui pendentia filo,
Et subito casu, quae valuere, ruunt. *Ovid.* 4. *Pont.* 3.

Frans.

Fay bonne garde d'une sille. *Syrach.* 26. 13.

Ital.

Chi ben serra, ben' apre.

Lat.

Flatu pudoris flos levi corrumpitur.
Fama pudicitiae admodum res est tenella in foeminis.
Nazianz Carm. 3. *Proecept. ad Virg.*
Virgo sis oculi, sis ore, atque auribus ipsis
Virgo; nam tribus bis sacilè est decedere recto:
Egregijs tantum pateant sermonibus aures,
Turpibus et stultis claudatur janua verbis.
Prudent. lib. 2. *advers. Symmachum.*
Sunt et virginibus pulcherrima praemia nostris,
Et privatus honos, nec nota, et publica sorma,
Et rarae tenuesque epulae, et manens sobria semper,
Lexque pudicitiae vitae cum fine peracta.
Plaut. Epid.
- Non nimis potest
Pudicitiam suae quisquam servare siliae.
Ut caveant timenda, tuta pertimescant virgines.

Dion. lib. 37.

Pudicae est, non modò, ut ne quid peccet, sed ne suspicionem quidem ullam turpem de sese praebeat.

Hiêron. ad Salvian.

Tenera res in foeminis pudicitia est, et quasi flos pulcherrimus, citò ad levem marcessit auram, levique flatu corrumpitur; maximè ubi aetas consentit ad vitium.

Een open pot op open kuyl, daer in steeckt licht een hont sijn muyl.

De Vrouw van den huyse spreeckt:
Hoe dickmael, onbedachte meyt!
Hoe dickmael heb ick u geseyt,
Dat ghy sout letten alle tijt,
Het zy ghy hier of elders zijt,
Dat noyt een ketel open stont,
Of voor de kat of voor den hont;
Ick seyde, dat een open pot
Den kock gedijt tot schant en spot,
En dat'et altijt qualijck gaet
Al waer de ketel open staet.
   Het stof dat uyt den vyere stijght,
Het roet, dat uyt de schouwe sijght,
Een sleck die van der aerden kruypt,
Een seugh die van der muyren druypt,
Een mugh, een vliegh, een vuyle spin
Die raeckt'er op, of valt'er in:
En dan, het slimste datmen vint,
Soo komt'er licht een hase-wint
Die raeckt'er met sijn muyl ontrent,
En siet, dan is'et al geschent.
   Maer schoon al deed' ick dit vermaen,
Ghy liet den hutspot open staen,
En al mijn seggen baette niet
Tot dat het onheyl is geschiet;
Nu gelt geschreeu noch groot geluyt,
De beste stucken sijnder uyt.
   Maer ghy, mijn dochter, die het siet
Wat aen dit meyssen is geschiet,
Let des te meer op mijn gebodt,
En deckt, ey lieve! deckt den pot:
Want of'er schoon geen hont en koomt,

Noch dient'er ander leet geschroomt;
Want als het scheêl niet wel en sluyt
De beste geur die vlieght'er uyt.
  Een open pot, een open beurs,
Een open deur, een open keurs,
Een open mont, een open kist,
Daer wort gemeenlick yet gemist.

Tot besluyt, bidde ick den leser, dit quaet exempel tot goet te willen gebruycken:

Als weeligh Lijsje gister nacht
Een bastaert-kint had voortgebracht,
Mits sy in 't kraem ontijdigh viel,
Al eerse feest of bruyloft hiel;
Een out, een wijs, een deftigh man,
Die gaf'er dese reden van:
‘Een wijngaert dichte by de stadt,
Een boom met fruyten aen den padt,
Een slot dat op de grensen staet,
Een wijf dat uyt laveyen gaet,
Een schoone, jonge, vlugge maeght,
Gekust, geleekt, gestreelt, gevraeght,
Zijn dingen die een handigh man,
Met toesien niet bewaren kan.’

Nederl.

Schoone lieden en gescheurde schortekleên hebben veel aenstoots.
Een open deur roept den dief,
Een dertel meysje wil een lief.
Een wit peert, en een schoone vrou,
Schier niet een dagh als met berou.
Een sweert, een peert, een schoone vrou
Leent niemant uyt als met berou.
't Slot is qualick te bewaren daer elck den sleutel van heeft.
Een schoonen roos maeckt licht een dief.
Dit spreeck-woort kan oock gepast werden op de gene die te open van monde zijn:
Een open deur, een open mont,
Dat seylt'er menigh in den gront.
Swijgen is kunst,
Klappen maeckt ongunst.

Ital.

Chi ha cavallo bianco, e bella moglie,
Non è mai senza doglie.

Hooghd.

Dasz ist bösz zu hüten dasz jederman gesellt.
Οὐχ ἒςιν οὐτεῖχος οὐτε χρήμαθα,
Ούτ᾽ ἄλλο δυσΦύλα ϰ τον οὐδὲν, ὦς γυνή *Alexis.* id est:

Lat.

Nullius arcis, nullius pecunae;
Custodia aequè difficilis, ut faeminae.

Spaens.

Al que tiene muger hermosa,
O castillo en frontera,
O vinna en carrera
Nunca le falta guerra. id est:

Frans.

Qui a belle femme et chasteau en frontierre
Jamais luy mancque debat nyguerre.
Formosa facies muta commendatio est. *P. Syrus.*

Frans.
La beauté sert de taborin.
Lis est cum formâ magna pudicitiae. *Ovid. Ep. Parid.*
- Rara est adeò concordia formae,
Atque pudicitiae. - *Juven. Sat.* 10.
Tousiours la chasteté des beautés ennemie. *Ronsard.*

Spaens.
Vinna, y ninna,
Peral y havar
Son malos de guardar. id est:

Frans.
La vigne et la fille,
Le poirier, et febves aux champs,
Sont malaise à garder en tout temps.

Spaens.
Puerta abierta, al santo tienta. id est:

Frans.
La porte ouverte tente le saint.

Spaens.
El aguiero illama ad ladro. id est:

Frans.
Le trou apelle le larron.
ΠροΦάσεως δέεται μόνον ἡ πονηρία. *Citat. Aristol.* 1 *Rhet.* id est:
Malitia tantùm occasionis indiget.
Μιχρὰ πρόΦασίς ἒςι τοῦ πρᾶξαι χαχῶς *Menand.* id est:
Ad pravè agendum parva satis occasio est.
Malefacere qui vult, nusquam non caussam invenit. *P. Syrus.*

Lat.
Occasio facit furem.

Spaens.
Ni quien se escuse de errar, si no huye la occafion. id est:

Frans.
Personne ne peut s'exempter de pecher, s'il n'en suit l'occasion.

Ital.
Parola detta e sasso tratto
Non può mai tornar à dietro.

Hooghd.
Wenu das word heraus ist, so ist es eines andern.
Tout ainsi que le vent sans retourner s'envole,
Sans espoir de retour s'esebappe la parole. *Ronsard.*

Ital.
A bocca serrata non entra mosca.
Servo d'altrui si sa
Chi dice il suo secreto à chi non sa.

Chi parla semina, chi tace ricoglie.
Chi poco considera, presto parle.
Niuu tacer su mai scritto.

Niemant klat sijn rockjen af, of daer gaet een vlockjen af.
On ne peut decrotter sa robbe sans emporter le poil.

De Fransche vrijster spreeckt:
Och! hoe ben ick nu bekladt
Van te drillen door de stadt:
Och! hoe ben ick nu begaet
Van te loopen achter straet:
Och! hoe ben ick nu gestelt
Van te spelen in het velt.
   Komt nu, vrijsters, die ick ken,
Soo ick uw gespele ben,
Soo ick immer met u songh,
Soo ick immer met u sprongh,
Soo ick immer wat bestont
Datje soet en geestigh vont:
Seght, wat my te doene staet,
Want ick ben hier buyten raet,
Mits dat ick soo bijster schrick
Van dit aengebacken slick:
   Snijd ick 't uyt, soo is 't een gat:
Wasch ick 't kleet, soo wort'et nat,
Droogh ick 't dan, soo wort'et vael,
Wrijf ick 't hart, soo wort'et kael;
Wort'er oock niet toegedaen,
Ach! soo blijft de plecke staen:
En dat voeght geen vrijster wel,
Maer een vuyle morsebel.
   Hoe 't dan yemant keert of draeyt,
Voor gewis ick ben bekaeyt;
Ghy dan, leert uyt dit geval,
Dat u dienstigh wesen sal:
   Loopt niet dickwils over straet,
Wensch je niet te zijn begaet:
Loopt niet dickwils door de stadt,

Wenschje niet te zijn bekladt;
Loopt niet dickwils Oost en West,
t'Huys, o vrijsters, is u best.
   Dan noch sooder yemant gaet
Over wegh of over straet,
Over zee, of over lant,
Over kley, of over zant,
Over bil, of over klip,
Met een wagen, of een schip;
Siet, dat stel ick voor een wet:
Kinders hout uw zieltjens net!

Nederl.

Met uw geloof, oogh, of eer,
En speelt, o vrijster nimmermeer.
Of schoon de wond' al is genesen,
Daer sal noch al een teycken wesen.
Die in een quaet geruchte komt, is half gehangen.
Al wie een quade na-spraeck heeft,
Hout die voor doot, schoon datse leeft.
Wie sijn pap stort,
Komt yet te kort.
- Redire, cum periit, nescit pudor. *Senec. Agam.*
Ego illum periisse puto, cui periit pudor. *Plaut.*

Hooghd.

Ehre, glaube, und auge leiden keinen schersz.

Lat.

Omnia si perdas, famam servare memento;
Qua semel amissa postea nullus eris.
Etiam sanato vulnere cicatrix manet.

Spaens.

Quien la fama ha perdida,
Muerto anda en la vida. id est:

Frans.

Qui a perdu sa renommée, est mort au monde.

Lat.

Honoris splendorem res tenuis decolorat.
Scio virtuti cognatum pudorem. *Symmach.*
Deprehensus ut pudor est, serè amittitur. *Vid. Senec. 7. Benesic. c.* 28.
- - Nihil est audacius illis
Deprensis; iram atque animos à crimine sumunt. *Juvenal. Sat.* 6.

Lat.

Vel salsa opinione gravabitur pudor.
Pudica non est fama pudicam quam negat.
- Raró vago virgo pudica est.
Sic statue, quidquid statuis ut causam tuam
Famamque in arcto stare et ancipiti scias. *Senec. Herc. Oet.*
Melius est nomen bonum, quam divitise multae; super argentum enim et aurum gratia bona. *Prov.* 22. 1.
Curam habe de bono nomine; hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri pretiosi et magni. *Syr.* 41. 15.
Non vitium tantum, sed quae vitiosa videntur
Haec quoque, si sapias, haec quoque virgo, fuge;
Nec satis esse puta, si mens tibi conscia recti:
Tunc quoque cum mens est integra, fama perit.
Saucia nux aliquâ si parte putamina perdat,
Postea, quidquid agas, semper hiatus erit:
Si pereat miseris semel integra sama puellis,
Laedaturve sa er virginitatis honos;
Tu licet hanc studeas famae sarcire ruinam,
Non iterum veniet, qui fuit apte decor.
Obducas licet uspue cutem, manet usque cicatrix.

Utque tegas, semper vulnera vulnus habent.
Author Emblem.

Is 't schaepjen al te soet van staen, een yeder komt'er suygen aen.

La brebis trop apprivoisée de chacun agnel est tettée.

Hoort, jonge vrouw, en teere maeght!
Een spreucke die hier dient gewaeght,
Om dat haer leer by alle-man
U nut en dienstigh wesen kan:
   Al is'et dat een soet gelaet
Aen alle vrouwen geestigh staet,
En dat beleeft en spraecksaem zijn
U ciert gelijck een sonne-schijn;
Vriendinnen! des al niet-te-min,
Soo bint uw geestigh wesen in,
En maeckt, dat niemant oyt te vry,
Of met u seer gemeensaem zy:
Want 't wort niet selden vreemt geduyt,
En 't valt oock dickmaels qualick uyt.
   Siet, als het schaep is al te tam,
Soo komt'er menigh dertel lam,
Soo dickmael als het maer en dorst,
Het oytjen vallen aen de borst,
En suyght daer stout en onbeschroomt,
Schoon hem de mam niet toe en koomt;
Wat dient hier vorder op geseyt?
By wijse lieden kort bescheyt.

Nederl.
Wie sich onder den draf menght, dien eten de zwijnen.
Goet koop vleys, clat krijght de hont.
Alle mans vrient, menigh mans geck.
Al te vry is fy.

Hooghd.
Wer sich unter die kleien mischt, den fressen die Seuw.
Wer unter die banck will, den stoszt man bald dar unter.

Griecx.
Τό ἐύωυου χρεάς οἱ χύνες ἔσθ03C9; σιν. id est:

Lat.
Parvo emptas carnes canes edunt.
Amabilitati cum pudore hand convenit.

Hooghd.
Esell wil jederman reiten.

Ital.
Il troppo conversar partorisce dispregio.

Frans.
Chose accoustumée n'est pas prisée.
Fille trop veee, et robbe trop vestue, n'est pas chere tenue.
La chose guere veee
Est chere tenue.
Fille trop mignarde
Devient paillarde.

Lat.
Nimia familiaritas contemptum parit.
Semper in absentes felicior aestus amantes:
Elevat assiduos copia longa viros. *Propert.* 2. *El. pen.*
- Voluptates commendat rarior usus. *Juvenal.*

Griecx.
Tò σπάνιον τιμιον. id est:

Lat.
Quod rarum, carum.
Nulli te facias nimis sodalem.
Gaudebis minus et minus dolebis. *Mart.* 12. *Ep.* 34.

Die een schoone kat heest, en dient geen bontwercker in huys te brengen.

Een man had in sijn huys een hoop van jonge maeghden,
Die menigh jongh-gesel ten hooghsten wel behaeghden;
Dies quam de steetsche jeught daer meest den ganschen dagh,
En nam haer soet vermaeck, gelijck de jonckheyt plagh.
Van allen was'er een, die in de vreemde landen
Een leven hadt geleyt als buyten alle banden;
Geen meyt en woont'er by die niet een fellen strijt,
Die niet een harden storm op haren maeghdom lijt:
Hem was oock even doen een bastaert-kint geboren,
En, na den rechten eysch, ten vollen op-gesworen;
Hier sprack hy dickmael van oock met een vollen mont,
Als of dit slim bejach hem wel en eerlick stont.
De vader let'er op en heeft hem waer-genomen,
Als hy hem weder sagh ontrent sijn dochters komen,
Hy beet hem in het oir: Versiet u, goede vrient,
My dunckt, dat uw beleyt ons dochters niet en dient.
De quant hier om gestoort, en wonder seer gebeten,
Wou stracx, en eer hy gingh, hier van de reden weten,
Hy seyt 'k en weet niet wat, en weyt geweldigh breet;
De vader hart geperst, die gaf hem dit bescheet:
Wie schoone katten heeft die moet geduerigh mercken
Op gasten, af-gerecht om in het bont te wercken;
Want die van 't ambacht is, en siet een aerdigh bont,
't Is vreemt, soo hy het laet als hy het eertijts vont.

Nederl.
Siet ghy een vos ontrent uw slot,
Gaet, sluyt dan vry uw hoender-kot.
Wanneer een vos de passy preeckt, boeren! wacht uw gansen.
Tot vleesch van wolven, tanden van doggen.

Frans.
Qui a affaire a gens de bien,
Il n'a se soucier de rien:
Mais si tu hantes le renard,
Il le faut voir de toute part.

Ital.
Chi ha il lupo per compare, porte il can sotto il mantello.
Chi è in diffetto
E in sospetto.

Lat.
Cum vulpe vulpinari.

Ital.
Chi ha la volpe per commare, porte la rete à la cintola.

Turcx.
Hiley hile bosar, id est:

Lat.
Fraus fraudem destruit.
Sic ars deluditur arte.

Spaens.
A carne de lobo
Diente de perro.

Hooghd.
Wer seine singer zwischen angel und thür steckt, der klemmet fich gern.
Wer sich zwischen stroh und sewr legt, der brent sich gern.

Frans.
On ne doit pas mettre le doit entre l'escorce et le bois.

Lat.
- Alterius quoque
Perdet pudorem, quisquis amisit suum.

Bedenckelijcke gevallen.

Vyer by stroo, dient niet alsoo.
La stoppa non sta bene appresso il fuogo.

Een vrijster, van haer eerste jeught,
Haer ouders lust en hooghste vreught,
Die bad haer moeder om verlof
Te rijden naer een buyten-hof,
Te varen naer een boere-feest,
Om speel te leyden haren geest,
En met de vryers haer bekent
Te doen gelijck men is gewent.
   De moeder heest de jonge maeght
Op alle saken ondervraeght,
En naer het stuck was overleyt,
Soo heeftse dit haer aengeseyt:
   Neen kint, dit spel en dient u niet,
Want malle vreughde baert verdriet[1];
Ick hebbe dit wel eer gesien,
Iek weet al wat'er kan geschiên:
Iek weet wat vryheyt dat men nam,
Vermits het heck was van den dam.
   Wanneer de jeught speelt op het lant,
Dan springhtmen lustigh uyt den bant,
Men raest'er dickmael nachten langh,
Ten minsten tot den hanen-sangh.
Men maeckt'er licht een mengel-bedt[2],
Dat is geseyt, een maeghden-net,
Daer licht een duyve sonder gal
Haer beste veêren laten sal.
   Ick prijse daerom, als de jeught
Gaet buyten om haer soete vreught,

1) Risus profundus parit lachrymas.
2) Anders een kermis-bedt.

Dat vry dan yemant van ontsagh[3],
En die men jeught betrouwen magh,
Zy by, en aen, al waer men gaet,
Om 't spel te houden in de maet;
Want anders, mallen sonder dwangh,
Dat neemt gewis een quaden gangh.
   Als vier en stroo te samen koomt,
Wat onheyl dient'er niet geschroomt?
Want schoon het raeckt maer aen den kant,
Een voncke maeckt een vollen brant,
En dat gebeurt, men weet niet hoe,
En 't klimt in haest tot boven toe:

3) Un grand Chapperon, soo men in Vranckrijck seyt.

Want als het vyer is aen het gaen,
Dan is'er veel geen houwen aen:
En schoon men blust het naderhant,
't Blijft swart oock daer het niet en brant.

Nederl.
Vyer by het vlas,
Brant wonder ras.
Vyer by werck ontsteeckt haest.
Van een vonckjen brant het huys.
Van kleyn komtmen tot grooter.
Let, vrijsters, wie ontrent u gaen,
Een malle greep is haest gedaen.
Een lonck, een spronck, een dronck,
Elck is een vonck.

Wie in de lust ontsteken is, die is als een brandende vyer, ende en hout niet op, tot dat hy hem selven verbrande. Syr. 23. 22.
Ignis ad torrem.
Ignis ad naphtam. *Erasm. adag.*

Hooghd.
Wo fewr und stroh bey ein ander ist, da brennets gern.

Frans.
Petite estincelle engendre grand feu.

Ital.
La commoditá fa l'huomo ladro.

Frans.
Du petit vient on au grand.
De parva scintilla magnum saepe incendium. *Syrach* 11. 34.
Omnium rerum principia parva sunt, sed suis progresfibus usuque augentur. *Cicero.*

Frans.
Une follie est tost faicte.

Lat.
Pythagoras dicebat, aurum igni, auro foeminas, viros foeminis probari.
Nox, et amor, vinumque nihil moderabile suadent:
Illa pudore vacat, Liber Amorque metu.

Ovid. 1. *Amor.* 6.

Lat. Vitare peccatum est vitare occasiones peccati.

Spaens. Ni son seguras centellas quando ay materia dispuesta. id est:

Frans. Les estincelles ne sont seures quand il y a matiere disposée, qui en est proche.

Pour conclusion:

Un train ne doit aller par païs sans barbe blanche.

Fui devant le peché comme devant un serpent; car si tu en approches, il te mordra. *Syrach.* 21. 2.

Quelqu'un peut il prendre du feu en son fein sans que ses vestements bruslent? quelqu'un cheminera-il sur la braise sans que ses pieds foient bruslés? Ainsi en prend-il à celuy qui entre vers la femme de son prochain; quiconque la touchera ne sera point innocent.

Liberiores intuitus, attactus, oscula, collocutiones familiares, sunt pereuntis virgiuitatis et jam morituræ principia.

Syrach 9. *vers* 5. 8. 9.

Indien de katte leckt de speten, raeckt s'aen 't gebraet, sy sal het eten.
A gatto che lecca spiedo, non gli fidate arrosto.

De katte leckt het spit; wat souse niet bedrijven,
Indiense slechts alleen mocht in de keucken blijven!
Ghy daerom, snege meyt! siet, dat ghy by 't gebraet
Geen katte sonder wacht, geen grage kater laet.
'k En magh, o Rosemont, geen snoode linckers velen,
Die met de kamer-maeght soo los en dertel spelen:
Ey, wat ick bidden magh, betroutse niet te veel;
Een rat die semels eet, en dient niet by het meel.

Ick weet hier by een droeve maeght,
Die haer van dees' en die beklaeght;
Sy singht hier van een treurigh liet,
Doch ick en kan de woorden niet:
Maer vraeght'er yemant na den sin,
Dit veers, dat komt'er dickmaels in:
'Om dat ick linckers heb gelooft,
Soo is mijn beste pant gerooft.'
Wel let dan, let, o soete jeught!
Wien dat ghy recht betrouwen meught.

Nederl.

Door 't vertrouwen verloor het meysjen haren maeghdom.
Niemant wort lichter bedrogen, als die veel vertrout.
Veel betrout,
Licht berout.
De katte die 't spit leckt en moet men 't gebraet niet betrouwen.
Die licht vertrout, wort haest bedrogen.
Ghy mocht al sulcken vrient betrouwen,
Het sal u gansch uw leven rouwen;
Hout dan vast, dat yeder vrient
Niet in als betrout en dient.
Niet te veel betrouwen,
Heeft'er veel behouwen.
- Praemissa suturis
Dant exempla fidem. *Claud.* 4. *Cons. Hon.*

Lat.

Fide; fed cui, vide.

Hooghd.

Traw wol, reit das pferd hinweg.
Sihe für dich, trewe is miszlich.
Nusquam tuta fides. - *Virg.* 4. *AEneid.*

Ital.

Chi troppo fida, spesso grida.
Chi tosto crede, tardi si pente.
A can che lecca cenere, non gli fidar farina.

Turcx.

Etick hat itme khimseie, madamkhi khuelcile tusin almajassin.

Ital.

Dinanzi che si conosca un amico, besogna mangiar un moggio di sale.
Pazzo è, che si fida in finti visi.
Chi è reo et buono è tenuto,
Può fare il male, et non è creduto.

Lat.

Nervi et artus sunt sapientiae, non temerè credere.

Ital.

Non ti sidar, che non farai gabbato.
Non è ingannato, fe non chi si sida.
Da chi mi fido, mi guardi Dio,
Da chi non mi sido, mi guarderò io.
Nemo credat, nisi ei quem fidelem putat. *Cic.*

De kanne gaet soo langh te water, totse eens breeckt.

De Vrijster spreeckt:

Ick hebbe menighmael, ick hebbe lange dagen
Hier water in geput, hier water in gedragen,
Hier water in gepompt, en weder uyt gedaen:
En tot op heden toe, soo is'et wel gegaen:
Maer hier in dit gewest daer komen raeuwe gasten,
Die my en mijns gelijck niet laten aen te tasten;
En in het naeste dorp daer woont een rauwe jeught,
Daer is dan alle daegh, daer is de wilde vreught;
Ick, weligh uyter aert en tot het spel genegen,
Quam mede by den hoop om soete jock te plegen;
Ick kloste nu en dan twee kruycken tegen een,
Maer 't was te veel bestaen voor soo een weecken steen:
Want onder dit gewoel, een onbesuysde jongen
Komt loopen uyt het dorp, en tegen my gesprongen:
Die stoot te bijster hart, soo dat mijn kruycke leeckt,
Die stoot noch ander-mael, soo dat mijn kruycke breeckt.
Daer liggen nu, eylaes! daer liggen nu de scherven,
Dies moet ick (wat een spijt!) mijn eerste vreughde derven,
Want, boven dat het leet my in de ziele treckt,
Soo word' ick noch, eylaes! van alle man begeckt.
Hier stae ick nu en kijck, met twee beschaemde kaken,
Onseker hoe te doen, of wat te sullen maken;
Ach! waer ick 't ooge keer, of waer ick henen ga,
Daer wijst my al het volck met spitse vingers na.
Koom ick nu weder t'huys, hoe sal mijn moeder kijven!
En soo ick niet en gae, waer sal ick konnen blijven?
Waer sal ick seker zijn? Wel, die mijn schande siet,
O, leert een nutte les, en dat uyt mijn verdriet:
Gespeulen, weest besorght voor uwe water-kruycken,
De beste van den hoop die hebben weecke buycken;
Het is een seker woort, daer oock de reden spreeckt:
De pot gaet na de put tot sy ten lesten breeckt.

Nederl.
Het geytjen loopt soo dickwils in de koolen, tot het eens de vacht laet.
De mugh die om de keerse sweest,
't Is wonder soo die lange leest.
Wie veel wil mallen,
Moet eenmael vallen.

Engels.
The pot goth so long tho the water, til at last it commeth broken hom.

Frans.
Tant va la cruche à l'eau, que la hanche y demeure.

Hooghd.
Der krug gieng so lang zur bach,
Bis er zu lest zerbrach.
Der krug gehet so lang zum brunnen, bis das er bricht.

Ital.
Tanto va la secchia al pozzo, che vi lascia il manico.

Lat.
Consumitur peccando saepius pudor.

Ital.
Tanto va la capra al caulo, che vi lascia la pelle.

Als de peere rijp is, soo valtse geerne in 't slick.

De Bogertman spreeckt:
Is 't niet een spijtigh dingh? de schoonste van de peeren,
Die ick nu langen tijt van yeder sagh begeeren,
   Die ick soo menighmael, soo boven-maten prees,
   Die yeder een beloegh, en met den vinger wees,
Ach! die is van den boom en in het slick gedropen,
En leght nu van de sleck en van de pier bekropen;
   Die is soo ongesien, dat wie het ooft genaeckt
   Stracx metter herten walght, en metter kelen braeckt.
Wat heb ick onse Trijn, al over langh geleden,
Verscheyde mael geseyt (en vry met groote reden)
   Dat sy de schoone vrucht te lange weder-hiel,
   Dat sy de rijpe peer sou plucken eerse viel!
Maer of ick heb gesmeeckt, dan of ick heb gekeven,
Daer is geen seggen aen: het is'er by gebleven;
   Mijn reden, mijn gesmeeck, mijn bidden was om niet,
   Nu leytse daer bedot, gelijck een yeder siet.
Noch ben ick even soo met onse Fy gevaren,
Dat was een flucxe meyt van ses-en-twintigh jaren,
   Vet, lyvigh, wel geborst, de buerte waegd'er van;
   Men riep my dickmael toe: Haer dient een rustigh man.
En schoon ick dese saeck geduerigh heb gedreven,
Mijn wijf en heeft haer noyt tot reden willen geven;
   Sy riep'er tegen aen: Het is noch al te vroegh,
   Beyt tot een ander jaer, dan is'et tijts genoegh.
Ick sweegh om vredes wil, en liet'et henen sleuren,
Maer bloet, gelijck ick ben, ick moet'et nu betreuren;
   Want Fy die heeft gepopt met Jorden onsen knecht,
   Daer staet nu Trijntje-moer en siet geweldigh slecht.
Wel leert, o bogert-man, op uwe boom-gewassen,
Leert vaders, als het dient, op uwe kinders passen;
   Want die uyt onbescheyt hier op geen acht en slaet,
   Beklaeght hem menighmael wanneer het is te laet.
Siet, als de peere bloost, dan plachse licht te vallen,
En als de vrijster rijpt, soo wilse veeltijts mallen;

Dus wilt ghy van verdriet en schande sijn bevrijt,
Vent, vent dit weecke fruyt, en dat te rechter tijt.

Nederl.
Grijpt, als 't rijpt.
Een versotte vrijster, en een droncke vrou, zijn twee open deuren.
Drie dingen moetmen doen, of sy doen 't haer selven: sijn staet maken, sijn dochter besteden, sijn hinderste wissen.
Een rijpe peer
Valt ligt ter neer.
Een vloy in de son,
Een aep op een ton,
Een stoute maeght,
Siet, desen hoop
Tijt opte loop
Oock ongevraeght.

Een dochter die noch onberaden is, die maeckt den vader veel wakens, ende het sorgen voor haer beneemt hem veel slapens, dewijle dat sy jonck is, dat sy mochte verouden: ofte wanneer sy eenen man krijght, dat hy haer mochte gram worden. Syr. 42. 9. wakens, ende het sorgen voor haer beneemt hem veel slapens, dewijle dat sy jonck is, dat sy mochte verouden: ofte wanneer sy eenen man krijght, dat hy haer mochte gram worden. Syr. 42. 9.

Frans.
Qui a des filles, est tousiours berger.

Ital.
Figlia da maritare
Fastidiose à gardare.

Lat.
Fructus defluunt, si maturi sint.

Frans.
La poire chet, quand elle est meure.

Ital.
Quando il pero è maturo, convien che cada.
Molte volte le megliori pere cadono in bocca agli porci.

Frans.
Oeuf mollet, pain prest.

Ital.
Quando la capra perde il passo, convien che cada in bocca à cani.

Frans.
Il ne faut pas faire grenier des filles.

Ital.
Fanciulla à tempo non maritata,
Spesso si marita cavalcata.

Hooghd.
Wan ein jungfraw reif ist, so hette sie gern einen man.

Lat.

Matura virgo inter eas res est quae servando servari non possunt.
Virgo nubilis rugas aniles ne exspectet. Nam
- Semper nocuit differre paratis. *Lucan.*

Ital.
Femine, vino, e cavallo,
  Marcantia di fallo.

Prend garde sur celle qui a l'oeil hardi, et ne t'esbahi point si elle sorfait contre toi *Syrach* 26. 14.

Marie ta fille, et tu auras faict une grande besoigne.
  Mais donne la à un homme entendu. *Syrach* 7. 25.

Propert. 1. *Eleg.* 7.

Saepe venit magno foenore tardus Amor.

Ovid. Epist. Phoedroe.

Venit amor gravius, quo serius.

Idem ibid.

  Quae venit exacto tempore, pejus amat.
Ni matura legas, postmodo poma cadunt. *Jov. Pont.*
Si qua venit serò, magna ruina venit. *Prop. lib.*

2. *Tibull.* 1. *Eleg.* 2.

Vidi ego, qui juvenum miseros lusisset amores.
  Post Veneris vinclis subdere colla senem.
Et sibi blanditias tremulâ componere voce,
  Et manibus canas fingere velle comas.
Stare nec antè fores puduit, caraeve puellae
  Ancillam medio detinnisse foro.
Hunc puer, hunc juvenis turbâ circumstetit arctâ.
  Despuit in molles et sibi quisque sinus.

Bedrogen ende onteerde vrijsters.

Valt oyt cypressen-boom, valt oyt uw eer ter neder,
Niet eene van de twee en rijst'er immer weder.
La bona fama è comme il cipresso: quando una volta è tronco,
non rinverde mai piu.

Be Vrijster spreeckt:
Ick ben in mijn gemoet hier besich aen te schouwen
Een boom, een jongen boom, die neder is gehouwen;
   Een gaef Cypressen-hout, dat anders is gestelt
   Als hier of elders sijn de boomen van het velt.
Is 't niet een selsaem dingh? de boom is neêr-geslagen
Niet in sijn dorren tijt, maer in sijn beste dagen;
   En efter, hoe het gaet of wat de lieden doen,
   De stam is sonder loof, en wort niet weder groen.
Nu overlegh ick vast waer op dit is te duyden,
En wat men leeren magh van boomen ofte kruyden;
   En siet, als ick ter deegh ontsluyte mijn verstant,
   Soo ben ick even self gelijck als dese plant.
Maer waerom dus bedeckt, ey! laet ons klaerder spreken:
Ick wil aen dese plaets ontdecken mijn gebreken,
   Ick wil eens over-slaen hoe ick eens neder-viel,
   En klagen mijnen noot aen mijn bedroefde ziel:
Eylacen, dwase maeght! ick hebbe my vergeten,
En dat was metter tijt van alle man geweten;
   Siet daer een groot verdriet: mijn eere was bevleckt,
   En ick was boven dat van alle man begeckt.
Daer gingh ick treurigh heen, bedruckt in alle sinnen,
Doch echter hield ick vast, ick sou het overwinnen;
   Dies schoud' ick alle vreught, uyt enckel herten-leet,
   Ick droegh een minder kant en vry een slechter kleet:
Ick gingh my boven dat van alle feesten bannen,
Ick had gelijck een schrick van alle jonge mannen,

Ick gingh seer weynigh uyt, ten was dan naer de kerck;
Maer des al niet-te-min het was verloren werck.
Al wat ick heb bedacht, of in der daet begonnen,
'k En hebbe niet een sier, 'k en hebbe niet gewonnen;
Hoe sedigh dat ick ga, eylaes! de quade faem,
Die krijt my leelick uyt, en geesselt mijnen naem.
Het keert my al den rugh, dat my wel eer beminde,
En wie my eertijts socht, die vlucht gelijck een hinde;
Een yeder gaet te rugg' die van mijn saken weet,
Gelijck een reysend' man die op een padde treet.
Van vryers geen gewagh, maer slechts een kackelacker
Die ranst my somtijts aen, en maeckt mijn droefheyt wacker.
Gespelen, tot besluyt: ick ben, en blijf, eylaes!
Een plante sonder loof, een druyve sonder waes;

Dies roep ick tot de jeught: O maeghden, reyne dieren!
O let op uw beroep, en hoe het is te vieren;
   Want raeckt ghy maer een reys uw roem, uw bloemtjen quijt,
   't Is al om niet getreurt, ten wast te geener tijt.

Nederl.
Verloren eer
   Keert nimmermeer.
   Maeght, mist ghy uw eerbaer root,
   Schoon ghy leeft, noch zijt ghy doot.
Ut flos in septis secretus nascitur hortis,
Ignotus pecori, nullo contusus aratro,
Uvem mulcent aurae, sirmat sol, educat imber:
Multi illum pueri, multae optavêre puellae;
Idem cùm tenui captus defloruit ungui,
Nulli illum pueri, nullae optavêre puellae:
Sic virgo dum intacta manet, tum cara fuis. Sed
Cùm semel amisit polluto corpore florem,
Nec pueris jucunda manet, nec cara puellis. *Catull.*

Lat.
Contumelia est, tametsi rapta virgo reddita est.

Engels.
He that hath an ill name is halfe hangd.

Ital.
Vesse riscaldare e serva vi tornata, non fu mai bona.

Frans.
Tousiours sent le mortier aux aulx.
Ego illam perijsse puto, cui perijt pudor. *Plaut.*
- Nullâ reparabilis arte
Laesa pudicitia est: deperit illa semel. *Ovid. Ep. Oenon.*

Hooghd.
Wann einmal ein katz einen vogel friszt, so musz fie alleweg bören: kasz vom vogel.
Bona conscientia opus propter Deum, bona fama propter proximum. *August.*

Author. Emblem.

Virgineum Cajeta decus dum laudat alumnae,
   Virginitas ubi sit, Lydia scire cupit.
Dum, magè suspectum ne consulat illa, veretur,
   Exiguam nutrix pyxide claudit avem:
Hoe cape, virginitas latet hîc, ait; arca repentè,
   Ut stetit in thalamo sola puella, patet.
Vix benè tegmen hiat, volat irrevocabilis ales.
   Hei mibi! virginitas, dum reperitur, abit:
Hei mibi! virginitas non est reparabilis arte,
   Nec redit ad dominam virginitatis honos.

Terentius Adelph. Act. 3. *sc.* 2.

Pejore res loco esse non potest, quam in quo nunc sita est:
Primùm indotata est; tum praeterea quae secunda ei dos erat
Perijt; pro virgine dari nuptum non potest. -

Eedt te sweren op de pluymen, dat en zijn maer minne luymen.
Le serment faict sur l'autel de plumes s'en va au vent.

De vryster spreeckt:

Hoe dan, sout ghy my verlaten,
Die ghy eertijts hebt bemint?
Hoe, sout ghy my konnen haten,
Die tot u soo ben gesint?
Neen, ick kan het niet gelooven,
Ick en kan het niet verstaen,
Dat ghy sout mijn eere rooven,
En dan elders minnen gaen.
Hebt ghy my niet menigh-werven,
Even met een rijp beleyt,
Op uw leven, op uw sterven,
Vaste liefde toegeseyt?
Hebt ghy my niet trouw gesworen,
Hooger als ick seggen kan?
Heb ick u niet uyt-verkoren,
Even tot mijn echte man?
Hebt ghy my niet schrift gegeven,
Dat ick, als uw weerde vrou,
Dat ick, al mijn gansche leven,
Aen uw zijde slapen sou?
God en wil het niet gehengen,
Dat ghy sout meyn-eedigh zijn,
Dat ghy my sout willen brengen
Van de blyschap in de pijn.
Maer voor al moet u bewegen
Dese vrucht, uw eygen kint;
Dat heb ick van u verkregen,
Doen ghy tot my waert gesint:
Dat heb ick van u ontfangen,
U ter liefde, beste vrient,
Doen ghy, met een groot verlangen,

Van mijn maeghdom waert gedient:
Doen ghy my eens pleeght te stellen
By de schoonste van het lant:
Doen ghy my eens pleeght te quellen
Om dit eygen minne-pant.
Siet doch eens sijn gunstigh wesen,
Siet eens, hoe het op u kijckt,
Siet, ghy zijt'er in te lesen,
Siet eens, hoe het u gelijckt.
Wel dan, mach ick iet verwerven,
Eert, die ghy eens hebt gemint;
Anders moet ick hoere sterven,
En uw vrucht een hoere-kint.

De vryer antwoort:

Wat sal dese sloor beginnen?
Wat begeert de slechte duyf?
Kint! gaet elders, wilje minnen;
Ick u trouwen? wat een struyf!
Heb ick met u leggen mallen,
Waert ghy voor een nacht mijn wijf,
Dat en acht ick niet met allen,
Dat en is maer tijt-verdrijf.
Woorden die de vryers spreken
Zijn beleeft en honigh-soet;
Doch ten zijn maer minne-treken
Daer men noyt op achten moet.
Wat de jongmans oyt beloven
Op den autaer van de min,
Dat is metter daet verstoven,
Als sy hebben haren sin:
Eeden die de minnaers sweeren
Midden in het sachte bedt,
Zijn veel lichter als de veêren,
Daer en dient niet op gelet;
Kint! die vliegen met de winden,
Lichter als een lichte pluym;
Daerom zijnse niet te vinden,
Want sy smelten, als het schuym.
Heeft de penne wat geschreven,
't Hert en heeft'et niet gevoelt,
't Wort van 't laken uytgewreven,
Als men in het bedde woelt.
Magh ick bidden, hout het briefjen,
Want het u noch dienen kan:
Gaet, ey gaet toch, soete liefjen,
Maeckt'er suycker-huysjens van;
't Suycker sal te passe komen,
Als ghy 't kint sijn papjen koockt:
En het briefjen dient genomen,
Als ghy dan een vyertjen stoockt.
Die een kint by vrijsters telen
Hebben voor haer moeyte niet;
't Is een popj' om meê te spelen,
Voor een die haer maeghdom liet:
't Is de soete maeght geschoncken
Voor haer maeghdelicke bloem;
Sy magh vry daer mede proncken,
Sy magh dragen haren roem,
Sy magh seggen t' haerder eeren,
En vertellen 't alle man,
Datse niet en hoeft te leeren,
Datse nu het ambacht kan.
Wegh dan, Heyl, met al uw klagen,
Wegh met uwen mallen praet;
Noyt en sal my kint behagen,
Daer geen bruyloft voor en gaet.

Nederl. My is onlanghs op dese gelegentheyt een veersjen voorgekomen, dat wat plomp luyt; even-wel met uw verlof, leser, sal ick 't hier setten, vermits het-van goeder hant komt:

Als yemant kackt in sijnen hoet,
't Gaet vast dat hy een dwaesheyt doet;
Maer set hy dien dan op sijn hooft,
Soo acht hem gansch van sin berooft.

Eeden van schippers, ende belosten van vryers, en zijn maer wiut, als de noot over is.
Brieven van lieven zijn met boter besegelt.
Vryers eedt, en minne-klachten,
Moetmen niet als grillen achten.
Yemant met beloften asen,
Is een Hemel voor de dwasen.
Aefjen was een slechte sloor,
Sy dacht te minnen,
En vreught te winnen;
Maer sy verloor.
Eedt van die mint Is niet als wint.
Een vryers eedt
Is maer een gril:
Want 't is hem leet
Krijght hy sijn wil.
Wat Venus voeght, dat scheyt de klippel.
Seggen en doen zijn twee.

Lat.
Venereum jufjurandum non punitur.
Id dicunt, et putant Venerei nepotes.

Frans.
Serment d'amant jamais continue. *Ronsard. Eleg.* 28.

Ital.
Dal detto al fatto
E un grand tratto. id est:

Frans.
Du dict au faict, c'est un grand traiet.

Hooghd.
Gereden und halten ist zweyerley.
Schone wort fullen den sack nicht.
Pollicitis dives quilibet esse potest. *Ovid.* 1. *Art.*

Frans.
Paroles de soir sont de coustume
Aussi legers comme la plume.
Propos de soir le vent emporte.
Il est bieu povre qui n'a que promettre.

Ital.
Promettre non è dare,
Ma per matti contentare. id est:

Frans.
Promettre sans donner
Est sols reconforter.

Hooghd.

Viel gelöben, und weynig geben,
Macht die narren in freuwden leben.

Frans.

Beaucoup promettre, et rien tenir.
Faict fols en esperance tenir.
Grand prometteur, petit donneur.

Lat.

Juravit, fed verè ajunt: perjuria amantum
Aures magnorum non penetrare Deûm.
Tibull. 1. *El.* 4.
Nec jurare time. Veneris perjuria venti
Irrita per terras, et freta summa ferunt.
Gratia magna Jovi: vetuit pater ipse valere,
Jurasset cupidè quidquid ineptus amor:
Perque suas impunè sinit Dictynna sagittas
Affirmes, crines perque Minerva suos.
Idem. 3. *El. ult.*
- Perjuria ridet amantum
Jupiter, et ventos irrita ferre jubet.
Ovid. 1. *Art.*
Jupiter ex alto perjuria ridet amantum,
Et jubet AEolios irrita serre Notos.
Per Styga Junoni falso jurare solebat
Jupiter: exemplo nunc savet ipse suo.

Hoeren, ende ongemacken van deselve herkomende.

Een rupse op een kool, een hoere in een huys.

Ghy, die oyt hebt gesien wanneer de koolen groeyen,
En dat het gul gewas is veerdigh om te bloeyen,
Wat dan de rupse doet ontrent het weligh kruyt,
Gaet, let op haer bedrijf, en treckt'er leeringh uyt:
Waer oyt het vuyl gespuys maer eens en heeft gekropen,
Daer is het innigh mergh in haesten uyt-gesopen;
En waer het leelick dier den beck maer in en druckt,
Daer is in korten tijt het leven uyt-geruckt.
Haer vrolick groen begint van stonden aen te quelen,
Vermits het niet en hout als slechts de bloote stelen,
De wasdom is gedaen, de jeught die is te niet,
Soo dat het yeder deert, al die het maer en siet.
Hier dient nu, teêre jeught, met sinnen overwogen,
Wat leer-stuck over langh hier uyt de Wijse togen:
Een hoer in eenigh huys die is een rups gelijck,
Sy maeckt'et al beroyt, al was'et eertijts rijck:
Al watse maer genaeckt, dat is terstont gegeten,
Daer is van stonden aen het leven uyt-gebeten:
Al zijn de renten veel, al is de winste groot,
Het smelt noch al-te-mael, het smelt in haren schoot.
Schout hoeren, teêre jeught! schout hoeren, rijpe mannen!
En wilt het vuyl gespuys uyt uwen huyse bannen;
Haer aert en gansch bedrijf is met de rupsen een:
Een hoer is in het huys als etter in het been.

Nederl.

Die den eenen voet in 't hoer-huys set, set den anderen in 't gast-huys.

Die hoeren aenhanght, krijght motten en wormen, en verdort. Syr. 19. 2.

Weest niet geerne by lichte vrouwen; want gelijck uyt de kleederen motten komen, alsoo komt van haer veel booses. Syrach 42. 12.

Wie een hoere trout, is een schelm, of salder een worden.
Hoeren zijn als vogel-lijm, wat'er ontrent komt laet'er van sijn veêren.
Die hoeren leyt, of esels drijft,
't Is vreemt, soo hy in ruste blijft.
Een hoer brenghter menigheen tot den bedelsack. Siet Prov. 6. 26.

Frans.
Qui tient putain, et asne meine,
Ne sera jamais hors de peine.

Lat.
Scribatnr portis: Meretrix est janua mortis.

Gula, ira, invidia, superbia, sacrilegia, latrocinia, caedes, eo die nata sunt, quo

meretrix professionem facere incepit.

Ital.
Chi ha un pie in bordello, ha l'altro nel hospitale.

Spaens.
Huespeda hermosa, mal para la bolsa. id est:

Frans.
Belle hostesse un mal pour la bourse.
Pour estrangler les mastins, il faut tuer la chienc.
Viscus merus meretricum est blanditia. *Plaut. Bacch.* 1. 1.
Quanto blandior, hoc tanto vehementius mordet. *Lucil.*

Ital.
I cavalli cavano, i cani tirano, e le puttane rivano.
Chi asino caccia, e puttana mena,
Non esce mai di pena.

Frans.
Voilà comment la femme avec ses ruses donte
L'homme de quel l'esprit toute beste surmonte. *Rons.*
La mer est bien à craindre, aussi est bien le feu,
Et le ciel quand il est de tonnerres esmeu;
Mais trop est à craindre une femme clergesse,
Sçavante en l'art d'amour, quand elle tromperesse:
Par mille inventions mille maux elle sait,
Et d'autant qu'elle est femme, et d'autant quelle sçait. Idem.

Lat.
Qui nutrit scortum, perdit substantiam suam. id est:

Frans.
Qui putaine entretient perd tout ce qui nourit et entretient la vie.
Amata pellex liberis justis nocet. *Sen.*

Lat.
Subdolae pellicis suavium, morsus aspidis surdae.

Griecx.
Ἰὸς πέΦνχεν ἄσπηδος χαχὴ γυνή. id est:

Lat.
Ipsum venenum est aspidis mulier mala.

Hooghd.
Weiber aug ist ein sewr-spiegel.

Frans.
Les putains vuident la bourse d'argent, et l'esprit de raison.
Vid. in mensa Theologo philosophica Mat. Tympij de mulierib. multa hujusmodi.

AEneas Sylvius Epist. de Medela illiciti amoris.

Quid meretrix, nisi juventutis expilatris, virorum rapina, patrimonij devoratrix, honoris pernicies, pabulum diaboli, janua mortis, inferni supplementum, discrimen vitae, mors blanda, mel felleum, dulce venenum, pernicies delicata, malum spontaueum?

Meretrix, fundi calamitas à Terentio vocatur, Enn. act. 1. sc. 1. Quasi dicat grandinem crassiorem quae calamos comminuat; nam quod nos capere oportet (ait ibi servus) haec intercipit. Certè vix unquam sese attollit ista seges, quam illa calamitas semel depressit Theocritus in Messoribus vers 18. puellam depastricem alieni patrimonij *Locustam* appellat, quae messem destinatam agricolis intercipere consuevit. Multo enim minus nocet armatus Mars, quam nuda Venus.

Ovid. 1. *Amor.* 10.

Sola viro mulier spolijs exultat ademptis,
Sola locat noctes fola locanda venit.

- Meretricem ego item esse reor, mare ut est: quod das, devorat, nec unquam abundat. etc. *Plaut. Trucul. Act.* 2. *Sc.* 7.

Plaut. ibid.

Meretrix mcum herum miserum suâ blanditiâ intulit in pauperiem, privavit bonis, luce, honore, atque amicis.

De ijsdem Terent. Heycr. Act. 8. *Sc.* 2.

Nec pol istae metuunt Deos: neque has respicere Deos opinor.

Syrach 9. 10.

Toute femme paillarde sera foulée de tous passans, comme la fiente en la voye.

Prov. 6. 26.

Pour l'amour de la femme paillarde vient-on au morceau de pain.

Anaxilai, Alexidis, et aliorum insignes versus qui buc faciunt, vide apud Athenaeuin lib. 13. Eos Latine expressit H. Grotius in excerptis Tragie. ac Comicorum, pag. 570. et 858.

't Sal smetten of branden, vrient, wacht uw handen.
O tinge, o bruscia.

De Jougelinyh spreeckt:
Ick sie wel, weelde-kint, ghy biet my dese kolen,
Maer onder uw geschenck daer is bedroch verholen:
  Ick weet, wie dat ghy zijt, en wat'er van u koomt;
  Dies hebb' ick dubbel recht voor u te zijn beschroomt:
Tast ick daer 't niet en gloeyt, het vuil kleeft aen mijn handen,
En grijp ick naer een vonck, gewis ick sal my branden;
  Dus ben ick in gevaer waer ick de vingers set:
  Uw kool doet als haer vrou, sy brant of sy besmet.

Nederl. Een hoere quijt te gaen, is veel gewonnen.

't Is quaet den Duyvel een hant-schrift te geven; want men moet de quitantie in de Helle halen.

Indien het vyer van quaet geselschap u niet en brant, den roock van 't selve sal u ten minsten swart maken.

Hoe soude yemant op kolen gaen, dat zijn voeten niet en verbranden? Of kan yemant vyer in zijnen boesem dragen, dat, zijn kleedt niet en verbrande? Alsoo gaet het dien, die tot, zijns naesten wijf gaet; wie haer aenraeckt, die en sal niet onschuldigh blijven. Prov. 6. 27.

Ital.
Nella guerra d'amore chi suge, viuce.
    Cortigiana che ti stringe,
    E le braccia al collo cinge,
    Poco t'ama e molto finge,
    En el fin t'abrussia ò tinge.

Spaens.
Ca la murger y el denero,
      Non te burles companero.

Frans.

Assez gaigne, qui putain perd.

Assez fait qui fortune passe, et plus encore qui putain chasse.

Plusieurs s'emerveillans de la beauté de la femme estrangere, ont esté reprouvez; car le parler d'icelle est bruslant comme le feu. *Syrach.* 9. 21.

Mieux vaut la malice de l'homme que la femme bien faisant: voire que c'est la femme qui apporte honte et reproche. *Syrach*. 42. 14.

Plautus Trucul. 2. 1.
- Meretricem esse similem sentis condccet.
Quemquem hominem attigeret, profectò aut malum aut damnum dari.
Et paullò post:
Nec unquam quisquam probus erit amator, nisi qui rei inimicu' est suae.
Nngae sunt, nisi quod modò cum dederit, dare jam lubeat denuò.
Et:
Probus est amator qui relictis rebus rem perdit suam.
At nos malè agere praedicant viri solere secum,
Nosque esse avaras. quaeso! num qui malè nos agimus tandem?
Nam aecastar nunquam satis dedit suae quisquam amicae amator:
Neque pol satis accepimus, neque ulla satis poposcit.
Idem. ibid. 1. 2.
In melle sunt linguae sitae vestrae atque orationes,
Lacteque: corda felle sunt lita, atque acerbo aceto.
E linguis dicta dulcia datis, corde amarè facitis
Amantes, si qui dent, non habent. -
Jof. Scaliger in Jambis Gnomicis:
Morum malorum pestilentus spiritus
Sive afflat, aufert: sive stringit, insicit.
Ne fortè te ullis allinat contagijs
Pruritus aliquis, tale contubernium
Odisse propera; namque si mores malos
Non oderimus, non amabimus bonos.

Abstrahe carnem à muliere lepidâ, tanquam à cumulo prunarum. *Drusius in Prov. Ben-Sir.* 2. *alphab. dalet.*

Hoeren, ende schadelijcke ongelegentheden van deselve.

Vyer van stroo en hoere-min, veel bohays en niet daer in.
Amour de putain, d'estoupe le feu, reiuit beaucoup, et dure peu.

My is eens een woort geseyt,
Dat my staêgh op 't herte leyt:
Hoeren liefd' is vyer van stroo,
En dat vind' ick even soo;
Want die gluy brenght in de schou,
Om dat hy het branden sou,
Siet voor eerst een schoone vlam,
Die schier aen de solder quam;
Maer het is terstont gedaen
Als de fluyster is gegaen;
En dat eerst soo glimpigh was
Is terstont maer enckel as,
Die een yeder leelick maeckt
Wie maer eens daer aen en raeckt.
Ick was eens gestreelt, gekust,
En ick swom in volle lust;
Want men boodt my hooger gunst
(Al met woorden na de kunst),
Als'er mer oyt een echte man
Van sijn wijf geworden kan.
Maer, hoort vorder, soete jeught!
Dit en was maer korte vreught;
Want als 't gelt was uyt-geteert,
En mijn renten op-gesmeert,
Quam'er stracx een hart besluyt,
Want ick moest ten huysen uyt,
En een ander quam te roer,
Dien gingh 't juyst als ick'er voer:

Daer dwaeld' ick toen achter straet,
Sonder geit, en sonder raet,
En my bleef ter werelt niet
Als een innigh ziel-verdriet,
En daer toe een vunstigh lijf,
Voor sijn jaren stram en stijf.
Vrienden, wat ick bidden magh,
Wort doch wijs uyt mijn beklagh:
Let niet op de geyle lust,
Want haer vyer is haest geblust;
Maer denckt om het ongeval
Dat vry langer dueren sal.

Nederl.
Van vogelen, houden, ende vrouwen,
Voor één genuchte, duysent rouwen.
Geluck van vrouwen is ramp in de beurs.
't Spel van Brugge, al lacchende bijster.
Een schoone vrou, en soete wijn,
Die zijn vol heymelick fenijn.
Een oude hoer, een nieuwe weert,
Die snijden meer als eenigh sweert.
Veel soecken goede nachten, en verliesen goede dagen.
't Is beter by een boos man, als by een vriendelijck wijf te zijn.

Frans.
Onc de putain loyal amie.

Ital.
Amor di putana, e vin di fiascho,
La matina è buono e la sera guasto.
Giuoco, donna, è vino, consuma l'huom ridendo.

Frans.
Le jeu, la femme et vin sriant,
Font l'homme povre tout en riant.

Ital.
Ad amor felice raro felice fine.
Carezze di cane, cortesie di putane,
Inviti d'hosti, non può far, che non ti costi.

Frans.
Amour de putain, et ris de chien,
Tout n'en vaut rien, qui ne dit, Tien.
Il est bien digne de gefir sur la paille,
Qui le sien à paillarde et putain baille.
La putain se laisse fleschir par dons et presens; non par larmes.

L'amour des putains est un rasoir, qui escourche la peau: et un venin, qui empoifonne le coeur, et fait perdre l'ame.

Ital.
Donna e vino hanno veneno,
Donna ridente inganna ogni gente.

Turcx.
Giufel auureth hen scharap tatlu agudur. id est:

Lat.
Formosa mulier et vinum, dulcia sunt venena.

Ital.
Amor di putana è eomme il fuogo della paglia, che tofto s'accende, e tosto si spegne.
Dio mi guardi da hoste nuovo, e da putana vecchia.

Ital
Chi de paglia suoco fa,

S'empie di sumo, e altro non ha.

***Frans*.**
L'homme est le feu, la femme l'estoupe, le diable qui soufle.

Ο΄ μοιχὸς χαὶ πεσα; σΦαλερὼτατον ἀνάλωμα, χαὶ ὀδυνη ρόν. Τῆς μὲν γαρ χεὐπ ραγίας χίνδυνος ὁ νόμος, τῆς δὲ λύπης μισζὸς ὁ ἕρως.

Philostr. Epist*. 34. *id est:

Adulter, etsi persuadeat, periculosum sumptum facit, et moeroris plenum si non impetret. Felicitati enim lex minatur: moeroris autem merces est amor.

Owenus:

Est amor in nobis, in liginis ut furit ignis,
Ignis uti lignum, nos levis urit amor;
Ligna sed in cineres vanefennt, ignis in auras;
Nos cinis, et noster nil nisi fumus amor.

Hoeren, en derselver eygenschap.

Al heeft een hoer een schoon gesicht, 't is een lanteerne sonder licht.
Mulier sine verecundia, lampas sine lumine.

Vraeght yemant wat ick draegh, en wat'et is te seggen?
Hoort toe, ick neem'et aen met woorden uyt te leggen;
   Ick ga doch altijt ront, oock daer een ander swijght,
   En daer een slechte duyf beschaemde wangen krijght:
Ick draegh een aerdigh tuygh, dat konstigh is gedreven,
Dat schoon is op-gedaen en wonder net gewreven,
   Ick draegh een noodigh stuck, dat aen een rustigh man,
   Oock midden inder nacht, ten dienste wesen kan:
Ick draegh een schoon kleynoot, dat yeder sou behagen
Als sy het beste deel daer mede binnen sagen;
   Maer dat en is'er niet, en even sonder dat
   Soo is'et maer een romp, een hol en ydel vat.
Maer waerom dus bedeckt? ick kan wel anders spreken,
Ick hebbe monts genoegh, ick hebbe wisse streken,
   Ick heb een gladde tongh (wie dat'et oock verveelt);
   Wel, vrienden, 't geen ick draegh, dat is mijn eygen beelt:
Ick heb een bly gelaet, ick hebbe roode wangen,
Ick hebbe geestigh hayr, dat menschen weet te vangen,
   Ick ben in soeten praet, in vleesch, in jeughdigh bloet,
   Al wat een aerdigh dier of is of wesen moet:
Ick ben een schoone vrou, doch aen geen man gebonden,
Ick waer een frissche maeght, en waer ick niet geschonden,
   Ick ben - maer, hola wat! ick ben gelijck ghy siet,
   Ick bid u (wie ghy zijt) en vraeght my vorder niet.
Maer denckt ghy niet-te-min, wat magh haer doch ontbreken?
De schaemte, lieve vrient, die is van my geweken;
   Dat schoon, dat helder licht, die onbevlekte glans,
   De luyster van de jeught, de vreughde van de mans:
De schaemte, lieve vrient, die heb ick eens verloren,
En die heeft even my voor eeuwigh afgesworen:

Nu ben ick niet met al; want sonder eerbaer root
Soo is de schoonheyt vuyl, soo is het leven doot.

Nederl.
Waer geen schaemte is, daer is geen eer.

Frans.
Femme qui perd la honte,
Est sans estime et conte.
Nam ego illam perijsse duco, cui quidem perijt pudor. *Plaul*.
Sine verecundiâ nil rectum esse potest, nihil honestum. *Cicero*.
Custos omnium virtutum verecundia. *Idem*.

Ital.
Bella in vista; dentro trista.

Mulieres quas esse verecundas animadvertunt homiues, intuentes vicissim revereri volunt. *Xenoph. de Inst. Cyri lib*. 8.

Spes est salutis, ubi hominem objuvgat pudor. *P. Syrus*.

Diogenes videns adolescentem pudore perfusum: Confide, inquit, sili; hujusmodi enim est virtutis color. *Laërt. in vita ejus*.

Hoeren, en hare treken.

Als geyle vrouwen schoone zijn, hiet dat juweelen by een swijn. Tanquam annulus in naribus suis.

Ey, wat een selsaem dingh! wat koom ick hier te mercken!
Ick sie een vuyle seugh, ick sie een leelick vercken,
Ick sie een gortigh swijn met ringen in den muyl,
Daer mede wroet het beest oock in het slimste vuyl.
Voorwaer het edel gout, dat is ter quader uren,
Det onrecht, quaet beleyt, met ongesoute kuren,
De seuge toegeschickt en aen het swijn besteet,
Een beest, dat enckel dreck en vuyle modder eet,
Gewis het schoon juweel, dat mochte beter cieren
Den vinger of het oir van onse jonge dieren,
Of van een lieve bruyt, om met te beter glans
Te dragen in de feest haer groenen maegde-krans.
Maer hola! gladde tongh, wat hebje daer gesproken?
Dat is u voor een woort daer uyt den mont gebroken?
Het vonnis dat ghy geeft, en hier als seker stelt,
Dat raeckt my even selfs, als tegen my gevelt;
Ick ben (als ick het stuck, gelijck het is gelegen,
Wil met een stillen geest wat naerder overwegen),
Ick ben de vuyle seugh, die in den modder wroet,
Die in den mishoop woont, en alle grouwel doet;
Ick ben dit leelick swijn, dat met de schoonste ringen
Is besich even staêgh ontrent de vuylste dingen:
Ick ben dit onguer beest, dat noch het edel gout,
Noch hellen diamant in acht of weerden hout.
Ick was een jonge spruyt, ick quam daer henen treden,
Fris, geestigh, aengenaem, en met gesonde leden,
Ick had een wacker oogh, ick had een rooden mont,
Ick hadde niet een, lidt, dat my niet wel en stont:
Ick was een lieve maeght, van yeder een gepresen,
Hoe wel had ick en vrouw en moeder konnen wesen!
Hoe wel had ick gedient ontrent het echte bedt!

Nu ben ick maer een sloor, een slons, een rechte slet,
Een grouwel in de stadt. Ick hebbe slimme gasten
De borsten mijner jeught oneerlijck laten tasten:
Och! had ick die besteet ontrent een aerdigh kint,
Soo waer ick heden noch van alle man bemint!
Nu ben ick maer een spot van alle vuyle boeven,
Die my tot aen de ziel nu menighmael bedroeven.
Maer ach! dat heeft'et wech. Eylaes! verloren eer,
Die is, die blijftmen quijt, en dat voor immermeer.
Nu, maegden, hoort een woort! ick moet de jeught vermanen,
Tet druck, met herten-leet, met uytgestorte tranen,
Ter eeren van de trou. Och! weest my noyt soo geck,
Het gout van uwe jeught te leggen in den dreck!

Nederl.
De wijs heyt van een boer,
De schoonheyt van een hoer,
Een sacke-dragers kracht,
En zijn niet veel geacht.

De schoonheyt van een oneerlick vrouw-mensch is gelijck schoone boomvruchten, die ergens op een hooge rotse ofte steenklippe gewassen zijn, van de welcke niemant nut en heeft als krayens en ravens, en soodanige andere onguere vogels.

Lat.
Similis est venusta meretricis forma fructibus in praeseipitijs natis, quos corvi tantum et id genus obsoense volucrae depascuntur.
Forma nil juvat, si mentis dote privaris bonae.
Morum honestamentis ornes gratiam fac corporis.
Forma cui modesta mens est adsita, acceptissima.

Frans.
Putain fait comme la corneille,
Plus elle se lave, plus noire est elle.
Beauté sans bonté ne vaut rien.
Beauté sans bonté est commo le vin esvanté.

Ital.
Saviezza di pover huomo,
Bellezza di puttana,
E forza di fachin,
Non val' un bagatin.

Frans.
La force de porte-faix,
Du povre le conseil,
Et de putain la beauté,
Ont peu d'utilité.

Griecx.
Ω῞ς ἡδὺ χάλλος, ὅταν ἔχῃ νοῦν σώΦρονα. id est:

Lat.
Quam suave forma pulchra in ingenio.
Moribus, et formâ conciliandus amor. *Ovid. Epist.* 6.

Bordeelbrocken en hoerevoogden, ende het einde van desulcke.

De katte die veel snoepen wilt, wort licht eens op den neus geknilt.

A chat lescheur bat on la gueole.

Ick vont lest een en vrient, die in sijn groene jaren
Met ons was uytgereyst, en over zee gevaren:
Hy scheen in geenen deel gelijck hy eertijts plagh:
Nadien hy bijster vreemt, en wonder deerlick sagh;
Sijn hooft meest sonder hair, sijn neuse was gesoncken,
Sijn lippen sonder verf, sijn holle tanden stoncken,
Sijn handen blaeu gepleckt, sijn beenen sonder kuyt,
En dan een leelick vocht quam hem ten oogen uyt.
Ick stont een wijl en keeck, eer ick begon te spreken,
De man en sijn gelaet, was my geheel ontleken:
Wel, seyd' ick op het lest, hoe zijt ghy dus geschent?
Heb ick u niet wel eer een ander man gekent?
Waer is uw wacker lijf? waer is uw vrolick leven?
Waer is uw schoone blos, uw rappe jeught gebleven?
Waer is uw geestigh oogh, soo hel gelijck een vier?
Ach, van dit al-te-mael en vind' ick niet een sier!
Hy stont een langen tijt met neêr-geslagen hoofde,
Geprickelt in den geest, gelijck ick toen geloofde;
Ten lesten quam'er uyt: Ick bidde, vraeght'et niet,
Wie my de jeught benam, of waer het is geschiet;
Al wat ick lijden moet, dat sijn verdiende plagen.
Een woort, en dat genoegh, waer toe naeu-keurigh vragen?
De kat die overal den muyl in steken wilt,
Wort op het lest betrapt, en op den neus geknilt.

Nederl.

Vroegh hengst, vroegh guyl.
't Gasthuys hanght de loopers achter aen.
De vos die gaet soo langh ter jacht,
Tot dat hy eens verliest zijn vacht.
De mugge vlieght foo langh om de keers, tot datse eens haer vleugelen senght.
Een snoepende kat
Wort licht gevat.
Bitsige honden krijgen hackelige ooren.

Wijn en vrouwen verdwasen de wijse, en die hoeren aenhangen die worden wilt, en krijgen motten en wormen ten loone, en verdorren, den anderen tot een merckelijck exempel. Syrach. 19. 2.

Lat.

Intemperans juventus effoetum tradit corpis senectuti. *Cicero de Senect*.

Spaens.

Vanse los amores
Y quedan los dolores.

Ital.

Tanto va la gatta al caccio, che vi lascia la pelle.
Tanto va innanzi e dielro la volpe, che rimane al laccio.

Lat.

Voluptatum usurae morhi.

Ital.

Tanto va la gatta al caccio, che vi lascia la zampa e il naso.

Mons sils, garde entiere la vigueur de ton aage, et ne donne point ta soree aux estrangers. *Syrach*. 26. 23.

Owenus.

Sampsonem rigidis spoliavit crinibus uxor,
Hoc nostro multae tempore sunt Dalilae.

Hoeren, ende hare treken.

Wanneer een hoere schreyt, denckt dat s' u lagen leyt.
Dum plorat, vorat.

Left toen ick by mijn boeltjen quam,
En acht op haer gedaente nam,
Soo vondt ick datse treurigh sagh,
En vry al anders alsse plagh;
My docht wel dat haer wat ontbrack,
Dies was 't dat ick dus tot haer prack:
   Wel, liefste kint, hoe dus ontstelt?
Wat is'et dat uw sinnen quelt?
Ick sie wel aen uw droef gelaet
Als dat het u niet wel en gaet.
   Sy sweegh daer op een langen tijt,
Doch maeckte staegh een nieu gekrijt;
En wat ick seyde, wat ick badt,
Sy maeckte slechts haer oogen nat,
Soo dat ick gansch bekommert stont,
En seyde met een droeve mont:
   Vriendinne, wat ick bidden mach,
Ey, laet eens af van dit geklach;
En segh een reys wat dat'er schort,
En waerom dat ghy tranen stort,
Op dat uw vrient ten minsten iet
Mach doen, tot troost van uw verdriet.
   Sy greep my daer op in den erm,
En seyde met een droef gekerm:
   Eylaes! de gront van mijnen druck
Is vry een deerlick ongeluck;
Want, soo ick gister treden gingh,
Verloor ick mijnen besten ringh;

Ick miste van mijn slincker-hant
Een tafel van een diamant,
Een steen soo schoon, soo groot, soo rijck,
'k En weet niet eenen sijns gelijck;
En heden noch op dese vloer
Daer brack, eylaes! dit aerdigh snoer,
Soo dat de peerels al-te-mael
Verstroyden langs de ruyme sael;
En schoon ick socht door al het stof,
Ick mis'er acht of negen of,
All' schoon, en uyter-maten ront,
Het stuck dat kost my seven pont:
Ey, siet doch wat een droeve spijt!
Ick ga mijn beste dingen quijt;
En schoon het my al seer verdriet,
Hoe dat ick soeck, 'k en vinde niet.

Als sy dees klachten hadt gedaen,
Soo gingh het huylen weder aen;
Sy schreyde tranen wonder groot,
Die vielen staegh in haren schoot.
Ick stondt verstelt in desen rou,
Onseker wat ick seggen sou.
Dan, t'wijl ick lett' op haer getier,
Verneem ick daer een juwelier,
Die, na dat hy ons had gegroet,
Verscheyde kassen open doet,
En haelt'er uyt een grooten schat,
En seyde: joncker, koop doch wat;
Want siet, ick brengh hier aen den dagh
Al wat een juffrou dienen magh.
Sy ('t scheen) ontsliep op dese stem,
En keerd' haer wacker tegen hem,
En greep voor eerst een diamant,
Wel vry de schoonste diese vant:
En seyd': Hier waer ick nu gedient,
Had ick maer eenen milden vrient,
Maer eenen die wat koopen wou,
Dat ware troost voor mijnen rou;
En daer op gafse my een soen,
Dat was geseyt, ghy moet'et doen.
Ick, droevigh om haer treurigh sien,
Begon den kramer gelt te biên,
En eer ick wist hoe dat'et gingh,
Soo was ick kooper van den ringh.
Wat meer? gesellen, tot besluyt:
Ick schudde daer mijn beursjen uyt;
En hier voor had ick anders niet,
Als dat noch heden my verdriet:
Oock soo verstondt ick naderhant
Dat even die geslepe quant,
Die my verkocht dat moye goet,
Was van mejuffrous naeste bloet,
Door haer voorseker op-gemaeckt,
En soo daer in het spel geraeckt;
In voegen dat my seker docht,
Ick had haer eygen ringh gekocht.
Wel aen, voor my ick heb geleert,
Terwijl ick met haer heb verkeert,
Dat juyst wanneer een hoere schreyt,
Sy dan haer slimste lagen leyt:
Maer ofze krijt, of datze lacht,
Siet, dat gy 't beyde niet en acht;
Want ofze lacht, of datze weent,
't Is veeltijts beyde niet gemeent.

Nederl.
Van lacchende schouten en schreyende hoeren,
En late niemant sich vervoeren.

Als een hont begint te knorren, de slange te hissen, een hoere te schreyen, d'eerste wil bijten, de tweede wil steken, de derde bedriegen.

De vrouwen hadden eertijts driederley tranen: van Leet, Ongcdult, en Bedrogh;

Vrient, let'er op; men vint'er noch.

Ovid.* I. *Art.

Cum benè vitâris, tamen auferet; invenit artem
Faemina, quâ cupidi carpat amantis opes.
Institior ad domiuam veniet discinctus emacem?
Expediet merces teque sedente suas.
Quas illa, iuspicias, sapere ut videâre, rogabit.
Oscula deinde dabit, deinde rogabit, emas.
Hoe fore contentam multos jurabit in annos.
Nunc opus esse sibi, nunc benè, dicet, emi.
Si non esse domi, quos des, causabere nummos;
Littera poscetur, nec didicisse juvat.
Quid quasi natali cùm poscit munera libo,
Et quoties opus est, nascitur illa sibi?
Quid cùm mendaci damno moestissima plorat,
Elapsusque cavâ fingitur aure lapis?
Multa rogant reddenda dari, data reddere nolunt.
Perdis: & in damno gratia nulla tuo est.
Non mihi, sacrilegas meretricum ut persequar artes,
Cum totidem linguis, sint satis ora decem.

Hoogd.

An der hunden hincken,
Huren wincken,
Weyber weinen,
Und der kramer schweren,
Sol sich niemant kehren.

Frans.

Ni des larmes de putain, ni des bravades de rusien.
Pemme rit quand elle peut, & pleure quand elle veut.

Propert.* 3. *El. ult.

Semper ab insidijs Cynthia fiere solet.

Comme l'oiselet qui se haste vers les lacqs.

Waer henen, jongh-gesel, waerom soo snel getreden?
Wat loopt uw vlughtigh peert met so gestreckte leden?
   Ey, staet een weynigh stil, en stremt uw snelle reys;
   Ick weet ghy soeckt bejagh ten dienste van het vleys:
Ick weet dat seker wijf, van alle tucht geweken,
Ick weet dat seker wijf, door lusten aengesteken,
   U heeft een plaets genoemt, en even tijt geset
   Om u door enckel list te krijgen in het net.
Ghy doet gelijck de vinck, die, met een groot verlangen,
Komt vallen uyt de lucht om haer te laten vangen:
   Ghy doet gelijck een mees, die geeft haer in den slagh
   Soo veyligh alsze kan, soo veerdigh alsze magh.
Ey denckt, ô lieve, denckt dat uwe sinnen dolen,
Ghy mist den rechten wegh, en treet op heete kolen:
   Ghy snelt u tot het graf: ick segh'et anderwerf,
   Ghy spoet u tot de doot, en rent in uw bederf.
Hoe lichte kan de meyt den loosen handel klappen!
Hoe lichte kan de man u op de daet betrappen!
   Hoe lichte kan een vrient ontdecken uw bedrijf,
   En seggen aen den man de rancken van het wijf!
Hoe wel kan Godes hant, door veelderhande plagen,
U rucken uytter tijdt, en van der aerden jagen;
   Of met een lancksaem vier, dat in de beenen sit,
   Verteren al uw lijf, en meest het dertel lidt!
Hoe lichte kan het wijf, door onversadight mallen,
Eens op een ander pol haer oogen laten vallen!
   Hoe lichte kan een boef, betoovert van het wijf,
   Eens op een stille nacht u brengen om het lijf!
Maer wat ick seggen magh, mijn reden is verloren,
Hy steeckt het moedigh peert noch echter met de sporen.
   Ach, wat is van het vlees! vermaent het uren langh,
   Het gaet noch evenwel, het gaet sijn oude gangh.

Dit Sinne-beeldt is ontleent uyt het VII capittel van de Spreucken Salomons, alwacr de dwase jongelingh, van de listige vrouwe over-redet ende verleyt zijnde, haer wert geseyt te volgen, als een osse ter slacht-bancke, ende als een vogel die ten stricke hem snellet: ende en weet nict dat'et hem het leven geldt. De Leser dan gelieve sich, in plaetse van een plate die hier nagelaten is, by inbeeldinge voor te stellen een slagh, daer men in den herfst mede plagh te vincken, aen een boom hangende, en in de selve een lock-meese, mitsgaders een vogel die van boven af plotselijck sich daer in geeft: en in het verschiet een jongelingh, die suel te peerde rijdende, gact vinden eens ander mans echte vrouwe, ergens in 't groen onder een boom sittende, die hem tijdt en plaetse bescheyden heeft: en lese voorts, tot breeder uytlegginge van desen, het sevende capittel van de Byspreucken Salomous.

Prov. 9. 13, & *seqq.*

La femme solle est bruante, elle s'assied à l'huys de sa maison pour appeller les passans, disant: Les eaux desrobées sont douces, & pain pris en cachette est plaisant: & il ne cognoist point que là sont les trespassés. & que ceux qu'elle a conviés sont au fin sonds du sepulcre.

Prov. 7. 22, 23.

Quasi bos ductus ad victimam, quasi agnus lasciviens, & quasi avis ad laqueum. Vide Plautum in Asinariâ Act. I. Sc. 3. ubi verbis lenae egregiè hoc explicat. Idem Mart. Delrio part. 2 fol. 162. Adag. Sacrorum.

Οἰϰ ἔςι μοίχου χρῆμα τιμιώτερον.
Θανάτου γὰρ ἐςιν ὤνιον - id est:
Non est adultero ulla res pretiosior;
Nam morte constat.

Een boom of vrijster, eens verout, en krijght daer na geen jeugdigh hout.
Arbor secco non diviene mai verde, cosi pa donna chi suo tempo perde.

De oude Vrijster speecht:

Ick was een jonge stam van yder een gepresen,
En met een schoon gewaey tot in de lucht geresen;
Ick was een rancke spruyt, een gaef, een keestigh hout,
Het groenste van de laen, het schoonste van het wout:
Ick was een bosch alleen, daer al de vogels quamen,
En gansche dagen langh haer soete vreughde namen,
Daer menigh jongh-gesel, en menigh harder sat,
Die slechts maer om de lucht van mijne tacken badt:
Al wat'er geestigh songh, dat wou sijn eerste nesten,
Ter eeren mijner jeught, in dese tacken vesten:
Maer ick was toen te trots, en daerom wild'ick niet;
Nu stae ick hier alleen, gelijck een eensaem riet:
Nu is mijn jeught gegaen, mijn bloysel af-gesegen,
Mijn groen dient maer alleen tot stroysel op de wegen:
Al wat noch om my swiert en is geen jeughdigh blat,
Maer niet als vuyle mosch, of ick en weet niet wat.
Ick vinde met verdriet, ick vinde dat'er uylen
En ravens van der nacht in mijne tacken schuylen:
Ick vinde met verdriet, dat jae, de vleder-muys
Maeckt in mijn holle stam haer ongeluckigh huys.
Dies roep ick overluyt tot alle jonge boomen,
Die fris en lustigh staen ontrent de verssche stroomen:
En weest niet al te trots, ô dochters van het wout!
Wat heden jeughdigh is dat wort ten lesten out;
Dat wort, eylacen! kael, en al de groene tacken
Die komen sonder loof, die komen nedersacken;
En siet, wien eens de tijdt haer jeught en groente nam,
Die blijft dan naderhant, die blijft een dorre stam!
Geloost'et, fiere jeught! en leert'et overleggen:

't Is kunst het gunstigh Jae in tijts te konnen seggen;
Want die haer kans verkijckt, behout maer enckel spijt;
Wel aen dan, let'er op, en dient u van den tijt!

Nederl.
't Is kunst in tijts jae seggen.
Grijpt als 't tijt is.
Die tijdt heeft, en tijdt laet glyen,
Kan sijn leven niet bedyen.
Gaept, alsmen u den lepel biet,
Of naderhant en krijghje niet.
Die altijdt vroegh genoegh komt, komt veeltijts te laet.
Die verslaept sijn ochtent-werck,
Bescheten is sijh dagh-werck.
Landt-koopen en goet houwelijck doen, verschijnt alle dagh niet.

Engels.
He that wil not wen he may,
When he will' shal have nay.

Frans.
Tel resuse qui apres muse.
De l'eau qui est passé le molin ne moult plus.
Qui ne prend quand il peut,
Il n'aura quand il veut.
Quand le bien vient, on le doit prendre.

Ital.
Quando s'ha il vento in poppa, bisogna saper navigare.

Spaens.
Quando el hierro esta encendido,
Entonces ha de ser batido. id est:

Frans.
Il faut batre le fer tandis qu'il est chaud.

Lat.
Pronte capillatâ, post est occasio calva.
Cato: Rerum occasiones tarditatem & ignaviam nostram nou exspectaut.

Ital.
A ben fare non dar dimora,
Perche presto passa l'hora.

Frans.
Le temps se change en peu d'beure;
Tel rit le matia qui le soir pleure.

***Propert.* 2. 18.**

Lat.
- Saepe Cupido
Huic malus esse solet, cui bonus ante fuit.

***Idem.* 2. 8.**
Omnia vertuntur, certè vertuntur amores.

Spaens.
Si te dieren la vaquilla,

Acude con la soguilla. id eft:

Frans.
Si on te donue la vachette,
Accours avec la cordelette.

Ital.
Bisogna pigliar le venture, quando Iddio le manda.

Frans.
Marmite qui longtemps boult, perd sa saveur.

Hooghd.
Vor gethau, und nach betracht,
Hat manchen in grosz leiden bracht.

Frans.
Apres domage chacun est sage.

Lat.
Eventus stultorum magister.
Malo accept o stultus sapit.

Frans.
Arrogance & hautaineté
Tient escorte à la beauté.

Ovid.* 1. *Fast.
Fastus inest pulchris, sequiturque superbia formam.

Idem de Narcisso*, 3 *Metam.
Multi illum juvenes, multae petiere puellae:
Sed fuit in tenerâ tam dura superbia formâ;
Nulli illum juvenes, nullae tetigere puellae.

***Horat. Epcd.* 15.**
Eheu translatos aliò moerebis amores;
Ast ego vicissim risero.

***Tibull.* 1. *Eleg.* 8.**
At te poena manet, nisi desinis esse superba.
Quam cupies rotis hunc revocare diem!

Propert.* 4. *Eleg. ult.
Discite venturam jam nunc sentire senectam.

Et* 3. *Eleg. ult.

Eventum formae disce timere tuae.

Een Engels Schrijver seydt wel op dese gelegentheyt als hier volght:

Who hath a daughter but twenty yeers olde, wel may he bestow her upon her better: if 25, upon her equall: if above 25, then upou whosoever lift to have her. An hoc cum nostris moribus conveniat, Lector videat:

Wie een dochter heeft van twintigh jaer, kanse besteden met haer beter: die der eene heest van 25 jaer, met haers gelijcke: dieder eene heest daer boven, met de gene diese eerst versoeckt. Dan de jaren van dochters uyt te houwelijcken, worden nae de verscheydentheydt van de plaetsen, landen, en naturen verscheydentlick gerekent: als met volle leden wert verhandelt by And. Tiraquell. 1. connubial. 6. num. 36. & seqq.

Quod Conftantinus Caesar de uvis servandis, id forte de puellis & virginibus maritandis non inepte quis dixerit. Oportet, inquit, in vigore existentis uvas resecare, & neque crudiores neque vigorem praetergressas. Lib. 4. cap. 14. de Agricult.

Het selve dat de Keyser Constantinus geseyt heeft van den tijt, wanneer de druyven te snijden zjjn, diemen bewaren wil, sonde misschien niet onbequamelick gepast konnen werden op dochters diemen besteden wil. Soodanige druyven (seyt by) zijn te snijden in de rechte kracht van haren wasdom, niet te groen en niet te rijp. Siet hier van breeder in het vierde boeck, het 14 capittel, by den selven Keyser van den Lant-bou geschreven.

***Auson. Epig.* 13.**

Ad Gallam, puellam jam senescentem.

Sprevisti, obrepsit non intellecta senectus,
Nec revocare potes, qui periere dies.
Nunc piget, & quereris quod non aut ista voluntas
Tunc fuit, aut non est nunc ea sorma tibi.

Hercules Stroza in Epigram. de Gargilianâ:

Te juvenes, te odere senes: desertaque langues,
Quae sueras procerum publica cura prius.

Noyt sagh mensch soo schoonen roos, die niet eens haer glans verloos.
Ogni fiore al fin perde l'odore.

De oude Vrouwe spreeckt:
En wilt, ô jonghe maeght! geen sinnen immer setten
Noch op het vroegh gewas van teêre violetten,
   Noch op het purper-root dat uytter aerden groeyt,
   Noch op het aerdigh wit dat aen der heyden bloeyt.
De bloemen, waerde kint! en al de schoone rosen
Die hier in desen hof, die op de velden blosen,
   Zijn al van weecke stof, zijn al van teêren aert,
   Sy gaen, eylaes! te niet, hoe wel men die bewaert:
Een mist, een kleyne vorst, een rijp, een koude regen,
Het minste dat'er ruyst, is al de bloemen tegen;
   Ja, soo de klare son maer eens te vinnigh schijnt,
   Men siet van stonden aen dat hare glans verdwijnt.
Maer neemt dat eenigh mensch het onweêr kan beletten,
Met schutsels over al ontrent het kruyt te setten,
   Noch wort'et evenwel verwonnen van den tijt,
   Al is'et iemant leet, al is'et iemant spijt.
Siet, vrijsters altemael! siet, alle jonghe vrouwen!
Siet, wat'er op de jeught of schoonheyt is te bouwen;
   De glans van uw gelicht, de blos van uwen mont,
   Vergaet, verflenst, verdwijnt, en al in korten stont.
Iet, ick en weet niet wat, dat kan uw jonckheyt quellen,
Dat kan uw soet gelaet in vreemde bochten stellen,
   Dat kan in korten tijdt verslinden uwe jeught,
   Hoe seer ghy even-staegh daer acht op nemen meught.
Wat is van schoone verf? van alle moye dingen?
De tijdt kan alle vlees en alle schepsels dwingen;
   Daer is een stil verderf dat ons in yder lit,
   Dat in het middel-punt van al de werelt sit;
Dat eet geduerigh in, dat bijt door alle banden,
Dat knaeght (men weet niet hoe) en al met stage tanden;

Sluyt vry uw beste kleet, des ester niet te min,
Daer wast een vuyl gebroet, daer komen motten in.
Uw schoonheyt, jonge maeght! hoe ghy die soeckt te decken,
Verandert evenwel door onverwachte vlecken:
Bewaertse soo ghy wilt, ach! naer een korten tijt
Ghy blijft niet dieje waert, ghy waert niet dieje zijt.
Ghy dan, soeckt beter glans, die tijt en oude dagen
Geen hinder konnen doen, of wegh en konnen dragen;
Vraeght iemant wat het zy, wel hoortet soete jeught:
Het is een reyne ziel, wiens lust is in de deught.

Op den selven sin.

Ghy zijt te trots, ô schoone blom!
Maer, lieve, segh my eens waerom?
Segh waerom ghy soo hoogen moedt
In uwen teêren boesem voedt?
Is 't om uw schoonheyt, aerdigh kint?
Maer die en is maer enckel wint.
Siet dese roos, die ick u toon,
Die was noch heden wonder schoon,
Die was noch heden wonder fris
Gelijck uw jeugdigh tuylcken is:
En siet, in soo een korten tijt
Is sy haer aerdigh blosjen quijt;
Eylaes! haer glans die is gedaen.
Ach, schoonheyt is maer enckel waen!
Gelooftet vry, ô waerde maeght,
Hoe seer ghy dees of die behaeght,
Hoe jeugdigh u het wesen staet,
Hoe wacker uw gesichte gaet,
Hoe lustigh uwe stemme klinght,
Hoe geestigh ghy een deuntjen singht,
Hoe aerdigh u dit hairtjen krult;
Ghy sult, ô lieve kint! ghy sult,
Ghy sult, en al in korten tijt,
Niet zijn gelijck ghy heden zijt:
Ghy sult haest zijn ghelijck een roos
Die op een koude nacht vervroos;
Of die, na datse was gepluckt,
Met rouwe vinghers wort gedruckt:
Ghy sult haest wesen mijns gelijck,
Dat is geseyt, een levent lijck.
Ghy daerom, stelt uw toeverlaet
Noyt op iet dat soo haest vergaet:
Maer kies tot u vermaecken, kiest
Dat met geen winter af en vriest,
Dat met den loop van langen tijt,
Dat met geen outheyt af en slijt;
Betracht een stil en reyn gemoet,
Dat is een schoon en duersaem goet.

Anders, ten selven eynde.

Lest was ick in een groote feest,
Daer sat ick met een blijde geest;
Want daer was spijs en dranck bereyt,
En al wat tot genuchte leyt:
Ick sagh de vrijsters nevens my,
Ick sagh'er dertigh op een ry,
Al jonck, en schoon, en sris, en net,
Al wonder cierlick opgeset:
My docht, dat ick den ganschen dagh
Geen menschen, maer goddinnen sagh;

En efter des al niet-te-min
Soo kreegh ick daer een droeven sin;
Want t'wijle dees en gene songh,
Of met de vrijsters omme-sprongh,
Soo quam my voor een swaer gepeys,
En dat vry meer als eene reys.
   Men seght, dat Xerxes, op een dagh,
Als hy sijn groote leger sagh,
Als hy sijn ruyters over-al
Sagh draven in het groene dal,
Stont treurigh midden in het heir,
En sloegh sijn hooft en ooghen neêr:
Men sagh genoegh aen sijn gebaer
Dat sijn gepeys was wonder swaer.
   Een van den Raet, een deftigh man,
Die vraeght'er hem de reden van,
Die vraeght wat dat'er is gebeurt
Dat soo een machtigh Prinsse treurt,
Daer hy geen man in 't leger siet
Die hem niet lijf en leven biet.
De Koningh sprack: Ick sie de macht,
Die niet als mijn bevel en wacht;
Ick sie hier menigh dapper helt
Sich moedigh toonen in het velt,
Ick sie het, en noch evenwel
Soo baert'et my een droef gequel;
Want segh doch eens, na hondert jaer,
Waer salse sijn dees groote schaer?
Eylaes! verstoven als een kaf,
Eylaes! verschoven in het graf.
Dit sey de Vorst, en tot besluyt,
Soo borsten hem de tranen uyt.
   Ick was bedroeft in mijn gemoet,
Genoeghsaem op dien eygen voet;
Want 't leet dat Xerxes overviel
Dat perst oock op mijn droeve ziel,
Ick dacht: Besiet de schoone jeught,
Die al de werelt nu verheught,
Die ons, die alle man verblijt,
Wat is die van een kleynen tijt!
Eylaes! in min als hondert jaer
Soo sal haer sangh, haer geestigh hair,
Haer roode mont, haer bly gelaet,
Niet wesen als het heden staet.

Hier met besloot ick dese feest,
En siet, dit blijft my in den geest,
Dit maeckt my droef en ongesint,
Waer ick een bly geselschap vint.
En siet, 'k en weet ons geenen raet
Voor dit soo algemeene quaet,
Als dat men, met sijn gansche kracht,
Na beter glans en schoonheyt tracht,
Na schoonheyt die noyt leelick wert,
Dat is geseyt: een suyver hert,
Een woonplaets van de ware deught;
Jaeght dese na, ô reyne jeught!

Ovid.* 3. *Art.

Nec, quae praeteriit, rursum revocabitur unda:
Nec quae praeteriit hora, redire potest.
Utendum est aetate; cito pede labitur aetas.
Nec bona tam sequitur, quàm bona prima suit.
Hos ego, qui canent srutices, violaria vidi:
Hâc mihi de spinâ grata corona data est.
Tempus erit, quo tu, quae nunc excludis amantes,
Frigida desertâ, nocte jacebis anus.
Quàm citò, me miserum! laxantur corpora rugis,
Et perit in nitido qui fuit ore color,
Quasque fuisse tibi canas à virgine juras,
Sparguntur subitò per caput omne comae!
Anguibus exuitur tenui cum pelle vetustas,
Nec faciunt cervos cornua jacta senes.
Vestra sine auxilio fugiunt bona. Carpite florem,
Qui nisi carptus erit, turpiter ipse cadet.

***Idem Trist. lib.* 3. *Eleg.* 7.**

Ista decens facies longis vitiabitur annis,
Rugaque in antiquà fronte senilis erit:
Injicietque manum formae damnosa senectus,
Quae strepitum passu non faciente venit:
Cumque aliquis dicet: Fuit baec formosa, dolebis,
Et speculum mendax esse qucrere tuum.

***Horat.* 2. *Od.* 11.**

--- fugit retro
Levis juventus, & decor, aridâ
Pellente lascivos amores
Canitie, facilemque somnum.
Non semper idem floribus est honor
Vernis, neque uno luna rubens nitet
Vultu.

Nederl.

Schoon root, haest doot.
Schoon hayr, en wel te singen,
Sijn verganckelicke dingen.
De netste schoen die wort een slof.
Niemant en heeft hem seer te roemen,
Al staet sijn hof vol schoone bloemen;

Want dickwils op een koude nacht
Soo wert'et al te niet gebracht.
Het velleken is wijs, het weet wanneer het rimpelen moet.

Hooghd.
Das end aller freud ist leid.
Die haut ist kein narr, wann sie alt wirdt, so rumpfft sie sich.

Frans.
Ce qui est meur, passe à la pouriture.
Il n'y a si belle face
Que le temps bien tost n'efsace.
Le temps se change en peu d'heure;
Tel rit le matin qui le soir pleure.
Il n'y a si belle rose qui ne devient grate-cul.

Ital.
Non fu mai si bella scarpa, che non diventasse una brutta ciabatta.
Non è si buon cavallo, che non diventi una rozza.
Ogni cosa al suo sin vola.
Ogni cosa mortal temp' interrumpe.

Lat. Est forma morbi ac temporis ludibrium. Socratem statuisse ajunt, pulchritudinem esse modici temporis tyrannidem: Theophrastum, tacitam deceptionem; Theocritum, eburneum detrimentum. *Laërtius in vita Arist.*

***Mimnermus apud Stoboeum Serm.* 98.**
'Ημεῖς δ' όίατε Φύλλα. &c.

***Hoc est interp. H. Grotio*:**
Nos folijs similes quae ver producit amoenum,
Cùm sol se primùm candidus exeruit,
Heu non mansuro gaudentes flore juventae
Ludimus, edocti nec bona, per Superos,
Nec mala, circumstant geminae, fera numina: Parcae:
Altera fert aevi triste senilis onus,
Altera fert mortem; nec durat longius aetas,
Quam sol qui subitis spargit humum radijs.
At poftquam rosei defluxit temporis hora,
Nil magis optandum quàm citò posse mori. &c.

Sallust. Jugurt.
Praeclara facies, magnae divitiae, ad hoc vis corporis, & alia hujusmodi omnia brevi dilabuntur.

Virg.* 3. *Georg.
Optima quaeque dies miseris mortalibus aevi
Prima fugit; subcunt morbi, tristisque senectus:
Et labor, & durae rapit inclementia mortis.

***Tibul.* 1. 8.**
At tu, dum primi floret tibi temporis aetas,
Utere; nam tardo labitur illa pede.

***Seneca Hippol. Act.* 2.**
AEtate fruere; mobili cursu fugit.

***Idem Octáv. Act.* 2.**
-- Sola perpetuò manent,

Subjecta nulli, mentis atque animi bona.
Florem decoris singuli carpunt dies.

***Juvenal. Sat.* 9.**
-- Festinat enim decurrere velox
Flosculus, angustae miseraeque brevissima vitae
Portio. Dum bibimus, dum ferta, unguenta, puellas
Poscimus, obrepit non intellecta senectus.

***Tibul.* 1. *Eleg.* 4.**
At si tardus eris, errabis; tranfiet aetas.
Quàm citò non segnis stat remeatque dies!
Quàm citò purpureos deperdit terra colores,
Quàm citò sormosas populus alta comas.
Qu`am jacet, insirmae venêre ubi fata senectae,
Qui prior Elaeo est carcere missus equus?
Vidi jam juvenem, premcret cum ferior aetas,
Moerentem stultos praeteriisse dies.
Crudeles Divi; serpens novus exuit annos:
Formae non ullam fata dedere moram.

Apul. de Deo Socrat.
Formosus est? exspectet paulum, & non erit.

Ronsard.
Bien fol est qui se fie en sa belle jeunesse,
Qui si tost se derobbe, & si tost nous delaisse;
La rose à la parfin devient un gratecu,
Et tout avec le temps par le temps est vaincu.

***Pseau.* 103. 15, 16.**
Les jours de l'homme mortel sont comme foin, il fleurit commc la fleur d'un champ. Car le vent estant passé par dessus, elle n'est plus, & son lieu ne la recognoist plus.

***Syrach.* 7. 37.**
Quoy que tu dis ou que tu faces, qu'il te souviene de ta fin, & tu ne pecheras point.

***Et* 10. 13.**
D'où vient que la terre & la poudre s'enorgueillit? veu que quand l'homme meurt, il devient l'heritage des serpens, des bestes, & des vers.

Gravissimè apud Sophoclem Oedipus concionatur:

Ω῎ φίλτατ᾽ Αἰγέως παῖ, μόνοις οὐ γίνεται
Θεοῖς τὸ γῆρας, οὐδε χαρδανεῖν ποτέ.
Τὰ δ᾽ ἄλλα συγχεῖ πάντ᾽ ὁ παγχρατῆς χρόνος,
Φθίνει μέν ἰσχὺς γῆς, φθινεῖ δὲ σώματα. &c.

Hoc est, interprele H. Grotio:

Solis tributum est illud, AEgide, Deis,
Nec fato mortis, nec senectutem pati;
At alia enncta miscet omnipotens dies:
Perit vigor telluris & vis corporum.

Ovid.* 2. *Art.
Forma bonum fragile est, quantumque accedit ad annos
Fit minor, & spatio carpitur ipsa suo.
Nec semper violae, nec semper lilia florent,
Et riget amissâ spina relicta rosâ.
Et tibi jam venient cani, formose, capilli,
Jam venient rugae, quae tibi corpus arent.

Idem de Medicamine Faciei:
Certus amor morum est: formam prolabitur aetas,
Et placitus rugis vultus aratus erit.
Tempus erit, quo vos speculum vidisse pigebit,
Et veniet rugis altera causa dolor.

Petronius.
Quod solum formae decus est, cecidere capilli,
Vernantesque comas tristis abegit hyems.
Nunc umbra nudata sua, jam tempora moerent;
Areaque attritis ridet adusta pilis[1].
O fallax natura Deûm, quae prima dedisti
AEtatis nostrae gaudia, prima rapis.

***Seneca Hippol. Act.* 2.**
Anceps forma bonum mortalibus,
Exigui donum breve temporis,
Ut velox celeri pede laberis!
Non sic prata novo vere decentia
AEstatis calidae dispoliat vapor;
Saevit solstitio cum medius dies,
Et noctem brevibus praecipitat rotis!
Languescunt folio lilia pallido,
Et gratae capiti desiciunt rosae:
Ut fulgor teneris qui radiat genis

1) Vid. Scalig. adversus R. Titium lib. 3. cap. 17.

Momento rapitur, nullaque non dies
Formosi spolium corporis abstulit.
Res est forma fugax. Quis sapiens bono
Considat fragili? Dum licet, utere.
Tempus sed tacitum subruit, horaque
Semper praeteritâ deterior subit.

***Idem Herc. Oet. Act.* 2.**

Ut alta silvas forma vernantes alit,
Quas nemore nudo primus investit tepor;
At cum solutos expulit Boreas Notos,
Et faeva totas bruma decussit comas,
Deforme folis adspicis truncis nemus:
Sic nostra longum forma percurrens iter,
Deperdit aliquid femper, & fulget minus,
Malsque minus est: quidquid in nobis fuit
Olim petitum cecidit, & partu labat;
Materque multum rapuit ex illo mihi:
AEtas citato senior eripuit gradu.

***Propert.* 2. 28.**

Nec forma aeternum, an cuiquam est fortnna perennis.

***Nemesiam Ecl.* 4.**

Non hoc semper eris, perdunt & gramina flores,
Perdit spiua rosas: nec semper lilia candent,
Nec longùm tenet uva comas, nec populus umbras.
Donum forma breve est, nec se tibi commodat omnis.

***Petrarch. de Rem. utr. fort. lib.* 1. *Dial.* 2.**

Cunctis ex qualitatibus quae mortali cum corpore fugiunt, nulla est velocior quam forma. Quae mox ut amoenum flosculum ostenderit, ipsos inter oculos mirantium atque laudantium, evanescit: brevis hunc pruina percusserit, lcvis hunc aura decusserit; fubito vel inimicae manus ungue decerpitur, vel praetereuntis morbi calce deprimitur. Denique gloriare, & exulta, ut libet, venit ecce magnis passibus, quae te velo tenui latentem detegat. Quanti sit forma, vivi hominis mors ostendit: nec mors sola, sed senectus, & pancorum spacium annorum, imo vel unius lucis repentina febricula. Postremo, ut nihil externum incidat, per sese stando durandoque consumitur, & in nihilum redit: neque tantum gaudii veniens tulit, quantum fugiens fert doloris. Haec, ni fallor, expertos erat aliquando formosus ille Romanus princeps Domitianus, qui amico scribens: Scias, inquit, nec gratius quicquam decore, nec brevius; quamvis, etiamsi dnrabile perpetuumque naturae donum esset, non intelligo quid tantopere expetendum habeat iste non solidus, nec in ipso homine nisi superdeie tenus fulgens decor, multaque foeda contegens, & horrenda: levissimaeque cutis obtentu, sensibus blandiens & illudens. Veris igitur ac mansuris bonis delectari convenit, non falsis, atque labentibus.

Unde superbit homo, cujus conceptio culpa,
Nasci poena, labor vita, necesse mori?

La conclusion soit la mesme des Proverbes de Salomon 31. 80:

La grace trompe, & la beauté s'esvanouit; mais la femme qui craint l'Eternel, ce sera celle qui sera louée.

Aen de spreuck-lievende lesers.

My is (waerde Landts-lieden) door het verhandelen van het voorigh werck te binnen gekomen, dat men Spreucken en Spreeck-woorden wel in beter gestalte, en tot meerder vrucht van den Leser, te voorschijn soude konnen doen komen, als wel voor desen is geschiet, indien men slechts wat meer tijdts en opmerckinghe daer ontrent gesint ware te besteden; want in plaetse dat eenige (die voor desen met dingen van dusdanige stoffe besigh zijn geweest) hare Spreucken en Spreeck-woorden op 't papier hebben gebracht, even gelijck de selve hen voorquamen, dat is: sonder eenigh onderscheyt, ordre, ofte t'samen-voeginghe daer in te gebruycken; soo heb ick geoordeelt, dat men uyt verscheyde Spreucken en Spreeck-woorden te samen gevoeght, wel een geduerighe en vervolgende reden op verscheyde gelegentheden passende, soude konnen uytbrengen; niet anders dan gelijck de tapijt-werckers uyt veelderhande coleuren van sajet ofte zijde eerst een beelt, en uyt de t'samen-voeginghe van verscheyde beelden een geheel stuck tapijts gewoon zijn te maecken. Dit hebbe ick, by maniere van preuve, eens goet gevonden in 't werck te stellen, sonderlinghe in de byvoeghselen van dit werck, ten eynde onse Lesers des te beter het gebruyck van soodanighe Spreucken hier uyt souden mogen op-nemen. Indien dit ons proef-stuck soo volkomen niet en is, als het misschien door meerder tijt-bestedinge wel hadde konnen wesen; mijn exempel (soo niet mijn werck) sal iemant anders genegentheyt en gelegentheyt mogen geven, om yet sulcks beter en behendelicker te doen, als hier is geschiet. Ghy ondertusschen (gunstighe Vrienden) ontfanght en gebruyckt desen onsen arbeyt, ter tijt en wijle toe dat u iemant anders iet beters van dese stoffe ter handt sal hebben gedaen. Wy volgen in dit, als mede in voorgaende wercken, d'ordre ende loop van 's menschen leven, beginnende hier met de kintsheyt en d'onderwijsinghe van de selve, om te eyndigen met den ouderdom en het eynde van dien, namentlick de doodt. Meer niet voor desen tijdt, Leser, als alleen dit:

Wilje voordeel?
Leest met oordeel.

Kinder-opvoedinghe, aengewesen door sin-speucken en spreeck-woordden.

Ick beginne met een Italiaens spreeckwoort:

Haver cura di putti
Non è mestier di tutti.

Kinderen wel op te voeden, en is by wijse lieden noyt voor kinder-werck geacht geweeft: vele konnen kinderen telen en ter werelt brengen; weynighe de selve wel optrecken; en 't is nochtans haer eygen werck. En daerom heeft een wijs man op dese gelegentheyt wel geseyt:

Ei qui non docuit, non illi qui non didicit, peccatum imputandum. *Plut.*

Indien de jonckheyt niet en deught,
En geeft de schult niet aen de jeught;
De vader selss verdient de straf
Die haer geen beter les en gaf.

Weeght dit, ghy die ouders zijt, en geeft aen dese kley een goede gestalte, terwijl die weeck is;

Ut argilla, ita juventus.
Een kint is als een wit papier,
Dus let op dit onnoosel dier;
Want soo daer iemant quaet in prent,
Soo is dat edel wit geschent.
d'Italiaen seyt wel:
Nutritura passa natura.
Geloof het, dat in teêre sinnen
D'opvoedingh kan den aert verwinnen.
De daet leert sulcks:
Gewent een winde tot den pot,
Een jaght-hont wort een keucken-sot.

Daer en is daerom geen beter gront-stuck in dit werck te leggen, als het Arabisch spreeck-woort ons aen wijst:

Initium sapientia timor Dei.
(Inter Arabica adagia ponit Erpenius.)
God vreesen is een goet begin,
De gront der wijsheyt schuylt'er in.
Zijnde het selve over-een-komende met de spreucke Salomons, *Prov.* 9. 10.
Laet daerom dit een eerste steen wesen van ons gebouw:
Leert, ouders! uw kinders, en, vooghden! uw weesen,
Voor al den grooten Schepper vreesen.
Want
In Godes wegen
Is Godes segen.

De saecke, spreeckt selfs: 't Onkruyt wast sonder saeyen. Het quaet leert sich selven, en men hoeft noyt luysen in pclsen te setten; maer al wat deught genaemt wert heeft, moeyten in, en moet den mensche als ingestampt worden, en noch is'et quaet genoegh dat'er yet van beklijft. (Difficilia quae pulchra). En 't is noodigh dit al tijdelijck te beginnen, wil men goet werck maecken.

Vrient zijt ghy wijs,
Buyght jeugdigh rijs,
Want d'oude stam
Is al te stram.
In tegendeel van dien:
De daet die kan ons dit betuygen,
Een ouden boom is quaet te buygen.
En even dit selve konnen ons de beesten leeren:
Een jongh hondeken kan leeren springen,
Een jongh vogelcken kan leeren singen,
Een jonghe papegay leert menschen praet,
Maer als men oudt is komt leeren te laet,

De middelen, waerdoor de jonckheyt tot leeren verweckt wert, zijn twee: Tuchtinghe en Vergeldinghe. Wel aen dan, ghy Ouders:

Die wel doet, loont,
Geen quaet verschoont;
Staet en Gesin
Bestaet hier in.

't Zijn weynigh woorden, maer van groot bedencken, en voordeeligh in 't gebruyck. Nu verder:

De slimste moeder die men vint,
Die wenst noch al een eerbaer kint.

Om dan de sulcke en andere tot haer voornemen te helpen, soo is te letten dat ongesoute soet-voerigheyt van ouders hier gansch schadelijck is.

Mere trop piteuse
Faist sille teigneuse.
Wie swijnen wil streeleu, en met kinders mallen,
Die doetse bey in de modder vallen.
En 't is daerom wel geseyt:
Wie aen sijn kint of kuecht wil lust en vreughde sien,
Die moet noyt volle gunst aan d'een en d'ander biên.
Voor het tegendeel seyt de Fransman:
Qui bien aime, bien chastie.
Die wel bemint,
Kastijt sijn kint.

En de reden daer van is in een Turcks spreeckwoort uyt-gedruckt:

Hep asa da luc den jaramasreck oluruste; *id est:*
Het is van ouden tijt bevonden:
Van sachte meesters vuyle wonden.

Leert ons niet d'ervarentheyt dagelijcks, hoe schadelijck der moeders troetel-liefde is aen de kinderen?

Deteriores omnes sumus licentia. *Ter.*
Een aep, uyt al te grooten min,
Die perst haer jonck de lenden in.
Ick derf noch meer seggen:

Ego parentes vidi, quibus amor nimius ne amarent causa exstitit. *Plaut.*

Te grooten liefd' heeft wel gedaen,
Dat haet uyt lieven is ontstaen.

Hoe kan dat zijn? deuckt misschien iemant; verstaetet met een woort: een teer boomtje, door gebreck van gesnoeyt en ge-int te werden, in 't wilde gewassen, en brenght geen andere als wrange vruchten voort, die aen de planters de kele als doen worgen ende d'oogen loopen.

Non resistet offensis, cui nihil unquam negatum eft; cui lachrymas semper follicita mater abstersit. *Sen.*

En daerom segge ick:
't Is wel (na mijn begrijp) in ouden tijt geseyt:

't Is beter dat het kint, als dat de moeder schreyt.
Mieux vaut un dolent, que deux.
Stelt dan vast, dat
Tucht baert vrucht.

Vele, die haer ouders niet en hebben willen hooren, zijn namaels gedwongen geweest naer het kalssvel te luysteren, en daer ooek dan wederspannigh vallende, brengen henselven in noch grooter ongelegentheyt.

Wie op geen ouders raet en past,
Die stelt sijn gangen na de bast.

Ghy daerom, ouders, om dese en andere ongemacken te schouwen, vergeet noyt de Tucht, maer voor al niet op bysondere gelegentheden, en voor eerst:

Straft vry wel hart uw weerde kint,
Indien ghy dat op leugens vint;
En soo ghy eenigh dingh vermeught,
Leert waerheyt spreken aen de jeught.
Ten tweeden:
Licht korsel zijn, en licht te proncken,
Zijn in de jonckheyt quade voncken;
Ghy, die het in uw kinders siet,
Soeckt ghy haer voordeel, lijt'et niet.
Ten derden:
Een kint geneyght tot snoepernyen,
En staet een vader niet te lyen;
Want als de lust daer toe gewent,
Soo is een aerdigh kint geschent.
Wel aen dan, ghy ouders en voogden:
Gewent soo veel ghy immer kont,
Tot slechten kost een kinder-mont,
Dat is u nut en hen gesont;
Want als de spijs is door de keel
Dan is'et doch al even veel.
Ten vierden in 't gemeen:
Straft kintsche feylen aen uw kint,
Eer ghy daer mans gebreecken vint.

En om sulcks bequamelijck te doen, soo gedenckt dat de Basiliscus dient vertreden, terwijlen die noch in t ey is, de rupsen terwijlen sy noch in de poppen steecken, ende de gebreecken der jonckheyt terwijlen die in haer eerste beginselen zijn; anders, waer de slange het hooft in krijght, daer krijgtse licht het lijf in; van een kleyn vonckjen, dat men eerst niet en dachte of en achte, brant namaels wel een geheele huysinge. Ick segge dan, met den Duyts-man: en laet den Duyvel noyt in der kercken komen, anders sal hy licht eens opten autaer geraken.

Maer men moet de kintsche jaren
Boven reden niet beswaren.
Want:
Jonge kinders moeten spelen
Of van pijn en sieckte quelen.

In de sulcke moet geleden werden dat hare jaren mede brengen, en ten aensien van de gene die verder gegaen zijn, moet gedaen worden na gelegentheyt van haren aert; 't een paert gaet met een woort, 't ander met een rijsje, en 't derde moet somtijts een spoor hebben.

Hoc patrium est confuefacere filium sua sponte recte sacere, non alieno metu. *Terent.*

Een eerbaer kiut is aen te jagen
Door eersucht, niet door harde slagen.

Eu sulcks woud' ick de ouders ten hooghsten bevolen hebben. In allen gevalle als'er tucht te oeffenen is, soo moet sulcks niet anders als met een besadight ende stil gemoet gedaen worden.

Zijt ghy goets moets,
Ghy doet wat goets.
En daerom, wie ghy zijt:
Vermaent uw vrient met stillen moede,
En straft uw kint met koelen bloede;
Want doet ghy dit met gramme sucht,
Soo dient ghy selfs te zijn getucht.

De maniere van straffen heeft mede vry haer bescheyt; sommige slaen haer kinders of leerlingen op 't hooft, borst, of aensicht, waerse maer best raken konnen, 't is buyten den regel. De Spanjaert seyt seer wel:

Al nino y al mulo
In el culo.
Wie kint of muylen straffen willen,
Die slaetse niet als op de billen.

Daer is recht de woonplaetse van bescheyden tucht, waer niet soo licht hinder te vreesen is, als wel in andere leden. Tot besluyt dan van desen:

In gramschap niemant oyt kastijt;
En loont niet als ghy blyde zijt:
Want als de geest niet stil en staet
Geschiet'et beyde sonder maet.

Doch hier toe noch een woort: Lieve kinderen te maken, ende om eene saeck het eene kint te slaen, en het ander te kussen, kan niet als nadeel doen. Een cierlicker kleet maeckte Joseph hatigh onder zijn broederen. Een ongelijck onthael en kan niet als scheele oogen verwecken onder soo gelijcken maeghschap: 't is natuerlicker hier in gelijckheyt te houden.

Foetus suos non diftinguunt ferae, & aves ex aequo patiunter cibos. *Sen.*

De beesten en maken geen onderscheyt onder haer jongen, en de vogelen voeden de selve in gelijcke mate. Bedenckt dit, en al vorder. Twee rotsen daer dese teêre schepen dickmael tegen stooten, en in gevaer staen om schipbreuck te lijden, zijn, mijns oordeels, Ledigheyt en Quaet-geselschap, en zijn daerom beyde ten hoogsten te mijden. Voor eerst dan, aengaende de Ledigheyt:

Maeckt dat geen jonckheyt ledigh gaet;
Want niet te doen leert enckel quaet.
De daet spreeckt selfs:

- Si non intendas animum studiis & rebus honestis, Invidiâ vel amore vigil torquebere. *Horat.*

Wie in sijn lant geen koren zaeyt,
't Is seker dat hy distels maeyt.
En hier van komt het, dat
Otium Famis est mater,
Et Furti frater.
Ledigheyt is hongers moeder,
En van diefte volle broeder.
L'ozio è padre di tutti i vicii.

Ons oudt seggen is niet vreemt, al luyt'et wat schrickelijck:

> Een ledigh mensch is Duyvels oorkussen.

En daerom is'et voor de jeught en alle menschen best, in eerlijcke saecken geduerighlijck besigh te zijn, om geen rust-plaetse te werden voor soo ongneren nacht-vogel. In tegendeel van desen, is voor alle saken vlijt en neerstigheyt de jonckheyt in te scherpen; want, gelijck d'ouden wel seyden, Godt verkoopt alles om arbeyt, dat is de prijs die op goede dingen geset is.

> Nul bien sans peine.

Wy sullen dan, met Salomon, over dit leerstuck de jonckheyt wijsen tot de mier, en om dese vermaninge by de selve van des te beter gewichte te doen wesen, sullen wij hier cen gedenck-teecken in voegen, met dese by-spreucke:

> Collige, non omni tempore messis erit.
> Vergadert graen in uwe schueren,
> De Oegst en sal niet eeuwigh dueren.

Vade ad formicam, piger.

De tweede klippe die te mijden staet, is Quaet geselschap, met af-maninge van 't selve, waer mede de twee wijste en Godtsaligste koningen, te weten: David en Salomon, beyde haer schriften begonnen hebben, om te toonen Loe grooten af-keer sy daer van waren hebbende. Psalm I. 1. Prov. I. 10. 't Is niet vreemt,

want
By een krepel leert men hincken,
By den vuylen leert men stincken;
Jonge lieden, wie gy zijt,
Quaet geselschap dient gemijt.
En wijders:
By wolven en uylen,
Daer leert men huylen.
Van gelijcke:
Van het peck
Blijft een vleck.
D'ervarentheydt spreeckt selve:
Die met honden gaet te bedt
Deelt van hare vloyen met.
Qui se couche avec les chiens, se leve avec les puces.
't Is daerom nae de kunst gesproken:
Sumuntur à, conversantibus mores. *Sen.*
Seght my met wien dat ghy verkeert
Soo heb ick uwen aert geleert.

Het quaet is gansch vruchtbaer: een siecke kan dickmael veel gesonden in sieckten brengen; maer veel gesonden en sullen noyt door haer geselschap een eenigen siecken lustigh en sris maecken.

Een kleyn getal van rotte peeren,
Dat kan aen duysent gave deeren.

Maer boven alle saken is het exempel van de ouders van groote kracht, ten aensien van de jonckheyt, soo ten goede, als ten quade, en daerom:

Nemo errat uni fibi. *Sen.*
Al ghy die jonge kinders voedt,
Let watje seght, en watje doet:
Want wat het zy en hoe het gae,
De sone doet den vader nae;
De dochter gaet haer moeders gangh,
En dat haer gansche leven langh.

In een pijpers huys, seyt de Spanjaert, leert een yder fluiten.

En la case del alboguero, todos son albogueros.
A la maison du fluteur, tous son joüeurs des flustes.

Maer niet het doen alleen, maer oock yder woort buyten tucht gaende, is hier gansch schadelick:

Laet geen kint vuyle reden hooren,
Want kleyne potten hebben ooren.

Wat aengaet de leeringe selfs, daer toe segh ick alleenlick:

En pueris discenda sunt, quibus viri siut usuri. *Plut.*
Dat een yder dat best leert als hy een kint is,
Dat hem best sal te passe komen als hy een man is.

En of al schoon de eerste beginselen in het leeren niet ten besten voort en willen, de moet is daerom niet verloren te geven:

Nullus idem est diuturnus, & praecox fructus.
Een kint verstandig voor de jaren,
Dat siet men dickwils qualick varen.

Ons spreeck-woort seyt: Vroegh hengst, vroegh guyl. En vorder:

Vroegh rijp, vroegh rot,
Vroegh wijs, vroegh sot.
Ick besluyte dan hier, en segge:
Niet dat soo wel bedijt
Als rijp te rechter tijt.
Mature, non cito.

Jongelinck.
T'samen-spraeck tusschen
Philemon en Pudens.

Philemon.

Wel Pudens, wat veranderingh is dit? ick vinde u nu een jongelingh, daer ick u onlancks niet als een kint en liet; te rechte seyt men:

Groene kersen worden root,
Kleyne kinders worden groot.

Pudens.

Is 't wonder?
Ad virile robur per pueritiam itur. *Sen.*
De boom daer ghy nu vrucht af leest,
Dat is wel eer een rijs geweest.

Philemon.

Maer hoe dus gekleet, als of ghy tot reysen vaerdigh stont?

Pudens.

Ick meyne, dat het voor my langh genoegh onder den roock van mijns moeders schouwe geseten is. Hier goet en elders goet.

Nul en pris En son païs.
Niemant is in weerde
In sijn eygen eerde.
Sie ick 't niet alle dage?
Men acht geen verstant
In sijn eygen lant.

En daerom (nae my dunckt) is 't best wat te reysen, om alsoo, door vreemde talen ende aenneminge van heusche manieren, aensienlicker t'huys te komen; want anders plagh men ons licht te seggen:

Die t'huys sijn jonckheyt heeft versleten,
En by den bry-pot heeft geseten,
En daer geen letters heeft gegeten,
Wat kan de goede slocker weten?
In tegendeel:
Die lange leven en verre reysen,
Die leeren op haer saken peysen.

Philemon.

Ick sie dat ghy uw seggen met spreeck-woorden en spreucken soeckt vast te maecken; maer als ick u met de selve munte soude betalen, heb ick niet wel eenige spreucken gehoort die vry al wat anders klinckeu?

Hoe, seyt men niet in 't gemeen:
Al reyst een los-hooft buytens lants,

Noch blijft hy wel een domme gans?
En daerom:
Gae, sent een esel nae Parijs,
Ghy krijght hem weder even wijs.
En voor reden:
Wie over zee veel plagh te swieren,
Verandert lucht, en geen manieren.
Tot besluyt:
Hoe dat'et gaet, of hoe het is,
De botten blijven plat-vis.

En of al schoon de manieren van de soodanige somtijts al wat verandert worden, 't is selden in beter:

Jamais bon cheval, ou homme
N'amenda pour aller à Rome.
Te Romen gingh noyt man of peert,
Of 't was des vry te minder weert.

En wat de vrouwen aengaet, die al mede somtijts reysen willen, sonderlinge onder decksel van bedevaerten, om in 't voorbygaen daer van mede wat te seggen, daer heeft het Spaens spreeckwoort het stuck, mijns oordeels, wel geraeckt:

Ir romera y bolver ramera d.i.
Aller pelerine & revenir putain.

Hier is te letten, om de aerdigheyt van de spreucke recht te vatten, dat Romera, het welck is een pelgrimessche, oste een vroumensch die in bedevaert gaet, maer een letter en verschilt van Ramera, beteyckenende een oneerlick wijf, dat wy een hoere noemen:

Reyst vrou of maeght in bedevaert,
Sy krijght wel licht een lichten aert.

Pudens.

Daer is misschien al wat aen, Philemon, maer des niet te min soo houde ick vast, dat vreemde landen, vreemde oogen, en vreemde streken, die men in 't reysen dickwils ontmoet, ons al vry wat leeren konnen:

Die hier en daer eens wort genepen,
En dickwils by den neus gegrepen,
Al is hy plomp, hy wort geslepen.
De reden daer van is klaer:
Après domage
Chacun est sage.
Harde steenen slijpen yser,
Harde stooten maken wijser.

Philemon.

Men segge wat men wil, en men soecke waer men wil, ons Nederlandts spreeck-woort luyt ende sluyt meesterlick:

Wilje wel zijn, wilje rusten?
Soeckt het niet op vreemde kusten;
Eygen huys en eygen dack,
Dat is vry een groot gemack.
A chacun oiseau
Son nid est beau.

Elck vogel prijst sijn nest;
Ghy dan, vaert nae Oost of West,
Eygen huys is alderbest.

Pudens.

Hier stelle ick een ander tegen, dat mede sijn bescheyt heeft:

Patria est, ubicunque bene est:
Al waer men is in goeden stant,
Dat is al med' ons Vaderlant.
En wat het rusten aengaet, daer op seghe ick:
Geen jonghman mach op rusten peysen,
Die buyten is gesint te reysen;
Maer is men oudt, of sieck, of moê,
Dien stae ick eerst het rusten toe.

Philemon.

Gelooftet, waer dat men komt daer vintmen sijn weert t'huys.

Want:
En tout païs mordent les chiens.
Honden hebben tanden,
In alle landen.

Men houde soo veel van reysen als men wil, ick hebbe nochtans eens gelesen een seecker boecxken van D. Joseph Hal, in 't Engels geschreven, daer van het opschrift is: Quo vadis? daer in hy veel goede redenen bybrenght, die soo geheel seer voor het veel reysen niet en zijn. Alle beweginge, seyt hy, maeckt onruste, en die beyde ongenoegen; daer in het tegendeel de geluckige stant des hemels wort afgebeelt by ruste. Ghy dan, die soo genegen schijnt te zijn tot reysen, sie toe dat ghy niet eenmael met berou en komt uyt te roepen, soo als onlangs seker jongelinck, ons niet onbekent, met leetwesen dede, ten tijde als hy veel en lange door de werelt gedwaelt en gemaelt hadde. In 't reysen, seyde hy, heb ick menigen Engelot uytgesonden, die noyt haren meester eenige tijdinge weder en brachte, en dit dede ick soo lange tot dat ick een borger van al de werelt was geworden, ende een vreemdelinck soo in mijn vaderlant, als aen mijn eygen selven, en quam alsoo t'huys, meer beladen met gebreken, als met gelt, meer met waen, als met wijsheyt. Dan niet-te-min soo bekenne ick, dat de gene die met een goet voornemen uytgaen, niet te lange uyt en blyven, ende een goede reyslesse mede nemen, somwijlen wel yet goets t'huys konnen brengen.

Pudens.

Ick wenste wel soo een reys-lesse te hebben, ick soude die voor my, als een draet in een doolhof, en als een leyts-man op de wegen gestadig aen de handt houden; ghy daerom, is'er yet sulcks by u, ick bid u en spaert geen broot voor de vrienden.

Philemon.

My is onlancks soo een reys-lesse ter handt gekomen, en my dunckt soo ghy die met ernst woudt in 't werck stellen, ghy soudt'er u wel by bevinden; doch op dat ghy des te meerder kennisse mochte krijgen, soo wil ick u deselve jegenwoordelick eens voorlesen.

Ghy, hoort toe,

En staet wat stil.

Pudens.
Soo ick doe,
En soo ick wil.

Reys-lesse.

Philemon:

Een vader had een raeuwen quant,
Die wou gaen reysen uyt het lant,
Om eens te leeren metter daet,
Hoe dat'et in de werelt gaet;
Hy, die wist hoe de jonckheyt malt,
En waerse dickmael henen valt,
Bysonder alsse, buyten dwangh,
Magh hebben haren vryen gangh,
Riep sijnen soon ter zijden af,
Daer hy hem dese lesse gaf:
   Nadien, seyt hy, mijn weerde kint,
Dat ghy tot reysen zijt gesint,
Soo hoort doch hier op mijnen raet,
Die ick geleert heb uyt de daet:
   Eerst, waer ghy u tot reysen set,
Begint den dagh met uw gebet;
Want haver geven aen uw beest,
En Godt te bidden in den geest,
Schoon dat'et beyde tijt vereyst,
En doet geen hinder als men reyst[1)].
   Dan is noch vorder mijn bevel,
Gaet, kiest voor u een reys-gesel;
Want reysen sonder mede-maet,
En was noyt wijse lieden raet:
Maer kiest een vrient van uwen aert,
Die hant en herte reyn bewaert,
En niet en helt naer vuyl bejagh,
Dat jonge lieden schaden magh;
Noyt speelt'er iemant met het peck,
Die niet en hiel een vuyle vleck.
   Maer ghy, die u tot reysen stelt
Begintet nimmer sonder gelt;
Want die wil reysen achter lant,
Die hebbe munte by der hant,
Dat is een kruyt van groote kracht,
Waer op de gansche werelt acht,
En als u dat geselschap faelt,
Soo wort ghy selden wel onthaelt.
   Doch gelt te dragen overal,
Dat baert by wijlen ongeval,
Ghy, vrijdt u van dat ongerief,
En dient u van een wissel-brief;
Want dat en is geen lastigh pack,
Maer voor die reysen groot gemack.
   Voorts, wilt ghy reysen met verstant,
Soo hebt een kaerte byder hant
Van yder rijck dat ghy betreet,
Op dat ghy daer de gronden weet,
En kent bynae de gansche kust,
Oock eer ghy daer oyt hebt gerust.
   En is'er onder wege dan,
Een wijs, geleert, of deftigh man,
En laet niet of besoeckt den vrient,

1) La priere ny l'avoine n'empesche pas la journée.

Vermits het u ten nutte dient;
De wijsheyt is een rijcke schat,
Wie die genaeckt ontfanght'er wat.
   Wanneer ghy van den peerde sit,
En van het reysen sijt verhit,
En eyst terstont geen bier of wijn,
Want dat en kan maer hinder zijn;
Toomt hier en elders uwe lust,
Dat is de grondt van uwe rust;
Niet al, niet al, dat ons behaeght,
En dient den mensche naegejaeght.
   Stelt u dit voor een vaste wet,
Dat ghy op alle dingen let,
Dat ghy gestaegh uw voordeel doet,
Met al wat iewers u ontmoet,
   De werelt is een wonder boeck,
Het maeckt sijn leser wonder kloeck,
Maer wie het sonder oordeel leest,
Die blijft gelijck hy is geweest;
Ghy, doet niet als den meesten hoop,
Maer doet met aendacht uwen loop;
Hoort ghy een sneêgh, en geestigh man[2),]
Daer hoorje dat u leeren kan;
Siet ghy een ongesouten geck,
Leert noch al iet uyt sijn gebreck:
Leert mijden dat hy qualick doet,
En hoe men sotten vieren moet.
In 't korte, waer ghy d'oogen keert,
Siet, datje 't een of 't ander leert.
Al watmen hoort of watmen siet,
Die leeren wil, die leert'er iet.
   Wat is'et of ghy verde rijdt,
En in een groot geselschap sijt,
En dan, in eenigh lustigh velt,
Veel cristalijne beken telt,
Of elders, in een open wout,
Vint schoone sloten op-gebout;
Vint Princen huysen neêr-geruckt,
Vint torens in het stof gedruckt,
Vint puyn, en ick en weet niet wat,
Daer eertijts stont een schoone stadt;
Vint weder dreven nieu geplant,
Tot ciersel van het gansche lant,
Vint hoven na de kunst gemaeckt,
Daer van dat ghy de vruchten smaeckt;
Vint rotsen uyttermaten hoogh,
Oock verre boven 's menschen oogh;
Vint ander vreemt en nieu gewas,
Daer van men noyt te voren las;
Voorwaer al dat en acht ick niet,
Ten zy dat ghy wat verder siet,
Ten zy uw dom en grilligh hert
Besetter, en oock beter wert.
't Is niet gereyst, 't is maer gedwaelt,
Indien men daer geen wijsheyt haelt.
   Waer ghy oyt gaet of henen treckt

2) Nous apprenons en diverses façons Des sages, des fols, des mauvais, & des bons.
Men kan verstant en wijsheydt trecken Van quade, van goede, van wijse, van gecken.

Hout staegh uw beurs en hert bedeckt[3];
En melt niet, door een lossen praet,
Van waer ghy komt of henen gaet,
En min noch wat uw herte jaeght;
Want dat heeft menigh man beklaeght.
Siet, waer men gaet of waer men reyst,
Noyt dient geseyt al watmen peyst;
Een heusche mont is altijt goet,
Doch meest voor een die reysen moet.
  Nu voorts, op dat ghy schouwen meught
Veel malle grepen van de jeught,
Soo laet geen dranck uw meester sijn,
Het sy van bier of heete wijn;
Want die gebruyckt in overvloet
En is te gener plaetse goet,
Maer als ghy uyt den lande sijt
Soo dient hy boven al gemijt.
Doch soo ghy eens wert over-last,
Of van een heeten damp verrast,
Soo mijdt noch al een vorder quaet:
En loopt niet mallen over-straet,
Maer hout u stil soo langen tijt,

3) Bene Lipfius Epist. ad Lanoium, in Italiam iter molientem: Haec tria, inquit, mihi serva: fons sit tibi aperta, mens clausa, lingua parca. Ne monstre jamais le fond de ta bourse, ny celuy de ton coeur.

Tot datje weder nuchter zijt.
Begeeft u noyt des avonts laet[1],
Noch op den wegh, noch op de straet:
Vroegh uyt te gaen, vroegh onder 't dack,
Dat is gesont en groot gemack.
Des nachts te loopen hier en daer,
Dat is niet anders als gevaer.
Ghy, laet den nacht en haer bejagh,
En doet uw saken by den dagh;
Want dat men in het duyster doet
Wort op den lichten dagh geboet.
Kijft niet in 't bed of aen den heert,
En twist oock niet met uwen weert,
Maer is hy vils, of niet te pluys[2],
Betaelt, en soeckt een ander huys.
En twist niet met uw reys-gesel:
Spreeckt iemant qualick? antwoordt wel;
Schoon spreken is van groote kracht,
Het maeckt oock harde koppen sacht.
Bewaert uw oogh, uw mont, uw beurs,
En hoedt u voor een vrouwe-keurs[3],
En mijdt u voor een mede-maet,
Die op de gladde wegen gaet,
Oock wacht u voor den dobbelsteen;
Want dit sijn kanckers in het been.
Een dingh dat ghy niet sparen moet,
Dat is de rant van uwen hoet[4];
Grijpt die vry dickwils metter hant,
En hier, en in een ander lant,
Want 't is een saeck die gunst verweckt,
En die tot geenen kost en streckt;
Ick achte voor de jonckheyt goet
Een trage beurs, een rappen hoet[5].
Geen oogh in iemant anders brief,
Geen hant-spel met een anders lief,
Geen vingers in een anders tas,
Want dat geen man oyt lief en was.
En kiest niet licht een nieuwen vrient,
Of weet te voren of het dient;
De werelt is te lijdigh boos,
De menschen al te bijster loos;
Dus niemant al te licht betrout,
Want dat heeft menigh man berout[6].
Wanneer u iemant noodt te gast,
Ghy, doet uw maegh geen over-last.
Let meer, op dat ghy leeren kont,
Als lust te geven aen den mont;
En brenght misschien dan iemant voort,

1) Si ès nuicts tu fais tes pas Aux coups tu te hasarderas.
2) D'un mauvais hoste Tost t'en oste.
3) Una aguia para la bolsa, Y dos para la boca. Une aiguille pour la bourse, Et deux pour la bouche.
4) Buone parole, ma guarde la borsa. Bourse close, teste descouverte.
5) Cortesia de boca vale molto, poco costa. Courtois de bouche, main au bonnet, peu couste & bon est.
6) Ne te fie en nul d'aujourd'huy Si de sel n'as mangé un muy.

Een goet, een sneêgh, een geestigh woort,
Ontfanght dat met een vrolick hert,
Gelijck een schat ontfangen wert;
En als ghy tot de woon-plaets keert,
Seght dan: wat heb ick daer geleert?
Wat brenght of schenckt my desen dagh,
Dat my ten goede dienen magh?
En, naer een neerstigh ondersoeck,
Soo schrijft in uwen tafel-boeck
Al dat uw herte wel beviel,
Dat is al voetsel aen de ziel;
Dat is u beter in den mont,
Als al dat op de tafel stont.
Mijn kint, houdt altijt desen sin,
Gelijckt de By, en niet de Spin;
Al wat ghy hoort en wat ghy siet,
Al wat'er hier en daer geschiet,
Dat weeght, dat proeft, en kipter uyt
Dat wel, dat soet, dat geestigh luyt:
Maer komt'er eenigh vuyl bejagh,
Haelt dat noyt weder aen den dagh,
Maer wijstet spoedigh van der hant,
En laet'et uyt het vaderlant.
Ghy treet nu uyt mijn huys alleen,
En keert noyt weder met u tween,
Brenght ons doch hier geen bastert-kint,
Dat maeckt een vader ongesint;
Brenght ons doch hier geen dertel wijf,
Met u gepaert uyt tijt-verdrijf,
Jae, noyt op vryen eens en peyst
Soo lange ghy daer henen reyst;
Te trouwen als men leeren moet,
Dat dede noyt een jonghman goet;
Men queelt hier om sijn gansche jeught,
En dat al om soo korten vreught.
Ghy daerom, wat ick bidden magh,
Behoedt u voor een quaden slagh,
En, om een blijde nacht of twee,
En steeckt u in geen eeuwigh wee.
Maer om hier van te zijn bevrijt,
Soo maeckt dat ghy voorsichtigh zijt,
En woont of koopt uw kosten niet,
Al waer ghy vlugge dochters siet;
Ick weet, hoe licht de losse jeught
Wort om-gevoert door geyle vreught;
En als men dan te samen malt,
Waer is'et daer men niet en valt?
Daer stroo en vyer te samen koomt[7],
Wat onheyl dient'er niet geschroomt?
Nu, Soon! gaet, vordert uwe reys,

7) 7) Even dit selve is gemerckt geweest by Antigonus Koninck van Macedoniën; want op een tijt, als Philippus sijn sone by den Fourrier-meester te wege hadde gebragt dat hem herberge was aengewesen, ten huyse van seeckere weduwe, drie schoone dochters by haer hebbende; den Koninck, den Foureerder voor-nemende, geboot hem scherpelick dat hy den jongen Prince, sijnen soon, dadelick uyt soo engen plaetse in een ruymer gelegentheyt soude doen verhuysen, en dat hy, van des te doen, geensins in gebreke en soude blyven. De wijse Vorst gingh heusselick en als ongemerckt voorby 't gene hy wel wiste dat sijn soon voor hadde, en nam de verauderinge van sijn herberge opte engte van het huys, daer de weduwe met haer drie dochters in woonde, wetende, wat'er uyt soo een by-een-wooninge te verwachten stont. *Plutarchus in Apopht.*

En houdt mijn les in uw gepeys,
En als ghy dan eens weder-keert
Gesont, beset, en wel geleert,
Soo sal men hier, van stonden aen,
Voor u 't gemeste kallef slaen.

Pudens.

Gewisselick, dese reys-lesfe, bestaende in korte verskens, is van langh bedencken, en daerom soo ter loops niet in te nemen; want (naer ick die begrijpe) soo steeckt'er meer in als in een ylen haringh; ick bidde u, laet my een keersse aen de uwe ontsteken, ick wil seggen, laetse my uytschryven, soo ben ick geholpen, sonder uw verlies.

Philemon.

Ick ben des te vreden, Pudens, doch met dit bespreck, dat ghy sult aen-nemen, niet alleenlick op uwe reyse de selve vlijtelick in 't werck te stellen, maer oock acht te nemen op allerhande voor-vallende spreucken en spreeck-woorden, en de selve by memorie opnemen, om ons daer van deelachtigh te maken, soo wanneer ghy weder in 't vader-lant keeren sult; op dat also het mes, dat den appel gesneden heeft (als de kinderen plegen te seggen), al lacchende mach t'huys komen.

Pudens.

Gansch ondanckbaer moeste ick wesen, so ick sulcx op uw begeerte niet aen en nam te doen: siet daer mijn handt, ick verbinde my sulcx nae te sullen komen, en neme met een van u mijn afscheyt.

Philemon.

Doet ghy nae uw woort, soo wil ick vertrouwen dat ghy uwen naem met een letter wel mocht vermeerderen, en, in plaetse van Pudens, Prudens sult mogen heeten op uwe weder-komste. Maer dewijle ghy my vermaent hebt geen broot voor vrienden te willen sparen, soo moet ick, voor mijn afscheyt, u onder andere mede deelachtig maken van een vreemt geval, dat ick verstont een reysenden man bejegent te zijn; waer op ick een seker bedencken t'anderen tijde gehadt, en op 't papier gebracht hebbe; ontfanght dat by geschrifte voor een Vaer-wel-gifte op dese uwe reyse, ende voor al op de groote reyse van hier in de andere werelt; en op dat ghy de meyninge des te beter vatten mogt, soo wil ick 't u eenmael voor-lesen; de galm van de stemme kan al mede wat geven:

Sensim & sine sensu.

Terwijl een rap gesel, met onvermoeide gangen,
Sich op een verren wegh tot reysen had gestelt,
Soo wort hy van den slaep in seker wout bevangen,
Vermits de swarte nacht omvingh het gansche velt;
Dies soeckt hy daer ontrent waer hem tot rust te geven,
Om, door een soeten slaep, te krijgen nieuwe kracht;
Hy vint, benevens hem, een plaetse wat verheven;
Hier kies ick (seyt de vrient) mijn bed voor desen nacht.
Hy meynde, dat hy sagh een heuvel op den velde,
En siet, een Schiltpadt sat gedoken in het sant[1)];
Hier op was, dat de man sich om te rusten stelde,
Vermits hy daer ontrent geen beter plaets en vant.
De Vrient, soo haest hy sat, begon terstont te slapen,
Gelijck men in 't gemeen met moede leden placht,
Het beest rijst onder dies om sijnen kost te rapen,
En gaet een staegen tret bynae den ganschen nacht.
Als nu de gulde son quam weder aen-gereden,
En dat met een de slaep den jongelingh verliet,
Soo stelt hy sijnen gangh om vorder aen te treden,
Maer hy en kent het lant, hy kent de wegen niet.
Hoe (seyt hy) droom ick dan? of ben ick buyten sinnen?
Of is op eenen nacht dit gansche wout verdraeyt?
Wat vreemdigheyt is dit? Wat sal ick gaen beginnen?
Waer dat ick henen keer, my dunckt ick stae bekaeyt!
Waer is de groote rots, die aen den weghe paelde?
Waer is het schoon gebou, dat lagh ter rechter hant?
Waer is'et al te mael? dus stont hy vast en maelde
Tot dat hy op het lest de rechte gronden vant;
Tot dat hy kent het beest daer op hy quam gereden,
En al den handel siet door klaerheyt van den dagh;
Doen wist de Jongelingh, doen wist hy eerst de reden,
Waerom hy niet en vint dat hy te voren sagh.
Let, vrient! wat dit beduyt, het sal u mogen stercken:

1) Staet te letten dat in heete landen Schilt-padden zijn die meer als een mensche konnen dragen, en daer mede voortkruypen, gelijk geloofweerdige lieden, die sulcks segghen gesien te hebben, konnen getuygen.

De Man is yder Mensch; de Schilt-pad is de Tijt;
De slaep ons dom verstant, dat niet en kan bemercken,
Hoe vaerdigh even staegh ons leven henen glijt:
Dit heb ick eens geproeft, al over langh geleden,
Ick quam doen metter haest te Leyden in de stadt,
Daer gingh ick langen tijdt door al de straten treden,
En waer ick andermael eens goede vrienden hadt;
Maer wat ick soecken mocht, het eynde was verloren,
Een yder was verhuyst, of in des doots gebiet;
My docht de gansche stadt en was niet als te voren,
Want binnen Leyden selfs, en vont ick Leyden niet.
Eylaes! terwijl de mensch gaet hier en ginder woelen
Ontslipt hem even-staegh, ontglipt hem menigh jaer;

Wy werden out (och arm!) oock sonder ons gevoelen,
  En veel-tijts als men 't is, dan wort men 't eerst gewaer.
D'uur-wyser gaet gestaegh, men siet hem niet bewegen,
  De boom, wel eer een rijs, wort ongevoelick groot;
't Is even met de mensch, 't is even soo gelegen,
  Een slaep, een diepe slaep, die leyt hem nae de doot.
Mijn ziel, wilt ghy verstaen hoe nae wy sijn ten ende,
  Hoe nae wy zijn vervoert tot in des doots gevaer,
Keert u eens om en om, en telt al uw bekende:
  Al die ghy niet en vint, die roepen u tot haer.

Met dit besluyt besluyte ick, en met dit eynde eyndige ick mijn reden, weerde Pudens, en wensche u goede reyse met een geluckige wederkomste; en voor het leste, om tusschen ernst wat jocks te vermengen:

Waer dat ghy reyst in eenigh lant,
Soo hebt geduerigh byder hant
Uw mes, uw fles, en oock uw tes,
Dat is al med' een nutte les,

Pudens.
Hondertfoudigen danck, vriendelicke Philemon, nu met woorden, en hier namaels, soo ick kan, metter daet; blijft ondertusschen Gode bevolen.

De goede Pudens, om sich van sijne beloste te quijten, heeft op sijn reyse waergenomen, niet alleenlicken alle voor-vallen, goede spreeck-woorden, maer oock onder de selve verscheyde aerdige sin-spreucken, verbloemde manieren van seggen, soete rijmen, klippel-verskens, en diergelijcke, al t'samen de spreeck-woorden seer naeburigh zijnde, en in alle manieren dienstigh en leersaem voor alle gelegentheden van menschen. Hy deelt u des mede, vrienden, en dat met ordre, en voor eerst noch dese volgende reys-spreucken:

Optimum viat cum, pietas:
Reyst, vrient, al waer ghy reysen meught,
Het beste reys-gelt is de deught.

Chi vuol andar salvo per il mondo, bisogna haver occhio di falcone, l'orecchio d'asino, bocca di porcello, spalle di camelo, e gambe di cervo.

Wilje reysen door het lant?
Hebt vijf dingen byder hant:
Hebt voor eerst een esels oor,
Dat is: past op uw gehoor;
Hebt het ooge van een valck,
Dat is: let op menigh schalck;
Hebt de beenen van een hert,
Datje niet gevangen wert;
Hebt dan noch een verckens muyl,
Dat's geseyt: ontfie geen vuyl;
Hebt voor al een kemels rugh
Voor geluck en ongeluck.

Qui art a à Rome va.
De kunst vint gunst, waer dat men gaet,
Terwijl een dwaes verlegen staet.
Indien ghy zijt geneyght te reysen,
Soo wilt op desen regel peysen:

Gewent uw tonge wel te spreken,
En seght niet yder sijn gebreken;
Scherst niet te vry, want 't is onsoet,
Voor al soo ghy 't u meerder doet.
Facundus comes in viâ pro vehiculo est.
Een soete prater op de baen
Beneemt de moeite van het gaen.
Petit cheval, petite journée.
Kleyn paert
Kleyne dagh-vaert.
Een willigh paert en moet men niet over-rijden.
Stay a while
Jou loose a mile.
Staet maer een wijl
Ghy verliest een mijl.
Au vespre loue l'ouvrier,
Et au matin l'hostellier.

's Avonts kent men den arbeyder, en 's morgens een weert.

Qui bien & mal ne peut souffrir,
A grand honncur ne peut venir.
Kunt ghy niet lijden goed en quaet,
Soo wacht voor u geen hooger staet.
Dedans un coffre sans serrage,
Ne doit on mettre son bagage.
Zijtge wijs of zijtge sot,
Hebt geen koffer sonder slot.
Porta itineri longisima.
Tot buyten de poort is een goede dagh reysens.
Waerje uyt de poort
Soo rochje voort.
Avec le florin, cheval, & latin,
Par tout qu'on va on trouve le chemin.
Een peert, en gelt, en goet latijn,
Dat brenght een lantsert over Rhijn.
Wer sich fragens schämet, der achämet sich lernens.
Die reyst magh vragen
In schuyt en wagen;
Want die 't ontsiet
En leert'et niet.

En voyageant prise la mer, mais tiens à la terre; loue les montagnes, mais aime les valées.

Om vry te zijn van ongeval,
Soo prijst den bergh, en hout het dal;
En zijtge van een goet verstant,
Soo eert de zee, en blijft te lant.

Il faict bon aller à pied, quand on a le cheval par la bride.

't Is goet te voet gaen opter heyden
Voor die haer peert daer nevens leyden.

Jucundissima navigatio juxta terram, ambulatio juxta mare.

Daer ick vermaeck in vant
Was zeylen by het lant,
En rijden op de strant.

Als men moede rijdens is, dan is 't goet te voet gaen.
Laet u in geen engte klemmen,
Kiest veel eer de ruyme baen;
Nevens 't schip is 't goet te swemmen,
By den wagen soet te gaen.
Rijt voort, maer siet om.
Een goê weg om,
En is geen krom.
Die over 't melcken stadigh gaet,
Moet weten wat de klocke slaet.
A Bologne il y a plus d'attrappes que des souris.
Te Bologne sijn meer vallen als muysen.

Le blancq & le noir ont saict Venise, i.e. poivre & cotton.

Het wit en het swart heeft Venetiën gemaeckt; dat is: kottoen en peper.

En Italie il y a trop de festes,
Trop de testes, & trop de tempestes.
In Italiën sijn te veel feesten,
Te veel hoofden, te veel tempeesten.

En Cypre il y a trois choses a bon marché: sel sucre, putains.

Sout, suycker, en hoeren,
Kan men goet koop uyt Cypers voeren.

Op een witten Spanjaert, en op een swarten Engels-man, staet te letten.

In Engelant, als een man sijn vrouwe over tafel toe-drinckt, dan wenst hy, alsoo men daer seyt, dat alles wel-gaen mochte; maer als 't de vrouwe aen haren man brenght, dan houdt men dat alles wel is, en dat de gasten, by den man in-gebracht, wel-koom zijn; ende daer op neemt dan yder sijn hoet af.

Cent Flamens, cent cousteaux.
Cent François, sans cousteaux.
Cent Escossois, deux cent cousteaux.
Hondert Nederlanders, hondert messen.
Hondert Francoisen, sonder messen.
Hondert Schotten, twee hondert messen.
Nil commedis, Germane, bibis: sed commedis Angle,
Non bibis: at commedis, Flandre, bibisque benè.
Siet vrient, dat dienje wel te weten:
Een Duyts kan drincken sonder eten,
Een Engelsman eet sonder drincken,
Een Nederlander laet hem inschincken,
Maer eet des efter niet te min.
Wie doet nu best naer uwen sin?
De Spanjaert schijnt wijs, en hy is 't niet.
De Eransman schijnt geck, en hy is 't niet.
D'Italiaen schijnt wijs, en hy is 't.
De Portugijs schijnt geck, en hy is 't.
Qui veut belle femme querre
Prenne un visage d'Angleterre,
Qui n'ait point mammelles Normandes,
Mais bien un heau corps de Flandres,
Enté sur un cu de Paris,
Il aura une femme a son advis.
Wilt ghy een hups, een rustigh wijf?
Neemt eerst uyt Nederlant het lijf,
Neemt dan noch tot so weerden pant

Het aengesicht uyt Engelant,
En vorder noch, geloofje my,
Een tongh uyt Brabant dient'er by,
En doeter by een Hollants hert
Dat niet te light verslingert wert;
Maer soojе wilt den hooghsten prijs
Soo haelt de billen van Parijs.
Voeght dit by een, geminde vrient,
Soo hebj' een wijf gelijck u dient.

Tot besluyt voeg'ick hier by de verscheydentheyt van vier natiën van Europa, in dit volgende gedicht van Saluste de Bartas kortelick en bondelick begrepen:

Mesme ne voit on pas, entre nous qui vivons
Quafi pesle-meslez, & qui pauvres n'avons
Pour partage à pen pres qu'une motte de terre,
Ceste variété? l'Aleman est en guerre
Courageux, mais venal, l'Hispaignol lent & fin.
Le nostre impatient, & cruel le Latin;
L'Alleman en conseil est sroid, le Romain sage,
L'Hispaignol cauteleux, & le François volage;
L'Hispaignol mange peu, le Romain nettement,
Le François vit en Prince, en rustaut l'Allemand;
Le nostre est doux en mots, l'Hispaignol fier & grave,
L'Alleman rude & simple, & l'Italien brave;
L'Ibere en habit propre, impropre le Germain,
Inconstant le François, superbe le Romain.
Nous bravons l'ennemy, le Romain le caresse,
L'Hispaignol oncq ne l'ayme, & l'Alleman le blesse;
Nous chantons, le Thuscan semble à peu pres beller,
Pleurer le Caftillan, le Tudesque hurler.
Le nostre marche viste, en fier cocq le Tudefque,
L'Ibere en bateleur, en beuf le Romanesque;
Nostre amoureux est gay, le Romain envieux,
Superbe l'Alleman, l'Hispaignol furieux.
A weary horse loves more a fool eslable, then a faire way.
Een vermoeyt pecrt siet liever een vuylen stal als een schoonen wech.
Qui va par champs sans argent, se fourvoye.
  Die buytens lants niet heeft ten besten,
  Verliest wel licht sijn Oost en Westen;
  Dus, vrienden, wort uw beursje plat,
  Keert weder naer uw eygen stadt.
    Plus vit on
    Plus voit on.
   Men leert soo langh men leest.

Ondertusschen Pudens over zee varende, en over-al soeckende voordeel te doen in 't versamelen van goede spreeck-woorden, heeft oock van de matroosen eenige scheeps-spreucken gehoort, en sommige met kennisse daer uyt-gekipt, en deselve t'sijnen gebruycke op-geteyckent hebbende, brenght voor sijn wel-kom mede na 't Vaderlant.

Leersame scheeps spreucken.

Die sijn tijtjen weet te gissen,
En sijn toutjen weet te splissen,
En sijn glas te roere staen,
Magh wel voor een bootsman gaen.
  San den verlanden,
  Landen versanden.
Een groot zeyl op een kleyn schip
Moet in de gront of op een klip.
  't Gety gaet sijnen keer,
  't En wacht nae Prins of Heer,

Zeylje met een laege spriet,
Kleyne wint en deertje niet.
't Slimste dat men vint,
Is stil en in de wint.
Niet veel te seggen,
Maer houwen en beleggen.
Eerst in de boot keuse van riemen.
Veel vlaggen,
Luttel boters.
Vuyle gronden bederven den kabel.
Duer te zijn is onverstant,
Duere schipper blijft aen lant.
Als 't diep verloopt verset men de bakens.
De zee
Maeckt dwee.
Daer komt wel water daer water geweest is.
Goede wint
Goet ty.
Die niet gereet en is, verlet geen ty.
Wachtje voor de gijp.
Een vrouwen hayr treckt meer als een maers-zeyl.
Hou vast, en belegh.
't Is goet roeyen onder 't zeyl.
De beste stuer-luy sijn aan lant.
De derde strenge houdt den kabel.
Roept geen haringh eerse in 't net is.
Man te roer, wachtje voor de ly.
't Moeten hooge masten zijn, die by 't swerck zeylen sullen.
Een man over boort, een eter te min.
Een goet zee-man valt wel over boort.
't Zijn netten van een engh beslagh,
Daer geen ael door de maes en magh.
't Moet al somtijts een rack in de wint zijn.
Voor wint en voor stroom is 't goet zeylen.
Nae hooge vloeden laege ebben.
Aen een kranck toutjen moet men sachtjes trecken.
't Magh vloeyen, 't magh ebben,
Die niet en waeght, en sal niet hebben.
Elck vist op sijn gety.
Elck moet vissen op sijn water.
Het magh vloeyen, het magh ebben,
't Groot schip wil groot water hebben.
Dit leerd' ick lest van onse gasten,
Op een schip geen twee groote masten.
Als kock en bottelier lest eens te samen keven,
Doen hoord' ick onder wien de boter was gebleven.
In voorspoet
Is toe-sien goet.
Hout het schip middewaters.
Rept handen en voeten,
Godt sal 't versoeten.
Men moet seylen terwijl de wint dient.
Haelt uw zeyl niet te hoogh.
Gaet niet scheep sonder beschuyt.
D'onbesochte
D'onbedochte.
Wat men niet besuert, besoet men niet.
Groot schip, grof water.
Groote visschen, groote netten.

Soo voor, soo nae.
Hooge klimmers en diepe swemmers slaen-meest qualick.
Een goet visscher ontglipt wel een ael.
Stille waters hebben diepe gronden.
Voor wint en voor stroom is 't goet stieren.
In troubel water is goet visschen.
Besoecken is 't naeust.
Wie soeckt, die vint;
Wie waeght, die wint.
De baet wackert den man.
Rocxken uyt, rocxken an,
Maeckt een sterck man.
Tegen stroom is quaet swemmen.
Een die sijn zeyl te hooge stelt,
Wert licht'lick van den wint gevelt.
Bochtigh yser kan men rechten,
Maer geen harde wint bevechten.
't Zy waer wy zeylen of laveeren,
Is Godt met ons, wie kan ons deeren?
Vryheyt
Blyheyt.
Niet langh op een, 't schip over een ander boegh.

Also op glasen, poorten, pilaren, schoorsteenen, mueren, prieëlen, en andere plaetsen hier en daer eenige deftige sin-spreucken, segh woorden, aerdige veerskens, en diergelycke by wylen te vinden zijn, ofte by yemant als noch geset souden mogen werden, soo beschenckt onse jongelingh, van sijn reyse komende, sijne landtslieden met dese na-volgende, al Nederlants; oordeelende in dusdanige gelegeutheyt, met weynigh woorden, by hem geleert te spreecken, veel te seggen, den besten slagh te wesen; by exempel:

Sin-spreucken van twee syllaben:

List mist.
Twist quist.
Lijt nijt.
Nijt bijt.
Mijt nijt.
Maet Staet.
Laet quaet.
Doet goet.

Sin-spreucken van twee woorden:

Deught verheught.
Morgen sorgen.
Hoeren vervoeren.
Vrouwen verouwen.
Heeren verkeeren.
Kinderen hinderen.
Giften vergiften.
Kleêren vereeren.
Landen versanden.
Sanden verlanden.

Sin spreucken van drie woorden:

Raet voor daet.
Eer is teêr.
't Oogh om hoogh.
Kunst baert gunst.
IJl met wijl.
Vol maeckt dol.
Teer nae neer.
Gissen is missen.
Goet maeckt moet.
Gunst voedt kunst.

Sin spreucken van vier woorden:

Heer uyt, eer uyt.
Wat verseert, dat leert.
Wie mis-doet, die boet.
Veel kals, veel onvals.
Veel grijse, luttel wijse.

Dusdanige, leser, kondy meer versamelen, soo 't u goet dunckt; wy gaen tot den gemeenen en gemengbden slagh, daer even wel wat in steeckt:

Wie maer één boeckjen heeft gelesen,
Dat placht een neus-wijs mensch te wesen.
Het puntje van een gauwe pen
Is 't felste wapen dat ick ken.
Soo veel mans zijn in een man,
Als hy vreemde talen kan.
Gemeenlick staet een dwaes beschaemt,
Die hooger klimt als hem betaemt.
Als apen hooge klimmen willen,
Dan siet men strax haer kale billen.
Quam nae lijden geen verblijden,
Soo waer lijden groot verdriet;
Maer nae lijden komt verblijden,

Acht daerom het lijden niet.
Het is al goet,
Wat dat hy doet
Die men bemint;
Het is al quaet,
Een die men haet,
Wat hy begint.
Als my een vrient om leenen bidt,
Soo weet ick dan voorseecker dit:
Leen ick hem niet, soo heb ick toren,
En leen ick hem, soo is verloren
Voor eerst het gelt, en oock mijn vrient,
Nochtans en heb ick 't niet verdient;
Soo is dan best den eersten toren,
Als beyde gelt en vrient verloren.
Een peert, een sweert, een lieve vrou,
Leent niemant uyt als met berou.
Indien dat ghy genegen zijt,
In rust te leven uwen tijt,
En seght, en schrijft, en oordeelt niet
Al watje weet, en watje siet;
Want noyt soo moyen sonne-schijn
Daer 't al dient uyt-geseyt te zijn.
Dat ick sweegh is noyt geschreven,
Maer het is'er by gebleven;
Dan, ick heb wel iet gesproocken
Dat my suer is opgebroocken;
't Is dan beter stilleswijgen,
Als van spreecken hinder krijgen.
Oock steden en rijcken
Hebben hare lijcken.
Berispt niet lichte dit en dat,
Te min soo ghy het niet en vat.
Wat kan een boose tongh al twist en onlust brouwen!
Die gal heeft in den mont, en kan geen honigh spouwen.
't Is beter, van swijgen
Berou te krijgen,
Als door veel spreecken,
Een vyer t'ontsteecken.
Een hont die bijt, en niet en bast,
Heeft oock de sneêghste wel verrast.
Al die veel rasen
En zijn maer dwasen;
Ghy, zijt ghy vroet,
Soo swijght en doet.
Wie kan het rouwen wel te spreecken?
Sacht leggen doet oock keyen breecken.
Wel toesien, en wel stille swijgen,
Doet iemant jonck en moeder krijgen.
Geen spies en maeckt soo diepe wonden,
Als achterklap en boose monden.
Sijn tonge wel te konnen dwingen,
Is beter als het konstigh singen.
Voor hen die gramme sinnen krijgen,
Geen beter dingh als stille swijgen.
Denckt vry, dat hy niet weynigh weet,
Die weynigh seyt, en weynigh eet,
Ick heb'et metter daet bevonden,
In stille waters diepe gronden.

Wie sijn secreet aen iemant melt,
Die is in slaverny gestelt.
Een wijs' en een dwaes, met hun tween,
Weten meer als een wijse alleen.
Wilt ghy bemint en eerlick leven?
Ick wil u des een regel geven:
Vier dingen dient ghy wel te weten:
Geleden onrecht haest vergeten,
Ontfangen weldaet langh gedencken,
Geen mensch door achterklap te krencken,
En hebt ghy lust uw leet te wreecken,
Soo gaet en betert uw gebreecken;
Want een die betert sijnen staet
Doet leet den genen die hem haet.
Al is uw vyant maer een mier,
Noch acht hem als een grousaem dier.
Daer is geen soo kleynen man,
Die geen hinder doen en kan.
Leert verdragen, sonder klagen, wie ghy zijt;
Die verdraeght, schoon gejaeght, wint den strijt.
Weynigh doen, en veel vermogen,
Heeft'er veel om hoogh getogen.
Veel te doen, met kleyne macht,
Heeft'er veel om laegh gebracht.
Een rijck man, die de vreckheyt quelt,
Is arrem midden in het gelt;
Een arrem man, doch wel gemoet,
Is rijck en weeligh sonder goet;
Waer toe dan moeyt' en ongeval?
Vernoeght u, vrient, ghy hebt'et al.
Op schoone bloemen
Is niet te roemen;
Op schoone vrouwen
Is niet te bouwen;
Want beyder eer
Is wonder teêr.
Sonder nat is 't quaet te slijpen,
Sonder handen quaet te grijpen,
Sonder vingers quaet te nijpen,
Sonder lippen quaet te pijpen.
Geen quaet en kan ons overkomen,
Als dat voor quaet wordt op-genomen;
Ghy, duyt dan alle dingh ten besten,
Soo kan geen onlust in u vesten.

Ick heb niet beters oyt gelesen,
Als wel te doen en vrolick wesen.
Op een mensch die niet en spreeckt,
IJs dat sonder kraken breeckt,
En een hont die niet en bast,
Hier op dient te zijn gepast.
Wat men niet en weet te mijden,
Moet men stil en willigh lijden;
Want in pijn en ongeluck
Onwil baert den meesten druck.
Wanneer de schoot staet om te vieren,
Dan isset kleyne kunst te stieren;
Maer als de noot gaet aen de man,
Dan siet men wie daer stieren kan.
Die 't al wil koopen dat hy siet,
Schoon hy verstaet den handel niet,
En veel verteert op kleyne winste,
En nimmermeer wil zijn de minste,
En alle man sijn goet vertrout,
En geen behoorlick boeck en hout,
En selden rekent, weynigh schrijft,
't Is vreemt soo hy een koop-man blijft.
Die niet en wint, en niet en heeft,
En efter als een gilde leeft,
En noch sijn schulden wel betaelt,
Segh, soo ghy kunt, waer hy het haelt.
Met wijsheyt versinnen,
Met hope beginnen,
Met gedult verdragen,
Dat's een voet om wagen.
Een die het staegh nae wenschen gaet,
En weet ter werelt goet noch quaet.
Dient Godt vier uyren alle dagen,
Drie uyren voet u met behagen,
Slaept seven uyr of, kunje, min,
Acht uyren let op uw gewin,
Twee uyren mooght ghy u vermaecken,
Of besigh zijn met lichter saecken;
Wilt dus uw dagen leeren sparen,
Soo sult ghy ziel en tijt bewaren.
Wilt ghy van sonden zijn bevrijt,
Soo stelt u voor, tot aller tijt:
Een oogh dat uwen handel siet,
En wat'er over al geschiet;
Een oor dat hoort het minste dingh,
Dat oyt uyt uwe lippen gingh;
Een boeck, daer in geschreven staet
Den gront van uwes herten raet:
Soo ghy dit na den eysch betracht,
Ghy stelt de sonde buyten macht.
Geluckigh is de mensch, die, als hy gaet te bedt,
Sijn rekeningh met Godt geduerigh effen set.
Geluckigh is de mensch, die, als het licht begint,
In sijn verlichten geest een nieuwe werelt vint.
Hoe hooger bergh, hoe lager dal,
Hoe grooter boom, hoe swaerder val.

Hoe grooter Staet,
Hoe grooter haet.
Vrient, meynjet met het schaepjen wel,
Soo scheert de wol, en niet het vel.
Een hovenier moet sijn gemijt,
Die 't kruyt tot in de wortel snijt.
Veel en vry boerten is onsoet,
Meest, als men 't aen sijn meerder doet.
Vrient houdt seer,
Godt noch meer.
Godt wreeckt,
Daer hy niet en spreeckt.
Vreest ghy den blixem of quaet weder,
Soo houdt u laegh, of geeft u neder.
Men siet'et hier en overal,
Waer hoogmoet komt, daer naeckt de val.
De vors springht weder na de poel,
Al sit hy op een gulden stoel.
Het Hof sal naer geen esel vragen,
Dan als'er sacken zijn te dragen.
Dickwils siet men, dat de sotten
Met de wijse lieden spotten;
Maer wie sich na wijsheyt stelt,
Laet de gecken ongequelt.
Hooge vloeden,
Godes roeden.
Wat is van lust of machtigh goet?
Niet beter als een stil gemoet.
Soeckt vreught, staet, rijckdom, Oost en West,
Uw ziele wel-doen is u best.
Wat is van rijckdom, lust of eer,
Geen ware vreught als in den Heer.
Wilt ghy sijn rijck in korten tijt,
Maeckt u 't begeerigh herte quijt.
Wat mach men van een ouden mensch begeeren,
Hoe ouder vogel, hoe nooder uyt de veêren.
Die veel versets en uytstels vint,
En is tot geven niet gesint.
Segh dit aen vrienden en gebueren:
Die wil besoeten, moet besueren.
Telt den rechter gelt,
Soo is sijn oir ontstelt.
Doe by een kleyntjen dickwils wat,
Soo wort'et noch een groote schat.
Spijt gaept wijt;
Nijt, die bijt.
Wanneer de sleutel is van gout,
Waer is'er dan een slot dat houdt?
Tusschen hant en tant
Wort veel te schant.
Geen hin en wort'er goet geseyt,
Die elders woont en elders leyt.
De wolf ruyft van baert,
Maer noyt van aert.
Dit vond' ick, waer ick immer quam:
Een schurrift hooft ontsiet de kam.
Doet wel en wandelt in den dagh,
En laet Nijt seggen watse magh.
Om niet begeert hy wijsen raet,

Die op sijn malle luymen staet.
Schriften van sotten
Zijn voor de motten.
Wilt ghy van brieven sijn gedient,
Schrijft door een bood' en niet met vrient.
Wie taerten eet den ganschen dagh,
Maeckt dat hy niet meer taerten magh.
Geen mensch en late sich vervoeren
Van lachende schouten, of schreyend hoeren.
Die 't hooft licht steeckt in alle gaten,
Die kander licht sijn ooren laten.
Geen mensch siet meer sijn hooftsweer groeyen,
Als die met alle dingh wil moeyen.
Indien ghy vreck en gierigh zijt,
Soo weest het dan van uwen tijt.
Besiet de lust en haer beleyt,
Niet so die komt, maer so die scheyt.
Niemant wort'er oyt begeckt,
Als een die het aen hem treckt.
Niet en wort soo fijn gesponnen,
Of ten komt wel aen der sonnen.
Een dien het al na wenschen gaet,
En weet ter werelt goet noch quaet.
Soo ghy een vrient gerieven kont,
Stelt hem niet uyt, maer helpt terstont.
Als oude honden bassen,
Men dient'er op te passen.
Geen oude kat speelt met een bal,
Maer loert, hoe sy wat vangen sal.
Wanneer men 't een of 't ander mist,
Soo leert men, dat men niet en wist.

Wie vint of wint een waren vrient,
Die heeft sijn dagloon wel verdient.
   Die meer begeert dan hem betaemt,
   Mist dickwils dat hy had geraemt.
Hoe, siet men dit niet menigmael:
Aen Gaeutje ontglipt oock wel een ael.
   Hy behoeft een harden schilt,
   Die het al versetten wilt.
Na groote blijtschap komt getreur,
Vreught in het huys, druck voor de deur.
Haspels in sacken, en hoeren in schuyten,
Die plachten veeltijts uyt te muyten.
   Hy doet de goede lieden quaet
   Die 't quade sonder straffe laet.
Geen nutter dingh voor gramme sinnen,
Als stil te zijn en tijt te winnen.
   Onrecht te lijden, en niet te plegen,
   Dat acht ick voor een grooten segen.
   Een harde steen die wet het yser,
   En harde slagen maecken wyser.
Een die 't al heeft na sijnen wensch,
Acht dien een ongeluckigh mensch.
   Kunst gaet om broot,
   Maer helpt ter noot.
Alle dingen kan men dragen,
Uytgesondert goede dagen.
   Hy die een man was in der noot,
   Die blijft wel onder weelde doot.
      Geen gout soo root,
      Of 't is voor den noot.
   't Is even goet wat dat men kan,
   Wanneer 't geluck wil met den man.
Te recht so acht men 't slimme katten
Die voren lecken, en achter kratten.
   Die jocken wil, moet jock verstaen,
   't Is anders beter ongedaen.
't Is goet jocken daer goede gront is,
Maer maeck'et dat'et niet te bont is.
   Men prijst de dicht-gewolde schapen,
   Want by den ruygen is 't goet rapen.
Om te snijden in den kaes,
Dient een wijse met een dwaes.
      Heden koop-man,
      Morgen loop-man.
   Godt beydt langh,
   Maer wreeckt strangh.
Een aep wil met een yder gecken,
En sy en kan haer eers niet decken.
   Wie spreeckt, die saeyt,
      Wie hoort, die maeyt.
Hebt ghy met spreecken u vergist,
't Wort met geen sponsy uytgewist.
         De seugh misdoet,
         De bigge boet.
      Swijgen en dencken
      Kan niemant krencken.

Het leen is voor den outsten,
Het gelt is voor den stoutsten.
De naeste in den graet,
D'outste op de straet.
Mannen voor vrouwen
Sullen 't leen behouwen.
Geen moeder maeckt een bastaert kint,
Hoe sy het raept, of waers' het vint.
Van deught tot deught,
Van vreught tot vreught.
Wat ick vliede, wat ick wensch,
Wat ick doe, ick vind' een mensch.

Onse jongelinck eyndelick te lande komende, vermoeyt van de stuerheyt der zee, begint van peerden, honden, jagen ende vliegen geerne te hooren, en selss smakelick te spreken; uyt welken handel hy de volgende spreeck-woorden heeft geleert, en tot sijn eygen ende andere vrienden gebruyck, hier aen-geteyckent:

Hy is een dwaes,
Die om een haes
Veel smerten lijt,
En noch een peert,
Veel ponden weert,
Den hals af-rijt.
Wie in de somer vist, en in de winter vinckt,
't Is vreemt indien het vlees hem in de kuype stinckt.
Wie 's winters vinckt, en somers vist,
Hoe veel hy vanght, 't is meer gemist.
Wilt Esaus staet voor u niet kiesen,
En segen voor de jacht verliesen.
Venator tenerse conjugis immemor.
Vliegen en jagen
Sijn vrouweplagen.
Een Haes, een Ree, een Swijn,
Diese vangbt maecktse zijn.
Sie venare rex, ne regni negligantur munia.
Zijt ghy een Prins, jaeght niet soo sterck,
Dat ghy versuymt uw eygen werck.
Mieux vaut mestier
Que esprevier.
't Is voor uw huys een vaster balck
Een ambacht, als een grage valck.
Es ist alle tage jage-tagh,
Aber nit alle tage sahe-tagh.
Alle dagen
Kan men jagen,
Maer de vangh
Komt verlangh.
De chiens, oiseaux, amours & armes
Pour un plaisir beaucoup de larmes.
Van vogelen, honden, en lichte vrouwen,
Voor een geneughte, duysent rouwen.
Mit unwilligen hunden ist nicht gut jagen.
Wenn der hund nicht lustigh ist zum jagen, so reitet er aus dem hindern.
Daer baet geen smeecken, bidden, of vragen,
Met onwillige honden is 't niet te jagen.
Every bird is knouwn by his feather.
A pelite occasion
Prend le loup le mouton.

Wanneer de wollif honger krijght,
't Is noodigh dat het schaepjen swijght;
Want al en bleet'et niet te veel,
Hy grijpt het beesjen by de keel.

Peerden:

Il caval tanto val, quant' egli va.
Freno indorato non megliora il cavallo.
Een goet peert is een edel have,
Is 't reyn van hayr, van beenen gave.
De tont poii bon cheval.
Iu al hayr mag wel een goet peert steecken.
't Is om niet gefleuyt, als 't peert niet pissen en wil.
Bon pied, bon oeil.
Caval corrente, sepoltura aperta.
Chi corre in posta,
Con la morte schorza.
Cheval de paille,
Cheval de bataille.
A cavallo chi non porta sella,
Biada non si crivella.
Trotto d' asino poco dura.

Honden:

Qui tue chat ou chien,
Ne faist pas bien.
Canis domi ferocissimus.
Canes panes somniant.
Canis timidus vehementius latrat quam mordet.
Die hunde die viel bellen, beissen nicht.
Ogni tristo can mena la coda.
Can vecchio non baia indarno.
Non si da tanto pane al cagnuolo quanto la sua coda dimanda.
Chien sur son fumier est hardi.
Carezze di cane,
Cortesie di puttane,
Inviti d'hosti,
Non puo far che non ti costi.
Als ghy getoeft wort van een weert,
En dat een hont u quispel-steert,
En dat een hoer u vrientschap doet,
Denckt vry dat u dat kosten moet.
Can che abbaia non morde.

Een hondt die men een been ontneemt, en kent geen vrienden.

Bloode honden bassen veel.
Sy en bijten niet al die haer tanden laten sien.
Beter een hondt te vrient, als te vyant.
Laet, dien het lust, te jachte loopen,
Ghy, hoefje wiltbraet, laet'et koopen.

Amoris laconismi.
Liefdes kort-spraecke. Inleydinge.

Philaretus van Waermont, een soetaerdigh Edelman, in sijn groene jaren de werelt met oordeel gesien en verscheyde talen geleert hebbende, is naderhant in sijn vaderlandt gekeert, ende aldaer een geruymen tijdt gebruyckt sijnde geweest in verscheyde eerlicke (doch moeyelicke) bedieningen, was eyntelick van de selve vermoeyt en af-keerigh geworden, en hadde daerom sich metter woone begeven op seker sijn buyten-huys, in een vruchtbare lant-streecke cierlicken opgebouwt, om aldaer sijnen overigen tijt in stille besigheyt, buyten nijt en strijt, soetelicken over te brengen. Hy dan in dit buyten-leven nu eenigen tijdt getreden wesende, geviel het ontrent den lieffelijcken Meytijt, dat hem in de voorseyde gelegentheyt eenige sijne vrienden, ende onder de selve een goet aen-tal wel opgevoede jonge lieden quamen besoecken, die hy op een schoonen morgenstont (in een venster leggende) hadde vermerckt eerst te gaen wandelen onder de bloeyende boornen van den aenleggenden hof, en eenigen tijt daer nae sich ter nedergeset onder de nieu-groenende telgen van eenen jeugdigen linde-boom, op het voorhof staende; alwaer de selve onderlinge tot hare koninginne hadden verkoren Jonckvrou Phronesia van Geest-rijck, met macht om voor dat mael een iegelick op te mogen leggen soodanigen last ende bevel, als de selve soude mogen oordeelen tot de meeste vermakelickheyt van 't geselschap te sullen dienen: in welck ampt de voorfz. jonckvrouwe Phronesia (na eenige heusche verontschuldinge) getreden sijnde, was besigh aen den desen en den genen vast 't een of 't ander te gebieden; hier door began in 't gemoet van Philaretus (dit hoorende en siende) eenige genegentheyt t'ontstaen om sich by de voor-seyde jonge lieden te vervoegen, ten eynde om mede wat goets en wat soets onder de selve voort te brengen, na voorvallende gelegentheyt; alles ten eynde om aen de voor-seyde sijne gasten te betoonen, hoe aengenaem hem der selver geselschap moeste wesen, dewijle hy, als tegen sijnen aert en jaren, sich onder de jonge lieden quam vermengen. Hier op dan beneden gekomen sijnde, ende het geselschap naerderende, is hem van twee snege jonge lieden (sich van den hoop af-sonderende) de wegh heusselick af-genomen, doende de selve aen hem versoeck, ten eynde hy de tegenwoordige vergaderinge wat by wilde wonen, ende met sijn bevallick geselschap wat vermaecks aen-brengen. Soete jonge lieden (antwoorde Philaretus,) dat ick hebbe en past niet op defe gelegentheyt, en dat hier wel passen soude dat en heb ick jegenwoordelick niet; laet my daerom aen my selven, en onderhoudt malkanderen, als ghy begonnen hebt; vogelen van eender veeren dienen best te samen. Neen, Heer, antwoorde een van de by-standers, dit en is geen haven om soo voor-by te zeylen sonder tol te betalen: heb ick niet van wijse lieden gehoort dat het de beste slagh van jonge lieden is, die soo wat van den ouderdom al-reets in sich vertoonen[1)]? Ende wederom, dat het wel de bequaemste soorte van oude lieden wort geacht, die noch soo wat van de jonckheyt aen sich hebben behouden? Dit gebeurende, ende dese woorden noch niet ge-eyndight zijnde, bevont hem Philaterus omcingelt en als belegert van een groot deel van 't geselschap, alle gelijckelijck het selve versoeck met eenparige begeerten ernstelick aendringende: des hy sich eyndelick liet geseggen, ende met eene de koninginne eerbiedelick gegroet, ende de handen gekust hebbende, sette sich neder nevens Juffrou Virginia van Bly-leven, verwachtende op wien de bevelen van de koninginne souden komen te vallen, ende wat de selve soude uyt-brengen. De koninginne, niet langh hier na haer oogen slaende op Philaretus, begon te seggen: nadien tot haerder kennisse was gekomen, dat hy, onder andere goede

1) Ut adolescentem, in quo aliquid senile, sic senem in quo aliquid est adolescentis, probo.

saecken, in sijn reysen naeukeurigh was geweest om voorraet op te doen van allerhande aerdige Spreueken ende Spreeck-woorden, die hem hier en daer onder andere natiën waren voorgekomen, dat soodanige Spreucken kort en scherp zijnde, ende in weynigh woorden veel begrijpende, haer bevel was dat hy ten goede van dat soet geselschap soude aenvangen uyt te brengen, ende te beschryven de rechte Minne-plichten, beyde voor jonge vryers ende jonck-vrouwen, en dat alleen door Spreeck-woorden en soete Spreucken, om alsoo eens in een Kortspraecke te mogen sien, dat soo veel aerdige geesten in 't lange voor-desen hebben voor-gestelt.

Philaterus, sich willende verontschuldigen op sijne jaren, kortheyt van memorie, en andere ongelegentheden meer, wert met gemeene stemmen verwesen tot gehoorsaemheyt, invoegen dat hy, siende hoe dat hy gescheept was, en dat hy den bal spelen moeste soo die lagh, den voorsz. last eyndelick heeft aengenomen, met versoeck nochtans dat hem tijt fou worden toegestaen tot den naermiddagh, om sijne memorie middelerwijle op die gelegentheyt wat te mogen ververschen. Het

welck hem by allen zijnde ingewillight, heeft sich terstont daer na aldaer een dienaer gevonden, die hen alle versochte tot het middagmael te willen komen; waer mede het geselschap van daer gescheyden, ende de maeltijt korter hebbende gemaeckt, als naer gewoonte, heeft sich des naermiddaghs ter bestemder plaetse in vollen getale laten vinden, al waer Philaretus in 't midden gefeten zijnde, ende een schriftelijcke memorie, tot sijn behulp, in de hant hebbende, aldus began te spreecken:

Al is'et sulcx, soete jonge lieden, dat ick mijn hooft rontom besteken vinde, niet met versche rosen, na den aert van desen lieffelicken Mey-tijt, maer met rechte kerckhof-bloemen, dat is: met menigte van grijse hayren, na de gelegentheyt mijner jaren; evenwel nochtans, alsoo ick door uwe tegenwoordigheyt in my selven gewaer ben geworden soo eenige, 'k en weet niet hoedanige, jeughdige invallen en gedachten, soo ben ick genegen geworden het versoeck, by u lieden aen my heden gedaen, nae te komen, ten besten dat ick kan, en tot bericht van houbare en hou-nutte jonge lieden te openen soodanige aenmerckingen als ick uyt spreucken van verscheyde volcken t'anderen tijden hebbe uyt-gevonden: oordeelende mijns plichts te wesen, dat ick een yder in dese gelegentheyt aenwijse den wegh, dien ick, na dwalen en malen, eyntelijck hebbe geoordeelt den besten te wesen. Van droomen te spreken, is wakende luyden werck. Ick kome dan tot de sake, en segge dat een vryer, een vry-heer wesende van sijne jeught, en een vrijster, vry teer zijnde in hare jeught, beyde vry wat berichts van doen hebben ontrent het beleyt van hare jeught: een vryer om zijn vryheyt wel te gebruycken; een vrijster om haer teerheyt niet te misbruycken. D'onbesochte, d'onbedochte, seyt men van outs, en 't is de waerheyt, want spreeckwoorden zijn dochters van de dagelijcksche ondervindinge. Wel aen, ick ben gesint hier toe wat te seggen, maer op het kortste dat ick kan; een greyntjen pepers is beter als een mande vol pompoenen.

Niet hoe veel,
Niet hoe kleyn,
Maer hoe eêl.
Maer hoe reyn.
En in alle maniere:
Les plus courtes follies sont tousjours les meilleures.
De kortste malligheden zijn altijts de beste.
't Is een Italiaens seggen:

Chi ha avuto moglic, merita una corona di patienza; chi n'ha avuto due, merita una di pazzia.

Die een wijf heeft gehad, verdient een kroone van lijdsaemheydt; die'er twee heeft gehadt, verdient'er een van dwaesheyt.

't Is een Frans woort:

Le premier mary est amy, le second mary est mary, le tiers est maistre.

De eerste man is een vrient, de tweede man is een man, de derde is een meester.

Sommige onder ons gaen verder, en seggen:

Eens te trouwen, is nootwendigheyt; tweemael is malligheyt; driemael, is dulligheyt.

Wat my belanght, ick houde dit voor waerachtigh:

Als van twee gepaerde schelpen
D'eene breeckt, of wel verliest;
Niemant sal u konnen helpen
(Hoeje soeckt, of hoeje kiest)

Aen een, die met effen randen
Juyst op d'ander passen sou;
D'eerste zijn de beste panden,
Niet en gaet voor d'eerste trou.

Yder wicke dit soo 't hem goet dunckt; voor my, ick en sal jegenwoordelijck niet staen als op het eerste, en hoe men gevoegelickst daer toe geraken kan. En daer toe segh ick dit, als tot een inleydinge:

Een dief vond' licht een open kist,
Indien hy alle dingen wist;
Een vryer kreegh wel haest een vrou,
Wist hy slechts waer hy vryen sou.

Wat raet dan om dit te weten? vragen de vryers. Ick antwoordde, dat hier te lande onder de jonge dochters in 't gemeen geene of weynige te vinden zijn, die niet en hellen naer een goet geselschap; dewijle men de selve in hare vryheyt laet, sonder dwangh oste aenradinge tot kloosterleven. Wie van de selve en seyt'er niet t'eeniger tijdt, ten minsten in haer selven:

Moriar, nisi nuhere dulcius est.
Henreuse vrayement est la vie
De la femme, qui se marie,
Et a trouvé un bon espoux;
Je meure, fi cela n'est doux.
Omne adeò genus in terris, hominum ferarumque
Et genus aequorum, pecudes, pictaeque volucres
In furias ignemque ruunt. -
Al het kleyn en groote vee,
Al de visschen van de zee,
Al de vogels van het wout,
Wenschen om te zijn getrout,
Wenschen om te zijn gepaert;
Waerom mijne jeught gespaert?
Jusqu'à la formie,
Tout veut compagnie.
Coeur sans flame,
Corps sans ame.
Al is de mier
Het minste dier,
Noch wil het paren:
Een rijpe maeght,
Naer eysch gevraeght,
Sal die haer sparen?

Laet dan een jongelinck geene van alle in sijne inbeeldinge hier van uyt-nemen; en daerom: isse jonck, vryer, daer ghy het oogh op hebt, soo stelt het vast, dat:

Jonge jaren
Willen paren.

Begintse wat aen te komen, denckt dat ghyse in haer selven hoort mompelen:

En esperant mieux,
On devient vieux.

Met beter te hopen
Is de tijt verlopen.

En vry niet sonder reden:

De demain à demain le temps s'en va.
En attendant un mary qui foit chevalier,
Les tetins me pendent jusqu' au brevier.

Terwijl ick wacht een man van ridderlicken staet, Soo voel ick dat mijn jeught al vast daer henen gaet: als eens, op soodanigen ongelegentheyt, een voortreffelijcke jonckvrou klaegelick wort geseyt gesproken te hebben.

Isse teêr, swack en bleyck? denckt dat se bequamer is om het pack der liefden, als om meulesteenen te dragen. Gelooft de medecijnen en natuer-meesters, die hier in klaer spreecken, en zijn gewoon te seggen:

Pasles couleurs, desirs mal accomplis.
Vrijsters, 't bleyck van uwe wangen
Koomt van eenigh soet verlangen.
Fille pasle,
Demande le masle.
Bleycke verven
Paren of sterven.
Isse kloeck van leden, houdt seker,
Dat soo een Amazone eenen Alexander verwacht.
Isse bloosende, en wel gedaen,
On pent bien voir à sa couleur,
Quelle peut estre sa douleur.
Men kan wel sien aen haer gelaet
Dat zy het minnen niet en haet.
Isse sieckelick, sy denckt misschien:
S'il faut mourir un jour,
Je veux mourir d'amour.
Wanneer het immer wesen moet,
De minne-doodt is wonder soet.
Isse weeligh en lustigh,
Malaifement peut durer le rosfignol en cage.
Een wilde vogel acht'et pijn
Langh in de kooy te moeten zijn.
Isse swaermoedigh en dickwils suchtende,
Un soupir
D'un souvenir.
Maeghde-suchten
Zijn maer kluchten.
Denckt datse seyt, of ten minsten denckt:
Soupir d'amour! Dieu vous convoye,
Où ne puis aller vous envoye.
Soet suchtjen, vlieght eens by den man,
Dien ick nu niet genaken kan.
Isse hoogh-dravende en moedigh, seght vryelick:
Matrimonium, ad majora tendenti, decus ac robur.
Maeght, wilje staet, of eer, of glans,
De luyster komt u van de mans.
Isse neêrslachtigh, en kleyn in haer oogen,
Humilis mens apta marito est.
Een nedrigh hert is voor een man
Soo nut, als iet dat wesen kan.

Isse qualijck gehouden by een stief-vader, stief-moeder, of diergelijcke,

Of iemant. deur of venster sluyt,
Die qualick is, die wil'er uyt.
Est mihi namque domi pater, est injusta noverca.

Stief-moeder is een hatige naem; een jongen werpende op een tijt na een hont, en rakende zijn stief-moeder, riep dat'et niet al mis en was. Een vreemt seggen!

Isse wel by een broeder, of andere goede vrienden, ick weet daer zijnder die seggen derven:

E meglio una cattiva parola del marito, ch'una buona del sratello.

Al beter van een man bekeven,
Als by een broeder wel te leven.

Ghy daerom, tot besluyt: stelt vast met den ouden leermeefter van dese kunst:

- - omnes
Posse capi. - -
Geen vogel, wilt vry netten hangen,
Of hy en staet te zijn gevangen.
Nu vorder tot de sake selfs:
Soeckt ghy een wijf na uwen wensch,
Gaet niet voor eerst tot eenigh mensch;
Godt is de vinder van de trou,
Gaet, eyscht van hem een goede vrou;
En krijght ghy die, soo geeft hem eer,
Want 't is een gave van den Heer.

Maer als ick van een goede Vrouwe spreecke, ick en versta geen volmaeckte. D'Italiaen seght wel:

Ogni donna e vacca
A qualche tacca.
Koeyen hebben plecken,
En vrouwen haer vlecken.
Wy noch beter:
Wie peert of wijf soeckt sonder gebreecken,
Die mach het werck wel laten steecken,
En dencken dat hy bed en stal
Voor eeuwigh ledigh houden sal.

Maeckt vry uw rekeninge daer na: anders gewisselijck ghy sult u vergissen. 't Is seecker, en d'ervarentheyt leert'et:

Geen soo schoonen schip, of 't heeft een pompe.

Het tweede dat hier te doen is, leert ons de Fransman:

Il faut { Entreprendre avec prudence,
Il faut { Poursuivre avec esperance,
Il faut { Supporter avec patienee.
Met wijsheyt te kiesen,
Geen moedt verliesen;
Maer staegh volherden,
Soo sal 't eens werden.

Laet ons van elcx in 't bysonder wat seggen; eerst nopende 't beginsel, of het schoon de waerheyt is.

Asses demande, qui bien sert.
Dat is:

Heuselick toegesien, genoegh gebeden is, en dat een die wel dient, met stil-swijgen eyst.

Nochtans een iegelijck (aen wien het ernst is) dient te spreken en ront te gaen (als 't tijt is.)

Want:
Il mal cresce, à chi 1'asconde.
Verswegen quaet
Blijft sonder raet;
Verborgen pijn,
Geen medecijn.
Oock
Die schamen, en mijden,
Staen veel ter zijden.

Nopende de verkiesinge, en hoe die te doen is, daer aen is vry wat veel gelegen.

Femme & melon
A peine les cognoit on.
Wie kent'er oyt, na rechten eysch,
Meloenen, en het vrouwe-vleys?

Wy seggen daerom by goet gevolgh, met de Latinisten:

Noveris, quam amare velis.
Kent, en versint,
Eer datje mint.
Of met den Spanjaert:
Ante que cases,
Mira que hazes,
Que no es nodo, que deshazes.
Eer dat ghy gaet
Ten echten staet,
Let op uw saken;
Want 't is geen bant,
Die metter hant
Is los te maken.
De Fransche kleermaker seyde wel:
Mesurez trois fois, avant que tailler une fois.
Qui se haste en cheminant,
Se sourvoye bien souvent.
Wilt ghy wat maecken,
Meet wel uw laecken
Eer datje snijt;
Hy kan licht dwalen
Uyt sijne palen,
Die haestigh rijt.

Jamais chose se fit bien en haste, fors que fugir la peste.

In haest en kan niet goets geschieden,
Ten zy dat ghy de pest wilt vlieden.
Niet metter haest als vloyen te vangen,
Seggen wy. En met een rijmtjen:
Haestige spoet
Is selden goet.
Nihil tam inimicum consiliis, quam celeritas.
Die wel op een saeck wil achten,
Die en moet voor al niet jachten.
Geringe saecken magh men licht over-gaen.
Campernoelj' of Duyvels-broot
Wort in weyigh uyren groot;

Maer een goed' en nutte vrucht,
Die en rijpt noyt metter vlucht.
Maer:
Goede en groote dingen willen tijt hebben.

Bysonder in soo een gewigtige gelegentheyt, als is de gene daer wy van spreecken.

Qui en haste se marie, à loisir se repent.
Al die met haest een vrouwe trout,
Vint, als 't te laet is, dat hem rout.

Laet ons dan besluyten met een sinnebeelt, en seggen:

Plustost Meurier
Qu'Amandrier.
D'Amandel bloeyt vroegh, de Moerbesy laet,
Maer let eens wie het beter gaet.
't Oude en vertroude woort seyt:
Sat cito, si sat benè.
Assez tost, si bien.
Haest genoegh,
Is 't wel genoegh.

En dit sonderlinge voor vryers van haer eerste wambays, die konnen sich voor al lichtelick vertasten:

Kalf-vleys, half-vleys.

Een vryer, seggen eenige, diens baert niet langer en is als sijn tanden, dat is een monster; der sulcker saecken en verbeteren maer met wat te vertoeven.

Van vroegh ombijten, en laet te trouwen, en krijght men niet licht den hooft-sweer.

In dochters wert dit in eenige landen anders in 't werck gestelt:

La vesve avec le dueil, la fille avec le morveau.
Een weeuwe die noch rouwe draeght,
En met het snot een jonge maeght.
Wegh dan met jachtigheyt in dit werck.
En tot besluyt:

Laet jachtige luyden op esels rijden, soo leerense wat hun noodigh is.

Maer dit dient al mede plaetse te hebben, hoewel men al schoon gekomen is by de gene die men recht meynt. Dat groot en bedenckelick woort en dient niet terstont uytgeslingert: men mach in soo groote saecken niet vallen gelijck een end in een bijt, een koey in de sloot, of een boer in de hosen; daer dient soo wat voor-spels gebruyckt, als de schermers plegen, eer sy het spel aenvangen. Daer dient eerst soo wat van den boot gesproken, om allenxkens aen het schip te geraken. Maer de saecke eens wel begonnen zijnde, en dient om geen waen-vreese lichtelijcken naegelaten te worden. Swaer-hoofdigheyt is hier en elders schadelick.

Vaine poeur, certaine misere.
Ydele vreese is sekere ellende.

Laet de vogelkens sorgen, die hebben dunne beentjens, seyt de Duytsman.

Chi ha paura di passere, nou semini panico.
Wie voor musschen fich ontsiet
Die en say' het, koren niet.

't Is wel gesien, dat iemant door vreese, even het selve dat hy vreesde, sich op den hals haelde.

> Le mal advient à celuy qui mal songe.
> Die staegh voor onheyl is beducht,
> 't Is selden dat hy dat ontvlucht.

't Is dwaesheyt voor een blaeuwe-scheen te duchten, eer men sich oyt stiet.

En la caverue des larrons, on ne parle du gibet.

Die stelen wil, moet om geen galge dencken.

Die stelen wil moet sich een bilslach getroosten.

Plus in metuendo est mali, quam in eo quod timetnr.

En in alle maniere is in de vreese veeltijts meerder quaet, als in de saecke selfs die gevreest wort, schoon die al qualijck koomt uyt te vallen. Gaet dan voort met de goede saecke, en stoot u aen een kleyntjen niet.

> Chi guarda ad ogni penna, non sa mai letto.
> Wie elcke veêr wil sien en raecken,
> Hoe kan die oyt een bedde maecken?

Oock schoon het soo geviel, dat men u voorby wees, ende de stucken in de hant gaf, noch al niet geswicht; een goet aenbeelt en moet voor geen slach beswijcken.

> Il n'est hardy qui s'effroye d'un resus.

Het is een killigh hert, en sonder goeden raet.

Dat om den eersten Neen een lieve vrijster laet.

In desen gevalle dieut soo wat heusche onbeschaemtheyt in 't werck gestelt:

> Ubi pudor nocet, stultitia est, non pudor.

Daer de schaemte schadelick is, isse niet als dwaesheyt.

Ick weet dat'er eenige soo hoogh-dravende, ofte oock wel soo neêr-slachtigh zijn, datse 't geheel werk, oock op het eerste af-seggen, daer laten.

Niet alsoo, de bevindinge heeft dickwils geleert dat sulcks een misslach is. Men dient hier vaster in sijn schoenen te gaen:

Qui timide rogat, docet negare.
Wie beschromelicken vraeght, die leert weygeren.
Integendeel:
Courage, faict 1'ouvrage.
Met arbeyt krijght men vyer uyt den steen.
Jagers en vryers hebben vry wat gemeens:
De stadige jager vanght het wilt.
En voor de vryers:
Aenhouden doet verkrijgen.

Evenwel en wil ick niet raden tot een geduerigh en moeyelick vervolgh, om tegens wint en stroom sottelick aen te dringen. Geensins; kust noyt soo een vrijster aen den mont, dat'er haer 't herte af seer doet.

't Is beter somwijlen wat achterwaerts te deysen, om een beteren sprongh te maken, als voorwaerts te poogen, en in de sloot te vallen.

Nihil magis amorem incendit, quam carendi metus.
Lenius inftando taedia tolle tui.
Donna seguita niega,
Quel che fugita priega.
Altemets wat achter-blijven,
Doet oock dickmael liefde stijven.
Des amants les noisettes,
D'amour allumettes.
Geliefkens kijven,
Doet liefde beklijven.
Men siettet somwijlen:
Per troppo speronar la fuga è tarda.

Een peert, te veel met spooren gesteken, wil dickwils niet voort. Men moet tijden en stonden kennen. Bescheydenheyt en heusheyt moet hier en elders plaetse hebben; geen onbeschoftheyt, en min dreygementen:

Tout par amour, rien par force.
En pleeght geen norsheyt of gewelt,
Maer denckt dat hier maer liefd' en gelt.
L'amour gouverne son royaume sans espée.
In 't koninckrijcke van de min
En mach noch stael, noch yser in.
Wat dan? hier en dienen niet als
Sijde woordekens,
Fluweele boordekens,
Met sachte koordekens.

En, soo ghy een recht vryer zijt, de soodanige zijn wel te vinden:

Affectus verba suppeditat.
Fac tantum cupias, sponte disertus eris.
Heeft u de minne recht gesteken,
Gewis ghy sult wel leeren spreken.

Even-wel, al dese haperinge en moet u geen askeer maken van de beminde. Vryen is lyen,

Celuy n'aime pas bien, qui pour peu hait.

Schoon datje somtijts lijt, blijst ester wel gesint;
Want die om weynigh haet, en heeft noyt veel bemint.

D'Ervarentheyt leert ons:

Dat met moeyte verkregen is, wort met minne beseten.

En gemeynlick gebeurtet, dat:
Die weynigh besteden wil, selden goet vleys koopt.
Hout dan, Vryer, dit-voor uw stock-regel:
Ick jaegh op hoop, ick wil volherden,
Dat niet en is, dat kan noch werden.
Omnis aër aquilae pervius.
Des arents onvermoeyde vlucht,
Die dringht oock door een stuere lucht.
Ongesien,
Kan geschiên.

Maer desen al niet tegenstaende, soo u de praem soo naeu wert geleyt, dat ghy merckt dat'er niet af-vallen en sal;

Ick segh dat hy met reden klaeght,
Die niet en vanght, en lange jaeght.
Wat raedt?
Mieux reculer, que mal saillir.
Beter is 't te rugh gegaen,
Als een quaden sprongh gedaen.

Siet men niet dickwils soo schoone schepen aenkomen, als'er af-varen? Siet men niet so schoone bloemen ontluycken, als'er vergaen? Wat meer? siet men niet dat:

Saepe majori fortunae locum fecit injuria.
Een kleyn geluck u af-geseyt,
U dickwils tot een grooter leyt?
En in allen gevalle:
Assai guadagna chi vano sperar perde.

Soo gaet dit vast, dat ydele hope te verliesen, noch al voor gewin te rekenen is; doch hoe het zy:

Cuore forte,
Kompe cattiva sorte.
Een moedigh hert
Verwint de smert.

Maer het zy dat ghy uwen eersten, of uwen tweeden aenslach wilt vorderen, vryer, en laet'et op uw eygen vernuft alleen niet aenkomen:

Magna negotia, magnis adjutorihus egent.

Groote saecken hebben groote hulp van noode.

Gebruyckt daerom, tot, uw onderstant, luyden die oogen in haer voor-hooft hebben, en klaer sien, niet juyst met de uyterlijcke oogen des lichaems, maer eer met de inwendige oogen des vernusts; ick meyne oude ervaren lieden, die veeltijts, als het gesichte door de jaren swack wort, dan meer als oyt in het verstant versterckt worden.

Quibus corpus annis infirmum, ingenium sapientiâ validum.

Impellat remum, qui didicit.

Die wel eer heeft leeren roeyen,
Laet dien sich met varen moeyen.

Want wat u en uws gelijcken aengaet, ey! seght eens, wie kan'er seggen:

Ainour m'estreint & raison me gouverne?

Qui sont ceux qui ont les heaux yeux, & ne voyent gouste? les amoureux.

Wie zijn 't die de schoonste oogen hebben, en sien niet, een steke? zijn 't niet die de liefde begoghelt heeft?

Amor non ha sapienza, & ira non ha confilio.
Daer is geen wijsheyt in de min,
En gramschap heeft geen reden in;

seyt d'Italiaen, en hy voeght'er noch by:

Dove regna amore,
Non li conosce errore.
Die van de liefde zijn gesteecken,
En sien noch vlecken noch gebreecken.

Hollandt gaet noch ronder, en seyt:

Kinderen die minnen,
Hebben geen sinnen.
De reden is tastelick:
Coeur troublé, n'est pas sage.
Als 't hert met tochten is beseten,
Ten kan noch recht, noch reden weten.

Deux yeux ne sont pas suffisants, pour prendre une femme.

'T Is, mijns oordeels, wel geseyt, dat twee oogen niet genoegh en zijn, om een vrouwe te kiesen. En noch beter, dat een die verkoopen wil, maer een ooge behoeft; want hy weet te voren wat vleys hy in de kuyp heeft, maer die koopen moet, behoester wel hondert, 't is hem al nieuw wat, hem voorkomt; en met schoon voordoen wordt'er veel bedrogen.

Want:
Die sijn huys verkoopen wil, schildert veeltijts den gevel.
Au drap meschant,
Belle monstre devant.
En:

Voor een slecht laken, plach men wel een schoon monster te setten.

Maer ondertusschen, de gene die in dese gelegentheyt raet plegen, hebben wel toe te sien, wie en hoedanige sy-lieden hier toe gebruycken; mitsgaders hoe verre haer raet aen te nemen is. 't Gaet al somtijts vreemt toe in de saecken van de werelt.

't Plach den eenen hont leet te wesen, dat'er een ander in de keucken gaet.

En dit siet men oock wel onder nae-bestaende vrienden,

Soror sorori matrimonium suo fortunatius invidet.

Stelt u hier in niet geruster,
Om den raet van uwe suster;
Want het haer oock wel berout,
Sooje wat te hooge trout.

Ab affectibus omnes, qui de rebus dubïjs consultant, vacuos esse decet.

Raet gevers behooren van sucht. en driften vry te wesen.

In dese bedenckinge dient dan vorder gelet op de ouders van de gene die men in 't oogh heeft; d'ervarentheyt leertet ons:

Het is des werelts loop, al slaetet somtijts mis,
De dochter wort een wijf, als nu de moeder is.

Katte-jongens willen muysen,
Ape-jongens willen luysen.
Soo de klock is, soo de klepel,
Soo de pot is, soo de lepel,
Soo de moeder, soo het kint;
Let gesellen, waerje mint.

En daerom: van een goeden grondt een wijngaert, van een goede moeder een dochter te nemen, prijst men in Vranckrijck:

De bon terroir plantez la vigne, de bonne mere prenez la sille.

En d'Italiaen en is hier niet vreemt van:

Quali sigli chieggi,
Tal la mogli eleggi.
Gelijck als ghy uw kinders wout,
Siet, datje soo een vrouwe trout.

Wat hier de vrijsters aen-gaet, die en staet de keuse hier van soo vry niet, als aen de jongelingen, naer onse maniere van doen; want wy zijn gewoon te seggen:

Ghy vaders, als het u behaeght,
Soo geeft uw soon een jonge maeght;
Maer aen uw dochter geeft een man,
Wanneer het u gebeuren kan.

Ondertusschen moet niet versuymt worden op den persoon selfs wel te letten:

Par mary roine, par mary malheureuse.
Ghy vrijster, denckt in dit geval,
Dat, wie den man mist, mist'et al.
Want:
Sulcken vryer mochtje treffen,
Ghy sult uwen staet verheffen:
Sulcken vryer mochtje kiesen,
Ghy sult eer en goet verliesen.
't Is waerlick alsoo, want:
Elle n'est pas bien née,
Qui n'est pas bien mariée.
Geen mensch en is'er wel geboren,
Heeft hy een quaet partuer gekoren.

't Is voor u, jongelingh, even het selve; dus let'er op.
Ea poena est mercis malè emptae, ut emptori semper exprobret stultitiam.

Indien ghy doet een mallen koop,
Als uw verstant is op de loop,
Het is voor u een staegh verdrict
Als ghy uw slechte waren siet;
Het is voor u een staegh verwijt
Dat ghy soo dwasen kooper zijt.

En dit heeft insonderheyt plaetse in de koopmanschappen, die men niet en magh weder geven, al wil men schoon veel daer op toegeven. Ende in tegendeel van dien, hier in wel gehandelt te hebben, is van 't hooghste vernoegen dat men op aerden hebben kan.

't Is seker:
Qui a bonne femme, est bien allié.

Wie een goede vrouwe heeft, is wel vermaeghschapt.

Want:
La plus belle piece de mesnage, est une bonne femme.
Het beste stuck huys-raet is een goet wijf.

Maer tot u, ghy vrijsters, wat naerder en klaerder: Hebt ghy veel goets, ghy sult veel aenstoots hebben; oock als ghy noch jonck zijt.

Om de minne van de smeer
Leckt de kat de kandeleer.
Siet men 't niet dagelicks?
De haes lijt vervolginge om haer leckere bouten.
En in tegendeel:
A l'autel rompu, on n'allume chandelle.
Voor een autaer, als hy breeckt,
Niemant oyt een keers ontsteeckt.
Wy bevinden in Hollandt, dat:

Rijcke lieden kinderen, en arme luy koeyen worden haest out.
De schoonheyt plach hier mede wat te gelden, als in haer hebbende een stomme welsprekentheyt:

La beauté est une eloquence muëtte.
D'Italiaen plach te seggen:

Chi nasce bella,
Nasce maritata.

Die schoon geboren is, komt getrout ter werelt.

Wel aen, koomt u een vryer van buyten voor, gaet dan voor al met loode schoenen.

Mucho sabe la mona,
Pero mas el que la toma.

Een aep is gaeu, maer gaeuwer diese vanght.

Die met vossen te doen heeft, moet op sijn hoender-kot letten.

Huwelicken, die van verre komen, konnen oock by wijlen goet wesen, maer eer de selve wel overwogen zijn, werdense by de wijse als verdacht gehouden.

L'homme de passage
N'attrappe femme, si elle est sage.
Vryers die van verre komen,
Zijn u, jonge maeght, te schromen.

Aen dese dan sich haestelijck te verslingeren, is sorgelijck; de sulcke seggen dickwils datse op haer eygen landt gaen: en 't is de waerheyt, maer het leyt in haer schoenen. En daerom gebeurt'et by wijlen:

A la fois vant plus la lie, que le vin.
Hoe krommer hout, hoe beter kruck,
Hoe slimmer boef, hoe beter luck.
D'Exempelen zijn kennelijck:
Quien lexos se va a casar
O va enganado, ó va enganar.
Qui loing se va marier,
Ou est trompé, ou veut tromper.
Fallitur ignotis aut fallit amator in oris;
Det tibi, si sapias, terra propinqua virum.
Als yemant soeckt te zijn getrout,
Die sich niet in sijn landt en houdt,
Maer hier en elders loopt en vlieght,
Die wort bedrogen of bedrieght.
En daerom:
Men moet een ruyter niet langer gedincken,
Dan als men sijn hoef-yser kan hooren klincken.
Certus in hospitibus non est amor, errat ut ipsi.
Vreemdelingen liefde maelt,
Juyst gelijck haer herte dwaelt.
De Spanjaert seyt hierom niet buyten reden:
El hijo de tu vizina, quita le el moco, y casa lo a tu hija.

Au sils de ta voisine oste le morveau, & le marie avec ta sille.

Al is uw buer-wijfs soon besnot,
Maeckt, datje met hem niet en spot;
Maer liever hem de neuse snuyt,
En huwt aen hem uw dochter uyt.
't Is by ons een out seggen:

't Is best te vryen, daer men den roock kan sien.

En d'Italiaen is van 't selve gevoelen:

Moglie e ronzino
Piglia del vicino.

Wilt ghy voor u een wijf, of schoone peerden halen, Soo kiest se nimmermeer als uyt de naeste palen.

't Is daerom goet sich soo te dragen, dat soo wel uw na-gebueren, als de gene die van eene stadt of landt met u zijn, web van u en uwe geheele gelegentheyt gevoelen, oste om onder de selve een goet partuer te mogen vinden, ofte om een goede getuygenisse van de selve wech te mogen dragen, en alsoo elders sich te versellen. De Fransman seyt wel:

Le pere nourit la fille, mais le voisin la marie.
De kost van de kinders moeten d'ouders besueren,
Maer het besteden hanght aen de gebueren.
Eu daerom:

Pour grasse que soit ta geline,
Elle a besoing de sa voifine.

'k En weet niet een soo vetten hoen,
Of 't heeft fijn buer-wijfs gunst van doen.

Wat is dereden? Geen andere, dan vermits de gebueren de gene zijn, die iemant eenen goeden ofte quaden naem konnen aenbrengen, en 't geruchte dat u na gaet, is als een toet-steen van uw innerlijck wesen.

Een wijs man seyt wel:

Tales nos crede, qualis fama cujusque est: singuli decipi, & decipere possunt, at omnes nemo, neminem omnes fefellerunt.

Gelooft ons soodanige te zijn, als in 't gemeen van ons gesproken wort. En hierom seggen de Wijsen:

Non oculis, sed auribus ducendum esse.
Het zy voor mannen, ofte vrouwen,
Beter na 't oir, als 't oogh te trouwen.

Wie een quaden naem krijght (seyt 't Engels spreeck-woort) is half gehangen.

Ten aensien van maegden en vrijsters gaen andere Natiën noch verder:

Qui la fama ha perdida,
Muerto anda en la vida.

Qui a perdu sa bonne renommée, est mort au monde.

Wie eer verliest, of eerbaer root,
Die is voor al haer leven doot.

Schoonheyt is maer dreck, als d'eerbaerheyt verloren is.

Donna senza honesta,
Nou fu mai bella.
In een vrouwe souder eer,
Daer en is geen schoonheyt meer.

Soo dient dan, vrijsters, voor u wel sorchvuldelick geset op de behoudenisse van uwen goeden naem, en daer toe wil ick u geerne eenige goede middelen in de handt geven.

Voor eerst, weet dit:
Eer
Is teêr.
En daerom:
Ghy, die recht eerbaer pooght te zijn,
Verhoedt u oock voor quaden schijn.
't Is hier seker:
Contemptâ famâ & virtus contemnitur.
Die op geen goeden naem en acht,
Weet dat sy na geen deught en tracht.
Hoedt u voor ledicheyt, want:
Donna oziosa,
Non può esser virtuosa.
Een wijf of maeght, die niet en doet,
Het is een wonder isse goet.

Tegen de sulcke valt stracx nae-dencken van ontucht, en gewisselick:
Celle n'est pas entierement cbaste, qui faiet douter de sa pudicité.
Sy en is niet geheel suyver, die twijffel doet slaen aen haer eerbaerheyt.

't Is wel waer dat men plach te seggen,
Wacht u voor de daet,
Voor de leugen is wel raet.
En van gelijcken:
Al is de leugen wonder snel,
De waerheyt achter-haeltse wel.
Maer, dien onvermindert, mach ick u raden:
Ghy moet u wachten voor de daet,
En niet te min oock voor den praet.
Want:
Al eer de leugen is ten ent,
Soo is uw goede naem geschent.
Mach ick u dan bidden, teêr geselschap:

The fairest silke wil soonest be spoiled.
Let op uw eer, en houtse net,
Het witste kleet is eerst besmet.

Il ne saut qu'un mauvais pas pour casser la boteille. A tout perdre ne faut qu'un coup perilleux.

Een quaden stap sonder meer, is genoegh om een glasen sles te breken.

Onder anderen goeden raet voor uwe gelegentheyt, is'et (mijns oordeels) dienstigh, dat'er weynigh in de wandelinge, of onder 't gemeen van u gesproken worde:

Donne & pere senza rumori,
Sono stimate le megliori.
Vrouwen en peeren, die niet en kraken,
Die acht men alderbest te smaken.
Gedenckt tot dien eynde, dat:
La femme à la maison & la jambre rompue.
Quade beenen, en goede wijven,
Dienen wel in huys te blijven.
De daet leert'et:
Fille trop en rue,
Tost perdue.
Veel op de straet,
Licht op de praet.

D'Italiaen meynt dat vrouwen en hoenders licht verdwalen, als se veel uyt zijn:

Femme e galline per andar troppo si perde.
Fille trop gaillarde,
Et trop mignarde,
Devient paillarde.
Wy seggen:
Die sijn peert laet drincken by alle beesten,
Sijn dochterken gaen tot alle feesten,
Heeft binnens jaers dit ongeval:
Een sloir in huys, een guyl op stal.

Voor al in 't duyster en ten ontijde hier en daer gesien te worden, is uw eere gantsch tegen:

De nacht
Is verdacht.
Opera di notte, vergogna di giorno.
Wat iemant in het doncker doet,
Dat wort by lichten dagh geboet.
Ick segge vorder:
Fille fenestriere,
N'est bonne mesnagere.
Vrijsters die veel in vensters gapen,
En dickwils tot den middagh slapen,
En veeltijts voor den spiegel staen,
Die laten 't huys-werck ongedaen.

Veel ontrent het manue-volck te boerten en te gabberen, en is u niet te raden:

Wie jockt,
Die lockt.

Jocus ausert reverentiam; nam modestia solvitur, dum urbanitas affectatur.

De commettre acte de risée,
La fille n'est jamais prisée.
Een quack of quinckjen uyt te slaen,
En plach geen vrijster wel te staen.

Veel tacke-teylens en hant-gespeel met jonghmans is van gelijcken gansch bekommerlijck:

A flouwer about the neck, is a forstoole for a kis.

Indienje goyt met bloem of groen,
Dat is het voorspel van een soen.
Indienje goyt met groen of nat,
Dat is geseyt: koomt, foolt my wat,
Noch vorder:
Een vrijster die aen vryers schenckt,
't Is seker dat s'haer eertje krenckt:
Een vrijster die van vryers neemt,
't Is seker dat s'haer eer ontvreemt:
Wilt ghy dan, vrijster, eerlick leven,
En past te nemen noch te geven.
Wat uw cieraet aen-gaet:

Il n'y a diamant fi beau, qui n'ayt besoing de feuille, pour en relever l' esclat.

De juwcliers seggen ons, dat'er geen soo schoonen diamant en is, of hy heest wat behulps van doen om den glans te verheffen. Eenige hebben dit de vrijsters toe-gepast; en ick hebber niet tegen, als 't gesondelijck verstaen wort. Maer ick oordeele, dat eerbaerheyt en schaemte uwe hooghste schoonheyt en beste cieraet is:

La chasteté, est la premiere beauté.

Wat uwe kleederen belanght, uytwendigheyt en kostelijckheyt is geraden te mijden, 't Is hier (mijns oordeels) een rechte Maegden sin-spreucke:

Nitidè, non delicatè.
Reyn gekleet,
En niet te breet.
De Fransman seyt'er dit toe:
Ne sois paon à toy parer,
Ny parroquet en ton parler,
Ny cicogne en ton manger,
Ny oye anssi en ton marcher.
En weest geen paeu in uw gewaet,
Geen papegay in uwen praet,
Geen oyevaer wanneer men eet,
Geen gans als ghy daer henen treet.
Ick besluyte dit, en segge:
Il n'y a meilleur fard, qu'eu bon point.
Geen beter blanket
Als gesont en vet,
En in kleedinge net.

Wat in dese gelegentheyt de vryers aengaet, om weder te komen daer wy 't gelaten hebben, te weten tot onsen buyten-vryer, moedicheyt in kleeren en spreecken moet u, vrijster, verdacht zijn. Onse matroosen seggen wel:

(Suspecta semper ornamenta ementibus)
Veel vlaggen, luttel boters.
't Gaet al dickmaels soo:
't Sijn ledige vaten, die meest bommen.
Vieil en sa terre, & jeune en estrangere,
Mentent touts deux d'une mesme maniere.
Een oudt man in sijn landt, een jongen daer buyten,
Die seggen veel dingen die niet en sluyten.
Men seyt gemeenlijck:
Il. est bien pauvre, qui n'a que promettre.
Het is voorwaer een arrem man,
Die niet wat schoons beloven kan.
Voeght'er by:

Il ne faut passer que d'un pays à autre, pour estre gentilhomme.
Veranderinge van lant, kan een edelman maken.

En gemeenlick:
Alle vryers rijck, alle gevangens arm.
Op eygen getuygenisse is weynigh te letten.

Demande à l'hoste s'il a bon vin.

Gaet, vraeght de weert na sijnen wijn,
Gewis, hy sal de beste zijn.
Wel aen dan:
Kint, dit dienje wel te weten,
Jae, te schrijven aen den balck:
Beter by den uyl geseten,
Als te vliegen met den valck.

Is hy soet van monde, en soeckt hy uwe gunst door woorden van de kunst, siet toe:
Als de vos de passie preêckt, boeren, wacht uw gansen!

Fistula dulce canit, volucrem dum decipit auceps.
De vogelaer fluyt wonder moy,
Tot dat de vink is in de koy.
De Spanjaert seyt wel:
Quando os pedimos,
Dueva os dezimos;
Quando os tenemos,
Como queremos.
Quand nous vous demandons,
Damoiselles appellons;
Mais quand nous vous avons,
Il est comme nous voulons.
Terwijl een vryer netten spreyt,
't Is vreemt hoe dat de lincker vleyt;
Maer als de bruyt is in de schuyt,
Dan is het flicke-floyen uyt.
't Is dan:

Honigh in den mont, en 't scheer-mes aen den riem.

En daerom:
Belles paroles ne sont que bourdes,
Au beau parleur aureilles sourdes.
Amours ce sont oeuvres, & non bonnes raisons.
Insidiatur qui admodum blanditur.
Een die u na de kunste vleyt,

Houdt vast, dat hy u lagen leyt.
Voor besluyt, soo denckt, dat
Wie sich door praet in slaep laet wiegen,
Die kan men wonder haest bedriegen.
Is hy stout in 't aen-leggen,
A bon demandeur,
Bon refuseur.
Wie tot stout eysschen is genegen,
Set daer een vry ontseggen tegen.

A foole demandeth much, but more foole is he, that giveth it.

Een dwaes die derreft veel begeeren,
Maer dwaes is hy, die 't niet kan weeren.
En eyndelijck:

Wie met appels vrijt, wort met klockhuysen geloont.

En tot besluyt van desen handel, soo onthout my desen gront-regel, die u en alle jonge lieden hier en elders veel goets kan doen:

Als ghy wat hoort, dat ghy te voren noyt en hoorde, en wat siet, dat ghy te voren noyt en saeght; soo dient ghy te dencken dat ghy te voren noyt en dacht.

Middelertij t nochtans soo meyne ick geraden te zijn, in alle gelegentheyt heuselijck te gaen, en straten voor stegen te kennen. Ghy, wacht u voor haestigh uyt te varen, schoon u al somtijts wat vreemts voor komt:

Silentinm sapienti, saepe responti loco est.

Wijse lieden weder-leggen veel met stilswijgen.
En waerom niet?

A folie demande ne saut point de response.

Malle vragen en dienen veel niet beantwoort,

ja, het stil-swijgen is dickwils meer als, een antwoorde. Onthoudt dit, vrijsters:

En vin saveur,
En drap couleur,
En fille contenance.
Gelatigh,
Matigh,
En statigh,

deze drie woorden passen hier wonder wel; doch als'er nootsaeckelijcken te spreecken is, en dat'er mis schien dat groot woort van af-seggen uyt moet; vermijt daer in leppigh, schamper, en spijtigh te wesen.

Les fols se mocquent bien des sages, mais jamais les sages des fols.

De gecken spotten by wijlen met de wijsen, de wijsen noyt met de gecken.

Of wilj'et, in een rijmpjen?
Een dwaes sal wel zijns wijser spotten,
Maer noyt een wijs man met de sotten.
Anders kander u wel ongemack van komen: want Despit saict dire follie.
Spijt
Gaept wijt.
Men siet het gemeenlijck:
Quand 1'amour change de courage,
Souvent se convertit en rage.
Als liesde keert in haet,
Dan gaetse buyten maet.
Weet vorder dat dit de ronde waerheyt is:
Les beautez desdaigneuses n'attrappent point les coeurs.

Sy en behaeght niemant, die haer selven te veel behaeght.

En:
Trotsende schoonheden en trecken geen herten.
Dan noch soo gebeurt'et wel, dat:
Diere schippers veeltijts aen lant blijven.

Onder dies en denckt niet, dat ick den grontsteen van 't huwelick op gelt of goet leggen wil; geensins, 't ondt veersjen seyt wel:

Sy die een sot trout om sijn kot,
Mist licht het kot, en houdt den sot;
En die een dant trout om haer want,
Mist licht de want, en houdt de dant:
Dies, wilt ghy trouwen t'uwer vreught,
Soeckt boven al de ware deught.
Ondertusschen:
't Geschiet wel, dat een kalen ram,
Ontrent een ruyger oye quam.

Maer die tot sulcks trachten willen, moeten 't Italiaens woort gedachtigh wesen:

Chi non ha denari in borsa,
Habbia mele in bocca.
Weeght uwe beurs geen pont,
Hebt honigh in den mont.
't Is een oude regel in dese gelegentheyt:
Pauper amet cautè.

Wil iemant vryen boven staet,
Die toone staegh een soet gelaet;
En schoon men stoot hem voor den kop,
Hy eet'et al voor suycker op.
Doch so het schip aldus niet zeylen wil:
Veranderinge is de schapen goet;
seggen de huys-lieden.
Of minder moets,
Of meerder goets.
Qui ne peut avoir le veau,
Prent la peau.
Kunje niet datje wilt, wilt datje kunt.

Als de bye geen rosen en vindt, moetse al somtijts op dorens sitten.
Maer ick bid u, wie ghy zijn meught, waerom niet liever na uws gelijck gesien?

Firmissima inter pares amicitia.
A petit mercier,
Petit panier.
Yder houdt dit voor bequaem:
Kleyne kramer, kleyne kraem.
Nae mijn raet, vrienden:
Chacun se doit jouer à son pareil.
Bouwt en trouwt met uws gelijck,
Arm met arm, en rijck met rijck,
Net met kuys, en mors met vuyl,
Valck met valck, en uyl met uyl.
Anders:
Qui se clariores duxit affines, dominos habet.
Een aerden pot by den metalen,
En kander niet als nadeel halen;
seyt de Wijse man. *Prov.* 13. 2.
Siet men 't niet dageliex:
Wie jonckers trout om gelt of goet,
Heeft pronckers diese dienen moet.

't Selve is waer, oock ten uwen aensiene, ghy vryer; want 't is over al waerachtigh:

Tam malè inaequales veniunt ad aratra juvenci,
Quam premitur magno conjuge nupta minor.
Waer ongelijcke peerden trecken,
Kan noyt tot eenigh voordeel strecken.

Om gelijckheyt van redenen, vrijster, en dient u geen oudt man, indien ghy jouck zijt:

Van oudte laet het vogelken sijn sang.

Vecchio in amore,
Inverno in fiore.

Het jonck vleesch swelt in den pot en daer heeft de kock eere van. Gedenckt, bij dese gelegentheyt aen dit volgende veersken, dat eerstmael van de oude Griecken is afgekomen, en nu Nederlants heeft leeren spreecken:

Een jonghe maeght van seven jaer,
Heeft dan haer tanden allegaer;
Als sy noch seven jaer besluyt,
Dan schiet de jeught haer botten uyt;
Soo 't noch eens seven jaren lijt,

Het roosjen wordt dan pluckens tijt;
Doet hier noch seven jaren toe,
Het steeltjen is sijn bloemptjen moê;
Noch eens dan seven jaer verhooght,
Haest, kinders! haest, het groentjen drooght!
Ontrent, het seste sevenjaer,
Wat dan, als voor een wewenaer?
En komt het dan noch niet te pas,
Soo laetse blijven diese was.
Hoe het met u gestelt is, houdt altijt vast, dat:
Ongelijcken aert
Dient niet gepaert;
Gerimpelt vel
En vrijt niet wel.
Quand on est jeune on aime en sol,
Quand on est vieil qui aime est sol.
En daerom:
Jonck met out
Dient niet getrout.
L'homme qui a la teste blanche,
C'est un cousteau rompu en la manche.

En eyndelick: die maer weynigh korens in den sack heeft, en dat noch blaeu-endigh, waer toe dient hem een mole gerecht?

Aan d'ander zijde, soo'er een jonck man nae een oudt wijf staet, met dese moye sin-spreucke:

Vieille avec deniers est mieux
Que jeune fille avec cheveux:
Beter een out wijf met gelt tot een weder-paer,
Als een jonge vrijster met gout-geel hacr;
Ick stel'er de klare waerheyt tegen, en segge:

Qui femme vieille ou laide prend,
Donne à entendre qu'il ayme argent.

Wie op een out wijf is gesint,
Die toont dat hy het gelt bemint.

En het oogmerck dat sommige van dese lieden voor hebben, ontvalt haer dickmaels; want:

Die een out wijf neemt, op hope van sterven,
Om soo een jonger te verwerven,
Die wort al dickmaels eerder out,
Als hy een jonger vrijster trout.

't Is de grootste misslagh die men doen kan (mijns oordeels), dat men om gelts of goets wille een ongevoechlick partuyr ter handt neemt. De rijekdommen, vrienden, en hebben geensins dat vernoegen in sich, dat vele daer van verwachten: hy, dien het gebruyk van middel-matige gelegentheyt niet en voldoet, en fal nergens genoegh vinden. En selfs oock, wat het verlies belanght, de rijcke zijn veeltijts immers soo gevoelick in dat geval, als lieden van geringe middelen. Groote en kleyne lichamen gequetst werdende, gevoelen beyde met gelijcke pijne de smerte van de wonde. De gelijckenise, die Bion hier qp eertijts gaf, heest my al over lange wel aengestaen. En jegenwoordelick worde ick indachtigh seker Latijns veers daer op slaende, het welck ick goet vinde by dese gelegentheyt hier te verhalen:

Extrahe villosâ paucos è fronte capillos,
   Et simul è calvo vertice tolle comam,
Horrebitque eademque dabit mox signa doloris
   Frons umbrosa comis, & sine crine caput.
Si mors atra gregem, sata si violaverit Eurus,
   Vel tibi, Croese potens, vel, miser Ire, tibi;
Non tantum querulo gemitum dabit ore colonus,
   Cui servat totas unus agellus opes;
Iste potens dominus, multis ditissimus arvis,
   Hinc quoque, vel toto pectore, moestus erit.
Quò nos sacra fames, quò nos rapit ardor habendi?
   Cur toties miseros anxia vita facit?
Non servant homini vel multa talenta quietem,
   Damna pari luctu dives inopsque gemunt.
Ergo mihi positis mens expergiscere curis,
   Atque alio tandem gaudia quaere loco.

En op dat ick niemant verlegen en soude laten, die de tale niet en verstaet, soo wil ick in 't nederlants ten naesten by seggen, 't gene al reede in 't latijn gedaen is:

Indien'er is een kop beset met ruyge locken,
Daer iemant eenigh hayr sal uyt bestaen te plocken,
   En dat oock even dan een ander kaelder hooft,
   Juyst op gelijcken voet, van dexel wort berooft;
Ghy sult hier niet alleen den naeckten hooren kermen,
Vermits hy sijnen kop niet meer en kan verwennen,
   Ghy sult oock boven dien vernemen droef geklach,
   Van hem die niet-te-min sijn ooren decken mach.
Siet, als een Hemels-plaegh koomt opter aerden dalen,
En gaet een schaep, een kalf, een peert, een esel halen,
   Of uyt een rijcken stal òf van een schamel man,
   Die, mits sijn kleyn beslach, geen schade lijden kan;
Ghy sult dan niet alleen den kalis hooren klagen,
Vermits hy dit verlies onmachtigh is te dragen,
   Ghy sult den rijcken selfs sien quellen sijnen geest,

Oock om een vijse-vaes, oock om een eenigh beest.
Wat is doch van het gelt, en al ons angstigh woelen?
Dewijle rijck en arm haer schade bey gevoelen,
Dewijl, 'k en weet niet wat, oock groote lieden plaeght,
Ja, dat geen kroone selfs den hooft-sweer wegh en jaeght.
Wat ick u bidden magh, mijn ziele, wilt ontwaken,
En grondt uw herte niet op aerdsche beusel-saken,
Laet God uw steunsel zijn, in vreught en tegen-spoet;
Daer is geen vaste troost als in het hoogste goet.

Ick schaffe dan hier mede deze en diergelijcke huwelicken af, en meyne dat'et verre de soetste t'samen-komsten zijn, die uyt een? onderlinge en soete toe-genegentheyt geschieden, gegrondet niet op rijckdom of andere diergelijcke uytwendige dingen, maer opeen soete over-een-komste, in oprechte deuchtsaemheyt en gelatenheyt. Lieffelick en schoon zijn is niets, een vrouwe die den Heere vreest sal men loven, seydt de Wijseman. *Prov.* 31. 30.

Maer nu weder tot de sake: Is het een weduwe met voor-kinderen die ghy om haer vette gelegent heyt verkiest, 't is dies maer te erger:

Vidua sua & aliena vitia in dotem adferre dicitur.

Een weduwe brenght veel haer eygen, ende oock eens anders gebreken ten huwelick.

En 't is gewis, dat in dese gelegentheyt
Kinderen
Hinderen.
De Fransman seyt wel:
Maison faicte, & femme à faire.
Een huys dat is gemaeckt, een vrouwe noch te maken,
Dat houdt men overal voor twee bequame saken.
Fra le suppe e gli amori,
li primi sono li megliori.
Wie trouwen wil, of soppen eten,
Dien is 'et dienstigh dit te weten,
Dat de eerste soppen zijn de beste,
En d'eerste trou gaet voor de leste.

Soet Geselschap, dit is de laetste grond-regel dien ick u, voor als nu, op dese gelegentheyt weet te geven: duydt en gebruyckt het gene dat'er geseyt is ten goede:

Wie verstandigh is, die laet hem raden, seyt Salomon. *Prov.* 1. 5.

Wat my belanght, ick die jegenwoordelick, door Godes beschickinge, mijn lief geselschap missen moet, fal dit leste my toe-yegenen, en voor mijne rekeninge op-nemen, ende daer mede besluyten.

Hier mede eyndigde Philaretus, en korts daer nae began d'een en d'ander van 't geselschap eenige saken op te halen van dat'er geseyt was, of om breeder verklaringe, ofte om iet daer tegens in te brengen; Philaretus 't selve af-leunende, seyde, dat het voor jonge lieden te langh stil geseten was, en dat'et beter ware de leden wat te reppen, en oeffeninge te doen om de mage te scherpen tegens het avont-mael; en daer mede op-staende, en oorlof nemende aen de koninginne, wert van de selve in den naem van al het geselschap hoogelijck bedanckt, met ernstigh versoeck (al voren hem sijn afscheyt te geven) dat hy, 't gene by hem jegenwoordelijck was geseyt, op 't papier woude brengen, terwijl hem de memorie noch versch was; op dat soo veel goede en gulde sin-spreucken niet, met het ophouden sijner stemme, in de lucht en souden komen te verdwijnen, en alsoo verloren blijven; waerop alsoo by het geselschap seer gestaen wert, is by Philaretus eyndelijck aengenomen sulcx te doen, en daer op 't geselschap sich tot lijf-oefeningen begevende, is gescheyden.

Spiegel van den voorleden en tegenwoordigen tijt. Tweede deel.

't Zijn stercke beenen die weelde dragen konnen.

De Jongelingh spreeckt:

Al sijn mijn beenen sterck, al heb ick jonghe leden,
Al kan ick dagen langh op harde wegen treden,
Noch stae ick niet-te-min op desen tijt verstelt,
Vermits mijn los gestel nu hier dan ginder helt:
En 't is noch even-wel geen swaerte dat ick draghe,
't En is geen wichtigh pack daer van ick heden klaghe;
Het is, gelijck ghy siet, een wispel-tuerigh wijf,
Dat sit, 'k en weet niet hoe, my scherlinx op het lijf.
Sy heeft een seltsaem hooft, vol alderhande grillen,
Sy heeft een dertel hert, en dan oock ronde billen,
Sy krevelt even-staegh, en moet in roere zijn,
De rust is haer verdriet, het stillewesen pijn.
Ick hebbe grooter last voor desen moeten dragen,
'k En vondt noch even-wel geen reden om te klagen;
Want hoe het immer gingh, ick droegh het wichtigh pack,
Ick droegh het daer ick wou, oock sonder ongemack:
Maer dit aelwaerdigh dingh gaet buyten alle reden,
Het ruckt my daer het wil, en druckt my op de leden;
En schoon ick voor my sie, soo veel ick immer kan,
Noch swier ick onder haer gelijck een droncken man.

Maer, Leser, na my dunckt, ghy wenst om eens te weten,
Hoe dat sy, dien ick draegh, in Hollandt is geheten;
Wel hoort'et met een woort: Vrou Weeld' is hare naem,
Tot jock, en enckel spel, en anders niet bequaem.
Sy heeft soo vreemden aert, soo bijster malle kueren,
Geen heldt, geen magtigh reus, en kander onder dueren;
Want krijgtse maer een voet oock op een deftigh man,
't Is hondert tegen een soo hyse voeren kan:
Of weet'er eenigh mensch haer lossen aert te dwingen,
Soo datse niet geheel en magh in 't wilde springen;
Ten gaet'er even-wel niet al gelijck het sou,
De geck wil niet-te-min by wijlen uyt de mou.
Wel, Vrienden, tot besluyt: soo Weelde komt getreden,
Of met een vollen loop naer uwent toe gereden,
Soo grijptse met bescheyt, en houdtse dapper vast;
Want siet, al isse licht, het is een sware last.

Nederl.

Alle diagen kan men dragen,
Uytgenomen goede dagen.
Armoede dwinght,
Weelde springht.
In voorspoet
Is toesien goet.
Als 't vercken vol is, soo stort'et den trogh om.
Als de lammeren sat sijn, soo spelense of slapense,
Aen wel-gevoede-rammen jeucken de hoornen.
Vol, maeckt dol.
Als niet gekomen is tot yet,
Soo en kent yet sijn selven niet.

Hooghd.

Wem gluck zu wol will, dem machets zum narren.
Kein schermesser schärfser schirt,
Denn wenn ein bettler edel wird.
Es müssen starcke beine sein, die gute tage mögen tragen.
Dem gluck ift niemand starck genug.
Auff einem vollen bauch stehet ein srölich haupt.
Secundae res etiam sapientuin animos fatigant. *Sallust*.

Lat.

Arietibus bene pastis pruriunt cornua.
- Non est durabile semper,
Esse bene. -

Frans.

Quand le bas est plein, le haut est puant.
Quand un fol est bien, il n'y se peut tenir.
Force argent, & belle amie,
Fait souvent penser follie.

Lat.

Satietas parit serociam.

Griecx.

Τίχτει τὸ χόρος ὕβριν. *Theogn*.

῞Υ βρι☐ χόρου μήτηρ. *Pindarus*.

Frans.
Il n'y a point d'argent qui se despense plus prodigalemens, que celuy d'une succession recente.

Asperins nihil est humili, cùm surgit in altum:
Cuneta ferit, dum cuncta timet: desaevit in omnes,
Ut se posfe putent: nec bellua tetrior ulla est
Quàm servi rabies in libera colla furentis:
Agnoscit gemitus, & poenae parcere nescit
Quam subijt, dominique memor, quem verberat, odit. *Claud.* 1. *in Eutrop*.

Spaens.
El mal tien consorte, y el bien non ay quien le soporte. id est:

Frans.
Le mal a du confort, & le bien personne peut supporter.

Ital.
Non è fierezza à la fierezza eguale
D'un humile & vil huomo quando allo sale. id est:

Frans.
Il n'est orgueil egal à la fierté
D'un povre & vil en honneur exalté.
Periculosa faelicitatis intemperantia est. *Senec*.
Diu sordidus, repentè dives, mutationem fortunae malè regit. *Tacit*.
Fortuna nimiùm quem fovet, stultum sacit. *P. Syrus*.
Quid aliud civiles furores peperit, quam nimia foelicitas? *Flor*.

Frans.
Il n'est rien si superbe, qu'un sot de basse condition eslevé à quelque dignité.
Vide multa in hanc rem apud Richt. Axiom. Histor. 33. *Oecon*.. 95.
Vide & Arabica ad hanc rem Adagia apud *Erp. cent.* 1. 67.

Wat venus voeght, dat scheyt de klippel.

Ghijs was een jonghe wulp, hy kon geen weelde dragen,
En wou voor al een wijf, en gingh het Fijtjen vragen,
Een spits, een vinnigh dingh, een plaghe voor een huys,
Vry moytjens opgetoyt, maer efter niet te pluys.
Fy wiste, nae den eysch, haer saken wel te drijven,
Fy had een rappe tongh, en konde deftigh kijven:
En 't was genoegh bekent, en 't wert oock Ghijs geseyt,
Maer des al-niet-te-min, hy wou de lieve meyt.
Fy weet de weyger-kunst, en laet den vryer draven,
Fy weet hem op de maet, en nae de kunst te laven;
Fy, des al-niet-te-min, die maeckt een kort besluyt,
Want Ghijs die was een bloet, en Fy die wert de bruyt.
De bruyloft wort geraemt, men noot meest al de vrienden,
Men noot'er boven dat oock dieder niet en dienden;
Het voor-spel mette feest, de eerst' en tweede nacht,
Die worden al gelijck met vreughde door-gebracht:
Maer als de derde Son quam nae de trou geresen,
Doen schoot Ghijs uyt den slaep, en wou de meester wesen:
Daer gingh Fy tegen aen, en yder even kloeck,
Maer Ghijs die bolt te kort, en Fy behout de broeck.
Dies gaet de goede man met neêr-geslagen wangen,
Hy laet sijn moedigh hooft, hy laet sijn ooren hangen,

Hy roept schier even-staegh: Och, waer ick weder vry!
Eerst was'et! Fytje lief: nu is'et niet als: 't Fy!
't Fy, dat ick oyt begon! 't Fy, dat ick immer troude!
Och, waer ick die ick was, ick weet wrat dat ick soude:
't Fy van mijn wrange Fy, en van haer fellen aert!
't Fy van den slimmen dach daer op ick ben gepaert!
Dit roept de droeve Ghijs oock dickmael gansche dagen;
Want hy wort staegh begraeut, en somtijts oock geslagen.
Wel Ghijs! ghy waert niet wijs; want, siet uw sot bedrijf!
Om een lidt wel te doen, soo lijdt het gansche lijf.

Frans.

Apres la feste
On gratte la teste.
Tard est le repentir de tost s'estre embarqué. *Ronsard*.

Frans.

Qui en haste se marie, à loifir se repent,
Qui se marie par amours,
A bonnes nuiets & mauvais jours.

Hou, leser, staet,
En eer ghy gaet,
Hoort noch een woort,
En treet dan voort;
Siet, onse Griet
Die vont verdriet,
En groote pijn
In maeght te zijn;
Sy wou en sou
Zijn iemants vrou,
Tot leet en spijt
Van die 't benijt,
Daer kome van
Al wat'er kan.
Wel, onse maeght,
Die wort gevraeght,
Die wort versocht,
Die is verkocht;
Want Grietje nam
Met dat het quam.
Nu heefts' een man
Die niet en kan,
Die niet en weet
Als dat hy eet,
Als dat hy drinckt,
Als dat hy singht,
Als dat hy springht,
Als dat hy vinckt,
Als dat hy gaet,
Als dat hy staet,
En somtijts eens sijn vrouwe slaet.
Nu vint ons Griet
Gansch swaer verdriet
En groote pijn
In vrou te zijn:
Sy roept: eylaes!
Ick was te dwaes,
Dat ick soo ras
Verslingert was.
Maer tot haer quaet
En is geen raet,
Als datse lijt,
En datse mijt,
En neder-sijght,
En stille swijght;
Want rasse trou
Is langh berou.

Als de esel te wel is, soo gaet hy op 't ijs danssen.
Wan dem esel zu wol ist, so gehet er auffs eisz tantzen.

Een Esel, van de meul' eens vroeger los gelaten,
Gaet dolen in de stadt, en proncken achter straten;
Hy voelt hem onbelast, hy voelt hem wonder wel,
Dies krijght hy grooten lust tot alle seltsaem spel;
Het beest dat vreugde socht, en niet en was te vreden
Met vryheit, met gemack, en met gesonde leden,
Komt juyst ontrent een graft daer d'een en d'ander glijt,
En daer het weeligh volck op gladde schaetsen rijt;
Dit staet hem wonder aen, daer komt hy na gedrongen,
Daer treet hy op de baen, en doet'er vreemde sprongen.
Maer siet, terwijl het dier onaerdigh staet en malt,
Gebeurt'et dat'et glipt, en plots ter neder valt.
Daer schreeut het lompigh beest, daer is sijn been gebroken,
Daer heeft 't misbruyckt geluck sijn leet aen hem gewroken:
In 't kort, het grilligh dier dat licht daer uitgestreckt,
En wort noch evenwel van alle man begeckt.
Wat is'er menigh mensch, die in sijn beste dagen
Heeft ick en weet niet wat voor dingen aengeslagen,
En die in sijn bedrijf mocht vast en seker gaen,
Is haestigh neêr-gestort, alleen uyt sotte waen!
Wat is'er menigh mensch die neder is gevallen
Om dat hy buyten schreef in weelde dorste mallen!
Nu, dat is esels werck; dus, vrienden! zijt ghy wijs,
Blijft daer ghy seecker gaet, en houdt u van het ijs.

Nederl.

Hooge klimmers, en diepe swemmers slaen meest qualick.
Waer weeld' en hooghmoet voren gaen,
Komt schand' en schaed' haest achter aen.
Soo wel klaeght die wel is, als die 't wee is.
Hout het schip midde waters.
Wacht voor den gijp.
Als de wijn ingaet, soo gaet de wijsheyt uyt.
Op een vollen buyck staet een vrolick hooft.

Frans.
Celuy ne sçauroit tomber de bien haut, qui n'a monté que bien peu.

Lat.
Facilior currentibus, quam repentibus lapsus.

Griecx.
Οἶνο☐ οὐχ ἔχει πηδάλιον. id est:

Lat.
Vinum caret clavo.

Ital.
Il vin non ha timone.

Hooghd.
Wo wein eingehet, da gehet witz aus.
Wenn die sack-pseiff nit vol ist, so kirt sie nit.
Viel siewde steckt in einem weinfasz.
Voller kropss, toller kopff.
Sine Cerere & Libero friget Venus. *Terent. Eun*. 4. 5.

Griecx.
Οἶνο☐ Α᾽Φροδίτης γάλα id est:

Lat.
Vinum lac Veneris.

Turcks.
Ay carin doma ynge oinamas.

Lat.
Urfus, nifi satur, non saltat.

Turcks.
Itschelum doli doli, gidelum deli deli.
Vertitur oenophoro fundus, sententia nobis. *Lucil.*

Hooghd.
Wollen wir gar ausztrincken, so werden wir zu narren.
Vor essen wird kein lantz.

Frans.

Apres le panse
Vient la danse.

Lat.

Ventor mero aestuans despumat in libidinem.

Nemo saltat sobrius, nisi forte insanit; neque in folitudine, neque in convivio moderato.

Nec omnino in voluptatis regno virtus potest confistere. *Cic.*

Ovid. 2. Art.

Luxuriant animi rebus plerumque secundis:
Nec facile est aequa commoda mente pati.

Quant l'orgueil chevauce le premier, honte & domage le suivent de pres. *Dictum Ludovici Undecimi.*

L'aise des sots les tue, & la prosperité des fols les perd. *Prov.* 1. 32.

Wacht voor den gijp[1)]

Ick quam met goeden wint gedreven op de baren,
Ick quam met hoogen moet de stroomen afgevaren,
Ick liet'et al te rugh dat op het water dreef,
Soo dat ick op het lest alleen de voorste bleef:
Ick was aen alle kant getroetelt van de winden:
En siet, doen was'et tijt een reefjen in te binden:
Maer of al schoon het zeyl geduerigh hooger swol,
Ick hiel noch evenwel, en hiel geduerigh vol.
Doch t'wijl ick my vergaep aen soo een gunstigh weder,
Soo geeft het zeyl een swap, en ruckt het al ter neder;
Daer lagh ick over kant. Ach! 't quaetste dat men vint,
Is sonder achter-sorgh te zeylen voor den wint.
Daer zijnder in het lant die konnen harde vlagen,
Die konnen tegenspoet met vaste schouders dragen:
Maer, vrienden, hoort een woort: ontrent een hoogh geluck
Dan hoeft men boven al te letten op het stuck.

Nederl.

In voorspoet sie toe.

't Is goede, ja goddelicke raet, in voorspoet op tegenspoet, en in tegenspoet op voorspoet te dencken; want soo doende zijn die beyde best getempert.

Fortuna vitrea est, tunc cum splendet frangitur. *P. Syrus.*

Frans.

La fortune est coustumière pincer en flattant.

Hooghd.

Wann das glück am höchsten ist, so versehe dich desz falls.
Wann der hochmuth auffgehet, so gebet das glück nieder.

1) De Leser gelieve sich, in plaetse van eene plate, die hier nagelaien is, by inheeldinge voor te stellen, een schipper, die voor wint zeylende, door de gijp sijn schuyt omwerpt.

Nemo considat nimium secundis:
Nemo desperet me'iora lapfis. *Sen. Thyest.*

Lat.
In utraque sorte sis utriusque memor:
Si sortuna juvat, caveto tolli,
Si sortuna tonat, caveto mergi. *Periand. per Auson.*

Ital.
Ogni cosa si supporta, eccetto il buon tempo.

Frans.
Il n'est asseuré qui trop haut est monté.

Hooghd.
Hohesteiger fallen gern.
Gute schwimmer ertrincken geru.

Syrach. 11. 26.

Au jour de prosperité les maux ne soient point mis en oubly, & aux jours des afflictions qu'il te souviene des biens.

Joseph. Hal. saint. cous. 4.

Comme tous corps naturels sont meslez, ainsi saut il que soit nostre dispofition morale. Si nostre joye n'est assaisonnée avec tristesse, c'est folie; si nostre tristesse n'est temperée avec quelque meslange de joye, c'est une tristesse infernale & desesperée. Si donc la joye vient toute seule, il la faut demander où elle a laisfé sa compagne, & tousjours au despit d'elle la joindre à la tristesse; asin que tandisque l'nne repugne à l'antre, toutes deux nous soient amies.

Gelijck de juffer is, soo is haer hondeken.
Tale e la cagnuola, quale e la signora.

De Kamermaeght spreeckt:

Ick hadde lest-mael wat gemalt,
En 't scheen dat Juffrou dit vernam,
En, soo het dan gemeenlick valt,
Soo was sy boven maten gram:
Sy viel my aen met fellen moet,
Sy graeude, dreygde, riep en keef,
Ja, door haer ongestuymigh bloet,
Soo hietse my staegh vuyle teef.
Ick stont een wijle slecht en keeck,
Want ick en was niet sonder schult:
Doch, mits sy my soo vinnigh streeck,
Mist' ick ten lesten mijn gedult;
Dies seyd' ick: Juffer! met verlof,
Ghy hebt my wat te veel geseyt:
Is 't niet de wijse van het hof,
Gelijck de Juffer, soo de meyt?

Nederl.

't Hoost sieck, al sieck.
Soo de kloek is, is de klepel,
Soo de pot is, is de lepel.
Gelijck de weert, soo is de gast:
Gelijck het peert, soo is de last.

Lat.

Qualis rex, talis grex.
Regis ad exemplum, totus componitur orbis.

Frans.

Toute terre, contrée, & province,
Imite la nature de son Pirnee.

Turcks.
Baluck baschadan kokar; id est:

Lat.
Piscis primum à capite putet.

Ital.
Il pesce conimincia à putir del capo.
   Tal carne, qual cortel.

Spaens.
Qual guaina, tal coltello.

Lat.
Dignum patellâ operculum.
   A bove majori discit arare minor.

Hooghd.
Was die alten sungen,
   Das psiffen die jungen.

Frans.
Souvent le fils est resemblable au pere,
La sille suit le chemin de sa mere.
Quand l'abbé tient taverne, les moines peuvent aller au vin.

Lat.
Qualis domina, talis catella.

Hooghd.
Wie die fraw, also die magd.
Wie der herr, also das gesind.

Lat.
Qualis hera, talis pedissequa.
Magna inter molles concordia. *Juvenal*.
Uxor pessima, pessimus maritus;
Miror non bene convenire vobis,
Cum fitis similes paresque vita. *Mart*. 8. 34.
Similes habent labra lactucas.

Hooghd.
Disteln seyn des esels salatkräutter.
Das wetter kennet man beim wind,
Den vatter bei seinem kind,
Und den hernn bei seinem gesind.

Ital.
Qual è il rettore, tali sono i populi.
Quando la putrona folleggia,
La fante danneggia.

Hooghd.
Paule eyer, und stinkende butter, gehören zu sammen.

Ital.
Ogni difforme trova il suo conforme.

Men hoeft den hont geen broot te geven, soo langh hy wispel-steert.
Non se da tanto pane al cagnuole, quanto la sua coda dimanda.

Al quispelt Leeuwtje met den steert,
Al troetelt Leeuwtje sijnen weert,
Al janckt'et met een luyde stem,
Al loopt'et voor, en achter hem,
Al sit het beesje geestigh op,
Al draeyt het als een snellen top,
Al biet het dickmael sijnen poot,
Ten krijght niet altijt witte-broot;
Want heeft'et eerst sijn deel gehadt,
Al is'et niet ten vollen sat,
Hoewel het slecht en deerlick siet,
Ten krijght noch al sijn wille niet.
   Al schijnt dit slecht, gelijck het leyt,
Het is noch efter wat geseyt;
Ghy, weeght'et in de rechte schael,
Het kan u dienen menighmael,
Het kan u dienen tegen lust,
Die noyt of selden is gerust,
Het kan u dienen over al,
Waer dat men vreughde plegen sal:
Men hoeft voorwaer het weeligh vleysch
Niet staegh te geven sijnen eysch;
Dus schoon iet somtijts mach bestaen,
Het is al beter niet gedaen:
En geeft een vrou, een vrient, een kint,
Niet alles wat haer breyn versint;
'Ick mocht, en ick en deed'et niet',
En was in vreughde noyt verdriet;
Schrijft dese spreuck in uw gemoet,
Sy is u aller wegen goet.

Nederl.
Men geeft, het houdeken niet soo veel broots, als zijn steert wel eyschen sou.
Een dwaes eyscht veel, maer dwaser is hy die 't hem geeft.

Spaens.
Mucho pide el loco, mas loco es el que lo da.

Frans.
Le fol demande beaucoup, mais plus sol est celuy qui donne.

Engels.
A foole demandeth muth, but te more foole is he that giveth it.

Spaens.
Menea la code el can,
No por ti, sino por el pan.
Deteriores omnes sumus licentiâ: *Terent. Heaut*. 2. 3.
Cui plus licet quàm par est, plus vult quàm licet. *P. Syrus*.
Qui non vetat peccare cum possit, jubet. *Sen. Troad*.

Beeren, leeuwen, felle dieren, konnen haers gelijcke vieren.
Saevis inter se convenit ursis.

Of al schoon de wreede leeuwen,
In de woeste bosschen schreeuwen,
  Of de felle tygher krijt
  Dat de lucht in stucken splijt:
Of de beeren leelick tieren,
En verschricken alle dieren,
  Sy noch efter alle-gaer
  Griefden noyt haer weder-paer.
Noyt vecht leeuwe met leeuwinne,
Maer sy oeffent soete minne:
  Noyt en was de tygher fel
  Tegen sijne bed-gesel;
Maer een beer, noch boven allen,
Plach te jocken, en te mallen,
  En te toonen soet gelaet
  Aen sijn lieve mede-maet.
  Beeren kunnen sachtjens spelen,
  Kunnen vryen, kunnen telen,
    Beeren paren in het groen
    Soeter als veel menschen doen.
  tFy dan, grimmers, kijvers, krijters!
  tFy, onsoete wijve-smijters!
    tFy het wijf, die haren man
    Niet in liefde vieren kan!
  Felle beesten sonder reden,
  Noyt geleert in goede seden,
    Toonen liefd' en soeten aert
    Als sy t'samen sijn gepaert.
  Ghy dan, die uw rechterhanden
  Eens te samen ginght verpanden,
    Hebt voor al een sachten geest,
    Of koomt, leert'et van een beest.

Nederl.
Twee quade honden bijten malkanderen niet.
Geen beest en is'er oyt soo fel,
Dat niet en viert zijn met-gesel.

Frans.
Deux bestes paisent bien en un pré.

Ital.
Calcio di stallone non sece mai male a cavalla.
Calcio di giumenta non nuoce al stallone.

Hooghd.
Es beiszet kein wolff den andern.
Es beift kein krähe der andern die augen ausz.
Wilde bern sein bei einander gern.

Spaens.
Con un lobo no se mata otro.

Frans.
Corbeau à corbeau ne creve jamais les yenx.

Ital.
Corvi con corvi non si cavan mai gli occbi.

Hooghd.
Eine krähe siszt gern bey der andern.
Es musz ein kalter winter sein, dasz ein wolff den andern friszt.

Spaens.
No ay bestia fiera,
Que no se huelgue con su companera. *id est*:

Frans.
Il n'y a beste si siere en la campagne,
Qui ne se plaise avec sa compagne,

Jean Fornier de Montauban:
Tous animaux lesquels sont en la terre
Vivent en paix, & tranquille est leur faict,
Ou bien s'ils ont debat & se font guerre,
A la femelle onc le masle n'en faict:

L'onrs' avec l'onrs seure par les bois erre,
Pres du lion la lionne se plaist,
Avec le loup la louve est saus contrainte,
Et du taureau la vache n'a point crainte.
Quelle furie & peste tant infame
Vient à tronbler les hommes vicieux,
Qu'on oit tousiours le mary & la femme
S'entrepincer de mots pernicieux?
S'esgratigner d'outrage qui diffame,
Baigner de plaincts rudement; mais bien pire,
Souvent de sang les baigne leur folie ire.

Offende il cielo, e'l santo amor discioglie,
Quel, che con empie man batte la moglie. *id est*:
Celuy le ciel offence, & viole l'amitié,
Qui d'une fiere main bat sa chere moitie.

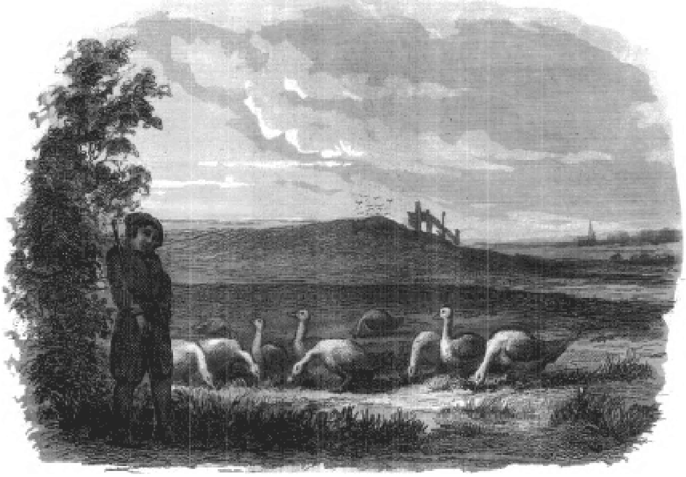

De gansen die krijgen den kost, maer sy moetense plucken.

Komt, siet hier dese prent, en leert den sin begrijpen,
Al wie maer zijt gewoon de straet alleen te slijpen:
Hoort dit, wie niet en doet, als dat hy ledigh gaet,
Hier is een goede les daer op te letten staet:
God is een rijcke born, hy spijft de wilde dieren,
Het zy die in het wout of om den oever swieren;
Maer schoon hy yder beest sijn eygen voetsel biet,
Noch voedt hy even-wel de luye buycken niet.
Geen mensch of ander dier en late sich bedriegen,
Al wat'er spijse soeckt moet loopen, rennen, vliegen:
De vos, die sit en geeuwt, of luyert in den kuyl,
Hout wel de pooten droogh, maer krijght niet in den muyl:
Al wat'er adem heeft behoort'et aen te mercken,
Dat wat van Adam komt bevolen is te wercken;
Wie geen beroep en heeft, en niet ter werelt doet,
En heeft geen vasten troost waer op hy wert gevoet.

Nederl.
Godt spijst de vogelen, maer sy moeten'er om vliegen.
De gansen krijghen wel den kost
Maer sijn van moeyte niet verlost.
Niemandt en komen de gebrade duyven in de mont gevlogen.
Armoede is luyheyts loon.
Godt geeft koeyen, maer niet met de hoornen.
Wie besoeten wil, moet besuren.
Die de eyeren hebben wil, moet het kakelen der hennen lijden.
Den slapenden vos en valt niet in den muyl.
Handt aen den ploegh, soo sal 't Godt vorderen.
Tot Godes hulp behoeft arbeyt.
Rept handen en voeten,
Godt sal 't versoeten.
Stroopt uw armen, en seght: Godt wouts.
Den slapenden wolf loopt geen schaep in den mont.
Die 't vercken keelen wil, moet hem het tieren troosten.
Een vliegende kraey vanght wat.
Τῆ□ ἀρετῆ□ ἵδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηχαν. *Hesiod.*

i.e. Virtutem voluêre Dii sudore parari.
Les dieux ont la sueur devant la vertu mise,
Et fault heaucoup grimper ains qu'atteindre au sommet
Du roc, où la vertu liberale promet
Après dix mille ennuis une gloire éternelle. *Ronsard*.

Frans.
Dieu donne biens & boeufs, mais pas les cornes.

Hooghd.
Fleisz bricht alles eysz.

Frans.
Nul bien sans peine.

Hooghd.
Wenn der zimmerman lang umbs holz spaziren geht, so fellt kein spân dar von.

Frans.
A renard endormy rien ne luy chet en gorge.
Renard qui dort la matinée, n'a pas la bouche emplumée.
A chien dormant rien ne vient en la dent.

Ital.
Non si può aver il miel senza le mosche,
La rosa senza la spina, Ni carne senz' osse, ni farina senza semola.

Spaens.
A la vulpeia dormida no e cal nada en la boca.

Lat.
Manus movenda cum Minervâ.
Manum admoventi sortuna imploranda est.

Frans.
Qui a besoin du seu, le quiert des doigts.
Vade ad formicam, piger.
Après beaucoup d'ennuis plus douce est la liesse,
Et jamais un grand heur n'est acquis sans tristesse,
et:
Toute chose facile est indigne de gloire,
Plus grand est le péril, plus belle est la victoire.

Gaet tot den mier, ghy luyaert.

Ghy luyaert, die nu leght en slaept,
En dan een wijle sit en gaept,
Op, op! en gaet eens tot de mier,
Dat is een kleyn, maer naerstigh dier,
Dat is voorsichtigh ende wijs,
Dat gadert 's somers sijne spijs,
Op dat'et door de strenghe kou
Niet door gebreck vergaen en sou.
Maer ghy leght hier en koeckeloert,
Door vreemde droomen omgevoert:
Ghy siet, hoe dat de snelle tijt,
Hoe dat uw jonckheyt henen glijt;
En efter neemt ghy niet ter hant
Tot oeffeningh van uw verstant.
Op, op! en stelt het lijf te werck,
En set de mier tot uw gemerck;
Want die by lichten daghe slaept,
En in den somer sit en gaept,
Is waerdigh, dat hy koude lijt,
Wanneer de felle winter bijt.

Nederl.
Ledigheyt is hongers moeder
En van diefte volle broeder.
Rust maeckt roest.
Een plouch die werckt, blinckt,
Maer 't stille water stinckt.
Niet doen leert quaet doen.

Lat.
Non minor est virtus, quam quaerere, parta tueri.
Casus inest illis; hic erit artis opus. *Ovid.*

Frans.
Ce n'est pas moindre vertu de garder
ce qui est acquis que de l'acquérir.

P. Syrus:
Fortunam cìtius reperias quam retineas.

***Cato* 3. 7.**
Segnitiem sugite, quae vitae ignavia fertur,
Cum animus languet, consumit incrtia corpus.

Horat. 1. *Satyr.* 1.

Parvula (nam exemplo est) magni sormica laboris
Ore trahit quodcunque potest, atque addit acervo
Quem struit, haud ignara ac non incauta futuri.
Quae, simul in versum contristat Aquarius annum,
Non usquam prorepit: & illis utitur antè

Quaesitis, sapiens. &c.

In hoc adagio Arabes, Hebraei, & Romani concurrunt, & eodem sensu utuntur.

Combien heureux seroit le laboureur,
S'il cognossoit de son heur la valeur! *Ronsard.*

Prov. 20. 13: Hebt den slaep niet lief, dat ghy niet arm en wordt; laet uwe ooghen wacker sijn, soo sult ghy broots genoegh hebben.

Snijt men sijn neus af, men schent sijn aengesicht.

***De man, die het mes op ten neus heeft, spreeckt*:**
Komt hier, al wie my kent, en wilt ten besten raden:
Ick heb, eylaes! een neus met puysten overladen,
   Een neus, in als gelijck een Kalikoutsen haen,
   Daer hangen (soo het schijnt) veel jonghe neusen aen;
Een neus, een vreemde snuyt, daer op de kinders wijsen,
Een neus, 'k en weet niet hoe, daer van de vrouwen ijsen,
   Een neus gelijck een ey, en root gelijck een bloet,
   Die my oock even selfs by wijlen schricken doet:
Een neus - maer 't is genoegh. Wie kan het monster lijden?
Ick meyn het leelick dingh noch heden af te snijden:
   t' Sa, t' sa! ick val'er aen; en waerom noch gebeyt?
   Het dient toch eens gedaen wat dickmael is geseyt.
Maer, hola! mijn vernuft, heeft dit oock goede reden?
Is oock uw neus een lit om af te sijn gesneden?
   O, oos ghy dit begint, denckt wat een seltsaem dal,
   Denckt wat een grousaem vack uw aensicht wesen fal!
Ey lieve, wilt het mes van uwe leden wenden;
Wie in sijn neuse snijt die moet sijn aensicht schenden:
   Gaet hier in met gedult, en geensins met gewelt,
   En heelt noch, soo ghy kondt, al wat'er is ontstelt.
En of ghy metter haest misschien de roode plecken
Niet af en weet te doen, niet uyt en weet te trecken,
   Soo gaet al weder aen, oock tot de derde reys,
   En noch, hoe dat'et gaet, verschoont uw eygen vleys.
Soo ghy nu, Leser, vraeght, wat hier is uyt te trecken,
En hoe u dit verhael ten goede mochte strecken;
   Soo weet, als dat het wijst, hoe dat men vieren moet
   De feylen van een vrient, of van uw eygen bloet:
Is oyt een man, of wijf, uyt haren plicht geweecken,
Een broeder sonder eer, een moeder vol gebreecken,
   Een vader die misschien sijn echte plicht vergeet,
   Een nicht die buyten spoor in quade wegen treet;
Ghy moet noch even-wel de vrienden niet verlaten,

Ghy moet wel haer gebreck, maer niet de lieden haten,
Ghy moet haer ongemack niet halen aen den dagh,
Maer decken wat'er schort, gelijck de liefde plagh:
Ghy moet, indien ghy kont, het quade-seer genesen,
En soo ghy niet en kont, in al's geduldigh wesen;
Men set geen leden af, al lijdt men groote pijn,
Men set geen leden af, als die verkanckert sijn.

Schoon dat oock vrienden kijven,
Sy moeten vrienden blijven.

Ne te glorifie point du deshonneur de ton père; car le deshonneur de ton père ne te sçauroit tourner à honneur. *Syr*. 3. 11.

't Is quaet hasen met trommels vangen.
On ne prend lievre au tabourin, ny oiseau a la tartevelle.

Al wie een snellen haes met trommels meynt te vangen,
Die heeft'et qualick voor, en doet verkeerde gangen,
   Want eer de jager komt ontrent het groene wout,
   Soo is het vlugtigh dier verloren in het hout:
Daer leyt het dan en duyckt, soo dat de graghe winden
Geen wilt-braet op en doen, geen haes en konnen vinden:
   Daer komt dan onse vrient gansch moede van de jacht,
   En brenght niet anders met als slechts een droeven nacht.
Sit iemant in den Raedt of wil hy leeren krijghen,
Die moet voor alle dingh sijn tonghe leeren swijgen;
   Want die van sijn bedrijf met open monde spreeckt,
   Die vint men in der daet dat hy den aenslagh breeckt.
Met swijgen, soete jeught! met swijgen is te minnen,
Met swijgen kan een Vorst de vaste steden winnen:
   Een die geduerigh swetst van dat hy wil bestaen,
   En brenght niet anders t'huis als slechts een malle waen.
Met klappen, soete jeught! en is niet uyt te rechten,
Noch in het soet gevry, noch in het wreede vechten;
   Maer die met heusschen mont sijn dingen heelen kan,
   Die mach een vryer zijn, en oock een oorloghs-man.

Nederl.

Alle vogels schouwen d'openbare netten.

Geen voghels moeten sy verschricken,
Die opte voghels willigh micken.

Π□λαι τό σιγ□ν Φάρμαχον βλάβη□ ἔχω *AEschyl Agam.*

id est:

Silere pridem remedium damnis puto.

Eximia est virtus, praestare silentia rebus:
At contra gravis est culpa, tacenda loqui. *Ovid.* 2. *Art.*

Hooghd.

Weise leut haben ihren mund im herszen.

Spaens.
Quien paxaro ha de tomar, no ha de oxcar.

Frans.
Qui veut prendre un oiseau, il ne faut pas l'effaroucher.

Ital.
Chi dice tutto quel ch' egli sa, fa tutto quel ch' egli può, e mangia ciò ch' egli ha; non gli resta niente.

Frans.
Pense ce que tu veux: parle ce que tu dois.

Hooghd.
Sag nicht alles das du weist,
Glaut nicht alles das du hörest,
Thue nicht alles das du kanst,
Wisse nicht alles das du lisest.

Ital.
Le minaccie sono arme del minacciato.

Spaens.
A mucha parola obra poco.

Frans.
Par trop dire on est perdu.

Lat.
Multorem conscii pauca loquuntur.

In ira nihil decentius quàm cùm adest silentium. *Plutarch. de cohib. ira.*

Vestigatoribus & venatoribus diurni nocturnique labores essent irriti, si non silentio, priusquam venabulis & impetu, feras interciperent. *Carol. Paschal. Virt. & Vit. cap.* 32.

Die een hoen vat, maeckt dat het niet en krijt.
Il faut prendre la poule sans crier.

Een huysman, met een hoen in de hant, dat hy de kele toenijpt, spreecht:

Siet, vrienden, wat ick doe: ick heb een hoen gegrepen,
Maer 'k heb'et metter daet de kele toe-genepen,
   Uyt vreese dat het dier misschien de gansche locht,
   En oock het naeste dorp met schreeuwen vullen mocht.
Ick weet, soo buer-man Fop het beesjen hoorde krijten,
Ick weet'et voor gewis, het sou hem dapper spijten,
   Het sou hem pijne doen tot binnen in de ziel,
   Dat ick, een slecht gesel, soo Vetten keucken hiel.
't Is seker, soo een raef kon in der stilheyt eten,
Hy kreegh een vollen buyck en niemant sou het weten:
   Maer mits hy by den roof soo luyde sit en krast,
   Soo krijght hy menighmael een ongenooden gast.
Gesellen, soo het luck komt over u gesegen,
Indien ghy my gelooft, het dient te sijn geswegen;
   Het dient met stillen mont in haesten opgevat:
   Die muyst en niet en mauwt, dat is de beste kat.

Nederl.

Hoort, swijght, en siet:
      Muyst, en mauwt niet.
         Nutten sonder krassen:
         Kluyven sonder bassen.
      Gaen uwe saecken naer uw wenschen,
      Danckt Godt, maer pocht niet by de menschen.
      Wint ghy, soo laet van roemen af;
      Een stille seugh, die eet den draf.
      Heeft iemant ghelt, dat schoone blinckt,
      Die maecken, dat het niet en klinckt.

Ital.

Coluy che è saggio, quietamente gode.

Frans.

Chat mioleur ne fut onques bon chasseur.

Ital.

Chi non sa tacere,
   Non sa godere.

Hooyhd.

Wann die henn ihr gatzen liesz, so wust man nit das sie gelegt hett.

Frans.

C'est un fort beau jeu,
      Quand on fait, & parle peu.

Engels.

Cannot you he content to fare wel, but you must crie rost meet?

Lat.

Nullum est tempus, quo diceuda suut omnia.

Lupus dum praedam agit, ne hiscit quidem.

Frans.
Taire & faire
Par mer & par terre.

Lat.
Haud ulli tacuisse nocet, nocet esse locutum. *Gato.*

Spaens.
Callar y ojos, tomaremos la madre y los polios.

Frans.
Se taire & ouvrir les yeux, c'est pour prendre la mere & les petits.
De chose triste ou adversaire,
En temps de joye on se doit taire.

Ital.
Pensa molto, parla poco, e scrivi meno.

Frans.
Si tu veus vivre en pais,
Ne dis tout ce que sçais.
Σιγᾷν ἀρήγει. *AEschyl. Eumen.*

Wil iemant nae de kunst een vogel-nestjen rooven,
Die moet in dit bedrijf het oude woort gelooven,
Een woort, een deftigh woort, een regel van beleyt
Die iemant t'uwer leer voor desen heeft geseyt:
Siet gaeu en naerstigh toe, gaet stil en maeckt te swijgen,
Ghy sult gewis het jongh, ghy sult de moeder krijgen.
Gelooftet, domme jeught, daer is geen beter vondt,
Als sneêgh en vlijtigh sijn, en al met stillen mondt.

Nederl.
Die kan swijgen en hooren,
Groote rust is hem geboren.
Die kan hooren en swijgen,
Groote saken kan hy krijgen.
Hoort, siet, swijght, en verdraeght,
Soo weet niemant watje jaeght.
Die veel kalt,
Veel ontvalt.
Swijghen en dencken
Kan niemant krencken.
Gaet'er yet naer uwen wil,
Veeght uw mont, en hout u stil.

Ital.
Asfai sa, chi non sa, se tacer sa.

Frans.
Qui ne scait rien, scait encores assez, s'il se scait taire.

Lat.
Qui nil scit, sat scit, si tacere noverit.
Loqui ignorabit, qui tacere nesciet. *Periand. per Auson*.

Frans.

Celuy qui ne scait taire, ne scait parler.

Lat.
Sepes sapientiae est silentium.

Treckt als 't nopt, visscher.

De gene, die by den Visscher staet spreeckt:
Wel, maet, hoe sit ghy dus en gaept,
My dunckt voorseker dat ghy slaept;
Want siet, de vis bijt aen het aes,
En ghy sit als een rechte dwaes,
Ghy sit gelijck een quack en siet,
En dat u raeckt en doet ghy niet.
Ick bid, en gaept niet hier of daer,
Maer neemt in tijts uw saken waer:
Een goede kans is glibber-glat,
Sy dient met haesten opgevat,
En 't is voorwaer geen handigh man,
Die sijn geluck niet vatten kan;
Want dien het voordeel eens ontglijt,
Die is'et al sijn leven quijt,
En schoon hy naemaels anders woû,
Hy vindt niet anders als berou.
Al wie dan niet in tijts en vist,
Is waert dat hy de sode mist.
Ghy daerom, vrient, let op uw stuck,
En past wel op het vluchtigh luck,
Terwijl het voor uw deure klopt:
Treckt, visscher, treckt terwijl het nopt!

Nederl.
't Is kunst in tijts jae te seggen.
Grijpt als 't tijt is.
Men moet sijn tobben uytsetten terwijl het regent.
Men moet gapen als'er pap geboden wert.
Met moet het yser smeden dewijl het heet is.
Men moet mennen t'wijl de heul leyt.
Men moet seylen t'wijl de wint dient.
Haddekens kinderen waren noyt rijck.

Het luck
Is vlugh,
Die het vat
Die het hadt,
Die het quist
Die het mist.
Het geluck en staet niet stil voor ymants deur.
Gaept als men u den lepel biet,
Want naemaels, vrient, en krijghje niet.
Die tijt heeft en tijt laet glyen,
Kan sijn leven niet bedyen.
Die altijt vroegh genoegh komt, komt veeltijts te laet.
Die verslaept sijn ochtent werck, bescheten is sijn dagh-werck.
Lant koopen en goet houwelick doen, en verschijnt alle dagh niet.

Hooghd.
Den es allezeit zu frü dunckt, der komt gewiszlich su spat.

Hal.
A ben sare non dar dimora,
Perche presto passa l'hora.
Bisogna pigliar le venture, quando Iddio le manda.
Chi tardi arriva, male allogia.

Frans.
Qui tard arrive, mal loge,
L'Oceasion est chauve, & qui ne la retient,
Tout soudain elle eschappe, & jamais ne revient.

Ital.
Se s'havesse à fare le cose due volte, ciascun sarebbe savio.
Chi non fa quando può,
Non può sare quando vuole.
Batti il ferro, mentre ch' egli é caldo.
Chi tardi vuol, non vuol.
Insinche s'ha il vento in poppa, bisogna saper navigare.

Spaens.
Quando el hierro esta encendido,
Entonces ha de ser batido.
Lo que has de hazer no digas cras,
Pon la mano y haz.
Si te dieren la vaquilla,
Acude con la sognilla.

Frans.
Pendant que le chien chie, le loup s'en va.
En faisant la cage l'oiseau s'en va.
Ce que dois faire ne dis point à demain.
Tel refuse, qui apres muse.
De l'ean qui est passé le molin ne meud pas.
Qui ne prend quand il peut,
Il n'aura quand il veut.
Quand le bien vient, on le doit prendre.
Quand le ser est chaud, il le faut batre.
Le temps se change en peu d'heure:
Tel rit se matin qui le soir pleure.

Lat.
Collige, nou omni tempore messis erit.
Virtus est, ubi occasio admonet, dispicere. *Plaut. Persa.*
Clamamus, cras, cras: & sic consumitur aetas.
Μήδ῾῾ ἀναβάλλεσθαι ἔ□ τ᾽ ἔννηΦι. *Hesiod. Erga*, etc. *vers.* 408.
Sed propera, nec se venturas differ in horas.
Qui non est hodiè, cras minus aptus erit. *Ovid.* 1. *Remed. Amor.*
Tolle moras; semper nocuit differre paratis. *Lucan.* 1.
---- Mora saepe malorum
Dat causas.---*Manilius* IV.
Tò μέλλον δ᾽ ἴσον ἀπραξίᾳ λέγω. *Eurip. Orest.*
id est:
Futura cuncta pro nihilo puto.
Multa amittuntur tarditie & socordiâ. *Accius Diomede.*

Fronte capillata est[1].

1) De leser sal, tot beter verstant van dese gelegentheyt, gelieven te gedencken dat de oude het geluck ofte goede gelegentheyt, hebben afgebeelt in de gedaente van een vrouwe, van voren veel hayrs en lange tuyten hebbende, maer van achter geheel kael en sonder hayr

Siet, wat een selsaem wijf my heden is verschenen,
Siet, hoe dit eygen wijf is in der haest verdwenen:
   Dit wijf is voren ruygh, van achter isse kael,
   En siet, ick bense quijt terwijl ick stae en drael.
Dit wijf is voren ruygh, en biet daer groote schatten,
Maer aen het achter-lijf daer isse niet te vatten;
   Wel, leert door mijn verdriet, ey leert, ô rappe jeught!
   Leert grijpen met bescheyt terwijl ghy grijpen meught.
De wel-gelegen tijt is eene van de saecken,
Die nae een quade greep niet weder is te raecken;
   Dus wie uyt tragen aert versuymt een goede kans,
   Die wort in onse tael genoemt een slappe gans.

L'occasion est chauve, et qui ne la retient
Tout soudain elle eschappe et jamais ne revient.

wesende; daer mede te kenneu gevende den aert ende eygenschap van goede gelegentheyt, die alleen van voren, en niet van achteren te vatten is: Het welck op verscheyde gevallen, en onder andere mede op de vlugtige gelegentheyt onses levens, niet sonder reden, kan gepast werden: want, gelijck een godsaligh man wel geseyt heeft, de Tijdt, die God alnoagtigh uyt den afgront sijuer eeuwigheyt heest voortgebracht, is het alderkostelickste toe-val om het eeuwigh leven uyt te wercken dat men oyt vondt; want aen den tijdt deses tegenwoordigen levens hanght het eeuwige; en als de tijt eens voor iemant door den doodt is afgesneden, soo en is'er voor dien mensche geen tijdt meer. Wat een groote genade is'et dan van den Heere onsen Godt, dat hy ons noch t'elkens brenght van 't een jaer in 't ander, en verlenght ons soo onse. dagen, ten eynde wy sulcx waeruemende, des te beter het eeuwig leven souden uyt-wercken? en sulcx te doen noemt de H. Geest de bequaemheyt des tijts uyt te koopen. Col. 4. 5.

Na den kemel maeckt'et pack, anders baert'et ongemack.
Pro camelo sarcina.

Al schijnt de kemel sonder geest,
Al is het maer een lompigh beest,
Noch heeft het grof gedierte wat
Dat oorboir is te zijn gevat;
Want als men op sijn rugghe leyt
De packen voor hem toe-bereyt,
Soo toont het beest sijn kloeck verstant:
Want siet, het knielt daer in het zant,
En blijft soo leggen op den gront,
Tot dat men seven hondert pont
Heeft op sijn bultigh lijf getast,
Want dat is juyst een kemels last;
Doch meer en neemt'et geensins aen,
Maer gaet dan op sijn been en staen;
Dat is in sijne tael geseyt:
My is genoegh op 't lijf geleyt;
Dus soo ghy wenscht mijn goede reys,
Soo laedt my niet, als nae den eys.
Voorwaer, soo dit wierd' nagedaen,
Het souder dickmaels beter gaen;
Want veeltijts door te grooten last
En wort niet op den dienst gepast.
Ey siet, wat heeft'er menigh man
Meer ampten als hy dragen kan,
Soo dat hy onder sijnen staet
Gebocht, gebult, gebogen gaet:
En efter wil hy grooter eer,
En roept noch al gedurigh Meer,
Tot hem het pack ter neder druckt,
Of met gewelt ter aerden ruckt.
Ghy, zijdy wijs, beminde vrient,
Beproeft wat u voor ladingh dient,
Beproeft uw schouders, eer ghy draeght.
En wickt al vorens eer ghy waeght;

Want meer te willen als men kan,
Daer komt of schaed' of schande van.

Nederl.

Dat u te swaer om heffen is, dat laet liggen.
Na den drager maeckt den sack,
't Pack na 't peert, en 't peert na 't pack.

Lat.

Ne gladium tollas, mulier.
Ne sutor ultra crepidam.
Vide Hebraieum Adagium apud Drusium Decur.

1. *Prov.* 5.

Qui Leonem citat in descriptione Africae lib. 2.
Illud sere, inquit, observant, ut pro cameli sarcinâ, id est pro 700 libris Italicis tres anreos adnumerent.

Horat. Art.

--- Versate diu quid ferre recusent,
Quid valeant humeri. ---

Martial.* 24. *Epigr. uit.

Non ignorat, onus quod sit succedere Macro.
Qui sua metitur pondera, ferre potest.

***Virgil. Ecl.* 8.**

--- Non omnia possumus omnes.

***Senec, de Tranq Anim. cap.* 4.**

Ante omnia neccsse est seipsum aestimare, quia ferè plus nobis videmur posse, quam possumus. Alius eloquentiae siducia prelabitur, alios infirmum corpus laborioso oppressit officio, alius patrimonio fuo plus imperavit quam ferre possit, &c.

Springt niet verder als uw stock langh is.

Vrient, die hier staet aen dese sloot,
My dunckt sy is u wat te groot;
Al eer ghy dan uw sprongh begint,
Soo maeckt dat ghy u wel versint,
Soo maeckt dat ghy de gronden weet,
Soo maeckt dat ghy uw water meet:
Maer let voor al, o goede man,
Hoe ver uw polse reycken kan;
Want veel te pogen sonder raet,
En ver te springen sonder maet,
En saecken aengaen boven macht,
Dat brenght'er menigh in de gracht.

Nederl.

Wie geen eyeren en beeft, die broê den nest.
Reck na deck.
Teer na neer.
Maet houdt, staet.
Niemant springe vorder als zijn pols vermagh.
Elck roeye met de riemen die hy heeft.
Haelt uw zeyl niet te hoogh.
Kent staet, en hout maet.

Laet den geck niet te veel uyt.
Kleyne vogeltjens, kleyne nestjens.
Die meer begeert als hem betaemt,
Mist, dickmaels, dat hy hadt geraemt.

Lat.
Ne pennas nido majores extende.

Engels.
A proud heavt and a beggere purse wil not agree.

Lat.
Si bovem non babes, asinum agas.

Frans.
Si ton revenu n'est capable de ta despence, rend ta despence capable de ton revenu.

Hooghd.
Wer nit kalck hat, der musz mit leymen mauren.
Mit balben kosten halt mann anch hausz.

Lat.
Metiri se quemque suo modulo ac pede verum est. *Horat.* 1. *Ep.* 7.

Spaens.
Cada uno estienda la pierna como tiene la cubierta. id est:

Frans.
Chacun estende la jambe selon la couverture.

Hooghd.
Men musz sich nach der deck strecken.

P. Syrus.
Ubi coepit pauper divitem imitari, perit.

Engels.
A proud heart in a begger, is not unlicke a great sire in a smal cottage, which warmeth not the house but burneth it.

Turcis.
Organunge giore khiosun. *id est*:

Ital.
Bisogna distender si, quanto è longe il lenzuolo.
Bisogna far la spesa secondo l'entrata.

Hooghd.
Richts maul nach der taschen.

Ital.
Bisogna far i bocconi à misura della bocca.

Lat.
Ne supra pedem calceus.

Griecx.
Μὴ ὑπὲρ τὴν πόδα τὸ ὑπόδημα.

Lat.
Aviculae nidulificant

Pro opibus moenia.
Intra pelliculam tuam te cont'ne.
Testudo intra tegmen suum collecta tuta est.

Spaens.
Hermano, medi os con vuestro palmo. *i.e.*

Frans.
Frere, mesurez vous avec vostre compan.
Tecum habita, ut noris quam sit tibi curta supellex. *Pers. Sat.* 4.
Turpe est, quod nequeas, capiti committere pondus,
Et pressum inflexo mox dare terga genu.
Omnia non pariter rerum sunt omnibus apta,
Fama nec ex aequo ducitur ulla jugo. *Propert.* 3. 8.

Tast geen root yser aen, of spout'er op.

Lest daer ick over strate gingh,
En lette vast op alle dingh,
Sach ick aldaer een jongen staen
Die greep in haest een yser aen,
Een yser dat hy voor hem sach,
Gelijck het by de smisse lach;
De smit sijn vader stont'er by,
En trock den jongen aen de zy,
En seyde met een hard verwijt:
Wel, botte lecker, als ghy zijt,
Zijt ghy een sone van een smit?
Zijt ghy mijn kint, en doeje dit?
Grijpt ghy uyt enckel onverstant,
Tast ghy na 't yser metter hant,
Eer datje proeft en zijt gewis,
Of 't heet, of kout, of hoe het is?
Voorwaer, dit is recht plompaerts werck,
Ghy, neemt een beter oogh-gemerek;
Want in een winckel van een smit
Daer weet een yder mensche dit:
Dat noyt een yser dient geraeckt
Als van te voren nat gemaeckt,
En geeft het dan een snar gedruys,
Soo houdt voor al uw vingers t'huys.
Dit was na mijn begrijp een dingh
Dat vorder als de smisse gingh;
Ick heb'et daerom hier geset,
Dus dien het smaeckt, die draegh'et met.

Nederl.
In een smissc wat te raken,
By aptekers wat te smaken,
In een spokers boeck te lesen,
Kan niet als met hinder wesen.
Steeckt u in geen gat, of siet'er deur.

Propert. 2. *El.* 5.

Quâ pote quisque, in eâ conterat arte dien).

Vid. Eras. ad hoc Adag.

Quam quisque norit artem in hac se exerceat.

't Is quaet slijpen sonder water.
De leser sal gelieven, in plaetse van een plaet, die hier nagelaten is, by inbeeldinge sich voor te stellen een slijper met een droogen slijpsteen, klagende in voegen als hier is volgende:

Hoort, vrienden, die my heden siet,
Hoort toch den gront van mijn verdriet,
Hoort, mach ick bidden, mijn geklagh,
Dat ick moet brengen aen den dagh:
Ick ben een jonck en kloeck gesel,
Ick kan mijn ambacht wonder wel,
Ick hebbe vry geen slecht verstant,
Ick ben oock vaerdigh van der hant,
Ick weet hoe stael, al is'et fijn,
Moet nae de kunst genepen zijn:
Maer siet, ô lieve mackers, siet,
Ach! water dat en heb ick niet,
Ach! water dat is krachtigh nat,
Daer baet geen slijpen sonder dat,
Daer baet geen kunst, of rappe voet,
Daer niet te hebben hinder doet.
Siet, hoe het by de menschen staet,
En hoe het in de werelt gaet!
Al is'er yemant kloeck en wijs,
Waer krijght een schamel ruyter prijs?
Want heeft hy maer een drogen steen,
Eylaes! soo staet hy daer alleen,
Hy staet, eylacen! slecht en siet;
Want sonder water slijpt men niet.

Of schoon de byen konstigh zijn,
Gaet, neemt hun eens den rosmarijn,
Gaet, neemt hun bloemen ende kruyt,
Siet, al haer konsten hebben uyt:
Dat nut, dat net, dat aerdigh beest,
Dat mist terstont sijn kloecken geest.

Met vis wort vis gelockt, met vincken vanght men vincken;
Een penninck in de beurs en hoort men nimmer klincken;
Een boom wast alderbest daer meer geboomte staet;
Het gelt is even soo, het wil een mede-maet.

Nederl.

't Is quaet kemmen daer geen hayr en is.
Met ydele handen is 't quaet havicken locken.
Die winnen wil moet by setten.
't Is quaet bry maken van water alleen.
't Is quaet koecken backen sonder vuyr of vet.
Een goet vuyr maeckt een snellen kock.
't Is quaet delven sonder spade.
't Is quaet beesten vet te maecken in magere weyden.
't Is quaet koopen en bidden moeten.
't Is quaet sonder eten honger hebben.
Souder nat is quaet te slijpen
Sonder handen quaet te grijpen,
Sonder vingers quaet te nijpen,
Sonder lippen quaet te pijpen.

Frans.

Jamais on fit bon potage avec de l'eau seule.
Il saut de l'argent pour commeucer le jeu.
Il pesche en vain,
Qui n'amorce son haim.
Toute qualité perd son lustre où il n'y a point des moyens.
Il n'y a point de plus penible soucy, que d'estre en honneur avec povreté.

Spaens.

Ny curdado mas penofo, que lener honra y pobreza.

Ronsard.

Ah! l'honneur sans le bien laisse l'homme en arriere.
Et le bien sans l'honneur ne profite de guère.

Spaens.

Ni la artificiosa enxambre puede sin flor facar fruto. *id est:*

Frans.

Les industrieuses abeilles ne peuvent faire fruit saus fleurs.

Ital.

Il suogo adiuta il cuogo.

Frans.

Qui a chouette, prend des autres oiseaux.

Ital.

Nunca buena olla con agua sola.

Griecx.

Ἀιεὶ τοῖς μιχροῖς μιχρὰ διδῶσι Θεος. *Callim.* id est:

Lat.
Largitur parvis non nisi parva Deus.

Frans.
Qui a argent, il a beau faire.

Ital.
La chiave d'oro apre ogni porta.
I danari sanno correr i cavalli.
Quei chi ban ducati,
Signori son chiamati.

Niet te veel eyers onder eene hen.

Een huysman spreeckt:

Ick hebbe schier een staegh gekijf
Met onse Trijn, dat grilligh wijf;
Die seyt my, dat sy heeft een hen
Soo goet als ick ter werelt ken:
Een hen, die vast en seecker broedt,
En wonder wel haer jongens voedt,
En daerom wil ons stuere Trijn,
En 't kan of 't mach niet anders zijn,
Dat ick mijn eyers allegaer
Te broên sal leggen onder haer;
Maer ick en kan het niet verstaen,
En kant'er daerom tegen aen,
Ick segh, en dat op goeden gront,
Te veel is altijt ongesont:
Sal ick ons eyers allegaer,
De hope van het langhe jaer,
Sal ick ons schat, ons gansche kraem,
In eenen klomp, en al-te-saem
Betrouwen aen een eenigh hoen?
Neen, dat en meyn' ick niet te doen.
Kan niet een wesel, of een kat,
Een bontsinck, of een snoode rat,
De broet-hen brengen in den noot,
De broet-hen brengen in den doot?
Kan niet een hont, of gortigh swijn,
De doot van al ons voordeel zijn,
Kan niet een ander ongeluck
Ons brengen in den hoogsten druck?
Bedaert u dan, mijn lieve Trijn,
Want dit en mach voorwaer niet zijn;
Een eenigh nest is haest gestoort,
Een eenigh beest is haest vermoort:
En daerom dient ons goet verspreyt,
En hier en elders wat geleyt.
Een muys die maer een hol en heeft,
't Is wonder soose langhe leeft.
  Maer 't wijl de lantsman, en sijn wijf,
Hier over raecken in gekijf,
Vraeght iemant wat dit is geseyt?
Siet, dus soo wort'et uytgeleyt:
  Ghy koopman, waeght niet allegaer
Op eenen bodem uwe waer:
En ghy rentier, siet dat uw gelt
Niet al aen een en zy getelt:
En ghy die zijt aen landen rijck,
Betroutse niet op eenen dijck;
Maer boven al, ghy machtigh Vorst,
Hoe seer dat ghy na 't heerschen dorst,
En hanght niet licht, hoe dat'et gaet,
Aen eenen velt-slagh uwen staet:
Des werelts saecken al-te-mael
Die sweven in een losse schael,

Om soo te wagen t'eener tijt
Al wat ghy hebt, en wat ghy zijt.
   Ick segghe daerom tot besluyt,
Ick roep'et met den landts-man uyt:
Veel kabels sijn de schippers best,
Dus niet te veel in eenen nest.

De koe en weet niet waer toe haer de steert dient, voor datse dien quijt is.
La vache ne sçait que luy vaut sa queue, jusques qu'elle l'a perdue.

Wat maeckt de koeye met de steert?
S'en is haer niet een boone weert:
My dunckt dat die haer niet en past,
Sy dient het beest maer tot een last.
   Het is wel soo, dat yder lit
Heeft sijn gebruyck en eyghen wit:
Het oor dat hoort, de tand die knaeght,
Het ooghe siet, de schenckel draeght,
De voet is noodigh tot den trap;
Maer waer toe dese wipper-wap?
Dit heb ick dickmaels over-leyt,
En dickmaels overluyt geseyt.
   Doch lestmael quam ick op het lant,
Daer ick veel schoone koeyen vant,
Doch eene was haer staert gekort,
Die stont met vliegen over-stort;
En schoon sy dreyghde met'et hooft,
Haer dreygen wort niet eens gelooft:
Het slim gespuys sat even stijf,
En beet haer vinnigh in het lijf.
Ick sagh hier by een ander staen,
Die was'er vry wat beter aen,
Dewijl sy had een wacker dingh
Dat haer van achter neder hingh:
Daer mede sloegh sy hier en daer,
Al waerse vliegen wert gewaer;
Soo dat'er niet een kleyne mugh,
Haer mochte dueren op den rugh.
Dit siende, sprack ick in den geest,
Als in de plaetse van het beest:
Siet, niemant kent sijn eygen goet,
Tot hy het eens ontberen moet.

Frans.
Quant quelque chofe nous defaut,
On sçait alors ce qu'elle vaut.
Chose perdue
Chose cognue.
Après domage
Chacun est sage.

Spaens.
Si quieres saber quanto vale un ducato, huscalo prestado. *id est:*

Frans.
Si tu veux sçavoir ce que vaut un ducat, cherche à l'emprunter.

Lat.
Malo accepto stultus sapit.

Spaens.
Ni se estima la salud, hasta el tiempo que se pierde. *id est:*

Frans.
La santé ne s'estime point, jusques au temps qu'on la perd.

Spaens.
Ni quien sienta la pobreza come cl que rico se vio. *id est:*

Frans.
Personne ne ressent la povreté comme celuy qui s'est ven riche.

Horat. 3. *Od.* 24.

Virtetem incolumen odimus,
Sublatam ex oculis quaerimus invidi.

Propat. 3. 1.

At mihi quod vivo detraxerit invida turba,
Poft obitum duplici foenore reddet honos.
Omnia post obitum fingit majora vetustas:
Majus ab exequiis nomen in ora venit.

Vid. seqq.

Horat. 2. *Epist.* 1. *de Hercule loquens*.
Comperit invidiam supremo fine domari.

***Seneca*.**

Carendo discimus quam cara amiserimus.

***Plaut. Captiv.* 1. 2.**

Tum denique homines nostra intelligimus bona,
Cùm quae in potestate habuimus ea amisimus.

***Ovid.* 1. *Amor.* 15.**

Pascitur in vivis livor; post fata quiescit.
Tunc suus ex merito quemque tuetur honos.

***Ronsard*:**

---- La vertu precieuse
De l'homme, quand il vit, est tousiours odiense:
Apres qu'il est absent, chacun le pense un Dieu.
La rancoeur nult tousiours à, ceux qui sont en vie,
Sur les vertus d'un mort elle n'a plus de lieu,
Et la posterité rend l'honneur sans envie.

Een goet voer-man kan wel keeren, al is de plaetse enge.
Un bon charton tourne en petit lieu.

De leser beelde sich hier in eenen voer-man op eenen smallen wegh, sijn koets kort en kunstelicken omwendende.

Al is de bane smal, al sijn de schaersche wegen
Gedrongen tegens een, en bijster ongelegen,
Noch weet in dit geval een handigh voer-man raet,
En maeckt dat even daer sijn wagen omme-gaet.
Een ander, onbewust om na de kunst te rijden,
Die soude voor gewis hier schade moeten lijden,
Of stont in dit geval verwonnen van den noot,
Of storte met de koets te midden in de sloot.
Een die met stillen geest sich oeffent in de seden,
En heeft sijn hert gewent te buygen na de reden,
Die vint in sijn bedrijf dat hem vernoegen magh:
Al is hy kleyn gehuyst, en sonder groot beslagh,
Hy weet des niet-te-min sijn dingen uyt te voeren,
En kan noch evenwel de gansche leden roeren.
Het is na mijn begrijp, het is een rustigh man
Die op een engen hoeck sijn wagen draeyen kan.

Nederl.
Ick hou dien voerman voor geleert,
    Die wel op enge wegen keert.

Frans.
Provision saite en saison,
    Fait du bien à la maison.

Lat.
Frugalitas paupertas voluntaria.

Frans.
Petite cuisine fait des grandes maisons.
    Qui sçait se contenter de peu,
    En ce monde gaigne le jeu.

***Lucret.* 5.**
    Divitiae grandes homini sunt vivere parcè,
    AEquo animo. ----

Lat.
Magnum vectigal parcimonia.
  Habet etiam ubi in re tenui sese explicet magnus animus.

Claudian.* 1. *Rusin.
    Vivitur exiguo melius: natura beatis
    Omnibus esse dedit, si quis cognoverit uti.

***Lucan.* 4.**
    Discite quam parvo liceat producere vitam,
    Et quantum natura petat. - *Vid. seqq. vers.* 377.

't Is te laet de koy gesloten, als 't vogeltje wech is.
Quando l'ucello è fuggito, poco rileva il serrar la gabbia.

De as-beeldinge hier van soude mogen wesen een vader die sijn kint aeuspreeckt, als het selve een vogel-koye pooght te sluyten, daer de vogel uyt is gevlogen, ter oorsaecke van het selve verlies bitterlijck weenende.

De Vader spreeckt:
Wel hoe, mijn waerde soon, waerom aldus gekreten?
Of is de vogel wegh die daer heeft in geseten?
  Ja, dat is 't, naer ick merck, dat is'et dat u schort,
  En daerom dat je klaeght, en droeve tranen stort:
Maer, kint, dat is gedaen; de vinck is wegh gevlogen,
De vinck is in het wout of in de lucht getogen;
  Wat voordeel kan het sijn dat ghy de koye sluyt?
  De vogel, lieve maet, de vogel is'er uyt.
Wat dient de stal bewaert, of aen de knecht bevolen,
Wanneer het beste peert te voren is gestolen?
  Wat dient de water-put met aerde toegespreyt,
  Wanneer het vetste kalf daer in verdroncken leyt?

Het is van ouden tijt een wijse van de gecken,
Eerst naer een harden slagh het hooft te willen decken;
De wijsheyt moet in tijts, en van te voren sien,
Hoe alle saken staen, en wat'er kan geschiên.
Ghy dan noch, weest getroost en stilt uw bitter klagen;
Wat niet te rechten is dat moet men willigh dragen:
Let beter naderhant, let beter op uw stuck;
Men wort by wijlen kloeck alleen door ongeluck.

Nederl.
Schrapen en gelt niet, als de pot uyt is.
't Is te laet, sey de exter, en had den bout in 't lijf.
't Is te laet den put gevult, als 't kalf verdroncken is.
Spaert in tijt,
Of 't goet dat glijt.
't Is quaet sparen als de koeck aen 't eynt is.

Ital.
Serrar la stalla, quando si son presi i buoi.

Frans.
Tard on ferme l'estable, quand le cheval est perdu.

Griecx.
Μετὰ τὸν πόλεμον ἡ σνμμαχία.

Lat.
Machinas post bellum adferre.

Griecx.
Δειλὴ δ᾽ ἐνὶ πνθμένι φειδὼ. *Hesiod.*

Lat.
Sera in fundo parcimonia.

Turcks.
Athlan ock dunmes. *id est:*

Ital.
La frezza tirata non torna.

Hooghd.
Man jagt die katz zu spät vom speck, wenn er gefressen ist.

Ital.
Se s'havesfe a fare le cose due volte, ciascun sarebbe savio.

Frans.
Tard crie l'oiseau quand il est pris.

Hooghd.
Nachrew ist weiber rew.

Lat.
Serò seram ponis stabulis post furta latronis.

Ital.

Dopò il fatto, non vale pentimento.

Lat.
Eventus stultorum magister.
-- Careat successibus opto
Quisquis ab eventu facta probanda putat. *Ovid*.

Spaens.
Al concio ydo
El consejo venido.

Frans.
Le connil eschappé, le conseil venu.

Hooghd.
Nach der thath
Verstehet auch der narr den rath.
Da der regen vorüber ist, nimbstu den regen-mantel umb.

Ital.
Dopò che è rubbato il cavallo, tu serri la stalla.

Lat.
Nil juvat amisso claudere septa bove.

Frans.
Apres le faict sage Breton.

Hooghd.
Es hilfft nit das man den stal schleuszt, so das viehe herausz ist.

Spaens.
Despues de descalabrado untar el casco.

Frans.
Aprcs la teste brisée oindre le casque.
Après la feste, on gratte la teste.

Lat.
Sero sapiunt Phryges.
Vide Eras. ad hoc adagium.
Evigilavit canis postquam rapina facta est.
Erpen. Cent. 2. 2.

Wanneer de pijl is in de lucht,
De snelle vogel op de vlucht,
De steen geslingert uyter hant,
De stemme buyten uwen tant,
Soo is de slagh alreê gegaen,
En daer en is geen houwen aen.
Dus, eer de pijl is in de lucht,
De snelle vogel op de vlucht,
De steen geslingert uyter hant,
De woorden buyten uwen tant,
Soo weeght ten naeusten, deftigh man,
Wat dat'er af gebeuren kan;
Want als het onheyl is geschiet,
Soo gelt ontijdigh klagen niet.

Nederl.

Een geworpen steen, een geschoten pijl, en een gesproken woort, zijn niet te herroepen.
Hebt gby met spreken u vergist,
't Wort met geen sponsy uytgewist.

***Syrach*. 21. 27.**
De Wijsen wegen hare woorden met een gout-gewichte.
Die veel klapt, moet veel lieghen.

Hooghd.
Wann das wort heraus ist, so ist es eines andern.
-- Nefcit vox missa reverti. *Horat. Art.*

***Idem* 1. *Epist.* 18.**
Et semel emissum volat irrevocabile verbum.
Tont ainsi que le vent sans retourner s'envole,
Sans espoir de rctour s'echappe la parole. *Ronsard*.

Ital.
Parola detta, e sasso tratto, non può tornare à dietro.
De scripto hoe magis:

Lat.
Littera scripta manet.

Ital.
Parla poco, ma scrivi meno.

Hooghd.
Geredt ist geredt, man kans mit kcinem schwam mehr abwisscheu.

Frans.
Trop parler nuist,
Trop gratter cuist.
Silence est bon retrenchement
Contre chacun evenement.
Ne revele, si tu es sage,
Ton secret sans certain usage.
Sage est celuy sans contredit
Qui peu de ses affaires dit.

Als morsige lieden kuys worden, soo schuerense de panne van achteren.

Besiet eens dese twee, die in voorleden jaren
Gansch vuyl in haer bedrijf, en rechte slonsen waren,
   Die sijn nu wonder net, en uytermaten kuys,
   Sy boenen even selfs de gronden van het huys:
De pannen aen den heert, die niemant van de bueren
Oyt anders is gewoon als binnen in te schueren,
   Die kuyst dit aerdigh volck oock aen den uytter-kant,
   Al hanght die meesten tijt te midden in den brant.
Dus gaet'et in 't gemeen, wanneer onwijse lieden
Met al te dommen ernst haer oude rancken vlieden!
   Want mids sy bijster hardt en sonder reden gaen,
   Soo koomt de tegen-feyl niet selden op de baen.
Wort niet een quistegoet, wanneer hy wil bedaren,
Wel dickmaels al te seer genegen om te sparen?
   Spilt niet een gierigh mensch, als hy na miltheyt tracht,
   Wel dickmaels sonder maet, en boven sijne macht?
't Is beyde sonder gront, en tegen goede zeden,
't Is beyde sonder slot, en buyten alle reden;
   Wel, vrienden, weest beset en houdt de rechte maet;
   Ten is geen ware deught die uyt den regel gaet.

Nederl.
Noch y, noch fy.
      Ick mach wel boonen, maer niet met backen vol.
      Men moet met handen, en niet met manden saeyen.
      Maet houdt staet.

Ital.
Il mele si vol guftare con le punte delli dita.
     Ogni cosa vuol mesura.

Spaens.
Por medio, y no caereys. *id est:*

Frans.
Allez par le milieu, & vous ne tomberez.
--- Medio tutissimus ibis. *Ovid. Metam.* 2.

Frans.
Il n'y a banquet que de chiches.

Hooghd.
Zu wenig und zu viel
Verderbet alle spiel.
Zu viel ist ungesund:
Al zu scharff macht schärtig.

Ital.
Il molto e'l poco
Rompe lo givoco.

Spaens.
Ni tan hermosa que mate,
Ni tan fea que espante. *id est:*

Frans.
Ni tant belle, qu'elle tue;
Ni tant laide, qu'elle espouvente.

Ital.
Ogno bel givoco vuol durar poco.
Tien la strada di mezzo.

Lat.
Perge viâ mediâ: medium tenuêre beati.

Frans.
Qui commence à estre liberal, devient prodigue.

Turcks.
Baullu curium etion vetra mensaran carnadu.

Horat. Satyr. 1.

Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos ultra citraque nequit consistere rectum.

Idem Sat. 2.

Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.

Wachtje voor asijn van soeten wijn.
Guardati d'aceto de vin dolce.

Wanneer daer iemant maeckt azijn,
En neemt'er toe den soetsten wijn,
Die krijght'er van het suerste vocht
Dat oyt op tonge bijten mocht;
Want als het soet sijn aert verlaet,
Niet dat sijn suer te boven gaet.
Onthoudt dit woort, geminde vrient,
Vermits het alle vrienden dient.
  Als vrienden uyt een mis-verstant
Eens worden tegen een gekant;
Als broeders, om, men weet niet wat,
Door wrevel worden op-gevat;
Of als de vader en het kint
Sich tegen een ontsteken vint;
Of dat twee lieven metter tijt
Vervallen tot een wrangen spijt;
Soo vint men dat haer fellen haet
Gansch boven alle peylen gaet:
Want als sich vrientschap omme-went,
Soo is'er onlust sonder ent.
  Ghy daerom, al die vrienden zijt,
En geeft de gramschap geenen tijt;
Maer is'er iet dat qualick staet,
Soo heelt'et weder metter daet:
En of ghy schoon een reysjen kijft,
Soo maeckt noch datje vrienden blijft.

Nederl.
De soetste wijn De felste azijn.
Broeders gekijf Koomt om ziel en lijf.

Spaens.
Ira de hermanos, ira de diablos.

Lat.
Fratelli, slagelli.
Vulnere cognatae simt graviora nianus. *Lotich.*

Ital.
Il buon vin fa buono aceto.

Hooghd.
Wie der wein je besser ist, je schärffer essig draus wird.
Je neher blutfreundschaft, je bitterer feindschaft.

Simultates inter parentes & liberos, amicos & consanguineos, sunt gravissimae. *Camerar. in Oper. Succes. Cent.* 1. 29. *pag.* 454. *Richter Axiom. Occon.* 105. 218. *Balde in l. cum oportet C. de bon. qua liber.*

Noyt wort de riviere groot, of daer gaet al vry veel troebel waters in.

Mai non divento fiume grande, che non n'entrasse aqua turbida.

Noyt beeck en is in haest gegroeyt,
Soo datse krachtigh henen vloeyt,
Of dat haer stroom de landen deylt,
En dat op haer een kage seylt,
Of wis sy heeft van onklaer nat
Al vry wat veel in haer gevat.
Als iemant wort in haesten rijck,
Oock verre boven sijns gelijck,
En dat men niet ter deegh en siet,
Waer uyt sijn aen was is geschiet,
Dat hielt men eertijts voor een dingh
Dat niet, gelijck het sou, en gingh;
Men hielt, dat snel en haestigh goet
Al vry wat onklaer wesen moet:
En schoon het slaet by wijlen mis,
Men vint'et daer het seker is.
Wat dient hier langer op gestaen?
Hy, dien het raeckt, die treck'et aen.

Wie hem snelt rijck te worden, en sal niet ouschuldig blijven. *Syr.* 28. 20.
Het Nederlants spreeck-woort seght daerom wel:
Lancksamen rijckdom is zaligh.

Lat.
Serpens, nisi serpentem deglutiat, non fit draco.

Een flodder-kleet dat niet en past, en is niet anders als een last.
Fortunam, velut tunicam, magis concinnam proba, quam longam.

De man, die het wijde flodder-kleet aen heeft, spreeckt:
Dit kleet is al te langh, en al te ruim gesneden,
't Hanght my, 'k en weet niet hoe, en floddert aen de leden;
Het is een lastigh pack, schoon dat ick maer en stae;
En 't doet my staegh belet al waer ick henen gae:
Ick ben gelijck verdoolt in dese groote vouwen,
Ick ben geheel verstelt met dese ruyme mouwen,
Mijn hoet deckt my het oogh, dewijl hy neder glijt,
En dat gebeurt alleen vermits hy is te wijt:
De koussen, die ghy siet, zijn lasten aen de beenen,
En in dees grooten schoen daer vallen kleyne steenen
En ick en weet niet wat, dus ben ick gansch verstelt,
En blijve dickmael staen te midden op het velt.
Ick ben een reysend' man, en hebbe veel te dwalen,
Nu op een hoogen berg en dan in lage dalen,
Nu op een driftigh zant, dan op een gladde baen;
My dient geen flodder-kleet om wel te mogen gaen.
Voorwaer een minder rock die sou my beter passen,
Die staet my aan het lijf, als uyt het lijf gewassen;
Ick prijse boven al een knap, een matigh kleet,
Al wat daer boven gaet, en is maer enckel leet.
Wat mogen even-staegh, wat mogen alle menschen
Gelt, have, renten, landt, als sonder eynde wenschen?
Men segge wat men wil, die sijnen nooddruft heeft,
Die is't, die alderbest en onbekommert leeft.
Een rock niet al te ruym, niet aen het lijf gespannen,
Dat is het beste kleedt voor vrouwen ende mannen;
Want al wat na den eysch niet aen de leden past,
En is maer ongemack, en niet als enckel last.

Nederl.

Lange kleêren,
Korte sinnen.

Frans.
Les trop longues robbes empeschent le corps: & les richesses mondaines l'ame.

Lat.
Viri beati vita castigata sit,
Ut non egena, sic egense proxima.
Miseros reputa qui nimiâ felicitate torpescunt.

***Ronsard.* 2. *Od.* 4.**
De peu de rente on vit honestement:
Le vray thresor est le contenteraent;
Non les grands biens, lonrde & fascheuse somme,
Biens, non pas biens, mais le malheur de l'homme.

Lat.
Exiguum natura defiderat.

Ital.
Assai è ricco, à chi non manca.

Spaens.
La quinta rueda al earro no haze si no embaraçar. *id est:*

Frans.
La cinquiesme roue au chariot ne fait qu'empescher.
Qui a pour vivre, est riche assez.
Peu de bien, peu de soucy.

Kooghd.
Die armuth ist ein ehrlich ding, wer mit umb kan gehn.

Ital.

Le specierie migliori
Si tengon ne sacchi minori.

Frans.

A petite fontaine on boit à son aife.
Peu & paix est don de Dieu.
Petite brebiette
Semble toufiours jeunette.
Au petit bois prend on bien grand lievre.

Lat.

Non in pauperie vitium est, sed in paupere.

Hooghd.

In grossen wassern fengt man grosse fische, in kleinen wassern gute fische.
--- Nam id arbitror
Apprimè in vita esse utile, ut Ne quid nimis. *Terent. Andr.*.
Modus omnibus in rebus optimum est babitu.
Nimia omnia nimium exhibent hominibus negotium ex se. *Plaut. Poenul.* 1. 2.
Idem Aulul. 2. 1.
Ego, virtute Deum & majorum nostrorum, dives sum satis:
Istas magnas factiones, animos, dotes dapsiles,
Clamores, imperia, eburata vehicula, pallas, purpuram,
Nihil moror, quae in servitutem sumptibus redigunt viros.
Socrates dictum:
Ut vestes nimis longae corpora impediunt ambulantium, ita immensae opes animum.
Magnac periclo sunt opes obnoxiae. *Phaedr. fab.* 38.
Seneca Thyesles
Mens regnum bona possidet,
Nil ullis opus est equis &c.
Eex est qui metuit nihil:
Eex est, quique cupit nihil.
Hoe regnum sibi quisque dat.
Idem Oedipo, Act. 4.
Quidquid excessit modum
Pendet instabili loco.
Ronsard. Eleg. 13.
Le vray contentement ne gist en l'abondance;
Il gift à la mesure & à la sufficance.
Le but de la ricbesse est d'en sçavoir user.
Et 2. *Hymn.* 7.
Bien volontiers sottise est le propre heritage
De celuy, qui sans peinc est riche des jeune âge.

De kat wou wel den visch genaken, maer vreest haer pooten nat te maken.
Die katz hat die fisch lieb, aber sie will nit ins wassee.

De leser beelde sich in een kat, ontrent een tobbe met water sittende, daer vis in leght, de kat daer op loerende, en haren poot uitstekende, maer niet in 't water dervende tasten.

Komt, siet doch hier een reys ons katte sitten proncken!
Komt, let op haer gebaer, hoe datse weet te loncken!
Sy siet den verschen vis, sy siet het open vat;
Maer, des al-niet-te-min, sy vreest het killigh nat:
Sy vreest, gewis sy vreest haer pooten nat te maken,
En daerom wil het dier het water niet genaken:
Sy dreight wel met den klaeu, maer tast niet in den gront,
En dus en krijgtse niet als honger in den mont.
Men vint, meest over-al, een deel verkleumde menschen,
Die in haer stil gepeys wel groote dingen wenschen;
Maer dat en is maer wint: want die hem moeyt' ontsiet,
Sit wel met anghst en wacht, maer vordert anders niet.
Wie rosen plucken wil, en magh geen prickels mijden,
Wie honigraet begeert, die moet de byen lijden.
Voor hem die vruchten soeckt, is 't wenschen niet genoegh,
De hant moet uyt de mou, de hant moet aen de ploegh.

Nederl.

Een luye kat
Eet nimmer sat,
Mits sy het nat
Te bijster mijt.
Ghy, soeckje wat,
Onthout vry, dat
Men krijght geen schat,
Ten zy men lijt.
Met arbeyt krijght men vyer uyt den steen.
De vogels willen kersen eten, Schoon dat se van geen planten weten.
De hant moet uyt de moû,
Al vreesje voor de kou.
Die 't vereken kelen wil, moet hem 't tieren troosten.
Plaut. Gurc. 1. 1.
Qui è nuce nucleum esse vult, frangit nucem.

Ital.

Non si può havere il mele senza le mosche.
Non si può haver la rosa sensa la spina.

Lat.

Non quisquam fruitur veris honoribus,
Hybleos latebris nec spoliat favos,
Si sronti caveat, si timeat rubos.
Armat spina rosas, mella tegunt apes. *Claud. Nupt. Hon.*

Ital.

Chi s'ajuta
Iddio l'ajuta.

Hooghd.

Helfft euch selbst, so hilfft euch God.

Griecx.

∑ῦχα φίλ᾽ ὀρνιθεσσι, φυτεύειν σ᾽ ὀύχ ἐθέλονσι. *id est:*

Lat.

Ficus sunt avibus gratae, at plantare recusant.

Ital.

Chi fugge la mola, s'allontana dalla farina.

Griecx.
- Ὁ γὰρ φεύγων μύλον ἄλφιτα φεÀγει. *id est:*

Lat.
Qui fugit molam, sarinam fugit.

Frans.
La mere des sciences est labeur,

Hooghd.
Wer eyer will haben, der mot der henuen kakelen liden.

Frans.
On ne prend pas des truytes à brajes seches.

Ital.
Gatto guantato non prese mai sorzi.

Lat.
Et labor ingenium miseris dedit et sua quemque
Advigilare sibi jussit Fortuna premendo.

Een vuyle bruyt heeft veel parerens aen.

Als iemant tot u koomt met opgepronckte reden,
Als iemant moedigh is en buyght de gansche leden,
Als iemant met beleyt sijn onschult heeft gedaen;
Segt dan: Een vuyle bruyt heeft veel parerens aen.

Nederl.
Gemaelde bloemen riecken niet.
Op een verbrande vlaye dient suycker gestrooyt.

Aeschil.
A03C0;λ ᾶ γά ρ ἐςι τῆς ἀλθείας ἔπ η. *id est:*

Lat.
Simplicia verba veritas simplex amat.

Hooghd.
Die warheit darf nit viel röcke.

Lat.
Falsa fucis, turpia phaleris indigent.
Veritas per se placet.
Honesta per se decent.

Ital.
Al buon vin non besogna frasca.

Lat.
Vino vendibili non opus est suspensa hedera.

Spaens.
A casas viejas, puertas nuevas. *id est:*

Frans.
A vieille maison porte nenve.
A vieux cheval bride rouge.

Lat.
Nullae sunt occultiores insidiae quam hae quae latent in simulitione officii.
Cic. in Verrem.
Noli homines blando nimium sermone probare,
Fistula dulce canit, volucrem dun decipit auceps. *Cato* 1, 27.

Frans.
Tout ce que reluit n'est pas or.

Spaens.
A burra vieja cincha amarilla. *i.e.*

Frans.
A vielle asnesse sangle jaune.

Spaens.
A buey viejo cencerro nuevo. *id est:*

Frans.
A vieil boeuf fonnette neuve.

Marius apud Sallustium:

Non sunt composita verba mea; parvi id facio. Ipsa se virtus satis oftendit: illis artificio opus est, ut turpia facta oratione tegant.

idem:
Munditiae mulieribus, viris labor convenit.
Bion Bucolicis:
Μρὰ θηλυτ έρησι πέλει χαλὸν, ἀνέ ρι δ᾽ ἀλχά. *id est:*
Forma bonum mnliebre, vigor roburque virile.
Vide & Erpen. Cent. 1. *Adag.* 5.

Lat.
Bonitatis verba imitari majus malitia est. *P. Syr.*
Habent insidias hominis blanditiae mali. *Phaedr. fab.* 11.

Een hinne leyt alle daegh, een struys maer eens in 't jaer.
Ein klein Henn leget alle Tagh, da ein Strausz im Jahr nur eins.

De Huysman, die de korf met hoender-eyers in den arm heeft, spreeckt:
Hoort doch wat ons gebeurt; de schijn heeft my gelogen,
En hoope van gewin die heeft mijn wijf bedrogen:
Een koop-man liet my sien een ey van desen struys,
Dies kocht ick strax het dier, en bracht het in mijn huys;
Ick dacht, nadien het beest is dus gewoon te leggen,
Soo staet ons dese koop voor al niet af te seggen:
Want siet, een hinnen-ey is maer gelijck een bal,
En 't blijckt hier dat de struys wel anders leggen sal;
Sijn ey is als een bol, dat acht ick groote saken,
Men kan van een alleen een gansche struyve maken:
Een boer, een raeuwe gast, al komt hy van de ploegh,
Geeft hem maer soo een ey, gewis hy heeft genoegh.
Dit steld' ick voor gewis; maer siet, in korte dagen
Toen vandt ick metter daet, hoe dat ick was geslagen:
Het beest at wonder veel, en bleef noch even graegh,
Dies seyd' ick menigmael: siet, wat een struysche maegh!
Van eyers geen gewach, en schoon ick maeckte nesten
Van hoy, en enckel dons, 'k en vondt'er niet ten besten:
Doch, naer een langen tijt, juyst eens ontrent de Mey,
Toen socht ick in het nest, en vondt een eenigh ey:
Dies was ick wonder bly, maer al op losse gronden,
Want noyt, na desen tijt, en isser meer gevonden:
Ons hinnen, onder dies, die leyden even-staegh,
Dat gaf my goet gewin, en dat meest alle daegh;
Dies keef ick op den struys, en gingh den slocker seggen:
Van hier, ghy groote vraet, die niet en weet te leggen!
Uw schijn is maer bedroch, gelijck het heden blijckt,
Want groote winst verleyt, en stage winst verrijckt.

Nederl.
Licht gewin maeckt sware beursen.
Die geen penningh en acht, en wort geen guldens heer.

Met enckele veêrtjens pluckt men den vinck kael.
Allencxse slaen velt de boom.
Met veel slagen wort de stockvisch murw.
De dagelicksche penningh weet wat.
De stadige jager vanght het wildt.
Aenhouden doet verkrijgen.
Doet dickwils tot een kleyntje wat,
Soo wort'et wel een groote schat.
De neerstige hant,
En sparige tant,
Koopt ander luy lant.
Kleyn visje, soet visje.
Kleyn gewin
Brenght rijekdom in.

Die een gouden poort wil maken, brengt'er eleken dagh een nagel toe,
Lancksamen rijckdom is saligh.
Hooge boomen geven meer schaduwe als vruchten.

Engels.
Light gaynes make heavye purses.

Hooghd.
Wer keinen pfenning achtet, der wird auch nimmer eines gulden herre.

Frans.
Qui veut faire une porte d'or, y mette tous les jours un clou.

Spaens.
Abaxanse los adarves,
Y aleanse los muladares.

Frans.
Les murs s'abbaissent, & les fumiers se hausent.

Ital.
A passo à passo si va lontano.
A piuma à piuma si pela l' oca.
A gotta à gotta il mar si secherebbe.

Hooghd.
Yon kleinen fischlin werden die hecht grosz.

Lat.
Majora perdes, parva ni servaveris.

Frans.
Peu à peu file la vieille sa quenonille.
Qui s'acquite s'enrichist.

Lat.
Adde parum parvo, tandem fit magnus acervus.
Guita cavat lapidem. - *Ovid*.

Engels.
Littel pot, soon hot.

Ital.
A picciol forno, poca ligna basta.
Il bue s'é fatto grande, e la stalla piccola.

Frans.
En petite maison Dieu a grand part.

Lat.
Fortunam qui avidè vorare pergit,
Hanc tandem malè concoquat necesse est.
Celuy qui mesprife les petites choses, tombera petit à petit. *Syrach.* 29. 1.
Le peu est sufficant à l'homme bien appris. *Et* 30. 21.

Veracht, ô vrient, noyt kleyn gewin:
Want dat brenght groote schatten in:

En niet en isser oyt soo vast,
Als dat gestaegh en lancksaem wast.
Besiet een ongetemden stier
Die onlanghs was een vreedsaem dier,
Een dier dat noyt en stiet of vocht,
Maer daer een kint meê spelen mocht,
Die wort in 't lest een grousaem beest,
Dat oock van mannen is gevreest.
De boom daer iemant onder rust,
Daer van hy pluckt sijns herten lust,
Daer van hy schoone vruchten leest,
Dat is wel eer een rijs geweest.
My dunckt hier is genoegh geseyt,
Soo ghy het stuck wel overleyt:
Doet tot een kleyntjen dickmael wat,
Soo wort'et noch een groote schat;
Maer kleyn verlies dat dickmael koomt,
Daer dient al mede voor geschroomt;
Want kleuter-schult van kleyn beslach,
Als die vermeerdert dach aen dach,
Wort metter tijdt een groote last,
Schoon dat ghy daer niet op en past.
Let dan, al wie een huys besorght,
Dat ghy geen kleyne schult en borght;
Want siet, een drop die holt een steen,
En dat slechts door den tijdt alleen:
Het staegh gebruyck verslijt het stael:
By veêrtjens wort de vincke kael:
En 't muysjen, dat geduerigh bijt,
Doorknaeght een kabel metter tijt.

Nederl.

Het water holt een harden steen,
En dat maer door den tijt alleen.

Lat.

Conteritur ferrum, silices tenuantur ab usu. *Ovid*.
Longa dies molli saxa peredit aqua. *Tilullus*.
Nonne vides etiam guttas in saxa cadentes
Humoris, longo in spatio pertiondere faxa? *Lucret*.

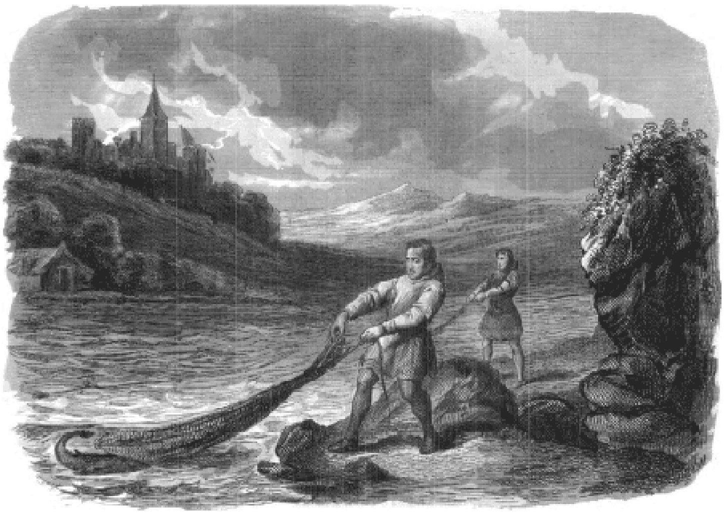

Groote visschen scheuren 't net, soo ghy daer niet op en let.

De Visscher spreeckt:
Had ick voor kleyne vis mijn netten willen hangen,
Of in een stille gracht maer palingh willen vangen,
   Soo had ick nu de sood', of soo het anders gingh,
   Mijn net bleef immers gaef, schoon dat ick niet en vingh.
Maer siet, ick schoot het wandt ontrent de groote vissen,
Nu moet ick bey gelijck, en vangh en hope missen;
   Want oock mijn beste net is overal gescheurt:
   Kijckt, vrinden, kijckt een reys, wat stoute visschers beurt!
Onthoudt my dese les: die groote dingen jagen
En vangen dickmaels niet als onverwachte slagen;
   Dus ghy, die visschen wilt en blijven buyten pijn,
   Vist, lieve vrienden, vist nae dat uw netten zijn!

Nederl.
Groot schip, grof water.
      Men moet soo groote brocken niet inswelgen datm'er aen wurght.
         Veel om-vamen,
         Weynigh versamen.
      Groote ratten bijten door de val.
      Groote visschen springen uyt den ketel.
      Byen en horsels breken het spinneweb.
      Qualick gewonnen, qualick verteert.

Lat.
Mollia sunt parvis prata terenda rotis. *Propert.* 3. *Eleg.* 2.

Ital.
Grand nave vuol grand acqua.

Hooghd.
Hohe steiger sallen gern.

Ital.

Al fiume samoso non andare à pescare.
Non pigliar tanto boccone, chi te potrebbe stroccare.
Pesci gressi rompono l'hamo.
I grosfi sorci rodano la trapola.
I mosconi rompono le tele di ragni.

Hooghd.
Gute swimmer ertrincken gern.

Frans.
Peu & paix c'est don de Dieu.

Spaens.
De grande rio gran pez, ma non te ahogues alguna vez. *id est:*

Frans.
De grande riviere grand poisson, mais garde toy de noyer.

Hooghd.
Je höher berg, je tieffer thal.
Wann man die seyten zu hoch zeucht, so zerspiingen sie.
Wenn man das armbrust überspannet, so zerspringets gern.

Lat.
Magis offendit nimium, quam parum.
Malè parta malè dilabuntur.

Frans.
Le bien mal acquis ne porte jamais prosit.
Un peu de mal acquis fait perdre beaucoup de bien acquis.
De bien mal acquis ne jouist le troisiesme heretier.
Ce qui est venu au son de la fluste, s'en reva au son du tabouriu.
Qui d'autruy fe vest, bien tost se devest.
A pere amasseur sils gaspilleur.

De vorsch is naeckt gelijck een pier, en 't is nochtans een vrolick dier.
Canta la rana, y no tiene pelo ni lana.

Al is de puyt een arrem dier,
Al isse naeckt gelijck een pier,
Al heeftse schoon geen wol of haer,
Sy maeckt noch efter bly gebaer;
Want op het lant is 't datse springht,
En in het water datse singht:
En daerom houdt men voor gewis
Dat sy staegh bly en lustigh is.
Meynt iemant dat een vrolick hert
Uyt rijckdom maer gesogen wert?
En dat een bly, een fris gelaet,
Alleen maer hanght aen grooten staet?
Neen, neen, gesellen, denckt'et niet,
Het geit heeft mede sijn verdriet,
En die met weynigh is vernoeght,
En sijnen lust na reden voeght,
Is dickwils blyder van gemoet
Als Graef, of Prins, of Koningh doet;
Dies stel ick dit hier voor besluyt,
Want siet, de reden wijst'et uyt:
Het groot beslagh is maer een pack,
En kleyne staet is groot gemaek.

Nederl.
Een bly gemoet,
En matigh goet,
Is wonder soet.
Geen rijcker man in alle steden,
Als die met 't zijne is te vreden.

Frans.
La grenouille chante par la plaine,

Et n'a pourtant ny poil ny laine.
Coeur content, & manteau sur l'espaule.

Lat.
Cui cum paupertate benè convenit, dives est.

Frans.
Le pauvre content n'est pas pauvre.
Le riche mal-content n'est pas riche.
Contentement passe richesse.
Peu & paix, est beaucoup.
A faute de chapon
Pain & oignon.

Lat.
Quovis calceo calceatur nudipes. *Vid. Erpen.* 1. *Prover.* 52.

Frans.
Peu de bien, peu de soucy.

Lat.
Diis est proximus, qui eget paucisfimis.

Frans.
Bienheureux est qui se contente
Du bien, que Dieu luy donne à rente.

Lat.
Vivitur exiguo melius. - - *Claud.* 1. *Ruf.*
Pauper enim non est, cui rerum suppetit usus.

***Horat.* 1. *Epist.* 12.**
Vivitur parvo benè, cui paternum
Spleudet in mensa tenui salinum. *Idem.* 2. *Od.* 16. *ubi vid. seqq.*
Is satis est dives, cui satis est quod habet. *Vulg.*

Frans.

Qui est content est riche.

Coeur content grand talent.

Moines, nonnains, & prestres, tu ne vois jamais contents.

Le moyen pour s'enrichir promptement, est se contenter de ce qu'on a.

Où il n'y a point de contentement, il n'y peut avoir d'heur.

Celuy ne peut avoir faute de beaucoup, qui est resolu se contenter de peu.

Le vertueux avec pain & eau, peut combatre la felicité des plus riches.

Il vaut mieux en paix un oeuf, qu'en guerre un boeuf

Securius divites erimus, si sciverimus quàm non sit grave pauperem esse. *Senec.*

Cantabit vacuuis coram latrone viator. *Juven.*

Parabile est quod natura desiderat, & ad mauum quod satis est. *Senec.*

Eum intelligimus divitem, cui tanta possessio est, ut ad liberaliter vivendum facilè contentus sit: qui nihil quaerat, nibil appetat, nihil optet amplius. *Cicer.*

Satis divitiarum est, nil amplius velle. *Quient.*

Proverb. 15. *vers.* 16. 17.

Mieux vaut un pen avec la craintc de l' Eternel, qu'un grand thresor, auquel y ait troublement.

Mieux vaut un repas de poires, où il y a amitié, que d'un boeuf de graisse, où il y a haiue. *Vide* & *Prov.* 16. 8. & 17. 1. & *Psal.* 37. 16.

Wie tegen wint spout, maeckt zijn baert vuyl.

Al wie dat oyt bestaet om tegen wint te spouwen,
Die vint het vuyle quijl ontrent sijn eygen mouwen,
Of op sijn aensicht selfs, of in sijn netten baert;
Dus, vrienden! wie ghy zijt, en doet niet tegen aert!

Nederl.

Op een siedende pot en sit noyt vliegh.

Van heete pottagie en snoept geen kat.

't Is quaet tegen stroom roeyen.

Maeckt niet, dattet in den hemde stinckt.

Men moet geen slapenden wolf wacker maecken.

Καιρῷ λαθρεύειν μηδ᾽ ἀντιπνέειν ἀνέμὸισι. *Phocyl. id est:*

Lat.

Temporihus servi, ac ventis reflare caveto.

Nec contra fluminis ictum.

Adversus solem ne mejeto.

Leonem stimulas, vellicas, octipedem excitas.

Frans.

Apprens la haute & la basse, & ce que le temps sonnera, danse-le.

Tu nihil invitâ dices saciesve Minervâ. *Horat. Art.*

A une marmite qui boulst, mouche ne s'attacque.

Noli te opponere irato, nec regi, nec exundanti fluvio. *Bensire.*
In audaces non est audacia tuta. *Ovid.*
Vid. Erasm. in Adag. Irritare crabones: & Erpen. 1. *Prov.* 12. 28. 81.

Wie haestigh giet, houdt dickwils niet.
Quien echa agua en la garrafa de golpe, mas detrama que elle coge.

De leser beelde sich in een man, die een flessche met een engen hals willende vol gieten, meest al het water ter acrden stort, vermits hy te veel teffens giet.

Qui verse l'eau en un bocal tout a coup, il en repand plus qu'il n'entre dedans.

De Man die het water giet spreeckt:
Wat mach ick doch bestaen, wat gingh ick hier bedrijven!
Ick moet in dit geval mijn eygen daet bekijven;
Want dat mijn vyant lacht, mijn vrient en vrouwe schreyt,
Dat wijt ick anders niet als slechts mijn quaet beleyt:
Ick meynde met een swalp mijn flessche vol te gieten,
Maer siet daer al het nat ter aerden neder schieten!
Daer is nu mijn geluck, mijn schoone kans gegaen?
En siet, mijn holle kruyek die blijft hier ledigh staen.
Ach! had ick met bescheyt mijn voordeel konnen achten,
En met een stillen geest een weynigh konnen wachten!
Ach! had ick dit beleyt door raet en met gedult,
Daer is geen twijffel aen, mijn fles die waer gevult.
Maer siet, ick was te graegh, en al te seer genegen
In haest en sonder maet, mijn gieren aert te plegen:
Het was, na mijn verstant, het was te grooten pijn
Te sitten aen de beeck, en lancksaem vol te zijn.
Hier stae ick nu en kijck, bespot van alle menschen,
Al wat ick over heb, is slechts alleen het wenschen.
Siet, dus soo vaert het volck, dat met een snellen spoet
Na groote staten tracht, of grabbelt om het goet:
Haer oogh, dat loert alleen om veel te mogen grijpen,
En even dat belet de vingers toe te nijpen;
Daer leyt het gansche kraem dan veel-tijts over-hoop,
De vrienden in den last, de meester opten loop.
Nu hoort een deftigh woort, en wiltet mede dragen,
Het kan u dienstigh sijn uw gansche leven-dagen:
Eer, die met trappen klimt, en goet, dat lancksaem wast,
Dat baert de meeste vreught, en lijdt de minste last.

Een swaen vallen haer veeren soo besigh, als een musch.

Ick sagh onlanghs een swanen-nest
Te midden in een gracht gevest,
Op seker eylant dat'er stont,
Te midden in het nat gegront:
En siet, ick wert oock even daer
Het nestjen van een musch gewaer,
Een musch gelijck men in het riet
Des somers haer geneeren siet.
Ick bleef op dit gesichte staen,
En sagh haer beyder maecksel aen:
Het eene nam ick metter hant,
Gelijck ick dat vol jongen vant;
Het ander stont ick aen en sagh,
Gelijck het voor mijn oogen lagh,
Terwijl ons voer-man met de swaen
Had als een oorlogh aengegaen,
En met sijn pols haer tegen hiel
Dat sy ons niet en over-viel,
Maer sekerlick het kleynste nest,
Dat was (mijns oordeels) alderbest:
Want schoon de swaen haer kinder-bet
Met groote tacken had beset,
Had op-gemetselt sonder steen,
Met riet gevlochten onder een,
Had wonder dicht en vast gestelt
Met loof en ruychte van het velt;
Noch had de musch geen slechter voet
Om wel te queecken haer gebroet:
Want siet, haer nest was sacht en bol,
Van mosch, van hoy, van pluymen vol;
In 't korte, na een kleyn beslagh,
Soo net en konstigh als het magh:
Soo dat voor al de groote swaen
Geen beter voor-raedt had gedaen.
Als ick dit wel had over-leyt,
Toen heb ick open uyt geseyt:
Nu vind' ick met de ware daet
Hoe dat'et in de werelt gaet;
Ick vinde dat de groote swaen
Hoe schoon met veêren aen-gedaen,
Haer dons soo wel van nooden heeft
Als 't kleynste musje dat'er leeft,
En daerom segh ick voor besluyt:
Groot is het hof, veel gaet'er uyt.

Indien'er iemant het onderscheyt tusschen een grooten en kleynen staet recht wil verstaen, die beelde sich in dat hy voor hem siet een swaen, een struys, ofte een anderen grooteren vogel, gansch kael en sonder veêren: en wederom aen de andere zijde een musch, een vinck, ofte ander kleyn vogelken, mede geheel naeckt en ontpluymt wesende, en stelle sich dan noch voor dat de selve beyde gansch besigh sijn yder om haer bloote lijven te mogen bedecken; soo doende sal hy datelycken gewaer werden dat'er in soodanigen gevalle een vinck, ofte musch vry beter aen is als een swaen ofte vogel-struys, vermits soo een kleyn dier, als een musch ofte

vinck is, met het minste veereken ofte ander ruychte dat het hier of daer ontmoet en op-raept, lichtelijk sijne kleyne ledekens sal konnen bedecken: maer een swaen waer sal die konnen bekomen soodanigen menigte van pluymen, om dat groot lijf, en dien hoog-uytgestreckten hals mede te bekleeden? Past dese gelijckenisse, Leser, aen de eene zijde op een Prins, ofte iemant anders die groot is in de werelt, en aen d'ander sijde op een gemeenen burger, beyde uyt hare gelegentheyt door eenigh ongeluck vervallen, en tot kleynigheyt ofte armoede geraeckt; ghy sult in der daet als met handen tasten, 't gene wy hier te voren met woorden hebben geseyt.

Nederl.
Groote heeren, Groote kleeren.
Groot is 't hof, Veel moeter of.
Groote neersen, groote broecken,
Groote koppen, groote doecken.
Nubibus ipsis inserta caput,
Turris plnvio vapulat Austro. *Senec. Agam. Act.* 1. *Ubi vid. seqq.*

Frans.
Il n'y a grand montée
Qu'il n'y ait grande vallée.

Waer veel goet is, daer sijn veel die het eten.

Eccles. 5. 10. De leser beelde sich in een man, die in een groot hof of paleys, op den ommeslagh van het geheel gesin staet en let.

Tot heden toe en wist ick niet,
Waer op de gulde spreucke siet,
Die ick lest in den Bybel las,
Daer van een Koningh schrijver was,
Te weten, dat eens rijeken goet
Veel grage bijters lijden moet.
Maer heden was ick uyt-gegaen,
En bleef hier aen de deure staen,
Daer sagh ick eerst den rechten vont
Daer op de spreucke was gegront:
Ick sach'er eters over-al,
Ick sach'er paerden op het stal,
Ick sach'er koetsen twee of dry,
Ick sach'er raeuwe gasten by,
Ick sach'er honden in het kot,
Ick sach'er jagers om het slot,
Ick sagh oock vliegers daer ontrent,
En grage vogels sonder endt,
Ick sach'er jongens, vreemt gekleet,
Tot slimme rancken uyt-gereet,

Ick sach'er kocks in groot getal,
En knechts en meyssens over-al,
Ick sach'er, ick en weet niet wat,
Dat al met grage tanden at;
In 't korte, wonder groot beslagh,
En t'wijl ick al den handel sagh,
Toen seyd' ick met een stillen mondt,
Soo dat'et niemant hooren kondt:
Wat heeft de rijcke van sijn gelt
Daer op hy al de sinnen stelt,
En acht'et voor sijn hoogste luck?
Ick bidde, let eens op het stuck:
Hy heeft voor-al geen ruymer maegh,
Hy wort oock noyt eens vroeger graegh
Als eenigh ander eerlick man;
Soo dat hy niet meer eten kan
Als yemant die maer weynigh heeft,
En die maer van sijn handen leeft;
Wat heeft hy dan van al sijn goet
Als dat hy groote vraten voedt?
En dat hy dickwils met verdriet
Veel rupsen op sijn koolen siet?
Ick segge daerom voor het lest:
Een kleyn gesin is alderbest;
Een groot beslagh, een lastigh pack,
En kleyn bedrijf is groot gemaek.

Nederl.

Groot huys, Groot kruys.
Groot is 't hof, Veel moeter of.
Kleyn schip, kleyn zeyl.
Kleyn huys, kleyne sorgh.
Veel koeyen, Veel moeyen.
Groot gesin, Groot gewin.
Hoe meerder vis, hoe droever water.
Een kleynen heert, al isse kout,
Die hoest alleen maer weynigh hout.

Frans.

Cbevaux, chiens, oiseaux, serviteurs,
Mangent & gastent les seigneurs.

Ital.

Grand nave vuol grand acqua.
Gran nave, gran pensiero.

Frans.

A grosse cuisine, Povreté voisine.

Engels.

A littel pot, soun hot.

Ital.

A picciol forno poco ligna basta.

Frans.

Qui a serviteur, a messager en ville. *id est:*

Lat.
Quidquid domi agas, effutiunt servi.

Frans.
Serviteur prié, parent, ny amy,
Ne prends, si tu veux estre bien servi.

Familia vestiarium petit, cibumque; tot ventres avidissimorum animalium tuendi sunt: emenda vestis, & custodiendae rapacissimae manus, & flentium detestantiumque ministeriis utendum. *Senec. Tranq. Anim. cap.* 8.

Magna armamenta pandentibus multum irruat necesse est procellarum. *Senec. ibid. cap.* 9.

Frans.
Autant de serviteurs, autant d'ennemis.

Wat baet'et of de koe veel melcks geeft, alsse die weder omstoot.

Capra scyria.

De geyte, vrienden, die ghy siet,
En die soo vollen elder biet,
Is niet soo nut gelijck het schijnt,
Om dat haer voordeel licht verdwijnt;
Want mits het dier is wonder geyl
Soo stort het licht den mellick-teyl,
En giet'et altemael daer heen,
Dat nu alreeds gewonnen scheen.
Wat is'er menigh konstigh man
Die gelt genoegh verdienen kan!
Maer wat doch baet hem sijn gewin?
Hy slaet'er weder quistigh in,
En schoon hy wint geduerigh veel,
Hy jaegt'et door een ruyme keel,
Hy hangt'et aen een dobbel-steen,
Hy maeckt'et alle man gemeen,
Hy stort'et in een hoeren schoot:
Dies blijft'er niet voor sijnen noot;
Maer leeft hy tot den ouden dagh,
Soo is hy kael, gelijck hy plagh.
Wel, ghy die zijt een geestigh quant,
En gelt verdient door uw verstant,
Quist niet, al is uw winste groot,
Maer spaert een penningh voor den noot;
En soo ghy let op uw gemaek,
Saeyt met een hant, niet met een sack:
Want matigh voordeel wel gespaert
Daer is'et dat men wel af vaert.

Nederl.
Soo gewonnen, soo verteert.
Soo 't quam, soo 't voer.

Lat.
Non hahet eventus sordida praeda bonos.

Frans.
D'où vient l'agneau, Là est retourné la peau.
Ce qu'assemble pille pille,
Desassemble tire tire.

Met groote heeren is 't quaet kersen eten; sy kiesen de grootste, en schieten met de steenen.

Wil iemant boom-gewas met groote meesters eten,
Die moet voor alle dingh een nutte lesse weten:
Siet, al het beste fruyt dat is voor hun alleen,
En soo men kersen eet, sy schieten met de steen:
Sy schieten waer het valt, en waerse konnen raken,
Of in uw schoonen baert, of op uw bolle kaken;
En 't staet u al-te-mael te lijden met verdrach,
Van morren niet een woort, van pruylen geen gewach:
Ghy moet, beminde vrient, in dese vreemde rancken,
Noch toonen bly gelaet, en even leeren dancken;
Dus schoon ghy schade lijdt, des noch al niet-te-min
Ontvanght al wat ghy kunt, en acht'et voor gewin.
Of soo u dit mishaeght, soo voeght u by de gaden
Met wien het u betaemt vrymoedigh toe te tasten:
Laet Heeren voor den Raet, en Vorsten aen het Rijck,
En handelt, soo ghy kont, alleen met uws gelijck.

Nederl.

Heeren peeren rotten niet.
Heeren bidden is gebieden.
Met groote heeren kleyne kennis.
Groote heeren sal men groeten,
Selden moeten.
Met groote heeren korte morgenspraeck.
Hooge boomen geven meer schaduwe, als vruchten.

't Is quaet met stercke te worstelen; want der stercken spel is der krancken doodt.

Men moet den Edelen haer wilt-braet, de boeren haer kermis, en de honden hare bruyloft laten.

Heeren huldt en is geen erf.
Die heeren dient, krijght heeren loon.
Die den Heere wil hoonen, geve hem 't zijne.
Wintersche nachten,
Vrouwen gedachten,

En gunste van Heeren,
Sietmen haest verkeeren.
Jongh hovelingh,
Out schovelingh.
Korte reyen hoven wel.
Wijdt beheert, nae bevrient.
  Schouten, en Baljuwen,
  Grijpen als wuwen.
Heeren en hoeren verschelen maer een letter.
  Kiest u noyt te grooten staet,
  Noch te grooten mede-maet.
Watje seght of watje ralt,
Met uw meerder noyt en malt.

***Syrach* 13. 2.**

Maeckt uw geselschap niet met de geweldigen. Wat doet de aerden-pot by de metalen? Sie vorder *Proverb.* 23. 1.

't Is quaet sijn overhooft te slaen.
't Is quaet in eens Heeren stock te bijten.

Lat.

Usibus edocto si quidquam credis amico,
  Vive tibi, & longè nomina magna suge.

Vive tibi: quantumque potes, praelustria vita.
Saevum praelustri sulmen ab arce venit.
Nam, quamquam soli possunt prodesse potentes;
Non profit potiùs, si quis obesse potest. *Ovid.* 3. *Trist.*

Hooghd.
Hüt dich vor Herren und Könige, sie haben lange arme.
Weit beherret, nahent geschwägert und gefreundt.
Herrn gunst, frauwen liebe, und rosenbletter,
Verkehren sich wie Aprillen wetter.
Der katzen schertz ist der meuszen todt.

Frans.
Au soible le fort
Fait souvent tort.

Lat.
An nescis longas regibus esse manus? *Ovid.*
Fulmen est, ubi cum potestate habitat iracundia. *P. Syrus.*

Frans.
La belette a envie de manger la chauvesouris, soit pource qu'il est oiseau, ou qu'il est rat.
Un reçeveur du Roy est contable jusques au jour du jugemeut.
Nul ne mange de l'oye du Roy, que cent ans apres il en chie la plume.
A petite occasion
Prend le loup le mouton.
Si tu veux estre sans esmoy,
Ne te sers de ceux qui ont servi plus grand que toy.
Au povre n'est utile s'accompagner du puissant.
Ne depars poires avec ton Seigneur.
L'espée du noble luy sert de faucille.
Partir comme des sreres, Le mieu est mien, & le tien est à nous deux.
Les grands oublient tost ceux qui s'eloignent de leurs yeux.
Les grands ont honte de donner peu, & resusent de donner beaucoup.
Service de Roys n'est pas heritage.
Qui dit bien des grands, quelques fois ment;
Qui en dit mal, il s'en repent.

Ital.
Arbori grandi sanno piu ombra che srutto.
Se vuoi del tua mestier cavar guadagno,
D'un tuo maggiore non ti sar compagno.

Spaens.
Eu burlas y en veras,
Con tu sennor no partas peras.
Al pobre no es provechoso
Accompanar se con el poderoso.

***Syrach* 8. 1.**

Frans.
Ne debats point avec homme puissant, de peur que tu ne tombes en ses mains. &c.

***Syrach* 9. 18.**

Retire-toi loin de l'homme qui a puissance de tuer: & tu ne seras point en crainte de mort.

De kleyne brack doet op den haes, de groote wind behout het aes.

Par le petit chien le lievre est trouvé, mais par le grand il est happé.

De leser beelde sich in een jager, staende ontrent een hart dat de groote honden ter aerden vellen, bijtende de bracken, die het selve hebben opgedaen, daer van.

De Jager spreeckt:
Het wilt, dat sich onthielt ontrent de dichte tacken,
Dat heb ick op-gedaen niet dese kleyne bracken,
   Die liepen vlijtigh heen, en keften over-hoop,
   En dreven menigh hert te samen op den loop;
Maer toen wy op het vlack de snelle dieren sagen,
En stonden al bereyt, en veerdigh om te jagen,
   Soo quamen daer in haest de snelle winden aen,
   En stracx was al de jaght, en oock de vangh gedaen.
Eylaes! mijn gaeuste brack die wert'er af gesmeten,
Die wert'er af geruckt, die wert'er af gebeten:
   En die het vlugtigh hert eerst in den woude vont,
   En heest geen ander loon als slechts een droogen mont.
Is 't niet een selsaem werck! De kleyne lieden vinden,
Maer waer men vangen sal, daer zijn de groote winden;
   Wat baet doch, lieve vrient, het loopen van den brack?
   Een ander heeft'et wilt, en hy het ongemack.

Frans.
Tel bat les buisfons,
      Qui n'a pas les oisillons.

Ital.
Che divide le pera con l'orso, n'ha sempre men che parte.
                    Sie vos non vobis vellera sertis oves.
                    Sie vos non vobis sertis aratra boves
                    Sie vos non vobis nidisicatis aves
                    Sie vos non vobis mellisicatis apes.

***Ronsard Tom.* 4. *pag.* 88.**
                Ainsi les gros taureaux vont labourant la plaine,
                Aiusi les gras moutons au dos portent la laine,
                Ainsi la mouche à miel en son petit estny
                Travaille en se tuant pour le prosit d'autruy.
   Sie vorder het eerste deel, en *Richter. Axiom. Histor.* 27.

Siet kint, dit heb ick langh geweten, dat groote vissen kleyne eten.

De leser beelde sich in een visscher, uyt een grooten vis een kleynen vis treckende en sijn kint toonende, die spreeckt aldus:

Komt hier en siet eens, weerde kint,
Wat vreemder saken dat men vint,

Komt, leert hier dat u dienen kan,
Oock als ghy wort een dege man:
Ick hebbe lange tijdt gevist,
En dit en heeft my noyt gemist,
Wanneer ick iet gevangen hadt,
En dan ontrent den oever sat,
En daer den vis in mooten sneet,
Gelijck men die gemeenlijck eet,
Of ick en vondt, wanneer ick sagh
Wat in haer groote roppen lagh,
Een spierinck of een kleynen ael,
Een reste van haer middag-mael;
Soo dat ick nu voorseker weet
Dat groote vis sijn minder eet.

Dit vond' ick in de woeste zee,
Dit vond' ick op de stille ree,
Dit vond' ick in een binnen-sloot,
Al isse dickmael niet te groot.
Godt gave dat men op het landt
Van dese streken niet en vandt!
Maer 't is'er, nae men ons vertelt,
Al op gelijcken voet gestelt;
Want al dat gaept na groot gewin,
Dat slockt wel licht sijn minder in.
Het is van oudts een wisse saeck,
Dat noyt een slangh wast tot een draeck,
Dan soo wanneer haer mede-maet
Eerst door haer ruyme kele gaet.

Nederl.

Ten sy de slangh verslindt een slangh,
Sy wierdt geen draeck, haer leven langh.

Gelijck de leeuw het wilt verslint, soo verslinden de rijcke de armen. *Syrach* 13. 23.

d'Een mensch sou den anderen eten, kost hy.

Hooghd.

Wann ein schlang die ander nit fresz, soo würde kein drach drausz.

Spaens.

Ni ay artoyo qué enriqueza su corrieuse de agua clara. *id est:*

Frans.

Il n'y a ruisseau qui enrichisse son courant avec de 1'cau claire.

Lat.

Serpens nisi serpentem deglutiat, non sit draco.

Hooghd.

Von kleinen fischlin worden die hecht grosz.

Frans.

Qui fait grands les grands,
Sinon qu'ils peignent sur les gens?
Les grands poissons mangent les petits.

Varro apud Nonnium:

Lat.

Qui pote plus urget: pisces ut saepe minutos
Magnu' comest, ut aves enecat accipiter.

August. Milleloq. Serm.* 53. *de Resurrect.

An non est mare hoe saeculum? an flumen non est, ubi se homines quasi pisces devorant?

Syrach* 13. 21. & *seqq.

Comme les asnes sauvages sont la proye des lions: ainsi les povres sont la pasture des riches.

***Senec. Epist.* 103.**

Ab homine homini quotidianum perieulum.
Homo homini lupus. *Plaut. Asin.* 2. 4.

Anacharsis Scytha interrogatus: Quid homini maximè infestum esset? Ipsi, inquit, fibi ipsis. Contrarium est illud Caecilii apud Symmachum:

Homo homini Deus est, si suum officium sciat.

Een rijck man sterft sijn kint, een arrem man sijn koe.

Het beeldt kan zijn een arm Huys-man die staet en klaeght in een stal, daer niet en is als een doode koeye, in 't verschiet een rijck man in een treffelick paleys, klagende ontrent sijn eenigh kint dat gestorven is:

Komt, vrienden, komt te saem, ick moet mijn lijden klagen,
Mijn hert kan sijn verdriet niet sonder spreken dragen;
Al wat de ziele druckt is minder als het plagh,
Wanneerse by een vrient haer open geven magh.
Mijn buer-man is een kint, en my een koe gestorven;
Nu is hy sonder troost, en ick geheel bedorven:
Dus sijn wy bey gelijck bedruckt tot in den geest,
Hy om sijn eenigh kint, ick om mijn eenigh beest.
Siet, wat een wonder dingh, en wat een seltsaem sterven!
Ick konde wel een kint, en hy een koeye derven.
O doot! gaet anders om, dan is 't geen ongeval,
Ick heb een vollen heert, en hy een vollen stal;
Komt tot mijn buermans haef, en tot mijn seven kinders,
Daer is u meerder roof, en voor ons weynigh hinders;
Men acht het over val alleen maer kleyne pijn,
Wanneer de wollef rooft daer groote kudden sijn.
Maer wat ick seggen kan, de doot en heeft geen ooren,
Sy wil geen wijsen raedt, sy wil geen reden hooren,
Sy gaet een blinden gangh; de doot, de bleecke doot,
Gaet meesten tijt te gast daer niernant haer en noot.
Wie sal nu mijn verdriet, wie mijnen buer-man stillen?
Het gaet ons bey gelijck juyst soo wy niet en willen;
Want hy die machtigh is, verliest sijn naeste bloet,
En ick, een arrem man, eylaes! mijn beste goet.

Hooghd.
Das unglück trifft nur den armen.

Lat.
Omnia naturae praepostera legibus ibunt. *Ovid.* 1. *Trist.* 7.

Ital.
A chi è disgratiato, gli tempesta il pan nel forno.

Hooghd.
Wer auff ein heller gemünszt ist, kömt nimmermehr auff den Creuszer.

Spaens.
Da Dios havas à quien non tiene quixadas. *id est:*

Frans.
Dien donne sebves a qui n'a de machoires.

Soo ghy uw papjen blasen kont, gebruyckt doch noyt een vreemden mont.
Quiconque a bouche, ne die a un autre qu'il soufle son pottage.

De Leser heeft sich hier in te beelden iemant die een anders pap wil komen blasen, maer van den selven wert verstooten, met byvoeginge van 't gene het bygevoegde vers seyt:

Ick weet, mijn pap is bijster heet,
En 't is my boven maten leet,
Om dat mijn uytgeteerde maegh
Is hol en uytter-maten graegh:
Maer efter ben ick niet gesint,
Gedient te sijn van uwen wint,
En ick en neme geen gedult
Dat ghy mijn rijs-pap koelen sult;

Want quamj'er met de lippen by,
Soo waert ghy meester van den bry.
Ick heb, God danck, een eygen mont,
En eygen adem is gesont;
Het geen' ghy voorhebt, weet ick niet,
Hoewel ghy my de lippen biet:
En daerom, vrient, èn ghy èn elck,
Die blaest al best sijn eygen melck;
Want die sijn eygen papjen koelt
Hy is'et die hem best gevoelt.
Hoort, kinders, hoort een dienstigh woort,
En seght het vry uw mackers voort:
Als yder een sijn papjen blaest,
Als yder een sijn beesjen aest,
Als yder een sijn bootschap doet,
Als yder een sijn liefjen groet,
Als yder stelt sijn eygen maet,
Als yder maeckt sijn eygen staet,
Als yder ploeght sijn eygen landt,
Als yder lost sijn eygen pandt,
Als yder bout sijn eygen nest,
Dan gaen de saken alderbest.
Dus wat ghy sellefs blasen kont,
En roept daer toe geen vreemden mont,
Want sellefs is de rechte man
Die best uw dingen redden kan:
En als men kraeut sijn eygen vel,
Dan gaen de saken wonder wel.
Geen bood' en was'er oyt so goet
Gelijck de meester sellefs doet.

Nederl.

Het ooge van den heer, dat maeckt de peerden vet,
Het ooge van de vrou dat maeckt de kamer net.
Geen beter hof meester, als de weert selfs.
Het beste mis op den acker is 's meesters oogh en voet.
Selfs is goet kruyt.
Selfs is de man.
Geen bode wasser oyt soo soet, Gelijck de meester sellefs doet.
Wat ghy alleen kunt doen, roept daer geen andere toe.
Niet soo quaet, als quaden toeverlaet.
Maeckt uw bedde sooje slapen wilt.
Wilt ghy van brieven sijn gedient,
Schrijft door een bood' en niet met vrient.

Ital.

Chi può guazzar l'acqua, non vadi al ponte.

Hooghd.

Eigen sewr kocht wol.

Lat.

Nihil perinde saginat equum, ut regis oculus. *Plutarch. de Instit. Liber*.

Spaens.

Ni mayor domo que mire por la hazienda, como el Duenno.

Frans.

Il n'y a point de maistre d'hostel qui prenne garde de si pres au bien de la maison, comme le maistre mesme.

Qui ne voit que par les yeux d'autruy, il est taulpe.
Qui tient la poile par la queue, il la tourne comme il veut.

Arist. in Oecon.

Quis sumus in agro optimus? Oculus oeconomicus.

***Arab. Prov. Erpenii.* 1. 26.**

Nil scabat caput tuum praeter ungues tuos.

***Ibid.* 1. 22.**

Puta vitem tuam manu tuâ, non alienâ.

Vid. Erasmum in Adagio:

Suam quifque. rem meminit.

***Ennius apud Gellium*:**

Ne quid exspectes amicos sacere, quod per te queas.

Die de koe aengaet, die grijptse by den steert.

De Leser beelde sich hier in een koeye in de sloot gevallen, en den eygenaer, te vergeefs om hulpe geroepen hebbende, deselve by den steert grijpende om die uyt te helpen.

De eygenaer ran de koe spreeckt:

Ey siet, mijn beste koe is in den slick gesoncken,
En waer'er niemant by, sy lage nu verdroncken;
   Dies roep ick over-luyt: Gebueren, leent de hant,
   En set het arrem beest eens weder op het lant.
Maer schoon ick sta en schreeu, och! niemant van de lieden
En toont hem recht geneyght om handt te willen bieden;
   Sy staen maer aen den kant, en sien 'k en weet niet hoe,
   Maer niemant van den hoop en tast'er handigh toe:
Sy maecken wel bohay het beest te willen raken,
Maer vreesen aen het slick haer vuyl te sullen maken.
   Nu sie ick hoe 't'er gaet: het is een oude leer,
   Dat niemant oyt en hinckt van iemant anders seer.
Wat baet'et in den noot een ander toe te spreken?
Wie iet gedaen begeert, dient handen uyt te steken.
   Ghy, laet dan noyt uw werck op dees of gene staen,
   Of anders, lieve vrient, soo blijst'et ongedaen.

Hooghd.

Wann sich der baur nit buckt, so ackert er nit guts.
Der herren aug tüngt den acker wol.
Der herren fusz machet das pserd faist.
Wo der mann sebst nit komt, da wird ihm sein haupt nit wol gezwagt.

Streelje den hondt, hy bederft uw kleet.
Faites feste au chien, il te gastera ton habit.

Laetst streeld' ick Lobben, onsen kont,
Ick bood hem oock mijn eygen mont,
Ick gaf hem namen honig-soet,
Gelijck men lieve beesten doet:
Maer siet, voor al dit soet bedrijf,
Soo sprongh de sloef my op het lijf;
Dus sie ick aen mijn beste kleedt
Niet anders als mijn herten leet,
Het quijl uyt synen open muyl
Dat maeckt myn schonen mantel vuyl,
Mijn schoe-lint, en dees move strick,
En is niet als een enckel slick:
Mijn vleyen maeckt den rekel stout,
Soo dat hy maet noch regel hout.
Hebt ghy een knecht, of eygen kint,
Of iemant anders wel gesint,
En liffe-lafse niet te seer;
Haer vrientschap is te wonder teêr,
Sy dient gedragen, niet getoont,
Of wel ghy wort met dreck geloont.
Dus wilt ghy lust, en geen verdriet,
Draeght liefde, maer en toontse niet.

In tegen-deel van dat hier voren is geseyt, soo vermaent het Hebreus spreeckwoort, dat men eenen vrient van suycker niet en moet op-eten: dat is geseyt, dat men den willigen niet te veel en moet vergen, dat men niemants beleeftheyt en moet misbruycken, en dat men een gewilligh peert niet en moet over-rijden.

Nederl.
Al is uw vrient al suyckersoet,
Weet dat ghy hem niet eten moet.

Frans.
Jouez vous de l'asne, il vous donnera de la queue au travers du nez.
Chantez à l'asne, il vous donnera de pets.

Faites feste au chat, il vous sautera au visage.

Spaens.
Burla os con el asno, dar os ha eu la barva con el rabdo.
Cria corvo, y sacar te hal el ojo.

Frans.
Nourri un corbeau, il te crevera l'oeil.

Spaens.
Hijos y criados no los has de regalar, si los quieres gozar.

Frans.
Les enfans & serviteurs il ne les faut mignarder, si tu en veux jouir.

Lat.
Nimia familiaritas parit contemptum.

Ital.
Il troppo conversar partorisce dispregio.

Frans.
Chose accoustumée
N'est pas fort prisée.

Lat.
Nulli te facias nimis sodalem.
Gaudebis minus? Et minus dolebis. *Martial. id est:*

Frans.
Jamais trop compagnon à nul ne te feras:
Car bien que moins de joye, moins d'ennuy tu auras.

Spaens.
A casa de tu tia
Iras no cada dia:
A casa de tu hermano,
Non iras cada serano, *id est:*

Frans.
A la maison de ta tante,
Mais non tous les jours:
A la maison de ton frere,
Mais non tous les soirs.

Coetera vide apud Erasm. im Adagio,
Ale luporum catulos.
Qui se fait brebis, le loup le mange:
Qui se fait porceau, se met dans la fange.

***Syrach* 30. 9.**

Amignotte ton ensant, & il te donnera maint effroy: joue-toi avec luy, & il te contristera. &c.

***Syrach* 8. 5.**
Ne te joue point avec un homme mal appris.

Beleefde lieden moet men mijden, en 't willigh peert niet over-rijden.
Willige Rosz sol man nicht uebertreiben.

Een sedigh man sonder rijs, stoch, of spoor te peerde sittende, spreeckt:
Vraeght iemant wat de reden zy,
Terwijl ick desen henghst bery,
Dat ick geen rijs of stock en draegh,
Oock met geen spoor liet peert en jaegh;
Die wete, dat het moedigh beest
Is van een onvermoeyden geest,
En dat het dier, uyt eyger aert,
Sijn rappe leden niet en spaert;
En waer toe dient het dat men slaet,
Wanneer het peert gewilligh gaet?
Men moet niet van een gunstigh man
Al nemen dat men krijgen kan;
Dus weet, dat oock uw beste vrient
Niet al te veel geverright dient:
Want die sijn esel over-laedt,
Die maeckt dat hy verlegen staet.

Nederl.
Men kan 't kint wel te veel wiegen.

Frans.
Trop piquer fait le cheval retif.
Il ne faut pendre de son amy tout ce qu'on peut.
Souvent presser un ami,
Fait qu'il n'aime qu'à demi.
L'homme courtois aisément est deceu. *Ronsard.*

Lat.
Ne fis equus amico tuo, ue cadas.
Ne sis canis amicorum tuorum. *Erpen.* I. 34. II. 94.

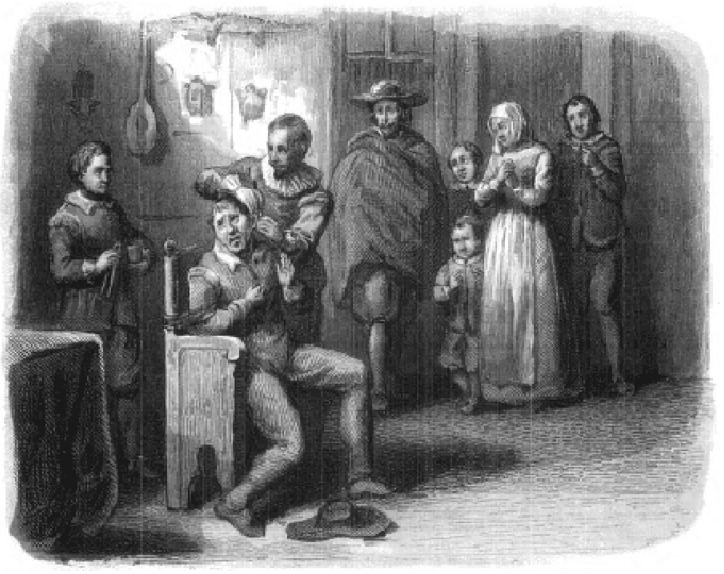

In een ander mans oor is te snijden als in een vilten-hoet.

De Chirurgijn spreeckt lot de omslanders:

Wel, maets, wat is'er dat u let?
Wat is'er dat u dus ontset?
Is 't om den handel die ghy siet?
Ey lieve kinders, moeytje niet:
Ick snijd' hier in een anders oor,
En dan en geef ick geef gehoor
Noch aen geklagh, noch aen gekrijt,
Wat pijne dat oock iemant lijt:
En of hy dichte tranen schreyt,
En duysent jammer-woorden seyt,
Al dat en gaet my geensins in,
Ick passe slechts op mijn gewin;
Want van een anders leet of seer
En hinckt de meester nimmermeer.

Nederl.

Een anders ham, een eygen mes.
Een gehuert peert, eygen sporen.
Gehuerde peerden maken korte mijlen.
De koe en lickt geen vreemt kalf.
Daer 't vry gelach is, is 't goet gasten nooden.
't Is licht groot vyer maecken van eens anders turf.
't Is goet breede riemen snijden uyt een ander mans leêr.
't Is goet danssen op een ander mans vloer.
't Is goet feest houden op eens anders sael.
Niemant hinckt van eens anders seer.
Die de koe aengaet die grijptse by den steert.
Avontuert ghy uw laken, ick avontuer mijn schaer, sey de kleermaker, en sneder in.

Hooghd.

Ausz eins andern seckel ist gut geld zehlen.

Ital.
Del cuojo d'altri si sanno le correggie larghe.

Hooghd.
Es ist gut riemen ausz eines andern haut schneiden.
In ander leute küchen ist gut kochen.
Es is gut mit ander leut schaden weisz werden.

Spaens.
De piel agena, larga la correa. *id est:*

Frans.
Du cuir d'autruy large courroye.

Spaens.
Poco os duelen, don Ximeno,
Estocadas en cuerpo ageno. *id est:*

Frans.
Peu vous doulent, don Ximeno, les estocades au corps d'autruy.

Hooghd.
Es ist in eins andern haut zu schneiden wie in einen filtz hut.
Es ist gut den schnitt an fremden tuch lernen.

Weest in 't verhuysen niet te los; de steen die rolt, en gaert geen mos.

Lapis saepe revolutus non obducitur musco.

Ons buer-man Floor, en Heyl sijn wijf,
Die hadden 't loopen in het lijf,
En met verhuysen wel gepast,
En stelden noyt haer woon-steê vast:
Sy sweefden staegh, 'k en weet niet hoe,
Van d'eene stadt na d'ander toe,
En dan oock dickmael sonder raet,
Al weder na een ander straet;
En ondertusschen klaeghden zy
Aen dees', aen geen', en oock aen my,
Dat hare neeringh en gewin
Of niet of weynigh brachten in,
En dat het menigh ander mensch
Geluckte na sijn eygen wensch,
Schoon dat hy met soo grooten vlijt
Niet uyt en kochte sijnen tijt,
Ja, schoon hy dickmael stille sat,
En met gemaek maer dronk en at.
Ick, na de klachte was gedaen,
Sey Floor hiervan de reden aen:
   Siet, als de steen wort om-gerolt
En dickmaels hier en daer gesolt,
Soo vint men noyt, dat eenigh kruyt
Hem op den kalen rugge spruyt,
Soo dat een stage water-drop,
Hem vallend' op sijn blooten kop,
Daer in niet selden metter tijt
Een hol, een gat, een open bijt.
   Maer leght hem in der aerden vast,
Dan is'et dat hy eerst bewast,
Dan wort hy, tegen 's winters leet,
Met groene kruyden over-kleet:
En daerom kan de koude locht,
Door mist, of sneeuw, of ander vocht,
Niet eten door het dichte groen,
Gelijck het eertijts plagh te doen.
   Siet, Floor, dit past op uw bedrijf,
Dit past op uw onrustigh wijf:
De boom die veeltijts wert verplant
En vest geen wortels in het lant;
Maer als hy lange staende blijft,
Dan is'et dat sijn hout beklijft.

Nederl.
Veel verhuysens kost veel bed-stroo.
Daer wast geen ragh aen een draeyende meulenkam.
Boomen die men veel verplant, gedyen selden.
Een looper en gedijt niet.
Blijven doet beklijven.
   Vaert men over een sloot,
   Men laet'er een broot:

Vaert men over een veer,
Men laet'er noch meer.
Geen oude schoenen wech te werpen, eer men nieuwe heeft.

Griecx.
Λίθος χυλινδόμενος τὸ φῦχος οὐ ποιεῖ. *id est:*

Lat.
Musco lapis volutus haud obducitur.
Planta quae saepius transsertur non coalescit. *Quintil.*

Engels.
The rolling stone never gathereth mosze.

Hooghd.
Waltzender stein wart nie mösig.

Ital.
Sasso che non sta sermo, non sa muscio.
Pietra mossa non sa muscio.

Turcks.
Junuar lanan tasscha Jossun Japischmas.

Frans.
Pierre souvent muée, ne quest point mousse.

Lat.
Arbor quae crebrò transfertur, non coalescit.
Non lapis hirsutus sit per loca plura volutus.

Frans.
Qui est couvert quand il pleut.
Il n'est pas sage s'il se meut.

Ital.
Arbore spesso trapiantato,
Mai de frutti è caricato.

***Syrach.* 29. 31.**
C'est une vie malheureuse, que de remuer d'une maison à autre.

Griecx.
Πλαγχτοσύνης οὐχ ἔςι χαχώτερον ἄλλο βροτοῖ σιν. *id est:*

Lat.
Nil magis est miserum quàm incertâ, sede vagari.

Frans.
Qui change de païs, change de fortune.

Lat.
Omnis mutatio habet periculum.

Ital.
Chi ben sta, non si move.

De papegay weet desen treck, sy lost geen voet, of hecht den beck.
Far come il papagallo, che non leva mai il pirde, que prima non ha app1ccato il becco.

Men vindt'er over-al, die licht in alle saken
Verstellen haer bedrijf, en nieuwe gronden maken,
   Die licht haer vorigh ampt gaen leggen uytter hant,
   Eer datse seker gaen in haren nieuwen stant:
Maer, vrienden, dit beleydt en is u niet te raden,
't Is dwaesheyt af te gaen tot onbekende paden;
   Let op den papegay, die weet een gaeuwen treek:
   Hy slaet geen pooten af, of vest hem metten beek.
Dit heeft een geestigh volck voor desen waer-genomen,
En daer is, metter tijdt, een spreucke van gekomen;
   Wel aen dan, wie ghy zijt, verlaet uw voordeel niet,
   Ten zy ghy beter kans, of nutter dingen siet.
Qui mutant, nutant,

Wie twee hasen jaeght, vanght'er veeltijts geen.
Qui duos sequitur lepores, neutrum capit.

De Jager spreeckt:

Waer ick vernoeght met eene jacht,
So had ick wilt-braet t'huys gebracht;
Maer t'wijl ick liep, gelijck een dwaes,
Na desen en na genen haes,
En dat mijn honden sijn verdeylt,
Soo heb ick over al gefeylt,
Soo heb ick maer een holle maegh,
En 't is om niet al wat ick jaegh.
Siet, die veel dingen t'samen doet,
Die neemt gewis een quaden voet;
Want groot beslagh is groot verdriet,
Die veel omhelst vanght veeltijts niet
Waerom soo veel, soo ras, soo vroegh?
Een sake wel, en 't is genoegh.

Nederl.

Te willen t'samen suypen en blasen,
Dat is een daet van rechte dwasen.
Die veel ambachten leert, doeter selden één wel.
Twaelf ambachten, dertien ongelucken.

Ital.

Chi lascia la via vecchia per la nova,
Spesse volte ingannato se trova.

Frans.

Mieux vaut la vieille voye, que la nouvelle sente.

Ital.

Non si può insieme bere & sischiare.

Chi due lepri caccia
Una non piglia, & l'altra lascia.

Lat.

Qui binos lepores unâ sectabitur horâ,
Is neutrum eapiet. - - - -
Sat citò, si sat benè.

Met troetelen wort het vercken den kop in-geslagen.
Il beccaio gratta il porco con la mano, per dar gli della mazza su'l capo.

Het beeldt kan sijn een slager, die met de eene hant een vercken in de neck kraeut, en met d'ander hant een slagh geeft.

Siet, wat een slim bedrijf! De slager streelt het vercken,
Op dat het sijn bedroch niet eens en soude mereken:
Hy troetelt, soo het schijnt, het beest van desen kant;
Maer siet, een stale bijl is in sijn ander hant.
Noyt is'er slimmer streeck in al het lant gevonden
Als die met schijn van gunst van buyten is bewonden:
Want die een vrient betrout, en niet als vrientschap wacht,
Die wort ter neêr gevelt eer hy het eens bedacht.
O mijdt u, lieve! mijdt van die geslepen gasten,
Die streelen, soo het schijnt, en na de bijle tasten;
Geen mensch die lichter valt, en diemen eer bedrieght,
Als die met soeten schijn wort in den slaep gewieght.

Nederl.
Honigh in den mont, en 't scheer-mes aen den riem.
't Zijn slimme katzen,
Die van voren lecken, en achter kratzen.
Als de vos de passy preeckt, boeren, wacht uw gansen.
Al wat blinckt en is geen goud,

Prov. 27. 6.

De kussen des haters zijn bedriegelijck.

Prov. 26. 26.

Wanneer hy sijn stemme vriendelijck maeckt, soo en gelooft hem niet; want seven grouwelen sijn in sijn herte.

Lat.
Insidiatur, qui admodum blanditur.

Frans.
En bean semblant gift fausseté.

Lat.
Aliud in titulo, aliud in pixide.

Ital.
Pazzo è colui chi si fida in sinti visi.
A chi ha duo enori, due lingue,
E duo volti, non si può credere.
Chi ti fa piu carezze che ne sole,
O tradito t'ha, ò tradir ti vuole.

Non è piu cattiva carne da conoscer, che quella dell' huomo.
Chi innanzi mi pinge,
Dietro mi tinge.
Chi ti fa meglio che non suole,
Ingannato ti ha, ò ingannar ti vuole.

Lat.
Quanto blandior, hoc tanto vehementiu' mordet. *Lucil.*

Frans.
Si la pilule avoit bon goust, on ne la doreroit pas par dehors.

Ital.
Dio mi guardi da quella gatta, che dinanzi mi lecea, e di dietro mi graffia.

Frans.
La fortune est constumiere pincer en flattant.

Lat.
Nemo tutiùs malus est, quàm sub pietatis infulâ.

Frans.
Qui me fait plus de bien qu'il ne souloit,
Il me trahit, ou trahir me voudroit.
Tout ce que reluist n'est pas or.

Spaens.
Reniego del amigo, qui cubre con las alas, y muerde con el pico. *id est:*

Frans.
Je renie 1'amy, qui couvre avec les aisles, & mord avec le becq.

Hooghd.
Besser ein sawrschender freund, denn ein lachender feind.

Lat.
Impia sub dulci melle venena latent. *Ovid.* 1. *Amor.* 8.

Ital.
In una mano il pomo, n'el' altra il bastone.
Chi è reo, è buono è tenuto;
Può fare il mal, è non è creduto.
Da una bonda egli m'unge,
Dall' altra mi punge.
Belle parole, & cattivi fatti,
Ingannano i favii, e i matti.

Ovid. 1. *Art.*

Tuta frequensque via est per amici fallere nomen:
Tuta frequensque licet sit via, crimen habet.

Plaut. Bacchid. 3. 6.

Multi more isto atque exemplo vivunt, quos cùm censeas
Esse amicos, reperiuntur falsi falsimoniis;
Linguâ factiosi, inertes operâ, sublesta fide.

Idem Aulul. 2. 2.

Alterâ manu fert lapidem, panem ostentat alterâ.
Habet suum venenum blanda oratio. *P. Syrus.*

Gelt doet gewelt.

Siet, hoe me-vrou, genaemt het Gelt,
Hier alle menschen wetten stelt:
Een yder stuypt, een yder nijght,
Een yder swicht, een yder swijght,
Een yder knielt op haer gebiet,
Als sy maer eens op iemant siet:
Het schijnt sy voert de hooghste macht,
Soo dat. een yder op haer wacht.
   Siet hier een rouwen ambachts-man,
Hy roert de leden wat hy kan,
Hy laet sijn hand geduerigh gaen,
En al om wel met haer te staen.
   Sieztdaer een schipper, jaren lanck
Besloten in een holle planck,
Die vreest geen baren van de zee,
Geen wilde kust, geen woeste ree,
En al om dat me-weerde-vrou
Op hem haer oogen neygen sou.
   De krijgs-man gaet noch harder aen,
Want die en vreest hem niet te gaen
Daer vier en vlam de lucht bedeckt,
En duysent menschen henen treckt;
Hy dreyght, hy doet, hy lijdt gewelt,
En al maer om het lieve gelt.
   Maer 't vreemste dat ick oyt vernam,
Of immer in mijn sinnen quam,
Is dat, ô schand! een jonge maeght
De bloem van haren maeghdom waeght,
De bloem van haren maeghdom geeft
Aen die geen recht daer aen en heeft,
Een bloem die nimmer wederkeert
Soo haest die eenmael is ont-eert,
Niet uyt de drift van soete min,
Maer om dees gulde koningin;
Ick sie dan, dat het lieve gelt

Aen al de werelt wetten stelt.

Nederl.
Pennincks reden klinekt best.
Gelt, dat stom is,
Maeckt recht dat krom is.
Godt de liefste, de penninck de waerdste.

Ital.
Quando 1'oro paria, la lingua non ha forza.

Hooghd.
Geld ist ein gute wahr, sie gilt sommers und winters
Wen geld redt, so schweigt alle welt still.

Ital.
Non trovo amino piu fidato & caro,
Chi mi souvenga, com' il mio denaro.

Hooghd.
Bahr geld is die losung.
Schimlich geld macht edel.

Turcks.
Mahaslat malis olmas. *id est:* Sine pecunia nihil fit.
Aetgaja hernesne marte edun
i.e. Pecuniae obediunt omnia.

Hooghd.
Es ist alles nur umb das liebe geld zu thun.

Ital.
Val più una oncia di sorte, che una libra di senno.

Hooghd.
Geld im beutel dutze den wirt.

Frans.
Il n'est plus d'amis qu'en la bourse.
Quand argent faut, tout faut.

Ital.
Il martel d'argento spezza le porte di ferro.

Lat.
Pecunia, fi uti scias, ancilla est: si nescis, domina.
Nescis quid valeat nummus, quem praebeat usum. *Horat.* 1. *Sat.* 1.

Ital.
Denari sanno la guerra.

Lat.
Pecunia nervus belli.

Hooghd.
Bistu hur oder dieb,
Hastu gelt, fo bis tn lieb.

Cicero, Act. 5. *in Verrem*.

Nihil tam sanctum quod non violari, nihil tam munitum quod non expugnari pecuniâ possit.

Propert. 3. *El.* 12.

Aurum omnes victa jam pietate colunt.
   Auro pulsa fides: auro venalia jura.
Aurum lex sequitur: mox sine lege pudor.

Joh. Secundus:

Haec est illa cui famulatur maximus orbis,
Diva potens rerum, domitrixque Pecunia fati,
Telluris magnae Plutique sacerrima proles,
Cujus adorati petierunt saepe Tyranni
Foedera, saepe suas spes damnavêre repulsi.

Ronsard. Tom. 8. *pag.* 257.

Le bon courtier au combat diligent
Sçait quand son maistre est bien garny d'argent:
Aveine, foin, & tel autre sourrage
Ne luy deffaut: alors d'un grand courage
Preste le dos à son maistre, & joyeux
Par les combats le rend victovieux.
Quand est de moy, si cest aloy ne sonne
Dedans mon sac, mon Euterpe frisonne,
Je deviens froid, composer je ne peux:
Mais quand j'en ay, je fay ce que je veux.

Jodelle.

Le gain fait tout, le gain emporte
Les rempars d'une ville forte:
Le gain fait courir les marchans
Au peril & danger des champs,
Au peril des vents & tempestes,
Qui leur tomben t sur les testes:
Le gain fait coqus les maris,
Le gain est le Dieu de Paris:
C'est le Dieu des inveutions,
Et la sin des intentions.

Met voeten en becken, plach den haen tot hem te trecken.
Ogni gallo rupsa a se.

Vrient, indienje tracht te weten,
   Hoe het in de werelt gaet,
Siet, hoe dat de hanen eten
   In het beeldt dat voor u staet;
Let eens, hoe 't de hanen maken
   Die hier schraven in het kaf:
Yder doet sijn eygen saken,
   Niemant wijst het koren af;
Yder sietmen tot hem trecken
   Wat hem voorkomt op de straet,
Alle pooten, alle becken,
   Staen gekromt naer eygen baet.
Hanen van gelijcke grepen
   Vint men onder jonck en oudt:
Yder soeckt maer in te slepen;
   Vrienden, siet, wie ghy betrout!

Een Koningh van Engelant, sijnde ter maeltijdt ten huyfe van een van sijne dienaers, en het selve huys groot en vol rijckdoms bevindende, daer de meester van gansch kleyne gelegentheyt was geweest, eer hy tot sijn ampt was gekomen, wilde by alle middelen van hem weten, hoe hy in soo korten tijdt soo veel middelen hadde te samen gebracht, hem belovende dat hem niet quaets en soude wedervaren, in gevalle hy hem de rechte waerheyt seyde. De vrient, dus geperst wesende, seyde eyndelijck, dat hy altijt een man was geweest van groote vlijt en neerstigheyt, dat hy staegh vroegh op hadde gestaen, en altijt sijne eygen saken eerst hadde gedaen, ende daer nae de dingen des Konincks.

De Koningh antwoorde, dat hy het tegendeel hadde behooren gedaen te hebben, dat is: eerst des Konincks, ende daer na sijn eygen saken. Hy verklaerde, dat hy sijne Majesteyt geen nadeel en verstont gedaen te hebben, dat hy den tijdt, dien andere besteden in 't slapen, tot sijn eygen saken hadde gebruyckt, en sulcks gedaen hebbende, dat hy dan noch wel soo vroegh was gekomen tot de saken sijns ampts, als andere, die met lange te slapen haer gemack hadden genomen.

Nederl.

Mijn dgie Is my nader als mijn knie.
Elck wil de boter op sijn koeck hebben.
Elck voor hem selven, en Godt voor ons allen.
Die koren voor een ander meet,
Is dwaes, indien hy sich vergeet.
Wie is 't die elders water giet,
Die brant in sijne woningh siet?

Lat.

Proximus sum egomet mihi. *Terent. And.* 4. 1.
Vernm illud verbum est, vulgo quod dici solet:
Omnes sibi melius malle ease quam alteri. *Ibid.* 28.

Frans.

Chacun tire 1'eau à son moulin.
Chacun estudie pour soy.
Chacun tire à son prosit.

Lat.

Quisque suae casae.
Sibi quisque ruri metit. *Plaut. Mostell.* 2. 3.

Frans.

A la court du Koy
Chacun pour soy.
Il est bien fol quy s'oublie.

Hooghd.

Es denckt ein jeder in seinen sack.

Ital.

Ogni grillo grilla à se.
Ognun tira 1'acqua al suo mulino.
Tutti vogano alla galiota, tirano a se.
Ogniuno caccia con la rete al fuo fratello.
Fa primo hene a tuoi, Poi a gli altri, ti tu puoi.

Gelijck men handelt den meloen, soo moet men oock met vrienden doen.
Amis sont comme le melon, de dix souvent pas un est bon.

Gelijck men handelt den meloen,
Soo moet men oock de vrienden doen;
Want noyt en koopt men dese vrucht
Of in der haest òf metter vlucht;
Maer dit is hier een vaste les,
Men proeft'er dickmael vijf of ses,
Jae, somtijts wel een ganschen hoop,
Eer dat men eens is in den koop,
Eer dat'er eene wel behaeght,
Eer datm'er eene mede draeght.
Niet dat soo naeu gewogen dient
Als keur te maken van een vrient;
Want die hier kiest, en niet en proeft
Die staet niet selden gansch bedroeft,
Om dat hy dickmael niet en vint,
Daerom men rechte vrienden mint.
   Ghy daerom, kiest u geenen vrient,
Of proeft voor eerst, os hy u dient.

Nederl.
Beproeft uw vrient,
Beproeft uw sweert,
Dat is u groote schatten weert.

Frans.
Les amys sont comme le melon,
Il faut essayer plusieurs, pour rancontrer un bon.

Syrach. 37. 2.

Le compagnon ou l'ami qui se tourne à inimitié, n'est il pas une tristesse qui demeure jusques à la mort?

Syrach. 9. 21.

Efprouve tes amis selon ton pouvoir.

Syrach. 6. 7.

Si tu acquiers un ami, acquiers le en 1'esprouvant, & ne te fie point en luy legerement.

Menander:

Ωρίνει Φίλους, ὁ χαιρὸς ὡς χρυσὸν τὸ πῦρ *id est:*
Aurum probatur igne, amicus tempore.

De hont die men een been ontneemt, en kent geen vrienden.
Cum canis os rodit, socius quem diligit, odit.

Al is de hont aen u bekent,
En langen tijt aen u gewent,
Al schijnt hy mack en wonder soet,
Soo dat hy u gestadigh groet,
En sachtjens met sijn steertjen slaet,
Soo dickwils als hy voor u staet:
Noch is'et al geen seker werck,
Noch is'et al geen vast gemerck
Van dat het beest u liefde draeght;
Maer als het eens een schenckel knaeght,
En dat ghy naer het hachtjen tast,
Let dan eens, hoe de rekel bast,
Let dan, hoe dat hy van hem bijt,
Vermits hy van u schade lijdt.
Al toont u iemant schoon gelaet,
En geeft u veelal soeten praet,
Ghy, beeldt u efter geensins in
Sijn vaste gunst of staege min,
En acht hem oock geen waren vrient,
Want 't is noch by hem niet verdient:
Maer let eens op een ander tijdt,
Wanneer hy door u schade lijdt,
Let dan eens, in het ongeval,
Hoe dat hy sich gebeeren sal;
Misschien sal dan sijn blijde schijn
Vry anders in het wesen zijn;
Want, vrienden, als men vrienden hoeft,
Dan is'et dat men vrienden proeft.

Nederl.
In 't deylen van 't erf staet de vrientschap stil.
Schade scheyt vrientschap.
't Is quaet een hont een been t'ontnemen.
Neef, soo langh ick geef.

Men kent geen lieden, dan als m'er erf meê beurt.
Den vrient die kent men in der noot,
Den rijcken kent men nae de doot.

Ital.
A bisogni si conoscon gli amici.

Frans.
Au besoing voit on 1'amy.

Lat.
Scilicet nt fulvum spectatur in ignibus aurum,
Tempore sic duro est inspicienda fides. *Ovid.* 1. *Trist.* 4.
Amicus certus in re incertâ cernitur. *P. Syrus.*
Res sua cuigue adhaeret, nec sine sensu avelli potest.

Wat wil men gelt of goet van oude lien begeeren?
De vogel is hy out, hy wil niet uyt de veeren.
Quanto piu l'uccello e vecchio, tanto piu mal volontieri lascia la piuma.

Ick sach eens onse meyt een Dortsen vogel plucken,
En 't viel haer swaer genoegh de pluymen uyt te rucken;
  Hoe staet doch, seyd' ick haer, de veêr soo bijster vast?
  Sy sprack, tot mijn bericht: het is een ouden gast;
Siet, als de vogel komt tot aen haer leste dagen,
Dan staen de pluymen diep, en vaster alsse plagen;
  Soo dat'et menighmael een haestigh mensch gebeurt,
  Dat hy de gansche borst, met plucken, open scheurt.
Wel, dacht ick, dit verhael, dat moet my verder strecken,
Ick moet uyt dit bedrijf een goet bedencken trecken,
  My dunckt, dat dit geval een lesse geven kan
  Of voor een gierigh wijf òf voor een karigh man:
De menschen over al, hoe datse langer leven
Hoe datse taeyer zijn, en minder willen geven:
  Ja, schoon dat iemant komt tot aen het duyster graf,
  Noch kleeft hy aen het goet, en wilder qualick af.
Wel, ouders, hoort een woort: wanneer uw kinders trouwen,
Het deel dat hun betaemt en dient niet weder-houwen:
  En soo ghy dat bestaet, het is een quaet besluyt;
  Dus geeft, ey lieve, geeft, ter eeren van de bruyt!
Het over-tolligh goet en kan u geensins baten,
Ghy moet'et al-te-mael in korte stonden laten;
  Ick segge daerom noch, ick segge-. vrienden, geeft,
  Terwrijlen datje meught, terwijlen datje leeft.
Maer wat tot desen plicht by velen wort gesproken,
Dat is hem, die het seydt, om niet het hooft gebroken;
  Men hoort'et sonder smaeck, men leest'et met verdriet,
  Want al dat jaren heeft wil uyt de veêren niet.

Nederl.
Niemandt en ontkleedt hem geern, eer hy slapen gaet.
    Met enckele veêrtjens pluckt men de vinck kael.

Frans.
Personne ne se veut despouiller, devant que se coucher.

Lat.
Plus viatici quaerunt homines, quando minus viae restat.

Frans.
Quand tous pechez font vieux, 1'avarice est encore jeune.
    Tout se diminue en viellesse,
    Fors avarice & sagesse.

Aliter:

Ital.

A piuma à piuma fi pela 1'oca.
A goccia à goccia si cava la pietra.
A pasfo à passo si va lontano.
A gotta à gotta il mar si secherebbe.

Lat.
Posset etiam adagium dici in sencs nimis affixos terrae: sunt enim quidam
qui quo magis senescunt, eo minus conditioni humanae se submittunt.
Ad omnia alia aetate sapimus rectius:
Solum unum hoe vitium affert senectus hominibus,
Attentiores sumus ad rem omnes, quam sat est. *Terent. Adelph.* 5. 3.

Mihi placet hic illud Augustini: Is solus, inquit ille, nil carum amittit, cui omnia cara sunt in eo qui non amittitur. *Et illud ejusdem:* Major est peregrinantium timor, minor propinquantium, nullus pervenientium.

d'Eau endormie ne te fie.

Het beeldt kan zijn een man, staende aen d'eene zijde van een water, wenckende eenen, anderen, aen de andere zijde staende, om over le komen; doch die geroepen wert, sulcx weygerende, spreeckt aldus:

Ghy roept my, goede vrient, en hiet my over-komen,
Maer 't heeft, nae dat my dunckt, al reden om te schromen;
'k En sie hier geenen gront: en daer men niet en siet,
En kent de wijste man de rechte bane niet;
Ick mochte met'et been of in de modder sincken,
Dies sou ick, tegen danck, het gront-sop moeten drincken:
Ick mochte blijven staen te midden in den sloot,
Ick mochte blijven staen te midden in den noot.
Ick soude, nae my dunckt, hier wel een stock behoeven,
Daer mocht ick, eer ick gingh, de gronden mede proeven;
Dan nademael ick hier de gronden niet en ken,
Soo dunckt my beter zijn, te blijven daer ick ben.
Ick heb wel eer verstaen, dat in de stille beken
Of slick òf driftigh sant òf sachte moeren steken;
Doch hoe het wesen mach, het stuck is niet te klaer,
En daerom segh ick noch: stil water heeft gevaer.

Nederl.
Sluymende seugen eten wel haren draf.
Stille waters hebben diepe gronden.
Al siet men de lieden, men kent se niet.
Een mensch die niet en spreeckt, een hont die niet en bast,
Daer dient tot aller tijdt ten naeusten op gepast.
Steeckt u in geen gat, of sieter deur.
Volle vaten bommen niet.

Spaens.
Nil espero, ni creo,
Sino lo que veo.

Lat.
Ab inquieto saepe fimulatur quies. *Sen. Oedip.*

Hooghd.
Was die augen sehen, betriegt das hertze nicht.

Frans.
D'un homme qui ne parle, & chien qui n'abboye, garde toy.

Lat.
Tinea damnum facit, & sonitum non facit.

Hooghd.
Stille wasser sein gern tieff.

Spaens.
Do va mas hondo el rio, haze menor ruydo; i.e.

Frans.
Où le fleuve est plus profond, il fait moins de bruit.

Lat.
Demissos animo, ac tacitos vitare memento:
Qua flumen placidum est, forsan latet altius unda. *Cato.*

Ital.
Dall' acque quiete bisogna guardarsi.
Non ti metter' in dito annello troppo stretto.
Chi non vede il sondo, non passi 1'acqua.

Frans.
Herbe connue Soit bien venue.

Spaens.
De persona callada Arriedra tu morada.

Frans.
D'un qui ne dit mot esloigne ta demeure.

Spaens.
De quien pone los ojos en el suelo, no fies tu dinero. i.e.

Frans.
A celuy qui regarde en terre, ne sie ton argent.

Spaens.
Del acqua mansa te guarda, que la rezia presto se passa. i.e.

Frans.
De 1'eau paisible garde toy, que la roide passe bien tost.

Lat.
Pudor impudentem celat, audacem quies. *Seneca.* Hipp. 119.
Magis metuendi taciturni & lenes, quam feroces & clamatores. *Richt. Axiom. Oec.* 267.

Regels voor de huys-houdinge in spreucken, spreeck-woorden en gedichten, rakende de onderlinge plichten tusschen man en wijf.

Nel marito prudenza,
Nella moglie patienza.
Wijsheyt in mans, gedult in vrouwen,
Dat kan het huys in rusten houwen.
La femme ne doit porter teste en mariage.
Vrou, zijt ghy schamel, ofte rijck,
En brenght geen hooft ten houwelijck.
Bien parler fait bonne femme.
Laet dit een korsel man onthouwen;
Van wel te spreken, goede vrouwen.
Uxorem nactus brevem, incurva te,

Arabicum est adagium apud Erpenium: significat autem vasi muliebri, ut infirmiori, honorem tribuendum: vel, breves plerumque superbas esse, nec facile marito cedere, juxta illud:

Rarò breves humiles vidi, rufosque fideles:
Albos audaces miror, longos sapientes.
Een out woort kan ons dit betuygen:
Voor korte vrouwen moet men buygen.
Pere & donne senza rumori,
Sono stimate gli megliori.
Vrouwen en peeren die niet en kraken,
Die houd men alder-best te smaken.
Grasse poule, maigre cocq.
Een vette hin, en mag'ren haen,
Dat wort geoordeelt wel te staen.
Marido no veas,
Muger ciego seas.
En siet niet, mans: weest blint, ghy vrouwen;
Dat sal het huys in rusten houwen.
Op quade woorden goede reden,
Stelt menigh korsel hooft te vreden.
De man, die vier' het wijf, het wijf haer echten man,
Soo is'et dat het huys in vrede blijven kan.
La femme au profit, 1'homme à l'honneur.
De heer voor d'eer,
De vrou voor den bou.
Bonne vie,
Pere & mere oublie.
Indien de man is heus en soet,
Het wijf vergeet haer eygen bloet.
A molini, e alla sposa,
Sempre manca qualche cosa.
Een jouge vrou, een meulen-rat,
Daer aen gebreeckt gemeenlick wat,
Un homme vieil qui se marie,
Prend congé de sa bonne vie.
Wie trout ontrent sijn oude jaren,
Die laet sijn goede dagen varen.
Les douceurs & aigreurs du mariage

Te faut cacher, si tu es fage.
Het soet en 't suer van 't echte bedt,
Dat dient in stilte wegh geset.
Aut amat, aut odit mulier; nihil est tertium. *P. Syrus.*
Een wijf draeght liefd', of grooten haet;
Want selden houtse middel-maet,
't Nagtegaeltjen opte peul
Dat vermagh te bijster veul.
Geen wagen oyt soo sacht en reet,
Die somtijts niet een stootjen leet.
Waer rijst'er oit soo schoonen dagh,
Of daer komt wel een donder-slagh?
Maistre absent, maison morte.
Daer de meester uyt is is 't huys doot.

Le marteau de la porte s'enrouille, quand le maistre est mort.
Daer de meester doot is, verroest de klopper.
La femme doit demeurer en sa follie, autrement elle deviendra enragée.

Wanneer een wijf begint te dwasen,
Verdraegts', of anders moetse rasen.
In quella casa è poca pace,
Ove la gallina canta, e'1 gallo tace.
't Is in het huys geheel verdraeyt,
Daer 't haentje swijght, en 't hintje kraeyt.
Ceste maison est mal en train, ou la quenouille commande 1'espée.
Alwaer de spin-rock dwinght het sweert,
Daer staet het qualick met den weert.
Feminarum virtus, viri reverentia.
Mans eere, vrouwen deught.
Fumée & femme sans raison
Chassent 1'homme de la maison.
Een dack dat leekt, en quade wijven,
Die konnen goede mans verdrijven.
Force testes de velours, peu de damoiselles.

Jamais femme ne sçait pardonner injure, ny recompenser un bien faict. *M. Aurel.*

Femme & melon, à peine les cognoit on.

Si maritus vincatur & uxor dominetur, pax perversa est; sin uxor marito dominanti subfequatur, pax recta est. *Augustin.*

Assez gaigne, qui putain perd.
Hy wint veel die een hoer verliest,
En dan een eerbaer wijf verkiest.
Chi hà un piè in bordello, hà 1'altro nel 1'hospitale.
Hebj' in 't bordeel den eenen voet,
Weet dat de tweed' in 't gast-huys moet.
Le jeu, la femme, & le vin friant,
Font 1'homme pauvre tout en riant.

Cum muliere, praefentibus extraneis, nec blanditiis agendum, nec jurgandum.

En strast of streelt uw vrouwe niet,
Daer 't iemant hoort, of iemant siet.
De bedt gordijn
Dient dicht te zijn.
Al wat in 't bedde wort gesproken,
Dient met de lakens toe-geloken.

Celari vult sua furta Venus. *Tibull.*

Quand une femme blasme son mary, elle demande la danse de son voisin.

Als 't wijf spreeckt qualick van den man,
Dan spreeckt m'er niet ten besten van.
La plus belle piece de mesnage est une bonne femme.
Het beste stuck van 't huys-bedrijf,
Dat is een goed, en hantsaem wijf.
Het ooge van den heer, dat maeckt de peerden vet,
Het ooge van de vrou, dat maeckt de kamers net.
La femme est le savon de 1'homme.
Geen beter loogh
Als 't vrouwen oogh.
Pere de familie soit par tout
Dernier couché, premier debout.
Ghy huys weert, hier op dient gelet:
Eerst op te zijn, en laetst te bedt.
L'homme fin
Se leve matin.
Hera haud est hera, quam famulae è somnia excitant. *Plaut.*
La femme à la maifon, & la jambe rompue.
Quade beenen, goede wijven,
Dienen wel in huys te blijven.
Een wijf draeght meer uyt met een lepel,
Als een man in-brenght met een schepel.
Donna oziofa
Non può esser virtuosa.
Een ongeschickt, en vuyl bedrijf,
Maeckt van een schoon, een lelick wijf.
Femme veut en toute saifon
Estre maistresse en sa maison.
Al heeft de meyt een schoonen schijn,
Het wijf dat wil de vrouwe zijn.
Dame que moult se mire, peu file.
Kent hier uyt aller vrouwen sinnen,
Wie veel tijts spiegelen, selden spinnen.
Qui semel est scurra, nunquam siet bonus paterfamilias.
Scurra facilius dives evadet, quam pater-familias.
Als de man wel wint,
't Wijf dan wel spint.
Geen wijf soo fel, of sy heeft deernis met haer boter.
Es sein lose hennen die aussen legen.
Dit heb ick dickwils hooren seggen,
't Zijn quade hinnen die buyten leggen.
Il ne fe saut jamais despouiller,
Avant que se coucher.
Onthoud dit, weerde vrient, het is een wijsen raet;
Ontkleedt u nimmermeer eer dat ghy slapen gaet.

Het spreeck-woort wil seggen, dat men niet al sijn middelen aen kinderen of vrienden moet oversetten, eer men komt te sterven.

Een neerstige hant,
Geen snoepers tant.
Een schaersche mont
Is 't huys gesont.

Besette sparigheyt
En is geen karigheyt.
Nullus quaestus tantus est, quàm parcere illud quod habes.
Gelooft'et vrienden, sonder sparen
Kan iemant winnen, niet vergaren.
Grain à grain
Amasse la fourmy son pain.
Doet by een kleyntje dickmael wat,
Soo wort'et noch een groote schat.
Diis proximus est, quicunque eget paucissimis.
Hy zy dan schamel, ofte rijck,
Wie weynigh hoeft, is Godt gelijck.
Lo sparagno
E il primo guadagno.
Spillen is een quae gewente,
Sparen is een wisse rente.
Semper caret fastidio frugalitas.
Karigheyt is huys-verdriet,
Sparigheyt en walligt niet.
Qui bien gaigne & bien espargne, devient tost riche.
Al wat men spaert is eerst gewonnen;
Het beste webb' wort t'huys gesponnen.
Met wel te winnen, en wel te sparen,
Soo kan men machtigh goet vergaren.
Met veel houdtmen huys,
Met weynigh komt men toe.
Goza tu de poco,
Mientras busca mas el loco.
Terwijl een dwaes sijn herssens quelt
Om grooter goet, en meerder gelt;
Soo leeft een wijser vergenoeght
Met dat hem God heeft toe-gevoeght.
Een buygsaem hert dat kan hem voegen,
En wijsheyt laet haer haest vernoegen.
Un bon charton tourne en petit lieu.
ck hou dien voer-man voor geleert,
Die wel op enge wegen keert.
Sapientis facilis victus.
Ce que suffit, jamais ne fnt peu.
Veel klaegt'er als het noch te vroegh is,
Noyt is'er weynigh daer genoegh is.
Provision faicte en faison,
Et dependue par raison,
Fait du bien à la maifon.
Sijn ampt te doen met stage vlijt,
En voor-raet op den rechten tijt,
Dat maeckt een eerlick huys verblijt.
Een gehaelde kruyck
En vult geen buyck.
Die sijn meel ter deegh laet ouwen,
En sijn broot kan laten kouwen,
En sijn bier in tijts doet brouwen,
't Baet hem 's jaers een mont te houwen.
Amy, fi tu es mesnager,
De trois choses te dois garder:
De vin nouveau, & de pain chaud.

Et de bois verds; car cela ne vaut.
Groen hout, heet broot, en nieuwe wijn,
En kan voor 't huys niet dienstigh zijn.
Met enckele veêrtjens pluckt men de vinck kael.
De keel
Kost veel.
Chi hà patienza, hà tordi grassi à un quatrino.
Wanneer de tijt geeft nieu gewas,
Weest dan in 't koopen niet te ras:
Maer toeft een weynigh, zijdy wijs;
Want 't scheelt te bijster in den prijs.
La soye esteint le feu de la cuisine.
Fluweel en sijd' is selsaem kruyt,
Het blust het vier der keucken uyt.

Tot verstant van de aerdigheyt van dese spreucke is te letten, dat sijde in 't vyer geworpen niet en plach te branden, maer veel eer het vyer als uyt te blusschen, of doof te maken.

Le couft
Empesche le goust.
Luy, en lecker, en veel te meugen,
Zijn drie dingen die niet en deugen.
In 't hals leêgh vat
Gelt sparen wat;
Maer voor leêge vaten
Kan 't sparen niet baten.

't Is te laet gespaert, als de boter op den bodem is. Ubi coepit pauper divitem imitari, perit. *P. Syrus.*

Een groote schoen, een kleyne voet,
En dede noyt sijn meester goet.

A proud heart in a begger, is as a great sire in a smal cottage, which warmeth not the house, but burneth.

Wie kleyn is, en doet als de groote,
Stelt dien van nu aen by de bloote.

A proud heart in a beggers purse wil not agree.

Grand nave vuol grand acqua.
Groote schepen, groote zee,
Groote wey voor magtigh vee.
Fan te de chappon,
Pain & oignon.
Hebje geen kapoen,
Moes, kruyt, en groen,
Dat kanje voên.
A petite fontaine boit-on à son aise.
Een kleyn forneis, al is het kout,
Dat hoeft alleen maer weynigh hout.
A picciol' forno poco legna basta.
La cucina piccola fa la casa granda.
De kleyne keuckens, en enge schouwen,
Die zijn 't die ruyme kamers bouwen.
Les petites cuisines font les grandes maisons.
Een platte beurs, een hoogh gemoet,
En dede noyt sijn meester goet.

't Is dan best: Teer Reck
Nae neer. Nae deck.
Cut your cote
Aster your cloth.
Wilt naer het laken
Uw kleêren maken.
Qui ne peut avoir de la chair, se contente du potage.
Fol est qui plus depend
Que sa rente rend.
Richts maul nach der taschen.
De grosse cuisine
Pauvreté voisine.
En petite maison Dieu a grand' part.
De peu de rente on vit honnêtement,
Le vray tresor est le contentement.
Aux grandes portes soufflent les grands vents.
By groote torens, als wy bevinden,
Daer waeyen veeltijdts groote winden.
Qui tout dine n'a que souper.
Die vroegh al 't hachjen heeft ontbeten,
Wat, sal hy opten middach eten?
Qui tout mange le soir,
Le lendemain ronge son pain noir,
Mieux bon gardeur,
Que bon amasseur.
Al wat dier is, dient niet gelaten,
Al wat goê koop is, niet gekocht.
Oock diere koop kan dickmael baten,
Somtijts dient goede koop gelaten.
Quod non opus est, asse carum est.
Weet dat niet alle dingh in huys en dient gebrocht;
Al wat men niet en hoeft, is altijt dier gekocht.
Pater familias vendax sit, non emax. *Cato.*
Non esse cupidum, pecunia est:
Non esse emacem, vectigal est.
Indien ghy niet te veel en wint,
Soo weest tot koopen niet gesint.
Panno con panno
Y la seda con la mano.
Met laken is 't laken
Best schoon te maken;
Maer metter hant
Krijght sijd' haer stant.
Qui scait mestier
Ne peut périr.
Die een ambacht heeft geleert,
Krijght den kost waer hy verkeert.
De scavoir,
Vient avoir.
Het weten
Doet eten.
Een ambacht heest een gulden bodem.
Pour vieil que soit le bateau,
Il passe encore une fois l'eau.
Geen schip soo oudt, sey 't schippers meysjen,
Of doet noch somtijts wel een reysjen.
Verstelt noch eens uw kinder-lueren,
Sy sullen noch een jaertjen dueren.
Si quieres ser polido,

Trae aguia y hilo.
Si tu veux estre net & poli,
Portes un esguille & du fil.
Ghy, die wilt wesen hups en net,
Draeght staegh uw naelt en garen met.
Metti la roba in un cantone,
Vien tempo ch'ell' hà stagione.
Leght somers den winter-rock in de kas,
Soo komts'u weder eens te pas.
Les biens ne sont pas bien, que quand ils ont un bon maistrc.
Vrient, hebje magtigh goet, soo maeckt'et metter eer;
Want goet en is geen goet, als by een goeden heer.
La voix est plus plaisante à monter qu'à descendre.
Qui s'acquite, s'enrichit.
La bourse vuyde faict rider le visage.
Een beurs vol rimpels, die eens vol was,
Maeckt rimpelt vel, dat eertijts bol was.
My dunckt hy is in goeden staet,
Die sonder schult te bedde gaet.

De leeuwerck singht vrolick, om datse op Meydagh geen huys-huere te betalen heeft.

Maison accomplie,
En l'autre vie.
La porta di dietro é quella che guasta la casa.
Een achter-deur aen eenigh huys,
Die is gelijck een lecke sluys:
Ghy, vrient, die hebt een achter-deur,
Gaet bangt'er vry smitsdochter veur.

Qui pense son cheval par procureur, est digne d'aller à pied en personne.

Die sijn peert door een ander voedt,
Mocht in persoon wel gaen te voet.

Bons compagnons sont mauvais mesnagers.
Goede gesellen sijn quade huys-houders.
Ledigheyt is hongers moeder,
En van dieste volle broeder.
Een ploegh die werckt, blinckt:
Maer 't stille water stinckt.
Rust maeckt roest.
Niet doen, leert quaet doen.
Cacete, pesgnete,
Muca horas buon casete. *id est:*

Que el cacador y el pifcador nunca es buon casera. Le chasseur, & le pescheur ne font jamais bonne naison.

Visschen en jagen,
Sijn vrouwen plagen.
Mienx mestier,
Qu'esprevier.
Beter een schaep, als een aep,
Een balck, als een valck.
Castitas periclitatur in delitiis,
Humilitas in divitiis,
Religio in ceremoniis,
Veritas in multiloquio,
Charitas in hoc seculo.

Eygen huys.

Vaerje over een sloot,
Ghy laet'er een broot:
Vaertje over een veer,
Ghy laet'er noch meer.
A chacun oiseau
Son nid est beau.
Geen beter gemack
Als eygen dack.
Oost, West,
T'huys best.
Testudo intra tegumen suum tuta est.
Blijf binnen uw schelpen,
Dat sal u helpen.
Chi muta paese, muta ventura.
Pietra mossa, non fa musco.
Weest in 't verhuysen niet te los,
Een steen die rolt, en gaert geen mos.
Heritage, que ton maistre te voye.
Ver van sijn goet, na by sijn schade:
Want hoe men haest, men komt te spade.
En cabeca loea
Non dure toca.
Wie verre biert, die spilt veel tonnen,
En t' ende 's jaers niet veel gewonnen.
Geen beter mis komt op het lant,
Als 's meesters oogh, en 's heeren hant.

Als de kat van huys is, dan hebben de muysen haren vollen loop.

Een looper en bedijt niet.
Veel verhuysen kost veel bed-stroo.
Domus propria, domus optima.
Chez soy
Chacun est roy.
A ogni ucello
Suo nido è bello.
Elck vogel prijst sijn eygen nest,
En die is hem doch alder-best,
Noyt vryheyt was soo dier gekocht,
Of sy en heeft meer uyt-gebrocht.
Ne sois absent à ton blé mouldre,
Ou tu perdras plus que le poudre.
Eygen heert
Is gout weert;
Isse kout,
S'is bout.
Qui a une bouche, ne die à autre qu'il soufle.
Soo ghy uw papjen blasen kont,
En roept daer toe geen vreemden mont.
En wacht niet van uw naeste bloet
Al wat ghy sellifs niet en doet.
A chi tocca, leva.
Die de koe sijn is, grijptse by den steert.
Nul n'a sousy
De bien d'autruy.
Let op uw eygen saken, heer;
Men hinckt niet van eens anders seer.
Qui ne faict par soy,
N'entend pas la loy.
Casa mia, casa mia,
Per piccina che tu sia,
Tu mi pari una badia.

Plus sçait le fol en sa maison, que le sage en celle d'autruy.

Een dwaes is in sijn huys soo vroet,
Als oyt een wijs man elders doet.
De papegay weet desen treck,
Sy lost geen voet, of vest den beck.
Al hebje schoon verslete schoên,
En wiltse nimmer van u doen;
Maer houdtse tot ghy beter siet,
Of anders, vrient, u naect verdriet.

Chi é a coperto, quando piove,
E ben matto, se si muove.

Geen bode was'er oyt soo goet
Gelijck de meester sellifs doet.

Un chacun a bien
A faire du sien.

Non cercar quel che non ti tocca.
Chi fa i fatti fuoi, non s'imbratta le mani.
Die maer aen eygen slaet sijn hant,
't Is wonder soo hy sich verbrant.

Al hebje schoon verslete schoen,
En wilse nimmer van u doen;
Maer houdse tot ghy beter siet,
Of anders, vrient, u naeckt verdriet.
Of meerder goet,
Of minder moet.
Saey met handen
Niet met manden.

Veel geschreeuws, en luttel wol.
Assay rumori, e poca lana.

Hier scheert'er een het schaep, een ander scheert het vercken;
Ey, laet ons, raet gemack, hier op een weynigh mercken,
My dunckt, naer ick het vat, dat hier wat omme-gaet,
Daer op in aller ernst by ons te letten staet:
De man, die aen het swijn sijn voordeel meynt te vinden,
Die gaet hem, soo ghy siet, veel moeyten onder-winden;
Hy denckt, gelijck het schijnt: dit is het vetste beest,
Hier is het dickste speck, hier is de reusel meest.
Maer dit onstuymigh dier is qualick om bestieren,
Het vult de gansche lucht met vreeselick te tieren:
Het schopt, en slaet, en woelt, en worstelt metten man,
Soo dat hy van het werck geen meester worden kan.
Nu, op dit luyd' geschreeuw, soo wort een yder gaende,
Een yder loopt'er toe, een yder blijft'er staende,
En siet den handel aen: en, soo die voordeel gaf,
Gewis men sagh de man het gansche voordeel af;
Maer nu sijn gansch bedrijf is moeyte, sonder baten,
Soo wort'et altemael voor hem alleen gelaten:
In plaetse van gewin, soo wort de man bespot,
Dat is voor desen tijdt sijn ongeluckigh lot.
En siet, naer dit gewoel, naer dit verdrietigh scheeren,
Soo krijght de goede vrient noch wol, noch sachte veêren,
Maer niet als enckel hayr, en borstels van het swijn;
Dit is de gansche loon van al de lange pijn.
Maer let eens op den vrient die 't schaepjen heeft gekoren,
Op dat sijn ruyge vacht door hem mocht sijn geschoren:
Het dier en worstelt niet, maer light geduerigh stil,
Dies treft hy mette schaer al waer hy maer en wil:
Men hoort'er geen geschreeuw, soo dat'er van besijden
Hem niemant van het volck de winst en kan benijden;
't Is sacht al wat hy raeckt, en niet als enckel wol,
Dies krijght hy hant en schoot, ja, gansche manden vol.
Wat is'er menigh mensch, die sijn geheele leden
In eenigh swaer bedrijf, met onrust, gaet besteden!
En, als hy langen tijt ten suersten heeft gesweet,

Soo vint hy anders niet als enckel herten-leet.
Een ander onder dies heeft iet ter hant genomen,
En is daer, met gemack, tot sijnen wensch gekomen:
Soo veel is goet beleyt, wanneer men iet bestaet,
Soo veel is goet beleyt, soo veel is wijs beraet.
Wel aen dan, sooje wilt uw scheeren wel besteden,
Soo kiest doch eenigh beest dat wol heeft op de leden;
Want als ghy daer in feylt, of in de keuse mist,
Soo is'et al bekaeyt, en achter 't net gevist.
Doch onder dit beslagh verneemt men vreemde saken,
Die wy met ons verstant niet recht en konnen raken;
Dat genen heeft verrijckt, heeft desen uyt-geput:
Dat elck is even na, is elck niet even nut.

Al te wijs kan niet beginnen,
Al te geck kan niet versinnen
Tusschen mal en tusschen vroet,
Wint men wel het meeste goet.
Hy moet wagen,
Die wil hejagen.
Die dit en gint geduerigh schromen,
Hoe konnen die tot rijckdom komen!
Gato guantato non prese mai sorci.
't Mach wayen, stil zijn, vloeyen, of ebben,
Die niet en waeght en sal niet hebben.
Sumptum faciat oportet is qui lucrum quaerit.
Rien ne s'acquiert sans avanture, & rien se conserve sans industrie.
Sonder wagen niet vergaren,
Sonder wijsheyt niet hewaren.
Chi guarda a ogni piuma, non fa mai letto.
Die elcke veêr wil sien en raken,
Hoe kan die oyt een hedde maken?
Qui n'a guere,
N'a guerre.
Neringh en is geen erf.
Qui perd le sien, perd le sens.
Heer uyt,
Eer uyt.
Die water deert,
Water weert.

Alle officiën zijn smeerigh, sey's kosters wijf, en kreegh een eynde keers uyt de kerck.

Qui eget, in turbâ versetur.
In de rommelinge is 't vet.

By 't volck is de neeringh, sey de mosselman, en quam met de mosselen in de kerck.

Wijs en rijck,
Is God gelijck.
Wie vis voor visschers deur wil vangen,
Die mocht sijn net wel elders hangen.

Il ne fait bon chasser par une montaigne trop srequentée.

De beste jagers sullen jagen
Daer sy geen jagers eerst en sagen.
Ficus sunt avibus gratae, at plantare recufant.
De vogels willen kersen eten,
Schoon datse van geen planten weten.
De kat wou wel den visch genaken,
Maer vreest haer pooten nat te maken.
Ce n'est pas gain,
Quand on pipe son prochain.
Dit oude woort duert heden noch:
Men doet geen voordeel met hedroch.
Peu de vin, vens le vin:
Beaucoup de vin, gardes le vin.
Qui à un an veut estre riche, à la moitié on le pend.

Die binnen jaers wil alles vangen,
Die mocht wel voor den winter hangen.

Qui se mesle de plusieurs affiaires, beaucoup de prise a la sortune fur luy.

Qui beaucoup embrasse, peu estreint.
Die veel om-vaêmen,
Weynigh versaemen.
Au pauvre un oeuf
Vaut un boeuf.
Pauperi ovum ovis.
Avec l'eau qui est passé le moulin ne moult pas.
Met verloopen water en maelt geen meulen.
Por el dinero
Bayla el perro. *id est:*
Pour de l'argent danse le chien.
Elck spreeckt van de marekt, na hy verkocht heeft.
Agricola semper in futurum dives est.
Aquila non venatur muscas.
Ne croy pas à celuy qui vient de la foire, mais a celuy qui y retourne.
Gelooft hun niet te veel die van de jaer-marckt komen,
Want voor haer listigh woort is noch al vry te schromen;
Maer, vrienden, soo ghy wilt hier in een vaster raet,
Soo let, tot uw bericht, wie dat'er weder gaet.
Se vuoi del tuo mestier cavar guadagno,
D'un tuo maggiore nou ti far compagno.
Zijt ghy een esel in der daet,
En neemt geen leeuw tot mede-maet.
Waer ghy den gront niet klaer en siet,
En gaet daer in het water niet.
Multa cadunt inter calicem supremaque labra.
Tusschen neus en tusschen lippen,
Kan een goede kans ontglippen.
Gaigner par escus, hazarder par liards.
Die met kroonen winnen, en stuyvers wagen,
Die zijn bevrijt voor harde slagen.
La Fortune se lasse de vous suivre, car vous allez trop viste.
Riche ou pendu, diet le soldat pillard.
Lancksamen rijckdom is 't salichst.
Assai guadagna, chi vano sperar perde.
Een schaft is beter in de hant,
Als seven gansen opte strant.
Een stille molen maeckt geen meel,
Een vos die slaept, een drooge keel.
Light gaynes make heavye purses.
Die geenen ael weet op te langen,
En plach geen kabeljaeu te vangen.
Majora perdes, parva ni servaveris.
Chi non stima un quatrino, non lo vale.
Soo ghy op 't kleyntjen niet en let,
Het groote wort u los geset.
Du petit vient-on au grand.
Qui fait la maille vile,
Jamais amasse mille.
Wie wort'er tot iets groots gebracht,
Die eerst het kleyntjen niet en acht?
Riche rarement en vit,
Qui mesprise le petit.
Ce qui est gaigné par le tabourin, pasfe par la fluste.

Het staet geschreven op de vloer:
Gelijck het quam, alsoo het voer;
Het staet geschreven op den heert:
Soo gewonnen, soo verteert.
Qui hante le moulin,
S'enfarine à, la sin.
Onder 't zeyltjen is 't goet roeyen;
Want 't sal niemant licht vermoeyen.
Ne uni navi facultates.
Mus non uni sidit antro.
Souris quy n'a qu'une entrée
Est incontinent happée.
Niet al de eyers onder eene hen.
A la poule serre luy le poing, elle te serrera le oul.
Die wel aen sijnen acker doet,
Die doet gewis hem weder goet.
Groote visschen scheuren 't net,
Soo ghy daer niet op en let.

Qui vent prendre un oiseau, il ne le faut pas effaroucher.

Geen vogels mogen sy verschricken,
Die op de vogels willen micken.
Die jaeght met katten,
Eu vanght maer ratten.
Brant laet iet,
Maer water niet.

Die altijt wil voordeel doen, moet lombaert houwen.

Daer sijnder die soo veel met spijcker-rapen winnen, als sy met den hrant verliesen.

Geen vogel vloogh oyt soo hoogh, of hy moeft sijn kost op d'aerde soecken.

Armoede is luyheyts loon.
De grasse matinée
Robbe deschirée.

Godt geeft de vogelen den kost, maer sy moetender om vliegen.

De vogels krijgen wel den kost,
Maer sijn van moeyte niet verlost.
Serpens, nisi serpentem deglutiat, non fit draco.
Ten zij de slangh verslint een slangh,
Sy wort geen draeck haer leven langh.
Een raef moet nutten sonder krassen,
Een hont moet knagen sonder hassen.
Heest iemant gelt dat schoone hlinckt,
Die make dat'et niet en klinckt.
The stil sow eateth up al the draffe.
Gaen uwe saken naer uw wenschen,
Danckt Godt, maer pocht niet hy de menschen.
Wint ghy, soo laet van roemen af:
Een stille seugh die eet den draf.
L'argent qui ne sonne, est le meilleur.
Le sage n'expose fa fortune à l'envie.
Soo dickwils als 't schaepje hleet, verliest'et een beetjen.
Possideas tacitè, si quae sint munera divum.
't Is hest dat 't schaep in stilheyt eet:
Want als het bleet, 't verliest een heet.
Een ey dat noch is ongeleyt,

Daer van en dient niet veel geseyt.
En grand torrent
Grand poisson on prend.
Ghy seght ons, vrient: 't en kan niet missen,
In groote waters groote vissen;
Maer hier op dient te zijn gelet:
De groote visschen scheuren 't net.
Dn fol, ou beste,
Fait bien conqueste,
Mais bon mesnage
Est fait de sage.
Men wint, of verliest,
Na dat men kiest.
Het zy in 't velt, of in het koren,
Een recht wey-man placht naeu te sporen.
De vos die placht dan best te varen,
Wanneer de boeren leelickst' haren.
The fox fareth wel, wen he is cursed.
Benijt is beter als beklaeght,
Wanneer het Godt alsoo behaeght.
Il bel guadagnar fa il bel spendere.
Vette vogels, gladde veêren;
Wel te winnen, wel verteeren.
The low stake standeth long.
De lage stijlen
Staen lange wijlen.

A chi compra, bisogna haver cent' occhi, à chi vende, ne basta uno.

Die om iet te koopen poogen,
Hoeven meer als hondert oogen;
Maer een wert genoegh geacht,
Als men tot verkoopen tracht.

Autant despend ciche, que large.
De winnende handt is milde.
Die wel wint,
Is wel gefint.

Huelgo me un poco,
Mas hilo mi copo.
Je me recrée un peu, mais je file ma quenouille.
Mieux vaut gaigner en boue, que perdre en or.
-- Lucri bonus est odor ex re quâlibet. - *Juvenal.*
La bourse vuide fait rider le visage.

Een beurs vol rimpels, die eerst vol was,
Maeckt rimpelt vel, dat eertijts bol was.

Qui scauroit les avantures, il ne seroit jamais pauvre.

Wist iemant wat geschieden sal,
Hy ware vry van ongeval.
Wist iemant wat gebeuren sou,
Hy dede schier al wat hy woû.

Honestum est lucrum per quod nemo laeditur, & juste acquiritur.

Het is voor al het beste goet,
Diens winste niemant schade doet.

Kinderen.

Qui generum acquirit commodum, invenit filium; qui incommodum, perdit & filiam.

Krijght ghy een swager, die u dient,
Ghy wint een sone, lieve vrient;
Maer gaet hy aen tot uwer spijt,
Soo wort ghy oock uw dochter quijt.

Children are certain care, an incertain consort.

Les grandes dames aiment plustost leur plaisirs, que leurs enfans.

Qui à mon enfant oste le morveau, me baise au visage.

De kat die muyst dan alder best,
Als sy heeft jongen in den nest.

Ce que l'enfant oit au foyer, il le rend à la porte.

Het kint dat buyten spelen gaet,
Seyt hoe het in den huyse staet.

Kinderen Hinderen.

Quando i fanciulli stan cheti, han fatto qualche male.
Affection d'enfans de nature est fi grande,
Qu'elle obtient des parens tout ce qu'elle demande.
Als de kinders stille zijn, dan hebbense quaet gedaen.
Il faut si bien marier ses enfans, qu'ils n'aient que faire de leur peres.
Chi hà polli, hà pipite.
La fille n'est que pour enrichir les maisons estrangeres.
Qui perd son pere, perd honneur,
Qui perd fa mere, il perd douceur.
Scheyt uw vader uytter tijt,
Kint, ghy zijt uw eere quijt;
Maer indien uw moeder rust,
Ghy verliest uw herten-lust.

Vrienden.

Uw goet kan groeyen
Door oude moeyen;
Maer oude oomen
En sijn maer droomen.
Een God, een wijf, maer veel vrienden.
Met vrienden eten, drincken, wandelen;
Maer met de vreemde moet men handelen.
A cuentas viejas
Barajas nuevas.
A vieux contes
Nouvelles disputes.
Van oude rekeningen, en out goet te deelen,
Ontstaen gemeenlick nieuwe krackeelen.
Korte rekeningen, lange vrientschap.
Chi si sida, rimane ingannato.
Veel spreeckt'er stout, en 't is gelogen,
Wie veel betrout, wort licht bedrogen.
Sopra negro non é colore,
Sopra virtu uon é honore,
Sopra peccato non é dolore,
Sopra figliuoli non é amore.
Vrient,
Soo langh het dient.
Een leêge beurs die noem ick leêr;
Brenght gelt, sy krijght haer eernaem weêr.
En partage, lict, & jambon,
On cognoit fon compagnon.
Nulli non magno constitit & bona noverca.
Amy de table
Est variable.
Een tafel-vrient
Soo langh als 't dient.
Van soete wijn
De felste asijn.

Con el buen sol
Estiende se el caracol. *id est:*
Avec le bon soleil le limaçon s'estend.

Wie vrientschap aen een vrient verwijt,
Die is sijn vrient en vrientschap quijt.
Je nie l'amy qui couvre avec les aisles, & mord avec le becq.
't En is geen vrients, maer een linckers treck,
Die deckt met de vleugels, en bijt met den beck.
Uyt dat men spreeckt, of dat men schrijft,
En uyt den handel die men drijft,
Uyt vrienden daer men mede paert,
Daer kent men uyt der menschen aert.

Stultus quod perdat habet; quod in id quod oportet impendat, non habet.

Een vrient besoecken houdt men goet,
Indien men 't niet te veel en doet;
Maer soo het alle daegh geschiet,
Soo waer het vry al beter niet.

Il ne faut pas tant baiser son amy à la bouche, que le coeur luy en face mal.

Weet, vrient, dat hart, en dickmael kussen
De vrientschap wel plach uyt te blussen:
Wel kust dan met een heuschen mont;
Te veel is hier oock ongesont.

No seras amado;
Si de ti solo tienes cuydado. *id est:*
Tu ne seras point aimé, fi tu as soing de toy seulement.
't Is wonder soo hy vrienden heeft,
Die altijt neemt, en nimmer geeft.

Qui fait service, service attend.

Que Dieu ne donne point tant de biens à nos amis, qu'ils nous mescognoissent.

Il est bien fol, qui s'oublie.

Die koren voor een ander meet,
Is dwaes, indien hy sich vergeet;
Wie is 't die elders water giet,
Die brant in sijne wooningh siet?

Tocca più la camioia che'l giappone.
La chemise est plus pres, que le pourpoinct.

Mijn dyie
Is my naerder als mijn knie.

Pain d'autruy, pain de douleur; encore si ton pere mesme te le donne.

Ten naesten watere, als 't brant is.

Sin-spreucken, genomen uyt Arabische en Saraceensche schrijvers.

Initium sapientiae est timor Dei. *id est:*
Godes vreese is 't beginsel der wijsheyt.
Cujus concupifcentia vincit intellectum (seu rationem) is perit.
Wiens vernuft door de begeerlickheyt verwonnen wort, die gaet verloren.
Abstinere à concupiscentiis, est divitem esse.
Van lusten sich t'onthouden, is rijck te wesen.
Sapientissimus bominum est, qui fines respicit.
Die op het eynde aller dingen let, is onder de wijse te rekenen.
Qui non discernit bonum à, malo, adjunge eum bestiis.
Die 't goet van 't quaet niet en onderscheyt, stelt dien by de beesten.
Contentus esto eo quod Deus tibi impertit, & eris dives.
Vernoeght u met 't gene God verleent, en ghy sult rijck wesen.
Accende lucernam tuam ante tenebras.
id est. Illumina te operibus bonis antequàm fuperveniat tibi mors.
Ontsteeckt uwe lampe eer het duyster is, dat is: maeckt uwe beroepinge seker met goede wercken voor uwe aslijvigheyt.
Quando non evenit tibi quod vis, velis quod evenit.
Als u niet en geschiet dat ghy wilt, wilt dan dat u geschiet.
Quando audiveris virum loquentem de te bonum, quod in te non est, ne credas; loquitur enim & malum de te, quod in te non est.
Als ghy iemant hoort spreken van deughden die in u niet en sijn, soo en gelooft hem niet; want de selve sal oock spreken van gebreken, die ghy niet en hebt.
Reges judicant terram, sapientes judicant ipsos Reges.
De koningen oordeelen het aertrijck, de wijse de koningen.
Homo sapiens est, quamdiu quaerit sapientiam; ubi autem se putat ad ejus culmen pervenisse, desipit.
De mensche is wijs, soo lange hy na wijsheyt soeckt; maer als hy meynt dat hy die bekomen heeft, soo begint hy te dwasen.
Qui non vincit luctum patientiâ, ejus moeror longus erit.
Die sijn rouwe door gedult niet en kan versetten, diens droefheydt sal langh-wijligh wesen.
Ne crede te sapientem esse, donec eo animi robore fueris, ut possis regere cupiditates.
En beelt u niet in dat ghy wijs zijt, eer ghy uw begeerlijckheden bestieren kunt.
Arabs interroganti, quodnam bellum honestissimum esset? Illud, inquit, quod contra voluptatem geritur.
Een Arabier gevraeght sijnde, welke de eerlickste oorlogh ware? Die tegens de wel-lust gevoert wort, antwoorde hy.
Idem Arabs rogatus, quid esset fiducia in Deum?
Quà Deo, inquit, sretus homo res suas omnes ei committit.
De selve gevraeght wesende, wat het zy op God te vertrouwen? Als de mensche, op den selven steunende, alle sijn saken hem is bevelende, was sijn antwoorde.
Nemo, inquit sapiens ille Arabs, me dilexit, quem non vicissim dilexerim sincerè, per onvnem vitam meam: nemo me odio prosecutus est, pro quo non oraverim Deum, ut illi mcliorem mentem daret.
Niemant (sey de selve) en heeft my oyt bemint, dien ick niet wederom oprechtelicken lief en hebbe gehadt mijn gansche leven langh: niemant en heeft

my oyt gehaet, voor wien ick Godt niet en hebbe gebeden, dat hy hem beter sinnen wilde verleenen.

Principium luctus est, diligere mundum.

De werelt lief hebben, is 't beginsel van droesheyt.

Qui seipsum habet pro sapiente, habent eum Deus & homines pro ignaro.

Die sich selven voor wijs acht, dien achten God en de menschen voor dwaes.

Non est Sapiens sapiens, donec cupiditates suas omnes vincat.

Niemant is'er wijs, ten zy sake hy alle sijne begeerlickheden sonder heeft.

Perfectio est in tribus rebus, quae sunt: devotio in religione, patientia in adversis, & prudentia in vitâ.

De volmaecktheyt bestaet in drie saken, en die sijn dese: innigheyt in Gods-dienst, gedult in tegenspoet, en wijsheyt in den loop des levens.

Doctus fine opere, est ut nubes sine pluvia.

Een geleert man die niet uyt en werckt, is als een wolcke sonder regen.

Dives sine liberalitate, est ut arbor sine fructu.

Een rijck man sonder mildigheyt, is als een boom sonder vruchten.

Obstrue quinque senestras, ut Inceat domus, & habitans eam. *Id est*, Observa (vel coërce) quinque fensus corporis, ut luceat anima tua in luce vitae.

Stop vijf vensters, op dat het huys glans hebbe, en die het bewoont. Dat is: Let en bedwinght uwe vijf uyterlicke sinnen, op dat de ziele lichte in het licht des levens.

Occlude ostium tuum adversus raptores.

Id est: Claude sensus tuos contra peccatum, ne te capiant hostes tui.

Sluyt uw deure tegens de stroopers. Dat is: Versekert uw sinnen tegens de sonde, op dat uw vyanden u niet en betrappen.

Cui Deus largitur animum bonum, is est ex filiis futuri faeculi.

Hy, dien God een goet gemoet geeft, is van de kinderen der toe-komende eeuwe.

Ne gaude cum ceciderit inimicus tnus: nam nescis quid tibi eventurum sit.

En verblijt u niet, soo uw vyant valt; want ghy en weet niet wat u overkomen sal.

Deus alta deprimit, & depressa exaltat; quocirca deprime te ipsum, ut ipse te exaltet.

God druckt hooge dingen neder, verheft de nederige: ghy, daerom vernedert u, op dat hy u verhooge.

Ne aliorum vitia patefacito, ne Deus tua patesaciat.

En openbaert eens anders gebreken niet, ten eynde God de uwe niet bloot en legge.

Interrogatus sapiens Arabs, quis felicissimè negotiaretur? Is, inquit, qui vendit bona peritura, hoc animo ut sibi comparet stabilia & duratura.

Een van de Arabische wijsen gevraeght sijude, wie d'aldergeluckigste koophandel dreef? Die (seyde hy) dewelcke verganckelijke goederen verkoopt, met meyninge om de eeuwige en altijt-geduerige te bekomen.

Denique ex Clenardi Epistolar. *Lib.* 1. & hoc in Saracenorum laudem maximè vergit, cum ait:

Nulus tam durus casus eis contingit, ut, fracti impatientiâ, redigantur in blaspbemias: verum quicquid evenerit, non stomachantur, sed illud habent in ore: *Lans Deo!*

Eyntelijck uyt het eerste boeck der brieven van den geleerden Clenardus, is dit tot prijs van de Saracenen, aen te mercken, dat hy verhaelt, dat aen de selve geen soo swaren geval kan gebeuren, datse door ongedult vervallen tot Gods-lasteringen; maer wat hen-lieden oock overkomt, sy en vergrammen sich niet, maer hebben gedueriglicken in de mont: Gode zy lof!

Tot vervullinge van wat ledige plaets, zijn hier eenige sinspreucken uyt seneca.

Plura sunt quae nos terrent, quàm quae premunt.

Daer sijn meer dingen die ons verschricken, als leet doen.

Is maximè divitiis fruitur, qui minimè divitiis indiget.

Die geniet meest den rijckdom, die den selven minst van doen heeft.

Altera ex alterius fine nascitur cupiditas.

D'eene begeerlijckheyt wast uyt het eynde van de anderè.

Ante senectutem curandum benè vivere, in senectute benè mori.

Voor den ouderdom moet men wel leeren leven; in den ouderdom wel leeren sterven.

Hodie fieri potest, quidquid unquam potest.
Wat oyt kan geschieden, kan heden geschieden.
Plus scire veile quàm satis est, intemperantiae genus est.
Meer te willen weten als na genoeghsaemheyt, is een soorte van onmatigheyt.
Malitia ipsa maximam partem veneni sui bibit.
De boosheyt suypt een groot deel van haer fenijn in.
Rectè facti, fecisse merces est.
De loon van een goede sake, is wel gedaen te hebben.
Post malam segetem etiam serendum.
Na een quaden ooghst dient al wederom gesaeyt.

Tenue est mendacium, pellucet, si diligenter inspexeris.

De leugen is dun; sy schijnt deur, alsse wel befien wert.

Quid stultius, quàm quia diu non didiceris, non discere?

Wat is'er dwaser als niet te willen leeren, vermits men tot noch toe niet geleert en heeft?

AEquat omnes cinis: impares nascimur, pares morimur.
Het graf maeckt alles gelijck. Wy sijn ongelijck geboren, maer in gelijckheyt sterven wy.
Is magnus & beatus, quem nulla res minorem facit.
Die is geluckigh en groot, dien geen dingh minder en maeckt.
Als 't diep verloopt verset men de bakens.

Le printemps les roses produit
L'esté plus chaud meurist le sruit,
Des saisons divers est l'empire;
Aux amours la jeunesse duit,
L'autre aage autre chose desire. *Ph. des Portes.*

Spiegel van den voorleden en tegenwoordigen tijt. Derde deel.

Als 't diep verloopt, verset men de bakens.

Siet, waer ick heden sta, daer speelden eens de baren,
Daer quamen alle-daegh de schepen in-gevaren,
   Daer sagh men menigh hulck, die met sijn vollen last,
   Quam stuyven uytter zee, de vlaggen op de mast:
Nu is hier enckel sant, en niet als dorre platen,
Van slibber overgroeyt, en van den vloet verlaten;
   Daer eertijts was de kolck, is maer een enge sloot,
   Men siet'er niet een schip, men siet'er niet een boot,
Men siet'er niet een mensch; alleen de schorre meeuwen
Die schuylen hier ontrent, om daer te sitten schreeuwen;
   Alleen een schippers gast komt, voor een buyte-kans,
   Hier boomen in der haest, en haelt een schuyte sants.
Wat sta ick dan en kijck aen dees verlate kreken?
De bakens al-te-mael die dienen hier versteken;
   Het is een schippers woort, het is een oude leer:
   Al waer geen vaert en is, en hoest geen baken meer.

Dit spreeck-woort (gelijck meest al de andere) kan op verscheyde gelegent heden toe werden gepast; het selve kan dienen als iemant ouder van jaren werdende sijn maniere van leven, sijn kleet, sijn spijse, sijn oeffeninge, en diergelijcke saken dient te veranderen: wy stellen 't hier tot een inleydinge van het derde deel, dewijle hier de bakens mede (mits het verloop der jonckheyt) dienen verset te wesen.

Nederl.
Op ledige solders en komen geen calanders.
Vrienden sijn vrienden, maer wee diese van doen heeft.
  Vrienden in der noot
  Vier-en-twintigh in een loot.
Men kent geen vrient als in der noot;
Den rijcken na den doot.
      Ovid. 1. *Trist.* 8.
    Donec eris felix, multos numerabis amicos:
    Tempora si fuerint nubila, solus eris.
  Aspicis ut veniant ad candida tecta columbae,
    Accipiat nullas sordida turris aves?
    Horrea formicae tendunt ad inania nunquam:
    Nullus ad amissas ibit amicus opes.
  Utque comes radios per Solis euntibus umbra est
  Cum latet hic presfns nubibus, illa fugit:
  Mobile sic sequitur fortunae lumina vulgus:
  Quae simul inducta nube teguntur, abit.

Ital.
Granaro vuoto formica non frequenta.

Hooghd.
Wer da ligt, über dem lauft alle welt hin.

Ital.
Parente con parente,
  Gnai à chi nou ha niente.

Frans.
A bon vent chaque sainct aide.

Ital.
In borsa serrata, amico non fi trova.

Lat.
Felicium omnes consanguinei.

Griecx.
Τῶν ἐυτυχούντων πάντες εἰσὶ συγγενεῖς.

Hooghd.
Dieweil die henn eier legt, legt man ihr auch.

Als apen hooghe klimmen willen, dan siet men eerst haer naeckte billen.
La scimia quanto piu in alto sale, tanto piu scuopre le sue vergogne.

Fop, siende dat het volck veel sagh na groote staten,
Gingh met een luchten sin sijn oude neeringh laten,
Hy maeckte flucx een vrient, die kroot hem boven aen,
Daer sagh hem, yder mensch gelijck een wonder staen:
Stracx wort hy bijster trots; want in sijn prachtigh wesen
Daer was sijn moedigh hert, als in een boeck, te lesen;
Sijn huys-raet, sijn gesin, sijn wijf, sijn eyge kleet,
Gaen alle buyten schreef, en uytter-maten breet.
Maer siet, alwaer men komt om wijsen raet te plegen,
Daer staet de goede man in alle dingh verlegen,
Daer hapert sijn verstant, daer is hy maer een kint;
Soo dat men geen vernuft in al sijn hersens vint.
Siet daer sijn achtbaerheyt van stonden aen vervallen,
Want die Fop innigh kent en acht hem niet met allen:
't Is seker, als een aep wil klimmen in den spriet,
Dan is'et dat men eerst sijn naeckte billen siet.

Men kent een mans	wijsheyt,	als hy	een hooft	is.
Men kent een mans	betalen,	als hy	gelooft	is.
Men kent een mans	gedult,	als hy	in noot	is.
Men kent een mans	nederigheyt,	als hy	groot	is.
Men kent een mans	rijckdom,	als hy	doot	is.

Nederl.
Men kent een man niet eer,
Voor hy en komt tot eer.
Die meer bestaen wil als hy kan,
Dat is een los-hooft van een man.
Hoe een dwaes meer kalt,
Hoe hem meer ontvalt.
Als een esel speelt den vos,
Stracx gaen al sijn banden los.
Gemeenlijck staet een dwaes beschaemt,
Die hooger klimt als hem betaemt.
Een Konincx huys heeft klare glasen,
Daerom en dientm'er niet te dwasen.
Men geeft wel staten, maer geen wijsheyt.
Psalm 49. 21.

Wanneer een mensche in weerdigheyt is, ende en heeft geen verstant, soo vaert hy daer van als een vee.

Griecx.
Ἀρχὴ ἄνδρα δείκνυσιν. *id est:*

Lat.
Magistratus virum arguit.

Ital.
Chi asino è, & cervo si crede,
Al saltar della fossase n'auvede.

Engels.
Offices are given but not discretion.

Lat.
Pellucet omne regiae vitrum domus. *Seneca.*
Apage pereat anno citiùs, qui majora se concupiscit. *Lucianus Deorum Dialog*

Frans.
Il n'y a point de plus sage abbé que celuy qui a esté moine.

Lat.

Tanto conspectius in se,
Crimen habet, quanto major qui peccat habetur. *Juven.*

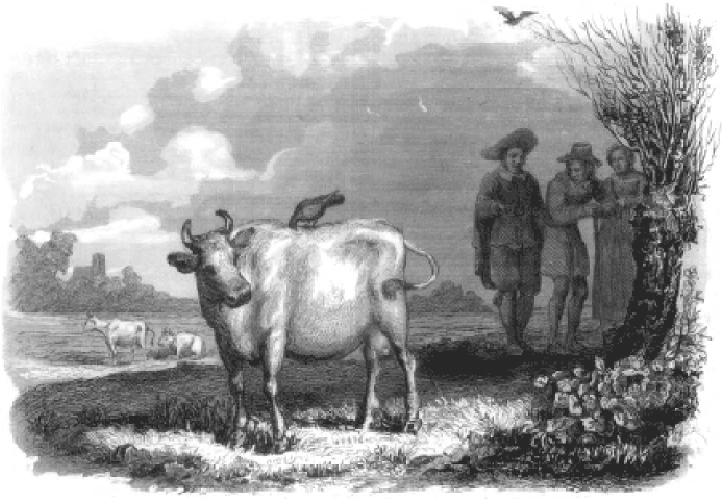

't Is een stoute kraey die een levendigh beest in 't lijf pickt.

De koeye spreeckt:
Wat komt de snoode kraey my quellen tegens reden?
My sitten op het lijf, my pieken in de leden?
   Voorwaer het is te vroegh; want oock een felle gier
   En soeckt sijn voetsel niet ontrent een levend' dier;
Hoe graegh een arent is, hy sal hem noyt bemoeyen
Te vliegen om sijn aes, als by de doode koeyen.
   Van hier dan slim gebroet, en bijt dit lichaem niet,
   Tot ghy eens op het velt mijn doode leden siet.
Wel, leser, soo ghy sijt een van de jonge geesten
Die soeckt het recht bescheyt van dese stomme beesten,
   Soo neemt tot uw bericht, indien ghy leersaem zijt,
   Dat hier wort afgebeelt een schant-vleck onser tijt.
Daer sijnder in het lant die willen komen erven
Eer dat'er reden is, en eer de lieden sterven;
   Daer sijnder in het lant die wenschen iemants staet,
   Al sit hy noch gesont te midden in den raet;
Daer sijn oock kinders selfs, die op haer ouders dagen
Gaen loeren voor den tijt, en wouden rouwe dragen,
   Ten minste swart gewaet: want, schoon haer vader sterf,
   Sy treurden niet een uyr, maer keven om het erf.
Siet, wat een gragen eeuw wy hedendaeghs beleven:
Veel worden met een wensch als in het graf gedreven!
   Siet wat een vreemde slagh, en wat een slimmen gangh:
   Al is het leven kort, wy leven al te langh!

Nederl.
Wilje mijn ers,
Wacht tot ick sterf.

Lat.
Imminet exitio vir conjugis, illa mariti:
Lurida terribiles miscent aconita novercae:
Si vultur es, cadaver exspecta. *Vide Erasinum.*
Filius ante diem patrios inquirit in annos. *Ovid. Met.* 1.
De tali senectute vide querentem Ciceronem in libro de Senectute.

Men noot geen esel oyt te gast, of hy en draeght'er pack of last.
Man rufft dem Esel nit gen Hoff, er soll dann Sack tragen.

De esel spreecht:
My seyd' een bode gister noen,
Daer ick gingh treden in het groen,
Dat ick te hov' ontboden was,
En daer op scheyd'ick uyt het gras,
En gingh vast kneden in het stof,
En gingh vast treden naer het Hof:
Daer sagh ick eerst veel muylen staen,
Geciert en prachtigh op-gedaen,
Met veêren om den kop geset,
En al haer tuygh geweldigh net:
Hier by soo stont een moedigh peert,
My docht, wel hondert kronen weert,
Dat hadt een sadel op het lijf,
Die stont van gout en peerels stijf:
Maer noch vernam ick even daer
Ses peerden al van eenen haer,
Die pronckten al gelijck een bruyt,
En munten wonder aerdigh uyt,
Een koets te trecken, sonder meer,
't Zy met een juffer of een heer;
Daer in bestont geheel haer werck.
Ick nam hier op mijn oogh-gemerck,
En dacht: hier ben ick wel geraeckt,
Hier word' ick mede groot gemaeckt,
Dewijl dat oock van mijn geslacht
Hier iemant is in 't spel gebracht.
Maer siet, ten leed als geenen tijt,
Daer quam'er een, 't scheen my te spijt,
Die leyde my vier sacken op:
En gaf my doe een harde schop,
En riep, eylaes! 'k en weet niet hoe:
Flucx, esel, nae den meulen toe.
En kijck, daer was mijn hoop gedaen;

Want ick moest flucx daer henen gaen,
Ick moest gaen torsen met verdriet,
En 't Hof en gaf my anders niet.
Ach, seyd' ick, dom en karigh dier!
Wat maeck ick doch? wat doe ick hier?
Men roept geen esel in het Hof,
Of iemant van gelijcke stof,
Om eer, om vreught, of om gemack,
Maer om te dragen eenigh pack.

Dus ghy, die zijt. van myn geslacht,
Schoon datj' in 't Hof eens wort gebracht,
Denckt niet om eer of om gewin,
Beeldt u geen hooge staten in,
Uw hoop is waen, en enckel schijn:
Een esel moet een esel zijn.

Nederl.
Men roept den esel niet te hove, dan als hy wat dragen moet.
Aen den armen wil yder sijn schoen wissen.
De schoonheyt van een hoer,
De wijsheyt van een boer
Een sacke-dragers kracht,
En sijn niet veel geacht.

Ital.
Mal è invitar l'asino alle nozze, por che' gli convien portar ò legni ò aqua.

Frans.
Mal faict inviter l'asne aux nopces, car il luy faut porter bois ou l'eau.
Le baton & le sardeau sont pour l'asne. *Syr.* 33. 25.

Lat.
Quidquid per asellum expediri potest, vilissimè constat.

Ital.
Chi non ha visazzo,
Non vadi al palazzo.
Op eenen anderen sin:
Haud facile emergunt quorum virtutibus obstat.
Res angusta domi. - - *Juvenal. Sat.* 3.
Non est avaritia mihi naturalis: sed deest mihi quo sim liberalis.

Vid. Erpen. 1. *Adag.* 27.

Ital.
Non è vertu, che povertà non guasti.

Pauper ubique jacet. *Ovid.* 1. *Fast.*

Hooghd.
Arme leute gehören hinter die thür.

Ital.
A cavalli magri vanno le mosche.

Frans.
A chevaux maigres vont les mousches.

Hooghd.

An die armuth wil jederman die schuh wischen.

Wo der zann am niedrigsten ist, da wil jederman übersteigen.

Et genus & virtus, nifi cum re, vilior alga est. *Horat.* 2. *Sat.* 5.

Curia pauperibus clausa est. *Ovid.* 1. *Fast.*

Ital.

Chi non ha, non sa.

Nil habet infelix paupertas durius in se,
Quam quod ridiculos homines facit. - - - *Juvenal. Sat.* 3.

Sie de reste hier toe dienende, in 't eerste en derde deel.

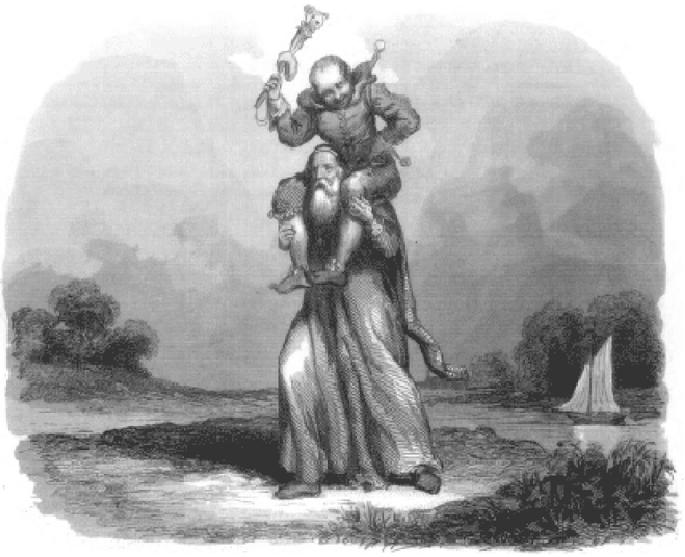

Die wijs is draeght de sotten, schoon datse met hem spotten.
Bisogna che'l savio porti il pazzo in spalla.

Ghy siet dit selsaem beelt, en schijnt'er in te dolen,
Maer wat'et seggen wil dat is u noch verholen;
Ghy siet een deftigh man die buyght sijn ouden neck,
En die gedragen wort dat is een jonge geck.
Ghy seght, dat in de Schrift dit anders wort gelesen,
En dat een dwaes behoort eens wijsen knecht te wesen[1]:
Ghy seght, uyt Godes woort, dat ja, het jeughdigh bloet
Den ouden eere doen, en onderstutten moet.
Ghy vraeght dan, hoe het komt, en wat'et is te seggen,
Dat wy hier, tegens recht, verkeerde gronden leggen:
Ghy staet hier op en dut, ghy staet gelijck verbaest,
En stelt genoeghsaem vast als dat de schrijver raest!
Wel, vrient, ontfanght een woort, tot antwoort uwer vragen:
't Is wijse lieden werck een geck te konnen dragen;
Men segge watmen wil, 't en is geen deftigh man
Die met gebogen hals geen dwasen lijden kan.

1) Een dwaes moet der wijsen knecht sijn. *Prov.* 11. 19.

Nederl.
Lijdt, en mijdt.

Thomas a Kempis de Imitatione Christi cap. 16.

Waren alle menschen volkomen, wat hadden wy dan om Gods wille van malkanderen te lijden? Godt heeft'et alsoo geschickt, dat wy malkanders swackheden hebben te dragen; want niemant en is sonder gebreck, en niemant leeft'er sonder lijden.

2 *Corinth.* 11. 18.

Ghy, verdraeght geerne de onwijse, dewijl ghy wijs zijt.

Rom. 15. 1.

Die sterck zijn, zijn schuldigh der swacken kranckheden te dragen.

Syrach. 22. 18.

Het is ligter sant, sout, en yser te dragen, dan eenen onverstandigen mensche.

Frans.
Il faut que le sage porte le fol sur ses espaules.

Engels.
Wise men are at peace with al the worlt.

Lat.
Pulici mores & humana vitia placidè accipienda.

Hooghd.
Leide und meide.

Griecx.
Ανέχου χαὶ ἀπέχου. i.e.

Lat.
Suftine & abstine.

Ital.
Patienza è la chiave della allegrezza.

Daer'er veel smeden moet men slagh houden.

Wanneer'er vijf of ses, met uytgestreckte leden,
Tot onderlingh behulp op eenen aenbeelt smeden,
   Soo moet daer yder man soo spelen met den slagh,
   Dat oock sijn mede-maet een beurte krijgen magh:
Indien hy eenigh waer, en sonder met-gesellen,
Soo mocht hy rasser gaen, en geene slagen tellen;
   Maer nu benevens hem oock rappe gasten staen,
   Soo moet hy nimmermeer als op de mate slaen.
Al die niet in het bosch maer by de menschen leven,
Die moeten yder mensch het sijne leeren geven,
   De man die vier' het wijf, het wijf haer echten man,
   Soo is'et dat het huys in vrede blijven kan.
Daer is geen nutter konst, als sich te konnen voegen,
Dat geeft van ons bedrijf aen yder vergenoegen;
   Maer die het vet alleen begeert op sijne sop,
   Het is een al-beschick of wel een vijse kop.
Ghy, leert dan, soete jeught, op desen regel passen:
Laet vrienden vrienden sijn, laet handen handen wassen;
   De mensheyt wijst'et uyt, het leven heeft'et in:
   Geen mensch en dient te staen alleen op eygen sin.

Dit spreeck-woort kan sonderlinghe dienen aen de sodanige, die in groote veranderingen, en met veel personen, dagelijcks hebben te handelen, om een iegelijck te laten en te geven dat hem na gelegentheyt toe-komt: want, gelijck een voortreffelick man wel heeft geseyt, als ons eenige saecke wel smaeckt ofte bevalt, het en moet ons stracx niet vreemt duncken, soo het aen andere wel en smaeckt: anders komen hier uyt groote mis-slagen in beraetslagingen, te weten, als men het oordeel van andere afmeet na het sijne, en daer op dan aengaet. Daerom dient men hier op verdacht te wesen, ende te gedencken het spreeck-woordt: Soo veel menschen, soo veel sinnen, &c.

Nederl.

Als ick een aenbeelt ben, soo lijde ick als een aenbeelt: als ick een hamer ben, voegh ick my tot slaen.

Ital.
Bisogna martellaro à misura, quando sono più ad un incudine.

Lat.
Quos volumus nobis esfe socios, conciliandi sunt bene faciendo, & bene dicendo.

Op eenen anderen sin:

Frans.
Lors que tu es enclume, soufre comme enclume; lors que tu es marteau, frappe comme marteau.

Ital.
Bona incudine non teme martello.

Frans.
L'enclume forte ne craint pas le marteau.
A dure enclume Marteau de plume.

Lat.
Durum patientia frangit.

Smits kinderen sijn wel voncken gewoon.

Of schoon een smit, met sijn gesin,
Staet kloeck en past op sijn gewin,
En dat hy, als een wacker man,
Slaet op het yser wat hy kan,
En maeckt alsoo een groot geschal,
En drijft de voncken over-al;
Noch leyt sijn jonghste kint en slaept,
En 't ander staet'er op en gaept,
En noch een ander weeligh dier
Dat speelt oock met het vliegend' vier,
Ja, even dichte by den brant,
Verset de voncken metter hant:
Maer komt'er eenigh kint ontrent
Op desen handel niet gewent,
Dat maeckt terstont een groot misbaer,
Als of het stont in doots gevaer.
Let hier op, ouders, wie ghy zijt,
Let hier op met gestage vlijt:
Geen kint en dient'er oyt te sacht
By iemant op te sijn gebracht;
Want yder is, en yder doet
Juyst na dat hy was opgevoet.

Hooghd.
Katzen-kinder lernen wol mäusen.

Ital.
Chi de gallina nasce, convien che rupsa, ò che razzoli.

Veel kocks versouten den bry.

Wanneer'er eenigh dingh veel menschen is bevolen,
Een die het qualick vat die doet de reste dolen;
Een yder heeft in als sijn eygen oogh-gemerck,
En siet, vrou Eygen-sin verbrot het gansche werck!
Waer een kock meester is, daer zijn de beste bouten,
De tweede voor gewis die sal den bry versouten:
't Schaep dat gekoppelt is, geraeckt'et in de sloot,
't Is hondert tegen een geraeckt'et uytten noot.

Nederl.
Aen veel belast wort minst gedaen,
Want d'een laet het op d'ander staen.
Vele herders by de schapen
Sullen maer te langer slapen.
Gemeen goet gaet meest verloren.
Gekoppelde schapen die verdrincken.
Gemeene pot fiet wel, maer deylt qualick.
Veel kocks versouten den bry.
Gemeene schapen eten de wolven.
Gemeen goet, geen goet.

Hooghd.
Wo viel köche sein, da wird der brey verfaltzen.

Frans.
Plus y a de chevaux en une estable, & plus y a de fien.

Spaens.
Asno de muchos, lobos le comen. i.e.

Frans.
L'asne de plusieurs le loup le mange.

Hooghd.
Wo viel hirten fein, da wird ñnbel gehütet.

Lat.
Segniùs expediunt commissa negotia plures.
Communio parit lites.
Non plures Medici, sed satis unus erit.

Frans.
L'asne de tous.
Est mangé des loups.
Qui a compagnon, il a maistre.

Griecx.
Πολλοὶ ςρατηγοὶ Καρία ν ἀπώλεσαν. *id est:*

Lat.
Multi imperantes perdiderunt Cariam.
Quod plures tangit, plures negligunt.

Noyt sagh men op een esel dueren, twee gecken vol verwaende kueren.
Deux sots ne peuvent estre portez sur un asne.

Is 't niet een wonder dingh! twee beesten aen der heyden
Die konnen sonder twist op eenen bunder weyden:
Een tyger met een beer, een leeuw, een vinnigh swijn
Die woelen in het bosch, en konnen eenigh zijn;
Maer gaet, beveelt een ampt aen twee verwaende dwasen,
Die sullen onder een geduerigh leggen rasen,
Geduerigh in krackeel, en swanger van den nijt,
Geduerigh over hoop, en al uyt enckel spijt.
Twee gecken konnen noyt malkander leeren mijden,
Twee gecken konnen noyt op eenen esel rijden;
Sy dragen stage sorgh, en onrust in den geest,
Wie eerst en wieder lest sal klimmen op het beest:
En schoon dit grilligh paer ten lesten is geseten,
Noch kan het kribbigh volck haer kueren niet vergeten:
Die eerst sit weyt te breet, gelijck de leste meent,
Hy is'er door onteert, hy is'er in verkleent;
Dies wil hy evenstaegh iet op sijn macker winnen,
Die kant'er tegen aen met al de gansche sinnen:
Siet, daer is dan de strijdt, en al uyt hevigh bloet,
Tot dat van beyden een den esel ruymen moet.
Siet, vrienden, dese krijgh wort over al gevochten,
Geen mensch en sat'er lest, indien de lieden mochten,
Oock die geen daet en heeft, verheft hem op den schijn:
De kraey, al isse kleyn, die wil een arent zijn.
't Is vry geen kleyne kunst, een geck te konnen lijden,
't Is vry geen kleyne kunst, een geck te konnen mijden;
Want, soo men heden noch in alle landen siet:
De gave van gedult en is by gecken niet.

Nederl.
Twee kassen in een kerck, twee maters ia een convent, twee groote masten op een schip, en dienen niet.

Hooge macht en minne-spel,
Dat en wil geen met-gesel.
Twee narren in een huys,
Dat maeckt een groot gedruys.
Pastoor en koster zijn selden wel eens.

Lat.
Una domus non alit duos canes.
Unum arbustum non alit duos erithacos.
Nulla sides regni sociis, omnisque potestas
Impatiens consortis erit. - - *Lucan.* 1. Concordia collegarum rara.

Griecx.
Ὄρος ὄρει οὐ μίγνυται. *id est:*

Lat.
Mons cum monte non miscetur.

Dictum in pariter elatos:

Lucan.
1. - - Nec Caesar ferre priorem,
Pompejusve parem potuit. -

Hooghd.
Zweye harte stein
Mahlen selten rein.
Οὐ,χ ἀγαθὸν πολυχοιραυίη, ῗεις χοἰρανος ἔςω,
Ε ῗς βασιλεύς. - *Homer. Iliad.* 2.

Tot het snijden van de kaes, dient een wijs man en een dwaes.
A tagliar il formaggio, si vuole un matto & un saggio.

Het beeldt zy een dwaes en een wijs man, te samen besigh met het snijden aen een kaes.

De wijse man spreeckt:
Ey, vrient! niet al te grof, ghy moet het suyvel mijden,
Ey lieve, met verlof, laet my een reysjen snijden:
 Ghy snijt de kaes te scheef, ghy snijtse veel te dick;
 Ey, laet het snijden staen, of snijt gelijck als ick:
Als ghy eens met het mes komt aen de kaes te raecken,
Stracx heb ick dapper werck die weder recht te maecken;
 En des al niet-te-min ghy snijtse, weder krom,
 En op den staenden voet recht ick het wederom:
Soo doende wort de kaes aen alle kant gesneden,
Dan soo het niet en dient, en dan eens na de reden,
 Dan weder lijp en scheef, of ick en weet niet hoe,
 En dat gaet over hant tot aen het eynde toe.
Maer dit is niet alleen in dit geval te mercken,
Het gaet op desen voet al wat de menschen wercken;
 Siet, dese recht het op, wat die om verre steeckt:
 Door wijsheyt dient gebout al wat de sotheyt breeckt.

Nederl.
Rijcke gecken vercieren de stadt.
  Wijse mannen bestieren de stadt.
  Wijsen en gecken te samen zijn noodigh, om een stadt te maken.
   Een wijs man en een geck weten meer met hun tween,
   Als eenigh wijs man doet, als hy maer is alleen.
  De besette lieden zijn om de wanraeckte te recht te helpen.

Frans.
  Il faut un sol & un sage,
  Pour bien trancher un fromage.
Pour fournir une ville, il y faut de sols & de sages.

Lat.
Nullus usus patientiae? foret,
  Nisi impatientiae? provocatio esset.

Ital.
Non pianse mai uno,
  Che non ridesse un altro.
  Sa piu un savio con un matto, ch'un favio solo.
  Ex vitio alterius sapiens emendat suum. *P. Syrus.*

Frans.
Heureux, trois fois heureux quy, bien sage, corrige
  Ses fautes, en vivaut par les fautes d'autruy. *Ronsard.*

Die wel eer te hooge vlogen, vonden sich wel light bedrogen.
Tolluntur in altum, ut lapsu graviore ruant.

Een arent als hy honger krijght,
En uyter hooghten neder-sijght,
En vint een schilt-padt of een sleck,
Die grijpt hy veerdigh metten beck,
En voert hem, door een snelle vlucht,
Tot boven in de blaeuwe lucht,
Soo steyl en uytter-maten hoogh
Als immer draeght een menschen oogh.
Een die het spel van onder siet,
En weet de rechte gronden niet,
Die hout gewis in sijn gemoet
Dat hy de schilt-padd' eere doet;
Doch staet hy maer een weynigh stil,
Dan siet hy waer het henen wil:
Want siet, die, mits sijn hoogen stant,
Sach onder hem het gansche lant,
En was daerom geweldigh trots,
Die komt daer vallen op een rots,
En breeckt dan op den harden steen
En huys, en huyt, en hals, en been;
Soo dat hy weder over-geeft
Al wat hy oyt gesopen heeft,
En wort dan, in het openbaer,
Tot spijse van den adelaer.
Hoe menigh wort'er by het Hof
Genomen uyt het laege stof,
En hoogh getogen in de locht,
Op dat hy laeger vallen mocht:
Die hooger klimt als hem betaemt,
Valt laeger als hy heeft geraemt.

Nederl.
Van hoogh te gaen, en veel te mallen,
Plagh menigh mensch in 't slick te vallen.
Als 't geluck u lacht,
Staet dan op de wacht.
Hoe hooger boom, hoe lager dal.
Nae hooge vloeden, diepe ebben.
Wie hooger klimt als 't hem betaemt,
Die valt wel laeger als hy raemt.
Staet niet nae hoogen staet, ende en denckt niet boven uw vermogen.

Prov. 17. 19.

Wie sijn deur hoogh maeckt, die staet nae ongeluck.

Tob. 4. 14.

Hoverdye is een begin alles verderss.

Frans.
Grands oiseaux, de coustume,
Sant privez de leur plume.

Spaens.
A grand subida, gran descendida. *id est:*

Frans.
A grande montée, grande descente.

Spaens.
De gran subida, gran cayda. *id est:*

Frans.
De grande montée, grande cheute.
Pour son mal naissent des aisles à la formy.
Fortuna vitrea est: turn cum splendet, frangitur. *P. Syrus.*
La voix du Seigneur abbat
Les grands cedres tout à plat,
Brise les plus haut montez,
Au mont du Liban plantez. *Pseau.* 29.

Spaens.
La fortuna quando mas amiga, arma la canoadilla. *id est:*

Frans.
La fortuna quand elle est la plus amye, donne la jambette.
Qui monte plus haut qu'il ne doit,
Plus bat chet qu'il ne voudroit.
Si qua venit serò, magna ruina venit. *Prop.* 2.

Engels.
The highest tree hath the greater fall.

Spaens.
Presto me pondre galan,
Y en breve volvere à ganapan. *id est:*

Frans.
Promptement je seray brave, & tout court je reviendray crocheteur.
Ruine suit l'orgueil.

Lat.
Magna ruunt, inflata crepant, tumefacta premuntur.

Lucan. 1. *verf.* 71.

- - - Summisque negatnm.
Stare diu, nimioque graves sub pondere lapsus. *Syrach.* 3. 22.

Ronsard Franciad. 4.

- - - Rien ci-bas ne demeure
En son entier: tant plus le Sceptre est haut,
Et plus il tombe à terre d'un grand saut.

De Serres en l'Inventaire de Françe, en la vie de Charles VII:
C'est une belle leçon à ceux à qui le vent de la cour favorise, de ne se laisser transporter au vent d'une folle esperance, jouet qui pipe les moins advisez. Les seules gardes de la prosperité sont l'integrité, prudence, modestie, patience: pour se souvenir de l'adversité en la prosperité, suivant le commandement du sage.

De dwaesheyt loopt, de wijsheyt gaet: en dat is vry den besten raet.
L'ignoranza corre, la prudenza lentamente segue il passo.

Siet, hoe vrou Dwaesheyt rent! siet, hoese komt getreden!
Hoe los is haer gelaet! hoe ras zijn hare schreden!
   Sy loopt, sy ketst, sy swiert; soo datse niet en let,
   Waer sy haer gangen stiert, of hare voeten set.
Siet, in het tegendeel, en weeght met rijpe sinnen,
Hoe traegh de Wijsheyt gaet, eer datse wil beginnen:
   Let, hoese met bescheyt haer gansche wegen meet,
   Hoe seker datse stapt, hoe sedigh datse treet.
De Dwaesheyt is gewoon in haesten uyt te springen;
De Wijsheyt is bedaeght, en let op alle dingen;
   De Dwaesheyt tijt te werck, en snelt haer tot de reys,
   De Wijsheyt vordert niet als naer een diep gepeys.
Dit wijst ons dese prent en 't staet ons aen te mercken,
Het zy wy met het lijf of met de sinnen wercken;
   Want die sijn dingen doet in haest en metter vlucht,
   Ten kan niet anders zijn als dat hy namaels sucht.
Beslapen raedt heeft gront: het duyster en de nachten
Zijn moeders van gepeys, en voedtsters van gedachten;
   Dus, schoon ghy wonder seer tot iet genegen zijt,
   Ghy des al niet-te-min, beveelt'et aen den tijt!

Nederl.

De dwaesheyt heeft arents vleugelen, maer uyls oogen.
      Op haestige vragen dient traegh geantwoort.
      Jachtige menschen dienen op esels te rijden.
      Die kruypt, en valt niet.
         Het duyster, en de nachten,
         Sijn moeders van gedachten.
      Met goet gemack raeckt men oock voort.
      Men sal 't soo haest gaen als loopen.
      Haest en is geen spoet.
      Snelle raet, selden baet.

Van snelle raet Noyt goede daet.
Haest heucht haest.
Vecht koel, en een half uyr langer.
Een goê wegh om, en is geen krom.
Sacht te gaen, en verre sien,
Dat is een daet van wijse liên.

Ital.
Caval corrente, sepoltura aperta. *id est:*

Frans.
Cheval courrant, sepulture ouverte.
Qui a la barbe grise, doit estre des disciples de sainct Thomas.

Spaens.
Poco à poco van à lexos, y corriendo à mal lugar. *id est:*

Frans.
Peu à peu va on bien loing, & en courrant en mauvaise place.
Qui est resolu, est sol.

Ital.
Chi misura i suoi passi, cammina sicuro.

Lat.
Celerilas infamis naufragiis.
Festinationis comes poenitentia.

Ital.
Il tempo consiglia.

Frans.
Qui à un an veut estre riche, à la moitié on le pend.
A demande hastive, responce tardive.

Ital.
Non studia à voto, chi conta hen ogni sua parola.

Lat.
Frequentior currentibus, quàm repentibus lapsus.

Ital.
La notte è madra de consigli.

Hooghd.
Schneller rath viel rewen hat.
Eyl mit weil.

Lat.
Fungus est quod unâ nocte nascitur.

Hooghd.
Eile sehr brach den hals.

Ital.
I secundi pensieri sono i migliori.

Lat.
Posteriores cogitationes fapientiores habentur.
Quod rectè factum velis, tempori trade.

Hooghd.
Die besten gedanken kommen allweg hinden nach.

Griecx.
Σπεῦδε βραδέως. *id est:*

Lat.
Festina lentè.

Ital.
Per troppo speronar la suga è tarda.
- - - Ne frena animo permitte calenti:
Da spatium tenuemque moram; malè cuncta ministrat
Impetus. - - - *Stat.* 10. *Thebaid.*

Griecx.
Αμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄχνον Φέρει. *id est:*

Lat.
Inscitia fiduciam, prudentia cunctationem gignit. *Thucyd.*
Peccat penè necesfariò qui feftinat. *Vid. Lips.* 5. *Polit. cap.* 17.
Animus vereri qui scit, scit tutò aggredi. *P. Syrus.*
Oportet deliberare lentè. *Aristot. lib.* 6. *Eth. cap.* 9.

Frans.
Ceux qui vont bellement, ne choppent pas volontiers. Il faut delibere & resoudre à loiser & lentement. *Pier. Math. l.* 1. *fol.* 43.

Rijdt voort, maer siet om.

Het beeldt soude mogen zijn een voer-man op sijn wagen om-siende, en een pack achter in den wege gevallen liggende.

Hadt ick gansch onbesorght geduerigh aen-gereden,
Soo hadt ick groot verlies op dese reys geleden;
   Want als ick in den ren by wijlen omme-sagh,
   Vernam ick seker pack dat af-gevallen lagh.
Wel ghy, die zijt gewoon soo veerdigh aen te drijven,
Spoedt niet als met bescheyt: het sal u mogen stijven;
   Hoe licht kan in der haest een quade slagh geschiên!
   Dus, schoon men spoedigh reyst, noch dient men om te sien.

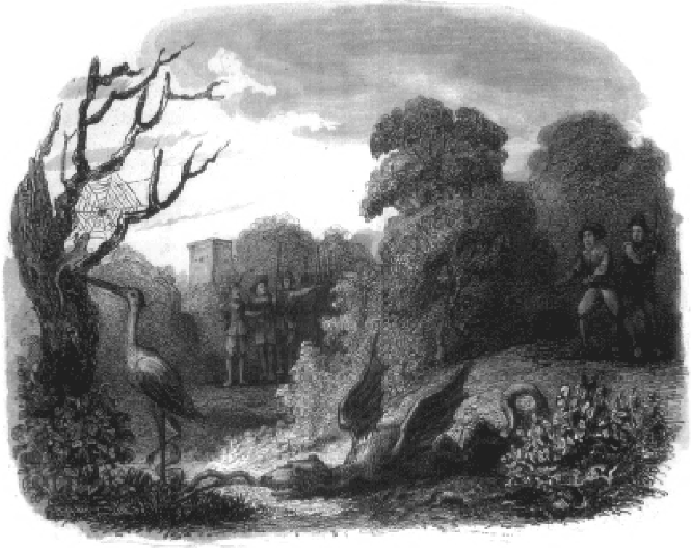

De spin die eet de vliegh, de hagedis de spin;
Dit heeft het groene wout en al de werelt in.
L'Araigne mange la mouche & le lizard l'araigne, &c.

De spin kan niet alleen de kleyne muggen vangen,
Men siet oock byën selfs in hare netten hangen;
Maer in haer meeste jacht, siet daer, een hagedis
Die valt haer op het lijf, terwijl sy besigh is.
En weder op een nieu, de spin is naeu gegeten,
Het beest, dat haer verslont, wort in het lijf gebeten;
Daer komt een oyevaer, die, met een langen beck,
Het kleyne dier verrast, en grijpt'et met den neck:
Doch eer de vogel rijst om in de lucht te stijgen,
Soo komt'er wel een slangh, en doet hem weder sijgen,
En vat hem by het been, en velt hem in het gras,
En maeckt hem tot een roof, die eerst de roover was;
Maer in het eygen wout daer wort een draeck gevonden,
En siet, daer wort de slangh al wederom verslonden:
En noch is 't niet genoegh; want oock dit grousaem beest,
Dat kent een hooger macht, die van hem wort gevreest.
Siet daer een ommeloop van alle werelts dingen:
Hoe groot dat iemant is, hy laet hem weder dwingen;
Wel, denckt dan, wie ghy zijt, wat ghy u minder doet,
Dat ghy het wederom van grooter lijden moet.

De heere gebiedt sijnen knecht, de knecht de katte, de kat haren steert.

Hoe plaghen de menschen malcandren, sey Klammer, en hem waren seven deurwaerders op éénen dagh op 't lijf gevallen.

Eccles. 5. 8.

Si en la province ta vois qu'on fait tort au povre, & que le droit soit violé, & la justice, ne t'esbahi point de telle maniere de faire. Car un plus haut esleré, que ce haut eslevé, y prend garde, & il y en a de plus haut eslevés qu'eux.

***Senec. Thyest. Act.* 3.**

Vos, quibus rector maris atque terrae
Jus dedit magnum necis atque vitae,
Ponite inflatos tumidosque vultus:
Qudguid à vobis minor extimescit,
Major hoc vobis dominus minatur.

***Horat.* 3. *Od.* 1.**

Regum timendorum in proprios greges,
Reges in ipsos imperium est Jovis,
Clari gianteo triumpho,
Cuncta supercilio moventis.

***Claud.* 3. *Stelic.* vs. 162.**

Sic male sublimes fregit Spartanus Athenas,
Atque idem Thebis cecidit; sic Medus ademit
Assyrio, Medoque tulit moderamina Perses;
Subjecit Persen Macedo, cessurus et ipse Romanis.

Plerumque humiliter servit, quod superbè dominatur.

Mandan al moço, y el moço al gato, y el gato manda a su rabo. i.e. L'on commande au valet, & le valet au chat, & commande à sa queue.

Als oude honden bassen, men dient'er op te passen.

De Huysman, die uyt de venghster siet, spreeckt:

Schoon Leeuwtje staet en keft, oock somtijts gansche nachten,
't Is efter sonder gront daer op te willen achten;
Het dingh is jongh en mal, het bast om 'k weet niet wat,
Al hoort'et maer een muys, al siet'et maer een kat;
Maer 't is een ander saeck met onsen ouden wachter,
Want als die gaende wort, dan schuylt'er onraet achter;
Het is een loose gast, en daerom bast hy niet,
Voor dat hy iemant vreemts of iet bysonders siet.
Ick houd het beest in eer, vermits sijn oude dagen,
En mits het sich verstaet op alle slimme lagen;
Dies, als ick inder nacht verneme sijn geluyt,
Soo loop ick uyt het bed, en kijk ten venghster uyt:
Daer word' ick dan gewaer een deel onguere streken,
Misschien een stouten boef die pooght in huys te breken,
Of wel een hoender-dief, die houdt hem wonder stil,
Of een die in den hof de fruyten stelen wil.
Daer hapert altijt wat als oude honden bassen,
En 't is de rechte stont om op het stuck te passen;
De tijdt heeft wonder in, want oock een lompigh beest
Wort door de jaren kloeck, en krijght een snegen geest.
Maer siet, hier was een dief, dan hy is nu geweken,
Ick denck hy vreest den hont, of heeft my hooren spreken;
Wel, dat hy henen ga, sijn aenslagh is belet,
En ick gae wederom my duycken in het bedt.
Een woort noch evenwel dat had ick u te seggen,
Wilt dat te mijner eer in uwen boesem, leggen:
Gebruyckt de rappe jeught, wanneer ghy wilt de daet;
Maer soeckje goet beleyt, soo let op ouden raet!

Nederl.
Veeltijts meynen jonge dwasen,
Dat de oude lieden rasen;
Maer die hebben meer vergeten,
Als de jonge dwasen weten.
Den slagh der grijsen,
Machmen voor ijsen.
De jonge lieden past de lans;
Maer wel te raden oude mans.
Oude honden en hooren na geen wis wis.
Een oude kat speelt met geen balleken.
Een oude vos is qualick te bedriegen.
Een oude rat wil niet in de val.
't Is quaet, oude honden aen den bandt te leggen.

Hooghd.
Wen der alte hund bast, so sol man auffsehen.

Ital.
Cane vecchio non abbaja indarno.

Frans.
Il n'est abbay que du vieil chien.
Quand le vieil chien abbaye, il donne conseil.
L'abbay du vieil chien doit-on croire.

Spaens.
El perro vicio si ladra da conseio.

Frans.
De jeune saucon la volée
Fait rarement bonne journée.

Ital.
Gallina giovane per far vova, e vecchia per covare.

Lat.
Consule queis aetas longa magistra suit.
Senum confilia,
Juvenum lanceae. *Vid. Erasm.*

Frans.
Il faut long temps pour toucher le poux au monde.
Au conseil oy le vieil.
L'age reud l'homme sage.
Il n'est que vieux chien pour chasser à plaisir.

Lat.
Longius insidias curva videbit anus. *Ovid.* 1. *Art.*

Spaens.
Del vieio el conseio.

Ital.
Solo il bue vecchio move li carri arrestati.

Lat.

Senum voces fatidicae. *Richt. Axiom. Hist.* 30.

Ausculta illi cui quatuor sunt aures. *Vid. Erasm.*

Bos lassus fortius figit pedem. *Idem.*

Sapientiae aetas condimentum est. *Plaut. Trin.* 2. 2.

Idem:

Sapere ista aetate decet qui sunt capite candido.

Ovid. 2. *Art.*

Adde, quod est senibus operum prudentia major:
Solus & artisices qui sacit, usus adest.
Γέρων πίθηχος οὐχ ἁλίσχεται βροχῷ
Ἁλίσχεται μὲν σὺν χρόνῳ δ' ἁλίσχεται. *id est:*
Annosa laqueo simia haud capi solet:
Capitur tamen, sed temporis longâ morâ.

Nazianzenus:

Consiliis nihil utilius meliusve paternis,
Pluraque canities novit, quàm laeta juventus:
Tempus enim historiae pater est, materque vicissim
Historia est sophiae.

Dan. Heinsius in Herode Act. 4.

Unum fencctus, viribus fessis, habet
Salnhre regnis ac fibi, vim consili.
Consilio pollet, cui vim natura negavit.

Hier dient een wijs man op te letten: men mach geen nar op eyers setten.
Es is nit Rath dass man Narren ueber Eyer setze.

Siet daer, is 't nu niet wel gemaeckt?
De nar is opten nest geraeckt,
De nar, eylaes! o lieve vrient,
De nar is daer hy niet en dient;
Men gaf hem eyers uyt te broên,
En dat is door hem niet te doen:
Hier diende toe 'een geestigh man
Die teêre dingen vieren kan,
Die acht op alle saken slaet,
En in sijn doen wel seker gaet:
Maer dese quant is al te los,
Hy vielder op gelijck een os,
En sat'er op gelijck een koe;
Dies siet hy nu 'k en weet niet hoe:
Hy is begaet, bestruyft, bedot;
Ey siet, dus vaertmen met een sot,
Dus vaert men als men gecken sent,
Daer niet als wijsheyt dient ontrent.
Wel, soo daer iet door goet beleyt
Dient af-gedaen, of aen-geseyt,
Ten moet noch geck noch rouwen gast,
Ten moet geen plompaert sijn belast;
Want schoon men hen al wel berecht,
Noch gaen de saken wonder slecht,
En waer het stuck sich wat verdraeyt,
Daer is'et altemael bekaeyt.
Ghy daerom, vrienden! tot besluyt,
Sendt niet als wijse lieden uyt,
Sendt niet als mannen van beleyt:
Een wijs gesandt, en niet geseyt.

Nederl.

Die over 't melcken gaet,
Moet weten wat de klocke slaet.
Weet, of rust.
Daer geschiet veel ramp, maer dwasen krijgen 't meest.
Steeckt geen vinger in eens dwasen mont.
't Is beter by 't hooft te grijpen, als by den steert.
't Is beter te gaen tot smits, als tot smeetjens.
Heult iemant met een geck,
Soo blijft hy in den dreck.

Wie sijn saecke door een dwaesachtigen bode uytrecht, die is gelijck een die lam is aen de voeten, ende neemt schade. *Prov.* 26. 6.

Frans.

D'un fol ne fit jamais homme son profit.

Spaens.

Embia al fabio à la embaxada, y no le digas nada. *id est:*

Frans.

Envoyez le sage à l'ambassade, & ne luy dite rien.

Lat.

Mitte sapientem, & dic pauca.
Ah! caveat ne quid rudibus committat asellis,
Qui benè curatas res volet esse suas.

Frans.

Ne faites messagers des fols.
Bien est fol, qui à fol demande sens.

Lat.

Non ex omni ligno sit Mercurius.
Magna negotia viris magnis comittenda.

Proverb. 10. 26.

Quel est le vinaigre aux dens, & quelle est la fumée aux yeux: tel est le paresseux à ceux qui l'envoyent.

Proverb. 20. 6.

Qui mande messagers par un fol, se coupe les pieds: & voit la peine du tort qu'il s'eft faict.

Proverb. 20. 21.

Une bonne parole partant de la bouche d'un fol, perd sa valeur: car il ne la dit point en temps & en lieu.

Syrach. 22. 13. 14.

Ne tien point long propos avec le fol, & ne t'amuse point avec celuy qui est despourveu de jugement.

Garde-toy de luy, de penr d'en avoir facherie, & d'estre barbouillé quand il secourra son ordure.

Richter. Axiom. Hist. 91. *ubi exempla vide in utramque partem.*

Ex tbymbrâ nemo lanceam conficiet, neque ex Socrate bonum militem. *Alhen. lib.* v.

Wie jaeght met katten, en vanght maer ratten.
Wer mit Katzen jacht, der fahet gern Mauss.

De Ratte-vanger spreeckt:

Ick hadde jagens lust, en gingh met groot verlangen,
Om eenigh vluchtigh hert of ander wildt te vangen:
Ick was genoegh versien, gelijck het scheen, van als,
Den springh-stock in de vuyst, den horen aen den hals.
Maer hoort, wat my ontbrack: in plaets van hasewinden,
Van bracken die het wildt in dicke bossen vinden,
Soo leyd' ick anders niet als katten na de jacht,
En daerom heb ick niet als ratten t'huys gebracht.
Maer, t' fy van mijn bedrijf! ach! waerom leef ick langer?
'k En ben geen jager meer, ick ben een ratte-vanger!
Wel mackers, hoort een woort, hier dienstigh by gestelt:
Houdt katten voor het huys, en honden voor het velt;
En soeckje met bescheyt uw dingen uyt te rechten,
Soo doet uw saken noyt door onbedreve knechten;
Want die met katten jaeght, en brenght niet anders t'huys
Als, ick en weet niet wat, een rat of vale muys.

Nederl.

Koper gelt, koper ziel-misse.
Met quaet tuygh, is 't quaet wercken.
Wie sich onder den draf menght, wort van de swijnen gegeten.
Ick sal weten uwen staet,
Seght met wien ghy omme-gaet.

Dit spreeck-woort soude tot meer andere gelegentheden gebruyckt konnen worden, want (gelijck t'anderen tijden meer is geseyt) de spreeck-woorden beteeckenen dat de Leser wil: als by exempel, van iemant die veeltijts dertele boecken leest, met licht geselschap omgaet, en geyle dienst-boden in sijn huyshoudinge gebruyckt; van de soodanige (segh ick) soude niet onbequamelicken misschien geseyt mogen worden: Die met katten jaeght, vanght geerne muysen.

Het selve spreeck-woort kan oock op dese wijse in 't geestelicke geduyt werden: dat al wie niet als met vleesschelicke insichten tot sijn beroep gaet, dat hy geen heyl, maer gewisselick van den vleesche het verderf sal maeyen, &c.

Hooghd.

Wer mit narren zu acker gehet, der eget mit gecken zu.
Wer mit huren zu acker geht, der eget mit buhen zu.
Wer sich unter die kleyen mischet, den fressen die saw.

Ital.

Dimmi, con chi tu vai; & fapro qu'el che tu sai.
Chi prattica co'l lupo, impara à urlare.
Chi dorme co'1 cani, si lieva con le pulci.

Wat is van groot, of trots, of hoogh? Een mugh steeckt wel een leeuw in 't oogh.
Culex fodit oculum leonis.

Koomt hier eens, vrienden al-te-mael,
Koomt hier en hoort een vreemt verhael,
Koomt, hoort een wonderbare daet,
Daer op voor u te letten staet:
Al is de leeuw een moedigh dier,
Al brant sijn oogh gelijck een vier,
Al is sijn wesen wonder fel,
Al is sijn sprongh geweldig snel,
Al is hy, jae, een machtigh beest,
Daer voor de gansche werelt vreest,
Noch is een mugge wel soo stout,
Hoewel de minste van het wout,
Noch is een mugge wel soo koen
Dat sy het beest komt hinder doen,
En dat niet met een slimmen greep,
Of met een onverwachte neep;
Neen, neen, sy eyst haer vyant uyt,
En maeckt daer toe een hel geluyt;
En eer sy haer tot vechten set,
Soo steeckt het beesje sijn trompet;
Het doet gelijck een dapper helt,
Het geeft hem open in het velt,
Het steeckt den leeuw niet in de steert,
Dat is niet eens de pijne weert;
Het steeckt hem daer hy 't klaerste siet,
Daer is 't, dat het hem d'oorlogh biet;
Het komt hem onder sijn gesicht,
En vlieght hem in dat vyerigh licht;
En schoon hy dan geweldigh tiert,
En al de leden omme-swiert,
En schoon hy dan gansch bijster raest,

En dampen uyt sijn keele blaest,
En schoon hy springht dan wonder hoogh,
Het steeckt hem in dat vinnigh oogh;
Soo dat hy in het gansche dal
Niet weet, waer hy hem keeren sal.
   Ick wou, dat alle trotsche liên
Hier op met oordeel wouden sien,
En leeren uyt der leeuwen pijn
Niet al te fier en moedigh sijn;
Want siet, niet een soo grooten beest,
Dat oock sijn minder niet en vreest!

Een kleyn man, met een kleyn geweer, velt wel een grooten boom ter neer.
Petit homme abat bien grand chesne.

'k En weet niet een soo schoonen boom,
Al staet hy aen een versen stroom,
Al wast hy uytter-maten hoogh,
Al rijst hy boven 's menschen oogh,
Al heeft hy noch soo dicken bast,
Al voedt hy noch soo harden quast,
Dien niet een kleyn, een eenigh man
In haest ter neder leggen kan,
Dien niet een mes of kleyne bijl
Kan vellen in een korte wijl.
Vraeght ghy, wat dit verhael beduyt,
En wat ick stelle voor besluyt?
Een wespe quelt een moedigh peert
Al is'et duysent kroonen weert;
Een muys ontset een oliphant,
Al heeft hy noch soo grooten tant;
Een mugge steeckt een leeuw in 't oogh,
Al leyt het hert hem wonder hoogh.
Ghy daerom, vrienden, in 't gemeyn,
En acht geen vyant oyt te kleyn;
Daer is noyt soo geringen man
Die niet sijn meerder schaden kan.

Nederl.
Al is uw vyant maer een mier,
Soo hout hem voor een grousaem dier.
Al schijnt den hont niet groot te sijn,
Noch vanght hy wel een machtigh swijn.
Een kat siet wel op een koningh.
Gesellen, wilt u wel beraden,
Hy is wel kleyn die niet kan schaden.
Hy en heeft geen wijsen geest,
Die voor gecken niet en vreest.
't Is beter een hont te vrient, als te vyant hehbeu.
Men treet oock een vors wel soo langhe, tot hy eens quaeckt.
Wat hoornen heeft wil steken.

Hooghd.
Wenu der feind ist wie ein ameifz, so halt ihn doch für ein elephant.

Lat.
Inimicum quamvis humilem docti est metuere.
A cane non magno saepe terretur aper. *Ovid. Art.*
Caret periculo etiam qui tutus cavet. *P. Syrus.*
Citius venit periculum, cum contemnitur. *Idem.*
Non solum taurus ferit uncis cornibus hostem,
Verum etiam instanti laesa repugnat ovis. *Propert.* 2. 5.

Frans.
Un petit moucheron picque bien un grand cheval.
Il n'y a si grand, ny si sage,

Qui de petit n'ait bien dommage.
Il est bien petit qui ne peut nuire.
Il n'est pas sage qui n'a peur d'un fol.

Hooghd.
Es ist nicht an der grosfe gelegen, sonst erlieff eine kub einen hasen.

Frans.
Au petit bois prend on bien grand lievre.
Grande ville rien dedans;
Petite chose nuist souvent.

Lat.
Leo etiam minimarum avium fit pabulum. *Curtius.*

Ital.
Anche la moscha ha la sua collera.

Lat.
Inest & formicae sua bilis.
Habet & musca splenem.
Et pueri nasum rhinocerotis habent. *Martial.* 1. *Ep.* 3.

Engels.
A mouse in time maye bite a two a cable.

Ital.
Anche le ranocchie morderebbone s'havesser denti.

Engels.
Tread a worm on the tayle, an it wil turne againe.

Lat.
Ne despicias debilem; nam culex fodit oculum leonis.

Hoe Adagium petitum est ex Arabum hiftoria, nam culices in Mesopotamia mirè infestant leones. *Strabo lib.* 16. *Marcellin. lib.* 18. quos vide: ut & *Erpen. Cent.* 2. 24.

Herder, alsje schapen scheert; siet dat ghyse niet en deert.
Boni pastoris est tondere pecus, non deglubere.

De Koningh spreeckt:

Wel, vrient, hoe gaeje dus te werck?
Ghy zijt te raeu, naer ick het merck,
Het schijnt niet datje scheeren wilt,
Maer datje wel ter keure vilt.
Ey, staeckt uw voor-stel, raeuwe gast!
Want dat en is u noyt belast:
Neen, neen, een herder van het vee,
Die hout het vil-mes in de scheê,
En is te vreden met de wol,
Al is sijn mande niet te vol;
En of hy schoon de kudde scheert,
Noch maeckt hy dat het niet en deert.
Een hovenier of groensel-man,
Indien hy recht het ambacht kan,
Snijt wel de bladers van het kruyt,
Maer treckt voor al geen wortel uyt;
Dus, soo ghy past op mijn gebiet,
Soo scheert het schaep, maer vilt het niet.

Nederl.

Wie de keers te diepe snuyt,
Blust wel licht haer luyster uyt.
Snijt soo het kruyt, dat het magh blijven groeyeu;
Snuyt ghy te hart, so moet de neuse bloeyen.
Men moet de schapen scheeren nae sy wolle hebben.

Lat.

Odi olitorem qui à radice olera exscindit.

Frans.

Apres raire il n'y a à tondre.

Ital.

Chi troppo munge, ne cava'1 sangue.

Zat.

Qui vult amari, languidâ regnet manu. *Seneca Theb. vers.* 659:
Invisa nunquam imperia retinentur din.

Zipsius in praefat. Politicor.

Praeestis hominibus, sed hominum cauaâ: nec domini modò & arbitri rerum, fed tutores & administri estis.

Mali improbique illi, qui in imperio non nisi imperium cogitant; superbi, desides, & qui se non civibus datos arbitrantur, sed sibi cives. Nam sicut sidera illa splendorem habent, sed ut usibus mortalium deserviant: sic vos dignitatem, sed cum munere officioque devinctam.

Hinc Micheas Propheta taxat acriter populi Proceres nomine Dei Opt. Max. in haec verba erumpens, *Cap.* 3. *vers.* 2. 3:

Ils ravissent la peau de ces gens icy de dessus eux, & leur chair de dessus leurs os.

Et ce qu'ils mangent, c'est la chair de mon peuple: & ont escorché leur peau de desfus eux, & ont cassé leurs os, & les ont mis par pieces comme en nn pot, & comme de la chair de la chaudiere. &c.

Magre vliegen bijten scherp.

Terwijl een herder, op het velt,
Sijn jonge geyten over-telt,
En soeckt met yver over-al,
Tot dat hy vint het vol getal;
Soo was 't, dat hy een mensche vont
Gansch flaeu en totter doot gewont,
Gelijck hy aen der heyden lagh:
En als hy duysent vliegen sagh,
Die saten in dat versse bloet,
En werden even daer gevoet,
Soo kreegh hy deernis metten man,
En joeger al 't gedrochte van;
Dies meynt, dat hy hem gunste toont,
En dat sijn lijden wert verschoont:
Maer de gequetste, die het siet,
En acht dit vry sijn voordeel niet,
Maer riep'er hevigh tegen aen:
Ick bidde laet uw jagen staen,
Ick bidd', hou stille, lieve vrient!
Ghy doet toch dat my niet en dient:
De vliegen, die ghy ruymen doet,
Zijn nu versadight van het bloet,
En al wat in haer plaetse koomt,
Daer ben ick bijster voor beschroomt,
Want dat is uytter-maten graegh,
En dient my tot een nieuwe plaegh:
Dus, wat ick immer bidden magh,
Laet my slechts wesen soo ick plagh;
Want, als het immers wesen moet,
Een vette vliegh is eerst gevoedt.

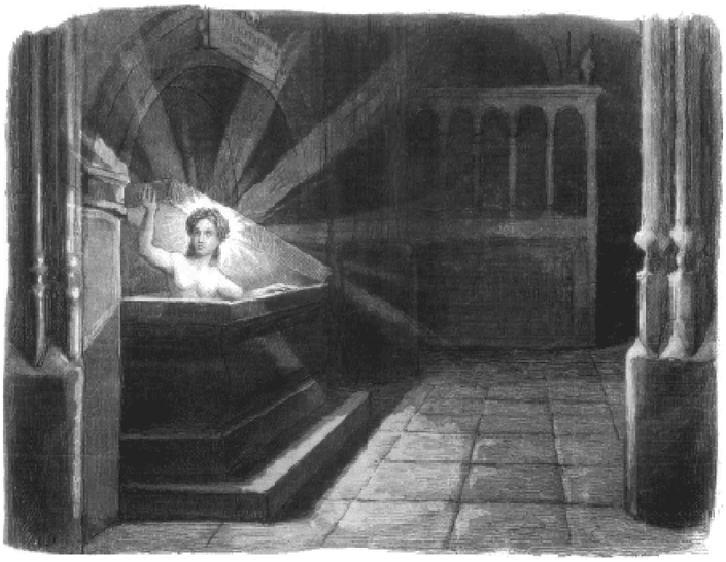

Al leyt de waerheyt in het graf, al wat haer druckt dat moet'er af.
Verita non puo star sepoxta.

Al pooght'er menigh mensch de waerheyt t'onderdrucken,
Ten sal hem evenwel, ten sal hem niet gelucken;
Hier baet geen slim beleyt, geen list of loose vont,
Geen boose klapperny, geen afgerichte mont.
De waerheyt aengeranst met drift van quade tongen
Wert somtijts met gewelt als in het graf gedrongen,
Als in het stof gedruckt; soo dat, gelijck het schijnt,
Haer luyster, blijde verw, en alle glans verdwijnt:
Maer schoon de reyne maeght is in den kuyl gesteken,
Sy weet'er even-wel, sy weet'er uyt te breken,
Sy opent ja het graf, sy licht de gansche serck,
Al isse noch soo swaer, al isse noch soo sterck.
De waerheyt, schoon verkracht, en laet haer niet bederven;
De waerheyt, schoon gewont, en kan doch nimmer sterven;
De waerheyt recht haer op, al is'et iemant spijt;
De waerheyt is van outs een dochter van den tijt;
De waerheyt, wat men doet, en is niet in te dwingen,
Al sou de felste rots in duysent stucken springen;
De waerheyt borrelt uyt gelijck een sonne-schijn;
De waerheyt, hoe het gaet, wil niet begraven sijn.

Niet en wort soo fijn gesponnen, of 't en komt noch aen der sonnen.

Es wird nichts so rein gesponnen, es komt zu letzt an die Sonnen.

Al heeft de spinne-kop haer webbe fijn gesponnen,
Noch komt'et evenwel, noch komt'et aen der sonnen;
En schoon men haer bedroch ten eersten niet en sach,
Soo komt'et evenwel ten lesten aen den dach.
Hoe menigh slim bedroch wort hier en daer geweven!

Hoe menigh loos beleyt wort hier en daer gedreven!
   En schoon het iemant heelt oock somtijts menigh jaer,
   Het wort des niet-te-min ten lesten openbaer;
Het oogh, het wacker oogh, daer uyt de lichten vloeyen,
De sonn' haer voetsel heeft, de korte dagen groeyen:
   Het oogh, het wacker oogh, dat alle dingen siet,
   En even in der nacht sijn helle stralen schiet,
Dat opent alle dingh, hoe seer het is verholen,
Hoe dier het eenigh mensch van iemant is bevolen,
   Hoe seer het iemant deckt of in het duyster sluyt; -
   De waerheyt, lieve vrient! die kijckt ten lesten uyt.

Nederl.
De waerheyt die in 't duyster lagh,
Die komt met klaerheyt aen den dagh.
Al is de leugen schoon bekleet,
Sy doet noch haren meester leet.
Al is de leugen wonder snel,
De waerheyt achter-haeltsc wel.
De Leugen staet maer op een been,
Gaet, breeckt haer dat, so heefts' er geen.
Het komt ten lesten aen den dagh,
Wat in de sneeu verholen lagh.
Wacht u wel neerstigh van de daet,
Soo is'er tegen leugens raet.
Het gaet noch heden als het plach:
Den lesten is den wijsten dach.
Men siet ten lesten aen den stront, wie de mispels gegeten heeft.
Dit luyt wat plomp, als vele Hoogduytsche spreucken, maer
't heeft echter sijn bescheyt.
Men vanght die lieght met rasser spoet,
Als men een tragen krepel doet.
De Waerheyt heeft den vasten voet,
Wanneer de Leugen vallen moet.
Daer en is niet verborgen dat niet openbaer sal worden. *Marc.* 4. 22.
Wat quam van liegen,
Maer hoe't 'er gaet,
Dat sal vervliegen;
De waerheyt staet.

Spaens.
Aunque compuefta la mentida, siempre es vencida.

Frans.
On prend plus tost un menteur qu'un boiteux.
A la parfin vainct verité.
Verité aime clarté.

Lat.
Tenue est mendacium; pellucet, si diligenter inspexeris.

Ital.
Non nevica tanto in su le cime de monti, che il sole non la diffaccia.

Lat.
Veritas premitur, non opprimitur.
-- Veritas nuuquam latet. *Sen. Troad. v.* 612.

Ital.
Il tiempo è padre della verità.

Frans.
La verité est fille du temps.

Veritas est temporis filia. *A. Bell.* 12. *c.* 11.

Frans.
Au dernier sçaura-on qui a mangé le lard.

Ital.
Le bugie hanno le gambe corte.
Quidquid sub terrâ est, in apricum proferet aetas. *Horat.* 1. *Epist.* 6.

Spaens.
La mentida no tiene pies.

Frans.
Le mensonge n'a point de pieds.

Spaens.
Antes toman al mentiroso que al coxo.

Frans.
Les femmes sont fortes, mais sur toutes choses verité a tousiours le dessus.
Il n'y a chose tant foit elle celée,
Que le temps ne rende averée.

Veritas pedes habet ad standum, mendacium non habet. *Bensire Apophtheg. lib.* 1. *num.* 5. *Menander:*

Griecx.
Α῎γει δὲ πρὸς φῶς τὴν ἀλήθειαν χρόνος *id. est:*

Lat.
In lucis oras protrahit verum dies.
Vid. Erasm. In Adagio.
Tempus omnia revelat.

Seneca de Irdá 2. *cap.* 22.

Veritatem dies aperit.
A veritate laborare nimis jus saepe ajunt, extingui nunquam. *T. Livius lib.* 22.

Matth. 10. 26.

Nihil est opertum quod non revelabitur.

Pindarus:
Α῾μέραι δ᾽ ἐπίλοιποι μάρτυρες σοφώτατοι*id est:*
Posteri dies sapientissimi teftes.
Clemens Alexandr. Strom. 1. *circe pr.*
Χρόνῳ χἀιπόνῳτ᾽ ἀληθὲς ῾εχλάμψει *id est:*
Tempore & labore elucescet veritas.
Marselar. Insigni Legat.

Non possum profecto nisi cum die ac sole veritatem, nisi cum nocte ac tenebris mendacium comparare.

Quod verum est, lateat quamvis, aliquando patebit;
Hinc & apud Grajos nomen ἀληθὲς habet. *Joh. Owenus.*

Een kleyne pot, door weynigh vier, die maeckt terstont een groot getier.
A little pot, is soen hot.

Vrient, sijt ghy gast, of sijt ghy waert,
Komt hier een weynigh aen den haert,
Komt, let eens wat'er omme-gaet,
En wat'er aen den vyere staet;
Want soo ghy grijpt den rechten gront,
Hier is yet dat ghy leeren kont:
   Ey siet, hier is een pot geset,
Daer heb ick vlijtigh op gelet,
Al is die na de vlam gewent,
Al is'er viers genoegh ontrent,
Al leggen daer veel kolen aen,
Noch blijft hy echter stille staen:
En schoon men hem veel hitte biet,
Hy schuymt, hy raest, hy bobbelt niet;
Maer siet den pot aen genen kant,
Die siedt genoeghsaem sonder brant,
En schoon hy raeckt naeu aen het vier,
Hy maeckt terstont een groot getier,
Hy maeckt, 'k en weet niet wat geluyt,
Het schijnt sijn gront-sop wilder uyt.
   Vraeght iemant hier de reden van?
My dunckt, dat ickse geven kan:
De pot die in de vlamme staet,
En doch niet op of neder gaet,
Dat is een groot en machtigh vat,
En daer in schuylt een killigh nat,
Die wort niet haestigh om-geroert,
Of door het vier om hoogh gevoert;
Maer dese pot van kleyn beslagh,
En daer maer weynigh in en magh,
Die is van stonden-aen geraeckt,

Met dat hem maer het vier genaeckt.
Nu vrient, staet noch een weynigh stil,
En let eens wat dit seggen wil:
Al wort een edel hert geterght,
En dikwils dit en dat gevarght,
Noch wort'et niet te licht beroert,
Of van de gramschap omgevoert,
Maer neemt'et op met koelen moet,
Al wat hem dees of gene doet.
Maer yder mensch van kleyn verstant,
Die dobbelt als in heeten brant,
Soo haest men hem maer eens genaeckt;
Geringe breynen, haest geraeckt.

De gront-regels van vele menschen, die groot-moedigh willen schijnen te sijn, gaen regel-recht aen niet alleen tegens de rechte groot-moedigheyt, maer oock regel-recht tegens alle eygenschappen van een recht Christen. Veel meynen groote eere te sijn niet te verdragen, maer alles aen een yder feytelick uyt te wetten; en in tegendeel soo wijst de gesonde Leere klaerlick uyt, datter geen meerder groot-moedigheyt en is, als ongelijck met gedult te konnen lijden, en sich in sijn tochten te overwinnen. Een Christen en kan geen vaster teycken hebben, van dat hy een kint Gods is, als dat hy met sachtmoedigheyt, en sonder weder-wrake, kan oversetten het ongelijck dat men hem aendoet. Leert van my, dat ick ootmoedigh en sachtmoedigh ben van herten (seydt de Heere Christus), en ghy suit ruste vinden aen uwe zielen.

Alle kleyn en vuyl gespuys is wraeck-gierigh; muysen bijten, byën steken, slangen, oock onverhoets geraeckt, schieten haer fenijn, kindereu sijn korsel, oude en siecke lieden, gemelijck, maer een wel-gestelt lichaem, gestijft met een recht-matige ziele, kan lijden en mijden.

Dit soude oock op een anderen sin geduyt konnen werden, als te weten: dat iemant, van een kleynen ofte middel-matigen staet, met weynigh sich kan erneeren, met kleyne kosten sijn huys-gesin onderhouden; want anders,

Groot is het Hof, Veel moet'er of;
en in tegendeel, is
Tot een kleynen oven weynigh vyers van nooden.

Men hout hem voor een rechten geck, die wil gaen vechten met een dreck.
Stultorum est cum stercore pugnare.

Het is voorwaer een rechte geck
Die 't lust te vechten met een dreck;
Want of hy schoon al met gewelt
Sijn vyant plat ter aerden velt,
Wat wint hy met sijn kloecke daet,
Als dat hy sich wel vuyl begaet?
En dat een ieder met hem spot,
Vermits hy leelick is bedot?
Ghy, die van spotters wort geterght,
Of door een guyt tot spijt geverght,
Ick bidd', en acht op geen gekijf,
Van dees of die, van man of wijf;
Mijdt liever, reyne zielen, mijdt,
Lijdt met gedult, ô vrienden, lijdt;
Want schoon ghy klappers tegen spreeckt,
En oock haer losse reden breeckt,
Noch echter wint ghy niet met al,
Als enckel leet en ongeval;
Noch echter wort ghy niet te kuys,
Maer komt noch des te vuylder t'huys;
Het is dan quaet, hoe datje 't maeckt,
Geen dreck en dient'er aen-geraeckt:
Want noyt vocht iemant met een stront,
Die sich daer door verbetert vont.

Met zijns gelijcke te strijden is vol twijfelachticheyt, met zijn meerder is dullicheyt, met zijn minder sonder hope van eere. En daerom is'et beter zijn gedult te oeffenen, en zijn ruste te houden.

Couper in Anatome hominis Christiani:

Een goet man en moet noyt tegens quade menschen strijden met haer eygen wapenen, dat is: schelden met schelden bejegenen; want anders en is'er tusschen den genen die terght, en den genen die geterght wort, geen verschil, als dat dese eerst, en d'ander lest, een quaet-doender wort.

Bacchae bacchanti si velis adversarier,
Ex insana insaniorem facies; feriet saepius.

Spaens.
Asno sea quien a asno bozea. i. e.

Frans.
Asne soit-il qui contre asne crie.

Lat.
Si obsequaris, una resolvas plaga, -- *Plaut. Amph.* 2. 2.
-- Si stimulos pugnis caedis, manibus plus dolet.
De nihilo illi est irasci qui te non flocci facit. *Plaut. Tricul.* 2. 2.
-- In audaces non est audacia tuta. *Ovid.* 10. *Met.*
Ignis gladio non fodiendus.
Vidi ego jactatas mota face crescere flammas,
Et vidi, nullo concutiente, mori. *Ovid.* 1. *Am.* 3.

Frans.
Ne deba point avec un grand languard, & n'entasse point de bois à son feu. *Syr.* 8. 4.

August. Epist. 5.

Paratus esse debet homo pius ac justus patienter eorum ferre ac sustinere malitiam, quos sieri bonos quaerit, ut numerus potius crescat bonorum, quam ut pari malitia se quoque numero addat malorum.

Nijt krijt van spijt, waer eere rijt.
Non tace invidia quando gloria crida.

Siet, wat een selsaem dingh! hoe gaen des werelts saecken!
Het licht, het schoonste licht, dat kan een donker maken;
Want als de gulde son haer toont op eene zy,
Daer valt van stonden aen een swarte schaduw' by.
Al waer oyt eere komt met haer vergulde stralen,
Al waer het bly geluck komt uytten hemel dalen,
Daer is van stonden aen, daer is de swarte nijt,
Die met een open keel wel luyd' en leelick krijt;
Die laet schier nimmer af van tegens eer te rasen,
En komt haer vuyle gif op haer geduerich blasen;
Maer 't is een nutter dingh, wanneer het God behaeght,
Van dees en die benijt, als over al beklaeght.

Nederl.
't Is beter benijt, als beklaeght.
Benijt is beter als beklaeght,
Wanneer het Godt alsoo behaeght.
't Is den eenen hont leet dat d'ander in de keucken gaet.
Wie wel gedijt,
Die wort benijt.
Naer eer en staet
Volght nijt en haet.

Lat.
Virtutis comes invidia.

Ital.
Non è virtu senza invidia.
Summa petit livor. -- *Ovid.* 1. *Remed. Am.* 369.

Frans.
Heureuse vie n'est sans envie.

Ronsard. 1. *Od.* 10.

C'est grand mal d'estre miserable;
Mais c'est grand bien d'estre envié.

Lat.
Sola miseria caret invidiâ.

Horat. 1. *Epist.* 2.

Invidus alterius macrescit rebus opimis.

Plaut. Trucul. 4. 2.

Qui invident egent, quibus invidetur rem habent.

Idem Milit. 3. 2.

Quoniam aemulari non licet, nunc invides.

***Idem Captiv.* 3. 4.**

Est miserorum, ut malevolentes sint atque invideant bonis.
D. Meinsius Panegyr. Saaligeri, 2. *Sylvar.*
Sic tua cum exhausas supereut praeconia Musas,
Accedit tacito furtiva calumnia morsu,
Et solus populo qui sis quantusque satetur
Livor iners animi: dignos tibi solvit honores
AEmula gens, nomenque auget, quod tollere Phoebus
Nescit, & attonitae nequeunt perferre Camoenae.
Namque ubi supremo rerum stetit ordine virtus,
Divitiis innixa suis, quam tangere nescit,
Impetit infelix, & detrahit omnia, livor. &c.

Vide ejusd. Oden ad Rein. Bonlium lib. 1. *Sylvar. & supra* 2. *p.* 42. Invidiae *luculentam descriptionem vide apud Ovid. Metam.* 2. *circà finem*.

Elck weet waer hem de schoen wringht.

Ghy prijst, o vrient, de nieuwe schoen,
Die ghy siet aen mijn voeten doen:
Ghy siet het leer is wonder net,
En aerdigh na den voet geset:
Ghy siet een wonder schoonen naet
Die geestigh om de sole gaet:
Ghy siet, in plaetse van een bant,
Een roos geciert met diamant:
Ghy siet in als een meester-stuck,
En stelt dit onder mijn geluck.
Maer ghy, die dit van buyten siet,
En voelt het innigh prangen niet;
Van buyten schijnt het moy te zyn,
Maer binnen is een stille pijn,
Een pijn die my geduerigh wringht,
En mijn geheele vreught bedwinght.
Men oordeelt dickmaels eenigh mensch,
Als of hy hadt sijn's herten wensch,
En daerom wort ons eygen staet
By ons mispresen of gehaet:
Maer soo men waerheyt spreken mach,
Dit is voorwaer een quade slach;
Want hy, dien ghy geluckigh hiet,
Heeft dickmael eenigh stil verdriet,
Heeft dickmael, ick en weet niet wat,
Dat ghy van buyten niet en vat:
Maer soo ghy eens ter degen saeght,
Hoe dat sijn herte leyt en jaeght,
Hoe dat hy binnen is gestelt,
En wat hem in den boesem quelt,
Gy soudt misschien uw swaersten druck
Verheffen boven sijn geluck.
Gelooft'et vry, al draegh' ick schoon
Een prachtigh kleet, een goude kroon,
En boven dien een konings staf;
Al dat en weert geen hooft-sweer af;

Ick ben, eylaes! ick ben gequelt,
En dickmael wonder vreemt gestelt;
Ick voele jae, een swaer verdriet
Schoon dat'et yder niet en siet;
Ick voele dat my binnen wringht:
Ten is geen gout al wat'er blinckt.

Nederl.
Een nieuwe schoen
Kan pijne doen.
Geen geluck Sonder druck.
Wat blinckt Dat wringht.
Oock daer men 't niet en siet,
Is dickmael groot verdriet.
Oock steden en rijcken
Hebben hare lijcken.
Een, die het staegh naer wenschen gaet,
En weet ter werelt goet noch quaet.
Een, die 't al heeft naer sijnen wensch,
Acht dien een ongeluckigh mensch.

Frans.
Chacun sent mieux ce qu'à l'oeil luy pend.

Lat.
-- Nihil est ab omni

Parte beatum. *Horat.* 2. *Od.* 16.

Nulli est homini perpetuum bonum. *Plaut. Cucc.* 1. 3.

Ennius apud Cic. 2. *Fin.*

Nimium boni est, cui nihil est mali.

Horat. 2. *Od.* 16.

Non enim gazae, neque coufularis
Summovet lictor miseros tumultus
Mentis, & curaa laqueata cirenm
Tecta volantes.
Et paulò post: Scandit eeratas vitiosa naves
Cura, nec turmas equitnm relinquit. &c.
Idem. 3. *Od.* 1. -- Timor & minae
Scandunt eodem quo dominus, neque
Decedit aeratâ triremi, &.
Post equitem sedet atra cura.

Buchananus, Jephte Act. 5.

Fortnna nulli sic resulsit prospera,
Adversa ut illa lance non penset pari.
Tristia secundis, & secunda tristibus
Vicissitndo acerba sortis temperat.

D. Rochus Honerdius Thamarâ:

-- Muricis sacri nitor,
Gemmae rubentis munus augustum sali,
Suffulta cedro tecta, cedrus divite
Auro revincta, fluctuantem pectoris
Non sistit aestum, gliscit ex laetis malum,
Et in beatos graviùs insurgit dolor.
Quin casus illos saepe prosternit levis. *Jon.*
Nil ferre possunt, ferre qui minimum solent.

Frans. Rob. Garnier:
La crainte & le soupçon, la desiance palle
Accompagnent tousiours la majesté Royale,

't Is geneughlick te sien regenen, als men in 't drooge staet.

Het is een aengename saeck,
En dient veel menschen tot vermaeck,
Te sien, hoe wint en hagel slaet,
Wanneer men in het drooge staet;
Te sien, hoe dat een dicke wolck
Komt neder-storten op het volck,
En hoe het driftigh hemels-nat
Maeckt al de paden glibber-glat;
Te sien, hoe sich een ieder mijt,
En efter noch ter aerden glijt.
  't Is lustigh van een stille ree
Te sien een ongetoomde zee,
Te sien haer wonder groot gebaer,
Te sien eens anders groot gevaer,
Te sien, hoe dat een machtigh schip
Rijst boven aen een hooge klip,
En weder, in een korten stont,
Wort afgedreven na den gront,
En weder, met een snelle vlucht,
Komt op-gestegen in de lucht.
  Voorwaer, het is dan licht geseyt:
De lieden hebben geen beleyt,
De schipper, of de man te roer
Dat is voorwaer een rechte loer;
Wis, soo ick stier-man wesen mocht,
Ick stierd' het schip in genen bocht,
Ick stierd' het schip in genen kolck,
Soo hield' ick 't schip, en al het volck.
  Siet, dus soo gaet'et over al
Wanneer men komt in ongeval;
Want die gesonde leden heeft,
En van de koortse niet en beeft,
Weet veeltijts wonder goeden raet,
En duysent kruyden voor het quaet:
Maer komt hy sellefs in 't verdriet,

Soo staet hy daer wel slecht en siet,
En kucht dan meer als iemant plach,
Die oyt van koorts te bedde lach;
Want als de noot gaet aen de man,
Dan sietmen wat de meester kan.

Nederl.
Hoe licht geeft iemant goeden raet,
Wanneer hy is in goeden staet.
De beste stuer-luyden zijn aen lant.
Omtrent het schip is 't goet te swemmen,
Is 't noot, men mach daerbinnen klemmen.

Lat.
Facilè omnes, cùm valemus, recta consilia aegrotis damus. *Terent. And.* 2. 1.

Lucret. lib.* 2. *pr.
Suave, mari magno turbantibus aequora ventis,
E terrâ magnum alterius spectare laborem;
Non quia vexari quemquam est incunda voluptas,

Sed quibus is se malis careas, quia cernere suave est.
Suave etiam belli certaminn magna tueri,
Per campos instructa tua sine parte pericli.
Jucunda navigatio juxta terram, ambulatio juxta mare.
Hei mihi, quam facile est (quamvis hic contigit omnes)
Alterius luctu fortia verba loqui. *Adbin. ad Liriam.*

Voor wint en stroom is goet stieren.

Een schipper, op de strande of aen de zee-kant staende, spreeckt met sijns gelijcke, wijsende op een schip, voor den wint af komende.

Ey kom, en segh ons, lieve maet,
Die hier ontrent den oever staet,
Hoe gaet'et dus met onsen Jan?
Hy schijnt nu vry een dapper man,
En 't was maer dees voorlede weeck,
Dat hy ellendigh stont en keeck:
Hy quam met onweêr voor de Maes,
Daer sat hy doen gelijck een dwaes,
De neer die dreef hem aen den gront,
Dies stont de broeck hem dapper ront;
Hy badt, hy schreyd', hy riep, hy kreet,
Als een die van geen stieren weet;
En siet, hy quam doen noch te recht,
Door bystant van sijn buer-mans knecht;
Maer nu sit hy en koeckeloert
Als een die bruylofsgasten voert;
Hy schijnt nu meester van den stroom,
En leyt het schip als metten toom,
Hy maeckt voor al een bly geluyt,
En al de wimpels waeyen uyt;
Ick bidde daerom, goede man,
Ey, segh ons hier de reden van?

Antwoorde.

Als wint en ty van achter koomt,
Dan is de schipper onbeschroomt;
Dan leyt hy spelen sijn gepeys,
Hy singht, hy quinckt, hy drinckt een reys,
Hy is te wonder wel gesint
(O, 't is goet stieren voor den wint!);
Maer als de noot gaet aen den man,
Dan sietmen, wie het ambacht kan.

Een ander heeft altijt de schult, geen mensch en siet sijn eygen bult.
El corcobado no vee su corcoba, y vee la de su compannon.

Ghy siet in dese prent geschildert naer het leven,
Hoe dat'er menigh mensch een ander weet te geven;
   Hoe dat schier yder mensch eens anders feylen siet,
   En weet (gelijckt het blijckt) sijn eygen feylen niet:
Ghy siet een bultigh mensch een bultenaer begecken,
Ghy siet hem sijnen mont in vreemde bochten trecken,
   En siet, de spotter selfs en is niet als een dwergh,
   Hy torst op sijnen rugh een bult gelijck een bergh.
Ey, wat is van den mensch! wy konnen ondersoecken
Eens anders huys-bedrijf, eens anders reken-boecken,
   Eens anders gants beleyt tot aen de minste streeck,
   En in ons eygen huys en sien wy niet een steeck;
Wy weten alle man sijn lesse voor te spellen,
Wy weten alle man sijn feylen op te tellen;
   Maer niemant keert het oogh ontrent sijn eygen schult,
   En siet, op onsen rugh daer hanght de meeste bult.
Ey vrienden, niet alsoo! laet vreemde lieden blijven,
En wilt geen schamper jock op iemant anders drijven,
   Maer daelt in uw gemoet. Het is een rechte geck
   Die veel een ander straft, en nimmer sijn gebreck.

Nederl.

Die wel sijn eygen hert doorsiet,
      En spot met sijnen buer-man niet.
         Woegh iemant recht sijn eygen schult,
         Hy sagh noyt op sijns mackers hult.

Wat siet ghy den splinter in uws broeders ooge? ende en wert den balck in uw oogh niet gewaer? *Malth.* 7. 3.

Hooghd.

Die tasch auff dem arsz wil niemant sehen.

Frans.
Qui d'autruy parler voudra,
Regarde soy; & il taira.

Ital.
Tal biasima altruy, chi se stesso condanna.

Hooghd.
Zie dich selber bey der nasen.

Spaens.
Ni ay quien sus sultas entienda, como las de su vezino. *id est:*

Frans.
Il n'y a personne qui recognoisse ses sautes, comme celles de son voisin.

Lat.
Crimina qui cernunt aliorum, nec sua cernunt,
Hi sapiunt aliis, desipiuntque sibi. *Ouenus.*

Quod si cupiditate judicandi judex esse velis, sedem ego tibi ostendam, quae magnum quaestum tibi conferet, & nulla animi labe maculabit. Sedeat mens & cogitatio judex in animam atque conscientiam tuam: adducas omnia delicta tua in medium: & dicas tecum: Quare hoc vel illud ausus es? *Chrysostom.*

Ita comparata est hominum natura omnium,
Aliena ut melius videant & dijudicent,
Quàm sua. --- *Terent. Heaut.* 3. 1.

Cic.
Fit nescio quo pacto, ut magis in aliis cernamus si quid delinquitur, quàm nobismet ipsis.
Est proprium stultitiae, aliorum vitia cernere, oblivisci suorum. *Idem.*
Nihil turpius est convitio quod in autorem recidit. *Plutarch.*

Catull.
-- Suus cuique attributus est error:
Sed non videmus manticae quid in tergo est.

Phoedr. Fabul. 67.

Peras imposuit Jupiter nobis duas,

Propriis replctam vitiis post tergum dedit,
Alienis antè pectus suspendit gravem.
Hac re videre mala nostra non possumus:
Alii si quid delinquunt, censores sumus.

Incerti apud Plutarchum:
Ἄλλων ἰατρὸς, ἀυτὸς ἕλχεσι βρύων. *id est:*
Aliis medetur, ipse at ulceribns scatet.

Juvenal. Sat. **2.**
Loripedem rectus derideat, AEthiopem albus.
Quis coelum terrae non misceat, & mare coelo,
Si fur displiceat Verri, homicida Miloni,
Clodius accuset moechos, Catilina Cethegum?
In tabulam Syllae si dicant diseipuli tres?

Horat. **1.** ***Sat.*** **3.**
Qui, ne tuberibus propriis offendat amieum,
Postulat; ignoscat verrucis illius. AEquum est
Peccatis veniam poscentem reddere rursus.
Vide omnino Rachter. Arióm. Hist. 276.

Tast oock den wijsen in de mou, daer sit een geckjen in de vou.
Chacun a un fol en sa manche.

Daer is geen mensch soo wel geleert,
Noch om sijn kunst soo hoogh ge-eert,
Daer is niet een soo wijsen man,
Hoe veel hy weet, of wat hy kan,
Die niet een geckjen by hem voedt,
Of binnen in sijn mouwen broedt;
En siet, dat wilder dickwils uyt,
Oock daer het dickmael niet en sluyt.
Maer waerom hier toe meer geseyt,
Of met veel woorden uyt-gebreyt?
't Is met den mensch alsoo gestelt,
Hoe rijck, hoe wijs, hoe grooten helt,
Wie dat'er is of komen sal,
Een yder heeft sijn eygen mal,
Een yder heeft een stil gebreck,
Een yder heeft sijn eygen geck;
En noch is 't al de wijste man,
Die best sijn geckjen helen kan.

Nederl.
Noyt man en hadt soo wijsen sin,
Of daer sat wel een geckjen in.
Geen koren sonder kaf.
Wijse mallen, kloecke vallen.

Frans.
Nul si sage, Qui par fois ne rage.

Il n'est jamais si grand esprit,
Qui n'ait de follie un petit.
Il n'y a si miserable, qui ne porte un flatteur dedans soymesme.

Ital.
Solo Iddio è senza peccato.

Spaens.
Caduno necio sua porrado.
- -Nemo sine crimine vivit. *Cato*.

Frans.
Il n'y a fi bon vin, qui n'ait lie.

Lat.
Nam vitiis nemo sine nascitur; optimus ille est
Qui minimis urgetur.- - - *Horat*.
Unicuique dedit vitium natura creato. *Prop*.
Nullum ingenium magnum sine mixtura dementiae. *Seneca*.

Frans.
Dieu ne se voit jamais de la faute assaillir:
Le naturel de 1'homme est de souvent faillir. *Ronsard*.

Krepel wil altijt voor dansen.

Lestmael quam ick in een velt,
Daer een yder was gestelt
Tot een uytgelate vreught,
Nae de wijse van de jeught;
Jonge lieden van het landt
Songen, sprongen handt aen handt:
Yder maeckte groot geschal,
Yder was'er even mal;
Doch van allen was'er een
Met een krom, een krepel been,
Met een plompen stompen voet,
Die hadt veêren op den hoet,
Die was voren aen den dans,
Die was by den rosen-krans,
Die was om en aen de mey,
Die was leyder van den rey;
Wat men peep, of wat men songh,
Krepel hadt den eersten sprongh:
Al is Fop een rap gesel,
Al doet Heyn sijn dingen wel,
Al leyt Jorden mooye Trijn,
Krepel wil de voorste sijn.
   Maer al was dit in het velt,
't Is oock elders soo gestelt;
Want oock by de steedtsche liên
Wort dit menigmael gesien:
Veeltijts, wat'er wort gedaen,
Krepel maeckt hem voren aen;
Krepel is een dapper man,
Schoon hy niet, als hincken, kan.
   Is'et niet een selsaem dingh,
Dat een losse jongelingh,
Dat een onbedreven gast,
Die het immers niet en past,

Veeltijts eerst sijn oordeel uyt
(Schoon het dickmael niet en sluyt),
Eerst van alle dingh gewaeght,
Al en is hy niet gevraeght;
Eerst sal brengen aen den dagh,
Wat hem op de tonge lagh!
   Vraeght'er iemant, hoe dit koomt?
Wijse lieden sijn beschroomt,
Dat'er iet mocht sijn geseyt,
Dat niet recht en is beleyt;
Daerom gaense traegh te werck,
En al met een diep gemerck;
Maer een geck vol losse waen
Haest sich, en wil voren gaen;
Daerom seyt men noch althans:
Krepel wil eerst aen den dans.

Nederl.

God beware my van iemant die maer een boecxken gelesen heest..

Wie maer een boecxken heeft gelesen,
Dat plach een wijsneus mensch te wesen.
Hoe slimmer timmer-man, hoe meerder spaenders.
Veel roemen melt een dommen geest:
Een ydel vat bomt aldermeest.
Hoe slimmer wiel, hoe meer het raest.
Een penningh in den spaer-pot maeckt meer geraes dan als hy vol is.

Op een anderen sin:

De lulle-pijp geeft eerst geluyt alsse vol is.

Hy is een geck,
Die zijnen beck
Soo klappen laet,
Dat, om zijn mal
En los geral,
Hem yder haet.

Frans.

C'est la plus meschante roue du chariot, qui mene le plus grand bruit.

Lat.

Fatalis imperitiae pedissequa est impudentia, & inanis jactatio.

At initium sapientiae, imperitiae suae agnitio.
Spes est melior de stulto, quàm de sapiente in oculis suis. *Arab. Adag.*
Qui plus balbutiunt, plus loqunntur.

Frans.

L'abbatu veut tousiours luicter.

Ital.

Quando la cornemusa è piena, commincia à sonare.

Ben-sire.

Stultum, quàm semi-stultum ferre, facilius est.

Steeckt uw vinger in geen dwasens mont.
Stulto ne permittas digitum.

Hoort noch, ô vrient, een goede slagh,
Die u ten goede dienen magh:
Wanneer ghy weet in uw gemoet,
Dat iemant vreemde kueren broet,
Dat iemant losse grillen heeft,
En op geen vasten regel leeft,
Soo stelt u noyt in sijn gebiet,
En leent hem oock uw vinger niet;
Of anders sal het grilligh hooft,
Als ghy het alder-minst gelooft,
U soo eens grijpen byder hant,
U soo eens nijpen metten tant,
Dat ghy, uyt enckel onverduit,
Uw sotte daet verfoeyen sult.
   Wel aen dan, tot een kort besluyt,
Treckt hier nu desen regel uyt,
Dat nimmermeer met eenigh sot
En dient gejockt, gescherst, gespot,
Dat oock geen wysheyt dient gepleeght
Met een die niet en over-weeght;
Maer dat'et is de beste voet,
Dat yder sich van narren hoet:
Want 't is voorwaer geen wijse geest,
Die voor geen sotten is bevreest.

Nederl.
Wilje sotheyt wel bestieren,
Sijt dan wijs in uw manieren.
Met gecken en moet men niet dwasen.
Soo ghy een sot de vingers biet,
't Is vreemt, neemt hy de vuysten niet.
Soo ghy een stock geeft aen een geck,
Gewis hy slaet u in den neck.
Al eer dat ghy een vrient betrout,
Soo eet met hem een mudde zout.

Griecx.
- Σώφρονος δ᾽ἀ πιςτὶας
Οὐχ᾽ εςιν ἄλλοο χρησιμώτερον βροτοῖ ις *Eurip. Helena.*

Frans.
Il n'est pas sage qui n'a peur d'un sol.

Ital.
Al villano non dar la bachetta in mano.
Governar matteza, ci vol senno.
Chi tosto crede, tardi si pente.
Chi troppo fida, spesso grida.
Malus ubi se bonum singit, tunc est pessimus. *P. Syrus.*

***Phoedr. Fab.* 49.**
Nil spernat auris, nec tamen credat statim;
Quandoquidem & illi peccant, quos minimè putes.

***Id. Fab.* 31.**
Qui se committit homini tutandum improbo,
Auxilia dum requirit, exitium invenit.

Op dit spreeck-woort soude onder anderen konnen werden gepast een droevich ende versch exempel, van de huysvrouwe eenes voornamelicken burgers der stadt Dordrecht, dewelcke (een broeder by haer in huys hebbende, in de welcke by wijlen sotte kueren en vlagen van raserye waren gespeurt) was by sommighe van de vrienden vermaent, den selven broeder van haer te doen, en elders henen te schicken; dan sulcx nu en dan zijnde verschoven of verschoont, heeft deselve, haer broeder, sijn suster op een tijt in een kamer vindende met een van hare kinderen, de kamer toegesloten, ende een opsteker in de vuyst nemende, verklaert dat het nu de tijt was, dat hy aen haer wilde wreecken, yet ick en weet niet wat, dat hy meende van haer geleden te hebben; en schoon sy haer uyterste vlijt dede om uyt sijn handen te geraken, met hem te verspreken, de huys-genoten te roepen, en eyntelijck door de glasen met haer handen te slaen, is dies niet tegenstaende by den selven haren broeder den hals afgesneden, en het kint dat sy by haer hadde met veel sneden int aengesicht.

De gans blaest wel, maer en bijt niet.

Eerst als ick dese gans geweldigh hoorde rasen,
En ick en weet niet wat uyt hare kaken blasen,
Doen was ick vry ontset, en stont gelijck bevreest,
Ick meynde voor gewis het was een grousaem beest:
Ick meynd' een grooten beyr, of leeuw te sullen vinden,
Of wel een fellen draeck, die menschen kan verslinden;
Ick kreegh in mijn gemoet, vermits het snar geluyt,
Een selsaem na-gepeys, een wonder vreemt besluyt:
Maer nu ick omme-kijck, en wil mijn spiesse vellen,
Om ons met volle kracht te weer te mogen stellen,
Soo spreeck ick tot my selfs: Wat ben ick voor een geck!
Dit beest heest anders niet als slechts een platten beck,
Geen tanden in den muyl, geen klaeuwen aen de voeten,
Geen kromme nagels selfs, om in het slick te wroeten;
't Is al maer enckel wint, schoon dat'et vinnigh siet:
Gesellen, weest gerust, de blasers bijten niet.

Nederl.
Wijt gapen en bijt niet:
Veel blasen en smijt niet.
Sy en bijten niet al, die haer tanden laten sien.
Hy wilse sieden en braden, en alster op aen komt, soo bijt hy als een gans.
Een kat die veel mauwt, vanght weynigh muysen.
Dreygers vechten niet.
Leelick sien bijt niet.
Op sijn Spaens: Braef aenkomen, maer soetjens vertrecken.
Het dreygen is der gedreygden geweer.
Bloode honden bassen veel.
Een gedreyght man leeft seven jaer.
Die van dreygen sterft, sal men met veesten beluyen.
Schurfde schapen bleeten meest.
't Is een wijse van het lant:
Lange tonge, kort ter hant.

Stille waters en diepe gronden.
Leert verdragen Sonder klagen, Wie ghy sijt:
Die verdraeght Schoon gejaeght, Wint den strijt.
De luypende katten halen 't vleys uyt de pot.
Hoe meerder liefde, hoe minder spraeck.
Veel vlaggen, luttel boters.
Hoogh geheven, maer in 't leste een broeck vol wints.
De volle koren-airen hangen laeghst.
Ydele vaten bommen meest.
Vuyle snaren, dobbelen klanck.

Frans.
Chat mioleur ne fut onques bon chasseur, non plus qu'homme sage caquetteur.

Spaens.
A mucha parola, obra poco.

Ital.
Can ch'abbaja, non vuol nocer.

Hooghd.
Hüner die viel gaszen, legen wenig eyer.

Ital.
Dov' è manca cuore, quivi è piu lingua.

Frans.
De grands vanteurs
Petits faiseurs.
Hardy de la langue, couard de la lance.

Hooghd.
Wenu die wort leute schlügen, so wär er ein dapffer maun.

Lat.
Vasa inania plurimum tinniunt.

Hooghd.
Die kühe die sehr prullen, geben wenig milch.
Hunde die sehr bellen, beissen nicht.

Frans.
Tel menace, qui est battu.
Tel menace, qui a grand peur.
De grand menaceur peu de fait.

***Virg. Aen.* 11.**
- - - - An tibi Mavors
Ventosa in linguâ, pedibusque fugacibus istis
Semper erit? -

Hooghd.
Stille wasser gründen tieff.

Frans.
A drap meschant
Belle monstre devant.

Lat.
Jam senectus mundi est, quae est garrula.
Magis metuendi tacitnrni & lenes, quam seroces & clamatores.

Frans.
La langue longue, signe de main courte.

Lat.
- -Vana est sine viribus ira.
Minarum strepitus,
Asinorum erepitus.
Validior vox opens, quam oris.

Ital.
La piu guasta rota del carro sa sempre maggior strepito.
Assai rumor, e poca lana.

Hooghd.
Grosse wort, und nichts da hinder.

Lat.
Lingnâ, quàm manu, promptior.

Ital.
Le parole non bastano.

Tacitus:
Ignavissimus quisque & in periculo minimum ausurus nimii verbis, linguâ feroces.

Idem:
Ut quisque ignavus auimo, procax ore.

Horat. Art.

Quid dignum tanto feret promissor hiatu?
Parturient montes, nascetur ridiculus mus.

***Phoedrus Fabul.* 79.**

Mons parturibat gemitus immanes ciens,
Eratque in terris maxima exspectatio:
At ille murem peperit. Hoc scriptum est tibi,
Qui, magna cùm minaris, extricas nihil.

Curtins:

Canis timidus vehementius latrat, quam mordet.

Ovidius* 13. *Metam.

- -Quid verbis opus est? spectemur agendo.

***Richter. Axiom. Oecon.* 221.**

Multa verba, modica fides.

Het baren van bergen komt uyt op een muys. Parturient montes.

Men houdt, dat eens de Faem, al over lange jaren,
Quam roepen door het lant: De rotsen sullen baren,
De rotsen sijn bevrucht, haer tijdt die is vervult,
En daerom is het lijf hun wonder hoogh gebult.
Stracks quam daer op het volck met hoopen aangedrongen,
Om met een nieusgier oogh te wachten op het jongen:
De velden sijn bedeckt, de dijcken vol getast,
De boomen over al gebogen van den last.
De grootste van het lant die komen aen-gereden,
En al die minder sijn die komen aen-getreden;
Daer roept men over-hoop, al wat men roepen mach:
Wat sal hier voor een spoock gaen komen aen den dach?
Wat salder voor een dier sich heden openbaren,
Dat in de moeder lagh soo menigh hondert jaren!
Hoe sal het wesen sijn van soo een grousaem beest,
Waer voor dat al het lant en al de werelt vreest!
Hoe sal het monster sien! hoe bijster sal het krijten!
Hoe sal de felle rots in groote stucken splijten!
Voorwaer, indien het jonck de moeder is gelijck,
Soo wil 't noch heden sijn gelijck een hoogen dijck.
Dus blijft het nieusgier volck, in over-groot verlangen,
Ontrent den hoogen bergh met al de sinnen hangen,
Veel siet'er even-staegh iet wonders in den geest,
D'een hoopt 'k en weet niet wat, en d'ander is bevreest.
Ten lesten, soo het scheen, soo gingh den berrigh open,
En siet, daer komt een dier ter sijden uyt-gekropen,
Een dier, een wonder dier; maer raedt, hoe dat het hiet?
Een muys, een kleyne muys, en anders is'er niet.
Stracks rijst'er groot gelach uyt soo veel duysent monden,
Die in dit vreemt gesicht sich al bedrogen vonden;
Doch verr' het meeste deel is uyter-maten gram,
Om dat het om een muys soo verr' geloopen quam.
Maer, dat het slimste was, die t'huys gebleven waren,

Die vraeghden spots-gewijs, hoe dat de jongen varen,
De jongen van den bergh, en wie de vrucht ontvingh,
En wie den klopper-doeck quam binden aen den ringh.
Siet, dus verdween de Faem, die, met een schierlick blasen,
Te samen had gebracht een hoop van losse dwasen:
Haer stem, haer groot geraes, al schreeudet wonder luyt,
Dat komt al op een muys, en op een gecx-maer uyt.
Het is van outs gelooft, dat van uyt-mondigh roemen,
Hoe luyde dat men roept, niet veel en plagh te koemen;
Ghy, weest hier wijser in, en houdt my desen voet:
Let niet wat iemant seyt, maer wat een yder doet.

Hy moet veel brijs hebben, die elck den mont sal stoppen.

De Man die de pap biedt, spreeckt:
Wat heb ick menigh vier gestoockt!
Wat heb ick dickmael pap gekoockt!
Wat heb ick menigh mont gestopt,
Ja, tot de tanden vol gepropt!
En noch soo is'et evenveel,
Schier yder heeft een open keel,
Schier yder houdt een hollen mont,
Dat is een diepte sonder gront;
Want t'wijl ick hier den lepel bie,
So is 't dat ick daer iemant sie,
Die gaept van nieus 'k en weet niet hoe,
En splijt tot aen sijn ooren toe:
En stracks al weder metter daet,
Soo vind' ick noch een nieuwen vraet,
Die vint sich eeuwigh nevens my,
En schoon hy krijght geduerigh bry,
Noch grolt hy efter tusschen bey
Gelijck een kater in de Mey.
Gewis, ick bender qualick aen,
Want siet, 'k en hebbe noyt gedaen;
En schoon mijn pot hielt so veel brijs,
Van blommen meel of enckel rijs,
Gelijck een vat daer in men brout,
Dat somtijts dertigh tonnen hout,
Noch efter bleef ick in 't verdriet,
Want al mijn pap en baet'er niet.
Wat raet dan voor so diepen kolck?
Wat raet voor so veel gapent volck?
Ghy swijght, ô vrient, en siet op my!
Wel, hoort dan wat mijn oordeel zy:
Ick wil mijn heert, mijn hert, mijn huys,
Gaen maken net en houden kuys,
En schaffen dan, gelijck het dient,

En voor een gast en voor een vrient,
En voor een yder billick man,
Na dat mijn keucken lijden kan:
Ick wil niet morssen, soo ick plach,
Maer koken in den hellen dach;
Soo doende stel ick my gerust,
En laetse schreeuwen die het lust.

Nederl.

Wie kan 't gevoegen Na elcks genoegen?
Men kan 't qualijck al besorgen.
Hy en kan 't niet yder passen
Die het koren ons doet wassen.
't Is quaet alle kromhouten rechten.
Voor alle gaten is 't quaet garen hangen.
Men hoeft wel pap met volle potten,
Om mont te stoppen alle sotten.
Men kan alle dingh doot swijgen, niet doot kijven.
Ick en sagh mijn leven dagen
Niemant alle man behagen.
't Is voorwaer een kunstigh man,
Die het al wel maken kan.
Het meel soo veel als duysent pont,
Eu stopt niet eenen klappers mont.
Hy moet wijt gapen, die tegen den oven gapen sal.

Lat.

Ne Jupiter quidem omnibus placet. *Vide Theognid. vers.* 25, 799. & 1236.
Cùm rectè vivas, ne cures verba malorum,
Arbitrii non est nostri quid quisque loquatur. *Cato*.

Frans.

C'est chose difficile & profonde,
De complaire à Dieu, & au monde.

Hooghd.

Der musz viel meel haben der alle mäuler wil verkleiben.

Quand aurons nous trouvé le moyen de contenter tout le monde, & plaire aux bons & mauvais tout ensemble? Justisions nous à Dieu & à nous mesmes, & nostre conscience estant nette & incontaminée rien ne nous pourra offenser. *Du Vair Sainte Philos*.

O foeminarum sorte vulgus asperâ
Productum in auras! quas, licet culpâ vacent,
Rumor malignus dente rodit invido.
Pro facto habetur quidquid ira finxerit
Servi loquacis, quod maritus suspicax
Coramentus ipse est, malevola aut vicinia,
Quid suspicetur genitor in mea manu
Non est, remedium id arbitror tutissimum
Intaminatâ conscientiâ frui. *Buchanan, Jephthe*.
Solon apud Flutarchum in ejusdem vita:
Ἔργμασιν ἐν μεγάλοις πᾶσιν ἁδεῖν χαλεπόν *id est:*
Omnibus, in magnis, difficile ut placeas.

Die aen de wegh timmert, heeft veel berichts.

Als iemant timmert aen de straet,
Daer yder komt, daer yder gaet,

Daer al de werelt, mal en vroet,
Mach sien al wat de metser doet,
Die staet dan uyt, aen alle kant,
Het oordeel van het gansche lant;
Hier komt'er een vol enckel nijt,
En seyt: de keucken is te wijt;
En keuckens slechts maer voor den noot,
Die maken kleyne salen groot.
Een ander siet den gevel aen,
En seyt: 't is schoone voor gedaen,
Dit huys is net en bijster hoogh,
Dan 't is alleen maer voor het oogh.
Een derde neemt een diep gemerck,
En gaende door het gansche werck,
Seyt, dat'et niet in huys en sluyt,
Om dat'er is een achter-uyt;
Want zijn de boden niet te pluys,
Een achter-deur verraet het huys.
Een vierde straft een enge gangh,
Of seyt: de kamer is te langh.
Een ander acht de kelder niet,
Om datse na het Zuyden siet;
In 't korte, een yder vint'er wat,
Waer by dat hy den meester vat.
Waer is doch oyt een steen geleyt,
Daer tegen niet en is geseyt?
Maer dit en gelt niet hier alleen,
Die sucht is over-al gemeen;
Al wat voor yder wort gedaen,
Dat heeft al vry wat uyt te staen.
Siet, als'er iemant boecken schrijft,
De leser lacht, de leser kijft,
De leser prijst, de leser spot,
En beyde dickmael sonder slot;
De leser juycht, de leser geckt,
En al na dat hy is gebeckt;
En die het veeltijts minst beseft
Die is'et dien het hardtste treft.
Nu tegens dit gemeensaem quaet
En weet ick anders geenen raet,
Als dat men, uyt een vroom gemoet,
In alle dingh sijn beste doet,
En laten mans en vrouwen dan
Al seggen, wat men seggen kan;
Daer was doch noyt soo vromen ziel,
Die niet in spotters handen viel.

Nederl.

Hy behoeft wel een goede voor-spraeck, die voor alle-mans vierschaer betrocken wort.
Wie is 't die sonder op-spraeck blijft,
Die voor de werelt spreeckt of schrijft?

Frans.

Qui sert au commun, nul ne le paye:
Et s'il defaut, chacun abbaye.
Le chemin est un mauvais voisin.

Hooghd.

Wer bey dem weg bauet, der hat viel meister.

Frans.

Qui edifie en publique place,
   Fait maison trop haute ou trop basse. *Mesig. c.* 9.

Niemant besloegh soo wel sijn paerd, of 't viel noch eenmael op der aerd'.
Nul cheval si bien ferré, qui ne glisse.

Dit was een moedigh peert, en heden noch beslagen,
Het gingh wel deftigh aen, oock somtijts gansche dagen,
   Het gingh een staegen tret van dat ick neder sat,
   Oock was de wegh bequaem en geensins glibber-glat,
Noch reed' ick met bescheyt, en geensins om te mallen,
En siet, dien onverlet, het peert dat is gevallen;
   Daer ligh ick nu, eylaes! daer ligh ick, moedigh quant,
   Gedommelt in het stof, geslingert in het zant.
Wel nu, dat heeft'et wegh; noch moet ick efter rijsen,
En uyt het ongeluck mijn dwaesheyt onderwijsen.
   Ghy, segh eens, mijn vernuft, wat ick uyt desen val
   Voor my, en mijns gelijck, ten nutte brengen sal?
Ey, wat is ons verstant! Wy gaen op losse beenen,
En dan oock alder-meest als wy het seker meenen;
   Men vint, nae mijn begrijp, niet een soo vasten man,
   Die niet een lossen pas by wijlen doen en kan.
Al is de ruyter gaeu, noch sal hy somtijts glippen,
Al is de visscher sneêgh, hem kan een ael ontslippen;
   Wat dient'er veel geseyt? de beste van den hoop
   Heeft dickmael (eer hy meynt) de sinnen op den loop.

Nederl.
Het mist een meester wel.
Geen soo loosen exter, of haer nest wort wel eens gerooft.
Geen soo snegen hin, of sy leyt wel eens in de netelen.
Een goet visscher ontglipt wel een ael.
Een vier-voetigh peert sneuvelt wel.
Een goet schutter mist wel.
Niemant soo wijs, of hy kan falen.
't Gebeurt wel, dat een goet zee-man over-boort valt.
't Is een goet schutter, die altijt het wit raeckt.
De wijste fietmen mallen,
De kloeckste sietmen vallen.
Hoe siet men dit niet menighmael,
Aen Gautje ontglipt oock wel een ael.

Lat.
Nemo mortalium omnibus horis sapit. *Plin.*

Ital.
Non è si esperto aratore, che alcuna volta non faccia un solco torto.

Frans.
Il n'y a si bon chartier, qui parfois ne verse.

Frans.
Il n'est si sage,
Qui parfois ne rage.
Toutes heures
Ne sont pas meures.
Les plus sages faillent souvent en beau chemin.
Il est bon maistre qui jamais ne faille.

Hooghd.
Es vertritt sich auch wol ein pferd mit vier füssen.

Lat.
- - - - Quandoque bonus dormitat Homerus. *Horat. Art. Poët.*

Ital.
Cade anche un cavallo da quattro gambe.

Frans.
Un cheval à quatre pieds chet bien.
Jument ferré glisse bien.
Il n'est si seur qui ne glisse.
Il n'est si bon marinier qui ne perille;
A grand pescheur eschappe anguille.
Faillir aucunefois c'est une chose humaine. *Des Portes*, 412.

Elck vogelke singt soo 't gebeckt is.

De vogels singen in het velt
Nae dat haer becken sijn gestelt:
Dat is van over-langh geseyt,
En vry niet sonder goet bescheyt;
Want soo ghy wandelt door het wout,
En daer uw sinnen besigh hout,
Ghy sult bevinden metter daet
Dat onse spreucke seker gaet.
Meest al dat kromme becken heeft,
Bevint men dat van rooven leeft;
En mits het daer alleen op siet,
Soo past het op het singen niet.
Vint ghy een vogel plat gebeckt,
Weet dat hy naer het water treckt:
En mits hy in den modder wroet,
Soo is sijn stemme nimmer soet.
Een lange beek, die heeft een schijn
Een harders fluyt te mogen sijn;
Maer daer en komt niet anders uyt,
Als ick en weet niet wat geluyt.
Ick segge daerom voor het lest:
De kleyne becken singen best.
Godt geeft de kleynen nu en dan,
Dat noyt en had de grootste man.[1)]
Besiet den soeten nachtegael,
Besiet de vogels al-te-mael,
Hoe grooter beek, hoe quader klangh,
Hoe kleynder dier, hoe soeter sangh.
't Is anders met den mensch gestelt
Als met de vogels van het velt;
De menschen hebben eenen mont,
Maer die en heeft niet eenen gront:
Want spreeckt'er een uyt sachten geest,
Een ander brult gelijck een beest;

1) Et souveut sous l'habit d'une simple personne Le Ciel cache les biens qu'aux Princes il ne donne. *Ronsar.*

Dus al wat onder ons geschiet,
En komt ons van de monden niet.
De mont is maer een buyten-lit,
't Is 't herte, daer de roerder sit;
De mont die bidt, de mont die schelt,
Al naer het binnen is gestelt.
Dus ghy, die vuyle dingen spreeckt,
Of vinnigh met uw tonge steeckt,
Houdt vast, dat ghy in uw gemoet
Een vuyl, een grousaein monster voet.
Het oor dat wijst den esel uyt,
Den oliphant sijn lange snuyt,
Het water kent men aen den gront,
De menschen aen haer eygen mont.

Nederl.

Men kent de boomen aen de vruchten,
Een weeligh hertjen by de kluchten.
Wat kan een losse tongh al quaet en onlust brouwen,
Die gal heeft in den mont, en kan gheen honigh spouwen.
Yder vogel singht nae hem de snavel gewassen is.
Onreyne vogels kraeyen selden goet weder.
Een koeckkoeck roept sijn eygen naem uyt.
De koeckkoeck en de geele sijs,
En singen niet op eene wijs.
Men siet aen de tongh of 't vereken gortich is.
Vuyle monden Vuyle gronden.
Wie sijn tonge niet bewaert,
Stracx soo kent men sijnen aert.
Het vat geeft uyt, soo het in heeft.
Soo de man is in den mont,
Soo is hem sijns herten gront.

Syrach.

Aen de reden kent men den man.

***Matth.* 12. 34.**

Uyt de overvloedigheyt des herten spreeckt de mont.

Hooghd.

Den vogel kent man bey seinem gesang,
Den hasen an seinem klang,
Den esel bey den ohren,
Den narren bey wort nnd zorn.

Spaens.

Ni ay quien eneubra su humor, si se mira en su lenguaje.
Ni se conoce el que es necio, siendo sufrido y callado. *id est:*

Frans.

Personne ne peut cacher son humeur, si l' on prend garde à ses discours.
L'on ne scauroit recognoistre si un homme est sot, quand il est patient & parle peu.

Lat.

Aliâ voce psittacus, aliâ coturnix loquitur.

Frans.

Chacun oiseau gasouille comme il est embecqué.

Ital.

Chi ha fiel in bocca, non può sputar miele.

Turcks.

Temifch den agatsi bilemur. *id est:*

Hooghd.

Ich sehe an dem nest wol, was vogel darin wohuet.
Man sihet an den federn wol, was vogel er ist.
Die red verrath das herzs.

Frans.

Au chant cognoit on l' oisean,
Et au parler le bon cervean.

Spaens.
Cada cuba huele al vino que tiene. *id est:*

Frans.
Chaque tonnean sent son vin.

Lat.
E cantu dignoscitur avis.

Ital.
Ogni uccel canta il suo verso.

Lat.
Qualis vir, talis oratio.

Ital.
La botta getta del vino ch'ella ha; se tu voi conoscere alcuno, fallo parlare; quattre cose fanno note le persone: il parlare, il mangiare, il bere, e l'habito.
Al suono si conosce la saldezza del vaso.

Hooghd.
Was der man kan,
Zeiget seine red an.
Man hört an den worten wol, was kauffmanschafft er treibt.

***Esa.* 32. 6.**

Turcks.
Nabal nabala idaber. *id est:*

Lat.
Stultus stulta loquitur.
Mihi quale ingenium haberes, fuit indicio oratio tua. *Terent. Heaut.* 2. 3.
quisquis versibns exprimit Catnllum,
Raro moribus exprimit Catonem. *Muretus.*
Opiniones alterius ne quis ponderet;
Ambitio namque dissidens mortalium,
Aut gratiae subscribit, aut odio suo.
Erit ille notus, quem per te cognoveris. *Phoedrus Fab.* 49.
Navita de ventis, de tauris narrat aretor
Enumerat miles vulnera, pastor oves. *Propert.* 2, *El.* 1.

Als yder seyt ick ben een vercken, soo moet ick in 't kot.

De Man die men in 't kot wil steecken spreeckt:
Siet doch eens, wat vreemde grillen!
   Siet eens, wat een selsaem stuck!
Schoon ick yder meen te stillen,
   Noch soo blijf ick in den druck;
Of ick drage menschen leden,
   En voor al een rappen geest,
Of ick toone goede zeden,
   Yder houdt my voor een beest:
Yder komt geduerigh seggen,
   Yder roept, ick ben een swijn,
En al kan ick 't weder-leggen,
   't Moet noch al gelogen zijn.
Soo'er iemant komt te vragen,
   Wat my let, en wat'er schort,
Siet, ick wil het hem gewagen,
   Want men doet my veel te kort:
Siet, ick heb de werelt tegen,
   En ben yder tot een spot;
Niemant is tot my genegen,
   Daerom moet ick in het kot:
Hier en baet geen tegen-spreken,
   Yder houdt sijn eerste waen,
Yder houdt sijn oude streken,
   Wat ick doe, ick moet'er aen.
Wat is, dat my kan genesen?
   Hier en baet geen wijs beleyt:
Yder is, en moet'et wesen,
   Dat de werelt van hem seyt.

Nederl.
Laet vry al de werelt raseu,
Ghy, doet maer een yder recht:
Die meest krijten zijn de dwasen;
Best, eenvoudigh ende slecht.
Wie kan een hont fijn blaffen verbieden?
Scherpe distels steken seer,
Quade tongen noch veel meer.
Die quaet spreeckt eer hy het siet,
Schoon hy sweegh, ten schade niet.
Wie een quade naem heeft, is half gehangen.
Die den naem heest van vroegh opstaen, mach wel langh slapen.
Hy behoest een harden schilt,
Die het al versetten wilt.
Geen spies en maeckt soo diepe wonden,
Als achterklap en boose monden.

Lat.
Vox populi vox Dei.
Judicium populi nunquam contempseris nnus,
Ne nnlli placeas, dum vis contemnere multos. *Cato.*
- - Noli pugnare dnobns. *Catull.*
Ne Hereules quidem contra duos. *Plato. Vid. Erasm.*

Frans.
A la malheure naist, qui mauvaise renommée acquiert.
Si tous te disent que tn es asne, brais.

Spaens.
Que quiera que digan las gentes,
A ti mismo para mientes. *id est:*

Frans.
Quoy que disent les gens,
A toy mesme garde prens.
Il a bean dormir tard, qui a le bruit de se lever matin.

Lat.
Non est remedium adversus Sycophantae morsum.

Spaens.
Quando todos te dixeren que es asuo, rebuzna.
A hora mala nasce, quien mala fama cobra.

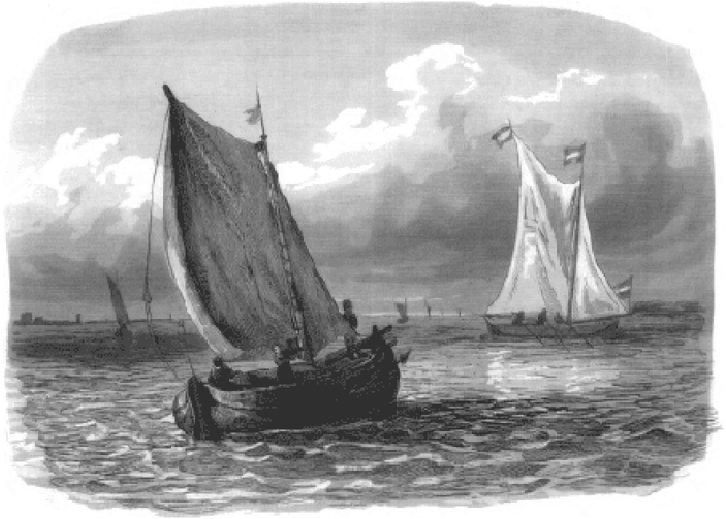

Een schip op een sant, een baken in zee.

Te loever, man te roer! te loever, lieve maet!
Kijck, hoe het met het schip van onsen buerman staet:
Het sit daer op een sant gegeesselt van de stroomen,
En daer en is geen hulp, hoe seer de gasten boomen;
Dus, sooder nu een wint komt dringen na den wal,
't Is seker, dat de kiel in stucken bersten sal.
Ghy, siet dan neerstigh toe, en let op uwe saken,
Een schip, op 't droogh gezeylt, dat is een seker baken;
En 't is, na mijn begrijp, geen onvoorsichtigh man,
Die op eens anders feyl de sijne toornen kan.
Veel menschen, lieve vrient, ontgingen harde slagen,
Indien sy met verstant op d'een en d'ander sagen;
Men segge wat men wil, exempels hebben kracht,
Wanneer men met bescheyt op hare gronden acht.
Daer is geen beter school de kinders aen te wijsen,
Daer is geen sachter tucht de mannen aen te prijsen,
Als dat men staegh bedenckt en vlijtigh gadeslaet,
Wat dat een ander doet, en wat'er uyt ontstaet.

Nederl.
Hy spiegelt hem sacht, die hem aen andere spiegelt.
Hy spiegelt hem met vreught, en uyttermaten sacht,
Die op eens anders straf sich van gebreken wacht.

Lat. P. Syrus:
Ex vitio alterius sapiens emendat suum.

Cato:
Multorum disce exemplo, quae facta sequaris,
Quae fugias: nobis vita est aliena magistra.

***Horat.* 1. *Epist.* 1.**
Olim quod vulpes aegroto cauta leoni
Respondit, referam: Quia me vestigia terrent,
Omnia te adversum spectantia, nulla retrorsum.

Als uw buer-mans huys brant, is 't tijt uyt te sien.

Daer is yder aen gelegen,
Hoe het sijnen buer-man gaet;
Want sijn daer verkeerde wegen,
Stracx verspreit sich oock het quaet.
Goede bueren zijn te wenschen,
Dat is vry een groot gemaek;
Maer die woont by snoode menschen,
Draeght voorwaer eert lastigh pack.
Let dan, vrient, op uw gebueren,
Let, wat dees of gene maeckt;
Want ghy sult'et wis besueren,
Soo sijn huys in brant geraeckt.

Nederl.
Quade gebueren
Moet men besueren.
Beter alleen, als qualick verselt.
Die ontrent een molen woont, bestuyft van het meel.

Lat.
Tunc tua res agitur, paries dum proximus ardet. *Horat.* 1. *Epist.* 18.

Ital.
Chi ha mal vicin, Ha mal matin.

Lat.
Ne mala vicini pecoris contagia laedant. *Virg. Ecl.* 1.
Hinc benè commendavit Philosophus domum à bonis vicinis.
Nunc ego verum illud verbum esse experior vetus:
Aliquid mali esse propter vicinum malum. *Plant. Merc.*

Engels.
When they neybowrs house doth burne, be careful of thine owne.

Ital.
Chi prattica co'l lupo, impara à urlare.
Chi tocca la pece, s'imbratta le mani.
Chi dorme co' cani, si lieva con le pulci.
Chi va al mulin, s'infarina.
Dimmi, con chi tu vai;
E saprò quel che tu sai.

Frans.
Mieux vaut estre seul, que mal accompagué.
Brebis rogneuses font les autres tigneuses.

Ital.
Quando egli arde in vicinanza, porta l'acqua à casa tua.

Alb. Gentilis tract. de Jure belli, justam causam belli suscipiendi contra Hispanum dixit habuisse Elisabetham Anglorum Beginam anno 1588. Hispano nimirum ambitione suâ rapto, Europae Monarchiam affectante, & Belgas identidem bello impetente.

Age age, inquit, Principum fortissima, nam obsistis jusstisfimè; quando & vicina tibi regio est, quae bello ardet adeoque sumum ardentis illie ignis in regnis tuis prospicere, & sentire potes, & sumo flammam proximam non ignoras, tuamque agi rem dum proximus paries ardet; nec, si quis ignis aedes coepit proximas, defensu haud facile esse quin & proximae comburantur. Vicini juvandi sunt, quia haec nostrûm ipsorum defensio, &c.

Met een benepen kat is quaet te vechten.

Een man met een katte vechtende spreeckt:
Mijn wijf heeft menigmael van dese kat geklaeght,
Vermits sy even-staegh haer wonder qualick draeght;
Sy is te lijdigh slim om alle dingh te snoepen,
Sy neemt al datse wil, en laet de meysens roepen;
Sy raeckt ontrent den heert, al is de keucken toe,
Sy krijght 't vleys uytten pot, en niemant weet'er hoe,
En na te zijn voldaen in al haer grage lusten,
Soo sluyptse soetjens wech, en gaet dan liggen rusten,
Niet in den turrif-hoeck, maer op het beste bedt,
Dat leyt dan even soo gelijck een vuyle slet.
Om dit en ander quaet, soo is het woort gesproken,
Dat haer oock heden selfs de kop moet zijn gebroken;
Maer als ick nu het beest in dit vertreck besluyt,
Soo puylen meer als oyt haer quade parten uyt:
Sy brult gelijck een leeuw, in plaetse van te maeuwen,
Sy vyer-ooght als een wolf, en toont haer felle klaeuwen,
Sy schuym-beckt als een stier, en laet haer tanden sien,
Getroost, gelijck het blijckt, my d'oorlogh aen te biên.
Soo haest ick haer genaeck, sy schijnt te sullen rasen,
Sy geeft haer in de lucht tot boven aen de glasen,
Nu wijcktse voor een tijt, dan komtse weder aen,
Noch glas, noch porceleyn en kander blijven staen.
Indiense met gewelt in engte wort gedrongen,
Soo koomtse wonder fel my in het licht gesprongen,
En of ick aen het beest den blooten degen toon,
Sy vlieght'er tegen aen, en acht'et niet een boon.
Sy bleef my rechtevoort, sy bleef my aen de wangen,
Sy bleef my in den baert met hare klaeuwen hangen,
Dies ben ick vuyl, begaet, bekrabbelt over al,
En sta vast in beraet hoe ick het maken sal:
Mijns oordeels is'et best de kat te laten loopen,
Want sy wil al te dier haer snoode vacht verkoopen;

Wel kome wieder wil, voor my ick scheyder uyt:
De noot, ô lieve vrient, de noot is bitter kruyt.

Nederl.

Uyt noot Roert de kat haer poot.

De beten van stervende gedierten zijn doodelick.

In engte sijnen vyant dringen,
Dat doet hem menigmael ontspringen.

Als uw vyant gaet te rugh,
Maeck hem vry een gulden brugh.

Noot stoot.

De noot doet oock vertsaegde knechten,
Met groote kracht en yver vechten.

Die het harnas aentreckt en sal hem niet beroemen, gelijck een die het harnas afleyt.
1 *Reg.* 20. 11.

De vreeselicke leeu, wanneer hy wort besloten

Van jaghers in het velt, of in het lijf geschoten,
Dan roert hy eerst den steert, den oorspronck van sijn kracht,
Is stercker als te voor en samelt al sijn kracht;
Sijn mane rijst omhoogh, het schuym loopt van sijn tanden,
Sijn ooghen sijn vol viers en schijnen hem te branden.
Hoe dat men hem besluyt, hoe dat men hem bespiet
En treft aen alle kant, sijn hert en bevet niet. *D. Heinsius*, p. 122.

Lat.
Furor sit laesa saepius patientia. *P. Syrus.*
Acerrima virtus est, quam ultima necessitas excutit.
Gravissimi morsus sunt irritatae necessitatis.

Spaens.
Al enemigo la puente de plata. *id est:*

Frans.
A l'ennemy un pont d'argent.

Lat.
Cum desperato hoste non pugnandum.
Una salus victis nullam sperare salutem. *Virg.* 2. *AEn.*
Quondam etiam victis redit in praecordia virtus. *ibid.*

Ital.
Il bisogno fa far di grand cose.

Frans.
Besoing sait vieille trotter: Et l'endomi resveiller.

Seneca.
Nullus perniciosior hostis, quam quem audacem angustiae saciunt.

Idem.
Longè violentius ex necessitate, quàm ex virtute pugnatur.

Lips.
Ostendunt esse sibi adhuc vires, si de iberant, ambiguas: si desperaverint, acres.

***Curt.* 5.**
Ignaviam quoque necessitas acuit, & saepe desperatio spei causa est.

Tacit.* 3. *Hist.
Multi desperatione in audaciam accinguntur.

***Flor.* 11. *c.* 15.**
Quàm maximè mortiseri morsus esse solent morientium bestiarum.

***Silius.* 1.**
Et fractis rebus violentior ultima virtus.

Curt.
Fortuna belli artem victos quoque docet.

Ligurinus.
Urgent quippe metus, saciuntque pericula sortes.

Heins. Herode:
- - Consumpto metu
Postrema miseris ipsa sormido perit,
Audetque quidvis veile, qui sperat nihil.

Plato:
Πρὸ τῆς νίχης τὸ ἐγχώμιον ἄδεις. *id est:*
Ante victoriam encomium canis.

De noot die doet een oudt wijf draven, oock over slooten, over graven.

Neede maketh the old wife trot.

Het beelt diende te wesen een oud wijf die voorloopt, verschrickt van een beyr of ander wilt dier, dat, van sijn banden los zijnde geworden, haer nae loopt.

Siet, wat de noot ons leert: Sy, die met kromme leden
Quam, traegh gelijck een sleck, allenxkens aengetreden,
Die loopt nu sonder stock, die maeckt nu grooten spoet,
Ja, trippelt op het velt gelijck een kievit doet.
Noot is een harde school: sy kan de menschen leeren
Haer aengeboren aert, haer swackheyt over-heeren;
Noot is een bitter kruyt, dat dickmael heeft gewracht,
Dat niemant heeft gedaen, dat niemant heeft gedacht,

Nederl.
Als iemant 't water in den mont loopt, dan leert hy eerst swemmen.
Als iemant moet, Siet wat hy doet.
Geen beter meesters, als armoe en noot.
De noot leert wonder doen:
Sy maeckt de bloode koen.
Naeu ondersoecken komt van arme luyden.
Geen gout en is soo root,
Of 't moet noch uyt om broot.

Hooghd.
Wann einem das wasser ins maul geht, so wird er wol lemen schwimmen.

Spaens.
No ay mejor maestra, que necessida y pobreza. *id est:*

Frans.
Il n'y a meilleure maidtresfe, que la necessité & pauvreté.

***Liv.* 4.**
Durum telum necessitas.

Hooghd.
Musz ist ein bitter krant.
Die noth machet auch ein alt weib traben.

Griecx.
Ανάγχῃ οὐδὲ θεοὶ μάχονται. *id est:*

Lat.

Necessitati ne quidem Dii resistunt. *Vid. Erasm.*

Ital.
Il bisogno sa sare di grand cose.

Hooghd.
Wär armut nicht, so wär keine kunst.

P. Syrus.
Hominem experiri multa paupertas jubet.

Curt.
Efficacior omni arte imminens necessitas.

Aristoph.
Πενία γάρ ἐϛιν ἥ τρόπων διδάσχαλος. *id est.*
Inopia fit magistra morum aptissima.

Plant. Sticho.
Paupertas omnes artes perdocet.

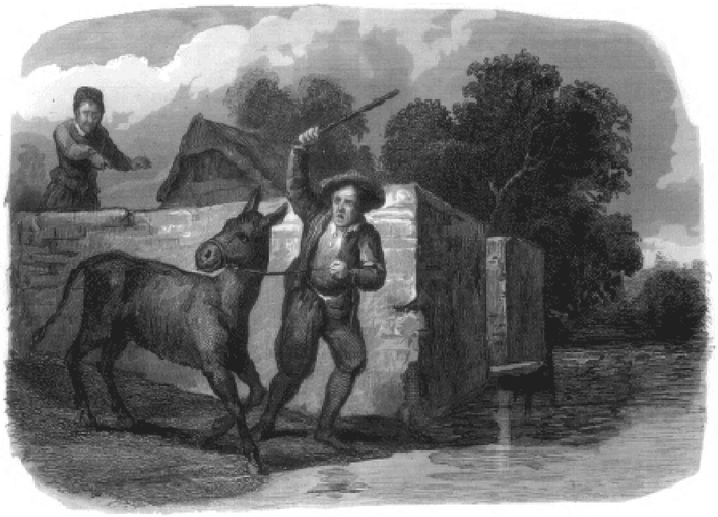

Noch vinnigh slaen, noch harden dwanck, en brenght den esel tot den dranck.

De Man befigh ontrent den esel, spreeckt:
Ick hebbe veel gefluyt, ick hebbe veel gesproken,
Ick hebbe my den kop nu langen tijt gebroken,
   Ick hebbe boven dat uyt fellen moet getiert,
   En dit onwilligh beest in geenen deel geviert;
Ick hebbe naderhant het grilligh dier geslagen,
Mits ick sijn steegen aert niet langer konde dragen,
   Ick heb'et menighmael getogen metten toom,
   En met geheeler kracht gebogen na den stroom:
Maer of mijn galle rees, sy mochte weder sincken,
Al wat ick oyt begon, 't en heeft niet willen drincken;
   Dus ben ick gansch ontstelt, en ga nu weder aen,
   En sal my aen het beest, na dat my dunckt, ontgaen.
Maer heb ick oock gelijck soo bijster uyt te varen?
Ick bidde, mijn vernuft! ey, laet ons wat bedaren;
   Ey, laet ons sonder gal, en met een stillen geest
   Eens wegen, soo het dient, de sake van het beest:
Waerom doch sal de spijt in mijnen geest ontvoncken?
Het beest dat is gelaeft, en heeft alreets gedroncken;
   Dies heeft'et geenen wil, hoe vinnigh dat ick stoot,
   Te drincken sonder dorst, te drincken sonder noot.
Is hier nu stofs genoegh om soo verstoort te wesen?
Met oorlof, na my dunckt, 'k en heb'et noyt gelesen;
   Maer soo dit lastbaer dier, als eertijts, spreken kond',
   Ghy wiert een beest verklaert, oock door een esels mond.
Doch laet ons even hier eens tot de menschen keeren,
En van den esel selfs bequame zeden leeren:
   Ghy siet, hoe dat het beest door geenderley bedwanck
   Wil raken aen het nat, of komen tot den dranck.
De reden is bekent: het beest dat heeft gedroncken;
Maer ghy neemt dickmaels in al wat'er is geschoncken,
   Om ick en weet niet wien. O, t' fy hem die u dwinght!
   En t' fy u boven al, die sonder reden drinckt!

Uw dorst die is gelaeft, uw maegh is overladen,
En laet ghy niet-te-min u noch tot drincken raden?
   Hoe! zijt ghy meerder slaef, of van een minder geest,
   Als dit onaerdigh dier, een grof, een lompigh beest?
Hoe! soud'et aen het volk niet wonder selsaem schijnen,
Soo iemant in een goot gingh storten goede wijnen?
   Maer segh, wat is een mensch die veel te drincken plagh?
   Is niet sijn buyck een goot, indien men 't seggen magh?
Waerom dan goeden dranck gegoten in riolen?
Wel, ghy die sullicks doet, gaet by den esel senolen;
   Voor my, ick spreke ront, en uyt een vrye borst:
   't Is meer als esels werck te drincken sonder dorst.

Nederl.

Wanneer men is versaet,
Dan smaeckt geen honighraet.
Wie taerten eet den ganschen dagh,
Maeckt dat hy niet meer taerten magh.
Dronckenschap is sonde, schade, en schande.
Die wijn drincken sonder smaeck
Doen een onbesuysde saeck.
Laet u dranck en eten geven,
Niet uyt lust, maer om te leven.
Wie kust sonder lust,
En drinckt sonder dorst,
En eet sonder honger,
Die sterft te jonger.
Als de wijn gaet in den man,
Leyt de wijsheyt in de kan.

Ital.

A colombo pasciuto ciregia amara.
Allo suogliato è amaro il miele.

Spaens.

Al gusto dannado, lo dulce le es amargo.

Frans.

Il n'eft manger, qu'à bonne faim.
A coulons sauls eerises ameres.
Jamais homme sage on vit
Beuveur du vin sans appetit.

Hooghd.

Wen wein eingehet, da gehet wisz ausz.

Ital.

Vin dentro, senno suori.

Lat.

Vertitur oenophoro sundus, sententia nobis. *Lucil.*
Jucunditas victus est in desiderio, non in satietate. *Cicero.*

Tantum cibi & potionis adbibendum eft, ut reficiantur vires, non ut opprimantur. *Idem.*

Ebrietas unius horae hilarem insaniam, longi temporis taedio pensat, sicut plausus & acclamationis secundae favor, qui magna follicitudine & partus est & expiandus. *Senec. Epist.* 59.

Amicitia inter pocula contracta plerumque solet esfe vitrea. *Richt. Axiom. Oecon.* 161.

Ne monstre pas ta vaillance à bien boire: car le vin a saict perir plusieurs. *Syrach.* 31. 29.

De nayer die geen knoop en leyt, verliest sijn steeck.
Il sarto chi no fa nodo, perde il punto.

***De kleermaker spreeckt*:**
Ghy, die hier sonder werck gaet dolen achter straten,
Hoort, wat my daer gebeurt, het sal u mogen baten;
   Leert van een snijder wat, al is het ambacht slecht,
   Een dwaes heeft menighmael sijn wijser onder-recht.
Ick ben te deser uyr niet al te wel geschoren,
'k En had geen knoop geleyt, dus is mijn steeck verloren;
   Mijn haest heeft my vertraeght, dit spijt my wonder seer,
   Dan hier schuylt evenwel een gront tot goede leer:
Siet, wie dat eenigh dingh met vrucht begeert te plegen,
Die moet eer hy begint sijn gronden overwegen,
   Hy moet niet in der ijl gaen vallen aen het werck,
   Niet doen in sijn bedrijf, als op een vast gemerck;
Want al wie metter haest iet poogen aen te vangen,
Die krijgen in 't gemeen een paer beschaemde wangen;
   Nu vrient, gaet uwes weegs, maer let op mijnen raet,
   En maeckt, al eer ghy naeyt, te knoopen uwen draet.

Het spreeck-woort leert, dat men alle saken met omsichticheyt, en niet in der haest, moet in 't werck stellen: daer toe noch een ander spreeck-woort (mede ontleent van 't snijders ambacht) kan werden gevoeght, te weten:

   Meet driemael, eer ghy eens snijt.
Een ander genomen van de voer-lieden:
   Eer ghy voortrijt, siet nae de linze.

Hier toe dienen dan de volgende spreucken en spreeek-woorden:

***Nederl*.**
Eerst wickt, dan waeght.
   De keerse die voorgaet, licht best.
   Wie in der haest ovent, krijght gehorende brooden t'huys.
   Een haestigh mensch moet op een ezel rijden.

Geen dingen metter haest, als vloôn te vangen.
Al te haestigh is quaet.
Haest en spoet niet.

Frans.
Mesure trois fois, avant que tailler une fois.

Hooghd.
Habe rath vor der that.
Eh wigs, den wags.

Ital.
Penfa prima, e poi fa.

Hooghd.
Schneller rath viel rewen hat.

Frans.
Ne romp 1'oeus mollet, Si ton pain n'est prest.

Spaens.
Quien mal inborna, fara los panos tuertos. *id est*:

Frans.
Qui mal enfourne, tire des pains cornus.

Lat.
Canis festinans coecos parit catulos.

Festina lentè.

Sed nimium properas, & adhuc tua messis in herba est. *Ovid. Ep. Helen*.
Summae prndentiae est, ita praeterita agnoscere, ut futuris prospiciatur. *Corn. Nepos*.

Met tijt en stroo rijpen de mispelen.
Con il tiempo e con la paglia si maturano le nespole.

Het beeldt kan zijn een appel-wijf, ofte een vrouwe die haer met fruyt te verkoopen geneert, rijpe ofte gelaegde mispels aen de omstanders vertoonende, ende aldus spreeckende:

Siet hier, o vrienden, wie ghy zijt,
Siet hier de krachten van den tijt:
   Dees mispels waren eertijts groen,
Wat konder iemant mede doen?
Geen mensch en at die uytter hant,
Die oyt daer lust of smaeck in vant;
En of men die al schoone briet,
Het fruyt en docht noch efter niet;
En soo die iemant stoven wou,
Wat hadt die anders als berou?
Soo dat dit ooft maer scheen te zijn
Een middagh-mael voor eenigh zwijn.
   Maer siet, ick gingh met stillen vlijt,
En gaf het over aen den tijt,
Die heeft'et met een goet beleyt
Te muycken onder hem geleyt;
En siet, nu is het groen gewas
Gansch anders als het eertijts was;
Want dat te voren niet en docht,
Dat wort nu dier genoegh gekocht,
Dat wort nu op den disch gesien
Oock van de dungetongde liên.
Siet, vrient, de tijt heeft wonder kracht,
Hy maeckt de wrange mispels sacht.

Metter tijt bijt de muys een kabel in stucken.
a mouse in time maye bite a two a cable.

Een muys, die lange knaeght, die kan een kabel breecken,
Een key wort uytgeholt staer stage droppels leecken,
   Of schoon een eyckestam vry diep gewortelt staet,
   Sy valt nog even-wel, indien men lange slaet:
De tijt kan wonder doen, de tijt die lockt de rosen
Oock uyt een dorren struyck, en doetse lustigh blosen;
   De tijt verandert veel, de tijt heeft groote kracht:
   Door tijt, en met het stroo, soo wort de mispel sacht.

Nederl.
Alle dingh slijt,
      Door loop van tijt.
      Die een gouden poorte wil maken, brengt'er elcken dagh een nagel toe.
      Met tijt en stroo worden de mispelen sacht.
      De tijt brenght rosen voort.
      Metter tijt rijpt het koren.
         Die den tijt verbeyen kan,

Van een jongen wort een man.
't Is hart ooft dat de tijt niet en meuckt.
De neerstige hant,
En sparige tant,
Koopt ander luy lant.
Aenhouden doet verkrijghen.
Het water holt een harden steen,
En dat maer door den drop alleen.
De stadige jager vanght het wilt.

***Frans*.**
Les ans scavent plus que les livres.

***Ital*.**
Chi ha patienza, tordi grassi à un quattrino.
Il tempo mitiga ogni gran piaga.

***Spaens*.**
El tiempo es maestro en todas las artes.
Poco à poco hila la vieja el copo. *id est*:

***Frans*.**
Peu à pen sile la vieille sa quenouille.

***Ital*.**
Non c' è frutta dura, che il tiempo non matura.

***Hooghd*.**
Mit viel straichen vtird der stocksisch lind.

***Frans*.**
La continuelle goutiere
Rompt la pierre.

***Lat*.**
Dies adimit aegritudinem hominibus. *Ter. Heaut*. 3. 1.

***Ital*.**
A passo à, passo si va lontano.
A goccia à goccia si cava la pietra.

***Lat*.**
Annus producit, non ager. *Vid. Erasm*.
Quidquid voles quale sit scire, tempori trade. *Sen*.
Tempore ruricolae patiens fit taurus aratri, &c. *Ovid*. 4. *Trist*. 6.

***Griecx*.**
Σπεύδε βραδέως.

De seugh misdoet, de bigge boet.

Wanneer de oude seugh haer parten heeft bedreven,
En dat'er niet een pot is ongeschent gebleven,
Soo tijt het dertel swijn in haesten op den loop,
En laet'et al-te-mael daer liggen over-hoop.
De meester van het huys, hier over gansch verbolgen,
Vloeckt op het grilligh dier, maer weet'et niet te volgen;
Dies ranst hy metter daet de kleyne biggen aen,
Die daer ontrent het huys onnoosel henen staen.
Daer wanckt de felle sweep, daer gaet'et op een smijten,
Soo dat aen alle kant de jonge dieren krijten:
De sogh gaet onder dies en wandelt in het gras,
Bewust, gelijck het blijckt, van dat'er gaende was.
Dit siet men menighmael, oock nu in onse tijden:
De vorsten hebben schult, de kleyne moeten lijden;
Want daer een moedigh prins verkeerde slagen doet,
Daer is'et, dat het volck de straffe dragen moet.

Nederl.
Als de jonckers blint-roesen, dan moeten de boeren hair laten.
Wanneer een Prins springht uyt den bant,
Daerom lijdt dickmael al het lant.
De misslagh die een Prince doet,
Wort by den slechten hoop geboet.
Mits Hemors soon de maeght verkracht,
Wort jonck en oudt om hals gebracht. (Zie *Gen*. 34.)
Wat de seuge doet, moeten de biggen ontgelden.
Al wat de groote seuge doet
Wort by de biggen veel geboet.
De kleyne diefjens hangtmen, de groote laetmen loopen.

Hooghd.
Wenn sich die hern rauffen, so mussen die baurn haar lassen.

Frans.
Les delices des grands sont les larmes des petits.

Hooghd.

Was die hern sündigen, das büssen die armen.

Ital.

Il peccato del signore sovente fa piangere il vassallo.
Un fa il peccato, l'altro la penitenza.

Hooghd.

Der hern sünd, der bawren busz.

Lat.

Quidquid delirant Reges, plectuntur Achivi. *Horat*. 1. *Epist*. 2.
Dat veniam corvis, vexat censura columbas. *Juven. Sat*. 2.

Griecx.

Πολλάχι χαὶ ξύμπασα πόλις χαχοῦ ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ.*id est*:

Lat.

Saepe universa civitas viri mali scelera luit.

Frans.

Ce que la truye forsait, les porceaux souffrent.

Hooghd.

Mancher musz entgelten des er nie genossen hat.

Lat.

Quid agimus hoe casu? feramus, nam quemadmodum sterilitatem, aut nimios imbres, aut caetera naturae mala; ita luxum, ambitionem & avaritiam dominantium habeamus.
Sichem rapuit, & agricola plectitur. *Adagium est apud Arabes, Drusio teste, desumptum ex historia Dinoe silioe Patriarchoe Jacobi, Genes*. 34.
Vid. Richt. Axiom. Oecon. 24 & 25.

Troebel water 's visschers sin; want daer light zijn voordeel in.
Eau trouble gain du pescheur.

Het beeldt soude mogen sijn een visscher die met sijn pols het water troebel maeckt, en de visch naer de netten jaeght; de selve spreeckt aldus:

Vraeght iemant wat ick doe? Ick ben gesint te vissen,
En waer het troebel is, daer plachtmen niet te missen;
Maer als in tegendeel de beke stille staet,
Soo wort men licht gewaer al wat'er omme-gaet:
Men kan in dat geval op onsen handel letten,
Men siet dan al te klaer tot in de bloote netten,
Men siet het loos beleyt, en al het slim bejach,
Soo dat men tot het meyr niet eens genaecken mach.
Maer 't gaet'er anders toe, wanneer wy raeuwe gasten
Met polsen over-al tot in de gronden tasten;
Dan wort het water dick, en daerom rijst de vis,
En mits hy niet en siet, soo is de vangh gewis.
Wat dient'er meer geseyt? die niet en weet te woelen,
En kan geen visscher sijn in dese lage poelen:
Gelooft'et, visschers kint, de stilte doet belet,
En 't is van outs geseyt, daer 't rommelt is'et vet.

Nederl.
In troebel water is goet visschen.
De kemel drinckt liefft als 't water geroert is.
Onder den trommel en hoortmen gheen wetten.
In de rommelinge is 't vet.
Beroyde meesters maken rijcke knechten.

Lat.
- Et multis utile bellum. *Lucan*. 1. *v*. 182.
Oppurtuni magnis conatibus transitus rerum. *Tacilus*.

Multi honores quos quietâ republicâ desperant, perturbatâ se consequi posse arbitrantur. *Livius*.

Pet. Costalius milites stellioni comparat, quòd id animal pluvio ac tempestuoso aëre vivat ac vigeat, sereno verò coelo emoriatur. Alius camelo eos similes facit, qui bibere non dicitur, nisi prius pede fluvium moveat, & aquam turbidam faciat: unde Symbolum: La trouble me plaist. *Vid. Erasm*. adagio, Anguillas captare: ubi citat versus Aristoph. in Equitibus, qui ita Latine sonant:

Namque accidit tibi, quod anguillas qui aucupantur:
Ubi quieta stat palus, nihil piscium reportant.
Contra lutum si moverint, sursom atque deorsum,
Capiunt: ita ipse capis, ubi rempublicam inquietas.

Hanc artem, inquit Erasmus, callent quidam principes, qui dissidia norunt serere inter civitates, quò licentius, quos visum est, mulcteut.

Wanneer een boom ter aerden sijght, maeckt yder dat hy tacken krijght.

Ruente quercu ligna quivis colligit.

Gesellen, let'er op, waer boomen nedervallen,
Daer is terstont het volck genegen om te mallen,
Een yder tijt'er aen, als tot een vollen roof:
Een grijpt'er na de vrucht, een ander naer het loof,
Een derde klimt'er in, en set hem in de tacken,
En wilse met gewelt tot enckel mutsert hacken,
De vierde grijpt de bijl, en klooft de gansche stam,
En maeckt de wortels selfs tot voetsel van de vlam.
Een van den jongen hoop, geprickelt van de minne,
Komt swieren uyt het dorp, met Chloris sijn vriendinne,
Die grijpt het fijnste rijs, en vlecht een groenen krans,
En setse 't meysjen op, en leytse nae den dans.
In 't korte, gansch het dorp dat soeckt'er iet te plucken,
Dat haelt'er zijn gerief, en al met groote stucken:
De boomen onder dies die steyl en hooge staen,
Daer komt geen dertel kint, geen stoute lecker aen.
Vraeght niet wat dit beduyt; het zijn bekende dingen,
Het laeghste van den tuyn dat wil men over-springen:
Den hont die onder leyt, dien bijt het gansche rot,
En wien het qualick gaet en is maer enckel spot.

Nederl.

Aen den armen wil alle man zijn voet wissen.
Daer de tuyn laeghst is, wil yder over.
Als de salm gevangen is, soo suyght hem den ael uyt.
Als de hont onder light, al de werelt wil hem kreetsen.
Als iemant de kraeyen beschijten, stracx beschijten hem oock de uylen.
Men mis-deelt die 't mis-gaet.
Den lesten man bijten de honden.
Op een schrael of schurrift beest
Sitten al de vllegen meest.
Daer de dijck laeghst is, loopt het water eerst over.
Die een ander over magh,
Biedt hem selden goeden dagh.
Daerder een op hickt, daer hickense al op.

Ital.

All' albero che è secco, taglia, taglia.
Quando l'arbore è caduto, ogu'un gli corre sopra con la sicure.
Povertà fa viltà.
A cavalli magri vanno le mosche.
Caduto l'albero ogn'un corre à far legne.
A nave rotta ogni vento è contrario.
Quando un' è per terra, ogn'un grida, dagli, dagli.
Le mosche si posano addosso a i cavalli magri.

Frans.

Bourse sans argent je l'appelle cuir.
A quil meschet On luy meffait.
A celuy qui s'en-suit, tout luy est contraire.
Le plat du bas est tousiours le premier vuide.

Hooghd.

Wann der wagen auffrecht gehet, so siszet jederman drauff: wann er aber umbfält, so fleucht jederman davon.
Wann der baum felt, so klaubt jederman holtz ausz.
Wer da leit, der leit, dem bilfft niemand auff.

Wen der wagen fäit, so hat er fünff räder.
An die armut wil jederman die schüh wischen.
Wo der zann am niedrigsten ist, da wil jederman übersteigen.
Wann ein hand under ligt, so beissen all hund in ihn.

Wer auff ein knie komt, den stöszet man gern umb: kompt er dan auff beyde, so hauet man ihm den kopff ab.

***Spaens*.**
Al postrero muerde el perro.

***Lat*.**
Pabula tyrannorum sunt plebs & rnstici. *Ludovici* XII *úaictum*.

Als de wols oudt wort, soo ryen hem de kraeyen.
Wann der wolff altet, so reiten ihn die krahen.

Het beeldt kan zijn een oude stramme wolf, op wiens rugge de kraeyen sitten, hem piekende; de wolf zijn stijven hals niet konnende draeyen, pooght die te vergeefs wegh te jagen.

***De wolf spreeckt*:**
Eens was ick hoogh-geducht: geen beyr en quam my tergen,
Geen leeu en hadder lust om my den krijgh te vergen,
   Ick was in 't wout gesien, en over-al gevreest;
   Maer nu ben ick een spot oock van het minste beest,
Oock van 'k en weet niet wat: nu ryen my de kraeyen,
Om dat ick mijnen hals niet om en weet te draeyen,
   Om dat ick niet en ben, om dat ick niet en mach,
   Om dat ick niet en doe, gelijck ick eertijts plach.
Nu ben ick maer een romp; want oock mijn eygen jongen
Die komen tegen my en over my gesprongen.
   Eylaes, wat sal ick doen? mijn gansche lichaem beeft;
   't Is uyt, wanneer de wolf sijn tanden over-leeft.

Siet hoe een sake kan verdraeyen,
Den ouden wolf ryen de kraeyen.
Als het diep verloopt, verset men de bakens.
Siet veel andere spreucken, hier op passende, op't voorgaende bladt.

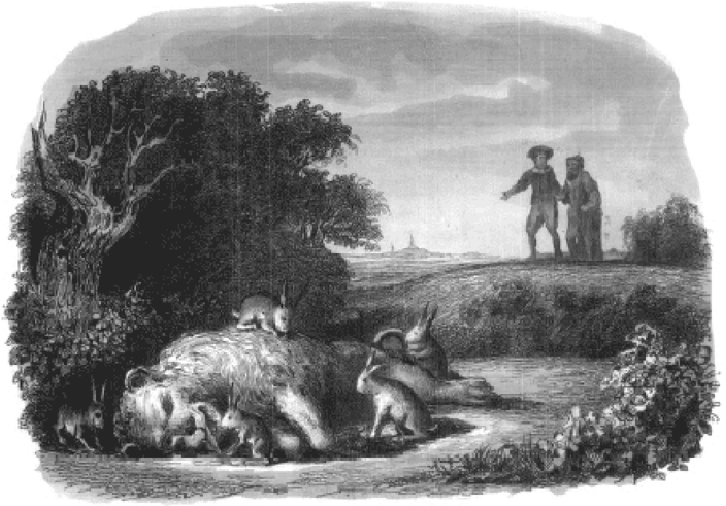

Een haes bespringht oock wel een leeuw, wanneer hy geeft sijn lesten geeuw.
Mortuo leoni etiam lepores insultant.

Ey! siet, de leeuw, dat moedigh beest,
Dat al de werelt heeft gevreest,
Dat yder mijd' en yder weeck,
Soo haest het maer eens op en keeck,
Dat wort van hasen aengetast,
En lijdt nu schimp en overlast;
Want d'eerste treckt hem metten baert,
De tweede grijpt hem by den staert,
De derde springht hem op het lijf,
En al tot enckel tijdt-verdrijf.
Vraeght iemant, die het speeltjen siet,
Waerom dit heden soo geschiet?
De leeuw is nu geheel veracht,
Want hy is doot en sonder kracht.

Nederl.
Oock hasen trecken een leeuw by den baert, als hy doot is.
Yder houdtet meer met de rijsende mart, als met de afgaende.
Kleyn is de rou om een oude koe.
Salomon Ecclef. 9. 4.
Een levende hont is beter als een doode leeuw.

Lal.
Plures adorant solem orientem, quam occidentem.

Engels.
The glory of the kings is like the snuffe of a candle.

Lat.
Senex bos non lugetur.

Griecx.
Γέων δόμοισ αοῦς ἀπένδϘτος μέννι.*id est*:

***Lat*.**
Luctu vacat bos, cùm domi moritur senex.

***Hooghd*.**
Weil der schild neu ist, so henckt man ihn an die wand: wan er aber alt wird, so stoszt man ihn unter die banek.

Menander apud Stoboeum cap. 117 (*ubi mulla habes, quoe huc faciunt)*:

***Griecx*.**
Πιχρόν ἐςι χρῆμα γέρων ἐν ὀι□ία μένων. *id est*:

Pecus molestum est desidens domi senex.

Talem aetatem deprecatur Solon, apud Cicer. *de Seneclute*.

AEtas mala, mala merx est tergo. *Plaut. Menoech*. 5. 2.

Hic ille est, senectâ aetate qui factus est puer.
Aggrediar hominem. -- *Plaut. Trinum*. 1. 2.

Ovid. 4. *Pont*. 12.

Crede mihi miseros prudentia prima relinquit,
Et sensus cum re consiliumque fugit.

Vid. Homer. Odyss. 11. *vers*. 487, & *seqq*.

Wilt ghy wel scheren nae den aert? Soo scheert voor eerst een geck sijn baert.
A barbe de fol apprent on a raire.

Het is een oude spreuck: Wie net wil leeren scheren,
Die moet voor eerst een geck tot sijn kalant begeren;
   Vraeght iemant, waerom dat? wel, hoort de reden aen:
   Wie malle koppen scheert heest selden haest gedaen.
By-naest op yder hayr dient raedt te zijn genomen,
En schier op yder knip soo moet de spiegel komen;
   Dan is'er iet te langh, dan weder iet te kort,
   Dan iet dat aen den kuyf of aen den knevel schort;
Hier dient de baert gerecht, en daer het hooft gewreven,
En ginder noch een schrap ontrent het oir gegeven;
   Want daer leyt hem de key. Een hooft te bijster net
   Heeft ick en weet niet wat, dat hem van binnen let.

Nederl.
By moeyelicke heeren
      Is veel te leeren.
      't Moet een wijse hant zijn, die een sotten kop wel scheren sal.
      Wat let, dat leert.
         Men heeft groote kunst van doen
         Om de narren te voldoen.

Lat.
Quae nocent, docent.

Griecx.
Παθήματα, μαθήματα.

Lat.
Vexatio dat intellectum.
         Homine imperito nil quidquam est injustius,
         Qui, nisi quod ipse facit, nihil rectum putat. *Terent. Adelph.*
      Hoe scitum est, periculum ex alijs facere, tibi quod ex usu siet. *Id. Heaut.*

Wanneer een muer tot vallen staet, en soeckt aen hem geen toeverlaet.

In caducum parietem ne inclina.

Het beeldt soude konnen wesen een reysende man met een meersche ofte ander pack, willende steunen op een bou-valligen muer, en daer van over-stort sijnde, klaeght als volght:

Och, wat een swaer geval is my daer over-komen!
Het lijf is my gequetst, mijn gansche kracht benomen:
En sooder iemant vraeght, wat my ontbreecken magh,
En hoe ick soo in haest ter aerden neder lagh,
Die hoore raijn bescheyt: Ick quam met rassche schreden,
Ick quam met dese meersch een verre wegh getreden;
Dies was ick wonder mat en uytter-maten heet,
Bestoven over-al, en niet als enckel sweet.
Ick sloegh mijn oogen om door al de naeste kusten,
Ick socht een goede plaets om daer te mogen rusten;
Ten lesten quam ick hier, en vondt een out gebou,
Daer leund' ick tegen aen, op dat ick rusten sou.
Maer als ick nederseegh, en meynd'er op te steunen,
Siet, doen begon de muer van stonden aen te dreunen,
Te storten over-hoop; daer viel de losse steen
My boven op het hooft, en onder op het been.
Wel, vrienden, hoort een woort: heeft iemant moede leden,
Die kiese geenen troost, als op gesette reden;
Want, nae dat ick 't gevoel, en is'er niet soo quaet
Dan alsmen sich te licht op eenigh dingh verlaet.
Al wie oyt steunsel soeckt aen krom-gebogen mueren,
Die moet'et voor gewis met herten-leet besueren;
Want die een riet-stock noemt den gront van synen stant
Die breeckt het teer gewas, en quetst sijn eygen hant.

Nederl.
Voor een autaer, als hy breeckt,
Niemant oyt een keers ontsteeckt.
Noyt bie en koos Een dorre roos.
Op solders sonder koren en komen geen kalanders.
Twee naeckten en konnen malkanderen niet kleeden.

Lat.
--- Fatis accede Deisque,
Et cole felices, miseros fuge. - *Lucan*. 8. *v* 485.
Socios legi suadcam qui potentiâ valeant, & in proximo habitent.
Aristotel. Polit.
Ovid. 2. *Trist*.
Cùm coepit quassata domus subsidere, partes
In proclinatas omne recumbit onus;
Cunctaque fortuna rimam faciente dehiscunt.
Ipsa suo quaedam pondere tracta ruunt.
Esaie. 30. 13.

Pourtant ceste iniquité-cy vous fera comme une crevasse d'une muraille qui s'en va tomber, laquelle fait ventre jusqu' au plus haut de la muraille, de laquelle le debris vient soudain, & en un moment.

Vechtende koeyen voegen haer te samen, als de wolf komt.

Laetst was'er groot verschil geresen aen der heyden,
Dies vochten onder-een de koeyen in de weyden;
Doch mits een grage wolf quam loeren daer ontrent,
Soo was van stonden aen de gansche krijgh ten endt:
Het onheyl, dat hen dreyght, dat doet de gramschap sijgen,
Dat doet hen wijser zijn, en beter sinnen krijgen;
Hierom komt al het rot, en maeckt een ronden hoop,
Dies tijt de moede wolf ten lesten op den loop.
Gedenckt dit alle tijt, ghy vrye Neder-landen!
Want siet, in Eenigh zijn daer zijn uw vaste banden:
Maeckt, dat u binnen 's landts geen wrevel om en roert,
Vermits een grage wolf op uwe kudden loert.

Krijgh van buyten
Doet vrientschap sluyten.
Commune periculum dissidentes conjungit.

Instante communi periculo, conciliari solent disfidentium animi. *Dionys. Halicarn. Lib.* 8

Verdeylt vyer brandt qualick.

Hes beeldt konde zijn een huys-moeder, die eenige kinderen van den heert jaeght, vermits sy het vyer breecken ende van den anderen scheyden; deselve spreeckt aldus:

Dit was een luchtigh vier, soo langh het bleef te samen,
En dat'er mette tangh geen kinders by en quamen:
Doen was sijn helle vlam een ciersel van den heert,
Ten dienste van den gast, ter eeren van den weert;
Maer nu het is verdeylt, soo is'et sonder luyster,
Soo light sijn schoone glans verschoven in het duyster.
Wech, kinders! van den heert, of laet'et vier gerust,
Want als'et is verdeylt dan is'et sonder lust.
Ey, siet wat eendracht doet, en hoe gevoeghde krachten
Haer doen van haren vrient, van haren vyant achten:
Blijft eenigh, Hollants volck, en alle wrevel stilt,
Ten zy ghy, t'uwer smaet, uw glans verliesen wilt.

Nederl.
Twist verquist.
Eendracht geest macht.
Eenigheyt vermach veel.
Concordiâ res parvae crescunt: discordiâ aatem maximae dilabuntur. *Sallust. Jugurth.*

Sacrum est pacis nomen, & quod vix terram sapiat: nec alio nomine Hebraei τὸ εὐζῆν, ipsam adeò perfectionem, innuebant: nec quid aliud humano generi lubentius vel gratulati sunt Angeli, vel legavit Christus, vel Apostoli praeceperunt. &c. *Joseph. Hall. Rom. Irreconciliab.*

Wie met den duyvel ghescheept is, moet hem werck geven.

Hoe ben ick nu ghequelt! hoe stae ick nu versleghen!
Daervoor ick heb ghevreest, dat heb ick nu ghecreghen:
   Ick hebbe nu, eylaes! de Nicker in het schip,
   Dies moet ick op een sant of op een harde klip.
Ick kenne sijnen aert, hy sal niet stille blijven,
Hy sal, ghelijck hy plach, sijn oude rancken drijven;
   Wat dient'er voor ghedaen? wat raet in dit gheval,
   Op dat ick mijnen boot mach houden van den wal?
Maer waerom dus verbaest? hoe, is'er niet te vinden,
Om aen dit slimme spoock de krachten in te binden?
   Hoe, is'er niet te doen, met kracht of met verstant,
   Om desen bulleman te jaghen uyt het lant?
Voor my, ick segge jae: een van de wijste lieden,
Die heeftet my ghetoont, hoe dat het kan gheschieden:
   Siet, wie hem besigh hout geheele daghen langh,
   Is boven sijn gewelt en buyten sijnen dwangh;
En hierom seit het volck dat, om een Droes te quellen,
Men hem moet sant of saet of koren laeten tellen;
   Maer dat is (nae my dunckt) voor hem te lichten werck,
   Hy is te wonder grof of al te bijster sterck;
Hem dient al swaerder last ontrent de rappe leden,
Indien men pooght te gaen op gronden van de reden;
   Hem dient geen sacht onthael, geen spel of tijtverdrijf;
   Welaen! ick wil het spoock gaen vallen op het lijf:
Tsa, bengel! neemt een riem, en stelt u om te roeyen,
En wilt u in het schip geen ander dingh bemoeyen;
   Flucx stelt u tot het werck, en treckt vry dapper aen,
   Uw rancken, slimme gast! die sullen haest vergaen!
Maer ghy, die my het stuck aldus hoort overlegghen,
Hoort met een wacker oor, wat dat het is te segghen;
   Het dient voor u gemerckt, het dient voor my ghelet,
   Wat u in dese plaet voor ooghen wert gheset:
Daer sijn in ons ghemoet niet zelden vreemde tochten,
Veroorsaeckt van het vleesch of slimme nachtgedrochten;
   Die wonen binnen ons, wy sijnder meê ghescheept,
   Soodat het slim ghebroet ons dickmael medesleept:

Nu komt een dertel oogh verstoren onse sinnen,
Dan wil de kriele lust ons geesten overwinnen,
   En op een ander tijt verheft ons groot gheluck,
   En somtijts valt de siel in al te grooten druck.
Dit sijn, beminde vrient, dit sijn de naere schimmen,
Die om ons siele gaen en in het harte klimmen;
   Wat dient ons hier ghedaen? naer ick het stuck bemerck,
   Hier dient ghestaeghe vlijt, hier dient ghedurigh werck:
Weest besigh met het lijf en mette gantsche sinnen,
Ghy sult in korter stont uw tochten overwinnen;
   Een, die aen sijn gemoet gheen lust of rust en biet,
   Maeckt, dat het weligh vleesch, ja, dat de Duyvel vliedt.

Nederl.
Ledicheyt voet alle quaet;
Wat te doen is beter raet.
Ledicheyt is 's Duyvels oorkussen.
Wint de meul geen koren, soo maelt se steenen.
Wie in sijn lant gheen koren saeyt
't Is seker, dat hy distels maeyt.
Daer en wast gheen raegh aen een draeyende meulekam.

Hooghd.
Wer den Teuffel geladen hat, muss ihm werck geben.

Dit vindt ick, waer ick immer quam: een schurrift hooft ontsiet den kam.
Il tegnoso fuge il pettine.

Waerom mach desen mensch soo bijster leelick tieren?
Den kop daer henen slaen, de leden ommeswieren?
   Wat maeckt dengroven gast, wat maeckt den kinckel gram?
   Al wat ontrent hem komt is maer een fijne kam.
En waerom die gevreest? na-dien oock teêre maeghden
Noyt van het wit yvoir of fijne tanden klaeghden;
   De kam is wonder nut, de kam is wonder net,
   De kam is die het hooft in beter order set.

Antwoorde.

Met oorlof, weerde vrient, ick sal de reden seggen,
Wilt slechts mijn onderricht wat nader overleggen;
   Ghy neemt dit qualick op; want, soo ghy my gelooft,
   't En schort niet aen de kam, de feyl is aen het hooft:
Besiet my desen quant van onder en van boven,
De kop is hem beset met seeren en met roven,
   En wie die maer en raeckt, hoe sacht het wesen mach,
   Die hoort van stonden aen een jammerlick geklach.
Ick ken een rouwen gast, die wil geen Bybel lesen,
Die wil niet in de kerck of by de leeraers wesen;
   En vraeght men my waerom hy goede dingen vliet?
   Een peert dat schurrift is en wil de ros-kam niet.

Nederl.
Die een hooft van boter heeft, en wil by geen oven komen.
Quade oogen en konnen geen licht verdragen.
Slecht gout en wil niet getoetst wesen.
Die quaet doet, haet het licht. *Joh.* 3. 20.
Een schurft peert vreest den ros-kam.
Aen een broos lijntjen moet men sachtjens trecken.
Een meeps lijf wil geen bewegingh lijden.

Frans.
Jamais teigneux n'aima le peigne.
A l'oeil malade la lumiere nuict.
Ce qui est de bas or, craint la touche.

Lat.
Qui malè agit, odit lucem.

Cleer. Senect.

In fragili corpore odiosa omnis offensio.

Joseph. Hall. observ. 37.

Si l'on ne passe jamais par les chemins, ils deviennent herbus: s'ils sont beaucoup frequentez, ils se rendent commodes au passage. Si le coeur n'est entierement accoustumé à la meditation, il se plaist en soy-mesme; non en ce qu'il est innocent, mais confident. S'il s'exerce souvent en ceste matiere, il trouve passage plein de consolation à ses pensées.

De hondt bijt den steen, en niet die hem werpt.

Als iemant met een harden steen,
Of met een hout, of met een been,
Een hont ontrent de leden treft,
Hy krijt, hy bast, hy grolt, hy keft,
Hy loopt in haesten naer den steen,
Hy loopt in haesten naer het been,
En met een gansch verwoeden sin
   Soo slaet hy daer de tanden in;
Maer die het leet hem heeft gedaen,
Dien laet hy sonder hinder gaen.
Soo menigmael als dit geschiet,
En dat'et eenigh mensche siet,
Soo lacht hy om de dwase daet
Die hem alsdan voor oogen staet.
   Maer hoort, ghy vrient, die dit belacht,
En die het beest voor onwijs acht,
Komt, siet doch met een rijper sin,
Komt, siet het stuck wat nader in,
En daelt eens binnen uw gemoet,
En denckt wat ghy by wijlen doet:
   Als eenigh mensch, uyt swarte nijt,
Op u of uwe vrienden bijt,
Of dat u iemant hinder doet,
Of in uw haef of aen uw bloet,
Wort ghy niet stracx uw naesten gram?
En let niet eens van waer het quam?
   Hoe dickmael is'et, weerde ziel!
Dat ick in dese stuypen viel,
Dat ick als op de menschen beet,
Wanneer ick schaed' of schande leet!
Maer, mach ick bidden, mijn gemoet!
Siet, dat ghy dit noyt meer en doet;
Maer als misschien ons iemant quelt,
Het is door list of met gewelt,
Vergaept u aen de lieden niet,

Die ghy hier mede besigh siet:
En schoon ons treft een nijders tant,
Soo denckt: het komt van hooger hant,
Segh vry: dees mensch is maer alleen
Een stock, een roed', een slingersteen,
Die, van een grooter macht bestiert,
Om my of om de mijne swiert:
En maeckt oock daer in geen verschil
Wien Godt hier toe gebruycken wil,
Het zy dan vyant ofte vrient,
Dewijl dat ghy het doch verdient,
Dewijl dat ghy u waerdigh kent,
Dat God u sware plagen sent.
De mannen, na den geest gesterckt,
Die hebben dit wel eer gemerckt;

Want als men hun te quellen nam,
Soo sagen sy van waer het quam,
Sy sagen Godes roede slaen,
Sy sagen Godes Engel staen;
En daerom was 't, dat hun de ziel
Niet op de daet der menschen viel;
Maer swierde met een diepe sucht
Tot boven in de blauwe lucht:
Sy baden God, in haer verdriet,
Maer beten op de menschen niet;
En weder, als het soet geluck
Quam wech te nemen haren druck,
En dat misschien haer even-mensch
Hun gunstigh was naer eygen wensch;
Soo werden sy daer in gewaer
Des Heeren vrientschap over haer,
En resen, met een bly gemoet,
Tot Godt, den gever van het goet.
  Wel aen, mijn ziele! tot besluyt,
Druckt dit in al uw wesen uyt,
En quijt u dus in vreught en pijn,
Het sal ons hert een balsem zijn.

Als de Sabéen, de Chaldéen, de wint, het vyer, door den Duyvel ontsteken, Jobs goederen, kinderen, en gesontheyt hadden wechgenomen, hy en seyde niet: God heeft'et gegeven, doch de Duyvel heeft'et wechgenomen; maer hy seyde: De Heere heeft'et gegeven, de Heere heeft'et genomen, de naem des Heeren zy gesegent. *Job* 1. 21.

Als Simeï den Koningh David vloeckte ende met steenen wierp, en dat Abisai den selven daer over den kop wilde af-houwen, soo heeft de Koningh sulcx belet. Laet hem vloecken (seyde hy), want de Heere heeft'et hem geheeten. 2 *Sam.* 16. 10.

Wat willen wy ons vergapen aen de gene die misschien ons sonder of tegens alle reden versmaden? Onse saken en zijn daer niet vast; wy hebben met den Heere onsen God te doen, by den welcken wy duysentmael over in hoon, smaet, verachtinge, en al wat ons verdrietigh wesen mocht, wel verdient hebben: wat is ons dan daer aen gelegen, hoe of door wien de Heere onse God ons dat toe-brenght, dewijle wy allenthalven wel weerdigh zijn dat het ons soude toegebracht worden? *Teyling.*

In tegendeel van 't gene voorsz. is dient gelet, dat Esau Jacob vriendelicken bejegende, dat de Barbaren Paulo beleeft waren, dat Artaxerxes Nehemia gunstigh was, dat de Cipier tot Joseph goede genegentheyt toonde, dat de leeuwen Daniël geen schade en deden, dat (segh ick) dit alles niet de menschen, maer Gode alleen en sijne vaderlicke gunste toe is te schrijven.

In afflictionibus avertere debemus oculos ab eo quem nostrarum calamitatum caufam esse videmus: Deus potiùs respiciendus est, qui homine illo tanquam instrumento utitur. Ita rectè ratiocinatus est Rex David. 2 *Samuel.* 16. 10.

Het peert stalt meest, daer 't nat is.
Die pferde stallen gern, wo es zu vor nasz ist.

Het peert dat is gewoon meest in het nat te stallen,
En daer veel waters is, daer laet'et water vallen;

En schoon men dagen langh rijt om het gansche lant,
't En lost naeu eenigh vocht ontrent het dorre zant.
Siet daer een rechten streeck, waer na de menschen leven:
Wie veel heeft, die ontfanght, den rijeken wort gegeven,
Hoe iemant grooter is, of hooger is geraeckt,
Hoe een, die schencken wil, de giften grooter maeckt.
Maer hoort, ô weerde ziel! dit zijn verkeerde wegen,
Ghy, brenght daer niet en is, soo vint men rechten segen:
Ghy, geeft daer honger woont, of noodt een schamel man,
Die mits hy niet en heeft, niet weder nooden kan:
Dat is een rijck geschenck, dat God sal weder-geven,
Of hier (indien het dient) of in het eeuwigh leven;
Want deught aen eenigh mensch gedaen, en niet geloont,
Wort boven al bedacht, en boven al gekroont,

Men geeft Die heeft.

Lat.
Semper eris pauper, si pauper es, Aemiliane,
Dantur opes nullis nune nisi divitibus.

Juvenal. Sat. 3.

Nil habuit Codrus. quinam negat? & tamen illud
Perdidit inselix totum nil: ultimus autem
AErumnae cumulus, quòd nudum, & frusta rogantem
Nemo cibo, nemo hospitio, tectoque juvabit.
Si magna Arturii cecidit domus; horrida mater,
Pullati proccres: differt vadimonia Praetor.
Tunc geminus casus urbis, tune odimus ignem.
Ardet adhuc, & jam occurrit qui marmora donet:
Conserat impensas. - - *Vid. seqq.*
Quam iniquè comparatum est, ii qui minus habent
Ut semper aliquid addant divitioribus! *Terent. Phorm.* 1. 1.

Als elck voor sijn huys veeght, soo worden alle straten schoon.

Het beeldt mochte zijn een wijf en een vrijster, op haer bessemen leunende, ende t'samen kijvende: een besette vrouwe haer aensprekende, in voegen als volght:

Wel, sneêge meyt, en deftigh wijf,
Ey lieve, waerom dit gekijf?
En waerom roepje door de buert,
Dat Trijn haer stoepe niet en schuert?
Dat Heyl noyt rechte buerschap pleeght,
Mits sy haer strate niet en veeght?

Dat Griet haer goote stincken laet
En nimmer hant aen bessem slaet?
Vriendinnen, houdt u doch gerust,
Het kijven heeft doch geenen lust:
Een yder keere voor sijn huys,
Soo worden alle straten kuys.
Hoe dienstigh waer het voor het landt,
Indien men geen klappeyen vandt!
Indien èn man èn echte wijf
Bemoeyde slechts met haer bedrijf,
Bemoeyde met haer eygen ziel,
En daer een staege vier-schaer hiel:
Gewis dat waer een dienstigh werck
En voor den Staet èn voor de Kerck,
Want als een yder 't sijne doet,
Dat is voor al de werelt goet.

Nederl.
Daer elck hem selfs soeckt, gaet niemant verloren.
Wat u niet en brant, dat en koelt niet.
Elck wye sijn hof, en ick den mijnen,
Soo sal het onkruyt haest verdwijnen.
Syrach 18. 20.
Straffet te voren u selven, eer ghy andere lieden oordeelt.

Ital.
Chi vuol dir mal d'altruy, pensi prima a se.
Di quel che non ti cale,
Non dir nè ben nè male.

Frans.
Un chacun sait bien,
Qui sait le sien.

Ital.
Nè orecchie in segreti, nè occhi in lettera, nè mani in tasca d'altri.
Non cercar quel che non ti tocca.
Chi sa i satti suoi, non s'imbratta le mani.

Hooghd.
Was dich nit brennet, das blase nit.

Frans.
Que chacun mercier
Porte son pannier.
Quand d'autre parler voudras;
Regarde toy, & te tairas.

***Plaut. Sticho.* 1. 3.**
(ubi vide quae praecedunt.)
- - Curiosus nemo est, quin sit malevolus.
Horat. 1. *Epist.* 18.
Percunctatorem fugito: nam garrulus idem est.
Theocrit. Idyll. 15.
Πάντα γυναῖχες ἴσαντι, χαὶ ὡς ζεὺς ἠγάγεθ᾽ ῾Ηρην *id est*:
Omnia seit mulier: seit quomodo Jupiter ipse
Junonis primos thalamos conscenderit olim.

Hinc Plaul. Trinum. 1. 2.
Quod quisque in animo habet, aut habiturus est, sciunt.
Sciunt id quod in aurem rex reginae dixerit:
Sciunt quod Juno fabulata est cum Jove.
Quae neque futuva, neque facta sunt, tamen illi sciunt.
Falson' on vero laudent, culpent, quem velint,
Non flocci faciunt; dum illud, quod lubeat, sciant.
Et Juvenal. Sat. 6.
Haec eadem novit, quid toto fiat in orbe:
Quid Seres, quid Thraces agant. - &c.
Vid. Erasmum in Adagio.
Spartam quam nactus es, hanc orna.
Du Vair.
Il faut que chacun serve à la Republique de son mestier.

De keers die voorgaet licht best.

Ghy, die wilt in het duyster gaen,
En treet niet al te veerdigh aen;
Maer (geeft de mane geenen schijn)
Soo laet de keers uw leyts-man zijn:
Want anders, soo ghy veerdigh treet
Eer ghy de rechte paden weet,
Soo stoot ghy licht een blauwe scheen,
Of valt wel in de modder heen.
Betreet daerom geen vreemde straet,
Voor dat de fackel voren gaet;
Want licht gedragen na den man,
Wie is'et dien het baten kan?
Als ghy een sake neemt ter hant,
En doetse niet met onverstant,
En doetse niet als in der nacht,
Dat is, te voren niet bedacht:
Maer laet voor al een helder licht,
Laet Reden leyden uw gesicht;
En maeckt, dat ghy uw dingen weeght,
En goeden raet te voren pleeght,
Maeckt, dat ghy langh genoegh versint,
Eer ghy een wichtigh stuck begint;
Want komt het licht eerst na den val,
Wie is het dien het baten sal?

Nederl.

Wanneer het onheyl is geschiet,
Dan baet voortaen het klagen niet.
Versint, eer ghy begint.
Raet voor daet.
Nae-raet gebrack noyt man.
Nae-rou, wijven rou.

Ital.

A ben s'appiglia,
Chi ben si consiglia.
Pensa prima, & poi fa.

Hooghd.

Eh wigs, den wags.

Lat.
Priusquam incipias, consulto opus est. *Sallust.*

Op een anderen sin.

Wanneer het licht gaet voor den man,
Dan is'et dat het baten kan;
Maer brenght het iemant achter aen,
Soo kander niemant seker gaen.
Segh, wie en valt of struyckelt niet,
Die in der nacht geen licht en siet?
De boete, die een Christen hert
Van Gode voor-geschreven wert,
En dient niet uyt te zijn gestelt
Tot ons het lijf ter aerden helt,
Neen, vrienden, 't is de beste deught,
Die op-wast met de groene jeught.
Hoe, is'et niet een sotte waen
Te loopen op de ruyme baen,
En uyt te stellen alle tucht
Tot dat de jonckheyt henen vlucht?
Tot dat ons oude dach genaeckt,
En al de leden swacker maeckt?
Ey seght eens, vrienden, met bescheyt,
Is u het leven toe-geseyt
Tot veertigh, vijftigh, sestigh jaer?
O neen, ghy zijt in dootsgevaer
Tot aller uyren, t'aller tijt,
Soo haest als ghy geboren zijt:
En dickwils die de kloeckste schijnt,
Die is'et die voor eerst verdwijnt.
Ghy daerom, voor den besten raet,
Maeckt dat uw licht voor henen gaet.
En geeft uw jonckheyt aen den Heer,
Dat stelt u vast voor immermeer.

Laet berou, selden goet berou.

Een Godsaligh man seyde wel: Honden en geeft men geen bloot been: waerom aen God een geraemte? - dat is: een oudt asgesleten liehaem.

Accende lucernam antè tenebras. *id est*: illumina te bonis operibus, antequam superveniat senectus aut mors. *Erpenius in Adag, Arab.*

Quae tam stulta mortalitatis oblivio in quinquagesimum aut sexagesimum annum differre sana consilia, & inde velle vitam inchoare, quò pauci eam perdiverunt? *Seneca de Brevit. vitoe.*

Omnium terribilium nullum magis horribile, quam in eo statu aliquem vivere in quo non andeat mori. *Augustin.*

Pulchra res est consummare vitam ante mortem. *Seneca Epist.* 32.

Es tu jeune? qu'en chant il? on ne conte pas icy les ans, on ne seait en quel lien la mort t'attend. Attend la doneq en tout lieu. *Senoque Epist.* 27.

Hieron. Epistol. ad Paul.

Qui sese moriturum recordatur assiduò, is terrena omnia facilè contemnit, per veram ac seriam conversionem ad beatum obitum sese praeparat, sincera pietati studet, patienter adversa quaevis tolerat, & ardenti vitae aeternae desiderio totus slagrat. &c.

Crimen relinquit vitae, qui mortem appetit. *P. Syrus.*

Periander per Auson.
Mortem optare malum, timere pejus.
Chilo per eundem:
Vive memor mortis, uti sis memor & salutis.
Felices obeunt, quorum sine crimine vita est. *Cato.*

Idem:
Ne timeas illam quae vitae est ultima fines;
Qui mortem metuit, quod vi vit perdit id ipsum.

Ronsard:
Car volontiers par un commun accord
La belle vie engendre belle mort.

Wie struyckelt, en niet en valt, vordert wegh.
Quien estgopieca, si non cae, el camino adelanta.

Als iemant over wegh in haesten komt getreden,
En struyckelt metten voet, maer recht dan noch de leden,
Die maeckt dan snelder vaert als hy te voren plagh,
En siet oock beter toe als hy te voren sagh.
Siet daer een soeten troost voor alle vrome zielen,
Sy worden op-gerecht, oock toense neder-vielen,
Al slibbert menigmael, al glibbert hun de voet,
Sy blijven efter staen, en maken beter spoet.
Op, op dan, treurigh hert! geen moet en dient verloren,
De prickels van het vleesch die zijn u nutte sporen:
Recht flux de leden op, dat voeght een Christen man,
Nadien hem oock het quaet ten goede dienen kan.

Nederl.
Harde schocken leeren wel.
Wie dwaelt en haestigh weder-keert,
Die wort'er beter door geleert.
Al heeft de val ons quaet gedaen,
Met vallen leert men seker gaen.
Dat is:
Het geloove door boetvaerdigheyt herslelt, is krachtiger als te voren.

Griecx.
Παλινδρομῆσαι μᾶλλον ἤ χαχῶς δραμεῖν. *id est:*
Praestat recurrere, perperàm quam currere. *Prosert Lucian. Asino.*

Frans.
Qui trebusche, & ne chet point, s'avance de troia pieds.
Celuy qui bronche, s'il ne tombe, il avance.

Lat.
Quae nocent, docent.
Poat mala prudentior. *V. Erasm.*
Huc facit illud in D. Thomam Crammerum, martyrem Anglum:
Te docuit lapsus, magis ut vestigia firmes.

Sic mala non rarò causa suêre boni.

Lactant. lib. 5. *cap.* 13.

Multo sirmior est fides, quam repouit poenitentia.

Rom. 8. 27.

Toutes choses aident ensemble en bien, à cenx qui aiment Dieu.

Een gebranden hont vreest oock het kout water.

Het beeldt kan zijn iemant die uyt een beeck op een hont water sprenght, de hont daer van in aller ijl wegh loopende.

Verdriet, anghst, tegenspoet, en diergelijcke slagen,
En zijn niet alle tijt te noemen quade plagen;
Want boven menigh nut dat hier uyt rijsen kan,
Soo maeckt het ongeval een kloeck en handigh man.
Men segge wat men wil, die sachtjens heeft geseten,
En kan niet, soo het dient, veel nutte saken weten;
Maer een die list en leet heeft dickmael uyt-gestaen,
Leert wat de werelt is, en hoe de saken gaen:
Een vos, die aen het lijf den strick eens voelde prangen,
Is naeinaels wonder schou, en qualick om te vangen:
Een vis, die eens den haeck wert in het aes gewaer,
Wat voedtsel datse vint daer vreestse voor gevaer:
Een schaep, dat eens den wolf is uytten mont genomen,
Wil naeu sijn herders hont ontrent hem laten komen:
Een duyf, weleer ontsnapt de klaeuwen van den valck,
Al wasse voortijts slecht, die wort ten lesten schalck:
Een mensch, die in den storm eens schipbreuck heeft geleden,
Vreest oock een stille reê, en vry niet sonder reden:
Een hont, die eens het lijf van sode was verschroeyt,
Schrickt oock voor killigh nat dat in de beken vloeyt:
Een huys-man, in het wont eens van de slangh gesteken,
Of schoon hem al het gif is uyt'et been geweken,
Die houdt'et voor verdacht, soo maer een hagedis
Komt stijgen uyten braem, of uyt het groene lis.
Wat dient'er noch geseyt? De schippers leeren varen
Niet in de stille zee, maer in de felle baren;
Want dien het altijt gaet òf naer òf boven wensch,
En weet noyt, so het dient, de gronden van den mensch.
Siet, als ons eenigh leet of harde slagen raken,
Dat kan oock gecken selfs tot wijse lieden maken:
t' Fy hem die my bedrieght! maer soo hy 't weder doet,
Soo is het t' fy voor my, en ick ben maer een bloet.

Nederl.
Wat verseert dat leert.
Niemant leert als met schade of schande.
Wat men niet en besuert, en besoet men niet.
Wat niet en kost, en deught niet.
Slagen maken wijs.
't Verbrant kint vreest het vyer.
D'onbesochte, d'onbedochte.
Een hont en rieckt niet aen de kant,
Daer hy den neus eens heeft gebrant.
Een harde steen, die wet het yser,
En harde slagh en maken wyser.

Ital.
Pare alli sorci scampati sempre, di mangiare il cacio nella trapola.
Il cane scottato dall' acqua calda, ha paura anco della fredda.
Il can battuto dal bastone, ha paura dell' ombra.
Chi è stato morso delle serpi, ha paura delle lacertole.

Frans.
Des playes on devient sage.

Lat.
Piscator ictus sapit.

Terretur minimo pennae stridore columba,
Unguibus, accipiter, saucia sacta tuis:
Nec proeul à, stabulis audet decedere, si qua
Excussa est avidi dentibus agna lupi. *Ovid. Trist.* T. 1.
Da veniam, quaeso, nimioque ignosce timori.
Tranquillas etiam naufragus horret aquas.
Qui semel est laesus fallaci piscis ab hamo,
Omnibus unca cibis aera subesse putat.
Saepe canem visum longè sugit agna, lupumque
Credit, & ipsa suam nescia vitat opem.
Membra resormidant mollem quoque saueia tactum,
Vanaque sollicitis incitat umbra metum. *Idem de Ponto* L. II. 7.

Korte tacken, langen wijn-oogst.
Corti rami, vendemmia lunga.

Het beeldt soude hier konnen wesen een hovenier, snoeyende eenen wilt gewassen wijngaert.

Of schoon uw hovenier den wijngaert placht te snoeyen,
Soo datse niet en mach in volle tacken groeyen,
Ghy, denckt noch even-wel niet eens in uw gemoet
Dat hy de planten schent, of eenigh hinder doet:
Ghy, weest hier in gerust, oock sonder eens te klagen,
Al is'er weynigh houts, het sal te beter dragen;
Siet, wat men nederhouwt (daerom ghy zijt beducht),
Dat is maer los gewaey, en loten sonder vrucht.
Wat is'er, aerdts gemoet! wat is'er al te klagen
Van druck, en tegenspoet, van veelderhande slagen,
Die u den Hemel sent? ey, lijdt de nutte pijn:
Het vleys is u te gul, het dient gesnoeyt te zijn.
Geluckigh is de mensch, oock midden in het lijden,
Als Godt, door harde tucht, sijn herte komt besnijden;
Wel snoeyt, ô Vader! snoeyt, en ruckt uyt mijn gemoet
Al wat in eenigh deel uw vruchten hinder doet.

Lijdt, als het immer wesen moet;
Want nae het suere komt het soet.
Weynigh houts, veel vruchten.

Saligh is de mensch dien God straft; daerom en weygert u der castijdinge des Almagtigen niet: want hy verwont en verbint, hy slaet en zijne handt heelt. *Hiob* 5. 17. 18.

Falx attenuat lascivientia.

Het licht wel eer van my bemint, dat gheef ick u, mijn weerde kint.

Lampada trado.

De oude man spreeckt:
Dit licht, mijn weerde kint, de fackel van het leven,
Was van het hoogste Licht voor desen my gegeven:
   Nu heeft'et voor een tijt, nu heeft'et my gedient,
   Ick gevet heden u, als aen mijn naesten vrient.
Ick heb het langh gebruyckt, en ben met staege schreden,
Op mijn bescheyden wegh, ten eynde toe getreden;
   Nu ben ick op het lest, nu ben ick aen den put,
   Daer is gheen licht bequaem, daer is gheen fackel nut:
Ghy hebt in tegendeel van heden af te dwalen,
Nu op een hoogen bergh, dan in de laege dalen,
   Nu op het vette kley, dan op het dorre strant,
   Nu op een harde klip, dan op een driftigh zant;
Treet op de rechte baen, en mijdt de slimme wegen,
Gaet midden op de straet, en schouwt de vuyle stegen,
   En t'wijl uw joncheyt duert maeckt, dat ghy niet en malt,
   En als ghy trager wort, siet dat ghy niet en valt.
Wel gaet dan, lieve, gaet, ô spruyte mijner lenden!
Ghy waert mijn eygen vleys, eer u de lieden kenden:
   Ick ben nu uyt-geleeft, en ghy begint de reys,
   Ick gae nu, siet, ick gae den wegh van alle vleys.
Dit is des werelts loop: de kloeckste menschen leven
Tot sy een ander mensch den fackel over-geven;
   Dus gaet de snelle tijt, gelijck een staege stroom,
   Dus steeckt het nieu gewas het oude van den boom.

Dit spreeck-woort is ontleent van sekere spelen ofte oeffeningen van de Oude, daer een brandende fackel in gebruyckt wert: de welcke by iemant, nu vermoeyt zijnde, aen een versch man metter hant wert toegereyckt, en soo t'elcken wederom aen eenen anderen: als Plato[1)], Pausanias[2)], en andere oude Schrijvers getuygen. In

1) De Republ.
2) Attic.

voegen dat den fackel ofte licht over te leve ren hier te seggen is: sijn ampt, gelegentheyt, middelen, jae leven selfs, alsmen nu uyt-geleeft en diergelijcke dingen sat is, aen andere over te setten.

En hier toe kan (mijns oordeels) gepast werden de plaetse *Numer.* 20. *vers*, 23. &c. die ick noyt sonder innerlicke beweginge en lese. De Nederlantsche oversettinge luyt als volght:

En de Heere sprack tot Mose: neemt Aaron en sijnen sone Eleasar, en leydtse op Hor in 't gebergte, ende treckt Aaron sijne kleederen uyt, ende trecktse aen Eleasar sijnen sone; ende Aaron sal hem aldaer vergaren tot sijne vaderen, en sterven. Toen dede Moses als hem de Heere geboden hadde, en klom op Hor in het gebergte, voor de gansche menigte. Ende Moses toogh Aaron sijnc kleederen uyt, ende tooghse Eleasar sijnen sone aen: ende Aaron sterf aldaer

boven op den berg. Moses dan ende Eleasar klommen af van den bergh; ende doen de gansche menigte sach dat Aaron wegh was, beweenden sy hem dertich dagen, het gansche huys Israëls.

Hier by kan noch gevoeght worden dat geseyt wort 1 *Reg.* 15. 4, van Abiam Koningh van Juda: Pour l'amour de David, l'Eternel son Dieu luy donna unc lampe en Jerusalem, luy suscitant son sils apres luy. De Nederlandtsche oversettinge seyt: Om Davids wille gaf hem de Heere sijn God een licht te Jerusalem, dat hy sijnen sone nae hem verweekede &c.

Lucretius 2. *vers.* 78:

Et quasi cursores vitae lampada tradunt. - De Animalibus agit, quae successione propagantur, vitâ per vices ab alijs in alia transfusâ. Plato de Legibus 6 ait, Cives oportere liberis gencrandis & educandis operam dare, ut vitam, quam ipsi à majoribus accepissent, vicissim quasi lampada sive taedam ardentem posteris alijs post alios tradaut. Eodem pertinet illud Persianum: Qui prior es, cur me in decursu lampada poscis? Faciendum ergo hic ut Senecâ dicit: Rectum iter quod sero cognovi, lassus errando, alijs monstro.

Glancus apud Homerum Iliad. ζ.

Tale quidem genus est hominum, quale est soliorum:
Quorum haec ventus humi sundit, rursum illa virescens
Prosert sylva, simul veris jam afflaverit aura.

Quibus versibus Pyrrhonem Academicum peculiariter delectatum fuisse, testatur Diogenes Laërtius.

Rursum Homerus Iliad. .

Frondibus arboreis similes, nunc ubere soetu
Exuberant, laetique satis vescuutur agrorum:
Nunc rursum intereunt, evanescuntque caduci.
Vid. Groecos versus apud Erasmum proverbio, Homo bulla.

Als in de winter zijn de weghen, soo is het met den mensch gelegen. La vie d'homme, un chemin d'iiyver.

Het leven van den mensch is even soo gelegen,
Gelijck des winters doen de gronden van de wegen:
Al wie dan reysen moet die is'er qualick aen,
Want 't is'er glibber-gladt al waer hy meynt te staen:
Men vint geen wagenspoor, geen peyl van mensche-treden,
Het schijnt een staege sloot daer eerst de koetsen reden;
't Is al gelijck een meyr, waer dat men henen siet,
Men kent het rechte padt, men kent de graften niet.
En of'er al misschien een plaetse wort gevonden
Daer voor een kleynen tijdt de voeten seker stonden,
Het is een kort vermaeck; want na den tweeden pas,
Soo is'et weder vuyl gelijck het elders was.
Wat raedt in dit gevaer? niet beter als te letten,

Waer dat men even-staegh de voeten heeft te setten,
En dit tot datmen komt op 't eynde van den dagh,
Daer een vermoeyde ziel haer ruste vinden magh.
O Wegh! ô ware Wegh! bestiert mijn losse gangen,
Op datse nimmermeer in 't slick en blijven hangen:
Geeft dat wy, voor besluyt, ten lesten mogen gaen
Daer nimmer winter koomt, maer eeuwigh rosen staen.

Nederl.
Ons leven is een winter-pat:
Na weynigh droogs, al weder nat.
Van voren heb ick steyle bergen,
Van achter beesten die my tergen.
Alle geloovigen hebben bekent dat sy gasten en vreemdelingen waren op acrden. *Heb.* 11. 13.
Moet dr mensche niet altijt in den strijt zijn op aerden? *Hiob* 7. 1.

Spaens.
Por ningun tempero, no dexes el camino real, por el sendero. *i.e.*

Frans.
Pour quelque temps qu'il face, ne laisse le chemin royal pour 'e sentier.
Des que je nasquis je pleuray, & chasque jour naist le pourquoy.

Lat.
A fronte praecipilia: à tergo lupi.

Ons tijdt verloopt gelijck een stroom: en naer het bladt, soo valt den boom.
Nach den blattern fallen die baum.

Wanneer ick trede door het wout,
En sie het rijs en jeugdigh hout,
En dat ick vind' een populier,
Een hoogen eyck, een lagen vlier,
Een lind, een ijp, een buck, een es,
Terstont soo krijgh ick daer een les;
Want t'wijl ick eensaem stae, en poogh
Mijn geest te voeden door het oogh,
Soo vind' ick sonder twijfel wat,
Dat dienstigh is te zijn gevat:
Een boom die van den gront bederft,
Of onder aen den wortel sterft,
Diens af-ganck sietmen aen den top;
Want hy krijght stracx een dorren kop,
En wort soo voort in korten tijt
Sijn loof en groene bladers quijt,
Tot hy gansch kale tacken krijght,
En dan eens mede neder-sijght.
Al wast de mensch niet uyt het velt,
't Is even dus met hem gestelt;
Want als de jeught hem nu begeeft,
En dat hy schier is uyt-geleeft,
Sijn hooft dat wort hem kael en glat,
Sijn aensicht rimpelt boven dat,
Sijn tant, die vast ge wortelt stont,

Die komt hem vallen uyten mont,
Wel ghy, wien dus de jeught ontvalt,
Ey lieve, 't is genoegh gemalt,
Gaet, maeckt u veerdigh tot de reys,
Ghy treet den wegh van alle vleys;
Want als de tacken voren gaen
Hoe kan de boom dan lange staen?

Als met een keers in 't open velt, soo is het met den mensch gestelt.
Quid est homo? Lucerna sub dio posita.

Een keerse, van den wint aen alle kant gedreven,
Dat was in ouden tijt een schetse van het leven,
   Een af-druck van den mensch, een beelt van alle vleys,
   En 't is (nae mijn begrijp) gesproken nae den eys.
Want sooder groote wint komt opter aerden rasen,
Stracx wort het flicker-licht met krachten uyt-geblasen:
   Of sooder stilte komt, en dat de sonne schijnt,
   Ey siet, de fackel smelt, en hare glans verdwijnt:
Indiender eenigh nat van boven komt gesegen,
De keerse staet en queelt oock van den minsten regen:
   Of koomt'er drooge vorst die in de wangen bijt,
   Het vier dat wort verteert, en al in korten tijt:
Of soo een soete lucht (dat niet en kan geschieden)
Wou aen de teere vlam gestaege gunste bieden,
   Eylaes! haer schoone glans gaet efter haren ganck,
   En wort ten lesten asch, en niet als enckel stanck.
Wat is doch van het vleesch? daer sijn verscheyde saken,
Die ons (men weet niet hoe) tot stof en assche maken;
   En schoon men langen tijt behout een goeden stant,
   Noch wort de levens-vonck ten lesten uyt-gebrant.
Ach! waer sich iemant keert, of waer hy komt getreden,
De doot, de bleecke doot, die sit hem in de leden;
   Dies schoon men hier bequam sijn vollen hertenwensch,
   't Is al maer korte vreught. De doot is in den mensch.

Nederl.
Ons tijt gaet als een snelle stroom,
En zijn als schimmen van een droom.
Ons tijt gaet als een stroom,
Ons leven als een droom.
Syr. 17. 29.
Wat is doch een mensche, dewijle hy niet onsterffelijck en is.
Varro 1 *de Rust. pr.*
Homo bulla, eo magis & senex.

AEschylus apud Stobaeum cap. 98. Καπνοῦ σχιὰ, fumi umbra, Pindaro Pyth, 8. απιᾶ□ ὄ□αρ, umbrae somnium, homo dicitur. *Vide Erasmus in Homo bulla*.

Pulvis et umbra sumus. *Horat.*
Sophocl. in Ajace:
Ἄνθρωπός ἐςι πνεῦμα χαὶ σχιὰ μόνον, *id est*:
Homo flatus est, & umbra: praeterea nihil.
Frans.
L'homme n'est rien qu'une vaine fumée. *Ronsard*.

P. Syrus:
A morte semper homines tantundem absumus.

Ital.
Cosi presto morono le pecore giovani, come le vecchie, *i.e.*

Frans.
Aussi tost meurent jeunes brebis, que vieilles.
Lipsius in Epitaphio quod sibi scripsit:

Lat.
Humana cuncta famus, umhra, vanitas.
Et scenae imago et, verbo ut absolvam: *Nihil.*

Een oudt voer-man hoort geerne 't geklap van de sweep.

Siet, Gijs den ouden knecht, die hoort de peerden trappen,
Die hoort de wagen gaen, die hoort de sweepen klappen,
   Dies springht sijn hert om hoogh, en dat van enckel vreught,
   Om dat hy wort gewaer den handel zijner jeught,
Nu wou de stramme gast wel rijden aen der heyden,
En met een snellen keer den wagen omme-leyden,
   Hy wenscht te mogen zijn daer Kees met Aefjen speult,
   En daer men uytter borst op alle bruggen heult.
Maer dat hem meest beweeght, dat zijn de volle kannen,
Ter plaetsen daer men plagh den wagen uyt te spannen:
   In 't kort', het komt hem voor wat hy te voren plagh,
   En siet, de wil is daer, schoon hy niet meer en magh.
Men vindt'er over al, die in haer oude jaren
Noch even sijn gemoet, als sy te voren waren;
   Men siet dat hun de jeught noch in de leden rijt,
   Al is haer kranck gestel verwonnen van den tijt.
Niet soo, vernieude ziel! maer laet uw oude sonden,
Oock eer dat u de tijdt de lusten heeft gebonden:
   Of, is'et niet geschiet, ten minsten mijdt het quaet,
   Als u de swackheyt selfs tot beter seden raet.
En, wien de frisse jeught noch krachten koomt te geven,
Die moet geduerigh sien hoe wèl te mogen leven:
   Maer die nu trager wort, moet letten boven al,
   Hoe dat hy zijnen tijdt met segen eynden sal.

Nederl.
Een oudt jager hoort geerne van de weyery.
Het rijpt haest op een oudt ijs.
In een natten poel is haest genoeg geregent.
Een wolf hapt noch na 't schaep, als hem de ziele uytgaet.

Frans.
Il souvient tonsiours robin de ses flustes.

Spaens.
Cabritilla que suele mamar, prure le el paladar. *i.e.*

Frans.
Chevrette accoustumée de teter, le palais luy demange.

Lat.
Lupus pilum mutat, non mentem. *Vid. Erasm.*
Atticus moriens manum porrigit. *Vid. Erasm.*
Nusquam melius morimur homines, quam ubi libenter viximus. *P. Syrus.*
Phoedr. fab. 40
Anus jacere vidit epotam amphoram,
Adhuc Falernâ faece & testâ nobili,
Odorem quae jucundum latè spargeret.
Hunc postquam totis avida traxit naribus,
O suavis anima! qualem te dicam bonam
Antehac fuisse, tales cum sint reliquiae!
Hoe quo pertineat, dieet, qui me noverit.

Horat.
Naturam expellas furcâ, tarnen usque recurret.

Ovid.
Scilicit est cupidus studiorum quisque suorum,
Tempus et assueta ponere in arte juvat.

Hy en is niet geheel vry, die noch een stuck van zijn banden na-sleept.
Il n'est pas libre, qui traine son licol.

Hel Peert spreeckt:

Al ben ick heden los, al schijn ick ongedwongen,
Al loop ick in het velt, en make vrye sprongen;
Soo ben ick even-wel niet buyten slaverny,
Vermits ick noch een slaef sie loopen achter my:
Ick voele noch een deel van mijne banden slepen,
Dies ben ick in gevaer om haest te zijn gegrepen;
Want soo hy, die my volght, hier op maer eens en trat,
Soo waer ick wederom (gelijck als eerst) gevat,
Soo waer ick meer als oyt geschapen om te lijden,
En wie en souder niet op mijne leden rijden?
Ach! wien noch eenigh jock ontrent de leden hanght,
Die sleept dat hem bederft, en dat hem weder vanght.
Maer, vrienden, die het peert aldus mocht hooren spreken,
En hanght niet aen het dier, maer let op uw gebreken:
De muyl-bant is het Vlees, en 't peert, een moedigh beest,
Dat is in dese prent een af-beelt van den Geest.
Heeft iemant rechten lust, om van de droeve sonden
Niet meer te zijn geboeyt, niet meer te zijn gebonden,
Die breke t'eenemael haer ongeluckigh zeel,
En dat van alle kant, en tot het minste deel;
Want soo uw slap beleydt wil iet hier in verschoonen,
Het quaet, dat overblijft, sal wis zijn meester loonen:
Een die zijn banden sleept, al schijnt hy los te zijn,
Raeckt licht (eer hy het meynt) al weder in de pijn.

Een, dien het opperste gebiedt van eenige stadt bevolen is, soo hy koomt te vernemen, dat'er acht ofte tien verraders binnen de stadt zijn, plach hy sich gerust te stellen, als hy vijf ofte ses van de selve bekomen ende in hechtenisse gestelt heeft? Gewisselick neen; hy en geeft zijn ziele geen ruste, voor hy alle de selve by den kop gevat, ofte immers uytter stadt gejaeght heest. Hoe, staet ons anders te handelen met onse geestelijcke verraders?

Van 't onkruyt dient niet het loof alleen, maer de wortel uyt-getogen De Geest seyt niet: wont, maer: doot uw aerdtsche leden.

***Pers. Sat.* 5.**

Nec tu, cùm obstiteris semel, instantique negâris
Parere imperio, Rupi jam vincula, dicas.
Nam & luctata canis nodum abripit: attamen illi,
Cùm sugit, à tergo trahitur pars longa catenae.

Men vint meer vosse-vellen, als ezels-vachten, in een bontwerckers winckel.
Vanno piu pelli di volpi, che d'asini, in pelliciaria.

Lest daer ick stont en keeck ontrent een pelletier,
Daer sagh ick menigh bont van menigh selsaem dier:
Ick sagh'er boven al veel vosse-vellen hangen,
Die waren metten strick, of op de jacht gevangen,
Ick sach'er even-wel maer eenen ezels-vacht,
Die van sijn meester selfs te koopen was gebracht:
Niet dat het lastbaer dier was yewers doot geslagen,
Neen, vrienden, 't hadt geleest tot aen sijn leste dagen;
En even doen ter tijdt, soo was het trouwe beest
Sijn heer (vermits het sterf) een droefheyt in den geest.
Siet, hier op stont ick stil: ick sach de vosse-vellen
In soo een grooten hoop, sy waren naeu te tellen;
Ick sprack den meester aen, en seyde tot den man:
Ey lieve! segh een reys, segh hier de reden van.
Men siet (dit sprack de vriendt) geen stricken voor den esel,
Maer voor den loosen vos, of voor den slimmen wesel;
De reden is bekent: wie doet'er ymmer quaet
Aen eenigh vreedtsaem beest, dat rechte wegen gaet?
Maer al het boos gespuys, dat niet en is geboren
Als om sijn eyen-dier met listen nae te sporen,
Dat lijdt aen alle kant, dat lijdt den meesten last,
En (schoon al is'et ergh) het raeckt ten lesten vast.
Ick hoorde, met vermaeck, het slot van dese reden,
En hielt'et voor een les, ons dienstigh in de zeden;
En mits het nut verhael mijn herte wel beviel,
Soo deed' ick dit gespreck tot mijn geminde ziel:
Wat is den mensche best? - een recht onnoosel leven,
Dat kan hem ware rust en goede dagen geven;
Wel aen dan, mijn gemoet, onthoudt u van bedrogh,
Want of het somtijts luckt, het loont sijn meester noch.

Nederl.
Bedrogh loont sijn meester.

Ital.
Il consiglio cattivo
Al suo autor è nocivo.

Hesiod. H□δ□ □α□□ βονλ□ τ□ βονλε□σαντι □α□í□η. *Id est*:

Lat.
Malum consilium confultori pessimum est. *P. Syrus.*
Quam benè difpositum terris, ut dignus iniqui
Fructus consilii primis autoribus instet. *Claud* 1 *in Eutrop*.

Hooghd.
Untrew trifst ihren eignen hernn.

Ital.
Chi si diletta di far frode ad altrui, non si de lamentar, s'altro l'inganna
Non è inganno, che non si vinca con inganno.

Spaens.
A carne de lobo, diente de perro.

Lat.
Nil scire vita tutissima.
- Simplicitas digna favore suit. *Ovid. Epist* 2.
- AEvo rarissima nostro
Simplicitas. - *Ovid.* 1 *Art.*

Ital.
L'inganno torna adosso all' ingannatore.
Tanto va la volpe alla caccia, che vi lascia la pelle.

Turcks.
Hiley hile bosar. *Id est:*

Lat.
Fraus fraudem deftruit.
Qui ambulat innocenter,
Ambulat eonfidenter.

Horat. 1. *Od.* 22.

Integer vitae, scelerisque purus
Non eget Mauri jaculis, neque arcu,
Noc venenatis gravidâ fagittis,
Fusce, pharetrâ.

Juvenal. Sat. 10. *v.* 120.

- Nunquam
Sanguine causidici maduerunt rostra pusilli.

Huc forsan referri posfunt quaedam quae Politici de Thucydidis dicto disferunt:

Hebetiores nimirum, ut plurimùm, meliùs & tutiùs quàm acutiores, Rempublicam administrare. - Les subtilitez les plus aiguës (disent ils) ne produisent pas les meilleures refolutions: & les entreprises qui font plus sondées fur le fable des subtilitez, que fur le rocher de la raison, se renversent sonvent d'elles mesmes: comme les horologes, qui ont les roues & resforts plus fubtils & delicats, se desreglent fort aisement. *Vid. Pierre Matthieu lib.* 5. Pag. 181.

Vreesje voor den blixem, soo duyct.
Qui se veut garder des foudres, qu'il s'abbaisse.

Die voor den blixem vreest, of voor onstuymigh weder,
En stijge niet omhoogh, maer liever sijge neder;
Want als de gramme lucht haer felle pijlen schiet,
Soo treftse met haer vlam de laege dalen niet:
Sy baert haer meeste kracht ontrent de spitse rotsen
Die met een steyle kruyn den blaeuwen hemel trotsen,
Sy velt een hoogh gebou, sy velt een machtigh slot,
Sy treft geen leemen huys, en min een swijnenkot.
Geluckigh is de mensch, die gelt en hooge staten
Kan hebben buyten sucht, en willigh achter laten,
Kan seggen tot den pracht, tot eer, en totte lust:
Al ben ick sonder u, soo ben ick doch gerust.

Nederl.
Die laegh blijft, en kan niet hardt vallen.
Wilje niet geschoten worden, huyckt neder.
Een vergeten man, Is'er best an.
Vryheyt, blyheyt.
Ongebonden best.
Luttel onderwints, groote rust.
Gemaek voor eer.
Hoe edelder hert, hoe buygsamer hals.
Staet belaet.
Sorgen en waecken
Sijn heeren saecken.
Geen kroon heelt hooft-sweer.

Frans.
Aux grandes portes souflent les vents.

Engels.
The low stake standeth long.

Frans.
Celuy ne sçauroit tomber de bien haut, qui n'a monté que bien peu.

Sen. Agam. Act. 1.

Sidunt ipfo pondere magna,
Ceditque oneri Fortuna suo.
Nubibus ipsis inserta caput
Turris, pluvio vapulat Austro.
Feriunt celsos sulmina colles.

Juven. Sat. 10. *de Sejano:*

- Nimios optabat honores,
Et nimias poscebat opes, numerosa parabat
Excelsae turris tabulata, unde altior esset
Casus, & impulfae praeceps immane ruinae.

Ronsard. Eleg. 34.

Tousiours du ciel la bruyante tempeste
Des hauts rochers vient faccager la teste,
Où les efclats des soudres trebuchans
Vont pardonnant aux collines des champs.

Claud. 1. *Rusin. pr.*

- Tolluntur in altum,
Ut lapsu graviore mant. -

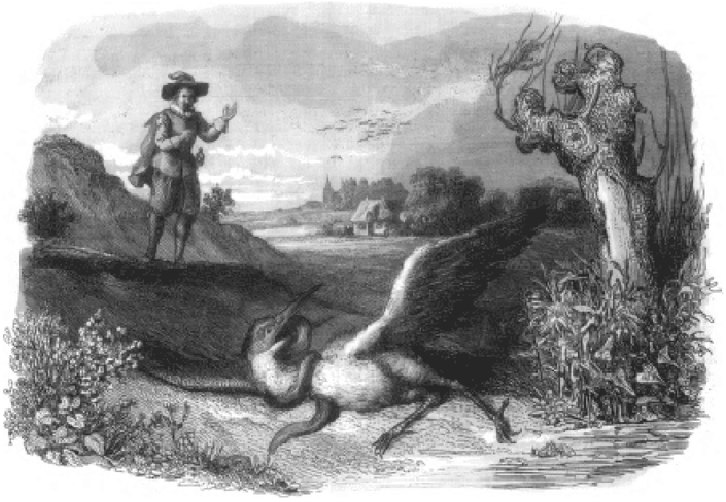

Groote brocken worgen.
Non piglior tanto boccone cheti potrebbe stroccare.

Een reyger, op een tijt uyt sijnen nest gevlogen,
Is, met een snellen swier, de meyren omgetogen;
   En mits hy spijse socht, ontrent het avontmael,
   Soo valt hy in een poel en vanght een grooten ael.
Hy prickt hem in den kop, hy meynt hem in te slicken,
Maer siet, de groote broek die doet den slocker sticken:
   De palingh wringht haer om, en rolt haer op een hoop,
   En maeckt hem om den hals een wonder vasten knoop.
Of nu de voghel tiert en slingert met de vleken,
Het aes, dat volt den hals en bleef ten lesten steken;
   En mits de reyger worght en nu geen adem krijght,
   Soo ist, dat hy bedwelmt en doot ter aerden sijght.
Siet, vrienden, watter komt van al te groote broeken
Te vatten metten beck, en in te willen slocken;
   Ick bid, al eerje swelght, soo peylt doch uwen mont,
   En sent maer in de maegh, dat ghy verdouwen kont.

Nederl.
Men moet soo groote broeken niet in swelghen, dat m'er aen worght.
   Veel omvaemen, weinigh versaemen.
   In 't raegh, daer blijft een vliegh in hangen,
   Maer 't en kan geenen horsel rangen.
Groote peeren konnen deeren; want sy plachten een onvoorsichtigen plucker wel een buyl in 't hooft te vallen.
Groote visschen schenren 't net,
Als m'er niet wel op en let.

Alsoo d'Heer Amelis Pietersen, Secretaris van Purmerende, op de vergaderinge van de Groot-Mog. Heeren Staten van Hollant ende West-Vrieslant, in Junio lestleden (1632?) my bekent hadde gemaeckt, als dat een sijn welbekende vrient de gheschiedenisse boven verhaelt ghesien, en den palinck noch levendigh nytten beek van den reygher (nu verstickt sijnde) getrocken hadde, met verklaer, dat hy oordeelde soo een vreemt gheval, in der wacrheyt gheschiet, weerdigh te sijn, om in eenighe poëtische bedenckingh te passe gebracht te werden: soo heb ick (om redenen voorschreven) tot hetselve gheval hier een plaetse ende plate willen vergunnen, te meer dewijle op hetselve menigsuldighe spreeckwoorden konnen werden ghepast, en daernyt verscheyden leerstucken konnen werden getogen. Als vooreerst: dat men niet meer en moet soecken aen te grijpen, als men kan omvaêmen. Ten tweeden: datmen dient te wicken aleer te waghen, en eerst te wetten, aleer te snijden. En ten derden: dat veel Cadmus-victoriën gevochten werden, die beyde de partyen schadelick sijn, en dat oock somwijlen twee, te samen in twist en oneenigheyt vallende, aen een derde het voordeel van hun beyden doen ghenieten. Hoe het sy, en hoe ghy dit tot uwen voordeel opneemt, leser, de voorschreven Heer Secretaris is oorsake van dese bedenckinge, door de openinge by hem hieraf ghedaen.

Al wie maer selden kemt sijn haer, die wort'er groote pijn gewaer.

Qui se peigne peu souvent, a bien de peine en se peignant.

Het Vrou-mensch, dat sich kemt, spreeckt:
Mocht ick niet voor dit werck met goede reden schromen?
Mijn hair is gansch verwert; hoe is'er door te komen?
   Mijn hooft dat is gestelt gelijck een eensaem wout,
   Dat niet en wort begaen, en noyt en is gebout.
Och! had ick na den eysch mijn vlechten onderhouwen,
Soo gingh 't my heden wel, gelijck de nette vrouwen;
   Maer nu lijd' ick verdriet, om dat'er nimmer kam,
   By-naest van al het jaer, my op het hooft en quam.
Nu sitt' ick hier en klaegh, onseker wat te maken,
Onseker wat te doen, of wat te sullen raken:
   Al waer ick ben geweest, of waer ick komen sal
   Daer stuyt het gladt yvoir, en hapert over-al.
Nochtans het moet'er deur, ick trecke door de vlechten;
Want met een sachten kam en is'et niet te rechten.
   't Is reden, dat hy sucht en groote pijne lijdt,
   Die noyt sijn hooft en kemt, of niet ter rechter tijt.
Wel, ghy die mijn verdriet met oogen kunt bemerken,
Leert uyt eens anders leet uw eygen hooft bewerken:
   Kemt, kemt u menighmael, en niet het hair alleen,
   Maer oock dat binnen schuylt, tot aen het innigh been:
Kemt uw verwrongen hert, en uw verboste sinnen,
En maeckt doch over-al een reynen gront te winnen;
   Want hy, wiens hooft en hert eens wèl gereddet zijn,
   Al kemt hy menighmael, hy kemt hem sonder pijn:
Maer die het sondigh hair laet wilt daer henen wassen,
En weet sich naderhant geen kamme toe te passen;
   Want al wat hy geraeckt, daer is een vuyle nest,
   Ghy, kemt dan alle daegh, dat is de leden best.
Het landt dat moet gewis met distels over-wassen,
Daer niemant in en ploeght, of op en plach te passen:
   De mensch wort voor gewis verwoest in sijn gemoet,
   Die over sijn bedrijf geen ondersoeck en doet.

Nederl.
Korte rekeningen, lange vrientschap.
De keerse die voorgaet, die licht best.
Rust maeckt roest.

Het ware goet, dat een yder mensche, als hy des morgens sijn hooft kemt, even door het lichamelijk kemmen indachtigh werde, mede alsdan sich inwendelick te suyveren, en sijn herte als te kemmen van alle verdraeyde en verwrongen invallen, die hy in sijn gemoet mochte gewaer geworden zijn; want indien wy ons selfs oordeelden, wy en souden niet veroordeelt worden, 1 Cor. 11. 31. Ick schame my dickmaels mijnder, als ick lese hoe ernstigh hier in eenige Heydensche Philosophen geweest zijn, die geduerighlicken niet af en lieten hare leerlingen in te scherpen datse yder dagh haer selven hadden af te vragen, en rekeninge aen haer gemoet te geven, wat gebreck datse dien dagh in haer genesen hadden, wat quaet sy hadden tegengestaen, en in wat deel sy haer verbetert vonden.

Lat.
Intemperans aeger crudelem facit medicum.
- Venienti occurrite morbo. *Pers.*

Ital.
Fin che'l mal è fresco, bisogna rimediarvi.

Frans.
Chemins peu frequentez deviennent herbus.

Lat.
Principiis obsta; serò medicina paratur,
Cùm mala per longas invaluêre moras. *Ovid.* 1. *Rem. Am.*

Ovid. 5. *Trist.* 12.

Adde, quòd ingenium longâ rubigine laesum
Torpet: & est multò, quàm suit antè, minus.
Fertilis, asfiduo si non renovetur aratro,
Nil, nisi cum spinis gramen, habebit ager.
Tempore qui longo steterit, malè curret: & inter
Caroeribus missos ultimus ibit equus.
Vertitur in teneram cariem, rimisque dehifcit,
Si qua diu solitis cymba vacavit aquis.

Cato apud Cicer. in Senectute.

Pythagoraeorum more, quid quoque die dixerim, audierim, egerim, commemoro vesperi.

***Seneca* 3. *de Irâ, cap.* 36.**

Faciebat hoc quotidie Sextius, ut consummato die, cùm se ad nocturnam quietem recepisfet, interrogaret animum fuum, quod hodie malum tuum sanafti? cui vitio obstitifti? quâ parte melior es? *Vid. seqq.*

***Horat.* 1. *Sat.* 3.**

- Denique teipsum
Concute, num qua tibi viliorum infeverit olim
Natura, aut etiam confuetudo mala, namque
Neglectis urenda filix innascitur agris.

De tijt die gaet, de doot die komt.
Il tiempo va, la morte viene.

Al die hier opter aerden leeft,
En 't vleysch tot lusten overgeeft,
Koomt, siet dit leste Sinne-beelt,
Terwijl ghy met uw ziele speelt;
Koomt, siet'et met een diep gepeys,
Want 't is de stant van alle vleys:
Daer is geen vorst, geen hooge macht,
Daer is geen slaef soo kleyn geacht,
Daer is geen huys-man op het lant,
Geen visscher aen het dorre strant,
Geen krijgsman die den degen voert,
Geen kramer die op winste loert,
Geen mensche, wie het wesen mach,
Die oyt of son of mane sach,
Geen man, geen maeght, geen echte wijf,
Of dit en past op haer bedrijf.
Dus wie het zy, of wat hy doet,
Die segge staegh in sijn gemoet:
Mijn ziel! hoe, zijt ghy niet beschroomt?
De Tijt die gaet, de Doot die koomt.
Dit is een woort van groote kracht,
Indien het recht wort overdacht,
Het is een breydel voor de ziel,
Op datse noyt in sonden viel;
Want wie sal hellen na het quaet,
Als hem de doot voor oogen staet?
Wel ghy, die noch in uwen tijt
Hier met uw aertsche leden strijt,
Gaet, hecht dit vast in uw gepeys,
En toomt alsoo het dertel vleys.
Is iemant hier in dese stadt
Door vuyle lusten op-gevat,
Of door de jonckheyt om-gevoert,
Die op sijns naesten vrouwe loert,
Of op sijn buyrmans dochter let,

Om haer te krijgen in het net;
O die, eer dat hy dieper gae,
En vorder in het wilde slae,
Die beelde sich dit schou-spel in,
En segge met een rijpen sin:
Mijn ziel! hoe, zijt ghy niet beschroomt?
De Tijt die gaet, de Doot die koomt.
Indien dat u de wraeck-sucht quelt,
En uw gemoet in roere stelt,
Of dat ghy, door een ouden haet,
Van nijt en spijt als swanger gaet,
En denckt, uyt enckel onverdult,
Hoe ghy uw vyant krencken sult;
Ey, toomt een weynigh uw gebreck,
En gaet in eenigh stil vertreck,
En seght daer met een rijp gemoet,
En seght daer uyt een sedigh bloet:
Mijn ziel! hoe, zijt ghy niet beschroomt?
De Tijt die gaet, de Doot die koomt.
Indien'er is een weeligh gast,
Die slechts maer op sijn mont en past,
En geen soo lieven dingh en weet
Als hoe men brast en lecker eet,
Of schier geduerigh pooght te sijn
By mal geselschap in den wijn,
Of daer men met de schijven klapt,
En niet als malle dingen snapt,
Ja, schier noyt eenigh woort en seyt,
Als dat tot vuyle tochten leyt;
Dies bidd' ick, wat ick bidden mach,
Dat hy, een uyrcken voor den dach,
Wanneer de dampen van den wijn
Hem uyt het breyn vertrocken sijn,
Dat hy dan in sijn boesem gae,
En eens ter degen over-slae,
Hoe dat sijn kostelijcke tijt
Dus ongevoeligh henen glijt,

Ja, als een arent henen vlucht,
En segge dan met diep gesucht:
Mijn ziel! hoe, zijt ghy niet beschroomt?
De Tijt die gaet, de Doot die koomt.
  Indien dat u de malle pracht
Wil brengen onder hare macht,
En dat de lust van moy te gaen
Uw herte vult met enckel waen,
Soo dat uw kleet meest allen dagh
Gestelt is nae den nieuwen slagh,
En komt dan strijcken over straet,
Gelijck een paeu daer henen gaet
Als hy sijn veêren steeckt om hoogh,
En toont ons menigh glinster-oogh;
Ey lieve, let op uw bedrijf,
Ey, let doch op uw nietigh lijf,
En seght: wat gaet ons menschen aen
Soo gansch te leven nae den waen?
Mijn ziel! hoe, zijt ghy niet beschroomt?
De Tijt die gaet, de Doot die koomt.
  Is in uw hant onwettigh goet,
Dat leyt en wroeght op uw gemoet,
Dat u tot aen het herte knaeght,
En dickmael gansche nachten plaeght,
Dat u tot in de ziele bijt,
Oock dickmaels op uw soetste tijt,
En dat ghy des al niet-te-min
Blijft hangen aen het vuyl gewin;
Soo stort u neder voor den Heer,
En opent daer uw innigh zeer,
En bidt hem dat u meerder kracht
Van boven werde toe-gebracht.
Op dat ghy, door een nieuwe jeught,
Den strijt ten lesten winnen meught;
Maer neemt oock dan tot uwer baet
Het beelt dat hier geschildert staet,
En seght met diep-gegronde tael,
Ja, seght het veel en menighmael:
Mijn ziel! hoe, zijt ghy niet beschroomt?
De Tijt die gaet, de Doot die koomt.
  Ten lesten, vrienden in 't gemeen,
Die noch het leven hebt te leen
Van God ons aller Opper-Heer,
Leest, leest voortaen tot sijner eer,
Gaet, eygent hem uw gansch bedrijf,
Uw ziele met uw nietigh lijf;
Maer soo ghy noch den vleesche leeft,
En u de sonden over-geeft,
Of immers niet genoegh en strijt,
Maer dienstbaer aen de werelt zijt,
Soo slaet u vry dan opte borst,
Tot dat ghy naer het eeuwigh dorst;
En berst oock vry in tranen uyt,
En maeckt geduerigh dit besluyt:
Mijn ziel! hoe, zijt ghy niet beschroomt?
De Tijt die gaet, de Doot die koomt.

En voeght'er dan by:
Al wat een werelts hert kan vinden of bedencken,
Al wat de werelt selfs kan aen de werelt schencken,
Dat scheyt sich altemael van onse leden af,
Wanneer men kout en stijf zijght in het duyster graf.

Tusschen twee gesette palen,
Dat is: tusschen dach en nacht,
Wort ons leven door-gebracht:
Siet, hoe dat wy neder-dalen
Eer het iemant seggen kan;
Oock dit woort dat gaet'er van:

Tusschen dooyeu ende vriesen,
Is 't dat wy den tijt verliesen.

Ces choses sont bien seantes, plaisantes à voir, & dignes d'estre cheries & honorées par celuy qui les contemple:

Un jeune sainet,
Un vieux martyr,
Un soldat religieux,
Un homme d'estat conscientieux,
Un grand seigneur courtois,
Un homme docte humble,
Une femme sans babil,
Un compagnon allegre sans vanité,
Un amy qui par honneurs ne peut estre changé,
Un malade joyeux,
Une ame delaissant le corps avec asseuranee & consolation.

Jos. Hall. Sainct. Observat.
From the wombe
To the tombe.
La mort n'a point de calendrier,
De doot en kent geen almanack.
Doppo il giuoco cosi va nel sacco il ré, come la pedina.
En ta santé pas ne te sie;
La mort à coup ravit la vie.
Contre la mort
N'y a consort.

Al mal mortale nè Medico, nè medicina vale. Es hilfft nicht wol spannen sondern wol abschiessen.

Qui a craint la mort en sa vie, la craindra mois en sa mort.

Moriendum certè est, & id incertum an eo ipso die. *Cic. de Senect.*

Quis scit an adjicient hodiernae crastina summae
Tempora Dii superi. *Horat.* 4. *Od.* 7.

Die tibi dormituro: potes non expergisci; die experrecto; potes non dormire amplius; dic exeunti: potes non amplius reverti; die revertenti: potes non exire. *Sen. Ep.* 49.

Ronsard. 5. *Od.* 15.
Nous ne tenons en nostre main
Le jour qui suit le lendemain:
La vie n'a point d'asseurance;
Et pendant que nous desirons
La faveur des Roys, nous mourons
Au milieu de nostre esperance.
Il ne fait rien, qui commence bien, & ne finit.

La vita il sine, e'l di loda la sera.
Al sin loa la vida, y à la tarda loa il dia.
A fin louua à vida, e à tarde louua o dia.
Il fin fa il tutto.
La fin fait tout.
Exitus acta probat -- *Ovid.*
Il n'y a si fort à escorcher, que la queue.
Mal commence, qui bien n'acheve.
Is 't eynde goet, soo is 't al goet.
Eerlijck, wel beginnen:
Heerlijck, wel eindigen.
Au soir loue l'ouvrier,
Au matin l'hostelier.
Ovid. 3. *Met.* -- Scilicet ultima semper
Expectanda dies homini est: dicique beatus
Antè obitum nemo supremaque sunera debet.
Juven. Sat. 10. - Croesum vox justi facunda Solonis
Respicere ad longae jussit spatia ultima vitae.

Solon per Auson.
Dico tunc beatam vitam, cùm peracta fata sint.

Ronsard:
Jamais l'homme avant qu'il meure,
Ne demeure
Bien-heureux parsaitement:
Tousiours avec la tristesse
La liesse
Se mesle secrettement.

Rob. Garnier:
Personne devant qu'estre mort
Heureux on ne peut dire:
A celuy seul qu'esteint la mort
Fortune ne peut nuire.

Ronsard:
Un beau mourir toute la vie honore.

Idem:
Belle sin fait, qui s'amende en vivant.

D. Heinsius:
De kruyden, in den tuyn, en bloemen, die verdwijnen,
En rijsen weder op, de rancken van de wijnen
Die komen weder voort: de goude Son die staet
Soo dickwils weder op, als hy te bedde gaet.
Maer wy, naer dat wy zijn met tranen eens begoten,
Gescheyden van der aerd', en in een kist gesloten,
Wy blyven daer wy zijn, wy liggen altijt neêr,
Verslagen van de doot, en keeren nimmer weêr.

Deselce:
Het leven is een meret, daerin wy sijn geboren,
Om vreucht in onsen tijt en vroolickheit t'oorboren;
Wie meest koopt voor sijn gelt, en best den tijt besteet,
Die hem gegeven is, betoont, dat hy meest weet.

Ick hebbe goet gevonden, goetgunstige Landslieden, hier by te voegen eenige Sin-sprencken uyt het Oude ende Nieuwe Testament. Maer verstaet hier, door een Sin-spreucke ofte Spreeck-woort, een maniere van seggen die den Leser ofte hoorder, door redenen oneygentlicken gesproken, in-leyt tot een sake, die eygentlick moet verstaan worden.

Uyt het oude testament.

Deut. 22. 10.

Non arabis cum bove & asino simul.

Id est:

Ne fidelis cum insideli counubio jungatur. 2 *Cor.* 6. 14. Vel, ne boni cum malis societatem inemt. Vel, ne paria ab imparibus exigautur.

Ghy en sult niet ackeren met een os, en een ezel te samen.

Dat is:

Geloovige met ougeloovige, reyne met onkuysche, goede met boose te versellen, en dient niet, 2 *Cor.* 6. 14. Oste: men en moet van dat ongelijck van aert is, geen gelijke werckinge verwachten.

Non ligabis os bovis terentis in areâ fruges tuas, *Deut.* 25. 4. explicat & applicat *Paul.* 1 *Corinth.* 9. 9.

Ghy en sult den os, die dorst, den muyl niet toebinden.

Dit wert uytgeleyt, en te passe gebracht by den Apostel Paulus, 1 *Cor.* 9. *vers.* 9. 10. De comedente exivit cibus, de forti dulcedo. *Jud.* 4. 14.

Inter alia de Christo haec dici posse asserit Augustinus Serm. 108. De edente, inquit, id est, de morte, quae omnia consumit, exivit cibus, id est: Ille qui dicit: Ego sum pauis vivus, qui de coelo descendit. &c.

Spijse gingh van den eter, en soetigheyt van den stereken. *Richter.* 14. 14.

Augustinus duyt onder andere dit op den Heere Christus: van den Eter (seyt hy) dat is, van de Doot, die het al verteert, is spijse gegaen: dat is: Hy selfs die geseyt heeft: Ick ben het broot des levens, &c.

Serpenti pulvis panis erit. *Gen.* 3. 14. & alibi apud Esaiam Prophetam.

Id est:

Similes habent labra lactucos: da paleas bovi, plittaco saccharum.

Stof sal der slangen broot zijn.

Dat is:

Salaet nae de lippen: kaf aen den os, suycker aen de papegaey.

Anima saturata calcabit favum.

Id est:

Saturo nil sapit. *Prov.* 27. 7.

Een volle ziele treet wel op honigh-seem.

Dat is:

Als de muys vol is, dan is'et, meel bitter.

Capite vulpes parvulas. *Cant.* 2. 15.

Id est:

Malorum principijs obstandum.

Vanght. ons de kleyne vossen, die de wijnbergen bederven.
't Wil seggen, dat alle quaet in sijn beginselen dient gestuyt te werden.

***Eccles.* 9. 4.**
Melior est canis vivus leone mortuo.

Id est:
Mortuo leoni etiam lepores insultant.
Een levendige hont is beter als een doode lecu.

Waer mede schijnt na-buerigh te zijn het Nederlandts spreeck-woort:

Een ouden wolf ryen de kraeyen.
Omnia tempore lint vestimenta tua candida. *Eccles.* 9. 8.

Id est:
Exhibe te semper purum ac immaculatum.
Laet uwe kleederen aller wegen wit zijn.

Dat is:
Stel u altijdt reyn en oprechtelicken voor.
Muscae morientes perdunt suavitatem unguenti. *Eccles.* 10. 1.

Id est:
Rem parvam neglectam, magnam posse corrumpere.
De schadelicke vliegen bederven de goede salve.

Dat is:
Kleyne dingen verwaerloost, konnen oock aan groote hinder en nadeel doen.
Qui dissipat sepem, mordebit eum coluber. *Eccles.* 10. 8.

Id est:
Malum in autorem recidere.
Wie den tuyn verbreeckt, dien sal een slauge steken.

Dat is:

Dat quaet voor-stel veeltijts sijn eygen aendryver op 't hooft valt.

Leo in via. *Prov.* 20. 13.
De luye spreeckt: daer is een leeu opten wege.

Qui observal ventum, non seminat: & qui confiderat mihes, nunquam metet. *Eccles.* 11. 4.

Idem est cum Xerxis sententiâ:

Non omnia reformides, inquiebat ille, nec singula peraequè consideres: nam si velis in rerum consultatione omuia perinde considerare, nunquam aliquid efficies.
Wie op den wint achtet, en saeyt niet: ende wie op de woleken siet, en maeyt niet.
Dat is
(Als Xerxes eens seyde): En weest niet vrees achtigh in alles, en sijmelt niet op yder dingh; want soo ghy in eenigh dingh alles wilt uytpluysen, ghy en sult noyt yet uytrechten.

***Jerem.* 9. 21.**

Ascendit mors per fenestras nostras.

Id est:

Per sensus corporis, oculos & aures praesertim, ingreditur peccatum.

De doot is tot onse vensteren ingevallen.

Dat is:

De sonde komt in ons, door onse uyterlicke sinnen, te weten: oogen en ooren.

***Ezech.* 16. 44.**

Sicut mater, ita & silia.
Soo de moeder is, soo is de dochter.

Uyt het nieuwe testament.

***Matth.* 10. 16.**

Prudeutes sieut serpentes: simplices ut columbae.
Voorsichtigh als slangen, eenvoudigh als duyven.

***Matth.* 12. 30.**

Qui non colligit, dispargit.
Wie niet en vergadert die verstroyt.

***Joan.* 4. 37.**

Alius seminat, alius metit.
D'eene saeyt, d'andere maeyt.

***Joan.* 10. 1.**

Qui non intrat per ostium, sur est.
Wie door de deure niet in en gaet, is een dief.

***Matth.* 24. 28.**

Ubicumque cadaver, ibi & aquilae.
Waer een doot lichaem is, daer versamelen d'arenden.

***Matth.* 7. 6.**

Nolite dare sanctum canibus.
En geeft het heylige den honden niet.

***Joan.* 3. 6.**

Ex carne caro.
Wat uyt vleesch geboren is, dat is vleesch.

***Matth.* 9. 12.**

Non est opus medico valeutibus.

Die gesont ziju, en hoeven geenen Medecijn meester.

***Matth.* 6. 44.**

Arbor ex fructu suo cognoscitur.
De boom wort uyt sijn vrucht bekent.

2 *Cor.* 6. 10.
Nihil habentes, & omnia possidentes.
Niet hebbende, en alle dingh besittende.

2 *Cor.* 4. 7.
Thesaurus in vasculis fictilibus.
Schat in aerde vaten.

***Matth.* 7. 5.**
Eijce primum trabem ex oculo tuo.
Werpt eèrst den balck uyt uw eygen ooghe.

***Joan.* 10. 13.**
Mercenarius fugit.
Een huerliugh vliet.

***Matth.* 5. 15.**
Lucerna ne sub modio,
Eu stelt geen licht onder eene korenmate.

***Matth.* 15. 14.**
Si caecus caecum ducit, &c.

Indien de een blinde den anderen leyt, soo sullen sy beyde in de gracht vallen.

***Joan.* 1. 5.**
Lux in tenebris lucet.
Het licht schijnt in de duysternisse.

***Matth.* 8. 20.**
Vulpes foveas habent.
Vossen hebben holen.

***Luc.* 4. 23.**
Medice, cura te ipsum.
Genees-meester, heelt u selven.

***Luk.* 4. 24.**
Nemo Propbeta in patria.
Geen Propheet aengenaem in sijn Vaderlant.

***Matth.* 3. 10.**
Jam securis ad radicem arboris posita est.
De bijle is aen den wortel des boons geleyt.

2 *Cor.* 9. 6.
Qui parcè seminat, parcè metet.
Wie spaerlick saeyt, sal spaerliek maeyen.

***Galat.* 6. 7.**
Quae seminaverit homo, metet.

Wat de mensche sal gesaeyt hebben, dat sal hy maeyen.

***Matth.* 12. 20.**
Arnudinem quassatam non confringet, &. linum sumigans non extinguet.

Het gekreuckte riet sal hy niet breken, 't roockende vlas sal hy niet uyt-blussen.

By-spreucken en gront-regels, tot onderhoudinge of verbeteringe van de gesontheyt.

DE LESER HEEFT TE LETTEN, DAT VEEL VAN DE VOLGENDE REGELS MOETEN GENOMEN WORDEN NA DEN AERT VAN 'T LANTSCHAP, DAER DE SELVE UYT GESPROTEN ZIJN.

Wort iemant sieck, of krijght hy pijn,
Eerst Godt, en dan den medecijn.
Met menschen niet, in tijt van pest,
Met Godt veel spreken acht ick best.
Het is gesont voor ziel en lijf,
Elck een sijn glas, en elck sijn wijf.
Il sangue, una volta l'anno:
Il bagno, una volta il mese:
Il mangiare, una volta il giorno.
In het jaer eens bloet gelaten,
In de maent eens in het bat:
En noch sou 't my kunnen baten,
Soo ick maer eens daeghs en at.
Hebt ghy misschien geen medecijn,
Soo laet dit uw genees-dranck zijn:
Eet, drinckt, en teelt noyt sonder lust,
En stelt voor al uw hert gerust.
Wie veel smeert de borst,
En drinckt sonder dorst,
En kust sonder lust,
En eet sonder honger,
Die sterft des te jonger.
Vesti caldo, mangia poco,
Revi assai, che viverai.
Uw kleet sy warm,
Noyt vollen darm,
En slaep met maten;
Dat sal u baten.
Qui peu mange, prou mange;
Et qui prou mange, peu mange.
Ick wil, Leser, datje weet:
Hy eet veel, die weynigh eet.
Disne honestement,
Et soupe sobrement,
Tu vivras longuement.
Eet 's middaghs hartigh, of ombijt,
En wacht alsoo den avont-tijt,
Maer biet dan weynigh aen den mont;
Soo blijfje langen tijt gesont.
Il ne se garde pas bien, qui ne se garde tousiours.
Die hem na de kunst wil wachten,
Moet staegh op sijn leven achten.
Qui vent vivre longuement,
Doit donner le eul au vent.
Wilje langh en lustigh leven,
Aen den eers dient wint gegeven.
Soubs un arbre de noyer
Garde toy de te coucher.

Geeft u nimmer in den droom
Onder eenen note-boom.
Du matin les monts,
Du foir les fonts.
Voor nacht in, voor daegh uyt.
La mano al petto,
La gamba al letto.
Is'er mangel aen uw hant,
Hangt den arrem in een bant;
Maer soo aen uw been iet let,
Legt dat neder in het bedt.
Een nieu huys laet bewoonen:
Het eerste jaer door uw vyant,
Het tweede jaer door uw vrient,
Het derde jaer door u selfs.
Le malade doit dormir quand il peut,
S'il ne dort quand le medecin veut.
Als u de slaep niet by wil zijn,
Na wille van den medicijn;
Soo maeck ten minsten datje rust,
Wanneer 't uw siecke leden lust.
Les premiers & les derniers sroids sont les plus dangereux.
D'eerste koude, en oock de leste,
Zijn te mijden als de peste.
Coucher de nuiet, du matin seoir,
Droit à midy, aller au soir.
's Nachts liggen, 's middaghs staen,
's Morgens sitten, 's avonts gaen.
Ande me yo caliente,
Y riase la geute.
'k Laet een yder my begecken,
Magh ick my slechts warrem decken.
Apres le boire & le repas,
Le dormir sain ne trouveras.
Na veel spijs en groote droneken,
Gaet terstont niet leggen roneken.
Pone gulae metas, ut sit tibi longior aetas.
Biet weynigh aen den mont,
Oeffent u t'aller stont,
En loopt niet als een hont,
Soo blijfje langh gesont.
Sapientis facilis vietus.
Lichte spijse
Is voor de wijse.
Quod sapit, nutrit.
't Zy bitter, of soet,
Wat smaeckt, dat voet.
Joye & courage
Font beau visage.
Les gourmans
Eont leur fosses à tous leur dens.
Die veel wil weten,
Moet luttel eten.
Die weynigh eet, en minder drinckt,
Die is'et die de lusten dwinght.
Voluptatum usurae, morbi.
Uyt lust
Onrust.
Qui bien mange, fiante, & dort,

Ne doit encor craindre la mort.
Die wel eet, wel lost, wel rust,
Heeft noch tot de doot geen lust.
Qui veut bien vivre,
Ne s'enyvre.
Wilt ghy'er somtijts een glaesjen op setten,
't Is wel, mijn vrient, maer drooght uw nettei
Panis & aqua naturae satisfaciunt.
Hebje water, hebje broot,
Klaeght dan niet van hongers noot.
Un pouce de pain remet l'ame en sa place.
Vrient, hebje broot
Een duympjen groot,
Ghy hebt geen noot
Noch voor de doot.
- - Cum sale panis
Latrantem sromachum benè leuiet. *Hor.*
Hebje lust, soo is't al goet,
Honger maeckt raeu boonen soet.
Jejunus stomachus rarò vulgaria temnit. *Horat.*
l'Asino c'ha same,
Mangia d'ogni strame.
Wanneer een esel honger heeft,
Hy eet al wat sijn meester geeft.

A bon goust & saim,
N'y a mauvais pain.
Lucunditas victus est in desiderio, non in satietate.
Immodicus cibus animo & corpori nocet.

Suypen en vreten
Doet luttel weten.

Faute de chappon,
Pain & oignon.

Hebt ghy geen wilt-braet o kapoen,
Soo cet dan moes, of ander groen;
Dat kan oock lege magen voên.

Qui veut estre sain,
Doit mourir de saim.

Eet het muysjen wat te veel,
Wat het proeft is bittermeel.

Les beuveurs d'cau n'ont jamais besoing des pieds d'antruy.
Il meurt plus d'ensans de trop manger, que de faim.
Meer kinders zijnder van vreten bedorven,
Als'er van honger oyt zijn gestorven.
Chi non fa come l'oca,
La sua vita è breve, ò poca.
Die niet en doet gelijck de gans,
Om langh te leven weynigh kans.

Om dese Italiaensche spreucke recht te verstaen, soo dient men indachtigh te wesen dit nederlants spreeck woort:
Hy doet niet als eten en schijten, hy slacht de graeu gansen.

Chi và a letto senza cena,
Tutta la notte si dimena.
Wie sonder eten gaat te bedt,
Die wort van slapen light belet.
Past op geen droom, liet is bedrogh;
Soo is't geweest, soo is'et noch.

Quand jeune veille, & vieil dort,
C'est signe de prochaine mort.

Als jonghe lieden niet en slapen,
En oude lieden niet en waken,
Sy konnen 't bey niet langhe maken.
Tous les mois qui n'ont point R,
Laisse la femme, & prens le verre.
Als ghy geen R vindt in de maent,
Soo weet, dat ghy dan wort vermaent,
Dat u geen vrouwe, maer een glas
Voor uw gesontheyt komt te pas.
Les Caniculaires sont le caresme des mariez.
Qui tard se couche, & se leve mariez.
Il pourroit bien tost voir sa fin.

Vroegh op, en laet te bedde gaen,
Kan na den regel niet bestaen.
Dos au seu, pause à la table.
Den rugh aen 't vier, den buyck aen tafel,
En in de hant een goede wafel;
Vrient sooje dat niet lijden meugt,
Soo is 't gedaen met uwe jeugt.
Dormir en haut
Un tresor vaut.
Neemt uwe slaep-plaets boven,
Ghy sult u des beloven.
Viande bien maschée
Est à demy digerée.
Spijs wel geknout,
Is haest verdout.
Le premier an qu'on se marie,
On a le toux, ou maladie.
Het eerste jaertjen dat men trout,
So wort men kortsigh, of verkout.
Dit vont ick lestmael eens geschreven:
Hoe schoonder vrouw, hoe korter leven.
Qui est malade de follie,
Ne s'en guerit toute sa vie.
Wie uytten aert heeft sotte kueren,
Die sullen al sijn leven dueren.
A mal che non tiene cura,
Es locura.
Is'er iemant sot geboren,
Wat hy meestert, 't is verloren
Le mal de l'oeil, il saut panser du coude.
id est:
Qui se veut guerir l'oeil, il ne le saut toucher.
Hebt ghy een quaet of vierigh oogh,
Verbindt het met den elleboogh.

Dat is geseyt: Men dient'et stil te laten, en niet te raken.
Die vijftigh jaer out is, dient meer na een kussen te sien, als na een haes.

De eerste in het rijs,
De tweed' op het ijs,
De derd' aen den dis,
Dit houdt men dat best is.
Fievres automnelles,
Longues ou mortelles.
Langhe sieckten in den herft,
Soo men daer niet af en sterft.
Qui est malade au mois de May,
Tout l'an demeure sain & gay.
Die sich in Mey niet wel en vont,
Is veeltijts al het jaer gesont.
Ton sils repeu, & mal vestu:
Ta sille vestue, & mal repeue.
Geeft aen uw soon veel in den darm,
Maer geeft hem weynigh aen den arm;
Geeft dochters aen den arrem veel,
En spaert'et liever uytte keel.
La recheute est plus dangereuse, que la maladie.
Die op een nieu in sieckte slaet,
Is slimmer als van 't eerste quaet.

Novo medico, novo coemiterio est opus.
Een jonghe oye, een ouden ram,
Dat viel wel binnens jaers een lam.

Laver souvent les mains, rarement les pieds, et la teste jamais.

Wast uw handen, wast uw tanden
Dickwils, want het is u goet:
Maer wast selden uwen voet.
Doch wat immer u geschiet,
Wast uw hooft sijn leven niet.
Lever ú six,
Disner à dix,
Souper à six,
Font l'homme vivre dix-sois dix.
Dit is u les:
Staet op te ses,
En eet ten tienen,
Het sal u dienen:
En weêr te ses
Soo treckt uw mes,
En slaept ten tienen,
Het sal u dienen.

Quand-on est bruslé, il se saut approcher du seu de la partie bruslée.

Zijt ghy verbrant
Aen voet of hant,
Gaet totte vlam
Daer 't quaet af quam.

Van 't voedtsel en spijse in het bysonder.

Ey van een uyr,
Broot van een dagh,
Meel van een weeck,
Biggen van een maent,
Gans van drie,
Wijn van een jaer,
Visch van tien,
Een maegt van twintigh,
Een vrient van hondert.
Een Brabants schaep,
Een Gelderschen os,
Een Vlaemsche kapoen,
Een Vriesche koey.
Aisle de perdrix, cuisse de chapon,
Queue de poisson, teste de saumon.
Cuisses sont bonnes, quand les aisles sont mangées.
Vrienden, zijt ghy tafel-wijs,
Eet de vleugels van 't patrijs,
Van den sallem eet het hoost,
Sooje Lecker-tongh geloost,
Van den kabeljaeu de steert,
Die is vry wel etens weert,
Voorts de lenden van 't konijn,
En den horingh van het swijn,
En de dyen van het hoen,
Ghy en sult niet qualick doen.

Pain changé,
Et vin accoustumé.
Verandert broot, en oude wijn,
Is voor gesonde medecijn.
Il persieo vuol il vino, e'l sigo l'aeq ta.
De vijgh eyst water, persiek wijn;
Soo moet dat oost gegeten zijn.

L'huile est meilleur au commencement, le vin au milieu, & le miel à la fin.

De oly is in 't eerste best,
En honich op het alder-lest;
Maer wat'er heeft den naem van wijn,
Sal in het midden beter zijn.
In salata ben lavata, poeo aceto, ben ogliata.
Volght desen raet:
Doet op salaet
Niet veel azijn,
Maer wel (wat) wijn;
Doch niet en schout
Oly en sout.
Schape-kaes, koeye-boter, geyte-melck,
Dat is goede kost voor elck.

Boucher le nez, & manger la perdrix.

Zijt ghy weyts, en niet te vijs,
Stopt uw neus, en eet patrijs.
Eetj' een ey, soo doet een dronck;
Eetj' een appel, doet een spronek.

Vin che salti, pan che veda, formaggio che pianga.

Neemt blinde kaes en siende broot,
Dan hebje kost voor hongersnoot;
En hebje dan oock wijn die springht,
Soo wortje vrolick alsje drinckt.

Carne sa carne, pesce sa fesce.
Chair fait chair, poisson fait son.
Eet vleys naer eys,
Soo maeckje vleys;
Maer weet, dat vis
Maer slijm en is.
Carne giovane, e pesche vecchio.
Prijst ouden vis, en jeughdigh vleys,
Soo doeje na den rechten eys.
Laict fur vin,
C'est venin:
Vin sur laict,
C'est souhait.
Melck op wijn
Dat is fenijn;
Maer wijn op melck
Is goet voor elck.
Eet dat gaer is,
Drinckt dat klaer is,
Spreeckt dat waer is,
Schout dat swaer is,
Trout dat paer is,
Scheert daer hayr is.
Rien fi net,
Qu'un oeuf mollet.
Daer wort geen netter kost bereyt,
Als hoender-eyers versch geleyt.

Tre cose sono buone al mezzo: il vin, il sormaggio, e'l pesce.

De kaes, de wijn, en oock de vis,
Zijn best, als 't in het midden is.
Qui dort, il soupe.
Il faut boire
Entre le formage & la poire.
Eetje peer, en eetje kaes,
Drinckje niet, soo zijtghy dwaes.
Apres la poire le vin, ou le prestre.
Apres la pomme
Oncq ne beut homme,
Apres la poire
Appreste à boire.
Eetj' een peere, drinckt:
Eetj' een appel, springt.
Pommes, poires, & noix,
Gastent la voix.
Appels, noten, en oock peeren,
Sullen aen de stemme deeren.
le formage est sain,
S'il vient de chiche main.
De kaes, die doet de maege goet,
Maer eetse niet in overvloet.
Qui vin ne boit apres salade,
Est en danger d'estre malade.
Eet ghy salade sonder wijn,
Ghy staet in noot om sieck te zijn.

Poires & femmes sans rumeur,
Sont en prix & en valeur.
Peeren en vrouwen die niet en kraken,
Die houdt men alderbest te smaken.
De mauvais grain
Jamais bon pain.
Une pillule fromentine,
Uue dragme fermentine,
Et la journée d'une geline,
Est une bonne medecine.
Le sormage pesant, & le pain leger.
Luchtigh broot, en sware kaes,
Dat is geen onbillick aes.
Al amico cura il sico,
Al nemico il persico.
Send uw vrint vijgen, uw vyant persicken.
Quattro sono buoni bocconi,
Persichi, fonghi, fighi, meloni.
Il n'est chair, que de mouton.
Le melancholique mange, le bilieux boit, & le pituiteux dort.
Ama con amigo, ni la tengas, ni la des a tu vezino.
Id est:
Nourrice qui a un amy, ny la prens pour toy, ny la donne à ton voisin.
Verkies noyt minne voor uw kint,
Wanneerse vrijt of wort gemint.
Les maladies viennent à cheval, & s'en revont à pied.
Les maux viennent à livres, & s'en revont à onces.
Les maladies viennent en poste, & s'en retouruent bellement.
De sieckte komt te post gereden,
Maer gaet te rugh met esels treden.
Souventefois grands personnages
N'ont point d'enfans, ou point de sages.
Wijse lieden, malle kinders;
Jonck verloren, luttel hinders.
Een jonge vrou, en ouden wijn,
Die zijn bequaem tot vrolick zijn.

Groote maeltijden bekomen de doctoren beter als die daer op genoot sijn.

Multos morbos multa fercula fecere.

't Is goet met rapen te reysen, want sy sijn vroegh voor de poort.
Quand le medicin practique, il repose: & quand il ne fait rien, il se travaille.

Wanneer meest al de lieden zijn
Bevrijt van korts, en sonder pijn,
Dat's sieckte voor den medecijn.
Quand le jour croift,
Ainsi faict le froid.
Dagen die lengen,
Dagen die strengen.
Daer en quam noyt een muys in 't lant,
Of liet'er wel een gouden tant.
De Meert
Roert haer steert.
Kock-meeuwen aen 't lant,
Onweêr voor de hant,
Tous animaux sont medecins.
Honden en swijnen
Zijn medecijnen.

Daer gaet menigh Doctoor after de ploegh.
Stultorum incurata pudor malus ulcera celat.
Qui veut avoir la guerison du mire,
Il est besoing son mal dire.
Voor verswegen pijn
En is geen medecijn;
Verholen quaet
Eu vint geen raet,
Die tot sijn quale raet wil krijgeu,
En moet haer gronden niet verswijgen.
Moet uw Doctoor uw goetjen erven,
Soo maeckt u veerdigh om te sterven.
Aen Medecijnen en Advocaten
En moet men niet verswegen laten.
Es goutes le medecin ne voit goute.
Tollere nodosam nescit Medicina podagram. *Ovid.*
De groote pijn van 't flerecijn
En past niet op den Medecijn.

Drie eigenschappen, noodigh in de Chirurgie:

Een valck en oogh,
Een leeuwen hert,
Een juffers hant,
Een jonck barbier, een out medecijn,
Dat dunckt een yder best te zijn.

Il n'y a meilleur Chirurgin, que celuy qui est bien balasré

De { Jeune Medecin, cimetiere bossu.
De { Jeune Advocat, proces perdu.
De { Jeune Marié, mesnage malotru.
De { Jeune Heritier, bien despendu.
De { Jeune Procureur, cas mal entendu.
Medicus garrulus aegro secundus est morbus.
Qui me veut du mal, me fait blanchir:
Qui me veut du bien, me fait rougir.
On n'a jamais bon marché d'un Apoticaire.
Bon sait saigner toute gent,
Quand Chirurgins n'ont point d'argent,
Une heure de May sait perdre les palles couleurs.

Een jongen paep, cen ouden aep, een wilden beer,
Dat is gespuys, dat ick in huys niet en begeer.
Les richesses de pauvres gens
Sont leur enfans.
Entre deux petits, un glorieux;
Entre deux grands, un lourdaut.
Crudelem Medicum intemperans aeger sacit.
Fille brunette
Gaye & nette.
Palle conlcur, detir mal accomply.
Capo grasfo,
Cervello magro.
Halecis salsati vires.
Halec salsatum, crassum, blancum, grave, latum,
Illud dorsatum, scissum, perventrificatum,
Hivie caput ablatum, sie pellibus excoriatum,
Intus mundatum, dum transis nocte cubatum,
Hoe theriacatum - valet antidotum preciatum.

Quod paret optatum potamen largifluatum,
Dans de mane ratum, guttur po tando paratum,
Haustu prostratum, reparat madidatque palatum,
Et caput et pectus desiccat phlegmatisatum,
Dans urinatum, subito mox deinde cacatum,
Corrigit inflatum stomachum peuetrat veteratum.
Hoe medicinatum Laurens fert versisicatum.
(Repertum in triclinio Arnoldi, Ducis Gelriae.)

Ouderdom, sieckte, doot.

Toont wieje zijt,
Wanneerje lijt.
La vieillesse est un mal desire.
Op d'aerd' al isse vast gegront,
Noyt eenigh mensch gerustheyt vont:
Maer in den Hemel sal na desen,
Schoon dat hy draeyt, eens ruste wesen.
Eer wy wat weten,
Zijn wy versleten.
Eer 't boompjen is groot,
Is 't plantertjen doot.
La jument qui grise, a perdu ses sauts.
Het hollen is het peert benomen,
Wanneer de grijse hayren komen.
Vrient, soo ghy op uw leersen pist,
't Is tijt dat ghy uw boeltjen mist.
Soo ghy wilt in ruste sterven,
Laet uw naeste vrienden erven,
't En waer sy 't te seer verkerven.

Eêl, arm, en rijck,
Maeckt de doot gelijck.

Ach! bleef de mensch voor eeuwigh hier,
Soo waer hy doch een arrem dier.

Wilt op uw leste stonden achten,
Soo sult ghy u van sonden wachten.
Een ziel, die haren Schepper vreest,
Houdt die voor een geduerigh feest.
Vrient, wilt ghy leven met gedult,
Denckt watje waert, en wesen sult;
Denckt vry al dickwils op den dagh,
Die niet een mensch voorby en magh.
Van al dat ick besat, en is my niet gebleven,
Als dat om Godes wil daer van is weggegeven.
Waer blijdtschap is in huys, is droef heyt voor de deur,
En veel, na korte vreught, soo komt een langh getreur.
De bleecke doot
Spaert kleyn noch groot.
Schoon root,
Haest doot.
Wat iemant rooft, of vint, of erst,
Hy laet het al wanneer hy sterft.
Laet, als het God belieft, ons lichaem hier bederven;
Een, die wel heeft geleeft, en kan niet qualick sterven.
En ta santé pas ne te fie,
La mort à coup ravit la vie.
Hoe weyt toch menigh mensch soo breet!
Hoe stoft het stof op 't stof van 't kleet!
Is iemant bleyek, of is hy root.
Geen mensch is seker voor de doot.
Fac ea quae moriens facta fuisse velis.
Doet dat voor uwen sterref-dagh,
Dat naer de doot u baten magh.
Aujourd'huy en sleur,
Demain en pleur.
Heden root,
Morgen doot.
De dagh van gister is geleden,
Soo let doch op den dagh van heden,
En wilt dien immers wel besteden;
En wat belanght den dagh van morgen,
Die is voor 's menschen oogh verborgen;
Wilt daerom voor het eynde sorgen.
Een koets vol gouts, een kar vol steens,
Dat sal hier namaels zijn aleens.

Tot besluyt:

O Heere! laet my dit van uwe gunst verwerven,
Te leven in gedult, en met vermaeck te sterven!
Als haer de ziel verheft tot God,

Dan is de werelt enekel spot.

Voor mijn af-scheyt, Leser, soo vinde ick goet dese dootkiste met wat bloemkens te besteken, en daer toe sal dienen de hier na-volgende Prente, met ons bedencken op de selve:

Van thien niet een.

Ghy, die u in den tuyn by wijlen gaet vertreden,
En wilt niet al den tijt in uwen lust besteden;
Voedt niet alleen het oogh, of uwen gragen mont,
Maer weet dat ghy oock hier de ziele voeden kont.
Ghy siet de boomen staen, ghy siet de boomen groeyen,
Ghy sietse naderhant, ghy sietse lustigh bloeyen;
Ghy siet, hoe dat de bloem ter aerden neder-sijght,
En hoe het bloeysel set, en teêre vruchten krijght:
Maer siet, een groot getal van dat begon te spenen,
Is, ick en weet niet hoe, in korten stont verdwenen,
Eer dat het leven komt, soo laet het leven af,
Het bloeyssel even selfs, het bloeyssel is het graf.

Een deel van dat'er blijft lijdt hinder van de wormen,
Lijdt hinder van de lucht, en van de felle stormen;
Lijdt hinder van de mist, of ander slimme plaegh,
Soo dat het groot getal vermindert alle daegh.
Noch vint men menighmael, dat in de schoonste dagen
Veel vruchten onder-gaen, met innigh vier geslagen,
Men vint veel schoon gewas, dat in der haest verdwijnt,
Oock als de gulde Son met helle stralen schijnt.
Men vint, dat over-al de spreeuwen, mussen, kraeyen,
Oock met het beste sruyt haer grage jongen paeyen,
En dat een snoepers hant oock groene vruchten pluckt,
Ja, gansche tacken breeckt, en van de moeder ruckt.
Men vint noch boven dat, men siet'et oock gebeuren
Dat van te groote last de jonge boomen scheuren:
Geluck en ongeluck dat maeckt de tacken bloot;
Soo vruchtbaer, weerde ziel, soo vruchtbaer is de doot.
Maer waer toe dit geseyt? sal iemant mogen vragen;
Om iet van dit verhael naer huys te mogen dragen:
Het is een even-beelt van onsen broosen staet,
En hoe het alle vleesch hier in de werelt gaet.
De boom is 't aerdsche dal, de vruchten sijn de menschen,
De son is hartenlust en wat de lieden wenschen;
De wint is tegenspoet, en wat de werelt plaeght;
De worrem stil verderf, dat ons geduerigh knaeght;
De mist is heete pest, en diergelijcke plagen,
Die duysent man gelijck ter aerden konnen dragen;
Den snoeper, die het fruyt met harde klippels schent,
Neemt dien voor oorlogs-volck, tot roof en bloet gewent.
Gaet dit in uw gemoet wat naerder over-leggen,
Ghy sult ten vollen sien wat ick begon te seggen;
Ghy sult uyt dit gepeys bevinden in der daet,
Als dat het alle vleesch gelijck de fruyten gaet:
Besiet, hoe menigh kint, oock eer het is geboren,
Blijft, ick en weet niet hoe, blijft in de bloem verloren,
Blijft in de moeder selfs, blijft in de swarte nacht,
Eer dat het hier, eylaes! sijn moeder eens belacht.
Hoe menigh aerdigh kint, in plaetse van te spelen,
Gaet met een stille sucht geheele jaren quelen,
En t'wijl het staet en treurt ontrent de voedtsters schoot,
Blijft, na een langh verdriet, blijft in der haesten doot.
Hoe menigh jongelingh wort van de doot vertreden,
Schoon dat hy vrolick is, en van gesonde leden;
Hoe menigh jonck-gesel wert haestigh wechgeruckt,
Gelijck men met gewelt onrijpe vruchten pluckt.
Hoe menigh vruchtbaer wijf, in plaetse van te baren,
Siet haer, en hare vrucht, in 't duyster henen varen!
Siet, hoe sy, als een boom, van hare vruchten scheurt,
Soo dat sy, en de vrucht te samen, wert betreurt.
Maer dit is kleyn beslagh, en geensins harde slagen,
Indien men went het oogh ontrent de groote plagen
Die God by wijlen sent; ick segge: dieren tijt,
En krijgh, en swarte pest, die kleyn noch groot en mijt.
Ach! dan heeft eerst de doot haer pijlen uyt-geschoten,
Dan ligt het gansche lant met dooden over-goten,
Met menschen overdeckt; soo dat de grootste man
Geen doot-kist menigmael, geen gras bekomen kan.

Wie heeft'er niet gehoort, als geenen tijt geleden,
Van landen sonder volck, van uyt-geputte steden,
Soo dat'er niet een mensch by wijlen over-bleef,
Die, uyt een bleecken mont, een leste wille schreef?
Is 't dan, gelijck het is, met ons aldus gelegen,
Soo moet'et yder mensch geduerigh over-wegen;
Wel, let dan, mijn gemoedt! op uwen lesten dagh,
Op dat het onsen staet ten goede dienen magh.
Stelt, stelt doch geensins uyt uw feylen as te snijden,
En wat het vlees gebiedt met alle vlijt te mijden,
Tot clat ghy veertigh telt of anders vijftigh jaer;
Want siet, van thien niet een en brenght sijn leven daer!
Laet vry uw graf met blijschap delven,
De doot is 't EYNDE van haer selven.

Mededeeling betreffende Cats eigen exemplaar van zijn Spiegel van den ouden en nieuwen tijdt, 1632.

Op de Boekverkooping, door de Heeren KEMINK & ZOON, den 18den February 1861 en volgende dagen, gehouden, kwam onder No. 1276 Q, een *beschreven* exemplaar van CATS' *Spiegel*, enz. voor. Om te zien, of het mij wellicht bij mijn uitgave van den tekst zou kunnen dienen, gaf ik er order op, en werd het voor weinige stuivers meester.

Daar het vrij veel *beschreven*, en daarboven voor een deel met water bevlekt was, ook in een hals verganen perkamenten band hing, had het zeker weinig liefhebbers gelokt, of aanleiding gegeven, om het wat naauwkeuriger in te zien. Had men dat gedaan, men zou alras de hand van den *beschrijver* herkend, en er die van CATS zelf in gevonden hebben, van welke zelfs het *authoris donum* herkomstig is, dat op den titel prijkt. Het is het exemplaar, dat den dichter gestrekt heeft, om er de bijvoegselen en veranderingen voor latere drukken in aan te geven, van welke in die drukken echter slechts gedeeltelijk gebruik is gemaakt. Daar ik het boek machtig werd, toen mijn uitgave van den text des *Spiegels* nog betrekkelijk weinig gevorderd was, heb ik er mij van kunnen bedienen en niet verzuimd, wat in vroegere uitgaven van 't hier bijgevoegde (in rijmspreuken, en derg.) niet gevonden werd, getrouwelijk op te nemen en aan te geven. Denkelijk was het een der eerste exemplaren, uit handen van den boeken plaatdrukker gekomen, zoodat de druk der plaatjens buitengemeen zuiver en fraai is, en ook daardoor de waarde van 't aanvankelijk min-oogelijke boek verhoogd wordt. Blijkens het aangehaalde opschrift op den titel heest CATS het aan een vriend vereerd, denkelijk denzelfden, wiens naam (JAC. ROVERIJ) boven aan een der schutbladen, mede met CATS' eigen hand gesteld is.

Ik maak van de hier gegeven gelegenheid nog gebruik ter opneming der bijgevoegde Spreuken bij 't geen hier voren reeds afgedrukt was, voor ik het exemplaar erlangde:

Bladz. 647.	Lees het Hollansche opschrift (gelijk doorgaans) in rijm: Vrient, sijdy wijs, Buycht jeughdigh rijs; Want d'oude stam Is al te stram. En onder de Spreuken nog beide volgende: Kinderen wel op te trecken Sijn geen saecken voor de gecken. Een nieu en noyt gebesicht vat Smaeckt lange na het eerste nat.
Bladz. 650.	Lees bij de Spreuken nog: Een kleyn getal van rotte peeren Dat kan aen duysent gave deeren. Men kent de sotten aen de bellen, Men acht een man nae sijn gesellen.

Bladz. 651.	Lees bij de Spreuken nog: Die over de katte raeckt, raeckt oock over haren steert. Daer men de vinger in krijght, krijght men oock de hant in. Allense lapjens leert de hont eten. Laet men den Duyvel in de kerk komen, hy sal haest op den autaer sitten.
Bladz. 664.	Lees onder de Spreuken nog: Van de nacht Dient gewacht.
Bladz. 666.	Lees nog: Brenght alles by, o frissche jeught, Daer ghy u lief door maecken meught.
Bladz. 668.	Lees nog: Het een om 't ander, Dat volt malkander.
Bladz. 690.	Lees nog: Katte-jongens willen muysen, Ape-jongens willen luysen.
Bladz. 700.	Lees nog: 't Sy arm of rijck, Elck sijns gelijck.
Bladz. 706.	Lees nog: Een jonghe vrou, een meulenrat, Daeraen gebreeckt gemeenlick wat. 't Hollen is het peert benomen, Als de grijse jaren komen.
Bladz. 710.	Lees nog: Net by kuys en mors by vuyl, Valck by valck en uyl by uyl. Beter een schaep als een aep, Een balck, als een valck.
Bladz. 712.	Lees nog: Gedwongen liesde en gemaeckte verwe gaen licht as. De vrijster leydtmen door de min, Maer 't weeuwtjen volght haer eyghen sin.
Bladz. 714.	Lees nog: Schoon wijs en rijck is niemans deel.
Bladz. 718.	Lees nog: Op schoone bloemen Is niet te roemen; Op schoone vrouwen Is niet te bouwen; Want beyder eer Is wonder teêr. Geen hin en worter goet geseyt, Die elders woont en elders leyt.

Ter Bladvulling volgen hier nog de door Cats (Deel II, Bladz. 795 vv.) vertolkte *Versus Elegantiores*, e Schola Salernitana (Verg. de aant. op die Bladz.) en eene echt Hollandsche vertaling van de Latijnsche Rijmen op den Haring, (hiervoor Bladz. 944*c*.

Versus elegantiores.

Si vis incolumen, si vis te reddere sanum,
Curas tolle graves, irasci crede profanum;
Parce mero, coenato parum, non sit tibi vanum
Surgere post epulas; somnum fuge meridianum.
Nec mictum retine, nec comprime fortiter anum.
Haec bene si serves, tu longo tempore vives.

Fons, speculum, gramen, haec dant oculis relevamen;
Mane igitur montes, sub serum quaerito fontes.

Quatuor ex vento veniunt in ventre retento:
Spasmus, hydrops, colica, et vertigo; hoe res probat ipsa.

Ex magna coena stomacho fit maxima poena;
Ut sis nocte levis, sit tibi coena brevis.

Ova recentia, vina rubentia, pinguia jura,
Cum simila pura, naturae sunt valitura.

Si bona vina cupis, quinque haec laudantur in illis:
Fortia, formosa, et fragantia, frigida, frisca.
Temporibus Veris, modicum prandere juberis,
Sed calor Aestatis dapibus nocet immoderatis,
Autumni fructus, caveas, ne sint tibi luctus,
De mensa sume, quantum vis, tempore Brumae.

Salvia cum ruta faciunt tibi pocula tuta
Adde rosae florem minuentque potenter amorem.

Si pisces molles sunt magno corpore tolles,
Si pisces duri, parvi sunt plus valituri.

Inter prandendum, sit saepe parumque bibendum,
Si sumas ovum, molle sit atque novum.

Post pisces nux sit, post carnes caseus adsit,
Unica nux prodest, nocet altera, tertia mors est.

Singula post ova, pocula sume nova.
Adde pyro potum, nux est medicina veneno
Fert pyra nostra pyrus, sine vino sunt pyra virus.

Lof van den pekelharingh.

Een pekelhariugh blanck, Swaerlijvigh, dick en lanck,
Dien 't hooft is afgesloghen,
En buick en rugh met een Heel proper afgesneên,
De vellen afgetoghen;
Het grom voor uytgedaen, Raeuvv of met vuyr gebraên,
Dan geen ajuyn vergeten,
En eer, des avonds laet, De Son te bedde gaet,
Met honger opgevreten;
En daertoe dan een stick, Soo groot gelijck een mick,
Van rogghenbroodt gekloven,
Is goede medicijn; Thriakel kan niet sijn
Soo waerdigh om te loven.
Een dronck, die smaeckt daerop, Bredaes of Haerlems sop,
Of uyt de Delfse kuypen;
Hy maeckt het gorgelgat Wel vaerdigh, sicx, en glat,
Om 's merghens weêr te suypen.
En als ghy sijt verseeuwt, En sit en gaept en geeuwt,
Can hy weêr lustigh maecken,
Drooght de catharren op, Die boven uyt de cop
In borst of tanden raecken;
Maeckt dat men oock wel pist, En dat u niet en mist,
Met oorelof, het kacken;
Geen winden laet hy rust, Hy doet de maech, met lust,
Naer spijs en drancken snacken.

(Anno 1656.)

Wat dunckt u, leser, kan 't dan vreemt of wonder wesen,
Dat yemant, die met lust den pekelharingh smult,
Veel beter is te pas, als die met uytghelesen
En dertle leckerny sijn darmen gulsigh vult?

Aanteekeningen.

Sinne- en minne-beelden.

CATS' *Proteus ofte Minne-beelden verandert in Sinne-beelden*, zagen eerst in latere uitgaven onder dezen titel het licht. In de eerste (Middelburg, 1618) droegen zij den naam van *Silenus Alcibiadis sive Proteus, Humanae vitae ideam, emblemate trifariam variato, oculis subjiciens*, en waren in drie afdeelingen gesplitst. Eerst van 1627 af voeren zij hun nieuwen titel, waarbij tevens de drie afdeelingen tot een versmolten zijn. Wat de reden dier ineensmelting betrof, zeide Cats in zijne ‘Aenspraecke tot den leser’ bij de nieuwe uitgave: ‘wy meynen verstaen te hebben, dat by sommige lesers eenige van dese boecken gevonden worden, die, even soo verre als het eerste deel’ (dat waren de *Minne-beelden*) ‘sich verstrect, opte snede al vry wat afgesleten ende ontverwet zijn, maer in de vordere deelen’ (hunne toepassing namelijk op *Zedeleer* en *Stichtelijke Bedenkingen*) ‘noch versch ende nieu; het welcke wel mochte een teycken wesen, dat het eerste deel, rakende de jonckheyt ende hare saken, met neerstigheyt mochte doorlesen zijn, maer dat middelertijt de vordere stucken onghemoeyt ende in haer wesen zijn gebleven. Het welck’ voegt hij er beleefdelijk, maar ondeugend bij, ‘hetwelck wy haest willen opnemen mogelijck daerom geschiet te wesen, vermits het den haestighen leser te moeyelijck is geweest, de gedichten op yeder beelt slaende in de volgende deelen na te gaen soecken, ofte’ want hij giste wel, dat het hem daar zat, ‘omdat misschien de selve hem soo smakelijck niet en mogen zijn geweest als het eerste, ofte om andere redenen den leser bekent; - hoe liet zy, wy hebben geraden gevonden onsen *Proteus* die verandering aen te doen, dat wy de driederhande uytlegginghe te samen by een beelt achter den anderen hebben gevoeght, opdat by dien middel de drievoudige veranderinge den haestigen leser dadelijc ter handt mochte wesen, sonder met nasoecken sijnen tijt te verslijten.’ En zoo is het dan ook sedert gebleven, en mede in vorenstaande uitgave geschied, waar men onder ieder prentjen de driederlei berijming bijeen vindt. Daar deze rijmen, zoo schreef hij voorts nog in gemelde *Aenspraecke*, zijne ‘eerstelingen in de Nederlantsche tale’ waren, ‘ende mitsdien vry wat rau uyt de penne gevallen,’ hadden zij hem ‘al overlange gautsch tegen de borst geweest,’ dewijl hij ‘die bevont in het lesen niet ongelijck te zijn de raders van de karren, die over een deel on-effene straetsteenen worden voortgernet, moetende mitsdien somwijlen veerdig toeschieten, somwijlen, na een harden schock, onbewegelijck blijven staen.’ Hij had daarom ook thans ‘goet gevonden, den leser die moeyelickheyt quijt te maken, ende de Nederlantsche Gedichten soo te versmeden, dat die sonder horten op eenen eenparigen voet gelesen mochten worden.’ En inderdaad laat zich niet ontkennen, dat zij in vloeyendheid gewonnen hebben; hier en daar is echter tevens, een enkele maal, een eigenaardige of meer sprekende uitdrukking of versregel, voor een meer algemeene, te loor gegaan, en zullen wij die, waar ze voorkomen, in de volgende korte aanteekeningen voor onze lezers boeken.

Op de Titelprent: *gladde:* natte. *Lecker* (van *lakken*, later *likken;* eigenlijk *slemper, likkebroêr*, hier meer algemeen:) *lichtmis, deugniet* Dat de dichter hem *blind* noemt, is wel volgens de overlevering, maar, van de eerste uitgaaf af reeds, buiten de prent gerekend.

Op de Titelprent: *ringh:* kring (dat eigenlijk hetzelfde woord is), streek.

Op de Titelprent: *Onvernuftig:* onverstandig: naar de oorspronkelijke beteekenis van *vernuft* (van *vernemen*, gelijk *verstand* van *verstaan*).

Voorreden: Zooals die reeds voor de eerste uitgave voorkwam, en door Cats ook vervolgens ‘in hare weerde’ gelaten werd, ‘opdat yemant over (zijn) eerste oogmerck een naerder onderrichtinge begeerende, de selve aldaer soude moghen vinden.’

Voorreden: *wit:* doel.

Voorreden: *innerlijcker:* oude verbuigings-uitgang, thans verloren; evenzoo, in 't enkelvoud, vervolgens *onbesuyselder, dommer, wulpscher, derteler*, enz.

Voorreden: *tegenworpinghe, uytworpsel, beworp:* dezelfde verwisseling van *e* met *o* (onder den invloed der *r*) vindt men in *worden* voor *werden;* waarbij de gesloten klinker, in *antwoorden* en *tegenwoordig*, zelfs tot een open is uitgedijd.

Voorreden: *gesetheyt:* bedaardheid, bezadigdheid.

Voorreden: *vorder:* voorder, verder; zie voorts op tegenworpinghe.

Voorreden: *meepsheit:* teêrheid, overgevoeligheid.

Voorreden: *derselver:* zie op *innerlijcker*.

Voorreden: *voorbygeleden:* voorbijgegaan, van 't thans verouderde *liden* (nog in *overlijden* bewaard).

Voorreden: *aelwaerdigh:* dartel, dwaas; zie over dit woord en zijne verschillende beteekenissen, de uitvoerige en belangrijke aanteekingen van Prof. De Vries, in het Tijdschrift van Dr. De Jager, 1855.

Voorreden:	*vliem:* thans vlijm; als blijk voor de oude uitspraak der *ij*, in de eerste helft der 17e eeuw, door de Brabantsche (als *ei*) verdrongen.
Voorreden:	*wert:* thans *wordt;* verg. boven op *tegenworpinghe*.
Voorreden:	*gedaen stellen:* verouderde woordvoeging en spreekwijs, nog slechts in enkele openbare stukken gebruikelijk.
Voorreden:	*wy hebben doen asbeelden*, enz. Dit ziet op de titelplaat der eerste uitgaven, in die van 1627 door de latere vervangen; evenzoo 't geen vervolgens van die des 2en en 3en deels gezegd wordt.
Voorreden:	*harder*. 't Zelve verschijnsel als met *o* en *e* voor de *r*, vindt ook met de *a*, *e*, en *ee* plaats; *harder* staat voor *herder*, gelijk omgekeerd later weder *neerstigheit* voor *naarstigheid, eerde* en *weerde*, enz. voor *aarde* en *waarde*, enz.
Voorreden:	*geksmaren:* zotteklap.
Voorreden:	*buytekant:* voor *buitenkant;* door diezelfde afbijting der *n*, die nog heden een gebrek der Hollandsche spreektaal is; *uitkant* of, met den uitgang *er, uyterkant* mag men schrijven, maar waar men het met *be* gevormde voorzetsel *buiten* gebruikt, mag men dit niet verminken.
Aen de Zeeuwsche Jonckvrouwen.	- *Voorleden Stilstant*, nam. het 12jarig Bestand.
Aen de Zeeuwsche Jonckvrouwen.	*uyter:* saemgetrokken voor *uit der*, met den oorspronkelijken naamvalsuitgang, gelijk *metter* voor *met der*, enz.
Aen de Zeeuwsche Jonckvrouwen.	*lodderlijck:* glansrijk, aanminnig; van 't oude *loderen*, flikkeren. *de gansche wereltkloot:* naar de titelprent der eerste uitgave *schier of morgen:* weldra.
Aen de Zeeuwsche Jonckvrouwen.	*wat sonderlincx:* wat *bijzonders*.
Aen de Zeeuwsche Jonckvrouwen.	*sael* naar zijn oude beteekenis van *paleis, hof. - ontdragen*, ontnomen.
Aen de Zeeuwsche Jonckvrouwen.	*efter:* voor *echter*, door verwisseling der eene scherpe letter met de andere, gelijk in *graft* en *gracht*, *ofte* en *ochte, gekocht* en *gekoft*, en zelfs *gerucht* voor *gerust*, van *roepen* met verscherping der *p* voor de *t*.

Aen de Zeeuwsche Jonckvrouwen.	*Doen:* thans *toen. Niet:* thans *niets*, gelijk twee regels lager *yet* thans *iets;* de *y* in 't laatste woord is een eenvoudige *i*, waarvoor zij oudtijds algemeen gebruikt werd; thans alleen nog als overgangs-letter (in woorden als *bloeyen*, en dergelijke, waar men verkeerdelijk de *ij* pleegt te bezigen) of als sluitletter in bastaartwoorden (als: *poëzy, harmony*, enz.) waar men anders ook wel de *ie* gebruikt. Zie hierover mijne aanteekeningen in het *Archief* van Dr. A. de Jager, 1854.
Aen de Zeeuwsche Jonckvrouwen.	*geen* lant *en* kan. Thans ongelukkig - - behalve in woorden als 't en zij, tenware, enz. verouderde ontkenningsvorm, waardoor ook *geen* (oorspronkelijk een bevestigend voornaamwoord (*gene*)) geheel zijn aard verloren heeft en een ontkenningswoord is geworden; daar men toch niet slechts het ontkennend *en* bij werkwoorden allengs heeft laten glippen, maar het ook in de samenstelling *negeen* of *engeen* laten verloren gaan.
Aen de Zeeuwsche Jonckvrouwen.	*korsel:* thans slechts in den verlangden vorm *korselig* in gebruik.
Aen de Zeeuwsche Jonckvrouwen.	*Heyns:* Daniël Heinsius (1560-1655), de bekende Nederlandsche Dichter; evenzoo vervolgens *Hooft* en *Bredero;* de laatste, Gerbrant Adriaansz, naar zijn uithangbord (in Bredero) aldus genoemd.
Aen de Zeeuwsche Jonckvrouwen.	*rauwe jeught:* ruwe jeugd. - *Op een nieu:* thaus *op nieuw*.
Aen de Zeeuwsche Jonckvrouwen.	*hiet ik* voor *heet ik. Veelderhande* voor *veler* met overgangs *d*, gelijk vervolgens *wouder* voor *wou er, driederhande* voor *drierhande*. enz.
Aen de Zeeuwsche Jonckvrouwen.	*steêge:* stijve, stugge.
Aen de Zeeuwsche Jonckvrouwen.	*te hoop:* te zâam, bijeen.
Aen de Zeeuwsche Jonckvrouwen.	*in haesten:* naar den ouden verbuigingsvorm, later tot *haaste* en *haast* afgesleten.
Aen de Zeeuwsche Jonckvrouwen.	*naer:* thans *na*, tusschen 't welk en *naar* vroeger geen onderscheid gemaakt werd, zijnde dau ook 't laatste slechts de saamgetrokken vergelijkende trap (*nader*) van 't, eerste.
Aen de Zeeuwsche Jonckvrouwen.	*selsaem:* verbasterd uit *selt sien, selsien, selsen;* waarover verg. de aaut. van Dr.

		M. de Vries, in zijn *Verklarende Woordenlijst*, op *der Leken Spieghel*, bl. 594.	
Aen de Zeeuwsche Jonckvrouwen.		*bejag:* bedrijvigheid, levendige werkzaamheid.	
Bladz. 1.	b.		*staele-bijl:* voor *stalen bijl;* zie boven op *buytekant*. *zijnder:* voor *zijn er*, zie boven op *veelderhande*.
	c.		*efter:* voor *echter*, in zijn oudere beteekenis van *weder*.
Bladz. 2.	b.		*verdraeghsaemheit:* hier voor *lijdzaamheid*.
Bladz. 3.	c.		*terwyle:* voor *ter wijlen*, later nog meer verkort tot ons *terwijl*.
Bladz. 4.	a.		*handthave: handvat* zou men thans schrijven; 't eerste is in dezen zin, en als zelfstandig naamwoord in 't algemeen, niet in gebruik.
			den, eenen is: verouderd gebruik van den verbuigingsuitgang voor een klinker, of ook wel elders om den nadruk.
	b.		*In de bekeeringe - te zijn - wert toegestaan;* verwerpelijke Latijnsche woordvoeging, en alleen aan te slaafsche vertaling van 't onderstaande Latijn te wijten. Even zoo iets lager: *onse wille - te wesen*, enz.
Bladz. 5.	a.		De derde en vierde regel luiden in de eerste uitgave krachtiger: Hoe meyndy, Jan-treet-sacht, dat sonder slach of stoot U eenich aerdich dier sal vallen in den schoot?
			versoeck: onderzoek. - *Quelen* (oorspronkelijk de saamgetrokken verlengde

vorm (*kwedelen*) van 't verouderde *kweden*): spreken. De derde regel heeft in de eerste uitgave:

‘Siet Floor, een Zeeusche maeght,’

Bladz. 5.	b.	*tegenspreeckt:* voor *antwoord geeft*. - *Weyen* voor *uitweiden*. *gestole:* verkeerdelijk afgebeten voor *gestolen*, zie boven; ook later zal men dezelfde feil nog dikwijls bij Cats vinden.
	c.	De vier laatste regels luiden veel krachtiger in de eerste uitgave. Die wenscht te zijn verhoort, moet hart en stem verheffen; Geen flau gebedt en kan tot aen den Hemel treffen; Niet klimt er op tot God, dat maer wast in den mont; - Soo wie dan bidden wil, die bidd' uyt 's harten gront.
Bladz. 6.	a.	*als:* oorspronkelijk, gelijk hier, meer nog *dan* dan achter den vergelijkenden trap in gebruik, heeft het, behalven in de dagelijksche spreektaal, allengs voor dit moeten wijken; en

het was juist in Cats' tijd, dat men begon tusschen beider gebruik in dit opzicht te onderscheiden; verg. Hoofts *Brieven*, nieuwe uitgave (*Leiden*, by E.J. Brill, 1855) II bl. 247, aant. 3.

b. *t'elken:* voor *te elken* (*tijde*), allengs met toevoeging der bijwoordelijke *s* (gelijk *trouwens* voor *trouwen, doorgaans* voor *doorgaand, nochtans* voor *nochtan*, enz.) tot ons *telkens* geworden. *welcke - indien wy te samen voegen:* Latinisme.

Bladz. 7. a. *sim:* apen-naam, van 't Latijnsche *simia*.

b. *onbelompe:* ruw, plomp. *Guylen:* eigenlijk *slechte paarden, knollen*, hier op ezels toegepast.

pais: vrede (*fr. paix*).

De drie laatste regels luidden in de eerste uitgave beter:
Wegh met dat schamper volck, dat ander luy gebreken
Gaet knauwen in den mont en braken achter straet:
Die God met ernst bemint, zijn naesten niet en haet.

Bladz. 8. a. *imborst* voor *inborst;* de *m* in plaats der *n* voor de verwante lipletter *b;* omgekeerd, voor *omtrent* oudtijds *ontrent*, wegens de tandletter (*t*).

gau (*ooghjen*): *schrander*, naar de oorspronkelijke beteekenis van 't woord.

b. *slimmer:* erger, kwader.

Bladz. 9.	a.	*geschent:* tot schande gebracht.
Bladz. 10.	a.	*om waerin te voorzien:* Latinisme.
		uyt der aerden: oude verbuigingsuitgang, zie vroeger.
	b.	*altijts*: verouderde vorm, bij Cats en zijne tijdgenooten (Hoost en anderen) steeds in gebruik. Gelijk men later echter elders (zie hier boven op *t'elcken*) aau vele woorden een *s* heeft toegevoegd, heest men die hier, waar zij uit den aard der zaak (als genitief-uitgang) voegde, laten schieten.
Bladz. 11.	c.	*plagh:* oorspronkelijke en regclmatige vorm; later tot *placht*, gelijk in 't meervoud *plagen* tot *plachten*, misvormd.
Bladz. 13.	a.	*bescheet* (voor *bescheid*, gelijk *kleen* voor *klein*, enz.): *antwoord*, ook thans nog vooral in de spreektaal gebruikelijk.
	b.	De vier laatste regels beter in dc eerste uitgave: Wy bouwen in de lucht, wy steunen op ons droomen, Wy roepen: visch in 't net! schier eer wy sien de stroomen, Wy stoffen op ons doen, maer 't is al ydel pracht: Hoe dickwils ketelt hem den dwasen, dat hy lacht!

	c.	Ook hier was de tweede helft oorspronkclijk beter en zinrijker: Hé, specht! uw doen is slecht en weerdich om begecken: Die 't werck hout voor gedaen, kan 't selve noyt voltrecken. Grootachtingh van sich selfs verdwijnt meestal met rou: Die meynt dat hy 't al is, en wert noyt dat hy sou.
Bladz. 14.	a.	*wan:* ledig; het woord is hier verkeerdelijk met *vat* verbonden.
Bladz. 15.	b.	*innigh* (*stael*)*: inwendig, van binnen*.
	c.	*seltsaem* lees: *selsaem*, en zic vroeger.
Bladz. 16.	a.	*de reden waervan:* Latinisme.
	b.	*medecynen:* genees-heeren (van 't Latijnsche *medici*), niet *geneesmiddelen*, gelijk thans.
Bladz. 17.	a.	*ranken: treken* of, gelijk men meer gewoon is te zeggen, *streken*.
	b.	5 en 6, in de eerste uitgave: Veel worter schoon geacht, die 't niet en zijn; men vint'er Die blozen als een krieck, oock midden in de winter.
Bladz. 18.	a.	*sloef: sloffert, slordigert*.
		ter goeder trouwen: oorspronkelijke verbuigingsuitgangen, van welke de middelste alleen in ons *te goeder trouw* nog bewaard is.
	b.	*met droefheden:* verbogen naamvals-uitgang van 't enkelvoud.

Bladz. 19.	c.	*ons* (gedachten) voor: *onze*.
	a.	*dier: meisjen*, gelijk reeds vroeger.
Bladz. 21.	b.	*met'er:* lees liever *metter,* gelijk in vroegcre uitgaven, en verg. vroeger.
	c.	*strevig zijn: weêrstreven, zich verzetten*.
Bladz. 22.	b.	*muyte: kooi*.
Bladz. 23.	a.	reg. 5, inniger in de eerste uitgave: Als 't muysken rieckt. aen 't speck, het eet met groot verlangen.
	c.	*met'er dael* lees: *metter daet*, en zie op bl. 21, b.
Bladz. 24.	a.	*om verleiden*, oorspronkelijke spreekwijs voor het latere *om te*. Cats gebruikt reeds beiden. *onvroet: onwijs, dwaas.* - *opsnapper:* doorbrenger.
	b.	*hetwelcke indien:* Latinisme.
Bladz. 25.	b.	*zijdy:* saemgetrokken uit *zijt gy*.
	c.	*taback gedroncken:* naar de oorspronkelijke zegwijs. *al* (*waer hem*)*:* oorspronkelijke vorm, later met *als* verward en daardoor vervangen. De beide laatste regels in de eerste uitgave luidden: Die meest begeert, heeft minst: des, wildy zijn gerust, Vermeerdert niet uw goet, maer mindert quade lust.
Bladz. 26.	a.	*bedrogen:* drukfeil voor *bedragen* d.i. *beschuldigd, belasterd;* gelijke beteekenis heeft ook het volgende *vermaeckt*, niet

		met ons *vermaken* te verwarren.
	b.	*spinde: voorraadkas*.
		schameler: verbuigingsuitgang, en niet die van den vergelijkenden trap; verg. vroeger.
		quelebalckxens, beter *quelb.*, van 't verouderde *quelen*, (*kwijnen, ziek zijn*) en *balg* (*buik, lijf*).
Bladz. 28.	a.	*sporten:* hier voor *traliën*. In de eerste uitgave had men in plaats van deze versregels, de vertaling van 't Latijnsche: *Nullus equus*, enz. en daaraan toegevoegd dit rijmpjen: ‘Door vallen en weêr op te staen, Leert menich man nae Roomen gaen.’
Bladz. 29.	a.	reg. 5 en 6 beter in de eerste uitgave: Ick heb gerotst, gereên, geloopen, en gevaren, Noch voel ick 't oude pack mijn baugen rugg' beswaren.
	b.	*waeght'et: beweeght, schudt het. Sachtjes*, beter *zachtjens;* ook deze *n* toch in den verkleiningsuitgang wordt ten onrechte, naar de verkeerde Hollandsche uitspraak, afgebeten.
		gaet-quijt: thans *raakt-kwijt*.
Bladz. 30.	a.	*past op: geeft om. Bras* voor *braspenning, kleinigheid*.
	b.	*drogen*, drukfeil voor *dragen*.
		oudlvader: thans *kerkvader*.
Bladz. 31.	b.	In 't opschrift lees: AEQUORE. - *Onthoudt: herinnering*.

Bladz. 32.	a.	*lavey: lawaai, alarm*.
	b.	*linckeryen, slinksche streken*.
		der waerachtiger Sonnen: oude verbuigingsvorm voor ons: der warachtige zon. *Vroet* lees: *wroet*.
Bladz. 33.	a.	*vertrack:* naar den oorspronkelijke vorm, voor ons *vertrok*.
	b.	*rijckt:* voor *rieckt*, om het volgende *gelijckt*, toen nog met open *i* en niet als *ei* uitgesprokeu. - *Tintel: lapjen, lont*.
	c.	*dyne:* het verouderde voornaamwoord van den tweeden persoou enkelvoud, waarop dan echter het *ghy* van den volgenden regcl minder wel slaat; beter dus ook in de eerste uitgave: Hoe goedich bistu God! al zijn wy meeps en zieck, Dijn hant en blust niet uyt d' half uytghebluste wieck!
Bladz. 34.	a.	*dynende*: thans *deinende*, door de, reeds in Kiliaans tijd verbasterde, Brabantsche uitspraak; 't woord toch is blijkbaar herhalingsvorm van *dyen* (uitdijen, uitzetten).
		duyckt: neêrduikt, buigt.
		dy: verbogen naamval van 't voornaamw. van den tweeden persoon *du;* zie ook verder *du hebst;* het volgende *hebdy* daarentegen is saamgetrokken uit *hebt ghy;* zie boven.
		bast, strop (voor *zelsmoord*); 't woord schijnt afgeleid van den hennipsbast, waaruit de koord of strop gevlochten wordt.

Bladz. 35. a. *lincker: bedrieger*.

De eerste regels vroeger levendiger, terwijl het meisjen zelf sprekeude wordt voorgesteld:
Hoe nu, geslepen gast? wat koomdy by my loeren,

Om met een slimme streeck mijn eer ten roof te voeren?
Ghy lieft my, 't is wel waer, maer met verkeerde min,
En soeckt (maer te vergeefs) het eynd in het begin.

Maer steeck, enz.; beter in de eerste uitgave:
Maer steeckje u pin Wt, als een spin.

Bladz. 34.	b.	*En* (*krijght*): ontkennend, niet als koppelwoord; ook dit in de eerste uitgave leveudiger: En krijght zijn beck Niet aen mijn spcck.
		wilt: de oorspronkelijke vorm, voor welken later die van de bijvoegende wijs (*wil*) in zwang is geraakt, en alleen het veld behouden heeft.
	c.	*slecht: eenvoudig, onnozel.*
	c.	De vier laatste regels vroeger meer puntig en bondig: Wy wenschen wel, 't is waer, met God hier naer te leven; Maer wie wil in den dwauck van Godes wet sich geven? Wat ket'len wy ons selfs? - al die begeeren heeft Te leven als hy sterft, moet sterven als hy leest.
Bladz. 36.	a.	*verworght:* in 't algemeen voor *gedood;* vergelijk het Hoogduitsche *erwürgt*.
	b.	*wey-man: jager;* verg. *weitas* (van ons oude *weide, geweide*, nog in 't Hoogd. *Eingeweide* in gebruik); van waar ook ons w.w. *uitweiden*, oorspronkelijk: de ingewanden uituemen.
Bladz. 37.	a.	*achter volght:* daarna volgt, komt; gelijk in *achterdeel* voor *nadeel*.

De twee laatste regels in de eerste uitgave:
Wel let dan, hoe dit spel dien gild of wil vergaen:
Sijn lichaem wert ghestooft, sijn ziele wert ghebraen;
met de aanteekening: ‘Hier dient aengemerckt, dat op sijn Zeeusch een van de beste stucken wert ghenaemt de *ziele* van den os, 't welck men, naer dat den of gheslacht is, vers braet.’

b. *pruyst:* anders ook *proest*, eigenlijk 't zelfde als bruist (van 't schuimend geluid).

gild-os: feest-os (oorsproukelijk voor 't festijn der gildebroeders).

c. *achterstraten:* over straat, over den weg; gelijk *achterlande* voor: door het land, enz.

rozenhoet: rozenkrans.

reg. 5 en 6 in de eerste uitgave krachtiger:
Hoe kort is 's werelts lust! hoe langh des hels verderven!
O lust, berooft van rust! o doot, ontbloot van sterven!

Wat ramp! wat gaet ons aen! hoe is ous treck soo groot
Tot korte vreucht, waervan de naesmaeck is de doot!

Bladz. 38. a. *gijpen:* schielijk overgaan, overslaan.

Bladz. 39. a. *noch* (thans *nog*) voor: nochtans en toch. - *Jonste:* gunst.

	b.	reg. 5 en 6 in de eerste uitgave: Gods schickinghe staet vast, gheen mensch kau die beweghen; Wat spertelt ghy, o dwaes! wat worstelt ghy hier teghen?
	c.	De laatste regel, eerst: O, wonderbare kracht! die 't al beweegt, is stil.
Bladz. 40.	a.	*wijsgierigen:* waarschijnlijk hier niet zonder opzet naar *nieuwsgierig*, en derg., in min of meer slechten zin, gebezigd.
		leydtsaemheit: lees *lijdzaamheit*, zoo als er in de eerste uitgave staat en de zin meêbrengt.
Bladz. 41.	a.	*vertogen: vertrokken*. b. *flabbe* (ook *flep*): voor *tong*.
Bladz. 42.	a.	*totte: tot de*, gelijk *mette* voor *met de*, enz.
	b.	*waerteicken:* kenteeken, waarmerk.
Bladz. 43.	a.	*grijsen: rillen* (in 't gebeent), van daar nog *asgrijzen* en *afgrijselijk*.
	b.	De laatste helft beter in de eerste uitgave: 't Wel leven is een kunst, en dat niet van de minste: Dat quaet beleyt verbrot, brenght goeden raet tot winste; Één dinck heeft dien verrijckt en genen uytgeput: Dat elck is even na, is elck niet even nut.
Bladz. 44.	a.	*verkiesen:* verbeter: *het beste verkiesen* gelijk er staan moest.

Bladz. 45.	a.	In de eerste uitgave: Ghy fit, als eerste raet, in Venus' gulden sale, En wert aldaer begroet met d' aldersoetste tale, Die minnaer heeft gheleert; men knielt daer voor uw stoel, Men biet u lijs en ziel; maer ghy blijft even koel.
	b.	*hout:* van *houwen, huwen;* 't volgende *houwen* daarentegen voor *houden*.
		t'Fy: 't Fransche *fi;* waarbij de *t'* enkel tot verscherping dient.
Bladz. 46.	b.	*behecht:* drukfeil voor *gehecht*.
Bladz. 47.	b.	In de eerste uitgave: Wat recht men daeghlijcx aen in landen, dorpen, steden, Dat niet met al en sluyt! - en soo ghy vraecht de reden, Men seyt: 't is soo 't ghebruyck; en daermed' gaet'et heen. Maer wat een slecht bescheyt, welck een waenbacken reên! Moet dan een eerlijck man, niet anders als de honden, Juyst pissen, al waer pis eens anders wert ghevonden? - O dwaesheit! die sich voecht naer ander luy' gebreck, Laet aen een enckel stroo sich binden, als een geck! -
		Ruwer en ongelikter, maar zeker krachtiger.
	c.	Ook dit in de vroegere uitgave geheel verschillend, en althans niet minder dan in de latere:

Den Gheest strijckt na de lucht; het vleesch, belast met sonden,
Roept staech: 'k en kan niet op, ick ben om leech gebonden.
Fy! loomen aerden klomp, ghy staet - ick sie 't - ghy staet,
Niet anders als Claes-nar, ghebonden aen een draet.

Een hant vol vuyl gewins, wat wints van ydel eeren,

Wat keteling van lust, sal dit u hart afkeeren
Van 's Hemels eeuwich rijck? hoe, zijn wy dus verblint?
Wy staen als vast geboeit, daer niet en is dat bint.

Bladz. 48.	a.	*slechtelijck: dom-weg. - Volgen:* drukfeil voor *voegen*.
Bladz. 49.	a.	*vang:* voor *vangst*. - b. *beduit*, verlegen.
	b.	*bekayt:* bedrogen.
Bladz. 50.		*aerdelijck* (thans in afgeleiden, verlengden vorm *aardiglijk*): eigenaardig, treffend.
	a.	*slechtelijck:* onnozel.
		van doen: noodig, gelijk nog in de dagelijksche spreektaal.
	b.	*behaget:* saamgetrokken voor *behaagt het*.
		sonderlinge: in 't byzonder, vooral.
	c.	Vroeger geheel anders, maar, vooral in de tweede helst, niet minder levendig: Den oester leit en gaept, men siet hem nau beweghen;

De kockmeeu, om haer aes, op alle waters sweeft.

Sy, die wat vangen sou, wert onversiens gekreghen;
Siet, die naer winste gaept, verliest wel dat hy heeft.
Al jaecht den mensch naer goet, wort dickwils arm en moede,
Hy loopt, hy koopt, hy hoopt, hy blaest, hy damt, en dijckt;
Hy soeckt naer soet geluck, maer vindt een bitter roede; -
Maer uwen segen, Heer! ons sonder ons verrijckt.

Bladz. 51. c. Vroeger als volgt, meer op den man af en in overeenstemming met de verklaring in ondicht:
Den wetsteen slijpt het mes en leert de sweerden snijden,
En self soo blijftse plomp en bot van alle zijden.
Broer Claes, ghy wert genoemt een leeraer in 't ghemcen,
Maer seker 't gaet met u als met des slijpers steen.

Wilt ghy, dat uwe leer ghenomen wert ter harteu,

Bevestichtse met doen, en laet u quade parten:
Want soo uw daden niet en passen op uw reên,
Wat ghy met spreken recht, stoot ghy met doen daer heen.

Bladz. 52. a. *plichtelinge:* voor *plichtmatig*.

b. *vol:* zat, verzadigd.

genut: voor *genot*.

Bladz. 53.	a.	De vijfde regel beter in de eerste uitgave: Is (soo ghy 't wel bedenckt) ghemack en vryheyt erven.
		In de achtste regel lees: *de hoop ontseyt* voor *de koop ontseyt*.
	c.	regel 5-8 in de eerste uitgave: Soo haest een weerelts kiudt de bleecke doodt voelt komen, 't Hart sinckt hem in de schoên, sijn lust is hem benomen: Maer die dit spoock, in God, doorsiet van alle kant, En wijcktet niet een voet, maer bietet als de handt.
Bladz. 54.	a.	*de broeck ront setten:* volksspreekwijs die zich zels licht verklaart. Even zoo luidde het in 't versjen van de eerste uitgaaf (reg. 5 en 6): Soo haest den mensch yet vreemts bejegent in sijn saken, De broeck staet hem soo rondt, dat hy nau weet wat maken.

Bladz. 56.	a.	*meestersse:* de oorspronkelijke vrouwelijke uitgang, later voor de fransche: *esse, es* verwisseld.
	b.	*du hebst:* thans geheel verloren vorm van den tweeden persoon enkelvoud, zie reeds vroeger.
Bladz. 57.	a.	*heersch:* heerschzuchtig.
		Me: verkort voor *mijn*, even als in *Me-vrouw*.
		fali-vouwen: plooyen.
	b.	*dul:* dol, dwaas.
Bladz. 59.	b.	reg. 7 vroeger eigenaardiger: het wijf verblaest haer keurs.
	c.	de beide laatste regels vroeger: Wel aen, 't is lanck genoech gewroet, heft op uw hooft, En spoort na wilt, waervan ghy niet kont zijn berooft.
Bladz. 61.	a.	De vier laatste regels vroeger: Segt, puytjen, segt: waerom en magh ick niet verwerven Hetgeen u doet de doot, en my bevrijt van sterven? Waerom ghewert ons niet, dat elck van ons behaeght: Aen u de vuyle poel, aen my de schoone maeght? -
		puytjen: Zeeuwsch voor *kikvorsch*.
	c.	*of:* voor *af, van*.
Bladz. 62.		*is te wachten:* kan men zich wachten, hoeden.
Bladz. 63.	b.	*leure-pijpen* (thans meestal *lorre*): *ijdele bedriegelijke*

		klanken (oorspronkelijk van het gepijp, gefluit van den vogelaar).
		al gemist: woordspelling met Alchemist; verg. Cats' prozaverklaring der volgende bladzijde.
Bladz. 64.	b.	*goets moets:* naar den ouden verbuigingsuitgang, hier, gelijk in *bloots hoofds* en derg. nog bewaard.
		ter wijlen: hier nog in zijn oorspronkelijken vorm, elders reeds tot *ter wijle* en *terwijl* afgesleten.
Bladz. 65.	a.	*wilje:* vlindertjen.
		ruyft: thans *ruit;* hier van 't asvallen der bladeren gebezigd. reg. 5-7 vroeger: Het bloeyen van uw jeught, het gloeyen van uw kaken, Het vloeyen van uw spraeck, sal snoeyen en mismaken Den tijt, die 't al verslijt. Nu dan, schoon bloem, ontluyckt. -
	c.	*Venus jonckers:* drukfeil voor *Venus janckers*.
Bladz. 66.	b.	*uytmuytende: uitkomende, opzichtige.*
Bladz. 67.	a.	reg. 5-8 vroeger: Wel, wat een sot bestaen, dat, door een heet verlanghen, Sich yemant voor de deur van sijn vriendin gaet hanghen! Stroyt ghy daer bloemkens veur; en, soeckj' uws lijfs gerijf, Behout een kloeck verstant en blijft gesont van lijf.
Bladz. 68.	a.	*beleydinge:* voor *beleid, beheer*.

		hayr klyvers: gewoonlijk *hair-klovers*, met dezelfde beteekenis.
	b.	*puyten:* kikvorschen; zie boven.
		opwallende: opbruischende, zwellende.
		met maten: enkelvoud, met den oorspronkelijken buigingsuitgang.
Bladz. 69.	a.	reg. 5-8 vroeger: Pleecht eerbaer min, ghy jeught, (wech linckers, wech sluypsielen, Nachtuylen, licht ghespuys, en volcxken, kort van hielen!) Weest vrolijck, dat men 't siet; speelt heus en open spel, Geen hoeck of winckels soeckt: van daer komt ons 't ghequel.
		bejagh: bedrijf, werk.
	b.	*bejagh: buit.*
	c.	*gemeene: gewone.*
		wint: misschien *wijn* te lezen, daar 't eerste minder zin geeft, en ook de latijnsche versregel der volgende bladzijde: *capitur vinosus imagine Bacchi*, luidt. In de eerste uitgave luidden beide regels: Den Duyvel gaet verspien eens yders lieve sondt, En lockt den mensch daer deur tot in der hellen grondt.
Bladz. 70.	a.	*gehandelt:* thans, met den bastertuitgang: *gehanteert.*
		slimste: ergste.
		middlertijt: inmiddels, intusschen.
	b.	*sonderlinghe: afzonderlijke.*
Bladz. 71.	a.	*schout:* voor *schuwt.*

	b.	reg. 5 en 6 vroeger: Hoe dwee is ons 't ghemoet als druck en pijn ons pranghen! Neemt God sijn roede wech, wy gaen ons oude ganghen. *dwee: gedwee.*
	c.	reg. 3 en 4 vroeger: Gods volck, bedroeft in vreucht, en vrolick in geklach, Belacht des werelts druck, beschreyt des werelts lach. *lescht: bluscht.*
Bladz. 72.	b.	*vliemense en schroeyense: snijden en brandenze.*
Bladz. 73.	a.	reg. 3 en 4 oorspronkelijk: Maer soo de slangh haer eens, door ledicheyt, gheeft bloot, De spinne valt er op, de slanghe koomt in noot. reg. 5 en 6: Dat kleyn vergiftich dier, dat dertel Venus wicht, Noemt ledigheyt te zijn een wetsteen sijner schicht.
	b.	reg. 5 vroeger: De slangh leydt in de son en luyert op den acker.
	c.	reg. 5-8 vroeger: O schadelijck vergif, uyt ledigheyt geboren! Door dy heeft menich Helt sijn eer en glants verloren. Draeght sorghe, dat gheen tijt in luyheyt u ontsnapt, Dat u de helsche spin niet ledich en betrapt. *strael:* in zijn oorspronkelijke beteekenis van *pijl* (*angel*).
Bladz. 74.	b.	*schieters: schietwormpjens.*

Bladz. 75.	a.	reg. 1 oorspronkelijk: Ick sprack lest met mijn lief, terwijl sy sat en naeide. reg. 8 oorspronkelijk: Niet soets en heeft yet soets, dan na voorgaende suer.
	b.	oorspronkelijk: Soo daer een plompaert quaem en sagh dees nette dieren, Met konstich naeldewerck, het linnendoeck verderen, Hy soude stracx inslaen zijn zouteloosen beck, En roepen overluyt: gewis de meyt is geck! Want meynt, nadien hy maer alleen siet op het steken, Niet op den draet die volght, dat sy den doeck wil breken: Elck die van schamper jock zijn saken wil bevriên, Een half voltrocken werck laet aen geen gecken sien.
	c.	reg. 5-8 vroeger: Den schrick in ons ghemoet, het beven onser sinnen, Al is 't den geest niet selfs, het geeft daervan 't beginnen, En opent ons den wegh die ons daer henen leyt: Vrees wederbaert ons niet, maer 't hart daertoe bereyt. Bladz. 76. a.
	b.	de vier rijmregels aan het slot vroeger: Al is de vrees een goet begin, Men dienter niet te blijven in, Maer altijt voort en voort te gaen, Tot wy vast in de liefde staen.

Bladz. 77.	c.	de vier laatste regels luidden eerst: Een minnaer by sijn lief, een jagher in de velden, Een coopman by sijn waer, in crijgh de dapper helden, Gaen altijt voort en voort, niet één op winst en slaept: Al crijght de hont een stuck, hy stracx na 't ander gaept.
	b en c	vroeger: Werpt aen den hont een stuck, hy sal 't terstont oprapen, En slocken 't in sijn lijf en naer een ander gapen; Hy proeft niet eens hoe 't smaeckt, 't en glijt maer door sijn keel, Hy loert altijt na meer, al komter noch soo veel. Wech, onversaed'lijck hont! wat goets doen u dijn schatten, Midts ghy staech besich sijt om na wat nieus te vatten? - Elck, die na vers ghewin gheduerich smackt en haeckt, Van dat ghewonnen is, niet soets met al en smaeckt. Schoon yemant aen een dog werpt veel en groote sticken, Hy sal die metter haest oock ongheknaut inslicken, En gapen naer wat nieuws, hoe veel oock datter quaem; Want niet, dan dat hy niet en heeft, is aengenaem. Dewijl des menschen hert hier nerghens in can rusten, Maer soeckt altijt wat nieus en tracht na versche lusten:

		Laet ons dit sijn een peyl en teycken gans gewis, Dat ware lust en rust hier niet te vinden is.
Bladz. 78.	b.	*gint* (of *gunt*): het oorspronkelijk onzijdige van 't voorn, w.*gene*.
Bladz. 79.	a.	de zes eerste regels eerst: 't Is Venus warrenet, de web die ghy siet hanghen, Daer menich dier in valt, maer niemant blijft gevanghen Als eenich cleyn gespuys, dat moet noch kracht en heeft, De sulcke sijn 't alleen die Venus' raech beweeft. Een rustich hart can licht al dit ghespin verbreken: Die hoogh is van ghemoet en blijft soo leegh niet steken.
	b.	de derde regel vroeger beter: Hier swiert een horsel in, daer vliecht een voghel deur. de vierde daarentegen minder: En elders valt een steen, en maeckt noch grooter scheur.

	c.	vroeger geheel anders: 't Is weerelts warrenet dit rondt, dat ghy siet hangen, Daer weynich breken deur en veel in sijn ghevanghen. Den aertschen mersche wert met 's werelts lust beweeft, Niet anders dan de mug in 't web der spinnen kleeft. De wesp (een moedwil dier) weet door het net te breken: Die 's hemels glans bemint en blijft in d' eerd niet steken. De werelt slacht de spin: als zy ons heeft verwert En met haer rach beset, dan bijt zy ons in 't hert.
		wichtig: zwaar.
Bladz. 80.	a.	*wert legherich: slaat neêr, valt.*
	b.	*in dat: daarin.*
		om entom. voor *om ende om*.

Bladz. 80.	a.	vroeger: Ghy broet een hinnen-ey en krijght daervan een kiecken, En segt: o, selsaem dinck! dat doot was, roert zijn wiecken. Dunckt u dit wonder sijn? lief! doet my sulcke gunst, Ghy sult, van stonden aen, vernemen meerder kunst. 't Gedenckt my, doen ghy laest maer eenmael op my lachte, Wat geest daer joegh en sloegh mijn aders, mijn ghedachte. Ick ben, siet daer, een block, een bloet die niet en kan, Maer went u gunst tot my: siet daer, ick werd' een man! -
Bladz. 83.	c.	vroeger, meer op den man af: Den aep, naer 's menschen wijs, gaet mettet hooft verheven, En past wel op de maet van 't spel, hem voorgeschreven; Maer als hy daer ontrent eens noten wert ghewaer, Laet sijn begonnen werck, laet spel en meester daer, En loopt de noten na met alle vier de poten. Daer gaet'er veel te kerck als Godes huysghenooten, Die soo daer hoop ontstaet van eenich kleyn ghewin, Den Godsdienst en de kerck stracx setten uyt den sin.
		in den griel: te grabbel.
Bladz. 84.	a.	*vilsigheit: laagheid.*
Bladz. 85.	a.	*geleeck: juist was.*

	b.	de laatste regel oorspronkelijk: Fy, blyschap, die ontstaet uyt ander liên verdriet!
	c.	de vier laatste regels oorspronkelijk: Een heymelijck verstant, door een verborghen ader, Heeft in der vromen hert ons aller herten vader: O, wonderbare vreucht! al is de mondt als stom, 't Hart juicht van enckel lust, en niemant weet waerom.
Bladz. 86.	a.	O vrient! enz. vroeger: o Heer! dees plaeg doch van ons weert!
Bladz. 87.	a.	de vier laatste regels eerst: Dit sijn, o Roosemont! dit sijn u eyghen streken, Ghy dempt en temt mijn vier, wanneer ick ben ontsteken, En weckt mijn brant weêr op, als ick u schijnt te kout; 't Is doen en weêr ontdoen, dat minnaers besich hout. *quelen: kwijnen.*
	b.	de vier laatste regels eerst: Dees conicklijcke beeck beelt af de vreemde rancken, Die veeltijts, soomen siet, in Prinsen hoven wancken: Hier maeckt men glans van damp, een joncker van een guyt, En die eerst schooner blonck, die gaet sijn keersjen uyt.
Bladz. 88.	b.	*woeckenaer*: oudere vorm, thans: *woekeraar*.

Bladz. 89.	c.	de twee laatste regels vroeger: U maeghschap en geflacht vint ghy nu al in een: Ghy zijt een huys, een rijck, een weerelt met u tween.
Bladz. 90.	a.	*gelieveren*: min juist voor *geliefden*.
		swager: gelijk vroeger algemeen, voor *schoonzoon*.
	b.	*bedegen* (van *bedyen*): voor *geworden*.
		Doet mijn ontschult: Verontschuldigt mij.
Bladz. 91.	b.	de zes laatste regels vroeger: Rooft, slockt ter zee, te landt, en wert gestadich groot, Totdat den slocker ingeslockt wert van de doot, Dit, is den rechten aert van gierich en eergierich: Den desen haeckt nac staet, den dien is altijt vierich Naer gelt en goet, totdat hem treft de laetste pijn: Hoe iemant grooter is, hoe hy wil grooter zijn.
	c.	de beide laatste regels eerst: Maer volght naer Davids son en zijt gestadich vlugg': Die niet en wint verliest, die stil staet gaet terug!
		genaerdert: min juist voor *genadert*.
Bladz. 92.	a.	*luyernie*: min juist voor *luiheid*.
	b.	*ten hemelwaarts*: min juist voor *ten hemel* of *hemelwaarts* alleen.

Bladz. 93.	a.	Luidde oorspronkelijk geheel anders: Een sneech meysken ginck eens trouwen, Met een ouwen loomen knecht, Die 't vry al wat hadd' te slecht: Ick en kond' my niet onthouwen Van te vragen, hoe het quam, Datse desen grimmert nam: ‘Men vint schrijvers, die daer meenen’ (Dit voor autwoort ick outfinck Van dit sijn geslepen dinck) ‘Dat men van eens ezels beenen, Als hy maer in d' aerd en raect Wel de beste sluyten maect. Oock heb ick (dunct my) gelesen Van een dier ('t hiet schorpioen), 't Welck, als 't leeft, niet goedts kan doen, Maer, doot zijnde, kan 't ghenesen.’ Ick terstont verliet de meyt, Sy hadd' my ghenoech geseyt.-
	b.	*steeckt hem eens de moort: is hy eenmaal gestorven.* In alle Cats' uitgaven staat onjuist en slordig *steeckt hy*, enz. dat geen zin geeft.
	c.	*wat is van: wat geeft, beteekent.* de beide laatste regels oorspronkelijk: Een wel gestelt ghemoet vint overal sijn lust, In alle dinck is vreught, als 't hart maer is gherust.
Bladz. 94.	a.	*dul: zot*, en één met *dol*, gelijk *kunst* met *konst*.
	b.	*jaermarten, jaermarts*, enz. Naar de dagelijksche spreektaal voor

jaarmarkten, enz., 't woord is oorspronkelijk Latijn: *mercatus*, en door onze voorouders van de Romeinen overgenomen.

Bladz. 95. a. *wilt*: zie reeds vroeger, op bladz. 34 b.

b. reg. 5 en 6 luidden eerst:
Een maecht, eerbaer en stil, bevalt gheen wulpsche gilde:
't En is gheen geestich dier (feyt hy) soo ick wel wilde.

om vryen: zie vroeger, op bladz. 24 a.

c. vroeger:
De schiltpad doet den aep, o wonder! voor haer vluchten,
En hoe de sim meer loopt, hoe sy meer schijnt te duchten
Te werden achterhaelt van een soo tragen dier,
Die s'al omsiende vliet, ontsiende vlam noch vier.

Een mensch, bewust van quaet, leest in gestadich beven:
Hy sucht, hy krucht, hy ducht, hy vlucht oock niet gedreven;
Door 't ruysschen van een blat verschiet sijns hertsen bloet:
Verdrietich is de stant eens goddeloos gemoet.

Bladz. 96. a. *vereyscht schier niet min: vraagt bijna niets minder.*

In het rijmpjen aan 't slot, staat voor *stracx* oorspronkelijk *haest*.

b. *ontset hem van: ontstelt, beest, voor.*

sittert: Duilsche vorm (*zittert*) voor ons: *siddert*.

gansch en gaêr: geheel en al; gaêr saamgetrokken uit

gader, te gader. - *Wilder*: voor *wil er*.

Bladz. 97.	a.	reg. 3 oorspronkelijk: Uw hart woont, lief, by my, mijn gheest komt by u dwalen. en reg. 8: Waer Roosemonde reyst, daer reyst mijn hart met haer.
	b.	*baert: legt open, toont* (verg. *open-baren*).
	c.	reg. 7 en 8, vroeger: Laet woeden Duyvel, vleesch; geen tusschen muer, geen schot, Geen aertsche macht en scheydt der vromen ziel van God.
		verplicht: verbonden, naar de oorspronkelijke beteekenis van 't woord.
		overhandt: hand aan hand, aan een.
Bladz. 98.	a.	*vertreckt: vertoeft, zich ophoudt*.
Bladz. 99.	b.	De beide laatste regels eerst: Dat qualijck is vergaert, vergaet meest sonder vrucht: Soo als den rijckdom komt, soo tijt hy op de vlucht.
	c.	De vier laatste regels eerst: Hoe dickmael slaet hy neer, die oordeelt naer het wesen! Der menschen hart en is in 't voorhooft niet te lesen: Siet, Galba wert doen eerst des rijcx onweert geacht, Als hy geklommen was tot Keyserlijcke macht.
Bladz. 100.	b.	*lijnen:* thans *linnen* (verg. *lijn-waad*).

Bladz. 101.	a.	De vier laatste regels eerst: Een lichaem, vol verdriets, vol armoed', en ellende, En wert niet aengerant van Venus' dertel bende; Daer 't vet is brant haer toorts: door weelde, gelt, en goet, Wert Venus' lust verwect en liefdes vier gevoet.
		ruimen: (gelijk in 't Hoogduitsch) voor *ontruimen*.
	b.	De vier laatste regels eerst: Veel maeghschap vindy wel, en vrienden als met hoopen, Soo langh als het geluck en kanssen met u loopen; Maer laet van tegenspoet eens hooren het gedruys, Dan is de vrientschap uyt, dan isser niemant thuys.
		kalander: korenworm.
	c.	vroeger: Als 't lijf helt nae der aerdt en totten val ons huysen, De luys verlaet ons vleesch, ons woninghe de muysen; Vint haer de spin te zijn vast aen een swacken muer, Sy stracx verhanght haer net aen 't huys van haer gebuer. Als ons de doot seyt op het huerhuys van dit leven, Al wat ons eerst hinck aen, dat gaet ons dan begeven; Daer leyt dan, siet, den mensch, alleen, bangh, en bedroeft: Des werelts troost vergaet, als 't hart meest troost behoeft.

Bladz. 103.	a.	*opgesteken: opgestoken, opgegaan*.
		lodderlijck: aanvallig.
	c.	De vier laatste regels eerst: Siet, wat veranderingh! die Christi naem wil draghen, Moet sijn verdorven aert geheel en al verjaghen, En werden soo vernieut, herschapen, en herbout, Dat hy van d'eerste romp of ramp gansch niet en hout.
Bladz. 104.	a.	*slechte vrienden*: *arme, onaanzienlijke vrienden*.
		Meysen: verouderd voor *meid, meisjen. Jonghwijs: dienstmeid*.
Bladz. 105.		De twee laatste regels oorspronkelijk: Een wit kleet sonder vleck hem, die daer henen lagh, Sal werden aengedaen. Wel koomt, gewenschten dagh! -

Ald., in 't vers van Joh. Coomans, *bouck:* naar de Zeeuwsche uitspraak en spelling, ook door Cats zelf in zijne eerste (Zeeuwsche) uitgaven nog gevolgd.

Bladz. 107 en volgg.		Achter elk der drie oorspronkelijke afdeelingen stonden een of meer, op de strekking elker afdeeling (Minne, Zeden, en Godsdienst) betrekkelijke dichten, die hier nu gezamentlijk volgen.

Liefde wereltdragher sloeg op de oorspronkelijke titelprent, waar het Minne-godjen was afgebeeld, den wereldbol op zijn schouders torschend.

Bladz. 108.	a.	*gerocht* (van *roeken* (gelijk *gezocht* van *zoeken*) nog in *roeke*-loos bewaard): *geraakt. Roeken* is slechts

		de versterkte vorm van *raken*. - *Gevaer: vrees* (gelijk nog in ver-*vaard*, enz.).
	b.	*yetwes*: later tot *iets* saamgetrokken.
Bladz. 109.	a.	*schor:* aangeslibt land. b. *gors* (eigenlijk één met *gras*) vruchtbaar gemaakte schor. *Weght:* voor *wegh*, wegens 't rijm.
Bladz. 110.	a.	*gescheên: gescheiden. Doenter: toen het er.*
	b.	*vlogghe: vlugge*.
Bladz. 111.	a.	Uit deze spelling blijkt de eerste ontaarding der uitspraak van de *uu* - klank in den huidigen *ui* - klank.
	b.	*getye* - *vryen:* dienen hier in een lettergreep gesproken te worden, even als steeds in het z.n.w. *vriend* geschiedt, dat eigenlijk niet anders dan het tegenw. deelw. van 't genoemde werkw. (*vryen*) is. - *Op een steeds:* anders *op zijn steeds* d.i. op stadsmanier. *Slou:* naar de Zeeuwsche uitspraak, gelijk *Sloe*.
Kinderspel.		In zijn oorspronkelijken vorm, en waarbij de prent nog niet het Haagsche Voorhout, maar het Abdij-plein te Middelburg, Cats' toenmalige woonstad, voorstelde. Eerst toen hij later Den Haag tot woonplaats had, stelde hy daar het eerste voor in de plaats, en nam tevens het Kinderspel van achter zijne Sinne-beelden weg, om het, in zeer gewijzigden en meer uitgebreiden vorm, voor

		zijn Houwelijk te brengen. Onze lezers zullen het ons zeker dank weten, wanneer wij het daar in zijn lateren vorm met de veranderde prent-verbeelding laten volgen, maar het hier daarenboven in zijn oorspronkelijke lezing en met de oorspronkelijke afbeelding geven.
Bladz. 113.	a.	*stilten:* voor *stelten*.
Bladz. 115.	b.	*stout* (van *stouwen, stuwen*): voor *stuwt*.
Bladz. 116.	b.	*verneught:* voor *vernoeght*.
Emblemata, enz.*Officium puellarum*.		De hier volgende zede-rijmen komen, bij de daarboven prijkende prentjens, eerst achter de uitgave van het jaar 1627 voor. In de vroegere uitgaven, met de eerste (van 1618) te beginnen, ontbreken zij nog, en komen daarentegen de prentjens voor in de daarachter gevoegde *Maeghden-plicht*, tot toelichting en opluistering der berijmde Samenspraak tusschen Anna en Phyllis. Wij nemen in deze uitgave zoowel de vroegere als de latere rijmen op, en hebben daarom, op de achterzijde van ieder prentjen, de daarbij behoorende verzen uit de *t' Samenspraeck* gesteld. Vandaar ook den dubbelen titel en zinspreuk.
Bladz. 120.	a.	*deck:* voor *dak*.
Bladz. 122.	b.	*jubben: domoor, dwaas*.
		Leyt - en sucht: ligt te zuchten.
Bladz. 123.	a.	*uyte: uit de*.

	b.	*vies: grillig, zonderling.*
Bladz. 124.	a.	*enden: eenden.*
		meysen: verouderd voor *meid*, zie reeds vroeger.
		broeck - doeck: man - vrouw.
Bladz. 131.	a.	*gauwen vont: schranderen vond;* verg. reeds vroeger.
Bladz. 132.	a.	*ga'er:* voor *gaat er.*
	b.	*strangh:* naar de Hollandsche en Zeeuwsche uitspraak, voor *strand.*
Bladz. 133.		(Opschrift) *droopen: bedruipen, met vet besprenkelen* (aan 't spit); van *druipen*, gelijk *zogen* van *zuigen* en *bogen* van *buigen.*
	a.	*gesoden: gekookt*, (verg. nog *ziedend* d.i. *kookend* heet).
		vetten weert: voor een waard die niet bang is het vet te geven.
	b.	*vry: zeer wel.*
Bladz. 134.	a.	*schootich:* anders *scheutig, mild.*
	b.	*verhaest: overhaast.*
Bladz. 135.	a.	*gebaer: geraas, getier* (verg. het Hoogd. *sich gebären*, en ons *misbaar*).
Bladz. 136.	b.	*weyman: jager* (verg. *weitas*).
Bladz. 137.	a.	*bleicken: blietjens* of *bleitjens*, anders *witvisch* genoemd.
	b.	*knap: netjens, terstond.*
Bladz. 139.	a.	*dit en gint: dit en dat* (het onzijdige van ons nog gebruikelijke *gene*, ook nog in *ginds, ginder*, enz. overig, en dikwijls ook *gunt* uitgesproken).

	b.	*vijs:* gelijk reeds meermalen, *grillig, wrevelig, gemelijk*.
		allencxen: met omzetting van de *k* en *s* voor *allengsken, allengskens*.
Bladz. 140.		*track:* voor *trok*, naar den oorspronkelijken vorm, gelijk *vand* voor *vond, wan* voor *won*, enz.
		steegh: stijf, stuursch.
Bladz. 141.	a.	*quackel:* andere uitspraak voor *kwartel*.
		vogelpijpen: vogelfluitjens.
	b.	*verstelt: verward, verbijsterd*.
Bladz. 142.	a.	*vloe: hangnet*.
Bladz. 144.	a.	*vloê:* voor *vloed*, om den rijm.
	b.	*loos:* voor *leus*.
		af: voor *van*.
		berouplick: beroep-, vraag-baar.
		ter eeren: in eere.
Bladz. 146.	b.	*locht:* voor *lucht*.
		gesegen: van *zijgen, neêrdalen*.
Bladz. 146.	a.	*uytgehout: uitgehuwd*.
		hun. Even als *haer* vroeger algemeen gebruikt werd, beide in 't vrouwelijk en mannelijk geslacht, werd ook het later opgekomen *hen* en *hun* vaak op 't een zoowel als 't ander toegepast.
	b.	*besteken: beleid, bewerkt*.
Bladz. 147.	a.	*beslagh: ontwerp, onderneming*.
Bladz. 148.		*althans:* in Cats' tijd zeer gebruikelijk voor het enkele *thans. slecht: onnozel*.

Bladz. 149.		(Opschrift) *Verblijt:* werd gelijk andere werkw. oudtijds onzijdig en niet wederkeerig, gebruikt; thans dus, en zelfs in Cats' tijd reeds: *verblijdt zich* of *is verblijd*. Vandaar dat dan ook dit opschrift steeds, maar ten onrechte - gelijk reeds de maatslag uitwijst - luidt: Al wie benijt, is in druck verblijt.
	a.	*naerder: nader*.
Bladz. 150.	a.	*heeft sijn bescheet: moet in acht genomen, met oordeel overwikt worden*.
	b.	*bruyne: donker* (verg. het Fransche *brune*).
		kranck: zwak.
Bladz. 151.		(Opschrift) *IJl met wijl:* verg. het Hoogd. *Eile mit Weile;* de eigenlijk Hollandsche vorm van 't spreekwoord luidt: *haast u langzaam*.
	a.	*perse: perzik*.
		aen te gaen: te beginnen, aanvaarden.
	b.	*dit en gint: dit of dat*, verg. reeds vroeger over *gunt* of *gint*.
Bladz. 152.	a.	*dan: dus*.
	b.	*speent: verloren gaat. Verqueent:* voor *verkwijnt*.
		verweerden: verwijfd, praalziek.
Bladz. 153.	a.	*kalleck:* voor *kalk*, wegens den maatslag.
	b.	*oyt: altijd, steeds;* het tegendeel van *n-ooit*.
Bladz. 154.	a.	*al: alles*.
	b.	*leeckt: lekt*.
		Phoebi straal: de stralen der zon.
Bladz. 156.	a.	*delven: gegraven vaarten*, en dus 't zelfde als *gracht*.

		De stad *Delft* (eigenlijk *Delf*, gelijk het vroeger steeds geschreven werd) ontleent er haar naam aan.
	b.	*smis:* afgekort voor *smidse*. -
		Pees: naar aanleiding van 't aanstonds gebezigde beeld.
Bladz. 157.	a.	*als:* gelijk nog meestal in de spreektaal, en vroeger algemeen, voor *dan*.
Bladz. 158.	a.	*alsdat:* voor *dat* alleen, gelijk men 't nog dagelijks hooren kan.
Bladz. 159.	b.	*speeltjen:* met verscherping van den klinker, uit *spelletjen* (van *spel*) verkort.
Bladz. 160.	a.	*veyle: ijdele, lichte*.
Bladz. 161.	a.	*stoker:* (eigenlijk *blazer*) *windvlaag*.
	b.	*overgaet:* voor *medegaat*.
Bladz. 161.	a.	*slechten duyf: onnozele duif*.
		stuypen: thans verouderd, maar vroeger (even als zijn herhalingsvorm *stuipelen*) veel in gebruik, met de beteekenis van *buigen*.
	b.	*dwee: gedwee*.
		na - der - hant: uit deze afscheiding ziet men den oorsprong van 't woord; gelijk *te hand* (*thands*) *nu, ter stond* beteekent, zoo *naderhand: na dien tijd, later*.
		bye: thans *bij. Strael: pijl*, hier voor *angel*.
		het *wil'ken:* het *willetjen*.
Bladz. 163.	a.	*slecke:* thans *slak*.
		kuys: schoon, gelijk *kuischen: schoonmaken, reinigen*.

Bladz. 164.	a.	*papiere:* verkeerdelijk voor *papieren*, naar de reeds herhaaldelijk gewraakte uitspraak.
	b.	*giere: begeerige, gierige* (dat er slechts de verlengde vorm van is).
Bladz. 165.	a.	*schoên:* meervoud, naar den oorspronkelijken vorm van 't woord.
		swellicht: verlengd voor *zwelgt*, om den maatslag.
Bladz. 166.	b.	*placht:* verkeerdelijk voor *plach;* hier wegens het rijm.
Bladz. 169.	b.	*daer af: daarvan*.
Bladz. 170.	a.	*bey: wacht*.
		althans: thans, heden, zie vroeger.
		deunheit: karigheid.
	b.	*bycken:* thans *bijtjen. Bescheyt: oordeel, verstand. Ontseyt: geweigerd*.
Bladz. 172.	a.	*geck: jok, jokkernij*.
		jae 't: ja het (*schaadt*).
	b.	*handelt: betast* (met de hand).
Bladz. 173.	a.	*Niet en gaet:* thans *niets gaat*.
	b.	*veel:* voor *veelal, meest*.
		opter: voor *op der*, daar door de naauwe aansluiting aan de *p* de *d* tot *t* werd; men mag daarom (gelijk men dit wel ziet gebeuren) bij de scheiding van de beide woordjens, de *t* ook niet behouden, maar dient dan noodzakelijk weder *op de* te spellen.
Bladz. 174.	a.	*Ietwes:* oorspronkelijke vorm van 't later saamgetrokken *iets* (gelijk *niet wes* van *niets*); *iet* en

		niet toch zijn eigenlijk zelfst. naamwoorden; verg. reeds vroeger.
		achter - laet: nalaat, gelijk *achterdeel* voor 't thans meer gebruikelijke *nadeel*, enz.
		dat me: afgebroken voor *dat men*.
	b.	*ontgaen: misgaan*.
Bladz. 175.	a.	*walt: opbruischt, ziedt, kookt*.
Bladz. 176.	b.	*haer - seggen:* thans *hun* zeggen; gelijk vervolgens *haer roem*, thans *hun roem*.
		jool: loshoofd, ijdeltuit.
Bladz. 177.	a.	*in blijft:* nam. in de kwik, waarmede de tobbe gevuld is.
	b.	*af leven: van leven. Niet:* thans *niets*.
Bladz. 178.	a.	*t'elcken: tijde* nam., dat er uit den vorigen versregel bij verstaan dient te worden.
	b.	*Peauter:* zooveel als *tin*.
Bladz. 180.	a.	*als kacx: in schijn, voor de leus*. Zie over deze uitdrukking De Vries' aanteekening in zijne uitgave van Hoofts *Warenar*, bladz. 132.
	b.	*wanght:* om het rijm, voor *wankt*, thans *wankelt*.
Bladz. 181.	a.	*strael: angel*, verg. reeds vroeger. *Holm*, voor *hommel*.
Bladz. 184.	a.	*Domburgh:* het bekende doel aller Walchersche pleziertochtjens.
		ontsicht: deftigheid.
	b.	*wildy:* saamgetrokken voor *wilt gij*.
Bladz. 185.	b.	*borsten:* wegens het rijm, voor *bersten;* verg.

		evenwel boven de aant. over *werden* en *werpen*.
Bladz. 188.	a.	*karstangen:* voor *kastanjen. Toe: dicht*.
	b.	*fijn koord:* om, na 't oud gebruik, om den hals te doen.
Bladz. 190.	b.	*hun tween:* zooveel als *hunner twee, twee*.
Bladz. 191.	a.	*vysevaes: nietigheid, beuzeling*.
		Uyter aert: uit haren aard, van nature.
Bladz. 192.	a.	*'k En hou: ik houd niet*.
Bladz. 194.	a.	*aelweerdigh:* hier *dartel, ijdeltuitig;* verg. vroeger.
	b.	*vertrock: wegtrok, wegnam*.
Bladz. 195.	a.	*de snuyt: het voorste. Vletten: drijven. Met: met dat, terwijl*.
		Veêlt: op de vedel speelt.
		Staet niet slecht en siet: slaat niet te suffen (*onnozel ie kijken*).
Bladz. 196.	a.	*klippel: kluppel, kneppel. Niet soo lief: niets zoo gaarne*.
		sterlinghs: strak, onverdeeld.
	b.	*ketelingh: kittelingh. Brenght - over: brengt - door*.
Bladz. 198.	b.	*verstelt: verbijsterd, verlegen*.

Bladz. 199.	a.	*klim: klimop*.
Bladz. 200.	a.	*jan:* hier geheel in den zin van een gemeen zelfst. n.w., zooveel
		als: *jongen.*
	b.	*gekrucht: gejammerd. Toeft: vriendelijk bejegent*.
Bladz. 201,	a.	*wieder: wie er*. b. *vest:* zich vestigt.
Bladz. 202.	a.	*swaer om doen:* oorspronkelijke woordschikking, voor het latere en min juiste *om te doen*.
Bladz. 203.	a.	*pijn: pijnboom.* b. *beslagh: omstandigheden*.
Bladz. 204.	a.	*Taeyaert: Taayert, Hou - vast. Laykens: laadjens*.
		onderkeurs: onderkleed.
Bladz. 205.	a.	*yet wes: iet van wat*, thans tot *iets* saamgetrokken, gelijk *niet wes* tot *niets*.
	b.	*Oock soo: daarenboven*.
Bladz. 207.	a.	*gediên:* voor *gedijen*, gelijk *ziên* voor *zijen, zijden*.
Maeghdenschilt.		Als inleiding op de voorafgaande samenspraak; later gewijzigd in 't Houwelijk aangebracht, zie aldaar.
Bladz. 210.	a.	*gefoolt: onzacht behandelen, kneuzen*.
		dracht: uitgeworpen vocht; gelijk men nog spreekt van wonden, die *dragen*.
		holm: anders *hommel. - Geblutst: gekneusd*.
Bladz. 211.		Aant. *eerlick:* naar zijne oorspronkelijke beteekenis, *in eere*.

Aan Anna Roemers.		Opdracht van de Maagdenplicht; in de latere uitgaven, met die Maagdenplicht, weggelaten.
Bladz. 212.	b.	*brengt - voort: werpt tegen*.
Bladz. 213.	a.	*waer af: waarvan. Overwaelsche: uitheemsche. Hun paren: zich paren, vereenigen. De negen:* nam. *Muzen. Dry:* nam, *Graciën*.
	b.	*Het ernst: het ernstig schrijven. En dubt niet: twijfelt niet*.
		Dellu, deluw: bleek, vaal.

Lofdicht.		
Bladz. 214.	a.	*Een die onlangs*, enz. Men herinnere zich, dat Cats, die als welsprekend advokaat, reeds een welverdienden naam bij de baly verworven had, thans zijn eersten bundel verzen uitgaf.
	b.	*taelman: voorspreker, advokaat*.

Aensprake.		
Bladz. 216.	b.	*Naso:* de bekende Latijnsche minnedichter Publius Ovidius Naso.

Liet.		
Bladz. 217.	a.	*huben: nacht-uil*, zie reeds vroeger.
Bladz. 218.	a.	*kindert: kinderen baart. Beset rijp, ervaren*.

Teghenliet.		
Bladz. 219.	a.	*ten: het en. Bist:* thans verloren, en door 't meerv. *zijt* vervangen, vorm van

		den tweeden persoon enkelvoud.
		Een *kalis: een berooide, arme*.
		t' Jan: bij Sint Jan, verg. de aant. op *Het Nederlandsche Kluchtspel*, enz. (Haarlem, Kruseman; 1854) bladz. 39.
	b.	*sijns minder:* gelijk *zijnsgelijke*, gewoonlijk *zijn minder*.
		Is u geen mishant: het onthandt, schaadt u niet.
Bladz. 220.	a.	*geck: hansworst, poetsenmaker*.
Hardersclacht.		In haar oorspronkelijken vorm; de aanmerkelijk gewijzigde der latere en *folio*-uitgaven volgt later. In de bovengestelde prent is Cats' Buiten te Grijpskerke (op Walcheren) afgebeeld, waar hij zijn Dafnis laat optreden, en dien men er dan ook met zijn schaapjens achter 't huis ziet legeren.
Bladz. 221.	a.	*fleuyte* (gelijk vervolgens ook *freuyt* enz.) wijst op de toen zich reeds wijzigende uitspraak der met een *i* verlengde *u*, die (gelijk nog in onze landgewesten) eerst als *uu* werd uitgesproken.
Bladz. 222.	a.	*dwee: gedwee. Dishoeck:* anders *Dishoek*, in Zeeland.
		wronge: band. g'reel: voor *gareel*.
	b.	*Vriên: vrijen* (naar den oorspronkelijken vorm, verg. nog het z.n.w. *vriend*, dat daar het deelwoord van is).

		Schraven: scharrelen, strijkaadjens maken.
Bladz. 223.	a.	*abricook: abrikoos*. b. *rien: rijden*.
Bladz. 224.	a.	*schiet:* van het thans zwak verbogen *scheiden. Slimmer erger*.
	b.	*steets: steedsch. Al waeret: als of het ware*.
		Ghemerck: aangewezen grens.
Bladz. 225.	a.	*loovet: geloof het. Recht: juist. Lanssert:* eigenlijk *lansknecht*, hier voor *wakker borst* in 't algemeen.
		Denckt: voor *dunkt. Peyl: kenteeken. Eerlick: in eere*.
	b.	*sorrigh vuldigh: vol van zorgen*.
Bladz. 226.	a.	*lijnen: linnen. Zieltjen: lijfjen. Keurs: onderrok*.
		Beyers: ballen, oudtijds eene lekkernij gerekend.
		schenckel: dy. Leppigh: praatziek.
	b.	*krick: kruk. Uyltje: lokvink. Ellegaer* (korter *elger*): *aalsteker. 's Avonts - lust*. 't Is als of Cornelis Maertsz., de Hoogkarspelsche dichter, zich deze regels herinnerde in zijn *Lofzang* op die plaats: *Wanneer men hier een fuikjen zet*, enz. Zie zijne *Gedichten* (Amsterdam, F. Muller, 1851) en het *Nederlandsch Liedeboek*, I. Zijne navolging is dan echter hooger van poëzy dan 't oorspronkelijke van Cats. *Keese: kaas. Stremmelis:* voor *stremsel*, gelijk *sageles:* voor *zaagsel; saen: room*.

Bladz. 227.	a.	*seck* (van *secco*): Spaansche wijn.
		Malvesey: van den plaatsnaam (*Napoli di*) *Malvasia*.
		Peuckels: puistjens. Flerecijn: jicht. Vertreck: verblijf, oponthoud.
	b.	*dellifkant:* slootkant. *In 't gemoet: te gemoet, tegen*.
		Tapitsery: tapijtweefsel.
Bladz. 228.	a.	*swaer gewicht: zware last. Kant: stuk, homp*.
	b.	*stickjes: stukjes* (gelijk *krick* voor *kruk*, enz.)
		Mis: anders *mist, mest. Leeger: lager*.
Bladz. 229.	b.	*hit:* (eig. *mikt, treft*) *bedenkt. Leur:* anders *lor:*
Bladz. 230.	b.	*jonghwijf: dienstmeid. Van als: van alles*.
Bladz. 231.	a.	*gint: dat*, het *onzijdig* van *gene. Derrick:* (Zeeuwsch) *turfgrond;* anders *darie* of *derrie*, eig. donkerbruine, zwavelige aarde, vooral op Schouwen tot turfmaken en zoutzieden in gebruik; verg. de prent in Wagenaars *Vaderlandsche Historie*, IV.
		Rijckt: spreek uit en versta: *riekt. Kuys: rein, zindelijk*.
Echo.		Dit *Carmen juvenile*, door Cats als bladvulling in zijne folio-uitgave ingelascht, laten wij hier tot gelijk einde volgen.
Selfstrijt.		Gelijk die 'van nieus vermeerdert en verbetert' in de uitgave van 1655 voorkomt. In de *Korte Inleydinge* handelt Cats zelf over die vermeerdering. De eerste uitgave was van 1620 'tot

Middelburg; ghedruckt by Hans van der Hellen, voor Jan Pietersz. van de Venne, wonende op den houck van de nieuwe Beurse, in de schildery-winckel.' Daarin ontbrak, behalven de eerstvolgende drie geschiedenissen, ook het later volgende *Velt-teicken* nog, 't welk het eerst in den derden druk (even eens te Middelburg, 'gedruckt ende te koop by de wed. van J. Ps. van de Venne' 1625) gevonden wordt. De aan 't eind geplaatste 'Schriftmatighe Beschryvinghe van de heymenisse ende eygenschap des Christelijcken Selfstrijts, met corte verklaringhe op deselve', kwam daarentegen (onder dezen titel) reeds in de eerste uitgave, en met gelijke opdracht als hier, voor.

Bladz. 234.	a.	*twee-wegen:* beter *kruiswegen*.
Bladz. 235.	a.	*den onvertsaeghden - te maken: Gallicisme*, voor *- spelen*.
	b.	*krake: vaartuig*.
Bladz. 247.		*vleesch*. Met deze spelling eerst in de latere uitgaven; in de eerste steeds nog *vlees*.
Bladz. 249.		*onvernuftighe: onverstandige, redelooze*.
		booght: doet buigen (gelijk *zoogt: doet zuigen*, enz.); verg. nog boven de aant. op bl. 133. *Buigen* is eerst later ook bedrijvend gebezigd geworden, maar was oorspronkelijk onzijdig.
		gesetten: rustige, kalme.

Bladz. 250.	a.	*Al en: als of wij niet*.
Bladz. 257.	a.	*Bidt:* in zijn oorspronkelijke beteekenis van *vragen, aanzoeken*.
	b.	*slimme: verkeerde*.
		Aan het einde. Hier volgden eerst (1625) nog de volgende vier versregels, die echter in de latere uitgaven werden weggelaten: Hoe dat ghy nauwer poocht uw lusten in te binden, Hoe dat ghy ruymer plaets sult in den hemel vinden;

		Hoe dat ghy met het vlees in meerder yver strijdt, Hoe dat ghy by den Heer in meerder vrede sijt.
Bladz. 258.	b.	*moet - roemen*. Eerst: *een weldaet moet bekoemen*.
Bladz. 259.	a.	*jonghe vrou:* oorspronkelijk *aerdich dier*.
		Met der hant: eerst *hant aen hant. - Boel: minnaar*, naar den oorspronkelijk goeden zin van 't woord.
		Botten: knoppen (verg. *uitbotten*). *Verwoeste:* voor *woeste*.
		Wederpaer: wederhelft.
	b.	*Haer lieff - wagen* eerst: *des morgens haren wagen*.
		Het eerste - schiet eerst: De Morgensterr' haer glans laet dalen neêr, De man is uyten bedt, de man is in de weer, Eer iemant van 't gesin.
		saken eerst: *sorgen. - Top: tol. Moet hy* eerst: *moet me*.
		Met de gaeuste streeck eerst: *mette besten aert*.
		Voorloopers, enz. eerst: Voorloopers van de min, voorteeckens ende voneken Van innerlyeken brant.
Bladz. 260.	a.	*met slagen* eerst: *mel sweepen*.
		Weder hier eerst: *wederom*.
		Maer - doen eerst: *maer sulcken quaet te doen*.
		Meer als hondert eerst: *hondert ander*.
		Enckel niet eerst: *min als niet*.

		Opgedreven eerst: *opgeheven*.
	b.	*geslist: gebluscht. Schoten: scheuten, uitspruitsels*.
		Dies - begint. Eerst: En werden dat hy was; dies is de beste sin, De tochten van de lust te dempen in 't begin.
		weligh bloet eerst: *vleesch en bloet*.
		Doen - geest eerst: Mijn tochten voeden aen en blusschen uyt den geest?
		Ick bidde - het eerst: *Dat wil de goede God gehenghen*.
		Men - verdwaelt eerst: Hy werden 't al gewaer: ghy dwaelt, gewis, ghy dwaelt.
		In - visch eerst: *In menschen ende vee*.
		Maer als, enz. eerst: Maer als de eerste mensch uyt flijck was voortgecomen, Heeft God denselven mensch een wederpaer genomen.
Bladz. 261.	a.	*reyne sinnen* eerst: *eerbaar herten*.
	b.	*wat gaet - mevrou* eerst: *wat mach u overgaan*.
		In gedachten eerst: *ons gedachten*.
		ywers eerst: *ergens. Heest vleesch* eerst: *heeft lust*.
Bladz. 262.	a.	*uw voorstel* eerst: *het daarby. Eickenboom:* beter *eikeboom*.
		wel, doet eerst: *volcoom* (d.i. volbreng).

		Als vrou, naar de oorspronkelijke beteekenis: als *meesteres*.
	b.	*Vermaeck* eerst: *mijn vreucht. En laet doch* eerst: *wat laetje*.
		Schep, lieve schep eerst: *wel op, en schept*.
		Wat - weet; eerst: 't Is niet soo grooten quaet, een druyfken van ter zijden Soo stil te plucken aff, dat selfs den eyghenaer (Die noch genoech behout) dies niet en wert ghewaer.
Bladz. 263.	a.	*beslaept* eerst: *slaept by. - Hout - te vreden* eerst: *hout hem doch een man met ééne vrou te vreden*.
		haef: bezitting (gelijk in *have en goed*).
		Van - weegh eerst: *om ernstelijck*.
		heuselijcken: beleefdelijk, ordelijk.
		Hietet soet bedroch eerst: *hieldet maer voor jock*.
	b.	*in de griel: te grabbelen. Daerom: waarvoor. Leegh:* voor *laag*.
Bladz. 264.	a.	*reys: keer, maal. Schoot: scheut, spruit*.
	b.	*Menschenschrik: menschenvrees*.
		Vyantschap eerst: *tweedracht, haet*.
Bladz. 265.	a.	*soete sap:* zoo in de eerste uitgaven; in de latere ten onrechte: *sap van soete*.
		deusigheit: bedwelming; van 't verouderde *deusig* is bij ons alleen de verlengde vorm *duizelig* overgebleven.
		onschult: reden van verontschuldiging.

Bladz. 266.	a.	*met opzetten wil: opzettelijk. Ten had: zoo het niet hadde*.
	b.	*geral: gerel, gerommel. Egels: bloedzuigers*.
		Wil - roemen, in de eerste uitgaven: Prijst ons geen dingen aen, beswaerlijck om becoemen.
		verfoolt (van 't verouderde *folen, stoeyen*): *verkreukeld, gehavend*.
Bladz. 267.	a.	*getoefd: onthaald. Eentelick: eenzaam*.
	b.	*Is sonder* eerst: *en kent geen. Longer hoest:* naar den onderen vorm van 't verkorte *long*.
		verhuysen: in den zin van 't verkassen in Bilderdijks geestigen
		Ouderdom (N. Meng. II.): van daag geduld, 't is morgen licht *verkas*.
		besoeken: in de eerste uitgaven nog het, in deze beteekenis, verouderde *versoecken*.
Bladz. 268.	a.	*'t en sluyt* eerst: *besiet. Gehoude: gehuwden*.
		Wiecken: in de eerste uitgave het verouderde *vleken*.
		Dut: in de eerste uitgave *ducht*.
		't En is - mallen: in de eerste uitgaven: Stelt deftigh uw gelaet, 't en is geen tijd om mallen.
		haar ontgingen: misdeden, zich te buiten gingen.
	b.	*tween:* thans verouderde verbogen naamval van *twee*.
		Scheên: scheiden.

		en door - zijn eerst: *te vinden uyt een schijn, Daeronder ghy vermocht met eer een hoer te zijn*.
		Dat - leenen eerst: Dat Joseph sal de hant tot sulcken schantvleck leenen.
		om dattet is gelegen: nu de gelegenheid daar is, de gelegen tijd zich voordoet. Niet een mensch eerst: *geene mensch*.
Bladz 269.	a.	*Siet - beet;* eerst: Befiet, wat leecker beet, wat kans hier is voor handen! Grijpt maer, het is gedaen.
		staet - siet: staat later onnozel te kijken.
		Rayen: stralen (verg. 't Fransche *raie, rayon*).
		kan noyt het: eerst *en kan gheen. Buytens lants*, eerst *erghens uyt*.
		slecht bedrijf: eenvoudige handel.
	b.	*uytgenomen: uitgezonderd. Slimme list:* eerst *erghe list* (arglist).
Bladz 270.	a.	*dien eygen* eerst: *ter selver. Onder dies* eerst: *midler tijt*.
		Slimmer eerst: *ergher*. b. *stege: stugge. Siet er op: kijkt er bij toe*.
		Wanneer - begeer eerst: *valt ergens yel te doen*.
		Deught: in zijn oudere beteekenis van *weldaad, goed*.
Bladz 271.	a.	*woeste meir* eerst: *roode meir*. b. *tocht: hartstocht*.
		Raes: zotteklap (verg. *raas*-kallen).

		throen: in zijn oorspronkelijke beteekenis van *uitspansel*.
		van kant: van de hand, uit den weg. Vliegh: teleurstelling.
Bladz 272.	a.	*niet - kot: geen kot zoo verholen*.
		Besetten: bezadigd. Steden: plaatsen.
	b.	*suyver snee:* in de latere uitgaven *witte sneeu*.
Bladz 273.	a.	*brenght*, enz. eerst: *drijf herwaerts uw gedachten*.
		van onze leden, enz. eerst: *uyt onsen gheest verschieten*.
		Maeckt - sterck eerst: *versterckt een swack gemoet*.
		Al sachtjens, enz. eerst: Ké, laet een kale kop op Godes diepe wetten, Met innich overleg, swaerhoofdich sitten letten, En quellen fijnen geest; dan isset tijts genoech; Dit ons te dringen op is immers al te vroech. Wat wil het jonge bloet fijn lieffelijcke nachten Besteden in gepeys, verslijten in gedachten? -
Bladz 274.	a.	*grieck: lastig, onaangenaam mensch*, wellicht in klank verwant met *grimmen, grijnzen*, en derg. *Des levens*, enz. eerst: *Eylaes! den ouden dach. Kamant* (eerst *kamanck*): *schurflig. of my: zoo mij. In dit*, enz. eerst *in 't strobbelige*.
	b.	*Een, die*, enz. eerst: *een knecht, die van zijn doen*.
		Dellu-wit: vaal wit.

Het is, enz. eerst: *Het is dan best geraen, te letten op sijn saken.*

't Is best, enz. eerst:
De jeucht en is maer roock; dies acht ick alderbest,
Te houden elcken dach als off hy waer de lest.

		dan het vleesch: eerst *aen het vleesch opdragen sijne jeucht*.
Bladz. 275.	a.	*Sy voeght*: eerst *Sy helt naer soete lust*.
		Dient tot, enz.: eerst *dient nergens beter toe, ah* -
		Juffer: eerst *juffrou; deuntjen by*: eerst *deuntjen in*.
		Een schim: eerst *'t is maer. Iet soets van*: eerst *wat vreuchde*.
		En zijn: eerst *en acht ick maer voor. Dier: meisjen*.
		En later ongebruyckt: eerst *Sy eet haer selven op*.
		Wie hoort er: eerst *verciert met*.
	b.	*volle gunst by alle man*: eerst *overal, by yeder gunst*.
		Sy roept enz.: eerst *S'en heeft geen prijsens noot, sy doet haer*
		selven voort; De schoonheyt is gewilt.
		Sal dan, enz.: eerst Sal dan het dertel vleys sijn lusten steken aen, Soo haest een aerdich lijff coomt hier off daer gegaen? -
		al wie daer: oorspronkelijke lezing; later: *maer wie er*.
		gaen maecken: ___ __ __ *vermincken*.
Bladz. 276.	a.	*schrickelijck:* ___ __ __ *schrick er vol*.
		toogen: thans verouderd en voor zijn herhalingsvorm *toonen* (d.i. *toogenen*) geweken.

		vaer: vrees (verg. ons *vervaard* en *onvervaard*).
	b.	*brem:* welks bloemen en knoppen in zout gelegd, door onze vaderen bij 't varkensvleesch werden opgedischt.
		minnen: verouderde volle verbuigingsvorm, thans *minne* of *min*.
Bladz. 277.	a.	*loose: leus. Nadien - beslagh* eerst: *Daer alles wat wy sien*.
		sneghen yvergheest: scherpzichtige ijverzucht, jaloezy.
	b.	*voortgebracht: te voorschijn geroepen*.
Bladz. 278.	a.	*geweet: geweten*.
Bladz. 279.	a.	*Neemt: stelt. Ontzetten*: eerst *en wecken op*.
		Sijn driften: eerst *sich selven, Gewissen: gewetens*.
	b.	*Dat - schoot*: eerst *Dat haren raet besluyt*.
		om - kan: eerst *om ergens waerse can*.
		ghy die onverdult: eerst ghy die sult segghen aff, Voor u sal sijn bereyt meer als gewone straff.
Bladz. 280.	b.	*onmenschelijcken: op onmenschelijcke wijs. Vertrecken: verhalen*.
	b.	*gesmeten: geslagen. In sijnen meet: op zijn gemet, afgemeten land;* later in *op sijnen gront* veranderd.
		gaet, enz.: eerst *gae nu, gae, slechten bloet!* -
		Slechthoofd: domkop, onnozele.
		stock: gevangenis. Bast: nam. die van den hennep,

		waaruit de strop gedraaid wordt.
		lynelaken: thans *linnen laken;* eig. laken uit vlas geweven.
Bladz. 281.	a.	*ontloken: ontsloten*.
		de bleeke vrees: eerst *schoon bleyken anghst*.
		Denck, enz. eerst: Eyliev', en hebje noyt het spreeckwoort hooren seggen. *Noch dit*: Latinisme voor *oock dit niet*.
		Hoe sal ick: eerst *Soud' ick, soud' ic*.
Bladz. 282.	a.	*Dit staet*, enz.: eerst *Ick ben van sulcken aert*.
		voelt: eerst *krijght dickmael in 't verdriet een voorsmaeck van*.
	b.	*verplicht: verbonden*.
Bladz. 283.	a.	*rat*. Men denke aan den tijd, toen nog het barbaarsche strafrecht het radbraken in zwang hield, en de geleêbraakte boosdoeners op het martelrad te pronk liet liggen.
		Du geefst: zoo volgens de oorspronkelijke uitgave. In de latere is hier overal het thans alleen gebruikelijke meervoud *Ghy gheeft*, enz. reeds aangebracht.
	b.	*Een tangher lit*: eerst *een hantbreet groot*.
Bladz. 284.	a.	*wroegen: beschuldigen;* van waar *wroeging*.
Bladz. 285.	a.	*voor het dertel vleysch*: eerst *in den naem van 't vleis*.
		deyn: flauwert. Vermuyldet: versmaaddet, uw neus optrokt.

Bladz. 287.	a.	*achter straet: langs den weg, in 't openbaar*.
	b.	*verlaten: afgetapt. Gast: werkman. Koppelers'*: 't vrouwelijke van *koppelaar*, later met den uitheemschen uitgang *koppelar-esse*.
		Wancken: 't oorspronkelijke van *wankelen*, hier *verkeeren*.
		Schroef: lichtmis.
Bladz. 288.	a.	*metst*: thans *metselt*, welk werkwoord van during het oorspronkelijke *metsen* verdrongen heeft. *Gesmeeck: gevlei*.
	b.	*winckel: hoek, bergplaats*.
Bladz. 289.	a.	*hennen: Jan Hen, flaauwert*.
Bladz. 290.	a.	*Noch dat:* Latinisme voor *ook dat niet. Meul:* voor *molen*.
	b.	*Dy - dijn, du:* hier, gelijk vroeger, in 't enkelv.; in de volgende uitgaven in 't meervoud (*u, uw, gij*) overgebracht.
		ick wil mijn gansche leven: eerst *den loop van al mijn leven*.
		En zijn in mijn bedrijf: eerst *en maken al mijn doen*. -

Sinnebeelt, enz.

Bladz. 292.		*Joh. Coomans*: verg. boven bladz. 105.
		Pindi groenen berch: later veranderd in *Pindus nimmermeer*.
		Maeghdenbergh: als zetel der Muzen.
		uyt de penne: in de eerste uitgave (1620) nog met den vollen

		verbuigingsvorm *uytter pennen*.
Bladz. 293.	b.	*te vesten: zich vast te zetten, te verdikken*.

Corte Verklaringe.

Bladz. 294.	b.	*verwijsen: veroordeelen*.

Tooneel der mannelijcke achtbaerheit. Eerste uitgave, Middelburg, 1622.

Bladz. 300.		*halsterckheit:* voor *halsstarrigheid*.
Bladz. 301.	a.	*Persen en Meden:* landsnamen, door het meervoud van den volksnaam gevormd, gelijk men vroeger steeds ook *Grieken* voor *Griekenland* schreef en nog altijd *Saxen, Zweden, Beyeren*, enz. bezigt.
Bladz. 302.	b.	*der vrouwen, der herten:* volle verbuigingsvormen; thans *de vrouw, het hart*.
Bladz. 303.	a.	*Verscheyden: afgescheiden*. b. *aengehonden: opgenomen*.
Bladz. 306.	a.	*muergespan: behangsel-tapijt. Vieren: missen, ontberen*.
	b.	*pracher: afdwinger, bedelaar. Gevolgh: aanbelang*.
Bladz. 307.	a.	*in 't vertreck: bij den aflocht. Smis:* voor *smidse*.
	b.	*'t Gunt: het gene. Ick ken 't: ik erken 't*.
Bladz. 308.	a.	*lijmery: dartel feestgejoel. Simme: aap*.
		layen: thans verouderd voor *vlammen;* van daar nog de uitdrukking *lichter laaye* d.i. *met heldere vlam*.
Bladz. 309.	a.	*lijfschut: lijfwachter, schutter van zijne lijswacht;*

		schut (meerv. *schutten*) was vroeger voor het thans gebruikelijke *schutter* in zwang. *Lansser: lansknecht. Togen: toonen* eigenlijk *togenen*.
		Tapijt: behangsel.
	b.	*slecht en siet: onnozel te kijken. Eygenzucht: eigenliefde, behaagzucht*.
Bladz. 310.	b.	*paruyck: hair;* voor hetgeen men thans *paruik* noemt, was in den tijd van Cats nog een *looze paruik* (d.i. dus valsch hair) in gebruik. - *Uyten woel: uit het gewoel*.
Bladz. 311.	a.	*of wel: ofschoon. Woede:* thans *woedde*.
Bladz. 312.	a.	*dezer zaken*: thans *deze zaak. Achterlant: het land door*.
Bladz. 313.	a.	*verdragh: uitstel. Noen: middag*.
Bladz. 315.	a.	*leyt: ligt* (eigenlijk *legt* (gelijk *zeit* voor *zegt*)); leggen toch werd oudtijds voor beide *leggen* en *liggen* gebezigd.
		'k En sal: ik zal niet.
Bladz. 316.	a.	*meeste: grootste. Quetter: kwaadaardig*.
Bladz. 317.	b.	*Kedels: kappen. Kan:* minder juist voor *kent*.
Bladz. 318.	a.	*moedigh: overmoedig. Niet sleger: niets stijfhoosdiger*.
		Du roerst: enz. Wij nemen hier de lezing der eerste uitgave voor de latere op, waar het verouderde *du* door *ghy* vervangen is.
Bladz. 319.	a.	*leeghste: laagste. Droopen: bedruipen*.
	b.	*gewieght: gestreeld. Dage:* voor *dagen*, naar de, reeds herhaaldelijk gewraakte, gewestelijke uitspraak.

Bladz. 322.	a.	*smelt: proeft, smaakt* (verg. het Eng. *to smell*.)
Bladz. 325.	a.	*me weerde vrouw: mijn waarde vrouw*. Het thans nooit gescheiden *Mevrouw* staat oorspronkelijk voor *mijn vrouw*, en dagteekent uit den tijd, toen *vrouw* nog het vrouwelijke van *Heer* (*vro* verg. *vroondienst*, het *vroon*, enz.) was. *Vernam: bemerkte*.
Bladz. 326.	a.	*althans: thans. Kende:* voor *herkende*. b. *Leger:* voor *lager*.
Bladz. 327.	b.	*Geweer:* hier voor aanvallend wapen in 't algemeen.
		Leegh: voor *laag*. *Gevoegelijck: handelbaar*.

als kackx: in scherts. Zie over de afleiding en beteekenis dier zegswijs de aanteekeningen van De Vries op Hoofts *Warenar*.

Bladz. 328.	a.	*versterfte: nalatenschap*. b. *Belooven:* nam. *tot vrouw; verloren*.

Houwelick.

De eerste uitgave was van 1625; wij ontleenen een en ander aan hare, in de latere uitgaven weggelaten, Voorrede van Adr. van der Venne, den bekenden teekenaar der oorspronkelijke platen, die ook in deze uitgave weder gevolgd zijn.

Bladz. 330.		*Klinckdicht*. Uit de eerste folio uitgave (1655).
Bladz. 331.		*Het tweede deel van dit werck*, enz. verg. boven de *Maegdeplicht* en aanteekeningen daarop.
Bladz. 333.		*Kinderspel*. Met de Haagsche prent; verg. boven die met de Middelburgsche.
Bladz. 334.	a.	*speultjen:* hetzelfde wat boven *speeltjen* genoemd wordt, *spelletjen. rouwe: ruwe. Ten: Het en*.
	c.	*hooge moet: hoogmoed. Konje:* voor *kunje* (gelijk *konnen* en *konst* voor *kunnen* en *kunst*).
		baert: tiert, zich aanstelt. Veélt: vedelt.
Bladz. 335.	a.	*luckigh: gelukkig. Schroef: doorbrenger*.
	c.	*Mooltjen:* voor *molentjen*, gelijk *molen* (van *mool*)

		voor *molens* (van *molen*). *Kent: erkent*.
Bladz. 337.	a.	*begrijp: bestek, perk*.
Bladz. 338.	b.	*quaps: wee, misselijk*.
Bladz. 340.	a.	*vrack: wrak, breuk;* thans alleen nog van een gebroken schip, enz. in gebruik.
	c.	*Smout: vet, zalf. Stoet 'et: stuwt, pakt het*.

Houwelijcx Eerste deel. Maeght. T'samenspraeck tusschen Anna en Phyllis.

		De lezer zal zich bij deze samenspraak die herinneren, welke boven (bl. 120 en volgg.) tusschen de zelve beide juffers ‘roerende den Maeghdenplich’ gevoerd is, en die hij hier aanmerkelijk gewijzigd en uitgebreid terug vindt.
Bladz. 342.		*Inleidinge*. b. *Schilt*: voor *scheelt, verschilt*.
Bladz. 343.	a.	*doeckenhuyf: sluyerkap. Medecijn: arts, geneesheer*.
		Gekwollen: thans *gekweld*.
		Schalydeck: leyendak (gelijk oudtijds steeds *schalydecker* voor *leidekker*).
	b.	*Kalverliefde*. Gelijk dan ook, in de eerste uitgave, dit eerste deel van 't Huwelijk *Weghwijser uyt den Doolhof der Kalverliefde* getiteld is.
	c.	*sochte:* wegens den maatslag, maar verkeerdelijk, voor *zocht*.
		Jubben: plompert.
		M'en: Men niet, in alle vroeger uitgaven verkeerdelijk aaneen en als *Men* (zonder het ontkenningswoordjen)

		gedrukt, waardoor het geen zin geeft. - Verg. op de volgende bladz. b. *en hanght*.
	b.	*wartel: mannetjenseend. Gequeeck: gekwaak, gekwek*.
Bladz. 344.	a.	*M'en:* in vroegere uitgaven, minder juist *Men;* zie boven.
	b.	*Huycke: regenmantel*, naar de vrouwendracht van dien tijd.
		en hanght - hangt niet.
Bladz. 345.	b.	*vloe: vogelstrik*. c. *glinster: schittering*.
		Viergemerck: vuurbaak. Ter eeren: in eere.
Bladz. 347.	a.	*flikkerlist:* listige toeleg door opschik (van *flikken*).
		kan: onjuist voor *kant*.
	b.	*perse: perzik. Verqueent:* voor *verkwijnt, verwelkt*.
		Beelde't - in: prentte't - in. Op te trecken: op te voeden.
		Gimp: 't Fransche *guimpe. Las: koos*. c. *walt: ziedt*.
Bladz. 348.	a.	*ingeprent: ingedrukt. Tengels: tangen*. b. *wint: spant*.
		Klimmerboom: klimop. Plucht: kans, gelegenheid.
	c.	*gesint: in den zin heeft, gedenckt*.
Bladz. 349.	b.	*Seve:* naar de verkeerde uitspraak voor *zeven. Strax: aanstonds*.
Bladz. 350.	a.	*loen: klunten, plompert. My docht*, enz. Zoo in de eerste uitgave; later: Hy scheen een esel op het velt, Die met veel apen is verselt.

	b.	*guyghjens: schimpgebaren. Foolt: kwelt. Sit - siet: zit onnozel te kijken. Wanght: op de wang slaat. Krevelkruid:* anders *kriewelkruid*
Bladz. 351.	a.	*oock toegelaten: zelfs veroorloofde. Ingeswicht: ingetoomd, ingekort* (oorspronkelijk van de molenwieken gebezigd). *Rechten: richten. Grijpt: vat, begrijpt*. b. *Tacketeylen: handgespel* (van 't Italiaansche *tocategli* (verg. ons *tokken* en *tokkelen*, en 't Fransche *toucher*)). c. *ongelaet: oneerlijke handel. Als: alles*.
Bladz. 352.	a.	*Naso*: de Latijnsche minnedichter P. Ovidius Naso.
	b.	*Schommelkock: keukenjongen*, die de vaten *schommelt* of *wascht*. *Den vrouwendwangh dien.* Zoo in de eerste uitgave, later: *Het vrouwen dwingen*. *Ten overvloet: overtollig*. c. *Ter wijlen:* in de latere uitgaven tot *terwijle* afgekort. *Schouwe: schoorsteen, haard*. *Of dunckt*, enz. Zoo in de eerste uitgave, later: Ten minsten hoop ick, dat je lijt, Dat onse maeght wat spelen rijt.
Bladz. 254.	a.	*gespreck: onderhandeling.*
	b.	*klapmart: achterklap.*
Bladz. 355.	b.	*mommekans: onzekere* (achter 't mom verborgen) *kans*. *Echte bond: Echtbond, huwelijk*. c. *voren uyt: vooruil*.

Bladz. 356.	a.	*quasten: knoesten. Pijn: pijnboom.*

Houwelijcx. Tweede deel. Vrijster.

Bladz. 357.		*beslagh:* omvang.
Bladz. 358.		*Vrijsterwapen*. Verg. hiermede het Wapenschilt boven bl. 209, en de aanteekening daarop.
Bladz. 359.	a.	*tengel:* in latere uitgave in *angel* veranderd. Zie voorts op bl. 348 a.
		vingkoord: maagdepalm. b. *Vorst - Vorst*: woordspeling tusschen die van den Winter en van 't Rijk.
		Rijcken: rieken, reuk geven.

T'samenspraecke, enz.

Bladz. 360.		*Veel gelts om nieuwe bloemen*. Men herinnere zich, dat Cats' gedicht juist uit de volle hitte der Tulpenkoorts dagteekent; verg. over deze de *Drie t'samenspraecken tusschen Waermondt en Gaergoedt over de op- en ondergang van Flora, als mede Floraes zotte bollen, Troostbrief*, enz. (Herdrukt) tot Haarlem. 1734.
Bladz. 361.	a.	*quaps: flaauw, wee.*
	b.	*opten oven: blijft zitten. Jaertj' en:* zoo nog in de eerste uitgave, in de latere is dat *en* reeds weggevallen.
	c.	*vijs: kieskeurig.*
Bladz. 362.	a.	*niet dat: niets dat*. b. *veegh: handige deern. Sufferingh: over-, boven-ring*. c. *kodde: scherts* (verg. *koddig*) *Haddet: hij hadde het*.

Bladz. 363.	a.	*muyl: muildier*. b. *Overslaet: overweeght. Wysen aen:* voor *aanwijzen*.
Bladz. 364.	b.	*geeft yeder hoen*, enz. Zoo in de latere uitgaven, eerst: Want daer is even wat te sien, Dat u ten goede kan gediên.
Bladz. 365.	a.	*mette:* saamgetrokken voor *met de*. b. *Puit:* Zeeuwsch voor *kikvorsch* (zie reeds vroeger). c. *efter*: voor *echter* (naar de gewone verwisseling der *f* en *ch;* verg. *ochte* en *oste, graft* en *gracht*, enz.); hier overhellende naar de oorspronkelijke beteekenis van 't woord: *daarbij, boven dien*.
Bladz. 366.	a.	*reyne gront:* van 't hart nam. *De - pad:* thans *het pad*. *Is my niet genoegh gedaen: ben ik, hebt gij mij niet voldaan*. *Juffer uit den mont: vrij uit, rondborstig*.
	b.	*kinckt: draait, kronkelt* (verg. de spreekwijs: *een kink in de kabel*).
	c.	*en doet'er niet: doet er niets af. Voet: wijze.*
Bladz. 367.	a.	*Te Leyden:* dat dan ook, met zijn kerken en torens, op het oorspronkelijke prentjen niet moeilijk te herkennen viel; hier is dat ongelukkig door den teekenaar niet in acht genomen. Wie er de Marekerk op missen mocht, bedenke dat de eerste uitgave van 1625, en dus van meer

		dan twintig jaar voor dezer stichting is.
Bladz. 368.	a.	*middelkeest: binnenste kern. Bleycken* (d.i. *bleeken*) *of blozen:* thans verbasterd in *blikken of blozen*.
	c.	*slechte liên:* gelijk reeds herhaaldelijk, *onaanzienlijke, arme liên*.
Bladz. 369.	a.	*gedroopt: bedropen* (van *droopen, met vet bedruipen* aan 't spit).
		Van: toenaam, geslachtsnaam (van 't *van* dat dezen zoo dikwerf

		voorasgaat), b. *Gemerck: doel, opzet. Niet: niets*.
Bladz. 370.	a.	*Veeg: potige vrouw* (verg. *helleveeg*).
	c.	*ontsetten: van zich zetten, ontkomen. Als: alles*.
Bladz. 371.	a.	*meeste: grootste*. b. *Naer bejagh: najagen. Momme-kans: verborgen, onbekende, onzekere kans;* verg. reeds boven.
	c.	*rallen*, anders *rellen: snappen, babbelen. Bert:* d.i. *bord* (*te berde* zoo veel dus als *ter tafel* brengen).
Bladz. 372.	a.	*schout: schuwt. Serp: zuur, scherp. Stralen* (met zijn *straal* d.i angel) *steken. Molock*: eig. *molik, vogelverschrikker;* niet met den Moloch te verwarren.
	c.	*bluts: deuk. Begraeyen: betasten. 't Eygen wit: 't zelfde doel*.
Bladz. 373.	a.	*oyt: altijd, steeds. Wat - van: wat bekekenen*.
Bladz. 374.	a.	*bedruckt en siet: bedrukt te kijken*.
Bladz. 375.	a.	*doortrocken:* anders *doorkneed* of *doortrapt*.
Bladz. 376.	b.	*misschien: mogelijk dat*.
	c.	*niet en is: niets is. Geduerigh: duurzaam. Pallem-slagh: handslag*.
Bladz. 381.	a.	*geloven: beloven*, b.*Slechte: onnozele, domme*.
	c.	*beginsel: begin. Pol: boel, vrijer*.
Bladz. 382.	a.	*bont: verbond*. b. *ongelaet: ongepastheid. Ware: waar, koopgoed*.
	c.	*begaet: toegedaen*.

Bladz. 383.	a.	*noen: middag. Swager: schoonzoon. Vaer: vrees*.
	c.	*Pluymen: veêren*.
Bladz. 384.	a.	*in 't gemeen: gewoonlijk. Vroeghgebed: morgengebed*.
		Stege: stuursche. c. *Rijckt: rieckt. Kan:* voor *kent*.
Bladz. 385.	a.	*in het rou: in het algemeen. Buyten: buiten's huis* nam. *Seelt: bint op*.
Bladz. 386.	b.	*wack: zwak, teer. Houwet: houd het. Spel: speld. Schilt: verschilt*.
		Kiecken - murruw: kuiken - week, teêr als van een kuiken.
Bladz. 388.		*Maeghde- en Vrijsterwapen*. Zie bladz. 209 en 358. Het vers zelf is uit de latere uitgaven. b. *'s Ridders:* nam. Cats.

Houwelijcx Derde deel. Voorrede.

Bladz. 392.		*Bezet* gelijk reeds vroeger, *bezadigd. Derhalven: van die zijde, daaromtrent. Sonderlinghe: byzondere. Gemeene*: eerst *gewone*, later *gemeenschappelijke. Tot der huysrusten: tot de rust van 't huis*.

Christelijcke Huysvader.

Bladz. 394.	a.	*voor al den dagh: voor de dag nog aan den hemel is*.
	b.	*mersche:* thans *mars. Potlijst: de pot schuurt* (als een Janhen).
		Echte-vreught: echtgenot. c. *streke:* eig. *windstreek*, hier *richting*.
		Gemerck: oogwit, doel.
Bladz. 395.	a.	*Hoe na:* voor *hoe verre. Als: alles*.

	c.	*Schanck:* wegens het rijm, maar verkeerdelijk, voor *schonk*.
Bladz. 496.	a.	*rijf: gul. Loen: bot, dom*. c. *lorst: geld opneemt*.
Bruyt.		
Bladz. 399.	b.	*straelt: steekt*.
Bladz. 400.	a.	*witte lazerye: melaatsheid* (wegens haar witte zweeren).
		Hielt - aengespannen: spande samen, hield het.
		schoriuin: schoft (verg. *schorrie-morrie*).
		Lastigh: zwaarwichtig. Gezette, besette: bezadigde.
Bladz. 401.	a.	*geschroefd: gelichtmisd*.
		Roet: in zijn verouderde beteekenis van *vet*. b. *kalk: smet*.
Bladz. 402.	a.	*hengel: hoog-ijzer. Swager: schoonzoon. Giere: hebziek*.
	b.	*quijtscheld: kwijtbrief. Wet: gerecht*.
Bladz. 403.	a.	*Jan:* nam. *Jan Goedbloed* of derg. *Disselt: beknibbelt* (van *dissel* een scheepmakers bijl), b.*gerust: gestorven*.
Bladz. 404.	a.	*boot - geluck: wenschte geluk;* even zoo zeî men *eer bieden*, van waar ons *eerbied*.
	b.	*Moedwillens: met moedwil*, thans *moedwillig. Wijser: wijsvinger*.
Bladz. 405.	a.	*knaps: knap, flink. Bestaen: ondertast, ondervraagd*.
Bladz. 406.	a.	*meughdy:* saamgetrokken uit *meugt gij*.

		Geeft haer aen: begeeft zich naar. b. *spitse: scherpe*.
Bladz. 407.	a.	*huys kateyl: huisraad. Huysraet: huishouden*.
		koetsen: slaapplaats (verg. het Fransche *couche*).
		Vuyl jonghwijf: asschepoester. Schou: schoorsteen.
Bladz. 408.	a.	*verscheyt: verscheiden, sterven*.
Bladz. 409.	a.	*sterffef:* thans *stierf. Verquackelt: verbeuzeld*.
		Ontlaet: loslaat, zich ontbint.
	b.	*is glad en gaef:* zoo in de latere uitgaven, in de eerste: *gelat en is*.
Bladz. 410.	b.	*Amper: zuur. Slecht: eenvoudig*.
Bladz. 412.	a.	*bevangh: kring*.
Bladz. 414.	a.	*vyse grieck: looze kwant. Kruyt en raeckt my niet*: anders *roert mij niet* of *roer me niet*.
	b.	*Bezette: bezadigde, verstandige*.
Bladz. 415.	a.	*gelijck er: als er*. b. *heyden*: voor *veld* in 't algemeen, gelijk meer.
Bladz. 416.	b.	*brief:* nam. *wisselbrief*.
Bladz. 417.	b.	*over hant: over en weêr*.
Bladz. 418.	a.	*gulle sucht: welige drang, lust*.
	b.	*Hof*: nam. van bloemen, in de vazen.
Bladz. 419.	a.	*loos: leus. Omher:* anders *herom, heen en weêr*.
		Vrouwe kracht: geweldadige aanranding.
Bladz. 420.	b.	*verde:* thans *ver*.

Houwelijcx Vierde deel. Vrouwe. Aen de bruyloftsgasten.

Bladz. 426.		*Kevye:* in de latere uitgaven het nieuwere *kooi*.
		let: hapert. Hanthaven: handvatsels.
Bladz. 426.		*Des genes:* naar de oorspronkelijke sterke verbuiging; in de latere uitgaven, met de zwakke, *desgenen*.
Bladz. 427.		*hoeft: behoeft, is noodig*.
Bladz. 428	a.	*vrou:* nam. *meesteres van den huize, huisvrouw* in zijn oorpronspronkelijke beteekenis.
		senteraar: anders *zeurder* (voor *seuteren* d.i. *zeuren*).
	b.	*dapper wijf*: nam. de zeer oneigenaardig zoo genoemde *koningin* in het Schaakspel; oorspronkelijk de *vizier* of eerste staatsdienaar; uit welke betrekking zich dan ook alleen hare roeping en werkzaamheid op het schaakbord verklaart.
Bladz. 429.	a.	*schotebollen: loshoofden. Overhant: over en weêr* (zie vroeger).
Bladz. 430	b.	*hortich: stootend. Schoot:* anders *scheut*.
		Boomgerut: ongedierte op 't hout.
Bladz. 431	a.	*griffy tack: ingegrifte, geënte tak. Haest: spoedig*.
Bladz. 432	a.	*Sijner vrouwen:* enkelv. *Gevallen: welgevallen. Vlieger: jakjen*.
	b.	*klijft:* spreek uit *klieft. Verhaelijck: by herhaling terugkomende;* verg. iets op iemand *verhalen*.
Bladz. 433.	a.	*kedel:* overkleed, wapenrok; verg. het saamgetrokken *kiel*.

	b.	*foy*: *afscheidsgift. Mousel: doedelzak*.
Bladz. 434.	a.	*t'seyl: te zeil*, thans tot *seil* saamgetrokken; dat men daarom ook, even als *samen* (voor *te zamen*), *soek* (voor *te zoek*), met die *s* dient te spellen.
Bladz. 437.	a.	*sercken*: hier voor steenblokken in 't algemeen.
Bladz. 438.	a.	*tegendeel: anderdeel, wederhelft*.
Bladz. 439.	a.	*sijdelastigh: overlast aan de eene zijde. Gilde: zwierbol*.
	b.	*troeft: kaart*.
Bladz. 440.	a.	*begraeyen*: hier in goeden zin *beredderen, klaren*.
	b.	*Hoy gedorst*: den Moriaan gewasschen (verg. het Hoogd. *Streu dreschen*). *Bloem*: van meel nam.
Bladz. 442.	a.	*Schroef: kurketrekker*.
Bladz. 443.	a.	*geheim: afgezonderd vertrek. Snarre: snijdende*.
	b.	*Sucht: genegenheid. Geselschap: gezellin. Loot: kogel*.
Bladz. 445.	a.	*peperkoren:* puistige pest-uitslag. *Bericht: nader onderricht*.
	b.	*Muyltje: scheef mondjen*.
Bladz. 446.	a.	*Telgen: twijgen. Du bist:* zoo in de eerste uitgave; in de latere *ghy zijt*. b. *Peylen: teekens*.
Bladz. 447.	a.	*quetterwijf:* knibbelende vrouw (van *kwetteren: babbelen*).
		Hortig: moeilijk.
Bladz. 448.	a.	*Begrijpt: omvat. Reke: rij, reeks. Boght: kring*.
		Geringelt: omsingelt, b. *Lauw: Louwmaand, winter*.

		Tuyn: hier nog in zijn oude beteekenis van *heg, omheining*, gelijk het bijgevoegde *om den hof* genoegzaam uitwijst.
Bladz. 449.	a.	*Bacchi:* van Bacchus (naar de Latijnsche verbuiging).
		Uytmondig: snapziek. Horsel: eig. *paardevlieg;* hier overdrachtig voor *dolheid, woede. Vroeg ged: morgen ged*.
Bladz. 450.	a.	*wachten: bewaken. Ondergaen: bemachtigen. Snar: vinnig*.

Bladz. 451.	a.	*onbewuste slagen: onnozele handel*.
Bladz. 452.	a.	*nurck: grompot. Scherlincx: dwars. In: van, om*.
	b.	*Pers: perzik. Quelen: kwijnen. Lobben:* eigenlijk *hangoor*.
		Kwetter: kijvig. Baert: tiert.
Bladz. 460.	a.	*preuven: proeven, bewijzen. Kalekoensche haen*: d.i. haan van Calcutta of Calicoet (gelijk men oudtijds zeî); van daar *kalkoen*.
Bladz. 461.	a.	*beyten: ooyen, wijfjen schapen* b. *maeckt den haen: speelt den haan*.
Bladz. 462.	a.	*begort: bevrucht*.
Bladz. 465.	a.	*gestraelt: met den angel gestoken*. b. *van een: van elkaâr*.
Bladz. 466.	a.	*eens te dragen: overeen - te komen*.
Bladz. 467.	a.	*medicijn: arts*.
Bladz. 468.	a.	*Sit - en dut: zit - te dutten*.
Bladz. 470.	a.	*vrouwe - smijters: vrouwen staanders* (naar de eerste bet. van *smijten*).
Bladz. 475.	b	*kieze: kiesche. Digië: dij*.
Bladz. 477.	a.	*gepast: gediend*. b. *Eenzinnig: eentoonig*.
Bladz. 478.	a.	*dwael: dweil, handdoek. Meysen: meid. Blaeu: schraal. Sop: sap, nat, saus. Nis: zacht. Ros: troebel. Wis: twijg. In de pis*: anders *in de pekel* d.i. *gereed. Muil: muildier. Vils: vrekkig*.
	b.	*eerlick: heuschelijk* ('t Fr. *honnête*). *Schrijven: opteekenen*.
		Scheert: anders *snijdt*.

Bladz. 479.	a.	*ter preuve stellen: in 't verhoor nemen. Moet: moog*.
Bladz. 480.	a.	*lincken: sluipen* (van daar *linker*).
		korter: naar den vollen verbuigingsvorm.
	b.	*suycker: suikerwerk. Egels: bloedzuigers* (verg. het D. Blut-*igel*).
Bladz. 481.	a.	*amper: zuur, wrang. Latou*: ('t Fr. *laitue*) *bakslâ*.
		op te trecken: op te voeden. b. *vyse: kieskeurige, Kloecke: sterke*.
Bladz. 482.	a.	*hitse: verhit ze*. b. *swacken: verzwakken. Toeft: onthaalt*.
		schroeven: brasserijen.
Bladz. 483.	b.	*schroeft: losbolt. Heerestraat: heirbaen, breede weg*.
Bladz. 484.	b.	*reck: omvang, uitgebreidheid. Achter straten: over ik straat, langs den weg. Blaeuste: schraalste*.
Bladz. 486.	a.	*onderwint: bestier. Besoetelt*: thans *bezoedeld*.
Bladz. 487.	a.	*domphoren: domper. Wind: windhond*.
Bladz. 488.	a.	*pysel*: Zeeuwsch voor *kleerkas. Ammelaken: tafellaken*.
		Pavy, Rozekrans, Lavenderbloem: namen van servetwerken.
		Berders: bordjens, plankjens. b. *huyze*: met de oorspronkelijke uitspraak (*huuse*). *Bekrosen: bevuild. Ongeschickt: onordelijk. Schabbe: oud sloofjen. Oversetten: verdragen.*

		Kuyst: reinigt. Breet: weidsch.
Bladz. 490.	a.	*vlieger: jak*, zie reeds vroeger.
Bladz. 492.	a.	*zich opent: zich uit, kennen laat. Pluyser: muggezifter, treuzelaar*.
		Geselschap: gezellin, d.i. zijn overleden vrouw, die hij vervolgens sprekende in voert.
Bladz. 493.	a.	*krygel - naet*: aanleiding tot twist. *Futselboek*: boek der uitvluchten.
Bladz. 496.	a.	*ommesteeckt: omstoot, siste: zeef* (om waar te zeggen nam).
		bekronen: bekreunen.
Bladz. 497.	b.	*geduerigh: voortdurend. Sijn gemael vereyst: zijne vrouw vraagt*; in latere uitgaven is deze regel, door misverstand, geheel bedorven in *wanneer uw g. verreyst* (d.i. vertrekt).
Bladz. 500.	a.	*overslaet: nagaat. Schote - bolligh: lichtzinnig* (zie vroeger).
	b.	*enge*: zoo lees ik voor *eyge*, dat hier geen zin geeft.
Bladz. 501.	a.	*luipt*: anders *gluipt* (d.i. *ge - luipt*). *Tguntse: hetgeen ze*.
	b.	*ruyghte*: voor *ruwe struiken. Ingeleyt: misleid*.
		voren af: vooraf, te voren.
Bladz. 502.	a.	*muysenesten*: eig. *musenissen* (zie vroeger). *Buytereden: zijsprong*.
Bladz. 503.	a.	*Gehantzaem*: anders *handzaam, redzaam* (zoo *onhandzaam, onredzaam* voor 't geen men thans, met een Germanisme, wel eens *onbeholpen* noemt),

		b. *Naam: roem. Hier - af: hier - van*.
Bladz. 504.	a.	*breken*: nam. *bankbreken. Montraveel: mondgeklap*.
	b.	*Dele - wijn*: (eig. *dalwijn*) gezochte Rijnwijn van dien tijd, en bij alle dichters dier jaren (Hooft, Huygens, Westerbaen, enz.) dan ook vermeld. In latere uitgaven verkeerdelijk in *ed'le wijn* veranderd.
Bladz. 506.	a.	*onderwins*: van *onderwinden. Tuyssen en verkeeren: dobbelen en op 't verkeerbord spelen*. b. *Bert*: (verkeer -)*bord*.
		Kackelacken: praatjens, ydel gezwels. In de grabbel: in 't honderd herom. In de griel: in de war.
Bladz. 507.	a.	*Sijdemeyen: Meiloof in zyde gewerkt. Scheeren: spannen*.
		Gimp: lus. Mijn gewenschte deel: nam. 's dichters gade.
Bladz. 508.	b.	*Ter eeren: in eer en deugd. Wreede: harde*.
		De leeraar, enz. Ovidius de dichter der *Ars Amatoria* en van 't *Remedium Amoris*, dat dan ook door Cats in zijn aant. wordt aangehaald.
		Bot: uitbotting, scheut. Hont: Sirius of Hondster.
Bladz. 509.	a.	*Het blinde kint*: Cupido, wel te weten. *Uytgewracht*: uitgewerkt.
	b.	*Gemeene: algemeene. Plichtigh: schuldplichtig*, als plicht of taak opgelegd. *Draagt*: anders *luikt, sluit. Ongerijf*: verkeerdelijk, maar naar de

		oorspronkelijke uitspraak der *ij* voor *ongerief*.
		Onvernust: voor *onvernuftig, redeloos. Medecijn: arts, geneesmeester*.
		Poley: ('t Lat. *Pulegium*) *vlookruid. Keul: boonenkruid*.
Bladz. 510.	a.	*wegerbree:* anders *weegbree* of *weegblad. Kauwoorden*: een soort van pompoenen. *Schoot: scheut*. b. *Vloten, vlotten*.
Bladz. 511.	a.	*queecken: anders puingras. Kueren*: ('t Lat. *cura*) *geneeswijzen*.
		maeckt queevleis: legt kweën in. Spel': speld. Amper: wrang, zuur.
	b	*meester: geneesmeester*, nam.
Bladz. 512.	a.	*Rijcken*: voor *rieken*, naar de oude uitspraak der *ij*.
Bladz. 513.	a.	*Laveyen: zwieren. Getes: verzorging. Dwers: verkeerd, kwalijk*.
		Toegepast: opgedragen. Schilt: scheelt, verscheelt.
Bladz. 514.	a.	*Vieren: toegeven, sparen*.
	b.	*Leeghste: laagste. Vuyl jonghwijf: meid voor vuil werk*. Verg. op bladz. 407.

Moeder. Nootwendigh Bericht. bl. 517. *Driakel*: (van 't Grieksche *theriakon, tegengif*).

		Als niet: nagenoeg niet. Inbeelden: diets maken.
Bladz. 520.		*des genes*: naar de oorspronkelijke sterke verbuiging, voor ons zwak verbogen *desgenen*.
Bladz. 521.	a.	*int*: thans *ent*.
Bladz. 523.	a.	*tot een eynde set: ten doel stelt. Wil: doel. Heydens*: voor *Heidenen,*

		Heidensche schrijvers, b. *Quelen: kwijnen*.
Bladz. 524.	a.	*braecken: braakleggen*.
Bladz. 525.	a.	*het vrij: de vrijplaats. State pen: metalen griffel*, om op steen of brons te schrijven, b. *Als naer*: thans *dan na*.
Bladz. 526.	a.	*oubolligh: dwaas, zonderling. Fret*: vlug diertjen.
Bladz. 527.	a.	*hitsig: prikkelend*.
Bladz. 528.	b.	*slechte: eenvoudige, onaanzienlijke. Bouwen: vrouwenrok*.
Bladz. 529.	a.	*droopen: doen druipen* (gelijk *zoogen, doen zuigen*, enz.).
	b.	*vaten*: nam. *vrouwen*.
Bladz. 530.	b.	*kuyst: reinigt. Naerdert*: thans *nadert*.
		Phlegeton: de bekende stroom der onderwereld.
Bladz. 531.	b.	*De Hont*: Nam. de bekende dichter der *Moufeschans* (bij Neuzen), Petrus Hondius, wiens verzen in Cats aant. worden aangehaald.
		Vils: schriel. Noen: (van 't Lat. *nona*) *middag*.
Bladz. 532.	a.	*laarek: drinkebroêr. Vry totte meeste kost: voor hoe veel geld dan ook*. b. *Nurck: knorrepot*.
Bladz. 533.	a.	*betoogen*: thans *betoonen* (uit *betoogenen* saamgetrokken).
		Quelen: geluid geven. Drencken: wegens 't rijm voor *drinken*.
Bladz. 534.	a.	*Sterf, verwerf*: thans *stierf, verwierf*. b. *Elder: uyer*.
Bladz. 535.	a.	*Heeft sich: houdt, gedraagt zich. Toogen*: zie boven, op bl. 533 a. *betoogen*. b. *Aengeveerd: aanvaard*.

Bladz. 537.	a.	*Gedocht*: verouderd voor *gedeugd*. b. *Achterstralen: langs den weg*.
Bladz. 538.	a.	*Woir: watergroen, wier*.
Bladz. 540.	b.	*hoepen*: thans verouderd voor *hoepelen. Bollen en toppen; met ba en tol spelen. Veyleklim*: anders *klimop*. b. *billen: slaan*.
Bladz. 541.	b.	*Vrypostigh*: hier in goeden zin. *Meyssen: dienstmeid. Fraustus, Wegenaar*: de beide bekende personen (heer en dienaar) uit het sprookjen van Dr. Faust.

Houwelijcx Vierde deel.

Bladz. 548.		*Voorreden. T'elcken*: naar den oorspronkelijken vorm, eerst later tot *telkens* (gelijk *trouwen* tot *trouwens*, enz.) verscherpt.
Bladz. 549.	a.	*Te hans: thans, Alster: als het er*.
Bladz. 553.	b.	*Stel: grasheuvel* (zie reeds vroeger). *Qualsterboom*: anders *Lijsterbes*.

Bladz. 554.	a.	*veuren*: voren (verg. *meulen* voor *molen, veulen* voor *volen*, enz.).
Bladz. 555.	b.	*kibbe: kevel, tandvleesch. Gebocht:* in de beurs *weggesloten*.
Bladz. 556.	a.	*na honderd jaren;* versta *na ieder honderd jaar. Vack: ruimte*.
Bladz. 557.	a.	*gevat: vaatwerk. Oesters reyn gewas:* nam. *paarlen*.
Bladz. 558.	a.	*meuckt: weekt, verzacht*.
Bladz. 559.	a.	*mulders: molenaars* (door gebrek aan wind nam.).
	b.	*kortheit*: van adem *Ondergrave(n): ondermijnden*.
Bladz. 560.	a.	*stijght*: voor *doet stijgen. Moeder*: nam. de baarmoeder (verg. bladz. 555. b).
Bladz. 561.	b.	*giere: hebgierige. Een al te bijster mal: een loshoofd*.
Bladz. 562.	a.	*kraecken: malen, neulen*. b. *Overkant: weêrzijds. Jonste: gunst*.
Bladz. 563.	a.	*banden:* nam. lastige bepalingen.
	b.	*uwe reine ziel*: in andere uitgaven, blijkbaar verkeerdelijk *u, reine ziel. Beslaet: in beslag neemt*.
Bladz. 564.	a.	*lijp:* slap (eigenlijk *druipend*, verg. *leep-oog*). b. *Stroo*: naar het aloude Zeeuwsche gebruik, om voor een sterfhuis stroobossen neêr te leggen. Verg. den Overijs. Alm. voor 1846, bl. 184. v. *Snuiven: snorken. Knapen: knechten*.
Bladz. 571.	b.	*Wat van het eerste rot: Wat het eerste deel betreft. Aan de klopper*: thans zou

		men zeggen *huisbel*, nam. buiten. *Rocht*: van 't oude *roeken* (den versterkten vorm van *raken*): *raakte, trof*.
Bladz. 573.	a.	*Niet geseyt: niets gezegd. Begrijp: omvang*.
	b.	*Verschijnen: verschieten*.
Bladz. 574.	a.	Hare *boomen:* wel te weten *geslachts-boomen*.
	b.	*Moeder*: nam. *baarmoeder*, zie boven.
Bladz. 575.	a.	*Vout*: (*graf*)*gewelf* ('t Fransche *voûte*.)
Galathea.		Onder dezen titel verscheen in 1635 te Dordrecht eene omgewerkte uitgave der, in 1620 te Middelburg verschenen, *Harders clachte;* zie boven, bladz. 221, en verg. de aant. daarop.
Bladz. 580.	b.	*pleegh*: eigenlijk diende er *plagh* te staan. *Vriên:* vrijen.
Bladz. 581.	a.	*ongeruste:* voor *onrustige*. b. *geen mus - een beten*: in latere uitgaven, door een blijkbare drukfeil: *een mus - geen beten*.
Bladz. 584.	c.	*Joeckt: jeukt, haakt*.
Bladz. 585.	a.	*buys: schietroer, geweer. Ellegaer: elger* (voor *aal-gaar*) *aalsteker*.
	b.	*kappy: gekappelde* (d.i. *geschifte of zure*) *room; saen: zoete room*.
Bladz. 586.	a.	*specktersey: eyerkoek met spek en appelen*. b. *Logge: kan*.
Bladz. 588.	a.	*leger*: voor *lager*. c. *Smijt: slaat*.
Bladz. 588.	a.	*End' en vraeght: en vraagt niet*. b. *Sinnigh*: anders *zindelijk*, in zijn

		oorspronkelijke beteekening van *proper, net, keurig. Slaep*: d.i. te slaap; gelijk *zoek* en *zeil* (beter *soek* en *seil*) voor *te zoek, te zeil. Meepse: zwakke, teêre. Kravel:* anders *krauwel, scherp, stekelig kruid, klissen*. c. *Al'en is het geen: 't is alles geen, niets van dat al is. Bedyên: gedijen*.
Bladz. 589.	c.	*stijf: hard*. 590. c. *deui: doei, doetjen, hals. Rein: greb, goot*.
Vervolgh.		Verg. de eerste uitgave, boven bladz. 217.
Bladz. 593.	a.	*lijt: gaat* (van 't verouderde *lijden* d.i. *gaan;* verg. nog ons *overlijden, verleden*, enz.)
Cupido verloren en uitgeroepen.		Zie boven bl. 108. Het vers werd naar 't Grieksch van Moschus vrijgevolgd, en door Bilderdijk besproken.
Klagende Maeghden en raet voor dezelve.		Het eerst in langwerpig 12° te Dordrecht, bij M. Havius; 1634. Van daar ook de opdracht en toespraak der Maagd van Dordrecht. Wij volgen die uitgave, die wij echter alleen uit een (Amsterdamschen) nadruk van 1634, het eigendom van onzen hooggeschatten vriend, den Heer A.D. Schinkel, kennen. Natuurlijk nemen wij daarbij echter niet op, wat òf - naar de woorden der voorrede - uit de ‘reeds in 't licht gekomen’ werken van Cats overgenomen, en dus hiervoren in de Simie- en Minne-beelden en het Houwelyck, enz. te vinden is, òf ook later in den Spieghel van den Ouden

		ende Nieuwen Tijt, den Trouring, of elders voorkomt.
Bladz. 605.	a.	*afgebeelt:* zie de prent op de volgende bladzijde.
Bladz. 610.		*Vreughdegesangh. Vrye vrijster:* oorspronkelijk door het, boven bladz. 596. b. voorkomende, *Gesangh van een jonghman* enz., onder den titel van *vrye vrijer*, voorafgegaan.
Kerk-, Staats- en Eerdichten 1618-1637.		In de oude folio-uitgave volgt hier (met enkele leemten en zonder onderscheid van dagteekening) de geheele reeks van Cats' zoogenoemde Eerdichten. In deze uitgave nemen wij zoo veel mogelijk de tijdorde der verschillende gedichten in acht, en plaatsen hier voorloopig de eerste helft tot op het jaar 1637, terwijl wij der tweede (tot op het jaar 1660) een plaats aan het einde van 't tweede Deel geven.
Bedenckinge op de Steertsterre.		Komt inde gewone uitgaven niet voor, maar werd eerst gelezen achter een vlugschrift in proza, in 1618 te Middelburg in 't licht gegeven (en waaruit ook de bijgevoegde afbeelding genomen is), vervolgens in de reeds vroeger aangehaalde *Zeeusche Nachtegael*, enz. Gelijk bekend is werd dezelfde Staartster, door den Engelschen troonpedant, koning Jacob I, berijmd, om te betoogen, dat zij wellicht den naderenden ondergang der wereld aankondigde, maar met de (voorgenomen) verloving van zijn zoon Karel met de Infante van Spanje - door ijverige

Protestanten gewraakt - niets te maken had:

Yee men of Brittayne, wherefore gaze yee so
Upon an angry starre? when, as vee knowe,
The sun must turne to darke, the moone to bloodde,
And then 't will bee too late to turne to goode;
O, bee so happie then, whilest time doth last,
As to remember doomesday is not past,
enz.

Bladz. 632.	a.	*Arrius:* verbeter in gedachten *Arius*, met den klemtoon op den tweeden lettergreep, die echter door de versmaat niet geduld wordt. 't Is de bekende, bij de Niceër Kerkvergadering ten jare 325 veroordeelde ketter. *Vanden: bezoeken*.
Bladz. 633.	a.	*Queelt: kwijnt*. Het volgende *Claegghedicht*, enz. wordt gewoonlijk niet in Cats' werken gevonden, maar komt voor in de *Zeeusche Nachtegael*, enz. bladz. 320-324.
Bladz. 634.	a.	*Corts: korts*.
Bladz. 635.	a.	*Anna Roemers*. Gelijk men weet wilde zich deze, zoo lang haar vader leefde, niet in den echt begeven.
		Zijn Vader droegh: zoo leze men, naar de opmerking van De Vries, voor 't onzinnige *zijn vrouw verloor*.

Spiegel van den ouden ende nieuwen tijt, enz.	In 's Gravenhage by Isaac Burchoorn, boeckdrucker, 1632. Eene tweede uitgave, in kl. 8°., zag in 't volgende jaar, te Dordrecht bij H. van Esch, het licht, die zich (naar de

		mededeeling van den Heer en Mr. J. Pan,) in den Konst- en Letterbode voor 1842, 1 bl. 293), daarin van de vorige onderscheidt, dat er veel in is omgezet en tevens, met uitzondering eener enkele Spreuk boven de Zinnebeelden, alle geleerdheid en aanhaling uit vreemde talen, zelfs de kantteekening der Voorreden, weggelaten. De platten zijn naar die der eerste uitgave gevolgd, maar veel minder in getal, gelijk meestal ook in uitvoering. Er worden echter drie gevonden, die zoowel in de eerste als alle volgende uitgaven gemist worden; en wel die in de eerste afdeeling bij de Spreuk: al draeght een aep een gouden ring, enz., en in de derde bij de Spreuken: wie met den Duyvel ghescheept is, enz. en Groote brocken worgen. De Heer Pan verklaart het te recht 'onbegrijpelijk,' dat men althans de verzen naderhand niet heeft opgenomen. In deze uitgave is daarin, zoo wel wat platen als verzen betreft, natuurlijk voorzien.
Bladz. 641.	b.	Lees voor *exellentia, velameni, translaiconi* en *avivano*: excellenza, velamento, translatione *en* advitano.
Bladz. 651.	b.	*Wiet: onkruid. Sneuvelen: vallen*.
Bladz. 655.	a.	Met bloemen ende stricken: schriftelijk door Cats veranderd in *met kostelicke stricken*.

Bladz. 656.	a.	*overhant: over en weêr, om en om*.
Bladz. 657.	a.	*Ja, laet:* er stond eerst *ké, laet*, waarvoor Cats aanteekent: *Gy laet, laet dan*, of *ghy laet*.
Bladz. 661.	b.	*Smijt:* in zijn oude beteekenis van *slaat*.
Bladz. 662.	b.	*vertreckt: stelt uit*.
Bladz. 663.	b.	*queelt*: *kwijnt*.
Bladz. 665.	a.	*Siet hier staetet*. Door Cats veranderd in: *Hier in leytet*.
Bladz. 667.		Lees in 't opschrift: *Kaets noch min*, enz.
Bladz. 669.		Lees het opschrift: Elck meynt sijn uyl een vallick sijn.
Bladz. 675.	a.	*gemul*: *stof*. b. *Vijs*: *vies, kieskeurig*.
Bladz. 677.		*lolt*: zich *warmt, koestert. Huycke: buk*.
Bladz. 681.		*Smijt*: *slaat*. *Sout*: *solt*.
Bladz. 683.	a.	*Tegen een: tegen elkander. Hachtjen*: *brokjen. Slecht*: *onnozel*.
		Achter straten: *over den weg*.
Bladz. 688.		Lees desbelust nog de beide versregels uit *Ovidius:* Nitimur in vetitum semper cupimusque negata (III *Am.* 4.) Quod sequitur fugio: quod fugit ipse sequor (II *Am.* 19), en *Mart.* *Epigr.* X. 38: Qualem Flacce. velim, quaeris, nolimve puellam? etc.
Bladz. 689.	b.	*als*: *alles*.
Bladz. 698.		In 't opschrift, lees *houdtmen* voor *plachten*.

Bladz. 699.		In 't opschrift, lees *ghemeenlick* voor *gheerne*.
Bladz. 699.	a.	*pyck:* spreek uit *piek*.
Bladz. 700.		Lees bij de Spreuken nog: 't Sij arm of rijck, Elck sijns gelijck.
Bladz. 705.		(*Opschrift*). - *Greyen*: *behagen* (verg.'t Fransche *gréer, agréer*).
	b.	*Aelwaerdigh*: *dartel*; verg. het elders aangehaalde betoog van Prof. De Vries.
Bladz. 707.	a.	*Een meulen, Ké!* Lees: *Een meul' eylaes!*
Bladz. 707.	b.	*Queeren:* voor *quern*, verouderd voor *handmolen*. *Ter hueren gaen*: verhuurd worden. *Beslagh*: anders *omslag*.
Bladz. 709.	b.	*Lansert*: *lansdrager*, in 't algemeen voor krijgsknecht.
Bladz. 709.		In 't opschrift, lees *een uyl en een valck*.
Bladz. 711.	b.	*Houwer: houd er. Brysel*: anders *piesjen, kruimel* (verg. ons *verbrijzelen*, en 't Fransche *briser*).
Bladz. 712.	a.	*riem*: waaraan de vrouwen oudtijds sleutelring en geldbuil droegen. *Doel*: der boog- en andere schutters, die zich daar gingen oefenen. b. *Wint*: *windhond*.
Bladz. 714.	a.	*goud gewight: goudschaaltjen. Stockbeurs*: groote beurs met een stokjen als handvat. *Gelleken*: *geldtjen. Medecijnen*: thans *doctoren* (nam. in de geneeskunde.)

Bladz. 715.	a.	*gelas:* in plaats van 't thans gebruikelijke *glas*. *Vuyle*: *gevallen, onteerd. Hort*: *stoot*.
Bladz. 716.	a.	*veel*: *veelal*.
Bladz. 717.	a.	*Seugh*: anders *pissebed*. b. *Scheêl:* hier *deksel*.
Bladz. 718.	a.	*laveyen*: *zwieren*, *pierewaayen*.
Bladz. 719.	a.	*begaet*: *bemorst*. b. *hil: heuvel. Zieltjens: rokjens*.
Bladz. 723.	a.	*opgesworen*: als het zijne bezworen. *Slim bejach*: *slechte handel*.
	b.	*Verziet* enz.: *Weest voorzichtig. Mercken*: *letten*.
Bladz. 727.	a.	*ick en kan*: Holl. Provincialisme voor *ik en ken*.
Bladz. 741.		*Bohay*: anders *poe-hei* (klanknabootsend voor *luidruchtige beweging*). a. *gluy*: rogge-*stroo; fluyster*: *flikkering*. b. *vunstig*: *bedorven, voos*.
Bladz. 758.	b.	*winde*: *windhond*.
Bladz. 759.	a.	*soetvoerigheyt*: *zoetsappigheid. Bast: strop*.
Bladz. 761.	c.	*Engelot*: *Angelot, engelsche munt*.
Bladz. 762.	b.	*verde*: thans *verre, ver.* c. *besetter*: *bezadigder*.
Bladz. 763.	b.	*queelt*: *kwijnt, treurt*.
Bladz. 765.	b.	*overrijden*: *te lang doen rijden* (verg. *overloopen*). *Rochje*: *raakje*.
		Lantsert: (zie boven, op bl. 709) *krijgsman*. c. *kottoen*: *katoen*.
Bladz. 768.	a.	*gilde*: *doorbrenger. Voet om: reden om te*. c. *hin*: *hen. Ruyst*: *wisselt*. (*Hoost*)*zweer*: *zeer, pijn*.

		Aen hem treckt: *zich aantrekt*.
Bladz. 769.	a.	*wilt*: thans *wil. Uyt-muyten: uitkomen. Kratten*: (verg. Fr. *gratter*) *krabben. Streng*: *streng*. b. *sponsy*: (oorspronkelijke vorm; verg. 't Lat. *spongia*) thans *spons. Verlangh*: *bijwijlen*. c. *getoest: onthaald*.
Bladz. 770.		*Eenige sijne*: zoo naar de oorspronkelijke woordvoeging; in later uitgaven *eenige sijner. Began*: thans *begon*.
Bladz. 775.	a.	*gabberen*: *gekken* ('t Ital. gabbare.)
Bladz. 778.		*Waerop alsoo*: Latinisme voor: *alzoo hierop*.
Bladz. 780.	a.	*Scherlings*: voor *schrijlings*. b. *bolt*: *werpt* (met den bol).
Bladz. 784.	a.	*hietse*: thans verzwakt tot *heette ze*.
		b. *stont slecht en keeck*: *Stond verlegen te kijken*.
Bladz. 786.	a.	*top*: (fr. *toupie*) *tol*.
Bladz. 790.	a.	*Godt wouts*: *Godt geve 't, bestiere 't* (verg. het Hoogd. *walten*.)
Bladz. 795.	a.	*Quack*: *beuzelaar, treuzelaar, onnozele. Heul: brug*.
		Haddekens kinderen: die altijd van *hadde ik* spreken.
Bladz. 804.	a.	*kage*: een soort van schip.
Bladz. 805.	b.	*sijnen noodruft*: in de eerste uitgave *ruymen n.*, door Cats te recht veranderd.
Bladz. 814.	a.	*meissen*: thans verouderde vorm voor (*dienst-*)*meisjens. Elder*: *uyer*.
Bladz. 815.	a.	*selden moeten*: *zooveel doenlijk mijden*.

Bladz. 816.	a.	*wind*: *hazewind, windhond. Dege*: *volwassen*. b. *Roppen: magen*.
Bladz. 817.		*aest*: *voedt*.
Bladz. 821.		*sloef*: (eig. *slordig, slof*) hier *plomp, onhandig*.
		Vrienden, enz. Zoo in het handschrift verbeterd; in de gewone uitgave: Wilder yemant seker wesen, Siet, die sal het konnen lesen.
Bladz. 829.	b.	*Niet dat*: thans (met later aangenomen sluit-*s*) *niets dat*.
Bladz. 831.	a.	*Hachtjen*: *lebberbeetjen. Gebeeren*: voor *gedragen* (Hoogd. *gebähren*.)
Bladz. 834.	a.	*douwen - kouwen*: voor *oud, koud worden*.
	b.	*forneis*: thans tot *fornuis* ontaard; verg. 't Fr. *fournaise*.
	c.	*smitsdochter*: nam. *slot*.
Bladz. 836.	a.	*aller ernst*: verbogen vorm, thans tot *alle ernst* afgesleten.
		Naer: *na*.
Bladz. 837.	a.	*gint*: thans, ongelukkig, verloren gegane onzijdige vorm van *gene. Baren*: *tieren, aangaan*.
Bladz. 838.	a.	*langhwijlig*: hier *langdurig*.
Bladz. 847.	a.	*noen: middag. Muylen: muildieren*.
Bladz. 849.		*Ghy staet hierop en dut: Gij staat hierover te suffen*.
Bladz. 854.	b.	*Lijp: schots, schuin*.
Bladz. 857.	a.	*ketst: huppelt, springt*.
Bladz. 859.	a.	*met den neck*. In de eerste uitgave *by*, dat juister zon schijnen; 't is echter door Cats zelf aldus veranderd.
Bladz. 865.		*van als: van alles*.

Bladz. 873.	b.	*haest:* thans *haastig, spoedig*.
Bladz. 874.	a.	*oversetten: verzetten, verdragen*.
Bladz. 875.	a.	*begaet: bemorst*. b. *kuys: schoon*.
Bladz. 879.	a.	*in als: in alles*. b. *hoofdzweer: hoofdzeer, hoofdpijn*.
Bladz. 881.	b.	*staet slecht en siet: staal onnozel te kijken*.
Bladz. 882.	a.	*neêer: maalstroom* (als die *neder, in de diepte* voert.)
Bladz. 885.	a.	*mei*: *meiboom. Peep: fluitte*.
Bladz. 888.		*Op dit Spreeckwoort*, enz. Zoo las men oorspronkelijk op bladzijde 69 der eerste 4° uitgaaf, waarover echter vervolgens de plaat, met daaronder gevoegde Spreuken, geplakt werd. Men vreesde namelijk de nog levende aanverwanten van den krankzinnige en zijn slachtoffer te krenken.
Bladz. 890.	a.	*overhoop:* dooreen. b. *Veel:* hier nog (gelijk ook elders bij Cats) naar zijn oorspronkelijken aard als zelfst. naamw. gebruikt. *Klopperdoeck:* doek onder den klopper der huisdeur gebonden. *Uytmondig*: *losmondig, praatziek*.
Bladz. 891.	b.	*rijs:* naar den oorspronkelijken vorm; thans *rijst*. *Kuys: schoon, zuiver*.
Bladz. 892.	a.	*Metser: metselaar;* van *metsen*, later door den herhalingsvorm *metselen* verdrongen.
Bladz. 893.	a.	*dat - weg*: *dat is zoo*. b. *gaeu: schrander, handig*.

Bladz. 894.	a.	*Sneuvelt:* (in zijn oorspronkelijke beteekenis) *valt*.
Bladz. 898.	a.	*ende slecht:* in zijn oorspronkelijke, goede beteekenis, en dus eensluidend met *eenvoudig*. In latere uitgaven leest men: *eenvoudig, vroom en slecht*.

Bladz. 900.	a.	*lijdigh: bijster*.
Bladz. 901.	b.	*rechtevoort: onmiddelijk*.
Bladz. 903.	a.	*geheeler:* naar den thans verouderden, verbogen vorm.
		Ontgaen: vergrijpen, te buiten gaan.
Bladz. 905.	a.	*achter straten: langs den weg, over straat. Slecht: gering*.
		Geschoren: gesteld. Gehorende: hoekige, verdraaide, verknoeide.
Bladz. 906.	a.	*docht: deugde*. b. *muycken: wecken. Dungetongde*: *fijn van smaak*.
Bladz. 907.	a.	*ranst:* anders *randt. Blindroesen: twisten*. b. *smijten: slaan*.
Bladz. 908.	a.	*Mutsert: brandhout. Tuyn*: *heg. Kreetsen:* (zoo leze men voor het geheel onbekende en onverklaarbare *kreesten*) *krabben*.
Bladz. 924.	b.	*sode: kokend water* (van *zieden;* van daer ook een *zoô of zootjen* (d.i. een *kooksel*) visch.
Bladz. 927.	a.	*Queelt:* (zie reeds boven herhaaldelijk) *kwijnt*.
Bladz. 929.	a.	*heult*: naar het Zeeuwsche landgebruik, dat gebood op ieder brug (d.i. *heul*), die men bij een pleziertochtjen overreed, de mederijdende meisjens te zoenen.
Bladz. 933.	a.	*pelletier:* Fransch, voor *pels- of bontwerker*. b. *onnoosel: onschuldig*.
Bladz. 934.	a.	*dalen:* in latere uitgaven verkeerdelijk *daken*.

		Hooftsweer: (zie reeds vroeger) *hoofdpijn*.
Bladz. 935.	b.	*vleken:* gelijk meer, voor *vlerken, vleugels. Worght: stikt*.
Bladz. 936.	a.	*horsel: paardevlieg*.
Bladz. 937.	b.	*verbogte: verwarde, verbijsterde*.
Bladz. 940.	a.	*wroeght*: *beschuldigt* (*Leyt en wroeght: beschuldigend ligt*).
Bladz. 942.	a.	*ombijt:* voor *ontbijt* (door werking der *b*, als lipletter)
Bladz. 943.		*meestert*: bij den heelmeester loopt, thans *doktert*.
		herft: naer den oorspronkelijken vorm, van 't verouderde *herven* (*plukken, oogsten*), thaus *herfst*.
Bladz. 943.	b.	*thuyn: heg* (naer de oorspronkelijke beteekenis.)
Bladz. 945.	a.	*Spenen: vrucht zetten*.
Bladz. 946.	a.	*Klippels*: anders *knuppels*. b. *Quelen: kwijnen*.
Bladz. 948.		*Versus elegantiores*. Uit de eerste uitgave van de *Spiegel*.
		Lof van den Pekelharingh. Gelijk die gevonden wordt op het schilderij naar Kalf, in de verzameling te Gotha, verg. den *Nederl. Spectator* 1861, bl. 354.